

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Estate of the late
JOHN B. C. WATKINS

ORDBOG
OVER
DET DANSKE SPROG

ORDBOG

OVER

DET DANSKE SPROG

GRUNDLAGT AF

VERNER DAHLERUP

MED UNDERSTØTTELSE AF
UNDERSVINGSMINISTERIET OG CARLSBERGFONDET

UDGIVET AF

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB

FEMTE BIND
FLYVE—FRETTE

KØBENHAVN 1923
GYLDENDALSKE BOGHANDEL • NORDISK FORLAG
TRYKT HOS H. H. THIELE

flyv—Flyvt redigeret af AAGE HANSEN, **Flæ**—flæsøjet red. af JOHS. BRØNDUM-NIELSEN, **Flø**—Fodværk red. af AAGE HANSEN, **Foer**—Fontæne red. af MORTEN BORUP, **IV. for** red. af VERNER DAHLERUP, **V. for**—Forbøste red. af AAGE HANSEN, **Force**—fordøve red. af MORTEN BORUP, **Fore**—foreværende red. af AAGE HANSEN, **foriaa**—förgøre red. af MORTEN BORUP, **forhaabe**—Forhøst red. af JØRGEN GLAHDER, **fori**—forkøre red. af KR. SANDFELD, **Forlad**—Forløvspege red. af AAGE HANSEN, **Form**—formørkne red. af PAUL V. RUBOW, **Forn**—foroverlænet red. af HOLGER SANDVAD, **forpaa**—forsjunke red. af MORTEN BORUP, **forskaane**—Forstøver red. af PAUL V. RUBOW, **forsuffen**—fortøve red. af AAGE HANSEN, **forud**—forøvrigt red. af MORTEN BORUP, **Fos**—Foxyterrier red. af JØRGEN GLAHDER, **fra** red. af VERNER DAHLERUP, **fra**—Frette red. af JØRGEN GLAHDER.

Gennemlæsningen (se indledningen, I. bind s. L) af nærværende bind er udført af JOHS. BRØNDUM-NIELSEN, JØRGEN GLAHDER, H. JUUL-JENSEN, PAUL V. RUBOW og HOLGER SANDVAD. Gennemsynet umiddelbart før trykningen (se forordet i III. bind) er foretaget af H. JUUL-JENSEN og (for enkelte afsnits vedkommende) JOHS. BRØNDUM-NIELSEN og JØRGEN GLAHDER. VERNER DAHLERUP har gennemset bindet i korrektur (se i øvrigt forordet til III. bind). LIS JACOBSEN forestaar sammen med H. JUUL-JENSEN ordbogens udgivelse.

PD
3625
D25
Bd. 5

996806

flyv-, i sgr. se flyve-

flyve, v. [flyvə, dagl. ell. vulg. ogs. 'flyə, 'flyuə] (nu kun foræld. (sj.) ell. dial. (sjæll.) fluc. HF Ew. KT. I. 183 (se u. bet. 4.3). Brøndum-Nielsen. (Dyverim. VI). MKrist. Nydansk. (1906). 77. — nu sj. i skrift: fly(e). Moth. F. 245. Holb. Didr. 2. sc. Rahb. Poet. F. II. 55. Kielsen. Naturhist. II. (1809). 173. Bonne-lycke. Sp. 294. Kort. 49. 114. — nu kun dial. og foræld.: fløje. Kom. Grønne. I. 88. Stub. 142. 10 Blaum. AH. 314. Jørg. Danimarca. (1921). 19. Kort. 49). præ. flyver [fly'vər, dagl. ell. vulg. ogs. 'fly'ər, 'flyu'ər] (flyver. Høysg. AG. 89); præ. fløj [fløi'] (smst.); part. fløjet ['fløiət] ell. (nu især jji.) fløjen ['fløi(ə)n] (Moth. F. 245. Høysg. AG. 89. Hauch. SD. I. 171. Kort. 147; i forb. m. være styret af et ord i ft.: Moth. F. 246), ft. fløjne ell. (l. br.) fløjede (Schand. F. 343. Sal. 111. 941). vbs. -ning (s. d.), jf. Flugt. (glda. flywæ, flyghæ, fly, flūæ, æda. 20 flyghæ, oldn. fljúga, eng. fly, ty. fliegen, jf. got. usflangjan, faa til at flyve; ube-skægtet m. I. fly, men undertiden (p. gr. af sammenfaldet i formen fly) paavirket af dette ord, smt. Holb. Orthogr. 107)

1) bevæge sig gennem luften v. hj. af vinger, kunstige flyveredskaber olgn. 1.1) i egl. bet., om dyr (fugle, insekter osv.) ell. andre væsener, der er (ell. tænkes) u-rustede m. vinger olgn. Fugle skulle flyve over Jorden. 1 Mos. 1. 20. Høskrækkerne bredte sig ud og fløj bort. Nah. 3. 16. en Hob Fugle og flyvende Dyr, som jeg dog ikke kientde. Robinson. I. 84. *Nu vaagne alle Guds Fugle smaa, | De flyve fra Reden og sjunge. Ing. RSE. VII. 236. *Den Have, Guds Engle flyver i, | Vil Jesus for os oplukke. smst. 232. *Flyv, Fugl! flyv over Furesøens Vove! Winth. I. 68. *Far, hvor flyver Svanerne hen? Holstein. D. 56. *Der fløj en liden Sommerfugl | hen over Bondens Tag. Aakj. Samlede Digte. II. (1912). 67. jf.: (dykænderne) dykke lodret ned og bruge kun Fødderne; de kunne ikke „flyve“ under Vandet som f. Eks. Alkefuglene. Sal. XVIII. 844. || i faste forb. og talem. flyve op, (spec.) om høns: (mod aften) flyve op paa pinden for at sove. Moth. F. 246. Solen gik ned og Hønsene fløj op. HCAnd. VI. 156. især i talem. fra høns fløj op, 50 til høns fløj ned, egl.: (varende) en nat over; nu i al alm. som udr. for noget kort-variøgt, den gode Mand har været i Tydskland, fra Høns fløj op og til de fløj ned igjen. PAHeib. Sk. II. 86. tage sig sammen formaadede han kun fra Høns flyver op, til de flyver ned. Livets Lygtemænd. (1902). 122. jf.: den Slags Fornøjelser var jo sjældent saa langvarige, de varede fra sildig Middaften, til Høns fløj op. Nordsjæll. F. I. 149. fuglen var fløjet, lade den fugl flyve olgn., se Fugl. det er fløjet bort med vildgæssene olgn., se Vildgæs. være fløjet, være forsvunden; være forbi ell. borte; være fløjten. *Ja, nu er Eders Planer fløine! | Jert smukke Slot I neppe

faaer | At see igjen i dette Aar! Hrz. IX. 202. *De skønne Drømme, di var fløjne, | Den nye Hat var liesaa. Bøgh. D. II. 121. jf. udr. lade den fugl flyve u. Fugl: Uden Tvivl har hun .. havt den Drøm at blive (Napoleons) sideordnede Veninde. Det var med Sorg, at hun maatte lade Tanken flyve. Brandes. IV. 98. talem. (nu l. br.): Det er ondt at flyve, før man bliver fjedret. Mau. I. 230. ogs.: Flyv ikke, før du faar Vinger (Fjer). smst. Saa flyver hver Fugl, som den er fjedret. smst. 2219. (l. br.): *Hvo høit vil flyve, falder ofte ned. Oehl. A. 184. (jf. Mau. 1868f.). stegte duer flyver en i munden olgn., se u. I. Due 1.3. || part. flyvende som adj. i faste forb. flyvende drage, se II. Drage 3. flyvende fisk, (nu l. br.) d. s. s. Flyvefisk 1. vAph. (1759). Funke. (1801). I. 344. flyvende frø, hund, vildt, se Frø, Hund, Vildt. flyvende post (jf. Flyvepost). 1. (l. br.) befordring af postsager gennem luften, fx. v. hj. af brevduer ell. (jf. bet. 1.2) flyvemaskiner; ogs. om det, der befordres, ell. den (dem), der befordrer det. Vindens flyvende Post. Goldschm. VIII. 148 (jf. bet. 2.1). Kjøbenhavns flyvende Post. Heib. (titel paa et periodisk skrift, 1827ff., hvis titelvignet var et vinget, flyvende postbud). 2. (jf. bet. 3.1; nu næppe br.) hurtig post; ilpost. D&H. || (sj.) m. indholds-obj.: man .. kand lære Duer at bære Breve, ligesom de flyve Post i de Østlige Lande fra een Stad til en anden. Eilsch. Font. 168. m. angivelse af en vejs længde: en svale kan flyve mange mil uden at blive træt | || (l. br.) refl.: bringe sig i en vis tilstand ved at flyve. (m. tilføjet adj.). fuglen har fløjet sig træt | D&H. 1.2) paa kunstig maade, v. hj. af flyve-maskine, ballon osv., bevæge sig gennem luften. MPlats. Den Engelske Flyveres Reise-beskrivelse. (overs. 1774). 2. en Flyver er fløjet fra København til Kristiania. Vore Herrer. 1920. Nr. 9. 30. jf.: „Den flyvende Baad“, som Jesuiten Lana foreslog allerede 1680, skulde bæres oppe af fire store Balloner af meget tyndt Kobberblik. OpfB. 111. 398. flyvende post, se u. bet. 1.1 (jf. Flyvepost 2). || (fagl.) trans.: føre (en flyvemaskine). Det var første Gang, han fløj Maskinen paa en længere Tur. Pol. 1/1919. 10. sp. 6. ogs. i forb. m. ind, til: flyve en maskine ind ell. til (o: prøve den, inden den bliver taget i brug)!

2) især m. tings-subj.: bevæge sig gennem luften paa lignende maade som en fugl (især: efter at være sat i bevægelse af en ydre kraft; jf. bet. 3.2). 2.1) i alm. Du skal ikke frygte .. for Pilen, som flyver om Dagen. Ps. 91. 5. *Man Skole-Bøger saae om Ørene at flyve. Holb. Paars. 54. (maanen) glimtede uestadigt .. mellem flyvende Skyer. Ing. KE. I. 52. *Omkring fløj saa vide de Splinter — | Det var en Salut uden Finter. Blich. D. II. 130. flyvende Edderkoppespind blinket gennem Luften. JPFac. I. 161. flaget fløj til

vejrs | *upers.*: *Det fløj med Papirer | på Bordet, hvor han skrev, | det ruskede i Vinduet (*ved vindstødet*). *Rord.GD.266. uegl.*: *Øiet flyver omkring, som om utaalmodigt det søgte, | Den, der formaste sig tør at vove Livet mod ham. *Holst.II.153.* || flyvende hollænder, se Hollænder. flyvende røn (*ell. majrøn*). *JTusch.232.*, (*dial.*) *d. s. s.* Flyverøn 1. *Thiele.III.52.* flyvende sand, (*nu l. br.*) *d. s. s.* Flyvesand. *VSO.* 10 (*u.* Flyvesand) flyvende sommer, se Sommer. || (*jf. bet. 3.1*) om stærk vind. *denne Jord, hvor Alting vexler: | Hvor Stormen flyver og hvor Bølgen stiger. *PalM.III.121.* (*jf. bet. 2.2*) hun sad og lod Blæsten flyve med sit lange Haar. *HCAnd. V.87.* flyvende storm *olgn.*, (*nu næppe br.*) heftig, stærk storm. *vAph.(1759).* flyvende Storm og rivende Strøm. *Grundtv. Snorre.I.279. sa.Heimd.36. 2.2*) (*især* Ψ) om ting (*især sammenrullelige tøjstykker, der er fastgjort til en stang olgn.*): blive foldet ud *ell. bevæges hid og did af vinden; flagre.* Holstenerne . . lode deres Faner flyve. *Holb.DH.I.567.* deres fiæsede Paruquer, der skal fløye om dem som et stort Rocke Hød fuld af Blaar. *KomGrønæg.I.88.* *saa længe Danmark staar | Og Danebrog kan flyve. *Grundtv.PS.VII.513.* *De graae Haar fløi for Vinden. *Holst.I.146.* flyvende faner, se I. Fane 1. *jf.*: han (*drog*) med flyvende Bannere ind paa Tinget. *Molb.DH.II.429.* || om klædedragt: Hun er meget for at klæde sig flyvende. *VSO.II.115.* flyvende Gevandter. *Ing.VS.II.193.* || (*jf. eng. fly; sj.*) *trans.*: (*de*) tyske Oceanflyvere . . der tidligere havde fløjet Hamborg-Amerika-Liniens . . Kontorflag. *BerlTid.³¹/s1918.M.7.sp. 1.* || \downarrow om skøde: være løstet saa meget, at sejlet blæser frit ud. *IdrætsB.L.363.* flyvende 40 jager, klyver, jager, klyver, som ikke vandrer paa en stander, men sættes v. hj. af en udhaler, faldet og skøderne (*jf. Flygert*). *Funch.MarO.II.37.* *Wolfh.MarO.322.* *Scheller.MarO.226.* || *uegl.*, | *forb.* som: flyvende bro, se u. I. Bro 1 (*jf. u. 4.2*). flyvende færge, et til et anker fæstet fartøj, der af strømmen i en buc føres over en flod (*jf. flyvende bro*). *D&H.* flyvende segl, (*jf. fr. cachet volant; sj.*) aabent segl, som kun er fæstnet til det overfoldede blad. *D&H. 2.3*) (*jf. bet. 4.1; især* Ψ) billedl. *ell. overf. anv. af bet. 2.1; ofte uden udprøvet forestilling om* 50 *et fæstnet til det overfoldede blad.* *D&H. 2.3*) (*jf. bet. 4.1; især* Ψ) billedl. *ell. overf. anv. af bet. 2.1; ofte uden udprøvet forestilling om*

Udi Wien gik en flyvende Tiende, at Store

Hertugen af Florentz haver udvaldt dend Bayerske Printz . . til sin Efterfølgere. *ExtrRel.⁷/101722.4.* (*jf. Flyvetidende*). || flyvende blad *olgn.*, (*nu næppe br.*) blad, som p. gr. af ringe omfang hurtigt og let kan omdeles; især om blad, skrift, hvis indhold er beregnet for øjeblikket (*jf. Flyve-blad, -skrift, flyvende post i (u. bet. 1.1) samt I. Blad 3.3*). Blant disse flyvende Blade . . ere een Deel ret sindrige, artige og efterrettelige. *EPont.Men.II.240.* at gjøre dem (\circ : allegorier) forstaaelige ved flyvende Sedler. *Wiedewelt.T.32.* || Ψ om tankens *ell. fantasiens stræben ell. flugt* (*jf. højtflyvende*). *Paa (Tiberens) Bølger dvæled mit Øie. | Meer skjøn dog var Jomfruens bølgende Barm, | Naar Tankerne fløi mod det Høie. *Ing.RSE.VI.203.* *De Tanker, der flyve som Svaner over Sø, | Til Under for de fjerneste Lande. *Hauch.SD.I.191. jf.*: det (*var*) lykkedes hans (\circ : Tycho Brahes) Forfølgere at slappe disse Vinger, hvormed han havde fløiet dem for høit. *Heib.Pros.IX.235. (poet., sj.) m. obj.*: Forsøg paa igen at flyve den gamle, sværmeriske Flugt. *JPJac.II.10.*

3) (*videre udvikling af bet. 1*) om hurtig, pludselig *ell. stærk bevægelse i alm. 3.1*) bevæge sig hurtigt (*fare, ile, styrte osv.*). De Italienske Fruentimmer . . kom flyvendes udaf Cahytten, med Haaret om Ørene. *Overs.afHolbLevned.90.* *(*jeg*) fløi, meer end gik, til den Yndiges Buur. *Bagges. V.129.* „skynd jer!“ — „Jeg iler, jøg flyver!“ *Heib.Poet.III.423.* *Skibet fløi afsted, | Hvorpaa min Elskte sad. *Winth.SS.75.* de gamle Mennesker . . sér paa Børnenes Leg. Toppen flyver — Børnene skriger. *Leop.HT.II.4.* Karen . . var fløjet til Vinduet. *ChrEngelst.(GadsMag.1921.511).* *jf. (m. overgang til bet. 4.3)*: *var med dine Nympher ei du kommen, | Var Skatten fløiet af (\circ : blevet sendt) til Macedonien. *PalM. VI.101. i forb. m. fare:* Harald Haarfager flyver og farer, baade til Lands og Vands, med sin udvalgte, nimodstaaelige Kæmpe-Trop. *Grundtv.BrS.312.* *Thorsen.120.* støj- 60 en eller (*ell. og*) fløjen, se støjen. || i *forsk. faste udtr.*, som betegner udslag af stærke *ell. heftige følelser over for nogen ell. noget.* flyve (en) om halsen, flyve i armene paa (en) *olgn.* *Hun fløi i hans Arme saa munter og kjæk. *Winth.VI.242.* *Ham fløi om Halsen Trine i samme Herrens Stund, | Hun var ei mere bange. *Aarestr.21. Schand.F.160.* || i særlige *forb.* flyve i *ell. paa* (en), (*dagl.*) pludselig angribe *ell. overfalde*; *ogs. i videre bet.*: angribe med ord; skælde ud; skændes med. Hunden fløi paa ham, og beed ham i Benet. *VSO.* *aldrig er løs Hund paa Tyven fløiet | Saa snelt. *CKMolb.Dante.I.128.* jeg tør næsten ikke vise mig i Brogade, naar han er hjemme, for jeg flyver strax i ham og laver en Scene. *GyrLemche.NA.321.* flyve i haarene paa (en) *olgn.*, se Haar. flyve

op, (dagl.) fare op; ogs.: blive hidsig, vred. Engang imellem kunde han reverent talt flyve op, over slet ingen Ting; han raste som en Flagellant-Epidemi imellem Matroserne. *A.Kohl.MP.I.49. jf. Feilb. (sml. u. bet. 1.1.)* Brandt er tosset, sagde Frøken Brun. . . hun flyver op ligesom Hønsene. *Bang.L.A. flyve til, (dagl.) ile til.* havde jeg ikke fløiet til med nogle Andre og stoppet Skjødets i Forhaand og løstet læe Bras, havde Manden mistet sit Been. *JJPaludan. Er.106. e. br. (nu l. br.) fare af sted:* bi at tage dine Ben med, du flyver jo til som et vindt Hjul i en skøv Vej. *JJPac.I.159. part. flyvende som adj.:* være flyvende i det, (jf. bet. 4.1; dial.) være fremfusende. *Feilb. som forstærkende adv.:* i høj grad; *umaadelig; især i forb. flyvende gal (jf. flyvegal).* saa flyvende gal som Kongen nu gjorde sig, var det umuligt at faae et Ord indført. *Grundtv.Snorre.I.193. sa.Saxo.II.146. Gadeordb.³ 3.2) (jf. bet. 2) blive kastet, drevet, slynget (i en vis retning); fare; falde; ryge.* Hendes lille stakkels Fidelle, som kom imod ham og logrede med Rumpen sparkede hand hen ad Gulvet saa den fløj. *KomGrønneq.II.162. Om (valgtribunen) er der en Trængsel . . her flyve stundom fordærvede Appelsiner . . i Hovedet paa Taleren. HCAnd.XII.210. *I hendes Løb paa Trappen | Guldkammen fløi af Haaret. Aarestr.193. han faldt med begge Benene i Vejret, og Kanepisken fløj langt hen ad Torvet. Schand.F.36. (jf. bet. 2.1.) Jeg flaar min Feltflaske af min Livrem, Proppen flyr af og jeg sætter Flasken for hans Mund. Bønnelycke.Sp.294. || flyve i luften (se Luft) ell. (nu næppe br.) flyve op (Tode.S.14), blive slynget op i luften som følge af eksplosion olgn.; springe i luften. † flyve i Veyret af Vrede. vAph.(1759). (m. overgang til bet. 3.1 slutn.): flyve i flint, se Flint. || m. overgang til bet. 2.1 og 2; flyve op ell. til, om døre, vinduer olgn.: blive slaaet ell. blæst op ell. til. *op fløi Porten, Laasen sprang. Bagges.NblD. 357. Vinduet fløi til. HCAnd.I.303. med Eet fløi Døren op og begge de omtalte Søstre styrtede ind. Gylb.EA.15. Etlar.GH. II.163. (han) trak sit Guldur frem, lod Springkapselen flyve op. Buchh.UH. 47. 3.3) part. flyvende som adj. (jf. u. bet. 3.1 slutn.). || om person ell. ting: som hurtig og let kan flytte sig ell. skifte plads; ogs.: som hurtig ell. let kan flyttes ell. sendes fra et sted til et andet. flyvende batteri, ✕ i belejringskrigen: (felt)batteri, som køres op, hvor der er brug for det (jf. flygtigt batteri u. flygtig 4). MilTeknO.76. flyvende blind, se blind 10.4. flyvende blindemand, se Blindemand. flyvende dommere, domstol olgn., (l. br.) dommere, som rejser rundt i landet og holder dom. flyvende Kommissions-Dommere. JakKnu. LU.93. „En flyvende Domstol“ . . er forekommet yderst sjældent i dansk Retspleje.*

Riget.³/1913.5.sp.3. flyvende eskadre, † eskadre af hurtigsejlende skibe, som anvendes til rekognoscering, pludselige overfald olgn. *Wolfh.MarO.490. Sal.²VIII.300.* flyvende kolonne, korps, ✕ kolonne, korps m. stor bevægelighed og operationsfrihed. Soldater af det flyvende Corps. *CBernh.II.171. MilTeknO.76.* De „flyvende Kolonner“ (af sanitetsvæsenet) gik frem i første Linie og hentede de saarede. *MilTidsskr.1905.38. Sal.²VIII.301.* flyvende korrespondent, korrespondent, som sendes rundt til skuepladserne for (verdens)begivenheder. *Pont. A.129. JVJens.NA.104. || i forb. m. ord som Fart, Karriere:* *Da kommer Hr. Rabe med flyvende Fart. *Sort.HS.E4r.* Skibet . . skjød en flyvende Fart mellem de grønne Kyster. *HCAnd.IX.94.* nu sidder hun op overskrævs, og farer saa afsted over Stok og Steen i den meest flyvende Carriere. *StBille.Gal.III.20.* Det var „expres train“; i flyvende Flugt, uden Rast eller Hvile. *HCAnd.XII.212.* flyvende firspring, se Firspring. flyvende start, (sport.) start, hvorved hestene, kapsejlerne osv. passerer startlinien i fart. *Wolfh.MarO.372. IdrætsB.II.823.* || flyvende post (=: ilpost), se u. bet. 1.1.

4) (jf. bet. 2.3) især m. abstr. subj.: billedl. ell. overf. anv. af bet. 3. 4.1) bevæge sig hurtigt og let; gaa rask, let. Pigen er rap i Hænderne; al hendes Gjerning flyver for hende. *Høysg.S.83.* det let skizzerede Arbejde fløi med Bifald over Scenen. *HCAnd.XI.253.* || flyve en bog olgn. igenem, gennemløse ell. gennemgaa hurtigt ell. flygtigt. dette er nu en gammel Dato, et gammelagtigt Brev, naar De faar det . . dog, De flyver det alligevel gerne igenem. *sa.(BerlTid.²⁴/1922.Aft.3.sp.1).* D&H. || part. flyvende som adj. 1. (nu næppe br.) i forb. som det gaar flyvende, det gaar rask, let. Det gaar flyvende for hende. *VSO. 2. (nu vist kun dial.) om mennesker og deres egenskaber:* som er i stand til, ell. som vidner om evne til, at handle og tænke rask; hurtig. (ofte m. bibet. af „flygtig“). deres Portrait er i Særdeleshed mærkverdigt, som formedelst deres flyvende Hoveder vil giøre Altng, som fatter en Ting i en Hast, men ey indseer den grundig. *Overs.afHoltLerned.236. (man)* havde forhaanet mig for min Ubetænksomhed og flyvende Fattekraft. *Bagges.NK.295.* Hun er flyvende i sin Gierning. *VSO.* en Bondeslægt, der . . var kjendelig paa . . et eiendommeligt travlt — de andre Hedeboer kaldte det „flyvende“ — Væsen. *Thyreg.S.2. 4.2)* komme ell. opstaa pludseligt ell. overraskende (for atter at forsvinde); om tanke, ytring olgn.: pludselig sagde Frøkenen, som fløj det fra hende . . : „Men Kroen er værst.“ . . „Det var derfor, vi havde sat et Par Stuer istandovre hos os saadan.“ *Bang.DuF.199.* Det fløj mig gennem Hovedet (=: jeg kom pludselig paa

den tanke), at dette var den eneste Måde, vi kunde hjælpe Helga. *ESkram. UB.150.* || (jf. bet. 3.s) part. **flyvende** som adj.: som opstaar, kommer, sker, udføres hurtigt, pludseligt ell. overraskende. flyvende Smertter i Ledemodene. *Tode.ST.II.27.* det stemmede jo fuldkommen overeens med Naomis Character, pludseligt at faae den flyvende Idee at reise til Fyen, og strax sætte det iværk. *HCAnd.III.269.* de flyvende Farver, den (o: en straalende boble) laante hvert . . Billed. *JPJac.I.173.* flyvende brand, (vet.) infektionssygdom (hos kvæget), som opstaar pludselig (millbrandssyfysem). *Sal.VI.743.* flyvende gift, (dagl.) d. s. s. Flyvegigt. *Pamela.III.134.* *Pol.²⁸11.1920.6.sp.5. jf.:* Hille den flyvende Syge! sikken et Tilbud! *Hostr.SP.T.III.17.* flyvende hede, (l. br.) d. s. s. Flyvehede. *Sal.²VIII.291.* flyvende sape, & sape, som anlægges hurtigt og overraskende for fjenden (mods. skridtvis sape). *Feltarb.49. Sal.²VIII.301.* || ogs.: som varer ell. bestaar i kortere tid; midlertidig (mods. fast 1.1). flyvende bro, (nu næppe br.; jf. u. bet. 2.2) feltbro, der slaas over en flod og straks afbrydes efter benyttelsen. *vAph.(1772). II.249.* flyvende lejr, (nu l. br.) midlertidig lejr; feltlejr. *vAph.(1759).* flyvende planteskole, (fagl.) planteskole, som anlægges paa ell. umiddelbart ved et kulturareal for at yde planter til dette. *Sal.²VIII.301. 4.3* (især W) svinde hurtigt hen; forsvinde. (om tiden:) *Vor Tid flyver hen under Arbeid og Bøn. *Bagges.Ungd.II.151.* den enkelte Dag kan krybe langsomt nok afsted, men . . Aarene flyver. *Pont.LP.VIII.165.* || (foræld.) talem. Fæverhed er fluende Vare og farende. *Mau.1827. HFEw.KT.I.183.*

flyve-, i ssg. (nu l. br. i rigsspr. fly(e)- (se u. Flyve-fisk, -gal, -galop, -røn, -sand), flyv- (se u. Flyve-fisk, -hast, -hede, -rend, -sand, -sindet); nu kun dial.: fløj- (se u. Flyve-røn, -skytte, jf. Fløjfisk og bornh. floisan, flyvesand. *Esp.77*); tabt i rigsspr., men endnu i dial.: flu(e)- (se u. -havre, -hede, -post, -rend, -røn, -spring; jf. flug-i ssg.). (ænyd. fly-, flyv(e)- || fløj-, ænyd. fløj(e)-, vist af sideformen fløje (se flyve), jf. dog no. fløy-, oldn. flug(ar)-, af oldn. flaug, f., flugt || flu(e)-, ænyd. flu(e)-, er vistnok identisk med ænyd. flug (oldn. flug, flugr, flugt (se Flug), jf. glåa. flogh draghe, oldn. flugdreki, -dyr ofl.), men muligt paavirket af flue, sideform til flyve) især (hvor intet andet er bemærket) af flyve 1.1. || til flyve 1.2 er i de senere aar dannet en mængde ssg. (af hvilke kun enkelte er medtaget ndf.), fx. -dragt, -hjælm, -kunst, -lærer, -løjtnant, -opvisning, -rekord, -skole, -stævne, -tur, -uge, -ulykke, -væsen, -øvelse ofl. -aar, et. (fagl.) aar, hvor oldenborrerne er særlig talrige; oldenborreaar. I Flyve-aaret 1887 blev der . . indsamlet $7\frac{1}{2}$ Million Pund Oldenborrer. *Frem.DN.712.* -and, en. (især jæg.) udvokset, flyvedygtig vildand.

Bogan.I.38. IdrætsB.II.170.176. -angreb, et. [4.2] (sj.) pludseligt angreb af smaa styrker paa skiftende steder. (han) holdt kun ved at drille dem med Flyve-Angreb, saa hist og saa her. *Grundtv.Saxo.III.139.* -aske, en. [2.1] (jf. ty. flugasche) W aske, som fra ildstedet af ornens træk suges hen til de steder i ovenn, hvor materialet behandles. *VidSelskSkr.II.2.178.* Samtidig forbedredes Forbrændingen af Brændselet, hvorved der opnaaedes en ren Flamme uden Sod og Flyveaske. *Bille-Top.22.* -baad, en. [1.2] (især fagl.) flyvemaskine, som i st. f. hjul har en baad ell. pontoner, saa at den kan sætte sig paa vandet; vandflyvemaskine; hydro-aeroplan. *Scheller.MarO.226. Sal.²VIII.289.* -bakke, en. (jf. flyve 2.1; l. br.) (høj) bakke, hvor vinden har frit spil. Oppe paa den øverste Top af en Flyvebakke laa den gamle Rede, Bakgaarden. *Aakj.VF.115.* -blad, et. 1) [2.2] (jf. eng. fly-leaf; bogb., l. br.) det løse forsatsblad i en bog (mods. det forsatsblad, som klæbes paa indersiden af bindet). *SvDahl.Ordbogf.Bogsamlere.(1919).42. 2)* [2.3] (jf. ty. fliegendes blatt, fr. pièce volante) trykt blad ell. ark, som udsendes i store oplag og sælges for en billig pris; dels om de korte meddelelser (om vigtige begivenheder, ved særlige lejligheder osv.), der udsendes, før aviserne blev almindelige; dels om billige tryk af viser oln., som fx. sælges paa markeder (jf. flyvende blad u. flyve 2.s). *Tullin.III.114.* Om nu dette Ugeblad kan . . virkelig blive et „Flyveblad“, det er vistnok et stort Spørgsmaal. *Grundtv.Dansk.I.2.* Camille Desmoulins (havde) begyndt at udgive sine berømte Flyveblade. *Havch.VII.248.* de Viser og Vers, som . . fløj om i Afskrifter og trykte Flyveblade. *VVed.BB.237.* -brand, en. [2.1] (landbr.) betegnelse for nogle arter af støvbrand, hvis sporer føres omkring af vinden. *LandbO.IV.438.* -bræt, et. (fagl.) lille bræt foran indgangen til et bistade. *Fleischer.B.77. Biarl.30.* Flyvebrættet er fuldt af Biernes vrilende Mængde, og der er Trængsel i Flyvehullet. *IRaunkier.ID.14.* -bur, et. (fagl.) stort (m. buske, reder oln. forsynet) bur til mange fugle, hvori de kan flyve frit omkring; voliere. *Sal.XVI.854. VWiese.VoreStuefugle.(1907).19.* -drage, en. [2.1] (jf. ænyd. flyve-, glåa. floghdrage, oldn. flugdreki, flyvende fabeldyr) 1) † legetøj til børn; drage (jf. flyvende drage u. II. Drage 5). *Moth.F247. 2)* (l. br.) d. s. s. Drageflyver. *OpfB.¹I3.64.* -dygtig, adj. som er i stand til at flyve. flyvedygtige Vanddyr. *Frem.DN.513.* jf.: (eventyrets vingehests) Flyvedygtighed og Ynde ses . . ved at følge dens mangfoldige og dristige Bevægelser. *Brandes.II.126.* || spec.: d. s. s. færdig. en Storkeunge, der ikke er flyvedygtig. *SMich.Gro.14. BMøll.DyL.II.14.* -egern, et. (zool.) betegnelse for forsk. egernarter, som er i stand til at foretage svævende spring. *Levin. BevP.III.259.* -fane, en. [2.2] (nu næppe br.)

flyvende fane (se u. I. Fane 1); især om fane, som staar horisontalt ud fra fanestangen. *C Pal M. Den himmelfaldne Dannebrogsfane. (1873). 26. D&H. jf. (billedl.).* *lærdom uden Dyd er lastens flyve fane. *Sorti. (DSt. 1909.44).* **-fart**, en. (l. br.) hurtig fart ell. rejse (jf. flyvende fart u. flyve 3.s). Alle Reiseindtryk fra Kjøbenhavn hertil ere givne i, hvad ovenfor er skrevet, saa Lidet mægtede jeg at gribe paa denne Flyvefart. *HCAnd.XI.139.* **-fartøj**, et. [1.2] (l. br.) d. s. s. -maskine (jf. -tøj). *JVJens.I.M.8.* **-finger**, en. (zool.) finger (3.1), der er forlænget til støtte for en flyvehud; især om den stærkt forlængede yderfinger hos flyveøglerne. *Lütken.Skildringer af Dyrelivet. (1880). 48. Sal.²VIII.303.* **-fisk**, en. (dial. Flyv. Etlar.SB.12. Fly(e)-. *Kroyer.III.787.* * 1) fisk (tilhørende en slægt af makrelgeddernes familie), hvis forlængede brystfinner sætter den i stand til at flyve; *Exocoetus* (jf. flyvende fisk u. flyve 1.1 samt Fløjfisk 1). (*Kalk.V. 256.*) *vAph.Nath.II.434. HCAnd.VIII.228. Bøv.P.I.7.* || (astr.) i best. f.: navn paa et stjernebillede paa den sydlige himmel i nærheden af polen. *H Seedorf. Mod fremmede Stjerner. (1919). 98. Sal.²VIII.291.* 2) (blandt fiskere i Gilleleje) benævnelse for havmuse, *Chimæra monstrosa* Linn. (vel p. gr. af dens store, vingegagte brystfinner). *Kroyer.III. 787.* **-fje(de)r**, en. (zool.) fjer (paa vingerne), v. hj. af hvilke en fugl flyver. *MO. -fod*, en. 1) [1.1] (zool.) fod m. flyvehud. Flaggermusene har .. Flyvefodder. *BMøll. DyL.I.31.* 2) [3.1] (metr., l. br.) versfod, bestaaende af fire korte og en lang stavelse (pyrrikianapest). *Recke.Verslære.36.* **-frugt**, en. (bot.) frugt, der er forsynet med vinger olgn., saa at den let føres omkring af vinden. *Mentz.O.Bill.168.* **-frø**, en. (zool.) løvfrø (af slægten *Rhacophorus* m. flyvehud paa lemmerne (jf. Flagerfrø). *Sal.II.144.* **-færdig**, adj. som er i stand til at flyve (jf. -dygtig). Naar det Tidspunkt kommer, da Larven (∴ til dogntuen), der jo lever paa Bunden af Vandet, skal blive flyvefærdigt Luftdyr. *Frem.DN.691.* især om fugleunger, som er saa vidt udviklede, at de kan begynde at flyve (jf. flyg): *disse smaae Knap flyvefærdige Krager. *Cil.ca.1700. (Thott4^o1525. 288).* *VSO. MO.* de flyvefærdige Storkunger. *Pont.LP.VIII.9.* overf.: *Saa gusten er Panden | Liig et vissent Lilieblad, — | Som Sjælen, flyvefærdig, | Alt paa Læberne sad. *Winth.VI.29.* (især dial.) om børn, der er blevet voksne, og om person, der er rede til at rejse: *MDL. Feilb.I.320.IV.149.* || (herald.) Fugle fremstilles (i vaabener) oftest siddende, staaende eller gaende .. undertiden flyvefærdige .. ∴: siddende eller staaende med løftede Vinger. *PBGrandjean. Heraldik. (1919). 132.* **-gal**, adj. (dial. Fly(e)-. *Seidelin.41. Feilb.).* (især dial.) om person: som let ell. pludselig bliver (heftigt) vred; opfarende; hidsig (jf. flyvende gal u. flyve 3.1). da Hr. D. hørte ieg vilde reyse, blev

hand snart flyegal og vilde icke af med mig. *Seidelin.41.* en storsnudet og flyvegal Person som denne Anders. *JakKnu.S. 179. Feilb.* **-galop**, en. (nu næppe br. **Fly(e)-**). (især dial.) hurtig galop; fuld fart (jf. flyvende karriere u. flyve 3.s samt jy. flyvegalopper. *Feilb.).* (vi) reed i flye Galop igjennem Gaderne. *JJPaludan.Er.37.* vi kørte ned ad Bakken i Flyvegalop. *JVJens.HF.60.* **-gekko**, en. (zool.) gekko, hvis krop er forsynet m. en hudbræmme, der virker som en faldskærm; den frynsede gekko (*Ptychozoon homalocephalum*). *Bøv.P.II.203.* **-gigt**, en. [4.2] (især dagl. ell. dial.) gigt-smarter, som hyppigt flytter sig fra en del af legemet til en anden (jf. flyvende gigt u. flyve 4.2). *Moth.F247. Grundtv.PS.IV. 534.* *I Ryg og Lænd er mit District, | Der jager jeg og gjør min Pligt, | Hurra for Flyvegigt. *HCAnd.X.303. Bergs.BE.198.* *Vinteren er trofast med Flyvegigt og Kuld. *Aakj.RS.76. Sal.²VIII.291.* **-grille**, en. [4.2] (især dagl.) hurtig opstaaende og svindende grille; flyvenykke. *Mall.SgH.294. Grundtv.Udv.I.85.* Nei, det er ingen Flyvegrille, det er fuld og overtænk Alvor. *Hauch.I.415. EBrand.L.113. JakKnu.GP. 41.* || [1.1] (l. br.) i egl. bet. fik Sværmen (∴: en bisværn) Flyvegriller, var det ikke muligt at følge den ret langt. *Halleby.34.* **-haar**, et. [2.1] (bot.) haar paa visse planters frø, hvorved de let føres omkring af vinden; frøuld. *LandO.II.315.* **-hast**, en. [3.2] (især dial.) stor hast (u. skynding. Flyv.: *VSO. MO. Feilb.* (u. flyvehast). **-havn**, en. [1.2] (l. br.) landingsplads for flyvemaskiner olgn.; lufthavn. *Sal.²VIII.301.* **-havre**, en. (*Flu*: *Moth.F252. Viborg.Pl. (1793).29. Flyv.: VSO.).* [2.1] ♀ vild havre, *Avena fatua* L., hvis smaaaak let falder af (jf. Flueben 4). *JTusch.32. Begtr.Sjæll.II. 456. Rostr.Flora.I.29.* **-hede**, en. (nu l. br. Flyv.: *VSO. MO. Flu*: *Moth.F252.*) (l. br.) pludseligt opstaaende og hurtigt svindende (fornemmelse af) hede i legemet (jf. flyvende hede u. flyve 4.2). *Moth.F248. MO. Jeans* Blod bliver tykt, skyder sig op bag hans Øjne og melder sig med Flyvehede over Ansigtet. *LBruun.E.II.88. Sal.²VIII.291.* **-hjort**, en. (nu kun dial.) eghjort. *vAph. Nath.II.472. MDL.* **-hud**, en. (zool.) hos visse flyvende dyr, fx. flagermusene: tynd, nogen hud ml. lemmerne og kroppen, som sætter dem i stand til at flyve (jf. -fod samt Flagerhud). *Frem.DN.451. Sal.²VIII.291.* **-hul**, et. (især fagl.) hul, hvorigjennem insekter og fugle flyver ud fra rede, bo, forpupningssted olgn. Det gælder ved alle Fuglebo om, at de har rigtig Størrelse indvendig og passende Flyvehul, da Fuglene ellers ikke bygger i dem. *Haandgern. 165.* Efter Forpupningen forlader (barkbillerne) Hulen gennem Flyvehuller. *Frem. DN.630.* || især om det hul, der danner ind- og udgangen i en bikube. *VSO. MO. BMøll. DyL.III.250. Feilb.* i sammenligninger: ud

vrimlede disse Fortvivlelsens Børn som Bier af Flyvehullet. *Blich.III.75.* Teatret, under hvis oplyste Loggia der var et Myr som foran Flyvehullet i en Bikube. *Pont. DR.III.20.* **-hund**, en. (zool.) især i ft., betegnelse for en slags udenlandske flagermus, som har et hundeaagtigt udseende, *Megachiroptera* (jf. flyvende hund u. Hund). *Brehm.DL.I.102.* **-høns**, pl. (zool.) fuglegruppe, hvis udseende minder om hønsefuglene; sandhøns (*Pteroclidæ*). *Sal.XV.585.* **-ild**, en. [2.1] (nu l. br.) flyvende gnister. (der) skal indrettes Reservoirer til at opfangne Regnvandet, for . . naar Ild opkommer . . at kunne forsvare Taarnene og Kirkerne, imod Flyve-Ild. *MR.1799.980.* Binding med Metaltraad af Straatagene (bevirkede) at Taget blev i sit Leje og brændte ud . . uden at udsende Flyveild. *KoldingAvis.111904.1.sp.7.* **-knur**, en. ✕ 1) slægten *Dactylopterus* af de panserkindede fisks orden (jf. -knurhane, -ulk 2). *Brehm. Krybd.241.* 2) arten *Dactylopterus volitans*. *sa.DL.III.35.* 3) (dial.) rød knurhane, *Trigla hirundo*. *Krøyer.I.106.* **-knurhane**, en. ✕ d. s. s. -knur l. *Brehm.DL.III.35.* **-kuller**, en. [3.1] (især vet. og landbr.) kuller (hos heste), som giver sig udslag i uro, ustyrklighed, raserianfald olgn. (mods. Dødkuller). deres Sygdom er at ligne med Hestens Flyvekuller. *Hjort.Valg.24.* *Bergs. PP.397.* *LandbO.III.240.* **-kuller**, adj. (ubøjeligt). (dannet af l. -kuller; dial.) d. s. s. -kulret; især overf., om mennesker, som er opfarende, ustadige, har flyvegriller olgn. Ja, han er syg, men det er Fan til Syge! Han er flyvekuller, er han. *PRMøll.DS.65.* *Feilb.IV.149.* **-kulret**, adj. (vet. og landbr.) angrebet af flyvekuller (I). *Halleby.222.* || (dagl.) overf. (jf. u. II. -kuller). han er helt flyvekulret | **-kulør**, en. (nu næppe br.) ↑ m. h. t. det forhold i l'homme, at der for hvert spil fastsættes en kulør, i hvilken meldinger osv. gaar forud for meldinger i andre kulører (jf. flyvende blind olgn. u. flyve 3.s). *Spillebog.(1786).36.* *PAHeib.US.169.* **-kærlighed**, en. [4.2] (sj.) pludseligt opstaaende og hurtigt svindende kærlighed. *NKBred.VH.86.* *Rahb.(MO.).* **-lam**, adj. (fagl.) om fugle, insekter osv.: ude af stand til at flyve. Maj-Sygdom kan undertiden vise sig tidlig om Foraaret derved, at mange af Flyvebierne blive flyvelamme. *Biavl.162.* **-lyst**, en. 1) (l. br.) lyst til at flyve (1.1). *Levin.* *Flyvelysten var kendbar (os: hos en fugleunge), | men Evnen slog ikke til. *Drachm. SB.39.* || især billedl.: trang til ell. higen efter at flyve ud fra hjemmet, drage ud i verden. *sa.T.199.* 2) [4.2] (nu næppe br.) flygtig ell. hurtigt svindende lyst. *Wadsk. Skuepl.265.* *Ev.V.30.* en indbildt Flyvelyst, en sværmede Yngling tog for Kiærlighed. *Rahb.Charis.1806.132.* **-maskine**, en. [1.2] luftfartøj, der i modsætning til balloner og luftskibe er tungere end luften. *M.Plets. Den Engelske Flyveres Reisebeskrivelse.*

(overs.1774).2. hvor morsomt . . om De pludselig traadte ind af Døren. Det er ogsaa dumt, at Flyvemaskinerne endnu ikke ere opfundne. *FruHeib.B.II.207.* *Brandes. XVIII.85.* *OpfB.2.III.421.* En . . Liguster-sværmer brummede som en Flyvemaskine frem og tilbage højt oppe under Loftet. *EmilRasm.DL.258.* *Sal.2.VIII.291.* || om et teaterapparat. *Microscopet.1856.Nr.21.5.*

10 I. † **Flyvende**, et. (af l. af flyve ell. substantivering af II. flyvende) dyr (ell. andet væsen), som kan flyve. (dragen beskrives) som et rovbegierligt Flyvende, der æder Fugle og er halv Ørn, halv Ulv. *inde.vAph.Nath.II.56.* **II. flyvende**, præsp. part. af flyve.

Flyve-nykke, en. [4.2] (l. br.) d. s. s. -grille. *jeg kjender | Dette stive Sind og disse | Flyvenykker, som dig Ingen | Ud af Hovedet kan pille. *PalM.VI.239.* **-officer**, en. [1.2] ✕ *Scheller.MarO.226.* *Sdjj Sold.41.* **-pels**, en. [2.2] (dagl.; sj.) ustadig ell. flygtig person (jf. Vendeakaabe, Flyvespaan 2 samt jy. ruskepels (*Feilb.*), no. dial. flogham m. lign. bet.). *Gylb.I.136.* **-pind**, en. (fagl.) pind under et flyvehul. *Haandgern.164.* *Halleby.33.* **-pjece**, en. [2.3] (nu næppe br.) d. s. s. -skrift. *Birckner.Tr.153.*

30 **-plads**, en. [1.2] plads, der benyttes som start- og landingsplads for flyvemaskiner, til afholdelse af flyveopvisninger olgn.; aerodrom. *Scheller.MarO.226.* *Sal.2.VIII.301.* **-plan**, et. [1.2] (l. br.) 1) d. s. s. Aeroplan. *EChristians.F.39.* *Scheller.MarO.226.* 2) (del af) bæreflade ell. vinge paa en flyvemaskine. jf.: Store, glinsende Guldsmede (farer af sted) under bratte Vendinger . . saa det knitrer under Farten fra deres stive genemsigtige Flyveplaner. *Fleuron.DTN.14.*

40 **-post**, en. (jf. flyvende post u. flyve 1.1) befordring af postgæmme gennem luften; ogs. om det, der befordres, ell. den (dem), der befordrer det. 1) [1.1] om postbefordring ved brevduer olgn.; ogs. (jf. flyve 3.1; nu næppe br.): hurtig post; ilpost. *MO. jf.:* *Flyv i en Fart! | Bring min Veninde | Al min Længsel, lille Flyvepost (om en fjerbold). *Hzz.D.II.86.* || (jf. flyve 2.s) som navn for forsk. dag- og ugebåde (jf. *Sal.2.VIII.301.*); ogs. som dagl. betegnelse for Heib's „Kjøbenhavn's flyvende Post“. *Levin.* (jf. *Gylb. I.135.*) sml. (m. tilknytning til ord som -rygte, -tidende): en af de (unge avislæsers moder) tog saa meget paa Vej (over sønnens avislæsning), at hun løb til Postmanden og gav ondt Vejr af sig. Hun vilde da nok vide, hvad det var for nogen „Flueposter“, disse „fornemmede“ holdt. *Nordsjæll.F.I.36.* 2) [1.2] om postbefordring ved flyvemaskiner; luftpost. *NatTid.29/11922.Aft. 6.sp.4.* jf.: Til Frankering af Flyvepostbreve er der bleven trykt et særligt Frimærke. *Hjemmet.1912.224.* **-pungabe**, en. (zool.) dyr af en pungdyrslekt m. flagrehud; flagrepungabe (*Petaurus*). *Bov.P.II.524.* **-pungdyr**, et. (zool.) d. s. *Sal.2.VIII.301.*

-pungmus, en. (zool.) *pungmus m. flagrethud (Acrobates pygmaeus)*. *Bøv.P.II.525*.

Flyver, en. († *Flyvere*). *flt. -e. 1)* til flyve 1.1: *levende væsen, som er i stand til at flyve*. || (*især poet.*) i alm.: *Skjøndt jeg løb paa mine baade | Store Fødder . . | Er jeg Stakkel dog, desværre, | Ingen Flyver (som Amor). *Heib.Poet.III.23*. *Draaben, der bag Blomsterstøvet | Er gjemt i Liliens Jomfruskjød, | Før Kubens Flyver den har røvet. *Winth.X.56*. Fugles Sang og Skrig, de trækkende Flyveres Vingeslag, var mig nok til at gætte deres Navne, deres Stemning, deres Kaar. *H.Kaarsb.M.127*. || (*især fagl.*) i forb. m. adj., der angiver flyvedygtigheden. Ørnen er, som der staar i Zoologien, en udmærket Flyver. *Drachm.SS.84*. (*de syriske bier er*) kraftige Flyvere. *Biacl.153*. || (*nu næppe br.*) ✕ Floifisken, eller den store Flyver. *Raff.(1784).226*. 2) (*især fagl.*) til flyve 1.2. 2.1) person, som flyver v. hj. af flyvemaskine olgn.; *især fører af flyvemaskine olgn.; aviatiker (jf. Luftskipper)*. M.Plets: Den Engelske Flyveres Reisebeskrivelse . . Oversat . . af A. C. Krog. (*bogtitel.1774*). *Pol.º/1910.5*. forleden Dag, netop som Flyveren faldt ned ude paa Flyvepladsen. *J.Magnus.EK.36*. 2.2) flyvemaskine; *især i ssg. som Drageflyver*.

Flyve-rejse, en. [4.2] (*nu l. br.*) hurtig og kort rejse; *sviptur*. i tyve Aar havde jeg — en lille Flyverejse undtagen — ikke været i Hovedstaden. *Blich.II.65*. **-rend**, et. [3.3] (*ogs. Flyv. Flu. Moth.F252*). (*nu især dial.*) hurtigt løb; *flyvende fart*. *fire Danske-Miil i flyve-rend at maale | Paa fire Quarters Tiid. *Sort.Poet.74. Moth.F248*. Skynd dig, og løb derhen i Flyvend.VSO. *Feilb. -rygte*, et. [4.2] (*nu næppe br.*) 40 *kværdt. VSO. MO. -ron*, en. (*dial. Flu. Kværnd. Fli(e), Fly(e)*). *CVaupell.S.113*. Fløj: *FolkLægem.II.8*). 1) *ron* (stammende fra bær, der er spredt ved fugles hjælp), der vokser i toppen af gamle træer (*især pile ell. popler, jf. Pilerøn*) ell. paa gamle mure olgn. steder. *Moth.F248. Thiele.III.30. Rostr.Flora. I.206*. Oppe i en Krog ved Gesimsen hvor Vinden har samlet et lille Muldrag af Støv . . vokser en Flyverøn, et helt grønt Træ svimlende højt oppe paa Muren. *JVJens.C.101*. 2) (*sj.*) mistelten, *Viscum album L. JTusch.266. Kværnd. FolkLægem.I.23*. **-sand**, et ell. (*nu kun dial.*) en (*OeconT. II.81. Hauch.DV.I.130. Esp.77*). [2.1] (*Fly(e)*): *OeconT.II.81. Flyv. EPont.Men. III.435. Feilb.*) meget fint sand (*især opskullet af havet*), som føres af sted af vinden ell. blæses sammen i klitter. *Moth.F248. (ingen)* maa oprive (*marehalm*) hvormed den skadelige Flyvesand kunde løsnest. *Forordn. 2º/11720. Grundtv.PS.IV.4*. *Du bygger paa et Blændværk, | Paa Skum og Flyvesand. *Hzz.IX.228. Frem.DN.77*. || (*fagl.*) strækning, der er bedækket af flyvesand. *Andres. Klitf.44*. selv Flyvesandene kunde bruges

til derpaa at kultivere Bjærgfyrr. *LandmB. III.240*. **-sindet**, adj. [3.1] (*fy.*) opfarende; *hidsig*. en flyvsindet lille Mand. *JVJens. P.9*. **-skrift**, et. [2.3] (*nu l. br.*) lille trykt skrift, hvis indhold er beregnet paa øjeblikket; *brochure; pjece (jf. -blad, -pjece)*. *Heib.Poet. VI.234*. Han skrev til Forsvar for Freitas Alter . . det ene Flyveskrift (*Brandes.DD. 16: den ene Brochure*) efter det andet. *Brandes.I.376*. **-skur**, et. [1.2] (*l. br.*) *hangar. VortLand.º/1915.3.sp.4*. **-skytte**, en. [3.1] (*Fløj: VæverB.2. Flyveskyttel: Larsen*). (*væv.*) skytte, *især brugt ved bomulds- og klæde vævning, som v. hj. af en mekanisk indretning lettere slaar islættin ind end den alm. væverskytte. MO. VortHj.III.83. Kværnd. Feilb. -smaan, en. 1) [3.2] (dial.) om spanner, som ved øksehug olgn. flyver langt omkring. Kværnd. 2) † overf.: omfarende, vrogligt menneske (jf. -pels). *Moth.F248. jf. Kalk. I.567*. **-sport**, en. [1.2] Flyvesportens Helte. *DagNyh.º/1911.B.1.sp.6. Sal.ºVIII.294*. **-spring**, et. (i bet. 2 ogs. *Flu(e)*): *Moth.F252. Høysg.S.127. Flyv. VSO. MO. Feilb.*) 1) (*gym.*) en slags forlæns overslag m. tilløb og samlet aftryk m. fædderne. *Gymn. I.222. ACMeyer.Idr.II.30*. 2) [3.3] (*nu især dial. jf. „Daglig Tale“ MO.*) hurtigt løb; *flyvende fart; fuldt firspring (jf. -rend)*; *især i forb. m. i: at komme frem i flyvespring. Moth.F248. VSO. Feilb. -tanke*, en. [4.2] (*nu l. br.*) pludseligt opstaende og hurtigt svindende indfald ell. tanke (*jf. -grille, -nykke*). *Moth.F248. Brors.242*. Einar passede nøje paa sine Forestillinger og Reflektioner . . noterede sig alt, hver Ideforbindelse, hver Flyvetanke. *JVJens.EE. 213*. **-tid**, en. *spec.: 1) (fagl.) den tid, da bierne sværmer; sværmetid. Forst.O.19*. 2) [1.2] B. (*har*) anvendt . . en samlet Flyvetid at 5¼ Time for en Flyvefærd, der er ca. 710 Kilometer lang. *DagNyh.º/1913.1.sp.6. Sal.ºVIII.294*. 3) [2.1] ✕ den tid, et projektil bruger til at tilbagelægge en vis afstand (*jf. Flugttid*). *smst.302*. † **-tidende**, en. [2.3] d. s. s. *-rygte. Wing.Curt. 102*. **-traad**, en. (*zool.*) De tre lange Flyvetraade i Døgnfluens Bagkrop tjener den ved dens Svæven i Luften til at holde den Balance, som de svage Vinger ikke kan vedligeholde. *Frem.DN.506*. **-tojt**, et. [1.2] 1) (*jf. ty. flugzeug; l. br.*) apparat ell. redskaber, som sætter en i stand til at flyve. Var endnu en Doktor Faustes Kaabe, en Fortunatus's Hat, en Aladins Lampe til, og Eieren af sligt et Flyvetøj gjorde dermed en liden Lysttour fra Europa til Otaheiti. *Tode.ST.II.17. sj. (spøg.)*: De virkelig Utilfredse . . de havde jo Bisselæder, ja, Flyvetøj i Skoene. *JakKnu.ML.347*. || d. s. s. Flyvemaskine. *Pol.º/1910.1. Rørd.SF.41. Sal.ºVIII.302*. 2) (*l. br.*) dragt for flyvere (2). *Pol.º/1910.4*. **-ulk**, en. ✕ 1) fisk (tilhørende de panserkindede), hvis bryst- og rygfinner minder om svingfjernerne paa en fugls vinger; *fjerulk; Pterois volitans. Sal.**

XIII.1134. Fedders.H.5. 2) d. s. s. -knur 1. Lütken. Dyr. 344. BøvP.III.539. **-vinge**, en. (zool.) om tynde vinger (hos visse insekter), som benyttes til flyvning (mods. Dækvinge). BMøll. DyL.III.226. **-ogle**, en. (zool.) dyr af en flyvende krybdyrvorden fra juraa- og krættiden (Pterosauria). BøvP.I. 50. Sal.²VIII.302.

Flyvning, en. flt. -er. vbs. til flyve, især i bet. 1.2: dels som rent vbs., om bevægelse gennem luften v. hj. af flyvemaskine, dels om evnen hertil og den systematiske udøvelse og udvikling af denne evne (flyve-kunst, -sport, aviatic), dels om den enkelte fart ell. rejse m. flyvemaskine. Flyvning over Vand . . frembyder adskillige Fordele for Flyvning over Land. Sal.²VIII.289. 1908 (var) Gennembrudsåret for Flyvningen. smst. 297. Wilbur Wright (foretog) beundringsværdige Flyvninger i Le Mans. smst. 294. ofte i ssg. som Distance-, Eskadre-, Højde-, Kap-, Kunst-, Længde-, Nat-, Prøve-, Rundflyvning oft.

flyvsk, adj. (af flyve, jf. springsk af springe, løbsk af løbe osv.; jy.) til flyve 3 og 4: hurtig og voldsom i bevægelser; ubændig; ogs.: af uroligt og ubestændigt væsen (jf. flyvesindet). (der blev) ved at komme Forløbere (for den store cirkus), og ved dem alle var der noget flyvsk og udenlandsk at bemærke, baade ved Heste og Mandskab. JVJens.NH.6. Ellers er jeg kun en flyvsk Vildkat, men tænker jeg paa dig, bliver jeg glad og pæn. KMich.LM.156. Feilb.IV.149.

Flyvt, subst. se Flugt.

I. **Flæ**, en. (ænyd. d. s.; sideform til Flød); jf. flæ; jy.; nu maaske kun i ssg. flæ(de)vand (Feilb.) d. s. s. I. Flod 1. Flæ og Flod naar Vandet gaar høyt op. Wing. Curt.340.

II. **Flæ**, en ell. (især koll. olgn.) et (Moth. F255. vAph.Nath.II.410. D&H.). (ogs. **Flæ**-(d)e. JTusch.233. Thorsen. Køvrdn.). flt. **-(e)r**. (ænyd. flæ(de), sv. dial. flä, fläd(j)e; vistnok besl. m. flad og Flæg; dial.) 3 d. s. s. Flæg. Moth.F255. JTusch.4.115.233.355. flæ (flæg) er navnet på forskellige eng- og vandplanter, der findes ved bredden af bække og søer (aculus calamus, vellugtende flæ o. a.). ADJørg.IV.192. || (koll.) om disse planter anvendte til tækning olgn. Moth.F255. || (jf. Flægrod) om roden af kal-mus (Acorus Calamus L.) olgn. vAph.Nath. II.410. jf. JTusch.4.278.

III. **Flæ**, en, et. se I. Flaa.

I. **Flæb**, en ell. et. [flæ²b] flt. (sj.) -e (D&H. Saaby.¹). (ænyd. d. s. (fk.), sv. dial. fläbb, skaansk fläbb ogs. om nedhængende flig af tøj, hovedbeklædning olgn.; vist fra nt. vlabbe, flab, mnt. vlebbe (sideform til (m)nt. vlabbe, flappe; se Flab), frisisk flebbe, fleppe, holl. fleb, flep, kvindehovedbind m. hængende ender; jf. Flip || ordet er i bet. 1. fk. (jf. dog Moth.F205), i bet. 2 nu intk. (rimeligvis under indflydelse af II. Flæb,

Flæbehoved olgn.) || nu næsten kun foragt.) 1) (dial.) hængende (under)læbe; mund m. hængendelæbe. Moth.F205. VSO. Rietz. 144 (skaansk). Thorsen. Saaby.¹ || i udtr. for, at en er nær ved at græde (flæbe): flæben henger på ham. Moth.F205. at hænge med Flæben. VSO. ordspr. (nu næppe br.): Hver fugl synger af sit neb, så gør og kærlingen af sit (Moth.F205: sin) flæb (se Fugl). Moth.F205. 2) (l. br.) flæbevorn person; flæbehoved; flæber. Flæb (en) . . bruges . . og i Steden for en Flæber, især i det sammensatte Ord Hængflæb. VSO. (H. C. Andersen fremstiller i „Kun en Spillemand“ ikke) et Genie i dets Kamp, men snarere et Flæb, om hvilket der forsikres, at det er et Genie. Kierk.XIII.79. D&H. II. **Flæb**, et. [flæ²b] (til flæbe; foragt.) som vbs. til flæbe. *ham, hvis Næb | Qviddrede sin Jordemoder | Een af Sprogets beste Oder | I sit allerførste Flæb. Bagges.II.120. lutter Sentimentalitet og forlorent Flæb. Pol.²⁰/s1921.6.sp.1. || i forb. som briste, stikke i flæb. *en skønne Dag den Halte (o: fanden) kom | og sagde: Smed afsted! | Da stak den snilde Smed i Flæb. Drachm.PHK.59. de brast ud i Flæb og Hulk! AKohl.MP.III.211. **flæbe**, v. [flæ²b] (nu kun dial. flæbbe. Sort.Poet. 88. Esp.78. † flebe. Holb.Usynl.I.4). -ede. vbs. Ø -ning (vAph.(1764)), jf. II. Flæb, Flæberi. (af I. Flæb ell. Flab; jf. sv. dial. fläbba, skvaldre, pludre, skaansk fläbba, hæng med underlæben, være nær ved at græde, ogs. (om tøj, hovedbeklædning olgn.): hænge løst og slapt ned; besl. m. flippe, sv. flepa, no. flæpe, fleipa, flipa oft. i sa. bet.; især foragt.) græde ubehersket som et barn (med aaben mund olgn.); „tude“; „skraale“. Moth. F205. *jeg da tviner, flæbber, græder, | Saa Hicke-gylpendis. Sort.Poet.88. See hvor hun staaer her og fleber. Holb.Usynl.I.4. *(helten) flæber, | Som revset Skoleop. Boye.WS.46. „Hvad flæber Han for, Karl?“ — „Jeg flæber inte, Hr. Underofficer! jeg er bare ullykkelig.“ Oversk.Com.IV.204. Han gav sig ynkelig . . Hold Mund med den Flæben Jens.“ Drachm.STL.131. Feilb. Esp. 78. || (l. br.) om dyr: hyle, tude. Saa satte Hunden sig paa Halen og flæbede. Bogan. II.17. jf.: Øvre paa Læsiden af Skorstenen sidder en Efteraarsstær og flæber op. Bergstedt.A13. **flæbe-**, i ssg. (dagl. ell. dial.) især i udtr. for en flæbevorn person (jf. Flæbe-hoved, -mund, Flæber, I. Flæbe 2) som Flæbe-dorte (D&H.), -kande (Feilb.BL.317), -prins (JakSchmidt.SP.56), -tøs (AndNx.PE.II.54). **-hoved**, et. d. s. s. I. Flæb 2. D&H. **-mund**, en. (nu næppe br. i rigsspr.; jf. -mundet) d. s. VSO. Lemb. Shak.VI.91. **-mundet**, adj. (dial.) grædefærdig. „Hvad Satan vild! du ogsaa ha' mig til at rende efter Drengen for!“ sa' hun flæbmundet. Aalkj.VB.56. **Flæber**, en. („siges meest om smaa Børn.“ vAph. (1764); nu sj.) Moth.F205. saadan en Flæ-

ber og Kryster. *Høyen. Breve. 150. Kierk. III. 115. Flæberi*, et. (dagl.; foragt.) vbs. til flæbe. *Schand. AE. 135.* med yderste Møje tvang den Graaden tilbage. — Ikke noget Flæberi! sagde Distriktslægen. *Wied. LO. 258. flæbe-vorn*, adj. (l. br.) tilbøjelig til at flæbe; som flæber uden aarsag; klynkevorn. *Drachm. D.J.II. 160. jf.*: det er den sædvanlige Flæbe-vornhed og taabelige Gudmodighed, at man istedenfor at skjære 10 Kræftskaden rask bort, lader den udbrede sig i Ro og Mag. *Scharling. N. 70.*

Flæd, subst. se Flød.

I. Flæde, en. se II. Flæ.

II. Flæde, en. ft. -r. (jf. sv. dial. flättja, mark, no. flot (ft. fletor og flatar), flade, flad mark, oldn. flot(r), d. s.; dial. (sjæll.)) fladt stykke land; agerskifte. en Flæde Sæd. *MDL.* Naar Høsten kom, skulde man have Mejetøjet i Orden og ud og i Lag 20 med Flæderne, som man kaldte Sædskifterne med den fuldt udviklede Sæd. *Nordsjæll. F.I. 142.*

III. flæde, v. -ede. (oldn. fletja, udstrække noget, saa at det bliver fladt; af flad; dial.) fladhugge (et stykke tommer). *Moth. F207. VSO. MO. OrdbS. (sjæll.).*

flæde-skaldet, adj. se u. flensskaldet.

I. Flæe, en. se II. Flæ.

II. † flæe, v. (til I. Flæ) d. s. s. flode. 30 Floder . . hedder og . . flæer. *VSO.*

Flæg, en (*Moth. Conv. F73. VSO. Saaby. 1*) ell. (nu oftere) et (*JHSmidth. Haver. 66. MO. Saaby. 1*). [flæg ell. flæg (jf. *Kort. 105*)] ft. d. s. (sv. dial. flägg, eng. flag; vistnok besl. m. flak, flad; jf. II. Flæ; egl. om de flade (sværdformede) blade (jf. *JTusch. 115. 310*) || bruges især i ft. ell. koll.; dial. ell. (◊) & navn paa forsk. større vandplanter (i alm.) m. flade, sværdformede blade, især 40 sværdlilje (*Iris*), kalmus (*Acorus calamus L.*) og tagrør (*Phragmites communis Trin.*), ogs. dunhammer (jf. Flægkølle) ofl. *Moth. F217. Moth. Conv. F73.* de øvrige (skelpele) stode efter Mændenes Sigende ligeledes udi Vandet, men Flæget hindrede, at de ey kunde seis (fra bredden). *Cit. 1747. (Hist. MKbh. VIII. 134).* *Op over (sivet) med gule Krone svæver | Det brede Flæg, som Junos Sendebud (◊: *Iris*) | 50 Har laant sit Navn. *JHSmidth. Haver. 66.* *Jeg havde min Vugge ved Nilens Bredd . . jeg frøs under Flægen og Sivet! *Grundtv. Kron. 18.* *Bondemand! er ej til Rør og Flæg, | Som de nu voxer, din Segl for væg. *sa. PS. V. 293.* (hundens) Snude . . var hel skaaret og blodig af de skarpe Rør og Flæg, som hun saa tappert havde arbeidet sig igjennem. *Baud. GK. 82.* *Flægenes hvisker. *Aakj. RS. 27.* nu er Græsset paa Rod og Flægget tæt, der er Grønt over alle de dybe Hul- *60* *leuron. (Kbh. 20) 1909. 2. sp. 2.* *JTusch. 4. 53. 115. 219. 343.* || (koll.) om disse planter brugt som tækkemateriale. *VSO.* *jeg tækker | Med Flæg og med Bark. *Grundtv. PS. V. 267.* *OrdbS. jf.* (som stednavn om eng be-

vokset med flæg): Flægen, en Eng ved Wedellsborg paa Fyn. *Johs. Steenstr. DS. 93.* **Flæg-**, i sgr. af Flæg (dial. ogs. Flægge-, se u. Flæg-rose).

Flæg, en. se II. Flegel.

Flægger ell. **Flegger**, subst. (vbs. til flægge (3); jy.) sladder; „snak“. paa de Steder der gjælder sgu ingen Flegger; der maa Sandheden herut. *Aakj. VB. 16. Feilb. Flægger-mund*, en. (ogs. **Flægge-** *Aakj. SV. VIII. 98.*) (af Flægger ell. flægge; jy.) sladderagtig person; vrøvlhoved. (han) blev mere og mere utryg ved den gamle Flæggermunds uberegnelige Udgydelser. *Aakj. PA. 25.*

Flægge-rose, en. se Flægrose.

Flæg-kølle, en. & dunhammer. *Rostr. Flora. I. 59.* -lilje, en. (jf. Flællilje) & sværdlilje, *Iris Pseudacorus L. Levin. JTusch. 310.*

flægge ell. **flegge**, v. († fligge. *Moth. (VSO).* *Nysted. (Thott 2° 770. 47°).* -ede. vbs. jf. **Flægger**. (sv. † flickra, † fleckra, logre, kæle, /sv. flikra, smigre, no. dial. flikra, vifte, logre, smiske, eng. flicker, le, grine, nt. flikkeren, flimre, indsmigre sig; besl. m. Flig, flagre osv.; dial.) 1) flagre; svaje. *Feilb.* || om hunde, lam olgn.: vifte med halen; logre. En Hund siges at fligre med sin Hale. *Nysted. (Thott 2° 770. 47°).* *OrdbS.* || om hvad der vokser vildt, wordentligt olgn. *Thorsen. 135. jf.*: Körnet vokser fleggervörn (◊: i overflodighed). *Moth. F212.* 2) smigre; sleske; „fedte“ (for en). Laj flegrede for sin Madmoder, som han logrede for sin Husbond. *Skjoldb. NM. 77. MDL. 119. Feilb.* || om kæsteriforhold: smiske; gantes. tykkes du, det klæder en pæn Pige . . at flegre med en Husmandsralt — og saa gifte sig med en stor Gaard? *Thit. Jens. J. 178.* 3) føre løs snak; sladre. Saa tror du ogsaa, hvad Folk gaar og flegrer om. *Aakj. VB. 239.* bare hun kan gaa inde og flegre med dig . . saa kan det gaa med Kreaturerne, som det kan. *smst. 99. Feilb.* 4) le paa upassende maade; grine. De bændede sig om Bordet, og da Konen forsvandt uhofligt fra Stuen, flegrede de to velmægtige Gaardmænd i Skægget. *JV. Jens. HF. 67.* tag mine Træsko paa! sagde Herremanden og stak i at flegre. *sa. NH. 71. MDL. 682.* **Flæggermund**, en. se Flæggermund.

Flæg-rod, en. (jf. II. Flæ slutn.; dial.) & (rod af) kalmus, *Acorus calamus L. JTusch. 278.* -rose, en. (jf. Flærose) & d. s. s. -lilje. *Sal. VI. 745.* Flæggerose: *JTusch. 355.*

Flæg-græs, et. [II] (jf. skaansk fläje-gräs (*JTusch. 102*); dial.) & en slags bred-bladet enggræs (rimeligvis *Glyceria spectabilis M. K.*). *Halleby. 225.*

I. Flæk, en. [flæg] († Flække. *Gram. Nucleus. 826.*) ft. flækker ell. (nu næppe br.) flække (*Mall. Sg. H. 528.*) (ænyd. fleck(e), sv. fläck, no. flekk, oldn. flekk, ty. fleck (og flecken, † flecke), eng. fleck; jf. æda. flak-

kæt, plettet (*Harp.Kr.143*; sml. mnt. vlacke, vlecke, plet) || vist besl. m. flak; paavirket af (maaske laant fra) ty. fleck(e)) 1) (nu dial.) mindre, ved afvigende farve olgn. fra den omgivende flade afgrænset sted; plet. Endelig brød det (o: sygdommen) ud til en rød Flek. *Holb.GW.IV.9. VSO. Feilb. ordspr.*: Ingen Ko hedder broget, uden hun haver en Flæk, se u. broget 1. || om „pletten“ paa en skydeskive. *vAph.(1759).* 10
 ff. (jy.) ramme lige i flækken, lige i pletten. *OrdbS.* || ved paasmøring ell. besudling frembragt plet. *Moth.F213.* *Alt hvad du .. med din Pensel trekker, | Det er kun .. lutter skidne Flekker. *Helt.Poet.97. vAph.(1764).* overf.: sette en flek på sin ære. *Moth.F213.* ff. beflekke. 2) † lille (afgrænset) stykke jord. jeg har .. paa en liden Flek ved Gaarden .. haft fire, fem à sex .. Hiemkøer. *OecMag.II.326.* Imellem Klipperne og Sumperne ligge hist og her nogle smale Jordstrimler og Flække, som aleene kan beboes. *Mall.SgH.528.* 3) (lign. udtr. i ty. sv. no.; især vulg. ell. dial.) i udtr. som ikke (ud) af flækken, om fuldstændig ubevægelighed: ikke (ud) af pletten, stedet. *Wess.12. Grundtv.Myth.48.* Nu rører Du Dig ikke af Flekken, før en Røst fra Himlen siger: Jacob vu bist Du? *ARecke. EnOldgesell.(1860).* 36. kunde man ikke lade dem (ligge i karantæne) paa Klampenborg .. og ikke ud af Flekken i 5 Uger? *Folkets Nisse.21/1866.7. KLars.HPE.148. Feilb. overf.*: Kammerherren vil partu tvinge denne her lille Frøken til at tage den unge Baron M. .. Men hun „stinner“ sig (o: gør sig stædig), ihvor bitte hun er, og vil ikke af Flækken. *Blich.(1905-07).I.533.* hun maatte beundre .. hans Mod, hans Støthed. Ikke ud af Flækken, hvem han end havde for sig. *PThist.P.32.*

II. Flæk, en. se II. Flække.

III. Flæk, en. se III. Flække.

IV. Flæk, en. se Flik.

† Flæk-feber, en. [I.1] (Flække-JJuel.29). (jf. ænyd. flekkesot; efter ty. fleckfeiber) plettyfus. *Cit.1716.(KbhDipl.VIII.387).* Apot.(1791).261. -groft, en. (rimeligvis af ænyd. fletgrøft, hvis første led igen maa være nt. flet, afløb (der fører regnvand bort fra lavere grunde), kanal olgn.; se I. Flet; dial.) afløbsgrøft. *LovNr.14²¹/1872.Sif.* Flæggrøfter, de var tre Alen brede foroven og kunde tjene til Afvanding af sur Jord. *AarbErbrorg.1918.71.* || ogs. om skelgrøft med en paa hver side opkastet vold. Naar Indkastning skeer (o: skel sættes) imellem 2 Mænds Lodder, bruges sædvanligen Flæggrøft o: Grøften graves i Skiellinien, og et Dige kastes op til hver Side. *KAagaard.Thye.(1802).131.* jf.: (vore forfædres) Ejendomme sønden for Alperne ere nu under Fred og Hegn, hvorvel det sidste kunde synes ej aldeles lovligt, eftersom det er kun Flæggrøvt. *Blich.MT.35.*

I. Flække, en. se I. Flæk.

II. Flække, en. [flægø] († Flæk. *Holb.Sat.A2v. sa.Hh.I.444. Baggens.NK.170. HHans.PD.11).* flt. -r. (ænyd. flek(ke) (n.), sv. fläck (m.); laant fra (m)ht. ell. (m)nt. flecke (f.), flek (m.) (nuværende hty. flecken, m., nt. ogs. flecken, n.) ell. holl. vlek (n.); egl. sa. ord som I. Flæk) mindre, købstadagtig bebyggelse (i alm.: uden egentlige købstadrettigheder); „købing“. *Moth.F213.* store og smaa Stæder og Flekker. *Holb. EPont. Atlas.II.223.* De mindre smaa og ubetydelige Stæder kaldes Kjøbstæder eller Flekker. *Hallager.42.* Lad dem fare, at de kunne gaee hen i de omliggende Landsbyer og Flækker (*Chr.VI:* byer; 1907: Gaarde og Landsbyer), at kiøbe sig Brød. *Marc.6.36.* en eller anden liden Residens-Flække i et halvforglemt Fyrstedømme. *Drachm.F.I.347.* en Mellemting mellem en Kjøbstad og en Landsby, eller hvad vi nu vilde kalde en Flække. *HDahlerup.Mariager.(1882).102.*

III. Flække, en. [flægø] (sj. Flæk. *ForstO. jf. u. bet. 1 slutn.). flt. -r.* (ænyd. glda. d. s. (i bet. 1), no. flekkja (i bet. 2); af IV. flække) 1) (især dial.) sprække; (mindre) revne (især i træ). *Moth.F214.* en Kugle af stærkt Træe (der) maae være frie for Flekker og Ridser. *MR.1810.441.* *ForstO.19. Feilb. Esp.78.* om snitsaar olgn. (flænge): *OrdbS.(Møn).* jf.: *(den spedalskes) Mund er kun en Flække, | hans Næse er et Hul. *HSeedorf.HV.55.* || (især politi-spr., i signalementer) om en nedtrykt fordybning ell. rende i (længderetningen af) en hattepuld (jf. Flække-hat, -hue og IV. flække 1.2 slutn.). blød filthat med flæk | 2) afflækket (mindre) stykke; splint; flis. *D&H. Feilb.* i rigsspr. næsten kun (arkool.) om smalle afflækkede flintstykker, der af stenalderens mennesker benyttedes som skærende redskaber; flintflække. En egen Art Pile ere nogle smale Beenstykker, hvori Flækker af Flint ere indsatte. *Wors.DO.14.* *Flækker og Kiler frem af Mulden bryde, | Samlerens Skab i Varetægt dem faer. *Recke.BD.77. SophMüll.VO.27. HVClavus.H.13.*

IV. flække, v. [flægø] *Hoysg.AG.89.* præf. -ede ell. flakte [flægø] smst.; part. -et ell. flakt. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s., glda. (præt.) flacte (*Brandt.RD.II.340*), sv. (dial.) fläcka, no. flekkja; jf. sv. fläka, d. s., oldn. flaka, gabe (om saar olgn.); besl. m. I. Flage, II. flak || ordet er nu (mods. kløve, spalte olgn.) især dagl. (dial.) ell. fagl.; formerne flakte, flakt bruges nu næsten kun poet. (jf. *Levin:* „fuldk. foræld.“) ell. dial. (*Univ Bl.I.389. Thorsen.111. Esp.78. Kort.172f.*), flakt dog ogs. som adj. i enkelte faste forb., se bet. 1.2)

1) ved hug, smit, slag, træk osv. helt ell. delvis dele noget (efter længderetningen) i to, især mere ell. mindre flade, omtr.

lige store (symmetriske) dele. 1.) især om deling olgn., som sker paa en mere ell. mindre ødelæggende (beskadigende) maade (med voldsom kraft ell. uforsætlig, ved et uheld olgn.): faa til at revne, sprænge osv.; sønderdele. Da flakte Gud Kindtanden, som var i Kjæften, og der udgik Vand af den. *Dom.15.19.* (hans) Been bleve bundne til tvende Heste, som udi Lobet flækkede Legemet. *Holb.Kh.152.* *den gamle Bøg . . | Flakt vakler, rystet i sin Rod. *Bagges.V.188.* Fieldstrømme og Sneer har flakt (klipperne) fra hinanden. *sa.DV.X.29.* Arngrim vristede ham Sværdet af Haanden og flakte ham selv midt ad. *Grundtv. PS.I.496.* Man forstaaer at flække Skiferblokkene i ganske tynde Flader. *Thiele. Breve.121.* jeg horte et kvalt Skrig og et Fald . . her laa Sæmund i Døraabningen med Hovedet flækket. *EBrand.A.195.* (de laa) med flakte Hoveder. *ORung.SS.29.* han (laa) paa Dækket med en flækket Overlæbe og en blødende Næse. *CarlSør.S.II.42.* (dial.) m. h. t. tøj: sprænge. *Esp.78.* (sj.) refl.: *Vel fulde fire Alen har Klippen sig flakt, | Og Strømmen suser ned i den buldrende Tragt. *Aarestr.8.* i sammenligning (dagl., nærmest vulg.) i udtr. grine som en flækket træsko ell. (dial.) gærdstaver (OrdbS.), med vidt aaben mund, stærkt optrukne mundvige olgn. *KLars.UR.86.* || i eder olgn. Fanden flække mig, sådan et Fjols jeg dog er! *Rørd.BB.6.* Fanden flække mig både på kryds og tværs, om den ikke var nær ved. *smst.140.* jf.: Er det ikke Lissy, maa I flække mig paa langs og paa tværs! *Tandr.R.151.* || (især poet.) i videre bet., dels: sønderslaa, (sønder)knuse olgn. *Paa Stranden ligger flakt min Baad. *Drachm.HI.140.* dels (m. overgang til bet. 1.): (pludselig og voldsomt) adskille, kløve olgn. *mod Syden og Norden | Flaktes Dybenes Eet, adskilende ned og oven. *Bagges.NblD.301.* *Den danske Snække | Skal yndigst flække | De Bølger blaa. *Grundtv.PS.VI.344.* overf.: Idet H. lukkede Døren op, flækkedes Luft en af et øredøvende Spektakel. *PDrachm.K.48.1.2)* (fagl.) om deling efter aarer, lag, sammensætningsdele osv. ell. efter en midterlinie m. bet. af tilberedelse, tildannelse til et bestemt formaal olgn.: dele (paa langs, midt over); partere. (han) fyldte (konvolutterne) med Bankoseder og befæstede Seglene med flækkede Oblater. *Ing.LB.I.122.* || m. h. t. brød olgn., der deles i en over- og en underdel. Smedden . . tog et helt Rugbrød, flakte det, saa Overringen blev ét Stykke, og Nederringen ét Stykke. *SvGrundtv.F.Æ.II.53.* især i perf. part. brugt som adj.: et flakt Fireskillings Suurbrød. *BlochSuhr.ÆS.VI.113.* *SjællBond.135.* et flækket Franskbød. *NicHolm.GA.82.* en flækket tvebak | *D&H.* billedl.: *(man) i Livets stive Rødgød | længes efter flakte Mandler. *ThBarfod.SK.11.* || (især dial.) m. h. t. træstamme olgn.: kløve. At flække et Stykke Træ med

en Øxe eller Kile. *VSO. FrGrundtv.LK.272.* spec. (sjældnere, især sjæll.) m. h. t. udsvævet brænde: Ledvin. (fra Hillerød). „Han kommer straks“, sa moeren. „Han er ved at flække brænde.“ „Jeg forstår ikke, hvad der går af Harald . . nu har han fundet på, at han skal save og flække alt vort brænde.“ *Hjorto.F.111.* billedl.: (man) flækkede . . Sysseltinget op (o: delte det) i en hel Hoben mindre Retskredse. *Aakj.HS.399.* i forb. m. adv. ell. præp. (ud, af, fra olgn.) m. det fraskilte som obj. (i pass. subj.): Bødkertræ og Træskotræ blev flækket ud (af træstammerne). *Halleby.79.* || m. h. t. (kroppen af) et slaget dyr: skære midt over, ofte saaledes at det endnu hænger sammen (hvorefter de to halvdele bredes ud til siderne; fx. om fisk, der skal saltes, tørres ell. røges; jf. Flækkesild). han skal flække (duen) ved dens Vinger, men ikke skille den ad. *3Mos.1.17.* torsk . . og helleflynder, af hvilke de fast ingens salte, men alleene flekke og tørre. *Holb.DNB.38.* At flække et Dyr, en Fugl, Fisk. *VSO.* en flækket sild | jf.: *Alt ser han Mo'r Sigbrit flakt og hængt, | i Djævlens Røggammer indestængt. *Schand.SD.198.* samt: Der laa de (o: to føl) med Ryggen mod hinanden i det fugtige Græs . . Man skulde tro, det var et Monstrum af et tohovedet og ottebenet Føl, som var blevet flakt. *Gjel.R.108.* hertil (herald.): flakt ørn, d. s. s. Dobbeltørn (jf. Flakt, Flakørn). Roeskilde, en berømmelig gammel Kiøbsted i Sælland, hvis Vaaben er en Flagt Ørn. *Borrebye.TF.534.* det langtrukne Tydske Rim . . duer ikke meer til at flyve end den „flakte Ørn“. *Grundtv.BrS.348.* Kirketaarnets Fløj er en flakt Ørn. *PN Skovgaard.B.259.* *Ing.VS.II.186.* *PBGrandjean.Heraldik.(1919).* 133. tidligere ogs. 2. navn paa ørnebregne (*Pteridium aquilinum L.*), hvis rodstok ved et skraat snit viser en figur omtr. som en flakt ørn. *JTusch.188.* m. tilknytning til foreg. udtr. og m. hentydning til de to vildmænd i det danske vaaben (spg.): en Maske for Forfatterpersonligheden som . . Drachmanns flakte Vildmand (Henrik Gerhard — Ulf Brynjulfsen) i „Forskrevet“. *VilAnd.HP.126.* || (haandarb.) m. h. t. traad: dele i to lige tykke strenge. Zefyrgarnet maa (ved kunstbroderi) flækkes for at kunne trækkes igennem Klædet. *VortHj.IIII.26.* m. h. t. navn, om en slags franskbroderi, hvorved bogstavernes linier sys i to parallelle dele: *smst.105.* || (især politi-spr., se III. Flække i slutn., jf. Flække-hat, -hue) m. h. t. hattepuld: blød sort Hat m. flækket Puld. *Politiefterretninger.3.1904.1.*

2) intr.: (især: ved et uheld, overlast olgn.) dele sig (efter længderetning, efter aarer olgn.) i to, helt ell. delvis adskilte dele; skilles ad ved at revne; faa en revne; ogs.: slaa revner. (især om træ). Sæt nu Skallen pludselig flækkede paa én — og der kravlede en lille Menneskeunge frem! *And Nr.DM.V.30.* *ForstO.19.* nogle af (grenene)

holdes sammen med Jernbaand, for at de ikke skal flække fra hinanden. *DannHave-br.173.* da han slog sømmet i, flækkede træet | fyrretræ er slemt til at flække | || uagl. (dagl., nærmest vulg.) i udtr. som: (være lige ved at) flække af grin, le voldsomt („som en flækket træsko“, jf. u. bet. 1.1); (være lige ved at) revne, „gaa midt over“ af grin. det er til at flække a' Grin over, ikke Du, Ida? *FrSkousbo.ES.131.*

3) (no. flekkja, afrive, fraskille (skind, bark olgn.); jf. Flækker 2; nu kun dial.) rive et lag, en flage olgn. af noget; flaa (II.1); flænge. *Men du (: Ovids hustru) dig dog ey maa i Haar og Ansigt flekke (: af sorg). *Falst.Ovid.56.* om at afskrælle grøsterv: Feilb.

V. flække, v. se II. flikke.

Flække-, i sgr. af III. Flække 2 ell. IV. flække 1.2 (se dog Flække-feber, -hat, -hue); af (arkæol.) sgr. m. III. Flække 2 er udeladt betegnelser for redskaber af flint-flækker som Flække-bor, -mejsel, -sav, -skraber, -spalter (*SophMüll.VO.30 ff. 123 ff.*). **-brød**, et. [IV.1.2] (mindre br.) mindre franskbrød, lidt større end et rundstykke. D&H. **-feber**, en. se Flækfeber. **-hat**, en. (især politi-spr.; se III. Flække 1 slutn. og IV. flække 1.2 slutn.). grønlig, blød Flækkehat. *Politiefterretninger. 27/ 1921. I.* **-hue**, en. (jf. -hat; sj.) Lars .. lettede paa sin læderstive „Flækkehue“ og sagde: — God Morgen. *Schand.BS.20.* **-kniv**, en. 1) [III.2] (arkæol.) *SophMüll.VO.125.* 2) [IV.1.2] (fagl.; jf. -økse) svær kniv til partering af kød, overhugning af ben og sener; huggekniv. *OrdbS.* **-pind**, en. [IV.1.2] (dial.) i flt.: (kløvet) pindebrænde. *Pont.UE.2(1906).* 76.

Flækker, en. 1) (til IV. flække 1.2; 40 fagl.) redskab, som kurvemager anvender til at flække vidjer med. *Lundb. 2)* (til IV flække 3; dial.; nu næppe br.) person, som flaar selvådede kreaturer; rækker. jf.: i Rerslev-egnen var der ogsaa en, som hørte til Rakkerne; han kaldtes Flækker-Per. *Halleby. 54.*

Flække-sild, en. [IV.1.2] (ænyd. d. s.; fagl.) flækket (: i ryggen opskåret) og tørret ell. (nu især) røget sild. *Moth.F214. VSO.* 50 *Flekkesild og Reier. *Bagges.I.3.* Huger Husaren først, deler han Kosakken som en Flækkesild lige til Sadelknappen. *Hørup.II.7. Hage.692.* **-ært**, en. [IV.1.2] ¶ (i flt.) om afskallede og flækkede gule ærter. *Levin. Hag.IX.603.* **-økse**, en. [IV.1.2] (fagl.; jf. -kniv) økse til partering af kød, overhugning af ben og sener. *OrdbS.*

† **Flæk-kugle**, en. [I.1] sæbekugle til aftagning af pletter (jf. Pletkugle). *vAph. 60 (1764).*

Flækning, en. vbs. til IV. flække; konkr. (vel til IV. flække 3) ved træskibbygning: afskåret flade paa bræt, planke olgn.; skønning. *Funch.MarO.II.37. OrdbS.* **Flækningens-bræd(d)e**, en. (i flt.; nu l. br.) af-

kantede brædder. *Funch.MarO.II.38. OrdbS.* **-planke**, en. (nu l. br.) afskåret planke. *OrdbS.* om saalen paa agerstevnen: *Funch. MarO.I.79.*

Flæk-spætte, en. se Flagspætte.

Flæ-lilje, en. [II] & d. s. s. Flæglilje. *JTusch.310.* *Flællilien løfter høit sit gyldne Spir. *JHSmidth.Haver.224.*

Flæn, en. se Flen.

10 **I. Flæng**, en. (*Moth.F215.* [flæn'] *Høysg.AG.20.* (ænyd. (i) flæng, sv. fläng, fart, hast (fsv. i fläng i bet. 2.1), no. (i) flæng (i bet. 2.2 og 3); rimeligvis af II. flænge 4)

1) (foræld., sj.) larm; uvæsen; vorden. *Moth.F215.* *(kongen) straffed streng Opørers Flæng. *Recke.PD.2.*

2) i forb. i flæng. 2.1) (nu næppe br.) m. h. t. ytring ell. handling, som fremsættes ell. udføres uden omtanke ell. plan; hen i vejret. *Den Eed, som ikke skeer af Hue (: velovervejet), gaar kun i Flæng. *Rose.Ovid. II.76.* her er det bleven som en sat Ret for fattige Borger-Børn, at de i Flæng ved sigte Udenlands Reiser skal ødelegge deres Familier. *Holb.Jean.I.1.* Tale i Flæng. *vAph.(1764).* jf. (jy.): han gjorde det hen i hæng flæng (: uden omtanke). *Feilb.IV. 235. 2.2)* m. h. t. udvælgelse (udpegen, nævnelse olgn.) af en enkelt person ell. ting inden for en gruppe: efter tilfældigt valg; som det falder sig; planløst; vilkaarligt; paa bedste beskub; paa slump.

Det er ikke under, at min Herre heder Rosiflængius; thi han berømmer alle i flæng. *Holb.LSk.IV.3.* naar mand skyder i Flæng, maa man endelig ramme nogen. *smst.V.2.* Kun liden Pris beholde de Ærestegn, som uddeles i Flæng. *Engelst.(MO.).* *Ved har Stormen fældt i Flæng | For Fattigfolk i Skoven. *Winth.IV.53.* det (er) hverken i Kirken eller i Synagogen, at man i flæng skal vælge sit Selskab. *Gold-schm.VIII.27.* *Den Herremand slog sine Bønder i Flæng, | og Bonden sin Karl, og Karlen sin Dreng. *Hostr.SpT.III.14.* (*Jeroboam*) gjorde Præster af Folket i flæng (*Chr.VI.*: af de ringeste iblant folket), som ikke vare af Levi Børn. *1Kg.12.31. Drachm. D.54.* Holbeins Borgermester Jacob Meyer og hans Hustru, de talrige Portrætter af Kunstnerne selv med deres Hustruer, for i Flæng at nævne nogle. *VVed.BB.94.* paring i flæng (jf. Flænggifte) | m. overgang til bet. 2.3: disse (ordener) bleve kastede saa at sige i Grams og i Flæng og kom til at blive hængende paa mange Kjoler, der kun skjulte tomme, hule Sjæle. *Birkedal. O.II.59.* || (jf. bet. 2.3 slutn.; l. br. i rigsspr.) i forb. m. præp. med: Thurs og Jette ere hos Vola enstyldige Ord, og i Vaftrudnismal .. bruges det i flæng med Jotun. *Grundtv. Udv.I.345. GSchütte.HH.80. 2.3)* (nu dial.) i ordnet mængde; i tilfældig samling; imellem hinanden (i tilfældig orden); hulter til bulter. *Jeg skal og skaffe for jer selv en opreed Seng, | De

andre Venner faar at sove ndi flæng. *Holb. Paars.42.* *Alt sammenskrabet blev, i flæng paa Decket kast. *smst.244.* *Hist gaer de kaade Lam i flæng, | Og spøge i den grønne Eng. *Stub.68.* Her ligger Alting i Flæng. *VSO.* *Gied og Buk i Flæng og Flok | Lad kun selv sig hytte. *Grundtv. Saxo.II.100.* (kvæget) gik .. i Flæng derude (o: paa engene). *Halleby.110. Feilb.* † om filtrret haar: *Jeg slog mig for mit Bryst .. | Og ref i Haaret, som af Sovnen sad i flæng. *Rose.Ovid.I.102.* || i forb. m. præp. med (jf. bet. 2.3 slutn.). *Fremmede Folk vogte Israels Faar, | Vingaard iflæng | Nu med Ager og Eng | Grønnes og blomstre og bære. *Grundtv.SS.I.103. 2.4)* (nu dial.) snart det ene, snart det andet; skiftevis. Sulma .. grød og lo iflæng, Alt af et oprigtigt Hjerte. *Blich.II.132. Feilb. jf. (jy.):* det kommer flint-om-flæng (o: klit klaj; snart lidt, snart meget; uden orden). *smst.I.312.*

3) i (rim)forb. m. (i) spræng. 3.1) i flæng og (i) spræng, („Hypigt i Talespr.“ *Levin; nu l. br.*) d. s. s. i flæng (se bet. 2). || jf. bet. (2.1 og) 2.2: Ved de første Hug Don Quixote uddelte i Flæng og Spræng, gjorde han en mægtig Aabning i Livstykke, een af dem havde paa. *Biehl.DQ.I.124.* Navnene (er) valgte i Flæng og Spræng. *CBenzon.De første Timer i Fransk.(1894).Fort. 2.* Vi hidsætter i Flæng og Flæng enkelte Vers. *Vort Land.19/12.1902.2.sp.7.* Kapitlet vil .. hjælpe Eleverne til at besvare Spørgsmaalene, som de faktisk dukker op i Spræng og Flæng. *ABrahde.Eng.Præpositioner.(1919).13.* slaa i Flæng og Spræng (o: uoverlagt, blindt hen, paa kryds og tværs). *D&H.* || (jf. bet. 2.4) snart her, snart der; hyst og her. dybe, smaa, vandfyldte Huller (glimtede) i Flæng og Spræng .. mod den graa Høsthimmel. *RSchmidt.JH.18. 3.2)* enten i flæng eller i spræng, („i daglig Tale.“ *VSO.; nu næppe br.*) enten for meget eller for lidt; fra den ene yderlighed til den anden. *Moth.15.* Det er enten i flæng eller i spreng. *VSO. jf.:* stundom i flæng, stundom i spreng. *Moth.15.*

II. Flæng, et. [flæŋ] (af II. flænge 1; sj.) d. s. s. I. Flænge 1. *Kjolen havde faat et Flæng. *Marton.HB.33.*

I. Flænge, en. [flæŋ] flt.-r. (glda. d. s. (*Postil.150*) om piskeslag (jf. II. flænge 2); no. flængja, rift, afrevet stykke, sv. dial. flänga, tynd skive, jordstykke, mark; til II. flænge 1) 1) revne ell. rift, frembragt ved at flænge; om langagtigt (ret stort og dybt) saar: *Moth.F214. Slange.Chr.IV.294.* (jeg) greb en Kniv og gav mig dermed en alvorlig Flænge. *Schack.296. Drachm. DM.93.* Han havde faaet en vældig Flænge indeni Haanden, rimeligvis revet paa en Sten. *JakKnu.A.204.* den afsjælede Gris laa paa en Stige med en drabelig Flænge bag Ørerne. *Aakj.VF.18.* om større rift i klæder olgn.: *I din Trøie var en Flæng, |

Ingen Puld var i din Hat. *PMøll.(1848).I. 54.* (han) blottede en dyb Flænge i Frakken. *Pont.FL.243. billedl.:* „God Aften,“ lød J.s Stemme, skærende en lang Flænge i Drømmesløret. A. saa distræt paa ham. *Schand.U.M.95. Aakj.RS.77.* Godsejernes Forkastelse (af lovforslaget) havde revet en saa dyb Flænge i Alliancen mellem de store og smaa Bønder, at den gik i Stykker derved. *EHenrichs.CB.44. jf. (dagl., l. br.) om indtrædende (alvorligt) uvenskab: rive ud med en lang Flænge. AGnudztn. Miniatur-Billedet.(1909).178. 2)* (nu sj.) afflængte (afrevet) stykke. Han skar en Flænge Kiød, Flæs og Brød af til dem hver. *VSO.* || (overf.) om hvad der minder om et afflængt, forrevet stykke. Han dampede stærkt paa en Pibe .. Røgen hang i Flænger omkring Bordet. *Drachm.T.187. 3)* (jy.; jf. jy. Flaming og Skramme i lign. bet.) større jordstykke (del af en mark olgn.). Har I set saadan Flænge Hede, han har taget under Plov. *Bregend. BU.169. Feilb.*

II. flænge, v. [flæŋə] præf. -ede ell. (poet. ell. dial.) -te (*Oehl.NG.239. Winth. VI.124. Rørd.GD.188. Feilb.*); part. -et ell. (poet. ell. dial.) -t [flæŋ'd] (*Schand.BS.3. Feilb.*). vbs. -ning, jf. II. Flæng. (ænyd. glda. d. s. (i bet. 2), sv. flänga (i bet. 3 og 4, fsv. flängja i bet. 2), no. flengja (i bet. 1, 3 og 4), oldn. flengja (i bet. 2), eng. fling (i bet. 4); besl. m. II. flaa, i bet. 2 dog maaske egl. et andet ord m. bet. „slaa“)

1) ved snit, hug, riven olgn. (især paa voldsom ell. hensynslos maade) frembringe en gabende, i alm. langagtig aabning (revne, rift, saar) i noget, som derved beskadiges ell. ødelægges; rive ell. skære en flænge i noget (især om saar ell. om rift i tøj); sønderrive; sønderskære. *Moth.F214.* Du satte Krogen i Selhunden, medens din Moder flængede i Spekket. *Tullin.III.263.* *Nidhugger med sin Tand i Kiødet flænger. *Oehl.NG.307.* *Lad Hedningens graadige Ørne | Kun flænge mit Bryst itu! *HCAnd. A.62.* Deres Kjole er .. ganske flænget. *HCAnd.I.303.* en fældet Hund med Indvoldene hængende ud af den flængte Bug. *Schand.BS.3.* *Jeg greb det — ak, et Brev kun .. | Jeg flængte Konvolutten. *Rørd.GD.188.* Ulykker gjør (husmusen) ogsaa ved at søndergnavne meget, som den ikke æder, men kun for Tidsfordriv flænger sønder. *Frem.DN.458. Feilb. Esp.78.* (nu næppe br.) m. præp. paa: Derpaa begyndte de at flænge paa hinanden med deres Knive, Kaarder. *VSO.* om sønderrivelse af klæderne som tegn paa sorg: *han afrev sit Haar, han flænged sin Dragt. *Drachm.M. 18.* *Raab Ve over mig, I Terner! | hævet højt den grædende Rost, | med Vridning af spæde Hænder | og med Flængning af Lin over Bryst. *Gjel.Br.88.* || ☞ overf., om pludselig, voldsom lyd olgn.: kløve; gennemskære. man horer endnu den Dag i Dag

Hans Majestæts Latter flænge Luften. *Wied.Kna.140.* om *bidende vid olgn.:* (han) manglede baade den store, lidenskabelige Pathos og dens Surrogat det flængende, tilintetgørende Vid. *Ipsen.LP.80.* || (jf. IV. flette 2, flæske 3; sj.) m. h. t. ed: *udtale (m. sammenbidte tænder).* Den moderne Sorg udtrykkes raat . . Man flæber ikke. Man flænger en Ed mellem Tænderne. *Bønnelycke.MM.169.*

2) (foræld.; jf. hudflænge) *piske; hudstruge*; jeg (o: Jesus) er redehon til at lade mig flænge, jeg gav mit Legem til dem, som vilde slaa . . og Hudstrygelsens Slag ere bleve mangfoldige paa mig. *Jørg.RH.94. smst.95.*

3) m. voldsomhed *ell. hensynsløshed rive i noget for at fjerne (en del af) det fra dets plads; voldsomt ell. hensynsløst rive af, løs, op osv.; flaa (i noget).* (i forb. m. præp. ell. adv.; især m. h. t. beklædningsgenstande). flænge . . sin kårde ud. *Moth.F215.* flænge sin kiol op. *smst. (jf. Esp.78).* *(hun) Skyndte sig med Afklædningen brat, og løste sit Bælte, | Flængte det sneehvide Liin over Skuldrene. *Oehl.NG.239. Winth.VI.124.* hun flængede sine Strømper af, men Skoene vare voxede fast til hendes Fødder. *HCAnd. VI.16. Buchh.KK.16. m. præp. 1: rive voldsomt, wordentligt i noget.* Han havde stået og flænget i sit lommeterklæde med rynkede bryn. *NMøll.H.130. Feilb. jf. bet. 1: De nænner dog at flænge (o: skære) saa store Stykker af den stakkels Skinke? BH Bech.DetungeMenneske efter Moden.(1786).47.* At flenge Huden af Ansigtet med sine Negler. *VSO. jf. bet. 2: Ved at løbe Spidsrodet flænges Huden af Ryggen. smst. || (dial.): et Skovlskaft, som var blevet for bagflængt, som man kaldte det, naar et Skaft foroven havde faaet for stærk Bøjning nedad. Nordjæll.F.I.145.*

4) (dial.; jf. I. Flæng) *bevæge sig (fremad) m. hast og voldsomhed; løbe; køre osv. i stor (voldsom) fart.* (især i forb. m. af sted). *Feilb. Esp.78.*

Flænger, en. (sj. i rigsspr.) til II. flænge 1: *man sørgede saa saare | Ved denne morderlige Flængers (o: en slagsbroders) Baare, | Som om man under Svøben af hans Kniv | I Sognet havde ført et Honningliv. *Bagges.Ep.295.* || (jf. flænge 4; jy.) person, som mishandler sine heste ved hensynløs kørsel. *Feilb.*

∖ **Flæng-gifte**, et. [I.2.] [flæŋ-] *Storstadens flænggifte er ægteskabets lumskeste fjende. Edv.Lehm. (GadsMag.1919/20.6).*

Flængs-arbejde, et. (til I. Flæng 2.3; jf. jy. flænge, være fælles om; dial.) *arbejde, som (skal) udføres i fællesskab. Forordn.^{12/12} 1793. §45.* paa enkelte Steder (er) Vejene ikke delte mellem Lodsejerne til Vedligeholdelse, men denne udføres ved Flængs-arbejde. *MøllH.IV.601. Feilb. jf. MDL.118* („Fleds-, Flegsarbejde“; fra *Falster*).

flænse, v. se flense.

flæn-skaldet, adj. se flensskaldet.

Flærd, en. (ænyd. glda. flær(dh), sv. flård, no. flær, oldn. flærð; besl. m. oldn. flår, falsk; foræld., sj.) *falskhed; list; svig. Moth.F256.* *Hvad er vel Eders . . Lærdom værd, | Naar I i Landets Nød selv styrke Folk i Flærd. *Langebek.3Skalde-Digte.(1772).94. VSO.* jeg vil ikke vinde Riget ved Flærd og Svig. *Ærversu.Kong Valdemar.II.(1890).14.*

Flærke, en. (oprindelse uvis; nu ukendt) *Flærker, Strepsilas interpres L. Kjør-bøll.455.*

Flæ-rose, en. [II] (sj.; jf. Flægrose) *Se blaa iris, Iris germanica L. JTusch.310.*

I. Flæse, en. [flæs'sø] (sj. Flæs, se bet. 2.1). *ft. -r. (færøsk flæsa, flænge, saar, no. flæs(a), tynd bred strøm (som gennem en sprække); til II. flæse) 1) (nu dial.) gabende saar. Moth.F215. VSO. nu om (afskaaret) bredt hudstykke (ved snitsaar). Feilb. || hak ell. skaar i skærende redskab. Godske river Hjølen (o: leen) til sig, og den havde da faaet saameget en grimme Flæse (o: ved at blive hugget i en sten). Aakj.FJ.104. 2) om noget rynket ell. foldet. 2.1) falsk fold, fx. i paaklistret papir. Flæs: ordbs. 2.2) (fagl.) en som besætning anvendt tøjstrimmel, som ved den ene fastsydede side er rynket (plisselagt olgn.), saa at den anden side flæser ud. om Haandedene hade hun en hvid Flæse. Omkring Puden var der ogsaa en, og foran paa Brystet — paa Natkjolen — løb der en op om Nakken paa hende. *And.Næ.DM.V.251.* (krageren) flyver i Klynge op og ligner Puder flængende med sorte Flæser. *ThitJens.G.130.* Til en rynket Flæse til en Nederdel beregnes Vidden 1½ Gang. *Hjemmet.1904.138. sp.3.* (balkjolen) var med Piber og Flæser og Læg og Luftigheder. *KvBl.^{2/3}1905.4.sp.1.**

II. flæse, v. [flæs'sø]-ede. (færøsk flæsa, gabe (om klæder), flense, no. flæsa, sprudle, rinde i tynde (brede) straalr som gennem en sprække; besl. m. no. flas, skel, og m. Flis) *danne en gabende aabning; ikke slutte (tæt) til; gabe; staa ud. || (nu næppe br.) om saar olgn.: være aaben; gabe. Moth.F214.* Saadanne flæsende Skrammermaa belægges med Bindplaster. *VSO. jf. jy. flæse, skære dybt, flense. Feilb. || (fagl.) om kjole, besætning olgn. (sjældnere om paaklistret papir olgn. D&H., jf. S&B.): slaa fold(er); være rynket; ikke sidde glat. Stram Garneringen lidt, ellers flæser den. Kjolen flæser i Halsen, du maa sye den ind. *Levin. nu især (jf. I. Flæse 2.2) om tilsigtet prydelse: danne flæse(r).* der maa beregnes mere vidde, for at garneringen kan komme til at flæse (ud) | || (jy.) om skotøj: være udtraadt; slubre. *D&H. || (jy.) om lap olgn.: hænge og flagre; dingle. Feilb.IV.149.**

flæset, adj. [flæs'sø] (af I. Flæse 2.2); især fagl.) *forsynet m. ell. dannende flæse (2.2); rynket; foldet. en rødvid, flæset Kokarde. Stuck.IA42.* Den gamle Jærnseng

havde hvidt flæset Stof paa Endestykkerne saa Jærnet ikke saas. *AndNæ.DM.IV.134.*

Flæsk, et. [flæsg] *Høysg.AG.36.* (æda. d. s., oldn. flesk, eng. flesh, kød, ty. fleisch, d. s.; grundbet. vistnok „afskaaret stykke“, jf. Flig, Flis)

1) kød af svin; i dagl. tale ofte særlig om det fede heraf (fedtvævet, spækket) i modsætn. til det magre (muskelvævet, „kødet“) (*VSO. Sal.XI.258. LandbO.III.295. jf. Flæskeskød 1.*) || † om spæk hos sæler og hvaler (jf. *Kalk.I.573.*) Indbyggerne . . smeltede Tran af (hvalernes) Flæsk. *Borrebye.TF.61. 1.1)* *Et Lispund dejligt Flæsk en mægtig Jyde-Skincke. *Holb.Paars.244.* det beste Pund Flæsk, som nogen ærlig Mand vilde komme i sine Erter. *sa.GW.II.4. Wess.45.* spekke en Hare . . med Flæsk. *VSO. Falstringernes fede Flæsk* trykkede sig ved Nedglidningen. *Blich.I.XVII.* „at stryge (vorter) af“ med et Stykke Flæsk. *Thiele.III.104.* Fra Skagen til Gjædsler fornedede By og Land i en ærefrygtfuld Dyrkelse af Smørret og Flæsket (o: de vigtigste udførselsprodukter) i Dannevang. *Pont.LP.V.5.* en side flæsk o: en flæskeside. *MO. Feilb. fersk, saltet, røget flæsk olgn. | VSO. VareL.236.* stribet flæsk o: med fedt og magert i striber. *S&B. LandbO.III.295.* et Stykke stribet Flæsk. *AndNæ.DM.V.210.* || (spøg. ell. spot.) m. h. t. (fede) personer. Du ser mig . . ikke ud til at lide Nød . . Flæsket hænger dig jo ned ad Siderne som paa et af mine store Julesvin. *Pont.K.23.* || (sj.) Flæsket æder Kaalen (sigis der, naar Svin er inde i ens Kaalgaard). *Nysted.Rhetor.45.* || billedl. (egl. om lokkemad i musefælde olgn., jf. bide 1.3): *jeg omskte vel at vide | Hvorfor dog Muusens ey paa Flæsket her vil bide. *Helt.Poet.58.* || skære flæsk ned, (nu dial.) navn paa en (jule)leg, hvor man fx. v. hj. af et tov, der er lagt over en bjælke, skal løfte sig saa højt op, at man kan sparke en paa bjælken anbragt genstand ned. skæres flæsk nêd, slæe flæsk nêd af rānen (o: ranen, tømmeret ved skorstenen). Er jule lege hoß bønder. *Moth.F215. Cit.1708.(NkS49821.94).* *Feilb. Sal.2 VIII.365.* 1.2) ordspr. og talem. † det kommer ikke flæsket ved, kommer ikke den sag („det smør“) ved. *Moth.F215. VSO. jf. Mau.9857.* nu l. br. (jf. bet. 2.1): store ord og fedt flæsk sidder (ell. hænger) ikke fast i halsen, det er let nok at bruge store ord. *Mau.9689. VSO.* „siges til en Storpaler“. *Ing.K.E.I.122.* || nu især m. Flæsk som udtr. for noget fedt, godt, attraaværdigt olgn. (jf. bet. 2.2): nu sidder vi alle vel, sagde katten, den sad paa flæsket, siges om den, der ikke bekymrer sig om andres tilstand, naar han blot selv har det godt. *Mau.4548.* Det hjælper ikke at sige med Katten, da han sad paa Flæsket: nu sidde vi Alle vel! *PalM. IL.III.519.* det kommer igen, sagde manden, han gav sin so flæsk o: det

betaler sig at ofre noget. *Mau.4921. Lieb. DQ.II.265.* jf. (nu l. br.): give soen (ell. sin so) flæsk, give til unytte (jf. Bagerbarn). *Mau.I.232. Levin.* smøre (en) fedt flæsk om munden, se smøre. i flg. udtr. nu næppe br.: det koster flæsk (jf. sv. det koster flæsk i sa. bet. og det smakar flæsk, smager lækkert) det er dyrt. *VSO. Levin.* det er for silde at raabe (kis,) kat, naar flæsket er ædt o: søge at afværge ulykken, naar den er sket (jf. Brønd sp.52⁹⁶). *Mau.8601. Biehl.DQ.III.54.* der vanker ikke flæsk til hovdrenge, smaafolk maa ikke vente sig det bedste. *Mau.2225. VSO.*

2) overf. 2.1) (jf. u. bet. 1.2 samt Valgflæsk) om tomme, falske, fede (4) ord. * (Adresseavisens) Indholds Flæsk, behørigt tintet | Med Asylprospecter | Og Vandprojecter. *Heib.Poet.X.224.* „maa jeg fortælle, hvad Toinon har betroet mig?“ — „Jal Spæk kun dine Kramsfugle med Løgnens Flæsk.“ *Schand.IF.133.* Hvad De har ladet trykke, er . . buldrende Ordskvalder . . store Ord og fedt Flæsk. *sa.TF.II.95. jf.: Flæskepatos, Maveryk, Spækhøkerpoesi. AGnuddtz.G.108. 2.2)* (jf. u. bet. 1.2; l. br.) som udtr. for fed, god, attraaværdig stilling; i forb. som: (komme) til flæsket o: „til fadet“ (se Fad sp.615⁹¹). Bare til Flæsket — saa er de ligeglade, om de spytter deres egen Fortid i Ansigtet. *JMagnus.HF.56.* sidde paa flæsket; *HSeedorf.HV.57. DagNyh.29/1922.1. sp.1. 2.3)* (soldat.) betegnelse for intendanturen (forplejningskorpset). *Dania.III.75. DS1.1918.52.* da De skulde være Soldat, interesserede (jeg) mig for, at De kom til Flæsket. *KLars.GHF.I.199. 2.4)* varskorraab til blindebukken, naar han er ved at støde imod noget. Der blev altid leget Blindebuk. Frøken Benedicte . . tørnede rundt mellem alle sine egne Møbler, mens alle vi Unge raabte: „Flæsk — Flæsk“ *Bang. (Det nyAarh.1907.7).* *Legeb.I.a.9. Feilb.*

Flæsk-, i ssgr. se Flæske-

flæske, v. [flæsgø] (nu kun dial.: fliske. *Schandrup.K1r* (i bet. 3). *MDL. Feilb.* (i bet. 1). *fløske. Feilb.* (i bet. 1)). -ede. (ænyd. fliske, bande, sv. † fliska, d. s., sv. dial. fläska, flisk(j)a, sønderskære (jf. sv. † fliskbänk, slagtebänk), no. fliska, arbejde energisk, bande, eng. flesh, afskrabe kødet (af huden), ty. fleischen, d. s.; grundbet.: sønderdele olgn. (jf. Flæsk); m. h. t. bet. 4, der vistnok egl. er et andet ord (nyere afledn. af Flæsk 1) jf. no. fleska, fede) 1) (dagl., nærmest vulg., ell. dial. (fagl.)) skære (olgn.) dybt og voldsomt (hensynsløst), især i kød; flænge; flense. (alm. i forb. m. adv. ell. præp.). Jesebel blêf fleskedt og opædt af hunde. *Moth.F217.* („i en gammel Bibeloversættelse.“ *VSO.*) At flæske i en Steg. *MO. D&H.* Jeg fik min ene Finger slemt flæsket. *Kværnd.* flæske (noget) i stykker, flæske et stykke af olgn. | *Feilb. Esp.78.*

|| (*faql.*) *m. h. t. sæl olgn.: flense. (m. adv. af ell. op ell. præp. paa).* At flæske en Sælhund, en Havkalv, af *VSO.* Hvalfisken var neppe død, førend de begyndte at flæske paa den *smst. MO. (marsvinene)* hales i Land ved Halen, „flæskes op“, hvorefter Spækket gaar til Trankogeriet. *Sal.V.91.* || (*fynsk m. h. t. slagtet svin: partere.* Nu skal vi have begyndt at flæske op. *Kværnd. || (nu l. br.) overf. (jf. bet. 2).* „Han har flæsket saadan i min Konzept, at der ikke er et Ord tilbage,“ *o: overstrøget og rettet. Bøgh. DD.1866.179. 2) (nu dial.) i forb. m. præp. paa: gaa heftigt til værks (med noget); tage voldsomt fat (paa noget); „klø paa“.* enten forligede de sig .. eller ogsaa overlod Fornærmeren det til den Fornærmede at flæske paa med Hug, Stik eller Skud (*o: ved duel.*) *PAHeib.Sk.II.173. Feilb. 3) (m. h. t. bet.-udviklingen jf. IV. flette 2; nu dial.)* tale vreddt (*værgt, hidstigt og højrosted; bandede; tordne; i udtr. som flæske eder af sig (VSO. MDL.682), flæske op (VSO. Esp.78. OrdbS.(sjæll.) olgn.* Hand kand flæske eder som en før karl. *Moth.F217.* Hand flæsker én éd op efter en anden *smst. *Hand flisked, flesked og skar Tand.Schandrup.K1r. *flæske op | Med Drollen ryv og klyve. Wadsk.47. jf. (maaske m. tilknytning til Flæsk 2.1): jeg maatte see at faae det, om muligt som blæst bort, Det Biskop Martensen begyndte at flæske op om at være Sandhedsvidner. Kierk. XIV.112. 4) (dial. ell. vulg.) fodre (et kreatur) rigeligt, saa at det bliver godt i stand; *fede. Moth. F217. Feilb. || refl.: gøre sig til gode; (uegl.): gasse sig.* at flæske sig med leker mad. *Moth.F217.* Nu ligger hun deroppe og flæsker sig! hikkede han. *Stuck. III.282.**

Flæske-, *i ssg.* (*nu sj. Flæsk-, se -agtig, -klaner, -sten, -urt.*) af Flæsk (*især*) i bet. 1 || *i ssg., der betegner dele af det slagtede svin olgn., staa* Flæske-*m. sa. bet. som* Svine-, *fx. Flæske-ben, -bov, -fedt, -flynke, -ryg 1, -skank, -skinke, -steg. -agtig, adj. (l. br.) S&B. Flæskagtig. VSO. MO. -ansigt, et. (dagl.) om et meget fedt ansigt (jf. -bag, -nakke, -ryg 2). Brachner. Br.41. -bag, en. (jf. -ansigt; l. br.) som skældsord (jf. -nakke): Din Flæskebag, din Lemmedasker, dit Maskesvin. *Holstein. T. 209. -ben, et. (jf. Kødben) ben af svinekrop med noget kød (flæsk) paa (især til at koge suppe paa). MO. Breum.HH.24. Maren suttede paa et Flæskeben. AndNx.DM.I.65. -bov, en. Moth.F216. VSO. S&B. -brød, et. (dial.) en skive rugbrød med et stykke kogt ell. stegt flæsk paa. *HCAnd.IV.370. Schand.UD.97. OrdbS.(fynsk). -bøste, et (Moth.F216. Feilb.) ell. en (Worm.Sat.27. VSO. Feilb.) (ogs. skrevet -børste. Worm. Sat.27. Tullin.III.57) (ænyd. d. s.; nu dial.) d. s. s. -skinke (sjældnere -bov. VSO. jf. Bøste). han faaer de Griller, at man kan æde sig mere mæt af en Kapun, end af en***

Flæskbørste. *Tullin.III.57.* et Træfad med en røget, harsk Flæskebøste. *Blich.I.251. Thiele.III.25. Feilb. -drager, en. („Et kjøbhvnsk Ord, der nu gaar af Brug“. Levin.) i tidligere tid i Kbh. betegnelse for en drager, der bar flæsk hjem for køberne fra havnen ell. torvet (jf. -sjoever). Davids. KK.27. -fante, en. (muligvis ældre kbh. ord for -drager, -sjoever (jf. Fant(e)); „ved Holb. Skrifter kommet fra Norsk (?) over i det d. Talespr., hvor det undert. høres, men kun i Spøg, og uden bestemt Betydning.“ Levin.; nu næppe br.) som skældsord: *slyngel olgn. *Her hænger han den Skurk, den Gek, den Flæske-Fante. Holb. Paars. 222. Autor til den Sect (o: skeptikerne) var en Slyngel, et Beest, en Flegel . . en Nar, en Flæskéfante. sa. Bars.V.2. *Bedrager!“ — „Flæskéfante.“ *Heib.Poet.VI.325. -fars, en. † (maskin)hakket svinekød uden nogen tilsetning (af mælk, mel olgn.). OrdbS. -fedt, et. (især kog.) fedt, der udsmeltet af flæsk, naar dette steges ell. koges. VSO. MO. e. alm. || (l. br.) om selve fedtlaget, spækket, paa flæsket. en lille Stump Flæskfedt, der sad paa et Stykke Svær. *Rist.ER.29. -flynke, en. se Flynke. -grever, flt. (nu især dial.) fedtgrever. OeconH.(1784).II.17. OrdbS. -hal, en i Kbh.: flæskeshallen ell. (officielt) Københavns flæskahal, betegnelse for en i 1910 oprettet kommunal torvehal til forhandling af fersk kød olgn. *Krak.1920.I.246. -kage, en. (jf. -pandekage) æggekage med indbagte skiver flæsk. *da søden (o: kogt) Boghved-grøed og steiten (o: stegt, bagt) Flæske-kage . . jeg daglig vil smage. Sort.Poet.84. PAHeib.US.187. PMøll.I.307. Pont.F.I.319. || (bornh.) lille brød ell. kage af rugmel med indbagt stykke flæsk. *Esp.79. -klaner ell. -klanner (S&B), en. † Flæsk. vAph.Nath.IV.363. Raff.(1784).135. — ogs. -klan. Bøv.P.I.711. CEw.Æ.VI.37) (zool.) billeart af klanernes familie, som især lever af flæsk, *Dermestes lardarius. (den) sorte, midt paa Ryggen graa og sortprikkede Flæskklanner . . sniger sig allevegne hen, hvor der ere fede Sager. Raff.(1784). 136. Sal.X.581. Frem.DN.734. -kompagni, -kor, et. (soldat.) d. s. s. Flæsk 2.3. Gadeordb.² Dania.III.75. -krop, en. (l. br.) krop af slagtet svin. *Skjoldb.KH.202. -kræmmer, en. 1) † flæskehandler. Moth. F216. *Jeg vilde feede mange Sviin | Og Flæske Kræmmer være. Schandrup.R4v. 2) (jy.) person, som gerne spiser flæsk; „flæskemund“. *Feilb. -kød, et. 1) (dial.) den magrere del af svinekød. Feilb. Halleby.67. 2) † de ved udstykningen af det slagtede svin fremkomne mindre reelle smaastykker af svinekød. OrdbS. -lørdag, -mandag, en. (jf. -søndag; nu næppe br.) lørdag før, mandag efter fastelavnssøndag. *TroelsL.VII.103. Sal.²VII.786. -mund, en. („dagl. Tale.“ MO.; nu l. br.) d. s. s. -kræmmer 2. Moth. F216. VSO. MO. -nakke, en. (dagl.; jf. -ansigt). Aakj.VF.226. || overf., om fed,**********

dølet person. Flæskenaker, som Hr. Lave Eskesen Brok. *Pont. LP. VII. 6.* **-pande**, en. (*dial.*) *stegepande* (til flæsk). *Sjæll. Bond. 33.* **-pandekage**, en. (*især dial.*) d. s. s. -kage. *Goldschm. VII. 22. Drachm. BK. 92. Feilb. -ryg*, en. 1) (*sj.*) *svineryg*. S. & B. 2) (*dagl.*; *jf.* -ansigt) meget fed ryg; m. h. t. en hund: *HCAnd. VI. 167.* **-side**, en. halvdelen af et slagtet svin, delt paa langs, efter at hoved, ryg og det nederste af benene er fjernet (ofte i saltet ell. roget tilstand). *Moth. F216. Birkner. III. 20.* en ilsom Sjøver med en Flæskeside over Skulderen trængte sig frem. *Tolderl. H. 106 (jf. -drager, -sjover).* *Skjoldb. KH. 203.* **-sjover**, en. arbejder, der transporterer slagtede svin ved slagterboder olyn. steder (*jf.* -drager; se u. -side). *Gadeordb. 426.* || m. nedsæt. bet.: *sjover*. en *Lazaron*: en italiensk Flæskesjøver. *Pol. 18/3 1890. 1. sp. 6.* || (*jf.* Flæsk 2 s.; soldat.) soldat ved intendanturen. *Gadeordb. 2* **-skank**, en. *Ew. VI. 309. VIII. 174. VSO. FrkJ. Kogeb. 221. jf.: *Sladrehank*, | flæskeskank, | staar bag døren og faar bank. *børnerim. jf.: Sladrehank* faar Flæskeskank! *Hver 8 Dag. 1/3 1919. 32.* **-skat**, en. (*ænyd. d. s. (Forordn. (Kvartudg. 1/12 1692); foræld.)*) betegnelse for en i tidsrummet ^{10/2} 1666 til ^{1/1} 1813 gældende skat paa hartkorn, opr. udredt m. roget flæsk til flaadens proviantering. *Moth. F216. Forordn. 1/1813. §10.* **-skinke**, en. *Moth. F216. Holb. UL. III. 5. PAHeib. US. 194.* „Herren er desværre rig nok til at holde deres Snyderier ud.“ — „Ja der skal meget til. De gnave jo omkring sig som et Par Jyder i en Flæskeskinke.“ *Olufs. G. D. 4. D&H. -steg*, en. *Ing. EF. II. 197.* jeg (kan ikke) se, at Dyresteg, ideelt set, staar saa uendelig over Flæskesteg. *Schand. TF. II. 63. FrkJ. Kogeb. 216.* **-sten**, en. (*nu næppe br.*) fedtsten; speksten. Flæsksten. *vAph. Nath. II. 419. Raff. (1784). 595.* **-suppe**, en. (*nu dial.*) suppe, kogt paa svinekød; (*især*) *svinerygssuppe*. *Moth. F217. VSO. MO. Feilb. Sjæll. Bond. 35.* **-svær**, en, (*især dial.*) et (*Moth. F217*). „Lugter her ikke deilig?“ sagde Musen . . . „den hele Gang er bleven smurt med Flæskesvær! det kan ikke være deiligere.“ *HCAnd. V. 256.* min Malene . . . kvaltes i et Stykke Flæskesvær med en opstuvet Kantøffel til. *Schand. F. III.* Jeg har prøvet at stryge (vorten) med en Flæskesvær . . . og saa gravet Flæskesværen ned paa et Sted, hvor jeg siden aldrig har sat min Fod (*jf. u. Flæsk 1.1.*) *PRMøll. DS. 62. FrkJ. Kogeb. 4.* **-sylte**, en. (*l. br.*) *svinesylte*. *Pont. FL. 33.* **-søndag**, en. (*ænyd. glda. d. s.; jf. -lørdag, -mandag samt Federtisdag; foræld. ell. dial.*) fastelavnssøndag (da man styrkede sig til fasten ved rigelig kødspise). *Moth. F217. Troels L. VII. 79. Sal. 2 VII. 786.* *Feilb.*

flæsket, adj. [*flæsgøt*] (*ænyd. d. s.; af Flæsk 1.1.)*) som bestaar af ell. har en vis lighed med flæsk. (saarets) graalige, „flæs-skede“ *Bund. Panum. 623.* || *især* (*dagl.*):

(*smæk*) fed; lasket. Neros flæskede, lumpne Ansigt. *Oehl. Er. II. 189.* Han havde et rundt flæsket Ansigt med ganske smaa missende Øjne. *Tandr. K. 117. D&H.*

Flæske-tyv, en. 1) *musvit*, *Parus major L. Kjerbell. 309. BMøll. DyL. II. 107.* || (*zool.*) † *flagermus*. *Raff. (1784). 375.* 2) (vist kun *dial.*) navn paa en tavleleg, hvor man skal undgaa at blive spærret inde m. de streger, man selv tegner. paa Rusforelæsningerne spillede (du) Flæsketyv med din Sidemand. *Schand. F. 58. Feilb. -urt*, en. (*ogs. Flæsk. JTusch. 217.*) (*nu næppe br.*) søbeurt, *Saponaria officinalis L. Moth. F217. VSO. -ærter*, pl. (*vist kun dial.*) om madret: ærter og flæsk. Karl trænger til lidt Søbemad . . . en god Skefuld Flæskeærter. *AndNæ. DM. V. 207.*

† **flæs-øjet**, adj. (til II. flæse) som ikke er i stand til at lukke øjenlaagene sammen. *Moth. F215. VSO.*

I. Flø, en. *især* brugt uden art. (*ogs. Fløde. Moth. F240. Feilb. I. 324. IV. 150. jf. MDL. Fløe. Moth. F240.*) uden flt. (*ænyd. flø(d), flod* (mods. Ebbe), *udflaad, oldn. fløodr, flod, oversvømmelse; afl. af I. Flo; jf. I. Fløde, I. Flo, I. Flæ; nu kun dial.*) 1) havvandets periodiske stigen; flod (mods. Ebbe). *Moth. F240.* Medens jeg var i Verk med dette, merkede jeg, at det blev Flø. *Robinson. I. 79. VSO. II. 103. Feilb. I. 324. IV. 150.* 2) bevægelse ell. strømmen (af vand); løb. der blæste en fuld Storm, inden Vandet var kommet ret i Fløe. *Robinson. I. 91. MDL. 122. Feilb. I. 324. IV. 150.* || (*poet.*) høj bølgegang; se. *stærk kuler Bøtten i højen Flø. *JHSmidth. Poes. 46. 3*) *oversvømmelse; ogs.: oversvømmet sted. Feilb. jf. JohsSteenstr. DS. 93.* || *eng.* der undertiden staar under vand. *MDL. 122.*

II. flø, v. se IV. fløde.

I. Flød, en. se I. Fløde.

II. flød, præf. af flyde. **Flød-**, i sgr. se Fløde-. **flødden**, part. af flyde.

I. Fløde, en. [*fløðə*] († *Flød. HesteL. (1703). A7r.*) flt. (*kun dial.*) d. s. ell. -r (*Feilb.*). (*æda. flød (AM.), fløthæ (Småstykke. 1884/91. 29)*), sv. *dial.* fløter, oldn. flautir, f. flt., sur mælk, som er pisket til skum, *jf. oeng. filiete, fløde; besl. m. Flaad, flyde, jf. I. Flot; grundbet.: hvad der flyder ovenpaa*) 1) (*nu kun dial.*) i al alm. om hvad, der flyder oven paa en vædske. Fløde . . . Dette Navn tillegges i Almindelighed alle de Substantser, som skille sig fra en Vædske, og samle sig oven paa samme. *vAph. Chym. I. 421.* (*Edgar i „Kong Lear“*) drak den grønne Fløde paa Moradserne for at stille sin Tørst. *Hauch. MfB. 229.* om andemad olyn.: Kværnd. 2) den særlig fedtrige del af mælken, der afsætter sig paa overfladen, naar mælken er overladt til sig selv. det (i: vand, hvori er kommet pulver) har faaet en hvid Farve tilligemed en Fædme; Med et Ord at sige: Det er bleven til en oprigtig sød Fløde. *Holb. Rpb.*

II.2. *Olufs.GD.148.* Den, som . . tager Fløde i sin Kaffe førend Sukker, bliver ikke gift i syv Aar. *Thiele.III.39.* i videre (uegl.) anv.: (vinden) var bleven mæt af at piske Fløde i Havstokken (?: piske vandet til skum). *Aakj.VF.115.* || i faste forb. bære, sætte fløde, om mælk: udskille ell. afsætte fløde paa overfladen. Om Sommeren kneb det med, at Mælken kunde staa længe nok til at sætte Fløde; den vilde jo tit blive til Tykmælk forinden. *Sjæll.Bond.91.* jf. II. bære 6.3. skumme fløden (af), fjerne det afsatte lag fløde fra mælken (jf. u. bet. 3.1.) billedl. ell. overf. anv. af bet. 2: det fortrinligste, bedste af noget. 3.1) billedl. I (?: rideføjeden) faar Fløden af Melken, og Herskabet faar en Loort (med Tugt at sige). *Holb.Jep.III.2.* De veed, hvorledes Administratører i Almindelighed er? De Herrens tager Fløden for dem selv, og lader den afskummede Melk blive tilbage. *PA Heib.Sk.III.165.* nu især i udr. skumme fløden, tage det bedste, mest fordelagtige, mest interessante osv. (af noget); ofte m. bibet.: uden at have mæje (med at tilvejebringe det). *Ufortrøden | I Historien jeg var, | Og har altid skummet Fløden | Af Begivenhedens Kar. *Heib.Poet.X.207.* *I skummer Fløden af, | I læser noget hist, og noget her. *Hostr.DD.17.* (Corot) vilde med friske Øjne nyde Skønheden i karakterforskellige Egne og kun skumme Fløden af deres Billedmotiver. *KMads.Corot.(1920).* 29. At nogen Kres i Folket gjorde sig til herskende Kaste, med Privilegium paa at skumme Fløden . . var for Hørup den højeste Modbydelighed. *EHenrichs.VH.37.* jf.: *Ondskaben gaar jo, Slag i Slag, | Sin Undergang i Møde. | De, som forvente Herrens Dag, | Skal skumme Landets Fløde. *Grundtv.SS.IV.79.* 3.2) (nu l. br.) m. overf. bet. Portugiserne finge Fløden af Handelen. *Holb.Ep.V.121.* at plaidere for Fremmede, og bede at de maa tage Fløden af Landet, Rigets egne Kiøbstæder til Ruine. *sa.DH.II.90.* Fløden af Fordelen var kommen i fremmede Hænder. *Oehl.Er.III.7.* naar Attalos sendte Kunstværker til Athen . . saa har han sikkert sendt Fløden og ikke Affaldet af, hvad hans Kunstskele kunde præstere. *JLange.III.7.* „Fløden“ i en af Vestens Byer . . bestaar af den mærkværdigste Samling Mennesker, som tænkes kan. *VortLand.^{19/12} 1904.2.sp.8.*

II. Fløde, en. se I. Flø.

III. fløde, v. [fløðø] -ede. (jf. sv. dial. flöta; afl. af I. Fløde; dial.) skumme fløden af (mælk; jf. afløde samt flyde 8.1.) fløde melk. *Moth.F257.* MO. Feilb.

IV. fløde, v. (ogs. flø(e)). -ede. (æda. flothæ (m. person-subj.), oldn. fløða, oversvømme, strømme over; til I. Flø, II. Fløde; jf. flyde 8.2, III. flode; nu kun dial.) om vand: strømme ud over noget; oversvøm-

me; især om tidevand: stige; blive flod. Fløde, eller fløe. *Moth.F239.* VSO.III.104 (u. Floder). Det fløer i 6 Timer og ebber i 6 Timer. *MDL.123.* Feilb.

V. fløde, v. [fløðø] (ogs. undertiden m. no. form: fløte. Ottosen.VH.II.238). -ede. vbs. -ning. (optaget fra no. fløte, jf. no. dial. fløyta, oldn. fleyta, ty. flözen, flössen; besl. m. (kausativ til) flyde; jf. Fløder, II. flaa-de; kun om udenl. forhold) lade tømmer føres ned ad en flod m. strømmen. Egil kjøbte en Del Tømmer . . og lod det fløde hjem til Borg. *SvGrundtv.(Ude og Hjemme. 1879/80.112.sp.2).* Selv ved større Vanddrag, hvor tidligere aldrig var Tale om Hindring for Flødning, maa Tømmeret nu ligge over fra et Aar til et andet. *Troels L.I.36.* Jeg har været med at fløde Tømmer i Mississippi. *KMich.HjertetsDrømme.(1915).201.*

Fløde-, i ssgr. († Flød-. se u. Fløde-mund 2, -skæg 2) af I. Fløde 2; udeladt er navnlig en del betegnelser for bagværk og spiseretter, der tillaves m. fløde, fx. † Fløde-bobert (Køgeb.(1710).17), -fromage, -grød, -horn, -is, -sovs, -vaffel (Huusm.(1793).278. FrkJ.Køgeb.270). -bolle, en. bolle, der er fyldt m. flødeskum. *Bergs.PP.362.* Nans.FR.111. *Kaffe-Is og Flødeboller, | bløde Linser og Makroner | glide ned i blide Koner (?: hos konditøren). *EWaage.U.50.* || som skældsord om en fed person. den tykke, barhovede Flødebolle. *TomKrist.LA.46.* -bonde, en. (l. br.) bonde, som leverer fløde; mælkemand. En klog Mand i vor Tid er forekommende mod Alle, tager Hatten dybt af selv for sin Flødebonde. *Goldschm.V.352.* smst.VII.582. -farve, en. (l. br.) kræmfarve. D&H. -farvet, adj. (især ?) hvid m. svagt gulligt skær; kræmfarvet (jf. -gul). *Havebr.L.²230.* -glut, en. (l. br.) forkælet barn. Sebastian var, som vi vide, Familiens Sukkerbarn og Flødegult. *P Worm.DeFornuftige.I.(1857).104.* -gul, adj. (l. br.) d. s. s. -farvet. en ældre Herre med Panamahat og flødegule Benklæder. *Ipsen.(DanmGalsch.II.61).* -husar, en. (foræld.) benævnelse for en amagerbonde, som red til byen m. mælk og fløde. *Chr.Nicolaisen.AmagersHist.III.(1915).100.* -kage, en. (kog., nu l. br.) kage, bagt af fløde, æg, sukker, mel osv. *Moth.F256.* Maanen var iche større end en Fløde-Kage, som man kunde gjøre af 8 eller 9 Æg. *Holb.Ul.IV.13.* *en lækker Flødekage. *Cit.1721.(Kall 399a.98°).* *Oecon.H.(1784).I.269.* MO. D&H.

-kande, en. lille kande, hvoraf fløden skænkes (jf. -potte). *Winth.II.86.* MO. e. alm. -kræm, en. (kog.) kræm, lavet af æggeblommer, sukker og fløde. *Huusm.(1793).247.* e. br. -lap, en. (kog.) dessert (forment som flade frikadeller), lavet af pisket fløde, hvori der er rørt mel og sukker, og som bages i smør paa en pande. *Huusm.(1793).282.* jeg maa dog tractere den lille Frø-

ken og den unge Herre med mine Fløde-

bolle, en. (l. br.) bonde, som leverer fløde; mælkemand. En klog Mand i vor Tid er forekommende mod Alle, tager Hatten dybt af selv for sin Flødebonde. *Goldschm.V.352.* smst.VII.582. -farve, en. (l. br.) kræmfarve. D&H. -farvet, adj. (især ?) hvid m. svagt gulligt skær; kræmfarvet (jf. -gul). *Havebr.L.²230.* -glut, en. (l. br.) forkælet barn. Sebastian var, som vi vide, Familiens Sukkerbarn og Flødegult. *P Worm.DeFornuftige.I.(1857).104.* -gul, adj. (l. br.) d. s. s. -farvet. en ældre Herre med Panamahat og flødegule Benklæder. *Ipsen.(DanmGalsch.II.61).* -husar, en. (foræld.) benævnelse for en amagerbonde, som red til byen m. mælk og fløde. *Chr.Nicolaisen.AmagersHist.III.(1915).100.* -kage, en. (kog., nu l. br.) kage, bagt af fløde, æg, sukker, mel osv. *Moth.F256.* Maanen var iche større end en Fløde-Kage, som man kunde gjøre af 8 eller 9 Æg. *Holb.Ul.IV.13.* *en lækker Flødekage. *Cit.1721.(Kall 399a.98°).* *Oecon.H.(1784).I.269.* MO. D&H.

-kande, en. lille kande, hvoraf fløden skænkes (jf. -potte). *Winth.II.86.* MO. e. alm. -kræm, en. (kog.) kræm, lavet af æggeblommer, sukker og fløde. *Huusm.(1793).247.* e. br. -lap, en. (kog.) dessert (forment som flade frikadeller), lavet af pisket fløde, hvori der er rørt mel og sukker, og som bages i smør paa en pande. *Huusm.(1793).282.* jeg maa dog tractere den lille Frø-

ken og den unge Herre med mine Fløde-

lapper. PalM.II.151. FrkJ.Kogeb.269. **-maaler**, en. (landbr.) apparat til bestemmelse af flødeprocenten i mælk; kremometer. MøllH.II.96. LandmB.II.509. † **-mund**, en. 1) person, som elsker fløde og lækre sager; lækkermund. VSO. 2) d. s. s. Fløsmund. smst. jf. Flødmund. Moth.¹F 250. **-mælk**, en. (kog. ell. landbr.) (sød) mælk, som bærer fløde, ell. hvori der er blandet fløde. Fin, oplagt Flødemælk til Dessert. Const.Kogeb.221. **-mælkeri**, et. (landbr.) mælkeri, som modtager fløde til smørproduktion. LandmB.II.454.

fløden, perf. part. se flyde.

Fløde-ost, en. blød appetitost, til hvis fremstilling der anvendes lidt fløde; ogs. betegnelse for en særlig fed slags ost. VSO. MøllH.II.97. VareL.²585. † **-pap**, en. ret af brød og sukker, tillavet m. fløde. Kogeb. (1710).14. **-pisker**, en. (kog.) apparat, hvormed fløde piskes til flødeskum. FrkJ.Kogeb.190. **-potte**, en. (især dial.) lille potte, hvoraf fløden hældes. VSO. *Af Flødepotten søber saa net | Den liden og vevre Flue. PMøll.II.12. hun gav mig lige i Ansigtet den Kop varme Kaffe, hun sad med; jeg tog Flødepotten. HAnd.X. 155. || ogs.: (større) potte, hvori fløden samles til kærning, hvori den transporteres olgn. det er rigtignok noget andet end at hente Brændeviin for Skomagervendene eller rende ned Madamens Flødepotte! Winth. VII.262. Feilb.BL.119.

Fløder, en. (ogs. undertiden m. no. form: Fløter). (til V. fløde; l. br.) person, der fløder tømmer (jf. Flaader). vAph.(1764). Kulsvieren lever af at skaffe mig Kul, Fløteren af at føre mit Tømmer. Lagerløf. GöstaBerlingsSaga.(overs.1892).55.

Fløde-rende, en. (fagl.) ringformet rende paa undersiden af en centrifuge til at optage fløde. OpFB³III.44. **-ris**, et. (kog.) ris, hvormed fløde piskes til flødeskum (jf. -pisker). Levetzow.ToFort.52. **-rulle**, en. (bag.) buttierdejskage (rulle) m. flødeskum. FrkJ.Kogeb.302. † **-rytter**, en. en slags dessert. Levin. **-si**, en. (kog.) si, hvormed fløden sis fra mælken. MøllH.II.97. **-ske**, en. ske, hvormed man kommer fløde i kaffen. VSO. Feilb. || (især landbr.) ske, hvormed fløden skummes af mælken. Moth.F257. VSO. Feilb. SkjællBond.91. **-skind**, et. skind, der sætter sig paa kogt fløde. Schand.SB.24. (han) heldte (kaffen) i si, sngede Flødeskindet af Overskjægget. Gjel.M.405. uegl.: *I Unge . . . | Hvis Kundskaabs Flødeskind endnu er tyndt . . . | Afskummer, mens I kunne, dette Skind, | Studering paa Fornuttens Melk udbreder. Bagges.I.229. || (l. br.) overf. (jf. I. Fløde 3) en nederdrægtig Hykler, der for Verdens Flødeskind (o: timeligt velvære) gjorde Forbund med Helvede. Grundtv.LSk.6. **-skum**, et. ell. (l. br.) en (Buchh.UH.87). fløde, som er pisket til et stift skum. vAph.(1764). Sæben løb ned som dryppende Flødeskum fra (hans) Hage.

Schand.SB.42. en stor, lækker Lagkage med Flødeskum paa. Høm.HT.32. **-skæg**, (i bet. 1) et, (i bet. 2) en ell. (sj.) et (Hostr. ML.88. NMøll.H.13). (m. h. t. bet.-udvikling smt. ty. milchbart; dagl.) 1) (nu l. br.) de første dun, der fremkommer paa en mands hage og overlæbe, og som alm. er af en lys farve (jf. Fløkehaar). Oehl.Overs.afGoethe: Götz.(1803).51. *dit Flødeskæg er vikset elegant, | og dine Lokker skinner af Pomade.Sødb.GD.67. Johannes smilede og strøg sig om sin Kvindemund, hvor der sad lidt Flødeskæg. AndNx.DM.II.143. jf.: han var heller ikke saa ilde at see til. Lidt Flødeskjæg af et Ansigt havde han rigtignok, men det er jo det, Pigerne synes bedst om. Oversk.I.95. 2) egl.: person, som endnu kun har dun paa hagen (Moth. F257); nu kun (nedsæt.) om ung og uerfaren mandsperson (jf. Grønskolling). Lad mig denne unge Flødeskjæg gaee Pocke i vold med al sin Kierlighed. KomGrønneq. II.182. Mange . . af vore nyeste forelskede Digte komme . . fra Flødeskjæge, der endnu ikke elske, men elske at elske. Rahb.Sandsig.330. *Du er en kjon, ung Karl . . . | Og hvid og rød, som lutter Mælk og Blod. | Men unge Fruentimmer skjøtter ikke | Om Flødeskjæge. Hrz.VIII.101. Ti med Dit Væs, Flødeskjæg! | Hvor tar Du tale, naar den ældre, jeg, Præsidenten . . taler? Kofoed-Hansen.DL.81. Feilb.hertil: **-skægget**, adj. (l. br.) *En flødeskjægget Konge hist paa Thronen sad. Oehl.A.205. Det var den Gang, da du var en flødeskægget Letmatros med blank Hat og blanke Øjne.DagNyh.¹1921.3.sp.4. **-smør**, et. (fagl.) smør, fremstillet ved kærning af fløde (ell. en blanding af fløde og mælk). MøllH.II.97. **-suppe**, en. (kog., nu næppe br.) en slags sød suppe, tillavet m. fløde, æg og lidt hvedemel. Kogeb.(1710).14. OeconH. (1784).I.196. **-tønde**, en. (især landbr.) kar, hvori man samler den fløde og mælk, der skal bruges til kærning. MøllH.II.97. LandmB.II.407. **-vand**, et. vand, blandet m. fløde. Winth.II.143. Schand.SD.147. **-varmer**, en. (landbr.) redskab, der benyttes til opvarmning af fløde, som skal syrenes. MøllH.II.97.

flødt, perf. part. se flyde.

I. Fløe, en. se I. Flø. II. fløe, v. se IV. fløde. **Fløe-maal**, et. se Flømaal.

fløg, adj. se flyg.

fløgtig, adj. se flygtig.

I. Fløj, en ell. (især i bet. 1; nu l. br. i rigsspr.) et (Kingo.254. Waask.95. Etlar. F.94. OEkung.Y.167. Feilb.). [fløi] († Fløje, en. Holb.Berg.27. dial.: Fly. Aakj.HÆ.18. Feilb.). flt. -e ell. (nu kun dial.) d. s. (Grundtv. PS.VII.21. Feilb.) ell. (nu kun dial.) -er (Holb.Ep.II.103. Klevenf.RJ.97. Feilb.). (ænyd. d. s. (ogs. m. bet. „vinge“), glida. fløff oft. former (bet. 1), fsv. fløgh, oldn. flaug, flyven, vimpel; besl. m. flyve; uden for bet. 1 paavirket af mnt. vloge, vinge)

1) mærke, som kan dreje sig for vinden og saaledes viser dennes retning. 1.1) paa spir, tagrygninger olgn.: metalplade af forsk. form og udsmykning, som drejer sig om en lodret stang; vejrhanen. Høysg.S.176. (jeg) lod og en Fløj med Stang paa hver af de høye Gaule opsette. Seidelin.193. *Tilslidst de nærme sig til Taarnets Tind | Og høre Lyden af de gyldne Fløje, | Der snoe sig langsomt i den svage Vind. Hauch.SD.II.74. det største Taarn havde til Fløje en skinnende Piil, der borede sig gjennem et Åhle. HCAnd. VII.208. TroelsL.III.56. || (l. br.) røghætte paa skorstene. HCLund.Samler.I. (1803).137. 1.2) kort, bred vimpel ell. lang, smal, tilspidset pose, anbragt i toppen af mæster ell. paa en stage fra rælingen. Moth. F254. fra Bugssprødet (fører han) den Danske Konge-Gjøs, og fra de andre Toppe Fløje. SøkrigsA.(1752).§810. (han) heise de sit sneehvide Seil . . og lod sit forgyldte Fløjskinne. Grundtv.Snorre.II.261. HCAnd. X.412. IdrætsB.I.363. 1.3) ☐ i billedl. ell. overf. anv. *Akl Venskab og Troe, | Som alt efter Lykken veedst Fløjet at snoel Kingo.254. *Saa blev hun hver Minut en Fløj for hver Slags Vind, | Et Uroe i sin Siæl, et Veir-Glas i sit Sind. Stub.105. Henad Aften drejede Stemningens Fløj sig med et Knæk, som Vejrhanen drejer sig, naar Vinden springer om. Brandes.II. 278.

2) om fjer(beklædning). 2.1) † fugleving. Moth.F254. jf.: *en Cherub med smaa Sølvfløje | Om Rosenkinden. Oehl.C.156. 2.2) (sj.) fjerene paa den bageste del af en pil. (fuglene) kom jagende med de lange Styrefjær bagud som Fløjet fra en Pil. ORung.Y.167.

3) oplukkelig ell. bevægelig del af noget. 3.1) om den ene halvdel af en dobbeltdør (2), port olgn. VSO. den ene Dør havde to Fløje (Chr.VI: sider), som kunde opslaaes. IKg.6.34. Konsulens tjærede Port . . staaar vidt aaben, med Fløjene slaaet tilbage. JPJac.II.158. 3.2) om den ene af de bevægelige dele, hvoraf et skærmbræt olgn.er sammensat. Det Skiermbret bestaaer af fire Fløje. VSO. D&H. 3.3) den del af et slagbord, som kan slaas op og ned; bordklap (jf. Bordfløj). VSO. MÖ. D&H. 3.4) tilslætning til enderne af et spisebord. VSO. VortHj.IV.19. 3.5) den nederste, bevægelige del af næsens sider, som omslutter næseborene (jf. Næsefløj). den ædle Næse med de bevægelige Fløje. Vilh And.BT.174. Bergstedt.A.14. 3.6) (dial.) retvinklet jærnstang (i et arnested), hvis lodrette ben kan bevæges i øskener, saa at det vandrette ben, hvori gryden hænger, kan drejes ind over ell. ud fra iden. Feilb.BL.44.

4) (især ☒ og gym.) højre ell. venstre halvdel af en opstillet række mennesker, hær(afdeling) olgn.ell. den yderste del af opstillingen; ogs. om yderpunkterne af

denne. den høire Fløj af (hans) Krigshær. 1Makk.9.1. *Den venstre Fløj hand (v: Paars) selv, den høire førde Peder. Holb.Paars.46. Rytteriet . . bedækkede den høire Fløj. Ev.VIII.82. Slaget aabnedes paa det venstre Fløj. Engelst.Wien.392. Paa Commando-Ordet: See til høirel venstrel kaster Mandskabet Hovederne til den nævnte Fløj. Exerc.Artil.(1804).225. de Rejsende (drog) hen ad Vejen . . Skytterne tilhøjre . . Damerne i Midten, og Ridderen med Tjener paa venstre Fløj. Blich.IV.16. Gymn.I.71. Scheller.MarO.226. overf.: en Fløj af den unge romantiske Skole (var) med sin Iver for Middelalderens poetiske Genfødelse saa nær forbunden med den unge katolske Gruppe. Brandes.VI.275. || (skak.; jf. Konge-, Dronningefløj). Skak.(1773).23. e. alm. || (sport.) i fodbold og hockey: yderste højre og venstre spiller i front-rækken; vinge („wing“). Gymn.II.93.

5) del af en bygning ell. et bygningskompleks, som bestaar af forsk. sammenbyggede dele ell. længer. endskiøndt de boede udi eet Huus sammen, saa holdt han dog stæde til paa den høire Fløj, og hun paa den venstre. Holb.Hh.I.304. Dette Slot synis ellers at være af en uregular Bygning og bestaaer af idel Fløyer. Klevenf.RJ.97.

30 *Med Ord og Aand byg her en Fløj | Af Helgen-Kirken himmelhøj. Grundtv.SS.IV. 329. Slottet bestaar af fire sammenbyggede Fløje, der indslutte en Borggaard. Blich.(1846).VII.124. *Templet med prægtige Fløje. Kaalund.SD.131.

6) (fa-gl.) støttetur, hvormed en bros land-piller olgn. afsluttes ved enderne; fløjmur. Forkl.Tømrere.153. Sal. VIII.305.

7) (nu næppe br.) ☒ paa visse geværkolber: forstærkning paa kolben til anlæg for kinden; kindfløj. MilTehnO.140.

8) (egl. overf. anv. af bet. 2.1) ☉ om de vinger ell. haandtag, der findes paa visse skruer ell. møtrikker, saa at disse lettere kan fattes (jf. Fløj-møtrik, -skrue). Hannover. Tekn.313.

II. fløj, adj. se flyg.

III. fløj, præf. af flyve.

Fløj-, i ssg. [fløi-] 1) af I. Fløj. 2) af II. fløje, se (Fløjfisk samt) flyve-. -adju-dant, en. [4] (jf. Flygeladjudant). ☒ dels (foræld.): adjutant hos en feldherre, som kommanderer en fløj; dels: stabsofficer, der er adjutant hos en fyrstelig person; ogs. som titel for en officer, der anvendes i diplomatisk tjeneste olgn. Scheller.MarO.226. Sal. VIII.305. -alter, et. [3] (fa-gl.) betegnelse for en slags middelalderlige aliertavler, bestaaende af et skab ml. to ell. flere døre; trip-tychon olgn. smst. -batteri, et. [4] (☒, foræld.) batteri, der ved fæstningsangreb anlagdes paa fløjene af første parallel for at imødegaa udfald fra fæstningen. smst. -bonde, en. [4] (skak.) d. s. s. Flankebonde. Skak.(1916).8. -bord, et. (l. br.) 1) [3.3] slagbord; klapbord. Chr.Borup.PM.217. et

Fløibord med nedslaaede Fløie. *Hz. IV. 133. D&H. 2* [3.4] *bord, som kan gøres større ved til sætning af fløje. VSO. MO. D&H. -dør, en. [3.1] dobbeltdør (3). Oehl.EA.285.* i Glædens Tid gjelder det at have en fri Udsigt og Fløidørene paa vid Gab. *Kierk. II.22.* Indgangen til Choret gjorde han med Fløidøre (*Chr. VI: tvende døre*) af Olietær. *IKg.6.31. Bang.R.158.*

I. Fløje, en. se I. Fløj.

II. fløje, v. se flyve. I. fløjet, perf. part. af flyve.

II. -fløjet, adj. [-fløi^(ø)æt] som sidste led i ssgr. m. adjektivisk ord; af I. Fløj 3, fx.: en tofløjet kakkelovnsnæske | ell. I. Fløj 5, fx.: De flerfløjede Herregaarde . . havde deres ældste Forbillede i Kronborgs For-gænger, Slottet Krogen. *VortHj. IV2.10. (en) tofløjet Hovedbygning. Trap. IV.176.*

Fløj-fisk, en. (no. dial. d. s.); af II. fløje; 20 *sml. ty. der fliegende teufel; navnet p. gr. af de vingeformede finner* ✎ **1**) † d. s. s. Flyvefisk. *vAph.Nath.H.434. Raff.(1784). 226. I* stægt af kullingsfisk, *Callionymus. Krøyer.I.422. Sal.2.VIII.306. -hus, et. [5] (især dial.) sidebygning til et stuehus ell. en lade. Dannebrg.13/1909.1.sp.2. Feilb. † -kappe, en. (af I. Fløj ell. II. fløje, efter ord som ty. flügelhaube, flagrende (dame)-kappe, flügelkleid (flügelkappe), sløjkjole* 30 *en slags (regn)kappe ell. slag, brugt af militære. I Fløikappe uden Ærmer. MR.1816. 198. Ordbs. -knap, en. [i.s.] ↑ rund (træ)-knap, der er anbragt øverst oppe paa masten. Moth.F254. *(den) stormomhvirvlede Fløj-knap. Blüch.D.I.127. OscJens.IN.6. Scheller. MarO.226.*

Fløjl, et. [fløi^(ø)l] († **Flegel. Holb. Pants.III.5. Cit.ca.1725. (NkS4°820.103).**) 40 *ft. (i bet.: forsk. slags fløjl) -er (Stub.109. PAHeib.US.60) (ænyd. fløgel, flo(w)el, fløuel; laant fra mnt. flöwel, flu(w)el, flowel (jf. Saaby.1), holl. fluweel, oldfr. veluel (fr. velours); besl. m. lat. villus, uldhaar) vævet stof med nopper ell. haar, som staar frem fra et glat ell. kippet grundvæv (paa den ene side glat, paa den anden laadent og blødt). 10000 Skibe, som alle ere overtrekkede med Fløyel. Holb.U.I.6. *Ald Børsens Kram med Fløyl og Taft. 50 *Wadsk.35. *Tage du saa mit Skarlagenskind, | Af Fløiel det vel maa være; | Alt til et Alterklæde skönt | Du snildelig saa det skære. Oehl.L.I.293. (meton.:) *I Kir-kens Korsgang for det høje Alter, | Der mødes Ung og Gammel, Fløj og Pjalter. Rich.I.47. dobbelt fløjl, se dobbelt 2.s. slide fløjl af (ell. for) armod, se u. Armod. || billedl. ell. i sammenligninger. *Min Færle svøbte jeg tit ind | I Vittigheders bløde Fløiel. Tode.(Rahb.LB.II.169). den uendelige blaae Himmel gik over i Lilla og derpaa i det reneste Rosenrødt, Bjer-gene selv bleve et lyseblaat Fløiel. HCAnd. I.198. Hudens fine Fløiel bliver rynket Skind (o: naar et menneske bliver ældre).**

*Kierk.X.210. *Men Mikkels Fod er Fløj* 10 *og Filt, | Smaablonsterne see ham neppe. Rich.I.51. || gen. fløjls brugt som adj.: be-staaende af ell. beklædt med fløjl. man sat mig paa en Fløjels Stol. Holb.Usynl.I.1. *(han) Var Klæd i Flegels Pynde, | Og var det kun een lumpen Stads. Cit.ca.1725. (NkS4°820.103). Man har ogsaa Russwart ellers kaldet Schweizerlæder, i alle Farver. Den fløiels Overflade man veed at give det, bliver tilberedt paa Kjødssiden. Sko-mageren.(1832).35. jf.: *han med Frihed sige tør, | Hvor noget er at rette: . . | En Fløjls (o: fløjlsklædt) Fantast, et Silke Drog, | En Gyldenstykket Skøge. Recnb.II. 46. nu foretrekkes alm.: **Fløjls-, i ssgr. [fløi^(ø)l(a)s]- udeladt er navnlig betegnelser for ting af ell. beklædt m. fløjl, fx. -frakke, -hue, -kaabe, -klæder, -vams (jf. u. Fløj sluit.).***

-and, en. ♀ and af sortændernes gruppe, *Oedemia fusca L. Kjørbøll.680. Frem.DN. 433. -blomme, en. (sj.) abrikos. Meyer.6. -blomst, en. († -blomster. Moth.F257. Oecon.H.(1784).II.271). ♀ navn paa forsk. planter: stiftmodersblomst, *Viola tricolor L. (JTusch.265. VSO.); dyrkede arter af iris (Feilb.); trælekrone, *Lychnis Flos cuculi L. (JTusch.136. Feilb.); nu især navn paa en dyrket plante af astersgruppen, *Tagetes (jf. -krone). JTusch.240.344. HaveD.(1762). 205. StueGart.(1810).73. Havebr.L.2783.****

-blød, adj. (især ♂) blød som fløjl. *fløiels-bløde Blade . . | Af glindsende, springende | Hylstre foldes ud. Winth.HF.101. ved hendes Nærmelse skulde . . grønt Græs lægge sig fløielsblødt over Sandet. Goldschm.Hjl. II.194. || om synsindtryk. hans Øjne . . an-togte . . et fløjlsblødt, kjærligt Udtryk, idet de fæstede sig paa Ferdinand. Goldschm. VII.617. denne blege, matgyldne Hud-farve, der er at se til som fuldmodne Fer-skener fløjlsbløde Lød. Wied.S.42. Paa den ene Side ser jeg den fløjlsbløde Skov, paa den anden de skønt formede Bjerge. AMatthinson-Hansen.Lien-Hua.(1919).44. || om lydindtryk. "Rektoren" sagde med en fløjlsblød, dyb Røst: . . "Det forekommer mig, at jeg kjennder Dem, min Frøken." Schand.BS.81. || om smagsindtryk. vi tømte den fløjlsbløde Vin. HKAarsb.(Tjusk.1921. II.55). ♂ **-brun, adj. brun m. et blødt skær som af fløjl (især om øjne, jf. -øje). hans fløjlsbrune Øjne har et blidt, lidt vemodigt Skær. Skjoldb.A.31. Kv.Bl.22/10 1913.2.sp.3. **-bukser, pl. spec. (nu næppe br.) som navn paa en slags hamburgske han-ner m. stærkt bejfed (dyrede laar. Funke.(1801). I.150. -børste, en. 1) (nu l.br.) blød børste til fløjl olyn. ell. m. fløjl i st. f. haar. Rahb. Tjusk.1795.123. MO. D&H. 2) ♀ (dial.) dunhammer, *Typha L. JTusch.348. -erts, en. (efter ty. sammtzerz; mineral.) en fin-traadet malm (jf. -malm samt Atlaskerts). Funke.(1801).III.259. -fugl, en. ♀ spurve-fugl af den amerikanske familie *Pipridæ. Sal.XII.290. ♂ -graa, adj. graa m. et******

blødt skær som af fløj. Oliventræernes fine fløjlsgraa Løv. *Brandes.IV.125. Musegraat og Perlegraat og Fløjlsgraat. Bogan.II.13. -græs, et. ♀ uldbladet hestegræs, Holcus lanatus L. JTusch.107. -grød, en. (kog.) grød af smør og mel, som er bagt sammen og opspødt m. mælk. MO. Schand.BS.368. FrkJ.Kogeb.118. billedt.: Ak nej, det var saamænd ikke Fløjlsgrød altsammen, da Jørgensen vandrede paa Jorden. *Bergström. M.10. i sin Bavlæte om Danmark samler han alle Mod sætninger i én Fløjlsgrød. PARosenb. Herman Bang. (1912). 106. ♀ -grøn, adj. grøn m. et blødt skær som af fløj (især om (hvad der er dækket af) plantevækst). den fløjlsgrønne Eng. *HCAnd.VII. 213. det fløjlsgrønne Mos. Drachm.HI.65. *de fløjlsgrønne Kløfter. Schand.SD.117. jf.: I Ly af Skoven havde Græs væxten paa den aabne Plads udviklet sig til en frodig Fløjlsgrønhed. *Goldschm.V.453. -haaret, adj. (bot.) om plantedel: besat m. korte, tætte, fløjlsbløde haar. Drejer.Bot Term.172. Warm.Bot.695. -handske, en. især brugt billedt.; dels i udtr. for indsmigrende adfærd, der dækker over haardhed ell. tidligere uret: *I kysede hans (♂: tyrannens) Jernhaand, usle Daarer, | Fordi den skjult var af en Fløielshandske. *Bagger.II.441. DagNyh.4/1913.1.sp.1. Svendborg Avis.10/1921.3.sp.1. dels i udtr. tage paa (en ell. noget) med fløjlshandsker, behandle blidt ell. lemføldigt; tage blidt paa. *Levin. en eller anden livsglad Kardinal, på hvem Tilværelsen havde taget med Fløjlshandsker. *Rørd.TB.233. (han) tog med de blødeste Fløjlshandsker paa Toldforslaget. *PMunch. (Det ny Aarh. IV.1. 218). Oprøret (dæmpedes) i Løbet af faa Dage. Men Kosakkerne tog heller ikke fat med Fløjlshandsker. *ArthChrist.KH.17. -krone, en. ♀ (nu næppe br.) fløjlsblomst, Tagetes. *StueGart.(1810).73. -malm, en. (mineral., l. br.) mineral, der danner korte, naaleformede krystaller, som ofte er grupperede sammen i fløjlsagtige masser; cyanotrichit (jf. -erts). *Sal.2V.361. -mave, en. („Talespr.“ *Levin; l. br.) om geistlig værdighed (p. gr. af fløjlsforbredden i præstekjoler oln.). *Nei, nei! en Fløielsmave (♂: bispeværdighed) vil | Jeg mig ei lyve, hykle til. *Rahb.Synt.147. -mide, en. (zool.) en skarlagensrød jordmide, *Trombidium holosericeum. Sal.IX.976. -orm, en. (zool.) larve af kaalbladheps, *Athalia spinarum. LandbO.I.296. -papir, et. (fagl.) d. s. s. -tapet. *VareL.238. -plet, en. (gart.) sygdom hos tomater, der viser sig som pletter paa bladene. *HavebrL.3800. -pote, en. (l. br.) i udtr. gaa paa fløjlspoter (jf. fr. à patte de velours) om (hykket) indsmigrende væsen. *Brandes.VI.201. jf. Feilb. -prop, en. (nu næppe br.) ♀ navn paa en slags særlig gode, glatte og bløde korkpropper. *VareL.(1807).II.87. -rose, en. ♀ om en form af *Rosa gallica L.: Rosa nolosericea. *Haveselsk.1909.4. -skuespiller, en.*********************

(jarg.) betegnelse for den skuespiller, der i kostume (egl. i ridderfløjlsdragt) spiller elskereren ell. andre fremragende roller (jf. Gulvtæppeskuespiller). *Dania.III.237. -snegl, en. (zool.) snegl, hvis legeme paa begge sider er bræmmed af en bred hudfold, *Elysia. BøvP.III.466. ♀ -sort, adj. sort m. et blødt skær som af fløj. de fløjlsorte Cypresser. *HCAnd.XI.178. det fløjlsorte, stille Mørke. *JVJens.HF.17. (jf. -brun:) hendes store, fløjlsorte Øine. *TecklaJuel. Planterens Datter.(1864).36. -tand, en. (zool.) hos forsk. fisk: lille, fin tand, som kan føles i slimhinden, men ikke ses. *Sal.2VIII. 307. -tanke, en. (l. br.) i forb. som staa i fløjlstanker, være hensunken i en drømmende, blid stemning. Spør hun, hvad Klokken er? — Jeg tror . . hun staa i Fløjlstanker. *Pont.UE.43. -tapet, et. (fagl.) papir, som har faaet et fløjlsagtigt overtræk af uldstøv (jf. -papir). *VareL.238. -urt, en. ♀ (nu næppe br.) stiftmodersblomst, *Viola tricolor L. (jf. -blomst). *VareL.(1807).349. ♀ -øje, et. især i ft., om øjne m. en dyb, fløjlsagtig glans. *Eillar.SB.124. *FrPoulsen.F.103.************

Fløjmand, en. [4] (især ♂ ell. gym.) person, der staaar længst til højre ell. venstre i en opstillet række soldater, gymnaster oln. *vAph.(1759). adskillige Geledder (af skyt-) havde drukne Fløjmand. *Schand.BS. 72. jeg var højre Fløjmand i første Sektion. *KLars.SA.30. Gymn.I.71. spec.: den højeste person i et geled, en række oln., som staaar yderst til højre; højre fløjmand. *Før skal den mindste Dverg for Guarden Fløjmand blive. *Graah.PT.II.251. *Hz.D.III. 147. I Retroenhedens Kolonne var Godtfolk jo som Fløjmand, til hvilke enhver saa hen, naar det lød: Til højre ret. *TroelsL. XIV.50. Fløjmand i Hestgarden. *KLars. SF.74. || (♂, l. br.) om det yderste skib i en kamplinje. *Wolfh.MarO.492. || overf. (poet.): foregangsmand. *O, Rumford, | Min Alders (♂: tidsalders) Fløjmand! Nyttighedens Helt! *Bagges.V.9. *voxe . . du (♂: Tor) maa, | Som Fløjmanden for de højbaarne. *Grundtv.PS.VI.590. -matros, en. [4] (sj.) fløjmand i et geled af matroser. *Han (♂: danskeren) skal da være min (♂: tyskerens) Fløjmatros (♂: Danmark skal være nordlig fladestation for Tyskland). *smst.VII. 288. -mur, en. (fagl.) d. s. s. I Fløj 6. *Sal.2 VIII.305. -motrik, en. [8] (jf. ty. flügelmutter) ⚙ Brændevinsbr. *347. *Wagn.Tekn. 35. *Hannover.Tekn.313. -port, en. [3.1] *TroelsL.III.34. billedt.: Trylleordet, der skulde aabne Livets Fløjporte for ham. *Pont.LP.II.101. -skruue, en. [8] (jf. ty. flügelschraube) ⚙ *GutsMuths.(1802).327. *Hannover.Tekn.313. -skytte, en. se Flyveskytte. -stage, en. [1] (l. br.) d. s. s. -stang. *vAph.(1759). Feilb.IV.150. -stang, en. [1] stang, hvorom en fløj (l.) drejer sig. *EPont. Atlas.II.203. *Funch.MarO.II.38. *TroelsL. III.56. -stok, en. [1] ⚓ stok paa toppen***********************

af en mast olgn., om hvilken fløjtenen kan be-
væge sig. *Harboe.MarO.114.*

Fløjt, et. [fløi'd] flt. d. s. (dannet til III. fløjte) det at fløjte een gang; lyd, der frembringes ved at man fløjter. 1) til III. fløjte 2.1. Signalpiben hviner, Lokomotivet svarer med et dybt Fløjt. *KLars.Ci.1.* Om lidt skingrer de skarpe Fløjt fra Fabrikker-
nes Piber. *EErichs. Der er et yndigt Land — (1901).3.* give et Fløjt (o: m. dampfløjt). 10
Scheller.MarO.226. 2) til III. fløjte 2.2. tem-
melig langt borte horte (jeg) et Fløit. . i
Øieblikket tang begge Hundene. *Rahb.Fort.
I.458.* *Krageskrigets hæse Skurren | bræs-
des af lidt Fløjt og Kurren, | ellers Alt
saa bart og trist. *Rich.III.108.* Kommer
Bukken travende paa godt Skudhold, kan
den standses med et ganske svagt Fløjt.
VigMøll.HJ.100. jf.: *Humlen brumled dybt
sin Melodi, | og et Rylefløjt gied ind deri. 20
Aakj.VVF.136. || ☉ om ufrivillig afgivet
lyd. Adrian sov med blide Fløjt gennem
Næsen. *Kidde.J.78.*

1. **Fløjte**, en. [fløide] flt. -r. (ænyd. d. s.;
laant gennem mnt. vloite (ty. flöte) fra oldfr.
flaüte (fr. flüte); af uvis oprindelse)

1) blæseinstrument, hvori tonen frem-
bringes ved, at luftstrømmen brydes
mod en skarp kant; ♪ især om tværfløj-
ten (den store Fløite. *Orchestrinstr.7;* efter
fr. grande flüte), hvori luften blæses gennem
et rundt hul paa siden af røret, der er for-
synet m. et system af huller og klapper; mods.
næbflojten (den lige Fløjte. *Sal.²VIII.307;*
efter fr. flüte droite), hvor luften drives
gennem en spalte i den ene ende af røret
og slipper ud gennem et hul neden for en
prop i den anden ende af røret. *Moth.F258.*
*Til Harper og til Fløiter under tusind
Kerters Glands | Paa kostelige Tillie der
træde vi vor Dands. *Winth.VI.199.* *Men
til det Bløde, Milde har vel Verden ogsaa
Trang; | det brusende Orkester har jo Brug
for Fløjtens Klang. *Schand.SD.29. MusikL.
I.233. billedl.:* Støren melder sig; men
der er ikke Klang i Fløjten endnu. *Sjøell
Bond.16.* (især ☉) spille ell. (mere dagl.)
blæse paa ell. (fagl.) blæse fløjte (jf.
ty. die flöte blasen): en ung Hyrde, som
spillede paa Fløite. *Holb.Hh.I.450.* *End-
skjøndt jeg blæser Fløiten ikke nær | Saa
færdigen, som De Fiolen stryger. *Bagges.
SkR.241.* Vi blæste paa Fløjte (1819: fløit-
tede) for eder, og I dansede ikke. *Luc.7.
32(1907).* jf. i øvrigt u. blæse 1.5. || ♪ fælles-
benævnelse for alle labialstemmerne i et
orgel. *Sal.²VIII.308.* || ogs. om rørformet
redskab, hvormed man ved at puste kan frem-
bringe en høj og skingrende lyd (især om
signal- ell. legetøjsfløjte); pibe. denne Hest
med Fløjten i Rumpen skal Christopher
have. *Holb.Jul.11sc.* (jf. Fløjtehest). *Her af
denne Hyldegreen | Vil jeg dig en Fløite
skære. *Oehl.A.267.* VSO. (om vægterpibe).
Fløjte til Talerør. *Wolfh.MarO.182.* ofte i
ssgr. som Blad-, Brum-, Dommer- (ved fod-

boldkamp olgn.), Hylde-, Politi-, Signal-,
Spejderfløjte ofl. || talem. danse efter
ens fløjte, se u. danse 1.1. skære (nu
næppe br.: give ell. sælge. MO.) en en
fløjte, (dagl., nu l. br.) narre en. *Eilar.
GH.II.272.* han skar os en ordenlig Fløjte,
gjorde han, tiltrods for al den Snak om,
at han havde Lejters Tarv for Øje. *Drachm.
VT.39.* tage fløjten i en anden haand,
se Haand. der er skidt i fløjten olgn.,
(vulg.) egl. om urene toner fra en fløjte olgn.;
ogs. i al alm.: der er noget i vejen. *Gadeord.²*
(støren slutter) med et langt, umotiveret,
vemodigt Fløjt — en Undskyldning for,
at der, som man paa jævnt Dansk siger,
er Skidt i Fløjten. *Fleuron.J.42.* || (jf.
første violin olgn., melon.) fløjten ist. overf.:
(M. C. Bruun) vil kæmpe paa P. A. Hei-
bergs Side, tirre Borgerskabet, vække
Røre indenfor Vesterport, forarge Borger-
musikken og være første Fløjte i Ilde-
brandstilfælde. *Leop.LR.27.*

2) indretning paa et dampskib, en
fabrik olgn., hvorved dampen slippes ud og
frembringer en fløjtende lyd; damp-, fa-
briksfløjte. *Klokker ringer og Fløjter
piber. *Rode.D.15.* hvert eneste Hjul (stod)
stille i samme Øjeblik, som Fløjten lød.
EErichs.S.241. *Den lille sætter i med et
Skraal, | som om den havde sat sig til
Maal | at overdøve Maskinens Fløjte. *O
Dybker.Fra Borgestuen.(1921).81.*

3) hvad der i form minder om en
fløjte (1). 3.1) (jf. fr. flüte m. lign. bet.;
bag.) navn paa en slags rørformede smaa-
kager, der især spises til is. *FrkJ.Kogeb.
282. 3.2)* (dial.) den træstang, der paa en
spinderok overfører bevægelsen fra træde-
stykket til hjulets krumtap. *Kværnd. 3.3)* (sko.)
et stykke træ, som bruges til at pudse saa-
lerne af med; pudsefløjte. *Feib. 3.4)* (nu
næppe br.) højt, spidst glas (jf. Fløjte-
glas). *Moth.F258. VSO. HistTidsskr.5R.I.
502. 3.5)* † d. s. s. Fløjtefisk. *vAph.Nath.
II.438.*

II. **Fløjte**, en. [fløide] flt. -r. (ænyd.
d. s.; gennem nt. fleute fra holl. fluit; maa-
ske egl. sa. ord som I. Fløjte; jf. Fløjtskib)
♪ ældre hollandsk, tremastet skib m. høje
opbygninger for og agter (jf. Drom). *Moth.
F258. Slange. Chr.IV.271. VSO. Harboe.
MarO.114. Sal.²VIII.308.*

III. **fløjte**, v. [fløide] -ede. vbs. jf. Fløjt,
Fløjteri. (ænyd. d. s., sv. dial. flöjta, eng. flute,
ty. flöten, fr. flûte; ofl. af I. Fløjte)

1) frembringe lyd paa en fløjte (I.1).
Han har lært godt at fløite efter Noder.
VSO. Vi fløitede (Chr.VI: pibede; 1907:
blæste paa Fløjte) for Eder, og I vilde
ikke danse. *Matth.11.17.* *Vær ugeneret! |
Saasnart jeg fløjter, er der serveret. . .
(blæser paa Fløjten). *Bøgh.DA.VII.200.*
Drengen . . havde hørt de fremmede Spille-
mænd, endda baade blæse og fløjte. *Bre-
gend.(Juleroser.1921.20).* m. h. t. signalfløjte
olgn.: Vægteren fløitede tre Gange, førend

nogen kom ham til Hielp. *VSO.* konduktøren fløjtede til afgang | || *trans. VSO.* *Du fløiter efter Øret dine Viser, | Og kiender hverken Noder eller Tact. *Oehl. A.263. MO.* fløjte et Musikstykke. *D&H.* † fløjte ud, *tilkendegive sin misfornøjelse m. en skuespiller (taler), et teaterstykke olgn. ved at fløjte (pibe); pibe ud. (en skuespiller havde) søgt at beskiamme en af Tilskuerne, der fløjtede ham ud. ThSchmidt.S.234.* 10

2) frembringe en lign. lyd som paa en fløjte (I.1). 2.1) (jf. I. Fløjte 2) frembringe lyd v. hj. af en dampfløjte olgn. fløjte . . med Sirenen. *Scheller. Mar.O.226.* (jæg) bliver siddende paa min Seng til 7316 (o: et tog) fløjter langt ude i Bakkerne. *Buchh.UH. 117.* damperen, lokomotivet, fabrikkens fløjter | m. *indholds-obj.:* Saa snart det fløjtede Middag, stansede Maskinerne og alle Mand smed Værktøjet. *AndNx.PE.III.258.* 20

2.2) især om fugle og mennesker: frembringe en lyd, der ligner en fløjtes, ved at lade luften slippe ud gennem munden ell. (hos mennesker) gennem de rundede læber. En graa Papegoye (som) fløyter og er meget lærvillig, er til Kiøbs. *Adr.¹¹1762.sp.14. Ev.(1914).I.160.* *De (o: fuglene) takke for Livet og Lyset med fløitende Tunge. *Ing. RSE.VII.236.* *Liflig fløjter vist den sorte Stær. *PMøll.I.96.* *Liflig fløjte Velsklands Nattergale. *Ploug.I.22.* Man maa ikke fløjte om Aftenen, for saa fløjter man Fanden til sig. *Nordsjøell.F.I.160. (jf. Sjæll.Bond.164).* m. *indholds-obj.:* *Lærken fløited sin aarle Sang. *Oehl.NG.138.* *(skomageren) fløitede sin Vise alt til sin Tidsfordriv. *Winth.VI. 257.* *Da fløitede en Nattergal sin smeltende Trille. *Kaalund.VG.69.* Han fløjtede Marchen af „Brylluppet paa Ulfsbjerg“ mellem Tænderne. *Schand.VV.301.* || (U, overf.) 40

om vinden: *Jeg hørte Vindens Fløiten | Og Stormfuglens Sang. *Winth.HF.139.* jeg har hørt Orkanen fløite som en Baadsmandspibe. *Hauch.HS.22.* Det peb og fløjtede i alle Revner og Sprækker. *NJeppesen. R.11.* || *spec. m. h. t. herrens forhold til sin hund, sin tjener olgn.:* kalde paa (en) ell. *paabyde (en noget) ved at fløjte (ofte veql.).* At staae paa Pinde, naar een fløiter. *VSO.* Jeg bragte (*Oehlschläger*) Pen, Papir, etc., men Pegasus sadles ikke altid naar der fløites (o: paa kommando; lige med det samme), selv ei for Versgudens bedste Fortrolige. *POBrøndst.RD.S.* Tante er nok føielig, men saadan lige paa en Stud, naar man fløiter, faaer man hende heller ikke afsted. *CBernh. IX.103.* Naar man kun er en fattig Husmand, der dyrker sin lille Lod, saa er man nødt til, naar Herremanden fløiter, at møde og at lade sig anvise sin Plads. *Kierk.XIII.405.* der skal jo mere til at fange en Fugl end bare at fløjte. *Vallæe.D.104.* m. *obj. og rettningsbetegnelse: (han) fløitede en Hund til sig og gik . . ud i Skoven. Winth.VIII. 110.* fløjte ad, efter ell. paa, (søge at)

hidkaldte ved at fløjte. det lader saa smukt, naar mand har en Hund med sig paa Gaden, som mand kand fløite efter. *Hob.Vgs. I.1.* Skytten fløyter ad sine Hunde. *Hoysg. S.81.* *Han fløited ad sin Pudel, | Han vinked med sin Haand. *Winth.HF.329.* jeg er kommet, hver Gang man har fløjet efter mig. *Brandes.NG.315.* Han . . fløjtede paa hestepasseren. *Hørlyk.GP.244.* ingen kunde taale at se ham lege; altid fløjtede de ad ham som ad en Hund. *AndNx.PE. I.33.* || fløjte for en, (*dagl., nu l. br.*) søge at indsmigre sig hos; gøre sig lækker for. *For Louis Napoleon fløiter | Hun nu hver evige Dag. *Folkets Nisse.³¹1860.4. D&H.* fløjte for ell. (*l. br.*) efter noget, (*dagl.*) søge at opnaa noget ved at vise sig venlig mod en. „Ingen nye Partier?“ — „Jeg troer, hand bilder sig ind, jeg gaar om og fløyter i Byen for at høre nyt.“ *Hob.Vgs.II.4.* Jeg veed meget godt, hvad De staar der og fløjter for: De vil bare ha' mig narret til at rende ner etter en marineret Sild til Dem. *Cit.1879.(Studenterkom.304).* Er det Theen, Du fløjter for. *Esm.II.239.* du fløjter maaske efter en Kaffeetaar paa Sengen? *AndNx.DM.166.* || (*vulg.*) i eder som: fanden fløjte mig ell. (*mildere*) fløjte mig. Dælen fløj-me. *FritzJürg.nr.82.* Livet er, Fa'en fløjte mig, inte helt til at grine ad. *Schand.VV.210.* Jeg har, fløjte mig, ikke haft en tør Skjorte paa i denne Konges Tid. *JHelms.Fortællinger og Digte.(1888).219.* Gamle Thorley er fløjtemig en flink Fyr. *Rør.BB.195.* || *part. fløjttende brugt dels (dagl.) som forstærkende adv.:* fuldstændig; umaadelig. Jeg er fløjttende ligeglad. *EChristians.MV.27.* Gud bevares vel, hvor hele dette politiske Halvø er mig revnende, fløjttende ligegyldigt! *OMads.Systemskifte. (1901).16.* især i forb. fløjttende gal, lynende gal ell. forbitret (jf. fløjtegal). *KLars. Ci.180.* jf.: herrem, al min Kurage, thi det er meget muligt, hun bliver fløjttende tre Kvart; *Ploug.(Studenterkom.66).* — *dels (dial.) i udtr. som det gaar fløjttende, om arbejde: det gaar hurtigt, rask fra haanden. MDL.(u. fløiten). Feilb.(u. fløjttende); jf. u. II. fløjten.*

50 **Fløjte-blæser**, en. [I.1] (*l. br.*) d. s. s. -spiller. *hans Stand paa denne Jord | Er Greve; hans Talent er Fløiteblæser. *PalM. I.51.* -**dus**, en. [I.1] (*efter fr. flûte douce, egl. blød, dæmpet fløjte (jf. III. dus); foræld.*) d. s. s. Blokfløite. *VSO.* Musikkat.10. -**fisk**, en. [I.1] ✗ fisk af rørmundenes familie (*Aulostomidae*), hvis snude er forlænget til et langt rør. *vAph.Nath.II.438. Raff.(1784). 230. Sal.²VIII.308.* -**fugl**, en. [III.2.2] en australsk fugl, *Gymnorhina. BøvP.II.542. Sal.²VIII.308.* -**gal**, adj. [III.2.2] (*dagl.*) d. s. s. fløjttende gal (*se III. fløjte 2.2 slutn.*). *ChrEngelst. Mellem Høst og Jul. (1918). 88.* Feilb. -**glas**, et. (*nu næppe br.*) d. s. s. I. Fløjte 3.a. *D&H.* -**hest**, en. [I.1] (*l. br.*) om et stykke legetøj. de Fløjteheste af brændt

Ler, vi fik i Markensgave som Børn, JV Jens.I.M.68. **-kedel**, en. [III.2.1] kokekedel uden laag med en fløjte i tuden, der piber, naar vandet koger. Boeck.UH.86. idet Tæppet gaar op, hører (man) en Fløjtekedel fra Køkkenet. Pol.²⁹/11.1920.9.sp.6. **∅ -lyd**, en. [III.2.2] En klarlydende Vocal er . . en Fløjteyd, Røst eller Stemme fra Qverken. Høysg.Anh.7. (Dianas) vildt, det er mænd. Hun lokker dem til sig med sagte fløjteyd, med kæleord og kærtegn. NMøll. H.11. **∅ -løb**, et. [I.1] *den Strøm, som randt og klang . . | med Fløjteløb og Triller. Drachm.RR.127. **-mager**, en. [I.1] (nu l. br.) vAph.(1759). Hallager.132. MO.

I. Fløj-ten, en. [I.1] ∫ jærnramme, der vandrer paa fløjstokken, og hvortil fløjen er fæstet. Harboe.MarO.114.

II. fløjten, adv. [fløid(ə)n] († fløj-tendes. Cit.1743.(Aakj.HS.99)). uden bøjning ell. (sj.) i flt.: fløjtne (Bergs.GF.II.78). (ænyd. d. s.; laant fra nt. flauten gahn, jf. ty. flöten gehen, höll. gaan fluiten; maaske omdannelse af jød.-ty. pleite gehen, stikke af, egl.: tage flugtten (jf. Buhl.(Dagbl. ¹²/11.1882.B.2.sp.1)); dagl.) kun i forb. gaa, være 'fløjten ell. (sj.) tage fløjten (Bages.II.253) ell. (sj.) gaa i fløjten (Wied.Thum.62). **1)** (nu l. br.) om virkelig flugt, fjernelse olgn.: gaa fløjten, løbe bort; stikke af; være fløjten, være løbet bort; være stukket af. „Løb hand da bort?“ — „Ja hand gik fløiten, da hand hørte mig tale.“ Holb.GW.V.3. *Men fløiten Skibet var med Peer og Poul.Wess.189. *Vilhelm, bliv hos os! hører du!“ | — „Han er alt fløiten . . Han løber efter hver deilig Tøs.“ Oehl.SH.18. *Mich Vinden tog i Nakken fat, | Und fløiten gik min Silkehat. Heib.Poet.V.219. **2)** overf.: gaa fløjten, svinde bort; forsvinde; gaa tabt; være fløjten, være forsvundet, borte, tabt. faar jeg ikke Høvn, saa er min Næring fløiten.Holb. GW.III.3. Nu ere alle mine Optragelses-Theorier fløiten. KMRabh.20. det ene Skatland gaer fløiten efter det andet. Grundtv. Snorre.II.98. *Seer De, jeg er Redacteur | Af et Blad, som hedder Sprøiten. | Uden mig saa var det fløiten. PFaber.SK.5. Siden det Bad har jeg stadig været hæs, saa Stemmen er fløjten. Schand.F.498. (han fik) et Indblik i Juraen saadan som den dyrkes, naar dens ideelle Side er gaet fløjten. EEricks.S.110. „Dit Helbred — — „Det er alligevel fløjten.“ LMarcussen.Det evigt kvindelige.(1902).91. || (l. br.) om død ell. undergang. *Thi er hands Siæl til Nobisgaard (∅: helvede) | For længe Fløjten ganget. Cit.ca.1705.(NKS4⁹820.101). *han gaar fløyten og den sidste Olive faar. Holb. Paars.205.

Fløjtenist, en. [fløidə'nisd] flt. -er. (ænyd. d. s.; efter ty. flötenist; afl. af I. Fløjte; jf. Fløjter 1, Fløjtest; ∅ ell. fagl.) Fløjtespiller. Leth.(1800). den mageløse Tenorist og Fløitenist, som har sat hele Keiserstaden

i Forbauselse. Ing.LB.III.102. BiogrLex.I.223. Dygtig Fløjtenist . . ønsker Beskæftigelse. Middagsp.²⁹/11.1905.4.sp.5. || (poet.) om sangfugl. *, O lille søde Fløjtenist! | Hvo gav dig disse Egenskaber?* | Saa raabte jeg mod Bjerget hist, | Og Echo svarede: — — en Skaber. Tullin.I.14. *Skovens Fløitenist . . Syngestykker spiller. Ew.Skr.IV.383.

Fløjte-pibe, en. [I.1] (fys.) rør, i hvilket toner frembringes ved, at en luftstrøm slaar mod en fremstaende kant (som i orgelpiben og fløjten; mods. Tungepibe). Paulsen.I.423. OpfB.¹III.472. **Fløjter**, en. **1)** (nu næppe br.) person, der fløjter; fløjtespiller; fløjtenist. Moth.F259. **2)** (dial.) navn paa forsk. fløjtende fugle. Feilb. **3)** (jf. Piber; l. br.) ∫ hvidling (af en vis størrelse). Krøyer.II.84. **4)** (soldat.) skud, der (fløjtende) gaar helt uden om skiven. Dania.III.72. **Fløjte-register**, et. [I.1] ∫ orgelregister m. fløjte-lignende toner. D&H. **Fløjteri**, et. (dagl., nedsæt.) som vbs. til III. fløjte. *Halv Vaaren er forbi, | Før hun (∅: nattergalen) begynder med sit Fløiterie. Tode.I.183. MO. D&H. **Fløjte-signal**, et. [I.1 ell. 2] Wolfh. MarO.392. **-spil**, et. [I.1] **1)** spil paa fløjte. *munter Sang, | Fløite-Spil og Harpe-Klang.Grundtv.SS.I.235. Kierk.XI.232. e.br. **2)** † d. s. s. -værk 1. VSO. **∅ -spiller**, en.

[I.1] person, der spiller paa fløjte; fløjtenist (jf. Fløjter 1, Fløjteblæser). vAph.(1759). ligesaa umuligt som et Fløitespil, naar der ingen Fløitespiller er. Kierk.XI.232. Fløjtespillerne (1819: Piberne) og Hoben, som larmede. Matth.9.23(1907). **-stemme**, en. [I.1] **1)** ∫ fløjtelignende stemme. *Min Phantasia . . | Har lagt i hendes klare Fløitestemme | Den Tale, som mit Hjerte kunde røre. Hrz.II.207. Schand.O.II.27. **2)** ∫ stemme (i et musikstykke), der udføres af en fløjte. D&H. **3)** ∫ d. s. s. -register. smst. **-stykke**, et. [I.1] ∫ musikstykke for fløjte. VSO. D&H. **∅ -tone**, en. [I.1] *Han liflig sød fandt Fuglens Fløjtetone. Rein. ND.187. *Hun, hvis Stemmes Fløitetoner | Lod tilbage Lyst i Sjælen. PalM.III.34. Med ubeskrivelig Skjønhed vexler bløde Fløjtetoner med overraskende stærke Slag (i nattergalens sang). BMøll. DyL. II. 84.

-travær, en. [I.1] (ogs. Fløjt(travær. vAph.(1764). Leth.(1800). Ploug.II.96. Fløjtevær. Ing.LB.I.110). (jf. sv. flöjttravär; omdannelse af fr. flûte traversière, ital. flauto traverso, tværfløjte; nu næppe br.) tværfløjte. VSO. I havde grint jeres Maver itu, havde I hørt ham blæse Fløitevær paa fastende Hjerte. Ing.LB.I.110. *dejlige Kvinder og stærke Mænd | i broget Række svævede hen | til Gige og Fløjtravær. Ploug.II.96. **-træk**, et. [I.2] (fagl.) smor, staaltraad olgn., hvormed man fra kommandobroen paa en damper, førerpladsen paa et lokomotiv osv. kan betjene dampfløjten. Sal.XI.956. **-tyt**, en. [III.2.2] ∫ strandhøjle, Squatarola Helvetica L. Kjærbøll.450. **-tønde**, en. [III.1] ∫ sømærke,

bestaaende af en tønne, der er saaledes indrettet, at luften, naar tønden hæves af bølgerne, kan strømme ind i et rør og derefter, naar tønden synker, presses ud gennem en fløjte. *Wolfh.Mar.O.432. OpfB.²I.233. -vær*, en. se-travær. **-værk**, et. [I.1] 1) ♪ betegnelse for labialstemmerne i et orgel (jf. -spil 2). *VSO. MO. Sal.XIII.964. || (fagl.) indretning (fx. i ure) m. træpiber, til frembringelse af fløjte-ell. orgeltoner. MO. OrdbS. 2) (l.br.)* 10 musikstykke for fløjte. (Joachim) Andersens Fløjteværker røber levende Sans for Bravur. *Biogr.Haandleks.I.(1920).41.*

Fløjttist, en. [fløit'sid] *ftt. -er.* (efter ty. flötist, jf. fr. flûtiste, ital. flautista; afl. af I. Fløjte; fagl.) d. s. s. Fløjtenist. *BerlTid. 24.1922.14.sp.1.*

Fløjtravær, en. se Fløjtegravær.

Fløjt-skib, et. (nu l. br.) d. s. s. II. Fløjte. *EPont.L.36. Larsen. -travær*, en. 20 se Fløjtegravær.

Fløj-underofficier, en. [4] ✕ underofficier, der staar paa fløjen af en stuttet afdeling. *MilTeknO.76. Sal.²VIII.308. -vindue*, et. [3.1] (l. br.) vindue i en fløjde. *Rist.S.15.*

† **Flø(e)-maal**, et. [I.1] (no.) d. s. s. Fløttid (jf. Flodemal). *vAph.Nath.I.80.*

Fløs, en. [flø's] (nu kun dial.: Fløs. *Moth.F238. VSO. (u. Fløse. Esp.77). ftt. 30 -e.* (ænyd. fløs; fra nt. flözze, flozze, mund; vistnok besl. m. Fløts; m. h. t. bet.-udvikling sml. Flab) 1) (nu kun dial.) a abentstaaende ell. grim mund; flab. *Til side Qvinde gak din Vey | Jeg giver dig paa Flodsen. *Schandrup.S1r.* Jeg skal gi dig paa din flods, dersom du leer meer. *KomGrønneg. II.331.* Giv ham een paa Fløsen. *VSO. Saadan en Fløs han satte op. Kværnd. || i forb. hold fløs, ti stille; hold mund.*Saa tit hun raabte høyt: hold Fløs, din dumme Hund. Stub.104. Hold din Fløs. VSO. Feilb. 2) (dagl., nu sjældnere) indbildsk ung mand, som i tale (og adfærd) gør sig gældende ved en forening af høflighed og uforskamethed; flab (jf. Fløsmund). *Moth.F238. VSO. det er en ung Fløs, en tosset Laps. Gylb.V.42. *Ja vi gamle fik paa Ho'det (s: i l'homme) | af den unge Fløs. Hostr.Int.46. O du Verden 50 af stædige Tykpander og indbildske Tossefaar og pudserlige Fløse. Brandes.I. 181. nu skal vi helt sættes ud af Spillet, saa enhver ung Fløs, der kjøber Gaard her i Sognet, skal sige, hvad vi maa gjøre, og hvad vi it maa gjøre. JakKnu.S.190. fløset*, adj. [flø'søf] (afl. af Fløs 2; l. br.) om ung mandsperson: som opfører sig som en fløs; flabet. Mandfolk see dog fløseude ud, naar de ingen Knebelsbarter have. 60 *CBernh.IX.81. Hvilken fløv Modejournal! Et Forstudie til en fløset Kammerjunker. Schand.Frøken Gram. (1897).114. (Jean de France er) fløv og fløset, svag og forsk. Brandes.XIII.345. Myladys fløseude Elsker. Leop.EB.360. || om adfærd, tale olgn. naar**

Ironie ikke er et fløset Indfald, men en Existents-Kunst. *Kierk.VII.454.* Sønnen Peters Repliker er nu og da mere fløseude end vittige. *BerlTid.¹⁹1907.Aft.1.sp.6.*

fløske, v. se flæske.

Flø-skæl, et. [I.1] (nu næppe br.) navn paa en slags havsnegle m. hatformet skal; albuskæl (2); *Patella. vAph.Nath.I.79. Funke.(1801).I.515. Hauch.MfU.40.*

Fløs-mund, en. (nu kun dial.) person, som har en stor, aabentstaaende mund; ogs. † d. s. s. Fløs 2 (jf. Flabmund). *VSO. MO. Fløsmund: Feilb.IV.147. -mundet*, adj. (nu kun dial.) adj. til -mund. Hun er stærkt koparret, braknæset og fløsmundet. *VSO. MO. Feilb.IV.151.*

fløte, v. se V. fløde. **Fløter**, en. se Fløder.

Fløts, en. *ftt. -er.* (ligesom sv. flöts laant fra ty. flötz, jf. mht. vletze, slette, gulv, oldn. flēt; afl. af flad; vgl. sa. ord som Flød; mineral., nu l. br.) (mer ell. mindre) vandret lag ell. aflejrning af teknisk anvendelige mineraler ell. bjergarter. *Brünnich.M.171.219. Heib.Pros.V.280. GForchh.DG.33. Høyen. Moltke.78. OpfB.²IV.84. Fløts-bjerg*, et. (mineral., foræld.) bjerg, bestaaende af fløtser. *Hallager.201. Sal.VII.646.*

Fløvt, en. se Flugt.

fnase, v. se fnase.

Fnadder, subst. [fna'dø'r] (udvidelse af Fnat, vel i tilknytning til ord som I. Edder (se især Edder-), Smadder (se ogs. Smadder-); vulg., især kbh.) d. s. s. Fnat; ogs. i udvidet bet. om udslet i al alm., skidt olgn. *OrdbS. Fnadder-abe*, en. (vulg., især kbh.) nedsæt. personbetegnelse (jf. Fnatabe, -finke). Jeg lovede mig selv, at jeg skulde rigtig kaste glødende Kul paa den Fnadderabes Hoved, ja det kalder jeg saadan en Tyvekvind. *B.T.⁸¹1921.6.sp.1.*

Fnas, et. *ftt. -er.* (ænyd., glda., sv., no. dial. d. s. i bet.: skal, afskallet hud, nøddehase m. m.; jf. no. dial. fnos i sa. bet., fynsk fnos, ukrudt i korn (MDL.123); sml. fnase; muligt besl. m. Fnat; nu kun dial.) (lille) trævl ell. (lille) stykke) løs hinde, hud, bark olgn. *Moth.F259. Da Neldefeberen . . var forbi, laae Lagenerne fulde af Fnas. VSO. At pille Fnaset af en Nøddekierne. smst. MO. som brune Haar hang frønedede Rodtrævler og Tidsler og Fnaser ned over (trærødderne). Rist.FT.24. jf. MDL. 123. fnase*, v. (ogs. fnaase). **-ede.** (ænyd.) fnases, (om træer) faa løv ell. rakler, sv. fnasa, tage hasen af (nødder); afl. af Fnas; nu kun dial.) 1) *trans.*: pille ell. skrabe trævler, (løs) hud olgn. af. fnase sine hender. *Moth.F259. (man skal passe paa, at barken) ikke bliver løstnet fra Træet eller i nogen Maade fnaset. Fleischer.S.310. fnase . . en Nøddekierne. VSO. || spec.: paadrage sig en hudafskrabning. Det skulde gaa fra Haanden, naar han svang Øksen eller brugte Saven, og da han ikke var af de meget lefhændede Folk, hænd-*

tes det tit, at han fik Knoerne fnasede. *ZakNiels.Fort.71.* Han fik fnaaset Huden paa det ene Skinneben. *OrdbS.(sjæll.). 2)* intr.: falde af i fnaser; skalle af. Nu begynder Huden at fnase af. *VSO.*

Fnat, subst. (en: *VSO. jf. Feilb.IV.151.* et: *MO. Aakj.VB.105. Saaby.¹⁾ [fnad] Høysg.AG.15. ft. (l. br.) -ter. (ænyd. d. s., sv. dial. (Halland, Bleking) og skaansk fnatt; jf. fnatte; muligt besl. m. Fnas || ordet bruges næsten altid uden art.) smitsom hudsygdom, der i alm. ledsages af kløe og udslæt (jf. Skab); spec. om den af fnatmidten fremkaldte sygdom (scabies); ogs. om selve udslættet. en mand . . som har tør skurv, eller fnat (1728: er skurvet, eller skabbet). *3Mos.21. 20(1732).* *Paa Fnat en Pebersvend og Skredder paa y kiender. *Holb.Paars.340 (jf. Skrædderliberi). Æreboe.79.* Nu begynder Fnatten at gaee bort. *VSO. Svovl curerer for Fnat. Heib.ProS.I.82.* Skabet, Fnattet, det skrofuløse Exem, hvori De synes at være indpundet som i en Kapsel. *Aakj.VB.105. Panum.212. Sal.²VIII. 309. || tør fnat, (nu næppe br.) hudsygdom m. ikke-vædske saar. Cit.1794.(Ehlers. Folkesyphilis i Danmark.(1919).60).* **Fnat-**, i ssg. († **Fnatte-**, se Fnatsalve) i det flg. er bl. a. forbigaaet Fnat-kur, -patient, -saar. **-abe**, en. (*vulg.*) d. s. s. Fnadderabe (jf. Fnatfinke). **-blomst**, en. (navnet vist p. gr. af den hudkløe, planten kan forvalde; jf. -urt; l. br. i rigsspr.) & løvetand, *Leontodon Taraxacum L. (JTusch.124) ell. alm. svalurt, Chelidonium majus L. (smst.292²).* **-finke**, en. (*vulg.*) skældsord af ubestemt bet. (jf. -abe). *DSt.1918.56.* **-mide**, en. *mide*, som fremkalder fnat, *Sarcoptes scabiei. MO. Lütken.Dyr.446. Panum.212.* **-salve**, en. († **Fnatte-**. *Apot.(1791).489.* 40 *salve mod fnat. Moth.F260. VSO. MO. fnatte, v. [fnada] **-ede**. (ænyd. fnatte sig, klø sig, sv. fnatta sig; jf. Fnat, fnattet) 1) † gnide et sted paa huden, hvor man har kløe; klø. *Moth.F260. 2)* (nu næppe br.) befænge ell. smitte med fnat; uegl.: *Forspiis dig ei i Flesk af Bifaldssvin, det fnatter! *Bagges.Danf.I.134.* eet Menneske er nok til at skaffe en heel By Cholerera, og 1000 Meenedere mere end nok til at fnatte et heelt Samfund. *Kierk.XIV. 266. fnattet*, adj. [fnadot] (ænyd. d. s., jf. ænyd. fnattig, sv. dial. (Halland) og skaansk fnatlig; afl. af Fnat) 1) (især med. ell. *vulg.*) befængt med fnat (jf. skabet). *Høysg.S. 231. Syge og Fnattede. MR.1805.95.* nede ved Havnen stod jo saa mange Sjøvere og tiggede . . den ene var fnattet, den anden var beskidt. *Schand.BS.310. Pont.LP.VII. 100.* Man kan blive smittet ved at veksle Haandtryk . . med en fnattet Person. *Panum. 212. † talem.:* *Han er og bliver mage | Til den, der fnattet gik i Bad | Og fnattet kom tilbage. *Falst.63. (jf. P.Syd.I.347). || (l. br.) om hud olyn.: fuld af udslæt (p. gr. af fnat). Kom ikke her med dine fnattede***

Hænder. *VSO. 2)* (*vulg.*) nedsæt. betegnelse i al alm.: sølle; elendig (4). „Hvorfor er du så brutal i Dag?“ „Det er s'gu ikke så sært, når man vågner og ikke har så meget som en fnattet Øre.“ *TomKrist.LA.27.* Den fnattede Sofa tog vel ingen Skade, fordi man laa sig lidt paa den? *B.T.⁹/10.1921. 6.sp.2. Fnat-urt*, en. † paa Lolland: stor skjaller, *Rhinanthus crista galli L. (jf. -blomst). OrdbS.*

fnes, præet. af fnise. **Fnis**, et. [fni'se] *ft. d. s. vbs. til fnise; især om det enkelte undertrykte latterudbrud. Spilopmageren (trak) Døren i og brast ud i et Fniis. Bøgh. JT.170. Pont.S.36.* Døren til Pige-kammeret blev smækket i . . Man hørte Fnis derinde. *Stuck.III.270.* Hun stak Tommel-fingeren i Munden og knikkede sammen i Knæerne af Fnis. *AndNæ.DM.V.60.* *nogle Fnis stak Hul paa Tavshedsdæmningen. *Marion.HB.86. jf. fniss. Rietz.156(skaansk).* **fnise**, v. [fni'sø] († *fnisse. Moth.F260. Kom Grønneg.II.7. Eilsch.PhilAnm.4., jf. fnissa: Rietz.156(skaansk).*) præc. fnisere [fni'sør] præet. **-ede** ell. **-te** (Feilb.) ell. (*spøg.*) **fnes** [fne's] (*PalM.Adam.H.II.263. Wied.Da.165. VBergström. (Nordiske Digteres Nytaarsgave. 1919.5); part. -et ell. (l. br.) -t [fni'sd] vbs. † -ing (Holb.UHH.ProI.3), jf. Fnis, Fniseri. (ænyd. fnis(s)e (Kalk.I.576(u.Fnisegrød), V. 260(u.Fnyse)), sv. fnissa; vistnok lydfejlriggende ord, jf. no. knise, fnise; jf. fnyse og fnistre) le undertrykt; især: le med lukket mund, saa luften stødes ud gennem næsen. *Hvor ærbar Paars end var, saa maatte han dog fnise. *Holb.Paars.218.* siden ville (de) Fnisse og Grine deraf som de var Killet. *KomGrønneg.II.7. Ew.VI.100.* *Bag Selskabsviften Musen smaaele kan, | Foruden overlydt at fnise. *Bagges.Ep.288.* der sad tre unge Hun-Skarnbasser, de fnisede, for de vidste ikke, hvad de skulde sige. *HCAnd. VII.156. *(hum) fik mig . . til at fnise. | — „Han siger fnise, Herre — nej, han lo | saa frækt, at han blev jaget ud af Salen!“ Kaalund.F.²(1881).67.* en Fnisen, der gjennem et jævnt Crescendo endte i en hujende Latter. *Schand.TF.II.327.* en undertrykt Fnisen. *Wied.LH.90. jf.: (han) fniser . . frem: „Hi, hi! . . jeg har siddet to Timer i en Puf!“ sa.TK.58. † Fnisegrød*, en. (ogs. *Fnisse. Moth.F260.*) (jf. sv. dial. flisgröt, til sv. flissa, fnise) i udtr. som han har nok faaet fnisegrød, om person, der (tilsyneladende uden grund) vedbliver med at fnise. *VSO. Fniseri*, et. (*dagl., nedsæt.*) vbs. til fnise: dum ell. vedholdende fnise. *EJuelHans.Mellem12 og 17. (1881).11. fnise-vorn*, adj. (nu sj.) tilbøjelig til at fnise. Det lader ikke smukt at være saa fnisevoren. *VSO. fnisse*, v. se fnise. **Fnisse-grød**, en. se Fnisegrød. **fnistre**, v. [fnisdr] **-ede**. (sv. dial. fnistra, jf. sv. fnittra afl.); vel egl. lydfejlriggende, jf. knistre; nu sj.) d. s. s. fnise. de begynde at hviske til hinanden, og at*

fnistre. *Biehl. Den alt for lønlige Beiler. (1772). 128. Leth. (1800). Hjemmet. 1906.643.sp.1.*

Fnøg, et. se Fnøg. **I. Fnøk**, en. [fnøg, fnåg] (sa. ord som Fnøg, men paavirket af II. Flok; bot.) koll.: de haar, der hos de fleste kurvblomstre indtager bægerets plads (Pappus). *Træarter. (1799). 315. Drejer. BotTerm. 75.107. Lange. Flora. xxxvi. II. Fnøk*, et. se Fnøg. **Fnok-**, i sgr. af I. Fnøk. **-bærende**, part. adj. (bot., l. br.) om kurvblomst: som bærer fnok (pappiferum). *Drejer. BotTerm. 107. Saaby. 1. -krone, en. (bot., l. br.) d. s. s. Dunbolle. *AntAnd. Fra Planternes Verden. (1885). 201. -silke, en. (fagl., l. br.) floksilke. *Sal. 2 VIII. 310. -urt*, en. ♀ kurvblomst m. stærkt udviklet fnok, *Cineraria L. (jf. Fnøgurt). JTusch. 293. CVavpells. S. 111.***

fnosset, adj. [fnøsæt] (omdannelse af flosset i tilknytning til Fnøk, Fnøg; sj.) hvis overflade ell. kant er fuld af trævler, totter ogkn.; flosset. Rim eller Snefnøg (faldt) ganske sagte ned fra de blankfrosne Grene som store fnossede Bomuldstopper. *Schand. F. 233. et gammelt, loddett og fnosset Udgangssøg. sa. TFI. 110. OrdbS.*

Fnøg, et ell. (næppe uden for bet. 2) en (*Rist. ER. 26*). (undertiden ogs. skrevet **Fnøg**: *Moth. F260. Schand. UD. 61. Bang. Tunge Melodier. (1880). 63. Fnøk*: *Hzr. D. II. 123. HCAnd. VII. 200. jf. I. Fnøk*) [fnøg, fnøg] ftt. d. s. ell. (især poet., l. br.) **-ge** (*Rich. II. 98. ZakNiels. NT. 89. Rørd. B. 165*) ell. (nu næppe br.) **-ger** (se bet. 1 slutn.). (sv. fnugg, jf. fsv. fnuk, fnok, urenlighed, sv. dial. fnagg, kort græs ell. haar, sv. fnyk, oldn. fnykr, stank (m. h. t. bet.-udvikling jf. Duft); sml. II. Flok, I. Fnøk, Føg)

1) lille, let og fin bestanddel af noget (garn, tøj, fjer, sne osv.). *Moth. F260*. Hvor der vindes meget Garn, blive Møbler og Klæder fulde af Fnøg. *VSO*. *det usle Fnøg, | Som hvirvles op af Vind. *Winth. VI. 30*. det var hvidt Skum, og undertiden blæste Fnøg deraf henad Dækket. *Goldschm. Chol. 60*. da begynder pludselig noget at gnave i mit ene Øie, et Fnøg, et Støvgran, jeg veed det ikke. *Kierk. III. 211*. *lad bunde dybt (o: begravnes) i Havets Skjød | min Askes sidste Fnøgges. *Rich. II. 98*. Stormen var fløiet bort . . og havde taget det sidste Fnøg af Sky med sig. *JFibiger. (Diod.) MS. 56*. hyppigt i sammenligninger (jf. bet. 3): *Ondskabs Haab er dog kun kort, | Som et Fnøg det flyver bort. *Grundtv. SS. V. 507*. *Det brede Mers-Seil og Fregattens Fok | Gik op i Luer som et flygtigt Fnøk. *Hzr. D. II. 123*. *let | Som et svævende Fnøg. *Winth. I. 200*. (vi) spredtes som Fnøg for Vinden. *Mariager. F. I. 50*. lie' som et Fnøg — saa gek Døren op. *StormP. Takt og Tone. (1919). 14*. || spec. om snekrystallerne (jf. Snefnøg). Sneebølger, dem Vinden blæste enkelte Fnøkke fra. *HCAnd. VII. 200*. Sneen . . falder i store Fnøg ligesom tætte Dun. *Bang. Tunge Melo-*

dier. (1880). 63. *let og blødt som Sneens fine Fnøgges. *SMich. D. 9. jf.*: af og til klaskede et Par store Tøsnefnugge imod Ruderne. *ZakNiels. NT. 89*. || om de smaa haar ell. dun, hvorved frugten hos visse planter føres omkring af vinden (jf. I. Fnøk). *et Fnøg fra Markens Blomstertimmel. *Hzr. D. II. 3*. *Naar Tidslen forlængst har spredt sit Fnøg. *Aakj. RS. 36*. || (nu l. br.) om den første, bløde skægvekst; dun (3). *Moth. F260*. hans Skjæg (var) sort; hvorimod Baronen havde tynde gule Fnøg paa Hagen. *Blich. III. 655*. Fnøg kan blive til Skjæg. *smst. II. 451*. || (nu næppe br.) trøvel, (lille) klump olgn. (jf. II. Flok). Med en meget gammel Olive (o: imolie, der koges) opstaaer der ofte en Mængde geleagtige Fnøkker, hvilke dog igjen forsvinde. *Green. UR. 267*.

2) laadden, fnugget ell. dunet overflade af ell. overtræk paa noget. Fnøg (er) det loine paa blade eller frugt. *Moth. F260*. *De veed nok . . man visker Fnøgget af Blommer. *Riber. II. 130*. (jf. Duft 2, I. Dug 3, dunet 2). || nu kun (l. br.) m. h. t. tøj: luv. Duggen . . sad i . . Perler i Fnøggen paa deres grove Kapper. *Rist. ER. 26*.

3) (overf. anv. af bet. 1; især ☐) især m. h. t. noget abstr.: en ubetydelig, ganske lille smule; antydning (2); „anelse“ (2). *En Skygge kun af Ubestandighed? | Et Fnøg af Letsind. *Palm. I. 215*. Aa, kunde jeg blot gøre et Fnøg Sandhed! *JLange. (Brandes. XIV. 417)*. Naar ofrede du et Fnøg af din egen Lykke for andres Skyld? *E Brand. Udenf. L. 170*. hun tøvede med at aabne Brevet. Hun vilde ligesom trække Øjeblikket ud, hun anede ikke, der var et Fnøg af Angst i denne Beregning. *K Mich. LM. 9. jf.*: Et Fnøg af Sol havde ramt hende. *AndNz. TPP. 70*. || i nægtende udtr.: (ikke) det mindste; (ikke) en smule; (ikke) spor. *aldrig vor Bøn skal synke til et Suk, | aldrig Herrens Kirke | rokkes et Fnøg. *Rich. I. 328*. Praktisk er han, men ikke et Fnøg indskrænket. *Brandes. X. 366*. Kæreste Ebbe, der er jo ikke Fnøg af Bebrejdelse i dette. *ESkrum. HV. 85*. Time efter Time ikke et Fnøg Is at styre udenom. *BerlTid. 12. 1921. Aft. 3.sp. 1.*

fnügge, v. [fnügø, 'fnügø] **-ede**. (aft. af Fnøg; jf. fnugget) frembringe ell. af-sætte fnüg. *Sneskyen fnügged i Vinterkvel. *Ing. RSE. VIII. 133*. Dette Vaar fnügger meget. *Levin. (til afstøvning)* bruger man en blød Klud, som ikke fnügger. *VortHj. IV. 3. 248*. || det fnügger, der flyver fnüg omkring (jf. III. dune 3). Det har snet fra Morgenstunden, og endnu fnügger det. *Pont. EV. 60*. det fnügger slemt, naar der børstes tøj herinde | **fnugget**, adj. [fnügøt, 'fnügø] (aft. af Fnøg ell. (part. adj. af) fnügge) 1) (l. br.) bestaaende ell. sammensat af fnüg. den fine, fnüggede Frøkone af den gule, foragede Fandens

Melkebøtte. *HCAnd.VI.132.* *Fint fnugget kupler Sneen sig i Krat og nøgne Skove. *Rord.GK.42.* *Ingen Kat sætter Spor i den fnuggede Sne. *Hoffmann.(BerlTid.)s1922. Aft.5.sp.2.* 2) (dagl.) om overlade (især af tøj): besat med fnug. er (støjet) ganske lidet fnugget eller støvet, da gjør det et tungsindigt, deprimerende Indtryk. *Hrz.(Ugentlige Blade.1858.24.)* den saakaldte Fladebrydning, der hidrører fra en særlig 10 Malemaade, hvorved Farvefladerne gives et fnugget eller moireret Udseende. *Plakat-udstillingen.(1918).14.* dit tøj er saa fnugget i dag | **Fnug-hat**, en. ♀ svamp, hvis stok er fnugget, saa længe planten er ung, *Tubaria furfuracea Pers. Rostr.Flora.II.136.* **-let**, adj. de fnugleete Regndraabers Fald. *JPJac.I.115.* **-svamp**, en. ♀ svamp af den til laverne hørende familie *Byssaceæ. Drejer.BotTerm.243.* **-urt**, en. ♀ d. s. s. Fnokurt. *(smaafluglene) slog Sommerfluglesving | over Fnugurt og Skræppe. *Rord.GD.130. Saaby.* 7

Fnus, et. [fnus] flt. d. s. (jf. fynsk fnas, tosse, nar (Kværnd.), sv. fnosk, tosseri; sml. ord som Nus, Pjus, Fnug; sj.) spøg. ell. kællende personbetegnelse uden bestemte bet. paa Vejen herop mødte jeg Klaus Graver og et Par af hans Kammerater . . De havde nær flaaet mig, de gamle Fnus. *Rasm.Hansen. PaulBang.(1901).151.* Lille Fnus, er du ikke træt? siger han . . og bruger et af sine hundrede Kælenavne fra gammel Tid. *ThitJens.EH.94.*

Fnys, et. [fnys] flt. d. s. vbs. til fnyse. 1) (især ☐) til fnyse 1; især om den enkelte luftudstødning gennem næsen; prust. (et) Fnys af Harme. *Schand.SB.252.* Svi-gerfar . . lod et lille koft Fnys upduste Ordet „Vrøv!“ *ZakNiels.Maagen.19.* Mikkel horte hans Tællen og hans Fnys. *JVJens.Vi.93.* en Kat med Fnys og Hvæs i *Fleuron. K.58.* 2) (sj.) til fnyse 2: fnis. (han) ligefrem skrattede op og trykkede sig paa Maven af bare Grin, han kunde næsten ikke faa det frem for Fnys, at det vel helst skulde være nymalket Mælk. *EKorne-rup.HedeZoner.(1909).19.*

fnyse, v. [fnysə] præes. **fnyser** [fnysər] *Høysg.AG.89.* præet. **fnøs** [fnøs] (smst.) ell. **fnyste** (*Blich.D.II.101. Kaalund.124.*) ell. **fnysede** (*ApG.9.1(Chr.VI). Høysg.AG.89. MO.*); part. **fnyst** [fnysd] (*Høysg.AG.89.*) ell. (nu l. br.) **fnystet** (*PHFrim.(Rahb.LB.I.163). MO.*) vbs. jf. **Fnys, Fnysende.** (ænyd. d. s. (i bet. 1 og 2), sv. fnysa, oldn. fnýsa, svagt v., jf. oeng. fneosan, stærkt v., mht. phnusen, fnyse, nyse; (opr.) lydefterlignende ord; best. m. Fnøse og muligt m. gr. pnēein, puste, aande)

1) (især ☐) med kraft udstøde luften gennem næsen p. gr. af ophidselse, vrede, vildskab, overmod olgn.; pruste || om dyr: Fra Dan høres hans Hestes Fnysen. *Jer.S. 16.* Vi kunde ikke see (dyret), men af dets Fnysen og Snorken kunde vi vel fornem-

me, at det var et Uhyre. *Robinson.I.39.* *Vildt steiled Hesten, vrinskede, fnøs. *Bagges.NbID.358.* *Man hørte store Hvaler | Høit fnyse i vilden Sø. *Oehl.NG.17.* han kjendte sin raske kjære Ganger, som fnysede vildt. *Ing.VS.I.167. e. alm. (jf. ndf. l. 39.) (jeg) seer en bevæbnet Møe stride med en fnysende Løve. Sander.Erop.10.* || om person; ogs. m. bet.: være ophidset; „koge“ (afharme, ophidselse). *lad kun Fjenden fnyse. *SalmHj.583.3.* *Jeg fnysed nys af Hævn, nu sukker efter Fred. *Holb. Mel.IV.3.* Marqvien . . fnøs over saa stor en Beskjæmmelse. *Ev.VI.303.* (hun) fnøs vel af Forbittrelse, men dristede sig dog ikke til at komme med ubevislige Beskyldninger. *Rahb.EI.160.* Hun tav, men fnøs af Arrigskab. *Schand.F.478.* jeg vil sætte en Frølse for den, som han fnyser (*Chr.VI:* blæs) ad. *Ps.12.6.* hørte I det fnøs — det lød som det var mig, og det var det ogsaa; jeg bliver altid lidt vild naar jeg skal til at fortælle. *JVJens.M.IV. 57.* *glemte blot Kokken Kartoffler til Mid- dag, | saa foer han i Flint og saa fnyste han rødt. *LCNiels.RR.41. jf. (billed.).* *naar vor Vinter-Dag med suure Lader fnyser. *Falst.Ovid.71.* i videre anv. (især højt.): handle ell. fare frem paa en ophidset, vred ell. hævngerig maade (mod nogen); rase. Saulus fnøs (*Chr.VI:* fnysede) endnu med Trusel og Mord mod Herrens Disciple. *ApG.9.1.* hvorledes kand Himlen fortørnes ved en uskyldig Besøgelse, at hand derfor skal fnyse imod os, ligesom her var skeed en stor Ulykke. *KomGrønæg.II. 203.* *Greve Geert nu fnyser omkring i Landet, | Af alle Danske forhadet og forbanded. *Oehl.L.II.115.* || part. fnysende brugt som adj.: som er opfyldt af (og tydeligt viser) harme, forbitrelse, hævnførelse olgn. Lemfældig David udrætter langt mere end fnysende Saul. *Horn.Moral.I.31.* Georg Herwegh aabnede sin første Digtsamling med en fnysende Udæskning til Fyrst Pückler. *Brandes.VI.622.* I Spidsen for tusind fnysende Krigere. *A.Matthison-Hansen. Lien-Hua.(1919).41.* jf.: Efter Korsangen lyder: „Deutschland, Deutschland über Alles“ . . I tusinde Sale paa den tyske Republiks Omraade blev der afholdt lignende ofte endnu mere „fnysende“ Mindefester. *BerlTid.9/2.1921.Aft.1.sp.2.* fnysende vrede olgn., heftig (og tydeligt udtrykt) vrede. han gik ud fra Pharao med fnysende Vrede. *2Mos.11.8. 1Sam.20.34.* De talte om ham med . . Bitterhed og fnysende Harm. *Allen.I.158.* som adv. i udtr. som fnysende vrede, i høj grad vrede. Nu har De gjort Generalen saa fnysende gal. *Heib.Poet.V. 22.* Han blev fnysende vred. *MO. SMich. S.22.* (nu kun poet.) overf., om hav, vind olgn.: være i oprør; „rase“. Havet fnyser. *Moth.F261. VSO.* *de vilde Vinde fnyste. *Blich.D.II.101.* *paa Vandet, | Hvor de vilde Bølger fnøs. *Aarestr.D.55.*

2) (nu næppe br. i rigsspr., jf. dog Fnyss 2) d. s. s. fnyse. (de) begynder at fnyse, og Pigen græder. *Holb. Bars. III. 5. Thorsen. 92.*

Fnyssende, et. (afsl. af fnyse ligesom fx. Drikkende af drikke; vist kun hos Ew.) vbs. til fnyse (1) (jf. Fnyss). *Den stolte Jetteslægt, hvis blotte Syn kan skræmme, | Hvis vilde Fnyssende kan kyse Guders Thor. *Ew. V. 192.* *(vinterstormens) vilde Fnyssende. *smst. II. 122.* **fnyss**, præf. af fnyse.

Fnyse, en. (jft. ænyd. fnyssesne, snefog, fynsk fnyss, kortvæg, heftig regnbyge (Kværnd.); besl. m. fnyse; nu kun dial.) byggevej med storm og sne; heftigt uvejr med slud ell. regn. *Moth. F 261. MDL. 123.*

fob, adv. og præp. [føb] (fra eng. fob, beg-bogstaverne i free on board, frit om bord; jf. cif) ¶ m. h. t. vare: leveret frit om bord (o: uden udgift for modtageren) i skib i afsendelseshavn. Jeg bader Dem herved opgive mig Deres billigste Pris fob London for 1500 lbs. kinesisk Sysilke. *O Kaalund Jørgensen og HCRüs. Eng. Handelskorrespondence. (1915). 36.* varen sælges fob |

Fod, en. [fo:ð] *Høysg. AG. 46. flt. fødder* [føðer] (smst.); i bet. 4: fod (¶ i bet. 6: *Heib. Poet. VIII. 62*) ell. † fødder (*DL. 4—3—24. Heitm. Physik. 16. LandboVennen. 1798. 237.*) gl. dat. flt. er bevaret i (for, paa) føde (oldn. (fyrr, á) fóttum). (æda. fot, oldn. fótr, eng. foot, ty. fuss, got. fotus, lat. pes, gen. pedis (jf. ekspedere, Pedal, Pjædestal), gr. pus, gen. podós (jf. Antipode, Podagra, Polyp); besl. m. Fjød)

1) den nederste del af ganglemmet (hos mennesker og dyr), som ved ankelleddet er forbundet m. benet (jf. I. Ben). 1.) lad hente lidt Vand, og toer Eders Fødder. *1 Mos. 18. 4.* (de) maatte gaa (med) bare Fødder. *Holb. Intr. I. 220.* (strudsens) Fødder ere høie og tykke, og indtil Knæerne uden Fjer. *Kielsen. Naturhist. II. (1809). 41.* Mine Støvler vare itu, i vaadt Veir gik jeg altid med vaade Fødder. *HCAnd. XI. 54.* *Hun har den syndigste | Fod, jf. kjender, | Hun har de yndigste | Dukkehænder. *A Recke. 65.* *Husker du den lille Fod, | naar hun drog af sine Sko | og bad mig bære hende | — bære hende til Ro! *Stuck. II. 160.* 50 Vi herinde (i klippeegnene) kommer aldrig ned til Muldjorden, ikke før de bærer os med Fødderne fremefter (o: til graven). *AndNæ. L. 40.* ¶ i udtr., der betegner ell. sigter til hele ganglemmets virksomhed (jf. I. Ben 3). De gaaer icke, men de ager alle . . saa at Qvindfolk hos os gandske kunde undvære Fødderne. *Holb. Ul. II. 2.* der er noget, som siger mig til, at Fødderne er os nu langt nødvendiggere end Hænderne (o: flugt er tilraadelig). *Biehl. DQ. II. 20.* *Min spæde Fod har traadt den gule Sand. *Blich. D. I. 16.* *Ørkenens Veie, de standser ei hans Fod (o: hans skridt). *Hauch. SD. I. 190.* Jeg vender ikke Foden hid igjen (o: vender ikke tilbage). *CKMolb. Amb. 171.* *Vift

Styrke til vor Arm og Fod, | og Sundhed til vor Hjerterod! *Ploug. II. 29.* jf. ssg. som: Den Pukkelryggede, den Halte, den Skævbenede, Firefødsmanden (o: den som gaar m. krykker olgn.) kunne altsaa ikke ansees som fritagne fra Landværnstjeneste. *Politievennen. 1801. 2411.* ¶ jf. u. bet. 1.3: disse Muuldyr (er) saa faste i Foden og saa vel afrettede, at Faren (paa bjergene) er langt ringere. *Winth. VIII. 206.* 1.2) i fast forb. m. et (andet) subst.: (som) fod i huse. 1. egl.: (saa let) som at trække en strømpe paa; nemt at udføre, forstaa osv.; ganske let; ligetil. *Moth. H 268. PAHeib. Sk. III. 181.* *her gled Talen ret som Fod i Hose. *Palm. V. 96.* Det lød saa let som Fod i Hose; men det var saamænd ikke det bare sjov altsammen. *BHolst. L. 19.* (nu l. br.) uden som: *med hans Død det var ei ganske Fod i Hose (o: hang det ikke rigtig sammen). *Bagges. I. 80.* Det var bare smaa Mirakler, han gjorde, og dog altsammen Fod i Hose, lige ud af Naturen. *HCAnd. VII. 133.* *jeg havde troet i min Eenfoldighed, | at Sagen ikke just var Fod i Hose. *Hostr. DD. 28. JLHeib. It. I. jf. †:* det kan en Foed i Hose gjøre altsammen færdig, som 10 Kluge knap skulde bringe i Stand igjen. *Cit. 1761. (JySaml. 4R. III. 108).* 2. (nu næppe br.) m. h. t. opførelse: ligefrem; jævn. Jeg har stede været jævn og lige frem, som Fod i Hose. *Biehl. DQ. III. 41. VSO. D&H. 3.* passe som fod i huse, (nu l. br.) passe godt. (dette) passer sig overmaade vel til denne Leilighed, ja ret som Fod i Hose. *Biehl. DQ. I. 182.* den (fortælling) passer her som Fod i Hose. *Lieb. DQ. II. 6.* ¶ ryste støvet af sine fødder olgn., se Støv. ¶ sætte sig imod noget med hænder og fødder, gøre kraftig modstand mod; modsætte sig paa det bestemteste. *Holb. Philos. V. 4. Langebek. Breve. 67. VSO. e. br. †* have haand og fod ell. hænder og fødder, virke kraftigt; være virksomhedsfuldt; have næb og kløer. det har hender og fødder alt det hand siger. *Moth. F 262.* *Nu skrev hands Pen saa giæv, det havde Haand og Food. *Tychon. (NkS 4° 828a. 245).* Det er en flink Karl. Det har Hænder og Fødder hvert et Ord hand siger. *KomGrønneg. I. 70. Biehl. DQ. I. 94.* række (en) foden før haanden, (nu især dial.) have samleje m. sin kæreste inden brylluppet. *VSO. D&H. Feilb. tage fod (sj. foden). Holb. Paars. 236. Drachm. PT. 26)* i haand ell. (sj., spøg.) i næve (*Gadeordb.*²) (jf. eng. take foot in hand, ty. die beine in die hände nehmen; ¶ (nu l. br.) ell. dial.) skynde sig (af sted). *Hun Foden tog i Haand, løb som hun kunde best. *Holb. Paars. 236.* *Herpaa tog Odin Fod i Haand igjen, | Og satte Reisen fort. *Bagges. I. 18. Blich. II. 80.* *Fod i Haand om Aftenen han ta'er, | Og vandrer ud til Haven. *Palm. IV. 256. ThomLa. AH. 152. Feilb. I. 328. jf.:* *Fod i Haand (o: af sted)! *Heib. Poet. IV. 13.* tage fod paa nakken, (nu næppe br.)

d. s. (jf. u. I. Ben 3.4). VSO.IV.N.31. Heib. Poet.IV.56. X.107. || fod for fod, i langsom gang; skridt for skridt; langsomt. *som til Ligfærd han gaer sagte Fod for Fod. Holb.MpS.164. Bevar os! hvor I haster! Min Hiærne vil aldrig gaee uden Fod for Fod. Kom Grønneg.I.244. ikke . . munter og rask: nej, Fod for Fod skrider Hesten ud af Gaarden. Blich.II.190. „jeg kan jo ride ved Siden af Dem Fod for Fod.“ . . „Hvad mener De med Fod for Fod?“ „Ganske langsomt.“ Goldschm.VII.614. (jf. bet. 4.)*Vinden den blæste ham hart imod, | og Prammene sejled kun Fod for Fod. Drachm.PT.95. følge fod for fod, følge i hælene paa; følge overalt; overf.: følge (en fremstilling olgn.) m. slavisk nøjagtighed, uselvstændigt osv. Pontanus, som steds følger Hvittfeld Fod for Fod. Holb.DH.II.507. *Og Redsted adled sorgkvalt et Bud han ej forstod, | og Kompagniet fulgte ham forvildet Fod for Fod, | ad den isglatte Vej. Rørd.GK. 74. || fra isse († haand) til fod, fra overst til nederst; fra top til taa (jf. fra Hovedisse til Fodsaal u. Fodsaal). (en) dejlig Jomfru, klædt i en sneehvid Klædning fra Haand til Fod. Tychon.(GhS799. 112). Hun sitrede fra Isse og til Fod. JP Jac.II.132. hun mønstrede ham fra isse til fod | || staa med den ene fod i graven olgn., se Grav. 1.3) i særlige forb. m. (et) attrib. ord (ofte m. overgang til bet. 7). faa kolde fødder olgn., (dagl., især dial.) blive betænkelig, bange; komme i slet humor. da hun . . udtalte, at det var en Forudsætning, at hendes Ledsagere hver købte en Flaske Champagne à 100 Kr., fik de kolde Fødder og opgav Udflugten. Pol.⁹⁰:1920. 9.sp.2. Feilb. (gaa, være) paa faldende fod (e), se II. falde sp. 664⁹⁸. || Saasart jeg havde sat fast Fod paa Landet (∴ landjorden), faldt jeg ned paa mine Knæ, takkede Gud for min Frelse. Robinson.I. 219. nu især overf.: nu havde jeg lykkelig fast Fod og kunde lade ham seile sin egen Sø. HCAnd.XI.93. Efter saaledes at have vundet fast Fod paa sit nye Opholdssted begyndte den unge Adelsmand at se sig om efter det gode Parti. Tops.I.94. jf.: *Ja, det er en af hine Maurerhunde, | Jæg snart skal give Løbepas, naar først | Min Fod er fast i dette Huus. Hrz.XIII.35. (paa) fast fod (efter fr. pied ferme; fægt.) (i) stilling, hvori man ikke flytter fødderne. Kom Grønneg.II.311. Fægtkunst.2. paa en fast fod ell. faste fødder, (nu sj.) overf.: paa et solidt grundlag. Saa har jeg dog omsider faaet min Lykke sat paa faste Fødder. Kom Grønneg.I.276. Saadan en Stat staaer paa fastere Fødder, naar den er grundet paa Følkers Kierlighed, end naar den er grundet paa Fornuft. Schytte.(Rahb.LB.I. 381). Nu har jeg Alting saa temmelig paa en fast Fod. Heib.Poet.I.231. jeg har aldrig taget Afsked; jeg satte mig paa en fast Fod (∴ havde et fast princip) i den Hen-

seende. smst.XI.136. || (komme, være, sætte) paa fri fod ell. (nu næppe br.) fødder (Holb.Hh.I.125) ell. † fode (sa.Intr.I.310) (jf. sv. på fri fot, ty. auf freiem fuss sein, auf freien fuss setzen) vel egl.: uden lænker om fødderne; fri (fra fængsel olgn.). hand (har), for at komme paa fri Fod igien . . pladdret noget ud, hvad som først kom ham i Munden. sa.Ul.III.2. han skyldte ingen noget, og han var jo paa fri Fod og kunde gaa hvor hen han lystede. Sv Grundtv.FÆ.II.220. Hvis den Anholdte ikke strax kan sættes paa fri Fod, skal Dommeren . . afgjøre, at han skal fængsles. Grundl.(1849).§85. || paa fersk, frisk fod, se fersk (1.1), frisk. || paa rejsende fod, (sj.) paa rejse. Brandes.X.96. || i forb. m. staa: staa paa een fod, (jf. staa paa eet ben u. I. Ben 3.3; nu næppe br.) jeg har kundet for tyve Aar siden staa paa en Fod, og læse det heele Litanie paa Grædsk. Holb. Er.IA. han (kunde) i sit femtende Aar, da han stod til Konfirmation, ganske godt . . oplæse paa én Fod Pontoppidans hele Forklaring. PAHeib.US.59. ikke vide, hvad fod man skal (ell. vil) staa paa, (dagl.) være ude af sig selv (af glæde); være overstadig glad (jf. u. I. Ben 3.3). Holb.Bars.II.2. *Jeg — neppe veed for Fryd — paa hvilken Foed at staae. Wess.47. Idag kan vi . . vente os en munter og fornøielig Dag . . Ungdommen veed jo ikke paa hvad Fod den skal staae. Hrz.XIV.176. saa blev vi saa bearede, at vi ikke vidste, hvad Fod vi skulde staa paa. Pont.FL.393. have en fri ell. ren fod at staa paa, (nu l. br.) have en ren samvittighed; være brodefri. Moth.F361. VSO. Saa skulde det hedde, jeg var en ond Stivmoder, der ikke undte Adamine et saa brillant Partie . . Nei, jeg vil have en reen Fod at staae paa. Hrz.X.341. paa staaende fod (jf. ty. stehenden fusses, fr. au pied levé; efter lat. stante pede) uden tøven ell. betænkning; straks; øjeblikkelig. gak . . nu paa staaende Fod lige der hen. Holb.GW.IV.7. Æreboe.59. Grundtv.SS.II. 90. Du troer da vel ikke, det er en Fejl ved mig, te jeg ikke kan sige det (∴ forklare noget) saeen paa staaende Fod. Jak.Knu.S.27. † den Keyserlige Gesandt havde holdt sin Audience-Tale paa Latin, som igien staaende Fods skulde besvares i samme Sprog. CPRothe.MQ.II.222. 1.4) i særlige forb. som obj. for verber. † bruge sin fod, løbe hurtigt; bruge benene. *Naar man sig ei kan væрге, | Saa bruger man sin Fod. Oehl.NG.60. || faa fødder at gaa (sj. løbe. Hrz.XVIII.103) paa ell. † faa fødder (Wess.54. Winth.II.159). 1. (nu næppe br.) skynde sig bort; løbe bort ell. blive jaget bort (jf. faa ben u. I. Ben 3.4). er det Nisser, som i har uroe af, maa i strøe Hørfrøe for Sengen, saa faaer de strax Fødder at gaae. Holb.Bars.III.3. Kom Grønneg.I.313. Da Husbonden kom med Pidsken, fik Tieneren Fødder at gaae

paa.VSO. Jeg giver Jer mit Ord: denne Kludekræmmer skal faae Fødder at gaee paa.Hrz.XVI.291. Kierk.XIV.328. 2. overf.: forsvinde (hurtigt). *Fornuften vil omsonst den Skrek af Blodet jage. | Jeg haaber, naar jeg først faaer Erterne at smage, | Den snart skal Fødder faae.Wess.54. Nu er det blevet Tøveir igjen, og Sneen har faaet Fødder at gaee paa. AntNiels.FL.II. 26. især (dagl.) om penge, rigdom olgn.: blive opbrugt paa en ødsel maade (jf. u. I. Ben 34). Moth.F262. Dersom Bonden ikke aarlig faar noget Hjulbøg til Udvisning, vil den .. i Fred holdte Overskov, snart faa Fødder at gaa paa. Cit.ca.1775.(Svendb Amt.1919.92). han blev .. Ejer af en .. Pengebunke. Den fik Fødder at gaa paa. Blich.IV.490. Naar man kommer saa let til sine Penge som han, faae de ogsaa lette Fødder at gaee paa.Bergs.PP.412. skaffe ell. (nu næppe br. i rigsspr.) fly (Moth.F221. MO.I.514) fødder at gaa paa. 1. (nu l. br.) m. person-obj.: jage bort; faa til at stikke af. Jeg skal nok skaffe ham Fødder at gaee paa.VSO. 2. (dagl.) m. h. t. penge, rigdom olgn.: forøde. 7 Millioner, hvilcke hand i en Hast skaffede Fødder at gaa paa.Holb.Intr.I.554. e. br. || faa fod, faa fodfæste. (de) Romere finge Foed (i Spanien). smst.204. nu især i forb. faa fast fod, skaffe sig en fast stilling; sætte sig fast; faa fodfæste. Agerdyrkingen .. fik fast Fod og lærte Mennesket at blive Menneske. ChMourier. Brød.(1821).10. der (gik) et Par Aar, før han kunde faae fast Fod paa Scenen. Davids.KK.196. Stykket har holdt sig paa tyske Teatre, medens det aldrig har kunnet faa fast Fod udenfor Tyskland. Brandes.VI.559. disse Hypoteser .. fik fast Fod under sig ved fortsatte Naturiagttagelser. Naturens V.1913.289. det (varede) længe, inden nogen læge fik fast fod på denne ø (o: Amager). Aarb.Kbh Amt.1920.33. faa foden indenfor olgn., overf.: skaffe sig en (begynder)stilling inden for en større institution olgn. Saaledes havde jeg opnaaet at faae Foden indenfor Bibliotheksdøren, og Vejen var aaben for mig til videre Fremgang. Nyerup.Levnet.15. naar man først har faaet en Fod ind i Rangen, saa kommer det blot an paa at leve længe, saa avancerer man. Hrz.XVIII. 272. jf.: avancere i Stokholm, i sær udi det Collegio, hvor Han engang har sat Foden ind. Langebek.Breve.355. En Magt som allerede havde en Fod i Riget .. var det vanskeligt at nægte Noget. Allen.I.36. || fæste fod, (nu l. br.) d. s. s. faa fast fod. De hafde faaet langt meere (proviant) om Friedlands Tropper ikke stedse hafde haestet ind paa dennem udi Hælene, saa at de ingen Stød kunde faae Roelighed til at fæste Food. Slange.Chr.IV.579. Stub.62. Allerede i flere Aar havde catholske Geistlige forsøgt at fæste Fod paa Sandwichsøerne. StBille.Gal.III.138. Planter havde

fæstet Fod paa selve de lodrette Fjældsider. SMich.HB.293. || have haft foden et sted, hos en olgn., (nu l. br.) have været et sted, hos en (vist kun i forb. m. nægtelse; jf. sætte sin fod ndf.). hand (havde) aldrig .. haft sin Fod paa noget Ting. Holb.GW.I.3. »Jeg kjender Jer godt fra Kjøbenhavn.« — »Fra Kjøbenhavn! Hvad skal det sige? Jeg har jo aldrig haft Foden i Kjøbenhavn.« CKMolb.Amb.48. jf.: a seyer jer, a er ingen Rus, eller nogen tid tænker at ha min Fod paa Studengaarden. Holb.II.J. II.1. || holde fod ell. (sj.) holde fast fod (Mall.SgH.338), (nu næppe br.) ikke vige fra sin plads, post olgn.; forblive et sted; især m. h. t. kamp: holde stand. Helt.Poet.47. (han) gjorde et nyt Udfald .. De Oprørske holdte Fod, og conserverede deres Orden. Holb.Hh.I.544. *Giv mig et uforfædet Mod, | I Troens Kamp at holde Fod. Brors. 55. (han) slog Dommедags-Slag til Høire og Venstre, saa ingen vovede at holde Fod, hvor han kom frem. Grundtv.Snorre. III.249. i forb. m. det ensbetydende Stand: *Naar han i aaben Mark skal holde Fod og Stand. JFriis.211. Stub.52. || skifte fod, (l. br.) skifte om, saa at man kommer til at hvile paa den anden fod. Louison stod henne ved Kroningsfesten (o: i et panoptikon), jeg hørte hende skifte Fod paa Stengulvet. JVJens.IM.116. || slaa fødderne væk under (en), egl.: slaa omkuld; vælte; overf.: gøre det af med; ruinere. kan De slaa Fødderne væk under Hofskomageren, skal alle vi Smaamestre være Deres Forening taknemmelig. AndNx.PE.III.116. || sætte sin fod et sted, hos en olgn., betræde et sted; besøge en (næsten kun i forb. m. en nægtelse). jeg havde ingenlunde sat min Foed paa Skib til en ny Søe-Reise. Robinson.I.64. *aldrig meer jeg sætter her min Fod. Oehl.HJ.17. Hver maa ikke blive gal i Hovedet i et Land, hvor man ikke kan sætte Fod paa Jorden før man har en Dolk i Livet. Ing.LB.III.89. de første Mennesker der satte Foden paa de danske Øer. JVJens.NG.24. Dér tør vi jo slet ikke sætte vore Fødder. AndNx.DM.61. ofte i forb. sætte sin fod inden for ens døre, over ens (dør)tærskel, i ens hus olgn. (især i nægtende, spørgende ell. betingende udtr.). Flux, pack dig i dette Øyeblik af mit Huus, og understaa dig aldrig meer at sætte en Fod inden mine Dørre. Kom Grønneq.II.254. gid jeg aldrig havde sat min Fod her i Huset. Wess.LbF.75. Jeg forbyder hende for Fremtiden at sætte Fod over min Dørtærskel. Ing.EF.VII.107. *i al den Tid ei noget | Qvindevæsen Foden satte | Over Slottets Bro. Heib.Dv.72. PalM. II.III.499. sætte foden under (sit) eget bord: Moth.F263. PAHeib.Sk.III. 239. Heib.Poet.VI.300. jf. endvidere u. I. Bord sp.996²⁹. sætte foden paa nakken af en, Ø overf.: underkuе, undertvinge en. Roms Høvdinger .. satte alle Folkefærd

Foden paa Nakken. *Grundtv. Snorre. I. 8. 1.5*) i faste forb. m. præp. || for ens fod, for foden (fødderne) af en *olgn.*, lige foran en. *Lejres Buer | Kan i Luer | Synke ned for Hjartvars Fod. *sa. PS. IV. 465. især m. h. f. ydmygelse, underkastelse, tilbødselse olgn.*: Legger jeg den Kaarde for hendes Fødder, med hvilcken jeg har førdt million Mennisker til Graven. *Holb. Tyb. III. 5.* *Vi løbe dig med Sang imod, | Og kysse Støvet for din Fod. *Brors. II.* tilbødet for sin Skjønhed, skulde (*hun*) bæres paa Hænderne og see hele den rige og fornemme Verden for sine Fødder. *Hauch. VI. 277.* † *talem.*: Jeg seer videre frem end for Fødderne. *Hörn. Moral. I. 55. for føde.* 1. ☉ i udtr. som slaar ned for føde, *slaa den ene ned efter den anden uden at gøre nogen forskel ell. undtagelse.* Døden slaar ned for Fode uden nogen Persons Anseelse. *Kom Grønneq. I. 266.* *Frem Bønder! Frem i Norske Mænd! | Slaaer ned, slaaer ned for Fode! *Storm. SD. 145.* *fæld forfode Alt, hvad der er raadent. *Rich. I. 296.* da jeg saa en Morgen kom ud, vare Folkene ifærd med at hugge alle de gamle Træer ned forfode. *Schack. 387. 2. (nu næppe br.) i anden anv.:* i stor mængde; vidt og bredt; *rub og stub.* Qvæget dør endnu her og der for føde. *Gram. Breve. 291.* Tott kieber dog for Fode op ved andre Commissionarier. *Langebek. Breve. 450.* i denne Tid hvarfver (*man*) Militie i Paris uden Forskiæl . . Mand tager for Fode af alle Boutiquer og Handværker. *Klevenf. R. J. 124. (han)* havde plyndret for Fode i Danne-mark. *Grundtv. Snorre. I. 226.* *Saa solgte hun da væk for Fode | Og tømte dagligt sine Kar. *Winth. X. 92.* || paa fod(e). (*nu næppe br.*) i *egl. bet.*: Da (*han*) var kommen paa Fode, styrtede han imod Knud og kløvede hans Hoved. *Molb. DH. II. 289.* *Våg og bed, men bliv paa føde, | når en storm er nær! *Hostr. SD. I. 226.* følge paa føde (*ogs. paa foden*), (*nu l. br.*) følge lige efter; følge fod for fod (*jf. bet. 1.2*). Oprørerne fulgte ham paa Fode. *Molb. DH. II. 113.* At opspore en Forbrydelse, at følge den Mistænkte paa Foden, at dynge Bevis paa Bevis . . det kræver Arbejde og Intelligens. *Hørup. III. 217. jf. Grundtv. PS. V. 53.* bringe ell. hjælpe (*sj. rejse.* *Falst. Ovid. 92*) paa føde, ☉ *overf.*: bringe ud af en *daarlig ell. forfalden tilstand; ophjælpe.* hvor mange Familier bragte jeg ikke paa Fode. *Ew. VIII. 79.* Og saaledes har Mylord Townshend . . og flere noble bragt Englands Agerdyrkelse først paa Fode. *Oecon. T. I. 32.* han var hende . . erkjendtlig, fordi hun havde hjulpet ham paa føde i Selskabet. *Tops. II. 221.* komme paa føde ell. (*nu næppe br.*) fod, ☉ *naa frem til en gunstig stilling, gode forhold (igen); komme paa ret køl.* *hvor Handelen er good, | Der tager Byen til, og kommer snart paa Fod. *Helt. Poet. 79.* nu meener han, at hans Co-

moedier . . vil komme paa Fod igjen. *Holb. Hex. IV. 4.* hand kand komme paa Fode igjen, og blive Mester af sit Gods. *Kom Grønneq. II. 220.* *I Dansk og Norske Rige | Det Danske Sprog ved ham (☉: *Holberg*) igjen paa Fode kom. *Fr. Horn. PM. 97. PalM. V. 163.* hans nedbrudte Aandsevner kom paa Fode igen. *And. Næ. MS. 94.* || falde (ned) paa fødderne, se II. falde 1.1. || til føds, (*omdannelse af ænyd.* til fod, *mnt.* to vote) *gaaende paa sine ben (mods.* til hest, kørende osv.). *Hold stille nu, du Kjøre-svend! | Til Fods jeg møde vil min Ven. *Grundtv. PS. III. 201.* *Jeg var skjændigt bleven fangen, | Var jeg flygtet bort til føds. *Hrz. D. II. 65.* *Man maa rejse tilføds for at sprænge med Hast | alle Lænker, der binde til Hjemmet os fast. *Hostr. VV. 88.* ☉: tiene til føds. *Moth. F. 263.* Second-Lieutenant af Garderne til Fods. *Sokrigs A. (1752), §904.* det Kongelige Liv-Regiment til Fods. *Adr. 25/1762. sp. 7. MO. e. br. ofte i forb. gaa, vandre til føds:* Han omvendte Havet til det Tørre, de gik til Fods over Floden. *Ps. 66. 6. (jeg er)* ikke til Vogns agende, men til Fods gaaende, og har brugt . . Apostlernis Heste. *Holb. Bars. II. 7.* *Hvi vil . . til Fods hun eene vandre, | Mens hele Verden sætter sig til Hest? *Bagges. Ep. 422.* *tilføds over Mark og Sti | vi vandre, | og Posten overlade vi | til Andre. *Rich. I. 143.* hurtigt, let, *daarlig osv.* til føds, *om den, der bevæger sig (gaar) hurtigt, let, daarligt osv. (jf. u. I. Ben 3.5).* Være slet til Fods. *Høysg. S. 206.* Snart er jeg saa rask til Foeds, som neppe nogen anden. *Overs. af Holb. Levned. 197.* *(*hjørten*) let tilføds kan langt omrejse. *Abc. 10.* En Individualitet som min er ikke let tilføds. *Kierk. VI. 185.* Lidt daarlig til Fods var han bleven med Aarene. *Brandes. II. 223.* † *De ere vel til Foeds, de kunde hurtigt rende. *Helt. Poet. 26.* falde (en) til føde ell. (*nu næppe br.*) til fod (*Vægtervers. Kl. 4. Grundtv. PS. VII. 220.*) (*oldn.* falla til fōta; *højtid.*) kaste sig ned foran en (*som tegn paa underkastelse, tilbødselse osv.*); *overf.*: underkaste, ydmyge sig; tilbøde. hvi gaaer hun . . ikke strax hen, falder han til Fode, og lover at gjøre hans Villie? *Holb. Masc. III. 1.* *Seel jeg falder dig (☉: *Jesus*) til Fode. *Brors. 150.* De faldt han til Fode, og bade om Naade. *Mal. Sg. H. 229.* *Dig (☉: *Venus*) vi til Fode nu falde! | Dig vi lovsynge nu Alle. *PalM. III. 174.* Jeg vilde gerne . . falde hver og en af Eder til Fode. *Jørg. HI. 114.* || lægge under fod ell. fødder, (*nu næppe br.*) *undertvinge; besejre.* du har lagt Alting under hans Fødder. *Ps. 8. 7.* *Du sejerrig af Grav opstod | Og lagde Døden under Fod (*Grundtv. SS. I. 53:* dæmped Dødens Overmod) *Salm Hj. 2. 8.* *Jeg (☉: *Cupido*) regierte, som jeg vilde, | Lagde Verden under Fod. *Tychon. (GkS 799. 123).* træde under fod ell. fødder, (*højtid.*) *træde paa noget (især som*

2.7) (fagl.) *bundfald* ell. *bærme* af en *vædske*. Naar man tapper for nær til Foden, bliver det uklart. VSO. Olien samler Fod. Levin. der vil .. ved Henstaaen (o: af *gelésaft*) danne sig „Fod“ paa Bunden. Lomh.H.43. 2.a) (dagl.) den nederste del af en *strømpe*, *støvle* ogn., der omslutter foden. Udi dette Sæbevand vasker man .. først begge Fødderne, og siden hele Strømperne. Oecon H.(1784).I.32. et Par deilige røde Saffians Skafter med sorte Fødder. HCAnd.IX.71. en ny Fod var strikket i en forhen brugt og formodenlig i Foden opslidt Strømpe. Gylb.(1849).XII. 114. støvlen er lidt for vid i foden | 2.9) om den ende af et leje, hvor fødderne (1) ligger. den lille Marmortavle ved Gravens Fod. Sibb.II.63. *da stilled han sig ved Kistens Fod. Drachm.PHK.69. || nu især (dagl.) i ft. om fodenden af en seng. 20 VSO. Min Nattrøise ligger ikke ved Hovedgjerdet, men ved Fødderne. Levin. (hun) gjemte .. Hatten nede ved Fødderne i hendes Seng. CBernh.IV.277. Niels kasted sig paa Knæ ved Fødderne af Sengen. JJPac.II.48. Feib.I.397. (l. br.) i ent., jf.: *Nu syntes jeg, at hun ved Hovedgjerdet stoed, | Nu gik tilbage, og blef staaend ved min Foed. Holb.Paars.242. MO. D&H.

3) mærke ell. aftryk af foden. 3.1) 30 (dagl.) spor af et menneskes fod; ogs.: snavs, som foden har afsat. „Gjør mig den Tjeneste at tage de Fødder bort, som Mossiø der har sat,“ sagde Onkel og pegede paa Bordet, hvor Aftrykket af Peiters Tøfler endnu var synligt. Bergs. GF.I.294. sikke fødder han har sat paa gultæppet! | 3.2) (jæg.) aftryk af vildtets fødder og den dermed forbundne lugt (færten); spor (jf. Bagfod 2). *sin Fod graa 40 Mogens brugte, | Til Sandet Veye, hvor ey Hunden kunde lugte; | Naar Foden da var tabt, eenhver var icke seen, | I Busken til slaee om, til Morten kom paa Been. Phenixb.TC.I.Nr.35. de gaa virkelig paa Foden (o: af haren). Blich.I.586. Baud.JS.18. af og til kan man træffe Ouderens Fod, der forsvinder i et Vandhul. Bogan.I.160. Hunden tog paa eengang Fod og bjæffede op. Fleuron.K.40. 50

4) som længdemaal (egl. om længden af en voksen mands fod, jf.: *Hand aldrig viget har i Slag og Kamp en Fod. Holb.Mel. V.5); i Danmark (nu afskaffet som officiel længdeenhed): 12 tommer (0,31333 m). *Fem gang sex fod blev dend (o: volden) lavest, | Sex gang otte fod var ragest (o: højest). LKok.(PSy. Viser.(1695).585). (een) bildte sig ind, at hans Næse var 10 Fod lang. Holb.Jep.II.3. (dyret) springer mange 60 Fod langt fra een Klippe paa en anden. LSmith.DN.20. Figurernes Høide beløber sig til tyve Fod. Høyen.Thorv.29.

5) (fagl.) grundlag for finansiel beregning (nu især i (ell. visende tilbage til) ssg. som Diskonto-, Mønt-, Rentefod). Ud-

møntningen af Penge skeer ikke altid og allesteds efter een og samme Fod. VSO. En Udmøntning efter den gamle Speciefod kunde altsaa ikke mere betale sig; man havde Valget mellem en lettere Fod eller Ophør med Slagningen. LVBirck.RigetsJordegods.(1918).276.

6) (efter lat. pes; metr.) *rytmisk enhed*, der i forb. m. andre af samme ell. anden art danner en *verselinie*; *versfod*. Somme Linier har ikke Pedes nok, eller Fødder at gaee paa. Holb.Er.IV.4. *sig hvert andet Vers paa halte Fødder helder. Falst. Ovid.50. „hvad siger De da om de Hexametre !. . der har syv, halvottende eller otte Fødder?“ . . „det kan man kalde Vers, der har Fødder at gaee paa“. PAHeib.Sk. III.213. Oehl.SH.44. Heib.Pros.III.436. den Fod, der i Metriken kaldes Kretikus. Brandes.II.25. Recke.Verslære.10. jf.: Da Musiken har een endnu nøjere afmaalt Gang end Verset, saa har den ogsaa sine Fødder. Egentlig er enhver Takt en Fod. MusikL.(1801).82. ogs. om den *rytmiske enhed* i alm. talesprog: *sprogfod*. Recke.Verslære.12. || i gen. alm. som andet led i ssg. som Femfods-jambe (Schand.SD.143), -vers osv. (jf. -føddet).

7) om grundlaget for ell. den almindelige karakter af visse forhold; styret af præp. paa og i reglen m. attrib. ord ell. anden nøjere bestemmelse; jf. ssg. som Felt-, Freds-, Krigs-, Levefod samt: (han syntes) jeg skulde komme paa Familiefod med Familien igen. JJPac.II.127. se ogs. u. bet. 1.3 om forb. paa fast fod. 7.1) Ⓞ (god ell. daarlig) tilstand ell. forfatning, hvori noget (nogen) befinder sig. Degne-Kald er min Troe et vanskeligt Embede, naar man skal have det paa den Fod (o: bringe det saa vidt med det), at det skal føde sin Mand. Holb.Er.I.3. Handlingen paa Indien var da formedelst de onde Tider kommen paa saa slet en Fod, at den syntes ikke længe at kunde blive ved Magt. Overs. af Holb.Levned. 211. Sagerne vare paa en jammerlig Fod for det ulykkelige Fædreneland. JJPahudan.Er.181. Til at holde Huset paa den Fod, deres sel-skabelige Forbindelser fordrede, havde han ikke haft Raad. Drachm.F.I.325. || i forb. m. staa. Da den tapre Don Quixote hørte det, sagde han: Naar Sagen staaer paa den Fod, saa er jeg frie og løs fra mit Løfte. Bieh.DQ.IV.214. *(hun var) Uvis selv, paa hvilken Fod | Det med hendes lille Hierte stod. Bagges.Skudd.34. navnlig i forb. som staa paa gode, slette, svage fødder, være gunstigt, daarligt (osv.) stillet. *Saa kand min Sag jo nok paa gode Fødder staa. Falst.Ovid.133. Jeg frygter at hans Kierlighed staaer paa slette Fødder, det er best at jeg advarer ham derom i Tide. KomGronneg.II.216. Republikken stod paa svage Fødder. Holb.JH. I.294. Heib.Poet.IX.451. Hauge staaer paa

svage Fødder . . Man er begyndt at hviske om ham i det sidste. *Rode.Dg.17.* || *i forb. m. sætte.* *(*trolldom*) vilde Alchymie paa bedre Fødder sætte. *Holb.Paars.137.* *Men tie, forsvar mig ey, vil nogen mod dig pukke, | Du setter kun min Sag derved paa verre Fod. *Falst.Ovid.3.* *Naar som jeg man nødes | Til daglige Depenser og maa sætte | Sit Huus paa en anstændig Fod. *Hzr.XV.19.* Tyge Brahe (*fulgte*) opmærksomt samtlige Himmellegemers Gang i den Hensigt at sætte den astronomiske Videnskab paa ny og selvstændig Fod. *CSPet.Litt.I.621.* 7.2) om princip for virksomhed, optræden, handling osv.: maade || (*nu l. br.*) maade at handle paa. Nu veed jeg ikke paa hvad Food jeg skal tractere Pernille. *Holb.HP.III.1.* Hvad jeg har sagt Jer, det har jeg sagt, som om jeg var Fruentimmer, og paa den Fod bør I og tage det op. *KomGrønneq.II.30. Ev.VI.200.* *Den sære Himmels-Stige | De lærde kjender ej . . | Paa egen Fod og Fare | De Troen vil forklare | Som Røg til Klarheds Sky. *Grundtvr.SS.IV.51.* især i forb. tage (en sag *olgn.*) paa (en ell. anden) fod, behandle ell. tage en sag paa en ell. anden maade. En vis Romersk Keyser tog (*embedsansættelser*) paa den rette Fod. *Holb.Herod.Dedic.* siig mig for ud, hvad Fod I vil at jeg skal tage Sagen paa. *KomGrønneq.I.185.* Græd ikke. Lad os ikke tage Tingene paa en alvorlig Fod. *Wess.LbF.96.* Jeg var et faderløst og moderløst Barn, og havde ingen Forsvarer; men saa tog jeg Tingen paa en anden Fod. *Cit.1825.(JySaml.3R.I.438).* paa samme ell. lige fod, paa samme maade. i Huset skulde han ei savne nogen Opvartning, saa lidet som de andre Cavaliers, som han allerede har i Pension paa samme Fod. *Gram.Breve.122. Grundtv.Snorre.2138.* og som mand paa lige Foed gaar til Verks (*med demobilisering*) i Frankerige (*som i Spanien*), saa giver det Anledning til adskillige Discourser. *ExtrRel.9/1.1722.I. (han)* udnævntes til Grand d'Espagne og behandlede paa lige Fod med Don Juan d'Austria. *JJPJac.I.156.* || *maade, hvorpaa man omgaas andre; forhold til andre mennesker.* Af Memorialen kan man ikke erfare, paa hvad Fod hun har været i dette Huus, om hun har der været antaget som et Barn. *Stampe.I.236.* da hun nu var kommen paa den Fod med Oldfruen, saa var det jo ikke saa galt at have et Sted, hvor hun kunde slaa sin Fridag ihjel. *Schand.SB.151.* Hvor det skulde mere mig at komme rigtig ind paa Livet af den Karl, tvinge ham til at skifte Holdning og række mig Haanden paa lige Fod. *Esm.III.92.* Det var jo at gjøre Nar af mig, sætte mig paa Fod med alle de Gæs, han og jeg have let af. *Gyr.Lemche.DT.262.* Han blev livefrem til at være i Huse med. Dette Spørgsmaal satte ham

ned paa menneskelig Fod. *Thuborg.F.83.* især i forb. (leve, staa) paa en fortrolig, god, spændt osv. fod ell. (*nu næppe br.*) fortrolige osv. fødder (*Heib. Poet.IV.362*) med en: Med Naturen levede han paa en meget fortrolig Fod. *Ing.Levmet.I.48.* Der kan Ingen mere end jeg ønske at staae paa en god Fod med Dem og Deres, der jo er min eneste Familie. *Hzr.XVI.247.* den Brændevinsbrænder . . med hvis Familie hun levede paa fjendtlig Fod. *Schand.SF.59.* Tyskland og Rusland . . staar paa en spændt Fod med hinanden. *Brandes.X.49.* (*damerne*) tale meget ivrigt om . . Grever og Baroner — med hvem de Alle synes at staa paa den intimeste Fod. *Baud.H.139.* paa privat fod, (*l. br.*) som *privatmand; privat.* Som de rette Prædikanter — og de rette Kunstnere — var Fog ens, enten han optrådte for Offenligheden eller på privat Fod. *Blaum.Sk.132.* komme paa ømme fødder med, (*sj.*) komme i et fortroligt forhold til; komme paa en fortrolig fod med. saa muntert gik det til, Dag for Dag —: baade Officerer, Underofficerer og Mandskab kom paa ømme Fødder med hinanden. *AKohl.MPI.211.* 7.3) (*nu næppe br.*) om indretning efter noget andet som mønster (*forbillede*). (*Chr. IV*) indrettede og sine Food-Folk udi Compagnier paa dend Tydske Food, saa at hvert Compagnie skulde bestaae af 800 Mand. *Slange. Chr.IV.566.* i Eisenach . . jager Hoffet efter Forlystelser, og alting er paa Fransk Fod. *FrSneed.I.41.* VSO. 7.4) om livsomstændigheder. hun sagde, at naar man kunde have alting paa saadan en behagelig Fod, som det lod til at blive her, kunde man nok finde sig i saadanne smaae Indskrænkninger. *UngdGl.I.18.* || især i forb. m. leve: maade, hvorpaa man fører sit liv (*især m. h. t. (udgifter til) livsfornødenheder, fornøjelser osv.*); levefod. de Udgifter, hans Rang fordrede, da han dog ej kunde leve paa samme Fod som simple Folk. *Blich.II.674.* betænk, at Du som Klædekræmmer ikke kan leve paa den Fod, som da Du var Lærredshandler. *Oversk.I.162.* ofte i forb. leve paa en stor fod, (*jf. fr. être sur un grand pied samt Arland.545*) føre et overdaadigt liv; leve flot. Hun vilde fae dig til at leve paa en stor Fod og snart tømme dine Lommer. *Hzr.IX.68. Goldschm. IV.236.* jeg er en rig Enke; jeg lever paa en stor Fod. *PFaber.SK.32. Gjel.GG. 69. jf. bet. 2.s: *(skoven, hvor) dovne Snegle lever paa den bredeste Fod. Aakj.SV.I.285.*

Fod-, i ssgr. [fod-] (*hvor intet andet er angivet*) til Fod 1; *jf. Fode-, Fods-* || *ude-* ladt er bl. a. en del let forstaaelige ssgr. som Fod-ben, -knogle, -kraft, -krampe, -lidelse, -muskel, -pudder, -skade, -sygdom, -vaskning) ofl. -angel, en. 1) (*især x, nu l. br.*) hindringsmiddel, bestaaende af fire

sammensvejsede jærnpigge, der anbringes paa bunden af vadesteder olgn. for at hindre det fjendtlige kavalleris overgang ell. sættes som en snare for tyve, dyr olgn.; ogs. om bøjler af jærntraad, lavt pigtraadshegn olgn., der anvendes i samme øjemed (jf. I. Angel 2.1). *Moth.F264.* de mangfoldige Foodangler, som for dennem (o: de danske under Kalmars belejring) laae udi Veyen. *Slange.Chr.IV.282.* Demokrat. Et Slags Dyr, som man lægger Selvskud og Fodangler for uden at lyse dem til Tinge. *PAHeib.US.554.* *MilConv.III.86.* Paa Grund af forøvet Indbrud i .. Gartner Snippers Have har Eieren med Øvrighedens Tiladelse lagt Selvskud og Fodangler. *Tolderl.F.I.55.* *Sal.VIII.312.* billedt.: farlige Strande, hvor undersøiske Revler lagde Fodangler for de farende Sejlsvaner. *SMich.T.233.* 2) † (zool.) en art pignegl fra det indiske ocean; *Murex ramosus L. vAph.Nath.II.472.* 3) † skærmplante, hvis frugter har hagekrummede pigge paa biriberne; *Caucalis Hoffm.* (jf. u. Betlerlus). *Lange.Flor.561.* *Sal.VIII.312.* **-artilleri**, et. † artilleri, hvis mandskab er til fods. *MR.1808.491.* *MilConv.III.87.* *FlensbA.11/15.1904.* *1.sp.1.* *Sal.VIII.312.* **-bad**, et. *Moth.F264.* Jeg gned det (syge ben) med heed Rødviin, efterat have ladet .. Verten lave mig et Fodbad. *Bagges.DV.XI.58.* endelig skal de (onde) i egen Person slagtes, saa den Gode kan tage sig Fodbad i Blodet. *Brandes.XI.407.* **-balde**, en. den kødfulde del af fodbladet ml. tærne og svangen. *Gymn.(1828).12.* Træd altid Pedalerne med Fodballerne. *Cyclehb.33.* jf.: Fodbalde .. den hårde hüd under foden, som kommer af megen gang. *Moth.F264.* † om storetaens kødfulde underside. smst. **-bedding**, en. [2] (faql.) konsol under vandet ved enden af en ophalerbedding, hvor en flydedok træder i st. f. en forlængelse af beddingen ud i vandet. *Larsen.* † **-beklædning**, en. om sko, støvler, strømper olgn. (jf. -tøj). *Drachm.F.II.241.* *Panum.214.* † (sj.) til *Fod.2.2.*: Bjergenes Fodbeklædning af alskens Blomster. *Schand.O.II.371.* **-blad**, et. 1) (især anat.) undersiden af foden; fodsaaalen. *Moth.F265.* *vi drogte et Vaad, os støttende fast paa vort Fodblad. *Winth.D.63.* *de Spor, som Mandens Fodblad, bredt og plat, | dybt i den bløde Sandjord havde sat. *Gjel.Rø.238.* *Panum.215.* 2) (nu næppe br.) om hele den del af foden, der dannet vinkel m. det øvrige ben. det(er) usømmeligt at lade see et noget Fodblad. *Holb.MThr.326.* een Vogn kom kiørendes (og) med det een Hiul kiørte mig over mit høyre Foedblad. *Æreboe.8.* Andre (mennesker) under samme Himmelegn havde Fodbladene vendte bag ud. *Bagges.NK.261.* **-blok**, en. † enkeltskivet blok, der er befæstet i dækket, for at man kan vise en løbende ende derigennem, og for at der kan anvendes flere folk til at hale. *Harboe.MarO.*

114. *Scheller.MarO.226.* **-bold**, en. (jf. Sparkbold). 1) stor bold, som sparkes ell. føres frem m. foderne i fodboldspil. *TelefB.1921/22.3889.* billedt. (jf. I. Bold 2 slutn.): jeg havde .. frelst mit lille Barn fra at blive Fodboldt for onde Menneskers Spark. *KBirk & JKure.IngridKlo.(1907).32.* † have slugt en fodbold, (vulg.) være synligt frugt-sommelig. 2) spil ml. to partier, hvorunder det gælder om v. hj. af foderne at føre bolden frem mod (og ind i) fjendens maal. *Cawling.A.I.204.* i Fodbold gælder det .. om at bruge Benene. *Dannebrog.14/15.1906.1.sp.5.* *Gymn.II.76.* det er rimeligt, at Peter Larsen i vore Dage vilde have fundet .. Fornøjelse ved at springe over Træhesten og spille Fodbold. *HBegtr.DF.II.43.* † her til: **Fodbold-kamp**, **-spil**, **-spiller**, **-stævne**, **-støve** oft. ssgr. **-bolt**, en. (sj.; til I. Bolt 5; jf. -bøje). 2 Fodbolter og en Haandbolt, til dermed at belægge farlige Forbrydere iblandt Slaverne. *MR.1833.24.* **-bred**, en. se Fodsbred. **-bremse**, en. (især faql.) bremse, der betjenes m. foden. **-bro**, en. (l. br.) gangbro. *Dann.Havebr.312.* *Larsen.* **-bræt**, et. 1) bræt til at stemme foderne imod (fx. paa kuskesædet, i fodenden af en seng olgn.) ell. sætte foderne paa (fx. paa skoleborde, kirkebænke, teaterstole). *Moth.F265.* *VSO.* *OrdbS.* † (snekk.) bræt, som anbringes langs gulvet op ad muren for at beskytte denne mod stød og slag. *Gnudzsm.Husb.244.* *OrdbS.* jf.: Udskaeringen i Midten af Fodbrædet for Opnpladser eller Kaminer. *Arbejdslen.33.* 2) [2] (l. br.) af en Kiste laves der et Skab, idet den anbringes paa Ben og faar et Fodbrædt under sig. *VortHj.IV2.35.* **-bækken**, et. (nu næppe br.) bækken til fodbad. *Moth.F265.* *VSO.* *MO.* **-bøje**, en. (sj.) bøjle til at spænde om en fanges fod; fjeder (II). (kongen) beføl dem at spænde ham i Jern og tunge Fodboier. *Oehl.VS.32.* **-dannelsen**, part. adj. [2.6] (bot.) om fodribbet blad m. indsnit, der gaar i retning af de opadgaende ribber. *Træarter.(1799).* 315. *Drejer.BotTerm.36.* **-delt**, part. adj. [2.6] (bot.) om blad: som er fodribbet og m. dybe indskæringer. *Warm.Bot.695.* † **-dyb**, adj. [4] en fod dyb. (han) vrikkede sin Spade foddyt ned i den bævreng Grund. *Aakj.VF.170.* **fode**, v. [fo'ðə]-ede. (ænyd. d. s., sv. fota; jf. ty. fussen; til *Fod*) 1) (dial.) rest.: bevæge foden. fode sig frem, gaar langsomt, m. besvær („fod for fod“). *D&H.* † fod dig, udraab til en hest ell. ko, der skal løfte ell. flytte foden. *MO.* *Feilb.(u. 2.fod).* *OrdbS.* ogs. fod, fot oft. former, se *Feilb.I.328* (u. 2. fod). *IV.158.* sml. II. fods. 2) (nu næppe br.) finde fast underlag ell. støtte for foden; faa fodfæste. En fast Grund at fode paa. *Rothe.(MO.).* (sejleren) kunde give mangfoldige dulige Søfarende Dæk at fode paa. *Politievennen.1799/1800.1434.* *VSO.* *De har paa Ærens Trappe neppe fodet, | Før

baglænds strax de styrte ned paa Ho'det. *PalM.VIII.102.*

Fode-, i ssg. ['fo'dø-] (*egl. gen. ent. ell. flt. af Fod, oldn. fótar, fóta, fa. i fótarsár, saar paa foden. fótafesti, fodfæste; jf. Fod-, Fods-*) til Fod 1. -**fald**, et. se Fodfald. -**fjed**, et. (*ogs. Fod-. Thaar.ES.460.*) (*for-æld.*) skridt; fjed. *de Stierne klare (*skal*) | Oplyse Eders gang, ved hvert et Fode-fied. *Schandrup.X4v.* *(*hendes*) Gang af-passet var, saa hvert et Fode-Fied | Udtrykket Orden og Methodisk Zirlighed. *Holb.MpS.266. overf.:* ved min Faders Aske, hverken min Daatter eller jeg skal vige et Fodefied fra vores Landsbyeskik. *Biehl.DQ.III.42.* i ens fodefjed, i ens fodspor. *Man siger, at Dig følger | Kun Kors og Kummer med, | Og at man gaer i Bølger, | I Dine Fode-Fjed. *Kingo.43. smst.203.* -**fæste**, et. se Fodfæste. **U-let**, adj. (*sj.*) let til fods (*jf. fodlet*). *TroelsL.XI.133.* -**maal**, et. se Fodmaal.

Fod-ende, en. den nederste ende ell. del af en seng, divan olgn. (*mods. Hovedgærdet; jf. Fod 2.9; sml. Benende*). *Levin.* Midt i det store Værelse stod en Chaiselong .. med et Stykke Voxdug over Fodenden. *Gjel.R.14.* (*hun*) stillede sig hen ved Sengens Fodende. *Pont.LP.VIII.32. AndNx.DB.47.* || (*sj.*) om den nederste (o: længst fra værtens plads liggende) bordende. De fandt det .. morsomt at have ham med hans Vaner siddende for Fodenden af deres Bord. *Bergstedt.A.87.*

I. Foder, et ell. (*kun jy.*) en (*Blich.D. I.81. Bolsen.Farvebog.(1858).120. Feilb.*) [fo'r, fo'dør] för eller föder. *Høysg.AG.37.* (*ogs. skrevet Fote(r). DL.1—24—23. Holb.DH.III.264. Winth.X.149. Schand.F.239.*) *flt. (i bet. 1.2 og 3) d. s. (glæd. fodhær (Glæd Bib.90.562), foor (Brandt.RD.I.214.II.41), æda. i ssg. fothærhus, oldn. fōðr, eng. fodder, ty. futter; vistnok best. m. føde)*

1) føde, som gives dyr, især husdyr. 1.) han gav Straa og Foder til Kamelerne. *IMos.24.32.* Om en Hest icke gider ædet Foer. *HesteL.(1703).A8r.* Svagheder (*hos kvæget*), som ere enten samlede af forderved Foer eller andre Aarsager. *Holb. Qvægs.391. Ew.(1914).IV.353.* *Han satte sin Ganger i Stald til Foer. *Winth.X.149. LandbO.II.116.* || gaa fra foderet, (*især landbr., jf. dog u. bet. 2 slutn.*) tabe lysten til at æde (*p. gr. af sygdom olgn.*). De fleste Hvalpe ere graadige. Under Opvæksten sker det dog ikke sjældent, at de gaa fra Foderet. *VigMøll.HJ.42. Hjemmet.1907.390.sp.1.* den alm. Arbejdshest .. gaar (*sjældent*) fra Foderet. *LandbO.II.144.* sætte (*en hest osv.*) paa foder hos en olgn., anbringe (*en hest osv.*) til opfodring hos en. Ønsker De, at jeg skal ride Hans og holde den i Øvelse, saa giv mig den blot paa Foder i nogen Tid. *HFEw.JF.II.80. D&H.* || spec. om straa af korn; halm. hvis nogen Indførsel skeer, enten i Utor-

sket Korn, Høe, eller Foer, da maa dog Foeringen ej fra Bondens Bolig bortførís, men den skal paa Stædet fortæris. *DL. 1—24—23. LEff.1810.99. nu næppe br. undt. i forb. staa for foderet, (dial.) forestaa tærskningen. Kværnd. 1.2) maaltid ell. portion af føde til husdyr; saa meget, som der gives ad gangen: gift. unge Nød skulle rygtes saaledes, at de hver Døgn faaer tre Foeder Høe og Halm. *Oecon.H.(1784). II.72. Heib.Poet.II.31.* giv Duerne et Foder Ærter. *CBernh.XI.24.* (*arbejdshesten faar*) 2 à 3 smaa Foder i Middagsstunden. *Landm.B.II.217.**

2) (*dagl. nu især spøg.*) maad ell. maaltid for mennesker. *Moth.F268.* *en Mave, | Der nøies ei med Snak og Ord; | Men vil til rette Tid ha' det fornødne Foer. *Chr.Borup. PM.33.* Præsten er nok farlig simpel .. Han kan ikke tygge sit Fo'er mere. *Schand. TF.II.376.* *Der sad da også som oftest en stor | Forsamling omkring hendes Aftensbord; | Journalister, Forfattere, Kunstnere | hented sig her et För. *Blaum.AH. 218.* || han kan nok (*for*)tære ell. skære (*Gadeordb.*) sit foder olgn., (*dagl.*) han spiser meget. *Moth.F268.* *Mars ogsaa som en Mand | Fortære kan sit Foer. *Wess.66.* Børn .. kunne nok tære deres Foder. *HCand.VII.190.* || gaa fra foderet (*se u. bet. 1.1*). *Schand.F.236.* jeg ser at I ikke rent er gaet fra Foderet i disse svære Tider. *Drachm.VD.20.*

3) (*fagl.*) portion af et stof, der tilsettes andre stoffer under tilberedelsesprocesser (*i forebyggende olgn. øjemed*). (*farv., foræld.:*) Kyppen staaer 16—24 Timer til den er kommet i Arbejde, saa røres den og gives en Foder Potaske, siden hveranden Foder Kalk og Potaske til den har Høiden af Foderlugten. *Bolsen.Farvebog.(1858).120. Ordbs.*

II. Foder ell. För, et. (*ogs. skrevet Foer*). [fo'r; kunstlet, l.br.: fo'dør] för eller föder. *Høysg.AG.37.* uden flt. (*jf. dog Benfoder*). (*ænyd. d. s. i bet.: pelsværksskind, pamel, federal, oldn. fōðr; fra mnt. voder (ty. futter), jf. got. fodr, (sværd)skede; ordet er fra germansk gaet over i de romanske sprog, jf. mlst. fodrum, fotrum, ital. fodero, foder (i klæder), skede, fr. fourrure, pels(værk); sml. Federal*) 1) (*nu kun i ssg. som Flaskefoder; sml. Benfoder, Kamfoder*) hylster, som omslutter en ting; federal. *Moth.F268. VSO. MO. 2)* (*fagl.*) fast legeme, der udvendig omslutter ell. indvendig beklæder en anden genstand. Jærnplade alene fortæres her (o: som skorsten over kuppelovn) alt for hurtigt, man maa derfor give den et Foder af Murværk. *Wagn.Tekn. 97. Sal.VIII.405.* 3) betræk ell. beklædning paa den indvendige side af et klædningsstykke (*jf. Dræt 3.2*). *Moth.F268.* en sort Fløvels Muffe med Hermelins Foder. *Adr.9/1762.sp.16.* *Af Bjørnens Pels var Huens Foer, | Af Ulvens hans Tor-

nister. *Winth. IV. 59.* Dette, at Interessen for det sjælelige er i Overmagt, føles navnlig ejendommeligt i (*Stuckenbergs*) Prosa, der ofte ligner en Frakke, hvor Foret er det kostbareste. *HarNiels. ML. 126. 4)* (nu kun i ssg. Foderværk, jf. -skind; sml. Bugfoder) tilberedt skind af dyr; pelsværk. *Moth. F268.*

Foder-, i ssgr. (ogs. **Fo(e)r-**). 1) [fo'ðær-; ogs. fo'r-] (hvor intet andet bemærkes) til I. Foder 1; af de mange ssgr. er udeladt Foder-aar, -analyse, -art, -avl, -bakke, -brug, -bræt, -dyrkning (*Olufs. Landoecon. 407. Sal. VI. 756*), -glas, -halm, -kammer, -kurv, -mangel, -plads, -tid ofst. samt en del (især landbr.) ord, der betegner planter, der dyrkes som føde for husdyr, fx. -boghvede, -bønne, -græs, -havre, -kartoffel, -kællingetand, -lucerne, -sneglebæg, -sukkerroe, -ært. 2) [fo'r-; ogs. fo'ðær-] til II. Foder.

Federal ell. **Futtermal**, et. [foðe'ra:l, fud'e'ra:l] futtermal. *Høysg. AG. 40. ft. -er.* (jf. ænyd. sølv-futtermal (*Kalk. V. 1040*), sv. fodral; laant fra ty. futtermal, af mlat. fo'trale, afl. af mlat. fo'trum, se II. Foder) hylster til at opbevare letbeskadelige ting i; „hus“; etui. Knegtens pistoler henger paa hans højre laar udj et, der til giort, fouteral. *JJuel. 427.* *hun sig .. bilte ind, | At hun var giort af Glas, et Federal lod giøre. *Holb. Paars. 142.* Paa Kiøbenhavns Politiekammer er opleveret et Sølv Lommeuhr i sort Futtermal. *Adr. 1/1762. sp. 16.* Alle disse Piber (i orgelet) med deres Tilbehør ere forenede sammen i et Huus eller Futtermal, som bestaaer af flere Etager. *Hallager. 135.* Han lukkede ikke engang Futtermalet op, som indeholdt Gulmedaljen med Kongens Billed. *Brandes. VI. 362.* *hver Kartoffelmark i Sandet | var en Stump af Danmarks Rige, | som vi løb fra — som befalet, | Dannebrog i Fudermal. *Rord. G.K. 15.* || (nu næppe br.) om kræmmerhus. Han befaler mig at skrive en Historie, som .. vil komme til at dandse i Urte-boderne, og tiene til Fudermal for Peber og Rosiner. *Overs. af Holb. Levned. I.* || ☉ billedl. Legemet er .. andet, end et simpelt Federal (o: for sjælen). *Holb. Hh. II. 478.* *PAHeib. Sk. III. 102.* *Handsker, danske, franske, | Din Haand til Futtermal. *Winth. XI. 43.* Min Søn er det fuldstændigste Futtermal til en Kunstner! *Goldschm. Hjl. I. 106.* *Og alle Fugle sjunge | Og røre deres Tunge, | Saasnat som Lærken gir Signal | Af Næbbets Futtermal. *Boisens Viser. 324.* (spøg., sj.) om et fængsel: *Det Fouteral ved Gammeltorv .. | Hvori Kreditens Dyrkere maae giøre Bod. *Chr. Borup. P.M. 145.* smst. 127. **Federal-mager**, en. (l. br.) *VSO. MinT. B. 1903. 242.*

Foderas(e), se Fourage.

Foder-baas, en. (landbr.) rum ell. baas i en stald, hvor foderet opbevares ell. hvor fodringen foregaar. *Moth. F268. MO.*

Feilb. -bede, en. ☿ en slags bede (II), der bruges som kreaturfoder: runkelroe, *Beta vulgaris campestris. Landm. B. III. 120.* *Rostr. Flora. I. 138.* **-blik**, et. [II.2] [fudær-] (fra ty. futterblech) ☉ om det tyndeste blik, der bruges til værkstedsarbejde. *VareL. (1807). I. 108.* Futterblik. *OrdbS. -bolle*, en. (især vet.) bolle af den tyggede næring, saaledes som den dannes i munden lige før synkningen (sml. II. Bolle 3). *Landm. B. II. 79.* *Frem. DN. 650.* **-dug**, en. [II.3] (nu næppe br.) tøj, der bruges som foder. *Moth. F268. MO.* **-enhed**, en. (landbr.) enhed (2.4) til beregning af forskelligartede fodermidlers nytte- ell. produktionsværdi. *Landb. II. 117.* † **-fæ**, et. staldfodret kvæg. *Moth. F268. VSO.* **-gang**, en. (landbr.) gang langs med krybberne i en kostald. *Schand. BS. 67. Stuck. III. 267. Landb. O. III. 212.* † **-gæld**, en. betaling, der ydes for opfodring af kvæg hos en (jf. -løn). *Moth. F268. VSO. MO.* **-hest**, en. især ☿ om militærhest, som sættes paa foder hos private. *Sal. VIII. 318.* **-kage**, en. (især dial. og i ft.) om foderstoffer i kageform (olie-, jordan-, soyakager osv.). *JTusch. 290.* **-karl**, en. (nu l. br.) karl, som besørger kreaturerens fodring. *PAHeib. Sk. II. 7. jf. MO.* **-kasse**, en. (landbr.) kasse til opbevaring af foder (jf. -kiste). *Landm. B. III. 362. Dag Nyh. 16/1910. 2. sp. 3.* **-kiste**, en. (landbr.) kiste, hvori foderet opbevares i stalden (jf. -kasse). *Moth. F269. PAHeib. Sk. II. 85. Drachm. UB. 103.* || (dial.) om rummet ml. underkæbens grene hos en hest. Hesten har en Knude i Foderkisten. *Kværnd. ☉ -knap*, adj. om tid (aar) olgn.: fattig paa foder. et foderknap Aar. *Thyreg. BB. II. 252. Frem. DN. 283.* **-knægt**, en. person, som fodrer og passer heste i stutierier, store stalde olgn. *Moth. F269. VSO. Kgl. Foderknægt (N. N.). Berl. Tid. 18/1922. Aft. 7. sp. 4.* **-koger**, en. (landbr.) kogeapparat, hvori rodfrugter, kartofler olgn. koges for at benyttes til foder. *Landb. O. II. 119.* **-kop**, en. (landbr.) lille halmkurv, hvori hakkelse og havre sættes for hestene (jf. -løb). *Aakj. P.A. Feilb. -korn*, et. (landbr.) korn, der anvendes som foder. (*Kalk. V. 262*). *Landb. O. III. 199.* **-kvæg**, et. (landbr.) kvæg, som staldfodres. *MO. Larsen.* † **-leje**, en. 1) d. s. s. -gæld. *Moth. F269. VSO. MO. 2)* penge, som en bonde betalte i st. f. fodernød. *Moth. F269. VSO.* **-liv**, et. [II.3] (fagl., l. br.) fo(de)ret til et (kjole)liv; livfo(de)r. Lise skal sye Kjolen .. hun var saa ivrig at hun tog Maal og begyndte paa Foerlivet førend Toiet var kjøbt. *Ungd. Gl. I. 113.* **-lo**, en. (landbr.) rum i ell. ved en stald, hvor foderet opbevares. *Moth. F269. Ploug. I. 333. Landb. O. II. 122.* **-loft**, et. (landbr.) loft, hvor foderet opbevares. *MO. Landb. O. II. 122.* **-lyng**, en. ☿ klokkel yng, Erica Tetralix L. *JTusch. 82. Nat. Tid. 17/1906. M. 3. sp. 4.* **-lærred**, et. [II.3] (fagl.) lærred, der anvendes til fo(de)r. *VSO. MR. 1825. 119. Hage. *701.* **-løb**, en. (landbr.) d. s. s. -kop. *VSO. Feilb. -løn, en. (især jur.)*

betaling for foder; betaling for opfodring af husdyr (jf. -gæld, -penge). (ejeren til fundet kvæg skal) betale Hitteløn og Foerløn og Omkostning. DL.5—9—4. Baden. Jur.O.I.161. LovL.II.1156. **-mark**, en. (landbr.) mark, som er tilsaet m. sommerstaldfoder, bestemt til at høstes og opfodres i grøn tilstand. Sal.VI.758. **-marsk**, en. (foræld.) kongelig embedsmand m. forsk. forretninger, fx. overopsyn m. foderbeholdningen, staldvæsnet, hofbetjentene m. m. (jf. Staldmester). Moth.F269. Fodermarsken Oluf .. Sparre. Allen.I.297. Sal.²VIII.318. **-marskal(k)**, en. (foræld.) d. s. Moth.F269. Luxd.Dagb.I.128. VSO. **-mel**, et. (landbr.) findelt planteaaffald olgn., der anvendes som foder. LandbO.II.122. **-mester**, en. (landbr.) person, der fodrer og passer husdyr (heste: MO.; bier: Frem.DN.650) olgn.; nu især: mand (ofte baade m. teoretisk og praktisk uddannelse), der fodrer kvæget, opdrætter kalve, forestaar malkningen og passer svinene (som standsbetegnelse nu foretrukket for Røgter). LandmB.III.407. LandbO.II.166. Zak Niels.(Tilsk.1917.II.244). **-middel**, et. (landbr.) stof, der indeholder tilgængelig næring for husdyrene; foderstof. MR.1848.15. LandmB.II.92. LandbO.II.122. **-nød**, et. (foræld.) stykke kvæg, som fæsteren var forpligtet til at holde paa foder vinteren over for herremanden; ogs. om selve forpligtelsen ell. den dermed forbundne udgift. Moth.F269. Danm.RigHist.II.630. || † (nedset.) om person, som lader sig føde ell. underholde af andre. Moth.F269. **-penge**, pl. (især landbr.) d. s. s. -løn. smst. LovNr.9²/s1872. §6. JakKnu.S.184. Feilb. **-plante**, en. (især landbr.) plante, der anvendes som foder for husdyrene (jf. -urt, -vækst). LandmB.II.75. MentzO.Pl.202. **-pose**, en. (især landbr.) pose m. foder i, som bindes under hestens mule; mulepose; ogs. d. s. s. -sæk. VSO. MR. 1820.7. Etlar.GH.II.7. Tolderl.F.III.65. **-skaffer**, en. (dial.) person, der forestaar fodringen. MO. Feilb.IV.151. || spec. om hoveddriveren ved studedrifter, der rejste i forvejen og sørgede for foder. sa.BL.156. **-skind**, et. [II.4] (nu næppe br.) pelsværk. *Af Zohler faaes det Foder-Skind, | Hvori de Store svøbes ind. Abc.16. (jf. Oehl.SH.27). sml.: en .. Mand, med en rød Foderskindshue paa Hovedet. Hauch.I.5. **-smør**, et. (landbr.) smør, hvortil mælken er taget fra (stald)fodrede koer (mods. Græssmør). Landm B.II.117. **-stand**, en. 1) (især landbr.) et husdyrs ernæringsstilstand. Koer og Heste struttede af god Foderstand. EBrand.UB. 214. (koen) var i daarlig Foderstand. And Nz.DM.181. sætte Hesten i god Foderstand. LandbO.II.141. || (spøg.) om mennesker. han er i god foderstand | 2) \ tilstanden ell. forholdene m. h. t. foderet. Det var et daarligt Aar, Foderstanden var slet, og han havde i Grunden aldrig haft Raad til at holde saa god en Hest. Gjæl.R.115. 1. **-stof**, et. (især landbr.) d. s. s. -middel. LandmB.II.101.

Klid og andre findelte Foderstoffer. Bek. ^{15/10}1898.II.2.b. jf. Wied.TK.161. || hertil: Foderstof-forening, -forretning, -handel, -marked ofl. II. **-stof**, et. [II.3] (især †) stof, der især bruges til fo(de)r i klæder. et gammelt en gros Hus i Klædevarer og Foerstoffer. BeriTid.²¹/s1922.M.10.sp.5. **-strikke**, en. † reb, som i de beredne hærafdelinger anvendes til sammenbinding af hø- og halm-bundter, naar der fourageres. Sal.²VIII.322. **-stud**, en. (landbr.) stud, som fedes paa stald om vinteren for saa at sættes paa græs næste sommer (jf. Staldstud). Moth.F269. Adr.²/s1762.sp.13. LandbO.II.138. **-sæk**, en. (især dial.) sæk, hvori foderet til hesten(e) medbringes paa køre- ell. rideture (jf. -pose). Moth.F269. Blich.IV.440. Sv Grundtv.F.Æ. I.226. Feilb. I. † **-trang**, en. (l. br.) mangel paa foder. Moth.F269. Almuen, hvis Heste for det meste i Foertrangen vare ødelagte. MR.1743.853. Zeltitz.BS.17. *Brødmangel er vel tung, meer tung dog Fodertrang. Rein.I.29. II. † **-trang**, adj. d. s. s. -knap. Et fodertrangt Aar. Olufs.(MO.). \ **-tægt**, en. plyndringstog efter foder. (nogle ryttere) havde vovet sig langt ud paa Foer-Tægt. Grundtv.Saxo.III.228. **-urt**, en. (især landbr.) d. s. s. -plante (jf. -vækst). Olufs.NyOec.I.71. MentzO.Pl.207. **-vikke**, en. † en slags vikke, der dyrkes som foderplante, *Vicia sativa* L. VSO. LandmB.III. 141. Rostr.Flora.I.238. **-vogn**, en. (landbr.) lille vogn ell. bår, hvori foderet køres til baasene. Skjoldb.G.44. LandbO.III.212. **-vækst**, en. (nu l. br.) d. s. s. -plante (jf. -urt). Olufs.(MO.). S&B. **-værk**, et. [II.4] ft. (sj.) -er ell. † -e (Stange.Chr.IV.478). (nu især †) pelsværk. De jage og skyde .. biørne og ulve, hvoraf de bringe meget foorverk til veje. Holb.DNB.26. De fornemmeste og prægtigste Foerværker ere Sobel og Hermelin. Hallager.80. Dette Dyr kaldes en Odder .. det giver et fagert Foerværk. Hauch.V.126. hun puttede sig ned i sit forværk, og så kørte de atter. NMøll.H.82. billedl.: *Ved en snehvid Barm jeg laa, | og Natten slog sit Foerværk blødt ud over | min Nakke. Drachm.GG.97. Troels L.BS.II.57. || gen. fo(de)rværks brugt som adj. ell. 1. led af ssgr.: (lavet) af pelsværk. den Foerværkskaabe. Ing.LB.IV.181. *Den plumpe Bjørn Du (s: naturen) knapper selv en Foerværkspos om Livet. Kaalund. 91. en Tjener havde hængt en Foerværks Kappe over hans Hofdragt. Etlar.GH.I.83. billedl.: *De sidste Ellekroners Graa | drager en Foerværksbrøm langs Markens Silketæppe. Jørg.St.55. **-vært**, en. (især †) person, som har en foderhest paa foder. MR. 1852.296. Tjenesteregl.14.

Fode-saal, en. se Fodsaal.

-fodet, adj. (af Fod; jf. -foddet) som sidste led af ssgr. [-fo'ðæt], især til Fod 1, fx. bar-, brun-, plat-, ømfodet ofl. || smst. m. num.: en-, to-, trefodet osv., som har een, to, tre osv. fødder; spec. (til Fod 6; metr.)

om vers: som indeholder to, tre, fire osv. verse-fodder. *Recke. Verslære. 25. Mikkels. Sprog. 18. 135.* Den femfodede Jambe er bleven vor Alexandriner. *Brandes. XIII. 382.*

Fode-trin, -tvæt, -vending, se Fod-trin, -tvæt, -vending.

Fod-fald, et. (ogs. Fodefald, se *ndf.;* *jf. falde en til fode u. Fod 1.5. 1*) (W, høj-tid.) det at kaste sig ell. knæle ned foran en

(som tegn paa ydmygelse, stor ærbødighed, tilbedelse oln.). *Jeg dagligdags vil gjøre |

Et Hjertens Fode-Fald. *Kingo. 292.* *See, hun er neppe voxen til, | Før hun og,

ligeledes | Som hendes gode Moder, vil |

Med Fodefald tilbedes. *Falst. 15.* *han er Prins, det bør i mindes, | og forlanger

Fodefald. *Blaum. Manddom. (1900). 110.* Fod-fald: *Moth. F265.* saa gik hun paa sin Fod

til Majestæten, som gjæstede Aars, og

gjorde Fodfald og udvirkede Naade og

Miskundhed. *Goldschm. VIII. 323. J. Lange. BM. 152. 2* (l. br.) bedesommel (i en katolsk kirke). han saa hende knælende paa

Fodfaldet. *Emil Rasm. A. 98. -faldende,*

part. adj. (nu næppe br.) om person: som

gør et fodfald (1). *vAph. (1764).* VSO. **-fan-**

terist, en. (soldat.) omdannelse af Infanterist

(*jf. -soldat.*) *Dania. III. 75. W. -fast,*

adj. (l. br.) som er fast paa foden (jf. -sik-

ker samt fast i foden u. Fod 1.1). *Jeg

ønsker jer fodfaste, rappe Heste. *VØster-*

berg. M. 109. overf.: (biskop Fog) godkendte

Orden og Ligevægt; men samtidig næ-

rede han . . en hemmelig Sympati for de

omvæltende Bevægelser. Han var altid

fast på Foden, men fodfast i den Grad at

han kunde tillade sig dristige Spring. *Rørd. TB. 29.* retlinede og pligtopfyldende, ba-

stante og fodfaste Mænd var de. *ChKjerulff. GU. 59. -finger, en.* (< MO.; især spøg.)

taa. Du gaar jo . . ind til Bens og falder

over dine egne Fodfinger. *Schand. BS. 291.*

*din Fod, den spæde, | min Mund berørte |

med Morgenkys: | Fodfinger bløde . . |

henrykt jeg talte dem | alle ti. *Drachm. VS. 73.* "Hvad er Fodfinger for noget?" "Det

er det poetiske . . Udtryk for det prosaiske

Ord Tær." *AndNæ. M. 205. -fjed, et. se Fode-*

fjed. **-flade, en.** d. s. s. -blad 1 (*jf. -saal*). *Schand. BS. 26. -fliget, adj.* [2.6] (bot.) om

blad: som er fodribbet og fliget. *Drejer. Bot Term. 36. Warm. Bot. 695. -folk, et.* (i ent. m. koll. bet.; i flt. nu l. br.) 1) † fodgænger.

Kilden, hvor hen reyse saa vel Ryttere

som Fodfolk med Spand, Krucker og

Bouteiller. *Holb. KR. Intern. 2* (personer af

den) vaabenart, der omfatter de til fods tjene-

nde soldater; infanteri; infanterister (som

officiel betegnelse især brugt efter Lov ⁹ 1867).

DL. 6—4—4. der faldt af Israel tre-

dive tusinde Fodfolk. *1Sam. 4.10. Holb. UI. 6. Mall. Sg. H. 148.* Der var en Beskedenhed

udbredt over Soldaterne, især Fodfolket,

hver udpedede selv de Tapreste af Kam-

meraterne. *HCAnd. XII. 320. MR. 1855. 217.*

Rytterkampen tog . . Vejret fra Fodfolket.

JOltr. SD. III. 103. || † komme under fod-

folket, blive traadt ned i en trængsel; overf.:

gaa til grunde. *Moth. F265. VSO. || hertil*

✕: Fodfolks-regiment, -spade (kort spade,

hørende til fodfolkets udrustning), -værk

(værk, bestemt til kun at forsvares af fod-

folk. *MilTidsskr. 1904. 394*) ojl. **-form, en.**

spec.: [2.1] ✕ den nederste del af formen til

en kanon. *MilTekn. O. 76. -fri, adj.* (< MO.;

jf. ty. fussfrei) om kjole: kort, saa at fæd-

nes frie bevægelser ikke hindres. (han) kon-

verserede en fregnet syttenaarig i fod-

fri Kjole. *Bang. S. 103. Cyclehb. 56.* Hun er

voxen af Skikkelse, men har fodfri Kjole.

Baud. S. 47. I. -fæste, et. (nu sj. Fodfæste.

Drachm. DM. 57. sa. M. 17. poet., sj.: Fod-

fæst. sa. *DM. 116.*) 1) [1] det at anbringe sin

fod fast ell. sikkert et sted; ogs. sted, hvor

man kan anbringe foden ell. staa fast (*jf.*

fæste fod u. Fod 1.4). *Moth. F265.* trium-

pherende svang (jeg) mig op paa det sidste

Fodfæste. *Bagges. DV. IX. 283.* de dristigste

Bjergstigere maae i Isen hugge sig Trin

til Fodfæste. *HCAnd. VII. 195.* han vaklede

i sit usikre Fodfæste (o: paa skøjter). *JP*

Jac. II. 231. Den Gren, hvorpaa han havde

søgt Fodfæste, knækkede, og Drengen

styrtede til Jorden. *Pont. LP. VII. 269.* (l.

br.) om ting: (huset) har fastere Fodfæste,

end det seer ud til, og Stormens Magt

knækkes udenfor. *Bogan. I. 111. || ofte bil-*

ledd.: fast ell. sikkert grundlag ell. stilling;

fast fod. Den præstelige Virksomhed har

sit Fodfæste i Ordet. *HNClaus. Præstefr. 15.*

jeg staaer i gammel Tid og kan ikke faae

ret Fodfæste i den nye. *HCAnd. VIII. 206.*

Som de andre (emigrantforfattere) tager

(*Fru de Staël*) Fodfæste i Rousseau. *Brandes. IV. 190.* Raffles . . gennemførte sin

Mission, Englands Fodfæste i Bagindien. *JV*

Jens. O. M. 19. Nord for Limfjorden synes

(karpen) aldrig ret at have faaet Fodfæ-

ste. *BMøll. DyL. III. 139.* Samdrægtighedens

Aand vandt bedre Fodfæste i det danske

Folk. *Dannebrog. 1°/11. 1907. 1. sp. 6. 2* (sj.) fæste

ell. støtte, hvori noget anbringes; fod (2.1).

Hun tager Korset paa Bordet ud af Fod-

fæstet. *Oehl. D. 130. II. -fæste, v.* (ænyd.

d. s.; *jf. -fæstning; nu næppe br.*) d. s. s.

fæste fod (se u. Fod 1.4). *Betroe mig

Fuldmagt til at underhandle . . | Om Deel

i Riget, som de bød Jer før. | Fodfæstet

(*Boye. PS. II. 41:* Staaer Foden fast) først,

kan Skjebnen vel Jer unde | Engang at

sætte Fod paa deres Hals. [*Boye*]. *Svend*

Grathe. (1825). 46. † -fæstning, en. d. s. s.

I. -fæste 1. *JJuel. 159. VSO. -fodsel, en.*

(med.) fodsel, hvorved fosterets fodder (ell.

ene fod) først viser sig (*jf. -stilling*). *Panum.*

215. -gang, en. (ogs. Fods-. *ThomLa. AH.*

165. Saaby. 7.) (især dial.) om en hests gang

(mods. Galop, Trav osv.); skridtgang. Veien

var saa steenet . . at Hestene . . ikke kunde

gaae uden Fodgang. *Bagges. L. I. 321.* mit

Åsen vilde kun frem i Fodgang. *HCAnd.*

IX. 365. Hesten bærer mig umærkelig og

let i Fodgang henad den jævne (vej). *CK Molb.Span.138. m. h. t. kørsel:* Trængselen derude syntes endnu større, end om Formiddagen, vi kunde kun kjøre i Fodgang. *HCAnd.I.176.* Det er altid rigtigst . . at lade (hesten) begynde smaat. Er det tunge Læs, der skal trækkes, da er Fodgang det sædvanlige; er det med et let Køretøj, man skal af Sted, maa man begynde med en „Luntetrav“. *Landm.B.II.221. Feilb. || m. h. t. mennesker.* Han kom gaaende i rask Fodgang. *Kværnd. -garde, en. ☒ garde, der tjener til fods (mods. Hestgarde). Politivennen. 1801.2668. VSO. Schack. 93. Fodgarden med de vældige Bjørneskindshuer. Schand.O.I.34. -garder, en. (nu l. br.) soldat af fodgarden.* Hun er saa høi som en Fodgarder. *VSO. CBruum.Kbh.III.383. -gardist, en. (l. br.) d. s. smst.385. jf.: et Fodgardistregiment. BMünter.E.I.131. -gendarm, en. (l. br.) gendarm til fods. MR.1841.161. AndNz.S.156. -gigt, en. (nydann. som overs. af Podagra); „et finere, formiddende Udtryk.“ *Levin.; jf. -værk; l. br.) Meyer. 622 (u. Podagrast).* (han) beklagede meget, at han, formedelst Fodgigt, ikke kunde komme til Kongen. *Oversk.L.458. AndNz.DM.IV.162. Sal. 2 VIII.323. -gled, et. (sj.) det at foden glider, saa at man falder.* Hvor let kan ikke en Svingel, et Fodgled eller en Ruus om Nat-ten drage en Fodgænger . . ned i Strøm-men. *Politivennen.1798/99.16. -glas, et. [2.1] (fagl.) drikkeglas, som er forsynet m. (stilk og fod. OrdbS. † -grund, en. fast grund at staa paa; basis. overf.: Den Sikkerhed og Tvangløshed, der for lidt mere Liv, Aand og Følelse vilde være en ypperlig Fodgrund. Bagges.(MO.). -gænger, en. (ænyd. fodgænger(e), -gænger, glda. fothgænger(e); efter mnt. vøtgænger, jf. ty. fussgænger) 1) person, der gaar til fods. Naar du løb med Fodgængere, og de gjorde dig træt: hvorledes vil du da kunne kappes med Heste? *Jer.12.5. Holb.HP.II.9.* han er en god Fodgænger. *PAHeib.Sk.III.266. Gymn.(1828).14. Bogan.II.156. jf.: *Slejp-ner, du lette | Fodgænger paa Hav. Grundtv. PS.V.167. || † d. s. s. -soldat.* Det Folk som Johan Rantzow bragte over til Skaane be-løb sig ikke meere end til 1000 Fodgæn-gere og 300 Ryttere. *Holb.DH.II.203. sa. DNB.375.* Stor . . var Keiserens Ridder-Skare, men dog var Fodgængernes Antal endda langt større. *Grundtv.Snorre.I.214. 2) † bonde i skakspil. Spillebog.(1786).188. -gængerinde, en. (sj.) kvindeligt fod-gænger(1). Blich.IV.146. -gængerske, en. (sj.) d. s. Rahb.E.I.88. -garde, et. (l. br.) fodene af en seng olgn. (mods. Hovedgærde; 60 jf. Fod 2.9). MO. 1 (u. Gierde). han sad og hulkede ved Fodgærdet af hendes Seng. *Etlar.X.207. LBruum.SK.19.* han . . fejede med en Armbevægelse Gardinerne ned til Fodgærdet. *GyrLemche.D.44. -hakke, en. (fagl.) en slags hakke, der minder om****

en spade. *Landm.B.I.314. -hammer, en. (foræld., fagl.) hammer, der bevægedes ved, at man traadte paa en bæjle omkring ambolt-stokken. OrdbS. -hilde, en. (landbr.) hilde til at sætte paa foden af kreaturer. Feilb. SjøllBond.SI. -hugge, v. (efter oldn. fõt-hoggva; sj.) afhugge (ens) fadder. to andre mænd blev dræbte . . og to fodhuggede. *KKåhund.SS.I.318. -hviler, en. (fagl.) indretning til at hvile ell. støtte fadderne paa, især paa en motorcykel. Pol. 1/15 1922.12.sp.3. || (foræld.) indretning paa forgasten af en cykel til at hvile fadderne paa ned ad bakke. Cyclehb.37. -hær, en. (sj.) (hær af) fodfolk; infanteri. Blich.(1846).IV.67. -høj, adj. [4] Sneen laa fodhøj. *TroelsL.VII.152.* Vognene stak i det fodhøje Mudder. *Bang.T.183.* et fodhøjt, juvelbesat Sølvskrin. *Pont. LP.II.84.***

-fodig, adj., kun som sidste led i ssgr. (jf. ty. -füssig; afl. af Fod; nu næppe br.) d. s. s. -fodet. til Fod 2.2: Østsiden (af et dige) vil det i Reglen være nok at give et 3-fodigt Anlæg og en retlinet Side. *Andres.Klitf.285. || (jf. Fodtøne; l. br.) til Fod 4: ♪ (især om orgel) som betegnelse for tonehøiden. to og eenfoddig (alm.: 2 og 1 fods) Stemme (o: 2 ell. 3 oktaver over normalstemmen). MusikL.(1801).83.*

Fodjærn, et. (foræld.) fodlænke; fje-der (1); fodbøjle. vAph.(1759). VSO. MR. 1832.159. Brandes.X.515. || ogs. ☒ d. s. s. -angel. Sal.VI.754. -kiste, en. [2.1] betegnelse for en forældet kistetype, hvis for- og bagside har to lodrette hjørneplanker, som er forlængede under kistebunden og danner kistens fadder, afstivet af vandrette brædder. (Kalk.I.578). *TroelsL.II.146. CAJensen. Danmarks Snedkere.(1911).9. † -klaver, et. pedal (paa klaver ell. orgel). MusikL.(1801).192. -klæde, et. (jf. -tæppe; sj.). (Sakso) optog fra Fodklædet paa Flise-gulvet en liden, siirlig Afskrift af Svend Aagesens Historie. Ing.VS.I.6. smst.58. 201.*

-knægt, en. (foræld.) d. s. s. -soldat. Moth. F265. Slange.ChrIV.184. han blev værvet som gemeen Fod-Knegt. *CPRothe.JN.261. MO. -kold, adj. især om lejlighed olgn.: hold for fadderne (jf. -kulde). i Deres viden-skabelige Lokale, hvor der ved Vintertid er forbandet fodkoldt. Schand.AE.152. (flise-gulvet) var i høj Grad fodkoldt. *TroelsL.III.80. -kreds, en. [2.2] (arkæol.) stensætning omkring foden af en gravhøj olgn. SophMüll.VO.80.105. ☐ -kulde, en. kulde ved gulvet i en lejlighed olgn. (jf. -kold). Thermometrene blev . . anbragt en Tomme over Gulvtæppet for daglig at konstatere Fodkulden. *Bang.GH.41.* Fodkulde . . kan jage Dem ud af den bedste Lejlighed. *K Lars.GV.17. ☐ -kys, et.* At stædes til Fodkys (o: hos paven). *VSO. MO. Sal.VI.765. I. † -lang, en. d. s. s. Fod 4.* Man trækker den høire Fod fra den venstre i lige Linie, en Fodlang, fremad. *Dandsek. (1801).12. II. ☐ -lang, adj. (l. br.) 1) om***

dragt: som naar ned til fødderne; fodsid. De unge Mænd (i renæssancetiden) ophørte at bære den fodlange Overkjortel. *VortHj. II.3.21. 2)* [4] 1 fod lang. *Moth.F.265. Haandgern.483. -lappet*, adj. [2.6] (bot.) om blad: fodribbet og lappet. *Drejer. BotTerm. 36. Warm.Bot.695. -led*, et. sammenføjningen af foden og benet; ankelled. *VSO. Drachm. DD.63. Panum.54. -leje*, et. [2.1] ♂ nederste leje for en staaende aksel, paa hvilket den hviler (jf. -pande samt Terne). *Sal.²VIII.324. -let*, adj. (sj.) d. s. s. fodelet. (*Kalk.V.261*). *HjælpeO. -list(e)*, en. [2.2] (tom.) frem-springende liste nederst paa et fodpanel. Til alt Panel hører en Fodlist indtil 2^{1/2} Bredde. *Arbejdslen.30. -liste: Gnuudtm.Husb.169. -læge*, en. person, der giver sig af med fodpleje. *KPont.Retmsed.III.166. Krak.1916. 670. -lænke*, en. lænke om en fanges fod (jf. -bøje, -jærn). Hvo der hasteligen gaer efter hende, kommer . . som i Fodlænken (*Chr.VI: bolt*); der er til Daarens Tugtelse. *Ords.7.22. Fodlænken slæber efter en udbrudt Slave. HMatthiess.BG.13. -lob*, et. (sport.; nu l. br.) kapløb. Hvert andet Nummer vil blive Cykleløb, hverandet Tovtrækning eller Fodløb, Spydkastning, osv. *Dagbl.^{1/2}1894.3.sp.2. -løber*, en. (sport.; nu l. br.) (kap)løber. *Dannebrog.^{20/2}1910.6. sp.6. -løs*, adj. (især ♂) de fodløse Søpølser. *BovP.III.396. en fodløs Dobbelørt. PBGrandjean.Heraldik.(1919).123. || til Fod 2.:* skaarede Underkopper og fodløse Vinglas. *Schand.TF.I.259. -maal*, et. († Fode-). 1) [1.1] 1.1) ♂ en fods udstrækning (længde). *Enrico* har altid været stolt af at han passede Fodmaal med den nuregerende Pave. *KBrendst.12 Historier fra Italien.(1909).88. 1.2)* (sko.) redskab til at maale fodens længde. *Skomagb.20. Haandv.46. 2)* (nu l. br.) d. s. s. Fod 4. Skal det beregnes efter Fodmaal eller Alenmaal? *VSO. 3)* [6] (*metr.*) 3.1) † d. s. s. Fod 6. Fodemaal eller Stavelsemaal er visse Dele, som en Verslinie afmaales eller afdeles i. *JBaden.Gram.267. Rahb.Stiil. 101. Grundtv.PS.VI.378. 3.2)* (l. br.) inddeling i fødder. *kan man Stavelserne tælle | Og maale dem og veie deres Vægt | Og see, at Versets Fodmaal er correct. *Hrz. D.III.162. Kyrre.HH.84. -maaler*, en. [6] (*nedsæt.*). Latinskolenes Fodmaalere (o: pedantiske metrikere), der paa deres Krybe-Krage til Parnasset . . drev allehaande Spøgeri med „Fuglen Phenix.“ *Grundtv. Phenix-Fuglen.(1840).15. -madras*, en. lille madras til at stille paa kant i sengens fodende. *NatTid.^{29/2}1913.M.Tiil.1.sp.4. -mal*, en. (fagl.) redskab, bestaaende af to sammenhængende ben (af hvilke det største er 1 fod), til overføring af vinklen ml. to flader til andre genstande. *Funch.MarO.I.44. -mand*, en. (soldat.) d. s. s. soldat. *Dania.III.75. -mandskab*, et. ✕ (l. br.) d. s. s. -folk 2. *MR.1852.317. -mortér*, en. [2.1] ✕ mortér, som er støbt i eet m. en flade ell. fod, hvorpaa den staar. en 24pdig Fodmorteer.

smst.1843.386. *OpfB.²II.131. -mur*, en. [2.2] (*dial.*) grundvold af sten under ydermurene paa et hus (jf. -rem). [*KHWith*]. *Læsning for Børn.(1866).33. Esp.80. jf.:(han) holdt (støvleknægten) under Armhulen som en Krykke og støttede den mod Fodmurskanten fordi den var for kort. AndNr.PE.I. 42. -mærke*, et. [4] † om mærker, der er afsat m. 1 fods mellemrum, fx. aarningsmærker. *OrdbS. -nervet*, adj. [2.6] (bot.) d. s. s. -ribbet. *Drejer.BotTerm.30. Lange.Flora.XXXVI. -note*, en. [2.4] note ell. bemærkninger, som er trykt under teksten paa foden af en side, og hvortil der henvises i teksten. *SigMüll.(Pol.^{15/10}1905.2)*. Udgiverrinden maa mange Steder i Fodnoter korrigerer Texten. *V Ved.(Dag Nyh.^{18/11}1913.1.sp.1)*. *Selmar.²131. -pande*, en. (nu l. br.) d. s. s. -leje. *Larsen. OrdbS. -panel*, et. [2.2] (især tom.) lavt panel, som beklæder væggen ved gulvet. *Gnuudtm. Husb.243. Arbejdslen.33. -pert*, en. † tov langs underkanten af ræerne til støtte for folk, der arbejder paa disse. *Tekn.MarO.42. -pine*, en. (sj.) d. s. s. -gigt. *OAHougård. Overs.afAlexiaden.II.(1881-82).293. -plade*, en. [2.1] (fagl.) plade, hvorpaa en søjle olgn. hviler. *Gnuudtm.Husb.181. LandbO.II. 140. -plan*, et. [2.2] (især bygn.) plan, i hvilket en bygnings basis ligger. *Gnuudtm. Husb.56. -pleje*, en. det at pleje ell. passe foden; især om en fodlæges behandling ell. virksomhed (pedicure). *Hjemmet.1912.967.sp. 1. Haandbog i Fodpleje. IdaSpies.(bogtitel. 1915). -pose*, en. en fodret pose, som anbringes om fødderne for at holde dem varme (især paa køretue olgn.). Om Vinteren kand . . end ikke Fod-Poser holde mine Fødder varme. *Hob.Ep.III.334. Der er Fodposer i Slæden. Hostr.US.V.11. Schand.BS.9. jf.:(rodgranen) kan danne Læ - være „Fodpose“ — for de mere ømfindtlige Arter. *Dagbl.^{24/1}1907.Tiil.2.sp.1. samt: Et saadant Træ, der i sin Ungdom har været holdt nede af Vildtet, kommer senere til at staa med en „Fodpose“, et Virvar af tætstillede Grene omkring Foden af Træet. Naturens V.1916.164. -post*, en. 1) postbesorgelse ved en mand til fods; gangpost; gaende post; især (foræld.) om en nu ophævet institution i Kbh. til indenbys postbesorgelse. Fodpost er indrettet for København, uidentvilt efter den engelske Penningpost. *Baden. JurO.I.152. Anonyme Angreb, plumpe med Fodposten mig tilsendte Breve . . hørte til denne min Livs-Periode. HCAnd. XI.121. Brandes.XIII.371. OpfB.²I.275. || hertil: Fodpost-bestyrer, -brev, -bud, -frimærke (Schand.UM.3), -kontor (Gybl.I.52), -mærke (Goldschm.VIII.130) ofl. 2) (l. br.) postbud. *CBernh.NF.III.103. at gaee hele Dagen som Fodposten gjennem Gaderne og ringe Folk fra deres Arbeide. Kierk.V. 47. -pumpe*, en. især om en slags cykelpumpe, som man holder fast mod jorden m. foden, medens man pumper. *Aftenbladet.^{1/2} 1911.1.sp.1. -pund*, et. [4] (*fys.*) kraft, der**

formaar at løfte et pund en fod i vejret (brugt som maalt for mekanisk arbejde); pund-fod (0,15693 kilogrammeter; jf. -ton). *Møll.H. II.123.* den saakaldte Hestekraft . . anslaaes til 480 Fodpund. *Opf.B.¹III.40. Hoffd.Psyk. 186.* -**punkt**, et. (jf. *Fod 2.2*). **1)** (mat.) Fodpunkt . . for en Linie vinkelret paa en anden Linie ell. en Plan er det Punkt, hvori den vinkelrette træffer Linien ell. Planen. *Sal.²VIII.325. 2)* (astr.) *det punkt, hvori vertikallinien forlænges nedad træffer himmelkuglen; nadir. Eilsch.Term.45. Sal.XIII.126. billedl.:* *Had til det Ondes Magt er Kiærlighed, som vender | Sig paa sit Fodpunkt, uforandret, om. *Bagges.III.145.* -**rap**, adj. (poet.) hurtig til bens; rapfodet (jf. -snar). *Ham gjensvared paastand den Helt fodrappen Achilles. *Wilst.II.14.*

I. fodre, v. [f'orø; v. fo(ø)drø] (ogs. skrevet fo(e)re). -ede. vbs. -ing (s. d.). (glda. 20 d. s., oldn. fōdra, ty. futtern, füttern; til I. Foder)

1) give foder. **1.1)** til I. Foder 1: give (et dyr) foder; give øde. (især m. h. t. større, firfødde dyr, jf. *MO.*) velfodrede (*Chr. VI:* vel-forede) . . Heste. *Jf. 5.8.* der er stor Forskiel paa at foere to Par Heste imod et Par Stude. *Adr.²1/1762.sp.3.* Den Dag, man gaaer paa Jagt, maae Hundene ikke fores, førend man kommer hjem. *Werfel.Jagtbl.41.* *De Fiske smaa i Parken, | . . hun fored med Brød. *Winth.HF.297.* Værten sad og saå paa dem som paa Dyr i et Menageri, der blive fodrede. *Schand. TF.I.130.* billedl.: Man skal fodre sine Karusser og gøre sin Whisky stærkere! *Wied.Fæd.Titelblad. (1. br.) m. obj. og præd.:* Øxne fores . . fede. *Hoysg.S.47.* man fodrer Køerne magre ved i længere Tid at give dem Kartoffler i Mængde. *Universitetets Almanak.1849.45.* talem. (nu næppe br.): Naar man foerer godt, kiører man godt. *VSO.* fodre paa hammelen, se Hammel. || fodre af (jf. u. bet. 1.2). **1.** (især dial.) give det sidste foder om aftenen (jf. I. af-fodre). *Moth.F.270.* En Karl, som havde foret af, gik over Gaarden. *PMøll.I.278. Winth.VIII.54.* At give Kvæget den sidste Røgt kaldtes at skytte af. Naar man derimod gav Hestene deres sidste Foder, fodrede man af. *Nordsjøell.F.I.133. Sjæll Bond.30. Feilb. 2.* (jf. bet. 2; sj.) m. h. t. plantevekst: lade (græs osv.) blive afædt som foder. Paa Udmærkerne vokser ikke stort andet end Lyng, hvilken tildels fores af, dels ogsaa rives til Brændsel. *PNSkovgaard. B.362.* || fodre op (jf. opfodre). **1.** ved fodring bringe til vækst og trivsel; opdrætte; opføde; ogs.: bringe i (særlig) god forstand; fede (op). den 9de Juni naaede vi Brønland-Fjorden (i Grønland), hvor vi foreløbig gik i Lejr for at fodre Hundene op. *BerlTid. 15/1922.Aft.4.sp.2.* **2.** forbruge ved fodring. fodre alt kornet op | **1.2)** (dagl., især spøg.) til I. Foder 2: give (et menneske) føde; give noget at spise. *Det man kalde kan at

slaae til Søren! . . | Nu har Entreprenøren | Fodret sine Børn. *ARecke.EnOldgesell. (1860).42.* For fem Aar siden husede og forede jeg ham en hel Sommer. *Schand. BS.362.* *Rigmændene fores ved Arbejder-Slid. *SocialistiskeSange.(1885).4.* jeg (boede) en garçon. Jeg havde to Værelser i et lille, étetages Hus . . En flink og elskværdig gammel Dame fodrede mig. *HKaarsb. M.261.* || fodre af, (dagl.) give (en) saa meget at spise, at han bliver mæt; give (en) godt (ell. meget) at spise (jf. I. affodre samt u. bet. 1.1). *Gadeordb.²* Ditte havde netop fodret de fire Knægte af. *AndNx.DM.III. 127. 1.3)* (især spøg.) overf. anv. af bet. 1.1 og 2. at fodre (ø: nære) Baalet med tørre Grene af udgaaede Træer gav Arbejde nok. *Bogan.I.163.* de to Innerwings (ø: i fodbold) fodrede jævnligt deres Fløje fortræffelig (ø: gav mange bolde ud til fløjene). *DagNyh.²1922.5.sp.5.* m. h. t. noget abstr.: jeg vil endnu en Stund fodre hans Anmasselser, at han kan gjøre sig ret tyk. *CBernh.III.288. 1.4)* (farr., nu næppe br.) til I. Foder 3. efter Paasætningen fodres (ø: tilsættes) (kypen) fordetmeste med Kalk. *BOlsen.Farvebog.(1858).121.*

2) (nu kun dial.) intr.: indtage sit foder; øde; spise. **2.1)** til I. Foder 1. Formodentlig har han (ø: en hund) føret saa glubsk i Suppen, at han er faldet ned i Fjerdingen paa Hovedet. *PAHeib.US.259.* Den brune Hest vil ikke fodre i Dag. *Kvernd. 2.2)* til I. Foder 2. siig mig, Præst, naar skal vi fodre til Middag? *AlbHansen.Dalby Præstegaard.(1866).28.* || talem. fodre med kongens heste, (nu næppe br.) spise til middag kl. 12. *Levin.*

II. fodre ell. fore, v. [f'orø] -ede. vbs. -ing (s. d.). (glda. fo(d)re (Brandt.RD.I.127. 310.II.234), oldn. fōdra; vel laant fra mnt. voderen, voren (ty. füttern); til II. Foder) **1)** (fagl.) beklæde (en ting m. noget) ud-ell. indvendig. en Cylinder af Jærn skal fodres med Bronse for at tjene til Saltvandspumpe. *Wagn.Tekn.269.* Dersom . . et Taphjul er ridset indvendig . . saa maa det fores . . Foringen maa . . være rund . . Det bedste Materiale hertil er hamret Plademessing. *Urmageri. 54.* Pumpekammeret er foret med Metal. *Scheller.MarO. fo(d)re* et ankertov, *fo(d)re* omvikle det paa visse steder m. kabelgarn. *VSO. MO. fo(d)re* et fartøj. **1.** beklæde det indvendig m. planker ell. brædder. *VSO. SøLex.(1808).* *Scheller.MarO. 2.* tæne det udvendigfra ved savspaaner olgn., medens det ligger i vandet. *OrdB.* fodret kugle, se Kugle. || Sandpapir foret op paa Pap. *AnkerKyster. OmIndbinding.II.(1920).11.* **2)** sætte foder i et klædningsstykke olgn. den kaalde Luft forarsager, at de maa bruge forede Klæder. *Hob.Ep.IV.137.* *Mod Kulde de med Peldtz og fored Verk sig klæder. *Falst.Ovid.126(jf. Foderværk). Stub.67.* *Din Fløelskjortel foeres med Sobel og

Maard. *Winth.VI.199.* Hun slog sin korte forede Kaabe tæt om Hals og Bryst. *Schand.IF.74.* || (nu næppe br.) iklæde en person fodrede klæder; klæde varmt paa (vist kun i part. fodret brugt som adj.). *Han havde sig forsiunt mod Kulden, var vel foeret. *Holb.Paars.94.* *See hist en foret Vandringsmand, | Forsøg nu, Stymper! om du (o: vinden) kan | Med al din Magt den Kappe fra ham rive. *Storm.(Rahb.LB. I.525).* (dagl., nu næppe br.) overf.: Han er foeret (o: upaalidelig). *VSO.* (jf. laadden, ulden).

III. **Fodre**, v. se fodre.

Fod-reb, et. spec. (landbr.): reb om foden paa en tyr. *Wied.S.198.* ☐ **-rejse**, en. rejse til fods; fodvandring; fodtur. *Rahb. E.II.319.* Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager. *HCAnd.(bogtitel. 1829).* Eventyr paa Fodrejsen. *Hostr.(bogtitel.1849).* *Davids.KK.416.* ☐ **-rejsende**, part. adj. som rejser til fods. *Oehl.Er. II.84.* Brandes. *V.365.* to fodrejsende Studenter. *Pont.FL.63.* i selvstændig anv.: hine brave Fædre, der om Sommeren kun gaa og vente paa en Fodrejsende, for at bede ham indenfor. *Tops.I.413.* **-rem**, en. spec. [2.2] (bygn.): det stengrundlag, hvorpaa et bindingsværkshus heiler (jf. -mur). *Feilb. BL.28.* *HMatthiess.Gader.52.* **-rende**, en. (bygn.) en slags tagrende, der er bred og fladbundet, saa at man kan gaa deri. *Gnudzsm.Husb.220.*

Fodrer, en. til I. fodre; spec. (fagl.): apparat til fodring af bier oln. *Biavl.II.1.*

Fo(d)re-rør, et. [II.1] ☉ Forerøret .. er et Middel til at holde Borehullet frit for Indskridning af de omliggende Jordlag (o: ved brøndboring). *Sal.III.794.*

fod-ribbet, adj. [2.6] (bot.) om blad: som har en mindre, til begge sider forgrenet nerve ell. ribbe i midten og en større, kun opadtil forgrenet nerve paa hver side fra grunden af (jf. -nervet). *Sal.VI.767.* **I-ring**, en. (den indiske fyrstinde) funkler .. af Guld og Sølv, af Rubiner og Safirer .. ligefra Fodringene til Diademet. *NatTid.9/1913.Till.4.sp.1.* || [2.1] ring omkring foden paa en genstand. *vAph.(1759).* e. br.

II. **Fodring**, en. (ænyd. foring; til I. fodre) 1) som vbs. til I. fodre 1. Fæ, der kunde være indsat til Foering. *DL.5—6—9.* *Adr.22/1762.sp.3.* Foruden Græs spiller Hø en stor Rolle ved Hestens Fodring. *Landb.O.II.140.* || hertil (landbr.): Fodringsforsøg, -kontrol, -lære oft. sgr. 2) † det at skaffe foder til veje; fouragering. de Danske .. droge ud paa Foering. *Wand.Mindesm.I.394.* 3) (nu især dial.) konkr.: det, hvormed et dyr fodres; foder (I.1). *DL.1—24—23.* *Den gamle Hæst man vel med Græs og Foring fæder. *Falst.Ovid.102.* Et Knippe Høe, som blev levnet af den Foering de Viise af Østerland bragte med sig til deres Ca-

meeler. *Borrebye.TF.121.* *MR.1798.912.* *Kornet (er) meiet | Til Foring paa Stald. *Grundtv.NM.154.* *Feilb.*

III. **Fodring** ell. **Foring**, en. vbs. til II. fodre; ogs. konkr. (fagl.) til II. fodre 1: det, hvormed noget er beklædt ell. fodret (jf. II. Foder 2). Foeringen i et Federal. *VSO.* *Urmageri.54* (se u. II. fodre 1). || † indenbords plankekledning over spanterne. *VSO.* *Hz.XVIII.230.* *Scheller.MarO.230.* hertil: Foringsplanke. *Harboe.MarO.* ogs.: plankekledning til beskyttelse af skibssiden mod slid af ankertovet. Et Ankertovs Foering. *VSO.* jf. Ankerfoering.

IV. **Fodring**, en. se Fordring.

Fod-rod, en. (anat.) betegnelse for den bageste del af foden fra hælen til mellemfoden (tarsus.) *Moth.F265.* *Hauch.MfU.52.* Flyvehuden .. omslutter Baglemmerne indtil Fodroden. *BMoll.DyLI.33.* *Panum.53.* || hertil: **Fodrods-ben**, om de knogler, hvoraf fodroden bestaar (*Moth.F265.* *HVClavus.H.195*), -knogle, d. s. (*Panum.53*). **-ryg**, en. (anat.) den opadvendte, hvælvede del af foden (dorsum pedis). smst.55.

I. **Fods**, et. [fo's] (alm. skrevet **Fo(e)s**). ft. d. s. (til fodse; jf. II. fods; dial. (sjæll.)) spark. *Oversk.II.220.* *Asmadæus* .. gav (grisen) et Fos, saa den spjættede ud til Siden. *Stuck.III.315.* Kommer vi to Minutter for sent om Morgen — et Fos! Er vi to Minutter for længe om vores Smørrebød — et Fos! Gaar vi to Minutter for tidlig om Aftenen, — nok et Fos! *SvLa.PV.21.*

II. **fods**, interj. (ogs. **fu(ds)**). (vel enten imp. af fodse ell. ty. fuss brugt som udraab; jf. fod (dig) u. fode 1; maaske dog besl. m. adj. fos ell. fus; dial.) udraab til en hest ell. ko, som man vil have til at stykke ell. løfte benet (ogs.: fus dig. *OrdbS.(sjæll.)*). *Aarb Frborg.1920.88.* *OrdbS.(jy.)*. jf.: „Jaja — fos, min Tøs, du træder paa Snoren!“ — „Aa, du snakker til mig ligesom til et gammelt Øg.“ *ZakNiels.Maagen.97.*

Fods-, i sgr. [foðs-, gldgs., prov. ell. vulg. fo's; ogs. fo'ðs-] kun i faa sgr. til **Fod 1**; jf. **Fod-**, **Fode-**.

Fod-saal, en. (foræld. **Fodsaa**). 5Mos.

2.5. **MO. Fodesaale**. *Grundtv.SS.IV.190*). d. s. s. -blad 1. Hvert Sted, som I med Eders Fodsaalet (*Chr.VI:* fodsole) skulle træde paa, skal høre Eder til. *5Mos.11.24.* (herren) har givet dig et bævede Hjerte, Israell! saa din Fodsaalet har ingen Hvile. *Ing.EF. II.184.* om dyr: (duen) fandt (ikke) det, den kunde hvile sin Fodsaalet (*Chr.VI:* fodsaale) paa. *1Mos.8.9.* Insektæderne er smaa .. Dyr, der har Poter og gaar paa hele Fodsaalet. *BMoll.DyLI.39.* || fra hoveddisse til fodsaalet, (nu næppe br.) d. s. s. fra isse til fod (se u. **Fod 1.2**). der var ingen Lyde paa ham fra hans Fodsaalet (*Chr.VI:* fodsole) og indtil hans Hoveddisse. *2Sam.14.25.* Thomsen blev ved at banke Præsten fra Hoveddisse til Foedssaale elændig. *Ære-*

boe.115. Hauch.VII.57. jf.: *jeg med Synd | I Hængedynd | Fra Top til Fode-Saale | Besmittet mig. Grundtv.SS.IV.190.

Fods-bred, en ell. † et (Moth.F267. Holb.Paars.68. Stange.ChrIV.554). (nu l.br.: **Fodbred**, en (Holb.Abrac.II.3. Ew.II.96. ApG.7.5 (Chr.VI: fod-trin; 1907: Fodsbred). Recke.KL.131) ell. et (Moth.F265. Kierk.VI. 231). som ftt.: Kraft.VF.48. Recke.BB.158. især poet, nu l.br.: **Fodsbredde**. Drachm.DG. 47. sa.VT.49. jf. Feilb.). (ænyd. fodsbred, sv. fotsbredd; især \mathbb{W}) egl. en fods bredde; især brugt som betegnelse for en meget ringe længde, et ganske lille stykke (jord) olyn.; nu næsten kun i nægtende, spørgende og betingende sætn. 1) efterfulgt af en nærmere bestemmelse. han vilde ei engang afstaae en Fodbred af dette skatkyldige Land. Mall.SgH.241. Ikke en Fodsbred, ikke en Haandsbred og Fingersbred brugbar Jord ligger der unyttig. Oecon.T.VI.37. *(jeg) fik ej en Fodsbred af Skov eller Muld. Grundtv.PS.VII.371. enhver Fodbred Jord (i Syracus) kalder et Oldtidsbillede frem for Ens Erindring. Holst.III.279. jeg, som aldrig har ejet . . en Fodsbred Jord. Schand.O.II.107. jf.: Gud (bød) ham flytte derfra hen i dette Land, som I nu boe udi. Og han gav ham Intet deraf til Eie, end ikke en Fodbred (Chr.VI: fod-trin; 1907: Fodsbred). ApG. 7.5. || jf. Fod 4: *al vor sande Vælde | Var kun tildekket med en Fodbred af vort Muld. Ew.II.96. *Und mig syv Fodbred Jord da til en Grav. Recke.BB.158. 2) uden nærmere bestemmelse. uden at rokke mit Blik en Fodbred fra sit engang tagne Sigte. Baggés.DV.IX.389. (jeg) gik den Vei, jeg var kommen, ikke en Fodsbred af Veien. Kierk.VI.281. *Der er saa fattigt i Danmark | paa Mænd med store Maal. . . | Vinder de blot en Fodsbred frem, | saa bliver de staaende dér. LCNiels.ML.7. || i forb. m. et ord som vige: *mon hand vel torde sige | Jeg bør, for hand er Degn, et Fodsbred for ham vige | Hvad bilder hand sig ind den drucken Bolt. Holb.Paars. 68. Ingen ærlig Mand skal sige mig paa at jeg er veegen en Fodbred fra min gamle reene Troe. sa.Abrac.II.3. Den, der viger en Fodsbred uden Orlov, skal døe paa Stedet! Ing.PO.II.180. *Vi tør ikke vakle, ei vige nogen Fodsbred. Hrz.XI. 160.

fodse, v. [ˈfɔsə] (ogs. skrevet fose). prætt. -ede ell. -te (TBrum.II.93. UnivBl.I.388). vbs. -ning. (ænyd. d. s., sv. dial. fotsa; afl. af Fod; *Talespr. "Levin; nu især dial. (sjæll.); jf. I. Fods, II. fods, fode) 1) føre et stød af foden mod noget; sparke. Moth.F267. (han) udtrykker sin Kiækhed ved at fose dem een efter den anden ud af Theatret. Rahb. Tilsk.1796.592. (bolden) bliver fuset tilbage af det fiendtlige Parti med Foden. Journal for Politik.1797.IV.256. *Hans Naade mig | Behandler som en Træl og som en Hund. | Snart foser han, snart kysser han og klap-

per. Oehl.XII.50. jeg vilde ret fose, trampe, maskerere dem i tusind Stykker og Stumper. Oversk.Com.IV.91. Mer end een Gang har han "fuset" mine Skinneben, saa de næste Dag var sorteblaa og ophavnede. ZakNiels.Fort.10. (han) fosedede med et Spark Fejespaanen hen imod Væggen. Rist.J.141. Thorsen.136. Aarb.Frborg.1920.88 (fusse). han (gik) hen og fodsede til Kæppen, saa den røg langt bort. Hallebe.222. (om hjælp m. foden i kroketspil:) den Fosing, hvor- med Frøken F. var gaaet gjennem den samme vanskelige Bue paa Opveien. Gjel. T.38. || jage bort; fure. Jeg blev uden Naade og Barmhertighed fuset. Rosenkrantz. MC.13. || overf.: behandle med haan, foragt olyn.; skænde paa; revse. Han røgtede Tjenestens Krav med en besynderlig Gave til rent personlig at fose og fortrædige. R Schmidt.NH.22. indlod en enkelt sig paa (unyttig snak), fosedede Tietgen ham saadan, at han hurtig tav. MRubin.Er.106. 2) (l.br.) gaa tungt; trask; „vade“; „ølte“. Han gik og fodsede i Støvet. Levin.

Fod-sejsing, en. [22] ↓ sejsing, som man sætter om underenden af en støtte for at hale den ud. Funch.MarO.II.38.

Fods-fjed, et. se Fodefjed. -gang, en. se Fodgang.

\mathbb{W} **fod-sid**, adj. om ikke-tætssluttende klædningsstykker: som er saa langt, at det naar helt ned til foden (jf. II. -lang 1). *I fodsid Kappe han ærværdig nærmer sig. Nord Brun.Jon.165. Falsen.Idda.56. Hun er iført en hvid fodsid Dragt. Kaahund.F.?(1881).14. *dér sidder myndig hun i fodsid Kjole. Drachm.SB.108. Sal.VI.767. **-sikker**, adj. 1) d. s. s. -fast. det lille fromme og fodsikre Dyr (s.: en norsk hest). Pont.LP.VIII. 130. 2) (sj.) om sted, hvor man kan gaa sikkert. en Springflod kan stemme Vandet op gennem Aaløbene og forvandle det halve af Marsken til en boblende Indsø, hvor Gaardborgene og Digerne er det eneste fodsikre. Pol.¹⁷/101920.9.sp.3. -skab, et. (fagl.) navn paa en fjerkræsygdom; kalkben. Sal.³VIII.192. -skammel, en. skammel til at sætte fødderne paa; skammel. jeg lægger dine Fjender til dine Fødders Fodskammel. Ps.110.1. Palm.VI.63. en Fodskammel med broderet Overtræk. Schand. AE.137. || (bibl.) i udtr. som guds fodskammel, om jorden. Himlens ere min Throne, og Jorden mine Fødders Fodskammel. Es. 66.1. Matth.5.35. Guds Fodskammel, nemlig Jorden. Holb.Bars.II.8. || (jf. Fod 1.5 slutn.). Kristi Menighed har siddet som den udvalgte Flok ved Guds Fodskammel. Pont. LP.VII.86. -skifte, et. 1) maade, hvorpaa man bevæger (flytter) benene under gangen. Moth.F266. *Hvor luftig hendes Gang, hvor knibsk Fodskiftet! Aarestr.362. Houmark.BB.29. om skridt, m. h. t. længden: De to Herrer stak nu af . . Men Frøkenen havde nu ikke saa langt et Fodskifte, saa hun blev bagefter. Host.ML.96. Pont.EK.

94. || m. h. t. heste. *Hauch.TB.44. MilTehnO. 77. 2* † fodtøj at skifte med. Hans Skoe ere itu, og han har intet Fodskifte. *VSO. -skraber*, en. (især fagl. ell. dial.) lille, lodretstaaende jærnplade (uden for indgangsdøren), v. hj. af hvilken man kan skrabe snavs af sit fodtøj. *Jernfodskraver. MR. 1835.11. LandbO.II.163. -skraber-rist*, en. (især fagl.) rist uden for indgangsdøre, hvorpaa man kan skrabe sit fodtøj rent (jf. -skraber). *LandbO.II.163. -skridt*, et. (nu l. br.) 1) skridt. *Atter sig nærmed en Dverg med lethensvævende Fodskridt. *Hauch.DV.II.83. CKMolb.Amb.141. 2*) d. s. s. -gang. Hesten . . trækker i Fodskridt Køretøj og Kusk. *Aalbs.FS.6. -skruer*, en. 1) (foræld.) torturretskab, der spændtes om foden, dette Spind snærede som Fodskruer og holdt som Kobberlænker. *HCAnd.VII.26. 2*) [2.1] ⊗ skruer paa foden af forsk. instrumenter olgn. *LandbO.II.163. -slag*, et. 1) det at slaa foden (haardt) i jorden under gangen; især m. henblik paa lyden. *PHFrim. (PoetSaml.I.13)*. Det er ikke Fodslag af Kameler — kun en enlig Rytter. *EBrand. M.12*. naar han et Øjeblik standsede, og hans Fodslag ikke længere lød i hans Øre. *Jorg.HV.68. 2*) det at flere mennesker flytter fødderne i takt ell. paa samme tid; trit; takt. *MR.1837.57*. lige udenfor Byen kommer et Pionerkompagni gaende uden Fodslag hjem fra Øvelse. *KLars.Ci.32*. vi spaserede veltillmode afsted. Louison trippede en-to Gange for at komme i Fodslag. *JVJens. IM.94. 1*) ofte i forb. holde fodslag, gaa i takt; holde trit; overf.: være enige; (godt) kunne spændes. *Gymn.(1828).71. Scheller. MarO.226*. undertiden hændte det, at (hun) og hendes Mand og Svoger ikke helt ud kunde holde Fodslag (m. h. t. religiøs opfattelse). *AFriis.BD.I.293. jf.*: det kneb at følge Fodslag (o: følge med). *Aakj.VB.189. † -sluttet*, part. adj. lønket paa foden. *Bagges.LI.161. † -snar*, adj. (l. br.) d. s. s. rap. *MO. -snitdelt*, part. adj. [2.6] (bot.) om blad: fodribbet og snitdelt. *Drejer.BotTerm. 39. -soldat*, en. (l. br.) soldat af fodfodl. kof.; infanterist (jf. -fanterist, -folk 2, -gænger 1, -knægt, -mand, -tudse). *VilhAnd. AD.96. -spark*, et. (nu næppe br.) spark (jf. I. Fods). ved et Fodspark havde (han) været Aarsag til en paatrængende Karls Død. *Hauch.I.220. CKMolb.Dante.I.206. -spids*, en. det yderste af foden; taaspids-serne. *Gymn.(1828).16*. Saa gik hun hen og stak sin ene Fodspids i Vandet. *Wied.S.162. -spor*, et ell. † en (*Brors.158. Dumetius. III.85*). († Fode-. *Kingo.328*). (glda. d. s., oldn. fotspor) 1) spor ell. mærke, som foden efterlade sig i jorden (jf. Fod 3). *Ps.65.12. 60* vi funde intet Fodspor af noget Menneske. *Robinson.I.42*. Hele Kongeriget Adel bør kysse de Fodspor, som Deres kongelige Højheds Fødder afsætter. *Schand.IF.160*. Vildtets Fodspor, d. v. s. de Aftryk, som Dyrenes Trin paa Jord efter Regn og

navnlig paa nyfalden Sne efterlade. *Vig Moll.HJ.17. 1*) følge, gaa, træde, vandre osv. i ens fodspor, især overf.: handle i ens aand; følge ens eksempel. *Moth.F266*. Hans Efterkommere har trædet i hans Fodspor. *Hob.GW.IV.10*. Du maa . . drage hen med Achillis Søn for at træde i min Fodspor, vandre paa Ærens veye. *Dumetius.III.85*. *fromme Børn gaer i Forældres Fodspor. *Thaar.PB.59*. vore stokdanske Jurister, der slavisk gaae i Stampes, Colbjørnsens og Ørstedes Fodspor. *Kierk.XIII. 465*. en eller anden ministeriel Embedsmand, der korrekt har vandret i sine Forgængeres Fodspor. *CSPet.(Pol.21/11.1920.7.sp. 5)*. † følge, træde osv. ens fodspor: Jeg træder de Gamlers Fodspor, som man skal see Beviis paa i Overmorgen; naar jeg . . skal disputere. *Hob.Tyb.III.4*. han følger derudi sin Fars Fodspor. *sa.Abrac. II.4*. slig Opførsel er langt fra Christi og Apostlernes Fodspor, dem dog en Lærer bør efterfølge, om han skal være en ret Lærer i Christo. *Ruge.FT.130. 1*) (nu næppe br.) i videre anv.: mærke; spor; kendetegn. Et lystigt ansigt er fodspor til et hierte i medgang. *Sir.13.32(Chr.VI). smst.37.22(Chr. VI)*. man finder i de gamle Historier tydelige Fodspor af denne Sags Sandhed. *Kraft.(Raab.LB.I.15)*. *en laadden frygtelig Næse | . . blaastræget af Brillernes Fodspor. *Storm.(smst.344)*. Der sees endnu Fodspor af hans gamle Slot. *VSO. 2*) (væv.) trædestok paa en væverstol; fodtræ. (*Kalk.V.261*). *MO. Kværntl. Feilb. -sport*, en. løb er en sund fodsport | hertil: Fodsportsforening, -mand (*EBrand.UB.8*) ofl. -staal, et. [4] (fagl.) en slags meget fint staal, der sælges i smaa, runde stænger af en (engelsk) fods længde. *Hage.2640. Haandjern.483. † -stelle*, et. (efter ty. fustgestell(e)) d. s. s. -stykke (1.1 og 1.3) under Elephantens Fodder (o: paa elefantordenstegnet) var et Fodstelle, hvorpaa stod disse Bogstaver R.F.P. . . Regna Firmat Pietas. *Slange. Chr.IV.783. vAph. (1764). -sten*, en. 1) † pimpsten (undertiden brugt til at afsgnide den haarde hud under fødderne). Mand skulde før trykke vand af en fōdstēn, end fåe penge af ham. *Moth. F266. VSO. (jf. Mau.III.22). 2*) [2.2] sten, der tjener som grundlag for noget; især om grundsten i bindingsværksbygninger. (*Cit.1527.(Kbh Dipl.I.341)*). *MO. Spilstoplen* (i en hestestald) med Jærnring om Enden maa staa med Jærnpig i Fodsten. *LandmB.III.362. -sti*, en. (l. br. i rigsspr.) sti, hvor man kun kan ell. maa vandre til fods; gangsti; især om en ubanet sti i skov olgn. *Moth.F266. Ew.(1914). III.259. Kierk.V.7. NSvends.H.53. Halleby. 235. -stilling*, en. spec. (med.): stilling af fosteret i livmoderen, hvori fødderne vender fortil (jf. -fødsel). *Sal.VIII.577. -stykke*, et. 1) [1. og 2] ting, der tjener som underlag for noget. 1.1) i al alm. Ved Alterets Fodstykke sad . . en ung Geistlig. *HCAnd.IV.471. Spejle (der) kunde drejes paa deres Fod-*

stykker i alle Retninger. *ThomLa.NL.1.* de herligt ciselerede Fodstykker paa de store Flagstænger udenfor Markskirkens Portaler. *Drachm.VT.239.* Der er fremstillet mere end eet smukt Fodstykke i Smedejærn til Petroleumslamper. *VortHj.IV.2.127.* (*herald.:*) Skjoldholderne maa placeres paa et Fodstykke. *PBGrandjean.Heraldik.(1919). 227.* || *den nederste del af en bygning olgn.: fod (2.2).* *Moth.F266.* Vældige Kampesteen, reiste over hinanden, danne paa de nærmeste Huse Fodstykker. *HCAnd.III.32.1.2* (*bygn.*) *stykke tommer, der i bindingsværksbygninger ligger lige oven paa fodstenene; sydestykke. Cit.1701.(HistMKbh.VII.60).* *Cit.1713.(Kbh Dipl.VIII.289).* *VSO. Gnuddtzm.Husb.144. Feilb. Aarb.Erborg.1918.32.1.3* (*det (især fir-kantede) grundlag, hvorpaa en statue, en søjle olgn. hviler; pjedestal; basis. Monumentet selv var endnu ikke færdigt. Jeg har blot seet Fodstykket. Bagges.L.I.286.* Drengene klattrede op paa Helgenbilledernes Fodstykker. *HCAnd.I.174.* et Crucifix, hvis Fodstykke var et Dødningshoved. *CBernh. V.336. Brandes. X.521.* Marmorstøtter, grundfaste i Fodstykker (*Chr.VI: paa fødder*) af Guld. *Højs. 5.15.* || *billedl. og overf.* Den fjerne ensomme Klippeø ude i det store Ocean syntes ligesom kun at være Fodstykke for Helten (o: *Napoleon*). *Brandes.V.246.* (*jakobinerklubben*) blev . . Fodstykket for Robespierres Magt. *Verdenskult.VI.416. 2* (*jf. Fod 2.9*) *træstykke for fodenden af en seng olgn. Fodstykke var ægte Mahognitræ med Udsnitning. HCAnd. IV.113.* Hvilestolen med udslaaet Fodstykke. *Bang.L.172.* Bundbrædderne i Sengen knager og Fodstykkerne gir sig. *Bønenlycke.Sp.63.* || *om det tilsvarende stykke paa et kuskæde. Schand.TF.II.340. -stød,* et. spec. (*især fagl.:*) *noget til at støtte ell. hvile fødderne paa. Moth.F266. MO. D&H. -støtte, en. 1* [1] (*sj.*) *d. s. s. -stød. Leth. (1800). 2* [2] (*nu næppe br.*) *d. s. s. -stykke 1.3.* (*de satte guldkalven*) paa en Fodstøtte lige for et Alter. *Holb.JH.I.137. -svang,* en. *hulheden under fodbladet. Moth.F266. VSO. MO. man (pryglede) Folkene forunderligt igennem paa Kryds og Tværs . . fra Rygstykkerne og lige ned til Fodsvangen. AKohl.MP.III.28. -sved,* en. *sved, der afsondres paa foden (spec. om sygelig forøget svedafsondring). Fruent.(1799).IV.6. Arm.Møll.Sundhedsl.447. -syge,* en. [2] (*bot.*) *sygdom hos planter, fremkaldt af snylte-svampe, der angriber planternes nederste dele. Sal.²VIII.326. -sæk,* en. (*især dial.*) *d. s. s. -pose. VSO. MO. Feilb. -søm,* en. (*haand- arb.*) *den nederste som langs underkanten af en kjole. VortHj.II3.80. -ton,* en. [4] (*fys.*) *som maaleenhed for mekanisk arbejde (313,85 kilogrammeter; jf. -pund). Wolfh.MarO.300. -tone,* en. [4] ♪ *betegnelse for tonehøjden (stammende fra orglets konstruktion; jf. u. -fodig). MusikL.(1801).82. Sal.²VIII.326. -tov,* et. † *d. s. s. -sejsing. Funch.MarO.*

II.38. I. -traad, en. ✕ *jærn- ell. pig- traad, der lavt nede ved jorden udspændes ml. nedrammede pæle og anvendes som hindringsmiddel. Sal.²VIII.326. II. -traad,* et. (*fy. -trad. Moth.F267. Blich.IV.70.*) (*især dial.*) *det at træde m. foden paa noget; fodtrin (1-2); ogs.: mærke efter foden; fodspor. VSO. Ridserne vare udslidte, deels af Vandløb og deels af Fodtraad. Grundtv.Saxo. I.8. Feilb. || † d. s. s. -trin 5. Moth.F267. W -traadt,* part. adj. Der var ingen Gange i Krattet, men en fodtraadt Sti. *JakKnU.TS.52. sa.G.5. -trad,* et. se *II. -traad. -trin,* et. (*foræld. Fode-. Kingo. 202. Holb.DH.I.205.*) *1* *det at bevæge foden uden gang olgn.; ogs. spec. m. henblik paa lyden; skridt; trin; fjed.* *Vor Trængsel gør os trætte | Af Verdens Slaveri, | Men vore Fodtrin lette | Paa Livets rette Sti. *Salm Hj.573.2.* *Naturnes Skat er ei forstrøet | Paa Jord, som Hindens Fodtrin hæder. *Ew.II.60. Hauch.SD.I.125.* I dette Øieblik hørte man hurtige Fodtrin. *Gylb.VIII.229. Drachm.DG.129.* || *holde fodtrin, (l. br.) holde trit; holde fodslag. Kierk.I.154. 2* *mærke, som foden efterlader sig; fodspor. VSO. der er fodtrin i sneen | || † gaa i ens fodtrin, gaa i ens fodspor. VSO. jf.: (han) havde spurt saa meget om dend Forstand og de mangfoldige Kongelige Dyder, som dend unge Herre (o: Chr.IV.) udi hver hans Fod-Trin fuldte. Slange.Chr.IV.67. 3* † *d. s. s. Fodsbred. hand gav ham ikke arv derudi (o: i landet), end ikke et fodtrin (1819: en Fodbred). ApG.7.5 (Chr.VI). 4* (*efter ty. fusstritt; nu kun bibl.*) *det at træde paa ell. sparke til noget; spark (jf. II. -traad).* *Du er ei værd at knuse med et Fodtrin. *Ing. M.112.* Foden skal nedtræde den, den Elendiges Fødder, de Ringes Fodtrin (*Chr. VI: fodders trin*). *Es.26.6. 5* *bræt ell. trin, hvorpaa man sætter fødderne for at stige op, for at hvile fødderne, holde noget (drejerlad, væverstol olgn.) i gang olgn.; trin. (hun) sprang ind i Vognen uden engang at røre Fodtrinet. Biehl.MF.II.51. Tekn.MarO.42. (jf. u. Fodskammel.) *Hil dig, alle Guders Fader, Kongers Konge, Verdens Drot! | Jorden er din Thrones Fodtrin, Himlen er dit Kongeslot! CKMølb.FD.192. || † stigbøjle. han holt Fode-Trinnet til Kongen, da han steeg af sin Hæst. Holb.DH.I.205. -trit,* et. (*l. br.*) *d. s. s. -trin 1* (*jf. -slag*). *de, som glider yndigst sammen (under dansen) nu, skal maaske dog se, at de har forskelligt Fodtrit. Rode.Dg.62. -træ,* et. *1* (*væv.*) *d. s. s. -spor 2. Feilb.BL.107. 2* [2] (*bygn.*) *d. s. s. -stykke 1.2. Moth.F267. Green.UR.280. Sal.²VIII.326. jf. Esp.80 (u. Fodmur). -tudse,* en. (*soldat.*) *d. s. s. -soldat. DSt.1918.50. -tur,* en. *vandring ell. rejse til fods; fodrejse; spadseretur (nu især om længere tur, der foretages af fornøjelses- ell. helbredshensyn). Han (fortsatte) sin Fodtour (o: i forretningsøjemed) til den nærliggende Fabrikstad. Heib.Poet.X.71. Min*

Fodtourt hertil har vederqvæget mig usigelig. *Sibb.I.2. Hostr.EF.IV.11.* -**ture**, v. (dannet til -tur; jf. d. s. s. -vandre. (han) fodturede .. med ungdommelig Glæde langs Rhinen. *K.Mortensen. Mindre da. Litteraturhist.(1908).176.* -**tvæet**, enell.(sj.) et (*M.Cohn. V.H.9.*) († *Fode- Klevf.R.J.132.*) (nu kun brugt af sprogtrensere) d. s. s. -bad. *Moth. F267.* sørg godt for ham med Fodtvæt, Mad, Natteleje. *H.Rasmussen. Overs.af indiske Eventyr.(1893).18. jf.:* *Ved Gry han sendte Huskarlen ud | Med Krukken til Fodtvæt-vand. *Ing.RSE.VII.152.* -**tæppe**, et. (nu l. br.) tæppe til at gaa paa; gulvtæppe, løber osv. der blev lagt delige Fod-Tæpper langs op ad Gaden. *Grundtv.Saxo.III.63. CBernh.IV.82. billedl.:* *Fodtæppet (: skovbunden) for mig vrimler | Af Potentillers Skare. *Recke.BD.81.* -**toj**, et. det, hvormed føden bedækkes ell. beklædes; nu kun om sko, støvler, tøfler, galocher, træsko osv., tidligere ogs. om strømper (VSO.) (sml. Skotøj). Moderen lod hende .. løbe ind og skifte Fodtøi, da hun var bleven vaad over Skoen. *Sibb.II.148.* Ved Brugen af urigtig formet Fodtøj fremkomme betydelige Fejl og Onder ved Foden. *Skomagb.5. VortHj.II.39.* -**tømmer**, et. (l. br.) d. s. s. -stykke 1.2 (jf. -træ 2). *MO.* † -**vand**, et. vand, hvori fødderne bades; fodbad. *Moth.F267. VSO. MO.* ♪ -**vandre**, v. (l. br.) foretage en vandring til fods; rejse ell. vandre til fods (især m. h. t. en længere tur, mods. spadser). (han) vilde fodvandre op gennem Halvøen. *Blich.IV.170.* disse fodvandrende, støvede Studenter. *Brandes.II.239. VilhAnd.Goe.II.190.* ♪ -**vandrer**, en. d. s. s. -rejsende. de to flinke Fodvandrere (var) komne gennem det lille Fyrstendømme Grubenhagen. *Ing.EF.XIII.94. Drachm.KK.160.* ♪ -**vandring**, en. det at vandre ell. rejse til fods; fødtur. *Rahb.E.II.321.* med Bissen gjorde han .. en Fodvandring gennem Syditalien og Sicilien. *J.Lange.I.146.* man var .. bleven enig om at foretage sig en Fodvandring ud ad Strandvejen. *CMøll.M.III.63.* -**varmer**, en. varmedunk olgn. til at opvarme fodenden i en seng. *vAph.(1764). S&B.* -**vej**, en. (l. br.) vej at gaa paa; gangsti (MO.); nu næsten kun i udtr. tage fodvejen, 50 gaa til fods. saa tog han Fodvejen til København .. Det er ellers ikke daarlig travet du, otte-ni Mil. *AndNr.DM.IV.104.* -**venning**, en. († *Fode-.*) 1) (sj.) d. s. s. -skifte 1. *min (hest) er ey paa Fode-venning seen. *Sort.Poet.76.* 2) (med.) indgreb under fødslen, hvorved fosteret bringes til at indtage en fodstilling. *A.Stadf. Detmekaniske Misforhold under Fødslen. (1872). 271. sa.J. 219.* -**vinkel**, en. (især gym.) den vinkel, der dannes af føddernes midtlinier, naar man staar m. samlede hæle. *MilTekn.O.77. Gymn.I.69.* -**vippe**, en. (faql.) redskab, hvormed man ved fødens hjælp kan løfte ell. vippe noget. *Landm.B.I.631.* -**vríst**, en. (l. br.) vríst. *Moth.F267. VSO.* -**værk**, en.

(l. br.) d. s. s. -gigt. *Grundtv.Snorre.I.59.* Valdemar Atterdag led paa sine gamle Dage meget af Fodværk. *J.Tang. Fædrelands-hist.(1869).51.*

Foer, et. se I. og II. Foder. **foere**, v. se I. og II. fodre.

Foer-mand, en. († *Fur. Wess.130.*) (ænyd. fordmand, fo(d)ermænd, fu(h)rmand; fra mnt. vorman, ty. fuhrmann, til ty. fuhr(e), kørsel, vognlæs; besl. m. fare; nu næppe uden for dial. jf. *Kalk.I.581*) vognmand; fragtmænd. *Höb.G.W.II.4.* Tre aldre de trykte Veivisere, og endnu mindre Foermændene og Postkarlene. *Tullin.III.257. Ørst.Br.I. 16.* *Foermændens Jomfrutobak og Postvognens Skumplen! *Blich.D.I.128. Wirth. II.256. MO. Meyer. Feilb.IV.xxxv. || hertil Foermænds-hest (VSO.), -karl (smst.), -vogn (Grundtv.PS.V.555).* † -**rejse**, en. fragtmændstur. *Cit.1735.(Aarb.Vejle.1921.199).* I. -**værk**, et. (ogs. *Fur-.*) (fra nt. foerwerk, mnt. vorwerk, ty. fuhrwerk; dial. især sdjy.) køretøj; vogn. *Feilb.I.363.IV.157.xxxv.* *Tavse de kører Flensborg for veji .. | Tilvogns i dagevis og i alt Slags Værk. | Af Vagter standset; paa hvert barsk: „Hvem dér?“ | Svared' Hans Kusk, saa punktelig som et Urværk: | „Det er Hanvedpræsten, Pastor Friis'es Fuhrwerk.“ *Friis-Møll.Ind. 116.*

II. **Foer-værk**, et. se Foderværk.

Foes, et. se I. Fods.

I. **Fog**, en. et. (af urvis oprindelse; jy.) (lille) gris. *vAph.(1759). Leth.(1800).* VSO. *MDL. Feilb.*

II. **Fog**, et. (jy.) en (*Feilb. J.V.Jens.NH. 218.*) [fåq, foq, l. br. fœq, fo'q] føg. *Høysg. AG.138.* (nu kun dial. *Fug. fûg. smst.136. VSO. MO. Feilb.*) best. f. fœget [fo'q'æt, fo'q'æt, fo'q'æt] flt. d. s. s. (ænyd. fœg, fug, oldn. (snjå)fok, (sne)fog; besl. m. fyge) 1) som vbs. til fyge. 1.) i egl. bet.: fygen af sne (jf. Snefog), sand olgn. *Da Vinterkuldens hvasse *Fug* .. | Sig snigendes lod finde. *Sort.PSkan.1.* Sandets *Fog* og Flytning. *OecMag.I.39. J.V.Jens.NH.218. knog* og fœg, se *Knog.* || *fygevejr.* *luften helt til himmels var et fœg af støv. *N.Møll.Antig. 26.* Snedriver efter et *Fog.* *AndNr.MS.115.* || (sj.) billedl. *Sikket Kor af sprukne Stemmer; | sikket *Fog* af hvide Haar (: ved en sammenkomst af gamle studenter). *Ploug. II.200. 1.2* † *overf.*, om tidens hastige forløb; *fast.* *Tidens *Fug* (skal) vel endre denne Nød. *PoulPed.DP.5. 2*) d. s. s. *Fug* 1. *Fug* .. paa *Blomster.vAph.(1759).136.* Naar jeg griber i min Lomme, saa faaer jeg ei andet op end *Fug.* *Wiwet.EL.29. Feilb.* i rigsspr. nu kun om snefnug: *Det fyger saa hvidt med store *Fog.* *Oehl.HE.113. Hrz.D.I.117. V.Ved.It.121.*

Fogd, en. se Foged. **Fogderi**, et. [foqð'ri?, foqð'ri?] *Høysg.Anh.21. flt. -er.* (ænyd. d. s., sv. fœgderi; uvidelse af Fogedi; især (nu foræld.) om no. forhold) en fogeds embede og virksomhedsomraade. *Judas*

Land og . . de tre Fogderier, som ere lagte dertil fra Samaria og Galilæa. *1Makk. 10.30.* Udi ældgamle Tider var Norge regjæret af mange Konger, hvis Lande stræcte sig neppe saa viit, som et Fogderi nu omstunder. *Hob.Intr.II.1.* han var bleven Foged i Saltens Fogderi i Nordlandene. *P.AHeib.US.625.* alt vaabendygtigt Mandskab samledes een Gang om Aaret . . til Mønstring, hvert af de fire Fogderier for sig. *Fabricius.D.II.64.* (birkefogdens) Indtægt af Fogderiet opgjøres til 7 Rdl. *Aakj.HS.383.* (sj.:) Proprietær N. N. (indstilledes) til Posten som Sognefoged i det nye Søllerød Fogderi. *Nat.Tid.¹⁹/1921.Aft. 8.sp.3.* || *ordspr.* (nu næppe br.): der er aldrig saa ringe et fogderi, det jo gavner (ell. renter) en skæppe havre *olgn.* : øvrigheden forstaar at skaffe sig (ulovlige) fordele. *Mau.1662. CBernh.III.149.* **Foged**, en. [*fo*(q)øð] *Høysg.AG.121.* († **Fogd.** *Hob.Paars.94.* best. f. fog(e)den; flt. fog(e)der. (æda. foghæt, foghd, sv. fogde; gennem mnt. voget (hty. vogt) af lat. (ad)vocatus, tilkaldt (som juridisk raadgiver); jf. Advokat) 1) person (embeds- ell. bestillingsmand), der af det offentlige (staten, kongen osv.) er udstyret med en vis dømmende ell. især udøvende myndighed. 1.1) i al alm. (af levierne) skal der . . til Fogeder og Dommer (være) sex Tusinde. *1Kron.23.4.* De Svenske fogeder udstrakte . . deres Jurisdiction vit udi Findmarken. *Hob.DNB.229.* (Schweiz's byer) bestyrede deres Domainer og Undersaatter ved Fogder. *Goldschm.NSM.I.107.* m. h. t. danske forhold nu hyppigst om mere underordnede stillinger (som tilsynshavende *olgn.*) og næsten kun i ssgr. som Brand-, Bro-, Havne-, Klit-, Strandfoged ofl. || (l. br. i rigsspr.; jf. Fogderi slutn.) sognefoged. Den sidste, der brugte Tibirke Byhorn, var Sognefoged eller Foged, som man gerne sagde . . Hans Hansen i 1836. *Nordsjæll.F.I.124.* 1.2) underdommer; i ssgr. som Birke-, By-, Herreds-foged; † billedl. (jf. u. Birke-dommer, -foged): *Brast Hun iblandt i Graad, Bruunfoged (: riset) laa til reede. *LThura.Poet. 225.* || nu især: underdommer i egenskab af den, der eksekverer (visse arter af) domme (nu: som foretager eksekutioner, ud-pantninger *olgn.*). Fogden (skal) med tvende Mænd, naar det af Sagsøgeren begæris, for den Skyldigis Boepæl eske Udlæg efter Dommen. *DL.1—24—17.* *min gamle Moder er død inat, | Og Fogden skal forsegle hendes Gjemmer. *Heib.Poet.X.303.* Eksekution foretages af Underrettsdommeren, der i denne sin Virksomhed benævnes Foged. *Lov.Nr.90¹⁴/1916. §480.* i sa. bet. bruges (i officielt spr.: uden for Kbh. indtil 1919 og i Kbh. indtil 1771) udtr. kongens foged (i Kbh. efter 1771 betegnelse for en assessor i ell. (fra 1845) en særlig embedsmand under Hof- og Stadsretten, der besørgede fogedforretningerne; 1902-19 er

den officielle betegnelse Byfoged, efter 1919: Foged). Arrest skal giøris ved Rettens Betiente og Kongens Foged. *DL.1—21—1.* Borgrets Præsidenten, som den, der . . er Kongens Foged ved Borgrettens Jurisdiction. *Stampe.I.397.* En af Assessorerne (: ved Kbh.s hof- og stadsret) skal være Kongens Foged, som i Kiøbenhavn skal iagttage alt, hvad Byfogden uden for hans Dommer-Embede før har været anbefalet. *Forordn.¹⁵/1771. §12. Sal.³ VIII.333. Berl.Tid.²⁷/1922. M.1.sp.4. 1.3)* (nu næsten kun foræld., om no. forhold) embedsmand, som dels varetog skatteopkrævningsforretningerne, dels var politimester. *Hob.DNB.742. VSO. Sal.³ VIII.333. 2)* person, som staar i en (privat) arbejdsgiwers tjeneste og har opsyn med dennes undergivne (jf. ssgr. som Lade-, Slave-foged). der det blev Aften, siger Viingårdens Herre til sin Foged: kald Arbeiderne, og giv dem Lønnen. *Matth.20.8.* *SorøSaml.III.166.* især (foræld.) om den paa et gods ansatte ridefoged: paa hvert Gods ere tvende Herskaber, nemlig Huusbonden og Ridefogden. Bonden staer under Huusbonden, og Huusbonden igjen under Fogden. *Hob.Plut.III.5.* *Med Svøbetskaft saa krumpen | Den Foged efter ham foer. *Blich.D.II.81.* **Foged-**, i ssgr. († **Fogde-** *Hob.Paars.142.* sa. *Ep.II.64;* se ogs. *Kalk.V.263.*) som regel (jur.) af Foged 1.2; af saadanne ssgr. er bl. a. forbigaaet Fogedbetjent, -bog, -kendelse (: retskendelse afsagt af en foged), -protokol, -vidne. **-forbud**, et. indsigelse, nedlagt af foged mod, at en borger krænker en andens rettigheder. *Goos. III.157. Sal.³ VIII.425.* **-forretning**, en retshandling foretaget af foged, især om ud-pantning (eksekution 2.2), ind- og udsættelse, fogedforbud *olgn.* *Kanc.Cirk.²¹/1822.* Fogedforretningen foregik i Dagligstuen. *Schand. TF.I.232. Lassen.AO.266.*

Fogedi, et. [*fo*(q)ø'di'] flt. -er. (ænyd. d. s., glda. fogedhi, fogheti; fra mnt. vogedie (hty. vogtei) af mlat. (ad)vocatio, tilkaldelse (af juridisk raadgiver); til Foged; foræld.) d. s. s. Fogderi. Sønderjylland (betragtedes) som en samling fogedier omkring hoved-slottene. *Hist.Tidsskr.6R.VI.151.*

† **Foged-inde**, en. (sj. en fogeds hustru. *Hand Fogden tit gaf ind, nu en, nu anden Klage, | Hun kunde stedse ved Fogdinden det saa mage . . | At mand paa Dørren ham med slige Klager joog. *Hob.Paars. 133.* **-penge**, pl. (foræld.) en fogeds indtægter. *VSO. Fogde-: Moth.F274.* || spec.: afgift af indfæstningen, som en tiltredende fæster gav ridefogeden (forvalteren). *Baden. Jur.O.I.153. Resol.¹³/1822.* **-ret**, en. underretten, naar den under en fogedforretning beklædes af underrettsdommeren som foged. *Hage.⁹240.* (fogeden) siges, naar han er i Funktion, at beklæde Fogedretten. *Sal.³ VIII.333.* I 1921 blev der af Københavns Fogedrets 1ste Afdeling udført ialt 112,446 Fogedforretninger. *Berl.Tid.⁹/1922. M.1.sp.*

3. **-svend**, en. (nu kun sdjy. ell. foræld.) polititjænt (der (mods. Bysvend) var stillet direkte under byens foged). (Kalk.I.582.) jeg har .. sendt Fogedsvendene ud at see til paa Torvet. *PVJac.Trold.26. Sal.²VIII.334. Feilb.I.330 (u. fodsvend). IV.152.*

Fog-sne, en. [III.1.] (l. br.; jf. Snefog.) store, blændende Driver af Fog-Sne. *AKohl. MP.III.71.*

foj, adj. se føj.

Fok, en. [fog, føg] († Fokke. *VSO. Se Lex.(1808).48.* — sj. skrevet **Fuk**, se u. Fokkerøst). *ftl. (sj.) -ke(r)* (Saaby.⁷). (ænyd. d. s. ell. fuk, no. dial. fokka, trekantet stykke land (af form som et sejl), isl. fokka; fra holl. fok ell. mnt. vock(e) (hty. focke)) † paa raasejlere: det underste raasejl paa formasten (fokkemasten), som er underslaaet paa fokkeraaen; paa andre skibe: det stagsejl, som sidder i der st, nærmest ved fokkemasten (jf. Bred-, Stag-fok, Fokke-sejl, stagsejl). *PoulPed.DP.32. *En Fisker sad ved Røret (∴ paa en fiskerbaad), hans Son ved Fokken sad. Hauch.SD.II.104. *Det brede Mers-Seil og Fregattens Fok | Gik op i Luer som et flygtigt Fnok. Hrz.D.II.123. Drachm.PV.138. Wolfh.MarO.332.*

Fokke, i ssg. (nu l. br.: **Fok**-, se u. Fokkebom, -mast, -raa, -stag, -vant samt Foksejl) † af Fok; af de talrige ssg., der betegner dele af rigningen, som staaer i forbindelse m. fokken ell. fokkemasten, udelades her bl. a. flg., hvorom henvises til sidste led (samt til *Funch.MarO.II.38ff. Scheller.MarO.:*) Fokke-bras, -buggaarding, -bugline, -drejereb, -fald, -fastestag, -givotv, -hals, -hjælpestag, -langrem, -læsejl, -mærs, -nokgaarding, -rakke, -rejsning, -rigning, -skøde, -slappaarding, -spor, -toplent, -æselshoved. **-bom**, en. (ogs. **Fok**-) bom (I.2,5), 40 der undertiden er befæstet til underkanten af (stag)fokken paa mindre fartøjer. *Blich.II.358. Ordbs.*

-mast, en. (**Fok**-) *Robinson.I.16. Hrz.D.I.78. jf. Robinson.I.77 (se u. -røst).* den forreste mast paa et (større) skib. *SøLex.(1808).48. Funch.MarO.II.39. Scheller.MarO.227.*

-raa, en. (**Fok**-) *VSO.* den nederste raa paa fokkemasten. *SøLex.(1808).48. Hrz.VII.203. Drachm.SS.87.*

-røst, et, † en. røst, hvortil fokkevantet er fastgjort. 50 *vAph.(1764). StBille.Gal.I.68. Funch.MarO.I.54. Drachm.STL.267. Scheller.MarO.227.*

† **Fuk**-Rysten, er et tykt smalt Bret foran uden til paa Skibet, som **Fuk**-Vandtet eller det stive Tov af **Fuk**-Masten er gjort fast ved. *Robinson.I.77.*

-stag, et. (**Fok**-) *VSO.* tov fra formastens top over mærset til rodenden af bouspydet, som tjener til at støtte formasten. *vAph.(1764). Ætlar.SB.218. Funch.MarO.II.40. Drachm.STL.229.*

-stagsejl, et. det inderste stagejl nærmest fokkemasten paa raasejlere; stagfok. *SøLex.(1808).48. Funch.MarO.II.40. Sal.VI.774.*

-vant, et. (**Fok**-) jf. *Robinson.I.77 (se u. -røst).* vant, der støtter fokkemasten ud til siderne. *vAph.(1764). SøLex.(1808).48. St*

Bille.Gal.I.129. Drachm.SS.100. Tekn.MarO.42.

Foks, en. se Fuks.

Fok-sejl, et. d. s. s. **Fok**. *PoulPed.DP.32. VSO. Hauch.DV.II.41. Drachm.STL.229.*

Foks-terrier, en. [føg-s] (fra eng. fox-terrier, terrier, der bruges til at grave ræve ud; om 1. led se Fuks) mindre hund, der især bruges som rottehund ell. til jagt paa mindre rovdyr. *VigMøll.Hunden og Hundevacerne.(1887).204. Bogan.I.169. Sal.²XI.870. Thuborg.K.151.*

Føl, subst. [fo^l] (nu kun dial.: (i) fole. *Reenb.I.A. jf. Feilb.II.5.* (fsv. (i) fol, sv. dial. ifola, drægtig; maaske opr. et adj. (jf. *Feilb.II.5* samt II. Far); besl. m. I. Fole, III. fole, Føl osv.; jf. ifole(t); især landbr.) kun i forb. i fol, om hoppe: drægtig. *tusind Tak for Hopperne! | O! vare de i Fole, | Hvor vilde jeg af Glæde leel *Reenb.I.A. Junge.* det var da ikke mere urimeligt, end at Kromandens graa Hest, som ikke var i Fol, og som ikke engang var en Hoppe, kunde faa et Føl. *SvGrundtv.FÆ.II.133. Stutteriet havde iaar 12 Hopper i Fol. Dagbl.⁹1884.2.sp.4. Sal.VIII.885. MDL. Esp.81. Kværnd. || (sj.) om andre dyr. (grævlingen) var i Fol, og Bugen slæbte langs Jorden. *JakHans.U.73. jf.:* (ordet) „siges om får, hopper, hunde og katte.“ *Moth.F.440.**

I. Føld, en. (nu sj.) et (*Høysg.AG.35. BerLiisb.S.63.*) [fø^l] *Høysg.AG.35.* (nu næppe uden for dial.: **Folde**. *Moth.F.275. JfSneed.I.354. Ev.VIII.63. VSO. MO. jf. Feilb.). ftl. -er [fø^ler], (sj.) d. s. (*BerLiisb.S.63*) ell. † **-e** (*Holb.MTKr.361*). (ænyd. folde, fsv. falder, oldn. faldr, fald, flig (af klædningsstykke), kvindeligt hovedtøj, eng. fold; jf. ty. falte; jf. II. og III. Fold, II. folde)*

1) *ujævnhed* (i alm. af forholdsvis stor udstrækning, længde, dybde osv.) paa et bøjeligt legemes overflade, fremkommet ved, at visse dele har bøjet sig ell. er blevet bøjet ind imod ell. ind i andre dele, saa noget af overfladen derved er blevet mere skjult, vanskeligere tilgængeligt osv.; ofte om *ujævnhed*, der fremkommer ved, at et overfladelag (fx. huden, et klædningsstykke osv.) ikke slutter glat om det indre. 1.) m. h. t. tøj, papir oln. stoffer, dels om *ujævnhed*, der fremkommer af sig selv ell. ved uagtsomhed, uforsigtighed osv., dels om *ujævnhed*, der bringes i en bestemt hensigt, fx. (paa klædningsstykker) af skønhedshensyn (jf. *Foldekast*). *Paa Klæderne man saae ey mindste Plet og Fold. *Holb.Paars.33.* Folder i Klæder har Skræderen gjort; men Folder paa Klæder ere Krøgler (∴ krøller), som enhver kan gjøre. *Høysg.S.328.* (han fandt) en Deel Guldmynter indsyede i Folderne af en gammel Kiøle, han havde kjøbt. *Mall.Sg.H.565.* Der er lagt en Fold paa det tredie Blad i Bogen. *VSO.* Mit Slær sidder slet ikke godt; det kaster alt for

mange Folder. *Heib.SD.17.* *Den Lille han saae paa de nye Skoe, | Og glætted sin Blouses Folder. *Winth.IV.43.* *den hvide Kjole Folder om de fine Lemmer slaar. *Schand.SD.6.* *i lysegrå Buxer med ny-presset Fold | går han rundt i sin Have. *Rørd.Købstad-Idyller.(1918).57.* billedl.: Sproget falder for (brøderne Naturligpidan) med en legende Lethed i sine atoplige Folder. *Ipsen.LP.118.* ordspr.: gamle folder er onde at slette, (l. br.) indgroede vaner og tilbøjeligheder er vanskelige at udrydde. *Mau.2707.* *Lieb.DQ.II.212.* *Hauch.III.306* (se u. II. folde 1.). *jf. †:* De fleste (som har rejst i udlandet) søge at conformere sig med Fædernelandets Skikke og Levemaader igen, og at slette den Fold, som udi fremmede Lande dem er paalagt. *Holb. Ep.IV.122.* 1.2) m. h. t. overfladen (huden, slmhinden osv.) paa dele af levende væsen (jf. ssg. som Foldemave, Foldhat). hand haver skiult sit ansigt med sin fedme; og gjort folder paa sin slag-side (1871: lagt sig ud over sin Lend med Fedme). *Job. 15.27(Chr.VI).* saa frisk og munter en gammel Mand, at man aldrig seer . . en Folde i hans Ansigt. *Ev.(1914).V.118.* Paa det Dyr ligger Huden i Folder. *VSO.* *Træk i saa dybe Folder ei din Pande! *PalM. TreD.178.* Folden i Din Overlæbe og Dine smalle, sitrende Næsebor. *PLevin.LM.9.* *jf.:* Ved afvadsningen (af spæde børn) må man særlig have sin opmærksomhed rettet mod alle hudfolder: partiet bag ørene . . lårfolderne og knæhasene. *SMonrad.ModerensBog.(1916).22.* || ofte i udtr. som lægge ansigtet i de rette (osv.) folder, antage et til situationen svarende ansigtsudtryk. *(jeg maa) Lægge Panden i berregnet Fold, | Vogte mig, at Ingen jeg fornærmer. *Hz.D.I.146.* Da han bemærkede, at vi saå alvorlige ud, lagde han sit Ansigt i officielt-højtidelige Folder. *Schand.F.544.* *JVJens.D.71.* 1.3) (geol.) sænkning og tilsvarende hævnning i jordlagene (jf. II. folde 3.4 samt Folde-bjerg, -dal, -kæde). *Uss.AlmGeol.21.* *jf.:* Paa den anden Side af Hulvejen . . slog Jordsmonnet en stor Fold. *Schand.BS.II. 1.4* † \times sted paa smedet kanonløb, hvor sammenføjningen af jærnet er foretaget. *Mil TeknO.77.*

2) (l. br.) drejning (2) til siden; bugt (1.2). En Solicitant er blant alle Dyr det som mest ligner en Madik. Den maa liste sig krybende til fornemme Porte, slaae sig udi mange Bugter og Folder. *Holb. MThr.471.* den lange Kørevej, der bugter sig i mange Folder, før den løber ind gennem Byporten. *Jørg.BB.154.*

3) overf. brug af bet. 1.1. 3.1) \square om hvad der er vanskelig tilgængeligt for indstigt, forstaaelse olgn., især m. h. t. et menneskes sind ell. tankegang. *I Sjælens Folder og i Tankens Dyb. *Hauch.SD.I.91.* hun kjendte hver Fold i hans aabne . . Sind. *Hz.NG.73.* Et

Barns Indre ligger her med alle sine Folder opslaaet for os. *Brandes.VII.721.* *jf.:* en Livsglæde, der aabenbarede sig i en Naturlighed, der ikke kjendte til Fold eller Skygge. *HCAnd.XII.322.* 3.2) i (mere ell. mindre) faste udtr. ell. talem. || bringe ud af folderne, bringe ud af den sædvanlige sindstilstand; især: rive ud af fanning; bringe fra besindelsen. Det unge Menneske har ganske bragt mig ud af mine gamle diplomatiske Folder. *CBernh.VI.68.* din Bortgang bragte ham helt ud af Folderne. *JakSchmidt.SP.133.* komme i (ell. ud af) de vante folder olgn., vende tilbage til (ell. blive revet ud af) de tilvante forhold, de daglige livsvaner osv. han vilde beholde sin Post paa Holmen . . for ikke at komme ud af sine gamle Folder, som han udtrykte sig. *Hz.JJ.I.42.* *HCAnd. VIII.265.* jeg har nok at bestille for atter at komme i de gamle Folder og berede mig til de nye Folder, som jeg skal bevæge mig i. *FruHeib.B.II.67.* *AndNx.PE. I.172.* || slaa sine folder, (især dagl.) indrette sig og opføre sig, som man finder for godt; tage sig livet sorgløst og let; spec.: (være ude at) more sig; slaa sig løs; solde. Jeg har været reent forstokket i det lige fra den Dag, da denne forhexede Particulier kom her i Huset og slog sine Folder. *EWolle.EtParKomedier.(1851).115.* *Vi solder og slaar vore Folder. *Bergs.PP.490.* Husarløjtnanten, hendes yngste Søn, som slog sine Folder i Hovedstaden. *Wied.S.352.* saa ta'r man sig jo en nem lille Fridag . . Min Kone . . hun benytter naturligvis strax Lejligheden til at komme ind og slaa sine Folder. *SvLa.HjG.300.* || † lægge fold til, egl.: afmærke et sted i en bog ved at lægge et læg paa det øverste hjørne; ogs. i al alm.: lægge mærke til; fæste sig ved; lægge vægt paa. *Høysg.S.19.* *I Fald i Dine Hænder falder | Min Bog; da leg en Fold til disse Linier. *Dyssel.II.51.* Jeg vil ikke lægge stort Fold til, at mit Hjerter atter har bevæget sig til Fordel for Jomfru Lerkedal. *Blich.II.374.* De lægger dog aldrig Fold til, hvad et Menneske taler i Vildelse? *smst.21.* jeg (var) forundret over, at hun havde lagt Fold til nogle af mine Ytringer. *Winth.Fort.117.* spec.: bemærke m. ubehag; m. h. t. person: fatte uvilje mod. (der) blandede sig Satire i den Spøg . . saa det var (begribeligt), at der lagdes Fold til Adskillige iblandt os for det og mere. *Rahb. E.III.128.*

II. Fold, en, † et (*Ing.PO.II.150.* *CBernh. VI.9.* *jf. u. Flyttefold.* [føl'] *Høysg.AG.35.* flt. -e, (l. br.) -er (*JLange.III.116.*) (æda. fald, sv. fälla, eng. fold, mnt. valt (nt. falt, mødding); maaske besl. m. I. Fold og i saa fast m. grundbet.: fletværk; især landbr.) fast ell. flyttelig indhegning (paa en mark), især bestemt til græsseplads for løsgaaende husdyr. Ganger mand i anden Mand's Fold ude paa Marken, og tager der ud

noget Fæ, eller Høe, eller Korn. *DL.6—15* —4. *som Græstyv (lod) Markens Herre | (hesten) af sin Karl i Folden spærre. *Rahb. Synt.20. Olufs.NyOec.I.185.* *Faar i Fold nu driver lille Hans. *PalM.IV.60.* (svinene gik) og rodede inde i en stor Fold. *KLars. Ci.23.* (dyrskuegæsterne) fyldte til Trængsel Gangene mellem Foldene, hvor Dyrene stod udstillede. *Wied.S.195. ordspr.:* gaa bold til fold osv., se II. bold 3.s. overf. (relig.):

*Hyrden er een, og saa hans Hjord, | Er end fuld mange hans Folde. *Grundtv.SS. III.267. Rich.I.128.* || *tremmekasse* (ved jærnbane-station ell. havn) til midlertidig opstaldning af husdyr. *Pont.LP.VI.147.* || (dial.) mødding, dannet af gødningen fra en indhegning for husdyr. *MDL. Feilb.*

III. Fold, et. [fɔl] ft. d. s. (glda. d. s.; egl. substantivering af suffikset -fold (s. d.) || bet. 2 er dannet i nyeste tid, jf. Mangel-fold) 1) (især landbr.; næsten kun i ft.) maalingivelse for høstubbyttet (af visse afgrøder), tidligere om det antal gange, afgrøden oversteg udsæden (10 fold = en afgrøde, 10 gange saa stor som udsæden), nu i reglen beregnet ved forholdet m. afgrøden og markmaalet (10 fold = 10 tønder (sød) pr. tønde land ell. 10 hektokilogram (ell. hektoliter) pr. hektar). Havren fra forrige Høst har givet 3 a 4 fold af sig. *Adr.²⁵/1762.sp.7.* Fire, fem, stundom sex, sielden syv Fold er den sædvanligste Afgrøde. *Olufs.NyOec. I.49.* (sæden) bærer Frugt — mange Fold, eller færre Fold, men dog Frugt. *Mynst. Betr.II.25.* Noget faldt i god Jord, og bar Frugt; Noget hundrede Fold (*Chr.VI:* hundrede-fold), men Noget tredsindstve Fold (*Chr.VI:* tresindstve-fold), men Noget tredive Fold (*Chr.VI:* tredive-fold). *Matth.13.8.* man kan fremme Væksten af Landbrugsplanterne, forøge Foldene, for-mindske Faren for Misvækst. *Opperm.Dal-gas.(1895).26.* *Jeg er Havren. Jeg har Bjælder paa; | Mer end tyve, tror jeg, paa hvert Straa. | Bonden kalder dem for mine Fold. *Aakj.VVF.136. billedl.:* *Saa Ordets Sæd, som lægges ned . . . | De tusind Fold maa bære! *FrHamm.(SalmHus.402.3).* *(Danmark fik) for sin Huld | til Løn kun Kundskabs magre Fold. *Ploug.II.37. 2)* (regn.) tal, i hvilket et ell. flere andre tal gaar op; *multiplum.* Mindste fælles Fold af flere Tal er det mindste Tal, hvori de alle gaar op. *Regneb.Mell.I.3.*

-fold, suffiks. [-fɔl] (æda. -fald (*Harp. Kr.39*), oldn. -faldr, eng. -fold, ty. -falt, got. -falps; best. m. I. Fold; grundbet.: som er sammenfoldet (een, to, flere gange osv.) || de med dette suffiks afl. ord bruges næppe uden for det højere litterære sprog (jf. dog Flerfolds-frugt); de anvendes hyppigst som adv. (under-tiden skrevet i to ord), som adj. sj. i best. f. ell. ft., hvor de i alm. erstattes m. tilsvarende ord paa -foldig; sj. som subst.) af-ledningsendelse, hvormed der dannes adj. (adv., subst.) m. et forled, som betegner et

antal (især et talord samt mange og flere), og m. bet.: som forekommer ell. gentages saa og saa mange gange; -dobbel; -foldig (m. h. t. enfold se II. enfold); af saadanne ord medtages kun de vigtigste paa alfabetisk plads; som eks. anføres her: Snart ma jeg befrygte, at mit Pudseri skal blive opdaget . . . Snart har jeg anden hundredfold Frygt for denne Søn, som jeg med Omhyggelighed maa tage i Agt. *KomGrønne-g. II.37.* *(vi) Love dig trefold Erstatning, ja fiirfold. *Bagges.NblD.66.* Han væbnede . . . sit Hjerter med et trefold Panser af rolig Standhaftighed. *Brandes.V.453.* femfold svovlantimon, (kem., gldgs.) guldsvovl; anti-monpentasulfid. *Sal.²I.822.* (sj.) i ft.: *For de Tusind folde Plager, | For din Skælven, for din Sved, | Skee dig Tak i Ævighed. *Rostgaard.TP.57.* || som adv. dersom jeg haver forfordelet Nogen, da giver jeg det firefold (1907: fire Fold) igjen. *Luc.19.8.* *Guds Engle tusindfold | Skulde hævne denne Vold. *Kingo.123.* *Til Lykke, Kæmpe-Samling, ja | O tusindfold til Lykke da. *Brors.305.* *Femfold forøge sig den trinde Hjord. *Staffeldt.12.* *Savl har i Striden sig vundet Tyr, | Lille David dog ti Fold mere. *Grundtv.SS.V.456.* Kommer Du til Styret, kan Du hundredfold opveje det, som Sagen foreløbig har lidt. *EBrand.GG.108.* (jf. III. Fold 1:.) *Han (var) | Som Muldet, der et Korn modtager kun, | Men giver Axet hundred Fold tilbage. *Holst.D.II.9.* || (sj.) som subst. *Eventyr i hundred Fold (o: i hundredvis) | Er fortalt om Torden-skjold. *GRode.FU.77.* || som eks. paa mere tilfældige, poet. dannelser kan nævnes: *Dobbel-tøbets Femfoldskampe. *Dorph.Sofokles. 252.* *vore Fjenders trefolds Overmagt. *Ploug.II.272.* *(han) for femfoldfemti (o: fem gang halv-tredsindstve) Skibe stod. *NMøll.Pers.28.*

Fold, i sgr. [fɔl] hvor intet andet bemærkes ndf., er ordene smst. m. I. Fold 1 (ell. II. folde 1); om tilfælde, hvor Foldveksler m. Folde-, se Folde-. **-blad**, en. Se slægten *Veratrum* af giftililjefamilien (hvis blade er foldede efter længden). *Warm.Frøpl. 137.* hvid(bladet) foldblade, *Veratrum album L. Funke.(1801).II.429.* *Kjærball. FB.454.* **-bord**, **-bænk**, se Folde-bord, -bænk.

I. Folde, en. se I. Fold.

II. folde, v. [fɔlə] -ede, (sj.) -te (*Heib. Poet.I.340.*) vbs. -ning (s. d.) ell. (sj.) -else (*VSO.*). (glda. faldæ, oldn. faldæ, eng. fold, ty. falten, got. falpan; til I. Fold 1)

1) ved at bøjse om lægges i ting ell. dele af samme ting ind imod ell. ind i hinanden; især: 1.) (nu l. br. uden for forb. m. adv., se bet. 2) til I. Fold 1.: m. h. t. tøj, papir oln. stoffer, dels om ujevnhed, der fremkommer af sig selv ell. ved uagtsomhed osv., dels om ujevnhed, der frembringes i en bestemt hensigt. Brevene skulde nøye konfereres, foldes, indlægges i Konvolut. *PA*

Heib.E.233. *I Haand han Lehnsværet folder . . | I tusind Stykker Dankongens Brev | Omflyver for alle Vinde. *Ing.VSt.275.* (*han*) foldede (*tørklædet*) med megen Omhu, og lagde det i en Skuffe. *Hauch.II.143.* de gamle Folder kunne vanskelig udglattes, men en ny Dragt kan jeg folde, som jeg vil. *smst.III.306.* Rosen foldede sine Blade tættere. *HCAnd.V.247.* || *refl.:* lægge sig i folder. *Med Elefantens Billed paa | Sig folder Vadmelsseilet. *Ing.VSt.75. billedl.:* *En Skaal for det blinkende Søernes Baand, | som folder sig om (o: som et folderigt baand omslutter) Sverriges Skulder. *Rich.I.5.* (*den*) drømmerige Stund, da Juleaften folder sig tættere og tættere omkring En. *Budde.F.212. 1.2)* (*l. br.*) til I. Fold 1.2: *m. h. t. overfladen (især huden) paa dele af levende væsen (jf. u. bet. 3.2-3), navnlig ansigtet hos mennesker.* *Ei Egensind har foldet disse Læber, | Der svulme, liig et tvedeelt Rosenblad. *Hauch.DV.III.164.* (*billedet*) udtrykker . . Dødsøjeblikkets Rædsel: . . Blikket ser haabløst opad, Panden er smertefuld foldet. *JLange.MF.99. refl.:* *Fæle Rynker folde sig | I Trælens Pande. *Oehl.(1841). III.133. 1.3)* *m. h. t. legemsdele.* Gøglere, som besidde en Færdighed til at folde deres Legemer i adskillige unaturlige Vendinger. *JSneed.I.224.* hun foldede heftigt sine Arme om hans Hals, saa de vide Polkaermer gled helt op, op over de brusende, hvide Underærmer. *JPJac.II.130.* || *nu l. br. undt. i udtr. som folde hænderne, som tegn paa opmærksomhed ell. (især) religiøs andagt (fx. i bøn) lægge hænderne sammen (og sammenflette fingrene).* *Vort Maaltid vil beslutte nu, | Og folde vore Hænder. *Kingo.460.* Skole-Mesteren: „Folder jere Hænder smukt naar I examineres.“ *Holb.Jul.12sc. (Arv)* staar med foldede Hænder. *smst.* *over Barnets Pande | Folder hun front til Bøn | De hvide Hænder. *Holst.D.II.188.* (*han*) foldede sine Hænder og bad sit Fadervor. *LFeilb.OmLigeløb og Kredsmng.(1896).3.* *refl.:* *tusinde smaa Hænder . . | De folde sig nu daglig til Bønner for Dig. *Hauch.SD.I.197.* folde hænderne i hinanden *olgn., (poet.) i sa. bet.* *Taus Abbeden knæled; han . . folded Haand i Haand. *Ing.DM.31.* *sine blege Hænder | Hun folder i hinanden. *Aarestr.193. jf. (om flere; sj.):* *Godt! Folder eders Hænder da i min, | Og lad os sværge Fienden Undergang. *Oehl.S.146.*

2) i faste forb. *m. adv.* || folde ind. folde seilet ind. *Moth.F275. e. br. refl.:* neppe stod (*Freja*) i Rosenlunden hos Ingeborg, saa foldede Vingerne sig ind, og bleve ikke større, end to store Sommerfuglevinger. *Oehl.ØS.224.* || folde op. 1. (*nu l. br.*) samle (*klædningsstykker*) op (*om sig*) i folder. folde skørtet, serken op. *Moth.F275.* Han foldede sine Klæder op om sig. *VSO. 2.* (*nu næppe br.*) aabne noget af

dets folder. At folde et Brev, en Pakke, op. *VSO.* || folde sammen (*mods. folde ud*). *Moth.F275.* han strøer Sand paa Brevet og folder det sammen. *Ew.IV.245.* Lidt efter foldede S. sin Kniv sammen. *Pont.LR.121.* alle (*fuglearterne*) holder . . Vingerne spilede under Flugten, de folder dem først sammen, naar de sætter sig. *Bogan.II.83.* Maleren har foldet sine lange Lemmer sammen i et Hjørne. *JVJens.JL.37. jf. †:* himlene (*skal*) foldes tilhobe (*1871:* rulles sammen), som en bog. *Es.34.4 (Chr.VI).* || folde ud, (*mods. folde sammen*) aabne ved at bevæge noget ud af dets folder, dets sammenlagte stilling *olgn.;* udbrede (*jf. udfolde*). Tøiet maa foldes ud, at man kan bese det overalt. *VSO.* *Se, nu er det Foraar, og Spirerne foldes ud. *Ploug.I.174.* (*han silkrede sig*) A's ene Haand saa han ikke kunde folde Kniven ud. *And.Nx.PE.I.181. billedl.:* *Fold Andagts Vinger ud, | Og hæv til Himlens Gud | Hierternes Klang. *Bagges.V.49.* *Gjør Regnskab for din Dommer! | For ham dit Liv er foldet ud. *Ing.RSE.VII.111.* Da Gud var ene, som den eneste værende, foldede han sit eget Væsen ud i de mange Sjæle. *NatTid.¹⁶ 1913.Till.1.sp.4.* folde sig ud, aabne sig; udbrede sig. *det spæde Blad sig folder ud. *Lund.ED.61.* Den kejserlige Hær vaagnede ved Hanegal, der straks efter kvaltes af Trompetsignaler. Kommandoerne (o: *herafdelingerne*) foldede sig ud. *SMich.Da.29.* □ *overf.:* komme til fuldstændig udvikling. hele hendes Væsen havde foldet sig ud som en underlig fremmed Blomst. *JPJac.I.100.*

3) part. foldet brugt som adj. 3.1) (*nu l. br.*) om klædningsstykke: som falder i (rige) folder; folderig. (*kvindernes*) Erme var i det ringeste tolv Alen lange, men udi foldede Kruser sammendragne. *Holb.Hh.I.299.* hun bar den samme mørkeblaa Trøje, det foldede Skjørt. *Ing.EM.II.144.* *om det hvide Bryst, de runde Lænder | Flød malerisk det foldede Gevandt. *Bødt.81.3.2)* (*bot.;* *jf. bet. 1.2)* om det i bladlejet (*hos visse planter*) sammenlagte blad (*jf. tværfoldet*). *Træarter.(1799).315.* *Warm.Bot.70.604.* i knoppen er valmuens kronblade uregelmæssigt foldede | || om frøhvide, naar frøskallen bugter sig ind i den. *Warm.Bot.604. 3.3)* (*zool.;* *jf. bet. 1.2)* om kindtænderne hos visse dyr, hvor emaljen bugter sig ind i tandbenet. *Lütken.Dyr.54. 3.4)* (*geol.;* *jf. I. Fold 1.s)* om jordlag: som ligger i folder. Foldede Istidslag hører til de aller hyppigste Fænomener i Bakkeegnenes Sand- og Lergrave. *Uss.Dannm.Geol.²232.*

III. folde, v. [føle] -ede. vbs. -ning (*Landb.O.II.11)* ell. (*sj.*) -ing (Faarefolding. *Blich.(1920).IV.108.*) (*till II. Fold; især landbr.*) 1) (*l. br.*) *m. obj., der betegner dyret (dyrene): sætte i fold.* *Moth.F48.* *Paa Grønsværet stod | En mægtig Kronhjort foldet | Ved Lindetræets Rod. *Winth.HF.*

61. 2) *m. obj.*, der betegner marken (græs-gangen); lade afgræsse ved at anbringe dyrene i (flyttelige) folde paa den. Græsning paa Fenner, hvor der jævnlig har været foldet med Kvæg eller Faar, (er) farlig. *Landm.B.II.310. Landb.O.II.11.*

IV. **folde**, v. [f'øla]-ede. vbs. (til bet. 2) **-(n)ing** (Folding (Multiplikation)). *laCour. Hist. Matematik. (1888). 16; 2. udg. (1899). 15:* Folding). (no. folla (folda); til III. Fold; i bet. 2 nydann., især brugt af sprognersere) 1) (landbr.) til III. Fold 1, om høsten: give udbytte (udtrykt i fold). Rugen folder bedst efter en god Helbrak. *Landm.B.III. 62.* Den nye Rugart . . skal være mere foldende end den hidtil anvendte Rug. *Flensb.A.³/1907. Till. I. sp. 5.* der er . . næppe Tvivl om, at Brødkornet vil folde godt. *Pol.³/1920. 7. sp. 1. 2) (regn.)* til III. Fold 2: multiplicere; gange. (tallene) skulle foldes med hinanden. *laCour. Hist. Matematik. (1888). 15.* jeg har . . foldet et omtrentligt middeltal med bogens sidetal. *M. Krist. (Aarb. Kult. 1897. 59).*

Folde, i sgr. [f'øla-] som regel af I. Fold 1 ell. II. folde 1 (og 3); hvor intet andet er bemærket, lader det sig ikke m. sikkerhed afgøre, hvilken af delene der foreligger; i nogle tilfælde veksler Folde- m. Fold-, se Folde-bord, -bænk, -harve, -kniv, -stol, Foldhat; i sgr. m. II. Fold bruges nu som regel Fold-, jf. dog -stiver. **-bjerg**, et. (geol.; jf. I. Fold 1.3, II. folde 3.4). *Sal. III. 39.* **-bord**, et. [II.1] (ogs. Fold-. *Sal.² VIII. 343.*) (foræld.) bord, som kan slaas sammen (jf. Fald-, Klap-, Slag-bord). (*Kalk. I. 583.*) *VSO. Troels. L. II. 154. Sal.² VIII. 343.* **-bænk**, en. [II.1] (ogs. Fold-. *Sal.² VIII. 343.*) *Bols. DFM. 5.* *Skjoldb. NM. 34.*) (foræld. ell. om forhold paa landet) bænk, som kan omdannes til seng (jf. -seng, Slagbænk), ell. hvis rygstød kan drejes til begge sider. *Moth. F. 275. Junge. Ing. P. O. I. 27. Troels. L. V. 266. 269.* en Foldebænk, hvor Børnene hvilede om Natten. *Skjoldb. SM. 31.* **-dal**, en. (geol.; jf. I. Fold 1.3, II. folde 3.4; jf. -bjerg). *Naturens V. 1915. 354.* **-filter**, et. (jf. ty. faltenfilter; kem.) papirfilter, som er forsynet m. talrige folder, saa at den filtrerende del bliver den størst mulige. *Sal.² VIII. 44.* **-gaffel**, en. (nu næppe br.) gaffel, som kan lukkes sammen (jf. -kniv, -ske). *VSO.* **-harve**, en. [II.1] (ogs. Fold-. *Opf. B. IV. 314. Sal.² X. 933.*) (landbr.; nu l. br.) harve (bestaaende af to led), der kan foldes sammen. *D. & H. Sjøell. Bond. 106.* **-hat**, en. se Foldhat. **-kaptæl**, et. (bygn.) kaptæl, hvis sider har fremspring, der ligner folder. *Stilart. 95. Sal.² VIII. 341.* **-kast**, et. (til I. Fold 1.1) det at danne (stærke) folder; oftest mere konkr. om kunstnerisk ell. virkningsfuldt anbragte folder (jf. Draperi 2). *Vildt Seilet hvirvler fra Mast; | Det . . hænger | Med mægtige Foldekast. *Ing. DM. 49.* en dygtig Statue af Bernini . . med vindige, brusende Foldekast. *Brandes. III. 503.* det hvide At-

lask, som jeg havde hængt paa (leddedukken) for at studere Lysbrydningen i Foldekastet. *Bergs. PP. 244.* En lyserød, klar Kjøle, med smaa skælmske Blomsterbuketter titende frem af hvert Foldekast. *Drachm. EO. 74.* den ophøjede Simpeltid i Dragten, særlig i Foldekastet. *L. Bobé. Frederikke Brun. (1910). 221.* **-kniv**, en. [II.1] († *Faldv. APh. (1759). 93* (jf. no. fallekniv). † *Foldsmst. 104.*) kniv, hvis blad kan bøjes ned i en fordybning i skaftet. (især om en svær (lomme)kniv, m. eet, temmelig bredt blad). *Moth. F. 276.* *(du vilde) sætte for dit Bryst den lille Foldekniv. *Holb. Paars. 220. Oehl. L. I. 163.* vis Dig ikke saadan frem for Menigheden, men luk Dig sammen som en Foldekniv, og sæt Dig. *Drachm. F. I. 58. Aakj. VB. 250.* **-krave**, en. (til I. Fold 1; nu næppe br.) folderig krave. *Moth. F. 276. VSO. MO.* **-kæde**, en. (geol.; jf. I. Fold 1.3, II. folde 3.4). (*Jurabjergene*) er en af de mest udprægede Foldekæder. *CC. Christensen. Geografi for Mellemskolen. (1920). I. 61.* **-løs**, adj. (til I. Fold 1(1); l. br.) En gammel sort Silkekjøle sluttede engt og foldeløst om hendes Figur. *Goldschm. V. 30. Gjel. G. D. 8.* **-mave**, en. (zool.) hos drøvtyggere: bagmavens forreste afdeling, hvis slimhinde ligger i dybe folder; bladmave. *Sal. V. 521.* **-rig**, adj. (til I. Fold 1.1). Prindsessen laae i et hvidt folderigt Gevandt. *Ing. EF. VI. 35.* Omkring hendes Hals og ud paa Skuldrene laa folderigt et mørkt, blodrødt Silkekæde. *JP. Jac. II. 69.* **-seng**, en. [II.1] (foræld. ell. om forhold paa landet) felteng. (*Kalk. I. 583.*) *VSO. MO.* || d. s. s. -bænk. *Feilb.* **-ske**, en. [II.1] (nu næppe br.) ske, som kan lukkes sammen (jf. -gaffel, -kniv). *VSO.* **-snegl**, en. (zool.) slægt af familien Volutidae af forgællensneglens orden, hvis skaløjle har flere parallelt løbende folder; Voluta. *Lütken. Dyr. 554. Sal.² VIII. 342.* **-stiver**, en. (til II. Fold; landbr.) stiver til faarefold. *Møllh. II. 127.* **-stol**, en. [II.1] (ogs. Fold-. *Sal.² VIII. 343.*) (ænyd. d. s., eng. faldstool, ænh. faltstuhl; fra germ. laant til fr. fauteuil; i ty. omdannet til feldstuhl, se Feltstol; nu næsten kun foræld.) stol (m. krydsstillede ben), som kan klappes sammen; klapstol; feltstol. paa Kirkens Bekostning gives (de fattige) en Folde-Stoel eller gjøres Klapper, de kan sidde paa. *Forordn. ²⁴/1708. I. § 18.* en lav Foldestol. *Soph. Müll. VO. 309.* en foldestol . . var gået bag over med hende, da hun var tre år. *Hjortø. SJ. 19.* **-syge**, en. (forst.) sygdom hos bagen, hvorunder bladene bliver foldede langs nerverne. *Sal. VII. 440.* **-værk**, et. (fagl.; især foræld.) ornamentik paa udskaarne møbler, som minder om tøjfolder. *Stilart. 170. Sal.² VIII. 342.*

Foldfrø, en. [I.1] ♀ art af skærmblomstrede, hvis frugter har store, hindeagtige ribber; *Laserpitium latifolium L. Viborg. Pl. (1793). 56. Lange. Flora. 561. Rostr. Flora. I. 261.* **-harve**, en. se Foldeharve. **-hat**, en. (nu næppe br. Folde-. *Funke. (1801). II.*

545). ♀ slægt af søkvsvampe, hvis hat er foldet og lappet; *Helwella L. Rostr. Flora. II. 216.* -**hveps**, en. (zool.) insekt af gedehamstenes familie (*Vespidæ*) (hvis vinger under hvilen er foldede paa langs). *Sal. IX. 506.*

foldig, adj. (jf. no. follug; afl. af III. Fold 1; *sjell. *Levin.*; nu næppe br.) d. s. s. foldrig. *det Sted . . . | Hvor svangre Straa . . . | Frømskyde tykt af foldig Sæd. *Nord. Brun. D. 51. D&H. jf. Foldighed. smst.*

-foldig, suffiks. [-földi] (jf. dog en-, mang-, tre-foldig). (glda. -faldugh, fsv. -faldogher, mnt. -voldich (ty. -faltig, -fältig); udvidelse af suffikset -fold, s. d.; jf. forfoldige) afledningsendelse, hvormed der dannes adj. m. et forled, som betegner et antal (især et talord samt mange og flere, jf. dog ogs. dobbeltfoldig), og i alm. m. bet.: som forekommer ell. gentages saa og saa mange gange; -dobbelt || af saadanne ord 20 anføres kun de vigtigste paa alfabetisk plads; som eks. (der næsten udelukkende tilhører skriftspr.) anføres her: *Giv Ære, Held og gode Raad. | Giv tusendfoldig Lykke. *Kingo. 76.* *Sig Blomsterne snoe til en syvfoldig Krans. *Grundtv. SS. I. 233.* Den bornholmske Jordbrugers Afgifter . . er fra henimod Slutningen af det 17de Aarhundrede af stegen til det 8 & 9 foldige i Pengeværd. *PEMüll. (DLitTid. 1811. 148).* (stemmerne) fin-

der hundredfoldig Giendyd. *Mob. KC. 59.* jeg (udbringer) et nifoldigt Hurra for vor Valgkandidat. *Schand. F. 253.* Den menneskelige Tankes . . Frihedskamp for at vikle sig ud af Fordommenes tusindfoldige Svøb. *Brandes. X. 236.* jf.: Han beskyldes . . for at have konstlet paa Religionen, saa at han af den helligste Trefoldighed har villet gjøre en Firefoldighed. *Holb. Kh. 678.* \ (storstadens) polypfoldige Arbeidsarme. *Gjel. GD. 7.* som adv.: *Syvfoldig virker du (o: den helligaand) paa Jord, | I Jesu Navn, med Naadens Ord. *Grundtv. SS. III. 335.* || (nu næppe br.) som bestaar af (saa og saa mange) dele. Syntaxis er firefoldig. *Høysg. S. 1.*

Fold-kniv, en. se Foldekniv.

I. Foldning, en. 1) som vbs. til II. folde; ogs. mere konkr., om det at være foldet ell. om de frembragte folder; især: 1.) || til II. folde 1.1. Papirets Foldning. *MO. 1.2)* (især faagl.) til II. folde 1.2. Insekternes Hjørne opnaar ofte en meget betydelig Størrelse; sin højeste Udvikling — en begyndende Foldning — har den hos de aarevingede Insekter. *BMall. DyL. III. 223.* 1.3) (jf. II. folde 3.4; geol.) *Frem. DN. 3.* Foldede Istidslag hører til de aller hyppigste Fænomenet i Bakkeøgnenes Sand- og Lergrave. Foldningerne er altid ledsagede af smaa Forskydninger . . i Lagene og kan i Størrelse og Form være overmaade forskelligeartede. *Üss. Danm. Geol. 322.* 2) (nu l. br.) konkr., til II. folde 1.1: sted, hvor noget er foldet sammen. Det Slags Tøi brister gjerne i Foldningen. *VSO.*

II. og III. Foldning, en. se III. og IV. folde.

fold-rig, adj. [III.1] (landbr.) som giver mange fold (jf. foldig). alle (kartoffelarter er) meget foldrige. *Landm. B. III. 135.* jf.: Foldrigbed bruges som Betegnelse for Kornudbyttet af Afgrøderne. *Møll. H. II. 127.*

-stol, en. se Foldestol. **-sætte**, v. [II] (sj.) sætte, anbringe i fold. (billedl.): (naar skæbnen) hilder mig i et Reigarn (o: reje-garn), eller foldsætter mig i et Høusebuur — saa bliver jeg vranten, klynker. *Bagges. L. I. 402.* † **-tragt**, en. ♀ *pigøble*, *Datura stramonium L.* (hvis krone er tragtformet og foldet). *Franke. (1801). II. 432.* *Vare L. (1807). I. 349.* **-udbytte**, et. [III.1] (landbr.) høst-

udbyttet, angivet i fold. *Landm. B. I. 188.* *Cavling. A. I. 344.* Den bekendte Maade at anslaa Foldudbyttet ved at tælle Kærnerne i mid-delstøro Aks. *Landb. O. II. 163.*

I. Fole, en. [fo'lə] ft. -r. (æda. folæ, oldn. foli, eng. foal, ty. fohlen, got. fula; best. m. gr. pōlos, fōl; jf. I. Filke, Fol, III. fole, Føl; uden for bibl. og dial. nu næsten kun poet.) ung hest (ell. æsel olgn., jf. Asenfole); fōl ell. plag. *Jeg skal give dig Fole, | fuldvel skal han bære dig fram. *DFU. nr. 14. 11.* (de) føre . . deres Gods paa Følernes Ryg. *Es. 30. 6.* din Konge skal komme til dig . . fattig, og ridendes paa et asen, og paa en af asenindernes unge foler (1871: Føl). *Sach. 9. 9 (Chr. VI).* *Hund løb i Stuen om fast som en utæmt Fole. *Holb. Paars. 114.* *De ledte fra Stalden den unge Fole. *Oehl. HF. 81* (her brugt afvekslende m. Føl). *dér, hvor Folen slog sin Hov | bagud i Vaarens grønne Skov. *Drachm. UD. 251.* en Flok paa en Snes Hopper og halvt saa mange Foler. *Rist. FT. 25.* *Esp. S. I. Feilb.* || gl. rim: en klattet (o: ustriglet) fole kan blive en hest, en fattig pebling kan blive en præst olgn. (jf. *Kalk. II. 525*). *Mau. 3664.* *Winth. II. 131.* *PalM. I. L. I. 363.* *Feilb.* II. **Fole**, subst. se Fol.

III. **fole**, v. [fo'lə] *Høysg. A. G. 139.* **-ede**, vbs. -ing (*MO. Landb. O. II. 164*). (ænyd. d. s., vs. fāla, eng. foal, ty. fohlen; jf. I. Fole, fōlle; især landbr., dial.) om hest (ell. æsel olgn.): føde fōl. *Moth. F. 440.* Junge. Bonden med Følhoppern ser jo strax, at den har folet, og han faar ogsaa Øje paa Føllet. *Sv. Grundtv. F. Æ. II. 132.* Stor er hans Magt, og ikke vil den briste, før Mul-æset foler. *CKohl. B. 68.* *Esp. 81.* *Feilb. I. 331. IV. 152.* *Thorsen. 136.* || (dial.) om andre husdyr (især katte og hunde): føde unger. Saasart (tøven) har folet, vælge man strax de Hvalpe, man er til Sinds at opføde. *Werfel. Jagt. 44.* *Feilb.* *Thorsen. 136.*

Fole-have, en. [I] vænge ell. indhegning, hvor løsgaaende ungheste græsser. en af Indsiderne er greben paa fersk Gjer-ning imorges, da han var ved at stjæle Kvas i Folehaven. *CKMobb. Amb. 22.* *Sal. VI. 776.* nu især som stednavn, navnlig om skove, hvor ungheste (tidligere) hold(t)es paa græs,

fæ. Folehave skov ved Rungsted. Vilh. And. AD. 150. Trap. II. 93. **-mester**, en. [I ell. III] (foræld.) opsynsmand ved stutteri, som havde tilsyn med folende hopper. Moth. F. 440. VSO. MO. **-vænge**, et. [I] (jf. -have; foræld.). Breum. FS. I.

Foliant, en. [foli'an'd] ft. -er. (ænyd. d. s. (Laurberg's Skjemtedigte. udg. 1899. 130); af lat. (liber) folians, (bog) i helt blad; besl. m. Folio; ♀ ell. fagl.) bog, hvis format er bestemt af, at hvert enkelt ark kun er sammenlagt en gang; ogs. (m. vagere bet.): meget stor bog. Moth. F. 277. I (skulde) tænke, at . . Naturen havde skabt ham alleene til at staa paa en Hylde blant andre Folianter. Holb. Tyb. I. 2. *Den sorte fløilsbetrukne Foliant | Med Sølv paa Snittet. Oehl. F. 151. inde mellem Bibliotekets Folianter sidder de skarpsindigste af Munkene og studerer Kirkefædrenes dogmatiske Værker. V. Ved. BK. 229. jf.: hver Urt . . bør have sit Kobber, undtagen de meget smaae, af hvilke 2, 3 eller 4 kunde trykkes paa et foliant Blad (nu: Foliantblad). Stampe. II. 541.

Folie, en, ♀ et (Oehl. F. 117). [f'oljə, f'oljə] (ogs. (ved forveksling) Folio. Hauch. VII. 393. Topp. III. 278. TBiersfreund. Florens. (1901). 242). ft. (l. br.) -r (Stockholm. Foto. 1). (ænyd. d. s.; af lat. folium, blad; besl. m. Feuilleton, Foliant, Folio og muligvis m. I. Blad) 1) (fagl.) papirtynd, udhamret metalplade, der bruges til dekorerings samt til at beklæde bagsiden af spejle med ell. som underlag til edelstene for at fremhæve deres spile; bladmetal. Hallager. BB. 42. Vi have ikke Raad til at anskaffe et helt nyt Spejl med ny Folie bagpaa. Drachm. LK. 29. Yare L. 88. jf.: Staniolslageren (Folieslager) slaarer Tinnet til tynde Blade. Funke. (1801). III. 418. 2) ♀ overf.: om hvad der tjener som forskønnende baggrund. Er det ikke netop Herligheden selv ved det Dæmoniske, at det som Folie maa tjene til at forherlige det Guddommelige? Ing. EF. VII. 13. (venindens sang) skal tjene som et Slags Modsætning, et Slags Folie, for at hendes Stemme siden kan tage sig endnu bedre ud. Hauch. VI. 145. Hun troer at glimre ved mig? ha! ha! ha! Hun er min Folie! Hvad har hun, hvorved hun kan fordunkle denne Anstand, denne Gratie. Oversk. I. 226. For ret at gjøre det Zarte og Sværmeriske i disse Vers af Winther uskueligt frembyder Schack Staffeldt sig atter som Folie (Brandes. II. 25: Baggrund). Brandes. DD. 183. **foliere**, v. [foli'e'rə, folj'e'rə] -ede. vbs. -ing (Sal. III. 236. Meyer). (af nylat. foliare, til lat. folium, blad; fagl.) 1) til Folie 1) beklæde ell. underlægge m. folie 1). J. Baden. FrO. Sal. 2. VIII. 345. 2) (jf. Folio) nummerere et haandskrifts ell. en bogs blade (i st. f. siderne; jf. paginere), saaledes at hvert blad ell. (i forretningsbøger, jf. Folio 2.1) de to modstaaende sider af to paa hinanden følgende blade faar sit løbenummer. Bogen (er) folieret. Wicet. EL. 99.

Sal. 2. III. 537. 551. I. **Folio**, en, (sj.) et (i bet. 2.1: Graah. PT. I. 164. Hage. 2. 1214). [f'oljə, f'oljə] (m. lat. form Folium (i bet. 2.1; l. br.). HandelsO. (1807). 68. Meyer. Sal. 2. III. 551). (af lat. (in) folio, (i helt) blad, af folium, blad; besl. m. Feuilleton, Foliant, Folie, Kaprifolium) 1) format af papir ell. bog, der er saa stort som et en gang sammenlagt helark; ogs. (m. vagere bet.): meget stort format. Danske Prospecter i Kaabherstykke paa Median Papiirs Folio. Adr. 18. 1762. sp. 10. *(bogen) trykket blier | I Folio paa Medianpapir. Oehl. F. 230. Selmar. 2. 139. (spøg.:) Dend, som var i Qvarto, var Ingeborg Blyetækkers, og dend anden i Folio var Anne Kandstøbers. Holb. Bars. II. 6. (efter Holb. Bars. II. 6; nu næppe br.): En Nar i Folio, en meget stor Nar. Leth. (1800). || hertil Folio-ark, -format ofl. 2) 2.1) de to modstaaende sider af to paa hinanden følgende blade i en forretningsbog, hvorpaa den enkelte kundes konto er opført. Graah. PT. I. 164. Sal. III. 254. Meyer. 2.2) konto i pengeinstitut, hvor indskyderen uden forudgaaende opsigelse kan hæve (større ell. mindre) beløb. Lassen. SO. 614. Hage. 2. 743. || hertil Folio-konto, -midler (o: penge, som er indsat paa folio. smst.) ofl. II. **Folio**, en, se Folie. **Folium**, et, se I. Folio.

Folk, et. [f'ol'g] f'olk. Høysg. AG. 33. ft. d. s.; gen. folks, (nu kun dial.) folkes (Holb. Paars. 3. Gram. Breve. 8. JSneed. III. 158. Feilb.), (spøg. ell. vulg.) folkses (Wied. LO. 177). || m. h. t. ft.-formen folkens s. d. (æda. folk, oldn. fólk, eng. folk, ty. volk; besl. m. fylke samt maaske m. fuld; grundbet. i germ.: (kriger)skare || om endelsen -folk i indbyggernavne se AarbSkive. 1921. 9ff. || paa bet. 2 har fremmede spr. (lat. populus osv.) ovet indflydelse)

1) (nu især i (best. f.) ft. undt. bibl. og dial., jf. dog Fod-, Hestfolk) samling personer, der indtager samme stilling i forhold til et bestemt formaal ell. en bestemt person. 1.1) mandskab. || soldater; især om de menige (jf. Krigsfolk). Johan Urne (overgav sig). Hvitfeld siger, at han dertil blev tvungen af sit eget Folk. Holb. DH. II. 297. (han lod) sit Slot . . befæste og besætte med Folk. Wand. Midsesm. I. 294. *Engang paa den svenske Strand | Gik han (o: Tordenskjold) med sit Folk iland. GRode. FU. 77. Kompagnichefen, en forstandig, tapper Mand, elskværdig indtil Æmhed, en Fader for sine Folk. Brandes. XIII. 499. en lang Belejring, der ender med, at han kun har 10 Folk tilbage. V. Ved. H. 400. || (især ⚓) sømænd; matroser (jf. Søfolk). (købmanden) drucknede med et af Skibene saa og alle Folkene. Æreboe. 20. Landet (fattedes) ikke Skibe, og Folk til at bemane dem. Moll. DH. II. 322. Skipperen og de bedste Folk sidder . . og drikker et Glas. Drachm. I. 59. Scheller. MarO. 227. jf. Dækstolk. Wolfh. MarO. 520. || (især foræld. i visse faste forb.) om personer,

der er ansat i øvrighedens tjeneste. byens folk, se By 2.2. kongens folk, se Konge. rettens folk, se Ret. 1.2) (dagl.) personer, som arbejder for ell. tjener en, (især) saaledes at de hører til ens husstand; arbejdere; tyende; tjenerskab (jf. Arbejds-, Tjeneste-folk). Lot, sin Broder, og hans Gods førte han tilbage, og desligeste Kvinderne og Folket. 1Mos.14.16. Jeg forlanger intet af (min mand), uden at hand vil have Indseende med Folkene. *Holb.Kandst.I.5.* Jeg blev atter tilbage med Resten af Folket. *Æreboe.119. Wadsk.87.* *min Præstegaards Elendighed . . | Uordenlige Folk. *PalM.V.54.* Lev nu vel min kjære Ven! Vil De hilse mine Folk fra mig? *FruHeib. B.II.42.* Folkene stod allerede og hang ved Væggene, der var en Snes Karle og Piger. *JVJens.D.85.* Foruden for sine egne Handlinger er man . . i ret vidt Omfang ansvarlig for sine Folks Handlinger. *Hage.³ 259. 1.3)* (bibl. og dial.) personer, der er forenet ved slægtskab; familie; slægt; ogs.: stammefæller. Ruth sagde: . . dit Folk er mit Folk, og din Gud er min Gud. *Ruth.1.16. Moth.F277. jf.:* Da den samme Familie engang siden gjorde Paven Fortreed, sagde han: Dette Folk er meget u-taknemmeligt. *Holb.Kh.783. om forfædre* (jf. Fader 2): Abraham ogav Aanden . . og blev samlet til sit Folk (Chr.VI: sine folk) (o: døde). 1Mos.25.8. || (dial.) i ft. og m. foranstillet ejendoms-pron.: forældre. *Feilb. Thorsen.136.*

2) samling mennesker, som bebor samme land, har fælles regering, sprog, historie, kultur osv. 2.1) i al alm.: nation (i st. f. ftl. bruges ofte: Nationer ell. (især om uciviliserede folk) Folkeslag). alle folk (1819: Folkeslag) skal forsamles for ham (o: menneskenes søn). *Matth.25.32* (Chr.VI). Da Kong Knud nu var bleven Herre over Norge, gav hand Folket tilkiende, at hand havde sat Hagen Jarl til at regjære Landet i sin Sted. *Holb.Intr. II.9.* Ligesom enkelte Personer dømme, saa dømme og heele Folk. *JSnæed.III.229. Birchner.Tr.40.* *Det (o: modersmaalet) alene i Mund og Bog | Kan vække et Folk af Dvale. *Grundtv. PS.VI.187.* han (havde ofret) sit hele aandelige Fællesskab med Land og Folk og Slægt paa Ærelystens og Begærlighedens blodige Altre. *Pont.LP.VII. 163.* *På Tab af Guld og Blod | kan Tiden raade Bod, | men overgir et Folk sig fejgt, dafrådner Folkets Rod. *Rørd.G.K.220. i best. f. i ssgr. som Jøde-, Romer-folket. || herrens folk olgn., (bibl.) egl. om Israel* (jf. 2Mos.3.7); nu især om de broende (kristne). *Støvetes Børn er Herrens Folk! *Ew.(1914). I.132.* *Herren, han har besøgt sit Folk. *Grundtv.SS.II.396.* || folkenes forbund, (især polit. efter eng. league of nations) om det efter verdenskrigen 1914-19 oprettede verdensparlament (jf. Folkeforbund). midt i selve Folkehødet er Tanken om Folkenes

Forbund slynget ud. *ORode.KV.192. Homo S.VD.58.* || (uegl.) om et (større ell. mindre) dyresamfund. Her levede et eget Folk af Biller. *JVJens.A.II.191.* Telegraftraadene bar paa et helt Folk af Svaler. *RobLHans. EP.132. jf. Bifolk. 2.2)* (nu kun i ent., især i best. f.) (hovedmængden af) den enkelte nations medlemmer, udgørende en helhed indadtil som statens borgere, undersøatter i forhold til statsoverhovedet, ell. som forenede ved fælles historie, sprog og kultur. Kongens Magt beroer paa Folkets Velstand. *JSnæed.VII.442.* Tryggest støtter Thronen sig paa Folkets Kierlighed. *Mynst. Fr.VI.24.* et Folk er en Organisme, et Publicum en Masse. *Heib.Pros.VI.263.* *hver Sang, som Folket kender og lytter til med Lyst. *Lemb.D.106.* Folket er en Menneskemasse, som holdes sammen af en fælles Ide — Sproget, Fædrelandet, Staten. *Vilh And.(Tilsk.1911.I.85).* folkets kærlighed, min styrke. *Fr.VII's valgprog. Arlaud.429.* (bibl.): (Saul var) høiere end alt Folket. *1Sam.9.2. jf. (m. overgang til bet. 3.1):* Han løftede Drengen op paa Brændet, saa han stod hævet over alt Folket som en Præst paa Prædikestolen. *Buchh.UH.11. || † ft. brugt til at betegne et statssamfunds enkelte borgere.* jeg taaler icke hun kalder mig Madam, som de Franske Folk plejer at gjøre. *Holb.Kandst.IV.9.* *(Holberg var) De Normænds største Zir, de Danske Folkes Ære, | I Levnet og i Skrivt en rar Philosophus. *FrHorn.PM.96.* || om de lavere stænder ell. klasser af befolkningen, tidligere om de uadelige, nu især om den arbejdende del af nationen; de brede lag; almuen; menigmand; undertiden om lægfolk mods. lærde. Den Venetianske Adel adskiller sig fra Folket ved at fore deres (o: sine) Klæder med Hermelin. *JSnæed.I.228.* (jeg formoder) at Borgere og Bønder, det rette Folk, først adspørges. *Balle.Bib.I.87.* Grundstenen blev lagt af Frederik Kongens Søn Folkets Ven. *Thaar.(Indskrift paa Frihedsstøtten i Kbh.1792).* Dine Lovgivere forvirre endnu uophørlig de forskiellige Begreb af Pøbelen og Folket; thi som det er Folkets Væsen at være Alt, saa er det Pøbelens at være Intet. *FrSnæed.I.420.* *(Luther) laante Biblen Folkets Maal. *Grundtv. PS.III.65.* af selve Folket, af Menigmand, som man kalder den Fattigere, fik jeg (anerkendelse). *HAnd.XII.309.* Stem paa (redaktøren). Han er Folkets Ven, og han holder paa Bondens Ret. *Schand.F.355.* Folkets Hus (o: navn paa arbejdernes forsamlingshus). *Sal.²VIII.386. jf.:* sent om Natten fejrede (Hørup valgsejren) med en lille Tale til det udenfor „Politikens“ Vinduer forsamlede Folk. „Hr. Folk“ forlangte denne Tale for at gaar rolig i sin Seng. *EHenrichs.VH.109.* i forb. som ☉ en mand, kvinde osv. af folket, en mand (osv.) fremgaaet af de lavere samfundsklasser; almuesmand. du er en Husmandssøn, en ægte

Mand af Folket. *Ing.EF.VIII.42.* *En Riddermand | Af fyrsteligt Blod har skjænket en Kvinde | Af Folket sin Haand. *Schaldem.Sk.B.77. Esm.III.246.* ☉ folkets røst, nationens, folkemassernes udtalte vilje (jf. Folkerøst). Almuens Røst er ikke Folkets Røst, naar det gælder om at bedømme Skrifteres Værdie og Skribenters Fortieneste. *Tode.ST.II.Fort. især i talem.* folkets røst (er) guds røst, (efter lat. vox populi, vox Dei) folkemassernes vilje er i overensstemmelse med guds vilje, er den højeste lov. *Mau.2229. jf.: Folket, denne eneste ægte og sande Majestæt, hvis Stemme var Guds Stemme. Pal.M.II.I.336.*

3) i videre anv.: personer; mennesker. 3.) (nu næsten kun m. overgang til bet. 3.5) i al alm. Kongen af Sodoma sagde til Abram; giv mig Folket, og tag Godset til dig. *1Mos.14.21.* jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt (1907: hele) Folket. *Luc.2.10.* Han lever i København og kommer meget ud imellem Folk, men har ingen intim Omgang med nogen. *JPJac.II.177.* der er folk, der mener, at maanen er beboet | 3.2) (nu kun dial. ell. i forholdsvis faste forb.) i ent. m. nærmere bestemmelse. var hand Substitut! det Folk plejer dog gerne efterlade nogle Skilinger. *Holb.GW.I.3.* Folcket i Byen eres velhavende og betaler vel. *smst.II.4.* Paa denne Kanal . . roer det Pariser Folk hele Timer omkring, til sin største Tilfredshed. *Ørst.Br.I.147.* der opstod et Øiebliks Uro mellem Folket ved Kirkeporten. *Ing.EM.II.211.* *kristent Folk om Drikkebord | Med Kande, Krus og Kvinde. *Grundtv.PS.III.236.* Tiggere og vildfarende Folk fros ihjel. *JPJac.I.32.* Vogn paa Vogn af pnyttet Folk kom rullende. *Pont.UE.66.* pænt Folk . . nedlod sig . . ikke til at køre med Rakkerne. *And.Nz.DM.II.14.* godt folk, se Godtfolk. jf.: Skoemagere ere vel got ærligt Folck, men det er noget menneskeligt hos dem, at de gerne lyver. *Holb.UHH.II.8. talem.: Sært Folk har sære Sæder. Mau.2232.* || (l. br.) personer, som lever samtidigt; generation. det unge Folk rundt om i Stammerne, de vænner sig næsten lidt for hurtigt til Fyr og hans Ild. *JVJens.TL.146. jf. Bronzefolk, Ungfolk.* || ☉ en (større) gruppe af personer, som er forenet ved arbejde for en fælles sag, idé olgn. (han) trængte . . fremfor alt til at komme i Forbindelse med det hellige Folk i Danmark. *AFibigerJuliusFriis-Hansen.(1920).25. jf.: (Hogsbro) var Kirkefolkets Talsmand paa Tinge. EHenrichs.MF.I.89.* Motorfolket rejser Nervø et Minde. *BerTid.²⁶12.1921.9.sp.4.* afholdt folket samler sig til et nyt fremstød | 3.3) i ft. m. nærmere bestemmelse. høie Folk. *4Mos.13.32.* vi lærde Folk (staa)r aldrig fra vore Meeninger. *Holb.Er.III.6.* Af store (o: fornemme) Folk kan man haabe stor Gunst. *Biehl.DQ.III.301.* det er . . een af

de Folk, som troer, at Naturen først indlagde sig Ære, da den frembragte ham. *PAHeib.Sk.I.212.* *Langt klogere Folk er der sagtens om Land, | End her mellem Bælte og Sunde. *Grundtv.PS.V.64.* (han) læste hvad Bøger han ved gode Folks Hjælp kunde faa fat i. *Brandes.X.607.* Der var noget ved (hende) som straks lod Konduktør og alle den Slags Folk springe. *Bang.L.294.* || (dagl.) i forb. som husets folk ell. folkene i huset: Det meste, hand paa nogen Tid har haft at dadle paa Folckene her i Hunset, er, at der er saadant gemeent Væsen hos os alle. *Holb.Kandst.I.2.* Alle Herregårdens Folk vare til Bryllup. *VSO.* Maa jeg spørge, om det er Husets Folk, jeg har den Fornøielse at tale med? *Heib.PoetS.(1848).VI.243. DSt. 1915.60. Feiüb.* || i ordspr. og talem. brave folk, men slette musikanter, se Musikant. som folk er flest, se flest 2. være af ens folk olgn., (dagl.) 1. høre til den slags mennesker, man synes om ell. gerne vil have at gøre med. Bruger man ikke hos Dem . . den Talemaade, naar man synes meget vel om Nogen, da at sige: Det er En af mine Folk. *Sibb.II.142.* han behager mig. Men hun selv . . hun er ikke af mine Folk. *Hz.XII.241.* Tegnér har aldrig været af mine Folk. *JPJac.(Brandes.III.63).* jf.: *De kiere Katte er slet ikke mine Folk. *Bagges.ComF.47.* 2. høre til samme slags mennesker som man selv. (hun) gav mig et . . granskende Blik. Det kunde sige saa meget som: kan jeg nu ogsaa lide paa ham, er han en af vore? Jo, jeg var en af Louisons Folk. *JVJens.IM.97. jf. (egl. til bet. 1.1):* Digteren er død, myrdet i Italien; skulde der endnu være lidt Liv i ham, naar han kommer til Norden, saa gjøre de . . nok Kaal derpaa. Jeg kender mine Folk (alm.: Pappenhejmere). *HAnd.Breve.I.236.* 3.4) i ft. m. prægnant bet. || mennesker mods. dyr. Gale Folk er ingen Folk, til det er jo først Forstanden, som gjør Mennesker til Folk. *Oehl.HrS.299.* *Umælende, som Hest og Hund, | Er alle Dyr i Dale, | Men Folk gav Verdens Skaber Mund | Til med ham selv at tale. *Grundtv.PS.VI.435.* Heste griner, Folk lær. *Mau.540A.* folk og fæ, se Fæ. || (nu især m. hentydning til *Holb.Er.III.3*) mennesker, som duer til noget. vi har sommeend ogsaa Folk her paa Bierget. *Holb.Er.III.3.* (Martin) maatte leve sparsommelig, men alligevel vise, at der ogsaa var Folk i Mansfeld, og at han var kommen af Folk. *JakKnu.ML.149.* jf.: de bliver nok til folk engang. *Moth.F277.* om en enkelt person (jf. bet. 5): Han bliver nok til Folk o: der bliver nok en Mand af ham. *VSO.* || (sj.) i forb. være folk for (noget) som ft. til være mand for (noget), være i stand til (noget), en bestemt situation voksen. Vil Han see, Han kan pakke sig, ellers ere vi Folk her for at vise Ham Vinter-

veien. *Gylb.XI.167.* || fornemme (fine) personer. hvor ubilligt det var at sætte et friebaarent Menneske, som var kommet af Folk, til en slig Bestilling. *Bagges.NK.229.* han er kommet af Folk, saa vel som vi, har mange Frænder, og flere Venner. *Grundtv.Snorre.I.168.* Det viste sig da at være hverken mere eller mindre end en engelsk Hertug og . . hans Ven. Det var Folk. *Tops.II.200.* der er jo ingen af dem, der er af Folk . . hans Moder kaldte de Grethe Rakker, og hun var nok en Kærlingpige. *JPJac.DU.65.* talem. først folk, saa matroser olgn., (dagl., spøg.) rangforordningen maa respekteres; der er forskel paa folk. *Mau.I.235. 3.5* (i ubest. f.) i bet. nærmende sig til ubest. pron.: brugt som koll.-form svarende til man og en, dog (mods. disse pron.) ikke om den talende selv. folk gik og snakkede derom. *Moth.F277.* gjør mig dog den Tjeneste at have Taalmodighed (o: med Gert) end engang for at undgaa Folckes Snak (jf. Folkesnak). *Holb.GW.IV.6.* Folk (siger), at Barnet ligner samme Karl paa et Haar. *sa.Bars.I.5.* *Naar Crocodillen ynksomst græder, | Den aller-nærest Folk opæder. *Abc.9.* *Man siger, det paa Maden drøier, | Naar Folk sig lidt ved Sang fornøier. *Wilst.D.I.120.* *Folk var efter mig paa Gaden. | Derfor svang jeg mig paa Mulen. *Hzz.D.II.65.* Letsindighed . . gjør Folk til en fortrinlig Kammerat for alle Galninge. *CBernh.NF.I.280.* Folk læser Bøger, som Folk er til. *Mau.906.*

4) i flt. som sammenfattende betegnelse for personer af forskelligt køn (jf. ssg. som Bønder-, Gaardmands-, Husmands-folk ofl.); især om et ell. flere (forlovede ell. gifte) par i forb. som de unge (gamle) folk olgn. *Helt.Poet.49.* at tømme Glas paa nygifte Folkes Sundhed. *Langebek.Breve.147.* Jeg mødte en Jøde og hans Hustru, to høie, smukke Folk. *Goldschm.NSU.VII.163.* De unge Folk (o: ægteparret Oehenschläger) havde jævnligt Selskab. *Vilh.And.AO.II.11.* jf. Brude-, Kæreste-, Præste-, Ægte-folk.

5) (nu kun dial.) i ent.: person (jf. Karl-, Mand-folk). *VSO. Esp.81.* Feilb. (et) svært folk. *OrdbS. (mønsk).* || især: kvinde (jf. Kvindfolk). *Moth.F278.* "Hvad synes jer min Søn om dend Pige?" — "Det er et meget vakkert Folk." *Kom Grønneq.I.60.* (min kone) er et rivendes Folk (*Lieb.DQ. II.188:* dygtig Kierling). *Biehl.DQ.III.233.* *Mikkel havde faaet sig til Qvinde | Et vakkert Folk, som man kun faa skal finde. *TBruun.I.263.* hun var, hvad Kunstsproget kalder, et flinkt Folk. *Rahb.Tilsk.1798.369.* hun trivedes . . og voxte op og blev til et knøvt Folk. *Blich.III.256.* *Esp.81.* Feilb. || m. prægnant bet. („allene blandt Almuen.“ *VSO.*; jf. bet. 3.4): person med fuld brug af sin forlighed. Han bliver aldrig til Folk (alm.: menneske) mere. *VSO.*

Folke-, i ssg. [følge-] († Folk-, se u. Folke-register, -rig(hed), -spilde). (æda.

folkæ- og folk-) af Folk (i bet. 2.2, hvor ikke andet angives); ssg. (af hvilke her kun de vigtigste er medtaget) nydannes nu næsten kun til bet. 2 (især i stor mængde siden midten af 19. aarh.). ☐ **-aand**, en. [2] den for en nation karakteristiske tænkemaade; national-aand. *Grundtv.PS.VII.97.* *Mit (o: Holger Danskes) Levnet kommer hver Dansk ihu, | Som glædes ved Folkeanden. *Ing.RSE.VI.178.* overalt virker Folke-Aanden — d. v. s. den hvert Folk iboende Drift og Evne til at hævde sin Tilværelse og sit Navn som en Familie med særeget Præg. *Rosenb.I.1.* det (er) fastslaaet, hvor fremmed Klassicismen i Virkeligheden er for vor Folkeand. *Brandes.I.90.* || (sj.) om personifikation (jf. Aand 5). Troen paa Folkeanden, paa Holger Danske. *Jak.Knu.A.85.* jf. *Mart.Dogm.157.* **-afstemning**, en. (overs. af lat. plebiscitum; polit.) afstemning af folket under eet angaaende et politisk spørgsmaal. Folkeafstemninger i Toskana og Emilien (havde i 1860) fastslaet disse Landes Forening med Sardinien. *Fridericia. Polit. Hist. fra 1848.I.(1905).52.* *LovNr.355* 23/61920. ☐ **-bevidsthed**, en. [2] Billedet (af Holger Danske) synes med Klarhed at være indtraadt i Folkebevidstheden. *Ing.RSE.VI.xi.* *Rubow.Da.litt.Kritik.(1921).253.* ☐ **-bevægelse**, en. revolutionær bevægelse, foretaget af folket (især: dets brede lag). (Robespierres) krampagtige Angst for Folkebevægelser. *Hauch.VII.316.* *Kierk.XIV.90.* || ogs. om aandelig rørelse, som omfatter store dele af nationen. aldrig (havde han) troet det Umagen værd at stifte nærmere Bekendtskab med denne Folkebevægelse, saa ubdrett den ogsaa var. *Pont.LE.VII.106.* **-bibliotek**, et. (jf. -bogsamling). Fortegnelse over Skagens Folkebibliothek. (bogtitel.1869). Folkebibliotek er sædvanligvis Betegnelsen for en Bogsamling af almentilgængelig Art og Indretning, modsat videnskabelige Biblioteker og Specialbogsamlinger for Fagmænd. *BibliotH.162.* **-blad**, et. især i titler paa (demokratisk-sindede) aviser olgn. Dansk Folkeblad. (titel paa ugeblad. 1835-48). Korsør Folkeblad. (avistitel.1919ff.). ☐ **-blandning**, en. 1) [2.1] sammenblanding af folkestammer. *Grundtv.PS.I.442.* *M.O. 2* [2.2] blandingsfolk. *D&H.* † **-blod**, et. [3] menneskeblod. *Der findes Alter-Sted, som marmorered stod, | Og var besprænget med uskyldigt Folke-Blod. *JFris.72.* **-bog**, en. bog, som er almenyndet ell. almenfattelig. i en Folkebog (o: en populær fremstilling af de danske dialekter) (skulde man næppe) torde indlade sig på at gengive alle de finere Lydafskygninger. *FDyrhund.Uds.4.* *Brandes.X.264.* Det er en retfærdig Folke-dom, at (Troels-Lunds) store Bog er bleven en Folkebog. *Pol.13/1921.6.sp.1.* || ogs. (fagl., efter ty. volksbuch) om middelalderens romaner (saaledes kaldt af den romantiske skole, fordi de læstes ivrigt af senere tiders

almue). de bekendte Folkebøger: Karl Magnus og Holger Danske. *NMPet. II. 120. Brandes. I. 27. CSPet. Litt. I. 300.* **-bogsamling**, en. d. s. s. -bibliotek. Folkebogsamlinger. *ASSteenberg. (bogtitel. 1900).* **-danneelse**, en. (især brugt af sprognere) 1) [2.1] (sj.) civilisation. en Indianerby, hvis Beboere for længe siden have bøjet sig for Folkedannelsens Indflydelse. *Ingv. Bond. Jorden rundt. (1891). 433. 2) [2.2] (national) kultur. Bagges. DV. VIII. 390.* vi trænger til en egen Folke-Oplysning og Folke-Danneelse, som hverken Latinskolen eller Realskolen eller Almueskolen giver. *Grundtv. Dansk. I. 632.* al Folkedanneelse (har) sit sidste Støttepunkt i den høiere Videnskabelighed. *HN Claus. Ref. 198.* **-dans**, en. dans, som er karakteristisk for (land)almuen, den italienske Folkedands, „Saltarella.“ *Ing. LB. III. 154. Pont. LP. VIII. 83.* || ogs. ♪ om musikken til en saadan dans. *Musik. L. 235.* **-digter**, en. (nu l. br.) en dengang meget bekendt Folkedigter B., Forfatter til alle de Gadeviser, som kom ud i Kjøbenhavn. *CL. Strøm. U. 49.* Vi trænger aabenbart til en Folkedigter, der (er) berørt af det Nationale. *Fru. Heib. B. I. 198. Nans. P. 47.* **-digtning**, en. digtning, (efter den romantiske opfattelse) opstaaet ved en over hele folket udbredt digterisk evne, ell. (nu især) som henvender sig til ell. yndes af vide kredse af folket (jf. -poesi). *A. O. r. FA. 177. V. Ved. G. 260.* ♪ **-dom**, en. dom (I. 3. i), fældet af folket. *Grundtv. DV. IV. 262.* (det gjaldt) om at udslette mindet om en folkedom, der var overgået den forældede konges fader. *AD. Jørg. NK. 311. Troels. L. XI. 47.* || (l. br.) den offentlige mening. *det, man kalder Opinion, | Og som jeg Folkedommen vilde kalde. *Pal. M. V. 152. Sibb. Borikse Grundloven gjenoprettes? I. (1865). 27.* **-dragt**, en. dragt, som er karakteristisk for landalmuen (hos en bestemt nation ell. i en bestemt provins); nationaldragt. *Troels. L. XI. 153. Sal. V. VIII. 354.* ♪ **-dyb**, et. folkets lavere lag. Det retskære og modige unge Italien (kæmper mod) Sydens grumsede Folkedyb. *Dag. Nyh. 25/1911. A. 1. sp. 4.* **-død**, en. [2.2 ell. 3] (glda. folkæ døth; l. br.) 1) d. s. s. I. Død 4. 2. Ogsaa udenfor Murene regerede Sygen, og Niels hørte megen Jammer om Fædod og Folkedød og saa mangt et Lig i Hegn og Grætter. *Breum. FS. 90. jf.: *Paladser Hvælvinger og Tempelers Buer, | Vidtristende, | Flammesvælgel synker (o: ved et jordskæl); | Uhyre Folkedøden rundtom truer. Staffeldt. 22. 2) ♪ national svaghed ell. fare. *Folkedøden alle Vegne | Højt udstøder Sejerskrig, | Nødes dog i Nordens Egne | Til at bruge List og Svig. Grundtv. PS. VII. 203.* at vinde nye Sejre over den dørske Folkedød . . den selv-syge Betænkelighed. *DERugaard. Folke-Kalender. (1864). 104.* Folkedøden og Folkesøvn kendes her i alle Forhold. *Dag. Nyh. 28/1912. A. 2. sp. 2.* **-dømme**, et. (nydann. efter Kongedømme oln.; l. br.) rige, hvor

folket styrer (jf. -herredømme). et jordisk Retfærdighedsrige her paa Jorden, et helligt Folkedømme . . efter hans store Bud: *Elsk din Næste som dig selv. Pont. FL. 191. jf. Chr. Reventlow. Krigsaarsager og Kampmaal. (1916). 150.* **-egen**, adj. (kun brugt af sprognere) ejendommelig for et folk; national. Vore Love indeholde (ikke) en synderlig Blanding af Fremmed og Folkeegent. *Ørst. VII. 71.* Schweizernes folkeegne Brydekamp. *Holm Hansen. En katolsk Familie. (1875). 119. jf.: De vedligeholdt deres Folke-Egenhed, Skikke og Sprog. Molb. DH. I. 177. smst. 461.* ♪ **-eje**, et. nationalejendom. vort kosteligste Folkeee. *Hejmdal. 19/1869. 1. sp. 3.* Bogen (er) fortræffelig egnet til at blive Folkeee. *AGnudz. (Dag. Nyh. 2/1907. 2. sp. 6).* **-etymologi**, en. (sprog.) egl.: af lægfolk foretaget, i reglen paa tilfældig klanglighed beroende forklaring af et ords oprindelse; ofte: formel forandring, som et ord undergaar ved paavirkning af en saadan tydning. *KNyrop. SVS. 2.* Allerede (i prologen til „Aladdin“) træffes den uhistoriske Folkeetymologi — Aserne fra Asien. *Vilh. And. G. 176.* **-eventyr**, et. eventyr, som er overleveret af almuen (jf. -roman). Folke-Eventyr samlede af Brodrene Grimm. Overs. af J. F. Lindencrone. (bogtitel. 1821). *A. O. r. FA. 140.* **-fader**, en. 1) (bibl.) en Abraham som stamfader til det israelitiske folk: den store Folkefader, som (Abraham) havde faaet Løfte paa at blive. *Grundtv. HV. 2. I. (1867). 59 (jf. 1. Mos. 12. 2).* 2) (nu l. br.) fyrste (især: som er som en fader for sit folk). *De kongelige Mænd . . | Er stolte Krigere, men haarde Folkefædre. *Nord. Brun. Jon. 109.* *Den Folkefader, Frederik den femte, | Her tit sin Kronens tunge Byrde glemte. *Lund. ED. 187.* Rusland er oprindeligt . . en Fadervældens Stat med Folkefaderens ubetingede Magt. *Brandes. X. 314.* **-fattig**, adj. 1) [1.1] (sj.) som kun har faa folk. skudt er nu Gregers, aldenstund har folkefattig løber selv i Fælden. *Grundtv. Snorre. III. 310. 2) [3] ♪ om sted: som kun har faa indbyggere. Småland var ufrugtbar og folkefattig. Oitosen. VH. II. 9.* **-fest**, en. fest, hvori hele folket (nu især: dets bredere lag) deltager. *Ing. PO. II. 277. Pont. LP. VII. 99.* † **-fjed**, et. [3] menneskeligt fodtrin. *Ak, aldrig saaes her Folkefjed. *Ew. V. 11. Rahb. Skuesp. III. 16. Bagges. SV. 303.* ♪ **-fjende**, en. 1) [2.1] (sj.) nationens fjende. *Himlens Hævn slaer tilig eller silde | Paa Folke-Fienden ned. *Bull. (Sk. Vid. VII. 16).* (Fichte) opflammede ganske vist sine Landsmænd til Kamp mod Napoleon. Men i Napoleon hadede han ikke just Folkefjenden, men mere Forrædderen mod Frankrigs revolutionære Idealer! *Tilsk. 1922. I. 272. jf.: enkelte Blade var ærlige nok til at glæde sig over, at man blev Folkefjenden (o: Brandes) kvit. Brandes. L. II. 244. 2) [2.2] (især m. henblik paa Henr. Ibsens skuespil „En Folkefjende“ (1882); l. br.) person, som hader de brede*

lags herredomme (demokratiet). 3) [3] (sj.) menneskehader; misantrop. D&H. **-forbund**, et. [2.1] forbund ml. to ell. flere nationer. Mall.(MO.). spec. det efter verdenskrigen 1914—19 stiftede folkenes forbund (se u. Folk 2.1). Folkeforbundets oprindelige Medlemmer er de undertegnede Stater, som er nævnt i Tillægget til denne Forbundspagt. Bek. Nr. 182²²/1920. §1. **Ø** **-forfører**, en. person, som ophidser ell. 10 vildleder folket især i politisk henseende (jf. Demagog). P.N.Skovgaard.B.96. Af en Bedrager og Folkefører er der egentlig noget ualmindelig Ærligt ved (Jesus). Kierk.XII.44. Retsforfølgelsen mod Folkeførere (Brandes.UT.413: Demagoger). Brandes.VI.589. E.Brand.Brud.49. **-forlystelse**, en. forlystelse for folkets brede lag (især paa offentlig sted) (jf. -lystighed). I stedet for de gamle Folkeforlystelser vare 20 efterhaanden Skuespil traadte. Mynst.Bispepr. (1850). 11. Aakj.VB.151. || ofte iron. (de er) omkomne (ved drukning), og det mens Folk staar i Hundredvis og gloer derpaa. Jamen det er jo bestialsk! Det er jo Mord — som Folkeforlystelse. Jak.Knu.A. 132. **-formerelse**, en. [2.2, jf. 3] (nu l. br.) befolkningsforøgelse (jf. -merelse). Stampe.I. 366. Mynst.BIS.II.260. **-forsamling**, en. (jf. -mode). Om en Folke-Forsamling havde 30 ladet sig gribe af Christi Tale, derfor havde han vistnok ikke strax tilladt disse Tusinder at kalde sig Christi Disciple. Kierk.XIV.193. || nu kun (især hist.) om politisk forsamling, der repræsenterer folket. folke forsamlinger (o: i Rom), som ved deres Tribunos forestillede et Democratie. Holb.DNB.58. Ing.EM.III.129. Sal.²VIII. 357. **-forsikring**, en. spec. (fagl): livs-forsikring, der særlig er beregnet paa de 40 brede lag. Sal.²VIII.357. Hage.²858. **-fortælling**, en. (l. br.; jf. -roman). de Æventyr og andre Folkefortællinger, hvori (Tieck) sammenarbejdede gamle Fabler paa det indertligste med Hverdagslivet. Ørst.I.97. **-færd**, et ell. † en (Brors.281. Wess.176). ft. d. s. ell. † -er (Ruge.FT.51). (ænyd. d. s.; sv. dial. folkefærd, jf. no. dial. folkeferd, folkeskik; sidste led er Færd i bet.: skare, følge) 1) (nu kun dial.) d. s. s. Folk 1.3. Faalst.Ovid. 50 105. (I) kand underrette ham om jeres Midler og jeres Folkefærd, og det tvivler jeg intet paa, at naar de hør kun jer Fårs Navn, saa har alting sin Rigtighed. Kom Grønneg.I.73. *Jeg skulde nævne Dine Fædre, | Om Dyd blev stor ved Folkefær. Tullin.I.258. ham spurgte Kongen, af hvad Folkefærd Gunlavg var paa Island. Grundtv. PS.I.557. MDL. jf. Thorsen.136. † om menneskeslægten: *vor laadne, undertraadne, | 60 Døde, raadne Folke-Færd. Brors.281. 2) (nu l. br.) d. s. s. Folk 2.1. Ruge.FT.51. Videnskabernes stamme fra Grækerne, fra dem kom de til Rommerne, og derfra har de . . udbredet sig til alle velsædede Folkefær. Biehl.Haarkl.40. de forskellige Folke-

færd udøve en stor gjensidig Virkning paa hverandre. Ørst.III.33. *En reen og høj og mægtig Aand forbinder | De trende Folkefærd ved Nordens Bryst. Hauch.SD. I.91. jf. PEMüll.²336. 3) mennesker af en vis slags i alm. m. nærmere bestemmelse (jf. Folk 3.3, II. -slag 2). Postskriveren vilde spørge mere, som det overalt er gierne et spørge-sygt Folkefærd. Rahb.Fort.I.119. der er intet Folkefærd vanskeligere at regere, end Professorer. Mynst.Levnet.213. Folkefærdet . . i Meiringen . . havde ikke været der fra Verdens første Tid . . de vare vandrede ind. HCAnd.VII.191. De droge da tilbage og udsprede vidt og bredt . . hvilket indbildsk og uhøfligt Folkefærd der bebode hin Stad. Goldschm.VIII.265. *Vi (o: studenter) er et lystigt Folkefærd. Rich. 1.3. Et underligt Folkefærd var overhovedet dette Sangerkor . . Skoledrenge med Fuldskæg; i Munkekappe med Hætte og Svans men adrætte Ben i de lappede Hoser. TroelsL.XI.90. Feilb. || (l. br.) uden nærmere bestemmelse. Det er nok første Gang De er i Dyrehaven i Aar, siden De ikke veed det, for det er da bekjendt herude over det hele Folkefærd. Heib.Poet.VI. 153. der var en stor Samling Herrer og Damer, Hiller spillede mine Novelletter . . 30 Folkefærdet (o: selskabet) var naturligvis henrykt over Musikken. NWGade.OB.150. alt det Folkefærd, Fiskere og Købmænd, der for op og ned ad den (o: en flod). JV Jens.C.67. 4) [2.1] \ d. s. s. -vandring. *Riget kommer, uden Fjende, | Uden Folkefærd og Krig. Ing.RSE.VII.149. **-føde**, en. [2.2; 3] (nu næppe br. undt. dial.) føde for de brede lag; menneskeføde. VSO. MO. Ingen andre Fiske opfylder i saa høj Grad 40 Vilkaarene for at kunne afgive Folkeføde, som Sildene. Fedders.H.105. Det var knap nok Folkeføde den Mand bød paa, men han spiste altid selv af Fad med de andre. AndNx.PE.I.24. **-fører**, en. (jf. -leder, Demagog). Han havde store Evner som Folkefører og Agitator. Schand.O.II. 73. DagNyh.¹⁸/1913. Till.1.sp.1. † **-gang**, en. [3] vej for mennesker. Bonde maa ej . . aflukke enten Folke- eller Fægang, 50 hvor den haver været af Alders Tid. DL. 3—13—13. **Ø** **-gavn**, et. CFrim.SS.42. Grundtv. PS.V.394. Dannebrog.²⁶/1907. 2. sp.2. **Ø** **-gunst**, en. yndest, man nyder hos folket; popularitet (jf. -yndest). VSO. Folkegunsten er som Veir og Vind; den blæser ikke længe fra eet Hjørne. Ing.VS.III.33. HCAnd.XI.249. Kierk.VIII.185. Pastor B.s Medbejler til Egnens Folkegunst. Pont.LP. VII.112. ordspr. (l. br.): Folkegunst er ofte 60 Dunst. Mau.2233. **Ø** **-had**, et. [2.1] (alm.: Nationalhad). Videnskabsselskaberne (er) næsten aldrig enten komme i Strid med Regjeringerne eller faldne under Folkehad. Ørst.VIII.62. man (vilde) netop give (joderne) til Pris for Folkehadet i den Hensigt saaledes at købe sig selv fri fra

Revolutionen. *Brandes.VI.383.* † **-handel**, en. [3] *handel m. mennesker. (fruentimmerne er) i større Antal end de første, da Folkehandelen ikke udfører uden Mandsslaver (o: om salg af vaabenføre folk til soldater). Bagges.L.II.67.* ☐ **-hav**, et. [3] (koll.) store menneskemasser. *Ved Vadstena gjennem Skoven | Bruser store Folkehav. *Ing.DM.149.* *Kun svagt han hørte Folkehavets Brusen. *Bødt.141.* **-herredømme**, et. 10 (jf. -dømme, -styre, -vælde; l. br.) *Sal.² VIII.359.* **-hob**, en. 1) [2.1] (bibl.) d. s. s. Folk 2.1. Folk og Folkehobe (*Chr.VI: folkes hob*) skal der vorde af dig. *1Mos.35.11. 2)* [3] ☐ Der hørtes en ængstelig, urolig Mumlen i den store Folkehob. *Ing.EF. VIII.103.* Folkehoben (*bringer*) en Mand et Preat. *Kierk.VII.VII. D&H.* **-hold**, et. [1.2] (l. br.) det at holde tjenestefolk; (koll.) stab af tjenestefolk. *Grundtv.DV.I.161. Esp. 20 427.* (han) havde kun . . det allernødtørstigste Folkehold til at besøge Gaardens Drift. *Drachm.VD.215. Hørup.I.50.* De Slægter, der er rigest paa Jord og Kvæg, har et stort Folkehold under sig til at passe Bedriften. *VVed.H.55.* Prisen paa Livsfornödenheder, Husleje og Folkehold er stegen. *VortHj.IV.1.16.* ☐ **-hær**, en. hær, bestaaende af nationens samtlige vaabenføre (yngre) mænd. *Sal.IX.238. Saaby.* **-højskole**, en. (ordet synes at være dannet af *ChrFlor; Grundtv. bruger bl. a.: folkelig Højskole, jf. ogs. u. Folkeskole) skole, beregnet for (land)befolkningens voksne ungdom og ledet i overensstemmelse med Grundtvigs tanker om folkeoplysning (jf. Højskole). Plan til en Folkehøjskole. Cit.1843.(H.Begtr. DF.II.340). MinT.1898. B.215.* Hellum var meget ivrig efter at lære en Folkehøjskole at kjende ved Selvsyn. *JakKnu. 40 A.83.* ☐ **-høvding**, en. 1) [2.1] (l. br.) *Bagges.(MO.).* begge folkehøvdingerne (o: kejser Alexios og hertug Robert Guiskard) rykkede nu imod hinanden. *OA Hovgård. Overs.af Alexiaden.I.(1879-80).207. 2)* [2.2] nu især om politiker: *Schand.O.II.77.* Grundtvig . . er ikke en almindelig Folkehøvding, haar en Guds Mand. *JakKnu.G.10.* ☐ **-kaaren**, part. adj. d. s. s. -valgt. *Olav Rye! folkekaaret | Til at føre Heltes Sag. 50 *Grundtv.PS.VII.193.* (en) først folkekaaren, saa pludselig af den demokratiske Misundelse angreben Mand, Gambetta. *Brandes.IX.97.* om rigsdagsmænd: *Fædrel.1842. sp.8525. Ploug.I.158.* **-kalender**, en. spec. om aarligt udkommende skrift, der foruden almanak indeholder oplysende og underholdende stof for et bredt publikum. *Heib.Prod. IX.20. Brandes.VII.305.* ☐ **-kamp**, en. [2] en saadan Krig, der kan frelse Riget, Modersmaalet og Danskheden . . den Folke-Kamp paa Liv og Død med Tydsken. *Grundtv.Dansk.I.618.* Judas Makkabæus . . skal være Eders Krigsøverste og føre Folkekampen (*Chr.VI: krig imod folkene*). *1Makk.2.66.* ☐ **-karakter**, en. [2] national-

karakter (jf. -lynne). de Yttringer af Folkekarakteren, som vi fornemmelig tillægge et eiendommeligt dansk Præg. *Ing.RSE. VI.xii. Pont.LP.VII.182.* Dansk Folkekarakter. *Gravl.(bogtitel.1919).* **-kirke**, en. (ordet har faaet hævd gennem *Grundt.(1849)*) det trossamfund, hvortil folkets flertal hører (og hvis forkyndelse er anerkendt som statsreligion). *Nord.Tidsskr.f. christelig Theologie. III.(1841).11.* det i den senere Tid meget yndede Udtryk „Folkekirke“ . . kunde (muligt) lede til en Stræben efter at forene alle de forskjellige Secter af christelig Bekjendelse her i Landet. *Kirketid.1848. 149.* Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten. *Grundt.(1849).§3. Kierk.XIV.89. Hørup.III.292.* ☐ **-kirke-** **lig**, adj. til -kirke. den officielle, statskirkelige, folkekirkelige Christendom. *Kierk. XIV.110. HNClaus.De kirkelige Indvidder. (1867).20. Pol.¹/s1922.S.sp.1.* **-klasse**, en. (nu l. br.) samfundsklasse. (vi har) Paarørende, i alle Folke-Klasserne. *Balle.Bib. I.2. Dichm.(Rahb.LB.II.116). D&H.* **-komedie**, en. skuespil for folket; nu især (nedsæt.) om dramatisk frembringelse, hvis grove virkemidler især er egnet til at bevæge et publikum af jævne folk. „hvad er Folkecomedier?“ — „Det er saagu saadanne Stykker, hvori det egentlige Folk eller Scener fra Folkelivet forekomme, og som derfor ogsaa ret egentlig ere skrevne for Folket.“ *Hzv.XIII.273. HCAnd.V.145. Schand.SF.166.* den Stump rørende Folkekomedie, der er i Stykket. *VVed.(DagNyh. 4/s1913.1.sp.2).* ☐ **-konge**, en. særlig folkelig konge. ogsaa jeg kunde lægge en Blomst paa Folkkongens Kiste. *Barfod.Frederik VII.sKongegjerning.(1864).4.* ☐ **-kunst**, en. Den maatte vel kaldes Folkekunst, denne kunstneriske Virksomhed udøvet af de mange navnløse Mænd i svunden Tid, mellem hvilke den enkelte ikke skiller sig ud fra Flokken. *SophMüll.VO.609. EGad.(KvBl.²/s1911.2.sp.2).* ☐ **-kær**, adj. 1) [2.2] 1.) † som elsker nationen. *MO. 1.2)* om en konge, en kunstner, et aandsværk osv.: som elskes af nationen; populær. alle disse Skatte maae dog vel kaldes populære, hvad enten vi oversætte dette Ord folkekjære eller folkenemme. *JMøller.Bibelens frie Læsning.(1819).75.* vor folkekjære Konge, der alt som Kronprinds havde begyndt at løse Bondens Lænker. *Schack.164.* Gudsvælden var ikke folkekær (*Brandes. RF.325: Theocratiet var ikke populært*). *Brandes.V.240.* i forb. *Frederik folkekær, (især) navn paa Fr.VII. Blækspr. 1901.43. (en sal) med Træbænke og paa Væggene Oljetryk af Grundtvig og Frederik Folkekær. Gravl.Herredet.(1919).18. 2)* [3] (mods. II. -sky; nu næppe br.) som elsker mennesker. *MO.* **-kærlighed**, en. 1) [2.2] (sj.) det at være elsket af nationen; popularitet. en Del af den Folkekærlighed,

som han havde nydt . . gik i Arv til hans Broder. *Riget*.¹²/s1911.3.sp.4. 2) [3] † *menne- sketærlighed*. *mangen Skryder havde brum- let | Om Folkekiærlighed. *CFrim.AS.215*. **-køkken**, et. et (*især*: af det offentlige indrettet) billigt spisekøkken, navnlig beregnet paa mindre bemidlede. *Sal.VI.791*. Folk (*staar*) i Kø Gaden igennem, foran Folke- køkkenet. *Brandmose.Kun født Spurv.(1921)*. 45. billedl.: Her (o: paa højskolen) var jo i Virkeligheden det Folkekjøkken, hvori Jakob havde fyldt sig indtil Ræben. *Aakj. SV.VIII.126*. ☐ **-leder**, en. d. s. s. -fører. *Rahb.(MO.)*. den berømte Folkeleder (o: Danton). *Hauch.VII.198*. Fra Aristofanes havde han inddrueket en Afsky for Folkeledere og Demagoger. *Schand.BS.481*. ☐ **-leg**, en. spil ell. idræt, der dyrkes blandt befolkningens brede lag. *Larsen. Sal.*VIII.362*. ☐ **-legeme**, et. om et folk opfattet som en organisk helhed. (*Slesvigs*) Indlem- melse i det ene eller det andet (o: det danske ell. det tyske) Folkelegeme. *Grundtv. Dansk.I.612*. (*nationalitetetsfeberen*) er utvivl- somt en Slags Feber, der har grebet hele Folkelegemer, ligesom ellers det enkelte Individ. *PalM.II.470*. *DagNyh.²⁰/s1911. Till.2.sp.3*. 1. † **-lig**, et. [3] *lig* af et men- neske. *For Utysket (o: trollden Grændel) var paa Disken | Folke-Liig en Lækker- bidsken! *Grundtv.DV.IV.244*.

II. folkelig, adj. [følgeli] adv. d. s. ell. -t. (til Folk; i bet. 2) og 3 *især alm. efter Grundtvigs fremtræden*)

1) ☐ svarende i bet. til Folk 2: folke- en Prophetinde, hvilket Navn sjelden blev givet en Kvinde blandt Jøderne, fordi den folkelige Anskuelse betragtede hende som ufuldkommen end Manden. *Kierk.IV.106*. (*Norge*) var ude af stand til at påtvinge Danmark en politisk eller folkelig ligestil- ling. *ADJørg.II.254*. Folkelig Oplysnings- forening. *Krak.1916.111*. || (spag.:) Disse Ord traf det ømme Sted i flere end ét folkeligt Hjerte. *Bøgh.JT.578*. || (nedsæt.) *vulgær*. „jeg bad ham om at —“ — Her kom en yderst „folkelig“ Talemaade fra Sømandens Mund. Den hører ikke Litera- turen til. *Schand.BS.303*.

2) („i den nyeste Tid.“ *MO.*) til Folk 2.2: som passer for ell. er karakteristisk for det enkelte folk; national. Til et originalt Heltedigt . . maatte opfindes en ganske ny folkeligere Verseart. *Bagges.DV.VIII.434*. *vor Vætte prud . . | Vækker trindt i Danmarks Rige | Alt det danske, folke- lige. *Grundtv.PS.VII.98*. *JakKnu.LF.69*.

3) (til Folk 2.2:) som passer for hele folket ell. dets store mængde (jf. populær). mit lille Digt: „Soldaten“, der oversat af Chamisso, paa Tydsk, er blevet folkeligt der. *HCAnd.XI.7*. (*Thersites*) tier med det Folkelige og frister ved det Populære. *RasmNiels.HB.130*. || om litterær ell. kunst- nerisk frembringelse: som ved aand og form er tilgængelig for et publikum be-

staaende af (hele) folket. *(digtet) er saa folkeligt, | Saa ligefremt, og saa begribeligt. *Bagges.SkR.317*. der (*har*) dannet sig et Selskab, der ved folkelige Skrifter vil modarbejde de vrangte og farlige (o: so- cialistiske) Lærdomme. *Goldschm.BIS.III.173*. Folkelige Foredrag. *Eschricht.(bogtitel. 1855-59)*. en populær Astronomie, en popu- lære Geologie . . kunne aldrig blive folke- lige . . Fordi de aldrig kunne meddeles . . i den for Indholdet oprindelige, eien- dommelige Form. *RasmNiels.HB.120*. Folke- lige Afhandlinger. *AOl.(bogtitel.1919)*. || om person: hvis virksomhed stemmer med folkets aand og interesser. Inge- mann er vist vor meest folkelige Digter. *HCAnd.XII.350*. En folkelig Mand skal nu være Den, der er gjennemsigtig og forstaaelig for Massen og kan samle den om sig. *Birkedal.O.II.45*. Greven, Du og jeg — vi er ved at blive Venstremand, folkelige Mænd. *Schand.BS.418*. *VilhAnd.L.90*. Folkelig er den, der kan følge med sit folk og være noget for det. Skal en præst være folkelig, så skal han stå på trin med sin menighed, ikke blot på dens lavtrin, men også på dens højtrin. *EdvLehm. Præstevalg og præstedannelse.(1906).64*.

4) til Folk 3. 4.1) (nu kun i tilfælde, der kan omtyes til bet. 2-3) som retter sig efter folks skik; jævn; ligefrem. *jeg (vil) eder lære | Hvorledes I kan folkelig | Og efter Moden være. *Falst.26*. man maa være folkelig og skikke sig efter Moden. *Holb.MFbl.193*. En saare folkelig, god- lidende, samqvemmelig Mand. *Bagges.L. II.201*. (*kong Niels*) vandt Almuen ved sin Tarvelighed og folkelige Jævnhed. *Mobb.DH.II.181*. Kristjan August var en kjæk, for sine Vaabenbrødre omhyggelig, jævn og folkelig Mand. *Grundtv.PS.I.187*. Hofjærgermesterinden, der gerne vilde vise sig folkelig . . vekslede nogle Ord med (*konerne*) om deres Børn. *Pont.LP.VII.68*. 4.2) (nu kun bornh.) til Folk 3.4: som er karakteristisk, sømmer sig for, ligner mennesker (mods. dyr). *af og til (*hunden*) reiste sig | Paa sine Bagbeen, for lidt opad banke, | Med mere strunk Alvorlighed at spanke, | Og lade noget mere folkelig. *Bagges.SkR.204*. *Esp.427*.

☐ **folkelig-gore**, v. [-gø'rø] *især til folkelig 3: (bogtrykkerkunsten)* har begyndt at folkelig-gore Kundskaben, at tilgænge- liggøre den. *Brandes.XII.295*. **-hed**, en. 1) [2] (nu næppe br.) nationalitet. det fran- ske og tyske sprog berøvede den slaviske adel sin ejendommelige folkekarakter . . Fremmede fra Frankerig og Tyskland væn- nede efterhånden adelen af med folkelig- hede. *NMPet.Afh.IV.125*. *MO. HjælpeO.107*. 2) til folkelig 3. Begeistring for Frihed, Fædreland og Folkelighed. *Ing.EF.VIII.116*. *det håb (o: om Slesvigs genforening med Danmark) det kan vi ikke slippe . . | det er byggt på folkeligheds klippe. *Hostr.*

SD.I.325. *HBegtr.DF.I.5.* han drog Skellet mellem Folkelighed og Pøbelagtighed. *HHostr. (Pol. 5/1, 1922.8.sp.1).* || om *litterær frembringelse* olgn. Vi tillade Digteren .. en viid Udstrækning af saavel prosaiske som poetiske Friheder i sit Sprogs Behandling, naar samme blot bliver indenfor Forstaaelighedens og Folkelighedens Grænse. *Bagges.DV.XI.421. (denne)* Symfoni er .. et Særsyn i Nutidsmusik — ved sin overalt gennemsigtige Klarhed og sin Folkelighed. *DagNyh. 9/1 1922.6.sp.5. jf. (som overs. af Popularitet):* Lidende og tænkende Mennesker har fundet en Broder i (*Hamlet*). Deraf Skikkelsens overordnede Folkelighed, saa lidet almenfattelig den er. *Brandes.VIII.435.* || om *personlig opvæden.* den fordomsfrie Folkelighed, der .. har vundet ham alles Hierte. *Engelst. (Reise-iagt.I.82).* (*Danmarks*) faderlige Konger (*var*) heri som i al Folkelighed .. Mønstre, som Europa ønskede, alle Konger vilde efterligne. *Grundtv. Skolen for Livet. (1838).31. jf.:* Hun begaar sig i sin fejtede Folkelighed rigtig ilde i den fine Verden. *DagNyh. 24/1 1909.1.sp.2.*

Folke-liste, en. spec.: [1.1] †, *fortegnelse over et skibs besætning; bemandingsliste.* *Harboe.MarO.115.* Skibets Maalebrev og Folkeliste (*var*) forblevet om Bord. *Pol. 9/1 1909.6.sp.3. Scheller.MarO.227. -liv*, et. 1) (*l. br.*) om en nations (*aandelige og materielle*) liv, især som det udfolder sig paa en for den særegen maade. *Folkelivet nu om Stunder .. | Findes, som et stort Vidunder, | Kun hos Guders Æt i Nord. *Grundtv. PS.VII.203.* naar et Rige opløses, da opfører Folke-Livet. *sa. Dansk. II.88.* Danmarks Haab (*syntes*) at være sat til et stille og fredeligt Folkeliv. *Ing.VS.III.230. MO.* || (*sj.*) om folkets deltagelse i statens styrelse. *Naar Frihedsaand sig rører | Til Kamp imod despotisk Enevælde, | Og, under Ly af Samdragts stærke Skjold, | Et Folkeliv sit Blomster vil udfolde. *Bredahl.VI.256.* 2) om det for folket (*især: dets brede lag*) karakteristiske (*udendørs*)liv. Dets Folkeliv, der .. viste sig paa Veie og Gader, den Sværm af Mennesker der strømmer ud af Byens vestre Port. *Gylb.TT.187.* Jeg er herude med Poeten; han studerer Folkelivet her. *Oversk.Com.III.173. Brandes.XI.334.* 3) [3] (*nu næppe br.*) menneskeliv. (*Balder*) udtrykker Folke-Livet i hele dets oprindelige Friskhed. *Grundtv.BrS.128. -livsbillede*, et. en malet ell. tegnet situation af folkelivet (2); genrebillede. et godt Folkelivsbillede. *Hejmdal. 28/1 1870.1.sp.2.* || ☐ ogs. om en ansøket virkelig ell. en blot beskrevet situation, opfattet som et billede (5) (*jf. Folke-scene*). Kongens Modtagelse formede sig som et Folkelivsbillede af den .. skønneste Virkning. *AGnødtzm. (DagNyh. 31/1 1907.1.sp.3).* Man kunde kalde (*Jesu indtog*) et Folkelivsbillede, som Evangelisten maler for os. *smst. 18/1 1913.Till.1.sp.1. -livsma-*

leri, et. *genre-maleri.* Folkelivsmaleriet foretrækker Fiskere, Amagerpiger .. for det Stof, de kjøbenhavnske Selskabssale yder. *Brandes.I.513. -lukaf, et. [1.1] †, *mandskabets opholdsrum paa et (koffardi-)skib (jf. -rum).* *Harboe.MarO.115. Drachm. PV.42. Scheller.MarO.227. -lyenne, et. (*efter sv. folklyenne; især brugt af sproglensere ell. skandinavisk-sindede forfattere*) d. s. s. -karakter. Det germanske Mod og det iberiske Mod .. gik sammen i det nye Folkelyenne. *Dagbl. 19/11 1899.2.sp.2.* det franske Folkelyenne. *KNyrop. (Tidsk. 1919.1.55).* **-lystighed**, en. (*nu næppe br.*) d. s. s. -forlystelse. (*der er*) skrevet sameget om denne Folkelystighed (?: *det romerske karneval*), saa at Alt, hvad jeg kunde sige derom .. vilde synes en Gjentagelse. *Hauch. MfU.296. Gylb. (1849).V.231. -lærer, en. (*nu næppe br.; foreslaet i slutn. af 18. aarh., vist af Basth.*) betegnelse for en præst (*m. henblik paa rationalismens opfattelse af præstens kald som især bestaaende i at undervise folket*). En Folkelærer, en Mand, hvis Bestemmelse er at udbrøde baade religiøse og i det menneskelige Liv almeennyttige Kundskaber blant sine Medmennesker. *Basth.DengeistligeStand. (1794). 11. Birckner. (Rahb.LB.I.450).* **-læsning**, en. læsning, beregnet for folket. *Engelst.Nat. 92. (de islandske sagaer)* ere vel almindelig Folkelæsning i Danmark. *Goldschm.I.351.* I en Bog som denne, bestemt til Folkelæsning, har jeg ganske skudt de lærde Undersøgelser til Side og stræbt at fortælle saa klart og jævnt som muligt. *Feilb.BL.v. -løn*, en. [1.2] *DL.3—17—27.* Arbeids-Løn, Folke-Løn og Dag-Løn bliver dyrere, uden at de Arbeidendes Tal bliver mindre. *Oecon.T.III.22. Drachm.F.II.231. † -løs*, adj. [3] mennesketom. *vAph. (1759). OGuldb.VH.I.319. (de)* bedst bebyggede Provindser forvandlede .. til folkeløse .. Ørkener. *Engelst. Forsv. 217.* Sagnet om (*Skjolds*) Hidkomst som et spædt Barn paa et folkeløst Skib. *Grundtv. Bjov. 2 (1865).x. -maal*, et. 1) (*sj.*) om det af folket talte sprog, *modersmaalet (mods. fr. latin; jf. -sprog).* det (*var*) Nidkærlighed for at skaffe Evangeliet Indgang hos sine Landsmænd, der drev (*Luther*) til .. at lade de hellige Skribenter tale paa Folkemaal. *Brandt.VoreBiblover-sættelsersHist. (1889).3. 2) (sprog-; l. br.) d. s. s. Dialekt 1. Feilb. (TfF.2R.VI.1). NSvends. H.173. -mand*, en. (*nydann. som gengivelse af Demokrat; l. br.*) mand, som sympatiserer med folket ell. selv er udgaaet fra folket. *DagsTelegr. 21/1 1875.2.sp.1. RSchmidt. NH.213. EHenrichs.CB.22. -mangel*, en. 1) [1.2] ☐ *mangel paa tjenestefolk* olgn. *JSneed. II.25. LandbO.II.165.2* [3] (*nu næppe br.*) *mangel paa indbyggere i et land.* *OGuldb. (MO.). -marked*, et. [1.2] (*prov., nu l. br.*) i visse jyske byer: marked, hvor tjenestefolk fremstillede sig og lod sig fæste bort (muligt første gang afholdt i Hjørring 1869, jf.***

Dagbl.²¹/₃ 1869.3.sp.1). *Danm Galsch. I. 383. 500. Feilb. I. 332 f. IV. 153.* **W-masse**, en. [2.2 ell. 3] skare af almuesfolk; menneskemasse. *Ing. PO. II. 170.* den gjærende Folke- masse . . sattes i Bevægelse af skulgte Partihøvdinge. *Hauch. VII. 3. JPJac. I. 34.* **-medicin**, en. (fagl.) skikke og handlinger, der er i brug hos lægmand (ell. vilde folkeslag), til afværgelse ell. helbredelse af sygdomme. *Dania. I. 2. Sal.² VIII. 367.* **-melodi**, en. (jf. -musik). nogle af de skønneste gamle Folkemelodier fra Middelalderen. *Heib. Pros. IV. 47. Goldschm. III. 167. JakKnu. A. 77.* **W-mening**, en. en over hele folket udbredt anskuelse; (især i best. f.) den offentlige mening; opintionen. At frygte for, at (ateisme) skulde blive almindelig, er i Grunden det samme, som at frygte for, at empirisk Idealismus skal blive herskende Folkemening. *Birckner. Tr. 86. Hrz. X. 371. Schand. BS. 326. Brandes. IX. 469.* **†-merelse**, en. [2.2; jf. 3] d. s. s. -formerelse. *Johs Boye. Ind. 8.* **-minde**, et. 1) [3] (nu næppe br.) folks hukommelse; især i forb. i folke- minde, saa langt folk kan huske tilbage; i mands minde. *Moth. F279. VSO. MO. 2) [2.]* (jf. s. folkminne, brugt allr. 1834; i da. først brugt af SuGrundtv., jf. MM. 1919. 152) især i jlt., om levninger af folkets (især almues) ældre digtning, tro, skikke, bohæve, dragter oln.; og tiden ogs. om den videnskabelige bearbejdelse af dette stof (alm.: Folkemindeforskning; jf. Folklore). *Sv Grundtv. GIM. III. VI. Folkeminder fra Hanved Sogn. JMadsen. (bogtitel. 1870). Dania. I. 256.* Modersmaalet og Folkeminderne er i sig selv en vældig, en uimodstaaelig Magt i Folkeopdragelsen. *JakKnu. A. 87.* || *hertil: Folkemindeforsker* (jf. Folklorist), **-forskning** (jf. Folklore), **-samling**, **†-møde**, et. d. s. s. -forsamling. *Moth. F279. VSO.* **W-mund**, en. (især i dat. ent. folkemunde, styret af præp.) 1) (nu l. br.) folkets tale. *Mit Ord af Folkemunden | Jeg tog, som jeg det fandt. *Grundtv. PS. VII. 462.* *Modersmaal er det Kraftens Ord, | Der lever i Folkemunde. *smst. VI. 187. Heib. Poet. IX. 55.* (huset) kaldtes endnu i Folkemunde Sice (o: Akcise) boden. *Schand. F. 259.* || (sj.:) den Strand, som paa Folkemunde hedder Landøre. *JOr. SD. III. 170.* 2) [3] folks omtale (af nogen ell. noget); folkesladder; hvad der tales om mand og mand imellem. *Betænk, hvor du af alle Mand | Med Skam maa ilde høre, | Og lade dig om By og Land | Af Folkemunde føre (o: blive udskreget af rygget). *Falst. 199.* især i forb. som være (komme, bringe) i folke- munde oln., blive (nu næsten kun: ned- sættende) omtalt af folk; blive genstand for sladderen. *Moth. F279. VSO.* allerede dengang begyndte (han) at komme i Folke- munde for hans Elskovseventyr. *Blich. (1846). VI. 9. Hrz. XIV. 101.* han var begyndt at komme i Folkemunde ved sit Liv, som han ikke længer lagde Skjul paa.

AndNx. DB. 109. || i talem.: Hvo kand bøde for folkemunde (o: standse sladderen)? *Moth. F279.* hvo stopper Folkemunde? *VSO. jf.: Man kan ikke binde for Folkemunde. Mau. I. 235.* **-musik**, en. gammel musik, overleveret i folket. Forunderlig er den Trolddom, som ligger i Folkepoesien og Folke- musikken. *Heib. Pros. IV. 173. Musik. LI. 235.* **W-mængde**, en. († -mange. *Olufs. NyOec. I. 56.*) 1) [2.2 ell. 3] et lands ell. et nærmere afgrænset omraades befolkningstal; ogs. (konkr.) om selve befolkningen. *Moth. F279. JSneed. I. 166.* Folkemængden er den første, og Opdragelsen af denne Folkemængde den anden Hovedpille, hvorpaa Statens Styrke hviler. *Euv. VII. 101. Mob. DH. I. 469.* Norges Folkemængde har i Aaret 1665 efter al Sandsynlighed været omkring 450,000 Mennesker. *Troels. L. I. 52.* 2) [3] en paa en bestemt tid og sted forsamlet menneskemængde. *her stod omkring en talrig Folke-Mængde, | Som . . sig ind i Kredsen trængde. *Graah. PT. II. 52. Mob. DH. II. 170.* Manden vander tavs og lydlos gennem Folkemængden. *Leop. VO. 123.* **-møde**, et. 1) **†** møde af folkets repræsentanter. *OGuldb. (MO.) 2)* offentligt møde, arrangeret for folket. Hr. Galt holder Taler i (nu: paa) Folke- møder. *Tops. I. 23.* Vi har Brug for (ju- risterne) i den senere Tid til at pudse paa Bønderne ved Folkemøder. *Schand. SB. 226.* **-nationalitet**, en. (sj., nu næppe br.) nationalitet. *Ing. BSE. VI. XI.* **-natur**, en. (jf. -karakter; l. br.) *Holb. Ep. V. 99.* den jævne udholdende Seighed i vor Folke- natur. *Ing. EF. VIII. 160.* **W-navn**, et. [2.] det danske Folkenavn (var) meget høit op i Tiden bekendt over den største Deel af Europa. *Mob. DH. I. 12. Dst. 1912. 144.*

Folkens, pl. [f'ol'gøns] (ogs. **Folkes**. *Cavling. A. I. 295.*) (dannet af Folk m. nt. flt- endelse under paavirkn. fra ty. sømandsspr.; især i lidt nedladende ell. fortroligt talespr.) som tiltale (til søfolk, soldater, arbejdere oln.): godt folk; folk (1). Kom, Folkens (o: sol- dater), og faae Jer en Taar! *Blich. III. 33. Drachm. STL. 330.* Naa, Folkens (o: tømrer- svende), saa er det vel paa Tide at holde Fryaften. *Gjel. Saint-Just. (1886). 185.* "Aa," raabte Smeden til Karlene fra Langebæk, "kom hid, Folkens, og tag en Haand i med." *Skovrøy. Fort. 18.* Arbejderne gloede paa ham . . "Naa Folkens, kan I faa Tiden til at gaa?" *AndNx. PE. III. 294.* Halloj Folkens, Mand de Braser, hal for en bedre Vind! *EMikkels. JD. 14. Feilb.*

W Folke-opdragelse, en. *Mart. Den da. Folkekirkes Forfatn. (1851). 6.* Holst's tyske Aftenskole (havde) vundet Fodfæste og var bleven et Led i Folkeopdragelsen. *Skovrøy. Fort. 45. JakKnu. A. 87.* **W-opdrager**, en. Den russiske Digter (Tolstoj) har været en mægtig Folkeopdrager. *NatTid.²³ 1908. M. Till. I. sp. 4.* **W-oplysen- de**, part. adj. *LovNr. 189¹/₂ 1902. § 8.* Bibliothecker og folkeoplysende Institutioner.

DagNyh.¹⁹/₁1913.1.sp.2. **-oplysning**, en. den alm. oplysning hos folket. Engelst. (MO.). (man vilde intet) gøre for den almindelige Folke-Oplysning og Folke-Dannelse. Grundtv. Dansk. I.632. Smaaskrifter til Folkeoplysningens Fremme. Brandes. XII. 212. Skjoldb. KH.81. **☐ -opløb**, et. [3] Hauch. I.365. Folke-Opløb eller Tumulter. MR. 1821.84. JakKnu. A.141. **-overtro**, en. Ing. EF. III.69. Brandes. IV.307. **-parti**, et. politisk parti, der kæmper for et folkeligt styre ell. ønsker at repræsentere det egentlige folk. det Folkeparti, der fik Overhaand over de andre Folkepartier, kom til Regjeringen. Bredahl. E.32. Sal.²VIII.376. i forb. det konservative folkeparti, (siden 1916) navn paa det konservative parti i Danmark (nærmest svarende til det tidligere „højre“). Tilsk. 1920. I.8. **-poesi**, en. (l. br.) d. s. s. -digtning. Ing. RSE. VI. XII. Folkepoesie, d. e. en Frembringelse af den poetiske Evne, fordeelt over hele Massen af Folket, endnu ikke individualiseret. Heib. Pros. IV.177. I Lessings og Goethes Øjne var de homeriske Digte ægte Folkepoesi. FrPoulsen. Fra Europas Foraar. (1921). 17. **-præg**, et. (l. br.) d. s. s. -karakter. Følelse for tysk Folkepræg og oprindeligt germansk Liv. Brandes. IV.464. **-psykologi**, en. (filos.) gren af psykologien, der behandler sjælelivet hos et folk som helhed. Hoffd. Psyk.⁹⁸. **☐ -raad**, et. (nu sj.) politisk forsamling, der repræsenterer folket. *(oplysning) straaie i vort Folkeraad (o: stænderforsamlingen), | Til Aftenstjernen slukkes. Grundtv. PS. VI.232. i Folkeraadet (o: rigsdagen) har Søværnets Tilvækst . . i ham en (god) Talsmand. Hejmdal.¹³/₁1869.1.sp.1. FrNiels. R. I.95. **-race**, en. [2.1 ell. 3] (l. br.) Hag. IV. 165. Sal.²VIII.377. **-regering**, en. (nu sj.) (regeringsform grundet paa) folkets selvstyre; demokrati (jf. -styre). Holb. Ep. V.²83. De fleste Stater i Verden begynde med Folke-regiering, og endes med Eeneveldsmagten. JSneed. I.277. Hauch. IV.88. Bredahl. E. 38. **-register**, et. [2.2 ell. 3] (emb.) fortegnelse, indeholdende oplysninger om enhver borgers data, stilling, opholdssted oln.; civilstandsregister. Sal.²VIII.377. **☐ † konkr.:** (et omraades samlede) befolkning. *De døde bort til sidst, i Fald ey Ægttestanden | For Folk-Registerets Formering Omhu bar. Graah. PT. II.115. **☐ -rejsning**, en. Nikolaj I besøgte Warszawa for første Gang efter den store Folkerejsning i 1830—31. Brandes. X.17. **☐ -religion**, en. Brøchner. TV.9. Rubow. Da. litt. Kritik. (1921). 131. **☐ -repræsentant**, en. (politisk) repræsentant for folket; nu især: medlem af en folke-representation. Ing. EF. VIII.105. Hauch. VI.433. Hørup. II.278. **-repræsentation**, en. (polit.) om en af folket valgt lovgivende forsamling. Lehm. IV.84. Hørup. I. 238. Sal.²VIII.377. **-ret**, en. 1) [2.1] (overs. af lat. jus gentium; jur.) indbegrebet af de for samkvæmmet ml. de forskellige nationer

gældende retsregler. en Ambassadeur, hvis Person er saa hellig, at det er mod Folkeretten at legge Haand paa hans Hest. Holb. Ul. I.11. *De skiendte og brændte hvor de drog frem, | Al Folkeret monne de kranke. Storm. SD. 143. *at forgiftede Vandet i | Sin Fjendes Land; det er mod Folkeretten. Pal. M. I.208. Instr.¹⁵/₁1893. §46. Johs Steenstr. SU.68. **☐ \ domstol**, der skal dømme ml. folkene. (iron.:) *Det store Slag (o: ved Sedan) var slaaet. Nattens Slør | Medlidende var sænket over Sletten, | Hvor Dommen afsagt var — af Folkeretten. Drachm. DM.167. **☐ hertil adj. folkeretlig**. Hage.²834. 2) [2.2] (nu næppe br.) folkets ret. i Folke-Retten (er der) til at ytre sig frit, baade mundlig og skriftlig om alle folkelige og borgerlige Ting, ikke det mindste at afprutte. Grundtv. Dansk. I. 390. **☐ -rig**, adj. [3] († folk-. EPont. Atlas. II.203. Oecon. T. VI.105). superl. -est (Holb. Hh. I.139. Troels L. I.10) ell. (nu næppe br.) -st (PAHeib. US.518). om sted, landsdel oln.: som (i forhold til sin udstrækning) er rig paa mennesker, indbyggere, den folkerige stad. Nah. 3.8 (Chr. VI). Holb. Anh. 5. Troels L. I.55. **☐ † om andre ting:** (dronningens) Liig blef . . med en Folke-riig Følge ført til Roskilde. Slange. Chr. IV.725. Disse Immigrationer ere, desto værre! de folkerigste. PAHeib. US.518. et meget folkerigt (o: talrigt besøgt) Thing. Grundtv. Snorre. I.120. **-rigdom**, en. [3] (sj.) det at et land har talrige indbyggere. MO. D&H. **-rig-hed**, en. [3] († Folk-. Holb. JH. I.105. sa. MTKr. 246). (nu næppe br.; jf. -rigdom). Af denne store Mængde, som da var tilstede, seer man Landets Folkerighed. sa. Kh.77. Egnens Beskaffenhed, dens Folkerighed. Begtr. Sjell. II.467. MO. **☐ -roman**, en. (jf. -bog, -eventyr, -fortælling). den gamle Folke-roman (o: „Holger Danske“). Ing. RSE. VI. XI. **-romance**, en. (nu næppe br.) d. s. s. -vise 2. Heib. Pros. III.45. **-rum**, et. [1.1] † (jf. -lukaf). Scheller. Mar. O.227. **-ry**, et. [3] (l. br.) rygte, som gaar blandt folk; folkesladder. Moth. F.279. VSO. MO. D&H. **☐ -røre**, et. (aandelig) bevægelse i et folk. Over for Tidens Folkerøre stod hun fremmed. Zak Niels. Maagen. 36. **☐ -rørelse**, en. d. s. religiøse Folkerørelser. DagNyh.¹⁹/₁1913. Till. I.sp.1. **\ -rørig**, adj. til -røre: demagogisk. Sibb. A. I.651. **☐ -røst**, en. (jf. folkets røst u. Folk 2.2). Grundtv. PS. VI.232. Lemb. D.129.

Folkes, pl. se Folkens.

Folke-sagn, et. 1) [2.2 ell. 3] (nu næppe br.) i al alm.: hvad der siges, fortælles af folk(et). iblandt hans Sager, efter Folke-Sagn, skulde der være funden nogle Skrifter om Landet at forraade. Slange. Chr. IV.646. Baggés. L. I.363. *Det er et Folkesagn, at Harald Gille | Besteg ved et Bedrag den norske Throne . . | Saa taler Folket. Oehl. AV.29. 2) [2.2] sagn, som er overleveret gennem folket. Danske Folkesagn.

Samlede af J. M. Thiele. (bogtitel.1819). *Hz.* X.371. Et Folkesagn. *Bournonville.* (ballettitel.1854). *Brandes.* IV.307. *jf.*: *As-Brage sig spejler i Folkesavn (∞ Hædersnavn) | Om Age-Tors stolte Idrætter. *Grundtv.* PS. VI.210. **-sang**, en. (anonym) sang (digt ell. melodi), som lever blandt folket; ogs. om almenyndet sang (jf. -vise). *Ing.* RSE. VI. XII. den berømte Folkesang: „Endnu er Polen ei fortabt.“ *Hauch.* I. 210. *Musik.* L. I. 235. **-sanger**, en. (især foræld.) sanger, som foredrager folkesange; rapsode. *Blich.* O. I. xxiv. Folkesangeren begyndte strax Visen om Dronning Dagnars Bryllup. *Ing.* KE. II. 236. *Drachm.* F.Æ. 194. || Ω om en folkeyndet digter. *Hostr.* SD. II. 50. **-scene**, en. spec. (nu næppe br.): (virkelig ell. i kunsten gengivet) scene af folkets liv; folkelivsbillede. Odense-Marked er nu forbi, vi havde et herligt Veir og en fortræffelig Leilighed til at studere Folke-Scener. *HCand.* Breve. I. 45. (Bellmans) Folkescener, der ere digtede med saamegen Sandhed. *Hauch.* VII. 417. **-seng**, en. [1.2] PNSkovgaard. BS. 57. *Bang.* L. 74. Ω **-sind**, et. [2] (jf. -aand, -karakter, -sjæl). Ved sin Hjemkomst gjen-nem Folkeliteraturen . . beviste Holger paa bedste Maade sin Indfødsret ved sit seirende Indtog i Folkesindet. *Ing.* RSE. VI. X. (folkets) Livs-Rørelser . . kunne tjene til at kaste Lys over, hvad der foregaar i Folke-Sindets Dyb. *Rosenb.* I. 1. Folkesindet (i Rusland) synes paa en Gang ufølsomt og godlidende. *Brandes.* X. 320. Folkesind i Nord og Syd. *Fr.* Poulsen. (bogtitel.1921). Ω **-sjæl**, en. [2] om den (intime) tænke- og følemaade, der udmærker et folk, opfattet som aandelig helhed. *Saalænge Stjerner i Norden tindre | Og Folkesjælen ei er uddød. *Ing.* DM. 3. *Brandes.* V. 374. *Homo.* S. VD. 42. **-skare**, en. [3] *Jesus, himmelfaren, | Dog midt i Folke-Skaren | Uddeler Himplens Vin og Brød. *Grundtv.* SS. III. 303. Det var nu bleven ganske mørkt og Folkeskaren omkring Prædikanten saas kun som en stor, sort . . Masse. *JPJac.* I. 43. *Skjoldb.* KH. 178. **-skat**, en. (foræld.) 1) [1.2] skat, som husbonden skulde betale for at holde tyende. *MR.* 1702. 101. *Forordn.* 1/2 1797. § 21. *Sal.* VII. 726. 2) [3] kopskat. *Moth.* F. 279. **-skik**, en. 1) [2.1] (især hos sprogensere) kultur. Kjendskab til vort Fædreland og dets hele Folkeskik. *HDahl.* (Fædre). 21/2 1869. 1. sp. 3. 2) [2.2] national skik (især hos almuen). At Grøn-lænderne ere et poetisk Folk vil man finde tilstrækkelige Beviser for i deres Folkeskikke. *Ing.* EF. IV. 168. *D&H.* 3) [3] (kun i ent.; især dial.) den maade, hvorpaa man skikker sig ml. (dannede) mennesker; (gode) sæder. *Esp.* 427. hun (skal) nok faae lært Folkeskik. *Thyreg.* BB. V. 47. *Breum.* HH. 88. **-skole**, en. det skader aldrig, om Folkeskolen (\circ : den paatænkte folkehøjskole i Sorø) baade synes og kaldes lav. *Grundtv.* Dansk. I. 640. høiere Folke- eller

Bondeskoler. *Lov.* 1/2 1856. § 7. b. || nu især (i officielt spr. efter *Lov* Nr. 47 24/2 1899): skole, som fortrinnsvis er beregnet for de brede lags børn (tidligere: Almueskole). *Schand.* O. II. 355. De Børn, hvis Forældre ikke har Evne til at sørge for deres Oplærelse, har Ret til fri Undervisning i Folkeskolen. *Grundl.* (1915). § 83. || hertil Folkeskolelærer (inde), -undervisning ofl. ssgr. Ω **-skrift**, et. skrift, der er beregnet paa folkets brede lag. *Ing.* EF. VI. 137. *Heib.* Intel. IV. 228. *Brandes.* X. 538. \searrow **-skræmme**, en. [3] om en person: „fugleskræmme“. *Ing.* KE. I. 77. **-skuespil**, et. (jf. -komedie). *Drachm.* F. I. 424. || Ω om et virkelig optrin (optog, demonstration oln.), hvori folket tager del. dette Folkeskuespil (\circ : det romerske karneval), som jeg rimeligvis aldrig meer . . vilde faae Leilighed til at betragte. *Hauch.* MfU. 296. I. **-sky**, en. [3] (sj.) menneskesky (hed) (jf. -skyhed). *vAph.* (1759). II. **-sky**, adj. [3] (nu l. br.) menneskesky. *Holb.* Heltind. I. 337. *Blich.* I. 135. *JPJac.* I. 102. *Baud.* O. I. 189. *Feilb.* **-skyhed**, en. [3] (l. br.) d. s. s. I. -sky. *Schytte.* (MO.). *Gronb.* LN. 107. I. Ω **-slag**, et. [2.1] heftigt ell. langvarig kamp, hvori adskillige nationers hære tager del. *Schaldem.* CN. 81. ved Leipzig . . leveredes i Oktober 1813 det store Folkeslag, som skulde afgjøre Europas Skjæbne. *VABloch.* Lærebog i Historien. II. (1874). 170. Folkeslaget fortsættes over hele Fronten Syd for Somme. *NatTid.* 21/2 1918. *Aft.* I. sp. 4. II. **-slag**, et. (enyd. d. s. (i bet. 1); jf. -færd) 1) [2.1] nation (i ent. især om en uciviliseret ell. fjern) (jf. -slags). *Gid alle Folkeslag fra Syd til Nord | Adløde Dig. *Bagges.* SV. 290. Folket bigede efter at . . indtage sin Plads i de dannede Folkeslags Række. *Mynst.* Mall. 6. alle Folkeslag (*Chr.* VI: folk) skulde forsamles for ham (\circ : menneskenes søn). *Matth.* 25. 32. til Bedømmelsen af et enkelt Folk hører Sammenligning med andre Folkeslag. *Goldschm.* Hjl. II. 177. Hidtil har de forskellige Folkeslag (*Brandes.* E. 8. Nationer) i literær Henseende staaet hinanden temmelig fjern. *Brandes.* IV. 2. *jf.*: Slavinder af fremmed Folkeslag (nu: fremmede folkeslag, fremmed nationalitet). *Balle.* Bib. I. 49. 2) [3] (nu kun dial.) d. s. s. -færd 3. *SoroSaml.* III. 173. Skuespillere . . er et Folkeslag for sig, der heldigvis ikke hører under mit Departement. *Cit.* ca. 1755. (*AFriis.* BD. II. 139). *Esp.* 427. † **-slags**, en, et. 1) [2.1] d. s. s. II. -slag 1. *JSneed.* IX. 237. smst. 238. *Krigen . . | Udrydder Folkeslags, og faste Stæder brænder. *Zettlit.* Poes. 90. *ChMourier.* Brød. (1821). 190. MO. 2) [3] d. s. s. II. -slag 2. Theatermennesker, dette sælsomme Folkeslags (*HCand.* I. 135: Slags Folk). *HCand.* Improvisatoren. I. (1835). 154. **-slægt**, en. [2.1] (nu næppe br.) d. s. s. II. -slag 1 (jf. -æt). *SoroSaml.* III. 173. de vilde og udyrkede Folkeslægter. *Basth.* (Rahb. LB. I. 419). de Folkeslægter, hvis Hudfarve er sort. *Ørst.*

III.185. Sibb.I.29. **-snak**, en. [3] (nedsæt.) det at folk snakker (især: ufordelagtigt) om andre menneskers (privat)liv; mere konkr.: det, der af folk siges om andre mennesker; (løse) rygter (jf. -tale 2). *brave Mænd kan lee ad Folke-Snak! *Stub.106. Oehl.EA.199.* for saadane Narrestregers Skyld skal min Kone udsætte sig for Folkesnak. *Heib.Poet. VI.308.* En Mand kan let sætte sig ud over Folkesnak. *Gyld.B.84. (hans pirrelige) Natur (kom) i fjendtlig Berøring med Folkesnakken, eller hvad man plejer at kalde den offentlige Mening i Kjøbenhavn. Brandes.II.292.* Græd bitterlig . . een Dag eller to for Folkesnaks (Chr. VI: fortalelse) Skyld, og lad dig saa trøste efter Sorgen. *Sir.38.18.* Folkesnak. *EChristians.(bogtitel.1891).* **-sorg**, en. (jf. Landesorg; nu l. br.) *Mørk og stum gaar Folkesorgen | Vidt om Land. *Ing.RSÆ.IX. 64. Brandes.VI.8. † -spilde*, en. [1; 3] (ænyd. d. s.) tab af mennesker ved død (især i krig). Kong Karl hafde saaledes beskættet og bepælet sig, at mand ikke uden megen Folk spilde kunde komme an. *Slange. Chr.IV.291.* Folke-Spilde. *smst. 735. -sprog*, et. (især Ω) d. s. s. -maal 2. Det fremmede Navn Berengaria forvandlede . . i det danske Folkesprog til Beengjerd. *Ing.VS.II.208.* Folkesproget stiller den simple Fortælling og den meest dristige Phantasia-Skildring hen under denne Benævnelse (o: historier). *HCAnd. XII.366.* det brede og syngende smaa-landske Folkesprog. *Etlar.GH.I.111. e. br. -stamme*, en. [2.1] (Ω ell. fagl.) d. s. s. II. -slag 1 ell. spec. om større gruppe af beslægtede folk. *O mærke det, hver Folke-Stamme, | Som knæle vil i Jesu Navn! *Grundtv.SS.I.653. Sal.VI.145. -stat*, en. (nu næppe br.) republik. *Naar er man paa den Tanke faldet, | at Folketater hade Fred? *Trojel.I.132. -stemme*, en. 1) Ω folkets røst; den offentlige mening (jf. -mund, -røst). I England . . gielder Folkestemme endnu noget. *Sams.(Rahb.Min.1790.IV.282).* *Konge-Haand og Folke-Stemme, | Begge stærke, begge fri. *Grundtv.PS.VI.233. 2) [3] † menneskestemme. *Jeg fornemmer | Folke-Stemmer, | Alle slags, blant Englers Lyd. *Brors.301.* *Fønix-Sangen | . . Prisen vinder | Fra alle Kor, | Den Folkestemmer | Saa vel beskæmmer | Som Strengelæg. *Grundtv.PS.VI.305. -stemning*, en. *Molb. KC.7.* Kongen . . søgte at vinde Folkestemningen ved mild Nedladenhed. *Goldschm. NSM.I.287. Brandes.IX.9. -stimmel*, en. [3] 1) (nu næppe br.) sammenstimlen af folk. om Morgenen efter Brylluppet var der stor Folkestimmel paa Ribe Gader. *Ing.VS.II. 30. sa.EM.III.159.* Folkestimmel og Opløb. *MR.1821.85. 2) (Ω (konkr.): menneskemængde, der er stimlet sammen. *Folkestimlen var tæt. *Grundtv.SS.II.244. HCAnd.XII. 249. J.PJac.I.73. -stue*, en. [1.2] (især om forhold paa landet) stue, hvori tjeneste-**

folkene kan opholde sig; borgestue. *vAph. (1764). VSO. Hrz.SvD.147. J.PJac.II.158. AarbFrborg.1918.33. -styre*, et. (polit.) folkets styre af landets anliggender; demokrati. en Tilstand, som hverken er Adelsstyre eller Folkestyre, men Oldinge-Styre. *Brandes.XII.195. EKall.Krigskunst.I.(1912).3. Ω -sværm*, en. [3] d. s. s. -skare. *Hauch. VI.18.* *Den tætte Folkesværm har nu sig spredt. *Kaalund.F.(1881).118. -sygdom*, en. [2] (l. br.) d. s. s. Epidemii. Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Historie i Danmark. *Mansa.(bogtitel.1873). TroelsL.II.67. -tal*, et. [2.2 ell. 3] antallet af indbyggere (især i et land). *Folke-Tallet til fra os (o: ægtefolk) Reclüter faaar. *Graah.PT.II.115.* ei paa Gud og Hans Ord, men paa Fæstninger og Folketal grundede (folkene) Haabet om at modstaae hvert kommende Uveir. *Grundtv.Kvæd.I. 364.* Vi er et Land . . i Folketal saa stort som en af Londons Kommuner. *Drachm. HI.157. -tale*, en. 1) (sj.) tale, holdt til ell. beregnet paa folket. *Goldschm.Hjl.II. 767. 2) [3] † d. s. s. -snak. *Moith.F279.* hvorledes skulde denne Sag . . kunne gaae . . af, uden at blive Gjenstand for Folketale? *Schack.446. -taler*, en. person, som taler til folket ell. holder taler med et folkeligt tilsnit. *Grundtvig . . blev en af de meest høiørstede Talere paa Skamlingsbakken, og var tilrede allevegne, hvor man behøvede en Folketaler. Mynst.Leonel. 265.* Frit, uafhængigt skal Kongen tænke og handle, hverken see til Folkemassen eller til de oprørske Folketalere. *Bagger. II.228. HKaarsb.M.172. -teater*, et. teater med folkeligt repertoire. *Hrz.XIII.271. Brandes.XII.223.* Folketeatret, navn paa et 1857 i Kbh. grundlagt teater. *Oversk. DS.VI.537. -ting*, et. forsamling, der repræsenterer folket. 1) (foræld. ell. poet.) om de frie mænds forsamling i det gl. norden. (Svend Tveskæg) kaldte de Fornemme og Almuen til Folketing. *Molb.DH.I.377. Heib. Poet.II.378. jf.: *Vi vil forklage ham for Heliaia (o: grækernes domstol) | Paa Folke-thinget. Oehl.S.146. 2)* siden 1849: om den ene (direkte valgte) af de to afdelinger af Danmarks lovgivende forsamling (svarende til andre landes underhus, andet kammer osv.). Rigsdagen bestaaer af Folkethinget og Landstinget. *Grundl.(1849).§34. PalM. Luftsk.12. EHenrichs.MFI.144. -tingsmand*, en. (mandligt) medlem af folketinget (2). Vælgerne blev enige med deres Folketingsmand. *Hørup.II.53.* Kredsens Folketingsmand. *Skjoldb.KH.167.* som titel foran navn: Folketingsmand Berg. *Hørup.II.387.* om en kvinde (jf. tings-medlem): Folketingsmand, Fru N. N. Pol. *1/2.1921.5.sp.3. -tingsmedlem*, et. (emb., især efter indførelsen af kvinders valgbarhed 1915) medlem af folketinget (jf. tingsmand). *LovNr.142¹⁹¹⁵.§40. -tingsvalg*, et. (polit.) valg af medlemmer til*

folketinget (2). *Lov*^{12/1867}. §46. *EHenrichs. MF. I. 38.* -**tog**, et. især: offentligt tog, der demonstrerer folkets ønsker ell. stemning. (adressen blev) af Borgerrepræsentanterne .. overbragt til Kongen under Medfølgelse .. af et mægtigt Folketog. *Lehm. II. 72.* jf.: en af Skytterne foreslog at hædre ham .. ved et Folketog. *Skjoldb. KH. 180.* -**tom**, adj. [3] (l. br.) mennesketom; ode. Italien .. var næsten ganske folketom. *Journal for Politik. 1797. IV. 254.* *Jeg kom til Vennebolig, | Men fandt den folketom. *Grundtv. PS. VII. 458.* Normandiet har .. været om ikke fuldkomment folketom, saa dog i høj Grad forladt. *JohsSteenstr. N. I. 233.* hertil (sj.) **Folketomhed** (*Journal for Politik. 1797. IV. 254.* *JJessen. ØV. 144.*) -**tribun**, en. (hist.) d. s. s. Almuetribun (jf. -værge). *Sal. XVII. 653.* || (nu ofte, især iron.) d. s. s. -fører. *Jerg. II. 239.* Berg var dengang endnu ikke den Folketribun, der altid skulde have et stærkt Standpunkt, hvormed Folkets Sympati kunde vindes. *EHenrichs. MF. I. 109.* -**tro**, en. hos almuen udbreddt (over)tro. Et Liv efter Døden var en almindelig rodfæstet Folketroe. *Blich. O. I. IX. HCand. XI. 277.* Folketro i Norden. *Vedel. Arkæol. 29.* -**træk**, et. [3] (l. br.) det at mennesker bevæger sig efter hinanden hen imod et sted. Da han kom ind i Dagligstuen, var der stort Folketræk henad Gaardsdøren til *Jak Knu. S. 59.* det vilde Folketræk mod Storbyen. *MMøller. Jagten efter Lykke. (1910). 21.* -**tynd**, adj. [3] (sj.) om et sted: som er sparsomt beboet af mennesker. (en) folketynd Egn. *EdErslev. Jylland. (1886). 213.* † -**tyv**, en. [3] (bibl.) folketve (1871: Mennesketve; 1907: Menneskerøvere). *1Tm. 1. 10* (Chr. VI). -**tælle**, v. (dannet i nyeste tid af -tælling; l. br.) tælle ved mandtal; især i perf. part.: Vi er blevne folketalt. *NatTid. 25/1921. Aft. 5. sp. 2.* -**tælling**, en. († -tælling. *Horreb. II. 363.*) [2.2 ell. 3] (ved offentlig foranstaltning afholdt) optælling af alle individer i et land (ell. landomraade); mandtal (jf. -tal, -tælle). *MR. 1787. 122.* *Kierk. XIV. 121.* I 1769 afholdtes den første Folketælling i Danmark. *HistMKbh. I. 27.* -**tæt**, adj. [3] (sj.; jf. -tynd). *D&H.* -**udgave**, en. (billig, undertiden: bearbejdet) udgave (af en bog), beregnet for folket. Victor Hugos samlede Værker i illustreret Folkeudgave. *Leop. VO. 158.* jf.: denne Mands Hjælper, hvoraf hver især blot er (Vilh.) Beck i Lommeformat, en „Folkeudgave“, af deres Høvdning. *Aalkj. M. 45.* -**undervisning**, en. *Schand. O. I. 214.* -**universitet**, et. (dannet i 1890'erne som gengivelse af eng. university extension) institution, som meddeler (voksne af) de brede lag undervisning, især ved forelæsninger (af akademiske lærerkræfter). *DTidsskr. 1898. 567.* || hertil ssgr. som Folkeuniversitetsforening, -undervisning olgn. -**valgt**, part. adj. (især polit.; jf. -kaaren samt kongevalgt). det

folkevalgte Thing (o: folketinget). *Schand. F. 252.* Landstingets .. folkevalgte Medlemmer. *Krak. 1921. I. 218.* -**vandre**, v. (nydann. til -vandring (2); l. br.) Byens Borgere husker hendes Fødselsdag og folkevandrere ud til hendes lille, hyggelige Hjem. *Pol. 24/1911.4. smst. 17/1921.9. sp. 1.* -**vandring**, en. [1] [2.1] en nations forandring af boplads. *VSO. MO. især (hist.) om de europæiske folks vandring i tiden ca. 400—ca. 750: VSO. Grundtv. Udv. VI. 584.* Folkevandringens Tid. *PMunch. Verdenshistorie. I. (1907). 276.* jf.: „Folkevandringstiden“ er optaget som Benævnelse for Slutningen af den ældre Jernalder. *Vedel. Arkæol. 29. 2)* (spøg. anv. af bet. 1; jf. -vandre; dagl.) det at folk i store skarer bevæger sig et sted hen. Han forstod ikke denne moderne, kaotiske Folkevandring, som gik samme Vej, bort fra Byen. *Tom Krist. LA. 228.* † -**vant**, adj. [3] som er vant til at omgaa mennesker. Hans Opførsel viser, at han ikke er Folkevant. *VSO. MO.* **W -vel**, et. (nu l. br.) d. s. s. Almenvel. *Rein. (MO.). FrSchmidt. D. 175. Tops. III. 87.* **W -ven**, en. person, som vil folkets vel. Folkevennen (o: demokraten). (tidsskrifttitel. 1794/95). den ædle Folkeven Eilert Sundt (har) mod den hele Skik (o: nattefrieri) som usædskelig. *Troels. L. X. 22.* især om en fyrste: *Bull. (Sk Vid. VII. 19).* *Dichm. (Rahb. LB. II. 112).* *Øre havde den Folkeven (o: Frederik VI) | For alle, som var tilstede. *Grundtv. PS. VI. 642.* -**venlig**, adj. (jf. -ven; l. br.) demokratisk (2). Den unge Mand viste sit folkevenlige (Brandes. *IR. 70:* demokratiske) Sindelag ved ikke at rede sine lange Lokker. *Brandes. X. 336.* **W -vid**, et. det for folket (især dets brede lag) særegne vid. *KNyrop. OL. 19.* *Rubow. Da. litt. Kritik. (1921). 196.* **W -vilje**, en. et Hensyn, som nødvendigvis maa tages til den danske Folkeville. *HN Claus. FV. 205. sp. 2.* **MO. -visdom**, en. (nu næppe br.) folkets (især almuen) i ordsprog ell. mundheld nedlagte livserfaring. *PAHeib. I. 163.* Englens glæde sig, naar de Fattige hjælpe hinanden; saa siger Folke-Viisdommen. *Gylb. VIII. 83.* -**vis**, en. (jf. -sang). 1) (nu næppe br.) sangbart digt (ell. melodi), som har særlige folkelige egenskaber, der gør det almenyndet. Høst-Gildet's Herlige Sanger (o: *Thaarup*), hvis Folke-Viser Danne-mark .. har bevæget efternyttet. *Grundtv. Udv. III. 633.* 2) (efter det af Herder dannede ty. folkslied; indført i første halvdel af 19. aarh. som afløsning af Kampeviser og Romance) sangbart (i Danmark: episk) digt af uavnævnen forfatter (især fra middelalderen), som især er bevaret i (almuens) mundtlige overlevering (if. den romantiske skole: ogs. opstaaet blandt almuen). Nogle Bemærkninger over vore gamle Folkeviser. *Mølb. (Skand LittSkr. XIX. 1).* Man vil paastaae, at de mest yndede og udbredte Folkeviser ikke skulde være digtede af een Sanger, men at

de . . ere fremspirede og udslurprunne af Folkets Hjerte. *Winth. RF. III.* Danmarks gamle Folkeviser. *Sv Grundtv. (bogtitel. 1853 ff.). Brandes. IV. 307. CSPet. Litt. I. 129.* **W -vittighed**, en. (jf. -vid). Det første Indtryk (∴ af pludderhoserne) var et blot latterligt, og Folkevittigheden sammenlignede straks dette nye, flagrevorne Klædebon med Pjalterne om Benene paa Tyve, der hang i Galgen. *Troels L. IV. 43. JakKnu. A. 84.* Folkevittigheden har allerede bemægtiget sig Navnet! Før Idéen er født, vil den dø i Lat- 10 *ter. Sv La. Hj G. 49.* **W -vrimmel**, en. [3] *Grundtv. SS. I. 468. (han) talte til en raag og uvidende Folkevrimmel. Hauch. VII. 18. D&H.* **-vævning**, en. (som vbs.:) det at bevæbne og indvæve hele den krigsdygtige del af folket i krigsøjemed; især (konkr.) koll., om en saadan af hele folket bestaaende hær; ogs. om en midlertidig, under en faretruende situation dannet borgervævning. ingen almindelig 20 *Værnepligt med Trældom, men Folkevævning med Frihed! Grundtv. Dansk. I. 655. Instr. 1/1848. Mil Conv. III. 94. Sal. 2 VIII. 391.* **W -vækkelse**, en. Hvem der levede, hvor de store Gennembrud og Folkevækkelser foregik, maatte føle Livet som en *Fest. Skjoldb. KH. 144.* **-vælde**, en, et. (især brugt af sprognersere som overs. af Demokrati; jf. -dømme, -herredømme, -styre) (slavo- 30 *filernes) Sværmen for Folkevælden. Brandes. X. 387. Hejmdal. 9/1869. 1 sp. 2.* **-værge**, en. (vist kun hos Eilsch.) d. s. s. -tribun. *Eilsch. Phil. Brev. 99.* **-væsen**, et. (kun brugt af sprognersere) nationalitet; folkesamfund. et almindeligt Folkevæsen, en Stat, et dansk Rige dannede sig. *Molb. DH. I. 204. Koføed-Hansen. F. 14.* **W -yndest**, en. [2.2 ell. 3] den yndest, en person (fx. en fyrste, kunstner olgn.) ell. ting nyder hos folk(et); 40 *popularitet; folkegunst. Ing. KE. I. 46. HFEw. Niels Ebbesen. (1886). 5. Holbergs umaalde Folkeyndest. Brandes. I. 173.* **W -yndet**, part. adj. [2.2 ell. 3] elsket af folk(et); populær. (operaen) blev meget folkeyndet i hele Tydskland. *III. Folkeblad. 1857. 149.* de Handlinger, som . . gjorde Styrelsen saa folkeyndet. *F Bajer. Nordens pol. Digning. (1878). 5.* **W -æt**, en. [2.1] omfattende gruppe af beslegtede folk (jf. -slægt). en sær- 50 *egen . . Folkeæt (har) i de ældste Tider . . strakt sig fra Ishavet til det indiske Verdenshav. Rask. II. 363.* den saakaldte iranske Folkeæt. *Ingv. Bond. Jorden rundt. (1891). 347. m. mere indskrænket bet.: *Født i Norge (han (∴ Holberg) selv ej ret | Vidste, af hvilken Folkeæt), | Voxte han op. Grundtv. PS. VII. 215.* den gotiske folkeæt. *Fr Hamm. Nordens ældste digt. (1876). 8.* Vor Folkeæt i Oldtiden. *Grenb. (bogtitel. 1912).*

Folklore, en. [følglo'ror(ə), følglo'rø; ogs. m. eng. udtale] (fra eng. folklore, dannet 1846 af folk, folk, og lore, lære; fagl.) folkeminder (2); folkemindeforskning. *Dania. II. 230. Sal. 2 VIII. 392.* **Folklorist**, en. [følglo'risd] flt. -er. (fra eng. folklorist;

fagl.) folkemindeforsker. *Jesp. RB. 64.* **folkloristisk**, adj. [følglo'risdisg] (fagl.) adj. til Folklore og Folklorist. *Dania. I. 315. Fr Poulsen. F. 41.*

folksom, adj. [følg,søm^o] (i nyere tid fra no.; l. br.) om sted: som er befolket ell. befærdet af mange mennesker. „hele Verden“ (strømmede) hen ad de ikke altid saa folksomme Gader. *Nat Tid. 1/1880. 2. sp. 5.* uden om Parret trænges, folksomt som til et Marked, Landsbyens Almue i sine Søndagsklæder. *Vilh. And. N. 93.* Folksomt var der, uroligt baade for Øje og Øre, en stundesløs Færdsel. *JV Jensen. NG. 231.* Naar den uvante Lyd af Vogne og Mennesker drog Gaarden forbi, var det, som om Stedet blev folksomt. *Seiberg. FLP. 127.*

fomle, Fomp(e) ofl., se fumle, Fump(e) osv.

I. Fond, en, et (*J Baden. Fr O. jf. u. bet. 3.*) [føn^o(d)] (nu sj. *Fonds. Meyer. Sal. 2 VIII. 395.*) flt. (især i bet. 4) -s. (fra fr. fond, fonds, af lat. fundus, grund; besl. m. I. Bund; jf. fundere) 1) † bund; grund- (vold); basis. (overf.:) paa det denne vigtige Sag . . paa en fast og bestandig Fond . . kan vorde iværksat. *Resol. (MR.). 15/1742.* (m. overgang til bet. 3.:) De søger at skaffe Familiens Financer en fast Fond ved at nedlægge Pengene i Sparekassen. *Hrz. VII. 146.* **II** den egenlige hovedbestanddel af noget; kerne. Disse 31 Stykker udgjøre Fonden af de 40 første Forestillinger. *Heib. Pros. VII. 220. smst. 386.* 2) † baggrunden af et rum, en scene olgn. den Stol . . som er beliggende i Fonden af Kirken, lige- 40 for Alteret . . var Tycho Brahes Stol. *smst. IX. 183.* Paa en Sofa i Fonden af Salen sad . . Hds. Keiserlige Høihed. *Rud Bay. EP. III. 125.* 3) (opsparet) sum; kapital. 3.1) kapital (især: offentlig), som er udsat ell. henlagt i et ell. andet særligt øjemed (ofte om pengestiftelser med veldædigt, videnskabeligt ell. kunstnerisk formaal; jf. ogs. ssgr. som Amts(reparitions)-, Bygge-, Grund-, Reservefond). det (er) klart, at de solgte Ting . . ikke kan confisceres til Profit, enten for den ene, eller den anden publi- 50 *que Fond. Stampe. I. 150.* St. Lukes Hospital . . har en Fond af 100,000 Pund. *Fr Sneed. I. 502.* Kassen eier intet Fond, og har sin Oprindelse fra frivillige Bidrag. *MR. 1829. 22.* mit Stipendium af Fonden ad usus publicos. *Heib. Poet. S. (1848). VI. 283.* De tre Mark var en hellig Fond, bestemt til — at see (operaen) „den Stemme“ for. *CBernh. VII. 14.* jf.: Carlsbergfondets Direktions Beretning for 1918—1919. *Vid Selsk. Oversigt. 1919/1920. 115.* **III** den synkende fond, (efter eng. sinking funds) fond af statsindtægter, bestemt til amortisation af statsgælden. *Leth. (1800).* 1816 (udnævntes Møsting) til Præsident for Statsgældsvæsenet og den synkende Fond. *Ørst. VIII. 86.* (en række gaarde) blev Tid efter anden i Løbet af ikke meer end sex Aar tilagte

den kongelige Kasse for Statsgjælden og det synkende Fond. *CF Wegener. LK. 209. Meyer. || jf. (nu næppe br.):* efter nogle Minuters Forløb var Banken sprængt . . Spillet var forbi af Mangel paa Fonds. *Gyllb. VI. 30. 32) U overf. (nu især som intk.):* opsparat sum af følelser, forestillinger *olgn., som man kan øse af; „væld“:* i hans Sjæl er en Fond af Fasthed, af Kraft, af Oprigtighed. *smst. X. 181. *en Handelsvare* Hjertet blev, | Og Skjønhed blev et Fond, hvoraf man henter | Sig Ægteskabets Capital og Renter. *PalM. I. 75.* der var et udtømmeligt Fond af Lystighed i ham. *Holst. III. 114.* Dette Fond (*Brandes. IV. 87:* Denne Grundsum) af Erfaring. *Brandes. E. 120. Bønne-lykke. Sp. 40. 4) † især i ft.* fonds, om værdipapirer, der bærer fast rente (*mods. fx. aktier*), navnlig statsobligationer. *JSneed. III. 232.* I næsten alle Cantoner har Regjeringen Capitaler, som de fleste have staaende i udenlandske Fonds. *FrSneed. I. 233. *Snart* var en Fond, snart var et Skib forloret . . | En ægte hollandsk Bankerot fuldendte | Tragedien. *TBruun. (Rahb. LB. I. 218). Hrz. VII. 37. Hage. 979. || hertil ssgr. som Fonds-børs (d. s. s. Effektbørs. smst. 790), -forretning (Sal. 2 VIII. 395), -handel, -mægler ofl.*

II. Fond, en. se Font.

Fonds, en, et. se I. Fond.

Fonetik, en. [fonet'ig, fonə-] (*efter gr. phonētikós, af phoné, stemme, lyd (jf. Fonograf);* *besl. m. Bøn; sprogv.*) læren om lyd som menneskeligt meddelelsesmiddel; *lydlære. Meyer. 428. (Høysgaard)* viser et forbausende dybt Indblik i Phonetik. *Levin. Gr. II. 18. Fonetik. Jesp. (bogtitel. 1897—99).* **Fonetiker**, en. [fon'e'digər] (*sprogv.*) videnskabsmand, der studerer fonetik. *Jesp. M. Fon. 6. fonetisk, adj. [fo'ne'disg] (sprog.)* adj. til Fonetik: *lydlig. Meyer. 429. (det)* bliver af Vigtighed, stedsø at tænke sig Ordene i deres fonetiske Bestanddele, uden alt Hensyn til den Form, de have i Skriften. *Levin. Gr. I. 4. Jesp. MFon. 3.*

Fonograf, en. [fono'gra'f] *ft. -cr.* (*nydann. af gr. phoné, stemme, lyd (jf. Fonetik), og gráphein, skrive; jf. Grammofon*) apparat (opfundet af Edison 1877) til at optegne og gengive lyd, idet lydsvingningerne overføres som fordybninger paa en valse. *Paulsen. I. 495.* et umyndigt Barn, der, lig en optrukket Fonograf, lader Munden hjerneløst løbe. *Wied. Kna. 341. Kidde. AE. II. 367. jf.: (emigranten)* nøjes med som en vandrende, kombineret Fotografiplade og Fonografvalse at optage alt hvad han hører og ser. *Knud Pouls. B. 83.*

Font, en. [fɔn'd] (*ogs. Funt; (sj.:) Fond, 60 Fund, se u. Døbefont.*) *ft. -er, (l. br.) -e* (*se u. Døbefont.*) (*gl'da. funt, rum. fonte (dat.), oldn. fontr, funtr; af lat. fons (gen. fontis), kilde; jf. Fontæne*) *d. s. s. Døbefont.* Børn skulle døbis i Kirkens Funt, eller Bekken. *DL. 2—5—3. Grundtv. SS. I. 70. Aakj. (Hist*

Bot. I. 3). Fonten eller Døbe-Steenen af Alebast er prydet med Bibelske-Historie. *EPont. Atlas. II. 204. Grundtv. SS. IV. 144. Fr Niels. KH. II. 438.*

Fontane, en. se Fontæne.

Fontanelle, en. [fɔnta'næl(ə)] (*ogs. Fontanelle [fɔntə-, fɔntə-]. VSO. Feib. Sal. VI. 819. — † Fontenel. Moth. F. 280.*) *ft. -r.* (*fra ital. fontanella, fr. † fentenelle; dim. til Fontæne (s. d.)*) **1)** (*anat.*) endnu ikke forbenet parti langs sømme af de forsk. ben i hovedet hos foster og nyfødt barn. Den forreste Fontanelle . . findes imellem Pandebeenet og begge Sidebeene. *Buchhave. J. 7. Saxtorph. F. 20. 61. Panum. 216. 2) (*med., foræld.*) ved kunst frembragt saar, som holdes aabent for at aflede legemets urene vædsker. *Moth. F. 280.* Fontaneller sættes almindeligst paa Beene, neden for Knæet, indad ved Strømpebaandstedet, eller paa Armene. *Apot. (1791). 153. han (gaar) med Fontaneller. Bøgh. JT. I. 45. Panum. 216.**

Fontange, en. [fɔn'tanʃ(ə); fɔn-] *ft. -r ell. † -s (Hob. MTKr. 327).* (*fra fr. fontange, opkaldt efter Ludvig XIV. s. elskerinde, hertuginde af Fontanges (1661—81); foræld.*) kvindelig hovedpynt, bestaaende af en vifteformig, opstaaende kniplingsbesætning *m. baandsløjfer; sæt; top. *(møer)* Med lattermilde-Syn, ja med galant fontans | Med røde Rosen kind. *Cit. ca. 1700. (Thott) 1525. 310.* (*de*) der bærer perüqver, fontanger eller opsatte sætter. *Cit. 1710. (Kbh. Dipl. VII. 136.)* alle vore geistlige . . prædikede imod Fruentimmerets Fontanger. *Hob. Philos. II. 2. Werl. Hob. 205. Sal. 2 VIII. 401.*

Fonte-, i ssgr. [fɔndə-] (*ogs. Funte- (Funt- Moth. F. 408), se u. -lukkelse*) af Font. **Fonte-fod**, en. (*fagl.*) Stenhuggeren (*har*) ommandet en mislykket Ligesten til Fontefod. *FortNut. II. 180. -gitter*, et. (*nu især foræld.*) lukket gitter rundt om døbefonten i visse gamle kirker. *Trap. 4 IV. 63. -lukke, et. (nu især foræld.) d. s. Troels. 2 VI. 97. -lukkelse, en. (nu især foræld.) d. s. (lange sørgeflor) hang som sorte Faner fra den rigt udskaarne Funtelukkelse. Pont. LP. IV. 67.*

Fontanelle, en. se Fontanelle.

Fontæne, en. [fɔnt'æ'nə, l. br. fɔn-] (*sj. Fontane. Hostr. SD. I. 177. Bergs. B. 84.*) *ft. -r.* (*af fr. fontaine (ital. fontana), afl. af lat. fons, kilde; besl. m. Font og Fontanelle*) brønd ell. springvand (*især: af anseelig størrelse ell. m. kunstnerisk udsmykning, navnlig om udenl. forhold.*) pomper, poster, brønde, fontainer. *Forordn. 22¹⁰ 1701. (Kbh. Dipl. VII. 651).* *tusinde Fontainer, | Som springer alle hvad de kand. *Wadsk. 19. Klevenf. KJ. 97. VSO. Schand. VV. 31. Brandes. XIV. 185.*

I. For, et. se (I. og II.) Foder.

II. For, subst. se u. IV. for 18.1.

III. for, præet. af II. fare.

IV. **for**, *præp.*, *adv.* og *konj.* (*gy.* *ifor*, *efor*, *æfor* som *adv.* *Blich.*(1905-07).I.122. *JVJens.FD.93. Feilb.II.5. jf. i (e, æ) bag u. III. bag.* [*før*] *Høysg.AG.24; styrende tryk-svage ord* [*før*]: bed 'for mig; jeg kan ikke gøre 'for det [*før*'ot, 'fördø] han gaær i byen for mig. *smst.148. (æda. for, fore, run. fyr, fyrria, for, oldn. fyr, fyrri(r), got. faur(a), eng. for, ty. vor og für; besl. m. gr. pará, ved siden af, lat. pro; jf. fore* || *minder om dat. styret af for haves i for borde, for fode, for haande, for orde; for fulde, se fuld; sj. m. gen.:* *Færdig staae for Doms at træde. *Brors.164 (efter til doms olgn.)* || *i mange tilfælde, hvor forhen brugtes for, er det nu ombyttet med andre præp., især m. for og foran)*

A. som *præp.* (*m. styrelse*).

1) om stedet. (*nu mest i faste forbindel-ser*). 1.) *ved bevægelsesverber:* om be-vægelse til stilling ved forsiden af noget ell. til nærhed af noget; hen til stilling foran ell. ved. *Aldrig kom her den Snekke for Land. *DFU.nr.9.11.* han skal sende sin Engel for dig. *1Mos.24.7.* der blev sat Mad for ham. *smst.24.33.* kaster ikke . . Eders Perler for Sviin. *Matth.7.6.* et Men-neske, som var verkbruden . . søgte de at bringe ind og lægge for (1907: foran) ham. *Luc.5.18.* jeg faldt ned for hans Fødder. *Aab.19.10.* *Mig siuntis, at jeg kom for („til“) et Pallatzis Dørre. *Sort.HS. B4^v.* at spende for Vognen. *Hob.HP.I.1.* Der er sat Vagt for Porten. *Høysg.S.272. (hun)* fremstillede sig selv pludselig for mine Øine. *Ev.(1914).I.81.* i det man hurtig bringer den venstre Fod igien i anden Position, sætter man den høire for („foran“) den venstre. *Dandsek.(1801).30.* *Kommer Sverting for min Arm (o: inden for dens rækkevidde); | Han skal føle Uffes Harm. *Oehl.L.I.110.* *en Tummel jeg hø-rer; | Vognene man kjører for Døren. *Hz. D.I.185.* Den ene Dame gik hen for et Speil, tog sit Slør af. *CBernh.I.68.* *Jert Herreskjold med Mærker og Billeder bes-at, | Det sætte I for Knæ, og bryde det brat. *Winth.VI.201.* imorges satte Opvar-teren et stort Sølv-Kaffeservice for Sen-gen. *Goldschm.V.1.* *Jeg slænger Skalmeyen for Munden. *Aakj.RS.94.* Hun stillede sig op for Siden af det lange Bord. *Bregend. DN.6.* Vil man lære sit Land helt at kende, bør man tage et Værk som Daniel Bruuns „Danmark“ for sig. *DagNyh.^{21/} 1921.11.sp.1.* han satte sig for enden af bordet || om uegentlig bevægelse. † For-dre een ud for Haanden (o: udfordre til kamp). *vAph.(1764).181.* disse Domme ind-stævnes lige for Høieste-Ret. *Stampe.I.334. (han)* saa nedad for sine Fødder. *Blich. I.434.* *I Luften for sig mørk han stirred hen. *PalM.VII.76.* *Roselille blev rød som et dryppende Blod, | Hun stirred i Græs-set ned for sin Fod. *CKMolb.SD.172. 1.2)* om stilling ved nogets forside ell. i det

nærhed; foran; nær ved. Ahio gik for (1871: foran) arken. *2Sam.6.4(Chr.VI).* ret for (byen) skulle I leire Eder ved Havet. *2Mos.14.2.* den, som kommer efter mig, har været for (1907: er kommen foran) mig. *Joh.1.15.* Derfor ere de for (1907: foran) Guds Throne. *Aab.7.15.* *For Sested ved Ilden, og Ilden var bag, | Paa Siiderne fyrtes saa fage. *Sort.HS.G1^v.* Jeppe (Fore-stilles liggende udi Baronens Seng med en Gyldenstyckes Slaap-Rok for (nu: over) Stoelen). *Hob.Jep.II.1.* For samme Stad (o: uden for dens fæstningsværker, porte olgn. jf. bet. 2.) skeede adskillige Trefninger. *sa.DH.I.19.* Herren stod . . længe for Spei-let og krusede sit Haar. *sa.Ep.I.64. (adjecti-vet)* kan tage Artiklerne for, men ikke båg sig. *Høysg.AG.21.* Tartuffes Billed-Støtte stoed midt for (porten). *Ev.(1914). I.76.* Gaa af Vejen! hedder det . . naar man ser en Tyr med et Bræt for Panden. *PAHeib.US.562.* *Min eeneste Flænde staaer for mig paa Bord, | Med Flasken jeg fører evindeligen Krig. *Rahb.PoetF.I.113.* Torvet for („foran“) Theatret var endnu mere fyldt. *FrSneed.I.279.* *Da hvisler det sagte i Hulens Mørke, | Og Asa-Hermod for Hakon staaer. *Oehl.L.I.43.* *At rive Buxerne itu for (o: ved) Knæet. *sa.A.93.* omkring Ham sidde Folkets Fyrster, og for Ham sidde de Mænd, hvilke han be-troede de høie Bestillinger. *Mynst.Jubelf.8.* *Bisp Villum staaer for Alterbord. *Grundtv. PS.III.199.* i Boghylden lige for Døren! *sa.E.91.* han (havde), siddende for („over“) sine Bøger til langt ud ad Natten . . for-nummet Ildebranden. *Blich.IV.195.* Lær . . først til du er 14 Aar at bære Kerten bag Ridderens Stol og tjene ham ydmyg ved Bord og for Seng! *Ing.VS.I.31.* Røverne, der laae for Nordskov. *sa.EM.III.194. (han)* befalede sin Tjener at dække Kaffebordet for de aabne Balcondøre. *Gylb.IV.329.* *Guldet det ligger dig for din Fod, | Du bukker dig kun for at faae 'et. *Winth.IV. 43.* Hestene vare alt for Vognen. *HCAnd. IX.51.* *Selv lægger sig Wachtmeister foran dens (o: et skibs) Bov, | en Fjende for hvert af dens Bord. *Ploug.I.295.* hver en Oxe, der gaær for Ploven, og hver en Bonde, der gaær bag. *CKMolb.Amb.13. (ministeren sad i) Lænestolen for Bord-enden. Schack.362.* *Ej længes de Sjæle for (o: ved) Himmerigs Mure | Mer efter at svinge sig ind. *JPJac.I.315.* *Det blæser en Kuling for (o: ud for, ved) Lindesnæs. *Recke.T.9. (hertug Albrecht)* lagde sig i Lejr for Kjøbenhavn. *KrErsl.DM.66.* Hans tykke blonde Haar buskede for Ørerne under Studenterhuen. *KLars.GHF.I.5.* Mu-siken standsede for hendes Altan. *SMich. Gio.122.* *for Harven staaer det røde Heste-spand. *Aakj.RS.14.* *Den arme Fisker, med Skum for Mund | de fandt ham den næste Morgenstund. *sa.SV.I.58.* || *uden forestilling om egentlig forbliven i en stilling.* hvad jeg

tog mig for, saa stod denne Jomfrue mig stædse for Øyene. *Holb.Pern.I.5.* Dette gjorde han for mine Øyne. *Høysg.S.272.* Tage for Haanden, o: — uden at vælge. *smst. 274.* *For Vindvet slog han Kors. *Winth.HF.50.* Annam det hellige Korsens Tegn baade for dit Ansigt og for dit Bryst. *Alterbog.435.* (nu næppe br.:) Hans Navn staaer mig for Munden (o: jeg er lige ved at komme i tanker om det; det ligger mig paa læben). *Høysg.S.274.* *Wiwet.EL.62.* (foræld.:) *(j)eg minder (o: kysser) dig for munden og øjets lukte låg. *NMøll.E.72.* || agten, bag(en), lige, midt, ret, skraas for; til højre, venstre for; inden, nedent, oven, over, ud, uden for; nord(en), syd (sønden), vest(en), øst(en) for (af glda. for sønden, for uden (ved) olgn., add. for sunnæn a, syd for (Konge)aaen, oldn. fyr sunnan, jf. jy. for vesten olgn., vest paa. *Feilb.I.334*) se de paagældende ord. 1.3) (jf. no. ut fyre bakken, sv. uppöf trappan) † om vejen, der følges under en bevægelse: ad. en forbandet Kaal (o: karl), som turde begiære 2 skilling alleene for at bære to Kuffetter op for Trappen. *Holb.11.J. II.5.* (han) pryglede hende, og styrtede hende ned for Trappen. *sa.Ep.III.192.*

2) i stedlig bet. med særlige betydninger. 2.1) om afspærring, lukke, værn olgn. 30 (han) væltede en stor Steen for Indgangen til Graven. *Matth.27.60.* *En ting mangler for dend have, | Ledet er af lave. *L.Kok. (PSyv.Viser.(1695).584.)* jeg har lukket Slaaden (o: slaaen) for Døren. *Holb.11.J.V.5.* isteden for Byens Porte siger man ogsaa Portene for Byen, end og naar de er aabne. *Høysg.S.174.* Man siger Døren . . paa Huuset . . naar der er Bygning over Døren, — men ellers Døren, Porten, —, for eller til 40 Gaarden, Haven. *smst.203.* Der er et Plankeverk for den ene Side af Pladsen. *smst. 272.* *Biergene var Skranker | For Videnskab om alt. *Ew.(1914).I.169.* *Den Grav kan Ingen lukke, | For Dør sætte Pind. *Grundtv.SS.II.388.* Jernstængerne for Vinduet vare meget tykke. *Hauch.II.248.* Til Natten bleve Kofferterne stillede op for Døren. *HCAnd.V.153.* J. aabner Døren for (alm.: til) Spisestuen for Fru B. *E.Brand. Primadonna.(1901).174.* der er glas for skilderiet | overf.: *Aag paa Nakke og Laas for vor Mund. *Ottosen.S.34.* for min mund er der syv segl (o: jeg tør intet røbe) | tand for tunge, se Tand. 2.2) om dække ell. skjul (af forside), giv hid dit Forklæde, som du har for dig. *Ruth.3.15.* Folk, saa snart de komme i Collegier, faar ligesom en Taage for Øynene, saa de icke kand see end deres bedste Venner. *Holb.Kandst. I.6.* At trække Gardinerne for Sengen. *Høysg.S.272.* (han) slog Visiret for sin Hjelme. *Ing.VS.III.140.* *Som med et Slør for Øie | Vi skue Intet grant. *Winth.HF. 232.* *Lindens brede Blad | Mildt skyggede for Vindvet. *smst.275.* Klappen for Nøgle-

hullet blev dreiet til. *HCAnd.II.48.* men saa maae I staae for mig (o: skjule mig), at Ingen faaer det (o: at jeg kysser svinedrengen) at see. *smst.V.273.* *Hvem sidder der bag Skjærmen . . | med Læderlap for Øjet | og om sin Sko et Baand? *Aakj.RS. 120.* Tæppet (o: i et teater) gik op for en stor lys Sal. *AndNæ.PE.II.141.* hun havde et slør for ansigtet | gardiner for vinduet | dække for noget, se II. dække 1.1. 2.3) i nærværelse af; i paasyn ell. paahør af. bekiende sine Synder for Præsten. *DL. 2—5—17.* gak, lad dig see for Achab. *1Kg. 18.1.* Eders Vei, som I vandre paa, er for Herren. *Dom.18.6.* (vi) skulde tiene ham uden Frygt, i Hellighed og Retfærdighed for ham (1907: for hans Aasyn). *Luc.1.75.* Derefter aabenbarede Jesus sig atter for Disciplene. *Joh.21.1.* *Hand satte med Ørnen ad Fiinden igjen, | Og nap ham Tu Skibe for Næsen. *Sort.HS.F2r.* Vi maa . . spille for ham de Stykker, som hand heldst gider hørt. *Holb.Jep.II.3.* da hun fornam, at han . . blev ved at besøge sine Slavinder, klagede hun ham for Kongen. *sa.Hh.I.442.* At agere en Comedie for Herskabet. *Høysg.S.68.* At stilles for Raadet. *smst.272.* *netop Dagen, | Før Dom skal gaae i Sagen, | Fremtriner fire Borgere | For Dommeren. *Wess.136.* *(tyven blev) bragt paa Stand for Magistraten, | Som arresterede Krabaten. *Bagges.I.169.* Jeg skal fortælle det for det hele Selskab. *PAHeib.Sk. III.285.* *Her er jeg sat til en Bavtasten | At vidne for Slægter i Norden. *Grundtv. PS.I.160.* *der han kom for Kongen ind, | Da hed det: Mester Ole Vind! | Hvorom er det, I præker? *smst.III.237.* *hun er min | For Guder og for Mennesker (o: efter guddommelig og menneskelig ret). *Ing.P.378.* vogt Deres Tunge! De har en Mand for Dem (o: staaer over for en, har med en at gøre), der har lugtet Krudtet. *Hz.XIV.105.* (jf. *Kom Grønne II.206.* *Sv Grundtv.F.E.I.220.*) uegl., m. h. t. omstændigheder, hvorunder noget foregaar: sove for aabne vinduer | stykket blev spillet for tomme bænke (o: for et faatalligt publikum) | retssagen behandledes for lukkede døre (o: uden offentlighedens nærværelse) | jf. Bæk 1.2, I. Dør 3.1. (sj.:) (i Nordgrønland) regnes det for en Skam, om Husets Gæster skulde vaagne for slukkede Lamper og i Kulde. *KnudRasm.G. 140.* finde naade for ens øjne | || staa (ell. bestaa, se bestaa 2.1) for, holde stand imod. *Hvo staaer for Danmarks Christian | I Kamp. *Ew.V.138.* overf. (dagl.) m. h. t. hvad der gør et uimodstaaelig komisk, begejstrende olgn. indtryk (se staa). || om paa-virkning af lys (iser billedl.). *Jeg vil glide paa Skier ved Nørrepol | Og gaa nøgen for Otaheitis Sol. *PMøll.I.93.* Jeg lagde Eders Brystdug ud for trende voksende Maaner og læste Bryllupssalmen derover. *JPJac.I.196.* bringe, føre, komme for lyset, se Lys. bringe, komme, ligge,

lægge, tage (frem) for dagen, se Dag 10. || *m. overgang til bet. 7.3.* prædiker Evangelium for al Skabningen. *Marc.16.15.* vore Brødres Anklager, som anklagede dem for vor Gud. *Aab.12.10.* (*du*) gaer og logrer med Rumpen for alle Folck. *Holb.Tyb. IV.4.* at fortæle noget for eller til alle Folk. *Høysg.S.75.* At være . . undseelig for sin Overmand. *smst.151.* hans Venner hykle for ham. *JSneed.II.423.* Soldaten bør krumme sig for Kjønnet. *Heib.Poet.XI.129.* *skam Dig | For din usleste Dreng! *Winth.HF. 262.* Gud bevares, jeg bøjer mig for Vanddyck, men Enhver har sine Fortrin. *Fritz Jürg.nr.35.* Man kan saa snart tage sin Hat af for et Skarn, som for en Danne-mad. *Mau.I.398.* Jeg baade kryber og sledsker for Folk. *JVJens.EE.56.* Tale for sig selv (*o: tale med sig selv, tale af-sides*). *vAph.(1764).* || *m. overgang til bet. 11.* (*jæg.:*) skyde for Ugle (*o: m. en ugle (udstoppet ell. levende) som lokkefugl*) eller for staaende Hund. *Pol.¹⁴/11.1906.3. 2.4* om hindring, fare olgn. Du skal ikke bande den Døve, og ikke lægge Stød for den Blinde. *3Mos.19.14.* Hvo, som stopper sit Øre for den Ringes Raab . . han skal raabe, og ikke bønhøres. *Ords.21.13.* det Døbelte (*aandelav*) først stopper for aanden, og i det samme ù-formærket giver den fart igjén. *Høysg.AG.12.* Stille Snarer for nogen. *sa.S.272.* nu komme I ikke til at skrive, det haver jeg sat en Pind for. *PMøll.II.78.* *Ei ublid Fortræd | For Føden Stød dem lagde. *Winth.HF.63.* han lukkede sin dør for ham | der er intet til hinder for, at vi kan rejse | spænde ben for, se I. Bom 3.4. slaa, sætte (en) bom for, se I. Bom 2.1. || jeg kan ikke (gøre) 'for (det) (*egl.: jeg kan ikke hindre det*), *jeg er uskyldig i det (jf. gøre til ell. ved; hvad kan jeg dertil? se dertil 1).* Saxo kan vist ikke være vred paa mig derfor . . hvad kunde jeg for det? jeg sad der jo ikke for at lure. *Ing.VS.I.50.* Ja, han er fortredelig over den Historie. Men hvem kan for det? *Hz.XIII.101.* Jeg kan ikke gjøre for det; jeg har endnu ikke lært at være ligegyldig ved at see Dig bekymret. *Gylb.IV.165.* der var en Nøgenhed over hendes Bevægelser . . som hun ikke kunde gøre for . . som det ikke havde staaet i hendes Magt at skjule. *JPJac.II.171.* Hvad kan . . den ene for, at den anden styrter igennem (*isen*). *Esm.I.57.* kan man for at man er enorm lang i Overkroppen? *JVJens. (Fra den gamle By.(1920).37).* (*han blev*) gladere og gladere ved Livet! Han kunde ikke for det: hans Sind var nu engang stemt i Dur. *Fleuron.HG.43.* Han kan ikke „gøre for“, at han er, som han er, han er nu engang født til at handle ondt. *BerITid. ⁹/1916.15.* (*nu sj.*) styrende et subst.: Prædiker grundig, noget for blomstrende. Den jydsk Dialect kand hand ikke for. *Luxd.Dagb.I.467. 2.5*) om forestaaende

arbejde, opgave olgn. † De har Noget for sig (*o: de har noget, de arbejder paa*). *vAph.(1764).* Der gaer Noget for sig iblandt dem (bedre, de have Noget for dem). *smst.* Da vi havde et Stykke Vei af ti Miles Længde . . for os til Celle, sadde vi allerede Klokken 4 . . paa Vognen. *Bagges.L. I.246.* Iligemaade ligger jeg altid for en Rejse til Købelev. *PMøll.(VilhAnd.PM.I. 250).* *Goldschm.VI.447.* Vi havde en besværlig Vej for os tilbage til Byen over den vildsomme Hede. *Drachm.LK.41.* du har livet for dig (*o: har en lang levetid i vente*) | der laa en stor gerning for ham i sognet | *2.6*) (*uden for faste forb. nu sj. om andet end panden om legemsdel, hvor et slag, stød olgn. rammer.* *Hun slog ham for hans Hærdeblad, | det gjalded under hans Hjærterod. *DFU.nr.7.14.* Lister sig sagte hen og gir ham et Slag af Mester Erich for Rumpen. *Holb.Jep.IV.2.* Hvor vil du nu have Stødet? enten for Hiertet eller udi Armen. *sa.Tyb. II.2.* At slaae en Ko for Panden, naar den skal slagtes. *Høysg.S.136.* *O, jeg skyder mig for Panden! *PMøll.I.115.* *for Bagen han (*o: væderen*) stødte den lille Gris. *Kaalund.214.* falde for brystet, slaa sig for brystet, se Bryst 3.1. støde for hovedet, se Hoved. slaa sig for munden, se Mund. 2.7) (*nu l. br.*) om legemsdel, hvori smerte føles. † han er saa ælendig for („i“) sit Bryst, at han ikke kand tale. *Holb.Hec.V.2.* at have ondt for („i“) Brystet, nemlig af Lungesoot, Hoste (*ell. lign.*). *Høysg.S.136.* Mathed, Beklemmelse for Hiertet, en slem Smag i Munden, Mavepine. *Tode.ST.II.78.* det susede for hans Øre, og Blodet stemmede sig til Hiertet. *Winth.VIII.230.* (*jeg*) fælte blot lige i Øjeblikket et hult Tryk for Brystet og om Hiertet. *KLars.AH.44. jf. (spøg.):* *(støren) har en delig Røst, | Han er jo reen i Mælet | Og dertil let for Bryst. *Boisens Viser.325. 2.8*) i talemaader med overførte betydninger. ligge for døden, se I. Død 1.1. sidde for noget, (*jf. oldn. sitja* fyrir e-u) have noget hvilende paa sig som en byrde. At sidde for en svar Husleie, for store Skatter. (†) Han sidder for et stort Regnskab (*o: har meget at gøre regnskab for*). *VSO.VI.202.* (*han*) sidder for en Leje af 600 Kr. om Aaret. *Pol.¹⁸/1921.2.sp. 2.* hovmod staa for fald, se I. Fald 2.3. staa for hovedet, give stof til eftertanke; være svær at forstaa. en Ting staa mig for Hovedet, det er, at jeg er saa tørstig. *Holb.Jep.II.1.* se endvidere u. Hoved. staa for orde, holde sit løfte, se Ord. staa for skud, ikke blive dange, naar der skydes; se Skud. staa for tur, være den, som noget (*en stilling, fordel m. m.*) tilfalder efter rækkefølgen; se Tur. staa for, se desuden bet. 2.3, 6 og 7.2. være for det bedste, se bedst 1.3. Det plejede sjælden at være for det bedste (*o: varslede ikke noget godt*), naar hendes Naade bad hende om at sætte sig.

Pont.S.176. staa *ell.* være for døren, se I. Dør 3.1. være for haanden, være nær forestaaende, se Haand. Saa længe Nøden ikke er for Haanden og Faren ikke for Døren, saa bekymre vi os kun lidt om dem. *Oecon.T.IV.31.* † være for sagen (*æda.* then thær for sak ær; *jur.*) *egl.:* være udsat for anklage; være sagsøgt. Sagsøgeren skal stævne den, som for Sagen er. *DL. 1—4—2.* || ved bevægelsesverber. gaa for sig (*af ty.* die sache geht für sich, *egl.:* tingen gaar fremad) have fremgang; foregaa; ske. † Mit Arbeide gaer vel for sig. *vAph. (1764).* Vexlingen (*af pengesædlen*) gik meget langsom for sig. *Bagges.L.I.7.* Maskinmesteren ved Theatret gjorde ikke sin Pligt, saa at adskillige Forandringer gik temmeligt plunt for sig. *Ørst.Br.I.25.* jeg vilde ind i Slotsgaarden og see, hvad der vel kunde gaae for sig. *Schack.85.* hvad gaar her for sig? hvad sker her? hvad er her paa færde? komme for orde, blive meget omtalt, meget bekendt. *Saadan kommer jeg | For Orde, blier en bosat Londons Borger. *Oehl.RE.125.* Forfatteren kom for Orde som yderligere Fritænker. *HBegtr.DF.IV.279.* *jj.:* *en Læseklub, som var for Orde. *PalM.IV.345.* komme for skade, have et uheld, se Skade. komme for skud, (*nu l. br.*) komme inden for skudvidde. Saa snart dette Dyr kom mig ret for Skud, brændte jeg løs. *Robinson.I.48.* komme for øre, komme til (*ens*) kundskab, se Øre. udsætte sig for, bringe sig i en saadan stilling, at man kan rammes af en ubehagelighed *olgn.;* se udsætte.

3) om tid. 3.1) † om tid i forhold til et bestemt tidspunkt; før. (*jf.:* Man bruger ofte før *ell.* førend urigtig, hvor for burde bruges, som: Det skede før Jul. *JBaden. 40 Gram.²(1792).266.* otte Uger for Fardag. *DL.3—19—9.* Er du kommen hid, for (*1907:* før) Tiden at pine os? *Matth.8.29.* *(*jer kone*) seer I hungrig er, hun beder Eders Sønnen, | At de for Maaltid ey vil læse lange Bønner. *Holb.Paars.87.* *I gamle Dage for Saturni gyldne Alder. *sa.Metam.I.* En Maaned for Foraarets Begyndelse. *Eilsch.Font.208.* han havde et smukt Ansigt i og for den Tiid, i hvilken han fik Børnekopperne, men ikke siden. *Høysg. S.242.* *Da Morgen var saa bliid, man tænkte lidt at see, | Hvad her for Aftens Tiid ja Middag skulle ske. *Brors.319.* en af Heltene for Christi Fødsel. *Ew.VIII.91.* Den Yndest . . hvormed jeg, for som efter hin Tiid, i Hamborg er hædret, vil blive mig uforglemmelig. *Rahb.E.II.370.* *Lig en Drøm min Foraarsblomst er svunden, | Frukten, ak! for Tiden falder af. *Staffeldt. 60 161.* || med uegentlige tidsbestemmelser. Ingen Indførsel, eller Udlaag, maa skee i saadan Boe . . om mand end skjønt enten for, eller efter, den Afgangens Død Dom til Betaling forhærvet haver. *DL.5—14—39.* efter ham var Ingen som han iblandt

alle Judas Konger, ei heller af dem, som havde været for ham. *2Kg.18.5.* saa have de forfulgt Propheterne, som vare for (*1907:* før) Eder. *Matth.5.12.* han er for (*1907:* forud for) alle Ting. *Col.1.17.* min Sviger Papa . . holder for Troes-Artikel at gaa ligeledes i Klæder, som hans Papa og hans Grand Papa for ham. *Holb.Jean.IV.5.* Jeg disputerer om vigtige og lærde Sager, for Exempel: Om Englene ere skabte for Menniskene. *sa.Er.II.2.* to Pulver for Jomfruen, et at bruge for Vandet, et andet efter Vandet. *sa.KK.III.3.* (*det*) havde været ham lige saa let efter, som for Faldet. *EPont.Men.III.510.* At snakke for Tænder eller for Skæg o: førend man faaer Tænder eller Skæg. *Høysg.S.140.* Breve, de have skrevet til Friderik IV for og efter forbeholdte navnkundige Slag. *Mall. SgH.345.* ældre kalder jeg dem, som have levet for Sneedorf, eller, mere bestemt, for den Patriotiske Tilskuer; thi med dette Skrift sætter jeg en Periode i Sprogets Historie. *JBaden.Gram.45v.* *de Fædre, | Som kort for os ud af Verden gik. *Oehl.L. II.117.* Norge, som Fader for ham havde haft. *Grundtv.Snorre.III.312.* 3.2) † om et forløbet tidsrumms længde; for — siden. *Hand som for tyve Aar mon saa Philosophere, | Nu taaler ej, at man om Døden taler meere. *Holb.Paars.237.* For et Aar eller 3 hafde jeg smurdt min Koenes Ryg for saadane Ord. *sa.Kandst.II.2.* *I Dag for tvende Snese Aar, da sad jeg | For første Gang paa dette Sted. *Thaar.ES.7.* *Hvo havde vel for trende Sekler troet . . | Og hvo for trende Lustrer havde drømt | Det Jordskiælv. *Bagges.V.10.* For nogle Dage hørte man Stormklokken gaae om Morgenen Kl. 4. *FrSneed.I.407.* *det er skeet for mange, mange Aar. *Oehl.L.I.167.* *Ing.VSt.9.* *Heib.Poet.VIII.125.* Jeg har læst Hebraisk: det Samme, jeg læste for 10 Aar, her paa disse samme Steder. *Sibb. I.109.* *For sex, syv Aar omtrent | Den gamle frække Qvinde | Leed af en svær Colik. *Winth.X.38.* *Sol opstaar | i Østen som for tusind Aar. *Kaalund.42.* den Gaade (*er menneskeslægten*) nu ligesaa langt fra at løse som for alle de tusinde Aar, som Geologerne vilde falde paa at give den. *Tops.II.179.* 3.3) i sa. bet. som bet. 3.2: m. efterfølgende adv. (*jf. FalkT.Synt.327.*) jeg glæder mig ved at see dig staae . . paa den samme Post, hvor jeg beordrede dig for 10 Aar siden. *Holb.Ü.III.6.* en Mand, som har levet for over 20000 eller 21000 Aar siden. *sa.GW.I.1.* For nogle Uger siden blev en Tyv greben i den tyske Kirke. *Høysg.S.275.* allerede forlængesiden. *MR.1783.889.* *for fjorten Dage siden | Brændte ned min Moders Vaaning. *Hrz.D.II.66.* For mange Aar siden levede en Keiser. *HAnd.V.111.* idag for et Aar siden saae jeg hende første Gang. *Kierk. VI.185.* han var her for lidt siden | for

kort siden, for langensiden, se kort, lang. || de huskede saa godt Alt, hvad der var skeet for mange Aar tilbage. *HC And. V.368.* Mimoser og Akazier har for Aar tilbage krøllet sig sammen og er regnet ukendelige. *JVJens.Br.16.* || † Aar 1617. begyndte Luther det store Reformations-Verk: men for nogle Aar tilforn havde han været i Rom. *Høysg.S.275. 3.4* i forb. som: for længst (*fra ty. vor længst*) for længe siden. *Er for længst (*Brors.103:* for længe) ej Naadestunden | Alt oprunden. *SalmHj.597.3. Moth.F287.* *For længst jeg haver viist, at jeg forstaaer min Klinge. *Graah.PT.II.78.* *En Blomst, forlængst engang fra Syden hentet. *Oehl.A.74.* *Stor-ken, den kloge Fugl, | Forlængst var draget væk. *Winth.HF.51.* Gud haver forlængst (*Chr.VI:* allerede) Behag i dine Gjæringer. *Præd.9.7. Pont.LP.VII.110.* 20 Alle og Enhver, som maatte have noget at fordr i Fællesboet efter (*N.N.*) og hendes forlængst afdøde Mand .. indkaldes her-ved. *Beritid.²⁹1904.MATill.2.sp.5.* † for længe, d. s. *den, som beskieret er at henge, | Ey drucknes nogen Tid, det har jeg hørt forlænge. *Holb.Paars.14. Brors.103(se ovf.).* for langens, se lang. || for nylig, for kort tid siden, se nylig. for nys (*nyssen*), d. s., se nys(sen). 3.5) om 30 *hvad der gælder med hensyn til et vist tidsrum* || om varighed gennem et efterføl-gende tidsrum. *Glem for et Øieblik .. | Din dybe Tungsind. *Oehl.A.73.* jeg (følte) mig .. munter og oprømt for den hele Aften. *Heib.Poet.X.11.* Jeg maa forlade Eder for nogen Tid. *CBernh.XII.165.* *Man havde troet at sende | For evig Tid mig bort. *Winth.HF.300.* *Et Klenodie, der knap fik Mage, | Blev betroet mig for nogle Dage. *HCAnd.X.537.* *Farvell jeg reiser blot jo for i Vinter. *Bagger.II.436.* „der sluktes det Hele.“ „Ja, nu er det forbi for i Aften.“ *Goldschm.II.323.* Med „Tancred“ ophørte Disraelis digteriske Virksomhed for fulde 23 Aar. *Brandes.IX.457.* *den Tone, som nu klinger, | Gaar for Evighed til Ro. *JPJac.I.313.* Saa leiede vi for Sommeren den Kottage i Fredensborg. *Drachm.EO.293.* Raadhustaaert vil 50 vistnok for lange Tider blive det højeste Taarn i Danmark. *Købbe.KR.20.* Spurvener, der allerede havde sat sig til Ro for Nat-ten. *Pont.LP.II.8.* Skibet skulde forsynes med Korn for Uger, Landet laa langt borte. *JVJens.Br.257.* hertil synes de af Magistraten foreslagne Midler for det første (o: i den nærmeste fremtid) at være temmelig tilstrækkelige. *Stampe.I.227.* her kommer jeg ikke igen for det første | for altid (*vAph.(1764)*), for bestandig, for evig, se altid 1., bestandig 3.1, evig 1, 2 og 3.3. || for det meste (*jf. u. bet. 7.9*), i reglen; som oftest. (*en*) yndig Qvinde-skabning, der for det meste daglig gik til Moskeen. *Oehl.AG.111.* Deres Hud er

brunn .. og deres Legemer ere for det Meste (o: i de fleste tilfælde) ranke og vel-voxne. *Winth.VIII.290.* (*i romaner og no-veller*) gaar det for det Meste til, som Christian siger. *Schack.60.* || ud for eet, (*sj.*) uafsladelig; ud i eet; i eet væk. saaledes gik det nu (o: under angrebet paa borgeren) ud for et, lige til Porten var taget. *Troels L.III.30.* || om forbigangen tilstands va-riighed (*nu oftere:* i). jeg har kient ham for mange Aar, og veed, at hand ingen uden mig eftergiver noget udi Hurtighed. *Holb.Arab.9sc.* *Tilskueren .. | Med hvem du (troer jeg) alt for en Snees Aar | Paa Venskabs Fødder stod. *Bagges.V.75.* en Feber, som for fjorten Dage berøvede mig Forstanden. *Blich.I.459.* han (*havde*) for en Menneskealder været forsvunden fra Husets Horizont. *Recke.ST.121. 3.6* om 10 *hvad der gælder med hensyn til et nær-værende tidspunkt.* Dette er for nær-værende Tid min fulde Overbeviisning. *Oehl.ND.xii.* For nærværende Tid var han temmelig aldrende. *Grundtv.Snorre.II.150. Winth.VIII.44.* *Saa mangen stolt Sømand den samme Nat | For sidste Gang lukked sit Øje. *Blich.D.II.113.* for denne Gang har Professoren lovet at lade være at klage. *Hostr.FG.35sc. Schand.BS.264.* 30 Planen blev for dengang opgiven. *ADJørg. IV.354.* Fruen erklærede at det for den Aften ikke kunde skee uden endel Uleilighed. *Recke.ST.86.* Døden, der har en slet Hukommelse, tænkte for Øjeblikket ikke paa ham. *SMich.Dø.18.* for tiden (o: i dette øjeblik) bor jeg paa landet | for tilfældet, se Tilfælde. || (*nu næppe br.*) om tid, hvori en nuværende tilstand har været. han er hos Vorherre for Snese Aar siden (o: *har været dod i snese af aar*). *Gylb.XII.85. smst.II.290. 3.7* (*jf. bet. 8.2*) om 40 *hvad der stadig gentager sig, saa ofte som noget andet sker.* (*jf.:* *for hvert et Haar hun redte (*egl. p. gr. af hvert haar, hun redte o: hver gang hun redte et haar*), | da fælder hun Taar. *DFU.nr.3.10*). *Hvor-til duer I da? Til at .. jage Jer en Stage | I Livet for hvert et Skridt I gjør frem. *Hz.XI.15.* for hver en Gren, der knaged, 50 fo'r det i mig. *JPJac.I.124. smst.100.* for hvert Skvæt Vand, vi fik ind over Dæk-ket, lagde der sig en Isskorpe over alt. *Drachm.SS.90.* Frøkenen havde ti sirlige Svingninger med Underkroppen for hvert Skridt, hun tog. *Bang.L.18.* for hver Mand han fik til at melde sig ind (*i fagforenin-gen*) var han stolt. *AndNx.PE.III.83.*

4) (*efter ty. schritt vor ell. für schritt olgn., egl.:* „idet man sætter det ene skridt foran det andet“, *jf. fra 6*) om rækkefølge af ensartede ting, tidsafsnit m. m., som følger umiddelbart efter hinanden. *Jeg Riim for Riim, og Ord for Ord, | Skal vide gien at give. *Reenb.I.32.* Børnene gaar Par for Par. *Holb.Jul.12sc. (jf. HCAnd.I.209).* *Hvad Ord for Ord, aldeles paa et Haar |

Som det i samme gamle Krønik staaer, | Jeg her min Læser troelig vil levere. *Bagges.I.167.* (han) gik da hjem Skridt for Skridt. *Oehl.AG.112.* *Dag for Dag og Aar for Aar | Bedre vi Guds Ord forstaaer. *Grundtv.SS.IV.151.* *da gik det Skud for Skud | Fra hvert et Batteri. *sa.PS.VII.183.* *De Fugle smaa paa Rede | Nu vaagned Een for Een. *Winth.HF.253.* Ikke Skridt for Skridt ville vi følge Hovedpersonerne . . . men kun gjengive de fremtrædende Livsmomenter. *HCAnd.II.35.* *Ad Gulvet op og ned gik Cavalierer . . . | Snart Een for Een, snart Tven-de Arm i Arm. *PalM.IV.239.* *(stormen) splitter Sejl for Sejl. *Ploug.I.47.* (han) gav sine Folk Befaling til at sætte over Grøften, Tre for Tre. *Etlar.GH.II.90.* den Kraft og Duelighed, som var udtrykt i (prisvinderens skikkelse), Form for Form. *JLange.BM.191.* mig selv, som jeg stod og gik, mig selv Tomme for Tomme. *JP Jac.II.91.* et for andet fulgte Sangnumrene. *Drachm.F.I.63.* *Og Neg for Neg forsvinder | og bliver under Bjælken sat. *Aakj.RS.48.* Hun gik de forskellige Poster (paa regnskabet) igennem Punkt for Punkt. *LBirke.Lille Fru Jensen.(1914).128.* fod for fod, se *Fod 1.2.* een for een, se ogs. II. en 2.3.

5) om hvad der overgaar ell. foretrækkes for (noget andet). 5.1) (foræld.; ved adj.) i højere grad end; mere end; fremfor. *Thi du tilforen var mig kjær for alle Kiære. *Falst.Ovid.64.* *Hans krusede Lokke saa sorte som Ravn, | For andre saa smukke, som Hvede for Avnen. *Brors.240.* *hvis man var | Den for Alle lykkelige. *Heib.Poet.VII.128.* *Faurest for alle de Blommer | Er hun som jeg selv har kjær. *Recke.SD.168. sa.HB.177.* || (jf. bet. 6.) ved subst., bet betegner den ypperste i sin art. Generalinde for alle vægelsindede Qvin-der. *Hob.Vgs.(1731).III.5.* *Dronning for alle Slikkepottes! *Kaalund.218.* || om det, der har ypperligere egenskaber end andre; som overgaar alle andre. *O Gud for alle Guder. *Brors.155.* *Skønne Sol for alle Sole! | Lille Trine! søde Glut! *PMøll.I.111.* Kjøbenhavn, Byen for alle Byerne, | som vi ansaae den for. *HCAnd.VII.62.* Sorteper er Spillet for alle gamle Spil. *GIspil.59.* 5.2) (ved verber) om hvad der udvælges, foretrækkes i forhold til andet; forud for; fremfor (nu især i forb. m. foretrække). Kirkeværgerne og de Fatigis Forstandere (skal) for andre dertil. i. forordnis. *DL.2—9—1.* *Den som jeg elskte meest, jeg nu for alle hader. *Hob.Mel.II.5.* *Du for alle est udkaaren. *Brors.237.* Denne elsker jeg for alle. *Høysg.S.273.* Et godt Navn gaar for alt. *Møll.Sg.H.59.* *Hvori bestod hans Fortrin da for mig? *Bagges.SV.271.* *jeg ærer dig for hver en Gud. *Oehl.BG.195.* Kierlighed gaar for Kongebud. *Lieb.DQ.II.138.* (den) lille Pige, med den sølsomme sonore Stemme, der havde

vundet Prisen for mig. *HCAnd.I.121.* *(Huitfeldt) valgte en himmelstræbende Flugt | for Livets uhaedrede Kaar. *Ploug.I.295.* *En Aften jeg mindes for alle, | Mindes den grant. *JPJac.DU.136.* jeg foretrækker risengrød for vandgrød | lade naade gaa for ret, se Naade. 5.3) for alting, for alt *olgn., (nu l. br.) i højere grad end andet; mest af alt; især. (jf. u. II. al 7.1 og alting).* for Alting, mine Brødre, sværger ikke. *Jac.5.12.* haver for alle Ting (1907: fremfor alt) en inderlig Kierlighed til hverandre. *1Pet.4.8.* *at Gud for alting æres. *Sort.HS.B1r.* En Christen bør for alle Ting lægge Vind paa Ydmyghed. *Høysg.S.273.* *Ja, stræbe, men for alt anraabe Himlen. *Ev.V.165.* *Min Helt! for alle Ting mod Dyd lad Elskov stride! *Wess.30.* *Vær munter! men for alting vær besked. *Bagges.IV.153.* *Men skynd dig kun, og bring for Alt mig Lampen. *Oehl.A.105.* *For Alting, ædle Herre! sæt mig ned. *sa.HJ.17.* (han bad) at jeg for alle Ting maatte være god imod hende. *Blich.II.383.* For Alting, tro ikke det. *Heib.Poet.I.238.* For Alt vogt Dig for Præsterne. *Kierk.XIV.211.* *Herrer i vort eget Hus | vi først for Alt vil være. *Ploug.I.117.* *Imidlertid vær klog og snild, | For alting rør ei Lys og Ild, | Du ellers selv vil brænde. *Bastian.Nr.6.1.* Det var mig for Alting om at gøre, at han traf mig i mit Arbeide. *Drachm.EO.183.*

6) om det, som en forestaar, raader over; i spidsen for; over. Jeg er Capitain for dette heele Compagnie af Intriguer. *Hob.Stu.III.5.* Barnets Formynder, eller Formynderen for Barnet. *Høysg.S.173.* Junkerens Hofmæster, eller Hofmæsteren for Junkeren. *smst.* † Øvrigheden for Borgerne (nu: borgerens øvrighed) erklærede, at de . . . vilde fegte til det yderste. *Møll.Sg.H.197.* Brockmand sad her som Hovedet for Geistligheden. *smst.406.* Chefen for dette Departement. *FrSneed.I.185.* den Kgl. Direction for Universitetet og de lærde Skoler. *Instr.¹⁹1805.* Kong Half, som var Mesteren for de navnkundige Halvs-Kæmper. *Grundtv.PS.III.522.* *Man sad til Bords som Dronninger for Smagen. *PalM.V.258.* Formanden for den Førening, der havde engageret mig. *Schand.O.II.87.* Sognepræsten for Tjele og Vinge. *JPJac.I.13.* || raade for, (nu l. br.) have magten over ell. ledelsen af noget; forestaa; raade over; se raade. staa for, d. s., se staa. || gud (o: raade) for alt ell. alting, (nu næppe br. uden for dial., se *Feilb.I.508*) med guds vilje; om gud vil; ogs. m. afsvækket bet.: m. guds hjælp; for guds skyld. jeg lader neppe Septbr løbe ud, før jeg, Gud for Alt, indskiber mig og haster hjem. *Grundtv.E.62.* vor kjære, gamle Pavia lever endnu — Gud for Alt, — han var sund og frisk, da Skibet gik af. *Ing.EF.IV.60.*

7) om en følelses, virksomheds, stillings forhold til noget; med hensyn til. 7.1) om

den ell. det, man skyr, afholder sig fra, frygter olgn. Dog taledede ingen frit om ham, af Frygt for Jøderne. *Joh.7.13.* *hver var for Fogden bange, | Vor Fogd igien for hver. *Hob.Paars.238.* Bedykke, befrygte, staae, undslaae, vare eller vogte sig for nogen eller for noget. *Høysg.S.95.* BARNET for hverken gaee ud eller ind (af Frygt) for ham. *smst.116.* *O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk. *Ev.V.161.(jf. PalM. I.116).* *naar jeg tænker paa hans Datter, | Kan jeg ei bare mig for Latter. *Wess.270.* *Hvo vil for Gravens Rædsel grue. *Thaar. ES.324.* *ifald jeg ei var bange | For at bevise det for tydelig. *Bagges.I.9.* jeg kien- der din naturlige Ulyst for (nu: til) at skrive Breve. *FrSneed.I.1.* Fruentimmer og unge Mennesker (har) Afsky for Philosophien. *Heib. Pros.I.444.* *For Afgrundens Rædsel | Jeg vender sky mit Blik. *Winth. I.155.* *frygter Du for Kongen, | Til Dronningen Du tye. *sa.HF.217.* de Regierende ere ikke til Skræk for gode Gierninger, men for onde (Chr.VI: ere ikke de gode gierninger, men de onde til frygt). *Rom. 13.3.* Gud bevare mig for at sige, at (disse laster) faae Indpas overalt. *Gylb.XII.195.* Denne vægrede sig for (nu: ved) at sige ham noget. *PVJac.Breve.169.* hver en Rædsel, for hvilken han ængstes. *Kierk.III.303.* *O, lille Moder, o giv os Ly, | vi er saa angst for den sorte Sky! *Kaalund.229.* *Al- drig ræd for Mørkets Magt! *Rich.I.239.* han lededes (o: blev led) ved sin Raadløs- hed, kom i Foragt for sig selv. *JPJac.I.92.* (jeg) formaar . . ikke at overvinde min Aversion for ham. *Pont.F.II.293.* *vår mig for de skarpe klipper og for sandets side banke. *NMøll.E.40.* jeg tør ikke (gøre det) for ham | † om maalet for fjendtlige følelser. den Fiendskab han har for („mod“) Landet, og den naturlige Drift han havde til Ræn- ker. *Mall.SgH.375.* † om det, hvori en fare bestaar. i udtr. som staa (i), løbe (i) fare for, se staa, løbe. *jf.:(kongen) staa Skak for Taarnet. Skak.(1916).15. 7.2* om den ell. det (en følelse af) sikkerhed, tryghed olgn. gælder. Gaden er saa glat, at man ey kan vide sig sikker for at falde. *Høysg. S.237.* *Jeg fandt ham under Skygger, | Hvor hine Cedrer Skiul for Solens Straaler bygger. *Ev.III.22.* *De slynged til hinan- den sad, | For Vidner, som for Solen, trygge. *Bagges.I.204.* *De Bøge beskytte for Østenvinde. *Oehl.L.II.114.* *Der leved de forskædte for Fjenden i Ro. *Hauch.SD. II.282.* nu er (jeg) sikker for (nu: paa), at din Udenlandsrejse just ikke sker saa straks, som du mener. *PMøll.I.297.* ingen Tid paa Dagen (kunde man) være sikker for mit Besøg. *Winth.VIII.204.* (hulen) var sval i den varme Tid . . sikker for Regn. *CEv.Æ.VIII.30.* du kan være rolig for, at han aldrig gør det mere | † om sikker- hedsstillen i ord ell. handlinger. At cau- tionere eller gaee i Caution for en Sum

Penge. *Høysg.S.98.* at give Pant og For- sikring for et Laan. *smst.129.* Jeg vil og bør staa (o: indestaa) for mine egne, men ikke for andres Sætninger og Syllogismer. *PAHeib.US.541.* (de) stode mig saa godt som inde for (mit urs) Tilbagelevering. *Bag- ges.DV.IX.252.* *Han gjør mig ei saa glad; det staaer jeg for (o: det kan jeg forsikre jer). *Oehl.A.93.* („dyret) bider dog vel ikke?“ — „Ja, det kan jeg sandelig ikke staae inde for.“ *Heib.Poet.VI.231.* se ogs. borge, Borge, garantere, indestaa, kavere, love for. 7.3) om den person ell. ting, m. h. t. hvilken noget sker, finder sted olgn., for hvilken (ell. for hvis interesse) noget sker, er bestemt olgn., ell. for hvem en egenskab er til stede. de Britanier (var) en Skræk for de Ro- mere. *Hob.Intr.I.355.* *Det er en ting, som skal for alle aaben staa. *sa.Paars.66.* en gammel Skalk, som er falden selv i den Grav, han har gravet for andre. *sa.Pern. III.7.* intet er mere fortrædeligt for et cholerisk Temperament, end at læse for Børn (o: underwise børn). *Overs.afHobLev- ned.13. Æreboe.62.* *det er ret for Mogens Mad. *Wadsk.37.* At en Fugl smutter bort for mig, det skeer imod min Villie; men, at den smutter bort frá mig, det siger ikkun, at den slipper løs. *Høysg.S.321.* Gaee i Byen for een. *smst.81.* Denne Mæster ar- beyder for mig: o: han arbejder til min Tjeneste. *smst.* et Demants Hals-Smykke, som min Moder havde købt, til en For- æring for Frøken T. *Pamela.I.469.* (staten har) Lærde til . . at arbeide for Viden- skaben, og tænke for Verden. *Mall.SgH. 558.* *En Sommer sneg sig bort for begge. *Bagges.I.203.* *Hvad Konen er Manden, hvad Torden | Er Luften . . | Er Procu- ratorer for Jorden. *sa.Ungd.II.177.* † Man klappede glubsk for (nu: ad) (skuspiller- inden). *Ørst.Br.I.25.* Derpaa tog han et Guldhorn, fyldt med Bjørnens Blod, og kastede det paa Ilden for (o: som offer til) Odin og Thor. *Oehl.VS.31.* *for Qvinden er Ydmyghed Ziir. *sa.L.I.294.* *Frihed for Loke saavel som for Thor. *Grundtv.Myth. XI.* *Hvad Soelskin er for det sorte Muld | Er sand Oplysning for Muldets Frænde. *sa.Udv.X.78.* *nu først | Skalt Du for Ver- den og for Glæden leve! *Blich.JohGray. 123.* *Han kæmped, intil han omsider drev | For Stormen et værgeløst Bytte. *sa.D.II.114.* *For hver Sjæl er Lys og Lyst oprundet. *Ing.RSE.VII.239.* *Jeg blev, som saa mangen Anden, | Strax bestemt for Handelsstanden. *Heib.Poet.X.205.* *De Tan- ker, der flyve som Svaner over Sø, | Til Under for de fjerneste Lande. *Hauch.SD. I.191.* Intet kan være umuligt for (Chr.VI: hos) Gud. *Luc.1.37.* *Skomagerkonen er oppe, min Tro! | Synger for Drengen, paa Skjødet ham sætter. *Hzz.D.I.181.* *Plads for sig selv, og Ingen for nær, | Det var Alt hvad hans Hu begjærte. *smst.II.118.* *For alle vakkre Piger . . jeg digted denne

Sang. *Winth.VI.202.* Er det for Dig (o: et liv, som passer for dig) . . at leve i en Afkrog ude paa Landet. *Gylb.IV.241.* den saae saa styg ud og var til Spot for hele Andegaarden. *HCAnd.V.302.* Det var en Kone for mig! *smst.161.* (*Adresseavisen*) er mig det bedste Blad, og det var den ogsaa for min Fader. *smst.VI.162.* *(*dyrene*) døde, snart et Roy for Sygdom, | Og snart et Bytte for en Jægers Piil. *PalM.Dryad. 12.* Er det for (o: passer det sig for, sømmer det sig for) en voxen Pige at skabe sig saaledes? *Goldschm.I.210.* *Hans Øje lynner, — hvilket Syn | for Rævel *Rich.I.50.* Pastor B. havde trukket sig tilbage, og Menigheden (*glemte*) efterhaanden . . hvor lidet han havde været for den. *Schand.TF. II.402.* En Svøbe er for (*Chr.VI:* hør til) Hesten, og en Tømme for (*smst.:* til) Ase- net, og et Riis for (*smst.:* til) Daarers Ryg. *Ords.26.3.* *Florens, dine Roser er ikke til for mig (o: jeg ønsker dem ikke). *Drachm. RR.67.* til en Nellike for Knaphullet, en Rosenknop til Haaret har vi altid Raad. *Pont.F.II.307.* *det har slet ingen Hast for den, som tror (*jf. Es.28.16*). *Ottosen.S. 35.* Jeg er ikke hjemme for nogensomhelst i Aften. *Leop.B.6.* planten er gaaet ud for mig | det kan let gaa galt for dig | det er af stor vigtighed for mig | den menighed, han havde været en fader for | For herrer. For damer. (*indskrifter paa aftvædelsesværelser ell. nødtøftstium*). være død, døv for noget, se II. død 2.s, døv 1.2. || om den ell. det, noget gavner ell. skader. De Urter, som ere mig sunde, eller bedre, sunde for mig, kan være en anden skadelige, eller skadelige for en anden. *Høysg. S.156.* *til den største Skade | For Læseren, for mig, for hele Jordens Overflade. *Wess.75.* for Ingen var Biskoppen farligere, end for ham. *Molb.DH.II.447.* det Grønne er godt for Øinene. *HCAnd. V.299.* Barkepine er ligesaa slem for et Træ, som Hovedpine for os Andre. *smst. 315.* en saadan Dessert var overordenlig gavnlig for Sundheden. *Goldschm.II.37.* Det er mere sundt for Øjet, end for Pungen. *Mau.II.376.* Det er bedre for ham (1819: Det var ham bedre), om en Møllesten er lagt om hans Hals. *Luc.17.2(1907).* det var slem for dig | til gavn for, til nytte for, til fremme for | være godt for noget, se god. || om den, som har en følelse af behag ell. ubehag, lethed ell. vanskelighed *olgn.* Jord er altid frossen for utrevne (o: lade, dovne) Svin. *Mau.4441.* Det er beqvemt eller mæggeligt for en Prest, at han kun har een Kirke. *Høysg.S.155.* Iis er glat for uskoede Heste. *smst.* Stedet var beleiligt nok for (*roverne*). *Ing.EM.II. 103.* de boglige Kunster syntes ikke . . som Sangerne sige om vanskelige Partier, „at ligge for ham.“ *Winth.IX.5.* Det laa ikke for ham at arbejde efter en fast Plan. *Pont.HK.186.* || om det, hvori vanskelig-

heden ell. lethed *bestaar.* *Prindsessen der har godt nok for at føie (o: for hende er det en let sag at give efter); | Hun bliver i sin bløde, varme Seng. *Oehl.A.172.* Snart sad vi fast paa den anden (*grund*). For at (*nu:* med at) klare os fra den gik det endnu mere trykkent. *Blich.IV.202.* Jeg har godt for at (o: kan sagtens) kjende ham: han boer jo her i Tellet. *Heib.Poet. VI.141.* man kan saamænd have ondt nok for (*alm.:* ved) at finde ud af, hvad Professorerne selv . . mener. *Scharling.Jøvik. (1901).263. smst.73.* derfor havde man saa let for (*alm.:* ved) at underlægge al Argumenteren lave . . Bevæggrunde. *Egeberg. EtLevnedsløb.(1901).39.* Ole har altid saa let for at le. *BHolst.(UngeDigtere.(1909). 69).* || om den i forhold til hvem (i hvis omgættelse *olgn.*) noget har en vis egen- skab. (*jf.:* Nimrod, en vældig Jæger for Herrens Ansigt. *1Mos.10.9;* se bet. 2.s). de vare begge retfærdige for Gud. *Luc.1.6.* Alt er vel reent for de Reene; men for de Besmittede og Vantroer er Intet reent. *Tit.1.15.* som det er sømmeligt for Gud (1907: Gud værdigt). *3Joh.6.* een Dag er for Herren som tusinde Aar. *2Pet.3.8.* *Den Dag i voris Egn er for os som en Fæst. *Hob.Paars.331.* Han siger, at Spiiret slinger for ham, og det staaer dog gandske ubevægeligt for mig. *Høysg.S.155.* *At findes reen og uden Stød, | For Gud retsindig. *Brors.124.* *her i mit fulde Hierte | Fandt (o: følte) jeg den dødelige Piil | Kun skrækkelig for Børn. *Ev.II.159.* han (*skal*) være en Kiærling for mig, alle de Dage, han lever. *Rahb.ProsF.IV.113.* *Kirkeklokke! mellem adle Malmø | Mageløs er for mit Hjærte du. *Grundtv.PS.VI.580.* *Skjøn er for mig den blomsterløse Vang. *Blich.D. I.17.* *Tyverie, min Søn, er syndigt, | Det er stygt for Gud og Verden. *Hzv.D.II.64.* en Prindsesse, ret et Naadens Barn for Gud og Mennesker (o: i guds og menneskers øjne). *Winth.VIII.198.* min Retfærdighed, hvis jeg har nogen for Mennesker, og min Guds frygt . . kan ikke være min Frelse. *VBeck.LKI.114. 74)* til bedste for; til forsvar for. *At stride for en Ting, som var ey værd en Hækte. *Hob.Paars.54.* „intentio furandi er det samme som furtum.“ — „Tal Dansk, din sorte Hund! saa skal vi nok svare for os.“ *sa.Jep.IV.6.* nu haaber jeg . . at I ikke agerer Procurator for Mascarader oftere. *sa.Masc.III.4.* Snak for din Æske. *sa.Jean.II.2.* Sværge for eens Ærlighed. *Høysg.S.98.* at han . . frivillig vilde fornedre sig selv for nogle usle Rebellere. *Ev.(1914).I.21.* I svore: for Fædrelandet at leve, for Fædrelandet at døe. *Engelst.Nat.230.* *Staa og slaa for Fædreland | Var den unges Glæde. *Grundtv. PS.I.260.* *I Faren og Døden sig give hen | Den ene med Lyst for den anden! *Blich.D.II.116.* *Jeg fegted med aaben Pande | For hvad jeg for Alvor troer,

Ing.RSE.VI.250. *mens du | For andre stræber, for dig selv du virker. *Heib.Dv. 124.* for begge Meninger gives lige gode Grunde. *sa.Pros.I.A.* *hvilket Tegn har du for denne Tro. *PalM.VI.7.* *For Pigen og vort Land, | Vi kjæmpe alle Mand. *PFaber.VV.A.* *Med Penge, Liv og Blod | til sidste Åndedrag | for Danmarks frie Flag! *Rørd.GK.221.* de fleste af de Universitetslærere, der af personlig Erfaring kjende det kvindelige Universitetsstudium, udtale sig for det. *NationaløkonTidsskr.VI.446.* sandsynligheden taler for hans paastands rigtighed | bevis for, *se Bevis 2 og 3.* || om maalet for følelse af velvilje, hengivenhed, for bønner, ønsker, interesse, genstand for kærtegn *olgn.* Leiesvenden .. haver ikke Omsorg for (1907: bryder sig (ikke) om) Faarene. *Joh.10.13.* jeg var nidkær for Gud. *ApG.22.3.* Hun er saa syg for dig, at hun maae døe. *Nysted.Rhetor.10.* tag vare paa dit Huus, og hav Omsorg for mine Børn. *Holb.Jep.V.I.* † jeg har været færdig at gaa i Døden af Kierlighed for (nu: til) den, hvis Navn har været mig en Forskrækkelse. *sa.Masc.III.12.* den, der har mindste Kierlighed for sit Fædreland. *FrSneed.I.3. Winth.IX. 140. HCAnd.I.172.* † At være galen for (nu: efter) at giftes. *Høysg.S.149.* Jeg havde .. ingen Sands for noget andet Fruentimmer, end for min Arendse. *Ew.VIII. 119.* *Jeg følte kun for ham, han lev'de kun for mig. *Fasting.H.25.* *Af Godhed for det Skumpelskud | Jeg sued' mine Bønder *nd. Wess.79.* Absalons Hengivenhed for Valdemar. *Mall.SgH.197.* *Saa bad jeg for min Fader, for min Moder. *Bagges.IV.28.* et andet Partie, som vel ikke er (o: ikke er stemt) for Republikken, men synes, at Kongens Magt .. er for stor. *FrSneed.I.411.* Han er meget forlegen for Penge. *VSO.* Den, som ikke er for mig, er imod mig. *smst. (jf. Math.12.30).* *Af Agtelse for eder, kiære Fætter! | Jeg nævnte Mustaphas og Kasems Navne. *Oehl.A.107.* *Skiondt for-tæret af Smerte, | Skienkte ham Gud en uddelig Flamme, | Og for Naturen det aabneste Hierte. *sa.L.I.30.* *brænder kun Hjærtet for Sandhed og Ret, | Skal Tiden nok vise: vi tænkte ej slet. *Grundtv.PS.V. 64.* Gud naade mig for dig, dit arme Pus! *P Mell.I.307.* *For Dig vil jeg kjæle, i Alt Dig føie! *Winth.II.158.* *Jeg tør og vil mig aldrig rose | Af Stemning for det Grandiose. *smst.XI.119.* De har ikke mindste Skaansel hverken for mig eller min Moder. *Gyld.II.193.* † ganske naturligt fortalte jeg min Lyst for (nu: til) Theatret. *HCAnd. Breve.I.67.* ligesom vi uafledigen Nat og Dag beder for Eder og omfatter Eder i vore Forbønner. *Kierk.XIV.185.* *For Frihed | er denne Skaal udbragt! *Hostr.SpT. I.1.* Der sad I som Menneske, der leve for en Ide. *Goldschm.II.26.* *Det gjør mig ondt for de Skove af Siv, | som dernede

suse. *Kaalund.325.* deres Interesse for Spillet var bleven genvakt. *Pont.FL.259.* (hans) Følelser for den unge Pige. *sa.LP.II.21.* Hans Tørst for Applaus stillede Dommere dog straks med et: Ikke saa kæphøj, Hr. Olsen! *Ekstrabl.9/1920.1.sp.5.* amtmanden holdt talen for kongen | ¶ stemningen var flov for byg, meget fast for havre | stemme for eller imod et forslag | || tage | for sig, udtage til bedste for sig selv; rage til sig. Tage brav for sig. *vAph. (1764).692.* nu skal jeg ordenlig tage for mig! .. her er noget at vælge imellem. *Schack.30.* nu især: tage for sig af retterne, *se Ret. 7.5* være | for noget (jf. *udtr. som det var ikke noget for ham, var noget, han ikke syntes om), være ivrig efter; synes om; holde af. (nu især i udtr. som ikke være meget for osv.).* I maa komme noget Mød (i vinen), saa blir den god; thi jeg er meget for sødt. *Holb.Jep.III.1.* Jeg har aldrig været for at tvinge Børn. *sa.Masc.III.4.* Jeg er for at besøge, og ikke for at opvarte. *sa.Ep.I.309. KomGrønneq.II.249.* de, som berømmer visse Jydske (dialekter) fremfor de Sællandske, giver tilkjende, at de ere for antiqvitæter. *Høysg. AG.106.* i Almindelighed ere Folk altid for det som er nyt. *Wiuct.EL.13.* jeg er ikke meget for at lade mig spaae. *PAHeib. Sk.II.64.* „Da er De dog ellers nok for at politicere?“ — „O jal ved det jeg ikke har Lyst at lade min Mund groe til.“ *Rahb. LB.II.456.* *Da jeg var vel ved Magt i gamle Dage, | Da var jeg selv ei for, du skulde være | For meget med. *Oehl.A.76.* Mange vare for (o: var stemte for, ønskede) Fred, dog Flere endnu for Krig. *Blich. (1846).IV.43. (koen)* er ikke for at æde, og hun vil heller ikke malke noget. *Ant Niels.FL.II.18.* *nidløs og brav | (er) din Sjæl .. | Det huer mig, du, jeg er ej for de myge. *Brandes.XII.400.* Jeg har nu forresten aldrig været meget for, at Du skulde søge Ekstra-Arbejde. *Nans.FR.17.* Han var ikke for at spørge Abel om sligt. *KMich.LUK.22.* jf.: Hun var ikke derfor (o: syntes ikke om det). *Blich.IV.386. 7.6)* om den retning, hvori ens evner ell. virksomhed gaar. hand giør en Urtegaardsmand til en Gud for Læggedom. *Holb.KR.III.A.* Der blir ingen af os hængt denne gang, det skal jeg være Mand for. *smst.III.9.* jeg er Karl for min Hat. *sa.HP.I.6.* Gud er en Hævner over alt saadant: eller maaskee rættere: — en Hævner for alt saadant. *Høysg.S.190.* Han er ikke Mand for to Skilling. *smst.172.* Selskabet For Smaagens Forbedring. *Ew.(1914).I.1.* *Der boer den Gud for Krige, | Den stærke Asa-Thor. *Oehl.NG.2.* den Pige .. hvis Navn jeg ikke var Menneske for at skrive. *Kierk.III.298. Goldschm.EnSkavank.(1867). 136. ZakNiels.GK.75.* Mutter har nu Geni for de Dele. *Hostr.G.118.* for den Slags Udtalelser havde hun altid en god Hu-

kommelse. *Pont.LP.VII.144.* ministeriet for handel og søfart | foreningen for naturfredning | statens museum for kunst | || være god, mægtig for, *være i stand til, se god, mægtig. 7.7) om den ell. det, som et bud, en regel, mening, udtalelse olgn. gælder; angaaende; om.* min Husbond har haft jer længe mistænkt for sin Kone (o: for at staa i kærlighedsforhold til hende). *Hob.Bars.IV.9.* Gud har forordnet for dem, som forkynde Evangelium, at de skulle leve af Evangelio. *Høysg.S.69.* At vise Regel for en Construction. *smst.197.* *Ifald du ikke strax gjør Rigtighed og Rede | For alt. *Ew.IV.110.* Naturlovene ere gyldige for hele Verdensalder. *Ørst.I.127.* Formodningen (er) for, at han i det ompurgte Øieblik ikke var sin Fornuft mægtig. *ASØrsted.Haandb.I.532.* et Forslag, der giver Sandsynlighed for rigt Bytte. *20 Oehl.ØS.183.* Hvorledes nu dette Emne bragte mig til at skrive en græsk Tragødie, vil jeg kortelig gjøre Regnskab for (o: give besked om). *sa.ND.xv. Hauch.VI.173.* (det er) en ubetinget Regel for alle Børnelege .. at Børnene ei maa være de voxne Folk til Byrde. *Heib.Pros.X.15.* *hvis du blot | Mig ei beskylder for fræk Cynisme. *sa.Poet.X.232.* Abraham troede netop for dette Liv, at han skulde blive gammel i Landet. *Kierk.III.72.* den Tale, jeg havde ham mistænkt for at have forberedt sig paa. *Goldschm.II.40.* den tyrkiske sultan .. fandt den lov for sig, at ingen sultan må gå udenfor sit riges grænser. *ADJørg.IV.9.* *Jeg hader dem, der går i lange klæder | og giver fattig trøst for (o: med hensyn til) evigheden. *NMøll.E.34.* Denne Lov gælder ikke for Færøerne. *LovNr.150°/s1916.§4.* jf.: en ny form for jagt | 7.8) (jf. af 3 og fra 3) ved ord, der betegner mangel, savn, befrielse olgn. paa det at hand for videre Tiltale sig kand befrie. *DL.1—14—6.* Man maa afviske deres Ansigter for Støv. *Bar.6.12.* † *Den store Jupiter for Roos ey fattes (o: savner ikke ros) heller. *Falst.Ovid.32.* lide Mangel for (nu: paa) Vand. *Cit.1736. (JySaml.4R.III.237).* † Han fattes intet for (nu: savner ikke) Penge: han fattes kun Forstand til at bruge dem, o: Hvad Penge angaaer, dem fattes han ikke for, men —. *Høysg.S.93* (jf. fattes 2). (nu l. br.): Hans Lomme er aldrig tom eller ledig for Penge. *smst.159.* † At være arm for Klæder. *smst. (nu l. br.):* At være .. nøgen for Linned. *smst.* Sine Synders Forladelse, eller Forladelse for Synden. *smst.192.* *Man for at blive gift ei pleier lide Nød. *Wess.5.* *For de fordømte smaae Carafler, | Der herske paa de Stores Tafler, | Jeg fremfor alt vil være frie. *Rahb.PoetF.I.125.* Intet Menneske er ganske blottet for Poesi. *Steffens.131.* *Rugen gør praa Heden, ren | For Klinte og for Hejre. *Grundtv.PS.IV.4.* Han har bedraget Regieringen for store Pengesum-

mer. *MO.I.132.* *Naar du daglig beder femten | Ave .. | Siger jeg dig fri for Synd. *Hz.D.II.63.* Vi trænger for (alm.: til) en lille Forfriskning! *Budde.F.404.* Folk .. der var Katoliker, de ku slaa Præsterne (o: bedrage dem) for li saa meget, det skulde være. *KLars.Ci.97.* For Fraser om den hellige Pligt til at lide Døden er (forfatteren) behagelig fri. *Pol.²⁴/1916.8.* bar for (noget), se III. bar 4.4; fattig for (noget), se fattig 2. helbrede, narre, snyde for m. ft.; jf. ogs.: At kræve een for Penge. *Høysg.S.98.* Quittering for en Gjæld. *smst.192. 7.9) i særegne talemaader.* for en del, for største delen, se Del 5. || kort for hovedet, se kort. || for det meste (jf. bet. 3.5). 1. (nu næppe br.) i hovedsagen; for største delen. For at fornøje Grev Magnus, vare Skikkene ved Bønderbryllupper for detmeste iagttagne. *Ing.LB.IV.181.* den Tegne-Underviisning, hvoraf han hidtil for det Meste havde levet. *Winth.IX.229.* De ere for detmeste Børn. *Gylb.(1849).V.40.* *CBernh.VII.48.* 2. (nu næppe br.) næsten; omtrent. det var for det meste dobbelt saalænge, siden Esben var draget ud i Søndens. *Blich.II.292.* for min part ell. person, for mit vedkommende, hvad mig angaar (se angaa 3.2). *for min part jeg ey dræber | Ey Jomfru eller Helt. *Hob.Paars.248.* For miin Person. *Høysg.S.274.* Ethvert af Thingene er berettiget til .. for sit Vedkommende at vedtage Love. *Grundll.(1849).§48.* for resten, i øvrigt; ellers; især: i sidebemærkninger; se Rest. || for saa vidt (som) i udtr., der betegner en begrænsning af et udsagns rækkevidde; som betingelses-konj.: kun i det tilfælde at; under den forudsætning at; i fald; som aarsags-konj.: af den særlige grund at; eftersom; da; se vid. || for sig (selv), skilt fra andre; isoleret. † Være for sig selv, o: være ugift eller uden Tjeneste. *Høysg.S.274.* (†) Gaae for sig selv (o: gaa af sides for at forrette sin nødtørft). *vAph.(1764) (jf. Feib.III.181).* Individuel er en eksisterende Ting, naar den eksisterer for sig. *Steffens.15.* (en skypumpe) vilde for sig være usynlig; men .. det Vand, de jordagtige og andre faste Dele, den optager, gjøre den synlig. *Ørst.VIII.37.* der var stort Kludeselskab, de fine for sig, de grove for sig. *HCAnd.VI.111.* Han holdt sig meget for sig selv. *JPJac.I.301.* overf.: uden forbindelse med andre; særskilt; sær egen. saaledes bliver ogsaa det forstaaeligt for dem, som paa eet Sted og for sig selv betraget, synes mørkt. *Høysg.S.a8^v.* Dette er en Sag for sig. *smst.274.* I skal følge en langt mildere Politik, ligegyldigt hvilken Politik vi fører — det er en Sag for sig (o: de to ting vedkommer ikke hinanden). *FlensbA.⁴s1921.1.sp.5.* || hver for sig, hver for sit vedkommende; hver især. hver kand være god for sig (o: paa sin særlige maade). *Hob.Er.I.5.* Landet skal

sørge, hver Slægt for sig (*Chr.VI*: besynderligen). *Sach.12.12.* det derom afalte burde stadfæstes af hvert Rige for sig. *DanmRigHist.II.384.* de var hver for sig (*ell. hver især*) dygtige mennesker | i og for sig, *uden hensyn til særlige forhold; i virkeligheden; se i. ||* for øvrigt, *d. s. s.* for resten; *se øvrigt.*

8) om forhold (*proportion, relativitet*) *m. h. t. tal, grad, egenskaber* *olgn.* 8.1) om forhold (*relativitet*) *m. h. t. tal.* Retfærdighed (*har*) for enhver Elskere .. hundrede Fiender. *Spectator.206.* der ere hundrede Trængende for hver eeneste, der kan gøre Godt. *PAHeib.Sk.III.107.* *For een lille Fugl, som svinger i Dal, | Findex der ti, som hæsligt pipe. *Oehl.NG.214.* *Hzz.IV.43.* *PalM.IV.29.* *SMich.Da.65.* 8.2) (*jf. bet. 3.7*) om stigende grad. For hver Gang jeg saae hende, syntes hun mig altid skjønnere og yndigere end nogen-sinde. *Gylb.IX.293.* for hver Gang den Tid er omme, vinder Du mere Kraft. *HCAnd.V.202.* for hver tiende Minut (*tiltog*) den stilfærdige Højtidelighed, snarere end den formindskedes. *Drachm.VT.3.* Vore Veje ere ikke de samme, og for hver Dag .. vil de fjernes mere. *Pont.FL454.* nu forsvandt den sidste Stak af Marken, Skyggerne blev længere for hver Dag. *AndNz.30* *PEI.82.* 8.3) om egenskabers *ell. handlingers* forhold til noget; i forhold til (*hvad der er sædvanligt i, hos, paa osv.*). *Hvor dunkelt for en Sommertid. *Oehl.AV.4.* Bølgerne gik højt for et saadant Farvand. *Blich.IV.318.* Mænd af en for deres Tids- og Livsforhold saare oplyst Aand. *MO.I.LXII.* detes Indfald .. syntes ham at røbe en snurre Navitet for en Pige af den Alder. *Ing.EF.V.98.* (*hun sagde det*) med noget for hende usædvanlig Haardt i Stemmen. *Hzz.(Vintergrent. 1866).142.* de dejligste Blomster, sande Vidundere for denne kolde Aarstid. *Gylb.I.112.* han var underlig sky og genert for sin Alder. *AndNz.DB.6.* *jf.:* (*i haven*) fandtes de deiligste Blomster for enhver af Aarets Tider og fra alle Verdens Lande. *HCAnd.VI.137.* Han havde en Kjole for hver Time paa Dagen (*o: som passede til* 50 *hvert enkelt klokkeslæt*). *smst.V.112.* || i forhold til, *hvad man kan vente af* (*jf. af 17.5*). Du er ikke taabelig for en Bonde. *Holb.Mel.IV.6.* Det er en dummen Dievel for en Gud. *sa.UHH.Prol.2sc.* for en Mand af hans Stand tænkte (*han*) ganske sundt. *PAHeib.R.I.207.* Vi have dog bragt det temmelig vidt for Skabninger af saa ringe Herkomst. *Oehl.XXXII.60.* Han bær sig saamænd ganske pænt ad, for saadan en 60 *Fusentast.* *CBernh.XII.147.* reist havde han, og ikke saa kort for saadan en lille Purk. *HCAnd.VII.193.* *Han taler for en Gal j ganske klogt. *PalM.II.242.* I ser virkelig altfor alvorlige ud for et Par Nygifte. *Gjel.R.187.* (*han*) skriver ret artig Latin for en

Nar at være. *Gram.Breve.138.* Han var lidt under Middelhøide og noget fyldig for en ung Mand at være. *Hauch.MfU.281.* Luften (*er*) skikkelig varm for Mikkeldags Aften at være. *CKMolb.Amb.100.* han sled godt nok (*med havnearbejdet*) for en Skomager at være. *AndNz.PE.II.249.* || i forhold til (*hvad der bør være tilfældet hos*). Rolf .. taler maaskee .. vel meget for en døende. *Bahb.Tilsk.1793.556.* *Du læser alt for meget for dit Kion | Og for din Stand. *Oehl.D.34.* *„Velskabt?“ .. „For stærk og fører for en Adonis.“ *sa.T.169.* for en sand Christen er du altfor overbærende mod denne Verdens Børn. *Gylb.III.256.* *(*kongen havde*) et Hjærte, som slog | for hedt for en Folkenes Leder. *Drachm.UD.175.* den frakke er vel varm for aarstiden | *jf.:* Retterne var for Emanuel's Vaner ret (*o: meget*) tarvelige. *Pont.FL.152.* *samt:* endelig er baade Prisen høi nok og Tiden endda vel lang for at (*o: for at man kan*) lade det gøre hos det Fremmede. *Langebek. Breve.312.* || om passende (*tilstrækkeligt*) forhold til noget. (*efter ord som nok olgn. nu alm. til*). Proviant for eller til et heelt Aar, eller et heelt Aars Proviant. *Høysg.S.178.* jeg har nok .. for endog at kunde leve i Overflødighed. *PAHeib.Sk.III.122.* af de fleste (*ridderborge*) er netop nok tilbage, for at man kan see, de har været der. *FrSneed.I.202.* Vi have nu vandret nok omkring for saa varm en Dag. *Ørst.I.39.* den Lykke .. som de fleste Menne-sker attraae, men de Færreste dog ere tilstrækkelig slette for at opnaae. *Ing.EF.XIII.153.* (*jeg*) kom netop tidnok for at modtage .. hans sidste Suk. *Gylb.X.49.* *Etlar.F.41.* Karker har ikke Adel nok for at være Tragedieskurk. *VVed.G.59.* *jf. (m. overgang til bet. 9 slutn.):* „Naar De nu en Gang skal ud (*paa rejse*)“ .. „Det kommer jeg aldrig til .. Fa'er, han si'er, at Theodor .. har fartet for os alle.“ *Bang. DuF.243.*

9) i en anden persons *ell. tings* sted; i *stedet* for. Du skal ikke have andre Guder for mig (*o: ikke andre guder end mig*). *2Mos.20.3.* *Thi deri ofte man for Juno griber skygge. *Holb.Paars.318.* *for Krig man Fred, | For Skam man finder Ære. *sa.MpS.252.* 2den Person, som derfor i dåglig tale ofte bruges for den 3die. *Høysg.AG.69.* I de fleeste jordiske Ting finder man (*efter Ordsprogget*) Kul for Liggendefæ. *sa.S.273.* *for Smed at rette Bager. *Wess.137.* *For Blomster saae jeg Sne, og for Hyrdinder Krager. *Bagges.ComF.83.* *For Turban har han en høipullet Hue. *Oehl.A.309.* *For Hiartvar Skulde tænkte. *sa.HK.157.* godt Dansk for slet Latin vilde derfor være en ganske umaadelig Vinding. *Grundtv.BrS.32.* Nu har jeg Pile for Olietræerne, Æblerne i Bondens Have for de gule Oranger og den grønne Østersø for det blaae Middelhav. *HCAnd.Breve.I.289.* *naar for Kjær-

lighed man møder Kulde. *PalM.IV.193.* desuden kunde de jo moderniseres noget ved at benytte Spidsbuer for Rundbuer. *JLange.I.321.* lad os tale engang for alle (o: *til denne ene gang*) lit alvorlig sammen. *Holb.Jean.IV.6.* Jeg varer dig een-gang for alle. *sa.Ul.V.3. jf. II. al 4.3.* jeg vil have Syn for Sagn. *Goldschm.II.51.* give stene for brød, se I. Brød 1.1. faa stank for dank, se I. Dank 1. || *paa (en andens) vegne; repræsenterende (en anden).* Annamme Penge for sin Hosbonde. *Høysg.S.69.* Forrætte Tjeneren for en Præst. *smst.* Han gaar i Rætte for mig. *smst.82.* Børnene, de velsignede, klappe og kysse Du for Fader (o: *paa mine vegne*). *Grundtv.E.19.* Ved Fuldmagt eller Mandat . . forstaar man det Retsforhold, hvorved en Person (Fuldmægtigen, Mandataren) bemyndiges til at indgaa Retshandeler for en anden. *Hage.173.* Til Mødet paa Slottet indkaldtes 4 Rigsraader . . 2 Fuldmægtige for Kapitlerne, Borgemestrene H. Nansen og Kr. Hansen . . for København og 4 andre Borgemestre for de øvrige Købstæder. *DanmKig Hist.IV.446.* for den indstævnedte mødte sagfører N. N. || om solidaritet med hensyn til ansvar. een for alle og alle for een, se u. II. al 4.3. || om et større antal, i hvis sted et mindre havde været nok. Jeg kan faae hundrede Piger for een (o: *saa mange jeg vil*). *PAHeib.Sk.I.159.* *Der er ti for een, | Som hige efter saadan Post. *Blich.JohGray.90.* „vil De gjøre mig en Tjeneste?“ . . „Ti for een.“ *Heib.Poet.V.138.* *Nu har for een . . man Snese Venner. *PalM.IV.125.* || om usædvanlig stærk virksomhed. (han) aad for fire, drak for fem | Ved alle Bryllupper. *Bagges.I.181.* Hvad skal jeg græde for? Du græder jo (o: *saa meget, som er nok*) for hele Familien. *Hz.VII.208.* *Ole han haled for hele tyve. *Drachm.SH.64.* *Jeg drikker stadigt mer for tre. *Recke.LD.21.* Billig svensk Arbejdskvaj . . som lever af Fedtebrød og Spegesild og slæber for tre. *AndNz.PE.I.4.*

10) om gengæld, betaling, pris olgn. 10.1) om gengæld, bod, trøst olgn. dersom der skeer Ulykke, da skal du give Liv for Liv; Øie for Øie, Tand for Tand. *2Mos.21.24.* du utaknemmelige Skarn, skal jeg saaledes blive lønnet for min Høflighed. *Holb.11J.V.1.* et fuldkomment Forsonings Værd for alle deres Synder. *Ew.(1914).I.22.* *Betænk dog, kiere Ven, | der Liv for Liv maae bødes. *Wess.137.* *Fred, til Bod for bittert Savn, | Gud os gav. *Grundtv.SS.III.14.* *Og desuden skal du give | Fuld Erstatning for Kapunen. *Hz.D.II.69.* for Alt hvad hun havde lidt og stridt, holdt hun i sine Arme et nyfødt Barn. *HCAnd.VII.95.* *Mod Trøst for alle Savn. *FrHamm.TB.53.* *For de gamle, som faldt, | er der ny overalt. *Ottosen.S.34.* *(i graven) vi sænkede Moder og Søster | og

intet for Tabet os trøster. *Jerg.BR.19.* *Gyldenring blev lovet hen for Tab af Fingerbøl. *Aakj.RS.23.* at give en lige for lige | || (overf.) nu er han bleven taus for hvad (o: *til gengæld for, at; i modsætning til, at*) han tilforn var for højrøstet. *Ing.PO.II.312.* || om hvad der er hverves ved en ydelse i penge ell. andet. I Lærde tar jo Penge for alting. *Holb.Vgs.I.2.* Pernille har lovet mig 400 Rdlr. for min Umage. *sa.HP.I.6.* for 4re Pund Kalve-Kiød 3 Mark. *sa.Stu.I.4.* jeg vil heller hielpe mig, som jeg kand, førend man skal kunde sige paa mig, at jeg har faat Brød for Kone (o: *faaet embede mod at gifte mig med en bestemt kvinde*). *sa.Er.I.2.* *Høysg.S.129.* saa betaler han mig en Rigsdaler om Ugen for at ligge herude og skrive (kunstlirittiker). *Heib.Poet.VI.154.* For en Vest at repareres . . | Fire Mark betalt til Tak. *smst.70.* Sigbrith havde tilbuddt store Summer for at lære hans Kunst. *Hauuch.II.164.* *Siig mig, Annette, Søde! | Hvad faaer jeg nu for min Sang? *Winth.V.125.* *Man gier en Mark for Personen (o: *for retten til adgang for een person*), | Og ikkun det Halve for Børn. *NyeVise omTioli.(1843).I.* *En Krone jeg gav for hver Lok af dit Haar. *Recke.BB.149.* han lo, som var han betalt for det olgn., se u. betale 1.4. hvad giver du for de cigarer? | jf. (overf.): hvad giver du mig for den hat? hvad vurderer du den til? hvad synes du om den o: synes du ikke at den er rædsom? | han kunde give hende Snak for Pengene (o: *en sludder for en sladder*). *Ørst.Br.I.197.* || (overf.) om præstationer (i skoler, ved eksaminer olgn.), hvorover bedømmelsen udtrykkes ved en karakter. *I Skolen jeg havde faaet et Nul | For de første Declinationer. *Winth.IV.41.* hun gav tg. for tre Fejl. *BHolst.T.10. 10.2)* om prisen, der gives ved køb, salg olgn. Sælges ikke to Spurve for en Penning? *Matth.10.29.* saa ville vi ogsaa give dig (Rachel) for den Tjeneste, som du skal tjene hos mig endnu syv andre Aar. *1Mos.29.27.* Jeg vilde ikke miste det Latin jeg kand, ikke for hundrede Rixdaler; thi det har baadet mig i mit Embede over 100 Rixdaler. *Holb.Er.I.3.* mand kand købe mit Liv for 4 β. *sa.Bars.V.7.* Gjøre noget enten for Betaling eller for intet. *Høysg.S.129.* Det høyeste Gode er ey tilfals for Penge. *smst.* † Man kan ikke komme over noget Færgested for Oldenborer (o: *uden at betale for det*). *smst.* *Christen Smed . . | Slog Øier ud for ingen Ting (o: *gratis*). *Bagges.I.167.* Her boer jeg for 80 Rdlr. om Aaret. *VSO.* *Langt større Bedrifter, for Ære og Sold, | Maaske saa' man Udlænding øve. *Grundtv.PS.V.64.* *Hvad ikke for Alverden | Jeg ellers vilde sagt, | Det lægger paa min Tunge | En guddommelig Magt. *Winth.VI.35.* Legetøi for hundred Gange hundred Rigsdaler. *HCAnd.V.314* For otte Skilling Hvedebrød. *Goldschm.II.115.* *saa

ta'r man for sex Skilling her | sin Grisesylte. *Hostr.G.17.* „Lad os saa vende,“ raadede Ulrik Frederik. „Ikke for Guld,“ svarede hun. *JPJac.I.123.* For sin Hyre rejste han til Paris. *LBrumm.E.I.46.* nogle Malerier . . var blevet assurerede for flere Tusinde Kroner. *MunchPet.BE.2170.* for pengene købte han en ny hat | sælge sin Iørstefødselsret for en ret linser (*jf. 1Mos.25.34*) | ikke for aldrig det, *se* aldrig 3.2. for gode ord og betaling, *se u. god. (overf.:)* der var ogsaa nogle Faa, der hyssede (noget, Folk her gjør for et godt Ord (: uden betaling, meget vilig) ved nye Stykker). *Hzr.Breve.26. e. alm.*

11) (nu kun i staaende udtryk) om redskab olgn.: ved hjælp af. I andre ere alle Slyngle, som skal døe for min Haand. *Holv.Stu.III.5.* At falde for eller ved Sværd, i steden for, at fældes med Sværd. *Høysg. S.109.* *Han havde ei seet, at Byen faldt | For engelske Blus og Brande. *Winth.IV. 20. 20.* *et Hoved faldt for Bødlens Sværd. *Ploug.I.87.* de faldt alle for (*Chr.VI:* ved Sværd. *1Makk.7.46.* *Dog hvem tør beklage de kække, | der faldt for Valkyriens Spyd? *Rord.GK.34.* han søgte døden for egen haand | gaa for lud og koldt vand | Cigaretter med Mundstykke fabrikeres oftest for Haanden. *Sal.IV.403.* Falsningen (*ved bogbinderi*) kan enten ske for Haanden eller paa Maskine. *smst.III.239.* || ♀ ligge, lægge, ride for anker, *se I. Anker 1.3.* ligge for 20 Meter Kæde. *Scheller. MarO.* || (især ♀) om den virkende naturkraft ell. om redskab til fremdrift: under paavirkning af. *For Stormen drev en vældig Tremast hist. *Oehl.A.119.* *Da kom en Snække for fulde Sejl. *Grundtv.PS.VI. 78.* der gik for eet Seil en ussel Skude. *HCAnd.VII.43.* *De graae Haar fløi for Vinden. *Holst.I.146.* *Saa drive imens vi for Strøm og Vind. *Kaalund.322.* *For Aarer gik det, og for Strømmen med. *Drachm. DJ.I.326.* *Vi kom herved . . | For Storm og oprørt Sø. *Recke.BD.182.* nede paa den smalle Strøm krøb en lav Kaag for en Stump Sejl. *JVJens.SS.44.* en Flok Lig (*kom*) drivende for hastig Strøm. *Bergstedt. A.153.* gaa for Mærsejl. *Scheller.MarO.* for Sejl og Damp. *smst.* Vi gaar for halv Kraft. *OscJens.IN.34.* for fuld kraft | som avner for vinden, *se Avne. jf.:* *Han red for („med“) slappe Tøjler, | da hid han styred Hestens Fod. *Blaum.StS.191.* (sejle) for vinden, *spec. j.:* m. vinden lige (ell. næsten lige) agterind; d. s. s. for de vind (se fordevind). den Svenske Amiral . . toog Flugten saa snart hand saae vor Flode, og seylede for Vinden i en heel Døgn. *EPont. 60 (KSelskSkr.II.127).* enten der sejles Røskjeds for Vinden, eller ved Vinden. *SøkrigsA.(1752),§698.* naar Skibet har Vinden ret bagtra . . og saaledes gaar med eller for Vinden (plat). *OpfB.II.342.*

12) om aarsag, grund, anledning.

12.1) om aarsag til, at en handling olgn. bliver hindret (*jf. bet. 2.4*); formedelst. Sand ved Havet, hvilket ikke kan tælles for Mangfoldighed. *1Mos.32.12.* *For Graad jeg icke kand den Tilstand her beskrive. *Holv. Paars.21.* gaar du paa Gaden, saa kand du ej komme frem for Heste, Vogne og spraglede Laqvejer. *sa.11J.I.1.* *Et Marsvin . . | For lisen ey som før, i Søn springe kand. *Falst.Ovid.72.* Han kan icke gaae for Alderdom. *Høysg.S.120.* det er icke . . for Mangel af (nu: af mangel paa) Brød og Physiske Nødvendigheder, at mange Mennesker holdes tilbage for at gifte sig. *OeconT.III.87.* *Man kan ei eders Aasyn see | For Hætter og for Skind. *Oehl.HF.77.* *Du havde sielden Tid at tale med mig | For dine Drømmerier. *sa.HS. 157.* for al den . . Raaben hørtes endnu Intet fra Husets Indre. *Blich.II.532.* *Kong Svend for Angest ei bede kan. *Ing.VSt. 243.* *Jeg kunde slet ikke sove | For Nat-tergalens Røst. *Winth.I.196.* (jeg kunde icke) være andægtig, for at see paa alt det Nye, der omgav mig. *C.Bernh.NF.IX.228.* han lod min Kraft bukke under; Herren haver givet mig i deres Hænder, for hvilke jeg icke kan reise mig (*Chr.VI. afvig.*). *Begr. 114.* (hun havde) forsøgt paa at sove, men det var der slet icke til at tænke paa for Pine. *JPJac.II.202.* Den Syge kunde for Sindsbevægelse knap skelne den sorte Skikkelse. *Pont.LB.37.* man kunde næsten icke bevæge sig i Stuerne for Bohave. *Wied.S.130.* Nu er du icke til at komme nær for Vigtighed. *JVJens.H.57.* Han kan icke see Skoven for bare Træer : han overseer det, som ligger allernærmest. *VSO.VI.402.* 12.2) om ydre aarsag til, at noget sker, finder sted olgn.; paa grund af, jeg glemmer det ene for det andet. *Holv. Stu.II.4.* † *Det Skrift . . | Som Enden, for (: „paa grund af“) min Flugt, blev ufuldkommen paa. *Falst.Ovid.20.* Træet falder icke for det første Hog. *Høysg.S.108.* Men da disse Fattige, for Mangel af (nu: af mangel paa) Anviisning til . . Arbeide . . ere virkeligen Nødtrængende saa siig hvad skal vi gjøre ved dem? *OeconT.II.106.* ligesom Morland . . er ubeboeligt for Hede, saa er . . Sverrig det icke mindre for Frost og Kuld. *Grundtv.Snorre.I.6.* *som naar Voxet for Ild monne smelte. *sa.PS. III.257.* i Fængsel, i hvilket han tredie Gang for Kasse-mangel var hensat. *Blich. I.550.* lad icke den gode Ribbenssteg blive kold for det Spøgeri! *Ing.LB.I.20.* *Himlen sortner ved høilys Dag | For Skyer af Spyd og af Stene. *sa.DM.109.* *Bejleren tabte for („af“) Hast sit Vær. *PMøll.I.13.* *Husk, at Actæon fik | Straf for et dristigt Blik. *Heib.Poet.III.468.* *De første Prygl, vi i Skolen fik, | Det var for verbum amare. *Wilst.D.I.38.* *Min Frihed forbrudt for mit øvrige Liv? | Og det for et eneste Lam! *smst.III.5.* Ketty havde . . været nødt

til at holde Sengen for en stærk Forkølelse. *CBernh.IX.261. (skibet)* ligger ude i Bugten for Modvind. *Goldschm.II.38.* *mangen Eg er for Uvejret segnet. *Ottosen.S.35.* Da laa jeg for Vindstille midt i en Storm fra Havet. *JVJens.Sk.159.* for al den Vellyd, der er i dette Digts Form, maa man ikke glemme dets Indhold. *VilhAnd.K.II.65.* de Folk havde døjet de, ganske skulde de have Hænder eller Fødder sat af for Koldbrand. *AndNx.PE.I.156.* Baronessen havde lagt sig for Hovedpine. *Sick.HÆ.228.* vi laa for taage i Kattegat | han er ikke for intet (∴ man mærker, at han er) søn af en skolelærer | en betinget dom for tyveri | ondt for tænder (∴ p. gr. af tændernes frembrud), se Tand. slide silke (ell. fløj) for armod, se u. Armod. || (nu l. br.) om (indre) aarsag til en ydre virkning: af (se af 7.2). (han havde set) blodet at springe udaf næse, øjne og øren paa soldaterne for tørst. *JJuel.421.* Det er urimeligt at rive Haaret af sig for Sorg. *Overs. af Holb Levned.27.* Undertiden foer (∴ sejlede) jeg ud for Lyst, men paa lang Reysse begie-rede jeg ikke meere at vove mig ud. *Robinson.I.237.* *Armen sank . . | For Sorg og dyben Kummer. *Oehl.BG.203.* *Hun drog ei ud for Lyst, og ei for Trængsel. *Grundtv.DV.IV.159.* (fuglen) vilde døe for Utaalmodighed. *Kierk.X.43.* Han er altfor forbavset til at græde eller skrike for Smærte. *LBruun.E.II.130. 12.3)* om (ydre) aarsag ell. (indre) bevæggrund til en handling, stemning olgn.; paa grund af; ogs. om hvad der, uden at være direkte aarsag ell. grund til en handling, i væsentlig grad fremkalder ell. bestemmer denne: af hensyn til; i betragtning af. de giøre det ej for Vild, og ej for Fare. *DL.I—16—13.* de fleste vidste ikke, for hvad sag (1819: af hvad Aarsag) de vare kommet tilsammen. *ApG.19.32(Chr.VI).* Budet . . gav David tilkjende alt det, som Joab havde sendt ham for. *2Sam.11.22.* Det første Bæger for Tørst, det andet for Lyst, det tredie for Vellyst, det fjerde for Ulyst. *Man.1401.* Har jeg gjort noget? Hvad er Du nu Bister for? *KomGrønæg.I.284.* har vi ikke nu Glæde for („af“) ham? *Holb.Jean.I.5.* En Dag løber hun for Mandfolk, en anden løber hun efter dem. *sa.Vgs.I.2.* Jeg har altid hadet den Drik . . alleeneste for (sa. Bars.: formedelst) den Aarsag, at samme Bønner kommer fra Tyrkerne. *sa.Bars. (1731).I.6.* Jammer og Hylen for eller over en Ulykke. *Heysg.S.201.* For hans store Fortrolighed til mig kan jeg ikke slaae Haanden af ham. *smst.196.* Spare een for en andens Forbøn. *smst.121.* *Jeg drikker, men ikke for andet, | End Sorgen at tage paa Dør. *Rahb.PoetF.I.152.* et ungt Meneske, som ikke kan reise allene, bør aldrig reise uden for Parade („for et syms skyld“). *FrSneed.I.575.* *Nu, for et Indfald bliver jeg ikke vred. *Oehl.A.155.* Frugt spi-

ser man ikke for Sult . . men for Lyst. *sa. Øen.(1824).IV.306.* jeg (maatte) for Havari anløbe en Havn i Middelhavet. *Blich.III. 165.* Hverken Hønsekrammerfolkene eller den ærlige Fragtmand . . har jeg Noget imod for deres ringe Stand. *Ing.LB.IV.9.* (han) havde lagt det ene Ben op paa Bordet for sin Magelighed. *sa.KE.II.74.* *Troløsl og det for et Par revne Bukser! *PMøll.I.115.* *Tosse! det har ingen Fare, | For („i anledning af“) min Ryg jeg frygter ej. *smst.109.* Ikke sandt . . I er ikke mere vred paa mig for i Gaar. *Hauch.II.68.* jeg holder mig til Dem, for den ubehagelige og udelicate Stilling, hvori De har bragt . . mig. *Gyld.X.128.* *(hun) sukkede til Gud | For („i anledning af“) hendes Mand, som seilte i Storm paa vilden Sø. *Aarestr.21.* *Din Fristelse er svar! | Men Himlen for din Anger | Forladelse har. *Winth.HF.47.* Karen troede, det var Altsammen for de røde Skoe. *HCAnd.VI.13.* Klapper De for gammelt Bekjendtskab (med sangerinden). *smst.I.387.* *i Fald du for en Anden | Forlader mig. *PalM.IV.218.* *Jeg elsker Strid for Strid og ei for Andet! *Kaalund.VG.4.* I glemme rent Jer selv og hvad vi sidde her for. *Kofoed-Hansen.DL.75.* Der er et gammelt Ordsprog, der siger: at hver Dag man sulteføder sine Kreaturer, føder man dem for intet (uden grund ∴ til ingen nytte; jf. for intet u. bet. 10.2). *MHans.H.51.* Satan . . sagde: mon Job frygter Gud for Intet (Chr.VI: uden aarsag)? Har du ei sat Gjerde om ham og om hans Huus? *Job.I.9.* der var saadan en Uro over hende, hun slap det Ene for det Andet. *JPJac.I.256.* Brødersen stod stille for en Arbejdsvogn, der kørte over Gaden. *KLars.GV.2.* Hva' vil I ogsaa det for? . . Det er da en underlig Ide af jer! *AndNx.DM.V.137.* Han var Dagen for det skete indbragt paa N. N. Politistation for Beruselse. *BerlTid.2/1921. M.2.sp.3.* falde for aldersgrænsen | kende en for anseelse, se Anseelse 2.1. || Trods alt kommer man til at elske Land (∴ Italien) og Folk, om ikke for andet (∴ af andre grunde) saa for Alt, hvad de har lidt. *Schand.O.II.340.* || (foræld.): *Var det ikke for mit favre Haar, | da skulde jeg i Dansen gaa. *DFU.nr.30.13.* Var det ikke for („af“) Respect for Jupiter og Apollo, saa skulde jeg . . spende dig for Rumpen. *Holb.UHH.Prol.3sc.* *Saamænd! var det ej for min Bue god (∴ af hensyn til buen; for buens skyld), | Jeg slog dit Hoved itu. *Blich.D.II. 150.* || for mig (gerne), af hensyn til mig maa det gerne ske; jeg har ingen interesse deri, er lige glad (enten det sker ell. ikke). naar jeg kun kand faa Folkene til at arbejde, maa de gerne sige for mig at Jorden er ottokantet. *Holb.Er.II.2.* *Kryb ind, kryb ud igjen, | For mig kryb hvor du vil. *Wess.52.* *For mig (∴ en tigger) maa nu Skildvagten blive sort. *PMøll.I.103.* Har Han Lyst at blive her og tage sine

Prygl, saa for mig gjerne. *Heib.Poet.VI. 224.* For mig kan Du rejse — jeg havde nær sagt Noget! Saa faar jeg Ro i Huset. *Goldschm.II.73.* Vil Nogen kalde det Guds Straf, saa for mig gjerne. *Schand.TF.I.143.* || (dagl.) styrende en betingende bisætn.: af hensyn til det mulige tilfælde. Obligationen maa først præsenteres Debitor, for om han kunde betale den. *PAHeib.US. 459.* jeg maa .. stille alle mine Hatte i Orden, for ifald han skulde ville have een endnu. *Heib.Poet.V.213.* Sov han, vaagede hun ved hans Leje, for om han skulde vaagne. *CEw.SH.143.* Hans Øjne flakker mod Ruden, for om de kan se en Stjerne. *LBruun.E.I.199.* jeg nævnte vore rejseplaner, for hvis han havde lyst til at tage med | || vige ell. gaa til side(n) for olgn., opgve en plads af hensyn til (en anden); overlade (en anden) sin plads. *Naar Feyl udryddet bliver, | Den giver for et andet Rom (: rum). *Hob.UHH.IV.10.* *dog hand altid maa for rode Kioeler viige (: staa tilbage i anseelse for soldaterne). *sa.Paars. 336.* gaae af Veyen eller vige, for een. *Hoysg.S.82.* *Maanen svinder bleg for den vaagnende Dag. *Hrz.D.I.186.* *Dagens Ørk, med Slud og Regn, | Var vegen for en yndig Egn. *Winth.III.9.* *Vegen er for Overmagt | liden Flok tilsidst; | men af Danmarks Ære | den haver Intet mist. *Ploug.I.104.* paa Fliser og Brostene gik Menneskene hurtigt af Sted ud og ind for hinanden. *KLars.LF.1.* || for det (at) [før'de; vulg., dial. ogs. før'de], (dagl.) som aarsags-konj.: fordi (jf. bet. 21.4 samti: om Forladelse, baade fordi jeg gaer, og for det jeg kom. *Rahb.Fort.I.196.* en meget flink Lærer gik derfra, for det .. en af Eleverne havde spurgt ham, hvad en Flødebøttepind hedde paa fransk. *sa.E.I. 167.* Bare vi ikke faae Fortræd, for det Dyret er dræbt. *HCAnd.I.60.* Hun lo, for det hun havde saa mange Fremmede. *Skjoldb.JJ.16.* så (gik hun), for det du sov. *Hjortø.IV.31.* Mine Herre, naar jeg ta'r Ordet, saa æ' det ikke for det, at jeg ta'r Ordet — men æh — æh — saa æ' det for det, at jeg ta'r — æh — æh — Ordet. *Storm.P.P.51.* Egentlig hvorfør at jeg gjerne vilde ha'e Dem ud ad den her Kant .. det er jo for det, at jeg har levet — tilbrungen en Del af min første Ungdom her omkring. *JakKnu.Jy.I.216.* jf. *Feilb.I. 334* (u. 1. for). *IV.153.* *Esp.85. 12.4*) om anledning til taknemmelighed, ros, berømmelse, dadel, anklage olgn. Sigter een den anden for nogen Uærlig Sag til Tinge. *DL.6—21—2.* *Tak for al din Fødsels Glæde, | Tak for Dit det Guddoms Ord. *Kingo.187.* *For Natten god | Fald Gud til Fod, | Tag Tiden vel i Agt! *Vægtvers.Kl.4.* Tack for good Underretning! *Hob.U.V.2.* Jeg rosed dig tilforn for Generalen for din Tapperhed. *smst.II.7.* de anklagede ham .. for adskillige grove

Laster. *sa.Kh.360.* Beskyldes, anklages, lastes, dømmes, straffes for en Ugjerning. *Hoysg.S.120.* I min Ungdom blev jeg for min Skønhed meget agtet i alle Selskaber. *JSneed.I.287.* de beundredes for deres Talent, hædredes for deres Indsigter. *Rahb. Sandsig.648.* *du har mig at takke | For hvad du veed. *Oehl.A.212.* *Saa takke vi Gud, vor Fader god .. | For Dagen, han os oprinde lod, | For Livet, han gav af Døde. *Grundtv.PS.V.462.* *For Natten Gud vi love. *sa.SS.IV.364.* Hun var Skuespillerinde .. yndet for hendes Kunstfærdighed. *Blich.IV.145.* *en dygtig Student, | For hvilken vort Fødeland fanger | Stor Ære, hel vel fortjent. *sa.D.II.85.* (den) for sin Skjønhed saa heromte Aase (jf. af 7.4). *Ing.EM.I.22.* Ministrene kunne tiltales for deres Embedsførelse. *Grundl.(1849).§20.* tak for mad | tak for sidst (: for tidligere vist venlighed) | jf. (iron.): *Saa bragte jeg de Vender | En Tak for Sidst igjen. *Winth. HF.134. 12.5*) for — skyld, af hensyn til, se Skyld.

13) (m. indrømmende bet.) om hvad der kunde synes at være en hindring; til trods for. Han kan nok gaee for Alderdom. *Hoysg.S.120.* saasnar man for Veemod kunde opløfte Nøsten. *Grundtv.Saxo.I.183.* nu især (dagl.) i forb. for det: (jeg vilde) see paa den, der torde sige om mit Barn, at det ikke var lige vel døbt for det. *Hob. Vgs.II.1.* det vil intet siige, jeg er og blir dog den samme for det. *sa.U.I.7.* har (du) Lyst til at blive paa den Fod hos mig, bene quidem; hvis ikke, ere vi liige gode Venner for det (*Biehl.DQ.III.56:* derfor lige gode Venner). *Lieb.DQ.II.47.* *man kan være drukken, | Og høflig dog for det. *Oehl.VII.23.* Brylluppet .. gik for sig i al Stilhed, men Brud og Brudgom vare ikke mindre glade for det. *Gyldb.(1849). VII.138.* jf. for det u. bet. 12.3: *jeg tænker, at Bonden | Er ikke Gjæs for det de er' graa. *Hrz.XI.56.* (det er) ikke for det, egl.: det (anferte ell. senere fremferte) er ikke nogen hindring: ganske vist (— men); ikke des mindre; desuagtet; men alligevel. Ikke for det jeg jo nok kan skrive Breve saa godt som nogen anden .. Men dette var nu saa gandske ypperligt. *PAHeib.Sk.I.122.* Men det er ikke for det, for, gaar der en Adresse rundt i Byen om, at Holmfeld skal ha' Afske'n, saa stemmer jeg for den. *Schand.AE.354.* Kære Ven — som hun er bleven! Ikke for det, hun er pragtfuld, Kære, henrivende, hun har aldrig været saa bedaarende før! *Sv La.Frug.42.* Tobias var ikke den værste at have med (paa) farlige og uhyggelige Steder. Der var .. dukket to Fremmede frem, lige midt ud fra Krattet. Ikke for det: De saa saamænd meget skikkelige ud. *Bergstedt.J.16.* det er dog et væmmeligt vejr; men det er ikke for det, vi sidder jo meget rart her |

14) om hensigt, mulighed og bestemmelse. 14.) om det, man har til hensigt at naa; for at opnaa. jeg vil tjene dig syv Aar for Rachel. 1Mos.29.18. *Gæbede hand vi vel tillukke, | Saa vi os ej lader pukke, | Af hver fremmed Løbeskytte, | Os giester for bytte. L.Kok. (P.Syv. Viser. (1695). 584). Han er ferdig at flaa mig for Penge. Høysg.S.98. Jeg vil ikke tigge . . til nogen for (eller om) saadan en ringe Villighed. smst.99. At tjene for sit Brød. smst.129. Elendig eller syg for en Taar Brendeviin. smst.149. *(regenten maa) ikke falde reent i Søvn | Paa Thronen, hvor han dog for noget sidder. Bagges.NblD.227. *Af Lærred den (o: ballonen) bestaaer, som vel skal holde; | Men med Papir den er beklædt for Tæthed. Ørst.IV.137. *Thi Græsset skienkte Frigga til Dansken uden Møje; | For Rugen maatte Trællen med Flid i Marken pløie. Oehl.HK.14. Om Efteraaret skulde man offre for Frugtbarhed, om Julen for Velstand. Grundtv.Snorre.I.12. *Niels Ebbesen fór da i Harnisk brat, | For Landefred. sa. PS.VI.236. Nuomstunder gifter hveranden Pige sig for verdslig, syndig Fordeel. Gylb. XI. 258. allerede et Aar efter . . indleverede han for Magistergraden en Afhandling „Om Begrebet Ironi“. Brandes.II.279. Vi kunne for en grundigere Forstaale af vort . . Æmne ikke gaa udenom disse . . Spørgsmaal. JLange.MF.156. *(de gamle guder) leved, hersked, skræmmed Folk tildege; | nu jamre de for Offer og for Føde. Drachm. GG.35. Gangdøren (var) smækket op for Luft. Bang.Udv.399. Sonio løfter sin Arm og tysser for Ordlyd. L.Brüun.E.IV.198. Domhusets Duer . . duppede mod Ruden med de lange Vinger, tiggende for Majs og Ærter. ÖRung.P.59. En ung Enke ønsker Bekendtskab med en fin, ældre, velstueret Herre for senere Ægteskab. Pol.^{21/8}1919.13.sp.1. prædike for dimis, se Dimis. ordspr.: Den græder ej for Guld, (der) aldrig fik Guld at eje. Mau.3295. || styrende en inf. Vogter Eder, at I ikke gjøre Eders Almisse for Menneskene, for at ansees (1907: beskues) af dem. Matth.6.1. Dette siger jeg ikke, for at bringe Medicamenter udi Mis-Credit. Holb.Ep.V.30. vi forkorte vort Liv for at forlænge vor Berømmelse. Tullin.II.69. Jeg vil altsaa, for at gaa ordentlig til Verks, først svare kortelig paa (indvendingerne). Ew.(1914).I.18. *Er han Regent kun for at trodse Lovene? Fasting.H.11. Skrifter ere til for at lases, og Skuespil for at sees. PAHeib.II.268. *Nattergalen slaar | For Gud at love. Oehl.A.321. *Saa griber han Pennen i sin Haand, | For at indgyde Nutid Oldtids Aand. sa.SH.53. hun gik derhen for at see og for at sees. Heib.TE.nr.20.3. der er en Høne, som vil plukke sig, for at see godt ud. HCAnd.VI.157. hvor man lever for at spise og drikke, ikke spiser og drikker

for at leve. Kierk.V.236. en Husbonde, som gik ud . . for at (1819: at) leje Arbejdere til sin Vingaard. Matth.20.1(1907). Herostrat afbrændte templet for at blive berømt || i forkortede udtr. (m. udeladelse af sætninger som: jeg siger det). For ikke at tale om vAph.(1764). Men for at tale om noget Andet, jeg er i en forbandet Knibe i denne Tid. Hrz.X.283. Oversættelsen er, for at sige det strax, ikke heldig. Holberg Aarboeg.1921.291. || om mulig opnaaelse af en virkning (paa grænsen af betingende bet.). *For at være („hvis man vil være“), som man bør, | Venner, maa man drikke! Bagges.IV.200. *Man maa rejse tilfods for at („hvis man vil“) døje lidt Ondt, | for at leve et Liv i det korte Sekundt. Hostr. EF.I.A. || (ved iron. brug af hensigts-udtr.) om virkning ell. resultat, som følger af noget, men som ikke var tilsigtet. *Hvor Ønsker daglig døe i Trængsel, | Og fødes for at døe paa ny. Tullin.Maj.A2r. Ew. (1914).I.137. *Alt kun blomstrer, for at svinde. FGuldb.Poes.66. Hvert femte Minut springer han fire sex Trapper op . . og pikker paa, for med Døren i Næsen . . at pakke sig ned igien. Bagges.DV.IX.80. *Saa kom min Lykke | For pludselig med Rædsel at forsvinde? Oehl.A.251. *Alt spirer for at visne. Heib.JN.130. Cherbuliez . . studerede Matematik for at føres over i Filosofien, han dyrkede Sprog for at ende i Statsøkonomien. Bang.(VCherbuliez.Hævn.(overs.1902).III). hun havde proppet en mængde viden ind i sit hoved, for atter at glemme den | aktierne steg lidt i begyndelsen for derefter at falde endnu mere | || i forb. for at som hensigts-konj. (l. br. i 18. aarh., der foretrækker paa det (at); udviklet af brugen foran inf.). vAph.(1759). 105. (jeg) ønskede mig hendes eget Blik, for at hun deri kunde læse tydeligere hvad jeg følte. Bagges.L.I.31. *„Naar, store Sultan! skal der holdes Bryllup?“ | — „I Aften; for at du skal see, hvor lidt | Den sidste Ruus har rokket min Beslutning.“ Oehl.A.160. For at han ikke skulde partere sig i alt for mange Personer, bragte jeg igen Talen paa det mishandlede Linné. PMøll.I.336. Jeg skal binde Dig en Strikke om Livet, for at jeg kan heise Dig op igjen, naar Du raaber paa mig. HCAnd.V.I. (hyklerne) bede, for at (1819: paa det) de kunne vise sig for Menneskene. Matth.6.5(1907). Dømmer ikke, for at (1819: at) I ikke skulle dømmes. smst.7.1(1907). Der er lige kommet et Par Ord fra Professor G. om, at jeg i næste Uge skal komme ud til ham for, at vi kan fastsætte Timerne for de Øvelser, han holder privat med mig. KLars.GHF.I.107. uden forestilling om virkelig hensigt: om mulig opnaaelse (ell. forebyggelse) af en virkning (paa grænsen af betingende bet.). det maatte da skee . . meget fiint, for at Ingen skulde mærke det. Heib.Poet.VI.166. Der skal me-

get til, forat (= hvis) man skal kunne føre et stort Hus. *D&H*. han maa arbejde meget mere, for at han kan („dersom han skal kunne“) gøre sig haab om at blive velhavende | 14.2) om det, man har til hensigt at modvirke; som middel mod. nyd lidet Viin for din Mave og dine jævnlelige Svagheder. *1Tim.5.23*. Lægedom. Draaber, Pulver, —, for Kolden, Feberen. *Høysg.S. 203*. *Ingefær, som han i Sirup fik | For Hoste. *Bagges.I.233*. *(unge huris) stryger ham med Maltum for sin Gigt. *Oehl.A.92*. *For Kulden bruger man Foderskind | Hvori de Store svøbes ind. *Oehl.I.26*. Saa gav han sig til at synge, blev tør i Halsen og drak da for Tørst. *Goldschm.II.23*. kamillete er god for forkølelse | 14.3) om den anvendelse, der (efter bestemmelsen, naturens orden olgn.) skal gøres af noget. (tit m. overgang til bet. 7.2). Dagen er Tiden for Arbeid og Bevægelse, Aftenen for Hvile og Nydelse. *Gylb.KV.113*. Een Dags Ophold for (∴ havde man bestemt at gøre i) Tydskland og een Dag for Norden. *HCAnd.VI.186*. I Thorvaldsens .. Ateliers har jeg .. været; en Byron tiltalte mig især, det er et Arbeide for London. *sa. Breve.I.163*. en Ame, hvilken .. var det mindste Maal for Vin paa Fad. *TroelsL.V. 111*. *Og nu er Dagen for Afsked kommen. *Drachm.SH.148*. jf.: Formanden: Det ærede Medlem Hr. N. N. har Ordet for en kort Bemærkning. *Rigsdagst.F.1921/22.329*. || om tidsskrift, avis olgn.: udkommende paa ell. gældende for en vis tid (jf. bet. 3.5). Der laa et Ugeblad. Det var „Illustreret Tidende“ for i Søndags. *Bang.DuF.217*. almanakken for i aar | || om de læsere, bøger er bestemt for (jf. bet. 7.3). JHübner: Mindste Compendium eller Udtog af hans Spørsmåle over Geographien, for dem, som først begynde at lære denne Videnskab. (bogtitel.1741). Fabler for Børn. *Kaalund.205*. Dansk læsebog for mellemskolen | 14.4) ∫ om maade, hvorpaa en komposition skal udføres. Duetter for Guitar og Pianoforte. *Gylb.IV.220*. Folmer Spillemands Viser .. for een Syngestemme med Pianoforte. *JPEHartmann. (titel paa komposition. 1856)*. Trio for Klaver, Basun og Sangstemme. *Buchh.UH.24*. (spøg.) jeg kunde fra mit lille Værelse høre en unison Terzet for Kvinderøster (∴ et skænderi). *KLars.Ci.127*. 14.5) om (hvad der giver) muligheden for opnaaelse af et resultat. jeg har otte Dages Tid for („til“) at berede mig til Døden. *PAHeib.Sk.II.220*. (bogen) mangler eendeel, for at være en fuldendt Levnetsbeskrivelse. *Molb.BlS.I.263*. Jeg greb hver Lejlighed, naar min Søster ikke var tilstede, for at udspørge hendes Mand om dette Underbarn. *Blich.II.94*. (han) mangler een Egenskab for at være en udmærket Digter. *Ing.EF.VIII.16*. Ringe paa Klokken, det gaer da ikke an, siden jeg ikke er derinde for at lukke op. *Heib.Poet.V.340*. paa

den Maade forenede de to Instrumenter sig for at frembringe et ret smukt og tiltrækkende Heelt. *Hauch.III.65*. *Staalet trænger | Til Flintestenen, for at kunne gnistre. *Bredahl.II.71*. *Man maa rejse tilfods for at sprænge med Hast | alle Lænker, der binde til Hjemmet os fast. *Hostr.EF.IA*. jeg manglede tilstrækkeligt Kjendskab til Mormonismen for at kunne gaa angrebsvis tilværks. *sa.SL.54*. baade han og jeg (var) enige om, at den Forflyttelse dog havde været for det bedste. *KLars.AH.96*. Effekter, som virkelig kræver baade Mod og Kraft af de Fremstillere, der gaar ind for denne Specialitet (∴ for at dyrke denne sport). *UGad.Filmen.(1919). 169*. || (nu l. br.) efter ord som for (20), nok, til at betegne en følge: til. ingen af de Grunde .. er stærk nok, for at støde min omkuld. *Eilsch.PhilBrev.84*. At trænge, og at være menneske, det er nok for at vente hielp hos hannem. *Rothe.KF.35*. et Kors, der var for tungt, for med Taalmodighed at kunne bæres. *Pram.IA.11*. hun .. besad (ikke) Opmærksomhed nok for at være Lærling. *Oehl.XXVIII.81*. Jeg har idag havt Noget at afgjøre paa Buderupholm og kom vel (∴ lidt for) sildig derfra, for at finde Tilbagevejen. *Blich.IV.582*. 14.6) ∫, om en rejses bestemmelse, et fartøjs kurs olgn. (jf.: *Hvo har gjort sig saa overdjærv, | for Hornelummer at styre. *DFU.nr.9.10* samt eng. sail for Newcastle, be bound for N.) Den forenede franskspanske Flaade .. styrede for Ferrol. *ArchivSøvesen.I.362*. Den 28de om Morgen gik Vinden heel NV, og vi kunde sætte Cours for Canalen. *StBille.Gal.I.67*. I Plymouth laa der Ordre for Liverpool. *KLars.HPE.159*. Dagen efter at han var kommen til San Francisco, gik han om Bord paa „Nippon Maru“ for Japan. *JV Jens.H.318*. Et Råb bares ind fra Fjorden, hvor et stort Skib var for Indsejling. *Kidde.AE.I.189*. Nu, hvor Eskadren var staaet for sydgaaende af den engelske Kanal. *AKohl.MP.I.115*. naar (damperen) Klokken fire er for hjemgaaende, er hver Plads besat af Abonenter. *Tandr.K. 61*. for østgaaende. *Scheller.MarO*. være for indgaaende, udgaaende | overf.: Klokken tre Stykker banede (vi) os Vej gennem Morgenluften for Kurs hjemefter. *KLars.GHF.I.28*. bestemt for, se bestemme 4.4.

15) (udviklet af bet. 9) om subjektets ell. objektets stilling ell. egenskaber. 15.1) (nu især dial.; i rigsspr. som oftest: som) om den stilling, subj. indtager: i stilling som; i egenskab af. jeg er kun fæstet til ham for Tienner, men I gav mig Gjerne Løn, som Hofmester. *KomGrønneq.I.258*. Jeg tienner for Pige i en fornemme Jomfrues Huus. *Holb.Mel.IV.6*. Paris kand nu omstunder passere for noget nær det samme, som Rom i gamle Dage. *EPont.Men.*

II.68. for er det samme som under det Navn. F. E. Hun er fæstet for Stue-Pige, o: under det Navn Stue-Pige og alt saa for at være (eller at bruges som) Stue-Pige. *Høysg.S.41.* Hun var hos dem i to Aar for Amme, o: Hun var Amme hos dem i to Aar. *smst.44.* Jeg har tient for Dreng og for Svend her paa Amtet. *Ew. VI.70.* han svarer studs, at han ikke er stædt (o: fæstet) for Podemester. *Blich.II.385.* *For Lov skal Kongens Villie gaee. *Recke.KS.14.* „Ja, men hvem har Tanker for det i saadanne Tider . . .“ „Mange,“ sagde Ulrik Christian . . . „og jeg for en.“ *JPJac.I.70.* ham har jeg tjent for Tjener, fra jeg kom af Tjenesten og til han døde. *KLars.Ci.91.* *Gravl.Sagnet.(1921).279.* leje gaar for eje osv., se I. Eje 1. || om objekts stilling. *Prindsessen seer for Gangerpilt | Den Kongesøn i Gaard. *Da.Kæmpeviser,udv.afGrundtv.(1847).195.* *en Skredder, | Som Hyrden i sin Baad for en Skibbruden redder. *Holb.Metam.45.* Ieg vil dog ej anføre denne Fahre for een yderlig Livs Fahre, endskiøt der var Fahre nok. *Æreboe.178.* *Jeg kiender dem for Mennesker, for Brødre. *Ew.I.141.* *som døde, har I fundet | Os begge, der vi laae; for døde har I bragt | Os hiem. *smst.IV.53.* † de havde hørt for en Vished („for sikkert“ ell. „for vist“), at de havde stiaalet en Sølvsee. *Wess.Anno.82.* hun forærede mig et Par Ænder, for mit Salarium. *PAHeib.E.61.* „vi skulde dog have Sekondanter.“ — „Jeg tilbyder mig for den Ene.“ *Blich.III.556.* Kapitainen . . . hyrede ham for let Matros, som det kaldes i Sømandsproget. *Etlar.SB.235.* Skipperen . . . tog Peter med for Dreng. *KLars.HPE.148.* || om maade, hvorpaa noget bruges. qvindes personer, som sig . . . skal lade bruge for jordemødre, end dog de (ikke) ere til ere bleve beskikkede. *Cit.1713.(KbhDipl.VIII.297).* man siger baade Dyd og Dyden for ålt, hvad som er dydigt. *Høysg.AG.20.* Børnene, der brugte Bjælker for Bænke. *PMoll.II.69.* vi har ikke noget godt ndtryk for „subjektiv“ paa dansk | mand siger for et gammel Ordsprog, og Sprichwort, gaar det din Ven vel, saa gaer det og dig. *Holb.Bars.II.7.* *Man har for Ordsprog her til Lands: | Hvad vilde Spurv i Tranedans. *Grundtv.PS.III.238.* *JLange.MF.78.* Kjærlighed er som Taaren, hedder det for et gammelt Ord; den begynder i Øiet og falder i Barmen. *CKMolb.Amb.90.* Naar man drøftede en eller anden Ting, slog man sin Mening fast ved at fremføre, hvad man siger for et gammelt Ord. *Halleby.238.* jeg haver for Vane at ride i Mærket med en opspændt Pistol. *Etlar.GH.II.114.* (han) havde for Vane (*Pont.DR.III.82:* havde den Vane) at underholde Folk med sine personlige Anliggender. *Pont.DR.²I.405.* Vi havde dengang for Skik, at enhver Bortreisende gjorde et Gilde. *Bergs.*

PP.125. tage skade for hjemgæld, se Hjemgæld. 15.2) om egenskaber, som tillægges subj. ell. obj. (nu især i forb. m. efterfølgende inf. ell. ved verber som anse, erklære, gælde, holde, regne, tage). || i anv. som prædikatsord til subj. En Landmands Bibliothek. *For Duodecer regnes Faar, | Og Kalve for Octaver. *Reenb.I.426.* (Arius) blev dømt for en Kietter. *Holb.GW.I.3.* Jeg skulde komme i udraab for et af de uforskønneste Mennisker. *sa.Bars.III.2.* Jeg er en ærlig Mand, som har Navn for (nu: anses for) at være en afsagt Fiende af Saadant. *sa.Hex.V.5.* Det er tydeligere sagt: Han er berømt for at være en lærd Mand; end at sige: Han er berømt for en lærd Mand. *Høysg.S.41.* Han holdes for en Nar. *smst.* Den Talemaade: Hun gaar for Pige: betegner et Omdømme, at hun passerer eller agtes, og giver sig selv ud for det, som hun ey saa lige er. *smst.44.* (jeg) var berømt i Kjøbenhavn for een, hvis Snarer man aldrig kunde undgaee. *PAHeib.Sk.II.80.* (han) roses af alle for en arbejdsom og oplyst Mand. *FrSneed.I.162.* *han kan gaee i Nødsfald for en Engel. *Oehl.A.126.* Ægteskab imellem Sydskende . . . agtedes . . . for Blodskam. *Grundtv.Snorre.I.3.* Enhver gjælder for Det, som han giver sig ud for. *Gylb.IV.177.* en ussel Kiste af Vognd er gialt for Postvogn. *HCAnd.Breve.I.10.* (jeg er kun) for Intet at regne udi systematisk Bogholderi. *Kierk.VII.305.* *Jeg ser mit Sprog . . . | for Slegfred agtes i sit eget Hjem | og som Slavinde for et fremmed neje. *Ploug.I.60.* *Min Moder myrdet — mistænkt for en Skjogel *CGandrup.Periander.(1874).45.* du er ikke for andet end et Barn at regne. *AndNx.PE.II.246.* gaa og gælde for en stor mand | (jur.:) thi kendes for ret | || † Ingen Hiemmel skal staa for fulde (o: regnes for gyldig), uden den, der Vederhæftig er. *DL.I—11—2.* || i anv. som prædikatsord til obj. (undersaatterne skal) holde og agte Kongen for det ypperste og Høyeste Hoved. *smst.I—1—1.* *I spotter mig ikke for Herrel | han hedder Drost Hr. Øve, | der Kongens Navn skulde bære. *DFU.nr.26.9.* *naar man mig tvinge vil at lyve, | At give hvid for sort. *Holb.Paars.20.* spørg ham, om han holder saadant for raadeligt (*sa.Bars.:* holder saadant raadeligt) *sa.Bars.(1731).V.3.* Hvilken af os du dømmet for den Deyligste, den beholder det Guld-Æble. *sa.Ul.Prol.* brændte Bygkorn, som man paa Thee-Huusene skiænkede for Caffé, efterdi Folk ingen Forskiel endda kunde gjøre paa Smagen. *sa.Ep.II.62.* Folk af min Skickelse kand aldrig med nogen Føye beskyldte for Lumske eller Skarnagtige. *Kom.Gronneg.II.5.* *Naar vi med Jesu lide Spot | Og tage alting op for got. *Brors.225.* En af dem, som alle rose for en meget retskaffen Mand. *JSneed.IV.510.* *hvo vil den betroe sin Eiendom

i Hænde, | Som forud for en Klods han haver lært at kiende? *CFrim.AS.34.* endeel Iidesindede have . . taget Anledning at sværte de første Christine, udraabende dem for Rebeller. *Suhm.I.261.* ingen maatte fortælle noget for sandt, som han ei til Nød kunde bevise at være det. *Evo.VI.63.* *Ved Romsdals Kyster han styret til Land | Erklærende sig for en Fiende. *Storm.SD.143.* hand vurderte et Par (konkylier) for 600 à 1000 Gylden. *Seidelin.172.* *du, som for Broder | Mig kjender i Vang. *Grundtv.PS.V.262.* *Dersom slikt for Fattigdom du tyder. *PMøll.I.98.* Jeg tog disse overdrevne Høfligheds Yttringer for, hvad de vare. *Winth.VIII.200.* Verden skal erkjende mig for Digter. *HCAnd.Breve.I.156.* han meldte mig for ganske vist, hvad han mente med egne Øjne at have set. *EBrand.M.42.* Man tog det allerede for en fastslaaet Kendsgerning, at Boel havde druknet sig. *Pont.SM.30.* den Frakke, jeg her har paa, den har jeg købt af en Bankassistent! Han har faaet den for nyeste Mode ifjor. *KLars.Ci.89.* tage det for gode varer | finde for godt, se IV. finde 5.s. holde for nar, se Nar. || (jeg) vilde dog gjerne tage det almindelige Argument for fulde (o: indrømme dets gyldighed). *Hob.MTkr.28.153* i faste forbindelser m. adverbial betydning. for alvor, dril, løjer (løjers skyld), sjov, spøg *olgn., se de paagældende ord.* (sj.): *Ynglingen for Lyst de Kræfter øved, | Som siden blødende Barbaren prøved. *Blich.D.II.41.* læg selv Slavekæden om din Hals, men ikke for Leg. *JPJac.II.94.* for bestemt, med *vished;* for sikkert (jf. bestemt 1.s.) det var det eneste, han kunde sige for bestemt. *KLars.HPE.146.* for eksempel (ell. † for eksempels skyld. *Bagges.I.10*), se Eksempel 1. for det første, det andet osv. (jf. bet. 3.s.), i opregninger: egl. som det første (andet osv.) vil jeg nævne *olgn.* først (o: „for det første“) er Herren saa deylig som nogen Mandsperson . . For det andet er Herren en Herre, der formedelst sin Manddom og Stridbarhed har indlagt saadan Ære . . For det tredie, saa har Herren Forstand som en Engel . . For det fjerde, saa har Herren saadanne angenehme og artige Maaneerer. *Hob.Tyb.II.2. Tode.VI.279. e. alm. † Kirke-Moder* ere rare Ting, under de fleeste Paver ere slet ingen holdne, og altsaa gaae disse for først (o: for det første ell. som de første) ud af de ufejlbare Pavers Tal. *EPont.Men.III.46.* for det løse, (nu næppe br.) paa en overfladisk maade; løselig. Vide noget for det løse. *vAph.(1764).* slike ord . . anføres kun saa for det løse, for ikke at overspringe noget. *Høysg.AG.39. smst.64.* Jeg har giennemløst Bogen for det løse. *VSO.III.L.183.* Det var da kun for det Løse (o: til ringe nytte) man sloges, saalænge Normændene holdt sig i sluttet Orden. *Grundtv.Snorre.III.135. Kierk.X.101.*

sige for sand(t) (*glda. d. s., fsv.* for sanno, *dat. n.*) ell. (*foræld.*) for sanden, udtale som en sandhed, som noget, man sikkert ved; sige med *vished.* *Kommer du til Norrig, jeg siger for sand, | Ret aldrig du kommer tilbage. *Storm.SD.142. Oehl.L.I.293. Grundtv.PS.I.403.* *Jeg siger Jer forsanden, | Ei mange Timer gaær, | Saa maa han der Guld kronen | Mig lægge om mit Haar. *Winth.HF.270.* Og Støvlerne tog de med sig — ganske ny Støvler for sand — og Olietøj og det hele. *AndNx.DL.122. jf. u. sand.* for sikkert ell. (nu kun *foræld.*) for vist, uden tvivl; ganske sikkert; for bestemt. Jeg kand sige dig det for vist, at min Far er saa forpikket mod den Meening. *Hob.Er.IV.4.* Reventlov siges forvist at blive Kron Prindsens Ober Cämmerer. *Langebek.Breve.65.* Vide en Ting forvist. *vAph.(1764).* *Forvist har I ei Del deri, min Konge. *Recke.BB.54.* (han) troede for sikkert om sig selv, at han i saadan et Tilfælde vilde komme til at spekulere. *KLars.GV.105. 154*) hvad for (en) (ænyd. huað the erå for folck. *HTavsen.Smaaskrifter.(1870).6;* efter ty. was hast du für geld *olgn., egl. huað har du i stedet for penge*) af hvilken beskaffenhed; hvilken slags; tit kun omskrivende hvad ell. hvilket (se *FalkT.Synt.140*). *jeg vilde i en Krog | Kun staa og høre hvad hand taler for et Sprog. *Hob.Paars.15.* hvad er det for en Helgen, du bærer om Halsen. *sa.Jean.III.4.* „mand kand jo ikke bruge brunt Sukker til Caffee, naar der er slike fremmede.“ — „Hvad er de for fremmede!“ *sa.Bars.I.7.* Jeg haver da . . udfundet, hvad for Auctores det har været. *KSelskSkr.I.247.* Jeg veed ikke, hvad for en Vey (hvilken Vey) der er den beste. *Høysg.S.30.* *Hvad har vel dit selvkloge Paafund for Fynd? *Stub.8.* Sig mig, hvad Nordencrantz er for en Mand. *Langebek.Breve.392.* Nu, Thor! . . hvad er det saa for Konster, vi skal see af dig. *Grundtv.Myth.432.* *Hvad er det for tosset Snak? *Heib.Poet.VI.70.* hvad er den halvanden Times Tid, jeg har at leve med Menne-skene, for et kort Øieblik mod en Evgighed? *Kierk.VII.152.* *For Tyskeren ikke vi grundig er, | men hvad er det for en snak. *Hostr.SD.I.18.* *O hvis barestens jeg turde | Sige, hvad han er for En. *PFaber.VV.59.* (jf. II. en 14.1). *Hvad det er for en Hestehud | paa Portvæggen der? *Rich.I.193.* Tænk, hvad for Billeder der maa glide ham forbi. *Pont.A.51.* en har nok lagt Mærke til, hvad Slags du er for en Hallunk! *AndNx.DM.II.146.* || m. overgang til bet. 16: Hvad dog et Menneske kan falde paa for Ting. *Heib.Poet.I.171. smst.229.* Hvad I dog er for lykkelige Folk! *SvGrundtv.FÆ.II.112.* Della Rocca — naturligvis husker De hans Navn bedre end jeg — og hvad det var for en smuk Mand. *Goldschm.VI.300.* || hvad for noget, spec. som forundringsudraab. „Tænk bare, at

Cancelliraad Terp i Gothersgaden gifter sig.“ — „Hvad for Noget?“ *Heib.Poet.VI.32.* „Hvad for Noget!“ tænkte Keiseren, „jeg seer ingen Ting! der er jo forfærdeligt.“ *HCAnd.V.115.*

16) (*jf. no. for ei skalm olgn.*) i udraab, der betegner stærk forundring, beundring, afsky, smerte m. m. (*især m. flg. relat. sætn. og som oftest efter udr. som gud bedre (jf. II. bedre 2) ell. hjælpe mig*). *Herre Gud bedre mig fattige Mø | for Giftermaal, jeg faar. *DFUnr.39.18.* Skam fare efter os for Tosser vi er. *KomGrønneg. II.36.* han maa skamme sig for Adelsmand han er! *Pamela.I.46.* O, for et noble Hjerter, dog min salig Broder havdel! *FGuldb.AM.109.* * („han“) taler | Bestandig om sin Ø.“ — „Gud hielp ham | For Ø, han har!“ *Oehl.XIV.222.* *O, vee mig, for Venskab og Troskab jeg fandt! *Grundtv. SS.I.45.* Gud hjælpe mig for Budskab, den Svend bringer! *Ing.VS.II.145.* * (stutteren) ønskede mig Stakkelt Godnat. | Gud bedre for Nat! *Wüst.D.III.1.* O for alt det Nyt jeg har hørt og fornømt idag. *Heib.Poet. VI.32.* Nei, for den Glæde, det skal være at boe under Tag med Jer, min kjæreste Ven! *CKMolb.Amb.119.* *Kors dog for al den Mad, der gik med, | Der blev vist ædt et Par Stude. *JHelms.NV.76.* Gud for deeilige Roser, De har der. *Bergs.GF.I.153.* „Herregud, da ogsaa for Ben det er!“ klyndede den Syge. *JPJac.I.159.* *en yndig Tøs — | for Øjne, som hun har. *Drachm.DJ.II.88.* Nej, for fem nydelige Børn du har. *CEv.Æ.IX.16.* i udraab (*uden for de nævnte tilfælde*): sikken; hvilken. Tvi tvi tvi for en Ulykke! *Holb.Ul.V.1.* disse evige Udbrud: Hej, for en Jagt! Hej, for et Held! Aa, for et Held! Det er det rene Skaberi. *Brandes.XV.218.* Aa, for alle de Stjerner! Umuligt at finde Rede i den Uendelighed af Lysprikker. *ThorLa.MF.7.* aa Gud, for Sorg. *Bang.T.250.* Jeg har tittet lidt i deres Bøger. Puh hal for alle de Taarer. *Rode.Dg.58.* *Den Tone gør mig svimmel . . | — aa Gud dog, for en Klang! *SMich.B.19.*

17) i edelige udtryk (opstaaet af forbindelser som jeg sværger for gud o: for hans aasyn; *jf. bet. 2.3 samt*: Jeg byder dig for Gud (1907: for Guds Aasyn) . . at du holder Budet ubesmattet. *1Tim.6.13.* *2Tim.4.1.* *jf. bet. 5.3*: For alt det jeg bede kand, saa far dog i mag lidt. *KomGrønneg.II.241.* *Wand. Stedm.71*). *For Alt, hvad helligt er, bevtving jer nu. *Oehl.DM.26.* *Een Ret maa, for Fanden! være god. *Oehl.XVIII.128.* Jeg troer, for Gud (*nu*: ved gud), du er gaaet fra din gode Forstand! *Ing.LB.IV.38.* (*jf. Heib.Poet.I.171.* *Winth.V.91.* *ThomLa.AH.178*). *Men føle! — fy, for Fanden! | Hvor kan han være det bekjendt! *Kaalund.278.* Føj for Pokker! *OscJens.IN.85.* av for sattan ell. for fanden | sandt for dyden, se Dyd 3. || i eufemistiske omskrivninger for Sa-

tan, Djævlen *olgn.* I skulde skamme Jer for en Ulykke, saa lumpent I sigter! *Ing.KE.II.153.* „Er det da Dem, som er Smørhandlerske?“ . . „Nei for en Ulykke! Jeg er Jordemoder.“ *Heib.Poet.VI.339.* For en Ufærd, hvad du er bleven en stor Herre. *smst.I.232.* Saa for en Ulykke . . skal jeg nu have Spektakler for de Hvalpes Skyld. *Schand.TFL.53.* Fy for en Skam. *OscJens.IN.95.* av for katten! | aa, for Søren, at jeg ikke huskede det! || i andre halvtedelige forsikringer. jeg kand ikke lide den Karl for min Død. *Holb.Jul.13sc.* *jf. †*: det tør jeg ikke gjøre for mit Liv. *smst.2sc.* Der ere to Slags Nathuer, virkelige og metaphoriske; begge kan jeg for mit Liv ikke lide. *Tode.VI.261.* *jf. I. Død 6.3.*

B. som adv. (*uden styrelse*).

18) *uden efterfølgende præp. ell. adv. 18.1)* (*nu l. br. undt. i forb. spænde for olgn.*) svarende til *bet. 1*; *især som mods. til bag; foran*; ligetil. omkring stolen, vare fire dyr fulde med øyen for (1819: fortil) og bag. *Aab.4.6* (*Chr.VI*). *Een vil købe, een vil smage, | Een er for een anden bag. *Sort. (SamlDanskeVers.VII.222).* (ægteskabet) er grundet paa . . Lighed i alle Ting, undtagen i nogle faa Tilfælde, hvor Mandens Myndighed gaar for. *Suhm.II.132.* *Man sette Hierte for, man sette Hierte bag, | En Tyv er dog en Tyv, det er en afgiort Sag. *Wess.50.* *for og bag man har beseet 'en (o: humaniteten). *Bagges.Ep.87.* * (*Cupido kører*) i en Vogn, med Løver for. *sa.Ungd. I.204.* Naar Kanonen er spændt for (o: for forstillingen), træder Mandskabet tilbage. *Exerc.Artil.(1804).44.* *Svinet gaar for, og Anden bag. *Kaalund.231.* Tre Dage efter kom han kjørende i sin bedste Vogn, og sine bedste Heste for. *Goldschm.VII.33.* * (faren) stilled i Linje for samme Sag | dem, der var for, og dem, der var bag. *Ploug.II.92.* Fanden og hans Moder (*var*) dog atter lige i Hælene paa dem. Da raabte Prinsessen: „Lyst for og mørkt bag!“ . . Saa blev der et Mørke og en Taage bag ved dem . . Men foran dem var der lyst. *SvGrundtv.FÆ.I.43.* *For gik Dværgekoning . . | Efter gik stolten Jomfru, | Hun var saa bleg om Kind. *Recke.SD.177.* (mælkevognen slæber) sig skramlende hjem til Gaarden, et Par rødvede, sværbrystede Piger sidder for, og den gamle Røgter dingler bag. *Fleuron.K.50.* || (*sj.*) brugt som subst.: *forside*. vi To hører sammen som Rette og Vrange . . For og Bag. *Bogh.JT.153.* *Feib.IV.153.* || † (*mods. agter*) i forenden af fartøjet. Lige-som Per sidder . . og tænker på at komme op (*af kahytten*) og hale Garnene, så mærker han Stødet henne for. *Gravl.Øn.3.* kant for! *Scheller.MarO.263.* hale Mærse-skøder for. *smst.246.* substantivisk (*jf. holl. in het voor, i forstaven, ty. vorn, sv. för(en), forstavn(en); sml. agter 2.3 og 3*): den forreste del (*forenden*) af skibet. Raaen er dreiet

med Skiven til Agteren eller Foren. *Schultz. SøemændsHaandb.(1795).166. (kaptajnen lod) sin Haand følge Bordene i deres buede Forløben fra agter til for. Drachm.PV.38. Bølgerne naaede fra For til Agter i eet dulmt Skvulp. AKohl.MP.III.5. Han blev kostet fra for'n til agter. KLars.HPE.149. der stod en hel støvregn fra foren til agter, sådan sejlede de til. NMøll.H.17. Man saa Braaddene brække fra Forren til Agter (∴ paa et strandet skib). Søiberg.FLP. 139. || overf. *I tynde, magre, tørre Giække | Med The-Vand for og Hvidløg bag (∴ fyldte med tevand og hvidløg) Stub.84. en Reformkvinde med etiske Krav baade for og bag. BerlTid.¹¹1906.Aft.1.sp.4. || gaa for, (nu sj.) gaa foran, især (overf.) for at give eksempel til efterfølgelse; foregaa. I burde gaae de andre for med et got Exempel. KomGrønneg.II.200. Eilsch.Philhist. 20 32. Stampe.I.254. *I, som regiere Folk! I som ved Roret staae! | Gaer for, og viser dem, hvad Vei de bør at gaae! Trojel.I.24. || begynde fra for af, begynde under helt nye forhold, for fra (jf. fra for u. bet. 19). naar man eengang har været i Tyvehullet, saa (maa man) ud af Landet, for at kunne begynde fra for af. Hostr.EF.I.1. JakKnu.In.312. 182) svarende til bet. 2.1: (som lukke) for den ell. det. saa gik han ind i sit Kongerige, lukkede Døren i og slog Slaa for. HCAnd.V.276. kælderer kunde jeg ikke komme ind i, da der var en hængelaas for | 18.3) svarende til bet. 2.2: (som dække ell. skjul) for noget. *Det morer os at gaae med Maske for. Heib.Poet.IV. 266. „Staa for!!!“ sagde hun, og saa stillede alle Hofdamerne sig for, og han kysede da. HCAnd.V.274. Han lukkede Ruden, trak Gardinet for igen. Homo.S.VD.5. 40 Ditte fik .. Skrupforklæde for. AndNx.DM. III.58. han holdt armen (skjoldet) for og afbødede slaget | || overf.: holde for, tages i brug oln., se holde. 18.4) svarende til bet. 2.3. have (en) for, have (en person) under behandling; eksaminere (en) oln. vAph. (1764). e. br. komme ell. være for, komme (være) under behandling (jf. u. komme). „Hvad skal der for?“ „Høiforræderisagen.“ LMolke.Dick.XXIV.70. Snart alle de vigtigste Livsfornødenheder sorterer nu under en eller anden regulerende Kommission, Mælken er jo for i Øjeblikket. Pol.²⁴ 1916.3. sagen kommer for (i retten) paa mandag | jf.: uden at faa Nummer maatte han for (∴ i ilden) ved Dybbøl, hvor han stormede 3 Gange. Cit.1864. (KLars.UK. 177). bringe for, se II. bringe 5.2. læse for, (nu l. br.) læse højt i andres paahør; forelæse. At læse Børn en Lectie for. Høysg. 60 S.69. jeg (kunde) aldrig .. læse for, naar Nogen sad bag ved mig eller tæt op til mig. HCAnd.Breve.II.729. *hun (tog) Bogen og læste ham for | et Kapitel i St. Mathæi. Drachm.STL.152. snakke ell. tale en noget for, (nu l. br.) ved overtalelser søge at*

faa en anden til at rette sig efter ens ord. vAph.(1764). Egede agtede lige saa lidet paa hines Domme, som disses Raad. Han lod sig intet snakke for („lod sig ikke besnakke“). Mall.SgH.259. han snakker Pigen Noget for ∴ hykler Kierlighed for hende. VSO.VI.568. 18.5) svarende til bet. 2.4. jeg seer Nille ligesom staaer mig for Vejen med Mester Erich i Haanden .. den forbandede Qvinde kommer mig igien for. Holb.Jep.I.5. 18.6) svarende til bet. 2.5. faa, give, have, ligge, sætte for mfl., om opgaver, der skal løses. faa (en lektie) for, se II. faa 7.2. Give Een Noget for (v. fore) at lære. vAph.(1764). læreren glemte at give klassen lektie for | i den Catalogo, som mand hafver for at gjøre. Gram. Breve.25. Have et Skiemsstykke for. vAph. (1764). Min Ven har et lille henrivende Koketteri for med mig. Buchh.UH.43. Vi har noget for sammen med Hoffet, noget, vi og Prinsesserne har udklækket. Leop. B.145. hvad har vi for i geografi? | Dumt eller ikke dumt, det Hensyn ligger ikke for (∴ er uden betydning). JPJac.II.147. Der ligger i Straffertetsplejen Opgaver for, hvis Løsning er umulig uden Lægevidenskabens .. Medvirkning. KPont.6te AfdelingsJammersminde.(1897).38. Hvorledes de store moralske Værdier .. skal forklares og begrundes .. behøver vi ikke at diskutere. Det ligger ikke umiddelbart for. Krarup.L.294. (han delte) Bøgerne i to Portioner, de, som skulde gjennemtygges ved mildt Veir, i hvilket han var kjærlig stemt, og de, som skulde for i slet Veir. HCAnd.III.316. Naar man vil hjælpe et Barn med en meget stor Opgave .. sætter (man) det ikke hele Opgaven for paa eengang. Kierk.IX.240. Sætte En en Still. en Lectie for. VSO.VI.49. Feib.III.728. † tage for, foretage; udføre. *Jeg siunger om en Helt den store Peder Paars, | Som tog en Rejse for fra Callundborg til Aars. Holb.Paars.3. 18.7) svarende til bet. 2.2. der er (ell. bliver) ikke andet for (se anden 5.3), der er ikke noget valg; der er ikke andet at gøre. *Her er ei andet for, jeg Dommen maa afsige. Wess.32. der bliver intet andet for, ∴: det faaer endeligen saa at være. VSO.I.404. der er ikke andet for, jeg maa tale dem til Rette. Hauch. VII.15. Du maa endelig tale med Din Fader om, at jeg kan faae det Lassenske Legat, der er intet Andet for. HCAnd. Breve.I.135. Der var nu ikke andet for end at forsøge sig i den tredie Retning. Schack.289. der bliver snart ikke andet for, end at vi maa flytte | bæres, falde, give, komme for, se II. bære 9.2, II. falde 9.6 osv. || refl. føle, høre, se, spørge sig for (egl. føle osv. for ∴: foran sig), skaffe sig (nejere) viden ved hjælp af de paagældende handlinger. *Af begges Liighed kand man i en Hast bedrages, | Hvis man ey seer sig for (∴ er forsigtig). Wadsk.

83. Vi kan spørge os for paa Veien, saa finde vi nok derhen. *Heib. Poet. II. 276.* *Folk, som sig altid føle for med Hænderne, | og aldrig røre tør ved Yderenderne. *PalM. VIII. 103.* † stille sig for, forestille sig; tænke sig. Stiller eder for, at en Naboe, som saae om Natten eders Huus brænde, og eders Folk sove, sloog Vinduer og Dørre ind. *EPont. Men. III. 452.* sætte sig for, *fatte et forsæt; beslutte.* jeg har sæt mig for inden nogle Maaneder icke at forstaa et Dansk Ord. *Holb. Jean. V. 6.* jeg har sat mig for at gøre gymnastik hver morgen | tage sig for, foretage sig; give sig i færd med; tage sig til. † „hvorledes kand dog Jalousie forvirre et Mennisks Hierte!“ — „Hvad tar hand sig da for (nu alm.: til)?“ *Holb. Bars. (1731). V. 1.* Men sig mig nu, hvad du har taget dig for her i et udslaget Aar! *PMoll. I. 333.* Han tog sig ikke Noget for, men gik stille omkring i sine Grublerier. *Schack. 412.* Saa undgik hun da heller ikke, at man fandt hende vigtig, og at hendes Svigermor en Dag tog sig for at sige hende det. *LBirke. Lille Fru Jensen. (1914). 89.* 18.a) (mods. efter 16) om handlinger, der efterfølges ell. efterlignes af andre. Skrive dem (o: børn) en Linie for. *Høysg. S. 69.* Hvad den Eene siger for, det siger den anden efter. *vAph. (1764).* Prinsessen skulde ønske for, og Lars ønske efter, saa det kunde gaa i Opfyldelse. *SvGrundtv. FÆ. I. 122.* Rasmussen selv hviskede for . . hans Tilhængere hviskede efter. *Tops. II. 464.* (vi har) altid hævdede den overordentlig store betydning af at læreren udtaler for. *Jesp. S. 158.* Fru Lind lo for, da ingen andre vilde til at begynde. Det var hendes bestilling . . at starte bifaldet. *Hjortø. F. 137.* (han) sang for af en tynd Sangbog. *Buchh. EG. 22.* || (især ☉) om forberedende behandling (til dels mods. efter 19), fx. bore for (se II. bore 4.s). Dreie for . . kaldes en Operation, hvorved der udskæres, ved Hjælp af et Dreiejern, en Udhuling i Axen af Kanonens Hoved, af den Størrelse, at det 1ste Boer kan indbringes. *MilTeknO. 59.* || skære for, skære maden i stykker af passende størrelse for derefter at lade deltagerne i maaltidet forsyne sig; *tranchere.* Skiære for ved Bordet. *vAph. (1764).* VSO. VI. 269. (svendene) kom nøjagtig tilbage, naar Eftermaden var skaaert for. *Goldschm. II. 36.* 18.9) svarende til bet. 7.a) (mods. (i)mod): til bedste ell. forsvar (for noget). *med et roeligt Blod | Hør hvad der siges for og mod. *Tullin. I. 154.* Efter meget For og Imod blev besluttet, ikke at lade (pistolerne). *Bagges. DV. IX. 307.* der blev talt meget baade for og imod („pro og kontra“) | 18.10) svarende til bet. 15.2. holde for, mene; tro (at); se holde. komme for, forekomme; synes (at være); se komme.

19) i forb. m. efterfølgende præp. ell. steds-adv. (nu skrives forbindelserne m.

præp. alm. som to ord, naar de bruges som præp., som eet ord, naar de bruges adverblielt, uden styrelse, jf. III. bag 5; om foran, forbi samt forinden, forned, foroven, foruden s. d., jf. ogs. forhen, forud). for efter, (jf. efter 12.s) i ell. med retning mod forsiden ell. den forreste del af noget; fremefter. Paa Bagskoen (af en hestesko) er der en lille Hage forefter, den kalder vi Optaen. *Drachm. PV. 21.* især: † hen i ell. imod forstavn. derefter sætter Harpuneren sig til Rors og overlader sin Plads til Styrmanden, der er gaaet forefter og stikker den dræbende Landse . . ind under Finnen af Dyret. *StBille. Gal. III. 90.* Masterne hang agterover, medens begge Toppene vare stagede kækt forefter. *Drachm. PV. 43.* nu raabte jeg til de bjergede Skibsfolk, at de skulde springe forefter i Baaden. *sa. LK. 113.* lade Folkene gaa forefter (forud). *Scheller. MarO. for fra, fra forsiden.* Krigen truede ham for og bag fra. *2Sam. 10. 9.* *Hvad forfra viser sig som meest behageligt; Paa Ryggen er . . beklageligt. *PalM. U. 293.* Syrerne forfra (Chr. VI: for til) og Philisterne bagfra fortærede Israel med fuld Mund. *Es. 9. 12.* † gaa forfra og agterefter. *Scheller. MarO. || fra begyndelsen. vAph. (1759).* efter nøie at have udforsket Alt forfra (Chr. VI: fra første). *Luc. 1. 3.* Den Ene kunde udenad hele det latinske Lexicon og Byens Avis for tre Aar, og det baade forfra og bagfra. *HCand. VI. 249.* verdenshistorien er gennemgaaet for fra til det vestromerske riges undergang | || om (det at begynde) en gentagen handling: om igen. *Dommen (blev) ugyldig . . | Og Sagen forfra maatte tages fat. *PalM. TreD. 371.* „De har Lov til at ønske . . det skal gaa i Opfyldelse, fordi De gaar mellem to Søstre.“ „Saa vil jeg ønske, at jeg meget ofte maa komme til at gaa mellem disse to Søstre.“ . . „Aa, det er et ganske snedigt Ønske . . for saa kan han jo altid ønske forfra.“ *Gjel. GD. 157.* jf.: (Amerika) er en i høj Grad uklassisk Verden, men den er ikke væsensforskellig fra vor egen, kun friskere, den er os allesammen forfra, i større og lykkeligere Stil. *JVJens. NV. 3.* især i forb. begynde forfra: Naar hun havde læst den (o: en side i en bog) til Ende, begyndte hun for fra igjen. *Bagges. L. III. 171.* *Dit Frieire begynde | Forfra du maa med Fynd. *Oehl. RL. 9.* *Hør! — For fra deres Jubel nu begynder. *PalM. II. 314.* *Goldschm. Hjl. I. 108.* *SvLa. SD. 88.* „Hvad vil han da?“ . . „Begynde rask fra forfra.“ *Oehl. D. 116.* (jf. fra for af u. bet. 18.1 slutn.). || † uden at der gaar nogen handling, omstændighed ell. andet forud, som forbereder ell. betinger det følgende: (lige) straks; til at begynde med; fra først af. ingen var mødt, fordi Sagen ikke forfra, og medens den stod for Commissionen, havde været meldt for Kammeret. *Stampe. I. 171.* byggende paa fornøftgrunde alene, forud for

og uafhængigt af al erfaring; a priori. man (kan) ikke for fra ved blotte Fornuft-Slutninger uomstødtelig gotgiøre min Paastand. *Eilsch.PhilBrev.5. smst.177.* At bevise for fra, eller af Fornuftens Grunde, at der ikke ere Torden-Steenen til, gaar ikke an. *sa.F.88.* || (nu næppe br.) som præp. naar man snitter én stævelse forfrå Amphibráchyske Linier, saa lader resten sig scandere som Dactyliske. *Høysg.AG.200.* for hen, (sj.) om bevægelse ell. retning frem-
 eftter ell. foran noget. hand løb for hen (1819: forud), og steeg op i et morbær-træ. *Luc.19.4(Chr.VI).* om forhen m. tidsbet. s. d. for i, i den forreste del ell. i begyndelsen (af noget). det Epigramma, som findes under hans eget Kobberstykke for („foran“) i Bogen. *Gram.Breve.48.* d for i („i begyndelsen af“) stævelsen er haardere end i enden. *Høysg.AG.124.* Samsøes . . Skrif-
 ter, som min Kone endnu med sit Navn fori, skrevet af hendes Fader, har i sin Bogsamling. *Rahb.E.IV.471.* Herren sad for („foran“) i Vognen, og Tieneren bag i VSO. Han gav sig til at blade i Hefterne, saa (o: kikkede) for og bag i dem. *Brandes.X.11.* Første og anden Klases Sovekahytter ligge for i Skibet. *Dagbl.31/9 1898.2.sp.3.* En mørk Skygge for i Læsyntes spøgelseagtig at dukke op af Søen. *BerLiisb.S.8.* † for i spidsen, i spidsen; forrest (i en hær olyn.). det (er) best, at Herren, for at gjøre dessnarere Ende paa Krigen, gaar for i Spidsen. *Holb.Tyb.V.8.* Det Mod, som en Anfører viser for i Spidsen af sin Krigshær. *JSneed.VI.443. smst.II.62.* for i vejen, (nu kun jy., Feilb. I.334) i forvejen. de er selv gaaet for i Veyen, paa deres egen Haand. *KomGrøn-
 neg.I.196.* Da Hans Maj. red til kirken, blev hans Kongel. Krone baaren for i vejen af Rigets Hofmester. *Holb.DNB.219. sa. G.W.II.1.* Et erindres for iveyn, at jeg herudi vill forblive ved de hertil brugte Latinske Gloser. *PSchulz.DS.55. Brors.195.* *,Hør, Baugel“ raabte han — men Bauge var, som sagt, | Lidt for i Veien. *Bagges. I.21.* Jesus (nodte) sine Disciple til at gaae i Skibet, og foriveien (Chr.VI: for ham; 1907: i Forvejen) sætte over til hiin Side. *Matth.14.22.* For i Veien var det bestemt, at ingen Politik maatte bringes paa Bane. *Werl.Erindringer.(1910).196.* for ind, fra forsiden (m. retning indefter). *Moth. F286.* Tyven løb for ind og bag ud af Gaarden. Han stak ham med Kaarden for ind i Livet. *VSO. nu især †:* med Vinden og Søerne forind. *SøLex.(1808).* Vinden er ret forind. *Scheller.MarO.* beskyde et Skib forind (langskibs). *smst. for ned, (l. br.) i 60*
 retning forud og nedad. Han har spildt for ned paa sin Kiøle. Han steeg for ned af Skibet, Vognen. *VSO. for nede, (l.br.) nede-
 for og foran.* Fornede forsvinder Vejen om en Fjældgavl og efterlader blot et svimlende Dyb. *AndNx.SD.242.* for om,

(især † ell. jy.) langs forsiden (af noget). *Høysg.S.132.* Hun foer op og nogle Gange bag og for om ham. *Blich.IV.151.* Han . . gik forom Hestene og saa' paa Seletøjet. *JPJac.I.169.* Dampchalupen . . passerede for om Vagtskibet „Sjælland“. *Dagbl.34, 1899.1.sp.6. Feilb.IV.155. for omme, (l. br.) i (ell. ved) den forreste del (af noget).* Præstegaarden . . ligger foromme i Byen. *Feilb. FraHeden.(1863).38. D&H.I.202.* for over, (mods. bag over) i retning forud og nedad. Vognen hænger for over. Han faldt for over, og forslog sit Ansigt. *VSO.* Træet holder for over. *HAnd.V.276.* *bøiet halv forover, halv hun knæler. *PalM.U.255.* jeg har skrevet Navnet Hvide paa en søegen Maade, tilbageliggende, medens Bogstaverne i de andre Navne ligge forover. *Schack.207.* gammel sad han forover i Sadlen. *JPJac.II.421.* Jakobe havde bøjet sig forover. Hun udholdt ikke Moderens Blik. *Pont.LP.VII.187.* † Masten staar forover. *Scheller.MarO. (om et fartøj:)* ligge forover (paa Næsen). *smst. || (ænyd. d. s.; efter ty. vorüber) † forbi; dels m. stedsbet.: om der ikke er uretfærdighed hos dette folk, da gaae min herre dog forover (1871: forbi; o: da skal I ikke angribe det), at ikke maaskee deres Herre og deres Gud skal stride for dem. Jud.5.24(Chr.VI). som efter-
 stillet præp.: Slange. ChrIV.1261.* Naar man er kommen Hawaii NO. Pynt forover, vil man faae en lav Pynt i SO. t. S. *StBille.Gal. III.176.* dels m. tidsbet.: til ende. *Moth.F 287.* Regnen er allerede forover. *VSO. for paa, paa forsiden (af noget); foran paa. (snoren) skal være paa Huen; for paa Huen skal den være. 2Mos.28.37.* de prægtige Tituler visse Authores gierne sætte for paa Skrif-
 ter af (historisk) Indhold. *Holb.Anh. Fort.6v.* Han gaer i en Vest med Lappe forpaa. *Høysg.S.290.* Han var henrykt over Kjolen, der forpaa prangede med saa stor Skjønhed. *Goldschm.VIII.255. Feilb.II.6. jf.: P, Q, R, S, T . . læses som forpaa Ståvel-
 sen i Fransk og Tydsk. Høysg.AG.2.* Der er stedse, naar Ind bruges saaledes (fx. i indpebre), saa stærkt og særskilt Tonehold paa det, at det med Hensyn dertil burde snarere skrives foran, end forpaa Ordet, hvortil det sættes. *LEft.1810.120.* † Vil I vi skal begynde for paa (nu: forfra) igjen for at forsøge det. *KomGrønneg.II.161.* for til, paa forsiden ell. i den forreste del (af noget). Choret's Længde fortill (Chr.VI: for til) var tyve Alen. *1Kg.6.20.* omkring Thronen vare fire Dyr fulde af Øine, fortill (Chr.VI: for) og bagtil. *Aab.4.6.* ingen Cavaller i Paris knæpper sin Kiøle meer for til, men alleene bag til. *Holb.Jean.IV.4. Molb. (Rahb.LB.I.104). Fedders.H.49. Feilb.II.6. for ud (ænyd. d. s. (Kalk.V.305)) 1. (l. br.) om bevægelse ud fra forsiden (af noget).* Han stak ham med Kaarden bag ind og forud. *VSO. 2. d. s. s. for efter.* Den svære Herre drejede Hovedet forud over sin

venstre Skulder. *Schand.BS.361.* Mændene kun kendelige indbyrdes paa . . om den syv Alens Skellerts Boa hang ned forud som et strikket Uldtørklæde eller bagud som et Galgereg. *TroelsL.XIV.140. især † (mods. agter ud): Drachm.STL.90.* „Nå, Kristian,“ kom skipperen og sagde, „skal vi se at få det sejl ned.“ De to gik derpå forud. *NMøll.H.71. Scheller.MarO. 3. om bevægelse frem foran (nogen).* at reise forud. *Moth.F288. Holb.Hh.I.121. D. 20de reyste Falk . . fra mig forud og loed mig med Aldting i Sticken. Æreboe.94. da hans Hest gik en bedre Skridtgang, kom (han) noget forud for mig. Bagges.DV.IX.395. jeg (rider) forud, at bestille varm Aftensmad og godt Natteleje. Blich.(1846).IV.56. *Min Frelser forud drager; | Han til sin Fader gaar. *Ing.RSE.VII.88. *Jeg er kommen forud for min Fader paa Jagten. Hrz.VA. 65. han gaar forud for (Chr.VI: gaar for) Eder til Galilæa. Marc.16.7. han løb forud (Chr.VI: for hen), og steg op i et Morbærtræ. Luc.19.4. Han sendte en Mand forud (Chr.VI: frem) for dem. Ps.105.17. sende Torpedobaadene forud. Scheller.MarO. (nu l. br.) m. foranstillet styrelse: Han seilede dem alle for ud (jf. agter u. agter 2A). VSO. *Han ilte mig forud — jeg kom for seent. Hrz.KRD.92. „Hvor har I da gjort af eders Kammerater?“ . . „Ja, jeg begriber ikke hvad de tøve efter . . Fire Mænd rede vi ud af Byen, men jeg maa være kommen dem forud.“ *Etlar.G.H.II. 233. 4. (nu l. br.) d. s. s. for ude. Vi saae et Skib langt for ud.VSO. Efter et . . Kvarters Forløb lod kort forud tilhøjre et Knald. Blich.III.116. Baade manoeuvrerede for hinanden; forud i hver stod en . . Sømand. HAnd.III.364. Hans Moder og den ældre Kone sad forud paa Vognstangen. smst.73. For ud. Kan enten være for i Skibet, eller og foranfor Skibet. Harboe. MarO. †. For ud med Bestikket. Antyder, at Skibet i Virkelighed ikke er saa langt avanceret, som Bestikholdet viser. smst. (jf. u. I. Bestik 2). 5. om forud m. tidsbet. og i anden overf. anv. se forud. for ude, om stilling i den forreste del (af noget) ell. foran (noget) (jf. for ud 4). Fuldmægtigen, som var lidt forude, havde ikke hørt, hvad der blev talt. *Schand.TF.II.324. efter en Snes Minutters rask Korsel saaes Bøstrup By forude. Pont.LP.VII.68. (en hund) der følger sin Herre og paa samme Tid har Ærinder til hver nok saa ringe Busk og Sten, bagude og forude og ind over Markerne i alle Retninger. AndNæ.S.24. spec. †: foran i ell. for et fartøj. Drachm. STL.242. (kanonerne var) placerede parvis paa begge Flanker af den brave Skude, baade forude, midtskibs og agterude. AKöhl. MP.III.346. NMøll.H.71. Fyrskibet er i Sigte forude. Scheller.MarO. for ved (ænyd. d. s.; nu især dial., se Feilb.I.363.II.6. Thorsen.136; nu irigssprog mest hos sprogrensende****

*forfattere) foran. 1. m. stedsbet. *Konger for ved Seyer-Herrens Hæste | Om deres fangne Hals med Baand og Kiæder gaar. Falst.Ovid.87. PSchulz.DS.72. naar man siger, at een staaer forved Alteret, da siges kun, hvor han er; men siger man, at han staaer for Alteret, da gives ey aleene tilkjende, hvor han er, men og, at han sammesteds har noget at forrætte, som hører til Gudstjenesten. Høysg.S.276. C. . læses som k forved h, a, o, u. sa. AG.2. *Tæt over Havet svæver | En Rad af tunge Skyer, forfulgt af Stormen; | For ved sig pidske de Nordhavets Bølger. *Ev.V.101. *Det af en Hændelse sig kom, | At Pitter stod tæt for ved Tom.Wess.176. Bagges. DV.XI.130. *(fanerne) bæres for ved Hæren. Oehl.SO.119. Der holdtes de inde-spærrede . . uden at kunne komme Hæren forved til Hjælp. Blich.II.517. Rask.Hermod.1825/26.75. Han satte sig for ved (oftere foran) og hun maatte sidde bag ved. MO. Bernini's skønne Søjlegange forved Peterskirken. Brandes.Goe.I.53. de hvide Søjler med det skinnende Vand forved. ZakNiels.Maagen.49. Jeg kunde ikke se ti Skridt forved mig. Skovroy.LM.62. Trine stod forved Bordet . . og skar Mad til Børnene. Gravl.J.12. Halleby.215. spec.: foran ell. gaende forud for noget i en bog. For ved hvert Par Helte sættes en Afhandling om nogle Dyder eller Lyder. *Overs.afHolbLevned.230. Jeg skulde lade den hele Samling hefte for ved et andet Oplag af denne Afhandling. Ev.VII.119. Hertil er sigtet for ved s. 223. F.Dyrhund. TN.265. Brochmands Lovtale til Kongen for ved den latinske Grammatik. VilhAnd. Erasm.I.198. 2. m. h. t. tid: gaende forud for; for; (som adv.): i forvejen. *fast hos alle Folk har været Brug at regne | Den Sabel-brune Nat forved den blanke Dag. Wadsk.105. i det Aarhundrede, hvori vi leve, og i de nærmeste forved dette. Mall. (1787).47. den Tid vi har kendt til hinanden og al den Tid der forved. JPJac. I.11. nu havde han ikke faaet et Øje lukket i Nat og hellerikke Natten forved. JakKnu. S.216. om kommende tid: foran; efter. Bag ved os ligger en Evighed, og for ved os ligger ogsaa en Evighed. Modersmaalet.²⁰1. 1898.2.sp.2. 3. om fortrin olgn.: forud for; frem for. medens jeg i Underviisning var langt for ved ham . . var han i alle Legemsfærdigheder . . langt forud for mig. *Rahb. E.I.62. Halle i Saxen glimrer nu forved alle øvrige Stæder i Tydskland. sa.Holbergs Levnet.(overs.1814).139. Sigurd lader denne Pligt gaar for ved Lysten til at vinde Gods. HUSSING. Heltekvadene i ældre Edda.(1910).79. 20) (glda. d. s. (Kalk.V.265. Dyrerim.13. 32.60.82 ofl. Rimkr.); fra udtr. som forlang, egl. meget lang (jf. oldn. forhraustr, meget tapper, fsu. formykt, særdeles meget); i eda. bruges of længti, alt for længe, af hardh, alt for haard olgn. (jf. jy. aa stuer, alt for****

stor. *Feilb.I.2*) og alstæ mykæt (jf. *oldn.* alls til litill, alt for lille) knyttet til et adj. ell. adv.: om en grad, som er større, end det er nødvendigt, ønskeligt ell. passende (jf. alt for u. III. alt 2.2). *For lidet og for meget gjør | Det beste tit til Skamme. *Reenb.II.5.* *Ach væ mit ene Knæl | Den Indgang er forlang. *Holb.Paars.68.* Ellers måa man vel vogte sig for at gåe for vidt ud med deriveringen. *Høysg.AG.29.* Ikke for ofte, ikke for eftertrykkeligen kan dette gientages. *Rahb.Tilsk.1796.5.* *For meget og for lidt fordærver alt. *Bagges.I.119.* *En Ting for smuk saa vel som alt for styg kan være. *sa.ComF.93.* *Af Ringens Aand for meget fordrer du. *Oehl.A.274.* *da har i Rigdom vi drevet det vidt, | Naar faa har for meget og færre for lidt. *Grundtv.PS.V.64.* *det varer for længe | Med Svøben at slide Ebræerne op. *sa.SS.II.77.* Nok er nok, for meget er usundt. *Blich.IV.255.* Tiden var den snarere for kort end for lang. *PalM.II.I.195.* *Mit Spil er kun simpelt, for simpelt maaske. *Drachm.DM.39.* der er i hans Stil aldrig det ugræske Formeget. *VilhAnd.FM.81.* komme en Time forsent. *Buchh.UH.47.* det bedste er ikke for godt, se bedst 1.1. faa (ell. drikke) for meget, se megen. || for god (slet osv.) til († for), saa god (osv.), at (god nok til at) noget andet ikke kan ell. bør ske osv. "Vil hand icke komme ind." — "Nej tack Mutter, jeg er for ringe dertil." *Holb.Kandst.I.5.* (han) kender Verden for vel til at blande sig med Heftighed i lærde Stridigheder. *J.Sneed.I.13.* Stolt-hed og Hyklerie vare ham . . lige afskyelige. For dette var hans Hierte for høit, og for hiin var det alt for menne-skeligt. *smst.VI.315.* *Du er for kort til mig at kunde lære | At kiende Ahnelser. *Wess.14.* jeg døer for ofte til at kunne døe til-gavns. *Bagges.LI.226.* jeg følte for heftig, for at skrive, og for meget, for at ud-trykke det. *sa.DV.IX.370.* *Slip Sværdet, Bondedatter! | Det er for godt til dig (o: saa godt, at du ikke bør have det). *Oehl.NG.97.* *dertil (o: til at trædes under fod) er vor Fane for gammel og for god. *PFaber.VV.3.* jeg er for gammel til at lade mig byde alt muligt |

C. som konj.

21) styrende bisætninger. 21.1) † som tids-konj.: førend. Republiqven haver altid haft baade for og efter den blev stabilered, en besynderlig Omsorg ikke at giøre dem nogen vold som vare af en anden Religion. *Holb.Anh.262.21.2* (nul.br.) som hensigts-konj.: d. s. s. for at (se bet. 14.1 slutn.). denne gamle rangsyge Nar kys-sede Skræddere og Lakeier for de skulde tale for ham. *sa.HAmb.III.6.* *(Jesus) Døde for hvad vi bedreve, | Og opstod, for vi skal leve! *Grundtv.SS.I.438.* *Gud valgte Is-rael, ej for det ene | Beskinnes skulde af hans Naadesol; | Men for at den fra Tem-

plets høje Tinde | Bestraale kunde hele Jor-dens Kreds. *sa.PS.II.344.21.3* (sj.) som mod-sættende konj.: medens derimod; i stedet for at. Vi gør jo kuns hinanden en Hel-vedes Kule deraf, for det kunde være en Himmerigs Sal. *JPJac.I.208.21.4* (forkortet af for det (at) ell. fordi (at); jf. fordi; især poet. og talespr., l. br. i alm. skriftspr.) som aarsags-konj.: fordi. skeer det, for (1871: mon det er, fordi) der er ingen Gud i Is-rael, at I gaee bort, at adspørge ved . . Ekrons gud? *2Kg.1.3* (Chr.VI). *Per Per-sen holdes til fra Ungdom at studere; | Men hvorfor mon det skeer? Mon for hand Hoved har? *Holb.Paars.235.* *mon hand vel torde sige | Jeg bør, for hand er Degn, ét Fodsbred for ham vige. *smst.68.* Hvis I havde icke selv hengt mig op, vilde jeg gierne have tacket jer, for I løsedde mig naar igien. *sa.Jep.V.2.* *du skotte ned til dem, | Som, for du vittig var, i dig Misdæder fandt. *Wess.236.* *Hvad har stakkels Neger gjort, | At den blanke Mand han hader? | Er han ond for han er soft? *Thaar.PB.55.* *Du haded mig, fordi du elskte mig, | Og var mig troels, just for du var tro. *Oehl.F.275.* *Lovsyngte Gud, for han er god. *Grundtv.SS.III.1.* *Man er ej Digter for man rimer net. *Blich.D.II.221.* Igaar fik jeg Prygl for jeg bandte Tydsken. *Ing.PO.I.20.* det er et slemt Tegn, naar man selv skal tale sin Lov, for ingen Anden vil. *CBernh.V.51.* glad var han, baade for de mange Penge han fik og for han blev af med Hans. *svGrundtv.FÆ.II.67.* Tak for du vilde være vor Gæst. *Brandes.XII.281.* *hvi skulde jeg klage | for jeg blev til. *Drachm.VS.25.* *De får den (o: rosen) til Belønning, | for De kom. *Blauum.Sib.151.* || (dagl.) m. tilføjet at (se I. at 4.1). jeg kom ikke, forat det regned. *D&H.*

22) i hovedsætninger (se Mikkels.Ordf. 479; glda. d. s. (Rimkr.); oprindelse som bet. 21.4; især talespr.) indledende en begrundelse ell. forklaring af en foregaaende udtalelse; thi (jf. nemlig). der var en Mand . . som maatte sidde, for han havde ingen Magt i Fødderne. *ApG.14.8* (1907 afvig.). Con-junctiøner . . haver meget at sige; for, ligesom de bruges til, saa haver talen enten connexion . . eller ingen. *Høysg.AG.101.* *For, seer De, vor Captain han hjæl-per gjerne, | I hvor han kan. *Thaar.ES.76.* Jeg har kjendt ham da jeg var et Barn; for han har tjent hos min Fader. *PAHeib.Sk.II.155.* (hun) render af den ene Con-cert paa den anden for at see dem synge — for høre dem kan hun ikke. *Rahb.Tilsk.1794.235.* *Herrer vil havde af Himmels Vrede, | For Tyskerne reves om Danmark! *Grundtv.PS.VI.234.* Du skal ellers ikke bilde mig ind, at jeg er saa overvattede kjøn . . for det kan Fader ikke lide. *Ing.EF.II.25.* *„Min egen, søde Line!“ — for hun hedder Line. *Heib.Poet.VII.357.* *vogt dig, o min Pige, for Elverkongen seer dig!

smst.III.364. *For hun var saa ung og saa yndig saae hun ud. *Hrz.D.II.30.* der var .. Ingen som vaagnede, for de sov alle-sammen. *1Sam.26.12(Lindberg).* han kunde ikke see Noget, for der var ingen Ting. *HCAnd.V.113.* Det er hele syv Historier, for der er syv Dage i en Uge. *smst.249.* *Du kom ei til Kirke. | For Du har faaet en Anden kjær, | Og slaget mig af Sind. *Boisens Viser.297.* *Mutter, Du mener det godt, | men tag nu Din Kop, for jeg dør! *Drachm.STL.151.* *Du tier, — for du veed, at det er sandt. *Recke.Mich.10.* *(vi) viger ej ud af Spor, | for vi kender det Ord: | det har slet ingen Hast for den, som tror. *Ottosen.S.35.* *Jeg lagde min Gaard i den rygende Blæst .. | hvor Viberne ruger, og Lærken er Gjæst — | for Lærker er, hvor der er Bønder. *Aakj.RS.84.* I kan godt snakke højt, for jeg er vaagen. *And 20 Næ.PE.I.268.*

V. for-, i sgr. i alm. udtalt [før-] m. bitryk paa sidste led (*Høysg.AG.194*); r er som regel helt ell. for største delen ustemt foran f, k, p, s, t (fx. For-kant [før,kan'd], -post [før,pøst], -skrift [før,sgrift], -tand [før,tan']) og desuden undertiden i andre til-fælde, især saadanne, hvor ordet stilles i ud-trykkeg ell. underforstaaet modsætning til ord m. bag- ell. efter- (fx. For-ben [før-,før,be'n], -draaber [før-,før,drå,bør], -led [før-,før,leð]; udtale m. hovedtryk paa næste stavelse findes i flg. tilfælde (se nær-mere udtalebetegnelsen u. disse ord), der næppe mere føles som sgr. 1. i enkelte verber samt adj. paa -(l)ig (i hvilke ord der vistnok fore-ligger indflydelse fra VI. for-), fx. for-sig-tig, -svare, -syne, -sættig, -træffelig. 2. i flg. ord, der egl. er sammenskrivninger: for-bi, -di, -inden, -neden, -oven, -uden, jf. fordevind. 3. ordet Forældre; enkelte ord vakler ml. hovedtryk paa 1. og 2. stavelse, fx. For-fald, -svarer; hvor ingen udtale er an-givet ndf. (ved nu br. ord), udtales sidste led paa samme maade som det usammensatte ord. || de fleste med for- sammensatte ord er subst. ell. afl. af subst.; desuden findes nogle adv., præp. og part. adj. (samt konj. fordi), der er opstaaet ved sammenskrivning, fx. foran, forbi, forhen, forinden samt for-nævnt (-be-meldt, -benævnt, -berørt ofl. lign. ord). || i en række tilfælde svarer subst.-sgr. m. for til verbale sgr. m. fore-, fx. Forskrift — foreskrive, Forslag — foreslaa, Forsang(er) — foresynge, Forstander — forestaa, For-sæt — foresætte (sig), Fortegning — fore-tegne.

til IV. for (jf. † forder- (se u. I. Fordel); efter ty. vorder); m. h. t. disse sgr.s bet. er flg. grupper de vigtigste:

1) (til IV. for (1-2 og) 18) m. stedlig bet. 1.1) (til bet. 18.1) om den forreste del af noget ell. den forreste af flere dele ell. ting af samme ell. lign. art (mods. bag-); af denne slags sgr. kan dannes en stor mængde, af hvilke kun de vigtigste er med-

taget ndf.; hvor intet andet er bemærket ved de enkelte sgr. ndf., hører de til denne gruppe; som eksempler paa mere tilfældige, herhen-hørende sgr., der ikke er medtaget ndf., kan anføres: den fysiske (rædsel) ved at se det aabne Rum ind til Forhøjens to Hoveddele. *Goldschm.VI.230.* Brystet (hos insekterne) .. er sammensat af tre Ringe: For-, Mellem- og Bagbryst. *BMøll.DyL. III.223.* et Par irrede Tandstumper stod overkryds i Formunden. *Aakj.PA.19.* Døren fra det lille Forlokale (aabnedes) igen. *DagNyh.19/11913.1.sp.5.* det uplettede, hvide Forbryst (hos kjovent). *NaturensV.1914.263.* || spec. † (mods. agter-) om hvad der findes ell. hører til i den forreste del af et fartøj, fx. For-dæk (I), -last, -luge, -mast, -stavn; af disse sgr. er fx. udeladt For-banjer, -bardun, -lufak. 1.2) (jf. gaa for u. IV. for 18.1 slutn.) om hvad der befinder sig længere fremme end noget andet (forud for, i forvejen), fx. For-løber, -post, -rider. || spec. om hvad der i tale ell. skrift kommer tidligere end (forud for ell. som indled-ning foran) noget andet, fx. For-bemærk-ning, -ord, -tale. 1.3) (til IV. for (2.2 og) 18 (2 og) 8) om hvad der tjener som skjul ell. dække, fx. For-hæng, -klæde, -tæppe.

2) (til IV. for 3) om hvad der sker ell. er sket osv. før, tidligere end noget andet ell. tidligere end normalt, ventet olgn. (mods. efter-; jf. før-). 2.1) i al alm., fx. For-behold, -berede, -betyde, -indtagen, -klog, -kundskaber, -nævnt, -varsel. 2.2) om hvad der sker, indtræffer ell. er sket osv. før, tidligere end det, som efterleddet betegner, fx. For-middag, -historisk, -kristelig; jf. ogs. (i) Forgaars; som eksempler paa tilfældige (i det flg. udeladt) dannelser af denne art nævnes: den forgræske mykeni-ske Periode. *JLange.BM.II.8.* At Stamme- og Slægtsmærker have eksisteret i for-heraldisk Tid, er sikkert. *Sal.VIII.799.2.3)* om hvad der udgør den første (tidlig-ste) del af det, som efterleddet beteg-ner, fx. For-aar, -mad, -sommer, -spil, -tid.

3) (til IV. for 5) om hvad der betegnes som mere værdifuldt, eftertragtet osv. end noget andet, fx. II. For-del, -rang, -ret, -trin; jf. ogs. fornem, Forskel.

4) (til IV. for 6) om person: som styrer, staar i spidsen for (noget ell. nogle); fx. For-bjærger, -mand, -stander.

5) (til IV. for 7.4 og 18.9) om hvad der virker til gavn ell. bedste for noget; fx. For-kæmper, -mynder, -svar, -taler.

6) (til IV. for 18.8) om hvad der tjener til efterligning, som mønster olgn. (mods. efter- sp.128⁹⁹), fx. For-danser, -sanger, -skrift, -tegning.

VI. for-, præfiks. i alm. udtalt [før-] (ell. [fö-], især foran r, dagl. ogs. foran andre lyd) m. hovedtryk (og stød, hvor dette lydlig er muligt) paa det følgende led; hovedtryk paa præfikselt og bitryk paa det følgende led findes i flg. tilfælde: 1. ved enkelte ord, der

i forvejen er smsat. m. præfiks, fx. forfordele. 2. ved enkelte subst., der er afl. af verber m. trykkest præfiks, fx. II. Forbud, Forbund, Forhold, Forlag, Formue. (æda. d. s., fx. i forbyrta, forkumæ, ell. fore- (fx. i foregøræ, sml. ogs. fore- i sgr.), sv. for-, sen oldn. for-, fx. i fordrifa, fordæma, forsmå, klassisk oldn. fyrir- ell. fyr-, fx. i fyrirbanna, fyrirjóða, fyrtelja, mnt. vor-, hty. ver-, eng. for-, oht. far-, fir-, fer-, got. faür-, fair-, fra-, hvilke former svarer til gr. pará, langs med, bort fra osv., peri, omkring (lat. per), pró, foran (lat. pro); jf. IV. for; p. gr. af disse forsk. ords sammenfald i for- er anvendelsen mangesidig, og nogen grundbet. lader sig ikke opstille || hovedmængden af herhenhørende ord er laant fra (m)nt. og hty. i glda. og især ænyd.; mange af disse er nu helt ell. delvis fortrængt, se fx. forhaabe, forhjælpe, forklage, forkrænke, forraske, forrølse; erstattede m. tilsvarende ord m. præfikset er er fx. forfare, forhverve || som eksempler paa ord, som er dannet i dansk, kan nævnes forbeske, fordanske, forfremme, forgrine, forhuske, forhyklet, forjætte, forunde, forvalde; som levende præfiks kan for- endnu bruges, især i bet. 2 og 6 || af anden oprindelse er for- i forfængelig og fornøden)

præfiks til dannelse af verber og deraf afledede ord (som fx. Forgift, Forstand, fortrolig); ofte kan præfiksets betydning ikke angives, idet ordets sidste led eller det til grund liggende verbum ikke findes i da.; i andre tilfælde giver præfikset blot verbet en ændret stilistisk ell. syntaktisk anvendelse; saaledes bliver visse intr. verber transitive, fx. forligge, forside, fortie. || i en del tilfælde bruges ord, der er afl. m. dette præfiks (i modsætn. til det til grund liggende verbum) nu kun ell. især i overf. bet., sml. fx. fatte — forfatte, fægte — forfægte, klare — forklare, ordne — forordne, sikre — forsikre, spille — forspilde, tabe — fortabe; sml. ogs. forflytte, forsamlе, der — i modsætn. til flytte, samle — nu kun bruges m. h. t. levende væsner, især mennesker || langt den største del af herhenhørende verber er trans., jf. dog fx. forblive, forgaa, forhungre, forsmægte, forstumme, fortvivle || m. h. t. bet. falder de herhenhørende ord i flg. hovedgrupper:

1) præfikset betegner, at den af verbet angivne handling bevirker en fjernelse af noget; de herhenhørende verber bliver ofte væsentlig ensbetydende m. tilsvarende ord, der er smsat. m. bort; fx. fordrive, forjage, forkaste, forlægge, forrykke, forskyde, fortrænge, forvise; fortage sig, fortone sig; forkomme, forløbe, forsvinde, fortrække.

2) præfikset betegner en ødelæggende ell. skadelig (ofte: alt for heftig ell. voldsom, for ofte gentaget) virkning af verbalbegrebet. 2.1) i trans. verber; fx. forbyrde, fordreje, forgive, forkrolle, forligge, forstoppe, forstrække, forvride; forløfte sig, forse sig, forsove sig, forspise sig, fortale

sig; som eksempler paa mere tilfældige (ndf. udeladte) dannelser (ofte m. overgang til bet. 2.3) nævnes: Bogen, Arket er forheftet. *Levin.* dette forskurede hvide Gulv. *AGrudtm. Miniatur-Billedet.* (1909). 181. den mislykkede forkærned Fløde. *AarbFrborg.1918. 109. 2.2)* i intr. verber; fx. forbløde, forfalde, forgaa, forhungre, fortvivle, forvokse. 2.3) i adj. m. participial form; fx. fordrukket, forfrossen, forsoldet, forsulten, forvaaget, forvoven; som eksempler paa mere tilfældige (ndf. udeladte) dannelser nævnes: Ammer, som have hverken ære eller reputation, men ere forknæppede, Og over fiaskede. *Cit.ca.1700.* (*Thotid*²1524.534). Martinianerne ere letsindige, forfiasede og sladdervorne; de tænke aldrig længer end fra Næsen til Munden. *Bagges.NK.229.* *I Skolens Paasyn fik han Kløene . . | Forhulket gik han hjem. *Marton.HB.15.*

3) præfikset betegner, at den af verbet angivne handling medfører, at noget bruges fuldstændigt (ofte: paa en daarlig, lastværdig maade, jf. bet. 2), saa intet bliver tilbage; fx. forbage (2), forbruge, forrejse (penge), forspille (penge), fortære; som eks. paa mere tilfældige (ndf. udeladte) dannelser nævnes: *Den, som sit eget Huus med Ufornuft regierer, | Som med sin Overdaad sit Gods for-distelerer, | Og saa ad Skaane gaer. *Helt.Poet.169.* (jf. destillere 2.1).

4) præfikset har hindrende ell. nægtende bet.; fx. forbyde (egl.: byde, at man ikke maa gøre noget), forsværge, jf. forholde.

5) præfikset har (væsentlig kun) forstærkende bet.; fx. forblive, forfølge, forhindre, forhærde, forkue.

6) verber, der er afl. af subst. ell. adj. uden tilsvarende (nu alm.) enkelt verbum. 6.1) af subst. afl. verber m. bet.: forandre ell. forandres til det, som subst. betegner; fx. forbene(s), fordampe, forkulle, forstene, forsumpe; som eksempler paa mere tilfældige (ndf. udeladte) dannelser nævnes: *de rare | Urimelige store Forsvands-Fisk (o: forfatterne i „litteraturens fiskepark“), | Saa reent forfisket hver, saa frisk, | Saa døsig gloende med Øiet, | Og dog saa selvtilfreds og saa fornøiet. *Hrz.D.III.32.* Selv naar (*Linné*) formennesker Naturen, er det Tingen selv, der tager menneskelig Skikkelse og ikke som endnu hos Bellman Glosen, der iføres sine Attributter. *VilhAnd.Erasm.II.271.* (ikke) et overnaturligt forenglet Væsen — det er ingen Engel jeg elsker. *Rist.ED. 212.* (jf. *Kalk.V.273*).

*Vor By er forkøtret, forpudlet | — literaturbesudet. *SophClauss.T.7.* hverken Hjemmet eller Universitetet havde bidraget til at „forjunktur“ (*Bismarck*). *AFris.B.I39.* || ofte m. mere ell. mindre afsvækket bet.: faa (noget) til at ligne det, som subst. betegner (fx. ved at overtrække det med et lag af stof fet); fx.: forglasse, forkobre, fornikle, for

sølse; af mere tilfældige (ndf. udeladte) dannelser nævnes: den franske (terpentimolie) foretrækkes for den amerikanske, fordi denne sidste lettere forharpixes o: af Luften modtager Suurstof og derved oxyderes. *Green.UR.204.* || ogs.: behandle noget paa samme maade som det, subst. betegner, fx. forgude. 6.2) af adj. afl. verber m. bet.: give (noget) den egenskab, som adj. angiver; gøre (noget) til det, der betegnes ved adj.; fx. forarme, fordanske, forfalske, forfærdige, forraa, forstærke, forsøde, forværre; som eksempler paa mere tilfældige (ndf. udeladte) dannelser nævnes: „forengelsket“ (d. e. engliseret). *Heib.Pros.V.192.* Alt forflamskes (i Antwerpen). *KNyrop. (Belgien.1916).119.* Det var ikke længere den friserede og forfadede Salonsocialist.. der stod overfor ham. *FrPoulsen.MorsDreng. (1900).213.* naar man tænkte nærmere over det . . fik man Følelsen af — ligesom af en aandelig Forlumring. *CDangaard.Frisind. (1906).134.* Der er kommet en planløs Villabebyggelse og gamle Bøndergaarde er blevet forhæsligede. *DagNyh.19/1921.3.sp.1.*

Foraar, et. [f'or,ãr'] Høysg. AG.35. ft. (Ø, især poet.) d. s. (*Lund.ED.137. Gylb.No-vel.II.133.*) (ænyd. d. s. (*DMag.4R.II.285.*); efter mt. vorjar (ty. vorjahr); til V. for-2.3; ordet har delvis fortrængt det nord. Vaar) egl.: den første del af aaret; den aarstid, der følger efter vinteren og danner overgang til sommeren (if. almanakken varende fra ca. 21/3-22/6; mods. Efteraar). Vi skionnede ikke paa Foraaret, dersom vi ingen Vinter havde. *Holb.Usynl.I.2.* Ungdommen er ligesom Foraaret skabt for at plante, Manddommen ligesom Sommeren for at opelske Planterne. *JSneed.II.340.* *han paa egen Haand kan friste Livet | Selv midt i Vintren . . | Og har dog end ei seet sit tolvte Foraar (o: er endnu ikke tolv aar gammel). *Hauch.DV.II.60.* Foraaret er dog den skønneste Tid at forelske sig i. *Kierk.I.406.* Foraaret 1847 tog jeg atter fat paa Botaniken. *CVaupell.S.v.* *Og Foraaret kom, en forunderlig Vaar, | som en Elsker, der tyst gennem Haverne gaar. *SophClaus.FB.5.* om det for denne aarstid ejendommelige frembrydende naturliv: først inde i Maj kom Foraaret. *Goldschm.VI.92.* Det blev tidligt Foraaret det Aar efter en streng, men kort Vinter. *Tops.III.445.* foraar i luften, se Luft. || Ø billedl. ell. overf., dels om et menneskes barndoms- og ungdomstid: *Hauch.DV.II.139.* *De sexten Aar eet Foraar var, | Og hendes Himmel reen og klar. *Winth.V.91.* Jeg vaagner, som jeg vaagnede, da det endnu var Foraar i mit Liv. *Jørg.Liv.I.14.* dels om en begyndende ny (og bedre) tid: *Ja, lad et Naadens Foraar her | Ud- folde ret sin Glæde. *FrHamm.(SalmHus.402.3).* *Nordens Foraar i de Unges Tanke. *Ploug.I.16.* Før sang Du som en Lærke . . og det var for mig gamle Menneske, som om der var kommet et heelt Foraar i

Huset. *Holst.III.65.* Fra Europas Foraar (o: den græske kulturs begyndelse). *FrPoulsen. (bogtitel.1921).* Et Foraar har denne sjældne Digter (o: *Johs.V.Jensen*) været for os. *HAhlmann.DP.133.* **foraarlig**, adj. [f'or,ãrli] (sj.) vaarlig; foraarsagtig. *Det gyldne Haab . . | Foraarligt nu det sidder paa din Mund, | Ligt Lærken, qvidrende i Morgenstund. *Staffeldt.13.* **Foraars-**, i ssg. [f'or,ãrs-] (især Ø ell. fa gl.) betegner sidste led som hørende til ell. ejendommeligt for foraaret, fx. (foruden de i særlige artikler medtagne): Hun vidste hvilke Fugle der vare Foraarsbedudere. *Drachm.ÜB.206.* *højt over Helligaandskirken Taarn (var) Himlen saa foraarsblaa. *Jørg.B.63.* Foraarsblomsten gaee os ei forbil *Visd.2.7.* *Det bliver saa deilig en Foraarsdag. *Ing.RSE.VII.241.* (edderfuglehannen) i Foraarsdragt er meget løjnefaldende klædt i Hvidt og Sort. *Frem.DN.418.* (jeg) følte stærke Foraarsfønmelser i Kroppen paa mig. *Drachm.T.83.* hendes unge, forårsfriske Kærlighed. *Pont.LP.VII.41.* *den foraarsgrønne Skov. *Hz.D.II.226.* Lad Foraarsjævndøgn vise dig Vædderen, Tyren og Giedebukken. *Oehl.Øen.(1824).IV.18.* Foraarsjævndøgnspunkt, (astr.) d. s. Foraarspunkt. *Sal.2.VIII.405.* Mange foretrækker en (om efteraaret født kalv) til Tillæg fremfor en Foraarskalv, idet de gaar ud fra, at den trives bedre. *LandbO.I.647.* den foraarsklare Himmel med de drivende Skyer. *Tops.III.473.* Den Duft, der kom ud fra Træerne, af Anemoner og Skovmærker, af Foraarsløv og Foraarsluft. *Drachm.T.53.* *Mit Suk er dig som Vestenvindens Aande, | Min hede Graad som Foraarsregn. *Ew.V.126.* (ved) en Foraarsren- gøring . . maa Kakkelovnsmanden tage den første Del af Arbejdet. *VortHj.IV.3.233.* Ved Foraarssaaning kan man (ikke) angive nogen bestemt Saadato. *LandbO.IV.156.* *Engelsk Sennep, Foraarssmør (alm.: Græssmør), | Mineralske Vand. *Heib. Poet.V.337.* *Som Foraars-Solen morgenrød, | Stod Jesus op af Jordens Skiød. *Grundtv.SS.II.257.* I denne skønne Foraarstid ere alle Træer og Blomster sprungne ud med nye Forhaabninger. *Hz.X.214.* Menneskene lider af det aarligt tilbageværende Fænomen, som populært kaldes Foraarstræthed. *Pol.20/1912.8.* er det blot nogenlunde skikkeligt Vejr, saa skal vi have Foraarstøjet paa! *FOAndersen. Irma.(1893).6.* Jeg har faaet et Par Kort til Foraarsudstillingens Aabning paa Charlottenborg imorgen. *SuLa.FruG.26.* *(spire) som Urter | Af en foraarsvarm Jord. *Winth.HF.31.*

foraarsage, v. [f'or,ãr'sa'qø; f'ørør-] -ede. vbs. -else (*Høysg.S.66. MO. Hoffd.Psyk. 234*) ell. (nu næppe br.) -ning (VSO.). (ænyd. d. s.; fra mt. vororsaken, ty. verursachen; se aarsage (2); nu næppe uden for stift bog-

sprog, især emb.; jf.: "Ordet synes at tabe sig." Levin.) være ell. blive årsag til (nu især om en ikke tilsigtet ell. mere ell. mindre indirekte virkning, jf. bevirke, frembringe, fremkalde). 1) være årsag til, at noget (især noget ondt, ubehageligt, skadeligt osv.) kommer til at eksistere ell. sker; voldte; forvoldte. (bøger) som kunde have Udseende til noget Oprør, eller imod Kongens Højhed, eller anden Ulempe forårsage. DL.2—21—4. (dersom) den, som Skaden fik, ikke selv forårsagede det. smst. 6—10—2. Hengende hænder, og forsmægtede knæ forårsager hun (1871: voldes af den), som ikke gør hendes mand lykkelig. Sir.25.25(Chr.VI). den Danske Titul forårsager saadan Vrid i min Mave, at jeg maa dricke Brende-Viin derpaa. Hob. Vgs.I.3. *Jeg, jeg har forårsaget, | At du (∴ Jesus) est bleven slaget, | Jeg voldte denne Straf. Brors.34. Tugtelse, der forårsage meer Undseelse end Smerte. Ew. VI.205. Et eller Andet, som angik hendes Broder, havde forårsaget, at han havde skrevet. Sibb.II.68. Stjernernes Veje . . forårsage, hvad der der sker, og bestemme Menneskenes Kaar. Troels.L.XIII.158. en Legemsforstyrrelse, forårsaget af en (forbryder). Goos.I.41. jeg haaber ingen Ulejlighed at have forårsaget — jeg vilde meget beklage. EBrand.Bes.48. || † m. person-obj.: skabe. de fleestes Huusholdning . . kand ikke andet end forårsage u-tro og liderlige Tienere. Horn.Moral.II.51. || m. obj. og hensobj. Befindis Lavværgen . . Enken Unødige Tretter at forårsage. DL. 3—17—42. Jøderne foregive, at de Christne forårsagede dem saadant (∴ forfølgelse). Hob.JH.II.588. Døden forårsagede ham ingen Skielve. JSneed.I.121. *Jeg nænner ei at forårsage hende | Formegen Angst. Hauch.DV.I.40. enhver sporet Daler forårsagede ham en Sjæleglæde. CBernh.NF. XIII.48. den opgave forårsagede ham meget hovedbrud | 2) (nu l. br.) m. person-obj. og inf. (nu altid styret af præp. til): være ell. blive årsag til, at en person handler ell. optræder paa en vis maade (jf. foranledige); vist kun i pass. og nu næppe uden for persf. part. Alle Kongens Undersaatter . . som forårsagis til Kongen at supplicere om noget dem anliggende. DL.I—26—1. Skippere (der) Vinteren over udenlands forårsage at forblive. Lavsartikler 25/1.1707. §7. (kongen lod raadet) vide hvorledes han var forårsaget at gribe til Sværdet. Hob.DH.II.434. Forfatteren til dette Stykke har fundet sig forårsaget og berettiget til at regne Hother blant Skioldungerne. Ew.V.282. Jeg finder mig forårsaget til at angive det rette Forhold i Sagen. MO. D&H. jf. (foræld.). For saadan hendes Forholds . . Skyld er jeg forårsaget at gjøre hende arvels. JFJac.I.282.

foraars-agtig, adj. (jf. foraarlig, vaar-

lig). Moth.A160. I Dag er Luften ret forårsagtig. VSO. Strofer saa forårsagtige som en Ynglings første Længsler. Brandes. III.107. † -**bladhat**, en. en slags paddehat. Funke.(1801).II.551.-**blødning**, en. (gart., bot.) særlig kraftig blødning (II.2) af visse træer i foraarstiden. Warm.Bot.410. † -**flagrer**, en. insekt af ordenen Phryganidæ; vaarsflue. Funke.(1801).III.608. -**halvaar**, et. Forelæsninger . . ved Københavns Universitet . . i Foraars-Halvaaret 1922. (lektionskatalog.1922.I). -**have**, en. (nu næppe br.) have til dyrkning af grøntsager olgn., der kommer frem om foraaet. OJNMørch. Anvisning til at ordne Træer. (1838).6. -**kælver**, en. (landbr.) ko, der kælver om foraaet. LandbO.III.292. -**lyng**, en. ♀ Erica carnea L. Langeso.(1915).20. -**pløje**, v. (landbr.) foretage foraarspjøjning. Markerne . . blev Foraars-pløiede, da de skulde have været tilsaede. Bogan.I.121. -**pløjning**, en. (landbr.) Foraarspløjning var før forrige Aar.s Midte et af Landbrugets vigtigste Arbejder. Nu kendes den næppe mere. LandbO.II.167. konkr.: Bønderne, der gik med Tommen om Livet og vadede bagefter deres Heste i Foraarspløjningen. And.Nx.MS.35. -**punkt**, et. (astr.) det ene af de to punkter, hvori ekliptika skærer (himlens) ækvator (og hvori solen staar ca. 20°s); væderpunkt (jf. Foraarsjævnøgns punkt ovf. u. Foraars-). *ikke var paa Himlens Vei | End Foraarspunktet naaet af Solen. Heib. Poet.VIII.392. Sal.³VI.586. -**ren**, adj. (dagl., l. br.) i udtr. gøre forarsrent (jf. Foraarsrænging ovf. u. Foraars-). VortHj. III.210. -**salat**, en. ♀ (tandfri) vaarsalat, Valerianella olitoria Pollich. ELindgren & Bentzien. Kjøkkenhaven. (1878).154. -**sild**, en. sild, hvis legetid falder om foraaet; vaarsild. Høstsilden er den fedeste, Foraarssilden derimod mere tør og mager. Frk.J.Kogeb. 145. Frem.DN.133. -**sæd**, en. (nu l. br.; "Kaldes almindeligst Vaarsæd." VSO.) sæd, der saas om foraaet; vaarsæd. *Tre gange Maanens Horn man fulde saae og tomme, | Af Foraars Sæden Ax og moed Fruct at komme. Hob.Metam.27. VSO. -**tegn**, et. 1) tegn, som viser, at foraaet er nær ell. allerede indtraadt. Holstenskovnogen var . . et ligesaa sikkert Foraarstegn som Svalen. Tolderl.F.I.114. Feilb. 2) (astr.) betegnelse for de tre første af dyrekredsens tegn. Sal.³VI.586. -**ugle**, en. brun forarsugle, (zool.) navn paa en sommerfugl, Tæniocampa gothica L. Fr.Heide.Sommerfugle-Atlas.(1913). 10. -**ved**, et. (forst.) den del af et træs aarlige tykkelsevækst, som dannes i begyndelsen af vækstperioden. ForstO. Sal.³VIII. 405.

† **forabe**, v. (jf. ty. veräffen samt I. Abe 2.1 og VI. for- 6.1; sml. ogs. II. abe, efter- abe) forabe sig i ell. paa, paa en ukritisk, taabelig maade fatte kærlighed til ell. beundring for; forgabe sig i. at forabe sig på en pige. Moth.A8. (han) foraber sig udi

alt hvad som er fremmed. *Holb. Ep. III. 141.* (der er læsere) der forabe sig saa meget udi Stilen, at de lidet agte Materien. *smst. IV. 146.*

† **forafskede**, v. -ede. (ænyd. d. s.; efter ty. verabschieden; jf. afskede, forafskedige) 1) *afskedige* (2). *Ordonnance* 14/8 1701. 88. (tropperne) blefve aftakkede og forafskede. *Slange. Chr. IV. 685. 2) afgøre; vedtage; aftale* (jf. Afsked 3). (vi har) med hveranden vedtaget, besluttet og forafskedet (osv.). *Rostgaard. (Bruun. F.R. II. 43).* (bryllupet) blev forrettet til Ribe, og blev da saaledes forafskedet, at hun skulde have 40000 Rhinske Gylden til Medgift. *Holb. DH. I. 526.*

† **forafskedige**, v. -ede. vbs. -else. (ænyd. d. s.; jf. Afsked, afskedige, forafskede) 1) d. s. s. afskedige i. i. Med dette Svar og Besked blef denne Gesandt herfra igien forafskediget. *Slange. Chr. IV. 377. 2) d. s. s. afskedige 2. (den)* som fra Garden til Fods er forafskediget. *Skr. (M.R.) 16/1772.* denne udsatte Forafskedigelse ge-raader Regim. Cassen til Skade. *smst. 1/1772. 3) d. s. s. forafskede 2.* hand ville ufor-anderligen blive ved det, som var sluttet og for-afskediget. *Slange. Chr. IV. 168. smst. 59.*

Forage, en. se Fourage.

Forager, en. (landbr.) d. s. s. Forpløjning. *MDL. Møll. I. 29. Landb. O. I. 48. Feilb. I. agt.* en. [V. 2. i] (glda. foracht, fsv. forakt, föreakt, skaansk og sv. dial. förakt; nu kun bornh. (OrdbS.); jf. I. Agt 3) i forb. af foragt, med overlæg. Skær, eller afhugger, nogen forsætteligvis, eller af Foragt, anden Mands Næse, Øre, Tunge. *DL. 6—7—1. Nørreg. Privatr. VII. 70.*

II. Foragt, en. [for'agd] *Høysg. AG. 80.* uden flt. (ænyd. d. s.); fra mnt. voracht; jf. foragte; især Ψ 1) som vbs. til foragte; ogs. om handling, ord osv., som skyldes ell. skal udtrykke mangel paa agtelse osv. *Sir. 22. 8.* *Her gik de (o: de salige) under stor Foragt, | Men see dem nu i deres Pragt. *Brors. 304.* *Modtag din Ven, som ufor-sagt, | Tør møde Faren med Foragt. *Ew. (1914). III. 188* (jf. Dødsforagt). *Viid, at jeg ikke har | Glemt din Foragt endnu. *Ew. V. 118.* *Foragt med den, der tænker sig | at være mere adelig, | om han saa stammer fra Per Thott. *PAHeib. US. 602.* Tilkiendegives (ringeagt ved) udvortes Gierninger . . faaer den Navn af Foragt. *Nørreg. Naturr. 121.* *Min Ungdom svandt i Stolthed og Foragt, | Kiæk frem jeg gik; ak! nu jeg modløs græder. *Oehl. L. I. 123.* en Foragt af (nu: for) Fare og Død, der gjorde dem til frygtelige og frygtede Fiender. *Molb. DH. I. 197.* Hvor tør De for-nærme mig? De slaas med mig, eller De har min Foragt. *HCAnd. I. 309.* Hovedet kastet tilbage i stolt Foragt. *Nathans. S. 39.* han nærer en sand foragt for den saakaldte „gode tone“ | kaste ell. † slaa, sætte (*MR. 1702. 101*) foragt paa, (nu

l. br.) foragte. det er alt for nedrigt at man skal elske den, der kaster Foragt paa sig (o: paa en). *Kom Grønneq. II. 234. VSO.* *(man) kaster Foragt paa vort Navn. *Socialistiske Sange. (1885). 4.* jeg skal viise Ham, at et Retskaffen Hierte snart kand Lære at slaa foragt paa den som slaar Vrag paa det. *Kom Grønneq. II. 36. 2) (nu l. br.) det at blive foraget; tilstand, i hvilken noget foragtes* (jf. Foragtelse 2, Foragtethed (v. foragte)). mand maa ikke giøre sig alt forgemeen heller, thi jeg har merket, at det undertiden gir foragt. *Holb. Bars. III. 2.* *Saa holdtes det og for en Haanhed og Foragt, | Om hun, som Kone, ey fik Børn til Verden bragt. *Graah. PT. II. 120.* Helligdommen (i Jerusalem) blev ladt øde som en Ørk, dens Fester bleve omvendte til Sorg, dens Sabbater til Haan, dens Herlighed til Foragt (*Chr. VI: foragtelse*). *1 Makk. I. 41.* || især efter præp. i i mere ell. mindre faste forb. som være i foragt, være foraget; bringe i foragt, gøre foraget; bringe i vanry. som saadan een Stad er foragt af alle . . saa sætter og den, der kand ikke holde for sin Vrede, ikkun sig selv i Foragt. *Hørn. Moral. I. 32.* *Saa skrev Homerus om Achillis Elskovs Dage, | Og kom (o: bragte) ustraffet hans Bedrifter i Foragt. *Falst. Ovid. 43.* Vort Hus vil komme i Foragt over heele Æbeltoft derved. *Holb. Jul. 88c.* At leve i stor Foragt og Fattigdom. *Høysg. S. 29.* falde i Foragt. *vAph. (1759).* Stjernetyderiet er ved en anmassende Videnskabelighed, som det ikke kunde hævde, kommet i Foragt. *Brandes. IV. 392.* et Arbejde, som før har været i Foragt. *Schröder. F. 296. 3) (højtid., især bibl.) genstand for foragt* (jf. Foragtelse). En Mand roses efter sin Forstands Beskaffenhed; men den, som er forvendt i Hjerter, bliver til Foragt (o: bliver til spot; for-ages). *Ords. 12. 8.* *En Mester i Tankernes Riger | Hel tit er paa Jorden foragt, | En Spot for de dejlige Piger, | Og dristige Svendes Foragt. *PMøll. I. 43.* jeg er en Orm og ikke en Mand, Menneskens Spot og Folkets Foragt (*Chr. VI: foragtelse*). *Ps. 22. 7. foragte*, v. [for'agd] præt. -ede ell. (dial.) -e (*Feilb.*); part. -et ell. (nu kun dial.) foragt (*Hørn. Moral. I. 32. Kom Grønneq. I. 312. Stub. 67. Feilb.*) vbs. -else (s. d.), jf. II. Foragt. (ænyd. d. s., fsv. forakta; fra mnt. vorachten (ty. verachten); jf. agte) anse (noget) for at være lidet betydningsfuldt, værdifuldt osv.; til-lægge (noget) saa ringe betydning, værdi osv., at det ikke fortjener opmærksomhed, agtelse, hensyn osv., ikke er værd at anse, give sig af med, besidde osv.; ringeagte (ofte m. bibel. af, at ringeagten giver sig tydeligt udtryk); lade haant om; se (i høj grad) ned paa. foragt ikke din Moder, naar hun bliver gammel. *Ords. 23. 22.* Seer til, at I ikke foragte Een af disse smaa. *Matth. 18. 10.* Daarerne foragte Viisdom og Under-

viisning. Ords. 1.7. Man seer endnu den hoi Mine i deres Ansigt, hvormed de foragtede Døden og deres Mordere. *Ev. III. 251* (jf. Dødsforagt). En Qvindes Raserie veed Helten at foragte. *NordBrun. ET. 55.* *Det sande Mod foragter alle Farer. *Zellitz. I. 300.* *Viisdoms Yndling .. foragter Jordens Fryd at eie. *Lund. ED. 108.* *Foragte skal man just ei de Smaa, | Tidt naae de, hvor ei de Store naae. *Oehl. XIV. 31.* Foragter hans Smag, I kristne Gourmands; men misunder ham hans Mave. *Goldschm. VIII. 8.* Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke foragte (1909: ringeagter) Prædiken og hans Ord, men holde det helligt, gjerne høre og lære det. *Katek. § 23.* uden for de ndf. nævnte nægtende udtr. nu især m. h. t. hvad man anser for moralsk forkasteligt: *De ringeagte, ja end meer, foragte mig. *Oehl. ND. 151.* *en Mand foragter | At rane, hvad ham Til-liden betroede. *Oehl. VI. 27.* Jeg er kommen til at foragte Dig, Du! .. Du vilde ikke have en ærlig Prinds! .. men Svinedrengen kunde Du kysse for et Spilleværk! *HCAnd. V. 275.* særlig foragtede han gerrighed | || (Q, nu l. br.) m. h. t. hvad man ikke bryder sig om at modtage, besidde osv.: kaste vrage paa; forsmaa. Esau foragtede Førstefødselen. *1 Mos. 25. 34.* man begyndte til (v: i) Rom ey allene at æde allehaande Dyr; men tilsidst ogsaa at foragte dem, som kunde bekommes i Italien. *Eilsch. Philhist. 3.* *hvem staar mig inde for, | At Mads foragter ei den, ham har før foraget? *Wess. 6.* Jeg foragter dit Guld, og behøver det lige-saa lidet som din Naade. *PAHeib. Sk. I. 355.* *Foraget Elskov vender | Sig saare snart til Had. *Winth. HF. 71.* || i nægtende udtr. m. (mere ell. mindre tydelig) bekræftende mening som: jeg foragter ikke (v: sætter megen pris paa) et godt glas vin; især i forb.: (det er) ikke (til) at foragte olgn., (det er) ikke daarlig (t); (ganske) god (t); ikke til at kimse ad (jf. u. Foragter). *Moth. A75.* *Mig nylig en Advis er sendt | Der ej er at foragte. *Tychon. (GkS799. 122).* selv Hedningernes Viisdom i de verdslige Ting er ingenlunde at foragte. *Ing. KE. II. 84.* *Schand. TF. II. 42.* Frue paa Terslingegaard var da en Stilling, der ikke var til at foragte. *EBrand. UB. 162.* || part. foraget brugt som adj. en Prophet er ikke foraget uden i sit Fædreneland og i sit Huus. *Matth. 13. 57.* *Himlens Fryd og Ære, | Guds væsentlige Ord, | Skal saa foraget være | Paa denne slemme Jord. *Brors. 8.* Handelen var den foragteligste Forretning, og blev derfor overladt til foragtede Folk, til Jøder. *JSneed. I. 87.* saa foragtede Ting som Ord-
60 ner og Titler. *Pont. LP. VII. 62.* jf. (l. br.): (Kristus) lader sig føde i Armod og Ring-hed, og ikke blot dette, men i Foragte-
hed, af en trolovet Jomfru. *Kierk. XII. 433.*
⊕ **foragtelig**, adj. [for'agdeli] adv. -t ell. d. s. ell. (†) -en (*Moth. A78.* *Slange. Chr*

IV. 974. *VSO.*). (ænyd. d. s.; jf. ty. verächtlich) 1) m. aktiv bet.: som nærer ell. udtrykker foragt; om optræden, udtalelse, ansigtsudtryk olgn.: som skyldes ell. er præget af foragt (jf. foragtfuld). det er dog saa foragteligt at kalde hende (v: sin kone) sin Dyne eller Matrasse. *Holb. Jean. II. 4.* Jeg har anset Fattigdom og Rigdom, Foragt og Ære med lige foragtelige Øyne. *Spectator. 4.* min Kritik .. sigtede ikke til at beskæmme de Gamle .. men til at forsvare og opmuntre de Nye, som ved foragtelige og ubillige Domme bleve afskrækkede. *JSneed. II. 354.* vidste du, hvor lidet jeg fortjener en saa foragtelig Medfart. *PAHeib. Sk. II. 76.* (hun betragtede ham) med en saa hoi foragtelig Mine, at han blev ganske flau til Mode derved. *Oehl. XXVII. 7.* Det lader ilde at være foragtelig over andre. *VSO.* En foragtelig Behandling. *smst.* hvad man i andre dramatiske Kunstarter med et foragteligt Navn kalder Øienlyst, er i Balletten en væsenlig Lyst. *Heib. Pros. VII. 272.* det siger De i en saa haard, jeg kunde næsten sige foragtelig Tone! *Winth. NDign. 189.* Solidaritet! *h. 1920. 3. sp. 3.* || som adv. Man maa tale saa foragtelig om denne Siælens ypperlige Kraft, som man vil. *Spectator. 137.* *Behandler han mit Folk | Foragteligt og nedrigt, da vorde Sværdet Tolk. *Oehl. HK. 66.* Agathe bøjede sig hen mod ham og slog ham foragteligt paa Kinden. *JPJac. II. 337.* den Rejsende (blev krænket), da Værten foragteligt betragtede hans simple Dragt. *Cavling. A. I. 104.* 2) m. passivisk bet. 2.1) (nu kun m. overgang til bet. 2.2) som forages; foraget. de fore vild og dyrkede ufornuftigt Kryb og foragtelige Dyr. *Visd. 11. 16.* Handelen var den foragteligste Forretning, og blev derfor overladt til foragtede Folk, til Jøder. *JSneed. I. 87.* den nøgne, nedbøiede, hjælpeløse, foragtelige Armod. *Ev. VIII. 229.* For de hellige Fædre (v: jesuitterne) er intet Middel foragteligt, naar det gjælder om at naa Maalet. *Goldschm. I. 69.* 2.2) som (især p. gr. af moralske mangler) fortjener foragt. jeg fandt hende forspildt, fordærvet, foragtelig, uden Redning fortabt. *Blich. I. 70.* det var foragteligt at blive saadan som Menneskene var i Almindelighed. *JPJac. II. 14.* der er Ting saa foragtelige, at de løser fra ethvert Hensyn. *Pont. M. 190.* jf.: den Gave til at ære Dyden og gjøre Lasterne foragtelige. *JSneed. II. 298.* || De besøgte .. et af de Steder, hvor man .. giver Penge for en Qvindes Foragtelighed (v: nedværdigelse). *Kierk. VI. 265.* **Foragtelse**, en. (nu næppe br.) 1) som vbs. til foragte (jf. II. Foragt 1). (det) sommer sig (ikke), at vi see paa kongens foragtelse (v: ringeagten for kongen; 1871: Skade). *Esr. 4. 14* (*Chr. VI*). Saadanne Følger har .. god Ordens Foragtelse. *VSO. 2*) (bibl.) d. s. s. II. Foragt 2. *1 Makk. 1. 41* (se u. II. Foragt 2). 3) (bibl.)

d. s. s. II. Foragt 3. *Ps.22.7(Chr.VI)* (se u. II. Foragt 3). **Foragter**, en. († **Foragtere**. *Ew.VI.245*). (især Ω). Guds Ords Forhaanere og Foragtere. *DL.2—5—25*. den Straf, som Kongens Lovs motvillige Foragtere fortiene. *smst.6—1—5. ApG.13.41*. *Man elsker dog den rette Mand, | Al Egennyttigheds Foragter. *Stub.106*. en offentlig Foragter af Ægtestanden. *Ew.IV.247*. Pusjkin . . var en Digter for de Faa, | 10 en Foragter af de Mange. *Brandes.X.228*. || i nægtende udtr. m. bekræftende mening (jf. u. foragte samt Kostforagter). et Glas Øll og en Pipe Tobak vare de ingen Foragtere af. *Overs.afHolbLæved.71*. Ja, ja, saa vil vi Andre holde os til Vinen. Ikke sandt, Hr. Magister? I er ingen Foragter af et godt Glas. *CKMolb.Amb.137*. Han havde ikke været nogen Foragter af det smukke Kjøen. *Schand.F.142*. Ω **foragt-fuld**, adj. 20 [II.1] (jf. foragtelig 1). foragtfulde Øiekast. *Tode.(Rahb.LB.I.144)*. (han) tav foragtfuldt. *Pont.LP.VII.191. V.Bergström.HN.130*.

forakkordere, v. -ede ell. -te. (ænyd. d. s.; fra ty. veraccordieren; jf. akkordere; nu næppe br.) slutte overenskomst om; træffe aftale om; aftale; bestemme. efterat Skibet er ankommet paa den foraccorderede Sted. *DL.4—5—8*. $1\frac{1}{2}$ β om Natten for Officer-Oppassere, for saavidt disse have lagt i foraccordeerte Qvarterer, men for dem, som have været i Officerernes egne Qvarterer, kan (kun) 1 β om Natten tilstaaes. *MR.1796.796*.

For-aksel, en. (fagl.) den forreste aksel paa en vogn, en rapert olgn.; fremaksel. *Moth.A84. VSO.II.145. Funch.MarO.II.40. D&H*.

forample, v. -ede. (af VI. for-2.1 (og 2.3) og ample; dial.) overanstrengt (*Moth. A118. MDL.15*); især i part. foramplet brugt som adj.: overanstrengt; udaset; forpuslet. Hestene er forampledt. *Moth.A118. MDL.15. Feilb*.

foran, adv. og præp. ['föran', 'föran, l. br. förl'an'] förän. *Höysg.AG.47*. jf.: „Nogle enkene faa (ord) synes at have Opholds-Tonen, snart i den første, snart i den sidste Stavelse, saasom . . foran.“ *PSchulz. DS.101*. (vulg. (kbb.) ell. dial. (sjæll.) **forant** ['föran'd] *KLars.KV.11. Univ.Bl.I.367*). (ænyd. d. s. (som adv.); fra ty. voran (adv.); smsat. af vor (se IV. for) og an (se an) || brugten som præp. er først opkommet ca. 1750, jf.: „nogle, som ikke kjende Sproggets Natur og Brug, (har) nyelig begyndt at gjøre foran til en Styrende Præposition.“ *Höysg.Anh.34*; men denne anv. bliver først alm. efter 1800 || ordet har nu i de fleste 60 tilfælde fortængt IV. for 1 og 18 samt for ved (se IV. for 19))

A. som adv.

1) som stedsadv. 1.1) ved forsiden; i spidsen; længere (længst) fremme (jf. IV. for 18.1). sætter Uria foran, hvor Kam-

pen er stærkest. *2Sam.11.15*. *Du gikst foran, du slæbte dem i Baaden. *Ew.V.127*. Jeg gik med Sophie under Armen . . hendes Søster gik snart foran, snart bag efter. *Bagges.DV.X.134*. *I dette Øieblik holdt Brudeskaren | Sit Indtog gjennem Byen. Foran løb | Smaadrenge og skreg i et væk Hurra. *PalM.III.59*. *hun havde kun een Tand, | i Overmunden, lige foran. *LCNiels.RR.76. 1.2) \Omega (et sted) i det foregaaende (af en bog, et brev olgn.); ovenfor (jf. foranstaaende 2 og foran i u. bet. 1.3). her er ingen Fare for Utydelighed, som foran er viist. *Höysg.I.Pr.17. e. alm. 1.3) efterfulgt af en præp. m. styrelse. foran for, d. s. s. foran 3* (jf. ogs. bet. 2 slutn.). foran for (1871: foran) kamrene var en gang. *Ez.42.4(Chr.VI)*. hun gik foran for (1871: foran) alt folket, og førde alle kvinder i dands. *Jud.15.17(Chr.VI)*. nu især \downarrow (mods. agten for): *SøLæx.(1808).48*. Forpostskibet sejler foran for eller paa Siden af Flaaden. *Scheller.MarO.227*. Matrosen tilbringer sit Liv foran for Stormasten. *smst.* foran for tværs. *smst.* være foran for bestikket, se I. Bestik 2. foran i, i den forreste del af en bog, et brev olgn. (jf. bet. 1.2). de Calendere, som staae trykte foran i gamle Psalmebøger. *Gram.Brev. 88. Stub.7*. vil De slaa op foran i bogen og læse fortalen | (jf. bet. 2:). Navne-ord, som . . förän i talen (ν : i forvejen) ere nævndene. *Höysg.AG.22*. foran om, \downarrow forbi forstaven; for om (mods. agten om). Torpedoen gik foran om Skibet. *Scheller.MarO.227*. løbe foran om et Skib. *smst.* foran paa, i (ell. paa) den forreste ell. nærmeste del (af). der (var) en dør foran paa denne vey (1871: hvor Veien begyndte). *Ez.42.12(Chr.VI)*. Der laa to forseglede Breve foran paa Bordet. *Schand.UM.3*. nu oftest (især talespr. ell. i avertissementer) m. h. t. bydele, der ligger ind mod byens midtpunkt. (jeg) havde lejet mig et lille Værelse foran paa Vesterbro. *sa.F.455. Buchh.RD.9*. Lige foran paa Amagerbrogade. *BerlTid.5/11.1921.Aft.8.sp.5*. || † i andre tilf. foran hos (1871: overfor) den skønne muur. *Ez.42.12(Chr.VI)*. Viisdommen . . raaber foran (ν : forrest) iblant dem, som buldre i portenes døre. *Ords.1.21(Chr.VI)*. hand beføl ham, at leyre sig for an imod (1871: lige overfor) Judæa. *1Makk.15.39(Chr.VI)*. (de) faldt ned, foran mod templen (1871: foran Templet), og overstrødde deres hoveder med aske. *Jud.4.8(Chr.VI)*.*

2) om tiden: forud for ell. før i tid; i forvejen. han absolverer os jo baade foran og bagefter. *Blich.I.161*. nu især m. overgang til bet. 1: dend Kongelige Legations Secretaire . . skulde for det første reise for an. Om Jeg skulde siden følge efter, derom vidste hand ej endnu noget vist at sige. *JJuel.454. Ew.V.302*. *Gak du nu ikkun hiem foran. *Oehl.HJ.8*. Men saa

— Gudværeløvet — kom Solformørkelsen, som den skulde. Vores Ur havde bare været foran. *Buchh.UH.8.* (jf. u. bet. 1.3:) i visse Maader kunde han endog siges at være gaaet foran for sin Tid. *Hauch.III.23.*

B. som præp.

3) om stedet; d. s. s. IV. for 1. vAph. (1759). foran (nu alm.: paa ell. i) det svulmende Bryst fæstede hun derpaa den glimrende Diamantnaal. *Hauch.III.36.* *Mit Øie iler saa langt foran | Mine rappe, hvæsende Rakker. *Winth.IV.182.* *Man kan ei see foran sig, | Og Veiret er haardt. *Holst.I.148.* Bagved mig er Afrunden og foran mig den steile Bjergtop. *Goldschm.Hjl.III.111.* *Selv lægger sig Wachmeister foran dens (o: et skibs) Bov, | en Fjende for hvert af dens Bord (o: rælinger). *Ploug.I.295.* *Bonden stod | foran sin Gaard og kløved Brænde. *Kaahnd.125.* Ahio gik foran (Chr.VI: for) Arken. *2Sam.6.4.* Jud. *4.8* (se u. bet. 1.3). Departementschef A. sidder foran Arbejdsbordet med en Avis i Haanden. *Gjel.HE.1.* der er anbragt et latinsk motto foran hvert kapitel | jf.: hans Arv faldt foran (Chr.VI: for ved) alle hans Brødre (o: han døde i nærværelse af alle sine brødre). *1Mos.25.18.* || uden for (en belejret by; jf. u. IV. for 1.2). tre år efter endte han sit liv foran Helsingborg. *ADJørg.I.394.* || (l. br.) d. s. s. IV. for 2.s. danske Kongebørn lod deres Strid udjævne foran den tyske Kejser. *GSchütte.AllyskeAnnexionslærdomme.(1909)45.*

4) m. h. t. tid: forud for; før (jf. IV. for 3). Han forelæste mig det, han havde skrevet til de foran ham Hengangne og til de Efterlevende. *Bagges.DV.X.85.* (han) var nogle Aar foran vor .. Elsker bleven ansat ved et .. Regiment. *Blich.IV.150.* umiddelbart foran Henrettelsernes Begyndelse. *CPalM.O.361.* || (jf. bet. 3) i uegl. anv. Bismarcks Hustru stod netop foran sin første Barselseng. *AFriis.B.186.* han staar foran opfyldelsen af sit livs store ønske | under spillet var han hele tiden 3 points foran mig | om rækkefølge: Foran Balletten opføres Holbergs „Erasmus Montanus“. *Kbh.²/3 1915.6.* (jf. ogs. IV. for 5.2) om hvad der foretrækkes for noget andet, har forrang, fortrin for noget andet: fremfor; forud for. hans Forretninger gaar naturligvis foran alt. *PRMøll.E5.7.*

⊕ **foran-**, i ssg. især til foran 1; næsten kun i part. adj., af hvilke en stor del kan dannes; se foran-sat, -staaende ndf.; som eksempler paa mere tilfældige dannelser, der er forbigaaet ndf., nævnes: Han paa-skyndte sine Skridt for at indhente den foranskridende Polak. *Goldschm.I.381.* til virkelig at nyde Alt dette (o: livet, kunsten osv. i Rom) behøves noget Forangaende, indre Udfyldende. *smst.VI.271.* Foranliggende Verker, kalder man de foran Fæstningens bedækte Vei, meest

ved Foden af Glaciet, liggende Verker. *MilConv.III.108.* Vi ser i Eders Ungdom det foranliggende Bud om hvad der skal komme. *VilhAnd.FM.66.* til foran 1.2: foran-berørt (*MR.1842.208*), -betegnet, -nævnt (*smst.1825.113*), -omtalt ofl.

foranderlig, adj. [fœr'an(d)œrlig] *Høysg. AG.9.* adv. -t ell. (†) -en (*Moth.A132. VSO.*). (ænyd. d. s.; efter ty. veränderlich; adj. til forandre) 1) (nu især fagl.) som kan forandres ell. ændres. *Eilsch.Term.32.* det (er) min Trøst midt i mine største Bedrøvelser, at de ere foranderlige. *Tullin.III.149.* I denne filosofiske Betydning ere alle Ting foranderlige, undtagen det høieste Væsen. *VSO. MO.* Maskiner med foranderlig Ekspansion. *Opf.B.²III.365.* jf. (m. overgang til bet. 2): *Alle Ting har sin foranderlig Lykke, | Alle kan finde sin Sorrig i Barm. *Kingo.265.* 2) hvis natur ell. væsen det er at forandre sig; som ofte forander sig; ustadig; ubeständig. Min søn! frygt Herren og kongen; bland dig ikke ibland de foranderlige (1871: dem, der hige efter Forandringer). *Ords. 24.21* (Chr.VI). Saadant forskjæl i talen er vøl saa lidet, ja òg formédelst længsom og hastig tale saa foranderligt, at det ikke kan determinéres. *Høysg. AG.9.* *efter Pigers Vane | Blev (du) lunken og foranderlig. *Jacobi.Skr.220.* Mennesket er foranderligt, faaer man Skjønhed, forlanger man strax Adel og Syd. Man bliver tilsidst ked af Skjønheden. *CBernh.IV.145.* Uagtet det foranderlige Veir i vort Klima, vare alle Damerne i deres bedste Klæder. *HCAnd.II.193.* barometeret staar paa „foranderligt“ | jf.: Hans Maj. har .. føret 3 store krige med foranderlig lykke (o: vekslende held). *Holb.DNB.227.* *Schytte.UR. I.207.* || (zool.) i benævnelser for dyrearter, der skifter farve om vinteren, fx. (den) foranderlig(e) hare, *Lepus variabilis* (*BøvP.III.267*), foranderlig sælning, almindelig sandløber, *Calidris arenaria L.* (*Kjærbøll.513*). || † foranderlig sten, en opal-art (ogs. kaldt „verdens øje“), som let optager (og igen afgiver) vand og derved kan blive gennemsigtig og skifte farve; hydropfan. *Brünnich.M.47.* || foranderlig stjerne, (astr.) flæksstjerne, som ikke altid har samme lyststyrke. *Pol.¹/2 1908.1.* *Sal.² VIII.405.* 3) † som adskiller sig fra, ikke ligner noget andet; forskellig. Jeg troer .. at enhver Planeten Indbyggere have en foranderlig Skabning, og ere af et andet for os ubekendt Slags Creature; thi Naturen elsker Forandring. *Eilsch.PhilBrev. 368.* efterat Bogtrykeriet i det Kongelige Wæsenhuus blev oprættet .. ere en ubeskribelig mængde, baade fuldkomne Bibeler, saa og i sær Nye Testamenter i adskillige Formater, og foranderlig Stil, baade store og smaa komne for Lyset. *Borrebye.TF.685.* ⊕ **Foranderlig-hed**, en. flt. (sj.) -er. især til foranderlig 2: ube-

standighed. lykken er foranderlighed undergiven. *Moth.* A133. mangan Gang fandt (vi) en Foranderlighed i hans Meninger, som var os paafaldende. *Mynst.Saml.* XIX. Damerne Foranderlighed (er) blevet til et Ordsprog hos alle Folk. *Grundtv.* BrS. 43. (vejrligets) Foranderlighed. *CVaupell.* (Fædrel.) 1859. I. sp. 1. || † jf. foranderlig 3: Denne Kraft i alle sine Foranderligheder (o: forskellige, varierende former) foraar- 10 sager alle forskellige Bevægelser. *Suhm.* II. 88.

forandre, v. [fɔr'an'drə] forandre. *Høysg.* AG. 6. -ede. imp. (l. br.) forandr (Mikkels. Sprogl. 209) ell. **forandre** (*JBaden.* Gram. 139, jf. *EJessen.* Gram. 123). vbs. -ing (s. d.) ell. † -else (*Langebek.* Breve. 36). (ænyd. d. s. (ogs. i bet. „overdrage, anvende“ (jf. ænyd. forandre, sv. förändra, fra ty. verändern), fsv. forandra; fra mnt. voranderen, overlade, for- 20 andre; jf. ændre)

1) give (noget) andre egenskaber; gøre anderledes; lave om; især om (mere ell. mindre) indgribende, men dog kun delvis omdannelse, der fuldbyrdes gradvis ell. forholdsvis langsomt (jf. dog bet. 1.1 slutn. og 1.2 slutn.). 1.1) Den Lov, som Kongen giver, maa ingen Mand aftage eller forandre. *DL.* 1—2. (*gud*) forandrer Tider og Timer, han afsætter Konger og indsætter Konger. *Dan.* 2. 21. Nu tænker jeg ikke meere hverken paa min Hustrue eller Mester Erich, saa blev jeg forandret af det sidste Glas. *Hölb.* Jep. I. 6. hvad engang er gjortt kand ikke forandres (o: gjort gerning staar ikke til at ændre). *Hölb.* Jean. I. 1. *Det troede du . . . indtil du, | Mig til Behag, forandrede din Tanke. *Ev.* V. 108. *Det, som Guderne befale, | Kan ei Mennesket forandre. *Heib.* Poet. III. 74. Ingen Skat kan paalægges, forandres eller ophæves uden ved Lov. *Grundl.* (1849). § 51. Træthedens tvang ham til at forandre Stilling. *Schand.* TF. I. 202. han velsignede, og jeg kan ikke forandre (*Chr.* VI: afvende) det. *4Mos.* 23. 20. Hjemløshed og Nød havde forandret dem til det Værre. *JVJens.* Br. 235. At forandre *Fart.* *Wolff.* MarO. 376. han har forandret Kursen til 2 Streger nordligere. *Scheller.* MarO. 227. forandre 50 signaler, se Signal. (nu næppe br.) i udtr., der betegner, at en person skifter (ansigts)farve (p. gr. af sindsbevægelse olgn.): mine tanker forferdede mig meget, og al min farve blev forandret paa mig (1871: jeg skiftede Farve). *Dan.* 7. 28 (*Chr.* VI). hans aasyn og farve, som blev forandret, (1871: hans Aasyn og forandrede Ansigtssfarve) gav tilkiende, hvor saare bange hand var i hiertet. *2Makk.* 3. 16 (*Chr.* VI). jf.: Grevinden (*har*) noget dristigt og uforfærdet i sit Væsen . . . hun kand ikke let blive forandret eller rød i Ansigtet. *Pamela.* I. 108. (nu næppe br.) abs.: af de faa (islændere) ere nogle saaledes engagerede, at de ikke vil forandre (o: skifte beskæftigelse). *Lange-*

bek. Breve. 367. || forandre paa ell. ved noget, gøre visse dele af en ting anderledes; lave om paa ell. ved; ændre. (*hun*) er temmelig snar til at forandre ved sit Avlsbrug. *Thyreg.* *UdvFort.* I. 186. han søger at forandre paa sit sprog | || m. overflødig adverbial udvidelse (nu næppe i omhyggeligt spr.; jf. omforandre). Dend Politiske Kandestøbers Comoedie Forandret anderledes end den tilforn har været trykt. *JRPauilli.* (bogtitel. 1724). det ufattelige i, at Gud . . . skulde kunne lade sig omstemme og forandre om paa sin Styrelse. *ZakNiels.* B. 86. de har forandret huset helt om | || † omdanne til det værre; forværre; forvende. det bør ikke konger at drikke viin . . . At hand ikke (skal) forandre (1871: forvende) alle elendige folkes sag. *Ords.* 31. 5 (*Chr.* VI). || (nu næppe br.) m. h. t. hurtig ell. fuldstændig omdannelse: forvandle (jf. bet. 1.2 slutn.). vi skulle vel ikke alle hensove, men vi skulle alle forandres (1907: forvandles) (paa den yderste dag). *1Cor.* 15. 51. *En om Morgen kan vandre | Sterk og saftig som en Eeg, | Aftenen kan ham forandre | Til at ligge død og bleg. *Stub.* 45. 1. 2) refl. *Den Dag saa kort, den Nat saa lang, | Forandrer sig | Saa lempelig. *smst.* 67. Vinden forandrer sig (o: drejer). *Scheller.* MarO. 227. ofte om ændring i en persons ydre, opførsel, karakter: jeg, Herren, har ikke forandret mig. *Mal.* 3. 6. *jeg har mig dog endeel forandret — | Om til det Bedre, kan jeg selv ei see. *Aarestr.* 309. forandre sig til sin fordel, se II. Fordel 3. || (*ign.* anv. i ænyd., nt., hty.; nu især dial. (*Junge.* 16. Feilb.); jf.: „et Udtryk, vor Tiids Ungdom haanligen vrager, og som de underkuede Gamle altsaa ikke ret tør bruge.“ *Rahb.* Tilsk. 1796. 494. „i daglig Tale.“ *MO.* gifte sig. *En vakker Brud! Neyl største Tak! | Jeg ikke mig forandrer. *Reenb.* I. 70. (man kender ikke) Aarsagen, hvorfor Kong Friderick (II) fra den første Tid, da hand . . . paa disse Rigers Throne opsteeg, aldrig ville tænke paa at forandre sig, eller bekymre sig for at opsøge sig een Ægte-Mage. *Slange.* *Chr.* IV. 4. *Grundtv.* E. 157. jeg har . . . tænkt paa at forandre mig — med Fru Ottesen. *Esm.* III. 279. *Wied.* *Thum.* 33. *Du mener maaske, hvis jeg ikke „forandrer mig“, som Bønderne siger, „lo Emmy. *Gyr.* *Lemche.* NB. 148. *Halleby.* 167. om en kvinde: (jeg) kan forlade Klosteret, om jeg engang skulde faae isinde at forandre mig. *Blich.* II. 527. spec.: indgaa et nyt ægteskab. (*Kalk.* I. 589). *Moth.* A132. er det sandt . . . at du har i Sinde at forandre dig: forskyde din Dronning, og tage dig en anden? *Grundtv.* *Snorre.* III. 242. *Troelts.* L. XII. 126. jf.: Maren. Hjulmandens vil sælge deres Vugge. Skal vi ikke købe den? Jeg . . . kan (ikke) leve ret længe; dersom du saa vilde forandre dig igen, saa kan du jo gjerne faa den nodig. *PMøll.* II. 30. || (nu næppe br.) m. h. t. hurtig ell. fuldstændig om-

dannelse: *forvandle sig* (jf. bet. 1.1 slutn.). *Sorrigs Qval | Til Glæde sig forandre skal. *Kingo.252*. Hine Trusler forandre sig nu til gode Ord og Bønner. *Engelst.Phil.234.1.3* part. forandret brugt som adj. *Moth.A133*. saa snart hand fik at vide den Lykke Herren var vederfare, blef hand saa forandret, at hand er færdig at briste af Kierlighed til ham. *Holb.Arab.13sc*. ak! hvor forandret! *Blich.(novelletitel.1828)* (jf. *Arlaud.187*). (*hun var*) bleven saa forandret i den sidste Tid .. hendes Udseende (*havde*) tabt sig foruroligende. *Pont.LP.VII.124*. de forandrede ydre Vilkaar, som de „surrende Staalhjul“ skabte for Mennesket, (*vilde*) efterhaanden . . omforme ogsaa dette selv. *smst.51. jf. (sj.)*: Forandret (*er*) en stærkere Magt end Uforanderlighed. *Kierk.IX.38*. || den forandrede bredde, ↓ *det stykke af breddemeridiane*, der ligger ml. den breddegrad, et skib gik ud fra, og den, det kommer til. *SøLex.(1808).49. Harboe.MarO.62. Scheller.MarO.227*. den forandrede længde, ↓ *længdeforskellen ml. den meridian*, et skib gik ud fra, og den, det kommer til. *SøLex.(1808).49. Harboe.MarO.266. Scheller.MarO.227*.

2) ombytte m. noget andet af samme art; skifte. (*de rejser*) for at forandre Luften, og see noget Nyt. *JSneed.II.99*. efter lang Søgen fandt han Bonaventura, der havde forandret Bolig. *Hauch.I.431*. nu oftest m. overgang til bet. 1: han har forandret (efter-)navn |

Forandring, en. [fɔr'an'drɛŋ] *Høysg. AG.59. flt.-er. (ænyd. d. s.; vbs. til forandre)*

1) til forandre 1; ogs. (mere konkr.) om resultatet: forandret tilstand, forhold osv. 1.) til forandre 1.1. (*han*) gav sit Samtykke til . . en Forandring af Tribunalset. *Ev.VI.190*. *Tiden, som forandrer alt, | Forandring gjorde i hans Sind. *Wess.85*. Den store Forandring, som i Aaret 1660 var foregaaet med Regierings Formen. *Nørreg. Privatr.I.2*. (*jeg har*) anseet det for rigtigst at lade (*digtet*) (skjønndt med nogle Forandringer og Forkortelser) trykke. *Hauch.SD.I.VIII*. Forandringer i disse Bestemmelser kunne skee ved Lov. *Grundl.(1849).§24*. Den objektive Forandring af en Fordringsret kan være en Forandring af dens Indhold eller af dens Retsbeskyttelse. *Lassen.AO.603*. || om det at (ell. hvorved) ensformighed brydes; afveksling. Syntet (o: *blikket*) forlader ikke saa snart en Figure (o: *i maleriet*), førend det finder Forandring udi en anden. *Wiedewell.T.24. Ords.24.21* (se u. foranderlig 2). † det at noget gentages paa en lidt ændret maade, med visse ændringer; variation. Anden Forandring Af Første Spil, Som Begynder Med Den Mørke Syv Og Tredivte Træk. *Skak.(1773).48. MusikL.(1801).280*. jf.: Alle Sorter Børnetøj af adskillige smukke Forandringer (o: *i forskellige farver, mønstre osv.*) og gandske nye Fasong (*er*) at be-

komme. *Adr.¹⁸.1762.sp.13*. for en forandrings skyld ell. til en forandring, for at bryde ensformigheden ell. prøve noget nyt; til en afveksling. *Engang Mercurius og Jupiter faldt paa, | For en Forandrings Skyld og Tanker at forslaae, | At foretage sig en Lysttour ned til Jorden. *Wess.75*. til en Forandring begyndte jeg at tænke paa at tage aktiv Tjeneste. *TR.Nr.178.2. JakHans.EnkritisK.Tid.(1897).103. talem.* (undertiden m. overgang til bet. 2): forandring fryder (*efter lat. varietas delectat*, se *Arlaud.55*) Forandring fryder: der var nu en blond, lille fin Kusine (*som han forelskede sig i*); den forrige var høj og brunet. *Schand.F.191*. forandring fryder (ell. er stundom god), sagde fanden, han dansede i glasbukser (ell. tog glasbukser paa ell. bed i en snebold). *Pal.M.II.718. Mau.2259. jf. Schack.236. 1.2*) til forandre 1.2. Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse. *Jac.1.17* (jf. *Kingo.278*). der kommer Anneke, hun veed endnu intet af denne Forandring; thi hun har saadan gemeen Kandstøberske Mine og Gang endnu. *Holb.Kandst. IV.1*. Conjugatio er Forandringer, der skæer i Verbum. *Høysg. AG.59*. (*der*) skeer en meget betydelig Forandring til det Bedre med ham. *Hz.XIV.36*. Der kom virkelig Forandring i Veiret. *HCAnd.VII.168*. Navnet Maaned kommer af (*maanen*), den voxer underligen under sin Forandring (*Chr.VI: forvandling*). *Sir.43.9*. Forandringen i hans økonomiske Forhold . . gjorde det nødvendigt for ham at indskrænke sig. *Pont.LP.VII.168*. *Jeg digter denne Hymne til Forandringens Lov, | til Kræfterne, som uophørlig skifte. *Soph.Clauss.M.20. jf.*: Soelhværs forandringer (*1871*: Solhværs-Forandringerne), og tiders omskiftelser. *Visd.7.19* (*Chr.VI*). || spec. (*nu især dial.*, jf. forandre 1.2 slutn.) om indgaaelse af (*nyt*) ægteskab. *Jeg veed du tager Deel i den Forandrings Glæde, | Som Himlen har bestilt for hendes Enke-Sæde. *JFris.115*. man havde saa ofte undret sig over det complet indrettede Huus, han havde skaffet sig, inden han endnu syntes at tænke paa Forandring. *Sibb.1.125*. || („Talespr.“ *Levin.*) om den maanedlige renselse; menstruation. *Tode.SU.332. Sal.XII.665. Feilb.IV.153*.

2) til forandre 2 (jf. Navneforandring). Forandring paa Madsen er anden og anden Mad. *Høysg.S.329*. En Forandring af Luft og Opholdssted ansaae jeg for det tjenligste Mittel. *Winth.Nov.118*. Man kan blive blind ved den pludselige Forandring af Lys og Mørke. *Kierk.VI.253*.

for-anført, part. adj. [V.1.2] (*nu næppe br.*) tidligere anført; ovennævnt. *Graah.PT. I.210. PAHeib.US.511. MR.1856.301*.

forankre, v. [fɔr'an'grɑ] -ede, vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; fra ty. verankern; jf. ankre) 1) ↓ til I. Anker 1: gøre fast v. hj-

af et anker; lægge for anker (jf. ankre 1). (svømmeftaaden) skal være solidt forankret. *Gymn.II.190.* forankre en Bøje for 2 Ankere. *Scheller.MarO.227.* || (⊙, l. br.) billedl. den jødiske Race . . er i Besiddelse af stærke, utrolig fast forankrede (race-mærker). *Kehler.(Pol.¹⁹/1920.7.sp.1)jf.u.* Forankring 1. 2) (fagl.) til l. Anker 2 (jf. ankre 2): fastholde bygningsdele v. hj. af ankre. *Sal.II.782. Sal.²VIII.408.* **Forankring**, en. flt. -er. 1) ⚓ som vbs. til forankre 1; ofte mere konkr.: det, hvormed noget er forankret (anker, ankertov osv.). (minerne) har løsrivet sig fra Forankringen og driver oppe i Overfladen. *Pol.¹⁹/1906.1.sp.5. billedl.:* Den nationale Følelse er her forankret i den religiøse, og det er en Forankring, som ikke findes stærkere. *Jørg.(Dag Nyh.¹⁸/1911.1.sp.1.)* || hertil: **Forankringsgrejer** (Wolfh.MarO.238), -redskaber (MilTehnO.77) ofl. 2) (fagl.) til forankre 2; ofte mere konkr.: det, hvormed en bygning(sdel), et bolværk olgn. er forankret. *Gnudztn.Husb.61. Sal.²VIII.408.* || hertil: **Forankringsbolt** (Sal.²VIII.408), -faskine, -pæl (MilTehnO.77) ofl.

foranledige, v. [foranle:³ði(q)æ] († foranlede. *Moth.L74.* -ede. vbs. (nu næppe br.) -else (vAph.(1764). VSO.), jf. **Foranledning**. (dannet af anledige; anlede; 30 sv. föränleda) efter ty. veranlassen; nu især i stift bogsprog, navnlig emb. og ¶) være ell. blive (især: den tilfældige, ydre) anledning til. 1) være anledning til, at noget (især noget abstr.) kommer til at eksistere ell. sker; give anledning til; (indirekte) bevirke ell. fremkalde. 1.1) i al alm. *Moth.F289.* I Sielen foranlediger enhver Gienstand, eller i det mindste kan den foranledige en dobbelt Forestilling. *Basth.40 (Rahh.LB.I.427).* Det har just ikke forarsaget, men dog foranlediget denne Ulykke. VSO. Denne Ensomhed foranledigede en Begivenhed, der blev af overvejende Indflydelse paa hans hele Fremtid. *Goldschm.I.43.* en Hest (kan) foranledige, at en Mand viser sig latterlig, men Hesten har ikke Magt til at gjøre ham latterlig. *Kierk.VII.453.* Hans "Groom" hviskede ham Noget i Øret. Det foranledigede, at (han) 50 vendte sig om. *Schand.BS.53.* det maatte være et Brev fra hans Forlovede, der havde foranlediget hans pludselige Bestemmelse. *Pont.LP.VII.160. JakKnu.F.206. 1.2) m. obj. og hensobj. (jf. forarsage 1.2).* der (maa) ikke derved . . foranlediges Statskassen forøgede Omkostninger. *Tjenestereg.229. 2) m. person-obj.: være ell. blive anledning til, at en person handler ell. optræder paa en vis maade (jf. forarsage 2).* Foranlediget ved det bedrøvelige Udfald, som Simons Markendture som oftest tog, havde Karen rigoristisk søgt at indskrænke deres Antal til det mindst mulige. *Aakj.VF.118. (emb.:)* I skrivelse af 1. ds. har ministeriet udbedt

sig nærmere oplysning om (osv.). Saaledes foranlediget skal man herved bemærke (osv.). || især m. følgende præp.-led, indledet m. til. VSO. (præsten var) ved Eet eller Andet bleven foranlediget til at komme paa denne Sag. *Sibb.II.28.* Huslige Forhold . . foranledigede . . hendes Moder til at begive sig ned til Holsten. *Holst.V.103.* Naar en Mand med gravitetisk afmaalte Skridt gaar gravitetisk gennem Gaden, foranlediges man til at tænke: det maa være noget Ualmindeligt. *Kierk.XIV.162.* (der var) forefaldet noget, der foranledigede Præstefolkene til et hastigt Opbrud. *Pont.LP.VII.163.* ofte i forb. finde ell. føle sig foranlediget til, føle at man bør gøre noget; føle tilskyndelse til. en Fortolker af den hellige Skrift (har) ved det Sted om Lillierne . . fundet sig foranlediget til . . at oplyse: at Keiserkronen voxer vild i hine Egne. *Kierk.VIII.258.* hun fandt sig ikke foranlediget til at ytre Noget til Nogen derom. *Schand.SF.10.* det skulde glæde os, dersom De vilde føle Dem foranlediget til at gøre Brug af vor Tjeneste. *Ludv.105.* **Foranledning**, en. [foranle:³ðner,-leð'nen] flt. (l. br.) -er (Mynst. (MO.)). (dannet efter ty. veranlassung som vbs. til foranledige; „sjeld.“ *Levin; især ⊙*) anledning (2.); nu næsten kun om hvad der bevirker, at en person handler paa en vis maade. VSO. disse Tider (er) kun herovenfra . . bestemte saaledes, uden Foranledning fra Menneskenes Side. *Mynst. (MO.).* Kun saa Meget havde de i deres Dødstime kunnet forklare, at Foranledningen til det tredobbelte Mord blev aabenbar. *Ing.EF.XIII.35.* Hvad kan da ikke skee . . ved den ringeste Foranledning! *Goldschm.Hjl.III.100.* ofte efter præp. paa: I Aaret 1872 blev paa min Foranledning de første Arbejder af (Ibsen) oversatte paa Tysk. *Brandes.XII.192.* Paa Foranledning af Herrer Wilh. Sørensen & Co., her, beder vi Dem til vor Debet acceptere en Tratte. *HCRiis.Da.Handelskorrespondence.II.(1919).132.* paa given Foranledning kunde jeg ikke lade være at svare, at jeg ikke var Katolik. *Brandes.XI.62. ESkram.GC.69.*

foran-sat, part. adv. spec. (gram.): Af bestemte Kendeord gives der . . det efterhængte (og) det foransatte. *Mikkels.SproglS.45.* -**staende**, part. Adj. [-sdã:øæ] 1) (l. br.) til foran 1.1: vAph.(1759). (med.:) Foranstaende Kjerstel (Prostata). *Panum.217. 2) ⊙ til foran 1.2: MR.1856.236.* 50 år er forløbne, siden foranstående arbejde fremkom. *VilhThoms.Afh.II.239.* jeg haaber, at foranstaende . . Satsler passer Dem. *Ludv.105.*

⊙ **foranstalte**, v. [foran'sdal'dæ] -ede. vbs. -ning (s. d.). (efter ty. veranstellen; jf. anstalte, Anstalt (1.1)) træffe forberedelser til; gøre anstalter til; ordne; sørge for; arrangere. (en amtmand skal) foranstalte

Lovens Tvang og Execution hos den Skyldige. *Stampe.I.43.* den Vogn, hendes gjæstfrie Vært havde foranstaltet (*nu alm.: sørget for, skaffet*) til hende. *Blich.II.584.* Derfor agtede jeg det fornødent at formane Brødrene, forud at drage til Eder, og foranstalte (*Chr.VI: tillave; 1907: bringe i Stand*) Eders forud tilsagte Gave. *2Cor.9.5. m. at-sætn. som obj.: ordne det saaledes, at; sørge for at. (hun havde) foranstaltet,* at han kunde forlade Gaarden .. saa tidlig, han vilde. *Ing.VS.III.154.* Hansen (*havde*) foranstaltet, at vi Mandfolk spiste Frokost i Haugen. *Blich.III.536. jf. (sj.):* "Han foranstaltede dog næste Dagen | Den Tømmer-svend en Stevning sendt. *Wess.81. || nu næsten kun (foruden det ndf. nævnte tilfælde) m. h. t. et større arrangement (især af festlig art), hvori mange personer medvirker; arrangere.* aldt det, som til Hyldingen foranstaltedes, skulle til intet gøres. *Stange. ChrIV.192.* saa er det og foranstaltet, at (*man*) hver Nat maae have Vagt paa Raadstuen, hvilket kaldes Brandvagt. *Stampe.I.154. PAHeib.Sk.III.14.* Om Formiddagen var der foranstaltet en stor Jagt. *Ing.EF.VIII.125.* jeg (*besluttede*) at paaføre hende Krig. Denne blev saaledes foranstaltet, at jeg skulde føre en Hær af alle Drengene mellem 7 og 10 Aar, hvorimod hun skulde være Anførerinde for alle Piger mellem 14 og 20. *Schack.95.* der er blevet foranstaltet en indsamling til fordel for russerne | || sørge for udgivelsen af et skrift olyn.; besørge. (*den*) af (*Liebenberg*) foranstaltede .. Udgave af Ewalds samlede Skrifter. *Brandes.II.218. Pol.*s1922.2.sp.3.*

☐ **Foranstalter**, en. (*l. br.*) M. var af Høitidens Foranstalter kaaret til Ordfører. *Rahb.E.V.237.* Foranstalterne af den saakaldte Cambridge-Udgave. *Brandes.VIII.147.* ☐ **Foranstaltning**, en. *fl. -er. vbs. til foranstalte; især (mere konkr.): anstalt ell. forholdsregel til forberedelse ell. ordning af noget; ogs.: den indførte ordning ell. indretning af noget.* Gardernes Reenholdelses Foranstaltning begyndt 1581. *Adr.¹⁾/1762.sp.3. Tode.ST.II.78.* hans Navn staaer skrevet ved saa mange af de meest velgiørende Foranstaltninger (o: „institutioner“) i vort Land. *Mynst.Jonstr.15.* mange gode Foranstaltninger (*Chr.VI: rette ting; 1907: Forbedringer*) gøres for dette Folk ved din Forsorg. *ApG.24.3.* en ufolkelig eller unational Beslutning, Foranstaltning eller Gjerning af Regeringen. *Goldschm.IV.368.* Guds naadige Foranstaltninger til Synderes Frelse. *Katek.§54.* de Foranstaltninger, en saa lang Rejse gjorde nødvendig. *60 J.PJac.I.224.* Til de Foranstaltninger, der har .. en væsentlig Betydning for Fjerkræavlens Udvikling .. skal nævnes Oprettelsen af særlige Foreninger. *LandbO.II.168. jf.:* Envoyen gav Bonden en Flint at skyde Dievelen ihjel med foruden anden

Foranstaltning. *Ereboe.160.* træffe ell. † føje foranstaltninger: For den fremmede Cardinal .. blev der føiet Foranstaltninger paa Slottet, som til et længere Ophold. *Ing.KE.I.96. Stampe.I.96.* Ved enhver Skarpskydning skulde de nødvendige Foranstaltninger være trufne til at sikre det omgivende Terrain. *Skyderegl.10.* paa ell. (*nu l. br.*) efter ens foranstaltning, 10 ordnet, arrangeret af en. efter Grev V.s Foranstaltning skulde Forlovelsens høitidelige Erklæring finde Sted .. i det Øieblik, et glimrende Fyrværkeri antændtes i Haven. *Ing.EF.V.152.* (*han blev*) hængt udenfor Kjøbenhavn efter Foranstaltning af Torbern Oxen. *CPal.M.O.305.* paa Foranstaltning af Hofjægermesteren (*var der*) bleven afholdt et Par offentlige Møder. *Pont.LP.VIII.74. HCRüs.Da.Handelskorrespondence.II.(1919).134. || † ordre ell. (skriftlig) udtalelse, hvorved noget ordnes.* at indhente den commanderende Generals Foranstaltning herom. *MR.1742.840.*

† **for-antegnet**, part. adj. [*V.1.2*] (*jf. -anført*). nu (*skal der*) være flere Kirker, under forantegnede Stifter, end af hannem ere optagne. *Borrebye.TF.718. I. -arbejde*, et. [*V.2*] *forberedende arbejde; ofte m. h. t. litterær ell. kunstnerisk produktion: forstudie; udkast; skitse.* et Forarbejde, der savner en væsentlig Deel af den Virkning, som det fuldendte Konstaværk frembringer. *Høyen.Thorv.13.* Han betragtede hele dette .. lærde Forarbejde (o: *at slaa gloser op*) som et nødvendigt Onde, at han kunde komme til — at læse Brevet fra den Elskede. *Kierk.XII.317.* de til mine danske Sprogøvelser hørende .. Forarbejder. *CK Molb.(Brochner.Br.138).* han skal have sig bygget en villa derude; forarbejderne er allerede begyndt | II. ☐ **-arbejde**, v. [*fører, bai'də, -dø -ede. (efter ty. vorarbeiten jf. I. -arbejde, I. -arbejder; l. br.)* udføre forarbejde; forberede. hans Fortienester (*fortjener*) Erkiendelse af enhver, som veed, hvormeget han (o: *litteraturhistorikeren Eichhorn*) ved sin Lærdom og vidt udbredte Virksomhed har forarbejdet for Efterkommere. *Molb.F.13.* Han fandt meget forarbejdet for sig. *MO.* fortiden, der på sin vis beskedet har forarbejdet, hvad der nu her træder os i møde. *AD Jørg.II.215. || (sj.):* I Mangt og Meget har jo Montesquieu ellers forarbejdet (*Voltaire*) (o: *brudt vejen for ham*). *Brandes. Volt.II.235.*

III. **forarbejde**, v. [*fører'bai'də, -dø -ede. vbs. -ning (s. d.) ell. (nu l. br.) -else (Moth.A168. Holb.Ep.III.244. VSO. Goldschm.NS.VII.219. MO.)* (ænyd. forarbejde) *de, fsv. forarbeidha; fra mnt. vorarbeiten (ty. verarbeiten); jf. II. arbejde 3; især ☐*

1) frembringe ell. tilvejebringe ved arbejde. 1.) m. konkr. obj.: *tilvirke; lave; nu kun om haandværks- ell. fabriksmæs-*

sig virksomhed: forfærdige; fabrikerer. (de) lærede . . ikke alleene at bruge, men end og at forarbejde Gevær (o: vaaben). *Holb. Herod. 230.* Byens Fabriker forarbejde meest Isekrum-Vare. *FrSneed. I. 531.* (kineserne) ere store Mestre i Forarbejdelsen af kostbare . . Ting. *Goldschm. NSU. VII. 219.* allehaande forarbejdede Sager (Chr. VI: giort tøy). *4Mos. 31. 51.* forarbejde klæder | *jf.:* Saa lidet som Bien i at forarbejde sit Vox og sin Honning, tager Hensyn paa Cours eller Fabriksprisi, saalidet digter den sande . . Digter med slige uværdige Hensyn. *Rahb. Sandsig. 652.* || † *præs. part. m. passivisk bet.* paa det hand desto bedre debit kunde erholde paa samme sit eget for arbejdende lak, ville vj . . forhøye tolden. *Cit. 1705. (KbhDipl. VII. 1762).* 1.2) (Ω, nu især bibl.) *m. abstr. obj.* *Hvert Vers, som man har læst paa disse første Sider, | Der jeg var under Veys, er forarbejdet (o: digtet) da. *Falst. Ovid. 28.* nu kun *m. obj., der betegner lykke, skæbne olgn.:* jeg gjør mig en Ære af, at have forarbejdet min egen Lykke. *PAHeib. (Rahb. Min. 1788. II. 212).* En Mand skyder ikke Skylden paa sin Skæbne . . han forarbejder den selv. *PEBenzon. GR. 272.* især i *udtr.* forarbejde sin (sjæls) salighed *olgn.:* forarbejder (1819: arbejder paa) eders egen saliggjørelse med frygt og bevelse. *Phil. 2. 12 (Chr. VI).* han meenede at forarbejde sin Siæls Salighed ved at gjøre vel imod Kirkens Tienere. *Holb. DH. I. 190. Brors. 153. JSneed. I. 6. 36. 95. 130. Kierk. V. 103. jf.:* saadan indre Følelse af sin egen Syndighed og Intethed skal man forarbejde i sig til sin Sjæls Salighed. *Sibb. II. 85.*

2) gøre til genstand for arbejde. 2.1) † bearbejde jorden *m. avl for øje; dyrke.* En Mængde af (de vilde folk) samle den hele Afrøde i en fælles Lade, efter at de med forenede Kræfter have forarbejdet Jorden. *Kraft. VF. 180. VSO. 2.2)* underkaste et raastof en haandværks-ell. fabriksmæssig behandling, hvorved det gøres færdigt til brug. *2Mos. 38. 24.* Uld forarbejdes i Bøndernes egne Huse til Vadm. *Cit. 1736. (JySaml. 4R. III. 255).* Vi have Jern i vort eget Rige, og kunde forvandle det til Guld, om vi toeg det i vore Hænder og forarbejdede det. *OeconT. I. 23.* Affaldet fra Proppekæreriet . . kan forarbejdes til forskelligt, t. Eks. males til Linoleum. *Mentz O. Pl. 360.* || (l. br.) *billedl., om kunstnerisk bearbejdelse af et stof.* ganske uden Model kan ingen Kunstner male, og ganske uden Forarbejden af Virkelighedsstemninger og Virkelighedsindtryk (kan) ingen Digter digte. *Brandes. III. 561. Drachm. HI. 236.*

3) † gøre ell. udføre (et arbejde). hans Majestet (vilde) altid findes villig i at forarbejde alt hvad som kunde contribuere til begge Rigers Fred. *Holb. DH. II. 428.*

1. Forarbejder, en. (sj.) til II. for-

arbejde. Man kan . . uden Feil, disse Forarbejdere uagtet, tillægge Hugo Grotius det Hædersnavn af Naturretens Fader. *AS Ørsted. Dydelærens Princip. I. (1798). 23.* Han havde . . kun været Forarbejder og Samler. *Høyen. (Fædrel. 1818). 1852. 2. sp. 2).*

II. Ω Forarbejder, en. († Forarbejdere). (l. br.) til III. forarbejde 1. (*Kalk. I. 590.*) Disse mangfoldige Forarbejdere, og . . Forbrugere af mine Varer. *Rahb. Tilsk. 1792. 88. VSO. D&H. jf.:* man forventede den Stad, som haver Grundvold, hvis Bygmester og Forarbejder (Chr. VI: Forarbejdere; 1907: Grundlægger) er Gud. *Hebr. 11. 10.* || til III. forarbejde 1.2. enhver er sin egen Lykkes Forarbejder. *JSneed. VIII. 128.* Ω Forarbejdning, en. *fl. -er. vbs.* til III. forarbejde (jf. *VSO.* og *MO.* sjældnere end Forarbejdelse). 1) til III. forarbejde 1.1); *ogs. (især ♀) mer ell. mindre konkr., om den maade, hvorpaa noget er tilvirket ell. forfærdiget, ell. om det (den ting, vare), der er forfærdiget.* elegant Damelinned . . 1ste Kl. Forarbejdning. *Nat Tid. 1813. M. 3 Till. 1. sp. 4.* Udelukkende bedre Konfektion, deriblandt mange Modeller, saavel som vore egne gode Forarbejdninger. *Pol. 1819. 1. 3.* 2) til III. forarbejde 2. 2.1) † til III. forarbejde 2.1. jordens forarbejdning (1871: Agerdyrkning). *Sir. 7. 16 (Chr. VI).* 2.2) til III. forarbejde 2.2. Uldens Forarbejdning til Strømper . . giver en ikke uvigtig Indtægtskilde. *Trap. II. 710.* Blik, der er bestemt til Forarbejdning. *OpfB. 1 VII. 236.*

forarge, v. [fœr'ær'qø] -ede. *vbs. -else (s. d.). (glda. d. s.; fra mnt. vorargen (vorargeren), ty. verargen; se arge, arg) 1) (nu kun dial.) gøre daarlig, slet, ringe; forringe (jf. arge 1). Moth. A182.* || især *refl. ell. i pass.:* forringes; om levende væsen: afmagres; tabe sig; skæmme sig. Dør Fænnedet (o: kvæget), eller forargis, for hans Forsømmelse. *DL. 5—8—11. Junge. 378. Feilb. I. 335. IV. 153.* 2) (bibl.) forlede til noget slet; *spec.:* bringe til fald ell. usikkerhed i religiøs tro; bringe til vildfarelse ell. synd. dersom dit høre Öie forarger dig, saa riv det ud, og kast det fra dig. *Matth. 5. 29.* hvo som forarger Een af disse smaa, som troe paa mig, ham var det bedre, at der var hængt en Møllesteen om hans Hals, og han var sænket i Havets Dybhed. *smst. 18. 6.* naar de have hørt Ordet, anنامه (de) det strax med Glæde; dog have de ingen Rod i sig, men blive ved til en Tid, naar siden Trængsel eller Forfølgelse skeer for Ordets Skyld, forarges de strax. *Marc. 4. 17. jf.:* Betragt ikke en jomfru, at du skal ikke forarges ved begierlighed til hende (1871: ikke skal ærgre dig over Straffen for hendes Skyld). *Sir. 9. 5 (Chr. VI).* 3) vække ubehag, ærgrelse, harme, vrede, anstod *olgn. hos en; i rigsspr. nu næsten kun om krænkelser af moralske ell. religiøse følelser, sømmelighedsfølel-*

se *olgn.* der Jesus vidste ved sig selv, at hans Disciple knurrede over dette, sagde han til dem: forarger dette Eder? *Joh.6.61.* forarge . . Høviske øren. *Moth.A182.* just denne Conduite som vilde forarge en anden, er Tønder til min Elskov. *Hob.Usynl. I.1.* saadann u-gudelig Troeløshed er bedreven, som vil forarge den heele Verden. *sa.UHH.IV.3.* *Digt'ren tugtig skrive maa | For aldrig at forarge Næsten. *Bagges.Ep. 170.* (*M.C.Bruun*) vil kæmpe paa P. A. Heibergs Side, tirre Borgerskabet, vække Røre indenfor Vesterport, forarge Borgermusikken. *Leop.LR.27. Esp.81. Feib.IV.153.* || i *pass. ell. (nu l. br.) refl.: føle sig (moralisk osv.) krænket; ofte i forb. m. præp. over ell. (nu kun bibl. og foran personbetegnelser) paa.* Da siger Jesus til dem (o: disciplene): i denne Nat skulle I alle forarges paa mig. *Matth.26.31.* over (*faderens*) Fængsel og haarde Skiebne (*havde*) mange . . saaledes forarget sig, at den ypperste Præst . . veigrede sig ved at udraabe ham for Konge. *Hob.Hh.I.148.* *Jeg ikkun vil om en lovmæssig Elskov skrive, | Og ej et ord, som man sig kand forarge paa (*nu: over*). *Falst.Ovid.37.* *Forarges paa (*nu: over*) hans (o: *fattigmands*) Ringhed ei! | I fattig Dragt paa alfar Vei | Gaær Herren til Guds Ære. *Ing.RSE.VII.40.* man kan forarges ved at see, hvor han kan gjøre sig lækker. *Gylb.KV.73.* mange Mennesker (*vilde*) have forargedes paa (*Kristus*) dersom de havde levet samtidigen med ham. *Kierk.XII.83.* jeg (o: *en ung dame*) har Noget at hviske til Fris . . Forarg Dig ikke, søde Augusta . . Thomas Fris er min gamle Kammerat. *Schand.TF.II.230.* L. og P. vare hver paa sin Maade blevne dybt krænkede, man kan vel sige, moralsk forargede, da Rytget om deres Forældres Ægteskab naaded dem. *sa.SB.53. 4)* | *forbryde sig mod (en lov); krænke.* *Dog er din Lov jo ey derved forarget blevet. *Falst.Ovid.37. 5)* (*efter ty. einem etwas verargen*) † *m. obj. og hensobj.: tage en noget ilde op; fortænke en i noget.* Kun disse faa Ord forarge man mig ikkel *Mynst.BIS.I. 323.* at han (*gør*) den ham betroede Time . . til en Bede-Time, vil neppe kunne forarges ham. *sa.PK.449.* **forargelig, adj.** [fœr'ærqøli] *adv. -t ell. (†) -en* (*Moth.A183. Borrebye.TF.190. VSO.*). (*enyd. d. s.*) til forarge 3: som vækker *ubehag, ærgrelse, vrede olgn. ell. (nu især) moralsk ell. religiøs krænkelser, anstød.* Drik, Dobbel og anden forargelig Omgængelse. *DL. 6—22—3.* Der har tilforn været Tvistighed blant Skribenter om Comoedier: nogle har holdt dem skadelige og forargelige: andre igjen fornødne og opbyggelige. *Hob.JJBet. a2r.* (*skjul*) jeres blotte Brøst, som jeg icke kand taale at see; Det er et forargeligt Postyr, og kand opvække syndige Tancker. *Kom.Grønneq.II.243.* de iblandt Paverne, som førde saadan et skammeligt

og forargeligt Levnet, var nogle grove Atheister. *Borrebye.TF.760.* (*hun*) slog paa Nakken, gav sin unge Junker et meget forargeligt Smil, og gik bort i fuld Triumpf over sin Frue. *Enc.VI.152.* gjøre den Christelige Kirke høitidelig Afbigt for sin uchristelige og forargelige Lærdom. *Grundtv.Udv.IV.397.* Nu begyndte et saare forargeligt Skænderi mellem alle Aser og Asynier og Loke. *smst.I.323. Schand.BS.354.* *som adv.:* adskillige iblant Paverne . . hafde levet forargelige. *Borrebye.TF.190.* han lagde sig efter at køre forargeligt, rent som han var gal. De to røde Heste . . var allerede kendeligt skamferede i Forpanten. *JVJens.HF.38.* forargeligt samliv (*jur.*) *det at en ugift mand og kvinde lever sammen som ægtefæller.* *Pl.¹³/1827. Goos.I.543. Sal.³ VIII.408.* || (*nu l. br.*) om person: som vækker anstød. Hensigten af Reskriptet skal være at styre fornærmelige og forargelige Skribentere. *Birckner.Tr.15.* uværdige, forargelige Præster. *Mynst.Levnet.244.* **Forargelse, en. ft. -r. 1)** (*bibl.*) til forarge 2. 1.) *som vbs.* Dersom en præst . . synder til folkets forargelse (1871: til Skyld for Folket; *Buhl:* saa Folket paadrager sig Skyld). *3Mos.4.3(Chr.VI).* vee det Menneske, ved hvilket Forargelse kommer! *Matth. 18.7.* dem, som volde Spliid og Forargelser. *Rom.16.17. 1.2)* *forhold, handling osv., hvorved man bringes til fald ell. usikkerhed i sin religiøse tro; anledning til vildfarelse ell. synd (jf. Anstød 2s og 4s).* Derfor lader os ikke mere dømme hverandre, men dømmer hellere dette, ikke at sætte Anstød eller Forargelse for en Broder (1907: give sin Broder Anstød eller Forargelse). *Rom.14.13.* *Hjælp os Forargelser at sky | Og tjene Herren ene! *Salm.Hj. 282.3. jf. Es.8.14* (*se u. Anstødssten*). 2) til forarge 3. 2.) *som vbs.: det at forarge ell. blive forarget.* eftersom saadant ikke alleeniste strider imod den gemeene Ærbarhed, men end og er af stor Forargelse (o: *er i høj grad forargeligt*). *DL.3—16—9—6.* den „Velærværdighed“, hvormed han (o: *en præst*) til sine Kaldsbrøders Forargelse, drev saa mange . . Løjer. *Pont.LP.VII.28.* || *give ell. (nu især) vække forargelse, vække anstød; forarge.* Hvis Præster . . befindis selv at give Forargelse med Sværen . . da bør de dobbel Straf at være undergivne. *DL.6—2—5.* man tar aldrig aabenbare meer end 5 pro Cento for icke at give Forargelse. *Hob.Ul.II.2.* Christendommen er den eneste Magt, der i Sandhed kan vække Forargelse. *Kierk.VII.510.* Den, som ved uteerligt Forhold krænker Blufærdigheden eller giver offentlig Forargelse. *Loov¹⁰/1866. §185.* || *tage forargelse (af), tage anstød (af); blive forarget (over).* de adstadige og alvorlige Herrer, som tage Forargelse af ethvert Krumspring. *Bagges.L.II.200. Kierk.IV.217.* nu fik han (o: *en jøde*) Mod nok til at spørge

sig selv, hvad Forargelse Guddommen vel kunde tage af, om Kjødets af dette eller hint Dyr berørte hans Læber. *Goldschm.I. 132. 2.2*) *forhold, handling osv., der forarger*. vi prædike den korsfæstede Kristus, som er Jøderne en Forargelse, og Grækerne en Daarlighed. *1Cor.1.23*. Vi har hadet hinanden tilforn, saasom vi icke eens Principia har haft; men nu (er) den Tvistighed og den Forargelse . . opryckt. *Hob.ÜHH.III.6. Ew.VI.82. (forordningen har)* givet Anledning til mange Forargelser, samt Ærbarheds og gode Sæders Overtrædelser. *Pl.²¹/s1772*. Götz v. Berlichingen var en almeen Forargelse. *Rabb.E.II.80*. *Du troer at giennemdrive denne store | Forargelse (: *egteskab ml. Axel og Valborg*). *Oehl.AV.14*. Den Synd at fortvivle om Syndernes Forladelse er Forargelse. *Kierk.XI.225. AndNx.S.140* (se u. Forarger) 20

⊞ **Forarger**, en. *spec. (l. br.) til forarge* 3: disse første Forargere, disse virkelige Forbyrdere. *Bagges.L.I.381*. Hvorfor vel søge Forargelsen paa Gader og Stræder, naar man havde den midt iblandt sig? . . I har dem i Eders Midte, Forargerne, de lunkne Kællinger og de forstokkede Syndere. *AndNx.S.140*.

For-arm, en. 1) (zool., nu næppe br.) den del af forlemmet hos hvirveldyr, der ligger ml. knæet og fodroden; underarm. *Begtr. Sjæll.II.440. 2*) (især anat.) hos mennesker: den del af armen, der ligger ml. albueledet og haandledet; underarm. *Moth.A193. Anat. (1840).I.209. Sal.²II.105*.

forarme, v. [fɔr'ər'mə, -la'rmə] -ede. vbs. -else (s. d.). (glda. d. s. (*GldaKron.68. 126*); efter ty. verarmen; jf. II. arm) 1) til II. arm 2: gøre fattig; bringe i armod; ruinere. *Du mager, at mit Gods forbliver u-beskaaren, | Og de, som gierne vil, kænd ey forarme mig. *Falst.Ovid.18*. Overdaadighed . . havde forarmet baade Staten og Folket. *Schytt.IR.II.36*. en Christen skulde være forbunden til at forarme sig selv, for at hielpe en anden. *Basth.AaT. 283*. En ung Mand . . laante (*penge*) af alle sine Slægtninge, forarmede dem tilsidst og kom saavidt, at han laante af Enhver. *Brandes.X.58*. || nu især i pass. *3Mos.25. 25. (det var)* Kongen Magt paaliggende, at (*Hollands*) Indbyggere ikke bleve forarmede. *Hob.DH.III.49*. mange Rige forarmedes ved denne kostbare Gudsdyrkelse. *Mymst.Bispepr.(1850).18*. hans Bankier gaar fallit, og ved Falliten forarmes han fuldstændig. *Brandes.IX.327. overf.:* Den Grundfølelse, som Polens romantiske Literatur gav Udtryk . . kan ikke vedblive at være eneraadende, uden at Literatøren forarmes. *smst.X.282. (jf. bet. 2:)* i Jylland findes ikke faa Bøgeskove, hvor Jordbunden er bleven saa forarmet, at Bøgeskoven ikke mer kan holde sig. *CVaupell.S.75. part. forarmet brugt som adj.:* (i landet) sees ikke uden øde Stæder og forarmede Indbyggere.

*Hob.Ep.IV.290. *(Hun)* kan Pensionen | Til de forarmede Finanser skjænke. *Heib. Poet.X.189*. en forarmet Skuespillertrup. *CBernh.VI.183*. forarmede Bønder. *MÖ. den forarmede kommune* | 2) (jf. dial. arm, mager (*Feilb.*); dial.) i pass.: miste sit huld; afmagres; tabe sig (især om kreaturer; jf. u. forarge 1). *Esp.81. Feilb. ⚡ **For-armelse**, en. vbs. til forarme 1: det at gøre ell. (især) blive fattig. v*Aph.(1759)*. finder I eders Fordel ved Landets Forarmelse . . da hvile Himmelens Forbandelse over eder. *PAHeib.US.31. (de tror, at)* alle Riges Forarmelse skal gøre dem alle lykkelige. *Grundtv.Dansk.I.214*. neppe har Rygtet om hans Forarmelse bredt sig, før Regninger strømmer ind. *Brandes.IX.108. overf.:* hvor Hjertet engang har været saa rigt paa ægte Guld, der er det, i Forarmelsens Tid, aabenbar langt naturligere at græde for det end at glemme det. *Grundtv. BrS.329. (nu l. br.) fattigdom; armod*. Her i Byen tager Forarmelse alt mere og mere til. *VSO*.*

forase, v. (ogs. forasne. *Feilb.*) -ede. vbs. (sj.) -else. (jf. nt. verasen, forode; til ase, asne; næppe br. uden for dial., jf. dog foraset) refl.: blive overtræt, udmattet; overanstrenge sig; forslæbe sig. *Esp.10. Feilb.* || som vbs.: (over)anstrengelse. (han) havde allerede af Foraselse Øjnene ude af Hovedet som en kogt Hummer. *Bang.Teatret.(1892).7. sa.S.144. foraset*, part. adj. [fɔr'a:sət] (l. br. forast [fɔr'a:sd]: *Leop.HT.65; nu kun dial. forasnet:* „Bruges blandt Bønder, da det og udtales foraset.“ *VSO. Feilb.*) (egl. perf. part. af forase; dagl.) overtræt ell. nedbrudt af arbejde; forslidt; forslæbt; udaset. Nu er han saa forasnet, at han ikke kan udholde det længere. *VSO. MDL.20*. naar man er rigtig foraset, saa skjønner man først paa, hvordan Punschen smager. *Hostr.G.80. Schand. UD.173*. saa løb vi omsider ind i Havn, forasede (*Drachm.SS.²243: fordoiede*) og forkomne. *Drachm.SS.93*. han ser foraset ud, Stakkel, overhængt som han er med Praksis. *Bang.L.325*. Hesten . . saa inderlig foraset ud. *Vilh.And.AD.26. AndNx.M. 165. Esp.10. Thorsen.136. Feilb.*

foraske, v. [fɔr'asə] -ede. vbs. -ning (s. d.). (efter ty. veraschen; fagl.) brænde til aske; forbrænde (2); ogs.: fremstille renaske, hvori der intet mere brændbart stof findes. *Landb.O.I.168. Foraskning, en. (fagl.) vbs. til foraske; ogs. konkr., om den opstaaede aske. Blye-Aske er kun Blyets Foraskning. v*Aph.Nath.I.406*. En Askebestemmelse i et fast organisk Stof udføres næsten altid ved en Forbrænding, en Foraskning, af en afvejet Mængde af Stoffet. *Sal.²II.240*.*

forasne, v. se forase.

† **forassurere**, v. (ænyd. d. s., jf. ty. verassekurieren; se assurere) *assurere*. Hvis nogen vil lade Skib, eller Gods for-

asseurere, da skal derom oprettis rigt-
tige og tydelige Breve. *DL.4—6—1.*

forast, part. adj. se foraset.

forauktionere, v. [fɔrʉngjo'ne'rə,
fɔr'ang-] -ede. vbs. -ing (M.O.). (efter ty. verauk-
tionen; jur.) sælge ved auktion. enhver,
som vil stille sine Ting til Auction, (*kan*)
lade dem forauktionere, hvor han vil.
Stampe.I.39. VSO. Lov.Nr.90^u/1916. §557.

forbage, v. [fɔr'ba'qə] -te ell. † -ede
*(Moth.B20). vbs. -ning (M.O.). (efter ty. ver-
backen) 1) (især dagl.) bage for længe,
for meget. (især i part. forbagt). Moth.
B18. VSO. Brødet er forbagt. M.O. D&H.
2) (nu næppe br.) opbruge (mel olgn.) til
bagning. Moth.B18. Vi forbage mange
Tønder Meel om Aaret. VSO. 3) † d. s. s. I.
bage 1.1. Brødet maa forbares af Melet
ligesom det kommer fra Møllen. MR.1794.
669. smst.671.*

forbande, v. [fɔr'ban'ə] præet. -ede;
part. -et (ft. og best. f. forbandede ell. †
d. s. (*Holb.Vgs.I.3. sa.Bars.V.3*)). vbs. -else
(s. d.). (gl'da. d. s. (*Brandt.RD.III.41. Lucid.
57*); fra mnt. vorbannen; se IV. bande)

1) † lyse i band; gøre fredløs; overf.: ud-
rydde, udelukke noget; „forvise.“ man
har forbandet alle lærde og opbyggede
Materier af sine Forsamlinger. *Spectator.
377. *Det synes ligesom Spectator har
forbandet | All sund Fornuftes Brug. Anti-
Spectator.157. Royalisme skal evig være
forbandet fra deres (v: franskmændenes)
Grændser. Balle.Bib.I.41.*

2) (især $\text{\textcircled{W}}$) egl. (nu især bibl.): ned-
kalde højere magters (guds) vrede ell.
straf over; om gud: fordømme; nu især
m. afsvækket bet.: udtrykke sin stærkeste
harme over; ønske allandsens ulykker
over. 2.1) m. person-obj. hvem du velsigner,
er velsignet, og hvem du forbander, skal
være forbandet. *4Mos.22.6. jeg ville stevne
den Doctor, der curerede mig, og for-
bande den, der vædede mig. Holb.Jep.II.1.
Han forbandede dem ned i Helvede. VSO.
*Greve Geert nu fnyser omkring i Lan-
det. | Af alle Danske forhadet og forbandet.
Oehl.L.II.115. 2.2) m. tings-obj. han forban-
dede den lirekasse, der hver dag forstyr-
rede ham | især m. abstr. obj. Derefter oplod
Job sin Mund og forbandede sin Dag. Job.
3.1. *jeg ofte Vers forbander udi Grunde, |
Naar jeg betenker, at de haver mig fordømt.
Falst.Ovid.125. *du skal forbande | Det Øie-
blik, da du fornærmede mig. Oehl.X.110.
*Selv Helgenen forbande | Den Stund, han
Lyset saae! Ing.RSE.VII.180. I de vildeste
Udbrud forbandede han Tilværelsen, sin
Kjærlighed, den elskede Pige. Kierk.Gjent.
17. 2.3) perf. part. i ønskende ell. bydende
sætn. Da sagde Gud Herren til Slangen:
efterdi du gjorde dette, da vær forbandet
fremfor alt Kvæget og fremfor alle vilde
Dyr paa Marken. *1Mos.3.14. Forbandet skal
dit Livs Frugt være og dit Lands Frugt.
5Mos.28.18. m. udeladelse af være: *For-**

bandet den Major! hvis Buxer gik i tu; |
Dog nei utroe Johan, forbandet være du!
*Wess.3. Dengang stod skrevet over By-
porten (i Slangesur): „Forbandet den, som
gør denne By til en Bondeby.“ Thiele.I.
151. 2.4) uden obj. de velsignede med deres
Mund, og de forbande (*Chr.VI: bande*) i
deres Inderste. *Ps.62.5.**

3) (egl.: ønske himlens straf over sig, hvis
man ikke taler sandt; nu l. br., jf. For-
bandelse 3) sværge; især refl. (ofte i forb.
m. sværge): Da begyndte han at forbande
sig og sværge: jeg kiender ikke det Men-
neske. Og strax goel Hanen. *Matth.26.74.
Kingo.131. De (kan) sværge og forbande
Dem, saa at en Steen maae gyse derved,
og bedrage mig ligefuldt. PAHeib.Sk.II.
144. forbande sig paa, sværge paa.
EPont.Men.III.11. Sværg! .. forband dig
paa, at du intet usandt Ord her har sagt.
Ing.EM.I.105. „Troer De saa at hun havde
svaret Nei? .. „Jeg tør forbande mig
derpaa.“ Heib.Poet.VII.308. det store Ord
som enhver Ramser har forbandet sig
paa at han har realiseret. Kierk.VII.215.
|| (sj.) „Om jeg blot kunde faae Tilladelse
at gaae foran Krigsfolket og tude i Horn
for dem“ .. „Jeg forbander Dig til, at
Du skal komme til at tude i Horn.“ *Etlar.
DV.122.**

4) part. forbandet brugt som adj. (subst.
ell. adv.). 4.1) (højtid.) ramt af guds vrede;
fordømt. Da skal han og sige til
dem ved den venstre Side: gaar bort
fra mig, I forbandet i den evige Ild,
som er beredt Dievelen og hans Engle.
*Matth.25.41. Ev.(1914).I.168. *End lyt-
tende til Dommen Kain stod, | Forbandet
og landflygtig nu i Verden. Pal.M.VII.53.
4.2) (jf. bet. 2.s; dagl.) som fremkalder vrede,
afsky, væmmelse osv.: fordømt; neder-
drægtig. den forbandede Mester Erich,
som henger bag Sengen. *Holb.Jep.I.3. de
kunde icke være her lenger for hans for-
bandede Snak. sa.GW.IV.2. Om jeg icke
tager Feil, blev han jo afsat for nogle
Kieltringstreger. . . Jeg kan endnu . . erindre
en forbandet Historie med en Skipperenke.
Olufs.GD.111. Schand.SB.197. *Livet kan
være forbandet nok, | Værrer det bli'er
ved at klage. Drachm.DM.16. den bekendte
. . amerikanske Talemaade om Løgnens
Grader: Løgn, forbandet Løgn og Statistik.
WJohannsen.A.78. || m. mildere bet.: slem;
uheldig; ubehagelig; „kedelig.“ det har
aldrig været saa forbandet, som det nu
er, de tør begiære 5 Skilling for et pund
Oxekiød. *Holb.Bars.II.12. jeg er i en for-
bandet Knibe i denne Tid. Hrz.X.283. Har
De ikke Deres Skøjter? Det var forbandet.
Men vi kan hente dem i en Part. Schand.
AE.151. ofte i forb. rent forbandet:
*Hvad, er du reent forbandet (v: „skrup-
tosset“), | Og, naar du Valget har, dig øn-
sker intet andet? *Wess.78. nu især i udtr.
af intk.: *Det skulde, synes mig, dog være****

reent forbandet, | Om Skredderen Johan, med dine Strømper paa, | Til Brude-skammelen ustraffet skulde gaae. *smst. 44.* *Man finder Meget ferskt og tamt | Og smaaligt, reent forbandet. *HCand. X. 505.* næsten overflodigt i udtr. som (sin) forbandede pligt *ell. skyldighed*: Gifter Eder, saa gjøre I endda ikke mere end Eders forbandede Skyldighed. *CBernh. NF. VI. 6.* Prins Heinrich parerede blot Ordre og „gjorde sin forbandede Pligt“, som man siger paa prøjsisk. *UvonEppinghoven. WilhelmII'sPrivatliv. (overs. 1905). 183.* som maades-adv.: Hvis saa er, saa har du spillet din Rulle forbandet. *Holb. Jul. Asc.* *De brygge Noget nu .. | Der nok seer ud som Viin, | Men smager reent forbandet. *Winth. X. 39.* din Mening er ikke saa tosset, Thomas! men Du udtrykker Dig saa forbandet. *Schack. 47.* || (*jf. bet. 4.3; nu l. br.*) af usædvanlig beskaffenhed *ell. størrelse; vældig; „kolossal“; „fænomenal“*; der var et forbandet Hoved paa ham .. Han var saa dygtig, at han kunde give Audience, læse, skrive og dictere 4re Breve paa engang. *Holb. G.W. (1724). 25sc.* han er i besiddelse af en forbandet slagfærdighed | 4.3) (*dagl. ell. vulg.*) som *grads-adv.*: i meget høj grad; *umaadelig; uhyre.* *Der findes ellers hos de Herr Officerer | Det, som en Jomfrue-Barm forbandet bombarderer, | Erobrer. *Wadsk. 4.* *vinden den kuler, og hjulet løber rundt, | og „Iris“ (o: et skib) hun skynder sig forbandet. *Hostr. SD. I. 27.* || *især foran adj. ell. adv.: pokkers; fandens.* Her Advocat, I taler saa forbandet hastig. *Holb. Kandst. V. 2.* *Den sidder fast, forbandet fast, den Ring. *Grundtv. PS. II. 282.* han er nu saa forbandet kræsen. *Hostr. G. 50.* enhver Slatersvend .. der taler begejstret om en forbandet nydelig og satans rask Tøs paa 18 Aar. *Kierk. X. 325.* det er da en forbandet dejlig Slobrok. *PRMøll. DS. 112.*

Forbandelse, en. *fl. -r.* (*glda. d. s.;* *vbs. til forbande*) 1) † til forbande 1. vi kand .. ey andet end arbejde paa (*spillet's*) endelige Forbandelse af vore Lande. *Speculator. 380.* 2) (*især* ☉) til forbande 2. 2.1) *det at forbande; ogs. mere konkr.: ord, ønske osv., hvormed man forbander (nogen ell. noget).* Maaskee min Fader føler paa mig (o: Jakob), og jeg vil synes for ham som en Bedrager, og føre Forbandelse over mig, og ikke Velsignelse. *1Mos. 27. 12.* Jeg vil ingen Forbandelser udøse over dig. *Holb. UHH. IV. 3. Høysg. S. 17.* den Dom, at vi skal æde vort Brød i vort Ansigt's Sved, er ikke nogen Forbandelse, men et Lægemiddel. *Gylb. IX. 48. 2.2)* *det at være forbandet; tilstand, der synes en følge af, at man er forbandet; onde.* *Hvo sig vil til Jesum vende, | Hans Forbandelse har Ende, | Hand skal evig glædes hist. *Brors. 132.* Fattigdom er en Forbandelse; Enhver søger at frie sig derfor, saa godt han

kan. *Hzr. XII. 254.* Kains Forbandelse havde ramt (*Per*). *Pont. LP. VII. 162.* den Udadvendthed og Overfladiskhed, som var Nutidsmenneskenes Forbandelse. *smst. VIII. 140.* 3) til forbande 3: *det at sværge ell. bande; ed.* Det er en liden Forseelse, men fortienner ikke saa mange Forbandelser. *Holb. Jean. III. 1.* Eeder og Forbandelser ere altid ydmyge Tjenere af Folk, som vil bedrage. *PAHeib. Sk. II. 144.* En Blanding af Latter, Hurraraab og Forbandelser tonede imidlertid fra Gaden. *Hauch. III. 210.* stuen genlød af eder og forbandelser |

Forbandt, et. [*for'ban'd*] næppe *br. i fl.* (*fra ty. verband, forbindelse; jf. Forbind, Forbundet*) 1) (*mur.*) *murkonstruktion, i hvilken (mur)stenene ordnes i lag efter bestemte regler, spec. saaledes at stødfugerne ikke træffer i forlængelse af hinanden i to paa hinanden følgende lag (jf. Blok-, Krydsforbandt).* *Forkl. Tømrere. 34. Gnuetz. Husb. 32. Hist. MKbh. I. 413. VLorenz. HA. 263.* 2) plante (noget) i forbandt *olgn., (gart.) plante i rader, saaledes at en plante i den ene rad staar ud for (midten af) mellemrummet ml. to planter i den anden rad.* *Forordn. 131793. §23. FJC Jensen. Havebog for Bondestanden. (1848). 48. c. br.*

forbanke, v. [*for'ban'gø*] -ede. (*ænyd. d. s.; nu l. br.*) banke *ell. prygle i (for) høj grad; slaa fordærvet; skamslaa. (soldaternes) forbankede Rygge.* *Spectator. 134.* siig mig .. om (*han*), efter at han havde forbanket dig, ikke yttrede et eller andet Ømheds-Tegn imod dig? *Biehl. Cerv. L.F. I. 215. sa. DQ. I. 144. VSO.*

forbarme, v. [*for'bør'mæ; for'ba'rme*] (*pres.: forbarmer. Høysg. AG. 23. præf. -ede; imp. forbarm ell. (foræld., kirk.) forbarme (PA Heib. Sk. I. 44. Math. 9. 27 (1907: forbarm). Alterbog. 420.* *vbs. -else (s. d.). (glda. d. s. (Rimk.); fra mnt. (sik) vorbarmen; jf. erbarmelig samt fsv. barma sig; om rodordet se u. barmhjertig; nu kun refl. ell. (l. br.) dep. samt i præf. part. uden refl. pron. (om gud; især i forb. som forbarvende gud, du forbarvende; jf. al(t)forbarvende)) faa medlidenhed med en, saa at man tilgiver ham, yder ham hjælp olgn.; ynkes over; vise barmhjertighed.* Han forbarmer sig den ganske Dag og laaner ud, og hans Sød skal blive til en Velsignelse. *Ps. 37. 26.* Herren er saare miskundelig og forbarvende (*Chr. VI: en Forbarmer; 1907: barmhjertig*). *Jac. 5. 11.* *Ak! naar vil dog Gud sig forbarme! | Ak, naar maa jeg usle og arme! | Ind gange for Herren at staa? *Grundtv. SS. III. 284.* Den forbarvende Gud være ham og os Alle naadig! *Ing. EM. II. 172.* *o, jeg Synder! | Vil Madonna sig forbarme? *Hzr. D. II. 63.* *Tag, raabte Soldaten, „tag det Alt! | Her maa jo en Steen sig forbarme.“ *smst. 119.* || *især i forb. forbarme sig over ell. (nu næppe br.) med (smst. I. 42). Luc. 16. 24.* Jeg skulde dog tænke .. at nogen skulde forbarme sig over mig

og gaee i Caution for 50 Rdlr. *Holb. Hex. II.1.* Jeg faaar at forbares over ham. *Høysg.S.224.* jeg har .. et Hierte til at forbarme mig over den Elendige. *Mynst. Betr. I. 106.* || i udr. for forundring *ell. udr., som indeholder en forsikring for, at noget er overraskende ell. navnlig: (over forventning) uheldigt ell. sørgeligt.* Forbarmende Gud! Hvad kunde da bevæge dig til at ødelægge din Ejendom. *Hostr. T.192.* Du forbarmende Gud .. var der .. Noget at sige paa hans Moder, der stod for ham saa helleg som Gud selv. *Schand. TF. I.162.* Du Forbarmende! .. Har Du ikke Nøglen. *HCAnd. VIII. 278.* Ih, du forbarmende, bette Børnl sikke han har rumpeneret den Maleri der. *JakSchmidt. SP. 20.* gud forbarme sig, hvor er hun sminket | (*jarg., om glædelig overraskelse:*) Gud forbarme sig, hvilken deilig Tærte. *Heib. Poet. VI.41.* saa gud sig forbarme, saa det er (*var*) en gru; rent forførdeligt. *Og Dansken kalde de feig og dorsk, | Og lyve, saa Gud sig forbarme. *Hzd. D. IV. 48. (parykken)* saae ud, saa Gud sig forbarme. *Gylb. VIII. 20.* † det gud sig forbarme *ell. det gud forbarme, gud være os naadig; gud hjælpe os.* *Achl sagde jeg, det Gud forbarme! | Hvorledes kand mit Hierte være froe? *Pamela. I. 343.* *Det var — det Gud sig forbarme! — | Saa sørgeligt, koldt og saa raat. *Winth. II. 47.* **forbarmelig, adj.** [fɔr'ber'mæli; fɔr'ba'rmæli] (*af. af forbarme; jf. ty. erbarmlich; l. br.*) d. s. s. forbarmelig. *Moth. B62.* (*de knælende kirkegængere*) tiggede med foldede Hænder og forbarmelige Miner, som om Nogen havde villet berøve dem Livet. *Oehl. ØS. 296.* al denne forbarmelige Snaden. *Leop. SE. 154.* **Forbarmelse, en.** (*vbs. til forbarme* 40 (*sig*); *især bibl. og højtid.; nu l. br.*) d. s. s. Barmhjertighed 1 (*ell. 2*). *Saa lad det gaee, som ham behager, | Der af Forbarmelse er fuld. *Brors. 124.* de Jammerfulde vendte sig til ham .. og paakaldte hans Forbarmelse. *Mynst. Ref. 24.* *Englene skal kvæde | Forbarmelse og Trøst. *Ing. RSE. VII. 181.* Ak, naadige Herre! jeg vilde saa nødig blive her paa Slottet; hav Forbarmelse med mig lille Pige! *Etlar. GH. I. 260.* **Forbarmer, en.** († *Forbarmer.* *Es. 49. 10* (*Chr. VI*)). (*reliq.*) *især om gud ell. Messias (jf. Alforbarmer).* min Freds Pagt skal ikke røkke, siger Herren, din Forbarmer. *Es. 54. 10.* *Derfor sang jeg om Støvtets Forbarmer. *Ew. II. 94.* *Opløft dit Hoved, see fra Jord! | Forbarmer er din Dommer. *Ing. RSE. VII. 39.*

forbasket, adj. [fɔr'basgɔʃ] (*laant i nyeste tid fra sv. förbaskad; jf. dog Moth. B77: forbasked .. som er ilde slagen; om rodordet se baske; talespr., l. br.*) *som et mildere udr. for forbandt.* en forbasket sød, lille rødhaaret Ræveunge (: *om en ung pige*). *Ehrencr. Kilde. S. 19.* „(jeg) ærgrer mig baade gul og grøn over, at jeg ikke kan

springe op af Sengen og være med.“ — „Ja, det er ogsaa forbasket kedeligt!“ *G. Jørgensen. Flemming. (1918). 102.* det gjorde forbasket ondt i Ens Skinneben flere Dage efter. *Tilsk. 1920. II. 108.*

forbavse, v. [fɔr'bau'sə] *præt. -ede ell. (nu sj.) -te* (*Heib. Poet. II. 130*); *part. -et ell. (nu næppe br.) -t* (*Tullin. (Rahb. LB. I. 554). Wess. 150*). *vbs. -else (s. d.).* (*ænyd. forbavse(s)et, forbas(e)t; fra mnt. vorbasen, forvirre, forskrække; jf. bavse*) 1) † *indjage (større ell. mindre) frygt; forførd; forskrække.* *Hun faldt i Afmagt ned, forbaust ved dette greb. *Tychon. (GkS 799. 128).* jeg (*er*) gandske forbaust af Frygt for at ansees uværdig i Eders Øyne. *Pamela. III. 213.* *Naar I ey vil længer skiændte | Og forbause mig mit Blod. *Wassk. Brudevers til N. Randrup. (1742). A3v.* *Forbauset Helten stod | Som rørt af Lyn. *Bagges. ComF. 120. 2)* *hensætte i stor og pludselig forundring; (for)undre ell. overraske i høj grad.* Alle .. bleve underlige og forbausede ofver denne uformodentlige Gierning. *Wing. Curt. 212.* Det første hand kom ind ad Døren, spurde hand: hvor er Moen Pere (: *mon père*); jeg blev forbauset over saadant Spørsmal; thi hvem Fanden kand skaffe ham moedne Pærer udi Maymaaned? *Holb. Jean. I. 2.* *Dog forbauser mig høit Dit Øies Glands. *Hæuch. SD. I. 127.* Og strax forbausedes (*Chr. VI: skælvede; 1907: studsede*) alt Folket, der de saae ham, og de løb til, og hilsende ham. *Marc. 9. 15.* *Forbauset over Ting, jeg ikke kiendte, | Løftet jeg Hæderne, for ret at skue. *CKMolb. Dante. II. 105.* Livet var begyndt at forbavse hende. *KLars. MH. 2.* det forbavsende mig, at hun pludselig skiftede mening; || *part.* forbavsende brugt som *adj.* Som Værk af en Attenaarig er og bliver (*Michelangelos*) Kentaurerslaget i teknisk Henseende et af de mest forbausede Værker i Kunstens Historie. *Brandes. MB. 110. (svingningerne)* sender rungende Lydbølger .. horlige i forbavsende (: *mærkværdig lang*) Afstand. *Naturens V. 1912. 283.* *som adv.:* de sidste to Aar .. havde gandske forbausede gjengivet hende den forrige Livlighed. *Winth. Nov. 53.* (*dyrene fandt*) sig alle forbavsende hurtigt til Rete i Fangeskabet. *Naturens V. 1912. 275.* **Forbavselse, en.** *egl. vbs. til forbavse: den tilstand at være ell. blive forbauset.* 1) † *til forbavse l: skræk; forskrækkelse.* *Moth. B81.* Saaledes blev Absalon Erkebisp .. Med Forbavselse seer han den vide Sirækning af Plipter, som aabner sig for hans Øine. *Jacobi. Skr. 59.* *Jeg blev som ud af mine Sandser; | Da min Forbavselse lidt standser, | Jeg hører grant, det Pater er. *Wess. 181.* *jf.:* Forbavselse er en mindre, men hastig forbigaaende Forskrækkelse. *PEMüll. *69. 2)* *til forbavse 2: stor ell. pludselig forundring; overraskelse.* Haldor stod endnu

ganske betagen af Forundring og Forbauselse over dette sære Sammentræf. *Hauch.II.421*. Det er . . ofte seet med Forbauselse, hvorledes et Menneske i Farens Stund . . viste en Sjælens Styrke. *Kierk.IV.75*. Overvældet af Forundring, Forbauselse, Glæde træder han uvilkaarlig et Skridt tilbage. *ZakNiels.Ki.146*. || *styret af præp.* til: I dette Øieblik sprang Døren op, og til Alles Forbauselse traadte en rank, qvindelig Skikkelse ind. *Hauch.I.195*. til sin store Forbauselse finder han hende aldeles forvandet. *Bogh.III.292*. *Brandes.XI.327*. || Ψ sætte i forbavelse, gøre *forbavset*. (en) Metode til Opfodring af Kvier, der havde sat alle Sagkyndige i den største Forbauselse. *Pont.LP.VII.15*. en Mand, ved Navn Simon . . satte Samarias Folk i Forbauselse (1819: havde . . forvildet det samaritaniske Folk). *ApG.S.9(1907)*.

† **Forbed**, et. flt. -e. (ænyd. forbed, *forbøn*, beskyttelse, raadighed, omraade; til forbede 1; jf. Forbedelse 2) egl. hvad der staa under en persons ell. myndigheds beskyttelse og raadighed; omraade; distrikt. *Moth.B105*. (riddereskabet i hertugdømmerne) ville have frie Jagt udi de Skove og Forbede, som hørte Closterne til udi begge Hertugdømmene. *Slange.Chr.IV.25*. **forbede**, v. [fɔr'be'ðə] præf. -bad; part. -bed(et). vbs. -else (s. d.), jf. Forbed. (ænyd. glida. d. s., æda. (præs.) forbitthær (bet. 2); efter mnt. vorbidnen, ty. vor-, fūr-, verbitten; jf. Forbøn 1) egl. bede, gaa i forbøn for (jf. *Kalk.I.592* samt Forbedelse 1.1, Forbeder); nu kun (dial., spec. sdjy.) i overf. og udvidet anv.: forsvare; værne; beskytte (jf. Forbed, Forbedelse 2). *MDL.125*. Feilb. 2) † bede (en) om tilgivelse; gøre afbigt. *DL.2—5—18*. et Sted . . hvor Meenigheden aabenbarlig skulle forbedes. *smst.2—9—20*. *Baden.Jur.O.I.154*. Forbød „forbad“ i alles Nærverelse den døende og de nærmeste hverandre. *TroelsL.XIV.28.3* † nedbede, ønske ondt over (en). Hand er så forbededt, som hand mæst kand være. *Moth.B104*. De har saaledes forbedet og forbandet ham. *VSO.4* † forbede sig (noget), frabede sig, have sig (noget) frabedt. *LEft.1810.98*. **Forbedelse**, en. flt. -r. (ænyd. d. s.; til forbede 1) som vbs.; spec.: 1.) (foræld.); jf. forbede 1) d. s. s. Forbøn. imod deres vilje (vil han ikke) tage deres vasaller i forsvar og forbedelse, når de sætter sig op imod dem. *ADJørg.II.359*. 1.2) † til forbede 3. *Moth.B107*. 2) (konkr.; til forbede 1) om sdjy. forhold: hus med jord, hvis ejer har visse forpligtelser over for bonden ell. byen uden egl. at være fæster; kod. (jf. Forbed samt *Kalk.I.593.I*61*). Feilb. sa. *BL.211*. **Forbeder**, en. [fɔr'be'ðər] († Forbedere). flt. -e. (ænyd. d. s.; til forbede 1); Ψ ell. (især) foræld.) person, som beder ell. gaar i forbøn for en anden; især: person, som beder om tilgivelse, lykke osv. for en anden hos gud; talsmand. Og hand

saae, at der var ingen mand, og hand forskrekkedes saare, at der var ingen forbedere (1871: Midler). *Es.59.16(Chr.VI)*. *Du himmelske Forbeder | For hver, som beder ret! *CFrim.SE.74*. jeg kommer her som Forlover og Forbeder (o: som talsmand ved et frieri). *Winth.IX.54*. Valdemar den store . . glæder sig over i dens (o: *St. Knuds klosterkirkes*) helgener at have frænder og fromme forbedere hos Gud. *ADJørg.II.264*. || † i *underskrifter* olgn.: Eders Majestets Allerunderdanigste Tiener, og Trohiertig, ydmægste Forbedere hos Gud, Jacobus Andreae. *Hummer.JS.I.44*. Forbliver stedse Republicqvens skyldigste Tiener og u-afladelige Forbedere. *Holb.Rpb.II.2*. Ψ **Forbeder-inde**, en. (*Kalk.V.267*). Lises smukke Forbederinde. *CBernh.IX.19*. Maria vor væsentligste Forbederinde hos Gud. *Jørg.VF.133*.

forbederlig, adj. [fɔr'be'ðərli, -'bæ'ðərli] (sj. forbedrelig. *vAph.(1759)*). (afl. af forbedre; jf. ty. verbesserlich; nu l. br.; jf. uforbederlig) som kan forbedres. en baade vigtig og forbederlig Feil i . . mine Landsmænds Smag. *Ev.VIII.13*. Det Sted i Bogen er let forbederligt. *VSO*. netop fordi Herrerne er saa gruelig foranderlige, derfor er de ogsaa forbederlige. *Grundtv.BrS.112*. Jordbundens Forbederlighed. *CVaupell.S.73*.

forbedre, v. [fɔr'be'ðrə; ogs. -'bæ'ðrə] jf. forbedringer. *Høysg.AG.128*. -ede. vbs. -else, -ing (s. d.). (glida. forbædre (*Rimkr.*); efter mnt. vorbeteren, ty. verbessern; jf. II. bedre) gøre (nogen ell. noget) bedre.

1) (jf. I. bedre 1). 1.) i alm. m. h. t. ting ell. aandelige foreteelser. (Sakso) forbedrede Latinen her i Landet. *Holb.Er.IA*. Efterkommerne bør og at have noget at udsøge, saa vel som noget at rætte og forbedre. *Høysg.S.342*. Konsten bør ikke skabe noget Nyt, men det er den tilladt at forbedre Naturen. *JSneed.VIII.152*. At forbedre Landvæsenet. *MO*. Forbedrede Landracer. *Landb.O.II.171*. || forbedre en historie olgn., (iron.) tilgite ell. tilføje noget til en historie (et rygte, sladder); overdrive den, gøre den „bedre“, interessantere, mere skandaløs osv. Historien er i Morgen over den heele Bye, og blir forbedret i hver Gade. *Holb.Vgs.(1731).II.13*. denne berømte udtalelse er sikkert bleven forbedret i tidernes løb | || forbedre jorden olgn., gøre den mere frugtbar, værdifuld. *DL.3—13—1*. hand har forbedret sin Jord saaledes, at en Tønde Hartkorn deraf er 30 Rixdaler bedre, end i hans Formands Tid. *Holb.Er.IV.4*. *Vi stræbe trolig Aar fra Aar, | forbedre Mark og Eng og Gaard. *Riber.I.70*. e. br. || (nu næppe br.) istandsætte; udbedre; reparere. hand bygde staden der omkring . . og Joab forbedrede (1871: udbedrede) det øvrige af byen. *1Kron.II.8(Chr.VI)*. du skal kaldes den, som tilmurer det revne, som forbedrer stierne igien (1871: Veie-

nes Forbedrer). *Es. 58.12 (Chr. VI)*. *Slange. Chr. IV. 1293*. 1.2) (især ☉) gøre bedre i moralsk henseende. Det er uden Tvivl min Hidsighed, og den skal jeg herefter stræbe at forbedre. *Ev. VI. 157*. Det ondartede Barn . . kan et omhyggeligt Tilsyn vel . . forbedre, aldrig ganske forædle. *Oehl. Tale. (1822). 6*. *Godt skal voxer, virke, klares. . . Men forbedres kan det ej. *Grundtv. PS. VI. 250*. hun har haft en forbedrende indflydelse paa ham | || *refl. (om person): gaa fremad; gøre fremskridt. forbedre . . sig i lif og lefnet. Moth. G. 213*. *Da vilde du forbedre dig | Af Hiertens Grund. *Brors. 146*. Han har forbedret sig meget, og er bleven et andet Menneske. *VSO*. „Hvordan staar min søn i tysk?“ — „Jo, han har forbedret sig meget det sidste halvår.“ | || † *dep. m. sa. bet.* Giv en viis underviisning, og hand skal endnu blive visere; undervis en retfærdig, og hand skal forbedres (1871: skal tage til) i lærdom. *Ords. 9.9 (Chr. VI)*. *VSO*.

2) (*jf. I. bedre 2; nu kun dial.*) *refl. ell. dep., d. s. s. II. bedre (sig) 1.4*. Den Syge begynder nu at forbedre sig (*MO.*: forbedres) Dag for Dag. *VSO*. *Feib.*

3) (*smk. I. bedre 3 og 4*) *forhøje; forøge*. Postillionen forbedrede sin Ruus med et Glas Brændeviin. *FrSneed. I. 546. nu kun (l. br.) m. h. t. indtægter olgn.: DLA—1—22*. du (*maa*) ikke allene blive her, men jeg skal ogsaa forbedre din Løn. *Hob. LSK. II. 5*. Ingen maae understaae sig at kræve højere Besolding, end den, han er antagen for, eller maatte blive forbedret til. *SøkrigsA. (1752). §549*. At forbedre sine Indkomster. *MO. uden obj.*: Jeg har forbedret meget udi Indkomsterne, og har det, som ingen af mine Formænd havde. *Hob. Er. I. 3*. || † *refl.*: faa større indtægter. Jeg forbedrer mig ikke meget ved at faae det Embed. *VSO*. || (*smk. I. bedre 1.2; sj.*) Ordstrid . . befatter jeg mig ikke med; thi jeg har aldrig mærket, at vore Indsigter forbedres derved. *Ev. VI. 132*.

Forbedrelse, en. se Forbedring. ☉ **Forbedrer**, en. *person, som forbedrer; især til forbedre 1.1: (man ansaa) ham som Konstens Inventor, hvorvel han egentligen ikke var uden Konstens Fornyer eller og Forbedrer. Hob. JH. II. 539*. mange Hyklere . . gave sig ud for Kirkens Forbedrere, og store Helgene, alene for at snappe et godt Stykke Brød. *Suhm. V. 19*. I Chirurgien optraadte han blandt Andet som Forbedrer af en vigtig Opfindelse. *Ørst. VIII. 79*. || *Es. 58.12 (se u. forbedre 1.1 slutn.)*. **Forbedring** *ell. (nu sj.)* **Forbedrelse**, en. *ft. -(er). vbs. til forbedre. 1) til forbedre 1. 1.1) til forbedre 1.1. Akebar fik Leylighed at arbejde paa Landets indvortes Forbedrelse. Hob. Hh. I. 214. Spectator. 97. de latinske Skolers Forbedring. Gram. Breve. 156. Forbedringen af Landets økonomiske Kaar. Pont. LP. VII. 79. Lassen. SO. 3. || mere konkr.:*

bedre foranstaltning, indretning olgn. Seer I ikke de utallige Forbedringer, som en ny Administration har indført. *Heib. Poet. II. 64*. At vi ved dig nyde megen Fred, og at Forbedringer (1819: gode Foranstaltninger) i alle Retninger og alle Vegne skaffes dette Folk ved din Om-sorg . . det erkende vi. *ApG. 24.3 (1907)*. || (*nu kun dial.*) *istandsættelse; udbedring; reparation*. Saa gjorde de, som gjorde gierningen, at forbedringen (1871: Udbedringen) tog til paa gierningen ved deres tjeneste; og de oprettede Guds huus til sin rette skik, og de befæstede det. *2Kron. 24.13 (Chr. VI)*. Den . . anmælte løse Figuresten paa Børsens Vestside er alt taget under Forbedring. *Politievennen. 1798/99. 448. Feib.* || (*nu l. br.*) *rettelse (til et skrift)*. Forbedringer til Kong Woldemar Christoffersens Historie. *Gram. (KSelsk. Skr. IV. 1)*. *Eilsch. Term. 22*. || † *berigtigelse ell. afskaffelse (af en fejl)*. mange andre af dette Selskab søge ved Forbedringer af haandgribelige Misbrug, som klages over, at forekomme Virkningerne af den franske Revolutions Exempel. *FrSneed. I. 492*. en betydelig Feil, hvis Forbedring var af den yderste Vigtighed. *Ev. VII. 99. 1.2* til forbedre 1.2. en Times Meditation paa Levnets Forbedrelse er bedre, end et helt Aars ordentlige Morgen- og Aften-Bønner. *Hob. Ep. IV. 128*. Præsten (*gør*) en Formaning til Arrestanten, at den lader denne Straf være sig til en Forbedrelse. *Fund. 14/11 1743. IV. §3*. den Forbedrelse, den Hellighed i Hiertet, der er uadskillige fra Saligheden. *Ev. VII. 180*. Mennesket, dette ædle Guds Billede, er lig en Markat, dersom det er uden Fornuftens Forbedring (*v: foredding*), uden Videnskaber. *Suhm. I. 290*. Døden er dem det Visseste, og en moralsk Forbedring det Umueligste. *Ev. VIII. 39*. Directionen (*er*) bemyndiget til, naar den Skyldige viser kiendelige Tegn til Fortrydelse og Forbedring, at forkorte den Deel af Tiden, som i eensomt Fængsel skulde tilbringes. *Pl. 9/10 1833. §1. 2) (nu kun dial. ell. spøg.) til forbedre 2: d. s. s. Bedring 2*. naar patienten merker sin Svag-hed, er der Forhaabning til Forbedrelse. *Hob. Hec. V. 4. (jeg ønsker)* en snar og hastig Opkomst, Restitution og Forbedring. *sa. Bars. II. 8*. Moderen og Søsteren ere i Forbedring, men Faderen yderligen slet. *Tode. ST. II. 78*. der var indtraadt den glædelige Forbedring med min Svigerinde. *Hostr. US. V. 2. Feib.* god forbedring 'som ønske: god bedring! Adieu, Jomfru Cæcilia! og god Forbedring. *Blich. IV. 372. c. br. ff. Feib.* 3) (*nu l. br.*) *til forbedre 3: forøgelse (af indtægter olgn.)*. *Moth. G. 214*. Han har faaet Forbedring i sin Løn. *VSO. jf. †: Forbedrings-Gage ved Avancementet. MR. 1763. 74. Forbedringsanstalt*, en. [1.2] (*l. br.*) *opdragelsesanstalt (for vanragede børn)*. *Sal. VI. 826. -hus*, et. [1.2] *straffe-*

anstalt for personer, der har gjort sig skyldige i lettere forbrydelser ell. forset sig første gang (i Danmark oprettet ved Reskr.^{29/1} 1789). Forbedringshus. Et Hus, hvor det er umuligt at forbedres. *PAHeib.US.556.* (enhver som) formedelst Tyverie inddømmes i Forbedringshuset. *Engelst.Nat.198.* Man skrev ikke andre Folks Navne paa Veksler, det var nemlig en Forbrydelse . . som Loven straffede med Forbedringshuset. *JPJac.II.346.* || *hertil: Forbedringshus-arbejde, -fange, -straf ofl. (se Sal.VII.330f.).*

Forbehold, et. [ˈfɔrbəˌhøʎ, -bøˌhøʎ] *ft. d. s. (ænyd. d. s., jf. ty. vorbehalt; til forbeholde; især Ø og Y) 1) (jf. forbeholde 2) det at man (forud) betinger sig noget ell. sikrer sig imod noget; (konkr.) hvad man forud betinger sig. Moth.H249. især (m. h. t. opfattelser) i forb. tage (sj. gøre) forbehold, tage afstand; (delvis) afvise. Allerede nu gjorde han sine Forbehold overfor den kirkelige Ortodoxi . . Hans senere filosofiske Forsken og personlige Livserfaring førte ham Skridt for Skridt videre. Hoffå.DF.106. Digteren . . tager sine Forbehold mod Overvurdering af hans Evner. Brandes.III.344. Naar jeg ønsker at knytte nogle Ord dertil, er det ikke for at tage nogetsomhelst Forbehold overfor den ærede Ordfører. Hørup.I.247. 2) (jf. forbeholde 4) indskrænkende betingelse. De olympiske Lege . . har indbragt Svenskerne saa rundeligt Maal af Ære, at de kan smile af Forbeholdene. DagNyh.^{12/1} 1912.I.sp.1. Den, der indgaar en Retshandel, kan til sin Viljeserklæring have knyttet et Forbehold, hvorved Erklæringen er gjort afhængig af Betingelser eller Vilkaar, saaledes at disses Udebliven medfører Forpligtelsens Bortfalden. Hage.²⁵⁵ 3) || nu belønner han dem . . med det eneste Forbehold, at de fire Forlovede skal slutte og helligholde deres Forening i hans Nærværelse. Ev.V.305. Man er saa vant til at gaa lidt afvejen for den Slags Ideer, til kun med Forbehold at ville godkende dem. Drachm.LK.120. saa have Vi (: kong Frederik VII.) nu — dog med Forbehold af at Ordningen af Alt, hvad der vedkommer Hertugdømmet Slesvigs Stilling, beror indtil Freden er afsluttet — vedtaget efterfølgende Danmarks Riges Grundlov. Grundl.(1849).Indl. med Forbehold af Indgang (Betalng). Ludv.106. jf.: *Nyt saa Tiden, den er kun vor | Med Forbehold (: i begrænset udstrækning), indtil videre. Drachm.EO.299. || Paahvilede der den Afdøde (: en officer) nogen Afdelingen bekjendt Gjæld til Statskassen eller Ansvar for oppebaarne Pengesummer . . gjøres der under Forbehold af Statens mulige Krav herom Anmeldelse for Skifteretten. Tjenesteregl.98. Hage.¹¹⁷⁸. || uden forbehold, fuldt ud; uforbeholdent. (jeg er) Dig hengiven uden Skygge af Forbehold. VThist.TV.II.32. han var*

hende . . en Afgud, hvem hun tilbad, uden Forbehold og over Maade. *JPJac.II.184. 3) (jf. forbeholde 5) det at man i sine udtalelser holder noget tilbage; forsigtighed. hans Meddelelser (maatte) skee med Forsigtighed og med Forbehold af (: med fortielse af) Noget, som han ikke meddeelte. Hauch.MfU.287. Hrz. XVII.294. Der var i hans Væsen, syntes det mig . . Noget, der fjernt gjenkaldte en venlig — jovial Pêre noble's Holding paa en Scene. Det være sagt med al Forbehold. Schand.O.I.190. Først, da han omtalte disse unge Damer, var det med meget Forbehold. Nans.JD.219. || Hvad jeg har at sige jer, derom vil jeg bede at I vil tale aabenhjertigt med mig uden nogen Forbehold. KomGrønneq.II.245. han . . sagde mig sin Mening ærlig og uden Forbehold. Hauch.MfB.247. det er saa godt at kunne tale til dig uden Forbehold, uden at jeg behøver at vogte mig mer for alt det meget, det ikke var Ret at sige dig. *JPJac.II.214.**

forbeholde, v. [ˈfɔrbəˌhøʎa, ˈfɔrbø-] († forbeholde. *JJuel.41*). præst. -holdt; part. -holdt ell. † -holdet (*Ev.III.200. Engelst. Nat.192*) ell. (nu næppe br.) -holden (især som fk.: *Ing.VS.I.101. Gylb.II.43. efter være m. subj. i intk. ell. efter have: Holb.Paars. 125. Oehl.Tale.(1819).24. jf. forbeholden som adj.); som præd. til et ord i intk. ogs. (nu næppe br.): -holdent (Rahb.Tlslk.1791. 242. MO.). vbs. (sj.) -else (*vAph.(1759). Engelst.Phil.168*) ell. † -ning (*Eilsch.Term.39. Stange.ChrIV.1003*), jf. Forbehold. (ænyd. d.s.; fra mnt. vorbeholden (ty. vorbehalten); smsat. af V. for- (2.1) og beholde || bruges næsten kun m. et (især refl.) hensobj.; især Ø og Y)*

1) † have samme ret som forud til; beholde (ret til). Efter slige Omstændigheder kiendes for Ræt, at (han) frikiendes, og forbeholder Christoffer Pedersen sin lovlige Regress (: C. P. har vedblivende ret til at søge skadeserstatning) til dem, som hand best veed og kand. *Holb.GW.V.3.*

2) refl.: sikre sig (forud); betinge sig (ret ell. frihed til). han (gav) alt sit Guld . . til Kirken . . iligemaade sit faste Gods, forbeholdende sig allene Frugterne deraf for sin Søster. *Holb.Kh.265.* Augustus deede Magten mellem sig og Raadet. Men . . han forbeholdt sig tvende vigtige Poster. *sa.Herod.101.* At forbeholde sig fri Bolig i et Huus, man sælger. *MO.* han har forbeholdt sig fri station og brændsel | jf.: en Mand . . solgte en Eiendom, og forbeholdt sig selv (1907: stak . . til Side) noget af Værdien . . og bragte en Deel deraf frem, og lagde den for Apostlernes Fødder. *ApG.5.2. i perf. part. uden refl. pron.:* jeg stævner endog udtrykkelig med forbeholden Frist, thi . . den Kamp (er) ei at løbe til. *Grundtv.DV.I.300. ofte m. fig. inf.:* jeg vil . . ende disse Betragtninger,

og forbeholde mig at udføre dem videre i et andet Brev. *JSneed.VIII.228.* Comœdien og Romanen vil jeg forbeholde mig at tale om ved en anden Leilighed. *Ev.VI.35.* tillige forbeholdt Kongen sig selv, at lade den Skyldige uden Naade afstraffe. *Mob.DH.II.80.* || have sig noget forbeholdt, (nu l. br.) have lov (ret) til at bibeholde, opretholde olgn.; betinge sig; forbeholde sig. Hvis vi havde os icke 10 de Stræger forbeholden, kunde ingen ærlig Mand creditere. *Holb.GW.III.3.* (han) bekiender sig til den romersk-catholske Kirke, men har sig sine Distinctioner forbeholdne. *Klevenf.RJ.104.* Vi vil . . have os den Ret forbeholdt, at dømme ilde om alle vor Næstes gode Handlinger. *Ev.VI.160. MO.*

3) stille til ens raadighed (disposition); reservere. Grev Albert (blev) indbudt til 20 det kongelige Tafel, hvor hans Plads altid var ham forbeholden. *Ing.VS.I.101.* jeg kunde oversee de Pladser, som vare forbeholdne de fornemste Personer. *Gylb.IX.237.* *Nu, siden til at kjøbslaa | du føler dig for stolt, | du sagtens har som Gave | mig Bjørnen forbeholdt. *Ploug.I.343.* Hele Huset var forbeholdt og prisgivet de indbudne. *VilhAnd.BT.154.*

4) indskrænke (et gode, en rettighed olgn.) 30 til kun (først) at gælde for en bestemt person ell. tid; tildele som forret. det tilkommer ikke Eder, at vide Tid og Stund, hvilke Faderen haver forbeholdt (1907: fastsat i) sin egen Magt. *ApG.I.7.* de forfærdelige Vægtskaaler, hvilke du har forbeholdet din egen Haand. *Mynst.Betr.II.385.* vor Kirke . . har ingen hemmelig Lære, som den forbeholder de Indviede. *sa.Jubelf.25.* || især i perf. part. som præd. 40 Det være Ordets Lærere forbeholdent, at lade os høre Religionens Stemme. *Rahb.Tiisk.1791.242.* den lykkelige Overraskelse, som var mig forbeholden (o: som ventede mig). *Gylb.IV.151.* Lad det saa være Gud forbeholdt at dømme Hjerterne! *Kierk.VII.315.* Harald Holst var nu kommen paa den almindelige og hurtige Anerkjendelses brede Vej, yderligere Triumfer vare ham forbeholdte. *Tops.III.229.* jf.: Ham 50 var en tungere Prøve forbeholdt. *Kierk.III.74.* m. udr., der betegner (menneskene i) et tidsrum, som hensobj.: Hvad vore Fædre havde ønsket at see, det var vort Old forbeholdt. *Engelst.Nat.192.* det er Nyaars-Tiden forbeholdt at udbrede det varmende Lys og den lysende Varme over Menneske-Livet. *Grundtv.BrS.50.* disse Kle-noders Erhvervelse syntes forbeholden et endnu ikke oprundet Aarhundrede. *Ing.EF.VI.113.* Denne Daarlighed kjendte man dog ikke i min Ungdom: den blev i rig Maade forbeholdt vore oplyste Tider. *Hrz.XVIII.102.*

5) holde tilbage; ikke udføre (før et vist tidspunkt ell. under visse betingelser);

opsætte. Jeg vil forbeholde mig den For-nøielse . . til i Morgen. *VSO.* Jura maatte være den daglige Kost; Drømmene maatte forbeholdes til Søn- og Helligdagene. *Schand.TF.II.28.* (især ¶:) jeg forbeholder mig min underskrift | || (nu næppe br.) m. h. t. genstand for viden: beholde for sig selv (jf. Forbehold 3 samt (u)forbeholden). Han fortalder os adskilligt derom, men det vigtigste forbeholdt han sig dog. *VSO.* || præs. part. forbeholdende, (l. br.) d. s. s. forbeholden 1. S. betragtede de forskellige Hokuspokus . . som en ganske underholdende Selskabsleg . . Jesuitten var mere forbeholdende, men dog nysgærrig. *EmilEasm.PB.51.*

6) † nægte en at beholde ell. faa noget; forholde. jeg veed at Herr Leander ikke vil forbeholde mig mit. *Ev.IV.264.*

forbeholden, part. adj. [f'ørbe,hol'- (ø)n, -bø-] (egl. perf. part. af forbeholde; især ☐) reserveret; tilbageholden(de).

1) om person: som ikke giver sig fuldstændig til kende i tale ell. anden lirsytring. *Men forbeholden Saul beskrev noiaagtig alt, | Kun ei et Ord om det, som Kongesalving galdt. *NordBrun.Jon.21.* den fine, forbeholdne Verdensmand. *Rowel.Br.576.* Han, der var saa overordentlig forbeholden overfor Fremmede, trivedes kun rigtigt i sit Hjem. *Brandes.III.418.* 2) om tale ell. anden lirsytring: som vidner om frygt for at blotte sig. korte og forbeholdne Sætninger. *Drachm.EO.414.* Et Ministerium, der . . vælger Tavsheden og Tvetydigheden, er som en Prokurator, der fører forbeholden Procedure og derved fra Begyndelsen af vækker Formodningen mod sig, om at hans Sag er slet og at han véd det. *Hørup.III.233.* Hun gav ham Haanden paa sin kejtede forbeholdne Maade, der i Grunden lige saa godt kunde betyde Uvilje. *AndNx.PE.III.112.* 3) som adv. De to Kollegaer, han havde truffet igaar Aftes, hilste ret venlig; de andre hilste stift og forbeholdent. *Schand.AE.76.* Ogsaa om Udtæringsforetagendet skrev hun hver Gang men mere og mere forbeholdent. *Pont.LP.VIII.55.* **Forbeholden-hed**, en.

1) (nu næppe br.) d. s. s. Forbehold 1. Ved Forordningen . . var i § 8 taget Forbeholdenhed til ved en særskilt Anordning at afgjøre det Spørgsmaal. *MR.1847.22.*

2) (nu næppe br.) d. s. s. Forbehold 2. *smst.1805.128.* Han byggede og begavede et Hospital . . med denne sølsomme Forbeholdenhed: „at dersom han selv eller Kone skulde komme i Trang, da skulde Bestyrelsen være pligtig at forpleje dem, som andre Almissemlemmer, i samme Stiftelse.“ *Blich.IV.37.* sin Kleppert, hvilken han (havde) foræret mig, med Forbeholdenhed af at bruge den, saalænge han var hos mig. *smst.II.675.* (Orm) hyl-dede ham, men dog kun under Forbeholdenhed af den Troskab han hav-

de svoret Magnus. *Grundtv. Saxo. III. 265. 3)* (jf. Forbehold 3; Ω) *det at være forbeholden; tilbageholden; reserverthed (især m. h. t. udtalelser)*. Hans store Forbeholden-
hed gjorde ham mistænkt. *VSO*. Forfatter-
inden .. beflitter sig paa en Forbeholden-
hed i alle personlige Anliggender. *Brandes. VI. 130*. de (*havde*) dog stadig vogtet
paa sig selv .. og der havde været en
Forbeholden i deres Given og Tagen. *JPJac. II. 108*. Ved en anden Leilighed
yttrede han sig dog med mindre For-
beholden. *Hauch. IV. 206. Winth. IX. 183*. Jeg vil sige Dem alting, uden mind-
ste Forbeholden. *Wess. FU. 45. Hrz. Breve. 30*. || † *stiltiende tilføjelse til en edelig erklæring, hvorved andre kommer til at opfatte den paa en anden maade end den, der afgiver den („reservatio mentalis“); ogs. om selve erklæringen. Nørreg. Naturr. 168. Amagerkonerne .. gjøre deres Ed paa, at de ikke blande Vand i Mælken, men har den Forbeholden, at de blande Mælk i Vandet. PAHeib. US. 111. smst. 60.*

For-bejdse, en. [V.2.1] \odot bejdse til rensning af metalgenstandes overflade, fx. før formikling, galvanisering, metalfarvning olgn. *ThMadsen. Vejledning i Metalfarvning. (1920). 30*. || (snek.) ved bejdning af fyrretræ: den først givne kemiske bejdse. *OrdbS. (jf. Angreb 3.2). † -bemeldt, part. adj. [V.2.1] (ænyd. d. s.; fra ty. vorbemeldet; jf. for-benævnt, -ermeldt; tidligere alm. i st. f. pron. i stift skriftspr. (emb., jur. osv.)) omtalt i forvejen; føromtalt; ovennævnt; denne (1.2). forbemeldte (1871: ovennævnte) Simon, som saa havde forraadt skatkammeret, og sit fæderne land, taledede ilde om Onias. 2Makk. 4.1 (Chr. VI). *Holb. Hh. II. 59. Breve, de have skrevet til Frederik den Fjerde før og efter forbemeldte navn- kundige Slag. Mall. SgH. 345. MR. 1825. 19. som forbemeldt, som nævnt ovenfor. smst. 1720. 342. -bemærkning, en. [V.1.2] (l. br.) forudgaaende bemærkning som indledning til en bog, et afsnit olgn. *Kierk. XII. 301. Thorsen. 1. -ben, et. 1)* om et af de forreste ganglemmer hos dyr (mods. Bagben). *DL. 5—10—40*. Naar den (σ : en hund) vil ligge i et Skjød, skraber den med det eene Forben paa Forklædet. *Holb. Mel. I. 2. Fuglene (har) hverken Arme eller Forben. Ørst. III. 217. AndNx. BN. 41. 2)* (sj.) om det forreste ben under en stol, et bord osv. (*de*) brækkede Forben af Skrivebordet. *Bang. L. 4.***

forbene, v. [fɔr'be:nə] -ede. vbs. -ing (s.d.) ell. (sj.) -else (Pol. 1/6 1906. 3. sp. 4). (ænyd. d. s. (bet. 1); efter ty. verbeinen) 1) † beklæde ell. indlægge m. (elfen)ben. *Moth. 60 B130. 2)* blive omdannet til ben (1). 2.1) i egl. bet. den Deel af (fuglenes) Skelet, der understøtter Bevægelsen, er langt fastere og langt mere forbenet, end den er det hos de fleste andre Dyr. *Hauch. Tale. 10*. Undertiden forbener Huden (hos

krybdyrene) i store Plader eller Skjolde. *BMoll. DyL. III. 2*. ved at byde den unge Organisme for .. vedholdende Muskelarbejde kan man endog faa Knoklerne til at forbene saa hurtigt, at de ikke faa Tid til at fuldende deres Længdevækst. *Gymm. I. 3. 2.2)* Ω billedl. idet (*de store fester*) Aar ud og Aar ind vendte tilbage, festlig- holdte paa samme Vis, blev de selv til- sidst forbenede Rester af Fortids Sæd. *TroelsL. VII. 5. *Naar Hjærtet blir forbenet, og Sjælen blir forladet. Drachm. UV. 85. 2.3)* (<MO.) overf.: stivne i en mening osv.; blive forstokket. Saa forbene de da mere og mere i denne Samklang af Storhedsfølelse og Persekutionsdelirier. *A Wimmer. EvolutivParanoia. (1902). 141*. næsten kun i pass. m. sa. bet.: Moderens Længsel efter hendes afdøde Mand .. indskrumpede og forbenedes i staaende Fraser. *Schand. AE. 28*. Troen paa den nationale Kunst var. for- benet til en Slags Konfession. *JLange. I. 76*. Han er angst for at .. forbenes i gængse Anskuelser. *NMoll. (Biogr Lex. XVIII. 314)*. || part. forbenet brugt som adj. Den i Lære- sætninger forbenede og verdensforsagende Tro. *Brandes. V. 272*. en nederdrægtig for- benet reaktionær. *HomoS. VD. 31*. den Gamles forbenede Meninger. *AndNx. DB. 7*. jf.: det herskende engelske Samfunds For- domme, Vedtægter og Forbenethed. *Fridericia. NH. II. 98. Forbening, en. flt. -er. 1)* til forbene 2.1. 1.1) som vbs. MO. Forbening optræder normalt ved Knog- lernes Udvikling og Vækst, sygeligt ved Benbrud og Leddesygdomme. *Panum. 217. 1.2)* (konkr.) hvad der er blevet omdannet til ben. Exanthemer, Vædsker, Pus .. Forbe- ning, Stene o. s. v. *Heib. Pros. I. 39. (hans) Hænder og Fødder .. saae ud som store knoklede Forbeninger. SHEegaard. FG. 332. 2)* Ω til forbene 2.2 ell. s. 2.1) som vbs. medens han sled i Grammatik og Gloser .. foregik der ligesom en aandelig For- bening i ham. *Schand. TF. II. 4*. den aande- lige Forbening her til Lands (begynder) i Reglen .. før Trediveaarsalderen. *Brandes. II. 221. 2.2)* mere konkr. Det Comiske .. skjænker os Befrielse fra Endelighedens prosaiske, philistrøse Forsteneringer eller Forbeninger. *Heib. Pros. IV. 433. Forbe- ningspunkt, et. [1.1] (anat.) sted i fo- sterets brusk, hvor bendannelsen begynder. Sal. II. 907.*

† **for-benævnt, part. adj.** [V.2.1] (dan- net og brugt som -bemeldt) d. s. s. -bemeldt. *Moth. N17*. den forbenævnte Baron Imhoff paa Batavia. *Gram. Breve. 275. Ew. VIII. 123. VSO*.

forberede, v. [fɔrbe:re'ðə; fɔrbə-] (jf. *Høysg. AG. 80*). -te ell. (nu sj.) -ede (*MusikL. (1801). 83. Ing. LB. II. 150. Brandes. I. 545*). vbs. -else (s.d.) ell. (nu næppe br.) -ning (*Moth. F. 290. Baggés. DV. IV. 135*). („er ei meget brugeligt.“ *Moth. F. 290; efter ty. vor- bereiten; smsat. af V. for- (2.1) og berede*)

1) (nu næppe br.) behandle en ting, saa den bliver egnet til en vis brug; gøre i stand; præparere. Et Cadaver maa forberedes, førend man holder anatomiske Forelæsninger derover. VSO.

2) træffe foranstaltninger til iværksættelsen ell. udførelsen af noget. 2.1) m. obj., der betegner tilstanden ell. resultat. Da vi imidlertid troede det sikkert, at der ikke paa denne Kant forberedes nogen Storm, trak vi os tilbage igjen. *Hauch.MfB. 215.* teatret forbereder opførelsen af „Hamlet“ | 2.2) m. obj., der betegner det, der bringes i orden ell. disponeres over. Lad ham forberede alting til hurtig Flugt. *Oehl.Oberon. 58.* hun (vilde) rejse allerede den næste Dag. Alt var jo forberedt, saa der var ikke noget at bide efter. *Pont.LP.VII.185.* 2.3) refl.: gøre sig rede (til noget). Han har i lang Tid forberedt sig . . til at imodtage ham med megen Høitidelighed. VSO. landet forbereder sig til krig |

3) om paavirkning olgn., der gør det lettere, at noget opstaar, finder sted osv.; bane vej for; berede jordbunden for (jf. bet. 4). Det var ham som . . ved Breve til indflydelsesrige Mænd i Hjemmet forberedede Sagen. *Brandes.I.545.* med sine Ord forberedte (hun) det endelige Brud. *Pont.LP.VII.127.* hungersnød og krig forberedte revolutionen | uden obj.: *Jeg veed, din Gudhed forbereder | Ved Kummer selv til Held og Fryd. *SalmHus.47.2.* || part. forberedende brugt som adj. Hr. de Lauzun gjorde de forberedende (o: indledende) Bevægelser til Knæfald og Haandkys. *Schand.IF.45.* jf. bet. 5: Derfor blev det muligt, at han allerede i sit 15de Aar, forsynet med de fornødne forberedende Kundskaber, kunde ved Tydskslands berømteste Høiskoler modtage den fuldkomnere Uddannelse. *Abildg.(Rahb.LB. II.59).* (gymn.:) forberedende Øvelser. *Gymn. (1828).21.* || ♪ Forberedet . . siger man om en Dissonans, naar den allerede er i den umiddelbar foregaaende Akkord. *MusikL.(1801).83.*

4) belave en paa noget (især paa noget sorgeligt, overraskende, kedeligt osv.). Rigerne skulde efterhaanden forberedes til at høre det sorgeligste Tab. *Basth.Tale.(1782).51.* Jeg levede i Angst for, at dette mulig kunde være en Forbereden paa værre Tidender. *Goldschm.VI.349.* At forberede Een paa en ond Tidende. *MO.* især i forb. være forberedt paa, have en forudviden ell. -anelse om noget og derfor være rustet til at møde det; være belavet paa. Jeg var forberedt paa, at hun vilde afvise mit Andragende. *Kierk.V.10.* „De er ikke forbavset?“ . . „Jeg var forberedt paa, at Kongen vilde vise, at han hverken regjeres af Dronningen eller Monsieur.“ *Schand.IF.154.* Jakobs Breve viste tydelig nok, at hun var forberedt paa et Brud. *Pont.LP.VII.167.* han var forberedt paa døden | || for-

berede (en) til døden (jf. berede 4.2, berette 2). *MO. D&H.* (biskoppen døde) lidt for Kl. 8 forberedt ved alle Kirkens Naademidler. *BerlTid.^{21/1}, 1922. M. 9. sp.1.* || refl. *Den Karskeste bør stedse | Sig forberede paa (*Oehl.EA.229:* Erindre sig) sit Endeligt. *Oehl.(1841).V.151. e. br.*

5) om forudgaaende øvelse, studium olgn. 5.1) m. person-obj.: gøre dygtig ell. egnet til noget (en prøve, præstation, virksomhed osv.) ved belæring, studium, øvelse olgn. At forberede een til en academisk Examen. VSO. Ere Drengene ved ovennævnte Øvelser vel forberedede, da øves de paa Ligevægtsbrættet i . . at gaee frem, og springe ned ved Enden. *Gymn.(1838).17.* han (troede), han kunde forberede ham til Latinskolen paa ét Aar. *Hostr.E.12.* stedets præst forberedte ham til artium | || refl. Nu maa Studenten da forberede sig til at svare i dette akademiske Høitidssprog (o: latin). *Ørst.VI.135.* han forberedte sig til sine Forelæsninger med Flid og Troskab. *Mynst.BIS.III.228.* igjennem en Række af Øvelser forberedte (han) sig som Konstner. *Høyen.(Fædrel.1852.338.sp.1).* *hun vilde sige Prologen, | hun havde . . behørig sig forberedt. *Hostr.DS.94.* || være forberedt, spec. (skol.) d. s. s. have forberedt sig. han var bekendt som en Mester i den Kunst at bedrage Læreren ved at læse under Bordet, naar han var daarligt forberedt. *Brandes.II.260.* Peter fik en anmærkning, fordi han ikke var forberedt (ell. mødte uforberedt) i geografi | 5.2) m. tings-obj.: indøve, indstudere i forvejen. eleverne fik anmodning om at forberede to kapitler af Cæsar til næste dag | han havde forberedt en tale, men brændte inde med den |

Forberedelse, en. flt. -r. vbs. til forberede. 1) til forberede 2; ofte mere konkr., om foranstaltninger, hvorved noget forberedes. Jeg har . . travlt med Forberedelserne til Festen i Aften. *Hostr.DD.49.* Allerede i nogen Tid havde hun i Stilhed gjort Forberedelser til dette nye Opbrud fra Hjemmet. *Pont.LP.VII.189.* Hvor vil du, at vi skulle træffe Forberedelse (1819: berede) for dig til at spise Paaskelammet? *Matth.26.17(1907).* (jur.:) Skal Vidneforsel finde Sted for den Underret, der leder Forberedelsen af Domsforhandlingen, udsteder Retten de fornødne Indkaldelser til Vidnerne. *LovNr.53°/s1909. §34A.* *LovNr. 90^u/1916. §9. 2)* (nu l. br.) til forberede 3. Folkene i Norden bleve opmærksomme paa den Gudsdyrkelse, deres mægtige Konge bekjendte sig til. Forberedelsen for Christendommen var altsaa nu skeet og der fattedes kun . . Lærere. *Mall.SgH.11.* || (nu næppe br.) indledende bemærkning; indledning. *Holb.Heltind.I.a2^v. Høysg.AG. 30.* saa tænker jeg, at jeg uden Forberedelse kan skride til Værket. *Ew.VIII. 25.* 3) til forberede (4 og) 5. jeg (stævned)

ham til en anden Conference, hvorudi jeg efter nogen Forberedelse haabede at overbevise ham hans Vildfarelse. *Holb. Ep.I.148.* Hendes Liv var for Hende en bestandig Forberedelse til at døe vel. *Basth.Tale.(1782).54.* det Par Ord tænker jeg kan jeg nok sige uden Forberedelse eller Andres Bistand. *Kierk.XII.302. Pont. LP.VII.172. spec. om konfirmationsundervisning, jf.: Henrik gik nu til Præsten. Ellen spaserede ham i Reglen imøde, naar Forberedelsestimen var endt. Drachm. UB.240. || (talespr., skol.): d. s. s. Forberedelsesklasse. Han var i øverste Realklasse, da jeg kom ind i Forberedelsen. Bergs.GF.I.134. den lille pige gik i tredje forberedelse(s) | **Forberedelses-eksamen**, en. [3] I Løbet af et Par Maanedere havde han underkastet sig den medicinske Forberedelsesexamen. *Bergs.PP. 658. især (skol.) i udtr. almindelig forberedelsesexamen, opr. navn paa en prøve, som afholdtes ved universitetet for privatister og gav adgang til visse fagstudier, hvortil der ikke krævedes studentereksamen (Bek.¹⁴/s1838); siden 1881 navn paa en prøve („præliminæreksamen“), der afslutter realskolens undervisning. Anordn.⁹⁰/s1881. jf. Rønning.Realskolen.(1916).6. -hugst, en. [1 ell. 2] (forst.) hugst (paa overgangen ml. udhugning og foryngelsehugst), der forbereder den kommende foryngelse af afdelingen. *MøllH.II.130. Sal.² VII.410. -klasse, en. [3] (skol.) klasse, hvori eleverne forberedes til optagelse i en skole, paa et kursus osv.; ogs. om de yngste klasser i den højere almen-skole, som forbereder eleverne til mellem-skolen. Hrz.V.311. Gjæl.GD.2. -skole, en. [3] (jf. -klasse). S&B. *Krak.1921.II.1060. Forbereder, en. 1) ☐ person, der forbereder noget. vAph.(1764). e. br. 2) (talespr., skol., l.br.) elev i en forberedelsesklasse. Gjæl.GD.25.****

Forberetning, en. [V.1.2] (efter ty. vorbericht; nu næppe br.) fortale; forberetning (jf. Forberedelse 2 slutn.). VSO.

† **forberge**, v. (forbjærge. *Moth.B162*). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorbergen, ty. verbergen; om rodordet se II. bjærge; nu kun bevaret i part. adj. forborgen (s. d.); jf. forborne) skjule; overf.: holde hemmelig; dølge (2.2). Saa kand du icke forberge dig, ey heller din Synd, med Adam og Achan. *Hummer.JS.I.54.* Dette gaf (ham) ikke liden Forundring, som hand alligevel holdte hos sig self og forbergede det meeste som hand kunde. *Slange.Chr.IV.950. VSO. || ogs. (refl.): forstille sig. Den første vidste udi mange Aar saaledes at forberge sig, at han passerede for en taabelig og eenfoldig Mand. Holb.Heltind.I.122. smst. 161. VSO.*

† **forberørt**, part. adj. [V.2.1] (ænyd. d. s.; fra ty. vorberührt; jf. berørt u. berøre 3) d. s. s. -bemeldt (jf. -benævnt). *JJuel. 65. Holb.Intr.I.270. Stampet.II.456. MR. 1850.121.*

forbeske, v. [før'be'sgø] -ede. (ænyd. d. s. (*Chr.Ped.Vocabularium.(1510).9v*; dannet af besk; jf. VI. for-6.2; l. br.) gøre besk ell. bitter; især overf.: forbitre. *Hvi vil vi dog forbeske Livet | Med Sindsuroe? *JSneed.III.72.* *Hvi skulle vi ved vor Knarvorenhed | Forbeske deres glade Dage. *Storm.FF.16. H.Kaarsb.M.274.*

† **for-betinge**, v. [V.2.1] vbs. -else (s. d.). (efter ty. sich etwas vorbedingen) refl.: betinge sig (forud). Disse Fordele havde han forbetiget sig, førend Contracten blev sluttet. VSO. † **-betingelse**, en. (vbs. til -betinge; jf. ty. vorbedingung) betingelse; forbehold. smst. † **-betyde**, v. [V.2.1] vbs. -ning (s. d.). (efter ty. vorbeduten; jf. betydte 2.4) forud angive, at noget vil ske; varsele; forudsige. *Moth.T239.* Det var en herskende Troe, at ethvert nogenlunde vigtigt Tilfælde . . maatte forbetydes ved Drømme. *Engelst.Qvindekj.92. VSO. † -betydning, en. vbs. til -betyde: varsel. vAph. (1759). dette Tungsind (maa) være en nødvendig Forbetydning af det Onde. *Frank. A.70. (det var) en god Forbetydning, at Rolf Krage i sin Tid fandt saa stort Mishag i Berlin. Møll.EI.199. (naar) Kragerne om Efteraaret flokke sig i store Forsamlinger paa Marken, da er det en Forbetydning paa ondt Veirigt. Bagger. I. 65. Have-Tidende.1841.202.**

forbi, præp. og adv. [før'bi] (Høysg.AG. 66), som præp. undertiden: før⁽¹⁾bi (ænyd. d. s., sv. förbi; fra mnt. vorbi, ty. vorbei; smst. af V. for- og II. bi, egl.: ved siden af og foran, jf. ty. vorüber, forbi, egl.: vor etwas über; sml. frembi)

A. som præp.; til betegnelse af en bevægelse, der foregaar fra et punkt bag ved (ell. paa den ene side af) noget, langs siden af det og derefter foran (ell. paa den anden side af) det og videre frem (en passering); næsten kun i forb. m. et verbum, der betegner en bevægelse.

1) m. steds-bet. 1.1) foran styrelsen. Printz Eugenius har brudt op med sin Leyr . . og gaaet forbi alle Festninger for at overrumple Fiendens Armee. *Holb.Kandst.II.3.* Dend Jomfrue gjør mig altid saadanne venlige Miner, naar jeg tar forbi hendes Vinduer. *sa.HP.I.3.* Vi seilede forbi hinanden i Sundet. VSO. En Aa (løb) forbi Valpladsen, og adskilte tildeels de Stridende. *Møll.DH.II.255.* *Veemodig Maanen iler | Forbi sin elskte Kyst (o: Hven). *Heib. Poet.IX.8.* *der staaer Geden saa høit paa Fjeld, | Og Elven løber forbi 'en. *Hauch. SD.I.199.* løbe forbi et Skib (o: sejle hurtigere end, passere skibet). *Scheller.MarO.227.* skyde forbi maallet olgn., se skyde. m. bevægelsesverbum underforstaaet: Paa den Vei (o: fra Æbeltoft til Kbh.) skal man forbi Hesseløen. *Høysg.S.131.* jeg kunde ikke undgaa det; jeg maatte forbi ham | 1.2) (nu især (foruden i de ndf. anførte faste forb.) naar styrelsen er et personligt, spørgende

ell. relat. pron. ell. stilles i spidsen for særlig at fremhæves, jf. Mikkel's. Ord. §50) efter styrelsen. du kand . . gaae lige Jacobs Næse forbi, uden (han) skal kiænde dig. *Holb. 11J. V. 9.* hans Skibe vare Skovs-Hovet forbi. *sa. DH. II. 126.* Naar man er Od-den forbi. *Isl. Kyst. 25.* Der gaves de, der kunde løbe de hurtigste Heste forbi. *Engelst. L. 7.* *(jeg bad) for ukiendte Konge, og den Stodder, | Der gik mig krum og sukkende forbi. *Bagges. IV. 28.* Vennerne vare Frederiksberg forbi. *HCAnd. II. 51.* *En eenlig Rovfugl Teltet fløi forbi. *PalM. VII. 68.* Jeg ilede hende forbi med hurtige Skridt. *Kierk. I. 304.* Forbi Haverne red de . . forbi de udsprændte Bundgarn . . Kongens Fiskerhus forbi. *JPJac. I. 122.* Jeg gik ham forbi uden at hilse. *Drachm. UB. 103.* Rejsen gik, Berlin forbi, til Fæstningen Küstrin ved Oder. *MPont. A13. 32. billedt.* *Den travle Tid var Dig (o: Kbh.) ilet forbi — | Du maa med i Løbet, | om ogsaa lidt gammeldags Poesi | gaar med i Kjøbet! *Kaalund. 320.* Det ældste Slægtled af den nordiske Oldforsknings Mænd i Danmark er draget os forbi. *OSPet. Litt. I. 619.* jf. †: (*Staubbach*) risler ned fra den mørke Rand af den nøgne Klippemuur, og synes at falde den forbi (o: uden at berøre den) i dampende Glands ned fra Himmen. *Bagges. DV. X. 54.* hest ell. hus forbi, egl. brugt i gnavspil, naar den, der har en af de to brikker „hesten“ og „huset“, afslaar bytning, som da maa tilbydes den næste i rækken (Hesten forbi . . Huset forbi. *Spillebog. (1786). 245*); nu især overf.: hus forbi, o: det gælder ikke mig (ham osv.); „skudt forbi“. Vor Ære som Kulturstat opfordrer os til at (købe gamle malerier). Vi har slet ikke Grund til vedblivende at gentage: Hus forbi. Vi har magtet Erhvervelsen af et Kunstværk. *KMads. (Tilsk. 1913. I. 141).* jf. bet. 3: kunde eller vilde da ikke det konservative Folkeparti . . hjælpe (industriemændene)? Ak nej, Hus forbi. Gang paa Gang løb Industrimændene Panden mod Muren. *EBrand. (Pol. 28/1921. 7. sp. 2).* gaa ram forbi, se Ram.

2) m. tids-bet.: mere end; over. 2.1) foran styrelsen: han er forbi de fyrrer aar | 2.2) (nu l. br. undt. i tilfælde svarende til de u. bet. 1.2 nævnte) efter styrelsen. *De Tre-dive forbi — det er ei ung. *Oehl. T. 143.* Det er Midnat forbi, det er Julenat. *HCAnd. VII. 305.* *Æ (o: jeg) tror jawn (o: netop) hun gær | Sytten forbi (o: er fyldt sytten aar). *Sdgy. Digte. (1920). 62.*

3) i forb. gaa forbi (jf. forbigaa) m. bi-bet. af forsættelig overspringelse ell. til-sidesættelse ell. af uopfyldt (skuffet) forventning. (næsten kun efter styrelsen, jf. dog (poet.)): *de bedste Bøger, det maa jeg sige, | Til Bibliotheket i Himmerige | For-sendes og gaae forbi vor Næse. *Heib. Poet. X. 231.* dersom jeg haver fundet Naade for dine Øine, da gæk ikke din Tjener

forbi. *IMos. 18. 3.* jeg gik min Troe ligesaa stout ham forbi, som hand har gaaet mig forbi tilforn. *Holb. Arab. 12sc.* *Væddeløb vi holde, men vi maa beklage, | Præmierne gaa os immervæk forbi. *Rantzau. D. Nr. 11.* Alt dette gik Marie Grubbe forbi; hende var der Ingen, der bød til Gæst. *JPJac. I. 131.* *Saa mangt et got Glas Viin, saa mangen stegt Kapone, | Vil Gnatho (o: snyllegæsten) sige, gaaer en andens Mund forbi. *Wadsk. 93.* Sligt gaaer vor Næse forbi. Her i Korsør faae vi ikke godt af ham. *Heib. Poet. V. 182.* gaa ens dør forbi, se u. I. Dør 3.2. || (nu l. br.) d. s. s. forbigaa 3.1. Harald . . faldt da ogsaa fra ham til Kongen, uden Tvil af Jalousie, efterdi den oprørske Almue havde gaaet ham forbi. *Holb. DH. I. 211. smst. II. 396.* (derfor) ginge Dom-Herrerne . . det Lyneborgske Huus gandske forbi, og gavde deres Val til Printz Friderich. *Slange. Chr. IV. 483. MO.* || † d. s. s. forbigaa 3.3. Jeg gaaer da den 2den Pøst rent forbi. *Høysg. AG. 130.* (jeg vil) anføre et Exempel (paa subtraktion) af høiere Grader, som jeg for Kortheds skyld gik forbi i Additio. *Cramer. (1765). 29.*

B. som adv.

4) svarende til bet. 1. *Den Gode seer det, gaaer forbi, og sukker. *Bagges. NblD. 228.* Lad mig slippe forbi. *VSO.* *Han hilset har herop, hvergang forbi han gik. *Heib. Poet. S. (1848). IV. 337.* dersom der ikke er Uret-færdighed hos dette Folk (o: jøderne), da gaae min Herre (o: Holofernes) dog forbi (*Chr. VI.* forover), at ikke deres Herre og deres Gud maaskee skal stride for dem. *Jud. 5. 24.* drage, komme, løbe, sejle (osv.) forbi | skyde, skudt forbi, se skyde. jf. bet. 5.2-3: hvad der kun er Skygge maa fare forbi. *Mynst. Betr. II. 333.*

5) svarende til bet. 2: til ende; færdig; omme; ovre; ude. (oftest brugt som et adj. i præd.-stilling; jf. (talespr., l. br.): Skal vi dog ikke hellere lade dette hvile, som er saa forbi. *Bang. ToSorgespil. (1891). 49.* 5.1) i sætn. m. et tids-udtr. som subj. Høsten er forbi, Sommeren er til Ende, og vi ere ikke frelste. *Jer. 8. 20.* nu er Idus Martii kommen . . men ikke forbi. *Holb. Hh. II. 426.* Sex Dage ere neppe forbi, og hans Flaade er færdig. *Jacobi. Skr. 33.* Vor Tid er forbi; | Snart synke vi. *Oehl. L. I. 41.* *Hver Nat er jo vor Sommer . . | Naar Dagen den kommer, | Er vor Sommer forbi. *Winth. HF. 22.* Sabbaten var forbi (1819: forgangen). *Marc. 16. 1 (1907).* De Døde er døde og forbi er forbi (o: den svundne tid kommer ikke igen). *Bang. SF. 33.* || blive forbi, (nu næppe br.) være forbi, omme. Naar Høsten . . bliver forbi. *VSO. I. 404.* || gaa forbi, (nu l. br.) forløbe; gaa hen (jf. forbigaa 2). der gaaer ingen Dag forbi, hand opbejler jo nye Velgierninger af mig. *KomGrønne. II. 276.* *JSneed. III. 333.* *PAHeib. US. 195.* dog lod hun ingen Sommer gaae forbi, hvori hun ikke smykkede den tomme Grav. *Hauch.*

IV.365. 5.2) om handling, tilstand ell. ting. *Snart er Dødens Magt forbi. *Ev.* (1914).I.140. Concerten er ganske forbi og Alle bortgangne. *Ørst.III.67.* *Den længste Fryd er dog engang forbi. *Oehl.XII.101.* *naar Dagens Gjengang var forbi, | Var og med hver Bekymring det tilende. *PalM. AdamH.III.113.* *Nu vil jeg ikke synge meer, | thi Visen er forbi. *Hostr.G.117.* blive forbi, (nu l. br.) høre op. Naar .. Terminen, Bryllupet, bliver forbi. *VS.O.I. 404.* den Gang kunde man skønne, at det (o: uvejret) vilde blive forbi. *CEw.Æ.IV. 95.* || i faste forb. (Adam) reiser sig først op efter at alting er forbi. *Ev.* (1914).I. 175. *Om Morgenens vi favre bramme, | Om Aftenen er alt forbi. *Rahb.PoetF.II. 121. Bredahl.V.232.* Endnu en lille Tid kan jeg se hendes grønne Kaabe mellem Grenene, saa er alt forbi. *Buchh.UH.108.* *Nei, nu er det forbi! Kaftanen brænder. *Oehl. A.79. HCAnd.V.191.* saa er det bal forbi olgn., se III. Bal. (være) forbi med, om noget, som er ophørt, forsvundet olgn.: ude med. med Skiemt og Latter var det forbi. *Molb.LB.241.* *Det var forbi med deres Blund. *Rich.III.1.* det (var) aldeles forbi med den gamle Gemytlighed paa Byfogedkontoret. *Schand.BS.438.* Og det skal være forbi med Befæstningen (Chr.VI: befæstning skal opholde) for Ephraim. *Es. 17.3.* || (talespr.) i sætn. m. konkr. tingsbetegnelse som subj. Hendes Traad er forbi (o: opbrugt), hun tager en ny. *Heib.Poet. XI.89.* nu var (juleaften) forbi, og Træet var forbi, og Historien med; forbi, forbi, og det blive alle Historier. *HCAnd.V.322.* 5.3) om person. (især i forb. det er forbi og gøre det forbi). || i udtr. for død og undergang. *Det er forbi, nu seer jeg kun den ene (o: den anden er druknet). *Ev. V.143.* *Derefter lå han bevidstløs; | før Middag var det forbi. *Rord.GK.116.* mon det da skulde være forbi med os (Chr. VI: mon vi da skulle faae ende), og vi skulde opgive Aanden. *4Mos.17.13.* „Er du meget syg?“ .. „Ja, det er snart forbi med mig.“ *JPJac.I.86.* jf.: den Modløshed, der overvældede mig efter 1864, da jeg troede, at det var forbi med vort Land og dets Kultur. *Schand.O.II.225.* gøre det forbi, berøve livet; fremkalde døden. *Han maatte os bebude, | At Popesi | Havde gjort det forbi, | Og Livet det var ude. *Wengel.I.32.* Hun stod og tænkte, og Vandet gennemisnede hende; men Bigum kom ikke. Det var bedst at gøre det forbi (o: drukne sig) da. *AndNx.MS.46.* jf. (sj.): Blot at Isen vilde briste under ham .. og Alting blive gjort forbi i .. en Trækning nede i det kolde Vand. *JPJac.II.234.* om person, som det er gaaet stærkt tilbage for, som ikke mere kan gøre sig gældende ved sit arbejde, sin optræden osv.: færdig. Tænk, om jeg (fik) den Vished, at jeg var forbi, ikke havde det Bitterste, Ingenting, ikke kunde. *smst.*

194. nu er jeg ikke engang bedrøvet mere, jeg er bare træt og forbi. *SvLa.FruG.52.* || i udtr., som betegner ophævelse af et intimt forhold. *Hans kan se sig om anden; | Thi med os er det forbi. *PMoll. I.115.* Jeg fortalte blot din Fader, at det var forbi mellem dig og Pigen. *Schand. VV.288.* Hun er rejst .. — min Hustru — rejst for bestandig, — og alt imellem os forbi. *Stuck.III.7. NMoll.H.119.* (talespr.) i sætn. m. person-subj.: hvis det kun var det, du vilde mig, saa havde vi to været forbi med hinanden for længe siden. *Leop.B.21.* gøre det forbi, ophæve et kærlighedsforhold; især: hæve en forlovelse. *Markman.HD. 150.* (hun havde) gjort det forbi med sin Barndomsven, sagt, at hun ikke holdt nok af ham. *Baud.GK.303. Rord.GD.12. jf.:* det var deres Kæres Død, der først rigtig lukkede Himlen i Baglaas for dem og gjorde det forbi mellem dem og Vor Herre. *Olf Ricard.K.19.*

forbi-, i ssg. [før'bi-, sjældnere f'orbi- (se forbi-gaa, -gangen osv.)] til forbi (4); især i bevægelsesverber (og dertil hørende subst.), der dog uden for præc. part. ell. som vbs. ikke bruges (alm.) i egl. bet., og som næsten udelukkende tilhører skriftspr. (jf. i øvrigt u. efter- i ssg.); udeladt er fx. (af verber:) forbi-flydende, -flyvende, -ilende, -kørende, -løbende, -myldrende, -ridende, -strefjende. jf. (uden for præc. part.): det er sandsynligt, at (Trondhjem) har haft et Indbyggerantal af omkring 5,000, i saa Henseende altsaa vidt forbiløbet af dens driftige Medbejler Bergen. *TroelsL.I.58.* || af subst. er fx. udeladt: Forbi-defilerig, -kørsel, -march, -rejse, -vandring.

forbide, v. [før'bi'dø] præc. -bed; part. -bidt. (jf. ty. verbeissen) 1) bide (en) meget ell. slent; skambide. En glubsk Hund har saaledes forbiddt ham, at han ligger under Feltskærerens Haand. *VSO.* || især i part. forbiddt brugt som adj.: mishandlet ved bid; skambiddt. Hun er forbiddt af lopper. *Moth. B146.* Han var ligesom forbiddt og forkradset paa Ansigt og Hals. *Ing.KE.II.150.* (hundene kan) være saa forbiddt, at de maa under Dyrlægebehandling for at lappes sammen. *Bogan.I.168.* om træer olgn.: ødelagt af dyrs bid. En saadan forbiddt Bøgepurre kan antage Lighed med en klippet Tax. *CVaupell.S.17. Frem.DN.286. 2) refl. 2.1)* (l. br.) skade ell. overanstrenge tænderne ved at bide. Invalidditetsspørgsmaalet kan de Herrer ikke løse. Naa, det er nu ogsaa en Nød, selv de skarpeste Kæver kan forbide sig paa. *VortLand.^{2b}/s1905.1.sp.5. 2.2)* forbide sig i en spise, (dial.) spise saa meget deraf, at man bliver ked af den. *Feilb.*

Ø forbi-dragende, part. adj. [-dra'(-)qæne] som drager forbi. forbidragende Skyer. *Schand.IF.201.* den fine forbidragende Rosenduft, der ikke er til at fastholde. *JPJac.II.363.* Sommerdag i Dyrehaven med forbidragende Tordenvej. *ti-*

tel paa et maleri af P.C.Skovgaard. (Sig Müll. B. 111). || substantivisk: At sidde og hvile der (∴ paa bænken) .. at høre paa Folks summende Tale, at se paa de Forbidragende. *Goldschm. VIII. 64.*

forbie, v. [fɔr'biə] (gld. forbi(d)e, *jf. mnt. vorbeiden*) 1) † *trans.*: vente (*bie*) paa. Jeg vil forbie ham her. *Moth. B153. 2)* (nu kun dial.) *refl.*: vente for længe; lade tiden løbe fra sig; nøle. I Dag har jeg skammeligen forbi mig. *VSO. næsten kun i sætn. m. nægtende mening*: Svens forbiede sig vel ingenlunde med at gaae Faren i Møde, men han forhastede sig derimod. *Grundtv. Sæo. III. 5.* Jeg forbiede mig ikke, jeg fløj til hende. *Büch. IV. 642.* Eders Tilstand er farlig .. har I Noget at skrifte, maa I ikke forbie Eder. *smst. 90.* Ja, det er paa høie Tid! .. Jeg er bange for, at jeg har forbi mig. *Rosenk. (TR. 20 Nr. 69. 6).* *Feilb. 3)* (dial.) *part.* forbi et brugt som *adj.*: som har ventet for længe; urolig, nervøs af at vente. Baade Anna og Stamherren var saa forbiede og længselsfulde efter hinanden .. at de grædende faldt hinanden om Halsen .. da de et Øjeblik var blevne ene. *JakKnu. G. 177.*

Forbier, en. [fɔr'biə] *ft. -e.* (dannet i nyeste tid af forbi (4) ligesom Ener, Toer osv. af en, to osv.) (jf. skyde forbi u. skyde; dagl., især sport. ell. soldat.) skud, spark, stød osv., der gaar forbi maalet uden at ramme (jf. Forbiskud). *Skyderegl. 24.* Her har jeg leveret de første Forbiere til de letvingede Bekasiner, her har jeg skudt min første And. *Baud. OI. 86.* At snakke om det latterlige eller snobbede eller forfængelige ved Titelvæsnen er saa kedsommelig som at skyde Forbiere. *Pol. 21/12. 1906. 4. sp. 5.* det saa ud som om alle Skuddene var Forbiere. *Bønnelykke. Sp. 182.* (i fodboldspil): *Pol. 9/1. 1904. 1. sp. 6.* *Ekstrabl. 12/6. 1921. M. 1. sp. 1.* (i boksning): Cook drejede Ansigtet, hvorved Stødet blev en Forbier. *Pol. 14/1. 1922. 4. sp. 3.* || *billedl.* (jf. Afbrænder 2). (han) forstod, at han .. havde forfejlet Maalet .. hendes Sikkerhed (var) ikke raket. Det var igen en Forbi'er. *Pont. DR. IV. 87.* *Saa løb jeg rundt for at faa lidt Mad, | men hented mig mangan Forbier. *Pol. 25/1. 1920. 6. sp. 2.* 2) \ (en) forbidragende. *Saa drog de over (∴ broen) i Vogne og Sko, | Tiggere, Trækkere, Kræmmere, Friere, | alle de tusinde Somres Forbiere. *Aakj. SV. II. 139.* **forbi-fare**, v. [-fa'ɔrə] (l. br.) *ile*, drage forbi. 1) i *perf. part.* Studenstrup raaber 10, og gaaer siden sin Vey, | til hand er forbi faren. *Holb. II. V. 9.* 2) i *præs. part.* *vAph. (1759).* Der kan man staae og see alle de Forbifarende. *VSO. II. 38.* et forbifarende Vejr uden anden Hensigt end at fare forbi, at svulme og bruse. *VilhAnd. AD. 144.* 3) som *vbs.* i forb. i forbifarende, d. s. s. i forbifarten. *Ing. EF. II. 102.* **-fart**, en. *vbs.* til -fare. Hans Tjener (holdt) her udenfor .. da han paa

Forbifarten (*vilde tale*) med mig. *Blich. (1846). VI. 62.* Den var den eneste Vogn, der saas, og dens Forbifart lokkede adskillige Nysgjerrige Beboere her mod de aabne Vinduer. *Schand. AE. 46.* || *især i udtr.* i forbifarten (jf. -fare 3), idet man farer forbi ell. passerer; i skyndingen. *Slange. Chr. IV. 1261.* i Forbifarten (*kastede jeg*) et hurtigt Blik ned gjennem Dalene. *Blich. (1846). I. 51.* Kvindeøjne .. havde i Forbifarten tilglimtet ham en hel Del at tænke paa. *Markman. Fort. 203.* (han) løb ned forbi Sander og hans Hustru, og han saa i Forbifarten, at hun havde lagt begge sine Hænder paa hans Skuldre. *Rist. ER. 116.* (jf. I. -gaaende 2:) han følte sig .. saaret ved den Omtale i Forbifarten, der var blevet ham til Del (∴ i et skrift). *CSPet. Litt. I. 584.*

forbigaa, v. [fɔr'bi:gå, 'fɔrbi:gå] forbigåe. *Høysg. AG. 82. præf. -gik; part. -gaaet ell.* (nu næppe br. i rigsspr.) -gaaen (som *fk.*: *Holb. Plut. V. 1.* forbigåen. *Høysg. AG. 64.*) ell. (kun i *pass.*, især i *bet. 2*; jf. forbigangen som *adj.*; nu l. br.) -gangen (1 *Mos. 50. 4* (Chr. VI). *Højs. 2. 11* (Chr. VI). *2 Cor. 5. 17*). *vbs.* (i *bet. 3*) -else, jf. Forbigaaen, I. Forbigaaende, Forbigang. (*ænyd. d. s.*, jf. *ty. vorbeigehen*)

1) (nu næppe br.; jf. II. forbigaaende 1) i *egl. bet.*, til forbi 1 ell. 4: gaa (spadsere) forbi. Elephanten fremviede sin Snabel, som ilde var tilreedt af nogle Bier, hvis Sværm han havde forbigaaet. *Holb. MFbl. 81.* m. overgang til *bet. 3*: liden Markblomst ei jeg forbigik, | Fordi den sig ei efter Regler klæder. *Ing. D. I. 108. jf.*: *Hverken Pallads eller Hytte de (∴ *drommen*) forbigaae. *Hauch. DV. II. 114.*

2) ⊕ til forbi 2 ell. 5, om tid, lejlighed osv.: svinde hen; gaa hen; forløbe. der græde-dagene over ham vare forbigangne (1871: forbi), da taleded Joseph til Pharaos huus-folk. 1 *Mos. 50. 4* (Chr. VI). *Høysg. AG. 64.* *perf. part.* brugt som *adj.* (jf. forbigangen): det Episke er steds Fortællingen om noget Forbigaaet. *Heib. Pros. II. 308.* jf.: det Gamle er forbiganget (1907: forbigangt), see, Alt er blevet nyt. *2 Cor. 5. 17.* nu især (l. br.) i *forb. m.* lade: den utrættelige .. Iver, der ingen Leiligheder lader forbigaae at oplyse deres Forstand. *Ev. VII. 104.* den Pligt, ikke at lade dette forbigaae uomtalt. *Ørst. VIII. 107.* jf.: dersom de Kongens Befalninger, eller Lovens, Overtrædelse tre Uger Upaataalt lade forbigaa, efter at det dem vitterligt været haver. *DL. 3—4—6.* || † ikke finde sted. Opholdis med Forfølgningen, og fornævnte Ting forbigaar, da er Arresten dermed ophævet. *smst. 1—21—20.*

3) til forbi 3: lade ude af betragtning. 3.1) *overspringe* (en) ved uddelingen af et gode, besættelsen af et embede olyn. (især paa en uretferdig maade); tilsidesætte. (raadet) har forbigaaet .. fornemme Mænd, der har ansøgt om den høje Magistrat (∴

om at blive borgmester). *Holb. Kåndst. III. 2.* Augustiner Munkene besværgede sig over deres Forbigaaelse. *sa. Ep. V. 135.* Aaret efter blev han forbigaaet (∴ ved besættelsen af et embede). *Pol. 2°/10 1906. 3. sp. 2. perf. part. brugt som adj.:* Mænd, som Plutus har beriget, skulde gjøre de forbigangne deelagtige udi deres erhvervede Riigdom. *Holb. Plut. V. 4.* De i § 1 givne Bestemmelser skulde imidlertid ikke betage den forbigaaede Arving, som senere maatte melde sig, hans Ret til Arven. *Forordn. 11/10 1839. § 2.* Vil De ikke synge nu? — Frøken B. foretrækker at høre Hr. K. først, svarede Sangeren med det forbigaaede Talents stille Bitterhed. *Schand. TF. II. 169. 3.2* (nu l. br.) lade ubenyttet; lade gaa forbi. Jeg kan ikke forbigaae denne Leilighed at yttre et Ønske. *Ew. VII. 119. 3.3* lade uomtalt; ikke nævne; udelade i en fremstilling. Det vil jeg nu forbigaa og begive mig til Proceduren. *Holb. Masc. II. 4.* *at forbigaa, i hvad Fare jeg har vaaren. *Falst. Ovid. 85.* Derfor lader os forbigaae (*Chr. VI.:* lade fare) Begyndelses Læren om Christo, og skride frem til det Fuldkomnere. *Hebr. 6.1.* Hun selv forbigaaes ganske (∴ i en ligprædiken). *Troels L. IX. 34.* ofte i forb. forbigaa med ell. i tavshed: et Eventyr, som vi . . ikke her tør forbigaae med Taushed. *Hauch. VI. 343.* Vi kunne forbigaae det Øvrige med Taushed. *Allen. I. 195.* med forbigaaen ell. forbigaaelse af, uden at omtale, med Forbigaaen af hvad der ellers kan høre til Hveens Historie. *Heib. Pros. IX. 196.* || (nu næppe br.) efterfulgt af en inf.: undlade. Jeg kand . . ikke forbigaae at melde noget om den Tydske Oversættelse af Ped. Paars. *Holb. Ep. V. 15.* Ieg kand ei forbigaae her omstændelig at fortelle een besynderlig Ting. *Æreboe. 196.* en Anmærkning, som vi ikke kan forbigaae at gjøre, er den, at (*osv.*) *Ew. VI. 294.* vi kunde forbigaae at berøre dem (∴ vikingetogene) videre. *Molb. D.H.I. 361.*

Forbi-gaaen, en. (l. br.) vbs. til forbigaa || † i forbigaaen, d. s. s. i forbigaaende (se I. Forbigaaende). *Basth. Aa.T. 190. I. -gaaende*, et. (substantivisk anv. af II. forbigaaende) i forb. i forbigaaende ell. (l. br.) i forbigaaendet (*Skak. (1773). 77. Bonnellycke. (Berl.Tid. 2°/10 1922. Aft. 3. sp. 5.)* samt i forb. med forbigaaende af. 1) (nu l. br.) idet man gaar forbi; i forbigarten. Jeg kan ikke undlade i Forbigaaende at hilse paa Dem. *Ew. VIII. 63.* Vor Veiviser pegede, i Forbigaaende, paa en stor rusten Jerndør i Klippen. *Oehl. Øen. (1824). II. 182.* (han) højede sig dybt i Forbigaaendet. *Bonnellycke. (Berl.Tid. 2°/10 1922. Aft. 3. sp. 5.)* 2) m. h. t. noget, som berøres i samtalens løb: flygtigt; kortelig; overfladisk; „en passant“. (forfatteren har) kun behandlet Tingen i Forbigaaende. *Engelst. Phil. 14.* *Det vil jeg kun ellers melde |

I Forbigaaende: der staaer en Mand | I Gangen hist. *Oehl. AV. 86.* rent i Forbigaaende og midt inde mellem andre Ting, melder (*Abildgaard*) Thorvaldsen — hans Moders Død. *JLange. I. 99.* I Forbigaaende sagt, naar jeg taler om Romaner, mener jeg kun Cervantes, Fielding. *Ew. VI. 36. smst. VIII. 27. e. br. 3)* † med forbigaaende af, uden at tage hensyn til ell. agte paa (*jf. u. forbigaa 3*). *Slange. Chr. IV. 1005. II. -gaaende*, part. adj. (*præs. part. af forbigaa 1 og 2*) 1) (nu l. br.) om person: som gaar forbi; forbigaaerende. Jeg satte mig ved et aabent Vindue, og havde det ene Øie fæstet paa Bogen, og det andet paa de forbigaaende Skjønheder. *JSnæd. L. 352.* En forbigaaende Tigger kom hende til Hjælp. *Levin.* || substantivisk. (*jøden*) anraaber . . den ene Forbigaaende efter den anden om at købe. *Bagges. L. II. 125.* staae paa Gadehjørnet og synge for de Forbigaaende. *Heib. Poet. V. 324.* saa kom atter en Pause, hvori man atter kun hørte . . en enkelt Forbigaaendes Skridt og Flugenes Svirren. *Tops. III. 14. 2)* ∅ som ikke varer ved; som hurtigt forsvinder, forløber osv.; flygtig. En tiltagende Legemsførhed medførte . . undertiden forbigaaende Upasseligheder. *Molb. Jacob Deichmann. (1853). 37.* Fortællinger, hvis hele Værd laae i den snart forbigaaende Spænding, de vakte. *Hauch. MfB. 192.* Nogle (*dyr*) have et stadigt, andre kun et forbigaaende Ophold i Klitten. *Andres. Klitf. 203.* Med Søren Kierkegaard er jeg kun kommen i forbigaaende Berøring. *Birkedal. O. II. 84. (jur.)* Forbigaaende kaldes Ydelsen, naar den pligtmæssige Erløggelse foregaar i et Øjeblik, f. Eks. Pligten at overdrage Ejendomsret over en Ting. *Lassen. AO. 7. 3)* † m. pass. bet.: d. s. s. forbigangen. (*Jammersm. 20.*) den Væmmelse, hvormed den stedse fremskridende betragter de Tanker, han selv i en forbigaaende Tid har nedskrevet. *PMøll. II. 318. -gang*, en. (nu l. br.) vbs. til forbigaa (1). *vAph. (1764).* Hvi dvæler du? kom! jeg savner din snelle Forbigang. *Oehl. (MO.).* nogle nikkede til ham under Forbigangen. *Markman. PB. 181.* „Du er bleg i Kvasten,“ sagde Ibald i Forbigangen. *Tom Krist. LA. 26.* || i forbigang, (*sj.*) i forbigarten. *Paa guldstraalende Karm kjører du (∴ Amor) . . om jeg kjender dig ret, du neppe vil skamme, | Men i Forbigang selv uddele hyppige Saar. *Heib. Poet. VIII. 65. ∅ -gangen*, part. adj. [forbi, gan] (e)n (*jf. Høysg. AG. 65*); ogs.: [forbi-] intk. -gangent ell. (nu sj.) -ganget (*Mynst. Præd. (1842). 22*) ell. (*sj.*) d. s. (*Blich. MT. 3*). (*egl. perf. part. af forbigaa 2; jf. ogs. u. forbigaa 3.1*) om tid olgn.: udrundet ell. forløbet; svunden; henrunden; tidligere; forudms (*jf. forgangen*). det er nok, at vi i den forbigangne Livs Tiid have bedrevet Hedningernes Villie. *IPet. 4.3.* Kongen havde ladet mod Udgangen af forbigangne

Aar forskrive en Herre-Dag. *Holb.DH.II.116.* de Danske elske de forbigangne Tider og deres Forfædres Bedrifter. *Ew.VIII.215.* hvorfor vil jeg da blande mig i den nærværende, eller maaskee, før dette trykkes, forbigangne Strid mellem Baggesen og Noget af Oehlenschläger? *Grundtv.Udv.III.605.* det uforklarlige Behag, vi finde i Et eller Andet, (er) maaskee . . en dunkel Erindring fra et forbigangent Liv. *Gylb.(1849).IV.45.* Senere talte han med hende om Kamilla og sit forbigangne Liv. *JPJac.II.316.* i udtr. det forbigangne, det, som er sket, svundet bort; fortiden. Det Gamle, det Forbigangne er det eneste, som de holde deres Agtsomhed værd. *JSneed.II.301.* "Det tilkommende for Gud | Er alt som det forbigangne. *Grundtv.SS.III.147.* Nutid bruges . . om . . det forbigangne . . naar dette i livlig Fortælling fremstilles som nærværende (fortællende Nutid). *Mikkels.SproglS.109.* et forbigangent, (nu næppe br.; jf. II. en 24.1 slutn.) noget fortidigt. *Mynst.Præd.(1842).22.* en Fortælling om et Forbigangent. *Heib.Intel.I.120.* Var der intet Tilkommende, da var der heller intet Forbigangent. *Kierk.III.24.* (de) forbigangne ting, (nu især bibl.) den suvnde tid; fortiden. „Denne kunde man høre var en ret Prophet.“ — „Ja hand veed ogsaa forbigangne Ting.“ *Holb.Ul.III.3.* Erindringen om de forbigangne (Chr.VI: fremfarne) Ting. *Visd.11.13.* den forbigangne tid, spec.(som overs. af lat. tempus præteritum; jf. forgangen tid u. forgangen 1.1; gram., nu l. br.): da-tid ell. fortid. *PSchulz.DS.67.* Høysg.AG. 65. *JBaden.Gram.118.* **W-gangenhed**, en. (til -gangen; jf. Forgangenhed; nu næppe br.) svunden tid; fortid. en stum Forbigangenheds uklare Atmosfære. *Heib.Pros.II.406.* *Kierk.VII.28.* fra den nærværende Menneskeslægt er Corregge alligvel skilt ved Forbigangenhedens Linie. *JLange.II.350.* **-gænger**, en. (l. br.) person, som gaar forbi; forbigasserende. hans vandblaa Øjne fulgte Forbigængerne med et ugrundeligt Udtryk. *And.Nr.PE.III.79.*

for-bilde, v. se forebilde.

Forbillede, et. [f'ør|bel'v'øð] (ogs, især poet. Forbilled). (ænyd. d. s.; til V. for (8 og 2.1); jf. forebilde samt ty. vorbild) 1) person ell. ting, der tjener som mønster. 1.1) † støbform. *Moth.B166.1.2* (æstel.) hvad der i den virkelige verden tjener som genstand for kunstnerisk efterligning; model. (om person: opdigtede Personer, der dog i Regelen har Forbilleder i det virkelige Liv. *Brandes.VI.294.1.3* hvad der (i enhver ell. i en vis henseende) jf. sin fuldkomne beskaffenhed tjener som genstand for efterligning ell. efterlevelse; mønster; eksempel (2). (om ting ell. forhold: Mere og mere afbilde vort Liv paa Jorden, Livets hoiere Forbillede i dine Himle. *Mynst.Præd.(1835).25.* i enkelte meget vigtige Punkter staaer

Oldtiden endnu som et Mynster, et stort Forbillede, der neppe er naaet, end mindre overgaaet. *Hauch.Tale.18.* følgende Linier (af *Richardt*) kunde staa blandt Forbillederne i en dansk Metrik: „Vældige Gud, | Vor og vor Fjendes, | O lad det kendes, | Med dig vi drog ud!“ *Brandes.II.472.* (om person:) jeg henstirrede paa Palnatoke som det Forbillede, jeg havde Lyst at ligne. *Grundtv.Kvæd.225.* Hvo er vel denne Forfatters (v: *Lafontaines*) Mønster og Forbillede? *Blich.(1846).V.13.* vort Forbillede, den Herre Jesus Christus. *Kierk.X.126.* Harald Holst, som hun et Øjeblik gjerne havde villet ophoje til et Mønster, et Forbillede for Nutidens Mænd. *Tops.III.279.* du og dine Venner, som sidde for dit Ansigt, ere Mænd til Forbillede (Chr. VI: ere forunderlige mænd). *Sach.3.8. m.* et præp.-udtr. for at betegne en henseende: (han) anseer mig som et Forbillede paa alt Ædelt og Skjønt. *Gylb.Sk.206.* hvis Een fremstilledes som Forbillede i Gavnigheden. *Kierk.XIV.194.* i alle Maader viser (du) dig selv som et Forbillede (1871: Mønster) paa gode Gerninger. *Tit.2.7(1907).* hun er i henseende til flid og energi et forbillede for sine kammerater | 2) hvad der bebuder ell. betegner noget endnu ikke nærværende. 2.1) (sj.) billede ell. forestilling, man danner sig i forvejen. Af alle gamle Sange . . havde han lavet sig et Forbilled for Farbrorens Opholdssted, som paa langt nær ikke havde med Virkeligheden at gøre. *Drachm.VD.140.2.2* (nu næppe br.) attribut (2) ell. symbol. (perserne) holdte . . Natten eller Mørkhed et Forbillede for den onde Gud, ligesom de holdte Lyset et Forbillede for den gode. *Holb.Hh.II.9.* (sønnen) er vor Lifs Formørkelse og Dødens Forbillede. *Anhangtil Comødien om Lyverens.(1725).35.* Dette skumle Mørke er et ærværdigt Forbillede paa Døden. *Ew.III.182.* den Hellig Aand gav tilkiende, at Veien til Helligdommen endnu ikke var aabnet, saalænge det første Tabernakel endnu havde sit Stæde; hvilket var et Forbillede (Chr.VI: lignelse; 1907: Sindbillede) indtil den nærværende Tiid. *Hebr.9.9.2.3* **W** hvad der foregriber, forud antyder noget fremtidigt; varsel; typus. (vi ønsker, at) denne vor Reises første Dags Velsignelse . . maatte være et Forbillede paa vor øvrige Vandring. *Bagges.L.II.11.* (jf. bet. 1: Don Quixote er Forbilledet paa den subjektive Galskab. *Kierk.VII.163.* især (teol.) om de steder i det gamle testamente, som sigter til Kristus og hans skæbne i det ny testamente: *Moth.B166.* Slangens Ophoielse i Ørken var et Forbillede paa Christi Korsfæstelse. *VSO.* *Himmel-falden stod Elias | Mellem Afguds-Altret op, | Stort Forbilled paa Messias, | Dale-ren fra Stjerne-Top. *Grundtv.SS.I.310.* Det gamle Testamente viser hen til Christus 1, ved Loven . . 2, ved Spaadommene om

Freleren og Forbillederne paa ham. *Katek. §4. 2.4* (bibl., sj.) om noget fortidigt, der tjener eftertiden til advarsel: *1Cor.10.6.* **⊞ forbilledlig**, adj. **1)** til Forbillede 1: som tjener til mønster ell. ideal for; efterlig- nelsesværdig; mønsterværdig; ideal. Den sidste Bøn i „Bønnen“ (: *fadervor*), der (forbilledligt for al sand Bøn, som jo beder sig glad og gledere..) tilsidst Intet.. mere har at bede og begjære, men ubetinget glad ender i Lovpriisning. *Kierk. XI. 45.* (*Byron*) virkede mere forbilledligt end nogen Fortidspersonlighed i selve det tyske Aandsliv. *Brandes. VI. 369.* I Republikens Helteskikkelser fandt han de forbilledlige Karakterer, han .. havde savnet. *Pont. LP. V. 70.* **2)** til Forbillede 2: som forud afbilder ell. antyder noget; ogs.: symbolsk. Det er en gammel Tro om Nyaarsnat, at alle det tilkommende Aars Hændelser lade sig i den forbilledlig til Syne. *Grundtv. PS. I. 292. Kierk. X. 256.* Noa's Ark hentyder forbilledlig paa Kirken's Skib (Menigheden). *J. Lange. III. 97. Vilh. And. PMü. I. 67.*

forbillige, v. [for'bil'i(q)ø] (dannet efter I. fordyre; jf. ty. verbilligen; sj.) gøre (en vare) billig. *Pol. 2⁴/1916.8.sp.3.*

Forbind, et, ogs. en (*Cit. 1813. (DSt. 1921.61)*). (glda. d. s. i bet. „forbund“ (jf. *Feilb.*); til forbinde) **1)** (nu næppe br.) d. s. s. Forbinding 1; som vbs.: *Cit. 1813. (DSt. 1921.61)*. || *konkr.*: Naar Podeqvisten er indbragt i Grundstammen vikler man et Forbind af Uldgarn omkring hele Kløften. *Have-Tidende. 1841.295.* **2)** (dial.) d. s. s. Forbandt 1. *Feilb. jf. Krydsforbind. Moth. K305.* **Forbind-**, i ssg. [for'ben'-i] (jf. dog Forbindskæp). (l. br. **Forbinds-**, se Forbindskæp samt u. -sager). især (med.) til Forbind 1 ell. forbinde 1; sml. ssg. m. Forbinding u. Forbinding 1.

forbinde, v. [for'ben'ø] præf. -bandt, flt. d. s. ell. † -bandte (*Holb. Herod. 53*) ell. (foræld.) -bunde (sa. *DH. I. 292. sa. Ep. I. 115*); part. -bundet ell. (i rigsspr. nu mest i fk., især som adj., se fx. bet. 1, 3, 4, 6) -bunden (attrib. ved ord af intk.: *Moth. B180*; efter have ell. efter være m. subj. i intk. ell. flt.: smst. 172. *Tullin. III. 322*), hvortil flt. og best. f. -bundne (*Ing. LB. I. 23. 2Mos. 27. 17 (Chr. VI afvig.). Ludv.*). vbs. -else (s. d.), -ing (s. d.), jf. **Forbind**, **Forbindende**. (glda. d. s. i bet.): forpligte (Geheimarchivets Aarsberetninger. II. (1856/60). 32); fra mnt. vorbinden, ty. verbinden; m. h. t. bet. 5 sml. lat. obligare)

1) lægge bind om et saar olgn.; lægge bandage ell. forbinding om. (*samaritaner*) gik til ham, forbandt hans Saar, og god Olie og Viin derudi. *Luc. 10. 34.* *Den Rift er lægt, før den er halv forbunden. *Eiv. V. 125.* Hun undrede sig over sin forbundne Pande. *Ing. LB. I. 23.* *Med Markens Urter hun hans Saar forbinde. *PalM. VII. 54.* (billedl.): Herren forbinde sit Folks

Brøst og læger dets Vunders Saar. *Es. 30. 26.* || m. person-obj. det (faar), som havde lidt Brud, forbandt I ikke. *Ez. 34. 4.* (*Chr. IV.*) lod sig i alles Paasyn afføre og forbinde, og blev derefter staaende med ombundet Hoved og Sværdet i Haanden, indtil Slaget var forbi. *Mall. SgH. 302.* Mekanismisk vaskede han sin blodige Haand i et Kjør og snørede sit Lommetørklæde fast om den. — En saaret og forbunden Helt maa være interessant! sagde han. *Schand. TF. II. 338.*

2) sammenbinde; fastgøre. **2.1)** (fagl.) fastgøre ved baand (ell. paa anden maade); knytte fast. Naar et Toug, der har Blok, Kous el. desl. i Tampen, strækker sig, saa den ikke staaer paa sin Plads, flyttes den høiere op, hvilket kaldes, at forbinde. *Harboe. MarO. 116.* Dæksbjælkerne forbandtes til Skibssiden ved svære Jerngafler. *StBille. Gal. I. 73.* || *spec.*: knytte en elektrisk ledning til en lampe, en anden ledning osv. Snorlamper med Skærm, komplet monteret og forbunden fra Kr. 2,50. *Priskurant. (1912).* **2.2)** binde to (ell. flere) ting (af samme slags) til hinanden; sammenbinde; sammenføje. Han forstaaer godt at forbinde Tømmerverket i en Bygning. *VSO.* * (jeg) Tager mine Blomster frem, | Og til Krands forbinde dem. *Heib. Poet. VII. 373.* Alle Støtterne .. skulle være forbundne (*Chr. VI:* belagte) med Stænger af Sølv. *2Mos. 27. 17.* Forbinde og lodde Traadene i et Kabel. *Scheller. MarO. 227.* **2.3)** være ell. danne et mellemled, bindeled ml. to dele, saaledes at der bliver passage ell. samfærdsel ml. dem (jf. Forbindelse 2.2). *Hav og Land og Floder | Adskiller ei, men knytter, og forbinde. *Oehl. LI. 276.* Foran (borgen) forbandt en bred Graft begge Søens Arme. *Blich. (1846). III. 203.* *I Danmark ligger der Øe ved Øe; | Dem alle forbinde den favnende Sø. *Hrz. D. I. 173.* lette Træbore forbinde de modsatte Flodbredder. *Holst. FF. 122.* Paa Trappen, der forbandt Etagerne i den gamle Pavillon .. stod den gamle Overlærer. *Schand. BS. 471.* en dampskibsrute forbinde Danmark og Island | hovedkontoret er forbundet med filialerne ved særlige telefonledninger | overf.: en Himmelstige, der forbinde Tiden med Evigheden, Støvet med Aanden. *Pont. LP. VII. 84.*

3) frembringe en helhed (enhed) af to (ell. flere) dele. (m. obj. (i flt.) betegnende begge bestanddele (partier) ell. m. betegnelsen for den ene styret af præp. til ell. (nu kun) med). **3.1)** ⊞ m. tings-obj. (jf. bet. 2.2). den poetiske Eenhed i Handling og Idee, der forbinde disse Digte til et Heelt. *Molb. F. 339.* *En reen og høi og mægtig Aand forbinde | De trende Folkefærd ved Nordens Bryst. *Hauch. SD. I. 91.* to sætninger (kan) forbindes ved, at de begge begynder med samme partikel, der m. h. t. ordstilling i begge sætninger forholder sig som

biord. *Wivel. 226.* forbindende bindeord, (*gram.*) *sideordnende bindeord* som og, samt, *der sammenknytter to ord (ell. sætn.); sammenføjende (kopulative) bindeord (mods. adskillende (disjunktive) og modsættende (adversative) bindeord). MinBek. 24/8. 1895.* || (*nu l. br.*) *om samtidig besiddelse af to egen-skaber olgn.; forene. I et Monarkie . . hvor man forbinder Statens Nytte med Regentens Nytte, gaar det vel til JSneed. VIII. 80.* En anden forbinder med en smuk Skabning og et yndigt Ansigt den sødeste og mest fortryllende Sang. *Tode. V. 295.* Hun forbinder den meest flydende Modulation med den tydeligste Artikulation; hun opofrer ikke Poeten for Compositeuren. *smst.* || om *sjælelig virksomhed, m. h. t. forestillinger: kombinere (ved idéassociation); associere.* Den Forbindende (*indbildningskraft*). *Eilsch. Term. 28.* Lighedsassociationen rører sig friest og kraftigst, naar Hjernen er livskraftig eller i stærk Spænding . . Det er især i saadanne Øjeblikke, at fjernt liggende Fænomener forbindes formedelst Lighed. *Høffd. Psyk. 208.* ofte i forb. forbinde et begreb, en forestilling med et ord, *forstaa noget ved et ord.* det Begreb, som Lovene forbinde med det Ord *Lotte-rie. Stampe. II. 265.* Hvad er et . . got Rygte? Er alle de, der anprise det, enige i det Begreb, de forbinde dermed? *Ev. VI. 192.* Vendinger, som den verdslige Samtid ikke formaar at forbinde nogen Forestilling med. *HarNiels. TT. II. 13. 3.2* (*jf. bet. 4; nu l. br.*) *m. person-obj.* Og det skede, der hand havde endt, at tale til Saul, da blev Jonathans siel forbunden (*1871: bunden*) til Davids siel; og Jonathan elskte ham, som sin siel. *ISam. 18. I (Chr. VI).* Den Kreds, hvori vi fødes, kan ikke andet end forbinde os til Selskabet (*o: samfundet*). *Schytte. (Rahb. LB. I. 377).* *til Jorden forbunden, | Er du (*o: naturen*) en Kvinde, og Moder dit Navn. *Heib. Poet. VIII. 299.* *Hun (*o: sjælen*) havde meer end Riigdom funden, | Thi hun var ret med Gud forbunden. *Brors. 88.* Folket forbindes saaledes med Adelen ved det samme Baand, som forener Lemmerne af en Familie. *Fr Sneed. I. 545.* Med min Slægt er jeg forbunden enten i den „lige Linie“ eller i „Sidelinien“. *VortHj. III. 3. 120. jf. bet. 4.2:* **(malerkunsten)* er med Digtekunsten nær forbunden (*alm.: beslægtet*). *Hz. D. III. 218.* || Al selskabelig Glæde . . kræver et fælles Forbindende for ikke at skumme over og udarte. *Troels. L. XI. 120. 3.3* (*især kem.*) *refl., om stof: forene sig m. et andet stof; indgaa en (kemisk) forbindelse (med).* (*grundstofferne*) forbinder sig indbyrdes med hinanden efter ganske bestemte Love. *Sal. 2. X. 179. jf.:* *Det er Guds-Aandens Daab | Med Helighedens Haab, | Hvor Vandet sig med Ilden | Forbinder i Livs-Kilden. *Grundtv. SS. III. 30. 3.4* \square *perf. part. i forb.* forbundet med. 1. i forening med; sam-

men med. endeel Omstændigheder, som, forbundne med hans store Cordialitet, gjør Manden troeskyldig. *FrSneed. I. 499.* nogen dygtighed forbundet med en større portion frækhed har bragt ham frem i verden; 2. om ulempe olgn.: som følger af ell. med noget. den Skam, der var forbundet dermed. *Ev. VI. 205.* Om de uoverstigelige Vanskeligheder, der ere forbundne med at fri. *PMøll. I. 419.* alle de Farer, der ere forbundne med saadanne Reiser. *Hz. X. 57.* det er forbundet med stor risiko at handle paa dette land |

4) *refl. ell. i pass., om person: træde i nært forhold (til).* 4.1) \square *slutte forbund ell. overenskomst (med); slutte sig sammen (med en) m. et bestemt (nu især: militært ell. politisk) formaal for øje; alliere sig; slaa sig sammen (med).* Amos Tjenere forbandt sig imod ham, og de dræbte Kongen i hans Huus. *2Kg. 21. 23.* *Den vanskabte Urt var dog den ædle Psyllæ Plante; | Hvorover Flora og Pomona sig forbante, | Den at forvandle i en anden Skik og Form. *Hob. Metam. 82.* Saxerne bleve de Danske forbundne; og nu var Valdemar stærk nok til at trodse sine øvrige Fiender. *Mall. Sg. H. 358.* *For at forstærke min den stolte Magt | Forbandt jeg mig med Eadrik, den Forræder. *Oehl. L. I. 123.* *jeg (*harde*) isinde | Tilslidst mig at forbinde | Med Stolemager Dessau, for at drage | Med ham (*til Amerika*). *Heib. Poet. X. 193.* Blandt Haldorfs gamle Venner var en Præst, som fra Studenteraarene havde været forbunden med ham. *Gylb. II. 102.* der var afgjort en vis Skyhed mod, at Kvinder forbandt sig offentlig eller optraadte selvstændigt for Offentligheden. *JohsSteenstr. KH. II. 51.* han kunde have forbundet sig med det danske Folk . . til Kamp mod Udlændingenes Tyranni. *Kr Ersl. DM. 8. billedl.:* *Nid med Smaalighed sig forbandt. *Hauch. SD. I. 30.* || *perf. part. brugt (især i ft.) som adj. ell. subst.: allieret; forbundsfælle.* *Døden mine Venner giemmer, | . . min Forbundne Troskab glemmer. *CFrim. SE. 24.* Adalbert . . anvendte Tiden til nøie at udsperge Czernim om de Forbundnes Planer. *Hauch. I. 204.* || † forbinde sig sammen. *Moth. B. 172.* mange Nationer . . forbandt sig sammen, for at modstaa ham. *JSneed. VII. 79. 4.2* (*nu næppe br., jf. Forbindelse 4.3*) *indgaa ægteskab (med); gifte sig (med).* jeg (*vil*) forbinde mig ud Ægteskab med jer Dotter. *Hob. UH. IV. 2. (jf. Hauch. VII. 343).* Det er . . en Pest for (*ægtestanden*), om en af de forbundne Personer gjør noget . . uden den andens Vidende. *Suhm. II. 138.* turde hun vel forbinde sig for evig med et Menneske, som er saa heftig? *Ev. IV. 213.* har De . . overveiet Vigtigheden af det Skridt, naar man forbinder sig med en Mand for Livs Tid? *PAHeib. Sk. II. 278.* den Mand, med hvilken hun var forbunden. *Hauch. I. 43.*

5) (nu især dial., jf. Feilb.) paalægge pligt ell. tvang (til at gøre noget); forpligte; tvinge; binde (6.3). 5.1) uden nærmere angivelse af pligten ell. tvangen. louen forbinder hver mand. *Moth.B172*. andre Pligter, der ikke mindre forbandt mig. *Bagges.I.298*. *Mit første Løfte mig forbinder. *Oehl.VM.64*. || *refl.* Et Løfte, som gøres med Svøben over Hovedet, er intet Løfte, og allermindst kand een siges at have forbundet sig, der offentliglen haver protesteret derimod. *Holb.Heltind.I.322*. *FrHorn.PM.123*. forbinde sig til (en) olgn., træde i et vist afhængighedsforhold til (en); sværge (en) troskab; binde sig til (en). jeg har .. ligesom til ævig Tiid forbundet mig til Magisteren, og ligesom overleveret min Velfærdt i hans Haand. *Holb.Tyb.V.2*. *Min Fader er . . | Forbunden dig ved Troskabsed, men ei din Træl. *Oehl.HY.160*. 5.2) *m. nærmere angivelse af pligten ell. tvangen.* den Værdighed at blive til Kone, forbinder et Fruentimmer til mange store Skyldigheder. *KomGrønneq.II.139*. To Capucinere (de af Tiggermunkene, som ere forbundne til den strengeste Fattigdom) nærmede sig. *FrSneed.I.214*. *dine Kaar forbinde | Til daglig Flittighed, for dagligt Brød at vinde. *Wess.219*. en til Tausched ved Gaver og Løtter forbunden Gejstlig. *Blich.I.197*. *refl.*: Han har forbundet sig til Kiøbet. *Holb.Abrac.II.4*. Leveregler, som han havde forbundet sig selv til. *PAHeib.US.267*. *EBrand.A.30*. || (sj.) *m. tings-obj.*: ikke enhver Dansk Proposition (er) forbunden til en vis orden. *Høysg.AG.160*. || *m. flg. inf. (manden)* skulle være forbunden ligesom med Huus-Leje at sige hende (o: sin kone) op et fiending Aar før Fardag. *Holb.Kandst.II.3*. *PAHeib.Sk.II.260*. Compagnier, hvis Chefer den Kongelige Tieneste forbinder at ligge i Garnisonen. *MR.1806.434*. *m. inf. styret af præp.* til: jeg finder mig forbunden til at føre Lærserne . . til saadanne Betragtninger. *JSneed.III.346*. til at vare herpaa ved Lærdom og Underviisning, forbinder mig det Embede, som Kongen har betroet mig. *Balle.Bib.I.113*. han var forbunden (Chr.VI: havde fornøden; 1907: nødt) til at lade dem een (o: af fangerne) løs ved Høitiden. *Luc.23.17*. Greven havde nu .. formodentlig troet sig forbunden til at udfordre mig, uagtet han (var) en Kujon. *Gylb.IX.259*. *refl.*: Hr. Corfitz .. forbinder sig til at holde hendis Stads ved ligge (o: lige). *Holb.Bars.IV.2*. Jeg kan endnu huske det saa grandgiveligt, at jeg derom vilde forbinde mig til at aflægge en .. nøjagtig Beretning. *Blich.III.465*. 5.3) *part. forbindende brugt som adj. (jf. Forbindende)*. en Faveur, beviist en Mand's-Person efter Løfte om Ægteskab . . er (ikke) nogen Overtrædelse lige frem og umiddelbar imod den eneste forbindende Naturens Lov. *Ruge.FT.332*. efter nogle Dages For-

løb afsiges Dommen, der ei har nogen forbindende Kraft før efter trede Solemærker. *Olufs.NyOec.I.15*. *Gylb.II.75*.

6) bringe i et taknemmelighedsforhold ved velgerninger, tjenester olgn.; bringe i taknemmelighedsgæld. Engelbrecht . . meenede sig mest at have forbundet Nationen, efterdi han havde banet først Vejen til de Svenskes Frihed. *Holb.DH.I.586*. En liden Gave, som een gjør ubeden, forbinder ogsaa meere end de, som ved Bøn erhverves. *sa.MTrk.584*. I kand ikke forbinde mig meere, end at I vil have nogen Fortrolighed til mig. *Pamela.II.23*. De (vilde) forbinde mig med at lade disse Linier forsikre ham, at han forgjæves flyr mig. *PAHeib.US.232*. Min Herre, De vilde forbinde os, dersom De troer at kunne udfinde et Mittel. *ChievitzARecke.D.44*. *refl.*: Ikke at tale om, at De i høi Grad vilde forbinde Dem mig. *Winth.IX.53*. Derved vil De ret forbinde Dem min Søster. *HCAnd.II.65*. || *nu kun (Ø, især i brevstil) i part. forbunden brugt som adj.*: taknemmelig; hengiven (ofte som et noget mindre stærkt udtryk). *Rom skulde see, hvor høyt jeg dig forbunden findes, | Om ellers Rom mit Vers at læse værdes vil. *Falst.Ovid.129*. *mit Takskyldige og dig forbundne Sind. *Graah.PT.I.134*. *en ham høit forbunden Mand | I Hiertet af det jydsk Land. *Wess.96*. især i forb. være en forbunden: jeg er ham høylig forbunden, dersom hand ikke var kommen mig til Hielp, havde de virkelig taget Livet af mig. *Holb.Bars.V.6*. *KomGrønneq.II.244*. *Jeg dig forbunden er, som vil min Smerter lindre. *Wess.13*. Kunde De skaffe mig en anden Kondition . . saa vilde jeg være Dem inderlig forbunden. *Hostr.T.196*. Jeg vilde være Dem meget forbunden, hvis De vilde meddele mig (osv.). *OKaalundJørgensen&HCRiis.Eng.Handelskorrespondence.(1915).36*. samt i underskrift: Deres hengivne og forbundne Kr. Mantzius. *Cit.1860*. (Hrz.Breve.200). *e. alm.* meget (ell. uendelig olgn.) forbunden!, (nu l. br.) mange tak! tusind tak! „Skarpretteren sidder ellers inde i den anden Stue, ifald Herren vilde —“ 50 „Nei, nei Tak, ellers uendelig forbunden.“ *Bagger.I.113*. „det glæder mig at see Dem igjen.“ — „Meget forbunden.“ *Hostr.F.43*. „hvis De havde stillet Dem først, havde jeg søgt at støtte Deres Valg.“ . . „Meget forbunden!“ *sa.EI.7*.

7) til VI. for-2. 7.1) † binde for haardt; ødelægge ell. beskadige ved binding. hønsene var gandske forbundne. *Moth.B172.7.2* (bogs.) indbinde (bog olgn.) paa en urigtig maade, saa at arkene, billederne ell. lign. ikke kommer i rette orden. Lad ham tage sig i Agt, at han ikke forbinder Kobberne eller Tabellerne i Bogen. *VSO*. Der mangler intet i Bogen; men den er forbunden. *MO. e. br.*

8) † til VI. for-3: opbruge (garn olgn.)

ved strikning, binding (22). En Karl . . kand en Vinters Tid allene, næsten forbinde et Lispund Uld. *OecMag.III.344.*

forbindelig, Forbindelighed, se forbindtlig, Forbindtlighed.

Forbindelse, en. [før'ben'alsø] *ft. -r.* (*glda. d. s.*) *vbs.* til forbinde; *ofte m. mere konkr. bet.*

1) † til forbinde 1: *d. s. s.* Forbinding 1. Plaster, Forbindelser, Smørelser og deslige Ting, som bruges for udvortes Skade. *Hob.JH.I.243.* *Nu forpligtede Graveren sig, at levere Barberen | til Forbindelser alt Linned, han stjal fra en Død. *FGuldb. Den store Stad.(1818).151.*

2) til forbinde 2. 2.1) *det at forbinde* (2); *det at have ell. udgøre tilknytning (ml. to ell. flere ting); konkr.: bindeled; bindemiddel.* det ganske Legeme, sammenføjet og sammenheftet ved alle Forbindelsens Led (*Chr.VI:* hvert Led, som tager indbyrdes mod hinanden; 1907: ethvert hjælpende Bindeled). *Ephes.4.16.* Knoklernes Forbindelse er enten ubevægelig . . eller bevægelig. *Anat.(1840).I.72.* sætte Skruen i Forbindelse med Maskinen. *Scheller.MarO.228.* (*Christiansøes fæstningsværker*) vare byggede af løse Sten uden Forbindelse. *Bornh.Samlinger.IX.(1915).30.* Som Dyr staaer Mennesket i Forbindelse med Luften. *Schytt.IR.II.370.* staa i Forbindelse med et Rør. *Scheller.MarO.228.* || *spec. om tilknytning ml. to telefonledninger paa en central, saaledes at en samtale kan komme i stand; ogs.: et telefonapparats opsættelse og tilknytning til en central. Esm.III.350.* Da hun havde faaet Forbindelse, spurgte den . . Mandstemme . . : "Hvad godt." *Pont.HK.32.* Ude i Vestibulen meldte Telefonbordet. Forbindelser smækkedes i og ud. *PDrachm.K.64.* (*abonnenten skal kun*) betale for Tiden fra den Dag, Forbindelsen bliver oprettet. *TelefB. 1921/22.I.1.* om telegrafi (*ogs. traadløs*): den telegrafiske forbindelse med Rusland |

2.2) *om det forhold, at man (uhindret) kan komme fra et sted til et andet; ogs. mere konkr.: samfærdselslinie ell. -vej; kommunikation; trafik (jf. Dampskibs-, Jærnbane-, Sporvognsforbindelse).* Redningsbaaden . . laa paa læ Side af Skibet. Baaden havde dog ingen Forbindelse med Skibet. *Drachm.LK.93.* hans projekterede Kanalsystem, hvis Hovedaare var Forbindelsen mellem Hjertingbugten og Vejlefjord. *Pont.LP.VII.22.* Toget, der ankommer til Odense Kl. 12,8 Middag, havde ikke Forbindelse med Jylland. *Po. 1908.4.sp.3.* Naturvidenskaben . . skabte en lettere og mere omfattende Trafik, indtil hele Jorden er blevet omspændt af et Net af daglige Forbindelser. *Starcke.VK.168.* forbindelsen Warnemünde-Gedser er foreløbig inddraget | afskære en fremrykkende hærns forbindelser |

3) til forbinde 3. 3.1) til forbinde 3.1.

Philosophiens Forbindelse med Religionen er Løsenet til Europas Roelighed. *FrSneed. I.477.* Malerierne paa Væggene bestaae af Christi Lidelseshistorie, Wilhelm Tells Bedrifter, Slagene ved Morgarten og Sempach, hvilket Alt er sat i en synderlig Forbindelse med hverandre. *Bagges.DV. IX.425.* At der skal være en inderlig Forbindelse mellem Text og Musik, tænke vore moderne Operakomponister kun sjældent paa. *Hauch.VII.399.* man (*havde*) sat hendes Navn i Forbindelse saa med een, saa med en anden af Landaristokratiets galante Mænd. *Pont.LP.VII.11.* (*forfatteren*) kaster i denne Forbindelse et Strejflys over Tidens Holdningsløshed. *HarNiels. TT.II.23.* || (*nu l. br.*) *m. h. t. egenskaber.* Kundskaber, forenede med den strængeste Dyd . . men tillige, O! sieldne Forbindelse! med det blideste, det sømteste Hierte. *Abildg.(Rahb.LB.II.53).* || *m. h. t. sjælelig virksomhed: association.* Forbindelsen mellem vore Forestillinger betinges i hvert enkelt Øjeblik ikke blot ved Ligheds- og Sammenhængsforhold, men ogsaa ved den herskende Følelse, der bestemmer Opmærksomheden. *Høfd.Psyk.*211.* || (*sprog.*) *om sammenhørende lyd (bogstaver), stavelser ell. ord.* En saadan prosaisk Græcisme er den før nævnte Brug af Futurum Participium udenfor Forbindelsen med „sum“. *Madv.GB.II.58.* I indlyd forekomme ofte forbindelser af to medlyd. *Vilh.Thoms. GS.22.* i forbindelser som „ifølge loven“ træder („ifølge“) i stedet for et enkelt ord f. eks. „efter loven“. *Wiwel.208. 3.2) (især kem.)* til forbinde 3.2: *stof, sammensat af flere andre (nu sjældnere om den proces, hvorved det frembringes).* Naar saaledes et flydende Metal opløser et fast, dannes der en Forbindelse (Legering) mellem dem af samme Art, som hvis de begge havde været smeltede. *Haand.194.* alifatiske, organiske Forbindelser af de fede Legemers Gruppe, hvor Kulstofatomerne danner en aaben Kæde. *Sal.*VIII.412.* || *især om kemisk forbindelse (Christ.Kemi.2. Vilh.Rasm.VU.49), homogent, sammensat stof, hvis sammensætning og egenskaber er uafhængige af dets tilstandsform, og hvis egenskaber er udpræget forskellige fra de grundstoffers, hvoraf det er sammensat. vAph.Chym. I.428. AWHauch.(1799).204.* foruden Kulsyren udskille vi gennem Huden og Lungerne en Mængde luftformige Forbindelser. *VortHj.III.45. 3.3) staa i forbindelse med, spec. (jf. forbinde 3.4): have noget at gøre med; hænge sammen med; ogs.: have sin grund i; (kunne) forklares ud fra.* alting, som ikke stod i nogen umiddelbar Forbindelse med deres Profession. *Ew.VI.72.* Grusomhed og Tapperhed staaer ikke i mindste Forbindelse med hinanden. *Biehl.Cerv.LF. I.256.* denne nedtrykte Sindsstemning (*stod*) uden Tvivl . . i Forbindelse med hans ulyksalige Forlovelse. *Pont.LP.VII.*

142. sætte (noget) i forbindelse med (noget andet), ogs.: sætte i årsagssammenhæng med; forklare ud fra. man satte hans selvmord i forbindelse med hans uheldige huslige og økonomiske forhold | (jf. Aarsagsforbindelse).

4) til forbinde 4. 4.1) (nu l. br.) sammenslutning ell. forbund ml. personer; ogs. om de saaledes forbundne personer: selskab, forening, sammensværgelse olgn. ved at tilståede Indtrædelsen i denne Forbindelse (er man) ikke altid .. forsigtig. *Rahb.StJoh.115.* Svønn, hvis Magt ved denne Forbindelse fik en .. Tilvext, overdrog Valdemar det Statholderskab, som Fader for ham havde havt. *Grundtv.Saxo.III.136.* Bonaventura, der, formedelst de hemmelige Forbindelser, hvori han stod, vel havde Grund til Mistanke. *Hauch.I.211.* I Erlangen dannede sig fra 1827 tre mod hinanden fjendtligt sindede Forbindelser: Teutonia, Arminia og Germania. *Brandes.VI.359.* 4.2) forhold ell. samkvem ml. personer, beroende paa venskab ell. bekendtskab. (i de) Epicuræiske Societeter .. fandtes ligesaa stor Forraad paa kierlig Forbindelse og Samdrægtighed som Mangel paa Religion. *Hob.Ep.IV.124.* saaledes brast nu enhver af de Forbindelser, som jeg hidintil havde havt, med mit Fædreland, mine Forældre. *Ew.VIII.40.* Forbindelsen imellem dette og det danske Kongehus knyttedes endnu nærmere ved et Giftemaal. *Mob.DH.II.456.* den Udsigt, der aabnedes ham til fortsat Forbindelse med Bøstrup Præstegaard. *Pont.LP.VII.169.* hans Berømmelse (har) bragt ham i Forbindelse med de ledende Kredse. *HarNiels.TT.II.11.* || konkr.: ven; bekendt; bekendtskab (2). om Aftenen var (han) ude mellem sine mange Forbindelser. *Rahb.E.I.13.* de mange hemmelige Efterretninger, som hans vigtige Forbindelser i Udlandet forskaffede ham. *Gylb.Novel.II.68.* Han havde end ikke povet at føre hende ind iblandt sine tidligere Venner og Forbindelser. *Drachm.F.I.285.* især om person(er) af ens bekendtskab, som er meget formaående, kan hjælpe en frem olgn.: Forbindelser gjøre Alt i denne Verden, de udrette .. hvad Fortjenester ofte ikke ere istand til. *CBernh.VI.61.* Jeg har Connectioner, Forbindelser, og vil sætte Alt i Bevægelse for at skaffe Dalberg en Ansættelse i Toldfaget. *Oversk.I.479.* Han skulde nu alligevel lægge sit Liv anderledes an .. Han burde ogsaa pleje sine Forbindelser mere. *Rode.Dg.A. 4.3)* (kønsligt) forhold ml. mand og kvinde. || om ægteskab. Ægteskabelig Forbindelse. *VSO.* hans salig Fader .. havde sit Huses Gjenopreising ved en rig Forbindelse kjæreere, end sin Søns Lyksalighed. *Ing.EF.II.62.* det besynderligt udseende Ægteskab blev som bekendt en meget lykkelig Forbindelse. *Brandes.IX.403.* Jeg sendte Dem

derhjemme Bud om min Forbindelse med Deres Halvsøster. *Drachm.F.I.287.* || om illegitimt forhold. *Ew.VII.107.* et ungt, let-sindigt Menneske havde .. staaet i Forbindelse med en stakkels Tjenestepige. *CBernh.NF.II.97.* (han) var ikke gift. Med en Dame i Warszawa havde han haft en Forbindelse, af hvilken han havde en Søn. *Sal.²VI.422.* || om forlovelse. *Chievitz.FG.227.* *Tops.IA13.* Der gik nogen Tid .. da Emma opsøgte mig og bad mig genoptage Forbindelsen (: en hævet forlovelse). *Bønne-lycke.MM.88.* || (især naturv.) m. h. t. dyr. det er .. sjældent, at .. Forbindelser mellem to hinanden fjærtstaaende Dyr er frugtbare. *NaturensV.1915.31.* 4.4) handels-samkvem ell. -forhold ml. to parter; for-retningsforbindelse; handelsforbindelse. Naar en Handelsmand, afbrudende sine Forbindelser, etablerer sig .. i et fremmed Land. *Heib.Pros.IX.67.* (vi) sætter stor Pris paa at træde i Forbindelse med Deres ærede Hus. *Ludv.107.* vi har afbrudt enhver Forbindelse med dette Firma. *smst.106.* || konkr.: person ell. firma, som man gør forretninger med. Af sin vidtløftige Forretning gav han sig kun af med at fede og sælge Stude til sine gamle Forbindelser. *Schand.IF.257.* Forretningen .. var ødelagt i Bund og Grund og kommen ind med den ene daarlige Forbindelse efter den anden. *KLars.SA.10.* nogle Dage efter kom C. igen i Banken og udtalte Ønsket om at faa yderligere 50,000 Kr., da en Forbindelse i Kjøbenhavn ikke havde sendt Penge nok. *Pol.¹/₁₂1907.1.sp.6.*

5) † til forbinde 5: forpligtelse. jeg beder at randsage i Steden for at troe, saasom Forbindelse til at troe er vanskelig at fatte. *Hob.MTKr.347.* Paven kand løse Folk fra all eedelig Forbindelse. *sa.Ep.IV.407.* *Tullin.II.70.* Direktionen (ser) sig ikke i Stand til at opfylde sine Forbindelser. *PAHeib.US.37.* Skiøder og andre deslige Documenter, saasom skriftlige Forbindelser. *MR.1805.8.* || d. s. s. Forbindtlighed 2.2. (paven vil) fritage mig fra Forbindelsen af de Tilstaaelser, som imidlertid maatte være bleve mig aftvungne. *Engelst.Phil.227.* Den ryggeløse alene ønsker, at Lovene havde ingen Forbindelse. *VSO.*

Forbindelses-, i sgr. til Forbindelse 2 og 3, fx. til bet. 2.1 (især fagl.): Forbindelses-bygning, -kasse (Wolffh.MarO.240), -rør, -stang, -stykke; til bet. 2.2 (jærnb.): -bane, -spor, -tog. -biord, et. [3.1] (gram.) biord som baade, enten, hverken, der svarer til et bindeord. *Mikkels.SproglS.71.* -led, et. [2 ell. 3.1] (l. br.) bindeled. (gram.): *Wi-wel.213.* -linie, en. 1) [2.1] (bogtr.) kortere linie m. mindre typer, der forbinder to linier i en titelsats. *Selmar.²117.* 2) [2.2] (W ell. fagl.) trafik-ell. kommunikationslinie. *Sal.X.805.* 3) [3.1] W overf. den stærke politiske og litterære Agitation i Halvfjerdserne og Firserne .. rev Forbindelses-

linjerne over og gjorde den nye Slægt fremmed for sine egne Fædre. Østrup. J. 7. *NMPhum. Forsagelsen ved Daaben.* (1920). 256. -ord, et. [3.1] spec. (sj.) om bindeordet og: *Eilsch. Term. 16.* -tegn, et. [2.1] spec. (J, nu sj.) d. s. Bindebue. *MusikL.* (1801). 83. -varme, en. [3.2] (kem.) varmetoning, der finder sted ved dannelsen af en kemisk forbindelse. *Sal.² VIII. 413.* -vej, en. [2.2] (især ✕; jf. -linie 2). *MilConv. III. 110.*

Forbindende, subst. [fɔr'ben'(ə)nə] uden flt. (< MO.; vbs. til forbinde (5) ell. substantivering af part. forbindende (se forbindelse 5.3); især 7) i udtr. uden forbindende, uden at forpligte sig til (for længere tid) at overholde en opgivet pris (jf. u. Forbindtlighed 2.2). grundet paa de stærkt svingende Læderpriser ere Priserne (paa skotøj) uden Forbindende. *Priskurant.* (1908). Med Tak for Deres ærede Forespørgsel af 4. ds. tillader vi os at tilbyde Dem uden Forbindende 1500 lbs. kinesisk Sysilke til 43/- pr. lb. fob London. *O. Kaalund Jørgensen & H. C. Riis. Eng. Handelskorrespondence.* (1915). 37. **Forbinding**, en. flt. -er. (ænyd. d. s., gl. da. forbindelse, forbund) vbs. til forbinde; især: 1) til forbinde 1. *Moth. B. 176.* VSO. Det er . . . vanskeligt strax at skaffe Hjælp til den første Forbinding. *Dannebrog.* 11. 1906. 1. sp. 6. *Panum.* 217. || konkr.: vind ell. bandage, der anlægges paa et saar (jf. Forbindelse 1). VSO. "Lad mig stramme Forbindingen!" — sagde han med et kyndigt Saarlægeblisk. *Ing. E. M. I. 19.* han bar ingen Forbinding over sit Saar. *S. Mich. Æb. 28.* billedl.: eller er der ingen Læge der? thi hvorfor er der ikke lagt Forbinding (Chr. VI afvig.) paa mit Folks Datter? *Jer. 8. 22.* || (gart.) om omvikling ved podning. *Landm. B. III. 193.* || hertil sgr. (jf. Forbind-) som: **Forbindings-kasse**, -lazaret, -materiale, -pakke, -sager (MR. 1848. 108), -stof, -stykke, -taske ofl. 2) (fagl.) til forbinde 2 (i ell. 2). Alle vore Lamper er complet monterede, ligesom Ophængning og Forbinding er indbefattet i Prisen. *Priskuranti.* (1912). || ogs. (mere) konkr., dels om stedet, hvor to dele er forbundne ell. sammenføjede; sammenføjning; fuge. Tømmerverket er især raadtent i Forbindingen. VSO. Jeg kendte Baggaardsmurene . . . med hver en Revne og Plet og Forbinding. *And. Næ. DB. 42.* dels (nu næppe br.) om de enkelte, indbyrdes forbundne dele: et Drivhuus, opført . . . af Glas og tynde Jernforbindinger. *Thiele. Breve. 15.* || spec. ↓: den indbyrdes sammenføjning af de dele (planker, bjælker osv.), hvoraf skroget bestaar; ogs. om de steder, hvor sammenføjningen har fundet sted. Skibene (var) stærke i Forbinding. 60 *Mall. H. G. 28.* 1798 blev i Meudon bygget en Tømmerskive af Dimensioner, Forbinding og Construction, lige med Siden af et 80 Kanonskib. *Archiv. Søværn. I. 285.* *Drachm. PV. 53.* hertil: **Forbindings-bolt**, -klods (*Funch. Mar. O. II. 41.*), -knæ ofl.

Forbind-kasse, en. kasse til forbind-sager; forbindingskasse. *Bergs. GF. II. 236.* *Vort. Hj. II. 218.*

forbindlig, Forbindtlighed, se forbindtlig, Forbindtlighed.

Forbind-pakke, en. pakke m. forbindsager; forbindingspakke. *Kbh. 24. 11. 1913. 1. sp. 7.* -sager, pl. forsk. sager, der udkræves til anlægges af en forbindelse; forbindings-sager. *Scheller. Mar. O. 227.* Forbinds-: *Dag Nyh. 29. 1. 1912. 2. sp. 1.* -s-kæp, en. (til forbinde 2.1; væv., dial.; nu næppe br.) kæp, hvortil redegarnet bindes i knuder (i st. f. til selve bommene); „bomkæp.“ *Forbindskæp.* *Halleby. 87.* -stof, et. især i flt., om gaze og lign. stoffer, der bruges til forbindelse; forbindingsstof. *Forbindstoffer.* *Krak. 1917. 1658.* -taske, en. (læge)taske til opbevaring af forbindsager; forbindelsestaske. *Hostr. DT. 19.* *Nic. Holm. GA. 96.*

forbindtlig, adj. [fɔr'ben'dli] († forbindlig. *Ew. VI. 296.* *Oversk. L. 441.* forbindelig. *Slange. Chr. IV. 817.*) (fra ty. verbindlich, sml. fr. obligéant; jf. forbinde 6; 9, især i formell spr. (ofte i brevunderskrifter)) (om person:) som gør sig en forbindelse med tjenester, venlighed oln.; (om udtalelse, mine osv.) som vidner om, at man føler sig i (moralisk) gæld til en; forekommende; venlig; erkendtlig. „Mens, om der nu var et Fruentimmer, som jeg elskede, vilde I da vel og gaa mig til Haande for at befordre min Løcke?“ — „I den Fald var jeg meget ilde skicket til at tienne Jer.“ — „Den Bekiendelse er icke med det forbindtligste (o: ikke særlig venlig).“ *Kom. Grønnet. II. 30.* Denne Begiering er understøttet ved bevægende Grunde, som ere alt for meget forbindtligte til ikke at ansee dem som en Befaling. *J. Sneed. I. 323.* de forbindtligste og fineste Udtryk. *Ew. VI. 296.* han sagde mig Farvel, efterat have paalagt mig at sigt Wieland og min Kone alt muligt Smukt og Forbindtligt. *Bagges. DV. XI. 163.* Han var saa forbindtlig, at han indbød mig til et Besøg. *Fr. Sneed. I. 544.* (brevene) vare visselig meer end forbindtligte, de vare smigrende for mig. *Gyld. I. 244.* *da han Polka sig udbad, | Med et forbindtligt Smil hun strax sig hæved. *Pal. M. IV. 383.* *Drachm. T. 223.* for ovenstaaende Ordre takker jeg Dem forbindtligt. *Ludv. -hed*, en. († **Forbindlig-** (se u. bet. 2.1), **Forbindelig-**. *Slange. Chr. IV. 1337.* flt. -er. 1) † sammenhæng; forbindelse (3, 4). Der er Forskæl paa den Forbindtlighed, i hvilken det eene Creatur staaer med det andet. *Eilsch. Philhist. 22.* (ingen kender) det Heles Sammenhæng og Tingenes indbyrdes Forbindtlighed med hinanden. *Tullin. III. 248.* 2) *hvad der forpligter ell. binder en* (jf. Forbindelse 5). 2.1) † forpligtelse; pligt. Hvo taler med større Fynd . . . om den Forbindtlighed, der paaligger en Borger. *Spectator. 116.* Nationens Opførsel imod andre Nationer, de Forbind-

ligheder som den paalægger eller udbetinger sig. *Ew.VI.310.* et Slags Forbindtlighed til at reise, som jeg ikke godt kan ophæve. *Molb.Breve.64. 2.2)* (en lovs, et udsagns) juridisk ell. moralsk forpligtende (bindende) gyldighed ell. kraft. den indvortes Følelse af Pligternes Forbindtlighed. *JSneed.(Rahb.LB.I.361).* For de Eenfoldige forklarer Dommeren Eeden og dens Forbindtlighed. *Schyttte.IR.V.425.* den sande Forbindtlighed, som Lovene have for Statsborgerne. *Birckner.Tr.42.* nu kun (¶) i forb. uden forbindtlighed, d. s. s. uden forbindende. Udstillen af Varer med paahæftede Priser o. lign. kan ikke betragtes som et egentligt Tilbud, men kun som Meddelelser „uden Forbindtlighed“. *Hage.*351. Ludv. 3)* ¶ det at være forbindtlig; høflighed; venlighed; taknemmelighed; forekommenhed; ogs. (især i ft.; nu l. br.) om ord ell. handling (fx. tjenester), der udtrykker høflighed, venlighed osv. (gid jeg) kunde gjøre noget til at afbetale de Forbindtligheder, jeg skylder Clairval. *Biehl. Euph.71.* man ønskede os med tusinde, inderlige Forbindtligheder den lykkeligste Reise. *Bagges.DV.X.100.* Niels Frederiksen var en brav Mand, hvem han skyldte Forbindtligheder fra gammel Tid. *Goldschm. VII.271.* og saa takkede han for Svaret med hele den Forbindtlighed, den Ældre saa kønt kan lægge i sin Tak til den Yngre. *JPJac.II.162.* (til jagter indbyder man) hvem man skylder en Forbindtlighed. *Bogan.II.38.* som oftest omgav han sig med en uigjennemtrængelig Skal af Forbindtlighed. *Gyr.Lemche.FS.137.*

¶ **forbi-passerende**, part. adj. Jeg hørte det af en Forbipasserende . . . at de begge var (drukne). *Jak.Knu.A.132.* den forbipasserende procession | ¶ **-sejlen-de**, part. adj. *Holb.NF.(1728).I.95.* de mange forbiseilende Skibe tilbød den skønneste . . . Afvexling. *Thiele.Breve.132. Drachm. PV.15.* ¶ **-sejling**, en. *Slange.ChrIV.702.* han (blev) en Brig vaer, der . . . i Forbisejling nærmede sig Kysten. *PalM.UK.13.* **-skud**, et. (især ✕; jf. Forbier 1). *MilTekn.O.302. Skyderegl.23. overf.:* Intet kan være et saa elendigt Forbiskud som en overlegen Mand. *VCaroling.Ludvig Feilberg.(1915).51.*

forbitre, v. **-ede**. vbs. **-else** (s. d.). (ænyd. d. s. i bet.: forvirre, skræmme, gøre vred, rasende; fra mnt. vorbisteren; m. h. t. rodordet se bister; „Bruges sielden.“ *VSO.*; nu kun dial., se *Esp.81*; jf. forbitret) gøre bister; ophidse. Dette forbitrede ham saaledes, at &c. *VSO.* † **Forbitrelse**, en. (ænyd. d. s.; egl. vbs. til forbitre) det at være forbitret (1); vrede; harme; raseri. *Moth.B189.* I sin Forbitrelse sandsede han ikke, hvor han var. *VSO.* **forbitret**, adj. [for'bisdrøf] (ænyd. d. s. (i bet. 1); egl. perf. part. af forbitre) 1) (nu kun dial.) vred; harmfuld; rasende. Hun blev saa

forbitret . . . at hun udi en heel Uge . . . ikke vilde søge Seng med ham. *Holb.Abrac. II.7.* Herpaa saae han forbitret op til Himmelen, trampede imod Jorden. *Ew.VI.9.* Hun har et forbitret Sind. *VSO. jf. bet. 2.* *Ud over Havets Blaa . . . | hun stirrede med halvt tillukte Blikke. | „Jeg har dog aldrig sét Dig saa forbitret.“ *Schand.UD.39. Feilb. m. overgang til bet. 3:* hun var forbitred vred. *Pamela.I.306.* *Ham Præsten en forbitret arrig Kone gav. *ChrBo-rup.PM.116. 2)* (dagl.) som betegnelse for (stærk) misbilligelse: nederdrægtig; fæl; fordømt; forbandet. de forbitrede Julestuer. *JRPaulli.JM.23.* en forbitret confusion. *Høysg.2Pr.20.* tal ikke meer om den forbitrede Historie! Jeg meente Jer det ikke saa ilde. *Ing.KEI.71.* den forbitrede Doktor! Nu har han da ogsaa slikket sig ind hos hende. *Hostr.T.183.* saadan en forbitret Blæst. *Schand.VV.207.* *Hjærnen tåget af Natsejladsen, | det stærke Solskin, og Blomsterduften, | og den forbitrede Stillehed! *Rørd.K.8. 3)* (dagl.) som grads-adv.: umaadelig; uhyre; forbandet; pokkers. jeg kand icke bare mig for Latter, naar jeg eftertænker, hvor forbitret artig jeg bar mig ad. *Holb.Mel.IV.6.* *Vor lille Helt, som mange flere, | Fandt den latinske Vei til Ære | Forbitret suur. *Tode.I.242.* det forbitret tørre Engelske Spørgsmaal, om hvad vi gjør nu. *Grundtv. BrS.149.* *jeg har længtes forbitret. *ARecke. P.13.* nogle forbitret steile og snevre Trapper. *BlochSuhr.ÆS.I.75.*

Forbi-stød, et. (især billard.; jf. Forbier). *Billardb.31.* † **-tog**, et. færd ell. rejse forbi et sted. *Slange.ChrIV.532.*

forbitre, v. [for'bedrø; ogs. -'bidrø] **-ede**. vbs. **-else** (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorbitteren, ty. verbittern; til II. bitter) 1) (nu l. br.) fremkalde bitterhed, ærgrelse, harme olgn. hos en; ærgre; irriterer; ophidse. *IMakk.3.7(Chr.VI)(se u. II. bitter 5).* saa faar jeg løst til at forbitre Amphitryon, saa hand skal være ferdig at gaa af sit gode skind. *KomGrønneg.I.215.* Den ulykkelige Fornedrelse, hvori de befinde sig, forbitrer dem. *JSneed.IX.120.* *Han forbitred mig | Med grove Ord. *Oehl.XI.67.* hun indsaae, at hun forbitrede disse To ved hendes idelig gjentagne Udfald. *CBernh.II.235.* ¶ (jf. bet. 2) m. obj., der er omskrivning for person. (israeliterne) forbitrede (1871: vare gjenstridige mod) (Moses's) aand; at hand taled ubetænksom med sine læber. *Ps.106.33(Chr.VI).* Modstand og Hindring forbitrede hans stolte Sind. *Molb.DH.II.269. 2)* ¶ **ødelægge** ell. gøre skaar i nydelsen af (en følelse, oplevelse, tilværelse olgn.); ødelægge; spolere. den forfærdelige Hemmelighed forbittrer al min Glæde. *Ew.IV.202.* *Hvi skulde Sorg forbittre vore Dage? *Bagges.SV.193.* *Smilende — men forbitrende | Flux hans spirende. *Haab.Wimth.I.265.* Det er ogsaa

dumt at lade sig Livet forbitre et eneste Øjeblik. *Esm.III.108. 3*) (nu l. br.) refl. ell. i pass.: blive bitter, meget vred; harmes. det jeg mest forbittrer mig over, er dette, at da Celia kom ind, saa sad I, som i havde tabt baade Næse og Mund. *Kom Grønneg.I.314.* *Hun (o: kærligheden) søger ey sit eget, | Forbittres ey, hvor meget | Man hende slaar og plager. *Brors.184.* Dragen forbittrades (*Chr.VI:* blev vred; 1907: vrededes) paa Qvinden, og gik bort, at føre Krig mod de Øvrige af hendes Sød. *Aab.I2.17.* Mændene forbittrades (*Chr.VI:* fortrøde det) og bleve saare vrede. *1Mos.34.7. 4*) \square part. forbitret brugt som adj.: fuld af bitterhed, vrede olgn.; meget vred; opfyldt af varme (jf. Forbitrelse); især i forb. som værne, blive forbitret. Gjør ikke et forbitret Hjerter end mere uroligt, og opsæt ikke Gaven til den Nødtorfte. *Sir.4.3.* Hand var meget forbitret paa ham. *Moth.B190.* Har jeg ikke Aarsag at være forbitret, er det ikke noget, som angaar min Velfærd og Ære. *Holb.Masc.III.3.* Dette gjorde Hertugen saa forbitret, at hand soer de Lybske Hævn og U-lykke til. *Slange.ChrIV.213.* To gamle gudsfrygtige Koner, som . . . Tienstefolkene og Undersaatterne var meget forbitrede imod. *Ev.VI.152.* *Da reiser sig Thorkil, den stærke Bondesøn, | Og slaar forbitret Næven i Bordet med et Drøn. *Aarestr.8.* han sagde: — Hum, hum! for at skjule hvor tindrende forbitret han blev over at skulle rende paa ham. *Chr.Engelst.EH.83.* Der var Mudder i Gellederne vidste han; den voksende Nød gjorde Stemningen stadig mere forbitret. *AndNæ.DM.V.232.* jf.: Nu blev han selv overrasket over sin Forbitrethed. *Soph.Clauss.JF.148.* \square om handling, der vidner om forbitrelse. *under den korte, forbitrede Kamp | Kanonerne gløde af Brug. *Ploug.I.295.* \square (sj.) som adverbial bestemmelse til et adj. Nye var de (unge menesker i deres tankegang), forbitret nye, nye indtil Overdrivelse. *JPJac.II.76.* \square **Forbitrelse**, en. (ænyd. d. s.; egl. vbs. til forbitre) heftig vrede; stærk harme (især om en mere varig ell. nagende følelse; jf. *PEMüll.*60.* forhæder ikke Eders Hierter, som det skede i Forbitrelsen paa Fristelsens Dag i Ørken. *Hebr.3.8.* eengang, i hans Forbitrelse, slængte hand en Bog i Hovedet paa mig. *Pamela.III.134.* Skræk, Afskye og Forbitrelse kiæmpede længe i Heltens . . . Bryst. *Ev.VIII.217.* Forbitrelsen hos Svends Folk var saa stor, at de Ingen vilde skienke Livet. *Molb.DH.II.256.* lad ikke Solen gaa ned over eders Forbitrelse (1819: Fortørnelse). *Ephes.4.26* (1907).

Forbi-ventil, en. \odot ventil, der leder en strøm udenom en (den primære) strømvej og de dermed forbundne anordninger. *Scheller.MarO.227.*

Forbjerg, et. (ænyd. d. s., jf. ty. vorgebirge; gengivelse af lat. promunturium) 1) (især geogr.) særlig iøjnefaldende, højt (især bjergagtigt) kystfremspring, i alm. dannede afslutning paa en større landmasse. Indbyggerne paa Cap eller det Africanske Forbjerg (nu: Det gode haabs forbjerg ell. Kap det gode haab). *Holb.Ep.V.138.* (jf.: For-Bierget af det gode Haab. *Slange.ChrIV.476.* Han styrede op forbie Forbierget Farvel (nu: Kap Farvel) ind i Hudsonsbay. *Mall.SgH.251.* Helgenæs er en med store Høider forsynet Halvø, der som et Forbjerg strækker sig fra Mols-herred imod Samssø. *Ing.EM.III.14.* et Par spidse, hvide Forbierge, som staae kneisende imod Havets Brændinger. *Thiele.Breve.289.* *Scheller.MarO. jf.:* Ud fra den regelret opsatte Stabel gik en Slags Forbjerg af uregelmæssig henkastede Blokke af hugget Brænde. *Schand.BS.235. 2*) overf. 2.1) (spøg.) om (stor) næse. *CDangaard.Kultur.(1905).335.* stødte du dit forbjerg? | 2.2) bækkenets forbjerg, (anat.) krydsbenets fortil mest fremspringende parti („krydsbenets forhøjning“). *Panum.117.*

forbjærge, v. se forberge.

For-bjærger, en. [V.4] (især dial. ell. emb.) formand for et bjergelav ell. et antal bjærger. *Reskr.²¹1.1785. §3.* *Forordn.²¹1805. §3.* Han var Gaardejer, tillige Strandfoged og Forbjærger. *Goldschm.VIII.280. Drachm.LK.98.* **Feilb.-blad**, et. 1) (bot.) til I. Blad 1: det første blad paa et sideskud; især om de oftest smaa og faa blade, der hos mange planter findes paa blomstens aksse neden for bløsterbladene; bracteola. *Warm.Bot.574.* *Mentz.O.Bill.179.367. 2*) (l. br.) til I. Blad 3, om et særligt blad (fx. m. meddelelser fra forlaget) foran en bogs titelblad. *Aarvog f. Bogvenner.1921.122.*

forblaffe, v. se forbløffe.

forblande, v. [fœr¹blan⁰] (nu kun dial. forblænde. *Falst.108.* *PJuel.GB.2.* *Feilb.(u. forblænde).* -ede. vbs. -ing ell. (nu næppe br.) -else (*Moth.B206.* *VSO. D&H.*). (ænyd. forblænde, -blænde, fsv. forblanda; se I. blænde, II. blænde; nu især dial.) 1) blænde (I.1). *Dog dricker jeg et got Glas Viin, forblandet vel med Sucker. *Schandrup.B4.v.* vaad Mark eller Jord (vil) med . . . Sand Muld eller sandagtig Liung-Torv rundelig overdekkes, og Aar efter andet . . . vel forblendis. *PJuel.GB.2.* ved Solens Opgang storknes (plantens saft) men sammensmeltes ved Middagsheden i store Klumper, forblandet med Blade, og Qviste og Støv. *Balle.Bib.I.53.* forblænde Viin med Vand. *VSO. 2*) sammenblænde, især paa en for-dærvende ell. forvirrende maade. *Moth.B205.* Sprogenes Forblanding skeer meest blandt nærgrændende Nationer. *VSO. Mantzius.SH.V.50.* (jf. bet. 3:) altid at forblænde og vanhellige Religionens himmelske Gave med frække Tilsætninger af egne Drømme. *Blich.I.578.* denne Forblanding af Spøg og

Alvor. *PMøll.II.312.* || *især* (nu l. br.) m. h. t. kort (jf. I. blande 2.2). *Falst.108.* Han har forblundet Kortene. *VSO. MO. D&H.* || (jf. bet. 3; sj.) *forbytte; ombytte.* *ingenlunde | Jeg bedragen gjætte kunde | Denne Ringenes Forblanden. *Heib.Poet.IV.96. 3* ikke forstaa at skelne ml. to ell. flere ting og saaledes skabe forvirring og misforstaaelse; forveksle (jf. I. blande 3.2). *Rahb.E.I.255.* netop fordi man bestandig forbytter og forblander Ret med Magt .. just derfor er det nødvendigt at see, om man kan bringe Folk til at gjøre Forskjel. *Grundtv.Udv.III.607.* vogter Eder vel for at forblande denne alvorlige Røst med Forfængelighedens og Glimresygens smigrende Roster. *Holst.V.235.* Jeg skal nu paavise, at hele denne Tradition indeholder Misforstaaelser i temmelig stort Antal, og at her foreligger en Forblanding. *JohsSteenstr.FN.110. VilhAnd. 20 BT.69.*

✎ **forbleget**, part. adj. (efter ty. verblichen (perf. part. af verbleichen); se III. blege 1) *falmet.* Teppet forestillede Solen. Det var gammelt, forbleget. *Bagges.DV. IX.295.*

forblinde, v. [fɔr'blen'ə] -ede ell. (sj.) -te (*Tode.ST.II.84.*) vbs. -else (s. d.). (*gl'da. d. s. (Mand.93.130.148)*), ty. verblinden, blive blind, tidligere ogs.: gøre blind, mnt. vorblinden, d. s.; jf. IV. blinde samt I. forblände) 1) (nu l. br. og kun m. overgang til bet. 2) helt ell. delvis berøve synsevnen (især: midlertidigt); blinde (IV.2); blænde (III.2). Han haver forblindet (1907: blindet) deres Øine, og forhærdet deres Hierte, at de ikke skulde see med Øinene, og forstaae med Hiertet, og omvende sig. *Joh.12.40.* I det samme forblindedes mine Øine Ved et klart skinnende Lys. *Suhm.I.166. Oehl.XIX. 8.* *Min Taare den flød, | Den væded mine Kinder, | Og Øiet mig end forblinder. *Heib. Poet.VII.53. Hauch.Lyr.11.* || m. overgang til bet. 2. See Jesper! er det dig, jeg er forblundet af lutter Couragie. *Hob.Tyb.II.2.* mine Øine bleve forblindede ved Synet af hendes Yndighed. *Gyld.B.43. Feilb. 2*) (især ☐) berøve klarsyn ell. rigtig erkendelse; gøre blind (2.2) (jf. IV. blinde 3, III. blænde 3, I. forblände 1). du skal ikke tage Gave; thi Gaven kan forblinde de Seende og forvende de Retfærdiges Sager. *2Mos.23.8.* *egen Klogskab mig aldeles ey forblinder. *Helt.Poet.186.* (slavehandelen) vil blive det meest rørende Exempel paa, hvorvidt, hvor længe, og hvor almindeligt Fordele kan forblinde og forhærde Mennesker. *FrSneed.I.490.* Din ømme Kiærlighed til mig forblinder dig; du vil opofre Alting for mig, og indseer ikke, at jeg derved vist vilde blive robet. *Biehl. (Rahb.LB.II.395).* Had forblinder ham. *MO.* || gøre et stærkt (vindende) indtryk paa; indtage; bedaare (2). hvor grovelig har jeg ikke syndet i det jeg har ladet mig forblinde af hans Skinhellighed. *Hob.LSk.*

IV.6. *Ei Pragt, ei Ærens Tegn forblinde mig. *Ev.Skr.II.405.* *Uægte Flitterstads saa let, | Forblinde kan dit unge Øye. *Kein. 189.* *Smiger kan mig ei forblinde. *Heib. Psyche.11. PalM.TreD.7.* || part. forblindet brugt som adj. (næsten kun om personer). *Moth.B225.* en forblindet (o: „blind“) Kierlighed. *Dumetius.III.65b.* Jeg var forblindet, uden at ville lade mig oplyse. *Ev. IV.251.* En af Elskov forblindet Nar. *VSO.* *Herren lyser paa min Vei. | Ei forblindet Sjæl ham kjender. *Ing.BSE.VII.83.* sj. m. præp. i: *forgabet i.* jeg holder mig overbevist om, at Ingen i Verden kunde passe for ham som hun. Tro ikke, at jeg paa mine gamle Dage er overspændt og forblindet i hende. *Gyld. (Fru Heib. Et Liv. I. 245).* (sj.) Det var en Forblindethed af hiin Samtid, at den ikke erkjendte (Kriustus) for hvad han var. *Kierk.XII.31. D&H.* **Forblindelse**, en. flt. (sj.) -r. vbs. til forblinde. 1) (nu l. br.) til forblinde 1. de skøde med piil og lynet paa fienderne, hvoraf de bleve ved forblindelse forvildede (1871: bleve .. forvirrede, idet de blændedes). *2Makk.10.30 (Chr.VI).* *VSO. m. overgang til bet. 2:* „Just fordi hun er saa skøn, derfor vender jeg hende Ryg, at hendes Øynes-Straalere ikke skal forblinde mig“ .. „I har ikke Behov at frygte for Forblindelse.“ *Hob.Usynl.II.4. 2*) ☐ til forblinde 2. 2.1) (l. br.; jf. Øjenforblindelse) som vbs. *Moth. B226. VSO. MO. 2.2)* den egenskab ell. tilstand at være forblindet. naar jeg tænker, hvilcken Forblindelse jeg har været i, reyser Haarene sig paa mit Hoved. *Hob.UHH. II.7.* Der hersker megen Forblindelse blandt den catholske Almue. *VSO.* *Dig vi lovsjunge, Herre, som Ordet bevared, | Medens Forblindelsers Nat over Jorden er fare. *Ing.BSE.VII.186.* *Alle sees | Af endelig Forblindelse bestukne, | Snart af et daarligt Haabs, snart af en falsk Idees. *Hz.D.III.223.*

☐ **forblive**, v. [fɔr'bli:və] forblive. *Høysg.AG.16.* præf. -blev; part. -blevet. vbs. † -else (*Moth.B237. VSO.*), jf. Forblivende. (ænyd. d. s., ogs. i bet.: „udblive, ophøre“; fra mnt. vorbliven, ty. verbleiben) 1) blive paa samme sted ell. i samme tilstand (især som stærkere udtryk end blive 1). jeg haver Lyst til at vandre herfra, og være med Christo .. men at forblive i Kjødet er mere fornødent for Eders Skyld. *Phil. 1.24.* jeg skal blive og forblive hos Eder alle til Eders Forfremmelse og Glæde i Troen. *smst.1.25.* forblive i sin Vildfarelse. *VSO.* Cornelius reiste altsaa, men min Fader forblev. *Bagger.I.7.* (forbindelsen) var aldeles transitorisk, ingen forblivende. *Kierk.XIII.164.* Uden Kongens Samtykke kan (rigsdagen) ikke forblive længere sammen end 2 Maaneder. *Grundl.(1849).§24.* I denne Dvaletilstand forbliver Dyret hele Vinteren. *MO.* Om Grundene til sin Forbliven paa Kærsholm tilstod han foreløbig

kun, at han trængte til at udhvile sig. *Pont. LP.VII.16.* || forblive ved (en beslutning olgn.), (nu l. br.) holde fast ved. *VSO.* Cecillie forblev ved sin Vægning. *CBernh.VII.192. 2)* (jf. blive 2.3) m. præd., maades-adv. olgn.: ikke ophøre m. at være; blive ved m. at være (nu især m. person-subj.). fra den Dag, Fædrene ere hensøvede, forblive alle Ting saaledes, som fra Skabningens Begyndelse. *2Pet.3.4.* det Stødende og Døbelte (aandelag) kan ikke forblive de samme Aandelave, med mindre de udsiges med stød. *Høysg.-AG.16.* *min Sang (maa) bevise, | At evig jeg forbliver | En evig-trofaste Elsker. *Oehl.XIX.282. Blich.(1846).V.218.* *Hvis I forbliver fast i Jer Beslutning | .. maae vi skilles. *Hauch.TB.55.* Annette var mut, forstemt og adspredt, og forblev saaledes den hele Aften. *Gylb.IV.203.* Sin dyreste Hemmelighed havde hun ikke udleveret ham. I sin Moderlighed var hun forbleven ukrænket. *Pont.LP.VII.126.* (søn-derjyden Ahlmann) har formet det bekendte Løsen: „Vi er Danske, vi vil forblive Danske.“ *Rosendal.D.II.14.* lade en Ordre forblive ved Magt. *Ludv. (nu især ¶) ved underskrift i breve olgn.:* Det er alt hvad jeg har at sige denne gang, forbliver i det øvrige Vostre tres humble Serviteur H. M. *Holb.II.535. Langebek.Breve.2.* Jeg anbefaler mig fremdeles til Dem og forbliver med Højagtelse N. N. *HCRiis.Da.Handelskorrespondence.II.(1919).89.* || † m. inf. Du forbliver at være Skyldner. *Kierk.III.294. 3)* upers. (m. det som subj.): vente; staa hen; bero (jf. blive 3). Det kan forblive til videre Besked. *VSO.* Han lod det forblive til en anden Gang. *smst.* Det kan forblive indtil videre. *MO.* nu vist kun i forb. m. ved: standse ved; være nok med. * (i øjenbrynet) har ham Staalet mærket. | Men ei ved dette Mærke det forblev. *PalM.VI.18.* Derved maa det nu forblive. *MO. 4)* † tilkomme (som retmæssig ejendom olgn.). Alle Stædsmaale (o: indfæstningsafgifter) og andet Uvisse af alle Kirkers .. Tiender, Gaarde, Boel, Jorder og Huse, forblive Kirkerne alleene. *DL.2—22—29.* **Forblivende**, et ell. † en (*Moth.B237*). vbs. til forblive (jf. I. Blivende). 1) † til forblive 1 og 2: forbliven. Mr. Langebeks Overladelse og Forblivende til Deres Velbaarneheds behagelige Tieneste. *Gram.Breve.138.* hans Forblivende her i Staden haver været kort. *KSelskSkr.III.21.* *VSO. 2)* (til forblive 3; *VSO.* især emb.) i udr. have sit forblivende (ved), forblive (ved en truffen afgørelse olgn.); være afgjort (med); bero (ved). *Moth.B237. Birkner.I.82.* Kancelliets Resolution: at det paa Raadstuen skulde tilkjendegives Skomageren, at det med Hensyn til Risene skulde have sit Forblivende. *Goldschm.II.12.* (Kritus) har jo bestaaet sin Prove og er den Fuldendte, derved maa det have sit Forblivende. *Kierk.XII.172.* „Jeg beder Dem

saa inderligt, Herr Generaldirektør“ .. „Jeg vil ikke se Dem, Meyer. Det maa have sit Forblivende. De maa søge Dem en anden Plads. Verden er stor.“ *Rode.SF.150. Ludv.*

forblomme, v. [fœr'blœm'œ; nu sj. i rigsspr.: 'blœm'œ (*Levin.*)] (tidligere ogs. efter udtalen skrevet -blumme. *1Cor.4.6* (*Chr.VI.*) *Holb.LSk.II.2. Heib.Poet.X.212* (forblummet = forstummet)). -ede. vbs. † -else (*Moth.B250*). (œnyd.forblomme, -blumme, -blœme, pynte m. blomster(mønster), udsmykke, besmykke, gøre indviklet og dunkelt, jf. sv. förblommerad) (og † förblomma); fra mnt. vorblomen, ty. verblümen; jf. V. blomme samt (m. h. t. bet.-udviklingen) Floskel)

1) gøre indviklet ell. uforstaaelig. 1.1) („Bruges sjelden.“ *VSO. MO.*; nu næppe br.) m. h. t. ytring: gøre dunkel ell. uforstaaelig ved kunstig, skruet, tilslørende udtryksmaade. *Moth.B249.* At forblomme sine Skrifter, sin Tale, med Lignelser. *VSO. refl.:* *Har Viisdom sig forblummet (*Oehl.(1841).I.63.* skuilt sig) † m. dit Gudsdomsord. *Oehl.BG.224. 1.2)* † m. h. t. t. (æddags-gøre indviklet; forplumre. i Dommene (skal ikke indføres) meere end Meeningen .. af hvis forsetter (o: af de indlæg), som i Retten ere læste og paaskrevne, paa det at slige vittøftige forsetter Sagen ikke formeget skulle forblomme. *DL.1—8—6.* Han søgte .. at forblomme Sagen. *VSO. 1.3)* † m. h. t. glans olgn.: fordunkle. *Bort med de Skygger, som den Dyde-Glands forblummer. *SamlDanskeVers.IV.296.*

2) part. forblummet brugt som adj. (adv.). 2.1) (især \mathbb{W}) om skriftlig ell. mundtlig ytring: vanskelig at forstaa paa grund af (især tilstræbt) kunstig, skruet, tilslørende ell. blot antydende udtryksmaade; dunkel (2.1); utydelig; tvetydig. hand (Har) aldrig erklæret sit Hiertelav uden paa en meget forblummed Maade. *Holb.Vgs.(1731).I.1.* Hvad vil den forblummed Snack sige? *smst.III.4.* jeg maae frabede mig alle forblummede Uartigheder. *Rahb.Fort.I.21.* de forblummede, sagte, hurtig paa hinanden følgende Ord. *Oehl.VS.61.* Indre og ydre Forhold forened sig om at gøre deres Digtning virkelighedsfjern og forblummet. *Brandes.X.201.* ligefrem sagt det fik han ingen-sinde. Det blev aldrig sagt anderledes end i forblummede Erklæringer. *JPJac.II.97.* som adv.: (denne tale) haver jeg forblummet henført til (1819: haver jeg hentydet paa) mig selv. *1Cor.4.6* (*Chr.VI.*) Jeg skal lade dig hudstryge, dersom du taler saa forblummet. *Holb.UHH.III.7. JSneed.I.212.* *Hvad der bag Tiden ligger og bag Rummet — | Det kræver Spaadommens Natur .. | At derom ikkun tales kan forblummet. *Oehl.A.289. Nans.FR.75.* || (jf. bet. 2.3 slutn.; nu næppe br.) om noget fordrejet, fingeret olgn. (Ovids) Elskovs-Skrifter til Corinnam (et forblummet Navn) mistænkedes at være Stilede til Keyserens

Datter Juliam. *Falst.Ovid.a3v.* min Øvelse i at læse denne forblommende Skrift (o: chifferskrift). *Heib.Pros.X.123. 2.2)* (jf. bet. 1.2; nu næppe br.) om sag: *indviklet; dunkel.* *Denne hele Sag | Er sær forblømt. *Oehl.P.308. sa.(1841).III.75. 2.3)* (nu næppe br.) om (persons) væsen, *forestilling olgn.: utydelig; dunkel; uklar.* *Dit Væsen trykkes mig .. | Forblømt og sig selv modsigende. *sa.EA.201.* *Saa drømme de sødt om Bethlehem, | Og er det end forblømt, | De drømme dog sandt om Barnets Hjem, | Som laae i Krybbe-Rummet. *Grundtv.SS.I.401.* *Nu klart du skuer hos din Gud, | Hvad her du saa' forblømt. *sa.PS.III.68.* || ogs. (jf. bet. 2.1 slutn.): *hemmelig; dulgt.* *Skotter (I tilbedende mennesker) kun langtfra .. | Piernt, forblømt til Guderne! *Oehl.BG.187.* *Det dog beklage | Asernes Dage, | At kun forblømt | De er i Ry. *Grundtv.PS.VII.2.*

forbluffe, v. se forbløffe.

forblumme, v. se forblomme.

forbly, v. [for'bl'y] -ede. vbs. -ning ell. (sjældnere) -ing (Gnudtzm.Husb.204). (efter ty. verbleien; vist kun som vbs. og i perf. part. brugt som adj.) 1) ☉ overtrække (et metal, især jern) m. et lag af bly. Forblyning kan ske .. ved at dyppe en Jærnplade i smeltet Bly. *Hannover.Tekn.368.* Forblyede Plader anvendes undertiden til Tagbedækning. *smst.* forblyet eller forzinket Jærnblik. *VareL.²91.* 2) ✕ som vbs.: *afsætning af bly (fra projektilet) i gevær- og kanonløb.* *Scheller.MarO. Sal.² VIII.415.*

I. forblænde, v. [for'blæn'ə] -ede. vbs. (vist kun i bet.1) -else ell. (i bet.2; tidligere ogs. i bet.1 (*Thaar.MV.17*)) -ing. (ænyd. d. s.; fra mnt. vorblenden, ty. verblenden; jf. III. blænde) 1) (nu l. br.) d. s. s. forblinde 2 (jf. III. blænde 3). hand forblænder hans Øyen ved tusinde hyckelse Forstillinger, og hans Pung trives derved mærkelig Dag for Dag. *KomGrønneg.II.206.* en Fremmed, som eders smukke Ansigt og yndige Væsen har saaledes forblendet, at han har sat ald sin Pligt, ald Ære og Taknemmelighed tilside, som han var mig skyldig. *Pamela. I.405.* Den Taskenspiller kan forblende Folkes Øine. *VSO.* Dine Øjne narrer og forblænder Dig. *Rist.LM.165. Tandr.K.126. 2)* (mur.) beklæde en mur m. et (halvstens) lag af facadesten (forblænd(ings)-sten). *Forkl.Murere.17. 33. e. alm.*

II. forblænde, v. se forblænde.

Forblænder, en. (til I. forblænde 2; mur.) d. s. s. Forblænd(ings)sten. *Hage.³633.* **Forblænd(ings)-sten**, en. (mur.) farvet ell. glaceret facadesten, hvormed en mur forblændes (jf. Forblænder); skalmuringssten. *S.&B. VareL.²547.*

forblæse, v. [for'blæ'sə] -te ell. † -de (VSO.) vbs. -ning (se bet.1). (i bet.1 og 2 efter ty. verblasen) 1) (jf. blæse 4; fagl., nu næppe br.) blæse (noget) bort; gen-

nemblæse (noget). (guldets rensning) skeer ved Forblæsning. *Hallager.335. 2)* (til blæse 1 og 2; nu sj. og vist kun refl.) *ødelægge ell. beskadige ved at blæse (for stærkt).* at forblæse en pibe (o: musikinstrument). *Moth.B261.* Han har forblæst sit Instrument. *VSO.* || refl.: Trompeteren forblæste sig saaledes, at en Aare sprang i Hovedet. *smst.* *Han kunde blæse, saa det kunde frugte; | Men han forblæste sig dog og til sidst. *Grundtv.PS.IV.397. 3)* (til blæse 3; i pass., især i perf. part. brugt som adj.) (blive) forblæst, (blive) udsat for og medtaget (ødelagt) af (stærk) blæst. Hun blev saa forblæst i den stærke Storm, at hendes Haar og hele Pynt kom i Forvirring. *VSO.* Asnæs' forblæste Skov. *Høyen.(Fædrel.¹³1852. 2.sp.3).* *JPJac.II. 311.* *Forbi mit Vindve slinge | Vildvins forblæste Ranker. *Stuck.FS.41.* Med sit lange, uredte Haar og Skæg, saa' han saa forblæst ud, som boede han paa den yderste Klit. *Skjoldb.KH.83.* røde, forblæste Øjne. *Aakj.VB.188. Feilb.* || sjældnere om sted: udsat for blæst; blæsende (jf. blæse sp.909¹⁶). mit Hjem, det forblæste København. *Vilh.And.HS.35.* forblæste Bakkekamme. *Frem.DN.322.*

For-blæser, en.1) [V.1.2] ✕ blæser (1), der gaar i spidsen for en kolonne ell. et militært musikkorps. inden kort Tid fik han Ansettelse som Forblæser ved Borgermilitsen. *Winth.IX.261.* Naar han talte ved Møder, var der Slag i hans Ord .. Naar han kom gaaende, virkede han som Forblæseren til en Kolonne. *And.Nx.PE.III. 209. 2)* [V.2] i glasindustrien: arbejder, der blæser glasset i formene (mods. Færdigmagter). *Bille-Top.31.*

forbløde, v. [for'blø'də] præet. -te [-blø(2)-də] ell. † -ede (Gylb.IV.140); part. -t [-blø(2)-d] ell. (sj.) -et (2Makk.14.46). vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; efter mnt. vorbloden, ty. sich) verbluten; især ☉ 1) forbløde sig ell. (sj.) forblødes (*Winth.ED.43*), lide alvorligt blodtab; især om blødning, der medfører døden: dø af blodtab. idet han stillede sig paa en steil Klippe og allerede aldeles havde forblødet sig, udtog han Tarmene og .. kastede dem ud iblandt Hoben. *2Makk.14.46. vAph.(1764).* *har sig Løven ej forblødt, | Han fik dog Saar, som svide. *Grundtv.PS.VII.283. Panum.81. billedl.:* *en Istep ved min Vinduspost | i Solen sig forbløder. *Stuck.FS.1.* || (gart.; jf. IV. bløde 2.1) om stort safttab hos visse træer, der beskæres ell. beskadiges, naar saftstigningen er begyndt. Vinterbeskæringen bør foretages længe før Vegetationen begynder, da Vinstokken ellers let forbløder sig. *FJJCJensen.Da.Havebog.(1876).207.* (nu næppe br.) om vædsketab hos rødbeder olgn.: brækker man noget af Roden (paa rødbeder), da forbløder den sig, som det i Gartnersproget hedder, og taber da endel af sin skønne røde Farve. *Fleischer.HB.*

159. || *overf.*: Landet forblødede sig under de vældige Udskrivninger af Mandskab. *Fridericia.NH.I.187. især* (jf. IV. bløde 1s) i *udtr. for dyb sorg*: *Lad din Taare rinde, Du! | Men lad Hjertet ei forblødes. *Winth. ED.43.* Snart har ved mine Sukke mit Hierte sig forblødt. *sa.(MO.).* || *part.* forblødt brugt som *adj.*: som har lidt alvorligt blodtab. Han var saa forblødt, at han segnede af Mathed. *VSO. Grundtv.SS.III.424. 2)* (nu næppe br.) i *udtr. som forbløde livet, dø paa grund af blodtab.* *Mangen, der nys var faur og fiin, | Maatte jammerlig Livet forbløde. *Hz.D.II.118. Hz.XV.59.* (der laa en) lille Pige, som, truffen af en Bombe, var dødelig saaret, og stille forblødede sit unge Liv. *Gylb. IV.140. 3)* (<VSO.(1802); endnu ikke i MO.) *intr.*: forbløde, d. s. s. forbløde sig (se bet. 1). *Hielp, før han forbløder. *Hauch. DV.I.130.* Qvinden .. har overskaaret Pulsaaen og forbløder. *HCAnd.VIII.162.* *jeg skal ej af Skrammen forbløde. *Drachm.GG. 123. billedl., m. h. t. blodrad farve*: i sin Nedgang forblødede (solen) bag de rimpudrede Træer. *Pont.LP.VIII.80.* over en Mur af Kampstene forbløder Vildvinen lykkeligt og langsomt. *Dannebrog.V.1910.1. sp.2. overf.*: Skulde hun forbløde i unyttig Lidenskab. *Kierk.VI.370.* **Forblødning,** 30 en. [fœr'blø'd'nen, -blø'd'nen] *fl. -er.* (*især med.*) blødning, der medfører døden; ogs.: stærkt blodtab. MO. Operationen varede længe, og Forblødningen var meget stærk. *Hauch.MfU.135. MøllH.II.130.* (han) døde af en indre Forblødning, han blev kørt over. *PLEvin.Hjem.(1919).75.*

forbløffe, v. [fœr'blø'fa] († forbluffe. *KomGrønneq.I.312. TBruun.IV.78. Oehl.A. 220. Grundtv.SS.V.463. † forblaffe. Holb. Paars.158.) -ede. vbs. -else* (s.d.), -ning (s.d.) 40 (*ænyd.* forbluffe, sv. förbluffa, † förblöffa(d); fra mnt. vorbluffen, nt. fris. verbluffen, verblüffen (hvorfra hty. verbluffen), holl. verbluffen; af nt. bluffen, skræmme, larme, holl. bluffen, prale, skryde, fris. bluffen, blüffen, gs, ogs.: fare buldrende løs paa en og gøre ham forskrækket, forvirret olgn.; egl. sa. ord som (I. og) II. bluffe || m. h. t. formen forbluffe jf. blaffe (II.sp.767), jy. blaffe, 50 snakke rask op, nt. holl. blaffen, bjæffe || dagl., nu især i *udtr.* lade sig forbløffe samt i (*præs.* og *perf.*) *part.* brugt som *adj.* i *indgyde* skræk ell. forsagthed (ved noget pludselig indtrædende, uventet, voldsomt olgn.); forknytte; nu især: (i høj grad) forbavse; gøre maaløs af forbavelse. *All Verden ellers veed, at Fogden Voldemar | Mand uden denne gang fast ey forblaffet har. *Holb.Paars.158.* Himmell! hvad er det jeg 60 seer? En Gud kommer ned af Luften .. mit heele Legem skielver, og Synet forbløffer mig. *sa.Plut.I.A. KomGrønneq.I. 312.* forbluffes ei, naar Fienden kommer! *Grundtv.Snorre.III.317.* (han) forbløffede denne Morder .. og tvang ham ved sin

glubske Adfærd til Bekjendelse. *Blich. (1846).IV.235.* hans urokkelige Ro, hans lette, lyse Ligevægt forbløffer mig. *Drachm. HI.254.* || i *udtr.* lade sig forbløffe (jf. ellefte sp.301⁹⁹), som hun havde en ugemen Kiækhed, saa lod hun sig deraf ikke forbløffe. *Holb.Heltind.I.288. TBruun. IV.78.* *Hvad er der i at slaee en Trold ihiel? .. | Pas paa dit Snid, og lad dig ei forbluffet! *Oehl.I.282.* Drengen lod sig ikke forbluffe, greb fat i Olavs Knebelbart. *Grundtv.Snorre.II.106.* da jeg troede at kjende Veien nøie, saa lod jeg mig ikke forbløffe af Mørket. *Winth.VIII.294.* Der er i denne Bog en beundringsværdig, menneskelig Sympati, som ikke lader sig blænde eller forbløffe. *Hørup.I.181.* || *part.* forbløffet brugt som *adj.*: forskrækket; nu især: forbavset; maaløs (af forbavelse). forbluffet. *vAph.(1764).* Hunden var bleven lidt forbløffet, og havde straks søgt Dækning. *Drachm.STL.117.* *Ud med den Karl! .. Kirurgen veg forbløffet nogle Skridt tilbage ved Synet af den forbitrede Officer. *Gyr.Lemche.K.21. ThitJens.FS.312. jf.*: i Overraskelsens Forbløffethed gav (*regeringen*) efter for .. de opstillede Fordringer. *DagNyh.9/1909.2.sp.1* || *part.* forbløffende brugt som *adj., især i bet.*: forbavsende; meget mærkelig. Schlegelerne .. slog om sig med satiriske Udfald .. og forbløffende (*Brandes.DD.22:* paradoxe) Strøtanker. *Brandes.I.380.* Det varede et Par Minuter, inden E. kom til Besindelse (o: efter et slag). Det kom ham saa forbløffende uventet. *AGnütz.M. Idealister.(1896). 76.* der er en forbløffende lighed mellem de to brødre | **Forbløffelse,** en. (<MO.; l.br.) det at blive ell. (*især*) være forbløffet; heftig forbavelse. *S.&B. L.Marcussen.* Det evigt kvindelige. (1902).126. Der var ikke et Sekunds Tøven i dem, ingensomhelst Forbløffelse over at skulle skyde denne Kammerat (der havde gjort mytteri). *AKohl.MP. I.199. † Forbløfning, en. (Forblufning. vAph.(1764).) d. s. s. Forbløffelse. smst.*

forbodme, v. [fœr'bo'd'mø, -'båd'mø] -ede. (jf. ty. verbodmen; se bodme; jur. ell. ⚓) m. Skib olgn. som *obj.*: laane penge paa skib ell. ladning (ved pantsætning). Hender det sig, at nogen Skipper uden stor Nød sit Skib forbodmer motvilligen. *DL.4—5—3. Harboe.MarO.52. Scheller. MarO. Hage:432.*

For-bog, en. [V.2.i] (sj.) bog, der bruges til foreløbige optegnelser, som kladde olgn. Kassebog og Memorial er Forbøger til Journalen, og denne er atter Forbog til Hovedbogen. *Hage:1211.* -**bogstav,** et. [V.1.2] (jf. Begyndelsesbogstav). første bogstav i et ord. Alle Danske Substantiva kand det tilkomme at have stort Forbogstav. *PSchulz.DS.96. NMPet.Afh.IV.151.* Han havde lige lært at skrive, han skrev Elses Navn paa en Stump Papir — med lille Forbogstav. *JVJens.HF.80.* || *spec. om første*

bogstav i et (for)navn, brugt som forkortelse for dette. Levin. Man kan ogsaa skrælle et Æble saaledes, at Skrællen hænger sammen i eet Stykke; kaster man det baglængs over sit Hoved, vil Formen af dets Slyngninger danne Kjærestens Forbogstav. Feilb.BL.251. JVJens.A.I.256.

forbolet, adj. [fɔr'bo'lɔt] (efter ty. verbuht; jf. III. bole; sj.) d. s. s. forforet. *en forbolet Skiøge. Zeltitz.Poes.154.

forbolte, v. [fɔr'bɔl'tɔ] -ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s. i bet. „lænkebinde“; jf. II. bolte) † fastgøre v. hj. af bolte. Scheller.MarO. **Forboltning**, en. † vbs. til forbolte; ogs. (konkr.) om det samlede antal bolte, der medgaaer til (skibs)skrogets samling. Harboe.MarO. Funch.MarO.II.41. Scheller.MarO.

For-bor, et. († -bore. vAph.(1764)). [V.2.1] (efter ty. vorbohr(er); jf. II. forbore) 20 **bor**, hvormed der forbores (II). MilTeknO. **I. -bore**, et. se -bor. **II. -bore**, v. [V.2.1] [fɔr'bo'rɔ] (fagl.) bore hul i noget til et søm, en bolt ell. til anbringelse af en stik-sav; spec.: foretage en første udboring af geværløbet; bore for. vAph.(1764). Wagn.Tekn.538. Haandgem.252. jf. jy. forborne- naver, bor, hvormed udboringen af træsko begyndes. Feilb.

III. forbore, v. [fɔr'bo'rɔ] -ede. vbs. 30 **-ing** (MilTeknO.). (ænyd. d. s. (vist i bet. 1; Arøboe.Hexaameron.(1661).253); jf. ty. verböhren) 1) (fagl.) beskadige ell. ødelægge ved at bore urigtigt; (ud)bore (noget) skævt. Moth.B307. e.br. 2) † bore i sænk. (Erik) Forborer nogle Nordske Skibe. Schousballe. Saxo.387. 3) (fagl., nu næppe br.) fastgøre ved boring (borehuller og inddrevede trænegler oln.). I nogle Lande forbores Egerne. MilTeknO.

Forborg, en. (glda. forborgh, -burgh; fra mnt. vorboreh, mht. vorburc; ⚔, især foræld.) befæstet bygning, som ligger foran ell. uden for en borgs hovedbygning ell. kerne, i alm. skilt fra denne ved en bred grav og ofte anvendt som avlsbygning oln.; ogs.: fæstningsværk foran en by oln. Castellet er en Forborg for Byen.VSO. Barfod.F.I. 489. TroelsL.III.21. † (jf. Formur) overf. utvivlsomt har også Karsten Thomsen haft sin store Andel i, at Frøslev By er blevet Danskeheds undtagelige Forborg mod Syd. CSPet.(Sdyy.Digte.(1920).14).

forborge, v. [fɔr'bɔr'qɔ] -ede. vbs. † -else, † -ning (vAph.(1764)). (ænyd. d. s., sv. forborga; dannet af forborgen (s. d.); jf. II. borge samt forberge; nu sj.) skjule; gemme. (de) kom krybendes ud af Kielderne og Huller, hvor de sig havde skjult og forborget.Slange.ChrIV.568. VSO. *alle 60 Sorger, | som Hjertet dybt forborger. Bøn- nelycke.F.121. **forborgen**, part. adj. [fɔr'bɔr'q(ə)n] intk. -t (som præd. tidligere ogs. ubøjet i køn og tal (Visd.17.3(Chr.VI). Falst. Ovid.104. Pamela.I.380. Høysg.S.153)). grad- bøjn. alm. m. mere og mest, i superl. ogs.

forborgnest(e) (VSO. Ing.KE.II.204. Kierk.II.67. Pont.LP.VI.88). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorborgen, perf. part. til vorber- ge, se forberge; jf. forberge, II. borge; nu l. br., ⚔, især højtid.) 1) (nu sj.) skjult. Moth.B162. ieg (gad) vidst, om ingen Dip- lomata i nogen af dem (o: gamle bøger) skulde være forborgne.Langebek.Breve.372. „det banker“ . . . „Jeg vil kige under et 10 forborgent Hul her paa Døren, for at see, hvo det er.“ Wiwet.(Rahb.LB.II.406). I eders udyrkede Agre . . . laae forborgent Guld. Mall.KF.13. (hun tog sin) Moders Smyk- ker frem af det forborgne Gjemme, hvori hun havde indsyet dem. Blich.II.571. Heib. Poet.III.471. † om noget afsides, fjernt oln. en forunderlig deilig, i en afrikansk Ud- ørk forborgen Lilie.Staffeldt.194. *i Ver- dens forborgneste Afkrog gjemt.Ploug.I. 287. uegl. (jf. bet. 3): de meente, at lige forborgen (1871: at være skjulte) i løn- lige synder under mørk forglemmelse skiul.Visd.17.3(Chr.VI). Er den ægteskabe- lige Kjærlighed en sand første Kjærlighed, saa har den ogsaa noget Forborgent ved sig, den ønsker ikke at stille sig til Skue. Kierk.II.95. (han levede) i dette afsides Værelse, ensom og forborgen.ThomLa. EL.5. 2) som ikke (ell. meget vanskeligt) kan erkendes ell. udgrundes. *Troe dog, Jesus vil dig vel, | Skjønt hans Raad dig er forborgen.Brøds.179. der er noget For- borgent deri (o: i evangeliernes indhold) som Forstanden ikke udgrunder.Mynst. Betr.I.137. det i Fremtidens Forborgne. Brøchner.TV.15. hans inderste og forborg- neste Sjæleliv.Pont.LP.VI.88. 3) som ikke (maa) røbes; hemmelig. *Tys nu, Musa, med din Vrede, | Saa længe hand sit Navn forborgen holde kand.Falst.Ovid. 104. *sværgede maae de med Haand og Mund | Forborgne Daad at udøve.Ing. VSt.276. sin Hemmelighed bærer hun un- der sit Hjerte, skjult og forborgen.Kierk. I.134. Glimt af forborgen Jordiskhed i den fromme Dames Væsen.Pont.LP.VII. 21. som adv.: Børnene hviskede forborgent (o: „i smug“) til hverandre. Især stak de smaa Tjenestedrenge rundt om paa Bæn- kene Hovederne sammen.Aakj.VB.111. 4) † om person: som har skjulte hensigter; un- 50 derfundig. en kvinde mødte ham; i hore- smykke, og forborgen (1871: underfundig) i hiertet.Ords.7.10(Chr.VI). **Forborgen- hed**, en. (højtid., nu sj.) den egenskab ell. tilstand at være forborgen (især forborgen 1); hemmelighed. Moth.B163. Udforske Na- turens Forborgenheder.vAph.(1764). jeg besøgte en . . . Ven, der levede i stille For- borgenhed højt oppe i Jylland.Blich.II. 194. dette funklede Blik, der seer ud, som kunde det gjennemtrænge . . . Hjertets skjulteste Forborgenhed.Kierk.XI.35.

† **forborget**, adj. (ænyd. d. s. (jf. ænyd., glda. uforborget), perf. part. til ænyd. for- borge (sig), sætte pant for, forskrive (sig),

mnt. vorborgen (se I. borge), ell. dannet af II. Borg (2)) *forgældet. Reenb.II.477. Hand er gandske forborgedt. Moth.B319. Han er en forborget Prækker. VSO.*

For-bov, en. flt. -e ell. (nu kun dial.) -er (VSO. Feilb.). (især dial.) d. s. s. Bov 1. (Kalk. V.269). VSO. Esp.35.82. Feilb. -brand, en. [V.2.] (især dial.) tilsyneladende ildløs, der if. folketroen varsler virkelig brand. MDL.126. HFHellesen.Om Selvsynet.(1846). 37. Varsler blev bestandig sete og hørte, var der en Ildebrand, havde den og den seet Forbrand. JFibiger. Liv.48. ESkrum. HG.75. Feilb. DSI.1921.172. -bras, en. †, især i flt.: de til fortoppen hørende braser. Wolfh.MarO.388. klar ved Styrbords Forbraser! Scheller.MarO. -bredde, en. (jf. II. Brede 2.; fagl., især skræd.) det stykke tøj, der danner forsiden af en kjole oln. Med noget Sort op ad Forbredden kan (kjolen) blive rigtig pæn. Bang.L.165. Vollquartz.P.59. Forbredden af en fint broderet Galla-Uniform. ORung.P.254. || (dial.) et stykke lærred, som er indsyet foran i skørtet. SjællBond.74.

† **forbringe**, v. præf. -bragte; part. -bragt. vbs. -else. (efter nt. hty. verbringen; især emb.) fjerne en andens ejendele uretmæssigt (ved tyveri) ell. blive årsag til (ved skødesløshed oln.), at de gaar tabt, „forkommer“; skaffe bort (i tyvagtig hensigt) ell. lade komme bort (ved skødesløshed). Straf for gamle Munderingssagers Forbringelse. MR.1743.852. smst.1796.775.1834.149.

For-brisk, en. (æ, foræld.) underlag (brisk 2), hvorpaa den forreste del af svært skyts hviler. MR.1833.61. MilTeknO.38.

† **Forbrud**, et. [for'bruð] (jf. sv. † förbrutt, fsv. forbrut; dannet til forbrude efter bryde — Bruð) d. s. s. Forbrydelse (1). frække Rebellioner, skandaløse Forbrud. JVVJens.GR.51. **forbrudt**, part. adj. (dial. forbød(d)en, se bet. 2). (ænyd. bliffue forbrudt, ødelegges, fordærves (Kalk.I.600), jf. ænyd. uforbrudt, -brødt, -brøden (Kalk.IV.607); egl. perf. part. af forbrude) † † ødelagt; nedbrudt (af sygdom, modgang, slid oln.). *Du (: Ovid) gik i fremmed Egn, forbrudt af Spot og Harme, | Langt fra ditFøde-Land.Lucopp.(Falst.Ovid.a7°). Ved at gruble stærkt er hans Hoved saa forbrudt, at han er nær ved at tabe Forstanden. VSO. Han er saa forbrudt (: værkebruden) i alle sine Lemmer, at han hverken kan staae eller gaee.smst. 2) forbrød(d)en, (dial.) om vejr oln.: voldsom. Feilb. || om person: brutal; hidsig; gal. Krist.DS. VII.302. Feilb.

Forbrug, et ell. (nu l. br. i rigsspr.) en (Olufs.NyOec.I.82. MO. Aakj.VB.100. VortHj.IV.184). [for'bru:(q)] uden flt. (efter ty. verbrauch; især ☉) det at forbruge (1) noget (jf. I. Brug 3), ell. hvad der forbruges af noget; især i forb. m. af (sjældnere gen.) ell. som led af ssgr. (jf. Forbrugs-) til Militairetatens Fornødenheder udfordres,

saalænge Krigen varer, en usædvanlig stor Forbrug af Kalve- og Lammeskind. Olufs. NyOec.I.82. Dersom man, ligesom man har det i Forhold til Forbrugen af Brændeviin o. s. v., havde Tabeller over Forbrugen af Forstand. Kierk.VIII.65. en snurrig Fyr, der hed Klaus Brus, eller Klaus Snus som Arbejderne kaldte ham, paa Grund af det uhyre Forbrug, han gjorde af denne Artikel.Bergs.GF.I.289. godtroende Besiddere ere (ikke) ansvarlige overfor Ejeren for Tingens Forbrug.Lassen.SO.826. (kaffekanden) var til Ann' Kjestins egen daglige Forbrug. Aakj.VB.100. Foruden ved det egl. økonomiske ell. personlige Forbrug, hvorunder Tingene anvendes til umiddelbar Tilfredsstillelse af menneskelige Behov, finder der ogsaa et fysisk Forbrug Sted i Produktionen (teknisk F.), idet de anvendte Produktionsmidler enten straks fuldt ud opbruges (Raastoffer) ell. efterhaanden slides op (Bygninger, Maskiner). Sal.VIII.415. || † komkr.: livsfornødenheder. hvor jeg har Arbejdere, der maae jeg skaffe dem Forbrug for at leve.Rahb.Tiisk.1792.90. **forbruge**, v. [for'bru:(q)] præf. -te. vbs. -else (s. d.) ell. (nu sj.) -ning (vAph.1764). Olufs.(MO.). Saaby.†), jf. Forbrug. (ænyd. d. s., fsv. forbruka, jf. ty. verbrauchen) 1) ☉ bruge noget (og drage nytte af det), saa at der ikke er mere tilbage deraf (især m. h. t. hvad der er nødvendigt til livets ophold, til at holde maskine, virksomhed oln. i drift); opbruge og udnytte. (staten) laae adskilt fra alle andre, og forbrugte intet af fremmede Vare.JSneed.VIII.509. jeg (turde) forbruge fleer Alen Papir dertil (: at opskrive mine opfindelser), end en heel Armee kunde faae Klæder af.Euc.VI.103. Jeg har nu forbrugt alle mine Penge. VSO. det skeer stundom, at og Præsterne borttage Guld og Sølv fra deres Guder, og forbruge (Chr.VI: forkomme) det paa sig selv.Bar.6.9. At leve er at bruge Kræfterne, og de bruges kun ved at forbruges. Hoffd.E.178. Col.2.22(1907). bilen forbruger for meget benzin | man skal svare skat af det, man forbruger af egne produkter | uden obj.: At Kjøberen i beføjet Ukjendskab til Mangelen har forbrugt af Varen, udelukker ikke hans Beføjelse til at afvise Resten.Lassen.SO.81. || m. h. t. aandelige forhold. vi (havde) forbrugt alt det Stof til Samtale, som vi kunde opdrive.Scharling.N.319. Det store Kvantum Mod, Jens Knudsen havde erhvervet sig under Kjørselen, var snart forbrugt.Schand. BS.78. (spøg.:) Mændene fægtede med Armene og forbrugte Ord (: brugte mund). JVVJens.NG.65. 2) medtage, ødelægge ved (for hyppig) brug. Veiene forbruges i det de bruges.Schytte.IR.II.399. || nu kun (l. br.) i perf. part. forbrugt brugt som adj.: forslidt. den Kniv er meget forbrugt. VSO. gamle Klæder og forbrugte Møbler

vare opstillede til Salg. *Hauch.III.9. Winth. X.45. D&H. overf., om udtryk, emne olgn.:* at gentage de forbrugte Tirader om Udødeligheden. *PMøll.II.218. Schand.UD.38.* „Ravnene“ er to Fortællinger, af hvilke den første skildrer graadige Arvingers Kamp om en gammel Arvetante, et saare forbrugt Motiv, som Bang ikke har afvundet ny Interesse. *PARosenberg.Herman Bang.(1912).101. † Forbrugelse*, en. *ftt.-r. vbs. til forbrug; d. s. s. Forbrug, SøkrigsA.(1752).§234. Garnisonsens Fortæring og Forbrugelser.MR.1776.654. VSO. SøLex.(1808). Forbruger*, en. *især (W ell. fagl.); person, som køber og forbruger en vare (jf. Bruger 2). Forbrugere af mine Varer. Rahb.Tilsk.1792.88. det (er) ikke . . som Forbruger men som Frembringer, at Arbejderen trænger til Bistand. Brandes.VII.522. smst.XI.236. Interesse-mødsætningen mellem Producenter og Forbrugere.Sal.²VIII.418. || (sj.) benytter; bruger (1). (Jens) Møller er vist . . en af de seneste Forbrugere af „Dannerskjald“, „Dannerkonge“ og lignende Udtryk. *Johs Steenstr.HD.134. Forbrugs-*, i sgr. af Forbrug; oftest i (især fagl.) sgr., hvor Forbrugs- betegner det økonomiske (ell. personlige) forbrug (konsumtion). -**afgift**, en. *LandbO.II.175. Sal.²VIII.416. -artikel*, en. Ølforbruget stiger og stiger kolossalt, saaledes som en ny Forbrugsartikel stiger, der Aar for Aar tager ny Kredse ind under sit Omraade. *Hørup.II.303. LandbO.I.386. -forening*, en. *d. s. s. (men i talespr. knap saa alm. som) Brugsforening (1). Skr.²1/1 1869. Pont.FL.160. Sal.²VIII.416. -genstand*, en. *(l. br.); jf. Brugsgenstand. Salt-skatten . . hvilede paa en uundværlig Forbrugsgenstand. Fridericia.NH.I.6. Tekn 40 MarO. -gods*, et. *↓, varer, gods, hvoraf et regelmæssigt forbrud ombord finder sted (mods. Inventar). Scheller.MarO. -kredit*, en, -**laan**, et. *↑ kredit, laan, der benyttes til personligt forbrug. Hage.²129.149. -maga-sin*, et. *× magasin til opbevaring af krudt for eet ell. flere batterier i ca. 14 dage. Sal. X.1119. -skat*, en. *(jf. -afgift). Hage.²193. -sukker*, et. *↑ sukker, der er rensed og færdigt til brug (konsumsukker; mods. Raa-sukker). Sal.²VIII.422.**

forbruske, v. [fɔr'brɔsgə] **-ede**. *vbs. -ning*. (< MO.; dannet af Brusk i lighed m. forbene, forkalke; især med.) *omdan-ne(s) til brusk. Forbrusning: JulPet.L. 286. overf. (sj.): I Prosa holder jeg (?: SophClaus.) af en vis Nøgternhed. Jeg hader Retorik! . . (JP) Jacobsen har forbrusket det danske Sprog. Rimest.DF.34.*

forbryde, v. [fɔr'bry'ðə] **præt. -brød**; **part. -brudt** ell. (nu kun dial.) **-brødt** (Holb. LSk.IV.6. CPRothe.MQ.II.625. jf. Feilb.). **vbs. -else** (s. d.), **jf. Forbrud, Forbryderi**. (*æda. forbrytæ (bet. 2), jf. dannet af æda. brytæ (with), forbryde sig (imod) (jf. III. bryde 2.s), og mnt. vorbreken, i bet. 2 samt i bet.:*

sønderbryde, krænke, (refl.:) formaste sig; jf. forbrudt; W ell. jur.)

1) *overtrede et paabud, en forskrift, en lov olgn.; begaa en urigtig, lovstridig handling; forse sig (paa alvorlig maade); forsynde sig (i høj grad). 1.1) (nu næppe br.) intr. Frietænkere . . udstrøe deres Guds-bespottendes Lærdomme, med hvilke de forbryde imod de allerhelligste Pligter. Eilsch.PhilBrev.131. Han har aldeles ikke forbrudt til saa stor en Straf. VSO. Hofmænd eller Hoftienere . . der forbrød imod deres Herre. Møll.DH.II.385. 1.2) (jf.: „nu sieldnere.“ MO.) refl., især i forb. m. præp. imod. Forbryder Bonden sig imod noget af disse Stykker. DL3—13—2. de bebreidede ham, at han forbrød sig imod deres . . Anordninger. Biehl.Cerv.LFI.59. den, mod hvem han saaledes har forbrudt sig. Goos. I.126. at forbryde sig og paadrage sig Straf for en i den offentlige Mening værende Handling. Pol.¹1/11912.4. hvormed har jeg forbrudt mig, siden du er saa vred? | 1.3) m. obj., der betegner brøden: begaa (især m. pron., navnlig hvad, som obj.; jf. III. bryde sp.1248²). *Hvad frygter den, som ingen Ting forbrød? Rahb.PoetF.II.25. *Skal da den Uskyldige lide, | For det en Forvoven forbrød. PAHeib.Sk.I.346. *Jeg en naadig Gud skal møde, | Sonet er, hvad jeg forbrød. Timm.AP.249. Reflexioner over, hvad man forbryder mod en Pige, man fører paa Afvei. Goldschm.Hjl.II. 658. Pont.LP.VII.38. (hun havde ikke) forbrudt noget Utliggelvigt. Gjel.T.239. Dette er Samfundets Brøde. Og hvem har forbrudt den? LBruun.E.IV.70.*

2) *miste en vis retighed, skulle bøde med tabet af visse goder paa grund af urigtig, lovstridig handling; gøre sig skyldig til at miste (en retighed olgn.); fortabe; især i udtr. som forbryde sit liv, sin hals, sin ejendom, have forbrudt sit liv (osv.), (skulle) have sit liv (osv.) forbrudt. Forbryder nogen sit Liv og Hovedlod. DL.5—2—55. (stimanden) have forbrudt sit Liv til Stægle og Hiul. smst.6—16—1. om han havde nogen Ræt, saa har han dog ved sin Utroeskab forbrødt den. Holb.LSk.IV.6. Friderik den Fierde tog den herlugelige Andeel af Slesvig til sig, som et forbrudt Lehn. Mall.SgH.730. *vi | Forbryde Kongens ærefulde Tillid. Rahb.Skuesp.I.205. mange . . havde forbrudt deres Eiendomme til Kronen.Allen.I.22. Fæsteretten kan af Fæsteren . . forbrydes. Lassen.SO.214. Giftede hun sig, vilde hun i samme Øjeblik forbryde sin Arveret. Gnuudtmz.Mads Brilles Herregaard.(1910).32. det Tilfælde, at en Embedsmand dømmes til at have sit Embed forbrudt som Straf. Sal.²VII.151. m. pengebod som obj.: de Bøder, som idømmes Tyendet, (maa) være mindre end halvt imod det Beløb, der forbrydes til Husbonden (?: ved ikke at indfinde sig i tjenesten). Tyendelov¹⁰1854. §18.*

Forbrydelse, en. *fl. -r.* (ænyd. d. s. (i bet. 2); *vbs.* til forbyrde; *jf.* Forbrud) 1) (*jf.* Mis-, Ugerning) til forbyrde 1: handling, som er et brud paa paabud, forskrift ell. (især) lovene; (alvorlig) forseelse; især om (grovere) strafbar, lovstridig handling. *vAph.* (1759). I. 279. *SoraSaml.* II. 192. (han) undseer sig (ikke) meer ved sin Straf end ved sin Forbrydelse. *Ew.* VI. 205. Forbrydelse imod Majestæten. *Nørreg. Naturr.* 339. Barnets Forseelser straffes; men det er jo dog ikke egentlige Forbrydelser. *Kierk.* XIV. 179. Tyveri, Bedrageri eller anden i den offentlige Mening vanærende Forbrydelse. *Lassen.* SO. 662. (der) kan sondres mellem de egentlige Forbrydelser og de blotte Forseelser af mindre graverende Art. *Sal.* VII. 423. || *m. koll. bet.* Forbryder-asyler (skulde) beskytte Forbryderne mod af Nød straks at falde tilbage til Forbrydelsen. *smst.* han voksede op i et milieu af fattigdom, nød og forbrydelse | || (*nu især spøg.*) *m. afsvækket bet.:* noget (ganske) utilladeligt. En Almanak er, saavidt jeg veed, det eneste Væsen, ved hvilket Alderen er en Forbrydelse. *FrSneed.* I. 467. Forhen var det som oftest Forbrydelse at tænke . . høit. *Mall. G.* 49. det er en forbrydelse at sige ham imod | 2) (*jur.*) til forbyrde 2: fortabelse; tab (*m. præp.* af *ell. gen.*). under (*nu:* under straf af) deris Bestillingers og Besoldningers Forbrydelse. *DL.* 6—8—8. (bonden skal) tiltales paa sit Fæstes Forbrydelse. *Olufs. NyOec.* I. 90. under Straf af Vahrenes Forbrydelse. *Stampe.* I. 152. Saakaldet borgerlig Død, medførende Forbrydelse af alle Retsgoder overfor enhver, kjender Lovgivningen ikke. *Goos.* I. 4. Højesteret fastsatte Straffen til 3 Gange 5 Dages Fængsel paa Vand og Brød og Forbrydelse af Borgerskab. *Berl. Tid.* 19/10 1906. *Aft.* 2. sp. 5. **Forbryder**, en. (*jf. ty.* verbræcher; til forbyrde 1) person, som har begaaet en (især: grovere) forbrydelse; misdæder (*jf.* Ugerningsmand). *vAph.* (1759). om skabe Forbrydere til Helte. *Ew.* VII. 137. *Nørreg. Privatr.* VII. 70. Korsets. . vanærende Dødsmaade bestemmes kun for . . de værste Forbrydere. *Mynst. Bispepr.* (1852). 44. Lovene domfælde og straffe kun den overbeviste Forbryder. *Bredahl.* III. 25. *Chievitz ABecke.* D. 19. farlig forbryder paagrebet | **Forbryder**, i *sgr.*; udeladt er bl. a. -ansigt, -hande, -emne, -fysiognomi, -liv, -maaling, -skikkelse, -spire. -**asyl**, et. (især *faql.*) anstalt, hvor løsladte forbrydere kan finde optagelse (for kortere tid). *Sal.* VII. 423. -**bane**, en. (*jf.* II. Bane 2.1) om forbryderisk virksomhed betraget som en slags levevej. det arveligt belastede Individ (holder sig) paa Grund af særlige medfødte Egenskaber paa Forbryderbanen. *Hovedst.* 21/1913. 3. sp. 1. -**galskab**, en. (*med.*) sindssygdom olgn. *m. tilbøjelighed* til at begaa forbrydelser. *Sal.* VII. 423. **forbryderisk**, *adj.* se forbyrderisk. **Forbryder-koloni**,

en. (især *faql.*) koloni af deporterede forbrydere. *Hz.* III. 182. *jf. Sal.* VI. 25. || *ogs.* om arbejdskoloni for forbrydere. *JakKnu.* LU. 101. -**meneske**, et. i antropologien tidligere (efter det af italieneren Cesare Lombroso (1875) dannede udtr. *uomo delinquente*) betegnelse for den fødte forbryder, der en tid blev opfattet som en type *m.* karakteristisk særpræg. *Sal.* X. 1046. -**roman**, en. (l. br.) „Madame d’Ora,“ en forbyrderroman . . struttende fuld af gift og mord, spiritisme og aandehumbug, detektiver og boxere. *O Geismar.* D. 182. Forbyrderromanerne kunde sælges som Indpakningspapir. *Olf Ricard.* *MedMund* og *Pen.* I. (1914). 27. ☐ **forbryder(i)sk**, *adj.* [fœrbry’ðær(i)sg] (< *VSO.* (1802).); *jf. ty.* verbræcherisch) *adj.* til Forbryder; *ogs. m. afsvækket bet.* (*jf.* forbyrde): utilladelig; usømmelig. en ulovlig og forbyrderisk Opstand. *Ing.* KE. II. 171. han er jo gift . . en saa forbryderisk Kjærlighed kan Emilie ikke nære. *Hauch.* I. 83. *Schand.* IF. 208. det ubegnelig Forbyrderiske, der kan opstaa af et Menneske-sind. *ORung.* Y. 100. *sm adv.:* Man har . . lumskelig og forbryderisk stræbt mig efter Livet. *Ing.* KE. I. 217. forbyrderiske Fange, som . . skal halshugges, naar Morgenens gryer. *Bagger.* *Digtninger.* (1836). 106. det forbyrderiske Forsæt. *Straffelov* 9/1866. § 44. *Buchh.* UH. 104. forbyrderiske Børn. *Sal.* VIII. 423. ☐ **Forbyrderiske**, en. *kvindelig* forbryder. de (kvinder, der forsommer deres hus) ere og sande Forbyrderiske mod Fædrelandet og Menneskeslægten. *Rahb.* *Tilsk.* 1796. 6. *Ing.* LB. II. 41. *Hostr.* T. 190. Hvad Dag det skal være, kan De (v: en løstgigt kvinde) blive angivet, efter sporet og straffet som en Forbyrderiske. *Esm.* II. 256. ☐ **Forbryder-verden**, en. For En, der væsentlig tilhører Forbryder-Verdenen, er at frie sig ved Eed noget Officielt, Noget han intet Øjeblik betænker sig paa. *Kierk.* XIV. 206. (en) Skærsliber, som i Københavns Forbryderverden kendes under Navnet „Stærke Carl“. *Riget.* 3/1913. 2. sp. 7.

forbrygge, *v. -ede.* (ænyd. d. s.; *jf. ty.* verbrauen; *nu næppe br.*) forbruge til brygning. Jeg har forbrygget mange tønder malt. *Moth.* B419. *VSO.* *Kaper.* Ty.-da. *Haand-Ordbog.* (1895). 601.

Forbryn, et, † en (*Moth.* B422). (*nu næppe br.*) den forreste del ell. kant af noget. *smst.* *Leth.* (1800). *MO.* || † (den menneskelige) pande. *Moth.* B422. *vAph.* (1764).

† **forbræmme**, *v. -ede.* (ænyd. d. s.; *fra ty.* verbrämen) forsyne *m.* bræmme ell. kant; bebræmme. *Moth.* F291. *Historie om Finckeridderen.* (1708). A67.

forbrænde, *v.* [fœrb’bræn’ə] -te. *vbs.* -(n)ing (s. d.) ell. -else (s. d.). (ænyd. d. s. (trans. og intr.), *fsv.* forbrinna (intr.), forbränna (trans.); efter *mnt.* vorbernen (intr.), vorbrennen (trans.), *jf. mht.* verbrinnen (intr.), verbrennen (trans.); *altr.* i *mnt.* (og

mht. som i hty. verbrennen) forekommer sammenfald af de to verber; jf. u. II. brænde)

1) $\text{\textcircled{W}}$ til II. brænde 2; intr.: fortæres af ild; brænde til aske; brænde op; (fagl.) om kemisk proces: omdannes ved forbrænding (1). Dersom Solen var os nærmere, da vilde alting paa vor Jord forbrænde, og var den længere borte, alting forfryste. *Suhm.II.90.* Busken brændte, men forbrændte dog ikke. *vAph.(1764).* Dersom noget Brand-Redskab ved Ilden forbrænder (skal skaden erstattes). *Forordn.^{19/1} 1799. §160. Hauch.I.295.* i dette Nu forbrændte Fuglens Vinger, den sank, elendig, til Jorden. *HCAnd.VI.394. (klittag)* holder sig (længe) som Kul, inden det ganske forbrænder. *Andres.Klitf.159.* Klor „forbrænder“ i Brint. *Sal.² VII.423. overf.:* Deres Liv forbrænder i en Sværm af bevægede Øjeblikke. *VilhAnd.BT.131. m. person-subj.:* *Da forbrændte til Støv den blomstrende Datter af Cadmos. *Hauch.SD.I.126. Hauch.I.225.*

2) $\text{\textcircled{W}}$ ell. nu især fagl.) til II. brænde 5; trans.: forårsage, at noget bliver fortæret, tilintetgjort oln. ved ild ell. varme; brænde (noget) til aske; opbrænde (noget); (fagl.) om kemisk proces: forårsage omdannelse ved forbrænding (1). (de) forbrændte (1871: satte Ild paa) taarnene, og optændte baal, og opbrændte de Gudsbespottere levende. *2Makk.10.36(Chr.VI).* *al din Kummer (skal) endes, | Som et Straa forbrændes. *Brors.80.* En Mængde Bancosedler skal aarligen forbrændes. *VSO. (skulde sengeklæderne)* være meget besudlede, skal de forbrændes. *MR.1806.450.* Den næste Dag modtog Aage Ordre til at forbrænde Garibaldimedailens Stempeler. *Bergs.FM.154. (sj.) m. person-obj.:* d. s. s. II. brænde 5.2. *Borrebeye.TF.725. 6. Juni 1652* blev (Boel) levende forbrændt i Rønne for Troldom. *Bornh.Samlinger.XIII.(1920).* 37. (sj.) dep.: d. s. s. forbrænde 1. indføres (kornet) vaadt i Laden, forbrændes det lettelligen. *Schytte.IR.II.115. || (fagl.):* De sidste Andele . . Brændvesen hos visse Legemer ere saa vanskelige at forbrænde, at . . man (næsten) ikke (kan) forbrænde dem ganske. *vAph.Chym.I.432. AWHauch.(1799).518. spec. (fysiol.) om næringsstoffer-nes itning i legemet: (naar) en Muskel arbejder, iltes, forbrændes, en betydelig Mængde af det Næringsstof, som er nærmest for Haanden. Høegaard, MVahl & A Krogh.Naturkundskabf. Gymnasiet.II.(1908).* 52. Der kan indtræde det Tilfælde, at Organismen overhovedet mister Evnen til at forbrænde . . Kulhydrat. *smst.55.*

3) (jf. II. brænde 10) ødelægge ell. beskadige ved paavirkning af ild ell. stærk varme. (især i pass.; nu næsten kun i perf. part. brugt som adj.) 3.1) om paavirkning af ild, glødende (hede) genstande oln. *Moth. B352.* især dels m. h. t. madvarer (som et i alm. noget stærkere udtr. end brænde, s. d.

sp.21⁶⁰): svide ell. ødelægge ved tilberedelsen (bagning osv.). Caffeen var saa forbrændt, at man ikke kunde smage, om det var Bønner eller Erter. *JSnede.II.257. Tode. ST.II.91.* Pigen forbrændte alle Kaffe-bønnerne. *VSO.* Kagen er forbrændt paa den ene Side. *smst. MO. D&H. dels m. h. t. levende væsener: fremkalde forbrænding (2); tilføje brandsaar.* Det var en stor Jammer at see Wal-Stædet opfyldt med Forbrændte og Slagne. *ChrIV.530.* endnu igaar puttede han Deres ene Gummi-galosche i Kakkellovnen og forbrændte tre Fingre. *FritzJürg.nr.23.* fire Mænd . . bleve forbrændte samtidigt ved Explosion af en Dampkedel. *OBloch.D.²I.215. ||* $\text{\textcircled{S}}$ om metaller: forbrændt, udsat for en for stærk ell. langvarig opledning (glødning). *OpfB.¹ V.144. Haandv.217. 3.2) om paavirkning af stærk solvarme oln. *Ruderne ere kun smaa, forbrændte og sjelden polerte. Ing.RSE. VI.83. især m. h. t. mennesker (ansigt oln.):* Solen forbrænder Huden. *vAph.(1764).* Hun er gandske forbrændt i sit Ansigt af Solen. *VSO. *Forbrændt af Solen, blændet, sløv | Hensank jeg i det varme Støv. Aarestr.230. Pont.LP.VIII.12. || m. h. t. (mark med) afgrøde oln.: lægge øde; afsvide. Noget (af sædekornet) faldt paa Stegrund . . og det voxte snart op . . Men der Solen gik op, blev det forbrændt (1907: svedet af). Matth.13.6. De underliggende Dale ere fortørrede og forbrændte af heede Ild-dampe. Bagges.NK.275. *Solen, | Den stærke Sømmersol har dem (o: blomsterkransene) forbrændt. Heib.Poet.III.324. Græsset er forbrændt . . af Hede og Tørke. MO. D&H. 3.3) om paavirkning af stoffer, der har en lign. virkning som ild ell. hede (jf. II. brænde 10.2), da jeg kom op af vandet, var jeg helt forbrændt af vandmænd | || (farv.) m. h. t. stof ell. garn, der ved for stærk behandling i farvningen bliver skørt og til dels hullet. Tøiet er forbrændt i Farvningen. VSO. e. br.*

forbrændelig, adj. [før'brøn'eli] (efter ty. verbrenlich; fagl.) som (let) kan forbrændes (2); nu især i forb. m. adv. let oln. *vAph.Chym.I.428.* de mere eller mindre forbrændelige Metaller. *Hauch.MfB. 224.* Hørrn, Hampen og Bomulden ere . . let forbrændelige. *Wilkins.Tr.96. † Forbrændelse*, en. (vbs. til forbrænde) d. s. s. Forbrænding (1). *Moth.B354. vAph.Chym. I.428.* De svovlagtige Deles Forbrændelse. *VSO. *Ei bør Mennesket . . forholde de Døde, | Strax naar Livet er borte, at times Forbrændelsens Hæder. Wilst.II.121. || (jf. forbrænde 3.1 samt II. brænde 9).* der skal være stank for vellugtende urter, og et . . skaldet hoved for haarflettelse . . og forbrændelse (1871: Brændemærke) i deyligheds sted. *Es.3.24(Chr.VI).*

Forbrænder, en. [før'brøn'ør] ($\text{\textcircled{S}}$ og jæg.) skud, der brænder for (se II. brænde 16.1). *Scheller.MarO. Sal.²VIII.423.*

Forbrænding, en. (tidligere ogs. skrevet **Forbrænding**. *Ørst. Læresætninger*. (1820). 24. *A.W. Hauch*. (1799). 513). *ft.* *ær*. 1) $\text{\textcircled{W}}$ som vbs. til forbrænde (1 ell. 2); *især* (fagl.): kemisk proces, i hvilken der deltager luftarter, og som ledsages af stærk varmeudvikling; spec.: kulstof- og brinholdige stoffers forening m. ilt (jf. Iltning). Chemien siger, at den Naturhandling, hvorved Jern rustet, er en Forbrænding. *Ørst. II. 33*. *Opf. B. VI. 343*. 10 *Paulsen. II. 190*. (Lavoisier antog) at Forbrændingen i den dyriske Organisme foregik i Lungerne. *Sal. I. 32*. 2) $\text{\textcircled{W}}$ som med.) til forbrænde 3.1: beskædigelse af et menneskes ell. dyrs legeme ved (berøring med) meget varme genstande, smeltede stoffer, kogende vand, ætsende stoffer oln.; ogs. om det herved fremkaldte saar oln. *Møll. H. II. 140*. *O. Bloch. D. I. 213*. deres Forbrændinger, som vare meget udbredte, vare dels overfladiske, 20 dels dybe. *smst. 215*. 3) $\text{\textcircled{W}}$ til forbrænde 3.1 slutn.: overhedning af metal. *Urmageri. 5*. **Forbrændings-**, i ssg. (fagl.) af Forbrænding 1; udeladt er bl. a. -analyse, -evne, -hastighed, -proces, -produkt, -rest, -temperatur, -tid, -varme. **-anstalt**, en. anstalt, hvor en bys affald tilintetgøres. *Hag. IV. 180*. **-kammer**, et. rum i en dampkedel, hvor de i fyret ikke forbrændte gasarter blandes m. luft og forbrændes hell. *smst. III. 2*. **-maskine** (Sal. VIII. 424) ell. **-motor**, en. d. s. s. Eksplosionsmotor. *Opf. B. III. 128*. **-ovn**, en. spec.: en slags ovn til organisk elementæranalyse. *Sal. VIII. 424*.

forbrød(d)en, part. adj. se forbrudt. $\text{\textcircled{W}}$ **forbrødre**, v. [før'brøðrə] -ede. vbs.-ing. (dannet i nyeste tid efter ty. verbrüder ell. sv. förbrödra; jf. brøders; sj.) gøre til brødre (jf. Broder 2.6-8); brøderligt forene (vist kun brugt i perf. part. 40 som adj. og som vbs.). Slesvigerne .. havde Del heri (o: i det tyske folkes fremtid) gennem de forbrødrede Holstenere. *Gads Mag. 1921. 349*. Hvad der sker for en Forbrødring af hollandsk og flamsk Aand, det foregaar kun privatistime. *Brandes. (Pol. 12/10 1921. 9. sp. 1)*. jf.: i (bogen) spirer under et Muldrag af Sorg og Kval og Skuffelser Haabet om en lysere Fremtid, en Folkeforbrødring. *sa. (smst. 1/1 1921. 6. sp. 1)*. *sa.* 50 *TD. 21*.

forbrølet, part. adj. [før'brø'let, -brø'let] (< MO.; dannet efter forgrædt oln. til brøle 1.2; dagl.) (stærkt) forgrædt. „jeg har godt af de Formaninger“, svarede Frederikke. — „Saa? Sidst, da De kom fra Kirken, var De jo helt forbrølet.“ *Schand. SF. 245*. (en) Veninde .. der ganske forbrølet betroede hende, at hun lige havde faaet Beviser paa sin Mandes Utroskab. *Pont. DR. V. 167*. *Hjortø. TV. 39*. (dren- 60 gen) saa uhyre forbrølet (ud). *Fr. Poulsen. R. 29*. *Vollquartz. P. 122*. *E. Rode. S. 94*.

1. **Forbud**, et. [V. 1.2 ell. 2.1] [f'ør'buð] († **Forebud**. *Rahb. LB. II. 78*). *ft.* d. s. ell. † **-de** (*Gram. (KSelskSkr. III. 310)*). (ænyd. d. s.,

sv. förbud (i bet. 2) og förebud (i bet. 3), no. fyrebod, jf. oldn. fyrirboða, bebude, samt ty. vorbote, forbud) 1) (nu l. br.) meddelelse (bud 1.2), der sendes i forvejen. han skikkede mig hid med det Forbud til dig, at nu vil han strax være her. *Grundtv. Snorre. II. 159*. jf. *Feilb. 2*) (nu l. br.; jf. Bud 5.1) bud (bringer), der sendes i forvejen. *v. Aph. (1764)*. saasart Kongen mærkede det, skikkede han Forbud for sig, som skulde sige Folk, der var Fred og ingen Fare. *Grundtv. Saxo. III. 251*. Kongen maatte .. sende Forbud, der forkyndte hans Reises fredelige Hensigt, og indkøbte Levnetsmidler. *Mølb. DH. II. 337*. Valdemar sendte Forbud for sig. *Barfod. F. I. 277*. De fire Fremmede søge Eders Naade for at tage Afsked, og der er kommen Forbud fra en Femte .. som melder, at hans Herre, Prindsen, kommer her iaften. *Lemb. Shak. XVII. 14*. S&B. jf.: Ellers hendtes der mig intet paa denne Tuur, uden at min Vadsæk .. blev borte af Karren, der gik som Forbud. *CH. Hollen. O. 68*. || *især* (relig.) i udtr. Jesu forbud oln., om Johannes døberen. *Horreb. II. 362*. *Da skal det ses, som dit (o: Jesu) Forbud har sagt, | Du kan og vil med den Helligaand døbe. *Grundtv. PS. VI. 653*. *sa. SS. II. 196*. *Rich. III. 39*. 3) $\text{\textcircled{W}}$ noget, der gaar forud for noget andet og varslor ell. tyder paa dettes snarlige komme; forvarsel; bebuder (jf. Formæle); ogs. (i mere ell. mindre tydelige personificeringer; jf. bet. 2): forløber. Sygdom er dødens forbud. *Moth. B. 476*. *Suk, Taarens Forbud. *Ev. I. 112*. *Naar snaksomt Elvefar (o: elv, aaløb) omslanger grønne Dale, | Og Somrens Forbud sees i den velkomne Svale. *Bull. (Rahb. LB. I. 560)*. *Ing. Vst. 70*. *Hans Pande lyser med en hvidlig Glands. | O, denne Glands jeg fra hans Barndom kjender! | Selv i hans Vugge var den Glædens Forbud. *Pal. M. VI. 137*. det havde Ingenting at betyde, det var bare et Forbud. Her i Huset var det saa sædvanligt, at man hørte Folk pusle i Værelserne en hel Time, før de selv kom hjem. *Bøgh. JT. 448*. jf.: „Du lever! og skal endnu længe leve trods alle Lægers Forbud (o: profeti)!“ ndrød jeg. *Bagges. LI. 335*. || nu især i forb. m. om, paa ell. (mindre br.) for: forvarsel om; tegn paa. Mange Ting bleve anseet som Jer-tegne og Mirakler, og som Forbudde for Ulykker og store Revolutioner. *Gram. (KSelskSkr. III. 310)*. Vildgjæs, disse Forbud for Vinterens Komme. *Estrup. Hist. Bl. 29*. de blotte Toner ere allerede Forbud om en høiere og ideal Verden. *Heib. Pros. VI. 20*. *Vaaren .. | er kun et Forbud om Sommer og Høst. *Ploug. II. 47*. Adam og Eva, som høre det heftige Skrald, ansee det som et Forbud paa deres Død. *Ev. III. 125*. disse Dun kunde kun kaldes meget fine Forbud paa et muligt tilkommende Viismandsskæg. *Ing. EF. VI. 58*. *Drachm. STL. 222*. Forbud paa Sygdommen

er vedvarende Søvnløshed. *JLHeib.Sinds-sygdom i den classiske Oldtid.* (1913).68.

II. Forbud, et. [f'ør, buð] *Høysg.A.G.* 194. *ft. d. s.* (æda. forbuth, forboth, fsv. forbuth, oldn. forboð; jf. mnt. vorbot; egl. vbs. til forbyde) **1)** (især $\text{\textcircled{U}}$) *tilkendegivelse (befaling), hvorved noget forbydes; især (jur.) et af en myndighed fremsat dekret om, at en ell. anden handling er forbudt.* Med alle slags Forbud, som gioris, enten ved Mænd, eller til Tinge, skal forholdis, ligesom med Arrest i alle maader. *DL.1—21—22.* at jeg aldrig har fundet den Modbydelighed for at adlyde Forbud, som for at underkaste mig Befalninger. *Ew.VIII.48. Nørreg.Privatr.VI.175.* Staldmesteren (*gik*) op for Kongen og klagede over T.: han havde Lys paa Kammeret imod Forbudet. *SvGrundtv.FÆ.II.6.* der var (i den jødiske religion) 20 og saa mange bestemte Bud, som man skulde holde. De fleste var endda Forbud: du skal ikke gjøre det og det. *Verdenskult.II.441.* || i forb. m. mod ell. (nu l. br.) om (*Høysg.S.197*) ell. (nu næppe br.) paa (*smst.*). et Forbud imod Brandeviinsbrænding. *VSO. Lassen.SO.13.* || nedlægge forbud (mod) (jf. æda. læggæ forbud a) ved en befaling ell. (især) ved et dekret forbyde noget. *Lassen.AO.527. Sal.³VIII.425.* der blev nedlagt forbud mod stykkets opførelse | gøre forbud (paa ell. (nu kun) mod), (især jur.) d. s.; ogs. †: *paalægge en at tilbageholde en andens løn olgn. til dækning af et krav. Bortfører nogen. . nogen Afrøde, Korn, Høe, Tømmer, Ved, eller deslige, naar der er gjort lovlig Forbud derpaa til Tinge. DL.6—15—14. Stampe.I.121. (amtmanden er) berettiget til uden Lovmaal og Dom . . at gjøre Forbud paa bemeldte Løn. Reskr.⁷1824. *Han Forbud gjør . . | Mod al Tilbageholden af Billetter. *PalM.V.288. Lov¹¹1916. §647.* || (sj., bibl.) m. afsvækket negativ bet. („befaling“, „bud“). haver du ikke opsat et Forbud om, at hvert Menneske som beder nogen Gud . . om Noget . . uden dig, o Konge! skal kastes i Løvekulen? *Dan. 6.13. smst.6.8. 2)* (foreld.) band; interdikt (især: det lille band, se I. Band 1.2) det var det første Forbud, nogen dansk Biskop udtalte over sit Stift. *Barfod.F.I.298.* de (var) foreløbig . . under forbud, men (dette vilde snart) gå over til fuld bandsættelse, dersom de vedblev at tjene munkene på Øm. *ADJørg.II.153.* Der forkyndtes (efter ærkebisp Jakob Erlandsens fængsling) Forbud i en Del af Rigets østlige Lande. *sa.NH.I.173.**

† **forbude**, v. (aft. af I. Forbud) *be-* 60 *bude; være forvarsel om, forløber for. Moth.B479.* At forbude tilkommende ting. *Langebek.Lex.F348c.*

forbuden, part. adj. se u. forbyde.

Forbuds-, i ssgr. af II. Forbud 1. †-dag, en. (bibl.) (hellig)dag, da det er forbudt at

arbejde. Paa den ottende dag, skal være eder forbudsdag (1871: Slutnings-Høitid); da skal I ingen tienestes gierning gjøre. *4 Mos. 29. 35 (Chr.VI).* 2 Kg. 10. 20 (smst.).

-dom, en. (jur.) *Goos.III.157.* **-forretning**, en. (jur.) fogedforretning, hvorved der nedlægges forbud. *Lov¹⁹1861. §71.* **-mand**, en. spec.: person, der ønsker alm. alkoholforbud indført ved lov. *DagNyh.²³11919.5.sp.2.*

-paategning, en. (jur.) paategning paa værdipapir om indskrænkninger i ejerens fri raaden (prohibitivpaategning). *Sal.³VIII.425.* **-ret**, en. (sj.) I de fleste Forfatninger er den offentlige Mening dog ikke eneraadig. For at det ikke skal gaa for hastig, giver man Kongen et Veto, en Forbudsret mod Fremskridtet. *Hørup.II.156.* **-volder**, en. (jur., sj.) person, mod hvem der nedlægges et forbud. *EMøller.Tinglysning.* (1897).64.

forbukket, adj. [f'ør'bogøf] (l. br.) bøjat ell. (delvis) knækket og derved mere ell. mindre beskadiget; *forvreden; forbøjet.* Smykket er en Smule forbukket, men i sin Helhed velbevaret. *BerlTid.¹³1908. Aft.1.sp.5.* Bindet var . . saa forbukket og mishandlet, at det saa at sige ikke længer lignede en rigtig Bog. *NTBB.1921.104.*

forbuklet, adj. [f'ør'bogløf] (l. br.) buklet ell. bulet og derved mere ell. mindre beskadiget. en forbuklet Tinkande. *FortNut. II.184.*

forbulet, adj. [f'ør'bu'løf] (dagl.; l. br.) fuld af (misprydende) buler; (meget) bulet. *Biehl.DQ.II.240.* En gammel forbulet Kiedel. *VSO. min Hat var bleven forbulet. Bøgh.JT.566.*

forbulne, v. [f'ør'bol'nø; ogs. (især jy.) f'ør'bol'nø] **-ede**. vbs. **-ing**. (jf. glda. forbulle, svulme, samt mnt. vorbolgen (perf. part.); se bulne, bullen; især med:) *bulne (2).* S.&B. *overf. (sj.):* Det dyreste af alt var, at lade Landet forbulne og ødes som nu i Landskaberne østensunds. *TroelsL.PederOxe.* (1906).166. || især (med.) som vbs.: d. s. s. Bulning. *Levin.* Forboldning (Supparatio). *OLBang. T.21.* Sygdommen ytrer sig som . . en Forbulning under Over- og Undernæbbets Overbud. *CGRAM.Husduen.* (1910).153.

forbumlet, adj. [f'ør'bom'løf] (jf. II. bumle 2 samt nt. verbummeln, bumle (2); dagl.) om person: *sdelt af (længere tids) sviren (svireliv); forsolddet.* En høj, mager Herre med et forbumlet Ansigt og et ophovnet Øje. *EmilRasm.F.298.* saadan en forbumlet, rødøjet Handelsbetjent. *Breum.HH.103.* et „forbumlet Geni“. *BerlTid.¹³1920. Aft.5.sp.5.*

I. Forbund, et. [f'ør'bon'] U læses som u (i) Forbund. *Høysg.Anh.22.* (tidligere muligvis udtalt m. hovedtryk paa 2. stavelse, jf. *Moth.B179* (forbünd) samt *Kingo.371* (sendf.); *VSO.:* „med Tonehold paa første Stavelse.“) *ft. d. s. ell. †-e* (*Stange.Chr.IV.13. Mall.SgH.381.*) (ænyd. forbund, -baand, fsv. forbund, -bond; fra mnt. vorbunt (nt. verbund), holl.

verbond; til forbinde; *egl. sa. ord* som Forbundt; *jf. Bundt, II. Bund*)

1) *en ved indbyrdes aftale ell. samtykke truffen bindende overenskomst; ogs. om det forhold at være bunden ell. knyttet til nogen ved en gensidig forpligtende aftale; især i forb. som (af)slutte, indgaa, (nu sj.) gøre forbund olgn. 1.i) (nu næppe br.) i al alm., (ofte) m. særlig forestilling om den bindende aftale, det gensidige løfte: overenskomst; pagt. *(jeg) takker Dig (: gud) | .. for den Saligheds Grund | Og Forbund, | Du haver med mig gjort (: ved daaben). Kingo.371. *Lad af at love og ey underskriv en Pagt; | Gjør ey et Forbund, som I ey kand efterleve. Holb.Mel.I.6. *Du staaer med Gud i Forbunds Eed. Brors.235. en Undersaat (synder) mere ved at overtræde det Forbund, som han har oprettet med sin Konge. Ew.VII.84. Nørreg.Naturr.223.*

MO. S&B. 1.2) (nu næppe br.) om forlovelse ell. ægteskab. *han har sagt og soret .. | At han var trædt i Forbund (: havde forlovet sig) med din Lise. Ew.V.156. W. indvilligede nu i de Elskendes Forbund. Hauch.IV.146. 1.3) (nu kun bibl.) om sammensværgelse. Fordrister nogen sig til at gjøre Mytterj, Oprør, eller Forbund imod Skipperen. DL.4—1—10. der er fundet et forbund (1871: Sammensværgelse) iblant Judæ mænd. Jer.11.9 (Chr.VI). Baesa .. gjorde et Forbund imod ham. 1Kg.15. 27. 1.4) sammenslutning ell. overenskomst, især ml. stater til gensidig hjælp i krig; alliance. at føre Krig, slutte og ophæve Forbund. DL.1—1—1. *Med mægtig Naboe vil enhver i Forbund staae. Nord Brun.Zar.11. Rantzau blev udsæet til adskillige Stats-Underhandlinger, for at bekræfte ved Forbunde den Rolighed, han havde tilfegt Riget med Sværdet. Mall. SgH.180. Ing.VSt.176. (kongen) indgaaer og ophæver Forbund og Handelstractater. Grundl.(1849).§23. Efter Flaadens Bortførelse (i 1807) tilbød (England) Valget mellem Forbund, Neutralitet ell. Krig. Sal.² V.719. overf.: kun den Glade staaer i Forbund med Lykken. Gylb.Sk.73. || (især hist.) betegnelse for det af flere paa særlig maade forbundne stater ell. statsdele bestaaende folkerigtige hele; statsforbund; *fx.* om det tyske forbund (1815-1866): Holsten og Lauenborg skulde som Medlemmer af det tyske Forbund stille et Troppekontingent til Forbundets Hær; Frederik VI sendte som Hertug i disse to Lande en Udsending til „Forbundsdagen“ i Frankfurt. Otosen.VH.III.289. ogs. om forbundsstat: Forbundsstat (er *fx.*) det schweiziske Forbund siden 1848. Sal.² VIII.426. || folkenes

forbund, se Folk 2.1 (jf. Folkeforbund). 1.5) (W ell. som foreningsnavn) om (organiserede) foreninger ell. sammenslutninger af forsk. art; ofte om et af flere mindre foreninger dannet fælles hele. 1917 .. fandtes foruden 13 Fagforeninger,

der ikke var tilsluttet noget Forbund, i alt 70 Forbund omfattende i alt 1818 Lokalfdelinger. Sal.² VII.677. Forbundet for Børneafholdsvirksomheden. Krak.1920. I. 133. især i ssg. *fx.* De samvirkende Fagforbund. Sal.² VII.677. Dansk Arbejdsmandsforbund. smst. Frivilligt Dreng-Forbund. Krak.1920.I.143.

2) (W, l. br.) uden bet. af gensidig forpligtende aftale: forbindelse; om selskabelig forbindelse (nu næppe br.): Jeg vil ikke staae i noget Slags Forbund med slige Mennesker. VSO. nærmest som overf. anv. af bet. 1.4: Hos de forskellige Nationer indgaaer det Komiske da følgelig ogsaa forskellige Forbund. Brandes.I.479. Hans bedste Egenskaber som Forfatter ere koncentrerede dér i Forbund med den sjældne systematiske Sans. FDahl.JP.33.

II. Forbund, subst. se Forbundt.

forbunden, part. adj. se forbinde (8).

† forbund-fri, adj. (efter ty. bundfrei) ♪ om klaver: d. s. s. baandfri. MusikL. (1801).23.

Forbunds-, i ssg. [f'orbons-] især (hvor ikke andet siges) af bet. 1.4, navnlig (hist.) i ssg., der betegner noget som hørende til det tyske ell. schweiziske forbund (svarende til ty. bundes-), *fx.* (foruden de ndf. anførte) flg., hvorom kan henvises til Sal.² VIII.425f.: Forbunds-dag (MO.; *jf.* Dag 5), -domstol, -eksekution (Tops.I.253), -forsamling, -lov, -præsident, -raad, -regering, -frænde, en. (sj.) d. s. s. -fælle. Min Hensigt var ikke at fornærme Eder, kjække Forbundsfrænde (Ing.VS.III.197: Bundsforvandre) .. jeg misbilliger kun, at I ikke kan erkjende Storheden hos vor fælles Fjende. Ing.VS.⁶ (1855).III.199. -fyrste, en. (bibl.) de over-svømmende Magter skulle oversvømmes af ham og knuses, ogsaa Forbunds fyrster (Chr.VI: pagtens fyrste). Dan.11.22. -fælle, en. (<VSO.(1802): dannet til Forbund 1(4) som afløser af Bundsforvant efter ty. bundesgenoss olgn.; *jf.* -frænde, -mand, -ven; især W) stat (ell. statsoverhoved), der deltager i et forbund; allieret. ICLange.Telegraphen.1824.636. LCMüller.Danm.Hist.II. (1837).518. Krigserklæringen som dog ogsaa denne Gang fra (Frankrigs) Side, og det baade mod England, dettes Forbunds-fælle de forenede Nederlandte og mod Spanien. Fridericia.NH.I.89. HOlr.KP.I. 214. || i videre bet.: hjælper; medkæmper. Fr Niels.R.I.324. Kronprinsen .. var den store Landbokommissions trofaste Forbunds-fælle. HSchwanenstügel.PAHeiberg.(1891).224. Gejstligheden havde en naturlig Forbunds-fælle i Selskabets Kvinder. De udgjorde en Magt. TroelsL.XII.36.

Forbund-skab, et. (l. br.) det forhold at have sluttet forbund; forbund (især i bet. 1.4). I Holland hilste man med Glæde det Forbunds-kab, der her tilbød sig. KrErsl. Erik af P.408.

Forbunds-land, et. (hist.) land, som

er del af en forbundsstat ell. et statsforbund. *HN Claus. (MO.). e. br. || allieret land. Ez. 30.5 (Chr. VI.: pagtes land) -mand, en. (nu næppe br.) d. s. s. -fælle. (Kalk. I. 601. V. 269).* vi ere Venner og troe Forbundsmand (*Ing. VS. III. 198: Bundsforvante*) i Liv og Død. Vi har fælles Fjende og fælles Tarv. *Ing. VS. (1855). III. 200. -pagt, en. (hist.) PalM. (MO.). De Høje Kontraherende Parter, Som har til Formaal at udvikle Samarbejdet mellem Folkene og betrygge deres Fred og Sikkerhed . . Antager denne Forbundsagt for Folkenes Forbund. Bek. Nr. 182² / 1920. -stat, en. (hist. ell. polit.) 1) stat, dannet ved forbund ml. flere ledstater (m. fælles overhoved). *MilConv. III. 112.* Den nordamerikanske Forbundsstat. *MO. Johs Steenstr. SU. 190.* Schweiz blev ved Forfatningen 1848 . . fra et Statsforbund til en Forbundsstat. *Hag. VIII. 422. 2) stat, som er en del af en forbundsstat (1); forbundsland.* De helleviske Forbundsstater. *MO.* den slesvig-holstenske Landsforsamling (*erklærede*) Slesvig-Holsten for en uadskillelig og udelelig tysk Forbundsstat. *NKKrist. DD. 157. -ven, en. (nu næppe br.) d. s. s. -fælle.* Hverken af sit eget Folk, eller af sin Forbundsven . . erholdt han . . tilstrækkelig Understøttelse. *Molb. DH. II. 341. || i videre bet. Ørst. VII. 154.**

Forbundsmand, subst. [fɔr'bon'd] (nu l. br. **Forbund** [fɔr'bon'] VSO. *MO. LandmB. III. 191.*) (jf. mnt. forbundt; egl. sa. ord som I. Forbund; jf. Forbandt) 1) i forbundt, (fagl.) om planter oln.: ordnede saaledes i rækker, at en plante i den ene række staar midt for mellemrummet ml. to planter i den anden (jf. Forbandt 2). *Have-Tidende. IX. (1843). II. MO. LandmB. III. 191. jf. Forbundsplantning: ForstO. LandO. II. 177. || (mur-, l. br.) om murstens ordning i lag (jf. Forbandt 1). Kværnd. || i videre anv. (man) bygger . . Voldens Sider af Græstør, der ere skraat afskaarne og ligge med den grønne Side udad, ordnede i Forbundt. *LandmB. III. 220. Haandgern. 530.* Til begge Sider for Toget (af termittter) staar der . . opstillet Soldater . . sommetider indtil 5 cm. fra hinanden og da gerne „i Forbundt“: alternerende paa de to Sider. *Naturens V. 1912. 312. 2) staa i forbundt oln., (i haandværkerspr.) om svend, der er udlært hos en ikke-lavmester, ell. om person, der under usædvanlige former og i kortere tid ønsker at lære et haandværk oln.: staa i lære hos en lavmester for at blive svend. (det) forbydes Officererne (at) enroullere nogen Dreng, saalænge han staaer i Forbund og Tjeneste paa Concoitret (?: det tyske „kontor“ i Bergen). *MR. 1754. 135. VSO. MO. jeg (vil) give mig i Forbundt og see at blive Svend. Tolderl. FL. 187. en Tømmermester (maa) frit kunne tage en Snedkersvend i Forbundt, d. v. s. til Oplæring i forholdsviis kort Tid. CNyrop. Kbh's Tømmerlav. (1887). 107. Sal.²***

*VIII. 426. jf. jy.: staa i forbundt til en, staa i forbundtligheds-, afhængighedsforhold til en. Feilb. Forbunder, en. [fɔr'bon'dər] fit. -e. (jf. ty. verbunder; afl. af Forbundet 2; haandværkerspr.) person, som staaer i forbundt, han havde den mærkelige Skæbne at . . komme i Lære hos en Landsbyskrædder, som han forlod for at blive Forbunder hos en Skrædder i Slagelse. *ESchmidt. MD. 86.* Til November blev Forbunderen udlært. Han blev anbragt . . paa Mesters Kammer, der sad han en hel Uge og arbejdede paa sit Svendestykke. *AndNx. PE. II. 120. Pol. 19/10 1906. 3. sp. 5. Sal.² VIII. 426.**

forbunket, adj. (jf. sv. dial. förbankad, forbandet; m. tilknytning til IV. bunke omdannet af forbandt) pokkers; fordomt; forbandet. Hvad i al Verdens Riger og Lande var dog dette her! Det maa jo være den forbunkede Strøm, der har sat os, saa vi er smadret lige paa Fjelskov Rev. *Holger Rasmussen. „Lille Vorherre.“ (1907). 133.*

forbyde, v. [fɔr'by:ðə] (imp. fit.:) forbyder. *Høysg. AG. 64 (jf. Feilb.). præf. -bød ell. (dial. ell. vulg.) -bod (Thorsen. 92. Ellen Reumert. Julegaven. (1913). 17); part. -budt ell. (foræld.) -budet (Holb. Sgan. 6sc. Kom Grønneg. I. 247. Ev. VI. 159. Gylb. X. 206), (sj.) skrevet -buddet (JJucl. 45. Kom Grønneg. II. 134), ell. (især dial.; i rigsspr. mest i visse forb. som adj., se bet. 1.s) -buden (som fk.: *Molb. DH. II. 462. Brandes. X. 72; ogs. efter have ell. efter være m. subj. i intk. ell. fit.: Stampe. I. 48. PAHeib. US. 493), (sj.) skrevet -budden (Moth. B. 478); (nu kun dial.:) -bøden, -bødet (Cit. 1716. (Hist MKbh. VII. 337). Gram. (KSelsk. Skr. II. 98). Feilb.). vbs. † -else (Moth. B. 474. Høysg. S. 24. VSO.), jf. II. Forbud. (glda. forbiudhe, æda. forebiuþa, fsv. firir-, forbiuþa, oldn. fyrirbiþōða (og forboða), eng. forbid (oeng. forbeodan), ty. verbieten (oh. firbiotan, mnt. vorbeden), got. faurbiudan; i dansk maaske laaneord, se Arkiv. XXI. 255. MKrist. Fr. 70 (jf. dog Arkiv. XXV. 111))**

1) befale, at noget ikke maa gøres ell. ske. 1.1) m. person-obj., der betegner den, til hvem forbudet rettes, og tings-obj., der angiver, hvad forbudet gaar ud paa (især en inf. ell. et pron. i intk.). vi saae En, som uddrev Dievle i dit Navn; og vi forbøde ham det. *Luc. 9.49.* Det forbød Madammen mig at sige. *Holb. Hex. II. 5. Grundtv. SS. IV. 403.* jeg har forbudet min Kone . . at maatte sende (nu alm.: at sende) . . Tjeneren. *Gylb. I. 66.* igaar puttede han Deres ene Gummigalochse i Kakkellovnen . . Jeg maa forbyde ham at besøge Dem! *Fritz Jürg. nr. 23.* (nu kun i mere skodesløst spr.) m. genoptagen nægtelse (jf. Mikkels. Ord. 329): hand slog Vandet af Kruset og forbød Drengen ey at hente Kilde Vand til mig. *Æreboe. 29.* han havde ofte forbudt hende, ei at bringe Lys, før han ringede

derefter. *Oehl. XXVII. 4.* (sj.) m. at-sætn. (m. genoptagen nægtelse) som tings-obj.: Har jeg ikke forbudet jer, I maatte icke tale med noget Menneske? *KomGrønæg. I. 247.* || W i pass. m. tings-subj. (især inf. og i alm. m. pron. det som foreløbigt subj.), der angiver, hvad forbudet gaar ud paa. at bryde ind over Grændserne i Sverrig blef den-nem forbuddet. *Slange. Chr. IV. 277.* i Alleen, hvor det var samtlige Bønder forbuden at kiøre. *Stampe. I. 48.* under Livsstraf var (det) mig forbudet at skrive meer. *Bagges. L. I. 359.* l. br. (jf. ndf. l. 57:) Ordet var dem forbudet (o: det var dem forbudt at tale). *Gylb. X. 206.* (sj.) m. genoptagen nægtelse: det skal være samtlige Rytter-Regimenter aldeles forbudet ikke at tinge nogen Hest mere i Foder paa Landet om Vintren. *MR. 1775. 605.* || (nu l. br. og nærmest vulg.) i pass. m. person-subj., der betegner den, til hvem forbudet rettes. Hansestæderne . . . bleve forbudne at handle paa Bergen. *Holb. Berg. 127.* *Falst. Ovid. 52.* Drengen (blev) forklaget for Bedstemoderen og forbudet at sætte sine Been paa mit Værelse. *Gylb. XI. 79.* 1.2) uden (direkte) angivelse af, hvem forbudet er rettet imod, men m. inf., vbs. ell. pron. i inlk. som obj. (ell. oftere som subj. ved pass.), der angiver, hvad forbudet gaar ud paa (i talespr. næsten kun i udtr. som det er forbudt m. flg. inf.). de henge ved . . . dievleens lærdomme . . . som forbyde at giftes (1819: byde ikke at gifte sig). *1 Tim. 4.3 (Chr. VI.)* denne have vi fundet at forvende Folket, og forbyde at give Keiseren Skat. *Luc. 23.2.* Signen og Maalen er forbudet i Loven. *Holb. Bars. I. 7.* Selvmord er forbudet baade af Loven og Moralen. *Heib. Poet. I. 128.* *Fader, Moder kjønt adlyder, | Aldrig gjør, hvad de forbyder. *Bastian. Indl. 40 (visse)* Kontrakter ere ikke blot uforglup-tende, men det er forbudt at opfylde dem. *Lassen. AO. 72.* adgang forbudt! | eftertryk forbudt ell. forbydes, se Eftertryk 4.1. (nu kun i mere skodesløst spr.) m. genoptagen nægtelse (jf. u. bet. 1.1): forhen er bleven forbødet ingen indfødt Svensk til Soldat at anhverve. *MR. 1707. 166.* han lod . . . under Livsstraf forbyde ikke at dølge hende. *Biehl. Cerv. LF. I. 237.* || (nu næsten kun i mere skodesløst spr.) m. at-sætn. (i alm. m. genoptagen nægtelse) som obj. de (lod) forbyde ndi Kaars-Kirken, at ingen . . . maatte bruge samme deres Broe. *Holb. Berg. 101.* det er her forbudet ved en Lov, at ingen maa begraves inden i Byen. *Bagges. NK. 42.* || (nu l. br.) m. andet subst. end vbs. som tings-obj. (i pass. subj.): nedlægge forbud mod en tings anvendelse olgn. Alteret var fyldt med usømmelige Ting, som vare forbudne i Lovene. *2 Makk. 6.5.* *Høyheds Tanke | Brød den Skranke | Om det Træ, som Gud forbød. *Stub. 9.* Biskopperne . . . have advaret om og forbødet samme og deslige slags Superstitioner og Hedenskabs Levninger. *Gram. (KSelsk. Skr. II. 98).* nu især

i udtr. som den bog er blevet forbudt (o: der er nedlagt politiforbud mod dens salg) | *MO. † m. flg. inf. i pass.:* Stykket var forbuden at opføres. *PAHeib. US. 493. 1.3* W part. forbudt (forbuden osv.) brugt som adj.: som der er nedlagt forbud imod; som der (i en vis henseende) er knyttet et forbud til; ulovlig; utilladelig. *Saa lærer den Poët forbudne Elskvns Maader, | Og hvordan Qvinder kand fixere deres Mænd. *Falst. Ovid. 45.* *Overs. af Holb. Levned. 205.* med Let-sindighed har (jeg) betragtet disse forbudne Kjærlighedshistorier. *Gylb. EA. 110.* Forbudne Varer (som ei maa sælges eller indføres). *MO.* de delte broderlig alt, ja gemte Chokolade og forbudne Cigaretter for at kunne tilbyde hinanden det bedste. *Nathans. HD. I. 109.* Alt det, jeg tænker og drømmer om, det foregaar ligesom i Enrum, som noget forbudent. *smst. 129.* gaa ell. være paa forbudne veje (jf. bet. 2), især overf.: gøre noget, som er forbudt. *VSO. II. 153.* Saa listede han ind. Han følte straks, at han var paa forbudne Veje. *Nathans. HD. I. 13.* forbudne grader ell. (nu næppe br.) led (*VSO. II. 153.* *Molb. DH. II. 52*), (især jur.) grader, inden for hvilke ægteskab ml. beslægtede er forbudt. *Nørreg. Privatr. I. 176.* *Sal. XVI. 255.* forbuden frugt (m. hentydning til den bibelske syndefaldsberetning, *1 Mos. 3*), især om (hvad der rummer en) ikke tilladt nydelse. *Saa har man netop faat Appetit | Til den forbudne Frugt. *Bøgh. D. II. 129.* Et uskyldigt Ferie-Galanteri! En Smule Maaneskinssværmeri! . . . Maaske er saadan lidt Nippen til den forbudne Frugt (2. *Opl. (1895). 34:* lidt forbuden Frugt) netop en passende Efterkur for Influenza. *Pont. GA. 26.* Ja, er det ikke vort stadige Forhold til den forbudne Frugt: vi bider af Æblet og lader det hænge — hvem kan se, at det er mig, der har bidt? *Nathans. HD. II. 208.* Fade fyldte med Spiritus, med den forbudne flydende Frugt. *Sund Sans. 2^{1/2}/s. 1922. 11. sp. 2.* jf.: den brede, lille Næse med de store Næsebor i Veiret som en Udfordring og disse mærkelige Øine, der syntes at indeholde hele Kurve fulde af forbudne Frugter, som de rakte til den, der saae ind i dem. *Isted. Møller. Hugo Stelling. (1893). 144.* ordspr.: forbuden frugt ell. (nu næppe br.) mad (*Moth. B. 478*) smager bedst, det ikke-tilladte har særlig stor tiltrækning. *Oehl. XIV. 12.* *Mau. 2263.*

2) W m. person-obj. (som ved bet. 1.1) samt en stedbetegnelse som tings-obj.: forbyde (1) en at komme et sted hen; nægte adgang til. da vi (o: kongen), foruden ommeldte Straf, vilde lade dem vores Hof forbyde. *Stampe. I. 85.* Magistraten saae sig nødt til at . . . forbyde den værdige Lærer Prædikestolen. *Bagges. L. I. 202.* de offentlige Spadseregange ere Jøderne forbudne. *sa. Jød. 15.* især i udtr. som forbyde (en) huset ell. sit hus (sjældnere: sit hjem. *Stuck. FO. 199; poet.: sin dør. Holstein. D. 286.*)

*Moth.*B473. *Ev.*VI.206. Gud veed, hvad han er for en Udhaler. Onkel burde forbyde ham Huset. *Hrz.*VII.236. *Hostr.*GE. 30. *KLars.*Ei bl.21.

3) uden (egl.) forestilling om (udtrykt) be-
faling: bevirke, at noget ikke finder sted;
forhindre; udelukke. 3.1) (jf. nt. dat gott
verbede, eng. god forbid; nu l. br.; især
foræld. ell. spøg.) om gud: forhindre (et
trouende onde, en fare olgn.); afvende (3.2);
10 afværge. *Vist en Ulykke det betyder, |
Om ei vor Herre den forbyder. *Heib.*Poet.
I.112. *Troer du, jeg vil ham skyde? . . |
„Nei, det vil Gud forbyde.“ *smst.*X.297.
især i udtr. som det forbyde gud ell.
hvad gud forbyde olgn. *Forbyde det
Gud i Himmerig, | at Dagmar skulde dø
saa ungel *DFU.*nr.23.12. „vi kand ellers
være lige gode Venner derfor.“ — „Gud
forbyde andet.“ *Holb.*Vgs.II.2. Det forbyde
Himmelen! *sa.*Masc.III.11. forbyde Gud,
at dette skulde være Skaar i vort Ven-
skab. *Rahb.*Tilsk.1796.261. *skulde — hvad
Gud forbyde! — | Vi begge gaae samme
Vei (: falde i krigen). *Ing.*DM.106. hun
har da vel ikke, det . . Gud forbyde, taget
Livet af sig selv. *D&H.* (nu næppe br.) m.
genoptagen nægtelse i at-sætn.: Det forbyde
Gud, naadige Frue, svarede jeg, at ingen
af Deelene maa skeel *Pamela.*I.114. 3.2) $\text{\textcircled{W}}$
15 m. tings-subj., om (hensyn til) visse omstæn-
digheder: være ell. føles som en hindring for
(noget); gøre (noget) umuligt ell. utilraade-
ligt; udelukke. R.s Pietet for hans Lærer
forbyder al Dadel (: forbyder ham at lade
nogen dadel komme til orde), men den fuld-
stændige Mangel af ethvert rosende Ud-
tryk taler tydelig nok. *JulPet.*L.237. især
m. person-obj. og inf.: Forsigtighed forbød
ham . . at vove sig alt for dybt ind i
20 Landet. *Wand.*Mindesm.I.84. Det slette Veir
og mit slette Befindende forbød mig at
gaae ud. *Bagges.*L.I.82. Deres Ydre for-
byder Dem at spille Hovedrollen i denne
Comoedie. *Hauch.*III.410. min Angst, at
miste dig . . har siden den Tid forbudet
mig nogensinde at fornye et saadant Vove-
stykke. *Gyld.*V.69. (nu næppe br.) m. at-
sætn. og genoptagen nægtelse: *At du vilst
ikke stride mod din Frænde | Forbyder
25 dig dit Ædelmod, det veed jeg. *Oehl.*AV.
92. 3.3) $\text{\textcircled{W}}$ forbyde sig selv ell. for-
byde sig af sig selv (*MO.* *D&H.*), være
(absolut) umuligt ell. udelukket (if. *sagens*
egen natur). *VSO.* *Ing.*EF.VIII.112. Under
slige Forhold at tænke paa nogen grundig
Udarbejdelse af Prædiken forbyder sig
selv. *TroelsL.*VI.57. Ingen havde set ham
vred, det forbød sig af sig selv . . da Ingen-
ting kunde naa og drille ham. *JVJens.*A.
30 II.117.

4) (jf. VI. for-2.1 samt II. byde 4.2; nu
sj.) forbyde sig, (ved auktion olgn.) byde
for høj pris for noget. *Langebek.*Lex.F351a.
Han har forbudet sig paa Gaarden ved
sidste Auction. *VSO.* *D&H.*

forbygge, v. [før|byggø, l. br. -|bøggø]
præt. -ede; part. -et ell. (nu kun dial.) -t
(*Moth.*B486. jf. Feilb.). vbs. (l. br.) -ning
(*VSO.* Sal.²VIII.426). (glda. d. s.; efter mnt.
vorbuwen, ty. verbauen) 1) † udbedre,
reparere (ved bygning); ombygge. At for-
bygge et gammelt huus. *Langebek.*Lex.F
351a. (*Antvorskov kloster blev*) udi Kong Fri-
derich den 2dens Tid herligen forbygget
og giort til et Kongelig Slot. *Borrebye.*TF.
596. || † bygge et nyt overskib paa et far-
tøj. *Harboe.*MarO. („Et Ord, der meest
bruges af de Svenske“). 2) (nu sj.) fylde
(en aabning) ved at bygge; tillukke (med
byggemateriale). Hullerne var der, men de
var forbyggede, ligesom naar man har
Vinduer ud til en anden Mands Gaard.
*Grundtv.*PS.IV.588. forbygge en Gennem-
gang. *D&H.* store Egeknubbe, som otte
til tolv Mand havde nok i at løfte, til at
forbygge nedskudte Huller i Muren med.
*Bornh.*Samlinger.IV.(1909).117. || (bjergv.)
sikre de ved grubedrift fremkomne aabne
rum ved at understøtte dem ved muring,
tømring ell. genfyldning. *Slange.*Chr.IV.509.
Sal.²VIII.426. 3) (nu næppe br.) spørre
ell. ødelægge udsigten (til ell. fra noget)
ved at bygge; dels m. Udsigt olgn. som
obj.: Forbygge . . Lysningen for een. *vAph.*
(1764). Den Udsigt har Naboen reent for-
bygget. *VSO.* *MO.* dels m. obj., der betegner
det, som man har mistet udsigten til ell. fra:
Palais Royal . . som jeg aldeles ikke kunde
opdage, da det der var forbygget med en
Række Huse. *NAbrahams.*Meddelelser.(1876).
108. 4) til VI. for-2.1. 4.1) (l. br.) øde-
lægge en bygning ved tilbygning, foran-
dring olgn. nogle af Roms mest karakteri-
stiske Kirker (er) i Tidernes Løb om-
dannede, forøgede, forbyggede af fromme
Rigmænd. *Bille.*Italien.I.52. 4.2) refl.: sætte
penge til ved bygning; bygge for dyrt.
*Moth.*B486. Han forbyggede sig saaledes
paa den Gaard, at han maatte sælge den
med stort Tab. *VSO.* *Hostr.*T.52. Denne
Ejendom . . synes imidlertid at være bleven
en af Grundene til hans Fald. Han havde
rimeligvis forbygget sig paa den. *TroelsL.*
*BS.*I.23. *Tilsk.*1919.I.167. 5) (nu næppe br.;
jf. VI. for-3) forbruge (materiale, penge)
til byggearbejde. Hand har forbyggt store
penge. *Moth.*B486. *Phonixb.*TC.II.Nr.7.4.
Forbygge . . saa meget Steen &c. i eet
Huus. *vAph.*(1764). **VSO. I. Forbygning,**
en. vbs. til forbygge (s. d.).

II. **For-bygning,** en. (vist kun om
købstdagtig bebyggelse:) den forreste (især:
ud til gaden liggende del) af flere (sammen-
hørende) bygninger ell. bygningsdele; forhus
(mods. Bag-, Sidebygning). *Moth.*B490.
man (gaar) igiennem en Forbygning som
er lav . . saa den ikke betager Udsigten
fra Slottet. *EPont.*Atlas.II.306. *Bagges.*DV.
IX.269. Der boede en stor, svær Grønt-
kælling i Kælderen i Forbygningen. *And*
*Nx.*MS.99.

Forbytning, en. 1) som vbs. til forbytte || til bet. 2.: vAph.(1759). Dette Guld er frembragt i min Nærværelse af den store . . Adept . . uden at nogen Svig eller Forbytning var mulig. Hauch.III.332. || til bet. 2.: vAph.(1764). (paraplyskaffer) forfærdiges i Tusindvis, hvad der idelig fører til Forbytninger. VortHj.II.123. || (sj.) til bet. 3. tyske Journalister (skriver) om det danske Højres Uvilje mod tysk Aand . . Men dette er en Forbytning af Kuret og Politik. Tyskerne . . gør Højre Uret. Hørup.II.269. 2) (til forbytte 2.; dial.) konkr.: skifting; bytting. en Familie . . havde en aandssvag Datter. Hun var en Forbytning, mente Folk. AarbFrborg.1918. 89. AarbHølbæk.1922.109. **forbytte**, v. [fɔr'bydɔ] -ede. vbs. -ning (s.d.) ell. (nu l.br.) -else (Holb.UHH.III.2. Heib.Poet.IV.76. Thiele.III.87. D&H.). (ænyd. d.s.; efter mnt. 20 vorbuten; jf. III. bytte) 1) † (jf. III. bytte 2) give fra sig mod at faa noget andet i stedet; bortbytte. *han skulde ei sin tarvelige Hytte | Med Hof, og Kongestad . . forbytte. Bull.(SkVid.IX.145). 2) (jf. III. bytte 3) lade noget træde i stedet for noget andet; ombytte. 2.1) om forsættelig ombytning (paa hemmelig, listig maade olgn.). Moth.B499. Jens . . dicker han meere drucken, og forbytter Pung med ham. Holb.Tyb.IV.5. 30 Imidlertid forbytter Fabius Tærningerne. PAHeib.Sk.II.216. || nu især m. h. l. børn. (hun) sagde, at jeg var en fattig Dreng (jeg) forsikrede hende . . at jeg var et forbyttet, meget fornemt Barn. HCAnd. XI.13. (man sagde) at Zigøjnerne . . forbyttede Børn. AndNæ.S.206. spec. (jf. Forbytning 2) if. overtroen om underjordiske, nisser olgn.: ombytte et menneskebarn m. en skifting (bytting). Holb.UHH.II.7. Ing.EF. 40 I.10. I Nordsjælland afværger man . . Forbyttelse ved Hiælp af to Synaale, af hvilke den ene hæftes paa Moderen, den anden paa Barnet, indtil det er døbt. Thiele.III. 87. AarbFrborg.1918.89. Feilb. 2.2) om uforsættelig ombytning: ved en fejltagelse (ved uagtsomhed olgn.) lade en ting træde i st. f. en anden (af lign. art); ved en fejltagelse tage ell. faa noget (især: som tilhører en anden) i st. f. noget andet (ens eget). 50 vAph.(1764). De forbyttede mit Lintøi i Vasken. VSO. Er (terklædet) ikke mit eget? . . eller har jeg maaskee forbyttet eet af mine egne. Winth.VIII.143. Det er jo Hans Peters Hat! Nu skal man see, han har din. I have forbyttet dem herhjemme. HCAnd. II.180. forbytte Bøgerne paa Hylderne. Levin. Manuscriptet var forkommet eller rettere forbyttet; thi han paastod, at det, der var sendt ham tilbage, ikke var hans eget. Bergs.PP.37. Man bør . . have sine (vaskekar) mærket . . da de saa ikke saa let forbyttes. Const.Kogeb.329. jf. bet. 3: sagaforfatteren har forbyttet tallene fra Arhus og Slesvig og derved afstedkommet den hele forvirring. ADJorg.II.313. 3) (af MO.

og Levin betegnet som urigtigt; nu næppe br.) opfatte noget som værende (lig med) noget andet, som kan være vanskeligt at skelne derfra; forveksle; sammenblande; tage fejl af. Ew.VI.249. (man) forbytter (opdragelsen) med den egentlige Underviisning. Rahh.Tilsk.1796.300. (mange) forbytte . . disse to . . Begreber med hverandre. Birckner.IV.57. man . . forbytter og forblander Ret med Magt. Grundtv.Udv.III. 607. Blich.I.193. 4) (nu næppe br.) refl.: lide tab ved at bytte noget bort; gøre en daarlig byttehandel. Moth.B499. Langebek. Lex.F351c. D&H.

forbære, v. [fɔr'bæ:rə] præf. -bar; part. -baaret, ogs. (især som adj. i sk.) -baaren. (især dial.) refl. forbære sig, overanstrenge sig ved at bære noget (for) tungt; forslæbe sig. den lade forbærer sig heller, end hand går to gange. Moth.B506. Høysg.S. 224. Jeg har forbaaret mig paa den store Bylt. VSO. MO. dog var det som om selve Byrden holdt ham oppe, uden at forbære sig var han aldrig kommen over. JVJens. C.94. Feilb. Dania.IX.48. om træ: bære for megen frugt. Gamle og unge Træers Forbæren med Frugter. AFWiegmann. Om Planternes Sygdomme. (overs. 1839). 100. || part. forbaaren, -baaret brugt som adj. Han var saa forbaaren paa den Byrde, at han stod og pustede længe. VSO. Kjøbstaden, hvorfra han vendte tilbage aldeles forbaaret paa en stor Sæk. Aakj.VF.91. sa. VB.20.

forbævret, adj. [fɔr'bæv'rət] (jf. bævre 2) 1) (dagl., l.br.) anstrengt ved rystelser p. gr. af kulde, sindsbevægelser olgn. han var helt forbævret efter den kolde køretur | 2) (især dial.) forfærdet; forskrækket. de bleve saa „forbævrede“, for de tænkte, deres Liv havde Ende. Blich. III.641. Hvergang jeg saa dig i den fine Kjole, saa blev jeg saa forbævret, saa jeg rystede over hele mit Legeme. Hostr.T.75. Feilb.

forbøde, v. [fɔr'bø:ðə] -ede. vbs. -ning (s.d.). (efter ty. verböden, egl.: sætte bund i, til boden, bund; guldsn., nu l.br.) lodde en tynd metalplade under (hult) guldsmedarbejde for at skjule hulhederne ell. forstærke arbejdet. OrdbS. **Forbødning**, en. vbs. til forbøde; ogs. konkr., om den metalplade, der lodes under et guldsmedarbejde. smst.

forbødt, part. adj. [fɔr'bø:d] (jf. II. bøde 1.; nu sj.) (meget medtaget af brug og) bød(e)t gentagne gange; forlappet. et par gamle forbødte Buxer. VSO. Hans Klæder ere saa forbødte og forlappede, at man ikke kan see, hvoraf de ere giorte. 60 smst.

forbøje, v. [fɔr'bøi:ə] -ede. vbs. -ning (s.d.). (ænyd. d.s.; jf. ty. (sich) verbeugen, verbiegen) 1) ødelægge ell. vansire noget ved at bøje det. Moth.B449. nu vist kun i part. forbøjet brugt som adj.: forbukket. MR.1807.159. Sværd og Spyd (er) efter

at have været paa Ligbaalet . . forbøiede eller endog sammenrullede. *SophMüll.VO. 452.* Fund af forbøiede og forsætligt ødelagte Vaaben. *Bornh.Samlinger.II.(1907). 131. 2)* (jf. Forbøjning; nu næppe br.) refl.: gøre et buk; bukke (II.3.2). den Grønne forbøiede sig og udtalte det Haab, at der var blevet en Dans til ham. *Tops.II.495.*

Forbøjning, en. flt. -er. (efter ty. verbeugung; som vbs. til forbøje 2; nu sj.) bøjning (1.3; som hilsen olgn.); buk (III) (han gengældte) hendes . . Øiekast med en af sine smagfuldeste Forbøjninger. *CBernh. V.210. Bøgh.DD.1866.178. TroelsL.BS.I. 217.* de to Søstre begyndte at tage Afsked med alle under mange smaa Forbøjninger. *Bang.R.103.*

Forbøn, en. [f'ør,bøn'] flt. -ner [-bön-ør] (ænyd. d. s., jf. ty. vor-, fürbitte samt V. for- 5 og forbede, Forbedelse) bøn til gunst for en anden (andre); bøn om naade, skaansel olgn. for en anden (andre). 1) i alm. Tusind Tak for hans Forbøn Hr. Doctor. *Hob.Hex.III.A.* Spare een for (nu: paa) en andens Forbøn. *Hoysg.S.121.* *det | Var menneskeligt, at paa Andres Forbøn | Han vilde qvæge Armod. *Oehl.C.268. Ing.KE. II.245.* (brevet) indeholder en Anmodning om hendes og hendes Mands Bistand og Forbøn ved hans Frieri. *TroelsL.IX.69.* || gaa i forbøn, fremføre forbøn. Naa, siden Eders Naade gaaer i Forbøn for ham, saa lad ham da slippe for Hullet. *CKMölb.Amb. 171. 2)* (relig.) bøn til gud om at beskytte, hjælpe osv. en anden (andre). der (skal) gøres ydmygelige Begieringer, Bønner, Forbønner, Taksigelser for alle Mennesker. *ITim.2.1.* "(fanden) er altid vis paa dig." — "Jeg meener . . at hand bliver hindret der fra ved saadanne skikkelige Mænds forbønners skyld, som du est." *Hob.II.J.7.* saasandt den hellige Jomfrues Forbøn kan udrette Noget. *Ing.KE.I.39. Monrad.BV. 162.* || gøre forbøn, gaa i forbøn, fremføre forbøn. Folk ofrede til mit Huus lige som til en Kirke, at jeg skulde gjøre Forbønner for dem. *Hob.Arab.1sc. Katek. §96.* paa Forsoningsfesten gaar (den jødiske ypperstepræst) i Forbøn for Folkets Synder. *Sat.²VIII.426.*

Forbørs, en. [V.2.3] † børs, der (nogle steder) holdes om formiddagen (for den egl. børs). *Hage.²619.* -bøste, et ell. en. (jf. Bøste, Bagbøste; dial.) boven af svinet. *FrGrundtv.LK.176. Feilb.*

Force, en. [f'ørse] (tidl. ogs. skrevet Fors. *Dumetius.III.96.* flt. (i bet. 2) -r. (fra fr. force, styrke; afl. af lat. adj. fortis, stærk; jf. forcere) 1) (uden for dial. \mathbb{Q} , nu l. br.) kraft; styrke; især (jf. forcere 1): kraft, hvorved man paavirker (tvinger) nogen ell. noget; magt. Slaget gick for sig med u-trolig Force en lang Stund, indtil de Franskes venstre Floy blev afslagen. *Hob. Intr.L.456.* De falder begge paa Knæ og omfavner hans Been med saadan force,

at han falder om. *sa.Hex.V.6.* Neppe kand een af de ældste Eeger . . falde med større fors og skrald til Jorden. *Dumetius.III.96.* Krudet er levered til hvert Skib, og paa Fadene findes marqvered hver Sort og dens Force. *SøkrigsA.(1752).§61.* „Du har da ikke Øjne i Hovedet, hvis Du ikke har set det Levned, de fører derude,“ sagde D. med Force. *JVJens.D.178.* der er fors i ham . . \mathbb{O} ; arbejdet går rask for ham. *Feilb. I.353. 2)* (mere ell. mindre)konkr. anv. af bet.1. 2.1) \mathbb{Q} i alm., om fremragende evner, special dygtighed olgn., hvorved man er andre overlegen; styrke; fortrin. *Gjel.UD.68.* Den europæiske Englænders Force i Forholdet til andre Folkeslag er hans medfødte Takt. *Tilsk.1919.II.446.* jf.: min (\mathbb{O} : en samlers) største Force bestaaer i nordiske Antiquiteter. *Hzz.III.23.* især i forb. have sin force i noget, være særlig fremragende m. h. t. et ell. andet; have sin styrke i noget. *jeg ikke just i Lægge | Min største Force har. *Wess.47.* at have sin Force i Musiken. *JBaden.FrO. e. br. 2.2)* † samling af stridskræfter: hær; flaaede. Denne Force bestod af 12 Linieskibe, endeel svære Friggatter, Bombardere og mindre Fartøjer, i alt nogle og tredive Sejlere. *Politivennen. 1801.2476.* (fjenden) fandt paa at sende en Force til at lande paa Amager. *JJPaludan.Er.166. 2.3)* (jf. forcere 1.2) \spadesuit kort, hvormed man er sin modspiller overlegen; især: kort, der ikke kan stikkes ell. kun m. trumf (fx. fordi de højere kort er spillet ud). *Blich.(1920).VII.72.* Meyer. jeg risikerer . . hvis jeg ikke har andre Kaart, hvorpaa jeg kan komme ind, at brænde inde med mine Forcer. *Spillebog.(1900).5. 3)* i forb. som med, under force af sejl (jf. fr. faire force de voiles, bruge alle sejl, samt forcere sejl u. forcere 2) \mathbb{J} , med saa mange sejl sat til, som kulingen overhovedet tillader; med alt sat til, som trække kan; under et pres af sejl. Admiral Parkers Division . . krydsede sig med Force af Sejl sydhen. *Politivennen.1801.2476.* komme ind under Force af Sejl. *Scheller.MarO.*

forcere, v. [f'ør'se'ra] -ede ell. (l. br.) -te (*PalM.IV.202. Schand.US.20.*) vbs. -ing (*Sal. XVII.78. Scheller.MarO.*) (af fr. forcere, tvinge, afl. af force (se Force); især \mathbb{Q} og (i bet. 2 og 3) fagl.)

1) faa (en) til at gøre noget ved anvendelse af overlegen styrke; tvinge. 1.1) i egl. bet. (nu næppe br.): (Filip den smukke) arbejdede paa at holde et Concillium til Lion, og at forcere Paven til at møde sammesteds. *Hob.Kh.794.* Det gjaldt om at faae Biskop Martensen blot den eneste Gang til at tale . . Saa gjaldt det, om muligt, at forcere ham tilbage i Taushed. *Kierk.XIV. 100.* || refl.: anstrenge sig. *vAph.(1759).* nu kun i forb. m. adv. i udr. som forcere sig frem (op) olgn., ved at gøre vold paa sig selv arbejde sig frem, skrue sig op (til noget). de forcere sig frem til pikante Syns-

maader, og jævn dagligdags Samtale smager dem ikke. *Birkedal.O.II.67.* Han ser bleg og forpint ud, men forcerer sig op. *Bergström.PD.45. 1.2* (jf. Force 2.3; nu l. br.) ♣ spille et kort ud (i whist), der tvinger modspilleren (medspilleren) til at stikke med trunf. *Meyer. ogs. (nu næppe br.):* overbyde (en anden melding); „slaa.“ Den som spiller Solo Tour, forcerer alt. *Spillebog.(1786).48. 1.3* (l. br.) frembringe ved tvang; fremtvinge (jf. bet. 4.2). han forcerer i Holdning og Gestus en Kejtethed, der gav hans Ryg endnu mere Ynde. *ORung.P.316.*

2) m. tings-obj.: anvende (noget) til det yderste ell. ud over dets ydeevne; bringe til at virke stærkt, hurtigt ell. stærkere, hurtigere end sædvanligt; anspænde (1.2); (over-) anstrenge. (disse) Kanoner forceres hver med 20 Skud (o: ved forcerproven). *Funch.MarO.II.41.* Han talte hurtigt og livligt, og hans ikke stærke Stemme forceredes da, saa at den hvert Øjeblik slog over. *HWulff.Den danske Rigsdag.(1882).13.* man maa ikke forcere Maskinen for meget. *Scheller.MarO.* || (sj.) forstærke: Faderen gav sig til at lege med ham, kneb ham i Arme og Ben . . I Begyndelsen græd Drengen . . men senere tav han . . Faderen roste ham for det, men forcerede samtidig sine Pinsler for at se, om han ogsaa var saa haard, som det lod. *AndNx.MS.109.* || m. h. t. fart, tempo olgn.: gøre hurtigere; fremskynde. (jeg) forcerede mine Skridt, men sagtede dem snart igen. *Chievitz.FG.41.* Bjørn havde nok paa den sidste Tur lagt Mærke til . . en vis Tilbøjelighed hos Niels til at ville forcere Sejlslden. *Drachm.STL.144.* Han vidste for godt, at den Mands Beslutninger voksede deres naturlige Vækst og lod sig aldrig forcere. *KLars.GHF.I.40*

195. Her staar Mening mod Mening . . men netop derfor bør Sagen ikke forceres igennem i Huj og Hast. *BerlTid.17/2 1922.Aft.7.sp.4.* || i forb. forcere sejl († med sejl. *Harboe.MarO.*) (efter fr. forcer de voiles, de toile; jf. Force 3) † sætte flere sejl til, end kulingen egentlig tillader. *Sø Lex.(1808).* Fregatten forcerede Seil og undslap. *ArchivSøvesen.I.392.* *Scheller.MarO. (billedl.):* hun selv . . ønsker (ikke) andet, end at du skal kappe dine Ankere, forcere dine Seil, tage hende og bogsere hende til Brudesengen. *Tode.S.15.*

3) m. tings-obj.: bane sig vej med magt (gennem en hindring olgn.); tiltvinge sig passage gennem noget ell. adgang til noget. (m. hindringen ell. vejen som obj.:) det var . . kun de yngste Romere, der stemte for at forcere Marschen til ponte molle. *Bergs.PP.2.* naar (snepløvtog) skulle forcere Sneedriver. *DSB.Togregl.38.* han indførte (termometret i tarmen) i staaende Stilling; ved den 2den Indførelse mærkede han en Modstand, som han forcerede; derefter ubetydelig Blødning. *Sundhedstid.1917.276.* forcere Isen. *Scheller.MarO. (spøg.):* han for-

cerede den dybe Grøft. *V.Bergström.HN.24.* jf. (sj.): At forcere gennem Isen. *Wolfh.MarO.470.* m. tings-subj.: et Projektils Forcering (i Løbet). *Scheller.MarO.* || m. maalet som obj.: tiltvinge sig adgang til (en fjendelig stilling); erobre; indtage. Cæsar greb (den ægyptiske konges) Leier an, forcerede den, og omkom mange. *Holb.Hh.II.410.* *Engelst.(Rahb.LB.I.112).* (de engelske tropper) skulde forcere Stillingerne ved Dairansøen. *FrPoulsen.F.98.*

4) part. forceret brugt som adj. 4.1) (nu næppe br.) til bet. 1.1: som er tvungen til noget. *Holb.NF.(1728).I.37. 4.2* til bet. 1.3; m. h. t. optræden olgn.: unaturlig; kunstlet; anstrengt (3.2); tvungen. *sa.Hh.II.488.* Fru Hall var hos mig i Formiddags. Efter den første forcerede Indtrædelse var hun naturlig. *FruHeib.B.I.243.* han lo forceret op . . og skyndte sig ind mellem de andre Gæster. *Wied.S.154.* jf.: de kørte tavse ved Siden af hinanden, uden Forcerethed, men ogsaa uden Fjendskab. *Rostock.Den alvidende Kærlighed.(1919).108. 4.3* til bet. 2: som overskrider de naturlige grænser i intensitet, mængde olgn.; unaturlig stærk; voldsom. *PalM.IV.202.* i Middelalderen (bragte) forcerede Bodsvølser (ofte) de religiøse Følelser paa Højden af en Ex-tase. *KPont.Psychiatr.I.52.* (han) søgte ved forceret Arbejde at overvinde det uforklarlige Tryk, der hvilede paa ham. *And Nx.M.90.* Lyden af hans egen Stemme forekom ham unaturlig høj, ligesom forceret. *Bønnelycke.MM.134.* || som er ell. foregaar hurtigere end normalt; fremskyndet; anstrengende. mine forcerede Skridt. *Chievitz.FG.3.* Embedsanliggende nødte ham til en forceret Københavnstur. *KLars.GHF.I.205.*

Forcer-probe, en. (✕, foræld.) til forcere 2: prøve, hvorved skytsets holdbarhed undersøges. *MilTeknO.285.* *Funch.MarO.II.41.*

Fordakning, en. [før'da:nen] flt. -er. (efter ty. verdachung, egl. vbs. til verdachen, dannet af dach, tag; bygn.) gesims over en indfatning om en aabning i en ydermur. *Gnudtzm.Husb.77.* *Arbejdsbl.29.*

Fordamp-apparat, et. (efter ty. verdampfapparat; jf. u. Fordampnings-; fagl.) apparat, hvormed man fremkaldet en fordampning, spec. (i sukkerindustrien) ved koncentring af sukkerroers saft. *OrdbS. for-dampe*, v. [før'dam'bæ] -ede. vbs. -ning (*Ørst.E.A. Christians.FyS.573.*) (laant ca.1800 fra ty. verdampfen; mangler endnu i VSO. (1802)) 1) især om vædsker: antage luftform; dampe bort; bortdampe (1). 1.1) (især naturv.) i egl. bet. Jo lettere en Vædske fordampes, jo mere Kulde frembringer den. *Ørst.E.A.* den ædle Viin vinder ved at passere Linien (o: ækvator), fordi Vandpartiklerne fordampe. *Kierk.VI.25.* Vandet fra Havet . . saavel som Fugtigheden fra Jordoverfladen fordampes. *Christ.Kemi.10.*

|| (jf. dampe 8; l. br.) *m. overgang til bet. 1.2*: Røgen, der lige og let steg til Vejrs fra Genboens Skorsten og fordampede i den hede Luft. *Esm.I.5. 1.2* (især dagl.) billedl. ell. overf. anv. af bet. 1.1: *svinde bort; opløse sig til intet (jf. for dunste)*. Han tærede endnu paa sit gamle Digterrenomme, der vel for Størstedelen var fordampet. *NAbrahams. Meddelelser. (1876). 211*. Swinburne havde i 1866 fyldt England med en vis, endnu ikke fordampet, Ævilje og Frygt. *Rørd.TB.144. 2* (l. br.) bringe (et stof, især en vædske) til at antage luftform; dampe (4) bort (jf. afdampe 2, bortdampe 2). *MO*. I den rolige Luft, der findes i Læ af Træerne, vil Landbrugets og Havebrugets Planter fordampe langt mindre Vand end i Blæst. *Frem.DN.343. D&H. (sj.) i pass.*: Flydende Materier fordampes desto lettere, jo tyndere Luften er. *Ørst. (MO.)*. || (jf. bet. 1.2; sj.) overf.: midt under det Hele kunde han ofte let og hurtigt fordampe Talen i Spøg, pludseligt med et pudsigt eller undertiden ret drastisk Udtryk vende Vragen ud paa Sagen. *FrLa. PM.225. Fordamper*, en. *fl. -c.* ⚙️ *fördampningsapparat; spec.*: ⚙️ *apparat, hvor søvnd fordampes og destilleres til ferskvand. Ordbs. || (sj.) dampkedel. Scheller. MarO. Fordampnings-, i sgr. (især naturv.) til fordampe 1.1 (og 2); af de mange sgr. kan nævnes: -apparat (Sal.²I.208; jf. Fordampapparat), -evne, -maaler, -maaling, -varme (o: varmemængde, der medgaar til et stofs fordampning. *Christians.Fys. 743*).*

fordanne, v. [fɔr'dan'ə] -ede. (jf. ty. verbilden; sj.) 1) *omdanne paa en uheldig maade; misdanne; forkvækle. (uegl.)**Tyranie | Den arme Menneskhed fordanner og forqvækle. *Bagges.I.251. 2* *part. fordannet brugt som adj.*: som er saa kultiveret og sleben, at det virker ubehageligt; overdannet. (paa hospitalet er der) den komiske Stuegang, de samme og samme Forespørgsler, som tykkudet Vane kan faa fordannede Mennesker til at bedrive. *HannahJoël.Hinsides.(1900).6*.

Fordannelse, en. [V.2.1] (især ⚔) *forberedende uddannelse, der gør skikket til deltagelse i videre uddannelse ell. til overtagelse af et embede olgn. (han gik) til dette Hverv . . med klassisk og tysk Fordannelse. HN Claus.Univ.41. Schand.SB.267*. en Forfatter, der ganske har savnet enhver literær Fordannelse. *Brandes.X.606*. efter at Eleverne gennem vedholdende System med alle de tidligere Former (o: af gymnastikøvelser) have faaet en . . grundig Fordannelse. *Gymn.I.29. KLars.AH.93. -dans*, en. 1) [V.1.2] (foræld.) det at danse forrest i de dansendes række (jf. Efterdans 1); ogs.: (ret til) dans (med en dame) for de andre dansende; især i forb. have fordansen (med). *Moth.D39. VSO. MO. (professorerne maatte) ved et Bryllup . . vige Fordansen*

til et Par unge (*adelsmænd*), der nylig havde hørt Forelæsninger hos dem. *Brandes.I.121*. Hvor stor en Rolle det spillede i Datidens Bevidsthed at faa Fordansen med Bruden, giver sig tilkende paa mange Maader. *TroelsL.XI.137*. || (jy., nu næppe br.) i forb. tage sin fordans, danse alene rundt paa gulvet med sin pige. *Feilb. 2* [V.2.1] † *dans, før den egl. dans (selve ballet) begynder (jf. Efterdans 2); overf.*: Dette Slag, som denne fik, var ligesom en Fordands til den Leeg, hvormed Gildet siden endtes. *Schousbølle.Saxo.172*. hvad ieg tænker (*herom*), hører . . til Texten, og er just det, ieg strax efter en liden Forberedelse eller Fordands endnu agter at vise. [*H Gottschalck. Afhandling om Skrive-Sygen. (1767).4*].

fordanse, v. [fɔr'dan'sə] -ede. (ænyd. *fordanse* (sig); jf. ty. *vertanzen, danse (tiden) bort, fordrive ved dans; nu sj.*) *refl.*: overanstrenge sig ved dans; skade sig ved at danse for meget. Hun har fordanset sig i Vinter, og maa nu reent afholde sig fra Dands. *MO*. || *part. fordanset som adj.* meget unge og meget fordansede Damer. *CBernh.IX.51. MO*.

For-danser, en. [V.1.2 og 6] *person, som danser forrest i rækken, og hvis dans er til forbillede for de øvrige dansende; ogs.: person, som fører dansen op; opførende kavalier. vAph.(1759). Blich.II.205*. at blive Fordanser paa en Dandsebod. *Kierk.VI.246*. (ved dansen til folkeviserne stod forsangeren) for Fløjen og sang for, men var Fordanser tillige, saa at han baade ved sin Melodi og sine Trin angav Sangdansens Art og Fart. *TroelsL.XI.158. FrGrundtv.LK. 224*.

fordanske, v. [fɔr'dan'sgə] -ede. *vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.)*. (ænyd. *d. s.*) 1) (l. br.) (søge at) bibringe dansk præg (ell. tankegang); paavirke i dansk retning (jf. III. danske 1.1). Vore Sæder og Skikke ere ligesaa Danske som vor Litteratur; det vil sige, vi have . . optaget Meget fra Fremmede, men kun det, som passede til vor Nationalitet; og forsaauidt, som det ikke ganske stemmede dermed, have vi fordansket det. *Ørst.VII.74*. Du maa endelig fordanske din Sophie (o: hans tyske kæreste). *Ing.(WSchorn.DaVoldene stod.(1906). 39*). den indfødte danske adel . . fortrængtes af den tyske, som dog atter for det meste snart fordanskedes. *ADJørg.IV.407*. || *bestyrke (en) i danskhed. (man bliver) underviist, begejstret, styrket og fordansket (ved at læse Chr Molbechs „Ungdomsvandringer“)*. *Mynst.Breve.47. 2* ⚔ *oversætte fra et fremmed sprog til dansk (jf. III. danske 2.1)*. *Reenb.II.25*. det (vilde) være høist latterligt at fordanske Embedsnavne, og sige N. N. var Almeen Stedholder istædet for Generallieutenant. *Rahb. Stiil.2. (Baggesen) fordanskede Niels Klum. Grundtv.Udv.III.606. Shakespear. Trage-*

dien om Hamlet, Prins af Danmark. Fordansket og kommenteret af V. Østerberg. (*bogtitel.1921*). **Fordanskelse**, en. (*sj.*) d. s. s. Fordanskning. hvorfør Herredsfogden havde kaldt ham (∴ *Dubois*) „Skow“, kunde jeg ikke fatte, skjøndt det jo var en Fordanskelse af hans franske Navn. *Blich.(1846).VI.98*. **Fordansker**, en. (*l. br.*) til fordanske 2: person, som oversætter et værk til dansk. De Jamber, som den Tid ikke bleve oversatte, have siden i . . W. fundet en duelig og ombyggelig Fordansker. *Rahb.E.III.63*. Fordanskeren finder det nok ligesaalidt Umagen værdt at sige (*forfatterne*) smukke Ting, som at oversætte dem rigtig. *Heib. Pros.V.186*. Som Fordansker af Israels hellige Bøger er Dr. Edv. Brandes noget for sig. *Pol.^{21/12}1906.4.sp.2*. **Fordanskning**, en. (*l. br.*) vbs. til fordanske, især i bet. 2; ogs. (*konkr.*): oversættelse til dansk (*jf.* Fordanskelse). Hovedord, saa kalder jeg . . Verbum; og den Fordanskning holder jeg for at være gandske rigtig. *Høysg.S.Z5r. Rahb.E.I.145*. jeg (*levede*) atter saaledes op, at jeg med Haab og Lyst kunde fuldføre Fordanskningen af Nordens Krøniker. *Grundtv.NM.XII*. Det er Synd, at en Samtaleform som Mussets, der har Ynde, Finhed og al Prosaens Poesi, igen skal lyde fra vor Skueplads i en saa lidt klædelig Fordanskning. *Brandes.XIII.327*.

Forde, en. se I. Fore.

I. For-del, en. († *Forder-*, (*efter ty. vorderteil*). *EPont.Atlas.II.103*). (*nu især dial.*) den forreste del ell. side af noget; forside (*jf.* I. Bagdel 1). Hver dør-stolpe i templerne var firekantet; og angaaende helligdommens fordeel (1871: Forside), da var den ene skikkelse, som den anden skikkelse. *Ez.41.21(Chr.VI)*. I Ovnene bør være 4 Trækhuller, nemlig 2 i Fordelen og 2 i Bagdelen af Ovnene. *ChMourier.Brød.(1821).155. MO. Feilb. (nu sj.) om en hests forpart: disse Heste (skal) have en veldannet Fordeel med god Forening imellem Hoved og Hals. MR.1852.471*.

II. Fordel, en. [*for,de:l*] *Høysg.AG.116*. *ft. -e*, † *-er* (*Holb.NF.II.47. sa.Hh.I.216.271*). (*gl'da. fordel(l)*) (*Rimkr.*); fra mnt. vordel (*ty. vorteil*), *egl.*: forlods udtaget andet; *jf.* V. for-3)

1) † hvad man tager før en anden; kun i forb. som tage til fordel, bemaegtige sig noget før en anden; tage forud. de indtogte til fordeel (1871: forud) alle toppe paa de høye bierge. *Jud.4.3(Chr.VI)*.

2) om forhold ell. omstændigheder, der virker, at ens stilling er bedre end andres. 2.1) † begunstiget, foretrukken stilling; ogs.: begunstigelse; gunstbevisning. „Har jeg ikke sagt dig (∴ en tjener) snese gange, at jeg ingen Besøgelser tar imod, naar Baron er hos mig?“ — „O smukke Frøken, hun overvælder mig med Ære! hvilken Fordeel!“ *KomGrønneq.III.343*. naar vi . .

ere liderlige nok til at opoffre vor Samvitlighed for nogle sandselige Fordele af et Fruentimmer, som vi foragte. *Ew.VIII.107. 2.2*) i alm., om hvad der giver en en bedre stilling end andre; om egenskaber, forhold olgn., der udmærker nogen ell. noget fremfor andre; fortrin (*nu især i best. anv.*, i *ft. ell. i forb. m. adj.*). Hvad er da Jødens fordeel (1819: Fortrin)? eller hvad gavner omskærelsen? *Rom.3.1(Chr.VI)*. hvert Sted har sine Mangler og Fordele. *NordBrun.(Rahb.LB.I.394)*. Vi, som leve nu, har jo store Fordele for vore Forfædre. Vi har baade deres og vor Tid til Arv og Eie. *Ing.EF.VIII.32*. Fordelen (*var*) mest paa de Tydskes Side, der vare bedre bevæbnede. *Hauch.II.71*. forfølge en fordel, se forfølge. † god økonomisk stilling. de Bekostninger, som en Borger saa ofte maa gjøre paa en anden, enten for at vedligeholde sig i sit Embede og i sin Fordeel, eller for at opnaae et høiere og en større. *Ew.VII.156*. † være (staa, komme) i fordelen olgn., (*nu sj.*) indtage den gunstigste stilling (af to parter). *KomGrønneq.II.280*. Er dette Tilfældet . . da er den senere Generation endog ligefrem i Fordelen for den samtidige. *Kierk.IV.258*. Læseren maa see at komme i Fordelen ved selv at være Forfatter. *smst.V.41*. skønt Frans var den angribende, var det Kejseren, der flere Aar igennem var i Fordel. *KrÆrsk.16.Aarh.38*. † tage med fordel, overløste; overrumple. nu have (jøderne) belejret slottet i Jerusalem . . Og uden du tager dem med fordeel (1871: forekommer dem) hastelig, skal (du) ikke kunde faae magt med dem. *1Makk.6.27(Chr.VI)*. (*en jesuit*) som skulle prøve Styrke med mig, og ved List tage mig med Fordeel. *EPont.Men.I.426*. *jf.*: Nestforleeden Aar forsøgte hand ved Listighed og Fordeel at bemaegtige sig denne Stad. *Slange.Chr.IV.223. 2.3*) (*overs. af eng. advantage; sport.*) i tennis: det forspring, den ene spiller faar for sin modspiller ved, efter at de hver har vundet 3 slag i et parti, at vinde det fjerde og dermed udsigt til at afgøre partiet i næste slag. *Gymn.II.113*. 5 Gange havde han „Fordel“ (∴ i tennis). *Pol.^{10/12}1920.6.sp.2. 2.4*) † *konkr.*: befæstning; forskansning. (*kongen*) gik udaf sin fordeel, og leverede . . et feltslag. *Holb.DNB.266*. han (søgte) at tvinge Fienden at forlade sin Fordeel og slaaes paa slet Mark. *Wand.Mindesm.I.220*.

3) om hvad der er gunstigt for, kan blive til nytte for nogen; gavn; nytte; tarv; nu oftest: økonomisk vinding; gevinst; profit. (*nu især i best. anv.*, i *forb. m. flg. præp.-led ell. i ft.*). de erobrede (adskillige stæder), hvilket kom dem siden meget til nytte, og . . bragte dem ikke ringe fordeel. *Holb.DNB.259*. bemeldte Forordning . . sigter til Kjøbstædernes Fordeel og Veltgaaende. *Stampe.I.44*. Han havde forfattet en Beregning over Fordelene af (*nu: ved*)

at flytte Islænderne ned til Danmark om Vinteren. *PAHeib.US.96.* (jeg havde) med Fordeel solgt det Meste af det Forværk, jeg havde bragt hjem. *Hauch.II.373.* de ansee med Beundring Personer for Fordeels (Chr.VI: nyttes) Skyld. *Judas.16.* han høstede fordelene af sin vens arbejde | han fandt (ell. saa) sin fordel ved at forholde sig passiv | || (gengivelse af lat. *commodum*; *jur.*) tilvekst, der tilflyder en ting, efter at retshandelen om dens overdragelse er afsluttet, men før den endnu er fuldbyrdet. *Sal.²V.156.* || i faste forb. drage fordel af noget *olgn.*, drage nytte, profitere af noget. Han drog temmelig hensynsløst al mulig Fordel af sine to Børn. Sønnen maatte . . arbejde trods nogen Karl i sin første Ungdom. *Schand.O.I.163.* *jf.* (nu næppe br.): Pigen, vi har til vor Opvartning, vilde tage Fordeel (o: berige sig) paa alt (o: hvad hun købte ind for sit herskab). *FruHeib.B.II.188.* især styret af præp. til: saaledes at resultatet (virkningen) bliver til gavn for en. komme (en) til fordel, (nu næppe br.) komme (en) til nytte. naar hun kunde spare noget fra sin Mund, bør det da komme mig til Fordeel, eller Katten? *Ew.IV.205.* til fordel (for en) ell. til ens fordel. 1. til bedste (for en); til gavn (for en). Hver Raadgiver kommer med Raad; men der gives den, som raader til sin egen Fordeel (Chr.VI: sig selv til gode). *Str.37.7.* den vending, sagerne nu har taget, kan kun være til fordel for ham | 2. saaledes at det økonomiske udbytte tilfalder en (nu kun: til fordel for en). Det Byerygte, at Fiskerne til min Fordeel skulle opføres i Morgen Aften. *Ew.VIII.204.* Haver ryddes, Træer fældes, grønne Vænger jævnes og Strandkanter reguleres — til Fordel for driftige Forretningsmænd. *Drachm.IX.28.* I Morgen Aften giver københavnske Solister en Underholdning til Fordel for en syg Kamerat. *Pol.²³1922.5.sp.4.* (det taler) til hans fordel *olgn.*, paa en maade, som er fordelagtig for, vidner fordelagtigt om ham. Det var uden Tvivl at bedømme ham for meget til hans Fordeel. *Ew.VI.167.* *Maaskee min Tale vil | Aldeles til min Fordeel (o: gunstigt) stemme *jer. Oehl.D.105.* det taler til hans fordel, at han ikke indlod sig med denne noget tvivlsomme person | (forandre sig, tage sig ud) til sin fordel *olgn.*, paa en for en selv fordelagtig (heldig) maade. da jeg var saa usigelig glad, har jeg maaskee ogsaa viist mig her mere til min Fordeel, end paa noget andet fremmed Sted. *Bagges.DV.IX.327.* Betty var denne Aften klædt til sin Fordeel, og meget smuk. *Gyldb.Novel.II.35.* Hans Liv har været et andet de sidste Par Aar. Han har forandret sig og ikke til sin Fordel. *Rode.Dg.99.*

fordelagtig, *adj.* [fɔrdel'agdi] († fordelhaftig. *Phœnixb.TC.II.Nr.4.8.*) *adv.* -t ell.

d. s. ell. (†) -en (VSO.). (ænyd. fordelac(h)tig (HMogens.); efter *mnt.* vordelhaftich (jf. *ty.* vorteilhaft); *afsl.* af II. Fordel) 1) (nu kun m. overgang til bet. 2; l. br.) til II. Fordel 2: fortrinlig; passende; god; udmærket. Saaledes blev Kongen Mester over denne meget fordeelagtige Fæstning (o: Elfsborg) som blev kaldet Nøglen til Sverrig imod Vester-Søen. *Slange.ChrIV.310.* (Jens Juel) anordnede hvad der var nødvendigt til at Floden (o: flaaen) kunde faae den fordeelagtigste Stilling. *Mall.SgH.409.* at anlægge slige Hvilebænke paa de Steder, hvorfra Veien havde den fordeelagtigste Udsigt. *Bagges.DV.VIII.414.* Hendes Legets Bygning . . er meget fordeelagtig. VSO. 2) til II. Fordel 3: som kan bringe fordel ell. gavn; gavnlig; nyttig; især: som kan indbringe økonomisk vinding; indbringende; lønnende. (ofte i forb. m. for). (det) vil falde dem ud til des større Haan- hed, naar Folk faaer at høre hvad fordeelagtige Tilbud de udi saadan (fattig) Tilstand har forkastet. *Holb.DR.II.3.* Det er ikke fordeelagtigt for Patriotismen . . at alle Danske, som reise udenlands, maae passere Celle. *Bagges.L.I.276.* Den Handel kan fordeelagtigen drives paa det Sted. VSO. *Pont.LP.VII.153.* || om ting: som kan anvendes med fordel; tjenlig; passende; egnet. ofte virker et Medicament meget fordeelagtigt efter en Læges Forskrift, som har den Syges Tillid, naar det derimod efter en andens Forskrift Intet virker. *Ørst.III.74.* Til Redskaber var (kobberet) ikke fordelagtigt, ikke naar haardt nok, saa var Flinten bedre. *JVJens.Br.245.* || til I. Fordel 3 slutn.: som er ell. taler til fordel for en; som er ell. vidner til gunst for en; gunstig; tiltalende (ofte m. overgang til bet. 1). Historierne give os ikke det fordeelagtigste Begreb om denne Første. *Schytte.ØR.I.114.* Der gives . . Standpunkter, hvorfra Landskabet tager sig meget fordeelagtigt ud. *Bagges.L.I.361.* I vor Tid sige vi jo om en Præst, at han har ret et fordeelagtigt Ydre, glæde os derved og forstaae, at han er en smuk Mand. *Kierk.VII.208.* „Maa a staa her?“ sa' hun og stillede sig i den fordelagtigste (o: mest flatterende) Belysning. *Aakj.VB.238.*

I fordele, *v.* [fɔr'de:lə] fordøle. *Hoysg. AG.185.* -te ell. † -ede (*Tob.13.27* (Chr.VI)). *vbs.* -ing (*Moth.D62.* *SøkrigsA.* (1752). §5. *Frem.DN.173*) ell. (nu næppe br.) -else (*AW Hauch.* (1799). 563) ell. (nu kun *dial.*) -ning (*Oecon.T.I.10.* *Ørst.Læresætninger.* (1820). 7. *OrdbS.*) (ænyd. d. s.; fra *mnt.* vordelen (hty. verteilen); *jf.* III. dele, II. fordele)

1) (især V) give hver sin del af noget; uddele; især *uegl.*: tildele hver sin andel af noget. VSO. *Al den Herlighed, der fandtes mellem mangfoldige fordeelt, | Har Du samlet. *Hauch.SD.I.163.* *jeg Farvel til . . Venner bød, | Og al min Eiendom blandt

dem fordeelte. *PalM.TreD.209.* De underordnede Personer i Kongens Følge . . fordelte Arbejdet imellem sig. *Schand.IF.52.* (de) fordelte Rollerne. Det var næsten altid Øhlenschläger, de læste. *Bang.HS.46.* *KLars.AH.176.* i skolerne læser eleverne skuespil med fordelte roller |

2) † dele paa en uretfærdig maade, saaledes at nogen ikke faar, hvad der tilkommer ham; *forurette; forfordede.* Han mener sig i nogle Poster at være fordeelt. *VSO.MO.* || *narre; bedrage. vAph.(1759).*

3) (især \varnothing) adskille (et hele ell. flere sammenhørende dele) i enkelte (bestand-) dele ell. grupper. 3.1) dele (III.1) og anbringe paa forskellige steder med en vis afstand ell. i en vis orden; sætte paa ell. anvise (hver sin) plads. (prætorianerne) laae i Augusti Tiid fordeelte udi Staden; Men Tiberius lod dem alle føre uden for Rom, hvor de formerede en bestandig Leyer. *Holb.Herod.97.* Folkene vare fordeelte, og Alting var paa reede Hender, klart Deck. *Æreboe.85.* unge Mennesker, som gik fordeelte i mange smaa Hobe. *Exc.VI.6.* *Neh.9.22(Chr.VI afvig.).* fordele børnene i klasser | || † (overf.) i forb. fordele i, d. s. s. III. dele i.s. man (kunde) endnu i flere Periodos . . fordele denne ene Periodus. *Høysg.AG.174.* || *refl. ell. i pass.*

30 *m. refl. bet.: dele sig.* Fiskerne og Fiskerinderne fordele sig i to Hobe paa Strandbredden. *Exc.V.147.* *Muntert Sværmen sig fordelers | Paa den friske Blomstervang. *Bødt.24.* nu især overf.: lade sig dele i forskellige grupper; „falde“. Folkemængden (i Frederiksborg amt) fordeltes i 1911 i følgende Erhvervsgrupper. *Trap.II.6.* som vbs. uden *refl. pron.:* Naar et Skillerum (o: i en bygning), som ikke er helt gennemgaaende, passer slet i Inddelingen, kan man lade det ude af Betragtning, og uafhængigt af den øvrige Fordeling (o: af bjælkerne) efter Omstændighederne dække det med et kortere Stykke Tømmer. *Gnudtm.Husb.135.* Befolkningens Fordeling i 1901 efter Køn, Alder og ægteskabelig Stilling. *Statistisk Aarboeg.1903.177.* 3.2) adskille (paa en voldsom maade) i uregelmæssig grupperede dele; bevæge ell. føre i forsk. retninger; adsprede

50 (1); sprede. † de bleve alle strax fordeelte (1871: jagede fra hverandre) i staden. *IMakk.II.47(Chr.VI).* || *m. tings-obj.* *Solen Taagerne fordelers. *PalM.IV.257.* især uegl.: de andre (stænger i Monierværk), som kun skulle tjene til at give Sammenhold og fordele Belastningen, og som derfor kunne være tyndere, kaldes Fordelingsstænger. *Gnudtm.Husb.179.* || *refl., m. tings-subj.;*

især om taage, røg olgn.: sprede sig. Vi ere nu i det brusende Øieblik, da Uveiret enten skal slaae ned, eller fordeele sig. *SkVid.IV.136.* Skyerne og Taagen fordeelte sig meer og meer. *Bagges.DV.XI.127.* (han) affyrede en Pistol. Førend Krudtrøgen havde fordeelt sig, krøb han

sammen og lod sig rulle ned af Volden. *Etlar.GH.II.265.* || *spec. (fys.): om det, at et legeme lades m. elektricitet ved at blive bragt i nærheden af et elektrisk legeme. Paulsen. II.271. Christians.Fys.8.*

4) (videre udvikling af bet. 3; med.) m. h. t. hævelse, betændelse olgn.: bringe til at sprede sig og svinde jævnt. Forstoppelser i Underlivet (har man) fordeelt ved Olden. *Tode.ST.I.152.* jeg måtte ligge en 5-6 uger for at fordele en svulst i underlivet. *AD Jørg.ER.153.* En Betændelse kan stundom, medens den endnu er i Udvikling, fordeles o: standses i sin Udvikling. *Panum.221.* især i forb. fordelende midler (urter olgn.): Varm Viin er et bekiendt fordelende Mittel efter Fald. *Tode.ST.I.190.* Fordeelende Omslag. *Apot.(1791).81.* hun (søgte) om at behandle syge med et dampbad med fordelende urter. *AarbKbh.Amt.1920.29.* || (især spøg.) billedl.: *Skjaldes Kvad . . | De tør vel nærmere sig til Enke-Borgen, | Vil ej adsprede, kun fordele Sorgen. *Grundtv.PS.VI.281.* hun søgte dog i sine store Selskaber . . at fordele Smærterne, saa de enkelte (af familien), der nødvendigvis maatte indbydes, druknede i den Sværm af lysende Navne, der samlede i (hendes) Saloner. *Nathans.HD.II.106.*

5) (\varnothing , nu l. br.) m. h. t. lysvirkninger, farver olgn.: gruppere (lys og skygge osv.) saaledes, at der fremkommer en vis helhed; sammenstille ell. anbringe paa rigtig maade. *Moth.D59. vAph.(1759).* D&H. || † part. fordelt brugt som adj.: som bestaar af to (m. hinanden skiftende) farver; slerfarvet. Kirke-Gulvet er belagt med Norske Marmor-Fliser af fordeelte Farver. *EPont. Atlas.II.104. jf.: Jernsalems gader skal legges fordelede (1871: brolægges) med beril og karbunkel. Tob.13.27(Chr.VI).*

II. fordele, v. [før'del'el] -te. vbs. -ing (*Sal.*VIII.431.*) (*glda. d. s.; sa. ord som I. fordele; jf. IV. dele; jur., foræld.*) egl. (for-) domme ell. domsfælde; fastslaa retslig, at en sagsøgt ikke vil opfylde en ham over for sagsøgeren paahvilende forpligtelse; især i perf. part. brugt (som adj.) om den sagsøgte. beskyldis fordeelt Mand ej for Retten, men hans Vederpart lader hannem Upaa-anket gaa i Rette imod sig, da kand Vederparten ej, siden Dom udi Sagen gangen er . . igienkalde, Dommen. *DL.I—9—5.* Vidner nogen Mand i Tingsvidne, der fordeelt er, eller dømt til sine tre Mark, da fælder hand ingen uden sig selv. *smst. I—13—29. Moth.D59. Matzen.O.II.150ff.*

Fordeler, en. 1) (l. br.) til I. fordele 1: person, som fordeler noget. *Næst ved ham . . sad Madens Fordeler, | Han, der utrættelig gav til Gjæsterne, hvad de forlangte. *Hzz.D.I.83.* (nogle) egne sig til som Under-søgere, Ledere eller Fordelers at virke i filantropiske Foreningers Tjeneste. *Høff.D.451.* 2) † til I. fordele 2 slutn.: bedrager.

vAph.(1759). 3) (især *fa*gl.) til I. fordele 3: person ell. apparat, ved hvem ell. hvilket der finder en fordeling sted, *fx.* ☉ om det system af rør og haner i dampanlæg, hvorved dampen fra hovedledningen fordeles til de mindre ledninger. OrdbS. || *spec.* (telef.) i telefonanlæg: 1. det faste mellemled ml. ledningerne i et hovedkabel og ledningerne i de (til forsk. sider udgaende) mindre kabler. 2. det mekaniske, bevægelige mellemled, v. *hj.* af hvilket der udsøges og tilknyttet en ledig afgaende ledning til en ankommande, saa en trafikvej dannes. Sal.²VIII.431. OrdbS.

fordelhaftig, *adj.* se fordelagtig.

fordelig, *adj.* se forderlig.

Fordelings-, *i* *ssgr.* (især ☉) til I. fordele, *især* i bet. 3. **-anlæg**, et. Fordelingsanlæg . . er den Del af et elektrisk Anlæg, hvor Hovedfordelingen af den elektriske Energi finder Sted. Hag.IV.182. **-bord**, et. bord i et højspændingsanlæg, hvor forsk. ledningsgrene mødes (*jf.* -tavle). Ved Højspændingsanlæg anvendes ofte i St. f. en Tavle et pultagtigt Bord, Fordelingsbordet, eller en Søjle, Fordelingssojlen. Hag.IV.184. **-glider**, en. *glider* i en dampmaskine, der leder dampen ind over og under stemplet. OpFB.¹III.580. **-maskine**, en. elektriseringsmaskine, der frembringer elektricitet væsentlig ved fordeling. Paulsen.II.306. **Christians-Fys.58.** **-rulle**, en. † til fordele 3.: fortegnelse over mandskabets fordeling til de forsk. ombord forefaldende arbejder. -rolle: Harboe.MarO. **-stang**, en. se u. I. fordele 3.2. **-søjle**, en. se u. -bord. **-tavle**, en. (*jf.* -bord). LandbO.IV.422.

Fordels-, *i* *ssgr.* (l. br.) af II. Fordel. **-skib**, et. [II.3] (bogtr.) mindre, smal jærnell. zinkplade („skib“), hvorpaa sætteren ved aflægningen anbringer overskrifter, titler o.lgn., som kan benyttes uforandrede i den flg. sats. Selmar.¹58. † **-tab**, et. [II.3] (*jur.*) vinding, som man er gaaet glip af ved en andens (retsstridige) handling (lucrum cessans). Nørreg.Privatv.V.276.

Forderdel, en. se I. Fordel.

† **forderlig**, *adj.* (ogs. *fordelig*). Cit.1782. (AarbVejle.1922.29). (ænyd. forde(r)lig, førde(r)lig; fra *mt.* vordelich ell. *ty.* förderlich; *afl.* af *fordre*; *jf.* beforderlig) 1) (*jf.* *fordre* 1.1) *hurtig*; *rask*; som *adj.* *især* i *superl.* i *forb.* med (det) forderligst(e) ell. med forderligste lejlighed (VSO.), (ænyd. d. s.) *skyndsomst*; *hurtigst muligt*. (min) Courier . . bragte brev . . at jeg mig med forderligst did hen (: til zaren) skulde forføje. JJuul.406. Skiftet efter afgangne Frøken T. (skal) med forderligste . . til Ende bringes. Adr.¹1762. sp.12. *Han beder ham, al Flid anvende, | Og ham med forderligste sende | Den beste Karl derfra. Wess.96. vi vil med det forderligste forvente en Liste over de . . Under-Officerer, der . . ere Udlændinge. MR.1774.564. VSO. || som *adv.*: *hurtigt*; *snart*. det, som ei ligger magt på, skæer

altid forderligere, end det, som er magtpåliggendes. Moth.F321. *vi (komme) paa samtlig Byens Vegne | Ydmygelig at requirere: | De ville Deres Haar, som forderligst, afskiere. Storm.FF.150. (ordren) fulgte og strax, at hand forderligst vilde foretage Curen. Seidelin.238. 2) (*jf.* *fordre* 1.2) som er til gavn ell. hjælp for en; *gavnlig*; *behjælpelig* (*jf.* beforderlig). du mente det skulde være mig meget forderlig. Moth.F320. At være een forderlig paa sin Reise, i sit Forehavende. VSO.

† **fordestillere**, v. se u. VI. for-3.

fordevind, *adv.* [førde'ven'] (fra *nt.* ell. *holl.* vor de wind, *foran* vinden; *jf.* for vinden u. IV. for 11) †, med vinden agter ind (mods. bidevind); *plat.* dreje for di Vind. vAph.(1759). Enten vi seilede bi de Vind eller for de Vind, veed jeg ikke. Ew.(1914).III.280. Harboe.MarO. Scheller. MarO. *jf.*: dette Fartøj duer egentlig ikke til Fordevindssejlad; vi tager for meget Vand ind agter. Drachm.SS.51. Scheller. MarO. dér ligger hele Fordevindssejleren, lige klos opad os. Drachm.VT. 215.

fordi, *adv.* og *konj.* [før'di', dagl. fò'di', fò'de] *fordi*. Høysg.AG.2. (æda. *konj.* for thy (ell. thet) at, *glad.* *konj.* og *adv.* for thy, *oldn.* *konj.* fyrir því at, *adv.* fyrir því; fra 14. aarh. *haves* eksempler paa, at at udelades i *konj.*, men helt har denne brug aldrig været tabt af sproget, og den lever endnu i *vulg.* og *mindre omhyggeligt spr.* samt i *dial.* (se bet. 2.1) || af *præp.* IV. for og *æda.* thy, *dat.* ent. n. af thet; *jf.* des 3, efterdi, IV. for 21.4, for det (at) (se u. IV. for 12.3), thi)

A. som *adv.*

1) (nu kun *foræld.* (især efter folkeviserne) ell. *dial.*, se MDL.130 (Lolland) og Feilb.I. 353 u. forri) paa grund af ell. som følge af det i det foregaende omtalte; *der for* (1); *for det*. *Fordi træder Ebbe Skammelsøn saa mangen Sti vild. DFU.nr.44.1. *vel maa I grue! — „Fatter Eder, Hr. Stig! — Hvad søger I fordi?“ — „Saa hør! Min Fortælling er ikke forbi.“ Hrz.VI.61. *Aldrig Konger længer — | fordi ingen Trælle! | lydlig mod Kærligheds Lovbud | alle af sig selv. Drachm.VS.198. *Han er træt i Fod eller Hu, fordi | mon langsomt han skride. Gjel.Br.108.

2) *m.* efterfølgende *konj.* ell. *adv.* 2.1) *fordi* at som *konj.* (nu *især vulg.* ell. *dial.*). 1. d. s. s. *fordi* 3. *Tak, fordi at op Du stod, | Og fik Døden under Fod! Kingo.185. *Du vil nok give mig en Skose, Broder! | Fordi at mine Fødder er saa store. Oehl.A.331. det var, fordi at de pralede saa frygteligt bag efter. HCAnd.VI.112. Skovgaard var den eneste, som der burde være Tale om . . fordi at han er født dertil. Cit.(JoakSkovgaard.VD.38). † d. s. s. *fordi* 3.2: *fordi* at Virkningen er altid saa stærk som Igienvirkningen i begge Corporer, maae begge nødvendig bevæges. Kraft.

(*KSelskSkr.III.241*). 2. (sj.) d. s. s. fordi 4. *De døbe det i mørke Midnatsstund, | Fordi at Trolden Intet skal opdage. *Oehl.LI.63*. 3. (sj.) d. s. s. fordi 5. Fordi at det nye Testamente . . anfører Steder at det gamle Testamente som Spaadomme om Christus, flyder dog ingenLunde heraf, at det gamle Testamente har Spaadomme om ham. *Horreb.II.238*. 2.) fordi om (jf. *ænyd. fordi skønt (Kalk.III.867) samt FalkT.Synt. 258; foræld. ell. dial. som indrømmelses-konj.:* d. s. s. fordi 5. han kunde vel ikke blive fordærvet, fordi om slikt var hændt for ham een Gang. *JakKnu.ML.63*. fordi om hun var fattig og maatte arbejde for sit Brød, holdt hun sig for lige saa god som de andre. *AndNx.DM.IV.97*. Faar jeg da Hævn, fordi | om jeg nu vog ham, midt i Sjælens Lutring? *Vøsterberg.Shak.II.82*. 2.) † fordi saa (*ænyd. d. s.*) som *konj.:* d. s. s. fordi 3.1. *Gram.Nucleus.1443*. „dersom I veed nogen beskeed om, hvorfor Dorimene græder, da . . sig mig det.“ — „Hvi saa?“ — „Fordi saa. Det skal I viide, jeg er hendes Faster.“ *JRPauilli.SB.9*.

B. som *konj.*

3) som *aarsags-konj.*, til betegnelse af dels en naturlig ell. real årsag, dels en logisk grund ell. bevæggrund: af den grund at (jf. da, efterdi, eftersom, siden samt *FalkT.Synt.257f. Mikkels.Ordf.529ff.*) 3.1) i *bisætn.* efter en foregaaende hovedsætn. (*dronningen*) havde allene Konge-Magten fast til sin Dods-Dag, og det, endeel, fordi Kongen var kun et Barn, da han kom paa Thronen, eendeel ogsaa, fordi saadant skeede allene ved hendes Befordring. *Holb.DH.I.514. (et)* Nidskrift, der gier Lykke, ikke fordi det er vittigt, men fordi det er grovt. *Rahb.Tilsk.1796.710*. *Vor Lov-Sang lad opkomme | Til Gud fra allen Stad, | Fordi Hans Ord mon klinge | Saa vidt nu over Land. *Grundtv.SS.I.30*. vi kalde ham den Algode, fordi alt Godt er fra ham. *Mynst.Betr.I.103*. *Skal vi frygte fordi han truer med Feide? *Hrz.Sv.D.125*. det kunde være ret morsomt, naar Hvirvelvinden fæg med saadanne Billetter — ikke fordi man bryder sig om dem; men interessant maa det dog være. *Goldschm.VIII.124*. *Vi ser vor fremtid fast imod | . . fordi vor sag er god. *NMøll.R.93*. Vi havde mellem Poplerne et Lysthus, der var meget berømt, fordi det var i to Etager. *Buchh.UH.5*. || indledende svar paa en foregaaende spørgesætn.: hvorfor gifter man sig? Fordi Ens Frænder har bestemt det saa. *CKMølb.Amb.92*. 3.2) \mathbb{W} i foranstillet *bisætn.*, især til betegnelse af logisk grund ell. bevæggrund: da (13.1); efter- som (2). Fordi det nu var overmaade varmt, saa tog jeg intet andet, af Baaden, end min Bøsse og Parasolte, det er, min Skygge-Hat og begav mig paa Veyen. *Robinson.I.220*. *Og fordi det havde saa lærd Maneer, | Halvt som en Præst, halvt som en Barber, | Blev Æslet kaldet: Dot-

tore. *Drachm.D.76. 3.3*) (\mathbb{W} , l. br.) svarende til et følgebiord olgn. i hovedsætningen (jf. derfor 2 samt *Mikkels.Ordf.531*). fordi I har træffet paa en skarnagtig Døyenicht, derfor skal alle brave Folck høre ilde hos jer. *KomGrønneg.II.274*. Jeg anfører denne Tvivlsgrund blot af den Aarsag, fordi man endogsaa i Lægekosten gjør saa meget af den . . Sætning, at den Ting er bedst, som har været længst i Brug. *Tode.ST.II.61*. Fordi Knud den Store beskyttede Christendommen og var selv Christen, derfor tog Afguderiet i hans Tid meer og meer af. *Mall.SgH.11*. just derfor hedder den (? : guds naade) „Naade“, fordi den er ikke fortient. *Mynst.Præd.2²/1.1848*. 17. Derfor er Du Jøde, fordi Du skal nægte Dig selv Noget for Guds Skyld. *Goldschm.VIII.63. 3.4* (især *talespr.*) efter en hovedsætn. af subjektivt indhold, udtrykkende en meningstilkendegivelse, følelse olgn., og indledende en *bisætn.*, der svarer til en at-sætn. styret af *præp.*, især for (jf. I. at 1.3, 3.3). Troede jeg hende, saa var jeg og vred paa mig selv, fordi (*alm.:* over at) jeg troede. *Æv.(1914).I.63*. jeg havde Dennes Forbøn at takke, fordi (*alm.:* for at) jeg til Afsked fik Lov at kysse hendes Haand. *Gylb.II.28*. Gud! jeg takker dig, fordi (1819: jeg takker dig, Gud! at) jeg ikke er som de andre Mennesker. *Luc.18.11* (1907).

4) (*dagl.*) indledende *hensigtssætn.:* for at. Naturen har givet os Øyne, fordi vi skal see os for, og Hænder, fordi vi skal føle os for. *Holb.Usynt.I.1*. en stor Appelsin, som en Citronkone forærede mig, fordi jeg skulde erindre Herren om Betaling for de to hundrede Østers. *Wiuct.(Rahb.LB.II.401)*. *(*storken*) havde lange Bene | Og dertil skrappe Laar, | Det var fordi han ikke skulde falde omkuld, | Og slaae Fadene i Skaar. *BoisensViser.326*. „Hvorfor lægger man egenlig Mynter ned under Grundstenen?“ . . „Det er, fordi, naar den nuværende Civilisation er forsvunden og Altning ligger i Ruiner, de nye Folkeslag da ved tilfældig Gravning skulle finde Tegn, hvoraf de kunne studere dem til vor Historie.“ *Goldschm.Hjl.II.242*.

5) (*m. overgang til indrømmelses-konj.:* vist udviklet af *forb.* som fordi om, fordi skønt (se *ovf.*), jf. *FalkT.Synt.258* og *Mikkels.Ordf.531*) som betegnelse for, at man ikke fra et faktum tør slutte sig til et andet: selv om. *Kom, arme Sjæl, som intet har | Af Verdens Guld i Hænde, | Tænk ei, fordi Din Haand er bar, | Din Gud Dig ei vil kjende! *Kingo.47*. en Mand . . kunde være en stor Mand i een Green af sin Konst, fordi han var en Fuskler i en anden Green deraf. *PAHeib.R.I.306*. *Men fordi det Skønne visner, var det jo dog skønt engang. *Oehl.Aml.267*. fordi man har en Pukkel paa Ryggen . . kan man gjerne have et Hjerte i Brystet alligevel. *CBernh.*

NF.XII.288. Fordi vi sidder og syr og fortjener vores Brød, behøver hun ikke at foragte os. *SMich.S.159.*

fordigte, v. [fôr'degde] -ede. (af I. digte; *jf.* VI. for-2.; l. br.) m. h. t. emne, form olgn.: ødelegge, fordæve ved digtning. *Linjens Renhed blev fordigtet | af en Skaber-Saracén. *TomKrist.F.75.* || *især part.* fordigtet brugt som *adj.*: som er anvendt for meget i digtekunsten; som p. gr. af for stærk benyttelse er blevet trivial i poetisk henseende. *Hvad skulde jeg da digte om? | Vor Jord er saa fordigtet. *Wilst.D. I.60.* *Det hagler med Noveller, det fyger med Vers!.. | Hvor er Gratierner og Muserne henne? | Sproget er fordigtet — nu slaar de det plat. *Kaalund.366.*

fordjævle, v. [fôr'djæ'vle, -'djæu'le] -ede. (*jf.* fordjævlet og ty. vertuefeln; *sj.*) gøre til djævel, om det er mig, der . . . efter Luue og Lykke forguder og fordømmer? fordjævler, sagde jeg gerne, dersom dette Ord fandtes i Eders Sprog. *Rahb.LB.II.351.* Blive Sønnen af de frommeste Fædre her i Danmark nu ikke til glubende Djævle, er det ikke vore germaniske Brødres Skyld: de har gjort hvad de kan til at fordjævle sig selv og hele Verden. *Ing.EF.VIII.193.* **fordjævlet**, *adj.* [fôr'djæ'vløt, -'djæu'løt] (*sj.* (ved paa-virkning fra nt.) *fordyvet.* *Holb.Jep.I.6.*) (ænyd. d. s.; *af.* af Djævel, *jf.* ty. vertuefeln (nt. verdüweld) samt fordjævle; nu *sj.*) besat af djævelen. *vAph.*(1759). indiselve Naturen . . lægges det onde Princip; den er forbandet, fordjævlet. *Brandes.VII.629.* *Aakj.M.56.* || (nu næppe br.; *jf.*: „Talespr.“ *Levin.*) m. svækket bet.; i udtr. for stærk ærgrelse, vrede olgn.: fordømt; forbandet; infernalsk; djævelsk (2.). *ChrBorup.PM.394.* *En reent fordjævlet Hoste. *Bagges.ComF.142.* *med en fordjævlet Trolddom | Har du forført min Hustru. *Oehl.VI.82.* som forstærkende *adv.*: Denne Karl holder fordjævlet meget af jer. *Kom Grønæg.III.44.* *Cit.1771.* (*Gadeordb.*¹323). Det seer fordjævlet ilde ud med den Sag. *VSO.*

fordoble, v. [fôr'døb'le, prov., gldgs. -'då'blø] (†forduble. *Slange.ChriV.276.*) -ede. *vbs.* -ing (s. d.) ell. (*sj.*) -else (*Kierk.XII.189.*), \ **Fordobbelse** (*Holb.Hh.II.360.*) (efter ty. verdoppeln; *jf.* II. doble og duble) 1) forøge med lige saa stort et kvantum, som der i forvejen er; gøre to gange, dobbelt (1) saa stor ell. stærk som det til grund liggende eller almindelige. *Moeth.D84.* man (lod) fordoble Vagten paa Slottet. *Holb.DH.III.102.* *OeconT.I.44.* *Pont.LP.VII.190.* (byen) har gjort det fænomene Kunstestykke at fordoble sin Handel, sin Velstand og sit Indbyggerantal paa — ét Aar! *Cavling.A.I.398.* (l. br.) *refl.*: *Solen for ham gjorde Holdt i sit Løb, | Og Dag sig fordobbed til Tvende. *Grundtv.SS.II.186.* || ♣ (l. br.) i *bridge*: d. s. II. doble 1, double (2) (*jf.*

dobbelt 3; *især* ♂) m. vagere bet. (*især* m. abstr. obj.): forøge; gøre større ell. stærkere. de fordoblede deres Skyden mod Staden. *Holb.DH.III.339.* (han) fordoblede sin store Høflighed og Ydmyghed. *Ew.VI.99.* *over voxende Floder, som Høstens | Regn fordobler, han gaar. *Heib.Poet.VIII.68.* Hele denne fordoblede (*Brandes.E.124*: potenserede) Lidenskabelighed er det tredje fremtrædende Karaktertræk hos Eleonore. *Brandes.IV.88.* *refl.*: Hindringerne fordoble sig ved Opsættelsen. *Basth.AaT.279.* i forb. fordoble sine skridt (*jf.* ty. die schritte verdoppeln, fr. doubler ses pas) gaa hurtigere. *CPRothe.JN.196* (*jf.* *Priestb.Anmerkninger.*(1756).12). *Ing.VS.III.220.* e. br. 3) (*jf.* tre-, fir(e)doble (u.II.doble 2), ty. verzehnfachen osv.; *sj.*) i *sogr.* som fortidoble, gøre et tal ti (osv.) gange saa stort. Regjeringerne være retfærdige, de . . afskaffe staaende Armeer, Hofpragt, og andet som fortidobler (nu: tidobler) Paalæggene. *Politievennen.1798/99.131.* **Fordobling**, en. *vbs.* til fordoble. 1) som *vbs.* (*især* i forb. m. gen. ell. *prep.* af). *Moeth.D84.* *vAph.*(1759). Vagtens . . Fordobling. *VSO.* lange Vokaler (*i finsk*) betegnes i Skriften ved Fordobling. *VilhThoms.Afh.II.41.* *Mikkels.SprogS.12.* || (bot.) det forhold, at der i stedet for eet organ optræder to. *Sal.²VIII.432.* || *spec.* ♪: Fordobling (er) en enkelt Stemmes Besættelse i Octav eller Enklang med flere Udøvende for at fremhæve Stemmen. Saaledes kan et førstemmigst Chor udføres af flere end 100 Personer. *Geb.MusK.64.* 2) (*fagl.*) *konkr.*: (tyndere) stykke materiale, som anbringes oven paa ell. under noget for at styrke det olgn. *Funch.MarO.II.41.* *Scheller.MarO.* || (*bygn.*) dekorativt formet træstykke, der limes paa fyldinger. *OrdbS.*

Fordom, en. [fôr'døm'] *flt.* -me. (fra omkr. midten af 18. aarh. efter ty. vorurteil, som er *overs.* af lat. praesudicium; *jf.* I. Fordømme; tidligere brugtes forudfattet mening olgn. (*jf.* *SorøSaml.I.140.*) dom (I.3.), der er fældet forud uden kendskab til sagen (og derfor ofte urigtig); forudfattet mening; forhaandsmening. Man finder hos de klogeste Nationer herskende Fordomme, som . . berøve Menneskene Brugten af de Midler, som Forsynet har givet dem til at forarbejde deres Lyksalighed. *JSneed.I.6.* *Ei blot naturlig Drift . . ei blot en elsket Fordom | Opfyldte mig med Danmarks Roes. *Ew.V.151.* Som hendes Broders Ven, saae hun ham allerede med gunstig Fordom. *Rahb.Fort.I.185.* *Der spørger ingen Aander; det er Fordom. *Oehl.AV.88.* opfordre til at læse hin tids historie om igen med bedre fordomme end dem, hvormed den i reglen læses. *ADJørg.III.17.* † m. *flg.* *prep.* om (ell. (sjældnere) for. *SorøSaml.I.40.*): Den Fordom, man alt længe havde fattet om (*Numa Pompili*) Bekjendskab med Guderne, kom ham til

Hielp. *Balle.Bib.I.101.* intet i Verden er saa skicket til at holde Almuen i Lydig-
hed, som den Fordom, den har om sin
Bestyrers ædlere Natur og glimrende Her-
komst. *Bagges.NK.315.* || nu næsten kun
nedset. (ofte m. præp. mod): ugunstig
forhaandsmening (især: som er grundet
paa en bornert opfattelse); forudindtaget-
hed. *Biehl.Haarkl.40.* den Fordom, som
man i gamle Dage havde imod Skuespil-
lerne. *FAHeib.Sk.III.302.* *Der seer man,
hvad Fordom virke kan, | Endog paa en
ellers oplyst Mand. *Heib.Poet.X.242.* *Mod
Despoti, mod Fordom og Nykker — | . .
vi kæmper uforsagt. *Hostr.SpT.I.1.* Hver
enkelt Tidsalder har . . sit særlige Begreb
om ægteskabelig Lykke og medbringere
ubevidst dette som Fordom til Bedømmel-
sen af andres. *TroelsL.XII.202.* ☐ **Fordoms-**

-fri, adj. som er blottet for fordom; uhildet.
hendes fine og fordomsfri Anmærkninger
gjør, tilligemed hendes blide Væsen, hendes
Samtale yderst behagelig. *FrSneed.I.457.* (*Bille*) var et stort journalistisk Tal-
ent, sit Partis største og fordomsfrieste.
Schand.O.I.196. det er dette ofte barnlige,
men altid fordomsfri (*Brandes.E.216:* libe-
rale) Forhold til det Hedenske . . som
Katholicismen skylder den kunstneriske
Glanz, hvormed den evigt vil straaie i
Verdenshistorien. *Brandes.IV.148.* *Pont.LP. VII.162.* **-fri-hed**, en. *Hz.VII.8.* I Sel-
skabets Holdning . . sporedes der Paavirk-
ning af evopæisk Fordomsfrihed. *Pont.LP. VI.22.* **-fuld**, adj. (*Moses*) havde hver-
ken med troeskyldige Spartanere, eller
med Fordomsfulde Romere at gjøre. *Balle. Bib.I.102.* (nu kun nedset.): *Ørst.VI.116.*
her viser den Videnskab, der just vil be-
kæmpe Fordommene, sig som den for-
domsfuldeste af alle. *Heib.Pros.II.441.* (*han
har*) Blik for hendes Hovmod som Prin-
sesse af Blodet og føler det Fordomsfulde
deri. *Brandes.III.174.* **-fuld-hed**, en. (*ned-
set.*). hører, med hvilken Ukjærlighed og
Fordomsfuldhed de dømme. *Levin.(BerlTid. 29)1845.3.sp.2).* *Tops.II.253.*

Fordraab, en. se Fordraaber.
fordraabe, v. [førd'ra:bə] **-ede**. vbs. 50
-ning (*Ørst.IX.15.* *SMJørg.Chem.75.*) (<
VSO.(1802); vist dannet af Ørst. (efter for-
damper) som aft. af I. Draabe; kem.) m. h. t.
luftarter (især damp): bringe til at antage
draabeform (ved afkøling olgn.). *Ørst.IX. 15.*
Luftarter, som det ikke lykkedes at
fordraabe. *SMJørg.Chem.74.* Ved stærk Af-
køling fordraabes en Del af Vanddampen,
og den falder ned som Regn. *HRasm.Kemi. 213.*

Fordraaber, pl. [V.2.3] († **-draab**, en.
(jf. Draab). *Moth.D94.*) (*fagl., nu l. br.*) stærk
brændevin ell. vinaand, der fremkommer som
første destillat ved alkoholfabrikation (jf. Ef-
ter-, Førstedraaber). *Funkel.(1801).II.585.*
„Fordraaberne“ eller „Kobberdraaberne“

ansaa for særdeles stærke og velsmagen-
de og blev satte paa Bordet i et Fad, naar
Naboerne gik sammen for at smage Bræn-
dingen. *Feilb.BL.84. Sal.²VII.432.* || (jf.
Bærme) ☐ overf.: den Danske Bærme (o:
daarlige folk) var endda nok saa god som
Andres Fordraaber (*alm.*: Førstedraaber).
Grundtv.Saxo.II.251. snart var Fordraabet
Produktionens Fordraaber, snart en Efter-
smag af den. *Kierk.V.5.*

Fordraabningspunkt, et. (jf. for-
draabe; *fys., nu næppe br.*) d. s. s. Dugpunkt.
Ørst.ChemPhys.12 (se u. Bedugningspunkt).

I. Fordrag, et. se Foredrag.

II. Fordrag, et ell. (sj.) en (*Tychon. AB.234.*) ft. d. s. ell. † **-e** (*Hob.Staat.537*)
ell. † **-er** (*Slange.ChrIV.815.*) (*gllda. d. s.;
efter mnt. vordrach(t), jf. ty. verdrag; egl.
vbs. til fordrage*) 1) (jf. I. Drag 4; nu kun
dial.) opsættelse; forsinkelse. jf. *Feilb.*
|| komme i fordrag, (*bornh.*) blive for-
purret, forhindret. *Esp.428.* 2) (*foreld.*) jf.
fordrage 4.1: overenskomst (i mundtlig
ell. skreven form); forlig; traktat. Ingen
Udlændiske imod oprettede Fordrag . .
maa med Arrest beleggis. *DL.1—21—6.*
Med saadanne og flere deslige Tractater
og Fordrage haver man søgt at befordre
vor Handling (o: handel) udvortes. *Hob. Staat.537.* ved Fordraget i Hindsgavl (var
det) fastsat, at disse landflygtige Statsfor-
brydere (ikke) maatte komme . . den dan-
ske Konge . . for Øie. *Ing.KE.II.3.* Det
var ikke sjælden Tilfældet, at enkelte
Sogne (i Ditmarsken) paa egen Haand
havde Fejder og sluttede Forlig og For-
drag med fremmede Magter. *Fabricius.D. II.63.* jf. Arve-, Freds-fordrag.

fordrage, v. [førd'ra:qə] fordråge.
Høysg.AG.142. præf. † **-drog** (*Hob.DH.I. 184.* *Pamela.II.104*) ell. † **-ede** (*Graah.PT. 257*); part. **-draget**, ft. **-ne** (*Klevenf.RJ.75.*)
vbs. (sj.) **-else** (*Moth.D115.* *VSO. Hjorto.F. 12*), jf. **II. Fordrag**. (*gllda. d. s. i bet. 2-4*
(*Kalk.I.608f. Rimkr.*); i bet. 3 og 4 fra mnt.
vordragen (jf. ty. vertragen); af VI. for-
og III. drage)

1) † (jf. III. drage 1) *refl.*: overanstreng
sig ved at trække ell. slæbe noget; forslæbe
sig. Hesten kan snart fordrage sig paa
saadanne svære Læs. *VSO.* || part. for-
draget som adj.: forslæbt. fordragedt . .
kaldes det bést, som er forslæbt. *Moth. D114.*

2) † (jf. II. Fordrag 1 samt I. Drag 4, III.
drage 7.2) trække i langdrag; forhale; op-
sætte. jf. jy. fordragen, ligegyldig med sit
arbejde, smølevorn || *refl.*: trække ud; træk-
ke i langdrag. Med saadanne og flere
Disputer fordrog sig Tiden. *Slange.ChrIV. 662.*

3) (jf. III. drage 12; vist egl.: bære helt
ud) især m. h. t. noget smerteligt ell. ube-
hageligt: bære; udholde; taale. (nu kun i
inf., styret af kunne og i forb. m. nægtelse).
3.1) (nu næppe br., jf. dog *Feilb.*) i egl. bet.

det var i mit hierte, som en brændende ild havde været indelukt i mine been; og jeg søgte med mæye, at fordrage det (1871: holde det ud), men jeg kunde ikke. *Jer.20.9* (Chr.VI). Jeg er ikkun bange, at min Dotter ikke kand fordrage den store Hede, som er i Abyssinien. *Hob.DR.IV.7*. *Maaskee han ikke selv fordrager megen Spiise. *Anti-Spectator.15*. *O! kunde hun . . vort Nordens Kuld fordrage. *Bagges.II.100*. Skulde virkelig . . dette store Legeme have antaget en saa svag Natur, at det ikke kan fordrage Hestekjød. *Blich.III.529*. Den, der haardtør kunde fordrage alle Veirligets Forandringer, Hede og Kulde. *Kierk.IX.316*. || *m. overgang til bet. 3.2*: dette finder Naade, dersom Nogen af Samvittighed for Gud fordrager (1907: udholder) Gien-vordigheder, naar han lider uretfærdigen. *1Pet.2.19*. (kærligheden) fordrager (1907: taaler) Alt, troer Alt, haaber Alt. *1Cor.13.7*. Frygt for at støde en eller anden, som man vidste, ikke kunde fordrage Sandheden. *Birckner.Tr.157*. || *m. overgang til bet. 3.3*: Du lugter saa stærkt af Hvidløg, jeg kand ikke fordrage den Stank. *Hob. Abrac.I.1.3.2* (uegl. anv. af bet. 3.1; nu næppe br.) *slaa sig til taals med; skikke ell. finde sig i*. Gierne fordrage I jo (1907: finde I eder jo i) Daarer, efterdi I ere kloge. *2Cor.11.19*. jeg kand ikke fordrage, at mand vil tvile paa min Ærlighed. *Hob.11J.III.6*. Dyrene maae fordrage . . megen Uret. *Eilsch.PhilBrev.98*. Saracernerne forekastede de Christne, at de fordroge saadanne Folk (∴ jøderne), som dog havde dræbt Christum. *Borrebye.TF.260*. hvis De vil fordrage mine Besynderligheder . . vil jeg tage mig den Frihed at underholde Dem med dette Kapitel af mine Oplevelser. *Cit.1779*. (Museum.1894.I.282). *3.3* (videre udvikling af bet. 3.1 og 2) *finde smag ell. behag i; synes om; (kunne) lide; nu som et stærkere udtr. end (ikke kunne) lide: (ikke kunne) udstaa*. *Hun dertil ikke vil, hand skal sig Kone tage, | Blant Cananiterne, hun dem ey kand fordrage. *Helt. Poet. 33*. *blandt Prædikanter hun | Særdeles den fordrager, | Der hendes Skabnings-Mønster kun | Til Text og Indgang tager. *Falst.133*. *Apollo ey fordragede at høre, | At en Virgilius skrev Skialdre-Sange om | Det, som var alt for høyt og hannem ey vedkom. *Graah.PT.I.257*. Leiligheds-Poeter og saadanne kan han ingenlunde fordrage. *Ew.VI.15*. „Kand Du heller ikke lide Henrik?“ „Nej, jeg kand ikke fordrage ham.“ *Drachm.UB.235*. Faktum er, at jeg ikke kan fordrage den Bog. *JVJens.D.120*.

4) (jf. II. Fordrag 2) *forlige. 4.1* † *trans.:* *forlige; m. person-obj.* (jf. bet. 4.2): (kongen) blev forferdet, formanede Jøderne, underkastede sig, og soer paa alt det, som ret var, blev fordragen (1871: forligt med dem), og fremsendte offer, ærede templen,

og holdt sig venlig mod steden. *2Makk. 13.23* (Chr.VI). || *m. tings-obj.:* *afgøre ved forlig*. Herren-Staterne . . lovede at vilde skikke et Gesandtskab til Hans Kongelige Majestæt af Danmark, som skulde forsøge deres (∴ *hamborgernes*) Sag i ald Mindelighed at fordrage. *Slange.Chr.IV.737. 4.2* (nu sj.) *dep. ell. refl.:* *komme til enighed om (noget); blive enige; forliges*. de kand ikke fordrages derom. *Moth.D117*. som Bladet siden forandrede sig, maatte (*kejseren*) til Passau fordrage sig med (*de protestantiske fyrster*). *Hob.Kh.1009*. Dersom de kunde fordrages derom paa billige Vilkaar. *VSO*. || *være enige; enes* (næsten kun i forb. m. nægtelse og flg. med ell. sammen). Alle Sectar fordrage sig her ligesom i Altona. *Bagges.L.I.281*. Disse Ægtefolk kunde nu ikke længere fordrages sammen. *VSO*. De kunde ikke vel fordrages med ham. *smst.* (sj.) *som vbs.:* Fædrene og pigebørnene er de første, der skiller sig ud, også konerne søger sammen efter fordragelsen, familietanken er opgivet. *Hjort.F.12*. || *m. (abstr.) tings-subj.* (*undertiden m. overgang til bet. 3*). overalt er Brødbagning og Sengelæders Bagning to Ting, som neppe kan eller bør fordrages sammen. *Politievennen.1801.2511*. *Min Ærlighed fordrages ei med eders | Mistænksomhed. *Heib.Poet.IV.260*. fordi Himlens Salighed og hans Uværdighed ikke kunde fordrages med hinanden. *Kierk.IV.143*.

fordragelig, *adj.* [for'dra'qøli] (jf. *ty.* *verträglich; afl. af fordrage*) 1) † (jf. fordrage 3.1) *som kan udholdes, taales*. *Moth.D114*. der er intet under Soolen, saa grusomt, forskrækeligt, vederstyggeligt, som jo var mig mere fordragelig end I er. *KomGrønneg.I.209*. Hvad saamange Menneskeslægter . . have været enige i at finde, ikke blot fordrageligt, men uskyldigt og lysteligt . . kan vel ikke anses for at være befængt med nogen . . Sletted. *Mob.BIS.II.295. 2*) ☐ (jf. fordrage 4) *som (let) kan enes med andre; fredsommelig; omgængelig; spec.:* *som stiller sig forstaaende over for andres anskuelse og lign.; tolerant. (han) er ganske fordragelig i Selskab og langt fra ikke paastaelig*. *Tullin.III.228*. han (var) en saare fordragelig og forsonlig Mand. *Mymst.BIS.III.189*. I Parringstiden er Vandspidsmusene meget stridbare, men ellers synes de at være mere fordragelige end de almindelige Spidsmus. *BMøll.DyL.I.46. -hed, en. 1*) [1] † *VSO. MO. 2*) [2] ☐ *uden evne at kunne enes med, omgaas mennesker, taale anderledes tænkende og lign.; (spec.) m. h. t. religiøse spørgsmål: tolerance*. *vAph.(1759)*. Han havde til Stadighed vægling, Kompromis, Enighed og alle mulige Dyder, der gaa i Retning af Fordragelighed, Imødekommenhed og Menneskekjærlighed paa Lager. *Tops.III.232*. Fordragelighed i Trossager (*Brandes.E.18*: *Tolerance*). *Bran-*

des.IV.7. Det skal ikke være nogen nedbrydende, nihilistisk-evropæisk Klub, men en Klub, hvor den sande Aandsfrihed, den sande Fordragelighed har til Huse. *Nans. FR.34.*

fordre, v. [f'ördrä] (nu kun dial. fodre. *Moth.F271. Holb.Abrac.II.4. Høysg.S.187. JBaden.Tacit.III.381. VSO.II.121. Feilb.). -ede; imp. (sj.) fordre (Engelst.Nat.10. Kierk. V.67) ell. (sj.) fordr (jf. EJessen.Gram.123. Mikkels.Sprogl.209). vbs. -ing (s. d.). (ænyd. fo(t)dre, gl'da. fordre (i bet. 1.2); fra mnt. vorderen, jf. ty. fordern og fördern; formen fodre stammer fra ty. † fodern || best. m. dial. forre (forre sig, klæde sig (paa). Nord-sjæll.F.I.140), gl'da. øda. forthæ, hjælpe frem, bort, befordre, oldn. forða, bevæge frem, samt eng. further og (da.) fort; jf. I. Fore og befordre)*

1) befordre. 1.1) (optaget i nyere tid efter ty. fördern; bjergv.) befordre (1), transportere (malm olgn.) i gruben (jf. II. fare 1.1). (til opfyldning af hulrum ved grubedrift) vil man som oftest have nok i det udrudte, uholdige Bjærg, idet man kun fordrer op til Dagen den gode Malm. *Sal.VII.1068. 1.2) † fremme; fremhjælpe; befordre (3). Jeg N. N. . . lover og til-siger, at jeg . . af min yderste Magt og Formue (vil) søge og fordre Guds Ære. DL2—9—4. Kongen udi Danmark (er) tilgenegat (o: tilbøjelig til) Kongen af Sverrig og hans Undersaatters Gavn og Beste at fordre og forfremme. Slange. Chr.IV.58. *Helvede selv | Fordrer den Helliges Villie. Bagges.IV.203. hans Flittighed i at fordre og forfremme den christelige Religion. Ing.VS.I.18.*

2) egl.: forlange, at noget kommer frem ell. fremmes; tilkendegive, at man vil ell. skal have noget. 2.1) (især i mere højtid. ell. formelt spr.) tilkendegive (i kraft af en virkelig ell. indbildt retlighed), at man ønsker at faa noget (tilbage), ell. vil at noget skal ske; forlange opfyldelse af et givet løfte, en forpligtelse ell. overdragelse af noget, man mener at have ret til; kræve. (især m. tings-obj. (subst. (ofte vbs.), inf. ell. at-sætn.), der betegner det, der rejstes krav om; ofte i forb. m. af, der betegner den, til hvem kravet stilles). *den Stærke fordrer kiæk, | Og frygter Gaver meer end al Tyrannens Skræk. *Ew. III.56. *Læseren | . . kan billigt fordre | Fuld Efterretning. TBruun.II.310. I fordre (Chr.VI. lede efter) Bevis paa, at Christus taler i mig. 2Cor.13.3. Den tragiske Helt han behøver Taarer og han fordrer Taarer. Kierk.III.110. *Hvi fordre I ikke . . | Af Guldkalven, som vore Bødler dyrke, | Et saftigt Stykke, en Mørbradsskive. *Drachm. 60 D.36. || (især jur.) gøre et økonomisk krav gældende; indkræve (et tilgodehavende). det er en smuk fornemme Person, som heller har i sinde at fordre sine Rente-Penge, end at give Penge for at faae Salt og Viin paa Hovedet. Holb.11J.III.1. De, som har**

noget at fordre i Boet efter (N. N.) indkaldes herved (til) at anmelde og bevisliggøre deres Krav. *BerlTid.*113.1921.Aft. 8.sp.4. || (m. overgang til bet. 3; sj.) m. person-obj. og i forb. m. til: de Danske fordre dig til (nu: at faa dig til) Dronning. Ew.III.268. || m. flg. adv. fordre ind, (nu l. br.) indkræve (penge). jeg er reist paa landet at fodre Gield ind. *Holb.Hex. II.6. Han blev antagen til at fordre Restancerne ind.VSO. † fordre op, (ubeskedent) kræve ind. *(de) gik ind et Sted, hvor Druer malet stod, | Og hvor Opvartningen var god, | En Sal de for sig selv der give lod, | De fordred' op, saa frisk de kunde, | Og Skraal af Skaal' lod høre alle Munde. ChrBorup.PM.147. De fordred op, saa lod (gud) Vagter komme. Ps. 105.40(Lindberg). || ♣ (nu næppe br.) kræve, at en bestemt farve skal bekendes (5); „trække“ (trumfer olgn.). naar man er i Forhaanden og strax kan fordre Trumf. *Spillebog.(1786). 38. Den høiere Matador kan fordre den ringere, naar den bliver udspilt. smst.46. 2.2) ♣ m. tings-subj.: nødvendiggøre; udkræve; byde (II.1). At han bør tale saa høit og tydeligt, at Tilhørerne kunne forstaae ham, fordrer Examens Offentlighed. Ørst. VI.131. *Livet fordrer Handling. Hauch. SGr.96. de stive svære Dragter . . med Pelsværk og Puffer og utallige strøgne Læg og tunge Guldkæder, som Anstanden fordrede, om de udendørs vilde bevare den adelige Værdighed. *SMich.Dø.92. || (l. br.) i pass., m. subj., der betegner det, der udkræves, og i forb. m. til, der antyder formaalet. nu kand her spilles en fuldkommen Comædie, hvortil fordres en forgieltet Herre, en skalkagtig Tienere, en fremmed, som skal optrækkes, og en saadan vel meritered Vert. Holb.11J.I.6. til bestridelse af denne udgift fordres mindst 3000 kroner |****

3) m. obj., der betegner den, til hvem en opfordring rettes, og flg. adv. ell. præp.-led, der angiver stedet ell. formaalet: tilkendegive som sin villie ell. sit ønske, at nogen skal indfinde sig (paa et nærmere betegnet sted), skal udføre en vis handling olgn. 3.1) opfordre til at indfinde sig; støvne; (nu sj.) i forb. m. for: fodre en for retten. *Moth.F272. *Forfærdelige! kommer du, | Og fordrer mig for Dommen. Ew.I.73. Man kan ikke fordre den levende Fyrste for Retten, uden Oprør og Urolighed. Bagges.NK.120. *kun for Venskabs Domstol, | Ei for Fyrstindens, fordrer jeg dig nu. Heib.Poet.IV.211. || i forb. m. til: fordre til regnskab, se Regnskab. † fordre til straf, (m. tilknytning til bet. 2.1) forlange straffet. (de) kunde . . have Ret at fodre ham til Straf. *Holb.Herod.75. denne Krigshærs Grumhed i at fodre mig til Dødsstraf. JBaden.Tacit. III.381. || † m. flg. adv., i forb. fordre af, (jf. ænyd. affor(r)dre. *Kalk.V.11) kalde bort (fra verden). *Best er, i slige Ting at lade Himlen sørge, | Og ey formastelig***

om Raad og Middel spørge, | Hvorledes skal tilgaae, naar Døden fordrer af, | Og een af Parterne befodrer til sin Grav. *Anti-Spectator.144. 3.2* (nu sj.) især i forb. m. til: opfordre (en fjende) til at møde (til kamp); udfordre. (jeg) er udsikkert af Armeen at foedre en Trojaner til Kamp. *Holb.Ul.II.7.* han fordrer Satisfaction! .. Han fordrer mig at møde Klokken sex. *PAHeib.Sk.I.49.* *De dig forgieves fordred til Kamp med Skioldeklang. *Oehl.HK.10.* Baronen, som den Fordrede, har første Udfald. *Blich.III.559.* *Gyld.IV.295.* i forb. fordre ud, d. s. (nu: udfordre). *SalmHj. 291.2.* jeg fodrer dig ud til Fuglestangen at slaaes med mig. *Holb.LSk.III.10.* de kommer udi Klammeri, og fodre hinanden ud paa Gaden. *sa.Bars.IV.7.* *PAHeib.Sk.III.233.* (jeg) fordrede ham ud og stak ham i Brystet. *Blich.II.405.* *CBernh.NF. 20 III.11.* jf.: Jeg vil offentlig disputere (om jordens form) her i Byen, og fordre ud alle, som har studeret. *Holb.Er.IV.4.* (spog.:) Jeg fordrer Dem ud allesammen — paa at drikke .. Brudens og Brudgommens Skaal. *PAHeib.Sk.II.230. 3.3* † forlange, at nogen skal gøre noget; opfordre; i forb. m. til: paa det hand desbedre kand viise sin Tienstagtigheds Pligt, naar hand bliver fordret dertil. *Horn.Moral.II.53.* *ei er .. mit Hværv | At fordre Eder til at overgive, | Hvad dog ei kan forsvares. *Rahb. Skuesp.III.177.* || † fordre op, opfordre til overgivelse. Da han havde indsluttet Fæstningen, fordrede han den op. *VSO.*

fordreje, v. [fɔr'drai̯ə] -ede. vbs. -else (*Heib.Pros.X.57.* *Holberg.Aarbog.1921.122*) ell. -ning (*Pram.VI.182.* *Riget.²¹/s1911.1. sp.2*). (af VI. for- 2.1 og dreje; jf. ty. ver-drehen) 1) bringe noget ud af dets naturlige (ell. sædvanlige) stilling ved at dreje (1) det; dreje ell. vende paa en unaturlig ell. usædvanlig maade. 1.1) i egl. bet. *Moth.D123.* *Skal troldsendte Stormes forvildede Kast | Ei true, at knække den bugnende Mast, | Fordreie Compassets letsvævende Naal. *Pram.(Rahb.LB.I.312).* || nu næsten kun i part. fordrejet brugt som adj., (bygn.) om muranker til anbringelse i gavt: drejet i en vinkel paa 90°. *Gnudtzm. Husb.134. 1.2* m. h. t. ansigtstræk, -udtryk olgn.: (uvilkaarligt) give en forandret stilling ell. et forvrængt udseende (som udslag af sjælelige ell. legemlige tilstande). Naar man .. bragte hendes Mand paa Tale, saa fordreiede hun Øinene, sukkede dybt. *Ev. VI.230.* *Fortvivlelsen fordreier dine Træk. *Oehl.XII.34.* man leer af et stygt og fordreiet Ansigt. *Kierk.VII.447.* *BMall.DyL. II.230.* (sj.) refl.: *han faldt med Kuglerne i Hjertet, | Og Øinene fordreiede sig mod Himlen. *Holst.G.66. 1.3* (overf. anv. af bet. 1.) i forb. fordreje hovedet paa en, forandre ens tankegang og sindstilstand stærkt; indgive forkerte forestillinger; især: gøre indbildsk; give nykker; ogs.: gøre for-

libt i sig (jf. forrykke). da Scott .. kom til London, fik han der en Modtagelse, som vilde have fordrejet Hovedet paa enhver Anden. *Brandes.V.368.* der var jo Rigdom og Glimmer, som sagtens kunde fordreje Hovedet paa en fattig Pige, som jeg var. *Aakj.VF.236. 2* (jf. dreje 1.3) gøre ukendelig ved omdannelse; give en forvansket form; m. h. t. skrift: Dette Digt skrev jeg med fordreiet Skrift. *Oehl.E.230.* *D&H. m. h. t. stemme:* Da de .. talte med fordreiede Røster, kunde A. aldeles ikke udgrunde, hvem de vare. *Hauch.I.383.* De behøver ikke at fordreje Deres Maal; jeg har jo hørt, at De taler ligesaa godt Kjøbenhavnsk som jeg. *Hostr.EF.III.9.* || nu især: udlægge ell. fortolke paa en spidsfindig ell. urigtig maade; forvanske m. h. t. mening ell. form. (han) havde mærket, at Retten ved Advocatens Veltalenhed fordreyes. *Holb.Ep.I.84.* at fordreie og at vantage de af Gud indblæste Ord. *Ev.VI. 107.* *hvad der var Uret, | Fordreied han til Ret. *Oehl.S.183.* jeg syntes, at du et Par Gange fordreiede din Modstanders Ord for at faa Latteren paa din Side. *Hostr.E. I.A.* (forelskelsen) virkede forstyrrende og fordreijende ind paa alle (hans) andre Oplevelser. *JakKnu.A.310.* **fordrejelig**, adj. [fɔr'drai̯əli̯] (sj.) til fordreje 2 slutn.: hvis mening kan forvanskes ell. misforstaas; tvetydig. Naar Talen .. bliver fordreyelig, da enten lægger man noget til Prædicatet, eller forandrer Constructionen. *Høysg.S.53.* **I. Fordrejning**, en. vbs. til fordreje (s. d.).

II. For-drejning, en. ☉ vbs. til dreje for (se u. IV. for 18.s). *MilTehn.O.34.*

fordrikke, v. [fɔr'dregə] (ænyd. d. s. (i bet. 2), glda. d. s. i bet. „drikke fuld“, æda. han hauær sic .. for druckit (*ErLov.148*), han har sat sit gods over styr ved sin drikfældighed; jf. mnt. vordrinken, ty. ver-trinken; sml. fordrucken) 1) (jf. VI. for- 2.1 slutn.; sj.) refl.: ødelægge sig ved at drikke ell. ved drik. (Tor) gjorde sine tre Mesterstykker .. ved at forløfte sig paa den graa Kat, fordrikke sig paa det bundløse Horn og fortage sig paa den gamle Kiælning. *Grundtv.BrS.194. 2* † (jf. VI. for- 3) m. h. t. drik ell. penge olgn.: forbruge (fuldstændigt) ved at drikke; drikke op. *Moth. D131.*

Fordring, en. [fɔr'dren] (nu kun dial. **Fodring**, *Moth.F272.* *Holb.Abrac.II.4.* *Høysg.S.187.* *Baden.JurO.I.152.* *Feilb.*) fl. -er. (ænyd. d. s. i bet. „befordring, hjælp“; egl. vbs. til fordre)

1) til fordre 1. 1.1) (bjergv.) til fordre 1.1: det at bortskaffe de i et bjerg løsbudte masser (jf. Opfordring samt I. Faring 1). Faring og Fordring (∴ befordring, henholdsvis af personer og ting, i gruben). *OpfB.²IV.101.* *Sal.²X.169. 1.2* † til fordre 1.2: hjælp; fremme (jf. Befordring 3). *Moth.F322.*

2) til fordre 2(1). 2.1) som vbs. (ofte i forb. m. gen.). Lovens Fordring (Chr. VI: rettlighed; 1907: Krav) skulde fuldbringes. Rom. 8.4. netop iblandt disse Klasser trænger hver Dag Fordringerne igennem om Nytte, om Gavn paa de sociale, økonomiske, industrielle Omraader. Drachm. IX.31. tidens fordringer | † opkrævning (af penge): Skatters Fordring skeer ved Skattefogeden. VSO. || m. præp. paa, især i forb. gøre fordring paa, stille krav om. den Lykke og den Figur i den store Verden, som hans Fødsel . . syntes at give ham en Fordring paa. Ew. VI.207. Hans Fordringer paa Nøigtighed, Orden og Flid i Arbejderne vare strenge, men naturligviis nyttige for dem, der nøde hans Undervisning. Ørst. VIII.158. Jeg tror ikke paa Pressefrihed . . jeg finder Fordringen derpaa at være (en misforstaaelse). Tops. II.261. hun gjorde ingen Fordring paa Salighed, hun var ikke for god til Jorden og Jorden ikke til hende. JFJac. II.186. have (gøre) fordring paa (ell. til) ell. (nu især) stille fordringer til, stille krav til; have præntioner over for. Den Fordring, man endnu har paa et Universitet, at dets Medlemmer skulle vise sig virksomme for Videnskabernes Udvidelse og Udbredelse. Ørst. VI.156. *Har du, Gamle, | Endnu saa store Fordringer til Livet. Heib. Poet. III.276. den Dom, som jeg tidt hørte udtalt, at (Oehlenschlägers) Forelæsninger ikke skulde fyldestgjøre de Fordringer, som man havde Ret at gjøre til en Mand med hans Geni. Hauch. MfB.268. en Klapjagt er en Begivenhed, der stiller store Fordringer til Jagtherrens Omtanke — og ikke mindre til Borgfruens. Bogan. II.37. Kinesisk Sukkerør . . er den af alle Varieteter, der stiller de beskedneste Fordringer til Klima og Jordbund. Mentz. O.P.150. 2.2) (især jur. ell. †) mere konkr.: det at have noget til gode hos nogen; ogs.: (rets)krav, man har paa nogen, som følge af en forpligtelse fra hans side; gældsfordring; tilgodehavende; ofte: regning. hvis du haver mange smaa Fordringer, maa du ikke fremkomme med een efter en anden, men bie, til du faaer dem samlet udi en stor Sum. Holb. Ep. V.2102. Stampe. II.23. han ængstedes . . af flere Fordringer, og de to Louisdorere, han havde tilbage, strakte ikke til for at betale dem. Hauch. III.164. De spredte Fordringer vare blevne samlede paa én Haand. Drachm. VT.194. Ved Udlæg i Fordringer eller i Rettigheder eller i Indtægterne af faste Ejendomme finder ingen Vurdering Sted. Lov⁷⁶/s1909. §496. udestaaende Fordringer. Ludv. jf.: (kærlighed) er lige det Modsatte af en Fordring, er et Tilgodehavende, hvortil Gud forpligter Dig. Kierk. IX.156. betinget fordring, se betinge 3.2. || m. efterfølgende præp., især paa. 1. (m. summen som styrelse) krav, som beløber sig til en vis sum. tvende Gields-Breve og

Fordringer tilsammen paa 5000 Rixdaler. Slange. Chr. IV.264. En Fodrning paa ti Rigsd. Høysg. S.130. e. br. 2. (m. skyldneren som styrelse) krav, som man stiller til en. have en Fordring paa nogen. Ludv. jf.: R. (havde) i levende Live optaget saa mange Penge af sin Arvepart, at hans Enke ingen lovlige Fordringer kunde have til den nuværende Stamherre. Gylb. VI.189. 2.3) | hvad der udkræves til livets ophold; nødtørft. *Imellem havde vi det rigeligt, | Men oftest manglede vi i Dagens Fordring. Oehl. C.175.

3) † til fordre 3.2: udfordring. (overf.:) Der var saa megen Fordring i enhver af hans Bevægelser. C. Bernh. V.201.

Fordrings-, i ssgr. af Fordring 2. **-fri**, adj. 1) [2.1] (nu l. br.) d. s. s. -løs. denne eiegede, fordringsfrie, ved ham saa hiertelig og lidenskabelig hængende Fromme (: hustru). Rahb. E. III.171. (han) har vandret stille og fordringsfri giennem Livet. Mynst. Heger. 3. Leop. HT.112. || overf., om ting: Endnu større blev min Forudring, da vi kom til Røde Veirmøllekro, der altid før var forekommen mig som en temmelig pompos Bygning, men nu pludselig viste sig i en høist fordringsfri Skikkelse. Schack. 92. 2) [2.2] (sj.) gældfri. MO. **-frihed**, en. [2.1] (sj.; jf. -lashed). smst. **-fuld**, adj. [2.1] især om person: som stiller store fordringer, har præntioner. (hun) var fordringsfuld, lunefuld, ubehagelig i daglig Omgang. Gylb. (1849). VII.56. Det syntes efter hans Udtryk at dømme, at han . . halv snakkede hende efter Munden, som man gjør ved et fordringsfuldt Barn. Schand. TF. II.166. || ☐ om ting: som stiller store krav (til sin ejer, udøver, sine omgivelser osv.) for at tage sig ud. (sangeren) Hr. J. . . forloftede sig ganske paa en saa fordringsfuld (: vanskelig) Sang som Glass's „I Seraillets Have.“ Pol.³⁴/s1920.3.sp.1. ☐ **-fuld-hed**, en. [2.1] Thom. La. F.104. var ikke hele Ungdommens sikre Fordringsfuldhed og dens naive Tyranniskhed gaet igennem alt hvad de havde sagt. JFJac. II.411. **-haver**, en. [2.2] (især jur.) person, som har en fordring paa en; kreditor. Han vovede . . ikke at gaa derhen af Frygt for at arresteres af sine Fordringshavere. Brandes. VIII.14. Hage.²⁴⁷. (uegl.) Døden, som han har villet narre, men som er den sidste Fordringshaver, der banker paa. Smich. Dø.62. Nans. M.36.

† **Fordrings-skab**, en, et. (Fodrings-DL. 2—14—8). (ænyd. fordring(s)-, forden-skab; af ænyd. forde, fo(d)re, befordre (jf. fordre 1)) 1) maade, hvorpaa nogen ell. noget transporteres; befodrning (1.1); især: kørsel. hver Øvrighed og Herskab skulle . . deris Børn og Tyende paa Helligdage med Fordringskab og alt andet Arbejd . . aldellis forskaane. DL. 6—3—6. han lovede at give mig Underretning i dag, naar han fik overlagt og eftertænkt avisernes Betaling

og Fordringskab. *Langebek. Breve. 86. VSO. 2) middel, hvormed nogen ell. noget transporterer; befordring (1.2). DL. 2—14—8. *vil du heldst til Hest, køb een udaf de spage; | Og køb en Karre til: hvo ej formaar at gaa, | Med saadan Fordringskab sig dog behjælpe maa. LThura. Poet. 354. VSO.*

fordrings-løs, *adj.* [2.1] *som ikke stiller store fordringer, ikke har præntioner (til livet, sine omgivelser olgn.); som ikke gør krav paa at blive taget for mere end sit egentlige værd; beskedn; bramfri (jf. -fri). et simplere, fordringsløser Tungemaal. Heib. Pros. IV. 211. hvor sandru, fordringsløs og bramfri stod han ikke i al sin Berømmelses Glands! HN Clavns. (H. C. Ørstedes Jordefærd. (1851). 15). et hyggeligt Hverdagsevangeliem, der ikke krævede uoverkommelige Opofrelser . . . Hun helt forlekkede sig i denne Kristendom, der var saa rørende fordringsløs. Pont. LP. VII. 12. || om ting: Jævn Røgtobak, en fordringsløs Cigar . . . var de almindelige Nydelsesmidler. KLars. GHF. I. 135. ☐ **-løs-hed**, *en.* [2.1] den stille Fordringsløshed, hvormed hun stedse søgte at gjælde for en underordnet . . . Person i Reiseselskabet. Ing. EF. I. 224. I al sin Fordringsløshed har Slottet noget Ædelt og Ophøjet. Davids. KK. 89. det var ikke den Art Beskedenhed . . . der intet betyder, men en virkelig dyb og ægte Fordringsløshed. DagNyh. 37/11 1912. 1. sp. 4. † **-mand**, *en.* (Fordrings- Moth. F273). 1) [2.2] *person, som indkræver fordringer. smst. Han sendte dem en Fordringsmand paa Halsen. VSO. 2) [3] person, som paa en andens vegne udfordrer en til duel. Moth. F273. -ret (Lassen. AO. 1) ell. -rettighed, en.* [2.2] (*jur.*) retsbeskyttet (*især: økonomisk*) fordring mod en person. 40 Hage. 268.*

fordriste, *v.* [for'dri'sdø] *Høysg. S. 224. -ede. vbs. (nu næppe br.) -else (St. Esth. 13. 2 (Chr. VI; se u. bel. 2). Moth. D138). (ænyd. d. s.; fra mnt. vordristen; jf. driste) refl. 1) have ell. tage mod til sig (til at gøre noget); vove. 1.1) (jf. driste 2.1; nu næppe br.) m. flg. inf. Jeg fordrister mig her udi dybeste Underdanighed at presentere Eders Kongel. Høyhed dette mit første Verk. 50 Holb. Intr. I. Ded. Graah. PT. II. 30. *At komme selv fordrister han sig ei. Heib. Poet. III. 5. 1.2) (jf. driste 2.2; især ☐ ell. højtid., nu l. br., jf. dog Feilb.) i forb. fordriste sig til m. flg. inf. (ell. (sj.) styrende et vbs. Bredahl. V. 200). (Antiochus) fordristede sig til at gaae ind i det allerhelligste Tempel paa hele Jorden . . . Og han tog de hellige Kar med sine besmittede Hænder. 2Makk. 5. 15. Udi det aar 1561. fordristede (hamborgerne) sig til at optage paa det Ditmarske Farvand et Frisisk skib. Holb. DNB. 551. (jeg) turde (ingenlunde) fordriste mig til at skielde ham ud paa Dansk. Ew. VI. 97. jeg fordrister mig ikke til at afgjøre det. Hrz. III. 24. Skulde Monrad*

virkelig fordriste sig til et saadant Forræderie mod Fædrelandet? Fru Heib. B. I. 245. MO. 1.3) (*ænyd. d. s. (MO.); foræld., sj.) abs.: vise (alt) for stor dristighed; vise formastelig dristighed. *Da Odin brat erfared | Den Asas (o: Thors) Idræt nu (o: at han havde drukket af Odins bæger) . . . | Han sagde: Du fordrister | Dig aabenbar, som i Løn. Oehl. NG. 65. 2) † nære tillid (til); fortrøste sig (til); (jf. driste 3) i forb. fordriste sig paa: Fordrist dig (1871: Lid) ikke paa en vey, som er uden anstød, og vaer dig endogsaa for dine børn. Str. 32. 22 (Chr. VI). Han fordristede sig paa sin Styrke. VSO. || nære dumdristig tillid til; hovmode sig af (m. flg. inf. ell. i forb. m. til). (uhyret Behemoth) fordrister sig, at den kan opse Jordan med sin Mund. Job. 40. 18 (Chr. VI). (du) fordrister (1907: trøster) dig til at være de Blindes Veileder, deres Lys, som ere i Mørke. Rom. 2. 19. som vbs. uden refl. pron., i forb. m. gen.: Alligevel jeg er bleven en regenter over mange folk, og haver faaet magt over alt jorderige, saa vilde jeg dog ikke findes ophævet af magtens fordristelse (1871: hovmode mig i Tillid til Magten). St. Esth. 13. 2 (Chr. VI).*

fordrive, *v.* [for'dri'vø] (*pass.*) fordrives. *Høysg. AG. 126. præf. -drev; part. -drevet. vbs. ☐ -else (Holb. JH. II. 29. Goos. I. 127) ell. -ning (s. d.), jf. Tidsfordriv. (glda. fordriffue; fra mnt. vordriven, jf. ty. vertreiben; sm. II. drive)*

1) † (jf. II. drive 2.2; nu næppe br.) *især i pass., om vind, strøm olgn.: lade (et fartøj) drive (10). *Jeg uden Anker, som et Vrag fordrives maa. Falst. Ovid. 114. vilde Folk fra det faste Land lige over for, som havde været paa Havet i deres Canoe og vare enten af Strømmene blevne forsatte eller af Modvind fordrevne hid til denne Øe. Robinson. I. 239. (han) kan lade et Stoppe-Anker falde, for ikke at fordrives af Strømmen forbi en Aabning eller Fiord, hvor man vilde ind. Isl. Kyst. 63.*

2) *m. h. t. hvad der virker som en gene, plage, fare olgn.: drive bort; jage bort. 2.1) i alm. for disse Hedningers Ugudeligheds Skyld fordriver Herren dem for dit Ansigt. 5Mos. 9.4. det eeneste, hvormed mand fordriver saadanne onde Geister, er ved Røgen af tælle Lys. Holb. Bars. III. 3. *Nu er hun (o: sjælen) gandske Jordisk blevnen, | Og intet mere ret forstaaer, | Veed ey hvorhen hun er fordreven, | Men vild i denne Verden gaer. Brors. 89. den strenge, majestætiske Mine, hvormed Himlen selv har lært Dem at fordrive enhver næsviis og uforskammet Vindmager. Ew. VIII. 107. (kongen) havde fordrevet Kiettere af Kirken og nærsomme Borgere af Staten. Schytte. UK. I. 92. *Med Enebær fordriver man jo Myg. Oehl. XV. 151. e. br. || m. h. t. ting: splutte; sprede.*

vort Liv farer bort som Spor af en Sky og spredes som en Taage, der er fordreven af Solens Straaler og besværet af dens Hede. *Visd. 2.4.* Blæsten fordrev Taagen. *VSO.* *Lys fordriver Mørke. *Grundtv. Kron. 12. 2.2* ☉ *forvisse fra et land (ell. en landsdel); landsforvisse. Moth. D150.* *Indbild dig, jeg blev død, den Tid jeg blev fordrevet. *Falst. Ovid. 56.* *Fordriv ham af dit Land; han ellers dig fordriver. *Nord Brun. Jon. 143. (han)* omkom i et fremmed Land, da han var bleven fordreven (*Chr. VI. hendreven*) til Lacedæmonerne. *2Makk. 5.9. 2.3* i (mere ell. mindre) overf. anv. af bet. 2.1. Fordrive . . sin sorg med et got glas vîn. *Moth. D143.* *Ham (: Jesus) vil jeg mig overgive, | Hand skal al min Nød fordrive. *Brors. 175.* Den eenes Død er den andens Brød. Saaledes fordriver og fordrives vi af hinanden. *Pamela. I. 346.* || fordrive en sygdom, smerter, feber *olgn., faa en sygdom (osv.) til at fortage sig.* Fordrivende midler . . kaldes lægedomme, som . . forhindrer vedskers tilflood, og driver dem tilbage fra det svage sted, hvor de hafde begyndt at sette sig. *Moth. Conv. F87 (jf. II. drive 4.3).* I skal saa min Troe have et Glas Brendeviin, saa blir I strax frisk igien, det fordriver Vinde. *Holb. Kandst. IV. 8. (feberen)* forlod ham gandske, thi det var os kun at giøre om dend at fordrive. *sa. Bars. III. 6. jf. †: (Plutus)* vil oppie Aesculapius, som skal fordrive hans Blindhed. *sa. Plut. I. 9. spec.: fordrive et foster, ved kunstige midler umuliggøre, at fosteret kan blive født levende til verden (jf. Fosterfordrivelse). Moth. D143.* Flere Midler anvendtes for at fordrive Fosteret, dog Alt var forgjæves. *Hauch. IV. 362. talem.* med ondt skal ondt fordrives *olgn.* 40 ondt skal ondt fordrive. *So Grundtv. FÆI. 172.* „Han har vist Feberen!“ . . „Du skal lave ham en Kop stærk Kaffe, saa stærk som Du kan. Med Ondt skal man Ondt fordrive.“ *Drachm. PV. 155. Sjæll. Bond. 174. jf.: Hvo i Verden vil blive, skal List med List fordrive. PalM. IL. III. 522.* || fordrive tanker *olgn., (l. br.) jage (ubehagelige) tanker paa flugt.* *Jeg alle Tanker med den Tids-fordriv (: at skrive vers) 50 fordrev. *Falst. Ovid. 28.* fordrive Griller og Sindsurolighed ved Læsning. *VSO.* || fordrive tiden *olgn., faa tiden til at gaa; tilbringe tiden (med noget); adspredde sig (med noget) (jf. drive tiden bort ell. hen u. II. drive 4.1). Moth. D143.* Amtmanden selv kommer aldrig hid, jeg blir jo strax hentet for at fordrive Tiden med ham, og synges for ham. *Holb. Er. I. 4.* *Du vil fordrive Tiden, Konning Harald! | Og Tiden vil igien fordrive dig. *Oehl. P. 311.* hvormed fordrev hun da Tiden? — Hun fordrev den ikke; hun holdt den snarere fast, hvis det var muligt. *Blich. III. 519.* for . . at fordrive Dagen, var det at Jagten . . fandt Sted. *Etlar. G.H. I. 7. (l. br.) m. hensobj.: (de) for-*

drive sig Tiden med at sye. *Ev. IV. 265.* Naar hun ikke kunde fordrive ham Tiden, hvad skulde han saa med hende. *Schand. BS. 131. 2.4 (kem., foræld.) fremstille ved tør destillation; sublimere (jf. II. drive 4.1).* se Fordrivning 1. 2.5) (mal.) med en bred, blød pensel udviske penselstrøgene lidt og udjævne farverne. *Haandgern. 561. Haandv. 296.*

3) † intr.: forsvinde; drive over. *Naar Tiden bliver lang, | Fordriver hendes Svie | Med en Spadsere-Gang | I Ordets Urtegaard | Med Sang og dybe Sukke. *Brors. 173.*

4) (jf. VI. for- 2, sml. ænyd. fordrive i lign. bet.) drive (alt) for stærkt; ødelægge ved at drive for stærkt. (især i perf. part. ell. som vbs.). 4.1) (fagl.) til II. drive 3. jf. Fordrivning 3.1 || part. fordreven brugt som adj., om hundue: lidende af fordrivning (3.2). *CGram. Husduen. (1910). 146. 4.2) (gart.) til II. drive 5: drive (planter) for hurtigt frem.* Pasningen bestaar . . i at vedligeholde den rette Temperatur . . saaledes at Planterne hverken blive opløbne og fordrevne eller standse Væksten. *Landm. B. III. 205.* En spød og fordreven Syrengren, der ved Juletid koster flere Kroner, faas smukkere paa denne Aarstid for næsten ikke flere Ører. *Pol. 1912. 6. jf. (overf.): Hvi dybt bedrovet har jeg dog ikke ofte været midt under saadanne kunstigt forplantede og fordrevne Fornøjelser — de minder om kummerlige hvide Vintersyrener. Breve, som han ikke fik. (1903). 78.*

Fordriver, en. 1) (sj.) til fordrive 2.1: person, som fordriver. *Johs. Steenstr. MK. 92. 2) (mal.) pensel, hvormed man fordriver (2.5). Haandgern. 563.* Behandlingen af Hoved og Hænder viser Anvendelsen af en grov Fordriver, der har efterladt en Mængde smaa Streger. *KMads. HM. 114.* **Fordrivning**, en. vbs. til fordrive (jf. Fordrivelse). *vAph. (1764).* især i forsk. fagl. anv.: 1) (kem., foræld.) til fordrive 2.4. *Cit. 1915. (Seidelin. 36). 2) (mal.) til fordrive 2.5. J. Lange. MF. 9. 3) til fordrive 4.1. 3.1) (slagt.) en hos slagtekvæg forekommende sygelig tilstand, som fremkommer ved overanstrengelse under drivning (2.1) og forringet kødets værdi som salgsvare. Landm. B. II. 388. Landb. O. III. 759. 3.2) i due-avlserprog: en hos (indespærrede) hunduer forekommende sygelig tilstand, som fremkommer ved, at hannen „driver“ ell. jager for meget med den i parringstiden. *CGram. Husduen. (1910). 146.**

fordrukken, adj. [før'drog(ə)n] inkt. -t, (nu kun dial.) -drukket (*Goldschm. II. 28*). (ænyd. d. s. (*Kalk. I. 611. V. 271 u. fordrikke*); af VI. for- 2.3 og drukken 2; jf. mnt. vordrunken samt fordrikke) (egl.) som er ødelagt af drik; (nu især) som til stadighed drikker umaadeholdent; forfalden (jf. drikfældig). Hand er gandske fordrunken. *Moth. D131.* Han har en fordrunken So til Kone. *Høysg. S. 53.* spørgende, om jeg gamle

fordrukne Sviinhund havde i Sinde at qvæle hende. *Ew.VI.105.* (*en*) vagabonderende Tilværelse imellem Københavns unge Kvinder og fordrukne Mandfolk. *PLevin.(Tilsk.1922.I.76).* || (*jarg.*) som vidner om ell. beror paa drukkenskab. jeg ved ikke, hvad du føler — de gjorde hende . . Forslag. Som om, at naar hun var min Elskerinde — noget fordrukent (*o: forbandet*) Sludder. *JVJens.EE.108.*

fordrumme, v. [fɔr'drøm'ə] (*jf.* II. Drum; *bjergv.*) refl., om en minegang: forgræne sig i mindre aarer (drummer). *SaI.²VI.447.*

fordrømt, adj. [fɔr'drøm'd] (*vist dannet af JPJac. efter forvaaget olgn.; sj.*) som i for høj grad lever i sine drømme (2.2) og derfor er livsfjern, ikke handlelydig; drømmerisk. en fordrømt og dog livstørstig Natur som Niels Lyhnes. *JPJac.II.99.* i Madonnas smukke højtidelige Profil laa noget overjordisk Fordrømt. *Brandes.MB.162. jf.: *der går som et Pust af uventet Glæde | langs Husenes stejle og myldrende Kæde | af lyse, fordrømte Façader. Tom Krist.F.72. || Fordrømthed. Brandes.MB.260.*

forduble, v. se fordoble.

fordufte, v. [fɔr'dofdə] -ede. vbs. (*sj.*) -ning (*Saaby.¹*). (< *VSO.(1802); jf. ty. verduften; grundbet.: blive til duft (5) 1*) (*jf. dufte 2, dunste 3 samt m. h. t. bet.-udviklingen fordunde*) forsvinde; blive til intet. Ved alt Sligt fordufter Livets Glæde og Tilfredshed. *Hzr.ST.147.* *Den sølle Glæde, der faldt i Ens Lod, | fordufted paa få Sekunder. *Blaum.AH.288.* Jorden (*var*) hvid af nyfalden Sne, som ganske vist hurtigt forduftede igen. *Rüttel.TA.13. jf.: i Halsen af . . en Kande (sad)* endnu den gamle Lerprop, og da den fjærnedes, duftede det sødt fra Dybet — en 3500 Aar gammel Parfume, der nu forduftede paa et Øjeblik. *FrPoulsen.OD.63. især (dagl., spøg.) om personer: gøre sig usynlig; stikke af. Schand.SB.255.* En Tid var han forduftet og aldeles glemt af alle. Saa var han i ukendte Byer. *JVJens.HF.20. jf.: Havesangeren og Fluesnapperen forsvinder med Fluerne, fordufter som Natens Dug. Bogan.I.127. 2) part. forduftet som adj. (efter ital. sfumato, egl.: „uddampet“; æstet., sj.) om maleri olgn.: udført med ubestemte omrids; luftig. Denne sammensmelte Behandling af Overfladen, der tager Skarpheden af enhver Kontur og minder om det aandrigt Forduftede („sfumato“) i Leonardo da Vincis eller Andrea del Sartos Pensel. *JLange.MF.37.**

fordum, adv. ell. (*i bet. 1*) subst. ell. (*i bet. 3*) ubøjeligt adj. [fɔr'dom, (sjældnere) fɔr'døm] (*ænyd. glda. for(d)um, oldn. forðum; vistnok egl. dativ af et subst. besl. m. forn (se Arkiv.XXXVIII.311f.), jf. ænyd. aff forðum, glda. i forðum, gino. aff gamle fond; m. h. t. anv. som adv. jf. stundom ||*

som adj. findes forðum allr. i ænyd. glda.: en forðum dag. *Rimkr.; i flt. fordume veye. Jer.6.16(1550), men er i denne anv. nu fortrængt af forðums || nu især (jf. dog Feilb.) foræld., poet. ell. højtid. 1) † som subst.: tidsrum, der ligger langt tilbage; gamle dage; arilds tid. (kun styret af præp.) hvo lod dette høres fra forðum (1871: fra forðums Tid), hvo kundgjorde det fra den tid? *Es.45.21(Chr.VI). 2) som adv.: i et tidsrum, der ligger tilbage i tiden, ell. en tilstand, der er ophørt for længere tid siden; nu især: i et tidsrum (osv.), der for længst er ophørt og nu kun huskes dunkelt, lever i sagn olgn.; i (æld)gamle tider (jf. forhen, tilforn). I vare forðum (1819: forhen) mørked, men nu ere I et lys i Herren. *Ephes.5.8(Chr.VI).* Efterat Gud forðum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Propheterne, saa haver han i disse sidste Dage talet til os ved Sønnen. *Hebr.1.1. *(Anholthoerne)* vare forðum slemme . . | Nu derimod man seer dem bedres Dag fra Dag. | Hver lever Christelig og nærer sig af Vrag. *Holb.Paars.26. Ew.V.178. *Ved Leire grasse nu Faar paa Vold, | Hvor forðum Kæmperne drukke. Ing.RSE.VI.181.* Forðum, da jeg for mange Aar tilbage . . nærmede mig til Kysten af Ithaka, var det Dag. *ThorLa.MF.9. *I Gjertrudstræde, hvor Kantoren boer, | sang Nonnerne forðum i Klosters Kor. Rørd. Købstad-Idyller.(1918).102. jf. (sj.): *ei I (o: kirkeklokkerne) nu fremkalde skal | Hver forðum glade Stund, der vender ei tilbage. *FGuldb.(Rahb.LB.II.255).* || † foranstillet betegnelser for beskæftigelser, i titler olgn.: forhenværende (*jf. u. forhen 1*). forðom borgemester. *Moth.F321. *Niels Hanssen forðum Kock, | Man her besluttet har dit Hoved paa en Block | At hugge af. *Holb.Paars.64. 3) † som adj. (vist egl. opstaaet i forb. svarende til sv. forðomtima, oldn. forðum daga, hvor tima, daga er gen. flt.) i forb. som forðum dage, tid(er), d. s. s. forðum 2. (oftest styret af præp., især i). Jeg tænkte paa de dage af forðum tid (1871: forðums Dage); paa de aar af evighederne. *Ps.77.6(Chr.VI).* *I forðum Tiider. *Sort.HS.B2r.* *Her haver forðum Tid Kong Numa haft sit Slot. *Falsi. Ovid.51. *Vi derfor Øvrighed fra Ploven meer ej tage | Giør Bonde til Regent, som udi forðum Dage. *Holb.Jep.V.6.* Hvor kan I dog . . foragte de Tusinders Vidnesbyrd fra forðum Tid! *Grundtv.Udv.III.290. † forðum-dags, adv. (jf. glda. forðomdaghis samt Dag 7.10) d. s. s. forðum 2. *(jeg) er, hvad forðumdags den store Græker var. *Bull.(SkVid.VII.13).********

Ø **fordumme**, v. [fɔr'dom'ə] -ede. vbs. -else (*Brandes.XI.107. GyrLemche.FS.282.*) (*ænyd. (part.) forðummet; jf. ty. verdummen; især som vbs. og i part.) gøre dum(mere); sløve. (han) havde en . . Fjende at bekæmpe i en forðummende, pinagtig,*

gnaven Forknythed, forøget ved Efterveerne af daarlige Drikkevarer. *Schand.UM. 124.* Man kan . . afsky alt det Fædrelanderi, der som Nationalindbildskhed alene fordummer, og dog betragte en rig . . Folkpersonaligheds voldelige Udslættelse som en Ulykke. *Brandes.X.68. (israælitterne)* forraaedes og fordummedes under Pisken (o: ægypternes pisk!) *Levy.BA.61.* || *part. fordummet brugt som adj.* Husaren . . stirrede hende i Møde med en af Rusen fordummet Forbavselse. *Schand.SB.73.* Hun var blevet . . en Del fordummet. Hun kom jo ikke til stort mer end til at føde og die. *Bang.SE.306.* || \ *refl.:* dumme sig (II.3.2). Du skal la' være med at sige „De“ til dem, og fordumme dig paa anden Maade. *Bønnelykke.DT.52.*

fordums, ubøjeligt adj. og (i bet. 2) adv. [fordom^(o)], sjældnere -døms] (ænyd. 20 d. s. som adj.; dannet af for^{dum} i forb. som for^{dum} dage, hvor for^{dum} opfattedes som subst., ell. i lighed m. gammeldags olgn.; nu l. br.; især (jf. dog *Feilb.*) foreæld., poet. ell. høitid.) 1) som adj.: som hører en tidligere tid til; fra gamle dage. *Har fordums Kiemper holdt det for et Mandoms Stykke, | At ikke blunde (o: blinke) ved Jern-bundne Nævers Slag. *Sort.HS. B3v.* Over Aasynet (o: paa et lig) var udbreedt samme fordums Værdighed. *Rothe. KB.59.* *Følg fordums Mestres gamle Skik. *Bagges.V.275.* Det fordums Pryglesystem var næsten forsvundet tilligemed de fordums Lærere. *CLStrøm.U.38.* *Af fordums Slægter findes ikke een, | Af fordums Bygninger ei Steen paa Steen. *PalM.TreD. 361.* De 31 manglende Tænder omtaler vi ikke med et Ord, men den ene, hun har bevaret som en Rest af fordums Skønhed — den giver os Anledning til Haan. *Buchh. UH.92.* især, styret af præp., i forb. som fordums dage, tider olgn.: *Det var i hine fordums Dage | saa let at bære Kongenavn. *PAHeib.US.595.* *Der sad i fordums Tid | De harniskklædte Kæmper. *Oehl.L.II. 102.* hvo har ladet dette høres fra fordums Tid (Chr.VI: fra for^{dum}), hvo har kundgjort det fra Arilds Tid. *Es.45.21. CSPet.Litt.I. 562.* *Feilb.* \ som adverbial-led uden præp.: 50 *(figurerne) Stige ned og, som det gamle | Herskab fordums Tider, sig i | Maanskinskabinettet samle. *Aarestr.343.* ogs. (nu l. br.) sammenskrevet m. flg. subst.: *VSO.* (jeg) blev overalt modtagen med samme Venlighed som i Fordumsdage. *Hauch.MfB.142.* min trofaste Kammerat til Lands og til Vands i Fordumstid. *smst.344. Winth.I. 157.* jf.: *Fordumstidens Gudefagter | (jeg) i dette Gruus betragter. *Bagges.II.117.* || 60 som har ophørt at være, hvad det før var. *Hvor er din (o: *Jerusalems*) Glands? hvor er din fordums Vælde? *NordBrun.ES.75.* *ingensteds er Dunene saa bløde, | Som de, vor Fordums (Bagges.IV.224: Barndoms; jf. *smst.369*) Uskyld hvilte paa. *Bagges.Nbld.*

77. den fordums Havbund var bleven inddraget under Bondens fredelige Syssel. *Pont.LP.VII.A. 2) (poet., sj.) som adv.:* *fordum* (2). *Naar de fordums runde Kinder | Rynkes mere Dag for Dag. *Aarestr. 254.*

fordundret, adj. [før'don'røf] (til I. Donner m. tilknytning til det besl. dundre; sj. uden for bornh.) om menneske: som har odelagt sit liv vel at føre et uordentligt liv olgn. *Esp.428.* \ m. h. t. en enkelt situation: forsviret (efter en rus). en fra Gaarstesten fordundret Skolemester. *TroelsL. XIV.169.* || om ting: som er stærkt medtaget, har lidt overlast. *Esp.428.*

† **Fordunkelse**, en. (vbs. til fordunkle; jf. Fordunkelse, Fordunkling samt ty. verdunkelung) 1) til fordunkle 1. Soelens Fordunkelse. *Hob.JH.II.500.* 2) til fordunkle 2; om aandeligt mørke: uvidenhed; vildfarelse. De (o: nogle grønlandere) lede i deres Fordunkelse om en stor Angekkok. *Ing.EF. IV.75.*

fordunkle, v. [før'don'glø] fordunkle. *Høysg.AG.107.* -ede. vbs. -ing (s. d.), -else (VSO.) ell. **Fordunkelse** (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. ty. verdunkeln; jf. dunkle; nu alm.: formørke; nu især ☉, poet.)

1) (jf. II. dunkel 1) gøre mørk. 1.1) (jf. II. dunkel 1.1) (delvis, midlertidigt olgn.) berøve (noget) lyset; kaste skygge over. *vAph.(1759).* *Nu sorte Skygger Sol . . fordunkle. *NordBrun.Zar.65.* *Fordunkler Mørket end det Fjerne, | Jeg finder dog min klare Stjerne. *PalM.U.198.* intet Lys skal være, de prægtige Himmellys skule fordunkles (Chr.VI afvig.). *Sach.14.6.* (sj.) refl.: blive dunkel. *Alt Skoven sig fordunkler, | Den gyldne Stjerne funkler. *Hauch.SD.I. 102.* || *overf.:* *aldrig spørges det fra Nord, | Vi Lyset (o: oplysningen) vil fordunkle! *Grundtr.PS.VI.232.* Familiefesten den følgende Dag blev ikke fordunklet af nogen Skygge fra en forsvunden uhyggelig Fortid. *Ing.EF.VII.88.* der var nu . . noget fordunklet (o: mat) ved Højskolen eller Grundtvigianismen, eller hvad man skulde kalde dét derhjemme i Holting . . i hans unge Dage da var der ganske anderledes Begejstring indenfor den grundtvigske Lejr. *JakKnu.A.318.* 1.2) (jf. II. dunkel 1.2; fagl., nu næppe br.) gøre mørkere i farven; farve (uldstoffer) mørkere (jf. fordybe 1.3). Kjleden slaas fra kog og fordunkles med 12-16 Lod Vitriol. *Bolsen.Farvebog.(1858).2. 1.3)* (jf. II. dunkel 1.2 slutn.; l. br.) berøve noget dets naturlige glans; gøre mat, bleg. dine rosen-røde Kinde, dine Diamant-spilende Øyne, alting paa dig er fordunklet, forvisned og affalden som et afhugged Blomster. *Hob.Ul.I.8.* Hvorledes er Guldet fordunklet (Chr.VI: blevet . . dumt), det kostelige Guld forkastet. *Begr.4.1.* || gøre tilsyneladende mattere ved selv at lyse endnu stærkere; overgaa i lyskraft; overstraales. ligesom Solen, naar den er udi sin rette

Glands, fordunkler alle Planeter og Stjerner, saa betager ogsaa den ægte Guds- frygt alle andre Dyder deres Skin. *Holb. MTrk. 597.* *Sapphires Blaa Kiærminerne fordunkler. *Oehl. L. I. 58.* *en Stjerne, som fordunkler | Med sin Pragt de andre Stjerner. *PalM. Poes. I. 63. især overf.: sætte iskygge. Holb. Hh. I. 184.* *Hvergang en Stjerne funkler, | En Helt du nævne kan, | Men Ingen, som fordunkler | Din store Christian. *Ing. RSE. II. 189.* *Ei Nutidens Glands | Skal fordunkle Oldtids Ry. *Winth. ND. 41. jf. (nu næppe br.):* Dette Feiltrin er i Stand til at fordunkle alle hans Fortienester. *VSO. 1.4) (med., l. br.)* berøve øjets hornhinde dens gennemsgtighed (helt ell. delvis); frembringe fordunkling (2) (af hornhinden). (vist kun i pass.). Pupillen . . trak sig bort fra det fordunklede Sted. *Schauenburg. Ophthalmologi. (overs. 1856). 64.*

2) (jf. II. dunkel 2; nu l. br.) gøre uklar ell. uforstaaelig. 2.1) (jf. II. dunkel 2.1) m. h. t. mening olgn. uden hans Forbedring havde Meeningen været forduncklet, og mange steds gandske brudt over tuert. *Wing. Curt. 1.1r.* Fra Naturvidenskaben ere mangfoldige Kundskaber ofte paa en heel fordunklet Maade gaæede over i Hverdagslivet. *Ørst. II. 104. (Dreyfussagens) Hovedpunkter* er . . i de franske Blade blevne saaledes fordunklede, at mange urigtige Meninger endnu er i Omløb. *Brandes. XVI. 159. 2.2) (jf. II. dunkel 2.2) m. h. t. bevidsthedslivet (forestillinger, anelser osv.).* Heraf flyde: . . At vi aldrig falde, uden vor Fornuft fordunkles. *Suhm. II. 143. (synden)* maa stikke i den Virksomhed i Mennesket, ved hvilken han har arbejdet paa at fordunkle sin Erkjendelse. *Kierk. XI. 200.* Det Naturliges Begreb omfatter den af Synden forørkede og fordunklede Tanke. *Brøchner. TV. 16.*

3) † (jf. II. dunkel 3) m. h. t. synssansen, øjnene: gøre svagsynet; svække. Dit Syn fordunkles ved den skinnend klare Sol. *Holb. Metam. 56.* Ach hvilket forunderligt Syn, som saaledes har fordunklet mine Øyen, at jeg fast ikke kand skille noget! *sa. Sgan. 16sc. jf.:* *Ja, hvor klart end Øiet funkler, | Verdens Taage dog fordunkler. *Grundtv. Udv. II. 621.*

4) (sj.) intr.: blive mørk ell. mat. *Hvad skulde han med Glands, som snart fordunkled? *Blich. D. II. 110.*

Fordunkling, en. flt. -er. vbs. til fordunkle. 1) ☉ som vbs. *vAph. (1759). MO.* || (fagl., nu næppe br.) til fordunkle 1.2. til Fordunklingen tager man 4 Lod Vitriol. *Bolsen. Farvebog. (1858). 63.* || (l. br.) til fordunkle 1.2. *Ew. VI. 22.* || (l. br.) til fordunkle 2.1. (billederne) ere saa . . utydelige, at de snarere maa kaldes Fordunklinger end Forklaringer af Texten. *JLange. I. 168.* || (l. br.) til fordunkle 2.2. *RSchmidt. BH. 138. 2) (med.)* til fordunkle 1A: sygelig tilstand i øjets hornhinde, bestaaende i (fuldstændig ell.

pletvis) uigennemsgtighed ell. uklarhed. *FC Haugsted. Øiets Sygdomme. (1834). 172.* Graalig Fordunkling af Hornhinden paa højre Øje. *Arb. forsikr. 1907. Bilag. I. 183.*

fordunste, v. [før'don'sdø, sj. -'dun'sdø] -ede. vbs. -ning (Ørst. Br. I. 92. *HCAnd. III. 240. Andres. Klütf. 11.*) (jf. ty. verdunsten; sml. bortdunste, dunste samt m. h. t. bet.-udviklingen fordufte) forsvinde som dunst (1.1); fordampe. I Huusholdningen bliver Saften af forskiellige Frugter f. Ex. Kirsebær og Blommer befriede for en stor Deel af det Vandagtige ved Fordunstning, hvorefter den saa kaldte Moos eller fortykkede Saft fremstaaer. *HCLund. Samler. II. (1804). 198.* baade Viinaand og Vand fordunste førend de koge, d. e. der udvikler sig Dampe fra deres Overflader. *Brændevinsbr. 344. Andres. Klütf. 11.* || nu især (☉, overf.): svinde (som damp); forsvinde. *Forgaae, fordunste skal vi | Som Draaberne, der strømme. *Areestr. 139. Pont. LP. VII. 85.* især om en rus: Formiddagsrusen syntes noget fordunstet. *Ing. EF. VII. 65. (billedl.):* Hvad (han) kalder den dybeste Ulykke, anser vi for det eneste Udbytte, nemlig at vi blev nøgterne igen, at Rusen fordunstede. *Hørup. I. 227. ell. om følelser, stemninger olgn.:* *Fordunstet er den lange Drøm. *Oehl. BG. 217.* det var ikke værdt at svare . . for vi saae, hvorledes denne forresten velvillige og ganske hændrende Idee udviklede sig, eller om den ikke strax fordunstede. *HCAnd. Breve. II. 704.* Bitterheden og Harmen . . fordunstede ganske. *RSchmidt. SS. 76.*

fordybe, v. [før'dy'bø] -ede. vbs. -else (*VSO. Brandes. VI. 559. Musik. L. I. 19.*) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. ty. vertiefen; sml. dybe)

1) gøre dyb(ere). 1.1) (l. br.; jf. III. dyb 1.1) gøre (en fordybning, et hul osv.) dybere; uddybe (jf. dybe 2): Graven om Ravelinen . . skal fordybes. *MR. 1702. 105.* (man) fordyber Engbunden ved at skiære den øverste Skorpe bort. *Schytte. IR. II. 124.* At fordybe en Grav, Brønd, Havn. *VSO.* Den lille Stenstue fordybede han nedefter under Jorden. *JVJens. Br. 76.* || (l. br.) billedl. ell. overf. *Den drømmende, den fordybede Luft (☉: ved midsommer) | Vugger sig mat i Blomsternes Duft. *Hz. D. IV. 146.* Geografien . . maatte arbejde paa en fordybet Indsigt i alle de fysiske og naturhistoriske Forhold. *Johs. Steenstr. Kundskaben om Jorden. (1910). 117.* (de fynske malere) har fordybet det aandelige Eje vi har i dansk Natur. *JVJens. JL. 10.* 1.2) (især fagl.; jf. III. dyb 2) frembringe en fordybning i; give en dybere plads ell. stilling. (ægypterne) fordybe Legemet's lodrette Midtlinie . . og omgive Midtlinien paa begge Sider . . med et blødt afrundet, fremtrædende Muskelparti. *JLange. BM. 93.* især i part. fordybet: (jeg) lænede mig til en fordybet Vindueskrog i vort eget

Huus.*Hauch*.II.63. fordybet skrift (tegn-ning) olgn., (fagl.) skrift (osv.), hvis linier er ridset ned i materialet (mods.: udført fladt paa materialet ell. som ophøjet arbejde). Det var et underligt Skriftapparat, (graveren) havde fundet paa for sin blinde Elev. Han førte hende hen til en opretstaaende Gravsten; den Lille famlede omkring med Fingrene i den fordybede Skrift. *Tolderl. F.I.9.* Da man (i *litografien*) lige saa vel kan ndføre Tegningen paa Stenens glatte Flade, som man kan indarbejde den i Stenen selv, gives der egentlig to Hovedmanerer, som man da kalder den ophøjede og den fordybede. *Opf.B. II.566. 1.3* (foræld.; jf. III. dyb 3.2) m. h. t. farve: gøre dybere ell. mørkere (jf. for dunkle 1.3, forhøje 2.2). Man kan gjøre (zinnover) lysere med Bleghvidt . . og fordybe den med Kugel- eller Florentinerlak. *Oecon.H. 20 (1784). II.49. 1.4* (jf. III. dyb 4.1) ♂ gøre (tone) lavere (jf. forhøje 2.3). *Orchestrinstr. 16.* As, det ved \flat fordybede A. *MusikL. I.32.*

2) (jf. III. dyb 1.3 og 2.2) kun i forb. m. i; egl.: lade (noget) trænge ind i noget andet; sænke ned i noget andet; kun overf. og især refl. ell. i perf. part. 2.1) i alm. Under vor Samtale fordybede vi os meer og meer i Skoven. *MO.* || i forb. fordybe sit blik (olgn.) i (betragtningen af) noget, lade sit blik døvele intensvt i betragtningen af noget; rette sine øjne ufravendt imod noget. hun fordybede . . sit Blik i den fjerne . . Verden. *V.Thist.TV.I.267.* den Maade, hvorpaa han fæstede Øjet paa sin Dame, der ligesom tvang hende til at fordybe sit Øje i hans. *Schand.F.21.* m. overgang til bet. 2.2: Jeg fordybede mig i dette Syn og overgav mig til forskjellige Betragtninger. *40 Hrz.ST.271. 2.2* (jf. III. dyb 1.3) om indtrængende beskæftigelse med et stof, et emne, ell. stærk optagethed af en sjælelig virksomhed. han fordybede sig saaledes (i andagt), at han glemte hvad han havde agtet at bestille. *Holb.Hh.I.150.* I disse Betragtninger fordybet, raadførte han sig . . nøie med den Fremmedes Physionomie. *Ew. VI.263.* *(hun) taus fordyber sig i Tanker. *Bagges.Ungd.II.17.* *Hr. Peder, | Fordybet i sit Sind, | Stivt stirrede paa Græsset. *Winth.HF.208.* (du) maa (vist) fordybe dig i selvstændige videnskabelige Undersøgelser, siden Du ikke har Tid til at komme til Forelæsninger og Examinatorier. *Schand. VV.290.* (sj.) i pass. (uden for perf. part.): *I sit Indre fordybes Gubben. *Hrz.Lyr.II. 263.* *Det er, som gled saa sagte Tidens Elv, | At ret man skal fordybes i sig selv. *PalM.IV.30.* (sj.) i aktiv (uden for refl. brug): et lille Spørgsmaal . . fordybede ham . . i en heel Reisebeskrivelse. *HFEw. MF.172. 2.3* (nu næppe br.; jf. III. dyb 7.1 og 2) bringe (sig) i en beklagelig ell. foragtelig tilstand; styrte (sig) i ulykke, adælggelse olgn. De Nationer, som levede paa

den Tid, da den første Aabenbaring blev givet, vare saa fordybede (nu: nedsænkede) i Overtro og Afnguderie, at de ikke vare skikkede til at tage mod en Lærdom, der var saa høi, saa aandelig. *JSneed.II. 216.* At fordybe sig i Vellyster. *VSO. jf. †: de, som ere afvigede, fordybe sig til at slagte (1871: ere dybt fordærvede); men jeg er den, som tugter dem allesammen. Hos.5.2(Chr.VI).* || især i forb. fordybe i gæld, nedsænke, styrte i gæld. (han) er saa fordybet i Gield, at han neppe har det daglige Brød. *Cit.1743.(JySaml.4R.III. 245).* dersom han ey gjør sin Fliid med at faae disse Fanger ranzioneret, vilde det flyde deraf, at samme fordybede sig daglig meer og meer i Skyld og Gield. *CPRothe.MQ.II.31.* Grevskabet var . . fordybet i Gjæld. *PAHeib.US.191. MO.* (sj.) i aktiv (uden for refl. brug): denne Indretning (er) et Mittel til at fordybe ham i . . Gield. *Birckner.IV.93.*

fordyble, v. (ogs. fordyvle). [fœr'dy'blø, -'dy'vlø] vbs.-ing. (af Dybel; jf. dyble samt ty. verdubeln, -döbeln; fagl.) samle (bjelker olgn.) ved dybler. *Larsen. Fordyvlng. Gnudtm.Husb.123.*

Fordybning, en. flt. -er. 1) som vbs. (nu alm.: Fordybelse), fx. til fordybe 1.1: Brøndens Fordybning. *MO.* overf. (jf. fordybe 2.2): noget af det modbydeligste, jeg veed, er Forklaring og Opredning og Fordybning og Hjerteransagelser. *JakKnu. A.67. 2* (konkr.) sted, der er (gjort) dybere end dets omgivelser ell. end det normale. 2.1) sted, der ligger dybere end det omliggende terræn; sænkning; udhuling (jf. u. Dybde 1.2). en langagtig smal Dal eller Fordybning, der maaskee er en Vandskyllings efterladte Udhuling. *Sibb.II.175.* Sandet falder allevegne, hvor det finder Læ, og det er ligemeget, om det er en Forhøining paa eller en brat Fordybning i Jordens Overflade. *Andres.Klitf.58.* paa dette sted er der en fordybning i terrænet | 2.2) til fordybe 1.2: sted, der danner en (ved kunst frembragt) afbrydelse (bule, niche) i en overflade (jf. u. Dybde 2.1). her lagde han sit Knæ — der er endnu en Fordybning i Stolesædet. *FJHans.Novel.II.160.* de brede rødbrune Hænder, som med deres smaa Fordybninger over Knoerne mindede om stramt stoppede Hynder. *Schand.BS.32.* Spedalskheden er paa Væggene i Huset, nemlig Fordybninger (Chr.VI: flydende huller), som ere grønagtige eller rødagtige. *3Mos.14.37. Jørg.VI.324.* || spec: muret væg- ell. vinduesniche. I de tomme Fordybninger stode tilforn skønne Billedstøtter. *Oehl.Øen.(1824).III.335.* I Fordybningen af det ene af disse Vinduer stod et Bord. *Gylb.(1849).IV.62. e.br.* || (efter fr. fond) † baggrunden af et rum, en scene olgn. *Ew. V.297. 2.3* (æstet., nu l.br.) om de mørke partier i et maleri, svarende til hulheder olgn. i de fremstillede tings overflade. *VSO.*

I. fordyre, *v.* [fɔr'dy'rə] -ede. *vbs.* -else (Saaby.¹) ell. (sj.) -ing (Goos.II.229). (ænyd. fordiure; *jf.* ty. vertuern og II. dyr 1; *sml.* forbillige) *bevirke, at prisen (paa en vare) stiger; forhøje prisen paa noget; gøre dyrere.* (han) fordyrer (varene) for Almuen med Told. Schytte.IR.II.34. andre nyere (læsestykker), som (udgiveren) vel havde ønsket at optage, har han udeladt, for ikke endmere at fordyre og forstørre Bogen. Rahb.LB.I.IV. Mynst.BIS.I.429. de berømteste fremmede Værker er . . forbudne og maa skaffes over Grænsen som Smuglergods, hvad dels virker fordyrende, dels medfører Fare. Brandes.X.65.

II. † fordyre, *v.* (*jf.* ty. vertieren) *gøre til et dyr; gøre dyrisk.* Dersom Siæleæverne ikke dyrkedes, blev Mennesket tilsidst fordyret. VSO.

fordyble, *v.* se fordyble.

fordyvlet, *adj.* se fordjævlet.

fordægtig, *adj.* [fɔr'dægdɪ] (sj. ved tilknytning til fordækt skrevet fordæktig. Holb.Intr.I.116). (ænyd. fordechtig, fordachtig; *fra* ty. verdächtig, af verdacht, *mistanke; besl. m.* fortænke; *nedset. 1)* som man nærer mistro ell. mistanke til; *mistænkelig; ogs.:* som giver anledning til ell. vækker mistanke. (Ovid) blev formedelst sine fordechtige Vers dreven udi Landflygtighed. Holb.Intr.I.116. det (er) noget fordægtigt at gaa i Slaap-rok saa silde. *sa.* Masc.I.2. (de) gjøre sig fordægtigt at handle med stiaalne Østers. Mandat.²⁶/2.1720. §9. (historien har) syntes mig lidt fordægtig: „det er langt borte og længe siden.“ Blich.II.429. *Dette Hastværk, Herr Krabat, i Forekommer mig fordægtigt. Heib.Poet.X.205. AndNx.S.196. || som er af en noget (især i moralsk henseende) tvivlsom karakter. *Et quind'ligt Væsen ham i Møde svæved, | Saa fri og feiende, saa pyntet prægtig, | At strax han hende dømte som fordægtig. PalM.IV.289. *jf.:* (vi) kom ind i nogle meget fordægtige Gyder. JVJens.IM.125. 2) (l.br.) *m.* tilknytning til fordækt 2: *hemmelighedsfuld; ogs.:* underfundig; *upaalidelig.* Aar 1157 Gav end (o: en) Jøde sig ud for Messias og holdt fordægtigt Forsamlinger med andre Jøder. Borrebye.TF.244. *han er fordægtig som bare Pokker. | Frygt dog ei hans Sned. Winth.II.166. (du) har gaaet saa fordægtig omkring de sidste Dage. Hvad er det saa, du har haft paa Hjerte. Pont.LP.VIII.198. -hed, *en.* (l.br.) 1) [1] D&H. 2) [2] *hemmelighedsfuldhed.* JVJens.HF.124. || *i forb. i al fordægtighed, i al hemmelighed.* Line havde faaet lavet sig en Nøgle til Skuret efter min, saadan i al Fordægtighed, uden at Nogen vidste det. Schand.F.531. *sa.* UrsulasUheld. (1901).104.

I. For-dæk, *et.* (*jf.* ænyd. fortecke i bet. 1, *mnt.* vordecke *samt* ty. vor(der)deck; *sml.* Fordække) 1) † *forreste del af et skibsdæk fra fortoppen til forstaven; ogs.:* dæk

over forskibet (*jf.* I. Bak 2 *samt* Agterdæk). VSO. Tops.II.313. KLars.Ci.15. Scheller. MarO. || *ogs. om den forreste del af en (halv-) dæksbaad.* Pont.LP.I.168. JVJens.Sk.170. 2) dæk (I.3) paa forhjulet af en cykel *olgn.* et fordæk holder i reglen længere end et bagdæk |

II. † Fordæk, *et.* (*efter* ty. verdeck; *til* verdecken, *tildække, skjule, se* fordækt)

1) *kaleche paa en vogn.* En meget let Jagtvogn med Chaise-Fordek, er til Kiøbs. Adr.¹⁹/1762.sp.15. Vogne med heelt, halvt eller ingen Fordæk. Forordn.²¹/1804. §14. 2) *skibsdæk; dæk* (I.2). vAph.(1759). et Orlogsskib paa tre Fordæk. HCAnd.VII.12.

† **For-dække**, *et.* [V.1.s] (af I. Dække 1; *jf.* ty. vordecke *samt* I. Fordæk) *nedhængende tæppe; forhæng.* At trække Fordækket ned. VSO.

fordækket, *part. adj.* se fordækt.

For-dækning, *en.* [V.1.2] † *del af avantgarden, som sendes forud for dennes egentlige hovedstyrke.* da hans Fordækning hørte Skydningen . . sendte den et Kompagni frem. NPJensen. Kampen om Sønderjylland.IV.(1914).41. Sal.²II.417.

fordæk-sinket, *part. adj.* [fɔr'dægsen^ogəʃ] (dannet af fordækt (s.d.); *snek, tom.*) *forsynet med ell. udført ved fordækt sinkning.* Skuffer med fordæksinkede Forstykker. Arbejdsloen.42.

fordækt, *part. adj.* [fɔr'dægd] (*nu kun foræld. -dækket.* Klevenf.RJ.54. JPJac.I.180. (sj.) *ved tilknytning til fordægtig skrevet fordægt.* Bang.DuF.40. JVJens.TL.147). (ænyd. d.s., *jf.* glda. forteckt, dækket, skuffende, ænyd. fortakt, skjult, hemmelighedsfuld, bedragerisk; *egl. part. af † fordække, tildække, skjule* (Moth.D55. Gram.Nucleus.1843); *fra mnt.* vordeckt, lumsk (ty. verdeckt), *part. af* vordecken (ty. verdecken), *tildække, skjule*)

1) † *tildækket; lukket.* Moth.D55. Voituren i Holland (den ordinaire) bestaar udi en fordækket Vogn. Klevenf.RJ.54. MR.1823.275.

2) *som er ell. er gjort (helt ell. delvis) usynlig; skjult.* 2.1) (*nu næsten kun fagl., i visse faste forb.*) *i egl. bet.* fordækt Trappe. vAph.(1759). Han havde det paa et fordækt Sted. VSO. *i forb.* holde sig fordækt: han (havde) vel ogsaa ladet fyre en Salve af Musqueter, men ingen af vore Folk fik Skade, fordi de holdte sig allesammen fordækte. Robinson.I.29. en ret og oprigtig Kærlighed, sagde han, vilde hellere . . sørgende have holdt sig fordækt end jubilerende aabenbare sig. JPJac.I.90. || † (*nu næppe br.*) fordækt batteri. Mil TeknO. || fordækt sinkning, (*snek, tom.*) *maade at forbinde træstykker paa, hvorved det ene stykke helt dækker det andet endetræ, saa at samlingen ikke ses* (*jf.* fordæksinkt). Wagn.Tekn.534. Haandv.175. fordækt sinke, *ikke helt gennemsavet sinke.* D&H. || spille (lægge, give) fordækt

olgn., ♠ (i udspil ell. naar man stikker, giver olgn.) lægge kort med billedfladen nedad. (han) lægger (spillet) paa høire Side af den, som har Forhaanden, og altsaa næste Gang skal give, og det enten fordekt, eller saaledes, at kuns det øverste Blad kan sees. *Spillebog.* (1786). 8. Af Bunken tages 4 Kaart, et af hver Farve. De blandes og lægges fordækt paa Bordet, hvorpaa hver af Spillerne trække et af Kaartene. *Spillebog.* (1900). 2. (m. tilknytning til bet. 2.2; l. br.) spille værligt: Sviregasten hader mig, for jeg har luret ham i at spille fordægt og snyde i Beter. *KBirk&JKure.Ingrid.Klo.* (1907). 60. ogs.: bruge kneb; spille under dække (med). Spiller Nogen fordækt her, saa kan han for mig vælge Vindue eller Dør, jeg er Mand for at befordre ham ud ad hvilket Hul, han finder for godt. *Schand.* BS.414. der er de i Folkeforsamlingen, som spiller fordægt med de Store. *Sødb. Oprøret.* (1902). 139. det (er) utvivlsomt, at der i høj Grad spilles med fordækte Kort af de ledende Mænd i Bayern. *Pol.* 29/1920. 7.sp.3. || fordækt skak. Naar ved et Træk den fjendtlige Konge sættes i Skak af en anden Brik (o: end den, der flyttes) .. saa kaldes dette et fordækt Skak. *Skak.* (1916). 16. || † De besluttede i en fordækt Dragt (o: i forkledning) at snige sig ind i den Commanderendes Leyr. *Spectator.* 439. 2.2) uegl. ell. overf. anv. af bet. 2.1: hemmelig; tilsløret. en saadan Foragt er ikke andet, end en fordekt Kierlighed. *Lodde.* (SkVid.III.136). der er meget Fordækt i Naturens Rige. *JPJac.I.15.* Enten Provisoriet er aabenlyst eller fordækt, saa hænger det Ministeriet i Klæderne. *Hørup.* II.38. Al Gudhed er paa en eller anden Maade fordækt Egoisme. *Leop.GoethesKat.* (1906). 160. især som adv.: Vil De følge mig, men ganske stiltiende, ganske fordækt. *Schand.F.* 267. der er i den lækre Nøgenhed (o: paa et billedhuggerarbejde) .. noget saa fordækt vellystigt. *VVed.B.* 372. *jf.* (sj.): naar man kun forstaaer hinanden, er hvad man kalder „halv fordækt“ (o: i form af en halvkvedet vise) den allerormsøstte Maade at tale sammen paa. *Grundtv. BrS.* 97. || især om handlemaade, optræden, ytringer olgn.: som tyder paa ell. beror paa mangl paa oprigtighed ell. ærlighed; forstilt; ogs.: underfundig; lumsk. *mon man Eder kand blant Patrioter sætte, | Naar I udvælger en fordækt og hykkelsk Vey? *Anti-Spectator.* 34. vAph.(1759). Han kom saa fordækt frem dermed. *VSO.* Han stod med et fordækt Smil. *Seiberg.L.* 52. (m. tilknytning til fordægtig 1; sj.) om person: mistænkelig. der var .. stadig Folk, som syntes, at der var noget „fordægt“ ved ham. *HomoS.VD.* 39.

fordæmme, v. [fɔr'dæm'ø] -ede. vbs. -ning (MilTeknO.). (fra ty. verdämmen; *jf.* I. dæmme; *fagl.*) udfodre ell. stoppe et borehul før en sprengning for at koncen-

trere virkningerne. *Wagn.Tekn.* 464. || (*fagl.*) afstive, stlette (støbeformer) ved at omgive med et fast lag (af sand, jord osv.). Lerformer (til støbning) sættes næsten altid ned i Damgruben og fordæmnes der ved at støde fugtigt Sand om dem. *smst.* 99.

Ø **Fordærve**, en, et. [fɔr'dær'v] (*gllda.* fordærff; *fra mnt.* vorderf (*hty.* verderb); *jf.* fordærve, Fordærvelse; *sj.* i *best. f.*, *jf.* dog: *spottende Fordærvet | Jeg nu har grebet Lyren. *Hz.Lyr.* I.35. || l. br., *jf.*: „usædvanligt.“ *MO.*) 1) det at fordærve, ell. hvad der virker fordærvende, volder skade; ødelæggelse (især i forb. m. gen. ell. ejendoms-pron.). *Moth.D69.* *Du (o: reven) bringer Fordærv i alle Kanter og Kroge. *Oehl.Overs.afGoethe.ReinekeFos.* (1806). 223. det Overfladiske .. hvor glat det end fremstiller sig, er Kunstens Fordærv. *Hauch. MaastrichtsBeleiring.* (1832). IV. Kom ikke til Paris! .. det bliver din Fordærv! *HC And.VIII.138.* *Mands Fordærv er Kvinde. *Drachm.VS.* 26. 2) (sj.) det at være fordærvet, ell. hvad der er fordærvet. 2.1) d. s. s. Fordærvelse i.2. i deres Inderste er stor Fordærv. *Ps.5.10* (Lindberg). en gyselig Verden af Timelighed og Fordærv steg frem for hende. *Bønnelycke.MM.* 14. 2.2) (*jf.* fordærve 2.1 slutn.) raaddenskab. hver Mand gemmer sit Sul i sin Køje .. endskønt det stinker som det ureneste Fordærv. *Osc.Jens. IN.* 10.

fordærve, v. [fɔr'dær'vø] (*præs.:*) fordærver. *Høysg.AG.* 17. *dagl.* (især i bet. 1.1 slutn.) ell. *dial.:* [fɔr'dær'ø] (*jf.* *Heib.Poet.I.* 50. *Allen.DS.II.691.* *Bøgh.D.II.309.* *Feib.*). -ede. vbs. -else (s. d.), *jf.* Fordærv. (*gllda.* d. s., *æda.* fordæruæt, *adj.*, *syg.*, *angrebet* (*Harp. Kr.* 115), *sen. oldn.* for-, tyrdjarfa; *fra mnt.* vorderven (*jf.* ty. verderben); *oprindelse uvis; jf.* bedærve, dærve)

1) tilføje (legemlig ell. aandelig) skade; ødelægge. 1.1) m. h. t. personer: gøre fortræd; ogs.: berøve livet; dræbe. frygtede du ikke, at udrekke din haand, til at fordærve (1871: dræbe) Herrens salvede? *2Sam.1.14* (Chr.VI). da sagde (Jehova) til den fordærvende Engel (o: som spredte pest): Nok! drag din Haand tilbage! *Balle. Bib.I.187.* *Jeg greb den (o: en slange) høit om Nakken, saa det blev den | Umuligt at fordærve mig. *Oehl.F.84.* *jf.*: eders sverd fortærede eders propheter, ligesom en fordærvendes (1871: ødelæggende) løve. *Jer. 2.30* (Chr.VI). *overf.:* Der er i Sandhed fordærvet en Advocat (nu: gaet en advokat tabt) i Dem, Herr Greve. *CBernh. II.45.* || † fordærve sig selv, *egl.:* tilføje sig selv fortræd; *især:* skade sig selv i økonomisk henseende olgn.; *gaa sig selv for nær.* (landets løve) hvorover de holdt, uden, som man siger, at fordærve sig selv i Bund og Grund. *Ev.VI.89.* at fordærve sig selv, for at frelse andre, gaae nøgen for at klæde sin Næste, er hverken naturligt, fornuftigt eller christeligt. *NordBrun.* (Bahb.

*LBI.397. part. fordærvet brugt som adj.: ødelagt i økonomisk henseende; ruineret; faleret. en fattig fordærved Proprietarius her af Landet. Gram.Breve.148. || (foræld.) besejre; overvinde. hvortil haver vel Gud (opvakt) Ufrygtagtighed i Mennesken's Byst om ikke til slig en Fiende at modstaa og fordærve? J.P.Jac.I.42. || nu næsten kun i part. fordærvet som præd. i forb. som slaa, prygle fordærvet, slaa, prygle, saa man tager skade deraf. VSO.I.156. saa fulgte der .. Udbrud af Raseri hos ham, hvorunder han endogsaa slog en af de stærkeste Dreng halvt fordærvet. Drachm. VT.294. Feilb. ogs. ved andre (især refl.) verber, m. blot forstærkende bet.: Sørge sig fordærvet. Høysg.S.54. en Skole-Lærer maa .. raabe sig fordærvet paa sine Disciple. Spectator.460. Her kan man jo fryse fordærvet. VSO. Hans spillede, saa Faarene dansede, og Prinsessen var nær ved at le sig fordærvet over det. Sv.Grundtv.F.Æ.II. 40. nogle af Pigebørnene i de øverste Klasser .. var lige ved at slide sig fordærvet. E.Juel.Hans.De smaa Piger.(1912).79. 1.2) (nu l. br.) m. h. t. legemsdele olgn.: beskadige (1.2); ødelægge. en ureen Tunge og andre Kiendemærker af en fordærvet Mave. Tode.ST.I.14. En Solospiller kan .. let fordærve sin Arm ved at anføre det kongelige Musik-Kor. PAHeib.US.559. dersom dit høire Øie forarger dig, saa riv det ud og kast det fra dig; thi det er dig gavnligt, at eet af dine Lemmer fordærvs (Chr.VI: omkommer), og ikke dit ganske Legeme skal kastes i Helvede. Math.5.29. Den megen Broderen fordærver Deres Døttres Øine. Gylb.Novel.II.140. || m. overgang til bet. 1.3 i forb. fordærve smagen (jf. Smagsfordærvelse). (de) som efter hans Tykke have en fordærvt Smag. Ew.VI. 15. Franskmandenes Smag er fordærvet. Holberg.Aarvog.1921.123. 1.3) (nu l. br.) om fortræd af aandelig art: ødelægge (i moralsk henseende). Forføres ikke; slet Omgang fordærver gode Sæder. 1Cor.15.33. de gode og dydige Borgere, hvormed vor Stad er velsignet, skal ved Riigdom blive fordærvede, vende Ryg til Dyden. Holb. Plut.I.8. *Forhærdede Tidsel-Gemytter, | Saa stive som Torne og Støtter, | Hvi holde I eder saa ranke | I Stolthed's fordærvede Tanke? Brors.11. de Ældres .. Ryggeløshed virker fordærvede paa den opvoxende Slægt. Mynst.Jonstr.12. *alle unge fornemme Herrer, | Som altfor gjerne os Piger fordærrer. Heib.Poet.I.50. Alle Mennesker paa Jorden ere Syndere, men Alle ere ikke lige fordærvede. Katek.§50. (jeg var) en fordærvt Dreng .. tidlig brød der ubændige Lidenskaber frem hos mig. Schand.F.45. jf.: saa skal du bare see, hvorledes jeg skal fordærve (o: forkæle) baade den Førde og den Femte (af børnene) .. thi det er nu Tanternes Rettighed. Heib. Poet.XI.125. || † refl.: handle umoralsk. I*

forderve eder (1871: handle fordærveligt), og giøre et udskaarit billede. 5Mos.4.25 (Chr.VI). 2Kron.26.16 (Chr.VI; se sp.349⁴⁹). 2) m. tings-obj.: give noget en saadan behandling, at det bliver (helt ell. delvis) uanvendeligt ell. forringes stærkt i værdi; beskadige (2); spolere. 2.1) (nu især i perf. part. som adj.) i egl. bet. Samler Eder ikke Liggendefaa paa Jorden, hvor Møl og Rust fordærver (Chr.VI: fortære). Math.6.19. I det hand peeget paa Donaustrømmen, støder hand Kruset om med Albuen, saa at Landkortet fordærvs. Holb.Kandst.II.1. (russerne har) nærmest sig Byen ved deres grove Skyts, og fordærver den saa kaldede Altstadt. Gram.Breve.56. Dampkjælden selv fandtes sprængt og aldeles fordærvt. Hauch.VI.281. det, som ikke blev fordærvt (Chr.VI: forkrænket) af Ild. Vid. 16.27. ordspr.: mange kokke fordærver madden, se Kok || faa (noget) fordærvt, (jf. II. faa 6) faa ødelagt. jeg er ganske tør paa Fødderne. Men derimod har jeg faaet min Hat fordærvt. Heib.Poet.II.360. *Jeg vælter det Blækhuis, jeg købte igaar, | et græsk Testamente fordærvt jeg faar. Schand.SD.9. || part. fordærvt brugt som adj.: som er gaaet i forraadnelse; ubrugelig. Om Tribunen er der en Trængsel .. her flyve stundom fordærvede Appelsiner .. i Hovedet paa Taleren. HCAnd.XII.210. den, som i Afsætningsøjemed .. underkaster fordærvede Levnedsmidler en Behandling, der er beregnet paa at skjule deres fordærvede Tilstand (straffes) med Fængsel. Goos.II.208. Feilb. 2.2) forbruge paa en ødsel ell. uforstandig maade; sætte over styr; lade gaa til spilde (jf. Fordærver 2.1); nu kun i foræld. ordspr. som: 4) Hvad Mange kan forhverve, kan En fordærve. Mau.2267. || † uegl.: spilde. Din mundfuld, som du haver ædet, den skal du udspye; og forderve (1871: have spildt) dine liflige ord. Ords.23.8 (Chr.VI). jeg fordærver min Naadige Herres Tiid. Gram. Breve.158. 2.3) (især \square) uegl. ell. overf. anv. af bet. 2.1; især m. abstr. obj. (herren) skal give deres konger i din haand, og du skal forderve (1871: udslette) deres navn fra at være under himmelen. 5Mos.7.24 (Chr.VI). jeg vil forderve (1819: forkaste; 1907: lægge øde) de vises visdom, og til intet giøre de forstandiges forstand. 1Cor. 1.19 (Chr.VI). I Valdemars Tid (blev) alle de gamle Love og hele Kirkens Frihed fordærvt. Kr.Erst.DM.14. || forvanske ved indblanding af fremmede bestanddele. hand har lærdt .. at sjuunge en hob forliebte Viser, og forderve sit eget Sprog; thi jeg troer hand kand nu hverken Dansk eller Fransk. Holb.Jean.I.5. det moderne, paa mange Maader fordærvede Jiddisch. StSprO.Nr.113.5. (sprogvn.) m. h. t. en tekst, især i forb. være fordærvt, være mangelfuld, daarligt overleveret olgn. På dette sted er texten åbenbart fordærvt. Vilh.Thoms.

Afh. I. 302. || fordærve legen (spillet, historien *olgn.*), tilintetgøre, kuldkaſte et foretagende, som er i gang. hand havde i Sinde at tyrannisere over os, hvorudover vi enten maatte have fordervet Historien, eller ladet os ilde medhandle af denne grove Bonde. *Holb. Jep. III. 4.* Men end om Jacob stæler alt hans Gods fra ham, og løber bort, saa forderve vi jo vor Sag meere. *sa. II. J. II. 4.* ligesom man icke vidste, hvor tit I pleyer overiile jer, det er just det eeniste Middel at fordærve Legen, gaae jer Vey. *Kom Grønneg. II. 242.* *Saa lægger nu ret Mærke til | Guds eget Ord om Daaben, | Saa I fordærve Fiendens Spil | Og undflye Kiætter-Hoben! *Grundtv. SS. I. 659.* *Den Anden kunde ved sin Hæftighed | Fordærve hele Spillet. *Heib. Poet. III. 436.* || *ordspr.:* for meget og for lidt fordærver alting († alle sager. *Cit. ca. 20 1700. (Thott⁴ 1525. 266)*) *olgn. Mau. 6387. Holb. Heltind. II. 244.* for Lidet og for Meget fordærver Alt. *Kierk. V. 84.* || † *talem.:* fordærve det med en (*efter ty.* es mit einem verderben) lægge sig ud med, rage uklar med en. (*kongen*) synes at have fordærvet det med alle Folk af dette Slags. *Molb. DH. II. 286.* man . . maa (*ikke*) udsætte sig for at fordærve det med sine gamle Venner. *Winth. ND. 2 Fort. Goldschm. 30 Hjl. II. 1084.*

fordærvelig, *adj.* [for'dær'væli] *adv. -t ell. (+) -en* (*Moth. F. 292*). (*ænyd. forderffuelig; fra mnt. vorderflik (hty. verderblich); til fordærve*) 1) ⊕ (*l. br.*) til fordærve 1: skadelig; ødelæggende. see, jeg opvækker imod Babel, og imod indbyggerne, ja deres hierte, som staae op imod mig; et fordærveligt (1871: ødelæggende) vær. *Jer. 51. 1 (Chr. VI).* En fordærvelig Krig. *VSO.* || nu især (*jf. fordærve 1.3*): skadelig i aandelig henseende; moralsk ødelæggende. der vare og falske Propheter iblandt Folket, ligesom der og iblandt Eder skulle være falske Lærere, som skulle indføre fordærvelige Secter. *2 Pet. 2. 1.* I søge om de Ting, som ere Eder selv skadelige og fordærvelige. *Holb. Pht. I. 8.* han handlede fordærveligt (*Chr. VI:* fordervede sig), og han forgreb sig imod Herren sin Gud. *50 2 Kron. 26. 16.* Spot er hæslig og fordærvelig overfor voksne. *KLars. AH. 182.* 2) (*nu næppe br. uden for ssg. letfordærvelig*) til fordærve 2.1; om levnedsmidler: som lei kan forderves, gaa i forraadnelse. Menneskene (*kunde ikke*) gjemme en Overflødighed, som bestod i Frugter og andre fordærvelige Ting. *JSneed. VII. 14.* Fordærvelige Værer. *VSO.* 3) (*jf. fordærve 1.3*) † moralsk fordærvet. Vee et syndigt folk, et folk med svar misgierning, de ondes sæd, de fordærvelige (1871: vanartede) børn! *Es. 1. 4 (Chr. VI).* -**hed**, en. 1) [1] (*l. br.*) det at være ell. virke skadeligt ell. ødelæggende. Krigens Fordærvelighed. *VSO.* Under disse brede, linde Luftdrag faar man den For-

visning, at Læren om Kulturens Fordærvelighed icke er saa helt urimelig. *NMøll. (Danm Galsch. II. 302).* 2) [2] (*sj.*) Varernes Fordærvelighed. *VSO.* 3) [3] (*l. br.*) det at være moralsk fordærvet; *ogs.: usselhed; slethed. Moth. D. 70.* Laster, som udspire af Menneskets almindelige Fordærvelighed, saasom Gierighed, Uhofflighed, Utaknemmelighed, Øyenskalkeri, Misundelse og Hovmod. *Holb. NF. II. 97.* den Fordærvelighed, som da regierede udi Rom. *sa. Heltind. II. 233.* al denne (o: pressens) Elendighed og Fordærvelighed drukner i den Velgerning, som Bogtrykkerkunst og Trykkesfrihed er. *Brandes. T. 79.* **Fordærvelse**, en. *fl. (nu næppe br.) -r* (*Kingo. 250. Holb. Plut. I. 8. sa. Ep. V. 54. jf. T. Baden. Suppl. 8.*) (*gl. d. d. s. (Mand. 53); vbs. til fordærve*) det at fordærve ell. ødelægge; det at være ell. blive fordærvet; *ogs.: hvad der virker fordærvende; fordærv. 1) ⊕ til fordærve 1. 1.1) til fordærve 1.1 og 1.2.* Tænk paa de sidste ting, og hold op fra at bære fiendskab, ja tænk paa fordærvelse (1871: Undergang) og død, og bliv i budene. *Sir. 28. 6 (Chr. VI).* Ja du est vel undskylt at tale om Christendom; (*du som*) udfad Ondskab opvækker Himmelstorm fattige Søefarende Folk til Ulykke og Fordærvelse. *Holb. Hex. IV. 10.* F. og hendes Moder ere Husets Undergang og Fordærvelse. *Hauch. III. 31.* i den Forfatning, hvori alle Maver for Tiden befinde sig, vilde (*punch*) være den skrækkeligste Fordærvelse. *Hostr. G. 38.* Den Ret, Godsejerne i en Del af Landet havde til at producere eller sælge Brændevin, benyttedes ofte . . til Bondebefolkningens Fordærvelse. *Nationalekon Tidsskr. I. 218.* Træk og Fugtighed er en Fordærvelse for Hvalpene, de blive da forkrablede. *Vort Hj. III. 4. 6. jf.: Utopister er Verdens Fordærvelse. Schand. AE. 183. 1.2)* til fordærve 1.3: moralsk ødelæggelse; (*den almindelige*) mangel paa moral (*jf. Fordærvelighed 3, Fordærvedhed*). Fordærvelsen var icke bleven saa gandske almindelig, at man jo endda hos en og anden saae Levninger af den gamle Romerske Dyd. *Holb. Herod. 90.* Tidernes Fordærvelse og de forestaaende Landeplager. *Ew. VI. 230.* Den stigende Fordærvelse medførte den synkende Sundhed. *Drachm. VT. 337.* || † *fortabelse.* den Port er viid, og den Vei er breed, som fører til Fordærvelsen (1907: Fortabelsen). *Matth. 7. 13.* *Vor Herre til Himmels opfoer, | Fordærvelsens Hjem er lagt øde. *Grundtv. SS. I. 485.* 2) (*sj.*) til fordærve 2.1. Varers Fordærvelse ved Søvand, Stranding. *MO. spec. (nu næppe br.) om fødevarer olgn.: forraadnelse. (hvidkaal)* er een af de Planter som gaae lettest i Raadnelse; endogsaa naar den staaer i fuld Væxt, kunne enkelte Blade raadne bort, og en stærk Frost sætter ofte et heelt Hovede i saadan en Fordærvelse. *Tode. ST. II. 73. Møll. II. 145.* **Fordærver**, en. († *Fordærvere. Ew. VII. 225.*) 1) (*nu*

l. br.) til fordærve 1: person, som ødelægger ell. bringer fortræd. 1.) til fordærve 1.1. Herren skal gaae Døren forbi, og ikke tilstede Fordærveren at komme til Eders Huse for at slaae. 2Mos.12.23. Knurrer ei heller, som og Nogle af dem knurrede, og bleve ødelagte af Fordærveren (1907: Ødelæggeren). 1Cor.10.10. *Hver Kvinde bærer for nye Mord, | Hver dansk Fordærveren truer. Ing.VSt.228. 1.2) til fordærve 1.3: person, som forleder andre til noget ondt; forfører. (hun) skulde betiene sig af sin Magt og dens Svaghed, som hun anseer for sin Fordærver. Ew.VII.116. det var først et Par Aar, efter at Du var rejst, at jeg begyndte at komme igen (til familien). Straks var jeg jo temmelig misliebig i Familien, som Din (o: en ung mands) Fordærver. Esm.III.314. jf.: De skal behandle disse Agitatorer for Retsreformen med den yderste Forsigtighed. . . jeg anser dem for samfundsfarlige Folk, som rene Folkefordærvere. Hørup.II.378. 2) til fordærve 2. 2.1) (nu kun dial.) til fordærve 2.2: ødeland. talem.: efter en forhverver (o: samler) kommer en fordærver. Feilb. 2.2) (nu l. br.) til fordærve 2.3. fornuftige gamle Romere have . . anseet de saa kaldne ziirligere Skribentere som Sprogets Fordærvere. Holb.Ep.IV.146. det (er) ey imod Videnskaber, men deres Fordærvere jeg . . har stillet mine Betragtninger. Spectator.86. al sand Kunstnydelses værste Fordærvere, Turisterne. VoreHerrer.1921.Nr.12.3. jf.: (jyden) er en Festfordærver, en Lyseslukker, et Folkefærd, der er ilde set paa Sjælland. VilhAnd. N.79. **Fordærvet-hed**, en. (sj.) især til fordærve 1.3: moralsk fordærvelse. oplys min Forstand, at jeg maa see min Vildfarelse, og min Fordærvethed! Kierk.VI.219. D&H. om et enkelt udslag af fordærvelse: (Kristus) taler om at Standen (o: præstestanden) som Hele er fordærvet, at Standen som Hele ogsaa har den Fordærvethed gerne at ville gaae i de lange Klæder. Kierk.XIV.212.

fordøje, v. [for'døi'ə] -ede. vbs. -else (s. d.), † -ning (Moth.D220).

1.) (nyd. fordøye, -døwe, gl. fordøwe (Dyrerim.11); fra mnt. vordojen, vordouwen (hty. verdauen); besl. m. tøj; grundbet.: bringe til at tøj, smelte) optage næring i sig. 1.1) ved en række af processer opløse føden og bringe de i den indeholdte næringsstoffer i en saadan form, at de kan gaa over i lymfen og blodet og derved optages i organismen; (dagl.) især blot om at opløse føden. mange Folk her gjøre slige Brylluper, at Bryllups-Maden er neppe fordøjet i Maven, førend de maa dantze til Slutriet. Holb.Masc.II.5. *Folk af min Stand . . | Maa spise lidt kun, og hvad let fordøies. Oehl.A.294. man blander Viin med Vand, for at de Svage maae kunne fordøje den. Heib.Pros.I.445. *Din Mave daar-

lig er, du slet fordøier. PalM.I.42. I (tarmkanalen) optages og fordøjes Føden. Boas. Zool.*33. (naturv.) m. tings-subj.: Fordøjelseskirtler . . kaldes de Kirtelhaar (hos) in-sektdøende Planter . . som secererer (o: udskiller) den fordøjende Vædske. Warm. Bot.234. † i forb. som de fordøjende kræfter, redskaber, fordøjelsesorganerne (jf. Fordøjelses-kraft, -redskab). Tode.ST.II.63.70. || † fortære; bringe til opløsning. *Rust (har) min Hierne snart fordøyet. Falst.Ovid.134. 1.2) overf.: optage aandelig næring i sig paa en saadan maade, at man gør den til sin ejendom; ogs. (dagl.): „sætte til livs“. Pauli hede Hoved gav sig ikke Tid til at fordøje Gamaliels Philosophie. Horreb.II.375. De stræbte at fordøje Madvigs latinske Grammatik af bedste Evne. Schand.AE.30. det er . . ikke let at forstaa, hvordan den (ortodokse teologi) kan fordøje (o: tro paa rigtigheden af) Ting som Genesis' Skabelseshistorie, Himmelfarten, Højsangen eller Apokalypsen uden allegorisk Sauce. JLHeib.(StSprO.Nr.122.68). || † m. overgang til bet. 2: At menge Galskab i Comœdier, er . . ligesaa fornøden, som at smørre Hiulene paa Vognen og at bruge Dricke til sin Mad; thi uden det første kand det sidste ikke fordøyes. Holb.JJBet.a.2v.

2) (nyd. d. s.; egl. et andet ord, dannet af II. døje, men sammenblandet m. bet. 1; jf. fordøjet; nu sj.) m. h. t. noget besværligt, ubehageligt olyn.: udholde; finde sig i; nedsvælg; lade glide ned; døje. at fordøie skeldsord. Moth.D220. Jeg er bange, at han udi første Hidsighed forløber sig og siger mig noget, som min Ære ikke tillader at fordøje. Holb.Masc.III.4. de havde udstaaet og fordøyet en Høben Besværligheder under Veys. Slange.Chr.IV.1135. Han tog sig det først meget nær, saa at han blev syg, men har dog nu nogenlunde glemte det. Jeg kan endnu ikke ret fordøie denne Historie. Ørst.Br.I.286. Nu maatte jeg da fordøie en lang Taknemmelighedstale. HCAnd. I.104. || † m. overgang til bet. 3 i forb. som fordøje tiden, faa tiden til at gaa; tilbringe tiden (med). *I store Guder, saa Augusti Hierte bøyer, | At Naso ikke faar et evig Fængsel her, | At jeg ey all min Tid i Ufred saa fordøyer. Falst.Ovid.78. *Hvor mangen lystig Time han | I Selskab har fordrevet; | Hvor aldrig noget Øjeblik | Var langsom at fordøje. Falst.52.

3) (nyd. fordøye, gl. d. part. fordoit; jf. no. dial. fordoaa; egl. et andet ord, laant fra mnt. vordoen (ty. vertun); nu kun dial.) bortgidsle; forøde; sætte over styr. Moth.D.219. Ach du u-lyksalige Jeronimus! hvor vil du blive til møde, naar du ved din Hiemkomst finder . . dine Midler skammeligen fordøiede. Holb.Abrac.I.2. ingen Ting lader (renterne) mere stige, end naar Folk ved Overdaadighed fordøier alle deres Indkomster. Oecon.T.III.25. MDL.(langelandsk). Feilb.I.339.IV.154.

fordøjelig, *adj.* [fɔr'døi'əli] (*ænyd.* fordøvelig i *bet.* 1, fordøjelig, som har let ved at fordøje; af *fordøje*; *jf.* *ty.* verdauulich) 1) (nu l. br. uden for *sgr.* som let-, tungtfordøjelig) til *fordøje* 1.1; om fødemidler: som lader sig fordøje. *Moth.D220.* *Maden er god og fordøjelig. *Rich.I.197.* der fortælles, at Kong Henrik den første af England døde, fordi han havde spist formeget af denne svært fordøjelige Fisk (o: havlampretten). *BMøll.DyL.III.218.* *jf.* *fordøje* 1.2: Som den lettest fordøjelige Spise har (Oehl.) ladet (stykket „Frejas Alter“) begynde Samlingen. *Oehl.PSKr.I. XVI. 2* † til *fordøje* 2: som kan taales; som man kan finde sig i (*jf.* *døjelig*). Saadan Snak, Tale, Optørsel, er ikke fordøjelig. *VSO.* -**hed**, *en.* [1] (l. br.) *Moth.D220.* Ved et Fodermiddels Fordøjelighed forstaaes dets Evne til at kunne opløses og opsuges paa sin Vej igennem Fordøjelseskanaalen. *LandbO.II.178.* *ArnMøll.Sundhedsl. 71.*

Fordøjelse, *en.* 1) som *vbs.* til *fordøje* (*især* i *forb. m. gen.*) 1.1) (l. br.) til *fordøje* 1.1. Madens Fordøjelse. *VSO. MO. 1.2* † til *fordøje* 2. efter mange Haandheders (o: forhaanelers) Fordøjelse, har (han) endelig skaffet sig en vis Anseelse. *Eilsch.PhilBrev. 134. 1.3* † til *fordøje* 3. *Moth.D220.* Penges eller Midlers Fordøjelse. *VSO. 2* mere *konkr.:* evne til at *fordøje*; *ogs.* (*især* i *best. f.*) om hele den *proces*, hvorved føde optages, *ell.* om alle de organer, der medvirker hertil. *Moth.D220.* (abekattene var) døde af Mangel paa Fordøjelse. *Ew.VI.103.* en maadelig Ærgrelse befordrer Fordøjelse. *Tode.V.11.* *Om Aftenen tør jeg | .. ikke spise .. hvad | Der kræver stærk Fordøjelse. *Oehl.A.293.* Han var meget medtaget .. af at have ødelagt sin Fordøjelse ved at spise Masser af Frugt. *Brandes.IX.218.* Opløsning og Omdannelse af Næringsstofferne kaldes Fordøjelsen og finder Sted i Tarmkanaalen. *Boas.Zool.*83.* || (l. br.; *jf.* *fordøje* 1.2) *overf.:* en videnskabelig Fordøjelse af denne Kundskab. *JLange.II.415.* Publikums aandelige Fordøjelse bliver ikke bedre med Aarene. *Riget.³⁴1913.1.sp.1.* **Fordøjelses-**, i *sgr.* (*især med.*) af *Fordøjelse* 2. -**apparat**, *et.* (l. br.) d. s. s. -organ. *Sal.VI.840.* -**besvær**, *et.* (l. br.) *ell.* -**besværlighed**, *en.* *især* i *ft.:* vanskelighed ved at kunne *fordøje* føden (*dyspepsi*). *Schand.BS.204.* hendes Mand .. var saa optaget af .. sine Fordøjelsesbesværligheder. *Pont.LP.VII. 11.* † -**feber**, *en.* „En feberagtig Fornemmelse, som følger med Vanskelighed i Madens Fordøjelse.“ *VSO. MO. -karnal*, *en.* den vej, føden passerer i legemet under *fordøjelsesprocessen*. *Frem.DN.691.* *Sal.²VIII.435.* -**kirtel**, *en.* (bot.) hos in-sektædende planter: kirtelhaar, som udsondrer en vædske, der *fordøjer* næringen *ell.* *opsuger* den. *Warm.Bot.234.* † -**kraft**, *en.* *især* i *ft.:* d. s. s. Fordøjelse 2 (*jf.* *fordøjende*

kræfter u. *fordøje* 1.1). Hans Fordøjelseskræfter ere næsten reent svækkede. *VSO. MO. † -middel*, *et.* „Et Lægemiddel, som hjælper til at skaffe Maven Fordøjelseskraft.“ *VSO. MO. -organ*, *et.* *især* i *ft.:*, om de organer, hvis væsentligste opgave er at bidrage til fødens *fordøjelse* (*jf.* -apparat, -redskab). en Slaphed .. som rammer Fordøjelsesorganerne efter en lang Faste. *Heib.Pros.IX.15.* *Anat.(1840).II.386.* *Pan-num.225.* -**proces**, *en.* *især* i *best. f.:* kemisk *ell.* mekanisk *proces*, hvorved føden *fordøjes*. *Sal.²VIII.434.* -**redskab**, *et.* (nu l. br.) d. s. s. -organ (*jf.* *fordøjende* redskaber u. *fordøje* 1.1). *D&H. overf.:* *Olufs. NyOec.I.²151.* -**saft**, *en.* 1) † den ved fødens *fordøjelse* opstaaede næringsvædske, som optages i lymfen og blodet. *VSO. 2* vædske, der afsondres af visse kirtler i legemet og medvirker til at opløse føden (*jf.* -vædske). *Sal.²VIII.433.* -**vædske**, *en.* d. s. s. -saft 2. *smst.* **Fordøjer**, *en.* (nu næppe br.) til *fordøje* 3: *foreder*; *ødeland*. *Moth.D220.* Naar Ødselhed kommer til den højeste Grad, er det en af de *forderveligste* Feil udi det Menneskelige Societet. Thi en saadan *Fordøjer* ødelegger sig ikke alleene selv, men tillige med mange andre. *Holb. MTr.37.* *KomGrønneq.III.9.* *VSO. fordøjet*, *adj.* [fɔr'døi'ət] (af *VI. for-2* og *II. døje* 1; *jf.* *fordøje* 2; *vist dial.*) som har gennemgaaet svære strabadser; *udmattet*. saa løb vi omsider ind i Havn, *fordøjede* (*Drachm.SS.93.* forasede) og forkomne. *Drachm.SS.²243.*

fordølge, *v.* [fɔr'dø'l'qə] (*præs.:*) *fordølger*. *Høysg.AG.121.* (nu *kun dial.* -**dølle** [-'dø'l'ə] *DL.3—13—17.* *Feilb.*) *præt.* -**dulgte** (*tidligere* *ogs.* *skrevet* -*dulte*: *Holb.DH. III.683.* *Slange.Chr.IV.313*); *part.* -**dulgt** (*tidligere* *ogs.* *skrevet* -*dult*: *Moth.D190.* *Holb. Ep.IV.102*) *ell.* † -**dølget** (*sa.Hex.IV.8*) *ell.* (nu *kun dial.*) -**dølgt** (-*dylt*). *Moth.F293.* *jf.Feilb.*) *vbs.* -**else** (*Moth.D190.* *VSO. Goos. II.500*). (*ænyd.* *fordølje*, -*dølle* (i *bet.* 2); *uden for dial.* *kun poet. ell. foræld.*)

1) (*jf.* *dølge* 1.1; nu *kun dial.*) gøre uskadelig (ved *besværgelser* *olgn.*); *forhekse*. Naar Bøssen er *fordulgt*. *JySaml.IV.128.*

2) (*jf.* *dølge* 2) *bevirke*, at noget ikke ses *ell.* *bemærkes*; *skjule* (*især:* med *forsæt*; *ofte:* paa en *svigagtig*, *listig* *maade*). 2.1) (nu *næppe br.;* *jf.* *dølge* 2.1) i *alm.* udi *Confiscations* Sager .. skulde (*intet*) gøres til *Priis* uden de *Vahrs*, som bleve *fordulte*. *Holb.DH.II.586.* *Er da Der' Huus et Sted, som kan *fordølge* Dem? *Ew.IV. 167.* m. h. t. *noget abstr.:* Hvem skulde *troe*, at noget *Menneske* under *Helligheds* Skin kunde *fordølge* saa *skarnagtig* et *Hiertel* *KomGrønneq.II.274.* *Den *Dyd*, som *Medgang* hos et *Menniske* *fordølger*, | Den *kiendes* *best* paa den *betrængtes* *onde* *Dag.Falst.Ovid.92.* *Han *studsede* *først*, men *strax* paa *Stand* | *Bevælgelsen* *fordulgte*. *Oehl.RL.20.* || *refl.:* *skjule* sig. *Hvor *bly*

sig fordølger | Den deilige Lund. *Grundtv. NM.150.* *den skovløse Strand | Bag Is og bag Sne sig fordølger. *Blich.D.II.71.* *en Qvinde, der sig halv fordølger, | Halv sig hæver i de dunkle Bølger. *PalM.I.58. 2.2)* (jf. *fdøle 2.2)* holde noget skjult ved ikke at omtale det; holde hemmelig; ogs.: (be-) nægte. Fordøller Bonden nogen vigtig. . Sag for sin Husbond. *DL.3—13—17.* Mullet for Recruter, som fordølle deres Skavan-ker. *Luxd.Dagb.I.430.* *Det vil ei Regnar fordøle: | Jeg kommer ei af Mennesker fulgt, | Og heller ei uden Følge (o: med en hund). *Oehl.RL.48.* Den største Nidding . . iblandt os vil dog endnu stedse blues ved aabenbart at negte og fordølge Sandheden. *Ing.EM.II.62.* *Hvad Læben vil fordølge, Øiet siger. *PalM.U.369.* Scharling. *Jøvik.(1901).181.*

3) *perf. part. brugt som adj. 3.1) til bet. 2.1: skjult; dulgt (3.1).* de fornødente (mineralier) vise sig øverst i Jordskorpen, men de mindre nødvendige ere mere fordulgte. *Suhm.II.61.* Et fordulgt Flendskab. *MO. jf.: (hvem) kommer fordulgt med lukket Visir? LBruun.SK.35. 3.2) til bet. 2.2: uomtalt; fortiet; ogs.: hemmelig; gedulgt.* skal det gaa fordølgt af? . . skal det gå skjult for sig. *Feilb. jf. (sj.):* jeg er jo baade dig og mig selv det skyldig at Præsten lægger vore Hænder tilsammen . . men det skal gaa for sig i al Fordulgt-hed. *JPJac.I.97.* || *overf.: ubekendt.* *Min Fremtids Skjul er rullet ned, | Fordulgt er næste Morgen. *Boye.AD.III.80.*

I. † **For-dømme**, et. [V.2.1] (sj.) d. s. s. Fordom. *vAph.(1764).* II. -dømme, et. se Foredømme.

III. **fordømme**, v. [fɔr'døm'ə] -te ell. † -de (*Basth.(Rahb.LB.I.92)*) ell. † -ede (*Holb.Kh.68*). *vbs. -else (s. d.).* (æda. for dø-mæ (i bet. 1.1), *sen. oldn. for-, fyrirdøma; fra mnt. vordomen; jf. II. dømme*)

1) *fælde en dom. 1.1) † om dommer ell. domstol: dømme (II.1).* (forsamlingen) fordømte (1871: dømte) hende til døden. *Sus. 13.41(Chr.VI).* siig frem, hvad du har til din Forsvar; thi vi ville ingen fordømme uhørt. *Holb.Jep.IV.6.* *Nu Pontius (*Pilatus*) fordømmer en Retfærdig. *Ev.I.55.* *Tyven (som vel aldrig derom drømte, | Saa lidt, som Raadet, da det ham fordømte) | Blev iført Engledragt. *Storm.(Rahb.LB.I.237).* *Grev Huno, som uskyldig blev fordømt | Af Keiseren, at stride mod en Løve. *Oehl.EA.323. 1.2)* (relig.) om gud: dømme til evig straf i livet efter døden (jf. II. dømme 2.3). du fordømmer den Ugudelige. *1Kg.8.32.* af dine Ord skal du fordømmes. *Matth.12.37.* *Vist nok, ingen skal fordømmes, | Naar man paa sin Jesus tror. *Brors.9.* *Dit Liv er ei udslukket, | Fordømt er ei din Aand, | Din Himmelfærd er intilukket — | Din Sjæl er i Guds Haand. *Ing.RSE.VII.181.* Hvorfor skal de andre fordømmes, uden fordi de ikke er saa

gode som vi? *Krurup.L.362.* || Ω i videre anv. om skæbnens, forsynets tilskikkelser; i forb. være fordømt til, af skæbnen være bestemt til (noget ubehageligt). *Saa er jeg da fordømt til Madses Brud at blive, | Jeg give skal min Haand, og kan ei Hjertet give. *Wess.7.* Fordømte til bestandig Uvirk-somhed forfalde (kvinderne) til alle. . La-ster. *Engelst.Qvindekj.318.* (værelset) var saa velgerende forskelligt fra de nummererede og uniformerede Hotelrum, hvori han nu saa længe havde været fordømt til at leve. *Pont.LP.VII.16. 1.3)* Ω (udviklet af bet. 1.2) udtale en fældende dom (I.3.1), en skarp misbilligelse; bebrejde (en noget); dømme (II.3.1). dømmer ikke, saa skulle og I ikke dømmes, fordømmer ikke, saa skulle I ikke fordømmes. *Luc.6.37.* Jeg siger det ikke, til at fordømme eder (1819: som Bebrejdelse; 1907: for at fælde Dom). *2Cor.7.3 (Chr.VI).* hand fordømmer alt, hvad hand roesede før, og roeser igjen alt, hvad hand fordømmede. *Holb.UHH.III.2.* Jeg kiender min Skrøbelighed, jeg fordømmer selv min Hidsighed. *Overs.afHolbLevned.201.* fordømt af Mennesker, frikiendt af Gud. *Grundtv. Saxo.III.44.* De maa ikke fordømme mig, førend De har hørt mig. *Hostr.FG.5sc.* Mit Venskab er saaledes, at den Handling, som jeg misbilligede, ja maaske fordømte hos en anden Mand — den finder jeg forsvarlig hos dig, blot fordi den tager Udspiring fra dig. *EBrand.A.73. jf.:* jeg maae anklage mig selv, siden alle Sandsynligheder fordømme mig. *TBruun.(Skuesp.II.83).*

2) *part. fordømt brugt som adj.; til bet. 1.2: som af gud (forsnyet, skæbnen) er bestemt til evig straf.* *hun (o: *Ifigenia*) er Bannen sin fordømte Broder (o: *Orestes*) faldt. *Falst.Ovid.96. nu især (l. br.):* de fordømte, de til evig straf dømt. (*Fandens*) Embede, som bestaaer i at være de Fordømtes Bøddel og Skarpretter, bør ingen Klik sette paa hans Navn og Rygte. *Holb.Ep.I. 326.* de Fordømtes evige Forløsning fra Helvede. *Ruge.FT.127.* *Da Stemmen raabte: Fred! — | Og de fordømte sank i Ulyksalighed. *Ev.(1914).I.148.* *Blich.(1920).VI. 284.* || (m. afsvækket bet.; dagl.) som udtryk for stærk uvilje ell. afsky: bandsat; forbandet; nederdrægtig. det har været to fordømte Timer for mig. *Holb.Usynl.III. 1.* Det fordømte Spil var Aarsag i hans Ulykke. *VSO. din fordømte Kjeltring. Schand. IF.119.* den fordømteste Hund af en Krøbling. *JPJac.II.194.* denne — jeg fristes til at sige fordømte — Spiritisme. *Pol.7/10.1921. 9.sp.5.* som forstærkende adv.: „Forstaaer du Fransk? min Siæl.“ — „Ney jeg har aldrig kundet lide det Sprog; Thi det blir saa fordømt gemeent.“ *Holb.HP.I.6.* (hun er) en fordømt kjøp Pige, fuld af Kommers og Liv. *Tops.II.15.* det passer . . fordømt godt. *Ipsen.LP.18.* som en slags interj.: „fordømt!“ raabte han og stampe de i gulvet | **fordømmelig**, adj. [fɔr'døm'əli] (glda.

d. s. (*Mand.130*), sen. oldn. fyrirdøemiligr og (som adv.) fordøemiliga) til III. fordømme. 1) (*nu næppe br.*) til III. fordømme 1.2. *Du meener, at, om du din Æd tilbage tager, | Var du forsvoren og fordømmelig for Gud. *FrHorn.SomnPoet.141. 2)* ☉ til III. fordømme 1.2: som maa fordømmes; forkastelig; ogs.: afskyelig; fordømt. I er en Scepticus, I har antaget den fordømmeligste Sect, at tvivle om alting er jo rette Vej til Atheisterie. *Holb.Bars.V.2.* der er indtet mere fordømmeligt end en Ven, som ej siger hvad hand mener. *KomGrønneq.II.410. Sibb.II.103.* Eders Harne er saa berettiget, som hans Opførsel er skændig og fordømmelig. *Holstein.T.17. Fordømmelse*, en. fl. (*nu næppe br.*) -r (*Salm Hus.236.1*). (vbs. til III. fordømme 1) det at fordømme. || (*l. br.*) til III. fordømme 1.2. Guds Fordømmelse hviler over saadanne uretfærdige Mennesker. *VSO. || til III. fordømme 1.3: Troels.L.V.167.* Heller ikke Erik Grubbes Ansøgning om at maatte gøre hende arveløs . . blev hørt . . og han var da ogsaa en af de Sidste, det kunde tillades at kaste med Fordømmelsens straffende Sten. *JPJac.I.284. (præstens)* Fordømmelse af Tiden havde rørt ved det nye Menneske i ham. *Pont.LP.VII.181. 2)* det at være ell. blive fordømt. || † til III. fordømme 1.1; i udtr. være under lige (ell. een. *Moth.D222*) fordømmelse, om flere personer: være lige skyldige. *VSO. („daglig Tale“). jf.: fordi de lever saaledes i Verden, at hver Mand har dem paa Tungen, saa vil de føre andre i lige Fordømmelse med sig. KomGrønneq.II.204.* Med de af Mændene, som ikke talte Fransk, indlod han sig naturligvis aldeles ikke; til unge Damer, som vare i samme Fordømmelse, henvendte han sig undertiden. *Gylb.XI.108. || (relig.)* til III. fordømme 1.2. den yderste Fordømmelse (*kom*) over dem. *Visd.12.27.* Autor til den Slaviske Krønike . . fortæller om (*grev Jakobs*) Fordømmelse, og Henfart til Helvede med slige Omstændigheder, som han selv kunde have været i Følge med. *Holb.DH.I.759.* Arvesynden som saadan (*medfører ikke*) Fordømmelse for noget Individuum. *Mart. Dogm.242.* Troen paa en evig Fordømmelse. *Pont.LP.VII.98. jf.: hans Lærdom (vilde)* kun blive ham skadelig, og til desto større Fordømmelse, da han ikke vil lære . . den eneste sande Viisdom. *Ev.VI.154. || (nu l. br.)* til III. fordømme 1.2: forbandelse. over Tyven hviler Skam, og en streng Fordømmelse over den Tvetungede. *Sir.5. 17. Fordømmelses-dom*, en. [1] ☉, l. br.) fældende dom. det theologiske Facultet afgav sin Fordømmelsesdom over Werther. *Hauch.MfB.277. (bogen)* holdt Fordømmelsesdom over Kongemagten. *Brandes.VI.318. -syge*, en. [1] (*nu sj.*) d. s. Dømmesyge. Der er dog Intet saa vederstyggeligt som . . Herskesyge og Fordøm-

melsesyge. *Mynst.Betr.II.267. fordømt*, part. adj. se fordømme 2.

† **fordøve**, v. (ænyd. fordøffue, gøre døv, svække; fra mnt. vordoven ell. ty. vertauben, vertauben) 1) (jf. II. døve 1.1) gøre døv. Mine Øren blev fordøvede af al den Snak. *VSO. 2)* (jf. II. døve 1.2) bedøve. *Moth.D218. 3)* (jf. II. døve 2.2) m. h. t. lyd: overdøve. Trommernes Lyd fordøvede den ulyksalige Mands Jammerskrig. *VSO.*

I. Fore, en ell. (*nu næppe br.*) et (*VSO. HjælpeO.111. jf. ndf.*). [fɔrə] († **Forde**. *VSO. jf. ndf.*). næppe br. i fl. (glda. fore, fordhe, adfærd, udstyrelse, sv. fora, læs, forror (fl.), adfærd, (sen) oldn. (her)fora, udrustning, mnt. vore, adfærd (hty. fuhre, læs); besl. m. II. fare || formen Forde skyldes sammenfald m. et andet ord: sv. (dial.) (folk)folor (fl.), (anstændig) opførsel (m. l af ældre rð), til glda. forde, færde, æda. forthæ, befordre; besl. m. fordre || genopt. af Oehl. (fra folkeviserne ell. Vedels Saxo-overs.), jf.: „obsol.“ *VSO.(1802).* || bet. 2 er opstaaet ved misforstaaelse af bet. 1, se *Dania.I.245. || i dial. (Mellemslesvig)* findes ordet i levende brug i bet. „kørsel“ (*Feilb.*) 1) (kun foræld. (poet.) ell. hos sprognersere) handlemaade; adfærd; ogs.: ydre fremtræden. *Hand var i Miiner, Gang, og Dragt, og ald hans Foore | U-ærbar, kaad og vild, som en lætferdig Hore. *LThura.Poet.320.* *Fra Velskland er hans gode Sværd, | Og ridderlig hans Fore. *Oehl.AV.20.* *Lønnen for hans tappr Fore | Blev den gyldne Ridder-spore. *Winth.IV.39.* *Du ligner i din Fore meer | En Riddersmands Søn. *sa.HF.28.* Figuren er mager og tyndbenet, dog den hele Fore ganske tækkelig. *JLange.III.132. sa.ST.122.* *Høvisk Skik og Fore har jeg kjær. *Recke.KM.143.* det store Sving og den store Holdning over Personernes Fore. *HVClaus. (Verdenskult. III. 589).* Basilius lægger . . Vægt paa, at Munkene tilegner sig den ydre Fore, ti „der er . . en Maade at tale paa . . som kendetegner de fromme.“ *Møltesen.M.156.* Men ikke blot af Træthed, tværtimod! i fuld Arbejdsfore (v: vigør) kan en Mand i vore Dage slippe Taget i Livet. *VilhAnd.HS.276. ogs. mere konkr.: udstyr; udrustning.* *Kun fattigt er hans (v: Jesu) Forde (ved indtoget i Jerusalem), | Han har ej Hus og Hjem. *Brandt(&ALeth). Psalmer og aandelige Sange. (1864).99.* så statelig var deres fore, at sagnet endnu stadig kalder dem „guldhjælmsridderne“. *Barfod.DH.I.277. || (sj.) færd.* *den Mand, der standser ei sin Fore, | Hvad end han seer, men gaær sin Vei tilende. *CKMolb.Dante.II.175. smst. I.199.* *Herr Oluf, I standse Jer Fore! *Musikforeningens Program. 9/11854.9. 2)* (sj.) hest; „fole“; ganger. Han rider helst sin Pegasus med slappe Tøjler . . Kun passer . . ikke enhver Jordbund lige godt til hans Fore. *Dagbl. 18/11882.2. sp.1.* *Da spændte jeg mit Sværd, og da sadled' jeg min

Fore | Og løfted' højt mit Banner i den hedeste Strid. *R.Schmidt. Tanker og Toner.* (1892).46.

II. fore, v. se I. fodre.

III. fore, v. se II. fodre.

IV. fore, adv. og præp. [fåra, l. br. fōrə] (æda. fore, foræ, præp. og adv., svarende til got. faura, oeng. fore (jf. eng. before); sideform til IV. for; jf. fynsk safore, derfor (OrdbS.), samt derfor, hvorefter u. derfor, hvortor; *sml. V. Fore-, VI. fore-*) d. s. s. IV. for. 1) † som præp. (jf. IV. for 7.1.): Der stod . . . tilbage Tvistighed med Hamborg om den sædvanlige Hylдинг, hvilken Staden . . . ikke turde vægre sig fore. *Holb. DH. II. 586.* (jf. IV. for 15.2:) hvad een har giordt, det faaer andre Navn fore i Aviserne. *sa. H. Amb. II. A. 2)* som adv. 2.1) (sj.) i forenden af et fartøj (mods. agter 2.1; jf. IV. for 18.1 og V. Fore-), baade fore og agter og nede i Lasten. *Rist. FT. 101. 2.2)* (foræld.) i mere ell. mindre faste forb. m. verber, hvor der nu bruges for (jf. IV. for 18) (*sml.*: „efter den almindelige Talebrug forandres det (i stilling efter verbet) som oftest til for.“ *VSO.*) ell. ssg. m. fore- (jf. VI. fore-). (*sml. II. bære 9.2, forebære 2.:*) Det bæres mig fore. *VSO.* (jf. have for (u. IV. for 18.6) samt forehave:) Vi har et Puds fore at spille en Tiener, som kommer ud fra dette Vertshuus. *Holb. Tyb. I. 7.* vi har Hastverk fore. *sa. Masc. III. 5. Biehl. DQ. I. 187.* hun (har) lukket sig inde paa sine Værelser, uden at Nogen veed hvad hun har fore. *Hz. II. 68.* *Hvi denne hast? Giv jer kun gode stunder! | Det arbeid, I har fore, når I nok. *NMøll. E. 32.* (jf. foreholde:) At holde een hans Pligt fore. *Høysg. S. 67.* (jf. IV. for 18.3 og holde:) *Maaskee at Rufa veed, den tidt er større Daare | Der leer, end den der maa for Latter holde fore. *Sk Vid. III. 107.* (jf. IV. for 18.10:) Odin holdtes fore (o: menies) at udsikke dem (o: valkyrjerne) paa de Tider, naar Feltslag holdtes. *Holb. DH. I. 78.* (jf. IV. for 18.10 samt forekomme:) Endeligen kom jeg til Haderslev, hvis Indbyggere kom mig meget tjenstagtige og civiliserede fore. *Overs. af Holb. Levned. 141.* (jf. IV. for 18.4 samt forelæse:) Professor Oehlenschläger læste fore hos Prindsessen. *CH. Holten. O. 149.* (jf. IV. for 18.6 samt foresætte:) De skikkelige af de Døde . . . passe deres Dont, hvad det nu kan være, som Vorherre har sat dem fore. *Gylb. XII. 290. JP. Jac. I. 37.* (jf. forestaa:) Aa! hvad Ulycke staar icke vor Huus nu fore. *Holb. Mel. IV. 6.* det gamle Ordsprog siger: at . . . uforsagt Mand staaer Lykke fore. *Biehl. DQ. III. 76.* (jf. forestille:) *Democritus vil meer ey lee, | Men heller føde Taare, | Saa tit som denne Hændelse | Han Sindet stiller fore. *Holb. Sgan. 17sc.* (jf. IV. for 18.6 og 7 samt foretage:) Edomiterne . . . toge sig fore (1871: søgte) at holde krigen ud. *2. Makk. 10. 15 (Chr. VI). smst. 9. 2 (Chr. VI).* *VSO.* || d. s. s. IV. for 18.8

(jf. VI. fore-). *Ranild Lange vdi Dantzen traad, | Begynte en Vise, oc faare hand quad. *DgF. III. 408.* ligesom de gamle Fugle sjunge fore, saa hvisle de unge efter. *Ing. PO. I. 38.*

V. Fore-, i ssg. (ogs. skrevet Forre- *Goldschm. VII. 266. Harboe. MarO. Sal. III. 507.*) [fåra-, fōrə-] (m. hovedtryk paa det flg. led). (jf. ænyd. formerssejl (*Kalk. V. 273*); fra eng. fore-, holl. voor-, se IV. fore) † 1) om hvad der hører til fortoppen; af disse ssg. findes en mængde, se *SøLex. (1808). Harboe. MarO. Scheller. MarO.;* ndf. er bl. a. forbigaaet: Fore-bovenbramraa, -bovenbramstang, -brambras, -bramsejl, -mærs(e)-raa, -mærs(e)sejl, -topsejl. 2) (nu næppe br.; jf. V. for- 1.1 slutn.) om hvad der hører til den forreste del af skibet (mods. agter- i ssg.); *sml. ogs. IV. fore 2.1), fx.: Fore-Luge. SøLex. (1808).*

VI. fore-, i ssg. († forre- *DL. 6—6—10. Holb. NF. II. 79. Falsi. Ovid. 64.*) [fåra-, l. br. fōrə-, ogs. (især dagl.) fōrə-] m. bitryk paa sidste led og (som regel) stod, hvis sidste led er modtagetigt derfor; hvor ingen udtale er angivet ndf., udtales sidste led paa samme maade som det usammensatte ord. (æda. fore-, foræ- (se fx. u. forekomme, forbyde); af IV. fore; oftest efter *mnt. ell. ty. ord paa vor-*) i verber (og deraf afl. ord) || største delen af de herhenhørende ssg. tilhører bogsproget, jf. dog fx. fore-gaa, -stille, -tage || ofte findes ssg. m. fore- ved siden af forb. verbum + for (tidligere ogs. fore, se IV. fore), fx. forelæse en noget — læse noget for en, foresætte sig noget — sætte sig noget for; denne sidste konstruktion er den alm. i talespr. || ofte har konstr. m. for en mere egentlig bet., medens ssg. m. fore- nu næsten kun bruges i overf. bet., fx. lægge en bog for en — forelægge en et forslag; bringe forbydere for retten — forebringe en et andragende. || i en række tilfælde svarer verbale ssg. m. fore- til subst.-sgr. m. for-, se sp. 195⁶², desuden findes i enkelte tilfælde vaklen ml. for- og fore-, se fx. I. Forbud, forebilde, forefalde, forholde || ofte betegner disse ssg., at den af verbet angivne handling foretages i nærværelse af og m. henblik paa en person, ofte m. bibet. af, at vedk. skal tage hensyn dertil, forsøge en efterligning osv.; som eksempler paa mere tilfældige dannelser (der forbigaas ndf.) af denne art kan nævnes: *hvor vil du vraale, | Naar fore-skienkes dig (alm.: naar der skænkes for dig) saa tiilig bitter Skaale. *Holb. Skiemt. D7r.* *(du) hvis Sang | . . . Digterhietet . . . | Med apollonisk Susen foreklang. *Bagges. Ep. 431.* Forældrene havde foresladdret deres Barn saa meget om Djævelen. *Frank. A. 50.* *Hun foreskar Sæhrimmer (alm.: skar S. for) i lange, store Skaar. *Oehl. NG. 180.* (folket) vedkender sig (ikke) andre tanker end dem, der allerede ere det foretænkte af et andet folk. *NMPet. Afh. III. 171.* den

Fugl, der for tre Aar siden sang over mit Hoved i K.s Skov, skal forefløite mig sit lystige Farvel, før jeg gjør den store Reise. *Bagger.I.323.* saa gaæ vi og . . lade os af Præster forevrøve om alle de Forjættelser, som findes i det nye Testamente. *Kierk.XIV.228.* Dengang jeg foredigtede hende, hvad jeg nu er, var jeg trykket og besværet af Løgner. *Bergs.GF.II.185.*

☐ **-bilde**, v. [-bil'ə, -bel'ə] (nu næppe br.) **forbilde**. *Langebek.Lex.F339a. Ew.III.299.* vbs. **-ning**. (ænyd. for(e)bilde; fra mnt., ty. vorbilden; nu sj.) i forvejen fremstille (især i billedlig form; jf. II. bilde 1) ell. antyde (for sig selv ell. andre); ogs.: være et symbol ell. tegn paa noget kommende (jf. Forbillede 2.s). *Moth.B164.* han (viser) af adskillige Forebildninger i det gamle Testamente, at det hører allene Præsterne til at communicere under begge Species (: nyde nadveren under begge former). *Holb.Kh.884.* Kobberslangens Ophøielse var en Forebildning paa Christi Korsfæstelse. *VSO. EMøller.Inderstyre.(1914).352.* (ved talen) kan den bevidste Bevægelse først udføres med Præcision og Sikkerhed, naar man har forebildet sig den klart og tydeligt. *VForchhammer.Taleøvelser.(1917).12.*

☐ **-bringe**, v. [-brɛŋ'ə] vbs. **-else** (s.d.), jf. **Forebringende**. (ænyd. for(r)bringe; efter mnt. ty. vorbringen; jf. bringe for u. II. bringe 5.2) **frem-sætte** ell. **fremkomme** m. en meddelelse (især over for offentligheden ell. en højere-staaende); **meddele**; **fremsette**; **anføre**. alle Anslage, Staten angaaende, bleve offentligen ved Oratores forebragte udi Folkets store Forsamlinger. *Holb.Ep.III.310.* (den), som forebringer mig Snak, som er mig umagtpaaliggende at vide . . kand intet Godt derved meene. *smst.IV.303.* (Chr. IV.) lod Vind kalde til sig, og spurgde ham om det var sandt, at han havde prædiket saaledes som der var forebragt. *Mall.SgH.412.* (han) har i sit Svar forebragt en . . stor Mængde . . Fordreiser af mine Ord. *Heib.Pros.X.451.* i deres Breve have (de) forebragt dig Ting, som du kun af min Mund skulde hørt. *Gylb.I.76.* (jeg) har vakt Interesse for Missionens Sag, som jeg har forebragt paa forskellige Møder. *Schand.UM.7.* Det er mig ikke ubekendt, hvad man har forebragt til Bedste for den Antagelse. *Brandes.IX.48.* || nu næsten kun (især emb.): **fremføre** ell. **frem-lægge** en sag (til afgørelse) for en myndighed (jf. anbringe 2). De, som gaa i Rette for Kongens højeste Ret, skulle tilbørligen og med sømmelig Respect deris Sager forebringe. *DL.1—12—5. Ew.VI.62.* Har I Noget over os at klage, saa forebring det for Folk og Konge ved Danehoffet. *Ing.EM.I.44.* Ministeren selv var ikke at træffe. En Direktør var imidlertid villig til at modtage ham . . Han forebragte sit Ærinde. *Tops.III.174.*

-bringelse, en. (l. br.) vbs. til **-bringe**. *VSO.* || † mere konkr.

(jf. **-bringende**): *Holb.DH.III.609.* saa-fremt deres Forebringelse maatte hannem blive meddeelt, ville hand lætteligen forklare, hvad Sandhed de medfoere. *Slange.ChrIV.376.*

☐ **-bringende**, et. flt. -r ell. † d. s. (*Slange.ChrIV.712.*) (nu sj.) vbs. til forebringe; især mere konkr. om de ord, hvori noget fremsættes. *Moth.B375.* (det er ikke) noget nyt Forebringende, men er en bekiendt gammel Sandhed. *Slange.ChrIV.486.* har De Aarsager, der bevæge dem til at lyve, saa giv deres Forebringende . . mere Skin af Sandhed. *Biehl.Cerv.LF.I.66.* Prindsen . . hører enhver Forebringende. *Abrah.TG.II. VSO.* Juristernes Forebringender. *MesterJakelsFataliteter.(1904).18.*

-bud, et. se I. Forbud.

☐ **-bygge**, v. part. **-et** ell. (nu næppe br.) -t (*Høysg.AG.183. Ew.VII.143.*) vbs. **-else** ell. (nu næppe br.) **-ning**. (efter ty. vorbauen, bygge (spærrende) foran, forhindre; sm. lat. obstruere) ved forholdsregler hindre noget ubehageligt i at ske; forhindre; afværge (jf. forekomme 5.s.) at forebygge en ulykke. *Moth.B487.* Mand maa jo dricke Brændeviin . . for at forebygge Feber. *Holb.Bars.IV.1.* Lovgiveren . . søger mere at forebygge Lasterne end at straffe dem. *JSneed.I.143.* (jeg vil) forebygge en Anmærkning, som mine . . Læsere let kunde falde paa at giøre. *Ew.VI.52.* Censur og andre forebyggende Forholdsregler. *Grundl.(1849).§91. CESim.I.* || (nu næppe br.) m. efterfølgende (overfladig) nægtelse. Man forebyggede, at ingen blev forvildet af Lærdomme. *JSneed.VIII.279.* *Horreb.II.169.* Den Kunst (vil) forebygge, at man ikke løber sig fast. *Kierk.I.267.* man maa forebygge, at den, man vælger (til ægtefælle), ikke gjør en Daarskab.

Schand.IF.73. || forebyggende middel, (især med.) middel, der forebygger noget ondt, især en sygdom (præventivt middel). *Moth.B489. MO. jf.:* Straffen er et Forebyggelsesmiddel. *Hoffd.DF.86.* † Et friskt Mod . . er et herligt Forebyggingsmiddel imod denne og andre (sygdomme). *Tode.ST.II.54.* † **-bære**, v. (jf. *Kalk.I.616* samt bære fore u. II. bære 9.2, IV. fore 2.2) 1) i egl. bet.: bære foran ell. frem for (en). *Moth.B507.* 2) overf.; d. s. s. bære for 2. af Erfarenhed kand (man) ikke negte, at det jo bliver et Menneske tit forebaaret dend U-lykke og Modgang, mand endnu ikke seer eller kand tænke. *Slange.ChrIV.66.*

☐ **-danse**, v. [-dan'isə] (efter ty. vortanzen; jf. Fordanser) udføre en dans for at vise ell. lære andre den; ogs.: vise en noget i dans. Han maa foredandse os Turerne. *VSO.* Alt, hvad du neppe aner, det viser jeg dig i Dansen, og du undres over den Visdom, jeg foredanser dig. *Brandes.VI.586.* (tranen) efterlignede efter bedste Evne alle de Drejninger og Spring, Mennesket foredansede den. *DagNyh.11/1915.6.sp.6.*

Foredrag, et. [f'færə,dræ'q; l. br. f'færə-;

l. br. -[dræq] († Fordrag. *Spectator*.402). *ft. d. s.* (jf. ty. vortrag; vbs. til foredrage 2) 1) Ω handlingen at foredrage (2). 1.i) til foredrage 2.i. Tankernes skriftlige Foredrag skeer ved *Ord. Rahb.Stiil*.1. Forskel imellem den filosofiske Konversation og det strænge Foredrag af Videnskaben. *PMøll*.II.419. *JohsSteenstr.HD*.21. || (emb., l. br.) om fremstilling (forebringelse) af en sag for en myndighed. Sagens Foredrag for Fyrsten blev ham betroet. *VSO. MO. 1.2*) til foredrage 2.2. Især beundrer man . . hans Foredrag af den lange Fortælling. *Rahb. DLT.I.35*. Gertrud vil forsøge sine Kræfter i Foredraget af den vilde Ballade. *PMøll. II.13*. min Broder gjør Nar ad . . Malermester T.s Foredrag af sine egne daarligere Viser. *Schand.VV.233. 2*) (Ω , især æstet.) maade, hvorpaa noget foredrages; diktton. *VSO. 26de* — hørt Forelæsning af Herbart. Han har et meget skjønt Foredrag. *CLStrøm*.U.68. et Menneskes Talestemme og mundtlige Foredrag. *Heib.Pros.II.357*. især om kunstnerisk præget fremstillingssmaade i deklamation, sang, musik osv.: (han) udmærkede sig mere ved et kraftigt Buestrøg, end ved Ynde i Foredraget. *Blich.(1846).II.207*. „Hvor den Fugl minder mig om høiselig Keiserindens Spille-daasel!“ sagde en gammel Cavaleer; „ak ja, det er ganske den samme Tone, det samme Foredrag!“ *HCand.V.271*. vi fik engang banket Finalen af Ernani ind i hende; men der var ikke Tanke af Foredrag. *Chievitz.FG.70*. den skuespilleragtige Del af Foredraget: Betoning Fremhæven Pavsers Klangfarve osv. *EBrand.(Pol.)¹⁰/1920. 7.sp.3*. *Sal.²VIII.436*. || om skriftlig fremstilling: d. s. s. Diktion 2. det periodiske Foredrag (maa), selv i den høitidelige Skrivemaade, ikke altid . . anvendes, men Perioden afløses, snart med enkelte, snart med løse — kun ikke skiødesløse — Sætninger. *Rahb.Stiil.89*. Det er mærkeligt, at Tydskslands Philosopher saa hyppigt have tilladt sig saa stor Ligegyldighed i Henseende til Foredraget. Allerrede Periodernes Forvikling udgjør en stor Hindring i deres Læsning. *Ørst.II.183*. Bødtchers poetiske Foredrag (*Brandes.DD.132*: Diction) . . er paa en Gang varmt og klart. *Brandes.I.551*. uegl., m. h. t. bildende kunst: tumlen med masserne . . lyst til det brede foredrag, giver (*PCSkorogaards*) mandomsgærning sit præg. *JoakSkorogaard.(KunstmusA.1920.15)*. De allerfleste af hans Portræter udmærker sig ved en klar Karakteristik, et smukt Foredrag og en egen frisk koloristisk Holdning. *Berl.Tid.9/1922. Aft.3.sp.1. 3*) længere, sammenhængende mundtlig fremstilling af et emne (især: som holdes for en større kreds i belærende ell. oplysende øjemed). afførte noget i sit Foredrag. *VSO*. Taleren fordrer at faae Lov til at tale, at udvikle sig i et sammenhængende Foredrag. *Kierk.VII.4*. Hvert

Øjeblik forfalder hun til Foredrag (*Brandes.E.53*: Declamationer) om Dyden og om det højeste Væsen. *Brandes.IV.39*. Hans Tale udviklede sig efterhaanden til et helt Foredrag. *Pont.LP.VII.90*. at holde en Række offentlige Foredrag om sit Projekt. *smst.60*. **foredrage**, v. [f'arø'dræ'qø, l. br. f'orø-] vbs. (sj.) -else (*Brandes.XI.392*. *CMøll.PF.234*), † -ning (*VSO.*), jf. Foredrag, Foredragende. (ænyd. for(e)drage; i bet. 1 efter ty. vorziehen (se foretrække), i bet. 2 efter ty. vortragen, (egl. bære noget foran ell. frem for en) 1) † foretrække (2). dersom han endelig skulde læse nogle Bøger, foredrog han de ældste, ligesom han helst drak gammel Viin. *JSneed.II.90*. (hun) foredrog (1834: foretrak) vedvarende Møie for Magelighed. *Mall.SgH.274*. *Bogstavskriften | Du foredrog for Billedaabenbaring. *Bagges.V.9. VSO*. || m. hensobj. nogle foredrages andre i eders Bevaagenhed. *Pamela.III.36. JSneed.(Rahb.LB.II. 343)*. Aarsagen, hvi han havde bragt denne Uting paa Bane, var fordi han — foredrog den alle Ting paa Jorden. *Bagges.L. I.270. 2*) (især Ω) fremføre i tale, skrift, sang ell. musik. 2.i) fremsætte skriftligt ell. (især) mundtligt. *For dette Tog gick an, vor Fogd lod foredrage, | Om det ey tienligt var at bie nogle Dage. *Holb.Paars.99. sa.Rpb.I.9. Gylb.VI.125. nu kun: give en udførlig, oplysende ell. belærende fremstilling af et emne ell. en sag i skrift ell. (især) i tale (jf. docere); ogs.: fremsætte noget paa en udførlig ell. belærende maade. (filosofferne kan) i en fornuftig Sammenhæng . . foredrage Menneskets Pligter imod det højeste Væsen. *Eilsch.PhilBrev.257*. Værker, som foredrage Videnskaberne i en konstig og sammenhængende Form. *JSneed.IA*. man benyttede de levende Sprog til at foredrage Videnskaben baade skriftligt og mundtligt. *Ørst.VII.166*. De filosofiske Fag blev dengang foredragne af Professor Treschow. *Hauch.MfB.222*. Noveller, i hvilke der ved bestemte Personer foredrages modsatte Livs-Anskuelser. *Kierk.I.xv*. Manchestervisdommen . . foredrager Arbejderen . . at en Arbejdsmand nutildags har et Par Bomuldsstrømper, medens Kong Henrik VIII ikke havde det. *Brandes.IX. 421. spec. (emb., nu l. br.): fremstille en sag for en myndighed; forelægne*. Sagen bør Kongen at forredragis. *DL.1—26—3. Fr Sneed.I.423. MO. Orøds*. || (sj.) i udtr. som foredrage i skrift, nedskrive; optegne; digte. Nogle (: af forældrene) lagde sig efter Melodier til Sange, og foredroge (*Chr.VI*: forklarede) Digte i Skrift. *Sir. 44.6. 2.2*) give et oplæsnings-, sang-, musiknummer osv. en (mere ell. mindre) kunstnerisk udførelse. Sangen blev foredraget fuldkommen rigtig. *Ing.EF.V.42*. Orchestret foredrager Forspillet. *Kierk.I.100*. foredrage Bellman (: B.s sange). *Schand.O.**

II.121. foredrage (o: deklamere) et digt |
 † **Foredragende**, et. egl. vbs. til fore-
 drage 2.1; (mundtlig) fremstilling af ell. med-
 delelse om en sag (jf. Forebringende). hans
 Underfundighed og falske Foredragende
 blev ved Regierings-Raadens Svar aaben-
 bared. *Holb.DH.II.557. smst.112.* || spec.
 om henvendelse til en myndighed (jf. An-
 dragende 2). Da Præsten kom til Kiøben-
 havn, og der fik leylighed at andrage sit
 forsrag ved hoffet, approberede Hans Majt.
 hans foredragende. *sa.DNB.580. Sams.I.*
91. Blich.II.541. **Foredrags-**, i ssg.
 [-dræqs-] især til Foredrag 3; kun de vig-
 tigste ssg. er medtaget. **-betegnelse**, en.
 [2] ♪ angivelse af tonens styrke, tempoet,
 udførelsesmaaden osv. i et musikstykke. *Sal.²*
VIII.435. **-emne**, et. *Hørup.I.195.* **-for-**
ening, en. *Feilb.BL.136. JakKnu.A.309.*
-holder, en. *Rosenb.I.99. JakKnu.A.309.*
-rejse, en. *HomoS.GL.17. -sal*, en. *Pont.*
LP.VIII.110.

† **fore-dæmme**, v. (efter ty. vordäm-
 men) dæmme op for; opdæmme. *vAph.*
(1764). Paa det Sted maa Vandet fore-
 dæmmes. *VSO.* **-dømme**, et. [-döm'ø]
 (sj. **Fordømme**. *Birkedal.Særligt og Alment.*
(1879).234.) (optaget i sidste halvdel af 19.
 aarh. fra sv. föredöme; om andet led se u.
 Efterdømme; næsten kun hos sprognævere)
 1) hvad der tjener til at oplyse ell. belyse
 senere indtrædende tilfælde; fortilfælde; eks-
 empel (1); præcedens (jf. Efterdømme 1).
 smst. Den mod mig udviste Fremfærd er
 i Virkeligheden uden Fordømme i Kir-
 kehistorien. [*Fr.Niels.*] *Overs.af Döllinger.Pa-*
vensUfejlbarehed.(1890).29. 2) d. s. s. Eksem-
 pel 2 (jf. Efterdømme 2). *Hejmdal.^{23/10}*
1869.3.sp.2 (se u. Efterdømme 2). (han) har
 havt den grunddanske N. M. Petersen til
 Fordømme. *Dagbl.^{10/11.1879.3.sp.2.}* ifald han
 havde fulgt det Fordømme, Faderen
 havde givet. *Brandes.X.259. VVed.H.29.*
 han (opflammede) saare mange ved sit
 Fordømme. *Holb. Absalon.II.(1909).126.*
 \ **-fald**, et. flt. d. s. (dannet til I. forefalde
 efter ty. vorfal) indtræffende begivenhed, til-
 fælde osv.; fænomen. Over Forefald som
 disse vil der ligge noget uforklarligt og
 mystisk. *EMøller. Inderstyre.(1914).188. sa.*
Landstingsopløsning.(1902).91.

forefalde, v. [få'ra'fal'ø, l. br. 'forø-]
 († forfalde. *Langebek.Breve.II.*) præet. -faldt
 (flt. † -faldte. *Holb.DH.III.134. Stampe.I.*
181. † -fulde. Holb.DH.II.522); part. -faldet
 (fk. nu l. br. -falden. *sa.Pern.III.A. best. f.*
 og flt. (nu især som attrib. adj.): -faldne.
sa.Herod.135. Schand.F.136.) vbs. jf. **Fore-**
fald, I. **Forfald**. (ænyd. for(e)falde; fra mnt.
 vorvallen, ty. vorfallen; jf. falde for u.
 II. falde 9.a)

1) † henfalde i en sygdom, til en tilbage-
 lighed olgn. leg forefaldt i een sterk Hierte
 Angest. *Æreboe.43. smst.14.*

2) ☉ om begivenhed, hændelse, op-
 trin osv. (nu næsten kun om (mindre) til-

dragelse af ubehagelig art, der dog ikke med-
 fører særdeles store, ulykkelige ell. vidtræk-
 kende følger): gaa for sig; finde sted;
 ske. *Cortesium (marcherede)* mod Staden
 Mexico . . hvilken kun beleired, og fore-
 fulde da store Actioner. *Holb.Hh.I.550.*
 merkelige og forunderlige Ting ere fore-
 faldne. *sa.Herod.135.* Her forefalder intet
 Nyt af Betydning. *Gram.Breve.282.* en Fegt-
 ning, som forefaldt ikke langt fra Var-
 berg den 21 Februar. *Mall.SgH.59.* Hiin
 (krig) forefalder med Sichon, Ammoriter-
 nes Konge. *Balle.Bib.I.25.* her forefaldt
 Slagsmaal, og her drak man Forsoning
 efter Slagsmaalet. *Goldschm.II.41.* de fore-
 faldne Skandaler. *Schand.F.136.* Der er
 forefaldet et Optrin — et meget ubehage-
 ligt Optrin. *Bang.DuF.127. jf.: de Yttringer,*
 der ere forefaldne (nu alm.: faldet) imel-
 lem os. *Kierk.IV.253.*

3) være til stede; forekomme; findes.
 3.1) † om noget konkr.: forekomme. thea-
 trum medicum skal alternere med theatro
 chirurgico om de Cadavera, der forefalde
 ved Garnisonen. *Reskr.(MR).^{23/10.1750.}* hist
 og her forefaldt (der) flere saadanne Sted-
 der (o: i manuskriptet), som . . vare bleve
 reent ulæselige. *Æv.VI.79.* paa en lang
 Vei forefalder Støv og Dynd og Regn.
Basth.(MO.). (et sømærke) af særdeles Vig-
 tighed . . for Skibe, som forefalde under
 denne Deel af Kysten. *HCAnd.IV.191.*
 3.2) om virksomhed, arbejde: forekomme;
 falde for; komme for. (de i) Vort Danske
 Cancellie forefaldende sager og expedi-
 tioner. *Instr.^{9/11.1703.(Bruun.FR.II.48).}* stor
 Seilads, som der forefalder af de saak-
 kaldede Skuder fra Nedenæs Lehn. *Cit.*
1736.(JysSaml.4R.III.243). Hun maa kunne
 gjøre, hvad der forefalder i et Huus. *VSO.*
MO. nu næsten kun i forb. som: forresten
 (maatte hun) hjælpe til med alt muligt
 forefaldende. *AndNæ.DM.III.75.* Chauffør
 søger Plads straks . . Er villig til alt fore-
 faldende Arbejde. *BerlTid.^{10/12.1922.M.17.sp.1.}*

3.3) (nu l. br.) om tilfælde, omstændighed,
 spørgsmaal olgn.: (komme til at) indtræffe;
 foreligge. er saadan Casus ikke tilforn
 forefalden . . som kand her i tiene til Rette-
 snor? *Holb.Pern.III.4.* Her fore falder et
 vigtigt Spørgsmaal, om man maa gjøre For-
 bund med dem, som ere af een anden
 Religion. *sa.NF.II.151.* Der forefalder al-
 tid nye Hindringer. *VSO.* Ved forefaldende
 komiske Situationer „briste (de olympiske
 guder) i en umaadelig Latter.“ *HSchwane-*
flügel. Oldtidens Kulturhist.(1884).52. ved
 forefaldende lejlighed, naar lejlighed
 gives. ved forefaldende Leilighed kand
 (jeg) laste en og anden Misbrug, som
 gaar i Svang. *KomGrønneG.II.103. Lange-*
bek.Breve.II. VSO. D&H.

4) (sj.) synes; forekomme (4). *mangen
 Gang det forefalder | Mig selv, at jeg er
 lidt blasert. *Bøgh.III.303.*

† **fore-fattet**, part. adj. (efter ty. vorge-

fast) om mening: som man har dannet sig i forvejen; forudfattet. mine forefattede vrangtanker om denne vigtige Sag. *EPont. Men. III. 580.* forefattede Meeninger ere farlige og bedræglige Veyviisere. *Spectator. 57.* **W -finde**, v. [-fen'ə] († **forfinde**. *Slange. Chr. IV. 879.*) (*ænyd. for(e)finde i nuværende bet., gl. da. forefinde, bestemme, paa-lægge; jf. mnt. vorvinden, ty. vorfinden*) (*ved ankomsten til et sted ell. uden at have søgt, mere ell. mindre tilfældigt*) *bemærke ell. konstaterer, at noget er paa et bestemt sted, i en vis tilstand olgn.; finde (2); i pass. ogs. brugt dep., m. lign. bet. som IV. finde 9.* Ved min nyelige Hiemkomst fra Landet . . forefinder jeg (*skrivelsen*). *Langebek. Breve. 128.* jeg (*vilde*) ugerne . . ove, at min Hustru skulde forefinde mig i den Tilstand, hvori jeg var. *Ev. VI. 79.* Selv Bønderne, vi her forefandt, rose deres Egn. *Bagges. DV. VIII. 404.* de forefandt Gaden ganske fuld af Folk. *Winth. VIII. 267.* Obligationen blev forefunden i Boet. *MO. Kakkelvorn forefandtes ikke. Aakj. VF. 192.* forefundne Mangle skulde snarest muligt afhjælpes. *Skyde-regl. 41.* Centralvarme og varmt Vand forefindes i Villaen. *Berl. Tid. 18, 1922. M. 15. sp. 1.* || † *part. forefindende brugt m. pass. bet. Det maa bedømmes efter de forefindende Omstændigheder. VSO.*

for-etter, adv. se IV. for 19.

W fore-føre, v. [-fø'rə] vbs.-ing (*UGad. Filmen. (1919). 258.*) (*ænyd. for(e)føre i bet.: forebringe, meddele; fra ty. vorführen; l. br.) fremføre; forevise. MonFransk mændene eller Italienerne lod sig foreføre tyske Operaer? Johs Fønss. Friske Erindringer. (1921). 150. spec. (fagl.) m. h. t. film: UGad. Filmen. (1919). 243.* **-gaa**, v. [få'rə, l. br. fø'rə-, dagl. ogs. fø'rə-] præst. **-gik** (*ft. †-ginge. Holb. Hh. I. 73;* *part. -gaaet (ft. †-gange. Rom. 3. 26 (Chr. VI). Stampe. I. 144. Rahb. Tidsk. I. 321).* vbs. *jf. -gang, I. -gaaende samt I. Forgang. (gl. da. d. s. (Kalk. V. 273), oldn. fyrringanga, forestaa m. m.; jf. mnt. vorgan, ty. vorgehen; sml. gaa for v. IV. for 18.1 samt II. -gaaende 1) † (jf. dog II. -gaaende 1) gaa foran; ogs. indhente og passere. Moth. G43. *Der følger intet Skib med det, som det kand følge, | Det, de som foran er udgaaet, foregaar. Falst. Ovid. 26. 2) † (jf. dog II. -gaaende 2) gaa forud for (i tid). en Død, som foregaaes af en langvarig Sygdom. Holb. Ep. II. 404. Du lader det foregaae din Eftertanke, som skulde følge den. Eilsch. Anv. 20. Indpakning, Afskedvisiter, og alt det, der foregaaer en Flytning. Rahb. E. I. 392. Heib. Pros. VI. 278. Gylb. IV. 258. 3) ved sin optræden være andre til mønster ell. forbillede. I have jo . . ikke blot Tienere at foregaae, men Eders Egne, Eders Børn. Mynst. Præd. (1816). 19. især i forb. m. med: Jeg vil . . tage Sted paa Galleried . . for at foregaae andre med Ydmyghed. Holb. UHH. Prol. 3sc. *du (har) lært det af vor Gode Keyserinde, | Hver dydig Qvinde*

med din Dyd at foregaa. *Falst. Ovid. 19. nu oftest i forb. foregaa (en) med et godt eksempel olgn., være et eksempel til efterfølgelse (jf. u. Eksempel 2).* Han selv foregik alle med Flittigheds Exempel. *Holb. Hh. I. 140. (kongen) holdt sig selv fra Tobak, for at foregaae andre med sit Exempel. smst. 418. PAHeib. Sk. I. 103. "Spis og saml Kræfter . . " Han foregik mig med det bedste Exempel. Schand. F. 467. 4) finde sted; gaa for sig; ske. Stampe. I. 144. hvilke Forandringer der endog herefter skulde foregaae i Verden. Mynst. Betr. I. 275. Valgene til Landstinget foregaae i større Valgkredse. *Grundl. (1849). §41.* den saakaldte Thingsal, hvor Retten holdtes, hvor Forhørene foregik. *Schand. BS. 464.* „de havde tilbragt Natten sammen.“ „Hul!“ sagde Eginhardt. „Det er ej usandsynligt, at der er foregaaet noget.“ *Tandr. K. 30. I. † -gaaende*, et. vbs. til -gaa (2). Stevningen . . foruden hvis Foregaaende ej noget det ringeste i nogen . . Rettergang . . kan begyndes. *MR. 1706. 134. II. -gaaende*, *part. adj. [-gā'ənə] Høysg. AG. 23. 1) til -gaa 1: som gaar foran. Moth. G47. De maa følge efter den foregaaende Trop. VSO. nu kun (m. overgang til bet. 2) om noget forudgaaende i skrift ell. tale: (der) skeer . . en Afkæffelse af det foregaaende (1907: forudgaaende) Bud, fordi det var svagt og unyttigt. *Hebr. 7.18.* man seer saa vel af Foregaaende (*nu: af det foregaaende*), som Efterfølgende, at Kong Christian ingen synderlig Lyst havde at handle om de Sager. *Holb. DH. II. 582.* Det findes i det næst foregaaende Capitel. *VSO. jeg (har) i det Foregaaende . . meddeelt saa Meget af (hans) Breve. Mynst. BIS. III. 283. paa foregaaende side | 2) til -gaa 2: som indtræder (ell. er indtrædt) før noget andet; forudgaaende. Straffen kom over hine Syndere, ikke uden foregaaende Tegn med voldsomme Lyn. *Visd. 19.12. (Saladin) oprettede et stort Monarchie, hvilket ikke kand skee uden ved mange foregaaende Feltslag og Seyervindinger. Holb. Hh. I. 187. om (stjernen) har viist sig foregaaende Gange uden at være bleven observeret. Heib. Pros. IX. 64. efter en foregaaende Prøve (fik jeg) Plads i anden Klasse. Hauch. MfB. 187. Borgerne have Ret til uden foregaaende Tilladelse at indgaae Foreninger i ethvert lovligt Øiemed. Grundl. (1849). §92. || spec.: som ligger umiddelbart forud for noget andet; sidste. min Fader (havde) foregaaende Nytaar foræret mig . . Ciceros Værker. Rahb. E. I. 156. Det foregaaende Aar. *VSO. den foregaaende Nat. Pont. LP. VII. 16. W -gang*, en. *ft. -e. (dannet i slutn. af 19. aarh. efter ty. vorgan som vbs. til -gaa || ordet bruges (i modsætn. til sgr. m. Foregangs-) især af sprognere) 1) til -gaa 3: det at optræde som leder af ell. forbillede for andre. andre vilde følge hans Foregang. Ottosen. VH. I. 60. AKohl. MP. I.*****

153. enkelte Personligheds Foregang og Lederskab. *Fridericia*. (Verdenskult. VI. 387). 2) til -gaa 4: proces; foreteelse. *Jesp. Fon. 537*. en meget præcis Beskrivelse af den sjælelige Foregang. *VihAnd.PMü. II. 139. AlfrLehm.SU. II. 49*. Forandringer i Blod- og Vejrtræknings-Systemets Foregange. *NatTid. 2/11. 1920. Aft. 2. sp. 1*. || (sj.) om den kun een gang indtrufne (foregaaede) begivenhed. mangan Gang har til Lovreglen været knyttet Mindet om en bestemt historisk Foregang. *JohsSteenstr. H. 206. H Brix. B. 144*. -gangs-, i sgr. [-gangs-] (især \emptyset) til -gang 1: som i en ell. anden henseende gaar i spidsen for udviklingen; banebrydende || af de mange sgr. kan (foruden de særligt opførte) nævnes: Foregangs-by (Danmark. 2/11. 1892. M. 2. sp. 4), -firma, -folk, -kommune, -land (Brandes. XII. 198), -nation. -gangs-kvinde, en. *PLEvin. (Tilsk. 1903. 581)*. Det er . . Frk. N. Zahles store Fortjeneste at have været Foregangskvinden. *Vort Hj. III. 4*. -gangsmand, en. (jf. oldn. forgangsmådr, forgangsmådr, anfører, leder, person. de sømærker sig fremfor andre; sml. *Festskr. Søderu. 336*) Aarhus Folkeblad. 2/10. 1890. 1. sp. 2. *Aakj. VB. 158*. -gangs-tilfælde, et. fortilfælde; præcedens (jf. Foredomme 1). *Fridericia. 17&18Aarh. I. 116*. -give, v. [-gi²væ, 30 dagl. -gi¹] vbs. -else (s. d.), jf. -givende. (ænyd. for(e)give, jf. glda. give fore, paa-lægge (Kalk. I. 617) samt ty. vorgeben) 1) † fremsætte (som forslag olgn.); forelægge. De Danske svarede, at det kunde ikke være en Freds-Mæglere anstændig, at foreslåge eller foregive de krigende Parthier nogen Middel til Fred; men Parterne selv bør deres Anliggende at forebringe. *Slange. Chr. IV. 65*. 2) † udtale, oplyse, 40 meddele ell. paa staa i al alm. *Moth. G. 155*. hand afviiste dem kun med Latter, foregive, at det var mod alle Regler for døde Folk at æde og drikke. *Hob. Jep. II. 3*. sa. *JJ. Bet. a. 3r.* *Odyssey er et Vers, som foregiver, | hvorledes mange om Ulyssis Hustru streed. *Falst. Ovid. 42*. (jf. bet. 3.1:) det er ikke, som nogle foregiver, saa læt en sag. *Høysg. AG. 184. 3*) angivenogeturigtigt, usandfærdigt ell. noget, hvis rigtighed man ikke er sikker paa ell. overbevist om. 3.1) m. obj., der betegner en paastand olgn., som mødes m. tvivl, ell. som fremsættes paa skræmt, i bedragerisk henseende olgn.: hævede; paastaa. Han foregiver at have Guds Kundskaab, og kalder sig selv Herrens Barn. *Visd. 2. 13*. hand skal foregive, at hans Far eller Moor har aabenbaret sig for ham i Søvn. *Hob. Vgs. V. 5*. Jomfruen (slaar) op med ham igjen, foregivende, at saadan 60 Forlovelse (o: med en anden) er grundet paa hendes Fars Samtykke. sa. *Stu. II. 6*. Biskopen . . foregav sig at have haft en Drøm. sa. *JH. II. 569*. det russiske (sprog) . . som han foregav sig at forstaa af Grunden. *PAHeib. US. 102*. (han) benægter (ikke)

Udødelighedslæren, hvilket falskelig foregives i flere tyske Skrifter. *PMöll. II. 231*. hvorfor skulde vi (ikke) som Nogle foregive (*Chr. VI. og 1907*: sige), at vi lære . . gjøre Ondt, at der kan komme Godt af? *Rom. 3. 8*. Der blev foregivet, at han var syg. *MO*. han foregav at være krigsveteran | 3.2) give, bruge som paaskud, grund, undskyldning olgn. begge Personer vare underkøbte til at foregive Blindhed. *Tullin. III. 52*. Han foregav en Reise paa Embedsvægne, da det dog i sig selv var kun en Lystreise. *VSO*. Han havde foregivet en Upasselighed, der forhød ham at reise. *Ing. EF. II. 221*. *Drachm. UB. 173*. han foregav sygdom som grund til, at han ikke havde været til stede | 3.3) \emptyset part. foregiven brugt som adj. (mods. virkelig). Spaadomme og foregivne Jærtegn. *Hob. Herod. 43*. denne foregivne Befaling fra Gud har været et politisk Kunstgreb af Josva. *Horreb. II. 206*. (det) var let for en virkelig eller foregiven Kongesøn, at faae . . Bønder . . paa sin Side. *Mob. DH. II. 223*. En foregiven Aarsag, Sygdom. *MO. Schand. O. II. 326*. † -givelse, en. d. s. s. -givende (1 og 2). Det er vanskeligt at vise hendes Religions Systema, saasom udi hendes Lærdom er inget Sammenhængende, men alting efter hendes egen Foregivelse flyder af umiddelbare Aabenbaringer. *Hob. Heltind. II. 376*. endeel lod sig overtale af Medynk og Godtroenhed til hans listige og løgnagtige Historier og Foregivelser. *Slange. Chr. IV. 217*. -givende, et. [-gi²vøna] (ænyd. d. s. i bet.: forslag; vbs. til -give) 1) † til -give 2: meddelelse; beretning; paastand. *Moth. G. 160*. Belangende hans Foregivende om de udenlands gjorte Rejser, saa er saadant af hannem sandfærdigt berettet. *Cit. 1711*. (*HCA. Lund. Søkadet-Korpsets Historie. (1901). 34*). man (har) utallige Exempler i Historien, som gøtgjøre mit Foregivende. *Eilsch. Philhist. 4*. efter Newtons Foregivende (kunde) en Heede, der var 7 gange stærkere end vores heftigste Sommer-Varme, gjøre Vandet kaagende. *Heitm. Physik. 71*. 2) (\emptyset , l. br.) til -give 3. paastand, der mødes m. tvivl, fremsættes paa skræmt, i bedragerisk hensigt olgn.; ogs.: paaskud. Naar man til alle disse Piinsler legger dette, at Fanden, efter hendes Foregivende, ofte pryglede hende. *Hob. Ep. III. 192*. ieg (ved) neppe, hvad man skal døme om hans Foregivende med at have hørt sine Fortællinger af K. Svens Mund. *Langebek. Breve. 159*. Sæt, at De er, som De foregiver, en Mand af høi Stand . . og om Deres Foregivende skulde være falskt. *PAHeib. I. 66*. Han opholdt sig paa Landet under Foregivende (nu: under foregivende af (jf. *MO*)), at han var svagelig. *VSO*. \ -greb, et. (vbs. til foregribe; jf.: "Foregreb er ikke brugeligt." *MO*. (u. Foregribelse)) handlingen at foregribe; anticipation. Men jeg maa stand-

se . . for ikke at gøre mig skyldig i et Foregreb. *Korsør Avis.* 21/10 1908. 1. sp. 5. **Ø-gribe**, v. [-gri'βə] vbs. -else (MO. Brandes. V. 349. *Brücker. L. 86*), jf. -greb. (< VSO. (1802); efter ty. vorgeifen, jf. lat. præcipere samt anticipare (se anticipere); sml. uforgribelig egl.: gribe noget forud; foretage noget ell. lade noget ske osv., før det (efter bestemmelsen, naturens orden osv.) skal ske; lade ske ell. indtræde for tidligt; anticipere (jf. forudgribe). min Mund skal ikke foregribe den Dom, hvilken du . . alene kan fælde. *Mynst. Betr. II. 385*. En besynderlig Følelse af Træthed og Ydmyghed, en Foregriben af Alderdommen . . opkom i hans Hjerte. *Goldschm. VIII. 189*. For ikke at foregribe den følgende Udvikling ved her strax eksempelvis at nævne . . dens Indhold. *Kierk. I. 118*. Foregribelser . . har lige saa liden Plads i en Roman som Huller. *Brandes. X. 531*. en virkelig Undtagelse, der altsaa viser en Foregribelse af den senere gennemførte Tanke. *JLange. BM. II. 16*. tidt er Angrebet kun et foregrebet Forsvar. *Tilsk. 1907. 953*. at foregribe begivenhedernes gang | || (l. br.) m. person-obj.: være en forløber for. Herakleitos foregriber (Hegel). Var Hegel bleven født imod Slutningen af det 6te Aarhundrede før vor Tidsregning i det asiatiske Grækenland, saa var han bleven Herakleitos. *Brandes. VII. 409*. || foregribe (en) i en dom oln., (nu l. br.) udtale en dom, som det tilkommer en anden at afsige. *Jeg har ei Befaling til | At foregribe Majestæten i | Hans Meninger og Dom om eders Daad. *Oehl. D. 22*. MO. || (sprogv.): Assimilation er i Almindelighed foregribende (anticiperende), sjældn fremadvirkende (progressiv). *K Nyrop. Kongruens i Fransk. (1917). 10*. **Ø-gøgle**, v. [-gøi'lə] -ede. vbs. -ing ell. (sj.) -else (Brandes. VI. 223). (< VSO. (1802); efter ty. vorgaukeln) egl. m. h. t. synsbillede: fremturylle noget uvirkeligt; vise, fremstille noget uvirkeligt. *Mynst. Betr. I. 125*. *Er det ogsaa rigtig Landet, | Ei Luftbedrag, som foregjøgler Kysten. *Heib. Poet. III. 202*. de Skrækkedebilleder, hans Indbildningskraft foregjøglede ham. *Hauch. VII. 185*. (de skikkelser), der foregøgles den Slumrende indvortes Syn. *Blich. (1846). I. 63*. (vi) foregjøgle . . os selv, hvad vi gjerne ville see. *CBernh. NF. I. 252*. Tæppet flyver op. Man ler, man græder, Hjertet nyder, hvad Fantasiens foregjøgler. *Dauids. KK. 164*. || danne sig ell. bibringe en en falsk forestilling; indbilde. Hans Følelse for hende havde maaske fra Først af ikke fuldstændig været, hvad vi vilde kalde Kjærlighed; men den blev det nu, i et Sekund, eller det foregjøgledes ham saa. *Goldschm. VII. 207*. (polakkerne) har en Tilbøjelighed til at foregøgle sig selv og Andre Forhold, som kun halvt er virkelige. *Brandes. X. 137*. især efterfulgt af at sætn.: Det gjaldt for

ham om at foregøgle O., at denne bestandig skyldte ham Taknemmelighed. *smst. IX. 26*. han vilde foregøgle sig, at hun ikke kom, og nyde angesten derover, som blev sød, fordi han vidste, at hun var der. *NMøll. H. 3*. † -have, v. (forhave. *Slange. Chr. IV. 866*). præet. -havde; part. -haft (best. f. ogs. -havde. *Hölb. Hh. II. 352*). vbs. jf. I. -havende. (ænyd. d. s.; jf. mnt. vorhebben, ty. vorhaben; sml. have for(e) u. IV. for 18.6, IV. fore 2.2 samt II. -havende 1) have under udførelse, behandling osv. naar vi saaledes faaer hele Værket i Stand, som det sidst forehavte Capital. *Gram. Breve. 183*. VSO. 2) have i sinde; have planlagt. (dersom han) forehaver at flytte bort, da maa baade hans Person og Gods arresteris. *DL. I—21—10*. Keyseren (foretog) sig den længe forehavte Reise til det hellige Land. *Hölb. Kh. 709*. saa berømmeligt et Dessein, som Deres Høyærværdighed forehaver. *Gram. Breve. 18*. et forehavt Selvmord. *Rahb. E. I. 377*. I. **Ø-havende**, et. [-ha'vənə] ft. („usædvanligt“. MO., nu alm.) -r. (ænyd. d. s., jf. ænyd. forhaven (Kalk. I. 640); dannet som vbs. til -have efter mnt. vorhebbent, ty. vorhaben) plan ell. foretagende, som man er i færd m. ell. skal til at udføre. jeg maa holde gode Miiner for at hjælpe Heinrich i hans Forehavende. *Hölb. H. Amb. II. 1*. (et) Hierte, paa hvis usynlige Vægtskaal jeg i mit Inderste lagde ethvert af mine Forehavender, inden jeg lod dem blive til Foretagende. *Rahb. E. V. 184*. (jeg var) saa rørt, at jeg nær havde opgivet mit Forehavende. *PMøll. II. 22*. du skal tage dig af din Arv og fuldbyrde mit Forehavende (Chr. VI: foretagende). *Jud. 13.7*. Fulton har læst den første Artikel, hvori hans Forehavende (Brandes. DD. 78: Project) bliver haanet. *Brandes. I. 413*. (han) puslede om med mange løjerlige Forehavender. *JVJens. HF. 79*. Hovedsmanden . . forhindrede dem i dette Forehavende (1819: Anslag). *ApG. 27.43 (1907)*. † m. mere konkr. bet.: naar man vil male derpaa, saa nagler man Papiret fast . . paa et Brædt, udkaster derpaa sit Forehavende (o: plan), og fuldfører samme. *Oecon. H. (1784). II. 36*. II. -havende, part. adj. [-ha'vənə] (jf. ty. (foræld.) die vorhabende reise, den paa-tænkte rejse; præet. part. (m. pass. bet.; jf. *Falk. T. Synt. 216*) til -have; „egtl. Cancellistil.“ *Levin*; „i dagl. Tale.“ MO.; nu næppe br.) 1) til -have 1; om arbejde oln.: som man har under udførelse, arbejdede. han . . tillod ham at fuldføre sit forehavende Verk paa egen Bekostning. *Hölb. Kh. 703*. *Gylb. V. 167*. hans forehavende Zend Lexicon. *Erlew. Suppl. III. 596*. || som man sysler med, undersøger osv. den forehavende Sag. *MR. 1702. 102*. (kompilatoren) skriver sine Trøstere eller forehavende Auctores ud. *Langebek. SA. 36*. (et) Skrift, hvor vores forehavende Materie . . er omhandlet. *K Selsk. Skr. I. 226*. 2) til -have 2: som man

har planlagt og skal til at udføre; planlagt; paatænkt. før end han begav sig paa det forehavende Krigstog. *Carst. (Edda. XIV. (1920). 148).* mit forehavende Frierie. *Ev. VIII. 103. Stampe. II. 3.* den Glæde . . Bangs vilde have ved den forehavende Sammenkomst. *Blich. IV. 53. -hold, et. (sj.) som vbs. til -holde; til-holde 2.2: (han) fik i Stilhed en alvorlig Formaning, med Forehold af, hvad Ulykke de (: han og hans kammerater) i deres Ubesindighed kunde styrtet dem i. Rahb. E.I. 143. til -holde 2.3: Paa Forehold fastholdt Arrestanten sin Nægtelse af det paasigtede Forhold. *Rosenkrantz. RH. 184. I. ♀ -holde, v. [-hol'ø] præf. -holdt ell. † -holdte (VSO.); part. -holdt. vbs. (nu sj.) -else (smst. D&H.), jf. -hold. (ænyd. for(r)eholde, forholde (Kalk. V. 273), jf. holde fore u. IV. fore 2.2; sml. ty. vorhalten) 1) holde foran (en); holde frem for (øjnene af) en. Moth. H. 247. med stadig Haand foreholdt (han) dem Sandhedens Spiel. *Rahb. Tilsk. 1796. 272. nu kun m. overgang til bet. 2: Han foreholdte dem . . deres egen Underskrift. VSO. Satiren . . er saa langt fra at ophæve Virkeligheden . . at den meget mere . . foreholder os den i sin hele Raahed. Molb. Bls. II. 284. 2) overf.: i tale ell. skrift paaapege noget for en; gøre en opmærksom paa noget. 2.1) (nu l. br.) i al alm. (jf. -kaste 2). foreholde én den fare der er hoß. *Moth. H. 247.* nogle foreholdte ham, at det var et Værk, som overgik hans Kræfter. *Holb. DH. II. 902.* Taknemmelighed . . foreholder os vore Pligter imod den Stat, der har givet os Livet. *Schytte. (Rahb. L.B.I. 377).* Maaskee vil man endnu snarere foreholde mig den Strid, Mange troe at finde mellem Christendom og Oplysning. *Ørst. II. 203.* Naar du foreholder (*Chr. VI: fremsætter . . for*) Brødrene dette, skal du være en god Jesu Christi Tiener. *1 Tim. 4.6.* hans tilbageholdne Skyhed . . bragte ham paa en in garde-For med de andre Sættere i Trykkeriet, hvem Principalen ogsaa altid foreholdt Kristian som Mønster. *Schand. F. 347. || (nu næppe br.) m. obj. alene. Paulus . . foreholder, at Qvinderne ere Naadens Medarvinger. Eilsch. Philhist. 95.* Det nye Testamente synes at nære hoie Forestillinger om det at være Menneske. Paa den ene Side foreholder det Idealet. *Kierk. XIV. 131. || (l. br.) paalægge (en noget); opfordre (en) til (noget). *Vi foreholde Jer at lade fare | Forfølgning imod Enken! Sotof. Chr. IV. 128. 2.2) (søge at) vise (en) det for-kastelige, urigtige i noget (jf. PEMüll. 377 samt -kaste 3). Jeg raader Herren . . at skrive ham selv til, foreholde ham hans ubillige Foretagende. *Holb. Stu. II. 6.* De Bornholmske Commissarier skal foreholde Almuen deres Vildfarelse. *Luxd. Dagb. I. 396.* hvor foragtelig han nedskuer paa hiin, som foreholder ham Følgerne af . . at smitte Barndommens . . Hiert. *Rahb. Tilsk. 1797.*****

542. jeg vedblev at foreholde ham det Urigtige i hans Adfærd. *Bergs. BR. 97. jf.: Hvo vil foreholde (Chr. VI: forkynde) ham hans Vei? Job. 21. 31. 2.3) (især jur.) forelægge (en) et krav, en sigtelse, meddelelse olgn. I Gaar var de fire Tiltalte fremstillet for Dommer N. N. Der var foreholdt dem hver en Bøde paa 300 Kr., som de vedtog. *DagNyh. 30/1921. 4-sp. 3.* beskyldningen for dette mord er endnu ikke blevet foreholdt arrestanten | II. -holde, v. se II. forholde. † -hænge, v. (glda. for(e)hænge; jf. forhænge) hænge (noget) for. *vAph. (1764).* Der maa noget forehænges, for at hindre Trækvind. *VSO. † -kalde, v. vbs. -else (VSO.). (jf. kalde for (kongen) samt ty. (her)vorrufen) kalde (en person) frem for en anden, en forsamlings olgn. Jeg har ladet ham forekalde for mig. smst. -kaste, v. [-kasdø] præf. -ede; part. -et ell. † -kast (Holb. Paars.) (7°). vbs. -else (s. d.) ell. † -ning (s. d.). (fsv. forekasta, bebrejde; sml. ty. vorwerfen (overs. af lat. objicere)) 1) † kaste hen for (en). Hundene maa lade sig nøie med de forekastede Been. *VSO. 2) † fremhæve (noget for en); gøre en opmærksom paa noget (jf. -holde 2.1). der har været Folk til i Verden førend vi kom der, som man ey uden Aarsag forekaster de Selv-Kloge. Eilsch. Philhist. 9. Ingen herimod forekaste mig enten det Grædske, Franske eller andre Sprog. Høysg. 1 Pr. 10. m. overgang til bet. 3.1: nogle Damer fandt paa at omtale mig som et udmærket smukt Menneske. Dette blev mig ved alle Leiligheder forekastet (: „revet mig i næsen“) af mine Selskabsbrødre og gjorde mig ganske ør i Hovedet. *Gylb. IV. 63. || fremsætte som en indvending; indvende. Det som er bleven forekast om Monsr: Nagels Fane, er saa elændigt, at jeg blues ved at tale der om. Holb. Paars.) (7°. Vel forekastes herimod, at fattige Folk have ingen Venner. sa. MTKr. 104. jf.: Skammer eder . . Ved at haanligen forekaste indtægt og udgift. Sir. 41. 25 (Chr. VI). 3) ♀ fremsætte bebrejdelse ell. dadel (jf. -holde 2.2). *Moth. K66. 3.1) m. obj. og hensobj.: bebrejde en noget. *Vil nogen Skriver-Karl en Klocker derfor (: fordi han lever mageligt) laste, | En Handverks-Mand, en Træl, ham saadant forekaste. Holb. Paars. 256. (de) forekaste . . ham altid, at han er gierrig. JSneed. II. 69. han forekastede Folket Afguderiet, og talte om det evige Lys. *Oehl. Hrs. S. 310. (han) forekaster os (Chr. VI: berygter os for) vore Synder imod Tugtelsen. Visd. 2.12. (han) savnede al Berettigelse til at forekaste andre deres Madstræv. Pont. LP. VIII. 234. Kejseren forekaster R., at han har for mange og for kompromitterende Venner. *Bang. K. 7. 3.2) † m. person-obj.: dadle (jf. bebrejde 2.1). *tro vil jeg tjene dig, | Ei krænke dig, ei forekaste dig. Oehl. AV. 100. -kastelse, en. flt. -r. (nu næppe br.)*******

som vbs. til -kaste 3. vAph.(1759). (jeg) sagde ham beskedent, uden Forekastelse, at jeg .. efter Tilladelse, havde været hos ham, men ikke truffet ham. Oehl.Er.I.178. MO. D&H. || ofte (især i flt.) mere konkr., om bebrejdende udtalelser. *Saa tal; men qvæl med Forekastelser mig ei. Oehl. BG.174. *ved dette Kistelaag | Ei Klager lyde skal, ei Forekastelser. sa.Aml.269. gøre forekastelser, d. s. s. -kaste 3. 10 *Giør I atter | Mig Forekastning, saa gaær jeg strax. sa.D.68. Oehl.XXVI.119. †**-kastning**, en. vbs. til -kaste; mere konkr., til -kaste 2 slutn.: (hvad der fremsættes som) indvendning. Den største Vanskelighed, som staaer tilbage, og den vigtigste Forekastning, som af Brevet kand giøres, bestaaer i Kongens Titel. KSelskSkr.I.44. **-klæde**, et. se I. Forklæde.

forekomme, v. [f'ærkôm'æ; i. br. 20 'foræ-, dagl. ogs. 'føre-] forekomme (d. v. s. førekomme). Høysg.AG.62. præf.-kom; part. -kommet ell. (nu l. br. i rigsspr.; jf. Feilb.) -kommen (som flt.: Gram.Breve.59. Gylb.III.172. (sj.) efter have: Buchh.UH.83). vbs. (nu sj.) -else (Moth.K277. VSO. D&H.), jf. Forekomst. || m. h. t. dannelsen af de sammensatte tider er brugen (i nogle bet.) vaklende (jf. Miksels.Ordf.422ff.); i bet. 2 bruges alm. være; i bet. 4 nu alm. have (VSO. Mølb.Dagb.116. Gylb.(1849).V.117. Buchh.UH.83), sjældnere være (Oehl.HrS.262. Ing.EF.III.109. Gylb.VIII.170. Goldschm.Hjl.II.238); i bet. 5.1 være (Pamela.I.359. Balle.Bib.I.169) ell. have (KomGrønneq.I.107. PAHeib.Sk.I.31. VSO.). (glda. for(e)komme, jf. æda. foræ kommæ, hjælpe (AM.), jf. oldn. koma fyrir, (upers.) synes, sml. komme for, komme fore; ordet er i bet. paavirket af mt. vorkomen, vise sig, hindre, hjælpe m. m., ty. vorkommen, jf. got. fauraqiman, hindre, lat. prævenire, hindre)

1) egl.: komme frem for (en); komme (en) for øje, øre osv. 1.1) (nu næppe br.) i egl. bet.: komme for øje; vise sig for; møde. hand befoel krigs-mændene, at ihieftslaae uden skaansel, hvad der forekom (1871: mødte). 2Makk.5.12(Chr.VI). (Paulus) taledede .. i synagogen til Jøderne og de gudfrygtige, og paa torvet hver dag til dem, som forekom (1819: han traf paa). ApG.17.17(Chr.VI). De plyndrede alle forekommende ud. JJucl.405. m. overgang til bet. 3: *Jordens Strube sleed (ved jord-skælvet) alt hvad der forekom, | Som Fisker Jonam, ned udi sin fæle Vom. Brors. 318. især m. hensobj.: leggis (det udsatte barn) i Marken .. eller saa nær ved Bye, at det Folk lettelig kand forekomme. DL.6-6-10. Man kastede op i Bibelen, og dømte om en vis Sags Udfald af det Sprog, som først forekom Øynene. Eitsch. Philhist.52. Høysg.AG.a2r. af de mig hid-intil forekomne Skrifter kand jeg eenfoldige intet udleede. Heitm.Physik.12. *naar jeg gik opmærksom, langt og længe, | En

Art af Skønhed mig vel eengang forekom. Wess.245. en kvindelig Korsdragerinde i bogstavelig Mening — nemlig med sin Mand paa Ryggen, — var endnu aldrig forekommet mig. Blich.II.429. CBernh. VI.147. Min tjenstlige Begiering er til alle og enhver, som bemeldte N. N. maatte forekomme, at de ham paa denne Reise ubehindret vilde lade passere. Politipas fra Kbh.1846 (sa. formel paa politipas fra 1912).

|| uegl. (m. overgang til bet. 4) om tilsynekomst i drømme: *Slig Phantasie var ham i Søfne forekommen. Holb.Paars.112. *En Diævel uden Tvivl .. | Mig nu, jeg sad og sov, i Drømme forekom. Wess.4. || † m. subj.-skifte: Dersom du skulde forekomme saadant et Menneske paa Gaden, saa tag dig i Agt.VSO. 1.2) (nu næppe br.; sml. forekommende) i forb. m. med, om persons optræden over for en anden; egl.: træde frem for (en) med noget; komme (en) i møde med noget; yde (en) noget. mon jeg skal forekomme ham (o: gud) (1871: komme ham imøde) med brænd-offere? Mich.6.6 (Chr.VI). Kommer en tørstig i møde med vand .. forekommer (1871: møde) den, som flyer, med hans brød. Es.21.14(Chr.VI). især m. h. t. noget abstr.: Lader os forekomme hans ansigt (1871: komme frem for hans Ansigt) med tak. Ps.95.2 (Chr.VI). forekom end ogsaa den allereenfoldigste Mand med Høflighed. Hørn. Moral.I.42. (det) faldt (mig) næsten tungt at besvare alle de Høfligheder, hvormed hun forekom mig, med to venskabelige Ord. Ev.VIII.93. forekomme (en) med Komplimenten. Dandsek.(1801).18. 1.3) (nu sj.) om sag, spørgsmaal oln.: (komme til at) foreligge (til behandling, afgørelse osv.). I sær forekom at tale om den Paastand, Enke-Dronningen havde gjort. Holb.DH. II.560. herved forekommer mig et Tvivlsmaale, om ei Kierlighed og Elskov stride mod Dyden. Suhm.I.31. Ham skulde det tilkomme .. uimodsigelig at afgjøre alle forekommende Tvistigheder. Ev.VI.61. Naar Sagen forekommer (nu: kommer for) i Retten. MO. 1.4) † komme (en) for øre; blive forebragt (en). Den Tidende .. er mig forekommet, at (osv.) VSO. det Rygte er forekommet .. mig. MO.

2) om begivenhed oln.: finde sted; indtræffe; forefale; hænde (jf. bet. 3). Kong Friderik (o: Fr.II) .. proclamerede krig imod Sverrige .. havde ogsaa gjort store progresser, dersom Gunther von Svartzburg, som commanderede krigshæren, havde bedre i agt taget de forekommende leyligheder. Holb.DNB.212. *samme Natte-hendelse (o: en drøm), | Om Dagen forekommer. sa.Metam.71. Du maa vente, at der vil forekomme mange Vanskeligheder. VSO. det kan forekomme i de bedste familier | de forretninger, her forekommer, er for tiden mest ejendoms-handler | ved først forekommende Lei-

lighed. *Langebek.Breve.292.* Det skal skee ved første forekommende Leilighed. *VSO. D&H.* || (nu næppe br.) *m. hensobj.* hvad der er passeret med Dem . . er ikke nyt; allerede et Par Gange er omtrent det Samme forekommet mig i min . . Praxis. *Heib.Pros.VIII.498.* Et Tilfælde, som var forekommet Nabopræsten, har bragt ham paa den Tanke. *Sibb.II.230.* Er det aldrig forekommet Dig, at Du . . er bleven overfaldet af en pludselig Rædsel. *CBernh. VII.40.*

3) være at finde ell. træffe; findes. Bemærkelser og Brúg, som enhver læt kan agte, hvór de forekommer i en tale. *Høysg.AG.102.* Christian Molbech . . der i det Følgende vil forekomme blandt vore Historikere, har først gjort sig bekendt ved fortællende og beskrivende Arbeider. *Rahb.LB.I.23.* Dette Ord forekommer ofte i Bibelen. *VSO.* Sjeldnere forekommer, men det forekommer dog, et Menneske, som kun har eet Ønske. *Kierk.XIV.303.* et ikke saa sjelden forekommende Fænomén. *Schand.TF.I.102.* den første Scene, hvori Prokuratøren forekommer. *sa.O.II.189.* (jf. Forekomst 1:) (fiskenes) Forekommen, Levemaade, Næring o. s. v. *Krøyer.I. Fort. (jf. bet. 2:)* Naar det . . i enkelte Exempler — som i Roskilde — forekommer, at Korgulvet ligger lavere, saa maa det ganske simpelt henføres til en mangelfuld Nivellering. *JLange.I.298.*

4) vise sig for en person paa en vis maade, saaledes at han faar et nærmere angivet indtryk, en vis opfattelse ell. mening; synes; ofte som et forbeholdent ell. beskedent udtr.: det forekommer mig (osv.) ∴ jeg (osv.) har den (muligvis fejl-agtige) opfattelse; jeg mener at bemærke ell. kunne huske; jeg har (faaet) det indtryk, at (osv.). Det forekommer mig, at jeg har seet ham tilforn. *VSO.* Det forekommer mig, at Løjtnanten før sagde, at det var en Sommermorgen. *Hostr.G.34.* en Behandling, der er uretfærdig eller forekommer os at være uretfærdig. *Monrad. Afskedsprædiken.(1854).7. (sj.) uden hensobj.: han (∴ en hund) rystede somme Tider paa Hovedet og grinede, forekom det. Thuborg. A.29.* || *m. flg. sammenligningsled (bestaaende af en sætn., et subst. ell. (nu l. br.) et adj.) indledet m. som.* Selv i Kampens Hede havde han ikke forglemt hende; men da havde hun forekommet ham som Friedens . . Engel. *Ing.EF.I.21.* *(mig) forekommer | Straffen snarere som Løn. *Heib. Poet.II.130.* paa dette Standpunkt forekommer den frugtesløse Bestræbelse som naragtig. *sa.Pros.III.239.* da han havde samlet fire, femtusinde Daler, forekom han sig som Millionær. *Goldschm.II.332.* det forekommer mig som har jeg før hørt tale derom. *Levin.* Tønnes forekom sig selv som en Tyv, at han saadan gik her og luskede omkring. *Drachm.PV.108.* || † *m.*

subst.-præd. (han) forekom . . mig een af de skønneste Mænd, jeg har seet i Verden. Baggés.LI.61. || *m. adj.-præd.* de værste Følger af mine Foretagender var forekommet mig taaleligere end den Tilstaaelse at have feilet. *Ev.VIII.29.* det samme Tidsrum . . forekommer os (snart) langt, snart kort. *Heib.Pros.IX.33.* Forvalteren . . forekom ham lovlig børsteagtig. *Pont.LP.VII.131.*

5) gøre noget ell. træffe foranstaltninger i forvejen ell. før en anden. 5.1) (nu kun bibl.) gøre noget før en anden; komme en i forkøbet. lader os forekomme (1871: komme i Forkjøbet), og gjøre fred med ham. *1Makk.10.4(Chr.VI).* „den Ovidius er mig en haard Fiende.“ — „Vi maa forekomme ham i Tide.“ *Holb.UHH.IV.6.* Den første Oversættelse paa Tydsk (∴ af *Holb.MTkr.*) blev gjort ndi galop, saasom een Boghandler ilede dermed for at forekomme den anden. *sa.Ep.V.13.* Min kiærlige Iver har alt forekommet dig, og jeg har alt tilkiøbt mig Hænde og det for vel mindre end Hun er værd. *KomGrønneq. I.278.* hans Ubestandighed forekom Climaet i at ødelægge ham. *Ev.VIII.39. Bagger.II.43.* Alexander er forekommet os (Chr.VI: kommen os tilforn) i at slutte Venskab med Jøderne. *1Makk.10.23.* dersom du ikke hasteligen forekommer dem (Chr.VI: tager dem med fordeel), skulle de gjøre større Ting end disse, og du skal ikke kunne faae Magt med dem. *smst.6.27.* jf.: *jeg ej vil forekomme | Fremtids Skjøn og Skjæbnens Domme. *Grundtv.PS.VI.117. 5.2) (nu sj.) m. h. t. ønske olgn.: opfylde det paa forhaand ell. før det er udtalt. JSneed.II.5. Ev.IV.227.* Jeg har alt i lang Tid ønsket at presenteres for Deres Familie, og De forekommer blot mit Ønske. *Hrz.I.174. (jf. bet. 12:)* *Jeg ikke hendes Ømhed forekom (∴ kom i møde), | Og gjorde hende stedst til min Fiende. *Oehl. F.261. 5.3) (nu l. br.) ved rettidig indgriben bevirke, at noget ikke indtræder, kommer til udførelse osv.; hindre (jf. forebygge).* Ulykke og Manddrab at hindre og forrekomme. *DL.6—6—13. Jud.13.25.* Jeg merker at denne Knægt vil participere med mig i Handelen, det maa jeg søge at forekomme. *Holb.Rpb.I.14. (hun) forekom altid hans Svar ved nye Spørgsmaale. JSneed.IX.86. (hun) vilde nu forekomme al Forlegenhed ved at hilse ham som Beiler. Oehl.HrS.289.* idet jeg hurtig forekom en hindrende Bevægelse fra min Vært, bemægtigede jeg mig mit Fund. *Drachm.KK.96. m. efterfølgende (overflødig) nægtelse: det skulde være mig en Glæde at døe i dette Øyeblik til at forekomme, det (∴ at) Skieb- nen ikke igiennem nogen fortreddelig Hændelse kunde forstyrre min (lykke). Comædie omLyveren.(1725).82.* || *m. person-obj.: hindre i et forehavende.*tæm, forekom den Tiger, | Som efter skyldløst Blod med tør-*

stig Strube higer. *NordBrun.*(*Rahb.LB.II. 606*). *Hvis han ikke forekommes, | Da skyder snart han Kronen af mit eget (hoved). *Oehl.P.317*.

fore-kommende, *part. adj.* [-kømm'øne] (dannet til forekomme 1.2 og 5.2 efter *ty.* *zuvorkommend*, *fr.* *prévenant*; *især* Ψ , *jf.* *dog Feilb.*) som *paa en høflig, verdensmandsmæssig maade viser vser efter at opfylde andres (især: socialt ligestillede ell. laverestillede) ønsker, gøre dem tjenester osv.; affabel; elsk værdig (2); artig (3.2). Leth. (1800). Jægermesteren var .. en meget forekommende Mand. *Ing.EF.VIII.20.* (man) skal vise sig forekommende i Selskabet, især mod Damer og ældre Personer. *Heib. Pros.VIII.443. Sibb.II.52.* da jeg blev ene, reducerede jeg Ytringerne til Komplimenter af den saa forekommende og høflige gamle Digter. *Schand.O.I.190.* Kontorchefen (*hilste*) forekommende og med næsten et venligt Smil. *KLars.DM.70.* || om *handling*, *ytringer olgn.* en forekommende, venlig Mine. *Ew.VIII.102.* Enhver Dansk maa læse denne Følelse i den forekommende .. Venlighed, hvormed han modtages. *Bagges.L.I.149.* Denne spurgte .. i den mest forekommende Conversationstone til hans Helbred. *Bergs.FP.132. KLars.Ci.49.* Ψ **-kommen-hed**, *en.* (*jf. ty.* *zuvorkommenheit*) til -kommende: *elskværdighed; imødekommen(hed).* *Rosenst.G.*(*Rahb.LB.II.109*). Hun repræsenterede med al sømmelig Værdighed, men ogsaa med behagelig Forekommenhed. *Mynst.Levnet.199.* || *elskværdig (forekommende) handling.* Bliv, om muligt, intet Menneske Noget skyldig, ingen Forekommenhed, ingen Tjeneste. *Kierk.IX.182. D&H.-komst, en.* [-kømm'sd] *ftt.* (i bet. 2 og 3) **-er.** (<VSO.1802; *jf.*: „Et nyt Ord, brugt af J. F. Schouw o. a.“ *MO.*; dannet som *vbs.* til forekomme; *jf. ty.* (das) *vorkommen*) 1) Ψ som *vbs.* til forekomme 3: *det at noget (fore)findes et sted; optræden.* en *Plantes Forekomst.* *MO.* ikke meget nordligere falder Grænsen for Stengravenes .. Forekomst imod Nord. *Soph.Müll.VO.85.* Ordets Forekomst i Gotisk. *VBrøndal.Substrater.*(1917).135. 2) (*mineral.*) *findested for mineraler olgn.; lejested.* De største og bedste Teglværker i Danmark (*findes*) anlagt ved Forekomster af Hvidaaler. *Frem.DN.38. Uss.AlmGeol.14.* Syd for Tamperdalsmosen (*paa Bornholm*) findes en lille Forekomst af Hornblendeskifer. *Bornh.Samlinger.IV.*(1909).77. 3) (*jf.* forekomme 1.1, 2 (og 3); *vist kun hos Brandes*) *foreteelse; fænomen.* Jeg har .. bragt de afgørende Vers i De Nygifte i Sammenhæng med de beslægtede Forekomster i udenlandske Literatur. *Brandes.I.489.* at nyde en æstetisk Forekomst. *smst. XII.104. jf.*: (*Voltaire*) havde som Naturvidenskabsmand sikrere Blik for visse Naturforekomsters Væsen end selve Réaumur. *sa. Volt.I.18.**

Forel, *en.* [fo'ræl'] (*nu l. br.* *Forelle.* *vAph.*(1759). *VSO. Hauch.DV.II.31. Schack. 266. OpfB.IV.517*). *ftt.* **-ler.** (*ænyd.* forel(le); *ligesom sv. forell laant fra ty. forelle, dim. til mht. vore(n), oht. forhana, d. s.; besl. m.* Fjæsing || „Et fremmed Navn, som (*bruges*) undertiden (i Norge).“ *MO.* „et tysk Navn .. men det bruges jævnlig hos os.“ *Sal.²VIII.437.* \times *ørred, Salmo Fario L., paa yngre udvikingstrin; bækkørred. NordBrun.*(*MO.*). *Rein.34.* en nærliggende Bæk, der var fuld af Foreller. *Hauch.MfB.31.* *see Forellen | Pynter Fadet med sin sidste, | Stive, gratieuse Sprællen! *Aarestr. 113. Krøyer.II.628. Fedders.FF.72.* **Forel-aborre**, *en.* \times *ørredaborre, Micropterus ell. Grystes salmoides Lacép. Sal.²VIII.438.*

† **fore-lade**, *v.* *vbs. -else* (*VSO.*) (*efter ty. vorlassen*) *lade faa foretræde; indlade.* *vAph.*(1764). Ministeren vilde ikke forelade andre end dem, hvis Andragende var af meest Vigtighed. *VSO.* Ψ **-ligge**, *v.* (< *VSO.1802*; *efter ty. vorliegen, jf. dog ligge for, fore* (u. IV. for 18.6, IV. fore 2.2), *oldn. fyrir liggja, ligge i baghold for, forefindes*) *egl.: ligge foran en (fx. paa bordet); nu altid m. mere ell. mindre afsvækket bet.: være til stede (som ubestrideligt faktum); forefindes; spec.: være nærværende som genstand for betragtning, undersøgelse olgn.; ligge for til behandling.* Der foreligger intet nyere Document. *MO.* de Spørgsmaal, der forelaa til Forhandling. *Schand.BS.392.* (*bogen*) forelaa i en ny Udgave. *sa.O.II.182.* Det morede hende at forestille sig, at der i dette Møde ikke forelaa noget Tilfældigt. *EBrand.UB.100.* Saasart hans Svar forelaa, skulde der sammenkaldes et .. Møde. *Pont.LP.V.35.* (*det*) Grundlag, der foreligger i det almeneuropæiske Fond af Kulturord. *VBrøndal.Substrater.*(1917).198. der foreligger intet nyt i sagen | sagen foreligger nu fuldt opklaret | den ny embedsmands udnævnelse foreligger nu officielt | || (*nu l. br.*) *m. hensøbt.* det Æmne, som nu foreligger mig. *StBille.Gal.III.178.* (*der*) forelaae .. Kongen to Veje at følge. *Hjort. Valg.34.* Sagnet, som det nu .. foreligger os, er af en helt anden og yngre „Støbning“. *Rosenb.I.365.* de Prosabearbejdelser (*af Æneiden og Thebaiden*) som maaske har foreliggeret Middeldalderdigterne. *VVed. R.210.* || *part.* foreliggende brugt som *adj.* Vi have i det foreliggende Skrift .. stræbt at anprise Kjerlighed. *Kierk.IX.355.* at tage Ordet om en foreliggende Sag. *Schack.440.* I ere vore Brødre, som foreliggende (*Chr.VI afvig.*) Afskrift viser. *1Makk.12.7.*

Forel-kirsebær, *et.* (*efter ty. forellenkirsche; nu næppe br.*) *en slags sorte kirsebær.* *Funke.*(1801).II.51. **Forelle**, *en.* *se Forel.*

forelske, *v.* [fœr'æl'sgø] **-ede** *ell.* (*nu sj. (poet.)*) **-te** (*Ew.VIII.71. Thaar.HG.4.*)

vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. ty. (sich) verlieben, se forlibe; kun refl. ell. i pass.) 1) om forholdet *mel. mand og kvinde: fatte kærlighed (til en) (jf. forlibe samt elske 2a); nu især om en hurtigt opstaaet, heftig, men ofte tillige mindre varig ell. dyb følelse.* *Elsk, Yngling! men forelsk Dig ikke! *Blich.II.209. især i forb. forelske sig i ell. † paa (Moth.E48) en: Hvorfor forelsker den Slyngsel sig ikke udi mig? jeg er baade yngre, og .. kiønnere end Fruen. Holb.Philos.I.1. (jeg) forelskede mig ganske rasende i denne Pige. Gylb.(1849).IX.28. jf. ndf. l. 42 || (nu næppe br.) forelskes i sa. bet. *saa vil vi, | Til Trods for dem, forelskes i hinanden. Ew.V.135. Justitsraaden mærkede, at jeg forelskedes i hans Plejedatter. Goldschm.VI.468. || perf. part. forelsket brugt som adj. ell. subst. *En ringe Aarsag mig forelsket kunde faa. Falst.Ovid.107. Ew.V.51. Han er en gammel forelsket Nar.VSO. at han var forelsket som en Sommerfugl, saae man med et halvt Øie. Winth.VIII.43. Jeg vidste godt, at jeg ikke var forelsket i Dig, men Moder sagde, at det kom aldrig saadan lige straks. Først var man lidt usselig og maatte vænne sig til hinanden, men saa vilde det pludselig komme en Dag, at nu var jeg forelsket. EmilRasm.DL.152. IRAunkiær.MK.8 (se elske sp. 305⁹⁸). Skoledrenge, hvem megen Ungdom og nogen Forelskethed bibringer en Syden i Blodet . . . tages for digterisk Inspiration. Brandes.II.27. (spøg.) om dyr: En forelsket Tiger brølede i Kratskoven.HelgeKaarsb.HM.125. om ord, ansigtsudtryk olgn.: de forelskede Minnesange, Kongen anførte og priste. Ing.VS.I.196. at tilhviske hende et og andet forelsket Ord. Gylb.IV.278. et forelsket blik | m. flg. præp. i: han var dødelig forelsket i min Arendse. Ew.VIII.115. Han var dengang 40 Aar og forelsket i hende som en Bjørn i en Honningkage. Wied.S.A. talem.: forelsket (i en) som en rotte, op over begge ører olgn., se Rotte, Øre osv. substantivisk: ingen Forelsket (han) mere . . . brænde efter at møde den elskede Gjenstand. Gylb.KV.3. Forskellen mellem de Forelskede og de Elskende er . . . at de Elskende nøjes med at elske hinandens elskværdige Egenskaber, mens de Forelskede med blind Lidenskabel forelsker sig i alle den Elskedes Ejendommeligheder. Bøgh. Otte nyere Forelæsninger.(1874).10. \ Han gaar paa en Maade løs paa sin Forelskede (: den, han er forelsket i), som man springer paa sit Bytte. ESkram.GC.213. 2) blive fyldt af kærlighed til; nu næsten kun om en heftig, men næppe varig følelse af stærk interesse, begejstring osv.: blive (sterkt) indtaget i. (han) har forelsket sig ndi sine egne Moder og Noder. Holb.Philos.II.2. *man kan forelske sig | I Guld, som i en yndig Pige. Zellitz.Poes.*

117. jeg har forelsket mig i det opvakte barn | hun havde forelsket sig i en vase | || part. forelsket brugt som adj. en sund Philosophie . . . fører os til Gud, og gjør os saa forelskede i dette allerhøieste Væsen, at vi ved alle Leyligheder, indtagne af ham, vende Øynene til ham og tilbede ham. Ruge.FT.201. denne flittige, og i Fædernelandets Historie forelskede smukke Mand (: Tycho Hofman). CPRothe.MQ.II.720. Han er kun forelsket i hendes Penge.VSO. **Forelskelse**, en. flt. -r. 1) (til forelske 1; „dagl. Tale.“ MO.; nu ogs. i højere tale- og skriftspr.) det at være ell. blive forelsket; nu især om følelse ell. tilstand af hurtigt opstaaet, heftig, men ofte tillige flygtig kærlighed. min alt for ubetænksomme Forelskelse. Bagges.DV.IX.45. Kiarlighed var det endnu ikke, men Forelskelse af det ædlestes Slags. Oehl.Øen.(1824).II.222. blive Offer for en haabløs Forelskelse. Pont.LP.VII.145. 2) (til forelske 2; især ω) stærk indtagethed i, begejstring, interesse for olgn. en Forelskelse i Dyden, til hvilken faa Sieler ere beqvemme. JSneed.I.77. De Afsnit, der omhandler Aandslivet, er skrevet med sand Forelskelse i Opgaven. M Rubin.MB.24. (jf. bet. 1:) (at) tage Vorherre kammeratlig under Armen eller kaste sig i barnagtig Forelskelse om hans Hals. Pont.LP.VII.181. † **Forelskning**, en. d. s. s. Forelskelse (1). vAph.(1764). Den Forelskning var snart forbi. VSO.

Forelsten, en. (mineral.) eruptivbjergart (gabbro-art) m. mørke pletter (der minder om forellens). Forelsten er en sort-og hvidpletlet Eruptivbjergart. Vare L.³ 243. Sal.³ IX.299.

fore-lyve, v. [-ly'vø] (ænyd. d. s. (Da Viser.nr.138.7), jf. ty. vorlügen; nu l. br.) fortælle (en) noget usandt, en løgn; fremsætte noget usandt (for en). jeg havde groveligen foreløiet mine Læsere, hvis jeg her havde bragt mindste Fiæder af Minervas Fugl i Erindring. Bagges.DV.IX.146. Den Mand, der ei kunde fornede sig til at forelyve Fyrster Folkets Glæder. Rahb.(MO.). VSO. Han foreløj mig en heel opdigtet Historie. MO. -læg, et. flt. d. s. (vbs. til -lægge 2 (slutn.); jur.) d. s. s. Bødeforelæg. Munch Pet.DR.V.202. **-lægge**, v. vbs. -else (s. d.) ell. † -ning (VSO.), jf. -læg. (ænyd. forlægge, gl. forælægge, æda. forlæggæ, jf. ænyd. lægge for(e), æda. læggæ foræ, oldn. leggja fyrir (og fyrirleggja, overvinde, opgive) samt mnt. vorleggen, ty. vorlegen; sml. Forlag, Forlæg) 1) (nu næppe br.) m. (tydelig) steds-ber.: lægge ell. sætte frem foran en ell. paa et bestemt sted. For Fæ, som vorder indtaget enten i Korn, eller Eng, skal lovligt Pant forreleggis (: deponeres). DL.3—13—33. Da en liden Fisk blev lagt for ham, holdt han den ved sit Øre (og foregav, at han) vilde udforske af den ham forelagde Fisk om Tilstanden udi Havet. Holb.Ep.IV.455. (han) modtog,

hvad hun forelagde ham . . . men han kunde næsten Intet nyde. *Oehl.HrS.286.* Han forelagde mig et godt Stykke af Stegen. *VSO. m. overgang til bet. 2.* Naar nogen Stævning paa Landstinget forelægges, som tilforn haver været læst. *DL.1—4—26. 2) (især U) m. obj., der betegner et (skriftligt ell. mundtligt udtrykt) resultat af tankevirksomhed (fx. et skrift, et forslag, et spørgsmål): fremlægge (til drøftelse, bedømmelse, afgørelse, besvarelse, godkendelse olgn.); fremsætte (ofte: m. ledsagelse af nærmere mundtlig redagørelse). (jeg) forelagde dem (v: apostlene) . . . det Evangelium, som jeg prædiker iblandt Hedningerne. *Gal.2.2. Hob.Ep.V.40.* Testamentet skal blive Dem forelagt. *Ew.IV.270.* *Jeg var en Nar, | Om uden et Præludium | Jeg vilde forelægge Publicum, | Hvad jeg det haver at fortælle. *Wess.83.* jeg (vover) nu at forelægge mine Landsmænd et . . . nyt Arbejde. *Engelst.Nat.XI.* (han) forelagde den frygtelige Kullemand Spørgsmaalet. *Ing.VS.III.225.* (han fik) Mod nok til at forelægge Sønnen sine Planer og Betingelser. *Winth.Nov.26.* Naar et Lovforslag er vedtaget i det ene Thing, bliver det i den Form, hvori det er vedtaget, at forelægge det andet Thing. *Grundl.(1849).§57.* De Forandringer, Kongen vil foretage, kan han forelægge sine Stænder, og de kan da billige eller fraraade dem. *Hostr.E.91.* i „Videnskabernes Selskab“s sidste møde forelagde professor N. N. et nyt værk | *jf.:* Jeg (v: Moses) tager i Dag Himmelen og Jorden til Vidne mod Eder, at jeg haver forelagt dig Livet og Døden . . . at du maa udvælge Livet. *5Mos.30.19.* || (*jur.;* *jf.* Forelæg) *m. h. t. bøde: foreslaa en at vedtage (en bøde). Sal.²VIII.438. 3) † m. obj. og hens-obj.: bestemme (noget) som gældende for (en); fastsætte (noget) for (en); paalægge (en noget). Bliwer hannem forelagt paa Tinge, at hand skal holde (stodhorsene) af Vong. *DL.5—12—4.* Biskoppen . . . forelagde og paa lagde Hr. Peiter N., at han straks skulde tage sin Hustru til sig . . . Imod hvilken Forlæggelse Hr. Peiter . . . loed sig alleniste forlyde. *Cit.1728.(Aakj.SP.10).* (Pythagoras) forelagde enhver Alder, enhver Stand, et hvert Kiøn sine besynderlige Pligter. *Eilsch.Philh.96.* || *spec. (jf. bet. 4): fastsætte en tidsfrist for en de (skal) hannem een vis Tid forelægge, inden hvilken hand skal Dommen fyldstgiøre. DL.1—5—15.* Ejermændene (maa) til Tinge forelægge ham Dag at tage sine Hors hiem. *smst.5—12—15.* de Engelske Kiøbmænd . . . blev forelagt 6 Maaneders Tid til at flytte ud af bemeldte Rige. *Slange.Chr.IV.134. 4) † m. person-obj.: fastsætte en ny mødedag for en, der er udeblevet i retten; stævne (en) paa ny ell. for anden gang (jf. -læggelse). (konen) var lovlig stævnet og forelagt til Hirschholms Birketing. *Stampe.I.241.* *Ei denne lod sig***

forelægge, | For Dommeren de mødte begge. *Wess.82.* bemeldte Lavdag medfører (ikke) nogen væsentlig Nytte for dem, der forelægges. *Forordn.³/₆1796.1. VSO. -læggelse, en. († Forlæggelse. se u. forelægge 3). vbs. til forelægge; spec. (jur., foræld.) til -lægge 4: fornyelse af stævning (fordi den (de) foregaaende ikke er efterkommet). *Moth.L99. Nørreg.Privatr.V.367.* de indstevnte Parter (skal) være pligtige . . . at møde, uden videre Forelæggelse. *Forordn.³/₆1796.1.§1. Sal.²VIII.438. i forb. m. Lavdag: (det skal indføres) i Stævningen, at de Vedkommende . . . ikke kan vente nogen Forelæggelse eller Lavdag. *Forordn.³/₆1796.1.§4.* i December holder vi Bryllup! Ingen Forelæggelse og ingen Lavdag, som de siger i Skifteindkaldelser. *Goldschm.III.515. jf. LovNr.55¹/₄1890.§4.***

-læse, v. [-læ:se] *vbs. -ning (s.d.). (ænyd. forlæse; jf. læse fore (u. IV. fore 2.2) og ty. vorlesen || ordets brug uden for parti. daddes Høysg.S.310f.) 1) (nu l. br.) læse (noget) højt for (en); læse op for (en); oplæse. (han) overleverede . . . mig sit Papir, og bad mig forelæse det. *Ew.VI.74.* Man nyder de fleste gode Digterværker bedst, naar de forelæses høit. *Ørst.IX.85. Sibb.I.63.* forelæse en hans Dom. *D&H. spec. om præst: oplæse et stykke af bibelen olgn. de forelæste hellige Ord ere, som Du veed, af Evangeliet om Pharisæeren og Tolderen. *Kierk.XI.263. smst.XIV.284.* uden obj.: (Jesus) kom til Nazareth . . . og gik i Synagogen . . . paa Sabbatsdagen, og stod op at forelæse (*Chr.VI:læse*). *Luc.4.16.* (sj.) i pass. m. subj.-skifte: (man) tilsidst tilstod sin Synd, | Blev foresunget, forelæst, | Af den sagtmødige Niels Præst. *Bagges.I.169. 2) (univ., l. br.) holde forelæsnig (2); „læse“ (over). (docenten) vil: forelæse over Mystikens Historie. *Lektionskatalog.1903.II.19. -læser, en. (nu l. br.) 1) til -læse 1. vAph.(1759).* (man) læser saa flydende som den fuldendteste Forelæser den bedst indøvede Indenadslæsning. *Kierk.IX.128.* (han blev) forelæser hos kongen. *ADJørg.JE.113. 2) til -læse 2. paa Kollegierne . . . stillede (pigeansigtet) sig tæt ved Professorernes og hundrede mig . . . i den nødvendige Opmærksomhed paa Forelæseren. *Blich.IV.503. Brandes.X.87. -læsning, en. flt. (især i bet. 2) -er. (ænyd. forlæsning; vbs. til forelæse) 1) (nu l. br.) til -læse 1. *Ew.IV.162. Blich.II.242.* en Forelæsning af Skuespillet. *Brandes.I.280. 2) (især univ.) til -læse 2: videnskabeligt foredrag af lærer ved en højere læreanstalt. Videnskab, hvori han ingen Forelæsninger har hørt. *JSneed.III.185. Kierk.X.199. JakKnu.G.271. overf. (spøg.): Med denne ungribelige moral filosofiske Udgang sluttede Sidsel enhver af sine moderlige Forelæsninger. *Aakj.VF.24. i bogtitler: 12 Forelæsninger over den videnskabelige Culturs og Literaturs Historie.********

Molb.(bogtitel.1831). || hertil Forelæsningskatalog (jf. Lektionskatalog), -række, -sal, (nu næppe br.) -stue (o: auditorium. Ing. LB.II.47), -time ofl. † -løbe, v. (jf. ty. vorlaufen samt -løbig) 1) forefalde; hænde; indtræffe. Moth.L288. Hun veed vel, hvad som er foreløbet mellem mig (o: en ung dame) og Grev R. Comédie om Lyveren.(1725). 63. Slange. Chr.IV.663. Underretning om den med Dragon-Quartererne seest foreløbne Forandring. MR.1768.321. samme bliver ansvarlige, at .. intet utilladeligt foreløber. smst.1775.620. jf.: folk ere meest nysgierige efter hvis, som om det Russiske Væsen foreløber (o: de nyheder, der drejer sig om russiske forhold). Rostgaard. (Bruun.FR.II.142). 2) part. foreløbende brugt som adj. 2.1) d. s. s. -løbig 1. Af disse foreløbende Erindringer (o: bemærkninger) begribe De vel (at osv.). Ev.VII.142. at forskaffe sig den foreløbende Kundskab, der udfordres for at kunne læse i Naturens Bog. Johs.Boye.(Rahb.LB.I.440). || som adv.: i forvejen. Det maa foreløbende afgjøre. VSO. 2.2) d. s. s. -løbig 2. vAph. (1764). jeg kalder denne Efterretning kun foreløbende, fordi jeg er vis paa at den vil snart afløse af noget bedre. Olufs. NyOec.I.111. -løbig, adj. [-lɔːbi] adv. d. s. ell. (W, l. br.) -t (Drachm.D.94. RBruhn.De seks.(1916).82) ell. (†) -en (VSO.). (dannet i slutn. af 18. aarh. efter ty. vorläufig, jf.: En formelig Indbydelse .. faaer du paa Onsdag Morgen; kun for at forvisse os, at ikke noget foregaaende Engagement skulde berøve os eders Nærværelse, skriver jeg dig herved — som det paa nyt Dansk hedder — foreløbigt til. Rahb.brev¹¹/11.1793.(Til Belysning af literære Personer og Forhold. Udg. af S. Birket Smith.(1884).130); jf. -løbende u. -løb 2.1) (sj. i rigsspr.) forudgaaende; foregaaende. VSO. (fruen) rykkede, efter nogen .. nødvendig foreløbig Passiar, frem med sit Hverv. Blich.IV.49. MO. Nielsen spiste med Hengivelse og uden at underkaste Levnedsmidlerne nogen foreløbig Prøvelse. JvJens.D.35. 2) som kun skal være ell. gælde en vis (kortere) tid for derefter at ophøre ell. (især) erstattes af noget andet; midlertidig. *Min foreløbige og ringe Mening | Om Robinson. Oehl.RR.108. I særdeles paatrængende Tilfælde kan Kongen, naar Rigsdagen ikke er samlet, ndstede foreløbige („provisoriske“) Love. Grundl.(1849). §30. Min foreløbige Stilling ved Metropolitanskolen. Schand.O.I.188. en foreløbig Forbinding (af et saar). Bergs.BR.237. || som adv.: for en tid, stund; indtil videre. Rahb. (se ovf.). Kanselliraaden vil maaskee foreløbigt tage tiltakke med et Glas Viin. Hostr.T.58. Foreløbig var Hofkredsen .. ganske lille. JPJac.I.158. alle disse Tanker maatte foreløbig hvile. Pont. LP.VIII.22. jf. (m. afsvækket bet.; talespr.): „Maa jeg presentere Dem for mine Venner,“ sagde Tom, „dette her er nu fore-

løbigt (o: „først“) J. J. *RBruhn. De seks. (1916).82. W -løbig-hed, en. (l. br.) til -løbig 2. JakKnu.ML.159. det er Historien om det der ikke var, det der ikke blev. Foreløbigheden, Overgangen. JvJens.HH.94. -male, v. [-maːle] (efter ty. vormalen) 1) (nu næppe br.) male (noget) som mænster, forbillede for (en). vAph.(1764). VSO. MO. 2) (W, l. br.) i forvejen give (en) et billede af ell. en forestilling om (noget); udmale for (en); foregøgle. de foremale ham et blændende Phantom af falsk Ære. Birckner.Tr.137. Skibscaptainen .. talte mange lokkende Ord til mig, foremalede mig et .. eventyrligt Liv. Koføed-Hansen. LD.99. der er større Sødhed i at tænke sig Smerten end i at foremale sig Glæden. sa.KA.I.283. -mærs, et. [V.1] † mærs paa den forreste mast. Harboe.MarO.122. Funch. MarO.I.144. *Udkigsmanden i Foremars. OMads.D.25.

Foren, se u. IV. for 18.1.

Forenagter, en. [føːrənˈagdər] flt. -e. (efter eng. fore-and-after, af fore and aft, for og agter, jf. Fore-and-aft-skonnert (i sa. bet. som Forenagter): Scheller.MarO. For-og-agter(sejls)skonnert: Sal.VI.823. Tekn.MarO.) † mindre sejlskib m. to master, af hvilke den agterste er højere end (ell. ligesaa høj som) den forreste, og som har gaffel- og stagsejl (ingen raer). CEv.F.28. *I Marstal fik jeg Hyre med „Familiens Haab“, | det var en Forenagter for England. LCNiels.(Pol.³⁶/1907.3).

† **foren-bar**, adj. (jf. ty. vereinbar, sv. förenbar; sj.) d. s. s. forenelig. Engelst. Phil.262.

I. Forende, en. Holb.Ep.I.65 (se u. Bagende 2.1). Skydereg.6. Niels huggede Kniven i Forenden af Vognstangen. Skjoldb. SM.31. || i spec. anv.; † den forreste ende ell. del af et fartøj (mods. Agterende): Bagges.LII.140. PMøll.ES.III.136. alle Jollerens Forender blev lagt op imod Strømretningen. Drachm.VT.395. Victoria sank med Forenden. Scheller.MarO. (X, nu næppe br.) den lange del af geværskæftet; forskæfte. MilTehnO.

II. forende, v. [føːrˈænˈə] -te. (jf. gl.da. forænde, gøre ende paa, ødelægge; fra (mht.) ty. verenden, til enden, se II. ender (især bet. 3.1); jæg.) om vildt, der bliver skudt: dø. (den skudte duehøg) er hel forendt. Baud. HS.26. smst.195. VigMøll.HJ.188. i videre anv. (spøg.): Han (o: en ved vaadeskud dræbt mand) havde faaet det lige paa Bladet og var forendt paa Stedet. JvJens.M.II.69. forende i knaldet, om vildt, der bliver skudt: dø med det samme; blive dræbt paa stedet. Frem.DN.455. jeg fik et Glimt af noget Rødt, jeg klemte til, og en mægtig gammel Hanræv rullede forendt i Knaldet — glad var jeg! Baud.OI.17.

forene, v. [føːrˈeːnə] (pass.:) forænes. Høysg.AG.126. -ede ell. (foræld. ell. poet.) -te (Ing.VSt.296. Heib.Poet.I.371). vbs. -ing

(s. d.) ell. (nu sj.) -else (*Bagges.DV.IX.316. ENebelong.MajaEngell.(1901).43.*) (glde. forenæs, komme til enighed (*Glde.Krøn.89*); fra mnt. vorenen, ty. vereinen (jf. ty. vereiningen))

1) ☐ samle ell. forbinde til et rumligt hele. || m. h. t. ting: sammenføje ell. forbinde (to ell. flere ting) m. hinanden. hand gjorde to fieler til tabernakelets hjørner . . Og de vare forenede (1871: dobbelte) i den nederste part, at de kunde iligemaade være fuldkommelige forenede (1871: dobbelte) i dens øverste part, med een ring. *2Mos. 36.29 (Chr.VI)*. At forene to Værelser ved at borttage et Skillerum. *MO. præsten forenede deres hænder | i forb. m. med: *Jeg aldrig tør forene | Min med din bløde Haand. Winth.III.9. (jf. bet. 3): *Høier Thronen, han (∴: Jesus) bestiger, | Som forener begge Riger: | Stjerne-Land og Blomster-Vang! Grundtv. SS.I.468. || refl. ell. i pass. (ofte m. overgang til bet. 3): samles ell. slutte sig sammen til eet. *Forener jer, I Bække, | Og glæder Herrens Stad! smst. 657. *Snart vi (∴: bølgerne) os sprede og snart os forene. *Hauch.SD.I.6. Skulderremmene (∴: af et tormyster) forene sig derefter i et Hjerte. MR. 1823. 129. (kernerne i sæd- og ægcellen) forenes ved Befrugning. Sal. II.182. jf.: *vore Sjæle (skal) hist forene sig! Lund. ED. 161. || m. h. t. bare olgn. De søgte at forene begge Armeerne. VSO. det lykkedes enkelte af hærafdelingerne at forene sig | || nu kun mere ell. mindre uegl. (jf. bet. 3) m. h. t. enkelte personer. den Grav, hvor de hvile forenede i Døden som i Livet. *Gylb. TT. 177.* dersom vi ere bleve forenede (*Chr. VI: plantede; 1907: sammen-voksede*) med ham (∴: Kristus) ved Liighed med hans Død, da skulle vi og være det i Liighed med hans Opstandelse. *Rom. 6.5. || † m. h. t. mange enkeltvæsener: samle i en flok, en mængde. *Naar aarle hun ved Morgenskjær . . | Fik møisomt Hønsene forenet. Bødt. 118. refl.: komme sammen; (for)samle sig. de mange Slags Gjøglere og Undermænd, som forene sig i Leipzig til Messen. *Horreb. II. 388.****

2) ☐ om to ell. flere tings, kræfters, foreteisers deltagelse i en virksomhed: lade deltage i (ofte st i forb. m. med). *Foren Dit Suk med mit, opløft Din Røst! *Ew. (1914). I. 137.* hun skulde forene sin barnlige Røst med Menighedens Lovsang. *Mynst. Fr. Br. 5. || især refl.: slutte sig til. Folkens Taksigelse skal forene sig med deres Fyrsters. sa. Præd. (1829). 35. billedl., om sammentræf af omstændigheder: (saa) forenede sig mange Smaating for at bekræfte (min) Formodning. *Gylb. VIII. 180. † i forb. m. sammen: alle U-lykker har forenet sig sammen for at gribe mig an. *Holb. Abrac. II. 1. || perf. part. brugt som adj., især i forb. som forenede kræfter, anstrengelser, bestræbelser olgn. Da kunde***

man ret see . . hvad saa mange Hænder og forenede Kræfter, næst Guds Hielp, kand udrætte. *Overs. af Hob. Levned. 214.* Ved Begges forenede Kræfter foer Døren op. *Ing. EF. IV. 89. (l. br.): mit forenede (∴: „kombinerede“) Kanal- og Havneprojekt. Pont. LP. VII. 61.*

3) samle (personer) til fælles virksomhed, i fælles stræben, interesser, følelser osv., i aandelig samhørighed osv. inderlig Kierlighed forener Konge og Folk, og forener Borgerne indbyrdes. *Mynst. Præd. (1842). 19. *Fælleds Fiendskab | Forener mere let, end fælleds Venskab. *Heib. PI. 129. især refl.: slutte sig sammen. *endnu engang, | Vi vil med Bøn og Sang | I Aanden os forene. Brors. 9. *disse | Titusind Been, som ellers aldrig stræbe | I samme Retning, men kun mod hverandre, | Nu sig forente, for omkops at rende | Til Skuespillet. *Heib. Poet. I. 371. i forb. m. i ell. om: Vi forenede os i at ønske denne . . Skiks Afskaffelse. *Bagges. L. I. 297. *sørgende skal Folket sig forene | i Klager ved hans Savn. *Lundbye. R. 55. baade hun og jeg forene os i at bede dig om at komme ud til os. *Gylb. X. 213. || (nu sj. i rigsspr.) om ægteskabelig forbindelse (jf. Forening 3.s). Havde A. K. villet foreene sig med mig, vilde jeg formodentlig nu have været en skikkelig gammel Præst. *JJPaludan. Er. 44. Nielsen og Mad. Wexschall ere forenede. Jeg gratulerer! *HC And. Breve. I. 250. Det var hendes alvorlige Hensigt at forene sig med Iver. *Bregnd. BU. 136. jf.: Kvindeblod, der ejer alle den elskendes Længsler mod Forenelsen. *E Nebelong. Maja Engell. (1901). 43. || (nu næppe br.) om venskabs-, slegtsskabs-, svogerskabsforbindelse olgn. (en mand) med hvilken jeg havde Forhaabning at blive forenet ved Svogerskab. *Hob. Jean. V. 6. † i forb. m. sammen: et troe, oprigtigt og uforfalsket Venskabs Kiærligheds og Amours Baand, der har sammenknyttet, sammenheftet og forenet vore Huuse sammen. *sa. Bars. II. 7. || part. forenet brugt som adj. *Hvad har adspillett det forened Søster-Par. *sa. Mel. V. 2. *End danske Hjerter foreent sig røre. *Ing. VSt. 296. det forenede venstre | Det forenede Dampskibsselskab (dagl.: det forenede. *Emil Rasm. F. 458), De forenede Statter osv. |***************

4) (nu l. br.) bringe (personer) til enighed ell. indbyrdes overensstemmelse. *Moth. E58.* At forene de stridende Partier. *VSO. MO. || i pass. forenes ell. (nu næppe br.) refl. forene sig (DL. 1—5—26. ASØrsted. Haandb. I. 107): blive enige om (en overenskomst ell. et forlig). *DL. 2—3—4. de vilde love ham (∴: Chr. II) frit Lejde, saaledes, at hvis han ikke kunde forenes med sin Farbroder (∴: Fr. I), de da vilde sætte ham . . i fri Behold i Norge. *Hob. DH. II. 257. fordi Arvingerne, hvis Disputer de skulle paakiende, mellem sig forenes***

og blive forligte. *Stampe.I.98.* † *upers.* (kejseren) skikkede Deputerede til Rom for at tractere (∴ slutte *traktat*) med Paven om (nogle) Tvistigheder . . Og blev da saaledes foreenet, at (osv.) *Holb.Kh.588.* nu kun (*emb., l. br.*) i *forb. m. om:* Ingen bør at sette Ild i Heede, uden alle Ejere vorde derom foreente, at brænde enten Mose, eller Heede. *DL.6—19—8.* saadan Betaling, som de mellem sig kan forenes om. *Stampe.I.304. PAHeib.ÜS.252.* (pengene) skal udredes af Indklagede, medmindre Parterne anderledes derom forenes. *Lov 10/1854. §76. JohsSteenstr.BF.68.* || (nu næppe *br. i rigsspr.*) i *pass.:* leve i enighed sammen; komme godt ud af det; enes. Disse Børn havde Kongen avlet med adskillige Personer, saa det var umuelig, at de kunde forenes indbyrdes. *CPRothe.MQ. II.444. VSO. MO.*

5) ∅ bringe forskellige begreber, meninger, foreteelser osv. i overensstemmelse, samklang m. hinanden. de stridende Meeninger kand forenes. *Holb.JJ Bet.a2v. Høysg.AG.126. MO.* den nye formand skal se at forene modsætningerne inden for foreningen | i *forb. m. med:* denne Mening lader sig ikke forene med det, Naturen lærer os. *Ørst.II.30.* forene det nyttige med det behagelige | (*jf. bet. 6:*) Med Kærlighed til Gud kan Kærlighed til Verden ikke forenes (1850: bestaae). *Katek. (1909). §18.*

6) ∅ samtidig være i besiddelse af flere egenskaber, stillinger olgn. To saa betydende Embeder kan han neppe forene. *MO.* i hans person var mange sjældne egenskaber forenede | ofte i *forb. m. med:* (Montesquieu) holder for, at Dyd og Enevolds Herredom ikke kand være forened med hinanden. *Holb.Ep.V.51.* en retsindig og velgiørende Mand, der forener med disse Egenskaber et venligt og behageligt Væsen. *Ew.IV.223.* *Han forener | Det bedste Hjerte med en lys Forstand. *Hzx.KV.16.* *(du) forener Hjemmets Hygge | med Selskabslivets Elegans. *Blek-spr.1905.42.* legeringen forener sølvets modstandskraft mod rust med jærnets prisbillighed |

∅ **forenelig**, adj. [for'le'nøli] (*jf. Moth. E61:* forenlig, omgængelig; *sml.* forenbar samt uforenelig) som kan forenes; vist kun til forene 5. (*de*) yde hinanden . . al, med høiere Pligter forenelig, Eftergivenhed. *HNClaus.FV.206.sp.2. Ludv. især i forb.* ikke forenelig, let, vanskeligt forenelig. *Levin. e. br. jf. (sj.) Forenelighed. Ing. EF.V.83.*

Forening, en. [for'le'nø] *ft. -er.* (ænyd. *60 fsv. d. s.; vbs. til forene, sml. ty. vereining; jf. Ening*)

1) til forene 1. 1.1) i *eql. bet.* Armeernes Forening. *VSO.* Floders Forening. *D&H.* (*jf. bet. 2:*) *Vore Læber mødtes i Forening, | Vore Hjerter banked mod hin-

anden. *Drachm.D.63. spec. (fagl.): forbindelse ell. sammensmeltning af to stoffer, legemer olgn.* Vi kalde en saadan Forening af to Legemer (∴ en forbrænding, hvorved et tredje, sammensat stof dannes) en kemisk Forening i Modsætning til en blot mekanisk Blanding. *Paulsen.I.236.* hos Infusionsdyrene . . varer Foreningen af de to (*dyr, der parres*) kun et kortere Tidsrum. *Sal.2 VIII.497.* || (*l. br.*) mere *konkr.:* sted, hvor to ting sammensættes, mødes. Heste . . med god Forening imellem Hoved og Hals. *MR.1852.471. 1.2* ∅ uegl. Hun vaagnede ved en sølsom Forening (∴ „samling“) af Lyde . . inat var (*stormen*) rent ud sagt brøledne. Og saa denne underlige Bilyd. *Drachm.PV.162. (jf. bet. 5:)* *En tæt Forening | Af Ord og Toner. *Heib.Poet.VI.344.* (ofte brugt om *vaudevillen, jf. Arlaud.197.*)

2) (∅, *l. br.*) som *vbs. til forene 2.* Ved fælles Kræfters Forening. *VSO.*

3) til forene 3. 3.1) † i *al alm.:* (aandelig) forbindelse, samhøighed. *vi (staar)* i en nærmere Forening med Dyrene paa Marken . . end med Fuglene i Luften. *Eilsch.Philhist.22. (man)* bilder sig selv ind at staae med disse usynlige Væsener (∴ *guderne*) i en nær . . Forening. *Kraft.VF. 273. jf.:* *Jesus, din søde Forening at smage, | Længes og trænges mit Hjerte og Sind. *SalmHj.374.I. 3.2) sammenslutning af personer (riger, selskaber osv.) til fælles virksomhed, til en helhed ell. et fællesskab (nu især i faste forb.).* Tiden vil maaskee lære . . at den Forening (*ml. kristne sekter*), som hidintil forgieves haver været arbejdet paa, vil . . tilvebybringes. *Holb.Ep.I.181.* *mellem dem (∴ *de kristne*) jo meer og meer | I Gud en nær Forening skeer. *Brors.186. Birckner.Tr.40.*

*Hele Naturen har Trang til Forening. *Heib.Poet.X.181.* Margrete . . søgte at befæste Kronens Magt og den nylig stiftede Forening (∴ *unionen ml. de nordiske riger*). *Fabricius.D.II.5. (jf. bet. 3.4:)* de allerwideste Folk . . som leve . . uden at have en ordentlig borgerlig Forening. *Kraft.VF. 67.* || i forening, i fællesskab. *Ægtefolk maae gjøre Alt i Forening. *Oehl.SH.9.* Ministrene i Forening udgjøre Statsraadet.

Grundl.(1849). §21. Skuespilleren og Tilskueren der arbeide i skjøn Forening for at rive hen og henrives i Illusion. *Kierk.VII.362.* i broderlig forening, se broderlig. i forening med, sammen med. han valgte . . den lærerige Text, i Forening med sine eensindede Søstre. *Balle.Tale.(1803).15. e. alm. 3.3)* (∅, *l. br.*) *spec. om forbindelse ved giftermaal.* *Ew.V.304.* *vor Forening er | Os tilladt. *Oehl.AV.58.* *Tilslidst han knyttet vor Forening, | Til Kirken førte han os hen. *Winth.V.4. Palm.III.119. jf.:* hvor mange Dyr . . seer man ei at leve i en Forening, som i visse Henseender beskjemmer Mennesket? *Tode.ST.I.114.* || (*sj.*) i *videre bet.:*

familieskab (fremkaldt ved ægteskab). (jeg) ville være særdeles fornoiet over at komme i nærmere Forening med en Mand af Deres Carakter. PAHeib.Sk.II.143. 3.) kreds af personer, der har sluttet sig sammen m. et fælles formaal (fx. af selskabelig, faglig, politisk ell. filantropisk art) for øje (jf. Selskab). Gyld.IV.212. en velgørende Forening. Holst. (Heib. Intel. I. 293). Borgerne have Ret til uden foregaaende Tilladelse til at indgaae Foreninger i ethvert lovligt Øiemed. Grundl.(1849).§92. Krak.1921.II.134ff. || ogs. om en saadan sammenslutnings lokaler ell. bygning. jeg gik op i „Foreningen til Dyrenes Beskyttelse“ || spec. (stud.) i best. f. om „Studenteforeningen“: Goldschm.III.282. Kom med op i Foreningen og drik et Glas. Schand.IV.II.89.

4) † til forene 4. 4.1) forligelse; overensstemmelse; ogs.: mægling. Moth.E59. Mad. Schön var hos mig, og jeg var til Staffelt for at forsøge Forening mellem hende og Mand. Luud.Dagb.I.349. Ørst.VII.61. Gemytternes Forening. VSO. 4.2) overenskomst; kontrakt. heftige Forfølgelser foraarsagede, at mange af dem, som havde underskrevet Foreningen (o: ml. den græske og romerske kirke), omsadledte. Holb.Kh.929. den Calmarske Forening (o: Kalmarmunionen). JSneed.III.80. en skriftlig Forening. CPRothe.JN.38. *den Gamle vil, | Paagrund af en Forening med Briennes | Stedfader .. | Sin Datter med Brienne klappe sammen. Hrz.I.10. || indgaa, slutte ell. træffe (Ew.VI.102) en forening, slutte en overenskomst. Kong Ingi Baardsen og hans Broder Hagen Jarl havde sluttet en Forening: at den længstlevende af dem skulde have hele Riget Norge. Mall.SgH.68. alle Byemænd skal holde Foreninger, som de Fleste have indgaaet. Chr.Brors.3DL.I.428. deres Hertug .. havde sluttet en hemmelig Forening med sin Morbroder og atter afstaaet ham Slesvig. Ing.PO.II.6. lovlig indgaaede Foreningers forpligtende Kraft. KancSkr.141826.

5) (nu næppe br.) til forene 5: overensstemmelse (ml. begreber, meninger osv.); samklang; samstemmen. For at blive i Lignelsen kand man sige, at ligesom disse Stierner staae i Sammenhæng med Resten af Verden .. saa gives der og en Forening imellem disse høye Sandheder og de almindelige. Eilsch.PhilBrev.xx.

6) ⊕ til forene 6, om samtidig besiddelse ell. tilstedeværelse af forsk. egen-skaber. en Mand, hvor du i skønnest Forening finder Aand, Lærdom, og Dyd. Rahb.Tilsk.1798.551. Molb.F.15. *aldrig saae jeg Majestæt og Ynde | I slig Forening, som hos Jer. Heib.PI.20. dette materiale udmærker sig ved sin forening af haardhed og bøjelighed |

Forenings-, i ssgr.; af de tabrige ssgr. (især fra 20. og slutn. af 19. aarh.) til Forening 3A er bl. a. forbigaaet Forenings-an-

liggende, -fane, -fest, -liv, -lokale, -medlem, -politik, -væsen. **-baand**, et. [3.1 ell. 2] (nu næppe br.) mange Religions Sæcter .. sønderbryde de Foreenings Baand imellem Steder og Folk, som Naturen recomenderer. Holb.Ep.I.252. jf.: *Taalmodigheden gives | Af Gud den Hellig Aand, | Naar Hiertet ret oplyses | I hans Forenings Baand. Brors.173. **-frihed**, en. [3.4] (polit.) ret (for et samfunds medlemmer) til at danne foreninger (jf. -ret). HjælpeO.593. Sal.²VIII.440. **-middel**, et. 1) [1] (nu næppe br.) middel, som faar to stoffer ell. legemer til at forene sig til eet. MO. 2) [3.2] † middel ell. ting, som samler folk i fælles interesse. Spil er .. et almindeligt Foreningsmiddel. Rahb.Tilsk.1791.405. † **-post**, en. [4.2] post i en overenskomst (jf. -punkt 3). Stampe.I.393. **-punkt**, et. 1) [1] (l. br.) punkt, hvor forbindelsen ml. to legemer er foregaaet. MO. 2) [3] ⊕ overf.: samlingspunkt. Regieringen og Lovene ere den almindelige Villies Foreningspunkt. CColb.(Rahb.LB.II.47). *Vi sidde sammen som vi kan bedst, | Og Alle sidde for det Samme. | Foreningspunktet er vor muntre Fest. Hrz.D.II.98. TroelsL.XI.237. 3) [4.2] † punkt ell. paragraf i en overenskomst (jf. -post). Stampe.I.393. **-ret**, en. [3.4] (polit.) d. s. s. -frihed. Levin. AndNx.PE.III.341.

forenkle, v. [for'æn'glø] **-ede**. vbs. **-ing**. (vistnok laant i slutn. af 19. aarh. fra sv. förenkla; til enkel(t); sml. ty. vereinfachen; især ⊕ 1) (l. br.) gøre enkelt m. h. t. antal (mods. fordoble 1). (medlydssvækkelsen) består i, at .. dobbelt kk, tt, pp efter selvlyd eller l, m, n, r forenkles. VilhThoms. GS.23. 2) gøre mindre indviklet, sammensat ell. kunstlet; simplificere. han (søgte) at forenkle hele Festens Maskineri. AGnudtzm.G.38. Zolas .. Tilbøjelighed til at forenkles Sjælelivet (Brandes.Ess.II.359: til psykologisk Simplificeren). Brandes.VII.161. Lidt efter lidt har man da forenklet disse Kileskrifttegn, og til Slut har de oprindelige Billeder ikke været til at kende igen i Tegnene. AaSchiidt.AbrahamsTid.(1905).12. Nutidens demokratiske Smag har ogsaa her forenklet Ceremoniellet. NatTid.²⁹1918.Aft.3.sp.3. jf.: Sverige var et fattigere Land, end Frankrig, og derfor tvunget af Forholdene til en Forenkling af den franske Stil. EHannover.Sv.K.32. || (l. br.) refl. To og tyve Aar efter har Sagen forenklet sig betydelig. Hørup.II.111.

† **fore-præ(di)ke**, v. (ænyd. for(e)-prædike; efter ty. vorpredigen) prædike (noget) for (en). Moth.F323. Levin. || („Talespr.“ smst.) i videre anv.: (stadig) udtale, indskærpe ell. paaminde en om noget. (danskkerne) lade sig forepræke og . forepræke sig selv, at de er kun et lille ubetydeligt Folk. Grundtv.Dansk.I.616. *Har han ej forepræket | Min Fader, at jeg skal

studere? *Hzz.KP.5.* Fra Morgen til Aften forepræker hun mig min Skyldighed imod hende. *Levin.* † **-regne**, v. (*jf. ty. vorrechen*) *fastsætte (for en) ved udregning.* Du lader en Anden skrive Postskripta i Dine Breve, for at foreregne mig, hvor snart man vil have Svar fra mig. *Ørst.Br.I.23.* † **-ridse**, v. (*efter ty. vorreissen*) *ridse (noget) op (som forbillede) for en (jf. tegne).* v. *Aph.(1764).* Der blev foreridset Kobberstikkeren en stor Figur, som han skulde stikke i Kobber. *VSO.*

† **for-erindre**, v. (*dannet til -erindring*) *fremsføre en fortale.* *Læsl Poeter bør ei forerindre. *Heib.Poet.I.182.* **-erindring**, en. [V.1.2] (*efter ty. vorerinnering; nu næppe br.*) (*kort*) *fortale; forord.* *Ew.VIII.138.* *Heib. Pros.IV.341.* **MO.** † **-ermeldt**, part. adj. [V.2.1] *for omtalt (jf. forbemeldt).* *Stampe. I.381.*

forertse, v. [fœr'grdsø] **-ede. vbs. -ning** (*VSO.*) (*efter ty. vererzen; fagl., nu næppe br.*) *forvandle til (ell. overtrække m. et lag af) malm; især i part. forertset brugt som adj.: bestaaende af erts ell. malm (ikke gedigen, ublandet).* *VSO.* Han fik hele gediegne Guldklumper frem; det Forertsede forstod han at udskille fra Svovlet og Spidsglasset. *Ing.LB.IV.81. MO.*

fore-sat, part. adj. (*og subst.*) *se u. -sætte* 2. † **-se**, v. *vbs. jf. Forsyn.* (*glda. for(e)se, søрге for, passe paa m. m. (refl.) være forsigtig; til se (sig) for (jf. oldn. sjå fyrir, søрге for); jf. forse; sml. mnt. vorsen, bese, forudse, søрге for, lat. providere*) 1) *forudse.* *Hans Viisdom best kan foresee, | Hvad komme kand til Fromme. *Reemb.II.470. (han) fore-saae det Tilkommende.* *Langebek.VI.27.* *VSO. jf. MDL. (foreseende)* 2) *i forvejen søрге for ell. bestemme (for en); forudbestemme.* (1) *ere forløste . . med Christi dyrebare blod. . . Som vel tilforn var foreseet (1819: bestemt; 1907: kendt), for verdens grundvold blev lagt; men er aabenbaret i disse sidste tider for eder.* *1Pet.1.20 (Chr. VI).* Gud havde foreseet (1819: udseet) noget bedre for os. *Hebr.II.40 (Chr.VI).* 3) *refl.: være agtpaaagivende; tage sig i agt; se sig for.* *Frieren bedrages, | Helst naar han sig ej foreseer, | Men som i Blinde tager. *Falst.115.* Kongen af Danmark . . kunde have største Aarsag . . sig udi disse Tider vel at foresee. *Slange.Chr.IV.432.* † **-sende**, v. (*ænyd. d. s. (Huitfeldt. Chr.II.sHist.(1596).93); jf. ty. vorsenden, vorschicken*) *sende i forvejen.* Han foresendte een med et Brev af Vigtighed. *VSO.* † **-sidde**, v. (*jf. ty. vorsitzen, præsidere, samt oldn. sitja fyrir, forestaa*) *staa for (styret); forestaa.* *Saa begyndte Dronning Tyre . . | Tale til de (: dem, som) Danmarks Styre, | Foresad med mod. *LKok. (PSy. Viser.(1695).584).* **-sige**, v. [-si'(:q)] *vbs. (sj.) -else (D&H.), † -ende (Slange.Chr.IV.264).* (*glda. d. s. i bet. „spaa“ (Molb.Glossarium.I.(1857).221), oldn. fyrirsegja, forud-*

sige, ty. vorsagen; jf. glda. forsiggælsæ (Glda Bib.341.346), spaadom) 1) † *sige forud ell. i forvejen (jf. bet. 2.3).* *Moth.S187.* || *især i part. foresagt brugt som adj.: forud nævnt; omtalt.* *Holb.Intr.I.653.* paa den foresagte Maade. *Som foresagt er. VSO.* 2) *sige for ell. til (en).* 2.1) (*nu l. br.*) *i al alm.: sige (noget) til (en); berette, meddele, fortælle, forkynde (en noget).* *Tiit mig Propertius sin Elskov foresagde. *Falst. Ovid.106.* det, som De foresiger os om Sædelærens Nytte til at forbedre Menneskene. *JSneed.III.168. Palm.VII.198.* Vort Slægtled . . lader sig sin Dom foresige alene af det i Øjeblikket foreliggende Fænomen. *Kübel.Moderne Kristendom.(overs. 1889).37.* 2.2) (*nu næppe br.*) *recitere (noget) i ens nærværelse; deklamere for (en).* da han var . . belæst i de gamle Poeter, foresagde han os nogle af deres Helte-digter. *JSneed.VIII.270.* I Lysthuset foresagde han os den sidste (*ode*). *Bagges.L.I.141.* 2.3) (*nu l. br.*) *sige ell. diktere (noget) for en, som gentager det ell. skriver det ned (mods. eftersiger 2).* efter Cancellereens Foresigende gjorde (*de*) deres Eed. *Slange.Chr.IV.264.* foresiger mig nu . . den Ed, jeg haver at aflægge. *Blich.II.480.* man foresiger Barnet de Lyd, man vil lære det at udtale. *CLange.NF.100.* han foresagde (*Chr. VI.* udraabte) mig alle disse Ord af sin Mund, medens jeg skrev dem. *Jer.36.18.* (*Luther*) foresagde . . et Brev . . som Tilis skrev for ham. *JakKnu.ML.288.* 2.4) † *give (en) (mundtlig) anvisning ell. befaling; bestemme.* Han foresagde dem en vis Dag, paa hvilken de skulde møde. *VSO. -sju-ge, v.se -syngge. -skrive, v. [-sgri'va] foreskrive.* *Høysg.AG.126. vbs. -ning (s. d.) ell. -else (s. d.), jf. Forskrift. (ænyd. for(e)skrive, jf. fsv. (part.) foreskrivin, foreskrivader, ty. vorschreiben)* 1) *skrive i forvejen; næppe uden for part. foreskrevet brugt som adj.: nævnt (skrevet) i det foregaaende; ovenfor nævnt, omtalt; nu kun (m. overgang til bet. 3): ovenfor ell. tidligere bestemt ell. fastsat.* *Slange.Chr.IV.255.* Efter foreskrevne maade declinères da de fleste Nomina. *Høysg.AG.45.* Som foreskrevet staaer. *VSO.* paa de foreskrevne . . Betingelser. *D&H.* til de af Dem foreskrevne Priser. *Ludv.* 2) (Ω, *nu l. br.*) *skrive (noget) som forbillede, forskrift for (en); skrive (en noget) for (mods. efterskrive 2).* At foreskrive en Latinke . . Bogstaver. *VSO. MO. D&H. jf. Kierk.VIII.72 (se u. efterskrive 2.2).* 3) Ω *skriftligt ell. mundtligt give (en) en befaling, en anvisning, et raad olgn.* 3.1) *fastsætte ell. bestemme (noget) som gældende for (en); befale, diktere 2) (en noget).* *DL.2-10-1. 1Mak.8.25.* det Egteskab, som vi foreskriver hende. *Holb.LSk.IV.1.* de overskrider de Grender, som Fornuften har foreskrevet. *Kom Grønneg.II.212.* jeg (havde) ingen synderlig Fornøielse af at see paa denne Billed-

støtte; men Himlen bevare mig fra at foreskrive andre min individuelle Følelse. *Bagges.L.II.48.* Moses foreskrev os (*Chr. VI.* skrev os en lov; *1907.* har foreskrevet os), at (*osv.*) *Marc.12.19.* Siden jeg nu en Gang har dig saa vel fat, maa du slet ikke vente, jeg lader mig foreskrive Vilkaar af dig. *PMøll.I.301.* Ei ville vi foreskrive, hvor ofte eller hvor længe Nogen skal bede. *Monrad.BV.168. spec. (nu l. br.)* *m. h. t. lov(c): give.* En Regent maa . . . foreskrive klare Love, og ikke flere end som fornøden gjøres. *Holb.NF.II.82.* de Love, som bemeldte gode Fyrster foreskrev dem. *Ew.VI.89.* (jeg) tog min Tegnebog op, og foreskrev mig selv følgende Love. *Bagges.L.I.392.* || part. foreskrevet som adj. (*den*) første Præste Ordination (*blev*) foretagen, paa den af Luthero foreskrevne Maade. *Borrebye.TF.790.* unge Mennesker, der til daglig bevægede sig ad regelmæssig foreskrevne Baner. *Schand.O.I.106.* Præsten . . . fremsagde de foreskrevne Bønner for Kongehus og Regering. *Pont.LP.VIII.28. 3.2* *egl.: skrive et lægemiddel op for en; beordre et lægemiddel, en kur osv.; ordinere.* Doctoren har foreskrevet en streng Diæt. *VSO.* hans Fader blev meget syg. Alt hvad de dygtigste Læger foreskrev, hjalp ikke. *Goldschm.II.266. Kierk.XII.10. e. alm.* || † foreskrive recept, ordinere et lægemiddel. *Og Docterne Recept vil ikke foreskrive, | Hvis han ey slenger strax en Dalers-Penge fram. *Wadsk.84.* † **-skrivelse** ell. **Ø-skrivning**, en. vbs. til -skrive, især i bet. 3; ogs. mere konkr., om den givne befaling, anvisning osv. Den førstes Anstalt (o: bestemmelse om, at han vil begraves i stilhed) ansees som Bevis paa Tarvelighed og Ydmyghed; den sidste . . . er meere filosofisk, efterdi han ingen Foreskrivelse vil gjøre. *Holb.Philos.II.2.* Eders milde Foreskrivelse har været saa vel overensstemmende med mit Val. *Pamela.II.165.* || til -skrive 3.2: Han vil ikke følge Doctorens Foreskrivning i Henseende til Levemaaden. *VSO. jf. (uegl.):* Foreskrivning af smaa lettilgængelige Fornøjelser (*er*) et yndet Middel mod Tung-sindigheden. *Brandes.VII.631.* † **-skyde**, v. vbs. jf. **Forskud**. (*jf. ty. vorschiesen samt (m. h. t. bet. 2) vorschützen*) 1) skyde ell. skubbe noget (*fx. en slaa*) for. *Moth.¹F324. vAph.(1764).* Er Slaaen for Porten forskudt? *VSO. 2)* give som grund, undskyldning ell. paaskud; foregive. Han foreskød sin Upasselighed og det haarde Veir. *VSO. MO. 3)* udrede (penge) i forvejen, som forskud, til senere tilbagebetalingolgn. (*jf. forskyde*); udlægge (*forskudsvis*). hun lod sætte paa Auction hans efterladte Sager for at komme til sine forskudte Penges igjen. *Holb.Heltind.I.101.* 5 Rdlr. som . . . er forskudt en . . . Recrut. *MR.1784. 966.* jeg har virkelig for Alvor tænkt paa

at blive her i Vinter, naar (*boghandleren*) vilde foreskyde hvad Opholdet maatte koste. *Grundtv.E.134. Hrz.XVI.94.* Naar Præmier . . . udeblive til Forfaldstid, skal Finantsministeriet være bemyndiget til at foreskyde dem af Statskassen. *Lov om Overlevelsereuter¹/1851. §6. MR.1856.266.* || *m. h. t. andet end penge:* stille til (*ens*) disposition; forsyne (*en med noget*). At skaffe den arbeidsomme Fattige Mulighed til ved egen Flid at erhverve Føde . . . indbefatter: . . . at frembringe nye Erhvervmaader, at foreskyde raa Materialier. *Potlievennen.1798/99.773.* **-slaa**, v. († **-slage**). *Slange.Chr.IV.65.* præf. **-slog**; part. **-slaet** ell. † **-slaget** (*Holb.Hh.I.134. MR.1720.337*), som adj. i ft. ell. best. f.: **-slagne** (*Holb.Hh.I.178. Stampe.I.41. Gylb.VIII.114.*) vbs. **-slag** (*se Forslag*). (*ænyd. for(e)slaa, foreslage; efter ty. vorschlagen*) forelægge ell. anbefale (*en person*) en plan, udvej, et raad, middel osv. at tage standpunkt til (*og event. antage*); stille et forslag || *m. en inf. ell. at-sætn. som obj.:* Ved samme leilighed foresloeg Jeg Monsieur Peder Falk at gaa med mig. *JJuel.7.* Pastor B. foreslog nu, at de skulde synge en Aftensang. *Pont.LP.VII.91.* (*dagl.*) *m. spørgebi-sætn. som obj.:* (jeg) foreslog . . . ham, og ikke vi To gjorde bedst i at forlade de Andre. *Blich.III.51.* (*han*) foreslog mig, om vi skulde sige Du til hinanden. *HCand.XII.124.* || *m. person-obj.:* bringe (*en*) i forslag; anbefale (*en til en stilling*). *Nu blev raadslaget om en General at tage, | Man foreslog Jens Block. *Holb.Paars.88. Oecon.T.V.54.* Han blev foreslaaet til dette Embede. *MO.* At foreslaae Een en Pige til Kone.smst. N.N. blev foreslaaet til dirigent | || *m. tings-obj.* *Holb.Hh.I.134.* Vi taalede sammen om det hun havde foreslaet. *CPRothe.JN.75.* Han udbad sig . . . Tilladelse, ydmygst at foreslaae en ny Forordning. *Ew.VI.130.* det af mig foreslagne Formaal. *Heib.Pros.VIII.425.* hvad skal vi nyde? Jeg foreslaar smørrebrød | **-slag**, et. *se Forslag.* **-slage**, v. *se foreslaa.* **-snakke**, v. vbs. jf. **Forsnak**. (*jf. ty. vorschwatzen; nedset., nu l. br.*) snakke *m. en for at overtale ham ell. faa ham til at tro noget.* *vAph.(1764).* Konen foresnakkede Manden saalænge om Nødvendigheden deraf, indtil han omsider troede det. *VSO.* han vidste, at hun kneb fra sig og Barnene for at kæle for ham. Det gjorde ham skamfuld de første Dage; men han foresnakkede sig selv, til Skammen fortog sig. *AndNx.S.63.* || *især m. obj. og hensobj.:* snakke (*en noget*) for. han *en* (*o: general Banner*) var foresnakket udaf andre, at de Kæyserlige vare . . . længe siden kædede (*o: kede*) af Kong Christians Mellemhandling. *Slange.Chr.IV.950.* hvor konstigen (*ved*) ikke Smigrernes Tienstfærdighed . . . at foresnakke (*fyrsterne*), hvorledes alt er . . . tilladt for dem. *Mall.G.4.* Hvad hun har foresnakket dig om Anton, maa min Fader

nok vide rigtig Besked om. *Ing.LB.II.157.* En blaseret Træthed . . begyndte at forenække ham, at . . man dog ikke kunde vide Noget med Bestemthed. *Schand.AE.316.* alt det, jeg foresnakkede hende, kunde ikke bringe hende bort fra den Tanke, at hun var Skyld i hans Død. *AndNæ.DB.130.* † **-spaa**, v. (*glda. d. s., oldn. fyrirspá*) forudsige; spaa. Det Gothiske Rigis Undergang blev . . forespaed af den første Konge Theodorici prægtige Støtte . . af hvilcken, lidet for Theodorici Død, falt Hovedet, siden (*kroppen*) og omsider Beene, hvorpaa fulte Rigets Undergang. *Hob.Intr.I.169.* † **-spejle**, v. [-sbaiflæ] vbs. (*ing. s. d.*). (*dannet i nyeste tid efter ty. vorskpiegeln*) egl.: vise (en noget) ligesom i et spejl; give (en) et billede af ell. forestilling om noget (kommende); forud vise ell. forestille; ogs. m. h. t. noget virkelig: foregøgle (*jf. -bilde*). Forholdet til Bernt Winckler forespejler det Forhold, hvori (*Oehlnschläger*) altid stod til sine Kritikere. *VilhAnd.AO.I.6.* Den ondskafulde føler . . de andres Følelser med, hans Fantasi forespejler ham yderst tydeligt deres Lykke og Ulykke. *VVed.BB.294.* Han forespejlede den danske Konge, at Karl Gustaf var saa sysselsat i Polen, at en Krig . . neppe kunde udsætte Danmark for stor Fare. *Fabricius.D⁴II.(1915).313.* din Mandstolthed forespejlede dig, at jeg vilde give efter og bøje mig. *HomoS.VD.109.* † **-spejling**, en. flt. -er. vbs. til -spejle; ogs. m. mere konkr. bet.: billede (af mere ell. mindre virkelig, illusorisk art) af ell. forestilling om noget kommende. den bekendte sjælelige Forespejling (*Brandes.Ess.I.176*: det . . psykiske Fænomen), at det forekommer os, som havde vi allerede én Gang oplevet noget, der sker os. *Brandes.I.489. Grønb.LN.17.* Bogen begynder med en Række Forespejlinger af Columbus-Emnets forskellige Sider. *H.Brix.(Tilsk.1921.I.392).* † **-spille**, v. [-sbel'ə] -ede ell. (*nu næppe br.*) -te (*Bagges.L.I.284*). (*jf. ty. vorskpielen*) spille (noget) for (en) † m. h. t. musik: *Moth.S661. Ørst.III.72.* Klaveret, hvor Fader . . forespiller Melodien til den første Julealme. *VilhAnd.FM.258.* † m. h. t. skuespil olgn. *Brandes.IX.58.* † overf.: være indledning, begyndelsen til noget (*jf. Forspil*). her vare flere vigtige Ting komme til, som syntes at forespille til noget Nyt. *Langebek.(Skoleprogr. Sorø.1881.7).* -spænde, v. [-sbæn'ə] -te ell. † -ede. (*ænyd. d. s.; jf. ty. vorskspannen samt forspænde; nu næppe br.*) spænde (heste) for (en vogn). Posthæstene vare forespændede. *Hob.Hh.I.278. vAph.(1759).* (at) forespænde eller kiøre Heste. *MR.1775.602.* † m. obj., der betegner vognen: *Sibb.II.62.* -spændt, part. adj. se II. forspænde. -spørge, v. [-sbr'ə(q)ə] vbs. † -ende (*Slange.Chr.IV.244*). *jf. Forespørgsel.* (*ænyd. for(e)spørge (sig), fsv. forspyrja; jf. ty. vorfragen*) 1) (i formelt sprog, især

emb. og †) stille et spørgsmaal; spørge (nu især paa en underdanig, høflig ell. formel maade). Han lod forespørge, om Posten var kommen. *VSO. MO.* Da jeg i disse Dage skal præstere forskellige større Udbetalinger, tillader jeg mig at forespørge, om De er villig til at modtage min i Maanedes Solaveksel pr. 3. Juni. *HCRiis.Da.Handelskorrespondance.II.(1919).117.* jeg har forespurgt hos min boghandler, men han kendte ikke værket! † spec.: ved et møde ell. i en forsamling rette et spørgsmaal til taleren ell. en anden sagkyndig tilstedeværende; interpellere (*jf. -spørger*). man forespurgt taleren om hans stilling til forbudsbevægelsen | 2) (*nu sj.*) refl.: ved spørgsmaal søge oplysning om noget; spørge sig for; spørge (om noget), forhøre sig (om noget). (*jeg*) understaaer . . mig allerunderdanigst at forespørge mig, om ikke Deres Kongelige Majestet i steden for Reoler . . hellere ville . . befale at lade indrette Skabe med Døre for. *Langebek. Breve.119. Ew.VI.124.* jeg saae nogle Uhre . . hvis Mechanisme ganske afveg fra de sædvanlige . . jeg forespurgt mig. *Ørst.Br.I.119.* Han forespurgt sig efter ham i alle Byens Herberger. *Hauch.III.332.* (han) vragede de gamle Raad og forespurgt sig hos (*9.Opl.1883.55*: raadspurgt) de unge. *JTang.Mindre Bibelhist.(10.Opl.1886).57.* † (*nu næppe br.*) i forb. m. lade. *I Middags | Jeg lod mig flere Gange forespørge (o: forhørte jeg mig flere gange); | Forgjæves! I var ei staaet op endnu. *Heib.Poet.IV.289.* -spørgelse, en. se -spørgsel. -spørger, en. især (polit.) til -spørge 1 slutn. (*jf. -spørgsel 1 slutn.*). Det forekom (ministeren), at med saadanne Udtalelser maatte virkelig den ærede Forespørger og Sagens mange andre Venner kunne være fuldt tilfredse. *Tops.III.218.* den uldne Dagsorden kastede et Skær af Komik over Forespørgerne. *DagNyh.²³/1910.Till.1.sp.1.* -spørgsel, en. [-sbørs(ə)l] († -spørgelse. *VSO.*) flt. -sler. vbs. til -spørge. 1) (i formelt spr., især emb. og †) handlingen at forespørge (1); spørgsmaal (*jf. Efterspørgsel 1*); nu især: spørgsmaal, som fremsættes paa en formel, høflig ell. underdanig maade. Jeg er ved Forespørgsel bleven forvisset derom. *MO.(hum)* viste enhver Forespørgsel tilbage. *Schand.F.150.* „Naa, lille Lise, hvordan gaar det?“ . . hun mumlede Noget, der skulde være en Tak for gunstig Forespørgsel. *Gjel.M.92.* Vi takker Dem for Deres ærede Forespørgsel. *OKaalundJørgensen&HC Riis.Eng.Handelskorrespondance.(1915).11.* Han var ikke tilstede, men et Fruentimmer, som paa min Forespørgsel bejaede at være hans Kone. *Blich.III.652.* Paa Maries Forespørgsel forklarede han, at han var taget bort fra Hovedstaden for Pestens Skyld. *JJPac.I.301.* Skyldneren (*vilde*) på Forespørgsel . . have betinget sig Tilbagesøgningsret.

EMøller.Forudsætninger.(1894).175. || spec. (polit.): spørgsmaal, der i en forsamling ell. ved et møde fremsættes over for en taler ell. anden (sagkyndig) tilstedeværende; interpellation. Grundtv.Dansk.I.627. Thinget gav sit Samtykke til, at Forespørgselen maatte stilles, Ministeren . . lovede at besvare den. Tops.III.213. 2) (jf. -spørge 2; nu næppe br.) handlingen at bede ell. anmode om tilladelse til noget. (Chr.III) lod ophæve det Forbud, som var gjort af de forrige Konger, at ingen uden Tilladelse maatte seile paa Grønland, og tillod enhver uden Forespørsel samme Seilatz. Holb.DH.II.600. smst.432.

forestaa, v. [få'røsdá', l. br. f'orø-] (præs. part. :) forestående. *Høysg.AG.87. præf. -stod; part. -staaet. vbs. † -else (Holb.MTkr.37. VSO.). (glda. for(e)staa, forstande (Kalk.I.620.V.274); jf. Forstander samt mnt. 20 vorstan, ty. vorstehen)*

1) staa som (øverste) leder af; staa i spidsen for; staa for; lede. (degnene) skulle forrestaa Sangen i Kirken. *DL.2—15—3. *Af en politisk Bog mand kand | Vel lære raisonere | Men til at forrestaa et Land | Udfordres andet meere. Holb.Kandst.V.8. Hrz.D.III.129. Bedstemoder . . forestod Bispisingen, mens Abelone . . besørgede Opvartningen. Pont.FL.297. 30 Kunde det . . ikke tiltale Dem selv at forestaa dette Arbejde. sa.LP.VII.169. jf. (om dyr; nu næppe br.): En god Hane bør have . . en anselig Gump, føre Been, store Kløer og Sporer. Naar han er saadan, kan han vel forestaae 12 Høner. OeconH.(1784).II.99. forestaa et hus olgn., lede husholdningen. (Joseph) sagde til den, som forestod hans Huus: før de Mænd til Huset, og slagt Slagtekvæg og lav det til. 1Mos.43.15. mine Forekædre har lærdet mig at fore staa en Huusholdning. Holb.Pern.I.A. en dygtig husjomfru, som kan forestaa en finere husholdning, søges | || (nu l. br.) m. obj., som betegner et embede, en bestilling olgn.: varetage; røgte. Hvo der har læset den Bog med Forstand, kand forestaae den største Bestilling, ja regiere et heelt Land. Holb.Kandst.I.A. Med Fliid og Troeskab forestod han begge disse 50 Embeder. Wand.Mindesm.I.327. D&H. jf.: En Skriverkarl, som forstaaer det Juridiske, og har forestaaet Regnskaber . . søger Condition. ADr.¹⁸/1762.sp.16. || (nu næppe br.) abs. De ældste, som vel forestaae (1819: ere gode Forstandere), skal man holde dobbelt ære værd. 1Tim.5.17 (Chr.VI). *Giv, at din Naade virker | Med dem, som forestaae | I Skoler og i Kirker. Brors.262.*

2) \emptyset om noget fremtidigt: være i vente; komme (jf. bet. 3.1). *Kun Himlen veed hvad forestaaer. *Thaar.PB.33. (jeg) haver det Haab til Gud . . at de Dødes Opstandelse forestaaer (Chr.VI: er tilkommandes; 1907: skal komme). ApG.24.15.*

m. hensobj.: *Saa snart hun nogen saae i Haanden . . | Hun kunde siige strax hvad hannem forestoed. *Holb.Paars.131. *Klokken slaar, Tiden gaar, | Evigheden os forestaaer. HÅgerbek.AandeligeSange.(1867). 9. || især om begivenhed osv. i den nærmeste fremtid: være nær; være for haanden. *Af saadant (: forsk. varslor) iisnet blev skion Dorothea Blod | Hun merkede, at en Ulykke forestoed. Holb.Paars.348. *Glem, at det forestaaer; | Tænk, om det var forbi. *Ev.V.119. *Op I gjæve Søner | af den røde Gaard! | Glædens Klokke slaar, | Soldet forestaaer! Hostr.G.66. der forestaar en vigtig Begivenhed. Hjortø. (BerlTid.¹⁵/11916.Aft.5.sp.2). (nu især højtid.) m. hensobj.:* Ach, kiære Mand, nu er I frie, mig der imod forestaaer 100 andre slige Visiter. *Holb.Bars.II.6. hvo veed, hvad Ulykke Staden kan forestaae. Gram. Breve.106. *der forestaaer | Vor Skueplads en sjelden Fest iaar. Hrz.XIII.175. Hvad vil der ikke forestaa mig af Ydmygelser og Krænkelser, naar jeg gjenser alle disse Folk. Gjæl.W.10.**

3) part. forestaaende brugt som adj. 3.1) \emptyset til bet. 2: som (især: i en nær fremtid) er i vente; kommende; snarlig. Du maa være mig behjælpelig i at andre en . . forestaaende Ulykke. *Holb.UHH.IV.5. Comædie om Lyverren.(1725).34. hvorledes skal de nu kunne tænke paa deres forestaaende Giftermaal. *Ev.V.304. Rygter om en forestaaende Forbindelse mellem Inger og den unge Mand. Pont.LP.VIII.76. Den nær forestaaende Afsked havde gjort dem begge roligere. JPJac.I.13. brylluppet skal være nær forestaaende | 3.2) (efter ty. vorstehend; nu næppe br.) som i skrift ell. tale gaar (umiddelbart) forud for noget andet; foregaaende (1). Efter forestaaende mønster kan man da lættelig conjugere alle regel-rætte Verba. *Høysg.AG.87. Den Consonant . . hører til den næst forestaaende Vocal. smst.132. Forsaavidt det i Tilfælde af Krig ikke altid maatte være gjørligt til de fastsatte Tider at efterkomme forestaaende Bestemmelser, bør dog Opfyldelsen heraf ikke efterlades. MR.1828.118.***

\emptyset **fore-stave**, v. [-sda'vø] (nu sj.) *egl.: stave (et ord) for (en). MO. D&H. i videre anv.: indprente, lære en noget (paa skoleagtig vis). *Hvo forestaver her Os Vore Pligter, | Som om Vi var en Skolepog. Bredahl.VI.184. Vilde Gud bortstøde hende, fordi hun ikke kom til ham med den Tro, der var hende forestavet. P.Worm. DeFornuftige.I.(1857).166. her (: i skolen) var Intet frit, Alt forestavet og kun en ringe Deel deraf forstaaet. smst.74.*

forestille, v. [få'røsdel'ø, l. br. f'orø-] forestilles. *Høysg.AG.104. († -stille. Holb.Bars.III.5. sa.NF.II.123). -ede ell. (nu næppe br.) -te (Holb.Ep.III.376. BerlTid.²⁰/1807. 5.sp.2. Gylb.XI.34.151). vbs. -ling (s. d.) ell.*

-else (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. ty. vor-stellen)

1) *egl.: stille (en person) frem for(an) en anden ell. andre. 1.) i egl. bet.: føre frem for. kvartermesteren (skal) dennem (o: haandværkssvende, der har forladt deres plads) for de committerede . . forestille . . til formaning og trusel at forebøde sig. Cit.1708.(KbhDipl.VIII.40). *Jeg ønsker, førend Bødlen hæver | Det dragne Sværd, endnu at forestilles | Min Dommers Aasyn. Pram.(Rahb.LB.II.612). nu kun m. overgang til bet. 1.2: Han er bleven Kongen forestillet.VSO. MO. 1.2) gøre en person bekendt for en anden ved at fremstille ham og nævne hans navn, stilling ogkn.; introducere; præsentere. J. havde set hende første Gang denne Aften, da W. havde forestillet ham. Goldschm.I.217. Fruen forestillede Tage som sin Søn.JPJac.II.399. „Ingeniør S.—Frøken B.“, forestillede Hofjægermesterinden. Pont.LP.VII.26. Maa jeg tillade mig at forestille mig som Manden i Huset.KLars.GV.51. || i forb. m. for: Jeg maa dog forestille de to Herrer for hinanden.Hauch.III.61. Kierk.III.89. nogle Ministre, som han havde ilet med at lade sig forestille for.Tops.III.164. || (nu l. br.) m. obj. og hensobj.: (vi) bad om at vorde ham forestillede. Blich.III.527. Min Mand forestillede ham sin Kone og Datter. Gylb.IX.141. Goldschm.V.172. 1.3) (nu næppe br.) opstille, fremføre som mønster ell. forbillede for en. Seel det er mine Folck, saadanne Folck bør man forestille sig, og, troe mig, jeres Helgen er icke af det slags. KomGrønæg.II.214. jf.: hun forestillede den unge F. ham som et Mønster. Ew.VI.140. 1.4) † stille i spidsen for en samling mennesker som leder, anfører; ansætte (jf. bet. 4). den Høvdning, over Kriigshæren er forestilled. Chr Vs Kriigs Art.§10.*

2) stille en noget for øje; stille til skue for en; være ell. give et billede af. 2.1) (nu næppe br.) i al alm. m. h. t. synsbillede: vise; fremstille. Drømmes syn forestiller det ene efter det andet. Sir.34.3 (Chr.VI). *Ach! naar et Gienfærd (o: et billede) af den Nat mig forestilles . . | Jeg da i Hierte-Suk og Taarer faldes maa! Falst. Ovid.11. Hvor kommer det . . at vi ei see alting forkeert (o: omvendt), da det dog saaledes forestilles i vort Øie. Suhm.II.100. (m. overgang til bet. 3:) jeg tænker . . at nåae mit hensigt, ved at forestille (ord-suffikserne) med deres Quantitets tegn . . i dette paa lange ræmser. Høysg.AG.27. hvor bedrøveligt et Billede maatte jeg . . ikke forestille Læserne. JSneed.VI.354. i 60 forb. m. som: se ud som. utallige kostbare Rubiners Glands, som paa mangfoldige Steder viiste sig, og derved forestille, som den store Himmel, naar den er beprydet med utallige Stierne. Suhm. II.194. || overf., om symbolsk fremstilling.

*udi Fangens Billed | Blev gamle Danmark forestillet. Grundtv.PS.III.363. Hvad forestille da disse tvende Vidner (o: Si-meon og Anna); hvad Andet end Forventningen. Kierk.IV.98 (jf. bet. 2.s). spec.: være et billede af ell. tegn paa noget kommende (som derved stilles i udsigt, forjættes). *Alt, hvorpaa mit Øie spiller, | Idel Fryd mig forestiller, | Spaer mig idel Held. PAHeib. Sk.II.366. *Det Eviggønt, hvis Blade tæt sig vinde | Omkring mit Bæger, og mod Randen leer, | En salig Juul dig hisset forestiller. Heib.Poet.VIII.308. 2.2) om afbildning, fremstilling v.hj. af bildende kunst, fotografi ogkn. || m. tings-subj.: være et billede af. Hvad skal dette Maleri forestille.VSO. Det siamesiske Flag forestiller . . en hvid Elefant. BMøll.DyL.I.290. maleriet forestiller syndefaldet! || (nu næppe br.) m. person-subj.: fremstille (paa et billede); afbilde. Hvad mit nærværende Øymerk udkræver, er alene at forestille de offentlige Huse og andre Stiftelser. EPont. Atlas.II.200. Oven over Porten forestilledes en Drage. Ew.VI.12. (Vaulundur) vilde (paa et guldkjold) forestille Freia, siddende i Folkvangur mellem de Elskende. Oehl.VS.35. *Hvo den sande Gjenstand seer, | Hylder Billedet ei meer, | Om det end er forestillet | Nok saa ligt. Heib.Poet.II.140. Hauch.IV.201. 2.3) om scenisk ell. skuespilleragtig fremstilling || (nu næppe br.) i al alm.: vise (noget) paa scenen. Jeppe forestilles hengende i en Galge. Holb.Jep.V.1. Den rette Børs-Tid forestilles. sa.11J.III.7. maa ikke Manden (o: skuespilforfatteren) bruge Fornavne til de Personer, som hand forresteller? sa. Bars.III.5. Materien syntes alt for vidtløftigt til at kunde paa engang paa det Danske Theatro forestilles. Anhang til Comœdien om Lyveren.(1725).3. i Baggrunden forestiltes Ilden. BerlTid.⁹⁰/1807.5.sp.2. || m. tings-subj.: være (et billede af). Skuepladsen forestiller . . Strandbredden. Ved den venstre Side sees Hytterne af Leiet. Ew.(1914).III.175. e. br. jf. Arlaud.344. || (nu sj.) spille, opføre (et stykke). det (var) at ønske, at i alle Comoedier Scena var udi det Land, hvor de forrestiltes. Holb.JJBet.a5v. Man forestillede Sørgespil, som kom Folk til at græde. JSneed. IX.36. en stor Stykke, som . . forestilles paa det kongelige Theater. Hostr.G.55. Tilskuermængden paa den oldtidsgamle Arena, hvor man forestiller Mistrals Digt om Mireille. Soph.Clauss.L.197. (jf. bet. 5:) De danse . . en landlig Dans, hvori det forestilles, at Madame Gyldenløve af de Andre drilles og gækkes, fordi hun er hensunken i Elskovstanker. JPJac.I.185. || m. person-obj.; dels: ved forklædning, mimik ogkn. fremstille (ell. paatage sig det ydre billede af) en person. de Folder i hendes Ansigt hvorved hun forgieves vil forestille Dyden. Ew.VIII.107.

Han kan godt forestille adskillige Personer. *VSO.* I denne Leg forestiller han Kongen. *MO.* svartede Gadeunger forestiller Negerborn (*o: i en cirkus*). *KLars. Ci.76. dels (nu l. br.): fremstille, spille (en rolle).* Som en god Acteur i sin Rulles Hede ofte glemmer sig selv og virkelig bliver den, som han kun skulde forestille. *Ew.VIII.97. (skuespilleren)* forestillede en narrisk Cantor med .. overvættets Munterhed og Lune. *Bagges.DV. IX.171. 2.4) (nu næppe br.) være stedfortræder for; repræsentere.* da han, qva Skifteforvalter, forestiller den Afdødes Person. *Stampe.I.270. (gesandten skulde)* forestille sin Konges Person ved Bryllupper og Borne-Daah hos regierende Fyrster. *CPRothe.MQ.II.492.* det var ikke Christopher aleene, men Riget, forestillet i Christophers Person, han havde forskret sin Hielp. *Mall.SgH.465. *Viid, min unge Herre, | I forestiller Kongen høist uværdigt. Heib.Poet.III.489.* det er (*Voltaire*), der sammenfatter og .. forestiller (*Brandes.E.35: repræsentere*) den hele Tidsalder. *Brandes.IV.21. jf. (sj.): Prindsessens Hofmester .. opfordrede den forestillende Konge af Danmark (o: den hofmand, der ved brylluppet repræsenterede kongen som brudgom) til at følge sin Brud til Brudekamret. Ing.VS.I.203. 2.5) (nu næppe br.) m. obj., der har sa. bet. som præd. til subj.: være (noget af betydning).* jeg skulde da ikke have forestillet den Person i den lærde Verden, som nu. *Ew.IV.216.* jeg kan sige dig, at jeg forestiller noget ved Califens Hof, og der maa skee kan tiene dig. *smst.VIII.84. 2.6) (især talespr.) videre udvikling af bet. 2.3 (og 2.5): (i stærkere ell. især svagere grad, oftest m. bibet. af at der næres (forgæves) ønske om at fremhæve ligheden) have udseende af (at være); gaa for at være.* Han vil gerne forestille en stor Mand i Verden. *VSO.* Meget havde de ikke paa Kroppen, en Pjalt Bukser og sommetider lidt der skulde forestille Skjorte. *AndNz.DM.III.116.* paa bukken sad en temmelig laset karl, der skulde forestille en herskabskusk | bag spisestuen ligger et lille rum, der skal forestille (at være) herreværelse (t) | ofte m. mere ell. mindre afsvækket bet. i spørgende udtr. som: hvad skal det forestille? hvad er meningen med det? hvad skal det betyde? hvorfor sker det? hvad skal det forestille, at komme 1/2 time for sent? | gud ved, hvad den opstilling af blomster paa mit arbejdsbord skal forestille? | || (nu næppe br.) refl.: give sig udseende af at være; lade (som man er); anstille sig (jf. bet. 6). (de) forestille sig meget forundrede. *Wess.232.* forresten er jeg særdeles høflig, hører paa megen dum Snak, forestiller mig ogsaa beskeden og lader Andre glimre ved deres Smule Jeg. *HCAnd.Breve.I.267.*

3) fremstille ell. fremsætte (noget) i skrift ell. tale. 3.1) (nu næppe br.) give

en (skriftlig ell. mundtlig) fremstilling af (et emne); fremstille; vise; skildre || om skriftlig fremstilling (i et værk): *hvis Æsopus kunde mig | Et Æsel forestille, | Der kunde tale tydelig, | Og sige frem sin Ville. *Reenb.I.128. (vi har nu)* forestillet de Aarsager, som efter Naturens Lov ere tilstrækkelige at paaføre andre Krig. *Holl.NF.II.123. *Homeri Ilias Helenam* forestiller, | Om hvilken Paris drøgs med hendes egen Mand. *Falst.Ovid.42.* ålt dette maa endnu lidet vidtløftigere forestilles. *Høysg.AG.104.* Menneskeslægten (*genvinder*) ved den himmelske Naade et høiere Paradiis, saaledes forestilles det jo ogsaa i den hellige Skrift. *Hauch.IV.169.* || om mundtlig fremstilling (ofte m. overgang til bet. 3.3): fremsætte; fremføre. Lad os vide, hvad vi skulle sige ham (o: gud); thi vi kunde ikke ordentlig forestille (1871: fremføre) noget, for mørkheds skyld. *Job.37.19 (Chr.VI).* Her er et Fruentimmer, som vil ind og har nogle faa Ord at forestille. *Wiwet.EL.80.* hvorved ville vi ligne Guds Rige? eller med hvad Lignelse ville vi forestille (*Chr.VI: ligne; 1907: fremstille*) det? *Marc.4.30.* || i forb. m. som. let bliver det mig .. at forestille en stor Deel af det menneskelige Kiøn som disse deres Pligters Overtrædere. *Spectator.350.* Endeel have forestilt .. den bundne Stand som det utaaeligste Aag. *Tode.ST.I.115.* enhver Læresætning .. bestrides og forestilles, som ufornuftig. *Balle. Bib.I.xii. jf.: Imperfectum .. forestiller Hovedords-posten som fuldt forbigangen. Høysg.S.240. 3.2) (W, nu l. br.) m. obj. og henobj.: søge at klarlægge (noget) for (en) ell. overbevise (en om noget); gøre (indtrængende) opmærksom paa. Hans Venner forestillede ham saadan Daarlighed, og brugte alle Konster at bevæge ham til at æde, men forgæves. *Holl.Jep. II.3.* Jeg vil kun kortelig forestille dig, at .. din Instantz har ingen Grund. *sa. Kandst.II.3. *Omsonst* den kiere Mand, som havde Panden deelt (o: klovet en hunds hoved), | Ham vilde forestille: | To halve Hoveder udgør et heelt. *Wess.81. (jeg)* forestilte ham, saa roligt jeg formaæde, det Urigtige og Ukloge i den Forbindelse. *Gylb.XI.151.* Kongen forestillede .. Rigsraadet, at Besidderne af disse Panter .. for længe siden havde faaet .. den laante Sum. *Allen.Haandb.260.* || † m. obj. alene. ieg (sagte) Professor L., forrestillede, at min tiimelige Velfærd beroede derpaa. *Æreboe.66.* || † efterfulgt af om: spørge; henstille til (en). da vores nye Duus-Broer var gaaen bort, fik vi at høre, at det var Bødelen af Slesswig. Nu vil jeg forestille Monsieur, om Folk med Billighed kand blamere os derfor. *Holl.G.W.II.4. 3.3) † fremlægge (en sag) for en myndighed (til afgørelse ell. drøftelse); forelægge. Politiemester (skal) sidde Retten, saa længe**

Sagerne forestilles og ageres. *Forordn.* 22/10 1701. I. §2. Dog fandt Hans Majestæt for got, først med sine Raad i Danmark at overlægge . . hvad hand agtede at forestille paa dend Holstenske Land-Dag. *Slange. Chr. IV.* 750. slige Ansøgninger (skal) remitteres til vedkommende Cancellier, for derfra at forestilles (: til kongen) og expederes. *Stampe. I.* 104. Livsstraffe ere de eneste Tilfælde, som maae forestilles Kongen, inden de fuldbyrdes. *Fr. Sneed. I.* 568. VSO.

4) † foreslaa en person til en stilling; indstille (jf. Forestilling 5.s.) de, som vare satte til at forestille Personer til de ledige Embeder, kunde ofte . . blive bedragne. *Spectator.* 447. (hun) bad ham at forestille hendes Client paa det bedste. „Det er min Skyldighed . . ved enhver, der søger et Embede, hvortil jeg skal forestille“. *Rahb. Pros. F. III.* 75. han lod mig vide, at jeg var forestillet til at blive Adjunkt. *Ørst. Br. I.* 8.

5) ved tanke- ell. fantasivirkosomhed danne sig et billede af ell. et begreb om; tænke (sig). Indbildningskraften . . har den Evne . . at forhøje i Smukhed, og forringe i Heshighed de forestillede Ting. *Suhm. I.* 347. Intet er i Villien, uden det først er forestillet af Forstanden, det kommer alt- saa an paa en oplyst, en overbeviist Forstand. *Ruge. FT.* 106. en Nattegal, som ikke sees, men forestilles syngende i Busken. *Blich. II.* 622. Det forestillende Subject er i en ved Forestillingens Natur betinget Endelighedssondring fra sin Gjenstand. *Brøchner. TV.* 36. (jf. bet. 2.s.) de Eeder, som udtales paa Skue-Pladsen, (er) egentlig ikke Eder, saasom man der ikke sværger alvorligen, men Eederne reciteres alleene af forestillede Personer. *Holb. Ep. III.* 376. især refl.: Forrestill dig nu, at en af os blef Bormester. *sa. Kandst. II.* 3. Jeg forestiller mig mit forrige Levnet og ligner det med det nu værende. *sa. Abrac. I.* 7. et Selskab af de ærligste Skræddersvende, som man kan forestille sig. *Ev. VI.* 207. Altsaa kommer han dog, nagtet alle mine frygtelige Anelser . . Altid skal jeg nu forestille mig det værste. *PAHeib. Sk. II.* 296. hun forestillede sig, med hvilken Henrykkelse han endnu idag vilde ile til hende. *Gylb. IV.* 303. Véd Deres kongelige Højhed, hvorledes jeg forestiller mig Sagen. *Schand. IF.* 90. (om man) forestillede (Brandes. E. 24: imaginerede) sig en Lov, ifølge hvilken . . ingen andre end teologiske Kandidater skulde have Stemmeret i Literaturen. *Brandes. IV.* 11. (l. br.): *To Gange hun sig vendte, | Saae paa mig — forestil Dem (: „tænk en gang!“) | *Aaestr.* 110. || forestillende maade, (gram.) egl.: maade, hvori sætninger, hvis indhold er af tænkt, uvirkelig natur, sættes; konjunktiv (mods. fremsættende maade; jf. Forestillemaade). *Mikkels. Sprogl. S.* 59. *Sal. XVIII.* 176. forestillende sæt-

ning, (gram.) konjunktivisk sætning. *Mikkels. Sprogl. S.* 112.

6) (nu næppe br.: jf.: „ofte urigtigen, især i daglig Tale.“ VSO.; „Endnu hos den udannede Kjøbhvner.“ *Levin.*) refl.: forestille sig (jf. bet. 2.s slutn.). (han var) en stor Politicus eller Mester i at forestille sig. *Holb. Hh. I.* 187. (Karl II af England) slægtede sin Farfader paa at forestille sig ndi Religionen. *sa. Ep. V.* 95. *Suhm. II.* 126. || part. forestilt brugt som adj.: forestilt at opregne en Snees Exempler paa forestilt Kydskhed. *Tode. ST.* II. 67.

fore-stillelig, adj. (nu næppe br.) til forestille 5: som man kan tænke (forestille) sig; tænkelig; forstaaelig. *v. Aph. (1764).* Det er ikke forestilleligt, hvad Møje det koster. VSO. MO. † -stillelse, en. flt. -r. vbs. til forestille. 1) d. s. s. Forestilling 3. Niels Juel, hvis Brystbillede tillige med Forestillelsen af otte Seiervindinger, i ligesaa mange Søe-Slag, sees en bas Relief. *EPont. Atlas. II.* 148. Det Billede, den Forestillelse, man haver i Sielen om en Ting, mener man, at alle andre bør have. *Suhm. I.* 322. 2) til forestille 2.s (jf. Forestilling 4.1). Erfarenhed . . viser, at Gemytterne ved latterlige og u-rimelige Personers Forestillelse (: i skuespil) ligesaa ofte forbedres, som de ved alt for hæftige Declamationer oppirres. *Holb. Ep. IV.* 327. 3) d. s. s. Forestilling 5.1. en Historisk Forestillelse af Tider, Steder, Personer og Bedrifter. *EPont. Atlas. II.* a2 v. 4) d. s. s. Forestilling 6. Dødens Forestillelse . . indjager dem Redsel. *Holb. MTKr.* 112. Tanker ere Forestillelser. *Ruge. FT.* 204. en Slummer, der ved . . skrækkelige Drømme og Forestillelser var ganske uroelig. *Suhm. II.* 197.

Forestilling, en. [fåra, sdel'en, l. br. f'ora-] († Forestilning. *Holb. Ep. III.* 31). flt. -er. (efter ty. vorstellung; vbs. til forestille, jf. Forestillelse)

1) (jf. forestille 1; vel egl.: det at stille noget (ell. at noget er stillet) foran ell. forrest; vist kun hos Kierk.) betragtnings af noget som særlig gunstigt, attraaeværdigt ell. ærefuldt; „glansen“; det tillokkende. (Kristus) stjal ikke Rigmandens Penge — nei, men han tog Forestillingen bort fra det at have Penge. *Kierk. XII.* 447. *smst.* 448.

2) (W, l. br.) til forestille 1.2: præsentation. Hans Forestilling ved Hoffet skeede med megen Pragt. VSO. Hun var strax, inden Forestillingen skete, kjendelig som Husmoderen, dels paa hendes tarvelige Dragt, dels paa hendes Hiisen. *Goldschm. VI.* 494. Forestillingen fandt Sted imod begges Ønske. *Brandes. V.* 552.

3) † til forestille 2.1 og 2: fremstilling; billede. en Afridsning eller Forestilling, som Naturen gjør undertiden om Vinturen ndi Vindues-Ruder, naar de med Iis ere overtrakte. *Gram. (K. Selsk. Skr. III.* 299). Dette Maleri er en Forestilling af Christi Opstandelse. VSO.

4) til forestille 2.s. 4.1) (nu næppe br.) som vbs.: scenisk fremførelse; opførelse. man (kan) ikke meget reflectere paa deres Domme (o: over skuespil), der sidde hieme og criticere udi deres Skriver-Stuer, uden at have seet et Skuespills Forestilling. *Holb. Ep. III. 31.* Havde jeg endog ikke seet meer end denne eene Forestilling af Kong Lear. *Bagges. L. I. 168.* den anden Forestilling af Stykket fandt nu om-sider Sted. *Heib. Pros. IV. 326. HCAnd. I. 384.* || udførelse af en rolle: fremstilling. Beskuel-sen at en døende (helts) Forestilling paa Skuepladsen. *JSneed. III. 120. 4.2) mere konkr., om den enkelte (afsluttede) fremstil-ling ell. opførelse, et Konstberiderselskab . . anmeldte sine Forestillinger. Ing. EF. II. 217.* Da Forestillingen var ude, bleve alle Marionetter kaldte frem. *HCAnd. VII. 133.* Forestillinger i Fægterskolen (Chr. VI: 20 hvad der skede paa figt-skolen). *2Makk. 4.14.* forestillingen blev væltet | det var en daarlig forestilling | jf. ssgr. som Af-skeds-, Cirkus-, Dilettant-, Teaterforestill-ling. || i videre anv. (jf. forestille 2.s). Gitte sig for en Ko's Skyld! Naa, det kalder man Romantæk! Hi — hi — hi! — Sikken en Forestilling det vil blive. *Schand. SB. 68.* han lavede en saadan Larm, at alle i Huset blev vækkede . . Kl. 4 om Morgenen gentog han Forestillingen. *B. T. 27/10 1920. 8. sp. 2. ofte i udtr. (næsten vulg.) som: det var en køn forestilling (o: en „net historie“)! toget er gaet | det var en værre fore-stilling (fx. om et skænderi)!*

5) til forestille 3. 5.1) † som vbs. til fore-stille 3.1: (skriftlig ell. mundtlig) fremstil-ling (af et emne). man (viser) ved lange, grundige og udførlige Forestillinger . . hvad der er hestligt i enhver Last. *Spectator. 454.* Uagtet Charles ingenlunde var uvidende om de Grusomheder, som foregik i Pro-vindserne, saa havde han dog aldrig før seet en saa levende og sammentrængt Forestilling deraf. *Hauch. VII. 95. jf. Høysg. S. 241. 5.2) (nu l. br.) til forestille 3.2: forsøg paa gennem tale at overbevise en om noget ell. faa en til at gøre noget; forklaring; (ind-trængende) henstilling; ogs.: indven-ding. Aar 1733 blev Protestanterne i Un-garn, henvend 200 Kirker fratagne af de Cha-tholske hvorimod ingen Forestilling vilde hjælpe noget. *Borrebye. TF. 748.* (han) sagte længe ved Forestillinger at forbedre sin Vens Tænkemaade. *JSneed. III. 87.* jeg kan haabe at bringe ham med fornuftige Fore-stillinger til mit Maal. *Ew. IV. 254.* vi (be-roligede) hende med den Forestilling, at hun . . næppe behøvede at frygte. *Blich. I. 183.* Efter mange Forestillinger mod dette Indfald, sprang hendes Mand alene ud af Vognen. *Ing. EF. VII. 82.* saasart hun havde faaet Pengene udbetalt, beredte hun sig trods Faderens Forestillinger til at rejse ud af Landet. *JPJac. I. 223.* gøre forestilling(er): (han) gjorde Forestil-*

linger imod disse Fordringer, og vegg-rede sig til det allersidste. *Mall. Sg. H. 108.* Apostelen gjør altsaa Forestilling om det urimelige i Fleerguderiets Lære. *Balle. Bib. I. 134.* (han undlod ikke) at gjøre sin Com-mandeur Forestillinger angaaende dette farlige Punkt. *PalM. VIII. 210. MO.* paa forestilling (af), efter opfordring (af). *VSO.* (komedien)* Opføres med Øvrighedens Bevilling | Paa flere Liebhaberens Forestil-ling | I Aften precisement Klokkeren syv. *Blich. D. I. 194. 5.3) (jur. ell. emb.) (skriftlig) indstilling, forslag, henvendelse oln., der fremsættes over for en overordnet au-toritet; ogs. spec. om indstillinger, som fore-lægges kongen af en minister, angaaende udnævnelser, benaadninger, resolutioner osv. (Sal. VIII. 443).* En heel Byldt Forestil-linger af Syndicus. *Holb. Kandst. V. 6. Ew. VI. 311. Ploug. Sylv. 29.* ved allerhøieste Commissorium blev (det) overdraget mig at „anstille de fornødne Undersøgelser og derefter indkomme med allerunderdanigst Forestilling.“ *Schack. 369.* (han) udarbejdede . . arkelange Forestillinger til Stiftsøvrigh-ed og Amtsraad. *Pont. FL. 13.* nedlægge forestilling: Naar Dommerden (ved krigsret) er aflagt, lader Formanden Til-talte eller Parterne forlade Retten, og Auditøren nedlægger sin Forestilling. *Tje-nestereg. 147. Sal. VIII. 443.*

6) til forestille 5: aandsvirksomhed, hvorved tankebilleder af noget dannes, fornem-melser genkaldes osv. 6.1) (l. br.) om denne virk-somhed i al alm.: tanke- ell. fantasivirk-somhed. den Kraft at have Forestilling eller at tænke, er (sjælens) eneste Grundkraft, af hvilken alle de øvrige kun ere særegne Yttrelser. *Hallager. 13.* || i forb. m. i: fan-tasien; i tankerne. *Birckner. Tr. 42.* samle (vi) i vor Forestilling alle Kloder, der . . rulle sig om denne Soel. *Mynst. Betr. I. 170.* I en . . umiddelbar Forestilling bliver Gud . . opfattet som et oververdsligt objectivt Væsen med visse bestemte Egenskaber. *RasmNiels. G. II. x. 6.2) om enkelt fore-teelse inden for tanke- ell. fantasivirk-somheden; bevidsthedsbillede; idé; be-greb (4.1); tanke (ofte m. h. t. noget frem-tidigt ell. delvis ukendt, undertiden m. fremhævelse af tankens ubewislige, wirt-kelige, usandsynlige ell. urigtige ka-rakter); ogs.: sammenhængende gruppe af tanker, ideer oln.: opfattelse (i en bestemt retning); spec. (filos.): bevidsthedstilstand af mere ell. mindre sammensat art, der er frem-kaldt ved et sansindtryk ell. en anden fore-stilling (mods. Fornemmelse). (disse men-neskens) Beskæftigelse er et tankeløst Ar-bejde, som giver Sielen Lov at syssel-sætte sig med sine Ideer og Forestilling-er. *FrSneed. I. 531.* han (opvakte) hos dem det Forestilling, at han var et simpelt Menneske. *Horreb. II. 290.* Under saadanne søde Forestillinger nærmede jeg mig. *Blich. II. 81.* (hun) havde seet sig urolig*

om til alle Sider, medens de forskjelligste Forestillinger syntes at beskæftige hende. *Ing.KE.I.61. Heib.Pros.I.113* (se u. Begreb 4.1). denne Filosof antager Begrebet om den personlige Udødelighed for en Forestilling uden al Realitet. *PMøll.II.231*. Ordet er Forestillingens rene, ved ingen Bi-forestillinger forstyrrede Tegn. *Madv.KS. 24*. Det Uendelige er en nng Pige ligesaa naturligt som den Forestilling, at al Kjærlighed maa være lykkelig. *Kierk.I.358*. vi (*fnder*) i „Sangen om Igor“ en Mængde Sagn og mytiske Forestillinger sammensmeltede med Hovedhandlingen. *Brandes.X.439*. I deres simpleste Form ere Forestillingerne reproducerede Fornemmelser. *Høffd.Psyk.*132*. Hans Øjne var omgivet af et tæt Lag fine Rynker . . som, naar man kun betragtede Overansigtet, bibragte én den Forestilling, at han lo altid. *AndNæ.M.54. Sal.*VIII.442*. (jf. Begreb 4.3.) Gud er saaledes en høieste Forestilling, der ikke lader sig forklare ved Andet, men kun forklare ved at fordybe sig i Forestillingen selv. *Kierk.VII.185*. ofte i forb. m. om ell. (*nu næppe br.*) af (*Bagges.DV.IX.48. Schand.O.II.218*): den høie Forestilling om Pligt at arbejde til Menneskets Forædlings- og Moralitets Fremme. *Birckner.Tr.98*. den abstrakte Forestilling om et firføddet Dyr. *PMøll.II.18*. Dette var da Maja! — hvor forskellig fra min Forestilling om hende. *Gyld.I.184*. de Kristnes Forestilling om Gud som en al-kærlig Fader. *Pont.LP.VII.98*. Om hun blot havde kunnet frigøre sig for disse Forestillinger om, at hun rejste Døden imøde, vilde hun have følt sig næsten lykkelig. *smst.190*. han maa have faaet en meget daarlig forestilling om mig || ofte (*især talespr.*) i udtr., som betegner, at der kun haves et flygtigt kendskab til, et mangelfuldt begreb om noget. ved sine . . Samtaler med Pastor B. havde han jo faaet en Forestilling om dennes Kristendom. *Pont.LP.VII.97*. især i nægtende sætn.: jeg forlod Skolen, for at komme ind i et nyt Liv, hvorom jeg ikke havde nogen rigtig Forestilling, kun en sølsom Anelse. *Sibb.I.3*. han havde ingen Forestilling om, hvad en Kvinde kan lide. *Kierk.I.178*. vi føler os bestemte til Noget, hvorom vi ingen Forestilling (*Brandes.E.114*: Idee) kan gøre os. *Brandes.IV.73*. Tizians Madonnas Himmelfart, om hvilket Stik og Fotografier ikke giver nogen Forestilling. *smst.XI.83*. Verden vilde (*uden æteren*) fremtræde i Former, hvorom vi ikke kan have den ringeste Forestilling. *NaturensV.1912.198*. du gør dig ingen forestilling om, hvor snævset der var i stuen |

7) † til forestille 6: *forstillelse*. Da han ikke har noget Kunstgreb nødig, saa kjender han hverken Bedragerie eller Forestilling. *Hallager.28*.

Forestillings-, i ssg. oftest (*især fi-*

los.) til Forestilling 6, af hvilke ssg. bl. a. er *forbigaaet* -association, -forbindelse, -form, -række, -type. **Ø-dag**, en. [4.2] Rollerne vare indstuderede, Prøver vare afholdte, Forestillingsdagen var bestemt. *Heib.Pros.IV.322*. **-evne**, en. [6] (*nu l. br.*) *evne til at danne (kraftige, livlige) forestillinger (tankebilleder, fantasier osv.)*. den hele højere Forestillingsevne vaagner. *Bagges.DV.VIII.402*. *Oehl.(Kjøbenhavnsposten.1829.14)*. **-kraft**, en. [6] (*nu næppe br.*) d. s. *Eilsch. PhilBrev.155*. de grundigste Beviser, og de ypperligste Tænkesprog skulde, saa længe de endnu ikke kunde komme videre end til Forestillingskraften og Hukommelsen, vare døde Skatte. *JSneed.I.361*. *LSmith.(Rahb.LB.I.411)*. **MO. Ø-kreds**, en. [6.2] I „Svend Dyrings Huus“ har jeg taget Æmnet fra Folkesagnet Tid, og Stykket bevæger sig i hele dens Forestillingskreds. *Hzz.X.371*. *Drachm.VT.301*. † **-kunst**, en. [7] *færdighed i at forstille sig*. Personer, temmelig høit oppe i Rangforordningen, nedløde sig og gjorde Cour hos hende (: en rig pige) . . men med al deres Forestillingskunst vare de ikke i Stand til at lade, som de elskede hende. *Tode.(Rahb.LB.I.141)*. **-maade**, en. 1) [4.1] (*nu næppe br.*) *maade, paa hvilken en rolle udføres. (uegl.) paa sit eget Hiems Theater seer han ikke dette Stødende, fordi han kiænder dets Personale, og Personalets Forestillingsmaader. Rahb.E.II.362*. 2) [6] (*nu l. br.*) *maade, paa hvilken noget tænkes ell. opfattes. Birckner.IV.149*. jeg skal efter bedste Evne søge at gjøre Rede for min Forestillingsmaade. *Ørst.I.4*. **Forestilling**, en. se Forestilling.

Fore-stænge-, i ssg. [V.1] [-sdæŋə-] (*fra holl. voorsteng, ty. vorstenge; til holl. steng, ty. stenge, se Stænge*) ↓ om hvad der hører til forstængen, fæ. *Forestængewardun, -stag, -stagsejl (Sø Lex.(1808))*, -vant ofl. se *Funch.MarO.II.44*. **-svæve**, v. [-svæ:və] (< *VSO.(1802)*) jf. ty. *vorschweben*) 1) (Ø; sj.) i egl. bet.: *svæve foran (en)*. Englens, mig foresvæve, bebude noget meer end jordisk Lyst. *Bagges.MO.* 2) (*især Ø*) *staa (som et bil-lede) for ens indre øje; staa (en) for øje; være i ens tanker; ofte om en usikker ell. utydelig forestilling, erkendelse ell. erindring. *paa din Vej dig foresvæve | Kun Efterverdenens Kritik! Bagges.Ep.48*. en dunkel Erindring om min Moder foresvæver mig. *Mymst.Lenet.6*. (*det*) Latterlige i hans Sværmeri (*maa*) dog have foresvævet ham dunkelt. *Gyld.(1849)*. *V.85*. det Ideal, som under Udarbejdelsen (*af dette værk*) har foresvævet mig, og som endnu vedbliver at foresvæve mig. *Mart. Dogm.IV*. Alle de Helte, som foresvæve min Indbildning. *Kierk.Stad.148*. der havde foresvævet hende noget Ophøjet og Mægtigt . . og nu var det faldet saa smaat og dagligdags ud. *JPJac.II.235*. *nu især n.*

ubest. pron. som subj.: forekomme; synes. Hvad Du . . ytrer om Conrad, er just det Samme, som har foresvævet mig. *Schack. 120.* ved at se hende foresvævede det ham dunkelt, at han forbrød sig mod den smukke, englerene Pige. *And.Nx.M.90.* der foresvæver mig noget om, at han vilde rejse | || † m. præd.: synes; forekomme. Alle Kjære foresvævede ham saa elskelige. *HC And.II.168.* -**synge**, v. [-søn'ə] (foræld. -**sjunge**). (fsv. fore siunga; jf. ty. vorsingen; nu l. br.) synge (en sang) for (en). Vores Samtale . . gav den lille Herre Leilighed til at foresynge . . en Vise. *JSneed.VIII. 270. Ev.VI.140. Hauch.II.39.* Muserne . . foresynge (guderne) deres Sange. *HSchwanenflugel.OldtidensKulturhist.(1884).52.* (sj.) i pass. m. subj.-skifte: *han tilsidst tilstod sin Synd, | Blev foresynget, forelæst, | Af den sagtmodige Niels Præst. *Bagges.I.169.*

foresætte, v. [fårø'sæde, l. br. 'forø'] præf. -sætte; part. -sat. vbs. jf. Forsæt. (ænyd. glda. for(e)sætte, jf. mnt. vorsetten)

1) † sætte foran; sætte for. den ene Jurisdiction har frataget den andens foresatte Segl (m. h. t. et dødsbo). *Stampe.I.30.* mange have spurgt mig, hvi . . saa mange af de adelige Skelers Slægt vare bleven stukket i Kaaber, og deres Billeder Hæfterne foresat. *CPRothe.MQ.II.704.* || især m. h. t. spise- og drikkevarer: sætte (paa bordet) for (en). hvor I komme ind i en Stad, og de annamme Eder, da æder, hvad Eder foresattes (1907: hvad der sættes for Eder). *Luc.10.8.* et stort Huus, hvor der blev mig foresat god daglig Mad og Drikke i Overflodighed. *Ev.VI.86.* Af de foresatte Retter spiste Fyrsten kun en eneste. *Bagges.NK. 64.* Han lod os foresætte Øl. *VSO. MO.*

2) (an)sætte (en person) som myndighed over andre, leder af et foretagende, en institution olgn. *Moth.S149.* Han foresatte dem en duelig Lærer. *VSO.* Han er bleven foresat denne Stiftelse. *MO. nu næsten kun i part. foresat brugt dels (især ☉) som adj.: Moth.S154.* det vilde stride imod den Ærbødighed, han skylder sin foresatte Lærer. *Sams.(Rahb.Min.1796.III. 138).* *VSO.* Hvert Menneske være de foresatte Øvrighed (Chr.VI: de øvrigheder . . som have overmagt) underdanig. *Rom.13.1.* dels (især emb. ell. ☒) som subst.: overordnet, tyranniske Forældre og Foresatte. *Ev.VI. 313.* (hvorfør vil du) fortrøne en Hædersmand, der nu ovenikøbet er din høie Foresatte? *Grundtv.Udv.VIII.211.* med sine Foresatte og Undergivne stod han . . i det bedste Forhold. *Winth.VIII.136.* Tildels der en Overmand Befalingsret over Undermænd, bliver han disses Foresatte og de hans Undergivne. *Tjenesteregl.4.* han er min nærmeste Foresatte. *Scheller.MarO. (l. br.) m. ubest. art.: Min Fader havde en fortræffelig Foresat i sin Nabo, Provst T. Bagh.JT.9.* Han var . . en tapper . . Officer . . en yderst human Foresat. *Brandes.I.43.*

(spøg.) m. eftersat art.: Lydighed mod Foresatten. *JVJens.GR.108.*

3) † opstille (noget) som mønster ell. forbillede. Antonini skinne som tvende Ædelsteene blant de Romerske Regentere, helst den sidste, hvis Regimente kand foresættes som et Mynster for alle Konger og Førster at efterfølge. *Holb.Herod.109. sa. Heltind.I.108.*

4) † udsætte en pris, belønning. de Græker, som fægtede udi de Olympiske Leege, (erhvervede) den forresatte Priis ikke for dem selv, men for deres Principaler. *sa.NF.II.141.*

5) † fremsætte i skrift ell. tale. man seer, at han (o: en tysk forfatter) . . saadant til Exempel foresætter . . at det havde været en Lyksalighed for Europa, hvis det Østerrigske Huus . . havde udi den 30te Aars Kriig faaet Overhaand. *sa.Ep. III.343.* især i forb. foresætte et spørgsmaal olgn.: Jeg haver udi et af mine Skrifter foresat et Spørsmaal, om et Skue-Spill, hvor udi ingen Elskov er, kand med Succes forestilles paa en Skue-Plads. *smst. V.50.* (jeg skriver) for at tilkiendegive visse Meeninger . . som ikke maa anses uden som Problemata, hvilke jeg med Modestie foresetter, for at høre andres Forklaringer. *smst.I.285.* For . . at giennemgaae det foresatte Spørsmaal ordentlig . . ville vi anhøre og overveye Grunde paa begge Sider. *Eilsch.Philhist.2.*

6) (nu næppe br.) bestemme ell. fastsætte (noget); foreskrive. 6.1) bestemme, fastsætte som gældende for en (jf. forelægge 3). hand har kundgiort os sin villies hemmelighed efter sin velbehagelighed, hvilken hand tilforn foresatte (1819: fattede) i sig selv. *Ephes.1.9(Chr.VI).* foresette én dag og tid. *Moth.S149.* jeg kand nævne adskillige (advokater), der udi deres Actioner holde sig inden deres foresatte Grændser. *Holb.Ep.IV.6.* Der er mig foresat en vis Tid, inden hvilken jeg maa være færdig. *VSO.* Han foresatte os et vist Maal, som vi skulde stræbe at opnaae. *smst. MO. 6.2) foreskrive, befale (en at udføre noget); paalægge.* lader os aflegge . . synden . . og ved taalmodighed løbe i den os foresatte kamp (1819: anviste Bane). *Hebr.12. 1(Chr.VI).* Saa snart mit foresatte Arbeyde er til Ende, iler jeg hiem. *Suhm.I.105.* || spec. m. h. t. lektier olgn.: give for. *VSO.* Deres Underviisning bestod fornemmelig i at høre, om de daglig foresatte Lectier nøiagtig vare lærte. *Ing.Levnet.II.9.* den Stiil i (det franske) Sprog, som blev ham foresat i Skolen. *Gylb.V.34.* læs det Foresatte . . ti Gange, og sov saa paa det, saa kan Du det udmærket imorgen. *Kierk.V. 201.* de (hørte) hinanden i de af Præsten foresatte Salmever, Bibelsteder og Katekismusparagrafer. *Schand.SB.12.*

7) (især ☉) refl.: bestemme sig til ell. faa i sinde at gøre noget; fatte et forsæt;

sætte sig for; sætte sig noget i hovedet; m. inf. ell. at-sætn. som obj.: *Han lod vel som hand sig til Slaget gjorde reede, | Men foresatte sig, saa snart hand Tempo saae, | At kaste sit Gevær og udaf Slaget gaee. *Holb.Paars.57.* Han havde fast foresat sig at ville lære Dansk. *Bagges.L.I.64.* Han foresatte sig, at han vilde indgive en ny Ansøgning derom. *VSO.* jeg har nu foresat mig, at opdrage dig til en fiin Dame. *Hostr.T.16.* hun havde fast foresat (*Chr.VI:* foretaget) sig at gaee med hende. *Ruth.1.18. Pont.LP.VII.55.* || (*jf. bet. 6.1 slutn.*) m. obj. som Maal, Opgave *olgn.:* sætte sig for. en Bane, som saa langt fra ikke har ført alle de Skribenter . . til det Maal, som de havde foresat sig. *Ev.VI.25.* Prof. Hauch (*har*) foresat sig den Opgave, at skildre . . Characterer. *Heib.Pros.X.92.* *jf. †:* Det synes . . at være min foresatte Sag (*o: min plan*) uvedkommende. *Spectator.230.*

Fore-tag, et. *fl. d. s. (efter sv. företag) d. s. s.* Foretagende i. Sigurd Syr . . følger i et langt blik den dristige plan i dens rullen hen over Norge, måler hvor bred vejen er, hvor hårde de kanter er foretaget må tørne imod. *Grønb.LN.127. smst.191.*

foretage, v. [*f'å'ræ,ta'qø, l. br. 'fö'ræ-*, 30 *dagl. ogs. 'fö'ræ-; dagl. -ta'qø*] *part. -taget. vbs. -else (s. d.), jf. Foretag, Foretagende.* (*ænyd. for(e)tag, fsv. foretaka; jf. mnt. vornemen, ty. vornehmen*)

1) † lade (en person) komme frem for sig; tage (en) for. Han foretog ham i Eenrum, for at udfritte ham. *VSO.* Naar det andet Vidne bliver foretaget. *smst. jf. LEft.1810.100.*

2) *egl.:* tage (noget) frem til undersøgelse ell. behandling; fremdrage ell. tage op til behandling, undersøgelse; tage for. *Slange.ChrIV.1133.* den Materie, jeg har foretaget. *Pram.(Rahb.LB.I.473).* Jeg begyndte . . strax paa Arbeidet, og foretog først de specielle Havne-Kaart, som dem, der formodentlig mindst kunde være at forbedre ved. *Isl.Kyst.2.* et eller andet fremmed Sprogs Grammatik (blev) foretaget. *Mynst.BIS.III.147.* hans hele Sjæl hang ved Læretimerne og de Gjenstande (*o: emner*), som i dem bleve foretagne. *Goldschm.I.120. nu kun (jur., l. br.) m. h. t. retssag, lovforslag olgn.: tage op til behandling og afgørelse (jf. Foretagelse 1).* (*paa herredagene blev*) Processer foretagne og dømt der udi. *Holb.DH.III.9. VSO. Hauch.VII.247. (han)* skulde gives fri og Sagen henligge, til Lissabons Skjæbne var afgjort. Men da skulde den strax foretages for en Krigsret. *Gylb.VI.267.* Naar et Lovforslag bliver forkastet af et af Thingene, kan det ikke oftere foretages af samme Thing i samme Samling. *Grundl. (1849).§56.* Er der nogen (*o: af deltagerne i et byråds-møde*), der stemmer mod For-

slaget om, at Sagen foretages for lukkede Døre. *JohsDam.A/SPrometheus.(1913).11.* || (*nu næppe br.) refl.:* tage for sig; ogs. (*m. overgang til bet. 4:*) give sig til at undersøge ell. behandle (noget). Saa er voris naadigste Begjæring, at I legger alle andre Forretninger af Hænderne, og strax . . foretager Eder denne Sag alleene. *Tychon. AB.135.* om nogen heller vil have Bibelske Exempler, saa kunde man foretage sig I Sam. 23. *Ruge.FT.296.* Jeg skal ikke grave mit Pund i Jorden, siger Du . . Kun raskt foretage mig en videnskabelig Gjenstand (*o: vælg mig et emne for min forskning*). *Sibb.I.83.*

3) (*nu kun m. overgang til bet. 4.*) *refl.:* (*m. h. t. noget fremtidigt*) tænke paa at gøre (noget); foresætte sig; tage sig for; ogs.: give sig til (især m. en inf. som obj.). *Ruth.1.18(Chr.VI)* (*se u. foresætte 7*). (*Soliman*) skattede sig selv for den lykkeligste Regent, hvis han kunde have udrettet 3 Ting, som laae ham paa Hiertet (*bl. a.*) En Aqvæduct eller Vandledning, som han havde foretaget sig efter de gamle Romeres Exempel. *Holb.Hh.I.483.* Auctionen, som Herreds-Propvsten . . har foretaget sig at forrette. *Stampe.I.295.* Den, der nu foretog sig at beherske Norden. *Blich.III.93. Gylb.II.30. m. overgang til bet. 4:* *Jeg er Mercurius, som udaf Luftens Rige | Mig foretæir i Dag paa Jorden at nedstige. *Holb.NP.A2r.* Lady W. lærte ham at kende udenlands. Hun foretog sig at præsentere ham. *Brandes.V.515.*

4) (*nu kun m. abstr. obj. og hyppigst m. h. t. hvad man udfører uden (sterre personlig) anstrengelse, haardt arbejde osv.*) være beskæftiget med; være i færd med; udføre; gøre. Flikkerj, som paa Kirkerne skal foretagis. *DL2--22--61. Holb.NF.II.132.* En nye Kirke-Bygning er ogsaa i vore Tider foretagen paa Christianshavn. *EPont. Atlas.II.207.* Det blev efter Herr Pansas Befaling strax foretaget. *Ev.VI.74.* Borgeerne have (*fri religionsovelse*) dog at Intet læres eller foretages, som strider mod Sædeligheden eller den offentlige Orden. *Grundl.(1849).§81.* „En skal være den første!“ sagde Doctoren og satte sig tilbords, efter at Selskabet længe havde tøvet med at foretage dette Skridt. *Fritz.Jürg.nr.45.* I Selskab med Damerne foretog Per . . Køreture i den smukke Omegn. *Pont.LP.VII.19.* Efter dette Herrens Ord ville vi da ogsaa nu foretage denne hellige Handling. *Alterbog.447.* foretage et eksperiment, forsøg, en sammenligning, udgravning, undersøgelse, øvelse osv. | foretage (en) auktion, se u. Auktion. || *refl. (i sa. bet.).* Jeg har foretaget mig en Reyse. *Høysg.S.86.* *Engang Mercurius og Jupiter faldt paa . . | At foretage sig en Lysttour ned til Jorden. *Wess.75.* Da jeg kom hjem foretog jeg mig . . Reenskrivningen. *VSO. (han var)* ikke istand til at kunne foretage sig nogen

Beskæftigelse, hvortil Øinenes Anstren-
gelse var fornøden. *Gylb.IX.118.* naar det
er godt Vejr, foretager (*De*) Dem en dyg-
tig Spadsretour. *Hostr.T.19.* Det blev . .
den sidste Reise, Kongen foretog sig. *CE*
Bardenfleth. Livserindringer. (1890). 96. nu
især m. ubest. pron. olgn. som obj.: foretag
jer ikke det allerringeste til at hjælpe mine
anslag med. *Kom Grønneg.I.320.* Han fore-
tog sig meget, og som det forstaaer sig, 10
meget Galskab. *Ew.VI.167.* „hvad læser Du
da i mine (øjne)?“ . . „Alt hvad Du tæn-
ker; alt hvad Du foretager Dig.“ *PAHeib.*
Sk.I.35. det (*bør*) Eder at være stille, og
Intet foretage Eder (*Chr.VI.* handle) frem-
fusende. *ApG.19.36.* Perlehønsene strejfer
ikke vidt omkring . . hvad den ene fore-
tager sig, det gjør alle de øvrige med.
BMöll.DyL.II.216. Jeg famlede med mine
frosne Hænder i Lommen efter Cigarer 20
for dog at foretage mig noget. *Buchh.UH.*
29. || *part.* foretagende *brugt som adj.*
1. (*efter ty.* undernehmung, *fr.* entreprenant
(*jf.* entreprenant); *nu l. br.*) d. s. s. foretag-
som. *vAph.(1759).* *Engelst.(MO.).* en virk-
som og foretagende Mand. *Kierk.XI.168.*
Englænderne . . er det mest udholdende
og det mest foretagende Folk. *Brandes.V.*
*283. m. nedset. bet.: Italienerne er fore-
tagende nok i det Smaa. Menigmands* 30
Paatrængenhed er overvældende. smst.XI.
*99. 2. † m. passivisk bet.: som er under ud-
førelse; som foretages. ald. hans foretagende*
Gierning. Horn. Moral.I.83. (feltherrerne)
fortsatte deres Foretagende (Holb.DNB.
264: foretagen) Marche. Holb.DH.II.717.

Fore-tagelse, en. [-ta'qælsə] *ft.* (i
bet. 2) -r. vbs. til foretage. 1) (*jur.*) til fore-
tage 2) (*en sags*) *behandling (for en ret).*
Dommeren (*bør*) beramme en vis Dag, til
Sagens Foretagelse. *Forordn.³ 1796. §29.*
VSO. (sagen) har allerede for et Par Maa-
neder siden været berammet til Foreta-
gelse, men den bortfaldt den Gang, fordi
den ikke var behørigt paastævnet. *Pol.²³ 1912.9.* Landretsdommen (*vil*) være at op-
hæve og Sagen være at hjemvise til for-
nyet Foretagelse. *DagNyh.¹⁹ 1921.3.sp.2.*
2) (*nu næppe br.*) til foretage 3 *ell. 4.* han
kaldte Stænderne sammen for at have
deres Samtykke til vigtige Tings Fore-
tagelse. *Holb.DH.I.478.* || † d. s. s. Foreta-
gende 1. (*atheniensernes*) hastige og frem-
fusende Foretagelser. *sa.Ep.III.237. sa.Kh.*
828. **Foretagelses-**, i *sgr.* [få'rə'ta'qælsəs-,
få'rə'ta'qælsəs-] (Ω, *nu l. br.*) til
Foretagelse 2. -**aand**, en. *driftighed; fore-
tagsomhed. Ing.VS.III.4. Brandes.XI.99.*
Pont.LP.V.3. -**drift**, en. (*sj.*) d. s. *Brandes.VIII.223.* -**fuld**, *adj. (sj.) driftig; ener-
gisk; foretagsom. Drachm.EO.42.* -**lyst**, en.
d. s. s. -**aand** (*jf.* -**drift**). *RSchmidt.SS.137.*
EHolm.DH.1660-1720.I.219. At røre ved
nogen af Stadens . . Indretninger stod som
utænkeligt. Øvrigheden var uden Fore-
tagelseslyst. *Brandes.VI.377.* -**lysten**, *adj.*

d. s. s. -fuld. *RSchmidt.SS.141. MesterJakels*
Fataliteter.(1904).52.

I. Fore-tagende, et. [-ta'(q)əne] *ft.*
-r *ell. † d. s. (Holb.DNB.580. Slange.Chr.IV.*
1094). (*ænyd. d. s.; til foretage 3 ell. 4)*
handling, gerning, arbejde (nu især af
større, mere sammensat natur, af betydning
for ell. omfattende mange mennesker olgn.),
som man har under planlægelse (jf. I.-ha-
vende) ell. (nu alm.) under udførelse. Herre,
al magtes Gud! . . nu er det ret tid, at du
skal hjælpe din arv, og udrette mit fore-
tagende (1871: Forehavende) til fiender-
nes fordervelse. *Jud.13.7 (Chr.VI.)* mig be-
hagede ikke samme Raads-Herrers Fore-
tagende; thi at straffe eller arrestere saa-
dan Mand opvækker kun Oprør iblant Al-
muen. *Holb.Kandst.III.1.* det er et stort
Foretagende at gifte sig. *sa.LSk.IV.1.* Hvad
kand vel kaldes et uelasteligere Foretagen-
de, end at opofre sin Tid og Flid til sit
Fæderne-Lands Ære. *Langebek.SA.3.* for at
opsøge Fremmede og langt fraligende
Lande fik (*Columbus*) overtalt Kong Fer-
dinandum af Spanien, til samme sit fore-
tagende at forskafe sig 5 Skibe. *Borrebye.*
TF.491. (han) havde i Sinde at myrde sin
Kudsk, der af alle Kræfter satte sig imod
dette Foretagende. *Bagges.DV.IX.140.* Un-
derviisning i at skrive og regne bliver det
andet Foretagende ved dette Institut. *MR.*
1804.548. et literairt Foretagende. *Kierk.*
VII.v. naar Stormen styrter sig frem i
sin Rasen, (*er*) menneskeligt Foretagende
kun . . som Barneværk. *smst.IV.19.* det er
et vanskeligt foretagende at inlade sig
paa | *jf.:* *hans Vers sig læse lode . . |
Men tvende ringe Ting derudi lastes kun: |
Hans foretagende (∴ *plan*) and Execution
(∴ *udførelse*). *Holb.Paars.294. (spøg.:)* tyven
forsøgte at „fiske“ varer op gennem træk-
ruden; efter flere forgæves forsøg lykkek-
des foretagendet | 2) *mere konkr.: han-*
dels- ell. forretningsvirksomhed. min
Handel florerer, mine Foretagender have
Fremgang. *Kierk.VII.387.* store industri-
elle Foretagender. *Brandes.XI.99.* Et Fore-
tagende kan ejes af en eller flere Per-
soner, der hver især hefter for de For-
pligtelser, Foretagendet afføder. *Regneb*
Købm.II.5. sætte Penge i et Foretagende.
Ludu. jf. sgr. som Aktie-, Andels-, Bygge-
foretagende. II. -tagende, part. adj. se
foretage 4. -tager, en. [-ta'qər] (jf. ty.
undernehmer; sj.) i værksætter ell. leder af et
foretagende (2); driftsherre. Staten skal . . ikke
selv drive Arbejde paa sin Bekostning og
som Foretager. Brandes.VII.527. smst.513.
-**tagsom**, *adj.* [få'rə'ta'qəsom, ogs. få'rə-
ta'qəsom] (*optaget i midten af 19. aarh. (jf. u.*
Foretagsomhed) fra sv. företagsam; mangler
endnu i MO.; jf. foretagende 1 u. foretage 4)
om person: fuld af energi til at værksætte no-
get; driftig; virkelysten; ogs. nedsetl. en-
treprenant; smart. foretagsomme Folke-
færd . . havde oprettet Samkvem med fjer-

nere boende Stammer. *Ide Virkl.* 1870. I. 325. (Hellenerne) bleve mere foretagsomme end Fønikerne i Handel. *Cantú.* I. 200. Skal vi tømme det paa Foretagendets Held — de foretagsomme til Lykke. *Bang.* S. 156. Schlegelerne (drev) kække, hensynsløse og foretagsomme (Brandes. *DD.* 22: entreprenante) .. Kritiken som et lystigt Haandværk. *Brandes.* I. 380. Anden Juledag var der Sammen-skudsgilde hos en foretagsom Husmand nede ved Lejet; det kostede 2½ Krone Parret. *AndNæ.* PE. I. 90. Politiet (fandt) igaar .. det foretagsomme Pigebarn (o: som havde begaaet mange bedragerier). *Pol.* 1/10 1903. 2.sp.6. overf. (sj.): Hans Venskab var foretagsomt, en stadig Virksomhed. *Brandes.* II. 434. || vidnende om virkelyst. hun var let og gratiøs med det livlige, foretagsomme Præg, der er hendes Race egen. *KvBl.* 1/2 1913. 3.sp.1. **-tagsom-hed**, en. (optaget fra sv. företagsamhet; jf.: „usædv. og ikke heldigt.“ *Levin.*; især $\text{\textcircled{W}}$ virkelyst; driftighed (jf. Foretagelses-aand, -drift, -lyst). Den Foretagsomhed, der udretter saa usige-ligt meget i Verden. *Ørst.* (*DUGeskr.* 1845. 19). (gejstlighedens) snedige Foretagsom-hed. *RSchmidt.* (*Nær og Fjern.* 11/1 1880. 3.sp.1). Bergenserne (er) bekendte for .. Foretag-somhed og Tungefærdighed. *Brandes.* *Hol-berg.* (1884). 2. *Schand.* BS. 195. (man) bebrej-der dansk Foretagsomhed en vis Lang-somhed i Vendingen. *Børsen.* 15/1 1907. 1.sp.5. **-teelse**, en. [-te'ælsø] flt. -r. (optaget omkr. midten af 19. aarh. fra sv. företeelse; vbs. til förete, (frem)visse, forevise, fremlægge; om sidste led se te; jf.: „et Ord, som Nogle i den nyeste Tid have villet bruge for Phænomen; men som ikke har fundet Ind-gang.“ *MO.*; nu ret alm.) egl.: noget som viser sig, ses ell. erfares. 1) i al alm., om hvad der gennem sanserne og erkendelsen kommer til menneskets bevidsthed; fænomen. Vort Liv er en Foreteelse. *Brandes.* X. 94. jf.: Latteren i sin første Foreteelse er det rent umiddelbare Udtryk for Livsglæde. *KvBl.* 1/12 1913. 1.sp.2. især om enkelttilfælde in-den for menneskelivet ell. naturen, der gøres til genstand for iagttagelse (jf. Begi-venhed 1 samt Foregang 2); ofte om hvad man ikke vil ell. kan betegne nærmere ell. mere bestemt. ogsaa her paa den øde Hede er der fjendske Foreteelser. *Thyreg.* BB. VII. 17. I sin Betragtning af Livets almin-delige Forhold havde (*Kierkegaard*) en Art Tilfredsstillelse af at opdage .. forbløffen-de Foreteelser (*Brandes.* *Kierkegaard.* (1877). 113: Fænomener). *Brandes.* II. 315. Naar han om Morgenens hilser den nye Sol .. og hører Byens Liv vaagne rundt om sig, fylder selve disse daglige Foreteelser ham med Andagt. *NMøll.* (*Tilsk.* 1903. 170). Livet og dets Foreteelser. *Wied.* Fæd. 49. en ikke ualmindelig sproglig Foreteelse. *KNyrop.* *Kongruens i Fransk.* (1917). 11. den nye Lite-ratur lagde alle menneskelige Foreteelser ind under den navnløse Historiekrævning.

Riget. 1/12 1912. 3.sp.5. ofte spec. om frem-træden af nye tilfælde (strømninger osv.) i tiden, aandelige bevægelser, ideer olgn.: et Overblik over Foreteelserne i Aandens og Haandens Verden. *Skolenyt.* 1871. 58. Aandslivets Foreteelser. *Flensb.* 2/10 1894. 1.sp.4. En mærkelig, en vidunderlig Fore-teelse var jo denne Socialisme. *Jørg.* VF. 130. I vore Dage er .. en Foreteelse ind-traadt, som tidligere var ukendt .. Man er begyndt at skrive for et ubegrænset, ubestemt Publikum. *Brandes.* XII. 28. || (vist kun hos Pont.) m. foreg. gen. ell. ejendoms-pron., om hvad et menneske (ell. levende væsen) foretager sig; handling. hvad der havde drevet ham til den desperate Ger-ning, var ham en uhyggelig Gaade .. lidt efter lidt .. kunde (han) se tilbage paa sin Foreteelse som paa en fortvivlet Kamp med de dæmoniske Magter. *Pont.* *HK.* 173. især i flt.: gøren og laden. Ang-sten for, at han ved sine senere Fore-teelser .. kunde have ødelagt Virkningen af sin Tale. *sa.F.* II. 108. Folk, der .. var i Færd med at krybe i (sengene) og hvis mindste Foreteelser kunde høres gennem de tynde Brædevægge. *smst.* 242. 2) (l. br.) om person: fremtoning. der (var) nogen Forundring over, at den .. tyske Politiker var en saa pæn Fore-teelse, at han saa ud som en dannet Mand. *Flensb.* 23/1 1895. 1.sp.3. (han) gjorde den smærtelige Opdagelse, at han var en lat-terlig Foreteelse. *AndNæ.* PE. II. 33. **-tegne**, v. [-tai'ne] († fortegne. *Moth.* T64). vbs. jf. **Fortegning.** (glda. fortegne (Kalk. V. 275), forud betegne, fsv. foretekena; jf. ty. vor-zeichnen) 1) (nu næppe br.) tegne (noget) for (som mønster, til at udføre noget efter osv.) (jf. -ridse). *vAph.* (1764). Fremfor Alt foretegne man sig rigtigt de behøvende krumme Linier .. ved Hjælp af en Passer. *Paparbeideren.* (1835). 13. *Levin.* 2) ($\text{\textcircled{W}}$, l. br.) forud betegne ell. bestemme (noget); ogs.: i forvejen give en forestilling om ell. dan-ne et forbillede for (noget). den Gang, der er foreteget Bevægelserne i det men-skelige Liv. *HN Claus.* *Leil.* 4. (*Disraeli* har) ligesom foreteget den Politik, som England i den nærmest følgende Frem-tid maa følge. *Brandes.* IX. 523. Han véd, at han ikke kan foretegne Fremtiden dens Bane. *smst.* X. 604. Klærkenes latinske For-tællingslitteratur forberedte og foretegne-de det 12te Aarh.'s Ridderromaner. *V Ved.* B. 172. || Historien om Troilus og Briseis er .. ikke opdigtet af Benoit selv, men fore-teget ham .. af Dares. *smst.* 236. † **-tryk-ke**, v. (jf. ty. vordrucken, -drücken) 1) sætte for ved at trykke noget fast. Da han havde lagt Brevet sammen, foretryk-te han sit Segl. *VSO.* 2) foreskrive paa tryk. *Vilt du, som Aristarchus, her | Os Regler foretrykke? *Reenb.* II. 98. **I. -træde**, et. [-træ'øðø] († Portræde). uden flt. (laant/næp-pe før 1800) fra sv. företräde, jf. ty. vortritt;

mangler endnu i MO., jf.: „har ikke fundet Bifald“. Levin.; nu alm. (i bet. 1)) 1) $\text{\textcircled{W}}$ det at træde frem for og blive modtaget af en fyrste (ell. anden højtstaaende person) til samtale; audiens 2). naar simple Folk ønskede Foretræde (hos Fr. III), maatte de vente længe i Borgestuen eller paa Slotspladsen, inden det lykkedes. Barfod. F.II.168. Cantú.I.315. (en kardinal) overgav (Bonaparte) en Afskrift af Concordatet under et offentlig Foretræde (Brandes.RF.74: en offentlig Audiens). Brandes. V.45. ofte i forb. som faa, give (smst.X.540), have, søge foretræde: (man) var misfornøjet med at et saa ungt Menneske . . først havde faaet Foretræde hos Hs. Majestæt. PalM.II.318. *Selv i dit (o: Brynhilds) Bur (o: jomfrubur) frit Foretræde jeg havde jo; | og ofte sad jeg der hos dig. Gjel.Br.147. at søge Foretræde . . hos Indenrigsministeren. Pont.LP.VIII.207. || (især spøg.) i videre anv.: Gudernes Fortræde hos Digteren. Sander.(Poetisk Lommebog udg. af Foersom.(1813).77). (han) havde stadig frit Foretræde hos Fru E. Pont. LR.169. *Min Fader var en sær og stiv Patron, | hos hvem jeg sjældent kun fik Foretræde. Blaum.Sib.32. jf.: endog nogle stakkels Badeanstalter faar Foretræde (o: omtales i danmarkshistorien). MRubin.MB.21. || give foretræde, (sj.) overf.: lade noget blive fremført for ell. meddelt en. *Jeg (o: Dyrke) hørte nys en liden Fugl, | som flagred for min Dør; | jeg gav dens Sang Gehør, | Foretræde. Drachm.RR.106. Doktoren var den, som paatog sig . . at give Misfornøjelsen Foretræde hos den forsømmelige Proprietær. sa.UB.202. 2) (sj.) ret til at træde frem foran andre; forrang. *Tillad da, Drot! den Skiald, der staaer | Nu i din Hal; hvem Livets Aar | Paa Livets Vei gav Foretræde: | At han i mangan Broders Navn | Her aandeligt maa til sin Favn | Dig trykke med en sønlig Glæde. Oehl.XXII.246. II. -træde, v. [-træ:ðə] (vist efter sv. företräda; jf. fortræde samt ty. vertreten; sj.) være stedfortræder, repræsentant for; repræsentere; varetage ens sag. min Frelser, som vilde foretræde mig hos hans himmelske Fader. Cit.ca. 1810.(Kirketid.1892.598). de Lag, han (o: en rigsdagsmand) foretræder, har faaet politisk Indflydelse. HarNiels.TT.II.101. -træder, en. [-træ:ðər] (jf. sv. företräda, ty. vertreter; til II.-træde; sj.) stedfortræder; repræsentant. (uegl.) Den gamle Dannelse „ufrie Stænder“, Nationalismen, Modernismen og Naturalismen, er traadt sammen og har sendt sine Foretrædere inden for den latinske Skoles Mure: Modersmaalet, de nyere Sprog, de reale Fag. Vilh.And.Erasm.II.285. †-træffe, v. (efter ty. vortreffen) (fore)finde; træffe (paa); part. foretræffende m. passivisk bet.: som findes, træffes. alle . . foretræffende tvivlsomme Poster. MR.1795.729. -træk-

ke, v. præf. -trak; part. -trukket ell. (nu især $\text{\textcircled{W}}$ ell. jy.) -trukken (oftest som fk.; efter være m. subj. i intk.: JJuel.69) ell. †-trækket (Holb.Stu.II.2.III.3). vbs. †-ning (vAph.(1759). VSO.) ell. (til bet. 2; nu sj.) -else (Rahb.E.III.98. PAHeib.US.504). (efter ty. vorziehen) 1) † trække (et tæppe olgn.) for. Choersdøren (blev) lugt, og forhenget foretrukken. JJuel.69. Ved Gardinernes Foretrækning blev det mørkt i Stuen. VSO. Ved Hoved-Indgangen finder man et tykt . . Teppe foretrukket, for at hindre Træk. Molb.Reise.III.58. De foretrukne Gardiner. Levin. 2) egl.: drage noget frem for end ell. paa bekostning af noget andet; vælge (noget) fremfor noget andet; give (noget) fortrinnet (jf. foredrage 1). vAph.(1759). *Det bør sig Mennesket at foretrække (Oehl.HJ.116: gribe efter) | Det Bedre. Oehl.(1841).III.107. klippefulde Kyster . . er Hummerens foretrukne Opholdssteder. BøvP.(Naturens V.1913.354). i forb. m. (frem)for: VSO. (du) foretrækker det Behagelige for det Rette. Mynst. Betr.I.27. (hun) foretrak Døden for et Ægteskab med dette . . Menneske. Gylb.(1849).IX.28. Jeg foretrækker aabne Fjender for falske Venner. Holst.Napol.311. Han foretrak at døe, for at leve vanaeret. MO. Selvmord er dog at foretrække for Hærettelse. Buchh.UH.17. jf. (sj.): Jeg foretrækker derfor meget at see Forretningsmænd og Philistere . . end (o: fremfor at se) de ledige Verdensmænd. Heib.Pros.V.286. || (nu næppe br.) m. obj. og hensobj. hvad agerjord er belangende, kand den (o: Langeland) foretrekkes Fyens jord. Holb.DNB.34. Ev.VI.305. *Du foretrakst et andet, fremmed Rige | Dit Fædreland. Oehl.AV.38. (hun) vogtede . . paa, at den anden ikke blev foretrukket hende. Goldschm.I.76. †-trækkelig, adj. (adj. til foretrække, jf. ty. vorzüglich) som er at foretrække (som det bedste); som har ell. bør have fortrinnet. vAph.(1764). Han er ikke en foretrækkelig Person. Han besidder ikke nogen foretrækkelig Duelighed. VSO. -tygge, v. (jf. ty. vorkauen; nu næppe br.) 1) i egl. bet.: tygge (noget) for (et barn). vAph.(1764). Al haard Mad maa foretygges for spæde Børn. VSO. MO. 2) („ofte (i) Dagl. Tale.“ MO.) overf.: gennemgaa et emne meget grundigt for at indprente det (paa en skolemesteragtig maade); indterpe. I Tydskland . . mener man ikke, at et Skrivt kan være grundigt, naar det ikke paany foretygger det . . saa ofte Giennemtyggede. Mynst.Levnet.175. -varsel, et. se Forvarsel. $\text{\textcircled{W}}$ -varsele, v. vbs. jf. Forvarsel. (sj.) varsele (noget) i forvejen; være tegn paa, varsel om; forud varsele. blodige Revolutionskrige, der ei synes at tale for vore Dages Oplysning, eller at forevarsele . . blide Udsigter. O Wolf. Overs. af Xenophons Mindesværk.(1800).xiii. „det Dødes Opstandelse“, forevarslet ved Odins-Ringen, som

brændes med Balder, men vender tilbage med Hermod fra de Dødes Rige. *Grundtv. BrS.281.* † **-vende**, v. **-te** ell. **-ede** (*Holb. DH.I.248.727. II.439. III.266*). vbs. **-(n)ing** (s. d.) ell. **-else** (*Moth.T123. VSO.*). (ænyd. d. s., jf. ænyd. vende for(e) (*Kalk.I.621*); efter ty. vorwenden) *anføre noget (sandt ell. opdigtet) som undskyldnings- ell. bevæggrund. (et) Manifest . . hvorudi han forevendede adskillige Aarsager som havde tvunget ham til denne Krig. Holb.DH. II.439. de Lybske (i Bergen) ville unddrage sig fra at betale (told) forevendendes nogle gamle Privilegier. Slange. Chr IV.207. hvad har jeg vel at forevende? Hvilken Undskyldning har jeg, for at skjule min Ondskab. JSneed.II.321. De (v: letlevende ægtemænd) kan i det mindste forevende en dyrisk, en uimodstaaelig Lidenskab . . med en Art af Rimelighed. Ew.VII.113. Grundtv.SS.V.509. At forevende noget til sin Undskyldning. MO. || m. fig. at-sætn. ell. inf.: undskyldte sig med; ogs.: hævde; paastaa. (Chr. I kom) ikke til sin Rætt (v: til Sveriges krone) saa længe han levede, efterdi man . . forevendede, at Almuen dertil ikke vilde samtykke. Holb.DH.I.727. (han) har undskyldt sig for at tage derimod (v: et embede), og forevendt sig udi henseende til sin Alderdom, ej at være af dend Capacitet, som udkræves til at kunne betjene nogen Civil Bestilling. ExtrRel.²/₁1722.8. (de) forevender . . til Undskyldning, at (osv.). MR.1727. 499. *tør du vel dumdristig forevende: | Du troede, Masque var en lykkelig Gesandt. Ew.II.73. VSO. † **-vending**, en. (-vending. *Biehl.Br.26.158*). ft. **-er**. (ænyd. d. s.; vbs. til -vende) egl.: det at anføre noget (sandt ell. opdigtet) som undskyldnings- ell. bevæggrund; (skriftligt ell. mundtligt) foregive; undskyldning. (dommerne) maa ei . . ansee nogens Forevending og Uvidenhed eller Paaskud af hans Tjeneres eller Fuldmægtiges Forseelse. *Forordn.²/₁1700. XI.§10.* Hvad for en Skygge af Forevending have I endnu at frembringe. *Politisk og fysisk Magazin.1796. II.689.* (jeg) skal gribe til falske Foregivender, for at slippe fri, disse Forevendinger, som jeg altid har hadet. *Sibb.I.9. i videre bet.: skingrund; paaskud. (de) bruge adskillige Udflugter og Forevendinger, sig derfra at unddrage. MR.1721.371.* det var allene en Forevending, som ovenmeldte B. brugte. *Overs.af HolbLevned.188.* Man havde da en Forevending, (til) at gjøre dette Land underdanigt. *Wand.(MO.)* under . . forevending, under . . paaskud. *Holb.Hh.I.119.* under allehaande Forevending . . søgte (han) at undgaae . . alt Selskab. *Pram.VI. 146.* den første Elendige, som under Religionens Forevending har opfundet Krige. *Balle.Bib.I.19.* under ell. ved forevending af, ved at undskyldte sig m. ell. foregive; under foregivende af. han (faldt) paa*

under Forevending af en Upasselighed at blive . . hjemme. *Biehl.MF.II.29.* han kan ikke retfærdiggjøre sig ved Forevending af Eenfoldighed. *Mynst.BIS.II.151. MO. jf.:* det (er) kommet en og anden fremmed Europæisk Gesant selsomt for, naar dem er bleven negtet Audientz, under den Forevending, at Stiernekigerne har holdet raadeligt at opsætte Tiden. *Holb.Hh.I.435.* han (vilde) have trænget sig ind i det Kongelige Forgemak, under Forevending, han nødvendig maatte have Kongen i Tale. *CProthe.JN.249.* uden forevending, uden protest, indvending ell. undskyldning; uægerligt. Lands Dommerne . . skulle uden nogen Forrevending . . kiende paa alle Underretters Domme. *DL.1-5-20.* (summen skal) uden ringeste Forevending være forfalden. *Stampe.I.220.* † **-vide**, v. vbs. jf. **-vidende**. (fsv. forevita; jf. ty. vorwissen) *vide (noget) forud. Moth.V151.* At forevide eens Ankomst. *VSO.* || være forevidende om i sa. bet. *Moth.V151.* Det er noget, som jeg ikke har været forevidende om. *VSO.* † **-vidende**, et. (ænyd. d. s., jf. fsv. forevita(n), oldn. fyrirvitand samt ty. vorwissen) *det at vide noget forud; forudviden.* Denne (v: Jesus), efter hand var given hen af Guds besluttede raad og forevidende (1819: Forsyn; 1907: Forudviden), toge I og korsfæstede. *ApG. 2.23(Chr.VI). 1Pet.1.2(Chr.VI).* især i forb. med ell. uden ens forevidende, med ell. uden ens vidende. Skulde nogen Præst udgive noget Skudsmaal uden Amtmandens Forevidende . . da skal han derfor betale 30 Rdrl. til Straf til næste Hospital. *Forordn.²/₁1701.* Alle, som uden Direktionens Forevidende negotierer, anses som Smughandlere og konfiskeres. *PAHeib.US. 38.* Med mit Forevidende skal det aldrig skee. *VSO. MR.1808.413. MO.*

☐ **forevige**, v. [for'le:vi(q)ə] († *forvige. Wiedewelt.T.29.* **-ede**. vbs. **-else** (*VSO. Kierk.XIII.Iv. D&H.*). (efter ty. verewigen) *give (noget) evig varighed. 1) (nu især spøg. ell. iron.) til evig 2: gøre (noget) kendt ell. husket, saa længe verden staaer; dels: gøre (noget) saa berømt, at det vil huskes for stedse; dels: bevare (noget) for efterverdenen (ved nedskrivning, paa tryk, i billeder, mindesmærker osv.); udødeliggøre. 1.) m. tings-obj. For-evige . . sin Roes. vAph.(1764).* en betydelig Feil . . hvis blotte Opdagelse kunde skille mig fra den almindelige Hob, og forevige mit Navn en Smule. *Ew.VII.99.* havde han foreviget . . denne Tildragelse . . blot i en Ode. *Bagges.LI.148.* der er . . ingen Opdagelse, som skal forevige det (v: Rahbeks navn). *Mynst.Tale.(1830).* 7. Hver især trækker ham (v: fotografen) til Side og foreslaaer ham de Scener, de synes, han skal forevige. *Teater-Bogen.(1901).131.* de Besøgendes Lyst til med Lommekniven at „forevige“ deres Navnetræk. *Frem.DN.23. ref.*

(nu sj.): Skotland har . . haft Naturdigtere, hvis Sange have . . forevigt sig i (o: stedse lever hos) Almuen. *Thiele. Breve. 190. 1.2* m. person-obj. *Skal kun Skribenterne om ham allene skrive? | Skal hand foreviges? men jeg fortiet blive? *Graah. PT. II. 21. Ew. VIII. 109.* lade sig „forevige“ ved et Portræt. *JLange. II. 54. (paa) Botticellis „Kongernes Tilbedelse“ foreviges Medicierne . . Skikkelser. VVed. BB. 407. jf.: (statuen) stod* 10 *der, men Manden, der var forevigt, havde man ganske glemt. Leop. TK. 51. (spøg.): jeg har ladet mig forevige (o: fotografere) | refl. (nu sj.): jeg havde den Fornøjelse . . at forevige mig i en stor Protocol. FrSneed. I. 31. Deres Majestæt (vil ikke) have en eneste af alle disse Sager (o: medaljer) nødig til at forevige sig. Ellar. SB. 399. 2) (nu næppe br.) til evig 3.s: give (en) det evige liv. *Vinen og Brødet | I Guddommens Haand, | Med Ordet i Kjødet, | Som Liv er Aand, | Foreviger Støvet. Grundtv. SS. I. 687. || part. forevigt brugt som adj.: afdød; heden gangen (jf. salig). (han var) en af den forevige Lichtenbergs meest elskede Disciple. *Olufs. NyOec. I. 124. Ørst. VIII. 3.* hun lægger alle Planterne paa den forevige Knuds Grav. *Bagger. I. 165.* Vor forevige Førgænger, Hs. Majestæt Kong Frederik den Siette. *MR. 1839. 301. HN Claus. 30 (& Schouw). Ved Thronskiftet. (1848). 8. 3) (sj.) til evig 4.1: fortsætte uden udsigt til afslutning. (det maa afgøres) om der endelig skal indtræde Fredstilstand, eller om de Allierede vil forevige Krigen. *Pol. 157, 1920. I. sp. 4.***

fore-vise, v. [-vi'sø] vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. ty. vorweisen; især \mathbb{Q}) vise frem for en; fremvise. *Moth. V. 221.* At forevise . . sit Pas. *VSO. MO.* en Trup Indianere . . dansede Krigsdans for Betaling og forevist sig. *JVJens. EE. 81.* En Veksel skal i visse Tilfælde inden en vis Frist forevistes til Accept ell. til Betaling. *Sal. VIII. 443.* Et Sted i det fjerne Udland har han set forevist en Obelisk engang. *Buchh. UH. 75.* i forb. m. for: forevise lysbilleder for en klasse | m. obj. og hensobj. (nu især m. pron. som hensobj.): En Engel (havde) ved at forevise mig en Kaarde og en Pen spurgt mig, ved hvilken jeg vilde forsøge min Lykke. *Ew. VIII. 44.* *Her er en Mand i Byen . . | Som foreviser Folk en sielden Slange. *Oehl. T. 141.* At forevise Rector sin Stuil. *VSO.* en Officerer traadte ind . . og foreviste ham en Kabinetordre. *Ing. EF. II. 114.* || † part. forevisende m. passivisk bet.: som bliver fremvist. de den-nem forevisende vare. *Cit. 1705. (KbhDipl. VII. 747).* -viser, en. [-vi'sær] flt. -e. person, som fremviser noget; især: 1) \mathbb{Q} om person, som for publikum fremviser og forklarer noget. *Moth. V. 223.* Skolelæreren . . tilbød sin Tieneste som Foreviser. *Thiele. Breve. 200. Kierk. Forord. (1844). 59.* Foreviseren (af et vokskabinet). *CMøll. PF. 465.*

2) (nu især \mathbb{V}) person, som legitimerer sig ved at fremvise en skrivelse, et bevis, en veksel osv. (en veksel, som) skulde betales til Foreviseren. *Nørreg. Privatr. III. 145. VSO.* Han skrev et Par Linjer og rakte mig Papiret: „Man arrester det af Foreviseren betegnede Individ.“ *Goldschm. VI. 363.* Foreviseren af nærv. Linier, Hr. N. N. Levin. -visning, en. [-vi'snø] (især \mathbb{Q}) handlingen at fremvise noget; fremvisning; ogs.: udstilling. vAph. (1759). Forevisning af Kunst-sager. *VSO.* forevisning af nye moder, et pas, lysbilleder | hertil: Forevisnings-mark, (landbr.) permanent jordbrugs- og plante-udstilling. *TWestermann. Om Udnyttelsen af vore Agre. (1907). 10. LandbO. II. 187.* || spec. \mathbb{V} : fremvisning af pengefordring (veksel). Imod Forevisning af denne Seddel betaler jeg. *VSO.* især i forb. efter, ved forevisning, ved sigt (a vista). Vexelen skal enten lyde paa en bestemt Dag . . Eller den skal lyde paa Betaling ved Forevisning. *Lassen. SO. 278. Ludv. hertil ssg. som Forevisnings-dag (RegnebKøb. II. 36), -frist, -pligt ofl. † -værende, part. adj. (ænyd. forværende, jf. glda. være fore, forestaa (Kalk. IV. 910), ænyd. forevære, forhindre, forebygge (HMogens.), samt ty. vorsein) foreliggende; om retssag: som verserer for en domstol, „er for“. den foreværende Sag. *MR. 1706. 136.**

forfaa, v. part. -faaet (fk. † -faaen. *Moth. F16. 17; flt. (sj.) -faatte. Grundtv. Saxo. III. 316.*) (ænyd. d. s.; efter mnt. vorvan (-vanden) (hty. verfangen), egl.: fange (og fastholde), ogs.: lægge beslag paa, forpligte oln.; egl. sa. ord som forfange; jf. ogs. Forfang, forfangen; næsten kun i perf. part.) 1) (nu kun dial.) bringe (en) i en ufr, afhængig stilling ell. i en situation, som han ikke kan magte. vist kun i perf. part. i udr. som være (osv.) forfaaet (med), især: indviklet i noget, som man ikke kan rede sig ud af ell. ikke kan magte; i forlegenhed (med); i knibe; hjælpeløs; modløs; jy. ogs.: misfornøjet (Feilb.). Hand er forfaedt med den forretning. *Moth. F18.* *De Giække mene, | For du gaaer ene, | Du eet forfaaet. *Grundtv. Saxo. I. 37.* De Danske . . var reent forfaatte, og kunde hverken mæle eller tale. *smst. III. 316.* han staaer, bliver ganske forfaaet. *Levin. (fynsk).* han er forfaaet med en karl, han ikke kan blive ledig (o: blive af med; om den, der har faaet en karl for mange). *Feilb. 2) † bringe i en (økonomisk) ufordelagtig stilling; tilføje (en) tab; forvurre; forfordele.* Hand er forfaen ved det køb. *Moth. F17.* disse Deelinger (o: af lande mellem brødre) have givet Anledning til indbyrdes Krige imellem Brøderne selv, saasom enhver haver meenet, sig ved Skiftet at være forfaaed. *Holb. Ep. II. 120.* min tanke gaar ej til at forfaa nogen med en høiere taxt (o: for avisforsendelse) . . saasom ieg . . forbinder mig ej at tage mere af nogen . . end dend 1 rd. ieg selv maae

svare igjen til Post Cassen. *Cit.* 1723. (*Stolpe. D.III.238.*)

For-fader. en. [V.2.] (*ænyd. glda. d. s., sen. oldn. forfaðir* (i bet. 1); *vistnok laant fra mnt. vorvader, jf. hty. vorvater, eng. forefather; jf. Formoder, Forslægt*) 1) (Ϟ; l. br. undt. i ft.) (mands)person, fra hvem en vis person (ell. familie) nedstammer; (mandlig) ane (I); *stamfader. vAph.* (1764). Kongen optog . . min Forfader i Friherrestanden. *PalM.I.245.* det (*var*) fristende at søge en fjernere Forfader til Absalon i den Saser, der byggede Saserbro. *H.Olr.Absalon. I.* (1908). 2. *JVJens.Br.187.* || især i ft.: 1. om en enkelt persons ell. families (mandlige) slægtninge i opadstigende linie, ofte særlig om de ældre (ell. ældste kendte) led. Abraham, Isaak og Jakob vare vore Forfædre. *Tob.4.14.* jeg har Forfædre at slægte paa, som havde . . saa stor Ambition som trods nogen af Borgerstanden her i Byen. *Holb.Vgs.I.3.* Han havde unegtelig ligesaa mange Forfædre som den Adeligste i Riget. *Ev.VI.228.* værdige Forfædre bør være opmuntrende Exempler for Børn og Efterkommere. *Mall.SgH.**3v.* Alle mine Forfædre, saa vel paa Moders, som paa Faders Side, ere fødte i Norge. *PAHeib. E.345.* Du skal ikke flytte din Næstes Markeskjøl, som Forfædrene (*Chr.VI:* de forrige) satte til Skjæl i din Arv. *5Mos.19.14. jf. (sj.):* Mon det (o: barnets fordblinger *ma-ma, vov-vov* olgn.) ikke snarest er en Forfædremindelse (o: *atavisme*), et Stadium i Udviklingen, der svarer til Ejenommeligheder ved det primitive Menneskes Sprog. *Vilh.Rasm.BU.79.* 2. (uden særligt hensyn til slægtskab) om tidligere generation(er). *2Makk.11.25.* det gik bedre til i Gamledage end nu omstunder; hvorfor skulle vi ikke træde i vore Forfædres Fodspor? *Holb.Jul.7sc.* De første . . Efterretninger, Historien giver os om vore nordiske Forfædre. *Mall.SgH.665.* Kom os ikke Forfædrene (*Chr.VI:* de forrige) Misgjerninger ihu. *Ps.79.8.* det var vore Forfædre i hundrede Led, der (igennem vort sprog) talte fortroligt til os og dannede os i deres Billede. *Pont.LP.VII.104.* || (sj.) om dyr. nedstamme (*tamsvinet og vilsvinet*) virkelig fra samme Forfædre . . maa denne fælles Afstamning søges udenfor Europa. *JapSteenstr.T.20.* 2) † d. s. s. Bedstefader 2. *Holb.Intr.I.317.* Hans Far, hans Forfar og Oldefar har ogsaa informeret i Bogholderie, saa at hand kand regne sine 16 Abner af Bogholdere. *sa.Stu.III.2.* *Schousbolle. Saxo.258.*

· **I. Forfald,** et ell. (*nu ikke i rigsspr.*) en (*DL.I—4—31. Holb.DH.II.901. jf. Feilb.*) 60 [forfal'; ogs. (ved tilknytning til II. Forfald): forfal'] (*æda. d. s. (i bet. 2), oldn. forfall, mnt. vorval, hty. vorfall* (i bet. 1); *vbs. til forefalde; nu næppe br. i best. f. ell. ft.*) 1) † til forefalde 2: noget, som forefalder; begivenhed; hændelse; tilfælde.

De Menneskelige Forfald og Hændelser i Verden ere uendelige. *Oecon.T.V.51.* (*at en selvmorder begravnes paa en ærlig maade kan*) uden videre Forespørgsel gjerne . . finde Sted, dog at (*regimentet*) derefter melder Forfaldet. *MR.1782.877.* || (*sygdoms*)tilfælde olgn., som paakommer en. *Ermelunds Dryader* . . bleve mig dengang temmelig ubekjændte Guddomme, da jeg paa Kiørselen giennem deres Enemærker, havde mit ovennævnte Forfald, ikke at have Sands for det mindste andet, end blot Længsel, at komme ud af Karethens. *Rahb.E.I.99.* || forekommende muligend. Jeg vil . . ikkun anføre exempel paa det første (o: af de nævnte) Forfald. *Høysg.AG.180.* 2) (*især i mere officielt spr., navnlig jur.; i talespr. næsten kun i udtr. faa forfald; jf. Feilb.*) (*uventet*) indtrædende omstændighed, hvorved en person (paa afgørende maade) forhindres i at komme til stede, hvor hans nærværelse ventes ell. kræves (i henhold til aftale, overdraget hverv, embedspligt olgn.); (afgørende) forhindring. *DL.I—10—1.* saa ofte een af (*kommissererne*) enten formedelst Svagheit, Reyser, eller andet Forfald forhindres at møde, maa Retten opsettes. *Holb. Ep.II.281.* (*han*) havde undskyldt sig med Forfald. *Bagger.I.293.* de har meldt Forfald til Festen. *LBruun.SK.12. LovNr.53de, 1909. §45.* lovligt forfald, se lovlig. || faa forfald, hans Giæster havde ladet ham sige, de kunde ikke komme, thi de havde faaet Forfald. *Robinson.I.33. MO. Ludv. (især spøg.):* dø: *Oehl.HJ.129.* *Har din Fader | . . ei betroet dig til mig, | Da i din spøde Barndom han fik Forfald. *PalM.III.54. Drachm.VD.47.* || i (ell. l. br.: under) N. N.'s forfald, mens N. N. er forhindret (i at give made, udøve sine forretninger olgn.). *Schand.AE.346.* under det demokratiske Partis Forfald — Tonen paa første Stavelse — som regerende burde de andre des ivrigere have taget sig af Idealerne, deres egne naturligvis. *Tilsk. 1920.I.8.* || † i forb. m. gen., der betegner den (ell. det), hvem det skyldes, at en person bliver forhindret. *Moth.F41.* (*kongen sendte*) udi sit Sted tvende af Rigens Raad . . efterdi hand self, formedelst Rigernes høy Magtpaaliggende Forfald (o: p. gr. af vigtige regeringsforretninger) ey kunde komme. *Slange.Chr.IV.427.*

II. Forfald, et. (sj.) en (*Bille.Italien. II.348.*) [forfal'] (*efter ty. verfall; vbs. til I. forfalde*) 1) Ϟ jf. I. forfalde 1. 1.) (jf. I. forfalde 1.1 samt I. Fald 2.3 slutn.) om det forhold ell. den tilstand, at noget (især en bygning olgn.) forfalder eller er forfaldent. især i forb. (være) i forfald. Havens Indre tydede paa Forfald og Forsømmelse. *Schand.TF.I.120.* Mærk den drivende Lugt herinde (o: i et øde hus) af Muld og væskende Træ . . Forfaldet staar tykt i Luften. *JVJens.II.77.* Hovedrengoringen burde bevare alle Husets Ting fra Forfald. *Const.*

Køgeb.339. 1.2) (jf. I. forfalde 1.s; overf.) (indre) opløsning; nedgang. Handelens Forfald. vAph.(1764). paa en Tid, da Rigets hele Pengevæsen, ja hele Velfærd, efter en lang og ulykkelig Krig befandt sig i det yderste Forfald. Ørst.VIII.88. Denne Fabrik er i Forfald. MO. især m. h. t. aandelige forhold (jf. Dekadence): (Bacon) havde bragt den ædleste af alle Videnskaber i Forfald. Ew.VI.211. de Interesser, som da vare blevne vakte, fik ingenlunde Lov til at gaa i Forfald, men næredes og udvikledes. J.P.Jac.II.5. Ny-Renæssancen er uigenkaldelig forbi. Forfaldet er begyndt, og nedad, bestandig nedad gaar det med mere end rivende Fart. Leop.VO. 135. m. h. t. etiske (sædelige) forhold: degeneration; fordærvelse (1.2). Mændenes kønslige Forfald. Brandes.VII.209. Alkibiades eller Grækere i Forfald. Drachm.(bogtitel. 20 1886). 2) (nu næppe br.) som vbs. til I. forfalde 3.1: det at hjemfalde til nogen som ens ejendom. vAph.(1764). Denne Adelsmands Opsætsighed blev straffet med hans Lehns Forfald til Kronen. VSO. jf.: *Er uden-gilds Mand i vort Lav tilstede — | Mod sit Livs Forfald (o: fortabelse) han til Ed fremtræde! Ing.VSt.63. 3) (især v̄ ell. jur.) som vbs. til I. forfalde 3.2. En Vexels Forfald. vAph.(1764). VSO. 2 Dage før Forfald. 30 Ludv.

I. forfalde, v. [fɔr'falə] præet. -faldt, flt. † -fulde (Holb.JH.I.164. sa.Ep.I.27); part. -faldet ell. (nu især jy. ell. som adj.) -falden (fl.), hvortil (som adj.) inth. -nt († -faldet. sa.Berg.69. Bagges.L.II.150. Heib.Poet.I.141. HCAnd.IX.99), dial. (sjæll.) -fuldet (Thorsen. 89) ell. (bornh.) -faldt (PNSkovgaard.B.255). vbs. † (i bet. 3.2) -ning (Forordn.29/1708.II. §14); jf. II. Forfald. (enyd. d.s., glæd. (part.)) 40 forfalden (Mand.II.81); fra mnt. vorvallen, hty. verfallen; især i perf. part. || de smsatte tider dannes m. være, sj. m. have, jf.: en Materie, der .. har i saa høi Grad beskæftiget mine Tanker, at jeg ofte .. har forfaldet til Grublen og Melancholie derved. Gylb.V.187)

1) (jf. II. falde 2) (være ved at) falde sammen; forringes. 1.1) især om bygning olgn.: true med ell. begynde at falde (sammen) p. gr. af brøstfældighed; være ell. blive faldefærdig (især som følge af høj alder og vanrøgt); (nu l. br.) om andre ting: være ell. blive stærkt medtaget (af tiden, mangel paa vedligeholdelse olgn.). *Efter ønske voxte volden, | Dannevirke kaldt, | Som har mangan tørring holden, | Før dend slet forfaldt. L.Kok. (PSy. Viser. (1695). 586). du gjorde .. den faste stad til en forfalden hob (1871: en Gruushob). Es.25.2 (Chr.VI). 60 de settes udi Mulet og Penge-Straf, som blev overbevisede at have ladet deres Jorde og Agre forfalde. Holb.Ep.I.270. Slottet selv bestod af fire to Etagers Læn-ger og et Taarn .. Det laante Amtet sit Navn, forfaldt dernæst og forsvandt om-

sider .. lige til Grundstenene. Etlar.Dans paaLadebro.(1905).1. Vejene ind til Gaarden forfaldt og groede til. J.V.Jens.NH.54. Feilb. nu især part. forfalden brugt som adj.: (i alm. spr. kun om bygning olgn.) faldefærdig; (stærkt) medtaget (af tiden olgn.). en Mand, som .. Himlen selv har skikket os, for at bringe vores Gods i god Stand, da det var saa forfaldet. PAHeib. Sk.I.262. et forfaldent Taarn, den første egentlige Ruin, jeg havde seet. Bagges. DV.VIII.410. *Hist i en Vraa den (o: hæppen) hænger, | Forfalden og forladt. Oehl. L.I.129. en gammel, yderst forfalden Straaht. Etlar.SB.24. Der vare egentlig to Gaarde, men den ene stod ubeboet og forfalden. Søiberg.FLP.26. Denne Allé var meget forfalden. Danm.Havebr.237. jf. (sj.) Forfalden-hed. vAph.(1759). J.V.Jens.H.105. 1.2) (nu sj.) om mennesker og deres egenskaber olgn.: miste (noget af) sin styrke og kraft; svækkes; blive skrøbelig. min kraft er forfalden (1871: brudt) for min misgjernings skyld. Ps.31.11 (Chr.VI). Skriften vidner, at (Moses's) Øyen ikke vare dumme, og hans Sind ikke forfaldet. Holb.JH.I.158. (han blev daglig) skrøbeligere og mere forfalden, saa at mand nock saae hand icke længe kunde leve. Seidelin.205. spec. (l. br.) 30 om ansigtet ell. ansigtstrækkene olgn.: tiltrods for den skarpe Næse, de forfaldne (o: hærgede) Træk, er der noget Interessant i det. Physionomie. Gylb.IX.37. der straalere en Tankernes stærke Skønhed ud i de forfaldne Træk (o: paa busten af Homer). Fr Poulsen.Den gr.Kunst.(1905).136. jf. bet. 1.1: hans tænder er meget forfaldne (o: angrebne) | † lad dit ansigt ikke forfalde (1871: vise Modløshed). Jud.6.6 (Chr.VI). 1.3) (W, l. br.) overf. om udvikling bort fra en vis normal, ordnet tilstand: komme ell. være i en (meget) daarlig forfatning; være i nedgang ell. (indre) opløsning; (true med at) gaa til grunde. en god Bormester (kan) ved gode Love støbe Republikven om igen, naar den forfalder. Holb.Kandst.IV.1. Kongens fornemste Øjemerke var at understøtte de forfaldne Protestantske Sager. sa.DH.II.680. det, som er forfaldet hos det menneskelige Kiøn, er Uskyldighedens Stand. Ruge.FT.179. Hrz.XV.338. Fra Kjøbenhavn erfarer jeg, at det slet ikke gaar Dig godt, og at — udskyld, at jeg taler rent ud — Du er udsat for at forfalde. Schand.UM.298. det musikalsk set saa fattige, saa ynkeligt forfaldne og tilstøvede lille Danmark. Pol.17/1. 1921.7.sp.3.

2) (jf. II. falde 5.1 og forefalde 1; i talespr. l. br. og næsten kun som part. adj.) om person(s tilbøjelighed i daarlig retning): komme ell. være kommet i en vis vanemæssig (dadelværdig) tilstand ell. virksomhed; hengive sig til en vis (daarlig) vane ell. tilbøjelighed; henfalde (til). især i forb. m. præp. til ell. † i (Holb.DH.I.42. sa.Hh.II.463. Eilsch.Phil-

hist.5). hvor kand dog unge Mennisker forfalde til Galskab. *Holb.Masc.III.10.* (drukenskab) er langt fra mig; Herre, forbram dig over mig, at jeg aldrig forfalder dertil. *Ew.VIII.58.* Aftenerne passerer jeg . . ved at vinde Garn med Fruen, i sidste Fald tænker jeg paa salig Hercules, som forfaldt til qvindelige Arbeider. *HHans.PD.216.* Befolkningen er i høieste Grad forfalden til en Ladhed og Ulyst til Arbeide. *StBille.Gal.III.95.* det nyttede ikke at forfalde til Spekulationer. Han maatte se at nedkæmpe denne overdrevne Følsomhed. *Pont.LP.VII.38.* gamle Kvinder (skal) ikke bagtale, ikke være forfaldne (1819: hengivne) til megen Vin, men være Lærere i, hvad godt er. *Tit.2.3(1907).* (spøg.:) Det er kun de første Skridt (o: m. h. t. hjemmebad og gymnastik), der maaske er lidt ubehagelige. Du vil snart blive saa „forfalden“ til disse livsforyngende Minutter, at Du ikke for nogen Pris vil undvære dem. *JPMüller.MitSystem.(1904).* 83. forfalde ell. være forfalden til drik, se Drik 2 slutn. || abs.: hengive sig til drik; blive drikfældig. I den første Tid tumlede og sloges han mere end han svirede; lidt efter lidt forfaldt han imidlertid. *JVJens.NH.53.* især i part. forfalden: drikfældig; fordrunken. *VSO.* han (var) endnu ikke rent forfalden, men pimpede kun saa smaat. *Blich.III.105.* Skjoldb. *SM.4.* *jf. (sj.)* Forfaldenhed. *JakKnu.In.235.* 3) (jf. II. falde 5.2) om mer ell. mindre hurtig, ufrivillig ell. tilfældig overgang til en vis tilstand ell. situation. 3.1) (nu næppe br.) om forbrudt gods oln.: forfalde ell. være forfalden til en, tilfalde en som ejendom. (ingen) som overbevis at være affalden til den Papistiske Religion maa tage nogen Arv, men den skal være forfalden til hans næste Slegt. *DL.6—1—1.* hvis de ikke løsede Pantet inden vis Tid, skulde det forfalde til ham. *Holb.11J.IV.6.* Ufortoldede Varer forfalde til Kongen. *VSO.* 3.2) (jf. II. falde 6.2; især ¶ og jur.) om fordring (præstation): være at erlægge i henhold til kontraktmæssig aftale; være at betale (fordi betalingsfristen er udløbet; jf. Forfalds-dag, -tid). *vAph.* (1764). den Vexel paa 5000 Pund var i Dag forfalden, og skulde prompte udbetales. *PAHeib.Sk.III.50.* Naar Huslejen er forfalden, kan De blot indbetale den paa Kontoret. *Drachm.F.I.109.* *Lassen.SO.* 137. forfalde til udbetaling | jf.: Gods-vogne skal . . inden de forfalder til Revision (o: inden deres tid til revision kommer) . . beklæbes med gule Meldesedler. *DSB.Matr.II.28.* || † om betalingstermin: indtræffe; komme. Fanden . . angriber ingen førend den stipulerede Tiid er forfalden. *Holb.Ep.I.324.* 3.3) (nu sj.) om person: if. skæbnens bestemmelse, en vis myndigheds afgørelse oln. komme i en vis ubehagelig tilstand. (især i forb. m. præp. i). det var

mig aldeelis ukiert, at være forfalden i sliq ueenighed med Ham. *JJuel.153.* (han) forfaldt for nogle Aar i en vidtløftig Process. *Cit.1736.* (JySaml. *AR.III.252.*) for at undgaae en Vanskelighed . . er man forfalden i tusinde andre. *Eilsch.PhilBrev.83.* Derved forfaldt han i en haard Sygdom. *VSO.* || især m. h. t. straf: ifalde; blive idømt. *Mandat²1720.56.* Udi saadan Straf skulde . . enhver af dem, der paa saadanne Steder spille . . være forfalden. *Stampe.I.77.* hvo det gjorde, forfaldt i to Mark Gulds Bøder. *Grundtv.Saxo.I.269.* I (er) forfalden i den hellige Kirkes Band! *Blich.II.559.* m. præp. til: Indbyder nogen . . saadanne til Fadder . . da skal hand derfor . . være forfalden . . til at staa aabenbare Skrifte. *DL.2—9—13.* (Jesus) var et Menneske, som forfaldt til sin Datids Straf. *JVJens.H.144.* m. præp. under: være underkastet. Faderen for et saa skadeligt Anlæg (o: anslag) (var) forfalden under den literariske Toldbods Inkvisition. *PAHeib.US.45.* uden præp., m. angivelse af bodens størrelse: være (kendt) pligtig til at udrede. lader hand gaa Dom over sig, da er hand forfalden til Sagsøgeren tre Lod Sølv. *DL.3—13—39.*

4) (jf. II. falde 4) † bevæge sig ell. føres (især: tilfældigt ell. ufrivilligt) i en vis retning ell. hen imod et vist maal. 4.1) (jf. II. falde 4.3) om skib (ell. den styrende): drive; komme. Hand er forfalden med skibet derhen. *Moth.F329.* dend 2 Januarii forfaldt (Ove Gedde) imellem Lozard og Falmuth, og dend 4 Februarii saae hand Næsset og det høye Land af Lister i Norge. *Slange.ChrIV.478.* Siden forfaldt de udi Iisen, saa Skibet . . aldeeles undergik. *CP Rothe.MQ.II.534.* Forfalde fra sit Løb, som Skibe (o: blive drevet ud af sin kurs). *vAph.* (1764). 4.2) overf.; om samtale oln.: tage en vis retning; komme bort fra det oprindelige emne. her forfalder I uden for det vi begyndte vor Discours om. *Holb.Samt.17.* Men jeg forfalder alt for langt. Dog torde det være en pardonable Digression. *Ruge.FT.33.* || (jf. II. falde 4.6) i forb. m. paa: rettes imod; falde paa. Naar Anmerkning er giort over Væiret, forfalder hendes Andagt (o: opmærksomhed) paa Sættet (o: haaropsætningen). *Eilsch.F.18.* smst.159.

II. forfalde, v. se forfalde.

forfalden, part. adj. se u. I. forfalde.

Forfalds-, i ssgr. 1) af I. Forfal (jf. forfalds-løs, -vidne); 2) af II. Forfald; jf.: „Tonen . . er paa første Stavelse.“ *VSO.*, nu paa anden. -dag, en. [II.3.2] (jur. og ¶; jf. -tid 2). hvis hand ikke otte Dage efter Forfaldsdag betaler, da bør den, som Vexelen skal betalis til, at protestere. *DL.5—14—15.* *Nørreg.Privatr.III.131.* Han har i (ti aar) aldrig betalt sin Leje, men naar Forfaldsdagen kommer, gør han om Morgen sin Vært et Besøg. *Brandes.X.59.* -løs, adj. [I.2] (sj.; nu næppe br.)

som ikke har noget lovligt forfald. *MO.*
 ☐ **-periode**, en. [II.1.2] (jf. -tid 1). For den, der blot søger klare Standpunkter, maa (*Alexander den stores tid*) stille sig som en Forfaldsperiode i Tankens Historie. *TroelsL.XIII.89.* **-tid**, en. 1) [II.1.2] ☐ (jf. -periode). Hvad der ikke bliver i denne Strøm, det glider ned ad Forfaldstidernes (*Brandes.E.26: Decadencens*) og tager Vejen til Byzants. *Brandes.IV.12.* 2) [II.3.2] (*jur.* og ☐; jf. -dag). *Hob.Ep.I.324. Lassen.AO.11. Aakj.VB.273.* **-vidne**, et. [I.2] (*jur.*; nu næppe br.) person, som bevinder en andens forfald. *VSO. MO.*

forfalmet, adj. (jf. ænyd. glda. forfalnet; nu næppe br.) som er blevet (stærkt) falmet (i.2). en dunkel og forfalmet grøn Farve. *Eilsch.Philhst.19.*

forfalske, v. [for'fal'sgø] **-ede**. vbs. (nu næppe br.) **-else** (*Hob.DNB.569.596*). **-ning** (s. d.). (ænyd. d. s., fsv. forfalska, jf. mnt. vorvolschen, hty. verfälschen; sml. falske, falskne)

1) (jf. II. falsk 3.1; især jur.) i bedragerisk øjemed omforme (forandre) noget (til noget ringere) ell. frembringe noget, der ikke (helt) er det, det gives ud for at være; eftergøre (nu især om varer, spec. fødemidler). Sælger nogen forfalskede Vare, som hand enten selv haver forfalsket, eller viste, at de vare forfalskede. *DL.6—18—4.* Understaar sig nogen . . at forfalske Kongens Mynt. *smst.6—18—2.* Et forfalsket Dokument. *VSO.* (jf. *Sal.3.VII.719*). De forfalskede Regninger. *Ing.EF.VII.110.* (næringsmidlerne) ere forfalskede ved Tilsætning af giftige Stoffer. *Obloch.D.2.L257.* || (jf. II. falsk 2.1) m. h. t. maal og vægt: *VSO. MO. billedl.:* *Vi tuskede som Jøder, hver i sin egen Bod; | vi vidste, at vi vejede med forfalskede Vægte. *LCNiels.ML.37. 2)* ☐ forandre noget, saa at den oprindelige, ægte beskaffenhed gaar tabt. 2.1) m. h. t. ytring oln.: fordreje; forvanske. (vi) forfalske . . ikke Guds Ord. *2Cor.4.2. Hobl.Hh.I.225.* jeg (blev) beskyldt for . . at have fordreiet og forfalsket Docentens Foredrag. *Ing.EF.III.27.* Vi skulle ikke letsindigt forfalske det apostoliske Ord. *Kierk.III.290. 2.2)* *fordærve* (1.3). *Da bliver snart forfalsket meer og meer | Det rene Sind, | hvorefter Jesus seer. *Brors.222.* de ødelæggende, forfalskende Indflydelser, som havde gjort sig gjældende overfor den danske Bondestand lige indtil vore Dage. *JakKnu.A.92.* Smagen i vore Dages brede Lag er ikke „bred“ eller enkel, den er simpelthen forfalsket, forkludret. *sa.* (*Rimest.DF.86*). ☐ **Forfalsker**, en. (l. br.; jf. Falskner). 1) til forfalske 1) *Moeth.F329.* Iblant de falske (gavebreve) ere adskillige smeddede af den berømte Forfalsker Francois de Rosieres. *FrSneed.I.372.* Til de smaa Forfalskere, der give Mælk, Smør og andre Levnetsmidler forskjellige Tilsætninger, komme . . de store

Forfalskere. *OpfB.VIII.390. 2)* til forfalske 2(1). de gamle Historiers Forfalskere. *Hob.Ep.III.43.* ☐ **Forfalskning**, en. flt. (især i bet. 2) **-er**. (vbs. til forfalske 1) som vbs. *Moeth.F52. VSO.* || (til forfalske 1.) (han) sad i Tugthuset for Forfalskning af Dokumenter. *Schand.TF.II.378. Goos.II.54.* Forfalskning er enhver Behandling af en Vare, hvorved denne faar en ringere Værdi, end Køberen er berettiget til at vente. *VareL.243.* || (til forfalske 2.1.) (bort) med Forfalskninger . . i Fædrelandets Historie. *Engelst.Nat.64. Ørst.VII.34.* || (jf. forfalske 2.2). Stemningens Udebliven eller Forfalskning har det Comiske udenfor sig som sin Fjende. *Kierk.IV.287. 2)* (l. br.) konkr.: vare, som er forfalsket (1). Ingen Handelsvare har fremkaldt saa mange bedrageriske Blandinger, Surrogater og Forfalskninger af alle Slags som . . Krydderierne. *OpfB.VI.206.*

1. **Forfang**, et. 1) (fisk.) det stykke af en fiskesnøre, som sidder imellem den egentlige line og krogen; forløber; fortømme; tause. jeg sidder agterude . . med Fiskestangen i Haanden . . paa Enden af Snoren et Forfang: et Hestehaar med Svirre og enten en Flue . . eller en Konstfisk. *Bogan.II.116.* Forfanget skal yderligere end selve Linen gøre det vanskeligt for Fisken at opdage, at Agnen ikke er fritsvævende i Vandet. *Fedders.FF.14. 2)* †, det stykke af en haandlodline, som gaar fra loddet til den ters, hvormed man holder paa linen, naar loddet kastes; ogs.: line ell. tyndere trosse, der fører fra en genstand, der slæbes ell. er fortøjet, til den egentlige slæbe-ell. fortøjningstrosse, for at dennes vægt ikke skal tyngte for stærkt paa genstanden. *Scheller.MarO.*

II. **Forfang**, en. [for'fan'] (ænyd. glda. d. s.; fra mnt. vorvank; egl. vbs. til forfange 1; jf. forfængelig; nu kun dial. ell. foræld.) indgreb i ens retting; forurettelse; skade; afbræk; hindring. (enhver maa) sælge sine Vare til hvem hand vil; Dog at det ikke skeer Kongen paa hans Rettighed til Forfang. *DL.3—13—25.* uden nogen Sinkelse, Hinder eller Forfang. *KomGrøn-neg.II.282.* Han deelte sin Tiid mellem sine Forretninger, sine Bøger, og Venneomgang, uden at det eene nogen Tiid gjorde det andet mindste Forfang. *Rahb.Tilsk.1795.588.* (vilde) Nogen paa Trods forholde en Anden hans Plads, da bad den, som Forfang skedte, blot begge Side-mænd drages til Minde. *Grundtv.Saco.II.320. MDL.* (fynsk). (ulvene) brød ind i Gaarde og Fæhuse . . de fattige Bønder til stor Skade og Forfang. *BerLusb.GD.37.*

† **forfange**, v. **-ede**. vbs. **-else** (s. d.). jf. II. **Forfang**. (ænyd. d. s. (i bet. 1), æda. forfangæ, forhindre (*JyLov.Fort.*); fra mnt. vorvangen, hty. verfangen, egl.: gribe (og holde fast) (jf. forfaa); bet. 2 fra ty. sich verfangen (mnt. sik vorfangen); jf. forfangen) 1) *forurette. Moeth.F19. 2)* *refl.*; om hest:

blive forfangen. Hesten har forfanget sig i Vandet. VSO. MO. † **Forfangelse**, en. d. s. s. Forfangenhed 1. Moth.F20. VSO. **forfangen**, part. adj. [fɔr'faŋ'ə]n (nu næppe br. -fanget. Abildg.Heste-ogQvæg-Læge. (1770).41. Deraf blive Hestene forfangede. VSO.). (efter ty. verfangen, egl. perf. part. af verfangen, se forfange (2); opr. bet.: hindret ell. hemmet i sin frie bevægelse; vet. og landbr.) 1) især (vet.: kun) om hest: angrebet af en ved forkølelse, overanstrengelse ell. overføding opstaaet betændelse i hovens (især forhovens) læderhud (saa at dyret kun med besvær kan bevæge sig, kan faa deformitet i hovene olgn.); tidligere m. mere ubestemt bet.: angrebet af en ved forkølelse osv. opstaaet sygdom, der gør dyret halt, stift i bagkroppen, stakaandet olgn. Moth.F19. Forfangenhed . . er det samme som Forkiølelises-Gigt hos Mennesker (og) gjør Hesten halt eller stiv i et eller flere Lemmer eller i den gandske Krop, saa at den vanskelig kan gaae eller bevæge den forfangede Deel. Abildg.Heste-ogQvæg-Læge.(1783).44. Naar en Hest bliver forfangen, som kan skee, naar den løber mod Vinden i stærk Blæst. Begtr.Sjøell.II. 382. Blüch.III.392. GCWith.Veterinairvidenskab.(1836).458. Aakj.VF.99. LandbO.II.189. forfangen bevægelse, (vet.) om den særlige maade, hvorpaa en forfangen hest bevæger sig. OrdbS. || (sj.) om hund: vAph. (1764). *Jæger, sørg vel for Hundene . . | den stakkels Kjøter er forfangen.Lemb.Shak.XVII.116. || (l. br.) især om person: stakaandet, mit Aandedræt . . er (ikke) forfangent, mit Knæled ikke slappet.VilhAnd.AD.22. (troidene) hostede forfangent og gik i Jorden.JVJens.Skibet.(1912).241. overf.: et Modersmaal, der ikke stønner forfangent i den vanskelige Tanke. Kiærk.VI.454. Jf.: jeg blev lidt forfangen i tobakken (v: fik ildebefindende, kvalme olgn.) | (sj.): kejtet; ubehjælpsom. Piero di Cosimos forfangne Forsøg paa at hæve sig op i antik Mytologis Stærer og tegne fantastiske Uhyrer.VVed.BB.409. 2) om kvæg: som har betændelse i haseleddene; (dial.) ogs.: som har forvædt sig olgn. GCWith.Huusdyravlen.(1842).343. Jeg har ellers en Kvie, der er noget Korn forfangen — ikke saa det betyder noget — men kanske Dyr-lægen kunde sige et Raad.JVJens.HF.58. **-hed**, en. (vet. og landbr.) 1) til forfangen 1 (jf. Forfangelse). Abildg.Heste-ogQvæg-Læge.(1783).44. Aakj.VF.99. LandbO.II.188. || (sj.) overf.: kejtheth; ubehjælpsomhed. VVed.BB.413. 2) til forfangen 2. GCWith.Huusdyravlen.(1842).343. Beden gaar paa det grønne Rugland og æder sig en Forfangenhed til. Bregend.HB.31. LandbO.III.377.

Forfangst, en. [V.2.i] (jæg., nu næppe br.) (lejlighed til) fanget forud for en anden. Han maa gjerne have Forfangsten.MO. D&H. Jf.: den mig for Dueslaget bevil-

gede Forfangstret. Rahb.Fort.I.456. Ka-per. D&H.

forfare, v. [fɔr'fa'rə] præet. (nu især i bet. 2) -ede (i bet. 3 og 4: Moth.F329. MO. TroelsL.IX.46. Esp.82. Kværnd.); part. (nu især i bet. 2) -et (i bet. 3 og 4: 1Mos.30.27 (Chr.VI). Ev.VI.173. MO. Esp.82). vbs. † -else (Moth.F74), -ing (s.d.). (ænyd. d. s., glda. d. s. i bet. 1.2 (GldaKron.126) og 4 (Kalk.I.624), glda. eda. forfares, ødelægges, oldn. fyrirfara, tilintetgøre, forspilde, fyrirfarask, blive til intet, dø, mnt. vorvaren, forgaa (dø), opbruge, opslide, forspilde, undersøge, erfare, hty. verfahren, forgaa, bære sig ad (paa en vis maade), flytte, transportere, || bet. 1.1 er muligvis opr. nordisk; de andre bet. skyldes mnt. ell. hty. paavirkning)

1) (nu kun dial.) jf. VI. for-2. 1.1) ødelægge; lade gaa til grunde, forfalde olgn.; i pass. forfares, ødelægges; tage skade; forfalde (I.1). saa stor en Mængde (sild) kand ikke saa hastig komme i Salt, at jo noget forfares. KSelskSkr.X.194. Hvad der hyttes paa Gaarden om Sommeren, forfares om Vinteren. Junge.135. jf. PMöller. Ordbok öfver halländska landskapsmålet. (1858).51. 1.2) intr.: ødelægges; gaa til grunde; forfalde (I.1). Alting forfarer med Tiden.VSO. lade en Gaard forfare. Junge.378. *For os du (v: Jesus) dalede, | For os du bleguede, | Lad os ei forfare! Grundtv.SS.I.351.

2) † flytte (personer ell. ting) fra et sted til et andet. Harboe.MarO. bare de snart var ovre ved den Bøje, at Trossen skulde forfares igen. BerLiibS.105. smst.85. Saa længe Lodlinien løber ud, forfarer Klemmen sig paa Linen. Sal.XI.935. spec.: flytte en talje længere frem paa det tov, den er fastgjort paa, og som der hales af. Funch. MarO.II.45. Scheller.MarO.

3) (nu næppe br.) gaa til værks (med noget paa en vis maade); bære sig ad (med); handle (jf. II. fare 3); især m. præp. med (sj. mod): behandle (2). Instruction, hvorefter Auditørerne . . i Processens Maade formlig og retmæssig at forfare, sig skal rette og forholde. MR.1706.130. Jupiter vil forfare med dig, som dine Gjerninger fortienet. Eilsch.PhilBrev.233. dersom man da havde forfaret lemfældigere med ham, skulde han aldrig have drevet det til den Yderlighed. Ev.VI.173. vidste han sig ikke sikker for, at hans individuelle Stemme offentlig blev fremsat og drøftet, saa vilde han gandske vist forfare (2.udg.175: handle) meget forsigtigere med at give den. Birchner.Tr.144. Førend det ved Danehoffet er afgjort, hvorledes der skal forfares mod Marsk Stig . . kan jeg intet afgjørende Skridt foretage. Ing.EM.III.42. (familien) maa være uvideende om, hvorledes man faa Mil paa den anden Side af Sundet forfarer med dens Aner (v: flytter de af-dædes kister). Holst.V.126. siden jeg talte om Spillet, bør jeg dog fortælle, hvorledes

man forfarer dermed paa Helligdage. *B Mønter.E.I.154.*

4) (egl.: gennemvandre og gennemsoge, jf. no. forfara, hallandsk förfara, mnt. vorvaren; nu kun dial., poet. ell. foræld.; jf.: „erfare er brugeligere.“ *vAph.(1764)*; „bruges meest i ældre Skrifter.“ *VSO.*; se forfaren) gennem undersøgelse, forespørgsel olgn. skaffe sig kundskab ell. vished om noget; undersøge; udforske; faa besked om; erfare (jf. *PE Müll.²25*). Dommeren (skal) grundgivelsen granske og forfare alle de Vidnisbyrd paa baade sider. *DL.1—13—11.* (jeg) udsendte ham for at forfare (1819: erfare; 1907: faa Besked om) eders troe. *1Thes.3.5 (Chr.VI).* Brors.58. nogle af Jarl Hakons Mænd . . skulde forfare Leiligheden og udforske, om ikke Thorleif opholdt sig paa disse Steder. *Hauch.V.258.* *imorgen er der atter en Dag, | Da vil jeg hende prøve og forfare den Sag. *Winth.VI.197.* Dette skal . . nærmere forfares. *ADJørg.M.146. NMøll.E.47. Esp.8.2. Feilb. jf.: *Vi flagred bort fra Hjemmets Strand . . | For at bese det vælske Land | Og Verden at forfare (o: lære at kende). CKMölb.SD.144. (nu næppe br.) intr., m. præp. om: (provssterne) skulle og forfare om Kirkernis Indkomster. *DL.2—16—9.* || (dial.) undersøge en kvinde ell. et hundyr for at konstatere svangerskab, drægtighed. Jordemoderen forfarer hos Barselkonen. *MDL.* Jeg forfaredede efter Kalven. *Kværnd.* || sjældnere uden forestilling om nogen undersøgelse, udsørgen olgn.: gennem oplevelse olgn. komme til en vis viden; erfare. jeg haver forfaret (1871: haver en Anelse om), at Herren haver velsignet mig. *1Mos.30.27 (Chr.VI).* Man kan bedst . . tale om Det, man har oplevet og forfaret. *Sibb.II.159.**

forfaren, part. adj. [for'fa'r(ə)n] gradbøjn. i alm. ved mere og mest, dog ogs.: komp. forfarnere (*Kierk.VI.414*), superl. forfarnest (*Lavsartikler²⁶/1707.§4*), † forfarenst (*Hölb.Hh.II.146*). (ænyd. fsv. d. s.; fra mnt. vorvaren, egl. part. af vorvaren, se forfare 4); jf. befaren; „Bruges meest i ældre Skrifter, og i dets Sted er erfaren . . nu kommet i Brug.“ *VSO.*; nu l. br., mest spøg. ell. nedset.) som har forfaret (4) meget; dreven; erfaren (1); kyndig; i forb. m. i: forfaren i Lov og Ræt. *Høysg.S.151.* (jeg er ikke) meget forfaren i at raade Runer. *Hauch.II.329.* en dansk Billedhugger, der er meget berejst og forfaren i antike Monumenter. *JLange.III.40.* Hun er forfaren i flere fremmede Tungemaal og mange skønne Videnskaber. *Nans.M.32. AndNæ. PE.II.2. attrib.:* Endelig paatog sig en forfaren Mand i Medicinen at curere ham. *Hölb.Jep.II.3.* en i letfærdige Elskov-Historier forfaren Mand. *Kierk.VII.543.* En i Fransk ikke synderlig forfaren Læser vil aldeles ikke opdage, at der her er Noget, man kunde kalde Stil. *Brandes.VI.287.* || (jf. erfaren 1.2) abs.: klog; dygtig;

rutineret. den, som er meget forfaren, vil fortælle med Forstand. *Sir.34.9.* gamle forfarne Mænd. *Hölb.Ep.V.115.* Som de nu vare vel forfarne, funde de snart Aarer (o: i et bjergværk). *Oehl.VS.10.* De (skal jo) være et helt Stykke af en Jurist, en forfaren Lovkyndig. *Pont.LR.106.* den vel forfarne Afrikarejsende. *Naturens.V.1912.274.* ordspr.: Forfaren Mand er god at gæste. *VSO.* (jf. erfaren 1.2 slutn.). || spec.: som har almen menneske- og verdenskundskab; ogs. (nedset.): som har levet med i letsindigt verdensliv olgn. En ung forfaren og forgældet Verdensmand opfordres af sin gamle rige Onkel, der er ked af at betale hans Gæld, til at indgaa et fordelagtigt Parti. *Brandes.XIII.324.* jeg henfaldt til at tænke over, at dette lille forfarne Menneske forstod alt uden just at kysse. *JVJens.IM.101.* || (jf. erfaren 1.3) om ytringer, meninger olgn.: som beror paa, vidner om erfaring. (hum) var ganske køn . . men Udtrykket var lidt forfarent og spidst. *IstedMøller.II.sebil.(1904).28.* **Forfarenhed**, en. (ænyd. d. s.; jf. Erfarenhed, Forfaring; nu sj.) 1) den egenskab ell. det forhold at være forfaren; erfaring (2.2). i forb. m. i: Søe-Kyndighed og Forfarenhed i Skibs-Væsen. *Slange.Chr.IV.933.* den fromme Erkebispes Lærdom og Forfarenhed i boglige Kunster. *Ing.VS.I.18.* *Kierk.VI.89.* abs.: Megen Forfarenhed er de Gables Krone. *Sår.25.6.* *Hölb.Hh.II.429.* dog er han trods al sin Forstand paa Verden, trods al sin Forfarenhed, endnu et Barn. *Kierk.II.168.* (foræld.): komme de Søgende . . til Hjælp med sin Visdom og Forfarenhed. *JPJac.I.138.* 2) d. s. s. Erfaring 1. Det er . . en afgjort Sag, som Forfarenhed med utallige Exempler har beviist. *Tychon.AB.46.* *Robinson.I.200.* Forfarenhed viser . . at alt omskiftes, og det er ikke alt Guld, der glimler. *TroelsL.XII.113.* især i udtr. som vide noget af forfarenhed (jf. u. Erfaring 1). *Kingo.254.* mand veed jo af Forfarenhed, at den Mad, som smager vel for friske Folk, er beesk for de Syge. *FrHorn.PM.11.* *Høysg.S.254.* **Forfaring**, en. ft. (i bet. 3) -er. (ænyd. d. s.; vbs. til forfare) 1) †, som vbs. til forfare 2. (barken) førtes med en ny Forfaring af Trosser op gennem Broen. *BerLüss.S.104.* 2) † til forfare 3: adfærd; fremfærd; fremgangsmaade. Jeg kunde ikke taale at ansee Hændes haarde Forfaring imod Ham. *KomGrenneg.II.28.* 3) (nu vist kun dial.) til forfare 4: erfaring. Skribenten bindes til andre Betænelser eller og til eget Øyesyn og Forfaring. *EPont. Atlas.II.a2v.* (jf. u. Erfaring 1:) Jeg veed, Velbaarne Herre, af en bedrøvelig Forfaring, at jeg er i Deres Vold. *Pamela.I.470.* || (jf. Erfaring 2) om resultatet af oplevelser, iagttagelser olgn. Taaber arve Daarskab, snilde krones med Forfaring. *Ords.14.18 (Lindberg).* Feilb. † i ft.: (I) hafve store Forfaringer og Prøfver paa Kongens

Venskab. *Wing. Curt. 50.* || komme i forfaring (om), (*nu næppe br.*) komme i erfaring (3) om; forfare; erfare (2). om hun kommer i vis Forfaring, at hand haver een anden Hustrue, da bedriver hun Hoer. *DL. 3—16—16—8.* (vi) er komme i Forfaring, hvorledes . . dette Folk altid staaer hver Mand i Veien med Modvillighed. *St. Esth. 13.5.* naar han var bleven vred og fortørnet paa nogen af sine Venner, og han siden betænkte sig, og kom i bedre Forfaring, elskte han derefter samme Ven langt meere, end tilforn. *CPRothe. MQ. I. 19.* At komme i Forfaring om noget. *VSO.*

Forfarve, en. [V.2i] (*mal.*) farve, som paasmøres væg olgn., for man giver den dens endelige udstyrelse (*fx. med tapet*). (*limfarver er*) ikke saa holdbare som Oliefarver og kunne kun benyttes paa indvendige Vægge, ofte som Forfarve paa frisk Kalkmørtel. *Sal. XI. 831.*

forfastet, part. adj. [før'fa'sdøf] som er sulten (og medtaget) af at have fastet; udhungret. I er bleven mig saa alvorlig og høitidelig, som en forfastet Klerk. *Ing. EM. II. 11.*

Forfatning, en. [før'fadnen] flt. -er. (*efter ty. versassung; vbs. til forfatte*)

1) † (*jf. Forfattelse 1*) sammensøjelse; tilberedelse. *Moth. F25.*

2) † som vbs. til forfatte 2; i forb. m. gen.: Italienske Comœdier (*gav*) Anledning til gode Comœdiers Forfatning. *Holb. Ep. V. 220. Stampe. I. 272.* (*Langebek*) havde paataget sig dette Verks Forfatning. *THofman. Adelsmænd. I. (1777). XIV.*

3) † (*jf. forfatte 3*) det at indrette, ordne ell. tilvejebringe noget; ogs. (*mere konkr.*) om de foranstaltninger, der træffes (ell. er truffet) i et vist øjemed. du haver at gøre den forfatning (∴ bringe dette i stand). *Moth. F25.* Kongen af Danmark (*var*) ey noksom . . videndes, paa hvad Grund Bøhmernes Krigs-Væsen og andre Forfatninger beroede. *Slange. Chr. IV. 447.* || være ell. staa i forfatning med (at gøre noget), være i begreb med (at gøre noget). *vAph. (1764).* || m. overgang til bet. 3; i forb. sætte sig i forfatning, træffe (*sikkerheds*)foranstaltninger ell. forberedelser. endeel af Stænderne (*havde*) tilraadet, at sætte sig i behørig Forfatning, ikke til at fortørne Ven eller Fiende i mindste Maade, men allene til egen og Kredens Sikkerhed og Beskyttelse. *Slange. Chr. IV. 937.*

4) tilstand, hvori nogen ell. noget befinder sig. (*kun i forb. m. en nærmere angivelse af tilstanden* (*nu især: sørgelige, daarlige*) art).

4.1) i al alm. fra denne Tidspunkt begyndte den bedrøvede Forfatning, ifald en fuldkommen Forvirrelse ellers kan kaldes Forfatning, hvori Religion og Sædelære har været indtil vore Tider. *Ew. VIII. 224.* Ved viise Love havde han sat disse Lande i en god Forfatning. *Wand. Minde. I. 69.* *i denne Tingenes Forfatning | Vi har ei

Tid. *Oehl. DM. 90.* det at vente er en yderst kjedelig Forfatning. *Blich. IV. 447.* i den Forfatning, hvori alle Mavet for Tiden befinde sig, vilde (*punsch*) være den skrækkeligste Fordærvelse. *Hostr. G. 38.* hun blev bevæget ved at se, hvor omhyggelig han skulvte sin Fattigdom . . Hans faa Stykker Linned var i en sørgelig Forfatning. *And Nx. M. 149. jf. flg. bet.:* Min økonomiske Forfatning havde hidtil været taalelig. *Gylb. III. 37. 4.2)* (*nu næppe br.*) om ens økonomiske forhold, kaar. Deres Forældres Forfatning kan hjælpes uden dette desperate Middel (∴ giftermal for penge). *PAHeib. US. 472.* min Moder har ingen Seng til mig da hendes Forfatning er Indskrænket. *HAnd. Breve. I. 3.* (*hun*) faldt i Besvimelse, naar (*hendes mand*) vilde sige et alvorligt Ord om sin Forfatning. *Hostr. T. 193.*

5) (*jf. forfatte 3*) vedtagen ell. paa praksis hvilende ordning; indretning. 5.1) (*nu sj.*) i al alm. før jeg indlader mig videre i (∴ paa at omtale) Forfatningen af den ældgamle Huus-Stand, er det nødvendig . . at bese Mennesket i dets allerfuldkomneste Tilstand. *Kraft. (Rahb. LB. I. 13).* At Forfatningen ved Armeen i Norge kan være anderledes, end i Danmark til staaes gerne. *Stampe. I. 119.* || m. overgang til

bet. 5.2: samfundsordning. Danmarks og Norges naturlige og politiske Forfatning. *Schytte. (bogtitel. 1777).* Matrospresningen (∴ tvangshvervning af matroser) er en Gevæxt i vor Forfatning. *FrSneed. I. 441.* Bidrag til Oplysning om Danmarks indvortes Forfatning i de ældre Tider, især i det trettedende Aarhundrede. *Olufs. (VidSelsk. Afh. Hist. I. 235).* 5.2) (*polit.*) en (især: paa lovgivning hvilende) ordning af magtfordelingen i en stat m. h. t. overhovedets forhold til undersaatterne og disses indbyrdes forhold; stats-skik; statsforfatning; regeringsform; ogs.: forfatningslov; grundlov; konstitution. da den forrige Nationalforsamling drog Geistlighedens Godser ind, og indførte den nye borgerlige Forfatning . . overlod den de Geistlige, at gøre BorgerEeden eller ikke. *FrSneed. I. 322.* Forbindelsen imellem Monarkiets forskjellige Dele til et velordnet Hele (*skal*) opretholdes og befæstes . . igjennem en for Behandlingen af de fælleds Angilgender fælleds Forfatning. *Kundg. 28/11852.* Omstyrtingen af den fra Fædrene modtagne Forfatning (*Chr. VI:* deres forfædres skikke). *2Makk. 8. 17.* Indførelsen af en fri Forfatning ved Grundloven af 5. Juni 1849. *Munch. S. 2.* || (*bestemmelser, love olgn. angaaende*) en større institutions ordning og styrelse: Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov. *Grundl. (1849).* §80. i Forarbejderne til Universitetets Forfatning af % 1902 tog han virksom Del. *Biogr. Haandleks. I. (1920). 115.*

6) † d. s. s. Fatning 2.2. (*skrækken*) bragte Adelen ud af deres Forfatning. *FrSneed. IV. 2. 181.* Din Hefthighed skal ikke bringe

mig ud af min Forfatning. *Sams. (Rahb. LB. II. 471). VSO.*

Forfatnings-, *i ssgr. især (polit.) af Forfatning 5.2. -brud*, et. det første Forfatningsbrud, den første Udstedelse af en provisorisk Finanslov. *Brandes. XII. 152. Neergaard. J. I. 825. -ed*, en. (*l. br.*) *ed*, som et lands overhoved ell. undersaatterne aflægger om at ville overholde forfatningen. *Sal. VIII. 447. -kamp*, en. *spec. om „provisoriestriden“ i Danmark 1877—1894 (jf. -strid). Drachm. UV. 28. Mændene fra Forfatningskampen. E. Henrichs. (bogtitel. 1913-14).* **-lov**, en. (*l. br.*) *lov om landets forfatning (i Danmark: grundlov og tronfølge lov). Kundg. 10. 1855. Sal. VIII. 446. -løs*, adj. (*sj.*) *Brandes. XII. 190. jf.: er det betænkt at Kirken . . skal blive henstaaende forfatningsløs, saa er den derfor ikke mæleløs. H. N. Claus. De kirkelige Individer. (1867). 35. ☐ -mæssig*, adj. *som er i overensstemmelse med ell. følger af forfatningen. det Ønske, (folket) har næret, er faldet igjennem . . ved en forfatningsmæssig Afstemning. Goldschm. NSM. III. 281. Landets forfatningsmæssige Rettigheder. Brandes. III. 392. jf.: (teorien om) Provisoriets Forfatningsmæssighed. Herup. III. 240. -strid*, en. (*l. br.; jf. -kamp*) *vor usalige Forfatningsstrid. Drachm. F. I. 479. ☐ -tro*, adj. *som nøje overholder ell. vaager over forfatningen; konstitutionel. Kejserens forfatningstro (Nyt DMskr. III. 160: konstitutionelle) Sindelag. Brandes. VII. 13.*

☐ **forfatte**, *v. [før|fæd] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.), jf. Forfatteri. (ænyd. d. s.); fra mnt. vorvaten, hty. verfassan; jf. II. fatte)*

1) *† fremføre (en beretning olgn.) i knap og sammentrængt form; sammenfatte; sammendrage. nu ville vi forklare, hvad som er skeet . . kortelig forfattede (1871: sammenfatte) de onde Krigs-vilkor. 2 Makk. 10. 10 (Chr. VI). det er daarligt at være viitløftig, før man kommer til historien, men historien i sig selv at forfatte (1871: sammendrage) korteligen. smst. 2. 33 (Chr. VI).*

2) (*jf. II. fatte 4*) *give sine forestillinger, tanker olgn. (skriftligt) udtryk. 2. 1) (nu næppe br.) i særlige udtr.: forfatte (noget) skriftligt, fremstille skriftligt. Holb. Kandst. V. 3. Nu begyndte jeg alvorligen at betragte og skriftlig at forfatte min nærværende Tilstand. Robinson. I. 104. forfatte (noget) i pennen, føre i pennen. ville Vi allernaadigst, at hand det . . selv udi pennen forfatter og conciperer. Instr. 9. 1703. (Bruun. FR. II. 49). Holb. Paars. 158. (man) havde begyndt at forfatte den Pythagoriske Philosophie i Pennen. Eilsch. Phil. Brev. 329. VSO. 2. 2) om den aandelige virksomhed, der bestaar i at ordne og sammenføje sine forestillinger, tanker olgn. til et samlet hele og give dem udtryk i ord (især) i skriftlig form (digterværk, afhandling, jur. og emb. om retslig erklæring, politisk note osv.); forme og nedskrive; digte; koncipere; ud-*

*færdige (i modsætn. til affatte betegner forfatte mere den „skabende“ virksomhed, mindre selve formningen af det sproglige udtryk ell. nedskrivningen heraf; jf. PEMüll. 360). Mange have taget sig for, at forfatte en Historie. Luc. I. 1. Den nye lov, som (Fr. III) lod forfatte, blev bragt udi fuldkommen stand under . . Christian 5. Holb. DNB. 667. Naar en Skibs Chef . . erobrer noget fiendtligt Krigs Skib, da lader han strax forfatte over Skibet . . ved en Commission et ordentligt Inventarium. Søkrigs A. (1752). § 937. at forfatte adskillige smaa tyske Poesier. Ew. VIII. 146. (han) ønskede, at Du vilde forfatte (: skrive teksten til) en Opera, hvori det Overnaturlige spillede en vigtig Rolle. Ørst. Br. I. 285. Han opgav derfor at drive noget bestemt Brødstudium, anlagde hvidt Halstørklæde og lavpullet Hat og forfattede et stort Karakterskuespil i fem Akter. Tops. I. 192. Hele det nye Testamente (er) skønt forfattet af Jøder, affattet paa Græsk. Troels L. XIII. 98. han (har) forfattet et lille Digt. Vilh. And. Topsøe. (1922). 162. || (sj.) intr.: være forfatter. *de forfattede Personer (: forfatterne). Wess. 90. Der tales for Tiden saa ivrigt om Statsunderstøttelser til Forfattere. Mon det ikke . . kunde lønne sig, at betale visse Forfattere for — ikke at forfatte? Personlig Frihed. 1922. Nr. 4. 4. sp. 2. 2. 3) \ (refl.) d. s. s. fatte sig (II. 5. 3). jeg (kan) forfatte mig meget kort. Falsen. I. 19.*

3) *† (jf. II. fatte 4 slutn.) m. h. t. andre (aands)frembringelser: udarbejde; indrette; tilvejebringe. de privilegerede Defensions skibe, der efter den model, som udi Kiøbenhavn forfattedes, skulde bygges. Holb. DNB. 553. Saasart han havde bragt det saavidt, forfattede han en Plan, lod enhver af disse tegne derpaa hvor meget han vilde give. Mall. Sg. H. 261. Naar et Hus skal bygges, saa forfatter den kloge Mand først Grundtegningen. Falsen. I. 22.*

4) *† d. s. s. II. fatte 3. 2. Moth. F. 24.*

Forfattelse, en. (*vbs. til forfatte*) 1) *† til forfatte 1: d. s. s. Forfatning 1. Moth. F. 25. 2) (nu næppe br.) til forfatte 2. 2. det som gjorde (Vald. Sejr) mest berømmelig, var den Jydske lovs forfattelse. Holb. DNB. 656. (han) vil sætte den skriftlige Forfattelse af de ældste og oprindelige Brudstykker i Genesis . . langt ned i Tiden. Moll. F. 291. jeg gjør hvad jeg kan, for at opmuntre til gode danske Bøgers Forfattelse. C. Bernh. III. 278. || † konkr.: (sammenfattende) fortegnelse. de Apostoliske Constitutioner . . indeholde en Forfattelse over Kirkens Discipline. Holb. Kh. 104. 3) † d. s. s. Forfatning 4. Franzosen har . . kaldet en vis Sinds Forfattelse Humeur eller Vædske. Eilsch. Bevüs. S. 4) † d. s. s. Forfatning 5. 1 slutn. enhver (kirke) haver sine Love, som den grunder sig paa udi den udvortes Forfattelse. Holb. Kh. c. 2. v. smst. c. 4. v. **Forfatter**, en. [før|fæd] (*nu kun dial. For-**

fattere. *Ev. VI.65. jf. Kort. §139. fl. -e.* (endnu ikke hos *Holb.*; fra omkr. midten af 18. aarh. efter ty. verfassers; fortrænger Autor; til forfatte) 1) (jf. forfatte 2.) person, som har forfattet et for en større kreds, især offentligheden, bestemt skrift (fortælling, digt, afhandling oln.). 1.) m. nærmere bestemmelse (best. f. oln.): ophavsmanden til et bestemt skrift, (sjældnere:) til et akdstykke oln. (undertiden forkortet: Forf.). Forfatteren af Skrivelserne til de Ebræer. *Eilsch. PhilBrev.61.* den patriotiske Tilskuers adelhiertede Forfatter. *Ev. VIII.149.* *høit Europa skatter | Niels Ebbensens utrolige Forfatter (: Sander). *Bagges. V.90.* Forfatteren til nærværende Skrift nærer idetmindste det Haab. *Heib. Pros. I.435.* hiin lille Sang. . . hvis Forfatter De nylig vedkjendte Dem at være. *Hauch. IV.185.* han lader disse Bøger „ærbødigst fra Forlæggeren“ og „venligst fra Forfatteren“ ligge . . uopskaarne paa Skrivebordet. *Gjel. Va.17. 1.2)* person, som (især: af fag) giver sig af med at skrive bøger oln. (især af skønlitterær art); skribent; digter (i modsætn. til Digter alm. brugt som titel). *J.Sneed. I.60.* Hvad der . . maatte falde enhver Forfatter (1.udg.: Skribent) vanskeligt: at forberede sig ved en omfattende Kildegranskning . . det var mig aldeles umuligt. *Grundtv. H.V.21. (1867).* x. jeg var bleven en læst Forfatter i det store England. *HCAnd. XII.99.* *en Forfatter, | Som for en stor Poet jæg skatter. *PalM. V.174.* jeg er, som Du ved, overhovedet slet ikke Forfatter og skriver kun for Din Skyld. *Kierk. II.170.* Fru Skram, den rigest begavede kvindelige Forfatter i Norden. *Schand. O.II.133.* Kort før Julirevolutionen slaar . . Frankrigs store Forfattere (*Brandes. E.13:* Skribenter) om, de danner . . Frankrigs romantiske Skole. *Brandes. IV.5.* forfatteren Herman Bang | ogs., fz. som udskrift paa breve: forfatteren hr. N.N. | jf.: Filmforfatterens Underklasse, de tilfældige Barbersvende, der skribler Sensationsdramer sammen. *UGad. Filmen. (1919).8. 2) †* (jf. forfatte 3) m. nærmere bestemmelse: ophavsmand til et arbejde inden for billedkunsten. Tegning af det Kongelige chirurgiske Academie, opført af Forfatteren. *Charlottenb. 1794.11. (Rembrandt)* var selv Kobberstikker, og i 1633—34 leverede han Blade . . der i den Grad vare udførte, at man kunde fristes til at troe, deres Forfatter havde isinde, at ombytte sin Pensel med Raderenaal og Gravstikke. *Høyen. R. 275. sp. 2.* **Forfatter-**, i ssg. af Forfatter 1.(2); udeladt er fz. Forfatterforening, -forfængelighed, -honorar (*Rahb. E.I.323*), -personlighed, -produktion, -stolthed, -virksomhed. **W-bane**, en. (jf. II. Bane 2.1), dette Samfund . . lokkede ham ud paa Forfatterbanen. *Rahb. (Sams. I.xxix).* *Hz. XII.342.* **Forfatteri**, et. (vbs. til forfatte 2.2; sj., især nedsæt.) forfattervirksomhed (især: drevet som haandværk

olgn.). *Den Velbehag . . | Som følger med Forfatterie. *Bagges. I.121. Oehl. (CLNMyst. M.437).* (han) slog sig paa Journalistik og Forfatteri. *NatTid. 1903. Aft. 1. sp.3.* **Forfatterinde**, en. kvindelig forfatter. 1) (jf. Forfatter 1). Frue La Roche, Forfatterinden af *Pomona. Bagges. DV. IX.73.* Provstinde W. ndmærker sig som Forfatterinde, ja endog som Digterinde. *CLStrøm. U.45. Brandes. XV.255.* forfatterinden fru N.N. | 2) † (jf. Forfatter 2) kunstnerinde. To Blomsterstykker. Herpaa er Forfatterinden antaget som Medlem af *Academiet. Charlottenb. 1794.17.* -kort, et. (fagl.) kort i bibliotekskartotek, som bærer forfatterens navn som opslagsord. *Katalogisering. (1917). 36.* -leksikon, et. biografisk leksikon over forfattere. *Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark. Erslew. (bogtitel. 1843-68).* det er naturligvis behageligt, naar Ens Arbejde vinder Bifald, og . . jeg kommer da i Forfatterlexikonet. *Tops. III.483.* **forfatterlig**, adj. [for'fadarli] (sj.) adj. til Forfatter 1). jeg var ophøiet over al forfatterlig Forfængelighed. *Bagges. Danf. I.3.* den menneskelige, specielt forfatterlige forfængelighed. *VilhAnd. (Dania. I.87).* **Forfattermærke**, et. forkortelse, pseudonym oln. i st. f. en forfatters egentlige navn. || (fagl.) Forfattermærke, et Mærke, der er sammensat af Bogstaver og Tal og betegner en bestemt Forfatter; er en Del af Bognummeret. *Katalogisering. (1917). 36.* -navn, et. Dersom Hegel havde udgivet sin *Logik* . . uden Forfatternavn, uden Aarstal. *Kierk. VII.287.* -post, en. (fagl.) indførsel i et bogkatalog, anbragt under forfatternavnet som opslagsord. *ASSteenberg. Folkebogsamlinger. (1900). 117.* -ret, en. (jur.) en forfatters (komponists) rettilighed over sine værker m. h. t. optryk, honorar osv. Enhver, der vil, kan optrykke hans Bog; der gives ingen Forfatterret. *Brandes. XI. 323. LovNr. 189¹⁹/12. 1902. §3.* **W-skab**, et. det forhold ell. den virksomhed at være forfatter; ogs.: forfatterproduktion. *Myst. BIS. III.252. JLange. III.218.* Bacons Forfatter-skab til de Shakespeareske Værker. *Brandes. VIII.104.* Hans hele Forfatter-skab er een stor Improvisation. *VilhAnd. BT. 242.* **W-sted**, et. sted i en forfatters værker, der anføres som kilde, bevis oln.; killested. *JLange. II.67.* Af de anførte Forfattersteder fremgaar det ogsaa, hvilken Rolle den jydsk og den preussiske Kyst har spillet ved Sydens Forsyning med Rav. *Soph Müll. VO. 293.* **W-verden**, en. forfatterne som udgørende en klasse ell. et samfund for sig. Ingen i den danske Forfatterverden er fjernere fra alt Stilpusleri end han (: *Jak Knu.*). *DagNyh. 11. 1909. I. sp.5.* **forfejlde**, v. [for'fai'lø] -ede. vbs. (sj.) -ing (*Brandes. (Pol. 1907.5. sp.6).*) (efter ty. verfehlen; jf. VI. for- 2.1 samt II. fejle; især **W** ell. **gldgs.**)

1) have uheld med sig i udførelsen af

noget; ikke (op)naa noget tilsigtet; gribe fejl (i); tage fejl (af). 1.) (jf. II. fejle 1.1) i al alm. (Ewald) forfeilede Formen for sit Sørgespil ved at skrive det i Prosa. *Molb. EL.103.* Forfejle .. en Manøvre. *Scheller. MarO. m. flg. inf.:* den unge Pige forfeilede sjelden at see .. den Elskedes Hilsen. *Gylb.IX.42. sa.EA.365. jf.:* *Hvo ham (o: Jesus) møder paa hans Naades Vej, | Liv og Lægedom forfejler ej (o: kan være vis paa). *Grundtv. PS.V.359. 1.2)* (jf. II. fejle 1.2-3) m. h. t. maal for en bevægelse: ikke naa (til); ikke ramme. Har hun ikke selv fortalt mig, at Ørvarodds Pile aldrig forfeile Maalet? *Oehl.ØS.240. (han havde)* ofte skudt til Maals med Gustav og forfeilede sjelden det sorte Midtpunkt i Skiven. *Ing.EF.VIII.133. overf. (jf. bet. 1.4): Molb. Dagb.69.* Saaledes forfeilede Greven ganske det Maal, hvortil han sigtede. *Gylb. 20 Novel.II.231. || m. h. t. maal ell. retning for en persons bevægelse: ikke (kunne) træffe ell. finde (naa); tage fejl af; gaa fejl af.* Hand forfeilede sin Kåb. *Moth.F125.* Vi søgte et Herberg udenfor Byen .. Kudskene forfeilede det, og kiørte forbi. *Bagges.DV.X.300.* Du kan ikke forfeile Veien: hist see vi alt Borgtaarnet. *Ing. EM.I.18. Bergs.BR.25.* At forfejle Bøjen. *Wolfh.MarO.370. (nu l. br.) m. person-obj.:* *søg ham .. hvor Kampen brænder hede- 30 st, | Og I vil ei forfeile ham. *Rahb. Tord.31. Bagges.DV.IX.157.* han vilde bære mit Brev til Obersten, hvis Navn er saa bekendt i disse Egne, at han vanskelig kunde forfeile ham. *Hauch.I.401. CBernh. VIII.68. || forfejle toget oln., komme for sent til toget oln.* i Seng turde han ikke gaa, simpelthen af Frygt for at komme til at sove over sig og saa forfejle det første 40 Morgentog til Korsør. *Topse.II.573. Julebogen.1904.142. || (sj.) m. h. t. tidspunkt: tage fejl (af) (især: saa at man kommer for sent).* Før vil jeg udsætte mig for at dø af Hunger .. end for at forfejle det .. Øjeblik, da hun træder ud paa Gaden. *P.Møll.I.237. || (sj.) intr.:* Brevene til og fra Danmark forfeile ofte. *HCAnd.Breve.I. 150. 1.3) (sj.) d. s. s. II. fejle 1.4.* *Man skulde troe at see et skummelt Væsen | Ved Lyden af dit Navn. Hvor vidt forfeilet. *Oehl.SO.45. 1.4) (jf. bet. 1.2 samt II. fejle 2) m. h. t. hensigt ell. virkning.* || forfejle sin hensigt oln., (l. br.) ikke (op)naa sin hensigt. Begge havde en Bihensigt: den at samle Riggdomme; og denne kunde de heller ikke vel forfeile. *Ev.VI.306.* endog den ædlest Løgn forfejler sin Hensigt. *Blich.(1846).IV.208. || forfejle sin 50 virkning, ikke have ell. faa den tilsigtede virkning; undlade at virke (paa den ønskede maade). (skulde) Love af denne Art kunne forfeile deres Virkning? Engelst. Nat.198.* Men i alt Fald, saa forfejler saadan en lille en (giver ham et Puf) aldrig sin Virkning. *Hostr.G.156.* Bogen forfejler den

højeste Virkning, et Kunstværk kan naa. *HarNiels.TT.I.103. jf. m. flg. inf.:* et svarmerisk Aasyn, der ikke forfejlede at gjøre et mer end overfladisk Indtryk paa vor Lieutenant. *Blich.IV.171.*

2) part. forfejlet brugt som adj. (til bet. 1.1): mislykket; fejlslagen. ikke selv den mest træffende, end sige en forfejlet Vit-tighed, slaar nogen Aand ihjel. *Grundtv. Udv.III.617.* *Er Alt fuldkomment, Ingen-ting forfeilet. *PalM.III.8.* Bogen er forfeilet; om der end er ret skønne Steder deri. *Kierk.V.20.* en forfejlet Spekulation. *Ludv. jf. (sj.):* Forfeilethed. *Kierk.VIII. 79. sj. i flg. forb.:* *Kun eet forfeilet Skridt (o: fejltrin) — og ned han styrtet | I bundløs Kløft. *Oehl.XII.98.* det var den brystsyge Theolog, han havde set sammen med andre forfejlede Existenser hin Aften paa Vinkjælderens. *Schand.TF.II.367.*

forferske, v. se forfriske.

forfigte, v. se forfægte.

forfikke, v. -ede. vbs. -else (Feilb.). (jy. ogs. befikket (Feilb.I.58.IV.30); sml. be-, forfippet, forfirmet oln.; nu kun jy.) skræmme; forvirre; gøre forfjamsket. *Hvi staar du da som Lakkis Soe (o: som et fæ) | Og lader dig forfikke. *Schandrup. I4v. m. tings-obj.:* bringe forvirring ell. uorden i noget. *Jeg hør vel du foragter mig | Som en lettærdig Svikke (o: skøge) | Men troe du jeg skal ramme dig | Og slet din Sag forfikke. *smst.P4v. || især i part. forfikket brugt som adj. 1. † (jf. befippet 1) forskrækket; skræmt. Moth. F154. 2. (jf. befippet 2) forvirret; forfjamsket. VSO. MDL. Feilb.I.340.IV.154.* Mikkel (blev) jo noget forfikket, men sandede ligedant at jage begge Hænderne i Lommerne for at fjæle Pengene. *JKattrup. Jærnhatten.(1908).33.*

For-fil, en. [V.2.1] ☉ d. s. s. Bastard-fil. *VareL.(1807).I.328.* Efter Huggets Beskaffenhed inddeler man Filene i Grovfile, Forfile eller Bastarder og Sletfile. *Wagn.Tekn.220.*

forfile, v. -ede. (af VI. for- 2.1 og file; nu næppe br.) file (1) (noget) for meget. *Moth.F156. overf. (jf. file 2.1):* (hans) indtil Ængstelhed afrundede og forfilede Vers. *Meisting.DE.177.*

forfilme, v. [fær'fil'mæ] -ede. vbs. -ing (s. d.). (jf. ty. verfilmen; sj.) omdanne til film; filmatisere. jeg har ladet Skue-spillet forfilme. *Pol.VI.1922.3.sp.3.* **For-filming**, en. (egl. vbs. af forfilme; sj.) filmatisering. (hun har) fejret sin største kunstneriske Sejr som Frøken Julie i en Forfilming af Strindbergs berømte Skuespil. *smst.*

forfiltre, v. [fær'fil'drø] -ede. vbs. -ing (VilhAnd.FM.80). (især ☐) gøre (i høj grad) filtret; sammenfiltre; spege. Hun har saaledes forfiltret Garnet, at ingen kan hitte rede deri. *VSO. || især i part. for-filtret brugt som adj.* Hans Haar er gand-

ske forfiltret. *smst.* her og der (*stod*) afblomstrede Hvidtjørn . . med deres forvredne . . Grene, deres forfildrede Løv. *Soph.Clauss.K.163. overf.:* (*Rahbeks versificerede oversættelser*) vare (*skuespillerne*) til megen Ærgrelse, formedelst hvad Ryge kaldte „det forbandet forfildrede Sprog“. *Oversk.L.268.* (*der maatte være*) noget af Tangskovenes sorte, forfildrede Rædsel i hendes Haar. *JPJac.II.75.* (*Vald.Vedel*) elsker . . i Stilen (*at*) give Læseren et Indtryk af hvor indviklet og forfiltret en Tid eller et Menneske er. *VilhAnd.FM.222.*

forfirmret, *part. adj.* (*jf.* *firmre*; *smf.* forfikket, forfippet *samt jf.* forfirmet; *dial.*) *d. s. s.* befippet 2. *Jeg derfor mig angribe skal, | Med Nats- og Dags Studering, | Som en forfirmet Corporal, | Ved nysyndt Exerccering. *Tychon.* (*NkS4*828a.213.*) || (*skaansk*) *d. s. s.* befippet 1. *Rietz.179.* 20

Forfirming, *en.* (*nu næppe br.*) den tilstand at være forfirmet. *ForSandhed.II.171.* (*Lolland*).

for-finde, *v. se* forefinde.

forfine, *v.* [*før'fi:nə*] *præt. -ede*; *part. -et*, (*i vers, sj.*) -t (*Bagger.II.46.*) *vbs. -else* (*s. d.*) (*vAph.* (1764); *efter ty. verkeine(t)n*; *jf.* *forgrøve*; *især* ☐) 1) gøre *fin(ere)*; *især* (*jf.* II. *fin* 12): *forme*, *danne* *olgn.*: 30 *i retning af en mere udviklet, kultiveret* (*ogs:* *kræsen, forvent*) *smag*; *forædle*; *kultivere*; *gøre* (*mere*) *raffineret*. At forfine Manufacturvarer. *VSO.* I alle Haandværks-grene arbejder man . . paa at forfine, forskønne og — forkunste. *Vved.BB.160.* Suppen kan forfines ved at legere den med 6 Æggeblommer. *Const.Kogeb.14.* *især* (*jf.* II. *fin* 43) *m. Smag* *olgn.* *som obj.:* *Ew. VIII.42.* *Læs, hvad din Smag forælder og forfiner. *CFrim.* (*Rahb.LB.II.151.*) *MO.* 40 *D&H. ref.* (*l. br.*): Begreberne have saare meget forandret og forfinet sig siden den Tid. *Rahb.LB.I.481.* (*nu mindre br.*; *jf.* II. *fin* 23) *m. h. t. karakter, optræden* *olgn.:* (*hans*) plumpe Character kunde forfines, poleres og dannes til det, den burde være. *Ew.VI.207.* ved gode Love og Leveregler at forfine de udyrkede Qvamiters Sæder og Levemaade. *Bagges.NK.303.* Han er bleven forfinet ved sit lange Ophold i 50 Hovedstaden. *VSO.* 2) *part.* forfinet *brugt som adj.* De har bevist mig Velgjerninger . . for at tilfredsstille, hvad De kaldte Deres Pligtfølelse, men som jeg vilde kalde en forfinet Form af Deres Egoisme. *Schand. F.463.* Æbler og anden Træfrugt dyrkedes i forfinede Sorter som man ikke skulde tro nedstammede fra de sure, smaafrugtede Skovabild. *DanmHavebr.10.* hele værelsets 60 udstyrelse bar vidnesbyrd om en forfinet smag | || (*ofte nedsæl.*) *overdrevent udviklet i retning af kræsen fordringsfuldhed, blodagtighed* *olgn.;* *raffineret.* en *kjøn*, forfinet *udseende* *Dreng.* *Goldschm.VI.91.* vore Dages forfinede Franskmand. *Brandes.III.394.* **Forfinelse**, *en. fl.* (*i bet. 2*; *sj.*) -r.

1) *som vbs. til forfine* (1); *ogs. om den tilstand at være forfinet.* Sædernes Forfinelse. *VSO.* Det har sin Grund i Smagens Forfinelse. *smst.* Hvilken nendelig Forfinelse af Menneskeandens naturlige Fromhed. *VilhAnd.BT.224.* || *især* (*nedsæt.*) *om overdreven udvikling i retning af kræsen fordringsfuldhed, luksus, blodagtighed* *olgn.* den yderste Raahed, og den yderste Forfinelse sløve Hiertet i lige Grad. *Rahb.Tilsk.1795.583.* vor Dannelse er Overdannelse og blodagtig Forfinelse. *Ing.EF.VIII.44.* Han hørte en Tid til, som har indarbejdet sig i Forfinelse, fordringsfuld i Vaner, kræsen i Smag. *Drachm.F.II.8.* *jf.:* et Stands- og Forfinelses-Aristokrati. *JLange.II.323.* 2) (*konkr., l. br.*) *ting, som forskønner* (*ell. letter*) *livet for en*; *raffinement.* *Om ny Forfinelser han brød sig ikke. *Tode.I.307.* om Damesadler eller slige Forfinelser var der ikke Tale. *Bille.Italien.II.161.*

Forfippelse, *en.* (*jf.* Forfippethed; „Talespr.“ *Levin*; *nu især dial.*) *den tilstand at være forfippet.* *Rahb.EI.252.* (*han greb*) i sin Forfippelse en Ende Tong, og hængde sig i. *Grundtv.Saxo.III.430.* jeg maa i Forfippelsen have baaret mig ubehændigt ad. *Blich.III.473.* *Skovroy.Fort.75.* *Saaby.* 7 *Feilb.* **forfippet**, *part. adj.* (*jf.* *fippet* (2); *smf.* forfikke(t), forfjappet; „kun i daglig Tale.“ *VSO.;* *nu kun dial.*) *d. s. s.* befippet (2). *skjændt jeg vel . . | Forfippet blev, saa tumled jeg dog ei. *Bagges.I.47.* *VSO. S&B. Feilb.* **Forfippet-hed**, *en.* (*sj.;* *jf.* Forfippelse). *Kierk.X.333.* Stemningen har været rolig (*trods koleraen*), man har i det Høieste . . hos nogle af de Personer, hvis Frygt for deres Liv staaer i omvendt Forhold til dets Værd, fundet en kummerlig Forfippethed. *Brøchner.Br.99.*

forfjamset, *part. adj.* [*før'fjam'søf*] (*jf.* *fjamske, forfjamske(t)*; *nu næppe br.*) 1) *befingret*; *begranset* (*jf.* *forfjasket*). De fleste Mandfolk ligner en forfjamset Rose. *PMøll.* (*VilhAnd.PM.I.146.*) 2) *forvirret*; *forstyrret.* *VSO.II.65.* *ved sin Nøgenhed gjort reent forfjamset, | Som efter Egenbladet rundt han gramsed. *PalM.VI.314.*

forfjamske, *v.* [*før'fjam'sø*] -ede. *vbs. -else* (*s. d.*), -ning (*s. d.*). (*dannet omkr. midten af 19. aarh. af VI. for. 6.2 og II. fjamsk under paavirkning af forfjamset*; *især i perf. part.;* *dagl.*) *forvirre*; *gøre forstyrret* *ell. konfus* (*især om raadvildhed og forvirring, der giver sig udtryk i urimelige handlinger, stammende tale, maabende ansigtsudtryk* *olgn.*). Det skulde gjøre os ondt, om det er „Pjerrots“ Physiognomi, der har forfjamsket (*ham*) i den Grad, at han snakker saa kulsort. *Pjerrot.1865.Nr.56.3.* de Unge (*vil*) aldrig — hvor meget de saa fristes og forfjamskes af det Bestaaende — ophøre at se i det Bestaaende netop Fjenden af det rene (*hjerter*) Haab. *Drachm.HI.45.* det gælder om ikke at lade sig for-

fjamske | (sj.) *m. tings-obj.*: jeg taler ikke Dilettanteriets Leflesprog der forfjamsker alle Ord. *Levin.Den nye Docentpost.(1863).46.*

|| *part. forfjamsket brugt som adj.* *en Slægt, forfjamsket og forkuet. *Ploug.Saml. Digte.(1862).389.* Med et let Anstrøg af skadefro Glæde forestillede hun sig de forbavtede og forfjamskede Ansigter, der vilde sættes op, naar man erfarede hendes Flugt paa Gaarden. *Schand.U.M.283.* Opvarningsjomfruerne . . skældte hinanden ud i deres forfjamskede Travlhed. *Wied. Kna.70. jf. (l. br.):* I Forfjamskethed, Fortvivlelse (*svingede han*) Sabelen mod Rytteren. *Schand.F.228.* **Forfjamskelse**, en. (*dagl.*) den tilstand at være forfjamsket. den Forfjamskelse, der kan have givet sig Luft hos „Tjenestepiger“ . . derved, at de styrtede til Sparekasserne for at udtage deres Oplagspenge. *Dagbl.¹⁹/1864.1. 20 sp.1. Schand.O.L.56.* Fru B. var aldeles fra'et. „Hvorfor kommer De saa tidlig?“ vilde hun sige, men i sin Forfjamskelse sagde hun: „Hvorfor kommer De ikke før?“ *AndNæ.M.58.* **Forfjamskning**, en. (*nu næppe br.*) d. s. i deres Ophidselse og Forfjamskning (*kunde de*) have glemte . . at forvisse sig derom. *Fædrel.1859.1229.sp.3.*

† **forfjappet**, *part. adj.* (*jf. VI. for-2.3 og no. f.)* abba, kludre, pusle (*besl. m. 30 fippe*); *vist egl. sa. ord som forfippet; (sj.) om stemme: skrigende (ligesom af bestjæpelse).* Man maae strax i Begyndelsen agte paa, hvor høyt vi kan bringe vor Stemme ud, uden at den bliver forfiappet og kvin-kende (o: *klynkende*). *SoraSaml.II.12.*

† **forfjaske**, v. (*jf. fjaske*) *tilsmudse ell. krølle (ved beftingring, begramning); forsjaske; begramse; især m. h. t. klædedragt: vAph.(1764).* Han har allerede slemt forfiasket sin nye Klædning. *VSO.* En Følelse, som Ejermanen selv har Nydelse af, er en forfjasket, beftingret Blomst. *PMøll. II.347.*

For-fjerding, en. (*fagl.*) en af de to forreste fjerdedele af en slagtet dyrekrop (*jf. Bagfjerding*). *Moth.F183. ADr.²²/1762.sp.9. VSO. Feilb. jf.:* Af en Lammeforfjerding fraskare Boven. *FrkJ.Kogeb.211.*

forfjolle, v. [*for'fjøl'e*] -ede. (*talespr., 50 l. br.*) gøre fjollet. *KLars.DM.73.* saa længe han var her, gik de jo bare og forfjollede hinanden med deres Spekulationer. *Bergstrøm.L.10.* Der er jo denne Familie — Moderen og den forfjollede Søn. *AGnudztn. DB.207.*

For-fjor, *subst.* [*V.2.2*] *det aar, der gik umiddelbart forud for i fjor (jf. Overfjor).* kun i forb. i forfjor ell. (*sjældnere*) forfjors. Der er iaar som ifjor og iforfjor gjort Skridt (*for*) at faae opstillet en Kandidatliste. *Dagbl.²⁹/1869.1.sp.1.* I Forfjor slog Lynet her paa Marken ned i et . . Kors. *Brandes.X.192. Esp.429.* han døde i forfjor(s) | *Saaby.¹ l. -flade*, en. (*l. br.*) den forreste flade ell. side af noget; (*flad*) forside.

Brystets Forflade. *OBloch.D.³I.147.* Da Liget blev vendt om paa Forfladen, udflod af Munden . . snavset Vand. *Skovroy.Fort.6.* Ramtræets Forflade (o: *til et dørhul*). *Arbejdsloen.68.*

II. **Forflade**, v. [*for'fla'ðø*] -ede. *vbs. -ning (s. d.). (< MO.; jf. ty. verflachen; sml. forfladige; l. br.) gøre flad. 1) (jf. flad 1) i egl. bet. (han saa) Bjergene, forfladede af Afstanden. EMikkels.N.191. sa. JD.64. 2) (jf. flad 2(2); alm.: forfladige) overf. der er dem, som tror sig forpligtet til at forflade alting. FOAndersen. Et Brud. (1891).233. *Naar Hjærtet blir forbenet, og Sjælen blir forfladet. Drachm.UV.85. (PAHeiberg) vilde ikke have Samfundet forfladet og nivelleret. HSchwanenstügel.PA Heiberg.(1891).217. De forflader jo Dramatiske Idé paa det græseligste! . . De gør det hele til et lykkeligt lille erotisk Eventyr! Al dets Ejendommelighed gaar jo tabt. SvLa.HjG.199. **Forfladige**, v. [*for'fla'di(q)ø*] -ede. *vbs. -else (VorUngdom.1909. 251).* (< MO.; dannet under paavirkning af beskadige, forflygt(ig)e olgn.) 1) (sj.) d. s. s. II. forflade 1. (*hendes bagværks*) ejendommelige Træk . . forfladigedes (*af stuevarmen*) for omsider aldeles at udslettes. *Aakj. FJ.71. jf.:* Ansigtet var ligesom forfladiget i Udtrykket, Munden bleven bred . . Det var, som havde en plat Haand lagt sig over dette Ansigt og tværet alle Linjerne ud. ENebelong.MajaEngell.(1901).137. 2) d. s. s. II. forflade 2. (*i Frankrig*) forfladiges al Videnskab til populært Causerie. *Schand. TF.II.147.* Vi skal ikke forfladige vor Samfundsraad. CDangaard.Frisind.(1906).274. **Forfladning**, en. *vbs. til II. forflade (især i bet. 2).* en tiltagende Forfladning af Byens Forlystelsesslv. *Riget.¹⁴/1911.3.sp. 2. om fremstilling af en tankerekke, en lære olgn. i forfladiget skikkelse: (Epikurs) naturlære er . . kun en . . forfladning af Demokrits grundige . . system. ABDrachm.(Lettørst.tidskr.1909.299).**

forflege, **Forflegning**, se forpleje osv.

forflere, v. [*for'flere*] -ede. *vbs. -else (LEft.1810.117. Kierk.II.65. Bøgh.DD.1872. 156).* (*dannet i lighed med formerne; jf. forfærre; nu sj.) gøre flere i tal; forøge antallet (af noget).* især i pass. ell. refl. Den ubestemte Artikel kan naturligviis intet Fleertal eller Pluralis have, efterdi enkelte Tinger, saa snart de forfleres, blive til en Art eller et Slags. *JBaden.Gram.79.* hvor maatte disse Undere ikke ved at gaae fra Mund til Mund forstørres og forfleres. *Horreb.II.354. Baggés.DV.XI.104.* Bødens Rigdom kan sættes i Omløb igjen derved (*at*) man søger at forflere Gienstandene for hans Luxus. *HCLund.Samler.II.(1804). 388.* Eksempler paa Hengivenhed til Fædrelandet have . . forleret sig i dette hæderlige og lykkelige Tilfælde. *Journal for Politik.1821.III.242.* Du vil føle dine Evner

forøgede og forflerede. *PalM.(MO.). Kierk. III.291.* Esbjerggruterne . . forfleredes og fik hyppigere Betjening. *Schovelin.DetFor- enede DampskibsSelskab.(1906).26.* Naturligvis kan man ikke indføre Fuglearter i Parkerne; men man kan sørge for, at de, der lejlighedsvis kommer, bliver boende og forflerer sig. *VilhRasm.(Pol.1910.6).* || om genfremstilling (af kunstværk olgn.) i flere eksemplarer (aftryk, kopier): mangfoldiggøre; reproducere. Kobberstikkeren Chretien i Paris opfandt en Maade til at aftage enhvers Portrait i Profil (og) at levere samme i forflerede Aftryk i Kobber. *HCLund.Samler.I.(1803).77.* Forflerelse af Billedhuggerarbejder. *Bogh.DD.1872.156.*

† **forflikke**, v. (efter ty. verflicken; især i perf. part.) flikke ell. lappe gentagne gange, især ved at sætte lap ved lap (jf. forbød, forlappet). *vAph.(1764).* *Hans Kofte var forflikket | Med Fløielskappens Rest. *Winth.V.225.* (søjlefødens) Ledføining (er) paa de fleste Steder forflikket og forhulet. *Hoyen.(HistTidsskr.2R.1.252).*

forfløve, v. [før'fløu'ə] -ede. vbs. (nu næppe br.) -else. gøre flov. 1) (nu næppe br.) m. person-obj.: gøre flov (3.1); gøre skamfuld. hverken den eene (∴) at faa et ørefigen for et kys) eller den anden af disse Forflaelser kan være større end vores var, ved at gaae glip af Madkurven. *Bagges.L.I.28. 2) (l.br.) m. tings-obj.:* gøre flov (2.2); forfladige (2). (Goethe) omarbejdede („Erwin og Elmire“) til et regulært Syngespil . . ødelagde og forfløvede og gjorde konventionel, hvad der i Stykrets oprindelige Skikkelse var naivt og uskyldigt. *Brandes.Goe.I.178.* (den italienske malerkunsts gamle skønhedsformer) var efterhaanden blevne forfløvede og forfløvede af Epigonerne. *KMads.BR.9.*

forflugt ell. **forflugtig**, adj. (efter ty. verflucht; nu kun dial.) forbandet; fordømt. Din forflugte Skielm! *Kom Grønnet.I.322.* jo vi arme Syndere ere i en forfluchtig Stilling. *Meisling.MK.195.* som adv.: Hun stiller sig nock saa Dydig an, som Hun kunde være en Kloster Jomfrue men et par Daler sticker hende Forflugtig i Øynene. *KomGrønnet.I.288.* || (muligvis et andet ord, besl. m. flygtig) forfløjen (3); vild; ustyrlig; forrovnen. at hænge . . ved sine egne forflugtige Ideer. *Blich.IXXXVIII. Esp.82.*

† **forflyde**, v. (ænyd. d. s.; jf. ty. verfliessen) flyde bort; flyde hen; især (overf.): flyde (5.1) ell. glide over i en vis tilstand olgn. *Ak, at min Siæl forsvandt | I Suk! at mit forhadte Liv forflød | I Graad! *Ew.I.55.* Tankernes og Følelsernes indre (verden) forflød i Fantasiens Taager. *Bagges.Send.30.* *Det strenge Sind forflyder | I Sagtmod og i Mildhed. *Hzr. XIII.311.* || flyde sammen med noget andet: *det var nok til evig at forflyde, | Som Aander blandes, Siæl i Siæl. *Bagges.V.85.*

|| (jf. flyde 2.2) om tid olgn.: forsvinde. *O grib, o føl det (∴ øjeblikket), førend det forflyder! *Ew.II.31.* kan Siælen end ikke holde paa sit flygtige Nu . . hvormeget mindre kan den tilbagemane, fastholde, hvad alt forflød for Aarsnese siden. *Rahb. E.I.276.*

forflygte, v. se forflygtige.

forflygtige, v. [før'fløgdī(q)ə] (sj. forflygte. *Hzr.D.II.19.* O *Hans.Pædagogik.I.(1906).18.* -ede. vbs. -else (Heib. *Pros.II.309.* Brøchner. *TV.26.* D&H.). (fra ty. verflüchtigen; jf. flygtiges; m. h. t. formen forflygte jf. forflad(ig)e gøre flygtig. 1) (jf. flygtig 7; l.br.) bringe til at fordampe. Den øverste Lufts Disposition til at optage al Fugtighed i sig og „forflygtige“ den kan ogsaa stige ned til Jorden. *Ing.RSE.VII.301.* Æter, der forflygtiges i en Flakon uden Prop. *Bang.L.109.* Varmen forflygtigede Regnen, inden den naede ned. *JVJens.EE.153.* om duft, aroma olgn.: Mandarinorangerens æggende Friskhed forflygtiges, naar en Kvinde bærer dem altfor længe i sit Albuærmes Flor. *HMathison-Hansen.Lien-Hua.(1919).56.* billedl.: (den forførte kvinde) forflygtiges og opløses i hiint Uforklarlige, hvoraf Guderne dannede hende, hun forsvinder som en Drøm. *Kierk.VI.77. 2) (jf. flygtig 5.2 og 6)* bringe (især en forestilling, følelse olgn.) til helt ell. delvis at svinde, til at tabe i styrke, dybde, alvor olgn.; gøre overfladisk; udviske. de franske Philosopher anvendte al deres . . Vid for at forflygte det Ædle i Mennesket. *Mynst.Levnet.100.* Hendes Sjæl er ikke forflygtiget eller slappet ved Elskovens ubestemte Rørelser. *Kierk.I.345.* Jeg (∴ en digter) kan ikke finde Form for mine Tanker, og saa forflygtiges min Stemning saa forunderlig let. *Tops.III.157.* Hun sagde ham . . ikke mere end nødvendigt var for at forflygte Sagen. *E Brand.UB.170.* || (l.br.) refl.: svinde ind; udviskes; utydeliggøres. (ordet) forflygtigede sig i et langt . . Suk. *VThist.TV.I.137.* Sjælene have hos (Homer) forflygtigt sig til blege og afmægtige Skygger. *Høff.D.Psyk.10.*

forflytte, v. [før'flødə] præf. -ede, † -flytte (*Æreboe.28*); part. -et, † -flyt (Cil. 1703. *KbhDipl.VII.703*). *Holb.Intr.I.532*). vbs. (nu næsten kun i bet. 2) -else ell. (nu sj.) -ning. (ænyd. d. s.)

1) føre ell. bevæge (faa til at bevæge sig) fra et sted til et andet (især: til et sted, hvor vedkommende ting osv. i længere tid ell. varigt skal have sin plads); lade (noget) skifte plads ell. stilling; flytte (II.1). 1.1) (nu sj.; jf. ogs. MO.) i egl. bet., m. konkr. obj. befindis hand (∴ en som ikke har betalt husleje) at forflytte sit Gods af Huset, da maa der leggis Arrest paa hans Person. *DLJ—21—12.* Du skal ikke forflytte (1871: flytte) din næstes markeskiel. *5Mos.19.14(Chr.VI).* Man paastaar at (taarnet) i dette skrække-

lige Jordskælvel skal være forflyttet een Fod. *Bagges.L.II.342.* Patienten .. blev forflyttet hen i Deres vel indrettede og meget passende Locale. *Heib.Pros.X.410.* Efter at det nævnte Antal Skridt ere tagne, sluttes bageste Fod da rask til, hvorpaa der standes uden særlig Kommando. Armene holdes ved alle saadanne Forflytninger paa et bestemt Antal Skridt rolige. *Gymn.I.82.* || (jf. bet. 2) † m. h. t. skolelev: flytte til en anden klasse. derefter fick hand i Sinde at forfløtte nogle Discipler fra 3de (∴ klasse) til Mester Lectie. *Æreboe.28.* || (jf. bet. 1.2) m. h. t. institution olgn.: forlægge; flytte. den Pavelige Residences Forflytning til Avignon. *Holb.Kh.b37.* Høiesteret er forflyttet til Rosenborg. *VSO. 1.2* (nu sj.) m. abstr. obj.: (over)flytte; overføre. *Siig, Aarsag mellem os ey meere er til Krig, | Men at Pandolfus den forflytted har paa sig. *Holb.Mel.V.6.* Pythagoras fik i Ægypten den Lærdom om Sjælens Forflytning af et Legeme i et andet. *Eilsch. Philhist.12.* (paa grund af Mersseburgs brand) blev Handelen forflyttet fra denne Stad til Leipzig. *Borrebye.TF.386.* Forflytte vi nu vort Blik over paa yngre Tider .. hvorledes blive vi da tilmode! *Engelst.Nat.II.* (videnskaben) bringer ikke ustraffet sine Rammer i Uorden eller forflytter (∴ forandrer, forskyder) sine Synspunkter. *JLange.MF.174.* || (nu næppe br.) ∆ forandre den maade, et musikstykke er udsat paa, ved at flytte tonerne inden for samme toneart (fx. en oktav). Fremdeles kan man ved Forflyttelse, Forvexling, Fordobling og de andre harmoniske Midler frembringe Afvexling. *Heib.Poet.IX.56.* 1.3) ∞ om overnaturlig ell. blot tænkt forandring af standpunkt: henflytte til andet sted ell. anden tid. *Indtil Du (∴ Jesus) mig i Himmerig | Forflytte vil hen (*SalmHus.344.8:* Henflytte vil mig) op til Dig. *Kingo.316.* *Holb. JJBet.a5v.* Han syntes som forflyttet til en skjønnere Tilværelse. *Gyllb.VIII.49.* C *Bernh.NF.III.112.* den geniale Ide (∴ i Heibergs „Syvsoverdag“), at lade tre af de samme Personer, der forekommer i den prosaiske Verden, forflyttes 500 Aar tilbage i Tiden. *Brandes.II.236.* (længselen) er hos ham for dyb til at kunne tilfredsstilles ved nogen Forflytning i Rummet. *smst.IV.386.* 1.4) (sj.) refl.: skifte plads; flytte sig. naar de onde Væsker sætter sig meest for Hiertet, er mand melancholisk, og naar de forflytter sig, blir mand glad igien. *Holb.Vgs.I.2.* billedl.: Kun ved at forflytte sig fra et Standpunkt til et andet, vilde han .. være i Stand til at see alle disse Ting (∴ nærmere og fjernere ting) i deres rette indbyrdes Forhold. *Ørst. IX.52.*

2) (jf. II. flytte 2.1 og 2; især emb. og navnlig brugt i pass. og som vbs.) ansætte (en embedsmand) i et andet embede end det, han hidtil har beklædt (vel egl. kun,

naar han derved maa flytte til et andet sted, en anden egn). en Biskops Forfløttelse. *vAph.(1764).* jeg (∴ en degn) er .. sikker paa at blive forflyttet til Byen. *PAHeib. Sk.III.351.* Budskabet om hans Forflytning vil have glædet ham. *Rahb.Tilsk.1798.749.* Kongen kan forflytte Embedsmænd uden deres Samtykke, dog saaledes, at de ikke derved tabe i Embedsindtægter. *Grundl. (1849).§22.* (rykke) op paa bedre Vilkaar ved Forflytning. *Hørup.I.51.* jeg (∴ en jærnbøndermand) skal rejse. Jeg er forflyttet. Jeg har søgt Forflyttelse til Provinsen. *Bønnelykke.MM.31.*

3) † intr.: d. s. s. II. flytte 2.1. dersom de fra eet Compagnies District til et andet .. vilde forflytte. *MR.1742.814.*

forflyve, v. [for'fly:və] præet. (l. br.) -fløj; part. -fløjet. (ænyd. forflue, -fløye; jf. ty. verfliegen; sml. forfløjen) 1) (nu næppe br.) intr.: flyve bort fra det nærværende sted; forsvinde af syne olgn. *vAph.(1764).* || (overf.) forsvinde som noget, der flyver bort; om flygtige (7) bestanddele: Kaffe-tromlen maa tilsluttes ganske nøie, for at de flygtige Dele ei skal forflyve. *HCLund.Samler.I.(1803).411.* om noget abstr. (egenskaber olgn.): i en Alder, da den barnagtige Egenkjerlighed er nogenlunde forlængt. *PAHeib. US.239.* 2) (l. br.) refl.: flyve bort fra sin rette vej olgn.; (zool.) om fugle: forvilde sig under flugten; flyve vild. Om den lille Taarnfalk .. skulde forekomme her i Landet, vides ikke; dog er det ikke usandsynligt, at den enkelte Gange forflyver sig hertil, da den gjentagne Gange er skudt i Mecklenburg. *Kjærbøll.42.* den almindelige Skehejre .. yngler i Holland, hvorfra der nu og da forflyver sig et enkelt Stykke til Skandinaviens. *Naturens V.1914.370.*

forflæge, **Forflægning**, se forpleje, Forplejning.

forfløjen, part. adj. [for'fløi'(ə)n] inkt. -fløjent ell. (nu især dial.) -fløjet (*Kingo.261.* *Rahb.E.II.223.* *Esp.82.* best. f. og flt. **forfløjne** ell. † **forfløjen** (*Moth.F255.* *KomGrøn-nest.II.184.* *gradbøjn.* i alm. ved mere og mest, jf. dog superl. -fløjnæst (*Hørup.II.135.*) (ænyd. forfløjen, -fløwen, -fløjen; efter mnt. vorfløjen, bortfløjet; jf. forflyve) 1) (jf. forflyve 1; nu næppe br.) som er fløjet bort; uegl., om tiden: svunden. *han (sad) en Nat paa sit vanlige Field, | Og sørgende tænkte den forfløine Tid. *Pram.Stærk.6.* Det er mig om at giøre .. at tilbagetrølle de forfløine Solglimt af min Vaarhimmel. *Oehl.VI.280.* 2) (jf. forflyve 2; nu sj.) som er fløjet bort fra sin rette vej, har forfejlet sit maal; forvildet; vildfaren. || om lyd: som brudstykkeagtigt føres bort af vinden; løsreven. nu bar Vinden enkelte, forfløine Toner af Hjeilernes eensformige Skrig til Vandrenes Øre. C *Bernh.XI.29.* || † forfløjen kugle. 1. kugle, som er fløjet ud af sin retning; ri-

cochet. (da) kom en forfløien Kugle og dræbde ham paa Stedet. *Wand.Mindesm.I. 410.* en forfløien Kugle (*tager*) i Farten Hovedet af Fyren. *Bagges.L.II.336. MO. 2. kugle, som er fløjet saa langt, at den har tabt sin kraft; mat kugle. Moth.F255. VSO. || † om rygte olgn.: som ingen vil vedkende sig; upaalidelig; løs (jf. Flyverygte). Moth.F255. 3) (især dagl.; nedsæt.) m. h. t. person: af en urolig, usiædig karakter; wild; rastløs; nu især: letsindig; kaad; vilter. Hand er meget forfløien i sin mund. *Moth.F254.* Du er og bliver nu en forfløien, letsindig *Fugl.Heib.Poet.VI.248.* *Han er en Modens Springfy og forfløien. *Hzr. AG.20.* Jeg var .. noget letsindig og forfløien af mig og tænkte kun paa at more mig. *Gyr.Lemche.SJ.60. jf. Forfløienhed. Brandes.VI.338. || om forestillinger (indfald), følelser olgn.: som vidner om letsindighed osv.; 20 urimelig. faae andre Tanker, og lade denne forfløien Kierlighed fare. Kom Grønneg.II.184.* En forfløien Tanke. *VSO.* saa længe Oppositionen er Opposition, kender den ingen Maade; de forfløieneste Indfald giver den ud, som det var den højeste Statsvisdom. *Hørup.II.135.* Mens han gik dér og ventede .. fik han en forfløien Idé. *Pont.LP.I.103. || (nu næppe br.) om ytringer olgn.: som fremsættes i kaadhed; uoverlagt. 30 Forfløien ord .. kaldes en stikkende tale, som i hast eller vrede kand falde én af munden. Moth.F255. jeg kiender nok den Skiærild, man maa lade sig trække igiennem for at blive udødelig! Herrerne synes vist, at det var et forfløien Ord. *Grundtv. BrS.187. 4) (jf. flyvende storm u. flyve 2.1; nu næppe br., sml. dog jy. forfløien, overdrevn, stor. Feilb.IV.154) om blæst olgn.: voldsom; forrygende. en forfløien Storm. 40 VSO. det var et forfløien Veir, og at roe .. i saa rasende en Storm, var at trodse Naturen. *Grundtv.Saxo.III.178.****

Forfod, en. 1) en af de (to) forreste fædder, især hos firfødde dyr (jf. Bagfod 1). *Moth.F264. VSO.* Dyrslægen tog den ene Forfod (: paa en hest) og ved Kode-dusken og strammede Rebét. *JVJens.HF. 52.* Paa Hovedets (: hos et insekt) Under-side findes en Dusk stive Haar, Forfødderne bærer ogsaa .. Fejehaar. *Frem.DN. 591. 2) (fagl.) den forreste af de fædder (2.1), paa hvilke en overbygning hviler. Side og Mellemstykkerne (i rambukken) ere indsatte med Tapper i For- og Agterfoden, og ved Overfald og Kramper sikkrede for at trække sig fra hverandre. *Forkl.Tømrere.109. 3) (sko.) den forreste del af foden (2.s) paa skotøj. (støvler) hvis Forfod bliver syet til Skafet. *Skomagereen.1832).120. Ordbs.***

† **forfodre**, v. (jf. ty. verfürtern) 1) fore for stærkt, give for megen eller for stærk Føde. *Levin. 2) (op) bruge til foder (I.1). den Fourage .. der til den commanderende Generals Heste forfoeres. MR. 1793.593.*

forfoldige, v. [fɔr'fɔl'di(q)ə]-ede. vbs. -else. (dannet af Ørst. (se Ørst.IX.15). af -foldig; sml. IV. folde; sj., især brugt af sprogtrensere) *multiplificere.* Forfoldigelse, Multiplication. *Ørst.IX.15.* En saadan ved Forfoldigelse dannet Takt kaldes Række i Modsætning til den oprindelige, Foden. *Recke.Verslære.20. Forfoldig-hed*, en. (vist kun brugt af Ørst.; jf. forfoldige) *multiplum.* Milen eller hvilken anden Eenhed, man vil vælge for Veilængden, er kun en Forfoldighed af disse Maal, f. Ex. Foden eller Skridtet. *Ørst.I.67.*

forfordele, v. [fɔr'fɔr'de:lə]-te ell. (l. br.) -ede (*Ez.22.7.12. Luc.19.8. Falst.90. Kierk.XIV.355.* vbs. (l. br.) -ing (*S&B. VortHj.III.128. D&H.*). (ænyd. d. s.; efter ænh. vervorteilen (mnt. vorvordelen); jf. I. fordele 2 || m. h. t. trykforhold se VI. forsp. 197'; ordet er blevet paavirket af (sammenblandet med) I. fordele (2) (jf. *VSO.II. 155.174*) || ω , især bibl.) forurette en ved besvigelser olgn. (for selv at vinde en fordel); be- 30 drage (1.2); besvige (2); nu i alm.: forurette en ved at give ham mindre, end der tilkommer ham; behandle ham ugunstigere end andre m. h. t. visse vilkaar, fordele, gode olgn.; tilsidesætte. du tog Ager og Overgivit, og forfordelede din Næste ved Undertrykkelse. *Ez.22.12.* dersom jeg haver forfordelet (1907: besveget) Nogen, da giver jeg det firefold igien. *Luc.19.8.* Ingen skal undertrykke eller forfordele (1907: be- 40 drager) sin Broder i nogen Handel. *1Thes. 4.6 (jf. Bagges.DV.IX.81).* Fader, Du har stedse begunstiget den ældre Søn, og Du har forfordeelt os, dine to yngre Børn. *Bagger.I.217.* Naturen har ikke forfordeelt Qvinden, Christendommen sandeligen heller ikke. *Kierk.XII.335.* Fra N. N. fremkom en kraftig Indsigelse mod den Forforde- 50 ling, Lovgivningsmagten lader Byerne vederfares til Gunst for Landet. *VortLand. 1915.1904.2.sp.2. (sj.) m. tings-obj. (og personen som hensobj.): *En Foged eller Skriver er | Endnu det allerbedste. | Dog nej! — jeg gad ej plukket Bær | Af Træet fra min Næste. | Jeg gad ej forfordelet ham | Den mindste Skjerv og Skilling. *Falst.90. || jf. I. bedrage 1: paa det vi skulle ikke forfordeles (1819: besnæres; 1907: bedrages) af satan. 2Cor.2.10 (Chr.VI).**

Forforgaars, subst. se Forgaars.

forforne, v. († forfurne. — dial. forfôrne, -fôrne). (ænyd. forforne, -furne i bet. 1; jf. forne) 1) † ødelægges af ælde; om træ: blive frønnet; forne. *Moth.F 337.* at komme til nogen Vished om et Træs Ælde, som begynder at forfurne i Kiernen. *Fleischer.S.128. 2) (dial.) gaa i opløsning; raadne; især om fostret hos husdyr: Kalven er forfôrmet i Koen. *Kværnd. forfôrmet. Ordbs. (Møn; forældet*).**

forforrige, adj. [V.2.2] (l. br.) som i tid, rækkefølge, plads osv. ligger (gaar) umiddelbart forud for den forrige; næstforrige.

I forrige Uge var du her kun to Aftener, og — ja ogsaa i forforrige Uge. *Gjel.GD. 164. Isted.Møller.Ilsebil.(1904).8.* Amagerbommen . . hører hjemme i det forforrige Aarhundrede. *Pol.²/12.1907.4.*

for-fra, adv. se IV. for 19.

forfraadse, v. (*jf. ty. sich verfräsen*) refl.: forspise sig; forsluge sig. (*overf.:*) *hver Plebeier, | Som paa en Helligdag sig gjorde gal, | Forfraadsende sig i en tysk Journal. *Hz.D.III.125.*

forfragte, v. [*for'frægdə*] -ede. vbs. -ning (*Sal.²VIII.451.*) (*gltd. forfracte; fra mnt. vorvrachten (hty. verfrachten); nu sj., jf.:* usædvanligt⁴. *MO.*) \downarrow ∇ udleje (*skib*) til godsbefordring (*jf. befragte 3, bortfragte*). Ingen Skipper skal være mægtig til at forfragte sit Skib uden med sine Reederis Vidskab. *DL.4—2—1.* Befragteren, som sig forseer (*skal*) miste det forfragtede Skib. *Lavsartikler²⁵/1707.§8. D&H.* || sende (*varer*) bort som fragt. *D&H. Forfragter*, en. \downarrow ∇ (*nu l. br.*) person, der paatager sig en varetransport med sit skib; bortfragter; fragtfører. *Nørreg.Privatr. III.262.264. Lassen.SO.785. Hage.³416.*

forfranske, v. [*for'fræn'sə*] -ede. vbs. (*sj.*) -ning (*Levin. D&H.*) 1) gøre fransk; give et fransk præg i væsen, smag, tankegang oln. *det Danske (*o:* i sit væsen) | Han gav sig til, o Rasen! at forfranske. *Bagges.II.94.* *træk af de hvide Handsker, | Hvis hvide Skind gør Deres Hud saa rød, | Og til en Belletrist en Mand forfransker, | Som til en ærlig Prosaist blev født. *PalM.VI.323.* den teatraliske, forfranskede og vantro Monark (*o:* Gustaf III). *Brandes.III.488. 2)* (*sj.*) oversætte til fransk sprog. *Levin. D&H.*

forfremme, v. [*for'fræm'ə*] -ede. vbs. 40 -else (*s. d.*) (*ænyd. d. s., fsv. förfrämia*) bringe (*noget*) frem. 1) (*nu især bibl.*) arbejde paa, at noget har fremgang; befordre (3); fremme. Den, som er viis i Tale, skal forfremme sig selv (*Buhl:* have Fremgang). *Sir.20.27.* Nu skal Pernille, som tilforn har hindret jer Kierlighed, forfremme den af yderste Formue. *Holb.Tyb.V.3.* holder I geheime Raad, hvordan jer onde og løslagtige Forsæt skal forfremmes. *sa. Masc. III.3.* *For Jesu skyld forfrem | Enhver Gudfrygtig Næring. *Brors.263.* (*han*) havde viist . . Iver i at forfremme sine Studeringer. *Ew.VI.181.* At ville forfremme sin egen muligste Lyksalighed er hvert Menneskes første Grund-Drift. *Nord.Brun. (Rahb.LB.I.397).* hans Flittighed i at fordrø og forfremme den christelige Religion. *Ing.VS.I.18. jf.:* *Imellem dem var dog to tynde Skilrums Fiæle, | Hvis Sprækker aabned Vej til de forlippede, | Som skiftet Elskov, men forfremmed (*o:* fremskyn-dede) begges Mord. *Holb. Metam. 62.* || *i pass.:* have fremgang; gaa frem. *Falst. Ovid.25.* Gud lade (*mine børn*) opvoxe og forfremmes til Guds Ære, dem selv til

Nytte, Ære og Forfremmelse. *Æreboe.247.* *Men Skammen snart forglemtes, | Saa snart man seer, hans Velstand kun forfremmes. *Blich.D.II.227. m. præp. i:* Jesus forfremmedes i Viisdom. *Luc.2.52.* Det første Bud i Philosophien er at kiende sig selv, og jo meere en forfremmes derudi, jo slettere Tanker har han om sig selv. *Holb.Er.V.5. Mynst.Betr.II.170. spec.:* have økonomisk fremgang. Forfremmed . . Kaldes den, som er hiulpen til velstand. *Moth. F355.* See, jeg maå jo gjøre alt mit Arbeide selv . . men jeg synes det er kun Plaseer, naar bare vi kunde forfremmes Noget ved det. *Ant.Niels.FL.II.125. 2)* udnævne til en stilling, et embede. Hvo som letfærdigen svær og bander (*maa ikke*) forfremmis til nogen Bestilling i Byen. *DL.6—2—2.* Jeg vil icke tale om mange brave Folk i vore Tider, der i deres Ungdom have ageret Comoedier, og siden ere bleven forfremmede til (*o:* blevet ansat ved) Academie, Kirker og Skoler. *Holb.JJBet. a4v. Ew.VI.245.* || *nu kun:* udnævne til en højere stilling, (*især*) et højere embede; *i pass.:* avancere. naar (*en styrmænd*) forfremmes til Skipper, skal han betale den resterende halve Deel, som en Skipper ellers betaler (*o:* for optagelse i skipperlavet). *Lavsartikler²⁵/1707.§6.* Somme blive forfremmede i Henseende til deres Meriter. *Holb.Ep.IV.42A.* Fader forfremmedes og blev Provst. *HCAnd.VII.65.* Deres Excellence vil sikkert erindre, at min Indstilling . . gik ud paa, at han skulde forfremmes til Fuldmægtig. *Schack.353.* Han var . . gaaet med i Krigen som frivillig, var der meget modig, blev saaret og forfremmet til Løjtnant. *E.Brand.Bes.24.*

Forfremmelse, en. *fl. -r.* (*ænyd. d. s.;* *egl. vbs. til forfremme, ofte m. mere konkr. bet.*) 1) (*nu næppe br.*) til forfremme 1: fremgang; fremme. jeg skal . . forblive hos Eder alle til Eders Forfremmelse (1907: Fremgang) og Glæde i Troen. *Phil.I.25.* Hamburgs Opkomst og Haandelens Forfremmelse. *Holb.Kandst.I.6.* „Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse“ (stiftet) 1769. *PHans.²II.146.* spec. om økonomisk fremgang: *Moth.F355.* jf.: Karen Brahe (stiftede) et Adeligt Jomfrue Kloster i Odense, og forærede dertil . . en anseelig Capital til Frøckernis Underholdning og Forfremmelse (*o:* understøttelse). *Borrebye.TF.602. 2)* til forfremme 2: Du har faat et Nys om den Forfremmelse, som i Dag er mig lovet. *Holb.Kandst.IV.2.* || *nu kun:* befordring (4); avancement (2). (*dronning Filippa*) lovede enhver Forfremmelse efter sin Fortieneste. *sa.DH. I.563.* „jeg (*er*) jo paa Springet til et fornemmere Embede.“—„ . . vilde De da kjøbe den Forfremmelse paa min Lykkes Bekostning?“ *PAHeib.Sk.III.358.* har Du da ikke bedre Forstand paa Forfremmelse og Afgang? Skulde jeg graahærdede Mand

gaae hen og blive Underofficeer. *Oversk.I. 259. Tjenestereg. 34. Forfremmelsesbedømmelse*, en. [2] \times (*emb.*) indstilling om befalingsmænds forfremmelse. *Sal.² VIII.451. -liste*, en. [2] (*emb.*) (liste, der indeholder) indstilling om forfremmelse af befalingsmænd i marinen (tidligere ogs. i hæren). *LovNr.69^{aa}/s1880. §47. Tjenestereg. 39. -raad*, et. [2] (*emb.*) kommission af (ældre) befalingsmænd ved hvert korps inden for søværnet, der til marineministeriet gør indstilling om forfremmelser. *LovNr.69^{aa}/s1880. §47. Sal.² VIII.451. Forfremmer*, en. († *Forfremmere. Ev.I.16.*) (nu sj.) til forfremme 1: beskytter (1). (han var) en Elsker og Forfremmer af lærde Folk. *Holb. DH.II.554. Videnskabens Dyrkere og Forfremmere. HNClaus. Leil.41.* alt, hvad der kunde fremme et værdigere Levned blandt Kirkens Mænd . . fandt i (*Knud den store*) en nidkjar Talsmand og Forfremmer. *AD Jørg.NH.I.76.*

forfriske, v. [før'fr̥sɛq̥] -ede. vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.). (*ænyd. d. s.; omdannet (efter frisk ell. ty. frisch, erfrischen) af det ældre forferske, der er laant fra mnt. vorverschen*)

1) gøre (som) ny; forny. 1.1) (nu l. br.) gøre som ny igen; udbedre; restaurere; faa til at se ud som ny; friske op. (dokken 30 maatte) giennemsees og forfriskes indtil ind i sine inderste Forbindinger. *Mall.HG. 24.* man kan selv forfriske (ægte fjer) ved at holde dem over Gløder, hvori man hælder lidt Salt. *Vorthj.II.3.117.* || m. abstr. obj. at forfriske (nu: opfriske) hukommelsen. *Moth.F371.* Erindring derom forfrisker Sorgen. *VSO. jf.:* at forfriske en brav Mands Hukommelse (o: genopfriske mindet om en brav mand). *CPRothe. MQ.II.A.* At forfriske 40 . . Erindringer fra sin Ungdom. *MO.* || † Forfriske gammelt Kanonmetal . . tilsætte, naar det er smeltet saa meget Tin og Kobber, som Compositionen vil tabe under Omsmeltingen. *MilTekn.O.* || † ↓ Forfriske Klydset. Er at forsyne Ankertouget med ny Sarving paa det Sted, hvor det hviler i Klydset. *Funch.Mar.O.II.45. 1.2)* † give (ny) forsyning m. mandskab ell. forraad; dels: \times gøre en hær/afdeling fuldtallic 50 ved at tilføre nyt mandskab („friske“ trop-per). *Moth.F371.* Da saamange ere bortløbne fra Regimentet, behøver det at forfriskes. *VSO. dels: ↓ forsyne (skibe) med forraad (især af madvarer).* den Danske flode . . var bleven forfrisket med adskillige slags levnets midler. *Holb.DNB.350. jf. bet. 3.1: (admiralen laa med flaadten ved Afrikas kyst) og forfriskede sig. Slange. Chr IV.476. 1.3)* † genoptage; begynde (noget) 60 paa ny. forfriske . . striden. *Moth.F371.* || (jur.) genoptage (foretage) en sag til fornyet behandling for domstolene. Spilder nogen anden Mands Sag med Ulovlig Beskyldning, da bør hand at forfriske Vederpareren Sagen igen. *DL.I—9—18. Sagførerne*

skulle vedblive at procedere og Retten afsige Dom, naftet det staar klart for Alle, at Sagen om faa Dage vil blive forfrisket og da paany fuldstændig skal forhandles. *Udkast til Lov om den borgerlige Retspleje. (1877). Motiverne. 22.*

2) O om fornyelse af luften, saa at den bliver ren ell. sval; gøre (luften) frisk ell. kølig; tilføre (et rum) frisk luft. Værelserne kunne forfriskes af Trækvind. *Schytte. IR.II.119.* *En Kiøling sval forfrisker Luften blaa. *Oehl.(1844). XIV.77.* Nogle Vinduer vare aabnede, for at forfriske Luften i Salen. *Ing.EF.VII.170.* *Plads de tog, hvor Vindens Pust forfrisker. *PalM.IV.297.*

3) O m. h. t. levende væsener: tilføre ny kraft ell. følelse af velbefindende; (veder-) kvæge; styrke. 3.1) om legemlig vederkvægelse. denne Dag regnede det, hvilket forfriskede mig meget, og kiølede Jorden. *Robinson.I.114.* de skøde Biørne, Harer, Ryper og andet Vildt: de tillavede sig Retter deraf, og disse forfriskede dem. *Mall.SgH.253.* (den) tørre Skibskost forfriskede hans Kræfter. *Ing.EF.I.46.* (han) kom tilbage med Iskage . . for dermed at forfriske de Dandsende. *Gylb.KV.65.* *Er en Blomst nær ved at visne, den forfriskes kan igjen. *Aarestr.237.* Andre forfriske de stærke Lemmer i den stride og kolde Flod. *Goldschm.NSM.I.274.* || refl.: samle kræfter; vederkvæge sig; ogs.: gøre sig til gode med spise- ell. drikkevarer. Baads-Folkene og Matroserne ginge udaf Skibene i Staden, hvor de forfriskede dem med Mad og Drikke. *Holb.DH.III.613.* alle Legemer (faa) Hvile, og Tid at forfriske sig. *Suhm.II.58.* Min Reiseven og jeg forfriskede os og hvilede en Times Tid i et virkeligt godt Hotel. *HCAnd.IX.346.* || part. forfriskende brugt som adj. *forfriskende Dug. *Bødt.171. 3.2)* om sjælelig vederkvægelse: oplive. (maskerader) forfrisker tungsindede Folk. *Holb.Masc.II.3.* Det er, som om Videnskaben forfriskede mig til Kunstens, Kunsten til Videnskabens Nydelse. *Ørst. Br.I.282.* Da hun kom til Skoven, forfriskedes hendes Øie ved de unge, nysudsprungne Træer. *Ing.EF.I.152.* *muntert vil forfriske | I grønne Skov vort Sind. *Holst.D.II.62.* han kan forfriskes ved Omgang med Musikelskere. *ThAMüller. Holberg-portrætter.(1918).44.* || (l. br.) refl. *Hyrderne dem ej tillod blant andet Qvæg, | Sig at forfriske med uskyldig Lyst og Leg. *Holb.Metam.61.* || part. forfriskende brugt som adj. Skrubtudsens Forsvinden og Gjenkomst var en forfriskende Afvexling i det ensformige Arbejde i de varme, fugtige Drivhuse. *Schand.IF.334.*

4) † m. h. t. madvarer olgm.: gøre fersk; udbløde; udvande (jf. ferske 2). Ofte ønsker man sig om Sommeren at kunne nyde en frisk Sild, dette opnaaes bedst ved at lægge de gamle saltede Sild i Blød i 24 Timer i sød Melk: Sildene forfriskes der-

ved, blive milde og smage næsten fuldkommen som friske Sild. *HCLund.Samler. I.(1803).320.*

☉ **Forfriskelse**, en. *ft. -r. vbs. til* forfriske (*ofte m. mere konkr. bet.*). *VSO. MO. D&H. spec.: 1) (nu næppe br.) til* forfriske 1.1 *slutn.* Kærligheds vrede er kærligheds forfriskelse (*nu: Fornylse*). *Moth.F372. 2) til* forfriske 3.1 og 2: d. s. s. Forfriskning 2.1. Legemsøvelser . . bleve Forfriskninger efter Læretimerne. *Engelst. Nat.179. *At* bade til Forfriskelse sig først i salten Fiord. *Oehl.HK.23.* Morgen og Aften var det en Forfriskelse at træde ud i den stille, yndige Luft. *HAnd. IX. 358. Kierk.XIII.390. † Forfriskelses-sal, en. [2] d. s. s. Forfriskningslokale. VSO. Forfriskning, en. ft. -er. vbs. til* forfriske (*ofte m. helt ell. delvis konkr. bet.*). *spec.: 1) til* forfriske 1. 1.) † til forfriske 2) *forstærkning. (der blev sendt) Forfriskning* baade af Folk og Krud. *Slange. ChrIV.309.* Da han fik Forfriskning af Tropper, drev han Fienden tilbage. *VSO. || ⚓ (et skibs) forsyning ell. forraad (især af madvarer).* Vores bemæltede Tranquebar-Retour-Skib laae da ved Cap de bonne Esperance og tog Forfriskning. *Gram.Breve.243.* Forfriskning af ædende eller drikende Vahre. *Æreboe.200.* Han skal . . eftersee Hospital-Skibenes Indrætninger, om de medgivne Dyrer, Lagener, Forfriskninger med videre ere i behørig Stand. *SøkrigsA.(1752).§128. 1.2) † (jur.) til* forfriske 1.3. Sagens Forfriskning. *Udkast til Lovomden borgerlige Retspleje.(1877).Motiverne.21. 2) til* forfriske 3. 2.1) ☉ *fornylse af de legemlige ell. sjælelige kræfter ved hvile, adspredelse oln.; rekreation. *smaa Drenge, der paa Vandet føre Krig | I Julii Maaned, naar de mange heede Dage | Paa Vandet locker dem Forfriskning der at tage. Holb.Paars.30.* Bahuus-Lehn, hvor hand maatte søge Forfriskning for Folket og Hestene, som meget af dend stærke Kuld og det strænge Tog var udmattede. *Slange.ChrIV.306.* saadanne at tilbringe en Dag i det Frie . . det er en Forfriskning for hele Ugen. *Hzr.I.194. (køreturen)* var en sand Forfriskning oven paa Eksamensfeberen. *Esm.III.139. || til* forfriske 3.1 *slutn.:* det at gøre sig til gode med spise- og drikkevarer. Jeg maa dog hente Dem Noget (☉: syltetøj) til Forfriskning. *Sibb.I.117. m. overgang til bet. 2.2: *De i et Herberg gik* Forfriskning sig at tage. *Wess.129. *Han* spørger, om Forfriskning hun vil tage, — | O nei, Forfriskning hun ved Dansen fik. *PalM.IV.242. 2.2) (især i ft.) konkr.: spise- ell. drikkevarer, nu kun om lettere ting (dessertretter, vin oln.), der nydes uden for de egl. maaltider. (Frederik III) havde imodtaget nogle forfriskninger, som bleve ham præsentered af Borgemesterne og Raadet. Holb.DNB.348.* gjerne sendte de da tillige enten Vildt eller andre Forfriskninger til

Kongen. *Mall.SgH.202.* Frugter og andre Forfriskninger. *Ing.EF.VIII.232.* han indbød . . hele Selskabet til en lille Forfriskning paa samme Sted, hvor de havde spist til Aften. *CMøll.PF.350.* Borde, hvorpaa der var hensat kølende Drikke og andre Forfriskninger. *Pont.LP.VI.74. 3) † ⚓ til* forfriske 4: *ferske madvarer. Moth.F372. VSO. † Forfrisknings-kvarter, et. [2.1] ✕ kvarter, hvor under et felttog udmattede tropper henlægges for at samle kræfter; hvilekvarter. (Filip af Spanien) med sin Armee begaf sig til Forfrisknings-Quarteer. Holb.Intr.I.459. MilTeknO. -lokale, et. [2] (nu næppe br.) restaurant (i forlystelses-etablisement oln.) (jf. Forfriskelsessal). *Markman.Fort.57.* i Mellemakten gik vi ud i Forfriskningslokalet. *Drachm.EO.233. -sted, et. [2] (nu næppe br.).* Han yttrede heftigt, at der kun slet var sørget for velvornemne Reisendes Bequemmeligheder ved disse nye og ene tilladte Forfriskningssteder (☉: herberger). *Ing.EM.I.30. † -time, en. [2.1] fritime. (han) tilbragte en . . Del af sine Forfriskningstimer i Selskab med (præster). Blich.II.327.**

forfrossen, part. adj. [fø'r'fros(ə)n, -l'frås(ə)n] sj. **forfrossen** (*Drachm.KK.28*), nu kun dial.: **forfrosen** (*Holb.Skiemt.B6 v. Aph. (1764)*), **forfross(en)** (*Holb.DH.I.804. Esp. 90. Feilb.*), (sj.) **forfrosnet** (*Brors.34. jf. Feilb.*). *inlk. -nt, (l. br. i rigsspr.) -frosset* (jf. forfrøset. *Holb.DH.I.803*). (æynd) **forfrosen**, **forfross(en); egl. perf. part. til** forfryse (s. d.) 1) *forkommen, medtaget af frost ell. kulde. *stiv* forfrosen Krop, der strax til Ilden haster, | *Sig vil* curere, men i anden Svaghed kaster. *Holb.Skiemt.B6 v. et fattigt, forsulstet og forfrossent Menneske. Tode.ST.II.71.* jeg er saa forfrossen om mine Fødder; lad mig bare varme dem lidt. *Heib.TR.nr.123.1.* Ingen havde givet hende en lille Skillings; sulten og forfrossen gik hun og saae saa forkuet ud. *HAnd.VI.36.* jeg vilde ikke være Æsops Bonde om igen, som gemte den forfrosne Slange ved sit Bryst. *KLars.AH. 95. ☉ overf.: *Syndernes forfrosne Hierte. FGuldb.(Rahb.LB.I.614).* Vi venter paa den Prometheus, som skal bringe Ilden til de forfrosne Menneskehjertes. *Tilsk.1921.I. 13. || (nu næppe br.) om ting. hvor (jorden) staaer oppe over Vandet, (er den) raa, og ubæqvem, samt enten forfrossen eller forbrændt. WDerham. Astro- et Physico-Theologie.(overs.1759).153. Et forfrossent Træ. VSO. 2) (dagl.) meget modtagelig for kuldeformennelse; *kuldsvær. vAph.(1764). Baud.G.306.* han havde gaaet og . . skuttet sig forfrosen. *Aakj.SV.VIII.99. jf.: de tykke, tætte Uldtrøjer . . bidrog mægtig til det nuværende Slægtleds Forfrossenhed. JPMüller.MitSystem.4Opl.(1904).27.**

Forfrugt, en. [V.2.1] (*landbr.*) kulturplanter, som saas forud for en anden afgrøde og bereder jordbunden for denne. *Kar-*

tofler og Roer, naar de kunne komme tidligt nok af Jorden, ere gode Forfrugter for Rug. *LandmB.III.62. LandbO.II.189.*

forfryse, v. [fɔr'fry'sə] *prat. -frøs; part. -frosset (jf. forfrossen). vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. ty. verfrieren; l. br.) 1) intr.: blive fordærvet ved at fryse. Moth.F385. Dersom Solen var os nærmere, da vilde alting paa vor Jord forbrænde, og var den længere borte, alting forfryse. Suhm.II.90. Guldregn, som allerede var spiret i November . . og formodentlig om Vinteren forfrosne, da de næste Aar ikke var at see. *Andres.Klitf.339. 2) trans. 2.1) bringe til at fryse. Frosten trænger ind og forfryser Fugtigheden, saa Ventilene paa Spøjterne ikke kan fungere. Pol.'s.1912.3. sp.4. overf.:* Deres kunstneriske Personlighed savner den indre tændende Varme og menneskelige Medfølelse, uden hvilken en Teaterleder meget let forfryser sine Medarbejderes Glæde. *smst.'s.1921.4.sp.2. 2.2) faa forfrysninger i (et lem). (en grønlander) forfrøs slem sin ene Fod og kunde ikke gaa til Fjælds. MylErich.(smst.'s.1904.1.sp.4). Forfrysning, en. ft. -er. (især med.) egl. vbs. til forfryse; især (ofte i ft.): den sygelige tilstand, der fremkaldes i det menneskelige (ell. et dyrs) legeme ell. dele af det (fx. lemmerne), ved at det udsættes for meget lave varmegrader (congelatio). *MøllH. II.149. Panum.234. det varede ikke længe, før (nordpolskexpeditionen) begyndte at lide af Forfrysninger. KnudEasm.G.231. || (sj.) uegl.: kuldegysning. hun faar Forfrysninger i hele Kroppen af det! Aa, men hun er vist forelsket i ham! ThitJens.G.128.***

forfuldkomme, v. vbs. -ning (Ørst. II.93). (dannet (og vist kun brugt) af Ørst. efter ty. vervollkommen) fuldkommen-gøre. Lærerne have her (o: ved polyteknisk læreanstalt) den ønskeligste Leilighed til at berige sig med Erfaringer, og til at forfuldkomme Videnskaben ved nye Forsøg. Ørst.II.78.

forfuldstændige, v. -ede. (dannet (og vist kun brugt) af Ørst. efter ty. vervollständig) fuldstændiggøre. Ørst.VI.166.

forfule, v. [fɔr'fu'lə] -ede ell. (sj.) -te (Oehl.VM.55). vbs. -else (VSO. *RSchmidt. (Dagbl.'s.1886.1.sp.2)*) ell. † -ing (Moth.F398) ell. (jf. forfulne) † -ning (smst. *Leth. (1800).* (ænyd. d. s., glida. forfuldes, ødelægges (Mariagerleg.49); fra mnt. vorvullen (hly. verfaulen); jf. forfulne, ful; nu kun foræld.) 1) gaa i forraadnelse. 1.1) i aktiv. en vis Deel Krit-Jord . . bliver giennemtrukket med en stillestaaende og forfulende Vædske. *EPont. Atlas.I.443. (landets) Kornforraad (var fri) for at forfule paa Loftet og i Skibe. Mall.HG.35. *Strømmen svulmed op, og overløb sig | Nu vil den snart staae stille og — forfule. Ing.M.177. Bredahl.V. 120. 1.2) dep. *ormestukne og med vissen Stilk | (æblerne) alt begyndte at forfuldes.*

Grundtv.Optr.I.16. billedl.: Saaledes henvistnede og forfuldes . . Skjoldungernes herlige Stamtræ. *sa.Sæo.II.29. 1.3) part. forfulet brugt som adj. Mine bylder lugte ilde, de ere forfulde (1871: raadne). Ps. 38.6 (Chr.VI). (en) Kiæde af øde, steenbestrøete Høie, hvor Naturen synes at være død, begravet og forfulet. *Bagges. DV.X.343. (drikken er) aldrig bærmebedsk, doven og forfulet. JPJac.I.176. jf.:* *disse kalkede, bemalte Grave, | Hvorunder, efter Skriftens Ord, Uhumskhed | Og halvforfulde Knokler skiule sig. *Oehl.VM. 55. || overf. (jf. bet. 2). Vi leve i de forfulde Overbevisningers Tid. RSchmidt. (Dagbl.'s.1886.1.sp.3). en forfulet, forbandet Skæde. JPJac.I.214. 2) (sj.) trans.: gøre raadden ell. (overf.) moralsk fordærvet. *hans Siæl var reen og Dævlens Aand | Ei havde reent forfulet ham. *Meisling.(Rahb. Sandsig.744). † forfulne, v. -ede. vbs. jf. Forfulning u. forfule. (ænyd. glida. d. s.) d. s. s. forfulde 1. Moth.F398. Leth.(1800). overf.:* (hvad er) al den Lærdom, som forfulner i skimlede Dynger . . imod Eders (smil)? *Bagges.L.II.165. || dep. al himmelens hær skal forfulnes (1871: svinde hen). Es.34.4 (Chr.VI). || part. forfulnet brugt som adj. *Sikre Siel! hvor tør du nøle | I din Synds forfulnet Søle! *Stub.22.****

forfurne, v. se forforne.

forfusket, adj. [fɔr'fu'sæt] (vistnok dannet af adj. fus) forstyrret; forvirret; forfjansket. *ude af sig selv og reent forfusket. *Bagges.V.224.*

forfuske, v. [fɔr'fusgə] -ede. vbs. (l. br.) -else (D&H.), (l. br.) -ning (Brandes. VII.469. *ArnMøll.Sundhedsl.665*). (jf. ty. verpfuschen) ødelægge, fordærv ved at fuske (med noget); forkludre. (jeg vil ikke) forfuske et Æmne, som der er Haab om, fra Mesterhaand at see behandlet. *Rahb.Tiisk.1795.688. franske Stykker oversættes . . fordetmeste af Tydsk, hvorved de da blive dobbelt forfuskede. Heib.Pros. VI.10. Jeg vil ikke have hende forfusket. For Øjeblikket er hun et raat, men sundt og kraftigt Naturbarn — hun kender hverken til Skole eller Manér. *Bogh.III.181. *fra den Dag af var hendes Liv forfusket. Schand.US.82. Jeg (o: en statue) vil være, som Kunstneren har gjort mig, ikke forfuskes af klodsede Hænder. Brandes.XII. 164.**

forfylde, v. [fɔr'fyl'ə] -te ell. † -ede (jf. *Tode.ST.I.22*). (glida. d. s. m. bet. „fylde“, „udfylde“; fra mnt. vorvullen; nu kun dial.) fylde (noget) for stærkt; overfylde. *Moth.F404. naar Sækken forfyldes (Lieb.DQ.II. 87: overfyldes) rævner den. Biehl.DQ.III. 105. † om skib: en hverel-vind (o: hvirvel-vind) kom ned paa søen; og de forfyldtes (1819: Skibet blev fuldt af Vand). *Luc.8.23 (Chr.VI). || om overdreven nydelse af mad og drikke; refl.:* *Moth.F404. *Til Tarv og Tæring gik for mig kun lidet bort. | Det**

var en anden Viis, end nu hos somme findes, | Der saa forfyldte sig, at Sind og Sandse blindes. *LThura.Poet.335. VSO. især i part. forfyldt brugt som adj.:* *Bacchus sad, og gav et Rep (*o: røb*) | Af sin forfyldte Mave. *Tychon. (NKS4^{828a}.10).* om Søndagen drikker de forfyldte Bester sig .. fulde. *Cit.1761. (JySaml.4R.III.113).* (*gy.*) *ordspr.:* den forfyldte so ved ikke, hvorfor den hungriige grynter. *Feilb.*

For-fyr, et. \downarrow det forreste (sejlløbet nærmeste) af to ledefyr. *Scheller.MarO. -fædre*, fl. af Forfader.

forfægte, v. [for'fægðe] († forfigte. *Moth.F114. Holb.MThr.222.*)-**ede**. vbs. (*l.br.*)-**else** (*Moth.F115. Winth.N.Digt.135. Brandes.IX.375*) ell. (*nu næppe br.*)-**ning** (*Moth.F117. VSO.*). (*enyd. forfecte, -fictie; fra mnt. vorvechten (hty. verfechten)*) 1) † i

egl. bet.: kæmpe for; forsvare (med vaaben). (*især m. abstr. obj.*). deres Gud skulde forfægte (1871: stride for) dem. *Jud.6.2 (Chr.VI).* Kong Christian maatte .. sine egne Riger og Lande .. forfægte. *Slange. ChrIV.628.* *(de var) blandt dem, som endnu forfægtede mandigen Livet, | Medens de øvrige laae henstrakt af de ram-mende Pile. *Bagges.Gieng.Till.41.* *Med Sværdet han forfægter hendes Ret. *Oehl.DM.93.* Vi Ditmarskere .. har fra Arilds

Tid forfægtet vor Frihed. *Blich.II.462.* 2) \Downarrow forsvare (noget) i ord; træde i skranken for; hævede; m. abstr. obj. (*nu især: Mening, Sag*). Forfægt (1871: Kæmp for) sandheden. *Sir.4.31 (Chr.VI).* Arius mødte for Lande-Mode uden Procurator .. forfægtende sin Meening udi fire stive Klo-cke-Timer. *Holb.GW.I.3. (han)* er faldet paa .. at forfægte den forunderlige Sætning at der intet Ont er i Verden. *Ew.VI.*

57. Den unge Kapellan var meget ortho-dox og forfægtede ivrig Helvedstraffenes Evighed. *Schand.F.146.* den uskadelige Løg-ners Indbildningskraft, der er lige rede-bon til at opdigte en Historie og til at forfægte Opdigtelsen. *Brandes.II.229.* det sagde De virkelig og gestikulerede med den knyttede Haand, saa ivrig, som De altid pleiede, naar De forfægtede en Sag. *Gjel.R.55. m. at-sætn. som obj.:* de driste sig endog til at forfægte, at det er nød-vendigt. *Schytte.IR.IV.111.* || † refl.: forsvare sig. *KomGrønneg.II.266.* *Med den Undskyldning de sig meget kiønt forfæg-ter. *FrHorn.Somn.Poet.116.* 1. **Forfægter**,

(† Forfægtere. *Eilsch.Term.24. Ew.VI.217.*) 1) † til forfægte 1: forsvare; for-kæmper. Jøderne havde Gud til Forfæg-ter (1871: Forsvarer). *2Makk.8.36 (Chr.VI).* 2) \Downarrow til forfægte 2. (*han*) var en hidsig Forfægter af Adelenes Højhed. *Holb.DH.II.655.* nogle baade af Religionens Fiender og af dens ivrigste Forfægtere. *JSneed. III.267.* Isærdeleshed synes denne Men-ning at finde Forfægtere blandt fordums akademiske Borgere. *Ørst.VII.153.* Rahel

og Varnhagen blev de første Forfægtere af Heines Talent. *Brandes.VI.445.*

II. † **For-fægter**, en. [V.5] (*efter ty. vorfechter; jf. II. Forfægning 2*) person, som fægter i st. f. andre, ell. som paa en fægteskole træder i fægteleærerens sted. *Moth.F116. VSO. MO. overf.:* De Hollænderes besynderlige For-Fægter derudi har været .. Hugo Grotius. *Holb.Anh.192.*

1. **Forfægning**, en. vbs. til forfægte (*s. d.*).

II. † **For-fægning**, en. 1) [V.2.s] \times fægning ell. skærmydsel, der gaar forud for det egentlige slag. *Moth.F117. VSO.* 2) det at være forfægter (II). smst.

forfængelig, adj. [for'fæn'eli] *Høysg. AG.170. adv. -t ell. (l. br.) d. s. ell. (især høj-tid. og foræld.) -en. (enyd. d. s., glda. fa-, fo-fængelig, sv. fåfänglig; afl. af glda. fofæng (se faafængt) og omdannet efter enyd. for-fængelig; som er til hinder (se II. Forfang), og maaske forgængelig; bet.-udviklingen under indflydelse af lat. vanus)*

1) (*især bibl.*) om timelige ting (mods. det evige liv): som er af kort varighed; for-gængelig; ogs.: af ringe virkning, nytte, indhold; tom; unyttig; intetsigende; værdi-løs. I (følger) forfængelige Ting, som ei gavne eller hjælpe. *1Sam.12.21.* Lader os ikke have Lyst til forfængelig (1907: tom) Ære. *Gal.5.26.* Naturen .. synes at vise, hvor forfængeligt det er at bryste sig af Styrke. *Holb.MThr.578.* Jeg har .. hørt ham ærgre sin .. Lærere med forfængelige og unyttige Indvendinger. *Ew.VI.153.* Lede til den forfængelige, og Tragten efter den stedsevarende Ære. *Grundtv.Saxo.III.375.*

Skjønhed er bedræglig og Dejlighed er en forfængelig Ting. *Blich.II.378.* forfænge-lig Pragt, som Møl og Rust kan fortære. *Kierk.I.133.* det er .. forfængeligt at troe, at Folkestammer uomvistelig ere de æld-ste, fordi de ere de første, der nævnes i de faa, og tildeels usikkre skriftlige Efter-retninger. *Wors.DO.106.* || om haab, forventning oln.: som man ikke kan fæste lid til, ikke gaar i opfyldelse; unyttig. deres Haab er forfængeligt. *Visd.3.11.* Denne Stolthed opvakte hos dem det forfængelige Ønske ogsaa at vise Andre, hvor fine Iagttagere de kunde være. *Tops.I.198. jf.:* Dermed tog (*han*) Afsked, under stiltiende Løfte om aldrig mere siden at overskride denne forbandede Tærskel — et Løfte, som dog Skæbnen en Dag skulde gøre forfænge-ligt (: sætte ud af kraft). *EmilRasm.DL.165.* || som adv. jeg haver bemøjet mig for-giøves, fortåret min kraft for intet og for-fængeligen (1871: uden Nytte). *Es.49.4 (Chr.VI).* i forb. tage (noget) forfængeligt

(*overs. af lat. assumere in vanum; især relig. efter 2Mos.20.7*) gøre anvendelse af noget paa en saadan maade, at man misbruger (van-helliger) det. jo mere levende vi have følt Guds Naade, des større Kval maae evinde-lig omspænde os, hvis vi tage den for-

60

fængelig. *Grundtv. Udv. III. 291.* At tage (forbønnen) forføngeligt, er for den Mægtige kun altfor let; at sige den forføngeligt, er for den Bedende kun altfor let. *Kierk. V. 88. især:* tage guds navn forføngeligt, (glda. tilhagæ Gudz nafn fafængeligæ) misbruge guds navn (fx. ved at anvende det i eder). Du skal ikke tage Herren din Guds Navn forføngeligen. *2Mos. 20. 7.* Du skal ikke tage Herrens din Guds Navn forføngeligen (1909: misbruge Herren din Guds Navn). *Katek. § 20. jf. (spøg.):* jeg har taget Deres navn forføngeligt (o: udgivet mig for at være Dem) |

2) som tragter efter (tom) ære, ynder at blive gjort stads af ell. selv at lægge sine (formentlige ell. virkelige) fortrin for dagen; indbildsk. hand var af en forføngelig og vanskabt Natur. *Holb. Jean. II. 1.* Ingen Omstændighed kan smigre et forføngeligt ungt Menneske meer, end den, at være . . i god Forstaaelse med Jomfruen i Huset. *Æv. VIII. 103.* Jeg er ikke forføngelig nok til at stole paa mine egne Yndigheder. *PAHeib. Sk. I. 127.* *bliv ved dit Haandværk, | Og strøb forføngelig ei efter Flitter. *Oehl. D. 114.* (franskændene) forsøgte . . i forføngelig Overbevisning om, at de alene repræsenterede Civilisationen, at udslette alle andre Landes Nationalfarve. *Brandes. E. 200.* nu har han ikke længer noget at være forføngelig af, undtagen at hans Fader var Provst og Konsistorialraad. *Jak Kn. GS. 13.* || spec.: som er meget optaget af at tage sig godt ud, pynte sig oln.; pyntesyg. en Kvinde, der speiler sig meget, hun bliver forføngelig. *Kierk. TS. 52.* *Ung Bjowulf er omgængelig, | en herlig Kæmpe. Jamen svært forføngelig — | han har Paryk! *Rich. (Studenterkom. 185).*

Forføngelighed, en. flt. (l. br.) -er. 1) [1] (især bibl.) forføngelighed; tomhed; ogs. mere konkr., om handlinger, omstændigheder oln., der vidner om disse egenskaber; tant; gøgl. At arbeide paa at samle liggendefæ med en falsk tunge; er en forføngelighed (1871: Dunst), som bortblæses, hos dem, som søge døden. *Ords. 21. 6 (Chr. VI).* Skabningen er underlagt Forføngelighed (1907: Forgængeligheden). *Rom. 8. 20.* *Hvad er mit Arbeide, min Møie, min Sved? | Forføngelighed. *Kingo. 253 (jf. Præd. 1. 2).* alle hans Ydger fordunkledes ved . . den alt for store Begierlighed, han havde til verdslig Forføngelighed. *Holb. Kh. 987.* Det menneskelige Livs nærværende Ringhed, dets Korthed, Forføngelighed. *J. Sneed. I. 403.* jeg er kjed af Verdens Forføngelighed. *Hauch. KY. 10.* || (nu l. br.) i flt. hvorfor opirrede de mig med deres udskaarne billeder, med et fremmed folk forføngeligheder (1871: Afguder)? *Jer. 8. 19 (Chr. VI).* Mange Forældre og Lærere . . vidste, som andre Børn, ikke at leve, uden de forstode den elendige Kunst ved tusinde Forføngeligheder at forkorte en Tid, der el-

lers falder dem alt for lang. *Eilsch. Philhist. 132.* De elsker Dyden; De indseer dens Fortrin for alle Forføngeligheder. *PAHeib. Sk. II. 56.* Verdens Forføngeligheder. *Mynst. BLS. I. 57.* Forføngeligheders Forføngelighed (Chr. VI: idel forføngelighed) | sagde Prædikeren. *Præd. 1. 2. 2) [2] tragten efter (tom) ære ell. ydre glans; lyst til at give sig ud for mere, end man er; glimrelyst; indbildskhed.* jeg seer Viisdom afmalet udi hans Pande, men det inderste er fuldt af Hovmod, Forføngelighed, Vankundighed. *Holb. Plut. II. 1. (indførelse af bærestol)* viiser en . . Begyndelse til den Kiøbenhavnske Forføngelighed. *sa. DH. III. 606.* Stolt er han ikke af sine Midler, men saa megen Forføngelighed har han, at han ved med sig selv, at han er en riig Mand og en nyttig Borger. *J. Sneed. I. 20.* (hans) Forføngelighed fandt sig vel ved den Hoitid, der blev gjort af hans Kone. *Rahb. Fort. I. 208.* Forføngelighed er hans Orm. *Mau. 2272. (l. br.) i flt.:* Under hans snurrige Ydre skjulte der sig en ægte Beundring for Kunsten . . disse Toner . . fik ham til at glemme hans smaa Forføngeligheder. *SHægaard. FG. 176.* || spec.: det at være meget optaget af sit ydre. (det) undgik ikke min qvindelige Forføngelighed, at mit Udseende vakte Opmærksomhed. *Gylb. EA. 147. CKMolb. SD. 131.* om et enkelt udslag af denne egenskab: det var Udsigten til at træffe sammen med den fremmede Københavner, der havde forledt hende til denne Forføngelighed (o: at tage et par elegante handsker paa). *Pont. LP. VII. 141.*

forføerde, v. [for'føer'dæ] (nu kun dial. forføre. Moth. F82. Esp. 82. Feilb. Thorsen. 43. sml. Feilb. IV. 154. Kort. 79). -ede. vbs. -else (s. d.), -en (s. d.). (enyd. d. s., enyd. glda. forfæren, sv. förfära; omdannelse af mnt. forveren; besl. m. I. Fare; Ψ ell. dial.) indgyde en stærk (og pludselig) angst ell. en stærk følelse af uhygge, gru oln., tidligere ogs. en høj grad af forbarselse (jf. *PEMüll. 68f.*); forskrække stærkt; skræmme; gøre meget bange. *Dom. 8. 12.* *Hvis I fremturer meer og Hierterne forføerde, | Da eder denne Geist skal Dag og Nat forføerde. *Holb. Mel. V. 9.* *Hvad Under da, at Dødens Rad | Dig ey forføerde kunde. *Brors. 24.* Kongen havde . . ladet indbyde mange mægtige . . Mænd til sin Gaard . . i den Tanke at forføerde alle Tilstedeværende med det store Bytte. *Oehl. VS. 43.* *Herrens Præst ej vore et Trin, | Han var ej at forføerde. *Grundtv. PS. III. 198.* Faderen (kaldte hende) til sig og forføerede (hende) med de græseligste Trudler. *Gylb. (1849). IX. 97.* min hele usikre ydre Stilling forføerede mig. *Brochner. Br. 53.* *din Sorg forføerder mig. *EChristians. Vifandaka. (1897). 36.* det der for instinktsmæssigt forføerede Madame D'Ora saa dybt . . bringer hende nu totalt til Besindelse. *JVJens. II. 115. Esp. 82. (nu næppe br.) m. præp. for: gøre bange*

for. Hvis Andet ikke kunde forførdede ham
 en saadan Grumhed. *CBernh. IV. 74.*
part. forførdende brugt som adj. 1. (nu
l. br.) d. s. s. forførdelig 1. Moth. F82. En
forførdende Lyd, en Torden. JSneed. II.
224. Der ere Helte . . hvis Bedriverer
vinde deres Navn en forførdende Glans.
Mynst. Mall. 4. 2. d. s. s. forførdelig 2. denne
Landbefolkning er . . tykt uvidende, for-
førdende overtroisk. Brandes. XI. 217. || i
pass. vær frimodig og stærk, forførdes
ikke og ræddes ikke. Jos. 1. 9. strax præ-
dikede hand Christum i synagogerne, at
hand er den Guds Søn. Men de forførd-
edes (1819: forbausedes) alle, som det
hørde. ApG. 9. 21 (Chr. VI). Man forførdes
over at høre og læse aføde Tyranners
Grumhed; men ingen forskrækkes derfor.
*PEMüll. *69. *Jeg er den store Pan. For-*
førdes ikke! | Idag jeg ikke med en pa-
nisk Skræk | Vil skræmme jer. Heib. Poet.
*III. 5. *Forførdes ei, Du lille Hob. FrHamm.*
GA. 123. især i part. forførdet brugt som
adj.: Marc. 1. 27. Naturen taug forførdet.
*Ew. VIII. 212. *Forbauset — ja forførdet*
jeg dig hører. PalM. TreD. 8. da Disciplene
saa ham vandre paa Søen, bleve de for-
førdede (1819: forskrækkede) og sagde:
„Det er et Spøgelse.“ Matth. 14. 26 (1907).
*^ d. s. s. forførdelig (1): *Men Himmel!*
hvad er det? det er min Faders Skygge, |
O! et forførdet Syn! Holb. Mel. IV. 1. || (nu
*kun dial.) refl.: i sa. bet. som pass. *Hun*
monne sig forførdede | Alt ved hans stærke
Magt. Oehl. NG. 70. Ing. DM. 43. (jeg) vidste
(ikke), om jeg skulde lee eller forførdede
mig ved at betragte ham. Gylb. IX. 32. Feilb.

forførdelig, adj. [for'førdeli] adv. -t,
 d. s. (især i bet. 2) ell. (†) -en (Moth. F81.
 Borrebye. TF. 854. VSO. jf. Feilb. IV. 154).
 (ænyd. d. s. og forførdelig, glda. forførdelig;
 fra mnt. vorverlik; til forførdede) 1) **Ø** som
 forførdet, indgyder forførdelse; skrækind-
 jagende; frygtelig; uhyggelig; ræd-
 selsfuld. saa forførdeligt (1819: frygte-
 ligt) var det, som syntes, at Moses sagde:
 jeg er forførdet, og bever. *Hebr. 12. 21 (Chr.*
VI). (sejrherrernes) store og forførdelige
Navn varer. Holb. Hh. 1. 6. jeg ene var und-
kommet af hiin forførdelige Havsnød. Ew.
VI. 31. det lyner stærkt, et forførdeligt Tor-
denskrald høres. Oehl. X. 63. denne skønne,
talentfulde, i næsten forførdelig Grad elsk-
*værdige Fioribella. Ing. LB. III. 228. *den*
mægtige Pan, forførdelig er han at skue.
Hauch. SD. I. 125. (gud) er og maa være
den vrede, straffende Dommer, i hvis
Hænder det er forførdeligt at falde. Kra-
rup. L. 260. 2) (dagl.) for at betegne, at no-
get (egl. kun noget frastødende, ubeageligt
olgn.; ogs., især i kvindespr., om det modsatte)
er til stede i en meget høj grad; uma-
delig; utrolig olgn. (jf. frygtelig, ræd-
som osv.). 2.1) som adj. (Kalk. V. 276). Me-
taller og Halvmetaller opgraver man i
Bjergværkerne, ofte i en forførdelig Dyb-

de. *Hallager. 33. Baggens vedblev dog at*
gjøre forførdelige Komplimenter for Stef-
fens. Ørst. Br. I. 210. Her er en forførdelig
Hede! HCAnd. VI. 253. „man kan aldrig
lære nok.“ — „Ja, Gud hvor det er sandt!
— Men det spilder en forførdelig Tid.“
KLars. K. E. 7. 2.2) som adv. En forførdelig
stør løgn. Moth. F81. PAHeib. Sk. II. 315.
Hans Majestæt skal have enueneret sig
forførdeligt og sammenlignet Stykket med
en lang Ligbegængelse. Ørst. Br. I. 278. han
var forførdelig forelsket i min Søster.
*Gylb. I. 167. *mine (o: en rævs) forsultne*
Unger, | de skrige saa forførdelig | af
Hunger! Rich. 1. 49. Vil De bringe Fru B.
min Tak . . Og sig hende, at det gør mig
forførdelig ondt, men jeg kan Ingen mod-
tage idag. Pont. BH. 9. De er da en for-
førdelig nydelig Pige! AndNæ. U. 105. jf.:
„De har jo været i Paris. Er det ikke en
rædsom forførdelig by?“ „Jo. Den er for-
førdelig rædsom.“ Hjort. F. 163. -hed, en.
(ænyd. forførdelighed; l. br.) til forførdelig 1;
ogs. mere konkr., om forførdelige omstændig-
heder, forhold olgn. (han) slog sig resolut
med den knyttede Haand i Ansigtet. Sla-
get bragte ham helt tilbage til Virkelig-
heden, han saa det hele (o: et tyveri) i al
sin Forførdelighed. AndNæ. S. 15. vi (kan)
endnu redde os ud af Forførdeligheden.
MMøller. Jagten efter Lykke. (1910). 24. Alle
disse Forførdeligheder var uendelig langt
hurtigere, end det kan fortælles, faret igen-
nem den ophidsede unge Piges Hjerne.
Hjemmet. 1912. 309. sp. 3. I. Ø Forførd-
else, en. († Forførdelse. Moth. F81. Sorø
Saml. I. 127. † Forførdelse. Moth. F82). flt. (i
bet. 2; nu sj.) -r. (ænyd. forførd(d)else, glda.
forførdelse; egl. vbs. til forførdede) 1) det at
være ell. blive forførdet; følelse af stærk (og
pludselig) skræk; rædsel. de bleve fulde af
Rædsel og Forførdelse. ApG. 3. 10. „Dron-
ningen er myrdet!“ raabte tusinde Stem-
mer med Gru og Forførdelse. Ing. VS. III.
106. jeg vil søge Eder med For-
førdelse (Chr. VI: forskrækkelse), Svindsot
og hidsig Feber. 3Mos. 26. 16. Anders følte
til sin Forførdelse, at han kunde sletning
Ting sige til dette. JakKnu. S. 198. (spøg.)
Det slog mig „med Forførdelse“ — som
det hedder — da jeg nylig langt nede i
Tyskland saae en Avis med daglige No-
teringer fra selv de mindste jyske Aktie-
selskaber. Pont. LP. VII. 49. || hertil Forførd-
elses-raab (Ing. VS. III. 106. JPJac. I. 153).
-skrig, -udbrud ofl. 2) (sj.) d. s. s. Forførd-
elighed. (Kristus) forudsiger sin Lidelse,
det seer ud som det blot var et Træk
med i Beskrivelsen af dens Forførdelse,
at den vil være saa forførdelig, at selv
alle Apostlene ville forarges paa ham.
Kierk. XII. 100. || især (mere konkr.): hvad
der forførdet, er forførdeligt; rædsel. jeg
skal gjøre dig til en Forførdelse (Chr. VI:
til forskrækkelse). Mich. 6. 16. i flt.: Guds
forførdelser (1871: Rædsler) ere stillede

imod mig. *Job.6.4*(Chr.VI). Døden nærmer sig til vort Leie med alle sine Forfærdelser. *Basth.Tale*.(1782).14. *Kierk.XIII*. 427.

II. † **Forfærdelse**, en. (ænyd. d. s.; vbs. til ænyd. forfærde, forfærdige) d. s. s. Forfærdigelse. det Danske Lexici Forfærdelse. *Langebek.Breve*.219.

⊗ **Forfærden**, en. (vbs. til forfærde; sj.) d. s. s. I. Forfærdelse 1. *Det er ei blot den Kraft, der blander | I Sjælen Lyst med Ængsten og Forfærden; | Det er ei ene den, der danner | Og fylder ud en Digers Verden. *Hzz.Lsp.Fort*. *End lyttende til Dommen Kain stod, | Forbandet og landflygtig nu i Verden; | Han saae sig om med Bæven og Forfærden. *PalM*. VII.53. Den engelske Dame kom forholdsvis let over den første Forfærden og virkelige Sorg. *GBauditz.Havet tog*.(1910).65. 20 **forfærdet**, part. adj. se forfærde.

⊗ **forfærdige**, v. [for'fær'di(q)æ]-ede. vbs. -else (*Moth.F141*. *JRPaulli.N84*. *JP Jac.II.64*. *Goos.II.228*), jf. II. **Forfærdelse**. (ænyd. d. s.; fra mnt. vorverdigen (hty. verfertigen); af adj. verdich, færdig) gøre færdig. 1) † istandsætte; reparere. om Brøstfældighed (paa vejene) findes, (skal politimesteren) Magistraten det tilkomme, at de strax vorder forfærdigede. *Forordn.*^{27/10}1701.II.7.§6. 2) frembringe; fremstille; udføre; lave. || om haandværks- ell. fabrikmæssigt arbejde (især fremstilling af mindre ting ved ydre, mekanisk virksomhed; sjældnere om større arbejder). Hvad nødvendig Reparation, som paa Huset (der udlejes) skulde behøves, da lader Langet samme forfærdige. *Cit.1722*.(*Hist MKbh.VIII.375*). Udi dette Aar blev dend kostelige ny Studi-Gaard paa vor Frue Kirke-Gaard udi Kiøbenhavn .. gandske opbyggt og forfærdiget. *Slange.ChrIV.157*. Haandværksarbejder gjøres for det meste bedre; Fabrikvarer forfærdiges lettere (o: i vor tid). *Ørst.VIII.133*. en hos Irgens forfærdiget Spirituslampe. *P.Møll.I.294*. (de) i det syttende Aarhundrede forfærdigede Landkort. *Holst.V.48*. (han sneg) sig til at forfærdige en ny Ring for Hundens Lænke. *Drachm.PV.14*. vi smedder Vaaben, vi forfærdiger Smykker. *EBrand.M.139*. || (nu næppe br.) udfærdige (dokument olgn.). Nu maa jeg .. forfærdige en Balance-Regning, for at see, hvorledes Facit bliver. *Holb.Phut.II.3*. Slegt-Registeret alene, som med en utrolig Flid var forfærdiget, udgjorde en stor Deel af Verket. *JSneed.II.444*. (*Griffenfeldt har*) ey havt flittig Opsyn med Cancelliet, men betroet sine Tiennere mange, i sær Kammer-Sager at forfærdige hie mie i sit Huus. *CPBothe.MQ*. II.251. *MR.1804.486*. || (nu sj.) m. h. t. kunstværker, bøger olgn.: udfærdige (nu især m. bibet.: paa en haandværkmæssig maade). de af mig forfærdigede Originaler (o: komedier). *Holb.Ep.IV.212*. (han)

kaldte (ham) ind paa sit Kammer for at raadføre sig med ham ved en Stills Forfærdigelse. *Ew.VI.198*. et af Hr. Zierlich forfærdiget Digt. *Heib.Poet.VI.117*. (*Thorvaldsen*) havde forfærdiget de tolv Apostle, som nu staae opstillede i Fruekirke. *Hauch.MfU.241*. han forfærdiger gode Spotte-digte. *EBrand.M.97*. jf.: (dekanus skal) med sin Paaskrift og Haands undertegnelse sit Betænkende paa det, som til Trykken forfærdigis skal (o: skal trykkes), saaledis give. *DL2-21-1*. ⊗ **Forfærdiger**, en. (l.br.) Napoleon (o: *N.III*), Italiens Ven og Forfærdiger (o: skaber). *Brandes.XI.14*. Billederne ere noget mere end simple Kopier; Forfærdigeren har .. tillagt dem en bestemt Betydning. *SophMüll.VÖ.603*.

forfære, Forfærelse, se forfærde, I. Forfærdelse.

† **forfærre**, v. -ede. vbs. -else. (dannet af færre i lighed m. forflere; sj.) formindskende antallet af. Harene bleve meget forfærrede, saasom Præsterne gæve andre Lov til at jage. *PNSkovegaard.B.53*. smst.52.

Forfærsel, en. se I. Forfærdelse.

forfodde, v. [for'fød'æ; l.br. -'fød'æ] (nu kun dial. forfodre. *VSO*. *Feilb.*) -ede. vbs. -ning (s.d.). (ænyd. d. s., sv. dial. förföta) sætte nye fodder (2s) i strampeskæfter ell. (nu kun dial.) i støvleskæfter. *Moth.F268*. *VSO*. jeg skulde have forfoddet mine Støvler. *P.Møll.II.30*. *Skomageren*.(1832).185. haandstrikkede Strømper .. ere de solideste, da de nemt kunne forfoddes. *VortHj.II3.69*. *Feilb.* **Forfødning**, en. 1) vbs. til forfodde. Støvlerens Forfødning. *MR*. 1823.203. (hun) stoppede Fars Sokker — Far, som sled Huller saa store, at det var saa godt som en Forfødning. *LouiseBirke.LilleFruJensen*.(1914).54. 2) konkr.: ny fod, der er sat paa strampe- (ell. støvleskæft). forfødningen har ikke været holdbar |

forføje, v. [for'føj'æ] -ede. vbs. -else (s.d.), -ning (s.d.). (ænyd. d. s. ell. forføge; efter mnt. vorvogen (hty. verfügen); jf. føje (v.)) 1) (til dels under paavirkn. af ty. verfügen) ⊗ træffe en bestemmelse; anordne; disponere (4). 1.1) (l.br.) intr. (jæg skulde) indtil der blev anderledes forføjte .. fore Tilsyn med Bibliotheket. *Goldschm.VI.247*. V. bestred ikke Guds fulde Almagt, men han bebrejdede ham Uforstand og gik skarpt i Rette med ham som en Gud, der forføjede kortsynet og umyndigt. *JVJens.HF.146*. || nu især m. præp. over; raade over. *Drachm.DJ.II.39*. Der var Tider, da Antons Broder forføjede over bedøvende (o: svimlende) Summer. *JVJens.HF.36*. (føstemanden) var jo som en Slags Gud eller Halvsatan, der forføjede over (de arbejds-søgende) Velfærd. *AndNæ.DM.IV.37*. 1.2) † trans. I (har) Eder sligt Ovenstaaende .. efterrettelig at holde og derom alle fornødne Anstalter at forføje (nu: træffe). *MR.1721.61*. 2) (især emb. ell. ⊗, jf. dog

*Feilb.) refl., oftest m. flg. stedsbestemmelse: begive sig et ell. andet sted hen (især om en kortere bevægelse). (han maatte) som en forløben Træl forføie sig selv eenligt midt igjennem Landet. 2Makk.8.35. Jeg vil da strax forføje mig hiem. Holb.Masc.III.4. Saa faar jeg dog Fingre paa Jer igien, mine kiære Penge, forføyer Jer ner i min Lomme. Kom Grønæg. I.272. Enhver forføie sig til sit, at ingen forstyrer Kongens Rolighed. Ew.III.198. *nu kan du | Forføie dig din Vei, hvorhen du lyster. Oehl. A.261. *Du skal til Palæstina dig forføie. Heib. Poet. X.190. Saa kom mine Søstre hjem . . jeg bad dem . . om bare saa hurtigt som muligt at forføie sig iseng og lade mig i Ro. Drachm.EO.182. jf. (spøg.): *Han maa takke | Mig til, fordi jeg skaffed ham et Paaskud | Til at forføie sig herfra (o: dø). Oehl.A.89. || † overf., om overgang til anden virksomhed ell. tilstand: give sig i lag med; hengive sig til. Tilforn laae jeg alleene nedgraven i Historier og Philosophia morali, derefter slog jeg mig til at studere i gamle Love, siden til Poesie, hvorefter jeg igjen forføyede mig til det forrige. Overs.af Holb.Levned.206. end ikke de fornemste Personer af det andet Kiøn . . bluedes over . . for Mosis og heele Raadets Aasyn at forføie sig hen til Vanære. Balle.Bib.I.39. **Forføjelſe**, en. (sj.) d. s. s. Forføjning 1. MR.1781.803. AndNx.DM.II. 164. **Forføjning**, en. flt. -er. (vbs. til forføje; jf. Forføjelſe) 1) \mathbb{W} (l. br.) som vbs. til forføje 1 (ogs. m. mere konkr. bet.): bestemmelse (1.1). Moth.F438. spec. om guds (skæbnens) bestemmelser. *Ei uden Guddoms Forføjning . . Fuglen fra Høire | Fløi. Wilst.Od.II.46. ved Skæbnens kærlige Forføjning fandt Shakespeares Geni i Samtidens højeste Kultur netop den Næring, hvortil det trængte. Brandes.VIII.114. Efterhaanden gaves nu en hel Række af Love og Forføjninger, der vanskeliggjorde Jøderne deres Tilværelse. smst.XI.459. || (paavirket af ty. verführung; sj.) raadighed; disposition (4.2). Kommunen (fik hans) Lig til Forføjning. Sektionen viste blød Hjerne. JVVJens.EE.237. 2) † sammenføldning af to bjælker. Moth.F438. (jf. Kalk.I.*62).*

forfølge, v. [for'følqə, dagl. -'føl'ə] præf. -fulgte, † -fulgde (Dom.84(Chr.VI)); part. -fulgt, † -fulget (Slange.ChrIV.212). vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.). (ænyd. d. s. ell. forfylle, -fylge, gllda. forfylghe, -fylia; fra mnt. vervolgen (hty. verfolgen); hoved-bet. er nu bet. 2)

1) i al alm.: følge (bag) efter; følge. 1.1) (nu næppe br. i rigsspr.) i egl. bet. Alle forfølge hende og de fem Helte med en Seiersang. Ew.V.301. smst.VIII.219. *De skrigende Krager | Forfulgte Bondens Plov. Winth.HF.51. jf. Feilb. 1.2) \mathbb{W} uegl. || om lyd. Med saadan Fryde-Skrig blev Kongen forfuldt lige op til Slottet. Slange.

ChrIV.99. forfulgt (nu alm.: fulgt) af en stormende Jubel, neiende og bukkende forlod (hun) Circus. Winth.IX.265. || især om blikket, der følger noget, der bevæger sig, ell. (m. h. t. noget hvilende) følger det i hele dets udstrækning oln. (jeg) saae et flagrende Papirsblad hvirvle hen i Stormen over Fjeldpynten. Mit Blik forfulgte det. Ing.EF.III.210. *Og glad den (o: fuglen) stiger mod den rene Himmel, | Forfulgt af Nonnens taarefulde Øje. Bødt.7. i forb. forfølge (noget) med øjnene oln.: *med Øiet jeg forfølger | Havets skumbeklædte Bølger. PalM.Poes.II.311. jf.: over Tagene kunde man forfølge Moloen, der krummede sig ud i Vandet. Drachm.SS.28.

2) følge efter (en) i fjendtligt øjemed. 2.1) sætte efter, jage personer (ell. dyr) for at fange (dræbe) dem oln. staar ikke stille, forfølger Eders Fjender og slaar deres Bagtrop. Jos.10.19. (rytterne) forfulgte . . strax Gierningsmanden. Holb.Herod. 286. *(han) giennem Skov og Krat, ved Hornets vilde Tone | Fortryllet, Hiort og Hind forfølger paa sin Hest. Bagges.SV.77. *Høgen forfølger den vilde Due. Hauch. SD.I.248. *Med frygtelige Trusler forfølger han sit Rov (o: en modstander), | Knækker Fyrrens Grene, baner sig Vei i Skov. Aarestr.8. || spec. \mathbb{X} udnytte en sejr yderligere ved at sætte efter fjenden for at drive ham paa flugt, tage fanger osv. Moth.F415. Darius forfuldte ham, og . . vandt en Sejer ligesaa stor, som den vi vant for Hochstedt. Holb.Kandst.II.3. Naar man lader Fjenden kun forfølge nogle hundrede Skridt med Blænkerafdelinger, kan Virkningen naturligviis ikke være stor. MilConv.III. 123. Saa snart Sensoon opdagede Fjendens Hensigt, gav han Signal til at . . forfølge. NPJensen. Kampen om Sønderjylland. IV.(1914).274. 2.2) \mathbb{W} uden særlig bet. af bevægelse: gøre til genstand for efterstræbelse (2); søge at ramme ved fortsatte drillerier, angreb oln.; plage; hjem-søge. beder for dem, som giøre Eder Skade og forfølge Eder. Matth.5.44. Dyden er allevegne forfuld. Holb.Arab.1sc. Loven forfølger os med sin Forbandelse, Samvittigheden med sine Bebrejdelser. Basth.Tale. (1782).14. Billedet af den druknede Pige blev ved at forfølge ham. AndNx.PE.II. 190. Salige ere de, som ere forfulgte (1819: lide Forfølgelse) for Retfærdigheds Skyld. Matth.5.10(1907). 2.3) † (jf. bet. 4.s; jur.) stævne for domstolene; sætte under tiltale. Saa mange som findis ved Tyvnet (o: opdages skyldige i tyveri) og gribis, de forfølgis alle og straffis som Tyve. DL.6—17—3. han (vil) faa gamle Gunild at slaae et Øje ud paa samme Karl, og siden . . forfølge ham med Retten. Holb.Bars.IV.9. denne Delinquent burde ved Kiøbenhavns Amt forfølges. Stampe.II.503. jf.: Fordrister sig nogen af Medarvingerne . . at bruge noget af Gaardens Ejendom, da for-

følgis hand derfor med (o: for) Ran. *DL.* 3—12—2.

3) † *bevæge sig i en bestemt retning, hen imod et bestemt maalt; i sine bevægelser følge en bestemt linie.* M. begyndte sit Arbejde fra Cap-Reikianæs, det er den Sydvestlige Pynt af Iisland, og saa forfulgte han Kysten Nord efter. *Isl.Kyst.A.* Ved at forfølge denne Retning kom han . . nær Gaarden. *Hrz.KV.214.* *han Maalet kjæk forfølger, | Kraftigt skiftende sin Fod. *Winth.D.61.*

4) *beskæftige sig, give sig af med noget paa en indgaaende maade, ell. saaledes at man fører det til ende.* 4.1) ☐ *give sig af med noget, saaledes at man fører det til ende, naar et fyldestgørende resultat; fuldføre.* Jeg vil forfølge mit begyndte Arbeid. *VSO.*

|| *m. h. t. forestillinger, især forsæt, plan olgn.: fastholde strengt. forfylge . . sit forsæt.* *Moth.F416.* den logiske Konsekvens, hvormed 20 den paatagne Rolle forfølges. *PMøll. II.446.* ved Siden af de mere kunstnerisk bevidste Maal, jeg forfølger. *Drachm.IV. 299.* Saa megen Videlyst og Modtagelses-evne fører let til . . Mangel paa Standhaftighed i at forfølge Planer. *JohsSteenstr. HD.22.* de Formaal, Frankrig forfulgte (paa konferencen) i Genna. *Berl.Tid.21/1922.*

Aft.1.sp.4. || i forb. som forfølge en fordel, sejr olgn., udnytte en vunden fordel 30 olgn. yderligere; føje nye sejre til den allr. vundne. (han) tog sig fore at forfølge sine Seirvindinger, og at gjøre sig heele Verden underdanig. *Holb.JH.I.101.* Danmark havde kunnet vedblive at forfølge de tilfegtede Fordele. *Mall.SgH.719.* Festen havde . . været ualmindelig vellykket . . Der var nu Tale om at forfølge denne Sejr; og der var foreløbig nedsat en forberedende Komite. *Pont.SM.50.* virkelige Digtere (lokkes) af Forlag eller Theatre til at "forfølge" en Succes i en given Genre. *KLars. (Rimest.DF.89).* || (nu næppe br.) øve sig, uddanne sig videre i (et fag, haandværk olgn.). *Junge.378. 4.2)* ☐ om fortsættelse af en tankebevægelse, (vedvarende) beskæftigelse med en tankegang for at uddybe den, trænge ind i den, komme til fuld klarhed osv. en opvakt yngre Slægt forfølger med Ubarmhjertighed den skjæve 50 Tankegang til sin Yderlighed. *PMøll.(1848). VI.62.* Hun fik ikke Tid til videre at forfølge disse Tanker. *Gylb.IV.304.* En Mand forfølger een Tanke, een eneste, alene beskæftiget med den. *Kierk.VI.17.* || søge yderligere oplysninger om ell. forstaaelse af et emne, et forhold (fx. ved at undersøge dets oprindelse, udvikling, udbredelse osv.) (det) er at finde hos de Skotske Skribenter . . Til hvilke de henvises, som ere begiærlige meere herom at viide, thi vi ville ikkun forfølge vore Danske Historier. *Slange.Chr.IV.64.* Det kan her ikke være vor Hensigt at forfølge de hedenske Religioner til deres Udspring. *Mymst. Bispepr. (1850).14.* Historien skal . . forfølge Men-

neskeslægten i dens organiske Udvikling gennem Tiderne. *Molb.Indl.62.* forfølge vi fremdeles Dyrets Væxt, ville vi inden kort Tid see disse Afvigelser hævede, idet det meer og meer nærmer sig til det udvoxne Dyrs Form og Forhold. *JapSteenstr.F.5.* Hvad vi i det Foregaaende har givet i almindeligere Træk, skal nu forfølges i det Enkelte. *JohsSteenstr.HD.42. jf. bet. 1.2 slutn.:*

en vældig Vold af store Stenblokke, der kan forfølges gennem Pommern . . og Mecklenburg et Stykke op i Sønderjylland. *Frem.DN.48. 4.3)* (jf. bet. 2.3) i forb. som forfølge en forbyrdelse, et krav, en sag olgn., (især jur.) træffe forholdsregler til gennemførelse af et krav (en sags paakendelse ved domstolene olgn.). (sagen) forfølges .

lovligt til Tinge. *DL.6—9.* hand protesterer imod den sidste Forlovelse, og forfølger sin Sag ved Lands Lov og Ret. *Holb.Stu.II.6.* *Grib Sværdet og forføl din Fødselsret! *Oehl.HJ.44.* Enhver Mand kunde søge sin Ret og forfølge sin Sag. *Molb.DH.I.129. Schand.BS.424.* Borgerlige Retskrav paa den Sigtede . . kan forfølges i Forbindelse med Straffesagen. *LovNr.90*

11/1916, §685. 4.4) † *genoptage, hvad der har været afbrudt; fortsætte.* Jeg loed . . sette seil til, og forfuldte reisen til Narwa. *JJuel. 42.* Tilly (lod) sig ikke derved forskrække, at hand jo forfulgde Beleyringen langt knappere og strængere end tilforn. *Slange. Chr.IV.555.*

Forfølgelse, en. *flt. -r. (glda. forføllelse; vbs. til forfølge; jf. Forfølgning; især* ☐ 1) til forfølge 2. || (især ✕) til forfølge 2.1. *MilConv.III.122.* Forfølgelsen maatte opsættes, til Skaden (paa skibet) var udbedret. *NPJensen.Kampen om Sønder-*

jylland.IV.(1914).274. || til forfølge 2.2. paa samme Dag begyndtes en stor Forfølgelse over Menigheden. *ApG.8.1.* Salige ere de, som lide Forfølgelse (1907: ere forfulgte) for Retfærdigheds Skyld. *Matth.5.10. Holb. Kh.234.* det lille Bidrag, jeg har givet til en Smule journalistisk Forfølgelse fra en enkelt, obskur Persons Side, kan have en Smule Interesse som Tidsbillede. *Schand. O.II.175.* den morderiske Forfølgelse, som den kristne Kirke indtil de seneste Tider har iværksat overfor det Folk, jeg (o: en jødinde) tilhører. *Pont.LP.VII.128.* || (nu næppe br.) i forb. (være) under forfølgelse, blive forfulgt. jeg har heller villet leve i Armod og under Forfølgelse, end efterlade (o: forsømme) min Pligt. *Holb. Plut.III.3.* af hans Forbud om at spørge de Reisende om deres Navn og Reise, formodede hun, at han maatte vente nogle Venner . . der maaskee vare under Forfølgelse. *Ing.EM.I.182. 2)* (sj.) til forfølge 4. || til forfølge 4.1. Grundsætningens roligere Forfølgelse kunde hos ham blive haard og virke eensidigt. *Sibb.Tale over Melchior.(1834).16.* Forfølgelsen af den ensidige Panteisme fører til Nihilisme. *PMøll.*

II.282. || til forfølge 4.s. Sin Rets Forfølgelse (nu alm.: Forfølgning) til Tinge. VSO. **Forfølgelses-**, i sgr. af Forfølgelse 1. **⊘ aand**, en. (nu sj.; jf. -gejst og Aand 7). Kiender du ikke vore Præsters Forfølgelsesaaand? . . de sætte dem i Band, som antage, at Jorden bevæger sig, og Solen staaer stille. *Bages.NK.389. D&H.†-gejst*, en. d. s. *Suhm.I.261. -patient, en. (med.) person, som lider af forfølgelsesvanvid. *KPont. Psychiatr.III.124. -ret*, en. 1) † ret til at forfølge en forbryder. *vAph.(1764). 2)* (efter ty. verfolgungsrecht; † ell. jur.) sælgerens ret til at fordrø afsendte varer tilbage i tilfælde af køberens insolvens; standsningsret. *Sal.XVI.592. -syg*, adj. (l. br.) (pietismen) blev . . forfølgelsessyg lige saa godt som den gamle Kirke. *Fridericia.17&18Aarh.369. -syge*, en. (l. br.). Forfølgelsessygen hos det Parti, der anseer sig som Frihedens rette Apostler. *Ørst.VII.7. -vanvid*, et. (især med.) tilstand af forrylthed, hvori patienten tror sig forfulgt. (*Tasso*) klager til Hertugen over opbrudte Laase . . Attentater paa hans Liv, men naar Sagen undersøges, findes der Intet. I Virkeligheden havde Tasso udpræget Forfølgelsesvanvid. *Brandes.Goe.I.347. Panum.537.**

⊘ **Forfølger**, en. († **Forfølgere**. *Slange. ChrIV.1143. Borrebye.TF.708. flt. c. 1*) til forfølge 2.1. Vore Forfølgere ere lettere end Ørne under Himmelen. *Begr.4.19. *Forfølgeren dog aldrig lod | Den arme Flygtning Fred. Kaahund.FD.104. Han var vild, han var en jaget Hjørn, der havde faaet Skudtet i sig, og nu styrtede afsted for sine Forfølgere. Drachm.T.114. Blaum.StS. 265. 2) til forfølge 2.2: fjende; modstander. Mine Forfølgere og Modstandere ere mange. *Ps.119.157. Geistlighedens Forfølger. Holb.DH.II.38. (en kristen var) Fornegter og Forfølger af de høje Guder. HCAnd.VI.373. Forfølgning*, en. (ænyd. d. s.; vbs. til forfølge; uden for bet. 1.3 og 1.4 er Forfølgelse nu alm.) 1) som vbs. 1.1) til forfølge 2.1. (han) standsede (først) Forfølgningen et godt Stykke udenfor Vedtøjens Plads. *Kandarius. Garnisonstiv. (1900).155. 1.2) til forfølge 2.2. Moth.F418. *Hvi skulde Himlen sig til vor Forfølgning* 50 *væbne. Holb.Paars.43. Udi dette Aar kom Erik Sparre fra Sverrig til Bahuus, hvor hand henflyde, formedelst Hertug Karls Forfølgning, fordi hand holdte Kong Sigismundi Partie. Slange. ChrIV.118. 1.3) (nu kun foræld., sj.) til forfølge 2.3. Moth.F418. Slange.ChrIV.11. *Vi foreholde Jer at lade fare | Forfølgning imod Enken! Sotoft. ChrIV.128. 1.4) (jur.) til forfølge 4.3. Sagens Forfølgning i Retten. *Nørreg. Privatv.V.20. hans Sviger søn (fik) ham til at opgive den videre Forfølgning af de gamle Retssager. Jak.Knu.S.227. 2) † det følgende af en meningssammenhæng i tale ell. skrift. det kand sees af forfølgningen (nu: sammenhængen). Moth.F418.***

forføre, v. [forfjøre] forføre. *Høysg. AG.113. -te ell. † -de (VSO.). vbs. -else (s. d.), † -ing (Moth.F453. Slange.ChrIV.207. Tode. S.94), jf. Forføreri. (ænyd. d. s., fsv. forföra; fra mnt. vorvoren (hty. verführen))*

1) † føre bort. 1.1) i al alm.: føre ell. bringe fra et sted til et andet. *Moth.F450. 1.2) lede paa gal vej; føre vild; vildlede.* Skulle nogen optænde om Nattetide nogen Ild, eller oprette noget Tegn paa Klipper, eller andensteds ved Strandsiden, til at forføre den seglendis . . skal (han) straffis paa sit Liv. *DL4-3-2. *En Raslen forfører | Den dristige Jæger. | Og det, som han hører, | Er Bladenes Lyd, | Som Vinden bevæger. Ew.V.18.*

2) ⊘ overf. 2.1) lede bort fra det (moralisk) rette; føre paa afveje; forlede. (især m. flg. præp. til). Synden . . forførte mig og dræbte mig. *Rom.7.11. hvor Naturen er god hos et Menneske . . saa er det ikke let at forføre nogen. Holb.II.J.IV.7. vi blev denne gang forført paa (o: til at gaa paa) Mascaranen af en tydsk Karl fra Frankfurth. sa.Masc.II.1. *Skal jeg mig føre selv, forføres jeg saa let, | Men fører du (o: Jesus) mig, da er al min Vandring ret. Brors.160. *Du har forført mig til at lure. Oehl.DM. 22. en falsk Lærer, som misbruger det christelige Navn til . . at forvirre og forføre Menigheden. Grundtv.Udv.IV.398. *Forfør mig ikke Knøsen til det Gale. HCAnd.X. 403. Kvinden sagde: Slangen forførte (Chr. VI: bedrog) mig, og jeg aad. 1Mos.3.13. jf. bet. 2.2: Den som til Utugt forfører et Pigebarn . . straffes. Lov⁹⁶ 1869. §175. || (uden nedset. bet.) lokke; overtale; formaa (til). det behagelige Veirligt . . forførte de . . unge Mennesker til at foreslaae en Spadseretour. *Ew.VI.143. Mennesker, som i mange Aar havde trukket sig tilbage fra Theatret . . forførtes ved dette Stykke til at komme tilbage. Heib.Pros. VI.71. || part. forførende som adj. (og adv.): d. s. s. forførerisk. *Han skrev saa inderligt, han skrev saa rørende, | Paa Sprog af Skriften selv blev ikke spart . . | Hans Stil var imod Enden saa forførende, | At Resultatet stod ham selv saa klart. PalM. IV.197. Hun er hverken paafaldende smuk, eller glimrende, eller pikant eller forførende. *Drachm.IX.333. en Djævlens forførende Fabrikspige. Soph.Clauss.A.29. De lange lyse Vårdage var forførende (o: beddaarende). Rørd.TB.182. i kommende Tider ville nogle falde fra Troen, idet de agte paa forførende (1819: forføriske) Aander. 1Tim.4.1(1907). 2.2) spec. (uden præp. til): forlede (især: en i kønslig henseende uberrørt kvinde; jf. ogs. Goos.I.416ff.) til utugt (samleje). *Moth.F450. Den første Karl, som eders Yndigheder og smigrende Forestillinger har kunnet fortrylle, den har I (o: Pamela) forlokket, den har I forført . . og selv løbet ham i Favnen. Pamela.I.406. Han har forført hende (og)****

bevæget hende til Fosterfordrivelse. *Brandes. XVIII.191.* Saadan havde han siddet i det store Teater i Rom sammen med Kleopatras . . og efter hver Forestilling havde han forført hende. *Thuborg.F.127. jf. (sj.): (hun) er fin . . midt i sin Ulykke, sin Forladthed, sin Forførthed. Drachm.F. 1.55.*

3) (nu næppe br.) indgive (især: med forsat) falske forestillinger; bedrage (I.1); narre. Dersom vi sige, vi have ikke synd, forføre (1819: bedrage) vi os selv. *1Joh.1.8 (Chr.VI).* Vi begyndte at forføre hverandre de meest velhavende Kammerader fra. *Ew.VIII.43. Oehl.C.192.* *Den ydre Skjønhed Øjet kan forføre; | Men sand Fortjeneste vil Sjælen røre. *Blich.Snk1.65.*

4) † bagtale (jf. before 1). *Moth.F450.* Det gjør mig mest ont for den stakkels unge Kone, at hun uskyldig skal blive forført. *Hob.Bars.IV.9. sa.DNB.199.*

Forførelse, en. flt. (l. br.) -r (VSO). *NPJensen.Napoleon.(1904).298.* (ænyd. d. s.; vbs. til forføre; jf. Forføring) 1) ☐ som vbs., især til forføre 2. || til forføre 2.1: den sidste forførelse (1819: Bedrag; 1907: Forførelse) skal blive verre end den første. *Matth.27.64(Chr.VI).* Evas Forførelse ved en Slange. *Schand.TF.II.401.* Sproget til-lader vistnok at forstaa Forførelse til Utugt som enstydig med at hidføre Pigens første Fald. *Goos.I.417.* || til forføre 2.2. Don Juan er altsaa Forfører, hans Erotik Forførelse. *Kierk.I.78.* 2) (nu sj.) mere konkr.: hvad der kan forføre (2.1); fristelse(r). I store Stæder ere mange Forførelser. *VSO.* *Verdens Forførelse tidt mig henrev. *VKHjort.F.I.41.* Tvi tvi, din Svinke! Du skal svide udi Helvede for den Forførelse, du bringer over min Hjord. *ErnestoDalgas.Krøniker og Æventyr.(1896).45.* ☐ **Forførelses-kunst**, en. [1] (især i flt.). hvilke Forførelseskunster har han vel anvendt, for at besnære dit uskyldige Hjerte? *Blich.(1920).IX.156. Riget.²²/s1913.8.sp.5.* ☐ **Forfører**, en. († Forførere. *Ew.V.211.*) til forføre 2.1: 2Joh.7. Skolernes Ephorer . . skal have Indseende med . . at Skoleungdommens Forførere . . blive Saggivne til Afstraffelse. *Forordn.⁷/u1809.§8.* || især til forføre 2.2: VSO. Baronen er en stor Vellystning og farlig Forfører. *Blich.(1846).VII.123.* en Libertin af første Skuffe, en gruelig Forfører. *Gylb.IX.63.* Forførerens Dag-bog. *Kierk.I.273. Schand.AE.223.* ☐ **Forførereri**, et. d. s. s. Forførelse 1; til forføre 2.2: *hvem er værre, end de smukke Piger, | Udsatte for Forførereri og Smiger? *ChrBorup.PM.113.* ☐ **forfører(i)sk**, adj. [for-¹for(r)(i)sg] (jf. ty. verführerisch; fortvænger forførerisk || formen forførerisk er nu sj.) til Forfører (og forføre 2.1): som er i stand til at lokke (en) paa afveje, bringe (en) i fristelse; (ogs. uden nedset. bet.) besnærende; bedaarende (jf. forførende u. forføre 2.1 slutn.). *Først forførerisk, med

sledske Taler | . . han lokked hende. *Oehl.XII.72.* en smuk, forførerisk Kvinde. *Ing.LB.II.139.* Der er heller ei noget saa forførerisk for en Pige, som at blive elsket af en poetisk-tungsin dig Natur. *Kierk.III.180.* I forføreriske og forførte Menesker . . I glemmes hurtigt, og det er godt, at I har Eders Tid. *Brandes.IV.65.* jf.: I den Stemning, hvori man (o: Steffens' samtid) forsattes, ved at hæve sig til det højeste Standpunkt, lod man sig henrive til en forførerisk (o: farlig, let-sin dig) Ringeagt mod Erfaringsvidenskaberne. *Ørst.VIII.105. som adv.: Goldschm.BIS.I.28.* *Jeg saa' hende Freja | forførerisk fager. *Drachm.HV.52.* || De to forføreriske Skønheder (o: bryster), som min Flensborger Pige havde, til fremvisse. *Ew.VIII.95.* Vittighed, Smidighed og alle Aandens forføreriske Gaver. *Kierk.II.179.*

MO. ☐ **Forførske**, en. (jf. forføre 2.1; l. br.) kvinde, som forleder nogen, især: som besnærer, bedaarer en mand; forførerisk kvinde. *Moth.F452.* Hendes troe Pige? siig hendes Forførske, hendes Hyklerske og hendes Forræderske. *Comædie om Lyveren.(1725).52.* denne uværdige Forførske, som kalder sig med et Navn, der ene tilkommer mig. *Gylb.(1849).IX.220. Palm.IV.325. D&H. † forførsik, adj. (ænyd. d. s. (Rævebog.231); jf. ænh. verführisch) d. s. s. forførerisk. forførske (1907: forførende) Aander. ITim.4.1.* hand kommer her til en Bye, som er meget forførsik, og gjør sig en Gloire af at trække fremmede op. *Hob.11J.I.5.* en Rousseau med sin forførske Veltalenhed. *Tode.V.282.* hun (var) uden Veileder, uden Raadgiver udstød i den slibrige forførske Verden. *Rahb.Fort.II.432. CBernh.III.28.* || † (jf. forføre 2.2): et forførsik hûs (o: horehus). *Moth.F453.*

forførske, -førske, v. se forførske.

forgaa, v. [for'gaa] præf. -gik, flt. † -ginge (*Hob.DH.I.591. Rothe.(Rahb.LB.I.368)*), part. -gaaet ell. (uden for ssg. gudsforgaaen nu kun jy.) -gaaen (fk.) (*Moth.G42. Hob.Pern.III.3. Feilb.*) ell. (intk., sj.) -gandet (*Ploug.I.345*) ell. (sj.) -gagent (*HN Claus.Tale.(1843).7*) ell. (især poet. ell. som adj., se forgangen) -gangen (fk.) (*Marc.16.1(1907: forbi). Sødb.GD.3.*) vbs. -else (s. d.), jf. **Forgangelse**. (glda. forgaa, -gange, -jf. æda. præf. forgangær (i bet. 1.2), oldn. fyrirganga, forlise; fra mnt. vorgan (hty. vergehen); jf. forgangelig || m. h. t. perf. part. brugt som adj. se forgangen)

1) m. tings-subj.: fjerne sig fra et sted; gaa bort (jf. afgaa l., bortgaa). 1.1) (nu kun bibl.) i alm.: forsvinde. En Sky forgaaer og farer bort. *Job.7.9.* m. overgang til bet. 1.2: mine dage ere forgangne, som røg (1871: ere gaaede op i Røg). *Ps.102.4(Chr.VI).* 1.2) ☐ om tiden: forløbe; gaa til ende (nu alm.: gaa). *Den lyse Dag forgangen er. *SalmHj.66.1.* *Fem Maaneder

forgaae, saa bringer hun | Et Barn til Verden. *Oehl.L.I.63.* der forgik ingen Dag, uden at han spurgte til (*barnet*). *CBernh. VII.284.* *Vi faae nu Betaling | i den søde Drik | for hvert Øjeblik, | som i Vrøvl forgik. *Hostr.G.67.* der er endnu intet maal forgaaet, se Maal. 1.3) (*overf. anv. af bet. 1.1; nu l. br.*) *m. subj.*, der betegner legemlige ell. aandelige egenskaber, evner olgn.: *ophøre; (nu kun m. hensobj.) forlade; svigte.* forlad mig ikke, naar min Kraft forgaaer! *Ps.71.9.* jeg haabes, at inden den Tid de Griller skal forgaa ham. *Holb.Jean. I.4.* Præsten blev saa forskrækket, at baade Maal og Mæle forgik. *Overs.afHolbLevned. 66.* baade Syn og Hørelse forgik den arme Sancho. *Biehl.DQ.IV.280.* Min Taalmodighed begynder at forgaae mig. *PAHeib.Sk. I.91.* *Ved Øxens Fald min Bevidsthed forgik. *Heib.Poet.X.301.* *Tryk dem og knug dem, til Vejret forgaar dem. *Drachm.UD. 58.* *jf. † (m. konkr. subj.):* Mine Giedder vantrives, og Melken forgaaer dem. *Suhm. I.136. 1.4) † om en ubehagelig tilstand olgn.: gaa over; fortage sig.* Med Dag og Stund forgaaer en Skade, som er liden. *Falst. (MÖ.).* Keiserens podagra begynder at forgaae .. over den gode motion, han haver fra eet Sted til et andet. *Langebek. Breve.71.* Pinen begynder nu at forgaae. *VSO. jf.: *Eyal søde Første-Grøde | .. af bliden Vaar. | Lad det nu fryse, lad mig nu gyse | .. det snart forgaaer (?: ophører). Brors.295.*

2) gaa til grunde; gaa under. 2.1) om levende væsener ell. ting: gaa til grunde, udslettes i kraft af naturens love ell. paa voldsom maade. Herrens fiender .. skal forgaae (1871: ere forsvundne), i røg skal de forgaae. *Ps.37.20(Chr.VI).* indtil Himmelen og Jorden forgaae, skal end ikke det mindste Bogstav .. forgaae af Loven, indtil det skeer altsammen. *Matth.5.18.* *Det meeste de fleste forgabe sig paa, | Er bare de Vare, der hastig forgaa. *LThura. Poet.123.* „Vorherre fri og frels os; Verden forgaar!“ raabte Tanten. *Drachm.PV. 164.* ikke et Atom forgaar, (*men*) overgaar (*blot*) i en anden Tilstandsform. *Pont. LP.VII.85.* *Vi veed, et Fjæld kan sprænges, og tvinges kan en Elv, | men aldrig kan et Folk forgå, som ikke vil det selv. *Rerd.GK.221.* *talem.* ukrudt forgaar ikke saa let, se Ukrudt. *m. h. t. andre talem. se u. bestaa 2.4.* || om (*de ombordværende paa*) et skib: forlise. Er Skibet udj Fare til at forgaa, eller at blive taget af Fribyttere, eller Røvere. *DL.4—1—3.* Skibet skuldes af Bølgerne; (*disciplene*) sagde: Herre, frels os! vi forgaae. *Matth.8.25.* Jeg fik strax efter Din Bortreise gandske vis Efterretning, at det Skib, Du var paa, var forgaaet med Top og Tavl. *Blich.(1920). V.66.* *Scheller.MarO.* || om person, i udtr. være ved at forgaa olgn., (*dagl.*) som overdrivende betegnelse for følgerne af usæd-

vanlige ell. ubehagelige (*især sjælelige*) tilstande (*især i forb. m. af til betegnelse af årsagen*). Havde jeg ikke den Piige, saa forgik jeg rent. *Holb.Stu.III.1.* Barnet var nær ved at forgaae af Sult. *VSO.* *Af Undren fast forgaar jeg! *Heib.Poet.X.186.* „Jeg forgaar af Hede,“ raabte hun vredt og slog de to Slørflige bag ud. *Schand.IF. 77.* (*hun*) vilde forgaa af Kedsommelighed. *HomoS.VD.39.* || (*nu kun dial. ell. foræld.*) *dep.* da var det som skulde jeg forgaas i Kval og Pine. *JPJac.I.195.* *Feib.* ordspil (*jf. bet. 3.1*): alting forgaas, men træsko faar gaas aldrig. *Grundtv.Da.Ordsprog.(1845).nr. 662.* *Feib.* || (*relig.*) *miste sin salighed; fortæbes:* *Herud af Synden, hvo | Ey evig vil forgaae. *Brors.231.* || *m. h. t. økonomisk ruin:* han (*var*) som ganske ungt Menne-ske .. faldet paa at reise til London, hvor han uidentvilt var forgaaet i den yderste Nød, dersom ikke en god Mand havde truffet ham og hiulpet ham frem. *Oehl.Er. III.97. 2.2) ♯ m. overgang til bet. 1.1; m. abstr. subj.* naar skal han dog døe, og hans Navn forgaae? *Ps.41.6.* *Haab og Tro forgaar, | Men Kærlighed bestaar. *Salm.Hj. 521.1.* *Grundtv.PS.VI.10.* *Mal den Storhed, som er længst forgangen! | Varsl om den, der fødes skal af ny! *Ploug.I.23.* *talem.* skønhed ell. forgyldning forgaar osv. se bestaa sp.435°.

3) (*efter ty.* vergehen; *jf. VI. for- 2.1*) ødelegge ved at gaa. 3.1) † *trans.*; i forb. som forgaa sine sko, slide sine sko op; udtræde sine sko. *vAph.(1759).* 3.2) (*nu sj.*) *refl.*: gaa for meget; gaa sig træt. *Langebek.Lex.F385a.* Jeg gaaer kun et Par Mile om Dagen, saa veed jeg, at jeg forgaar mig ikke. *VSO.* *nu kun i perf. part.: udmattet af at gaa.* *Moth.G46.* Han var saa forgaaet, at han neppe kunde staae paa sine Been. *VSO.* *Maanen steg op, og det mørkede let, | jeg sad ved en Vejkant, forgaaet og træt. *MSchneider.ED.14.*

4) (*efter ty.* sich vergehen; *nu sj.*) *refl.*; *egl.*: gaa fejl; fare vild; *overf.*: fejle (1.1); forløbe sig; *især i forb. m. (i)mod: forsynde sig mod (noget ell. nogen); forse sig mod (nu kun om (mindre alvorlig) forseelse over for det sammelige, overskrivelse af grænserne for det tilladelige; jf. Forgaaelse).* Her forgik de Fyrstelige sig temmeligen vidt, og udlode sig med saadanne Ord og Beskyldinger, over hvilke Kongen .. høyligen blev forternet. *Stange.ChrIV.721.* han havde forgaaet sig imod Gud. *Biehl.Br. 148.* *Selv du vide da maa, hvor let en Yngling forgaar sig, | Rask han fatter Beslutning, men kommer tiltok med sit Anslag. *Wüst.III.198.* jeg ved godt, at jeg forgaar mig mod Far, som er saa stor og berømt. *Rode.GB.174.* † i forb. forgaa sig selv, *d. s.* blind Nidkierhed kan forlede en Person, ikke alene til at forgaae sig selv, men og til at fordærve den beste Sag. *JSneed.VIII.191.*

5) *part. forgaaet som adj. (jf. forgangen. 5.1) (W, l. br.) til bet. 1.; om tid: svunden; forgangen. vAph. (1759). en forgaaet Tids Stemning. JVJens.D.108. 5.2) (vist forkortet for gudsforagaan; sj.) † ryg-gesløs; gudsforgaen. En forgæen skalk. Moth.G46. 5.3) (især poet.; sj.) til bet. 2: som er gaet under; forsvundet (ogs. m. overgang til bet. 5.1). *Ruinen | Af en for-gaaet Herlighed. Bagger.II.431. Goldschm. 10 V.350. jf. †: (sklegtens) Vaaben . . stod ud-hugget i en stor Steen . . tilligemed en halvfor-gaaet (o: halvt udslettet) Inscription. CBernh.X.26.*

Forgaaelse, en. flt. -r. (vbs. til for-gaa 4; nu l. br.) forseeelse; forløbelse. EPont.Men.III.594. Nu blev han opmærk-som paa sin Forgaaelse; gjorde Undskyld-ninger. Blich.II.105. (han) kastede sin udrændte Cigar paa Gulvet, hvad man sikkert vilde have betragtet som en stor Forgaaelse hos enhver Anden. Hauch.VII. 423. man skal ikke bedømme Nationen efter de enkelte Forgaaelser. Rode.(Berl Tid.V.1922.Aft.5.sp.1).

For-gaard, en. 1) (især bibl.) indhegnet plads foran en (storre) bygning (især tempel, slot olgn.) (jf. Baggaard). Du skal og gjøre en Forgaard til Tabernaklet. 2Mos. 27.9. En Digter . . spadsereede engang i en stor Forgaard af Minervæ Tempel. JSneed. III.188. Det bispelige Pallads, hvis For-gaard vendte ud til Pladsen, er prægtigt. Bagges.DV.IX.246. en stor Hule, der var ligesom en Forgaard til et helt Slot. Sv Grundtv.FÆ.II.160. Uden om (templet) var flere Forgaarde: en ydre Forgaard, hvor alle maatte komme . . inden for den en indre Forgaard. Sal.XVII.258. (sj.) om afsidesliggende del af en landstrækning: Han var kommen til (Attilas) Hof, ude i Asiens yderste Forgaarde. JVJens.NG.304. i bil-ledl. udtr.: Nutidens unge Københavner betragter Kirken som et Vankundighedens Tempel og Præsteboligen som dets For-gaard. Pont.LP.VII.31. || (l.br.) om en gaard, som ligger foran en anden (baggaarden). VSO. MO. D&H. || W billedl. ell. overf., om begyndelsesstadiet, "yderværkerne" af et erfarings-omraade, en kunst olgn. (i hvis indre det er vanskeligt at trænge ind). dog staaer han med disse Fortrin kun i Skuespilkunstens Forgaard, uden at være trængt ind i dens Tempel. Heib.Pros.VI.164. KLars.AH.168. 2) (anat.) aabning, hulrum, som danner ind-gangen til en spalte i legemet; spec.: den forreste del af labyrinten i det menneskelige øre (vestibulum). AWHauch. (1799). 486. Anat. (1840). II.310. Panum.662. || (nu næppe br.) indgangen til moderskeden hos kvinder (vesti-bulum vaginae; vulva. Anat.(1840).II.502) ell. (vet., e.br.) den for urin- og konsorganer fælles udførselskanal hos hundyr (vestibulum vaginae). LandbO.III.308. **-gaard(s)-trappe**, en. (af Forgaard 2; anat.) gang i det menneskelige øres snegl, der staaer i for-

bindelse m. forgaarden (scala vestibuli). Anat. (1840). II.315. Panum.663. **-gaards-vandledning**, en. (af Forgaard 2; anat., l.br.) vædskeførende kanal i det indre øre i fortsættelse af forgaarden (aquaeductus vesti-buli). Sal.XVIII.905. **-gaars**, subst. [V.2.2] (ænyd. (i) forgaar (DGrammat.II.234.III. 189), fsv. i forgaar, i förra gaar; jf. ty. ehe-, vorgestern samt Andendagsgaar, Over-gaar(s); m. h. t. formen paa -s jf. i aftes, se Aften sp.320²⁸) 1) i forb. i forgaars, dagen før i gaar. Moth.F345. det er ikke i Dag, som i Gaar og i Forgaars (1728: i gaar og anden dags gaar). 1Makk.9.44. lige-som i Gaar og i Forgaars og i Forfor-gaars. KLars.LF.2. (l.br.) styret af præp.: (avisen) fra i forgaars. MO. jf.: Det er . . ikke en Tanke fra i Forgaars (o: ikke et løst indfald), ikke en søvnløs Nats Foster, som jeg har at tale om. Ew.VII.172. || i forb. m. anden tidsbestemmelse: i forgaars aften, middag, morgen (VSO). ell. (i rigsspr. nu kun:) i forgaars aftes, mid-dags, morges (Moth.I6. MO. („Efter Talebrugen.“). S&B; jf.: i Forgaars Mor-ges, Aftes, men i Forgaars Middag (lige-saa i Forgaars Formiddag, i Forgaars Efter-middag). Levin.). i forgaars nat, (l.br.) natten til i gaar. Moth.I6. 2) (nu næppe br., jf.: „dagl. Tale.“ MO. „Talespr.“ Levin.) som første led i ssgr. (især i best. f. ent.) som **Forgaars-avis** (VSO. Levin.), **-dag** (For-gaardsdag før sin Død havde Storfyrsten en frygtelig Nat. BerlTid.²⁸/1865.3.sp.1), **-post** (Levin.) ofl.

forgabe, v. [fɔr'ga'bə; dagl. ell. vulg. -'ga'və] (tidligere ogs. skrevet forgave. Kom Grønneg.II.228). **-ede**; *part. -et ell. (nu kun gldgs. ell. dial.) -t* (Tulkin.II.164. Oehl.XIII. 209. Feilb.). vbs. **-else** (vAph.(1759). Kierk. XI.184. SeLa.K.159) ell. (sj.) **-ning** (Winth. ED.90 (∞ Skabning)). (jf. ty. sich vergaf-en; nu kun refl. ell. i perf. part. m. flg. præp. i († paa: LThura.Poet.123. vAph.(1772).I. 101)) 1) † gabe, glo for meget (paa no-get). Imedens han stod og forgabede sig i Taskenspillernes Kunster, stial de hans Lommeur. VSO. 2) (især dagl.) blive (uri-meligt) indtaget (forelsket) i noget; blive besat, betaget af. Moth.G2. hand har reent forgabet sig i ham, det er hans Helgen, hans Lyst, hans Glæde, hans Al-ting. KomGrønneg.II.206. *Det er dog no-get Andet, selv at skabe, | End i en An-dens Værk sig at forgabe. Heib.Poet.II. 144. hans Søn . . havde forgabet sig i en fattig Pige med et kjønt Ansigt. CBernh. II.27. EBrand.Brud.10. || (sj.) i pass. *Yng-lingen og Pigen | See pludselig hinanden, og forgabes; | Den ydre, legemlige Skøn-hed seirer. Oehl.S.237. || *part. forgabet som adj., især i forb. være forgabet i* (en). Langebek.Breve.237. *du est kun for-gabet | I hvad der fremmed er og uden-landsk. Oehl.T.198. Smigrere havde hun nok af, allerede som Barn, Alle vare for-

gabede i hende. *Goldschm. III. 387. JakKnu. GP. 17. jf. (sj.):* en barnagtig Forgabetthed i den (*elskede*). *Kierk. IX. 159.*

Forgad(e)ring, en. s. Forgatring.

Forgaffel, en. 1) *en fokkalkestens gaffel. Scheller. Mar. O. 2)* *gaffelformet stang, der paa en cykel omslutter forhjulets nav, og hvori styret er fæstet. Cyclehh. 45. Dag Nyh. 4/1911. 3. sp. 1.*

† **forvalde**, v. (*ænyd. d. s.; jf. ty. vergallen, vergällen*) gøre bitter *ell. modbydelig ved at overgyde, blande med galde; især overf.: forbitre. *(Evas) bittre Æble-Bidd, som ald vort Liv forgalder. Wadsk. Skuepl. 276. Denne store Sorg har forgaldet mig alle Livets Glæder. VSO.*

forgalet, part. adj. [*før'ga:løf*] (*l. br.*) som er hæst af at gale. En hæst, forgalet Hane . . gav Hals, hvergang en ny Vogn kom raslende. *Baud. H. 101. (sj.) om person: 20* en forgalet gøg. *Moth. G. 70.*

† **forvalgopere**, v. -ede. (*efter ty. sich vergaloppieren; egl.: ride vild*) *refl.; overf.: komme til forhastede slutninger; „løbe løbsk“ (i sin tankegang). *En Anden holder dig for en Poëtisk Rytter, | Som rider i Gallou paa Pegaso, og skytter | Ey noget om, at hand forgallouperer sig, | Naar hand i sine Vers vil være skiemterig. Graah. PT. I. 254. (teologen Hornemann) talte om, at Apostelen Paulus „atter havde forgallouperet sig.“ Biogr. Lex. VIII. 90.*

I. For-gang, en. (*glida. d. s. m. bet. „fortrin“, oldn. forganga, -gangr, fyrirganga; egl. vds. til foregaa; jf. Forgangs- 1*) [*V. 1.2*] (*foræld.*) til foregaa 1: *ret til at gaa forud for andre; forrang. Hand har forgangen. Moth. G. 53. En kongelig Befaling for Sønderjylland om, at ved Offer maa overhovedet ingen Rang og Forgang gælde, synes ikke heller at have vist sig afgørende. TroelsL. XI. 58. 2*] [*V. 6*] † til foregaa 3: *eksempel (2); mønster. Er det ikke alt Spor og Følger af vor Høisalige Konges allerhøieste Forgang og Exempel? Langebek. VT. 57.*

II. -gang, en. *især (jy.): forstue. Feilb. || (sj.) svalegang. Husets vindaabne Forgang eller Svale. Pont. HK. 105.*

forgangen, part. adj. [*før'gan'(ə)n*] *inht. -t, † forgangen (NMPet. IV. 5) ell. (især 50* foran Aar) *d. s. (ænyd. d. s.; egl. part. til for-gaa (d. s.); nu især poet., gldgs. ell. dial.)*

1) som adj. til forgaa 1.1 og 1.2; *især m. h. t. tiden: som er svundet; forløbet. 1.1) (især poet. ell. højtid.) i alm. Ing. EF. I. 204. *Det Forgange, det Kommande | Forsvandt dem af Hu. Winth. VI. 43. deres Liv syntes ham at henhøre til noget For-gangen, til et Skyggerige. Goldschm. Hjl. II. 41. jf.: *Det var ret; slaa Tonarten an! | Den 60 klinger — ja jeg véd ej — saa forgangen. Drachm. SH. 145 || attrib. Herodot fortalte . . den nylig forgangne Tids store Bedrifter. Molb. F. 349. halvglemte Billeder fra hans forgangne Liv (jog) ham skyggeagtig forbi. Pont. LP. VIII. 7. jf.: *Hvo mægter | At*

fængsle Nuets Flygtighed som han (*o: digteren*), | Og atter mane frem forgangne (*o: døde*) Slægter. *Hz. D. I. 227. || † for-gangen tid, (jf. ty. die vergangen zeit; gram.) d. s. s. forbigangen tid. vAph. (1759).*

1.2) (*gldgs. ell. dial.*) *ved ubestemt tidsangivelse, om et kortere tidsafsnit (tidspunkt), der nylig er passeret (især om dag, uge, olgn.): forleden. Det skeede forgangen Dag. VSO. Hvorledes gaar det med Hovedpinen? . . De havde saadan Hovedpine forgangen Aften. Tops. II. 374. *Forgangen Nat vor sultne Kat | En fed og lækker Mus fik fat. Børneremser. (1867). 13. 1.3) (*gldgs. ell. dial.*) *ved bestemt tidsangivelse, om tidsafsnit, tidsrum (især af længere varighed), der ligger umiddelbart før nærværende tid: sidste. hvordan gik det til paa Mascaraden forgangen Natt (o: i nat)? Holb. Masc. I. 3. jeg (hører) til det forgangne Aarhundrede, og hvad det nye fører i sit Skjold vover jeg ikke at udtyde. Ing. VS. I. 20. især i forb. for-gangen aar, i fjor. Jeg fandt . . forgangen Aar altid Hierteeklemelse saa tit jeg drak Coffee, men i Aar befinder jeg mig meget vel derefter. Holb. Bars. II. 3. Talen . . døde hen i Suk over det forgangne Aars daarlige Kornavl. JPJac. I. 13. Feilb.**

2) som adv. (*egl. forkortelse af forgangen dag; især gldgs. ell. dial.*) *om et forbigangen, ikke nærmere bestemt tidspunkt: for nogle dage siden; for nogen tid siden; forleden; for nylig. sagde jeg det icke forgangen Frantz Kniv-Smed? at mand burde gjøre saaledes. Holb. Kandst. II. 3. P. var forgangen i Selskab med et Fruentimmer, i hvilket han blev saa forlibt som han aldrig forhen havde været. Tullin. II. 243. Var det maaske Dem, jeg fik det Brev fra forgangen? Pont. DR. III. 13. Feilb. (sj.) styret af præp.: Nordbanen, der blev benyttet til forgangen. Pol. 1/101921. 11. sp. 4.*

⊕ **Forgangen-hed**, en. [1.1] (*jf. ty. vergangenheit samt Forbigangenhed; l. br.*) *den svundne tid; fortid. *Saa seer du ei i Fremtids lukte Bog? — | „Umiddelbart vel ei, men middelbart, | Da den sig spiller i Forgangenheden.“ Oehl. A. 289. Forgangenhedens, Øieblikkets og Tilblivel-sens Verdner. Ing. EF. VI. 158. Vilh. And. G. 35.*

Forgangs-, i ssgr. (*ænyd. d. s., jf. oldn. forgangskona, -maðr, foregangskvinde, -mand; dial. ell. foræld.*) af I. Forgang; *betegnende en person, som bistaar ved opartningen ved gilder ell. ved brylluper gaar foran brud ell. brudgom til kirke (jf. Kalk. I. 633 samt TroelsL. X. 94ff.) ell. (se Forgangs-karl, -pige) gaar forrest ved arbejdet (jf. ogs. For-gangsmand). -folk, pl. Feilb. TroelsL. X. 71. -karl, en. Feilb. || ogs. (*dial.*): karl, der gaar forrest i arbejdet. smst. -kone, en. Moth. G. 53. *jeg havde lovet . . | At være Forgangskone ved Dit Bryllup. Rahb. Skuesp. II. 19. MDL. Sal. VIII. 217. -kvinde, en. „endnu hos Landalmuen“. Levin. TroelsL. X. 72. -mand, en. smst. 71. Sal.*

VIII.217. *Feilb.* || [2] \ d. s. s. Førgangsmænd. *Ja, Du (o: Heine) var stærk, min syge Ven og Broder, | en vældig Førgangsmænd med løftet Klo. *Drachm.HI.112. sa. BK.151. -pige*, en. *Moth.G53. MDL. Feilb.* || ogs. (*dial.*): *pige*, der gaar forrest i arbejdet. *smst. -svend*, en. *Breum.FS.316. Sal.VIII.217.*

Førgarn, et. [V.2.1] tykke, løst snøede traade („vøger“), der dannes ved den første, foreløbige trilling af materialet (for-spindingen), og som senere (ved finspindingen) forarbejdes til garn. *OpfB.VIII.456. OrdbS. -garve*, v. [V.2.1] (*garv.*) give en første garvning (jf. *angarve*). *OrdbS.*

førgasse, v. [før'gæsø] -ede. *vbs. -ning* (*Bille-Top.23*). (dannet i nyere tid; jf. *ty. vergasen*; *faql.*) omdanne (et brændselstof i fast ell. flydende form) til gas; ogs. (*intr. ell. refl.*) om brændselstof: omdannes til gas. Kullene er Jærndindustriens vigtigste Brændsel, dels umiddelbart i Flammeovnene, dels forkoksede i Skaktovnene, dels forgassede i Generatorerne. *Wagn.Tekn.321.* de amerikanske Kul er særlig tilbøjelige til at forgasse sig, naar de ligger i Bunker, udsat for Vejr og Vind. *Pol.²1921.3.sp.5. Førgasser*, en. *ft. -e.* (*faql.*, l. br.) beholder (rum i petroleum-, benzinmotor), hvor petroleum osv. omdannes til gas; karburator. *smst.²1918.12.sp.4.*

† **Førgatring**, en. (ogs. **Førgad(e)ring**. *Moth.S46. MR.1808.449*). (fra nt. vergaderung, forsamling, ell. *ty. vergatterung*; *egl. vbs. til ty. vergatteren*, forsaml, jf. *yy. forgare*, opleve, sporge nyt, *eng. forgather*, samles, samtale; *besl. m. ty. gatte*, ægtefælle, *eng. together*, sammen) & signal, der samler tropperne ell. kalder dem til vagt. *Moth.S46. Reveille*, Tappenstreg og Førgattering. *MR.1831.6. MilTehnO.*

I. Førgave, en. [V.2.1] (efter *ty. vorge*) i skak: hvad den stærkere spiller giver den anden forud (brikker, træk ell. begge dele); fordel. De almindeligste Førgaver er Bonde og Træk, Bonde og 2 Træk, Springer (osv.). *OrdbS.* || hertil **Førgaveparti** (*Verden og Vi.²1916.26*), -spil (*NatTid.²1910.1906.M.Till.2.sp.5*).

II. førgave, v. se *forgabe*.

Førgavl, en. 1) (*bygn.*; nu næppe br.) om bygninger (jf. *Baggavl*). *Moth.G95. 2)* (*ænyd. d. s.*; *især dial.*) forsmække paa en vogn. *Esp.428. -gemak*, et. værelse foran et audiensgemak (paa et slot) *olgn.*; forsal; forværelse (jf. -kammer). (*han gik*) ud, igiennem forgemaket (1871: Forsalen). *Dom.3. 23(Chr.VI). Holb.Ep.I.312.* jeg (vil) vente her i Førgemakket. — Naar det kun er vist, at hans Excellence kommer. *Heib.Poet. VII.333.* Ønsker man Audiens hos Kongen (henvender man) sig til den i Førgemakket tjensthavende Adjutant. *VortHj. IV.1.108. i billedl. udtr.* (jf. *Førgaard*): *Jeg Trappen var forbi, og netop kommen ind | I Lykkens Førgemak. *Wess.20.*

førgemme, v. [før'gæm'ø] -te. (*ænyd. d. s.*; nu kun i *perf. part.*) 1) (nu sj.) gemme; skjule; ogs.: bortgemme; forlægge. *Tænk at Din Deel ei er glemt | Og forgjemt (*SalmHus.621.2: bortgjemt*). *Kingo. 357.* en gammel Træstub (stod) underlig forgømt . . ved Bredden af en lille Bæk. *BlichCl.FarbrorFrans.(1902).88.* † de sidde jo næsten som de legede Førgjemt (o: „skjul“) bag Buske, saaledes hange Bladene dem om Ørerne. *CBernh.III.359. 2)* (nu l. br., jf. dog *Feilb.*) *især m. h. t.* (letfordærvelige) fødevarer: gemme (noget) saa længe, at det bliver fordærvet. *Naar en Citron er frisk, bør man den ey forgemme, | Og skal den sælges, bør det udi Tide skee. *Graah.PT.I.205.* || i *perf. part.*: overgømt. *Moth.G112.* Denne Frugt er forgiemt. *MO. Feilb. uegl.*, om hvad der ikke er friskt: Rullegardinene (var) næsten bestandig . . nedtrukne, saa der kom en forgiemt Luft ind i Værelserne, der lignede Luften i Gravkjældere. *Hauch.VII. 408. overf.*: Hvad han sagde, bar aldrig Præg af gammel forgiemt Viisdom. *PalM. IL.II.380.* *Her til Lands de fleste arver | lidt forgømt Forstand. *Stuck.S.107.*

Førgesmernicht, en. se *Førgæt-migej*.

Førgift, en. ell. † et (*Slange.ChrIV. 570. MO.*). [før'gift] uden *ft.*; *gen. -s ell. † -es* (*Aab.14.8(Chr.VI)*). (*ænyd.*, *fsv. d. s.*; fra *mnt. vørgift*; jf. I. *Edder, Gift*; nu *især foræld. ell. dial.*) 1) gift; stof, vædske *olgn.*, der indeholder gift. Hvo som overbevis at have villet ombragt nogen med Førgift. *DL.6—6—22.* Saasom (*Dyvekes*) Død skeede u-formodentligen, saa var et almindeligt Rygte, at hun ved Førgift var tagen af Dage. *Holb.DH.II.24.* *en Slange, hvis Førgift | Ham drypped ned paa Kinden. *Oehl. HK.92. Hauch.DV.I.185.* der kunde være Førgift ved (kuglen). *JPJac.I.106. Feilb. jf.*: Deres viin er drage-førgift (1871: Dragegift). *5Mos.32.33(Chr.VI).* i forb. edder og forgift, se I. *Edder* 1. || † smitstof, der virker som gift paa organismen. *Cit.1709.(JulPet.L.27).* Man dør aldrig strax efter Smitten: tre Dage i det mindste gaaer man med Førgiften i Legemet. *Tode.ST.II.79. 2)* videre *anv. af bet. 1.* || (*uegl.*) om hvad der antages at virke skadeligt („som gift“) paa organismen; *især i udtr.* som det er (den rene) forgift for ham. de Draaber ere en Førgift for hende, har hun ikke svedet forskrækkelig der efter? *Holb.Bars.III.4.* Stærk Drik er en Førgift for Børn. *VSO.* || *overf.*: om hvad der virker skadeligt, hemmende, saarende *olgn.*; *især: ondskafuld, hadesfuld* („giftig“) tale (spot, bagvaskelse *olgn.*). Tungen kan intet Menneke tæmme, det ustyrlige Onde, fuld af dødelig Førgift (1907: Gift). *Jac. 3.8.* *Naar onde Tunger stænke | Førgift, mit Navn at krænke, | Da vil jeg være tys. *Brors.35.* Død og Pestilense! det (o:

et musikstykke) er den rene Forgift. *Blich. III.595. i forb. edder og forgift (jf. u. bet. 1), se I. Edder 3. jf.: De mundhuggedes bravt og svor, saa at Svovl og Forgift lyste dem ud af Halsen. JVJens.HF.6.*

forgifte, v. [fœrgifdø]-ede. vbs. (nu sj.) -else (VSO. *Heib.Pros.IV.280. Davids.KK. 402. D&H.*) ell. (især i bet. 2.) -ning (vAph. (1764). *Cirk.19/1829. Drachm.GG.51. JV Jens.SS.133.*) (ænyd. d.s., jf. glda. forgiftelsæ 10 (Mand.146.171); afl. af Forgift ell. af VI. forb. 6.1 og Gift; sml. mnt. vörgiftigen, ty. vergiften; egl.: „gøre giftig“, jf.: der er Forskiæl paa forgive og forgifte, det første er at dræbe med Forgift, det andet at befænge .. med Gift. vAph.(1759))

1) komme gift i ell. paa noget; blande ell. besmøre med gift; gøre giftig; ogs.: fordærve ell. ødelægge ved tilsætning af giftstoffer. *Moth.G163.* Mahomed klagede sig idelig .. over det forgiftede stykke 20 (Kød. *Holb.Hh.II.76.* Forgiftede Pile. VSO. asiatiske Anførere .. have ført Beleiringskrig ved .. Brøndes Forgifting. *Goldschm. BlS.I.126.* der er .. en anden Maade, hvorved Bakteriernes Optagelse i Blodet kan dræbe, det er ved at forgifte Blodet selv. *OBloch.D².I.33.* (jf. Forgift 2; billedl.): haarde Ord, omhyggeligt forgiftede Svar. *JPJac.II.107.* || sml. Forgift i slutn.: Naar 30 Pesten raser, er Luften ligesom forgiftet. VSO. en Fredstraktat, der forgiftede Atmosfæren mellem Sejherrer og Besejrede. *Tilsk.1921.I.7.*

2) især m. h. t. person: (søge at) skade ell. ødelægge ved gift. 2.1) (oftest i perf. part. ell. som vbs.; især med.) om giftstoffer: udøve en skadelig virkning paa organismen. Forgiftelserne i Halmstad ved Hummer, af hvilke over 50 Mennesker ere blevne 40 syge. *PVJac.Breve.33. Cirk.19/1829.* man (fortalte), at De var bleven forgiftet af Arsenik. *Hauch.MfU.63.* Forgiftingen ved Kuldampe. *Bek.21/1868. SNordentoft.Vore Sygdomme.(1904).128.* 2.2) (ved sammenblanding m. forgive 4.2, sml. ovf.; især foræld., nu sj.) m. person-subj.: give gift med forsæt; (søge at) dræbe ved gift; forgive (4.2). *TBruun.S.248.* Han blev forgiftet i en Pandekage. VSO. (de) tapre Kri- 50 gere, de her lod hænge, brænde, snigmyrde og forgifte. *Blich.II.147.*

3) $\text{\textcircled{W}}$ overf. anv. af bet. 1 (og 2.1). 3.1) især m. h. t. person: besmitte; ødelægge (i moralsk henseende); fordærve (1.3). mand har befængt og forgiftet mit Hierte fra min spæde Ungdom af med en falsk Berætning om Kongl. Myndighed. *Dumetius.III.6.* *Min Søn forgiftet er af Hoffets Hyklekunst. *NordBrun.(Rahb.LB.II.603).* han var 60 for sund, for lidt forgiftet af Drømme. *JPJac.III.156.* 3.2) m. abstr. obj.: gøre ubehagelig ell. modbydelig; forbitre (2). *Saa forgifter Skiæbnen al min Glæde. *Rahb. PoetF.II.86.* Alle mine Ungdomsdrind har du forgiftet. *JPJac.II.232.* naar man

allerede nu søger at forgifte ham den velfortjente Triumfs Nydelse, saa er det de personlige Antipatier og Fjendskaben, der gør sig gældende. *DagNyh.29/1919.I.sp.1.*

forgiftig, adj. [fœrgifdø] (glda. d. s. (Mand.88.193); af Forgift; jf. mnt. vörgiftich; gldgs. ell. dial., jf.: „Endnu hos Almen.“ *Levin.; nu atm.: giftig*) 1) som indeholder (kan udsondre, ell. som der er tilsat) et giftstof. forgiftige (1871: giftige) dragers tænder kunde og ikke overvinde dine børn. *Visd.16.10(Chr.VI).* Hvert saadan Ord er som en forgiftig Pii. *Holb.UHH.I.2.* (han) spurgte Kromanden, om han havde i Sinde at dræbe ham med sin forgiftige Vin. *PAHeib.US.88. Thiele.III.123.* han ser hendes Ryg halvt opædt af forgiftigt Kryb. *VVed.R.471.* || uegl.: som virker som et giftstof; skadelig; forpestet. forgiftig .. stank. *Moth.G163.* Smitten har været særdeles forgiftig eller Legemets Beskaffenhed slet. *Tode.ST.II.110.* Sumpen (er) forgiftig. *Etlar.SB.207.* 2) (jf. Forgift 2; overf.) især om person, ytring olgn.: som søger ell. tilsigter at gøre skade; skadelig; ondsksfuld. (der) forsamledes .. forgiftige (1871: ildsendede) mænd af Israel. *IMakk.10.61(Chr.VI).* (*Philemon* har) ved forgiftige Skrifter .. søgt at fortale got Folk, og sætte Klik paa deres ærlige Navn og Rygte. *Holb.LSk.V.1.* *Han (o: Loke) spildte Glæden i Ægirs Sale | Ved Klaffer og Spot og forgiftig Tale. *Hauch.SD.II.136. CPalM.O.424.* || især m. afsvækket bet.: forbandet; led. din forgiftige Druckenbolt! *Holb.Jep.V.1.* alt hvad jeg havde sparet .. har han skammeligen sat overstyr, i det forgiftige Kortspil. *Tode.Freia.(1789-90).40.* Har Mennesker kun Smag for at høre saadant taabeligt og forgiftigt Tøjeri, saa var det bedre for dem, om de slet ingen Øren havde. *OMøll.GK.83.* -hed, en. (foreld.) 1) [1] det at være giftig; ogs. (konkr.) d. s. s. Forgift i vAph.(1759). Ur- tens .. Forgiftighed. VSO. jf.: ligesom Demanten er giftig for den, der nedsvælger den, saaledes er ogsaa Elskov en Slags Forgiftighed eller skadelig Rasenheds Sot for den, der bliver beladt dermed. *JPJac. I.110.* 2) [2] (sj.) Sindets .. Forgiftighed. VSO.

† **forgisne, v. -ede.** (jf. forgisse. *Moth. G133; sj.*) refl.: forregne sig; gisne galt. (skipperen havde) engang paa 24 Tiimers Seilats forgisnet sig (o: fejlagtig beregnet at være) 12 Meile længere frem .. end vi vare. *Æreboe.195.*

forgitret, part. adj. [fœrgifdrøf] (jf. ty. vergittren; sj.) forsynet med gifter; tilgitret. (han) loftede (burets) øvre forgitrede Deel af VThist. *TV.II.207.* Hver lille Stue (o: i et fort) faar sit Lys gennem et bitte lille forgitret Vindue. *SåjySold.21.*

forgive, v. [fœrgi?], højtid. -lgi?vø, gldgs. ell. vulg. -lge?i] præf. gavt. -givet ell. (nu kun jy.) -given (fk.) (*Moth.G159. Holb.*

Hh.II.37. Gram.Breve.49. Feilb.). vbs. (i bet. 4.2, sj.) -else (Moth.G158. VSO. Ing.VS. I.24). (glåa. forgiffue, bortgive, tilgive, give gift, jf. æda. præf. fore gaf (DGL.I.189), efiervag, oldn. fyrirgefa, tilgive; efter mnt. vorgeven (ty. vergeben); jf. Forgift, forgifte, forgæves)

1) † give (noget) bort. bestillingen er alt forgiven. Moth.G154. Clemens XI (viste), at han ey ville have sig sin Embeds-Rettighed forgiven (∴ give den fra sig). EPont.Men.III.70.

2) ♠ (nu kun dial.) give forkørt. Moth.G154. Der er ellers ingen videre Straf sat paa, naar Kortene forgives, end at man skal give endnu engang. Spillebog. (1786).51. MO. Feilb. (refl.:) Baronessen, som var ifærd med at give Kort, forgav sig af Forskrækkelse: Mamsellen fik to Kort istedetfor eet. CBernh.X.129.

3) † tilgive. Gud forgiv mig alle mine onde Synder. VSO. („undertiden i daglig Tale“). jf. Feilb.

4) volde skade ved at give. 4.1) (sj., nu især dial.) give (en) for meget (af noget) (saa at man ledes derved). jeg (blev) saa forgivet med virkelig og eftergiort Skildpadde, at jeg tilsidst var .. keed af den. Rahb.Tilsk.1794.276. jf.: en forgiven galt, (jy.) overmæsket galt. Feilb. 4.2) give gift; dræbe ved gift (jf. forgifte 2.2). (han) forgav .. sig selv (1871: tog .. Gift), og døde. 2Makk.10.13. Pygmalion .. siges, in det at have ædt uden Urter .. af Frygt for at blive forgiven. Holb.Ep.II.45. *Veed du, det er Gift? | Vil du forgive dig? Oehl.A.282. DanmRigHist.II.53. han blev forgivet i Fængslet ved et Ulykkestilfælde. JVTens.H.72. || vegl.: tage livet af en. jeg maatte lade røge i mit Kammer hver Time, om jeg ikke vilde forgives af Stank. Overs. af Holb.Levned.142. overf.: plage (livet af en). snak og søde ord kand snart forgive en. Moth.G155. han var ved at forgive mig med alt sit vrøvl | 4.3) (nu næppe br. uden for perf. part. i dial.) d. s. s. forgifte 3.1. en bitter Satire mod de saa kaldte Petits Maitres, der sætte deres Fædrene Arv til Udenlands for at glemme deres eget Sprog, og forgive Landet med fremmede Moder. Holb.JJ.Bet.a7∞. at gribe feyl i Preste-Val, og forgive en heel Meenighed med en blind Ledsagere er .. farligt. EPont.Men.III.390. || i forb. forgiven med, befængt med; fyldt med; fuld af. de vare forgifne med Papistiske Lærdom. Slange. Chr IV.206. Gram.Breve.49. jf.: jeg er saa forgivet med kulde, jeg er saa plaget af forkølelse. Feilb.

5) † d. s. s. forgifte 1. forgive .. mad. 60 Moth.G154. (slangerne var) saa giftige, at de forgave Luften. Holb.DH.I.63.

forglasse, v. [fɔr'glæsə] -ede. vbs. -ning (vAph.Chym.I.547. Sal.²VIII.453). (ænyd. part. forglaset; jf. ty. verglasen; fagl., l. br.) omdanne (noget) til glas ell. give (det)

et glasagtigt udseende (glasere). vAph.Chym.I.569. Blyeglands .. forglasses i Ilden. Hallager.163. Porcellain er en i Ilden halv forglaslet Masse. smst.169. MO. D&H.

forglemme, v. [fɔr'glæm'ə] præf. -te; part. -t, † -et (Holb.LSk.II.3. Anti-Spectator. 135). vbs. -else (s. d.). (æda. forgløma, sent oldn. fyrirgleyma; maaske dannet efter mnt. vorgeten; jf. forgætte, glemme) 1) (nu især poet. ell. dial.) tabe erindringen om (noget); glemme. 1.1) ikke kunne ell. ville huske (noget, man tidligere har vidst ell. kendt). Israels Børn .. forglemte Herren. Dom.3.7. forglemmende (1907: glemmende), hvad der er bagved, og rækkende efter det, som er foran, iler jeg mod Maalet. Phil.3.14. Hand har, maaskee, forglemt sit Fæderlands Maal. Holb.U.I.14. det (var) dog alt for beskiæmmende for Mennekkeligheden, dersom Fraværelsen kunne giøre Fortienester forglemmende (nu: lade fortjenester gaa i glemme). Biehl.Haarkl.38 (jf. Sorø Saml.I.143). slette Handlinger, dem tilgiver man, men Sarkasmer forglemmes aldrig. PAHeib.Sk.III.261. *der (var) i hans Stemme | den gamle, kendte Klang, | som ingen kan forglemme, | der hørte den en Gang. Lemb.D.108. *Alle vore Blomster skal smykke deres Grave; | Sønderjyske Piger, I forglemme det ej! Drachm.DG. 129. Esp.82. Feilb. jf.: Alle, der ikke var faldne hen i en alt forglemmende Søvn (∴ en søvn, hvori alt forglemmes). Rist.ER.20. i forb. som ikke at forglemme, (dagl.) om noget, som man nævner i forbigaaende ell. for fuldstændigheds skyld. PAHeib.II.vii. Hertil kommer, at „Isabella“ ikke kunde vinde Bifald — (Stridighederne, der forudgik det, ej at forglemme). PVJac.Breve.100. Om Aftenen var der baade Tivoli, Cirkus, alle Revuerne og ikke at forglemme (kabaretten) ude i Alleen at ty til. DagNyh. 22/1.1922.3.sp.4. Feilb. || undertiden (vilkaarlig) anv. i mods. til glemme som et stærkere udtr. ell. blot for at undgaa gentagelse: *Forglem mig ej, før glemt af mig du er! PAHeib.(ForSandhed.I.240). *En Stund forglemmer han Sorgen; | En Stund han glemmer Fordærv og Død. Ing.VSt. 227. *I har ikke | Forglemt vor Aftale. — „Forglemst den? Nei — | Endskjøndt maaskee jeg burde have glemt den.“ Heib. Poet.IV.194. (poet.:) *lettere mit Hierte forglemmer at banke, | End Hiartvar glemmer Skulde. Oehl.HK.(1828).190. 1.2) efterlade ved glemsomhed. Der forglemte jeg min Hat.VSO. Feilb.(u. forgjæde). 2) ☐ ikke tage tilstrækkeligt hensyn til (noget); sætte sig ud over hensynet til (noget).

*Du forglemmer | Dit Kjøn i selsom Færd. Oehl.Regn.(1849).9. især i forb. forglemme sig (selv), ikke tage hensyn til, hvad man skylder sig selv, sin stilling olgn. Moth.G183. Han forglemte sig selv saavidt, at han endog udbød i nedrige Skieldsord.VSO. *Fjenden vil sig fæste de blegnende Kvin-

der: | Sønderjyske Piger, I forglemme Jer
ejl *Drachm.DG.130.* smuk og fejret havde
hun været, netop saa smuk, at en Herre-
mand kunde forglemme sig selv og sin
Stand over hendes robuste Skønhed. *Emil
Rasm.DL.37.* (nu næppe br.) *glemme sin egen
ringhed olgn.:* det er og ret Skam og Spot,
at (saadan) en Pracker . . saa reent skal
forglemme sig selv, slaa mig Rynker paa
Næsen til alting, og gjøre sig til Stor-
Lasse. *KomGrønneq.II.202.* † **for-glem-**

melig, adj. (ænyd. d. s.; adj. til forglemme)
1) som er tilbøjelig til at glemme; glem som.
denne er ikke bleven en forglemmelig
(1819: glem som) tilhørere. *Jac.1.25(Chr.
VI).* paa Landet er (jeg) bleven doven
og forglemmelig. *Langebek.Breve.57. 2)* som
kan glemmes (især i forb. m. nægtelse; jf.
uforglemmelig). (du) i Norden aldrig . .
forglemmelige Lovise! *Mall.KF.4.* Det er
umueligt, at hans berømmelige Navn nogen-
sinde kan blive forglemmeligt. *VSO. MO.*
Forglemmelse, en. *ft. -r.* (glda. for-
glømsels (4Mos.5.6(GldaBib.)); egl. vbs. til
forglemme (1.1)) 1) det at glemme. (Scan-
derbegs) heele Levnet var prydet med Mild-
hed, Naade, Urets Forglemmelse. *Holb.Hh.
I.386.* Altsaa, min Ven! Forglemmelse af
alt, hvad der er passeret. *PAHeib.Sk.I.78.*
Forglemmelsens (eller som man ogsaa har
kaldet den, Abstraktionens) Kunst kan kun
bestaa i at fortrænge visse Forestillinger
ved andres Hjælp. *Hoffd.Psyk.184.* || m. mere
konkr. bet.: tilstand, i hvilken man har glemt;
glemsel. Lethes eller Forglemmelsens
Flod. *Holb.Ep.V.215. Ev.VIII.13.* nu især
om (enkelt udslag af) glemsohmhed: (fejl ell.
forseelse, der skyldes) uagtsomhed, mangel
paa omtanke olgn. Dette er ikke af nogen
Forglemmelse. *Holb.JH.I.485.* da skulde
Gud ikke see hen til nogen af mine For-
glemmelser, ikke til nogen af mine Over-
trædelser. *Mynst.Betr.II.213.* det er en ren
og skær forglemmelse | 2) ♂ det at glem-
mes; glemsel. de meente . . at være skjulte
under Forglemmelsens mørke Dække. *Visd.
17.3.* de (levede) nogle Aar . . udi Fattig-
dom og Forglemmelse. *Holb.Heltind.I.283.*
det i os (∴ kvinderne), der ikke stemmer
med hans ideale Forestilling, det skal bort,
om ikke ved at kues, saa ved at overses,
ved systematisk Forglemmelse. *JPJac.II.
90.* nu især i forb. bringe († sætte. *Stam-
pe.I.138*) i forglemmelse. (hoffjægerme-
steren) gjorde sig . . hæderlig Umage for
at bringe de foregaende Dages selskabe-
lige Overtrædelser i Forglemmelse hos
sine Gæster. *Pont.LP.VII.102.*

Forglemmigej, en. [før'glæm'i'ai']
(nu kun dial. *Forglem-mig-ikke.* v*Aph.*(1759).
jf. *JTusch.148*). *ft. -er* ell. (l. br.) d. s. (*Levin.
Leop.LR.71*). (ænyd. forglem mig ikke (se
UnivBl.I.103ff.); dannet som overs. af ty.
vergissmeinnicht af imp. af forglemme;
jf. *Forgætmitgej*, *Glemmigej*) 1) & slægt
af de rubladede, *Myosotis L.*; *kærminde*;

musæore. *ved Kildens Bred *Forglem-*
migei fortryller. *Haste.BD.201.* (min bro-
der) samlede *Forgætmitgeier* til hende i
Enghaven. Ved Ledsagelsen i Humle-
haven havde ogsaa Drengen bragt hende
en lille Urtekest af *Forglemmigeier*. *Ing.
Lernet.I.169.* *Uskyldige, himmelblaa *For-*
glemmigei. *Hauch.DV.II.175.* *Lange.Flora.*
472. *Aakj.SV.II.70. 2)* (spøg. ell. spot.; jarg.)
om hvad der ligner (har samme farve som)
10 *forglemmigejen* (1). **2.1)** under krigen 1864
betegnelse for forstærkningsoldaterne
(som var iført gamle lyseblaa kapper). *Gade-*
ordb.² Rist.ER.135. *mange smilte lidt smør-
ret | ad Hærens "Forglemmigejer". *Rørd.*
GK.106. 2.2) betegnelse for de med lyseblaa
uniformer udstyrede gendarmer, der ind-
førtes ved en i 1885 given, 1894 igen op-
hævet provisorisk lov (jf. lyseblaa). *Dania.*
III.75. 2.3) (nu næppe br.) bank; prygl;
et "blaat øje" (egl. om den blaa plet efter
et slag, ell. om noget, man ikke saa hurtigt
skal glemme). *Gadeordb.¹* *Er Ryggen fra
Isted lægt — de (∴ tyskerne) faaar . . |
En "blaa *Forglemmigei*" før de gaar.
FolketsNisse.¹⁰/1861.4.

† **for-glikke**, v. -ede. (fra nt. vergli-
ken (ty. vergleichen); *fa-gl.*) *prøve*, om en
(af et ædelt metal forarbejdet) ting har den
rette vægt olgn.; justere. Eftersom alle
30 *Guldbladene* i en Form maa have eens
Størrelse og Tyngde, saa blive de adskil-
lige gange justerede, eller, som man kal-
der det, forglikkede, d. e. undersøgte saa-
vel i Hensigt til deres Vægt som til deres
Størrelse. *Hallager.337.*

for-gløde, v. [før'glø:ðə] -ede. vbs. -ning
(*Sal.²VIII.453*). (jf. ty. verglühen) 1) (sj.)
intr.: ophøre at gløde. *D&H. 2)* (*fa-gl.*)
40 *brænde* porcelæns- og lervarer ved at
ophede dem til en meget høj varmegrad. *Sal.³
VIII.453.* *D&H.* jf.: Vi besøgte *For-glød-*
ovnen (∴ paa porcelænsfabrikken). *Bergs.
GF.I.72.* samt: *For-glødningsovn.* *S&B.
D&H.*

for-gnave, v. [før'gna:və] -ede. (jf. ty.
vernagen; nu kun i perf. part. som adj.)
vAph.(1764). 1) (l. br.) ødelægge ved at
gnave af noget (med tænderne). (dette
50 *insekt*) forgnaver *Parætræets* . . *Blade.*
vAph.Nath.V.131. disse gamle, forgnavede
og forkradsede *Tjørn.* *Fleuron.SK.41.*
(uegl.): *Havet udspyer forgnavede *Lig.*
Rørd.NordiskHilsen.(1921).9. 2) ødelægge
ved at kradsede ell. slide; gnave (helt ell.
delvis) itu. Støvlen har forgnavet min ene
Fod. *VSO.* *Et stakkels *Æsel* . . | *Forgnavet*
og hudløst paa *Boven* og paa *Laaret.* *Aare-*
str.ED.303. *MO.*

for-godt, adv. se god.

Forgodtbefindende, et. [før'gød-
be:fen'əns] uden *ft.* (dannet efter *udtr.* be-
finde (for) godt (se u. befinde 2.3); jf.
Forgodtbefindende, *Godtbefindende*, *Godt-*
findende) det at man danner sig et skøn
(om noget); (især: mere individuelt ell. vil-

kaarligt) skøn; tykke; vilkaarlighed; ogs. (mere konkr.): hvad man finder for godt (passende). Extract, af de Kongl. constituerede Ober-Directeurs Meening og Forgodtbe- findende . . om de nye Vandrender. *MR. 1702.105.* de nye Skattelove . . gav os til Pris for „vildige“ Mænds Forgodtbe- findende. *VortLand. 1711.1904.1.sp.5. jf. (uegl.):* den gamle Rønne (overlodes) fuldstændig til Vindens og Vejrets Forgodtbe- findende, og disse Magter for ikke mildt med den. *Aakj.VF.115.* især i forb. efter (eget) for- godtbe- findende, alt efter som man finder for godt (ell. ej). stadselige Ord, hvori man efter Forgodtbe- findende kunde lægge en Mening eller lade være. *Drachm.VT. 300.* (den nordiske lom) svømmer efter For- godtbe- findende paa Overfladen af Vandet eller sænker sig saa dybt, at der kun bliver en smal Stribe af Ryggen synlig. *BMoll. DyL.II.360.* **-findende**, et. (dannet efter udtr. finde for godt (se u. IV. finde 5.a); sj.) d. s. Forstanderes egen Omsorg og Forgodtfindende. *MR. 1797.851.* Hun viste saa meget af (skuldrene), som Moden og hendes eget Forgodtfindende vilde vise. *Drachm.T.139.*

forgramset, part. adj. [før'græm'søf] (af VI. for-2.s og gramse; l. br.) som er blevet medtaget (forkrølet, forpjusket) af alt for megen begrænsning. en lille Fugl, der for sent er sluppet bort fra en Fjendes Klo, men forgramset og fjederløs basker rundt i ør Glæde. *AndNæ.DB.80.* De andre Bø- ger . . de blev læst, kunde én se med et halvt Øje, saa plettede, fedtede, forgram- sede de var. *Vejrup.KM.208.*

for-grebs, adv. [V.2.] (-gribs. *Moth. G256.*) (enyd. forgrebs, -gribs; fra mnt. vorgepres; af vorgripen (hty. vorgereifen); jf. forgribe; grundbet.: gribende forud; jur., foreld.) med ret til at tage forud for andre. især i forb. fragte sit skib forgrebs olgn., bortfragte sit skib til en enkelt person (med udelukkelse af alle andre; mods. fragte læstevis). Om een Skipper fragter sit Skib forgrebs til nogen, da bør hand af sin Be- fragters Gods at indtage saa meget, som hand bekvemmeligen føre kand. *DL.A-2 -8. Sal. 3.VIII.453.*

forgrene, v. [før'græ'nø] -ede. vbs. -ning (s. d.). (dannet i beg. af 19. aarh. efter ty. verzweigen; næsten kun refl. og i perf. part.) 1) (især bot.) refl.; om plante (især træ ell. busk): skyde grene (sideskud); brede sig (til siden). *(træet) groede og forgrened | Sig stolt. *Winth.X.313.* *Syrener | Sig til et Sommerlysthuus tæt forgrener. *PalM. IV.274.* ForstO. || perf. part. forgrenet brugt som adj. (billedl.): det Ondes Rødder er umaadeligt forgrenede og gaar dybt. *Brandes.XI.97. jf. (m. overgang til bet. 2):* (flere) jævnsides udstrakte og i hinanden forgrene- de Biergrader. *Molb.F.118. 2) 0 overf.:* (ud- vide ved at) dele i „grene“. *Hvi skulde han sin Virksomhed forgrene | Naar Flidens Frug-

ter aldrig dog faldt af? *PalM.IV.202.* || refl., især om virksomhed, foretagende olgn.: skyde sideskud; udvide sig; brede sig. *Heib.ND. 15.* Arbejdet paa Kulturens . . Omraade havde forgrenet sig i Fag, som hvert for sig kunde kræve en Mands hele Kraft. *JLange.II.262.* (fra Tyskland) forgrenede (familien) sig til Danmark. *Tops.I.3.* || part. forgrenet brugt som adj.: som breder sig stærkt, spænder over mange felter olgn. H. staar paa svage Fødder . . Han har ført et dyrt Liv og forgæves prøvet paa at indskrænke sig. Og det er jo en vidt for- grenet Forretning. *Rode.Dg.17.* Der fore- staar endnu flere Anholdelser i den stærkt forgrenede (sædeligheds-)Affære. *BerlTid. 20/5 1922.M.9.sp.5.* **Forgrening**, en. flt. -er. (vbs. til forgrene) 1) som vbs. 1.) (især bot.) til forgrene 1: *Warm.Bot.24. Sal. 3 VIII.453. 1.2) 0 til forgrene 2.* en Forbry- delses Størrelse, dens Lumpenhed, dens vidtudstrakte Forgrening opflammer Poli- tie-Agenten, giver ham foraget Iver. *Kierk.XIV.178. 2) konkr. 2.1) til forgrene 1:* sideskud. (man ser væksterne) stedsde at ud- brede deres Forgreninger videre omkring. *Mynst.Jonstr.6. JVJens.Br.142.* ogs. om hvad der ligner planters sideskud: Naar Blodet træder fiint rødmende op i Kinden, saa ere der bestemte Aarer, hvoraf det i sine Forgreninger træder stærkere ud. *Sibb.II. 125. KPont.Retsmed.II.165. 2.2) 0 overf.:* til forgrene 2. *PalM.IV.98.* en i alle Digte- kunstens Fag og Forgreninger betydnings- fuld Literaturperiode. *Brandes.III.244.* disse Familiers Forgreninger . . udgjorde de stadiige Gæster. *JohsSteenstr.CJ.89.*

forgribe, v. [før'gri'be] præf. -greb; part. -greet. vbs. -else (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorgripen (hty. vorgereifen); jf. forgrebs; grundbet.: gribе fejl)

1) i egl. bet. 1.) trans.; i forb. forgribe sin haand olgn., forstrække sin haand ved at gribе fejl. *Moth.G250.252. Høysg.S.224. VSO. MO.* || nu kun (dial.) refl.: forstuve haanden olgn. *Feilb.IV.156* (u. forstuve). 1.2) † refl.: gribе fejl; tage et fejl greb; ogs.: ved en fejltagelse tage noget, som ikke tilkommer en. Paa en Fiolin kan man let forgribe sig. *VSO.* I Mørke kan man let forgribe sig og faae en fremmed Hat. *smst.* Drengen til den Blinde. *„Fader! det er Guld.“ | Oldingen rækker Pengene tilbage. *„I har forgrebet jer.“ *Oehl.EA.198.* || tage for meget; spec.: forsluge sig paa føde. He- sten har forgrebet sig paa sit Foor. *Høysg. S.112.*

2) 0 overf.; refl.: begaa en forseelse; forbyrde sig. vore fædre have forgrebet (1871: forsyndet) sig, og giort det onde for Herrens . . øyne. *2Kron.29.6* (Chr.VI). (mange) have forgrebet sig, saa de ere komne i Slaveriet. *Horreb.II.194.* || nu kun m. flg. præp., især paa. 1. m. h. t. person: øve (legemlig) vold imod; gøre skade. Havde jeg ikke faaet Hevn paa hende selv, saa

havde jeg forgreebet mig paa hendes Far. *Holb.HP.III.3. Goos.I.20. spec.: voldtage (kvinde). Nils havde bag den aflaaede Dør villet forgribe sig paa hende. Wied.Fæd. 266. 2. m. h. t. ting: ove overlast imod; misbruge. (den) oprørte Almue havde nær forgrebet sig paa Gesandternes Herberg. Slange. Chr.IV.1274. selv de to Diamantknapper, han i sin Tid havde faaet af Jakobe . . . havde han maattet forgribe sig paa og sælge for Spotpris. Pont.LP.VIII.57. spec.: stjæle af (noget). 1Kron.2.7. *Hvo formastelig forgriber | Sig paa Klosters hellige Fædres | Eiendom, hans Sjæl skal brænde. Hrz.D.II.68. kassereren har forgrebet sig paa kassen | 3. m. h. t. begreber: forse sig imod; krænke. De Hellige bevare mig fra at forgribe mig paa Landets Love. Gylb. (1849).IX.48. en Følelse af, at jeg i et ondt Øjeblik havde forgrebet mig paa det helligste. Hostr.E.IV.8. || i forb. m. i ell. † med, styrende betegnelse for forseelse. Om nogen Skipper . . . sig forgriber udj nogen Gierning, som er Livs straf værd. DL.4—1—13. Hvor i har han forgrebet sig? Holb. LSk.V.9. en Soldat, som forgriber sig med Tyverie. Beskr.¹⁹/₂1742. || i forb. m. i mod, (nu næppe br. uden for bibl. spr.) styrende betegnelse for den ell. det, man krænker. Hvo som paa Ting overfalder, slaar, eller med Haandgierning forgriber sig imod sin Vederpart. DL.6—9—19. han forgreb sig imod Herren sin Gud. 2Kron.26.16. hand formeener, at fornævnte Gert Westphaler høylig har forgrebet sig mod Gieste-Retten. Holb.GW.IV.10. PAHeib.Sk.I.342. MO.*

† **forgribelig**, adj. til forgribe 2; om handling, udtalelse oln., hvorved man forser sig: krænkende oln. Moth.G.255. I sin Hid-sighed brugte han mange forgribelige Udtryk imod Kongens og Nationens Ære. VSO. **Forgribelse**, en. flt. -r. (vbs. til forgribe) 1) † til forgribe 1. VSO. 2) (Ø, nu l. br.) til forgribe 2: forseelse; forsyndelse; overgreb; ofte i forb. m. præp. paa. ingen forgribelse (1871: Forseelse) eller misgierning fandtes i ham. Dan.6.5 (Chr.VI). hvem siger os god for, at hun ei afnøder ham de største Ugierninger, de største Forgribelser. Ev.VII.116. (Valdemar Sejrs tilfangetagelse) er en Forgribelse paa alle retmæssige Kongers Majestæt. Ing.VS.III.144. (han) havde gjort et Tvangslaan i den ham betroede Kasse; for at skjule denne Forgribelse havde han indladt sig paa forskellige Misligheder. Bøgh.JT.68. spec.: voldtægt(sforsøg). den høvsn som en mand tog over drab eller forgribelse på frænke. Grønb.LN.84.

for-gribs, adv. se forgrebs.

† **forgrille**, v. vbs. -ing (s. d.). (ænyd. forgrille sig, blive vred, blive forgabet (i); fra mnt. voregrelen, ty. vergrellen, gøre vred) bringe (en) til at fange griller. *Længsel uden Taal forgrilled Sind og Moed. PoulPed.DP.55. † **Forgrilling**, en. (vbs.

til forgrille (sig); sj.) om det at fange griller: smst.37.

forgrimme, v. [fɔr'grɛm'ə] -ede. vbs. -else (VortLand.¹⁹/₁1904.Lsp.8). (dannet efter forskønne; l. br.) gøre grim(mere). Moderens Skønhed . . . gaar forgrimmet igen hos Barnet. KLars.AH.67. vort skønne danske Sprog (er) udsat for at forgrimmes. AGnudsztm.(DagNyh.²³/₁₂1907.1.sp.4). det Slægtled, der altid havde Munden fuld af store Ord om Skønhed og Idealer, men blot forgrimmende Landet. Pol.⁵/₁₀1907.4.

forgrine, v. [fɔr'grɪnə] præet. -ede; part. (l. br. uden for dial.) -et (Moth.G261. VSO. Feilb.) ell. -t. (jf. forlet; dagl. ell. vulg.) refl.: grine (for) meget. Moth.G260. || nu kun i perf. part. Jeg er gandske forgrinedt. Moth.G260. er der saa ikke mere? siger jeg, helt forgrint indvendig. Bream.HH. 78. det er jeg ikke videre forgrint af (o: det morer mig ikke særlig, det har jeg ikke større lyst til) | Feilb.

forgro, v. [fɔr'grɔ] -ede. (ænyd. d. s.) 1) (nu næppe br.) om plante: gro ell. vokse for stærkt (saaledes at den bliver for stor ell. misdannes). Moth.G264. Træerne forgro, naar de ikke holdes under Saxen. VSO. Hvidkaalen er forgroet, og sætter ingen Hoveder. MO. || (sj.) uegl. om børn: vokse vildt. Mødre, der lade deres Børn forgroe, og fordærves. Rahb.Tilsk.1798.680. 2) (nu l. br.) gro til; gro sammen. || om (land)omraade, der er dækket med plantevæxt (især om have). man lader . . . først Grunden forgroe, førend man gjør sig Umage for at bearbejde den. smst.1796.300. især i perf. part.: (for stærkt) tilgroet. Haven er forgroet med ukrut. Moth.G264.

*Roser faa der er tilbage | I forgro'de Urtegaard. Grundtv.PS.III.180. overalt stak Ukrudtet sin Næse frem og saa var her saa forgroet, at der ikke var mere Udsigt end i en lukket Snuustobaksdaase. Hostr.EF.II.4. || (nu næppe br.) om saar oln.: lukke sig sammen. Saadanne Ar, Skrammer, kan forgroe med Tiden. VSO. 3) † part. forgroet som adj. i forb. m. i; om personer: vant til; indgroet i. Han er saa forgroet i Ondskab, at der ikke synes at være nogen Redning for ham. VSO.

Ø **forgrove**, v. [fɔr'grɔvə, -lgrɑ'və] -ede. vbs. -else (Brandes.VII.166) ell. (l. br.) -ning (Pol.¹⁴/₁1912.2). (< MO.; dannet efter forfine; jf. ty. vergrobern) gøre grov(ere); forsimple. Brandes.VI.459. Smaalighed, Skinsyge, Forfængelighed . . . forgrover dine Træk. EBrand.UdenfL.125. (sangerinden) kunde anvende al sin fine Foredragskunst uden at ty til stærke, forgrovede Midler. Kbh.¹²/₁₀1904.2.sp.1. Smagen er nu blevet saa forgrovet, at kun de stærke Indtryk mærkes. ArnMøll.Sundhedsl. 91. jf.: den moderne Verdens Raahed og Forgrovedhed i Sammenligning med Hellenismen. Brandes.IX.50.

forgruble, v. [fɔr'grublə] -ede. (jf. ty.

vergrübeln; sj.) *refl.*: gruble for meget. *de Vises Steen . . | For hvilken sig saa mangen een | Forgrubler at udleede. *Wadsk. Brudev.V.3.* || *part.* forgrublet brugt som *adj.*: fortenkt. (i spejlet) saa hun sit eget forgrubled Ansigt. *ThitJens.FS.105.*

Forgrund, en. [fɔr'grɔn] *ft.* (l. br.) -e (*Høyen.* (*Fædrel.*¹³/1852. 2.sp.3)). *SigMüll. B.119.* (dannet i slutn. af 18. aarh. efter ty. vordergrund og mods. Baggrund; af V. for-1.) 1) (især Ω) den forreste, for tilskueren nærmeste del af et rum. De mørke Graner (i Ledreborgs park) vare en pragtfuld Forgrund til Udsigten over det gamle Leire. *HCAnd.II.196.* en bred Stauderabat ligger som Forgrund for Huset set fra Vejen. *DanmHavebr.146.* || (*teat.*) om den for tilskuerne nærmeste del af scenen.

VSO. Digteren kommer, og gaaer allerlængst hen i Forgrunden. *Heib.JN.197.* I Forgrunden til højre en lille forfalden Have. *Drachm.VI.113.* I højre Forgrund (*alm.*: forgrunden til højre) Sofa med Bord og et Par Stole. *EChristians.MV.135.* || om *perspektivisk fremstilling.* Man (*kan*) ey gjøre Forskjæl paa For- og Baggrund i dette Stykke (\circ : et daarligt maleri). *PNSkougaard. B.322.* *Hjort.KritKonst.23.* Hans Billeder var smaa, i Forgrunden en enkelt Skikkelse . . bag den lyngt Jord, Hede eller

Kampagne. *JPJac.II.153.* *jf.* (*uegl.*): (den) Verden, hvis Forhold (digteren) har brugt som Forgrund og Mellegrund i sine episke Malinger. *Mob.F.327.* 2) Ω *overf.*; i *udtr.*, der betegner noget som særlig fremtrædende ell. tydeligt. især i forb. som træde (komme, bringe) i forgrunden *olgn.*, spille en fremtrædende rolle; gøre sig mere bemærket (gældende). i sin Politiks Sag ser han tillige i en ganske særlig Grad en personlig Æressag. Men . . han sætter ikke dette i Forgrunden. *Tops.PP. 83.* et nyt bredt Samfundslag er traadt i Forgrunden. *JVJens.A.I.200.* Ved „det forenede Venstre“s Sprængning rykkede Hørup op paa en Førerplads . . Som Følge heraf kom han ogsaa i Forgrunden i Rigsdagspolitikken. *EHenrichs.MF.II.27.*

Forgrunds-, i *ssgr.* [fɔr'grɔns-] Ω -**figur**, en. 1) [1] et midt paa Bordet staaende Lys, som en af Billedets Forgrundsfignurer skjuler for os. *KMads.SS.70.* *Wanscher.RM.23.* 2) [2] der havde udviklet sig en vis Trang i Samfundet til stadig at se ham som Forgrundsfigur og have ham til at lede og styre i endnu flere ham uvedkommende Anliggender. *Tops.III.231.* *Hjort.Fa.80.* -**lømmel**, en. (*jarg.*) 1) [1] hos kunstmalerne, fotografere *olgn.*: betegnelse for figur *olgn.*, der anbringes som *staffage* i forgrunden af et billede. *Bogh.DD.1866.183.* (træet) skal staa saaledes, at hele dets arkitektoniske Bygning kan ses fra alle Sider. — I Malersproget kaldes et saadant fritstaaende Træ for en Forgrundslømmel. *Pol.¹¹/1908.7.* 2) [2] *person*, der har trængt sig stærkt frem i

forgrunden, figurerer ved alle mulige lejligheder. den mest iøjefaldende af alle Samfundsklasser: Forgrundslømlerne. *Bogh.JT. 331.* *smst.332.* *D&H.*

Forgræde, v. [fɔr'græ'də] *præt.* -græd; *part.* -grædt. (*ænyd. d. s.*; *jf. ty.* verweinen) 1) † *trans.*; i forb. forgræde tiden *olgn.*, tilbringe tiden med at græde; græde tiden bort. *Mau.II.328.* *Leth.(1800).* 2) *refl.*: græde (for) meget. *Moth.G287.* || nu kun *part.* forgrædt brugt som *adj.* *Lucopp.(Falst. Ovid.a7°).* (*hun*) var saa forgrædt, at hun ikke kunde see ud af sine Øine. *Gylb.KV. 70.* *Schand.IF.139.* om øjnene, (dele af) ansigtet: som bærer spor af (stærk) græd. *Lad det forgrædte Øie | Sig end engang fornøje. *Eiv.I.8.* hendes blege, forgrædte Ansigt. *JPJac.I.143.*

Ω **Forgræmme**, v. [fɔr'græm'ə] *præt.* -ede; *part.* -et, (*poet.*, l. br.) -t (*Bull.(Sk Vid. IX.141).*) (*ænyd. (part.)*) forgræmmet; efter *ty.* vergrämen) *refl.*: græmme sig (for) meget. Han gaaer og forgræmmer sig saaledes derover, at der staaer Fare for hans Liv. *VSO.* || nu kun *part.* forgræmmet brugt som *adj.* *Her . . tildækker forgræmmede Moder | . . sit spånde Billed, sin Dotter. *JMHertz.M.160.* Johanne græd ikke mere, hun sad og saa forgræmmet hen til Siden. *AndNz.PE.I.46.* *jf.*: Natten er lang. Langt borte hylér Ulvene forgræmmet i Kor. *JVJens.Br.24.* om *ansigt(s-udtryk) olgn.*: som bærer spor af stærk græmmelse. hendes Ansigt var blegt og forgræmmet. *JPJac. I.94.* de før saa glade Øjne saa forgræmmede ud. *Rist.ER.232.*

forgude, v. [fɔr'gu'də] -ede. *obs.* -else (*Oehl.(1851).XXV.189.* *JakKnu.GP.169.*) (*jf. ty.* vergöttern) 1) (nu sj.) ophæje til guddom; gøre til (en) gud. (*Odin søgte*) efter sin Indvandring i Norden . . at faae sig, sine Børn, og nogle af sit Følge forgudede. *Basth.FM.559.* (de) lode sig ogsaa narre til at forgude dødelige Mennesker. *Grundtv. Saxo.I.29.* hans Gudsbegreb (beror kun) paa menneskeligt værdifulde Egenskaber, som han har forgudet. *Brandes.II.348.* *jf.*: Der ligger en Forklarelse, en Forgudelse deri (\circ : i at være forelsket). *Kierk.II.40.* 2) *dyrke, ære som en gud(dom)*; nu især: tilbede; elske; sværme for (oftest i en overdreven grad). *Moth.G303.* *See, Hykleren med falske Smil | Hvor han forguder og tilbeder! *Jacobi.Skr.166.* det er kun en aandløs Skygge af (*Oehlenschläger*), der paa den senere Tid spøger i Literaturen og forgudes af Ungdommen. *Grundtv.Udv. III.613.* Sønnen . . elskede, beundrede, ja forgudede denne Fader. *Blaum.Sk.43.* Kjøbenhavnernes forgudede Sanger. *Berl Tid.⁹/1905.M.2.sp.3.*

Forguder, en. (l. br.) til forgude 2. Meget snarere er den sande Fortieneste alt for villig til at ned-sætte sit eget Værd . . og med hvilke Øine vil den da see den blinde Forguder, der kommer knælende med sit Røgelse-

kar? *Rahb. Tilsk. 1793. 584.* nu er Reise-Brevene et Arbeide, som neppe selv mellem (*Oehlenschlägers*) blindeste Forgudere vil finde en Lovtaler. *Grundtv. Udv. III. 632. MO.*

Forgunst, en. [før'g'on'sd] (*fra ty. vergunst; jf. forunde; foræld.*) *gunst; kun i forb. med forgunst, (i tiltale:) med (eders osv.) tilladelse; med forlov.* *Det, med Forgunst, Hr. Konning, jeg troer saa lige ei. *Ing. VSt. 261.* Med Forgunst at spørge, gode Herre! hvem var den Mand, som vi nys talte med? *Etlar. GH. I. 198. Recke. FJ. 66.* Moses sagde til Jahve: Med Forgunst (1871: hør mig), Herre, jeg er ingen vel-talende Mand. *2Mos. 4. 10 (Buhl).*

forgylde, v. [før'gyl'ə] præf. -te ell. (*nu kun jy.*) -ede (*Holb. Berg. 222. Rud. Bay. EP. I. 154. Thuborg. KV. 91. Feilb.*) vbs. -(n)ing (*s. d.*) (*glda. forgylla (Mand. 23. Glda. Bib. 170. 171); fra mnt. vorgulden (jf. hty. vergolden); grundbet.: gøre til guld; jf. forgylden(e)*)

1) belægge ell. overtrække (ved paasmøring, ad galvanisk vej olgn.) med et tyndt lag guld (tinktur ell. blodguld); give et guldlignende udseende; ogs.: pryde med gulddindlæg; guldlægge. 1.1) i egl. bet. Bogen farves paa Snittet, sprænges, marmoreres eller forgyldes. *Hallager. 125.* *Man siger, de har ladet deres Helgen | .. forgyldte. *Oehl. EA. 208. OpfB. III. 230. jf. (spøg.) m. overgang til bet. 2:* Jeg har .. et lille Anker Øl til at forgyldte indvendig med. *HCand. III. 184.* forgyldte 'op, forny forgyldningen (paa noget). *D&H. ordspr.: det duer til intet at forgyldte et svinetrug, (l. br.) det er ingen nytte til at give noget uverdigt et smukt ydre. Mau. 2288. PalM. I. III. 535.* || part. forgyldt brugt som adj. (*afgudsbillederne er*) forgyldte og forsølvde. *Bar. 6. 7.* han kiserer .. med en forgyldt Vogn. *Holb. H. Amb. I. 5.*

*De gjøde mit strømmende Hjerteblod | Kongens forgyldte Bæger. *Hauch. SD. I. 54. 1. 2) (spøg. anv. af bet. 1.1) m. person-obj.; i udtr. for det umulige ell. som betegnelse for stor rigdom; ogs.: lade (en) faa del i sin rigdom; gøre (en) rig. TBaden. Suppl. 61.* om man saa forgyldte mig, jeg vilde ikke skrive en „Kritik“ over Høffdings Etik. *Schand. O. II. 42.* Og rig bliver han, Moder! Han skal forgyldte os allesammen fra Top til Taa. *SvLa. M. A. part. forgyldt: overmaade rig. jeg (sagde) at jeg ikke vilde have (o: ægte) v. Wahl, om han saa var forgyldt. JAnker. Haanden. (1920). 86.* || forgyldte en (*Reenb. I. 50*) ell. forgyldte ens hænder, (*foræld.*) bestikke en. (*alle*) bevidnede deres Affection, hvilken de fleeste og i Gierningen strax lode see ved at forgyldte mine Hænder. *Holb. Rpt. I. 11.* Kandestøberdrengen .. lader sig Hænderne forgyldte for at skaffe Folk Audients. *Cit. 1909. (Holb. Komedier. XIII. (1909). 35).*

2) (⊕ uden for enkelte særlige forb.) give (noget) en farve ell. et udseende, der lig-

ner guldets. 2.1) egl. *Marker, Sletter Du (o: gud) forgyldte (o: lader kornet modnes); | Høsten fylder | Tomme Lader. *Ing. RSE. VII. 170.* Følfod og Løvetand forgyldte Lerbrinkerne. *NJeppesen. R. 30.* især om lys, solstraaler olgn.: *Nu rinder Solen op | Af Øster-Lide, | Forgyldte Klippens Top | Og Bjergets Side. *Kingo. 397.* Butiksvinduer og Gadelygter forgyldte den vaade Stenbro. *Pont. LP. VIII. 64. jf. (billedl.):* *Herrens Viisdoms Glands forgyldte | Kongens Spiir og Arve-Stoel! *Brors. 16. (sj.) ref.:* *En Ambra-Duft den stille Luft opfylder; | Her prunker Negliken, hist Rosen sig forgyldte (o: lyser med gylden glans). *Steners. (Rahb. LB. I. 191).* || i faste forb. forgyldte bagværk, (*kog. l. br.*) bestryge bagværk m. æggebomme. *D&H.* † forgyldt buksbom, ⚡ *Bucvus semper-virens L. aureo-variegata (?)*. Forgyldt Buxbom .. Bladene rundt om ere ligesom indfattede i en Guld-Rand, og ligesom de vare forgyldte. *HaveD. (1762). 228.* forgyldt plaster, (*med., foræld.*) blanding af menneskeekskrementer og urin, som kvaksalvere anvendte til at lægge paa saar olgn. *Æreboe. 23. Physikalisk Bibliotek. I. (1794). 440. 2. 2) i videre anv.: forskønne; smykke (ofte: i bedragerisk hensigt).* hun søgte (ikke) efter nogen dybere Følelse i hans Hyldest .. hun behøvede blot Tidsfordriv, noget, der kunde forgyldte hendes ørkesløse Tilværelse. *Etlar. SB. 28.* det var en Trientiner-Rødvin, der bandt mig til Huset. Den forgyldte det jævne Aftensbord. *FrPoulsen. F. 104.* || søge at give (noget) et smukt udseende for at dække over (dets) indre mangler; besmykke. Det er alt hvad en Skribent, som ikke sætter sig for at forgyldte alt hvad som skeer i hans Fædrene Land, med U-partiskhed kand sige. *Holb. DH. II. 434.* især (*foræld.*) i udtr. som forgyldte en pille olgn., egl. (*jf. bet. 1.1*) om apotekere, der giver deres piller et pynteligere udseende for bedre at faa dem til at glide ned. *Holb. JJ. Bet. a. 2. sa. MTKr. 2.* nu kun overf.: give en handling, meningstilkendegivelse olgn. en mere tiltalende form, saa at dens ubehagelige virkninger paa en anden afdæmpes; især: sige en sin mening i ord, der er afdæmpede („indsukrede“) for ikke at støde vedkommende (*jf. forsølvde*). du (*faar*), som en vittig Pige, med Sneighed forgyldte disse Piller til hende, og bilde hende ind, at alt det mand gjør, skeer ikkuns for at forsvare sig. *KomGrønneg. III. 143. Graah. PT. II. 179. Mau. 7476.* Holberg skrev ikke udelukkende for at divertere, (*han vilde*) moralisere under Skæmtens Maske; han vilde blot ligesom Doktoren „forgyldte Pillerne“, for at de bedre kunde glide ned. *Sal. VIII. 1054.* forgyldt elendighed ell. (*nu sj. armod, sorg*), (*l. br.*) elendighed (*armod osv.*), som man søger at skjule ved at optræde flot uadtil. *Jeg kom til Byens qvalme Borg, | Til Moders og til Daarskabs Sæde, | Hvor Glæden var forgyldet Sorg, | Hvor Ar-

mod gik i Herreklæde. *NordBrun.D.90.* Al denne Rigdom, der omgiver Dem, al denne forgyldte Elendighed, det er den Priis, man kjøber Pigejheter for. *CBernh. NF.III.253.* især om fattigdom, som man søger at skjule: Der er ogsaa en forgyldt Armod. *Mau.2291.* Han maatte afbryde sin Løbebane, der dog alligevel kun førte til forgyldt Elendighed. *Bergstedt.J.24.*

forgylden(e), adj. [fɔr'gyl'ən(ə)] (ænyd. glda. forgylden(e); fra mnt. vorgulden (-guldin), jf. gylden; sml. adj.-former som (foræld.) bredden, dyben, sølverne, vilden(e) osv. samt adj. ell. adv. som blægende, ildende osv.; se *ETamm.Omavledningsændelser hos svenska adjektiv.* (1899). 22. Noreen. *Vårt språk.V.(1904).335;* poet., foræld.) forgyldt; guldindlagt. *Bjælkerne (var) skaarne i forgylden Bogstav. *DFU.II.nr.15.52. smst.nr.29.A.* *de rige forgyldene Klæder. *PMøll.I.13.* *Dragens (o: vikingeskibets) forgyldene Fjæs. *smst.64.* **Forgylder**, en. 1) *haandværker, der giver sig af med at forgyldte* (1.1) ell. *forhandler rammer, spejle olgn.* *Moth.G316.* *Funke.(1801).III.387.* (i huset) boede en Forgylder. Hos ham saae jeg et Fruentimmer-Portrait, der var givet ham til at sætte i Ramme. *Hzv.XV.286.* *AndNr.PE.III.355.* || *hertil fx. Forgyldefernis (VareL.243), -pensel (vAph.(1759). Paparbejderen.(1835).190), -presse (Sal.3.III.541), -ramme (VortHj.IV2.170), -voks (en sammensætning af voks m. m. til frembringelse af rød forgyldning. Sal.3.VIII.454).* 2) (jf. forgyldte 2.; sj.) *overf. (solen) er Lys- og Lykkebringeren, Livets Forgylder, den store Sundhedsspreder.* *DagNyh. 16/1921.1.sp.1.* **Forgyldning**, en. († **Forgylding**. *Moth.G317.* *Winth.VI.77* (∞ *Hyl- dning*)). *ft. (l. br., i bet. 1) -er (OpfB.3.III.230).* (vbs. til forgyldte 1) som vbs., især til forgyldte 1.1. *FrSneed.1.533.* *Wagn.Tekm.286.* 2) *konkr. 2.1) til forgyldte 1.1: tynd be- lægning af guld(-tinktur ell. blodguld), alle Slags Meubel-Arbejde af nyeste Fa- song . . . baade med ægte og nægte For- gyldning.* *Adr.9/1762.sp.10.* Tilsidst gaar dog **Forgyldningen** af (bogen). *Heib.Poet. VI.169.* *OpfB.2.II.394.* || *talem. forgyldning forgaar, men svinelæder bestaar, som citat af HCAnd.VI.195.* forgyldningen er gaaet af (noget) olgn., (især uegl. m. over- gang til bet. 2.2) *glansen, skønheden er gaaet tabt. hun var bleven gammel, og For- gyldningen, som man siger, havde for- ladt hende.* *Holb.Kh.783.* *Oehl.A.76.* naar **Forgyldningen** gaar af Skarnet, og Kro- nen falder af Jammerligheden, saa leer man overalt. *Ing.PO.I.28.* Den Art Kunst er vor Tid længst vokset fra, selv den største Mesters Walter Scotts **Forgyldning** er nu falmet. *Schand.O.II.223.* især i forb. forgyldningen er gaaet af Sankt(e) Gertrud (ænyd. d. s. (*JMonrad.Selvbiografi. (udg.1888).106*), ogs. forgyldningen er af Skt. Jørgen osv., jf. *Kalk.V.278* samt *Ar-*

laud.546) *egl. om helgenbilleder, der holdtes daarligt vedlige, nu om enhver art af tabt skønhed (især hos kvinder) ell. om bristet illusion olgn.* *VSO.* hvad er et Fruentimmer, naar **Forgyldningen** er gaaet af Sankte Gertrud — nu spørger jeg! *EBrand.HH. 73.* **Forgyldningen** (er) gaaet af Sankt Gertrud for længe siden; vi har kun den brutale Virkelighed igen. *Rørd.BrP.180. 2.2) (l. br.) overf.; til forgyldte 2.2: blæn- dende (undertiden ogs.: tom, hul) skønhed. Æsthetik med uægte religious Forgyld- ning.* *Kierk.VI.436.* (*Julius Langes stil*) er uden **Forgyldning**, men fuld af Solskin. Den glimrer ikke, men glitrer. *VilhAnd. Goe.II.156.*

forgyunge, v. se forjynge.

forgæde, v. se forgætte.

forgælde, v. [fɔr'gæl'ə] -ede. vbs. (l. br.) -ing (*DagNyh.2/1912.A.1.sp.3*) ell. -ning (*Tilsk.1918.II.105*). (af VI. for- 6.1 og Gæld; jf. ty. verschuldet; nu næsten kun i perf. part.) sætte i gæld; paaføre gæld. hans Alchymie havde forgjældet ham. *Heib.Pros. IX.286.* (refl.:) sætte sig i gæld. *Moth.G107.* saaledes maatte de ei lade unge Menne- sker forgjælde sig, til Byrde for deres Fædre og til Understøttelse af deres Let- sindighed. *Sibb.II.160.* || part. forgjældet brugt som adj.: *tyngt af gæld.* *Holb.II.J.1.6.* Forældre, som uden Samvittighedsnag skikket deres forvildede eller kun for- gjældede Sønner til (Vestindien). *Ev.VIII. 39.* for den Forgjældede er Formuen neg- ativ og Gjælden positiv. *Heib.Pros.II.61.* naaget han var forgjældet og stadig i Pengeforlegenhed, holdt han en udsøgt lille Vinkjæder. *Schand.F.389.* *JPJac.II. 332.* (sj.) om en ejendom: behæftet med gæld. hans Fader havde en lille forgjældet Fæste- gaard. *JVJens.HF.91.*

For-gællesnegl, en. (zool.) især i *ft.*, om en gruppe af snegle, hvis gæller har plads foran hjertekammeret; *Prosobranchiata.* *Bøv P.I.600.*

forgængelig, adj. [fɔr'gæn'əli] *adv. -t ell. d. s. ell. (†) -en (Mth.G59).* (glda. d. s.; fra mnt. vorenklik (hly. vergänglich), adj. til forga 2; især poet. ell. højtid., jf. dog *Feilb.*) (ofte, især relig., m. tilknytning til forfængelig 1) som engang skal forga; som kun varer kort, har et kort liv olgn.; kortvarig; lidet holdbar. (eders tro) er meget dyrebarere, end det forgængelige Guld. *IPet.1.7.* det er ikke u-rimeligt, at der udi Naturen kand være Particler af Materie, som ey ere forgængelige. *Holb. Ep.I.384.* at vælge et bestandigt og evig- varende Gode frem for et kort og for- giængeligt. *Ev.VI.4.* *Grundtv.Udv.IV.434.* Skjønhed er forgængelig og Deilighed kan forsvinde. *Kierk.VI.151.* et saa forholdsvis forgængeligt Materiale som Træ. *VortHj. IV2.89.* jf. (sj.): Carl (var) igjen saa frisk, at han kunde ledsage det Forgængelige (o: liget) af Paulines Fader til den sidste

Hvile. *Ing. EF. VIII. 240.* -hed, en. (*især poet. ell. højt. id.*) *Moth. G. 59.* alle Ting her nedne (*er*) underkastede Forgængelighed. *Basth. Tale. (1782). 58.* jeg gik omkring, svarlig betyngtet af Tanken om Verdens Forkrænlighed og om de Ting, der er i Verden, deres Ustædighed og Forgængelighed. *JPJac. I. 182.* Han har en besynderlig Lyst til at tale om Død og Forgængelighed. *Vilh. And. BT. 138. Rom. 8. 20 (1907)* (se u. Forfængelighed 1). \ **Forgængelse**, en. (*dannet som vbs. til forgaa 2) undergang; tilintetgørelse.* *Døden paa mit Liv sin Skyggester, | Til Forgængelse mit Væsen haster. *Staffeldt. 161.*

For-gænger, en. [-gæn⁽²⁾ær] *ft. -e.* (*fra ty. vorgänger; jf. ænyd. for(e)gänger; af V. for- 1. 2; svarer til foregaa 1) person, som gaar forud for en anden (andre). 1. 1) (sj.) i egl. bet. vor Forgænger gik uforfærdet fremad og vi ligeledes bagefter. Bøgh. 7 Forelæsninger. (1857). 74. || † i ft.: de forreste heste i et spand; forløbere. Moth. G. 60. 1. 2) □ overf.: person, som giver andre eksemplet, viser vej for andre; forbillede; vejviser. vilde Evangelii Tienere . . selv søge at være Forgængere paa den sande Christendoms Vej. *Vogelius. Præd. 20.* *Jesus Kristus, vor Forgænger, | Folke-Helt og Mærkesmand. *Grundtv. SS. IV. 133. Blich. II. 207.* 2) (*især emb.) person, som har indehaft en stilling, et kald olgn. før en anden; formand (i embede olgn.).* virker ikke hos os (*skuespillere*) en Forgænger i sin Efterfølger? *Hz. VII. 45.* Kongen gjorde imod ham, som hans (o: kongens) Forgængere (*Chr. VI: de . . der vare for ham*) havde gjort imod ham. *1 Makk. 11. 26.* Jeg beder, at man vil glemme Forgængeren, forat give Efterfølgeren frit Foretræde. *Drachm. LK. 10.* ogs. i al alm. om en, der har beskæftiget sig med noget før en anden. *Oecon. T. VI. 66.* -gænger-inde, en. (*l. br.; jf. -gængerske*). B.s. iegode Kone, der hos sin Mands Hiertensven (*oversaa*) hans store Forkierlighed for hendes Forgængerinde i Ægteskabet. *Rahb. E. III. 265. EBrand. H. 253.* -gængerske, en. (*l. br.; jf. -gængerinde*). *Kaper.**

forgære, v. [fôr'gæ'rø] -ede. (*jf. ty. vergären; fagl.) (v. hj. af gær) omdanne sukkerarter til alkohol olgn. man (faar) intet Begreb om, hvilke Sukkerarter Bakterierne virkelig forgærer, og hvilke de blot lige nipper lidt til i Nødsfald. *Naturens V. 1917. 109.* Bærme . . den Rest, der bliver tilbage efter Destillation af den forgærede Mæsk. *Sal. 2 IV. 389.* || forgæret bagermester, (*bag, jarg.*) spot. betegnelse for en bagersvend, som med ringe kapital (*og med ringe udsigter til held*) ned sætter sig som smaamester. *Ekstrabl. 22/1 1915. 5.**

Forgætmigej, en, † et (*Rahb. Fort. I. 398*). [fôr'gæd'mai'ai'] († **Forget-mig-ikke**. *Moth. G. 133.* — m. (*delvis*) ty. form: † **Ver-gesmirnicht**. *Zellitz. Poes. 50. ell. Forgesmer-*

nicht. CMWengel. Plader. (1858). 28. ft. -er ell. d. s. (*FGuldb. I. 213. Levin*). (*ænyd. d. s. (se Univ. Bl. I. 103 ff.)*; *dannet som overs. af ty. vergissmeinnicht af imp. til forgætte; fortrængt af rigsspr. omkr. midten af 19. aarh. af Forglemmigej; nu kun dial.*) † d. s. s. Forglemmigej 1. *JTusch. 148.* *Narcisser og Forgiemigej fremskiøde. *Zellitz. Poes. 67. Viborg. Pl. (1793). 40.* *Den svandt den unge Vaar . . | Og dens Forgiemigeier svandt med den. *Oehl. XVIII. 143. Ing. Levnet. I. 169* (se u. Forglemmigej 1). *JNHest. Hvermands-Lærdom. II. 4. (1846). 68. Feilb.*

forgætte, v. [fôr'gædø] (*nu kun dial. -gæde. Aandelige Psalmer. (1754). 19 (œæde). Feilb.*). præet. -ede ell. (*dial.*) -gætte (*Feilb. jf. Esp. 82*); part. -et ell. (*poet. (nu sj.) ell. dial.*) -gæt (*Reenb. II. 92. Oehl. L. I. 109. Winth. HF. 139. Feilb.*). vbs. † -else (*Moth. G. 133. Sorø Saml. III. 176*). (*glida. d. s.; fra mnt. vorgetten, jf. ty. vergessen samt eng. forget; besl. m. gide; nu kun højt. id. (poet.) og dial. tabe erindringen om noget; ikke kunne huske; glemme (jf. forglemme 1).* (*vi*) truede, at, naar vj kom til Tsaren, det da ey skulle vorde forgiettet at berætte deris (*uforskammede opførsel*). *Æreboe. 113.* Jeg forgjætter mit Vanheld over din Lykke. *Blich. II. 672.* *Mangen Gjerning skal forgiettes, mangt et Minde døe. *Hauch. SD. I. 198.* *Aldrig, aldrig jeg forgjætter | Disse Dale, disse Sletter, | Disse maaneklare Nætter, | Aldrig glemmer jeg Sorrent. *AREcke. 90.* alt det, der var forgættet i denne Slægt og på denne Ø. *Kidde. H. 298. Esp. 82. Feilb. (u. for'gæde).* jf. u. forglemme 1.1: en stor Sæk med Masser af Speerier, Kjød, Fisk og — sidst ikke at forgjætte — en kolossal Brændevinsdunk. *Aakj. VF. 91.* || † efterlade ved glemsomhed. *de skynder sig frem, | Og Hiertet (o: modet) ey hiemme forgietter. *Sort. HS. H. 3.* || † miste; tabe. *En Perle, der forgiettes, | Saa nøye ledes op. *Brørs. 8.*

forgæves, adv. og adj. [fôr'gæ'væs] for'gæves. *Høysg. AG. 75.* (*ænyd. forgefuis som adv. og adj., til forgefuis som adv., fsv. (adv.) for'gæves (ofl.); fra mnt. vorgeve(n)s (hty. vergebens), egl. gen. af perf. part. af vorgeven, brugt som adv.; jf. forgive; grundbet.: bortgivet (som gave, gratis); jf. omsonst; uden for enkelte særlige forb. især i lidt højtideligere spr. ell. □*)

1) i forb. til forgæves som adv. 1.1) † uden betaling; gratis. (*sædegaardenes ejere*) skal deris Sognepræster fyldestgiøre for deris Umage . . Ti Sognepræsterne ere deris Løn værde, og ikke meere pligtige at tiene dem til forgævis end andre deris Sognefolk. *DL. 2—23—11. 1. 2) (nu kun dial.) d. s. s. bet. 2 (og 3.1).* alt det, som Jesus Christus vor eeniste Mægler haver forhærvet sine Udvalde, være altsammen mig til forgævis, og hielp mig ikke til Salighed. *DL. Vidneed.* De skal ikke bemøye sig til forgieves (*1871: ikke have*

Møje forgæves). *Es.65.23*(Chr.VI). meget blef snakket og skrevet, dog altsammen til forgæves. *Slange.ChrIV.800. Langebek. Brev.160. Feilb.*

2) uden at der opnaas noget; til ingen nytte; resultatløs; omsonst. Jeg agter ikke Guds Naade ringe; thi erholdes Retfærdighed ved Galen, da er jo Christus død forgæves. *Val.2.21.* Jeg har spildt den heele Dag bort paa at leede efter ham, men forgæves. *Holb.GWIV.1.* Den Sæd er ikke forgæves lagt, som først spirer for Efterslægten. *Engelst.Nat.231.* *Forgjæves lyder intet kjærligt Ord. *Grundtv.PS.V.16.* *Mod Skjæbnen . . | Forgjæves i min Afmagt kun jeg fægter. *PalM.IV.204.* *Forgjæves gav man gode Ord, | Forgjæves slog man Rikke; | Hun neppe reiste sig fra Bord, | Før strax hun maatte slikke. *Bastian. Nr.8.2. Pont.LP.VII.45.* gaa forgæves, *begive sig et sted hen for at udrette et ærinde, træffe nogen olgn., men uden (positivt) resultat. Men! At I ikke skal have gaaed forgjæves* maan man ikke byde Jer en Koppe Vand. *KomGrønneg.L.302. AGrudtzm.EnSelskabsmand.(1911).138. Feilb. ogs.: henvende sig til en resultatløs. Til ham (: gud) gaar I ikke forgæves. OlfRicard.For os.(1918).135. || (nu l. br.) i forb. m. nægtelse: ikke uden (dybere) grund; ikke for intel. (øvrigheden) bærer ikke Sværdet forgjæves. Rom.13.4. At den Gamle ikke bar sin Bjergmandsdragt forgjæves, syntes en stor Hob . . raa Metaller at vidne, som laae . . ved Arnestedet. *Ing.VS.III. 223.* Troer De, at det var for Løiers Skyld, han laa og vrøvlede om Kaptainen. Han har faaet Melding, har han . . De skal se, at jeg faaer Ret. Saadant Noget (: døds-sejleren) kommer ikke forgjæves. *Bergs. BR.223. TroelsL.BS.III.4.**

3) som adj.; især om arbejde, umage olgn.: unyttig; resultatløs; frugtesløs; ogs.: spildt. 3.1) brugt prædikativt. uden hand havde havt haab . . havde det været forgjæves (1871: overflodigt) og daarligt at bede for de døde. *2Makk.12.44*(Chr.VI). vi har spundet paa adskillige Intriguer for at komme sammen, men alt har hidintil været forgjæves. *Holb.Jul.1sc.* deres Kierlighed er ikke spildt, deres Omsorg ikke forgjæves. *Mynst.Wilh.13.* En Bon, der fremføres for Gud med Udmtyghed og Tro, er aldrig forgjæves. *Katek.§105. ordspr.:* Det er forgjæves at hegne Haven, naar Leddet er aabant. *Mau.2281. 3.2) attrib.* det er ikke et forgjæves (1871: ørkesløst) ord for eder. *5Mos.32.47*(Chr.VI). At eftersøge de naturlige Aarsager til Qvægts Død (er) efter saa mange forgjæves Forsøg hart ad unyttigt. *Eilsch.PhilBrev.4.* *Min Haand er mat af sit forgjæves Værk. *Oehl.A.210.* *en forgjæves Plan. *Heib.Poet.III.195.* den forgjæves Ventens Helvede. *Nans.M.120.*

forgøre, v. [fœr'gø'ræ] præf. -gjorde; part. -gjort. vbs. -else (*Holb.Paars.179. Thiele. III.53. JVJens.FD.110.*) (ænyd. d. s., æda.

for(e)gøræ i bet. 1, oldn. fyrirgera; jf. mnt. vordon (hty. vertun)

1) (nu næsten kun foræld., jf. *Gram.(Bording.I.c3r)*) ved sin handlemaade sætte noget (især: liv og lemmer) paa spil og miste det; forbrødre. Sætter mand Ild i anden Mand's Huus . . med Villie . . og vorder hand tagen derved, have forgjort sin Hals. *DL. 6—19—1*(før *JyLov.3.66.*) *Skjalden har forgjort sin Tunge, | Naar de ædles Minde dør. *Grundtv.PS.III.508.* (han blev) dømt til at have sin Hals forgjort. *Blich.III.412.* gjorde han (oprør mod kongen) nogensinde . . da vilde han dermed have forgjort Ære og Redelighed, og forbrudt adelig Frihed og Frelse. *Allen.I.160.* || (nu kun dial., jf.: „Bruges sielden.“ *VSO.*) refl.: forse sig; forbrødre sig. det er menneskeligt at forgøre sig. *Moth.G359.* Deri har han skammeligen forgjort sig. *VSO. Feilb.* især i talem. det er bedre at forspørge sig end at forgøre sig olgn., se forspørge.

2) (dagl.) tilføje (noget) en alvorlig (uoprettelig) skade (ved urigtig handlemaade ell. adfærd); kun i pass., især i (nægtende) udtr. som der er ikke noget forgjort (ved), der er ikke begaaet nogen alvorlig (uoprettelig) fejl, ikke sket nogen (større) skade (ved den ell. den handlemaade ell. adfærd). Jeg synes nu, der kunde aldrig være forgjort noget ved, om vi saa os for. *HHostr.F.72.* En Skillevæg af Brædder kan man altid sætte op uden Fare, og uden at noget forgøres, da den endnu lettere kan tages ned igen. *Haandv.297.* jf.: det er forgjort (: ødelagt, forspildt). *Feilb.*

3) (især i perf. part.) efter (især tidligere tids) folkelige, overtroiske forestillinger: gøre (en) skade ell. ødelægge ved trolddom; forhekse (1); fortrylle. Hvo som bruger nogen galne indbildede Konster med Forsæt at ville forgøre og skade en anden. *DL.6—1—10.* *De (: de underjordiske) for at hævne sig har eder saa forgjort (: forvoldt eders sygdom). *Holb.Paars.179.* Om en Bøsse at forgøre. *Cit.ca.1800.(FOhrt. DanmarksTrylleformler.I.(1917).359).* *Heib.Poet. VI.256. Thiele.III.54.* Folk (sagde) at han var en Troldmand, ja, at han ligefrem kunde hekse, forgjøre baade Mennesker og Dyr. *JakKnu.GP.30. Feilb. spec.: ved trolddom omskabe (en) til en anden sik-kelse.* *(han) forgjorde sig siden | Baade til Mops og Spids. *Heib.Poet.VII.61.* de tre Kongesønner, som havde været forgjorte til Bjørn og til Ørn og til Fisk. *SvGrundtv. FÆ.II.49.* (sj.) m. h. t. ting: omdanne ved trolddom: *Til Spyd forgjøres den Kongevaand (: sceptret), | Som tages med Vold og Svig i Haand. *Grundtv.PS.V.396.* || part. forgjort brugt som adj. *Moth.G363.*

*Da vendes om igen alt det forgjorte, | Op da springe alle Gladhjems Porte. *Grundtv.PS.VI.626.* tavse Svaner gled han stille forbi . . med en Holding og Mine som forgjorte Eventyrprinsesser. *Pont.LP.*

VIII.46. *Feilb. jf.*: det havde en jo set før, at skrantende Kvinde forvandlede ved at faa et Barn, saa at sige udløstes af Forgjørdheden. *AndNæ.DM.28.* (sj.) forandret ved trolddom; omskabt. Kan man troe den løgnagtige Fama, skal I . . i forgjort Skikkelse være kommen her. *PalM.1*
 VIII.223. (nu kun dial.) m. afsvækket bet.; om ting, arbejde oln., som man ikke kan faa styr paa: forhekset (2.2 slutn.). Jeg troer, at Alting er forgjort i denne Dag. *VSO. Feilb.*

forhaabe, v. [før'hå'bø] præt. -ede; part. -et, † -t (*Moth.H4. Gram.Breve.164*). vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorhopen ell. ty. verhoffen; nu næsten kun (l. br., især foræld.), i perf. part. anv. som adj.) nære forventning om, at noget skal ske ell. indtræffe, ell. om opfyldelsen af et ønske; haabe. (især m. at-sætning ell. inf. som obj.). du forhaaber (1871: haaber) i dit hierte, at de (o: jøderne) skal ikke indtages (1871: overvindes). *Jud.6.6(Chr.VI)*. jeg (vil) tale noget om hvad skiæbne samme Studium har haft, hvilket jeg forhaaber skal være Læseren ikke mindre behageligt end nyttigt. *Hob.NF.Fort.14.* (han) forhaabede at vinde Guld-Bierge ved saadan Krig. *sa.Hh.I.100.* *Saa veed jeg dog, at jeg og Frelse kand forhaabe, | Som ikke har fortiet et Retterstød til Løn. *Falst.Ovid.63.* Jeg forhaaber, at du gjør det for min Skyld. *VSO.* Af ham har man ikke meget Godt at forhaabe. *smst.* || † dep. forhaabes. den ypperste præst var saa bange, men forhaabedes dog (1871 afvig.). *2Mak.3.21(Chr.VI)*. *Moth.H3. Slange. Chr.IV.1184.* upers.: omdenskiønt enhver Nation, som tager sig en Konge . . maa sørge for deres Underholding, saa er dog ikke saadant at forhaabes af Tydskland. *Hob.Anh.74. Slange. Chr.IV.935.* || part. forhaabet som adj.: som man nærer forventning ell. haab om at faa, opnaa; som man haaber skal ske ell. indtræffe; forventet; forønsket. *Gram.Breve.164.* vi ventei Aanden ved Troen den forhaabede Retfærdighed (*Chr.VI*: retfærdigheds haab; 1907 d. s.). *Gal.5.5.* Naar De altsaa havde den forhaabede Svirgerfaders Samtykke, saa var jo Intet ivejen. *Blich.III.437.* Syrien . . Frankrigs forhaabede Domæne. *Brandes.TD.178.*
forhaabelig, adj. (ænyd. d. s.; jf. forhaabentlig; nu kun foræld., sj.) som man kan haabe ell. vente; som er til at haabe. *Moth.H3.* Et godt Udfald af det Foretagende er neppes forhaabeligt. *VSO. jf.*: Regidse Grubbe . . fandt forhaabeligvis (o: forhaabentlig) varig Ro i sit Gravsted i Københavns Frue Kirke. *BornhSamlinger. XIII.* (1920).46. † **Forhaabelse**, en. (ænyd. d. s.) d. s. s. Forhaabning 1.2 i begyndelsen, der de Hofmodige kæmper blev ødelagde, flydde de, som vare forhaabelse til (*Chr. VI*: vare forhaabning til; 1871: Verdens Haab) at formere verden, til en flode. *Visd.*

14.6(1728). **forhaabentlig**, adj. [før'hå'bæn(d)li] (ofte skrevet forhaabentlig). adv. d. s. ell. (†) -en (*VSO.*). (efter ty. verhoffentlich) 1) † som adv.: d. s. s. forhaabelig. *vAph.* (1764). 2) som adv.: efter hvad man kan haabe ell. vente; ventelig. Det bliver forhaabentligen til Bedring med den Syge. *VSO.* (trods stormfloderne) kom de tiloversblevne Mennesker tilbage . . gjorde Digerne stærkere og have forhaabentlig nu opnaaet at boe (*trygt*). *Goldschm.NSU.VII. 84.* hun (o: en rekonvalescent) er da ogsaa nu over det værste, og Sommeren vil forhaabentlig gøre Resten. *Pont.LP.VII.35.*
Forhaabning, en. [før'hå'bnen] flt. -er. (ænyd. d. s.; vbs. til forhaabe) 1) som vbs. til forhaabe. 1.1) (jf. ænyd. forhaabning (*Kalk.V.280*) samt Haab i lign. bet.; nu næppe br.) forventning ell. formodning (uden hensyn til om det antagne ønskes ell. ej); kun i forb. imod forhaabning, imod forventning. *DL.Dommered.* (da jeg) ikke vilde lå mig finde hiemme . . krøb jeg under Sengen, hvor jeg mod Forhaabning maatte ligge i 2 Timer. *Hob. Bars.V.7.* *Høysg.I.Pr.24. VSO. 1.2)* den tilstand (at have grund til) at haabe (nære haab); fortrøstningsfuld forventning om opfyldelsen af et ønske; især (mods. Haab); forventning ell. formodning, der har udsigt til at gaa i opfyldelse; nu næsten kun i flt., om de forskellige forventninger, man har til fremtiden, ell. om ens forskellige fremtidsudsigter ell. -muligheder (jf. *MO.*). Tugt din søn, medens der er forhaabning (1871: thi der er Haab). *Ords.19.18(Chr.VI)*. Gid det vilde lykkes. Jeg lever mellem Frygt og Forhaabning. *Hob.Didr.11sc.* Min Mands Søstersøn søger Tjenesten og har gode Forhaabninger. *PAHeib.St.II.161.* efter alle Forhaabninger paa Jorden er der for os alle eet stort og evigt Haab. *Mynst.Præd.* (1835).24. (den unge mand) var Gjenstand for Forventning og Forhaabning adskillige Steder. *Tops.II.423.* (han) fremstiller ikke . . Elskoven alene i dens første Opvaagnen i skuffede Forhaabningers (*Brandes.E.95*: Illusionernes) Morgenrøde. *Brandes.IV.81.* Han havde sat saa store Forhaabninger til Per, hvis mærkelige Naturbegavelse . . han saa længe havde beundret. *Pont.LP. VII.194.* en ung Mand, der giver de bedste Forhaabninger. *S&B.* || i forb. m. præp. om († til. *Hob.DH.II.726.* *MO.* (sj.) af. *Hob. DH.I.563*) ell. † m. flg. inf. (sa. *Jean.V.6*), (nu l. br.) haab om; udsigt til; mulighed for. frygt er intet andet, end at man forsøger paa al den hielp, som er givet forhaabning om af fornuften (1871 afvig.). *Visd.17.12(Chr.VI)*. naar patienten merker sin Svagheit, er der Forhaabning til Forbedrelse. *Hob.Hex.V.4.* det er den største Ulyksalighed at elske den, som mand ingen Forhaabning seer til at vinde. *sa.Tyb.IV.2.* Jeg har ellers givet Præsten Forhaabning (o: løfte) derom (o: om et lille skib) . . Det

skal hænges op i Kirken. *Etlar.SB.259.* gjøre sig Forhaabning om. *S&B. (nu kun bibl.) m. h. t. person:* Har du seet en Mand, som er viis i sine egne Øine, da er der mere Forhaabning om (*Chr.VI:* til) en Daare end om ham. *Ords.26.12. Visd.14.6 (Chr.VI; se u. Forhaabelse).* der er god forhåbning om den dreng. *Moth.H4.* || † i forb. som en mand af forhaabning, (*jf. af A.12.2*) som man har ret til at vente sig noget af; lovende. (*han*) var en ung Herre af største Forhaabning. *Reenb.II.12. Holb. DH.III.22.* at et Stykke af mig skulde paa Theatret, gjorde mig ikke ubetydelig Nytte . . der taltes om (*mig*) som et ungt Menneske af Forhaabninger. *Rahb.E.I.314. 2)* (*hajtid., bibl.*) mere konkr.: det, hvortil man knytter sin forventning ell. sit haab. de have syndet imod Herren, Retfærdigheds Bolig, ja, imod Herren, deres Fædres Forhaabning. *Jer.50.7. smst.14.8. forhaabningsfuld, adj. [1.2] 1) †* som giver grund til at nære forhaabninger; haabefuld. Disse Forhaabningsfulde unge Adelsmænd eyer dette fornøielige Herre-Sæde. *CPRothe.MQ. II.704. 2) ♀* som er opfyldt af forhaabninger; fuld af haab. *Ørst.II.90.* *forhaabningsfuld i Hu. *Grundtv.PS.V.130.* Ulykkelige og Ulykkelige, Haabløse og Forhaabningsfulde. *Drachm.EO.364.*

Forhaand, en. [før,hø:n]

1) (*jf. V. for-1.1*) om en del af haanden. 1.1) (*sj.*) den forreste (yderste) del af haanden. *vAph.(1764).* 1.2) (*mods. Baghaand 1*) den indvendige haandflade (*der vender fremad, naar armen strækkes ud til siden*); vist kun (*i boldspil, især tennis*; *mods. Baghaand*) om slag, der føres saaledes, at haandens inderflade vender fremad. (*han*) spillede meget haardt med sin Forhaand, der skaffede ham mange vundne Slag. *Sportsbladet.1916. 531.*

2) (*jf. V. for-1.2 samt Baghaand 2; zool.*) haand paa forlemmet af en abe. *Gjel.GL. 533. BMøll.DyL.I.5.*

3) (*jf. ty. vorderhand, fr. avant-main; fagl.*) forkroppen hos hesten; forpart (*mods. Bagpart*). Bagparten (*hos den arabiske hest*) er som en Kraftbeholder, der let og sikkert overfører Bevægelsen paa den vidt fremgribende Forhaand. *Landm.B.II.152.*

4) ♠ (*plads, der giver*) ret til at spille ud ell. (*i spil som l'hombre og whist*) til at melde først (*jf. Baghaand 3*); især i faste forb. som sidde, være i forhaand en ell. have forhaand(en). (*jf. have forkastet u. Forkast*). *Moth.H55.74. Spillebog. (1786).9.* „Spurgt!“ sagde jeg. „Spurgt!“ sagde Baghaanden. „Forhaand!“ raabte jeg resolvert (*∴ min melding er forhaandsmelding og slaar derfor baghaandsmelding af*). *Blich.(1905-07).II.334.* Sæt Dig imidlertid ned og giv Kort, jf. har Forhaanden. *Bagger.I.118.* Kapitajnen, der var færdig med at give Kort . . sagde til Svenskeren: „De er i Forhaanden, Hr. Lieutenant.“

Rist.ER.52. naar man skal spille ud i Forhaanden, (*bør man i alm.*) spille et Kort, som ikke kan stikkes. *JensDahl.Bridge. (1920).19. (billedl.): Oehl.Er.IV.263 (se u. Baghaand 3).* (*sj.*) *jf. bet. 6:* *Nei, der jeg snart gik sulten fra; | Altsaa i Forhaand passer (*∴ melder pas*). *TBruun.III.284.* || om spilleren. Har Forhaanden (*i l'hombre*) meldt et Spil, da kan Mellemaanden byde ham over ved en højere Melding. *VortHj. IVI.55. CBrorson.Bridge.²(1911).65.*

5) i forb. være (komme) i forhaand(en) (*jf. holl. voor de hand halen samt Agterhaand*) ↓, om de folk, der er forrest, nærmest blokken, naar der hales i et tov. *Harboe.MarO. Funch.MarO.II.45. ogs. om de folk, der altid er villige til arbejdet og de første til at komme, naar der kaldes. Harboe.MarO.* Ved at rebe og beslaae, tage Boven Kryds Raae og Stang ned var jeg naturligvis med og i Forhaand. *JJPaldan.Er.101.* en flink Gut, der alt var bleven lagt Mærke til som altid i Forhaanden. *StBille.Gal.I.68.* || (*nu især dial.*) overf.: være forrest; have overtaget (*over en*); især: være forud med arbejde, betaling olgn. (*jf. Agterhaand, Baghaand 5*). Erling havde . . sine Speidere ude . . for immer at være i Forhaanden, og vide, fra hvad Side han kunde vente Fienden. *Grundtv.Snorre.III. 344.* ellers kommer han mig i Forhaanden (*∴ forkøbet*) med det fordømte Regnskab. *CBernh.III.232. MDL. Feilb.I.343. ogs. (jf. nt. vör ell. vor de hand wesen; dial.) sidde i velstand; have noget at leve af. MDL.* || være i forhaanden for bestikket, ↓, være forud for bestikket (*se u. I. Bestik 2*). *Scheller.MarO.*

6) i forb. paa forhaand (<MO., *jf.:* „Nu . . , vel efter 1855, blevet moderne i vore Dagblade.“ *Levin.;* efter sv. på förhand; *jf. holl. dial. om voorhand, foreløbig, samt ty. vorderhand, foreløbig, nt. og † hty. vor der hand, for øjeblikket (jf. efterhaanden); i da. m. tilknytning til bet. 4 og 5*) 6.1) for at udtrykke, at noget finder (*har fundet*) sted paa et tidligt (tidligere) tidspunkt, især: tidligere end ventet ell. for det rette øjeblik; allerede; forinden; i forvejen. alle de Indrømmelser der . . paa Forhaand vare gjorde de tyske Anskuelse. *Lehm.IS.13.* han gyste paa Forhaand for de Raderinger og Overstregninger, han vilde komme til at gjøre (*i sin prædiken*). *Schand.TF.I.277.* (*blodforgiftning*) kan virke dræbende paa utrolig kort Tid. Og Fruen var jo desuden paa Forhaand meget afkræftet. *Pont. BH.102. 6.2) m. udvidet bet., om afgørelser, bestemmelser olgn., der tages ud fra fornufslutninger, øjeblikkelige indtryk, men ikke paa grundlag af virkelige erfaringer: forud; ubeset; a priori; ogs.: med det samme; straks. (det er galt) at rose paa Forhaand, inden man endnu kan have nogen grundet Mening om (skuespillets godhed).* *Dagbl. ²/1859.I.sp.2.* Han syntes, at A. var en

snurrig Fyr, syntes paa Forhaand ganske godt om ham. *Drachm.T.24.* Denne Præst, der syntes at spille en vis Rolle der i Huset, var ham paa Forhaand imod. *Pont. LP.VII.26. 6.3* til betegnelse af en øjeblikkelig tilstand, der vedvarer i kortere ell. længere tid indtil en senere afbrydelse: foreløbig; for øjeblikket; indtil videre. (ofte m. overgang til bet. 6.1). vi (kan) paa Forhaand intet som helst vide om hele Øvelsens Anlæg, men ere henviste til af det, som vi see med egne Øjne, at danne os et Billede af, hvad der foregaar. *Bert Tid.¹⁶1904.M.2.sp.5.* jeg vil paa Forhaand .. bemærke, at .. *D&H.* idet vi paa Forhaand takker Dem, er vi ... *Ludv.*

for-haanden, adv. se u. Haand. **Ø for-haanden-værende**, part. adj. 1) som er til raadighed (i øjeblikket); som man har ved haanden; som forefindes; disponibel. Forudfølelser om Noget, som nærmer sig, og af Frygt for hvilket man yderligere søger at klynge sig til det forhaanden-værende Holdpunkt. *Drachm.EO.194.* de forhaanden-værende forraad er meget smaa | 2) om forhold, omstændigheder, der gælder i øjeblikket: foreliggende; nuværende; øjeblikkelig. Jeg saae strax paa Udskriften, at (brevet) var fra Fru O.; men under de forhaanden-værende Omstændigheder tog jeg ikke i Betænkning at bryde det. *Bergs.PP.178.* Dagene er korte (i julen) og de forhaanden-værende Arbejder ikke overhængende. *Bogan.II.50.*

for-haands, adv. [f'ør,høn's] (vist dannet efter ssg. m. Forhaand 6, jf. efterhaands samt holl. voorshands; sj.) d. s. s. paa forhaand (se u. Forhaand 6). *D&H.I.199.*

For-haands-, i ssg. [f'ørhøns-] af Forhaand; spec. (især Ω , i nyere tid) til Forhaand 6 (paa forhaand) m. bet.: forud; i forvejen; fx.: Naar (Brandes) i et Digt .. udbryder: „O, saa skal jeg da surres til Pælen igen“ .. saa er der jo ikke saa lidt Forhaandsglæde i disse dystre Vers. *PLevin.(Det nyAarh.1907.195).* det er vort Haab, at en saadan Forhaands-Protest, et saadant tusindstemmigt Varsko .. skal kunne bringe dem til Fornuft. *Pont.FL.234.* Folk er .. træt af denne Forhaands-tegning (o: subskription) paa bindstærke Skrifter. *HøjskBl.¹⁰11.1905.11.sp.1.* se ogs. Forhaands-ammunition, -bugt. || især til Forhaand 6.2 m. bet.: øjeblikkelig; forudfattet; apriorisk; fx.: Forhaandsdom (o: forudfældet, overilet dom). *D&H.* (han) bekræfter fuldtud vort Forhaandsindtryk: at vi til vor Lykønsning til ham ogsaa kan føje en Gratulation til (sparekassen), der igaar har sat ham i Spidsen for sin Ledelse. *Pol.¹³1910.3.* (Mills) historiske Grundsyn paa Sagen er en af de ham selv ellers saa forhadte Forhaands-Konstruktioner. *Brandes.XII.54.* Der maa i alt Fald være Plads for en Forhaandstviivl om, at den Hypotese er rigtig. *JPBang.TL.II.58.* **-ammuni-**

tion, en. [6.1] \times ammunition, som paa forhaand bringes op i et batteri for at være ved haanden under angreb. *Scheller.MarO.* **-bugt**, en. [6.1] \downarrow bugt (2.3) af ankerkæden, der (i sejskibe) hales op paa dækket ell. bakken, i tilfælde hvor ankeret ikke ved sin egen vægt kan overhale kæden. *Larsen. OrdbS.* **-grand**, en. [4] \uparrow grand meldt af forhaanden (jf. Baghaands-). **-slag**, et. [1.2] (sport.) *Gymn.II.116.* *DagNyh.²1912.1.sp.5.*

Ω **forhaane**, v. [f'ør'hå'nø] -ede ell. (poet., sj.) -te (Ew.(1914).V.9). vbs. -else (s. d.). (ænyd. d. s.; efter mnt. vorhonen, ty. verhöhenen ell. afl. af haane; uden for bibl. spr. nu l. br.) vise (en person) sin foragt ved (stærkt) nedsettende ord (udtryk) ell. ved ydmygende, uforskammet behandling; tiltale ell. behandle haanligt (jf. bespotte, haane samt *PEMüll.³371f.*). den Person, som gjør noget af Trodsighed .. han haver forhaanet Herren. *4Mos.15.30.* Dersom I forhaanes (1907: haanes) for Christi Navns Skyld, ere I salige. *1Pet.4.14.* da hun paa saa forhaanende en Maade havde givet mig Kurven. *Ew.VIII.110.* han forhaandede Dronningen saavel ved Handlinger som ved ærerige Ord. *Wand.Mindesm.I.197.* *Ing.RSE.VII.75.* Der kan du høre. Det er lige direkte anlagt paa at forhaane os. *Hostr. FG.3sc. Bergstedt.I.37.* Ω **Forhaanelse**, en. flt. -r. (især bibl.) vbs. til forhaane; især (mere konkr.) om de enkelte udtryk ell. handlinger, hvorved man viser (en person) haan. (præsterne) skulle holde sig fra allehaande Skienden og Forhaanelse (i deres prædiken), saa at de ingen røre ved Navn. *DL.2-4-9.* Overfusen og forhaanelse (1871: Haan) ødelegger rigdom. *Str.21.5 (Chr.VI).* *Holb.LSk.V.10.* Bebrejdelser, Forhaanelser, Forbandelser. *Ew.VIII.229.* Min Moder givet ind under en fremmed Mands Kærtgen .. aa, det er Tanker for en Søn, Tanker værre end den værste Forhaanelse. *JPJac.II.409.* *Goos.I.563.* jf. m. h. t. ting: de raabte til Israels Gud .. at han ikke vilde give .. de hellige Ting til Besmittelse og Forhaanelse (Chr.VI: formædelse), til Spot for Hedningerne. *Jud.4.9.* || (jf. Bespottelse slutn.; sj.) jeg (har) gjort dig til Forhaanelse iblandt Hedningerne og til Spot for alle Landene. *Ez.22.4.* **Forhaaner**, en. († Forhaanere. *1Tim.1.13 (Chr.VI).*) (ænyd. forhaanere; sj.) især: person, som forhaaner gud ell. religionen. Guds Ords Forhaanere og Foragtere. *DL.2-5-25.* (jeg) som tilforn var en Bespottet, og en Forfølger, og en Forhaaner (1907: Voldsmænd). *1Tim.1.13.* (modersmaalets) kolde Begaber .. Dets Forhaaner. *F'Guldb. Dannersprogets Retskrivning.* (1809). 164. **forhaanlig**, adj. [f'ør'hå'nli] adv. d. s. ell. (†) -en (*Slange.Chr.IV.1148.*) (ænyd. d. s.; jf. mnt. vorhonetik, ty. verhöhnlich; nu næppe br.) især om ord, udtryk olyn.: som indeholder haan; forhaanende. med smelden og forhaanlige Ord satte (de) Mod

i de Unge igien. *Wing.Curt.201.* du gav os til rov og fængsel og død, og et forhaanligt (1871: haanligt) ordsprog for alle folk. *Tob.3.4 (Chr.VI).*

For-haar, et. det paa forhovedet voksende haar (jf. Baghaar). *Høyen.Moltke.4.* Forhaarer var i Hast bleven glattet med Vand. *Pont.LP.VIII.144. SMich.S.210.*

† **forhadde**, v. -ede. (glda. d. s. (*Hell.Kv. 6.12*); jf. mnt. vorhaten; sml. forhad) nære stærkt had til; lægge for had. *Moth.H6.* hand forhadede de Christne . . under ham blifver regnet den fjerde store Forfølgelse. *Hob.Intr.I.133.* *Hvad nøtter dig (o: en satiriker) den Roos, som du ad Aare faaer, | Naar hver mand laster og forbander dig i Aar? | Naar ald din Klygtighed ey andet efterlader | End at . . Daarer dig forhader. *Worm.Sat.84. forhadt, part. adj. [før'had] († forhadet. Hob.Intr.I.39. Hersl.Præd.99.)* 20 *gradbøjning (sj., undgaas helst ved omskrivning): forhadtest. Ew.VI.167.* (ænyd. forhadet; jf. ty. verhasst; egl. perf. til forhade ell. dannet som adj. til hade) 1) især om person: som hades og afskys; ilde lidt. *Sir.20.3.* *Naar jeg, o Jesul og skal staae | Forladt, forhadet, med Korset paa Kingo. 179. ved sit Tyranni gjorde (han) sig meer og meer forhadet. *Hob.Kh.142.* *Greve Geert nu fnyser omkring i Landet, | Af alle Danske forhadet og forbandet. *Oehl.L. II.115.* *Rappe Hingst hans Lid stod til, | Ogsaa den sin Plager hader . . | Vild i Sumpen ud den haster . . | Og forhadte Byrde kaster. *Ing.VSt.240.* hans Søn (var) saa forhadet for sit slette Levnet, at han . . blev ihjelslaet af Bønderne. *Mob.DH.II. 264.* denne lærer var ligefrem forhadet | 2) (nu næppe br.) om handling, opførsel olgn.: som opvækker ell. fortjener had ell. afsky; ogs.: som vækker mishag ell. ubehag; afskyelig; ubehagelig; forkastelig ell. slem (i moralsk henseende). det vilde være heel forhadet reent at ophæve et Privilegium, som er en heel Stand forundt ved et almindelig Reskript. *Stampe.I.415.* Lasterne blive altid lige hæslelige, lige skadelige, lige forhadte. *Ew.VI.136. smst.167.* Det vilde være forhadet at se Politiet eller militær Vagt (i *Rosenborg have*). *PAHeib.US.286.* Hvor der er Intet at rose, har det noget Forhadet at laste Feil, som Alle begaae. *Ørst. VI.23. MO.*

forhakked, v. [før'hagø] -ede. (ænyd. forhacket, skaaret ud i spidser; jf. ty. verhacken; nu l. br.) beskadige ell. ødelægge ved at hakke. Fuglene har forhacket næsten alle vore Kirsebær. *VSO.* || især i part. forhakket som adj.: beskadiget ell. ødelagt (i kanten) ved hak ell. hug; sønderhakked. (mod sygdom) skal Kirkebylde være særdeles godt. Dette er . . Aarsagen, hvorfor man altid seer det nederste af Blyetaget paa Vaabenhusene saa forhacket. *Junge.217.* Aadselet er forhacket af Ravnene. *VSO.* (bygningen) er opført af røde

Munkesten (til Dels ældre, forhacket Materiale). *Trap.†II.336. billedl.:* *Hr. Rabe før hafde saa plukket og pilt | Hans (o: fjen-dens) eene forhakkede Siide. *Sort.HS.F2r.* (sj.) overf.; om (klaver)musik olgn.: fortærsket. *D&H.*

I. For-hal, en. (sj. -halle. *Mob.Reise.III. 77.*) (især bygn.) (større, højloftet) rum foran indgangen til en sal, en hal olgn. (jf. Forsal, -stue); ofte: vestibule (i banegaard, tempel olgn.). *Oehl.X.91.* vi kom ind i Forstuen eller Forhallen (paa herregaarden), og alle Tjenere stode opmarscherede med mange Lys. *Goldschm.VI.190.* Hun gik igennem Forhallen (paa jærnbane stationen) ind i Ventesalen. *Bang.L.343. billedl.:* Jeg betragtede fra nu af Verden, som en mørk Forhal til Evigheden. *Oehl.XXVIII.443. Brandes.III.548.*

II. † **Forhal**, subst. (ænyd. d. s.; vbs. til forhale 3) d. s. s. Forhaling 2. *(fogeden) bad mig skriv een bomrial (o: memorial), | Hand vilde dend fremsende | Til Herren self, at der forhal | ey skeede paa mit brende (o: saa at jeg kunde faa mit brønde hurtigt). *Sort.(Saml.Danske Vers.†II.112).*

forhale, v. [før'ha'lø] -ede ell. (poet., sj.) -te (*Hzr.I.105.*) vbs. **Ø -else** (*Moth.H 24. EBrand.(Pol.†a1908.8.sp.5)*) ell. -(n)ing (s. d.), jf. II. Forhal. (ænyd. d. s. (i bet. 3), sv. förhåla; fra nt. holl. verhalen, jf. ty. verholen; bet. 3 er udviklet i nordisk)

1) † flytte et (stilleliggende) skib v. hj. af svære love (varp); varpe. *SøLex.(1808).* *ZakNiels.M.35. Scheller.MarO.* || m. subj-skifte; om skib: bevæge sig frem ved varpning. *Bek.†/; 1897.VI.§14.* Barken skulde forhale op gennem Broerne. *BerLüsB.S.103.*

2) (fagl., sj.) gøre noget længere (og tyndere) ved træk; i udtr. som forhale en bolt, gøre den tyndere i den ene ende. *Funch. MarO.II.45.*

3) lade (noget) trække ud i lang tid; trække i langdrag; opsætte tidspunktet for afgørelsen ell. afslutningen af en sag; forlænge paa utilberlig maade; udsætte. (nu især m. vbs. som obj.). For mit Navns Skyld vil jeg forhale min Vrede, og for min Æres Skyld holder jeg min Vrede mod dig tilbage. *Es.48.9.* (det er farligt) at forhale den mindste Anstalt til Landets Beskyttelse. *JSneed.II.368.* Modbør og Mangel paa Enighed . . forhalede og spildte tilsidst (felttoget). *Mob.DH.II.325.* *Jeg nægter ei, jeg har med Flid forhalt | Mit Svar, og troet at burde handle varlig. *Hzr.I.105.* disse Undersøgelser forhalede, og Sagen blev trukken i Langdrag. *Holst.V.191.* Man stred blot, om det var rigtig at forhale eller fremskynde Krigen. *Schand.TF.II.316.* Græmmelsen over at være lemlæstet . . tog stærkt paa ham . . og forhalede den endelige Helbredelse. *AndNx.MS.94.* (nu l. br.) i udtr. forhale tiden. naar han skal betale tilbage, da forhaler han Tiden. *Sir.29.6. Hob.DH.I.188.* Sorgen over hans

Død forhalede kun Tiden og Stunden (*for brylluppet*). *Ing. E.F.I.174. Drachm.SH.152. jf.*: du forhalede mange aar over dem (1871: du lod det gaae hen med dem i mange Aar). *Neh.9.30(Chr.VI)*. || † *m. inf. som obj.*: opsætte; *ogs.*: nøle ell. tøve med. forhal (1871: vent) ikke at retfærdiggjøres, indtil døden. *Sir.18.24(Chr.VI)*. hvorfor have de saa længe forhalet at vende sig til Himlen? *Loðde. Betr.708*. Han forhaler at komme. *VSO.* || † *intr.*: nøle; tøve; vente. *Holb. Paars.151*. Gaa . . som jeg har sagt og forhal ikke lenger. *Kom Grønneq. I.279. jf.*: *Da endnu et Kvarteer vi kunde her forhale (o: inden vi gaar til kirken), | Saa lad os vechselvis vort Haab, vor Fryd afmale. *Wess. 46. især i forb. m. med.*: *Med Execution man ey forhale maa. | Man derpaa Synderen til Retterstæden førte. *Holb. Paars.66*. Denne Pension gav Anledning til iidelig Trætte mellem Rigerne, efterdi de Skotske Konger ofte forhalede med Betalingen. *sa. DH.I.696. Suhm.(Rahb.LB.I.120)*. *VSO. upers.*: hand (*har*) sendt til os i Babel, og sagt: det skal forhale (1871: vare) længe. *Jer.29.28(Chr.VI)*. || (*nu sj.*) *refl.*: (*han laa*) færdig at gaee til Segls, og ventede hver Dag paa Vinden. Men denne forhalede sig, og i dens stød blæste alle Dage og Nætter et stærk Mod-Væyr. *Slange. Chr IV.1311. upers.*: Kongen havde været meget fortrædelig over, at det forhalede sig saa længe dermed (o: *Elfsborgs overgivelse*). *Allen. I.152*.

For-haler, en. † *tov*, hvormed noget hales ell. forstøttes forefter (*jf. Agterhaler*). *SøLex.(1808)*. *Sal.²V.842*.

Forhaling, en. [fôr'ha'len] (*nu kun dial. Forhaling. Holb.DH.I.693. Slange. Chr IV.1003. OrdbS.*). *ftt.* (*nu sj.*) -er. (ænyd. 40 *d. s. i bet. 2, fsv. forhaling; vbs. til forhale*) 1) † til forhale 1. Skibets Forhaling fra Bøjen til Kajen. *Scheller.MarO. Ludv.* 2) ☉ til forhale 3: det at trække noget i langdrag; forlængelse; ophold; udsættelse; *ogs.*: nølen; tøven. (ofte i forb. m. af, (sjældnere) med ell. † i *VSO. MO.*). *Procuratorer (maa)* Ikke med Krogløver, Udeblivelser, Forhalingen, Nødige eller søgte Skudsmaal, uden billige Aarsager, Sagen opholde. *DL. 1—9—10*. da de Guiser dreve paa Dommens Execution, arbejdede hun (o: *Catharina af Medici*) af all Magt paa dens Forhaling for at gjøre den til intet. *Holb. Heltind.I.166*. *at bedre dig, | Kand ey Forhaling taale, | Maaskee din Klokke slaar | I Dag sit sidste Slag. *Brors.109*. Over hans Forhaling med Sagen slog mit Forsæt feyl. *Høysg.S.183*. gjøre Forhaling i noget. *VSO. MO.* *gjør da ej Forhaling, | men kom med, min Gut! *Hostr.G.67*. Man har ment at kunne spore en ret pludselig Standsning eller Forhaling af Anlægsarbejdet. *Pol.¹/s.1908.2*. uden forhaling, (*nu l. br.*) uden opsættelse ell. forsinkelse; *ogs.*: uden ophold; uopholdelig. Alle Misdædere,

som blive dømt, enten fra Liv, eller Ære, skulle, efter endelig Dom falden er, uden videre Forhaling strax udstaa deris Straf. *DL.1—24—52. Holb.Plut.V.12*. Disciplene (udsendte) to Mænd til ham, og bade ham, uden Forhaling (1907: Tøven; *Chr.VI*: at hand vilde ikke tøve) at komme over til dem. *Ap.G.9.38*. *lad os opsøge Ragnhild, og paastand! | Uden Forhaling. *Hzz.VI.105*. *Schand.TF.I.185. talem. (nu næppe br.)*: Forhaling i Faren . . er paafølgende Elendigheds Moder. *Biehl.DQ.II.127. Mau.2292. jf. smst.2293ff.* || *spec. (jur. ell. †, som gengivelse af lat. mora)*: forsonnelse med at betale (*ell. modtage en betaling*) i rette tid. *LovNr.52¹/s.1880. §36. Hage.²261*. || † † det at gøre tempoet langsommere, enten saaledes, at det jævnt aftager i hurtighed (*ritardando*), eller saaledes at der opstaar ulighed i takten (*contre-temps*). *MusikL.(1801).85*. **Forhaling-pæl**, en. [1] † pæl (som oftest nedrammet i vandet), hvorom varpet lægges ved forhaling. *Trap.¹II.415. D&H. -rente*, en. [2] (*jur. ell. †*) rente af en pengesum, som ikke er betalt til rette tid (*morarente*). *LovL.II. 503. Hage.²1294*.

For-halle, en. se I. Forhal. **-hammel**, en. († -hamle. *Moth.H43*). (*fagl.*) løs hammel (med to svingler), der anbringes foran paa vogstangen, og hvori forløberne trækker; forspandshammel (*jf.-skær*). *Moth.H43. VSO. D&H.* || *ogs.*: stang, der som kobbel anbringes paa kørestangen paa mejemaskiner *olgn.*, og som fastspændt til hestene skal hindre kørestangen i at slaa for meget til siderne. *OrdbS. -hammer*, en. (ænyd. *d. s.*; *jf. ty. vorhammer*; *sml. V. for- 2.1; smed.*) stor, tung smedehammer, der føres med begge hænder, og hvormed det gloende jærn først udhamres (egl. om den store tværhammer, men ogsaa om de tilslagshamre, der føres af medhjælperne). *Æreboe.13*. Smeden satte tre Svende med store Forhammere til at banke Støvet af (tornisteret). *SvGrundtv.FÆ.II.146. Drachm.PV.19. Wagn.Tekn.126. i sammenligning*: Tankerne kom . . klare som Gnister under en Forhammers klingende Slag. *E.Erichs.S.293*.

forhandle, v. [fôr'han'lø] -ede. *vbs. -ing* (*s. d.*). (ænyd. *d. s.*, *fsv. forhandla*; *fra mnt. vorhandelen ell. ty. verhandeln*) 1) † udføre en vis handling; besøge (2.2); forrette, naar Alterens Sacramente blev Celebereret og forhandlet. *Borrebye.TF.149*. 2) gøre (et emne) til genstand for overvejelse ell. drøftelse. 2.1) (*nu l. br.*) *m. obj.*: beskæftige sig med noget (en sag, et emne) for at undersøge, oplyse det ell. for at bringe det til afgørelse; behandle (1.4); om (skriftlig ell. nu især mundtlig) meningstilkendegivelse *ml. flere*: overveje; debattere; diskutere; drøfte. (*nu især i udtr. som have noget, meget at forhandle olgn.*). *Omsider tog man for slig vigtig Sag at stevne, | Til Facultetet selv . . | Det er den Strid, som blev forhandlet denne Dag. *Holb.Paars.53*.

Da Freden skulde forhandles, reiste der sig fra begge Sider store Klager. *Mölb. DH.II.24.* Sagen blev forhandlet skriftlig imellem Ministrene. *MO.* Konerne . . gik sammen nd i Køkkenet; dær kunde de bedst tale sammen, for de havde jo meget at forhandle. *SvGrundtv.F.E.II.184.* Sagen forhandles for lukkede Døre. *D&H.* || (jf. Domsforhandling *olgn.*) behandle (en sag) ved retten. *S&B.* || (nu næppe br.) om skriftlig (ell. mundtlig) fremstilling af en enkelt: behandle; drøfte; gøre rede for. Det er . . hundrede Aar siden, at man begyndte at forhandle Videnskaber . . paa sit Moders Maal. *Eilsch.F.31. Ørst.II.172.* Den Slags Bøger er ikke Poesi . . det er en Blanding af Poesi, Psykologi og sociale Betragtninger, som maaske kan være meget gode, men som maa forhandles anden Steds end i Skjønllitteraturen. *Schand.UM.230. 2.2)* uden obj.: gennem (mundtlig ell. skriftlig) meningsudveksling søge at komme til enighed om noget ell. opnaa afgørelse af en sag; konferere; underhandle; især i forb. m. om: Om dette og andet blev længe forhandlet, uden at man kunde komme til nogen Slutning. *Hölb.DH.III.192.* jeg (vil) gerne forsvare mig og i al Venskabelighed forhandle med min Kritiker, naar jeg ikke kan være enig med ham. *Schand.O.II.173.* et Gesandtskab, der skulde forhandle om Fred med Sparta. *FrPoulsen.OD.217. jf. (spøg.):* to Unge, en Mand og en Kvinde, som midt i Maaneyset forhandler om Elskov. *Thuborg.F.90. abs.:* I 4 Aar har Venstre forhandlet. Det har behandlet Alt, forkastet Højres Love, vedtaget Venstres. *Hörup.II.318. 3)* (især ¶) gøre til genstand for køb ell. salg; udbyde som handelsvare; handle med (nu især m. h. t. varer, der sælges en detail ell. for andres regning). *Moth.H68.* frie Mennesker (kan) ikke vurderes, og Frihed siges at være uskatterlig, efterdi det er urimeligt at være fri og tillige at kunne forhandles, det er købes og sælges. *Hölb.NF.I.183.* skikker det sig for Guds Huus, at det forhandler sin Jord til Hvilesteder for de Døde? *Tode.V.268.* En Mand, der forhandler en Verdensartikel. *DagNyh.9/1922. 1.sp.1.* **Forhandler**, en. 1) (sj.) til forhandle 2. Forhandler . . Er den, som skiller tretter ad. *Moth.H68. 2)* (især ¶) til forhandle 3. Slagter og Forhandler af Kjød, der tillidsfuldt kunde spises af Menigheden. *Goldschm.VIII.397. Cyclehb.22.* **Forhandling**, en. (ænyd. d. s.; vbs. til forhandle) flt. (kun i bet. 1) -er. 1) til forhandle 2: behandling; drøftelse; nu især (oftest i flt.): drøftelse ell. debat i rigsdag, forening, paa generalforsamling *olgn.*; ogs. (jf. forhandle 2.2): forsøg paa at opnaa en overenskomst ell. afgørelse; konference; underhandling. Indbyggerne i Ptolemais vare misfornøiede med Forliget . . hvorfor de vilde rygge Forhandlingerne. *2Makk.13.25.* Ved de vigtigste Sagers For-

handling maatte han være tilstede. *VSO.* „maa jeg ikke tale et Ord med Herren under fire Øjne!“ . . denne hemmelige Forhandling varede . . en halv Time. *Blich. (1905-07).I.514.* Oversigt over . . Videnskaberne Selskabs Forhandlinger. (*bogtitel. 1842ff.*) Ministrene . . ere berettigede til under Forhandlingerne (paa rigsdagen) at forlange Ordet, saa ofte de ville. *Grundl. (1849).§63.* M. lovede at indlede en Forhandling derom (o: om en adoption) med Barnets Moder. *Pont.SM.33. i visse præp. udtr.:* Jeg har sat mig lidt ind i, hvad der har været til Forhandling (i rigsdagen) i de sidste Aar. *Hostr.E.III.8. Hörup. I.73.* Enhver Rigsdagsmand kan . . bringe ethvert offentligt Anliggende under Forhandling. *Grundl.(1849).§66.* *S&B.* staa, være under forhandling, (l. br.) under forberedelse; under ventilation. *HCand. XII.57.* || (jf. Domsforhandling; jur.) behandling af en sag for retten. *LovNr.539/1, 1909.§420.* || (jf. Afhandling 3.1; nu næppe br.) om skriftlig ell. mundtlig fremstilling af en enkelt. Studentens Maade, saavel i Materien som i Forhandlingen samt i Talen og Geberder (under en prøveprædiken). *Forordn.9/1707.§3.* At dette Skrift . . saa silde kommer til Forhandling i vort Maanedsskrift (falder) denne Anmeldelses Forfatter . . til Last. *Ørst.VI.159. † mindre skrift; afhandling (3s). vAph.(1759. 2)* (især ¶) til forhandle 3: afsætning (af varer), spec. en detail ell. for andres regning. (især i forb. m. til). *VSO.* den, der har Skriftet til Forhandling eller Uddeling. *Lov9/1851.§1.* Det er ikke hans egne Varer; men han har dem til Forhandling. *MO. Goos.I.638.* **Forhandlings-**, i ssgr. især (polit.) af Forhandling 1; af de mange ssgr. er kun de vigtigste medtaget ndf. **-politik**, en. spec.: betegnelse for en venstrepolitik i provisoriaaarene, der tilsigtede forhandlinger med højre om finansloven (mods. Visnepolitik). *Hörup.II.328. Bogan.I.38.* **-regning**, en. [2] ¶ afregning, som en kommissionær sender varernes ejer (kommittenten) over de for dennes regning solgte varer; salgsregning. *Hage.9566.* **-sted**, et. [2] (l. br.) udsalgsted. *Øversk.L.327.* **-venlig**, adj. (især dagl.) villig til forhandling; imødekommende; ogs.: elskværdig (2). *Biogr.Haandleks. II.(1923).471.* da den gnavne portner havde faaet drikkepenge, blev han meget forhandlingsvenlig og lod os komme ind!

forharme, v. vbs. -else. (ænyd. d. s.; jf. ty. sich verhärmen; nu kun dial. (OrdBS.)) 1) refl.: ærgre sig saa meget over noget, at man tager skade deraf; græmme sig. *Moth. H98.* Han gaer og forharme sig til Døde over den uretfærdige Behandling. *VSO. MO.* || som vbs.: Hendes Forharmelse derover var saa stor, at man frygtede for hendes Liv. *VSO. MO. 2)* part. forharmet som adj.: fuld af harme ell. ærgrelse (over noget); harmfuld; ærgerlig. *Moth.H98.*

**(den opsagte fæstebonde)* gaar fra Hofve hiem og tier, | Sin snavset Tobacks-Pung forharmet ofte vrier. *Lucopp.TB.A6.r. VSO.*

forhaste, v. [fɔr'hasdɔ] -ede. vbs. Ω -else (*Moth.H106. Drachm.F.I.322*) ell. (sj.) -ning (*Rahb.Fort.I.311*). (*glda. d. s. (Rimkr.)*); fra mnt. (sik) vorhasten; jf. forhastige) 1) (sj.) trans.: lade noget foregaa (alt for) hurtigt; fremskynde (for stærkt). Jeg vil ikke raade (Dem) til at forhaste Hjemrejsen. De kommer (alligevel) for sildig. *Goldschm.V.190. 2) refl.:* skynde sig for meget; haste for stærkt (ofte i forb. m. med og nu næsten kun i nægtende udtr.). 2.) (ofte m. overgang til bet. 2.2) i egl. bet. *Moth.H106. den, der har mest at gjøre, og sig dog aldrig forhaster. Grundtv.PS.V.138. man (burde ikke) forhaste sig med Afgjørelsen, men bie, indtil flere . . vare komne tilstede. Molb.DH.II.71. Han forhastede sig heller ingenlunde med at bære Tøjet ud til Vognen og læsse det paa. Schand.AE.45. Drachm.D.68. især i udtr. uden at forhaste sig, uden at skynde sig (for meget). S&B. 2.2) (nu l. br.) handle efter en øjeblikkelig indskyldelse og uden overlæg; gaa hurtigt og ubetænksomt til værks; overile sig; (spec. m. h. t. vrede olgn.): forivire sig. *Holb.Paars.55.**

At forhaste sig i en Resolution. *Høysg.S.63.* *Du maa dig ei forhaste | Med overilet Værk. *Oehl.NG.40. Heib.Poet.VI.125. S&B.* || (*bibl.*) m. tings-subj.: lad din Vrede ikke forhaste sig paa din Tjener. *1Mos.44.18. 2Mos.32.22.* || som vbs.: (de sammensvorne) udvirkede Neckers Afskeed fire Dage (for statskuppet skulde finde sted), og ved denne Forhastning gavede Anledning til, at den hele Plan strandede. *Rahb.Fort.I.311.* (han) var i sin Barndom, ved sin Moders Forhastelse, idet denne havde skjendt paa Pigen . . styrtet ned af Stolen. *Sibb.II.135. Drachm.F.I.332. 3) (især Ω) part.* forhastet som adj.; om handling, udtalelse olgn.: som fremskyndes for meget; som udføres ell. fremkommer for tidligt; overilet. Det er mig umueligt at forebygge slige forhastede Domme. *Bagges.L.I.84.* Forhastet Bestøvning . . finder Sted, naar Støvet udlades af Støvkappen for Blomsterdækket har aabnet sig. *Drejer.BotTerm.181.* Kun fandt hun, at det var lidt forhastet at tale om Bryllup allerede til Vinter. Helga var jo alt for ung. *And.Nr.M.227.* en forhastet efterretning, meddelelse |

forhastige, v. [fɔr'hasdi(q)ə] -ede. (af hastig (jf. VI. for- 6.2) m. tilknytning til forhaste; jf. ogs. forflygtig) (e) olgn.) lade noget foregaa i et hurtigt (hastigt) tempo; fremskynde (jf. forhaste 1). vi nærmer os en sund Type gennem Sygelighed, vor Refleksionssyge forhastiger Udviklingen. *JVJens.EE.168.*

I. **For-have**, en. (jf. Baghave). *Goldschm.Chol.117. KLars.(Tilsk.1920.I.56).*

II. **forhave**, v. se forhave.

For-havn, en. \downarrow aabent havnebassin

uden for en dokhavn; tidevandshavn. *Scheller.MarO. Sal.VIII.610.*

forhedet, part. adj. [fɔr'he'ðɔt] (vel afl. af hed ell. Hede; jf. ænyd. forhede (sig), gøre (blive) for varm, samt forhidse 1 og ty. verheizen, bruge til brændsel; dial.) plaget af stærk solhede ell. varme; varm og svedig. du har ingen Begreb om, hvad det vil sige at komme saaledes forhedet . . til rindende Vand. *Markman.S.149. Feilb*

Forhegning, en. [fɔr'hai'nen] (afl. af Hegn ell. hegne) indhegning. (stodhestene) var ikke til at holde i Koblerne, vidste han, men sprængte Forhegningen. *Rist.FT.25.*

forhekse, v. [fɔr'hægsə] -ede. vbs. (l. br.) -else (*Engelst.Phil.232. Goldschm.III.138. EBrand.UB.25*) ell. (nu næppe br.) -ning (*vAph.(1759). VSO.*) (jf. sv. förhäxa, ty. verhexen; af VI. for- 2 og hekse) 1) (især foræld.) bringe i en vis (abnorm) tilstand ved hekseri; især: bringe i sin magt ell. skade ved trolddom; forgøre (3); fortrylle. *Moth.H17.* jeg kand ikke forrette mit Embede, naar jeg er omringet af lutter Troldmænd. De havde forhexed mine hænder, at jeg ikke kunde skrive et Ord. *Holb.Hex.V.5.* en franskisk Troldmand . . har forhexet Prindsessen. *Oehl.Oberon.27. Sv Grundtv.FÆ.II.50. Feilb.I.342.IV.154.* || Ω billedl. ell. overf. *Falst.127.* hun (havde) i den Grad . . forhexet ham, at selv om hun var bleven dømt til Tugthuset, vilde han have taget hende, naar hun kom ud. *Schand.F.491. Blavum.AH.120. 2) part.* forhekset som adj. 2.) (især foræld.) i egl. bet.: besat (1.); forgjort; fortryllet (jf. bekset). *Holb.UHH.III.6.* De fandt ogsaa Vei ind i et forhexet Slot, hvori de . . in- tet Menneske saae. *Hauch.MfB.158.* Bondens Huusdyr var sygt og antoges at være forhexet. *Thiele.III.56.* for hver Dag, der gik, kom hun til at holde mere af sin Ulv, som hun vidste var et ulykkeligt, forhexet Menneske. *Sv Grundtv.FÆ.I.197. Feilb.I.342.IV.154.* || (jf. bet. 2.2) i sammenligninger: „Det har min troe været ligesom forhexet denne Dag.“ — „Du skal ikke troe Pernille hvor kied jeg er af mit Liv.“ *Holb.Stu.II.9.* Det er da ogsaa som det var forhexet, at jeg just skulde sælge min eneste hvide Hat. *Heib.Poet.V.228.* || Ω billedl.: besat (2); betaget. *Holb.Paars.174.* er I reent forhexet af det Menniske, at I kand glemme ald anden Ting for at tale om ham? *Kom Grønneg.II.210.* han var helt forhekset af hendes smukke øjne | 2.2) (især spøg.; nu l. br., jf.: „I dagl. Tale.“ *MO.*) overf.: som opfører sig som en gal; besat (1.2); forrykt; tosset. Troels: „Ja, nu forstaaer jeg Hosbonds Meaning, jeg melder ikke et Ord om Hanrederiet.“ — Corfitz: „Dend Dreng er forhexet i Dag.“ *Holb.Bars.IV.2.* Det er dog en forhexet Hest, den vil ikke gaa af Stedet. *VSO. jf.:* denne forhexede og besatte Øes ravgale Love.

*Ew.VI.88. || m. udvidet bet.; især om arbejde olgn.: som giver anledning til ærgrelse; som volder store vanskeligheder; forbandet; nederdrægtig; tosset. Jeres Forhexede Geskæftighed har nu gjort ald mit Anslag til Snaus. Kom Grønneq.L.263. *En god Begyndelse! men — Enden var forhexet. Chr Borup.P.M.227. Et reent forhexet Arbeide (o: meget vanskeligt, indviklet). MO.*

forhen, adv. [fɔr(ɔ)hæn^o] (*fra ty. vörhin, foran, før; jf. for hen u. IV. for 19 sp.189^u samt V. for-sp.195⁶⁰*) 1) (nu især Ω ell. Υ) til betegnelse af at en tilstand ell. et forhold er ophørt ell. afsluttet for nogen tid siden, især for længere tid siden, men dog saaledes, at det endnu huskes; tidligere; i tidligere tid; før (jf. forudm 2, tilforn). *Moth.F.286. I vare forhen (Chr.VI: forudm) Mørkhed, men nu ere I et Lys i Herren. Ephes.5.8. en ny Fod var strikket i en forhen brugt og formodenlig i Foden opslidt Strømpe. Gylb.(1849).XII.114. Han har forhen været Amtmand. MO. jeg skienste før paa Drengen, og har forhen ofte skienst paa ham. PEMüll.³475. alt var endnu her (o: i et lille stræde) som forhen. Sødb.H.81. ved tilføjet angivelse af titel, beskæftigelse ell. (nu især) af en forretnings tidligere navn olgn. (ofte forkortet: fh.; jf. u. forudm 2, forhenværende 2). Søren Madsen Lihme, forhen Præsti Thorning, nu Ritmester. Blich.(1920).VII.83. N. N.'s Bog-Antikvariat, fh. P. P.'s Eftf. Krak.1920.II.54. Bogbinderi og Protokolfabrik N-gade 12 (forhen Krystalpassagen). smst.197. 2) † til betegnelse af, at et paa et vist tidspunkt eksisterende forhold (ell. tilstand) er indtraadt en ikke ganske kort tid i forvejen; for. nogen tid (lang tid) siden; i nogen tid; i længere tid; for længst. jeg var alt forhen betænkt paa en Mester-Streg, som jeg nu vil gaa hen at sette i Værk. Kom Grønneq.L.256. „Kunde Monfrere ikke pantsætte Gaarden . . . — „Det gaer ikke an . . . Gaarden er pantsat forhen.“ *Wiwet.EL.16. Det har jeg længe forhen vidst. VSO. 3) (nu næppe br.) til betegnelse af, at en handling ell. begivenhed har fundet sted paa et vist tidspunkt, der bestemmes som liggende en vis (især forholdsvis kort) tid forud for det omtalte (som nærværende tænkte) tidspunkt; forud; i forvejen; før. især i forb. m. (tids)adv. (som længe, kort olgn.) ell. efterstillet et subst., der staar som tidsbestemmelse. den paa (toldkammeret) Aftenen forhen efterladte Bagage. Klevenf.R.J.80. Kort forhen, 1699, ved Hellig Tre Kongers Tiider, døde Hr. B. Æreboe.28. Hrz.I.95. Dagen derefter gaer han (igen) rundt om Ruinen, men fra ingen Side finder han Taarnene i den Stilling, hvori han saae dem Dagen forhen. Sibb.I.48. ofte om Morgen en (vi ikke) i Stand til at huske, hvad der noget forhen i Drømme . . . har grebet vor Sjæl. Hauch.III.A. smst.74. || (uden udpræget tidsbetydning) m. h. t. rækkefølge. hvorleedes denne Magelig-**

hed bekommer Landet . . . har jeg nylig forhen klarlig nok demonstreret. *Holb.Sqmt. 35. VSO. (jeg henviser her til) Samme Skrifter som forhen (o: side 36) findes anførte. F'Guldb. Dannersprogets Betskrivning.(1809). 72.*

† **forhente**, v. (ænyd. d. s. i bet. „faa, skaffe sig“; af VI. for-5 og hente) lade sig tilsende (noget fra et andet sted); (ind-) forskrive. At forhente fabrikerede Varer fra fremmede Steder. *VSO.*

forhen-værende, part. adj. [fɔr(h)æn(v)æ:rənə] († -vaeren. *Cit.1767.(WBehrend.Hartmann.(1918).15).*) [1] 1) (nu næppe br.) som i tidligere tid har været til ell. eksisteret; tidligere; forrige. *Holb.Kh.161. 2) (især Ω ell. Υ) som tidligere har været i ell. beklædt en vis stilling, men nu har opgivet ell. forladt den; tidligere; eks-. Luther, den forhenværende Munk, ægtede en forhenværende Nonne. *Mynst.Bidr.45. den forhenværende Kavalleriojntant. Pont. L.P.VII.122. i titler (uden foranstaaende artikel), ofte forkortet fh. (Krak.1922.I.IV) ell. oftere fh.v. (jf. u. forudm 2, forhen 1). N. N. fh. Højskoleforstander. Krak.BlaaBog. 1921.78. Fhv. Farber, nuværende Grosse- rer i Kurvemøbler N. N. Pol.⁹1922.9.sp.1. (spøg.:) min Forhenværende (o: min fraskilte ægtefælle). IFalbe-Hansen.Svensk-dansk Ord.(1912).110. (spøg., jarg.) m. h. t. ting: som ikke længere (kan) bruges (efter sin opr. bestemmelse). min forhenværende begravelseshat | de handsker ser noget forhenværende ud |**

forherlige, v. [fɔr'hær'li(q)ə] -ede. imp. (sj.) **forherlige** (*Mynst.Præd.I.191.*) vbs. -else (*Ew.VIII.155. Kierk.XIV.127.*) (efter ty. verherlichen; egl. gengivelse af lat. glorificare ell. magnificare) 1) (især relig., nu l. br.) gøre mere herlig ell. anselig; herliggøre; ogs.: kaste glans over; forskønne. *Moth.HI72. hvad der fuldkommen forherligede og fuldendte dette skønne Syn, var Morgensolen. Oehl.VS.26. hvadsomhelst I bede om i mit Navn, det vil jeg gjøre, at Faderen maa forherliges (Chr.VI: forklares; 1907: herliggøres) ved Sønnen. Joh. 14.13. *Tusind Krandske skal . . . forherlige din Festens Dag. Heib.D.44. Goldschm.VII.196. Der laa i den helleniske Natur en Trang til at forherlige Mennesket ved at gøre Guderne menneskelige og Menneskene guddommelige. FrPoulsen.ØD.50. jf.: jeg vil forherlige mig (Chr.VI: blive æret) paa Pharao . . . og Ægypterne skulle fornemme, at jeg er Herren. 2 Mos.14.4. || spec. (især som vbs.) om Kristus's forklarelse, optagelse i guds herlighed. *VSO.II.148 (u. Forklarelse). *Christus efter fuldendt Strid, | Forherliges til evig Tid. Boye.Palmer.III. (1854).184. S&B. 2) (Ω , især poet. ell. højtid.) gøre til genstand for lovsrisninger; berømme; ophøje; ære; prise. alt det, der kunde siges til din Forherligelse, du Levning, du Præg af vort himmelske Udspring**

(o: poesien). *Ev.VIII.155.* *En anden høit-begavet Skjald | Forherliger et Fiskerleies Minde. *Hzz.AN.vi.* Bismarck . . forherliges af en Del af den yngre Slægt i Danmark. Man imponeres af den præjssiske Statsidé. *JJessen.A.13.*

for-herskende, part. adj. [V.3] (jf. ty. vorherrschen; sj.) fremherskende; dominerende. han har holdt sig fri for en Eensidighed, som i lang Tid har været forherskende. *PMøll.(1848).V.213. PMøll.II.437.*

† **forhidse**, v. (ænyd. d. s. (i bet. 1.); efter ty. verhetzen; egl. to forsk. ord, svarende dels til ty. hitzen, ophede, opvarme (jf. hidse, hidsig), dels til ty. hetzen, jage, pudse (en hund paa), jf. hidse; sml. forhedet) 1) bringe i stærk hede; opvarme stærkt. 1.1) sætte (blodet) i alt for stærk bevægelse; gøre hed; ophede. *Moth.H124.* Han maa afholde sig fra stærk Bevægelse og stærk Drik, hvorved Blodet kan forhidses. *VSO.* || part. forhidset som adj. (jf. forhedet): (jeg) maatte sveede denne Ruus ud, thj mit Blod var saa forhidset, at det ey vilde stille sig igien. *Æreboe.104.* Af den stærke Løben var han bleven saa forhidset, at han neppe kunde slukke sin Thorst. *VSO.* 1.2) (videre udvikling af bet. 1.1, jf. hidsig) gøre vred ell. hidsig; ophids; tirre. || refl.: blive vred ell. hidsig; ophids; ophids. *Moth.H124.* Saa-som (Sokrates) førte denne Tale med Iver, advarede den som bragte ham Forgiften, at han ikke skulde forhidse sig, thi ellers vilde Giften ikke gøre saa . . hastig Virkning. *Holb.Hh.II.518.* || part. forhidset som adj.: ophids; vred. hand bléf forhidset af hans tale. *Moth.H124.* 2) jage (et dyr) træt ell. til døde (med hunde olgn.). *smst.*

† **forhinderlig**, adj. (ænyd. d. s.; fra ty. verhinderlich; jf. forhindre) som er til hinder (for); hindrende; ogs.: fuld af hindringer; besværlig; vanskelig (jf. hinderlig). vi, som finde ingen Sødhed udi det som vi uden Møye kand komme til, udvælge den vanskeligste og forhinderligste Vey at komme til vort Maal. *Holb.Usynl.II.* De Svenske . . hafde gierne . . ladet Stifftet komme i Kongens Forvaring, førend dend Kæyserslige Feldt-Marskalk Pappenheim bléf dem med en stærkere Magt forhinderlig. *Slange.ChrIV.754. vAph.(1764).*

forhindre, v. [før'hen'drø] forhindre. *Høysg.AG.47. -ede.* imp. (l. br.; formen undgaas oftest ved omskrivning): forhindre (4 *Mos.11.28. Etlar.GH.II.240*) ell. forhind(e)r (sa. *GH.(1900).367; jf. EJessen.Gram.123.*) vbs. -ing (s. d.). (glda. d. s. (*Suso.201*); fra *mnt.* vorhinderen, jf. ty. verhinderen || forhindre og hindre har omtr. sa. bet., dog angives ved forhindre som regel en højere grad af fuldendelse ell. afslutning af handlingen end ved hindre (jf. VI. for-5); m. h. t. bru- gen føles forhindre (i bet. 1.2 og 2) som noget

mindre højtid. og mere dagligdags end hindre)

ved indgriben gennem ord ell. handling bevirke, at en virksomhed (bevægelse, begivenhed olgn.) ikke finder sted (ell. standses); hindre.

1) holde (en ting ell. især en person) tilbage fra at udføre en vis virksomhed (bevægelse olgn.). 1.1) (nu næppe br.) (søge at) standse i en bevægelse. jeg skulde afgrunden for hans skyld, og forhindre (1871: standsede) dens floder i deres løb. *Ez.31.15(Chr.VI).* et Corper (o: et legeme), naar man ey betragter noget, som forhindrer det, søger stedse at gaae fort med en eensdan Bevægelse. *Kraft.(KSelskSkr.III.285).* (billedl.): (vi) forhindre Sandheden istedetfor at fremme den. *Mynst.Jubelf.32.* (jf. bet. 2.) om jeg end taler, forhindres (1871: lindres) min pine ikke. *Job.16.6(Chr.VI).* 1.2) (søge at) faa (en) til at opgive ell. undlade en vis virksomhed; holde tilbage (fra); afholde (fra); hindre (i); standse (i) forb. m. præp. i ell. (nu sjældnere) fra og m. flg. inf., sjældnere vbs. olgn.). *Jeg af min Undersaat forhindres skal fra Krig. *Nord Brun.ET.54.* (hun) forhindrer ham i at falde paa Knæ. *Ev.IV.211.* da (hun) gled med Foden, sprang han til og forhindrede hende fra at falde. *Gylb.EA.148.* forhindre En i at skrive. *S&B.* || (nu l. br.) forhindre sig selv (fra): (hun) trak Vinduesgardinerne sammen med en Bevægelse, som syntes at sige, at hun vilde forhindre sig selv fra at stirre ud paa Gaden. *Gylb.XI.7. Kierk.VI.453.* || † m. inf. ell. vbs. uden styrende præp.: formene. (de) forhindrede dem med magt at (1871: fra at) komme op (paa bjergtoppen). *Jud.6.8(Chr.VI).* den gamle Pige, som stillede sig midt i (døren) og forhindrede os Indgangen. *Gylb.IV.56.* (sj.) m. konkr. obj.: hvo som tager kappen fra dig, forhindre (1819: formeen) ham og ikke kiortelen. *Luc.6.29(Chr.VI).* || (især \mathcal{W} , navnlig bibl.; jf. ogs. bet. 1.3) uden ligefrem angivelse af den virksomhed, der standses ell. umuliggøres. de profeterede i Lejren. (da) sagde (*Josva til Moses*): min Herre, Mose! forhindre dem. *4Mos.11.28.* Dersom Gud da haver givet (hedningerne) lige gave, som og os . . hvo var da jeg, som kunde forhindre (1819, 1907: hindre) Gud? *ApG.11.17(Chr.VI).* jf.: giver nu Befaling om at forhindre disse Mænd, at (o: saa at) den Stad ikke bliver bygget, førend der bliver givet Befaling af mig. *Esr.4.21. 1.3)* (især \mathcal{W} ell. emb.) part. forhindret som adj.: som (p. gr. af optaget-hed, sygdom olgn.) ikke kan indfinde sig et sted ell. overholde en aftale. *Moth.H211.* (kongen mødte altid) i Retten . . uden han af merkelig Forfald blev forhindret. *Holb.DH.II.901.* Er Kongen . . forhindret fra at holde Statsraad. *Grundl.(1866).§16.* da jeg er forhindret i morgen, maa jeg bede Dem opsætte mødet | jf.: Retssubjektets

Forhindrethed (o: det at en person ikke kan måde i retten). Lassen.SO.858.

2) uden ligefrem angivelse af den person, der standses i sin virksomhed: hindre en vis virksomhed (begivenhed olgn.); umuliggøre; ogs. (m. h. t. truende fare olgn.): afværge; forebygge; m. abstr. subst. (især vbs.), at-sætning ell. (i talespr. næsten kun) ubest. pron. som obj. Da forhindredes Arbejdet paa Guds Huus .. og det blev forhindret indtil Darius' .. andet Regjeringsaar. *Esr.4.24.* forhindre eens Forfremmelse.

VSO. *mens Verden staaer, | Om Hyrden flokkes Hjordens Faar, | Hvo kan vel det forhindre! *Grundtv. SS.I.33.* *Gesandtten (var) beordret at forhindre | Hvert Ægteskab for mig. *Heib. Poet. IV.218.* forhindre en Ulykke. MO. Han vilde .. forhindre, at (hun) igen dyssede hans Samvittighed i Ro. *Poul. LP.VII.17.* *Buchh. UH.27.* jf. (sj.): da det var blevet et øsende Regnveir, var Udsigten aldeles forhindret („spærret“) af Paraplyer. *CBernh. VIII.217.* || (nu sj.) m. efterfølgende (overflodig) nægtelse: *Kom Grønneq. I.112.* „lad os være allene.“ — „Jeg vil gaae ud i den forreste Stue, og forhindre at ingen skal komme herind.“ *PAHeib. Sk. III.201.* den eneste Pille, der hidtil forhindrede, at ikke Alt .. styrtede sammen. *Kierk. I.33.*

Forhindring, en. *ft. -er.* (ænyd. d. s. i bet. „hindring, skade“) vbs. til forhindre. 1) (nu l. br.) som rent vbs. *Moth. H.211.* *at vor Tid kun nødig led | Forhindring, han vel vidste, | Hvorfor han vor Taalmodighed | Ej heller vilde friste. *Falst. 57.* Et Anlæg (o: anlags, komplots), en Ulykkes Forhindring. VSO. S&B. || † i forb. gøre (en) forhindring (i noget), lægge hindringer i vejen (for); berede ell. volde besvær ell. vanskelighed; gøre vanskeligheder. vi taale Alt, for ikke at gøre Christi Evangelium nogen Forhindring (1907: lægge noget i Vejen for). *1Cor. 9.12.* *CBernh. V. 148.* MO. 2) konkr.: hvad der forhindrer noget; hindring. en vey af det røde hav, uden forhindring (1871: en uhindret Vei). *Visd. 19.7 (Chr. VI).* der blev lagt Miner og Forhindringer ude i Vandet. *Rist. ED. 163.* jf.: maaskee Herren udretter noget for os; thi hos Herren er ingen forhindring (1871: Intet til Hinder i), at frelse ved mange, eller ved faa. *1Sam. 14.6 (Chr. VI).* || *spec. (ved væddeløb ell. rid.) om genstande (især jordvold, bom ell. vandgrav) som hesten maa passere i spring.* *Tops. II.181.* *Væddeløb. 23.* væddeløb med forhindringer, d. s. s. Forhindringsløb. S&B. **Forhindringsbane**, en. [2] (sport.) bane til forhindringsløb (jf. Fladbane). *Væddeløbsreglement. (1920). 35.* **-løb**, et. [2] (sport.) væddeløb, hvor hesten skal sætte over forsk. forhindringer (hurddeløb, steeplechase; jf. Fladløb). *Væddeløb. 24.* † **-sten**, en. [1] især (oversf.): hvad der volder hindringer ell. vanskeligheder; anstødssten. en Aand maae i Dag regiere i mit Huus og har sat sig

for just nu, jeg har mest at bestille, at kaste mig mest forhindrings Steene i vejen. *Holb. Stu. II.9.* sa. *Masc. III.2.*

Forhoppelse, en. (l. br.; jf. Forhoppethed) den tilstand ell. egenskab at være forhippet (paa noget); især til forhippet 1 og i forb. m. præp. paa. *Tode. X.232.* (man) foretager sig en saadan Handling i en Slags Forhoppelse, uden at see sig for hvad man gjør. *Bagges. DV. X.329.* *mit unge Blods | Forhoppelse paa Livets Styrkeprøve. *Drachm. DD.82.* D&H. **forhippet**, part. adj. [for'hibet; sj. -'hebet] (jf. no. forhippen, forbavset, vred, forhippig; besl. m. ænyd. hibe, tragte efter, bornh. hipijn, forhippet, no. hipen, forbavset, ivrig (jf. sv. häpen); sml. forhivet; især dagl.) næsten kun i udtr. være forhippet paa (nu sj. efter. *vAph. (1764).* VSO.). 1) som føler (overdreven) stærk lyst til at opnaa noget (ell. faa fat i noget). 1.1) m. flg. inf., sjældnere vbs., at-sætn. olgn.: lysten ell. ivrig (efter); opsat (paa); begærlig (efter). Hun var forhippet paa at komme derhen. VSO. Igrunden er han svært forhippet paa, at hun skal komme. *Hz. III.211.* Er Du saa forhippet paa at ligge og pladske i en Baad. *CBernh. XI.178.* Far er rasende forhippet paa at faa dig gift. *JMagnus. HF. 19.*

† (m. inf.) uden præp.: *Den lærde Nattergael .. forhippet var | At lære Skaden Alt, det han i Munden har. *Cit. 1771. (Gadeordb. '84).* || (l. br.) abs.: (lidt for) ivrig; essig. Skulde han lade spænde for og strax kjøre over til Møllerens (for at tage mod kandidaturen til rigsdagen). Nej det var dog for latterligt, det saae altfor forhippet ud. *Tops. III.101.* *Wied. Kna. 180.* jf.: *er det Kommunens genfødte Dage; | Var Fredsbulletinen altfor forhippet (o: forhastet)? *Drachm. D.47.* 1.2) (nu næppe br.; jf. bet. 2) m. konkr. subst.: meget ivrig efter at faa fat paa (komme i lag med olgn.). (de) havde nock at bestille at faae (de to kvinder, der sloes) skilt ad, saa forhippet var di paa hinanden. *Kom Grønneq. I.334.* Han syntes mig ikke .. pengegridsk. Jeg vilde ønske, at Alle vare lige saa lidt forhippede derpaa som han. *Hz. XVI.245.* 2) (nu næppe br.) som nærer (overdreven) stor kærlighed til (sværmeri for) noget; forgabet (i); sværmende (for). (han) havde mærket, at jeg var forhippet paa Syngestykker. *Bagges. DV. X.119.* *Leth. (1800).* VSO. han sang ogsaa nogle Sange af den fordrukne svenske Poet, som du er saa forhippet paa. *Hauch. VII.438.* **Forhippethed**, en. [1] (l. br.; jf. Forhoppelse) især i forb. m. præp. efter ell. paa. den yndefuld tugtige Idealprinsesse i Fæakernes Land (er) ikke fri for at vise en naiv Forhippethed efter at faa sig en Mand. *VVed. H.12.* *Sødb. H.60.*

For-historie, en. [V.2] (< MO.; jf. ty. vorgeschichte) især i forb. m. en gen. 1) (især hist.) tidsrum, der ligger forud for

historisk tid; ogs.: beretning om ell. viden-
skab, der beskæftiger sig med dette tidsrum;
urhistorie (jf. forhistorisk). *SophMüll.VO.*
689. det Afsnit af Menneskeslægten's æld-
ste Tidsrum, der hos os gerne benævnes
Forhistorie. *Sal.XIV.710. 2)* (sammenhæn-
gende række af) begivenheder (især i en per-
sons levned), der er hændt før det nærværende
tidspunkt; tidligere historie ell. liv. Schiller
.. med sin bevægede og letfærdige Ung-
dom .. med sin Fortid som politisk Flygt-
ning .. var en Forfatter med meget uheld-
dig Forhistorie. *Brandes.IV.226.* Processens
vidtløftige Forhistorie. *Pont.LP.VII.14. 3)*
(l. br.) indledning til en roman olgn. *Brandes.*
III.406. Bogen er uordenligt skrevet med
vidtløftig Forhistorie og talrige Indskud.
smst.X.484. -historisk, adj. [V.2.2] („nyt
Ord.“ *Levin.*) især (hist.) til Forhistorie 1.
det ligger bag ved al sikker Kundskab,
eller langt tilbage i den forhistoriske Tid.
Molb.DH.I.80. Heib.Intel.III.259. Soph
Müll.VO.87. || (især spøg.) overf.: som ligger
langt tilbage i fortiden; som minder om (skik
og brug) i fortiden; „oldnordisk“. Den Peri-
ode, som vi efter Regentens Navn be-
tegnede som Frederik den syettes, er for de
fleste af os nulevende noget rent forhi-
storisk. *Østrup.J.8.* Jeg beundrer dit Mod
og Mandshjerte — det er ganske forhi-
storisk. *JMagnus.HF.87.*

forhivet, part. adj. (aft. af VI. for- 2.3 og
hive, snappe efter vejret; jf. forhippet; dial.)
som snapper voldsomt efter vejret; for pustet;
aandeløs. (hestene var) saa hvide af Skum
og saa forhivede, som havde de løbet løbsk.
JFibiger.Liv.48. OrdbS.(sjæll., bornh.).

forhjaske, v. se forjaske.

For-hjul, et. (jf. Baghjul). *Moth.H218.*
Sylvius.Geom.78. AndNæ.PE.I.231.

forhjælpe, v. [for'jæl'bø] præet. -hjalp;
part. -hjulpet. vbs. -ning (vAph.(1764). *VSO.*).
(ænyd.) forhielpe og forhelpe; efter ty. ver-
helfen; nu næsten kun foræld.) yde bistand
ell. understøttelse; hjælp. *Hun ogsaa bad
til de Huus-Guder mig ey yndte, | Men
mig, som kunde ey forhielpe, hialp det
ey. *Falst.Ovid.12.* Krampen tager hans ene
Ben der oppe i Sækken og han tager paa
at stime og raabe jeg skulde forhjælpe
ham ned. *JPJac.I.38. † m. inf.:* *Der fand-
tes ikke nogen mand, | Som Rakkeren at
drage | Forhielpe vilde med en haand.
Cit.1721.(Kall399a.96°). nu kun i forb. m.
til: hjælpe til at komme i besiddelse af ell.
opnaa; skaffe. *Holb.DH.II.588. (uret)* blev
mig frastaalet .. Politiet .. forhialp mig
til det igjen. *Rahb.E.III.260.* om han nu
aleneste vilde forhjælpe ham til at .. faae
sin Søster Fioretta itale. *Blich.II.131. OMøll.*
GK.19. (sj.) Han er forørvirgt, efter hvad
der meddeles mig, forhjulpen til Austra-
lien. *Aftenbladet.8/1907.1.sp.4. || † refl.:* klare
sig; slaa sig igennem; hjælpe sig (jf.
behjælpe). forhielpe sig med Lidet. *VSO.*
De maa forhielpe sig, som de kan. *smst.*

|| † m. tings-obj.: understøtte. det gandske
legeme, som ved leder og lede-baad
forhielpes (1819: understøttet . . ved Le-
demod; 1907: hjælpes) og sammenføyes.
Col.2.19(Chr.VI). **forhjælpelig**, adj. (nu
næppe br.) som hjælper ell. bistaar en med
noget; behjælpelig; i forb. være forhjel-
pelig (til), være behjælpelig (med). *VSO.*

For-hjørne, et. *S&B. spec.* (i kegle-
spil): den forreste af de fire hjørnekegler.
den nærmeste Keglebane, hvor man slaar
8 om Kongen og 7 om Forhjørnet. *Drachm.*
DG.125. D&H.I.199. Feilb.II.115. jf.: A. S.
Ørsted maatte ikke blot tage Stødet af for
Kongen i det politiske Keglespil, han var
ogsaa „Forhjørnet“ for sin Generation og
maatte tage mod Tønnen. *VilhAnd.Litt.III.*
117.

I. For-hold, et. (egl. vbs. til holde for
ell. foreholde 1; egl.: det at holde noget (op)
foran noget andet for at støtte det olgn., jf.
Forholder, Forholds-skovi, -skuffe samt
Modhold) ☉ d. s. s. Forholder 1. *Hannover.*
Tekn.304.

II. † Forhold, subst. „med Tonen paa
sidste Stavelse.“ *VSO.* (ænyd. d. s.; efter ty.
verhalt; jf. III. Forhold) vbs. til II. forholde
1: d. s. s. Forholdelse 1; kun i forb. uden en
forhold, uden forbehold. *MR.1706.134.* Kon-
gen (skulde) gifve Biskopen .. Slottet og
Byen tilbage, uden nogen Forhold. *Gram.*
(*KSelsk.Skr.IV.181.*) *VSO.* (u. Forholdelse).

III. Forhold, et. ell. † en (*Eilsch.Phil*
Brev.28. IslKyst.5.) [for'hø] flt. d. s. ell.
(nu sj.) -e (*Rahb.E.II.70. Grundtv.Udv.I.*
269. Schack.242. Bang.R.140.) (ænyd. d. s.
(i bet. 1); vbs. til II. forholde 2; bet. 2-4
optræder først i nyere tid (efter ca. 1700)
og er dannet under paavirkning af ell. laant
fra ty. verhältnis (jf. dog ty. verhalt); i
bet. 3 gengiver Forhold (ty. verhältnis) lat.
relatio, proportio)

1) (nu især emb.) til II. forholde 2.1: en
persons mere ell. mindre virksomme til-
stand over for noget; maade at være paa;
handlemaade; adfærd; opførsel; dels
om optræden i et enkelt tilfælde, dels (nu
især) om en persons hele væren ell. handle-
maade (i et længere tidsrum). især i forb. m.
gen. ell. poss. pron. for sit ærlige Lefnetz
Forhold var (han) i stor Ære .. hos Fol-
cket. *Wing.Curt.114.* Jeg vil .. tage Sted (o:
plads) paa Galleried .. for at i agt tage
Folkes Forhold og Gebærder der. *Holb.*
UHH.Prol.3sc. til at trække en Tand got
ud, udfordres .. at Patienten ved et ro-
ligt, føieligt og taaligt Forhold kommer
mig til Hielp. *Tode.ST.I.169.* Brødrene (skul-
de holdes) til Flid og ustraffeligt Forhold.
Rahb.Fort.II.174. (Zoëgas) forhold var be-
skedent og han bestrebe sig at leve i
samstemning med alle menneske. *ADJørg.*
GZ.55. ABDrachm.(Kierk.III.247). (nu sj.)
m. overgang til bet. 3.; i forb. m. præp. (i) m od.
hans Forhold var saaledes med hende, at
hun efter 6 Aars bedrøvelige Ægteskab

døde af Sorg. *Holb.Hh.I.303.* (det var sørgeligt) at han . . skulde gjøre sig skyldig i et saa syndigt Forhold mod sin Dronning. *Engelst.Phil.127. MO.* || † mere konkr., om anvisninger ell. regler, hvorefter man kan handle; forholdsregel; tilsætnor. Stiftamtmanden har . . udbedet sig Resolution, hvilken af berørte tvende Resolutioner skulde . . være Magistraten til Forhold. *MR.1740.726.* Forhold i hidsige Syger. *Lægen.reg.*

2) (ofte m. overgang til bet. 3 og 4) til II. forholde 2.s; maade, hvorpaa noget optræder ell. ytrer sig som følge af sine egenskaber; beskaffenhed; sammenhæng; tilstand (sform). (næsten kun i best. anv. ell. i forb. m. en gen.). jeg har allerede . . efterforsket og erkyndiget mig, om højtaerde Madames Tilstand og Sundheds Forhold. *Holb.Bars.II.7.* At de grammatikalske Begreber slet Intet have at gjøre med Tingenes reale Forhold, vil . . sige, at de ikke have Noget at gjøre med Tingenes reale Begreber. *Rasm.Niels.G.II.6.* (*Hauchs drama*) Svend Grathe . . faldt igennem paa Scenen. (*Heiberg*) søgte Grunden til dette Forhold (*Brandes.DD.67: Factum*). *Brandes.I.406.* sagens forhold er følgende | forholdet er i virkeligheden det, at de lever meget daarligt sammen ||, mere konkr. (især i ft.), om hvad der viser sig ved (nærmere) iagttagelse; foreteelse; fænomen. ved at undersøge Jordbunden har han opdaget adskillige mærkelige Forhold. *S&B.* det Kendskab til himmelske Forhold, som vore Sanser giver os, er sparsomt. *Naturens V.1913.238.*

3) til II. forholde 2.s; til betegnelse af den maade (sammenhæng, forbindelse), hvorpaa en person ell. ting stiller sig ell. er stillet over for noget andet. 3.1) til betegnelse af en persons ell. en tings stilling ell. tilstand set paa baggrund af dens afhængighed af, forbindelse med ell. tilknytning til noget andet; sammenhæng ell. forbindelse med noget ifølge sidestilling med, afhængighed af dette (relation). (især i forb. m. præp. til (nu sjældnere): med; † (i)mod) ell. (til udtr. for flere tings ell. personers indbyrdes stilling) mellem. om ting: (fornuften) bestaaer i . . at indsee en Tings . . Forhold mod den anden. *Eilsch.Phil.Brev.17.* Vort Udvordes har Forhold til vort Indvordes, siden det har Sammenhæng dermed. *Rahb.Tilsk.1796.* 83. Et stedsvarende, uforstyrreligt Forhold finder Sted imellem Tankernes Verden og Ordenes. *Molb.N Tidsskr. IV. 602.* evigt er efter Spinozas Lære . . det, som er uafhængigt af og uden Forhold (*Brandes.DD.182:* Relation) til nogen Tids- eller Steds-Begrænsning. *Brandes. II. 25.* || om personers (paa slægtskab, venskab, sympati olgn. grundede) forbindelse med, følelse for ell. stilling over for andre (andre ting) ell. indbyrdes. *Eilsch.Philhist.133.* Ved de offentlige Forsamlinger sætte vi os ogsaa i et

levende Forhold til hele Folket. *Ørst.II.85.* Valdemars spændte Forhold med Keiser Otto. *Ing.VS.II.189.* et Land, hvor Raahed og Nederdrægtighed er Indbyrdes Characterer og altsaa forbyder ethvert nok saa fjernt Forhold med dem. *BudBay.EP.II.5.* (der) dannede sig et Forhold af Tillid imellem os. *Sibb.I.120.* vort skriftlige Forhold bliver en Hemmelighed. *Kierk.II.299.* et afgjort fjendtligt Forhold til Kristendommen. *Pont.LP.VII.82. jf.: Danmarks Forhold til Nabolandene. UgensTilskuer.1911/12. 55.sp.1. (spec.) om erotisk forbindelse uden for ægteskab: (hun) svoer paa, at Løgtmanden ikke stod i noget optænkeligt Forhold til den unge Pige. Gylb.(1849). VIII.233.* anmode Kongen om, for Dronningens og sin egen Æres Skyld, at afbryde sit Forhold med Dyveke. *Hauch.II. 172.* Hele Huset taler (om) dit foragelige Forhold til Jørgensens Enke. *Bergström.M. 19. især i udtr. som: han har staaet i forhold til hende i flere aar | SvLa.SS.92. uden efterflg. præp.: der blev sagt om ham, at han vistnok var indviklet i et eller andet uanstændigt Forhold inde i Kjøbenhavn.Schand.BS.393. Leop.B.10. (især spøg.) billedl.: du (maa) slaae denne Theaterkærlighed af Tanke — i det Mindste maa den vedblive at være et løst Forhold. Ethvert Forsøg paa at gjøre den til Mere — til en fast ægteskabelig Forbindelse — vilde . . løse ethvert Baand imellem os. PalM.VIII. 301. Brandes.Goe.I.295. 3.2) om en tings (ell. et begrebs, især en talstørrelses) stilling ell. tilstand over for noget andet m. h. t. størrelse, art, tal olgn.; ogs.: stillingen (den indbyrdes afstand, forskel olgn.) mellem ting og begreber, saaledes som den viser sig ved sammenligning m. h. t. størrelse osv. (proportion); oftest m. efterflg. præp. til (nu l. br. mod. Suhm.II.174. Goldschm.NSM.I.53; † af. Ew. VIII.100. Ørst.Br.I.14; † efter. PAHeib. US.74; † med. Schytte.IR.II.136. Hallager. 302) ell. (til udtr. for flere tings indbyrdes stilling) mellem († i forb. m. gen.). denne Liighed kan . . bestemmes efter andre Rettesnore end . . efter de Fordeles Forhold, som enhver nyder. *Ew.VII.116.* Da Jordernes Forhold til Hartkornet . . kan være meget forskiellig, (skal der ved) Udskiftninger . . aleene sees paa, uden Hensigt til Hartkorn . . hvormeget enhver . . er i Besiddelse af eller har i Brug. *Forordn.23/1781. §4. Christians.Fys.502.* især i udtr. som i samme (lignende) forhold (som), i forhold til. Intet er lidet eller stort i sig selv; men kuns i Forhold til andre. *JSneed. I.398.* *Massen af Forstand | I samme Forhold, som Culturen tiltog, | Er steget. *Bagges.V.10.* Hans Gierrighed og Pengedynger voxte i lige Forhold. *VSO.* Biskoppernes Magt steg i samme Forhold, som Bispestolenes Eiendomme voxede. *Molb.DH.II. 248.* Salen er for lang i Forhold til sin Brede. *MO. Brandes.E.I.133. (kirkens taarn)**

virker ret lille og uanseligt i Forhold til Langhuset. *Trap. IV.345.* i ligefremt ell. omvendt forhold (til), se u. ligefrem, omvendt. (l. br.) uden efterstg. præp.: aldrig bøiede mit Legeme sig saa dybt, at jo min Siæl i Forhold kneisde desto høiere. *Ew. VIII.96.* den lille Rønne . . hældte sig op til hans eget i Forhold stadselige Hus. *Tolderl.F.I.13.* || *spec. (mat.) om talstørrelser's indbyrdes stilling; dels som betegnelse for en kvotient (nu oftest: en brøk, hvis tæller og nævner er ensartede størrelser (geometrisk forhold; jf. Forholdsligning). Eilsch. PhilBrev.368.* disse Mænd (betænker) sig heller aldrig paa at slaae i Forholdet af 1 mod 10. *Goldschm.NSM.I.53.* Antallet af Folkethingets Medlemmer skal omtrent være efter Forholdet af 1 til 14000 Indvaanere. *Grundl.(1849).§37. Sal.²VIII.458.* dels (nu sjældnere) om talstørrelser's forskel: i forb. aritmetisk forhold, differens (2). *Meyer.799.* || om overensstemmelse m. h. t. art, tal olgn.; i forb. i forhold til († af), i overensstemmelse med; efter (8.3). min Broder, som han i Forhold af hans Alder burde, besad . . ulige større Kræfter. *Ew.VIII.27.* Folkemængden er i Forhold til Landets Naturbeskaffenhed meget ringe. *Bagges.L.II.63.* lader os bruge (profetiens gave) i Forhold til vor Tro (*Chr.VI.*: efter troens maade). *Rom.12.6. Kierk.V.55.* e.br. || m. h. t. ting ell. dele af ting, der er rigtig afpassede (i passende, rigtig overensstemmelse) m. h. t. størrelse osv.: balance; harmoni; symmetri. Taget er meget høiere end det skønne Forhold tillader. *Molb.Dagb.161.* Der er intet (∴) et urigtigt) Forhold imellem Huset og Porten. *MO.* skønt de gør samme arbejde, har den ene dobbelt saa meget i gage; det er der ingen forhold i | *BerlTid.¹⁹/s1922.M.2.sp.1.* især i forb. i forhold til, man skulde dyrke enhver Videnskab i Forhold til dens Nytte. *JSneed.VI.558.* man forberedte et Drikkelag hos E., der skulde staae i Forhold til de overstaaede Besværligheder om Dagen. *Etlar.DV.139.* hans Udgifter staa ikke i Forhold til hans Formue. *S&B.* || (nu l. br.) mere konkr., om en tings størrelse ell. udstrækning, set paa baggrund af noget andet; relativ størrelse (udstrækning, grad); maalt. Stort og Smaat . . ere jo blotte Forhold; mod et Haarsbred er Alnen stor, men mod en Miil ikkun liden. *Ørst.I.67.* (*spec.*) i ft.: dimensioner; maalt-(forhold). *vAph.(1759).* I det nye Testamente ere alle Forhold, alle Proportioner lagte an i det Store. Det Sande er idealt fremstillet. *Kierk.XIV.131.* (han) var smuk . . Figuren var lille, spinkel . . men Forholdene smukke. *HCAnd.SS.III.170.* (den) prunkløse Façade . . kun virkende ved de mægtige Linjer og storartede Forhold. *Schand.O.II.317.*

4) (videre udvikling af bet. 2 og 3) i ft. og næsten kun i best. anv., om alle de (y dre)

*vilkaar, omstændigheder ell. tilstande, hvormed noget staaer i forbindelse ell. berøring (og som betinger, at det kan eksistere ell. leve); ofte i forb. m. præp. i ell. under. *Død for de mange Forhold her paa Jorden . . | Død for Nutidens egentlige Liv, | Død for Materien, for Stoffet. Bagges.III.103.* de tilkommede Forhold, hvorunder Mennesket skal fortsætte sit Liv efter Dødens Forvandling. *PMøll.II.289.* Bekymring over vore politiske forholde kan jo ikke undgås. *NMPet.Br.145.* jeg venter hende herhid, naar Forholdene tillade hende at komme. *Drachm.VD.243.* under disse Forhold ansaae (han) det for rigtigst at holde sig borte fra København. *Pont.LP.VII.61.* Som den praktisk forudseende Mand, han i alle Livets Forhold var. *smst.164.* Til Begravelsen mødte et efter Forholdene jævnt stort Følge. *smst.VIII.256.* (hun) serverede 4 efter hendes Forhold udmærkede Retter. *Const.GH.130.* leve i smaa, under daarlige forhold | kende ens private forhold | Danmarks etnografiske, klimatiske forhold | (sj.) i ubest. anv.: (han) spurgte ikke Drogen om Navn eller Herkomst. Han gad hverken mindes Mennesker eller Forhold (∴ familieforhold). *SMich.Gio.142.*

I. forholde, v. [for'hol'ə] præf. -holdt. (*afsl. af holde; jf. VI. for- 2-1; dial. refst. holde for fast paa noget (og derved skade sig selv); uegl.:* Der havde været Handelsfolk hos ham nu for anden Gang. Og maaske han havde forholdt sig (∴ ødelagt en god handel ved at holde stejlt paa sin pris), maaske han skulde have ladet Høvderne gaa til den Pris, de bød. *Skjoldb.NM.37.*

II. forholde, v. [for'hol'ə] forholde (*d. v. s. forholde*). *Høysg.AG.4.* († foreholde. *Holb.DH.II.38.* præf. -holdt ell. † -holdte (*Ew.VI.92*), ft. d. s. ell. † -holdte (*Holb.DH.II.407. sa.MFbl.107*); part. -holdt ell. (nu kun dial.) -holdet (*ISam.21.5(Chr.VI). Holb.DNB.462. Thorsen.89* ell. (nu næppe br.) -holden (*Slange.Chr.IV.1026. Mynst.(MO.)*), hvortil best. f. og ft. -holdne (*Ing.EM.I.38*). vbs. -else (s. d.), jf. Forholdene samt II. og III. Forhold.

1) (ænyd d. s.; efter mnt. vorholden ell. ty. verhalten; egl.: holde fast (paa); jf. VI. for- 4 samt II. Forhold) (søge at) holde (noget ell. noget) fast ved anvendelse af magt, hindringer olgn.; hindre i at komme bort; holde tilbage. 1.1) (nu næsten kun bibl.) m. tings-obj.: holde noget fast (med anvendelse af magt); standse (noget i sin bevægelse); tilbageholde. (barselkonen) har hvilet og forholdet de paakommende Veher. *Buchw.JS.(1725).63.* forholde sit Vand . . sine Taarer. *vAph.(1759).jf.:* Sol og Maane sortne, og Stjerner forholde deres Skin. *Joel.3.20.* || uegl.: stille sig i vejen for; hindre. Med Bondestandens Vel I Landets Vel forholde. *Biehl.(MO.)* hvad Gud vil have frem, kan Ingen forholde! *HGClavus.Prædiken.(1821).15.* || (rid.; nu næppe br.) holde,

trække (tøjlerne) fast ind til sig; stramme (jf. anholde 2). man vogte sig vel for at begaae den store Feil, ved at lade Hesten springe an, ikke at overholde, at Rytteren virkeligen forholder Tøilerne (holder den an). *Cf. Bruhn. Rideunderviisn. (1854). 36. 1.2* (nu næppe br. uden for dial., se ndf.; jf.: „nu sielent.“ *MO.*) m. h. t. personer: (søge at) holde borte (fra noget); holde tilbage; (for)hindre; ogs.: opholde; sinke. Jeg blev forholdt noget, og kommer derfor saa silde. *VSO.* *Jeg giver dig Orlov, saa nødig jeg vil, | Jeg tør dig slet ikke forholde. *Grundtv. P.S. I. 251.* || i forb. m. fra: hindre i; holde fra. Forældrene (skal) formanis, at de . . holde deris Børn (til at lære børnelærdom), og dem ingenlunde derfra forholde. *DL. 2-6-2. smst. 6-3-2.* forholde en fra arbejdet (o: sinke en i arbejdet). *Feilb. refl.*: ingen (maa) forholde sig for længe fra Naderens Sacramente. *DL. 2-5-26.* || † m. flg. inf. ell. at-sætn.: (søge at) unddrage sig for; undlade; ogs.: opsætte; tøve med. dersom (de trolovede) ligge i et ont Levnet, og forholde at lade sig vie sammen. *smst. 3-16-12.* jeg forholdt ikke, at jeg jo forkyndte (1907: unddrog mig ikke fra at forkynde) Eder alt Guds Raad. *ApG. 20. 27. 1.3* (især Ω , nu l. br., jf. dog *Feilb.*) m. hensobj. og obj.: uretmæssigt beholde noget, som tilhører ell. tilkommer en anden; hindre i at komme i besiddelse af ell. opnaa noget; formene; nægte. (nu især m. konkr. obj.). Fader maa ej forholde sine Sønner deris Moderne (o: mødrearv), siden deris Moder er død. *DL. 3-17-38.* See, Arbejdernes Løn, som hastede Eders Marker, hvilken I have forholdet (1907: forholdt), skriger. *Jac. 5.4.* *Forholder mig det ei, at see mit Barn. *Oehl. L.H. 40.* De (kan) ikke forholde mig den Ret at tale min egen Sag. *Gyllb. B. 105. Goos. II. 417.* (patienten) er fuld af Beklagelser over Sygeplejerskerne, der forholde hende Maden. *KPont. Psychiatr. I. 89.* † uden hensobj. hand forholt hans Gods. *Holb. Intr. I. 325. Slange. Chr IV. 164.* || (nu sj.) hindre i at komme til kundskab om noget; lægge skjul paa; dølge; fortie. Jeg kand og bør ikke længere forholde Deres Velbaarenhed, hvad som i gaar er passeret. *Gram. Breve. 33.* forholde en Sandheden. *D&H.* † uden hensobj.: Han tilstod alting, uden at forholde det ringeste deraf. *VSO. MO.*

2) (ænyd. d. s. (i bet. 2.1); efter ty. verhalten; egl. videre udvikling af bet. 1, udgaende fra bet. som „give ophold“, „give en vis stilling“; jf. III. Forhold) nu kun refl. (jf. dog u. bet. 2.1): være i en vis stilling (til noget andet); opføre sig paa en vis maade. 2.1) (jf. III. Forhold 1) gaa til værks paa en vis (ved et maades-adv. ell. en lignende bestemmelse nærmere betegnet) maade; handle; stille sig; bære sig ad. Ellers plejer ved særdeles Pacta mellem Naboer afgøres, hvorledes man udi saadan Fald skal for-

holde. *Holb. NF. II. 128.* uden for refl. brug (se ndf.) nu kun (emb.) upers., i pass.: hvis (kongens fordring) er ældere (o: over tre aar), da bør . . med saadan Fordring at forholdis som ved anden Gield. *DL. 5-2-84.* (han) forordnede . . hvorledes der skulde forholdes (*Holb. DNB. 663:* foreholdes) med Handelen. *Holb. Staat. 442.* Der skal forholdes saaledes i (eller med) Sagen, at Ingen af Parterne lider Tab. *MO.* (vi) har lært, hvordan der bliver at forholde i Tilfælde, hvor vi ikke kan enes. *Horup. II. 224.* || refl.: gaa til værks; handle; bære sig ad; ogs. (m. h. t. ydre optræden): opføre sig; skikke sig; nu (i det mindste i talespr.) næsten kun i forb. m. hvordan ell. m. flg. adj. (se ndf.). De, som nyde . . Privilegier, skulle dermed rette og forholde sig efter Lands Lov, at de dennem ej ved Ulovlig Medfart forbyrde. *DL. 3-2-1.* Han har forholdt sig saaledes denne gang, at han ikke burde sidde i nogen Ræt meere. *Holb. Hex. V. 4.* Moses (giver) Forholdsregler om, hvorledes Israeliterne skal forholde sig, naar de engang vil sætte en Konge over sig. *Horreb. II. 218.* Deri forholdt han sig som en klog og retskaffen Mand. *VSO.* (her var) Mennesker . . som kunde sige ham, hvordan han nu havde at forholde sig. *JakKnu. GP. 146.* m. adj.-præd., der betegner virksomhed, tavshed oln. (i talespr. næsten kun m. adj. stille og navnlig rolig): Naar man er død, saa skal man forholde sig stille og rolig. *Heib. Poet. VII. 114.* De forholdt sig begge tavse. *Schand. TF. II. 7. Pont. LP. VII. 84.* || (jf. bet. 2.s; sj.) i forb. m. mod. (kommandanten) havde forholdt sig mod borgerne som en fader, og mod sine fiender, som en løve. *Holb. DNB. 462. 2.2* (jf. III. Forhold 2) refl. ell. † i pass.; kun m. abstr. subj. ell. især upers.: det henger sammen paa en vis (ved et adv. nærmere betegnet) maade; det har sig (saaledes); det staar (saaledes) til. *At det forholdes saa, jeg gandske sikkert veed. *sa. MpS. 283.* Forholder Sagen sig saaledes? *sa. Phut. III. 11.* *VSO.* „Dette Menneske (taler bespotteligt) imod Loven.“ . . Ypperstepræsten sagde: „Forholder dette sig (1819: haver sig) saaledes?“ *ApG. 7.1 (1907).* hvordan forholder det (ell. sagen) sig egentlig? || i forb. m. med: Hvorledes forholder det sig med den Stridighed? *VSO.* med hans pengesager forholdt det sig ganske anderledes, end man troede | m. h. t. personer: Man siger og: Det forholder (eller har) sig kun slæt med ham: i steden for: Han er i slæt Tilstand. *Høysg. S. 63.* hvad det Gode betræffer, forholdte det sig med Menneskens Børn ligesom med det umælende Qvæg. *Ev. VI. 92. e. br. 2.3* (jf. III. Forhold 3) refl.: staa i et vist forhold (3) (til). oftest i forb. m. efterflg. præp. til (nu sj. med; † mod) || (jf. III. Forhold 3.1; Ω , nærmest gldgs.) især m. person-subj.: komme i ell. have en vis berøring ell. for-

bindelse med; komme ell. staa i et vist afhængighedsforhold til; ogs. (uegl.): henholde sig til; referere sig til. I ældre Tid da man dog virkelig forholdt sig til Forbillederne, saa man . . . forstod dem saaledes, at man skulde ligne dem . . . fordrede man, at Forkynderens Liv skulde udtrykke Læren. *Kierk. XII. 414.* (byfogden var) gemytlig nedladende mod den mere velhavende Del af Borgerskabet, med et mildt Nik og en Haandbevægelse forholdende sig til de simple Handlende og Haandværkere. *Schand. F. 107.* Sonet 40 . . . drejer sig om, at Vennen har ranet Shakespeare det Væsen, han elskede højest . . . Sonet 33 . . . forholder sig til samme Begivenhed. *Brandes. VIII. 315.* Ingen af de tre Personers Øjenpar mødes; de synes ikke at forholde sig til hverandre. *sa. MB. 163.* I deres Iver for at gøre Sandheden personlig glemme de den Pligt at undersøge, om det nu ogsaa er Sandheden, de forholde sig til. *Hoffd. E. 220.* (nu sj.) i forb. forholde sig med, staa i et godt forhold til. min Stilling er meget difficil, og jeg maa søge at forholde mig med Partierne. *Hz. III. 255. smst. XVIII. 381.* Marie er den nærmeste til at arve ham, saa skulde hun ogsaa forholde sig med ham. *sa. ST. 274.* || (jf. III. Forhold 3.; især mat.) især m. (abstr.) tings-subj.: befinde sig (m. h. t. størrelse, art, tal olgn.) i en vis (ved et adv. ell. et sammenligningsled olgn. nærmere angivet) stilling ell. tilstand over for noget andet; ogs.: have en vis overensstemmelse med ell. paa en vis maade svare til noget andet m. h. t. størrelse osv. Jordens og (Mars's) Diameter . . . forholde sig imod hinanden som 1 til 5^{1/4}. *Eilsch. Phil. Brev. 368.* At forholde sig til hinanden, som Aarsag til Virkning. *VSO.* Hvorledes forholder dette Tal sig til det andet? *smst.* disse to Forslag forholde sig ret egentlig som Ild til Vand. *Hostr. G. 40.* Paa lignende Maade forholde de mindre . . . Samfund sig til de større. *Vort H. j. Indl. 7. (spøg.) (lastvognen) forholdt sig . . . til vore Færredsvogne, som et Orlogskib til en Pæreskude. Bagges. L. II. 21. Goldschm. H. j. II. 173. (sj.) abs.: være i overensstemmelse med; svare til. * „(du) Har det kun slet i Huset her?“ — „Stort Slid | Og liden Løn.“ — „Din Koftes Lapper vidne —“ | — „At Klædningen forholder sig til Kosten.“ *Oehl. VII. 317.**

Forholdelse, en. (ænyd. d. s. i bet. „opførsel, adfærd“) vbs. til II. forholde. 1) (jf. II. Forhold; ω , nu l. br.) til II. forholde 1, især til II. forholde 1.3. Eens retmæssige Løns, Betalnings, Forholdelse. *VSO.* MO. de Følger, Forholdelse af Sandheden . . . kan have for store Kredse. *Hoffd. E. 392.* Den fundne Tings Forholdelse for Ejeren forudsætter . . . at Vedkommende har Tingene i sin Besiddelse. *Goos. II. 437.* 2) \dagger til II. forholde 2.3: d. s. s. III. Forhold 3.1. *Eilsch. Term. 39.* Gud . . . maa kiende baade de

blotte Mueligheder, som ikke skee, og de Mueligheder, som virkelig skee . . . sc. alle muelige Tings Forholdelse i Henseende til Virkeligheden eller Opfyldelsen. *Ruge. FT. 320.* **Forholdende**, et. (vist efter sv. förhållande; sj.) til II. forholde 2.2: d. s. s. III. Forhold 2. at kende den Forbitrede, Rasende, fra den Glade, Jublende, paa deres hele legemlige Forholdende. *CLange. S. 32.*

Forholder, en. \odot 1) fast støtte ell. underlag (hammer olgn.), hvorimod en nittes oprindelige hoved (sæthovedet) hviler under nitning, medens dens andet hoved (sluthovedet) tildannes (jf. I. Forhold). *Wagn. Tekn. 273. Scheller. Mar. O. 2)* arbejder, der under nitning støtter nittene med en hammer olgn. *Daq Nyh. $\frac{1}{2}$ 1912. 4. sp. 1.*

Forholds-, i sgr. [f \ddot{o} r \ddot{h} o \ddot{l}]⁹-] især af III. Forhold (1 og 3), jf. dog Forholds-skovi, -skuffe. -**attest**, en. [III.1] (emb.) attest om en persons opførsel ell. vandl; dels om attest (udstedt af en overordnet) om en persons (gode) forhold i militærtjenesten: Tjenestereg. 230. *Min. Skr. $\frac{1}{2}$ 1904.* dels attest (udstedt af to paalidelige mænd), der bevidner, at en ansøger har ført en hæderlig vandl; vandelsattest. *Sal. $\frac{2}{3}$ VIII. 459.* -**befaling**, en. (\dagger -befaling). [III.1] (nu næppe br.) befaling ell. ordre, hvorefter man skal handle ell. opføre sig; instruks (jf. -ordre). Jeg haver holdet mig Eders Kongelige Majestæts Forholds-Befaling efterrettelig. *CP. Rothe. J. N. 109. (jf. Priebrst. Anmerkninger. (1756). 10.) Wand. (MO.).* -**begreb**, et. [III.3.1] (filos.) begreb (4.2), hvis gyldighed er forskelligt under forskellige forhold; relativt begreb (mods. absolut begreb). *Bagges. L. II. 88.* Godt og Ondt ere Forholdsbegreber

— som alle Begreber ere det. *Hoffd. E. 46.* -**bejning**, en. [III.3.1] (gram., l. br.) bejning i kasus (forholdsfald); deklination. *Levin. Gr. I. 42.* Tillægsordenes Forholdsbejning. *Mikkels. Sprog. S. 47.* -**fald**, et. [III.3.1] (gram.) form, som et nomen (substantiv, adjektiv ell. pronomen) antager efter sin funktion i sætningen; fald (5.3); kasus (jf. -form). *Mikkels. Sprog. S. 43. Sal. $\frac{2}{3}$ VIII. 459.* -**form**, en. [III.3.1] (gram.) d. s. Rask. *FS. Fort. 30. Sal. $\frac{2}{3}$ VIII. 459.* -**hensyn**, et. [III.3.1] (sj.) ifølge de udvortes Livsforholds Forskjellighed og Foranderlighed, kommer det Moralske . . . ind under det Relatives (Forholdshensynenes) Herredømme. *Sibb. Moral. philosophie. (1878). 45. Meyer. 862 (v. Relation).* -**led**, et. 1) [III.3.1] (gram.) forkortelse for Forholdsordled. *Hjælpe O. D. & H. I. 200.* 2) [III.3.2] (mat. ell. regn.; sj.) et af ledene i en proportion; proportionsled. *Meyer. 860.*

-**lighed**, en. [III.3.2] 1) (som gengivelse af lat.-gr. analogia; filos., nu l. br.) overensstemmelse; analogi. *Høysg. S. Y 5 v.* En endnu fjernere Lighedsgrad er Forholdslighed eller Analogi. *Hoffd. Psyk. 173.* || \dagger passende ell. rigtig overensstemmelse; harmoni. det Almindeliges Fuldkommenhed og Lyksalighed rei-

ser sig af disse foreenede Stænders Flor og rigtige Forholds-Lighed til hinanden. *J.Sneed.III.135. 2)* (mat. ell. regn.; nu næppe br.) d. s. s. -ligning. *MO. D&H.I.200. -ligning*, en. [III.3.2] (mat. ell. regn.) ligning, hvis sider er forhold (brøker); proportion. *D&H.I.200. -lov*, en. [III.3.1] (filos.) betegnelse for, at alle ting i verden staar i forhold til hinanden, er relative. *Høffd.Psyk.¹ (1917).67.140.184. -lundig*, adj. [III.3.2] (foreslaaet af Ørst., men ikke trængt igennem) d. s. s. -mæssig. Ifølge (jupiterbeobrens) mere end dobbelt saa hurtige Omdreining, modtager han Indtrykket af sin Himmels tilsyneladende Omdreining med en forholdsundig Hastighed, hvilket ogsaa vil have sin Indflydelse paa dette Indtryk. *Ørst.I.138. smst.IX.15. -los*, adj. (☉, l. br.) 1) [III.3.1] som ikke staar i forbindelse ell. berøring med sine medmennesker, omverdenen; som savner rapport med omverdenen; fremmed (for); uforstaaende. Som Følge af deres Kærlighed til den tyske Middelalder stod (romantikerne) ingenlunde forholdslose over for deres Folk. *Fridericia.NH.I. 195. især om tilværelse, livsførelse olgn.*: Der er for mig noget saa forholdsløst, noget splittet og fjernet ved Livet i Kjøbenhavn. *Høstr.US.II.3. VVed.BB.291. jf.*: Overalt føler han da om sig en Luft af Ligegyldighed og Fremmedhed. . . og midt i Virmlen lever han i ensom Forholdsløshed. *smst.292. 2)* [III.3.2] uoverensstemmende med det rette forhold; uforholdsmæssig. Som Fler-tallet af misformede og defekte Mennesker havde han faaet en forholdslos Interesse for sin ulykkelige Person. *Bogh.DD.1870. 258. † -maade*, en. [III.1] fremgangsmaade. *Tode.ST.II.72. -mæssig*, adj. [III.3.2] adv. d. s. ell. (sj.) -t ell. (†) -en (*PA Heib.US.519.* overensstemmende med det forhold, der er ml. to ell. flere ting; svarende i forhold (til); proportional; ogs.: tilsvarende (jf. -svarende) en billig og til hans havde Møje forholdsmæssig Recognition (v: belønning). *Stampe.I.221.* kom (Øresundstolden) i Statens almindelige (kasse), kunde (borgerne) erholde en forholdsmæssig Lindring i deres Skatter og Afgifter. *PAHeib.US.514.* Der udstedes Andelsbeviser, der giver forholdsmæssig Ejendomsret i Selskabet. *Regneb.Køb.II.5. ||* (især æstet., nu l. br.) til III. Forhold 3.2 slutn.: som har det rette forhold ell. maalt; som (m. h. t. størrelse osv.) er vel proportioneret; harmonisk; symmetrisk. Af Statur noget over det Middellaadige, meget forholdsmæssig og kraftigt bygget. *Heib.Pros.VIII.547. D&H.I. 200. ||* (l. br.) som grads-adv., angivende en ret lav grad: forholdsvis; temmelig; relativt. det forholdsmæssig ringe Antal af Dem, som virkelig gjøre sig fortjente (som kunstnere). *Heib.Intel.III.173. Goldschm.IV.164. ☉ -mæssig-hed*, en. (især æstet.) passende ell. rigtigt forhold (3.2); harmoni; symmetri. Forholdsmæssighed mellem Brøde

og Straf. *Brandes.V.27. (der)* er Harmoni, Ligevægt, Forholdsmæssighed (i skuespillet). *smst.I.528.* Proportions-Systemet, den indbyrdes Forholdsmæssighed mellem Legemsdelenes Maal. *J.Lange.BM.II.100. Berl Tid.¹⁷s.1921.Aft.4.sp.4. -ord*, et. [III.3.1] (efter ty. verhältniswort; gram.) om uvelstændige ord, der angiver et grammatisk forhold (fx. artikler, præpositioner olgn.). *MO. nu kun: ubøjeligt ord, der, knyttet til (foran-ell. efterstillet) et substantivisk ord ell. led, udtrykker et forhold (især: rum-ell. tidsforhold) mellem det ord, det styrer, og et andet ord; præposition. Rask.FS.Fort.33. Brandes.F.135. Mikkels.SprogS.35. jf.*: Et Forholdsord i Forbindelse med hvad der styres af det udgør et Forholdsordsled. *smst.89. -ordre*, en. [III.1] (emb.; især ☉) d. s. s. -befaling. *Leth.(1800).* Beretn. fra Kommissionen til Undersøgelse af Hærens og Flaadens fremtidige Ordning. *I.(1922).29. -regel*, en. 1) [III.1] 1.1) (nu næppe br.) forskrift ell. regel (givet af en overordnet), hvorefter man skal indrette sin opførsel ell. adfærd (jf. -befaling, -ordre); ogs.: levere-regel. *Birchner.Tr.156.* Da Sønnen reiste bort, gav Faderen ham mange ypperlige Forholdsregler, som han og troligen fulgde. *VSO. MO. 1.2)* selvalgt regel, hvorefter man handler; nu især i fl., om planer for, hvorledes man vil forholde sig i forekommende tilfælde (især: for at afværge en truende ulykke olgn.); forebyggende dispositioner (4.1); sikkerhedsforanstaltninger (nu oftest i forb. som tage sine forholdsregler, ☉ gribe til (visse) forholdsregler). *Engelst.(Rahb.LB.I. 108).* de af Rigsraadet foreslaagne Forholdsregler til at forsvare Landet mod de Norske. *Ing.EM.III.136.* Censur og andre forebyggende Forholdsregler kunne ingen-sinde paany indføres. *Grundl.(1849).§91. (hun)* bad ham tage sine Forholdsregler saaledes, at denne Sag ikke blev offentlig bekendt. *Gylb.(1849).IX.8.* Havde han kjendt Styrken af Ynglingens Lidenskab for (hende), vilde han . . . have grebet andre Forholdsregler, og fjernet ham fra hende medens det endnu var Tid. *Ellar.F.70. JPAc.I.218. 2)* [III.3.2] (mat. ell. regn.; sj.) regel for fremgangsmaade i regning, hvorved man af tre bekendte led i en proportion finder det fjerde; reguladetri (jf. -regning). *Meyer.860. -regning*, en. [III.3.2] (mat. ell. regn.) regning efter reglerne for reguladetri (jf. -regel 2). *Regneb.Mell.I.56. ☉ -rigtig*, adj. [III.3.2] (nu l. br.) som har det rigtige forhold (til noget andet); rigtig; passende. Sprogens Vellyd (bestaar) i de passende Forhold imellem Vocaler og Consonanter, og i disses forholdsrigtige Afvexling indbyrdes. *Cit.1816. (Molb. Athene.VI.430).* Et Bibliotheks passende og forholdsrigtige Berigelse. *Molb.(MO.). -skovi*, en. (jf. I. Forhold) ☉ skovlliggende redskab, som i tidligere tid ved kanonstøbning holdtes for skeen for at undgaa, at

slaggen løb med ved indhældningen af det flydende metal i formen. *MilTekn.O. -skuffe*, en. d. s. s. -skovl. smst. *S&B. □ -svarende*, part. adj. [III.3.2] (l. br.) d. s. s. -mæssig. *Ørst.Naturl.²II.203.* en stor Del af (adelens) Ejendom berøvedes den uden forholdssvarende Vederlag. *Brandes.X.384. Blaum.Sk.47. -tal*, et. [III.3.2] **1)** (især mat.) tal, der angiver det antal gange, en talstørrelse indeholder (indeholdes i) en anden. *CoUO. Forholdstallet mellem Areal og Hartkorn er c. 12²/₁₀. Both.D.I.85. Brandes.IX.370. 6 (kommissionsmedlemmer) vælges efter Forholdstal af hvert af Rigsdagens Ting. LovNr.15²/1.1905.§2. **2)** (efter lat. proportionalia numeralia, *ftt.*; *gram.*) talord, der angiver størrelsen af noget ved forholdet til enheden (fx enkelt, dobbelt, tredobbelt osv.); *proportionstal. Mikkels.SproglS.51. **3)*** i delingsregning om tal, der angiver, hvorledes de dele, hvori et hele er delt, forholder sig til hinanden m. h. t. størrelse. *D&H.I.200. -tals-valg*, et. (især polit.) valg, hvor partierne (efter noget forsk. regler) faar tildelt kandidater i forhold til deres stemmetal. Valgene af Landstingsmænd foretages efter Reglerne for Forholdstalsvalg. *Grundl. (1866).§40. Sal.XVIII.11. jf.:* Forholdstalsvalgmaadens Betydning og .. Anvendelse. *Hørup.I.133. Grundl.(1915).§32. -vis*, adv. (og adj.) [III.3.2] **1)** som adv. **1.)** i forhold (til noget andet); *ogs. (jf. III. Forhold 4):* naar forholdene tages i betragtning; efter omstændighederne. *MO. S&B.* især knyttet til en komp. (i første sammenligningsled): at Barnet i dets tidligste Aar lærer forholdsviis mere end i noget senere ligsaa langt Tidsløb. *Ørst.II.113.* Intet Land sendte forholdsviis flere .. Riddere til det hellige Land. *Estrup.Hist.BL71.* Hun var forholdsviis roligere end jeg havde ventet. *Kierk.VI.310. 1.2)* m. indskrænkende ell. afsvækkende bet., til betegnelse af en ikke ret høj, men heller ikke ret lav grad: nogenlunde; temmelig. Saadanne Arbejder fordrer .. ikke allene et høit, men ogsaa et forholdsviis langt og bredt Rum. *Høyen.Thorv.29.* det blev ham forholdsviis hurtig klart, at den sære Mand gjorde Nar af ham. *Schand.TF. I.122.* de forskellige moderne Retninger, der synes at tilstræbe en forholdsviis velvillig Forstaaelse af anderledes tænkende. *Pont.LP.VII.129. (jarg.:)* *Jeg har kun .. | En Enspænderseng til To, | Den er forholdsviis temmelig go'. *Danmarks syngende Mand. Nr.3.[1919].17. 2)* (l. br.) som adj.: hvis størrelse ell. grad ses i forhold til ell. viser sig ved sammenligning med noget andet; relativ; *ogs.:* nogenlunde, temmelig stor. En Bog, der virkelig skal vejlede, maa omfatte .. et bestemt, kort Tidsrum .. Æmnets forholdsvise Sneverhed gør ikke Bogen snever. *Brandes.XII.38.* den forholdsvise Stillehed, som var indtraadt efter de mere støjende Lege. *JakKnu.GS.69.* Kongen var blevet .. opfordret til at udøve dette for-*

holdsvise Maadehold (mod den katolske kirke) af selve Luther. *Ottosen.VH.II.170.*

forhøre, v. [fɔr'ho:rə] -ede. (ænyd. d. s.; fra mnt. vorhuren ell. ty. verhuren; jf. forhoret; sj., nu næppe br.) sætte over styr ved et utugtigt levned; ødelægge ved hør. *Moth. H263.* Han har ikke alleene forhoret alle sine Midler, men og sin Sundhed. *VSO. forhoret*, part. adj. [fɔr'ho:rəf] (ænyd. d. s.; perf. part. af forhøre ell. afl. af høre, jf. VI. for-2.s; vulg.) som fører et utugtigt levned; horagtig; ødelagt ell. svækket ved utugt (jf. forbolet, forippet). *Reenb.Æ. 51.* Han, hun, seer meget forhoret ud. *VSO.* komme hjem henad morgenstunden, halv fuld og helt forhoret. *Hjorts.K.71. jf.:* Vi har læst for meget, vi har tænkt for meget, jamrede os og krummede de forhorede Bagdele. *Bergstedt.A.154.*

For-horn, et. spec. (anat.): den forreste del af den graa substans, der omgiver rygmarvens centralkanal. *Sal.XV.381.*

forhorne, v. [fɔr'ho:rənə, -'ho:rənə] -ede. vbs. -ing (*Sal.VIII.1139.*) (afl. af Horn; jf. ty. verhornen; naturv.) især om huden: omdannes til hornstof; blive hornagtig. *LandbO.II.678.* Forhornen af Overhuden. *NaturesV.1915.142. part. forhornet* som adj.: Hver enkelte Barde bestaar af flere .. Hornblade; af disse er det yderste, Hovedbarden, det .. stærkest forhørnede. *Sal.II. 578.*

For-hoved, et. den forreste del af hovedet ell. (især) hovedskallen (navnlign hos mennesker; jf. Baghoved). *Moth.H277. Saxtorph.F.60.* Hans blanke Pande højnedes af Forhovedets Skallethed. *Schand.F.388. (zool.) m. h. t. dyr, især fugle: Kjærbøll.XII.*

-hud, en. (ænyd. d. s.; efter ty. vorhaut; især anat.) hudfold, som dækker hovedet af mandlemmet, især hos mennesket (præputium; sjældnere, om lignende hudfold hos kvinden, præputium clitoridis. *Anat.(1840). II.509.*) I skulle omskære Eders Forhuds Kjød. *1Mos.17.11. Panum.510. m. h. t. dyr: LandbO.III.310. || (bibl.) i forsk. udtr., der dels betegner, at en person er uomskaaeren (hedning), dels, at han handler som en hedning, en ugudelig. alle Hedningerne have Forhud, men Israels hele Huus, de have Forhud paa Hjertet. *Jer.9.26.* see, deres Øren have Forhud, og de kunne ikke give Agt. smst.6.10. i best. f.: de(n) uomskaaerne. mig var betroet, at prædike evangelium for forhuden (1819: de Uomskaaerne), ligesom Petrus for omskærelsen. *Gal.2.7(Chr.VI). Rom.2.26. || hertil (med., anat. ell. vet.) Forhuds-betændelse, -dryppert, -forsnævring* ofl. (*Panum.47. LandbO.II. 193).**

forhude, v. [fɔr'hu:'ðø] († forhue. v *Aph. (1759).* -ede. vbs. -(n)ing (s. d.). (jf. ty. verhäuten; sml. Hud) † forsnyde den under vandlinien liggende yderside af skroget paa et træskib med en beskyttende beklædning, især af tynde kobber- ell. zink-

plader (jf. kobberforhude). *Moth.H291.* elers skulle (skibet) have blevet liggende at fortæres af Orme, siden det ikke var forhudet med Kobber. *PAHeib.III.43.* *Sø Lex.(1808).* *den Herre . . som kan byde den brusende Vove | Bryde de stærke, forhuede Bove. *Grundtv.Heimd.81. Sal.² VIII.459.* jf. (billedl.): det glatte Sind, forhudet, som med en Bøffelhud, mod Skjæbnens Sværd. *Blich.IV.106.*

forhuddle, v. se forhutte.

Forhudning, en. [for'hu'dnen, -'huð'nen] († Forhudning. *Moth.H292. VSO. † Forhugning. vAph.(1759).*) † vbs. til forhude. 1) som vbs. *Moth.H292. SøLex.(1808). Sal.² VIII.459.* 2) konkr.: beklædning (bestaaende af metalplader ell. planker) til beskyttelse af et (træs)skib. *vAph.(1759). VSO. Scheller. MarO. Forhudnings-, i sgr. (især †) af Forhudning (1 ell. 2).* -**klæde**, et. art vadmæl, der lægges mellem plankerne og forhudningen (jf. -papir). *Harboe.MarO.-pap.*, et. (fagl.) art tyndt pap, anvendt til beklædning af vægge olgn. *MøllH.II.150.* -**papir**, et. tykt, groft karduspapir, der anvendes som erstatning for forhudningsklæde. *Harboe. MarO. Funch.MarO.II.46.* **forhue**, v. se forhude.

I. For-hug, et. 1) [V.1.1] (sj.) hug, der rammer paa den forreste del af noget; spec.: saar paa forkroppen. jo værre For-Hugg, desbedre Efter-Sagn, (det er kun) paa Naken man faaer Skam i Krig. *Grundtv.Saxo. II.130. 2) [V.2.1] 2.1) (næsten kun fagl.) hug*, der falder for et andet; første hug. Rafn havde Forhug (∴ ret til at hugge først), som den, der var æsket (til tvekamp), sa. *PS.I.567.* || spec. (× ell. fægt.) i hugning: paradehug, der hurtigt rettes mod modstanderen, idet denne vil føre et hug. det er saare vigtigt, at Recruten . . ikke selv giver stærk Blottelse under Angrebet, fordi Modstanderen kan benytte en saadan Feil til at anbringe et Forhug. *MR.1832.15. Gymn.II.166. 2.2) (forst.) jf. I. forhugge: forberedende (række af) hug, der frembringer en kileformet aabning i stammen paa et træ, der skal fældes. ForstO.*

II. Forhug, et. [for'hog] flt. d. s. (efter ty. verha; egl. vbs. til II. forhugge 2) × spærringsmiddel (især: til veje) af fældede træer, der med de tilspidsede grenender fremefter anbringes i rækker bag hinanden; braade (I.1.1); forhugning (2), at garnere Muren med en . . Pallisadering, eller ogsaa at lægge et Forhug der paa Stedet. *MR.1808.432. MilConv.III.128. Feltarb.43. jf. (billedl.):* *Nu tyktes dumt det (∴ for nordmændene), ude sig at spærre | fra sine Brødre (∴ danske og svenske) ved Forhug og Stene. *Ploug.II.128.*

I. for-hugge, v. [V.2] -ede. (forst.) hugge forhug (I.2.2) i et træ. *DSt.1918.71.*

II. forhugge, v. [for'hogə] præf. -ede; part. -et ell. (som fk.); især poet. ell. foreld.) -en (*Moth.H298*), hvortil best. f. og flt. -ne

(*Holl.Ep.I.270. Recke.HB.28*). vbs. (nun næppe br.) -else (*Holl.DNE.34*) ell. -ning (s. d.), jf. II. Forhug. (ænyd. d. s.; efter mnt. vorthouwen ell. ty. verhaufen) 1) skade ell. ødelægge ved at hugge. 1.1) i alm. *dette Skiold (blev) slemt forhugget, | Dengang jeg stred med dig. *Oehl.VIII.193. (de) spillede ham . . det Puds, at lade de Skibe, som var bestemt til Overfarten, forhugge. Grundtv.Saxo.III.191. SophMüll.VO.558. || (nu l. br.) m. h. t. legemsdele: lemmlæste.* *Forhugne Krøbling her frem paa sin Krykke træder. *NordBrun.ET.28.* *Er hans Ansigt | Forhugget af det morderiske Staal? *Oehl.HS.179. Drachm.DM.152. 1.2) (især forst.) ødelægge noget ved (under tildannelsen, bearbejdelsen olgn.) at hugge for meget af det; skam hugge. Moth.H295.* Det Stykke Tømmer er gandske forhugget. *VSO. (piletræerne) vare ikke kjønne, de vare saa forhuggede i Kronen. HCAnd.VI.188. || nu især: ødelægge (en skov olgn.) ved for stærk hugst; udnytte (en skov) for stærkt. een haver ilde forhugget den Skov, som hand i Værge haver. DL.5—10—18.* Skovens Forhuggelse. *PNSkovgaard.B.40.* en forhugget Skov. *Drachm.KW.34. ForstO.* forhugge til upligt, se Upligt. 1.3) (nu l. br. uden for fagl. spr.) refl.: føre et hug urigtigt (og derved tilføje sig skade); hugge fejl ell. galt. *Moth.H295.* Jeg forhuggede mig, og fik min ene Haand ilde skamferet. *VSO.* Kunstneren (kunde) forhugge sig, ∴ tage for meget bort af Marmoret. *Sal.XII.415. || spec. (fægt.) i hugning: føre armen længere op (ned osv.) end nødvendigt. Gymn.II. 166. 2) (nu sj. og ikke i fagl. spr.) spærre (en vej olgn.) med forhug (II). de Oprørske havde forhugget Vejene, og oprettet adskillige Skantzere. *Holl.DH.I.683. VSO. MO. Forhugning*, en. flt. (især i bet. 2) -er. vbs. til II. forhugge. 1) (nu l. br. uden for fagl. spr.) som vbs. til II. forhugge 1: *vAph.(1764).* især forst.: Skovens Forhugning lader befrygte stor Brændemangel. *VSO. MO. ForstO. 2) × til II. forhugge 2; konkr.: d. s. s. II. Forhug. (han) slap igiennem hvad Skovfæld og Forhugning der var kastet i Veyen. Slange. ChrIV.1233. MilTeknO.* Vejen, som skar igiennem Brystværnet og over Graven, kunde ved en Forhugning øjeblikkelig afbrydes. *Drachm. III.16.**

forhugse, v. se forhuske.

Forhugning, en. se Forhudning.

forhungre, v. [for'hon'rə] -ede. (ænyd. d. s.; efter ty. verhungern; jf. VI. for-2.2 samt forhungret; nu sj.) lide mangel paa føde; svækkes af ell. omkomme af sult. *Moth.H318.* Han lod dem sidde og forhungere i Fængselet. *VSO. EmilRasm.Via delInferno.(1913).32. forhungret*, part. adj. [for'hon'rə] (perf. part. af forhungere ell. afl. af hungre, jf. VI. for-2.s; især ☉) især om personer: svækket ell. forpint af mangel paa føde; udhungret; ogs.: som føler stærk

sult ell. madlyst; forsulten. *Moth.H318.* *Jeg ligner Verden kand, naar den vil reformere, | Ved een Forhungred; der med mad sig vil curere. *Holb.Skiemt.B6v.* *(jeg er) mere rasende end en forhungret Biørn. *Zetlitz.Poes.173.* den fortvivlede Befolkning, der ikke vilde tillade, at man førte dette Korn ud af den forhungrede By. *Brandes.XI.96.* *Jak.Knu.G.199.* Saa sørgeligt det lyder, saa er der sku faktisk Sager, som man ikke kan byde sin Mave — selv om man er nok saa sulten og forhungret. *A.Kohl.MP.II.276.*

For-hus, et. 1) især om købstadbebyggelse (mods. Baghus ell. sjældnere Sidehus. *VSO.*): (del af større) bygning, der vender ud til gaden. *Moth.H321.* *J.P.Jac.II.158.* 2) (nu kun dial.) udbygning foran facaden af et hus; ogs.: (mindre) rum foran indgangen til et større rum; forhal; forværelse. der var et forhuus 20 for ved (1871: Forhallen foran) templens huus. *1Kg.6.3 (Chr.VI).* Ofte sad han for sin Hytte, eller i det solrige Forhuus. *Birch.II.128.* (sdjy.) forstue. *Feib.IV.154.* 3) (fisk. ell. dial.) mindre kahyt i forstænen af en fiskerbaad. *J.Mathiesen. Det nordsjell. Fiskeri. (1853).13.*

forhuske, v. [før'husgø] (nu kun dial. forhu(g)se. *Falst.Ovid.115.* *KSelskSkr.I.241.* *Esp.83.*) -ede. vbs. -else. (afsl. af VI. for- 2) 30 -e og huske; nu l. br. uden for dial.) refl.: tage fejl af noget, man skal ell. vil huske; forveksle ell. sammenblande (noget med noget andet) i sin hukommelse; huske fejl ell. galt. *Falst.Ovid.115.* Hvis jeg ikke forhusker mig, var det her. *Bagges.DV.IX.338.* Jeg forhuskede mig; jeg troede, at det var Fredag, da det dog er Torsdag. *VSO. MO. Esp.83.* || (nu næppe br.) som vbs. *VSO.* Side 7 Lin. 12 er et forhuskelse brugt Udtrykket „første Conseilspræsident“. *Madv.Ministeriet af 1860. (1860).48.*

forhutte, v. [før'hudlø] († forhudle. *vAph.(1759).* *Thaar.ES.512.*) -ede. vbs. (sj.) -ing (*MO. S&B.*) (enyd. (som adj.) forhudlet, -hutlet; efter ty. verhudeln; jf. hutle; nu (i rigsspr.) næsten kun (især dagl.) i bet. 2.s i overf. anv.)

1) („daglig Tale.“ *MO.*) behandle noget 50 paa en skodesløs ell. fuskeragtig maade, saa at det forringes ell. ødelægges derved; forfuske. 1.) i egl. bet. *Moth.H328.* naar en Bonde først faar de Tanker, at det nytter ham intet at stræbe, forhutles Jorden, hvor intet avles. *Cit.1735. (Aakj.HS.289).* Skræderen har reent forhutlet denne Klædning. *VSO. MO. 1.2)* m. h. t. aandelig virksomhed: behandle (noget) uden (tilbørlig) kyndighed, dygtighed, forstaaelse oln.; forjaskke; forkludre; mishandle. uvidende Papiirhandleres samvittighedsløse Forhuten af vore Classikere. *Heib.Pros.X.553.* vor civile Lovgivning forkvaledes og forhutledes i umyndige og upaalidelige Hænder. *Hørup.III.199.* Beethoven i sin Himmel

vilde dog ikke vredes paa hende, fordi hun var saa fræk at forhutte hans Mester-værk. *Gjel.TiKroner.(1893).34.* (sj.) m. person-obj.: De forhutler jo rent det unge Menneske . . Lad ham følge sin gode Natur! *Ing.LB.II.102.* || † gøre (nogen ell. noget) til genstand for haanlig behandling; omtale (mundtlig ell. skriftlig) paa en haanlig maade; forhaane; sjofle; rakke ned. Sjellands Biskop (o: Balle) var den Eneste, der tog til Gjenmæle (mod angrebene paa kristendommen) og lod sig ustraffet paa det Jammerligste forhutte. *Balle. (Kirkehist Saml. VII.877).* *Med (kritikkens svøbe) nu kaade Drengene løbe, | Og hugge løs i Veir og Vind . . | Forhude frek paa Prent Alt, hvad de læse. *Thaar.ES.512.*

2) part. forhutlet som adj. 2.1) (nu sj. uden for dial.) jf. bet. 1.1: forringet ved daarlig behandling; mishandlet; ødelagt. *Moth.H328.* Gaardens ringe Jorder og forhutlede Skove. *Blich.II.303.* Bygningens ret forhutlede Tilstand. *Trap. IV.335.* *Feib.2.2)* jf. bet. 1.2: forjasket; forkludret. *Grundtv.LSk.5.* Texten, der . . maatte omarbejdes, blev derved . . forhutlet. *NMPet.V2.459.* Den, der i et uklart og forhutlet Sprog meddeler en Anden sine Tanker. *RasmNiels.G.II.28.* *Rosendal.D.I.84.* || m. overgang til bet. 2.s; m. h. t. en persons karakter oln.: som har udviklet sig paa en uheldig maade; forkvaklet. *Ing.EF.VIII.18.* (de) betragtede „Damerne“ som forhutlede og forkvalede Væsener, affaldne fra deres Kjønns Friskhed og Inderlighed, levende for Krinoliner, Silketøj. *Goldschm.VI.14.* *Birkedal.O.I.164.* jf.: mit Blik (er) hildet, min egen Opfattelse forhutlet. *Kofoed-Hansen.KA.I.149.* || (sj.) m. afbleget bet., om hvad der er genstand for ens foragt, ærgrelse, vrede oln.: elendig (4.2); forbandet. *Dog hvad er Lykke, hvad er Glæde, | Paa denne reent forhutlede Planeet? *TBruun.I.408.* 2.3) som p. gr. af daarlige levevilkaar oln. er sat i væksten, hemmet i udviklingen; daarligt udviklet; forkuet; vantreven. at ophielpe de forhutlede Skove udfordrer ufortroden Flid. *PNSkovgaard.B.39.* forhutlede, i Væksten kuede Naaletræer. *Drachm.UB.20.* *AndNx.M.7.* jf.: *Betragt dine egne forhutlede Lemmer, | som Bukser og Væsten og Spidskjolen gemmer. *Drachm.UD.35.* || især (jf. hutle (sig igennem) samt ty. verhudeln i bet. „gaa i hundene“) overf., om personer: forpint ell. fortrykt af fattigdom, usle levevilkaar oln.; som er langt nede; reduceret; ogs.: elendig (2.1); sølle. sa. *SS.7.* Synet af (de) forhutlede Almuekvinder bød mig imod. Jeg kunde ikke lide . . disse grimme, altid frugtsommelige eller diegivende Væsner. *AndNx.DB.117.* En meget stor Del af Selvmorderne er drikfældige og forhutlede Eksistenser med et abnormt Forestillings- og Følelsesliv. *K Pont.Betsmed.II.29.* jf.: (de) var nu engang Paria, det galdt at faa Ram paa dem til

Gengæld for deres Forhurtlethed. *And Nx.DM.III.33.* || (sj.) om øjeblikkelig tilstand: plaget af sjælelig smerte (sorg, bedrøvelse); nedtrykt; elendig (3.2). de voksne Kvinde færdes saa stille omkring (uden for den dødsyges værelse), medens Smaa pigerne trykker sig skræmte og forhultede sammen. *Bregend.DN.135.*

forhverve, v. [fɔr'vɛr'vø] -ede. vbs. † -else (*Gram.Nucleus.1190.* v*Aph.*(1764). 10 *MO.*) ell. (nu næppe br. udenfor dial.) -(n)ing (v*Aph.*(1759). *Feilb.*). (glda. d. s. (*Rimkr.*); fra mnt. vorverwen || *fortrænges* (fra beg. af 18. aarh.) i alm. skriftspr. af erhverve, jf. *PEMüll. 406f.*; uden for dial. (se u. bet. 1 slutn. og bet. 2.2 beg.) nu kun bibl., foræld. ell. poet.; hos *Kierk. spec.* som mods. til erhverve, se u. 2.1 slutn.)

1) søge at skaffe sig (og sine) noget (især: sit udkomme) ved arbejde; erhverve (1); 20 *abs.*: Han var ved Herremandens Tiltrædelse til Godset den eneste Bonde, som eiede noget. Den gode Orden, som hans nye Herskab indførte, gav ham endnu mere Lyst til at forhverve. *JSneed.I.23.* Der kan ikke være Liighed i Riigdom, hvor Alle have Frihed til at forhverve. *sa.(MO.).* || (jf. bet. 2.2) m. arbejdets løn som obj. de ting, hvorved ieg i Fremtiden . . kand forhverve Føden. *Langebek.Breve.78.* 30 jeg forhvervede mit Udkomme (ved jagt). *Blich.(1920).VIII.158. Feilb.*

2) skaffe (noget) til veje; erhverve (2). 2.1) forskaaffe (andre noget); frem-skaaffe (især m. hensobj.). *Jeg har forhvervet dig et ævigt Efterminde. *Falst. Ovid.138.* *Vi derfor tro paa Jesum Krist . . | Han Himlen os forhverved. *Grundtv. SS.III.384.* || (billedl. m. tings-subj.): Herre, dit Pund haver forhvervet (1907: erhvervet) ti Pund. *Luc.19.16. PAHeib.US.249.* af *Kierk.* (vilkaarligt) anv. som mods. til erhverve 2.2: Det er Mennesket selv, som erhverver det, Evighedens Haab, der er nedlagt i ham, skjult i hans Inderste; men Trængselen forhverver det. *Kierk.X.115. smst.111. 2.2) især refl.*: opnaa noget til fordel for sig selv; skaffe sig; erhverve sig (2.2). (han) bortførte alt sit Kvæg og al sin Formue, som han havde forhvervet. 50 *1Mos.31.18. Holb.Arab.Isc.* *Vi har selv, og med vort Blod, i betrængte Tider | Forhvervet de Rettigheder, vi nu vil hævde. *Hz.XI.31.* *Saa ny er Skatten, som jeg har forhvervet, | At jeg begjerer altid den at skue. *PalM.(1909).I.402. Feilb. jf. bet. 1:* et øde Stød udi landet, hvor de intet skulle hafve andet til livets obhold, end hvad de selv kunde forhverve sig ved sit Arbeide. *Dumetius.III.43. Ew.VI.178.* 60 || m. h. t. forhold til andre. En sand vedvarende Kierlighed forhverves alleene ved virkelig elskværdige Fuldkommenheder. *Eilsch.PhilAnm.13.* (han) begyndte at forhverve sig deres Fiendskab. *Ew.VI.210. Balle.Bib.I.39. m. person-obj.:* (vi) skatter

det for en Lykke, at have forhvervet os saa stor en Velynder. *Langebek.Breve.96.* Forhverve . . Bekjendte. v*Aph.*(1759). || m. h. t. udvikling af legemlige ell. sjælelige evner olgn. iblant Menneskets naturlige Færdigheder (er) Talen og Sproget . . de, som lettest forhverves. *Kraft.VF.99.* Den, som forhverver sig (*Chr.VI:* eyer) Forstand, elsker sit Liv. *Ords.19.8.* i perf. part. (mods. medfødt): en ved lang Erfarenhed forhvervet Færdighed i at observere. *Heitm. Physik.4.* At bruge alle, baade medfødte og forhvervede Kræfter. *JSneed.(MO.).*

forhvervelig, adj. (ænyd. d. s.; sj., nu næppe br.) adj. til forhverve 2: erhvervelig. *Gram.Nucleus.1190.* Rigdom og Ære ere ogsaa ved lovlige Midler forhvervelige. *VSO. Forhverver*, en. (ænyd. d. s.; sj.) til forhverve 2: d. s. s. Erhverver 2. v*Aph.*(1759). *Feilb.I.339* (se u. Fordærver 2.1). || † i forb. første forhverver, d. s. s. første erhverver. *Nørreg.Privatr.II.78.*

† **forhvile**, v. (efter ty. verweilen m. tilknytning til hvile; af weile, tid, besl. m. Hvile) upers., i forb. m. med; om sag olgn.: henstaa uafgjort paa ubestemt tid; bero (II.1.1); hvile; vente. om sliig Indførsel . . ikke straxen udi Retten skeede, men dermed skulle forhvile, indtil en . . beleiligere Tid. *MR.1706.141.*

forhyklet, part. adj. [fɔr'hyglɔt] (af. af VI. for- 2.s og hykle; især \varnothing , l. br.) især om personer: fuld af hykleri; hyklerisk. en elendig, forhyklet Stympen . . En, der er svag i Hoved og Lænder, stærk i Troen. *Brandes.VI.455. Hørup.III.152. Blavum. AH.179.* || som beror paa ell. vidner om hykleri; hyklet. en Tilstand saa slap og dum, saa farisæisk og forhyklet, at de Bedste føler sig isolerede. *Brandes.III.440.*

† **forhylle**, v. (ænyd. d. s.; efter ty. verhüllen) gøre ukendelig ved skjulende klædedragt olgn.; indhylle; tilhylle; billedl.: Sandheden er en Jomfrue som altid gaar forhyllet, og tør ikke blotte sig for alle. *Oecon.T.III.78.*

forhyre, v. [fɔr'hy'rø] -ede. vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s. (i bet. 1.2); fra (mnt. vorthuren ell. holl. verhuern, jf. ty. verhuern) 1) leje (noget) til andre mod betaling; bortleje; udleje. 1.1) † i alm. *Moth.H356.* Vognmanden har forhyret sin Vogn paa otte Dage. *VSO. 1.2) ↓, refl.*: (egl.) udleje sig selv, sit arbejde (til søs); lade sig hyre (som sømand). Om nogen Skibsfolk sig forhyre, og ikke ere gode for det, som de sig udgive for. *DLA—1—4. Harboe.MarO.* Har en Sømand forhyret sig til flere, gaar ældre Kontrakt foran yngre. *LovNr.56¹ 1892. §73. 2) ↓, antage nogen* (nu især: en matros) til at gøre tjeneste paa et handels-skib mod en vis betaling; hyre (jf. Forhyrer). Alt det Skibs-Mandskab, som (farer) til Ost- og Vestindien . . skal paa Skippers Laugs-Huus af Vaterschouten forhyres. *Pl. 2° 1781. §1. Scheller.MarO.* || (jf. bet. 1.2) i

udtr. lade sig forhyre ell. (nu især) i perf. part. brugt som adj. Skipperen, Matrosen, lod sig forhyre til Norge. VSO. MO. Søfolk som endnu ikke var forhyrede. *And Næ.PE.I.5.* **Forhyrer**, en. ⚓ til forhyre 2: person, som paa rederiets ell. kapitajnens vegne forhyrer mandskab til et skib; forhyringsagent; hyrebase. S&B. D&H.I. 212. **Forhyring**, en. ⚓ vbs. til forhyre 1.2 ell. 2. Pl.^{29/1871}. Scheller. MarO. hertil: **Forhyrings-agent** (d. s. s. Forhyrer; Bek.Nr. 106^{29/1871}. §5. Scheller. MarO.), -kontrakt (Pl.^{29/1871}. §1. Hage.³⁴¹⁴) ofl.

Forhæftelse, en. [for'hæfdelse] flt. -r. (dannet efter behæfte (Behæftelse) og hæfte (Hæftelse); jur., nu sj.) d. s. s. Behæftelse. Byrder, der . . ere at betragte som Forhæftelser paa Eiendommen. *ASØrsted. Haandb. VI.238.* den Hiemmel, hvorved Eieren ved Afhændelse eller Forhæftelse kan raade over sin Eiendom. *Forordn.^{29/1845}. §11. Aakj.VB.70. Sal.²VIII.460. jf. Bankforhæftelse (d. s. s. Bankhæftelse). ASØrsted. Haandb. VI.278. || om behæftelsesdokumentet: de Retter, hvorved Adkomstbreve og Forhæftelser med Hensyn til faste Eiendomme skulle tinglæses. Forordn.^{29/1845}. §1.*

† **forhæle**, v. (efter ty. verbehlen; sj.) (for)dølge; gemme; skjule. *vAph.(1764).* 30 jf. pass. m. refl. bet.: gemme sig; skjule sig. *Mistrostighed, som ønsker at forhæles, | Gaær skulende igjennem Viisdoms Dør. *Ew.I.14.*

Forhæng, et ell. (nu kun dial.) en (*Holb.Kh.30. Feilb.*) [for'hæn'] flt. d. s. ell. † -e (*Holb.Herod.89.*) (ænyd. forhæng(e); efter mnt. vorhenge ell. ty. vorhang (flthänge), jf. got. faur(a)hah; sml. V. for-1.3 samt forhænge) stykke tøj (klæde, tæppe olgn.), som hænges foran noget for at skjule ell. tildække det, for at spærre en døråbning olgn., for at lukke lyset ude osv. (jf. I. Dække 1.3, Gardin). Forhænget i Templet splittedes i to, fra det Øverste indtil det Nederste. *Matth.27.51.* altning (blev) antegnet af en Secretaire, som stod bag ved et Forhæng. *Holb.Kh.594.* Skodder og Forhæng vare anbragte for alle Vinduer. *Kierk.VI.30.* Galleriet . . var en smal Gang udenfor Odaliskernes gyldne, farverige Kamre. Der var ingen Døre, men tykke Forhæng. *Goldschm.VII.214. Skjoldb.A.48. || (nu l. br.) stykke tøj (gardin), der er hængt rundt om en seng olgn. for at skjule den ell. som pynt; om hæng.* Forhænge til Senge og Bære-Stoel. *Holb.Herod.89. vAph.(1759). D&H.I.200. || spec. (jf. u. I. Dække 1.3; nu l. br.): fortæppe paa teater.* *Wess.69 (se fald sp. 666⁹⁰).* Endelig gik Forhænget op. *Bagges.DV.X.397.* Forhæng, der rullede ned i Mellemacterne. *HCAnd.IV.373. S&B. || (⊕ ell. poet.) billedl. ell. overf.: hvad der skjuler ell. tilslører noget, danner et (for øjet) uigennemtrængeligt slør (jf. I. Dække 4). *Den ypperste Hedning*

faldt, jeg er hevnret. | Ved hans Død er Vankundigheds Forhæng revnet. *Oehl.L.I.44.* Solen gik ned . . under et Forhæng af tunge, mørkegraa Skyer. *Etlar.IX.191. JPJac.I.125.* om skellet mellem liv og død, grænsen for denne verden olgn.: Gode, kjære Fru Pram! jeg anbefaler mig nu til Deres Venskab, til det Venskab, som vil glæde mig endog paa hin Side af det store Forhæng. *Olufs.(JohsSteenstr.FN.214). HCAnd.VII.73.* at erfare hvad for en Sandhed der skjuler sig bag Livets brogede Forhæng. *Brandes.II.80. relig. (m. hentydning til Matth.27.51): *Jorden saae Guds Elskelige, | Himlens store Forhæng brast. Ing. RSE.VII.136.*

forhænge, v. [V.1.3] (jf. ty. vorhängen samt forhænge; sj., næsten kun i perf. part.) hænge (noget) op foran (noget andet). *vAph.(1764).* I ældre romansk Stil dækkede man de smalle Vinduesåbninger . . med forhængte Tæpper. *JLange.II.138.*

forhængt, part. adj. [for'hæn'd] (af VI. for-2.3 og hænge; sj.) om kød: som har hængt for længe og derved har taget skade (jf. overhængt). *D&H.I.212.*

I. forhærde, v. [for'hærdə] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. (i bet. 1, l. br.) -ning (*Vort Hj.II.3.188.*) (glda. d. s. i bet. 2 (*Mand.142.*) jf. ænyd. forhaare sig, hærdne, størkne, forhærd sig, være stædig, trodse paa; efter mnt. vorherden ell. ty. verhärten; sml. VI. for-5; jf. forhærdet 1) bevirke, at noget bliver fastere, stivere, ubevægeligere; gøre haard. *Moth.H94. nu kun (l. br.) i pass. ell. refl.: blive haard; hærdne; stivne.* *(blomsten) Sin Skikkelse maatte forlade: | Til Næb forhærdede Stilken sig, | Til Fjær udtaktes dens Blade. *Staffeldt.112. || (jf. Forhærdelse 1, forhærdet 1) om dele af legemet: blive haard, stiv ell. ubevægelig; især om huden: fortykkes. Senerne forhærdes, Knoklerne forstene (naar man ældes). Kierk.X.210.* Huden under Fodsaalen forhærdes ved Gangen. *MO. D&H. jf.: Ligtorne, (der) kun bestaa i en Forhærdning af Huden. VortHj.II.3.188. || (jf. bet. 2; sj.) refl.: faa kraft ell. styrke.* *aarlig sig forhærder og forstærker | Din Ærestøtte, Antonin! Trajan! | Og rage frem som Kunstens Underværker. *Oehl.L.II.37. 2) (jf. Forhærdelse 2, forhærdet 2; især bibl. (relig.) ell. højtid.) overf. anv. af bet. 1; m. h. t. en persons (følelses- og viljestiv: gøre ubøjelig ell. ufølsom; gøre haard. de fleeste føre sig heller op som ivrige Skolemestere end Veyledere, og derved heller forhærdede end bøye Gemytterne. Holb.Ep.I.314.* Er det muligt, at Kunsten kan forhærde os mod de bedste . . Følelser? *Oehl.Tieck.I.309.* *De Prygl, som du af Kammerater fik, | Forhærdede din Sjæl, den barnlig-bløde. *PalM.(1909).II.43. AndNæ.DM.V.146. jf.: *Ak, Graad forhærder kun den kolde Af-skye. Ew.V.217. (bibl.) i forb. som forhærde sit hjerte, sin nakke, være ell.*

blive forhærdet. Pharao forhærdede sit Hjerter om denne Gang og lod ikke Folket fare. 2Mos.8.32. *Holb.Mel.V.9.* (man maa) aldrig forhærde sit Hoved eller Hjerter mod de lette Slag af (naturens) Talisman. *Bagges.L.II.198.* forhærder ikke Eders Nakke som Eders Fædre, giver Herren Haanden og kommer til hans Helligdom. 2Kron.30.8. *Grundtv.PS.VI.72.* En ugudelig Mand forhærder sit Ansigt; men den Oprigtige, han befæster sin Vei. *Ords.21.29.* || *refl.:* gøre sig haard (over for noget); ogs.: trodsig. Han er viis af Hjerter og stærk af Kraft; hvo forhærdede sig imod ham, og havde Fred? *Job.9.4.* den Ugudelige forhærder sig indtil det Sidste, dersom han ikke ydmyger sig. *Mynst.Betr.II.386.* *KLars.AH.184. 3* † (sj.) m. h. t. straf olgn.: gøre tungere at bære; gøre haardere, værre. offentlig Straf forhærder gemeenligen den Strafverdiges Skam. *Horn.Moral.I.90.*

II. forhærde, v. se forhærg.

† **forhærdelig, adv.** (ænyd. forhærdelig(e), -ligen) til I. forhærde 2: haardnakket; trodsigt. (de) som forhærdeligen hænge ved nogen vitterli Kætterj. *DL2—5—25.* **Forhærdelse, en. flt.** (især i bet. 1)-r. (ænyd. forhærdelse; *egl. vbs. til I. forhærde 1*) (jf. I. forhærde 1; *med.:*) det at vævene taber deres blødhed og elasticitet og bliver haarde og seje (jf. Degeneration, Forkalkning); især: fortykkelse af huden; ogs. (mere konkr.): sted i legemet, hvor en saadan degeneration ell. fortykkelse har fundet sted; knude. de Knuder, Forhærdelser, ja Kræft selv, hvortil denne Trykning kan lægge Grunden. *Tode.ST.II.22.* *OLBang.T.22.* *Møll.H.I.173.* jf. (m. overgang til bet. 2): naar da alle Fordømmes Baand vare løsnede, naar alle andelige Forhærdelser vare blodgjorte (: ved Sokrates' hjælp). *Kierk.XIII.272. 2* (især \mathbb{W}) til I. forhærde 2: det at være forhærdet (2); haardhed; forstokkelse; trods. (hedningerne er) fremmedgjorte fra Guds Lov formedelst den Vankundighed, som er i dem, formedelst deres Hiertes Forhærdelse. *Ephes.4.18.* *Afgudernes Dykker, | Forhærdelsens og Trodsens Børn. *Hauch.SD.I.180.* Forhærdelse er Forblindelse, der har sat sig fast, er gaet over i Kød og Blod. *Hoffd.E.111.*

forhærdet, part. adj. [for'hrdæt] (nu kun dial. forhæret. *Moth.H94.* *Thorsen.43.*) (glda. forhæret i bet. 2 (*Suso.58*); jf. forhærdig samt I. forhærde 1) (nu l. br.) jf. I. forhærde 1; om dele af legemet, især huden (sml. Forhærdelse 1): den sædvanlige Følge af misbrugte Spirituosa; den underste Mavemund var ganske lukket og forhærdet. *Tode.ST.I.66.* selv om (ligtornene) ere forhærdede og smertefulde, bør man undgaa ætsende Behandling. *VortHj.II.3.188. 2* (især \mathbb{W} ell. relig.; sml. Forhærdelse 2) jf. I. forhærde 2; om en persons følelses-ell. (især) viljesliv: som er blevet ufølsom ell. ubøjelig; især m. moralsk bet.: som ikke

vil forbedre sig; uforbederlig; forstokket. dette Folks Hjerter er blevet forhærdet (1907: sløvet), og med Ørene høre de tungt, og deres Øine have de tillukt. *Matth.13.15.* *Forhærdede Tidsel-Gemytter, | Saa stive som Torne og Støtter. *Brors.11.* *Hyrdelr ganger i Bethlehem ind, | Og rører det kolde, forhærdede Sind. *Oehl.L.I.177.* Et lastefuldt Menneske kan tilsidst blive forhærdet, saa at ingen Advarsel mere kan virke paa ham. *Katek.§50.* saadanne, som er forhærdede i Synd og kun finder Glæde ved at synde. *Pont.LP.VIII.241.* *Thorsen.43.* (spøg.): Naturligvis var Tømremester D. ikke en saa forhærdet Lyriker, at han modstod Fristelsen til at sælge sin store Grund i Parceller. *Schand.VV.129.* || (sj.) m. overgang til bet. 1; billedl.: haard; trodsig; genstridig. *de sled sig til Føden | af Hedens forhærdede Jord. *Rørd.GK.II.46.* || † m. afsvækket bet., i udtr. for stærk ærgrelse, vrede olgn.: forbandet; infam. mand kand aldrig betroede forhærdede Piger det ringeste. *Phonixb. TC.II.Nr.8.7.* Det er en forhærdet, afskyelig Vane . . saaledes at søge idelige Anledninger til at forlade sin Materie. *PAHeib. US.91.* † **forhærdig, adj.** (ænyd. d. s.; jf. forhærdet) d. s. s. forhærdet 2. Du forhærtige skielm. *Reenb.Æ.49.*

† **forhærg, v.** (glda. forhær(i)æ; jf. mnt. vorheren samt VI. for- 5) ødelægge (et land) i bund og grund ved plyndringer olgn.; hærg. forhærg. *Moth.H362.* (den svenske hær kunde) falde ind udi Skaane, og der forderve og forhærde Landet. *Slange. ChrIV.209.*

forhoje, v. [for'høi'e] forhøje. *Høysg. AG.99.* -ede. vbs. (nu næsten kun i bet. 2) -else ell. -(n)ing (s. d.). (ænyd. d. s., glde. forhøuæ; efter mnt. vorhøgen, jf. enhk. verhöhen samt ty. erhöhen)

1) i *egl. bet. 1.1*) (især \mathbb{W}) give en større udstrækning i højden; gøre højere. *Moth.H376.* *Dyb faldne Snee forhøier høje Fjælde. *Zettlitz.Poes.5.* en Have . . mod Vest beskyttet af et Dige, der var forhøjet og styrket med tætte, dobbelte Rækker af den haardføre Hyld. *Goldschm.VIII.308.* *daglig føjes | Sten over Sten paa alle fire Sider; | Og aarlig Mansoleets Top forhøjes. *Drachm.D.89.* || † fylde (en tønde med saltede sild olgn.) for at erstatte, hvad der er svundet (under saltningen); (nu:) pakke paa. *Hübertz. Aktstykker vedk. Aarhus. II. (1845).* XIV. „endnu ibrug.“ smst. 7. 1.2) (ofte m. overgang til bet. 1.1; nu l. br., jf. dog *Føilb. I.343*) især m. h. t. terrænoverflade: give noget en højere beliggenhed (i forhold til noget andet, især til dets tidligere stilling); hæve op (over noget andet); løfte. I Kirkens øverste Ende er Choret afdeelt ved Gulvets Forhøjelse (: ved at gulvet er hævet) og ved et Talværk af Jern. *EPont. Atlas.II.105.* udenfor begge (rækker af rør) plantes endvidere Klittag eller lave Rør,

forat forhøje Grunden og styrke Klitten. *Andres.Klitf.299.* † i *pass. m. refl. bet.*: hæve sig; højnes. Grunden af Engene voxer til og forhøies. *Schytte.IR.II.124.* † part. forhøjet som adj.: som ligger højere (end noget andet); som hæver sig (op over det omliggende terræn); fremspringende. kun halv synlig paa Skuepladsen, sees en forhøiet Udkant, et lille Forbjerg (*Ew.V.123.*: et høit Næs). *Ew.V.297.* † † forsyne med bukler, ophøjninger; i forb. forhøjet arbejde, genstande, hvis overflade frembyder (mange), ved kunst frembragte, bukler ell. ophøjninger; ophøjet arbejde. forhøjet Arbejde i . . Snitning, Støbning, *vAph.(1772).II.356. smst.I.443.* † (bygn.) give (en hvelving oln.) en tilspidset form. *smst.II.501.* nu kun i forb. som forhøjet bue, buer, hvis toppunkt ligger højere end den halvarkel, der gaar gennem vederlagene (jf. fortrykt). *Forkl.Murere.19. Sal.² IV.215.*

2) overf. 2.1) † oplytte i en højere rangklasse; ophøje. hand (var) af Tsaren . . bleven forhøjet til Gehejme Raad. *JJuel.153. 2) † m. h. t. farve: gøre lysere, klarere ell. livligere (jf. fordybe 1.s). vAph.(1759). vAph.(1772).I.531.* † m. overgang til bet. 2.5: Nu seer hun sig frygtssom omkring, og nu forhøie hendes Kinder deres Farve. *Ew.VII.134. 2.3) (jf. fordybe 1.4; især ♂) m. h. t. lyd ell. tone: gøre højere. det dobbelte Kryds forhoier en halv Tone. MusikL.(1801).90. MusikL.I.19.* † (nu l. br.) m. h. t. stemme; ofte (m. overgang til bet. 2.5): gøre stærkere; forstærke; hæve. *Moth.H 376.* "Hr. Vagtmesteren er dog vel hjemme?" lagde han til med forhøiet Stemme. *Winth.VIII.49. 2.4) m. h. t. tal, især m. h. t. betaling oln.: gøre højere (ved paalæg); lægge paa. naar Prisen er engang forhøjet, bliver den altid staaende, omendskjønt Varene kand faaes for den halve Deel ringere. Holb.Jean.III.4. Barattes og Florettes Baands Forhøjelse i Tolden. Adr.¹⁶/1762.sp.6. Slagterne har faaet deres Taxt forhøiet. VSO. af disse Grunde har man ansat Dem til saa høi en Skat, og den bliver snarere forhøiet end forringet. Hauch.VII.406. *De Striker er' sgu stygge nok, | Men Mestrene er' tykke nok | Og skulde med Fornøielse | Gi'e Svendene Forhøielse. Rantzau.D.Nr.42. faa sin gage, løn forhøjet | til forhøjet pris ell. (dagl.) til forhøjet, m. h. t. teaterbilletter oln., især: til den for forhaandsalg gældende højere pris. Heib.Pros.VII.361. (han) tog mig hen til forhøiet Pris. Jeg saae Mazbek. FritzJürg.nr.11. jeg maatte tage billet til forhøjet | 2.5) (især ♀) m. h. t. (størrelses-) grad oln.: gøre større ell. kraftigere; forstærke; forstørre; forøge. *Lad mig forhøie Nydelsen ved Dvælen! Oehl.A.V.5. *Perler og ædle Stene forhøiede (kædens) Glands. Hauch.SD.II.229. Han forhøiede sin Betydning i sine Venners Øjne ved at fortælle, at han havde faaet Tæring. Tops.I.*

231. Om Forhøjelse af de almindelige Straffe for Legemskrænkelser. *Goos.I.104. 2.6) ♀ (jf. bet. 2.5) m. kvalitativ bet.: gøre finere, ældre, skønnere oln.; forfine; højne. Jeg kalder det Forhøielse i Tanken, naar den faaer ved Konsten meere Eftertryk og Fynd, end den vilde have faaet, dersom den var fremsat ligefrem i sin naturlige Skikkelse. Basth.GT.193. (jeg) er aldeles ikke i Tvivl om, at det ikke vil være en Forhøjelse af Livsvilkkaarene her i Landet, om vi ombyttede Øl med Brændevin. Hørup.II.308. jf.: (han) nyder den Livets Forhøielse at være uundværlig og den rige Forudfølelse af at ville blive savnet i Døden. Kierk.X.55.*

Forhøjelses-tegn, et. ♪ til forhøje 2.5: tegn, der forhøjer den node, foran hvilken det staar; kryds. *MusikL.(1801).90. MusikL.I.432.*

Forhøjning, en. [før'høi'nen] († Forhøjning. *vAph.(1772).II.339. flt.-er. (vbs. til forhøje; jf. mnt. vorhoginge samt ænh. verbøihung, ty. erhöhung) 1) † som vbs. til forhøje: det at gøre (noget) højere (større, kraftigere osv.). Moth.H378. Kongen (love-) de) at dend paa-ankede Forhøjning (af æresundstolden) skulde ophøre. Slange. Chr IV.737. vAph.(1759). 2) † (bygn.) til forhøje 1.2 slutn.: afstanden mellem en hvelvings toppunkt og dens grundflade; pilhøjde. *vAph.(1759). vAph.(1772).II.99. 3) (jf. forhøje 1) konkr.: sted, som ligger højere i forhold til omgivelserne. 3.1) (især ♀, jf. dog Feilb.) sted, der ligger (noget) højere end det omliggende land, terræn; især: (naturligt ell. kunstigt frembragt) fremspring i jordoverfladen af ringe udstrækning og højde. PAHeib.Sk.III.370. hendes smaa Fødder foer over den knudrede Vei uden at føle dens skarpe Forhøininger. Gylb.KV.31. Sandet falder allevegne, hvor det finder Læ, og det er ligemeget, om det er en Forhøining paa eller en brat Fordybning i Jordens Overflade. Andres.Klitf.58. Lydløst fôr det lette Kjøretøj hen over den bløde Sne . . Som Taagebilleder gled Træer, enkelte Huse, Forhøjninger som Gærder og Bakker forbi. Schand.F.208. 3.2) ophøjet plads (især: plankegulv ell. stillads), hvorpaa tilskuere kan sidde ell. staa, hvorpaa et orkester er anbragt, ell. hvor sangere optræder osv. (jf. Estrade, Tribune). Paa en Forhøining midt i Værelset stod den sorte Kiste under et Slags Himmel. Gylb.KV.46. da stod Kongen paa Forhøiningen (Chr.VI: hos støtten), som Skik var. 2Kg.II.14. en ganske ung Pige, der netop traadte ind deroppe paa Forhøiningen (s: sangtribunen). Drachm. F. I. 64. Musikken standsede øjeblikkelig og kravlede ned ad Forhøjningen. Wied.S.315. † især: ophøjet siddeplads (i en vinduesniche) foran et (højtsiddende) vindue, oftest bestaaende af et større (flytteligt) skammellignende møbel; vinduesforhøjning, -skammel. VSO.**

naar hun sad paa sin Forhøjning ved Vin-
duet og strikede . . og aldrig saa gjennem
Hornbrillerne ud i Gadespejlet. *Schand.AE.*
133. Bang.T.9. jf. (spøg.): hans Forlovede . .
var en stiltfærdig Forhøjningssangerinde med
Strikketøj og Strøtanker. *Leop.HT.112. 3.3*
jf. forhøje 1.2 slutn.: udbulet ell. ophøjet
sted i en tings overflade; fa. (anat.) i forb.
krydsbenets forhøjning, d. s. s. For-
bjerg 2.2. Sal.²XII.16. || † bukket (1), re-
lieff olgn. vAph.(1759). sa.(1772).II. 356.

Forhøjningssangerinde, en. [3.2]

(spøg. ell. nedset.; gldgs.) *varietesangerinde;*

syngepige. Bøgh.III.343. de nedringede og

opskårte Forhøjningssangerinder. OrdbS.

Forhør, et. [før'hør'] *Hoysg.AG.40.*

ft. d. s. ell. (nu sj.) -er (Cit.1705.) (KbhDipl.

V.794). Kierk.XIII.467. Schand.BS.443).

(ænyd. d. s.; efter mnt. vorhør ell. ty. verhör;

egl. vbs. til forhøre) 1) † til forhøre 1.1: det

at høre (opmærksomt) paa, hvad nogen har

at anføre ell. fremføre; paa høreelse. *som

nu Adam selv vil stille deres Trætte, |

Den grønne Crocodil for hannem gaer i

Rætte, | Med stor Alvorlighed hand beder

om Forhør. *Helt.Poet.26. || om audiens. Slan-*

ge.ChrIV.370. i Steden for . . at levere

(projektet) til en Pagen, begierer han selv

Forhør hos Kongen. *CPRothe.MQ.II.220. ||*

(jf. bet. 3) om paa høreelse, bedømmelse af en

dimisprædiken olgn. saadanne, saavel in Exa-

mine som ved Prædikens Forhør, vel prø-

vede Personer. *Forordn.¹1707.§4. 2) til*

forhøre 1.2: det at udspørge ell. udfritte nogen

for at faa noget at vide; især (jur., i Lov

²1/21909 erstattet af Afhørelse, Afhøring):

udspørgelse af vidner olgn. for at faa

en sag opklaret ell. (spec.) afhørelse af

en person i en (inkvisitorisk) straffeprocess;

ogs.: retsmøde, hvor der foretages afhø-

ringer. (ofte i forb. som komme, tage,

være i († under. MO.) forhør, holde,

optage forhør over). *DL.2—9—26. *Pan*

. . Havets Frue lod for Jupiter indstævne. |

En Dag benævned til det store Forhør

blev. Holb.Metam.90. Efterat (delinkventen)

under Forhør eller for Retten har gjort

sin Bekiendelse, (som altid bør skee uden

Baad og Tvang). Forordn.²1751.§2. Det

er en slet Dommer, der dømmer først, og

holder Forhør baa efter. PAHeib.Sk.I.117.

Forhører vare optagne angaaende det for-

mentlige Tyveri. Kierk.XIII.467. en Træl,

der stadig kommer i Forhør (Chr.VI: bli-

ver stedse hudstrøgen) . . fattes (ikke)

Ribler.Sir.23.12. MinCirk.¹²1910. pinligt,

skarpt forhør, se u. pinlig, skarp. || (l.

br.) mere konkr.: skriftlig betæring om et

forhør; uddrag af en forhørsprotokol. Sø-

krigsA.(1752).§962. Naar man læser For-

hører, sættes man ofte i Forundring ved

den Snildhed, (forbryderne) have brugt.

Ørst.IX.100. 3) (nu kun dial.) til forhøre

1.2 slutn.; i forb. som gaa (til præsten)

i forhør, gaa til præsten (for at blive over-

hørt); gaa til konfirmationsundervisning. Jun-

ge.379. Blich.(1905-07).II.45. MDL. Feilb.

4) † til forhøre 1.3: undersøgelse; i udtr.

som tage (en sag) i ell. op til forhør,

*(jf. u. bet. 2) undersøge (en sag). *Omsider*

tog man for slig vigtig Sag at stevne, |

Til Facultetet selv, som lod en Tid be-

nevne, | Paa hvilken til Forhør optoges

saadan Sag. Holb.Paars.53. at dømme, rose

og laste efter eget Tykke, og, uden at

tage enten Tingen i Forhør, eller Billig-

heden i Raad med sig. Falst.Ovid.a4v. Slan-

ge.ChrIV.1322. || † i forb. regnskabs

forhør, gennemgang af et regnskab sam-

men med regnskabsføreren; ogs.: revision.

DL.2—22—52. Forhør-, i ssgr. se For-

hørs-.

forhøre, v. [før'hør'] -te. vbs. (l. br.)

-else (Rahb.E.V.370. EBrand.VB.A7), jf.

Forhør. (ænyd. glda. d. s. (Kalk.I.644.V.280f.

Mand.106); fra mnt. vorhören ell. ty. ver-

hören)

1) især m. person.-obj.: høre (opmærksomt)

paa, hvad nogen har at anføre; høre ens rede-

gørelse ell. vidnesbyrd. 1.1) (jf. Forhør 1;

nu næppe br.) i egl. bet.; † spec. om en over-

ordnet: høre paa ens beretning; ogs.: give

audiens. (kongen fik ikke) leilighed til . .

mig i særdeelighed at forhøre. *JJuel.452.*

vAph.(1759). || † m. tings-obj.: paa høre

(en redogørelse olgn.). Deres Forslag blev

baade strax forhørte og antagne. *Slange.*

ChrIV.359. || (efter ty. verhören; jæ, sj.)

lytte efter, passe paa (agerhønsenes kal-

den). VigMøll.HJ.196. 1.2) udspørge en for

at faa noget oplyst; udfritte; (l. br.) i egl.

bet. (nu oftest opfattet som uegl. anv. af jur.

spr., jf. flg. gruppe). Moth.H386. Høysg.S.

163. (han) var flov over at staa der som

en Skoledreng, der . . bliver spottende

forhørt af en nærgaaende Inkvisitor. Schand.

AE.61. || især: udspørge (nogen) for at

faa en retssag opklaret; holde forhør (2)

over (i jur. spr. nu erstattet af afhøre). DL.

1—13—25. da befoel Øversten ham at fø-

res i Fæstningen, og sagde, at man skulde

ved Hudstrygelse forhøre ham. ApG.22.24.

**Ved Døden ei man døer, — man føres |*

Kun hen et Sted for at forhøres. Winth.

ED.143. forhøre pinlig(en), se u. pin-

lig. || † (jf. Forhør 3) undersøge ens kund-

skaber; eksaminere; overhøre. Det var . .

at ønske, at (børn) udi det første (3: mo-

ral) bleve forhørte og confirmerede som

Mennesker, og udi det sidste (3: teologi)

som Christne Mennesker. Holb.MTrk.48.

**Forresten er hun ei hedensk meer: | Af*

Bisp hun kan, om I vil, forhøres. Ing.VSt.

268. || † (jf. bet. 1.3) m. tings-obj.: faa kund-

skab om noget ved forhør (jf. u. afhøre slutn.).

Vegrer nogen Skriver sig motvilligen i . .

Protocollen, at indføre noget forhørt Vid-

nisbyrd. DL.1—8—7. 1.3) † m. tings-obj.:

søge at opklare (en sag) ved forhør olgn.;

undersøge. have I fordømt en Israels daat-

ter, og have ikke forhørt (1871: undersøgt)

sagen, eller erfaret noget klart derom? Sus.

13.48 (Chr. VI). *Moth.H386. Stampe.II.117.* || forhøre et regnskab, gennemgaa det med regnskabsføreren; ogs. *revidere.* Regnskaberne, som skulle sluttis til den første Maj, Aar efter Aar, forhørte og undersøgte af Kirkens Forsvar og Provsten. *DL.2—22—13. VSO.V.R71.*

2) (søge at) skaffe sig underretning om noget ved en forespørgsel. 2) (nu især Ψ , *jf.*: „daglig Tale.“ *MO.*) henvende sig (personligt ell. gennem andre) til nogen for at faa noget at vide; (søge at) faa oplyst ved (direkte) forespørgsel; høre (om noget); forespørge (i forb. m. præp. om ell. m. afhængig spørge-sætn. som obj. ell. (nu sj.) m. ubest. pron. som obj.). At forhøre noget hos een for en anden. *Høysg.S.69.* Du maa først forhøre hos ham, om det er ham nu beleiligt. *VSO.* Familien er der nu ikke noget i Vejen med, det har jeg forhørt hos Generalkonsulens. *KLars.KÆ.12.* du kunde gerne forhøre (om), hvad en barbermaskine koster | jeg skal gerne forhøre (paa posthuset), om der er kommet brev, eller hvor-naar det kan ventes | i forb. lade forhøre (om noget). de maa lade sig indfinde personligen, eller i det ringeste een Gang om Dagen ved deres Bud lade forhøre, hvorledes Madamen haver sovet i Nat. *Holb.Ep.IV.443.* underhaanden lod (kongen) forhøre om hans Udsigter. *Troels L.X.43. 2.2* (< *VSO.(1802)*) *refl.*: høre sig for; spørge sig for (i forb. m. præp. om ell. især m. afhængig spørgesætn. som obj.). *I vil ikke | Forhøre Jer, om Husets Folk er hjemme? *Hzz.K.RD.41.* (hun) havde glemt at forhøre sig om, hvem der boede i det løjerlige gamle Hus. *Schand.BS.254.* han forhørte sig nærmere derom. *D&H. Feilb. IV.XXXV.*

3) (nu l. br. uden for dial.) *refl.*: opfatte ell. forstaa et ord, en udtalelse olgn. urigtigt; høre fejl, galt. *Moth.H386.*.* „Hvad? Kommer De?“ — „Neil | Der er slet ingen.“ — „Saa har jeg forhørt mig (Oehl.XIV.161: saa tog jeg feil).“ *Oehl.Røverborgen.(1814).* 76. Der har jeg forhørt mig. *MO. S&B.* især i talem. man kan vel forhøre sig, men ikke forsørge sig olgn., se u. forsørge. || (sj.) som vbs.: en Fortalelse, Forhørelse o. s. v. . . der ved oieblikkelig munter Opfatning og Benyttelse meget let . . bliver til Mundheld. *Rahb.E.V.370.*

Forhørs-, i ssg. († *Forhør*, *fx.* i Forhørdag, -sal (*vAph.1759*), -stue (*MR.1830.A. 1850.174*) ofl.). (især jur.) af *Forhør* 2; af de mange ssg. anføres kun enkelte ndf. **-dommer**, en. om den dommer, der (i inkuisitorisk proces) holder forhør over den anklagede (i *LovNr.53²⁶s.1909* og *LovNr.90¹⁴s. 1916* bruges i st. f. Dommer). *MO.* Han vred og snoede sig, han nægtede og løj; men det hjalp alt sammen intet; thi Borgmesteren er en skarp Forhørsdommer. *Bergs.FM. 159.* en Forhørsdommers Ære er Tilstaaelser. *Hørup.II.62.* **-protokol**, en. *S&B.*

For-høst, en. [V.2s] (l. br. uden for dial.) oftest i best. f.: begyndelsen af efter-aaret (jf. Efterhøst 2). *vAph.(1764).* Om Vaar og Sommer og Forhøsten var der endda ikke saa faa Levninger af Blomster (i den gamle have). *Schand.SB.88. AndNx. PE.I.190.*

for-i, adv. se IV. for 19 (*sp.189¹⁵*).

forige, adj. se forrige.

forile, v. [fɔr'i:lə] -ede. (jf. ty. vereilen; nu næppe br., sml.: „Bruges undertiden.“ *VSO.*) *refl.*: d. s. s. forhaste sig. *Moth.I40. VSO.*

For-ilte, et. [V.2i] (*hem.*) det mindst ilttholdige af to basiske ilter. *S&B. Landm.B. I.22.* **-ind**, adv. se u. IV. for 19 (*sp.189²³*).

forinden, præp., konj. og adv. [fɔr'en-(ə)n] (ænyd. d. s. som præp. og konj. (*Da Visser.nr.204.1.nr.208.3*), gllda. æda. for innan, 20 oldn. fyrir innan, som præp.) 1) som præp. („affected og unyttigt, eftersom inden kan.. være nok.“ *Høysg.S.288*) 1.1) (nu næppe br.) m. h. t. sted: inden for. *Moth.F286.* *Hvi fiæler du dig forinden lukte Døre? *LThura. Poet.299.* *Alt klart forinden Borde. *Oehl. AV.89.* *I bliver | Forinden disse Mure, og forlader | Ej Tower | *Blich.JohGray.101. Heib.Poet.I.283. 1.2* (nu l. br.) m. h. t. tid: egl. inden for et vist tidsrum; for forløbet af forinden fåe dage. *Moth.F287.* *(jeg ønsker Dem) En Mand forinden Aar! *Bagger.II. 521.* || m. h. t. tidspunkt: før indtrædelsen af. *Kierk.X.256.* Forinden Skydningen instrueres Skytterne. *Skyde-regl.53.* Forinden Uvejrr skrigger (*lovfroen*) mere end ellers. *Frem.DN.552. 2* Ψ som konj.: førend; inden. *Maaskee mit Legems Hytte falder, | Forinden Solens Lys gaer ned. *SalmHus. 390.2.* maa jeg nu ikke, forinden De spadserer, tale et Ord med Dem. *Heib.Poet.VI. 420.* Forinden Finantsloven er vedtagen, maae Skatterne ei opkræves. *Grundl.(1849).* §52. *Jeg hyder et Kys Dig forinden jeg gaar — | ret andet ejer jeg ikke. *Drachm. DD.167. Aakj.VF.93. 3* som adv. 3.1) m. h. t. sted: i det indre af ell. paa den indvendige side af noget; indvendig; indenfor. *(husede) gnaved ham allevegne . . | Saavel foruden, som og forinden. *Büch.(1920).IV.214.* (han kom) til en Dør (som han) kunde see der sad en Nøgle i forinden. *Ing.LB.III. 147.* *Udvendig er den (o: en borg) gammel, | Forinden er den ny. *Winth.X.316.* *Beruset af den lette Gas forinden, | Hændsønd nu Ballonen som til Bal. *PalM. (1909).III.18. Haandgern.158. Feilb.* || (nu l. br.) abs.: inden døre; inde. *Alt forinden (er saa) vel forvaret. *PalM.IV.18.* Der var ikke hyggeligt foruden; det var ikke heller stort bevendt med Hyggeligheden forinden. *Tops.III.90. 3.2* m. h. t. tid (jf. bet. 1.2 slutn. og 2): forud for et nærmere angivet ell. antydet tidspunkt; inden den tid; først. *Moth.F286. VSO. Brandes.TD.49.* Da Moder døde, havde Fader og hun kun været gifte i syv Aar. Min

lille yngre Søster havde de mistet tre Fjerdingsaar forinden. *KLars.AH.14. Feilb.*

for-indtagen, *part. adj.* [V.2.1] (efter *ty.* voreingenommen; nu næppe *br.*) som paa forhaand har en mening om ell. er gunstig ell. ugunstig stemt over for nogen ell. noget; *forudindtagen. Moth.T20.* *Dog gaves nogle blant de Vises liden Skare | Som meer skarpindige, mindst forindtagne vare. *Sk Vid.IV.202.*

Foring, *en. se II. og III. Fodring.*
† **forirre**, *v. -ede. vbs. -else (VSO.).* (efter *ty.* verirren) *refl.:* fare vild; komme paa gal vej; *ogs.:* komme i vilderede m. h. t. noget; tage fejl. *Moth.I54.* Deri maa han vist have forirret sig. *VSO.*

For-issestilling, *en. (med.) stilling af fosterhovedet under fødselen, hvorved forreste, firkantede fontanelle viser sig midt i de udvidede bløde fødselsdele. AStadf. Det mekaniske Misforhold under Fødslen. (1872). 258. Leop.Meyer. Det normale Svangerskab. (1899). 158.* **-i-vejen**, *adv. se u. IV. for 19 (sp. 190st).*

forivre, *v. [fœr'iu'rø; ogs. -li'vrø] -ede. vbs. -else (Moth.I60. MO.).* (af VI. for- 2. i og ivre; *jf. ty.* (sich) vereifern) nu kun *refl.*, † *dep.* (*Moth.I60.*) 1) (især ⊗) gaa for vidt i sin ivre; blive (alt for) ophidset af ivrighed; komme i stærkt sindsoprør. Hr. Vert giv hende da et Glas Brende-Viin; thi hun har forivret sig. *Holb.Kandst.II.2.* *Han sig forivred i Ungdoms Aar, | Og tæmmed ei Kæmpe-Modet. *Grundtv.SS.II.80. Nans.KV.115.* syge Folk maa ikke forivre sig. *Wied.LO.209.* i *forb. m.* over til betegnelse af *aarsagen:* han forivrer sig end ikke over Cressidas Frafald fra Troilus; hun er undskyldt. *Brandes.IX.38.* || (*l. br. i rigsspr.*) *perf. part.* forivret brugt som *adj.* *Moth.I60. Feilb.* i *forb. m.* over: Han blev saa forivret derover, at han endog brugde nedrige Skioldsort imod dem. *VSO.* 2) (*sj.*) skynde sig for stærkt; forhaste sig; forjage sig. „Ja vi maa vel holde en Dags Rast endnu?“ . . . „De skal ikke forivred Dem for min Skyld!“ *Drachm.V.209.*

forjage, *v. [fœr'ja'qø] præf. -jog ell. (i bet. 2 kun) -jagede; part. -jaget, i fk. ogs. (i bet. 1; nu sj.) -jagen, hvortil best. f. og flt. -jagne (Mynst.(Forhandl.vedSiøllandsStifts Landemøde.II.(1816.177). især som *adj.*: *OGuldb.(MO.). D&H.). vbs. -else ell. † -ning (vAph.(1764). VSO.). (ænyd. d. s., fsv. forjāgha; fra mnt. vorjagen, ty. verjagen) 1) ⊗ jage bort til et andet sted; fordrive. Sir.26. 30(Chr.VI). han overvandt og forjagede alle Smaakonger. *Molb.DH.I.266.* *I Skov ei hørtes Fugleqvadder, | Fra Green forjoges Vaarens Sanger. *Hauch.SD.II.19.* 60 *overf.:* bringe til ophør. *Jesus selv i Sielen maa | Som den blide Soel opdage, | Og forjage | Sikkerhed af Hiertets Vraae. *Brors.103.* jeg vil søge at forjage Tanken derom af min Siel. *Mynst.Betr.II.240.* Doc-toren hos Holberg, der ved sin Medicin**

tog Livet af Patienten — men ogsaa forjog Feberen. *Kierk.VII.259.* 2) (især *dagl.*) jage ell. drive for stærkt; udmatte ved stadig at jage ell. skynde paa. forjage en hest. *Moth.I69. VSO. MO. m. h. t. personer:* Man maa ikke forjage sine Arbeidsfolk. *VSO.* nu især *refl.:* skynde sig over evne. Han gik helt ude paa Siden af Vejen for at undgå Vandpytterne . . og forjagede sig ikke. *Pont.(Tilsk.1910.II.332). Feilb. || perf. part.* forjaget brugt som *adj.* 1. udmattet ell. forskræmt af at blive jaget. en forjaget (1871: jaget) raa. *Es.13.14(Chr.VI). Holb. DNB.585.* *jeg haster bort | Til dig med Længsels Sukke, | Som en forjaget Hiort, | Min Sieles Tørst at slukke. *Brors.101.* *Her jeg (: en udsuppen fange) standser; aandeløs, forjaget. *Drachm.I.120.* 2. udmattet ell. ødelagt af at skynde sig for stærkt. *Hostr. E.II.6.* naar Du er træt, forjaget . . og uoplagt. *Const.GH.51.* *ogs.:* som har alt for travlt (med alt muligt). hand er en forjaget herre. *Moth.I69. Feilb.* 3. som udføres i alt for stor hast. vi maa begynde i god tid, ellers bliver det hele saa forjaget |

forjaske, *v. [fœr'jasgø] -ede. (ænyd. d. s.; dagl.) 1) (nu l. br.) behandle noget (især: sine klæder) daarligt og uden omhu, saa at det bliver uordentligt ell. sjusket; tilsnævse; til-søle; grise til. Hun forhiasker alt sit Tøj. VSO. MO. S&B. || overf.:* forkuldre; ødelægge. Det er Kvinderne, som har bevaret Idealerne renet under disse tyve Aars forfladende og forjaskende Kampe. *Drachm. F.II.277.* De løse Forbindelser duer ligevel ikke, de forjasker Karakteren. *Pont. F.II.175.* || (*nu næppe br.*) *m. person-obj.:* tumle saaledes med en, at hans tøj, haar kommer i uorden; tilrede ilde. *Moth.I76.* især: behandle en kvinde paa en utugtig maade; gøre løsagtig; forføre. *smst.* Hvor daarligt er det da ikke at du vil forjaske en uskyldig Skønhed. *Cit.1771.(Gadeordb.² 140).* 2) *part.* forjasket som *adj.:* som er uordentlig ell. ilde tilredt (især: i sin klædedragt); forkrøllet; sjusket. hand er gandske forjasket af reisen. *Moth.I76.* en forjasket Hat, som henger og sludrer om Ørene af dem. *KomGrønneq.III.8.* intet er hæsligere end forjasket Balstads. *VortHj. II.3.111.* || *overf.:* forkuldret; sjusket. Naturforskeren fryder sig ved et udmærket Eksemplar af en Race, hvoraf han hidtil kun har truffet forjaskede og uklare Eks-emplarer. *Brandes. IV.207. VilhAnd. HS. 373.* || (*jf. bet. 1 slutn.; nu l. br.*) *om kvinde:* som har ført et letsindigt, udsøvende liv; forpjuasket; forkrammet. „i daglig Tale.“ *VSO.* nogle forjaskede Kvindemennesker . . med hule Øjne, blege Kinder, visne Læber, halv opløst Haar, janket Paaklædning. *Kovel.Br.398. jf.:* det lidt trætte og lidt forjaskede Udtryk i Ansigtet, som forlovede Piger, der have gaaet længe som forlovede, ikke saa sjældent faa. *Tops.II.509.*

forjuble, v. [fɔr'ju'blə] -ede. (efter ty. verjuben; sj.) sætte over styr (ved lystigt leved); formåle. Har han nu virkeligt . . vundet tredive Tusind Daler, saa kan man da ikke købe ham bort, før de ere forjublede. *Kofoed-Hansen.DL.56.*

forjy(ds)ke, v. [fɔr'lysgə] -ede. vbs. -ning. (l. br.) give jysk præg (især m. h. t. sprogsform); gøre jysk. (især i perf. part.) hvor Alle derhjemme . . syntes mig forjyskede i de forløbne fire Aar. *Bøgh.JT.33.* en form som næppe kan være andet end rigssprogets form forjysket. *Kort.79.*

forjynge, v. [fɔr'jɔn'ə] (ogs. forjynge. *Funch.MarO.II.45.*) -ede. vbs. -ning (s. d.) ell. † Forjynge (Moth.U65). (efter ty. verjünge, egl. gøre yngre v: mindre; fagl.) 1) fremstille i formindsket maalestok. *Meyer.D&H.2)* give aftagende tykkelse hen mod enden; spec. ♂ m. h. t. maskinde olgn. ell. (mur.) m. h. t. søjler ell. piller. *Funch.MarO.II.45. Haandv.257. Sal.²VIII.465.*

Forjyngning, en. (ogs. Forjyngning. *Harboe.MarO. IdrætsB.I.363.*) egl. vbs. til forjynge; formindsket dimension af en genstand hen imod enden; den del af en genstand, som har tyndere dimension end det øvrige; ogs.: konisk indsnævring af et nar olgn. *MilTeknO.112. IdrætsB.I.363.*

forjyske, v. se forjydske.

⊗ **forjætnings-fuld**, adj. (af Forjætning, vbs. til forjætte; l. br.) d. s. s. forjættelsesfuld. *JPJac.II.77.395. forjætte*, v. [fɔr'jædə] præet. -ede; part. -et ell. † forjæt (*Holb.Sat.I.A3^v. Brors.182.*) vbs. -else (s. d.) ell. (sj.) -ning (jf. forjætningsfuld). (ænyd. d. s.; af VI. for og ænyd., glida. jætte, æda. iatæ, love, oldn. jāt(t)a, sige ja, samtykke; jf. oht. verjazen; sml. ja) ♂ give tilsagn ell. forvisning om; stille i (sikker) ud-sigt; love; bebude. den udi de næstforleden Martii Maanedes nye Tidender forjættede udførligere Beskrivelse (over dronningens) Jordefærd. *Cit.1721.(Stolpe.D.II.347).* *Vil du mig goden Murerløb | Med Haand og Mund forjætte? *PMoll.I.18.* *den Ene (af parcerne) Barnet mørk forjætter | Et Liv, der er forjængeligt. *Hz.VI.256.* Held i Begyndelsen af Krigen plejer at forjætte Held i Fremtiden. *Winkel-Horn.Overs.afSaxo.L.(1897).178.* || især (bibl. og relig.) m. h. t. guddommeligt løfte. (Jesus) gav hende . . tilkiende, at han var den forjættede Messias. *Holb.Kh.10.* *Du vente og taalmodelig | Paa hvad Guds Ord forjætter. *Grundtv.SS.III.386.* Ved Tro fik (Sara) Kraft til at undfange . . thi hun holdt ham for trofast, som havde forjættet (1819: lovet) det. *Hebr.11.11(1907).* det forjættede land (jf. sv. det förlovade landet, fr. la terre promise) det land, som gud til-sagde patriarkerne og deres efterkommere (jf. *1Mos.12.7*); *Palæstina. Holb.JH.I.144. TR.Nr.159.30. CAHKalkar.Bibelhistorie.(1843).89. Sal.²VIII.465. billedl., om hvad der er maalet for en stræben ell. belønningen for ud-*

holdte genvordigheder olgn.: *Paa de mørke Ørkens Gange | Følger det forjættede Land. *Brors.292.* (den lærde skole) var den eneste Vej til Aandens forjættede Land. *Schand.TF.II.3. FDahl.JP.148.* (m. overgang til fig. bet.:) Jeg er . . endnu kun paa Grænsen af det forjættede Land (v: Italien). *JLange.(Brandes.XIV.444.) overf. (efter 4Mos.13.27)* om et af naturen rigt udstyret land: Dette Sted var for hende som et Slags Paradiis, et forjættet Land, hvortil alle hendes Længsler pegede hen. *Hauch.MfB.177.* et forjættet Land, hvor Mælk og Honning flyder, og ingen Sorger kendes. *GBang.S.77.* Belgien (har) været Industriens forjættede Land. *Fris-Møll.(Belgien.(1916).VI.) jf.: Øvre Elsass . . var blevet et af de mest forjættede Industrieraader indenfor Frankrig. VlaCour.Elsass-Lothringen efter Annezionen (1918).69. Forjættelse*, en. *flt.-r. (ænyd. d. s., glida. forjætelse (GkS⁴1614.83^v); vbs. til forjætte) løfte; tilsagn. Moth.187.* jeg har . . stiltiende Forjættelse paa at arve hans jordiske Efterladenskaber. *Baud.KK.50.* dette Brevs ikke just henrykkende Forjættelser. *Gjel.Mi.359.* || især (bibl. og relig.) om guddommeligt tilsagn. vi forventer efter hans Forjættelse nye Himle og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed boer. *2Pet.3.13. (Davids)* store Lykke maa besynderligen tilskrives Guds Forjættelser. *Holb.JH.I.343. Mynst.Jubelf.25.* Forjættelse om Frelse. *Scharling. Dogmatikens hist. Forudsetninger. (1905).40.* forjættelsens land olgn., det forjættede land. *Hebr.11.9. billedl.: *Fra de vilde Stormes Strand | Til Forjættelsesnes Land (v: himlen). FrHamm.TB.52.* Fremad mod Foraaret, ind i Løfters og Forjættelses ubekendte Land. *Drachm.T.38. ♂ forjættelses-fuld*, adj. fuld af løfter; løfterig (jf. forjætningsfuld). *Drachm.UB.359.* hun plejede at komme ham imøde i . . forjættelsesfuldt smilende. *Pont.LP.VII.150.* ⊗ **-rig**, adj. d. s. (hun) sendte ham et dybt og forjættelsesrigt Blik. *Wied.S.115.*

Fork, en. [fɔrg] *flt.-e ell. † -er (Moth.F329. MR.1836.169).* (glida. d. s., oldn. forkr, baadshage; fra lat. furca; især landbr.) gaffelformet redskab m. to (ell. tre) grene og langt skaft af træ olgn., der især bruges til at tage hø, halm ell. neg med (jf. Greb, Høtyv). *Moth.F329. Winth.X.112.* *Negene aander den tungeste Duft, | gribes paa Forken og hvistes fra Græsset. *Aakj.RS.42. LandbO.II.193.* || om en stor gaffel: (kokken bar) et bredt Hjortelæders Bælte med . . en Fork eller et Slags Gaffel. *Ing.EMI.32.* || om Neptuns vaaben (alm.: Trefork). *Reenb.II.28.* *Neptunus sagde da: . . | For Eders skyld, det er, at jeg vil Havet røre | Med min tre-kantet Fork. *Holb.Paars.20.* || (sj.) tvæddelt gren; kloft mellem to grene; tvege. en magelig Fork mellem to Grene, hvor han kunde ride Natten af i Sikkerhed. *JVJens.A.II.101.*

forkalke, v. [fɔr'kal'gə]-ede. vbs. -ning (s. d.). (især naturv.) gøre til ell. (oftest) blive til kalk. MO. et Stykke Træ, forkullet i den ene Ende og forkalket i den anden. *Bornh.Samlinger.VI.(1911).141.* || (fysiolog., bot.) om afsætning af kalksalte i vævene hos dyr ell. planter. (hajernes skelet) bestaar udelukkende af Brusk, — som dog til Dels kan forkalke. *BMøll. DyL.III.203. Sal.² VIII.465. spec. (med.) om sygelig kalkafsætning, der gør vævene stive og ubevægelige: CLange. Alm. patologisk Anatomi. (1878-83). 181. overf. (sj.): der var i Faderens Blik . . et brændende Mismod, som en tilkømpet Resignation kun halvt havde forkalket. NJeppesen.DS.72. || † (kem.) om tilning af metal. MO. **Forkalkning**, en. ft. -er. (især fysiolog., bot., med.) vbs. til forkalke; ogs. om den tilstand, der fremkommer ved afsætning af kalksalte i vævene (jf. Forhærdelse 1). MO. *ArnMøll.Sundhedsl.249. Sal.² VIII.465.* || forkalket sted. lokale Forkalkninger . . findes hos de Nældeblomstrede . . navnlig i Overhudceller. *Warm.Bot.189.**

Før-kam, en. 1) (nu l. br.) kam til at fæste haaret oven paa hovedet (mods. Nakkekam). 2) (væv.) om (et sæt af) kamme, der er anbragt ml. harnisket og bladet paa en Vævekønst. 9. OrdbS. 3) (slagt.) den forreste del af „kammen“ (rygstykket) paa slagtekvæg. -**kammer**, et. (ænyd. d. s. (DMag. 2R.I.252)) 1) (l. br.) forværelse; forgemak. *Moth.K27. VSO. D&H. 2) overf. 2.1) (anat.) en af de to øverste afdelinger af hjertet, der ligger foran det egl. hjertekammer (atrium). Anat.(1840).I.516. ArnMøll.Sundhedsl.218. 2.2) den forreste afdeling af vandkammeret ved rørkedler med kun eet vandkammer. Scheller.MarO. -**kamp**, en. [V.2] (sport.) ved boksestævner olgn.: indledende kamp (før slutkampen ell. hovedkampen). *DagNyh.²1/1921. 9.sp.5. Pol.¹³1/1922.I.sp.6.* -**kant**, en. 1) forreste kant af noget. MO. *Haandv.172.* || (fagl.) liste ell. kant, der anbringes foran noget. *Arbejdsloen.71. KMads.BR.78. 2) jaa forreste side ell. del af noget. Vinden er paa Forkant af Sejlet. Scheller.MarO. i Forkant (v: i forstæppen). smst.**

forkappe, v. [fɔr'kaba]-ede. (sj.) kappe (et træ) for stærkt. VSO.

† **forkappet**, part. adj. (ænyd. d. s.; af VI. for- 6.1 og Kape, jf. ty. verkappt) egl.: indhyllet i en kappe; forklædt; formummet. en Pige . . i Mandsklæder forkappet. *Gram.Breve.210. Ing.VSt.60.*

I. Før-karde ell. -**karte**, en. [V.2.1] maskine, der foretager den første del af kardningen. *OpfB.VIII.456. II. -karde* ell. -**karte**, v. [V.2.1] (dial.) give en foreløbig ell. første kardning. *Feilb.IV.154. -karde-maskine*, en. [V.2.1] d. s. s. I. Før-karde. *OpfB.VIII.455. -karl*, en. [V.4] (landbr.) den øverste af karlene paa en gaard; avlskarl. *Bøgh.I.22. JVVens.D.85. -karte*, se -karde. -**kast**, et. [V.2.1] det første kast (m. terning ell. keglekugle); især i udtr. som

have forkastet, være den, der skal kaste først; have ret til at kaste først (jf. Forhaand 4). *Moth.K68. VSO. S&B. Feilb.*

forkaste, v. [fɔr'kasdø] *Høysg.AG.109. præf. -ede; part. -et ell. † -kast* (Holb.Kh.195. *Falst.Ovid.74. Brors.175*). vbs. -else (Rom.11. 15. *Ew.VIII.231. Kierk.VII.16. Hørup.I. 113*) ell. -ning (s. d.). (ænyd., glda. d. s.; efter mnt. vorwerpen, ty. verwerfen; sml. forvorden)

1) kaste bort. 1.1) (nu næppe br.) kaste fra sig paa maa og faa; lægge fra sig paa urette sted; forlægge. *Moth.K69. (da)* Prag blev indtaget, blev de fleste (af Tyge Brahes instrumenter) forrykte og forkastet, saa at faae blev til overs. *Slange.ChrIV.124. Forordn.²⁹1753.§5. Nøglerne vare forkastede. Ew.VI.18. MO. 1.2) billedl. ell. overf. anv. af bet. 1.1: kaste fra sig som ubrugelig; afvise som uanvendelig ell. uantagelig; kassere; vrage. Af de leverede Varer blev adskillige forkastede. VSO. MO. jf.: Den Steen, som Bygningsmændene forkastede, er bleven til en Hovedhjørne-Steen. *Ps.118.22. SalmHj.267. 3. || nu især m. h. t. forslag, tilbud, opfordring olgn. han forstaaer at forkaste det Onde og at udvælge det Gode. Es.7.15. det er et Svogerskab, som icke er at forkaste. Holb.Jean.II.6. *du ei det Raad forkaste, | Som jeg dig gav. Heib.Dv.124. Naar et Lovforslag bliver forkastet af et af Thingene, kan det ikke oftere foretages af samme Thing i samme Samling. *Grundl.(1849).§56. (stykket blev) forkastet ved alle tre Theatre. Tops.I.192. ordspr.: Rigdom bliver vel lastet, men aldrig forkastet. Mau.7959. Pal M.II.III.183. Lieb.DQ.II.149. || m. h. t. anskuelse, mening olgn.: ikke erkende for gyldig ell. rigtig; underkende; ringeagte. Man maa ikke aldeles forkaste Drømme. *Holb. Pern.III.6. *Ikke dit Hierte forkaste det Ord, jeg taler, som daarligt. Bagges.NblD. 175. den Punkt . . hvor man vil begribe eller forkaste og ei kende noget Tredie. Grundtv.Udv.II.12. Hvad de tror i et Aar, forkaster de i et andet. CESim.18. || (m. overgang til bet. 2; nu l. br.) ikke ville have med at gøre; ikke vedkende sig; fordømme. Jeg forkaster . . herved høitidelig alle dem af mine Arbejder, som ikke findes i nærværende Samling. *Ew.VIII.158. Bagges.V. 128. Salige ere I, naar Menneskene . . forkaste (1819: forskyde) eders Navn som ondt for Menneskesønnens Skyld. Luc.6.22 (1907). Rom.I.28(1907).*****

2) (nu især bibl.) støde ell. drive bort; vise bort fra sig; forstøde; forskyde. du haver forkastet (1871: du bortstødte) min siel fra fred. *Begr.3.17(Chr.VI). 2Kron.7.20. *Forkast da Barnet ej, som kommer | Til Hjemmet paa sin trætte Fod. SalmHj.666.4. *jeg her forkast fra Mit og Mine gaar. Falst. Ovid.74. Brors.175. Marc.8.31(1907). ogs.: forsmaa. *Endog forkastet skal jeg elske Nanna. *Ew.V.73. forstød mig og forkast mig, hvis Du vil, thi jeg staaer saa langt,**

langt under Dig. *Bergs.PP.295.* † om udsættelse af børn: *vAph.(1759).* † overf.: bringe til ophør; bortjage. *Den raske Ungdoms Ild forkaster | al frygtssom Tvivl. *Pram.(Ivers.1785.32).* *Ved Midnat al Slummer og Hvile forkast! *Bagges.NblD.195.*

3) udføre et kaste paa en gal maade; kaste forkert. *Moth.K66.* † nu kun refl.; m. h. t. kortspil (jf. forslænge): skade sig selv ved at kaste kort, som man burde have beholdt; kaste forkert; kaste for tidligt. *VSO. MO. Spillebog.(1900).10.*

4) (især fagl.) bringe ud af rette stilling ell. tilstand. Findes der i det glidende Fjæld Gange, saa blive de forkastede. *Sal.VII.483.* (jf. Forkastning). † (l. br.) refl.; om træ olgn.: slaa sig; kaste sig. *D&H.*

5) (jf. VI. for-2.1) † ødelægge noget helt ell. delvis (egl.: ved at kaste for voldssomt med det); tilintetgøre. jeg vil forkaste (Chr. VI: forderve; 1907: lægge .. øde) de Vises Viisdom. *1Cor.1.19.* † (jf. ænyd. forkastes, tabe sig, fordærvet (Chr.Ped. Om Urtevand. (1534).A3^v); mulig m. tilknytning til bet. 4) part. forkastet som adj.: fordærvet. forkast vin (∴ vin, som er blevet doven). *Moth.K69.*

6) (jf. VI. for-5 samt ty. † verwerfen) † kaste voldssomt; styrte; slynge. (billedl.): *Han flyer dig o Gud .. og ned | I Mistvivls Afgrund sig forkaster. *Zettlitz.Poes.21.*

☐ **forkastelig**, adj. [fɔr'kasteli] som bør forkastes (1.2); uantagelig. *vAph.(1759).* Det Tilbud er ikke forkasteligt. *VSO. MO.* † især til forkaste 1.2 slutn.: som fortjener stærk dadel ell. misbilligelse; lastværdig; fordømmelig. *vAph.(1759).* Alt var ham galt, hvert Ord i min Digting forkasteligt. *HCAnd.XI.111.* Ægteskab mellem Nærbeslægtede (erkærede han) for i Regelen at være meget forkasteligt. *Schack.126. Rom.1.28(1907).* (l. br.) m. h. t. personer: Mennesker, fordærvede i Sindet, forkastelige (Chr. VI: uduelige) i Troen. *2Tim.3.8.* det forkasteligste Udskud af Menneskene. *Hauch.VII.362.* ☐ **-hed**, en. *Ruge.FT.258.* Forsikringer om Stykkets ubetingede Forkastelighed. *Oversk.L.405.* provisoriske Finansloves Forkastelighed. *Schand.VV.72.*

Forkastning, en. flt. -er. vbs. til forkaste, fx. † til forkaste 1.2 og 2: *vAph.(1759).* † (sj.) til forkaste 3: Det var ved Forkastning, at han tabte Spillet. *MO.* † nu især (geol.) til forkaste 4: *Sal.VI.85.* ogs. (mere konkr.): sted, hvor jordlag har forskudt sig vertikalt; spring. *Üss.AlmGeol.120.*

forke, v. [f'ɔrgə] -ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s., jf. oldn. forka, stage m. en baads-hage; af Fork; især landbr.) tage med en forke; løfte ell. flytte v. hj. af en forke ell. lign. redskab. (især i forb. m. adv.) forke hø op. *Moth.F329. VSO. MøllH.II.150.* At ville udgrunde og bestemme Livet ved Hjælp af Forstanden alene, det er som at

ville .. forke Hø med en Sølvgaffel. *Jak Knu.LF.141.* gamle S. kørte Læssene og forkede op. *JVJens.HF.84.* De tomme Høst-vogne ruller skraldende væk fra Logabene, hvor Lasset er forket af. *Bregend.A.54.* *Feilb. jf. (spøg.):* forke .. en ud af døren. *Moth.F329.* Helvede, hvor .. den Onde .. forker nye Kroppe ned i Svalget. *JVJens. Intr.184.* † (sj.) om ting, der ligner en forke: bevæge sig som en forke. (bukkens) kantede Horn .. forked hid og did. *Aakj.SV.VIII.23.*

forkedet, part. adj. [fɔr'ke'ðæt] (af VI. for-2.3 og kede (sig); l. br.) som keder sig (meget); i høj grad ked (af noget). *hun var led og forkedet | af alle de Udhængsfigurer. *SophClaus.T.77. JVJens.FD.89.*

† **forkere**, v. -ede. vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorkeren, ty. verkehreren; jf. forkert) vende om (jf. Forkering 1). † forandre; forvende; ogs.: fordreje. Verden forkerer sig hver dag. *Moth.K95.* Forkeere .. eens Ord. *vAph.(1759).*

Forkering, en. [fɔr'ke'ron] (Verkehring. *JPJac.I.160.*) (ænyd. d. s.; fra mnt. vorkeringe; vbs. til forkere) 1) † som vbs. til forkere † spec. om handlingen at vende en modstanders argument mod ham selv. *vAph.(1759).* 2) (foræld.) navn paa et brætpil. *Hob.G.W.I.2.* som det er Skæbningen alene der giver os en Kone, saa skal man der i være lige som i Forkering. Vil de Øyne ey falde paa Tærningerne som man vilde have, saa maa man bruge sin Forstand. *KomGrønneg.II.166.* Dambretter, hvor Sidst af Bret, Forkeering, og først af Bret afvelede med hverandre. *BlochSuhr.ÆS.II.211.* billedl.: *Reenb.I.41.*

1. **Forkert**, en. [fɔr'ke'rd] uden flt. (dagl.) forkortelse af forkert dans (se u. II. forkert 1). De susede af Sted i en rasende Forkert. *Skjoldb.S.75. PaulPet.Dans.11.*

II. **forkert**, adj. [fɔr'ke'rd] † forkert. *Hob.Pern.I.7.* gradbajn. (l. br.) -ere (*vAph.(1764).*), -est (*POBrøndst.RD.17. Nans.JD.257.*) (egl. perf. part. til forkere, jf. ty. verkeht; sml. I. Forkert)

1) (nu l. br.) vendt i modsat retning af den almindelige; drejet ud af den rette stilling; omvendt; fordrejet. *Mod Mare-ridt et Raad vor Substitut mig lærde. | Det er, mand sætter Skoe for Sengen kun forkeerde. *Hob.Paars.81. Kraft.(K.Selsk.Skr. III.245).* Hvor kommer det .. at vi ei see alting forkeert, da det dog saaledes forestilles i vort Øie. *Suhm.II.100.* *VSO.* om ansigtstræk, -udtryk olgn.: fordrejet. *Ham udi Hovedet forkeerte Øyne staaer. *Hob.Mel.V.2. VSO.* † forandret. *Moth.K95.* spec.: forandret til det værre olgn. jeg vilde heller døe, end at nogen skulle have seet mig saa forkeert (∴ udmaget). *Hob.Jean.IV.7.* † (m. overgang til bet. 3) om bevægelse, som bestaar i drejning fra højre til venstre. gøre forkert omkring, gøre omkring til venstre. (billedl.): *Kierck.XII.219.*

især om dans (jf. avet og I. Forkert): Kurt svingede sig med Marie i en forkert Vals. *Drachm.STL.199. smst.78. som adv.: PFaber.SK.46. Wied.S.201.* det blev højeste Mode paa Fjordbyggen at danse „forkert om“. *Bregend.TGK.133.* || i særlige faste forb. † den forkerte haand, bagsiden af haanden (jf. ndf. u. bet. 3). *vAph. (1759).* forkert ger, grundtov, knæ, lilje, se Ger osv. † forkerte sko, sko, 10 hvis saaler er syede til overlæderet saaledes, at traaden ikke ses udvendig; (om)vendte sko. VSO.

2) (nu l. br. undt. i visse faste forb. (se ndf.) og ofte vanskeligt at skelne fra bet. 3) som er modsat det normale; som ikke er i den rette tilstand; af lave; forstyrret; unormal; forrykt; bagvendt. Verden er gall nok, lad os ikke hielpe til at gjøre den meer forkeered. *Holb.Pern.I.7.* er I 20 bange, at Folk icke skal kiende jer forkeerte Sind, uden at I gir det tilkiende med saadan forkeert Dragt. *sa.Jean.IV.6.* det Bifald, hvormed selv Kotzebues forkeerteste Stykker ere blevne optagne. *PO Brøndst.RD.17. Madv.GB.I.21.* T. var enig med Bladet i, at denne Forfatters Anskuelser vare forkerte. *Schand.TF.II.289.* forkerte Ideer (hos den eksallierede patient). *K Pont.Psychiatr.I.60.* || (nu næsten kun foræld.) om personer. *KomGrønneg.I.322.* hun er bleven forkeert i Hiernen ved (at læse) *Romaner. Pamela.I.217.* særsindede, forkeerte og u-tidige *Pamela. smst.II.55.* *I Marken har jeg gaet | Og flittig declameert, | Køerne paa mig gloede, | De troede, jeg var forkeert. *Winth.X.188.* Adelskabet var . . saa forkert og vrangvilligt, at det . . vilde lægge Alt, hvad Kongen foretog sig, ud i den daarligste Mening. *JPJac.I.135.* || nu især i udtr. den forkerte verden, en tingens tilstand, der er modsat den naturlige; forrykte forhold. *vAph. (1764).* *Brandes.I.135.* Skulde han virkelig have i Sinde for Alvor at gaa hen og forelske sig i hende? . . det vilde dog være altfor meget af den forkerte Verden. *Gjel.R.156.* || (dagl., l. br.) i nægtende forb., i udtr. som det er ikke saa helt forkert, det er ikke saa daarligt, ikke saa tosset (jf. 50 II. fejl 2, III. fejl 3). (sjalet) seer ikke saa forkeert (o: ilde) ud. *CBernh.IX.189.*

3) (især dagl.) som er modsat det i et givet tilfælde rigtige; urigtig; fejl; gal. At begynde fra den forkerte Ende. VSO. Han bærer sig meget forkeert ad. *smst.* komme ind i et forkert Tog. *Schand.O.II.214.* Min Beregning mislykkedes ynkeligt. Jeg har i disse Dage spurgt mig selv, om jeg ikke netop valgte den forkerteste Vej. *Nans.JD. 257.* Protest kan nedlægges for: . . Ridning paa forkert Bane. *væddeløbsreglement. (1920).22.* han traadte forkert paa foden; jeg har husket forkert || forkert barn, (sj.) vægte barn. *EChristians. Frøken Bodil. (1895).47.* den forkerte haand, venstre

haand. *SøkrigsA. (1752). §801. stk. 14. Leth. (1800).* (nu især anv. over for børn:) nej, lille ven, det er den forkerte haand, maa jeg faa den pæne haand | den forkerte hals, faa forkert i halsen, se Hals. || talem. (have faaet) det forkerte ben først ud af sengen *olgn., se u. I. Ben 3.* gaa den forkerte vej, (dagl.) gaa i en urigtig ell. uheldig retning; tage en uheldig udvikling. *S&B. gaa forkert i byen, gaa galt i byen; bære sig dumt ad (jf. u. By 2.1). Mau.I.288. PEPetersen.Digte. (1854).78.* være paa den forkerte side af de fyrre (halvtreds osv.), være over de fyrre (osv.) hun er vel paa den forkerte Side af de fyrre. *Schand.TF.II.385.* komme forkert af sted, komme galt af sted; spec. (spøg.) om kvinde, der er bleven frugtsommelig uden for ægteskab. *Schand.BS.210. i sa. bet. ogs.:* *Det var en Dame, det var gaet forkert. *Sganarel.IV.32. (hun)* er kommen paa den forkeerte Side i Lauget. *Bergs.PP.84.* være forkert paa det, (dagl.) være galt underrettet; svæve i vildfarelse. *HFEw.JF.II.108.* han (var) fem minutter forkert på det (o: med hensyn til tiden). *Hjort.Fa.18.*

Forkert-hed, en. *ft. (nu l. br.) -er.* især til forkert 2: *Tag jer Vare | For at fordærve med vor Tids Forkeerthed | Den rene, paradisiske Natur. *Oehl.V.90.* al den Forkeerthed i Manerer og Lader, hvormed Naturen saa rigeligt har begavet mig. *Bagger.II.189.* de mange Forkeertheder, der have indsneget sig i saa mangfoldige Livsforhold. *Kierk.XIII.357.* den mildeste Form, hvori han kunde se sine Modstandere, var Forkerthedens, Forvrangethedens, Karikaturens. *Hørup.I.171.* || (nu l. br.) m. h. t. en persons aandelige tilstand: forrykket; særhed; ogs.: fordærvelighed; perversitet. *vAph. (1759).* Tanken om min Datters Forkeerthed opfylder mig med Bekymring. *Gylb.IX.115. JPJac.II.377.*

† **forkikket**, *part. adj. (ænyd. d. s.; jf. nt. verikiken, se fejl af noget, forsømme, holl. verikijken (dat is verkeken, det er forfejlet, mislykket, de kans is verkeken, lejligheden er forspildt); sml. ænyd. forse sin skanse samt ty. versehen (das spiel versehen, tabe spillet (ved galt udspil), versehen ist verspielt, galt udspil kan ikke gøres om, bordet fanger; jf. u. I. forse) i udtr. forkikket spil, egl.: spil, der tabes, fordi man har set galt paa et kort; slem fadæse; kedelig fejlagtigelse ell. tilfælde.* *det er et forkikket Spill, | Naar Panden skiømmer Manden (o: naar manden bliver hanvej). *Wadsk.48. jf.:* *hændes Pegaso, han ey seer nøye til, | At før han veed deraf, opklyver Bærenhyter (o: en talentløs), | Da bliver Rytteren, i et forkikket Spil, | sin Hestes Hest (o: saa bliver resultatet kun daarligt). *sa. (JFris.) () () (8v).* || *abs.:* haabeløs; mislig. *det saae forkikket ud (o: jeg havde kun ringe udsigter til at faa natte-logis). *Schandrup.14v.*

forkile, v. [fɔr'ki:lə] -ede. vbs. -ing (s. d.). (jf. ty. verkeilen; fagl.) 1) fastgøre v. h. af kile(r). VSO. MO. Gnuðtzm.Husb. 232. 2) drive (noget) ind som en kile; sætte fast som en kile. (gedden) kvæler hende ved at forkile hendes Hovede i sit Svælg. *Fleuron. Grum.* (1919). 125. || refl.: sætte sig fast som en kile, især paa urette sted. projektilet har forkilet sig i løbet | jf. Scheller. *MarO.* **Forkiling**, en. fit. -er. (fagl.) 1) vbs. til forkile 1. VSO. HBDhlp. IV.214. Gnuðtzm.Husb.124. DSB.Godsregl. 44. 2) (l. br.) det, hvormed noget er forkilet. Forkilingen er gaaet løs. VSO.

For-kin, et. [V.2.1] (bot.) plantedel, som hos forsk. sporeplanter udvikler sig ved sporens spiring, og som væsentlig afviger fra den fuldt udviklede plante. *Warm.Frøpl.* 448. *MentzO.Bill.* 420.

forkippet, part. adj. [fɔr'kibɔf] (af kippe, bevæge i ryk; jf. forkippet; nu kun dial., jf.: „undertiden i daglig Tale.“ VSO.) 1) som snapper efter vejret; aandeløs; forpustet (jf. forhivet). *Moth.K108.* Feilb. *Rietz.321* (skaansk). || (nu næppe br.) beklemt; betuttet. *Moth.K.108.* VSO. 2) † i forb. m. paa: d. s. s. forhippet (1). *Est du saa sterk | Forkippet paa at riime. *Reemb. II.163.* han (kæmpede ikke) som Orlogs-Mand men som en egenyttig, og paa Rov forkippet Søe-Røver. *CProthe.JN.217.* *Biehl.Cerv.LF.I.209.*

forkisle, v. [fɔr'ki:slə] -ede. vbs. -ing. (jf. ty. verkieseln; især bot. og geol.) gennemtrænge(s) med kisel(syre; gøre(s) til kisel; gøre(s) kiselholdig. *Warm.Bot.* 187. *Uss.DannGeol.* 130.

† **forklaffe**, v. -ede. vbs. -ning (Moth. K121). (ænyd. d. s.; efter ty. verklaffen) 1) tale nedsettende om; bagtale; bagvaske. *Moth.K120.* naar de ere i Velten, forfølge, og forklaffe (de) hvad de i deres undenvelts Dage selv sagde og gjorde. *Rahb. Tiisk.1799.284.* VSO. || uden obj.: fremkomme med falske angivelser; udsprede falske rygter. (det var ikke) som den ugudelige Simon havde forklaffet (1871: falskeligen .. angivet). *2Makk.3.11* (Chr.VI). 2) anklage. *Naar hun bedrev en Synd, hun andre strax forklaffet. *Holb.Paars.203.* *Slange.Chr IV.219.*

forklage, v. [fɔr'kla:qə] -ede. vbs. -else (vAph. (1759). MO.). (glda. d. s.; fra mnt. vorklagen) 1) (uden for dial. nu især poet. ell. højtid.) besvære sig, føre klagemaal over (en person) til en anden, især en foresat (ofte i forb. m. for, sjældnere til. *Esm. III.301.* Feilb.) (skriverkarlene) foragte hende .. fordi hun forklager dem iblandt for Herren. *Holb.Stu.I.2.* *jeg beslutted at | Forklage ham, min Husband, for min Broder. *Oehl.VI.133.* *AntNiels.FL.II.128.* næste Dag forklagede Baadsmanden (ham) for Kaptajnen. *Norman-Hans.SB.40.* || (sj.) føre klage over nogen til en offentlig myndighed; melde. Hans Velærværdighed vil

forklage jer for Politiet. *Oehl.E.250.* 2) (dial.) give udtryk for bedrøvelse ell. delta-gelse; beklage (3.1). Kom man i sin Godhed og søgte at gøre hende godt ved at forklage Manden, den sølle Pjalt, da fik man saa godt som en Lussing. *JVJens.HF. 44.* || refl.: klage sin nød; beklage sig. *Kværd.*

† **forklakke**, v. -ede. (af VI. for- og Klak ell. klakke; jf. beklakke) tilplette m. (blæk)klatter (jf. forklatte). See! hvor han har forklakket sin Skriverbog. VSO.

forklampe, v. [fɔr'klam'bə] -ede. †. v. h. af fastspigrede klamper forhindre (en genstand) i at forandre sin plads. *SeLær.* (1808). *Sal.2* VIII.466.

For-klang, en. [V.2.1] (efter ty. vorklang; sj.) forudgaaende klang (mods. Efterklang); billedl.: I den Verden, hvori jeg lever, er der intet Litterært, som giver enten Forklang eller Efterklang; det Øieblik, hvori Tonen anslaaes, er det eneste, som bemærkes. *Heib.Pros.V.299.* || overf., om hvad der antyder ell. varsler noget fremtidigt. en mat Forklang .. af (o: prøve paa) en Julesalme, som jeg ej endnu har kunnet syngte (o: digte). *Grundtv.PS.I.298.* *Mynst.MFLieb.4.* -klapper, en. [V.6] (nu l. br.) (lejet) person, der ved sin klappen leder bifaldsyttringer i et teater; klakor. et Par af Parterrets kunstguyndige Forklappere (kom) i Bersærkegang. *Oversk.L.406.* *Meyer* (u. Claque).

forklare, v. [fɔr'kla:rə] forklære. *Høysg. AG.7.* -ede ell. † -te (Ing.VSt.294. sa.RSE. VII.54. *Heib.Poet.II.49.* vbs. -else (s. d.), -ing (s. d.). (ænyd. d. s., glda. forclaræ, rense (Rimkr.); fra mnt. vorklaren, jf. ty. verklären; egl.: gøre klar(ere); jf. erklære)

1) gøre klar. 1.1) ☐ gøre skinnende; faa til at lyse; omgive m. glans. *Moth. K134.* *Mit Syn er blændet! Skal mit fattige Hjem | Forklars af en Herlighed som denne. *Hrz.XVII.146.* *Drachm.DM. 107.* || især m. h. t. en persons ansigtsudtryk. hans Blik forklaredes, som han saae et himmelsk Syn. *Ing.VS.III.72.* En Lidendes forklarede Smil er .. blandt Menneskene en .. Forkyndelse af Guds Naades Kraft. *Monrad.BV.32.* et lykkeligt Smil forklarede det elskede Ansigt. *JJürg.F.84.* || (m. overgang til bet. 1.3; bibl.) om Kristi transfiguration. Jesus forklars paa Bierget. *Matth.17.overskr.* *Med Straale-Krans om Tinde | Forklaret Jesus stod. *Grundtv.SS. IV.404.* 1.2) † lade fremtræde i sin glans; herliggøre. hvad I bede i mit navn, det vil jeg gøre; at Faderen skal forklars (1819: forherliges; 1907: herliggøres) ved Sønnen. *Joh.14.13* (Chr.VI). 1.3) ☐ lade fremtræde i ny og herligere skikkelse ell. form (især i pass.). de forklarede Himle og den gjenfødte Jord lovsyngte Ham, Hvis Paulun er hos Menneskens Børn. *Grundtv.Udv.III.285.* *Kierk.VIII.39.* *Mindets hulde Blomster smaae | Skal (i

himmerig) i forklaret Glands opstaae. Kirke-
tid. 1862.354. Ikke tilintetgøres eller be-
grænses skal Poesien i Romanen, men
forherliges, forklares. Brandes. IV. 378. ||
(bibl. relig.) give overjordisk skikkelse
og væsen. den Hellig Aand var ikke endnu,
fordi Jesus var ikke endnu forklaret (1819:
herliggiort). Joh. 7.39 (Chr. VI). den Rotter-
damske Philosophus kand holde ved at
spørge: Hvi Gud ikke haver dannet Men-
nesker ligesom Engle og forklarede Hel-
gene? Holb. Ep. I. 2. *I Skyernes Sale | De
forklarede Gamle | Sig atter samle. Oehl.
L. I. 25. *naar han (o: Jesus) aabenbares |
I Støvets Egn paa ny, | Skal vi med ham
forklares, | Ham møde højt i Sky. Grundtv.
SS. IV. 405.

2) give oplysning ell. meddelelse om noget
uklart; fjerne dunkelhed. 2.1) † give
fuldere kundskab om; oplyse; belyse. Holb.
Hh. I. 494. (dokumenter) som tiene til at for-
klare vort fædrelands gamle historie. Gram.
Breve. 36. 2.2) gøre tydelig; gøre for-
staaelig. Hun forklarede mig alting ved
Gæbærder. Holb. Jean. II. 2. *Jødelsands Apo-
stel-Skare! | Hvad i Verden kan forklare |
Kraften i dit gamle Ord. Grundtv. SS. II.
273. *Men, min Søn, forklar mig dette: |
Af hvad Aarsag stjal du Mulen? Hrz. D.
II. 65. Han forsøgte ikke at forklare sig
Grunden nærmere. Pont. LP. VII. 17. Ida
blev bragt paa Sygehuset Natten efter.
Jeg fik det at vide ved et af disse mær-
kelige Sammentræf, som ikke lader sig
forklare. Buchh. UH. 13. (især Ω) m. (abstr.)
tings-subj.: Hvad (Bødtcher) har ladet trykke
er . . skrevet efter eller udenfor Lidens-
skaben og har derved sin varsomme Farve-
givning . . som allerede Samlingens første
Digt Fredensborg indeholder og forklarer
(Brandes. DD. 131: definerer). Brandes. I. 551.
han (skrev) straks et forklarende Brev til
Jakobe. Pont. LP. VII. 16. || fortolke; tyde;
udlægge. hans Disciple gik til ham, og
sagde: forklar os den Lignelse om Klinten
paa Ageren. Matth. 13. 36. Holb. Jean. III. 2.
de uskyldigste Ord (kan) let baade . . mis-
bruges og ilde forklares. JSneed. VIII. 200.
Horreb. II. 292. Den berømte Hymne til
Vandet, som det er Heibergs Fortjeneste at
have forklaret. Brandes. I. 352. || refl. 1. ud-
tale sig tydeligere; give nærmere be-
sked; sige sin mening; erklære sig (2.2).
(i forb. m. over ell. (sjældnere) om. Balle. Bib.
I. 61). Moth. K134. Gram. Breve. 187. Man til-
lod ham ikke at tale eller forklare sig.
JSneed. IX. 31. Ev. V. 31. jeg (kan) ikke an-
det end glæde mig til at høre, hvorledes
Du forklarer Dig herover. Ørst. I. 3. hvis
den rene Tænken vil forklare sig over
sit Forhold til det Ethiske. Kierk. VII. 265.
2. (sj.) finde sin forklaring; blive for-
staaelig. *Jeg trænger ei til Spaamand
meer, | Alt har forklaret sig. Rahb. Poet F.
I. 200. Grundtv. SS. I. 273. 2.3) give (mundt-
lig) meddelelse til oplysning om noget; op-

lyse; gøre rede for; berette. (især m.
flg. biscetn.). vAph. (1759). Han kunde ikke
forklare, hvor han havde været hiin Nat.
Levin. hun fandt Døren laaset, og Ja-
kobe vilde ikke lukke hende ind; og den
næste Morgen forklarede hun saa, at hun
havde haft Tandpine. Pont. LP. VII. 125. ||
spec. (jur.): aflægge redegørelse for
retten. Levin. (anklagede) forklarede, at
der . . havde været Bestyrelsesmøde i en
Beværtning der i Gaden. Kbh. 12/11 1922. 7. sp. 5.

Forklarelse, en. (ænyd. d. s.) Ω
vbs. til forklare 1. 1.1) til forklare 1.1) Ol-
dingens ærværdige Skikkelse blev ved
Aftenskerets Forklarelse end høitdeli-
gere. Kierk. VII. 199. Brandes. II. 281. || spec.
(jf. bet. 1.2) om Kristi transfiguration. Chri-
sti Forklarelse paa Bierget. VSO. Sal. VI.
872. 1.2) til forklare 1.2 (jf. Forklaring 1.1).
Ægteskabet er den første Kjærligheds For-
klarelse ikke dens Tilintetgørelse. Kierk.
II. 29. det har været lige til dette Aar-
hundrede, før (den danske) Natur opnaaede
sin Forklarelse i Poesi. Brandes. II. 4. || ogs.:
forklaret tilstand. smst. VII. 149. 2) (nu næppe
br.) vbs. til forklare 2.2 (jf. Forklaring 1.2).
Kierk. V. 28. XIV. 300. **Forklaring**, en.
fl. -er. (ænyd. d. s.) 1) som vbs. til forklare.
1.1) (sj.) til forklare 1.1; jf.: *Lig Solen
farer Livet hen, | Gaer til Forklarings-
kysten. Ing. RSE. VII. 242. 1.2) til forklare
(2.1 og 2.2; ogs. mere konkr. (jf. bet. 2), om
oplysninger ell. meddelelser, hvorved noget
uklart belyses ell. tydeliggøres. (især i forb.
m. gen. ell. nu oftere præp. af ell. paa ell.
(nu næppe br.) over: Holb. Plut. III. 5. VSO.
MO. jf.: Forklaring for noget er Rede og
Regenskab derfor. Forklaring om noget
er en historisk Underrætning. Forklaring
over en Text er en Udlæggelse fuld af
Lærdomme. Men Forklaring paa et Ord
er en kort Beskrivelse eller Uddynding.
Derimod siger man ikke Forklaring paa
en Ting, men, — om en Ting, naar nogen
vil vide, hvad den er, eller hvorledes den
er beskaffen. Høysg. S. 327). Mardochai gav
ham . . Forklaring om det Sølv, som
Haman havde sagt, at han vilde tilveie
Kongens Skatkammer. Esth. 4. 7. Min Ven
begierte nærmere Forklaring. Ev. VI. 135.
PMøll. II. 243. den „mildeste Forklaring“
paa Mandens Optræden . . var den, at han
ikke var rigtig klog. Pont. LP. VII. 67. || (nu
l. br.) udlægning; fortolkning. Bibelens For-
klaring. Holb. Ep. I. 179. Lovenes Forklaring
. . er en Grund- og Hovedmaterie i den . .
Theoretiske Lovkyndighed. Nørreg. Privatr.
I. 38. en alt for bogstavelig Forklaring af
Mose Lov. Horreb. II. 292. || (svarende til
forklare sig 1) i forb. m. mellem: opgør;
forsoning. det var kommet til en for-
klaring mellem dem | D&H. 1.3) til for-
klare 2.2. vAph. (1759). Breve af 29 Dec. gjøre
Forklaring om, at til Lissabon var ankom-
men Skipper Marcus Jensen fra Bergen.
Extr. Rel. 6/11 1722. 5. || spec. (jur.) om udsagn,

der (af et vidne) afgives for retten. *Stampe. I.371.* Det Vidne, der for Retten edelig aflægger falsk Forklaring . . ansees med Strafarbejde fra 2 indtil 10 Aar. *Lov^o. 1866. §145.* (nu sj.) † kaptajns og mandsskabs erklæringer i sager, der angaar søfartsforhold; søforklaring. *VSO. MO. jf.: Briggen blev præiet og kaldt til Forklaring. ÖBernh. VI.290. 2) m. konkr. bet.: skrift, der indeholder en fortolkning; spec. om fortolkning og udførligere fremstilling af katekismen. Han har købt sig en ny Forklaring. VSO. Hvad er det, Du der læser? Det ligner hverken Katekismus eller Forklaring. Blich. IV.334. || især i forb. Pontoppidans forklaring som navn paa E Pontoppidans bog: Sandhed Til Gudfrygtighed, Udi En eenfoldig og efter Muellighed kort, dog tilstrekkelig Forklaring Over Sal. Doct. Mort. Luthers Liden Catechismo. 2) EPont. (bogtitel. 1737). PAHeib. US.36. Oehl. Er. III.42. HBegtr. DF. II.50. || (dial.; nu sj.) i videre bet.: lærebog; katekismus. Feilb. **forklarlig**, adj. [fɔr'kla:rlɪ] (ænyd. d. s., jf. glde. forklarligheth, ypperlighed, ry; til forklare (2.s)) som (let) kan forklares; forstaelig. *Moth. K136. Bages. L. I.181.* (han) fandt en saadan Vision psykologisk forklarlig af Stemning og Taakforbindelser. *Ing. EF. VIII. 122.* han maatte erkjende, at hans Adfærd ikke var forklarlig paa nogen anden Maade. *Goldschm. Hjl. II.492. Schand. UD.24.**

forklatte, v. [fɔr'kla:de] -ede. (ænyd. d. s. i bet. „bortklatte“; l. br.) tilsmudse m. klatter; overklatte. *MO.*

forklejne, v. [fɔr'kla:ɲe] -ede ell. † -te (*Graah. PT. II.63.*) vbs. -else (s. d.) ell. † -ing (*DL. 6—13—21. Slange. Chr. IV. 273.*) (ænyd. forklein(r)e; efter ty. verkleinern, jf. mnt. vorklenen || „Nu ikke let i høiere Stil.“ *MO.* „nu sjeld.“ *Levin;* gldgs.) gøre mindre ell. ringere; formindske betydningen af noget. *Høys. 2Pr. 13.* denne Forventning er paa ingen Maade bleven forklejnet. *Hørup. I.250.* || især: gøre ringere agtet; nedsætte; forringe. er det vel mueligt, at jeg skal høre mit ærlige Navn og Rygte saa forkleined? *Holb. Pern. III.7.* det skiær mig i mit Hierte, at man vil forkleine mig saaledes i jeres Tancker. *KomGrønneq. II.255.* Socrates . . bliver (ikke) forkleinet ved min Opfattelse. *Kierk. XIII.290.* Der er Intet i det Ydre, der tyder paa „Bonden“ . . Det kan nok være, at dette just ikke hæver ham i hans Standsfællers Øjne, men forklejnende for Manden kan det jo aldrig være. *HWulf. Den da. Rigsdag. (1882). 14. Nans. M. 95.* **forklejnelig**, adj. [fɔr'kla:ɲeli] (ænyd. forkleinerlig i bet. 1; jf. ty. verkleinerlich; nu næppe br.) 1) som tjener til at forringe ell. nedsætte; krænkende. (disse) Vilkor vare deres Herskabers og det gamle Churfaltziske Huses Ære saa nærgaaende og forklejnige . . at de ey kunde indlade sig

derofver. *Slange. Chr. IV. 1121.* forkleinelig Tale. *VSO. 2) som (bør) dadles ell. lastes; foragtelig; forsmædelig.* det Qvinde-Navn (: betegnelsen „kvinde“) i Skriven (er) slet ikke saa foragteligt og forkleineligt som det synes hos os. *Hersl. Præd. 78.* **Forklejnelse**, en. jft. (sj.) -r. (nu næsten kun gldgs.; nedsæt.) vbs. til forklejne; især i forb. m. gen. ell. (nu oftest) præp. af ell. for og i faste forb. som til forklejnelse af, uden forklejnelse for. *Holb. G.W. V.3.* saadan en skammelig Opdigt som er hændt til største Forklejnelse. *KomGrønneq. II.57.* Det kan siges uden Forklejnelse for Juristers . . Mandhaftighed. *Goldschm. BlS. I.155.* uden Forklejnelse for dem tør det maaske antages, at de ikke have nogen Sans for Storhed. *JLange. I.134.* (han) fremhævede Alt, hvad der kunde tale til hendes Forklejnelse. *Drachm. F. I. 292.* || (sj.) i mere konkr. anv., om nedsættende ord ell. udtryk. Du skal have Lov til at see alvorlig ud og ingen Forklejnelse at høre om din „Atterdag“. *Ing. EF. VIII. 106.*

forklemme, v. [fɔr'klɛm'ə] -te. (af VI. for-2.1 og klemme; jf. ty. verklemmen; nu næsten kun i perf. part.) 1) beskadige ved at klemme m. *Moth. K143.* forklemte Fingre. *Bagges. DV. IX.80.* *Dit Hjærte, Knud! har Brynjen det forklemt? *Grundtv. PS. II. 528. MO. S&B. 2) hindre i fri udfoldelse (ved at klemme); indeklemme; inde slutte. (de gamle guder) lever endnu, om end lidt forkædet og forklemt (: i ugedagenes navn), baade i jeres og i vores Mund. Grundtv. BrS. 150. || nu kun m. h. t. stemmelyd, der har ondt ved at komme frem (jf. beklem 2). en forklemt Fruentimmerstemme. *Wied. S. 320.* et forklemt Skrig undslipper ham. *Mylerich. NS. 37.**

† **forklikke**, v. -ede. (ænyd. d. s.; fra mnt. vorklicken; jf. beklikke) sætte klik paa; bagtale; bagvaske. *Moth. K126.* (han) stræber at forklikke og sortgiøre hendes Hønbønde. *Rose. Ovid. II.4. Schandrup. P.4r.*

forklippe, v. [fɔr'klɛbɔ] -ede. vbs. -ning (*MO.*) (især i perf. part.; nu l. br.) (beskadige ved at) klippe paa urigtig maade (jf. forskære). *Moth. K155. VSO. MO.* forklippe en Kjøle. *S&B.* || ogs. (nu næppe br.): beklippe for stærkt. Disse Mønter ere saa forklippede, at de kan ikke nær holde Vægt. *VSO.*

forklog, adj. [v.2.1] som forud ved besked med noget; som i forvejen er klar over noget og følgerne deraf (mods. bag-, efterklog). *VSO.* Præster, Spaamænd og andre forkloge Folk (*orig. I.151.* Præsterne og andre spaakloge Folk). *Grundtv. Sazo. 2106.* *Det duer ei at være altfor forklog, | Nei giv Tilfældigheden Spillerum. *Holst. VI.303. Goldschm. VIII.295. Esp. 428.* især i talem. det er lettere at være bagklog end forklog, se bagklog. -**klog-skab**, en. (mods. Bag-, Efterklogskab; l. br.) saaledes forvandlede deres Bagklogskab til Forklog-

skab, til forudseende Beregning. *Hauch. (NytDMdskr.II.302)*.

forkludre, v. [fɔr'klud̥rə] -ede. vbs. (l. br.) -else (*Kierk.XIV.171*) ell. -ing (s. d.) (< VSO.1802; oftest i perf. part.; især dagl.) især m. abstr. obj.: behandle (noget) paa en klodset ell. ukyndig maade (saa at det ødelægges); bringe i urede ell. ulave; forfuske; forhutte (1). *han Versemaal og Sprog forkludrer. *Hzr.D.III.131*. en skjøne Dag havde han opdaget, at Figuren var forkluddret, og saa havde han brækket det Hele ned igjen. *Bergs.PP.130*. *Forkludre Sagen kan I. *Recke.KL.17*. det var jo indviklede og forkludrede Forhold. *Esm.III.169*. || m. h. t. en persons aandelige udvikling: lede i en gal retning; forkvakle. Svaret (kan) ikke være tvivlsomt for Nogen, der ikke er aldeles forkluddret ved Hjælp af Videnskab. *Kierk.VII.168*. Havde det været et skikkeligt lille Pigebarn, som jeg først bildte mig ind — men saadan en forkludret og fordærvet Tøs, der frækt gør Nar lige op i Næsen paa os begge to. *Esm.III.307*. **Forkludring**, en. flt. -er. vbs. til forkludre || m. konkr. bet.: hvad der fremkommer som resultat af ukyndig ell. klodset behandling. Man har paa ny forsøgt (i Tydskland) at opføre (*Holberg*) igjen (NB. i kotzebuiske Forkludringer). *Kahb.Sand-sig.504*. *KMads.(Tilsk.1913.I.134)*.

I. For-klæde, et. [-klæ:ðə, vulg. ell. dial. fɔrklæ] (nu sj. Forklæd. *LThura.Poet.234*. *Oehl.Digt.I.20*. *Heib.Poet.VII.378*. — † **Forre**. Sort. (*Saml Danske Vers.¹ VI.172.193*). [V.1.s] (ænyd. forklæd(e) (*Kalk.V.282*) og foreklæde (*HSmith.Libellus vocum Latinarum.(1563).98*)) 1) klædestykke, der anbringes foran noget. 1.) (sj.) i al alm. * (hesten tog) til at pruste | Saa at hans ryg-rads forreklæ (∴ sadeldækket) | Og vome-remmer bruste. Sort. (*Saml Danske Vers.¹ VI.172*). en saakaldt „Prøvevæder“, der ved at „gøre sig færdig“ til Bedækning udpeger de brunstige Faar, men som ved et Forklæde er forhindret i at fuldføre Parringen. *Sal.² VII.643*. 1.2) stykke tøj, der som pynt ell. til beskyttelse af klæderne anbringes paa legemets forside. *Ruth.3.15*. Peiter og Christopher med Forklæder for sig kommer ud og hjælper Verten. *Holb.Hæx.III.8*. *Pigen med Forklædet fuldt af Æde sig viste paa Tærsklen. *Oehl.NG.232*. *Thiele.III.182*. (opvarteren) lader husmoderligt sit snavede Forklæde gaa over Bordet. *PLEvin.SG.39*. || talem. og ordspr.: smaa børn træder moderen paa forklædet, store træder hende paa hjertet (∴ smaa børn giver smaa sorger, store børn store sorger). *Mau.500*. jf. *HAnd.VII.23*. *Halleby.240*. † ofte drager et forklæde mere end et mærsejl oln., ofte tilsidesættes de vigtigste pligter for en piges skyld (jf. u. III. drage 1). (*Kalk.III.810*). „i gemeen Tale.“ *VSO.I.627*. hendes forklæde bliver for kort oln., hun er blevet frugtsommelig (jf. *Dania.VIII.104*). Sort.

(*Saml Danske Vers.¹ VI.193*). *Feib. 2*) overf. 2.1) (især kog.) det tykke skind paa bugsidens af (slaget) fjerkræ. *(hun) Sig forfridsker med de Svidsker, | Mand fra Gaasens Forklæd faaer. *LThura.Poet.234*. I det tykke Skind (paa en hane, som skal koges), som kaldes Forklædet, gøres et lille Snit saa stort, at Gumpen kan trækkes igennem. *Frk.J.Kogeb.87*. *Kalk.V.282* (fra Fyn). 2.2) (dagl.) hvad der tjener til at beskytte ell. dække over noget; „skærmbræt“. Manicuredamen . . hvis Skilt om Ansigtssmassage . . kun var det, Gadebetjenten kaldte et Forklæde. *ORung.P.173*. om person: Nitten Aar gammel foretog jeg min første Udenlandsrejse med en af mine Tanter, der tjente mig som Forklæde. *Brandes.X.172*.

II. forklæde, v. [fɔr'klæ:ðə] præf. -te ell. † -klæde (*Æreboe.174*); part. -t ell. † -et (*Kom Grønneg.I.299*. *Heib.Poet.IV.164*) ell. † -klæd (*Holb.Kandst.V.2*), hvortil (best. f. og flt.) -klædde (*Slange.Chr.IV.206*). vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (glda. d. s. (*Brandt.RD.II.78*); jf. ty. verkleiden samt ænyd. forklæde, mnt. vorkleden, bruge til klæder) iføre en fremmed ell. usædvanlig dragt, der gør ukendelig; refl.: 1Kg.22.30. nu vil vi begge forklæde os, og som Pillegrime gaae ind paa Slottet for at overrumple Penelope. *Holb.Ul.V.I*. Ieg forklæde mig . . i Skibs Drengens Sæ Klæder. *Æreboe.174*. *Bogh.III.119*. || især i perf. part. brugt som adj. *Forordn.²² 161701.II.3.§3*. Arianke Grovsmids, som er en forklæd Mand-*Person* kommer ind. *Holb.Kandst.IV.9*. Ham lykkes det, forklædt i Qvindetrøt, at undflye i Tummelen. *Mob.DH.II.220*. *(det) Var ingen Mand, men en forklædet Jomfru. *Heib.Poet.IV.164*. *Pont.LP.VII.144*. || (l. br.) overf.: gøre ukendelig; tilsløre; maskere. en hemmelig og forklædt U-ret. *Holb.MThr.212*.

Forklæde-baand, et. (l. br. Forklæd. *Heib.Pros.IX.192*). baand, hvormed et forklæde bindes om livet. *vAph.(1764)*. *Heib.Pros.IX.192*. *AndNæ.MS.28*. et ungt Meneske (skal ikke) holde sig ved sin Moders Forklædebaand, til han er nogleogtyve Aar gammel. *JyllP.¹⁴ 1911.2.sp.3*.

† **Forklædelse**, en. flt. -r. 1) som vbs. til II. forklæde. *vAph.(1759)*. *VSO. 2*) konkr.: d. s. s. II. Forklædning 2. *Pamela.I.134*. || overf. det er allene det skarpeste Øye, der igiennem alle Dækker og Forklædelser kand see ind til det Egentlige. *Spectator.105*.

Forklæde-side, en. 1) (l. br.) den side af legemet, hvor forklædet er bragt || † talem. Han var kommen hende for nær paa Forklædesiden (∴ havde besvangret hende). *Levin. 2*) † kvindeside; spindeside; *Moth.K177*. || ved ordspil m. bet. 1: hand er beslegtet med hinde på forklæde siden (∴ har haft legemlig omgang med hende). smst. -tøj, et. tøj, der egner sig til forklæder; især om ternet bomuldstøj. *VareL.*

(1807).I.352. Blich.I.348. Feilb. \ -ven, en. *en Øjentjener, | Som gaar paa Kap og Fiseri, | At fange Forklæd-Venner (o: kvinder). Falst.132.

I. Forklædning, en. [V.1.s] (l. br.) beklædning paa forside (mods. Bagklædning). Marmor Columner (adskiller hestenes) Spiltoiu, ligesom ogsaa deres Krybber og Forklædningen er af Norsk Marmor. E.Pont.Atlas.II.103. (et stjaalet) Pengeskab, hvis Forklædning var brudt af. Berl.Tid. 16/1.1915.Aft.4.sp.4.

II. Forklædning, en. flt. -er. 1) som vbs. til II. forklæde. Moth.K180. Heib.F.76. for at naa sin hensigt anvendte han forklædning; || ogs.: den tilstand at være forklædt. under megen Latter over denne Forklædning, hvori Ingen af os kiendte den anden igjen, vandrede (vi) til Gruben. Molb.LB.241.2) konkr.: dragt, hvormed man har forklædt sig. VSO. Hun var deilig i sin Forklædning som en simpel Bondepige. Gylb.EA.295. c. br. || overf. Ew.VIII. 225. (en vise) hvori man under den lette Forklædning i Helten gjenkender høj-salig Arveprins Frederik Ferdinand. Schand. O.I.129. (Brandes) fører sin hele religiøse Propaganda paa det æstetiske Felt og under æstetiske Forklædninger. Ipsen.LP.41.

forknejspe, v. [fɔr'knai'βə] -ede. (efter ty. verknepsen; jf. Knejspe; spøg., sj.) faa til at gaa med svir og sold; svire hen. (vi) kunde forknejspe en Aften med vore lystige Kammerater. C.Bernh. VI.9.

forknibe, v. [fɔr'kni'βə, -'kni'və, -'kni-u'ə] præf. -kneβ; part. -kneβet. (jf. ty. verkniefen) 1) (nu sj.) beskadige ell. gøre fortvædet ved at knibe. Moth.K204. VSO. 2) (dial.) knibe ell. trykke stærkt; sammenknibe; i perf. part., i udtr. som sidde forkneβet, sidde kneβet. Feilb.

Forkning, en. flt. -er. (dial.) vbs. til forke || konkr.: hvad der tages paa een gang m. en fork; forkfuld. Feilb.

forknistre, v. [fɔr'knistrə] (nu l. br. forknitre [-'knidrə] S&B. Sal.VI.872). -ede. (efter ty. verknistern; kem., mineral.) springe itu m. knitrende lyd; dekrepitere. S&B. Sal.²VIII.466.

forknoten ell. **verknoden**, adj. 50 [fɔr-, fɔr'kno'd(ə)n] (fra nt. (nix) verknotten (OrdbS⁵); egl. sa. ord som forknyt; dagl., spøg.) i forb. niks forknoten, ikke forknyt. FolketsAlmanak.1885.[4br]. Gadeord.²

forknudre, v. [fɔr'knudrə] -ede. (l. br.) gøre knudret ell. indviklet (især i perf. part.). Moth.K214. J.Borup.Grundtvigs Stjerne.(1912).22. Borup (viser) hvordan Grundtvig . . har forknudret og begrænset de oprindelige Udtryk. Socialdem.⁹1913.2. sp.5.

forknuge, v. [fɔr'knu'ð(q)ə] (sj. skrevet -knue. Tode.V.235). -ede. (l. br. uden for dial.) knuge for stærkt; beskadige ved at knuge. Moth.K216. MO. Esp.428. || især overf.: lægge et knugende tryk paa; vir-

ke trykkende ell. lammende paa. Tode. V.235. *han ligger i Sot forknugnet af Smerter.PMoll.ES.I.324. hos de mest fremkredne Nationer (har) Opdragelsen været langt mindre trykkende og forknugende end den . . syntes anlagt til. VortHj.12.4.

forknuse, v. [fɔr'knu'sə] præf. -te ell. †-ede (VSO.); part. -i ell. †-et (Moth.K218. Pram.Stark.111. Grundtv.PS.II.403). vbs. -else (Biehl.DQ.IV.190. VSO.) ell. -ning (Gram.Nucleus.1881. S&B.). (ænyd. d. s.; jf. nt. ty. (dial.) verknusen; nu l. br.) 1) beskadige ved at knuse; knuse helt; sønderknuse. Moth.K217. *ei Haglens Grusomhed | Saa reent forknuser alt . . | Som Menneskernes Vold. Riber.II.232. Frihedens Hat . . er rund! Enhver anden er for lille, og indkniber om ikke forknuser Hovederne.Bagges.DV.IX.211. S&B. || part. forknust brugt som adj. *Forknuste Skibe. Falst.Ovid.102. *(han fandt) Den arme Kiempe, med forknuste Sider, | At ligge. Bagges.Ungd.I.89. Oehl.A.342. han (var) som forknust over hele Legemet og i høj Grad udmattet. Ing.KE.II.150. (nu næppe br.:) øm i kroppen af træthed; „mær“. *jeg kom . . tilbage, | Forvaaget, mat, forknust, en Skygge lig. Bagges.SkR.251. 2) overf. 2.1) ødelægge; tilintetgøre. dit hierte er ikke uden til . . at udøse uskyldigt blod, og til fortrykkelse og til forknuselse at gøre (1871: øve Vold og Undertrykkelse). Jer.22.17(Chr.VI). Det var dog mueligt, at Magt og Valde kunde forknuses. Balle. Tale.(1803).13. *(vi) haaber at I naadig lader Jer | holstenske Haand . . | ei reent forknuse os. Ila.Fibiger.Niels.Ebbesen.(1866). 27. 2.2) (især i perf. part.) gøre fortvivlet; nedbøje dybt; sønderknuse. *Lad Trængsel blive borte | Af dit forknuste Sind.Brors.3. smst.135. *kun en Trold det anstaar, | . . at oprive | Forknusede Hier-tes det ulagte Saar. Pram.Stark.149.

forknyt, adj. [fɔr'knød, l. br. -'knød] (nu sj.: -knyttet, se ndf.). (egl. perf. part. af forknytte 4; se ogs. u. forknytte) modløs over for hindringer; forsagt; bange af sig; ogs.: nedbøjet af sorg; nedslaaet; nedtrykt. *han (var) let forknyt, naar Noget var iveien. Hrz.D.II.167. du skal . . være glad, du har jo slet ingen Grund til at være forknyt. Hostr.GE.22. Du er en rask Dreng. Drengene maa aldrig være forknytte. Drachm.PV.50. forknyttet: KM Rahb.271. er der Noget iveien? Du seer mig saa forknyttet ud. Hrz.XV.213. Rist.J. 14. Bev.P.II.425. || ofte (især dagl.) i forb. som ikke forknyt, uførtroden; ikke bange af sig (jf. forknoten). *Jeg haaber, du er ei forknyt, | Men kjæk du gaer og samler (brænde). Winth.IV.53. „Naa, mine Venner — I er altsaa ikke forknytte (o: ikke bange for at fri)“ — „Aldrig forknyt, Deres Majestæt!“ Drachm.VII.77. Han var ikke forknyt (o: for politiet); én skulde formelig tro, at han hade levet hele sin

Barndom herinde paa Brostenene. *AndNæ. DM.V.16. Feilb.* ikke forknytt for, ikke bange for. *Drachm.F.I.117.* *Agnete var ej forknytt for at gå, | men alt i Verden med Måde! *Blaum.AH.176.* || som vidner om ell. beror paa forknythed. (hendes) ensomme, forknytte Skikkelse, hendes blege, forgrædte Ansigt. *J.P.Jac.I.143.* „Onkel er rigtig meget syg,“ sagde hun, og hendes Stemme lød virkelig ængstet og forknytt. *JakKnu. A.37. W-hed, en. Goldschm.IV.131. Schand. TF.I.79.*

forknytte, v. [før'knødø, l.br. -'knydø] præf. -ede; part. -et ell. (uden for bet. 4 nu kun dial., som adj.) forknytt (*Moth.K216. Heib.Poet.X.210. Feilb. Halleby.233.*) vbs. -else (s. d.) ell. (sj.) -ning (i bet. 1.1: *Rahb.E. IV.140.*) (ænyd. d. s. i bet. 1; jf. mnt. vorknuten; sml. forknøten)

1) † knytte sammen. 1.1) binde fast sammen; binde i knude. Han har saaledes forknyttet det, at ingen kan løse det op igjen. *VSO. MO.* || overf.: gøre indviklet; forvikle. *Moth.K215.* Ikke blot forknyttede denne Episode endnu Handlingen mere, og gjorde den mere romantisk . . . men den gav ham en ny Grund til . . . at vedkiendes sit Had. *Rahb.Fort.III.140.* det hele nu saa gordisk forknyttede politiske System. *sa.E.III.170.* 1.2) binde sammen med; forbinde med. Kongeriget Danmarks Interesse var saaledes forknyttet med det Romerske Rige, at det ey derfra kunde skilles. *Slange.ChrIV.1371.* i mange . . . Ting treffes Maalet rettest og vissest, naar Pligt og Fordeel behændig forknyttedes med hinanden. *OecMag.VIII.297.* Det vi tit tykkes allerbest at have overlagt, det er mangen gang forknyttet, med en eller anden lille Vanskelighed, som vore Øine ikke see. *Oecon.T.IV.53.* || refl. ell. dep.: indgaa trolovelse ell. ægteskab. *Moth.K215. Rahb.Tilsk.1798.715* (se u. forkvakle 3).

2) (nu næppe br. i rigsspr., jf.: „daglig Tale.“ *MO.*) gøre forkroblet; forsætte i væksten. hunger og luftens strengthed havde forknyttet legemerne. *Bothe.KF.86.* (for at planten ikke) skal lide en for stærk Standsning og derved forknyttedes for længere Tid. *Andres.Klitf.362. J.P.Jac.I.3.* || part. forknyttet brugt som adj. *Moth.K215.* han var . . . forknytt i Vexten, havde Pukkel baade for og bag. *Grundtv.Snorre.III.299.* et Par hundrede forknyttede Træer, som heed Skoven. *Blich.(1846).V.16.* en rundhovedet Poppel, forknyttet i Højden, men stærk og knudret i Stammen. *Schand.SB. 9. Feilb.* selv om Havren ser lidt forknytt ud først paa Sommeren, indtil Høstøsten begynder, kan der endda blive god Havre. *Halleby.233.*

3) (nu l. br., jf.: „mest i daglig Tale.“ *MO.*) lægge et knugende tryk paa; for- kve; holde i tvang. (især i perf. part.) *forknytt (o: tvungen) ved Elskovs Magt, | Gaaer han til den gamle Fatter, | Som

han har i Bladet bragt. *Heib.Poet.X.210.* Han er forknyttet i sin Ungdom af altfor streng Behandling. *Gylb.(1849).XI.172.* en stærk, men af Skjebnen forknyttet Charakter. *J.Fibiger.Liv.85.* den af Præster og Munke forknyttede Menneskede. *Pont.LP. IV.S.* legemlig Svaghed forknyttet ham. *Højsk.Bl.1921.1353.* || † m. h. t. økonomiske forhold: forarme. *Moth.K216. Politiveennen. 1800.2178.*

4) (videre udvikling af bet. 3) tage modet fra; gøre forsagt; ogs: gøre bedrøvet; nedslaa. *J.P.Paludan.Er.5.* Det maa være sidste Gang, du lader dig forknytte . . . Nu maa du lære at gaae . . . freidigt gjennem Verden! *Ing.LB.I.5.* det (var) aldrig lyk- kedes at forknytte hende. *Tops.III.253.* at det gaar tilbage igen (med dankheden i Sønderjylland) efter Fremgangen i 1907 (er) i og for sig forknyttende nok. *Dag Nyh.²⁹.1912.A.1.sp.5.* i udr. ikke lade sig forknytte, være ufortrøden; ikke lade sig gaa paa. Den Lille lod sig ikke forknytte, hun taledes rask med ham. *Gylb.EA.15.* (prinsessen) vilde paa ingen Maade tillade, at Prindsen kom. Men han lod sig ikke forknytte. *HCAnd.SS.XIII.216. Schand.O. I.151.* || især i perf. part. brugt som adj., se forknytt.

forknyttelig, adj. [førknødeli, -'knyd-] (l.br.) som lader sig forknytte (4). *ThitJens.IS.55.* **Forknyttelse**, en. vbs. til forknytte. 1) † til forknytte 1: forbindelse; sammenbinding. *vAph.(1759).* || m. konkr. bet.: noget sammenknyttet; knude. *VSO.* 2) (nu næppe br.) til forknytte 2. *VSO.* Forknyttelse i Væxten. *MO.* 3) (sj.) til forknytte 3 || † m. overgang til bet. 4: Aands Forknyttelse, forknythed. *VSO.* 4) (l.br.) til forknytte 4; især om tilstanden at være forknytt; forknythed; forsagthed. *Rahb.E.I.51. HCAnd.VIII.119.* alle syntes at have en Sorg eller Forknyttelse at bære paa. *Drachm.F.I.382.*

For-knø, et. (vet.) partiet omkring fodroden paa en hest. *LandmB.II.15. LandbO. II.172.* **-knø-led**, et. (vet.) forbindelsen ml. underarms-, fodrods- og mellemsfodsknoglerne paa en hest. *LandbO.II.194.*

forkobre, v. [før'køu'ra, l.br. -'kå'brø] -ede. vbs. -ing (s. d.) (ænyd. d. s.; efter ty. verkuftern; fagl.) beklæde m. kobber; overtrække (ad kemisk vej) m. et lag af kobber. de forudm forgyldte Lister vare neppe forkobrede. *CBernh.I.16. Haand- gern.495.* || † m. h. t. skibe: kobberforhude. *VSO. Scheller.MarO.* **Forkobring**, en. (fagl.) vbs. til forkobre. *AWHauch. (1799).184. VareL.²243.* || konkr.: plade ell. lag af kobber, der er anbragt paa noget andet. *Hannover.Tekn.368.* † d. s. s. Kobberforhudning: *Scheller.MarO.*

forkoge, v. [før'kå'qø] -te. (jf. ty. ver- kochen; især i perf. part.) ødelægge ved at koge; koge for meget. *Moth.K5. Kis- det, Fisken, er forkogt.VSO.* (hun) maatte

passee, at Kaffen ikke blev forkogt. *CESim.* 132. *jf.*: den Syge samlede alle sine Kræfter, og sprang halv forkogt (o: skoldet) af Badekarret. *HCLund.Samler.II.* (1804). 130.

Forkogger, en. [V.12] (*fa*gl.) kogeapparat opstillet foran det egentlige fordampapparat (ved sukkertilvirkning). *OrdbS.*

Ø forkogle, v. [fɔr'kɔglə] -ede. *vbs.* -ing. (*ænyd. d. s.*) forgøre ved trolddom; forhekse; *ogs.*: daare; fortrylle. et forkoglet Vaaben. *Ing.PO.I.136.* Det er jo den lede Troldhex, som har . . forkoglet baade Folk og Bæster. *Ellar.GH.I.194.* der er en forkoglende Herlighed i Løgnen, som suger alle begærlige til sig. *OMøll.GK.20.* en ung dansk Student, som Norges Natur har forkoglet. *Pont.EV.10.* || (*nu næppe br.*) *m. h. t. øjnene: forblinde. Moth.K233.* Den Taskenspiller kan forkogle alles Øine. *VSO.*

forkokse, v. [fɔr'kɔksə, -'kɔksə] -ede. *vbs.* -ning. (*jf. ty.* verkoken; *fa*gl.) forvandle (kul) til koks. *Wagn.Tekn.321.* *VareL.276.*

forkomme, v. [fɔr'kɔm'ə] *præt. -kom; part. -kommet, i fk. ogs. -kommen* (*især i bet. 2.2*) og *i best. f. og flt. -komme ell. (s)l. -kommede* (*Ing.VS.II.8*). *vbs. (l. br.) -else* (*Lassen.SO.42*). (*ænyd. d. s., glda. d. s. i bet. 2.1* (*Suso.44*), *æda. for kumæ, ødelægge, dræbe, forulempe, oldn. fyrirkoma, ødelegge; i bet. 2 fra mnt. vorkomen || de sammensatte tider dannes i bet. 1 m. have, i bet. 2 m. være ell. (i sætninger, der udtrykker noget blot tænkt, ogs.) m. have, fa.:* *Holb.NF.I.73. sa.Ep.IV.339. jf. Mikkels.Ordf.§145,anm.2*)

1) (*nu l. br. i rigsspr.*) *trans. 1.1) lade komme bort; kaste bort; tabe; forlægge. DL1—25—20.* hun har forkommet sin ring. *Moth.K274. Tops.III.324.* langs Tag-skægget sad endnu alle de Ting, Anders Smed havde stukket derop, for at de ikke skulde forkomme. *JVJens.HF.28.* || † *lade forsvinde med forsæt; tilvende sig; stjæle.* hun soer paa, at ingen havde forkommet Skeen uden hun. *Ew.VI.151.* (*kongen*) frygtede for, at Andre skulde forkomme Noget af Skatten, hvis han sendte dem (*for at hente den*). *Oehl.VS.35. 1.2)* („Nu lidet brugeligt.“ *MO.*) tilføje (noget) en beskadigelse, der gør det (helt ell. delvis) ubrugeligt; ødelægge; *ogs.*: forbruge paa en daarlig maade; lade gaa til spilde; sætte over styr. sanker tilsammen de overblevne Stykker, at intet forkommes (1907: skal gaa til Spilde). *Joh.6.12.* ved en eller anden hændelse forkommis (*hans midler*) og han . . nødis til at betle. *Holb.NF.I.71.* (*ridefogden skal*) see til, at Bønderne holde deres Gaarde og Huse vedlige, og ikke forkomme deres Besætning. *Stampe.II.342. CBernh.VI.277.* (*den menige maa ikke*) forsætlig fordærve eller forkomme de ham selv tilhørende, men for Tjenestens bestemte Munderingsstykker. *Tjenesteregul.271.* Sæt nu . . hun ligger og forkommer Dittes to hundrede Daler! *AndNæ.DM.183.* || † om

legemlig beskadigelse: ødelægge; dræbe. forkomme de Bier siden de andre, da tage hand Skade for Hiemgiæld. *DL5—13—4* (*efter JyLov.339*).

2) *intr. 2.1) (især Ø og dial.) gaa til grunde; gaa tabt; bortkomme. DL5—2—8.* endeel (*fragmenter af Per Ruuses journaler*) ere af Vandet bleven forderuede, endeel forkomme. *Holb.Paars.*(2.^v) *Oehl.VS.4.* Dog ikke et Haar af Eders Hoved skal forkomme (*Chr.VI: forkomes; 1907: gaa tabt*). *Luc.21.18.* Forkommer en Skudsmaalsbog, skal Tyendet . . ufortøvet anmelde det for Politiet. *Tyendelov¹⁰1854.57.* at vogte over Husets Gods, saa intet forkommer. *VVed.BB.108. Feilb. 2.2) især om personer: omkomme; forgaa; spec.: blive i høj grad medtaget af noget; formsægte. (ofte i forb. m. præp. af). Moth.K273.* (*han maatte*) selv slæbe Ligene ud, for ei at forkomme af Stank. *Mall.Sg.H.47.* man er nærvædt at forkomme af Hede og Støv paa den lange Kongevei. *Hz.X.15.* (*birkenes*) store Grene bredte sig hen over Lærketræet, der . . derved maatte standses og forkomme. *HCAnd.XII.338.* somme led ondt til Overflod, og andre forkom af Fedme. *JVJens.HF.149.* hvis én ikke vilde risikere han gik og forkom, var én nødt til at ha ham til Maaltidene. *AndNæ.DM.V.119.* *overf.:* Sorg er for mange ligefrem et nødvendigt sjæleligt Næringsmiddel, uden hvilket de aandelig vilde forkomme. *LFeilb.SS.60.* || *i talespr. nu især i part. forkommen anv. som adj. (s. d.).*

forkommen, *part. adj. [fɔr'kɔm'ən]* (*nu næppe br. som fk. forkommet. PMøll.I. 307. Hz.IX.135. Oversk.II.87*). (*ænyd. forkummet (Kalk.I.648), oldn. fyrirkomin; egl. perf. part. af forkomme 2.2) i høj grad medtaget ell. ødelagt. (især i forb. m. af). Hand er slet forkommen af gode dage. Moth.K274. *mit matte, | Af Sorg og Poesie forkomme Liv. Hz.D.III.65. Jeg vovede ikke at spørge, saa forkommen var jeg af Angest over det, som skulde skee. Bergs.GE.I.244. jf. (spøg.): paa Hovedet har han en forkommen og bulet Ulldhat. Aakj.VB. 134. || især: legemligt udmatet (af kulde, nød osv.); ogs.: vanrøgtet; forhullet. Erebøe.204. (hun) var saa forkommen af Kulde, at hun ikke kunde tale. HCAnd.V.355. den tynde Skikkelse saae ud som en forkommen Fugl paa sin Pind. JFibiger.Liv.334. hjemløse og forkomme Storstadsstodere. Pont.LP.VII.196. overf.: aandelig forkomme Mennesker. Schröder.F.274. Hendes stakkels forkomme Kærlighedseventyr var tilende. Pont.LP.VII.185. en Takadresse, der er affattet i et forkommet Sprog. FLaurids.S.V.91. Ø -hed, en. gysende af . . Forkommenhed rejste han sig op. Budde. Tre Smaafortællinger. (1881). 115. Brandes.VII.615.*

Forkontrakt, en. [V.12] (*jur.*) kontrakt om indgaaelse af en kontrakt. *Lassen. AO.12.*

forkorke, v. [fɔr'kɔrgə] -ede. vbs. -ning. (jf. ty. verkorken; bof.) omdanne(s) til kork. den forkorkede Del af Rodens Overflade. *Landm.B.I.38*. Der frembringer (smaa) Korkpuder, idet (cellerne) forkorke. *Sal.²II.671*. det forkorkende Stof (∴) som frembringer forkorkning. *smst.VIII.467*.

Forkorn, et. [V.2.1] (landbr.) frasereteret, letvægtigt korn, der kun egner sig til fodringsbrug; smaakorn (jf. Efterkorn). *Cit. 1864. (KLars.UK.412)*. *LandO.II.195*.

forkort, adv. se kort.

forkorte, v. [fɔr'kɔrdə] *Høysg.AG.105*. -ede. vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorkorten, jf. ty. verkürzen)

1) \square formindske længden af noget; gøre kortere; afkorte (1. 1.) m. h. t. hvad der har udstrækning i rum. *Eilsch.Term.41*. forkorte en Snor. *VSO*. Prokrustes .. forkortede sine Gæster efter Maalet af sit Sengested. *PMøll.II.276*. *D&H*. forkorte et tov, spec. \downarrow : anbringe et stik paa et tov. *Harboe.MarO*. forkortet blomsterstand, (bot.) blomsterstand, hvorfra de enkelte blomster udgaar i omtr. samme højde (jf. forlænget blomsterstand u. I. forlænge 1).

Drejer.BotTerm.53. *Lange.Floraxxxiii*. \parallel m. h. t. noget skrevet ell. trykt (jf. u. bet. 1.2). *Meyer.³(u. abbreviere)*. *en enkelt Linie, | Henkastet hurtigt med forkortet Skrift, | Saa knap den læses kan af nogen Anden, | Den er dog tidt for mig en kostbar Skat. *Hauch.TB.67*. stykket blev stærkt beskaaret og forkortet til brug ved opførelsen | bogen er fuld af endeløse citater, som let kunde have været forkortet | \parallel (poet.) billedl., i udtr. som guds arm forkortes

ej olgn. (∴) guds magt forbliver ubegrænset; efter *4Mos.11.23*). *Er Himlens Arm forkortet? | Fæst al din Liid til den. *Ew.V.95*. *Boye.AD.I.88* jf.: *„Vil du mig hindere?“ Alexander: „Netop jeg, Kalanus! | Troer du maaskee min Arm og Haand forkortet?“ *PalM.VI.151*. 1.2) m. h. t. tid ell. varighed. Hans Søn, som merkede .. at han havde i Sinde at forkorte sit Liv, tog hans Sværd bort. *Hob.Hh.II.412*. *„Snart est du frie; snart bliver du en Engel | I Himmerig“ — „Snart? Tak! o milde Fader!“ | At du forkorter denne Smertens Stund!“ *Blich.(1920).VI.290*. derfor vil jeg nu lede ham ad en Gjenvei, der forkorter hans Gang. *Hauch.III.9*. jeg forkortede Nattens Søvn. *Kierk.VII.196*. K. forkortede sin Juleferie. *JakKnu.A.153*. \parallel forkorte tiden olgn., spec.: faa tiden til at gaa hurtigere; fordrive tiden (jf. Tidkort). *Falst.Ovid.130*. *JHSmith.Poes.15*. *ved et Eventyr forkorte Tiden. *Heib.Poet.VIII.91*. *Drachm.D.7*. \parallel m. h. t. hvad der siges (jf. u. bet. 1.1).

60 den enføldigste gemene mand, som forkorter og fordærver ordene. *Høysg.AG.105*. At forkorte en Stavelse (∴) udtale en stavelse kort). *VSO*. lange ord er upraktiske, og de forkortes derfor ofte. *SandfeldJens.S.127*. \parallel † (bibl.) udføre hurtigt; opfylde

hurtigt. (Herren er den,) som fuldkommer og forkorter (1819: hasteligen opfylder) sit ord i retfærdighed. *Rom.9.28(Chr.VI)*.

2) gøre mindre (ved fradrag); afkorte (2). 2.1) m. h. t. talstørrelse: formindske; især (regn. ell. mat.) i udtr. som forkorte en brøk, gøre en brøks tæller og nævner mindre ved at dividere m. en størrelse, der gaar op i dem begge (jf. forlænge en brøk u. I. forlænge). *Cramer.(1765).29*. *Regneb.Møll.I.5*. (billedl.): at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Ingen troe .. at dette er en vidtløftig Sag, tværtimod er det dette, som i Evighedsen Forstand, hvis jeg saa tør sige, forkorter alle Livets Brøker. *Kierk.VIII.180*. *smst.X.106*. \parallel (nu sj.) m. overgang til bet. 1.2; m. h. t. antal: formindske; afkorte. dersom Herren ikke forkortede (1907: afkortede) de Dage (∴) henimod verdens undergang), blev intet Menneske frelst. *Marc.13.20*. „Ach! Hr. Lucifer, giv mig Tid at begræde mine Synder.“ — „For mig maae I græde, saa længe I lyster. Jeg er ikke kommen for at forkorte jere Dage.“ *Hob.Hex.I.8*. 2.2)

† i videre anv.: indskrænke; begrænse. forkorte ens høihed .. ens myndighed. *Moth.K310*. dennem (var) aldrig .. kommen udi Sinde deres Friheder og Privilegier at forkorte eller forkrænke. *Slange.Chr.IV.12*. *MO*. \parallel m. person-obj. 1. i forb. blive forkortet paa, komme til at lide mangel paa. Dersom saa skeer, at nogen Skipper er længe paa sin Rejse, og hand bliver forkortet paa Fætalie. *DLA—2—16*. 2. gaa for nær; forurette. det var Hans Majestæt ikke anstændigt .. at lade sig i allermindeste Maader forkorte, eller afstaae fra dend Ret og Høihed, som hand .. hafde arvet. *Slange.Chr.IV.706*. Forkorte sin Næste. *vAph.(1764)*. 2.3) † ødelægge. Du raad-slog skammelig for dit huus; idet du forkortede mange folk, og syndede imod din siel. *Hab.2.10(Chr.VI)*.

Forkortelse, en. flt. -r. (ænyd. d. s.)

1) som vbs. 1.1) \square til forkorte 1, især 1.2. Visse Substantiver .. lide i Pluralis en Syncope eller Forkortelse, som: Artikel, Artik'ler. *JBaden.Gram.79*. Aftensangstienesten taaler ingen Forkortelse. *Balle.P.I.227*. *MO*. *SandfeldJens.S.151*. 1.2) (mat. ell. regn.) til forkorte 2.1: forkortelse af en brøk | 1.3) † til forkorte 2.2. *Moth.K310*. 2) (talt ell. skrevet) ord ell. udtryk, der er fremgaaet ved udeladelse af stavelser ell. led olgn. Nelly (en Forkortelse af Ellinor). *Bagger.I.197*. \parallel bogstavforbindelse, der for nemheds skyld anvendes i st. f. et ord skrevet helt ud. *Rask.Betskr.336*. Ejendommelige for Handelsbrevet er .. visse Tegn og Forkortelser. *Hage.³1142*. **Forkortelses-tegn**, et. [1.1; jf. 2] (jf. Forkortningstegn). *VSO*. *Mikkels.Sprogl.S.127* (omtegn.). **Forkortning**, en. flt. -er. (ænyd. d. s.; uden for fagl. spr. (se u. 1 og 2) nu sjældnere end Forkortelse) 1) som vbs. 1.1) som vbs. til forkorte 1.1

og 1.2. 2Makk.2.27(Chr.VI). Menneskets Liv (led) udi all den Tiid ingen Forkortning (∴ menneskenes levetid tog ikke af). Holb.JH.I. 27. Ved Opførelsen paa Scenen foretages i Slutningen af Skuespillet følgende Forkortninger. PalM.VIII.374. Profetier om Arbeidstidens Forkortning. Drachm.KK.31. || (fagl.) handlingen at tegne i perspektiv (jf. u. bet. 2). Oehl.C.169. Sal.VI.873. 1.2) (regn. ell. mat.) som vbs. til forkorte 2.1. Regnestykket (simplificeres) betydelig ved den saakaldte Forkortning. Urmageri.46. Sal.² VIII.467. 2) om den ved forkortelse fremkomne tilstand. JohsBoye.Ind.24. jeg (∴ teaterdirektør) giver . . „Dyveke“, men i Forkortning. HCAnd.VII.136. Folkeslagene kulturhistoriske Udviklingsgang, der ligesom i Forkortning gentager sig i det enkelte Menneskes Udvikling. VortHj.12. 18. || (fagl.) det forhold i tegning ell. maleri, at en figurs udstrækning i dybden er fremstillet v. hj. af korte linier; perspektiv. *Denne Arms Forkortning | Er neppe ganske rigtig. Oehl.C.183. HCAnd.I.157. en Rytter, hvis Hest er fremstillet i Forkortning forfra. FrPoulsen. O.D.87. jf. (billedl.): denne Fortælling (er) altfor vidtløftig, da Forfatterinden endnu ikke forstaar, fyldestgørende at tegne i Forkortning. Brandes. F.481. 3) (nu l. br.) d. s. s. Forkortelse 2 30 slutn. Høysg.Sa.2r. En tysk Forkortning, som er gaaet over i dansk, er F.F., der angiver, at noget er extrafint. KNyrop.(Tilsk.1921.II.89). **Forkortningstegn**, et. [1.1; jf. 3] (nu l. br.; jf. Forkortelsestegn). vAph.(1764). Larsen. abbreviere . . skrive med Forkortningstegn. Meyer.3.

forkradse, v. [fɔr'krædø] († -kratse. vAph.(1764)). -ede. vbs. -ning (s. d.). (jf. ty. verkratzen) beskadtige ved at kradse; 40 overkradse. *lad dem (∴ bogormene) i der' Krog forkradse sig som Katte. Ev. IV.3. VSO. MO. S&B. || især i part. forkradset brugt som adj. VSO. Han var ligesom forbidt og forkradset paa Ansigt og Hals. Ing.KE.II.150. Drachm.PV.80. Fleuron.SK.41. **Forkradsning**, en. flt. -er. vbs. til forkradse || m. konkr. bet.: forkradset sted; skramme. MO. S&B.

forkramme, v. [fɔr'krəm'ø] -ede. vbs. 50 -else (MO.). beskadtige ell. adelægge ved at kramme. Moth.K329. *Fy, hvor De har forkrammet dette Brev. Oehl.XV.127. Grundtv.PS.VII.455. MO. || især i part. forkrammet brugt som adj. Bøgh.L.128. Lad os . . faa Blomsterne samlet op. Gjør det Noget, at de er noget forkrammede? Schand.PR.323. overf.: Livet byder hende aldrig nogen Glæde, uden at den er . . forkrammet af Menneskehaand. Clara An- 60 dersens.Kastaniebaandet.(1861).28. (jarg.) om kvinde: som har haft for megen omgang med mandfolk (jf. u. forjasje 2). Moth.K329. hun ser noget forkrammet ud |

forkrampet, part. adj. [fɔr'krəm'bøf] (sj.) medtaget af krampe. Mit venstre

Laar var aldeles forkrampet, Foden svulmet, og jeg kunde ikke . . røre Benet. Bagges.DV.XI.58.

forkratte, v. [fɔr'krædø] -ede. (nu næppe br. i rigsspr.) d. s. s. forkradse. VSO.

forkristelig, adj. [V.2.2] (efter ty. vorchristlich; nu l. br.) d. s. s. forkristelig. Engelst.Qvindekj.12. Den forchristelige Tidsalder. Wors.DO.115. Schand.F.189. -krop, en. den forreste del af et dyrs krop. Levin. BMoll.DyL.I.216. Løven med den svære Forkrop. JVJens.Br.84. (sj.) m. h. t. menneske: Han strakte Halsen længere og længere ud af Vinduet, lod tilsidst et god Stykke af Forkroppen følge med. CMoll. PF.201.

forkroppe, v. se forkrøppe.

forkrumme, v. [fɔr'kròm'ø] -ede. vbs. -ning. (jf. ty. verkrummen; især i perf. part. og som vbs.; l. br.) blive ell. gøre krum. mine (af en lang køretur) forkrummede Been. RudBay.EP.I.154. Forkrumning af en eller flere af Skeltets Knogler giver Anledning til Vanførhed, saasom Hjulben og Kalveknae. Panum.236.

forkruse, v. [fɔr'krú'sø] -ede. (sj.) kruse ell. krølle stærkt. VSO. (han) gaar med Haaret saa forkruset, som skulde han til Bal. Leop.PC.124.

forkrybbe, v. se forkrøppe.

forkrybe, v. [fɔr'krý'bø] præf. -krøb; part. -krøbet. vbs. (sj.) -ning (vAph.(1764)). (ænyd. d. s. i bet. 1.1, gl'da. forkropæn, forvendt, ond; jf. mnt. vorkrupen, ty. verkriechen; egl.: krybe ind i, jf. ænyd. indkroben, indesluttet, haardnakket, ond) 1) krybe ind i; krybe i skjul. 1.1) (nu næppe br.) refl. Moth.K373. vAph.(1764). „er endnu en Germanisme.“ MO. 1.2) part. forkrøben som adj. i overf. anv. 1. † som holder sig inde og ikke lader sig se blandt folk. Moth.K375. 2. (nu sj.) sky; genert; trykket af forholdene. *Sangen gik | Forknýt i Dane- lunden. | Med gammeldags, forkrøben Skik. Winth.I.272. Onkel var smæk vred. Jeg sagde . . ingen Ting, men listede i forkrøben Taushed mine Støvler af.Bergs.GF. I.285. 3. (jy.) tvær; uwillig. Feilb. 2) (l. br.) krybe sammen; kun i part. forkrøben brugt som adj.: sammenkrøben; forkrøbet; vantreven. Den kjedelige, snorlige Landevei med de forkrøbene Træer.Tolderl. F.I.95. Schand.TF.I.220. en tolv-trettenaarig, forkrøben Gymnasiast.KLars.Ci.128.

† **forkrydet**, part. adj. (ænyd. d. s.; af VI. for- 6 og ænyd. kryde, krydre. jf. nt. verkrud, krydret, ænh. verkräutert) (gen-nem)krydret; overf.: forfinet. *Forvendte Smagt forkrydet Lyst! JLLund.(SkVid. IX.182).

forkrympe, v. [fɔr'kròm'bø] -ede. (l. br. uden for dial.) gøre helt sammenkrummet; faa til at krympe sig sammen. *som et vissent Blad | forkrympes (denne slægt). Ila Fibiger. Niels Ebbesen. (1866). 105. || især i part. forkrympet brugt som

adj.: forkrøblet; vantreven. tynde, forkrympede Hyldebuske. *Blich.* (1920). VII.74. grim var han, Haaret stridt, forkuet og forkrympet var han. *HCAnd.* VII.44. *Eriks-holm.S.52.* (sj.) overf.: *Evoe, Evan! hvor kommer du hid | I denne dyre forkrympede Tid? *Blich.* (1920). IV.206. ogs. (jy.): forfrossen. *Feilb.*

forkryppe, v. se forkrøppe.

forkryste, v. [fɔr'krystə] -ede. (ænyd. 10 d. s.; nu næppe br.) beskadige ell. ødelægge ved at kryste; forklemme; knuse. *Moth.K330.* *Om alle Ting i Vredens Hænder | Forkrystes, knuses, smuldre hen. *Zet-litz.Psalmer.* (1795).3. VSO.

forkrænke, v. [fɔr'kræn'gə] -ede. vbs. -else (s.d.) ell. (sj.) -ning (*Hz.D.III.69.127*). (glad. d. s.; fra mnt. vorkrænke; af krank, svag, jf. krank, krænke) 1) (nu næppe br.) svække; beskadige; ødelægge; fordær- 20 ve. det, som ikke blev forkrænket (1871: fordærvet) af ild. *Visd.16.27* (*Chr.VI*). *Ingen Aarstid den (o: blomsten) forkrænker.

Staffeldt.102. en Kamp, der forkrænker Folkesindet, ikke løfter det op. *Birkedal.O.III.123.* || m. overgang til bet. 2: forkrænke . . en pige. *Moth.K332.2* † gøre indgreb i; gøre vold paa; overtræde; krænke. *Moth.K332. Falst.88.* deres Magt og Myndighed, som de ingenlunde ville 30 have forkrænket. *Slange.Chr.IV.7. PAHeib.US.606.* ved deslige Foreninger (af jorder maa) andres Ret ikke forkrænkes. *Forordn.* (Kvartudg.)²/1781.§25. VSO. 3) (jf. fr. corrompre, egl. ødelægge) † underkøbe; bestikke. Dersom nogen Superintendent . . lader sig forkrænke af Præsterne med Gaver. *DL.2-17-23.* ☐ **forkrænke-**

lig, adj. [fɔr'kræn'gəli] (ænyd. d. s.; af forkrænke 1; især bibl. og relig.) som er hjem- 40 falden til ødelæggelse og undergang; for-gængelig. et forkrænkeligt Legeme besværer Sjælen. *Visd.9.15.* ikke med forkrænkelige Ting, Sølv eller Guld, ere (I) forløste fra Eders forfængelige Omgængelse . . men med Christi dyrebare Blod. *1Pet.1.18. Hz.D.IV.26.* al Jorderigs Fryd er saa stakket med forkrænkelig, saa falsk og ufuldkommen. *JPJac.I.178.* Blomster- nes ædle men forkrænkelige Skonhed. 50 *DannHavebr.20.* ☐ **-hed**, en. (især bibl. og relig.) for-gængelighed. det saaes i Forkrænkelighed, det opstaaer i Uforkrænkelighed. *1Cor.15.42. Grundtv.SS.I.210.* (han fandt livet) fremmed for sig i dets Ussel- hed og Forkrænkelighed. *JPJac.II.24.* || (sj.) skrøbelighed. (*Valdemar Atterdag*) som til trods for al sin forkrænkelighed var vort fædrelands redningsmand. *ADJerg.II.229.* **Forkrænke**, en. (ænyd. d. s.; 60 vbs. til forkrænke) 1) ☐ (især bibl. og relig.) til forkrænke 1: opløsning; undergang; fordærvelse. hvo som saar i sit Kiød, skal hoste Forkrænke (1907: Fordærvelse) af Kiødet. *Gal.6.8.* *Rundt om os er Forkrænke, | Rundt om os idel Død vi

see. *SalmHus.66.2* (jf. I. Død 3.s). *et Fristed underfuldt . . | Fra al Verdens Sorg og Nød, | Fra Forkrænke og Død. *Grundtv.SS.III.93. Ing.RSE.VII.179.* det Evige og Uendelige (kan) kun gennem Forkrænke- se og Undergang . . naa til Fuldendelse. *Høff.d.LT.125.2* † til forkrænke 2: over- 10 trædelse; krænke. Kong Henric (af England) skulle have Prinsesse Catharina af Franckerige . . og med hende arve hee Frankrige efter Caroli Død. Dette blev besluttet . . 1420 med den Saliske Lofs Forkrænke (o: hvorved den franske arvefølge blev brudt). *Holb.Intr.I.544.* (det skulde ikke) være dennem . . til nogen For- 15 kleinelse eller Forkrænke udi deres Ade- lige Friheder og Privilegier. *Slange.Chr.IV.5.* Rettens Forkrænke. *Engelst.Phil.219.* *David.KK.10.* || ogs.: forklejning. (det) var skeet til Fornærmelse for hende og til Forkrænke paa hans eget gode Navn. *Engelst.Phil.110.*

forkræse, v. [fɔr'kræ'sə] -ede. (nu næppe br.) forvæne med god mad; gøre 20 kræsen. VSO. || part. forkræset som adj.: kræsen. Hendes Hund er saa forkræset, at den ikke vil æde andet end ferskt Kiød. smst.

forkrøbe, v. se forkrøppe.

forkrøben, part. adj. se forkrybe.

forkrøble, v. [fɔr'krø(ʔ)blə] -ede. vbs. -ing (s.d.). (<vAph.(1764); efter ty. verkrü- 30 peln, egl.: gøre til krøbling, jf. Krøbling; nu sj. uden for perf. part. som adj., se u. bet. 3) 1) trans.: forsætte i væksten; gøre vantreven. den gamle Methode (at op- 35 drage børn paa bestod i) at sperre dem inde, og forkrøble dem ved Stillesiddn. *Rahb.Tiisk.1797.831.* || overf. *er vort Liv ikkun et Marterkammer, | som forkrøbler Sjælen mér og mér. *Kaalund.193.2* intr.: 40 blive forsæt i væksten; blive vantreven. (planten) vantrives, forkrøbler, visner. *Engelst.Nat.304.* (børnene) taale, vegetere, lide, forkrøble. *Goldschm.BIS.II.61. JVVJens.C.73.3* part. forkrøblet brugt som adj.: vantreven; misdannet. kun enkelte forkrøblede Birketræer saae han endnu. *Hauch.IV.286. Nans.KV.146.* Træk og Fugtighed er en Fordærvelse for Hvalpene, de blive 45 da forkrøblede. *VortHj.III.4.6.* jf. (spøg.): den Hærskare af forkrøblede Møbler . . der fylder vore Stuer. smst. *I.3.65.* (l. br.) overf., m. h. t. en persons aandelige udvikling: *Kierk.XI.31.* hans forkrøblede Lidenskaber faar Luft i et epileptisk Anfald. *Riget.1/8 1913.2.sp.3.* || (sj.) gjort til krøbling; lem- 50 læstet. *S&B. jf.:* Asketer, snavsede og forkrøblede som Indiens Fakirer. *Bille.Italien.I.127. I. Forkrøbling*, en. vbs. til forkrøble || om tilstanden at være forkrøblet; forkrøblethed. (følgen af ulykken var) Tab af 1/8 Yderstykke paa venstre Tommel med nogen Forkrøbling af Negl og Fin- 55 gerende. *Arb.forsikr.1907.BilagI.183.* overf.: *Tops.III.192.*

II. \ Forkrøbling, en. [fɔr'krø(?)b-
len] (vel dannet af Krøbling under indfly-
delse af forkrøble) vanført menneske;
krøbling. *Bang.GH.27.*

Forkrøbling, en. se Forkrøpning.
forkrølle, v. [fɔr'krø'lə] -ede. vbs. -ing
(s. d.). 1) beskadige ell. ødelægge ved at
krølle; krølle (noget, som helst skal være
glat). *Jeg kan mig lade krølle, nappe, |
Forkrølle, ruske, pusle til. *Bagges.III.80.*
VSO. MO. || især i part. forkrøllet brugt
som adj. *PMøll.I.58.* en hvid forkrøllet Tar-
latanskjole. *Stuck.FO.14.* Jette rystede sig
som en forkrøllet Katteskilling efter den
Vals. *Leop.HT.5.* om person: hvis tøj er (me-
get) krøllet. Du beklager Dig over min stak-
kels Silkekjole? See engang hvor forkrøl-
let jeg er. *CBernh.VI.250.* 2) (nu næppe br.)
besætte m. (haar)krøller over det hele.
VSO. **Forkrølling**, en. vbs. til forkrølle.
MO. || (l. br.) m. konkr. bet.: noget forkrøl-
let; forkrøllet sted. S&B.

Forkrøpning, en. (Forkrøbning. *Ar-
bejdslen.31.* Scheller. *MarO.69.* (u. epaule-
ment). **Forkrøpning**. smst.230). ft.-er. (fagl.)
vbs. til forkrøppe. *Tekn.MarO.* || m. konkr.
bet.: sted, hvor noget er forkrøppet. *Stilart.*
204. *FrPoulsen.MH.I.72.* **forkrøppe**, v.
[fɔr'krøbə] [forkrøbbe. *FrPoulsen.MH.I.100.*
forkrybbe. *Sal.II.604.* Scheller. *MarO.* for-
kryppe. S&B. *Sal.²VIII.467.* † forkroppe.
NDam. *Den borgerlige Bygningskunst.* (1818).
17). -ede. vbs. -ning (s. d.). (jf. † forkrop-
per, forkrøppet liste (*Moth.K356*); gennem
nt. fra ty. verkröppen, verkröppen, af kropf,
krause, svulst, fremspring, jf. Krop, kroppe;
fagl.) føre en liste ell. gesims olgn. rundt
omkring et fremspringende parti; bøjge
en stang ell. aksel i to knæx, det første vin-
kelret ell. skraat paa længderetningen, det
andet parallelt m. denne. *ForklTømrere.51.*
VærktMask.15. *TeknMarO.* *Stilart.200.*

forkue, v. [fɔr'ku'ə] -ede. vbs. -else (s.
d.). 1) holde nede ved tvang ell. tryk;
undertrykke. 1.) || i egl. bet. Menneskene
nærme sig til Dyrene ved en Overtroe, ve-
der sløver og forkuer deres Fornuft. *Hor-
reb.II.171.* *Lad ei den stille Flid af Trang
forkues. *Hzr.D.III.175.* *Schand.AE.283.* (nu
næppe br.) *aldrig | Jeg lader mig af
Avindsord forkue | Til Slip at give paa
en ærlig Ven. *Oehl.DM.19.* || † under-
tvinge; besejre. *en Troldeflok, | Som
Olaf har forkuet. *sa.LII.226.* 1.2) betage
modet ved for streng behandling; læg-
ge aandeligt tryk paa. *Moth.K382.* den
strange forkuende Adfærd, som tidligere
betager Børnene deres Mod og Munter-
hed. *NBüch.SL.67.* VSO. MO. || især i part.
forkuet brugt som adj. *Moth.K382.* sulten
og forfrossen gik hun og saae saa forkuet
ud. *HCAnd.VI.36.* de daarlige Ægteskaber,
hvor Kvinderne er forkuede. *Hostr.E.III.*
6. *Feilb.2.* (nu l. br.) hindre i vækst og ud-
vikling; forsætte i væksten. (oftest i perf.
part.). disse (træer) ere forkuede og lave.

Wand.Mindesm.II.190. *HCAnd.VI.106.*
dværgagtigt forkuede, busklignende Træ-
er. *NaturensV.1916.103.* m. h. t. personer:
Drengen er bleven forkuet i sin Opvækst
ved for tidligt Slæb. *MO. S&B. jf. (billedl.):*
idelig tillod (man) sig at opdrage mig og
forkuede mangan dygtig Spire hos mig.
HCAnd.XII.100. ☐ **Forkuelse**, en. vbs.
til forkue. (til forkue 1.1:) VSO. Forkuelse
af Kvindens Ret og Evner. *TroelsL.XII.*
228. || om tilstanden at være forkuet. (til
forkue 1.1:) Erindringen om Jødernes For-
kuelse. *Goldschm.I.187.* (til forkue 1.2:) VSO.
Jeg syntes, at jeg paa kort Tid havde ry-
stet flere Aars aandelig Forkuelse af mig.
Schand.F.456.

forkulde ell. (især dial.) **forkuldre**,
v. [fɔr'kul'rə] -ede. (jf. mnt. vorkulden
samt forkøle; l. br. i rigsspr.) gøre gennem-
kold; gøre forfrossen. Han var (træt) af
Nattetimernes forkuldrende Klamhed.
EErichs.TM.112. i pass.: blive gennem-
kold, forfrossen. *Moth.K240.* || især i perf.
part. brugt som adj. forkuldet; *Larsen.*
Feilb. forkuldret; *Moth.K240.* (hun) blev
aldeles forkulderet og trangbrystig (af at
løbe halvagen ud i mosen). *Cit.I.726.* (*DSaml.*
VI.144. *Feilb.I.346.IV.155.* det var høj-
lys Dag, da han endelig rejste sig, hjamsk
og forkulret. *EErichs.N.168.*

forkulle, v. [fɔr'kol'ə] -ede. vbs. -ing
(MO. *Sal.²VIII.467*) ell. -ning (*OpfB.II.*
469. *Wagn.Tekn.322*). (jf. ty. verkohlen)
1) omdanne til kul ved forbrænding. en
nye Ovn til at forkulle Been i. *MR.1823.*
113. Dette Træ forkulles let. *MO. OpfB.¹*
II.469. *ForstO.* || ogs. (intr.): blive til kul
ved forbrænding ell. indvirkning af
ild. (træt) kan forkulle under Paavirk-
ning af Ild, men ikke antændes. *DagNyh.*
1908.2.sp.6. || part. forkullet brugt som
adj. 1. brændt til kul. Gnisterne af det for-
kullede Papir sluktes langsomt. *Schand.T*
F.II.389. *SophMüll.VO.411.* jf.: De noget
over 1600 Papyrusruller, som . . fandtes
(i *Herculaneum*), var alle mer eller mindre
forkullede, dog ikke, som man først troede,
ved Ild, men ved Jordlagets kemiske
Indvirkning. *JohsDam.* (*Aarbogf.Bogvenner.*
1921.47). 2. beskadiget ved forkulning (af
overfladen olgn.) hvis der var et forkullet
og ødelagt (brød) at faa uden Betaling.
JVJens.HF.147. (sj.) om person m. brand-
saar: *OBloch.D.²I.214.* 2) (fagl.) ophede
uden adgang af luft for at udvinde
kulstof. *Wagn.Tekn.323.* *Sal.²VIII.467.*

forkulret, part. adj. se u. forkuld(r)e).
forkultivere, v. [V.2.1] vbs.-ing. (gart.)
give planter en foreløbig kultur (fx. i driv-
bænk), inden de udplantes (jf. Forkultur 1.2).
DannHavebr.602. -kultur, en. [V.2.1] 1)
foreløbig dyrkning. 1.1) (forst.) foreløbig
dyrkning af en haardfør træart til skærm
for mindre haardføre. *LandmB.III.221.*
1.2) (gart., landbr.) den fremgangsmaade at
bringe frø, korn og kartofler til spiring inden

saaningen ell. udlægningen. Landb.O.II.195. 2) konkr. 2.1) (forst.) midlertidigt plan- tede træer. (bjergfyrrer) bruges..som For- kultur for Granen. Öpperm.Dalgas.(1895).23. ForstO. 2.2) (gart., landbr.) afgrøde, der tages paa et jordstykke før hovedafgrø- den. DanmHavebr.618.

forkumret, part.adj. [fɔr'kom'rø] (jf. ænyd. forkumre(s), ty. verkümmern; l. br. i rigsspr.; sml. forkymret) medtaget af sorg; for-tæret af kummer. en mager og forkumret Fyr. JVJens.IM.63. et kønt men usigelig forkumret Ansigt. ThitJens. FS.279. || ogs.: forkrossen; forkommen. Feilb.

☐ **For-kundskab**, en. [V.2.1] 1) (l. br.) viden, som man har m. h. t. noget frem- tidigt. VSO. MO. 2) (oftest i flt.) kund- skab(er), som er en betingelse for forstaaelse ell. tilegnelse af noget; grundlæggende kund- skab(er), de Forkundskaber, som . . udford- redes for at kunne modtage den høiere Underviisning. Mall.SA.16. (jeg) havde sam- let nogle Forkundskaber . . især i Italiensk. Hauch.VII.437. første Deel (af fortællingen) kunde gjerne være borte, — men den giver Forkundskaber, og de ere nyttige. HAnd.VI.167. JakKnu.G.151. || (l. br.) i ent.: Leth.(1800). Problemer, hvis Betyd- ning maaske . . ingen blandt Tilhørerne 30 havde Forkundskab til at fatte. JLange.III. 212.

forkunkle, v. -ede. (ænyd. d. s.; vel fra nt., afl. af nt. ty. kunkeln, smede rænker, be- drage; jf. Kunkelfus; nu kun dial.) bringe i urede; fordreje; fordærve; ødelægge. *Har mand en deilig Meening fat, | Maa mand den ey forkunckle | Med Ord. Sort. PSkan.48. forkunkle retten (o: fordreje lov og ret). Moth.K287. *Hun har med sit Fuksvandserie | Forkunckled os i Tøyet (o: bragt forvirring i vore sager, bragt os i knibe). Schandrup.P4r. (m. h. t. fiskergarn:) Esp.83.

☐ **forkunstle**, v. [fɔr'kon'sdlø] -ede. vbs. -ing (Rahb.Stül.100. V Ved.B.44). (efter ty. verkünsteln) ødelægge ved for megen kunst; (fordærve ved at) gøre alt for for- finet ell. elegant; gøre unaturlig ved kunstleri. vAph.(1764). Der hvor Mange efterstræbe det (blot aandelige liv), er det hos de Fleste en Forkunstling, der fører dem bort fra det af aandelig og legem- lig Virksomhed sammensatte Menneskeliv. Ørst.II.70. *Har, min Ven, en slap Kultur | Dig forkunstlet og forkvaklet. Kaalund.186. || (æstel.) udpensle for stærkt. S&B. || part. forkunstlet brugt som adj. Ing.LB.IV. 144. en saa forkunstlet, pretensionsfuld Pige. Hrz.XIV.89. fra vort forkonstlede, 60 forkvalede Liv at vende tilbage til Na- turen. PalM.VIII.273. V Ved.BB.172.

☐ **For-kvæd**, et. [V.2.3] (sj.) indledende kvæd; forspil (jf. -kvæd). *min syge Siel hver Smaating tolke vil, | som Forqvad til et blodigt Sørgespil. Foersom.Hamlet.162.

forkvæde, v. [fɔr'kvagl] -ede. imp. (sj.) -kvæd (PalM.IV.145) ell. (sj.) -kvæle (jf. JBaden.Gram.139. EJessen.Gram.123). vbs. -ing (VSO. MPont.SK.55). (jf. nt. ty. verqua(c)keln) 1) forringe ell. ødelægge ved urigtig ell. ukyndig behandling. 1.1) (nu sj.) i egl. bet. vAph.(1759). Mynst. Levnet.194. Han forkvæde Maskinen, da han vilde gjøre den om. MO. 1.2) uegl., især m. abstr. obj.: bringe i uorden; for- kludre; forvanske. hand søgte Udflugter, og ved adskillige Procurater-Stræger for- kvæde saaledes Sagen at hand blev frie- kiønt. Holb.Bars.III.5. *en slig Forkvæden | Af Sproget og en saadan Venden om | Af Constructionerne. Hrz.D.III.35. disse Arbejdes Levemulighed . . forkvækles paa den urimeligste Maade. BertTid. 23/2 1922.3.sp.5. || nu især m. h. t. en persons aan- delige udvikling. *Tyranie | Den arme Mennesked fordanner og forkvæler. Bag- ges.I.251. *Har, min Ven, en slap Kultur | Dig forkunstlet og forkvaklet. Kaalund.186. Nytidens Frygt for ved Straf . . at for- kvæle de unges Begreber. VortHj.12.6. || part. forkvaklet brugt som adj. Ægte- skabet er blevet en forkvælet Institution. CBernh. XI.224. PalM.VIII.247. (smaa børn) er ikke forkvælede i deres Væsen, ikke forskruede i deres Fremtræden. M Pont.SK.54. (sj.) som adv.: Stilen i Palæ- stina paa Sauls Tid har været forkvaklet ægyptisk. JLange.I.214. 2) (jf. sv. † för- qvackla, forspilde, nt. ty. verqua(c)keln, for- øde; nu næppe br.) sætte over styr ved daar- lig behandling ell. ødselhed; forspilde; bort- ødsle. vAph.(1759). jf. bet. 1: At forkvæle sin Sundhed ved alt for mange Medica- menter. VSO. MO. || i forb. forkvæle bort. SvendbAmt.1919.93. 3) (efter nt. (ty.) sich verqua(c)keln) † refl.: forlove sig (egl.: bag forældrenes ryg). et Menneske . . som hun havde været paa Veie at for- kvæle sig med. Rahb.Tilsk.1794.53. smst. 700. jf.: det skønne Ord at fæste (skulde bruges) i Stæden for de upassende, for- love, troelove, eller som det end mere energisk i visse Kredse hedder, forknytte og forkvække sig. smst.1798.715.

☐ **forkvikke**, v. [fɔr'kvæg] (-kvæge. [-kvæ'qə] S&B. Larsen.). -ede. vbs. -ning. (efter ty. verquicken; formen -kvæge i tilslutning til Kvægsølv ved siden af Kvik- sølv; fagl.) legere (et metal) m. kviksølv; overtrække m. kviksølv. Man forkvikker (forquicksølver) da Arbeidet overalt hvor det skal forgyldes. Hinnerup.Haandb. for Juvelere.(1839).538. Sal. 2 VII.533.

For-kvæd, et. [V.2.3] (ænyd. d. s.; æstel.) gentagen begyndelse i en verselinie, ell. verselinie, der vender tilbage i begyndelsen af hver strofe (mods. Omkvæd). H'erne hvinede som Sværdhug i Krakumaalets Forkvæd: „Hug- gom ver med Hiorvi.“ Blich.I.252. Johs Steenstr.VoreFolkeviser.(1891).78.

forkvæde, v. [fɔr'kvæ'dø] -ede. (nu

næppe br.) gøre trivial ved at synge for ofte. den i min Barndom saa forqvædede (vise). *Rahb.Tilsk.1798.707.*

forkvæge, v. se forkvikke.

forkymret, part. adj. [før'køm'røf] (efter ty. verkümmert, af verkümmern; jf. forkumret; sj.) medtaget af kummer; præget af bekymringer. (maanen) svandt ind med et indfaldent, forkymret Udtryk. *TroelsL.BS.II.319.*

forkynde, v. [før'køn'ø] -te ell. (nu sj. uden for dial.) -ede (*Hob.Ep.II.153. Ev. VIII.216. Ing.RSE.VI.124. Feilb.*) vbs.-else (s. d.). (ænyd. d. s. og forkunde, jf. ænyd. forkyndige, glda. forkyndighe; fra mnt. vorkund(ig)en, ty. verkünden; jf. kundgøre, kyndig || uden for bibl. og relig. spr. nu især højtid. ell. poet.)

1) lade komme til almindelig kundskab; kundgøre; udraabe. 1.) i egl. bet. *Hob.Ep.II.153.* *Naar et Æg hun havde lagt, | forkyndte hun det lydt. *Rich.I.31.* Og deres Hyrder flyede og forkyndte (1819: kundgjorde) det i Byen og paa Landet. *Marc.5.14(1907).* (jf. bet. 2.2:) † At forkynde (nu: bekendtgøre) noget fra Prædikestolen. *VSO. MO.* || uegl., m. overgang til bet. 1.3. *Himlene din Glands forkynde, | Lad hver Morgen mig begynde | Dagen med din Priis! *Grundtv.SS.I.142. uden obj.* (jf. bet. 1.2 slutn.): Om ham (o: gud) forkynder hans Torden. *Job.36.33.* || (nu l. br.) udsende ell. afgive (offentlig) erklæring om. Dronningen laae paa sin Sotteseng, og Lægerne forkyndte, at hun maatte døe. *HCAnd.VI.137. 1.2) virke (gennem sin tale) for udbredelse af kendskab til noget; være talsmand for; især (bibl. og relig.): bringe bud om evangeliet; prædike. (han) prædikede og forkyndte Guds Riges Evangelium. Luc.8.1. Brors.137. Hans Læbe forkynder een Lære, hans Levnet en anden. Mall.G.38. *Der taldes om dem, som Livets Ord | Nu skulde med Kraft forkynde. Grundtv.SS.II.271. Hauch forkynder stadig „en skjult indre Herlighed i Naturen“. *VVed.G.149.* i de tolv Aarhundreder, (Islam) er blevet forkyndt. *Østrup.Islam.(1914).* 2. || m. person-obj.: prædike om. *i denne Krog | Forkyndes paa det danske Sprog | Vor Frelser aabenbare. *Grundtv.SS.IV.356.* de lode ikke af hver Dag .. at forkynde Jesum Christum (*Chr.VI:* evangelium om Jesu Christo; 1907: Evangeliet om Kristus Jesus). *ApG.5.42. 1.3) (overf.) m. tingssubj.: give til kende; vise; vidne om. En Mands Klædedragt .. og et Menneskes Gang forkynder, hvordan det er med ham. Sir.19.30. Hendes Anstand forkyndte en Dame af den store Verden. FrSneed.I.170. En Puslen i det fjerne Krat .. forkyndte, at et levende Væsen nærmede sig. Winth. IX.267. Gadedøren (var) udstyret med en Hammer, der som en Klokke i Nutiden kunde forkynde, om Nogen vilde ind. TroelsL.II.100. de halvt sammensunkne**

Menneske-Ruiner, der forkyndte Forkrænelighedens Lov. *KMads.BR.12.* || (poet.) refl.: give sig til kende; vise sig. *I Øst forkyndte sig Dagens Bud. *Winth.NDigt. 31.*

2) lade komme til (den) enkeltes kundskab. 2.1) meddele; berette; fortælle. Joseph drømte en Drøm og forkyndte sine Brødre den. *1Mos.37.5.* jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket. *Luc.2.10. Holb.Herod.181.* *Jeg maa dig tunge Tidender forkynde. *Oehl.NG.303. Hauch.MfB.322.* *forkynd, o Danmark, | Mig dit Fremtidsmaal. *PalM.VIII.158. Skat Rørd.NaadensAar.(1900).4. 2.2) (jur.) bekendtgøre (for en) paa lovformelig maade. Stevningen er ham forkyndet. Hob.G.W.IV.10. LovNr.458¹⁴1919. §1. dommen er bleven ham forkyndt | || (nu l. br.) m. overgang til bet. 1.1; m. h. t. krig: erklære. *vAph.(1759). Norreg.Naturr.453. VSO. MO. (overf.:)* *Ev.VI.306.**

3) m. h. t. noget fremtidigt. 3.1) ☐ bebude; forudsige; varsle. Forkynder de Ting, som skulle komme herefter, at vi kunne vide dem. *Es.41.23.* Guderne havde forkyndet Ambar en overhængende Fare. *Ev.VIII.216.* || m. person-obj.: forudsige ens komme. *Fra Nazareth din Vandring skal begynde, | Hvor Englen monne Frelseren forkynde. *Heib.Poet.X.190.* || overf.: melde; tyde paa. Svalerne forkynde Sommeren. *vAph.(1764).* mener jeg, at denne Drøm forkynder en brad Død. *Hauch.V.148. HCAnd.V.176. m. h. t. person:* *Tordens Brummen | Forkyndte mig (Thor) i Asgaard. *Ev.V.51. 3.2) (nu næppe br.) tilsige; love. *Altid trykke mine Synder, | Altid Jesus Hjælp forkynder (Kingo.495: tilskyn- der). SalmHus.466.2. *ved din Side staaer | Den Herre, som forkynder | Dig Liv, naar Alt forgaar. Ing.RSE.VII.180.*

Forkyndelse, en. flt. -r. (ænyd. d. s.; vbs. til forkynde; uden for bibl. ell. relig. spr. nu især højtid.) 1) til forkynde 1. 1.1) til forkynde 1.1. *VSO.* Forkyndelser af et Program. *Brandes.III.351.* † en Comœdies Forkyndelse. *vAph.(1759).* || † konkr.: bekendtgørelse; forordning. Denne Forkyndelse udkom et Par Dage efter. *Oehl.AG.126.* 1.2) til forkynde 1.2. først da vil .. Forkyndelsen .. være mægtig til at bringe de sunde Ord ind i Andres Hierter. *Mynst. 4Præd.39.* var det ved Lovens Gierninger, I anammede Aanden, eller ved Troens Forkyndelse (*Chr.VI:* horelse; 1907: ved i Tro at høre)? *Gal.3.2.* (han) havde været .. optaget af (præstens) Forkyndelse. *Pont. LP.VII.27. 1.3) overf., til forkynde 1.3.* En Lidendes forklarede Smil er .. blandt Menneskene en .. Forkyndelse af Guds Naades Kraft. *Monrad.BV.32.* 2) til forkynde 2. 2.1) til forkynde 2.1. *Moth.K92.* hvad denne saa kalden arrest belanger, da var den ikke andet end en forkyndelse (o: paalæg) om til stede blivelse. *Hob.Ep.*

(Bruuns Udg.V.303). D&H. ¶ (sj.) mere konkr.: *hvad der meddeles; melding; budskab.*
 *Og derfor tog jeg gerne mod | Forkyndelsen: at Gudrun. . | Os gieste vil. *Oehl. KG.356. 2.2* (jur.) til forkynde 2.2. Stævnningens Forkyndelse. *Nørreg. Privatr.V.354.* Dommen var faldet ved Højesteret. . Han kom lige fra Forkyndelsen. *Esm.I.184. Lov Nr.53¹⁸¹1909. §144.* ¶ (nu l. br.) m. h. t. krig: *VSO. MO. 3* ¶ til forkynde 3. 3.1) til forkynde 3.1. *vAph.(1759).* Johannes (var) fød under de . . underfulde Forkyndelser, vore Evangelier berette. *Mynst. Bispepr.(1852).* 17. Svømmende Halm og Kaalstokke (i rendestenene) dreve som Forkyndelse af Vaaren. *HCAnd.IV.284. 3.2* (nu næppe br.) til forkynde 3.2. fra Korset straalr Naadens og Livets Forkyndelse ud. *Mynst. Betr.I.355.*

Forkynder, en. flt. -e. (især poet. ell. højt. id.) ofte i forb. m. gen. ell. præp. af. 1) til forkynde 1. 1.1) (nu l. br.) til forkynde 1.1: person, der bekendtgør noget. *Moth.K92. jf. bet. 1.2:* (den indiske tekst skelner) imellem Guddommen og Forkynderen af den Høiestes Befalinger. *Molb.F.155. 1.2* til forkynde 1.2: person, der er talsmand for noget, virker for en idé ell. lære o.lgn.; især: person, der bringer bud om evangeliet. *dit (: guds) Ords Forkynder. *Euc.II.169.* Sandheden har altid havt mange høirastede Forkynder. *Kierk.IV.405.* træde offentlig op som ny Ideers Forkynder. *Schand.U.M.231.* Blau-müller holder ligesom Flertallet af Fortidens Digtere ikke af at optræde i sin Poesi som direkte Forkynder. *Rimest.DF. 6. 2* (l. br.) til forkynde 2. jf. Døds-Forkyndere (: de, der meddelt Maria-Stuart hendes dødsdom). *Holb.Heltind.II.173. 3* til forkynde 3.1: i Uskylds hvide Dragt, | Stod Forkynderen af Vaarens Pragt, | Sommergjækken. *Schaldem.Sk.B.60.*

for-kyndig, adj. [V.2.1] (sj.) som har kundskab om kommende ting. Det sagdes om hende, at hun var forkyndig. *LBruun. A.37.*

forkyse, v. [fɔr'ky'sə] præf. -te; part. -t ell. (nu sj.) -et (*VSO. MO.*) ell. (*dial.*) -køsen (*Feilb.*), -køset (*ZakNiels.B.23. Gravl. J.21.*), -kussen (*Moth.K422.*), -kaasen (*Feilb. jf. Kort.139.*) (nu l. br. i rigsspr.) gøre medtaget af skvær; forskræmme. *Jeg var, som den der var forkyst af Himlens Lyned. *Falst.Ovid.II.* *Ifald din Fordring . . ei reent forkyser mig. *Bagges.V.97.* ¶ part. forkyst brugt som adj. *Haab . . skaber Mod i de forkyste Hierter. *Bagges.I.23.* *Forkyst, en eenlig Fugl fløi op. *Winth. IV.233.* det forkyste og skræmte Barn. *Bergs.PP.59.* (han) sa Godavten Anna, at hun ikke skulde blive forkøset. *Gravl.J.21.*

forkysse, v. [fɔr'ky'sə] præf. -ede; part. -et ell. † -t (i vers: *Bagges.V.221.*) (nu l. br. i rigsspr.) kysse (for) meget; overkysse; ogs.: medtage ved at kysse. *Du om Lakejnen først ndi | En Borgestue leder, | Hvor du Patronens Liberi | Forkysser og til-

beder. *Falst.112.* Forkyssede Læber. *MO.* Marie havde begge Armene om Halsen paa ham, og forkyssede ham, saa det var noget gruligt. *Ant.Niels.FL.II.37. JakKnu. F.199.*

Før-kæbe ell. -kæve, en. (vet., landbr.; nu næppe br.) hos husdyr: hovedskallen (kraniet og ansigtsknoglerne) m. undtagelse af underkæben. *Begrtr.Sjæll.440. GCWith. Veterinairvidenskab.I.(1836).102. Cit.ca.1890. (AarbHolbæk.1922.160).*

forkæle, v. [fɔr'kæ'lə] -ede ell. (nu l. br.) -te (i vers: *Hz.AN.227.*), vbs. -else (*Euc.VII.102. BerlTid.¹⁹1907.M.2.sp.3*) ell. (nu l. br.) -ning (*vAph.(1764).*) (af VI. for-2.1 og kæle; jf. forkælne) forvænne ved at kæle for; gøre bløddagtig ell. forfinet. Den forkieledde Vellystige fryser i en foeret Klædning. *JSneed.II.436.* Livets blide Dage forkieledt Sielen. *Basth.Tale.(1796).24.* At forkieledt sig, sin Helbred. *MO. hun (tog) med sig de tvende fornemste Piger, og støttede sig til den ene, som En, der er forkjælet (Chr.VI: kræselig). Sti.Esth.15.2.* ¶ nu især: forvænne nogen ved at opfylde alle hans ønsker, rette sig efter alle hans luner. Forældre, der forkieledt deres Børn. *PAHeib.US.482.* hun maatte og vilde have sin Villie, for hun var saa forkjælet. *HC And.V.349.* Alfred de Musset . . var den mest forkælede af alle Frankrigs yngre Digtere. *Brandes.XIII.317.*

forkælling, v. [fɔr'kæ'ljɛŋ] -ede. (l. br. i rigsspr.) forkæle (et barn). *Hjemmet.1906.643.sp.1. Feilb.*

† **forkælne**, v. -ede. (af VI. for-6.2 og kælen) d. s. s. forkæle. de der have en svag forkjælnet Mave. *Tode.ST.II.83.* at Børn, der skulle ud i Verden, ikke forkjælnes ved en alt for nøiagtig Regularitæt i Spise og Drik. *smst.35. Mall.Sg.H.734.*

¶ **Forkæmper**, en. (efter ty. vorkämpfer) 1) [V.1.2] (sj.) person, der kæmper i forreste række. *MO. Drachm.STL.49. 2* [V.5] person, der kæmper ell. arbejder til bedste for noget; forsægter; forsvarer. *Molb.R. 21.* en af Frihedens Forkæmpere. *Høstr. SpT.IA.* jeg har reist denne Sag og falder som dens Forkæmper. *Bergs.PP.32. Troels L.XIII.153.* ¶ **kærlighed**, en. [V.3]

flt. (l. br.) -er (*Brandes.IV.219. EudLehm. (NatTid.¹⁹1912.M.Till.1.sp.3).*) (efter ty. vorliebe, fr. prédilection; < *VSO.1802.* jf.: Prédilection . . Yndevalg; Ynde-Portrin. *vAph.(1772).II.268.* samt: Digteren havde Prædilektion for dette Stykke (: et sørge-digt). *Cit.1787.(Euc.Skr.III.399).* ¶ **undertiden lidt nedsat**, om en paa fordommen grundet kærlighed, se *MO.*) 1) særlig kærlighed ell. interesse, som man har for nogen ell. noget (og som overskygger alt andet). hun holdt mere af min Broder end af mig, og denne Forkjærlighed beholdt hun sit hele Liv igjennem. *Hauch.MfB.64.* den Forkjærlighed, hvormed han næsten adelukkende behandler Æmner af den græske . . Heltekrede.

Høyen.Thorv.26. (Heiberg) besad den Gave at meddele Hovedstadens hele Intelligens sine Anskuelser og Forkærligheder. *Brandes.I.294.* Som Dreng tegnede han med Forkærlighed tveæggede Dolke og fine Kaarder. *JVJens.EE.88.* || i forb. m. præp. for ell. † til (*Ing.EF.VII.3. Hauch.MfB.206.*) Hoffets og de Stores Forkærlighed til det Udenlandske. *Engelst.Nat.55.* Han havde en stor Forkærlighed for al Folkepoesi. *Hauch.MfB.295. Pont.LP.VII.57. 2)* (l. br.) om det, der er genstand for ens særlige interesse. Hendes personlige Forkærlighed var Musik og Literatur. *Brandes.VII.369. † -kærre, en. d. s. s. Forplov. Dreusen. Overs. af Thaer.Landoeconomie.III. (1817). 29. MO.*

☐ **forkætre**, v. [fɔr'kædrø] -ede. vbs. -else (VSO.) ell. -ing (MO. Nans.FR.129). (efter ty. verketzern) beskyldte for kætteri; erklære for kætter ell. kættersk; overf.: tage stærk afstand fra; fordømme; rive ned paa. (man kan sikrest) regne dem blant Kiettere, der løsligen forkiettre andre. *Holb.Ep.III.103.* Præster og Theologer . . forkiettrede hinanden, for Deres egne Meningers . . Skyld. *Grundtv.Udv.IV.398.* den Lære er nu forkættet, og Alle, som troede paa den, ere brændte. *Goldschm.II.257.* man kan kende de vaabenløse paa, at de forkætrer Kampen. *JVJens.D.115. CSPet.Litt.I.637.*

Forkæve, en. se -kæbe. -køb, et. [V.2.] (ænyd. glda. d. s., æda. forköp; efter mnt. vorkop, jf. ty. vorkauf) 1) handlingen at købe først ell. før en anden. 1.) i al alm. *Moth.K439.* især i udtr. komme ell. (nu især dial.) gaa (en) i forkøbet ell. (nu kun dial.) forkøb (*Holb.Pern.III.6. Slange. ChrIV.863. Feilb.*) 1. (nu vist kun dial.) købe noget, som en anden havde i sinde at købe. Hand gik ham i forkøb. *Moth.K439.* (han) gik i Forkjøbet for mig med en Ko. *AntNiels.FL.II.128.* 2. overf.: forhindre en i at gøre noget ved selv at gøre det; gaa en i bedene. Det var uforsvarligt, at ville gaae sin Fader i Forkøb (hos den ombejlede pige). *Holb.Pern.III.6.* (jeg) maatte lade hendes Mand være den første, for hvilken jeg syede en Klædning . . i hvad og andre maatte tilbyde mig for at komme ham i Forkjøbet. *Æv.VI.101.* Efterat han nu havde holdt denne Tale, gik han Fienden i Forkjøbet, udplyndrede selv sit Fædreland. *Grundtv.Saxo.I.70.* lader os komme i Forkjøbet (*Chr.VI:* forekomme) med at slutte Fred med ham, førend han forener sig med Alexander imod os. *IMakk.10.4. Feilb.* || ogs.: ret til at købe noget, for det tilbydes andre (jf. Forkøbsret). hand har forkøbet. *Moth.K439.* Regentens betinger sig gerne Forkøb af de ældere Metaller . . som beqvemme til Mynten. *Schytte.IR.II.167. VSO. S&B. 1.2)* (jur., †) køb, der (fx. paa et marked) finder sted, inden det egl. salg begynder; spec.: forhaandsopkøb af varer i den hensigt

at forhøje prisen; forprang. *Nørreg.Privatr.I.354. JohsSteenstr.N.IV.379.* Hjallerup Hestemarked afholdes Torsdag og Fredag, men Forkøbet er allerede begyndt af tyske og stedlige Opkøbere. *Pol.²⁰/s1911.4. 2)* (sj.) handlingen at købe ell. binde sig til at købe en vare, før den leveres; subscription. tvangfri hæfter, der kan købes enten som de udkommer eller ved forkøb. *Skolebladet. 10°/s1887.318.*

forkøbe, v. [fɔr'købø] -te. vbs. (sj.) -else (*Saaby.⁷*). (jf. ty. sich verkaufen) refl.: skade sig selv (økonomisk) ved at købe; købe for dyrt ell. købe mere, end man har raad til. *Moth.K437.* (han var ikke) den Mand, der pleiede at forkøbe sig. *Æv.VI.277. Oehl.S.168. Bogh.JT.488.* || i forb. m. præp. paa ell. (nu næppe br.) i (*vAph.(1764).*), til betegnelse af det, man køber. *Gram.Breve.16.* (klostrene) forkøber . . sig ogsaa hyp-pig paa Guds. *VVed.BK.16.* || † m. angivelse af den sum, man giver for meget. Paa det Uhr forkøbte han sig vist 10 Rigsdaler. VSO.

Forkøbs-, i ssgr. [-købs-] (især jur. part. †) af -køb 1, især 1.1. -berettiget, part. adj. *LandbO.II.195.* -pris, en. til Forkøb 1.2: Man kan . . faa Billetter i (teatrets) Billetkontor uden at betale Forkøbspris. *Pol.⁹/s1908.8.* -ret, en. ret til at købe en ting, naar ejeren maatte bestemme sig til at sælge den. *Stampe.I.14. Hauch.II.298. Lassen.SO.104.*

Forkød, et. (slagt., kog.) kød af forfjerdig (mods. Bagkød). VSO. MO. S&B.

forkøle, v. [fɔr'køle] -ede ell. (nu næppe br.) -te (*Bagges.II.198. Hrz.II.173*); imp. (kun i bet. 1.2, i forb. m. nægtelse) forkøl ell. † forkøle (i vers: *Bagges.IX.142*) vbs. -else (s. d.) ell. -ing (s. d.), jf. Forkølning. (ænyd. d. s.; efter mnt. vorkolen, jf. ty. dial. verkühlen; sml. forkuldr(e) og forkøle) 1) gøre kold; afkøle. 1.) (nu næppe br.) i al alm. *Moth.K241.* den kolde Sæ-Luft og stormende Vinde . . forkøler Ageren. *PJuel.GB.a3v. 1.2)* gøre daarlig ell. upasselig ved for stærk afkøling. (denne ret) forkølede mig Mafven. *Klevenf.RJ.105.* vore idelige Forandringer af Klædedragt forkølede vore Sener. *Tullin.III.43. Schand.T.FL.233.* || især refl. ell. (nu sj.) dep. (*Moth.K242*): ved at blive udsat for afkøling paa drage sig sygdom ell. upasselighed, især snue olgn. *Moth.K241.* *Luk Vindvet igien! Forkøle dig ikke. *Bagges.DV.IX.142.* *I denne skarpe Luft man sig forkøler. *Pal M.Luftsk.52.* nu alm. i sa. bet.: blive forkølet, se ndf. || part. forkølet brugt som adj., spec.: lidende af snue olgn. *Moth.K242.* jeg er saa forkølet; jeg er ganske hæs. *Heib.Poet.VI.54. Feilb.* jf. (spøg.): en underlig tyk og forkølet Musik. *FrNygaard. (Pol.²⁸/s1921.9.sp.4).* i udtr. blive forkølet: jeg er saa bange, at du blir forkølet paa Vejen, saasom Luften er skarp her i Sieland. *Holb.11J.V.9.* *Man bli'er forkølet,

faaer Feber og Snue. *Hostr. ML. 9. 2)* (overf. anv. af bet. 1.; nu næppe br.) gøre mindre ivrig ell. lidenskabelig; gøre lunken; moderere; kølne; afsvale. (de) holdte ikke op, førend de finge Keyserens Hierte forkøled imod ham. *Holb. Kh. 802.* i hvor det end gaar, saa er ieg vis paa, at Ven-skabet ikke skal eller kan blive forkølet imellem os. *Langebek. Breve. 440.* *Men sig .. hvi du mig | Har kunnet troe forkiølt mod dig. *Bagges. II. 198. Grundtv. LSk. 20.*

Forkølelse, en. flt. -r. vbs. til forkøle; især til forkøle 1.2: det at blive forkølet ell. tilstanden at være forkølet. efter Aareladelse er .. Kræfterne svækkede, saa at Forkølelse og Smittelse da langt lettere finder Sted, end ellers. *Tode. ST. II. 55. JVJens. HF. 135.* faa (sig) en forkølelse, blive forkølet. *Langebek. Breve. 151.* Alle sine Forkølelser faa'r man ved at sparke Dynen af sig om Natten. *Schand. TF. I. 81.* **Forkølelses-feber**, en. (med.) efemer feber (jf. Forkølningsfeber samt Flaadfeber). *Apot. (1791). 252. Drachm. EO. 268. Sal. VI. 732.* -**gigt**, en. (nu næppe br.) reumatisme. *Tode. H. 124. Apot. (1791). 253.* -**hoste**, en. (nu l. br.; jf. Flaadhoste). smst. 303. -**sygdom**, en. *MO.* Snue, Hæshed, Hoste og Diarrhoe ere bekjendte Forkølelsesygdomme. *Panum. 237. Sal. VIII. 468.*

I. Forkøler, en. [V.2] (fagl.) d. s. s. Forsvaler. *OrdbS.*

II. Forkøler, en. (af forkøle 1.2; dagl., spøg., l. br.) d. s. s. Rumpforkøler. *Gadeordb.²*

Forkøling, en. (nu kun dial.) d. s. s. Forkølelse. *Moth. K242. Feilb. forkølne*, v. [fɔr'kø:l'nə, -kø'l'nə] -ede. vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; nu næppe br.) 1.) d. s. s. forkøle 1. 1.) d. s. s. forkøle 1. 2.) d. s. s. forkøle 1.2. forkølne sig. *Moth. K242. 2)* d. s. s. forkøle 2. En Jomfrue, som .. giver sig paa Discretion ved første Angreb, forkølner Frierens Kierlighed. *Holb. MTrk. 286.* *Saa længe der er .. Varme i vort Blod, | Forkølnis ey vor Pligt. *JFriis. 41.* *bliv ikke her.“ — „Jeg da ei elsket er.“ — | „De kiender dog mit Hierte.“ — „Men det forkiølnet er.“ *NKBred. Luc. 46. [3]* (sj.) intr.: blive afkølet; kølnes. Man maa .. ikke lade sin Iver til det Gode forkølnes, men blive ved at efterleve sin Pligt. *Holb. Ep. IV. 520.* **Forkølning**, en. flt. -er. (vbs. til forkølnes ell. forkøle; nu næppe br.) d. s. s. Forkølelse. en liden Forkølning med Anstod af Feber hafde indfundet sig. *Gram. Breve. 246.* **Forkølnings-feber**, en. (nu næppe br.) d. s. s. Forkølelsesfeber. smst. 273.

forkøre, v. [fɔr'kø:rə] -te. (ænyd. d. s. i bet. „ødelægge (en vej) ved kørsel“) beskædiges ell. overanstrenges ved at køre; især (vet.) m. h. t. heste. at forkøre et par heste. *Moth. K454. MO. S&B.* || part. forkørt brugt som adj. 1. om heste: medtaget af (for

stærk) kørsel. Kongen har ugjerne maattet fornemme, hvorledes Dragonhestene .. saaledes skal vorde misbrugte, forkørte og udslæbte, at de til Tjenesten ej findes .. dygtige. *MR. 1707. 164. ThitJens. TS. 121. Feilb. 2. (talespr.; l. br.) om personer: overanstrengt ell. medtaget af (en længere) kørsel. Moth. K454.* Jeg kom hertil i Middags, temmelig forkørt forresten. *Pont. LP. IV. 77.*

forlaare, forlaaren, se. forlore, forloren.

Forlad, et. (ogs. -led. MDL. 128. Feilb. I. 346. IV. 155.) (vbs. til lade for, spænde for (se u. lade); jf. bornh. forlånning, en halv dags pløjearbejde (Esp. 84), fynsk forlening, ogs. i videre anv.: afdeling, del (MDL. 128. Kværnd.), vist ogs. dannet som vbs. til lade for; dial.) egl.: det at spænde heste for; arbejdstur ved pløjning ell. harvning (jf. II. Bed); arbejdstiden mlt. to standsminger. *Soolen pløyet har den halve Dags Forlad. *B. Diderichsen. Friderichs-Berg. (1705). Dr. MDL. 128.* Vi gjør kun tre Forled om Dagen. *Kværnd.* Du kan gjøre et lille Forled i Eftermiddag. smst. *Feilb. (u. Forlad)* (efter mellemdagen kl. 4) kom så det sidste „forled“ af arbejdsdagen. *Svendb. Amt. 1920. 23.*

I. forlade, v. [fɔr'la'ðə] præf. -lod; part. -ladt ell. (nu næppe br. i rigsspr.) -ladet (*Holb. Intr. I. 82. sa. JH. II. 649. jf. Thorsen. 90.*), flt. (nu næppe br.) -ladne (*Marc. 2.5 (1907: forladte). Joh. 20. 23 (1907: forladte)*); vbs. -else (s. d.). (æda. forlatæ (i bet. 1 og 5), oldn. fyrirlāta (i bet. 1 og 5); fra mnt. vorlaten, jf. ty. verlassen, got. fraletan; egl.: lade fare, lade løs)

1) fjerne sig fra et sted (for kortere ell. længere tid ell. for steds). 1.) om levende væsen: bevæge sig (gaa, rejse osv.) bort fra. et Slags Folk kaldet Cimbrer, nu Jyder, havde paa de Tiider .. forladt deris Fæderne-Land. *Holb. Intr. I. 82.* Jeg havde i en otte Dages Tid ikke kunnet forlade Sengen. *Ev. VI. 134.* hun skal forlade dette Huus og flytte hen til ham. smst. *IV. 255.* *Jeg maatte det (o: stedet) forlade, | Jeg saae det aldrig meer. *Hauch. SD. I. 214.* Den gamle Geistlige .. reiste sig og forlod med langsom Skridt Værelset. *Winth. Nov. 114.* At forlade sin Post. *Wolff. Mar. O. 498.* fuglen har forladt reden | jf. (sj.): *Dit (o: en jættes) Field mig ei kan dræbe, | Og heller ei din Gift. | Valhalla jeg forlader (o: jeg kommer (nemlig) fra V.). | Jeg er sædvanlig tryg. *Oehl. XXIX. 53.* ☉ forlade (denne) verden, *dø. VSO. e. br. jf.*: Den daarlige Kunst forlader hurtigt denne Verden og den gode vokser .. og breder sig. *Berl. Tid. 18/10. 1922. Aft. 7. sp. 3.* || m. h. t. personer (jf. bet. 2.2). Jeg maa forlade dem en halv Times Tid. *Holb. II. 11. II. 2.* Napoleon forlod sin hær og kørte over hals og hoved til Paris | || part. forladt brugt som adj.: tom; øde. Herren skal drive menniskene langt bort; og midt i landet skal det være meget

forladt (1871: Tomheden er bleven stor i Landet). *Es.6.12* (Chr.VI). villaan ser saa forladt ud | *hertil*: Forladthed. Det Hele gjorde et ubeskriveligt Indtryk af Død og Forladthed. *ThomLa.EL.40*. Egnens (o: en *klitegns*) øde Forladthed. *Pont.LP.VIII.212. 1.2* (især Θ) *m. tings-subj.*: *vige bort fra*. *Denne Dag er nu forsvundet, | Solens Skin har os forladt. *SalmHj.68.2*. (han) kastede sin Hue, der næsten aldrig forlod hans Hoved .. hen ad Bordet. *Schand.TF. I.251*. hans øjne forlod hende ikke et øjeblik, medens hun optraadte | amuletten forlader ham aldrig | naar solen forlader væderens tegn | || *m. abstr. subj.*: *svinde bort fra*; *forsvinde fra* (ofte *m. overgang til bet. 2.*). Feberen .. forlod ham gandske. *Hob.Bars.III.6*. *Byd, at Haabet ei forlader | Dem, som haabe kun paa dig. *Ew. V.147*. den ene Kind (*blussede*), medens den anden var forladt af al Farve. *Gyll. Novel.II.272*. *O, fjerne Barndomstid! som os forlod. *PalM.IV.41*. *jf. aands-*, idéforladt samt (*sj.*): *det graa, det grove Arbejd, | formaalsforladt, | fordi det aldrig kan erobre Lykken. *JakKnu.Va.152*.

2) ikke medtage; lade blive tilbage efter sig (*jf. efterlade 1.*). 2.1) (især Θ) i al alm. (*de*) forlode alle Ting, og fulgte ham. *Luc.5.11*. de forlode strax Garnene, og fulgte ham. *Matth.4.20*. i Leiren forlod de en Biørn i en Iernlænke. *Cit.1755*. (*Suhm.NSaml.III.14*). nu vil vi forlade bøgerne og tage i skoven | || forladt arv, se u. Arv 1.1. || (*nu sj.*) *m. præd. ell. anden tilføjelse til obj.*: hos hvem forlod (1871: hvem overlod) du det lidet smaa qvæg i ørken? *1Sam.17.28* (Chr.VI). *1Mos.39.12* (Chr.VI) (*se u. efterlade 1.1*). Jeg forlader dig her i godt Selskab. *VSO*. Liget blev .. berøvet sine Klæder og forladt nøgen i Kisten. *Blich.II.177*. Med denne Formaning gik hun bort og forlod de .. Elskende alene. *smst.133*. (*sj.*) om efterladelse ved dødsfald: en daare og en ufornuftig skulle omkomme tillige; og de skal forlade (1871: efterlade) deres gods til andre. *Ps.49.11* (Chr.VI). 2.2) *m. h. t. person*; især *m. bibet.*: *unddrage (en) hjælp*, støtte osv. ved at drage bort; lade i stikken; ogs. uden (*tydelig*) forestilling om fjernelse: *svigte*. Min Gud, min Gud! hvortof haver du forladt mig? *Ps.22.2*. *Kom Grønneg.II.204*. *jeg maa flye til underjordske Steder. | Dog skal jeg ei forlade dig. *Ew.V.20*. *Selv ei Jorden bære vil | Drotten, som hver Dansk forlader. *Ing.VSt.240*. Han forlod dem ikke i deres Nød. *MO. billedl. ell. overf.*: de nyere Reskripter, der forlade os i Mørke og Uvished. *Birckner.Tr.14*. *Du var et fattigt Barn af Lykken forladt. *Hauch.SD.I.301*. forladt, som hun var, af Guder og Mennesker. *Gyr Lemche.NB.52*. *Pol.¹³/s 1902.2.sp.8*. || *part. forladt brugt som adj.* vi ere forladte faa iblant hedningerne (1871: som en liden Hob ere vi levned

iblandt Hedningerne). *Bar.2.13* (Chr.VI). den, som er en ret Enke, og forladt (Chr.VI: sat i eenlighed; 1907: staar ene), haver sat sit Haab til Gud. *1Tim.5.5*. *SalmHj.653.2*. hvad nytter det mig, mig Forladede, mig Ulyksalige. *Ew.VI.280*. *Den, som sidder mest forladt, | Seer op imod Stjernevrillen. *Ing.RSE.VII.245*. Hun stod gandske forladt (o: ene) i Salen. *MO*. *Jeg bor paa Kvisten saa ene forladt, | Jeg har kun en enøjet Missekat. *Danmarks syngende Mand. Nr.3.[1919].17*. (*især jur.*): forladt hustru (*MinSkr.⁹/s1893*) ell. ægtefælle (*Sal.²VIII.468*). *jf. (sj.)*: En forladt og trængende Stilling. *MO*. (*nu næppe br.*) *gradbøjet*: Kan jeg blive sygere, fattigere, forladtere, end jeg (er)? *Bagges.LI.A03*. den Ulesleste og den Forladteste. *Tode.ST.II.14*. de Folder, hvori en grusom Natur, ligesom med Jernbaand, tvinger de forladteste af sine Skabninger. *Hauch.II.83*. *Hertil*: Forladthed. hans „Fadervor“ .. afbrødes ved .. modfaldne Betragtninger over hans Forladthed i Verden. *Ing.LB.I.4*. Frithof søgte i sin fuldstændige Forladthed en nedværdigende Trøst i at lege med sine Søstre. *JPJac. II.66*. En forført Pige kan i Fortvivelse og Skam og Forladthed myrde sit lille Barn. *oKoch.JL.12*.

3) opgive (*jf. efterlade 2.*). 3.1) især *m. abstr. obj.*; *m. h. t. beskæftigelse, mening olgn.*: Israels Børn .. forlode Herren deres Fædres Gud. *Dom.2.12*. du haver forladt din første Kierlighed. *Aab.2.4*. Jeg agter icke lunge at blive ved Kandstøberiet, jeg burde for lunge siden at have forladt det. *Hob.Kandst. I.4*. Grunde have bevæget mig til at forlade Theatret. *Oehl.Er.I.138*. de skulde .. forlade Hedenskabet og antage Christendom. *Mob.DH.II.359*. disse forskellige Skridt (*betød ikke*) nogen Forluden af de Principper .. som var fulgte i de sidste 50 Aar. *Fridericia*. (*Danm Rig Hist.IV.15*). At forlade Tjenesten. *Wolfh.MarO.530*. || † *m. h. t. en daarlig vane olgn.* Lad af fra vrede, og forlad hastighed (1871: lad Hef-tighed fare). *Ps.37.8* (Chr.VI). hun forlod (1871: opgav) ikke hendes horerie. *Ez.23.8* (Chr.VI). || † *m. en inf. som obj.*: *forsomme, undlade* (at gøre noget). (*den, som*) forlader (Chr.VI: efterlader) at holde paasken. *4Mos. 9.13* (1728). 3.2) † (*videre udvikling af bet. 3.1*) *m. h. t. klædedragt olgn.*: *aflægge*. de maatte forlade deres sædvanlige Klædedragt, og føre linnede Klæder. *Hob.JH.II.282*. (*han*) foer siden hemmeligen til Ribe, forlod Munke-Dragten og reisede til Rom. *sa.DH. II.100*.

4) (*videre udvikling af bet. „lade fare“; bibl.*) *m. h. t. gældskrav olgn.*: *afstaa fra*; *eftergive* (*jf. efterlade 3.*) (*hans herre*) forlod (1907: eftergav) ham Gelden. *Matth. 18.27*. *billedl.*: forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere. *smst.6.12*.

5) (*videre udvikling af bet. 4*) *ved en naa-deshandling opgive ell. undlade at straffe,*

revse ell. være vred paa en p. gr. af en be-
 gaet brøde; tilgive. 5.1) (nu l. br. uden for
 bibl. og relig. spr.) m. h. t. synd, brøde, fejl-
 trin: tilgive; m. obj. og hensobj.: *Moth.L12.*
 Forlad mig, min Fader, den Forseelse, jeg
 har begaaet imod Dem. *PAHeib.Sk.II.138.*
 *Hvad skal jeg sige? . . . | "At du mig
 denne Hæftighed forlader." *Heib.(TR.nr.*
63.7). m. person-obj.: "jeg beder dig endnu
 engang, at du vil forlade mig." — "Men . . .
 hvad Forseelse har du begaaet, og hvad
 er det jeg skal tilgive dig." *PAHeib.Sk.II.*
77. *Heib.Poet.VIII.316.* overf. (nu næppe
 br.): *See! her har jeg dit Navn med Tegn
 u-gierne farvet, | Forlad din Roos det, om
 du bliver aabenbar. *Falst.Ovid.93. talem.:*
 (vel) bekendt (*Mau.736. Grundtv.Saxo.*
III.369. sa.PS.IV.485) ell. anget og und-
 skyldt er halv(t) forladt (*Lieb.DQ.II.*
212. SjællBond.188). || især om gud. Salig
 er den, hvis Overtrædelse er forladt. *Ps.*
32.1. *Ja, Herre! Du var from og god, |
 Du skulde Brøst og Synd forlod. *Grundtv.*
SS.I.87. Alterbog.428. m. person-obj.: Fader,
 forlad dem! thi de vide ikke, hvad de
 gøre. *Luc.23.34. SalmHus.206.1. (sj.) abs.:*
 *Du har af Evighed forladt, blif og i Tiden
 naadig. *Klevenf.RJ.10.* *Miskund dig,
 Herre, og forlad, | Bevæg din Tjeners
 Hjerte! *Grundtv.PS.III.199.* || (nu l. br.
 uden for dial.) i udtr. som gud forlade
 mig (min slemme synd), anv. som undskyld-
 ning for, at man har brugt et for stærkt ud-
 tryk, har forsyndet sig i sine tanker olyn.;
 ogs. (m. blot forstærkende bet.): min sandten;
 sandelig. *Ec.VI.68.* Gud forlade mig min
 Synd! er hun ikke forelsket i den unge
 William. *Oehl.XIV.12.* Jeg troer, Gud for-
 lade mig! Du har grædt. *Winth.VIII.170.*
 Nu tror jeg, Gud forlade mig, at Du bli-
 ver blød om Hjertet. *Goldschm.I.411. D&H.*
 gud forlade ham det, (egl.: gud maa
 tilgive ham det, jeg kan det ikke) anv. som
 udtr. for stærk misbilligelse af ell. fortørrnelse
 over noget. Gud forlade de Doctere dog,
 som handler saaledes med en stakkel Pa-
 tient. *Holb.Bars.III.4. Feilb. 5.2) (glågs.) m.*
afsvækket bet.: ikke tage en noget unaadigt
ell. fortrydeligt op; undskyldte (især m.
ubest. pron. ell. bisætn. som obj.); næsten kun
i imperativiske udtr.: jeg beder (dig, Dem
osv.) undskyld; undskyld! "Hvor boer
den Dame?" — "Jomfruen forlader mig,
*at jeg ikke kan sige det." *Holb.Vgs.(1731).**
I.1. *Ney, det forlades mig! Did vover jeg
 mig ikke. *Falst.Ovid.4.* Hr. Etats Raaden
 forlader min Dristighed. *Langebek. Breve.*
159. Jo, Hr. Grosserer, det maa De for-
 lade mig: en Poet kan godt ernære en
 Kone, naar Konen har en betydelig For-
 mue. *Heib.Poet.II.373.* Forlad mig et Spørgs-
 maal! Er det Dem eller mig, der har hjem-
 me her. *Bogh.II.118.* I forlade mig jeg
 spørger. *JPJac.I.139.* *Forlad jeg taler
 aabent. *Recke.DE.53.* alt forladt, se III.
 alt 5.

6) (ænyd. d. s., fsv. forlata sik; fra mnt.
 sik vorlaten (up); egl.: overlade, overgive
 sig til en og saaledes sætte sin lid til ham)
 refl. 6.1) † m. hensobj.: overlade til en at
 drage omsorg for sig; give sig en i vold;
 sætte sin lid til en. kom an, Messieurs
 forlad jer mig; som en honet Homme; jeg
 vil inden 8te Dage gjøre dem bekjænt
 paa meer end 30. fornemme Stæder. *Holb.*
11J.I.A. 6.2) forlade sig til, (nu næppe
 br.) stole paa (jf. tilforladelig). vi forlade
 os til (1819: fortrøste os til; 1907: ere for-
 vissede om), at vi have en god samvittig-
 hed. *Hebr.13.18(Chr.VI).* jeg forlader mig
 til, at han med Forbarmelse vil modtage
 mig. *Mynst.Præd.(1815).324. (sj.) m. h. t.*
person: Dersom I vil forlade Eder til mig,
skal det gaee Eder . . . vel. JSneed.IX.76. ||
i udtr. som det (ell. † der) kan du forlade
dig til, det kan du stole paa (jf. ndf. u. bet.
6.3). der kand du forlade dig til. *Moth.L12.*
 Det kand du forlade dig til, at jeg blir
 aldrig overleveret, saa lunge der er en
 Mand tilbage i Troja. *Holb.Ul.II.5.* *Men
 det er Storken, Kjære! | Det kan Du Dig
 forlade til, | Den rette Tyv mon være.
Blich.D.I.66. 6.3) forlade sig paa, stole
 paa. Forlader Eder ikke paa Fyrster. *Ps.*
146.3. jeg forlader mig ikke paa min Bue,
 og mit Sværd kan ikke frelse mig. *smst.*
44.7. Jeg forlader mig paa din Hurtighed.
Holb.Stu.I.3. *Saa ubekymred har jeg mig
 forladt paa dig. *Graah.PT.II.38.* som jeg
 ikke forlader mig paa mig selv, eller paa
 mit svage Skjønnende, saa vilde mine
 Brødre undersøge Sandheden med. *Oecon.*
T.III.19. Man forlade sig . . ikke paa, at
 den sande Betydning vel vil sees af Mee-
 ningen og Sammenhængen. *Rahb.Stil.34.*
 Englænderne . . lærte Delacroix at sky
 Atelierfarver og forlade sig paa sit eget
 Farvesyn. *EHannover.NA.187.* nu især (bibl.
 ell. relig.) m. h. t. gud: jeg forlader mig paa
 dig, Herre! *Ps.31.15.* *Vi med Fryd | Os
 barnlig paa Gud Fader | Forlader. *Grundtv.*
SS.III.46. Vi skulle over alle Ting frygte,
 elske og forlade os paa Gud (1909: sætte
 al vor Lid til ham). *Katek.§9. || (især dagl.)*
styrende et ubest. pron. ell. en bisætn.; i udtr.
*50 som det († der. *Holb.Vgs.(1731).III.14)* kan*
du forlade dig paa, du kan forlade
dig paa, at osv. (jf. jy. det kan du være
*forladt paa. *Feilb.*). Du kan rigtignok for-*
*lade Dig paa, at Du skal blive dejlig. *Nans.**
JD.45. „er det nu ogsaa sikkert, at du
 kommer?“ — „Ja, det kan du lige forlade
 dig paa!“ |

II. forlade, v. [før'la'dø] -ede; part. -et
 ell. -t (*Moth.L17).* vbs. -ning (*VSO. MO.*).
 (ænyd. d. s.; fra mnt. vorlades; især i perf.
 part.; nu kun dial.) overlæsse; overlæste;
 m. h. t. bøsse: lade for stærkt. *Moth.L12.*
 der sprunget saa mange af dem, der havde
 staaet i Vandet, paa det ene (skib), saa
 det tilsidst blev saa forladt, at det revnedes
 i tvende Dele. *Schousbølle.Saxo.468.* forlade

en Baad, en Bøsse. *MO.* || *part.* forladet som *adj.*; om *person*: overlæstet *m.* en byrde. *Moth.L17. Feilb.*

Forlade-, *i ssgr.* [f'ør,la'dø-] (< *MO.*; *jf. ty. vor-, vorderladegewehr osv.*; *mods. Baglade-* & om *skydevaaben, der lades forfra. -gevær, et. (jf. -riffel).* *Baud.GK. 330. 1830—40* indføres *Perkussionsgeværet*, og noget senere begynder *Indførelsen af riflede Forladegeværet. Sal.IX.451. -kannon, en. Scheller.MarO.*

forladelig, *adj. (fsv. forlatliker; jf. tilforladelig; nu næppe br.) til I. forlade 5.1, om brøde oln.: tilgivelig. Moth.L15. VSO.*

Forladelse, *en. [f'ør,la'dølsə] (gl'da. d. s. i bet. 2.1 (Mand.3) samt (jf. I. forlade 6) i bet. „tillid“; vbs. til I. forlade)*

1) (Ϟ, l. br.; *jf.*: „Bruges sielden.“ *VSO.* „bruges . . ikke.“ *MO.*) *til I. forlade 1-4. 1.1) til I. forlade 1. Et Steds . . Forladelse. VSO. 1.2) til I. forlade 2(2). Forladelse af . . Kone og Børn. VSO. 1.3) til I. forlade 3. Moth. L16. Forladelse af Tjeneste kan . . ogsaa foregaa paa den Maade, at Tyendet, som er borte ifølge Tilladelse, bliver borte. Lassen.SO.638.*

2) *til I. forlade 5. 2.1) til I. forlade 5.1: tilgivelse (for en synd, brøde osv.); især i forb. m. gen. ell. præp. for. *(morderens) Haab var, at han skulle hisset gaae, | Og der Forladelse af sin Modstander faae. Weiss. 136. Winth.HF.107. || især (relig.) om guds tilgivelse af menneskenes synd. den Ringeste kan faae Forladelse af Barmhertighed, men de Vældige skulle vældigen straffes. Visd.6.7. *Himlen for din Anger | Forladelse har. Winth.HF.47. (jf. bet. 2.2): „Ach jeg beder ydmygst om Forladelse.“ — „Beed vor Herre om Forladelse, der har straffet dig paa Forstanden.“ *Hob.HP.III.**

8. syndernes forladelse (*jf. Syndsforladelse*): *Marc.1.4. Grundtv. SS. I. 685. Syndernes Forladelse; Kødets Opstandelse og det evige Liv. Katek.§82. spøg. (jf. bet. 2.2): jeg reiser mig da, gaaer dem imøde og beder om Syndernes Forladelse. Heib.Poet.VI.261. læse (en) syndernes forladelse, (dial.) skælde (en) dygtig ud; læse (en) teksten. Kværnd. 2.2) til I. forlade 5.2: undskyldning; især i forb. bede om forladelse (ofte m. præp. for). Jeg vil ind og falde paa Knæ for min Koene . . og med grædende Taare bede hende om Forladelse. *Hob.Bars.V.7. Ew.VI.98. *Hun bad vel om Forladelse, men satte sig og loe, | Imens jeg taalig tørrer i Græsset mine Skoe. Winth.VI.243. Jeg har gjort noget saadan før og maa paa Forhaand bede . . om Forladelse for mulige Gentagelser. Vilh. And.FM.196. jf. bet. 2.1: Du har ikke bedet om Forladelse for din Ungdom! Brandes. T.45. m. flg. bisætn. (nu især indledet m. (for) at ell. fordi): Saa beder jeg da om Forladelse, at jeg har umaget Madamen. Adieu. *Hob.Vgs.I.4. jeg beder om forladelse for, at (ell. fordi) jeg kommer saa***

sent | || om forladelse! *dels som virkelig undskyldning: undskyld! pardon!* Om Forladelse Hr. Procurator! jeg havde icke tenkt, at I Folk vare saa ærlige. *Hob.Jep. IV.6. „Herren tar feil, det er ikke mig, som skal have hans Dotter, mit Navn er Jonas.“ — „Om Forladelse jeg har saa meget i mit Hovet.“ sa.Stu.II.2. „Om forladelse, jeg kom vist til at støde til Dem!“ —*

„Jeg ber!“ | *dels som indledning til en berigtigelse, efter en fortalelse oln.:* *Men ydmygst om Forladelse, hand det Metal ey har. *Cit.1707. (NkS4°820.139). du har en hob honnerte Fruentimmer i dit Huus, om forladelse, jeg vilde sige smukke. Hob.11J. I.7. Ja, saadan skulde det være. Men — om Forladelse! Det er nok dem, der bliver gjort Stads af allevegne. SvLa.SD.33. hvorledes har frøkenen, om forladelse, fruend det? | *dels (dagl.) i videre anv., fx. som udbrud, naar noget viser sig anderledes end ventet: hun prøvede paa at gøre det godt igen; men om forladelse, saa nemt gik det nu heller ikke | m. flg. at-sætn.:* Om Forladelse, at jeg følger dem icke lenger. *Hob. Kandst.III.2. Jomfru Stjernholm!* om Forladelse at jeg afbryder Dem —; er De ikke snart færdig? *Fritz.Jürg.nr.10. || undertiden skrevet i eet ord: omforladelse. Omforladelse fordi jeg ikke vilde svare dig. KMich. LM.174. Den gamle Dame . . vilde bede en Kat Omforladelse, hvis hun kom til at træde den paa Halen. Rode.KA.117. (jeg) skrev til Ebba for at bede Omforladelse. Zeppelin.E.87. (l. br.) som subst., om de ord, hvormed man beder om undskyldning: Unge piger nikker og smiler sig frem, ældre koner belægger deres trange vej med omforladelser og godstener. Hjortø.F.13. der fløj Spyt op paa min Pandē . . Det var et sødt Øjeblik, da hun under de alvorligste Omforladelser tørrede det af med sit lille Lommetørklæde. Buchh.UH.109. jf.: Hvis det opfattes som et Omforladelsesbrev, saa er det en Fejltagelse. TBierfreund.Ira. (1897).198.**

Forlader, *en. [-la'ðøer] (jf. ty. vorlader; især dagl.) d. s. s. Forladegevær, -riffel (mods. Baglader; jf. Forputter). Skjoldb. KH.161. Der staar netop to Tyskere med Tændnaalsgeværet og en Dansker med en gammel Forlader. CarlSør.D.61. Sal.°VIII. 468.*

Forlade-riffel, *en. (jf. -gevær). JV Jens.Sk.9. -skyts, et. Scheller.MarO.*

I. Forladning, *en. 1) (sj.) om den fremgangsmaade at lade et skydevaaben forfra (mods. Bagladning); hertil: Forladnings-skyts (TroelsL.III.6). 2) konkr.; dels (x, foræld.) om prop af papir, blaar, fill oln., som i forladevaaben anbragtes ml. krudtet og projektilet samt foran dette: Moth.L17. Ilden forarsagede en Skoles Discipel, som ufor-sigtig skiød een Due paa et Straa-Tag, som af Forladningen blev antændt. Borrebye.TF.392. ExercArtil.(1804).155. Blich.I.*

273. Rørd.BrP.18. dels (jæg.) om dække (af pap, filt osv.), der i jagtpatroner anbringes over krudtet og over haglene: Sal.²VIII.468. || hertil Forladnings-naal (Funch.MarO.II.46), -skabelon (smst.) ofl.

II. **Forladning**, en. vbs. til II. forlade (s. d.). **forladt**, part. adj., **Forladthed**, en. se u. I. forlade 1.1 og 2.2.

I. **For-lag**, et. flt. d. s. (efter ty. vorlage, vbs. til vorlegen (se forelægge); egl.: hvad der lægges ell. sættes foran noget andet) 1) † underlag til støtte for drejestalet paa en drejerbænk; forsetter (jf. I. Forlægger 2). Moth.L100. 2) ⊗ om maskindel, kortere ledning osv., der indsættes ml. to dele af en maskine, i en elektrisk ledning olgn. til regulering af en bevægelse, elektrisk kraft olgn.; ogs. d. s. s. Forlagstøj. Sal.²VIII.469. 3) (kem.) beholder, hvori et destillat opsamlles. GForchh.SC.34. OpfB.²III.494. 4) (l. br.) forbillede, original, hvorefter noget er afskrevet, oversat, fremstillet osv. (jf. I. Forlæg 2). en noget bredt udtraadt, rimet Oversættelse af det tyske Forlag. OskAnd.(KirkehistSaml.5R.IV.156).

II. **Forlag**, et. [f'ør,la²q, -laq] flt. d. s. (ænyd. d. s. (bet. 1), no. dial. forlog (folog), understøttelse, aftægt, oldn. forlag; fra mnl. vorlach (ty. verlag), til vorleg(gjen) (ty. verlegen), se forlægge || ordet har tidligere været udtalt m. tryk paa 2. stavelse, jf. Bagges.V.190 (se u. bet. 3.1) samt: „sjældent Forlæg.“ Levin.Gr.I.22) 1) † det at lægge penge ud; udlæg; forskud. Grav Geert under Prætext af Forlag og Bekostning havde de fornemmeste Rigets Slotte og Lehne til Pant. Holb.DHI.143. || ogs.: penge, som man anvender paa et foretagende; bekostning; risiko. Kræmmere og enhver, som vil giøre Forlag, maa frit lade opsætte saa mange Væve og Tov, som de vil. Forordn.⁹1705.§7. 2) (dial.) oplag ell. forraad af varer, penge olgn. Feib. at have noget i forlag \circ : have forraad af noget. smst. 3) egl.: en boghandlers udlæg af penge til udgivelse af en bog. 3.1) (bogh.) det at forlægge en bog; forlæggelse (I). PAHeib. II.xvii. *Det var en Skam, hvis ingenlunde | Bog-Handelen . . | Forlaget af saa tyndt et Skrift | Bestride vilde eller kunde. Bagges.V.190. Oehl.Er.IV.147. Værket er allerede for stort til at jeg eller nogen anden skulde risquere Forlaget deraf. Heib. Vaud.61. At have en Bog i Forlag. MO. At tilkiøbe sig Forlaget . . af (\circ : forlagsretten til) en Bog. smst. overtage Forlaget af en Bog. Ludv. især i udr. som bogen udkommer paa N. N.'s forlag, (nu opfattet som hørende til bet. 3.2) forlægger N. N. har paataget sig udgivelsen af den. MO. en Forlægger, som en Gang . . havde opfordret ham til at udgive Noget paa hans Forlag. Schand.TF.II.364. paa eget forlag, for forfatterens egen regning. VSO. paa grund af bogens meget specielle emne turde ingen forlægger tage den, og han

maatte derfor udgive den paa eget forlag | jf.: (bogen) er udkommen paa Forfatterens Forlag. Kierk.XIII.408. 3.2) forretningsvirksomhed, der forlægger (udgiver) bøger. det Clarendonske Forlag . . betaler bedre end nogen anden. FrSneed. I.516. *Et Forlag, som er ret pr. Kasse. Winth.II.26. *Hvilket Forlag tør paa egen Risiko forlægge Digte. ThBarfod.SK.27. 3.3) (nu l. br.) om de bøger, en forlægger udgiver; dels (koll.) om samtlige forlagte bøger: MO. Fader havde Navn for at give sit Forlag en god Udstyrelse. GPhilipsen. (Aarbog f. Bogvenner.1919.135). dels om det enkelte forlagte værk: en Boghandlers egne Forlag.vAph.(1759). VSO. GPhilipsen.(Aarbog f. Bogvenner.1919.128).

Forlags-, i ssg. [f'ør,laqs-] af I. Forlag (2) og II. Forlag (3). **-aksel**, en. [I.2] ⊗ d. s. s. -tøj. Tekn.MarO. Sal.²VIII.468. **-artikel**, en. [II.3.1] (især i flt.; bogh.) de Anmeldelser . . hvori Boghandlere pleie at anprise deres Forlagsartikler. Hauch.IV.174. Schand.TF.II.290. **-boghandel**, en. [II.3.1] (bogh.) gren af boghandelen, som omfatter udgivelse af bøger; ogs.: forlag (3.2). Sal.²VIII.468. **-boghandler**, en. [II.3.1] (bogh.) forlægger. Krak.1919.I.789. **-handel**, en. [II.3.1] (nu sj.) d. s. s. -boghandel. MO. Brandes.X.396. **-kontrakt**, en. [II.3.1] (jur.) kontrakt ml. forlægger og forfatter. Sal.²VIII.449. **-modstand**, en. [I.2] ⊗ Paa sin Vej fra Plus til Minus leder maa Strømmen . . foruden gennem Lampen passere gennem en saakaldet Forlagsmodstand. HHolst. Elektr.I.290. **-ret**, en. [II.3.1] (jur.) ret til mangfoldiggørelse af et værk (bog, kunstværk), som tilkommer forfatteren (komponisten, kunstneren) ell. den, han har solgt det til. ChrBorup.PM.27. (en) Boghandler . . havde afkjøbt ham Forlagsretten til hans Værker paa ti Aar. Goldschm.Bis.II.86. Sal.²VIII.469. **-tøj**, et. [I.2] ⊗ maskindel (aksel), der indskydes ml. hovedakslen og en arbejdsmaskine og overfører kraften (bevægelsen) til denne (jf. -aksel). Wagn.Tekn.183. VærktMask.7.

I. **forlagt**, part. adj. (egl. perf. part. til forligge, jf. den alm. sammenblanding af præf. s og part. s former af ligge og lægge; egl. sa. ord som forlegen og forligget) 1) (nu næppe br.) om varer olgn.: overgemt; forligget. Disse gamle og meest forlagte Vare. JSneed.IV.424. han har altid behandlet mig reelt, aldrig expederet mig bedærvede eller forlagte Vare. Oversk.Com. II.146. Levin. 2) (ju.) om person: d. s. s. forlegen 1. MDL. Feib.I.346.IV.155. Far havde det (\circ : et uægte barn) ingen af, og Moderen var al forlagt med det. Aakj.PL. 105.

II. **forlagt**, perf. part. af forlægge (s. d.). **For-land**, et. 1) [V.1.] smal landstrækning foran og langs med noget || (geogr.) det lavere, som regel bakkede, land ved foden af en bjergkæde. Frem.DN.36. Sal.²VIII.469. ||

(geogr., ⚓ ell. dial.) den nærmest havet liggende, lavere kyststrækning (jf. Bagland). *Moth.L26. Bagges.DV.IX.365. JakKnu.S. 88. IdrætsB.I.363. spec. om den strækning, der i marskegne ligger ml. diget og bredden: EPont.Atlas.I.398. MøllH.II.151. ESkrum.HG.84. Feilb. || (nu næppe br.) fremspringende del af et land. det høje .. Forland Stevns. Den danske Lods.(1850).156. || ✕ ter-rænet foran en stilling, et fæstningsanlæg oln.; fortærræn. CFWegener.Act.I.16. JohsSteenstr.(UnivProgr.1900.I.84). MilTidsskr.1902.271. 2) [V.1.s] (hist. ell. ✕) provins, der ligger foran et land og beskytter det mod uventet overfald fra nabolandet. Madv.(Dagbl.*1.1865.1.sp.2). Slesvig skulde være et tysk Markgrevs-kab, hvilket efter grundige tyske lærdes Forklaring betyder „et Fjenderne frataget .. ved Militærposter besat Forland.“ *Rosendal.D.I.10. jf.: Hovedstadens Indflydelses-omraade øges, og .. den øvrige Del af Landet staar Fare for kun at blive et Forland om Hovedstaden, og det baade i materiel og aandelig .. Henseende. Tilsk.1922. II.219.**

forlange, v. [før'lan'ø] forlånge. *Høysg. AG.7. -te ell. † -ede (Holb.Kandst.IV.6. sa. JH.II.706. Høysg.AG.7. PAHeib.US.102). vbs. jf. Forlangende. (ænyd. d. s. (i bet. 1); fra mnt. vorlangen, ty. verlangen; afl. af lang, jf. glda. forlange, mnt. vorlangen, blive langvarig; sml. forlånge, forlanges)*

1) (nu l. br. og især foræld., jf. dog ndf.) føle længsel ell. attraa efter noget; nære (inderligt) ønske om; ønske; begære (1). *Hun offensive gik med et uhørligt Mood, | Forlangede at see hans Død og Hierte-Blood. *Holb.Paars.186. (han havde) været hen imod 80 Baadsmænd og Soldater .. Da hand hafde saa mange, som hand forlangede, giver hand sig med dennem .. udi Søen. Slange.ChrIV.74. *Jeg smertelig forlanger | At komme snart i Flok med dem, | Som for Guds Throne pranger. Brors.249. Jeg har aldrig læst Rousseaus Eloise, og forlanger heller ikke at læse den. Gylb. VII.36. *Er jeg ei som du ønsker? | Ifald du anderledes mig forlanger, | Det er jo ei forsildig. *PalM.(1909).I.377. jf.: det Smeltende, det Forlangende, naar du sang „Dein ist mein Herz“ og lod dine smukke Øine glide hen over alle de lyttende Cavallerer. Hrz.XII.216. i forb. m. efter: *Mig driver Et, jeg veed ei hvad, | En Uro, Hvileløshed, Hede, | Et Slags Forlangen efter fremmed Mad. sa.D.III.27. *de (o: de hel-lige tre konger) efter Gud Herren at se | så hjerteligt monne forlange. *Blaum.Mand-dom.(1900).84. || nu især (ogs. i talespr.) i udtr. som: *Naar man maa sin Jesum have, Da forlanger hun ey meer. Brors.162. *Kristus hel | er vor Del, | kan vi mer forlangelBrandt.(Kirketid.1879.33). De unge Piger forlangte ikke bedre (o: ønskede intet mere), end at gjentage den forrige Maskerade. *Gylb.V.22. smst.I.217. saa man-****

ge Rigdomme .. som deres Hierte forlanger. *Ev.VI.75. kast dig ikke bort til den christne Mand, der ikke forstaaer, hvad dit Hjerte forlanger. Hauch.III.114. Var det icke ogsaa en allerkieriste Hund hun havde paa Armen. Den skønneste Lencke-Hund nogen vil forlange. Holb.Kandst.IV.6. vil i kuns bruge disse Draaber, en Uge, saa skal i see om I ikke har dend beste Guulsoot paa Halsen, nogen vil forlange. sa.Bars.III.4. har De et Glas, kan De hente Dem saa meget Vand, De forlanger. *Hauch.I.130. || (nu kun foræld.) upers. *det monne ham forlange | At trøste sine Mænd, at standse Folkets Graad. POBrøndst. Bidrag til den da. Historie. (1817-18).213. især i udtr. det skulde forlange mig (at vide) oln., (efter ty. es sollte mich verlangen) jeg længes efter at faa at vide; jeg gad vide. det skal ter forlange mig om han kiender mig endnu. *Biehl.MF.II.59. det skal forlange mig, hvordan han har optaget det med Brevet. TBruun.Pr.195. Hostr.SpT.III.2. Det skulde kun forlange mig at vide, hvorlunde I benævner den Kulør. JPJac.I.29. || † perf. part. brugt som adj.: eftertragtet; ønsket. *Hand kom i Skrædder-Laug, og nød forlangte Lycke. *Holb.Paars.52. Høysg. S.3.v. jf.: *lad ham aldrig naa den høyforlangte Havn. Holb.Paars.10. sa.Mel.I. 6. Længsel efter at see sin saa højtforlangte Brud. sa.DH.II.538. (gid) Deres berømmelige og af de lærdeste Folk høyt forlangede Arbeide ej motte undergaae, men komme end for Liuset i Deres Lifstiid. *Gram.Breve.160.*****

2) fremsætte en anmodning om at faa noget ell. et ønske om at opnaa noget; bede (om); anmode (om); begære (2). (ofte vanskeligt at skelne skarpt fra bet. 1). Herren har vist forlanget, at jeg skulde tage Maal til en Klædning? *Holb.Stu.I.6. det skal tilstrækkelig blive bevist, naar det forlanges. Høysg.AG.111. (skal vi) ikke torde givte hende bort, naar en brav Mand forlangte hende. PAHeib.Sk.II.31. Claudine forlangte med de inderligste og hæftigste Bønner at maatte blive. *Gylb.TT.47. (nu l. br.) i forb. m. til: (jeg er) hidkommen u-værdig at begiære og forlange eder til min hiertens Allerkieriste. Holb.Kandst.I.3. (den dødsdømte) hvis Sjælesorger jeg tilforn havde været, forlangte mig til at besøge sig i Fængslet. *Blich.(1905-07).I.220. siden den Tid har han aldrig forlangt mig til Secretair. Kierk.III.196. jf.: hans hjærte bævede underligt som et gammelt hjærte, der blir forlangt til at banke stærkere, end dets natur er til. *Hjorto.Fa.24. || † part. forlangende m. pass. bet. alle de forlangende Bøger. *Gram.Breve.13. || † ved avertering oln. søge en person til sin tjeneste; søge; „ønske“. En rig Mand af Borgerstanden forlanger en Student en Timer om Dagen til at undervise en eneste Søn. *JSneed.II.******

31. En honet Person forlanger en Campaign paa en Reyse til Norge. *Adr. 4/1 1762.6.* || *nu især: an mode en underordnet, tjener, ekspedient olgn. om at udlevere ell. skaffe noget; bestille (3.2); rekvirere.* Han forlanger to Potter gammel Viin. *Høysg. S.29.* Peter havde fortæret alt Det, der blev forlangt (paa en beværning). *Gylb. I.288.* *Kongen (kalder) ad sin Skriver | Og Papir af ham forlanger. *Holst. D.II.177.* De forlanger blot: af de Cigarer som Assessor Mikkelsen pleier at faae af, saa veed Jomfruen nok Besked. *FritzJürg. nr.6.* Hofjægermesteren havde forlangt Kognak og Likører. *Pont. LP. VII.163.* Telefonistinden maa være i Stand til at opdage, om den forlangte Abonnent er optaget. *HHolst. Elektr. II.189.*

3) *d. s. s.* fordre 2. (de) forlangede den forrige Regierings-Formigien. *Holb. Kandst. IV.6.* En Mand . . tilstaar ham i Salarium alt, hvad han selv forlangede. *PAHeib. US. 102.* han erklærede, at Haandledet var forvredet og brukket, og forlangte den største Forsigtighed. *HCAnd. IV.46.* hun forlanger at tale med ham; hun beder ikke, forlanger tørt og bestemt at tale med ham. *Stuck.FO. 196.* (l. br.) *overf., m. (abstr.) tings-subj.:* Følelsen forlanger umiddelbar Berøring med Gjenstanden, og følgende dens umiddelbare Nærhed. *Heib. Pros. II.362.* *det vilde Fjeldvand | Forlanger mangt et Offer her hos os. *Hauch. G.53.* en ikke ringe kapital, der forlangte anvendelse. *Arup. H.73.* || i (mer ell. mindre) *faste forb.* Man kan igunden ikke forlange det umulige (s: i retning af taalmodighed) af en Hund. *Drachm. PV. 9.* det vilde . . være formeget forlangt, om man hver Gang vilde blive mæt. *Heib. Pros. VII.280.* at han skulde glæde sig over den Andens Seier, det var for meget forlangt. *Kierk. IV.169.* At han ikke skulde have pralet med sin Lærdom, vilde være for meget forlangt. *Schand. F.347.*

for-lan-gen, *adv. se lang.*

Forlangende, *et. flt.-r. (jf. ænyd. for-lan-gen, længsel, ty. verlangen; vbs. til for-lan-ge) 1) (nu næppe br.) til forlange 1: attraa; længsel.* efterdi Czaren beteede dertil et stort Forlangende, saa vilde Kongen ogsaa gifve sit Samtykke. *Slange. Chr. IV.1137.* din Længsel vil voxte, din Higen, dit Forlangende blive stærkere! *HCAnd. VIII.143.* 2) $\text{\textcircled{W}}$ til forlange 2: *anmodning; begæring.* Hvad er eders Forlangende I got Folk! vil I tale med mig? *Holb. Arab. 13sc.* alle Officiere som erholde Afskæd uden Forlangende, skal erholde samme gratis. *MR. 1765.228.* (de) blev efter eget Forlangende (valgt til) Actor og . . Defensor. *Ev. VI.61.* e. alm. paa hans Forlangende havde (jeg) sagt ham mit Navn. *Bagges. L.I.253.* katalog sendes paa forlangende | 3) $\text{\textcircled{W}}$ til forlange 3: *krav; for-dring (2.1).* (nu især i forb. m. om) det barnagtige Forlangende, at Livet skal rette

sig efter os. *Grundtv. BrS.206.* De saae alle Livets smaa Besværligheder ikke, som de Fleste gjøre: paa Glæders og store Forlangenders Baggrund, men paa endnu større Sorgers. *Tops. III.476.* Østrigs ultimatum til Serbien med forlangendet om underkastelse inden 48 timer. *Jesp. (Tilsk. 1917.I.9).* **Forlang-seddel**, *en. (efter ty. verlangzettel; sj.) til forlange 2: bestil-lingsseddel; ordre.* *Larsen. D&H.*

forlappet, *part. adj. [fœr'labœ] (jf. forbød, forlikke; dagl.) bestaaende af ell. for-synet m. (mange) lapper; sammenflikket.* *Forlappet er den Tingest alt, | Den Konvolut, den Taftes Pialt (s: en kjole af taft). *ChrBorup. PM.39.* VSO. Udtraadte, sprukne, forlappede . . saadan saae hans gamle Støvler ud. *Levetzow. Pr.200.* jf.: *Frem trængte sig en Hage uden Skjæg, | Som en Altan fra en forlappet Væg. *PAHeib. (For Sandhed. I.220).*

forlaske, *v. (nu næppe br.) \downarrow forbinde en ting m. en anden v. hj. af lasker; laske.* *Harboe. MarO.*

For-last, *en. \downarrow den forreste del af last-rummet ell. det forreste lastrum i et skib (mods. Agterlast). SøLex. (1808). 86. Sal.² VIII.469.* **I. -laste**, *v. \downarrow laste (et skib) for meget forude, saa at støvnen kommer til at ligge for dybt (skibet ligger paa næsen); nu vist kun i part. forlastet brugt som adj. (jf. forlastig). Harboe. MarO.250. Sal.² VIII.469.*

II. forlaste, *v. [fœr'lasdœ] -ede. (ænyd. d. s.; fra mnt. vorlasten; nu næppe br.) \downarrow give (et skib) for tung last. Moth. L127. VSO.*

for-lastig, *adj. (fra ty. vorlastig, holl. voorlastig; nu næppe br.) \downarrow om skib: (som er) forlastet. Harboe. MarO.*

I. For-led, *et. (W ell. fagl.) SvGrundtv. spec. (sprogv.) om den første del af et sammensat ord: Løse-Navnenes Forled er vanskelige at tolke. DS1.1922.31.* **II. -led**, *et. se Forlad.*

forlede, *v. se II. forlede.*

I. forlede, *v. [fœr'le'dœ] forlêdes. Høysg. 2Pr.24. præf. -te ell. (nu sj.) -ede (Holb. Hh. I.471. Robinson. I.21. Gylb. IV.66) ell. †-lede (Holb. Ep. III.365); part. -t ell. (nu sj.) -et (Ev. VII.154. Olufs. NyOec. I.150. LCNiels. RR.40). vbs. -else (Moth. L75. Balle. Bib. I. 172. MO. D&H.). (ænyd. d. s., fsv. forledha; fra mnt. vorleden, ty. verleiten) 1) (nu næppe br.) *lede bort fra den rette vej; vise en gal vej.* Veien er os ubekendt, du maa ikke forlede os. VSO. | næsten kun (uegl.) *m. overgang til bet. 2: føre paa af-veje. personligt Venskab . . havde forledet ham fra hans sædvanlige Sanddrøhed. Rahb. Poet. F.I. Fort. de elendige, der forleedte en Hustrue og Moder . . fra Afvei til Afvei. sa. Fort. I.284. Magt og Lidenskab forledte (David) fra Skridt til Skridt indtil der, hvor han drog Blodskyld over sig. Mynst. Betr. I.358.* 2) $\text{\textcircled{W}}$ ved overtalelse *olgn. faa til at gøre noget urigtigt, lede**

ind i en vildfarelse olyn.; (nu sjældnere) m. h. t. forbrydelse olyn.: forføre. Hvorfor bruger i Hexe saadant Koglerie for at forlede min stackels Broer. *Holb.UHH.II.2. smst.III.6.* Hver eneste Retssag lader os se ind i et forhærdet eller forledt Menneskesind. *Pol.¹⁸/1921.10.sp.1. jf.:* *een (matros) rømte sin Vej. | Og en gik i Vasken | forledet af Flasken. *LCNiels.RR.40. især i forb.m. til:* Den Person, som saadan een til den første falske Bekendelse bragt og forledt haver. *DL.6—13—26.* see til, at den erhvervede Riigdom ikke forleder eder til Hovmod. *Holb.Put.III.2.* hand sidder og anvender ald sin Veltalenhed paa at forleede jeres Hustrue til Utugt. *KomGrønneq.II.251. Ew.VII.154.* en ulykkelig Kjærlighed, der forlede ham til meget latterlige Daarskaber. *Gylb.IV.66.* den Embedsmand, som forsætlig forleder eller søger at forlede de ham underordnede Embedsmænd til Embedsovertrædelser. *Goos.III.202.* Hofjægermesteren (drak) megen Vin. Pastor B. . . lod sig af sit gode Humør forlede til at følge hans Eksempel. *Pont.LP.VII.155.*

II. † forlede ell. forlede, v. vbs.-ning (s. d.). (til Led; fagl., sj.) 1) trans.: sætte i ledforbindelse (med); vist kun i pass.: d. s. s. bet. 2. Den nederste Flade (af kronknoglen) forledes med Fodknoklen og Spoleknoklen, hvorved Fodledet dannes. *CViborg.Beslaglæren.(1837).42.2* intr.: være i ledforbindelse (med); være ledføjet (med). Grundfladen (af fodknoglen) danner en Ledeflade, som forleder med Kronknoklens nederste Flade. *smst.43.*

forleden, part. adj. og adv. [fɔrˈleːð(ə)n] *Høysg.AG.147. inth. d. s. ell. (sj.) -t* (forledent *Ar. Rørd.KK.7.*) (ænyd. d. s., fsv. forliden, förleden; egl. perf. part. af forlide) 1) som adj. 1.1) (foræld.) om tidsrum: som er sundet bort; som ligger tilbage i tiden; henrunden. Vejen, jeg i syv forledne Aar har vandret. *Grundtv.PS.III.473.* *i længst forleden Tid. *Winth.IV.197.* *hvor Skjoldene var blanke | en længst forleden Stund. *Rich.I.244.* || efterstillet en tidsbestemmelse (som oftest ubøjet). *Hun . . mindtes de Dage forleden, hun havde ham vugget som Noer. *Oehl.HK.121.* 50 *jf. sidstforleden: (eders) memorial af dend 21 julii sidst forleden (o: af ²¹/₇ d. a.). Cit.¹⁸/1705. (Kbh.Dipl.VII.755). især anv. som præp. (ænyd. nw eth aar forleden, for nogen tid forleden, jf.: nogre netter forledne siden (Kalk.I.657), fsv. thwem aarom forlidhnom; smil. oldn. liðnum sjau vetrum, efter syv aars forlob, samt FalkT.Synt.221f.) ved angivelse af forløbet tidsrumms længde: for . . siden. saa havde jeg en halv Snes Aar forleden en Bursch. *JPJac.I.37. Gjel.F.170.* i (overflødig) forb. m. for: *for halvtredie hundrede Aar forleden. *Oehl.EA.251. 1.2)* ved bestemmelse af tidspunkter (om aar, dag osv.): som i tid ligger lige før nærværende tidspunkt; som ligger et par dage (aar osv.)*

før nærværende dag (aar); forrige; forgangen (1.2). Hand vilde endelig med Dievels Magt forleeden Uge, at Mutter skulle gaae med Adriane. *Holb.Kandst.I.2.* *Forleden Aften saae og Folk en dobbelt Maane. *FrHorn.PM.73. Ørst.Br.I.296.* denne Livsbetragtning . . havde haft Tag i ham allerede forleden Nat. *Pont.LP.VII.59.* Forleden Aar (1897) fangedes en af disse Fiske. *Frem.DN.525 (skrevet 1899).* || især i forb. forleden dag (jf. bet. 2 samt den anden dag u. anden sp.554⁸⁰). Jeg havde saa nær faat Hug forleden Dag. *Holb.Vgs.V.4. Kom Grønneq.II.207.* *den Historie, jeg skrev forleden Dag. *Bagges.V.93. e. abn. 2)* som adv. (forkortet af forleden dag (se u. bet. 1.2); jf. forgangen 2; dagl.) for et par dage siden; forleden dag; for nyelig. Lars satte forleden et Himmel-Brev over paa Dansk. *Holb.Bars.II.6. Langebek.Breve.3. Winth.VI.243.* *Ja, Tiden går. | Det, der kun synes forleden, | er trede Ar. *Rørd.LL.16.* || styret af præp. Hvordan kan have havt det siden Forleden. *JPJac.II.286.* B. genoptog Samtalen fra forleden. *Pont.LP.VII.79.*

† **Forledning, en.** (fagl., sj.) vbs. til II. forlede: ledforbindelse. (især i forb. (staa) i forledning med). Forkjøven, som oventil staaer i Forledning med den første Halshvirvelknokkel. *GC With. Veterinairvidenskab.I.(1836).102. CViborg.Beslaglæren.(1837).42.*

forleen, forleet, adj. se forlet.

forlegen, adj. [fɔrˈleː(ə)n, sjældnere (og ikke i dagl. tale) fɔrˈleːq(ə)n] (jf. *Verner.155*) i bet. 1 og 2 undertiden ubøjetligt (som præd.) i inth. og ft.: *Holb.GW.II.3. Dumetius.III.82. IslKyst.49. MR.1777.685; gradbøjn. (l. br.; fornen undgaas helst ved omskrivning) forlegnere (Bagges.LII.148. Oehl.(TR.nr.48.9)). (ænyd. d. s. (i bet. 1 slutn.); efter ty. verlegen, jf. mnt. verlegen, som er blevet træt; egl. perf. part. af ty. verliegen, mnt. vorliggen, se forligge)*

1) stedt i vanskeligheder; i knibe; ilde faren. (i talespr. nu kun i forb. forlegen med ell. for noget). fører mand ej (reserverækster og -hjul) med sig, er mand gandsche forlegen og vildraadig, efterdi de Ryszsiske hiul og axeler ere ickun noget pindverk. *JJuel.425.* K. var hos mig i Aftes, han er heelt forlegen, fordi han til Mikkelsdag skal flytte af sit gamle kvarter. *Langebek.Breve.295.* Skulde et Skib komme her anduvende, og ikke faae Lods, især med Søe-Vind . . da kunde det let blive meget forlegen. *IslKyst.49.* *Nu flygter jeg bort til Amerika! | Og naar man saa er forlegen, | Hvor atter man faaer en Peter fra, — | Ja — saa er Peter af Veien. *Winth.IV.42.* || være forlegen med, være i vanskeligheder med; være besværet af. Starckes Bog er i slet credit, og derfor kommer den anden Tomus ey ud, saasom Forlæggeren er bleven forle-

gen med den første. *Gram.Breve.213.* (*han*) har været forlegen med noget smaat Isenkram, hvilket han uforsigtig havde kiøbt, i Tanke at vinde derpaa, men ikke var istand til at betale. *Stampe.II.266.* for ikke af Vanvare at miste det Liv, han nys var saa forlegen med (o: *ønskede at miste*)! *Grundtv.Saxo.I.209.* være forlegen med (o: *ikke vide, hvorledes man bedst skal anbringe*) sine penge | *D&H. Feilb. m. overgang til bet. 3.* Hun var forlegen med ethvert fremmed Menneske. *Gylb.XI.106.* være forlegen med sine Hænder (o: *ikke vide, hvor man skal anbringe dem*). *MO.* være forlegen med sig selv (o: *ikke vide, hvad man skal foretage sig*). *smst.* || være forlegen for (noget), (ofte *m. overgang til bet. 2*) have vanskelighed *m. at faa ell. finde (noget)*; *mangle.* hand var forlegen for Væreelse. *Ereboe.179.* det militaire Uldmanufactur er forlegen for Spindere. *MR.1777.685.* Naar Regnen . . en Høstens Dag jager alle ind fra Marken, saa ere mange af disse Folk forlegne for Syssel. *JohsBoye.Ind.24.* vi var . . aldrig forlegne for et Paaskud til Tvekamp. *Hauch.HN.86.* *Man siger mig, at De (o: *en redaktør*) skal være | Forlegen for en Recensent. *Bogh.III.302.* || om situation: som rummer vanskeligheder; *vanskelig.* Jeg har aldrig havt et forlegnere, uroligere . . Øieblik. *Bagges.LII.148.* nu kun (*dial.*) i forb. forlegent vejr, vejr, som hindrer sejlads, færdsel oln.; *daarligt vejr.* (*Kalk.V.284.*) Det blev saa forlegent Vejr, at vi nær ikke var kommen hjem. *Kværnd.*

2) (*dagl.*) ivrig (*efter*); opsat (*paa*); forhippet (*paa*). jeg er . . endnu icke saa meget forlegen. Havde jeg været saa meget gifte-syg, kunde jeg have været gift for lunge siden. *Hob.Vgs.II.2.* hvad meener du, Folk er forlegen at vide, hvad du bestilte paa din Reise til Kiel. *sa.GW.II.3.* især i forb. forlegen for ell. (*nu næppe br.*) med (*Gram.Breve.155*): Er hand forlegen for artige, lystige Fruentimmer, som veed at leve, see da vil jeg recommendere ham een Dame, som skal være efter hans Sind. *Hob.Vgs.(1731).II.3.* Han var meget forlegen for at blive Medlem i det Kiøbenhavnske Videnskabers Selskab. *Langebek.Breve.497. Ew.VI.167.* forlegen for hende er jeg ikke. Lad hende gjøre hvad hun vil. *Hz.XVI.263.* paa hans Visitkort, for hvis Anbringelse han iøvrigt synes at være meget forlegen, da der alene hos Høkrammerens findes et Par Dusin, staar Navnet A. A. *Tops.I.138. (de)* var meget forlegne for en Rotur paa Fureseen. *Leop.B.317. Feilb.*

3) som røber en vis undseelse i en ell. anden situation ell. ikke rigtig ved, hvad han (*hun*) skal gøre ell. svare; ogs. i al alm.: usikker ell. tilbageholdende i sin optræden; undselig; genert. *vAph.(1764).* Hr. P. blev staaende temmelig forlegen midt paa

Gulvet. *Ew.VI.271.* *skamfuld (*han*) gaaer og sig forlegen skiuler. *NordBrun.Jon.74.* (*kunstneren*) syntes selv lidt forlegen over sin raske Bevægelse. *Gylb.(1849).IV.15.* Forlegen som en ung Pige over en Kompliment. *Schand.SB.92.* Inger følte sig lidt forlegen paa sine Veninders Vegne. *Pont.LP.VII.108.*

Forlegen-hed, en. *ft. (sj.)-er* (*Gylb.I.125.*) 1) [1] *vanskelighed; knibe; ofte spec. om pengevanskelighed (jf. Pengeforlegenhed); ofte i forb. som bringe, komme, sætte, være i forlegenhed.* de Svenske (*var*) i den største Nød og Forlegenhed. *Slange.ChrIV.1245.* Sparsomheden af en Pen-fuld Blæk i en Ordre har tit sat brave Folk . . i stor Forlæghed. *OeconT.V.52.* Mine gamle Forlegenheder og Sorgen fik en betydelig Tilvæxt ved den mørke Sky, som . . fordunklede H.'s Pande. *Gylb.I.125. (han)* kan svømme 200 Alen, samt uden Forlegenhed vende sig i Vandet. *Gymn.(1828).51.* Er De kommen i Forlegenhed? Behøver De Mynt? *Goldschm.IV.341. (han gik)* ind og fik Billet. Han blev sat i Forlegenhed af en Mekanisme til at dreje rundt i Billethullet. *JVJens.D.27. (han)* var kommen noget i Forlegenhed med Øvrigheden og var bleven puttet i Hullet. *Feilb.BL.197.* || i forlegenhed med, i *vanskeligheder med; besværet af.* Hun så et Øjeblik stift paa mig, ligesom om hun var i Forlegenhed med, hvad hun skulde sige. *Schand.F.100.* „Er vore Sange Dem maaske for gammeldags?“ . . „De bringer mig noget i Forlegenhed med Svaret . . eftersom jeg selv hører den nyere Tid til.“ *Drachm.T.82. (sj.) m. overgang til flg. gruppe:* „maa jeg udbede mig en Godhed af Dem?“ — „Gierne . . Er det en lille Rolle, De er i Forlegenhed med? De veed, jeg hjælper, hvor jeg kan.“ *Oehl.XVII.18.* || i forlegenhed for noget, *manglende ell. savnende noget.* *den Spørgen satte tit | Hans Moder i Forlegenhed for Svar. *Bagges.Ungd.I.16.* For Lærere vilde man snart være uden Forlegenhed. *Engelst.Nat.172.* Gud er ikke i Forlegenhed for Genier, han kan jo skabe et Par Legioner. *Kierk.VII.220.* 2) [2] (*nu sj.*) *opsathed; lyst; higen.* Hendes Forlegenhed (o: *m. h. t. at blive gift*) maa have været meget stor, siden hun vilde gifte sig med ham. *VSO.* 3) [3] *generthed.* Undseelse og Blyhed . . kan gaae over til Forlegenhed, Banghed og Beklemthed. *Sibb.P.II.454.* en Undseelse eller Forlegenhed . . fløi over hans (*ansigt*). *Winth.IX.11.* det var ligefrem med Forlegenhed, han havde set ned paa sin Cigar, da han nævnte sit „Livssyn“. *Pont.LP.VII.81.*

For-lem, et. (*vistnok dannet af Eilsch., mangler i VSO.; især zool.*) et af de forreste lemmer hos fir- ell. slerfodede dyr (*mods. Baglem*); forben. *Eilsch.Term.21. MO. B Moll.DyL.I.1.* Det var et Menneske, ende-

lig igen en Skabning med Forlemmerne fra Jorden. *JVJens.Br.93.*

☉ **forlene**, v. [fɔr'le'nə] († **forlæne**. *Moth.L37. Holb.DNB.509. Høysg.S.76. Langebek.Breve.173.* -ede ell. (nu sj.) -te (*DL. 1—24—30. Holb.NF.I.34. Gram.(KSelskSkr. II.265).*) vbs. -ing (s. d.). (ænyd. gl'da. forlene, forlæne; efter mnt. vorlenen (ty. ver-lehen))

1) (*hist.*) give (en noget) som len (jf. bortforlene samt belene). *Moth.L37. Domainerne kunde . . forlehnnes bort til Embedsmænd.Schytte.IR.II.18. m. obj. og hensobj.:* han forføiede sig til Laugholms Slot, der var ham forlehnnet. *Mall.Sg.H.294. Mors Land var blevet Greven forlehnnet og pantsat. Ing.PO.I.151. nu især i forb. forlene en med noget: Holb.DNB.509. Laurits Jonson var forlehnnet med Langeland og Ærø. Wand.(Rahb.LB.I.65). de holstenske Grever (blev) forlenede med det ledige Sønderjylland. KrErsl.DM.57.*

2) † (*jur.*) overlade noget til en for en vis tid (for intet ell. mod betaling); overdrage en brugsretten til noget. Sagsøgeren kand og lade sig indføre i det, som den Skyldige arvet haver, om end skjønt een anden dermed forleent er, og det i Hænde haver. *DL.1—24—30. Nørreg.Privatr.II.220.*

3) (uegl. anv. af bet. 1) give; skænke. 3.1) (nu næppe br.) m. h. t. virkelig gave. (han) forleenede ham et større Regiment. *Falst.Ovid.62.* *Æbler vil jeg dig forlene | Fra min Hesperidehave, | Vand fra Musers Hippocrene. *Heib.Poet.I.384. i forb. m. med:* de ypperste (af adelen) blefve tagne i Kongens Raad, og forlæente med de anseeligste Embeder. *Gram.(KSelskSkr.II.265).* *mig (v: St. Peder) med Himlens Nøgler han (v: Kristus) forlener. *Heib.Poet.X. 191. 3.2) (☉, især poet. ell. højtid.) m. h. t. naadegave olgn., skænket af gud, skæbnen osv.; især m. obj. og hensobj.:* det skarpe Syn er dig forleenet. *Holb.Plut.II.1. Den Høieste Gud . . forlæne D. Exc. Helbred og Kræfter til at fare fort i Hans Majestets Tieneste. Langebek.Breve.173. *Himlen Talamod mig forlene. Heib.Poet.IX.432. *Herre, Du ene | Kan Seiren os forlene. ARecke.6. den Kraft, som paa (skærtorsdag) forleenedes den eneste grønne Plante, der havde holdt ud til det sidste Vinteren igennem, nemlig Kaalen. *TroelsL.VII.145. Forlen os din Fred. Alterbog.421. † m. obj. alene:* saalænge Gud forlener fredelige Tider. *MR.1742.813. jf.:* *Jesu! selv forleen, | At og din Kirke-Pøde | I Dommen er en reen | Min Viinstoks Art og Green.Brors. 286. 3.3) ☉ m. (abstr.) tings-subj. udrustet med de Kræfter, som kun det levende Øieblik forlener. *Heib.Pros.I.383. *al den Glands, som Nattens Lys forlene. PalM. VIII.151. m. obj. og hensobj.:* "Hvor faaer jeg til mit Billed klare Omrids, | Og Skikkelser, som Liv det kan forlene. smst.VII.*

248. || nu især i forb. m. med. Med den Kraft, som Indignationen forlener med, hastede hun i kort Galop op ad Trappen. *CMøll.M.III.11. denne Bevidsthed . . forlenede (ham) med endnu en ny Dosis Styrke. AKohl.MP.II.139. især: give (noget) en ny egenskab ell. tiltrækning. Den Hemmelighedsfuldhed, som . . kom til at hvile over hans Besøg hos Pastor F. . . forlenede dem med et Skær af Mystik. Pont.LP.VIII.147. *Mit ringe Hus, som Deres | Nærværelse forlener | med en så mægtig Attraktion. Rørd.GD.73. netop Fejlene forlenede Helheden med den allerstørste Fortryllelse. *KMich.HjertetsDrømme.(1915).179.**

I. **Forlening**, en. († **Forlæning**. *Moth.L37. Høysg.S.188.*) 1) (*hist.*) til forlene 1: handlingen at forlene (1); ogs. (konkr.) om det, hvormed en forlenes: len. alle opsagde frivilligen deres Forlehninger. *Holb.DH.II. 223. Desuden gav han dennem Løfter om Forleninger. Hauch.V.230. Holsten var oprindeligt et Len af den sachsiske Hertug, men . . siden 1319 havde ingen holstensk Greve søgt Forlening. KrErsl.(DanmRig Hist.II.514). || faa, give, have, modtage osv. noget i ell. (nu næppe br.) til forlening: den Deel af Persien, som Miracha Tamerlans Søn havde til Forlehnning. *Holb.Hh.I.52. Den ældste Lehnsmænd vare de; som havde visse slotte udi forlehnning paa deres livstid. sa.DNB.740. han modtog . . Holbæk Slot i Forlening af Margrethe. KrErsl.DM.56. 2) † (*jur.*) til forlene 2: midlertidig overdragelse af en ting til en anden person; brugsret over en andens ejendom. Ingen, som nyder noget Bøndergods, enten ved Forlæning, eller for sin Bestilling. *DL.3—14—10. hverken Beneficiarius, Fæsteren, Leie- eller Laantageren (kan) nogen Tid faae Hævd; thi Alle have de Tingen i Forlehnning. Nørreg.Privatr.II.220. 3) (sj.) til forlene 3(2): gave. *Et muntert Sind er allesteds | Lyksaligheds Forlehnning. *Stub.83.****

II. **Forlening**, en. se u. Forlad.

Forleningsbrev, et. [I.1] (nu næppe br.) lensbrev. *Moth.L37. Holb.DNB.508. VSO. -gods, et. [I.1] (nu næppe br.). **VSO. †-mand**, en. [I.1] lensmand. *Gram.(KSelskSkr.II.265).**

forlere, v. se forlire.

forlese, v. se forlise.

forlet, part. adj. [fɔr'le:t] (ogs. forleet (se ndf.); dial. forleem. *Thorsen.136.* (især dagl.) som har let (for) meget; „syg“ af latter; forgrint. forleéet. *Moth.L80. (hans) Munterhed led imidlertid ingen Skade . . og han var ganske forleet, da Vognen holdt. Chievitz.NF.59. Feilb. jf.:* et Par forleede Pigeansigter tittede frem. *JVJens. Vi.52.*

Forletning, en. (især dial.) vbs. til forlette; ogs.; hvad der letter ell. mildner; lettelse; lindring. *MDL.128. det var ham*

.. en mageløs Forletning, at der var saa længe til. *JPJac.II.15. Feilb. forlette*, v. [for'læda] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; sml. ty. verleichtern, mnl. vorlichten; nu l. br.) gøre lettere; lette. *Moth.L131. *I Sønens glatte Dal den (o: baaden) nu igjen nedglider, | Og med forlattet Fart igiennem Bølgen gaær. PH Frim.(SkVid.XII.17). || især m. h. t. arbejde, 10* bekymringer olgn.: gøre lettere ell. mindre; lette; lindre; mildne (jf. forlindre). min seng skal trøste mig; mit leye skal forlette (1871: lette) noget af min klage. *Job. 7.13(Chr.VI). en Jorde-Moder (behøves) til at forlette Konens Arbejde. Buchv.JS. (1725).32. ved Steen-Dammen blev ald Tilfart og Tilførsel (til det nyanlagte Glückstadt) fra Ditmarsken og Wilsteren meget hiulpet og forlattet. Slange.ChrIV.432. *Lærkens Sang forletter Bondens Møje. Pram. 20 I.xiv. MO. Forlettelse, en. (l. br.) d. s. s. Forletning. *Moth.L131. Slange.ChrIV. 736. VSO. det var luter Frihed og Forlettelse i Sindet. JakKnu.Jy.I.184.**

forlevet, part. adj. [for'le'væt] (vist efter ty. verlebt, jf. ænyd. forleven, glða. forlevet, udlevet, affældig; især \mathbb{Q} , l. br.) som har nydt livet (har „levet“) for stærkt og derfor gør et træf ell. sygeligt indtryk; udlevet. en noget forlevet tysk Premierløjtnant . . der søgte Rekreation efter Berlinersæsonens Anstrengelser. *Fønss.UA.124. Bergstedt.A.33. jf.: hele hans Udtryk (var) lidt trædt, lidt forlevet. Baud.JB.93.*

forlibe, v. [for'li'bæ] præf. -te [-'li(?)b-da] ell. -ede (Holb.Kh.513. VSO. *VVed.* (se ndf. u. bet. 2)); part. -t [-'libd] ell. (ikke som adj.) -et (VSO. *Birkedal.O.II.83*). vbs. -else (s. d.). (fra ty. sich verlieben, til ty. lieb, kær, jf. oldn. ljúfr, got. liufs; besl. m. belevn; nu næsten kun dagl., oftest nedset. ell. spøg., jf.: „(ubrugeligt) I høiere Stiil.“ MO.; nu kun refl. ell. (oftest) i perf. part. som adj.)

1) d. s. s. forelske 1 (nu kun om flygtig, naragtig ell. blind forelskelse). 1.1) refl. *Moth. F386. Antonius forliebte sig . . i Cleopatra. Holb.Intr.I.110. Hvorfor Dievelen forlieber I jer ogsaa ikke udi Keyserens Daatter i Mississippi. sa. Usymt. I.1. Kunde du ikkun 50 blive denne Elskov qvit, saa frygter jeg ikke for, at du jo nok forliver dig anden gang. Suhm.I.84. MO. D&H. (spøg.:) Verbets bøjning: Jeg forliver mig, jeg forlovede mig, jeg har forløbet mig. Siesbye. (NkS8^o591.84). 1.2) part. forlibt som adj. der skulde findes mange hundrede forliebte Mennisker, der for en Nats Fornøjelse gierne skulde lade sig dræbe om Morgenen. Holb.Jep.V.6. Jeg er nyelig bleven forliebt i en Jomfrue. sa. Tyb.I.6. „Vil De sige, at De ikke har været dødelig forelsket i mig?“ — „Forlibt har jeg været . . som en ung Mand, der første Gang seer sig elsket af et smukt Fruentimmer.“ Gylb.VII.318. *han kyssed forlibt hendes*

Finger. *PalM.II.304. At min Datter elsker Dem, har ikke noget at betyde, for hun er forfærdelig forlibt af sig. Hostr.GE.69. Nej, saa Stamherren var forlibet. Husker du . . han drak sig fuld . . af bar Forlibelse. Bang.GH.108. jf.: Jeg har alle mine Dage haft et forlibt Gemyt. Hostr. GE.40. (spøg.:) *Bort kaster hun (o: jomfru Vaar) sin Camisol, | Mens listig i det Samme | Sig nærmer den forlibte Sol | I fulde Fyr og Flamme. Winth.I.259. i faste forb. og talem. (jf. daarekisteforlibt samt lign. udtr. under forelske): „I er endda forliebt?“ — „Ja dødelig forliebt.“ Holb. Usymt.I.1. Gylb.III.5. †sterbensforlibt (fra ty. sterbensverliebt) dødelig forelsket. jeg er sterbens forlibt i hans Øine og den hele lille Person. *HAnd.Breve.I.23. (Regner Lodbrog) havde en heel deal Koner og Kjærester, der alle vare sterbens forlibte i ham, som det hedder. PalM.II.III. 206. (sj.:) hun er saa forliebt i ham som en Hund i en Medisterpølse. Blich. (1920).VI.71. forlibt (ien) som en rotte, op over begge ører olgn., se Rotte, Øre. || (nu l. br.) om hvad der vidner om forelskelse: elskovs-. Hand synger en forliebt gammeldags Viise, medens hand sidder til Bords med hende. Holb.Jep.III.3. en forliebt Hyrde-Arie. *Evo.VI.9. VSO. Det Erotiske under hun meget; smaa Amorer i Blomstervaser o. s. v. Du kjender min Afsky for alt det forliebte Væsen. Clara Raphael. TolvBrev.(1851).12.***

2) uegl., d. s. s. forelske 2. efterdi I er saa forliebt i Masker! hvorfor forlieber I jer ikke i en Hue-blok? *Holb.Usymt.I.1. *En Konge-Dotter . . | Hvis Skønheid Jupiter sig selv forliebte i. Wadsk.Skuepl.236. Aarevis havde hans Hustru ligget til Sengs af Legemssvækkelse, og K. havde formelig ligesom forliebet sig i Korset under en sygelig Overvurdering at dets Velsignelse. Birkedal.O.II.83. det er nok Peter Nansen, der først forliebede sig i dem (o: Schnitzlers skuespil) og fik dem indført herhjemme. *VVed.(NatTid.²⁹/s1918.M.3.sp.5). han har forlibt sig i de moderne kunstretninger | || part. forlibt som adj. Det er ikke hendes skønne Ansigt, jeg er forlibt udi. Holb. Vgs.(1731).II.17. „Er der mere Brændevin?“ sagde Rasmus og saå helt forliebt til Flasken. Schand.F.103. (Jean de France er) flov og fløset, svag og fersk . . forlibt i sig selv, det vil sige i sin Frakke, sit Fodskifte og sine Gloser. Brandes.XIII. 345.**

Forlibelse, en. flt. -r. (nu især dagl., oftest nedset. ell. spøg.) forelskelse; nu kun om flygtig, naragtig ell. blind forelskelse. *Holb.Philos.III.5. (mange) have sukket under Forlibelsens, jeg vil ey sige Kierlighed Lænker. Spectator.278. Jeg tænker, at Herren har faaet en ny Forlibelse paa Halsen. Heib.Poet.I.22. Fra min Side dreier det sig om rent forbigaaende — hvad skal*

jeg kalde det — Forliebelse . . . Kort sagt, den Slags flygtige Amouretter, som i Virkeligheden kan bestaa sammen med . . . ægte-skabelig Hengivenhed. *Gjel.W.89. overf.:* min egen maaskee lidt ungdommelige Forliebelse i Plato. *Kierk.XIII.123. (Hauchs begejstring for Oehl. var) en sand Forlibelse:* Alt, hvad Oehlschläger skrev, skulde være godt. *Brandes.I.376. || (l. br.) konkr.:* den elskede. (*portrætterne*) er alle den overordentlige Mands (o: Goethes) mange Kærestere og Forliebelse. *Leop.VO.171.*

I. forlide, v. [fɔrˈliːðə] præf. -led; part. -ledet. (*glde. d. s.;* fra mnt. vorliden; jf. forleden; foræld.) **1)** om tid: *svinde hen; henrinde.* "Du have nu Tak, vilden Valrav, | du flyve ad Lande hen; | naar en Jæmpling forleden er, | saa kommer du her igen!" *DFU.II.nr.12.12.* Dagen forliden snart. *VSO.* *mens et halvt Aarhundrede forled. *Grundtv.PS.I.179.* *Førend Natten er forleden, | Har hans Ord fornægnet Eden. *Boye.AD.II.114.* *Derfor har Menneskeslægten maattet ligge | Vildfare, syg, til lang Tid var forleden, | Og det behaged Gud sit Ord at skikke. *CKMolb.Dante.III.55.* Sølv gættede sig til Dagens Forliden efter Klokken, der ringede til Davre og Nadver. *SMich.Æb.89. 2)* (sj.) om person: *venie med ell. opsætte noget; løve.* *flux fra Thrynemasse Lund I flye, | slet ikke I maae forlide. *JHSmidth.Poes.58. MO.*

II. forlide, v. (sv. förlita sig på; dannet af VI. for- 5 og lide (paa), stole (paa), vel m. tilknytning til I. forlade 6; dial.) refl., i forb. m. paa ell. til: have tillid til; stole paa. i disse subtile Emner om vor Nations haabløse Kampe og Nederlag forliden vi os hellere til de af ham saa foragtede Doktorer med deres tungtflyttelige Tros af Kildestudier. *Aakj.(Pol.²⁹/10.1907.5).* jf. lign. udtr. u. I. forlade 6.3: det kan du være forlidt paa (o: det kan du stole paa). *Feilb.*

I. for-lidt, adj. se II. fallit.

II. forlidt, part. adj. [fɔrˈliːd] (l. br.) som har lidt meget ell. er medtaget af lidelser, nød olgn. Han strakte de tynde, forlidte Hænder op mod Himlen. *JPJac.II.384.* *et hvidt | udætret åsyn, harmfuldt og forlidt. *NMøll.R.64.* hun (*kunde*) ikke kende ham igen, saa forpint og forlidt saa han ud. *TroeltsL.BS.III.263.*

III. forlidt, perf. part. af II. forlide.

I. Forlig, et ell. † en (*Holb.Tyb.V.8.*) [fɔrˈliː(q)] *Høysg.AG.40. ft. d. s.* (til forlige; jf. ty. vergleich; ordet har nu i bet. 1 fortvængt Forligelse) **1)** til forlige 1: ud-ligning (ved overenskomst, forsoning olgn.) af uoverensstemmelse ml. to parter; spec.: mindelig overenskomst om løsningen af en retstvist, strid ml. arbejdere og arbejdsgivere olgn. (ofte i forb. som indgaa, komme til, slutte, stifte, tilbyde (tidligere: byde) samt (nu l. br.) gøre (*MO.*) forlig). *Moth.L167.* Hei Hr.

Von Tyboe! skønt og reputeerligt Forlig: I skal tractere i Fisker-Huuset i Morgen, og Tychonius over Morgen. *Holb.Tyb.V.8.*

*Den stolte Britter beder sig | Nok fri for det Slags Seier; | At byde midt i Kamp Forlig | Er ikke det, han pleier. *Pram.(Rahb.LB.I.273).* General-Gouverneuren (*bør*) søge at stifte Forliig imellem tvistende Parter. *Forordn.¹/11.1798.§8.* jeg (*har*) maattet

stifte Forlig mellem et ungt Ægtepar. *Hrz.XVIII.7.* et inden Forligelseskommissionen indgaaet Forlig. *KancSkr.¹/1832.* han var misfornøjet med Forliget (*Chr.VI:* forligelsemaal). *2Makk.14.27.* Nu sidst havde Kongen søgt Forlig med Farbroderen, der efterstræbte Riget. *JVJens.SS.134.* det politiske Forlig Apr. 1894 blev indgaaet mellem Højre og det moderate Venstre. *Sal.³V.735.* drikke forlig ell. drikke et

glas paa forlig, (*nu l. br.*) fejre indgaaelsen af en overenskomst olgn. ved et bøger, et drikkelag olgn. *Syngesp.V.789.* *Hvis Kongerne flittig forsaaede sig, | Og drak ved hver Tvist et Glas Viin paa Forlig, | Fik Jorden en evig og ønskelig Fred. *Rahb.Poet.F.I.112.* Vi ville slet ikke mere tale om hiin Tvist, men drikke Forlig. *Oehl.HrS.347. Schand.BS.412. Drachm.D.116. jf.:* Forligets Grund er Bollens Bund. *PalM.II.*

I.386. ordspr.: et magert forlig er bedre end fed proces. *Mau.2297. || (jur.) frivillig akkord (1s) med en skyldner. Lassen. AO.775. Hage.³1203. 2)* (jy.) til forlige 2, om det forhold, at to ell. flere personer lever i god forstaaelse; enighed (2); fordragelighed; forligelse (2). Vi danner Tropper paa 10 Mand . . . Der er saa gerne en Mand, som paatager sig Madlavningen, da Forliget paa den Maade er bedst. *SåjySold.58.*

Feilb. m. adj., der nærmere angiver forholdets art: Med Hensyn til vor huslige Stilling lever vi meget godt, har et godt Forlig og en god Sundhed. *Kold.D.124.* de har et sølle forlig imellem dem (o: forliges kun slet). *Feilb. 3)* (sj.) til forlige 3: overensstemmelse; udjævning; forsoning. et klart Begreb om, hvilken væsentlig Splid i Bevidstheden han derved vilde bringe til Forlig. *PMøll.II.208. jf. u. Akkord 1.s:* hin asiatiske Væxtkultur (*havde*) maattet gaa paa Forlig med den krigerske Odinsdyrkelse. *GSchütte.(DSt.1922.54).*

4) (efter ty. vergleich, jf. forlige 3.2; foræld.) ✕ forskellen ml. en (vandret) kanons største højde bagtil og fortil ell. ml. et geværløbs radiator paa steder, hvor sigtekornene sidder; ogs.: (metal)stykke ell. opsats af samme højde som denne forskel, til anbringelse paa kanonen fortil for under sigtning at „udligne“ forskellen. *MilTeknO. Nieuwenhuis. ArtillerietsUdvikling.(1908).47.*

II. For-fig, et. † det forreste lig paa gaffel-ell. stagejl (mods. I. Agterlig). *Scheller.MarO.*

III. forlig, adj. [fɔrˈliː] adv. d. s. ell. (sjældnere) -t (*Scheller.MarO.*). (sv. förlig; afl. af

IV. for 18.1, *jf. holl. voorlijk, ty. vorlich samt II. agterlig* (↓) 1) som befinder sig forude, foran et skib; ogs.: som befinder sig i et fartøjs forstavn ell. forreste del. forligere end tværs (∅: om udenbords ting: som er mellem „forude“ og „tværs“). *SøLex.* (1808). (skibet) viste os sit smukke Speil med sit forgyldte Navn og gik stedse lidt forligere. *St.Bille. Gal.I.106.* Masten staar forligt. *Scheller.MarO. 2)* om vind, strøm: kommende forfra, forind. (skibet) seilede udmærket og var temmelig roligt, naar Søen ikke kom for forlig. *J.P.Paludan.Er.109.* Vinden er forlig. *Scheller.MarO.* Søen er kommen forkert, mere forligt end de andre. *Berl Tid.²⁹ 11.1913. Aft. 5. Sp. 3.*

forlige, v. [fœr^{li}ʔ(q)æ] (i bet. 2 ogs. (dagl.) [fœr^{li}ʔ(æ)s] -te [-ligda] ell. (nu l. br.) -ede (*Hølb.Hh.I.359. VSO. Levin.*) vbs. -else (s. d.) ell. †-ning (*Moth.L169*), *jf. I. Forlig. (gl'da. 20 d.s. (Univ.Bl.I.151. Mand.103); fra nmt. vorliken; egl.: gøre lig(e), sammenligne, jf. ty. vergleichen (sml. forglikke) samt forligne)*

1) bringe uoverensstemmelser, strid olgn. ml. to ell. flere personer til ophør. 1.1) bringe to ell. flere personer i et godt ell. enigt forhold til hinanden ved at udligne ell. ophæve stridsspørgsmaal, uenskab osv., som har været imellem dem. Tro ei en forligt fiende. *Moth.L168.* jeg søger altid at forlige fattige Folk, som ingen Midler har at søge Proceß med. *Hølb.GW.IV.2.* man siger for et gammelt Ord, at Hunde forliger usaattes Sviin. *Grundtv.Sazo. 647.* forlige to Ægtefolk. *MO. i forb. m. med: *Gud Dig af Himlen ned | Til Jorden vilde sende, | At Syndere Du kunde med | Din Fader vil forlige. Kingo. 20. NordBrun. ES. 54.* Jesus .. drog Menneskenes Sind hen til Gud, naar han forligte dem med ham. *Mynst.Præd.II.112.* *jf.:* paa det han ved sig selv kunde skabe de To til eet nyt Menneske, og gjøre Fred, og forlige dem begge i eet Legeme med Gud. *Ephes. 2.16.* Gud gaf Naade denne Dag at forlige mig og at nyde Forsikring om mine Synders Forladelse i Jesu Blod. *Klevenf.R.J. 202.* || (nu l. br.) refl. ell. i pass.: slutte overenskomst (forlig) ell. fred m. en; blive forsonet ell. enig med en (især i forb. m. med). den Forurettede .. forliger sig med sin Vederpart. *DL.1—24—8.* Bliver nogen Skipper forligt med Biergefolkene om een vis Penge, som de skulde have for hvis (∅: hvad) de bierge kunde. *mst. 4—3.* At forlige sig .. med en ringe Fiende er større Fordeel end at erhverve sig en mægtig Ven. *Hølb.MTKr.191.* *i disse klare, lyse Nætter | Jeg med hele Verden er forligt. *Drachm.D.24. m. reciprok bet.: 60 gaar hen, og forliger eder, I Skabhalsel Hölb.Plut.III.11. 1.2) (nu l. br.) m. h. t. sag, trætte olgn.: tilvejebringe enighed i; bilægge. gaar hen I Skabhalse, og forliger Sagen. Hölb.Kandst.V.2. gamle Advocater .. vilde ærgre sig ihjel derover, at*

jeg som en ung Procurator begynte alt at forlige Sager. *sa.11J.V.7. Forordn. 11798. §24.* have vi nu en langt større Sag imod ham end den, der nylig blev forligt. *Hauch. II.444.* forlige en Sag, Trætte, Proceß. *MO. 1.3) (nu kun bibl.) m. h. t. brøde: give oprejsning for; sone. Taler kierligen til Jerusalem, og raaber til den, at dens strid er fuldendet, thi dens misgierning er forligt (1871: dens Skyld er betalt). Es.40.2 (Chr.VI). Om du oplod Munden imod en Ven, bliv dog ikke forfærdet; thi det kan forliges, med mindre det er Forhaanelse. Sir.22.25.*

2) pass. forliges m. reciprok bet. ell. dep. i forb. m. med: komme til ell. leve i enighed; enes. der kommer dem vel noget imellem, men de forliges straks igen. *Moth. L168.* de kunde ikke forliges i Deelingen, hvorudofver der opvactis en aabenbare Strid mellem dem. *Hølb.Intr.L248.* || især m. h. t. omgangsforhold ml. to personer: leve i enighed ell. fordragelighed (ofte i forb. ikke kunne forliges). qvinde og mand, som forliges (1871: omgaaes) vel med hverandre. *Sir.25.1 (Chr.VI).* de forliges ilde. *Moth.L168.* *Den Feil, som ellers ham bebreidis allermost | Er, at hand icke kand forligis med vor Præst. *Hølb.Paars. 39.* Brudfolkene, naar de staa for Alteret, maa staa hinanden saa nær, at Ingen kan see imellem dem, ellers vilde de i Fremtiden ikke kunne forliges. *Thiele.III.77.* De forliges godt sammen. *MO.* De maa se at forliges med Ørnstrup. *Schand.TF.II.284.* forligs nu pønt! *Wivel.136. Feilb. (jf. bet. 3:) jeg er bange for, at Du aldrig vil forliges med Danmark. Kofoed-Hansen.DL.60.* forliges som hund(ell. og kat(te) ell. (nu næppe br.) som kælringer (*Moth. L169*), komme meget daarligt ud af det med hinanden; ligge i stadig strid ell. kiv med hinanden. *Moth.L169. MO. Feilb. (jf. bet. 3:) de to Betragtningmaader forliges som Hund og Kat. Brandes.XIII.367.*

3) ∅ overf. anv. af bet. 1. 3.1) m. personobj.: faa (en) til at finde sig i ell. være tilfreds (m. noget); „forsonet“ (en med). Det, der forligte mig med min Skjebne og med min Lidelse var .. at jeg havde og fik Lov til at være ubetinget eensom med Smerten. *Kierk.XIII.566.* især refl.: Vi havde sjunget Afskedssangen til Solen og forligt os med den mørke Tid. *Ing.EF. IV.9.* jeg tilstaaer, at jeg ikke, som jeg burde, er forligt med de Ord: Alderdom, Død, Resignation. *Gylb.IX.120.* *Man gi'er Afkald paa | Totaliteten .. | For sig med Jordens Vilkaar at forlige. *PalM.V.247.* 3.2) bringe noget i overensstemmelse m. noget andet; forene (5). allevegne finder (du) Modsetninger, som du ikke kan forlige. *Mynst.CV.12.* Disse Udsagn synes hinanden modsatte, dog ere de saa let forligte. *sa.Præd.(1834).26. i forb. m. med: Vanskeligheden ved Discipeluddannelsen*

(*paa et apotek*) ligger i at forlige den praktiske Tjeneste med Tilegnelsen af teoretiske Kundskaber. *VortHj. II.66.*

☉ **forligelig**, adj. [for'li'qeli] adv. d. s. ell. -t ell. † -en (VSO.). (ænyd. d. s.) 1) (nu l. br.) til forlige 1 og 2: tilbøjelig til forlig; som helst vil forliges m. andre; forsonlig; *fordragelig*. Folk lever nu omstunder forligelig, nu de har intet at drikke op. *Cit. 1711. (Aakj. HS. 426).* *Lad den finde hos Eder et forligeligt Sind, | Den Fredens Dør, I haardnakket lukker. *Hrz. XI. 116. D&H.* || om samlivs-ell. omgangsforhold: god. Hun levede en Tid lang med denne Herode udi et forligeligt Ægteskab. *Holb. Heltind. II. 256. 2)* til forlige 3(2): *overensstemmende, forenelig (med)*. Gneists store Beundring for den gammel-engelske Selvstyrelse er ikke ret forligelig med denne skarpe Dom. *Høffd. E. 490.* ☉ **-hed**, en. 1) (nu l. br.) til forligelig 1. *Moth. L168.* den Forligelighed, som Hedningene have tilforn udviist imod alle andre Secter og Partier. *Suhm. I. 262. Kierk. IX. 346. 2)* til forligelig 2. Muelighed bestaaer i visse Egenskabers indbyrdes Forligelighed. *Eilsch. Phil. Brev. 160.* || *hertil: Forligeligheds-prøve*, (med.) prøve, som foretages, naar man skal overføre blod fra et individ til et andet. *Ugeskr. f. Læger. 1920. 1158.*

Forligelse, en. flt. (i bet. 1.) -r. (glda. 30 forligels (Suso. 30); vbs. til forlige) 1) til forlige 1. 1.) (nu næppe br.) til forlige 1.1 (og 1.2): d. s. s. I. Forlig 1. de gamle Frede, og Forligelser til Stetin, Siørd og Bromsebroe. *Holb. DH. III. 274.* (jeg) erkiændte, at der intet Nag var i Heibergs Sind . . og at vor Krig var aldeles til Ende, skøndt ingen Fredslutning eller Forligelse havde fundet Sted. *Rahb. E. V. 81.* Paa Landet ud-nævnes i hver Bondebye 2 Mænd, til at indkalde deres Medbrødre i samme Bye, til Møde ved Forligelser. *Forordn. 10/1 1795. § 37.* Tilgivelsen, Forligelsen med Gud er en let Byrde at bære. *Kierk. VIII. 332.* efter Skjenden er der Forligelse (Chr. VI: man kand . . forlige haanlige ord). *Sir. 27. 21.* jf. u. I. Forlig 1 slutn.: kommer nu allesammen ind hos mig, og drikker paa en Forligelse. *Holb. Er. V. 5. 1.2)* (bibl.) til forlige 1.s: *oprejsning; bod. (gud)* haver udsendt sin Søn til en forligelse (1819: Forsoning) for vore synder. *1 Joh. 4. 10 (Chr. VI).* paa den tiende Dag i denne syvende Maaned er det Forligelsens Dag. *3 Mos. 23. 27.* || gøre forligelse, gøre bod. træd frem for Alteret, og bring dit Syndoffer og dit Brændoffer, og gjør Forligelse for dig og for Folket. *smst. 9.7. 2 Mos. 30. 10. 2)* (nu l. br.) til forlige 2: det at staa ell. komme i godt forhold til; *enighed; forstaaelse (jf. I. Forlig 2).* VSO. Med Verdens Børn vilde han ingen Forligelse. *Pont. LP. VIII. 129.* Hvad andet (end selvmord) skal det vel føre til, naar man ikke kan naa til Forligelse med sig selv. *smst. 164.* || † ond forligelse, *daarligt samliv.* Ere Hus-

bond og Hustrue lige skyldige til ond Forligelse imellem sig indbyrdis. *DL. 6—5—9.* ond Forligelse (er) ingen Skilsmisse-Aarsag efter Loven. *Nørreg. Privatr. I. 202. 3)* (nu næppe br.) til forlige 3: d. s. s. I. Forlig 3. Eftertænk, om der er en virkelig Modsigelse imellem (disse begreber), eller og de staae i en venlig Forligelse sammen. *Eilsch. Anv. 45.* † **Forligelse-brev**, et. [1.] skriftlig overenskomst. (Kalk. I. 657. V. 284). *Holb. DH. I. 390.* † **-maal**, et. (glda. d. s.) 1) d. s. s. I. Forlig 1 (jf. Forligelse 1.). (prokuratorer maa) Ikke ville hitze Folk sammen, eller hindre lovlige Forligelsemaal. *DL. 1—9—10.* det behagede ham ilde, hand havde gjort forligelsemaal (1871: han var misfornøiet med Forliget). *2 Mak. 14. 27 (Chr. VI).* (paa grund af en uenighed) holdt bemeldte Konger, denne Vinter, et Møde til Forligelse-Maal i Vigen. *Grundtv. Snorre. III. 301. sa. PS. VII. 201. jf. u. I. Forlig 1 slutn.:* Lad os drikke til Forligelsemaal. *VSO. 2)* d. s. s. Forligelse 2. *Moth. L168.* Hand vil binde mig til den jeg flyer for; Hvad god forligelsemaal venter du kand følge saadan Egteskab? *JRPauilli. SB. 24.* VSO. || ond Forligelsemaal imellem Egtefolk, som Uchristelig, uden billige Aarsager, sig imod hin anden forholde. *DL. 2—9—8.* **Forligelses-**, i ssg. (foræld., jur.; fortrængt af ssg. m. Forligs-; jf.: „taber sig nu stærkt.“ *Levin.*) til Forligelse 1.1: d. s. s. Forligs-. *fx.:* **-embede**, et. embede som forligelseskommissær. *Stampe. I. 327.* **-kommission**, en. smst. *Forordn. 10/1 1795. § 1. Bergs. GF. I. 191.* **-kommissær**, en. (ogs. **-kommissarius**). *Forordn. 10/1 1795. § 33. MO.). Schand. F. 60.* † **Forligger**, en. (ogs. **Forligere**. *Holb. Intr. I. 94.*) (glda. forligere (Glda. Bibl. 391); til forlige 1) mægler; *fredsstifter* (jf. Forligsmand). *Moth. L168. Holb. Intr. I. 94. VSO.*

forligge, v. [for'legø] præet. (sj.) **-laa;** part. **-ligget** (jf. forlagt, forligget). (ænyd. d. s., glda. d. s. i bet. „ligge“; fra mnt. vorliggen (trans. og intr.); jf. æda. forliggæ, oldn. fyrirliggja, besove) 1) (talespr., l. br.) beskadige noget ved at ligge paa det. VSO. forligge sin Arm. *D&H. ref.:* forligge sig, ligge sig til skade. *Feilb. 2)* † i udr. forligge sin vind, forsømme at benytte første gunstige vind til sejlads. da skal Skipperen ingenlunde forligge sin Vind, men hyre andre i deris Stød. *DL. 4—1—9. Harboe. MarO. Sal. VIII. 470. 3)* † intr.; om varrer olyn.: ligge for længe og derved ødelægges (jf. forligget, forlagt). *vAph. (1759).* Hand vilde hellere lade sit Korn forligge, end sælge det til en ringere Priis. *VSO.*

forliggen, part. adj. se forligget. **for-liggende**, part. adj. (med.) om den del af fosteret, som først viser sig i moder-munden og er forrest under fosterets passage ud gennem fødselsvejen. *Sal. VIII. 470.* **-ligger**, en. mindre (gul) tæppe til at lægge

foran en seng; sengeforligger. *NatTid.* 1/1910. *M.A.sp.3.*

forligget, part. adj. [fɔr'li'gət] († forliggen). (ænyd. forleget, -liggen; til ligge, jf. VI. for- 2s; sml. forligge, forlagt samt forlegen; nu især Ƴ) om vare olgn.: ødelagt ved at ligge for længe; overgemt. forligne vare. *Moth.L108. JSneed.II.264.* Gamle forligne Vare, som ikke kan afsættes andre Stæder, sendes alle hid. *Tullin.II.117.* forliggede Varer. *VSO. Grundtv.DV.I.85. Ludv.*

forligne, v. [fɔr'li'ʁ(n)ə] -ede. vbs. -ing (vAph.(1759). *VSO.*). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorlikenen, sideform til vorliken, se forlige; nu næppe br.) sammenligne; ogs.: lignelsesvis sammenstille to personer ell. ting; ligne (ved). vAph.(1759). Man må selv have forlignet tegningerne med originalerne. *Cit.1791.(ADJørg.GZ.133).* Hvad kan forlignes med hendes store Skønhed? *VSO.* Hvad kan sættes i Forligning dermed? *smst.* **forlignelig**, adj. [fɔr'li'ʁ(n)əli] (nu næppe br.; jf. uforlignelig) som kan sammenlignes m. noget andet; som staar paa højde m. noget. vAph.(1759). *VSO.*

Forligs-, i ssg. (især jur. ell. emb.; jf. Forligelses-) til I. Forlig 1, spec. om hvad der angaar ell. hører til forlig i en retssag, ml. arbejdere og arbejdsgivere, debitor og kreditor olgn., fx. -akt, -forslag, -forsøg, -myndighed, -møde, -protokol, -prøve, -tilbud, -udskrift, -vilkaar. **-indkaldelse**, en. indkaldelse til forligsmægling. *LovNr.90¹¹/1916. §271.* **-klage**, en. (skriftlig) klage, hvorved sagsøgeren begærer modparten indkaldt til forligsmægling. *MinSkr.⁹/1894. Sal.³ VII.470.* **-kommission**, en. kommission, der er beskikket til at lede den tvungne forligsmægling. *Lov¹/1857. §2.* *LovNr.90¹¹/1916. §269.* **-kommissær**, en. medlem af en forligskommission. *Hørup.I.148. LovNr.90¹¹/1916. §269.* **-kreds**, en. en forligskommissions distrikt. *Lov¹/1857. §1. LovNr.90¹¹/1916. §270.* **-mand**, en. spec.: tilhænger af det politiske forlig ml. højre og det moderate venstre 1894. en Forligsmand, en Fæstningsven, en Godkender af Provisorier. *Hørup. III.61.* || nu især: beskikket mægler i stridigheder ml. arbejdere og arbejdsgivere. *LovNr.82¹/1910. §1. Sal.² II.33.* (spøg.) „Jeg er Forligsmand!“ lo B. Hun så spørgende på ham. „Ja, Deres Mand har sendt mig herud for at tale Dem til Fornuft!“ *Tom Krist.LA.180.* **-mægler**, en. spec. om medlem af en forligskommission ell. om en i hver sogneraadskreds beskikket mægler i tyendesager olgn. *Tyendelov¹⁰/1854. §65. MinSkr.¹/1881. Sal.² VIII.470.* **-mægling**, en. spec. om den mægling, der (if. dansk ret) skal finde sted, inden der begyndes proces (jf. -kommission). *Forordn.⁹/1824. §7. LovNr.90¹¹/1916. §268.* **-punkt**, et. (nu l. br.) punkt i en overenskomst. *Holb.DH.II.207. vAph.(1759).* **-væsen**, et. forligsmæglingen m. dertil hørende institutioner, bestem-

melser osv. *Lov¹/1857. §6. LovNr.90¹¹/1916. §269.*

forlime, v. [fɔr'li'mə] (ænyd. d. s.; jf. ty. verleimen; nu næppe br.) overstryye med et lag lim olgn. *Fleischer.B.3.*

† **forlindre**, v. -ede. vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s. (jf. ænyd. forlinde); fra ty. verlindern) m. h. t. trykkende afgifter, nød, smerte olgn.: gøre lettere at bære ell. mindre følelig; mildne; lindre (jf. forlette). *(jeg) forlindrer (*Salm Hus.857.2:* husvaler) al min Nød | Med din Fødsel, Død og Smerte! *Kingo.32.* hendes Fængsel blev . . ikke forlindred. *Holb.Heltind.II.46. KomGrønneq. II.6.* Kong Christ. den Tredie. . . forlindrede de store Skatter. *CPRothe.MQ.II.592.* *Fortrolighed, som tit den Usles Kummer | Forlindret har. *Pram.(Rahb.LB.II.499).* *VSO.* † **Forlindring**, en. vbs. til forlindre; ogs. mere konkr., om hvad der bringer lindring ell. lettelse; især i forb. m. gen. ell. præp. i ell. paa. forlindring på straf . . på sorg. *Moth.L174.* *jeg i min Nød Forlindring kunde faae. *Heli.Poet.143.* (de) bekom Forlindring udi (tolden). *Slange.Chr.IV.409.* I Sorg . . er det en Forlindring at tale med gode Venner. *VSO.*

forlire, v. (ogs. forlere). -ede. (fra ty. verlieren; egl. sa. ord som forlise; dial.) d. s. s. forlise 1. Slet Føde, usselt Krudt, ingen Lønning i to, tre Maaneder, og kommer den endelig engang haltende, hvad er det saa? nogle gamle Papirrsedler, som forlire det Halve ved at omsættes. *Etlar. SB.371.* Feilb. (u. forlise). forlere: Junge. 379. *Kværnd.*

Forlis, et. ell. † en (*Holb.HP.III.7. sa. Ep.V.80. JSneed.VII.447.*) [fɔr'li's] Høysg. *AG.40. ft. d. s. ell. † -er* (*Holb.NF.I.193. sa. Kh.698.*) (ænyd. d. s. (bet. 1); fra mnt. vorles ell. glloll. vorlies (holl. verlies); jf. nt. verlies, hty. verlies(s), (borg)fængsel; til forlise || bet. 2 er udviklet i dansk 1) (nu især dial., jf. Feilb.) til forlise 1: tab (ofte i forb. m. gen. ell. ejendoms-prom. ell. præp. af († paa: *Gram.Breve.56. PalM.V.221*)). 1.) til forlise 1.1. min Arvedeels Forliis. *Holb.LSk.II.A.* *dig skienkes Livet, og du slipper | Med Øinens Forliis og evigt Fængsel. *Oehl.VM.102. PalM.IV.196.* Forliis af Penge. *JPJac.I.52.* 1.2) til forlise 1.2. *At Rygen blev vunden foruden Forliis, | Det var et forunderligt Stykke. *Sort.HS. G3^v.* en blodig Krig . . blev ført udi 20. Aar med stor Forliis paa begge Sider. *Holb.Intr.I.8.* jeg har allerede gjort et Sørge-Vers over Melampes Forliis. *sa.Mel. I.4.* *sin Vens Forliis og sit | En Sæl saa høi, saa stor som din, anseer for et. *Wess. 44.* de maatte vige tilbage med Forliis af tvende Mænd. *Wand.(Rahb.LB.I.72).* Forliset af en Kvinde maa ikke længe klemme Vand af en Nordmand. *PMøll.I.200.* 1.3) til forlise 1.3. Livs eller anden Helbreds Forliis. *MR.1775.607.* *Af denne Mistro til mit Ord . . seer jeg nu med Vis-

hed | Forliset af din Kjærlighed. *Hzv.VI. 301.* den Sindsro og Sindsligevægt, man møjsommeligt tilkæmper sig med Aarene . . er købt og betalt med Forlis af Ungdom og Ungdomsdrømme. *Sødb.H.123. jf.:* *de Livs-Forlis, der lagdes bag, | det Tung-sind, der har tyngtet, | begravnes under Haabets Flag. *Thuborg.ViMennesker.(1917). 11.* || gaa forlis af, gaa glip af; miste. en Plads . . som ikke var god at gaa Forlis af. *JPJac.I.200. 2)* (< MO.) til forlise 2: skibbrud; stranding; nu især: (et skibs) undergang. naar Sømanden reiser borte fra sin Pige, saa søger hun for at skaffe sig En i Reserve for det Tilfælde, at hun skulde forlise den Anden. Sommetider kommer han ogsaa hjem uden Forlis, og saa er Reserven dog taget i Brug. *Goldschm. Iden anden Verden.(1869).49.* *Ole han reddet Folk fra Forlis | I massevis. *Drachm.SH.66.* Forlis i Havnen. *BerlTid. 9/101904.M.3.sp.2.*

forlise, v. [for'li'sø] *Høysg.AG.137. -te ell. (nu næppe br.) -ede* (*Holb.Hh.I.25. VSO. Grundtv.SS.I.462.*) vbs. -ning (s. d.), jf. **Forlis**. (ænyd. d. s., jf. ænyd. forlesning (*Kalk. V.284.endnu dial.: forlese. Esp.428. Feilb.*); fra mnt. vorlesen ell. gtholl. vorliessen (holl. verliessen), jf. mht. verliessen (hty. verlieren, se forlire), got. fraliusan; sml. jy. læse (*Feilb. IV.297.*), ældre eng. leese, miste; besl. m. løs || bet. 2 er udviklet i da. og sv.)

1) (nu næsten kun dial. (se *Feilb.*) ell. (i bet. 1.) ↓; jf.: „Nu ikke meget brugeligt.“ MO.) ved uheld, ulykke olgn. miste (besiddelsen af) noget; sætte til. 1.1) m. h. t. ting, ejendele olgn. Den ulyksalige Mahomet . . havde forlisset en Stad og Provintz efter den anden. *Holb.Hh.I.25.* udi den skadelige Ildebrand . . forliiste dette Collegium sit Bibliotek. *Borrebye.TF. 661.* Forlise en Mast. *SøLex.(1808).* *Gid de, som ei med Andre ville dele | Af deres Overflod en ringe Part, | Forlise snarest mulig maa det Hele. *PalM.IV.201.* Styrmand forliste alt sit rare Tøi (ved skibets undergang). *Etlar.SB.68.* Et Foraar viste (han) sig med invalid Pegefinger, i Vinterens Løb havde han forlist to Led. *JV Jens.HF.26.* forlise sine Ankere. *Scheller. MarO.* || (m. overgang til bet. 2) m. h. t. skibe: miste (et skib) ved undergang (forlis). (jeg) havde den Ulykke, at jeg i en svær Storm forliste mit Skib under Engelland. *PAHeib. US.235.* De havde forlist eller solgt deres Skuder. *Drachm.STL.15. 1.2) m. h. t. person; dels (egl.): miste en ved dødsfald, i kamp olgn.; dels (uegl.): miste en persons selskab, venskab, kærlighed olgn. *(fjenden) var ey paa Hælene lam, | Dog meget (o: mange mand) i Flugten forliiste. Sort.HS.H2r. *min Datter, mit forliste, | Mit dyrebare Lam. *Oehl.F.267. Winth.VII.19.* *Her laa et Brev til ham, hvoraf sig viste, | At han sin gode Moder alt forliste. *PalM.IV.315. 1.3) m. h. t. aandelige værdier, egenska-**

ber, rettigheder olgn. hvor meget forliiser vi ikke ofte ved det vi ei kand tie? *Hørn.Moral.II.22. Holb.Metam.34.* *Jeg kunde selv mit Vid | Forlise ved at saadant Jærtegn. *Grundtv. Optr.II.180. Hzv. XII.78.* *Vor Kjærlighed kan aldrig De forlise. *PalM.V.152.* (han havde) forlist . . Ævnen til at gribes indvendig og give Grebetheden dramatisk Udtryk. *EHannover. E.18. m. abstr. subj.: hvad (dyden) forliser i Intension, det vinder den . . i Ekstension. PMøll.II.98.* (sj.) *hvad om | Paa Galtenborg du ogsaa holdt Aviser? | Saa deiligt man sin Tid ved dem forliser (o: faar tiden til at gaa). *PalM.IV.345. refl.:* *Han saae i Veiret — Blikket sig forliste („table sig“) | I Himlens Lyshav. *smst.V.426.* || have (noget) forlist, (nu næppe br.) have (noget) forbrudt; fortabe (retten til). (karlen) skal have sit Naadebrød forliist. *MR.1775.608. 1.4) (m. overgang til bet. 2) i pass.: være ell. blive forlist, være ell. gaa tabt.* det var ikke hans Skyld at Sverrig blev forliist. *Holb.DH.II.139.* over 40. Skibe bleve forliiste („gik under“) ved Magnesium. *sa. Intr.I.14.* *Naar Sundhed er forliist, hvad gjør da lykkelig? *NordBrun.Zar.23.* *I slig en Stemning druknet og forliist (o: hensunken, fortabt) | Han Trapperne paa Galtenborg berørte. *PalM.IV.404.* naar Kærligheden er forlist, saa er der jo slet ingen Ting tilbage. *Rode.SF.102.*

2) (< *vAph.(1764); jf. sv. förlisa*) intr.; om skib: lide skibbrud; strande; nu især: gaa under; om person: komme i havsnød ved skibbrud, et skibs undergang olgn.; lide skibbrud. Skibet forlisede under den Skaanske Kyst. *VSO.* Vi forliste paa Britaniens Kyst. *SøLex.(1808).* *Hun syntes høre Skud og de Forlistes Skrig, | I Kamret var der fuldt af Vand og belege Liig. *Aarestr.21. Harboe.MarO.* Total forliist, Alle omkomne. *HCAnd.VII.97.* (han) havde mistet tre fingre af koldbrand en vinter, han forliste. *NMøll.H.64. billedl.:* *paa de danske Strømme . . | Skal Haabet ej forlise, | Og Sangen ej uddø. *Grundtv.PS.VI.362.*

† **Forlisning**, en. vbs. til forlise. 1) til forlise 1: d. s. s. Forlis 1. *din forlisning (o: tabet af dig, Peder Syv). *Sort.(DSt. 1909.35).* 2) til forlise 2: d. s. s. Forlis 2. *VSO. MO.*

I. ☉ **For-liv**, et. („nyt Ord.“ MO., jf. ænyd. forliv i bet. 1; l. br.) 1) tidligere tilværelse; præeksistens. *jeg har ganske glemt mit Forlivs Herlighed. *Bagges.III.29. Staf-feldt.136. VilhAnd.AD.82. 2) afsnit af en persons liv, der ligger forud for nærværende tidspunkt; (en persons) tidligere liv, „fortid“. *drik dig (o: en nybagt student) af frihedens nektar en pot! | Først dog et blik paa dit forlivs cachot (o: skolelivet). *Hostr.SD.I.183. II. -liv*, et. se Foderliv. -lod, en. [V.2] (ænyd. d. s.; jur., nu næppe br.) lod, der forud (forlods) udtages af et bo til fordel for en af arvingerne. *vAph.(1759).* Levin.*

forloddet, *part. adj.* [før'løð'øt] (til Lod, *jf.* VI. for- 6.1; *sml. holl. verloten, ty. verlosen, bortlodde; dial.*) af skæbnen bestemt for en; *forundt; givet; beskikket.* det var nu mig forloddet. *MDL.128.* hun var jo sagtens død, det var jo længe siden — Der havde været Tid nok til at dø for den, hvem Hvilen var forloddet. *Gjel.GD. 51.* *Din Tanke, for Fordommens Slakker udrenset og pur, | var det forloddet én Gang at sige Forløsningens Ord. *sa.Aander og Tider.(1882).38.*

I. For-lods, et. [-lø(ð)s] *neppe br. i ft. (substantivisk brug af II. forlods ell. forkortelse af Forlodsret ell. lign.; jur.) fideikommiss (kapital).* Det grevelige Scheel-Plessenske Forlods. *Statskalender.(1859).Anhang.10.* det friherrelige Selbyske Forlods. *smst.14.* det saakaldte Rantzanske Forlods, hvis væsentlige Bestanddele var Godserne Rosenvold . . og Skovgaarde . . foruden en Fideikommisskapital. *Pol.1906.3 Sal.2 VIII.471. II. -lods*, *adv. (og adj.).* [-lø(ð)s] (*ænyd. d. s., æda. forlotæs; af V. for- 2 og gen. af Lod; sml. efterlods*) 1) *som adv.: saaledes at man tager sin andel af noget (især af et dødsbo) forud for den egentlige deling (ofte i forb. som faa, (ud)tage forlods), i een hver Præstis Sterbøe (skal), som en prioriteret Gield, forlods udtagis, hvis den afgangne Præst . . for den afkøbte Præstegaards Bygning kand være skyldig bleven.DL.2—12—4—1. naar (præsten) ved Døden afgaaer, skal det være de Fattigs Directeure . . tilstæt, Gaarden at lade vurdere, og forlods ud paa dens Brøstfældighed lovlig Fæld tage . . af beste Gods.smst.2—12—4—5. hun tillagde ham Forlods frem for de andre Arvinger . . halvanden Million Rixdaler. ThSchmidt.S. 601. Testamentet indeholdt Bestemmelser om . . Legater til . . fattige Folk . . men først og forlods et mere betydeligt Legat til deres forrige troe Tjenestetyende J.M. Ing.LB.I.98. Og naar I udloede Landet til Arv, skulle I forlods (Chr.VI afvig.) udtage en Gave til Herren.Ez.45.1. Samfundet (maa) forlods af denne Høst . . sikre sig, hvad Menneske har Brug for. ORode. KV.119. || m. afsvækket bet.: forud for andre; i forvejen. *(jeg) Begriber, jeg har taget (mellem os) | For megen Salighed forlods.Hrz.D.III.28. Under Maaltidet skar Tanten en lækker Høne for. Marcus pillede forlods et lille Stykke ud til en Mundsmag. Goldschm.I.135. Man saa ikke som ved vor Tids Købstæder disse jævne Overgange mellem By og Land, Boliger, der ligesom er vandrede ud for at trække frisk Luft eller forlods fange Kunder.TroelsL. II.42. || forud for et givet tidspunkt: paa forhaand. Hvorfor du er til, tænker Nietzsche som S. Kierkegaard, kan Ingen i Verden sige dig forlods.Brandes.VII.611. At samme åndsretning har kastet sig over våbenskjoldenes billeder, måtte man for-*

lods være overbevist om.ADJørg.II.76. Vi føle os vel forlods mest tiltalte af ham, der bad for en anden end sig selv. OMøll. GK.93. || (l.br.) om rækkefølge olgn.: først; til en begyndelse. Den lille Bjørn gik forlods ind til Orlogs og derpaa ind paa Navigationsskolen. Drachm.STL.10. 2) *som adj.; om uddeling, udbetaling olgn.: som udredes før den egentlige uddeling, udbetaling.* forlods Løn for den Troskab, de skulde vise i Fremtiden.Allen.I.156. han vilde . . stille Fordring om en forlods Pengeudbetaling. Pont.LP.VIII.53. Undertiden udstedes . . Præferenceaktier, der faar til-sagt forlods Udbytte fremfor de almindelige Aktier.RegnevKøbm.II.7. || i videre anv.: som sker i forvejen, paa forhaand; forhaands-. dem, som frivillig anmelde sig til forlods Udskrivning. Anordn.29.1848. §8. forlods aftaler. ADJørg.III.88. **-lods-eje**, et. (til II. forlods; sj.) *særejendom, der udtages af boet før det egentlige skifte.* Troels L.IX.138. **-lods-ret**, en. (til II. forlods; især jur.) *ret til at udtage en lod af et bo før det egl. skifte.* Grundtv.Sæoc.III.184. Ejeren forlodsret. EMøller.Dækningsadgang.(1892).203. || uegl.: første ret (forret) til noget. Forlodsret til Gudernes Hielp og Beskiermelse. OGuldb.(MO.). *Hvor er din Velsignelse? Abrahams Slægt! | Hvor er nu din Forlodsret blandt Folkenes Stammer? Ing.RSE.VI.54.

forlokke, v. [før'løgø] *-ede. vbs. -else.* (*ænyd. d. s.; efter ty. verlocken*) *egl.: lokke bort fra et sted, fra den rette vej olgn. 1) (nu l.br.) i egl. bet. *Luftsyn ei | Fra vor Vei | Os forlokke kunde. Heib.Poet. II.104. *Skovens lysegrønne Blad | Forlokke os fra Eders Sale! Hrz.D.I.207. I Jylland er det skeet i gamle Dage, at man forlokkede Andres Kreaturer over til sit, ved at gjøre „Vendekors“ over dem.Thiele. III.58. 2) ¶ ved løfter, overtalelser, udsigt til vindning, kneb olgn. faa (en) til at gøre noget urigtigt (jf. I. forlede 2; ofte i forb. m. til). De, som forlokke anden Mands Børn, eller Tyende, til Tyverj.DL. 6—22—2. Ephraim er ligesom en forlokket (1871: enfoldig) due, som har ingen forstand.Hos.7.11(Chr.VI). *(dette kneb) har han ene gjort | For at forlokke dig. Oehl. HJ.140. Enhver . . Forlokkelse af den anden Stats Soldater til Desertation . . er strengt forbudt. Pl.24.1821. §18. jeg (lod) mig forlokke til at drikke to smaa Glas (punch). Hostr.G.38. Forsøg . . bleve gjorte paa at forlokke unge Mennesker fra deres Fædres Tro. Goldschm.I.67. *part. forlokkende som adj.: fristende; besnævende; be-daarende.* maaske sad Nanny derinde i al sin forlokkende Legemspragt. Pont.LP. VIII.65. forlokkende Klang. JVPens.Br. 238. || *spec. (ogs. dial.) d. s. s. forføre 2.2.* Den første Karl, som eders Yndigheder og smigrende Forestillinger har kunnet fortrylle, den har I forlokket, den har I*

forført . . og selv løbet ham i Favnen. *Pamela.I.406. Kierk.XIV.155.* Hvad er det for et Fruentimmer, som har forloklet dig. *Schand.VV.123. Feilb. jf.: Dersom mit Hjerte er forloklet til en Kvinde. Job. 31.9.*

forlore, v. [fɔr'lɔ'rə] (tidligere ogs. **forlaare**. *Helt.Poet.198. Stub.26.*) præf. -ede ell. (sj.) -te (*Sort.HS.B1r.*); part. -et ell. (nu sj.) -en (*Falst.Ovid.135. vAph.(1764).* jf. *talem.* 10 u. bet. 3 slutn.). (ænyd. forlore, -laare, sv. förlora; dannet af forloren; jf. forlire; nu næppe br. i rigsspr.; jf.: „nu kun hos Almuena.“ *Levin.*) d. s. s. forlise 1. 1) d. s. s. forlise 1.1. *Jeg spiller gierne med | Jeg noch har at forlaare. *Cit.beg.af18aarh.(Thott 41524.136).* Anders Bilde . . forlorede (fæstningen Fredericia) ved sin onde Skiæbne. *Holt.DH.III.249.* de selsamme (metalstykker), som Kongen forlorede . . i Slaget anno 1626. *Gram.Breve.91.* *Forlorede du uden Suk din Arm. *Grundtv.PS.I.313.* De fem Kroner maa vi forlore. *OrdbS. 2*) d. s. s. forlise 1.2. *hun har forloret | Den, hende har kaaret. *Brors.287.* Din Fader er uden Tvivl forloret for os begge (∴ ved skibbrud). *PAHeib.Sk.III.27.* *(i Sverrig) Hvor Danmarks Søn saa ofte Døden fandt | Hvor danske Mø forlorede sin Svend, | Dèr ogsaa jeg forlorede en Ven. *Grundtv. PS.III.100.* 3) d. s. s. forlise 1.3. *Jeg som i Ledighed har ald min Tid forlaaret. *Helt. Poet.198.* *Den allerbeste Viin forlorer ofte Kraften. *JFriis.129.* *Ellers er jeg reent bedaaet, | Ellers har jeg reent forlaaret | . . Spil. *Stub.26.* *Den første Kvinde Herrens Kjærlighed | Miskjendte og forlorede tillige. *Grundtv.PS.II.428.* det (er) vist, at han . . aldrig forlorede Troen. *Maanedsskr. f.Christendom og Historie.I.(1831).568.* || † 40 refl.: gaa tabt; forsvinde. alle vore Sind og Sandser begynder ligesom at forlore sig. *Hersl.Præd.131.* || i pass. ved for meget Mundhuggerie forlores Sandhed. *Spectator. 165.* især i perf. part. som præd. for være (jf. forloren). er det evige Liv da evig forloret for os Arme? *Grundtv.Udv.III.289.* Eders (∴ en bestikkelig vægters) Tjeneste var vistnok forloret, og I maatte takke Gud, om I slap fra Slaveriet. *PMøll.I.312.* 50 || *talem.*: hvor intet er, har kejseren forloret sin ret ell. har kejseren sin ret forloren (*VSO. Bøgh.DD.1863.138.*) *Gylb.IX. 62.* (sml.*Mau.4391.*)

forloren, adj. [fɔr'lɔ'r(ə)n] (tidligere ogs. **forlaaren**. *Moth.F302. Holt.DH.III. 422.* — † forloret. *Ev.IV.233.*) intk. **forlorent** (i bet. 3; sj. i bet. 1: *Grundtv.Dansk. I.510*) ell. (nu l. br. i rigsspr.) d. s. (*Falst. Ovid.74. vAph.(1759).* *Huusm.(1793).* 60 *Blich.D.II.115.* jf. gaa forloren ndf. u. bet. 1.1) ell. † forloret (*Helt.Poet.74. JBaden. Gram.a5r.*) flt. og best. f. forlorne ell. † forlorede (*Schousbølle.Saxo.180.*) (ænyd. forloren, -laaren; fra mnt. vorloren (ty. verlorren), perf. part. af vorlesen (ty. verlieren),

se forlire; jf. forlore || bet. 2 og 3 er udviklet i nordisk)

1) (nu sj. uden for dial.) som man har mistet; tabt. 1.1) i egl. bet.; især om ting: som er kommet en af hænde (frataget, bortkommet); mistet; tabt. en Lignelse om . . En forloren Penning (1907: den tabte Drakme). *Luc.15. overskr. de Danske kunde have Haab om . . at faae de forlaarne Stæder tilbage. Holt.DH.III.422.* (*Miltons*) forlorne Paradiis. *JSneed.III.389.* Andre forlangte at vide, paa hvilket Sted i Verden de forlorne Bøger af Livius vare gientte. *smst.I.411.* Pengene ere forlorne. *JLRasm.1001 Nat.44.* *efter vor forlorne Skat vi lede. *PalM.IV.42.* || (dial.) om person: som er forsvundet paa søen. *Feilb.* || gaa forloren (jf. ty. verloren gehen), gaa tabt; mistes; tabes. vore ældre Skribenter have havt endnu eet Kiendetegn, hvorved de . . have adskilt de . . tre Classer af Verber, hvilket ved de Nyeres Uagtoms-hed . . er gaet forloret. *JBaden.Gram.a5r.* gaær (sjælen) forloren, saa er alting forloren, evig forloren. *Basth.AaT.114.* hvor mangen god og vittig Tanke gaær os ei reent forloren, naar vi ei have Skrivertøi ved Haanden! *POBrendst.Ed.65.* (alt) er gaet forloren! Perlen er forloren, Male-rierne ere forlorne, og Clotaldo er forloren. *Heib.Poet.II.207.* m. overgang til bet. 1.2: *For heele Verden gaær forloren og omkuld. *Wadsk.Skuepl.281.* *I dit Navn jeg vogted dem (∴ de troende), | Ingen af dem gik forloren. *Grundtv.SS.I.208.* jf.: han sagde at jeg skulde vente paa ham. Men det er intet Under, om han er gaet forloren (∴ faret vild) i alle disse Gader. *Heib.Poet. VII.212.* † gaa (noget) forloren, miste (noget). *Saa har en Irring og Bedrag sig sammensvoren, | At jeg det ædelste, jeg har, skal gaae forloren? *Graah.PT.II.40.* || forlorne æg (jf. sv. förlorade ägg, fr. œufs pochés; kog.) æg, som forsigtigt slaas ud i kogende vand, hvori de koges, indtil hviden er stivnet (pocherede æg). *Huusm.(1793).* 60 *60. Levin. FrkJ.Kogeb.24. jf. VSO. 1.2)* bestemt til ødelæggelse; viet til undergang. E., som havde en færdig Tunge, ingen Krigserfaring . . søgte Posten, og maatte ved Almuens Yndest erholde den: alt var forloret, om dette havde skeet. *OGuldb.(Rahb.LB.I.85).* Alt vilde have været forloret for Landet, om ej Skytten Klaus Høgs sikkre Skud havde lagt ham død til Jorden. *PNSkovgaard.BS.72.* hvis et saadant Statsraad ikke var at finde, da var Riget vist nok forlorent. *Grundtv.Dansk. I.510.* *Hej Soren! | Du drukner jo Øgene og Dig selv; | Det Skib er desuden forloren. *Blich.D.II.115.* || især om menneske: i fare for at blive dræbt, fanget olgn.; ogs. i videre anv. som udtr. for, at man er i en slem forlegenhed, knibe olgn. man ansaae Krigs-Hæren, paa den anden Side Hulvejen, som forlaaren. *Holt.DH.II.470.*

dersom Sofie ikke vil hjælpe mig, saa er jeg uden Redning forloren. *PAHeib. US. 479.* „Frels Dem! Deres Liv er i Fare!“ — „Jeg er forloren! Hvor skal jeg frelse mig!“ *Hz. II. 326.* *Kan Bølgerne De høre? | Vi (∴ luftskippere) er forlorne Folk! Hvad skal vi gjøre. *PalM. VI. 311.* † forloren skildvagt (jf. *ænyd.* forloren hob, *fortrop*, samt *fr.* enfants perdus) den forreste (og mest udsatte) skildvagt ell. forpost. *Stephanus. Nomenclator Latino-Danicus. (1738). 268.* VSO. || i stor nød ell. nedværdigelse; fortabt for samfundet ell. for det gode, guds rige olgn. *Jesus, den Udkaarne, | Lys og Liv for mit forlorne | Hiertes Rad og Been. *Brors. 98.* Tivlernes og Spotternes forlorne Flok. *Basth. AaT. 89.* den Qvinde, som ikke kan flye disse Omgivelser . . hun er forloren. *CBernh. II. 30.* *Blandt Andre traf han en forloren Qvinde, | Hvis Rosenlæber ham imøde lee. *PalM. IV. 177.* jf. *Faar sp. 597⁹⁰:* du mit forlorne Faar, Hofmodige dig ikke af denne din Lykke. *Holb. Pern. III. 4.* den forlorne søn, (nu kun spag.) d. s. s. den fortabte søn (se fortabe). en Lignelse om . . en forloren (1907: den fortabte) Søn. *Luc. 15. overskr. SalmHus. 332. 3.* Grundtv. *SS. I. 65.* Hendes Fader . . havde forunden Datteren en Søn, der medrette kunde kaldes forloren. *Gylb. V. 121.* || i spec. anv. (m. overgang til bet. 3), om ting, der kun skal anvendes ved en enkelt lejlighed; i udtr. som: forloren (støbe)form, d. s. s. falsk form (se II. falsk 3.4). *Hannover. Tekn. 15.* forlorent hoved, ⊗ d. s. s. Dødhoved 2.1. *Sal. 7. VII. 471. 1.3* (jf. forlore 3; nu sj.) som ikke fører til noget resultat ell. ikke er til nogen nytte; forgæves; spildt. du sagde: det er forloret (1871: forgyves). *Jer. 2. 25* (Chr. VI). *Det er forloret Verk. *Helt. Poet. 74.* (handelsskibene) kunde (ikke) klage over at have gjort slæt Market, ey heller forloren Reyse. *Chr. IV. 787.* *En Ven-skab uindviet Dag | Forloren, misbrugt er. *Rahb. Poet. F. I. 52.* som adv.: *Skyggen ikkun af Ovidius er til, | Hvi strider du med den? du strider dog forloren (∴ forgæves). *Falst. Ovid. 74.* || (jf. bet. 1.2) haab-løs; fortvivlet. nu bliver han (∴ en blind passager) . . sat af, midt paa Prærien . . 50 den man har set i denne forlorne Situation (kan) have været Jack London. *JV Jens. A. II. 275.*

2) som ikke kan ses; skjult; hemmelig. Dronningens Seng . . og den forlorne Trappe, som gik der ned til fra Struensees Kamre. *Luxd. Dagb. I. 456.* Han bærer altid sin Brevtaske . . i forlorne Lommer. VSO. (jf. u. bet. 3). Paa Tapetseriet var en forloren Dør. *smst.* (jf. u. bet. 3). nu vist kun (haand- 60 arb.) i forb. som forlorne sting, sting paa undersiden af tøjet; skjulte sting. VSO. e. br. forloren søm, som, der er syet saaledes, at den ikke ses. *Vorthj. III. 1. 95. 99.*

3) (vist dannet (i slutn. af 18. aarh.) paa grundlag af forb. som forlorent haar, egl.:

tabt, afredt haar brugt som erstatning) som ikke er, hvad det ser ud til at være; som er en efterligning af (og erstatte) noget; uægte; falsk; kunstig. 3.1) forlorne Knaphuller. VSO. at smedde sig konstige forlorne Been. *Grundtv. BrS. 266.* De bandt mig forlorne Lokker paa Panden. *Gylb. (1849). IX. 149.* forlorne Perler. *Etlar. SB. 187.* en uægte Uhr-kjæde med store Signeter og andet Tilhæng, Alt forlorent. *Schand. SF. 256.* (en) Mand i en stramt siddende Skødefrakke med forlorne Skuldre. *Pont. DR. III. 23.* forlorne Pragtbind. *Aarbof. Bogvenner. 1917. 63.* || i særlige forb. forloren bue, (mur.) d. s. s. Fladbue. *Forkl. Murere. 33.* forlorne døre, vinduer olgn., (nu næppe br.) blinde døre, vinduer (se u. blind 10.1). VSO. MO. D&H. forlorent fyr, † reflektor, som anbringes paa et vanskeligt sted (som fyr) og belyses fra et fyr i nærheden; kateøjefyr. *OpfB. 12. 120.* forlorent haar, (dagl.) kunstigt haar; ogs.: paryk. *vAph. (1759).* Haaret er forlorent, og det stærke Skjæg er sat paa. *Hz. XIV. 272.* D&H. forloren lom-me ell. † taske (VSO.), (haandarb.) udsyning paa kjole olgn., der ser ud som en lom-me. MO. e. br. forlorne retter, (nu næppe br.) skueretter. VSO. MO. forloren tand, (dagl.) kunstig tand; især (dagl.) i 30 flt.: kunstige tænder; gebis. *jeg har en forloren Tand, | Og den har kostet . . fem Rigsdaler. *Heib. Poet. X. 348.* hendes ægte hvide Tandtrække lo op til hans forlorne. *Schand. IF. 325.* || (kog.) i betegnelser for forsk. kødretter, der minder om lign. retter lavet af vildt olgn., fx. forloren and, hare (*Erk. J. Kogeb. 58*), kylling, skildpadde (*Ing. EF. VII. 97.* *Const. Kogeb. 98*) oft. 3.2) overf.: som ikke er præget af ærlighed, oprigtighed, sandhed olgn.; uægte; falsk. *alt Bedsteborgeri, al forloren Rang og Glans | som Skimmel og Fnug skulde fejes ud af Skolen. *Schand. SD. 103.* han er aldrig fromladen . . aldrig forlorent moraliserende. *Brandes. VII. 229.* Bogen var fuld af usundt Føleri og forlorne Stemninger. *Knud Pouls. U. 43.* || om person: som giver sig ud for mere, end han er. Ja, nedværdige Dig, med at gøre Dig lækker for den forlorne Abekat, den Greve, I har faaet trukket ind her i Huset. *Esm. II. 176.* jf.: en Hyrde med Schäferhat . . og udstoppede Lægge. Fyren er forloren. *VilAnd. L. I. 109.*

† forlosse, v. (ænyd. d. s., sv. förlossa, jf. fsv. forlossa, befri, løse; se losse) losse (et skib). der de vare blevne møtte af mad, forlossede de skibet (1819: lettede de; 1907: lettede de Skibet), og udkastede hveden i havet. *ApG. 27. 38* (Chr. VI).

Forlov, en (EPont. L. 67. *SøkrigsA. (1752). §563.* *P. Mell. I. 209.* *Saaby.*) ell. et (*Holb. Berg. 130.* *Grundtv. PS. V. 433.* *Recke. BB. 146.* *Esp. 428*). [førløn] (sj.) i best. f.: *Skal jeg Forlovet af dig tigge, | Om jeg maae hos min Kone ligge? *Chr. Borup. P. M. 405.* uden flt. (ænyd. forloff, fsv. forlof; fra

mnt. vorlof (ty. verlaub), til mnt. vorloven, se forlove)

1) (jf. forlove 5; nu l. br. i rigsspr. uden for udtr. som spørge om forlov, med forlov, uden forlov) tilladelse (til at gøre noget); lov (ofte m. flg. inf., nu alm. styret af til). Hand beføl ingen at være ugudeligg, og haver ingen givet forlov (1871: Lov til) at synde. *Siv.15.20(Chr.VI)*. *Jeg giver ellers hver Forlov frit at votere. *Holb.Paars.63. Wadsk.78.* *Oluf lod | Mig prædike, med frit Forlov. *Grundtv.PS.V. 433. Blich.II.527.* *Jeg giver dig Forlov at betænke den Sag, | Liden Else, i Morgen er der atter en Dag. *Winth.VI.199.* Til de allerfleste yndede Forlystelser har vi ikke (guds) Forlov. *OMall.GK.34.* Fra ældgammel Tid havde man betragtet Faderen som den, der bortgiftede Datteren efter sit Tykke og ikke efter hendes Forlov. *TroelsL.IX.190. Feilb. (uegl.):* da hand ragede paa Grund under Dragøe, fik Fienden Forlov (o: lejlighed til) at bryde igiennem og udføre sit Forsett til de Beleyredes store Hielp. *EPont.(KSelskSkr.II.123)*. tage sig (selv) forlov, tage sig en frihed (jf. u. bet. 2). *Drachm.F.I.152.* Det var over den Tid, da man maatte færdes paa Gaden, men Mikkel Thøgersen tog sig nu alligevel Forlov. *JVJens.FD.14. jf.:* Saa tog han sig Forlov med mig og begyndte at rive Klæderne af mig. *Drachm.V.131.* || bede ell. spørge om forlov († spørge sig forlov. *Bredahl.II.71*), bede om tilladelse. Jeg had om Forlov til at spadserer i Haven. *VSO.* *vi spurgte hverken Peer | eller Povl om Forlov. *Rich.I.194.* Man kan snart ikke nyse her i Huset uden først at spørge Fader om Forlov! *SvLa.M.5. jf.:* De ville ingen Forlov-Beden . . vide af mere. *Slange. ChrIV.1333.* || med forlov ell. (opstaaet ved lydligt sammenfald af med og mig) mig forlov, anv. som høfligt, undskyldende udtr., naar man uden tilladelse tager noget ell. (dagl., især prov. ell. dial.) kommer med et spørgsmaal, en bemærkning oln. Hvis Datter er I . . med Forlov? *Holb.Masc.III.12.* „Haardt mod Haardt!“ — „Med Forlov, Huusbond! saa saagde Fanden, han satte sin Ryg mod en Tjørnebusk.“ *Ing.KE.I.118.* „Med Forlov?“ „Han smed sig i en Stol. *Schand.BS.134.* „Mig Forlov!“ Han sætter sig ned. *HHostr.F.18.* (nu l. br.) udvidet m. adj., poss. pron. oln.: en Vise . . som jeg ikke fik til Ende, nu kan jeg med Din Forlov synge den ud. *PMøll.I.209.* „Jeg mener: nej,“ sagde Marie . . „Jeg bander: jo, med Eders gunstige Forlov.“ *JPJac.I. 179.* han vilde da, med gunstig Forlov, bare sige det. *smst.264.* efterfulgt af en inf.: tillad, at jeg (osv.); maa jeg (osv.). *mig Forlov | At sidde op. *Grundtv.PS.IV.488.* *o, Herre min! | Nu mig Forlov at tale. *smst.52.* med forlov at tage et stykke til (fx. af en steg) | (nu især dial.) i udtr. med (ell. mig) forlov at spørge, undskyld, at

jeg spørger; maa (tor) jeg spørge. Med Forlov at spørge, Hr. Plinius, hvad Tanker har I om Modestus? *ThSchmidt.E.8.* mig Forlov at spørge: er det Skik henede, at man sidder med tørre Munde ved Kongens Bord? *Grundtv.Saxo.I.248.* Med Forlov at spørge . . hvad var det for en Mand. *Eillar.GH.I.276. Feilb.* med forlov at sige, („Talespr.“ *Levin.*; nu næppe br.) som undskyldning for et udtr., man vil bruge: undskyld, jeg siger det; med respect at melde; „reverenter talt.“ *Levin.* || uden forlov: En Tjener bør ikke uden Forlov at findes åf sin Hosbonds Huus om Natten. *Høysg. S.269.* jeg vilde jo ikke stjæle det . . men jeg laande det rigtig nok uden Forlov. *Grundtv.BrS.52. J.Jessen.A.5. Feilb.*

2) (jf. forlove 6; nu kun dial.) tilladelse til at forlade en tjeneste, en gerning osv., især for en vis tid; det at faa fri; permission (jf. Orlov, Lov); især i forb. som faa, give, have forlov, faa, give, have fri. Bagoas tillukte teltet uden til, og gav dem forlov (1871: lukkede dem . . ud), som stode for hans herres ansigt. *Jud.13.1(Chr.VI)*. (ingen maa) efter erholden Forlov blive længere fra Borde, end hans Forlov det tillader. *SøkrigsA.(1752). §563.* Forlov af Skolen. *V.Aph.(1759).* *VSO.* Tjenestepigen havde Forlov denne Eftermiddag. *Goldschm.III. 201. Esp.428. Feilb. jf. u. bet. 1:* *Det er et Stad, naar Børn Forlov sig tage | og løbe væk. *Drachm.DJ.I.220. uegl.:* *Den Stad har ingen Soel behov, | Og Maanens Lys har og Forlov. *Brors.254.* *Hans Falk er fløiet bort i Skov, | Hans Hund har taget sig Forlov. *Winth.IV.138.* || afsked (2.1) af en tjeneste osv. dem (blev) tilkjendegivet, at hvilken som understod sig at molestere mig . . maatte strax vente at faae sin Forlov af hendes Tjeneste. *EPont.L.67. VSO. Esp.428. jf.:* Hvor nu min Søster? . . Skal man saaledes tage an (o: give ja til en bejler) og gi forlov (o: sige ham løbepas)? Det lader icke vel. *KomGrønneq.II.33(jf. 456).* faa forlov, ogs. (overf.): dø. *MDL. 128. Esp.429.*

forlove, v. [fɔr'lɔ:və, gldgs. ell. prov. fɔr'lɔu'ə] præf. -ede ell. (sj.) -te (*Erv.VI. 196*); part. -et ell. † -en (som præf. til subst. i flk.); *Holb.DH.I.385.* vbs. -else (s. d.), † -ning (*Moth.L208. MO.*), jf. Forlov. (ænyd. forlove, glda. forloffue (i bet. 4), fsv. forlova, (ud)love; fra mnt. vorloven, højtideligt love, ty. verloben; jf. forløve, forlovet)

1) (nu kun foræld., sj.) give (bindende) til-sagn om at yde ell. skænke en noget; love (bort). *Jeg har forlovet min Ære og Tro, | Og min Fæstemø kan jeg ikke bedrage. *Hz.VI.82.* *Jeg har forlovet al den Tro, jeg har, | Til En, der troer saa lidet paa min Troskab, | At hun i Hænderne vil have Troen. *smst.II.292.*

2) (begynder ved midten af 17. aarh. (se *Kalk.V.285*) at fortrænge troløve; jf. fæste) egl. om fader, formyndr oln.: love sit barn

(sin myndling) bort til ægteskab m. en; erklære, at en agter at gifte sig m. en anden; trolove; især: højtideligt (fx. ved udveksling af forlovelsesringe) deklarere forlovelse. 2.1) (nu l. br.) trans., om fader (moder, formynder olgn.). forlove sin datter. *Moth.L206.*

(*Knud indgik*) Svogerskab med de Normanniske Fyrster (ved) selv at ægte deres Søster Emma, og forlove sin Søster Æstrid med Rikard. *Grundtv.Saxo.II.309.* Med Doctor Rosenfelds Samtykke og efter Vedkommendes Ønske . . forlover jeg hermed offentlig . . min Cavaleer Victor von Marwitz med Manon Rosenfeld. *Hauch.III.272.*

|| uegl.: her i Byen skal man nu altid forlove Folk (o: udbrede det rygte, fortælle at folk er blevet forlovede). *HCAnd.II.220. 2.2)*

i forb. blive ell. være forlovet (jf. forlovet). jeg skal tale med Mester Herman, og begiære hans Datter, som jeg lenge har været forlovet med, men hemmelig. *Hob.Kandst.I.1. Luxd.Dagb.I.321.* (jeg)

havde været forelskt som en Rotte, forlovet op over begge Ørnene. *Ew.VIII.71.* naar man først er forlovet, saa er det Fornuftigste, man kan gjøre, at gifte sig. *Heib.Poet.V.268.* *(hun fattede ikke)

At virkelig hun bleven var forlovet, | At virkelig hun Brud var bleven. *PalM.IV.272. (spøg.)* Han blev da forlovet med Olympé og afgav til Moderen et undertegnet Ægteskabs-

løfte. Men efter i to Aar at have været stærkt forlovet (o: ikke just platonisk), forsvandt han en skøn Dag til England. *Brandes.Volt.I.70.* † blive, være forlovet (til)sammen: Du drømte vel lige-

saa stærkt om mig i de Dage vi vare forlovede sammen, Magdelone? *Hob.Er.I.5. sa.Mel.IV.6.* ved den Spatseregang, blev vi forlovet tilsammen, hvorpaa han strax

satte et skriftlig Egteskabs Løfte op, og gav mig. *KomGrønæg.III.326. 2.3)* refl. forlove sig. hand seer saa tankefuld ud, enten vil hand forlove sig, eller er hand forlovet? *Hob.Vgs.II.2. Wadsk.39.*

*Man sig forlover, bytter sin Ring, | For at fatte stadige Tanker. *Heib.PoetS.(1848).VI.23.* *forlov dig ikke, førend | du dig lige strax kan gifte. *Schand.SD.11.* *Vi lever jo i et

Land, | hvor man forlover sig tre, fire Gange, | førend man når i Ægteskabets Havn. *Blaum.Sib.208.* † forlove sig sammen. *Hob.Tyb.V.12. VSO. 2.4)* forloves, reciprokt: forlove sig. *Høysg.S.227.* nu kun i forb.m. skulle i udtr. som: nu paastaar alle Folk, at Emilie og Pastor Møller skal forloves. *Nans.FR.178.* er de blevet uven-

ner? jeg havde hørt, at de skulde forloves | 3) (jf. VI. for- 2.; sj.) refl.: love for meget, mere end man kan holde. *D&H. 60*

4) (jf. VI. for- 4; nu kun dial.) love ikke (aldrig) at ville gøre noget; give afkald paa; forsage; forsværge. (folk) der ikke forlove at danse, førend de blive plagede med Podogra. *Hob.Ep.IV.294.* hun (hør) haft Friere nok, og . . ey heller forlovet

at gifte sig igien. *EPont.Men.II.193. Ew. VI.196. VII.124.* (han) maatte, før hun aabnede ham sin Favn, med de stærkeste Eder forlove at favne nogen anden Kvinde. *Grundtv.BrS.343.* Hun lærte at blæse Fløjte, men da Faderen skjændte og sagde, at hun vilde blæse sig en Svindsot paa Halsen, forlovede hun at røre Fløjten mere. *NM Pet.V2.280.* forlove at drikke brændevin.

Feib. jf.: *Og aldrig han (o: svenskekongen) „Hætten“ paa sig drog, | som han forloved (o: erklærede ikke at ville bære, før han havde erobret Danmark); | men Sveriges gyldne Krone slog | hun (o: dronning Margrethe) af hans Hoved. *Ploug.I.284 (sml. DgF.III.571.577).* || m. flg. at-sætn.: sværge paa, at noget ikke vil (kan) ske; forsværge.

det var hvad Man vilde forlovet, at en Udlændings Ord kunde gjøre saa stærkt et Indtryk paa Danske Folk. *Grundtv.Saxo. III.316.*

5) (jf. Forlov 1) † give tilladelse, lov til noget; tillade. Kong Christian den Femtes almindelige Landslov . . fredder og forlover (ingen anden religion) at være og læris i Danmark og Norge end den, som læres i (den augsburgske) Bekiendelse. *Tychoh.AB.a4r. 1621.* bleve Nonnerne (i Maribo) forlovede at begive sig hen til deres Slegt og Venner, derudover Klosteret blev øde. *Borrebye.TF.116.*

6) (jf. Forlov 2, forlove samt sv. förlova; nu kun foreld.) give fri (fra en tjeneste); fritage for en tjeneste; m. h. t. soldater olgn.: give orlov; hjemsende (jf. hjemforlove). (de) fra Land-Militiens Enroullering forlovede Soldater. *MR.1731. 539.* *Er I tilfreds dermed, | forlov da Eders Mænd, hver til sin Hjemstavn. *Lemb. Shak.³VIII.101.* da Studenterne, efter at have været forlovede fra Volden ved Hol-

lændernes Ankomst, atter meldte sig til Tjeneste Nytaarsdag 1659. *VilhAnd.K.II. 177.*

Forlovelse, en. flt. -r. (egl. vbs. til forlove 2; har i alm. spr. fortrængt Trolovelse) gensidigt løfte om ægteskab ml. en mand og en kvinde, i alm. ledsaget af udveksling af ringe (se Forlovelsesring) og offentlig deklaration; handlingen at forlovesig; ogs.: den tid, man er forlovet, ell. den tilstand at være forlovet; ofte i forb. som deklarerere (se deklarerer 1), erklære (se erklære 1.3), hæve, indgaa en forlovelse. *Moth.L207.* Jeg veed jo, at der er gjort offentlig (nu: deklareret) Forlovelse imellem os. *Hob.Er.III.6.* „Hvor lenge har de været forlovede sammen?“ — „Udi Fire Aar.“ — „Det var en forbandet lang Forlovelse.“ *sa.Mel.IV.6.* Min Daatter? har hun underskrevet Forlovelse med dig? *Kom Grønæg.I.146.* Printzessens Brudskat fra Saxon, og Lif-Geding udi Danmark (blev) næfnte, Forlovelsen og Ja-Ordet holdet. *Slange.ChrIV.778.* Nogen fuldfærdig Forlovelse var det ikke; men man „talte om“

de to unge Folk. *Goldschm.VIII.19. Kierk. VII.224.* min Forlovelse er hævet. *Pont. LP.VII.187.* Hæves en Forlovelse under saadanne Forhold, at Skylden for Ophævelsen maa antages væsentlig at paahvile den ene Part, er denne pligtig at yde sin Forlovede Erstatning for Tab, der er lidt. *Lov Nr. 276⁹⁰/s1922. §1.*

Forlovelse-maal, et. se Forlovelsesmaal. **Forlovelses-**, i ssgr. (kun de vigtigste ssgr. er medtaget).

-dag, en. dag, paa hvilken en forlovelse indgaaes ell. indgaaelsen af en forlovelse deklareret ell. fejres; ogs.: årsdagen for en forlovelse. *D&H.* || i ft.: den tid, en forlovelse varer (jf. -tid). poetiske Drømmerier . . kan klæde en Elsker og en Jomfru ret godt i Forlovelsesdagene. *Ing. EF. II. 84. Drachm. T. 201.*

-gave, en. (smykket) havde været hans Moders. Maaske en Forlovelsesgave fra Faderen. *sa. PV. 93.*

-gilde, et. *Schand. SF. 157. JVJens. HF. 42. Feilb.*

-kort, et. kort, der udsendes som meddelelse om en forlovelse. *Tops. II. 75. JakKnu. A. 206.*

† **-maal**, et. (ogs. Forlovelse-. *VSO.*) d. s. s. Forlovelse. (hun) fortalte mig den hele Historie om de Unges hemmelige Forlovelsesmaal. *Blich. (1846). V. 56.*

-ring, en. fingerring, der bæres som tegn paa, at man er forlovet. Brudgommen satte en simpel Forlovelsesring paa hendes Finger. *Gyldb. Nov. II. 213. Aakj. VF. 23. Sal. ²VIII. 472.*

-syg, adj. (spøg., sj.) opsat paa at blive forlovet (jf. giftesyg). *NatTid. ⁴/s1913. M. Till. 3. sp. 2.*

-tid, en. (jf. u. -dag). *Goldschm. VI. 315.*

Det første Aar (af ægteskabet) lignede meget Forlovelsestiden. *JPJac. II. 8.*

For-lover, en. [fɔr'lɔv'vør, ogs. -lɔv'ør] († -lover. *Eilsch. Term. 23.*) ft. -e. (glda. for(e)lovere; jf. mnt. vorlover; til ænyd. forlove, gaa i borgen for, jf. I. Forlovn-

ing, Forlovsmand, I. Forløfte, love for; jur. ell. emb.) 1) person, der indestaar for, at en anden opfylder en forpligtelse; borgen (2); kautionist. Møe, i hvor gammel hun er, maa ej . . være Forlover for Penge. *DL. 1—23—10. Holb. DH. II. 489. (det er) min troehiertige Advarsel til mine kiere Børn (at de aldrig) ere eller blive i Penge Sager Forlovere for nogen. Æreboe. 250. Nørreg. Privatr. I. 267. de Mænd . . der havde været Forlovere ved Freden og Pagten imellem ham (v: kong Magnus) og Hordeknud. Grundtv. Snorre. III. 22. Afsluttet Akkord har ingen Indflydelse paa Fordringshaveres Rettigheder mod Forlovere og andre, som hæfte tillige med Skyldneren. *Lov¹⁴/s1905. §19. 2) (spec. anv. af bet. 1) person, der over for præsten (borgmesteren) indestaar for, at der ikke foreligger hindringer for et ægteskabs indgaaelse. (brudefolkene skal) have trofaste Vidner og Forlovere, at de for anden Trolovelse og Egteskab ere frj. *DL. 2—8—3. han medbragte Kongebrev og tvende Forlovere. Ing. EF. II. 75. Min Skr. ²⁹/s1893. Bønnelykke. MM. 289. || hertil: Forlover-attest, attest, underskrevet af for-***

loverne, der bekræfter, at der ikke foreligger ægteskabshindring. *Oversk. I. 399. Skr. ²⁴/s1892.*

forlovet, part. adj. [fɔr'lɔv'væt; glgds. ell. prov. fɔr'lɔv'væt] (ænyd. d. s. (Kalk. V. 285); perf. part. af forlove 2) om person: som har indgaaet forlovelse m. en anden. forlovede Jomfru. *Holb. Mel. IV. 6.* forlovede Folck ere nogle Narre. *Kom Grønneq. II. 239.* Hun gaar i Tanker som de forlovede Møer. *VSO.* Der sidder de sammen og ser meget forlovede ud. *EBrand. Brud. 67. (nu næppe br.) i forb. som ens forlovede brud (jf. I. Brud 2), d. s. s. ens forlovede (se ndf.).* Paars kunde undskylde sig med sin Kierlighed hadt havde til sin forlovede Dorte. *Holb. Paars. 250.* min forlovede Brud overlader jeg dig gjerne. *sa. KR. III. 9.* Lieutenant H. . . skulde have Bryllup med sin forlovede Brud. *Gyldb. II. 122. JPJac. II. 121.*

|| i substantivisk anv. min Troeskab mod min Forlovede. *Holb. Usynl. II. 4.* Unge Forlovede, som spadserer sammen, maa ofte see sig tilbage. *Thiele. III. 74.* Forleden, mens jeg og min Mand er ude, sidder min Datter i Mærkningen i Sofaen med sin Forlovede. *Fritz Jürg. nr. 3. Pont. LP. VII. 147. (l. br.) i ubest. anv.: en Forlovet. v. Aph. (1759). Du viiste Dig at være en reen og troe Forlovede i 9 Aar. *Den da. Tartuffe. 118.* en afdød Forlovede. *Pol. ¹³/s1913. 4. sp. 2. (vulg. ell. spøg.) m. substantivisk bøjning: *Alverden måtte se | dem køre sammen, tale sammen . . | De var jo to Forloveder. *Rørd. GD. 243. Lotte . . sidder med Forloveden i Lysthuset. *Jerg. VI. 314.* I Ulykken og Skammen holdt Kærligheden ud, og altid jo vække Forbyrder jo flere Forloveder. *ORung. SS. 107.* || (vulg.) om personer, der lever sammen som ægtefæller uden at være gift. *OrdbS.****

1. † **For-lovning**, en. (ænyd. d. s., jf. sv. forlovan; til ænyd. forlove, se u. Forlover, jf. I. Forløfte) borgen; garanti; kaution. *VSO.*

II. **Forlovnning**, en. vbs. til forlove (s. d.).

For-lovnings-mand, en. (af I. Forlovnning). 1) † d. s. s. Forlover 1. *Moth. I. 208. VSO. 2) (dial.) d. s. s. Forlover 2. Feilb. (u. forlover).*

Forlovs-kynding, en. se Forlovs-kynding. † **-mand**, en. (til ænyd. forlove, se u. Forlover) d. s. s. Forlover 1. *PoulPed. DP. 36. -penge*, pl. se Forlovspenge.

For-luge, en. † luge (i dækket), som fører ned til det forreste lastrum (jf. Agterluget). *SaLex. (1808). 94. Drachm. VT. 155. AndNæ. PE. II. 199.*

-lyd, en. [V. 1.2] (fon.) et ords begyndelseslyd (mods. Ind-, Udlyd). Af de klangløse (konsonanter) forekomme (i finsk) i forlyd oprindelig blot k, t, p. *VilhThoms. GS. 22. Jesp. MFon. 72.*

I. **forlyde**, v. [fɔr'ly'ðə] forlyde. *Høysg. AG. 114. præf. -lød; part. (sj.) -lydt (jf. MO.) ell. (sj.) -lydet (D&H.).* vbs. -ning (s. d.), jf. **Forlydende**. (ænyd. forlyde (i bet. 2) samt i bet. „forlydende“); efter mnt. vorluden,

ty. verlauten; til mnt. lut, ty. laut, se lyd, adj.) 1) (næsten kun i præst.) upers., i udtr. som det forlyder, det fortæles, siges, hedder sig; ogs.: rygget siger. Fra Brunsvig forlyder, at dend Russiske Legations Secretærer derfra var afrejst. *ExtrRel.* 191, 1722.5. der forlød Noget om aftvungne Løfter. *Fædrel.* 1853.321.sp.2. endnu forlyder Intet, om Regeringen har taget nogen Beslutning. *smst.* 1858.193.sp.1. Det forlyder, at han i sin Tid hjembragte nogle (vaaben) fra Miklagard. *Drachm.* HV.160. Paa den anden Side overvejer man — som det forlyder fra velunderrettet Sted . . at unddrage hele Sagen fra en Diskussion i Dumæn. *BerlTid.* 191/1908. Aft. 1.sp.1. 2) lade sig forlyde, give til kende ved en bemærkning ell. udtalelse; give at forstaa; ytre (sig); udtale (sig); † m. flg. inf. ell. at-sætn.: Hand lod sig forlyde at hand vilde reise. *Moth.* L230. samme Kammer-Pige lod sig halv forlyde, som at samme Herre var alleene hid kommen for at . . ægte vores Frøyk. *Hob.DR.* IV.5. Hertug Karl . . ville lade sig forlyde, at Stor-Fyrsten skulle ogsaa have afstaaet til Sverriges Rige Tromsø Lehn. *Slange.* ChrIV.172. † i forb. m. om: udtale sig om; tale om. *Jeg derfor ej om Roos vil lade mig forlyde, | Roos er det nok, naar du, min Læser, læser det. *Falst.* Ovid.21. jf.: Om Glykstad lode de Svenske sig forliude, snart at skulle være deres. *Slange.* ChrIV.1330. || nu kun i forb. m. præp. med (oftest styrende en at-sætn.): fremkomme med; udlade sig med; udtale. Ieg kand ey sige, at hand med mindste Ord lod sig forlyde med at vilde forholde mig eller hindre min Forfremmelse. *Æreboe.* 70. *Thi lod jeg mig . . forlyde, | Med hvad jeg troer | . . om vor hele Jord | Du vilde det, som Ven af den og mig fortryde | *Bagges.* SkB.313. (han) lod sig forlyde med, at de skulde være hans Arvinger. *Grundtv.* Saxo.III.165. jeg (havde) ikke Mod til at lade mig forlyde med min ringe Betænkning. *PMøll.* ES.III.70. *Han lod sig forlyde med Ord . . | Som, dersom de videre foer, | Saavist kunde kostet ham Ho'det. *Aarestr.* 246. Christian Winther . . lod sig forlyde med, at han egentlig helst gav Afkald paa den Ære at se sine Digte satte i Musik. *JLange.* I.186. *Feilb.* (nu næppe br.) m. tings-subj.: den Første Orthographiske Prøve lader sig forlyde med, at det er lige saa ræt at bruge døbte Consonanter . . som det er at bruge døbte Vocaler. *Høysg.* AG.114.

II. forlyde, v. [fœr'ly'ðə] (til dial. lyde, lytte, glæde, vldn. hlýða; sj.) forhøre sig; spørge (om). roe over til ham, og forlyd, om du kan faae Hyre med ham hjem. *Blich.* (1833). *Suppl.* 25.

Forlydende, et. flt.-r. (<vAph.1764); vbs. til I. forlyde (1); jf. ty. (das) verlauten; Ⓞ, især avvisspr., jf. dog *Feilb.* udtalelse, som ikke er bekræftet; rygte. de for-

skjellige Meddelelser . . vare skrevne efter Forlydender og Rygter. *Dagbl.* 1/11/1857.1.sp.4. vi har ikke været i stand til at faa disse forlydender bekræftet | et forlydende vil vide, at osv. | || ofte i forb. efter († af) forlydende, efter hvad der siges; efter sigende. Det Embede har han efter Forlydende faaet. *VSO.* Efter et skemtsomt Forlydende skal Bjørnson bl. A. have rettet en Skrivelse til Paven. *Brandes.* III.405. „De er ganske sikker derpaa?“ — „Absolut. Jeg sætter det iaften i Bladet „efter Forlydende“. Imorgen have vi rimeligvis Udnævnelsen officielt.“ *EBrand.* GG.153. jf.: enhver, som kjender (de nyeste tyske tragedier) af mere, end blot af Forlydende (o: af omtale) . . føler sig . . utilfredsstillet. *DLitTid.* 1827.345. † **Forlydning**, en. d. s. Siden det i gaar, efter Forlydning, tegnede til, at (dronningens) Nedkomst skulde være forhaanden, saa ventede hver Mand . . efter det velsignede Øyeblik. *BerlTid.* 1749.5. *Da mangan, efter Sigendes Forlydning, | Tvefyddigt finder mangt af mine Vers. *Bagges.* V.201.

† **Forlyst**, en. flt.-er. (til forlyste 2; sj.) d. s. s. Forlystelse. en eller anden Leylighed (er) mægtig til at giøre os forsagte midt i vore Forlyster. *Spectator.* 415. **forlyste**, v. [fœr'lœsdə] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. † -ning (*Helt.* *Poet.* 191. *Bagges.* IV.36. *VSO.*), jf. **Forlyst**. (glæde. d. s. i bet. 2 (*Brandt.* *RD.* II.72); efter mnt. vorlusten) 1) † føle stærk airaa ell. begerlighed efter; have lyst til; upers.: det skal forlyste mig (o: jeg gad vide) hvor det vil gaa af. *Moth.* L259. 2) (Ⓞ, nu l. br., jf. dog *Feilb.*) fremkalde en følelse af behag ell. tilfredshed; berede en fornøjelse (nu især af mere overfladisk ell. „materiel“ art); glæde; more. En qvindes yndighed forlyster (1871: fryder) hendes mand. *Sir.* 26.15 (*Chr.* VI). en Comœdie-Skriver (bør fremstille) en Lyde . . saaledes at den underviser og forlyster tillige. *Hob.* JJ.Bef. a6r. *Hvad Juleleg forlyster | Dig meest at lege nu. *Heib.* *Poet.* I.349. *En Doctors Smil den Syge ret forlyster. *PalM.* V.311. med „hymoristiske“ Indfald (skulde han) forlyste de højtærede Tilskuere. *Schand.* TFI.107. (nu især poet.) i forb. som forlyste hjertet, sindet, øjet: Herrens Frygt skal forlyste Hjertet. *Sir.* 1.10. *Blant Lilier og Tuliper, | Blaa-Mynte sees i Haven, | Forlyster Øyet, skjønt hun er | Kun skadelig for Mæven. *Reenb.* II.27. Saare Meget har menneskelig Kløgt opfundet for at forlyste og adspredde Sindet. *Kierk.* VIII.271. *Ej noget Øje mer forlystes | ved Legestuen, som jeg dengang bygged | af Græstøen og af Kviste. *JakKnu.* Va.9. lade sig forlyste, (nu næppe br.) om kvinde: lade sig belige (jf. ndf.). hun er stundum saa fortrolig, at hun skulde fortælle end sin U-ven, hvor mange gange hun har ladet sig forlyste siden hendes Mands Død. *Hob.* Vgs.(1731).1.6. || forlystende brugt som adj.: opmuntrende; mor-

som. hvad bringer Dig til at smile? Der er aldeles ikke noget forlystende ved Mathematik — — tvertimod! *FritzJürg.nr.59.* Skolemanden, som man havde med i lommen, var i reglen ikke meget forlystende. *EdvLehm.BY.25.* || *refl.* forlyste sig *ell. (nu l. br.) i pass.* forlystes (*Høysg.S.231.* *Mynst.Betr.I.328*), *glæde sig; fryde sig; især: skaffe sig fornøjelse ved adspredelser; mere sig.* forlyst dig i Herren, saa skal han give dig dit Hjertes Begjering. *Ps.37.4.* *der var fast ingen Dag | Hand jo forlystet sig at tale om den Sag. *Hob.Paars.77.* *Ved den, som er i Krybben lagt, | Vi vil, af gandske Siele-Magt, | I Aanden os forlyste. *Brors.7.* *ved Gildet han sad og forlystet sig. *PMøll.(1848).I.138.* forlyste sig med, ved, (*nu l. br.*) over *ell. (nu næppe br.) i noget:* Understøtte mig, at jeg maae blive frelst, saa vil jeg altid forlyste mig i (1871: see hen til) dine skikke. *Ps.119.117(Chr.VI).* de Sagtmodige skulle arve Landet, og forlyste sig over stor Fred. *smst.37.11.* Jeg har siden den Tid ikke forlystet mig i andet end at see paa denne Ring. *Hob.Masc.III.2.* *Ved Dans og anden Gammen, | Ved Godtøl og Mad | De kunde sig der forlyste. *Winth.HF.318.* *En ung Matros forlyster sig med Viin og med Cigar. *A.Recke.P.25.* (*nu næppe br.*) have samleje (*med*): di Indbilder sig at inted Menneske veed det ringeste af, at de saaledes forløster sig hos hinanden om Natten. *Kom Grønneq.II.19.* **Forlystelse**, *en. flt. r. vbs. til forlyste 2: det at forlyste ell. (især) forlyste sig; velbehag ell. glæde (fremkaldt ved noget ydre); fornøjelse; morskab.* *Lover den Herre, den mægtige Konge med Ære! | Lov ham, min Sjæl, og lad det din Forlystelse være! *SalmHj.7.1.* de Svenske Fuldmægtige . . sig med største Glæde og Forlystelse deraf rosde. *Slange.ChrIV.313.* det var ham ofte en kjer Forlystelse at tale med sine Børn og Hoffolk om Christendommen. *Mall.SgH.17.* Sindets Forlystelse. *VSO.* Den Forlystelse, som vi havde paa Landet den Dag, kostede mange Penge. *smst.* Alt, hvad jeg havde pleiet at kalde Morskab og Forlystelse. *Sibb.I.130.* *MO. (nu næppe br.) i flt.:* i det fjerde aar skal at deres frugt være, en hellighed til forlystelser (1871: Lovpriisning) for Herren. *3Mos.19.24(Chr.VI).* (*jf. forlyste sp.642°, 643°*): Vi ved jo, at Guder ikke besøge Menneskedøtre blot til deres Forlystelse, men for at avle Heroer. *Gjel.En arkadisk Legende.(1887).78.* || *nu næsten kun, mere konkr., om foreteelse, som tjener til adspredelse, morskab; især i flt.: adspredelser (3); fornøjelser.* al behagelig Tidsfordriv, og alle de Forlystelser, man kan ønske sig. *Robinson.I.4.* Grønlanderne forginge af Længsel midt blandt Kiøbenhavns Overflødighed og Forlystelser. *Rothe.(Rahb.LB.I.368).* Maskerader, Dands, Skue-spil, Concerter. . . Fugleskydning eller anden offentlig Forlystelse. *Forordn.^{26/}1845. §8.*

Offentlige Forlystelser i Frederik den Sjettes Tid. *Nystrøm.(bogtitel.1910).* **Forlystelses-, i ssgr. til Forlystelse slutn. -anstalt**, *en. Brandes.VII.36. TroelsL.XIV.166.* **-have**, *en. (nu l. br.) bevaringshave m. musik, gegl. olgn. Pont.LP.VIII.206. Jørg.LT.53.* **-liv**, *et. en tiltagende Forfladning af Byens Forlystelsesliv. Riget.^{14/}1911. 3.sp.2. smst.^{14/}1913.6.sp.3.* **-raad**, *en. (især spøg.) person, som arrangerer forlystelser. Ing.EM.II.81.* Georg Carstensen, Byens Forlystelsesraad, havde i 1843 skabt Kiøbenhavns Sommertivoli. *Bergs.St.104.* **-skat**, *en. afgift til stat (og kommune) af offentlige forlystelser. Sal.²VIII.474.* **Ø-sted**, *et. Bagges.DV.IX.31. Heib.Prov.VI.439. Nans.FR.136.* **-syg**, *adj. Katek. §18.* **Ø-syge**, *en. NBlich.SL.57. Gyld.TT.225. MO.*

forlyve, *v. [forlyr've] (af VI. for- 2) og lyve ell. dannet som inf. til forløjet; jf. ty. verlügen, lyve for ell. paa en, samt glå. forlwen, berøvet (noget) ved lægnagtig bagvaskelse; sj.) omdanne ell. forandre ved lægnagtige paafund; gøre forløjet. at (fritænkerne), forat faa deres Religion sat i Højseet, smigrer ganske ubegrænset, politisk seet vanvittigt, for de Smaa, fuldstændig forlyver og ødelægger Landets offentlige Mening i social og politisk Henseende. Jak Knu.LU.128.*

For-læbe, *en. (anat., l. br.) om læbernes ombejdede, røde rande (prolabia). Anat.(1840). II.333.* **-læd**, *et. se Forlad. -læder*, *et. (fagl. ell. dial.) løst læderstykke paa (vognes) kuskæder, som knappes omkr. benene. Levin. Schand.TF.I.172. JvJens.HF.40.* **l.-læg**, *et. flt. d.s. (jf. ty. vorlage samt vorlege- i ssgr.; sml. I. Forlag; til ty. vorlegen, se forelægge) 1) hvad der bruges som underlag for noget (jf. I. Forlag 1); kun i ssgr. som Forlægsplade (3: bolteplade). MilTeknO. 2) (< MO.) Ø det, hvorefter noget afskrives, oversættes osv.; kilde; original (jf. I. Forlag 4). (i middelalderlige haandskrifter) ser man talrige påfaldende eksempler på, hvor nøje afskriveren fulgte sit forlæg. *Arkiv.XXXIV.106.* de fleste danske Folkebøger, der er yngre end Bogtrykkerkunsten, er oversatte eller gengivne efter tyske Forlæg. *JPJacobs.(Da. Folkebøger.III.(1917).xix).* || *om det, hvorefter noget tegnes, males osv.:* Stikket er . . aldrig udført efter Naturen, men altid efter et Forlæg: en Tegning, et Maleri eller et ældre Stik. *ThaMüller.Holbergportrætter.(1918).16. smst.95.* || *ogs. i videre anv.: mønster; forbillede.* ældre Lovsteder, som utvivlsomt havde tjent til Forlæg for Danske Lov. *VASch.(DL.xi).* Fra gammel Tid har man forfattet Samlinger af Dokumenter og Breve, der skulde tjene til Forlæg og Mønster ved fremtidige Udfærdigelser. *Sal.VI.893.**

II. Forlæg, *et. flt. d.s. (ænyd. d.s. (Kalk. I.653); til II. forlægge 3; nu kun dial.) d. s. s. II. Forlag 1.* Disse (arbejdere) behøve ikke saa store Forlæg, som de der ar-

beide i det grove. *Tullin.III.32.* Der skal Forlæg til at drive saadan en stor Gaard. *MDL.*

I. for-lægge, v. [V] [for'lægø] (*efter ty. vorlegen, jf. lægge for, omdele maden; jæg. ell. kog.*) *m. h. t. vildt: partere (dele) det paa den maade, paa hvilken det skal bruges i køkkenet. Moth.L97. VSO. *(ingen)* For den fine Kunst forstod | Sneppe at forlægge, | Fugle-Indmad saa paa Fod | Mesterlig at skille ad! *Grundtv.Saxo.II.67. VigMøll.HJ. 188.*

II. forlægge, v. [for'lægø] i bet. 3 ogs.: [for'lægø] (*jf. LEft.1810.100. Rask.Betskr. 54. D&H.*) *præt. -lagde; part. -lagt. vbs. -ning ell. (l. br.) -else* (i bet. 2: *Tops.II.33, jf. II. Forlæg samt II. Forlag. (ænyd. d. s. i bet. „lægge af vejen, gøre udlæg“ osv., gl. da. forlægge, ødelægge; fra mnt. vorleg(g)en, ty. vorlegen; jf. forlagt, -legen, -ligge(t)*)

1) lægge ell. flytte et andet sted hen; bort-ell. henlægge. 1.1) *m. tings-obj. (jf. bet. 1.3): flytte; især om forandring af stedet for en handling, virksomhed olgn. (zaren) har besluttet at forlægge dend største Handel til Petersborg. Extr.Rel. 1/11722.3. Stykket skulde ved denne Forlægning af Scenen hverken vinde eller tabe betydeligt. PA Heib.US.498. Universitetet forlagdes (fra Abo) til Helsingfors. Holst.IV.157. i de fatige, børnerige Tvergader var der Stilhed. Børnene havde forlagt deres Legeplads til den grønne Vold. Tops.III.464. det vilde være ønskeligt, om han forlagde sin Virksomhed et Stokværk højere op. Gjel.M.20. Iaften forlægges altsaa Festlighederne til dit Hjem. Rode.K.II.9. Forlægning frem-efter (o: flytning til en længere fremme liggende station) af den planmæssige Overhaling. DSB.Togregl.67. Deres Majestæter Kongen og Dronningen agter Torsdag den 9. ds. at forlægge Residensen fra Sorgenfri til Fredensborg. NatTid. 1/11922. Aft.5.sp.3. 1.2) (nu næppe br.) *m. h. t. personer: anvise plads paa et andet sted; anbringe.* et Antal Krigs-Folk, hvilke her og der udi Buskene og bag Giærder blefve forlagte i Skiul. *Slange. Chr.IV.701. Leth.(1800).* Her er kun knap Plads . . derfor have vi maatte forlægge vort Tjenerskab til Vertshuset. *CBernh.I.202. || især m. h. t. militærpersoner: henlægge i kvarter ell. garnison et bestemt sted.* de Romerske Keyser . . maatte adspilde det store Corps af Liv-Tropper og forlægge dem paa adskillte Steder. *Holb.Ep.V.779.* de Officerer, som udi enhver Kjøbsted bliver forlagte, (skal have anvist) sømmeligt Qvarter. *MR. 1718.326. H* blev forlagt til det i R* garnisonerende Regiment. Blich.II.11. Hans Regiment var alt tidligere bleven forlagt til Paris. Hauch.VII.157. CBernh.II.206. 1.3) henlægge til et andet tidspunkt. det (kunde) være tilraadeligt at forlægge (festerne) til den næstpaafølgende Søndag. Engelst.Nat.246. VSO. forlægge noget til**

en anden Dag. *MO. jf. u. II. forskyde 2.1: Typograferne (krævede) Forhøjelse af . . Godtgørelsen til dem, der beskæftiges paa forlagt Arbejdstid, d. v. s. ved Arbejde, som strækker sig til hen paa Natten. Dag Nyh. 1/1919.7.sp.1.*

2) lægge en ting bort, saaledes at man senere ikke kan finde den, huske gemmestedet olgn. Sant at sige, Madame, saa er Nøgelen til mit Penge-Skab forlagt. *Holb. Bars.III.2. Seddelen var maaske forlagt. Gram.Breve.187. *Jeg ei begriber, hvor jeg har forlagt den (o: en viseafskrift). | Jeg giemmer tidt saa godt, at ei jeg finder, | Hvad jeg har giemt. Oehl.DM.17. Kierk.V. 47. *hvor har Du forlagt min Lommeklud. Drachm.DJ.I.65. jf. (sj.): Man maa sørge for godt dækkede Læggereder til sine Kalkuner, da de ellers forlægge Æggene ved at skjule dem uden for Huset. Landm B.II.345.*

3) udrede omkostningerne ved (et foretagende); bekoste; ogs.: sætte kapital i; finansiere. De som forlegger Kaaber-Verkerne ere tit forlegne med deres Kaaber. *Oec Mag.IV.297. VSO. („(bruges) undertiden.“) || nu kun (især bogh.) om forlag(s-boghandler): paatage sig udgivelsen af (en bog). vAph. (1759). at en Boghandler strax skulde finde sig i, at forlægge alt, hvad al Verdens Skriftsmørere kunde faa i Sinde at byde ham. PAHeib.US.185. Boghandlerne i St. Petersborg overbød hinanden for at forlægge (Krylvos) Fabler. Holst.IV.170. *Hvilket Forlag tør paa egen | Risiko forlægge Digte. ThBarfod.SK.27. I de kommende Maaneder skal de nye Bøger udgives, de vil blive dyre, og der vil være Risiko forbundet med at forlægge dem. BerlTid. 1/1919. Aft.3.sp.3.*

I. Forlæggelse, en. se II. forlægge.

II. Forlæggelse, en. se Forelæggelse.

I. For-lægger, en. (efter ty. vorleger (bet. 1) og vorlage (bet. 2)) 1) (nu næppe br.; jf. I. forlægge) person, der skærer (en steg) for; forskærer. VSO. 2) underlag (paa drejebænk) til støtte for drejestalet; forsetter (jf. I. Forlag 1); ogs. om den øverste del af forsetteren. GuitsMuths.(1802).36. MilTekn.O.

II. Forlægger, en. [for'lægø, nu sj. for'lægø (MO. Rich.II.383)] (+ Forlæggere. Ew.VI.38). ft. -e. (til II. forlægge 3, jf. ty. verleger) person, som lægger penge ud til noget (finansierer et foretagende). jf.: Mesterne skal deres Arbeid med Troskab forrette, og ei noget Silke, Guld eller Sølv, som de til at forarbejde af Forleggerne bekomme, forvexle. Forordn. 1/1705. §8. || nu kun om person, især boghandler, som overtager udgivelsen af en bog. Hans Vers . . er endda ikke saa meget slet, at det jo kunde fortient en Forlægger. Reemb. II.117. Høysg.S.194. at se sine Skrifter . . raadne paa sin Forlæggeres eller Bogtrykerens Loft. PAHeib.US.55. Hauch.MfU. 321. Bogen (har) ikke . . nogen Forlægger,

men (er) efter al Sandsynlighed .. udkommen paa Forfatterens Forlag. *Kierk. XIII.408. Hage.^s316.*

Forlægger-ske, en. (af I. Forlægger 1; l. br.) potageske. *Larsen. -lægsplade*, en. se u. I. Forlæg 1.

† **forlækket**, part. adj. (ænyd. d. s.; jf. Læk, lække samt ty. † verleben) om vare i fade olgn.: *formindsket, svundet ind, ved at fadet osv. er sprunget læk*. dersom samme Guds bliver forlækket, eller for-dærvet, uden Skipperens .. Forsømmelse. *DL.4—2—10.*

Forlænder, en. [før|læn|ør] (dannet af forlæns; jf. Baglænder; l. br.) *forlæns kolbøtte, dukkert olgn. -lænds*, adv. se forlæns.

forlæne, v. se forlene.

I. forlænge, v. [for|læn|ə] præf. -ede ell. (sj.) -de (*PalM.VI.221. vbs. -else* (s. d.) ell. -ning (s. d.)) (ænyd. d. s., fsv. forlängia, jf. *glä.* forlänge sig fra, holde sig borte fra; fra mnt. vorlengen, jf. forlange; sml. forlänges, forlængere)

1) give større udstrækning i længden; gøre længere (i rum). Man bedækkede en Hæst med et hvidt Linklæde, som hang ned til Jorden, og med samme Klæde forlængede Hæstens Øren, saa de saae ud som Æsels-Øren. *Hob.Hh.I.290.* Hvorledes reises en perpendicular fra Enden af en given Line, naar dend ej kand forlænges? *Sylvius.Geom.23.* At forlænge en Kiøle, et Skiørt, et Reeb. *VSO.* Muren skal forlænges 3 Alen til denne Side. *MO.* vejen er blevet forlænget | *refl.:* *(*daten*) i Fjernet lysse Taage | Sig uendelig forlængde. *PalM.VI.221.* en nysgerrig Tilskuuer, hvis Hals synes at forlænge sig .. i Nyfgenhed. *VVed.BB.400.* || forlænge en brøk, (jf. forkorte en brøk u. forkorte 2.; regn.) multiplicere tæller og nævner m. samme tal; udvide en brøk. *Regneb.Mell.I.5.* || særlige forb. m. part. forlænget som adj.: forlænget blomsterstand, (bot.) blomsterstand, hvor hovedaksen har udstrækning i længden, saa at blomsterne fremkommer den ene over den anden (jf. forkortet blomsterstand u. forkorte 1). *Lange.Flora.xxxiii.* den forlængede (ryg) marv, (anat.) den nederste del af hjernen, som forbinder hjernen m. rygmarven. *KbhSkild.1805.1607. ÖBloch.D.²I.34.*

2) give større varighed; lade være længere. (præsterne) skulle ej gjøre deris Prædikener alt for vitløftige, og ej dem over een Time forlænge. *DL.2—4—11.* Paulus .. forlængede Talen (1907) blev ved med at tale indtil Midnat. *ApG.20.7. Hob.Kandst.II.3.* vi forkorte vort Liv for at forlænge vor Berømmelse. *Tullin.II.69.* den øiensynlige Lyst, hun havde til at forlænge mit Besøg. *CBernh.X.70.* Undervejs blev Marie syg, saa Rejsen blev meget forlænget. *JFJac.I.248.* forlænge en Veksel (o: prolongere den). *D&H. jf.:* For ikke at forlænge en mulig Misforstand, vil det

maaskee være nyttigt at sige, at (osv.). *Ørst.II.165. (spec.):* Livrenten kaldes forlænget, naar den udbetales sidste Gang i den første Termin efter Livrentnyderens Død. *VortHj.III.2.100.* || *refl.* forlænge sig ell. pass. forlænges, (nu l. br.) trække ud. Samtalen forlængedes til ud paa Natten. *Mynst.BtS.III.1.214.* Min Fraværelse forlængede sig til over fire Aar. *Gyld.V.87.* Denne Dispute .. forlængede sig endnu noget. *smst.XI.100.* || forlænge livet ell. (især bibl.) ens dage olgn., give et længere liv. Ær din Fader og din Moder .. paa det dine Dage maae forlænges, og at det maa gaae dig vel i Landet. *5Mos.5.16.* hvad Ende venter mig, at jeg skulde forlænge mit Liv (o: leve længere)? *Job.6.11.* *en Mage, | Som .. ved en kiærlig Omgang kand | Forlænge ham hans Dage. *Wadsk.122.* *Gud forlænge Kongens Aar. *Grundtv.PS.VI.172.* der er opfundet flere midler, som angives at kunne forlænge livet | || forlænge en lyd, stavelse olgn., (især fon.) gøre den længere i udtalen. *VSO.* Et ord som væmmelig kan forstærkes ved at forlænge m-et. *Sandfeld.Jens.S.56. jf. bet. 1:* Adskillige Skribenters have i vor Tiid forsøgt at udfinde den Hebraiske Poësis Regler, sær i Versenes Riim, og til den Ende kortet og forlænget Ordene. *Hob.JH.I.253.*

3) † vente med; opsætte; udsætte. Tiden til Sammenkomstens Begyndelse hafde Kongen bestemt .. at skulde være den 15. Decembr. .. Men da de Svenske besværede sig, at saadan Tiid faldt dennem meget u-bequem, blef den først forlænget indtil den 15. Januarii og endeligen .. fastsat at skulde være den 8. Februarii. *Slange. Chr.IV.1281. smst.1282.*

4) (farv.; nu næppe br.) fortynde (farvevædslen). *CVarg.Farve-Bog.(1773).87.*

II. forlænge, adv. se for længe u. IV. for 3.

I. Forlængelse, en. vbs. til I. forlænge. 1) til I. forlænge 1. *Moth.L48. VSO. Tekn.MarO.* forlængelsen af stakittet, spornvognslinien | || *konkr.*, om det stykke, hvormed noget er forlænget. han bor i Thorsgades forlængelse | *Gadefortegnelse for Kbh.(1916).22.* || i forlængelse af, som (ell. i) fortsættelse af. Aaboulevarden ligger i forlængelse af Gyldenløvesgade | *billedl.:* I Forlængelse af (*J.P.Jacobsen*) ligger Travestien (*J.Blicher Clausen. And.Nx.(Rimest.D.F.113).* jf.: Som Forlængelse af Personen staar den Ejendom, han har erhvervet ved Arbejde. *Starcke.VK.116. 2)* til I. forlænge 2. naar du mindst Aarsag haver til at ønske dit Livs Forlængelse. *Hob.Ep.IV.432.* En Stavelses Forlængelse. *VSO.* Trassaten beder mig om Forlængelse (o: af betalingsfristen). *Ludv.* || ogs. om den tid, hvormed noget er forlænget. han fik bevilget en forlængelse paa 1 maaned |

II. Forlængelse, en. se Forlængsel. **Forlængelsesseddel**, en. [I.] (I.

br.) † d. s. s. Allonge. S&B. -**stykke**, et. [I.1] (især ☉) *stykke, der sættes til noget (fx. jordborets stang) for at forlænge det. Mil TeknO. S&B.*

† **forlængere**, v. (efter ty. verlängern; sj.) d. s. s. l. forlænge 1; ogs. i videre anv.: forøge. Verket . . bør forlængeres ved mange synonyma, mange epitheta. *Gram. Breve.84.*

forlænges, v. [fɔr'læn'əs] -tes ell. † 10 **-des** (*Slange.ChrIV.1106.1380*). vbs. jf. **Forlængsel**. (ænyd. forlænge(s), glida. forlænges; vist af glida. forlænge (se u. l. forlænge) ell. omdannelse af forlange (1); jf. l. forlängs; nu kun poet. ell. højtid.) føle længsel; længes. (ofte i forb. m. efter). han forlængtes (1907: længtes) efter Eder alle. *Phil.2.26.* (kejseren) ynskede, at Kongens priseliggende Omsorg og Møye motte bekomme det Udfald, hvorefter hand og alle forlængdes. *Slange.ChrIV.1106.* Paa det at I ikke skulle forlænges, eller græmme eder plat. *Oehl.VS.13.* hvo har forlængtes efter Gud i inderste Hierte? *Mynst.Præd.1.80.* Creaturet forlænges og sukker efter Forløsning, ligesom Menneskene. *Hauch.VII.367* (efter *Rom. 8.19*, se u. Forlængsel). *Som Vægteren længes i Natten her | Mod Himlens delige Morgenskjær, | Forlænges jeg mod mit Fædreland. *FrHamn.TB.67.* naar han ikke mere forlængtes efter at see de Elskede, naar han var hos dem. *Kierk.V.112.* || *upers.* mig forlænges (1907: jeg længes) efter at see Eder. *Rom.1.11.* Mig forlænges at vide, om Gunvar er mig tro. *Oehl.HrS.288.* *Saa hiertelig mig forlængtes | Alt efter en Menneskerøst. *sa.RE.183.*

Forlængning, en. (l. br.) vbs. til l. forlænge 1: d. s. s. Forlængelse 1. *Telen MarO.* || † *konkr.*, om stykke, hvormed noget er forlænget. Cüras-Brystplader med Forlængning af Jern. *MR.1822.160. smst.1835.25.* || † Opførelse af et forsvarligt Plankeværk tværs over Overgaden neden Vandet, placeret i Forlængning af Fabrikbygningens Façade. *smst.1855.311.*

l. forlængs, adj. (ogs. forlængst). (vist egl. perf. part. af forlænges; dial.) længselsfuld; opsat (paa). (hun) maatte ligge til Sengs, helt klagende og forlængs efter Gud. *Jørg.Den yndigste Rose.(1907).9.* Jeg er da saa grusomt forlængst efter Æble-skiver. *OrdbS.(fynsk).*

ll. for-længs, adv. se forlæns.

Forlængsel, en. [fɔr'læn's(ə)] († **Forlængelse**. *Rom.8.19(1728)*). ft. (l. br.) -længsler (JVJens.SS.33). (ænyd. forlængsel, forlængelse, glida. forlängsels (Suso.52.139); højtid., især poet.) længsel. (ofte i forb. m. efter ell. til). Skabningens (∴ det skabtes; Chr.VI: creaturets) Forlængsel (venter) paa Guds Børns Aabenbarelse. *Rom.8.19* (jf. *SalMHj.632.4. HCAnd.VI.377* samt u. forlænges). jeg har haft stor forlængsel i disse Dage at tale med dig alleene. *Holb. Bars.III.1.* en temmelig forlængsel hos mig,

til at igiennemblade bemældte Collectanea. *Gram.Breve.35. Biehl.DQ.IV.37.* den matte, dunkle, tærende Forlængsel er min Valkyrie. *Oehl.XXX.15.* *Kjær est Du, Fæderland, sødt er dit Navn, | Til Dig staaer altid dine Børns Forlængsel. *Blich.D.I.16.* *Det Ønske, det Haab, den Forlængsel, | Som tidt gjorde Barmen dem trang. *PalM.III.69.* Han følte atter sin stærke Forlængsel efter denne berusende Kvindelighed. *EBrand.UB.215.* *Velkommen da, du Bud om Vaar, | velkommen, Sol, tilbage, | Mod dig vort Livs Forlængsel gaar | i Aarets korte Dage. *HSeedorf.(FyensV.26)1, 1921.1. sp.3).*

l. forlængst, adj. se l. forlängs.

ll. for-længst, adv. se IV. for 3.4.

Forlænging, en. se Forlænging.

for-læns, adv. [fɔr'læn's] (ogs. skrevet **-lænds**, -längs). (efter ty. vorlings ell. dannet efter bagläns) om bevægelse ell. stilling: m. ansigtet (hovedet) forrest; i retning fremad (mods. bag-, sidelæns). *Moth.F287.* *Forlænds faldt han omkuld, og paa Tillien pladsked hans Ansigt. *Bagges.Gieng.Till.49.* selv sad jeg rigtig nok forlängs paa den (∴ paa en hest, der gik bagläns). *Bøgh.E.256.* *Forlängs mange og bagläns af Vognene faldt for Atreidens | Hænder. *Gertz.(Wilst.II.(1909).190).* || overf. Livet maa forstaaes bagländs. Men . . det maa leves forländs. *Kierk.EP.I.441.* || (l. br.) brugt som adj. en Stavelse har større Tendens til at fremkalde den følgende Stavelse end den foregaaende (idet forlängs Reproduktion er os naturligt). *sa. Psyk.175.* || hertil: **Forlæns-kolbøtte** (jf. Forlænder), -overslag, -sæde (sæde, hvorpaa man sidder forläns. *Schand.TF.II.245*) of-

-læs, et. (især dial.) det, at hovedvægten af et læs ligger i den forreste del af vognen, slæden osv. (jf. Bagläs 1). *Esp.83. Kværnd. Feilb.* der er forlæs paa vognen |

forlæse, v. [fɔr'læ'se] -te. (sml. ty. verlesen) 1) ødelægge ved (for megen) læsning. 1.) refl.: overanstrenge, ødelægge sig ved (for megen) læsning. Han forlæser sig nok, inden han faaer den Examen. *VSO.MO. D&H.* || part. forlæst brugt som adj.: ødelagt af (for megen) læsning. Han er . . saa forlæst. *VSO.* *som Dreng (jeg) alvorlig, bleg og sky | forlæst og duknakket slap ud af Skolens Ly. *Brandes.V.221.* forlæste øjne | han ser skrækkelig forlæst ud | 1.2) kun (l. br.) i perf. part. som adj.; om bog osv.: medtaget af stærk benyttelse. gamle, forlæste Bøger. *HegermL.DFort.51.* et gammelt Brev . . krøllet og forlæst. *Bang.SE.343.* Bøger — forlæste, nindbundne. *Jørg. Liv.III.73. 2)* (sj.) læse (noget) galt; læse fejl. Ælkvin (forlæst til „Alcuin“) beskrev Villibrods Levned. *Grundtv.SS.V.490.*

forlæsse, v. [fɔr'læ'se] -ede. vbs. (l. br.) -ning (MO.). (ænyd. d. s.; jf. II. forlade; nu l. br. i rigsspr.) lægge for tungt læs paa; overlæsse. med mindre hand imod dens

Villie, som førte hesten, den forlæssede. *DL. 5—8—8.* Vognmanden har forlæsset sine Heste. *VSO. (broen)* blev forlæsset, og sank. *Grundtv. Saxo. II. 314. MO. Feilb. refl.:* den Løvedre og Kølle, som vi . . have seet . . andre Guddomme (*v: end Herkules*) formumme eller forlæsse sig med. *Rahb. Tilsk. 1807. 11. || overf.: paalægge (en person) for meget arbejde olgn.* Jeg er saa forlæsset med Forretninger, at jeg umueligen kan holde det ud. *VSO.*

I. Forløb, et. [*jæg. ell. kog.*] forben hos haarvildt. *Ing. EF. VIII. 195. Bogan. II. 20. Const. Kogeb. 82.*

II. Forløb, et. [*før'løb*] (*ænyd.* forløb, forlob, *fsv.* forlop, *jf. mnt.* vorlop; *vbs.* til forløbe) **1)** $\text{\textcircled{W}}$ til forløbe **3.1:** (*tidens*) *henrinden, udloben.* disse Brevfe . . komme alt forsildigen afstød . . Saaledes var det en læt Sag for de Svenske, at undskyldte sig for dette Lybekker-Mode med Tidens Forløb. *Slange. Chr. IV. 850.* de jordiske Begivenheder . . vare Sekunder i Ewighedens Forløb. *HSchwanenflügel. Oldtidens Kulturhist. (1884). 19.* han mærkede slet ikke tidens forløb | *næsten kun i faste præp.-forbindelser:* efter *ell.* inden en tids forløb, *efter* at (*inden*) en tid er gaaet (*jf. u.* efter 4.1). *efter* tre Maaneders Forløb fore vi bort. *ApG. 28. 11.* inden en Times Forløb. *Ev. VI. 58.* inden 2 Maaneders Forløb efter Opløsningen. *Grundl. (1849) §27.* efter mange Aars Forløb. *Buchh. UH. 11. (sj.:* Med Tidernes Forløb (*ni tidens løb*) indføres Prag. *Schytte. IR. IV. 109.* **2)** (*især* $\text{\textcircled{W}}$) til forløbe **3.2:** (*en foretælses*) *udvikling og afslutning; gang.* Vi, som efter Videnskabens Pligt gaa ud paa at finde Sammenhængen i Historiens Forløb. *JLange. MF. 156. (han)* fortalte Sygdommens Forløb den ene Gang efter den anden. *KLars. AH. 88.* den Omstændighed, at Saarene i Krig nu forbindes efter Lister's Metode, maa have Hovedæren for det mindre alvorlige Forløb af mange Skudsaar. *OBloch. D. 1. 307.* Man begyndte nu at røfte Ildens (*v: ildebrandens*) Opkomst og Forløb. *Aakj. VB. 260.* generalforsamlingens urolige forløb | **3)** (*faql.*) til forløbe **3.3:** *retningelinie; løb.* Voldens hele Forløb. *Bornh. Samlinger. X. (1916). 128. jf.: Kroppeens svage Drejning er . . friskt gennemført (v: i en metope) og giver Anledning til rigtigt gengivne Uregelmæssigheder i Musklerens Forløb. Fr. Poulsen. OD. 198.*

forløbe, v. [*før'løb*] *jf. part.* forløbne. *Høysg. AG. 108. præf. -løb; part. -løbet ell. (især* $\text{\textcircled{W}}$ *ell. jy.) -løben (som fk.: Moth. L. 292. Æreboe. 209. jf. I. forløben som part. adj.; (sj.) efter være m. subj. i intk.: Schousballe. Saxo. 60 522), hvortil best. f. ell. ft. -løbne (ApG. 25. 13. Høysg. AG. 108. Vilh. Thoms. Afh. II. 239) og (sj.) intk. -løbent (Kierk. III. 16). vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.), *jf. II. Forløb. (glda. d. s.; efter mnt. vorlopen, ty. verlaufen)**

1) (*foræld.; jf. forløben*) om levende væsner,

*især personer: løbe bort; flygte; undløbe; om soldater: desertere. de Fangne . . naar de saae deres Hold (v: snit), forløbe og søgte deres Konge. Slange. Chr. IV. 572. Hollænderne bade ham at hverve sig en Fennike Ryttere, det gjorde han og, men som de forsømte at sende ham Penge, forløb igjen mange af Folkene. CP. Rothe. MQ. II. 496. Om (præsten) blev luthersk eller forløb . . ved Reformations-Tiden, veed jeg ikke. HLeerbeck. Ringe Sogn. (1826). 129. (Sven Grathe) tænkte paa at afbyrde Broen over Nøraa, for at den store Bondehær, som var samlet omkring Valdemar, kunde faa Tid til igjen at forløbe. AD. Jørg. NH. I. 166. En Morgen blev der fundet et dødfødt Barn ved Vippebrønden, og der drev et Kvindeligt i Gadekæret. Det var Smedens Pige, som havde været „forløbet“ et halvt Aars Tid. Rist. LM. 96. || m. person-obj.: løbe, flygte bort fra en (og saaledes unddrage sig en pligt, ens tjeneste olgn.); forlade (I. 1. 1). hans Folk begyndte at forløbe ham. Holb. DH. I. 305. Vaisenhusdrenge, der af Modvillighed forløber sin Mester. Reskr. 22. 1740. (Jesu) troeløse Disciple som saa skammelig forløbe og forlode ham. Hersl. Præd. 275. hvilket Raad, jeg ægte den, som jeg hader, og siden forløbe ham? Suhm. III. 21. da han strax søgte ud af Teltet og hen til Skytset . . og lod mig søge for mig selv, troede jeg, at han havde forløbet mig. CBernh. III. 273. || m. obj., der betegner sted, beskæftigelse olgn.: flygte bort fra (et sted); rømme; forlade (I. 1. 1). (han) skal forløbe Byen, eller ydmygeligen bede om sin Afskeed. Holb. Kandst. III. 1. formedelst Mangel baade af Proviant og Penge til deres Besoldning, forløbe (tropperne) deres Leyr og plyndrede og røvede hvor de kunde komme. Slange. Chr. IV. 551. Han skal straffes, som den der har forløbet Hæren. Suhm. III. 137. at forløbe Fanen. VSO. II. 33. Hun . . forløb Landet. JPJac. I. 109. *jf.:* „Hand spurde mig, hvor hans Procurator var afbleven, og jeg svarede ham, at hand forløb Sagen.“ — „Løb hand da bort?“ — „Ja hand gik fløiten, da hand hørte mig tale.“ Holb. G. W. V. 3. || (l. br.) refl.: løbe bort; fjerne sig; forsvinde. vAph. (1759). m. overgang til bet. 3.3: (vejen) gafledte sig i et Par Grene, der atter delte sig, til deres Hjulspor hist og her forløb sig mellem høie Straa, i kort frisk Græs eller i sort Tørvesmuld. Gjæl. T. 261.*

2) om vædske: rinde, løbe bort. Da der kom Hul paa Dæmningen, forløb Vandet i kort Tid. VSO. det (vand) som løb ned i Ørk-Havet . . forløb ganske. Jos. 3. 16 (Lindberg). Vandet forløb af Dammen. MO. || nu kun (*især dial.*) om blod. som Blodet var forløbet og Kræfterne borte, maatte han blive tilbage. Holb. Kh. 256. (navlesnoren) maa bindes vel fast, paa det Blodet skal ikke forløbe Barnet. Buchw. JS. (1725). 42. (han) segnede ned, og udgav sin Aand; thi alt

Blodet var forløbet ham. *Suhm. De tre Venner.* (1775). 57. Han holdt med Haanden paa sit Saar, for at Blodet ikke skulde forløbe ham. *Oehl. ØS. 256. Hauch. II. 167. MO. Feilb.*

3) *overf. anv. af bet. 1 og 2.* 3.1) (især i perf. part.) ☐ om tid: svinde bort; gaa (hen); om tidsrum: gaa til ende; ud-rinde; udløbe. Tiderne, som forløb over ham og over Israel. *1Kron. 29. 30.* der nogle Dage vare forløbene, som Kong Agrippa og Berenice til Cæsarea. *ApG. 25. 13.* hvorledes kommer det, at en saa kiek Officer, som I, forlyster sig her, da den næsten forløbene Vaartid skulde kalde ham i Feldten. *Comædie om Lyveren.* (1725). 99. i går (næst forløbene dag). *Høysg. AG. 108.* Vor Forsamlingstid var forløbet. *Ev. VI. 142.* Sommeren forløb, uden at jeg kom hjem. *Goldschm. VI. 262.* Den skæbnesvangre Time forløb, og Assessorer kom hjem. *Tops. I. 213.* 50 år er forløbene, siden foranstående arbejde fremkom. *VilhThoms. Afh. II. 239.* jf. (m. overgang til bet. 3.2): Steenbuds Stipendium (var) forløbet. *Æreboe. 62.* der er endnu intet maal forløbet, se u. Maal. || † *refl.* tiderne, som der forløbe sig (*Chr. VI:* forløbe) over ham. *1Kron. 29. 30* (1728). 3.2) om foreteelse, der strækker sig over et vist tidsrum: komme til ende; blive afsluttet. indtil denne Svada omsider forløb af sig selv, og han talede om andre Ting. *CBernh. V. 231.* Herreselskabet var forløbet. *EBrand. UB. 154.* nu næsten kun i forb. m. adv., der angiver resultatet (jf. II. Forløb 2): gaa for sig; foregaa. mødet forløb programmessigt | operationen forløb heldigt | || † i videre anv., om begivenhed *olgn.:* indtræffe; hænde; ske. Historien (forlader nu) Krigs-Toget imod Calmar . . saasom paa dette Stæd ej meere Mærkværdigt er forløbet. *Slange. ChrIV. 295.* jeg (vil) først vise, hvad der med de sidste (o: „de kontorske“ i Bergen) allerede var forløben førend Lehns-Herren drog til Danmark. *CPRothe. MQ. II. 12.* 3.3) (især faagl.) om ting, der har udstrækning i længden: følge en vis retningslinie; gaa i en vis retning; løbe. (Kaptajnen) gav sig til at undersøge den færdige Baad (og lod) sin Haand følge Bordene i deres buede Forløben fra agter til for. *Drachm. PV. 38.* Gas Vand. 14. Endnu et ejendommeligt Sanseredskab besidde Fiskene i den saakaldte Sidelinie, der som et langt, tyndt Hudrør forløber langs Midten af Siderne. *Sal. VI. 614.* Viadukternes blanke Skinnestrange, der krydsedes og forløb mellem Broværkets Bjælkevirvar. *PDrachm. K. 161.* et Trapetaarn . . noget højere end Hovedhuset og med Saddeltag, der forløb i (o: gik op i, gik i eet med) det store Tag. *VLorenz. HA. 297.* billedl.: Et Aarhundredes Tankeliv lader sig ikke uden videre opfatte som forløbende ad en eneste Linie. *Høff. LT. 2.* || (bygn.) om sammenføjning af brædder, bjælker (stød), der udføres saaledes, at stødet

falder skiftevis paa to forsk. linier (bjælker osv.). man (lægger) ofte Bræderne med forløbne Stød. *Gnudz. Husb. 150. smst. 130. Scheller. MarO.*

4) (jf. VI. for- 2.1) *refl.:* tilføje sig skade ved at løbe. 4.1) (l. br. uden for dial.) overanstrengte sig ved at løbe (jf. forløbet). *Moth. L. 288. VSO. MO. D&H. Feilb. 4.2* † løbe i en gal retning; løbe ell. fare vild. *vAph. (1759).* || *overf.* Dog, hvilken forløber Talen sig? *Mynst. Tale. (1853). 15. 4.3* (nu kun dial.) om planter: gro ell. vokse for stærkt. Rugen elsker ikke en løs Jord, den forløber sig lettelig deri. *Begtr. Sjæll. II. 111. 4.4* om person: gaa ubesindigt til værks; handle ubesindigt, uklogt. *Holb. Paars. 58.* Proprietarierne selv . . forløb sig med (o: led tab ved, forkøbte sig ved) Ryttergodsets Kiøb. *Cit. 1736. (JySaml. AR. III. 260).* du maa ikke forløbe dig med (o: forveksle) Navnene. *Hrz. I. 320.* || nu kun om ubesindig, uovervejlet opførsel over for andre, især som følge af Hidsighed: gøre ell. sige noget urigtigt, især: noget krænkende ell. uvenligt (som man bagefter fortryder). Jeg er bange, at han udi første Hidsighed forløber sig og siger mig noget, som min Ære ikke tillader at fordøje. *Holb. Masc. III. 4.* en barnagtig Frygt for at forløbe sig. *Ev. VI. 312.* forløb dig ikke, naar du taler med din Frøken. Hun maa for Alting ikke kjende vor hele Plan. *Hrz. III. 36.* han ønsker at bede Dem om Tilgivelse for den Fornærmelse imod Dem, som han i sin Hidsighed tilføiede Dem. Han mente intet Ondt dermed; han forløb sig kun. *Drachm. EO. 248.* „Er det ikke Dyring, som staar der?“ — „Er det ham, den infame Slubbert!“ — „De forløber Dem.“ *Rode. SF. 129.* jf. (spøg.): Den afsendte Epistel umuliggjorde ethvert Tilbagetog, ti den Gang var man endnu ikke kommen saa vidt, at man kunde sende et Telegram efter et Brev, der havde forløbet sig. *Bøgh. JT. 248.*

5) (jf. VI. for- 2.2; billard.) om spillerens bal: løbe i hul; om billardspiller: støde sin egen bal i hul. *Spillebog. (1786). 171.* B., der endnu laa hen over Billardet, i Stødet, raabte . . „Herre, min Gud, hvad har jeg syndet? Støde forbi og forløbe i eet Stød!“ *Goldschm. VIII. 166. Billardb. 14. 30.* || *ogs. refl. Spillebog. (1786). 172.* *Ak, forløb han sig? Desværre! | Sept à dix — ei andet. *Hrz. D. I. 191.* Kuglen forløb sig. *MO.*

6) (jf. VI. for- 3; nu sj.) *egl.:* løbe bort fra en ting og saaledes (risikere at) miste den; miste; sætte til; *ogs.:* risikere. *seer jeg min Broder paa sprylleste (o: skøre) Iis | Forløbe sit Lif og sin Lykke. *Sort. PSkan. 72.* den, som havde mistet og forløbet sit skiold i en træfning. *Holb. DNB. 618.* Tænk ogsaa, hvad jeg kunde forløbe, hvis hun ikke holdt ren Mund . . hele min Karriere. *Esm. Livet er —! (1904). 46.* || † forløbe en

brik, i visse brætspil: flytte en brik saa langt, at den ikke kan benyttes til at lave baand (5.3) med. *Moth.L288. VSO.*

Forløbelse, en. *ft.* (i bet. 2) -r. (ænyd. d. s. i bet. „forløb“ (1 og 2)) *vbs.* til forløbe; *spec.:* 1) (nu næppe br.) til forløbe 2. Ved Blodets Forløbelse blev han saa afmattet, at han døde. *VSO.* 2) \mathcal{W} til forløbe 4.4. *smst.* min sørgelige Forløbelse den foregaaende Aften. *Drachm.SS.73. Pont.S.129.* selv i hans værste Forløbelse bevarer han en vis Elskværdighed. *HomoS.F.131.* 3) (nu næppe br.) til forløbe 5 (jf. Forløbning 4). (en) Kugles . . Forløbelse. *VSO.* 4) \dagger til forløbe 6. En Brikkes . . Forløbelse. *smst.* **I. forløben**, *part. adj. inik. -løbent ell. (sj.) -løbet.* (ænyd. forløben, -løben, ogs. i bet. „fordærvet“; *perf. part.* til forløbe 1; *jf. forrendt; talespr., nu l. br.) om person: som er løbet bort fra sit opholds-* 20 *sted, sin tjeneste osv.; bortløben; undløben; ogs. (nedsæt.): som flakker om fra sted til sted; omløbende; omflakkende. (han maatte) som en forløben Træl forføie sig selv eenligt midt igjennem Landet. 2Makk. 8.35. Mulatter og forløbne Engellænder. Ew.VIII.39. Her kommer saa meget forløbet Pak her i Huset. Hrz.VII.317. i det Ydre lignede (han) en „forløben Polak“. Goldschm.VIII.401. Da han endelig var træt og ydmyg som en forløben Køter, sjokkede han hjem. JVJens.D.148. (sj.) i substantivisk anv.: en Liste paa samme Forløbene (: desertører). *Holb.DH.III.283.* **II. forløben**, *part. adj. se forløbet.**

I. Forløber, en. [forløb(2)ber] (\dagger Forløbere. *Ew.VIII.7. Borrebye.TF.804.*) (*glda.* (i bet. 2) forløper (*Suso.115.*), -løbere (*2Mos. 33.2*) (*GldaBib.*); *jf. ty. vorläufer, lat. antecursor*) 1) (*fagl.*) en af de heste, der gaar forrest i et spand af flere end to heste (mod. Stanghest). *Moth.L293. VSO. Bille.Italien. I.41. Sal.²III.111. billedl.: Væk med Tidens gamle Stanghest! . . nei, Tidens raske Forløbere skal kun level — og det er Ungdommen! Ing.EF.VIII.80.* 2) *person, der sendes forud som bud, spejder* *olgn.* 2.1) (nu sj.) i egl. bet. du udsendes som din Hærs Forløbere Gedehamse. *Visd.12.8.* da den letbenede Tjalfe, som var Thors Forløber, kom til Kamppladsen. *Grundtv. BrS.160.* Efter først at have sendt F. S. til Neapel som sin Forløber, rejste (*Lorenzo Medici*) selv til Kong Ferrante's Hof. *Brandes.MB.45.* \parallel om spejder, der tidligere ved Kongeaen gik forud for smugterne: *Feilb.* \parallel *overf. *Forløber Hans (: guds) er Deilighed, | Seier og Ære gaee i Hans Fjed! Grundtv.SS.I.144.* (*Thorvaldsens hjemsendte kunstskatte*) betragtedes som Forløbere, der 60 . . skulde bebude hans Komme. *Høyen. Thorv.5.* Nu var det altfor fristende at lade Profilen komme frem med Næsetippen som Forløber. *Schand.SF.76. jf.: indenfor Forhænget, hvor Jesus, vor Forløber, gik ind for os. Hebr.6.20. 2.2) \mathcal{W} om per-*

son, der i tid kommer før en anden og forbereder dennes virksomhed; *forgænger* (1.2). Bredahl er i Virkeligheden en Art Forløber for Ibsen. *Brandes.I.437. \parallel især (relig.) om Johannes døberen som forbud (1.2) for Kristus. denne kostbare Christi Forløbers Hoved blev afhugged. Holb.Kh.16. Grundtv.SS.III.28. Brandes.VII.706. 2.3) \mathcal{W} overf. anv. af bet. 2.2, om hvad der vidner om, bebuder ell. bereder vejen for noget kommende. Suhms Bog skal være en Forløber for en Dansk Historie. *Langebek.Breve.469. Ew.VIII.7. Hoste og Heeshed . . findes sielden i Selskab med Koppernes Forløbere. Tode.S.T.I.18. en Mathed, en Forløber af (nu: for) den lange Slummer overfalder mig. Falsen.SA.109. Trolovelse er . . en god Forløber for den kirkelige Vielse. PalM.II.III.549. Man behøver ikke at være Etnograf for her at genkende Forløberen for den eskimoiske Isjagt paa Sæler. *Naturens V.1914.300.* 3) om den forreste (nederste) del af line, tov *olgn.* 3.1) \dagger dels om det første stykke af den udløbende logline: *Funch.MarO.II.46. OpfB.²I.113. dels om kæde ell. sværet stykke tov, der udgør første del af en løbende ende, som afsluttes af et tyndere tov, agterløberen: Funch.MarO.II.9. Sal.²VIII.474. 3.2) (fisk.) d. s. s. I. Forfang 1. *Fedders.FF.14. Frem. DN.531.****

II. Forløber, en. *ft. -e.* 1) \dagger til forløbe 1: *desertør. vAph.(1764).* en Forløber, der var nedlagt af en Skildvagt. *Mall.SgH.77. VSO.* 2) (*billard.*) til forløbe 5: *bal, der forløber. Spillebog.(1786).172. 182. Billardb.23.*

Forløber-spids, en. (jf. I. Forløber 2.1; *bot.*). Hos mange Lianer findes der i Spidsen af de ganske unge Blade en „Forløberspids“, som iler forud for den egentlige Plade og udfører dennes Arbejde. *Warm.Bot.52. smst.121.*

forløbet, *part. adj. (nu næppe br. forløben. VSO.).* (jf. VI. for- 2.3 samt forløbe 4.1; l. br.) *overanstrengt af løb.* Hestene vare saa forløbne, at de nær havde styrtet. *VSO.* først naar alt dette er besøget, kommer (*tjenestedrengen*) hér (: i skolen); altid for sent, skjønt baade foraset og forløbet. *Aakj.VB.114. Forløbning*, en. *vbs.* til forløbe (jf. Forløbelse); *spec.:* 1) \dagger til forløbe 1. *vAph.(1764).* 2) \dagger til forløbe 3.1: d. s. s. II. Forløb 1. *smst.* 3) (*fagl.*) til forløbe 3.3. ved Spantetræernes Forløbning forstaaer (*man*) den Afstand, der er imellem de nærmeste Stød i Over- og Underlagets Træer i hvert enkelt Spant. *Funch.MarO. I.107. Scheller.MarO. 4) (billard.) til forløbe 5. Sal.II.1076.*

I. Forløfte, et. [V.5] (ænyd. d. s.; *jf. Forlover; jur.*) en persons garanti for, at en anden opfylder sine forpligtelser, fordringer, der stilles til ham, *olgn.* At give falsk Skudsmaal eller Forløvte for dem, som vil indgaae Trolovelse eller Egteskab. *Nør-*

reg. *Privatr.* IV. 385. at vedkommende er bosat uden for Riget . . udelukker ham (ikke) fra at fungere som Forlover, for saa vidt Forløftet afgives her i Landet. *Min Skr.* 29/1893. Det kan være en tilfældighed (at hans navn ikke staar under traktaten), men det kan også betyde, at man fra Tysk side ikke har værdsat hans forløfte. *FBojsen. Jakob Suneson.* (1902). 60. || især om økonomisk garanti: borgen (1.2); kaution. Om Borgen og Forløfter. *DL. 1—23. overskr.* (han) faldt i den tryggeste Søvn, uden at Forløfte, Gield eller Smerte forstyrrede den. *Biehl. DQ. IV. 319. Nørreg. Privatr. I. 263. Lassen. SO. 394.* Retshandler . . som Forløfte, Endossement (er) uforbindende for Hustruen. *Lov* 1/1899. §15. || gaa ell. staa (*Æreboe.* 248) i forløfte for, (nu næppe br.) indstaa for; gaa i borgen for. *Moith. L. 209. VSO. MO.*

II. forlofte, v. [fœr'lœfdə] -ede. vbs. -else (*Tode. ST. I. 46. D&H.*) ell. -ning (*KPont. Retssmed. III. 110. Panum. 238.*) (ænyd. d. s.) refl.: overanstrengte sig, paadrage sig skade ved at løfte noget (tungt); især i forb. m. paa. *Moith. L. 234. Æreboe. 17.* Han forløftede sig paa den tunge Sæk. *VSO.* (hun) skranter lidt . . Hun har nok taget i for haardt fat og forløftet sig. *AndNx. PÉ. II. 198.* || Ψ , overf.: komme galt fra et arbejde, en opgave olgn., som ligger over ens evner; ogs.: udmattes, overanstrenges ved sylen m. noget, man ikke kan magte. allerede i den tidligste Barndom havde jeg forløftet mig paa Indtryk. *Kierk. XIII. 564.* *Verden, den ydre . . mod den er vi smaa . . | Det er den, som de Fleste forløfte sig paa! *Kaalund. 378.* Medens Danmark forløfter sig i Unionskampen med Sverig, faar det derimod let Bugt med Norge. *HSchwanenflugel. Wergeland. (1877). 2. (sangeren) Hr. J. . .* forløftede sig ganske paa en saa fordringsfuld Sang som Glass's „I Seraillets Have“. *Pol.* 24/1920. 3. sp. 1.

† **Forløftes-mand**, en. (til I. Forløfte) d. s. s. Forløftningsmand 1. *Cit. 1714.* (*Svendb. Amt. 1918. 23.*) -**løftning**, en. (ænyd. d. s. i ssg. forløftnings-brev, -mand; nu kun i ssg. Forløftningsmand (2)) d. s. s. I. Forløfte. *Soro. Saml. III. 174.* † -**løftnings-brev**, et. kautionsbevis. *DL. 1—23—15. 5—14—29.* -**løftnings-mand**, en. person, der gaar i borgen for en anden. 1) † d. s. s. Forlover 1 (jf. Forløftesmand). *DL. 3—17—25. vAph. (1759). 2) (dial.) d. s. s. Forlover 2. Junge. 379.* jeg vilde gjerne bede Jer, Peder Nielsen, om at være Forløftningsmand for mig, naar vi skal til Præsten. *AntNiels. FL. II. 66. Halleby. 159.*

forløgnet, part. adj. [fœr'lœi'nœt] (til Løgn, jf. VI. for-6.1; sj.) vildledt, forført ved løgn. *en Sværm, som kun aanded i Døgnat . . | som forledet, forlokket, forløgnet | fulgte med paa den bredeste Vej. *Rich. I. 135.* || ogs.: løgnagtig (jf. forløjet 1). Sognefogden . . er i sin gode Ret, naar han

siger: „M. er en ualmindelig forløgnet Tøs“. *Sundhedskoll. Forhandlinger 1901. (1902). 127.* **forløjet**, part. adj. [fœr'lœi'œt] († forløjen. *Moith. L. 264. VSO.*) (af lyve, jf. VI. for-2.3 samt ty. verlogen og (?) ænyd. forløgen; sml. forlyve) 1) (nu l. br.) om person: tilbøjelig til at lyve; løgnagtig (jf. forløgnet). *den ærts forløyne Krop (o: ærkeløgner) | Skal dig med Løgn . . til Halsen fylde op. *Helt. Poet. 209.* En forløien knegt. *Moith. L. 264.* Han er saa forløien, at ingen bryder sig om, hvad han siger. *VSO.* (*Richard III er*) listig og forløjet, Komediant og Blodhund. *Brandes. VIII. 149.* m. overgang til bet. 2: en . . forløiet Tilstand, i hvilken alle Partier sværte deres Fjender og hæve deres Venner. *CBernh. XI. 254. jf.: den viljeløse . . Drankers . . Forløjethed. CSkovgaard-Petersen. Troens Betydning. (1899). 144. 2)* (< *MO.*; især Ψ) som vidner om løgn, forstillelse, hykkeri olgn.: uægte; forloren; forstilt; usand; uærlig. Det Paaklistrede, Forløjede, Affekterte. *Schand. O. II. 9.* To Aar, saa forløjede og saa forhyklede, saa blottede for ethvert ærligt Ord. *Hørup. II. 403.* Man maa læse hele dette svulstige og forløjede Aktstykke . . for at faa en Forestilling om, hvor vidt Uærlighed og Selvbedrag . . kan drives. *Jørg. KR. 52.* Hendes frygde Breve forekom ham lavede og forløjede. *AndNx. MS. 90. jf.: Længsel bort fra al den Unatur, Kunstlethed og Forløjethed, der havde regeret (før) den store Revolution. KMads. B. 155. AndNx. S. 27.*

forløse, v. [fœr'lœi'sə] -te ell. † -ede (*Holb. Tyb. V. 12. sa. Hh. I. 139.*) vbs. -ning (s. d.) ell. (nu næppe br.) -else (*Ephes. 4. 30 (Chr. VI; 1819: Forløsning)*). (ænyd. d. s., fsv. forlōsa; efter mnt. vorlosen, jf. ty. erlösen)

1) Ψ udfri (af fængselskab, tvang olgn.); befri. (især i forb. m. af ell. fra). Saaledes blev ved denne herlige Seyr Turin . . forløst. *Holb. Intr. I. 485.* *Et Oprør skal forløse Sokrates (af fængslet). *Oehl. S. 236. Hauch. IV. 392.* || især m. h. t. plage, besvær olgn. *Fra slid Ulykke mig forløse ingen kand, | Foruden den, som nys er kommen paa vort Land. *Holb. Paars. 174.* Borgervæbningen (var) bleven forløst fra sin Frygt. Den havde . . set Spanierne lykkelig og vel gaa ombord i de engelske Skibe. *Goldschm. I. 9. (han) forløser Mathilde fra den Fortryllelse, som har overvældet hende. Brandes. IV. 382. (hun) er forløst fra alle Sorger og Smertes. Pont. FL. 77. jf. †: der maatte en Art af Tang til, og ved dennes Hielp blev hun forløst af en Legion Kirsebærsteene. Tode. ST. II. 88.* || spec. (bibl.) om guds: udfri menneskene af syndens vold; frelse. hand er den, som forløser (1871: udløser) og frelser Israel. *1 Makk. 4. 11 (Chr. VI).* Herrens Forløste skulle komme tilbage. *Es. 35. 10* *Han har mig med sit Blod forløst. *Salm. H. j. 613. 3.* Var det umueligt, at et dødeligt Menneske kunde forløse sine

Medbrødre fra Døden? *Ew.VII.58.* || forløses, forløses herfra (fra denne verden *olgn.*), (*nu næppe br.*) dø. befal, at man tager min aand igien, at jeg kand forløses (1871: udløses), og blive til jord. *Tob.3.6(Chr.VI).* Den Syge ønsker nu inderligten at forløses herfra. *VSO.* At forløses fra denne Verden. *MO.*

2) (*spec. anv. af bet. 1; i rigsspr. især højtid.*) *m. h. t. fødende kvinde (ell. dyr): hjælpe til* 10 *at føde.* en Jorde-Moder (*maa*) anvende ald Fliid og Møye at forløse Konen. *Buchw. JS.(1725).19.* Jordmoderen har forløst hende. *Levin. Brandes.X.334. Feilb. (l. br.) m. h. t. dyr: (man) var i Færd med at forløse en Ko. AndNx.MS.14.* || *i pass. forløses, blive forløst, komme over fødselen; nedkomme.* *Pernille er forløst, har faaet en dødfød Piige. *Holb.Skiemt.D6v. Hauch.IV.118. MO.* forløses, blive forløst med 20 (en søn *osv.*), *nedkomme med, føde (en søn).* vor Moor er bleven forløst med en ung Datter. *Holb.Bars.II. Kl. mellem 10 og 11 blev Dronningen forløst med en Prinz. Luxd.Dagb.I.333.* Dagen efter et Bal .. blev hun forløst med en dødfødt Søn. *Hauch.VI.383. MO. (spøg.:)* jeg som altid har følt mig så irriteret over sådanne ældre mødre, der går og ikke kan blive forløst med en svigersøn. *Hjortø.Æ.18.*

3) (< *MO.*) ☐ *lade (forestillinger, følelser, stemninger olgn.) komme til udtryk; udløse.* 30 *h. (havde) kunnet snakke med ham om alle disse Ting og ladet Munden forløse.* Alt det, der randt gennem hendes Sind. *Schand.SB.78.* det var formasteligt at tiltro sig mere Magt og Myndighed overfor andre Mennesker end den at forløse deres Selvtænkning. *JL Heib. Sokrates' Udvikling. (1913).20.* Livsglæden forløstes i ofte vitte 40 *Viser, Komedier og kaade Fester. Pol.^{16/}; 1920.3.sp.3.* forløse den bundne tanke, se binde 64 *slutn.* || *part. forløsende brugt som adj.: som giver det rette udtryk for (udløser) en følelse, tanke osv. (især en saadan, der har været raadende hos flere).* tiden har åbenbart trængt til lyrik, og digterne har ikke været sene til at imødekomme efterspørgslen. Om de just har været istand til at finde den forløsende 50 *sang, er et andet spørgsmål. NMøll. (Letterst. tidskr.1921.393).* Da er det endelig, at det forløsende Ord falder fra Thomas. *Olf Ricard.K.123.* (*han*) kunde fra sit særegne Stade som Naturvidenskabsmand ofte sige et forløsende Ord. *CSPet.Litt.I.640.*

☐ **Forløser**, en. (†) **Forløser**. *EPont. Atlas.II.221. Ew.VII.58.* til forløse 1: *befrier.* Ach Chilian min Forløser! lad mig omfaune dig. *Holb.UI.IV.5. (kattens)* Forløser blev det Aars Katte-Konge. *EPont. Atlas.II.221.* i min lange Sygdom havde jeg lært at betragte (*døden*) som en Forløser. *Hauch.MfU.132.* ☐ *især (kirk.): frelser; spec. (i best. stilling) om Kristus.* *For dig, o Gud, vi her fremtræde | I Jesu,

vor Forløser, Navn! *SalmHus.369.1.* Kristus var Verdens Forløser. *Holb.Kh.356.* en Guddommelig Forløseres Nødvendighed. *Ew.(1914).I.17.* *paa Forløserens Tornekranz | Bisp Axel peger. *Ing.VSt.295.* *som skulde fra selve Naturens Barm | Den nye Forløser fødes. *Drachm.D.55. Forløsing, en. (*ænyd. d. s.; vbs. til forløse*) 1) til forløse 1. (*Gustav Adolf*) bad derhos, at Kong Christian .. vilde lade sig velfalde hans Forehavende, som det, der hængstede til Begge deres Christelige Religions Blodsforvandedes Forløsing og Hielp. *Slange.ChrIV.718.* de (*var*) dømte til evigt Slaveri, men han udvirkede dog deres Forløsing. *VSO. jf.: Nu er jer Forløsnings Tid kommen. I kommer, kand skee, i Brude Seng denne Aften. Holb.Stu.I.11. nu næsten kun relig.: Han sendte sit Folk Forløsing (Chr.VI: en forløsing), han stiftede sin Pagt for evigt. Ps.111.9. deres siels forløsing (1871: Gjenløsing) skal koste meget. smst.49.9(Chr.VI). de Fordømtes evige Forløsing fra Helvede. Ruge.FT.127. de forskriftsmæssige Talemaader om Synd og Naade og Forløsing. Pont. LP.VII.138. Sal.²VIII.474. jf.: Da Jesus var 30 Aar gammel, og Tiden var kommen paa hvilken det store Forløsnings-Verk skulde begyndes. *Holb.Kh.8.* || (*jf. forløse 1 slutn.; sp.*) om døden. *VSO.* Hvor ofte har jeg ikke .. tigget Gud om Forløsing fra dette Liv. *Winth.VIII.167.2) (i rigsspr. især ☐) til forløse 2: fødsel; nedkomst. Holb.Bars.II.7.* de mange vanskelige Forløsingner, hvorved tit og ofte enten Moderen eller Barnet .. sætter Livet til. *Buchw.JS.(1725).*(2r. (*en frugtsommelig kvinde*) maa ikke .. gaa ind under udsprungte Snore; thi det volder en haard Forløsing. *Thiele.III.81.* Hvis Fødsel foregaar uden Indgriben udefra, kaldes det en naturlig Fødsel, medens vi i modsat Fald taler om Forløsing ell. kunstig Forløsing. *Sal.²IX.268.* Naar Forløsingnen var nær, afgik der Ilbud til Jordemoderen. *Troels.VIII.11. Panum.252.***

forløve, v. [for'lø'va, -'lōu'a] -ede. *vbs. -else (MO).* (*ænyd. d. s., ogs. i bet. „tillade“; fra nt. verlöven, tillade; egl. sa. ord som forlove; foræld.) fritage for en tjeneste, en stilling; tillade en at fratænde en stilling; permittere; afskedige.* Ikke heller maa de, der eengang dertil ere velforordnede, uden vigtige Aarsager .. latteligen forløvis. *DL.2-9-1.* *Jeg stak mit Sværd i Baigen | Og forløved mine Mænd. *Winth. HF.149.* det udskevne Mandskab, der formedelst Svagelighed forløves. *MR.1833.280.* 7 landsknægte forløvedes, medens 14 nye blev hvervede. *ADJørg.III.234.* || *ogs.: give midlertidigt fri fra en tjeneste; give orlov (jf. forlove 6).* Naar Signal gjøres for Sejling, skal alle, som ere commanderede, eller forløvede, i Land (o: har landlov), strax begive sig om Bord. *SøkrigsA. (1752).§564.* da han havde forsynet sig

med fornødet Mandskab til at besætte Vagterne, blev alt det øvrige Landsfolk forløvet at drage hjem. *PNSkolvgaard.BS. 87.* Han er forløvet paa et halvt Aar. *MO. || i forb. m. præp. af ell. fra, der betegner den stilling, hvorfra nogen afskediges.* Ingen maa fra Øvrigheds Bestilling forløvis, uden det skeer med Kongens udtrykte Bevilning. *DL.3—4—2.* om nogen af sin Tjeneste siden bliver forløvet og han dertil er dygtig, kan den satte Væрге ham det igien efter Loven levere. *Kammer-RetsOrdnningen¹⁸.1720.II.§17.* De, som i Naade fra deres Bestilling forløves, nyde fremdeles den Rang, som de have haft. *Forordn.¹⁴.1746. MO. † uden præp.: han (blev), efter Ansøgning, sine Embeder forløvet. KSelskSkr.IX.639.*

Forlovs-penge, *pl. se Forlovspenge.*
Form, en. [før'm] *ft. i bet. 1—2 -er* [förmör] (*sj. -e. Holb.NF.II.57. Stuck.S.95*), *i bet. 3 -e* [förmø] (*sjældnere -er. 2Mos.25. 29(Chr.VI). Wagn.Tekn.94.117. FrkJ.Kogeb. 124.jf. Saaby.¹*). (*ænyd. glda. form ell. forme (Mand.45. Suso.5), sen. oldn. form (n.), ligesom eng. ty. form (mnt. mht. forme), fr. forme af lat. forma*)

1) om den maade, hvorpaa en tings (et stofs) bestanddele er ordnede og forbundne. 1.) om den maade, hvorpaa et stof er afgrænset i forhold til omgivelserne; ydre beskaffenhed i rumlig henseende; omrids (og yderflader); skikkelse. Formen af Bordet. *Høysg.S.182.* Et mærkværdigt Phænomen ved Legemernes Sammenhæng er den bestemte Form og Figur, som al Materie antager, naar den er i Stand til at følge Cohæsiøns-Kraftens Virkning allene. *AWhauch.(1799).31.* Man kan tale om Formen af en Lystage og af et Taarn, af en Blomstervase og af en Karet o. s. v. *PEMüll.³216.* dette Ansigts Form er en smuk Oval; denne Fod har en smuk Form. *smst.217.* *Rundtom dem Bjerge og Dale | I selsomme Former laae. *CKMolb. SD.24.* *et Barn med Kvindes Form. *Soph Clauss.M.10.* (*fagl., nu næppe br.:*) Form . . betegner ved Hesten dens Legemes ydre Omrids, og bruges, naar man paa en kort men omfattende Maade vil betegne Hestens hele udvortes Bygning. *MilTekn.O. || i ft. om det menneskelige (især kvindelige) legemes (mere fremtrædende) linier; legemsformer. (en) Baldrag, der isærdelethed fremhævede hendes yppige Former. Ing. EF.V.10.* selv hviler hun ved mit Bryst, let, uden legemlig Tyngde; de bløde Former berøre mig neppe. *Kierk.I.378.* I Figurerne selv, deres Former, deres Bevægelser, deres hele Fore, er der ikke mindste nationale Karakter-Modsætning. *JLange.ST.122.* || (*æstet.*) m. h. t. bildende kunst: om gengivelsen af tingenes ydre form. *sa.MF.342.* i vor tids malerkunst tilsidesættes formen for farven | || ofte i sammenligningsudtryk, der angiver, at noget frem-

træder med samme ell. lignende ydre beskaffenhed (skikkelse) som noget andet (navnlige i ssg. som Bølge-, Kors-, Kugle-, Tenform (jf. formet, -formig) ell. i forb. m. præp. af ell. sjældnere gen.; især i udtr. i (sj. under) form af). at fremmede ikke skulde . . slaae onde stykker (∴ daarlige mønt) udi form af Danske marker, gjorde Hans Majt. 1618. nye mynte love. *Holb.DNB.611.* Denne Kirke er bygget i Form af et Kors. *Goldschm.NSU.VII.241.* *jf. til bet. 2: (afhandlinggen) er skrevet af Plato, under Form af en Samtale. Horreb.II.236.* Afgivterne (synes) at have haft Formen af frivillige Gaver. *Mynst.Bispepr.(1852).16.* en Læskedrik i Form af (∴ bestaaende af) en halv Bajer. *Schand.SF.111.* Hvad (svigerfaderen) efter Brylluppet vilde tildele Jakobe i Form af Medgift . . skulde hun selv alene raade over. *Pont.LP.VII.22. 1.2) (filos.; ofte m. overgang til bet. 2) indbegreb af en tings egenskaber, nu især af ydre, overfladisk art, ofte som modsætn. til dens indre væsen. denne (∴ en daarlige embedsmand) veed ei at skielne imellem Ret og Uret, imellem Væsen og Form. Mall.G.37. (det) er Formen, hvori vi skal kjende Aanden, thi Ingen har endnu seet Sjælen udenfor Legemet; og . . den Aand, som ikke afspeiler sig i en Form, existerer ikke for vor Betragtning. Heib.Pros.III.202f. *enten (havet) er roligt eller stormer, | Dets flydende, bevægelige Masse | Er eet og smeltet sammen med dets Former. Hrz.D.III.48. Formen, der gjør det ubestemte, forskjelsløse Stof til et Forskjelligt . . et Virkeligt, er da den eendommelige Dyd, den fuldendte Virksomhed, Sjælen i enhver Ting. Rasm Niels.Philos.Propædeutik.(1857).141. hos Aristoteles (bliver) Formen lig med Tingenes begrebsmæssige ideelle Væsen. Brochner. PhilosophiensHist.I.(1873).150. 1.3) (fys.; jf. bet. 2) om et stofs særlige beskaffenhed m. h. t. massens tæthed og fasthed; tilstandsform (aggregatform). Hag.³1.60.*

2) (uegl.) om særlig maade, hvorpaa tankeindhold, ytringer, handlinger, led i et system oln. er ordnede og fremtræder for erkendelsen; særlig (ydre) beskaffenhed ell. tilstand; art; fremtrædelsesmaade. 2.1) i alm. Republikvers Forme ere enten ordentlige eller u-ordentlige. *Holb.NF.II.57.* En meget almindelig Form for Børneselskab. *Const.GH.65.* den eendommelige Form af (alm.: for) Religiositet, der gjennemtrænger hele Pindars Digtning. *ABDrachm.(StSprO.Nr.80.17).* || *jf. bet. 3.1.* vore (∴ Holbergs) Danske Skuespill have omstøbt disse Rigers Almue ligesom udi en anden Form. *Holb.Ep.II.429. Gram.Breve.225. 2.2) m. h. t. hvad der faar skriftligt ell. mundtligt udtryk. I have været Syndens Tiener, men ere nu af Hiertet blevne den Lærdoms Form (1907: Læreform) lydige, hvilken I have annammet. Rom.6.17. et Lovforslag (bliver) i den Form, hvori det er*

vedtaget, at forelægge det andet Thing. *Grundl.(1849).§57. vi udtale . . i Følgesætningen (o: den logiske konklusion) den i Forudsætningerne (o: præmisserne) givne Sandhed paa en ny Maade, under en ny Form, og dette kan være ensbetydende med et overordenlig vigtigt videnskabeligt Fremskridt. Krom.TS.63. Det var dog ikke netop Bogens Form, der fængslede Per . . det var Tanken, han forfulgte. Pont.LP.VII. 97. *Tanker, som han ikke tænkte | men fornåm kun, uden Ords | Form og Klarhed. LCNiels.RR.56. Kontraktens Form. Hage.3257. den populære Bevidsthed tillægger Heiberg og hans Skole den Mening, at i Poesi er Form vigtigere end Indhold, og Oehlenschläger og hans Skole den, at Indhold er vigtigere end Form. Rubow.Da.litt.Kritik.(1921).156. || m. prægnant bet., om det rette, rammende, (kunstnerisk) bedste udtryk for en tanke olgn., især i forb. faa form paa: De spurgte mig om, hvorfor jeg tog Afsked. Jeg har aldrig tænkt det klart for mig selv; nu skal jeg se, om jeg kan faa Form paa det. Schand.SB.95. jf. Levy.(Tiisk. 1918.II.425). samt: Paludan-Müller er en formens mester | 2.3) om særlig optræden ell. fremgangsmaade, især i overensstemmelse m. vedtægt ell. forskrift. Det var kuns Formerne i Deres Fremgangsmaade, der vare fornærmende. Deres Hjerter er langt fra at ville fornærme nogen. PAHeib.Sk.I.77. Casse-Extracternes sildige Indsendelse . . er foranlediget derved, at Batterierne . . i Følge mangeaarig Form, først indkomme med deres Qvartals-Regnskaber . . den 21de i den paafølgende Maaned efter Qvartalets Udgang. MR.1837.5. For de politiske Former havde (Proudhon) den største Foragt. Nationaløkon.Tidsskr.VI. 119. At binde ensartede juridiske Handlinger . . til lagtagelsen af en bestemt Form frembyder ofte store Fordele. Sal.2 VIII.476. || spec. om den rette (vedtagne) maade at opføre sig paa i selskabeligt samkvem; etikette (2) (jf. Formalitet 2). da Fru H. med stor Strenghed holdt over den ydre Form, saa toge de ikke Logis i samme Huus som A. Hauch.IV.436. hendes Følelser . . løb helt af med hende, saa hun glemte de almindelige Former. Tops.II.242. nu oftest abs., i ent. (m. prægnant bet.): et Brud paa Form og Høflighed syntes (ham) en Sletthed, en Forbrydelse. Goldschm.IV.56. man (beklagede sig) for en Forms Skyld, men i Virkeligheden var man ikke utilfreds. Drachm.VT.55. du maatte da gjøre en Visit der — det er Folk, der holder paa Formen. Gjæl.GD.165. (jf. bet. 2.2:) et Salvo Titulo uden paa et Brev: det maa være tilstede for Formens Skyld. Gylb.III.199. sjældnere i flt.: Han brød sig ikke stort om „Formerne“, Conventionsen. H.Kaarsb.M.76. 2.4) (sport.) legemlig, ved øvelse udviklet tilstand, der gør en skikket til udførelsen af en bestemt idræt;*

(resultat af) træning. Udtrykket Form (siger) i Væddeløbsproget udelukkende til, hvad Hesten er i Stand til at præstere. *Væddøb.24. Vilken Rytme eller „Form“, som man siger om Idrætsmænd, der er i Træning. VilhAnd.HS.98. især i udtr. være, holde sig i (god) form olgn.: Det gælder at finde sig en Ligevægt . . Mellem Underernæring og Fedme. Saa holder man sig i alt Fald i Form. ORung.P.76. Bønnelycke.Sp.155. det bliver stadig vanskeligere og vanskeligere at holde Hundene i nogenlunde Form. KnudRasm.G.405. || overf.: jeg maa sige, for et halvt Aar siden, i Wien, — hun var i Form, som jeg sjælden har set et Kvindemenneske. Figur, Teint, Smykker, Toiletter, — første Klasse helt igennem! SvLa.FM.14. især om aandelstand: fuld kraft („vigueur“); (paa) højde med sig selv. Er der noget (komponisten A.) ikke er, saa er det altid „i Form“. Pol.1911.1920. 6.sp.4. han passerer (sin 70 aars fødselsdag) i saa god Form, at der er al Feje til at imødesee endnu en Række Arbejder fra hans Haand. BerlTid.9/2.1921.Aft.3.sp.4. 2.5) (bot., zool.) afvigende individgruppe; (af-)art; underart. Brombærkligreren udmærker sig . . ved sin Formrigdom, thi der findes . . mere end tyve Former. CVaupell.S.54. Af begge disse Slags Organismer er i Tidens Løb Formerne bleven stadig talrigere. VilhRasm.VU.214. 2.6) (sprog.) om de forsk. maader, hvorpaa det enkelte ord fremtræder i tale ell. skrift (spec. om bøjningsform ell. verbets „genera“, jf. u. Art 5.1). I hensende til Formen bliver da ethvert Verbum Transitivum og Intransitivum kaldet enten Activum eller Passivum. Hoysg.AG.62. Ordene og deres Former. Mikkels.Sprogl.145. bestemt, ubestemt form, se bestemt (3), ubestemt. jf. fx. Afhængigheds-, Bøjnings-, Eje-, Handle-, Lide-, Nævneform.*

3) m. konkr. bet. 3.1) redskab, hvorefter en ting dannes i en vis form (1.1). du skal gjøre former (1871: Fade) dertil (o: til skuebrædsbordet). 2Mos.25.29 (Chr.VI). *Den Dannelse som med en Form af Blik | Du trykke kan paa hver en Marvebuding. Oehl.T.199. FrkJ.Kogeb.14. jf. Hatte-, Kage-, Oste-form ofl. || spec. om det hule rum (og dets vægge), der ved støbning opfyldes m. plastisk ell. stærknende masse; støbeform. vAph.(1764). det støbte Billede, hvis Skikkelse og Skønhed Formen endnu dølger. Molb.Indl.5. JPJac.I.271. Hannover.Tekn.15. falsk, forloren form, se II. falsk 3.4, forloren 3. billedl.: *(lykken) vil allerhelst sit Bly | I slige Former støbe. Falst.109. || (især dial.) rammeværk, hvori tær, br. olgn. dannes. Feilb. 3.2) (bogtr.) egl.: ramme, hvori en vis mængde sats er fastspændt (til rentryk); nu: den i ramme sluttede sats. (han) lod forskaffe saa mange Bogstaver som den heele Bibel kunde sættes ud med, saa at Bogstaverne

altid i deres Former kunde blive staaende. *Borrebeye.TF.686.* Sætte, trykke, aflægge en Form. *vAph.(1764).* Noget af Skriften har forskudt sig i Formen. *VSO.* Sætteren (skal) samle Formen af de enkelte Typer. *Sal.III.265. 3.3* \odot *rør* (udfodring paa vindhul), hvorigennem blæsten ledes ind i en esse *olgn.* Blæsebælg med Form. *MR.1832.157. Wagn.Tekn.94. Tekn.MarO. 3.4* \times † den del af en løbegrav (sape), som enhver af en brigades fire første sapører skal udgrave. *Mil Tekn.O.*

Form-, i ssg. [f'orm-] 1) af Form, især (hvor ikke andet bemærkes) af bet. 1., undertiden (jf. Façon-) om (hvad der har) en særlig, kunstig form (se fx. Form-due, -frugttræ, -kul, -træ); m. h. t. sideformen *Form-s* se u. *Formlighed.* 2) af forme, se form-bar, -bræt, -ler, -lys, -maskine, -masse, -sand, -ske, -tørv.

formaa, v. [f'or'må:] præet. -ede ell. † -dde (*Holb.Hh.II.165. sa.Kh.606. vAph.(1764)*), † -tte (*DL.5-2-71. 4Mos.14.16 (Chr.VI)*); part. -et († -d. *vAph.(1764)*). vbs. -en (s. d.). (glda. formu(gh)e, æda. (2. pers. ent. præs.) format (AM.); dannet efter mnt. vormogen (ty. vermögen) af VI. for- (5) og maa, jf. *Formue*, formuende; ordet tilhører overvejende skriftspr. og højere talespr., jf. dog *Feilb.L349.IV.155*)

1) i alm.: have evner, kræfter, styrke til; evne; overkomme. 1.i) m. flg. inf., pron., adj. i inkt., substantivisk mængdes-udtr. (ell. m. underforstået inf.): kunne; mægte. enddog *Faderen* tinglyste (barnet) og skiødte det alt det, som hand meest formaatte. *DL.5-2-71.* Herren .. formaade (*Chr. VI.*: formaatte) (ikke) at føre dette Folk ind i det (forjættede) Land. *4Mos.14.16.* *(han) ej formaar en Palt | Til det gemene Gavn. *Falst.123.* *Saa døde jeg i Kiel — hvor alting snorker | Alt hvad det evner, og formaar, og aarker, | Paa tydsk. *Bagges.Ep.251.* *(fuglene) prise Vor Herre saa godt de formaae. *Ing.RSE.VII.236.*

*Ved egne Kræfter lidt vi kun formaae. *Hauch.SD.II.50.* *Hende vi elske, mens Hjertet det slaar; | hende vi prise, mens Læben formaar. *Hostr.SpT.I.1.* Næste Morgen blev den stakkels Forulykede begravet med al den Høitidelighed, vi formaae ombord. *StBille.Gal.III.239.* Hvorfor knæler jeg ikke ned og beder: Fader? — Men endnu formaar jeg det ikke. *Pont.LP.VII.151.* især i udtr. tage til takke (med) hvad huset formaar *olgn.* *Holb.Abrac.I.1.* *Wess.LbF.94.* han (kaldte) paa sin Kone, der .. satte frem, hvad Huset formaade. *Blich.II.279. Drachm.UB.332.*

Feilb. || *ordspr.* (nu næppe br.): den skal altid bukke som minst formåer. *Moth.M13. VSO. jf. Mau.1073. 1.2* (sj.) have raad til. Men formaar hans Haand ikke et Lam, da skal han .. fremføre to Turtelduer. *3Mos.5.7.* *Paa et Vadmel's Tæppe, understøttet med Halm og Straa, | maa vi Krop-

pen strække; Dynen kan vi ej formaa. *Cit.ca.1840.(Aarb.Soro.1912.70).*

2) virke ell. have indflydelse i en vis henseende. 2.i) have (større ell. mindre) indflydelse; gælde ell. (kunne) udvirke (noget hos nogen) (især efterfulgt af præp. hos, sjældnere at, i ell. over). i Christo Jesu formaar (1819: gielder) hverken omskærelse eller forbud noget, men troen. *Gal.5.6(Chr.VI).* om jeg kand formaa noget hos Herren, da skal vi min Troe lade henge en Poet hver Dag. *Holb.Arab.13sc. (Frederik II)* gjorde Forslag for meenige Danmarks Rigens Raad .. at udvælge .. sin Første-fødde .. til at blive Konge .. efter hans Død: Hvilket hand og af dem formaade. *Slange.ChrIV.5.* hun kunde hverken med det Gode eller det Onde formae noget hos sin ubøielige Fader. *Engelst.Quindekj.114.* Stjernerne formae Intet over vor Skjæbne. *Goldschm.NSM.IV.201. e.br. (sj.):* M. var ikke Mand for at modstaa Spørgsmaal, medens han dog ikke formaede over sig selv at give en aldeles tydelig Forklaring. *sa.(1908).VI.327.*

2.2) † være årsag i (til); (kunne) bevirke. Ørets Structur kan formae, at vi høre. *Summ.II.100.* *Ey Tidens matte Haand hans Død formaer. *Oehl.PSKr.I.283. 2.3* m. person-obj.: bevæge (en til at gøre noget); faa (5.3); overtale; i forb. formaa (en) til († uden præp. til) m. flg. inf. ell. m. et pron. (det) som erstatning for inf. Jeg har formaet Penia at opholde sig lidt uden for Stads-Porten. *Holb.Plut.V.5.* der er ingen .. Ting i Verden der kand formaa mig til at vilde ham vel. *KomGrønneg.II.201.* Jeg haaber, at (brevet) skal formae Dig til at opsætte Din Dom. *PAHeib.Sk.I.66.*

Han kan ikke formaae dertil. *VSO. D&H. jf. (sj.):* *Hvorfor siger du, at Avind | Til Satire (o: til at satirisere) mig formaar. *Heib.Poet.IX.418.* nu især i udtr. som ikke være (til) at formaa til: Paven .. var hverken ved Bønner eller Løfter at formaa til at vige et Skridt fra den Erklæring, han .. havde gjort. *Engelst.Phil.155. Ellar.SB.150.* i udtr. lade sig formaa til: lod Kongen sig dertil overvinde og formae. *Slange.ChrIV.1020. MO. refl.:* Han kunde intet formaa sig til at svare. *LivetsLygtemænd.(1902).156. 2A* part. formaende brugt som adj.: indflydelsesrig (jf. *Formaaenhed*). *Kierk.VII.409* (se u. *Formaaen*). En meget formaende Embedsmand. *MO.* han (vil) kjøre om med mig til nogle af de formaende Vælgere her i Omegnen. *Hostr.E.II.3. e.alm.*

Formaaen, en. (vbs. til formaa; jf. dog ty. vermögen, evne, kraft, styrke; sml. *Formaaenhed*) 1) \odot til formaa 1: kunnen; evne(r). ved (eksperimental)psykologien har (man) kunnet „kortlægge“ Folks sjælelige *Formaaen* i en hel Mængde Retninger. *BogensVerden.1922.181. 2* (sj.) til formaa 2: indflydelse; formaaenhed. ved Hjælp

af en meget formaende Graver . . indtage vi hver sin Plads (i kirken) i Forhold til vor særlige Formaaen i Samfundet. *Kierk.VII.409.* **Formaaen-hed**, en. (til *præs. part.* formaende (se forma); *jf. dog ty. vermögenheit* (sv. förmögenhet) samt Formaaen, Formuenhed) det at formaaa noget; det at have evne til noget ell. indflydelse paa nogen (noget). *SorøSaml.II.187.* hvad . . af de . . bestemte Fonds, efter deres befindendes Formaaenhed, skal uddedes. *MR.1787.124.* hvis den retfærdiges Bøn formaer meget, da maa denne dens Formaaenhed aldrig være os vigtigere, end i det vi bede for (kongen). *Rahb.Metis.156.* det (er) ikke sagt, at man har lige Formaaenhed til at faae Pung og Skuffe oplukket ved anden Leilighed. *HNClaus. (Dagbl. 1/2 1860.1.sp.2).* der er . . Forskjel . . paa en fangen og en fri Konges Formaaenhed. *HFEw.NF.79.* (hans trang til løftelse) spænder hans Evner til den yderste Grad af deres Formaaenhed. *EHannover.SvK.57.*

Formaal, et. [f'ør,må'l] *ftt. d. s.* (jf. sv. föremål, no. fyremaal; dannet i nyere tid af V. for- og Maal; i bet. 2 næppe ældre end ca. 1750, jf. *Rahb.Min.1795.I.146*) 1) † til V. for- 1: udgangspunkt. Formaal . . Er begyndelsen af det sted, mand skal gøre noget fra. *Moth.M38. Høysg.S. Aa7.r. 2)* til V. for- 6: genstand for virksomhed. 2.1) (nu sj.) genstand for betragtning ell. fremstilling; teoretisk objekt. Hjordvard, hvis Søn denne Fortællings egentlige Formaal er. *Bagger.I.173.* (denne læsebog har) ogsaa for selve Modersmaalets Vedkommende . . været Formaal for den største Opmærksomhed, saaledes at det overalt kunde fremtræde i en . . ægte dansk Form. *NCRom.Læsebog. III.(1887).Fort. 2.2)* genstand for virksomhed ell. stræben; forestilling om, hvad man skal virkeliggøre ell. (sjældnere) tage i besiddelse; hensigt; øjemed; ende (1.5.2); endemaal (mods. Middel). de virkelige faderløse, moderløse (er) i de folkerigste Stæder ofte Eremiter, forladte, tiest uvidende om Landets Sæder, og derfor alt for ofte bedragne, alt for ofte et Formaal for Nedrigsinded. *Ew.VI.287.* den mandige Alder gaar sædvanlig over til det cholericke, og da bliver Æren Formaal for Sielens Drifter. *Basth.(Rahb.LB. I.431).* Enhver Sands har sit Formaal i Tilegnelsen af Noget. *Heib.Pros.II.359.* En Skribent, der ikke arbejder paa Bestilling, har til Formaal at udtrykke sit Væsen og fremstille sine Idealer. *Brandes.MB.Forord.* alle rent menneskelige Formaal og Bestræbelser. *Pont.LP.VII.59.*

formaale, v. [f'ør,må'lə] -te ell. † -ede. (ændy. d. s.; sj.) maale forkert (sig selv ell. andre til skade). *Moth.M37.* Skipperen formaalede mig fire Skiepper Korn. Kræmmeren har formaalet sig to Alen-Tøi. *VSO.*

nu kun refl. uden tings-obj.: skrædderen sagde, han behøvede 6 meter, men han maa have formaalt sig |

† **formaals**, adj. (glda. d. s.; efter ty. vormals) fordums; forbigangens. *En Cæsar kom, og saae, og vandt, | I Formaalets Tidens Dage. *Fasting.(Rahb.LB.I. 616).*

Formaals-, i ssg. [f'ør,må'ls-ell. (i fastere ssg.) -måls-] af Formaal 2(2). **-aarsag**, en. (filos.) formaal, opfattet som aarsag; især: endemaal for udviklinger (i naturen); opfattet som aarsag til de stedfundne forandringer; hensigtsaarsag. *Larsen. W-løs*, adj. *Brandes.IV.76.X.485.* Drengene kredsedde over Pladsen som Svaler, i formaalsløst Løb. *AndNx.PE.I.147.* ogs. om hvad der menes ikke at (kunne) føre til opnaaelsen af et formaal: formentlig resultatløs; unyttig; meningsløs. Arbejderne erklære det . . for formaalsløst atter at give Svar paa en gjentagen Henvendelse om at gjenoptage Arbejdet uden Betingelser. *MøensAvis. 26/1 1897.2.sp.4.* jf.: For (romantikerne) er Formaaalsløshed et andet Udtryk for den romantiske Genialitet: det geniale Menneske lever uden bevidste Hensigter. *Brandes.IV.215.* **-tjenlig**, adj. (vist dannet af Erik Bogh, se HjælpeO. samt *Dagbl. 10/1 1877.2.sp.1*) hensigtsmæssig. *Tops.III.217. Bang.DuF.442.* (fyrsten) finder det formaalstjenligt for Riget at isolere sine fyrige Fjortenaarige. *JVJens.Sk.13.* jf. Formaalstjenlighed. *KHjorth.Retskrivnings-spørgsmålet.(1886).14.*

Formad, en. [V.2.s] 1) (mods. Eftermad) første ret i et middagsmaaltid paa to (ell. tre) retter (i alm. bestaaende af skemad). *LEft.1810.98. Hostr.Int.16.* VortHj.III.86 (se u. Eftermad). Kogte Rødspætter . . skal gives til Formad uden Suppe foran, eller som daglig Eftermad. *Const.Kogeb.40. Feilb. 2)* (foræld., sj.) maaltid, som indtages om formiddagen; frokost. *Museum.1892.I.92.*

formagret, part. adj. [f'ør'ma'qrət, -'maq'rət] (jf. ty. vermagern; l.br.) af magret. *En formavret Grinebider (s: knokkelmanden), | Der nu æder Klod som Høe. *Bages.IV.218.* hans Hænder var endnu mere tossedede, gule og formagrede end nogen-sinde forhen. *AKohl.MP.II.232.* jf. *Feilb. u. formagret.*

formal, adj. [f'ør'ma'l] adv. -t ell. (nu især spøg.) m. lat. endelse: formaliter [f'ør'ma'litar] (Holb. *Paars.62. HandelsO. (1807).69. Meyer.*) (af lat. formalis; egl. sa. ord som II. formel; især i videnskabeligt spr.) adj. til Form: som angaar formen; især til Form 1.2 og 2.2 (jf. II. formel 1). Verset, skjønt det er formaliter meget slet, saa er det materialiter ypperligt. *Holb.Er.IV.4.* Ved en Daase f. E. er Guld det Materiale, Formen eller Arbejdet det Formale. *JBaden. FrO.I.137. Palm.I.41.* Dr. Faust, der har sin Tids . . videnskabelige Dannelse, overfalder af Lede ved dette rent formale

Studium, som ikke blot i Filosofi og Teologi, men selv i de praktiske Videnskaber, Jura og Medicin, er uden Liv og Virkelighed. *VilhAnd.Goe.I.5.* formal Dannelse (o: i logisk, matematisk, mekanisk og sproglig, mods. navnlig i historisk og naturvidenskabelig retning). *Meyer.* (jf. formalistisk). (Heibergs kritik) er i det store og hele formal og teknisk. *Rubow.Da.litt.Kritik.(1921).123.* || (sj.) til Form 2,3, d. s. s. I. formelig 10 1.1. Naar vi . . har masaceret de fleeste hid og did paa Gaderne, skal vi formaliter beleyre Regenten. *Holb.Tyb.V.6.*

I. formale, v. [fɔr'ma'lə] -ede ell. (sjældnere) -te. vbs. -ing (Forordn.^{1/2} 1797. §304. *Tops.III.86.* *LandmB.II.124*) ell. -ning (Opf B.^{1/2} III.255). (efter ty. vermalen; især mol.) sønderdele (korn, sukkerrør, papir osv.) v. hj. af kværsten olgn.; male (fuldstændigt). *Moth.F397.* Heelt og formale Korn 20 Vægt. *Forordn.^{1/2} 1797. §313.* Behandlingen af det Korn, der formales, og det Korn, der alene knuses. *LandmB.II.124.* (en kusk havde) i Krigsministeriet . . afhentet et Læs gammelt Makulatur til Formaling. *Beri.Tid.^{1/2} 1904.M.2.sp.5.* Der blev i Aarets Løb formale 62^{1/2} Mill. Pund Rør. *Pol.^{1/2} 1906. 2.sp.7.* billedl.: vor Tanke er bleven et evigt klappende Mølleværk, der straks formaler vore Indtryk. *Pont.F.II.254.*

II. formale, v. [fɔr'ma'lə] -ede ell. (sj.) -te (Kunstmus.A.1917.23). (ænyd. d. s. i bet. „(af-, paa-, ud-)male“, jf. mnt. vormalen (ty. vermalen); især fagl.) berøve (et maleri ell. motiv) friskheden ell. den oprindelige karakter ved gentagen behandling. De skulde blot se Studiet dertil, det er langt friskere . . det udførte Billede er unægtelig blevet noget „formale“. *J.Lange. III.160.* smaa Huse, der ligger ensomt op under Skoven . . gør (ikke) noget Indtryk paa mig, det er, ligesom de er formalede. *VilhAnd.AD.114.*

formaledide, v. [fɔr'malə'diːðə, ogs. -dið'ə] -ede. (glda. d. s. (*GldaBib.539*); fra mnt. vormalledigen (ty. vermaledeien); af lat. maledicere; jf. benedide; nu kun (i. br.) foræld. ell. spøg.) forbande; næsten kun i perf. part. formaledidet (i best. f. ogs. -dide: *HCAnd.Breve.I.27.* *CKMolb.Breve.* 50 138), som udtr. for vrede, forbitelse, ærgrelse: forbandet; forbitret. *Med den formaledide Paryk, | Mig tyktes tidt, at jeg har Hatten paa. *Oehl.XI.262.* gid jeg kun snart maatte vende Ryggen til det formaledide Krastrup. *Blich.IV.77.* Den formaledidede Tid, man dog var fordømt til at leve i. *KLars.PT.55.*

formalisere, v. [fɔr'mali'seərə] -ede ell. (i. br.) -te. (fra fr. (se) formaliser; afl. 60 af formal) 1) (sj.) lægge (for) megen vægt paa (ydre ell. sprogtige) former. *Meyer.* 2) (nu i. br.) refl.: formalisere sig (over), føle sig stødt ell. krænket i sine interesser (over); gøre ophøvelser (over); dadle. Adskillige Purister have formali-

seret sig over disse mine Anmerkninger. *Holb.Ep.V.42.* jeg (undskyldte) mig for at snapse. Da man nu . . begyndte at formalisere sig derover, (sagde jeg): naar jeg drak Brændeviin, drak jeg det aldrig af Fugle-glas. *Rahb.E.II.14.* En „vel fornemme“ Mand . . formaliserede sig engang over „alt det Væsen“, der blev gjort af Thorvaldsen. *CBernh.NF.I.45.* *HolbergAarbo. 1920.137.* ☐ **Formalisme**, en. [fɔr'ma'lismə] (fra fr. formalisme (ty. formalismus); afl. af formal) adfærd ell. tænkemaade, som lægger overdreven ell. udelukkende vægt paa det formale (formelle). Aa hvad du siger er jo blot Formalisme. *Hostr. SpT.II.3.* han (var) en heftig Modstander og Bekæmper af Heibergs Formalisme. *Brandes.XIV.436.* || spec. (filos., i. br.): lære ell. system, som fornægter materiens eksistens. *Meyer.* ☐ **Formalist**, en. [fɔr'malist] ft. -er. (fra fr. formaliste (ty. formalist); afl. af formal) person, som lægger overdreven vægt paa det formale (formelle); person som hænger sig i formaliteter. *JBaden.FrO.* Han (o: Favre) var en Lovens og Ordenens Mand, men han var ingen Formalist. *Brandes.NG.89.* *EHenrichs.MF.II.54.* (hvirvelvinden) smitter med sit sprælske Humør, saa selv den stiveste Formalist bliver forarslind i Ryggen. *Riget.^{1/2} 1913.4.sp.1.* ☐ **formalistisk**, adj. [fɔr'malistis] adj. til Formalisme og Formalist. Med Ny-Humanismen forsøgte . . Latinskolen at gøre den store Vending fra en ensidig formalistisk til en aandsdannende Skole. *NBang.Optragelsens Hist.(1899).164.* (regeringen) vikler sig paa den ene Side ind i formalistiske Modsigelser og er paa den anden Side pedantisk juridisk. *DagNyh.^{1/2} 1922.11.sp.5.* **formaliter**, adv. se formal. **Formalitet**, en. [fɔr'mali'teːd] ft. -er. (jf. ty. formalität, fr. formalité, mlat. formalitas; afl. af formal) om vedtagne, ydre former (2.2.3) ell. former, som ikke vedkommer en tings egl. væsen. 1) (især jur.) om de formelt korrekte og nødvendige (bijomstændigheder ved en (administrativ, processuel osv.) fremgangsmaade, et aktstykkets affattelse olgn. jeg (o: en sagsfører) er en af de stærkeste her i Byen i Formaliteter. *Holb.Bars.V.5.* (aktstykket) har sine vedbørlige Formaliteter, og kand i ingen Ting disputeres. *KomGrønneq.II.282.* Endelig kunde der maaskee, i Henseende til Formaliteten, være noget paa denne Giernings Beviis at udsætte. *Stampe.II.120.* *Heib.PoetS.(1848).VII.159.* uden retslige Formaliteter. *Ludv.* 2) om sociale, selskabelige olgn. vedtægter; (dagl. ofte nedset.): tomt, generende, uøndvendigt onsvob. han vilde uden ringeste Formalitet have gaaet lige til verks. *Holb.Herod.108.* hand har rigtig nok faaet en Kurv, og det med alle tilhørende Formaliteter. *KomGrønneq.III.34.* *Wess.33.* vi drak Dus med alle Formaliteter. *Bagger.I.68.* Præsentationen blev udført

med al mulig Formalitet og med mange Buk. *Goldschm.VI.5.* *Formalitetens stive Dragt | Som Offer var for Vinen bragt, — | Man mored sig ubændigt. *Drachm.D.86.*

I. Formand, en. se Foermand.

II. Formand, en. [f'ør;man'] *Høysg.AG. 12. i ssg.* [f'orman^(o)(s)-] *ft. -mænd.* (æda. d. s. i bet. 3, sen. oldn. formaðr)

1) (til V. for-1; mods. Bagmand 1) den, som har sin plads (er opstillet, sidder osv.) foran en anden (ell. flere). *VSO.* (skoledrenge-) skulde have besudet sin Formands Trojekrave med Spyt. *Schand.U.M.5. Legeb. I.a.6.* || (især & og gym.) *Gymn.(1828). 74. Rord.GK.45. Skyderegl.24.* || † forud sejrende skib. Et Stykke forude tilhøjre saa's Lanterne fra Formanden. *AKohl.MP.II.32.* || (fagl.) ved landmaaling (mods. Bagmand sp.1039⁴⁸). *Landm.B.I.256.*

2) (til V. for-2; mods. Eftermand 2) person (mand), som forud for en anden har udført et vist arbejde, beklædt en vis stilling (nu især et embede) olgn.; forgænger. Hender det sig, at Efterkommeren strax efter sin Formands (o: præstens) Død træder til den fulde og heele Indkomst. *DL.2—13—9.* Jeg (o: Per degn) har forbedret meget udi Indkomsterne, og har det, som ingen af mine Formænd havde, saa mine Efterkommere ikke skal bande mig i min Grav. *Holb.Er.I.3.* min salig Formand i Embedet (o: skolelærerembedet) maa have været en Klodrian. *Heib.Poet.II.51.* Min Formand i Ejendommen brød sig ikke om at forskjønne den. *Hostr.EF.II.4.* || (nu næppe br.) om tidligere regent. *Mall.Sg.H.686.* *Gid Alt, hvad af min Formand stiftet blev, | Ei under min Regjering maa forfalde. *Heib.Poet.III.98.* || † den, som tidligere (end en anden) har været gift m. en kvinde; første ægtemand (mods. Eftermand 3). *Moth.M50.* Han har mange Børn med sin Kone, men hans Formand havde ingen med hende. *VSO.* || (jf. Bagmand sp.1039⁴⁸; †, nu l. br.) første (tidligere) endossent paa en veksel. *D&H.*

3) (til V. for-4) den, som staar i spidsen for ell. leder andre. 3.1) (nu l. br.) den, som anfører ell. befaler over andre i et bestemt foretagende; (an)fører. Vi have . . befundet denne Mand at være . . Formand (1907: Fører) for de Nazaræers Sect. *ApG. 24.5.* *de Sammensvornes Formænd. *Pram.(Rahb.LB.II.611).* *Formand for Neapels Lazzaroner. *Holst.VI.26.* Formanden (ved at ride sammen i by) eller Skafferen bød Husmoderen til Dans. *Goldschm.III.57.* om en kvinde: den yngre Deel af Damerne, for hvilke Frøken Hansine var Formanden. *Gyld.IV.127.* overf.: *(Jesus) er den Formand, vil skal kiende, | Hvo ham kun følger huld og troe, | Hans Trængsel faaer en salig Ende. *Brors.197. smst.9.* *Bliv Formand, store Mand, vil følge efter. *Steners.(Rahb.Min.1786.IV.475).* 3.2) den, som er valgt til leder af en forening ell. lign. sammenslutning, en (politisk, kommunal osv.) re-

præsentation, et udvalg olgn., og som fører forsædet (præsiderer) ved forhandlinger osv. de tvende Formænd for de 32 Mænd (o: *Kbh.'s byraad*). *MR.1714.269.* En af de ældste og dygtigste Mestere skulde udnævnes enten aarlig eller hver andet Aar, som skulde bære Navn af Formand for Gjortlerne. *Reskr.²⁹/s.1738.* Ethvert Thing vælger selv sin Formand og den eller dem, der i hans Forfald skal føre Forsædet. *Grundl.(1849).§64.* Formanden for Sogneraadet . . udbragte min Skaal. *Schand.U.M.7.* at blive Formand for den stedlige Afholdsforening. *Pont.LP.VII.63.* (nu l. br.) om den præsterende i en kollegial ret: *Norreg.Privatv.V. 81.* Højesteret . . bestaar af en Formand (*LovNr.325*/⁹/_{1919.§38:} Præsident) og 12 andre Højesteretsdommere. *LovNr.90*/¹⁴/_{1916.§2.} † om præsidenten i en republik: *Kierk.XII.208.* || ogs. om kvinder (jf. Formandinde): „Jeg er Formanden (o: i en kvindeforening),“ sagde . . en Ungpige. *Bang.DuF.193.* *Pol.⁹/s.1906.3.sp.6.* || hertil fx. **Formands-*emne*** (*Dagbl.⁵/1907.2.sp.2.*), -klokke, -skifte, -sæde. 3.3) den, hvem det er overdraget at lede lignestillede ved et bestemt arbejdes udførelse; spec. d. s. s. Arbejdsformand. Arbejderne ved Alun- og Vitriolværkerne ere . . Bjergfolk, der i Almindelighed bestyres af en Formand. *Hallager.158.* Sandemændene ere altid Formænd ved Bjergningen. *PNSkovgaard.B.145.* Hver Morgen mødte Arbejderne op i Masser, Formændene tog dem ud de havde Brug for. *And.Nx.PE.III.233.* Teknologisk Institut udsender . . en ny Udgave af „Formandsbogen“. Den giver . . Oplysning om alt, hvad en „Formand“, Schach-Formand, Kolonne-Formænd osv., har Brug for ved Beregning af Jord- og Betonarbejder osv. *FolketsAvis.¹⁹/no.1921.1.sp.3.* om baadsformand: den paa (*Skagen*) stationerede Redningsbaad og det til samme hørende faste Mandskab, hvis Formand Lars Kruse har været i en Række Aar. *Drachm.LK.79.* *And.Nx.PE.I.2.* † den, der staar i spidsen for en gruppe soldater ell. matroser, som spiser sammen osv.: den til Madens Hentning udtagne Formand er ansvarlig for, at ingen Uvedkommende blander sig i Kammeratskabet. *MR.1829.97.* jf. Baksformand. || † (indtil 1919) betegnelse for den laveste underofficersgrad i søværnets haandværkerkorps ell. fabriksafdeling (mods. Kvartermand). *Sal.XI.136.*

formandig, adj. [f'ør;man^(o)di] (vist kun spøg., l. br.) adj. til II. Formand (3.2). det som . . fik Hr. Berg til med formandig Indignation at gribe Tordenkilen. *Dagbl.⁹/1886.1.sp.2.* **Formand-inde**, en. (især spøg.) kvindelig formand (II.3.2). *Bang.DuF. 204.* Brusende Formandinder for Ligaer og ledende Verdensdamer. *Cavling.L.224.* *UgensTilsk.1911/12.66.sp.1.* K. F. U. K.s Formandinde. *BT.¹/s.1921.9.sp.1.* -**skab**, et. [II.3.2] 1) ⊕ den egenskab (stilling, hverv) at

være formand. *Moth.M57.* Hver skulde udi sin Maaned føre Formandskabet og præsidere. *Slange.ChrIV.982.* Han havde kun liden Fordeel af sit Formandskab. *VSO.MO. D&H. 2)* (foræld.) *samling (udvalg) af personer, som staar i spidsen for et foretagende; bestyrelse; direktion.* Et Formandskab af tolv Personer. *Rahb.(MO.). D&H. jf. Sal.²VIII.478.*

formane, v. [fɔr'ma'nø] -ede ell. (sj.) 10
-te. vbs. (nu næppe br.) -else (*1Makk.7.37* (Chr.VI). *Moth.M63*) ell. -ing (s.d.). (glda. d.s. (*GldaBib.A1.110*); fra mnt. *vormanen* (ty. *vermahnen*)) 1) † indtrængende bede om; bønfulde om. Præsten (skal) bede og formane Gud, at, saa fremt samme Menneske lever, det maatte blive .. straffet. *DL2—9—23.* jeg formaner dig ved alt det, som helligt er, at du aabenbarer mig den heele Historie. *Holb.Vgs.V.2. 2)* 20 fremstille (en noget til advarsel ell. efterfølgelse) ell. belære (en om noget) paa indtrængende maade; indskærpe. || † m. person-(hens)job; og genstandssætn.: Og skal Dommeren formane dem, hvad Straf der skal efterfølge, dersom de vidne Løgn. *DL1—13—8.* || (m. overgang til bet. 3; nu l.br.) m. person-obj. og præp., især om: vi sendte Timotheus .. for at styrke Eder, og formane Eder om (1907: angaaende) *Eders Tro.1Thes.3.2.* *Strengt om Regel og Klosterbud | Formaner dem Bispens Stemme. *Ing.VSt.248. 3)* (især ☐) paa en indtrængende maade (navnlig ved fremhævelse af moralske (etiske, religiøse) hensyn ell. følgerne af en vis handling olgn.) opfordre ell. tilskynde en til at gøre (ell. undlade) noget; (søge at) bevæge ell. overtale en (ved alvorlige forestillinger); især i udtr. formane en til (at gøre) noget (tidligere ogs. uden til m. flg. inf. ell. at-sætn.). *Menelaus (tog) Andronicum* i eenrum, og formanede (1871: opfordrede) ham, at man skulde gribe *Onias.2Makk.4.34* (Chr.VI). jeg stod paa Gaden engang, og formanede Folk til Gudsfrygt. *Holb.Arab.1sc.* (han) formanede mig at vende hjem til min Fader, og ikke opirre Guds Forsyn til min Fordervelse. *Robinson.I.23.* (hans) Fader formaner ham til at skyde den tillokkende *Galathee.Ew.VI.4.* Jeg raader og formaner dig derfor, at du lader dette blive en evig Hemmelighed. *Bagges.NK.389.* *O straf og lær, forman og trøst! *Ing.RSE.VII.99.* hun vilde først ikke tage imod de betingelser, men jeg formanede hende dertil | **Formaning**, en. flt. -er. vbs. til formane (2 og (især) 3), ofte mere konkr.: ord (sjældnere andre ytringer), hvormed man formaner. naar Naturen er ond, saa hjælper ingen Formaninger til det gode. *Holb.11J.IV.7.* Jeg takker .. mine Forældre for god Optugtelse og Formaning, som jeg haver ført mig til Nytte allevegne, hvor jeg har været i Verden. *sa.Arab.1sc.* Gunild bekræfter det samme, dog med en skiult Formaning til

Birthe.Ew.V.304. *(han) svarer grovt paa venlige Formaning. *Oehl.T.194.* han (behave) ingen Formaning .. om at holde sin Tunge i Tømme. *Kierk.VII.422.* den Kraft til Selvoprejsning, som hverken Truster eller Formaninger havde kunnet oparbejde hos Fyren. *Pont.LP.VII.63.* jf.: han (gav) sig til at holde en blid Formaningstale for hende. *Goldschm.Hjl.II.589.* || (relig.) i forb. herrens formaning, egl.: belæring, forskrift, som stammer fra gud; undertiden (efter Luther) brugt m. bet.: formaning om at holde sig til gud olgn. opirrer ikke Eders Børn, men opfoder dem i Tugt og Herrens Formaning (1907: Herrens Tugt og Formaning). *Ephes.6.4.* (en) Trods, som hverken Tugt eller Tvang eller Herrens Formaning formaade at kue. *Pont.LP.I.12.*

† **formasket**, part. adj. (ænyd. d. s.; jf. ty. *vermasken*) *maskeret.* *Moth.M84.* overf.: saadanne formaskede Horer er Verden nu bleven fuld af. *Hørn.Moral.I.81.*

Formast, en. (l.br.) ↓ *forreste mast; fokkemast.* *Slange.ChrIV.21.* *MO. D&H.*

☐ **formaste**, v. [fɔr'masdø] -ede. vbs. -else (s.d.). (ænyd. d. s.; dannet under paavirkn. fra mnt. (sik) *vormeten* (ty. *sich*) *vermessen*), egl. „formaale (sig)“, *overvurdere* (sig selv), af ænyd. (form)astig (jf. *formastet*), se *formastelig* nu kun refl.: *formaste sig* († *formastes.* *Falst.Ovid.111.* *Rahb.Tilsk.1798.548*), *vise sig* ell. *blive formastelig*; sætte sig op imod den rette orden; fordriste sig; hovmode sig. See, hans siel formaster sig, den er ikke ret i ham (1871: opløst og ikke ydmyg er hans Sjæl i ham). *Hab.2.4* (Chr.VI). *Naar Sorgen qvæles, kand et Hierte lett formastes. *Falst.Ovid.111.* *Snart en Forræder sig mod Kongens Liv formaster. *NordBrun.ET.68.* uden for poet. og foræld. spr. næsten kun i udtr. *formaste sig* til m. flg. inf. (tidligere ogs. uden præp. til). de formastede sig hovmodeligen til at drage op ovenpaa Bjerget. *4Mos.14.44.* *Hånd om Persohner Sig at skrive ej formaster. *Holb.Paars.278.* *Formaster du dig | At forraade mig? *Oehl.L.I.44.* *Holst.II.153.* *See, her er Skurken, som sig har formastet | til frækt at haane Statens Myndighed. *Hostr.DD.133.* || † om bevægelse: *vove sig* (ubetænksomt langt frem olgn.). *Moth.M86.* *Høit over Bølgens Skum guldspletlet Krop han (: *laksen*) kaster; | Forgives han sig op mod steile Væg formaster. *Stockf.(Rahb.LB.I.170).* **formastelig**, adj. [fɔr'masdeli] adv. d. s. ell. -t ell. (-) -en (*Slange.ChrIV.79.* *VSO.*). (ænyd. d. s. og formastig, af ænyd. *mastig*, mægtig (fra ty. *mastig*, *mæsket*, *tyk*), *maaske* under paavirkn. af mnt. part. *vormeten* (se *formaste* og *anmasse*), jf. ænyd. *format*(t)enhed, *formetenhed*, *formastelighed*, samt *formastet*, *overmastig*) 1) (især ☐) som i høj grad overtræder (krænker) *fornuftens*, *pligtens* ell. *sømmelighedens* forskrifter; i høj

grad dumdrstig, fræk, forvoven; (om handling:) i høj grad utilbørlig. *Hob. DH.III.537.* (kongen) befoel, hans Gaard strax med Ild at skulle anstikkes og opbrændes, for at vise hannem, hvor formasteligen hand forgreeb sig imod den højeste Magt. *Slange. Chr. IV. 79.* et skarnagtigt, formasteligt, ugudeligt. . Menneske. *Stampe. II. 7.* uden Forstand og uden Krigskunst at binde an mod. . bevæbnede Krigsfolk, var formasteligt. *NordBrun. (Rahb. LB. I. 402).* det var et formasteligt Ord af (*Baggesen*) engang, at han vilde reenskrive *Holberg. Grundtv. Udv. III. 623.* Det er formasteligt at byde sine Gæster saadant. Her trædes jo al Blufærdighed under Fødder. *Drachm. T. 184.* || ofte m. forestilling om gudsbespottelse ell. helligbrade: *bespottelig; blasfemisk.* alle de formastelige Ord, som de have talet imod ham, de ugudelige Syndere. *Judas. 15.* det er formasteligt, efterdi man falder Skaberen ind udi Handverket. *Hob. Ep. V. 218.* *Hvo formastelig forgriber | Sig paa Klosters hellige Fædres Eiendom. *Hz. D. II. 68. Kierk. X. 64.* Meeneed eller falsk Eed er en gruelig og formastelig Misbrug af Guds Navn. *Katek. §21. 2) (dial.)* „hvad som er tungt eller vanskeligt.“ *Junge. 379.* ☐ **Formastelig-hed**, en. *formastelig* (1) *egenskab ell. (især) handling. Slange. Chr. IV. 701. VSO. (børnene løb) afsted ved Siden af Hestene, indtil et velrettet Piskeslag af Kusken . . sendte dem hylende hjem, hvor deres Moder . . tildelte dem en passende Irettesættelse for deres Formastelighed. Tops. I. 13.* || m. *relig. bet.* Formastelighed betræffer væsentligen et Menneskes Forhold til Gud. *Kierk. X. 67.* ☐ **Formastelse**, en. (*især* ☐) *vs. til formaste (sig); ogs. om* *egenskab ell. især om enkelt handling ell. ytring: formastelighed. Horn. Moral. I. 88. Wess. 65. især m. relig. bet.:* det er en Formastelse at foragte saadant (: aabenbarrelser af aander). *Hob. UHH. II. 4. Sorø Saml. II. 191. Kierk. XIV. 300.* Mennesker . . gjøre det gjældende som en Indvending mod Bønnen, at de ikke ere gode, fromme, hellige nok. Det staaer for dem som en Formastelse, om de vilde bede. *Monrad. BV. 87.* † **formastet**, *part. adj. (egl. perf. part. til formaste ell. sideform til (ænyd.) formastig, se formaste(lig), jf. ty. vermesen; sj.) overilet; utilladelig.* denne formastede og u-tidige Dom igiendrives lættelig. *Eilsch. Anv. 15.*

Format, et (< MO.), † en. [fôr'ma²d] *flt. -er.* (af lat. (liber) formatus, (bog) format (paa en vis maade), *egl. perf. part. til formare, se II. formere*) 1) (*især fagl.*) en bog (side)s, et (een ell. flere gange sammenfoldet) papirarks størrelse, bestemt dels efter udstrækning (højde og bredde), dels efter det antal gange, arket er foldet sammen (Folio, Kvart, Oktav osv.). *Moth. F330.* Den Lyst at blade i de omskrevne store foli-

anter er kun en Overgang, siden tager man vel til takke igjen med de andre formater. *Langebek. Breve. 147. JSneed. II. 65.* det Kneb, at lægge de usleste og almindeligste Bøger op paa nye, i en anden Format, med anden Tryk og Kobber. *Bagges. NK. 330.* Da han vilde ordne (*billederne*), fandt han iblandt dem Blade af et helt andet Udseende og af forskjelligt Format. *Schand. TF. I. 213. Selmar. 1358.* 2) ☐ om størrelse ell. udstrækning i alm. 2.1) *uegl., om synlige ting.* Nogle Bygningers Aftægning, dog i en mindre Format. *EPont. Atlas. II. 44v.* Det var disse (*instrumenter*), som Tycho Brahe udarbejdede i en større Format end den hidtil brugte. *Heib. Pros. IX. 241. (Berlin)* var København i større Format. *Jørg. Liv. III. 12.* Min Aande svævede som Taage i mindre Format hen over Havens halvt afbladede Buske. *Knud Pouls. (Pol. 11. 1921. 7. sp. 1). 2.2) overf., om evne ell. personlighed.* Der udfordres til Religionens Triumf endnu bestandig Frelser i mindre Format som Chateaubriand selv. *Brandes. V. 200.* Hans Tenor er særdeles net, men af et meget beskedent Format. *Pol. 80. s. 1919. 8. sp. 3.*

For-matador, en. se Fauxmatador.

Formation, en. [fôr'ma²o'n] *flt. -er.* (af lat. formatio) *vs. til II. formere (jf. II. Formering); ogs. (mere konkr.):* hvad der *formeres.* 1) til II. *formere* 1. 1.1) ☐ til II. *formere* 1.1. *JBaden. FrO.* hans Øine fulgte Røgen i dens forskjellige Formationer. *BlochSuhr. AES. V. 250.* || *især (naturv.) om dannelse af mineraler, jordlag olgn. Meyer. spec. (geol.) konkr.: serie af jordlag, der ved visse ejendommeligheder adskiller sig fra de under- og overliggende lag; navnlig om lag, der er afsat inden for samme geologiske periode.* de store Forandringer, vi see udtrykte i de Formationer, som ere ældre end Menneskeslægten. *GForchh. DG. 6. Frem. DN. 4.* Jordskorpens Lag deles i Hovedafsnit, der kaldes Grupper, der atter deles i Formationer eller Systemer. *LandbO. II. 851. overf., m. h. t. aandsværk, der er blevet til i flere perioder af dets forfatters liv:* Wilhelm Meisters Læreaar laa saa længe hen, at den blev udført efter en anden Plan end den, hvorefter den blev anlagt. Vi har den i to Formationer. *Brandes. Goe. I. 5. 1.2) † til II. formere* 1.3. Tankernes Formation eller Dannelse. *Hob. MTKr. 145. 1.3) † (gram.) til II. formere* 1.4. Tidernes Formation. *Høysg. S. 247.* Formationen er i denne Conjugation i visse Maader anomalisk. *JBaden. Gram. 136. 2) (x og j) til II. formere* 2.1: om en afdelings særlige opstillingsmaade ell. den form, hvorunder den finder sig i taktisk henseende (March-, Fægtningsformation osv.). *Wolfh. MarO. 492.* Formationen skal øjensynligt forestille saadant noget som en Delingskolonne. *Bønnelycke. Sp. 37. jf. (spec.):* Formation (*anvendes*) for at betegne en Afdelings organiske Tilstand,

idet man saaledes taler om Krigs- og Freds-Formation. *Sal.²VIII.479.*

form-bar, *adj.* (*sj.*) *d. s. s. II.* formelig. Metoderne for (raa)jærnets Omdannelse til formbart Metal (*begyndte*) at udvikle sig. *WSchwanenfl. TF.17.* **-bræt**, *et.* (*Formbræt. OpfB²III.201.*) 1) (*til Form 1.1 ell. 3.1 ell. til forme*) ☉ bræt af træ, som bruges ved formning (og som bestemmer det støbtes form). *MilTeknO. især (ved formning i sand):* bræt til anbringelse dels under undermodellen og underkassen, dels oven paa den afstrøgne underform, naar den skal vendes. *Hannover. Tekn.19. Sal.²VIII.479. 2)* [3.2] (*bogtr.*) bræt, hvorpaa satssiderne henstilles, indtil de er trykfærdige og kan flyttes til slutbordet; satsbræt. *Moth.F330. Sal.²III.564.* **-brød**, *et.* [3.1] (*bag.*) brød, der bages i form (*mods. Pladebrød*). *Const.GH.20.* **⊖ bunden**, *part. adj.* [2.2 og 3] at give det blot to Gange afgivne formløse Løfte retsiftende Kraft til Fortrængelse af de formbundne Kontrakter. *EMøller. Dækningsadgang. (1892).19.* de regulære fjender, med hvem i har formbunden fejde. *Grønb.PR.27. jf.: Men- neskehedens Udfrielse fra Fordomsfuldhedens og Formbundethedens Fangebure. Tjlsk.1918.I.246.* **-due**, *en.* [1.1] (*fagl.*) due m. ejendommelige legems- og fjerddannelser. *CGram. Husduen. (1910).34.*

forme, *v.* [førma] **-ede. vbs. -else** (*s. d.*), **-ning** (*s. d.*). (*ænyd. d. s.; afl. af Form, jf. mnt. ty. formen samt II. formere*) || *om perf. part. brugt som adj. se formet*) 1) meddele (*en vis*) form; afforme; udforme. 1.1) *m. obj.*, der betegner det stof, som faar et bestemt (et andet) udseende; danne (4); give (ydre) skikkelse. (*vi*) skulle .. ikke mene, at Guddommen er liig Guld eller Sølv eller Sten, formet til et Billede ved Men- neskens Kunst og Paafund. *ApG.17.29.* Men- neskene kunne .. forme det Døde, frem- bringe nye .. Skikkelser. *Mynst. Betr. I.315.* Man kan .. skære de naturlige Tørvelag ud og tørre dem .. eller man kan gjen- nemælde (tørvemassen) og derpaa forme den. *Wagn. Tekn. 320 (jf. Formtørv).* || **⊖ overf.** (*jf. Form 2.2*). Den nøgne Strand, den korte Sommer, de barske Vintre for- mede disse Beboere. Det er dog Om- givelserne, der gøre Folk til hvad de blive. *Drachm. PV.7. (overbevisningen)* sæt- ter hans Digterinstruments Strænge i Be- vægelse, og former Tonerne i Melodi. *VVed. G.109. 1.2) m. obj.*, der betegner resul- tatet af handlingen: frembringe; frem- stille; danne (2); skabe. At forme Knappe, Spænder. *VSO.* Derefter skulde Brødene formes .. der blev drysset et tyndt Lag Mel paa Bordet, og her blev saa Brødene klappet og rullet, til de fik den Form, man ønskede. *Sjæll. Bond. 94.* Ma' Vester- gaard formede med Bagen af sin Ske en rummelig Huling midt i Grødfadet. *Aakj. VF.53.* || *til Form 2.2: formulere. (Hauch)* stammede mangfoldige Gange, inden det

lykkedes ham at faa en Sætning formet (*Brandes. DD.100: formuleret*). *Brandes. I. 424.* jeg vilde spørge, men jeg kunde ikke forme et Spørgsmaal ud af den Mængde, som jeg bar paa. *Schand. F.475.* Det kan vise sig umuligt at forme et tydeligt Begreb. *Høffd. E.139. 1.3) uden obj.* *Spirer og Knopper flokkes om Graven, | Og Solen vil forme, og Solen vil male. *Drachm. DM. 35. billedl.:* alle Barndomsindflydelser for- mer paa det bløde Ler. *JPJac. II.67. 2) refl.:* antage, faa (*en vis*) form. (*især nærmere bestemt ved et adj. (adv.) ell. sammenligningsled ell. ved præp. til.*) det .. uendelige Rum vilde .. forme sig for Øiet som en Kugle. *Heib. Intel. II.112.* *Blødt former (*dunsten*) sig til en Sky. *Bødt. 113. jf.:* *See kun, hvor Munden former sig til Smil. *Hz. KR.D.42.* || *uegl. (jf. Form 2).*

*Lad Aar forsvinde, Dage flye — | Din (*o: Thorvaldsens*) Aand sig former ung paany. *sa. D.I.V.30.* *Ordet former sig til Sang. *Holst. UH.206.* Med ét følte han en Beslutning tvinge sig frem i ham. Den formede sig ikke, eller han vilde ikke forme den. *Schand. IF.351.* hans ydre Liv .. havde formet sig saa ualmindelig harmonisk. *Pont. LP. VII.77.* selv om der ingen Vidner er, kan Sagens samtlige Omstændigheder forme sig til Bevis. *Vort Hj. III.3. 176.* saadan som sagen har formet sig, er udsigterne temmelig daarlige |

Forme-, i *ssgr.*, *jf. Form-* **-bræt**, *et.* se Formbræt.

formedelst, *præp. og konj.* [før'me-ðælsd, -med'] formedelst. *Høysg. AG.25. († formiddelt. Moth. F304).* (*ænyd. formedels(t), formiddels(t), gl'da. formildest (Sydrak.34), formiddelst (smst.70); fra mnt. vormid- de(l)s(t) (ty. vermittels(t), jf. ty. mittels, egl. gen. af subst. mittel, se Mittel); jf. desfor- medelst, formidle*) 1) (*især i gl'dgs. spr.; jf. allr. Høysg.S.274*) som *præp.* (*om formedelst at se bet. 2*). 1.1) (*nu sj., især foræld. ell. spøg.*) om middel (*ell. mellemed*): ved hjælp af; ved. (*man*) maatte vække ham formedelst Naale. *Tode. ST. I.100.* (*han*) besad Kraft til at hæve visse (*smarter*) formedelst den blotte Berørelse. *Horreb. II.391. Grundtv. Udv. I. 146.* det ene indsatte Staalbeen .. har en skarp liden Kniv .. som formedelst en Skrue .. fastgjøres i Knæet af Passerens Been. *Pap- arbejderne. (1835).10.* Formedelst Kontra- position kunne vi formulere en Sætning i "anden Figur" med nægtende Præmis. *Høffd. Logik. 46. jf. bet. 1.2:* dette skal komme mig til Salighed formedelst eders Bøn. *Høysg. S.275.* om mellemed i slægtskabsbere- ning: gennem. han (*havde*) erindret mig om, at han, formedelst sin Morfader, var min Fætter. *Heib. Poet. IX.477.* || (*nu især spøg.*) om omkostninger *ell. pris:* for. de sælge den Retfærdige for Penge og den Fattige for- medelst (*Chr. VI:* for) et Par Sko. *Am. 2.6.* I Gaar faldt Kursen fra 0,76 til 0,63 — en flunkende ny Hundredmarksedel kan er-

hverves formedelst 68 Øre. *Pol.^s 1922.10. sp.5. 1.2*) om aarsag, motiv, kriterium (som paaberaabes til gunst for en dom ell. anskuelse) ell. fremmende omstændighed: paa grund af; for — skyld. at det kan gaa leve mig vel for din Skyld, og min Sjæl maa formedelst dig. *1 Mos.12.13.* formedelst hendes Alder kand (*hun*) med mindre Mistanke gaa paa Mascarade end en ung Koene eller Jomfrue. *Holb. Masc. II.1.* Du laster N. N. formedelst (*alm.:* for) hans Gnieragtighed. *sa. Ep. IV.378.* Formedelst (*alm.:* efter) Formen bliver Verba Transitiva og Intransitiva hvær tú slags. *Høysg. AG. 63.* Dörrfli er mærkværdig formedelst (*alm.:* ved) to Taarnruiner. *Bagges DV. IX.428.* Man kunde godt lide ham formedelst hans Friskhed. *Goldschm. VIII.71.* Brandes. *IV. 139.* om hemmende omstændighed: har hand saa Stunder formedelst sit Arbejd at læse i saadane Bøger? *Holb. Kandst. I.2. sa. Bars. II.1.* den alt for betænkelige og sparsommelige Forfriskning formedelst eet eeneste Vindues eller een Dørs Aabning. *Tode. ST. II.13. 1.3* \ i forb. formedelst — skyld, for — skyld. Mennisker, som .. Inet mangle, og Intet maae undvære formedelst Nødtørfts Skyld. *Oehl. VS. 4. 2*) (*gldgs. ell. vulg., l. br.; jf.:* „endnu i Tale-spr., den Udannedes.“ *Levin., samt Feilb.*) som konj.: formedelst ell. formedelst at, fordi (3). Kand hand ikke egte hende, formedelst hand gift er, da haver hand forbrut sin heele Boeslod. *DL. 6—13—2.* et privat (*skuespilhus*) vilde blive vanskeligt at oprette imellem Borgerstanden, formedelst at her er ikke saa stor Overflø-dighed paa Lediggængere. *PAHeib. U.S.169.* *Skytten .. som Herren jog paa Døren, | Formedelst han blev blind. *Bredahl. I.16.* nu gjør (*fugleskræmslet*) jo ingen Gavn mere, formedelst at der ingen Kirsebær er. *Hostr. FG.10sc.* „Hvorfor vil han just bære en Vagtmesterkjortel?“ .. „Det var formedelst jeg synes saa godt om Drag-ten.“ *Eillar. GH. II.130.*

I. Formel, en. [f'ør'm(ə)] *fl.* **form-ler**. (*jf. ty.* formel, *af lat.* formula, *egl. dim.* til forma, se Form, *især bet.* 2.2.3; *jf.* Formular, formulere) vedtagen, navnlig præcis og sammentrængt maade at udtrykke noget paa; fast ord- ell. skrifttegn-forbindelse. 1) (*især* \mathbb{W}) om ord ell. sætninger, der anvendes ved visse handlinger (ceremonier), ell. som forekommer uforandrede i alle ytringer af en bestemt art; formular. Grev Otto .. modtog Ridder-slaget af Kongens Haand med den sædvanlige Formel. *Ing. VS. II.19.* *Du læste dine Formler (\circ : trylleformler), | Som Gei-sten skulde agte. *Aarestr. 221.* formler for bønner, breve, hilsener osv. | \parallel (*æstet.*) overf., om kunstnerisk motiv ell. behandlingsmaade, der vender tilbage i en række forsk. kunstværker. En Formel i Relief-Figurerne. *JLange. ST.177. jf.:* Pilo (*er*) i sit Portræt

af Frederik V med dets franske Figurformel .. en Rococokunstner af det rene Vand. *EHannover. SvK. 20. 2*) (*i videnskabeligt spr.*) sammentrængt udtryk for en erkendelse (*især* tjenende som forskrift, regel, læresætning olgn.). *JBaden. FrO.* Hvad her er sagt kunne vi sammenfatte i den Formel, at vi vel kunne have en sand, men ingen adæquat Erkendelse af Guds Væsen. *Mart. Dogm. 109.* (*Oehlschlägers*) Forkærlighed for „den brogede Mangfoldighed“ (*maa ikke*) tages som æstetisk Formel. *Rubow. Da. litt. Kritik. (1921). 31.* \parallel botanisk, kemisk formel, *en i tegn (m. vedtagen betydning) udtryk beskrivelse (definition) af en blomst, en kemisk forbindelse. Sal.² VIII. 479.* \parallel matematisk formel, *en i form af ligning m. bogstav-tegn udtrykt lov. Hauch. VII. 238. Westergaard. S. 288. jf. (bogtr.):* Sætningen af Opgaver i de højere Regningsarter, der i Typografien gaar under Fællesbetegnelsen matematiske Formler. *Selmar.¹ 219.* \parallel \mathbb{W} i videre anv.: slagord ell. sammentrængt udtryk. en Union uden andet Fællesskab end den fælles Konge (*er*) en tom og blot formel Formel. *Lehm. IV. 145.* efter gjentagne fortvivlede Forsøg havde de altid maattet opgive at finde en Formel for Kaptejn Fricks Væsen. *Schand. GA. 23.* den vilde/de Kraft (*bliver*) nu Formlen for Loke, Noureddin, Hakon Jarl, Grundtvigs Kjæmper. *V Ved. G. 79.*

II. formel, adj. [f'ør'mæl'] *adv. -t ell. † d. s. (vAph. (1764). Birckner. Tr. 37).* (*ænyd. d. s.; fra fr.* formel, *af lat.* formalis, *af. af forma*, se Form; *jf.* formal, formelig) 1) \mathbb{W} (til Form 1.2 og 2.1-2) hørende til, stemmende med en (*vis*) form; formal; hørende til, stemmende med visse vedtagne regler, læresætninger, forskrifter, bestemmelser, love olgn.; formelig (1.1); ofte m. h. t. hvad der nok er vedtagen regel, findes paa papiret, har en vis tilsyneladende berettigelse ell. rigtighed, men ikke har gyldighed i praksis, i et vist foreliggende tilfælde olgn.: uden egl. gyldighed ell. indhold; uegentlig; ikke reel. *Moit. Conv. F92.* En formel rigtig Lov har vel et af en god Lovs væsentlige nødvendige Hovedstykker, men den har dem langt fra ikke alle. *Birckner. Tr. 37.* Systemets formelle Udtryk er Typen, Typens formelle Udtryk Schemaet. *RasmNiels. G. I. xxviii.* den rige, formelle Digterevne, som er (*Oehlschläger*) medfadt. *V Ved. G. 108.* Jeg fandt hurtigt, at Juraens Retfærdighed var sørgeligt formel. *KLars. AH. 65.* Handlinger .. hvis Retsstridighed .. væsentlig beroer paa, at de krænke Personens Fred i hans Formuesfære (*kaldes*) formelle Ejendomsforbrydelser. *Goos. II. 285.* De tilbagevisende Henvisningsord henviser undertiden ikke til Sætningens formelle Grundled, men .. til et Ord, der for Tanken fremstiller sig som Grundled. *Mikkels. SproglS. 99.* Vil De have et eller andet Formelt

ændret (i anbefalingen), kan De sige til. *RCMortensen.Storbogstaverne.(1922).16.* Magistraten (mener) at være paa den sikre Side med Hensyn til Lovens Paabud om at gøre et eller andet; formelt har man opfyldt Lovens Bud, reelt og faktisk har man siddet den overhørig. *Pol.²³/s1922.7. sp.1.* (jf. formal:) Formel Opdragelse .. betegner (dels) den Side af Opdragelsen, der gaar ud paa at bringe Orden i Barnets Forestillinger og derved give det Herredømme over det indøvede Materiale (Kundskaber), (dels) betegner det „en Skærpelse af Elevens Evner“. *Hag.IV.208.2* (jf. formelig 1.2) om person: som (i alm. ell. i høj grad) lader sine handlinger bestemme af hensynet til vedtagne former; som følger, er bundet af formerne; ogs. om saadan handling: vedtægtsmæssig. Det var paa en formel Visit, som Hasting aflagde hos Bernhard .. Der vexledes kun et Par venlige, men ganske ligegyldige Ord. *Tops.II.291.* Lægerne ere som Regel ikke meget formelle. Hvor de træde i Forbindelse med Jurisprudensen, nødes de imidlertid til at overholde den strenge Form. *KPont.Retsmed.I.5.*

formelde, v. [fɔr'mæl'ə] -te. vbs. -else (s. d.) ell. -(n)ing (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vormelden (ty. vormelden)) angive ell. tilkendegive (mundtligt ell. skriftligt). 1) † om dokument olgn.: indeholde; omtale. da bør hand at sette vissen, eller nøjagtig Borgen, for hvis Dommen om formælder. *DL.1—6—23. VSO. MO. 2* (foræld. ell. spag.) udtale ell. overbringe (en hilsen olgn.); lade tilflyde; melde. jeg vil kun bede — at I formælder min Respect til Frue Borimesters og Frøkenen. *Hob.Kandst.V.7.* aflegger ieg herved min skyldigst taksigelse til Deres Velbaarendhed .. formeldende tillige med stor taksigelse Monsr. Rosborgs hilsen. *Langebek. Breve.1. PalM.VII.291. JPJac.I.12.* „Véd du, Far, Anna Mathæa sværmer for dig ..“ — „Det var Ret af hende. Formeld hende min Kompliment.“ *EBrand.Brud.21.* † **Formeldelse** ell. † **Formelding** ell. † **Formelding**, en. vbs. tilformelde; ogs. mere konkr.: hvad der formeldes. 1) til formelde 1. anvente billig Bekostning, efter Brevenis Formelding. *DL.1—24—25.* efter Historiens Formelding beegnede (han) sin Tiener paa en meere reputerlig Maade. *Spectator.226.* efter den 2den, 6te og 7de Artikels Formelding. *Stampe.I.453.* Efter Brevets, Dommens, Formeldelse. *VSO. 2* til formelde 2. Næst min Hensens Formældelse. *part. smst.*

† **for-meldt**, part. adj. [V.2.] (jf. ty. vorgemeldet) d. s. s. for-bemeldt. *MR.1805.59.1856.43.*

1. **formelig**, adj. [fɔr'mæli] († formerlig. *Hob.Hh.II.379*). adv. d. s. ell. (l. br.) -t ell. (†) -en (sa. *Kh.921. Slange. Chr.IV.1211*). (dannet i lighed m. ty. förmlich af Form

(jf. formlig) som gengivelse af lat. formalis, se formal, II. formel) 1) i overensstemmelse m. de vedtagne (processuelle, lovlige, selskabelige osv.) former; formel. 1.1) (jf. II. formel 1 samt lovformelig; nu l. br.). *MR.1706.136.* (naar først) man havde overvundet Catilina .. kunde man siden formelig gaae til Verks med de andre. *Hob.Hh.II.379.* Siden kan et formeligt Document paa stemplet Papiir gøres og oprettes. *Gram. Breve.129. Rabb.E.IV.323. Ing.V. III.199.* Herredsfogden tog en formelig Erklæring af ham. *Goldschm.VIII.353.* Jeg har idag formelig og højtidelig friet hos Agenten. *smst.169. 1.2* † d. s. s. II. formel 2. en blot høflig, formelig Visit. *Oehl.RE.83.* en aldrende Mand .. stiv og formelig i sit hele Væsen. *Blich.II.612.* han bukkede med en stiv og formelig Hilsen. *Ing.KE.I.217.* N. N., et godt og flittigt Menneske, men som er saa formelig, at det er en Gru. *PVJac. Breve.19. 2* (udviklet af bet. 1 gennem anv. som: den eene Naboe ofte paafører den anden en formelig Krig. *Bagges.NK.316.* (hun) blev forviist Hoffet, og det syntes, som det skulde komme til en formelig Skilsmisse. *Engelst.Phil.48.* jf. tilsvarende bet. af ty. förmlich samt udtr. som bogstavelig talt (se bogstavelig 2.2) ell. han blev ordentlig gal i hovedet) for at betegne, at et anvendt udtryk svarer til de begreber, man alm. gør sig om det; især brugt i forsikringer, ofte i overdrevene udtr. om hvad der „ikke er langt fra“ at være tilfældet: ordentlig; virkelig; ligefrem. 2.1) (især dagl.) som adj.: virkelig; fuldstændig; komplet. Det er jo en formelig Flugt eller en Bortførelse. *Heib.Poet.II.277.* desuden er der (paa slottet) et formeligt Conditori, hvor man uden Videre kan bestille alt til Faget Henhørende. *Schack.301.* Formelige Bjerger afudkastede Slakker. *Drachm. VI.34.* I det Nordlige (af Rusland) finde vi ofte formelige Urskove i de store Strækninger mellem Floderne. *NationaløkonTidskr.I.42. 2.2* („Talespr.“ *Levin.*) som adv. (næsten kun knyttet til et verbum (m. dets biled); undertiden, stærkere fremhævende, foran verbet): bogstavelig talt; ordentlig; virkelig; næsten; omtrent. Sostrene kom formelig op at skjændes. *Gybl.(1849). IX.24.* Man studser formelig ved Ordet. *Brandes.I.96.* Man løber sig formelig varm! sagde Marie. *Drachm.STL.185.* Det er .. den sødeste lille Næse, jeg har set — mine Fingre formelig klør efter at knibe den. *PRMøll.ES.5. Cavling.A.I.303.* Ja, den er varm, sae han. Den brænder formelig. *Hjorte.FSk.26. Kværnd.*

II. **formelig**, adj. [fɔr'mæli] (af. af forme; jf. forbar) som (let) kan formes; plastisk. man (har) i Murstenen fundet et Bygningsemne, der (er) let formeligt og haardt. *Troels.LII.82. bil-ledl.*: nye Mennesker, forudsætningsløse Mennesker, formelige som Vox under nye

Sandhedslæreres Hænder. *J.P. Jacobs. Manes. I.10.*

Formelig-hed, en. [I.1] (*jf. ty. förmlichkeit; nu næppe br.*) iagttagelse af (*de ydre*) former ell. formaliteter. Sagen er uretfærdig; men siden den med saa megen Kunst og Formelighed er forsvaret, kunne vi ikke undlade . . at afvige lidet fra Billighedens Regel. *Bagges. N.K. 237.* (*jf. formelig 1.2:*) at den Formelighed, som let indsniger sig i store, af mange ansete Medlemmer dannede Selskaber, ofte gjør de gjensidige Meddelelser mindre frie. *Ørst. VIII.63.* Hvortil endelig en egen Formelighed og lang Tilberedelse ved Maaltidet? *Heib. Pros. VIII.540.*

† **Formelse**, en. *vbs. til forme (jf. Formning); mere konkr.: maade, hvorpaa noget er formet; form; beskaffenhed.* I forrige Tider, da Sæder og Skikke endnu havde mere af den gammeldags Formelse. *P.N. Skovgaard. B.358.*

Forme-lys, et. se Formlys.

I. formene, v. [fɔr'me'nə] -te ell. † -ede (*Hob. D.H. I.773.*) *vbs. (sj.) -else (Moth. M117. VSO. MO. jf. u. adgangsformene).* (*æda. for menæ (Jyl. Lov. 3.1); til æda. menæ, oldn. meina, jf. Men samt no. formeinka; især ☐*) **1)** *berøve ell. nægte (en) retten til (noget); (for)hindre (en i noget).* **1.1)** *m. obj. og hensobj. qvinder have været formeent (Chr. VI: forholdede) os i tre dage. ISam. 21.5 (1728).* lader de smaa Børn med Fred, og formener dem ikke at komme til mig. *Matth. 19.14.* maa jeg ikke tale med mig selv? jeg kand ikke erindre, om det formeenes mig i Dommen. *Hob. G.W. V.5.* (*det*) skulde være mig formeent at forandre eller forsætteligvis at udelade et eneste Ord. *Ew. VI.66.* *vil du forbyde mig at klage, | Formene mig det dybe Suk. *PalM. III.120. uegl.: jeg var saa fornummen, at Mælet i nogle Minutter var mig formeent (☉: jeg var maalles). Blich. (1846). II.141. jf.: hvorved jeg ganske er formeent (alm.: det ganske er mig forment (☉: umuligt)), at kunne nogensinde i 10 Aar . . være uden for Byen, mere end 8 Dage om Ugen. Gram. Breve. 209. || (jf. bet. 2 og adgangsformene) m. h. t. adgang olgn. Lægen havde formeent Alle Indgangen og forlangte . . Ro for den Syge. *Ing. VS. II.134. National-økon. Tidsskr. VI.448. 1.2) (l. br.) m. (tings-) obj. alene, der betegner det, som nægtelsen gaar ud paa. Tage alle Ejere ved Reeb paa Ting, da maa een Mand, eller to, det siden ej formeene. DL. 5—10—12. (min herre) formener intet for mig (nu: formener mig intet), uden dig, fordi du er hans Hustru. *1 Mos. 39.9.* *Det kjendes, at (*gud*) som Betvinger kom | For os, vor Agt at formene. *Recke. BD. 165. † m. obj., der staar som subj. for en inf.: Der er intet i Veyen, som formener nogen af Delene at skee. Ruge. FT. 305. m. at-sætn. som obj.: *Du vilst vist ei formene, | At vi vor Nad-***

ver faae. *Oehl. NG. 31. perf. part. brugt som adj.: (hamburgerne) tænkte (intet) paa mere, end hvorledes de med Magt kunde handthæve deres formeente Frihed. Slang. Chr. IV. 698.* Evas Fader staar paa Nippet til at give sin i nogen Tid formeente Indvilgelse til deres Forening. *Brandes. X. 205. 2) (nu næppe br.) hindre adgang til.* Hvo som almindelig Vej, som een hver er tillat, formeener, eller aflukker, eller forandrer, eller spilder med Gryft, eller Pløjning. *DL. 3—15—2. jf.: Byen blev ham forment. Troels. L. II. 57.*

II. formene, v. [fɔr'me'nə] -te ell. † -ede (*Hob. Ep. III. 324.*) *vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorme (in. ty. vermeinen))* **1)** (*foræld. have (noget) i tankerne; tænke paa. noget Spil, med hvad Navn det og nævnes kunde (dog Dam- og Skakspil hermed ikke formeent).* *Stampe. I. 77. 2) (nu l. br.) have en vis mening om; mene; antage; anse (for).* **2.1)** (*gldgs. ell. foræld.*) Klagis der over Taxten, da skal Borgemeister og Raad høre saa vel deris Angivende, som formeene andre for ringe at være taxerede, som deris, der formeene sig at være for højt satte. *DL. 3—6—5.* hand formeener, at fornævnte Gert Westphaler høylig har forgrebet sig mod Gieste-Retten. *Hob. G.W. IV. 10.* Naar tvende i Samtalen blive uenige om et Spørgsmaal, begynde de med at mene; blive de lidt varmere, da formener enhver af dem, at han har Ret i sin Paastand. *PEMüll. 13.* Du gaaer op til Alteret, maaskee formeene og fordrende, at (*præsten*) burde tale paa en anden Maade. *Kierk. XII. 273.* at give almindelige gjældende Regler derfor, formener Committeeen for ugjærligt. *Cit. 1843. ((HL Bisgaard.) Sparekassen for Kbh. og Omegn. (1920). 279.)* Man kunde formene, det var en Tilfældighed. *CSPet. Litt. I. 152.* || *spec.: udtale som sin (for)mening.* Jeg havde forresten ikke troet, De var saa fornuftig, formeente hun saa pludselig. *Bang. L. 320. sa. R. 64. CEw. SH. 36. 2.2) ☐ perf. part. forment brugt som adj.: som af nogle ell. vedkommende antages (formenes) at være det ell. det (især: i strid med virkeligheden ell. andres antagelse); antagen; paastaet; indbildt; formentlig. (han) opvognede, just da hans formeenede Enke var færdig at gaae til Sengs med en nye Brudgom. *Hob. Ep. III. 324. sa. Pern. III. 5.* en virkelig formeent Forbrydelse. *Birckner. Tr. 150.* saa mange uskyldige Stykkers formeente Uansæthighed og Immoralitet. *Heib. Pros. V. 167. Vilh. And. P.Mü. I. 110.* **formenelig**, *adj. se formentlig. ☐ Formening*, en. *fl. -er. vbs. til II. formene (2); ogs.: hvad man formener ell. formoder; hvad man finder rigtigt ell. retfærdigt; anskuelse. mand (☉: hollænderne og de danske) var alt for vidt fra hinanden i sine Formening og Paastand, til at kunde endnu saasart komme til-**

sammen. *Slange. Chr. IV. 1345. Stampe. I. 115.* (hans) som al menneskelig Formening . . var (ikke) ufeilbar. *Gylb. KV. 56.* han støtter sin Formening paa egen Eftertanke og Erfaring. *Kierk. IV. 30.* efter i udtr. som i den formening (at), efter min formening, være af (sjældnere staa i. S&B.) den formening (at). S&B. D&H. jf. Digter sp. 730⁴⁶. **formentlig**, adj. [før'me'ndli] adv. d. s. ell. (l. br.) -t ell. (†) -en (*Moth. M. 118. Kierk. XI. 137.*) († formentlig. *Moth. M. 118. \ formenelig. Bornh. Samlinger. IX. (1915). 133.*) (efter ty. vermeintlich; „i dagl. Tale.“ *MO.*, nu især Ω og oftest brugt som adv.) d. s. s. forment (se II. formene 2.s.) (de) formerkede, at de med deris formeentlige Beviiligheder ey kunde overbeviise mig. *Æreboe. 108.* ved mange Aars Hof-tjeneste skulde (jeg) mættes og trættes af det Slags formeentlige Lyksaligheder. *EPont. L. 16.* man troede, han havde faaet et Tilbagefald til hans tidligere formentlige Afsindighed. *Ing. EF. VII. 201.* man truede med at berøve (*Thorvaldsen*) hans Aarpenge paa Grund af hans formentlige Uvirk-somhed. *Brandes. XII. 249.* huslige Bagateller, som (min kone) til min formentlige Gavn og Glæde havde udtaenkt. *KLars. AH. 143.* || som adv. især m. bet.: efter den talendes (skrivendes) mening (ofte m. bibel. af, at den talende ikke indestaar for sin menings rigtighed; jf. *Levin*). Udvalget udtaler i den Anledning . . at Valgbestyrelsen formentlig bør forblive paa selve Valgtribunen. *Berl. Tid. 13/11 1903. M. 2. sp. 2.*

Former, en. person (sjældnere: redskab, jf. Brødformer), som former; oftest om haandværker, arbejder olgn. Rulleren (faar) Leret i sine Hænder, som triller Stilken deraf, som er tyk i Hovedenden; derpaa gives den til Formeren, en anden Arbejder, som danner den til en fuldkommen Pibe. *Hal-lager. 165. Opf. B. 2. II. 502.* især: \otimes arbejder i et støberi, som udfører formningen (og som regel ogs. støbningen). *Tekn. Mar. O. Dag. Nyh. 9/5 1912. 4. sp. 2.* || Ω Som Seer (se *L. Frølich*) en Digter og Former. *Brandes. T. 73.*

I. formere, v. [før'me'ra] -ede ell. (l. br.) -te (*Heib. Poet. I. 338. And. N. X. DM. IV. 9.*) vbs. -else (*P. Juul. GB. a. 2. v. Ew. VII. 108. National-økon. Tidsskr. I. 282*) ell. -ing (*Falst. Ovid. 31. Havebr. L. 250.*) (glda. d. s. (*Rimkr.*); fra mnt. vormeren (ty. vermehren); jf. forflere)

1) (nu sjældnere; især som modsætn. til formindske) give større omfang ell. udstrækning; forstørre; forøge; udvide. *DL. 1—1—1.* (hun) formerede (1871: udvidede) . . sit horerie. *Ez. 23. 19* (*Chr. VI.*) den Skræck, som var kommen i mit Blod, formeeredes, da jeg vaagnede op, og saae saadan Positur. *Holb. UHH. IV. 10.* (maski-nen) har faaet en styrende Indretning, som strax formindsker Damptilførselen, naar Hastigheden stiger, og atter formerer den, naar Hastigheden synker. *Ørst. II. 41.* den, som giver Sædemanden Sæd, og Brød til

at æde, han skienke Eder Sæd, og for-mere (*Chr. VI.* forøge; 1907: give . . Vækst) Eders Goddædigheds Frugter. *2 Cor. 9. 10.* *Og skjøndt det alt er Kamp paa Liv og Død, | Hans Spodske Smil og Kampens Ild formerer. *PalM. I. 121.* (befolkningen havde) bidraget ikke lidt til at formere Uordenen ved Udsejler i Retning af Plyndring. *Rist. E. R. 2. ordspr. enighed formerer (osv.), se Enighed sp. 434⁴⁶.* || refl.: tage til; vokse. *Imidlertid formerer (*Salm. Hus. 434. 5:* skal forstærke) sig | Vor Troe, jo meer man kæmper. *Brors. 123.* (det rygte) formeerer sig . . at Pengene deri Riget med det første skal ompræges. *Extr. Rel. 5/1 1722. 4.*

2) (nu sj.; jf. bet. 3) i alm.: forøge i hen-seende til antal. Disciplenes Tal forme-redes (1907: forøgedes) meget i Jerusa-lem. *ApG. 6. 7.* Vort Selskab blev formeret med tvende Damer. *Bagges. DV. IX. 153.* at samle Penge, formere Penge, gjemme Penge. *Blich. IV. 9.* han vilde formere sine Fjenders Antal med denne . . kraftige Olding. *CBernh. II. 114.* † (regn.) mangfoldiggøre; multiplicere; gange. *Den Qvotient, som øvrig stod | Med Tredive formeere, | Og siden med den sidste Rod | Kvadrat multiplicere. *Reenb. I. 138.* naar lige store Tall med hinanden formeeres, det er at kvadrere. *Cramer. (1762). 44. jf.:* *Snart til Hjælp han Bacchus ta'er, | Dobbelt er hans Kraft formeret. *Bødt. 70.* † det formerte tal, (gram.) flertal; pluralis. *Basth. GT. 237.* || refl.: blive talrigere. Danske Handelsskibe formerede sig nu, da de kunde gaae sikke for Røvere. *Mall. Sg. H. 680.* en nysgjerrig . . Hob, som stedsde forme-rede sig. *Blich. II. 470.*

3) spec. m. h. t. afkom: forplante. 3.1) (nu især refl. og som vbs.) om mennesker. der Menneskene havde begyndt at formeres paa Jorden. *1 Mos. 6. 1.* (jeg) vil velsigne dig og formere din Sæd for min Tjener Abrahams Skyld. *smst. 26. 24.* *Christen Substitut fick med sin Hustru kiære | Sin anden Søn, og saa sit Substitutske Huus | Formeerede paa ny. *Holb. Paars. 52.* du burde glæde dig ved at see dit Huus formeeret med en Livs Arving. *sa. Bars. III. 1.* de le-vede redelig og skikkelig og formerede sig. *H. C. And. VI. 101.* (*han) tog en Viv, for Slægten at formere. *PalM. IV. 26.* I Adam og Eva var det jordiske Stof overvejende, fordi Formaalet var Formerelse. *Goldschm. V. 395. Panum. 238. 32* (i talespr. især refl.) om dyr ell. planter. Den anden Maade at formere Frugtræerne paa er ved Grene. *Funke. (1801). II. 19.* Efter alle Beregninger over Fiskenes uhyre Formerelse vil . . denne Aa blive til en Rigdoms-Kilde. *Herz. XIII. 54.* I de sidste Aar har (vildsvinene) formeret sig saa stærkt, at de om Sommeren spredes vidt om og anretter megen Skade. *BMøll. Dy. L. I. 275.* Pil . . formeres . . stedsde ved Stiklinger. *Havebr. L. 250.* For-meringer af Sukkerør. *Mentz. O. Pl. 150. jf.:*

(I kan) „formere“ Planten ved at tage en „Aflægger“. *Legeb.II.135.*

II. formere, v. [fɔr'mɛ:rə] -ede ell. (sj.) -te. vbs. -ing (s. d.), jf. **Formation**. (ænyd. d. s.; gennem ty. formieren (fr. former) af lat. formare, afl. af forma, se **Form**; jf. **Format**, **forme**)

1) † danne ell. frembringe (noget af noget andet). 1.1) m. h. t. konkret ting ell. stof. *Af raadet Træe man vil Mercurius (v: kvægsølv) formeere. *Holb.Paars.234.* Got-torp (slot ligger) paa en Øe som Formeres af Slien. *Borrebye.TF.580.* || (jf. bet. 2) m. h. t. (klang)figur. Den sittende Bevægelse i Glasskiven formerede adskillige Figurer i Sandet, som laae derpaa. *VSO. 1.2* (jf. **Form 2.3**) i forb. formere (en) proces, anlægge proces, søgsmaal (imod en). Der skal strax paa staaende Fod formeres ham en Proces. *Holb.11.J.V.A. Graah.PT.II.117.* *VSO. billedl.:* *Til Qvindefeyl man Aarsager, | Dem dog proces formerer. *Holb.Skiemt. F5 v. 1.3* (jf. **Form 2.2**) finde, hitte paa; udtænke; lave. *hand kunde rationnere, | Og skjøne Anslag, naar ham ingen bad, formere. *sa.Paars.304.* havde jeg nu dispu-teret ham imod saa havde hand blevet verre, og formeeret sig hundrede Mis-tanker. *sa.Jul.6sc.* (jeg skal) forelegge ham en Sylogismum, som jeg allerede har for-meret udi Barbara. *sa.Tyb.IV.5.* || m. h. t. skriftlig fremstilling: affatte. *de Lærde . . | Een Deel Protester har mod Adelskab formeret. *Anti-Spectator.86.* Søefolk, som . . troede, det ikke var Synd . . at formere deres Røhdere en falsk Regning. *Birckner. IV.128.* *VSO. MR.1825.17. 1.4* (jf. **Form 2.6**; **gram.**) danne (en bøjningsform, et nyt ord ved afledning osv.). passivum formeres af **Activo**. *Holb.Orthogr.103.* *vAph.(1759).*

2) danne (et hele ved at bringe dets elementer (enheder) i en vis orden); tilvejebringe; opstille. 2.1) (W, ell. X og J) m. h. t. men-nesker, militære ell. maritime enheder: samle (sig) i (bestemte, større ell. mindre grupper); indtage en vis opstilling; ordne (sig i). 1. m. obj., der betegner den (højere) militære ell. maritime enhed, som tilvejebringes. formeer din Hær og drag ud. *Dom.9.29.* *Holb. Paars.305.* Paa Commando-Ordet: Formeer Batteriet! springer hver Deling for sig . . til venstre og rettes til Midten. *Exerc.Artil. (1804).227.* det Sted, hvor Bataillonens skulde formeres. *Rist.S.219.* Tjenesteregl. 256. Eskadren er formeret paa flere Linier. *Scheller.MarO. 2.* m. obj., der betegner den orden (opstillingsform), som tilvejebringes. formere en Bataillon Qvarré. *Tode.V.249.* Slogordenen skal formeres. *Hallager.54.* Vil man fra Stedet formere Roderne til Høire, da commanderer: Høire formeer — Roderne! *Gymm.(1828).74.* *Formerer den trofaste Kjæde! *Blich.D.II.131.* der er ikke nogen strængt formeret Orden i Ryttersværmen som i en moderne Afdeling Kavalleri. *JLange.BM.II.40.* *Bønnelycke.Sp.*

168. jf.: (selskabet) formerede nu en ny Kreds. *Chievitz.FG.106. 3.* (l. br.) i nogle overf. ell. meton. forb. 20 Mand af Nationalgarden, som tilsammen formerede en Al-lee midt paa Gulvet. *FrSneed.I.309.* Vi bleve der en heel Deel Tydske og Danske forsamlede; vi formerede saaledes et ordentligt gothisk Bord. *POBrøndst.RD.12.* *Par-terret kun af Herrer er formeret. *Heib.Poet. IX.448.* i forb. formere en ret: *Man for at dømme ham formerede en Ret. *Holb.Paars. 62.* *Brandes.II.247. 2.2* (l. br.) m. h. t. sam-linger, især af boger (siderne) af Universale Geistlige Historier kand (man) formere et maadeligt Bibliotheque. *Holb.Kh.Fort.a2r.* Langt den største Samling af danske Palæotyper, som eksisterer nogetsteds, er den, som findes i det kgl. Bibliotek i Kbh., hvor den er formeret som en særlig Samling. *Aarbof. Bogvenner.1918.10.*

3) (sa. anv. af ty. formieren; bogb.) af-skære papstykke (siderne) i et bogbind i forhold til bogens højde og bredde. *Haand-gern.439.* *Haandv.13.*

W Formerer, en. (især foræld.) til I. formere (1): person, som formerer; forøger. *Moth.M.27.* som en Videnskabens For-merer. *Starcke.(Tilsk.1903.190).*

Formeri, et. [fɔr'mɛ:ri] ft. -er. den del af et støberi, hvori formningen (ofte ogs. støbningen) foregaar. *Wagn.Tekn.99.* *Han-nover.Tekn.18.*

I. Formering, en. vbs. til I. formere (s. d.); jf. **Formerings-**.

II. Formering, en. ft. -er. vbs. til II. formere (jf. **Formation**). 1) (især X ell. J) til II. formere 2(1). Regimentets Formee-ning til Chargeringen. *MR.1795.701. 2* (bobb.) til II. formere 3. *Haandgern.438.* *Haandv.13.* || konkr.: den del af bogbindets sider, der rager uden for papirets rand. en smal Pergamentstrimmel, godt halv saa bred som Bogens Formering. *AnkerKyster. OmIndbinding.II.(1920).7.*

Formerings-, i ssgr. af I. Formering, især (biol., gart. og bot.) til I. formere 3. -bed, et. bed i et formeringshus. *HavebrL. 764.* -dygtig, adj. *JPlenge.En Sommer i min Have.(1877).35.* -evne, en. *LandbO. II.204.* -hus, et. hus indrettet til formering af væksthushplanter. *DannHavebr.170.* *Have-brL.865.* -log, et. log, der dannes samtidig med det til blomstring bestemte log, men som ikke er blomstringsdygtigt samme aar. *Warm. Bot.90.* -svamp, en. (skimmel)svamp i for-meringsbed og -huse. *HavebrL.250.*

Former-lineal, en. (af II. formere 3; bobg.; jf. **Formlineal**) falslineal. *Haand-gern.439.* *Haandv.13.*

formessinge, v. [fɔr'mɛ:sɛn] -ede. vbs. **Formessing** (*Krak.1919.II.370*). (af VI. for- 6.1 og **Messing**; især faagl.) overtrække med et lag af **messing**. Bordene leveres med . . forniklede eller formessingede Fødder. *Hver8Dag.9.1.1903.158.*

formet, (part.) adj. [fɔr'mɛt] (egl. perf.

part. til forme, *jf. dog -formig*) af en vis form (*især* 1). Hans Ansigt var glatraget, Munden bred men fint formet. *Pont.LP.VII.137.* Hun ligger stadig paa Ryggen efter Lægens Ordre, og jeg ser hendes smukt formede Læber give Ordene den sidste Afrunding. *Buchh.UH.44.* || *alm.issgr. [-fɔr²møf]*, hvis 1. led ofte betegner en sammenligning. *fx.: flammeformede Figurer. Schand.AE.212.* Han skrider afsted .. og med et ormformet Smil i Mundvigerne. *Buchh.UH.14.* *jf. baand-, bue-, bølge-, børste-, draabeformet ofl.*

Forme-tory, en. se Formtørvt.

☐ **Form-fejl**, en. Deformitet (Formfejl) kaldes enhver Afvigelse fra det normale i Legemets eller en Legemsdels Form. *Panum.154.* || [2.s] en Formfejl . . Skal for en juridisk Forms Skyld en hel Familie bringes til Bettelstaven? *Bergs. GFI.209. Bang.SE.11.* **-frugthave**, en. (*gart.*) have m. formfrugttræer (*jf. have*). *Hævebr.L.²269.*

-frugttræ, et. (*gart.*) frugttræ, som er tiltrukket i kunstige former (*jf. træ*). *Sal.²VIII.482.* ☐ **-fuld**, *adj.* som udmærker sig ved sin form; formfuldendt. 1) (*sj.*) til Form 1.s: hvor formfuldt den højre Haand i Handsken var malet. *JLange. III.220.* 2) til Form 2.s: som har megen form (i sin optræden *olgn.*); rettede sig

(*strengt*) efter ell. afpasset efter de vedtagne former (*for god tone olgn.*). I Spidsen for Samfundet i Malmø stod Lands-høfdingen T., en statelig formfuld Mand. *B.Münter. E.I.73. Schand.O.I.123.* (*han viste*) stadig en gammeldags, formfuld Diskretion. *K Lars.AH.151.* Ved Sæsonens Begyndelse og Slutning aflægges i formfulde Kredse *Visit. VortHj. IV.1.107.* **-fuldendt**, *part. adj.* [-fulænd^d ell. -fulænd^d] (*især* ☐ 1) [2.s] (*jf. -fuldkommen*). Det er en kæk Bøg . . de indstøede Digte ofte formfuldendte. *Hørup.I.64. Bang.HS.10. 2) [2.s] (jf. -fuld 2).* Ejendommelig er den formfuldendte høflighed, hvormed der . . forhandles mellem den bortflygtede bedrager og hans tidligere kolleger. *KCaroe. Studier til da. Medicinalhist. (1912). 124.* i kvindelig Taknemmelighed udstyrede hun gavmildt ham selv med alle disse attraaværdige Egen-

skaber: han var ridderlig, beandtet, diskret, formfuldendt. *AndNx.M.109. jf.: Et var . . Egnens ridderligste Skikkelse. Det var altid ham, der med sikker Formfuld-*

endthed opførte et Bal. JVVJens.EE.31. ☐ **-fuldkommen**, *adj.* [2.s] (*jf. -fuld, -fuldendt 1; l. br.*). La Fontaine skriver klare, formfuldkomme, højt melodiske Vers. *Brandes.II.117. jf.: Det er . . ved Fore-*

dragets henrivende Varme og Formfuld-

hed som enhed, at Winther indtager sin

Æresplads i vor Literatur. smst. 58. ☐ **-giving**, en. det at give noget en vis form. Den raa Formgivning af Metal sker hyppigt ved Forskydning af dets enkelte Dele. *Hannover.Tekn.8.* || [2.s] et Værk (*af Hauch*),

som, trods alle Ubehjælpsomheder i Formgivningen hist og her, fængsler Læseren. *Brandes.I.402.* **-hammer**, en. [3.] ☐ *hammer*, hvormed guldslageren bearbejder formen m. guldbladene. *OpfB.¹V.290.* **-hat**, en. [3.] (*fagl.*) damehat af stivkrævet overtrukket m. stof. *Kidde.B.57.* **-have**, en. (*gart.*) forkortet af -frugthave. Formhaven med Frugttræer i alle mulige nyttige Former. *StNyeland. (Belgien. (1916). 190.* *DanmHævebr.515.* **-hul**, et. [3.s] ☐ *hul* (til lufttilførsel) i en form. *Wagn.Tekn.94. Hannover.Tekn.30.*

☐ **formidabel**, *adj.* [fɔrmi'da²b(ə)] (*foræld., m. fr. form: formidable. Holb.Ep. III.363. IV.481.*) (*fra fr. formidable, lat. formidabilis, af lat. formidare, grue, gyse (for); nu især spøg.*) frugtindgydende; farlig; ofte m. afsvækket bet. (*navnlig m. h. i størrelse: forskrækkelig.* en formidabel Flode kom til England. *sa. Intr.I.595.* Det samtlige formidable Selskab af Torskepander, Svampehoveder. *Tode.V.74.* jeg skulde have med lutter Voxne at bestille og iblandt disse med en saa formidabel Person, som Halvor. *Bagger.I.56.* den rette Lære (*vil*) med overvældende Magt trænge fra Byen ud i Landet og aurette et formidabelt Nederlag paa de for Tiden florerende Sekter. *Hørup.II.355.*

Formiddag, en. [fɔr'mɛda, fɔr'mɛda²], *højtid.* -[da²q] formiddagen. *Høysg. AG.67. fl. -e († (no.) -er. Holb.DNB.529).* (*ænyd. d. s., jf. ty. vormittag; dannet af V. for 2.2 og Middag ell. af udtr. m. præp.: for (v: for) middag; jf. Eftermiddag*) den første halvdel af dagen indtil kl. 12 middag (*ell. maaltidet midt paa dagen*). *Moth. M101.* Tilbringe Formiddagen med at studere. *vAph. (1764).* Denne Formiddag har været mig meget lang. *VSO.* *Er Formiddag end sort som Nat, | Kan Soel dog brat | . . bestraale Jorden. *Grundtv.DV.II. 55.* Hele Formiddagen havde jeg Besøg. *MO.* Et Par Dage efter ud paa Formiddagen var Ulrik Frederik i Lynge. *JPJac. I.167. jf.: *Nu smiler Formiddagen ven-*

ligt ind | Ad broget Rude. Oehl.DM.12. ofte m. udelukkelse af morgentimerne: Jens Grib (*ind fra Sovekammeret*): „Hvad mon Klokken være idag? Det seer snarere ud til at være Formiddag end Morgen.“ *Ploug. Sylv.79. (især i Kbh.) undertiden om timerne ml. frokost (ved 11-12-tiden) og „middags-*

maaltidet (ved 5-6-tiden), jf. ndf. sp. 691¹⁴ samt: Foredragene bliver begge Dagene Kl. 3, og (vi maa) anbefale vore Læsere-

inder at holde de nævnte Formiddags-

timer ledige paa deres Uge-Program. Pol. ^{29/2}1920.15.sp.3. Tilsk.1903.512. || (*fagl.*) ved angivelse af klokkeslet: tiden fra midnat til middag. *Harboe.MarO.* || *efter præp., i adverbelle tidsbestemmelser. i formiddag, om samme dags nærværende formiddag; ogs. (jf. Feilb.II.6; nu sj. i rigsspr.) d. s. s. i formiddags, om den nys forløbne formiddag. Han er ankommen i Formiddag (ell.)*

i Formiddags. *vAph.*(1764). Vi maa gaee hen til ham i Formiddag. *VSO.* I Formiddag (nu i denne Formiddag) er han hjemme. I Formiddags var han hjemme. *MO.* Jeg skal komme endnu i Formiddag. *Levin.* *Alle disse gule Blomster . . stod i Formiddags paa Marken | sprungne ud i Middagsvarmen. *Stuck.FS.14.* om formiddagen († om formiddag), om hvad der sker *en bestemt dags formiddag* ell. *hver formiddag* | *et vist tidsrum.* man drømmer ikke staaende med aabne Øyne om Formiddag. *Hob.Plut.I.6.* om Formiddagen arbejder jeg fra 9 til 2, eller 3. *Oehl.*(*CLNMynst.M.30.*) slaget begyndte om formiddagen | || i forb. m. en anden tidsbestemmelse. tvende Raadmænd, som . . sidde Retten alle Tiisdags formiddager. *Hob.DNB.529.* toget afgaar 6.30 formiddag | i gaar formiddag (*Biehl.*(*Rahb.LB.II.369.*) *VSO.* *Levin.*) ell. (i rigsspr. nu især:) i gaar formiddags (*Levin.*) i Forgaars Formiddag. *Levin.* **Formiddags-**, i ssg. [*før*medas-] (*vist først alm. i 19. aarh., jf. dog ordspr.:* Formiddags-Drankere, Eftermiddags-Gjække. *Mau.1377.* *CBernh.1V.182.*) for at betegne noget som hørende til, knyttet til formiddagen; som eks. anføres: (*han*) traf Otto ved Formiddagskaffen og Cigaren hos en Konditor. *Goldschm.IV.247.* *Gjel.M.404.* aabne Vinduer, som Formiddagsolen skinnede paa. *JVJens.D.101.* endvidere: -bryllup, -dragt (især som modsætn. til Festrægt), -kone, -pige (om kone ell. pige, som har en formiddagsplads. *GyrLemche.FS.300.* *KLars.GV.97.*), -plads (om stilling, der medfører husligt arbejde, budtjeneste oign. om formiddagen. *Riget¹.1912.4.sp.4.*), -tog, -vagt (†, vagt(mandskab) om formiddagen fra 8 til 12. *Harboe.MarO. Sal.²VIII.483.*), -visit (*Hrz.D.II.224.* *Schand.TF.II.229.*)

formiddelst, præp. se formedelst.

☐ **formidle**, v. [*før*midl^ø] -ede. vbs. -ing (*Wied.Fæd.418.* *FrPoulsen.F.83.*) (*ænyd. d. s., fsv. formedhla; efter ty. vermiteln, jf. formedelst; l. br.*) 1) (i alm.) optræde ell. tjene som forbindende mellemled og derved opnaa et vist resultat. A.s Theori (*kan*) aldrig anses for fyldestgørende med Hensyn til Grunden for Menneskebilledets Fremstaaen, men kun gælde med Hensyn til en formidlende Anledning. *JLange.BM.I.63.* den Sandhed, som fremtræder i Skriften, er en umiddelbar Aabenbaring . . den er direkte givet af Gud . . uden at være gaaet igennem menneskelig, særlig hedsensk Formidling. *Krarup.L.25.* || m. obj., der betegner det opnaaede resultat: tilvejebringe ell. udvirke ved mellemkomst, ved at optræde som mellemmand oign. (*gesandten*) skulde . . formidle det formelt venskabelige Forhold mellem de to Regjeringer. *Filsk.1918.II.7.* disse to Mænd . . formidlede (*delvis*) Udgivelsen af A. F. Tschernings efterladte Papirer paa P. G. Philipsens Forlag. *Aarbof.Bogvenner.1919.*

132. Oberst T. . . havde formidlet mit Besøg hos Generalfeltmarskallen. *DagNyh.¹⁹1919.7.sp.3. jf.:* *det Liv kan hun ej leve, men kun skatte | formidlet (o: opfattet middebart) gjennem Billed eller Sang. *Schand.UD.30. jf. bet. 2:* Saaledes maatte vores Forsønere, naar han havde formidlet et Forlig imellem Gud og Menneskene, indstaae som Ansvar og Selvskyldener. *Ew.VII.86. 2)* m. h. t. forholdet ml. stridende parter oign.: mægler; forsoner. (*han*) havde udmærket formidlende Evner. *Mantzius.SH.VI.116.* (efter krigen) vil der atter blive Brug for dem, der ønsker at hjælpe, helbrede, formidle og forsoner. *ORode.KV.62.* || (*nu næppe br.*) m. h. t. trætte oign.: bilægge (1). *Moth.M104. jf. VSO.II.202 (u. Formægler).* ☐ **Formidler**, en. (l. br.) 1) til formidle 1: person, der virker som mellemled; mellemmand. Fornuften ser i Gud, som vil, den første Aarsag, i Mennesket som udfører denne Vilje Midlet, Ministeren, Formidleren. *Brandes.V.109.* Her ser man, hvad Religionen og Kristendommen betyder for dens Formidlere (o: forkyndere). *Wied.Da.83.* (fønikierne) var Mæglerne, Formidlerne, som bragte talrige Impulser fra orientalsk Kultur over til Grækenland. *VVed.BB.195. 2)* til formidle 2: mægler (ml. stridende). (*A. S. Ørsted er*) den kloge Formidler i Kollegiet, naar Striden raser mellem (præsidenten og departementschefen). Naar Uvejret bryder løs, er Ørsted Fredsmægleren. *Reumert.SØ.29.*

-**formig**, adj. [-*før*mi] (af *Form* efter *ty.* -*förmig* (-*förmig*); *jf. formet*) uden for enkelte ssg. som ensformig og (til *Form 1.s*) luftformig næsten kun som (*nu sj.*) sideform til -formet i ssg. (til *Form 1.s*), hvis første led i alm. betegner en sammenligning, fx.: baand-, bue-, bølge-, draabe-, flammeformig (*Schand.TF.II.150.*)

formilde, v. [*før*mil^ø] formilde. *Høysg. AG.16. -ede* ell. (l. br.) -te (i vers: *Bull.* (*Rahb.LB.I.560.*) *PalM.*(1909).II.146). vbs. ☐ -else (*Hob.DH.II.375.* *vAph.Chym.I.437.* *Bonnelycke.MM.10.*) (*ænyd. d. s.; dannet af VI. for- 6.2 og mild; jf. sv. förmildra*) gøre mild(ere); mildne.

1) (især ☐) bringe (en person) i en mildere (mindre ophidslet ell. streng) sindstilning; berolige; dæmpe ens vrede. Han besluttede udi sin Vrede strax i Grund at ødelægge Staden, dog lod han sig siden af nogles Forbøn formilde. *Hob.Hh.II.326.* *(*mange*) søgte | Med Taarer at formilde Dommerne | Til Skansomhed og til Forbarmelse. *Oehl.S.191.* han (*vilde*) vel sagtens . . blive vred; men snart formildes. *Gylb.Novel.II.88. e. br. jf.:* *Bliv ved fremdeles paa min Lykkes Traad at spinde, | Til du Augustum faar i en formildet Stand. *Falst.Ovid.97. samt (refl.):* (*kongens*) Ansigt formildede sig. *Ing.VS.I.136.* || (☐, især højtid.) m. betegnelse for sindstilstand som obj.: dæmpe. ved hendes (o: *Thyras*) For-

nuft og Venlighed formildede hun Gorms . . Strenghed. *Wand.Mindesm.I.65.* *formild din Vredel. *Ev.III.135.*

2) $\text{\textcircled{W}}$ m. h. t. (ugunstige) omstændigheder ell. tilstande: gøre mindre streng, smertelig oln.; lindre. Café, hvormed jeg bilder mig ind at kunne formilde alle Svagheder. *Holb.Ep.II.61.* *Den søde Himmel-Giest | Formilder vores Plage. *Brors.173.* *Formilde eders Savn. *Grundtv.PS.VI.402.* Heller ikke var hans Levemaade . . skikket til at lindre eller formilde hans Sygdom. *Molb.EL.116.* *PEMüll.99f.* jf.: lever han, saa ville vi formilde ham de faa Dage, han har igien. *Oehl.E.261. sa.RE.81.*

3) $\text{\textcircled{W}}$ (l. br.) m. h. t. form og optræden: gøre mindre afstikkende ell. plump; gøre mere dæmpet ell. harmonisk; af-dæmpe; afrunde; forædle. (man) fåer . . dog at formilde stødet, og ikke jøkke (accenterne) saa ilde ud, som de Sællandske Bønder gjør. *Høysg.AG.16.* (grækerinden) vidste overalt at formilde Plumpheden. *Grundtv.BrS.6.* Alt hvad jeg paa den store Klint havde beundret, gienfandt jeg her i mindre, men ogsaa mere uddannede og formildede Skikkelser. *Molb.(Rahb.LB.I.28).* (da navnet Marcus) lød temmelig stærkt jødisk, havde Morteche efterhaanden formildet det til Martin. *Goldschm.VIII.17.*

4) (især $\text{\textcircled{W}}$) m. h. t. (straffe)bestemmelse ell. dom: gøre mere lempelig. hvis Straffens Ævighed ikke kand holde ugudelige Mennesker i Ave, hvad kand man da vente, hvis de troe dens Formildelse? *Holb.Ep.I.287.* Da Mellemandlerne hafde faaet dette Skrift . . komme de samtlige . . til de Danske Commissarier om Aftenen, forestillede, at deres Skrift var for skarp stiled, og formanede dem til at forandre og formilde det. *Slange.ChrIV.1325.* *det staaer i Fyrstens Vold, | I sieldent Fald, lidt Straf-fen at formilde. *Wess.106.* *lad mig . . | Ved ydmyg Bøn din strænge Dom formilde. *Tode.I.247.* For David kunde det blive en Formildelse, om det lykkedes ham at forhindre Urias's virkelige Død. *Kierk.VI.420.* || *spec. (jur.)* i forb. formildende omstændighed, forhold, der medfører, at domstolene ved bedømmelse af en strafskyld søger at formildes straffen (inden for det paa-gældende lovbuds rammer). at fremstille en virkelig foragtelig Handling, under formildende Omstændigheder. *Birckner.Tr.164.* hvis det blev bevist, vilde en Schweizer-Jury næppe finde nogen formildende Omstændighed. *Gjel.W.244.*

5) (nu især dial.) m. h. t. (ophav til) sans-indtryk: gøre mindre bitter, sur, skarp, ubehagelig osv. formildet Vitriol-Olje. *v.Aph.Chym.II.245.* saasart Veirliget formildedes. *Hauch.V.414.* Golfstrømmen formilder Vinterens Strenghed. *D&H.* paa Falster . . formilder Konen Øllet med Honning, Brændeviin med Miød. *MDL.*

† **formindre**, v. -ede. (ænyd. d. s., fsv.

formindra; fra mnt. vorminderen, ty. vermindern) gøre mindre; formindske. *Moth.L154.* (kongen) formindrer derved (∴ ved indførselsforbuddene) hans egne Intrader (∴ indtægter). *OecMag.VIII.225.* Formindret Treklang . . bestaaer af Oktaven, den lille Terz og lille Qvint. *MusikL.(1801).87.*

formindske, v. [for'men'sgø] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. (nu l. br.) -ning (*Slange.ChrIV.1193.* Ørst.III.215. *MO.*) (ænyd. d. s., fsv. forminka; dannet af VI. ior- 5 og mindske; jf. formindre; især $\text{\textcircled{W}}$) gøre mindre; indskrænke. 1) m. h. t. omfang, styrke, grad osv. O Dødl din Tilskikkelse er god for et Menneske, som er trængende, og hvis Kraft formindskes. *Sir.41.3.* Bøndernes Magt (∴ kampstyrke) var bleven forminsket. *Holb.DH.I.624.* Det Had . . som hersker iblandt Folk, formindsker deres Lyksalighed. *Høysg.S.8.* formindsk ikke vores Glæde ved saadanne Yttringer. *PA Heib.Sk.I.50.* *Tro vi kun paa hans Søn, | Tilgiver han os Brøden, | Formindsker daglig Nøden. *Grundtv.SS.III.88.* *Hauch.VI.430.* *Vandet formindsker vor Vægt. *Drachm.DD.56.* formindsket maalestok, størrelse, se disse ord. || ($\text{\textcircled{J}}$; nu næppe br.) mindske; tage ind. Formindske Seil. *SøLex.(1808).* || m. h. t. anseelse ell. rygte: forringe (jf. *PEMüll.9420.*) formindske . . ens gode navn og rygte. *Moth.L154.* store Bedrifter, eller forstørre deres smaa Feiltrin. *Jacobi.Skr.29.* og søgte han paa alle Maader at formindske deres Hæder. *Hauch.II.288.* || † (bibl.) m. person-obj. den, som hader sladder, formindskes i ondskab (1871: skal faae mindre af Ondt). *Sir.19.6* (*Chr.VI*). efterdi du haver besmit-tet min helligdom med alle dine slemheder . . da vil jeg, jeg ogsaa formindske dig (1871: da vil ogsaa jeg drage mig tilbage), og mit øye skal ikke spare. *Ez.5.11* (*Chr.VI*). || (sprogv., sj.) m. h. t. ord(betydning): omforme (et ord) til diminutiv. I de romanske Sprog er -ot en formindskende Endelse. *JohsSteenstr.MK.38.* Paa Tysk formindskes Magt til Mädchen. smst. || formindskede intervaller, $\text{\textcircled{J}}$ intervaller, som opstaar ved, at man fordyber den øverste tone i de rene og smaa intervaller en halv tone. *Sal.3 XII.463.* 2) m. h. t. antal (nu især m. Tal oln. ord som obj.). han velsignede dem, og de bleve saare fornerede, og han formindskede ikke deres Kvæg. *Ps.107.38.* hvis man formindskede Tallet. *Holb.Ep.I.339.* Søsteren . . søgte nu ofte, ved en mindre forekommende Modtagelse, at formindske hans stedse hyppigere Besøg. *Ing.EF.II.61.* fra flere Steder . . lyde stærke Klager over, at Udvandringen har formindsket Arbejderbefolkningen. *National-økon.Tidsskr.I.280.* || (sj.) refl.: tage af. Skibenes Tal . . har formindsket sig siden min Barndom. *Holb.Berg.79.* $\text{\textcircled{W}}$ **Formindskelse**, en. flt. -r. vbs. til formindske. 1)

til formindske 1. 1.) adskillige fordom gode og dybe Havne formedelst Vandets Formindskelse . . synes med Tiden at ville blive u-brugelige. *Holb.Ep.V.70. VSO. MO. 1.2* (J, nu næppe br.) reduktion af nodeværdierne („diminution“). *MusikL.(1801).53. 1.3* (sprog., sj.) diminutiv. Annette, fransk Formindskelse af Anna. *JohsSteenstr.MK. 94. 2* (nu l. br.) til formindske 2. Handverks-Karle vilde vel tale om Festernes Formindskelse, som om en stor Forargelse. *Holb.Ep.I.338. Pengenes. . . Formindskelse. VSO. Formindskelses-endelse, en. [1.3]* (sprog., l. br.) diminutivendelse. *S&B. -glas, et. [1.1]* (fagl.) konkav linse. *VareL.(1807).I.353. Heib.Prov.VII.353. Sal.²VIII. 483. -muffe, til, en. [1.1] \otimes muffe (forbindelsesstykke) til fortsættelse af en rørledning m. en ledning af mindre diameter. *Haandv.241. Hannover.Tekn.126. -navn, et. [1.3]* (sprog., l. br.) d. s. s. -ord. *Mikkels.SproglS.31. -ord, et. [1.3]* (sprog., l. br.) diminutiv. *JBaden. Gram.105. Brandes.VI.467.**

Formjærn, et. (til Form 1.1 ell. forme 1) redskab af metal, som i husholdningen bruges til at udskære madvarer (grønsager, kager, buddinger o.lgn.) med i særlig form. *Frk.J.Sylteb.47.72. -kasse, en. [3.1] \otimes kasse af jærn (ell. træ), som ved støbning i sand bruges til at afstive modellen. *Wagn. Tekn.64. Hannover.Tekn.19. -kerne, en. [3.1] \otimes den del af en støbeform, som skal udfylde det hule rum i støbestykket (alm.: Kerne). *TeknMarO. || overf. (m. tilknytning til Form 1).* den ældre Kunsts faste og regulære inddeling af Legemets Formkærne (o: rent plastiske form, uden karakteristik af overfladen og bevægelsen). *JLange. III.37. jf.: man trænger ikke ind til Formkærnen, holder sig til Overfladen, der faar en pyntelig Politur. Beckett.VK.90. -kul, pl. (fagl.) jordagtige brunkul tilskaaret i en vis ensartet form; briketter af kul. *TeknMarO. 92. Scheller.MarO. jf. Sal.²VIII.484. -ler, et. (af forme). 1) (l. br.) ler, hvoraf noget (fx. et billedhuggerarbejde) formes. MO. 2) \otimes (fedt) ler, som (m. tilsætning) anvendes til metalstøbning. *Wagn.Tekn.59. Hannover. Tekn.17.*****

formlig, adj. [f'ormli] (afsl. af Form, 50 jf. I. formelig; sj.) som vedrører formen; formel. i formelig Henseende hørte (hans vers) til de bedste. *Bogh.DD.1863.124. || † spec. d. s. s. I. formelig 1.1: (lov)formelig. Moth.F331. de forekommende Sager formlig, grundig og tydelig . . undersøge. MR. 1705.129.*

\otimes **Form-lighed**, en. (sj. Forms-. Ørst. III.143). lighed i form. lige fra den, der kun fatter de raaste Formligheder, til den, som skjælnet de fineste Træk af Liv og Aand i Billedkunstens Værker. *smst. || til Form 2.6: MO. † -lineal, en. (bogb.) d. s. s. Formerlineal. Moth.F330. -lys, et. (ogs. Forme-. Grundtv.PS.VII.515. MO. Davids.KK.33). (af Form 3.1 ell. forme; nu l.*

br.) lys, som støbes i en form. *Goldschm. VIII.321. AarbFrørborg.1918.99. -lære, en. 1) (bot.) læren om planternes ydre legemsdele. Warm.Bot.19. 2) [2.6] (sprog.) læren om ordenes former, især deres bøjning(sformer). *Rask.FS.Fort.30. Oldnordisk Formlære. Wim.(bogtitel.1870). -løs, adj. 1) [1.1] (især \otimes) som er uden (fast ell. bestemt ell. foreskrevet) form. Hun laa som en formløs Bylt paa de ujævne, store Trærodder. *Schand.SB.35. en nittenaarig Amerikanerinde med en lille formløs Næse, for tykke Kinder. KLars.Ci.155. 2) (jf. Form 1.2) \otimes foreliggende som (blot) stof, der ikke har (faaet) form; som ikke fremtræder m. særpræg. *Dog aldrig opholder dig (o: vandet) nogen Gestalt, | Du stræber igjen til det formløse Alt. Staffeldt.121. (guds) Haand . . skabte Verden af et formløst Stof (Chr. VI: uskikket materie). *Visd.11.18. (digterens væsen) føler sig som Et med det formløse Alliv. Brandes.IV.168. 3) \otimes til Form 2.2. MO. Det var en formløs Bog; uden Sammentrængthed. Brandes.III.86. 4) [2.3] som ikke retter sig efter ell. stemmer m. den alm. vedtagne (selskabelige) form. Derefter foer han ud af Døren, ilsomt, jublende og formløs, som han var kommen. *Etlar.SB.411. -løs-hed, en. især: 1) \otimes til -løs 3.* de tidligere danske Digtere . . lide under en raa Formløshed og Mangel paa dannet Smag. *Molb.NTidsskr.I.169. Tankens Formløshed. Hrz.D.I.III. 2) til -løs 4.* En fri og forstandig Gæstfrihed, der lader baade Stivheden og Formløsheden blive ude i Forstuen hos Stokke og Paraplyer. *Brandes.I.206. Middagen (prægedes)afden Formløshed, der i det hele særtegnede Livet paa Kærsholm. Pont.LP.VII.154. -maaler, en. (forst.) apparat til bestemmelse af et træes formpunkt. *Sal.²VIII.486. -maskine, en. (af forme). \otimes maskine til formning. *smst.484. -masse, en. (af forme). \otimes masse af sand med tilsætning af ler til formning. *Wagn.Tekn.59.********

Formning, en. vbs. til forme (jf. Formelse). 1) til forme 1 og 2. (den) nationale Eiendommelighed (vil) paatrykke sit Stempel ved den videnskabelige Udvikling og Formning. *HN Claus.Univ.7. disse Billeder (er) ikke af daarligt . . Arbejde; tværtimod er Tegningen . . skarp, Formningen udført med en begyndende Kunststils hele Omhu. Soph.Müll.VO.510. I Formningen af Kroppen glemte de ikke Nøglebenet. JLange.BM.I.92. Formningen (af tørv) kan ske paa 3 forskellige Maader. *Møll.H.VI. 98. 2) \otimes tildannelse af den plastiske form (3.1), i hvilken metaller skal støbes. Fraværelsen af Kasse er det karakteristiske for Formning i Ler, som derfor ogsaa kaldes „fri Formning“. *Wagn.Tekn.73.***

formode, v. [f'ormo²ðe]-ede. vbs.-(n)ing (s. d.). (ænyd. d. s. (især refl.), glda. d. s. (Brandt.RD.II.12), fsv. formodha (sik); fra mnt. vormoden (ty. vermuten), af moden,

se anmode; l. br. i talespr. og højere stil have en tanke (om noget), som man answer for sandsynlig; antage (5.1). 1) m. h. t. noget nærværende ell. forbigaangent: antage virkeligheden ell. eksistensen af noget. jeg vidste, eller egentligere jeg formodede kun et eneste Menneske paa hele Jorden, der havde nogen særdele Godhed for mig. *Ev.VIII.80.* (den) erfarne Læge finder tilstrækkelig Grund til at formode Kopper. *Tode.ST.I.29.* adskillige Folkegrupper . . . lode os formode en Fest. *Bagges.L.II.361.* der var en Fortællen og Forklaren, en Formoden og Debatteren. *JPJac.I.106.* nu næsten kun styrende genstandssætning ell. pron. i ink.: Jeg formoder det ikke . . . men jeg er aldeles overbeviist derom. *Hzr.XII.196.* *Jeg Vished faaer om det, jeg alt formoder. *CKMolb.Dante.I.163.* *hvad jeg først formoded, nu jeg véd. *Drachm.20 S.B.105.* jeg formoder, at der er stødt ham en ulykke til | || (nu næppe br.) styrende spørge-bisætn. olyn.: have en formodning om. *Veed man, formoder man, hvorfra (o: skibet kommer). *Ev.V.188.* || (nu l. br.) m. person-obj. og præd. til obj. (eller lign. konstruktion). der Johannes havde fuldkommen løbet, sagde hand: hvem formode (1819: mene) I mig at være? *ApG.13.25* (Chr.VI). man (kunde) tit, naar man formodede ham i Skolen . . . finde ham paa Rygaasen af et Huus. *Ev.VI.154.* 2) (i rigsspr. (jf. Feib.) nu kun i tilfælde, der ogs. kan tydes som bet. 1) m. h. t. noget tilkommende (ofte m. obj., der betegner noget, man finder godt, ønskeligt) (for) vente; haabe. hun skal drage med dig, og jeg formoder, at du skal faae Børn af hende. *Tob.6.22.* Paltz Greven har taget sig den Frihed at Invitere dem til et Aftens Maaltid, formoder de tage det ikke ilde op. *Holb.Pants. II.6.* Høysg. *IPr.24.* Han gjorde det . . . med al den Hede, som man kunde formode hos en Broder eller en Medskyldig. *Ev.VI.113.* *FrSneed.I.28.* || † m. refl. hensobj. ondskab . . . formoder . . . sig altid svare ting (1871: har . . . altid formodet svare Ting for sig). *Visd. 17.11* (Chr.VI). (de) formode sig . . . et lyk-saligere Liv end det de forlade. *Kraft.VF. 118.* Beskrivelsen paa et saadant Feltslag formoder man sig nu. *PAHeib.US.13.*

formodentlig, adj. [fɔrmoːð(ə)n(d)li]

Høysg. *AG.29.* († formodelig. *Langebek.(K SelskSkr.VII.241).* adv. d. s. ell. (sj.) -t ell. (†) -en (*vAph.(1764).* *VSO.*). (ænyd. formodelig; afl. af formode; l. br. i talespr. og højere stil, jf. *Carst.(Edda.XIV.(1920).146).* 1) (nu sj.) som adj.: som kan formodes; sandsynlig; antagelig (3). (ved) Slutning fra det visse, maa (han) gaae frem til det rimelige, eller meest formodentlige. *EPont. Atlas.II.iv.* man (maatte) vel . . . kunde bestemme (skrifternes) i det mindste formodentlige Nytte. *Rahb.Tilsk.1797.468.* naar de Talende stedse ere blevne blødagtigere, er det da formodentligt, at Sprogets Aand

har vundet? *Mynst.BIS.I.313.* Den formodentlige Thronarving. *Molb.Reise.III.57.* 2) som adv. 2.1) (nu næppe br.) knyttet til verber, der betegner antagelse olyn.: ved (hjælp af) formodning; formodningsvis. *Moth.M154.* 24 vigtige Aarsager og Raisons, hvorefter vi Hattemagere formodentlig formeene os alleene at være berettigede til Arbeide af Castor. *Holb.Kandst.V.3.* Slutte formodentligen. *vAph.(1764).* 2.2) svækkende sikkerheden af verballedets udsagn: rimeligvis; sandsynligvis; antagelig (3). Vil han digte, som han da formodentlig ikke altid kan staae Fristelsen imod. *Ev.VI.36.* Formodentlig kommer nu nærværende Bog ud, med Bestemthed kan jeg ikke vide det. *Kierk.V.48.* Hun lytter . . . hendes Øjenbryn flyver som Fugle, hendes Fantasi formodentlig med. *Buchh.UH. 45.* (sj.) m. gradsadv.: Meget formodentlig gaaer det ham som visse lærde Klopfægttere. *Ev.VI.129.* † -hed, en. [1] (i bedømmelsen af et menneske efter dets ansigtstræk) findes Rimeligheder, Formodentligheder, Mueligheder nok, ingen Regel. *Eüsch.Philhist.97. sa.Anv.53.*

Formoder, en. vist kun i flt., som (især spøg., l. br.) fem. til Forfader (1). Det er, ligesom han kun var sin Faders og sine Forfædres Efterkommer, ikke sin Moders og (man maa dog en Gang til at skabe det Ord!) sine Formødres. *VilhMøll.(JPJac.D.3).* Huskatten maa . . . slikke sig Munden ved Tanken om, hvad dens Formødre en Gang i Tiden har kunnet byde deres Afkom. *KvBl.¹⁷;1905.3.sp.4.* Ser vi tilbage paa alle disse nu hensøvede Kvinder, som vi kalder vore Formødre, har vi derfor alene og kun Tak at sige dem. *KBok-kenh.Fra den gamle Herres Skuffer.(1917).37.*

Formodning, en. († Formodning. *DL. 1-14-6*). flt. -er. vbs. til formode: den aandelige virksomhed, der bestaar i at formode; især (mere konkr.) om den herved opstaaede forestilling(s-række). 1) til formode 1: antagelse; gisning. (navnet) Panthakak . . . kommer ufeilbarligt af det græske pantha kaka (alting er ont.) Erfarenhed vil vise om denne Formodning ikke er den rigtigste. *Ev.VI.44.* En yttrede en Formodning, en Anden anførte den som Vished. *Horreb.II.354.* Denne Tanke (var ikke) løs Formodning, den var grundet Overbeviisning. *Basth.Tale.(1795).15.* Der er Formodning for . . . at han vinder Sagen. *MO.* vor længere Udeblivelse vilde give Anledning til Formodninger, som maaskee vare værre end Virkeligheden. *Oversk.I.288.* Ingen vidste ret Besked om, hvad der egenlig var tilstødt ham; man havde sine Formodninger og Gisninger, der kom Sammenhængen mere eller mindre nær. *Drachm. T.52.* jeg har en formodning om, at han allerede er rejst, at han ikke kommer (osv.) | jf. bet. 2: Tolken kom tilbage, med Ordre at hand self skulde indfinde sig hos Genera-

len. Hand tog deraf strax ond Formodning (o: blev grebet af bange anelser). *Slange. ChrIV.1029.* || (jur.) m. h. t. forhold, hvor der ikke kan skaffes fuld vished, men maa dømmes efter indicier (jf. Dødsformodningsdom). enddog det ikke nøjagtigen bevisis, der dog vis Formodning er, at den Sigtede er skyldig. *DL.1—14—6.* den som dømmes paa Formodninger, bør i det mindste ikke dømmes til den haardeste Straf. — Blant Formodninger i Criminel-Sager regnes Frygt, Ansigtets Forandring, Zitring og Ustadihed i Ord. *Tullin.II.195. Nørreg.Privatr.VI.9.* (jf. bet. 2:) for denne Forbrydelse, hvori al Formodning dømte mig skyldig, blev jeg ført paa Raadstuen. *Bagges.NK.25.* nu spec.: en i visse retstilfælde paa forhaand gældende antagelse (m. h. t. skyld osv.), som støtter sig paa alm. erfaring, lovregel olgn.; præsumtion. nyere Love opstiller f. Ex. ofte en Formodning om, at Skylden for en Paakørsel ligger hos en Jernbane, en Sporvogn ell. Automobil fremfor hos den Paakørte. *Sal.²VIII.485.* 2) (jf. formode 2; nu næppe br.) antagelse (ledsaget af ønske) om et vist udfald, forløb af en sag olgn.; forventning; ha ab; især i forsk. præp.-udtr. Mange .. formene .. sig at undflye Guds hevsn, som altid seer alle ting, og hader det onde .. ofte (gør) denne formodning mange af dem, som til øvrigheden ere forordnede .. deeltagige i uskyldigt blod. *Stt.Esth.16.4 (Chr.VI).* *Hand derfor tænkte nu sin Reyse at fortsætte; | Men mod Formodning kom med Fogden i en Trætte. *Hob.Paars.82.* mod all Formodning (udkom) udi det Aar 1586 Befalning, at ingen under Livs Straf maatte antage den Romerske Troe. *sa.Ep.V.122.* (de havde) vel været i dend Tanke eller Formodning, at samme Fæstning .. skulde blive indtagen. *Slange.ChrIV.696.* Madame K. blev samlet med sine Fædre, efterladende sig over Formodning store Midler. *Ew.VI.260.* han treen ind til mig .. i den faste Formodning at finde mig død i Sengen. *Bagges.L.I.226.* || m. flg. præp. til: rimelig grund til (at vente) noget; sandsynlighed (for); rimelighed (for); udsigt (til). Siger jeg Ja, som der er al Formodning til, saa har han hvad han vil. *Ew.VI.195.* Han havde .. al den Formodning der kunde ønskes, til at gjøre Lykke ved Knuds Hof. *Mall.SgH.12.* der er al Formodning til at antage en lignende Udvikling for alle egenlige Meduser. *JapSteenstr. F.10.* **formodningsvis**, adv. (l. br.; jf. formodentlig 2a) ved (hjælp af slutning ud fra) formodning (1). Vi ere ude af Stand til endog kun formodningsvis at besvare (spørgsmaalet). *Dagbl.¹⁰1857.1.sp.2.*

For-mon, et. [V.3] flt. (sj.) -ne (*Tullin. III.365*) ell. d. s. (ænyd. d. s.; jf. sv. förmån; allr. betegnet som foræld. i VSO.; nu kun brugt af sprognere og dial.: MDL. Feilb. Thorsen. *Levin.(sjæll.)*) hvad man har ell.

er forud for en anden; gunstigere stilling, omstændighed, rettedig, egenkab osv.; forspring; fordel; forret(tighed); fortrin. Taussens Oversættelse .. har dette Formon for de andre, at den Oversættelse som frem for alle andre har forstaaet Hebraisk vel .. tillegger Ordet samme Bemærkelse. *KSelskSkr.1.22.* Vore Danske Konger (lod ikke lybækkerne) beholde det ringeste Formon for sig, til at forraske dem i Krigen. *smst.253.* Gud give ieg enten paa den ene eller paa anden Maade kunde udrette noget til min Herres Behag og Formon. *Langebek.Breve.392. SorøSaml.III.169.* de Tropper, som Monarken .. havde meest Fortrolighed til, skient de ikke synes .. at have fortient slikt Formon. *OGuldb.VH.II.197. Levin.Krigs-Fortællinger.(1848).7.* Bejleren til den anden af Biskoppens Døtre .. var dog kommen langt i Formon for Magister Kristen. *SKjær.ErikGrubbe.(1904).40.* Ikke alene Aandens, men ogsaa Lege- mets Formon ejede Kong Max i fuldt Maal. *AÆrslv.Ørneklippen.II.(1907).39. Halleby.118.*

Form-plade, en. [3.3] **☉** d. s. s. Brandplade. *Sal.²VII.483.* **-punkt**, et. (forst.) det sted paa en træstamme, hvor tværmaalet er en bestemt brøkdæl af tværmaalet i brysthøjde. *ForstO. Sal.²VIII.486.* **-sand**, et. (af forme). **☉** sand, som bruges til formning. *Moth.F330. Wagn.Tekn.59. Hannover. Tekn.17.* **☉ -sans**, en. [især 1.1, 2.2-s] MO. saa sagde han, at der var en skarp Formsans i Tegningerne. *Schand.VV.297. Panum.238.* **☉ -sikker**, adj. [især 2.2] en rigdhoidig og formsikker Digtsamling. *Brandes. VI.664. HomoS.GL.264.* **-ske**, en. (af Form 1.1 ell. 3.1 ell. forme) **☉** ske ell. spade, som bruges ved jærnstøbning. *MilTehnO. Arb.forsikr.1907.BilagI.24.* **-skærer**, en. [3.1] person, som udskærer modeller m. ophejdede mønstre til (farve)aftryk paa katun, voksdug, papir olgn. stoffer. *Moth.F330. Funke.(1801).II.625. D&H. Sal.²VIII.487.* † om person, som udskærer skomagelæster (læsteskærer): *Skomagaren.(1832).15.* || (jf. Form 2.2) brugt af Blich. (om J. L. Heiberg og hans tilhængere) som betegnelse for en tomt formalistisk kritiker. *Blich.(Aakj.StStB. II.15).* hertil: **Formskærer-lav**. *smst.271.* jf.: Kritikerne af Faget, G. B'erne og hele det øvrige Formskærerlav, saae med slet dulgt Foragst ned paa denne grænseløse Seminarist (o: Bjørnson). *OGeismar.D.30.* **☉ -skøn**, adj. [især 1.1 og 2.2] en formskøn Bryllupstale. *Bogan.I.120.* jf.: en ubeskrivelig Enhed af Sempelhed, Formskjønhed og Elegance (hos en dame). *Goldschm. III.359. JLange.II.358.* **-s-lighed**, en. se Formlighed. **-smit**, et. (efter ty. formschnitt; fagl.) navn paa de ældste (tyske) træsnit. *Sal.²VII.487.* **-sten**, en. (mur.) murstens af en særlig (fra det sædvanlige afvigende) form; façonsten; figursten. *MO. Gnuetzsm. Husb.15. LandbO.I.442.* **-tal**, et. (forst.)

tal (bræk), hvormed man multiplicerer produktet af træets højde og tværsnit for at finde rumfanget af træet (stammen). ForstO. LandbO.II.205. -træ, et. (gart.; jf. -frugttræ). HavebrL.268. -torv, en. (ogs. Forme-). NLund. Underretning om Torvemoser. (1809). 20. Kierk.XIII.63. Rist.FT.182). (af Form 3.1 ell. forme; fagl. ell. dial. (Kværnd. OrdbS.)) ælletorv, der er formet i en tørveform. OlufS. (MO.). MøllH.VI.98. ForstO.

† **formudre**, v. -ede. (jf. ty. vermodern) Stenen er formudret eller opløst, ligesom Støv eller Mudder. KSelskSkr.XI.279.

Formue, en. [f'ør(mu)ø ell. (nu kun i bet. 1) f'ør'mu'ø ell. -mu'ø (Levin. EJessen. Gram.63. D&H. jf. TfF.AB.IX.118)] formue. Høysg.AG.144. flt. (nu kun i bet. 2) -r († i bet. 1: Kraft.VF.9.11. JSneed.I.375). (ænyd: formu(g)e, formøge, gl'da. (i bet. 1) formue (Rimkr. Mand.118); fra mnt. vormøge (ty. vermögen), til vormøgen, se formaa, formuende)

1) (nu højt. ell. poet., især i gl'ds. ell. foræld. spr., mest i faste forb.) d. s. s. I. Evne 4. *(Jesus) kiender vor Formue, | Hvor lidet vi formaae. Brors.138. Siele-Kræfternes . . store, og for os endog her i Livet, umaadelige Formue til at voxe. JSneed. II.39. han er beredvillig til at anvende sin yderste Formue paa disse Børns gode Opdragelse. Ew.VII.103. Begavelsens Kvalitet, dens inderste Formue. Blaum.Sk.117. man (tør) sikkert søge en Forbindelse mellem et Folks aandelige, ogsaa kunstneriske, Formue og dets Evne . . i materiel Forstand. VortHj.I.3.63. || i faste forb. efter præp. 1. af (al) formue olgn. Naar man nu seer, at Konen af ald Formue arbejder med (o: under fødselsakten), saa maa mand med den eene Haand . . trække Barnet ned mod Gulvet. Buchw.JS.(1725). 77. JYJens.Skibet.(1912).42. (m. poss. pron.): du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte, og af din ganske Sjæl, og af al din Formue. 5Mos.6.5. af al min Magt og Formue elsker jeg dig. JPJac.I.238. Denne "tovelige Dreng" . . gloede af al sine vandblaa Øines Formue paa denne underlige Mand. Gjel.M.202. Nu skal Pernille, som tilforn har hindret jer Kierlighed, fremme den af yderste Formue. Holb. Tyb.V.3. Hrz.XI.137. Gybb.IX.305. 2. efter sin formue olgn. De har Ville og Attraa til at tiene Selskab efter Deres Kræfter og Formue. Langebek. Breve.127. CEv.Æ.IV.28. Jeg skal stræbe, efter al min ringe Formue, at see til, at jeg bliver grundet til, at skrive som jeg skriver. OeconT.IV.26. han forbander fruentimmerne efter bedste, ringe formue. Hjortø.F.63. 3. i (ens) formue olgn. det (er) ikke paa nogen Maade i min Formue, at giøre det. OeconT.VII.12. Pamela.I.314. 4. over formue olgn. (gud) skal ikke lade Eder fristes over Eders Formue (1907: over Evne). 1Cor.10.13. (jf. Holb. Usynl.I.2.

Kierk.XII.177). de vare selv villige efter formue (1819: Evne), det vidner jeg, og over formue (1819: Evne). 2Cor.8.3 (Chr.VI).

2) (udviklet af bet. 1 anv. om økonomisk ydeevne, fx. i flg. ekss.: indtil saa længe at hand ikke haver tredive Lod Selvs Formue. DL.1—16—3. Krigen havde undertaget Folkets Formue. Mall.SgH.29. (kongen) straffede Bulderets Ophavsmænd . . paa deres yderste Formue, saa hvem der slap naadigst kom til at gaae nøgen. Grundtv. Saxo.III.163; jf. I. Evne 5.1) indbegrebet af alle de værdier, man er i besiddelse af, for saa vidt de kan beregnes i penge (ell. omsættes i livsformødenheder); midler. Taxereborgerne skulle blive ved forrige Aars Taxter, med mindre de taxerede . . deris Formue siden sidste giorte Taxte forbedret have. DL. 3—6—4. en Qvinde, som havde . . kostet al sin Formue paa Læger. Luc.8.45. Hr. Corfitz overgiver alle sine Midler og Formue, løst og fast til dend dydzirede Møe. Holb.Bars.IV.2. i de brandfrie Hvalvinger under Husene ligge . . utallige Formuer. Goldschm.NSU.VII.188. Under Ligningen paa Formue og Leilighed inddrages Enhver, der har fast Ophold i Communen. Lov⁶, 1867. §21. "bogen har kostet 30 kr." — "ih, det er jo en hel formue (o: en meget stor sum)" |

Formue(s)-, i ssgr. (især Ø, jur. ell. emb.) af Formue 2; formerne Formue- og Formues- bruges uden bet.-forskel og til dels vaklende, idet dog den rent fagl. (jur.) sprogbrug synes at foretrække Formue-, se fx. u. -forhold, -fællig, -genstand, -gode, -ret, medens ord, der ogs. anvendes i alm. spr., oftere har Formues-, fx. -omstændighed, jf. ogs. u. -forhold, -fællesskab samt (mere tilfældige) ssgr. som Formues-beregning (Ing.EF.II.72), -tilstand (Kierk.XIII.408). -forhold, et. Lov om Formueforholdet mellem Ægtefæller. Lov Nr. 75 1/4 1899. især i flt.: d. s. s. -omstændigheder. (Grev A. var) saa gæstfri og tankeløs ødsel, at selv hans Formuesforhold ikke forsløg til denne Ødselhed. Brandes.VI.512. Pont.LP.VII.32. -fællesskab, et. (især om forholdet ml. ægtefæller; jf. -fællig). Formue: Sal.XVIII.801. Formues: Forordn. 21/6 1845. §16. Drachm.F.I.469. -fællig, et. (jur.) d. s. s. -fællesskab. Formue: VortHj. III.59. Sal.XVIII.801. jf.: Mellem (de to mænd) bestod der et delvist Formuefællig. AGnødtm.RT.102. -genstand, en. (jur.) om (hver enkelt af) de værdier, der tilsammen udgør en formue. Formue: Hage.2189. -gode, et. (især jur.) formue: VortHj. III.114. Sal.VI.892. -løs, adj. (vist kun hos Brandes) uformuende. Formue: Brandes.II.217. X.66. jf. Formueløshed. smst.V.414.

formuende, part. adj. [f'ør'mu'øne, i bet. 2 nu næsten kun f'ør'mu'øne] † superl. (best. f.) formuendste (Slange. Chr.IV.1512). (ænyd. d. s.; egl. præs. part. til ænyd. formu-

(ge, se formaa) 1) (nu l. br., jf. dog uformuende) som formaar, er i stand til (noget); som har ener til ell. (især) indflydelse paa (nogen ell. noget); formaende (jf. formaa 2.4). Er (skipperen) ikke formuendis at betale, da gielde Skibet Skaden. *DLA*—3—4. (mit æresord) var mere formuende at holde mig, end al den Vagt, som sattes om mig. *CPRothe.JN.188*. Ikke aleene den, som med gode Fatte-Evner er begavet, men og den mindre formuende. *ME.1798*. 90.4. indflydelsesrige og formuende Medlemmer af den danske Rigsdag. *EBrand. UB.7*. 2) som har (forholdsvis stor) formue (2) (jf. formaa 1.2). Menahem indkrævede det Sølv af Israel, af alle de Formuende, til at give Kongen af Assyrien. *2Kg.15.20*. det er hver Mand her i Byen bekendt, at vi ere formuende Folk. *Hölb. Er.II.4*. Bornholm (er) et Land, hvor der ere nogle velhavende, men saare faa formuende Folk. *Stampe.IV.40*. Han var ikke fornøjet med at være formuende, han vilde være rig. *PAHeib.US.63*. Maaske havde det generet hende lidt, at Andreas var saa formuende. *EBrand.UB.150*. Feilb. **Formuenhed**, en. [fɔr'mu'ɔn,he'ð] (til formuende; jf. ogs. mnt. vormogenheit (af vormogen, egl. part. af vormogen, formaa); sml. Formaaenhed; nu l. br.) den egenskab ell. det forhold at være formuende. 1) til formuende 1. Hans Formuenhed til at beklæde den Post vil man meget tvivle om. *VSO*. ethvert Naturprodukt vederter er kommen til Modenhed . . . vedterqvæger ved sit blotte Syn, og mere et menneskeligt Værk, som et Udtryk af menneskelig Formuenhed. *Oehl.Svar.41*. *Vor Sjæls Formuenhed at (nu hellere: til at) bringe Harmonie | Imellem det, som Tidens Vexel krænker, | Og det, der er ukrænkeligt deri. *Hz.D.III.201*. at kjende sin egen Evne og Formuenhed til at udføre bestemte Ting. *PalM.II.III.196*. 2) til formuende 2. *Moth.M19*. Formuenheden (er ikke) det Samme som Dannelse og Dygtighed. *Lehm. IV.95*. for at ingen Klithofolk skulde vide af hans Formuenhed, stillede han sig arm an. *MylErich.NS.35*. || (sj.) konkr., d. s. s. Formue 2. (billedl.) *Det er for (musens) Ære, Sangens Liv, | For Kunstens og for Sprogets Sag jeg fægter | Med hvis Formuenhed, i Suus og Duus | De (∴ kunstens fjender) . . . holdt saa skiændeligen Huus. *Baggens.Gieng.176*.

Formue(s)-omstændigheder, pl. Formues-: *Kierk.XIII.277*. *Schand.TF.II.244*. -ret, en. (jur.) 1) en rettiged af økonomisk værdi. Formue-: *Sal.²VIII.488*. 2) indbegrebet af retsreglerne vedrørende formuegenstandene. Den danske Formueret. *FTJ Gram.(bogtitel.1855)*. *Hage.²213*. || her til adj. formueretlig. *Tops.I.87*. *Sal.²VIII.488*. -skat, en. Formue-: *Hölb.Ep.V.87*. at betale Formue-Skat af de Midler, som man ikke eier, for at anses for rigere,

end man er. *JSneed.(Rahb.LB.I.465)*. *Lov Nr.104¹⁶/s.1903*.

Formular, en. [fɔr'mu'la'r] flt. -er ell. -ier (*Hölb.Stu.III.4*. sa.Kandst.(1731).III.5). (jf. ty. formular, fr. formulaire, af lat. formulare (flt. formularia), egl. adj. inik. til formula, se I. Formel) d. s. s. I. Formel 1; dog især om skriftstykke bestaaende af flere (formelagtige) sætninger; ofte (nedsæt.) m. bibet. 10 af livløs ell. forslidt udtryksmaade; remse. Jeg gad . . . icke plave mig lenger (med at forme mit frieri), men gick hen og kjøbte mig en Formular hos Jacob Skoele-Mester for 8 B. *Hölb.Kandst.I.3*. derpaa sværger Folket efter en anden Formular til Biskopen. *FrSneed.I.229* (jf. Edsformular). en troende, der udtaler sin Tro i populære Formularer. *PMöll.II.285*. Naar Du derimod læser f. Ex. i et „Hyrdébrev“: Brødre, indeslutter os i Eders Forbønner . . . hvoraf kommer det, at dette formodentligen slet intet Indtryk gjør paa Dig? mon ikke deraf, at Du uvilkaarligt fatter en Mistanke, om dette ikke er Formular, Ramse, officielt, af en Haandbog. *Kierk.XIV.185*. De store Fordringer, der (ved frieri) stilledes til Talsmændenes Veltalenhed, gjorde det tidligt ønskeligt at lette dem deres Hverv ved en fast Formular. *TroelsL. IX.111*. || om formler ved besværgelser olgn. Gunnild reyser sig, og læser af den sorte Bog denne Formular. *Hölb.UHH.II.2*. *Thiele.III.153*. *Kald til Hjælp da Mørkets Aander . . . | Brug da hine Formularer, | Som før Dig en Faust har brugt. *Bagger. II.377*. || (jur.) om forskrift for (retslig) handling. *Baden.JurO. Sal.²VIII.489*. **Formular-bog**, en. vAph.(1764). det er en Qvinde (modbydeligt) at opgæde, at der fries til hende efter — en Formularbog. *Kierk.XIV.186*. Juridisk Formularbog. *T Hindenburg.(bogtitel.1880)*.

formuld(n)e, v. [fɔr'mul'(n)ɔ] -ede. vbs. -ning. (ænyd. formuldes (og formald); især faql.) blive til muld; forraadne; smuldre hen. saadant Ukruds Frøe kand blive gandske ødelagt ved Forraadnelse eller Formuldning. *OecMag.III.164*. en sur, tørveagtig Formuldning. *LandmB. I.65*. *Christ.Kemt.185*. formulde: *VSO. MO. D&H*. De Planter, der ere forholdsvis rige paa Kvælstof, Kalk og Kali, formulde . . . lettere. *LandmB.I.75*. formulde: *ForstO*. kvælstofrige Stoffer formulder hurtigere end kvælstoffattige. *HavebrL.²251*. *Må Skaberens vældige Sønner (∴ vulkanerne) | miste den Magt, de har haft, | og mærke, at de formulder? *Rørd. IH.71*. || i pass. d. s. formuldnes: *MO. D&H*. Luften, Regnvandet og Frossten bidrager endnu stadig til at forvitte og omdanne mere af Graniten til Jord; og denne formuldes ved Planter og Dyrs Hensmuldren. *Bornh. Samlinger. V. (1910)*. 151. || perf. part. formuldet brugt som adj.: Rhododendron kræver en Jord hvis Ho-

vedbestanddel er Muld og delvis formulerede Planterester. *Haveselsk.1922.44.*

☐ **formulere**, v. [fɔr'mu'l'e:ra] -ede ell. (sj.) -te. vbs. -ing (*Hørup.III.46. Høfd.LT.59.*) (jf. ty. formulieren, fr. formuler; afl. af lat. formula, se I. Formel) give (et forestillingsindhold) en (især: fast, vedtægtsmæssig) form; udtrykke i en (sprogligt korrekt) form, formulere ell. formular. Hans ganske vist noget tørt formulerede Grund gjorde . . ikke synderligt Indtryk paa hende. *Tops.III.223.* overfor alle fromme Forsøg paa at formulere det Guddommelige kan (mennesketanken) indse, at de ere Afguder. *Høfd.Rel.267.* || ogs. m. obj., der betegner resultatet af handlingen (jf. forme 1.2 slutn.). i denne Roman (er) formulere (*Brandes.IV.105:* formet) hvad man da og senere har kaldt Mme de Staëls Angreb paa Ægteskabet. *Brandes.E.144.* 20 Indstillingen maa formulere. *SvLa.Iris.43.*

formulne, v. [fɔr'mul'nø] -ede. vbs. -ing (VSO.). (ænyd. d. s.; nu næppe br.) ødelægges ved at mulne; mugne; skimle. *Brødet vel forvart halvpart formulnet blev. *Worm.Sat.105. VSO.*

† **formulstre**, v. -ede. (sideform til formultre, maaske paavirket af ty. mulsterrig, muggen, ell. ty. vermulschen, raadne; sj.) d. s. s. formul(n)je. *de Bene | I Gra- 30 ven af vores formulstrede Lemmer. *Brors.273.* † **formultre**, v. -ede. (ænyd. d. s.; jf. multre og formulstre) d. s. s. formul(d)ne. Cathedræ, Borde og Benke . . vare formultrede, opraadne og i en elendig Tilstand. *AlbThura.Cold.64^e.*

☐ **formumme**, v. [fɔr'mom'ə] -ede. vbs. -else ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; fra ty. vermummen, jf. mumme; nu især i højere stil (jf. dog Feib.), sml. a.l.r.: „Ordet findes i vore Lexica. Skade, om det reent skulde tabes.“ *SoroSaml.I.94*) gøre udsæendet ell. den egl. karakter af (noget ell. noget) ukendelig(t). (næsten kun refl. ell. i perf. part.). 1) om person, der anlægger en dølgende klædedragt ell. maske. 1.1) (nu l. br.) tage maske paa; maskere (sig). formummede, sværtede og forklædte Personer, som løbe langs Gaderne og sig ei ville give tilkiende. *Forordn.22/10.1701.II.3.§3.* I 50 de gamle Tider lode alle Skuespillere sig see formummede paa Skuepladsen. *SoroSaml.I.84.* *Naar Mænd jeg kasted min Handske, | Opslog jeg min Ridderhælm; | De saae, jeg var Holger Danske | Og ingen formummet Skjelm. *Ing.RSE.VI.251.* Lakaierne vare de eneste umaskerede Personer i denne formummede Verden. *CBernh.I.46.* || billedl. *Formum dig ei bag denne stygge Maske | Af løiet, sminket Dyd. 60 *Bredahl.II.119.* 1.2) i videre anv.: forklæde (sig). (du) er et lille vækkert formummet Stykke Pigebarn. *Ing.VS.I.151.* *I Kappen hyllet paa Hjørnet jeg staar, | Formummet som til Maskerade. *Drachm.D.84.* formummet, om dragt olgn.: forandret ved forklæd-

ning olgn. (hun) gik ene ud i samme formummede Costume. *Gylb.XI.134.* jf.: *(slot- tets mur) er fordeelt med allehaande farve, | Og, i sin maling, med formummed ham og larve | Snart sees som himmel-blaae, snart blegg-guul. *SamiDanskeVers.XII.536.* || om omskabelse. *Dievelen . . har Magt | til at formumme sig i (*Lemb.Shak.X.69:* paa- tage) yndig Skabning. *Foersom.Hamlet.93.* 2) (l. br.) uden forestilling om klædedragt; formørke; tilsløre. *Naar han (o: Lucifer) med sit Flammesværd | Foer igjennem Himmelrummet, | Nys af Skyggerne formummet, | Tændtes Lyset fjært og nær. *PalM.(1909).LII.169.* Taagen hang som et tæt Slør over alle Gjenstande og formummede dem. *AntNiels.FL.II.147.* 3) overf., m. h. t. handling ell. ytring, som udgives for noget andet end det, den virkelig er; især i perf. part. brugt som adj.: tilsløret; falsk; skjult. da blev Knuden løst paa denne formummede Handel og det saa længe øvede Skuespill. *Hob.Hh.I.119.* *De Øyne, hvormed du (o: Augustus) den heele Jord regierer, | Har tit med Latter paa formummed Elskov seet. *Falst.Ovid.47.* Banner (troede), at Sagen var reen og rigtig. Og nu maatte hand dog slutte, at det var et formummet Verk; efterdi de Lawenborgere ingen Kæyserlig Fuldmagt kunde fremvise. *Slange.Chr.IV.950.* formummede, senere utilslørede Plagiatbeskyldninger. *Brandes.XIII.406.* ☐ **Formummelse** ell. ☐ **Formumning**, en. vbs. til formumme; ogs. (mere konkr.) om det, hvormed (hvori) man formummer sig (ell. noget). Formummelse: *Kierk.X.111.* Formumning: *JPJac.II.83. Sal.XII.823* (om dyrs beskyttelseslighed). Det i sin katolske Formumning ganske hedenske Kildemarked (ved *Rø kilde*). *Bornh.Samlinger.VIII.(1913).132.*

For-mur, en. (nu l. br.) egl.: den forreste ell. beskyttende mur. VSO. Krudtkielderen (er) ved en god Formuur tilbørlig sikkert for fiendtlige Skud. *MR.1809.135.* Formuren foran Porten var i Særdelighed stærkt besat. *Ing.KE.I.203. MO.* || i sammenligning. Alpes ere høye Bierge . . som strekke sig ud som en Muur, og løbe omkring Italien, og . . ere som dets Formuur. *Hob.Herod.210.* den berømte Vold, Dannevirke . . skulde være som en Formuur for Jylland mod den mægtige Keiser. *Mal.SgH.241.* || ☐ i videre (billedl.) anv.: „barriere“, „bolværk“, „værn“ olgn. (jf. Forborg); om grænsfæstning ell. grænseland, der tjener til beskyttelse („stødpude“) mod en fremmed magt: (Holland er) en Formur mod Frankrige. *Hob.Anh.293.* Belgrad, en navnkundig Ungarsk Fæstning, og en For-Muur for Christendommen paa den Side. *sa.Hh.I.462.* *paa Als, | Hiin Ø, der er navnkundig som en Formuur | Mod Tydslands Overgreb. *Hzz.XIII.241.* Sveriges Integritet bevaredes, for at der kunde være en stærk Formur for Norden imod Rusland.

*AFris.BD.II.181. overf., i alm. om værn ell. beskyttelse: (protestanternes) interesse var at conservere det Spieriske Edict . . som deris Religions Friheds eeniste Formuur og Barriere. Tychon.AB.159. at vedligeholde . . deres eget Maal (∴ sprog), i hvilket de sætte en Slags Lighed og ansee det som en Formuur af deres Privilegier. EPont.Atlas.II.217. *Din vil jeg være; | Din Godheds Lov; en Formuur for din Ære. Ew.(1914).II.3.*

formure, v. [fɔr'mu'rø] -ede. (ænyd. d.s.; jf. ty. vermauern) 1) † lukke, hindre ell. spærre ved en mur; tilmure. Han har formuret Lysningen, Indgangen. VSO. MO. 2) (fagl.) indmure. (Kalk.I.673). i Murværket (var) enkelte Skifter af gamle røde Sten . . de synes dog ikke at sidde i det oprindelige Forbandt, men have været afbrudte og formurede paany. HistMKbh.I. 413. Laaget (paa en grav) bestod af vandret lagte Stenplader . . solidt formurede i stærk, muslingblandet Kalk. H Matthiess. (AarbKbhAmt.1920.78).

Formynder, en. [fɔr'møn'ør] (i rigsspr. nu foræld.: **Formynder**. Holb.Intr.I.172. jf. Kort.128). flt. -e. (ænyd. glde. formyndere; fra mnt. vormunder(e); jf. V. for- 5 og myndig) person, som (i forældres sted) tager sig af en umyndigs (økonomiske og personlige) forhold; værge. Kand Formynderen ikke sette sin Myndlings Penge ud paa Rente. DL.3—17—28. *Jeg min Formynder tit af Hiertet haver bandet. Holb. Paars.327. Forældrenes og Formyndernes Egennytte løber for meget ind i deres Børns og Myndlingers Giftermaale. Ew. VII.144. Kilde.AE.I.305. født, sat (∴: beskikket) formynder, se føde, sætte. (lykken ell. Vorherre er) daaernes formynder, se u. I. Daare 2. **Formynderi**, et. [fɔr'møn'eri] (ænyd. d.s.; nu især i ssg. Overformynderi) d. s. s. Formynderskab; dog især (konkr.): institution, der virker som formynder (navnlig m. h. t. mindreaariges formue). den Afdeling af Loven, som handler om Formynderie. Bagges.NK.148. MO. jf. Nørreg.Privatr.VI.278. i videre anv.: det katolske Formynderi der gennemvæver Almuen i romanske Lande. JVJens.NA.128.

Formynder-skab, et. (især ☐) stilling som formynder; ogs. (især polit.): samling personer, der virker som formyndere (fx. under en konges mindreaarighed, jf. Formynderregering. Allen.I.26). Dog skal Værgen efterat hand Afkald for Formynderskabets bekommet haver . . have fremdelis Tilsyn med den (unge), indtil hand bliver 25 Aar. DL.3—17—34. PAHeib.US.198. Skorsteensfeieren paatog sig med Øvrighedens Minde Formynderskabets for Johan. Winth.VIII. 256. Rigsforstanderen kan ikke deeltage i Formynderskabets Grundl.(1849).§11. uegl.: det København, som (Brandes) aandeligt vilde udfri fra de Nationalliberales Formynderskab over hele Linjen. Drachm.D. 2

XIII. || i forb. (leve, være, staa) under formynderskab. (Chr.IV) levede under formynderskab paa Skanderborg slott. Holb. DNB.645. Børn staae . . under Forældrenes Formynderskab. sa. DR.V.4. Suhm.(Rahb. LB.II.376). Pigen er ikke under Herskabets Formynderskab. VortHj.III.185. **Formynderske**, en. (ænyd. d.s. (HMogens.); l. br.) kvindelig formynder. Slange.Chr.IV. 1269. *Hans Moder styre, som Formynderske, | Hans første Ungdom. Boye.Erik.174. Heib.TR.Nr.60.10.

† **formyrde**, v. -ede. (ænyd. d.s., ogs. formerde; jf. mnt. vormorden) myrde. Rose. Ovid.I.19.114.

formægle, v. -ede. vbs. -ing (VSO.). (nu næppe br.) bilægge (en sag) ved at mægle. Han formæglede Sagen saaledes imellem dem, at begge de stridende Parter blev enige. VSO.

I. Formæle, et. [V.2.1] (vist kun hos Grundtv.; efter oldn. formæli (formáli), forudsigelse, jf. æda. formælæ, v., sigе ell. aftale forud) forbud (I.3); forbillede (2.s). *(myten om Hermod) paa Nordens Billedsprog | Er den Daneskjalds Formæle (∴: udlægges allegorisk om Oehlenschläger), | Som i Sagas Billedbog | Gjæsted Fortids Heltesjæle. Grundtv.PS.VII.218.

II. † formæle, v. (ænyd. d.s. i bet., nævne⁴ (jf. sv. förmåla); vist efter fr. prononcer, lat. pronuntiare) udtale (et ord paa en vis maade). det første Ord (i en sammensætning) udføres høytone med sterk Tonehold, og det andet lavtone (thi saaledes formæle vi alle, udfaf Navne sammensatte, Ord), saas: Höllander-Ost. Høysg.S.171.

III. ☐ formæle, v. [fɔr'mæl'ø] -ede. vbs. -ing. (dannet i 18. aarh. efter ty. vermählen; jf. Gemal) egl. kun m. h. t. fyrstelige personer: vie; ægtevie; især refl. ell. i pass.: gifte sig; blive gift; holde bryllup. I Morgen skeer Formælingen til Wolfenbütel med vores ventende Dronning Iuliana Maria. Langebek.Breve.150. vi have lært af de Tydske at gjøre saadan en Forskiel imellem . . Giftermaal eller Bryllup og Bielager eller Formæling, . . som om alle Mennesker ikke kom til Verden, spiste og drak paa en Maade. JSneed.III.122. PAHeib.E.26 (se Bryllup sp. 1266⁴⁴). Vores Prindsesse blev formælet med en Tydsk Prinds. VSO. *Naar Aftens Purpurkyer paa Himlen staae, | Vi (∴: Apollo og Daphne) her formæle os. PalM.III.192. (prinsessen) var formælet med en Prins af Blodet. Schand.IF.143. (poet. og spøg.) i videre anv.: ingen Pige gjør dog et saa brillant Parti som den, der formæler sig med Himlen. Kierk.I.174. *Ikke skilles skal vi, nei formæle | Maa da Dødens Engel vore Sjæle. CKMolb.SD.120. den hellige Katharinas Formæling med Frelseren. Bille.Italien.I. 189. jf.: Om den høie . . Formæling (∴: med den romerske kejser Claudius) beilede flere Brude. Mynst.Bispepr.(1850).8. || overf.:

bringe i inderlig forbindelse; forbinde; forene. de stundom straalende sjælefulde Øine (var) uden noget egentligt Fortryllende eller Himmelen med Sandsenaturens Formælende. *Sibb.II.55.* *Naar Neglik og Viol formæled deres Duft. *Winth.VI.257.* (*Rembrandt*) formæledede det (?: *lyset*) med Farver, der var udvalgte til udsøgte Harmonier. *KMads.BE.11.* Fransk og svensk Smags mærkværdige Formæling skyldes næppe et ligefremt aandeligt Slægtskab mellem de to Nationer. *EHannover.SøK.24.*

† **formænge**, v. -ede ell. -de (*Moth. Conv.F92. Worm.Sat.24.*) vbs. -else (*Moth.M 121. VSO.*). (ænyd. d. s.; fra mnt. vormengen) blande; sammenblande. 1) d. s. s. forblande 1. Formengde midler .. kaldes alle slags lægedomme, som er sammenblandede, bestaaende af mange enkelte lægemidler. *Moth.Conv.F92.* *Den første tog da frem et brunt formænged Plaster. *Fr Horn.PM.142.* ald Udenlandsk Mynt, som var formænget og forværret med Kaaber, blev aldeelse forbuddet og udi begge Rigerne afskaffede. *Slange.ChrIV.424.* Steenkuls-Rogen tog imod os langt udenfor, som, formænget med en kold og vaad Blæst, gjorde ingen god Fro-Kost. *Klevenf. RJ.158.* *Jeg .. Druens Saft formængede vel med Vand. *Worm.Sat.24. VSO. 2)* d. s. s. forblande 2. *Verdens Undergang og sidste Tiid mand venter, | Naar man formænget seer fast alle Elementer. *Holb.Paars.17.* *du med Sladder det, som sindigt er, formænger. *Graah.PT.I.234. VSO. 3)* d. s. s. forblande 3. Man maae ikke formænge den lærde Verden med den studeerte Verden. *Bagges.I.241. 4)* d. s. s. I. blande 4(?). Det er ikke værdt at formænge sig med saadanne uvedkommende Ting. *VSO.*

formærke, v. [fɔr'mærgə] -ede ell. -te (*2 Makk. 4. 41 (Chr. VI).* *Holb.DH.II.720. Æreboe.108.*) vbs. -else (*VSO.*). (glda. d. s. (*Rimkr.*); fra mnt. vormerken; „Det høres nu kun stundom i dagl. Tale.“ *MO.*; nu kun foræld. ell. dial.) mærke. 1) om (sans-) indtryk ell. følelse: fornemme; føle. lige-saasnart hun var borte, formærkede jeg, at den heftigste Kierlighed havde indtaget mit Hierte. *Suhm.I.9.* han formærkede snart, at det var ingen almindelig Feber. *smst.II. 196.* den da formærkede Mangel paa ung Mandskab vedvarer endnu. *MR.1758.185.* denne (orkan i hjertet) formærkes ikke oven-til, den raser forinden. *Büch.IV.363.* naar Selvkjerligheden har stridt med dette Ord (?: „elsk din næste som dig selv“) .. da skal den formærke, at den har stridt med den Stærkere. *Kierk.IX.22. 2)* blive var; lægge mærke til; bemærke (3); komme til forstaaelse af („blive klar over“). de søgte ickun Leylighed at tage ham af Dage, hvilket Nicephorus vel formerkede. *Holb. Intr.I.192.* (man) formerkede hendes Blufærdighed ved en Rødme, som stæeg op i hendes Ansigt. *Suhm.I.19.* bemeldte Mand-

skab (skal) saasnart Ilden formerkes, møde paa det store Torv. *MR.1784.998.* (kong Hans) formærkede (vel) af de Tidender, som kom, at hans svenske Rige var saa godt som tabt for ham. *Allen.I.209. Esp.84.* || for mærke noget til (nogen ell. noget), erfare noget om nogens ell. nogets tilstedeværelse. uden at formærke Noget til den Opmærksomhedens Tvetydighed. *Kierk.IV. 258.* (han) spurgte ligesom nys Boel, om jeg ikke havde formærket noget til Svend. *Ellar.GH.II.74.* || lade (en) formærke (noget), give (en) noget til kende; lade forstaa. saa lader man hende underhaanden formærke, at hun (kunde) skifte Religion. *Schack.467.* || lade sig formærke, vise sig; gøre sig bemærket. nu er det kuns ved besynderlige Lejligheder at de (hemmelige kræfter) lade sig formærke. *JPJac.I. 15.* || lade sig formærke med, vise, at man ved ell. gør sig tanker om; give sig til kende med. Hun lod sig ikke formærke med, at hun var bleven stødt derover. *VSO. Feilb.*

For-mæskeapparat, et. [V.2.i] (*bryg.*) apparat, hvori malt blandes med vand, inden mæskningen begynder. *OrdBs. -mæskekar*, et. [V.2.i] (brænderi-spr., tidligere bryg.) kar, hvori malt oln. blandes med vand, inden mæskningen begynder. *Brænde-viinsbr.385. S&B. OrdBs.*

formøble, v. [fɔr'møblə] -ede. vbs. (sj.) -ing (*AndNæ.D.270.*) (efter ty. vermöbeln, møblere, sælge, skulle sig ved, (stud.:) sætte over styr; dagl.) give (penge) ud paa en overilet ell. utilladelig maade; sætte over styr; bortøde. Af den gamle Statsspar-sommeliged er der næppe Spor hos Nutidens Bonde .. „Naar Pengene dog skal formøbles, kan vi lige saa godt formøble dem, som de andre.“ *Hørup.III.355.* han har ikke Ro i Sjælen, før han faar (pengene) formøblede. *Pont.LP.V.171.* (l. br.) m. h. t. andet end penge: det hviskedes .. i alle Kroge (i højesteret), at de formøb-lede Dokumenter ikke var fundne (?: en advokat havde forlagt dem). *Pol.3/1904.2.sp.2.*

For-mødre, pl. se -moder.

† **formønte**, v. -ede. vbs. -ning (*KSelsk Skr.XI.252.*) (ænyd. d. s.; fra mnt. vormunten) slaa mønt (af); udmønte. dend smaa Myndt, som blev myndtet udi det Tydske Rige og de paagræntzende Lande (blev) ringere og ringere .. formyntede. *Slange.ChrIV.412.* I forrige Aar er her formøntet en stor Mængde Guld og Sølv. *VSO. MO.* || sætte over styr (i spil). *Moth. M201.*

☐ **formørke**, v. [fɔr'mørgə] -ede. vbs. -else (s. d.). (ænyd. d. s.; af VI. for- 6.2 og mørk; jf. formørkne) gøre (især i pass.: blive) mørk ell. mørkere.

1) m. h. t. en tings (ell. persons) udseende. 1.1) faa (en ting) til at fremtræde med et mørkere (dunklere, mindre tydeligt) ud-seende ell. gøre (den) helt ell. delvis usyn-

lig (ved at berøve den lyset, tilsløre den olgn.). Solen og Luften blev formørket af Brøndens Røg. *Aab.9.2.* Himlen formørkes, der trækker et Uveir op. *Heib.TR.Nr.63.7.* Pludselig formørkedes Butiken af en høj, svær Mand, der kom ind ad Døren. *Goldschm.II.38.* især om særlige fenomener ved himmellegemernes gang (se Formørkelse 1): ved den siette Time (blev der) et Mørke over det ganske Land . . Og Solen blev formørket (1907: formørkedes), og Forhængen i Templet splittedes midt ad. *Luc.23.45.* Maanen formørker Solen. Jorden formørker Maanen. *VSO. Ing.RSE.VI.269.* billedl.: (om Jesu opstandelse:)*Nu rinder op saa klar | Den Sol med Lys og Glæde, | Som i sit Jordeklæde | Saa plat formørket var. *Salm.Hj.239.1.* Ithaciens Soel er formørket (o: den skønne Helene er bortført). *Holb.Ul.I.5.* || (sj.) m. h. t. paasat farve olgn.: 20 give noget en mørkere farve(tone), dette ubrugte Kapel, hvis Vægge ikke er formørkede af Røgelse. *VilhAnd.AD.12.* || † fordunkle(1.s); overstraaale; overskygge. Lysets Skin formørkes af Solen. *VSO. overf.:* *(den) beskedne Pige . . | Som ikke vil formørke sine Lige. *Tode.I.101.1.2* (l. br.) m. h. t. ansigtsudtryk: gøre (i pass.: blive) mørk (skummel, truende osv.) under 30 vrede, mismod olgn. den Kommende, paa hvem han fæstede sit formørkede Blik (o: i vrede). *Blich.II.281.* ref.: *Don Juan . . med Øine, som formørke | Sig ved Syn af Donna Rosa. *PalM.VIII.92.*

2) overf., om den maade, hvorpaa noget fremtræder for følelsen ell. tanken. 2.1) gøre (et livsforhold ell. en sindstilstand) fattig paa glæde, tung, smertefuld (for en). *hvi skal . . Kummer | Formørke disses Vei. *Ew.V.173.* *Formørket er Kongens Glæde. 40 *Ing.VSt.259.* *Saasart kun bort de (o: huserguderne) drage, | Formørkes og jert Sind; | Da kommer Nag og Klage | Igjennem Døren ind. *PalM.(1909).I.267.* jf. bet. 1.1: Tungsinde (stiger) op i ham som et Mulm, der formørker Tilværelsen for ham. *Pont.LP.VII.9.* † m. person-obj.: see, der skal være angst og mørked; hand skal være formørket ved trængsel. *Es.8.22(Chr.VI).* 2.2) (nu l. br.) m. h. t. forestillinger ell. tanker: gøre dunkel (2.1), uklar, forvirret osv. hvo er den, som formørker Guds Raad med Tale uden Forstand? *Job.38.2.* Jo skarper (fornuften) er, des flere Spidsfindigheder bruger den til at formørke de klarreste Sandheder. *JSneed.V.288.* Gennem forrige Aarhundrede er den hollandske Malerkunsts Historie stedse bleven mere formørket. *KMads.HM.30.*

3) helt ell. delvis berøve evnen til tydelig sansning, klar tænkning, forståelse olgn.; afstumpede (2.2); sløve. enddog (hedningerne) kiendte Gud, saa ærede eller takkede de ham dog ikke som Gud, men . . deres uforstandige Hierte blev formørket. *Rom.I.21.* (hedningerne) vandre i deres

Sinds Forføngelighed, formørkede i Forstanden . . formedelst deres Hiertes Forhærdelse. *Ephes.4.18.* *Vor formørkede Forstand | Kan ei Ordets Sandhed kjende. *SalmHus.364.2.* Drukenskand . . formørker og hindrer Fornuften. *Holb.NF.I.109.* de vanvittige formørkede og forblindede Hedninger. *Borrebye.TF.689.* *Hun havde slugt hans Hjerte | Og formørket hans Sjæl. *Winth.HF.45.* et længe næret Had, der er endt med at formørke hans Forstand. *Pol.¹⁸11.1922.2.sp.4.* m. Syn olgn. som obj. (især uegl.): Lad deres Øine formørkes, at de ikke see. *Ps.69.24.* *De stærke Farvers Skin tilsidst vort Syn formørke. *Wess.47.* *hans klare Blik | Formørkedes af Mismod og af Kummer. *Holst.Sørgetale¹⁸1840.7.*

Formørkelse, en. flt. -r. vbs. til formørke, ofte dog som betegnelse for den fremkomne tilstand. 1) (især \varnothing) til formørke 1 (jf. Dagformørkelse); især (jf. Maane-, Solformørkelse) om det fænomen, at et himmellegeme en tid helt ell. delvis bliver usynligt ved at gaa ind i et andet himmellegemes skygge. man kand udregne Formørkelser. *Holb.Er.III.5.* *Slange.Chr.IV.62.* *Den, der blinkende mod Solen giver | Agt paa Formørkelsen, indtil han blindes. *CKMolb.Dante.III.208.* *TroelsL.XIII.73.* || (fagl.) intermitterende afbrudelse af lyset fra et fyr. et rødt og grønt Fyr . . med Formørkelse (c. 40 i hvert Minut). *Trap.⁴III.82.* 2) (\varnothing , l. br.) til formørke 2. Jeg begræder hele Ithaciens Skiebne, der har lidet saadan Formørkelse, mist sin største Zirat (o: den skønne Helene). *Holb.Ul.I.A.* Til ydermeere Beviis paa disse tvende Dronningers store Qualiteter, er den almindelige Formørkelse (o: politiske nedgang) deres Død forsaasagede. *sa.Heltind.I.108.* Formørkelse i Sindet. *VSO. jf.:* i hans Formørkelsestid, da Verden foragtede ham og Mængden spottede ham. *Hauch.VI.427.* 3) (\varnothing) til formørke 3. Formørkelse i . . Forstanden. *VSO. \varnothing Formørker*, en. flt. -e. (sj.) til formørke 2.2: mørkemand; obskurant. *Balle.Bib.I.IV. formørkne*, v. (ænyd. d. s. (glda. ogs. i bet. „blive mørk“); nu næppe br.) d. s. s. formørke. 1) d. s. s. formørke 1.1 (billedl.): *de Øynes Stjerne-Glands | Formørked er (o: ved døden). *Graah.PT.I.84.* 2) d. s. s. formørke 2.1. herveden faaer jeg dem aldrig igjen, disse Dage . . Men hisset skulle de . . straaile i evig Klarhed, uden at formørkes af Skilsmisse. *Gutfeld.(Rahb.LB.II.143).*

I. Forn, en, et. (ogs. **Fon**, **Fund** ofl.). (no. dial. forn, sv. dial. fon, oldn. fōrn, gave, offer; besl. m. føre; foræld. ell. dial.) gave (især i form af fødevarer), som (i tidligere tid) medbragtes ell. i forvejen sendtes til et gilde, især et bryllup; føring; send. *Moth.F280.* *TroelsL.X.102.* *Fra alle Lande.1879.* *II.24.* *Feilb.I.350.IV.155.*

II. forn, adj. [fōr'n, fâ'rn] (ænyd., glða., oldn. d. s.; besl. m. forðum, fjern, IV. for,

før osv.; jf. tilforn; brugen i nyda. skyldes paavirkn. fra oldn. (og sv.); højtid. (især poet.) ell. foræld.) som stammer fra ell. eksisterede i en (fjern) fortid; (æld-) gammel; især om hvad der tilhører den nordiske oldtid. ved Skinnet læste den gamle forne Runer. Grundtv. PS. II. 46. *Saa har forne | Skjalde kvædet. smst. I. 113. Saa dan handlede aldrig vore forne frænder. Grøn. LN. 134. Selvejet er for Bondestandens Vedkommende, efterhaanden som Adelsvældens Tid lider, ved at blive en Saga fra forne Dage. JV Christensen. Midtsjællands Hist. I. (1907). 51. **forn-**, i sgr. [forn-, farn-] til II. forn; som eks. paa disse sgr., der skyldes efterligning af oldn. og sv. (se Hjælpe O. 115), og som næsten kun findes brugt (poet. ell. foreld.) af sprognere, i alm. som erstatning for sgr. m. Old-ell. Oldtids- og især som betegnelse for forhold, der vedrører den nordiske oldtid, kan anføres: *I hvis Fornkvad stadig vælder | Som en Ungdoms Fos. Recke. Digte. VII. (1911). 50. (det danske sprogs) Fjernelse i Tidens Løb fra Fornmaalet ved Paavirkning fra Tysk. Flensb. A. 11. 1909. I Till. 387. sp. I. I „Bræen“ har Johannes V. Jensen fortalt om et menneske fra forholds dage, hvis sind rejste sig i sin vædde. FSadolin. Svælsgøgt. (1910). 29. fornsproget, grundlaget til islandsk. NMPet. Br. 67. *Hei, irisk over Sagaens Slette, | Hvor de fornstore Skygger færdes. Drachm. DM. 142. *hvor vor Troubadour sig paa Mosset kan strække, | sammen med Forn-tidens Storslægtis-Aner. Gjæl. Rø. 98.

fornagle, v. [for'naql's] -ede. vbs. -ing (s. d.). (efter ty. vernageln; jf. cnyd. være fornaglet paa, (overf.:) dreje sig om) 1) i egl. bet., om anvendelse af nagler (søm). 1.) (l. br.) fastgøre ved nagler. (han) binder og fornagler Roret saa fast, at det ei kunde rokkes til nogen Side. Mall. SgH. 364. Sværdet Modstanderen faar er fornaglet. JV Jens. (Pol. 1/4 1922. 8. sp. 3). billedl.: *Et Aar! — En Vægt af Lykke og af Smerte | Lagt ned, fornaglet, under Kistens Laag (o: gemt under det tilsummede laag). Recke. GND. 22. 1.2) ✕ gøre skydevaaben ubrugeligt ved at drive en nagle (fornaglings-søm) ned i fænghullet (paa forladevaaben) ell. ved anv. af særlige (fornaglings-) apparater (ved bagladevaaben). de mistede en Hob Folk samt nogle Felt-Stykker, som bleve fornaglede. Holb. DH. III. 215. Mall. SgH. 368. Funch. Mar. O. II. 46. Hvordan kunde han komme til at fornagle Bøsserne. Ethar. SB. 446. KLars. Ci. 32. || (l. br.) i videre anv. Jeg havde . . fornaglet Portlaasen med (et) Søm. Ing. LB. III. 161. 1.3) (fagl., nu l. br.) ved skoningens beskadige en hests hov med søm, saaledes at hesten kommer til at halte. Om en Hest er fornaglet eller stukket med Sømmet. Heste L. (1703). B3°. VSO. MilTeknO. 2) (⊕, nu l. br.) overf. brug af bet. 1.1 (og 1.2): gøre (en person)

aandeligt ubevægelig ell. uimodtagelig; faa (en) til at „gaa i baglaas“. Evigheden vil saa dog gjøre det aabenbart, at hans Tilstand var Fortvivlelse, og fornagle ham hans Selv, saa Qvalen dog bliver, at han ikke kan blive af med sit Selv. Kierk. XI. 135. || især i part. fornaglet brugt som adj. Disse gamle Hoveder ere fornaglede, og hvad der endnu er tilovers af Begreb, stoppes ved Fordom. Ørst. Br. I. 114. Barnets Hjerne (er) foreløbigt fornaglet med Glosser og Regler og Navne. Brandes. III. 438. (Hostrup) har Kærlighed til den hele Smedefamilie, han holder af disse . . stakels fornaglede Hjærner. smst. II. 230. saa fordomsfuld er han, saa fornaglet overfor det Ny i hans nærmeste Nærhed, at han forkaster saavel Bjørnsøns som Ibsens første Skuespil. smst. XV. 151. jf. Fornaglet-hed. smst. VII. 175. || (dial.:) Sekretæren var ikke fornaglet (anm.: En Jydeterminus, der betyder: fattig og forknyt). Blich. III. 608. jf. Feilb. **Fornagling**, en. vbs. til fornagle; især: 1) ✕ til fornagle i. s. v. Aph. (1759). MilTeknO. Scheller. Mar. O. 2) (fagl., l. br.) til fornagle 1.3; ogs. mere konkr. om den tilføjede beskadigelse; sømstik. MøllH. II. 164. LandbO. IV. 534.

fornam, præf. af fornemme.

† **fornarret**, part. adj. (efter ty. vernarrt) (taabeligt) forelsket; forgabet. *En neppe med et Øjekast | Sig i en Skjønhed spejler, | Før han fornarret i en Hast | Af alle Kræfter bejler. Falst. 115. *o Himmel, at jeg dog | Var saa fornarret i det liderlige Drog! Ew. IV. 93. jf.: Suhm (oplyser), at (Luxdorph) var hel fornarret i „Kærlighed uden Strømper“. Vilh. And. Erasm. II. 220.

Fornavn, et. det (ell. et af de) første af en persons navne (mods. Efternavn, Tilnavn), som (mods. Familie-, Slægtsnavn) er hans personlige navn (jf. Døbenavn). Sagsøgerens For- og Tilnavn. MR. 1706. 135. Holb. Bars. III. 5. Moden (er) her at distinguiere med Fornafn dem, som ere Chevaliers. Klevenf. RJ. 182. *Sit Tilnavn kunde han aldeles ikke lide, | Og Fornavn var paa den Tid ingen Skam. Bagges. I. 161. det forekommer mig underligt, at to Brødre har det samme Fornavn. De kalder Dem begge Søren? Hostr. SpT. II. 8. Da jeg begynde at skrive valgte jeg, paavirket af Thomas P. Krag's Eksempel, at skrive mit Navn som jeg skriver det, Fornavn, Forbogstav af andet Navn og Efternavn. JV Jens. A. I. 256. || i udtr., som betegner, at man ved at tiltale en anden med fornafnet alene, viser det nære ell. fortrolige forhold, hvori man staar til vedkommende. (de) kaldte hianden ved Fornavne, naar de var ene, Niels og Tema. JP Jac. II. 98. „Harald? Hvem er det?“ Ragna (bliver rød): „Harald Grunnert“. Otto K.: „Aa — I er paa Fornavn!“ Pont. A. 77. Goddag Emma, saa han straks på fornavn, og uden frøken. Hjort. SJ. 88.

I. forne, *v.* (ogs. *furne*). -**ede**. (ænyd. *d. s.*, *sv. dial.* *fornas*, *fyrnas*, *no.* *fornast*; *jf. oldn.* *fyrnask*; *afl. af* II. *forn*; *grundbet.*: *blive gammel*; *vist kun foreld.*, *jf. dog Esp.84* samt *forforne*) 1) *om træ: ødelægges af tiden; frønne*; *ogs.: gaa ud; visne. Moth.F331.* *Nu springer Baand af Brygger-kar, | Nu fuurner de. *Cit.ca.1710*, (*NkS49*820.25). Ligesom disse Vexters Stængeler og Blade oven paa forhøje Bunden i Tørve-Moserne, saa hielpe deres Rødder til nedentil, naar de af Ælde . . furner. *OecMag.VI.335.* || *pass. fornes i sa. bet. smst.I.55.* || *part. fornet brugt som adj.: udgaaet; frønnet. Vindfælder, eller fornet Træer. DL.2—22—28. furnede eller udygtige Træer. Forordn.²⁹1733. §38.* 2) *overf. ell. billedl.* *Under en Rosen-Kind Hjertet kan forne (*SalmHj.20.5*: bløde), | For dog at Skjæbnen saa sælsom er skift. *Kingo.266.* 2) (*jf. PoulPed.DP.52. Rosenb.III.537*). Danmark (*havde*) ingen Aarsag . . at ansee sin gamle Kongelige Arve-Stamme som fornet og visnet. *KSelskSkr.II.332.*

II. forne, *adv.* [*førne*, *få'rne*] (*fra ty. vorne, afl. af vor, se IV. for; i bet. 2 fra nt. (superl.) vornste*) 1) *↘ d. s. s. foran* 1.1. *en Hjælm af det klare Stål, | kosteligt prydet forne. *Berd.B.70.* 2) † *som adj. i komp. og superl.: forrest. forsæde . . kaldes det forreste sæde i en vogn. Moth. S168.* (*de*) Fornere hierne kamre (: *to af hjerneventriklerne*). *Moth.Conv.F93.*

for-ned, -nede, *adv. se u. IV. for* 19. **-neden**, *adv. (og præp.)* [*før'ne'ð(ə)n*] (*glda. for nedhen, neden for (præp.) (Brandt. RD.I.214), oldn. tyrir neðan i sa. bet.; egl. sammenskrivning af to ord, jf. nedenfor*) i *ell. paa den nederste del (af noget); nedentil (mods. foroven).* *Moth.F287.* Solen brændte foroven, og Sandet stegte forneden. *HC And.V.193. Rich.I.67 (se u. foroven).* der er (*paa kulisserne*) en Dør forneden i Husene og et Vindue oven over Døren. *HBria. (Tilsk.1922.II.159).* *billedl.*: *Hvor Hjertet vel er halvveis godt, | Men deelt foroven og forneden, | Der tornekrones Ærens Drot. *Grundtv.SS.I.320.* || (*sj.*) *som præp.: neden for; neden under.* *Raphaels Engle, der tause staae | Forneden Madonnas Billed. *Hz.D.I.70.*

† **fornederlig**, *adj. (afl. af fornede* (2); *sj.*) *som bringer vanære, fornedrelse med sig; fornedrende. han havde . . overtalet Kongen (til) ved dette fornederlige Trin, at gøre sit Land skatkyldig til Fremmede. KSelskSkr.VIII.93. VSO.*

fornedre, *v.* [*før'ne'ðrə*, *-'neð'rə*] -**ede**. *vbs. -else (s. d.), -ing (s. d.). (ænyd. glda. d. s.; fra mnt. vornederen, jf. ty. erniedern; sml. fornedrige)*

1) † *i egl. bet.: gøre lavere. Hver dal skal ophøyes, og hvert bierg og høy skal fornedres (1871: sænkes).* *Es.40.4 (Chr.VI).* *vAph.Nath.VIII.417. m. overgang til bet. 2: gøre mindre.* *Hver Time i Glasset, | Hver

Streg paa Compasset | Forandrer, forhøyer, forneder vort Mod. *Stub.41.* || *refl., m. overgang til bet. 2: stige længere ned. (du) fornedrede dig (1871: steg dybt ned) indtil helvede.* *Es.57.9 (Chr.VI).* Siig til kongen, og til dronningen: forneder eder, sidder ned (1871: sætter Eder lavere). *Jer.13.18 (Chr.VI).*

2) (*især i højere litterært sprog, jf. dog Esp.84*) *gøre (nogen ell. noget) ringere end før; give en lavere, ringere værdi ell. plads; dels om nedsættelse i andres øjne, især m. h. t. ydre værdighed, rang osv. (jf. ydmyge), dels om forringelse i indre (ofte: moralsk) værd (jf. nedværdige). hvo sig selv ophøier, skal fornedes, og hvo sig selv forneder, skal ophøies.* *Matth.23.12.* Saasom man ikke kunde ophøje Mennesker til Gudernes Værdighed, Stand og Anseelse, saa søgte man at fornede Guderne, og at underkaste dem Menneskers Vilkor. *Holb.Ep.IV.505.* Ved at bagtale (*dyden*) troer Lasten at fornede den til at blive sin Lige. *Biehl.Euph.16.* man skal aldrig fornede mig til at give min Haand til en Mand, jeg forager. *Rahb.Fort.I.163.* *til stor Harm for hver Dannedmand — | Til Lehn forneder han (: *kong Svend*) Danmarks Land. *Ing.VSt.188.* „den Mand er ingen Gjøgler, som . . kan fremstille Menneskekraften, i dens raskeste og dristigste Flugt gennem Legemverdenen.“ . . „De (: *en greve*) er en rig Mand og behøver aldrig, som jeg (: *en linedanser*), at . . fornede en fri Konst til Næringsvei.“ *sa.EF.II.238. Brandes.I.224.* || *refl.: ydmyge ell. nedværdige sig. Sir.12.14 (Chr.VI).* man kan ikke fornede sig for meget for Gud. *Holb.JH.I.342.* de (: *børn født uden for ægteskab*) vil daglig fornede sig lige saa meget til Slaver, som hine (: *deres plejeforældre*) svulme op til frygtelige Despoter. *Ew.VII.105. (hun vil ikke)* tillade, at en Mand af Stand forneder sig til at tage hende, der kuns er en Bondepige. *PÅHeib.Sk.II.5.* dette Rige havde fornedit sig saa dybt at underkaste sig Roms Lehnshøiher. *Engelst.Phil.259. Grundtv.SS.III.45. (bornh.) blive fattig. Esp.84.* || *part. fornedrende brugt som adj.: ydmygende; nedværdigende. vAph.(1759).* Det var en fornedrende Mistanke, Beskyldning, imod en brav Mand. *VSO. Ing.EM.I.68.* er der noget mere fornedrende end Regn? Den tilintetgør al menneskelig Værdighed og Skønhed. *FrPoulsen.HH.21. jf.: despotisk, Menneskefornedrende Slaverie. Birkner. Tr.5.* || *part. fornedit brugt som adj.: ydmyget; nedværdiget.* Jeg forstaaer baade at være fornedit (1907: at være i ringe Kaar), og jeg forstaaer at have Overflod. *Phil.4.12.* Han viser megen Standhaftighed i sin fornedrede Tilstand. *VSO. JVVens. FD.6.*

Fornedrelse, *en. (især ☐) vbs. til fornede* 2; *ogs. om tilstanden at være for-*

nedret. de vare i megen fornødelse (1871: stor Elendighed) i staden. *Jud.7.21* (Chr.VI). *Phil.3.21*. det havde maaske været bedre, at Kong Knud havde erkiendt Keyseren for sin Lehns Herre af det Vendiske Land . . . det var ham ey heller til nogen Fornødelse, eftersom han havde Danmark frit. *Holb.DH.I.249. PalM.III.105.* vort Land (er) stykkevis bleven pantsat til fremmede Kapitalister paa en Maade, der . . . minder om vor Fornødelse i Erik af Pommerns Dage. *Pont.LP.VII.49. spec. (relig.):* Christi Fornødelse kaldes i theologiske Skrifter den Tid, Christus var her paa Jorden. *VSO. Sal.²VIII.493. jf.: I Jesu Christi Liv adskille vi hans Fornødelser-Stand og hans Ophøielser-Stand. Katek.§74. † fornødrige, v. -ede. (ænyd. d. s., mnt. vorneddrigen, nt. verneddrigen; jf. ty. erniedrigen) d. s. s. fornødre 2. du trægter efter Høghed, og tillige med fornødriger dig saa meget. *Holb.HAmb.I.3. Fornødning, en. (nu næppe br.) d. s. s. Fornødelse. 1Makk.3.51* (Chr.VI; 1871: Fornødelse). *reik | Af din Fornødning dig. *Staffeldt.D.I.425. Kierk.VI.353. jf. Fornødelse slutn.: *Tak, Jesul for hver Draabe Vand, | Som du i din Fornødrings Stand | Min Siel til Trøst lod rinde. Brors. 86. Grundtv.SS.I.592.**

fornem, adj. [fɔr,næm] fornémé (flt.). *Høysg.AG.106. (m. tryk paa sidste led (nu kun dial.): Bagges.II.15.20. jf. Wess.75 samt Feilb.) (nu kun spøg. (ubøjeligt): fornemme [fɔr,næm'ə]. DL.6—13—10. Holb.Kandst.II.2. PAHeib.Sk.II.313. Winth.X.151. Drachm.RR.29). inlk. -t ell. † d. s. (Holb.DR.1.5); superl. -st (Moth.N58. Holb.Stu.III.3. Ew.VIII.123. VSO. Heib.Poet.VII.259. MO. Mikkels.Sprogl.179) ell. (nu sj.) -mest (Holb.Kandst.IV.2. sa.Br.(Dania.IV.7). Høysg.AG.84. PAHeib.Sk.III.348. PR Møll.Sejr og Thora.(1902).129). (ænyd. fornem(me); fra mnt. vorneme ell. hty. vornemh; sidste led egl. d. s. s. nem; grundbet.: som bør tages ell. foretrækkes for andre; jf. V. for- 3)*

1) (især Ψ) om ting: som det i høj grad kommer an paa; betydningsfuld; vigtig; næppe uden for superl.: som (af flere) har størst betydning; hoved-. hvilket er det fornemste (Chr.VI: fornemmeste; 1907: første) Bud af alle? *Marc.12.28. Philippi (er) den fornemste (Chr.VI: fornemmeste; 1907: første) Stad i den Deel af Macedonien. ApG.16.12.* Kundskab om Fjendens Tilstand er den fornemste Post for en Krigshær. *Holb.Ul.II.2.* hiint natlige Indbrud (blev) den fornemste Aarsag til min Fætters Død. *Hauch.I.349.* „Er det en flink Mand at tjene?“ — „Jeg klager ikke paa Kosten, og det er jo det Fornemste.“ *Schand.F.237.* den lille skal blive et bravt og skikkeligt menneske (og) det er jo dog det fornemmeste. *M.Krist. Selma Lagerlöf. (1917).16.*

2) om person. 2.1) (nu kun m. overgang til bet. 2.2) som besidder særlig dygtighed, indflydelse oln., beklæder en fremskudt stilling blandt sine lige, nyder særlig agtelse osv.; fremragende; betydelig; især (jf. bet. 1) i superl. om den, som sig forseer, selv er Provst, (skal han afløses) af Superintendenten, eller . . . af en dertil af hannem forordnet fornemme Provst. *DL. 2—11—11.* fornemme Skibsfolk. *smst.4—2—1.* Kand dend Mæær (o: jordemoderen) og ikke gaee til Fods . . . var det endda en af de fornemme (1731: fornemste) Joremødre, saa vilde jeg aldrig fortryde derpaa (o: at afholde udgiften til kørsel). *Holb. Bars.I.7.* De ere allesammen Tiener; men den ene Tiener kan dog være fornemmere, end den anden, og have fordeeltigere Vilkaar. *Mossin.(MO.).* den fornemmeste Procurator i Kjøbenhavn. *PA Heib.Sk.III.155.* de to Fornemste af Hørrerne (o: rektoren og konrektoren). *Blich.III.121.* Byens fornemste Restaurateur. *Gylb. XI.260. 2.2)* af høj byrd ell. livsstilling; som hører til de øverste i samfundet; fin (II.2.2). fornemme Folk, som ikke pleje at søge Ting. *DL.1—13—4.* han skulde lade nogle komme af Israels Sønner, baade af den kongelige Slægt og af de Fornemme (Chr.VI: de fornemmeste). *Dan.I.3.* jeg er bange, at Bormesterinden har forivret sig; fornemme Folk taaler icke meget. *Holb. Kandst.IV.9.* Om du blev Mand paa en heel Tønde Guld, est du dog kun af Geburth en Lakkey. Det er Forskiæl mellem en riig Mand og en fornemme Mand. *sa. HP.II.9.* *Fornemme Ven, hvis Navn fra høye Aner flyder. *Falst.Ovid.93.* rimeligviis tager Prindsen her ind, siden vi ere de fornemste Folk her i Byen. *PAHeib. Sk.III.349.* *Hun være maa af fornem, | Af ældgammel Æt. *Winth.HF.86. Drachm. RR.29.* de fornemme, (nu især dial.) de øverste i samfundet; spec.: folk „uden for bondestanden“. *MO. Feilb. AarbFrborg.1918. 90.* || som lægger sin ophøjeth over andre tydeligt for dagen (især: paa en utiltalende, hovmodig ell. afvisende maade); „fin paa det“. befliit dig kun paa at være noget fornemme herefter, saa skal du have min Naade. *Holb.Kandst.III.3.* hun er . . . saa stiv og saa fremmed og fornem, at det er ubehageligt at omgaaes hende. *Gylb.(1849).I. 7.* man skulde tro, at de (o: de liberale) var til at komme i Tale. Men de af dem, som jeg har set . . . de har været forskrækkelig fornemme. *Schand.F.345. jf.: naar der vilde komme et Eventyr af sig selv, men saadant et er fornemt, det kommer kun, naar det selv har Lyst. HCAnd.V.365.* „Men saa bliver jeg jo kun en almindelig Spillemand.“ „Er du allerede bleven saa fornem paa det?“ *Ing.LB.II.50. D&H.*

3) om afstamning, optræden, klædedragt, bolig osv.: som passer sig for ell. hører til en fornem (2) person; som stemmer med for-

holdene i den fine verden, er præget af dens vaner, smag osv.; *fin*. Det er . . . et fornemme Liverie. *Holb.DR.II.1*. Naar de ingen Mad har, saa sig de, at det er deres Faste-Dage; det er jo fornem. Naar de drikke Vand i steden for Viin, saa citere de til Exempel nogle af deres Familie for Syndfloden, som alleene drak Vand; det er ogsaa fornem. *smst.I.5*. Han troer, at det er fornemt at spise silde til Middag. *VSO*. Chokolade er ogsaa en fornem Drik. Kaffe derimod, den er de simple Folks Trøst. *Gylb.X.193*. I den fornemste Gade laae en prægtig, gammeldags Gaard. *HC And.IV.331*. fornem (*Brandes.E.55*: aristokratisk) Fødsel og Rigdom. *Brandes.IV.39*. en høj og slank Dame med noget vist fornemt over sig. *Pont.LP.VII.71*. (*man*) vil ikke glemme den hollandske Dronnings rolige, paa samme Tid venlige og i bedste Forstand fornemme Holdning og hendes smukke Stemme. *Pol.9/1922.7.sp.1*. *jf.*: Det er bestemt en fornem Hund (o: den tilhører fornemme folk!) det seer man tydeligt paa den. *Gylb.VIII.11*. (*spøg.*:) Der blev talt om adskillige Søe-Straffe, og jeg lærte, at det var fornemmere at faa Kat end Tamp. *HHans.PD.22*. || (*nedsæt.*) om optræden *ell. udtalelser*: *hovmodig*; *afvisende*. Hun giver sig en fornem Mine. *VSO*. Den fornemme Taushed, som ofte er det eneste Svar, hvormed Digtere og andre Forfattere bære deres Recensenter og Kritikere. *Heib.Pros.III.194*. (*hun*) satte et . . . fornemt og udeeltagende Ansigt op. *Hrz.(Vintergrønt.1866).134*. at dømme saa fornemt om Christendommen. *Kierk.VII.196*.

4) (*videre udvikling af bet. 2 og 3*) som er af ædelt præg, bærer vidnesbyrd om høj kultur, forfinelse, udsøgt, kræsen smag osv. fornem var Vodskov til Gavn, ikke som en beregnet Attitude, men af Natur og Karakter. *Ipsen.LP.91*. Italieneren der (*piner et*) Trædyr . . . forekommer Danskeren . . . at være en modbydelig Slynge, og dog er det som oftest en harmløs Bonde, tiltrækkende, ja fornem, i mange andre Henseender. *JVJens.M.IV.94*. Helbindene i Læder ere fornemme Bind, som man forbeholder enkelte udmærkede . . . Bøger. *VortHj.IV.2.142*. Udenomsbequemmelighederne (*paa badeanstalterne*) er ikke altfor fornemme. *DagNyh.90/1921.2.sp.6*.

fornemgal, *adj.* [2.2] (*sj.*) han er fornemgal, for hans Familie er bleven rig og gjør store Baller, hvor de ikke vil have ham med. *Goldschm.III.94*. **-hed**, *en.* [fornæm-] *flt.* (*i bet. 2*) **-er**. 1) *egenskaben at være fornem; især til fornem 2.2. vAph. (1759)*. De har Fornemhed, De har Dyd, De er rig. *Schand.IF.44*. || (*nedsæt.*) *hovmod*; (*afvisende*) *vigtighed*. *Grundtv.LSk.A. (han hilste)* mig med den kolde Fornemhed, hvormed en Verdensmand hilser de Damer, han kjender, og de Mænd, han

ikke kjender. *Gylb.(1849).X.69*. han (*var*) bleven behandlet med en Fornemhed og Hensynsløshed, der gjorde ham Stillingen (*som husleerer*) utaalelig. *Hostr.Er.145. 2*) (*især spøg.*) fornem person. Ibland mange Skønheder og Fornemheder, Man her gjorde mig opmærksom paa, var ogsaa . . . Miss P. S., nu Prindsesse af Capua. *Thiele. Breve.43*. Han blev mindre nysgjerrig end ængstelig over at skulle være sammen med en saadan Fornemhed. *Goldschm.III.355*. store buede Spejlglas, der lignede udelevede Fornemheders hvælvede Øjne. *Tandr.K.127*. || (*sj.*) *koll.*: den fornemme verden. i 1811, da Fornemheden feterede ham (o: *Oehlenschläger*). *VilhAnd.AO.II.18*. **fornemlig**, *adj.* se II. fornemmelig.

I. fornemme, *adj.* se fornem.

II. fornemme, *v.* [fornæm'e] (*præs.*:) fornæmer. *Høysg.AG.90*. præet. **-nam** [-'nam'] (*smst.*) *ell.* (*l. br.*) **-ede** (*Recke.SD.10*(∞ fremmede). *KMich.B.146*) *ell.* (*sj.*) **-te** (*AndNæ.DM.III.11*); *flt.* (*nu foræld.*) **-numme** (*Holb. Intr.I.18*. *sa.DNB.453*); *pass.* (*i alm. udtrykt ved omskrivning*) **-nemmedes** (*AKohl.MP.I.228*) *ell.* **† -nammes** (*Blich.MT.60*); *part.* **-nummet** [-'nom'øt] fornummed (*d. v. s. fornømmed*). *Høysg.AG.90*, (*nu kun jy.*) **-nummen** (*Brors.11.138*. *Feilb.*), (*l. br.*) **-nemmet**. *vbs.* **-else** (*s. d.*) (*ænyd.*) fornemme, fornømme *ofl.*, *glda.* (*præet.*) fornæm (*Rimkr.199*), fornømme *ofl.* *former*; *fra mnt.* vornemen, *ty.* vernehmen; *sidste led egl. d. s. s. nemme*; *jf.* Fornuft, fornømmen || *uden for dial.* (*Feilb. Thorsen. Esp.429*) *nu især* **Ø**

1) *opfatte, bemærke v. hj. af sanserne, dels om iagttagelse gennem de enkelte sanser, især følesansen og hørelsen, dels om en mindre skarpt afgrænset og klar iagttagelse, der ad flere forskellige veje kommer til bevidsthed, nu oftest m. bibet. af, at indtrykkets styrke overgaar dets tydelighed; mærke; føle; (især filos.) sans*e. de sloge mig, det smertede ikke; de stødte mig, jeg fornæm det ikke. *Ords.23.35*. Jesus fornæm (*1907*: mærkede) strax paa sig selv, at en Kraft udgik af ham. *Marc.5.30*. Nerver til at vække Muskelvirksomheden og til at fornemme Indtryk. *Ørst.II.59*. (*gud*) gav mig ikke blot Øie og Øre til at fornemme de sandselige Ting. *Mynst.Betr.I.131*. *Da var der at skue et Under; | Slet Ingen fornæm sine Vunder. *Blich.D.II.130*. han fælte og fornæm, hvorledes Pilen sænkede sine Grene ned imod ham. *HCAnd.VI.204*. man fornæm Lugten af stegt Kjød. *Mariager.F. I.43*. *Paa Vesterbro en Neger gik, | Fornæm paa Issen Solens Stik. *Bastian.nr.I.1*. den sikreste og urokkeligste af alle vore Overbevisninger er denne: Jeg er til som et fornemmende, følende og villende Væsen. *Krom.TS.4102*. (*skibets fart*) fornemmendes som Trævind. *AKohl.MP.III.97*. (*nu l. br. i rigsspr.*) fornemme til *i sa. bet.*: *Høysg.S.59*. I Begyndelsen fornæm jeg ingen Smerte til i min Haand. *VSO*. Jeg for-

nam ikke til, at Døren gik op. *smst. Feilb.* || (nu især relig.) opfatte gennem øret; høre; ofte m. bibel. af, at det hørte gør (stærkt) indtryk paa ens følelsesliv. *Hedningskaren skal | Paa Bjerg, i dyben Dal | Fornemme Naadens Røst. *Salm.Hus.307.3.* vort Hjerte har fornømt og hørt og bevaret Engelenes Røst. *Grundtv. Udv.III.281.* Med unævnelig Gru havde Karl fornømt hvert Ord. *Ing.VS.II.172. Winth.N.Digt.58.* || (nu l. br. i rigsspr.) m. person-obj.: bemærke ens nærværelse. *MR.1707.154.* *Jeg var saa bange for, man skulde mig fornemme, | I fald . . jeg havde skreget. *Wess.33. Blich.IV.183.* af Gaardens Folk havde han ikke fornømt Nogen. *smst.195.* fornemme (noget) til en i sa. bet.: har I icke fornømt noget til en Harsløver, som nyelig er kommen til Byen? *Hob.GW.III.2. Blich.IV.227.*

2) uden forestilling om (egl.) sansning. 2.1) ved selviagttagelse, vurdering af sin egen tilstand olgn. faa en vis stærkt følelsesbetonet forestilling; mere ell. mindre klart komme til bevidsthed om (visse sindstilstand hos sig selv); erkende (1s); føle; ogs.: ved erfaring, selvoplevelse olgn. lære at kende; faa at føle; mærke; erfare (1s). *Hvo kand den Liflighed beskrive, | Som hun (o: sjælen) i hendes Gud fornem? *Brors.88.* *naar hans Øie hendes møder, | Fornemmer hun en bange Lyst. *Bagges.Ungd.II.16.* Du fornemmer Følelserne giennestrømme dit Væsen. *Mynst.Betr.I.141.* Han havde fornømt Gru for en fremmed, ubegribelig Natur. *Ing.LB.II.45.* al Lyst, han i denne Verden havde fornømt *Jørg.HV.59.* virkelig, dybt fornømt Trang til en mere omfattende Viden. *Pont.LP.IV.106.* (nu næppe br. i rigsspr.) fornemme til noget i sa. bet.: *EPont.Men.III.98.* fornøjelsen derved hytter han sig nok for at fornemme noget til. *Kold.B.40.* || (m. afsvækket bet.; sj.) m. obj., som betegner en sindsstemning: nære; føle. Kjærligheden, som Kjærestefolk fornem. *HCAnd.VI.365.* en Kvinde, der fornem en . . ubetinget Hengivenhed for ham. *Brandes.Volt.II.422.* 2.2) (uden tydelig forestilling om følelsesbetoning; jf. bet. 2.3) ved vurdering (af visse ydre forhold), omtanke, skøn olgn. faa et (klart) indtryk af; komme til klarhed over; erkende (1s); mærke. Jeg vil give dig (klenodier), at du skal fornemme, at jeg er Herren, Israels Gud. *Es.45.3.* Hør Pernille! dersom jeg fornemmer, at du lader Monsieur Leonard her ind udi Huset, skal du icke blive en Tiime i mit Brød. *Hob.Tyb.III.1.* Da jeg fornem af min Arendses Taushed, at jeg maatte have forrettet mit Ærinde. *Ev.60 VII.111.* med det politiske Instinkt, som er saa stærkt udviklet i England, fornem man . . at denne Magtudvidelse . . vilde kunne Preussen tilgode. *Neergaard.J.II.926. HBegtr.DF.II.49.* fornemme til noget i sa. bet.: Underligt nok, at jeg slet

ikke har fornømt til, at denne nye Entreprise (o: et litterært foretagende) var paa Stabellen. *Winth.IX.97. Feilb.2.3* (nu næppe br.) ved (forespørgsel) meddelelse komme til kundskab om; faa et besked om; faa at vide; erfare (2). Philisterne hørde det frydeskrigets røst . . og de fornem (1871: fik at vide), at Herrens ark var kommen til leyren. *1Sam.4.6 (Chr.VI).* jeg har fornømt af ham alt hvad jeg begjærer at vide. *Pamela.I.380.* Med største Glæde har jeg fornømt, at Hr. Etats Raaden er fuldkommen frisk igien. *Langebek.Breve.303.* || spec.: søge (ved forespørgsel olgn.) at skaffe sig underretning om; søge at faa at vide. *Moth.N59.* jeg (har) Ordre at fornemme under Haanden, om Jomfruen har sin Mødom endnu. *Hob.Ul.II.5.* den Danske Gesandt skulde . . i Fortrolighed fornemme af dennem, hvad de endeligen kunde være sindede til at indgaae. *Slange.Chr.IV.1121. Ing.PO.II.30.* (jeg) tillader (mig) tjenstligst at fornemme, hvorvidt det Kongelige Amt maatte være tilbøielig til . . at approbere (min indstilling). *Hylling.HJ.381.* || † m. obj., der betegner den, til hvem forespørgselen rettes: forhøre sig hos. Collegiet (skulde) tjenstligst fornemme det Kongl. General-Toldkammer . . om (osv.). *MR.1834.23.*

I. **fornemmelig**, adj. [før'næm'øli] (jf. ty. vernehmlich; nu sj.) som kan fornemme; følelig ell. hørlig. *Moth.N59.* At sukke er med en fornemmelig Lyd at udtrykke sin Længsel. *Eilsch.PhilBrev.76. VSO.* (man valgte) Gjenstande for Meddelelse i Skrift og Tale, hvor Tvangen af det fremmede Tungemaal blev mindst fornemmelig. *HN Claus.Univ.9. (dagligstuen)* hvis Stilhed blev saa at sige gjort fornemmelig ved Afbrydelse fra Skolestuen. *Goldschm.FV. III.16.*

II. **fornemmelig**, adj. og adv. (og konj.) (ogs. -nemlig. *Hob.DNB.509. JulPet.L.290. Brücker.L.83.*) [før'næm'øli] Høysg.A.G.7. som adv. ogs. (†) -en (*Hob.Hh.II.148. VSO.*) (ænyd. d. s., fra mnt. vornehmlichen, nt. vörnehmlich, ty. vornehmlich; afl. af fornem; se *TfF.3.B.XI.23*) 1) (nu kun dial.) som adj.: fornem (1). *Feilb.2* (nu især i stift, lidt gløds. bogspørg) som adv.: i særlig grad; først og fremmest; især. fornemmeligen (1907: først og fremmest) tager Eder vare for Pharissærnes Surdei. *Luc.12.1. Hob.GW.V.4.* At han blev ugift, er det hvorpaa man fornemmelig skal kiende hans Visdom. *Ev.IV.215.* Tycho Brahe vilde som bekendt ikke give Kopernikus ret. Ikke fornemlig dog af religiøse grunde men af astronomiske. *Brücker.L.83.* Min Herre Konge sender Eder . . først og fornemmelig sin broderlige . . Hilsen. *Ing.VS.I.205. (l. br.) i superl.* Hvad et Fruentimmer først og fornemmeligst maa være fremfor nogen anden Ting i Verden, det er: et Fruentimmer, en Kvinde, lige som et Mandfolk først og fornemmelig

per osv. (mods. Forstand). Trolovelse skal ikke holdis . . om een er ikke ved sin rette Fornuft og Forstand. *DL. 3—16—5. Visd. 17. 12 (Chr. VI).* bruge sin fornuff. *Moth. N. 61.* En stakkels Koene mister sin Mand, som jeg setter, efterlader hende nogle Skillinge . . Fornufften siger, hun skal conservere dem, men Moeden siger hun skal give sin Mand en hæderlig Begravelse. *Holb. Bars. I. 1.* aandelige Ting, som gaee over Fornufften, hvilke vi maa troe, endskjønt vi dem ikke begribe. *sa. Ep. I. 98.* Hvad kalde vi Fornufft? En Evne til at indsee den eene Tings Sammenhæng med den anden. *Eilsch. Philhist. 17.* som min Fornufft begyndte nu at blive Mester over min Kleinmodighed, saa begyndte jeg ogsaa at trøste mig selv. *Robinson. I. 104.* Tyge Brahe (havde) egtet en Præste-Dotter ndi Skaane, som han tog formedelst hendes Fornufft i Huusholdning. *CP. Rothe. M. Q. II. 723.* Hymne til Fornufften. *Bagges. IV. 245.* (man maa) bruge sin Forstand for det Enkelte, sin Fornufft for det Store og Omfattende. *Mynst. Betr. I. 56.* Enhver, der har gaaet i Skole, veed, at det er Fornufften, som adskiller Mennesket fra Dyret. *PE Müll. *5.* Naar Tænknigen hæver sig til en højere Sphære og forbindes med en Sandsning, der gaer ud paa det Oversandselige og Evige, træder den frem som Fornufft. *Sibb. P. I. 225.* man kan have mistet sin Fornufft, og desuagtet have Talenter, ja Vittighed, og selv Forstand indtil et vist Punkt. *Gylb. XII. 254.* Enhver, der . . er ved sin Fornuffs fulde Brug (er det) tilladt ved Testament at disponere over samtlige sine Eiendele. *Forordn. *1/2 1845. §21 (jf. Sal. * VIII. 495 samt I. Brug 2.2).* Den tyske Fornufft har taget saa høj en Flugt i de sammenfattende Videnskaber, at Tyskerens hellere tillægger sig Fornufft end den blot opløsende og indtrængende Forstand. *Brandes. XV. 67. jf.:* *Et Eventyr var Haven | langt over al Fornufft (alm.: over al forstand)! *ThBarfod. AD. 20.* sund fornufft, evne til at tænke sundt (normalt); maade, hvorpaa det normale, almindelige menneske tænker. enhver, som foretager sig at bevise Revelationen (o: den kristelige aabenbaring) i alle Maader at være eenstemmig med den sunde Fornufft, efterlever en Christens Pligt. *Holb. Ep. I. 88. Kom Grønneq. I. 215. Gylb. TT. 84. c. br. tale (en) til fornufft, paakalde ens evne til at tænke (og opføre sig) rigtigt; bringe en til (atter) at være fornufftig. Schand. F. 451.* Atter og atter havde Fru J. forsøgt at tale Sønnen til Fornufft. Hun havde lokket for ham, og hun havde skammet ham ud; men lige meget hjalp det. *Wied. S. 347. ogs.:* bringe, komme til fornufft. *MO. D&H.* tage fornufften fangen, se fangen sp. 746st. || om tænkeevnens (fornufftens) udtryk i tale ell. skrift; *ræsonnement.* Religionen . . maa nu bruge Baal og Brand, siden den ei meer

kan hjælpe sig fort med Fornufft og Argumenter. *Suhm. V. 12.* nu næppe uden for faste udr. som høre fornufft, tage mod fornufft, lade sig paavirke af kloge raad. Han var uheldigviis den Dag i daarligt Humeur (og vilde) aldeles ikke tage mod Fornufft. *PalM. I. L. III. 168.* Hun vilde hverken høre Raad eller Fornufft. *EBrand. Bes. 43. Drachm. T. 35.* tale fornufft til (en), give (en) kloge raad. (uegl.:) Mer end én Gang søgte jeg at tale Fornufft til min Lidskab. *Schand. F. 456.* || (filos., nu næppe br.) i udr., der betegner et med den menneskelige fornufft stemmende (guddommeligt) grundprincip, der tænkes nedlagt ell. udtrykt i alt eksisterende. hele Verden (er) Udtrykket af en uendelig alt omfattende Idee, der maa være eet med en uendelig i alt levende og virkende Fornufft selv. *Ørst. Naturl. * I. 7.* Kunde det lykkes vor Forstand . . at bortforklare Virkeligheden af hin store Poesi, der lever i alle Nationers Almuesagn . . saa vilde dog bestandig en dybere Fornufft reddet det Skønne og Store deri ved Fantasiets uskyldige Barnehaand. *Ing. Levnet. I. 74. PEMüll. *6.*

Fornufft-, i sgr. (sj. Fornuffs-, se u. fornufftmæssig) af de talrige Ω sgr., der især findes i mengde fra slutn. af 18. og begyndelsen af 19. aarh. (se MO.), er ndf. bl. a. forbigaaet Fornufft-begreb, -betragtning, -bevis, -bud, -erkendelse, -fjendsk, -handling, -hensyn, -lov, -præg, -religion, -ræsonnement, -stemmende, -tro, -virksomhed. † **fornufftelig**, adj. (ænyd. d. s.; af Fornufft, fornufftig) d. s. s. fornufftig; især som adv. Derfor slutte vi fornuffteligen (1819: Derfor slutte vi) at mennesket bliver retferdiggiort ved troen. *Rom. 3. 28 (Chr. VI). Heitm. Physik. 26. Slange. Chr. IV. 9.*

Fornufft-giftermaal, et. giftermaal, der (alene) skyldes klogskabshensyn. *Kierk. II. 25.* Et Fornufftgiftermaal med en Time-læreren og med en pensioneret Enke til Svigermoder! — Ja, jeg mener blot noget, som ikke er et Passionsgiftermaal. *Gjel. G. D. 128. billedl. (spag.):* en Bog, der er Frugten af et Fornufftgiftermaal mellem Forlægger og Publikum. *Kierk. V. 16. Ω -grund*, en. *NTreschow. PhN. 179.* med mange Fornufftgrunde og alle Kjærlighedens Overtalelser søgte Robert . . at bevise hende, at (de burde) ægte hinanden. *Gylb. Novel. II. 87. AndNr. DB. 163.*

fornufftig, adj. [fœr'noffdi] *Høysg. AG. 4. intk. -t* ell. (nu næsten kun talespr.) d. s. (*Holb. Vgs. I. 2*); adv. -t ell. (†) **-en** (*Slange. Chr. IV. 971. VSO. HNClaus. N. 11*) ell. (nu sjældnere i skriftspr.) d. s. (*Høysg. I. Pr. 21. Oehl. A. 143*). (ænyd. d. s., mnt. vornufftich, afl. af vornufft, se Fornufft; jf. fornuffstig) 1) om person: som er i besiddelse af (nu især: jævn, sund, borgerlig) fornufft. *en fornufftig Mand bør forud see en Fare. *Holb. Paars. 44. (det var næppe)* Mennesker eller fornufftigne Væsener, som han prædi-

kede for. *Ev. VII.185.* dette er Menneskets Adel . . at han staaer der fornuftig mellem de Ufornuftige. *Mynst. Betr. I. 54.* Du (skal) ikke have Mening, naar fornuftige Folk tale. *HCAnd. V.305.* Gud skabte (mennesket) i sit Billede, at det som et fornuftigt Væsen skulde kjende ham, og i hans Samfund leve et evigt Liv i Hellighed og Salighed. *Katek. §59. 2) om tanke, udtalelse, handling olgn.: som indeholder, vidner om, stemmer med (nu især: jævn, sund, borgerlig) fornuft. (jeg) formaner (eder) at I fremstille Eders Legemer som et levende, helligt, Gud velbehageligt Offer, hvilket er Eders fornuftige Gudsdyrkelse. Rom.12.1. (jarlen) havde ført et fornuftigt Regimente. Holb. DH. I. 159. (sætningerne hænger) ikke fornuftig såmen. Høysg. AG. 153. *I ret fornuftig Poesie | Bør aldrig spores Phantasie. Oehl. SH. 42. Lad os To tale fornuftig med hinanden. Hrz. VII. 335. saa maatte enhver fornuftig Tvivl angaaende Uuddeligheden ansees for beseiret. Kierk. II. 251. „det Forhold maa høre op.“ — „Gudskelov. Det var da endelig et fornuftigt Ord. Selvfølgelig maa det høre op.“ Esm. III. 335. (Griffenfeld) var præget af en kølig og forstandig, undertiden fristes man til kun at sige fornuftig Natur. Pol. 2) 101922. 3. sp. 4. || (især talespr.) i videre anv., om ting: som er præget af (jævn, sund, borgerlig) fornuft. min Fortale vilde . . svulme over alle en fornuftig Fortales Bredder. Brandes. X. 605. Det blomstrede Liv, saa fornuftigt og pynteligt, og saa bange hun var for at spille paa det. Nans. M. 8.*

Fornuftig-hed, en. (især ⊗) *ft. (sj.) -er.* (ænyd. d. s.; l. br.) til fornuftig 1 (og 2). at søge Viisdom og Fornuftighed. *Præd. 7. 25.* jeg (kunde) have betaget de fleste af disse indtændte (v: ophidsede) Mennesker al Magt til at skade mig, men jeg gjorde det ikke, dog dette var imod Fornuftigheds Regler. *CPRothe. JN. 205.* At indsee et Raads Fornuftighed. *VSO. (han) besad mere Fornuftighed, end man i Almindelighed tiltroer Poeter. Blüch. I. XLVII. Grønb. LN. 194. jf. Fornuft slutn.: der er en retfærdig Fornuftighed til, og til dens Barmhertighed vil jeg fortørste mig. Kierk. II. 297. || (sj.) fornuftig tanke ell. ytring. de opsøgte mange fornuftigheder (1871: Spidsfindigheder). *Præd. 7. 29 (Chr. VI).* -vis, adv. (jf. ty. vernunftigerweise; især ⊗) m. h. t. *tænkning, handling olgn.: i overensstemmelse med ell. i henhold til fornuft (grunde); naar (sunde) fornuftregler skal gælde. efter alt hvad man kan fornuftig viis slutte (synes oldtidens vildestænke-maade) at have været den samme som de nu værende Vildes. Kraft. VF. 225. Disse Ord forstømte (hende) mere, end de fornuftigviis burde. Gylb. (1849). II. 35. Man kan Alt, hvad man fornuftigviis vil. Goldschm. Hjl. II. 317. || nu især med en appel til andres (fx læserens) sunde fornuft, m.**

*h. t. hvad der if. fornuftgrunde maa betragtes som uomtvisteligt olgn.: selvfølgelig; som enhver maa indrømme. det Foranførte viser, at Lovgiveren fornuftigviis maa ville (disse) Grundsætninger fulgte ved andre lignende Retssagers Paakjendelse. ASørsted. Haandb. I. 121. da der ikke fornuftigviis kan herske Tvivl om at (osv.). Brandes. XI. 411. særlig må tabet af Holsten . . dengang fornuftigviis have været forudsat som en mulighed. ADJørg. IV. 92. En, der fornuftigviis ikke kunde ville hende andet end Godt. JPJac. I. 25. hvem kunde Parret vel være? Paa min Cousine, som jo var et Barn, kunde jeg fornuftigviis ikke tænke. Recke. ST. 118. || for at betegne en handling olgn. som den if. fornuftgrunde rette og heldige (prisværdige): som fornuftigt og rimeligt er (ell. var); „meget fornuftigt“. Alt Verseskriveri havde jeg fornuftigviis opgivet. HCAnd. XI. 70. de Forbrydelser, hvilke Staten fornuftigviis straffer med Rasphuus-Arbejde paa Livstid. Kierk. XIV. 178. **Fornuftikus**, en. [for-¹noftikus] (dannet af fornuftig efter ord som Fiffikus, Praktikus; spøg., l. br.) person, der udmærker sig ved (sund) fornuft. den gamle Fornufticus Holberg. *DagNyh. 1/8 1921. 3. sp. 4.**

Fornuft-kiste, en. (spøg., nu næppe br.; jf. Forstandskiste) hiernekiste; hovede. naar jeg Ret vil, saa staaer min Fornuft Kiste mig bl. *KomGrønæg. I. 283.* Jeg veed ey hvad der holder mig, at jeg ikke gir hende en paa Fornuft-Kisten (v: „kassen“), for at hævne mig over hendes trodsighed. *smst. II. 181. -klog*, adj. (nedsæt., nu næppe br.) som tillægger fornuften overdreven betydning. (den skuespiller, som vil) være fornuftklog, som ikke altid er det fornuftigste, søger bestandig at undgaa de eenfolds Skionheder. *SoraSaml. II. 8. smst. 74. -lære*, en. (nu næppe br.) 1) læren om at tænke rigtigt; logik. For at eftertænke med des større Nytte og Fremgang, skulde du nok være øvet i Fornuft-Læren, eller Logiqven. *Eilsch. Anv. 25. Høysg. S. Z7v.* Socrates, han kiendte den rette Fornuftlære, den Konst, at lede Forstanden fra bekiendte Sandheder til ubekiendte. *JSneed. III. 412. jf. †: (en) Logikus eller Fornuft-Lærer. Langebek. SA. 19. 2) rationalisme. Grundtv. HV. 3. III. (1869). 458. ⊗ -løs*, adj. (l. br.) som ikke har fornuft; som ikke er fornuftig. vilde Uhyrer . . som fornuftløse rase i Ørkener. *Birch. I. 16.* fornuftløse Handlinger. *VSO.* Skæbnen som Fatum vilde være uden Majestæt, fornuftløs og raa. *Brandes. XII. 88. ⊗ -mæssig*, adj. (l. br.) stemmende med fornuften. *Eilsch. Philhist. 23.* en bestaaende fornuftmæssig Verdensorden. *Hostr. FG. 6sc. Aar-bog f. Bogvenner. 1922. 3.* fornuftmæssig Tænkning. *Naturens V. 1915. 126. -parti*, et. d. s. s. -giftermaal. (hum) giftede (sig) med en høitstaaende Militair, det var et Fornuftparti. *CBernh. XI. 249. Brandes. Goe. II.*

41. billedl. (spøg.): Det Parti, (Neergaard) havde indgaaet med I. C. Christensen, var ikke et Inklinations-Parti men et Fornuft-parti. *E.Henrichs.MF.II.303.*

Fornufts-, i ssg. se Fornuft-

⊕ **Fornuft-slutning**, en. (nu sj.) logisk slutning; syllogisme. *Eilsch.Philhist.8.* følgende Fornuftslutning: Ingen Fornuftig gjør noget uden tilstrækkelig Aarsag. *Evo. VII.68. Baggens.NK.238.* ⊖ **-stridig**, adj. som strider imod fornufte. *Ruge.FT.159.* den Forskrift: „Frem Din egen Lyksalighed“, som i en raa Opfatning baade er afskyelig og fornuftstridig. *Ørst.I.160.* Nord-slesvigerne (er) lænkedte til Prøjsens Trone . . Ganske fornuftstridigt er det imidlertid deraf at slutte til den frivillige Hengivenhed. *Brandes.XII.229.* ⊖ **-væsen**, et. væsen, som er begavet med fornuft. frie selvstændige Fornuftvæsen. *Olufs.NyOcc.I.26.* Man har hidtil antaget, at Mennesket var det eneste Fornuftvæsen paa Jorden. *Heib.Intel.II.116. c. br.* **-ægteskab**, et. (jf. -giftermal). *Brandes.VII.12.XIII.463.* billedl. (spøg.): Alle disse Fostre af Forfatterens Fornuftægteskab med det tve-tydige Væsen, man kalder den offentlige Mening. *smst.VI.19.*

fornumftig, adj. se fornunftig.

fornummen, adj. (ogs. -nummet). *ft. d. s. (JakKnu.ML.71)* ell. -nummede (*Bregend.TGK.124. Feilb.*) (af VI. for- 1 ell. 2.3 og et adj., der egl. er part. af nemme; *jf. sv. dial. nummen, følelsesløs, no. nomen, oldn. numinn, lam, følelsesløs, eng. numb, valen; grundbet.: berøvet (mælet, bevægeligheden osv.)* || ordet bruges næppe attrib.; *fy.*) stærkt paavirket af sindsbevægelse ell. ydre indtryk; betaget. jeg var saa fornummen, at Mælet i nogle Minutter var mig forment. *Blich.II.416. JakKnu.R.197.* (mand og hustru) saa paa hinanden og hang fornument med Hovedet. Thomas havde bragt dem Opsigelse paa Gælden. *JVJens.HF.130.* Hun frydede sig i sit Sind over det og stod hel fornommen og saa paa dem. *Skjoldb. H.162.* Jacob var svært fornommen efter Slaget. *ThitJens.JydskeHistorier.(1916).42.*

fornummet, perf. part. af fornemme ell. sideform til fornommen.

fornunftig, adj. [for'nom^osd] (for-æld. -numftig. *JPJac.I.27.* † -nunftig. *Horn.Moral.I.53.*) (glda. d. s., fsv. fornunftogher (sv. (spøg.) förnunftig, snusfornuftig); afl. af glda. fornunft, fra mnt. vornunft, sideform til vornuft, se Fornuft || fornerne fornunftig (sv. † fornunftig), fornunftig skyldes paavirkn. fra ty. vernunftig, (jf. mnt. vornunftich) || foræld. ell. spøg.) d. s. s. fornunftig (2). *Moth.N61.* kloge og fornunftige Ord. *Oehl.VS.13.* fornunftig Konversation. *JPJac.I.27.* (P. K. Thorsen) havde Gang paa Gang Lejlighed til at sige Filologerne „et fornunftigt Ord“; han lod ikke Videnskabens Sandheder staa og blive gamle. *Brøndum-Nielsen.(Pol.30/s1920.4).* ||

(spøg.) præget af (spids)borgerlig smusfornuft. i et Træ sad seks grønne Papegøjer . . som seks gamle Borgere i grønne Livkjoler; de førte en højst fornunftig Passiar. *JVJens.Sk.70. Sødb.H.A.*

forny, v. [for'ny²] præc. -er [-'ny²r, ogs. (især højtid.) -'ny²ær] præc. -ede [-'ny²æde, l. br. -'ny²æ] part. -et [-'ny²et, ogs. -'ny²d] vbs. -else. (glda. d. s. (Mand.101) og fornyghe (Michael.21); *jf. mnt. vornig(en) gøre ny igen.*

1) (især ⊕) m. konkr. obj.: gøre ny, ved at tingene helt ell. delvis erstattes m. noget tilsvarende nyt. (han) fornyede Herrens Alter, som var foran Herrens Forhal. *2Kron.15.8.* De samme (o: *Holbergs komedier*) blive nu igjen paa vor fornyede Skueplads forestillede mestendeels uforandrede. *Holb.Ep.I.Fort.* det hele Huus lugter som et Sovekammer, hvori Luften ikke er fornyet. *Heib.Prov.VII.303.* Slangernes Fornyelse af deres Hud. *smst.II.238.* Indtægten (har) sat Bestyrelsen istand til . . at fornye alle Havnsens Bolværker. *Lehm.IS.34. m. person-obj. (nu næppe br.):* Du fornyer dine vidner imod mig (1871: vilde føre nye Vidner imod mig). *Job.10.17 (Chr. VI).* *Verdens Igjenfødselse | Glæden igjenføder, | Og fornyet (*Grundtv.SS.I.461:* fornyet) Skabningen | Den Opstandne moder. *Salm.Hus.235.1.* || m. overgang til bet. 2.3: m. obj., der betegner et dokument (en væksel, (i talespr. især) en lodseddell osv.), der ved en paategning olgn. faar forlænget gyldighed. Manden har haft Taalmodighed med mig og ladet den (o: en væksel) fornye indtil nu. *Holb.Hex.V.1.* Jeg brugte Pengene til min Lodseddels Fornyelse. *VSO. Brandes.IX.395.* det (o: at spille i lotteriet) kunde da forsøges — bare en Trækning forstær sig. Siden kunde man jo altid knibe ud og lade være at forny Sedlen. *And.Nr.S.48.* || *talem.* forny sin mønt, se Mønt.

2) ⊕ m. abstr. obj. 2.1) bringe en tidligere (og bedre) tilstand til veje igen; genfremkalde (i sin tidligere tilstand, kraft, blomstring olgn.); ogs.: forandre til noget nyt og bedre. (jeg vilde) fornye denne Fred. *St. t.Esth.13.2.* intet skulde være mig kiere, end at høre de gamle Tiders Fornyelse igjen. *Holb.Ep.III.204.* *Guds Aand vor Sjal fornyer. *Grundtv.SS.I.652.* *Vaaren, bekrandset med himmelblaae Klokker, | Livet fornyer. *Heib.D.13.* at forbedre og forny Driften (o: paa en gaard). *Goldschm. VI.107.* Den store Sønderjyde (o: Carstens), der tog Initiativet til Fornyelse af hele den germanske Kunst. *Brandes.XII.246.* „jeg har tænkt mig, at Havets Kraft . . kunde fanges ind i Baner.“ . . „Det lyder jo som en hel Fornyelse, det, De der siger.“ *EChristians.F.70. refl.:* deres Navne fornye sig (*Chr.VI:* blive forvexlede), idet de ere forherligede i deres Søner! *Sir.46.21. 2.2)* m. obj., der betegner en handling; *gentage.* Valdemar kunde nu lade nogle

Aar gaae hen, uden at fornye sine Krigstog. *Molb.DH.II.330.* min Angst, at miste dig . . har siden den Tid forbudet mig nogensinde at fornye et saadant Vovestykke. *Gyld.V.69.* det sorgløse Danmark (*ventede*) intet mindre end Fornyle af den sidste Vinters Optrin (o: *Karl Gustavs fremrykning mod Kbh.*). *Etlar.DV.16.* nu især i mere ell. mindre faste forb. m. part. fornyet: tage under fornyet Overvejelse. *S&B.* ved fornyet undersøgelse viste det sig, at (*osv.*) | || (*nu l. br.*) *refl.* *Fortids Under sig endnu fornye. *Pal.M.T.36. 2.3*) m. obj., der betegner et forhold ml. to ell. flere, en overenskomst olgn.: give ny gyldighed; give forlænget varighed. *Fornye med Gud din Daabes Pagt | Hver Dag og Tiid. *Brors.147.* jeg gjorde endeel nye og fornyede endeel gamle Bekiendtskaber. *Kruse. Æsthet.I.40.* den saakaldte stiltiende Fornyelse af Lejeforhold. *Lassen.SO.127. jf.:* det var nødvendigt at sende et Arbeide hjem . . dersom han haabede paa Fornyelse af Legatet. *Bergs.PP.128. (jf. bet. 2.4):* Hen og fornyer jer Venskab og beder hin anden om forladelse. *Holb.HP.III. 13.* *Venskab fornyes, naar Taagerne flye. *Hauch.SD.I.193. 2.4*) m. obj., der betegner en følelse: give ny kraft; forstærke paa ny; opfriske. Slig Uenighed imellem forlovede Folk er kun Kiarligheds Fornylelse. *VSO.* jeg forlader (*Mæns klint*) med fornyet Følelse af den Eensomhed, hvori jeg . . nød den ypperste Naturskiohnd, jeg havde seet. *Molb.(Rahb.LB.I.23).* striden blussede op med fornyet bitterhed |

fornyelig, adj. [for'ny'ali] (*sj.*) som kan fornyes; (*jur.*, nu næppe br.) til forny 2.2: Stævning er enten fornyelig eller endelig. *Nørreg.Priuatr.V.333.* **Fornylelsesdag**, en. (*jf. u. forny 1*). (*trappen*) var møjbeskidt, som om den førte op til en Lotterikollektion på sidste Fornylelsesdag. *Tom.Krist.LA.92.* **-dom**, en. (*jf. forny 2.3; jur.*) dom, hvorved en tidligere afsagt doms eksekutionskraft forlænges ud over den sædvanlige frist. *Pl.¹⁴.8.1798. Sal.²VIII.495.* **-fond**, en, et (*Sal.²VIII.495*), **-konto**, en. (*Hage.³571*). ¶ (*jf. forny 1*) fond ell. konto til fornyelse af en virksomheds materiel ell. inventar. ☐ **Fornyer**, en. (*nu l. br.*) 1) til forny 1. *vAph.(1759).* Det er enten Kirkens Stifter eller dens Fornyer. *Hoyen.(DUgeskr.2.R.II.28).* 2) til forny 2.(1). Christianus VI. kand ansees ikke alleene som en Fornyer, men end og som Stifter af det nu blomstrende Kiøbenhavnns Universitet. *Holb.Staat.202.* vor Kirkes Fornyerer vilde bortskaffe og nedbryde. *Mynst.Jubelf.7. VVed.RF.17.*

for-nylig, adv. se nyilig.

For-nymaaned, en. [V.2.2] (*bibl.*) dagen for nymaane. hun fastede alle Dage i hendes Enkestand undtagen paa . . For-Ny-Maaneder og Ny-Maaneder (*Buhl: For-nymaanedagen*). *Jud.8.6.*

for-nys(sen), adv. se nys(sen).

☐ **fornægte**, v. [for'nægda] **-ede**. *vbs.* **-else**. (*ænyd. d. s. i bel. „nægte, benægte“; jf. mnt.vornichten*)

1) *benægte* et eksisterende forhold, en faktisk sammenhæng olgn.; især: nægte (eksistensen af ell. den virkelige sammenhæng m. h. t.) noget, der vedrører en selv; nægte at vedkende sig noget, at have (*haft*) med noget at gøre, at yde ell. have ydet nogen sin hjælp, tilslutning osv. førend Hanen galer, skal du fornægte mig tre Gange. *Matth.26.75.* offentlig . . fornægtede (*han*) de Sandheder, som han under fire Øine . . bekiendte sig til. *PAHeib. (Rahb.Tilsk.1793.434).* *At blive spændt paa Pinebænken . . | Og dog fornægte Alt: — det kaldes Troskab. *Sotof. Chr.IV.94.* af taabelig Overtro fornægter (*han*) sin Velgørerinde og lader hende i Stikken. *Brandes. III.718.* han tænkte ogsaa paa, at Erik . . naturligvis vilde fornægte sit Brev, slaa det hen i Spøg. *JPJac.II.182.* han (*havde*) saa ofte . . fornægtet Fremskridtets Sag. *Pont.LP.VII.47.* || m. h. t. religiøs overbevisning: sige sig løs fra (*en tro*); nægte at tro paa ell. baje sig for (*en guddom, en religiøs autoritet osv.*) (*jf. Gudsfor nægter*). Religionens Fornægtelse. *Holb.Hh.I.165.* *Med Luther Paven han fornægter. *Oehl. L.II.20.* du holder ved mit Navn, og fornægtede (*Chr.VI:* negtede) ikke min Tro. *Aab.2.13.* Et Menneske kan trodse Gud, kan tvivle, fornægte, spotte, haane ham. *Monrad.BV.12. (naar)* en evnerig og veltalende Mand . . bestyrker Ungdommen i Troen paa, at Guds Kirke er et forfaldent Hus, — ja saa ender det i den fuldkomne Fornægtelse. *Pont.LP.VII.81.* || i udtr. fornægte sin natur (*sit væsen olgn.*) ell. fornægte sig selv ell. (*næppe uden for nægtende sætn.*) fornægte sig, forhindre, at ens sande natur lægger sig for dagen; skjule ell. undertrykke sin virkelige natur. (*Mazarin*) var en bestandig Ræv, og aldrig fornægtede sig selv (o: *sin røvenatur*). *Holb.Ep.I.77. (gud* kan ikke) fornægte sig selv, være ond, ubarmhiertig, u-retfærdig. *smst.143. (en digter bør)* fornægte sig selv, hvor han forefinder en sand Historie, at han ikke vover den mindste Til sætning. *Ev.VI.36.* han fornægter ikke sin ædle Natur nu, da han er Mand. *Winth.IX.31. (især relig.) om undertrykkelse af menneskets syndige, selviske natur (jf. Selvfornægtelse):* hvo som vil komme efter mig, han skal fornægte sig selv og tage sit Kors op, og følge mig. *Marc.8.34. Holb.Herod.5. Mynst. Afsk.16.* m. mere ell. mindre afsvoekket bet.: ikke fornægte sig, komme tydeligt frem. *Kjøbenhavnernes Character* fornægtede sig da heller ikke dengang. *Hauch.MfB.212.* Gamle Fru Ts storartede Gæstfrihed fornægtede sig ikke. *Schand.O.II.142. (hans)* Opfindsomhed, som ikke fornægtede sig . . gav sig Udslag i forskellige . . praktiske

Indretninger. *Pont.LP.VIII.153.* || † fornægte retten, om dommer: (uden formelig kendelse ell. tilstrækkelig begrundelse) nægte en af parterne i en retssag den af ham begærede retshjælp. *VSO. især i udtr. rettens fornægtelse: Fogden (skal) for Rettens Fornægtelse at miste sin Bestilling. DL. 1—24—35. Holb.Phut.IV.2. Stampe.I.242. VSO.*

2) (l. br.) m. obj. og hensobj.: nægte en noget, at fornægte ham den Leide, som et Fredsbud tilkommer. *CBernh.III.284.* den gældbundne Landmand er Kapitalens Slave. Han maa slide og fornægte sig alt. *Hamann. FynskLandmandsliv.(1905).233.*

3) † ♠ unnlade at bekende (5); svigte. at fornægte en Farve. *Spillebog.(1786).147.*

♣ **Fornægter**, en. til fornægte 1. *vAph.(1759).116.* *En Niding er sit Navns Fornægter. *Oehl.NG.216.* (en kristen var) Fornægter og Forfølger af de høie Guder. *HCAnd.VI.373.* fortaget som Fornægter af det, han i sin Ungdom ansaa for helligst. *Brandes.XII.179. JVVJens.HF.146.* || især: person som fornægter den kristne tro; frilænker. *den, som .. | Har valgt den gyldne Nøisomhed | .. ei ukierlig hellig er, | Og bygger Baal for hver Fornægter. *Zellitz. Poes.29. Mynst.Betr.I.8.* *Man kalder dig Fornægter, | En, som paa Intet tror. *Schand.SD.53.* i sit Hjerte er han en Spotter og Fornægter. *Pont.LP.VII.68.* (sj.): *Mangen christelig Fornægter (v: fornægter af kristendommen) | Kommer hid (v: til Elysium) og banker paa. *Heib. Poet.X.201.*

fornærme, v. [fornær'mæ] -ede. vbs. -else (s. d.). (dannet ca. 1700 til udtr. som gaa for nær olgn., jf. nærme; sv. förnärma er vistnok laan fra da.; „Ordet tilhører Talespr.“ *Levin.*)

1) (nu næppe br.) forstyrre ell. skade berettigede interesser; træde ens ret for nær; gøre uret imod; forurette; krænke; skade.

1.) m. person-obj. *Moth.N99.* som han ey var omskaaren, bleve (jødernes) og deres Kirke-Gaard meget fornærmede ved ham. *EPont.Men.III.460.* den Indretning med Skifternes Administration .. er skeet .. paa det at Umyndige og Fraværende, naar dem tilfaldt nogen Arv, ikke skulde blive fornærmede ved Skiftet og Delingen. *Stampe.I.183.* *min Daad fornærmet har den Døde. *Ing.P.419. 1.2) m. tings-obj. (især abstr.).* Dette Forbund skal ikke ophæve eller udi nogen Maade fornærme noget Forbund eller Tractat, som nogen af Deelene have tilforn sluttet og oprettet med andre. *Slange. Chr.IV.466.* Justitz-Cassens Indkomster .. kan bevises at være fornærmede. *Stampe.I.430.* de hellige Pligter, som hun havde fornærmet. *Gylb.(1849).X.159.* han (har) fornærmet vor hellige Religion. *Goldschm.I.73. jf. bet. 2: (hans) Stolthed blev fornærmet ved denne Tiltale. PMøll.I.305.*

2) m. person-obj.: vække ens vrede ved at saare hans æresfølelse; krænke. *det

kan ei være | Din Hensigt at fornærme os (ved at tilbyde penge for redningsdaaden). *Ew.V.169. Basth.Tale.(1796).14.* Ingen af Kongens civile eller militaire Etat. . maa understaae sig at fornærme hinanden . . med Ord, Miner eller Gebærder. *Pl.*/s1787.*

*Han har .. fornærmet mig, | Sagt mig Uartigheder. *Oehl.C.166.* Jeg fornærmes ikke (alm.: føler mig ikke fornærmet; se ndf.) af Deres Kærlighed, Hr. B., men jeg fordømmer den. *JPJac.II.44.* Naar I kalder mig en Slynge, fornærmer I mig. *Holstein.T.103.* || ♣ part. fornærmende brugt som

adj.: som saarer ens æresfølelse; krænkende; saarende (jf. fornærmelig). *vAph.(1759).116.* en fornærmende Mistillid til deres Tænkemaade. *Ew.VII.106.* den ubehøvede, fornærmende og barbariske Stridsmethode, som .. har hævdet sig i vore Stridsskrifter. *Birckner.Tr.185.* || part. fornærmet brugt

som adj.: som føler vrede p. gr. af krænket æresfølelse; nu især: som (ved miner, ord osv.) tydeligt viser sin vrede over for en fornærmer. *vAph.(1764).195. Nørreg.Privatr.IV.36.* Else hade danset for længe med en anden Aftenen forud, og det var Hjalmar fornærmet over. *AndNæ.DM.V.118. Baud.*

OI.116. han blev fornærmet over, at han ikke var indbudt | er du fornærmet paa mig? | lad bare være med at spille fornærmet | om ansigtsudtryk olgn.: hun satte en fornærmet mine op | jf.: jeg tror ingen-

lunde, at Tante K., der er saa hyggelig og god, vil lade Dig mærke nogen Fornærmedhed. *Nans.FR.38.* føle ell. (nu vist kun dial.) finde sig fornærmet: Jeg skal og heller aldrig finde mig fornærmet ved at rettes: den stund Sandheden kun ikke fornærmes. *OeconT.V.110. H. C. Andersen .. var en af de meget faa danske*

Digttere fra den klassiske Tid, der ikke følte sig fornærmet paa Verdenshistorien. VilhAnd.PMü.I.204. Feilb.

♣ **fornærmelig**, adj. [fornær'mæli]

(især til fornærme 2) om udtalelse, optræden olgn.: som ved at saare ens æresfølelse vækker berettiget vrede; fornærmende; krænkende. *vAph.(1764).195. Wess.186.* De talte fornærmelig om en Mand, som jeg ærer. *PAHeib.US.223.* fornærmelige og

.. Foragt visende Ord. *Nørreg.Privatr.IV.36.* Deres Opførsel er meget fornærmelig for denne Piges Rygte. *Gylb.(1849).IX.204. Drachm.DM.113.* De maa ikke tage det fornærmeligt op | || † til fornærme 1.2. (han) har og vist sin Nidkærlighed i at kon-

servere Præstegaardens tilliggende Jorde fra andres fornærmelige Indgreb. *Cit.1766. (JySaml.3R.IV.43).* (han) holdt det sin Ære fornærmeligt at igienkalde sit Løfte. *Wand.Mindesm.I.270.* || (nu næppe br.) om

person: som fornærmer andre. Hensigten af Reskriptet skal være at styre fornærmelige og forargelige Skribenters. *Birckner.Tr.15.* *En ubehøvlet Svend, fornærmelig (*Oehl.C.196:* overmodig). *Oehl. Correggio.*

(1811).*SA. Fornærmelse*, en. *flt.* (i bet. 2) -r. 1) som vbs. 1.1) † til fornærme 1. en uvederhæftig og slet Debitor (*skal ikke*) faae Leilighed til at afhænde, eller forstikke hans Gods til hans Creditors Fornærmelse. *Stampe. II. 22.* Underslæb der skede saavel af Dommere, som andre Embeds-Mænd, de Fattige til Fornærmelse. *CPRothe. M.Q. II. 34. VSO.* || til fornærme 1.2: (de) klage over Sandheds Fornærmelse. *EPont. Men. III. 418. 1.2* (nu kun m. overgang til bet. 2) til fornærme 2. Uden Fornærmelse for de smaa Børn . . . maa man dog tilstaae, at de i dramatisk Henseende omtrent staae i Classe med . . . levende Heste. *Heib. Pros. III. 265.* jeg taaler ikke et Ord til hans Fornærmelse. *Gyld. II. 273.* Det er den største Fornærmelse, der endnu er vist mig. *Schand. IF. 210. 2* (især $\text{\textcircled{W}}$) mere konkr.: krænkende, fornærmelig ytring, handling osv. Deres Spørgsmaal, og den Tone hvormed De gelejder samme, er en Fornærmelse. *PAHeib. Sk. I. 71.* Fornærmelser mod Retten. *LovNr. 53³⁰/s1909. §142.* || $\text{\textcircled{W}}$ i videre anv., om hvad der ved sine egenskaber eller ved sin blotte tilværelse maa vække følelse af krænket stolthed, vrede, ubehag osv. Publikum i det hele og store er og bliver en Fornærmelse for en aristokratisk udøvende Kunstner. *Leop. Goethes Kat. (1906). 92. 3* (dagl.) fornærmethed. hendes fornærmelse gaar forhaabentlig snart over | $\text{\textcircled{W}}$ **Fornærmer**, en. til fornærme 2 ell. (nu næppe br.) 1. *vAph. (1759). 116.* det (er) en sand Anmærkning, at Fornærmeren tilgiver aldrig. *Rahb. Fort. I. 378. Ing. KE. I. 235. Lov¹⁰/s1866. §219.* || *spec.* om den person, som ved at fornærme en anden giver anledning til en duel. *PAHeib. Sk. II. 173. KLars. KÆ. 65.*

$\text{\textcircled{W}}$ **for-nævnt**, part. adj. [V.2.i] (glda. fornæind (GldaKron. 77); jf. forbenævnt; nu l. br.) tidligere omtalt; ovennævnt; i best. f. (i alm.) uden bestemmelsesord (jf. Mikkel. Ordaf. 199). (han) sendte ham bort med Befaling om at hente fornævnte Penge. *2Makk. 3.7. Holb. GW. IV. 10. H. N. T. Clausen (har) i fornævnte Bog . . . erklæret, at (osv.). Grundtv. Udv. IV. 399.* Fornævnte Biskop havde sin egentlige Residents i Aarhus. *Blich. II. 588. MR. 1856. 26.*

† **fornødeligen**, adv. (sideform til fornødentlig) nødvendigvis. hvis (o: hvad) som til den Afdødis Begravelse og til Husholdningen . . . fornødeligen behøvis. *DL. 5-2-1.*

fornøden, adj. [for'nøð'(ə)n, -'nøð'(ə)n] fornøden. *Høysg. AG. 133. jf. (flt.) fornødne. smst. 112. inik. -t ell. (nu næppe uden for forb. gøres fornøden, have fornøden) d. s.; best. f. og flt. -nødne ell. † -nødene (Holb. Ep. IV. 98); superl. -nødnest(c) ell. † -nødnest(c) (sa. JH. II. 460. JRPauli. N. 50. MR. 1773. 510).* (ænyd. d. s., sv. † förnöden; fra mnt. van noden, ty. vonnöten, egl.: „af nød“; nu især i noget stivere skriftspr., især emb. og relig.)

som man har brug for; som behøves; som ikke (godt) kan undværes; tiltrængt; nødvendig. du gjør dig Bekymring og Uro med mange Ting. Men Eet er fornødt (Chr. VI: fornøden). *Luc. 10. 42.* nogle (skribenter) har holdt (komedier) skadelige og forargelige; andre igien fornødne og opbyggelige. *Holb. JJ. Bet. a2r. (de) fornødne* Levnets-Midler. *Oecon. T. III. 35.* een som ikke fattes det Fornødne til en Families Underholdning. *Ev. VII. 102.* *I første Vers kom ganske lidt | . . . for tidt. — | „Det var for at faae de fire fornødne Fødder!“ *Oehl. Digte. (1803). 268.* Gæringen er aldeles fornøden, for at Vinen kan fremkomme. *Mynst. BUS. II. 352.* kan Thronfølgeren . . . ikke strax tiltræde Regjeringen, føres den af Statsraadet, indtil fornøden Bestemmelse er tagen af Rigsdagen. *Grundl. (1849). §14. (unde) sig den fornødne Hvile. Bergs. PP. 147.* man kan sagtens klare sig, naar bare man har den fornødne frækhed | han maa om fornødent selv kunne tage en haand i med | jf.: Han tog den Beslutning at kæmpe tro og i fornødent Fald lide Martyriet for de (store) Ideer. *Schand. TF. II. 85.* || (nu sj.) m. hensobj. Fasthed og Mod (er) ikke blot . . . Krigeren fornødne. *Mynst. Erb. 15. Kierk. IV. 102.* || *talem.* det ene fornødne, (efter *Luc. 10. 42*) det, hvorpaa det udelukkende kommer an; *spec. (relig.) om et menneskes gudsforhold. Arlaud. 26.* energisk betonedede (Bacon) Erfaringen som det ene fornødne. *CSPet. Litt. I. 623. jf.: *Lyksalig den, som kjennder her | Det Ene, som fornødent er, | Og, Gud, din Stemme hører! Salm. Hus. 11. 2.* || i faste forb. gøres fornøden, være nødvendig; gøres behov; behøves. det gøres ikke fornøden at bemøje hende med at repetere saadan lang Historie. *Holb. Bars. II. 8. Brors. 223.* det glade Budskab . . . antager sig de Bekymrede . . . Ak, dette gøres vel fornødent. *Kierk. VIII. 250.* have fornøden, have brug for; behøve (1.1); trænge til; især m. hvad olyn. som obj. „Hvorfor reiste I ikke med?“ — „Fordi hun havde mig ikke meer fornøden.“ *Holb. Jean. V. 4.* *Hand, som veed | Saa god Beskeed . . . | Hvad jeg har fornøden. *Brors. 79. Høysg. S. 307.* Hvad havde du havt det fornødent? *VSO.* *Jeg selv vel husker, hvad jeg har fornøden. *PalM. III. 156.* (nu næppe br. i rigsspr.) m. flg. inf.: være forpligtet ell. af omstændighederne tvunget til (noget); være nødt til; behøve (1.2). Men hand havde fornøden (1819: var forbunden til; 1907: var nødt til), at lade dem een løs om høytiden. *Luc. 23. 17 (Chr. VI).* jeg haver kiøbt en Ager, og haver fornøden (1907: nødig) at gaae ud, og see den. *Luc. 14. 18.* Madamen (har) da ikke fornøden at græde derfor. *Holb. Bars. II. 12. VSO.* † faa fornøden, blive nødt til. de motte (snaarest) naae Canton, og ikke faae fornøden at dreye omkring til Siam. *Gram. Breve. 185.*

Fornødenhed, en. *flt.* -er. 1) (nu l.

br. undt. i *fit. m. overgang til bet. 2, se ndf.*) det forhold at noget ikke (godt) kan være anderledes; nødvendig; især: det forhold at noget behøves, tiltrænges, er påkrævet, ikke (godt) kan undværes; ogs.: det forhold at trænge til ell. behøve noget; behov. dersom jeg prædiker evangelium, er det mig ikke en roes; thi fornødenhed (1819: Nødvendighed) ligger mig paa 1*Cor.9.16* (Chr.VI). (jeg) tillader . . dig gerne at 10
gøre saadan og andre Erindringer, naar Fornødenheden det udfordrer. *Holb.Philos. III.1.* i China (er det) en nomgængelig Fornødenhed, at alle Embeds- og Øvrigheds-Personer skal være . . et Exempel for Folket. *Oecon.T.V.74.* i Betragtning af Opmaalings Fornødenhed i Norge. *MR.1775.601.* (han) klager over, at Regeringen, uden Fornødenhed, trak fremmede Officerer ind i Tjenesten. *PAHeib.US.287.* *In- 20
tet gives Mennesket, undtagen | Han føler en Fornødenhed dertil, | En Higen dybt i Sjælen, der vil stilles | Tilfreds. *Hrz.IX.291.* † af fornødenhed, med nødvendig-
hed; nødvendigvis. naar præstedømmet bliver omskiftet, skeer og af fornødenhed (1819: nødvendigen) lovens omskiftelse. *Hebr.7.12* (Chr.VI). *Stampe.I.360.* † til fornødenhed, i saa høj grad, som det er nød-
vendigt. lad ham nyde hans Løn, hans Mad 30
og hans Hvile i rette Tid og til Fornødenhed. *Horn.Moral.II.51.* Høysg.S.129. † finde fornødenhed i (noget), finde noget påkrævet, nødvendigt. *Holb.Æp.IV.123.* gøre en dyd af fornødenhed, se Dyd 2.2. || i *fit.* (jf. bet. 2): det forhold at trænge til flere forskellige ting; behov i forskellige retninger. han (gik) ud for at tilfredsstille sine legemlige Fornødenheder. *Hauch.VI.225.* *Gybl.XI.12.* vi pakker sammen til rejsen — man har saa forskrækkelig mange fornødenheder | 2) (især ☐) konkr.: ting, som behøves, tiltrænges, ikke (godt) kan undværes; især om hvad man behøver for at kunne leve, tilfredsstille sit materielle behov. Kongen lod . . sin Orlogs-Flode . . med Søe-Folk saavel som Soldater, og ald Fornødenhed forsiune. *Slange.ChrIV.709.* Dette her er Hertugen af Augustensborgs Drikkekrus, men heller ikke det er jo til nogen Nytte, da jeg 50
drikker al min Fornødenhed . . af en Kop. *Buchh.UH.74.* nu næsten kun i *fit.*: (flaaden) forsynede Calmars Castell med en mængde af proviant, og andre fornødenheder. *Holb.DNB.232.* Tallerkener, Knive, Glas, Opsatser og andre Fornødenheder til et Bord. *PAHeib.Sk.III.69.* *Ting, | Som vi . . vænnes til | Saa længe, til det bliver Fornødenheder. *Oehl.X.114.* de til Huusholdningen . . og Børnenes Fornødenheder bestemte 60
Penge. *Gybl.I.82.* *MR.1856.93.* || † gøre sin fornødenhed, forrette sin nødvendigt. *Moth.N116.* *Buchw.JS.(1725).16.* † **fornøden(t)lig**, adv. (-en. *Moth.N116.*) (ænyd) fornødenlig (adj.), nødvendig; afl. af fornøden; jf. fornødeligen) nødvendigvis.

Jordegods, som hører til Sædegaarden og til dens Avling fornødenlig udkrævis. *DL.5—3—22.* Høysg.S.101. *KofodA.(KSelsk.Skr.VII.160).* *VSO.* † **fornødige**, v. -ede. (dannet af fornøden, jf. *ty. nötig*, *nød-sage*) i pass.: blive nødvendig; gøres fornøden. naar Eeds Aflæggelse endelig skal fornødiges, kan man ikke gjøre den . . højtidelig nok. *Tullin.II.53.* Jeg har med Flid været vidtløftig, dog ey mere, end fornødiges. *Ruge.FT.319.* *MR.1810.521.*

fornøje, v. [førnøje] -ede. vbs. -else (s. d.). (ænyd) fornøje, fornøje, glda. fornøje (*Hübertz. Aktstykker vedk. Aarhus.I. (1845).88.*) fra mnt. vornogen (sml. *ty. vergnügen*); jf. nøjes)

1) gøre, hvad (hensynet til) en person, drift osv. kræver; opfylde (ens) krav, fordring(er) oln.; stille (en ell. noget) tilfreds; tilfredsstille. 1.) † m. abstr. obj. *Holb.Ep.IV.507.* I gjøre det (gode) for at fornøje Jer Vellyst. *Suhm.II.44.* unge Bønderfolk . . blive i eenlig Stand, og fornøje, hvor de finder Leilighed, Naturen paa anden Maade. *Westenholtz.A.37.* || især m. obj., der betegner en drift, trang, lyst oln. *Holb.Hh.I.101.* Jeg vil nu paa Øieblikket fornøje din Nysgierrighed. *Suhm.I.6.* Har du Drift til at spise Menneskekiød, saa fornøi den. *Tode.V.281.* *VSO. 1.2)* (foræld. ell. dial.; jf. bet. 4.1) m. person-obj. jeg haabes . . at blive ledsaget derhen af eder; dog saa, at jeg bliver først i nogen maade fornøjet (1819: tilfredsstillet) af eder. *Rom.15.24* (Chr.VI). Hun er ikke god at fornøje. *VSO.* især: tilfredsstille en med en gave, udbetaling oln.; ofte spec. m. h. t. drikkepenge, ducør. Den, som begærer Commissarier, skal fornøje demnem for deris hafte Umage og Omkostning. *DL.1—25—22.* de lover at fornøje os (o: kreditørerne) nestkommende 11. Junijøien. *Holb.II.J.I.1.* (da vi) havde faaet vort Toi op, og fornøjet Postkarlen, (havde vi) 4 Skilling pr. Cassa. *Rahh.E.II.331.* *AntNiels.FL.II.91.* Kongen (var) i Ban, dersom han ikke inden en vis Tid fornøjede Jakob Ærlandsøn med ti tusend Mark. *LCMüller.Dann.Hist.III.(1870).237.* Feilb. || † i pass.: blive tilfreds; tilfredsstilles. de (kunde) aldrig . . fornøjes, men . . tørstede efter meere. *Holb.MFbl.140.* fornøjes med, være tilfreds med (at modtage); stilles tilfreds med; ogs.: nøjes med. Denne Sum . . er det mindste (lægen) kan fornøjes med. *Tode.H.191.* Svante Sture fornøides med Ørebro og dets store Len. *Allen.I.210.* || (sj.) fornøje sig med (jf. u. bet. 3) i sa. bet. See der er to (ørefigener) for dig, efterdi du er den fornømmeste. De andre maa fornøje sig enhver med et. *Holb.Vgs.(1731).II.17.* Enhver Kvinde vilde fornøjet sig med en saa vittig og fin Hyldest. *EBrand.UB.155.*

2) (især ☐) bringe ell. sætte i godt humør; forvalde glæde, morskab, tilfredsstillelse (især m. h. t. en munter og

tilfreds sindstilstand, der ikke giver sig stærke ydre udtryk, og som et lidt svagere udtr. end glæde, more). Jeg bød mig til at fornøje hende i Aften for hendes Vindver med en sagte Musiqve. *Holb. Vgs. IV. 8.* jeg kan nok fornøje andre, men ikke muntre mig selv. *Rahb. B. 110.* „jeg har aldrig befundet mig bedre.“ Lægen svarede smilende: „Det fornøjer mig.“ *Goldschm. VIII. 195. Brandes. V. 379.* han (talte) højt med et Minespil i sit Ansigt, som var han endnu i Snak og sad og fornøjede Folkene om sig. *Søiberg. LL. 110. talem.* lidt kan fornøje børn. *Mau. I. 46. Feilb.* || $\text{\textcircled{O}}$ uden obj. *At gavne og fornøje, | Hav stæde det for Øie. *Wess. 207. (jf. Arlaud. 88).* Nu og da udvikler han kunstfilosofiske Meninger, der fornøjer ved deres Rigtighed. *Brandes. IX. 331.*

3) (nu l. br. i talespr.) ref.: være i godt humør; føle glæde, morskab, tilfredsstillelse; ogs.: søge ved underholdning, forlystelser, adspredelser osv. at fremkalde og bevare en munter og tilfreds stemning. *Falst. Ovid. 89.* *I denne søde Jule-Tiid | Bør man sig ret fornøje. *Brors. 7.* Man gaar paa Skuepladsen . . for at fornøje sig. *JSneed. VIII. 161.* jeg fornøier mig altid mellem mine gode Venner, at sige, naar de vil lade mig fornøje mig selv. *Rahb. LB. II. 458. PalM. IV. 98.* || fornøje sig over ell. ved, bruge (noget) som kilde til glæde, morskab osv.; glæde ell. more sig over ell. ved. (jeg) bør og maa . . glæde og fornøje mig over Madamens Glæde og Fornøjelse. *Holb. Bars. II. 7.* Hr. Procuratoren var her jo og talte med Dig, I har vel fornøjet ($\text{\textcircled{O}}$: godtet) Jer over, hvorledes I skal fraliste mig et Samtykke. *Oversk. II. 126.* Man fornøjer sig over, at Udgaven skal forsynes med Efterligning af de . . gamle Træsnit. *EBrand. (Pol. 24) 1912. 9.* (han) fornøiede sig ved at betragte Uveiret fra Vinduet. *Ing. EF. XIII. 115.* Folket fornøjede sig ved Versenes Klang og de brogede Æventyr. *Brandes. X. 264. Gravl. J. 1.* || fornøje sig med, d. s., især m. h. t. hvad man er beskæftiget med (se ogs. bet. 1.2 slutn.). Maa ikke det gode Fruentimmer ogsaa have noget at fornøje sig med om Eftermiddagen, saa vel som vi andre, der sidde paa Viinhuesene om Aftenen. *Holb. Bars. I. 6.* Han spurgte om Studenterlivet i Kjøbenhavn, hvad man fornøjede sig med. *Goldschm. VI. 199. jf.: (han sad) og fornøiede sig med ($\text{\textcircled{O}}$: gjorde sig til gode med) en Portion Æblegrød med Faaremælk. Davids. KK. 362.* || fornøje sig til, (nu næppe br.) være glad ved tanken om noget fremtidigt; glæde sig til. Jeg fornøier mig ret til denne Tour. *Sibb. I. 60.* jeg har fornøjet mig saa uhyre til det Bal. *CBernh. IX. 18.*

4) part. fornøjet brugt som adj. (l. br. attrib.). 4.1) (uden for forb. m. med nu ofte vanskelig at skelne fra bet. 4.2) tilfreds. jeg haver lært, iblandt hvilke jeg er, at være fornøjet (1819: at nøies med det, jeg ha-

ver). *Phil. A. 11 (Chr. VI).* *lad mig sove stille | Med et fornøjet Sind | Og Gud hengiven Ville | I Jesu Arme ind. *Brors. 275.* *Og du, Herr Sybarit, som stolt betragter | Fornøiet Ringheds fredelige Vraa! *TBruun. J. 207.* lad mig vide, hvorledes du lever . . om du finder dig vel fornøjet, hvor du er. *Ing. (Edda. 1922. I. 71).* *Plaged' mig ei en ulidelig Thorst, | Saa var jeg af Hjertet fornøiet. *Hz. D. II. 118.* || i forb. m. præp. med. I, som i alting altid have alt det, I selv ere fornøiede med (1819: altid kunne have til fuld Tilfredshed). *2 Cor. 9. 8 (Chr. VI).* man venner sig saaledes til Laster, at man stæde fremturer derudi, og lever fornøiet med sig selv. *Holb. Plut. II. A.* de Tydske ere ikke selv fornøiede med deres egen Orthographie. *Høysg. AG. 116.* Hvor var jeg . . tilfreds med heele Verden, og fornøiet med mig selv! *Bagges. Skuld. 12. m. overgang til bet. 4.2:* hendes Pleieførelde ere meget fornøiede med vor Forbindelse. *Gyld. (1849). IV. 39. jf.: Christen var Cecilis Sødskendebarn, og de to var hemmeligt fornøjede med hinanden. Der var maaske ingen udtalt Forstaaelse mellem dem, men Christen og Cecil havde altid holdt sammen. JV Jens. HF. 38.* || ofte i forb. m. nægtelse i bet.: utilfreds med; ogs.: ærgerlig ell. vred over. Manden var icke fornøjet med sin Kone. *Holb. Kandst. II. 3.* jeg er ikke fornøjet med, at han uindlød at besøge mig | 4.2) som er i godt humør; især: som lægger tilfredshed, munterhed, glæde for dagen i ansigtsudtryk, adfærd olgn. hvoraf kommer det, at Madamen seer saa glad og fornøyet ud? *Holb. Vgs. (1731). II. 5.* *jeg er i Jesu fornøjet og froe, | I Trængsel og Glæde hand bliver min Roe ($\text{\textcircled{O}}$: glæde). *Brors. 178.* Jeg saae . . ingen iblandt dem bedrøvet; men jeg saae paa den anden Side heller ingen fornøiet, end sige glad. *Bagges. NK. 133.* han (blev) saa fornøiet, at han ikke vidste hvad Been han vilde staae paa. *Grundtv. Saxo. III. 361. SvLa. Fru G. 5.* sikken et fornøjet ansigt! *jf. (l. br.):* Mildt tænker hun paa hans Fornøjethed, naar han vaagner og ser Bærrene ved sin Seng. *KMich. SM. 29. 4.3) (nu næppe br.) om tidspunkt olgn.: præget af godt humør; fornøjelig (3); „glad“. (jeg) passerede en fornøjet Aften hos svenske Hr. Envoyéen. Klevenf. RJ. 195. CBernh. IX. 19.*

fornøjelig, adj. [for'nøi'æli] adv. -t ell. (†) -en (*Slange. Chr. IV. 1274. VSO.*). (ænyd. fornøj(e)lig; *jf. ty. vergnüglich*) 1) (nu kun dial.) om person: let at stille tilfreds; som ikke stiller store fordringer; nøjsom. en der er fornøjelig, lider aldrig Mangel. *Holb. MTr. 30.* den Fornøielige finder sig i Modgang. *Eilsch. Phil. Brev. 277.* Et fornøieligt Sind er en stor Rigdom. *VSO.* Ellen er et fornøjeligt barn, som har den gode evne at kunne nyde det, der er. *Hjemliv på prærien. (1917). 149. Feilb. 2)* † om ting: som man kan være tilfreds med;

tilstrækkelig; fyldestgørende. (at) be-
komme et fornøieligt Testimonium om sine
Gaver (o: evner). *Forordn.* 1/1707. §3. (han
fik) fornøjelige Indkomster til sin Ophold
af Kongens og Hertugens Skat-Cammere.
Slange. Chr. IV. 41. Adr. 23/1762. sp. 10. 3) som
er præget af munterhed og liv og derved paa-
virker en paa en behagelig, opmuntrende
maade, sætter en i godt humør, skænker til-
fredsstillelse, glæde, munterhed osv.; nu næ-
sten kun: som bevirker, at tiden gaar
(for en) paa en let, munter, behagelig
maade; ogs. om tid (tidsrum), sindsstemning
olgn., som er karakteriseret herved. jeg har
haft mangen fornøjelig Time med hende
udi Paris. *Holb. Jean. III. 2.* intet udi Ver-
den skal være mig fornøjligere, end at
kunde tiene Monfrere igien. sa. 11J. V. 9.
dette fornøjelige Herre-Sæde. *C.P. Rothe.*
MQ. II. 704. Farten var hastig og fornøi-
elig under Læe af Landet. *Wand. Mindesm.*
I. 101. *Ret artig og fornøieligt | Gik Ti-
den . . med Snak. *Winth. HF. 175.* denne
Pige, der var fornøjet og fornøjelig i Kraft
af Ungdommen. *Goldschm. VIII. 410.* *Vin-
den er saa føjelig | Og Baaden er klar, |
Verden saa fornøjelig, | Naar blot man
ret den ta'r. *Drachm. SH. 7.* han befandt sig
. . i den fornøjeligste Stemning. *Pont. LP.*
VII. 65. || (sj.:) Jeg saae ligesaa fornøje-
ligt (o: fornøjet) paa ham som han paa
Blomsten. *Blich. IV. 502.* -hed, en. 1) [1]
(nu næppe br., jf. „foræld.“ *Levin.*) nøjsom-
hed; tilfredshed. *Holb. MFbl. 138. Eilsch. Phil.*
Brev. 268. Fornøielighed i (o: m. h. t.) Mad
og Drikke. *VSO. Grundtv. SS. III. 54.* || d.
s. s. Fornøjelse 1. (til) sine Reederis For-
nøjelighed og Regnskabernis bedre For-
klaring skal hand (o: skipperen) fremvise
sin Bog (o: regnskab). *DLA—2—20.* 2) (l.
br.) til fornøjelig 3. *VSO.* (at) kunne slaaes
med Kammeraterne i al Fornøielighed.
HCand. VIII. 221. et Kvarter efter (serve-
ringen af en god te) vil man se, hvor spil-
levende, forfriskede og fulde af Fornøje-
lighed alle bliver. *Const. GH. 54.*

Fornøjelse, en. [fornøi'ølsø] flt. r.
(ænyd. d. s.; vbs. til fornøje)

1) (nu næppe br.) til fornøje 1: tilfreds-
stillelse; fyldestgørelse (især m. h. t. krav
af materiel, ofte økonomisk natur); dels om
selve handlingen, dels (undertiden m. over-
gang til bet. 2) om den dermed følgende fø-
lelse (tilfredshed); ogs. mere konkr. om det,
der tilfredsstiller. (indehaveren af en veksel)
haver Magt til at overdrage til een anden
Vexelbrevet, om hand af hannem Fornøje-
else haver bekommet. *DL. 5—14—18.* *Fornø-
jelsens (o: tilfredsheds) Riigdom er bedre
end Guld. *Brors. 178.* Kongen . . begierte
Fornøjelse (o: godtgørelse, erstatning) for
saadan Grænztze-Freds Brydelse. *Slange. Chr.*
IV. 399. Sindets, Sandsernes, Creditoreernes
Fornøjelse. *VSO.* || faa sin fornøjelse,
blive tilfredsstillet; faa, hvad man har krav
paa ell. ret til; faa tilstrækkeligt. der blev

til Jollen neerbaaren saa meegen Melk, at
alt Folket fik deris Fornøjelse. *Æreboe. 201.*
(spog.:) faa mere end man ønsker; „faa nok“.
Han fik snart sin Fornøjelse af at være i
det Huus. (o: blev snart kied deraf.). *VSO.*
Nu havde Eisten faaet sin Fornøjelse (o:
var besejret) og skikkede sin Frøende . .
til Kong Halvdan, for at mægle Forlig.
Grundtv. Snorre. I. 63. || til (ens) fornøje-
else, paa tilfredsstillelse, fyldestgørende
maade; til (ens) tilfredshed. Der ieg nu til
Kongens og Geheime Conseillets Fornøje-
else havde gjort goed Reede for alt . .
blev mig Hans Maytts Naade atter for-
sikret. *Æreboe. 217. PAHeib. US. 402.* (pigen)
havde tjent der til Fornøjelse i et Par
Aar. *Blich. IV. 273.*

2) til fornøje 2: følelse af godt humør,
glad tilfredshed, munterhed osv.; ogs.
mere konkr. om det der glæder, morer, til-
fredsstiller osv. jeg har saa min troe, lige-
som kundet kiænde paa mig, at jeg skulde
have dend fornøjelse at see dem. *Holb. Bars.*
II. 3. Jeg havde sovet vel om Natten, var
nu ikke meere Søe-syg, men lystig, og
beskuede med Fornøjelse Havet. *Robinson.*
I. 11. (de) unge Mennesker, hvilke hun da
giorde sig en Fornøjelse at have omkring
sig. *Ev. VI. 161.* det Gode . . hvorved I ei
allene opnaae en kort Fornøjelse, men en
varig Glæde. *Molb. Tale. (1837). 21.* det er
en fornøjelse at have med saadan en flink
drenge at gøre | nu ofte spec.: adspredelse
(3); forlystelse. Jeg tog . . Deel i alle
de Fornøjelser, som Veien og Selskabet
tilbøde mig. *Ev. VI. 7. Heib. Poet. VII. 364.*
„den halvstore By“, som ingen Glæde har
at byde paa, kun Fornøjelser. *Brandes. III.*
284. En uskyldig Fornøjelse bør ei
ængste deres Samvittighed, som øje et
dydigt Hjerte. *Tullin. III. 328. Kom. Grogne.*
II. 201. MO. for sin fornøjelse olgn., om
hvad man foretager sig, blot fordi man har
lyst til, interesse for noget olgn. (uden hen-
syn til praktisk udbytte): af lyst. med Skam
at tale om maatte han sige, at han tidt
og ofte fandt det meget kedeligt, saadan
at rejse for sin Fornøjelse. *JPJac. II. 400.*
han læser russisk for sin fornøjelse | fin-
de fornøjelse i, finde (især: en beskæf-
tigelse) behagelig, morsom olgn. ret forliebte
Folk finder Fornøjelse i at være forfuldt
for det man elsker. *Holb. Masc. II. 4.* Nu . .
undrer det mig, hvorledes jeg har kunnet
finde Fornøjelse i Jagt og Fiskerie. *Blich.*
(1846). IV. 189. Schack. 412. pigernes for-
nøjelse. 1. navn paa en folkedans. *Magl.*
Pet. F. II. 59. Beskrivelse af da. Folkedanse. I.
(1901). 11. En Dans, der kaldtes Pigernes
Fornøjelse, bestod udelukkende af Kæde
og Svingning; Navnet havde den faaet,
fordi Karlene skiftedes til at svinge med
2 Piger ad Gangen, saa disse var med uaf-
brudt. *Halleby. 146.* 2. ♪ vellugtende aften-
stjerne, *Hesperis matronalis L. Halleby. 226.*
OrdbS. || i høfligheds-udtr. m. mere ell. mindre

afsvækket bet. Det skal være mig en Fornøjelse, at gjøre dem nogen Tjeneste. *Holb. Kandst. III. 2.* Hvis Madammen en Formiddag havde Lyst til med Deres Mand og Datter at drikke en Kop Kaffe ovre hos mig, saa skulde det være mig en Fornøjelse. *Hostr. G. 91.* vedlagt har vi Fornøjelsen at sende Dem Salgsregning. *Ludv.* med fornøjelse, meget gerne. *VSO.* „vil De sige mig, hvad klokken er?“ — „med fornøjelse!“ || (*iron.:*) (*hun*) sad ved Døren og solgte Billetter til Forestillingen, og det var en kold Fornøjelse om Vinteren. *HCand. VIII. 249.*

Fornøjelses-, i *ssgr.* til Fornøjelse 2; *forbigaaet er bl. a.* fornøjelses-lysten, -rejse, -syg, -tur. **-folk**, *pl. (sj.) folk, der kun lever for at more sig. Bergs. GF. II. 396.* **-raad**, *en. (jf. Forlystelsesraad og fr. maître de plaisir; spag.) person, hvis opgave er at more andre; „kommersraad“. Brandes. VI. 108.* D. var deres Fornøjelsesraad og sørgede for, at de fik alt at se, hvad Kbhvn. kunde byde dem. *PLawrids. S. V. 69.* **for-nøjet**, *part. adj.* se fornøje 4.

for-om, *adv.* se IV. for 19. **-omhand-let**, *part. adj.* [V. 2.1] (*emb., nu næppe br.*) tidligere (*skriftligt*) omtalt; *forævnt (jf. -omrørt, -ommeldt).* de foromhandlede Tilfælde. *MR. 1839. 56. smst. 1852. 29.* **-omme**, *adv.* se IV. for 19. **-ommeldt**, *part. adj.* [V. 2.1] (*emb., nu næppe br.*) tidligere omtalt; *forævnt (jf. -omhandlet).* den forommeldte . . . Stok. *MR. 1702. 101.* den forommeldte min Kone (*nyder*) eet tusinde Rigsdaler aarlig saalænge hun lever. *PAHeib. Sk. II. 282. MR. 1856. 54.* **-omrørt**, *part. adj.* [V. 2.1] (*nu næppe br.*) d. s. *MR. 1706. 139.* mit foromrørte svage Helbred. *Suhm. (Rahb. L. B. I. 44).* **-omskrevet**, *part. adj.* [V. 2.1] (*nu næppe br.*) d. s. (*dette*) lagde Grundvold til den . . . store Forfølgelse, som siden for-gøgedes ved foromskrevne Hendelse. *Holb. Ep. V. 130.* **-omtalt**, *part. adj.* [V. 2.1] (*nu næppe br.*) d. s. *smst. IV. 316. MR. 1832. 283. Blich. III. 219.*

Forord, *et.* [fɔrˠoˠr] *Høysg. AG. 101.* *fl. d. s. (gllda. d. s. (i bet. 1.1); jf. mnt. vor-wort)*

1) mundtlig ell. skriftlig udtalelse, som gaar forud for noget andet. 1.1) (*nu næppe uden for ordspr., se ndf.*) tilkendegivelse af, hvad der er ens vilje ell. ønske m. h. t. noget fremtidigt, hvad man agter at foretage sig, hvilke betingelser man stiller olgn. *Du veedst vel, siger hand, hvordan vor For-Ord (∴ aftale) lyder, | Det er nu Tiid engang, at jeg med Rette nyder | Min velfortiente Løn. *Helt. Poet. 39. JMHertz. Isr. 90.* *Ewig mindes hand (∴ Jehova) og sin Pagt, | Sit Forord blandt tusende Slægter. *Grundtv. SS. V. 445.* Det Forord (∴ hustruens forudgaaende raad) lagde Helge paa Hjerte. *sa. Saxo. II. 50. Ing. EF. II. 239.* || i faste forb. med (det) forord, at . . . , med den (følgende) aftale; under den forudsæt-

ning; ogs.: med det forbehold; paa den betingelse. dette siger jeg alleene med For-Ord, at min Herre ikke maa lade sig merke dermed for nogen. *Over. af Holb. Levned. 180.* Jeg tog dig med For-Ord, at du ikke skulde falde mig ind i Talen. *Eilsch. P. 17. Winth. II. 205.* sige noget med forord olgn., i forvejen erklære noget for kun at gælde under en vis forudsætning, paa visse betingelser olgn.; ogs.: forudskikke en bemærkning; erklære i forvejen. Men, med Forord: hverken Tvang eller Overtalelser. *PAHeib. US. 456.* det siger jeg med Forord, at naar jeg skal omlædes, saa vil jeg ogsaa see Majoren. *Heib. Poet. VII. 169.* Min Baad og min Arm staar til Deres Tjeneste; men det siger jeg med Forord: hverken mit Embede eller mit Liv. *Ploug. (Studenterkom. 72).* *jf. (m. afsvækket bet.):* *Hør nu, med Forord (∴ inden vi taler videre): est du binde-gal? *Grundtv. PS. IV. 552.* || *ordspr.* forord bryder ingen trætte (muligt opstaaet ved sammenblanding af to former som forord bryder (al) trætte (se *COstersen. Glos-sarium. (1641). 284.* forord bryder trætte. *Moth. 049*) og forord byder ell. volder ingen trætte (jf. dog *CATHortsen. Smaaskr. (1880). 143ff.*); derefter er ordspr. ofte omdan-net paa forsk. maade, jf.: Forord . . . bryder ej trætte. *PSyv. II. 273* (men *sml. smst. I. 118. 430. II. 317.* se *Mau. II. 463*)) en i forvejen truffet aftale giver ikke anledning til uenighed, men afværger den tværtimod. *VSO. Heib. Poet. VI. 298.* Nu skal du høre. Men Forord bryder ingen Trætte: din Søster maa ikke vide det Mindste herom. *Gylb. XI. 155. Kierk. XIII. III.* Forord byder ingen Trætte. *Kom Grønæg. III. 63. Gylb. KV. 180. jf. AWHolm. KD. 26.* *Forord volder ingen Trætte. *Bag-ges. I. 41. Ing. VS. I. 14.* jf.: *Forord volder ei Tvist og Kiv. *sa. DM. 94. 1. 2* (mangler endnu i *VSO. 1802* og *MO.*; efter ty. vorwort; jf. V. for-1.2 slutn.) indledende bemærkning(er) (til et skrift); især: (kortere) meddelelse fra en forfatter, udgiver olgn., der sættes som et selvstændigt afsnit forrest i en bog; for-tale. (*dette*) Forord (∴ til en afhandling) maa være ledsaget med en Undskyldning (til læserne). *Ørst. I. 127. Heib. Pros. VII. 18.* Enhver æsthetisk udviklet Forfatter har vist havt Øieblikke, hvori det ikke vilde lyste ham at skrive en Bog, men hvor han ret gad skrive et Forord til en Bog. *Kierk. V. 6. Selmar. 159.*

2) (jf. V. for-3 (og 4)) have forordet, (sj.); *Talespr. *Levin.) have det afgørende ord. Du har været vant til at sidde . . . for din Bordende og have Forordet. *PMøll. I. 582.*

3) (efter ty. fürwort; jf. V. for-5 samt for-orde) † udtalelse til bedste for en anden; anbefaling. han takker hende for hendes Forord, og Bistand. *Rahb. NF. II. 245.* *Hvad andet, Prinds! | Undtagen Deres naadige Forord | Hos Kongens Majestæt kan jeg tilskrive | Saa høi en Gunst? *Molb.*

DC.12. (hun blev) paa dronning Margretes forord . . den første abbedisse i Vadstena kloster. *Barfod.DH.I.230.*

fororde, v. [fɔr'ɔrə] (ogs. m. hovedtryk paa 1. stavelse, se D&H.). -ede. (ænyd., glda. forord(h)e, gore aftale, anbefale, sv. förorda; efter mnt. vorworden, afl. af vorwort, se Forord || m. h. t. udtale m. hovedtryk paa 2. stavelse jf. V. for- sp.195³² || uden for dial. nu kun br. af sprogrensere) udtale sig til bedste for noget; anbefale. *Moth.050.* den af os forordede (anbefalede) udgave af salmebogen. *Skolebladet. 4/1884.292.* (han) tog en bevæget afsked med sin søn, hos hvem han varmt forordede alle sine gamle tjænere. *Barfod.DH.II.140. MDL. Feib.*

forordne, v. [fɔr'ɔrdnə] -ede. vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; efter ty. verordnen) 1) † ordne, indrette paa en vis maade i alle Gymnasiis (skal) forordnis, at den, som sig i Prædiken vil øve, det in Gymnasiis for Professoribus . . gjøre kunde. *DL2—2—3. 2) ♯ m. tings-obj.: fastsætte noget, hvorefter andre maa rette sig; anordne (2.1); foreskrive; befale. 2.1) (nu næppe br.) i alm. Præsterne skulle i deris Prædikener forklare de forordnede Texter. DL2—4—6. de fulgte de Love, som vare forordnede af ham. 2Makk.8.36. Doctor Morten har forordnet at man skal æde Gaas Mortens Aften. *Holb.Jul.11sc.* *(du) forordnet finder der (∴ i testamentet) | Saameget til hans Venner, | Saameget til hans Jordefærd. *Falst.151.* (han) forordnede (∴ anviste) dem Plads under sit eget Banner i Slaget. *Grundtv.Snorre.II.318.* jeg var sat ind i Skolen (og) de forordnede Skolebøger vare indkjøbte. *Kierk.II.241. jf.: *Danmarks Gaade . . | Ingen uden han kan raade, | Som forordnet Tidens Løb. Grundtv. PS.V.348. || m. obj., som betegner et tidspunkt: beramme. Og de forordnede (1871: bestemte) en dag, paa hvilken de skulde komme . . tilsammen. 2Makk.14.21(Chr.VI). VSO. 2.2) om læge: foreskrive (en noget); ordinere. Doctoren har forordnet den Syge en meget streng Leveorden. *VSO. Heib.Poet.X.41.* Hendes Læge forordnede, at hun . . skulde have Saurdeig under Fødderne. *HCAnd.VIII.77.* hendes Bryst var . . angrebet, hvorfor Lægen havde forordnet Landluft, Ro og Mælk. *JPJac.II.28. 3) † m. person-obj.: bestemme (en) til (noget); ansætte (i en stilling); udnævne (jf. anordne 2.2). Til Dægne skal herefter alleene forordnis Studentere. DL2—15—1. St.IEsth.16.4(Chr.VI). Aar 833 blev Rembertus . . forordnet, til at være Biskop udi (Ribe) Stift. *Borrebye.TF.714.* De af Kongen forordnede Øvrigheds personer og Embedsmænd. *VSO. uegl.: *vend nu Roret til dit Odelsrige! | Forordnet (∴ bestemt af forsynet) est du der til Magt og Ære, | Og evig du skal Norges Konge være. Grundtv. PS.II.474. Forordning, en. ft. -er. (ænyd. d. s.; egl. vbs. til forordne; jf. ty. ver-****

ordning) 1) † til forordne 1: ordning; orden. Værer . . al menneskelig forordning (1819: Orden; 1907: Ordning) underdanige for Herrens skyld. *1Pet.2.13(Chr.VI). 2) til forordne 2. 2.1) bestemmelse, der skyldes øvrigheden, regeringen; lovbestemmelse; ogs. om den ydre form ell. affattelse, i hvilken bestemmelsen fremtræder; jur. kun om retsforordning, der er givet af den eneældige konge (jf. Anordning). Kongen . . alleene haver højeste Magt og Myndighed til at gjøre Love og Forordninger. *DL1—1—1.* de udskaarne Billeder bleve dyrkede efter Herskeres Forordninger. *Visd.14.16.* Dersom der kom en Forordning ud, at Hercules skulle være en Postill, saa troer jeg, hand skulle kunde præke, naar det skulle være. *Holb.Kandst.I.2.* I det Hele kan det vel siges, at Forordningerne ere af videre Omfang og angaae vigtigere Gjenstande end Placaterne. *ASØrsted.Haandb.I.60. Forordn. 5/1848.* Forordning for Island om Æresopreising. *Forordn. 11/1870.* Der var udkommet en Forordning (*Brandes.E.161:* et Decret) angaaende Pressefriheden. *Brandes.IV.111. jf.: (jeg skulde) prygle ham (∴ dommeren) saa, at hand skulde glemme baade Lov og Forordning (∴ hele sin jura). Holb.Jep.IV.6. || hertil (foræld.) forordningsmæssig (MR.1786.99), -stridig (Davids.KK.54) ofl. 2.2) † til forordne 2.2: forskrift, der gives af en læge; ordination: (den) Leddigang, som gaaer, og efter Lægernes strænge Forordninger bør gaae i Svang her. *Bagges. LI.353. TBaden.Suppl.***

foror(n)e, v. -ede. (jf. ænyd. bortforordnet, bortraadnet; sml. oret samt sv. (dial.) oren, muggen, sv. orna, blive muggen, oldn. orna, blive varm; dial. (især sjæll.) gaa i forraadnelse (ofte spec. om hvad der opløses i jorden). fororne: *Moth.056. Cit.1837. (FOhrt. Danmarks Trylleformler. I. (1917).496. (jf. smst.233. især i part. forornet; *Moth.056. MDL.(Falster). Halleby. 230.* de er jo helt fororede nu, ded er over tyve Aar seen de blev flyet til Jorde (∴ begravet). *Gravl.Herredet.(1919).38. sa. E.17.**

for-oven, adv. [fɔr'ɔvən; højtid. ogs. -'åvən] (glda. d. s., adv. (Mand.118) og præp. „oven for“; oldn. fyrir ofan, oven for; egl. sammenskrivning af to ord, jf. IV. for 19 samt ovenfor) i ell. paa den øverste del (af noget); oven til (mods. forneden); ofte spec. om luften ell. himlen i modsætn. til jorden. *Høysg.S.265. *Al Verden, som en Kirke stor, | Bag Sky sig hvælver foroven. Ing. RSE.VII.247. *Er ei Korset overalt, | Her paa Jorden og foroven? Heib.ND.22. *Foroven hang paa Himlen Nattens Stjerne. *PalM.Poes.II.270. HCAnd.V.193 (se u. forneden). *Skipperen gabed og strakte sig doven: | Maage, hold Mund med dit Skrig foroven (alm.: deroppe). *Kaalund.209. *Der er saa travlt i Skoven | forneden og foroven. *Rich.I.67. *End er der en Gud for****

oven, | Der raader for Danmarks Sag. *JHelms.S.2.* Da Kjortlen . . forkortedes stærkt, blev man nødt til foroven at forene det hidtil adskilte højre og venstre Benstykke. *VortHj.II3.22. billedt.: Grundtv. SS.I.320* (se u. fornedet). || ligge en pynt foroven *olgn.*, (*∫*, *nu næppe br.*) om sejl-skib: ligge saadan, at det ved at sejle bidevind kan komme til luvert af pynten uden at vende; „ligge op“. *Scheller.MarO.* † **foroven-nævnt**, *part. adj.* [V.2.i] (*rimeligvis dannet af for(an)nævnt og ovennævnt; sj.*) d. s. s. fornævnt, den forovennævnte Commission. *MR.1829.59.*

for-over, *adv.* se u. IV. for 19: *hertil: ∅ forover-bøjet*, *part. adj.* *Man støtted paa Knæet sig foroverbøjet. *Drachm. DM.6.* Hun gik med Hænderne paa Ryggen og med foroverbøjet Hoved. *JPJac. I.2. Aakj.PA.83.* ∅ **lænnet**, *part. adj.* 20 Der sidder han foroverlænnet, med Armene støttet paa Benene. *AndNx.DM.V.255.*

for-paa, *adv.* se IV. for 19.

forpagte, *v.* [for'pagdø] -*ede. vbs. † -else* (*Holb.DH.III.464a*), -*ning* (*s.d.*) (*ænyd. d.s.* (*i bet. 2*); *fra ty. verpachten* (*i bet. 1*), *mnt. verpachten* (*i bet. 2*); *jf. ty. pachten, forpagte* (*i bet. 2*), *af pacht, se Pagt*) 1) *u. leje brugsretten af noget (især: jord) paa aaremaal og for en aarlig afgift (forpagtningsafgift); give i forpagtning.* (*nu vist kun i forb. m. bort ell. (sjældnere) ud.*) *Moth.¹F421.* dersom nogle af de beste Handelsmænd . . ville slage sig tilsammen udi visse Selskaber, Landet (∅: *Island*) at besegle, saa ville (*kongen*) forpagte demnem alle Hafnene udi Landet til at handle derpaa alleene. *Slange. ChrIV.180. vAph. (1759).* Fiskerierne der i Amtet ere forpagtede til en Fiskmester. *VSO. MO.* || 40 forpagte bort (*jf. bortforpagte*). *Moth.¹F421. vAph.(1759).* *VSO.* til sidst bestemte (*han*) sig til at forpagte Gaarden bort. *Vilh And.Holberg paa Tersløsegaard.(1904).* 19. jorden er forpagtet bort ell. ud (til en gaardmand i sognet) | 2) *leje, overtage brugsretten af noget.* 2.1) *leje brugsretten af noget (især: jord) paa aaremaal og mod en aarlig afgift.* *Moth.¹F421.* Indbyggerne . . skal (*ikke*) bebyrdes med ulovlige Paalæg af deres Husbønder eller andre, som have forpagtet Kongens Jordegods. *Forordn.¹⁵1705.* Reenberg havde forpagtet Lyndrup-Gaard af sin Broder. *Luxd. (Reenb.I.55).* At forpagte en Byes Told, Consumption, Bømpenge. *VSO.* han vilde blive paa sine Fædres Grund, købe noget Jord og forpagte mere. *Goldschm.VII.107. Aakj.HS.2. 2.2)* (*især dagl., oftest nedset.*) *overf.: lægge beslag paa; (hævde at) have eneret til; „tage patent paa“.* *Du hans Høiagtelse for evig har forpagtet. *Wess.7.* forlang ikke at være den eneste Dødelige, som har forpagtet Sandheden. *PalM.II.III.418.* de vidste ikke af, at man saadan kunde forpagte visse Plad-

ser (*i Tivoli*); naar man betalte sin Billet, havde man vel ligesaa megen Ret som enhver Anden til at sætte sig, hvor der var Plads. *CMøll.PF.312.* Højre vil forpagte (*nationalfølelsen*) for sig selv. *Brandes.XII.199.* Æren af at arbejde er ikke noget, I kan forpagte for Jer alene. *Soph Clauss.A.52.* (*sj.*) *m. tings-subj.:* rejser man med Toget . . ser man ikke andet end . . Rugmarker. De har forpagtet Jordoverfladen. *JVJens.M.IV.180.* **Forpagter**, *en. flt. -e.* (*ænyd. forpagtere* (*i bet. 2*); *jf. ty. verpachter, -pächter* (*i bet. 1*), *ty. pächter, forpagter* (2)) 1) † *person, der forpagter* (1) *sin ejendom bort til en anden.* *vAph. (1759).* 2) *person, som forpagter* (2) *en ejendom, jord olgn.* (*især: en større gaard, herregaard; jf. ogs. Avls-, Bom-, Præstegaards-, Told-forpagter*). *Moth.¹F421.* Jeg er ickun en ringe Forpagters Datter paa Landet. *Holb.Tyb.III.2.* alle jydsk Herremænd, eller rettere deres tykke Forpagtere. *Ew. VI.292.* Paa Gaarde, hvor Meieriet er bortforpagtet for sig selv, betaler Forpagteren 9—12 Rdr. for hver Koe. *Olufs. NyOec.I.49.* Bønderne . . ere ikke Selveiere, men Forpagtere. *Mob.Reise.III.70.* Patrick O'Brien var Forpagter, hvilket vil sige, at han imod en aarlig Afgift til Grundejeren besad et lille Hus og et lille Stykke Jord. *Goldschm.VII.95. LovNr.103¹⁵1903.88.* || *hertil bl. a. Forpagter-gaard* (*MO.*), (*sj.*) -*karl* (*Hz.D.I.182*), † † -*smør* (∅: *det af herregaardsforpagterne producerede smør.* *VSO.*), (*sj.*) -*vogn* (*Hz.D.I.182*). **Forpagterske**, *en. (l. br.) kvindelig forpagter.* *vAph.(1759).* *VSO.* Mistress Ralph, Forpagterske af en mindre Land-Eiendom. *Hz.XVI.184.* **Forpagtning**, *en. flt. -er.* (*ænyd. forpact(n)ing; vbs. til forpagte*) 1) (*nu næppe br.*) til forpagte 1. *vAph.(1759).* 2) til forpagte 2.1. *Holb.JH.I.639.* Vi kan nu nok regne hvor meget Forpagtningen bringer Kongen Aarligen ind af Island. *OeconT.II.94.* man havde givet ham Forpagtningen af de hertugelige Skove. *Hz.F.58.* Herren (*har*) lovet mig Forpagtningen af Torpegarden til Efteraaret, og naar jeg faar den, saa er jeg jo Forpagter. *Bøgh.II.273. Torp.460.* have (*give, tage*) i († til. *vAph.(1759)*) forpagtning *olgn.:* jeg giver ham min ene Herregaard i Forpagtning, og det Forskund som han behøver. *Ew.IV.273.* *Til første Majdag næste Aar, | saa kan jeg i Forpagtning faa | Stenløselille Møllegaard. *Schand.SD.181.* Han havde sin Broders Præstegaard i Forpagtning. *JakKnu.A.17. overf. (jf. forpagte 2.2):* to af (*de bornholmske*) Kapeller (*har*) taget hvert sin Helsebodskilde i Forpagtning fra Hedenskabet. *Bornh.Samlnger. VIII.(1913).* 152. om det kontraktmæssige leje-forhold ell. dette forholds varighed (*jf. forpagtningstid*): Nu er hans Forpagtning snart ude. *VSO. MO.* || *ogs. mere konkr. m. overgang til bet.: ejendom, man har forpagtet.*

de Lande, hvor der er meget Agerland, og hvor man kan have store Forpagtninger. *J.Sneed.II.176. FrSneed.I.580.* der var en lille Forpagtning ledig paa en Gaard i Fyen. *Sibb.II.251.* Han skal overtage en stor Forpagtning. *Goldschm.VII.100.* ogs. om den til ejeren svarede afgift, især i forb. give ell. svare (saa og saa meget) i forpagtning: *Moth.¹F421. VSO. MÖ. (dial.):* han har en stor forpagtning at svare | *Feilb.* 10

Forpagtnings-, i *sgr. (især jur.)* af Forpagtning 2. -**afgift**, en. *Holb.Heltind.II.229. LandbO.II.208. †-brev*, et. *Moth.¹F421. Slange.Chr.IV.218. VSO. d.s.s.:-kontrakt*, en. *Moth.¹F421. Torp.A63. †-penge*, pl. d.s.s. -**afgift**. *Moth.¹F421. EPont. Atlas.III.113. VSO. -tid*, en. *Moth.¹F421. Tops.III.208.*

forpakke, v. [før'pagə] -ede. vbs. (i bet. 2) -ning (Pol.²/_{1912.2. MRubin.(Berl Tid.⁹/_{1912.Aft.I.sp.4). (jf. ty. verpacken) 1) (l. br.) overfylde ved at pakke; pakke ell. anbringe for tæt sammen. Kassen er saa forpakked, at der ikke kan gaae mere deri. *VSO.* Vi sad saa forpakkede paa Parterret, at vi ikke kunde røre os. *smst. Moders mange Meubler . . . gave de smaa Værelser et forpakked, overlæst Udseende. Levetzou.SH.6. 2) (told.) pakke (varer) ned, saaledes at man søger at skjule dem for toldvæsenet. (N. N.)* havde „forpakked“ eller skjult 60 Bomuldsække, hvoraf der skulde svares . . . *Told. Ugeskrf.Retsv. 1905.B.74.* Der skulde være indført Varer til lavere Toldsatser end de gældende, idet de Varer, som kostede mere i Told, var forpakkede, det vil sige gemte i Bunden af Kasserne under de billigere Varer. *Pol.²/_{1912.2.}*}}

forpaltet, part. adj. se forpaltet.

Forpant, et. [V.2.1 ell. 3] (*jur.*) pant, der er stiftet med sikkerhed (prioritet) forud for et andet pant i samme ting (mods. Efterpant). *D&H. OrdBs. || hertil bl. a. flg. (jur.) sgr.:* Forpante-brev (*EMøller.Dækningsadgang.(1892).195).* -ret (*smst.147).* -rettighed (*smst.162).* Forpant-haver (*smst.155).*

† **forpante**, v. -ede. vbs. -else (*VSO.*), -ning (*Moth.F306. vAph.(1759). VSO.*), (ænyd. d. s.; efter ty. verpfänden) give i 50 pant; pantsætte. Han skal ikke forpante eller afhænde Rigets Slotte og Lehn. *Holb. DH.I.639.* man (efterlader) Børnene . . . Hus og Gods forpantet. *EPont.Men.II.59. K&Selsk Skr.I.301. VSO. overf., m. abstr. obj.:* *Du est min Ven med Liv og Blod . . . | Som mig ved Korsets Pine lod | Din Kierlighed forpante. *Brors.236. (jeg vil) ikke forpante mit Ord for Noget, som jeg ikke kan svare Dig for. CBernh.IV.385.*

For-part, en. (l. br. uden for fagl. spr.) den forreste del af noget. *vAph.(1759).* en meget sværladen Jæger, fra hvis fyldige Forpart den lange Bøsse ragede frem som Bovsprødet paa en Baad. *VigMøll.HJ.127. || især om forkroppen af større dyr (jf. For-*

haand 3). den arabiske Hest, — den er bygget paa Galoppen, — Vægten er lagt paa Forparten. *Gjel.E.37.* han lagde sig efter at køre forargeligt, rent som han var gal. De to røde Heste . . . var allerede kendelig skamferede i Forparten. *JVJens. HF.38. || † (ved) Forparten . . . forstaaes den Part af et Skib, hvilken er foranfor Middelspantet, dette Spant indbefattet. Funch.MarO.II.A6. -parti*, et. (l. br.) d. s. Hele Understillingen (af vognen) er fuldstændig bevaret, med sit Forparti, hvorfra den lange Vognstang udgaaer. *Soph Müll.VO.A69.*

forpasse, v. [før'pæsə] -ede. vbs. (sj.) -ning (*Saaby.¹*). (fra ty. verpassen) 1) (l. br.) forsømme (noget) ved at vente; forspilde (en chance oln.). forpasse tiden oln., lade det rette øjeblik gaa unyttet hen. Øjeblikket forpassedes. *MRubin. Tysklands Hist. fra 1848.(1912).196.* Han havde nok forpasset Tiden, havde glemt at skabe sit eget, mens han var ung. *PLEvin.Familien i Danmark.(1911).162. (Hall)* skrev i Hertugdømmespørgsmaalet de skønneste Noter . . . Han trak det ud, forpassede maaske det gunstige Øjeblik, opsatte til i Morgen. *Pol.²/_{1912.4.}* Tidspunktet er nu forpasset. *smst.²/_{1921.8.sp.4.}* || forpasse et tog oln., komme for sent til toget. Kommer man i sidste Øjeblik til Stationen, kan det ogsaa passere, at man forpasser sit Tog, medens man leder efter Billethullet. *smst.²/_{1909.4.}* jf.: Det enkelte Tog . . . staar paa hver Krydsningsstation i Korrespondance med Tog ud til Siderne, hvis Forbindelser og Tilknytninger ikke maa forpasses. *smst.⁹/_{1913.8.}* 2) (l. br.) sy (tøj oln.), saa det ikke passer. forpasse et par støvler. *Feilb. især i perf. part.: forskaaret. S&B. Kjølen er forpasset. D&H. 3) forpasse kort, ♠ ødelægge i og for sig gode chancer i kortspil ved at melde pas. *Moth.¹F421. VSO. især refl.: d. s. Da forpassede jeg mig. VSO.**

Forpatrulje, en. [V.1.2] ✕ Første Deling . . . skal opfylde det ansvarsfulde Hverv som Forspids. Fra højre Fløj udtages Forpatrouillen . . . der i Løb skal begive sig forud. *Bønnelycke.Sp.158. -per-ron*, en. den forreste platform paa en sporvogn ell. jævnbanevogn (mods. Bagperron). „Pas paa, Hr. Professor!“ raabte Stationsforstanderen . . . Toget var i Gang. Men Professoren var allerede oppe paa Forperronen. *AndNæ.U.153.*

forpeste, v. [før'pæsdə] -ede. vbs. -else (*D&H.*), (l. br.) -ning (*Saaby.¹*). (jf. ty. verpesten; i talespr. næsten kun i perf. part.) egl.: fylde (smitte) med pest; ødelægge, fordærve (især: luften) ved stinkende, skadelige uddunstninger oln.; gøre (luft) ildelugtende og usund. *Helas skumle Bolig, | Hvor giftig Taage hvert et Aandedræt | Forpester. *Grundtv.Optr.II. 152. *Forpested Luft (: fra Abels lig) i*

Møde hende stiger. *PalM.VII.60.* han lugtede af Tobak og Spiritus; og havde efterladt en forpestet Luft i Værelset. *Schand.BS.121.* || *m. h. t. opholdsrum: fylde med forpestet luft.* en stor Kloak midt i Huset (*tjente som kloset*). Man fandt sig med mærkelig Ro i, at Værelserne lidt efter lidt alle forpestedes. *TroelsL.III.97.* Rummet . . var forpestet af Blod og Uddunstninger. *Rist.ER.221.*

For-pik, en. † lille rum i et fartøjs forende (mods. Agterpik). Brandskaden (paa dampskibet) var ikke stor, men Forpikken og Kædekasserne blev fyldte med Vand. *Pol.²1908.1.*

forpikket, part. adj. [før'pikøt, ogs. -'pegøt] (fra nt. verpikt, ænh. verpicht (jf. hty. erpicht), af ty. pech, beg, egl.: „fastlimet m. beg“; jf. Beg; „Talespr.“ *Levin.*; nu kun dial.) om lidenskabelig sindsstemning i anledning af noget (især for at opnaa noget): ivrig (efter); forhippet (paa); begejstret (for). en Samling af modige, formuende og paa Krigsæren forpikkede Folk. *Vogelius.(SkVid.IX.108).* *TBaden.Suppl.* || især som præd. i forb. være forpikket paa (noget). *Helt.Poet.146.* hun er saa forpikket paa Masqueraderne, at hun lar sig ligge hos for Masquerade-Klæder. *Holb.UHH.II.5.* Vi er endelig icke saa forpikkede paa byttet, af vi derfor skal komme op at rives. *KomGrønneg.II.19.* Akademiske Folk (er) forpikkede paa at beholde Ret. *Eilsch.F.196.* nogle iblant os . . ere saa forelskede og forpikkede paa deres Fædrenelands gamle Skikke og Brug . . saa at de ingen Feil kan see i dem. *Oecon.T.V.81.* *Vi er gemeenlig meest forpikket paa, | Hvad vanskeligst vi kunde faae. *Wess.203.* *Bagges.III.155.* *Og lange Justinus var heller ej skikket, | At gjøre mig paa Latinen forpikket. *Blich.D.I.173.* *Feilb.* || \ være forpikket mod, være fuld af uvilje imod („afsky“, „hade“). min Far er saa forpikket mod den Meening, at Jorden er rund . . at hand aldrig gir mig bort til dig, med mindre du bifalder hans, og andre got Folkes Troe her i Byen. *Holb.ER.IV.4.*

forpine, v. [før'pi'nø] -te ell. † -ede (*Moth.F306*). (ænyd. d. s.) mishandle ell. ødelægge ved at pine; pine ell. plage (stærkt). 1) † som verbum. *Moth.¹F422.* *Han sine Folk tilvejer Mad | I Lodder og Qvintiner. | Sit eget Liv og slunkne Rad | Han selv med Sult forpiner. *Falst.197.* Den Herremand forpiner sine Bønder med svære Afgifter og ideligt Hoveri. *VSO.2)* perf. part. brugt som adj. 2.1) om person: pint (aandelig ell. legemlig); playget; kuert; trykket. *Moth.¹F422.* Den Syge er saa forpint af Smerte, at han ikke kan udholde det længere. *VSO.* hvor ulykkelig og forpint han havde følt sig i Forholdet (∴ en forlovelse). *Pont.LP.VIII.73.* jf. Forpinthed. *TroelsL.XII.178.* en dødssyg og

lidende Mand, der i sin Forpinthed knap selv rigtig vidste, hvad han sagde. *Pont.LP.VIII.43.* jf. bet. 2.2: (han) skrev Vers med forpinte Betoninger af Ordene og med Rim som ser og er. *Schand.TF.II.15.2.2)* om ting: mishandlet; overanstrengt; for stærkt udnyttet; udpint. unge . . af Vinden forpinte og noget forkrøblede Bøge. *Bergs.PP.274.* Jorden er noget forpint. *JakKnu.S.111.* Dansen (gaar) saa let gennem Hotellets Sal, hvor et forpint Klaver gør det ud for Orkester. *DagNyh.²18* 1921.3.sp.4. || (sj.) m. mere egl. bet. („forklemmt“). Der er over de fleste af vore almindelige Bøger noget sammenklemt og forpint i Satsen. *Aarbo f. Bogvenner.1918.180.*

forpiske, v. [før'piskø] -ede ell. (i vers; nu næppe br.) -te (*FrHorn.PM.141*). sj. uden for perf. part. *Moth.¹F422.* 1) mishandle ved at piske. Lad det være fornødent at revse Hunden; men at ophænge ham ved sine Øren, og forpiske Dyrets . . Krop, dette er asiatisk Bøddel-Martren. *LSmith.DN.368.* De har saaledes forpisket Barnet, at det er en Skam. *VSO.* || især om ublidt vejrlig. Paa den Reise er han bleven forpisket i Ansigtet af Regn, Sne, lisslag. *VSO.* i perf. part. (jf. bet. 3) om træ olyn.: 3) pisket, revet, flaaet af vinden. en gammel Røn krummer sig, forpisket og bøjet . . af de skarpe Vestenvinde. *Blich.I.97.* *Drachm.VT.167.* *Straataget fyger som Gnister i Brand | fra Ladens forpiskede Rand. *Aalk.RS.17.2)* „I dagl. Tale.“ *MO.*; nu næppe br.) overf.: „gennemhegle“; bagtale. I det Selskab har hun saaledes forpisket dem, at de Tilstedeværende undsaar sig ved at høre derpaa. *VSO.3)* (overf.) perf. part. brugt som adj. 3.1) (nu næppe br. i rigsspr.) om person: medtaget, forpint (2.1), udslidt af haarde kaar, modgang, anstrengelse olyn. den mødige og af saa mange Sindsbevægelser forpiskede Pige. *Schand.SB.211.* den forpiskede halvgamle Timelærer, der sloges med sin Ulyst til at forlade sin lune Seng for det daglige, ensformige Slid. *sa.UM.124.* *D&H.* jf.: Ganske imaginære „Jagtmarker“, hvor der maaske kunde opstøves et Par forpiskede Harer og et Par Høns. *Pol.¹⁵1922.2.sp.2.3.2)* (dial.) om jord: udpint; forpint (2.2). *Feilb.* jf. (billedl.): Han sagde ved sig selv: Kun en saa frisk Jordbund, som ikke er bleven forpisket af vor Bureautidsalders Overkultur, kan modtage Poesiens Frø. *Schand.SF.237.3.3)* (gldgs.) om forestillinger, udtryk olyn., som er blevet brugt (gentaget) alt for tit: forslidt; fortærsket. alle de Æmner, jeg . . fremdrog, forekom hende enten forpiskede, eller flau, eller upassende. *Rahb.Tisk.1795.290.* denne idelig opkogte og forpiskede Kjørlighed. *Ing.EF.VII.131.* Versene hos Saxo ere . . udspækkede med forpiskede Billeder og Lignelser. *Heib.Pros.III.77.* den gamle, forpiskede Kari-

katur af tysk Væsen, som Franskmandene nu hundreder af Gange har tegnet. *Brandes.VII.20.* Sætninger, der . . vare trivialiserede og forpiskede til det yderste. *Markman.S.223.*

† **forpjaltet**, *part. adj. (forpaltet. Moth. F306).* meget stærkt *pjalttet*. *du dig for din Kappe nu maa skamme, | Som saa forpjaltet er. *Helt.Poet.175.* En gammel forpjalte Staader. *VSO.*

forpjanke, *v. [fɔr'pʃan'gə] -ede.* (af VI. for- 6.1 og Pjank (ell. VI. for- 2.1 og pjanke); *jf. forpjatte; sj.) gøre (noget) til pjank.* Det galant erotiske forpjanke den vilde Tragik. *V Ved.R.215. forpjanke*, *part. adj. [fɔr'pʃan'gə]* (*jf. forpjanke og forpjalte; l. br.) i høj grad pjanket.*

Forpjatning, *en. (sj.) vbs. til forpjatte; om tilbøjelighed til at pjatte ell. at gøre noget til pjat: pjatteri; forpjattethed.* Lysten til at stille tysk Stramhed i en ret skarp . . Modspætning til kjøbenhavns Slaphed og Forpjatning. *Brandes.XV.339.*

forpjatte, *v. [fɔr'pʃatə] -ede.* *vbs. -ning (s. d.).* (af VI. for- 6.1 og Pjat ell. VI. for- 2.1 og pjatte; *jf. forpjanke; se forpjalte; sj.) gøre (noget) til pjat; ødelægge ved at pjatte.* *Javist har Mange fattet det (o: raabet paa frihed), | men Flere har forpjalte det. *Drachm.DS.72.*

forpjalte, *part. adj. [fɔr'pʃatə]* (af VI. for- 2.3 og pjalte; *jf. forpjatte; l. br.) i høj grad pjalte.* Kierkegaards Bog om Fru Gyllembourgs „To Tidsaldr“ . . fremstiller Nutidens politiske Færd som aldeles forpjalte og intetbetjdende. *Brandes.II.372.* Moderen (er) forpjalte og skikkelig. *EBrand.Bes.47.* *jf.:* Borgerskabets uendelige Forpjaltehed. *Brandes.XV.338.*

forpjuske, *v. [fɔr'pʃusgə] -ede.* *vbs. (sj.) -ning (Saaby').* (af VI. for- 2.1 (ell. 5) og pjuske ell. snarere dannet af forpjusket (s. d.); *jf. forpluske(t); l. br.) ødelægge ved at pjuske; gøre (i høj grad) pjusket; bringe (især: haar, fjerdragt, klædedragt olgn.) i orden.* *jf. MO. billedl.:* disse vore Foraarsdage, da vi (o: et par forlovede, der har slaet op med hinanden) fandt hinanden i lette og lykkelige Solskins-Forhaabninger og blev jagne fra hinanden af stærke Foraarsbyger, der dog ikke vil forpjuske os mere, end at vi hurtigt igen farer vor Fjerpynt i Lave. *Nans.FR.147.* Graffs lille borgerlige Hjem forpjuskes efterhaanden. *Jørg.YD.48.*

forpjusket, *part. adj. [fɔr'pʃusgə]* (af VI. for- 2.3 (ell. 5) og pjusket; *jf. forpjuske*) (især om haar, fjerdragt, klædedragt olgn.: (bragt) i orden (ved ublid behandling, ved mangel paa pleje, forsigtighed, omhu osv.); i høj grad pjusket. *Moth.1F422.* Du seer forbandet forpjusket ud, de kand strax see, du er drukken, kom hid! jeg faar lidt at kiemme din Peruk ud. *Anhang til Comædien om Lyveren. (1725).6.* et Soelklæde . . var bundet om det løse, brune, efter Omstændighederne lidt for-

pjudskede, Haar. *Pram.VI.138.* Ellen kom farende ind, saa forpjusket, at hendes lange Nakkefletning var opløst. *Schand.IF.348.* hvilke forpjuskede Fjer, denne faldede Barret og slidte Fløjelskofte. *Drachm.KW.184.* afblomstrede, rødbrune Ris (o: af lymg), forpjuskede af Blæst og Væde. *Skjoldb.SM.26.* Roslin gik . . ikke tilside for at male (Holberg) i vendte og lidt forpjuskede Klæder. *ThAMüller. Holbergportrætter. (1918).90.* || (l. br.) om andre ting. hine faldefærdige Gaarde, hvor hver Stue endnu udgjorde et lille Hus for sig, en Klynge forpjuskede Rønner bag Borggraven. *TroeltsL.III.81. Aakj.VF.137.* || om person: 1. som ser uordentlig ud m. h. t. klædedragt, frisure olgn. En lille forpjusket Tjenesstepige kommer ind fra venstre. *SvLa.SD.27.2.* ☉ overf.: som er medtaget af ublide kaar, modgang olgn.; som gør et forkomment, reduceret indtryk. en forpjusket, men godhertjet Kvinde Skæbne. *KKNicolaisen. Andersens Næst (1919).28.*

Forplads, *en. (tøm., nu næppe br.) trappeafsats (repos) uden for indgangen til en etages lejlighed(er); hovedrepos. ForklTømrere.82.*

forplante, *v. [fɔr'pʃlan'də] -ede.* *vbs. -else ell. nu især (navnlig i bet. 2) -ning.* (opstaaet ved sammenblanding af ænyd. forplante (ty. verpflanzen, omplante) og forplante (ty. fortpflanzen, udplante, forplante (2)); *se TfF.3R.VIII.33)*

1) (nu næppe br.) plante om i en fremmed jordbund; omplante. 1.1) m. h. t. planter. *Moth.1F422.* Af Planterne, som Jorden ikke alle kunde føde, skulle efter Haanden tages til Forplantning paa andre Steder. *OecMag.I.141.* Viinstokkens Forplantelse falder vanskelig i disse Lande. *VSO.* de fra Syden forplantede Viinranker havde endnu ikke indsuget saamange Solstraaler. *Hauch.III.119.* Skjøndt man finder de her nævnte Træarter spredte, ere de dog neppe oprindeligt vildtvoxende, men tildeels ved Kunst forplantede. *Andres.Klitf.267.* || billedl. *I skal forplantes nu udi en anden Haave (o: giftes og flytte til en anden egn). *Tychon. (NkS4°828b.119).* Tode har allerede . . forplantet denne Anekdoter ind iblandt (o: indføjet den imellem) hans lige saa tilforladelige Recensioner. *PAHeib.ÜS.285.* om oversættelse, overførelse af en kunst- art olgn.: Dette lille Stykke hører maaskee til dem, som bedst kunne forplantes paa dansk Grund. *Heib.Pros.V.212.* Gangen en af vore Digtere for en Snees Aar siden forplantede Vaudevillen paa vor Scene, da gennemførte han dette med stor Originalitet. *Hz.XIII.293.* 1.2) m. h. t. dyreart: indføre; „indplante“. Har Herren noget Haab om, at han, naar alle Landets Indbyggere vare uddrevne, kunde forplante nye og bedre Racer her i Landet. *PAHeib.ÜS.276.* En mageløs Dyrehave maa jeg ogsaa kunne oprette paa den; og paa de

smaa underlydende Øer vil jeg forplante vilde Dyr. *Schack.31.*

2) (næsten kun *refl. ell. som vbs.*) $\text{\textcircled{W}}$ tilvejebringe nye individer af plante-ell. dyreart; *formere.* 2.) *m. h. t. planter.* disse Vexter (*giver*) moden og drægtig Sæd af sig, som atter forplanter sig. *OecMag.VI.392. Funke.(1801).I.6.* Forplantning ad kønsløs Vej. *Warm.Bot.503. 2.2) m. h. t. mennesker ell. dyr. || m. Slægt, (sjældnere:) Stamme, (nu næppe br.:) Verden olgn. som obj. du bør dog ei gifte dig af Elskov, men af Pligt, allene for at forplante Verden. Suhm. I.12.* Ethvert Dyr er udrustet med Midler til sit Kiøns Forplantelse. *Basth.AaT.15.* Vi skulle mætte vor Sjæl med Erkjendelse; men vi skulle ogsaa leve for Jorden og forplante Slægten. *Goldschm.VII.153.* Er der i det naturlige Menneske næst Selvopholdelsens Drift nogen Drift som er stærk, da den til Slægtens Forplantelse. *Kierk.XIV.199.* begge hans voksne Sønner (*var*) ude af Stand til at forplante Kongehuset. *Brandes.VII.372. Hørup.I.67. † m. Afkom som obj.: frembringe ved forplantning.* en Følge af Polygamie er Castration, hvorved mange Mennesker gøres ubevqemme til Afkomns Forplantelse. *Holb.Ep. II.136. || refl. (ell. som vbs.) ell. (nu næppe br.) dep.: yngle; formere sig; parre sig.* Man haver ved *Microscopia* efterforsket Insecters Forplantelse ved *Æg.smst. III.5.* Iblant de Forskiæl, som ere imellem Englers og Menneskers Skabninger, er denne, at de sidste forplantes ved Avling. *smst.IV.61.* I Regelen forplante Fiskene sig kun en Gang om Aaret. *Krøyer. I.LXII.* Der findes . . i Bi- og Myresamfundene Individier (Arbejdere, Soldater), der ikke forplante sig. *J.P.Jac.D.103.* den mindste Hentydning til Forplantningens Mysterier havde kunnet bringe Blodet op i hendes Kinder. *Pont.LP.VII.91.*

3) $\text{\textcircled{W}}$ om overførelse af forestillinger, egen-skaber olgn. fra et individ ell. led til et andet. 3.) (*nu især i pass.*) give andre lejlighed til at høre, gøre sig bekendt med, tilegne sig visse forestillinger, meninger olgn.; skaffe (*visse forestillinger osv.*) udbredelse og fortsat eksistens; udbrede (*inden for samtiden*); overlevere (*til eftertiden*). Hand forplanter . . sit Kietterie over heele Tydskland. *Holb. G.W.L3. Baron I. paa Batavia* er den største Patron, Lius og Støtte for Christendommens Forplantning i Indien. *Gram.Breve.275.* De første Mennesker kunde af Mangel paa Videnskaber og Skrift ikke forplante saadanne Efterretninger, uden ved mundtlig Fortællelse. *J.Sneed.I.266.* disse saaledes opdragne, med Vildfarelser og Modsigelser opfyldte Mennesker, vilde igjen forplante deres egne vrang Begreber paa (*nu: til*) deres Børn. *Birckner.Tr. 108.* de gamle Qvæder (*kunde*) ved den blotte mundtlige Forplantelse . . vedligeholde sig gennem en Række af Aarhun-

drede. *Engelst.Qvindekj.16.* *Fast intet Sagn og intet Kvad | Forplantes længer i sin Renhed. *Grundtv.PS.II.105.* (*Jesu lære*) er blevet forplantet gennem Tiderne, dels gennem den mundtlige Overlevering, dels gennem det ny Testamentes Skrifter. *M.Pont.SK.26.* forplante en Lære, sine Ideer. *D&H. || (refl.) om minde olgn.: leve.* *Mindet, som Guds Miskundhed, | Forplanter sig i tusend Led. *Grundtv.PS.V.538.* *som hans (σ : *Cids*) Navn . . | I Sangen leve vil: skal ogsaa dit (σ : *en digters*) . . | Forplante sig i dine smukke Sange. *Holst.D.II.138.* saalænge Solen lyser, forplante sig hans Navn (*Chr.VI: skal hans navn fortplantes*). *Ps.72.17. 3.2) m. h. t. egenskab olgn.; i pass. ell. (nu især) refl.: udbrede sig; overføres. || om arvesynd ell. (foræld.) arveret: nedarves. at (kongens arveret) paa Hans Kongl: Maj: retmæssige Arve-Successorer fortsat og forplantet vorder. DL.Dommered. (jf. MR.1809.215). (menneskene) bleve ud-drevne af Paradiis, og underkastede Død, allehaande Plager og Skrøbeligheder, som ved Avling naturligen maatte forplante sig paa deres Efterkommere. *Holb.Ep.IV.81.* Fra Adam og Eva forplantedes Synden til deres Efterkommere, saa at alle Mennesker fødes med en syndig Natur, eller med Arvesynd. *Katek.§47. || om sygdom (smitte).* Forplantningen (*af sygdomme*) i fastere Legemer, som Stene og Metaller, som den er siældnere, saa er den og vanskeligere at forklare. *Th.Bartholin.Sygdommes Overplantning.(overs.1794).19. Pont.LP. VII.86.* Smittens Forplantelse fra Person til Person. *VortHj.III.11. || om bevægelse, lys, lyd, varme olgn.* Lyden kan forplantes gennem Vandet. *L.Smith.DN.55.* Kort efter forplantede Krigen mellem Karl den Femte og Frants den Første sig til Italien. *Holst.V.150.* i sine Kinder mærkede (*hun*) en Glød, som efterhaanden forplantede sig ud i de yderste Fingerspidser. *SHeegaard. FG.351.* Raabene forplanter sig udenfor Hallen. *Drachm.HV.77.* Nu forplantede Diskussionen sig til alle Spillebordene. *Wied. S.208.* Jeg lod mig gyngte i Takt til Hestens Bevægelser, og Rytmen forplantede sig fra Legemet til min Tanke, der vuggede sig ind i en Stemning af Sorg over Forkrænkeligheden. *And.Nc.DB.153.* Lyset forplanter sig med langt større Hastighed end Lyden. *D&H. jf. bet. 3.1:* Som en Løbeild var (*alm.: havde*) det forplantet sig gennem Landsbyen. *EmilRasm.Sk.38.**

Forplantelses-, *i ssg. (nu l. br.; jf. Forplantnings-), hvor intet andet bemærkes, til forplante 2. -drift, en. (selvopholdelsesdriften)* er dog den mægtigste Kraft i Naturen næst Forplantelsesdriften. *Schand.AE. 106. Troels.LX.42. -organ, et. (nu næppe br.) Anat.(1840).II.462. -tid, en. (jf. Forplantningstid). BMøll.DyL.III.95.*

Forplantnings-, *i ssg. (især $\text{\textcircled{W}}$ ell. fagl.; jf. Forplantelses-), hvor intet andet*

bemærkes, til forplante 2. **-blad**, et. (bot.; især i ft.) om dem af blomstens blade, der frembringer forplantningscellerne (støv- og frugtblade). *Sal.²VIII.498.* **-drift**, en. (l. br.) kønsdrift (jf. Avledrift). *JakKnu.LF. 87. KvBl.⁵/s1912.1.sp.3.* **-dygtig**, adj. Alerede i det andet Aar skal Karudsen . . være forplantningsdygtig. *Krøyer.III.318. BMøll.DyL.III.159.* **-hastighed**, en. (til forplante 3.2; især fys.). Lydens Forplantningshastighed. *HHolst.Elekt.I.275.* **-organ**, et. (l. br.) kønsorgan. m. h. t. plante: *Drejer.BotTerm.6. m. h. t. menneske: Panum. 239.* **-skud**, et. (bot.) skud (paa planter), der kun staar i forplantningens tjeneste (blomst; mods. Ernæringsskud). *Sal.²VIII. 498.* **-tid**, en. hos dyr: parringstid; brunsttid. *BMøll.DyL.III.98.*

† **forplastre**, v. **-ede**. (jf. ty. verpflaster) lægge plaster paa. Feltskæreren har forplastret de saarede Steder. *VSO.* Han gaar med et forplastret Ansigt smst.

forpleje, v. [fôr'plai'ə] († forflege. *Cit. 1711. (KbhDipl.VIII.160). SøkrigsA.(1752). §315. vAph.(1759). VSO. † forflæge. MR. 1761.229. † forflege. smst.1785.5.*) **-ede**. vbs. **-else** (s. d.) ell. **-ning** (s. d.). (ænyd. forp(f)lege; fra mnt. vorplegen ell. hty. verpflagen) 1) (nu l. br.) yde (især: syge ell. hjælpeløse) pleje; pleje. til Commandanten blev Ordre skicket, han Fangen skulde paa frie Fod sætte . . og Omsorg drage, han vel kunne vorde forfleget, og restitueret. *CPRothe.MQ.II.282.* At forpleie de Syge . . tilgavns. *VSO.* At forpleie sig selv, sit Legeme. smst. *MO.* 2) $\text{\textcircled{W}}$ forsyne (et menneske) med føde (oftest om person, institution, som har forpligtet sig til ell. faaet overdraget at sørge for andres daglige bespisning); især i udr. som blive (godt) forplejet. Han havde i en Aarrække indbudt yngre Kunstnere, der om Sommeren drog paa Studierejser rundt i Landet, til at bo i hans Hus. De blev godt forplejede. *Schand.BS.195.* det (kunde) maaske engang . . blive en lille Mærkelighed ved hans kære Slot at have huset og forplejet „en Skribent eller saadan noget.“ *JohsPalM.DD.58. (garnisonerne)* forplejedes . . af de Lensmænd, i

hvis Len Garnisonen laa. *Sal.IX.516.* Printzenskölds Enke . . sad til Huse hos Raadmand J. A. . . rigeligt forplejet med Rug, Byg, Malt, Smør (osv.). *Bornh.Samlinger. XIII.(1920).41.* † **Forplejelse**, en. (sj.) d. s. s. Forplejning. s. *Almisse-Lemners tilstrekkelige Forpflægelse. EPont. Men.III.512.* *Nedbringer ham i Hvælvingen, hvor Intet dog | Skal mangle til Forpleielse. *Oehl.Aml.240.* **Forplejning**, en. († **Forflegning**. *Forordn.²/s1708.II. §16. Stampe.I.92. Wess.202. MR.1809.87.* † **Forflegning**. *MR.1797.824. smst.1811.90.* † **Forflægning**. *Cit.1749.(Aakj.SP.50). MR.1810. 480.* † **Forflegning**. *Slange.ChriV.815. Seidelin.95. MR.1772.429.* † **Forpflægning**. *Holb. Staat.483 (sa.DNB.703:forpflægning). MR.*

1785.15). (vbs. til forpleje; især $\text{\textcircled{W}}$ ell. $\text{\textcircled{X}}$) 1) (nu l. br.) til forpleje 1: pleje. der kan være dem (o: de plejeforældre), som gjøre sig en Pligt af at give Børnene en god Forpleining. *Ew.VII.104.* Han tog Omslaget af og lagde Isen paa . . „Og saa maa jeg vel overlade Deres videre Forpleining til Huslægen.“ *Gjel.R.51.* 2) til forpleje 2: underhold (nu især: m. h. t. føde); ogs. mere konkr.: mad (og drikke). *Holb.DNB. 719.* har de . . andenstæds nydt Forflegning, da gives (resterne) dem til næste Maaltid. *SøkrigsA.(1752). §317.* Alexander den Store anvendte megen Omhu paa sine Troppers Forpleining. *MilConv.VIII.408.* Kammeret var venligt og lunt. Min Forplejning med Føde, Varme, Lys osv. var meget god. *Schand.O.I.48.* Han tager sin Forplejning ude, til Frokost to Pilsnere, en Angostura og ét Stykke Franskbrød med svenske Sild, til Middag Dagens Kost paa en halvfin Restaurant. *Esm.I.152.* der tilstilles Arrestforvareren . . den daglige Forpleining og den nødvendige Undermundering for Arrestanten. *Tjenestereg.81.* (han) fik Øje paa Fruen med en svingende Tallerken Smørrebrød . . „Maa det være mig tilladt at yde mit ringe Bidrag til Forplejningen?“ spurgte han gemytligt og halede en Snapsflaske op af Inderlommen. *AndNc.M.60.*

Forplejnings-assistent, en. [2] $\text{\textcircled{X}}$ Korporaler, der have gennemgaaet Uddannelsen til Reserveintendant . . kunne ved Antagelse til frivilligTjeneste eller ved Genindkaldelse udnævnes til Forplejningsassistenter. *LovNr.209⁹⁰/s1909. §113.* **-korps**, et. [2] (indført i officielt spr.1867) $\text{\textcircled{X}}$ militært korps, hvem omsorgen for hærens forsyning m. levnedsmidler, beklædning samt dens indkvartering og lign. er overdraget. *intendantur.Lov⁹/s1867. §1. LovNr.209⁹⁰/s1909. §110.* **-væsen**, et. [2] $\text{\textcircled{X}}$ institution, der sørger for hærens forplejning (jf. -korps); ogs. om de forretninger, der paahviler den. *Pl.²⁴/s1810.* (under intendanturen) henlægges Landmilitair-Etatens Oeconomie og Forplejningsvæsen i videste Omfang. *Bek.²⁰/s1848.II. Sal.IX. 517.*

† **forplette**, v. **-ede**. *ødelægge ved at plette.* Han har gandske forpletlet sin nye Klædning. *VSO.* gaar med en forpletlet Vest smst.

I. **For-pligt**, en. $\text{\textcircled{J}}$ den forreste tofte i en baad (mods. Agterpligt); baadspligt. *Kaper.*

II. † **Forpligt**, en. ft. -er (*DL.1—23 —13. Nørreg.Privatr.III.17.*) (ænyd. d. s.; fra mnt. vorpflicht (hty. verpflicht); jf. forpligte) skriftligt ell. mundtligt afgivet forsikring, hvorved man paatager sig en pligt; forpligtelse; løfte. (bonden skal) give Husbonden sin Forpligt, at hand ej skal gjøre Efterkommeren nogen Forfang, saa og forsikre Husbonden for hvis hand med Rette hannem pligtig er. *DL.3—13 —6.* den Eedlige Forpligt, som nyeligen

var gjort, (blev) i en Hast brudt. *Holb. Kh. 596.* *Først er her Venskab, som er gjort | Ved Ægteskabs Forpligter, | Som jeg anseer for noget stort | Naar Troskab ikke svigter. *Falst. 158.* Det var en overflødig Høflighed og Forsigtighed, at tage en skriftlig Forpligt af en saadan Lands-Forræder. *CPRothe. JN. 244.* De Forlovede indgik den Forpligt, at ved deres Bosættelse skulde (de være økonomiske i deres indkøb). *Abrah. (Rahb. Tilsk. 1795. 512).* *Jeg vil at Kongen skal fæste sig til Riget | Som hans Fader . . . Jeg vil, han skal give | Tydelig Forpligt hvad han skylder sine Mænd. *Hz. XI. 33.* || om forbindende underskrift: Copie af Accord-Puncterne, med hans egen Haand og Forpligt under. *Gram. Breve. 129.*

forpligte, v. [for'plegdə] præet. -ede; part. -et ell. † -pligt (*DL. 3—19—10*). vbs. -ønde (s. d.), † -ning (s. d.), jf. II. Forpligt. (ænyd. d.), † -plikt; fsv. forplikta; framt. v. forpligten (hty. verpflichten); jf. forpligtige)

1) m. person-obj. (og i alm. i forb. m. præp. til): gøre noget til en pligt for (en); medføre ell. paalægge noget som en pligt for (en); binde (6s). 1.1) \emptyset m. tings-subj. *En Ed, som . . . strengt forpligter os | Til Billighed og Troskab. *Oehl. VM. 55.* især (efter talem. adelforpligter, se u. I. Adel 1.2) brugt uden obj.: Dannelsen forpligter, saa sandt som Dannelsen er vor Tids Adel. *Drachm. VT. 275.* Hun mente . . . at Evner forpligtede. *Pont. LP. V. 172. 1.2)* (\emptyset ell. nu næsten kun \forall ell. jur.) m. person-subj.: faa (en) til at paatage sig en forpligtelse. Jeg forpligtede ham til at gøre sin Flid. *VSO.* *Til Hevn og Troskab i troløs Tid | Hver Landets Ven han forpligter. *Ing. VSt. 228.* jf.: det gemeene Ordsprog, Ingen kand forpligtes til at gøre u-muelige Ting. *Holb. NF. I. 14.* *VSO.* || spec. (\forall ell. jur.): handle med bindende virkning for (fx. paalægge økonomiske forpligtelser). han (blev) Kasserer i (banken) og fik Myndighed til at forpligte Banken sammen med Direktøren. *Pol. %1922. 4. sp. 4. 1.3)* forb. v æ r e (føle sig) forpligtet til (noget) *olgn., have (føle) pligt til; være (føle sig) nødt til.* (især m. flg. inf. styret af præp. til ell. † uden til). Ingen, som ikke er sine fulde 25 Aar, skal være forpligtet, eller tillat, at svare til noget Forløfte, eller Hægtelse. *DL. 1—23—12.* hun (er) ikke forpligtet at holde Contracten. *Holb. Bars. I. 7.* (kanarieflugten betragter) kun den første Hun som sin Kone og føler sig kun forpligtet til at føde den og dens Unger, medens den behandler de andre Hunner som Friller. *JPJac. D. 174.* der er Mennesker . . . som tror sig forpligtet til at forflade alting. *FOAndersen. Et Brud. (1891). 233.* jf. (sj.): Præsten er jo ved Ed forpligtet paa det nye Testamente (o: bundet til dets lære). *Kierk. XIV. 44. smst. 125. 1.4)* refl.: (højtideligt) forsikre, at man vil paatage sig (at gøre) et ell. andet; paatage sig en forpligtelse. (især m. præp. til (†

uden til) og flg. inf.). Haver nogen forpligtet sig med Haand og Segl, eller for Retten vedtaget, at svare for nogen Ret . . . da bør hand . . . at møde og der Dom lide. *DL. 1—2—20.* naar en kvinde lover Herren et løfte, og forpligter sig med (1871: paalægger sig) en forpligtelse. *4Mos. 30. 4 (Chr. VI).* hand gjør ingen gode Vers; jeg vil forpligte mig til at gøre dem ligesaa gode. *Holb. Tyb. I. 8.* Breve, hvorudi hun forpligter sig med Eed ingen at elske uden ham. *sa. Stu. II. 6.* Dette lovede de alle, og forpligtede sig dertil baade med Eed og med Haandskrift. *Robinson. I. 63.* han (maatte) skriftligen forpligte sig til, at han vilde holde sig fra Tale . . . mod Bisper. *Wand. Mindesm. I. 313.* Herren forpligter sig til at betale mig 30% om Aaret. *Hauch. III. 368.* Med Hensyn til Sverige forpligtede Frederik IV sig til ikke at foretage noget fjendtligt Skridt imod det. *DannRigHist. V. 14.* jf. (sj.): (han indprentede) ham, hvilke Urimeligheder han maatte forpligte sig paa, naar han vilde bestige en Prædikestol. *Gjel. GL. 152. abs.: Hustruen var umyndig, kunde ikke forpligte sig, ikke gøre Gæld.* *VortHj. III. 3. 28.* || † forpligte sig (til) en, afgive et (troskabs)løfte til en; binde sig (5) til en. han vil give til en anden hans Datter, som ved adskillige Breve har forpligtet sig til Leander. *Holb. Stu. I. 9.* *Til ham (o: Jesus) jeg mig gandske og evig forpligter. *Brors. 159.* Hialte har forpligtet sig til Rude, at han vil vaage i Nat. *Ew. III. 192.* Stænderne i Danmark havde skriftlig forpligtet sig til Friderik den Første: at vælge een af hans Sønner til Konge. *Mall. Sg. H. 409.*

2) † m. person-obj.: bringe (en) i taknemmelighedsgæld; gøre (en) taknemmelig (forpligtet til gentjenester *olgn.*); gøre (en) forbunden. at jeg var indtaget af hans Kone, fandt han ikke blot naturligt, men næsten nødvendigt. Han vidste, jeg var et uskyldigt ungt Menneske og var ikke bange for mig. Denne Høimodighed forpligtede mig ham endnu mere. *Oehl. Øen. (1824). III. 206.* *Kong Philip vilde meget os forpligte, | Hvis han blev hiemme. *Hauch. Carl. V. 101.* || m. sig som *hensobj.* *Forpligter man sig dem, som man har Lyst at hade? *Graah. PT. II. 68.* Det er smukt og bravt handlet af dig . . . og du har heller ikke forpligtet dig en Utaknemmelig. *Hz. XI. 261.* || være en (noget) forpligtet, være en forbunden ell. taknemmelig (for noget); staa i taknemmelighedsgæld til en (for noget). For Resten er Jeg dig høveligen forpligtet, og jeg skal inden kort Tid tilstrækkeligen vide at erlægge (o: gengælde) din Omhue. *KomGrønneg. II. 11.* Jeg er ham intet forpligtet, altsaa er det en Godhed eller Artighed af mig. *VSO.* jeg er Dem i mange Henseender højst forpligtet. *Blich. II. 305.*

3) \setminus m. tings-obj.: sætte i pant; vove som *indsats.* *For Ælius forpligter jeg mit

Hoved .. | Thi hvis han dør, da vil jeg døde med ham. *Hauch.DV.I.224.*

Forpligtelse, en. *fl.* -r. (ænyd. forpligtelse; *vbs.* til forpligte; *jf.* Forpligtigelse, Forpligtning) 1) som *vbs.* ell. som udtr. for et vist pligtforhold. || (sj.) til forpligte 1.1. Indbyggerne (udøvede dyden) blot af egen Tilbøielighed, og ikke efter Loves Forpligtelse. *Bagges.NK.175.* || (især \mathbb{W}) til forpligte 1.3 og 4: det forhold, at man forpligter sig (er, føler sig forpligtet) til noget; skyldighed; pligt; ogs. mere konkr.: betingelse, som man forpligter sig (er, føler sig forpligtet) til at opfylde. naar en Kvinde lover Herren et Løfte og paalægger sig en Forpligtelse. *4Mos.30.4.* de (har) den stærkeste Forpligtelse til at arbejde sig altid videre frem. *HNClous.UT.20.* Den, som ikke selv kan ernære sig eller Sine .. er berettiget til at erholde Hjælp af det Offentlige, dog mod at underkaste sig de Forpligtelser, som Lovene herom paabyde. *Grundl.(1849).§89.* Saa gik han op i Ministeriet uden at have nogen Forpligtelse, men fungerede der som gammel frivillig .. Funktionær. *Schand.SB.99.* Som Husets voksne Datter var hun sig aabenbart en selskabelig Forpligtelse bevidst. *Pont.LP.VII.72. spec. (7 ell. jur.) om kontraktmæssigt fastsat pligt (især af økonomisk art):* Hvorledes Obligationer og Forpligtelser blive løste. *Holb.NF.I.222.* en ældre lovlig indgaaet Forpligtelse (kan) ikke .. hæves ved en med andre indgaaet yngre Kontrakt. *ME.1807.71.* at opfylde sin Forpligtelse, som „Cautionist og Selvskyldner.“ *Ing.EF.VII.188.* (kongen kan) ikke uden Rigsdagens Samtykke .. raade over nogen Statsindtægt eller paadrage Staten nogen anden bebyrdende Forpligtelse. *Grundl.(1849).§23.* Reklamationer maa finde Sted i Løbet af 8 Dage, i modsat Fald fratægger vi os enhver Forpligtelse. *Ludv.2)* (\mathbb{W} , nu l. br.) til forpligte 1.4: (mundtligt ell. skriftligt afgivet) forsikring; løfte (*jf.* II. Forpligt). Mahomeds Kierlighed var stærkere end hans eedlige Forpligtelse. *Holb.Hh.II.87.* *Hvor gavmild ikke er en Cortisan paa Eeder, | Med hvad Forpligtelser hand Vey sig ey bereeder? | Naar Jomfru-Hierter hand i Snaren bringe vil. *sa.Mel.II.5.* Den nedrigste Bedrager, som jeg overtalt ved de helligste Forpligtelser havde skienket med Hierte. *Eur.VI.281.* (han) lovede .. ved en skriftlig Forpligtelse (Chr.VI: lovede .. at ville forskrive) andre 150 Talenter. *2Makk.4.9.* **Forpligtelsesbrev**, et. [1] (foræld.) dokument, hvorved man paatager sig en forpligtelse. *CPRothe.MQ.II.24. KrErsl.DM.80.* † **forpligtig**, adj. (ænyd. d. s., glda. forpligtig, pligtig, skyldig; fra mnt. verpflichtich; *jf.* forpligte) d. s. s. forbunden (se forbinde 6). jeg er der storlig forpligtig, at I haver lært mig det. *KomGrønneq.II.323.* **forpligtige**, v. [før'plēdi(q)ə]

-ede. *vbs.* -else (s. d.). (ænyd. d. s.; af forpligte under paavirkning af pligtig (*jf.* forpligtig, ænyd. bepligtig); *jf.* m. h. t. endelsen ty. verpflichtigen samt besigte — besigtige *olgn.*; l. br.) d. s. s. forpligte || (*jf.* forpligte 1.1.) *Wanscher.Æ.28.* || *refl.* (*jf.* forpligte 1.4). alle Borgere forpligtige sig til lige Ret. *JohsSteenstr.SU.74.* L. havde forpligtiget sig til at forblive et Aar for at sætte ham ind i Forholdene. *CFWandel. Danmark og Barbareskerne.(1919).24.* **Forpligtigelse**, en. (*vbs.* til forpligtige; l. br.) d. s. s. Forpligtelse 1. jeg synes, at jeg ligefrem har en Forpligtigelse (orig. 84: Forpligtelse) dertil. *Pont.GA.65.* † **Forpligtning**, en. *fl.* -er. (ænyd. forpligtning; *vbs.* til forpligte) d. s. s. Forpligtelse 2. vi skulde lade os overvinde af deres Suck og Taare, og lade dem Stiale os Hierted af Livet med deres smigger og falske Forpligtninger. *KomGrønneq.II.36.* han havde lovet mig med saa store Forpligtninger at være mig til Tieneste i alle muelige Maader. *Overs.afHobLevned.76.* † **Forpligtsbrev**, et. [II] d. s. s. Forpligtelsesbrev. *Slange.ChrIV.1154.*

For-plov, en. (landbr.) den forreste del af den i tidligere tid brugte hjulplov; for-kærre; forred(e). *Giersing.Landoeconomie.I.(1825).453.* Feilb.

forplukke, v. [før'ploğə] -ede. (nu næppe br.) skade ved at plukke (for meget) af. *MO.* || i perf. part. brugt som adj.: forrevet; pjalet. Han seer nu noget forplukket ud. *VSO.*

I. † **forplumpe**, v. -ede. (ænyd. d. s., sv. † förplumpa, plumre; af VI. for-2.1 (ell. 5) og plumpe i bet. „plumre, forfalske, blande“; *jf.* sv. förplumpa sig, forløbe sig, begaa en bommert, samt förplumre og II. forplumpe) 1) d. s. s. forplumre 1.1. forplumre (ell.) forplumpe .. Øl, Viin, Caffé. *VSO.* (u. forplumre). 2) d. s. s. forplumre 1.2. *Moth.1^F422.* *Knap fig jeg Viinen, som forplumpet var, at smage, | Før Lugten gav, at den mig kunde let bedrage. *Worm.Sat.23.*

II. \mathbb{W} **forplumpe**, v. [før'plom'bə] -ede. *vbs.* -ning. (*jf.* ty. verplumpen; af VI. for-6.2 og plump; *jf.* I. forplumpe; l. br.) gøre plump; forgrove. det allerede brede Stykke (blev) endnu mere utilbørlig udspilet og forplumpet. *Heib.Prov.III.288.* *VVed.BB.289.* de sippede Provindsamers Forplumning af den sirlige parisiske Salonstil. *VilhAnd.DS.64.*

forplumre, v. [før'plom'rə] -ede. *vbs.* -ing (s. d.). (*jf.* nt. verplumper(e)n, blande (m. en ringere tilsætning), *refl.*: forløbe sig, overile sig; *jf.* m. lign. bet.-udvikling I. forplumpe, ty. verplumpern, spilde, forøde, *refl.*: forplumre sig)

1) m. h. t. vædske. 1.) (l. br.) gøre en vædske uklar ell. grumset, *fx.* ved at den rystes, saa at bundfaldet stiger til vejrs; plumre (stærkt). *VSO.* (se u. I. forplumpe 1). *MO.* Dengang var (dammen) større og Vandet klarere,

Siv og raadne Blade og Grene har forplumret det. *AndNæ.DB.156. billedl., m. overgang til bet. 2.2:* Et empirisk Indhold, der ligesom forplumrer den abstrakte Forms rene Kilde. *Heib.(MO.). Schand.VV.281. 1.2) † forfalske (vin olgn.) ved tilfætning af en ringere bestanddel; blande (j.f. I. forplumpe 2). de Vare, som alle . . maa have til Livets Ophold, ere saaledes for-dærvede og forfalskede, at de blive til en virkelig Gift . . Thi det er ikke Vinen alene, som nu om Stunder forplumres. PAHeib.US.91. VSO.*

2) *overf., bringe ud af den normale tilstand; bringe i en uordentlig forfatning, i forvirring olgn. 2.1) ∅ gøre (en lystfølelse olgn.) mindre ren ell. ublandet; virke forstyrrende paa; gøre skaar i. *Fanden, som man veed, fast aldrig slumrer, | Vor Jepes Fryd igien endee forplumrer. Bagges.ComF.I.90. den nyfigne, selvkloge Phantasi (kan) ved at fremstille os Tingene anderledes end de ville komme, forplumre os Nydelsen. Blich.(1846).II.161. (han) kan blive mig en slem Karl og forplumre alle mine Udsigter. Nyt theol.Bibliothek.XIX.(1831).142. 2.2) ∅ m. h. t. en persons forestillingsvirksomhed (sansernes, aandsevernens brug) ell. optræden (talen, handlen). || m. betegnelse for forestillingsvirksomheden 30 olgn. som obj.: forvirre; forstyrre. *Hun kan hexe, | Hun Sands og Mæle rent forplumred mig. Zeltitz.(Rahb.Tilsk.1798.154). (han har) forplumret min faste og rolige Tankegang med hans formaledidede Parentheser. Blich.VP.69. *Han forplumrer vore Hjerter, | Med sin slemme Spaadom. Rosenhoff.Digte.(1842).300. || m. obj., der betegner genstanden for tænkning olgn.: gøre ukklar, ulogisk, uden egl. mening. For 40 at faa et sprogligt Udtryk renset, forplumrede man (∅: i en ordinans) et Retsbegreb. TroelsL.IX.201. den rationalistiske Theologi . . forplumrede Spørgsmaalet om Menneskets Vilje. EmilRasm.F.359. || (j.f. bet. 2.3; nu næppe br.) m. person-obj.: berøve (en) sansernes og aandsevernens fulde og normale brug; forvirre; forstyrre. Han blev saa forplumret deri, at han hverken vidste ud eller ind. VSO. (jeg) har rimeligvis ved lidt Urimelighed forplumret Dem. KM.Rahb. 121. *denne Lykke gjør mig reent forplumret. Oehl.A.96. Peter (forplumret, gjen-nemløbet Brevet). „Brevet — ja, det er mit Brev — Men saa forstaaer jeg ikke.“ *Hz.V.254. 2.3) (nu l. br.) refl.: ved mangel paa aandsnærværelse, klogt olgn. komme til at bære sig forkert ad; begaa en bommert; forløbe sig (især i sin tale).* At forplumre sig i, med en Sag. MO. Hun vidste . . 60 gjerne at tage Ordet, naar han forplumrede sig. Ing.LB.II.95. *(du) rødmende forplumrer dig og tier. *Hz.D.I.103.* Der har De forplumret Dem ganske artigt . . Tydske Damer . . ere sensible som bare Fanden. *CBernh.IX.244.* Kredsskole-Inspektør*

S. (havde) noget ondskafuldt i sit skægede Tandsmil, som om det plejede at tilsmile ulykkelige Skolelærere, der forplumrede sig. *Gjel.GL.480.* mindst ti Gange i hvert Selskab vare (de hemmeligt forlovede) lige paa Nippet til at forplumre sig og sig „Du“ til hinanden. *Kandarius.Garnisonsliv.(1900).237. || (j.f. ty. sich verplumpem, forelske sig uoverlagt, letsindigt, sv. dial. förlum(r)a sig, begaa en bommert, „komme galt af sted“, faa barn uden for ægteskab; „i daglig Tale.“ VSO.) † (paa ubetænksons maade) indlade sig i et uheldigt forhold (til en kvinde).* Han har nu forplumret sig med en gemeen Skiøge. *VSO. 2.4) (j.f. forbumlet olgn.) †* Han, hun, seer noget forplumret ud, siges om den, hvis Udseende røber Udsvævelser i Drik eller anden Uordentlighed. *VSO.*

∅ **Forplumring**, en. (l. br.) vbs. til forplumre; ofte som udtr. for den fremkomne tilstand. || til forplumre 1.1. Ved Forplumring bliver Øllet tykt og uklart. *VSO. || til forplumre 2.2. Fornuften er i Forplumring. Pram.(Syngesp.VII.19).* Der er kommet en Forplumring i Tingene. *VSO.* Forplumringen af fordums klare Opfattelser, Sammenblandingen af Tanker fra nær og fjern. *TroelsL.XIII.93. jf.: *en Rokken af det Hele | Og en Forplumring af dets Dele (∅: ved jordens undergang). Hz.D.IV. 72. || (j.f. forplumre 2.3) om fejl, begaaet ved jaskeri, overilelse olgn. af de mange Feil og Forplumringer, der bleve begangne her, lærte jeg, at disse flyvende (∅: hurtige) Hoveder meere zire end nytte en Stat. Bagges.NK.251.*

forpluske, v. [fɔr'plʊsgə] -ede. (af VI. for- 2.1 (ell. 5) og pluske ell. snarere dannet af forplusket; nu næppe br.) d. s. s. forpluske. sæt mig først Krandsen tilrette. — Du har ret forplusket mit Haar! *Birch. II.22. VSO. forplusket, part. adj. [fɔr'plʊsgøt] (af VI. for- 2.3 (ell. 5) og part. adj. plusket (af pluske); jf. forpluske; „dagl. Tale.“ MO. „Talespr.“ Levin. nu kun dial.) d. s. s. forplusket. Moth.¹F425. *see mit Haar, der alt forplusket hænger, | er fuldt af Iis. Haste.BD.194. Blich.III.362. en forplusket Blaartot. *Bredahl.IV.58.* forpluskede Fjer. *Goldschm.VII.362.* Pigen vil komme til at se lidt forplusket ud. *Etlar. SB.140. Feilb.**

for-pløje, v. vbs. -ning (s. d.). (landbr., dial.) pløje aavending (efter pløjningen af selve ageren og med plovrer paa tværs af denne). *FrGrundtv.LK.243. -pløjning*, en. flt. -er. (vbs. til forpløje; landbr.) d. s. s. Aavending (j.f. Forager). *MO. (hesten) forlangte en Frist i Vendingen ved Forpløjningen. Gjel.R.114. Pont.FL.224. LandbO. II.211. Esp.84. Feilb. om et smalt stykke hedejord, der er oppløjet for at stande en hedebrand: Hedebranden ved Sønder Omme blussede atter op i Gaar; Hvirvelvinde førte Gnister over Forpløjningen og an-*

tændte Hede og Mose. *DagNyh.*¹⁷/1921.4. sp.4.

For-post, en. [V.1.2] 1) (∞ ell. √) frem-skudt vagtstilling foran en hær (flaade), der har indtaget en fast stilling over for fjenden. (især styret af præp. paa). (han) stødte til O. S., der sad som paa Forpost. *Schand. TF.I.125.* Kompagnier af 18. Regiment, der stod paa Forpost, gjorde nogen Modstand. *NPJensen. Kampen om Sønderjylland. IV.(1914).29.* Torpedobaaden er paa Forpost. *Scheller.MarO.* Det var paa saadanne smaa Gangere (∞: heste) vore Forfædre berejste Landet efter at de længe nok havde ligget paa Forpost ved Kysterne (∞: været kystboere). *JVJens.A.I.84.* 2) ∞ soldat ell. (især i ft.) troppeafdeling, som er stillet ud paa den yderste, fjendens nærmeste post for at holde øje med fjendens bevægelser, afvise eventuelle mindre, indledende an-greb olgn. hand (befalede) Gert Rantzow at rykke forud udi Veyen . . til at bemæg-tige sig nogle For-Poster. *Slange. ChrIV. 297.* Kongen, klædt som en Bonde, gik imod den fiendtlige Leir, yppede Klamm-eri med Forposten og blev dræbt. *Schytte. (Rahb.LB.I.383).* Forposterne trak sig nu tilbage gennem den befæstede Stilling. *NP Jensen. Kampen om Sønderjylland. IV.(1914). 31.* om dyr: Gemserne vare kloge, stillede deres Forpost ud. *HCAnd.VII.204.* ¶ ∞ overf., dels om hvad der har en særlig frem-skudt beliggenhed: Naar man kommer lidt udenfor Byen mod Øst, opdager man alt i det Fjerne de fremskudte Forposter af Apenninerne. *Hauch.MfU.150.* I Hjørteret af Rusland . . ligger det mellemrussiske Industriland med Forposter ud til forskel-lige Sider. *ChrReventlov. Rusland og Russer-ne.(1916).72.* dels om hvad der indtager en særlig fremskudt stilling, især som forkæm-per for noget nyt: Genève stod . . under Indflydelse af Minderne fra den Tid, da det var Protestantismens Forpost. *Høffd. Rousseau.(1912).23.* Minoritetens fremskud-te Forpost (paa Ejdsvold 1814) blev . . Nicolai Wergeland. *HSchwanenstügel. Wergeland.(1877).16.* (Kavel van Mander) til-hører jo den gode Tid, som hans Bedste-fader ikke opnaaede at se. Den havde vel allerede sine Forposter fremme i den gamle van Manders Levedage. *KMadS.HM. 207.* Under begge Kampene for Slesvig har Danmark ikke haft nogen mere tro, frivillig Forpost mod Syd end Carl Bagge-sen. *Blauw.Sk.44.* **-post-**, i ssgr. (især ∞ ell. √) af -post 1 ell. 2, fx. **Forpost-baad**, -fægtning (*Ing.EF.VIII.169*), -kommandør, -kompagni, -krig, -krydsr, -kæde (*MR.1822. 76.* *KLars.TreMænd.(1918).40*), -linie, -skib, -stilling, -tjeneste, -vagt ofl. **-pote**, en. *Winth.Morsk.112.* *JVJens.Sk.148.* (spag.) om et menneskes hænder: *Oehl.Robins.130.* (man-den) rystede trudsfuldt sine tykke For-poter frem for sig, dundrende i Ræk-værket. *AKohl.MP.III.328.*

† **forprakket**, part. adj. (dannet af VI. for- 2.3 og prakke) forarmet; for-gældet. *Moth.¹F425.* VSO.

For-prang, en (*Moth.¹F425.* VSO. *MO. D&H.*) ell. et (*Riget.¹/1911.4.sp.6*). [V.2.1] (gl'da. d. s.; fra mnt. vorprank, af mnt. prangen, se prange; bruges især i ubest. f.; nu l. br. i rigsspr.) betegnelse for det fra *DL.(3—13—26)* til næringsloven af 1857 forbudte opkøb af varer uden for torvet ell. før torvetid (med det formaal at forhøje pri-serne for køberne ell. nedsætte dem for sæl-gerne); forkøb (1.2). Ingen . . maa bruge noget Kiøbmandskab paa Landet og i Landsbyerne til Forprang med Alne, Ma-de, eller Vægt. *DL.3—13—24.* *MR.1735. 615.* Forprang eller utilladeligt Forkiøb paa Landet er, naar nogen . . som især der-til Kgl. Privilegium og Tilladelse haver, paa Landet hos Landmanden . . opkøber Korn. *Forordn.²⁹/1741.* Den, der forvolder Dyretid i Byen ved at gjøre Forprang, skal miste Haanden. *Ing.EM. III. 69.* *KrErsl. (DanmRtgHist.II.484).* Forhandelen med Heste, det saakaldte Forprang, har været naalmindelig livligt . . Efter tre Dages For-prang . . begynder paa Søndag det egent-lige 2 Dages Marked i Hjallerup. *Pol.²¹/s 1913.1.* Han vilde nok levere Brød der-hen, men ikke til Forprang. *Kværd. bil-ledl.:* Snakken anticiperer den væsentlige Talen, og Reflexionens Yttring svækker ved Forprang Handlingen. *Kierk.VIII.91.* **-prange**, v. [V.2.1] (nu næppe br.) drive forprang. *vAph.(1764).* **-pranger**, en. [V.2.1] (nu l. br. i rigsspr.) person, som dri-ver forprang. Høkkere og Forprangere, som Landet omløbe. *DL.3—13—26.* *vAph. (1759).* Naar Forprangere blive opdagede, maa de betale store Bøder. VSO. En For-pranger er en Mand, der køber paa Torv for atter at sælge paa samme Torv. *Pol.¹⁴/1902.1.sp.8.*

forproppe, v. [før'prøbø] -ede. vbs. -else (VSO. *MO. S&B.*). (jf. ty. verpprop-fen; nu l. br.) proppe (stoppe, fylde) til overmaal. At forproppe en Pølse med . . Rosiner. VSO. spec.: stoppe (en) med mad. *Moth.¹F425.* (min) Bedstemoder . . forkæl-lede og forproppede mig. *Rahb.E.1.13.* *D&H. overf.:* *Mand slænger og mænger i Verden sig ind, | Forpropper og stopper det jordiske Sind. *LThura.Poet.123.* Fruen-timmer, som ikke blive saa forproppede med Ord, faae . . Leilighed til ved Udvik-ling at danne sig Begreber, som faae mere Overensstemmelse med hinanden. *Rahb. Tiisk.1791.515.*

forprygle, v. [før'pry'(q)læ] -ede. (jf. ty. verprügeln; nu l. br. i rigsspr.) gennem-prygle. (især i perf. part.). Jeg erindrer mig, at udi min Skolegang vare tvende Disciple, hvilke ingen Discipline kunde bide paa, saa at de gandske forpryglede omsider bleve dimitterede. *Holl.MTr.304.* det meest udslebte Bæst, som daglig for-

trælles, forpnygles og hungres, skyer Døden. *Eilsch. Phil. Brev.* 78. *Aarestr.* 247. *der var nok af | De pæne Børn i Verden, | De stille, forpnyggede Dreng. *Drachm.D.* 128. || (jy.) medtage; mishandle; udmatte. *Feilb.*

For-præmie, en. [V.2.1] ¶ en ved afslutningen af en terminsforretning fastsat sum (præmie), som køberne skal betale, hvis han, naar likvidationsdagen kommer, ønsker at træde tilbage fra handelen. *Hage.* 795. 1. **-prøve**, en. [V.2.1] (især univ.) (mindre) foreløbigeksamen; forberedelseseksamen. *HjælpeO.* Eksamens anden Del falder i en Forprøve og en Slutprøve. *Univ.A.* 1913/14.363.

II. † **forprøve**, v. -ede. (af VI. for- 5 og prøve, ved under paavirkning af forsøge; sj.) prøve; forsøge. forprøv ikkun selv og spørg en ad. *NvHaven.SvarpaaAvis-skriverens Anmærkninger.* (1741).12. *Hoysg.* 1Pr. 21. Jeg har forprøvet det med et barn paa sex aar. *sa.* 2Pr.9.

forpudre, v. [før'puð'rø] -ede. (ænyd. d. s. (perf. part. som adj.); nu sj.) pudre (stærkt). En forpudret eller med Hvedemeel bestrøet Cavalier haver intet at bebrejde en sminket Jomfrue. *Holb.Ep.* II.411. *refl.*: *en forlobt Person . . | Som udi Klæder sig forpudrer og forgylder. *Worm.* *Sat.* 33.

I. **forpuffe**, v. [før'pofø] -ede. vbs. -ning (s. d.). (fra ty. verpuffen; jf. VI. for- 1 og puffe; især kem.) 1) intr.: forbrænde ved en svag, langsomt forløbende eksplosion; detonere (I). smeltet Sælpetur, hvormed man har ladet forpuffe lidt Svovel. *vAph.Chym.* II.247. *Sal.* VIII.499. *billedt.*: Hvad der . . havde samlet sig hos ham af aandeligt Sprængstof, forpuffede (v: udløstes) i det sommerlige Friluftsliv. *Pont.LP.* VII.23. 2) (nu næppe br.) trans.: lade forpuffe (1). At forpuffe sit Krud. *MO.* S&B. *overf.*: forpuffe sine Vittigheder (spilde dem, hvor de ingen Virkning gjøre). *MO.* II. **forpuffe**, v. [før'pofø] -ede. (af VI. for- 2.1 og puffe; jf. I. forpuffe; sj.) give gentagne puf, stød. (især i perf. part.). Drengen blev forpuffet nok, inden han slap ud af Trængselen. *MO.* D&H. **Forpuffning**, en. *fl.* -er. (vbs. til I. forpuffe; især kem.) svag, langsomt forløbende eksplosion; detonation (I.1.1). *vAph.Chym.* I.437. ere (vinaandsdampe) forud blandede med atmosfærisk Luft, skeer Forbrændingen med Forpuffning. *Brændeviinsbr.* 1. Er du ganske vis paa . . at der (v: ved den kemiske proces) hverken var noget Knald eller Forpuffning, dengang det forandrede Farve? *Bergs.GF.* II.258. *Sal.* VIII.499.

Forpuffning, en. vbs. til forpuffe. 1) (zool.) til forpuffe 1. S&B. Hos de mange Fluer fortykkes Larvehuden umiddelbart før Forpuffningen. *Sal.IX.* 502. *Frem.* *DN.* 626. 2) ¶ *overf.*, til forpuffe 2: forklædning; klædebon. (den nederlandske malerkunsts) Kraft laa bundet og slumren-

de i den italienske Forpuffning. *KMads.* *SS.* 36. i enkelte af (*Hauchs*) Digte . . er der ikke Spor af den romantiske Forpuffning. *J.Borup.* *Litterære Udkast.* (1910). 98. **forpuffe**, v. [før'pubø] -ede. vbs. -ning (s. d.). (fra ty. verpuffen) *refl.* 1) (zool.) om larve: blive til puppe. en Deel af Fluelarverne forpuffe sig . . i deres Larvehud. *Lütken.Dyr.* 1371. *BMöll.DyL.* III.265. de talrige smaa Snyltelarver (borede) sig ud og dannede i Forening det lille Spind, hvori de forpuffedes sig og hvori de sandsynligvis overvintre. *Frem.DN.* 599. 2) ¶ *overf.*: forvandle sig; skjule sig; forsumme sig. i dette Øjeblik . . fremtraadte i hendes Ansigt hint uskjønne . . Udtryk som af noget Sammentrængt eller Forpuffet. *ThomLa.F.* 175. (forfatteren) forpuffet . . sig som Pseudonym under Mærket Theodor. *Ipsen.LP.* 12. hans Mennesskelighed . . kan forpuffe sig i gejstlig Værdighed. *AGrudtzem.* (*Dag Nyh.* 1/2 1905. 1. sp. 3). *jf.*: *Hans tyst forpuffede Længsel | fløj ud over Vandenes Spejl. *JVocler.Germænd Gladensvend.* (1918).34.

forpurre, v. [før'purø, -porø] -ede. vbs. (sj.) -else (S&B.) ell. (sj.) -ing (Saaby.). (fra nt. verpurren, tilstoppe (et hul olyn., ved mistykket forsøg paa at udrense det; jf. purre), *overf.*: forkludre (en sag); dagl. (jf. *MO.* *Levin.*), især spøg.) 1) (nu næppe br.) bringe i urede, i forvirring. Netop det forpurrer mig den hele Lære. *Bagges.* (*MO.*). *En Følelse, jeg før ei kienkte . . | En selvom Tankernes Forpurren (v: forvirring) — | En svimmel Utaalmodighed. *Bagges.* II.263. 2) bevirke, at et forehavende ikke bliver til virkelighed; forhindre; især om tilsigtet forhindring af en andens planer: „sætte en pind for“. *Cit.* 1771. (*Gadeord.* 422). Tyrhenerne (havde) i Sinde at anlægge en Koloni der, men det forpurrede Karchedonierne. *Grundtv.HV.* I.172. det maa forpurre! Det kan vi aldrig tillade! *Hzz.* C.34. *Kaalund.* 278. Hans Hensigt at gaa i østerrigsk Tjeneste blev forpurret ved den Beslutning, han fattede, at deltage i Kriegen mod Napoleon. *Brandes.* IV.387. Du skulde tage dig lidt i Agt for at forpurre en god Handel. *Gjel.R.* 141. (han) vil gøre mig Følgeskab. Det fik jeg dog forpurret. *Pont.LP.* IV.121.

¶ **forpustet**, v. (dannet af forpustet) *refl.*: blive forpustet (ved at skynde sig). Man skylder Den, som kommer for sildigt . . den Opmærksomhed, at man ikke bier efter ham. Naar det er almindelig antaget, da ængster Ingen sig eller forhaster og forpuster sig, som ved Ophold er bleven hindret fra at komme i rette Tid. *Sibb.* II.56. **forpustet**, part. adj. [før'pu(?)sdøt] (af VI. for- 2.3 og puste; jf. forpuste samt *mnt.* (sik) vorpusten, ty. verpusten i bet.: puste ud, faa vejret igen) nær ved at tabe vejret af stærk løben olyn.; aandeløs (1). *ChrBorup.PM.* 283. et ungt Menneske,

der løb og var ganske forpustet. *PAHeib. Sk.I.38.* Det arme Menneske havde haft saadant et Arbeid, at han var endnu ganske forpustet. *FGuldb. Vennen paa Reisen. (1814).64.* *skal det lykkes (o: at blæse aander bort), maa man blæse til, | Og bliver derved sagtens saa forpustet. *Grundtv.PS.IV. 397.* de andre (*heste*) vare forpustede og snappede efter Veiret. *Holst.Napol.137.* *De holder af at dandse? Adam spør — | O, næsten meer end jeg det sige tør! | Gi'er hun til Svar med lidt forpustet Stemme. *PalM.IV.244.* Hendes Stemme lød helt stakaandet, ligesom forpustet. *JakKnu.In. 170. jf. (sj.) Forpustethed. S&B.*

forputte, v. [fɔr'pudə]-ede, (oftest i mere fortroligt sprog og især m. h. t. mindre væsener ell. ting) med forsæt ell. i tankeløshed olgn. putte (noget) til side; skjule; gemme; forlægge. *VSO.* Saadan en Smule Seddel lod sig dog vel skjule? . . Kunde den ikke forputtes mellem Frugten? *FGuldb.AM.35.* Det maa være et Slags Smøge, hvor han har forputtet en lille Veninde. *Oversk.Com. IV.58.* (fem) Sparekassebøger, forputtede i . . Sprækker. *Pont.F.I.42. jf.: idet Tropen gik ham forbi, forputtede (o: undertrykte) han Smilet og bøjede respektfuldt sit . . Hoved.smst. 300.* || nu især refl.: skjule sig; gemme sig; forsvinde (et ell. andet sted hen). (du) maa have vidst at forputte dig etsteds her i Skibet. *Blich.II. 50. Kierk.X.207.* (de) forputtede sig i Hast bag Snedriver og Buske. *Pont.LP.I.34.* der skal godt Samarbejde til mellem Jæger og Hund, for at Tredækkeren ikke skal gjøre Nar ad dem, forputte sig i det lange Græs. *Bogan.II.12.* Byen, der laa dér og forputtede sig bag de gamle Volde. *Leop. HT.22.* udenfor Huset stod han et Øjeblik ubeslutsomt — saa forputtede han sig ind i en Gyde. *ThitJens.J.79.* || (l. br.) i perf. part.: som har forputtet (gemt) sig. den forputtede Hare. *Blich.IV.66.* Kongen . . sad forputtet bag et af Gardinerne i Logen. *Fru Heib.B.II.77.* (de) havde den største Møje med at finde min i Bjørneskind forputtede Person. *ARosenkilde. Anders Tikjøb. (1861).1.*

For-putter, en. (spog. omdannelse efter Forlader; jæg.) forladegevær. Det var i den Tid, da Bagladerne vandt almindelig Indgang. Da mødte en konservativ Jægersmand til sidst ene med sin gamle Forputter. *VigMøll.HJ.139. smst.187.*

forpæle, v. [fɔr'pæ'le]-ede. vbs. -ing (s. d.). (jf. ty. verpfählen; l. br.) omgive med pæleværk; palisadere. **S&B. Forpæling**, en. (ænyd. d. s.; jf. ty. verpfählung; etær ✕, l. br.) vbs. til forpæle; konkr.: system af pæleværk som dæmning ell. befæstning; palisadeværk. *MilTektO.* Floden var . . spærret med Jernkjæder og Forpælinger fra den ene Bred til den anden. *HistArkiv.II.210.* Indbyggerne . . anlagde en Forpæling . . fra Kysten til Eskildsø for at forhindre Sørovere i at hæрге Kysten. *Both.D.I.62.*

|| **forpøble**, v. [fɔr'pø'blə]-ede. vbs. -ing. (jf. ty. verpöbeln; sj.) gøre til pøbel; gøre pøbelagtig; forsimplé. *skont hun forpøbled sin Stil | med undertrykte Smil. *SophClaus.T.31.* en Forpøbling af den oftenlige Tone og Tankemaade. *VilhAnd.HS. 309.*

|| **forraa(e)**, v. [fɔr'rå'ə]-ede. vbs. -else (*Brandes.VI.672*). (< S&B; jf. ty. verrohen; l. br.) gøre raa; brutalisere (2). *Brandes.VIII.506.* (han) var ung og køn og ikke — forraaet. *EBrand.UB.116.* disse Skuespil . . havde en ganske forførdelig forraaende Indflydelse. *HO Lange. Kampen mod Smudspresen. (1908).18.* Fattigdom forraaer! *OlgaEggers Rosenbergs. Penge. (1905).14.*

I. For-raad, et. [V.2.1] (jf. æda. for rath (*SkLov.(Schlyter).454*), forsæt, overlæg, no. fyreraad, foreløbig beslutning, mnt. vorrat, raadslagning forud, beslutning; egl. sa. ord som II. Forraad; nu kun dial.) raad, som gives forud (for det er for sent) (mods. Efterraad). i ordspr. var forraad saa gode som bagraad (ell. efterraad. *VSO.*), da for ingen ilde olgn. *Mau.7584. jf. Feib. || (jy.) udvej, raad for (noget). MDL.682. Feib.*

II. Forraad, et (*Langebek.Breve.284. Ew.VIII.102. Hedebogen.(1909).37*), † en (*Moth.F.425. Ew.VI.63. Oehl.VIII.164. VSO. Hauch.MS.132*). [fɔ(r),rå'ð] flt. d. s. (ænyd. d. s. (fk. og inlk.); efter mnt. ell. hty. vorrat (m.); jf. V. for-2.1 og Raad i bet. „midler, som staa til ens raadighed“; jf. I. Forraad; l. br. m. efterhængt art. (Forraaden: *Neh.12. 44.(Chr.VI).* *Slange.Chr.IV.892. Mynst.Præd. I.327*); især ||)

1) større ell. mindre mængde af noget, som man venter at faa brug for, og som man derfor har samlet (opsparat olgn.) til at tage af i fremtiden; forsyning; beholdning (2) (ofte m. arten angivet ved præp.-led (især af, sjældnere paa) ell. (bibl., sj.) ved gen. (*Ps. 105.16*)). 1.) om (en persons) ejendele, varer, produkter olgn. Af Begravelse Vers er Forraad (i skuffe) Num. 5. *Holb.LSK.IV.3.* Jeg har for nærværende Tid Forraad (o: af penge) til det Nødvendigste, omtrent i et halvt Aar. *Ew.VIII.195.* en Huusbonde, der bringer frem af sit Forraad (*Chr.VI. liggende*æ) Nytt og Gammelt. *Matth.13.52.* det er paa Hældningen med vort Forraad. *Ludv. især om levnedsmidler:* vilde Dyr havde fortæret min Forraad af Mad og Drikke. *Robinson.I.87.* *I et Kammer, hvor jeg vidste, | En af Klostrets fromme Fædre | Havde Forraad, ind jeg stjal mig. | Otte fedede Kapuner | Hang i Kamret. *Hz.D. II.67.* i den belejrede by fandtes store forraad af korn | || billedl. ell. overf., om aandsverner olgn. I saadanne Selskaber har jeg ved en lang Øvelse samlet en ypperlig Forraad af Eriaringer. *JSneed.I.350.* Lidt Taalmodighed gjør enhver . . vel i at tage med — og jeg har intet derimod, om man endog forsyner sig med sin hele Forraad.

Bagges.L.I.XXVIII. Hun følte, hun havde et dybt gjemt Forraad af Æmhed i sig. *Schand.IF.31.* || (foræld., m. overgang til bet. 2) om personer ell. ting, som forefindes i mængde (og som er brugelige til et vist formaal), udi Landet er ikkun liden Forraad paa Teyl og Steen. *Holb.Herod.343.* vilde man betiene sig af (o: paa scenen fremstille) . . Cancellie-Raader, hvorpaa vi have nogenledes Forraad, vilde det end give meere Opsigt. *sa.Ep.V.28* (jf. *Budde.F.85*). Maynz har en overordentlig Forraad af (nu alm.: rigdom paa) store . . Bygninger. *Bagges.DV.IX.111. 1.2* (jf. *mnt.* im vorraad, ty. im vorrat; nu næppe br.) have, være, samle (*Kraft.*(*Rahb.LB.I.14*)) i forraad o: paa lager, i behold, til rede olgn. jeg vil sige til min Siel: Siel, du haver meget Godt i Forraad (1907: mange gode Ting liggende) til mange Aar. *Luc.12.19.* Jeg har adskillige Historier i Forraad, som . . vil tiene til at besvare dette Spørgsmaal. *Ev.VI.57.* af de fleste (bøger) ere der endnu Exemplarer i Forraad. *Heib.Pros.X.552.* (selv) det mest trofaste Fruentimmer af husmoderligt Instinkt (vil) gjerne . . have en Elsker i Forraad. *Goldschm.I.309. MO.* jf. (sj.): han spaaede Misvæxt, og formanede Folket til at være i Forraad (o: være forsynet med de nødvendige beholdninger af levnedsmidler, være i forhaanden). *Grundtv.Sazo.III.293.*

2) † rigelig forsyning; overflødighed (jf. Forraadshorn). Vores Historie, saavel den Verdslige, hvorfat vi have Forraad, som Kirke-Historien, hvorpaa vi i vort Møderne-Maal have Mangel, er ikke saa fuldkommen, at den jo endnu, og saa længe Verden staaer, kand rettes. *Langebek.SA.43.* || *konkr., om det, der er overflod af:* *Velstanden — see, hvor yndefuld den kommer! . . | Hornet (o: overflødheds-hornet) i Haanden moderlig den tømmer, | Forraaden strømmer. *CFrim.*(*Rahb.LB.II.320*).

forraade, v. [fɔ'rɑːðə] (præs.:) Forraaer. *Høysg.AG.29.* præet. -te [-rɑːðə] ell. † -de (*Matth.26.25* (Chr.VI). *Holb.Kh.80.* *Rahb.Poet.F.II.33*) ell. (poet., sj.) -ede (jf. *Oehl.HE.135*); part. -t [-rɑːðə], (nu kun dial.) forraad (*Holb.Usynl.I.2.* jf. *Feilb.*) ell. (nu sj.) -et (*Holb.DH.I.412.* *PAHeib.Sk.I.332.* *Gybl.X.146*) ell. (nu næppe br.) -en (fk.) (*Holb.Kh.681*). vbs. -else (s. d.). (glda. forradhe, æda. (perf. part.) forrad (*Brandt.LB.58*); fra *mnt.* vorraden (hty. verraten); *grundbet.:* ødelægge ved at raade, raade falsk; jf. *Forraeder(i)*)

1) (dial.) raade ell. overtale til noget for-dærveligt; forlede; forføre. *MDL.Feilb.60*

2) ⊕ optræde troløst over for (en, som man hidtil har staaet i venligt forhold til); svige; svigte; vende (en) ryggen; ogs.: paa troløs maade bringe en ell. noget i andres (fjenders) vold. den Herre Jesus i den Nat, der han blev forraad, tog Brødet,

takkede, og brød det. *1Cor.11.23.* hvad ville I give mig, saa vil jeg forraade Eder ham (1907: forraade ham til eder)? *Matth.26.15.* mit udi hans Seyervindinger blev hand forraad, og omkommet af sine egne. *Holb.Intr.I.89.* *bli'er (du) af Fjender spottet, | Af Venner selv forraad, | Du skal det lidet agte, | Naar Du Dig selv ei sveg. *Hauch.SD.I.221.* Den, der under en udbrudt Krig til Fjenden forraader Fæstninger eller andre Forsvarsposter . . straffes paa Livet. *Low^o.1866.874.*

3) ⊕ give (noget) til kende; røbe. 3.1) i fjendtlig hensigt meddele en viden. *Moth.¹F.425.* han vilde forraade hans hele Forsæt, dersom han ikke stod derfra. *Ev.VI.197.* en Ven, om hvem man med Sikkerhed veed, at han forraader Alt hvad man betroer ham. *Kierk.VI.231.* „De vil . . sælge Fædrelandet til Tysken . . “ „Han skal lukkes ind i Hovedstaden ved Nattetid, naar vore egne sover“ . . „Ja . . de har forraadt at Nøglen ligger under Maatten.“ *And.Næ.PE.II.210.* 3.2) (især poet.) uden forestilling om ond hensigt: meddele noget, som er skjult, hemmeligt olgn.; indvie i. *Han vilde ei forraade, | Hvor godt han vidste Alt. *Winth.HF.78.* forraade Dem mit Hjertes Mening, det tør jeg ikke. *Schand.IF.102.* jf.: *Tause Graner, | Før yndte, nu saa græsselige Skygger, | O viser mig, forraader mig min Elskte (o: røb mig hendes opholdssted). *Ev.V.70.* 3.3) m. tings-subj.: tjene som ufrivilligt vidnesbyrd om noget, som helst skulde være ukendt; afsløre (2). lad ikke din egen Næse forraade Drukkenbolten! *Bredahl.III.164.* *Din Rødmø og din Taare dig forraader. *PalM.U.363.* Haandskriften . . vil forraade Eiermanden. *Kierk.VI.180.* *De lyse Handsker forraade et Par | forfinede Damehænder. *Blaum.AH.30.* jf. (sj.): *Thors Frygt og alt forraader (o: varsler om) større Fare. *Ev.V.28.* 3.4) om ytring olgn.: være vidnesbyrd om visse aandsevner, følelser osv. (som hidtil ikke har været kendt); lægge for dagen; godtgøre. Hvilken Mistanke forraade disse Forestillinger! *Ev.III.158.* Værket forraader for megen philologisk Dannelse, til at det kan være af en Theolog. *Kierk.XIII.410.* han lyttede efter ethvert Puls-slag, der kunde forraade, at noget nyt fødtes i ham og om ham. *VilhAnd.G.40.* (sj.) m. person-subj.: samme Mand (vilde) forraade videnskabelige Kundskaber, hvor han ingen havde. *Oehl.Er.I.180.* || *refl.* (hendes) Dannelse . . forraade sig . . ved det smagfulde Valg af Udtryk. *Rahb.ProsF.II.78.* e. br.

† **forraadelig**, adj. (rimeligvis efter nt. verrådlig, forræderisk, usikker, (meget) farlig; se forrædelig; jf. Forraadelse 2) egl.: forræderisk (1); farlig; skadelig; fordærvelig. ieg holder slige Poster . . ufordnede, ia for de fleste unge Mennesker, der ikke veed at holde deres Begierlig-

hed i tømme, i mange Henseender heel forraadelige. *Langebek. Breve. 15.* Det er meget forraadeligt for unge Mennesker at søge slette Selskaber. *VSO. MO.* Hun sang . . . Rendsborg! o Rendsborg! du forraadelige Stad! | Du har forloklet saa mangen brav Soldat . . . Uden at ane nogen Spaadom . . . i denne halvgamle Folkevisse, nikkede han til Malkepigen. *Ing. EF. VIII. 34.*

Forraadelse, en. (*ænyd. d. s.*; vbs. til forraade 1) (⊙, nu sj.) som vbs. || til forraade 2. Hans Prædiken handlede om Christi Forraadelse ved Judas. *VSO.* Danmarks Forraadelse til Tydskland. *Grundtv. Dansk. I. 77.* || til forraade 3.1. *VSO.* for dette Navn (o: forræder) maa han takke . . . sin Forraadelse af vort Venskabs Hemmeligheder. *PalM. IL. III. 314.* 2) † mere konkr., om hvad der volder skade; fordærv. der er ingen større Forraadelse i et Huus, end langt Brænde. *20 Eric. IV. 230.* der er ingen større Forraadelse i Krigens Tid, end at sove Frygten bort. *Grundtv. Saxo. I. 73. MDL.*

† **forraadig**, adj. (*ænyd. d. s.* i bet. 1; fra mnt. vorradich (i bet. 1) ell. hty. vorrätig (i bet. 2); til II. Forraad) 1) om person: som søger for at have et forraad; forsynlig; ogs.: sparsommelig. *Moth. F426. VSO.* Han er altid forraadig paa Penge, paa Brænde. *MDL. jf. forraaden. Feilb. telem.: 30* Hun er forrådlig som fomme, hun åd ostene og saltede valden. siges om en uforstandig kone. *Moth. F426. Langebek. Lex. F313c.* 2) som der høves forraad af; forhaandenværende; disponibel. I dyre Aaringer, og naar ingen Tilførsel kan skee, maa man gribe til det forraadige i Magasinerne. *VSO.*

forraadne, v. [fœrœdn̥] -ede. vbs. -else (s. d.). (*ænyd. forraadnes, sv. förrutna; jf. forfulde; nu l. br.*) (begynde at) oplases; 40 tilintetgøres ved at raadne (op); gaa i forraadnelse. (især i perf. part. brugt som adj.). *Moth. F426.* Sæden forraadner af for megen Fugtighed. *VSO.* vi kan komme til at forraadne levende i (kongens) Fange-taarne. *Ing. KE. II. 166.* en Plantens Døen og Forraadnen udbreder Vellugt næsten lifligere end dens krydre Aande. *Kierk. IV. 362. ForstO. billedl.:* Er Fornuften Himlens Gave (bør vi ikke) lade den mulne, forraadne, forvisne. *Suhm. I. 290.* || dep. *Holb. Metam. 23.* fra det Dyb, hvor Ligene forraadnes, stiger en forfærdelig Stank. *K. Mads. HM. 44.* † part. forraadnet brugt som adj.: raadden. Drikke-Penge for det Fad forraadnede Pærer, som vi fik til Foræring. *Holb. Stu. I. 4. (de afdødes)* mishandlede Legemer ere endnu ikke forraadnede. *Blich. I. 474. Hrz. XI. 252.* (nu næppe br.) overf., om moralsk fordærvelse: Især er fortabt, 60 fordærvet, forraadnet i sin inderste Rod. *Hauch. IV. 417.*

forraadnelig, adj. [fœrœdn̥li] (sj.) som er tilbøjelig til at forraadne; (let) fordærvelig (2); forgængelig. *vAph. (1764).* Man maa ikke glemme længe paa forraadnelige Ting. *VSO. MO.*

D&H. Forraadnelse, en. (*ænyd. d. s.*; vbs. til forraadne) det forhold ell. den tilstand at forraadne; ogs. mere konkr.: raadenskab; ofte (især ⊙) om det menneskelige legemes forandringer efter døden. *Holb. Ep. II. 101.* mit Skiorte paa mit Legeme var sort at Forraadnelse. *Æreboe. 203.* *For Graven jeg ei mere bæver, | Mig skrækker ei Forraadnelsen. *Storm. SD. 206.* hos (tibetanerne) ansees det for en Vanhæder, at overgive et Liig til Forraadnelse i Jorden. *Molb. F. 141.* En skarp Grænse mellem Gæring og Forraadnelse kan . . . ikke gives. *Warm. Bol. 393. jf.:* *Ud fra Forraadnelsens Hjem jeg gaaer; | Forbarmelsens Haand mig kvæger. *Ing. RSE. VII. 163. overf.:* mange Fænomener, til hvilke Thomas i Tidens Løb havde suget Had ind . . . maatte falde, thi de bar Forraadnelsens Mærke paa deres Ansigt. *Schand. TF. II. 399.* || gaa i forraadnelse, (begynde at) raadne. Æblerne begynde allerede at gaae i Forraadnelse. *VSO. (hertug) Karls Lig* blev senere fundet af Egnens Folk; det var da allerede gaet i Forraadnelse. *Winkel. Horn. Overs. af Saxo. II. (1898). 292.* se forraadnelse, (bibl.) om et forgængeligt væsen: tilintetgøres (ved forraadnelse); dø. du vil ikke overlade min Sjæl til Dødsriget; du skal ikke lade din Hel- lige see Forraadnelse. *Ps. 16. 10. ApG. 13. 36.*

Forraadnelse-, i ssg., hvoraf bl. a. er udeladt -bakterie, -proces ofl. -feber, en. (med.) en tidligere brugt fællesbetegnelse for forsk. tarminfektioner (især: tyfus). *Tode. ST. II. 17. Grundtv. Saxo. II. 227. MR. 1823. 198. MO. (vet.): Møll. II. 39.*

Forraads-, i ssg. [fœr(r)å'ds-, fœr-rå(ð)s-] af II. Forraad, især i bet. 1.1. † horn, et. [2] overfladighedshorn. *et Forraadshorn nedvendte | Sin gyldne Aabning, og paa glade Land udsendte | Held, Guds og Frugtbarhed. *Storm. SD. 27.* -hus, et. (nu l. br.; jf. -kammer). Fører af Tienden til Forraadshuset, at der kan være Spise i mit Huus. *Mal. 3. 10. Ev. VII. 129. JVV. Jens. CT. 40.*

-kammer, et. (især ⊙) rum, hvori man gemmer sine forraad, især af levnedsmidler (jf. Fadebur 1). (han) gik ind i Kongens Huus, hen under Forraads-Kammeret, og tog derfra nogle gamle Pjalter og gamle Klude. *Jer. 38. 11.* *I et Forraadskammer var du? | Otte fedede Kapuner | Hang i Kamret. *Hrz. D. II. 67.* han kunde være lav nok til ved Aftentide at liste sig ind i Rektorens Forraadskammer for at bide Enden af tre Tønder Vinterpærer. *Bergs. GF. I. 277. Pont. LP. VIII. 230. jf. (bibl.): (gud) gjør Lynene til Regn, han udfører Veiret af sine Forraadskamre. Ps. 135. 7.* || ⊙ billedl.: sted, hvorfra man forsyner sig med forraad. Nattefrosen . . . lukkede for Vadefuglenes Forraadskamre (o: søbedrerne olgn.). *Naturesens V. 1914. 204.* den øvrige Verden . . . er jo i høj Grad Forraadskammer for Ententen baade med Hensyn til Soldater, Penge, Materiel og Livsfornødenheder. *Chr. Reventlow. Kri-*

gen og vi. (1916). 42. **-næring**, en. (bot., l. br.) næring, som en plante har opsparet til hvileperioder; oplagsnæring. *Sal.VI.900.* **-organ**, et. (bot.) d. s. s. Ammeorgan (jf. **-væv**). *Warm.Bot.647.* **-stof**, et. (bot.; jf. **-næring**). *Warm.Bot.423.* **-væv**, et. (bot.; jf. **-organ**). *LandbO.II.212.*

forraae, v. se forraa.

forramle, v. [fɔ'rɛm'lə] **-ede**. (fra ty. *verrameln*, spærre vejen ved at ramme pæle ned; besl. m. ramme, støde (noget) ned i jorden; sj., nu næppe br.) lukke (port olgn.) ved at skyde slaa olgn. for. (jeg) havde forramlet Huset om Natten. *Hzz.JJ.II.75.* *Hzz.XIII.122.* Selv lukkede og forramlede han atter Porten. *TABecker. Bondekrigen. (1858).382.*

For-ramme, en. (fagl.) træramme (til anbringelse af laager olgn.) paa forsiden af køkkenbord, disk osv. *Arbejdslem.67.* **-rang**, en. [V.3] (især ☐) højere rang (end en anden); (efter anseelse, ret, værdi olgn.:) stilling ell. plads som den første af to ell. flere; fortrin; forret. *vAph.(1759).* *Disciplene* . . trættedes om Forrangen og begierede Pladsen paa (Jesu) høire og venstre Side. *Mynst.Bispepr.(1852).39.* vil De da blot love mig, at jeg maa have Forrangen, hvis der optræder flere Friere? *Hostr.G.85.* Menneskets Adel og Forrang for den øvrige Natur. *JLange.II.104.* (Luthers) stærke Fremhæven af Mandens Forrang (i ægteskabet). *TroelsL.XII.217.* Hvem der ikke før har været i Huset, har Forrangen med at tage Fruen tilbords. *Bogan.II.42.*

forraske, v. [fɔ'rʌsgə] **-ede**. *vbs.* **-else** (*Moth.F426.* *vAph.(1759).* *VSO.* *Aakj.FJ.121*) ell. (nu næppe br.) **-ning** (*CBernh.V.162*). (ænyd. d. s. i bet. 2 og 3, fsv. forraske (i bet. 2); fra mnt. *vorraschen* (mht. *verraschen*); afl. af *rasch*, *rask*; *foræld.* ell. *dial.*; jf. *overraske*) 1) (nu kun *dial.*) refl.: være for rask til at gøre noget; forhaste sig. Ingen forhaste sig med at søge, Ingen forraske sig med at ville have fundet en Sammenligning for Guds Storhed i at forbarme sig. *Kierk.X.307.* *smst.IV.56.* han skal ikke forraske sig (v: giver sig god tid). *Feilb.2* komme pludselig og uventet bag paa. 2) i al alm.: overraske; komme (uset) bag paa. hvor hand ikke kientes, skal hand forraske (1871: overraske) dig. *Sir.19.27* (Chr.VI). Engang forraske de jeg Glycerium i Søvne. *Suhm.I.113.* *RSchmidt.FK.24.* 2.2) overrumple ved et rask angreb; overliste; ved et pludseligt angreb faa (en) i sin magt. *Hvert Dyr i Skoven nu politisk bleven er, i Dets List tiltager, det kand ey forraskes meer. *Holb.MpS.275.* et par Timer efter Midnat forraskede (de) de bemældte Svenske i Itzehoe, ihjelsloge de fleeste, toge en Deel til Fange. *Slange.Chr.IV.1229.* (hun lagde) ham strax en Plan til at forraske, bortrøve Pigen. *Blich.IV.654.* *Hzz.D.II.120.* en olding (gav) dem det råd at lade ridderne

forklæde sig som jomfruer for at forraske borgen. *ADJørg.M.174.* 3) om sygdom, synd olgn.: pludselig anfælde (2); angribe (6). med mindre nogen bliver af en brat og Uforsetet Sygdom forrasket. *DL.2—7—3.* *SalmHj.468.A.* lader (os aflægge) Synden, som lettelig forrasker (Chr.VI: staaer omkring; 1907: hilder) os. *Hebr.12.1.3.2* narre; *besnære.* Dette . . let bedragelige Hierte kunde lade sig forraske. *FGuldb.Duellen.(1794).19.* *JP Jacobs.Manes.III.77.3.3* fremkalde en pludselig undren (hos); *forbavse*; *overraske.* Guld og Sølvets Værdi sank . . med en Hastighed, der forraskede næsten alle. *sa. Aph.204.3.4* (jy.) gøre (en) uret. *Feilb.* Rugen, som blev dig lovet, skal komme herop, saasnart Karlen kan faa det tørsket af. Der skal ikke ske dig mindste Forraskelse i nogen Maade. *Aakj.FJ.121.* † **forraskelig**, adj. (ænyd. d. s.) tilbøjelig til at lade sig forraske (3.1); især om det menneskelige hjerte: ubefæstet; svag. Vort Hierte er bedrageligt og forraskeligt. *Hersl.Præd.78.* *Tullin.III.326.* *VSO. MO.* jf.: (jeg) indseer . . ret mit Hiertes Forraskelighed og Lyst til at bedrage sig selv. *EPont.Men.II.29.* *VSO.2* m. aktiv bet.: som let kan forraske; *bedragerisk.* Man maa vogte sig for det forraskelige Kiød og Blod. *VSO.* Det var forraskeligen handlet. *smst.*

I. Forre, en. se Fure. **II. forre**, v. se fure.

forre-, (i sgr. undertiden brugt i st. f. *V. Fore-* (s. d.) ell. † *VI. fore-* (s. d.) ell. † *V. for-* (se *fx.* u. *forbeholde*, *I. Forklæde*) ell. † *VI. for-* (se u. *II. forspænde*) 2).

For-reb, et. (landbr.) reb, hvormed den forreste del af et læs bindes til vognen (mods. *Bagreb*). *VSO. MO.* *Feilb.* *SjællBond.109.* **I. -red(e)**, en. [V.2.1] (vel egl. „forud tilvejebragt orden“ (jf. *Forberedelse*), af *Rede* i *forb.* som gøre rede for; jf. *dog* ogs. at rede for (sig ell. noget) og ord som *Forbøn* (til bede for), *Forsvar*, *forsvare* (til svare for); *dial.* i *forb.* som (ikke) vide forred(e) til (ell. om ell. paa) noget, (ikke) have rede paa, vide besked om noget. Hand véd ingen forrède dertil. *Moth.F429.* *VSO.* Han veed ingen Forred' derom, kan ingen Forred give. *MDL.* han var lige godt myderisk stærk, det var han; han vidste saamaand inte Forréd paa sine Kræfter. *Magt.Pet.F.II.60.* *Feilb.* *Thorsen.136.* || gøre forred(e) for noget, (kunne) gøre rede for noget, gjøre forrede for Meeningen. *Cit.1721.* (*ThøgerJensen.Fr.IVvsSkoler.(1921).72*). Atgøre god Forrede for sig. *VSO.* „jeg synes ikke, jeg behøver at gøre dig nogen Forrede for —“ — „For dine Hjerteanliggender.“ *Eriksholm.JS.157.* *Gravl.BB.10.* **II. -red(e)**, et. (jf. *Bagred(e)*); *dial.*, *landbr.* den forreste del af undervognen. *VSO. MO.* *FrGrundtv.LK.119.* *Esp.14.85.268.* *Feilb. spec.* om den forreste aksel: *Moth.2*

F429. || (foræld.) d. s. s. Forplov. *SAFjelstrup. Jordebrug. (1820-21). 79.* || forkroppen af et kreatur. *VSO. MO. Esp. 14. 85.*

forregle, v. se forrigle.

forregne, v. [fɔr'raɪnə] -ede. vbs. -else (s. d.), -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. mnt. vorrekenen, ty. verrechnen; nu kun refl.) regne fejl. *Moth. F429. refl.: smst.* „jeg er ikke meere end 30 Aar gammel; thi jeg har min Salig Faders Haand derfor som ikke kand lyve.“ — „Man kand let forreigne sig.“ *Holb. Stu. I. 111.* Han forregnede sig selv 8 Rdlr. til Skade. *VSO.* Jeg har forregnet mig i Overslaget. *MO. Feilb. nu* (uden for dial.) næsten kun i videre anv.: hengive sig til et haab, en tro, som man senere skuffes i; nære en formodning, som ikke gaar i opfyldelse; gøre en falsk beregning (2); tage fejl. *Thaar. ES. 317.* *Min Svigersøn! | Her har I jer forregnet, thi min Datter | ej ægter denne Mand. *Hostr. DD. 184.* han haabede, at man da ikke skulde genkende ham. I saa Henseende forregnede han sig imidlertid. *Pont. LP. VII. 42. Aakj. VB. 263.* **Forregnelser**, en. (nu næppe br.; jf. Forregning) vbs. til forregne (sig); ogs. mere konkr.: regnefejl. Jeg kunde let have foretaget en lille Forandring i Tallene, men jeg synes, at der ligger noget langt Skjønner i B. s. Forregnelser. *Kierk. I. XIII.* **Forregning**, en. (l. br.) d. s. *vAph. (1759).* Beregninger, Udregninger og — Forregninger. *Olufs. Ny Oec. I. 179. VSO. MO.*

forrejse, v. [fɔr'rɛi'sə] -te. (ænyd. d. s. i bet. 1; efter ty. verreisen) 1) (nu sj.) rejse bort; rejse et ell. andet sted hen. (især i perf. part.). Skolemesteren maa ej forrejse nogensteds langvejs fra Skolen. *DL. 2—18—9.* den gode Herre spurte mig hvor jeg havde været forreyst. *Gram. Breve. 93.* Jeg forreiser nu snart til Leipzig. *VSO.* han (har) været vidt forreist. *Goldschm. BIS. IV. 130.* Stuerne, der var blevet saa underlig ubeboede og forladte at se til — som var „Herskabet“ forreist. *Bang. S. 257.* jf.: *Mine Venner i den danske Sommer! | Mindes I den vidt forrejste Mand? *PMøll. I. 96.* billedl.: Fædrenes herlige Aand var ei uddød . . men var kun som forreist, og kom tilbage nu. *Grundtv. Saxo. II. 76.* || perf. part. m. aktiv bet.: som har rejst meget; be-rejst (2.2) slige forreyste Personer. *OecMag. VIII. 67. Thøglars. Dagene. (1905). 13.* uegl.: *Jeg (o: havet) tjener med Flid og Troskab | de fire forrejste Vinde. *HSeedorf. DD. 35. 2)* (arkaiserende; sj.) trans., i forb. forrejse landet olgn., rejse ud af landet olgn. (jf. forløbe 1). *JPJac. I. 215.* jeg agter . . at forrejse Landet og søge Lykken udenvalts. *MHenckel. Væbnersholm. (1902). 156. 3)* (nu næppe br.) trans., m. h. t. penge: forbruge til at rejse. *vAph. (1764). VSO. 4)* ødelægge ved at rejse; i forb. (være) forrejst, (talespr., l. br.) (være) medtaget af at rejse. *EJuelHans. H. 14.* Hun seer forblæst og for-

rejst ud. *EChristians. F. 242.* mine stakkels forrejste Kuffter ser helt jammerlige ud paa Baggrund af saa meget Fløjl. *Jørg. Danimarca. (1921). 35.*

For-rejsning, en. ⚓ den forreste af et skibs master med fuldt tilbehør. *Harboe. MarO. Sal. VIII. 500.*

forrende, v. [fɔr'rɛn'ə] -te. (ænyd. d. s.; efter ty. verrennen) 1) løbe bort (fra). 1.1) (foræld.) trans.: løbe bort fra (jf. forrejse 2). det er for spurgt, at Adelsdamer . . forrendt Landet med Almuesmænd. *MHenckel. Væbnersholm. (1902). 144. 1.2)* (l. br.) refl. ell. nu vist kun i perf. part.: løbe bort. *mangen vakker Svend | . . i stryding' Fart sig kunde did forrende, | Hvorfra man ei har hørt, at nogen kom igien. *Storm. FF. 76.* || i perf. part. brugt som adj.: for-løben (l). den gode Dansesemester, der i Virkeligheden var en forrendt Skrædder-svend. *ZakNiels. NT. 24. 2)* ødelægge (overanstrengt) ved for stærkt ell. langvarigt løb. 2.1) † trans. *Moth. F429.* naar man slaaer en Hund, forrender en Hest, straffer et Barn, eller nægter det noget naar det græder. *JSneed. IV. 482. 2.2)* (talespr., l. br.) refl. ell. nu især i perf. part. *Moth. F429. MO.* || part. forrendt brugt som adj. Mødig, forrendt og uden Hud paa Benene kom jeg . . tilbage. *Biehl. Cerv. LF. II. 342.* (hesten) seer mig saa forrendt og mager ud, som om Djævelen havde redet den. *CBernh. III. 379. Feilb.*

forrente, v. [fɔr'rɛn'də] -ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorrenten; især ♀) 1) m. person-subj.: betale (noget) som rente af (en gæld, prioritet olgn.). (han) sidder og forrenter en Del paa Gaard og Gods. *Cit. 1736. (JySaml. 4R. III. 242).* || nu især m. gælden som obj. ieg (har) pengene hos hannem i nogle Aar forrentet. *Cit. 1710. (KirkehistSaml. 5R. IV. 397).* Forrente . . en Giæld med 6 pro Cento. *vAph. (1764).* Min Far vilde saa, te (o: at) jeg skulde ta Stedet og forrente de her 7000. *Aakj. VF. 37.* billedl.: *Mine Gaver mig selv ej jeg gav, | har faaet dem tillaans, at forrente. *Drachm. RR. 59. 2)* m. tings-subj. 2.1) refl., m. kapitalen som subj.: trække rente(r). vi skal sætte (pengesummen) fast, og foreslaaer jeg Sparekassen. Der staaer den sikkert og forrenter sig. *Hzr. VII. 138. JakKnu. G. 85. 2.2)* (l. br.) trans., m. nærmere angivelse af rentens størrelse: indbringe i rente. Han kjøbte sit Jordegods saa dyrt, at det neppe forrenter 4 af hundrede om Aaret. *VSO. MO. D&H. 2.3)* ♀ refl., m. virksomheden som subj.: betale sig; lønne sig. *Godt sig forrenter Søndskab. *Grundtv. Kron. 114.* Elevernes Antal (er) kun 18, hvilket ikke er tilstrækkeligt, til at Skolen kan forrente sig. *BerlTid. 19/1922. Aft. 7. sp. 1.* **Forrentning**, en. (især ♀) vbs. til forrente. *vAph. (1764).* MO. de til Forrentning af Gæld medgaaede gennemsnitlige Beløb. *Hage. 210.* || ogs. mere konkr.: rentepenge.

(billedl.): *kommer du med for stor Forventning, | Saa bringer dit Haab kun slet Forretning. *Heib.Poet.X.223.*

forrest, adj. og adv. superl. [fɔr'ɔsd] Man siger baade förest . . og förrest . . baade den föreste . . og förreste. *Höysg. AG.143.* (ænyd. d. s. ell. forderst; fra mnt. (hty.) vorderst; superl. til ænyd. komp. fordere, fra mnt. vorder(e) (jf. forrere. *Moth.¹ F429*; forre. *Feilb.* samt V. Fore-); dannet til IV. for; besl. m. forde; jf. fremmest) som er paa ell. ved forsiden, befinder sig forude i forhold til noget andet; som er længst fremme, i spidsen for noget. husets forreste deel (1871: Forside) var mod østen. *Ez.47.1(Chr.VI).* *han forrest i Rækken stod. *Oehl.RL.87.* *Allerforrest saae man ile | Høi og bleg en saaret Hind. *Hauch.SD.II.307.* Præsterne (gik) altid ind i det forreste (Chr.VI: fremmeste) Tabernakel, naar de forrettede Tienesten. *Hebr. 9.6.* Jeg spændte mine Skøjter af og vi lavede os en Glidebane. Jeg skulde være forrest. *Buchh.UH.109.* † de forreste fingre, fingerspidserne. *Moth.F320.* || hertil (dial.): hun (førte) mig ind i Forrestestuen. *Bergs.BR.46.* jf. *Feilb.* (u. forrestue). || ☐ uden stedsbet., i forb. som være forrest, om hvad der indtager den mest fremskudte plads i kraft af dygtighed, kvalitet osv. i 30 *Smedejernarbejderne er Tyskerne forrest. V.Ved.BB.161.*

for-resten, adv. se Rest.

I. For-ret, en. [V.2.1] madret, der (eget sig til at) serveres som første ret ved et maaltid; formad. *vAph.1764.* Skal vi saa ta' Kernemælksuppe eller Sulevælling til Forret, Frue? *Wied.Fæd.46.* *FrkJ.Kogeb. 108.* **II. -ret**, en. [V.3] flt. (sj.) -ter (*Stampe. II.256.*) (< *Moth.*, jf.: „Et i Sproget nyligen optaget Ord.“ *VSO.*; efter ty. vorrecht (som overs. af lat. privilegium); som flt. anvendes i alm. flt. af Forrettighed; især ☐) ret ell. retlighed, som tilkommer en person fremfor (forud for) andre; privilegium; prærogativ; forsteret. Fødselens For-Ret. *vAph. (1764).* I som have den Forret at besøge den høiere Skole. *Mynst.Frb.16.* Enhver i Lovgivningen til Adel, Titel og Rang knyttet Forret er afskaffet. *Grundl.(1849).§97.* 50 En enkelt Mands Flerkoneri var aabenbart udgaaet fra Slaveholdet og aldrig andet end en Forret for de Rige og Fornemme. *Brandes.XII.58.* *JVJens.Br.4.* || m. h. t. ting olgn.: forrang; berettigelse fremfor (forud for) noget andet. *Hvor let og dristigt sidder hun, som om hun | Var født til at befale, til at herske. | Ja, det er Skønheds Forret. *Hz.XI.242.* Den gamle Strid om Formens eller Indholdets Forret i Poesien. 60 *Brandes.II.167.* **I. -retning**, en. (efter ty. vorrichtung; vbs. til I. forrette; væv.) maa-de, hvorpaa en væv forrettes. At forandre Forretningen i en Væv og indlæse en ny Patron . . var et uhyre stort Arbejde. *Hist MKbh.VIII.351.* Duge og Servietter blev

i hine Tider (o: i 18. aarh.) ofte vævet med samme Forretning. *smst.352.*

II. Forretning, en. [fɔr'rɛdnɛn] *Höysg. AG.142.* flt. -er. (ænyd. d. s.; vbs. til II. forrette)

1) † som vbs. (jf. Forrettelse u. II. forrette) overfalden (præsten) for, eller efter, Tienistens Forretning. *DL.6-9-21.* *Moth.¹ F430.* m. overgang til bet. 3.: (der var) 40 Kirker til Gudstiennestes Forretninger. *Borrebye.TF.708.*

2) (nu næppe br. i rigsspr.) i al alm.: hvad man foretager sig; udførelse af en vis virksomhed; handling; sysse. aldeles udygtig til alle Slags Forretninger, som enten fordrede Legems Vigour eller en Iagttagelse af ordentlig bestemte Tider. *Ew.VIII.154.* Korning (er) en Forretning hvorved man bringer de metalliske Substantser til Korn for at opløse eller at forbinde dem destoletterne med andre Legemer. *vAph.Chym.II.240.* han (slog) med sin Stok tre Gange paa Muren. Under denne Forretning, der saae ud som en hensigtsløs Leg, vendte han aldeles ikke sit Øie mod mig. *Hauch.II.258.* saasnaert han kom hjem, var hans første Forretning at gaae ind til sin Vertinde for at hente mig. *Gylb. IV.62.* (foragt., m. overgang til bet. 3.): Du og Hunden kan blive, til Du er færdig med din Forretning (o: din nedkomst). *Schand.BS.182.*

3) om særlig plan- ell. pligtmæssig virksomhed. 3.1) (☐ ell. fagl.; jf. II. forrette 1.) virksomhed ell. handling (af officiel art), der foregaar efter et vist reglement (ritus, lov, sædvane). || kirkelig handling. denne Dags hoytidelige Forretning (o: et bryllup). *Pamela.II.296.* Ægte-mændene forlangte nu Forretningen (o: vielsen). indført i Kirkebogen. *Blich.IV.612.* Præsten var den første, der rørte paa sig, da Forretningen (o: en daabshandling) var til Ende. *Skjoldb.KH.59.* jf. (sdjy.) forretning brugt om bryllupsgildet. *Feilb.* || † Friderik den Tredie . . bivaanede (ofte) de akademiske Forretninger, og visde besynderlig Naade imod Professorerne. *Mall.SgH.659.* || om visse retslige handlinger. en Obduktionsforretning . . var bleven foretaget . . ved hvilken Forretning Arrestant var fremstillet. *Cit.1839.* (*Aarb.Vejle. 1920.146.*) især i ssgr. som Aasteds-, Arrest-, Auktions-, Foged-, Syns-, Udsættelses-forretning. ogs. om dokument, indeholdende en retsdyldig beskrivelse af en saadan handling: Det staaer saaledes i Forretningen. *VSO. MO. e.br. 3.2)* (nu kun m. overgang til bet. 3.s og 4.) virksomhed, som en person udfører (ved en enkelt lejlighed ell. gennem længere tid) som sin særlige (valgte ell. overdragne) opgave, som et paalagt hverv olgn.; arbejdet (1.2.); bestilling (3.2); gerning. fuld-kommer eders gierning, hver dags forretning paa sin dag (1871: Arbejdet Dag for Dag). *2Mos.5.13(Chr.VI).* Kongens . . For-

retninger ere at regiere Folk med Naade og Retvished. *Langebek. VT.8.* Om Fisken og hans Forretning. *Wersel. Fiskerb. 44.* Historieskriveren har . . en dobbelt Forretning (: opgave). *Molb. BIS. II. 17.* allerede næste Dag begyndte jeg denne min nye Forretning (: at give sprogtimer). *Gyld. IV. 114.* || ogs.: *livsstilling.* det (er) i ingen Forretning . . nok at have lært noget, dersom man ikke veed det . . som fornemmelig udkræves til den Forretning, hvilken man beklæder. *JSneed. III. 151.* (ulejligheden) oversteg denne Forretnings (: professorets) lidet betydelige Indtægter. *Ørst. Br. I. 5. jf.:* I den prosaiske Edda er det først at bestemte Forretninger tillægges Guder og Gudinder. *Grundtv. Udv. I. 268. 3.3.* pligtmæssig virksomhed, som en person udfører, fordi hans stilling, embede, næringsvej olgn. kræver det, og som hverken er af egl. (grovere) legemlig ell. af blot aandelig art; *forretningsanliggende; forretningssag.* *Man samles, for maaskee (gud) at behage, | Paa visse Tider og paa visse Dage; | Hans Tjeneste skal en Forretning være. *Heib. Poet. X. 177.* Hun er en i flere Huse meget benyttet Jordemoder, og den fyldige Pose, som hun fører med sig, frister til at antage, at hun lige er kommen fra „en Forretning“. *Davids. K.K. 206.* næsten kun i ftt.: Fra Klokken 2 til 5 om Eftermiddagen er jeg ude i Forretninger. *Holb. Bars. V. 6.* alle huuslige Forretninger vare Qvindedeknonnet overladte. *Engelst. Qvindekj. 71.* Han er agtværdig i Forretninger, og Forretninger gaar for Alt. *HCand. VII. 178.* hvad mon han vil her i Byen? Det er muligvis Forretninger? *Hostr. KG. I. 1.* især i udtr. som være optaget af forretninger, besøge sine forretninger, have (mange) forretninger, tale om forretninger olgn. Hr. von Tyboe har maaskee været til Hove i Dag, eller haft andre vigtige Forretninger. *Holb. Tyb. II. 2. PAHeib. Sk. I. 13.* Jeg har Forretninger, Lægepraxis. *Hostr. KG. I. 4. e. br.* løbende forretninger, se løbe. || (jf. Forretningsliv 1, -mand 12, -stil 1) † kontor-ell. embedsvirksomhed i det offentlige tjeneste. Stats- og offentlige Forretninger kaldes stundum fortrinnsviis, uden nogen nærmere Bestemmelse, Forretninger. *Engelst. Stil. 2.* || (m. overgang til bet. 3.2; jf. II. falde sp. 670°; nu næppe br.) talem. falde en ind i hans forretninger olgn., d. s. s. falde i embedet (se Embede sp. 322°). *Moth. F431.* Manden falder da ei ind i Konens Forretning. *Suhm. II. 133.* (at give en nærmere redegørelse) vilde være at falde bedre Skribenter ind i deres Forretninger. *60 PAHeib. US. 388.* ogs.: forstyrre (afbryde) en i hans forretninger. Om jeg maatte falde ind ud Herrens Forretninger, saa vilde jeg ydmygt bede om en Ting. *Holb. Kandst. V. 5. 3.4* (jf. II. forrette 1.3; eufem.; l. br.) om et menneskes (sjældnere et dyrs) natur-

lige udskillelse af urin ell. ekskrementer, i udtr. som besøge en lille forretning olgn., forrette sin nødtørft, „besøge et (lille) ærinde“ (jf. besøge sp. 512°). sørg for, at der bliver opført nogle regulære Pissoirer (paa) et Sted, der er nogenlunde tilgængeligt, saaledes at man ikke behøver at tage Vandstøvler paa, naar man skal foretage en lille Forretning! *Ekstrabl. 12/1912. D&H.* „Vi bad Publikum om ikke (: af hensyn til vandmangel) at benytte W. C.'et som Urinals . .“ — „Men det maa være noget vanskeligt at kontrollere, efter hvilken Forretning Folk trækker i Snoren.“ *Pol. 9/1917. 10. 35* † om et organs (ell. en legemsdels) naturbestemte virksomhed; funktion. (milten) hvis Forretning endnu ikke tilfulde er bekendt. *Hallager. 7.* (naturforskningen) trænger ind i Nervesystemets Bygning og Forretninger. *Ørst. I. 126.* de Forretninger (naturen) har tildeelt ethvert af vore Lemmer. *Dandsek. (1801). 3.*

4) (jf. Næring; < MO.; jf. dog ssgr. som Forretnings-folk, -mand, -sag, -ven) virksomhed, der sigter til at skaffe udøveren en fortjeneste (en indtægt til livets ophold); især om handel, dels om det enkelte foretagende, der bestaar i køb ell. salg, dels om en handelsmands (føgtige) virksomhed i det hele. hun (havde) benyttet sin lille Kapital til at oprette en Skole, som dog for en Del var bleven Friskole for fattige Familier . . Som Forretning betraget lønede denne Skole sig slet ikke. *Tops. II. 73.* afslutte en Forretning. *S&B.* Forretningen gaar strygende. *Ludv. P.* bebrejdede ham i skaansomme Ord denne Velgørenhed, ikke fordi han misundte Børnene, men som han sagde: Forretning er Forretning (: i forretningssoget gælder kun hensynet til fortjeneste og ikke almindelige menneskelige følelser). *Tandr. R. 84.* (ofte uegl. :) en god, daarlig, fin (osv.) forretning. *Brandes. V. 451.* Feib. gøre forretning(er) i (ell. med) noget, handle med (noget). Han gjorde store Forretninger i Uld. *Brandes. VIII. 10.* *Drachm. 1001 N. 16.* *Ludv.* gøre forretning(er) med nogen, afslutte handel(er) med nogen. *Ludv.* gøre en forretning af (noget), (bibl.) høre med (noget). vi ere ikke som de mange, at vi gøre en Forretning af (1819: forfalske) Guds Ord. *2Cor. 2. 17* (1907). || (nedsæt.) om energisk, mindre fin ell. tiltalende maade at tjene penge paa. De siger ligefrem, at de bare vil tjene Penge, og at Livet er lutter Forretning. *Schand. A. E. 263.*

5) (< MO.) indbegreb af hvad der hører til en ordnet virksomhed, hvor der drives forretning (4), især handel; ogs. spec. om de hertil benyttede lokaler; butik (1). Bedstefaderen . . hvis Navn Forretningen endnu førte, havde bygget Gaarden. *JFJac. II. 160.* være ansat i en Forretning. *S&B.* (en) solid Forretning. smst. en storartet

Modehandel . . der fortærer alle de mindre Forretninger i dens Nærhed. *Brandes.VII.159. Schand.BS.193.* han havde overtaget en Forretning. *KLars.GV.43. (gaden)* begyndte at mærke, idet Forretningerne lidt efter lidt slukkede. *JVJens.H.10.* blandt forretning, se I. blande 1.5.

Forretnings-, i ssgr., hvor ikke andet er bemærket, af II. Forretning 3.3; disse ssgr. tilhører tiden efter 1800 (< *VSO.1802.*), og først henimod midten af 19. aarh. fremtræder bet. 4 i ssgr. (endnu ikke i *MO.*; se Forretnings-folk, -mand, -sag, -ven ofl.); efterhaanden ændres bet. af adskillige af de ældre ssgr., saa at de fra bet. 3.3 glider over til bet. 4 (se fx. Forretnings-liv, -mand, -sag, -sprog, -stil); til Forretning 4 (og 5) forekommer nu et meget stort antal ssgr. (ude-*ladt* er fx. Forretnings-drivende, -ejendom, -iver, -ivrig, -kvarter, -kyndig, -lokale, -ophævelse, -overdragelse, -overtagelse, -sans, -skrivelse, -strøg, -talent ofl.). **-anliggende**, et. [3.3 ell. 4.] (*jf.* -sag). *Brandes.VI.187.* **-bestyrer**, en. [5] (l. br.) ¶ *d. s. s.* -fører 2. *Hage.3316.* **-brev**, et. [3.3; 4] *Kierk.III.177. Hage.31147.* **-dame**, en. [5] kvinde, der er ansat i forretning. *BerlTid. 26/1904.M.ATill.1.sp.6. Riget.20/11913.4.sp.3.* **-dygtig**, adj. [3.3; 4] smart; undertiden (nedsæt.) om en for høj grad: *entreprenant.* en forretningsdygtig og energisk Embedsmand. *Biogr.Haandleks.I.(1920).358. Ludv.* **-dygtighed**, en. [3.3; 4] *Tops.III.234.* G.sudmærkede Kyndighed og Forretningsdygtighed gik op for ham. *Schand.SB.101. KvBl.22/11913.2.sp.2.* **-fid**, en. (nu næppe br.). Aanden i de fleste af (*Iflands*) Stykker er en smaaflg Ærbødighed for blot Forretningsfid. *Ochl.Er.I.89.* **-folk**, pl. [4] Han levede i den fuldeste Forvisning om, at Forretningsfolk burde kunne stole paa hinanden. *Goldschm.VII.608. JVJens.CT.239.* **-forbindelse**, en. [4] (*jf.* Forbindelse 4.4.) denne Herre stod i livlig Forretningsforbindelse med Kommissionær *P. Schand.TF.I.231. Nans.FR.84. Ludv.* || *konkr.:* person, som man gør forretninger med. at samle nogle af sine Forretningsforbindelser paa sit Kontor. *Pont.LP.V.25.* Stansede en af hans Forretningsforbindelser sin ham, blev hans Smil forelegt, næsten ydmygt. *Nathans.F.100. † -fuld*, adj. Landgrevens Levnet er forretningsfuldt. *Bagges.DV.IX.14.* **-førelse**, en. [4 ell. 5] ¶ Der er noget amerikansk ved denne Dames Forretningsførelse, som i høj Grad tiltaler mig. *EdgHoyer.R.10. Hage.301.* **-fører**, en. 1) person, som bestyrer en andens forretninger, varetager de løbende forretninger ofgn. (*kon-gen gav*) sin Forretningsfører i Rom Ordre til at faa Slaghæks Navn ud af den allerede færdige Bulle. *CPalM.O.405.* Afleveringskommissionen (o: ved en *kompagnichiefs* fratræden) bestaar af Bataillonschefen som Formand og to Kompagnichefer . . Ordentligvis er en Lieutenant Forretningsfører, Tje-

nesteregl.137. *Krak.1923.I.128. 2)* [4 ell. 5] ¶ person, der paa en andens vegne har den overordnede ledelse af en forretning; prokurist (jf. -bestyrer). *Goldschm.VIII.183. Hage.3317. † -gang*, en. den maade hvor-paa (ell. de regler hvorefter) forretningerne foregaar i en institution ofgn. Ethvert af Thingene fastsætter de nærmere Bestemmelser, som vedkomme Forretningsgangen og OrdensOpretholdelse. *Grundl.(1849).* §70. man maa være fortroelig med den todmæssige Forretningsgang. *Hage.3584.* **-liv**, et. 1) ¶ liv, optaget af forretninger (3.3), især embedsvirksomhed ofgn. *Ørst.VII.13.* dette søvnige, dumme, kjedsommelige Forretningsliv i deres Comiteer og Contoirer duer jeg ikke til. *Hauch.VII.253. MO. 2)* [4] om beskæftigelse m. handel; handelsvirksomhed. Forretningslivet bevirker ofte, at en festlig Frokost passer bedre end en Middag. *Const.GH.25.* **-mand**, en. 1) ¶ [3(2 ell. 3)]. 1.1) [3.2] (*sj.*) om en haandværker. Dette for enhver mekanisk Forretningsmand nødvendige Værktøj (o: *hammeren*), er ligeledes uundværligt for Skomageren. *Skomageren.(1832).22. 1.2)* person, der er (varigt) beskæftiget med forretninger (3.3); *spec.:* embedsmand („modsat Arbeidsmand og Haandværksmand.“ *MO.*) denne høiere Aandsdannelse . . satte vort eget Fædrelands ypperste Stats- og Forretningsmænd . . i Stand til, ved Handling og Skrift at gøre det Offentlige væsentlig Tieneste. *Engelst.Stiil.7.* Velfærdscomiteen følte, at man i denne Forvirringens Tid trængte til dygtige Forretningsmænd. *Hauch.VII.274.* En Forretningsmand og nu især En, der sidder i et Regjerings-Comptoir, er Slave af sin Tid. *Hzx.XVIII.182.* || (*især nedsæt.*) *d. s. s.* -menneske. Han var udelukkende Forretningsmand og paastod . . at Alt, hvad man kalder Fantasi og Følelse, var en Forskrivelse og Sygelighed. *Ing.EF.V.35. 2)* [4] person, der er (*især professionelt*) beskæftiget med (og er særlig skikket til) at drive forretning, især handel (sjældnere sagførervirksomhed ofgn., *jf.* Sagførerforretning). (*grosserer*) var en dygtig Forretningsmand, havde medfødt Sans for Forretninger. *Tops.II.93.* Penge er Penge, enten Fanden man faar dem i Hovedet eller i Haanden; De er ikke Forretningsmand, som De er Firkortspiller. *Schand.TF.I.146.* Overretssagfører H. eller en anden af de Forretningsmænd, der . . interesserede sig for hans Planer. *Pont.LP.VII.172.* Allerede fra Begyndelsen af Tyverne er (*Holberg*) sin egen Boghandler og viser sig som en fremragende Forretningsmand. *ThAMüller. Holbergportrætter.(1918).45.* **-menneske**, et. (*især nedsæt.*, l. br.) person, som ensidigt interesserer sig for forretninger (*jf.* -mand 1.2 slutn.). Fra sin tidligste Ungdom havde hun elsket ham, men han havde ikke mærket det, for han var Forretningsmenneske. *HCAnd.*

IV.218. Romerne vare forstandige Forretningsmennesker med et nøgternt Aandspræg. *Johs.Steenstr.H.34.* **-ministerium**, et. (polit.) midlertidigt fungerende ministerium, som blot udfører de løbende forretninger (indtil et ministerium med parlamentarisk basis kan dannes). *Hørup.III.269.* en Koalitionsregering vil afløse det nuværende Forretningsministerium. *BerlTid.²¹/10 1922.M.5.sp.2.* **☐ -mæssig**, adj. som er ejendommelig for, passer til forretningsanliggender; især (nedsæt.): tør; saglig. i Udførelsen af Arbejdet (afveg jeg aldrig) fra den jevne, forretningsmæssige Vei. *Schack.341.* (hun) aabnede med forretningsmæssig hurtighed pakken. *Hørlyk.UT.85.* især som adv.: „Tør jeg byde de Herrer et Glas Champagne?“ — „Tak den, som byder,“ sagde (han) ganske forretningsmæssig. *Schand.TF.I.128.* (præsten) spurgte forretningsmæssigt, hvormed han kunde være ham til Tjeneste. *Pont.LP.VIII.134.* **☐ -mæssighed**, en. (l. br.) *CMøll.PF.180.* Hun fortalte længe, bevægede sig igennem en Mængde Stemninger lige fra Tør Forretningsmæssighed til den hedeste Lidenskab. *JVJens.EE.116.* **-orden**, en. regler for forretningsgangen i en institution, forsamling olgn. Dette er den ganske reglementære Forretningsorden (ved et teater). *Drachm.F.II.115.* (spøg:) hendes Tilgivelse hører med i en guddommelig Forretningsorden. *Kierk.VI.356.* **|| især** (polit.) om reglerne for den lovgivende forsamlings forhandlingsmaade. Ministrene . . . ere berettigede til under Forhandlingerne (o: paa rigsdagen) at forlange Ordet, saa ofte de ville, idet de iøvrigt iagttagte Forretningsordenen. *Grundl.(1849).§63.* *EHenrichs.MF.I.84.* Ide nordiske Rigsdages Forretningsordener findes saa godt som ingen Regler til Spørgsmaalets Løsning. *Sal.I.290.* **-papir**, et. 1) [4] (fagl.) brevpapir og konvolutter, udstyret (m. paatrykt firmanavn olgn.) til brug for forretningsfolk, kontorer olgn. *Selmar.²332.* 2) spec. (efter fr. papiers d'affaires; post.) i flt., om skrevne dokumenter olgn., der kan forsendes (fra og til udlandet) for den for tryksager gældende billigere porto. *Hage.²962.* **-princip**, et. [4] Det var et Forretningsprincip, som enhver Sagfører var nødt til strengt at overholde. *Pont.LP.VIII.14.* **-rejse**, en. [3.s; 4] *Andres.Klitf.10.* hun maatte følges med sin Mand, naar han foreslog hende at benytte en Forretningsrejse til Fornøjelsestur. *EBrand.UB.197.* **-rejsende**, en. [4] (l. br.) handelsrejsende. Foreningen af danske Forretningsrejsende. *Krak.1919.I.117.* **-sag**, en. [3.s ell. 4] (især i flt.; l. br.) d. s. s. -anliggende. 60 næste Formiddag kom han . . . ud til Étatsraaden; det var i Forretningsdag. *HCAnd.IV.260.* Tante blandede sig ellers ikke i Forretningsager; men, da hun havde læst Avertissementet, spurgte hun . . . Onkel: om vi da ikke ogsaa skulde avertere. *Gold-*

schm.II.88. *Drachm.F.II.206.* **-sprog**, et. 1) [3.s] (sj.) sprog, der bruges som officielt sprog ved forhandling i en offentlig forsamling olgn. (jf. -stil 1). kun det dannede Sprog, ikke Dialecten kan være Forretningsssproget i en intelligent Forsamling. *Heib.Pros.X.388.* 2) [4] handelssprog. Man passer altid i vort moderne Forretnings-sprog at give Tingene de tilsvarende moderne Navne. Hvad Smugleri kaldes nu, det er ikke godt at sige. *Drachm.STL.16.* **-stil**, en. 1) [3.s] † stilform, der anvendes i forretningsbreve, embedsskrivelser olgn.; kancellistil; embedsstil. *Engelst.Stil.2.* Mine Breve til Folk i Udlandet er aldrig Følelser og Livsanskuelser, men kun Forretningsstil. *HCAnd.(BerlTid.²/10 1922.Aft.3.sp.2).* MO. 2) [4] (l. br.) om stilen i handelsbreve olgn. *D&H.* **-udvalg**, et. et inden for en forening, institution osv. nedsat udvalg til varetagelse af løbende forretninger olgn. Beretning om det Arbejde, Forretningsudvalget (o: fagforbundenes) har udført med Hensyn til Lovændrings-Forslag. *Pol.¹⁰/10 1922.3.sp.1.* **-veksel**, en. [4] (v. ell. jur.) veksel, der benyttes som betalingsmiddel (mods. Kredit-, Laaneveksel); vareveksel. *Lassen.SO.269.* *Hage.²699.* **-ven**, en. [4] forretningsforbindelse, som man staar i et venskabeligt forhold til. De vare Forretningsvenner og plejede at trække Vexler paa hinanden. *Goldschm.VIII.248.* *Tops.II.140.* *Pont.LP.VIII.16.* **☐ -verden**, en. [4] i best. f. som sammenfattende betegnelse for et ell. især flere (samtlige) landes forretningsfolk. I Forretningsverdenen er Vekslen fremfor noget det mest anvendte Kreditmiddel. *Regneb.Købm.II.31.*

I. **for-rette**, v. [V] vbs. **-ning** (s. d.) (efter ty. vorrichten; jf. Forretter; væv.) sætte væven til rette for væveren, spec. m. h. t. rendegarnets uhindrede bevægelse. *OrdBS.* II. **forrette**, v. [førdæ] **-ede**. vbs. (sj.) **-else** (DL.2—11—11. VSÖ. D&H.) ell. **-ning** (s. d.) (ænyd. d. s. m. bet. „afgøre“, „beedige“, „henrette“, fsv. forrätta; fra mnt. vorrichten (hty. vorrichten); grundbet.: „gøre ret“, „bringe i orden“)

1) m. obj. 1.i) (uden for dial. nu især **☐** og næsten kun i enkelte særlige forb.; jf. vel-forrettet) bringe noget (en virksomhed, nu især: en opgave, et hvert olgn.) i orden ell. til afslutning paa tilbørlig maade; udføre; udrette; besørg (2); bestille (5). Alle Hospitals Lemmer, som noget med Hænderne kunde arbejde, eller forrette noget de andre til gode. *DL.2—19—8.* dem, som ikke Borgerskab have taget, skal han lade tilsigle for Politie-Retten at møde, hvor dem en vis Tid forelægges sligt at forrette (nu: bringe i orden). *Forordn.²²/10 1701.II.4.§2.* Skriverkarle! kommer op paa Salen, der kand vi forrette vore Sager i Roelighed. *Holb.Stu.I.7.* Kongens andet Bud . . . blev forrettet (nu: besørgt) ved een Hans Majests. Tydske Cancellie-Secreterer. *Slan-*

ge. *Chr. IV. 846.* jeg fornåm af min Arendses Taushed, at jeg maatte have forrettet mit Ærinde. *Ew. VIII. 111.* Rygtet om en høistforunderlig Cur, som en fremmed Herre skulde have forrettet (*nu: gennemgaaet*). *Tode. ST. I. 231.* *Jeg vil forrette selv min haarde Pligt. *Oehl. AV. 54.* Christence gav sig . . Et eller Andet af forrette i Stuen. *Baud. KK. 104.* (*han*) havde været ude og forrettet Morgensyslerne. *And. Næ. DM. 165.* Feilb. || Ω m. h. t. *kirkelig handling olgn.* (*jf. II. Forretning 3.1*). Præsterne skulle forrette Guds tjeneste i Kirken paa efterskrevne Tider om Aaret. *DL. 2—4—5. Overs. af Holb. Levned. 165.* Monseigneur af Rheims har tilbudt at forrette Vielsen i hvert Fald. *Schand. IF. 187.* *Pont. FL. 44.* *jf. †: Præsterne skulle i Kirken forrette (nu: forvalte) og uddeele de hellige Sacramenter . . med den Læsning og Ceremonier, som sædvanlige ere. DL. 2—5—1.* || (*jur.*) m. h. t. *retslig handling olgn.* (*jf. II. Forretning 3.1*). Saavidt jeg skønner, tilfalder det . . paa Landet Landsdommerne at forrette saadan Execution. *Stampe. I. 396.* (*nogle*) formeene, at Skiftet ved Commissarier bedre kan forrettes. *smst. 7. Reskr. 9/1771 (se u. Auktion sp. 95¹⁸).* || Ω m. h. t. *andagtsøvelse (jf. u. Andagt 4) olgn.* (*alm.: holde*). imedens nogle forretter deris Devotion, forretter andre Tyfverie og visiterer Lommerne. *Klevenf. R. J. 115.* Hver Dag . . forrettede hun sin Andagt i vort lille Kapel. *Hauch. IV. 306.* *Emil. Rasm. DL. 122. 1.2)* forrette et embede, tjeneste *olgn., (nu l. br.) vare-tage, bestride et embede olgn.* *Holb. DH. I. 485.* naar en Embedsmand maa forrette sit Embede uden for sit Huus. *Ew. VII. 155.* han forrettede (*Chr. VI: gjorde; 1907: gjorde*) Præste-Embede i sin Skiftes Orden for Gud. *Luc. 1.8.* den før omtalte Rendekjærling . . forrettede (*pigens*) Tjeneste. *Gylb. III. 34. D&H. 1.3)* forrette sin nødtørft (*ell. sj.: behov, se I. Behov 3)* („Talespr., til og af Børn.“ *Levin; nu l. br. i talespr.; jf. II. Forretning 3.4; sml. ndf. bet. 2.2; eufem.*) *især om mennesker: udsondre urån ell. ekskrementer. vAph. (1759).* Egerne . . forrette . . deres Nødtørft i Buret, men aldrig i deres Leie. *L. Smith. DN. 257.* *uden Hjælp jeg arme Mand | Min Nødtørft ei forrette kan. *PalM. VII. 270. Bille. Italien. I. 237. jf.: der paakom ham en Drift til at forrette noget, som ingen anden kunde forrette for ham. Biehl. DQ. I. 186.* De forrettede al muligt omkring i Krogene, saa det stank! *ORung. P. 63.*

2) uden *obj. 2.1) † i al alm.: arbejde (II. 2.1).* Vel var det hun gik, lad os nu forrette videre. *Wiwet. EL. 85.* || *være beskæftiget (med arbejde); have travlt.* alle vertshuse vare indtagne af folk, som ved Tribunalet hafde at forrætte. *J. Juell. 431. vAph. (1759). 2.2) (sj.) d. s. forrette (II. 1.3) sin nødtørft. *fiser ei, forretter ei i trende Døgn! Dorph. Overs. af Aristofanes: Freden. (1858). 18.*

For-retter, en. [V] (*efter ty. vorrichter; jf. I. forrette; væv.*) *person, som sætter væven til rette for arbejderen i et væveri. Riget. 9/1911.8.sp.2.* En duelig Væver og Forretter med Kendskab til Haandvæveri kan faa Ansættelse . . ved Horsens Straffeanstalt. *Berl. Tid. 9/1922. M. 7.sp.6.* **Ø-ret-tighed**, en. [V.3] *d. s. s. II. -ret. MO. (u. Forret).* (*foredraget*) indeholdt et passende Udvalg af alle de Grunde, hvormed man slaar Privilegier og Forrettigheder til Jorden. *Tops. III. 214.* Det er jo da en af Alderdommens Forrettigheder, at den kan gaa i Barndom. *K. Lars. Ei bl. 49. jf. (nu næppe br.): for (fædrelandskærlighedens) Majestæt skulde sig Egennytte, Forrettighed saand, Misundelse. Engelst. (Rahb. LB. I. 453).*

forride, v. [fœ'riðə] *præt. -red; part. -redet ell. (nu kun jy. ell. som adj. i fk.) -reden.* (*jf. ty. verreiten*) *ødelægge ell. udmatte ved at ride. 1) m. h. t. hest: skamride. vAph. (1759). *(Gebhard) Ei sin gode Hest forreed. Grundtv. Snorre. III. 179. især (l. br.) part. forreden brugt som adj.: Moth. F429. vAph. (1759). VSO. Hestene (blev) dog vel ikke skammelig anstrengt paa de lange Marscher og forredet? J. V. Jens. CT. 203. 2) refl., om person: blive medtaget af at ride. Moth. F430. nu kun (l. br. i rigsspr.) part. forreden som adj.: Han er isa forreden af den lange Vei, at han er gandske stiv i Lemmerne. VSO. MO. Myl. Erich. NS. 49.*

For-ri-der, en. [V.1.2] [-rið'øer, -rið'ør] 1) *person, der (ved fornemt optog olgn.) rider foran en vogn, ell. (især): som rider paa en af hestene i det forreste spand. Moth. F430. Stub. 109. Dronningens Reisekarm (stod) for Slotstrappen med de sex mælkehvide Hingste og mange pyntelige Forridere og Staldknegte. Ing. EM. III. 127. Brandes. Goe. I. 15. spec. (dial.) om person, der rider foran brudens ell. brudgommens vogn til og fra kirke: Feilb. de var Præstekammerater, havde været Forridere ved hinandens Bryllup og meget andet. Aakj. PA. 46. Gravl. Herredet. (1919). 38. || Ω overf.: forbud (I. 3). den første af Stormens Forridere kommer. Den kommer gerne som et pludseligt, lynsnart Stød, der (efterlader) Vindstille. Pont. FL. 489. Sygdommene er Dødens Forridere. Olf. Ricard. Fat. Mod. (1922). 86. 2) (jarg.) ml. journalister betegnelse for en lille avisartikel (uden overskrift) foran den ledende artikel. Ordbs.*

forrige, adj. [fœ'riə, dagl. fœ'rjə] (*tidligere ogs. skrevet forige. Ps. 79.8 (Chr. VI). Moth. F323. Holb. Bars. V. 2. VSO. („skrives som oftest efter Udtaalen forrig“).*) (*ænyd. d. s. ell. før(r)ig; fra mnt. vorich ell. hty. vorig; besl. m. før || bruges kun attrib. og nu kun i best. f. ell. fl., tidligere ogs. i ubest. f. forrig (Holb. Mel. V. 10. Blich. VP. 68)*)

1) (*nu l. br. i talespr.*) som (tilhører en tid, der) ligger forud for det nærværende tidspunkt (saaledes at tidsforskellen er ubestemt);

tidligere. 1.) som tidligere har været til. || uden bestemmelsesord. Dog hvad siger jeg? nu falder jeg i forrige galne Tancker igien, og kommer icke ihu, hvem jeg er. *Hölb. Jcp.III.1.* ingen Røgstøtte over Bjergets Isse mindede om forrige Udtømmelser af dets . . Vrede. *Blich.I.202.* nu kun (styret af præp.) i forb. som forrige tider (dage) olgn.: der ere mange nu, saavel som der har været i forrige Tider, der . . elske og dyrke (gud). *Ev.VII.181.* han havde nogle Gange i forrige Dage talt med hende. *CBernh.V.82.* (disse) Anfald af Modløshed, hvoraf han i forrige Tider saa hyppig overfaldtes. *Pont.LP.VIII.23.* Feilb. || (nu l. br.) m. foransat bestemmelsesord. (de) byggede et nyt Alter i Lighed med det forrige. *1Makk.4.47.* Min hierte Papa! jeg beder ydmygst, at hand ikke vil tænke paa det forrige (o: det passerede). *Hölb.Stu.II.3.* Vi tale ofte om vore forrige (o: overstaaede) Lidelser. *Blich.III.200.* sa. *D.II.129.* De (forrige) danske Factorier i Ostindien. *MO.* (u. Factorie). † de forrige, (bibl.) de tidligere generationer. Du skal ikke forflytte din næstes markeshiel, som de forrige (1871: Forfædrene) satte til skiel. *5Mos. 19.14* (Chr.VI). (blive ved) sit forrige (nu: sit) olgn., fastholde, stadig paaslaa, hvad man tidligere har sagt. jeg væbnede mig mod ham med adskillige Beviser (men) han blev ved sit forrige, og paastod, at (osv.). *Spectator.372.* 1.2) forhenværende (2). || (nu næppe br.) uden bestemmelsesord, foran navne ell. tiller. forrige Høiesterets-Advocat, Etatsraad D. Gylb. *XII.183.* Fru Klemme, forrige Christiane Spag. [*Levetzow.*] *Anna.(1864).II.* Det gaar jo slet ikke godt med forrige Frøken B. i hendes Ægteskab. *Schand.SF.59.* || m. foransat bestemmelsesord. Udi Sr. C.s forrige Gaard . . er Værelser . . til Leye. *Adr.^{2/1} 1762.6.* jeg havde røget Tobak i et Selskab, hvor en af mine forrige Lærere var tilstede. *Goldschm.II.36.*

2) om det sidst forgangne af samme slags: foregaaende; sidste. 2.1) som ligger (gaar) umiddelbart forud for den ell. det nuværende af samme slags. || uden bestemmelsesord. Torben spring hen efter de Franske Aviser; jeg vil see . . om de Tidender confirmeres, vi havde forige Post om Sicilien. *Hölb.Vgs. I.4.* Hand havde i forrige Krig lagt sig god Ære ind. *KomGrønneq.II.206.* Forrige Juul havde Kongen været paa Sjøborg. *Ing.KE.I.11.* mit Brev af 28. f. M. (forrige Maaned). *Ludv.* || m. foransat bestemmelsesord (nu sj. ved tidsangivelser). gid jeg var som i de forrige Maaneder, som i de Dage, da Gud bevarede mig. *Job.29.2.* denne Hypothesis er ikke mindre bleven modsagt end den forrige. *Hölb.JHI.19.* Passagererne (i dagvognen) havde Hver og En faaet Snue paa den forrige Dag. *H.C. And.Breve.I.101.* hun (berørte) ligesom i sit forrige Brev ikke med en Linje . .

deres personlige Forhold. *Pont.LP.VII.127.* 2.2) (m. foransat bestemmelsesord) om person ell. ting: som man har haft (til et vist brug, formaal olgn.) umiddelbart forud for noget nuværende af samme slags. hvad der skal til, det skal til, og Torv er' ikke drosiere fordi Læsset koster mer' end mens den forrige Pige var her. *FritzJürg.nr.11.* i den forrige konges regeringstid | vores forrige lejlighed |

3) som er den ell. det samme som tidligere. *Det er jo forrige Stue (o: samme, som vi saa i gaar), forrige Stol og Bord. *Oehl.HK.105.* nu næppe br. uden for forb. de forrige, i sceneangivelser: de samme, som optraadte i den foregaaende scene. Siette Optrin De Forrige og Rolf. *Ev.(1914).I. 329.* *E.Brand.GG.139.*

forringe, v. [fœri'q'lø, -'ri'lø] († forregle. *Moth.¹F429.* -ede. (jf. ty. vriregeln) 1) (l. br.) lukke (dørolgn.) m. rigler. *Moth.¹F429.* *D&H. 2)* (tøm.) forsyne (træværk m. løsholter. Væg med to Rækker Løsholter (to Gange forriglet). *ForklTemrere.25.* *D&H.*

forringe, v. [fœ'ren'ə] -ede. vbs. -else (*Sir.22.3*) (Chr.VI). *Allen.I.24.* *Lassen.SO. 51.* (ænyd. d. s.; fra mnt. vorringen (jf. hty. verringern)) gøre ringe(re).

1) gøre ringere m. h. t. (absolut) værdi (kvalitet, styrke olgn.). 1.1) gøre mindre af omfang, størrelse olgn.; formindske. kunde en god Huusholdningskonst ikke meget forringe disse . . Omkostninger? *Schytte. IR.II.85.* Skatternes Forringelse i Frankrig siden Revolutionen. *P&Heib.US.528.* (godset blev) under forskellige Eiere meget forringet og udstykket. *Heib.Poet.V.92.* med filosofisk Ophøjethed at kunne forringe Betydningen af, hvad der havde haft det Held at vække Opmærksomhed omkring i Verden. *Pont.LP.VIII.107.* 1.2) gøre mindre værdifuld. ved Lydighed mod Gud, ved Kierlighed mod dine Medmennesker, ved Tillid og Haab . . kan du adle det Ringe, ligesom du, naar du lader dette forsvinde, kan forringe det Største. *Mynst.Betr.II.124.* Selv uden egentlig at fordærves vil de fleste Varer forringes med Alderen. *Hage.²609.* || m. h. t. en tings egenskaber (evne til at virke efter sin bestemmelse olgn.). saafremt Elasticiteten kom af en Bevægelse som Partiklerne engang havde faaet, da maatte Elasticiteten forringes. *Kraft.(KSelskSkr.III.287).* Nød og Elendighed havde . . forringet Rigets Kræfter. *Mölb.DH.II.147.* du skal bruge hele din Forstand — uden den Afkortning eller Forringelse, som skyldes din Forelskelse. *E.Brand.UdenfL.109.* spec. m. moralsk (etisk) bet.: gøre (en person) ringere, mindre værdifuld som menneske. *vil du end dig selv aldeles saa forringe, | Skal intet mig til en saa nedrig Gierning bringe. *Graah.PT. II.17.* næppe nogen undgik sjæleligt at forringes under Kampens Vildhed. *Fride-ricia.NH.I.92.* (jf. bet. 2:) *denne meget

store | Beskedenhed forringe hende ikke | i Dine Øjne. *JakKnu.Va.139. 1.3* forringe ens mening om, (*jf. bet. 2; l. br.*) *paavirke en persons opfattelse (bedømmelse), saa at han kommer til at betragte en ell. noget som mindre værdifuldt; give en ringere tanker om.* Hvad Du har fortalt mig, har slet ikke forringet min Mening om Dig i det hele. *JakKnu.A.145.*

2) gøre ringere m. h. t. anseelse (andres bedømmelse osv.). 2.1) (især bibl.) bringe i mere beskedne (mindre ærefulde, ansete) forhold; tildele en mindre ærefuld stilling ell. skæbne. Ham bær at voxer, men mig at forringes. *Joh.3.30.* han forringede sig selv, i det han tog en Tieners Skikkelse paa, og blev Mennesker liig. *Phil.2.7. jf.:* din Fader vil ikke tilstede, at du saa forringer din adelige Fødsel (o: ved at ægte en uadelig). *Birch.I.267. 2.2)* (nu l. br.) fremstille noget som ringere, end det er. Ingen maae tænke, at jeg derved vil forringe Hykle-riens Last. Jeg holder den tvertimod for den nedrigste af alle Laster. *JSneed.III.51.* forringe eens Fejl. *vAph.(1759).* || især i ned-sættende øjemed: forklejnne. (*han søger*) om ikke reent at udslette, saa dog at forringe Hertogens af Marlborough Ære og Helte-giærninger. *Holb.Ep.IV.323.* Forfatteren søger efter Evne at forringe alle sine For-mænds Værd, for at anprise sig selv. *Ev.VI.25.* Jeg skriver ei dette for at forringe nogen af disse store Mænd. *Suhm.II.5.* *Forring ei din Fortjeneste: Din Hensigt | Var, mig at redde. *Heib.Poet.III.283.*

forrippet, part. adj. (*jf. ænyd.* forriblet i sa. bet.; dannet af VI. for-2.3 og rippe; „i daglig Tale.“ *VSO.*; nu kun dial.) som er misbrugt til utugt; forhøret. En forrippet tøj. *Moth.¹F430.* *een forripped Hund. *Cit. beg.af18.aarh.(NkS⁴821.106).* *VSO.* Thorsen. 136.

forrive, v. [*fø'ri:və*] præf. -rev; part. -revet, som adj.: *fk. -reven, intk. -revent* (især i uegl. bet.; se bet. 2.2) ell. -revet (i talespr. ogs. som *fk.-form*, se bet. 2). (ænyd. d. s.; *jf. ty. verriessen*) 1) (sj.) ødelægge ved at rive; sønderrive. *vAph.(1759).* Hun har forrevet ham i Ansigtet med sine Nægle. *VSO.* *Klippen . . forrev | Hans Hud og Kjød. *Wilsf. Overs. af Euripides. (1840). 418.* 2) part. forreven brugt som adj. 2.1) som er helt ell. delvis revet itu; flænget. *Moth.¹F430.* forrevne Klæder. *vAph.(1759).* den fattige Skjønne . . havde svøbt sig i et forrevet Hestedækken. *Ing.EF.XIII.183.* en gammel, forreven Kurv med Skiden-vask. *Skovrøy.Fort.4. (især Ø)* om skyer: meget ujevne af form (hullet, flosset oln.). Maanen lyste bag forrevne Skyer. *KSimsen.GoethesNaturfølelse.(1909).17.* || saaret af rifter. Fod og Haand, omend forrevet og skrammet, synes ikke at have lidt nogen nævneværdig Mên. *Drachm.KW.8. Bogan.II.24. 2.2)* (l. br. i rigsspr.) om bygning: medtagen af vejr og vind; for-

falden. Gamle og forrevne ere (*gaardens*) lave Bygninger. *Blich.(1920).VII.74. Ing. PO.I.6.* i Tidernes Løb fik (*gaarden*) et frygtelig forrevet Udseende. *Aakj.VF.137. jf.:* Mellem Rødstensbygningerne ligger Træhuse, og overalt ser man upudsede Gavle, skarpe Murkanter og flade Tage. Det Hele gør et forrevent Indtryk. *Cav-ling.A.I.286. 2.3)* (sj.) overf., om sindstilstand: 10 oprevet. Du véd ikke, hvor jeg er forpint og forrevet. Der er noget Nederdrægtigt i mig, som jeg ikke kan overvinde. *Schand.F.45.*

Forriving, en. [*fø'ri:vner*] fl. -er. (efter *ty. verreibung, egl. vbs. til ty. verreiben, gnide, rive; med.)* homøopatisks lægemiddel, bestaaende af et ved rivning findelt stof, tilsat med mælkesukker. *VareL.²316.*

For-ro, en. ♂ den forreste ro (s. d.) i 20 et geværs laasemekanisme (mods. Bagro). *Larsen. OrdBs.*

forrokke, v. [*fø'røgə*] -ede. (sj.) øde-lægge, bringe af lave ved at rokke. Jeg maa passe paa, at Maalet ikke forrokkes. *VSO. billedl.:* med en Styrke som aldrig før fornam hun, at hun havde en Søn . . som hun med en Magt, ingen Ting kunde forrokke, hørte sammen med. *Bregend.MAG.75.*

forrose, v. [*fø'ro:sə*] -te. (*jf. sv. † förrosa*) ødelægge ved at rose; rose for meget ell. paa en urimelig maade; overrose. *Moth.¹F430.* Han er ellers ikke den, der forroser mig, men i Aften sparer han ikke paa Lovord. *BlichCl. Farbror Frans. (1902). 61.* || især i part. forrost brugt som adj. *du dine Landsmænd savner | Her mellem de forroeste Fremmede. *Rahb.PoetF. II.46.* *Denne brogede Tid, saa forrost, saa beundret. *Kaalund.268. Hørup.III.355.* den forroste Udsigt fra Neapel og Genua. *JLHeib.It.3. Feilb.*

For-rum, et. spec.: † den forreste del af et skibs last. vi havde baade Lasten og Forrummet fuldt af Trantønder og Skind. *Drachm.SS.87. JVJens.FD.75.*

forrumme, v. -ede. (jy.) (kunne) faa plads; (kunne) rummes. Hun prøver paa at stikke en (kage) ned (i gryden), og den kunde meget godt være der . . hun stopper en til ned, og den kunde ogsaa forrumme der. *Krist.JyF.V.204. i pass. m. sa. bet.:* en Bænk, paa hvilken To . . Kjæresten, ret godt kunne forrummes. *Blich.IV.222. Feilb.*

förruske, v. [*fø'rosəgə, l. br. -'rusgə*] -ede. ødelægge, bringe i uorden ved at ruske (i). At förruske eens Haar, Klæder. *VSO.* || nu kun (l. br.) part. förrusket brugt som adj.; forpjusket; forreven (fx. af vinden). Han seer saa förrusket ud. *VSO.* kæmpemæssige, förruskede Aspargestoppe. *Schand.TF.I.121.* Taget stod omkring Gavlene i en vild förrusket Uorden som Skægtotterne paa en gammel forblæst Søulk. *Bregend.HB.7.*

fornuste, v. [fɔ'rɔsdə] -ede. vbs. (nu næppe br.) -else (Holb.Ep.II.91. VSO.) ell. (sj.) -ning (Moth.¹F433. vAph.(1759). MO.). (ænyd. (part.)) forrustet; jf. ty. verrosten; l. br., nu næppe br. uden for perf. part.) intr., om metal: ødelægges, blive forøret af rust; blive rusten; ruste (op). *Skal nu Dit blanke Sværd forruste i sin Skeede? JFriis.88. Ev.III.164. en forvandlet Jernlænke, som aldrig forrustet. Blich.IV.405. 10 || i pass. m. sa. bet. Guld kand ej heller, som andet Metal, forrustes. Holb.Ep.III.247. En fornuftig Haandverksmand skaaner sit Verktøi . . . han seer til, at det ikke forrustes. JSned.VI.348. || part. forrustet (ved tilknytning til rusten (nu næppe br.) forrusten. Ev.VIII.213. best. f. -rustne: Ing.EF.VII.173. Ploug.D.I.227) brugt som adj. 1. (poet., sj.) om metal: ødelagt af rust; (i høj grad) rusten. Eders Guld og Sølv 20 kunde i min Angst og Fortvivlelse knap finde Laasen og end vanskeligere faae den, saasom ganske forrustet, oplukt. EPont.L.32. Vindueskarme, hvis Jernstænger vare forrustede. Blich.II.302. Blaum.Sib.9. 2. † om irriteret hals: ru; tør; „rusten“. *min forrustet Hals udgurgle. Wadsk.11. VSO. 3. (nu næppe br.) overf.: som i høj grad bærer præg af, er medtaget af ælde. Mangen Skolemand fordyber sig saaledes udi gamle forrustede Sager, at han væmmes ved alt det, som er nyt og friskt. Holb.Ep.I.64. især om (gammel) person, som (p. gr. af alderdom) har mistet sin livskraft, sundhed olgn.; „skimlet“; „mosgroet“. hun er for ung og for god at gifte sig med en forrustet Projectmager. Holb.Rph.I.6. De see anderledes ud, end vore skimlede og forrustede Philosopher. sa. Sgan.9sc. Wiwet. 40 EL.48. en gammel forrustet Pebersvend paa Halvtreds. Budde.JF.II.74. † **fornustne**, v. -ede. vbs. jf. Fornustning (u. forruste). (dannet af forruste (jf. Fornustning) ell. af VI. for- 6.2 og rusten) d. s. s. forruste. *Et Finke-spyd han ved sin lærde Side bær, | Som skrigger efter Blod, skjønt den forrustet er. FrHorn.PM.148. Seer du den (kniv)? . . . her klæber Blod ved den; men Din er forrustet lige til Marven. Faye. LitArb.II.231. dette Sværd (kan ikke) have ligget saalænge i Jorden, uden at forrustne. Bredahl.III.122.

forryge, v. [fɔ'ry'(q)ə] (jf. ty. verrau-chen; i alm. spr. kun i præs. part. brugt som adj.) forsvinde som røg; ryge bort. jf. (sj.): *Endnu forryger (: flyger sneen fra) Hegn og Tag. | Og dog har Stormen tabt sit Slag. Berup.HK.31. || overf.: forsvinde; fordampe (1.2); gaa op i røg. saafremt (hans tilbøjelighed) ikke imidlertid forryger eller forandrer sig (bliver han snart gift). Biehl.Cerv. LF.I.40. jeg (har ikke) været længe nok gift til at Heeden er forryget. sa. Brev.II.83. || part. forrygende brugt som adj.; især i udtr. forrygende storm, vejr olgn.,

voldsom (orkanagtig) blæst, hvorved støv, sne olgn. ryger igennem luften. jeg var paa Havet i en forrygende Storm. Blich.(1846).III.34. SvGrundtv.F.Æ.L.51. Tilgiv en stakkels Diævel, som . . . i dette forrygende Veir længtes efter en luun Stue og godt Sel-skab. PalM. IL. I.448. Pont.LP.VII.146. Feilb. (jarg.) brugt forstærkende: forførdelig (2); voldsom. *De Synder, som nævnes i Mosebog | skal tale med Rædsdens forrygende Sprog. SophClaus.F.58. Der er Højremænd nok, der er en forrygende Hov'n af dem. FrPoulsen.R.214. et forrygende pragtfuldt Stykke Mandfolk. Pol.¹⁰101920.6.sp.1.

forrykke, v. [fɔ'rɔgə] præf. -ede ell. † -te (Slange. ChrIV.257. Oehl.RL.72; jf. forrykt) vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.). (ænyd. d. s., fsv. forrykkia; fra mnt. vorrucken (hty. verrücken))

1) (l. br.) ved ryk, stød olgn. bringe noget ud af dets (oprindelige, rette, normale) stilling; rykke bort. Moth.¹F433. Naar Tyngdepunktet forrykkes, bringes et Legeme ud af sin Ligevægt. MO. Naar vi . . . holde Prismet for vort Øje, se vi ikke de bagved det værende Gjenstande paa deres rigtige Sted . . . men de synes forrykkede fra deres Plads. OpfB.¹III.251. talem. forrykke kompasset, se Kompas. † m. h. t. en knogle, et led: forvræde. HesteL. (1703).C2r. hans Hæst var falden med ham . . . og havde han udi samme Fald forrykt og stødt sine Lemmer. Holb.DH.I.849. vAph.(1759). VSO. *(gud) forrykket Eders Hofteskaal, | Som det i gammel Tid er skeet med Jacob. Hauch.DV.III.83.

2) † (paa voldelig, bedragerisk maade) borttage noget fra dets plads; fjerne (II.1). dersom nogen forrykker, eller underslaar, noget af samme skibbrudet Gods, den skal straffis ligesom for andet Tyverj. DL4—3—1. smst.3—1—5. (gaven skal) saaledes med Sorøe Academies Midler og Eyendomme foreenes, at den paa ingen Maade skal derfra kunde blive bortvendt eller forryket. Cit.1747.(Holb.Staat.245).

3) ⊕ overf., m. abstr. obj.: bringe ud af den forhaandenværende (især: rette, normale) tilstand; forandre; ændre; især: forstyrre; bringe i uorden ell. forvirring. *Hvad (gud) vil, kand ey forrykkes. Brors. 70. nogen Forandring . . . som dog i det væsentlige ikke maa forrykke denne . . . Plan. MK.1793.619. Den daglige Orden var bleven forrykket paa Kjøbenhavns Slot, formedelst Tidens Urolighed. CBernh. V.188. Det noget Melancholske i Wiehes hele Væsen forrykkede Billedet af den lette . . . af Patriotisme begejstrede unge Mand. FruHeib.Et Liv.II.236. (doden) synes hos ethvert Menneske med en Smule Eftertanke at skulle forrykke alle Synsmaader og Værdibestemmelser. TroelsL. XIV.5. talem. forrykke ens koncept, se Koncept.

4) bringe ens sind ud af dets normale tilstand; gøre afsindig (jf. forrykt). 4.1) forrykke hovedet *olgn.* paa en, *omtaage ens hjerne* (jf. *fordreje* 1.3). *Jeg vaagnede: Mig tyktes, | At Søvnen var vel sød, jeg fik; | Dog Hovedet forryktes. *Reemb.II.133.* *All Sands forryktes, og all Vædske storkned blev. *Holb.Metam.30.* Penge og Magt have (*kraft*) til at forrykke Hovedet paa de klogeste Folk. *JSneed.VI.387.* *Paa Folkestuens Bænk, | Mens Øl og Mjød Hjerneerne forrykke, | Er et saadant Eventyr en velkommen Skjænk. *Hzz.VI.144.* || *især uegl. om virkning af forelskelse olgn.: fuld-stændig betage; henrykke. Oehl.SH.25.* Han saae det deilige Profil, de sænkede Øienlaage med de lange silkebløde Øienhaar, bag hvilke de straalende Stjerner skjulte sig, hvis Glands havde forrykket hans Hjerne. *HFEw.JF.I.252.* en Bondepige, saa dejlig at hun forrykker Hovedet paa alle Mænd. *Brandes.VII.188.* 4.2) (sj.) *m. person-obj.:* gøre forrykt, ligesaalet har han ladet sig forrykke af sværmede Forestillinger. *Balle.Bib.I.109.* *Det Raserie, | Som ham forrykker. *Wess.FF.30.* *smukke Dragter, som forrykke | de smukke Damer. *Drachm.DJ.II.164.*

☉ **Forrykkelse** *ell. (nu sj.) Forrykning*, en. *vbs.* til forrykke; *spec.:* til forrykke 1. Forrykkelse: *Moth.¹F433.* *Opf.B.¹III.252.* † *m. h. t. en knogle, et led: forvridning.* Forrykkelse: *vAph.(1759).* *VSO.* Forrykning: *vAph.(1759).* || til forrykke 3: den fuldkomne Forrykkelse af religiøse og sædelige Grundbegreber. *HNClasus.Da Spr.33.* denne Forrykkelse af Spisetiden havde bragt samtlige Pensionærer i Harnisk. *CMøll.PF.498.* Forrykkelse af Forholdet mellem Husbond og Tyende. *Aakj.VB.158.* † ♪ Forrykning. Ved dette Ord betegne vi en kun kort Tid varende, eller af visse Hensigter hældig foranstaltet Forstyrrelse i Harmonien eller Ordenen, da een eller flere Toner enten fuldkomnen eller for tidlig bortrykkes af deres Plads. *MusikL.(1801).87.* || (nu sj., *foreld.*) til forrykke 4; *ogs. mere konkr.:* tilstand af forrykthed. Naar jeg . . overveyer det ene med det andet, falder jeg hen ligesom i Forrykkelse . . Saa at jeg veed intet af mig selv at sige. *Holb.Philos.I.3.* naar vi . . nægte en alle Tings Aarsag . . da er Sielen i en virkelig Forrykkelse. *JSneed.I.375.* Afsindighed eller Forrykkelse i Hiernen. *Bagges.Danf.I.118.* *Gylb.IV.41.* Cousin tror vist, at jeg har det med Forrykkelse? *Leop.PC.40.* Middelt mod Forstandens Forrykning. *Lægen.reg.* † *henrykkelse; ekstase.* Forrykkelse: *Moth.¹F433.* Hun syntes udi en Forrykkelse at see, hvorledes Adam da (3: for syndefaldet) var skabt. *Holb.Heltind.II.372.* **forrykt**, *part. adj.* [fɔr'rygd] (sj., i vers: **forrykket.** *Anti-Spectator.106.*) (*ænyd.* forrykt, -rukt (2Cor.5.13 (Resen.1607)). *jf. Palladius.IV.60;* efter *ty.* verrückt († ver-

ruckt), *egl. part. af verrücken, se forrykke* (4)) 1) (nu *især dial.*) i *udtr.* forrykt i hovedet, *afsendig.* *Moth.¹F433.* *JJuel.137.* jeg er bleven lit forrykt i Hovedet i Dag, men dog ikke saa gall, at jeg troer sligt. *Holb.UHH.III.2.* *Luxd.Dagb.I.213.* *Feilb.* 2) som mangler sin fornuffs brug; (nu kun om varig sygelig sindstilstand:) *afsendig; forstyrret i hovedet; spec. (med.): som lider af forrykthed.* dersom vi ere forrykte (1819: dersom vi ikke holde Maade; 1907: bleve afsindige), da er det for Gud (3: for guds skyld); eller ere vi ved sands, er det for eder. 2Cor.5.13 (Chr.VI). *naar hun give skal om nogen Ting beskeed, | Hun i Besvimmelse til Jorden falder need. | Der ligger hun forrykt, og saasom slet i Dvale. *Helt.Poet.97.* *Holb.Jean.I.1.* *Lægen.reg.* De troer, at en Gal altid maa føle sin Ulykke; men tværtimod, der er Forrykte, som jeg noget nær antager for at høre til de lykkeligste Mennesker. *Bergs.BE.155.* Vær nu ikke ganske forrykt og tro, at De har flere Hjerner og den Slagsl *Buchh.UH.49.* *Sal.VI.901.* || (*dagl.*) som vidner om forrykthed; *meningsløs; idiotisk.* *Anti-Spectator.98.* Var hele Tankeindholdet af Digtet ikke saa forrykt, kunde man gjerne sige, at det var ypperligt. *Ørst.IX.91.* en afsindig Lære lig saa mange andre forrykte Lærdomme. *Brandes.V.111.* (han) gottede sig, som en sindssyg gotte sig ved Undfangelsen af en forrykt Idde. *Wied.US.III.137.* -hed, en. (jf. Forrykkelse). *især (med.) om sindssygdom, hvis hovedsymptom er systematiserede vrangforestillinger (paranoia).* *VSO.* Foersom. *Hamlet.220.* hvad De kalder Forrykthed hos ham, var jo netop hans Lykke! Var han ikke falden i den Sygdom, havde han nu kun været min Røgter. *Ing.EF.VIII.4.* *KPont.Psychiatr.III.119.*

† **forrædelig**, *adj.* (*ænyd. d. s.;* *jf. mnt.* vorretlik (*nt.* vorrådlig), *ty. (dial. ell. †)* ver-rätlich; *sml.* forraadelig, forræderlig) *d. s.* s. forræderisk 1. *Moth.¹F426.* Gud frelste (Valdemar den store) af sine Fienders, i sær fra Kong Svends forrædelige Giæstebud i Roeskilde. *Borrebye.TF.593.* *de Fleste vilde stikke | Efter dig forrædelig! | Myrde vilde en Tyran | Hele Verdens Frelser-Mand. *Grundtv.SS.I.370.* **Forræder**, en. [fɔr'ræ'døø, *ogs. -ræ'døø*] Forræder. *Høysg.AG.29.* († Forrædere. *Ew.(1914).* *V.328.*) *ft. -e.* (*æda.* forræthær (Brandt.LB.58); *fra mnt.* vorredere (*hty.* verräter); *jf.* forraade) 1) (jf. forraade 2; *især* ☉) *person, som er troløs over for en, svigter en.* Bie din Forrædder (3: om en troløs elsker) | du skal forklare mig hvo der har forført dig til at forlade mig. *Holb.Usynl.I.A.* det er dog en nederdrægtig Forræder — at stræbe sin Konge og sin Broder . . efter Livet. *Ing.KE.I.186.* *ogs. (i arbejderkrede)* betegnelse for en „skruerbrækker“. *OrdbS.* || *især (m. overgang til bet. 2) person, som*

udleverer en ell. noget i fjendevold. Judas Ischariotes, den Samme, som blev Forræder. *Luc.6.16.* han var udraabt for Landets Forræder (nu: Landsforræder). *Holb. Heltind.I.96.* *Thronen vakle maa ved en Forræders Svig. *NordBrun.ET.39.* du est en Forræder mod dit Fædreland! *Thiele. I.279.* han blev skudt uden dom som forræder; (nu l. br.) *talem.:* man elsker forræderi, men hader forræderen *olgn. Holb.LSk.I.5. Biehl.DQ.II.265. Mau. 2305. 2) (jf. forraade 3.1) ☐ person, som (paa troløs maade) røber en andens hemmelighed; angiver. JSneed.II.471.* det er Forræderen, der har beluret Jer. *Goldschm.II. 59. 3) (nu sj.) m. mere ubestemt bet. (som skældsord): skurk; slyngel; usling.* Est du der Forræder, som ved et ugudeligt Lefnet vil bringe dine Forældre for Tiden i Graven? *Holb.Masc.III.12. Ev.V.13. Forræderi, et. [forrøð'ri, l. br. -ræ'ðø'ri] Høysg.AG.29. jft. (sj.)-er. (ænyd. d. s.; jf. ty. verräterei; til Forræder; især ☐) den handling at forraade ell. at vise sig som forræder (især 1.)* han havde faaet Skam til Løn for sit Forræderi. *2Makk.5.7.* *der begaas Forræderi | Og Skandsen overgives. *Falst.158.* der er intet Rige, som kand vise Exemppler baade paa saa mange heroiske Dyder, og tillige paa saa mange Forræderier. *Overa. af Holb.Levned.307. SøkrigsA. (1752). §551.* vigtige Beviser for Erkebisp Grands Forræderi og Forbindelse med de Fredløse. *Ing.KE.II.254.* Det er . . en Overtrædelse af Kongerigets Straffelove, naar en her hjemmehørende Undersaat i Udlandet forbyder sig mod den danske Stat ved Forræderi eller Majestætsforbrydelse. *Lov^{10/}. 1866. §5. Goos.III.27. talem.* man elsker forræderi, men hader forræderen, se Forræder. ☐ **forræder(i)sk, adj.** [for'æ'ðø'r(i)sg, -'røð'ø'r(i)sg] (ænyd. forrædersk; jf. ty. verräterisch; til Forræder; jf. forræderlig, forrædisk) 1) til Forræder 1 (og 2); om person: som er en forræder; om handling (ytring osv.): som er ejendommelig for en forræder, gaar ud paa ell. fremkalder forræderi; svigefuld. Tør du vel tale til mig din forræderiske Aand! *KomGronneg.II.23.* Judas Iscariot, som sad forræderisk i det hellige Samfund. *Ing.EF.I.220.* den afskyelige Legen-Christendom . . forræderisk mod det nye Testamente. *Kierk. XIV.126.* forrædersk. *Moth.¹F426.* den forræderske Græve (tog) midt udi Slaget Flugten med de Folk, som han commanderede. *Holb.Hh.I.166.* Ebbesen . . havde offentlig undsagt (grev Gert). Hans Gierning kan altsaa paa ingen Maade kaldes forrædersk. *Wand.(Rahb.LB.I.74). Ing.VSt. 256.* Opdagelsen af deres Rænker og forræderske Planer. *Hauch.I.487.* || † forræderske vis (efter ty. verräterischer weise; jf. forræderlig) som adv.: paa forræderisk maade. Dend Capitain, som saaledes forræderske Viis opgaf Fæstningen, blev

dømt til Galgen. *Slange.ChrIV.555. smst. 765.* || om ting: som ikke er til at stole paa; bedrager(i)sk (3); lumsk. *(skal mine fjender) myrde mig med Døet, førend det | Forræderiske Glavind træffer mig. *Hauch. DV.I.181.* forræderiske . . Fremtidis-Drømme. *Gjel.Mi.361.* det ujevne og forræderske Jordsmon. *JohsSteenstr.EE.44. (jf. bet. 2:)* en spøgende Aftenluftning bortpustede det forræderske Gevandt fra den hvide blendende Barm. *Ing.EF.I.84. 2) (jf. forraade 3.3; l. br.) som tjener som et ufrivilligt vidnesbyrd til at røbe noget.* paa en forrædersk Maade steg Blodet ham til Kinderne, saasart han mærkede, at en anden gjorde Lykke. *Pont.LP.VII.113. † forræderlig, adj. (ænyd. d. s.; fra ænht. verräterlich; jf. forrædelig) d. s. s. forræderisk 1. Moth.F308.* det er . . uforsvarligt, ja fast forræderligt at negte ens Medborgere Hielp, som bede derom. *Holb.Herod.199. VSO. især som adv. forræderligen:* hand . . fick iblant andre sin egen Søn paa Halsen, af hvilken hand blev forræderligen fangen. *Holb.Intr.I.315. (jf. u. forræderisk 1:)* Hand blev ihjelslagen Forræderlig Viis. *smst.213. forrædersk, adj. se forræderisk. ☐ Forræderske, en. (l. br.) kvindeligt forræder. Holb.HP.II.4. VSO.* Jeg vilde føle mig som en Forræderske mod min første Kærlighed. *Gjel.Mi.409. † forrædisk, adj. (ænyd. d. s.; fra ænht. verrätisch) d. s. s. forræderisk 1. vAph.(1759). 118.* saa forrædisk, som Jomfrue Leonore kunde dog intet Mandfolk være! *Ev.(1914). II.348.*

forrække, v. [for'røggø] præet. -rakte; part. -rakt. vbs. -else (s. d.). (glæd. d. s.; jf. mht. ty. verrecken i bet. „do (idet man strækker lemmerne stift ud)“; l. br.; jf. forranke) beskadige ved at spække (et lem olgn.) for langt ell. ved at spænde (en sene ell. muskel) for stærkt; forstrække. *Moth.¹F429. Birch.I.248.* Han forrakte sin Arm saaledes, at den gik af Led. *MO. forrakt og forstrakt. Feilb.(u. forrakt). || refl. Moth.¹F429.* Tag dig i Agt, at du ikke forrækker dig. *VSO. D&H. || vet. (nu næppe br.; jf. Forrækkelse): Moth.¹F426.* Ved at trække det svære Læs blev den ene Hest saaledes forrakt, at den blev hovlam. *VSO. Forrækkelse, en. vbs. til forrække; spec. (vet.): sygelig tilstand hos husdyr, bestaaende i, at ledfladerne i et led er forskudt; luksation. OeconH.(1784).III.146. LandbO. II.213.*

† **forranke, v. vbs. -ning** (Leth.(1800)). (fra ty. verrenken; jf. forrække) m. h. t. lem (sene, muskel), som man strækker for langt, griber forkert med olgn.: forstrække; forstuve; forvride. *vAph.(1759).118. VSO. Cit.ca.1840. (FOhrt. Danmarks Trylleformler. I.(1917).146).*

forrøget, part. adj. [for'røi'øt, sj. (højtid.) -'rø'qøt] (af VI. for- 2.3 og røget (part. af røge ell. ryge) ell. af VI. for- 6.1 og Røg)

medtaget, beskadiget af (megen) røg; tilrøget. (efter at have hængt i skorstenen) var han saa forrøget, at han kunde hverken gø eller gabe. *Se Grundtv. F.Æ. II. 69. m. h. t. tobaksrøg: det stakkels Pigebarn, der engang skal holde ud med Dig i en forrøget Præstegaard. Winth. VIII. 16. Bøgh. L. 128. Han havde kun dette Værelse . . Det var lavt med forrøgede, okkerfarvede Vægge. Schand. F. 391.*

I. **Fors**, en. se I. Fors.

II. **Fors**, en. se Force.

III. **fors**, adj. se fus.

forsaa, v. [før'sø]æ, sjældnere -[s]æ]ø] -ede. vbs. -(ning) (s. d.). (jf. ty. versohlen) forsyne (fodtøj ell. (nu sjældnere) strømper) med en saal. *Strømper til forsaa. *Wadsk. Brudevers til N. Randrup. (1742). A4. Skoflikkeren forsaaer Støvler, forfødder dem, bagflikker og kanter dem. Skomagere. (1832). 185. Skomagb. 69. hans med Vadmel-sklude forsaaede Hosefødder. Skjoldb. SM. 101. (sine støvler) fik han . . en gang imellem forsaaede. Hjorte. F. Sk. 2. || (fagl.) m. h. t. (saalen paa) en høvl. at forsaae og spunse Høvle. Meddelelser fra Da. Sløjdforsening. I. (1906). 37. **Forsaaing**, en. (sjældnere **Forsaaing**. *Skomagb. 71.*) ft. -er. vbs. til forsaae. *vAph. (1759). Haandv. 50. (støvlerne) havde holdt til tre Forsaainger. Dannebrog. 23/10/1907. 2. sp. 2. || (l. br.) konkr.: saal, hvormed fodtøj (osv.) repareres. Nu er Forsaaingen gaaet løs. VSO. e. br.**

for-saa-vidt, se vid.

For-sabbat, en. [V. 22] (bibl.) dagen før en sabbat; beredelsesdag. hun fastede alle Dage i hendes Enkestand, undtagen paa For-Sabbater og Sabbater. *Jud. 8.6. det var for-sabbaten (1871: det var Dagen før Sabbaten). 2Makk. 8.26 (Chr. VI).*

I. **forsage**, v. [før'sa'gø] -ede. vbs. (i bet. 1 og 2) -else *vAph. (1759). Schand. A. E. 190. Hjemmet. 1912. 1023. sp. 1. ell. (i bet. 4.3) -ning (MilTeknO. Scheller. MarO.). (æda. forsakæ; fra mnt. vorsaken) (jf. eng. forsake, ænht. versachen); afl. af VI. for- 4 og et verbum svarende til got. sakan, strides, kives (jf. Sag); egl.: opgive en (rets)strid || bet. 2-4 er opstaaet ved sammenblanding m. forsige, jf. *Kalk. (u. forsige), ty. versagen || i 50 bet. 1 og 2 ofte sammenblandet m. II. forsage)**

1) (ϖ, især højt. d.) m. h. t. fordring, ret-tighed, vane olgn.: afstaa fra; opgive; nu især m. bibet. af, at det koster en over-værelse, resignation, ell. forarsager en et afsavn: give afkald (paa). 1.) (ofte m. overgang til bet. 2) trans. Hver af Eder, som ikke forsager alt det, han haver, kan ikke være min Discipel. *Luc. 14. 33. han (besluttede at) aflive sig ved at forsage al Pleie og Føde. Rahb. Tilsk. 1791. 139. *Før jeg forsager hende, min Krone jeg forsager! Oehl. VI. 14. *Munke saa i gamle Dage | Meende Verden at forsage, | Naar de krøb bag Kloster-Mur. Grundtv. SS. I. 107. vi vil slutte os nærmere sammen og*

forsage Kvinderne. *Hostr. ML. 115. For at være Demokrat, maa man være . . selv-fornægtende . . Men jeg kan ikke . . forsage franske Handsker, Klæder af bedste Sort. Schand. VV. 18. || (nu næppe br.) m. flg. inf. Hun maatte om Vinteren oftere forsage at komme til sin Tante. *Sibb. II. 73. For at imidlertid denne ubetydelige Bemærkning ikke skal vanarte og blive sig selv vigtig, forsager jeg øieblikkelig at forfølge den videre. Kierk. V. 5. || † refl.: for-nægte sig; resignere. vil nogen komme efter mig, hand forsage (1819: fornægte) sig selv, og tage sit kors, og følge mig. *Matth. 16. 24 (Chr. VI). *skal en Helt ej altid sig forsage (o: glemme sig selv og ofre sig for andres skyld)? *Holb. Paars. 228. || (sj.) m. til-knytning til II. forsage: Sibb. I. 86. Mistil-liden bortskræmmede enhver Hjælp, Forsagtheden forsagede ethvert Haab. Kierk. V. 120. 1. 2) abs.: bringe ofre; resignere. *PNSkovgaard. BS. 100. *forsage | Er al vor Viisdom, Livets hele Frugt. *Palm. I. 92. Forsagelsen (Brandes. DD. 7: Resignation-en). Brandes. I. 371. Lær at forsage! Husk paa, at hvor meget skal vindes, maa me-get ofres. *Vilh. And. L. I. 101. Feilb.*******

2) (jf. VI. for- 4 og forsige 3) egl.: give mundtilgæt løfte ell. tilsagn om at afholde sig fra noget; fornægte. 2.) (relig.) i forb. for-sage djævelen olgn., sige sig løs fra al om-gang (samkvem) med djævelen; afholde sig fra synd. *Vil de (o: syndere) kun saa sandt forsage | Ret for Alvor Dievelen, | Gud vil gierne mod dem tage. *Brors. 111. *Løgnens Fader vi forsage, | Falsk er al hans Lyst og Pragt. Grundtv. SS. IV. 229. Præsten spørger (ved daaben) . . „Forsager du Djævelen? . . Og alle hans Gerninger? . . Og alt hans Væ-sen?“ *Alterbog. 437. 2. 2) (ϖ, nu l. br.) und- drage (nogen ell. noget) sin støtte ell. tilhid; vende ryggen til; svigte. *Lad mig aldrig Dig (o: Jesus) forsage (Salm. Hus. 135. 2: Aldrig skal jeg da forsage). *Kingo. 32. *Alt det som før var kiert, man vender Ryg, forsager. *Holb. Mel. II. 5. *Achl! falske Ven, hvi har du mig saa slet forsaget? | Hvorfor undslaar du, i min Nød, saaledes dig. *Falst. Ovid. 22. *Du Daare! du vil forsage mig (o: nissen), | Der elsker dig saa saare. *Winth. VI. 263. || (nu næppe br.) m. h. t. sted: forlade uden senere at vende tilbage til. *Reent du dog gamle Hiemstavn ei forsage! *Rahb. Ungd. II. 191. i flere Aar har jeg boet her i Egnen, men bestandig af og til vandret til det gode Kjøbenhavn, som jeg aldrig ganske kan forsage. *Gylb. V. 107.********

3) (nu næppe br.; jf. forsige 4) sige nej til (tilbud, opfordring, bøn olgn.); afslaa (4). *Sort. HS. F. 4. Jeg forsager aldrig et got Maaltid. *Holb. Abrac. I. 8. Han forsager aldrig et godt Selskab. *MO. m. obj. og hens- obj.: *Princes! hvo kunde vel jer himlisk Mund og Øye | Forsage nogen Bon? *Kom Grønneg. III. 281. || m. obj., der betegner det, der bedes om: nægte. *Himlen har sin****

Hjælp forsaget, | Jordan mig ei hjælpe kan. *Kingo.484.* den lidende Üskuldighed er intet Hierte koldt nok til at forsage sin Deeltagelse. *Engelst.Phil.4.*

4) uegl. anv. af bet. 3 (og 2.s). 4.1) † † ikke bekende kulør; svige kulør (jf. fornægte 3). *Moth.S189. Cit.beg.af18.aarh.(Thott 4°1524.139).* Naar Farven forsages, har Spilleren vundet. *VSO. 4.2) (nu l. br.) om stemme, kræfter olgn.: slaa klik; svigte. jeg (tog) tilorde; men min Røst forsagede mig. Bñch.(1920).VIII.42. dersom mine Kræfter skulde forsage mig, dersom jeg skulde segne under Byrden. CBernh.VII.162. *Det sortner for hans Blik — hjælp Gud! hans Kraft forsager. Aarestr.9. Stemmen forsagede ham og han næsten rallede, han kunde ikke tale mer. Bang.S.351. 4.3) ✕ om skydevaaben, patroner olgn.: ikke vil gaa af; klikke. Den Bysse forsager aldrig. *VSO. 20 Ved „Klikkere“ forstaas Patroner, der have forsaget 2 Gange i samme Gevær, og som ved at prøves med endnu 1 Nedslag i et andet Gevær ogsaa herved forsage. Skydeogl.86. jf.: Der tilstaas aarlig 3Pd. Krudt pr. Compagnie, bevæbnet med Musqveter, for deraf at erstatte det spildte Fængkrudt i Forsagnings-Tilfælde. MR.1836.126.**

II. forsage, v. [før'sa'qə] -ede. vbs. † † -else (*Moth.S23*). (ænyd. d. s.; fra ty. verzagen; jf. II. forsagt; højtid. ell. poet., nu sj.) lade modet synke; tabe modet; blive frygtsom; forknyttet. Betragter den, som haver taalmodigen liidt en saadan Modsigelse af Syndere imod sig, at I ikke blive trætte og forsage (1907: blive . . forsagte) i Eders Siel. *Hebr.12.3. Holb.Metam.52. *Al din Brøst du (gud) skal klage, | Og i ingen Nød forsage. Brors.143. *Da monne brat forsage | De Kæmper af ganske Hu. Oehl. NG.22. vi skulle og hoste i sin Tiid, saafremt vi ikke forsage (Chr.VI: blive forsagte; 1907: give tabt). Gal.6.9. Jeg har engang læst i „Tusind og een Nat“, at vi skulle ikke forsage; medens vi sove ind med det betyngede Sind, spinder Englene paa vor Lykke. *FruHeib.B.I.185. || (sj.) m. tings-subj. *Naar Tvivl og Angst omspænde mig, | Naar Haabet vil forsage, | Jeg seer, min Frelser! hen til dig. Boye.AD.II.100. || † m. flg. præp. paa ell. om: mistvivle om. frygt er indet andet, end at man forsager paa (1871: mistvivler om) al den hjælp, som er givet forhaabning om af fornuften. *Visd.17.12(Chr.VI). jeg (maatte) forsage om Mueligheden af . . at nærme mig Opnaaelsen af (maalet). Molb.F.I. *Nu maa paa Renter han af (pengene) forsage. PalM. AdamH.I.250.***

Forsager, en. til I. forsage. 1) (sj.) til I. forsage 1: asket. jeg formoder, at det moderlige Instinkt . . i denne Forsager havde veiret en Forræder mod Mennekleslægtens hellige Formeringssag. *Gjel. Pilgrimen Kamanita.(1906).118. 2) ✕ til I.*

forsage 4.s: patron (til haandskydevaaben), der ikke vil gaa af, fordi tændsatsen mangler ell. ikke antændes; klikker; ogs.: bombe ell. haandgranat, der ikke eksploderer. *Sal.X. 606. Scheller.MarO. Foreløbigt Regl. for Brug af Haandgranater og Haadbomber.(1920).31.*

I. forsagt, part. adj. [V.2.1] (ænyd. glda. d. s.; jf. foresige; i bet. 2 oftest opfattet som part. af forsige) 1) † som forud er nævnt; (for)omtali; ovennævnt. *De . . begge to fløy over Land og Søe, | Og udi Øyeblik kom paa forsagde Øe. *Holb.Paars.56. 2) som er bestemt, aftalt forud; akkorderet. bruger hand (o: en mand, der har befragtet et skib) det imod Contracten over den forsagte Tid . . da oprette hand den anden sin Skade. DLA—2—7. nu kun (dial.) i forb. som forsagt arbejde ell. (opfattet som subst.) (arbejde paa) forsagt, (udføre) akkordarbejde, som skal tilendebringes inden for en vis, i forvejen aftalt tid (saaledes at, hvis det afsluites tidligere, bliver den overskydende tid den arbejdendes fritid). *vAph.(1759). Klokken to fik da den Hove-riesreise Ende; men da jeg kom hiem var der nyt forsagt Arbeid. Rahb.Tilsk.1794. 235. Han skynder sig bort; han maa vist have forsagt Arbeide. VSO. MDL. (Langeland, Lolland). Harboe.MarO.25. Kværnd. Feilb.IV.156.**

II. forsagt, part. adj. [før'sagd] († forsaget. *Moth.S22. Borrebye.TF.70*). (ænyd. d. s.; egl. perf. part. af II. forsage (s. d.)) som har tabt modet, opgivet sin sag; forknytt; modløs; nedslaaet. min Søn, agt ikke Herrens Revselse ringe, vær ikke heller forsagt, naar du tugtes af ham. *Hebr. 12.5. Jeg er icke af de forsagte og feye Mennisker, men jeg kand sværge paa, at jeg vil heller see Fanden selv end Herren, naar hand blir vreed. Holb.Tyb.V.8. *den Elskende sidder | . . forsagt med Hænder i Skiid, og vover ei dristig, | Hvad . . var ham let at opnaae. *Oehl.NG.204. *Forsagt det var han ikke, | Han kjendte ei til Frygt. Winth.HF.30. Hebr.12.3(1907; se u. II. forsage). jf.: enhver lille, nok saa ubetydelig og nok saa forsagt Busk, der løftede sit Hoved op over Granitmuren. *Drachm.UB.122. || Ogs. (dagl.): sky; forlegen; genert. naar han er ude i selskaber, sidder han ganske forsagt i en krog og siger ikke noget |***

III. forsagt, part. se foresige.

Forsal, en. (nu l. br.) sal foran indgangen til et større rum, en audienssal, et teaters tilskuerplads olgn. (jf. -gemak, -hal). *vAph.(1759). enhver (gaaer) lige til Forsalen for de kongelige Værelser. Molb. Reise.III.65. I Theatrets Forsal traadte en Aften en . . mig ubekjendt Dame lige hen imod mig. HCAnd.XI.116. Universitetets Forsal. Brandes.II.438. (han gik) ud igjennem Forsalen (Chr.VI: forgemaket). *Dom. 3.23. -salg, et. [V.2.1] salg (især af teaterbilletter olgn.), som foregaar forud for det**

egentlige (og derfor som regel til højere priser). I Forsalg er der alene til Glassalen (i *Tivoli*) lagt Beslag paa 900 Pladser. *Dagbl.* 1/10.1903.2.sp.2. *Dannebrog* 5/10.1907.1.sp.4.

forsalte, v. [fɔr'sal'də] -ede. (ænyd. d. s.; fra ty. versalzen; nu næppe br.) gøre for salt; salte for meget. *Moth.S33*. de Kokke, der forsalter ald deres Mad . . forvolder at mand lader den staae. *Hersl.TT.I.490*. Hun har forsaltet Maden. *VSO. MO.* || *billedl.*: 10 *fordærve*; *forbitre* (2). min Roelighed og Fornøylelse blev mig dog . . forsaltet ved efterfølgende Hændelse. *Æreboe.163*. et (af hans indfald) var tyve Gange mere værd end en halv Million af vore spøgende Professionisters meest sindrige Taabeligheder, der med sin (o: deres) flauue Vittighed forsalte Suppen og forsure Vinen i de bedste Huse. *Wilhelmine, og Manden med Vocnæsen.* (1795).12.

forsamle, v. [fɔr'sam'lə] (præs. pass.: forsåmles. *Høysg.AG.81*. -ede; imp. (nu l. br., undgaas helst ved omskrivning) *forsaml ell. (nu sj.) -samle* (4*Mos.11.16*. *Holb.UHH. IV.5*). vbs. -ing (s. d.). (glda. d. s.; fra mnt. vørsamelen (hly. versammeln); nu oftest i perf. part. og i mere formelt spr.) bringe ell. føre (personer (ell. ting), der er adspredt paa forsk. steder) sammen; sammenkalde; samle. (nu kun bibl., i forb. m. til, der angiver samlingsstedet: *Neh.5.16*. Forsamler (*Chr.VI*: Samler) til mig alle de Ældste af Eders Stammer. *5Mos.31.28*. der hele den samme Slægt ogsaa var forsamlet til sine Fædre (o: var død), da kom en anden Slægt op efter dem. *Dom.2.10* (jf. v. Fader 2)). || (nu sj.) i aktiv. kongen af Ægypten forsamlede (1871: samlede) mange hære. *1Makk.11.1* (*Chr.VI*). Osius begav sig . . til Alexandria, hvor han strax lod forsamle et Mode. *Holb.Kh.193*. *Alfader ruster sig til Strid; Alfader | Forsamler os med mørke Vink. *Ew.V.27*. Han forsamlede Raadet i en Hast. *VSO.* † m. tings-obj.: de Midler, som jeg ved eget Arbejde og Sved forsamler. *Holb.Ep.III.408*. || *refl. ell. i pass. (m. refl. bet.): komme sammen; samles; mødes*. hvor Aadsleet er, der skulle Ørnene forsamles (1907: samle sig). *Matth.24.28*. Jordens Konger reiste sig, og Fyrsterne forsamlede (1907: samlede) sig tilhobe mod Herren. *ApG.4.26*. *under Høie-Lofte | Hvor Christne sig paa Herrens Dag | Forsamle tit og oftel *Grundtv. SS. I.301*. På Dommens afgørende Dag skulle de hundrede og atter hundrede tusinde Menneskesjæle forsamles i Himmeriges hvide Perlesale. *Kidde.S.83*. de store menneskemasser, der havde forsamlet sig ved banegaarden, hilste de bortdragende med stærke hurraraab | (nu sj.) i forb. m. med: mødes med. Jesus forsamledes (1907: samlede) ofte der med sine Disciple. *Joh. 18.2*. *VSO.* *hvad han (o: Luther) hedder nu hos Gud, | Skal Engle for os sjunge ud, | Naar vi med ham forsamles. *Grundtv.*

PS.III.65. † m. tings-subj. (jf. Forsamling 3.s): Gud sagde: vandene under himlene forsamles (1871: samle sig) til een sted, at det tørre sees. *1Mos.1.9* (*Chr.VI*). *Forsamles alle Tungemaal | I Takkesangens Offerskaal *Grundtv. SS. III.314*. || især i perf. part. (i omskrivninger for pass.). See, dine børn komme, som du udsendte, de komme forsamlede (1871: samlede) fra østen indtil vesten, ved den Helliges ord. *Bar.4.36* (*Chr.VI*). hvor To eller Tre ere forsamlede i (1907: om) mit Navn, der er jeg midt iblandt dem. *Matth.18.20*. *Bisp og Præster, som forsamlet var (o: til landemode). *Holb.Paars.50*. jeg (saa) det lille Selskab forsamlet i et Tremme-Lysthus. *Gjel. Mi.70*. *Sal.VI.902* (se u. Forsamling 2).

Forsamling, en. [fɔr'sam'lɛn] *Høysg. AG.40*. fl. -er. (glda. d. s.; vbs. til forsamle) 1) (nu næppe br.) som vbs. vor Herres Jesu Christi Tilkommelse og vor Forsamling (1907: Samling) til ham. *2Thes.2.1*. Bønner . . om Trøst, Opmuntring og en glædelig Forsamling (o: gensyn) her og hisset *Grundtv.E.38*. *MO.* m. overgang til bet. 2: Selskabers Forsamling bør skee til en bestemt Tid. *VSO*.

2) (især i formelt spr. og nu oftest i ssgr. som Folke-, General-, Raadsforsamling) 30 *sammenkomst ell. møde af flere personer, der kommer sammen for at drøfte en sag ell. tage en beslutning olgn.; især: møde, der er indvarslet i forvejen og har et offentligt ell. officielt præg*. Med megen fornøielse har jeg modtaget Deres (skrivelse) hvis Indhold jeg nu i Torsdags berettede i det Kongl. Danske Selskabs forsamling paa Charlottenborg. *Langebek.Breve.127*. sæt den Fald, at jeg nu her i min Lænestol præsiderede ved en Forsamling af vore heftigste Orthodoxer. *Ew.VIII.128*. Absalon (talte) i Kongens Raad og Folkets Forsamlinger. *Jacobi.Skr.20*. Offentlige Forsamlinger har Politiet Ret til at overvære. *Grundl. (1849).§93*. (folkeforføerne) holder Møder og Forsamlinger derovre, hvor de drager alt godt og ædelt ned i Skarvet. *E.Brand. Brud.49*. Er det . . rent tilfældigt, at en Skare Mennesker har hobet sig sammen, være sig under Tag eller aaben Himmel, udgør den ikke nogen Forsamling, men kun hvad Lovgivningen kalder en forsamlet Mængde, et Opløb eller en Sammenstilling. *Sal.VI.902*. spec. (l. br.): *gudelig sammenkomst*. Spener (holdt) de saa kaldte Forsamlinger eller Christendoms Øvelser i sit Huus. *Suhm.V.18*. *Gjel.M.273*. Og saadan en Løjser kalder sig gudelig og løber til Forsamlinger — sært nok at han ikke har faaet omvendt dig ogsaa. *AndNc.DM. III.182*. || (som gengivelse af Assemblé; nu kun foræld. ell. dial.) *selskabelig sammenkomst olgn.; selskab*. Jeg har jo været paa adskillige Forsamlinger (o: maskerade) tilforn, men er altid gaet lige koldsindig derfra. *Holb.Masc.III.3*. man burde aldrig

lade sine Tienestefolk komme til nogen saadan Forsamling (o: som kildemarkedet). *sa.KR.III.7*. idag have (vi) Forsamling og . . han er deri. *JPJac.I.27*. *Feilb.BL.227*.

3) koll. 3.) de personer, der er samlet ell. kommet sammen med et bestemt formaal for øje (nu især: for at overvære et ell. andet møde, skue olyn.). de skulle føre en Forsamling frem imod dig og stene dig med Stene. *Ez.16.40*. Pharao skal ikke gjøre ham bistand i krigen, med stor hær og med meget stor forsamling (1871: Skare). *smst. 17.17* (Chr.VI). *Himlenes hele Forsamling (o: englene) tog paa: | Amen! Halleluja! Seyren er vunden. *Brors.108*. Præsterne vil . . herefter tage sig meget nøye i Agt, for at give Forfængelighed den mindste Føde i deres unge Forsamlinger (o: om konfirmander). *Ev.(1914).IV.302*. *Som nu forsamled de var, og Forsamlingen leiret i Kreds sad, | Reiste sig . . Achilleus. *Bagges.NblD.57*. *et dækket Bord, | Hvor af Veninder en Forsamling stor | . . har taget Plads. *PalM.Adam.H.I.142*. denne Forsamling af danske Landboere. *Pont.LP.VII.106*. 3.2) (bibl.) om indbegrebet af dem, der hører den jødiske ell. kristne kirke til; menighed. Der var ikke eet Ord af alt det, som Mose havde budet, hvilket Josva ei lod oplæse for al Israels Forsamling, endog for Kvinderne og smaa Børn. *Jos.8.35*. de Førstefødtes Forsamling og Menighed (1907: de førstefødtes Menighed), som ere opskrevne i Himlene. *Hebr.12.23*. *Gud Hellig-Aand! opfyld med Lyst | Din troende Forsamlings Bryst! *Grundtv.SS.I.255*. || ogs. om den enkelte lokale sammenslutning inden for kirken. Lovet Gud i Forsamlingerne. *Ps.68.27*. Ligesom i alle de Helliges Menigheder er Eders Qvinde i Forsamlingerne (Chr.VI: menighederne). *1Cor.14.34* (jf. *Arlaud.34*). 3.3) † om ting: hvad der er samlet til en rumlig enhed; samlng. Gud kaldte det tørre jord, og vandenes forsamling (1871: Samling) kaldte hand haf. *1Mos.1.10* (Chr.VI). *2Mos.7.19* (Chr.VI).

Forsamlings-, i sgr. (især ☉, emb. ell. polit.) af Forsamling 2. **-bygning**, en. d. s. s. -hus. den folkelige Forsamlingsbygning. *Schand.BS.302*. † **-dag**, en. mødedag. *Slange.Chr.IV.466*. Ham skulde det tilkomme . . at bestemme hvad vi (o: selskabets medlemmer) skulde foretage os hver Forsamlings Dag. *Ev.(1914).IV.121*. **MO. -frihed**, en. (især polit.) folkets alm. ret til at afholde offentlige forsamlinger (jf. -ret). den provisoriske Lov mod Forsamlingsfriheden. *JakKnu.A.330*. *Sal.VI.902*. **-hus**, et. bygning, hvor en bestemt kreds, korporation, menighed osv. samles til sine møder (jf. bygning). de have opbrændt alle Guds Forsamlingshuse i Landet. *Ps.74.8*. *Lavsartikler²⁵1707.§6*. det Asiatiske Compagnies Forsamlings-Huus. *EPont.Atlas.II.210*. nu især (om forhold paa landet): bygning, hvor kommunens (sognets) indbyggere samles til

oplysende, underholdende ell. politiske sammenkomster olyn. *Feilb.BL.136*. i vor Tid . . hvor man næsten i hvert Sogn har et Missionshus og et folkeligt Forsamlingshus at vælge imellem. *HEbegr.DF.II.58*. *Gravl. Herredet* (1919).18. **-ret**, en. (især polit.) d. s. s. -frihed. *Sal.²VIII.502*. **-sal**, en. (l. br.). *vAph.(1759)*. *Ev.VI.74*. indei Forsamlingshallen hørte man Lyden af flere Mennesker; — der var heller ikke længe til, at Mødet skulde begynde. *JakKnu.GP.39*. ☉ **-sted**, et. (l. br.) *Holb.Hh.I.142*. Ciceiros Huus (o:) et Forsamlingssted for Lærde. *Sporon.Breve.II.229*. Regjeringens Sæde er Rigsdagens Forsamlingssted. *Grundl.(1849).§46*. **-stue**, en. (nu l. br.). bekvemme Forsamlings-Stuer for Skolarernes (o: elevernes) adskillige Classer. *EPont.Atlas.II.175*. *MR.1855.174*. **-værelse**, et. (nu l. br.) *Hauch.IV.81*. Lærerne stode gruppevis paa Gangen. Et Forsamlingsværelse (o: i en skole) eksisterede ikke. *Schand.AE.75*.

forsande, v. [før'san'ə] **-ede**. vbs. **-(n)ing** (s. d.). (jf. ty. versanden; nu l. br.) især i pass.: dækkes til af sand; sande til. Indløbet forsandes mere Aar for Aar. *MO*. Skagen, hvis Mark nu er heel forsandet. *Andres.Klitf.222*. **Forsanding**, en. (sj. **Forsanding**. Ørst.VI.187). (nu l. br.) vbs. til forsande. *Andres.Klitf.225*. || konkr.: sted, der er sandet til. det egentlige Flyvesand gaer ikke saa langt, ellers vilde man ogsaa træffe Forsandinger næsten overalt i Nærheden af Klitten, men det sporer man ikke. *smst.58*.

Forsang, en. 1) [V.2.] (foræld.) strofe olyn., der afsynges som indledning til en sang for at anslaa stemningen, vække opmærksomhed olyn. *Moth.S1005*. *TroelsL.²XI.175*. || spec. (nu næppe br.): (sangbart) digt, der indleder et større hele (en digtsamling olyn.). Forsang til Jyllandsreisen. (En kjær Frænde helliget). *Blich.(KbhSkild.⁹1816.993)*. 2) [V.6] (nu næppe br.) det at synge for. *MO. -sanger*, en. [V.2.1 og 6] person, som synger for, leder sangen olyn. (*Kalk.I.688*). *Ing.EF.IV.160*. (han) begyndte som Forsanger . . at foredrage den . . udødelige Marseillaise. De andre Landsmænd faldt ind i Choret. *Gylb.TT.31*. et Kor, ledet af en Forsanger eller Forsangerinde. *Brandes.XI.353*. *Feilb.* || spec. (især om ældre tiders forhold): person, der synger for ell. leder salmesangen i kirken; kirkesanger; kantor. *Moth.S1007*. *VSO*. *TroelsL.VI.61*.

forsanke, v. [før'san'gə] **-ede**. (ænyd. d. s.; nu kun dial.) samle lidt efter lidt. Ved disse Narrestræger forsankede han en Deel Mennesker omkring sig. *VSO*. *Feilb.*

forsant, adj. (ogs. fosant. *Halleby.95*). (af fr. suffisant, egl.: „tilstrækkelig“, opfattet som saa forsant (jf. *Feilb.* u. *suffisant*); dial.) om materiale, bohave olyn.: som er stærk og holdbar; solid. (ruderne) var kun smaa og sad godt og „forsant“ indfattede

i tykke Blylister. *ZakNiels. (Julebogen. 1903. 138). sa. K. 10. Feilb. IV. 158. Kvernd. OrdbS. (sjæll., langelandsk, lollandsk).*

forsat, part. se forside, forsætte.

I. For-sats, en. (*fra ty. vorsatz; jf. foresætte*) hvad der er sat foran noget andet. **1)** (sj.; sprogv. ell. gram.) forstavelse; præfix. *Rask. FS. Fort. 33.* **2)** † (gram.) sætning, der er foranstillet en anden; forsætning; ogs.: oversætning (i en periode). *vAph. (1759).* **3)** (bygn.) ramme (af træ), der udfylder (og spærrer) det nederste af en glasdør, saaledes at det øverste danner et vindue (*jf. Forsatsramme*). Om Vinteren var Verandaen . . lukket med en Forsats og store Glasdøre. *EmilRasm. PB. 167.* **4)** en m. opstaaende kant ell. gitter forsynet metalplade, der anbringes foran en kakkelovn (*kamin*) til optagelse af udfaldende gløder ell. aske. **1** Messing Forsats. *NatTid.²³/1912. ITill. 1. sp. 1.* **5)** (bogb.) de (hvide ell. farvede) blade, som forbinder bogen m. bindet, hvor var den Udgave af St. Augustin dejlig . . med en nydelig Forsats, stribet, og med smaa røde og grønne Prikker mellem Striberne. *Jerg. Græs. (1904). 107.* En anden god Forsats bestaar af et hvidt Dobbelblad nærmest Bogen og et farvet, ekstra stærkt Dobbelblad yderst. *BiblotH.² 466.*

II. Forsats, en. [for'sads] *ft. -er.* (efter ty. versatz, *jf. Forsætning, II. Forsætning 2.2; tom.*) sammensætning af to stykker tømmer, hvor det ene under en spids vinkel gaar ind i en indskæring i det andet; ogs. om det af indskæringen dannede bryst (6.2); bærebryst. *Gnuddem. Husb. 121.*

Forsats-, i ssg. (*især faql.*) af I. Forsats (*jf. Forsæts-, Forsætte-*). **-blad**, et. [L5] (*bogb.*) paa Forsatsbladet (*af bogen*) stod med sirlig Haand: . . L. Petersen. *Jerg. Liv. III. 28.* **-dør**, en. (*bygn.*) den yderste af to dobbeltdøre (1). *S&B.*

† **Forsatsning**, en. (efter ty. versatzung; *jf. II. Forsætning 2.2; tom.*) d. s. s. II. Forsats. *Forkl. Tømrere. 13.*

Forsats-panel, et. (*bygn.*) panellignende udbygning, især foran en vindueskarm, til at skjule stuens varmeapparater. **-papir**, et. (*bogb.*) papir, der anvendes til forsats (I.5). *OpfB.¹ VII. 424. Haandv. 4.* **-ramme**, en. (*jf. I. Forsats 3 og Forsatsvindue; bygn.*) Arbejdsplan. **-spejl**, et. [L5] (*bogb.*) den del af forsatsen, som klæbes paa bindets inder-sider. *SvDahl. Ordbogf. Bogsamlere. (1919). 43.* **-sten**, en. lersten til dækning af aabninger i glasovne. *OrdbS.* **-vindue**, et. (*bygn.*) det inderste af et par dobbeltvinduer (1). *NatTid.²⁰/1912. M. 1 Till. 1. sp. 3.*

forseve, v. [for'sa've] **-ede.** (*jf. ty. (dial.) versägen; sj.*) ødelægge ved at save (o). *For lavt til Loft, for høyt paa Tag, | Og Timmeret forsavet. *Reenb. II. 3.* I mange Timer kunde han (*sidde*) paa en gammel, forsavet Huggeløkk. *Rist. J. 207.*

I. forse, v. [for'se'] *præf. -saa; part. -set. vbs. -else* (s. d.). (*ænyd. d. s. (i bet. 4);*

fra mnt. (sik) vorsen, ty. (sich) versehen; jf. VI. for- 2 || nu oftest i perf. part.)

1) *if. folketroen: ødelægge ell. skade ved at se (paa noget). tappen på øltønden kan blive forset, så den ikke kan løbe, ligeså en bæg brød, så den bliver ødt, derved at onde øjne ser på dem. Feilb.*

2) *refl., især i forb. m. paa: se paa noget, saaledes at man tager skade deraf. 2.1) if. folketroen; om frugtsommelig kvinde: modtage saa stærkt et synsindtryk af noget (især: af noget afskyvækkende), at fostret (barnet) tager skade ell. præges stærkt deraf. Hans Moder maa have forseet sig paa noget slemt, da hun lavede til Barsel med ham. VSO. *Jeg troer, min Moder har forseet sig paa | Sølvpendinge . . dengang | Hun bar mig under Hiertet. Oehl. XI. 46. *En ædel Danneviv maaske | Sig kunde dog derpaa (o: paa et misfoster) forse; | O ve, om hun for ilde. Grundtv. PS. V. 94. "Videnskaben troer vel ikke paa "Forseen?" — "Videnskaben troer overhovedet ikke, og det med at "forse sig" regner den til den folkelige Overtro." Gjel. Rudolph Stens Landpraksis. (1913). I. 131. Panum. 240. Feilb. om dyr: han opnaaede sin Hensigt (o: at faarene fik brogede lam) ved at lægge brogede Kæppe i Vandtrugene, naar Faarene, der skulde parres, kom for at drikke; men (man kan ikke) antage, at en saadan "Forseen" har været den virkelige Aarsag til de . . gunstige Avlsresultater. Sal. IX. 147. 2.2) se paa noget, der tiltrækker en med mystisk magt, saaledes at man betages af synet; (l. br.) i egl. bet., i forb. være forset (paa), stirre ufravendt og interesseret (paa). alle Folk lagde Mærke til det (o: en kvindes skriftemaal), for enhver var bleven saa forset, da hun gik der op til Alteret. Krist. JyF. IV. 205. Kabudserne skyggede dem over Øjnene, de var saa forsete paa Kongen, deres Hundeøjne veg ikke fra ham. Jv Jens. SS. 137. || spec. om de følelser, betragningen vækker: 1. blive stærkt betaget af; faa lyst til; blive indtaget, forgabet i. Tag dig iagt! Du kunde let forsee dig paa hendes smukke Øine. Hrz. XII. 291. *Mit Øie har forseet sig, dog den Gjenstand, | Hvor paa det sig forsaae, var yndig Uskyld. PalM. I. 223. Hvidbjørn forsaa sig paa en Pige, og da brast Freden. Jv Jens. Br. 174. 2. om følelse af ubehag ell. afsky: faa afsky ell. modvillie for; se sig gal paa. jeg (vil), at Cordelia skal forsee sig paa ham, at hun ved ham skal faae Afsmag paa den slette og rette Kjærlighed. Kierk. I. 331. Han er bange, de skulde forsee sig paa Kristendommen. Jak Knu. GS. 12. S&B. Feilb. || fæste sin opmærksomhed saa stærkt ved et enkelt punkt, at man danner sig en urigtig opfattelse; stirre sig blind paa. En midaldrende Digter, der havde forset sig paa hans feminine Modtagelighed for alle Indtryk, forudsagde ham en rig poetisk Fremtid. Schand. UM. 12. Man har i vore Dage her til Lands*

forset sig paa Sætningen, at den store Mand er et Udtryk for sin Tidsalder. *Brandes.VII.298. Høffd.E.403. ORode.KV.17.2.3* (sj.) trætte sig ved stadig betragtning; se sig træt. I Eftermiddags var jeg atter lidt forset (∴ af at gaa paa kunstsamlinger). *JLange.Breve.26.*

3) danne sig et falsk synsindtryk af noget (og derved begaa en fejl); se fejl (af ell. paa noget). 3.1) (nu kun ♠) i egl. bet. jeg har forset mine kort i talem. (foræld.): forset er forspil(le)t, den, der spiller et forkert kort ud (og med en undskyldning vil trække det tilbage), maa selv tage skade for hjemgæld; „bordet fanger“ (jf. forkikket). *Mau.9931. Moth.S85. || † overf.: bedømme fejlagtigt; gribe (noget) forkert an. Saadanne Raad og Forslag komme meget forslidigt frem. Kæyseren og hans Wienske Raadgivere forsaae Tingen i Begyndelsen. Slange.ChrIV.1216. 3.2) (nu kun dial.) begaa en fejl ell. et misgreb som følge af et fejlsyn; handle forkert; især i pass. (og oftest i forb. m. en nægtelse) i udtr. som intet er forset (deri) (jf. ty. daran ist nicht viel versehen olgn.) der er ikke sket nogen forømmelse ell. fejtagelse (derved); der er ikke gjort noget forkert derved. Den Usynlige: „Ach Himmell hvo er det som taler. Jeg er forraad.“ — Leander: „... Det er min gamle Tiener allerkiæreste Jomfrue, som jeg ikke har undseet mig at tage med...“ — Den Usynlige: „Hvis det er kun jer Tiener, saa er intet herudi forseed.“ *Hob.Usynl.I.2.* Hvad Accenten er angaaende, da er („Peder Paars“) et af de meget faa Danske Poetiske Skrifter, hvori saadan er i agt tagen. . . Saa at i dette Verk . . gandske faa Steder skal findes hvorudi saadant er forseeet. *sa.Paars.)(1r. 40* hvad som kan være forseeet (i bogen) . . kan siden . . gaee ud for sig selv under Titel af Supplementet. *Hoysg.AG.a4r. KM Rahb.91. MÖ. Feilb. jf.: *Du veedst vel, jeg ey var, som mine Skrifter lod. | Du veedst, at jeg var ung, den Tid jeg gjorde dette, | Du veedst det var kun Skiemt, endskiønt det var forseeet. Falst.Ovid.25. || (sj.) m. forseelsen som obj.: forbrøde. *alt hvad hand har forseeet, | Er, som det var aldrig skeet. Brors.73. som om det kunde rettes ved Strænghed, hvad der var forseeet ved Uretfærdighed. *Bagges.NK.368. Grundtv.PS.III.426.***

4) refl., d. s. s. bet. 3. 4.1) † i egl. bet. *Moth.S79.* *Man kan jo let forsee sig. . . | I Morgenstunden, førend Man har ret | Faacet Øjet op. *Søtoft.ChrIV.13. || overf.: bedømme (noget) fejlagtigt; miskende; agte for ringe. Mit barn! naar du er syg, da forsee dig ikke (1871: oversee det ikke), men beed Herren, og hand skal læge dig. Sir. 38.9.(Chr.VI). 4.2) ☐ forsynde sig mod et bud, en lov olgn. (ved uagtsomhed, ubetænksomhed); forbrøde sig; især om mindre overtrædelse: begaa en forseelse (2.2). Præsten*

skal gjøre Forligelse for ham, som har forseeet sig, og syndede af Vanvare, for Herrens Ansigt. *Mos.15.28.* Han kand ikke forsee sig ved at give høje Titler: Thi jeg haver ikke hørt, at nogen fortørnes over, at man kalder ham Excellence, endskiønt han i ingen Ting excellerer. *Hob.Ep.IV.298. (han tilstod) sine Forseelser, naar han blev overtydet om at han havde forseeet sig. Ew.VI.168.* Det holdt Soldaten tilbage, at han vidste, forsaa han sig, gav Generalen . . Ordre til at han skulde skydes ned. *Brandes.NGA.40. || m. flg. præp.: (nu næppe br.) i forb. m. i ell. med, til at betegne, hvori forseelsen bestaar. (en) Student, som sig med Lejermaal forseer. DL.2—2—5.* Jeg er saa bange, min Hierte, at I forseer jer i noget, førend I blir vandt til den Stand, I er kommen udi. *Hob.Kandst. III.4.* Han forsaae sig allene i en ubetydelig Ting. *VSO. MÖ. forse sig med, spec. (nu sj., jf.: „høres undertiden.“ MO.): drive utugt med, at forsee sig med en egte kone. Moth.S80. saa forsaa han sig ogsaa med den Anden (∴ pige), som han siden myrdede. Blich.III.509. MÖ. i forb. m. mod, til at betegne den ell. (nu især) det, som forseelsen rammer. for det Første var hun den Høiestes Lov ulydig, og for det Andet forsaae hun sig imod sin egen Mand, og for det Tredie begik hun ved Hoer Ægteskabsbrud. *Sir.23.33.* Forseer han sig imod sit Embede, da straffes han paa Ære, Embede, eller med Bøder. *SøkrigsA.(1752). §117.* Ufrivillig tjente enhver til Morskab, der under Oftringen forsaae sig mod en eller anden Regel. *TroelsL.XI.58.**

II. forse, v. [for'se] præf. -saa; part. -set. vbs. jf. Forsyn. (glda. for(e)se, forudse, forudbestemme, sørge for; egl. sa. ord som forese, jf. mnt. vorseen, ty. versehen og vorsehen || opr. vist nok udtalt m. tryk paa første stavelse, jf.: *Det skal mand eftersee, men forsee kand mand icke. *Aræboe.Hexæmeron.(1661).28)*

1) † (jf. forese 1) refl.: forudse; forvente. 1.1) (jf. forese 3) i udtr. som før man forser sig (det) (ty. ehe man sich es versieht) før man aner det; inden man ser sig om. inden man forseer sig, har den Gnist, der, hvis man ikke havde purret ved den, maaske var gaet ud af sig selv . . udbredt sig til en høj og farlig Flamme. *Birckner.Tr.99.* jeg var sparket af Levebrød, forinden jeg forsaae mig det. *CHHolten.O.96. 1.2) haabe ell. gøre regning paa, at noget skal indtræffe; forvente. i forb. m. til ell. af, der betegner den, man venter sig noget af: Jeg forsøer mig alt got til ham. Moth.S80. Slange.ChrIV.857.* Naar Fienden intet Ondt forseer sig af den anden Part. *KSelskSkr.II.186. || uden obj., i forb. m. til, der betegner det, man haaber paa: forlade sig paa. jeg forseer mig visselig til (1871: er overbeviist om), at hand med fromhed og venlighed skal*

følge mit forset. *2Makk.9.27* (Chr. VI). *Holb. Intr. (1728).263*. Deri vil jeg forsee mig til (nu: forlade mig paa) hans Venskab, Hielp og Bistand. *VSO*.

2) (foræld.) om gud, forsynet olgn.: (forud) bestemme (ens skæbne); beskikke (en noget) (jf. Forsyn). *Moth. S79*. om Gud det saa forseet havde, at hand blev Konge i Danmark. *Carst. (KSelskSkr. VIII.377)*. de (gav) deres Samtykke til dette Parti, der jo syntes forseet af Vorherre. *Troels L. Peder Oze. (1906).244*.

3) sørge for; drage omsorg for. 3.1) † i alm.; især m. fg. præp. med: forsyne med; udruste (udstyre) med. Øvrigheden (skal) foruden frj Boelig forsee hende og hendis Børn . . med nogen Ophold af de Fattigis Penge. *DL.2—13—11*. (et) med skov af linde, bøg, birck elle og hesszel riigelig af naturen forseet land. *JTuel.405*. *En net, ukonstled Bolig, | Bevem, og vel forseet | Med alt. *Ev. II.11*. At forsee de vigtige Embeder med duelige Mænd. *VSO*. || (især i perf. part.) forsørge; skaffe brød. *ellers var der Haab for mangan fattig Frier | At see sig vel forseet som Klokker i en Hast. *Wadsk.29*. Han har faaet sine Børn godt forseete, scil. ved Levebrød eller Ægteskab. *VSO*. især: bortgifte (sin datter olgn.). Holder een Værgen nogen Mø over hendis atten Aar . . Ugift hos sig, om hun bekvemmeligen kand blive forseet. *DL.3—16—4*. pigen er ilde, vel forsøet. *Moth. S79*. 3.2) † (nu l. br.) forsyne (takkelage) m. tovværk olgn. for at hindre skamfling. *Harboe. MarO*. Forse . . Takkelagen. *Scheller. MarO*.

Forsæelse, en. flt. -r. (ænyd. d. s.; vbs. til I. forse) 1) (sj.) til I. forse 2.1. Misdan- nelse (hos fosteret) skulde kunne have deres Aarsag i „Forsæelser“ af Moderen. *C Lange. Alm. patologisk Anatomi. (1897). 917. Panum.240*. 2) til I. forse 4. 2.1) (nu næppe br. uden for bibl. spr.) fejl (tagelse), som begaas af uagtsomhed ell. uvidenhed (jf. *PE Müll. 163f.*). I gaar havde jeg nær begaaet en forbandet Forsæelse: Da jeg gav de fremmede Folk . . Ordre at spende for Vognen, kom jeg ikke ihu, jeg var Herre, men vilde staae bag paa Vognen. *Holb. HP. I.1*. En Forsæelse begick ieg (o: ved at klæde mig for tyndt paa). *Æreboe.90*. Ved en Forsæelse antændtes en Brandkugle i Tøihuset i Rendsborg. *Mall. SgH.218*. Assurandeurerne her, i Hamburg og Amster- dam erstatte Skade, som forsaarsages ved Skipperens og Skibsfolkens Forsæelse. *Harboe. MarO*, en Mandfraber, som slaar en Person ihjel af en Forsæelse (o: af vanvare). *4Mos.35.11. 2.2)* (især jur.) til I. forse 4.2: (mindre) forsyndelse ell. (lov-) overtrædelse, der især skyldes uagtsomhed ell. uvidenhed. Om Børns Forsæelse imod Forældre. *DL.6—5. overskr.* vi forlade Eder Eders Forsæelser og Overtrædelser indtil den Dag idag. *1Makk.13.39*. Forlad, aller-

kiereste Jomfrue! min grove Forsæelse mod hende. *Holb. UHH. IV.10*. meget ubetydelige Forsæelser paadrage streng Irette- sættelse. *Mynst. Levnet.244*. Ingen kan underkastes Varetægtsfængsel for en For- sæelse, som kun kan medføre Straf af Pen- gebod eller simpelt Fængsel. *Grundl. (1849). §85*. Forsæelser, som stride mod Orden og Sædelighed, saasom Overhørighed og Trod- sighed mod foresatte, Drukkenskab, Ufor- ligelighed (osv.). *LovNr.67⁹/1891. §41*. Mod- sætningen til Forbrydelse (i snævrere For- stand) danne Benævnelserne Forsæelse og Overtrædelse, idet disse Benævnelser i alt Fald normalt kun bruges om de mindre grove strafbare Handlinger. *Sal. VI.832*. || ingen forseelse, (i mere formelt talespr.) som høfligt svar paa en undskyldning: (alt forladt; jeg beder. „Jeg beder om Forladelse for, at jeg imod al god Tone har talt om saa alvorlige Ting.“ „Aldeels ingen Forsæelse.“ *Goldschm. VIII.195. Gjæl. HV.33. jf.: „Traadte jeg Dem! — Om Forladelse.“ — „Ja, det er ingen Forsæelse for én Gangs Skyld, men naar man gør det til Vane.“ Bøgh. II.16*.

forsegle, v. [før'sai'lø] jf. forsegling. *Hoysg. AG.37*. (tidligere ogs. skrevet forsele) *(g)le. Holb. Heltind. I.340. Langebek. Breve.34*. -ede ell. (især i vers; sj.) -te (*Bagger. II.397*). vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vor- segelen, hty. versiegeln) 1) (foræld.) an- bringe sit segl paa noget som bekræftelse paa dets ægthed; give gyldighed ved segl (jf. besegle 1). Naar Krigs Raad holdes, ind- fører han i en . . forseglet (o: autoriseret) Protocol alt det, som i Krigs Raadet er handlet. *SøkrigsA. (1752). §89*. især m. h. t. do- kumenter olgn.: forsyne (et dokument) med segl som bevis paa dets ægthed ell. som be- kræftelse af dets indhold. *vAph. (1759)*. Con- tracten blev af dem begge underkrevet og forseglet. *VSO*. alle Rigsraaderne . . forseglede det . . dictionerede Opsigelsesbrev. *TABecker. Bondekriegen. (1858). 235*. || mærke med segl; især i forb. forseglet jord (efter lat. terra sigillata) d. s. s. Segljord (jf. besegle 3.1). *FolkLægem. I.24. II.8. DSt. 1921.1. 2)* anbringe sit segl paa noget for at forhindre uedkommendes adgang dertil; lukke med segl (jf. besegle 2). Stædets Øvrighed . . skulle forpligtede være strax ved deris Middel i Arvingernis og Frændernis Nærværelse . . at lade forsegle hvis Guds den Afdele tilhørte. *DL.5—2—1*. Bre- vet har jo ingen Paaskrift, ei heller er det forseglet. *Ev. IV.245*. *Hemmeligheds- Hulen maa forsegles. *Oehl. VI.130*. *min gamle Moder er død inat, | Og Fogden skal forsegle hendes Gjemmer. *Heib. Poet. X.303*. jeg saa i hans Højre Haand (en bog) forse- glet (1819: beseglet) med syv Segl. *Aab. 5. I (1907)*. jf.: (hun) forseglede begge Do- kumenter med Oblater. *Schand. BS.386*. for- seglet ordre, † især i flt., ordre angaa- ende et (orlogs)skibs bestemmelsessted, der med-

gives chefen og først maa aabnes i en vis afstand fra udgangspunktet. Heib.Pros.I.7. *De tæt forseglede Ordre skulde nu | Af Chefen brydes. *Bagger.II.397. Wolfh.MarO. 496.* || (især bibl.) i mere ell. mindre billedl. udtr., m. h. t. indholdet af en bog olgn.: holde skjult, hemmeligt. *Han (o: Luther) lukked op den Bibelbog, | Som var saa fast forsegleet. *Grundtv.PS.III.65.* du skal ikke forsegle (*Chr.VI:* besegle) denne Bogs Propheties Ord. *Aab.22.10.* **Forsøgling**, en. *ftt. (l. br.) -er. vbs. til forsegle. 1) (foræld.) til forsegle 1. (hustruen maa ikke bortgive) meere end (husbonden) samtykker, hvilket bør . . med hans Segl og trende trofaste Vidners Underskrivelse og Forsøgling være bekræftet. DL.5—4—18. Slange. Chr IV.265. VSO.* || (*jf. Holb.Jep.IV.1 (u. besegle 1.1); spøg., sj.:*) Den, der her satse Trumf i Bordet, fik Forsøgling (o: møg) paa Knoerne, saa det forslog noget. *Aakj. VB.248. 2) til forsegle 2. Boens Forsøgling og Registering. Stampe.I.13. PAHeib. Sk.I.94.* Til Forsøglingen (af pengebreve) anvendes holdbart Lak og et Signet med særlig Indskrift eller Vaaben. *Hage. 964.* || † (være ell. staa) under forsegling, *spec. om gods, som myndighederne midlertidigt vil hindre andre adgang til: være forseglet, forsynet med lovens segl. Moth.S94.* Boen er under Forsøgling. *Høysg.S.303.* || (nu l. br.) *konkr.: det, heormed noget er forseglet. aabne Magistratens Forsøgling i afg. Oberstlieutenant S. . . hans Sterbbo. MR. 1722.389.* Han har revet Forsøglingen af. VSO.

Forsøjl, et. † *sejl, der er anbragt foran skibets tyngdepunkt. vAph.(1764). Funch. MarO.II.47.* De vaade Forsøjl fangede Vind, Skuden skød over Stævn. *Drachm. STL.268. N.Møll.H.36.*

forsøjle, v. [før'sai'lø] -ede. (ænyd. d. s. m. bet. „sejle bort“, „sejle forbi“; *jf. ty. versegeln; nu næppe br.*) † *restl.: sejle ud af sin kurs (ved fejl styring). Moth.S98.* Skibe, der maatte forsejle sig herind (o: i Skelderviken), kunne i Nødstilfælde ankre op her. *Den danske Lods.(1850).26.*

† **forsølskabe**, v. -ede. (*fra ty. verge-sellschaften*) slutte sig til; gøre selskab. *jf.:* hvi har jeg ikke . . forsølskabet ham med noget Brev og skriftlig Opvartning (o: skrevet ham til)? *Gram.Breve.186.* || m. h. t. ting: forene (med); parre (med). hosfølgende Bog, hvori en deslige Historie, og med vel mange Omstændigheder forsølskabet findes. *smst.278.* en sand Høihiertighed er altid forsølskabet med Fromhed og Naade. *sa.(KSelskSkr.I.25).*

Forsølv, et. [V.2.1] hos Staffeldt: betegnelse for jeget i en tænkt tidligere eksistens. *Som om min høie Lige, | mit rene Forsølv, nu | kaldte til Lysets Rige, | saaledes synger du. *Staffeldt.(1882).128.*

forsønde, v. [før'sæn'ø] -te. vbs. -else (s. d.), -ing (s. d.). (*gllda. d. s. (Lucid.51); fra*

*mnt. vorsenden (hty. versenden)) sende et ell. andet sted hen; sende bort (især til et fjernere sted). 1) (nu sj.) m. person-obj.: (ud)sende. Man forsønde ham . . til den høye Skole. *Spectator.366. MR.1749.55. spec.:* sende (til et fremmed land) i en særlig mission; udsende. (kong Jacob) forsønde . . Patrice Young til det Danske Hoff for at takke Kong Friderik for hans Ambassade. *Holb.DH.II.536.* Et Gesandtskab blev forsendt til Persien. *VSO.* || nu kun (spøg.) m. overgang til bet. 2, m. h. t. personer, der behandles som handelsvarer: Dog der var mørke, fine Væsener imellem (tobaksarbejderskerne), kanske hundrede. Resten kunde man forsende i Læsevis til at udbedre de hollandske Diger med. *JVJens.IM.4. 2) (℥ ell. fagl., især post. og jærnb.) m. tings-obj.: (af)sende; nu især: sende (handelsvarer, pakker olgn.) til en fjernere del af landet ell. til udlandet. de, som blive vidende om, at Østers paa forbudne Maader blive fiskede, forsendte eller solgte. *Mandat^o/1720.§10.* Der blev . . tilstillet de 9 andre Kgl. Ministerier nogle Exemplarer, men særskilte Skrivelser i denne Anledning ere ikke forsendte. *MR.1856.230.* han fik Afslag paa sin Ansøgning om at maatte forsende Bladet med Posten. *Dauids.KK.399.* Skindet (o: solovernes) giver et udmærket Pelsværk, men førend det forsendes, tages Dækhaarene bort, saa kun Uldhaarene bliver tilbage. *BMøll.Dy.LI.139. ℥ forsøndelig, adj. [før'sæn'øli] (l. br.) til forsende 2: som (let) lader sig forsende. det er højest rimeligt, at Klostrene allerede tidlig kan have fundet sig foranledigede til at indføre denne sejlivede og let forsøndelige Fisk (o: karpn). BMøll.Dy.L.III.139. Forsøndelse, en. ftl. -r. (vbs. til forsende, især til bet. 2; *jf. Forsending; især jærnb. ell. post.) 1) som vbs. Moth.S118.* De til Forsøndelse med Posten aleene privilegerede Kiøbenhavnnske Tidender. (titel paa) *BerlTid.1762ff. (jf. Sal.²III.57). Drachm.STL.121. 2) konkr.: det, der forsendes (brev, pakke, vareballe, ladning osv.). Breve, i hvilke der uden Værdiangivelse paa Forsøndelsen indlægges gangbar Mønt. *Lov Nr. 57°/1888. §3.*****

Forsønder, en. (især fagl.) til forsende 2. *Lassen.SO.786. Forsønding, en. (vbs. til forsende; *jf. Forsøndelse*) 1) † til forsende 1: sendelse; mission; gesandtskab. Siden hafde Kongen brugt ham . . i adskillige Forsønderinger som Ambassadeur. *Slange.ChrIV.1024. 2) (især fagl., l. br.) til forsende 2; konkr.: d. s. s. Forsøndelse 2. flere kostbare Forsønderinger med amerikanske Skibe forliste. Ing.ÉF.V.36. Kierk.XII.86. D&H. *jf.:* (Holberg) lod sine Bogforsønderinger til Norge søforsikre. *Aarboog f. Bogvenner.1922.6.***

forsidde, v. [før'sed'ø] præf. (sj.) -sad; part. -siddet, -sidd (Moth.S167) ell. (nu kun vulg.) -sat (Lexin. Rowel.Br.137). vbs. -else (MO. D&H.). (*gllda. forsithæ (i bet. 2); fra*

mnt. vorsitten, jf. hty. versitzen) 1) (l. br.) i egl. bet.: ødelægge ved at sidde. 1.) part. forsiddet brugt som adj.; om ting: som er slidt, ved at der er siddet for meget i (ell. paa) dem. et aldeles udlevet, udslidt, forsiddet, fortrykket, sprængt og sammenlappet Stykke gammel Kaleschevogn. *Tops. II.556.* (gyngestolen) var saa slidt og forsiddet . . at laa man i den, var man næsten parallel med Gulvet. *ChKjerulf.GU.155.1.2* 10 *refl.: blive træt af at sidde. Moth.S166. nu kun i perf. part. brugt som adj.: Moth.S167.* Jeg er nu saa forsiddet, at jeg er gandske stiv i mine Lemmer. *VSO.* Man bliver ganske forsæt af al denne Stillesidde. *Rowel. Br.137. S&B. 2)* egl.: sidde for længe; forholde sig virksomt og derved forspilde ell. forsømme noget. 2.) † miste, gaa glip af ved egen forsømmelse ell. efterladenhed. forsidsidde sin gaard, om fæster: miste sit første p. gr. af gaardens vanrøgt olgn.; ogs.: forsømme sin gaard. *Moth.S166. Levin.* forsidsidde sin ret, forspilde sin ret ved ikke at forsvare den i tide. *VSO. MO. 2.2)* (foræld., sj.) m. h. t. bud, befaling olgn.: sidde overhørig; lade uønsket. Du er løbet i Skov og Mose og har forsiddet (Jesu) Bud! Du har mænget Dig med hans Blods Fjende, Djævelen og hans Gærninger. *Rist. LM.208.*

Forside, en. den forreste side af noget (jf. I. Fordel, Forpart). *Moth.S174.* en Artikel . . paa Avisens Forside. *Schand.VV. 338.* Hver Dørstolpe i Templet var fiirkantet, og Forsiden af Helligdommen (*Chr. VI:* helligdommens fordeel) havde samme Udseende. *Ez.41.21.* Forsiden af Bladet (o: i en bog), modsat . . Bagsiden (der kommer opad, naar Bladet vendes). *Sal.VI.781.* (l. br.) m. h. t. det menneskelige legeme: Aandedrætsøvelserne er ligesom Forsideøvelserne direkte Øvelser af visse, navnlig af Forsidens Muskler. *Gymn.I.7.* || m. h. t. mønt, medalje olgn.: avers. *VSO. Hage.497.*

forsige, v. [fɔr'si(q)ə] præf. -sagde; part. -sagt. (æda. forsighæ, forsæghæ, undslaa sig for, nægte; fra mnt. forsegen (hty. versagen); ofte sammenblandet m. I. forsage; nu kun dial.) 1) † bortlove. Disse Varer har Krammeren forsagt til mig. *VSO. MO. 50 spec.: forsige (o: forlove) sin datter. Moth. S187. 2)* if. folketroen: ødelægge, standse ell. ubrugeliggjøre ved trolddom; forgøre; forhekse. Et Gæværh at forsige, at det kand ikke løsskydes, saa længe mand kan see det. *Cil.ca.1800. (FØhrt. Danmarks Trylleformler. I. (1917).358).* 3) afsværge; fornægte; forsage (I.2). forsige sin Tro. *VSO.* At forsige Brændeviin og al stærk Drik. *smst. Feilb. 4)* m. h. t. tilbud olgn.: sige nej til; afslaa; forsage (I.3). Hand forsiger intet got låu. *Moth.S187. Feilb.*

I. Forsigte, en. [V.2.1] (møl.) sigtemaskine, hvori kornet undergaar en første sigtning. *Sal.XIII.102.* **II. -sigte**, et. ✕ (l. br.) den del af sigtemekanismen paa et

gævær, som sidder paa løbets forreste del (jf. Bagsigte); sigtekorn. *VigMøll.HJ.79.*

† **forsigtelig(en)**, adv. (ænyd. d. s.; dannet til forsigtig) klogt; betænksomt; forsigtigt. *Moth.S88. Holb.Paars.314. sa. Mps.116* (se u. forsigtig 2). *Slange. ChrIV. 667.* Exempler paa, hvor forsigteligen man bør gaae tilværks i at søge Ords og Benaævnelsers Kilde. *FGuldb. Dannersprogets Retskrivning. (1809).33.* **forsigtig**, adj. [fɔr'seqdɪ] jf. forsigtighed. *Høysg.AG.104.* adv. -t ell. (l. br.) d. s. ell. (†) -en (*Moth.S88. Slange. ChrIV.994. Gylb.II.94.*) (ænyd. d. s. i bet. 1, glada. forsøfttigh; fra mnt. vorsichtich (hty. vorsichtig); dannet som adj. til mnt. vorsen (hty. vorsehen) (se II. forse), ell. af mnt. (hty.) vorsicht, vbs. til vorsen (vorsehen); jf. forsigtelig(en); egl. smsat. m. V. for- (se ovf. sp.195³¹); opr. bet.: forudseende; det nord. ord er forsynlig) 1) (nu sj. og kun i tilfælde, der ogs. kan opfattes som bet. 2) om person: som ser sig godt for; forudseende; forsynlig; betænksom (I.2); om handlemaade, adfærd olgn.: som vidner om forudseende, forsynlighed. *Gior Kongens Magt forsigtig, | Frimodig, fast og stærk. *Brors.263.* Den forsigtige Styrmand har altid et Nødanker i paakommende Storm. *Schytte.IR.II.57.* Vugge og Børnetøj! hvor han er forsigtig! Hvor han seer langt ud i Tiden. *PAHeib. Sk.I.150.* Den Tønde havde . . været fyldt med Vand, efter gammel forsigtig Skik i de smaa Kjøbstæder, til hastig Hjælp ved pludseligt Ildebrandstilfælde. *Ing.EF.VII. 169. 2)* om person: som overvejer rækkevidden af sine handlinger i forvejen og ikke forvoent sætter noget paa spil ell. overlær sig; omhyggelig; omsorgsfuld; varsom; om handlemaade, adfærd olgn.: som vidner om omhu, forudgaende overvejelse olgn. hand var forsigtig nok der i, at hand vil have Prøve først (paa guldmagerens kunst). *Holb.Arab.7sc.* Hvor caute og forsigtigen (*sa.Mps.116:* forsigteligen) man vil skrive en Comœdie, saa undgaar man dog aldrig saadanne Censures. *sa.Skiemt.)(2r.* Man kan aldrig være forsigtig nok, naar det gielder om et Liv, som er os saa kostbart. *Enc.III.199.* *Forsigtig vel, dog ikke frygtsom gior | Hiint Varsel mig. *Hauch.DV.I.175.* Han saae sig forsigtigt tilbage, som om han frygtede for, at Familien skulde følge efter. *Etlar.SB.46.* Naar Lægen siger i Overmorgen, kan du være rolig for det betyder i Morgen. De er altid saa forsigtige. *AndNc.DM.V.206.* man skal . . være forsigtig med (o: betænke sig paa) at tro paa Mirakler, der endnu ikke har fundet Sted. *Pol.¹⁹/s1922.5.sp.1.* || som advarende udraab ell. (især) paaskrift paa forsendelser af skøre varer, der maa transporteres varsomt. *Goldschm.VI.423.* (jeg) læser Deres Navn paa en Malerikasse — sammen med et tydeligt tilkendegivet Rødvinsglas, som formodenlig skal betyde:

Forsigtig. *Drachm.F.I.113. spec.:* glas forsigtig | *ogs. overf. (spøg.) som advarsel om at tage sig i agt.*

Forsigtig-hed, en. fl. (sj.) -er (Ew. VIII.47). 1) [1] forudseenhed; forsigtighed. (lovene) bør derfor være saa uforanderlige, som det er muligt i menneskelige Ting, der altid ere underkastede Hændelser, og i hvilke den største Forsigtighed ikke kan see alting forud. *JSneed.II.368.* Roverpigen løftede lille Gerda op (paa rensdyret) og havde den Forsigtighed at binde hende fast. *HCAnd.V.353. nu kun (men opfattet som bet. 2.) i talem. forsigtighed er en borgmesterdyd. Mau.2324.* Forsigtighed er en Borgmesterdyd! Jeg vil give hende Medicinen ind i smaa Doser. *Holstein.T.77. jf. u. Borgmesterdyd samt: Vi ønsker .. Velbaarne Her Borgmester Lycke til denne høje Værdighed udi vor Stad, og haaber, at hand i Mildhed, Forsigtighed og Aarvaagenhed icke skal give nogen af sine Formænd efter. Holb.Kandst.V.2. || † skensomhed; betænksomhed. Eitsch.Term.38.* Dyder og Laster grændse ofte saa nær til hinanden, at man behøver megen Forsigtighed for at adskille dem. *JSneed.III.48.* Indbyggerne overveie alting med megen Forsigtighed og Skionsomhed. *Bagges.NK.167. 2) [2] omsorgfuldhed; varsomhed. jeg priser hans Forsigtighed. Jeg begierer ikke, at hand skal tro mig. Holb.Arab.6sc.* en af Raadmændene, som var i sær berømt for sin store Forsigtighed, og som blev meget roest af Borgerskabet, fordi han havde aldrig indført noget Nyt i Byen. *JSneed.II.486. (den) hvis frygtsomme Forsigtighed driver ham til at prøve alle paa det næieste. Ew.VI.160. *vil langsmed Randen (o: af et bjerg) skrede: | „Giv Agt, lad mig Forsigtighed dig lære!“ CKMolb. Dante.II.182. || for (en) forsigtigheds skyld, for at forebygge en mulig fejltagelse; for sikkerheds skyld. (David vilde ikke) forstaae, at (lignelsen) gjaldt ham. Nathan tilføjede da for en Forsigtigheds Skyld: Du est Manden. Kierk.II.5. Ludv. **Forsigtigheds-middel**, et. [2] (sj.) d. s. s. -regel. Forsigtighedsmidler, der bruges mod Bedragerne. *Kierk.IX.228. **W-regel**, en. [2] foranstaltning, der træffes af forsigtighed (for at forebygge et ell. andet). (sædvaner) følges ofte in praxi med god Grund, som de beste Forsigtigheds- eller Klogskabs-Regler. Nørreg.Privatr.I.26. Riget.^{24/1}1913. 8.sp.3. især: tage (træffe, iagttag) en forsigtighedsregel (ell. forsigtighedsregler). (ingen lov har) taget bedre Forsigtigheds Regler, end den Danske og Norske. Stampe.I.456. Ing.EM.III.3. at gaa med Lygte paa Gaden .. var en Forsigtighedsregel, som Forholdenes Natur og gammel Vedtægt bød at iagttage. Troels.II.72.**

Forsigtig-peter, en. [2] (jarg., l. br.; nedsæt.) person, der ikke vover noget. Man kan ikke paa én Gang være Forkæmper

og Forsigtigpeter. *Brandes.T.2. N. N. hører ogsaa til Forsigtigpeterne, der helst lader Bolden (o: i tennis) dø af sig selv, naar den har passeret Nettet Snease af Gange. Pol.^{10/1}1921.3.sp.5. -peteri, et. [2] (jarg., l. br.; nedsæt.) I den Grad har Hr. M. vundet alle danske Flensborgere ved sin mandige patriotiske Indsats, paa tværs af partipolitisk Forsigtigpeteri i reserveret Rigsdagspolitik. *Flensb.A.^{17/1}1920.1.sp.4.* naturligvis kunde der opnaas en Del ved, at danske Firmaer opgav det overvældende Forsigtigpeteri, der besjæler dem, saa snart Talen er om Rusland. *Pol.^{18/1}1921.5.sp.5. **W-vis**, adv. [2] (l. br.) forsigtigt; ogs.: for sikkerheds skyld. (man) dadede de alleruskyldigste Udtryk hos (forfatteren); men lod forsigtigvis denne Dadel krybe omkring i Mørket, uden .. at ytre den offentlig eller paa Prent. PAHeib.II.11. Winth. VIII.217. han (henvendte) sig forsigtigvis i Delfi og spurgte, om han ved en falsk Ed turde beholde Pengene. FrPoulsen.OD.33.**

For-sig-væren, en. (efter ty. fürsichsein; filos., nu næppe br.) det at bestaa for sig selv, have en selvstændig eksistens. Kjerligheden (trodsr ikke) paa nogen Selvstændighed og Forsigværen i Række med Andet, men .. giver sig hen. *Kierk.IX.204. Brøchner. Philosophiens Hist. II. (1874). 257. -værende*, part. adj. (nu næppe br.) selvstændig (jf. -væren). Kjerlighed er ikke en forsigværende Egenskab, men en Egenskab, ved hvilken eller i hvilken Du er for Andre. *smst.IX.214.*

† **forsikkerlig**, adj. adv. -t, d. s. ell. -en (Moth.S193). (ænyd. d. s.; fra ænh. versicherlich; til forsikre) som man vil staa inde for, garantere for; sikker; vis. om endskiønt Prisen (o: paa et universalmiddel) er noget anseelig, saa er dog Hielpen saa meget desto meere forsickerlig, saa at 6 Liigtorne dermed kand afskaffes. *Cit.fra1. halvdel af 18. aarh. (Stolpe.D.IV.94). || især som adv.: (jeg har) mine Opvartere, som forsikkerlig tolder til mig (o: gør mig deres opvartning). KomGrønneg.III.178.* „Han her sees staae — Det alt opdager.“ | — „Kuns saa! Kuns saa! Forsikkerlig!“ Syngesp.VII.2. 20. jf.: *Ved dig (o: Augustus), som ved en Gud, jeg svar forsikkerlig, | At jeg af Hiertet dig .. | Saa høyt har elsket, som jeg kunde elske dig. *Falst.Ovid.31.**

Forsikre, v. [for'segr] Høysg.AG.103. -ede; imp. (l. br.) forsik(ke)r (Horn.Moral. I.42. Brandes.Volt.I.49) ell. (nu næppe br.) forsikre (Horn.Moral.II.31. KomGrønneg.I. 262). vbs. -ing (s. d.). (ænyd. d. s. ell. forseck(e)re; fra mnt. forsekeren, hty. versichern) gøre sikker.

1) gøre tryk ved sikkerhedsforanstaltninger mod ydre fare, tab olgn.; betrygge; sikre. 1.1) (nu sj.) om betryggelse mod angreb, fare olgn. troer paa Herren eders Gud, saa skal I blive forsikrede (1871: være sikkre). 2 *Krøn.20.20(Chr.VI). De (svenske) hafde*

begyndt og fornemmeligen ført Krigen for sig selv, til at hæfne de dennem tilføjede Uretter, og til at forsikre deres egen Staat. *Slange. Chr. IV. 1163.* han glemte sin egen Ro, for at forsikre andres. *Jacobi. Skr. 54.* ingen kunde rokke (*Hertz's stilling paa parnasset*), da han omsider, dog efter en forsikrende Daab, kastede Masken. *Kyrrer. HH. 65.* † *m. flg. præp.* for (fra, imod) til at betegne den ell. det, man sikrer nogen imod. (visdom) bevarede ham fra fienden, og forsikrede (1871: sikkrede) ham for efterstræbere. *Visd. 10. 12 (Chr. VI). Holb. DH. III. 318.* (for) at forsikre rytterne fra fiendens hemmelige udfald . . maatte infanterieet bedække (dem). *sa. DNB. 242.* din Godhed . . forsikrer mig imod din Storhed. *Suhm. II. 222. 1.2* (nu sj.) skaffe sikkerhed for opnaaelsen ell. besiddelsen af noget; (til) sikre; forskaaffe. (m. obj. og hensobj. ell. † i forb. m. præp. om ell. paa.) (statuen) fortjener Beundring, og forsikrer Kunstneren Udødelighed. *Bagges. DV. IX. 293.* Naar jeg . . haver fuldraget dette, og forsikret (*Chr. VI, 1907: beseglet*) dem denne Frugt, vil jeg derfra drage . . til Spanien. *Rom. 15. 28.* Baronen vilde forsikre min Moder en aarlig Understøttelse. *Gylb. XI. 175.* (sj.) *m. tings-subj.:* et Testament . . som forsikkrede mig Besiddelsen af Alt, hvad de efterlodte dem. *sa. KV. 207. m. overgang til bet. 3.1: (Fr. II tænkte)* paa at stadfæste begge sine Rigers Croner udi sit Kongel. Huus, saa at hans første fødte Søn kunde være forsikret paa efter hans timelig Død . . at sætte sig paa den Kongelige Throne. *Slange. Chr. IV. 5.* Valdemar . . troede sin Søn forsikret om Arvefølgen i Riget. *Molb. DH. II. 376.* † *især refl.:* (kongen beordrede) sine Raad . . at samle alt det Folk de kunde sammenbringe, for at forsikre sig om Finland. *Slange. Chr. IV. 118.* han (var) meget begjærlig efter at forsikre sig den sortøiede Kammerpige, og ogsaa meget skinsyg. *Gylb. V. 40. spec.: berøve (en) friheden.* forsikre . . sig om nogens person. *Moth. S193.* for at forsikre os ham (o: en fangen fjende), er vel et stedsevarende Fangenskab nødvendigt. *Oehl. Hr. S. 313.* der (er) truffet Anstalter til at forsikre sig min Person. *Gylb. II. 16. 1.3* † *stille sikkerhed for, at en økonomisk forpligtelse vil blive opfyldt; dække mod tab.* (skipperen maa) for samme Bodmerie-Penge forsikre Creditorerne med Skibs Redskab og Fragt. *DLA—5—1.* Det var billigt, at jeg burde forsikre ham for den laante Capital. *VSO.* At gjøre sig forsikret i eens Gods og Eiendomme. *smst. 1.4* (videre udvikling af bet. 1.3; især fagl.) ved forsikring (1.2) sikre sig (ell. sine arvinger) erstatning for mulige tab; om assurandøren: forpligte sig til erstatning. (om forholdet ml. assurere og forsikre, jf. u. Assurance 1). hvis nogen lader forsikre sit Skib, eller Gods, paa lang Rejse. *DL. 4—6—8.* Dersom den hele Bye brændte

af, sagde han forleden, hvad nyttede det da, at mine Huuspanter ere forsikrede i Brandkassen? *JSneed. III. 10.* Felix havde havt sit Liv forsikret, men sidste Gang, da Forsikringen skulde fornyes . . havde han . . undladt det, saa at hans Krav var bortfaldet. *Tops. II. 171.* *Forretning er Forretning. | Altså forsikrer vi, mod Hagl, mod Brand, | mod Ran, mod Skibbrud. *Rord. GK. 203.* forsikre sig, lade sig forsikre, *spec.: tegne en livsforsikring. S&B.* † den forsikrede, den, der selv (ell. ved dødsfald: hvis arvinger) skal modtage erstatningen. *Lassen. SO. 490.*

2) give (en) sikkerhed for opfyldelsen af et løfte olgn. ell. rigtigheden af en paa-stand ved en (nu oftest: mindre bindende ell. formel) mundtlig ell. skriftlig erklæring; (love at ville) staa inde for; garantere for. (m. abstr. obj. (nu næsten kun ubest. pron.) ell. flg. udsagns-sætn.). (jeg) forsikrer, vidner og Contestere, at det er een af mine største plaiseers Fornøjelser og Glæder, at see hendes Velstands Contentement. *Holb. Bars. II. 7.* Gudinden . . forsikrer sin Skyts (o: beskyttelse). *Suhm. I. 182.* (*Fr. III*) opmuntrede alle til at stride som Mænd for Fædrelandet. Han forsikkrede, at han vilde vaage og stride for dem som de for ham. *Mall. SgH. 124.* Breve, hvori hun forsikkrede ham sin Kiærlighed. *Oehl. Øen. (1824). IV. 250.* med de helligste Eeder forsikkrede (han) at intet Offer skulde være for stort. *Gylb. (1849). IX. 206.* (han) forsikkrede dem sin Glæde over de kjønne Couleurer og det deilige Mønster. *HCAnd. V. 114.* Antiochus . . forsikkrede (*Chr. VI: forvissede*) . . med Ed, at han vilde gjøre ham baade rig og lykkelig. *2Makk. 7. 24.* det forsikrer jeg dig. *S&B.* † *nu især (dagl.) m. flg. præp.* for ell. om (nu sjældnere paa *Moth. S193. Hostr. G. 118; til: Kom Grønneq. II. 199. Schand. BS. 342*) styrende en at-sætn. ell. (sjældnere) et abstr. subst. hand forsikkrede mig, førend hand tog Afsked, om sin Skikkelighed. *Holb. Jean. I. 1.* jeg forsikrer Dem, at dette Portræt ligner Dem. *PAHeib. Sk. I. 205.* Jeg forsikrer Dig for, Du vil ikke kjende Gaden igjen. *CMøll. PF. 94.* Jeg kan forsikre Dem til, at jeg kun har gjort det i den allerbedste Mening. *Pont. FL. S1.* jeg forsikrer Dem for, jeg ligefrem opmuntrede hende i hendes idealistiske Følelser. *KLars. Ci. 227.* jeg forsikrer Dem forud om min bedste Tak. *Ludv.*

3) (ofte m. overgang til bet. 2; i. br.) give sikkerhed ell. vished (for noget) ved handlingers ell. begivenheders vidnesbyrd. (især i forb. m. præp. om ell. † m. flg. at-sætn.). 3.1) bekræfte rigtigheden af en paastand ved tegn, gerninger olgn. ell. ved henvisning til visse kendsgerninger; bevise; m. person-obj.: bestyrke i en antagelse; overtøye; overbevise. (sj.) m. person-subj.: forsikre flaget, † om ældre tiders forhold: løsne et skud som tegn paa, at man sejler under eget

flag (jf. bekræfte sit flag u. bekræfte 3.). *Se Lea. (1808).* || † m. tings-subj.: være en garanti (for). Der er fundet hos (falskmentnerne) Værktøj, som hører til Haandværket, og nøjagtig forsikrer, at de ere skyldige. *Cit. 1705. (Kbh. Dipl. V. 800).* vore mandige Sæder forsikre mig om, at hun vil vælge Mand for sig, Mand for dig, Mand for Riget. *Suhm. II. 245.* *Den Iver . . | Forsikrer mig om eders gode Villie. *Heib. Poet. IV. 226.* || især (nu kun) i perf. part. brugt som adj. ell. † refl., oftest i forb. m. om (sj. paa; † til: *Kom. Grønneg. I. 262.*: være overbevist om; være sikker paa. (jeg) beder for Eder med Glæde . . fuldeltig forsikret (1907: forvisset om dette), at han, som begyndte det gode Værk i Eder, vil fuldføre det indtil Jesu Christi Dag. *Phil. 1.6.* Jeg veed at jer Vert og Vert-Inde blir budne, men jeg er ikke forsikret om at I blir buden. *Holb. Jul. 3sc.* *Dog er jeg forsikret paa | Hielpen vist engang at faae. *Brors. 156.* Undersaatterne forsikre sig, at det ikke vil vare længe, før end saadan hidintil ndi svang gangne Forvirring fra Riget bliver afvendt. *Slange. Chr. IV. 117.* Oprtrin, som jeg er dristig nok til forud at forsikre mig om, Læseren vil værdige nogen Opmærksomhed. *PA. Heib. US. 274.* Vær da med den hierteligste Oprigtighed forsikret, at De ved Deres muntre Lune, langt fra at forarge mig, altid vil gjøre mig meget lykkelig. *Molb. Breve. 46.* (jeg beder) Dem om snarlig Fornøelse af Deres ærede Ordre, om hvis hurtige og samvittighedsfuldste Udførelse De kan være forsikret. *Ludv.* || † perf. part. brugt attrib.: sikker; vis. *Retfærdighed | I Jesu Christi Blod | Er det, jeg veed, | Som mig til Salighed | Giver et forsikret Mod. *Brors. 130. 32* give sikker oplysning om noget hidtil ukendt ell. uvist ved en undersøgelse; oplyse; skaffe vished for; forvise. † i forb. gøre sig forsikret om (noget), overbevise sig om (noget). *Brors. 125.* (den kommanderende skal) gjøre sig forsikred om, at de udi Flaaden, eller Escadren, værende Skibe ere i forsvarlig Stand. *Søkrigs A. (1752). §5.* || nu kun (l. br.) refl., i forb. m. præp. ell. † obj. (*CBernh. X. 7.*: skaffe sig vished om, overbevise sig om (ved eftersyn, undersøgelse olgn.). Tænk ikke paa andet, end at forsikre dig selv om min Søsters Kjerlighed. *PA. Heib. Sk. II. 140.* (Ib) forsikrede sig om at Laasen og Jernboltene for Aflukket vare satte forsvarligt for. *Etlar. DV. 249. BMøll. Dy. L. III. 151.*

Forsikrer, en. (fagl., l. br.) til forsikre 1.4: d. s. s. Assurandør. *Moth. S. 193.* Forsikrerens i Præmieforsikringskontrakten vil ifølge Forholdets Beskaffenhed . . ordentligvis være et Aktieselskab. *Lassen. SO. 488. Hage. 294.*

Forsikring, en. flt. (især i bet. 1.2 og 2) -er. (ænyd. forsikring, -se(c)kring; vbs. til forsikre)

1) til forsikre 1. 1.) † til forsikre 1.1-3: sikkerhed; borgen; garanti. disse havde den tilflugt til Herren . . til forsikring paa (1871: som Borgen for) lykke og seyr. *2. Makk. 10. 28 (Chr. VI).* en Fredsslutning, hvorved Rygerne maatte . . stille Gidsler til Forsikring for deres Rolighed i Fremtiden. *Mall. Sg. H. 64.* De vil vælges til Rigsdagsmand for at faae Forsikring paa at blive udodelig. *Oversk. II. 13.* || tage i forsikring olgn., tage i forvaring. Skibet (blev) taget udi Forsikring af de Spanske, og besatt med Soldater. *Slange. Chr. IV. 1030.* || spec. (jf. forsikre 1.3): sikkerhed for økonomisk tab, der gives ved forskrining, kaution, pant olgn.; ogs. (i konkr. anv.): dokument ell. pant, hvorved sikkerhed gives. Sagsøgeren (har) Magt til at lade (sin skyldner) sette i Forvaring, indtil hand betaler, eller stiller nøjagtig Forsikring for Gielden. *DL. 1—24—33.* Hand har . . givet mig forsikring (: for pengene) i sit store Huus mit paa Torvet. *Holb. II. IV. 6.* Smykkerne . . vilde være tilstrækkelig Forsikring for tre Landsbyklokker. *Blich. II. 574.* m. overgang til bet. 2: Jeg er fornøiet med hans skriftlige Forsikring. *VSO.* „kan De skaffe skriftlig Forsikring fra Frugthandleren?“ Og det kunde han, skriftlig Attest bragte han. *HC. And. VIII. 241. 1.2* (især fagl.; jf. u. Assurance 1) til forsikre 1.4: handlingen at sikre sig (om assurandøren: forpligte sig til) erstatning for muligt tab ved oprettelse af kontrakt (og erlæggelse af et vist, aarligt beløb); dels om sikring af erstatning ved adlæggelse, tab af ell. skade paa ejendele (skadesforsikring), dels om sikring af godtgørelse for tab ved sygdom ell. af erstatning til den forsikredes arvinger (bo) i tilfælde af hans død (personforsikring). Skulde og nogen ville paa adskillige Stæder lade forsikre sit Skib, eller Gods, da maad det vel skee, naar alle saadanne Forsikringer ikke opløbe tilsammen meere end de nj tiende Deele af samme forsikrede Skibs, eller Godsis, rette Værdj. *DL. 4—6—6.* *Nørreg. Privatr. III. 285.* Forsikring (Assurance) hviler paa Erkendelsen af, at det er bedre at bringe et sikkert men lille Offer end at leve paa Risikoen for at lide et stort Tab. *Hage. 294.* gensidige Foreninger til Forsikring af Bygninger. *Vorthj. III. 2. 78.* || (jf. u. Assurance 1; især dagl.) som forkortelse af Forsikringskontrakt (*Tops. II. 171*) ell. af -sum (han fik forsikringen udbetalt).

2) til forsikre 2: (mundtlig ell. skriftlig) erklæring, hvorved man forsikrer et ell. andet. *(Michael) denne Løgn beseglede med Eed. | Paa sliig Forsikring strax den deputerte Skare | Tilbage gik. *Holb. MpS. 283.* (han lod) tilbyde eedelig Forsikring, at han vilde . . staae til Rette. *Engelst. Phil. 152.* Med de helligste Forsikringer blev dette lette Løfte givet. *Blich. (1846). V. 51.* *Kan I bevise | At denne Pige her er

Jomfru Munk? | Forsikringen er ikke nok. *Heib.Poet.III.493.* modtag Forsikringen om min Højagtelse. *Ludv.* I Stedet for Ed træder en efter en af Justitsministeren foreskreven Formular afgiven højtidelig Forsikring, naar Vidnet hører til et Trossamfund, der ikke tillader sine Medlemmer at aflægge Ed. *LovNr.90^u/1916. §187.* *Jf. †:* Sognemændene ere nærmest til at faa Kirketienden til Fæste, dersom de ville . . . giøre Forsikring om Betalingen (v: love at betale) til rette Tide. *DL.2—22—19.*

3) † til forsikre 3: det at være forvisset om noget; vished; overbevisning. *lad din søde Kierlighed | Mit Hiertes Vee forsøde, | Med den Forsikring, at jeg veed, | Min gandske Skyld og Brøde | Er kast i Havets Strømme. *Brors.69.* Hvad er det da, som behager? det er den hemmelige Forsikring, at Modsigelsen ikke er virkelig. *JSned.III.192.* gøre forsikring, skaffe vished, overbevise (om noget). *hand (v: heliigaanden) mig i Hiertet boer | Og giør Forsikring ved sit Ord, | At Gud mig ret af gandske Hierte ynder. *Brors.157.* gøre sig forsikring om, gøre sig sikker forventning, et sikkert haab om; sætte sin lid til. du (skal) mangan Gang finde den mindste Trøst hos dem, du har gjort dig den beste Forsikring om. *Herrn.Moral.I.56.* (svenskerne) gjorde sig Forsikring om at vinde (Øland); efterdi dend Danske Flode var afseylet til Kiøbenhafn. *Slange.ChrIV.320.* || (sj.) hvad der giver vished om noget. den største Forsikring om Seier var Absalons Tapperhed. *Jacobi.Skr.20.*

Forsikrings-, i ssgr. især, hvor intet andet bemærkes, (fagl.) af Forsikring 1.2 (jf. Assurance-); udeladt er bl. a. flg.: Forsikrings-agent, -aktieselskab, -forening, -institutt, -matematik, -ret, -tid, -tvang, -videnskab. -anstalt, en. *Lov²⁹.12.1862. Hage.855.* uegl.: Der er i Forhold til de forskjellige Tab i Livet maaskee en Forsikrings-Anstalt, som giver En Skadeserstatning. *Kierk.X.151.* -brev, et. 1) [1.1] (foræld.) dokument, hvorved man (til)sikker en noget. Hertugen self og Land-Stænderne betingede sig deres Religions Frihed imod deres Forsikrings-Breve paa deres Troskab og Lydighed imod Keyseren. *Slange.ChrIV.572.* *ADJørg.II.123.* 2) [1.2] (l. br.) d. s. s. -police. Samme Forsikrings-Breve, som kaldis Policer, skal hos stemplet Papiers Forvalterne findis. *DL.4—6—2. Hage.847.* -giver, en. (l. br.) d. s. s. Assurandør. *Nørreg. Privatr. III. 286.* *VortHj. III2. 89.* -kontrakt, en. *vAph.(1764).* *Lassen.SO. 488.* † -penge, pl. d. s. s. -præmie. Premie, eller Forsikrings-Penge, skulle alle strax ved Policens Underskrivelse erleggis. *DL.4—6—8. Nørreg. Privatr. III. 286.* -police, en. skriftligt bevis for indgaelsen af et forsikringsforhold (jf. -brev 2). *Hage.847.* -præmie, en. beløb, som den forsik-

rede (aarligt) yder assurandøren som vederlag for hans risiko (jf. -penge). *Sal.VI.905.* *Hage.1295.* -selskab, et. *VortHj.III2. 74.* *Sal.²VIII.507.* -sum, en. den (maksimal)sum, assurandøren skal udrede i skadeserstatning til den forsikrede. For total Skade (ved brand) betales Forsikringssummen med 2 pro Centum Rabbat. *Nørreg. Privatr. III.306.* *Hage.853.* -søger, en. person, som ønsker at tegne en forsikring. *VortHj. III2.91.* -tager, en. person, som i sit eget navn tegner en forsikring for sig selv ell. andre. *Nørreg. Privatr. III.286.* der (er intet) til Hinder for, at en Person i eget Navn kan forsikre en Andens Interesse for denne. Førstnævnte er da kun Forsikrings-tager, ikke Forsikret, sidstnævnte kun Forsikret, ikke Forsikringstager. *Lassen.SO.490.* -værdi, en. den værdi, som det forsikrede har ved kontraktens afslutning. *Lassen.SO. 490.* -væsen, et. indbegrebet af forholdsregler, der er truffet ell. træffes i forsikrings-gjemed samt de dertil hørende institutioner. *VortHj.III2.74.* *Hage.854.*

⊞ forsimple, v. [før'sem'blø] -ede. vbs. -ing (*Troels.LXIV.205.* *Riget.²⁴.1911.1.sp. 2).* (jf. ty. versimpeln, fordummes) 1) (sj.) simplificere. Man har ansat dette for en Fejl, at Sproget . . . forsimples jo mere og mere. *Rask.I.190.* 2) gøre simpel ell. ufin (især: i tankegang); trække ned i en lavere sfære. Man gjorde Livet til en Fest — uden at forsimple Festen ved daarlige Manerer. *Drachm.HI.52.* hun forstod, at han var dannet og velopdragen, og at Fatigdom heller ikke forsimplede ham. *EBrand.UB.194.* det var den første grove Appetit (paa livet), der forsimplede min Smag. *JVJens.Sk.138.* || (l. br.) refl.: blive simpel. Naar et af en Families Medlemmer forsimplede sig, degraderedes Slægten. *EJuelHans.TK.195.*

1) forsinke, v. [før'sen'gø] -ede. vbs. -else (s. d.) (ænyd. d. s. (HMogens.); jf. ty. verspäten; uden for jernb. især ⊞) bevirke, at noget (ell. nogen) indtræffer ell. kommer senere, end det normalt vilde være sket; sinke; m. h. t. tid (sj.): forhale; m. h. t. person: opholde. Feldt-Togget blef . . . meget hindret og forsinket. *Slange.ChrIV.319.* *Forsink ham ikke Seiren; han vil ei | Misbruge den. *Oehl.AV.93.* Dine Spørgsmaal . . . forsinke kun Tiden. *Blich.II.557.* „jeg skal ud at kjøbe et Kjøletøj til min Kone.“ — „Om Forladelse! Saa har jeg dog forsinket Dem i Deres Forretninger. Farvel.“ *Bogh.II.105.* (toget) er forsinket fem Minutter. *Pont.LP.VII.44.* (storkeungerne) prøves, for . . . at der ingen Efternølere bliver til forsinke og opholde paa Reisen. *Bogan.I.125.* part. forsinket brugt som (attrib.) adj.: Hun fandt dem ved et forsinket Middagsmaaltid. *Pont.LP.VIII.157.* Stuart Mill er, hvad man kunde kalde en forsinket Rationalist (v: optræder først efter de egentlige rationalisters tid). *EdwLehm.*

Fremtidens Kvindesag. (1914). 21. jf. (spøg.): (brandsvendene) kom antagende som et forsinket Lyn. *Fleusba.* 21/1904. *Till.* 1. sp. 6. || (nu l. br.) refl.: blive opholdt; ogs.: komme for seni. Mennesker af hans Slags forsinke sig vel nu og da, af Frygt for at forhaste sig. *Rahb. Fort.* II. 271. *Stærkt iler han, at ei han sig forsinke. *Oehl. Digt.* I. 29. skulde det blive Tilfælde, at jeg forsinke mig nogle Øieblikke, saa stoler jeg paa, at du vil undskyldte mig. *Heib. Poet.* III. 393. *Kierk.* VIII. 293.

II. forsinke, v. [fɔr'sen'gə] -ede. vbs. -ning (Sal.² VIII. 508). (fra ty. verzinken; sneak.) samle (sidedræ, fx. i skuffer, pakasser olgn.) m. sinke. *Hag.* IV. 214. *Fr. Poulsen. M.H.I.* 3. Feib.

III. forsinke, v. se forzinke.

Forsinkelse, en. flt. -r. (vbs. til i. forsinke; uden for fagl. spr. (jærnb.) især Ψ) det at forsinke ell. forsinkes; ogs. om den tid, hvormed noget er forsinket. *Moth.* S. 205. *Sørø Saml.* III. 171. hvor dræber en saadan Krig ikke Sandhedskærligheden!.. Hvilken Forsinkelse af Fremskridtet i Europa! *Brandes.* VII. 15. (toget) havde en dygtig Forsinkelse. *Gjel.* T. 13. tre Kvarters Forsinkelse paa Veien fra Kjøbenhavn til Næstved. *smst.* *Buchh.* UH. 48. (astr.) Maanens daglige Forsinkelse (o: det tidsrum, maanen daglig kulminerer senere end den foregaende dag). *Scheller.* Mar. O. 146. || spec. (jur.): det forhold, at skyldneren ikke i rette tid betaler sin fordringshaver, ell. at fordringshaveren forhindrer skyldneren i rettidigt at opfylde sine forpligtelser m.m.; jf. u. Forhaling 2). *Lasen.* AO. 346. 617.

Forsire, v. [fɔr'si'rə] (tidligere skrevet -zire). -ede. vbs. -ing (s. d.). (fra ty. verzieren) udpynte ell. smykke m. fint udarbejdede detaillier (ornamenter, arabiske olgn.). *Se denne Skrift -- hveranden Sætning | med Udraabstegn er smukt forsinret. *Sødb.* GD. 111. *Dragtens forsirede Pragt. *Tom Krist.* Páfuglejerer. (1922). 41. uegl.: *(jeg) dækker hendes Mangler .. | hver Smaafejl bærer jeg til Ciseløren, | at i sin Kunst han kan forsire dem. *Drachm.* SB. 60. (iron.): Jeg forsøgte forgjæves at standse hans Foredrag, som han iøvrigt forzirede med fine Titulaturer, saasom: Løsgjænger, Dagdriver, Sviregast o. s. v. *Chievitz.* FG. 42.

Forsiring, en. flt. -er. vbs. til forsire; især konkr.: hvad der pryder ell. smykker noget, ell. hvad der er bragt som pryd ell. smykke; nu oftest (undertiden nedst.) om detailleret udførte ornamenter. den romerske Calendar, sat paa Vers og udsmykket med adskillige poetiske Forziringer. *Heib. Pros.* IX. 90. En hvid Atlaskeskjole uden Forziringer omslutter hende. *HCand.* IV. 321. denne smukke Vinkande, hvis Monster og Forziringer akkurat ere i samme fortræffelige Smag som Bægeret I gav mig forleden. *Ettar.* DV. 89. I Posthuset aner man allerede (arkitektens) senere Tilbøjelighed

til at lægge en for stor Vægt paa Forsiringerne. *EHannover.* Sv. K. 76. || \int d. s. s. Figur 62. *Musik.* L. II. 414. *Sal.* VIII. 508. **Forsirings-anker**, et. (bygn.) anker (2.1), der anbringes paa en husmur som udpyntning. *SJørgensen.* Lommebog for Murere. (1886). 15. -fummel, en. (sko.; nu næppe br.) værktøj, der brugtes til at forsyne hælen m. en akkurat kant op imod overlæderet (jf. Hælekulisse) ell. til at anbringe forsk. forsiringer paa fodtøjet. *Skomageren.* (1832). 26. OrdbS.

forsjaske, v. [fɔr'ʃasgə] -ede. (dagl.) give et uordentligt og sjusket udseende; forjaske; forkramme; især (oftest uegl.) i part. forsjasket som adj. Nej, om jeg nogensinde har kunnet forstaa, at Mandfolk, der blot er en lille Smule kræsnæ, kan tage til Takke med et saa forsjasket Stykke Pigebarn. *Gyr Lemche.* FS. 276. *Tanddr.* HS. 11.

forsjofle, v. [fɔr'ʃo'flə] -ede. vbs. -ing (Pol.² 10/1907.3). (l. br.) gøre sjofel; forsimple. I visse Maader forsjofler Telefonen det moderne Liv. *Børsen.* 2/1920. 2. sp. 3. part. forsjoflet som adj.: hans forsjoflede Madam. *NatTid.* 1/1902. M. 2. sp. 3.

Forsjun, forsjerne ofl. se Forsyn osv. **forsjunke**, v. se forsynke.

forskaane, v. [fɔr'sgā'ne] -ede. vbs. -else (s. d.), jf. Forskaansel. (ænyd. d. s.; efter mnt. vorschonen, ty. (einen mit etwas) vorschonen; især Ψ) vise barmhertighed ell. skaansel mod nogen ved at fritage ell. spare ham for noget ubehageligt; skaane. *Moth.* S. 247. *O forskaan mig, vise Daare, | Træt ei længer med Naturens Røst! *Ew.* II. 164. (drengene) kastede med Sneebolte .. paa enhver Forbigaaende .. Heller ikke de forbi kjørende Kaner forskaaned de. *Hauch.* MfB. 19. || nu især m. efterflg. præp. for († fra. *Slange.* Chr. IV. 1300. vAph. (1772). I. 383. † med. *Holb. Metam.* 88. PAHeib. Sk. II. 22) m. styrelse, der betegner det, hvorfor man fritages: spare for; lade slippe for. det Ord Sviger-søn skurrer forbandet i mit Øre. Forskaan mig for dend Titul. *Holb.* HP. III. 4. han (skal) saa længe Skibet er til Ankers .. være forskaaned for at gjøre Vagt. *SøkrigsA.* (1752). § 428. Hun kunde da haabe paa at forskaanes for den Ydmygelse. *Pont.* LP. VII. 126. † m. præp. med m. styrelse, der betegner en lettelse af en byrde olgn.: lade slippe m. d. (de bad om) at de motte forskaanes med ringere Told. *Slange.* Chr. IV. 1127. || (sj.) refl.: vAph. (1772). I. 484. gierne forskaaner Historien sig for saa ydmygende en Undersøgelse. *Engelst.* Nat. 11. **Forskaanselse**, en. ell. (sjældnere) **Forskaansel**, en. (nu næppe br.) vbs. til forskaane: det at forskaane ell. blive forskaanet. (især m. præp. for ell. † fra. vAph. (1759)). Uden mindste Forskaanselse udpresser (forpagteren) alt af Vedkommende. *Schytte.* IR. II. 132. *Ew.* VIII. 80. MO. hand lod dend anden Fahne plyndre Byen og uden no-

gen Forskaansel nedhuggede baade Sol-dater, Borgere, Qvinder og Børn. *Slange. Chr.IV.287. (de fik) Forskaansel for den ubillige Told. K.Selsk.Skr.I.34. VSO.*

forskabe, v. [fɔr'sga'ba] -te. vbs. -else (*Grundtv.HV.III.14. (æda. forskabæ (AM.); fra mnt. vorschapen; jf. VI. for-2.1 og skabe samt forskabet; foræld., sj.) give en unaturlig skikkelse ell. et usædvanligt udseende; omskabe paa en hæslig maade; misdanne. Moth.S213. *Han os Fortabte, | Af Fienden forskabte, | Har skænket sin enbaarne Søn! Grundtv.SS.I.115. forskabet, part. adj. [fɔr'sga'bət] (dannet af VI. for-2.3 og skabe sig; jf. forskabe; l. br.) af unaturligt væsen; skabagtig; affektet. han havde udskammet en Fange som affekteret og forskabet. Brandes.II.444. smst. III.152. Rimest.DF.30.*

forskaffe, v. [fɔr'sgafə] -ede. vbs. (l. br.) -else (*Moth.S222. VSO. Goos.III.345. (ænyd. d. s.; efter mnt. vorschaffen (ty. vorschaffen); jf. anskaffe, beskaffe) 1) † sørge for, at noget sker ell. bliver udført; indrette; mæge (jf. beskaffe). (præsterne skal) undervise Ungdommen i Børnelærdommen . . og det saa forskaffe, at hvis om Søndagen ej kænd forrettis, der til en anden Dag . . bestemmis. DL.2—6—1. || m. præd. til obj.: sørge for, at noget kommer i en vis tilstand; gøre. vi maae have agt paa, hvis herefter skee kænd, paa det vi kænd forskaffe for alle folk riget uforstyrret med fred (1871: for at vi kunne holde Riget uforstyrret og i Fred). St.t.Esth.16.5 (Chr. VI). 2) (nu l. br. (jf. dog Feilb.), især jur. og m. nedset. bet., sml.: "nu har (ordet) en ufordeeltigt Bibetydn." Levin.) sørge for (nu især: ved resolut optræden, bjergsomhed olyn.). at noget skaffes til vejle ell. kommer i stand; tilvejebringe; oftest m. hensobj.: hjælpe (en) til at opnaa; skaffe. Forskaffer mig vise og forstandige og forsøgte Mænd af Eders Stammer. 5 Mos.1.13. Himmelen har . . affærdiget mig hid, for at curere Pluti Øyne, og at forskaffe ham sit Syn. Holb. Plut.III. jeg lover Dem . . at anvende alle mine Kræfter for at forskaffe Dem Tilgivelse. Hauch.III.409. Jeg krøb strax ned i en . . Kahyt, som (han) havde forskaffet os. Fru Heib.B.II.119. || nu især refl.: vAph. (1759). fremmede Væxter, som den dristige Kjøbmand havde vidst at forskaffe sig fra Klosterhaverne. Ing.PO.I.48. Forskaffer Nogen sig Samleie med en Kvinde ved Trusler. Straffelov¹⁰/s1866. §169. (han) anbefalede hende at forskaffe sig denne Mands Skrifter. Pont.LP.VII.126. || (l. br., jf. Høysg.S.77) i pass. de Enrollerede skal forskaffes Løn efter Forordningen. MR. 1704.120. For at komme . . raskere afsted, blev der forskaffet ham en Ridehest. Blich. IV.79. || † uden hensobj.; i forb. m. præp. led, der angiver retningen for en bevægelse: bringe. saasart de Svenske hafde qvitteret disse Lande . . forlængdes Hans Majest.*

efter at . . aftakke, betale og af Landet forskaffe de mange nu u-fornødne Tropper. *Slange. Chr.IV.1380.*

forskale, Forskaling, se forskalle, Forskalning.

forskalle, v. [fɔr'sqal'gə] -ede. vbs. -ning (s. d.). (dannet af VI. for- og skalle, tilspigre lugerne paa dækket) † tildække lugerne med noget vandtæt (presenninger olyn.). Larsen. D&H. **Forskalkning**, en. ft. -er. † vbs. til forskalke; især konkr.: vandtæt dække for en skibsluge. et Par Mænd laa paa det hældende Dæk og slog Forskalkningerne fra Lugerne. *Søiberg.FLP. 172.*

forskalle, v. [fɔr'sgal'ə] (nu l. br. forskale. VSO. "Forskalle, eller efter Udtalen: forskale." MO. Meyer.) -ede. vbs. -(ning) (s. d.). (efter ty. verschalen, af schale, skal; især tom.) beklæde (et loft inden gipsningen, træværk paa skib olyn.) med (tynde) brædder. VSO. Funch.MarO.II.47. LandbO.II.216. || (sj.) uegl.; refl.: Tithon i Sagnet (kan) ikke . . blive gammel, men bare forbrænde eller forskalle sig som en Cikade. *VilhAnd.AD.223. Forskalling*, en. (ogs. **Forskaling**. LandmB.III.281. Feilb. — nu l. br. **Forskaling**. VSO. Meyer.) ft. -er. (tom.) vbs. til forskalle. Nu er han i Færd med Forskalingen. VSO. || konkr.: bræddebeklædning (af lofter til gipsning, af træværk paa skib olyn.). Af Fugtighed er Forskalingen gandske forraadnet. smst. Funch.MarO.II.47. *nu er Murens Fugtighed og Grønhed af ny Forskaling dækt. *Drachm.DD.147. Hvelvinger mures . . ligesom Buer, paa Buestallinger, her bestaaende af en Forskaling, befæstet paa Ledebuer. Gnudtzm. Husb.60. || (sj.) overf. et lille tørt og selvtilfreds Hjærte, hvidtet med Høflighed, skjult under en Forskaling af ydre Elskværdighed. Jørg.V.281. et Hjærte saa rigt, at det kunde slaa igennem Kundskabens aandelige Forskaling. VCavling. LFeilberg. (1915).27.*

forskammet, part. adj. (af VI. for-2.3 og skamme; jf. mnt. vorschemen, vorschamen, ty. verschämen, samt uforkammet) 1) † stærkt medtaget; ilde tilredt. ieg var forskammet af Kulde og Frost. *Æreboe.91. 2) † i høj grad skamfuld. Moth.S242. 3) (jf. ænyd. forskæmmet, ænh. nt. verschamt i sa. bet.; dial.) skamløs; uforkammet. Esp.85.*

forskanse, v. [fɔr'sgan'sə] -ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; efter mnt. vorschanzan, ty. verschanzan) omgive ell. dække med forskansninger; befæste (2); spec. ✕ m. h. t. hær i aaben mark. (sultanen) forskansede sin Leyr. *Holb.Hh.I.24. Bagges.NK.374. Han vilde (ikke) høre det Raad . . i Hast at forskansde Adgangen til Øen, og lave sig til at udholde en Beleiring. Molb.DH.II.409. perf. part. brugt som adj., især i forb. forskanset lejr, (nu) spec. ✕ d. s. s. befæstet lejr (u. befæste 2). med*

Bajonetterne drev (*de*) ham og Kiernen af hans Armeé ud af en stærk forskandsed Leir. *Mall.SgH.336. MilConv.IV.574. Goldschm.I.368. Sal.³VIII.508. || refl.* de Con-torske maatte nedbryde . . de Muure paa Ovre-Gaden, hvor de agtede at forskandse sig. *Holb.Berg.144.* det Kloster, hvor de Pavelige havde forskanset sig. *Drachm.VD.324. || billedl. ell. overf.* man har en forskandsed (*o: fæstnet*) Brug imod sig i begge (*konstruktioner*). *Høysg.S.93.* *Med Skioldet paa sin Arm | Han tapper sig forskandsed. *Oehl.HK.12. Kierk.VIII.341.* bestandig ser man ham sidde . . forskanset bag en stor . . Bog, over hvis Rand hans . . Øjne opmærksomt iagttager Menneskene omkring ham. *Pont.GA.35.*

Forskansning, en. fl. -er. vbs. til forskanse. En Leirs Forskandsning. *VSO. MO. || (især ✕) konkr.: militært anlæg (oftest: 20 volde og grave), hvormed et sted (især: en lejr) er befæstet.* Pompejus . . holt det icke raadeligt . . at vofve et Slag . . men holde sig inden sine Forskantsninger. *Holb. Intr.I.100.* (*Torstenson gik*) læser paa de Danske i forbemældte Skandse, og . . kom endelig ind i deres Forskandsning og Batterie. *Slange.ChrIV.1244.* Venderne . . dannede samlede Byer, som de . . søgte at beskytte ved Forskandsninger og Volde. *Molb.DH.II.313. Tops.II.313. || i billedl. ell. overf. anv.: Holb.Ep.I.8.* den Dydiges sikkerste Forskandsninger imod den Lastefuldes Fornærmelser. *Ew.VI.266.* han nødte ham til at opgive denne Skjærmydsel med Citater og at retirere bag sine Theoriers Forskandsninger. *Chievitz.FG.110.*

† **forskave**, v. -ede. (*af VI. for- 2.1 og skave; jf. mnt. vorschaven, ty. verscha-*) *beskadige ved afskrabning.* Han forskavede sin Haand, Fod. *VSO.* Det Møbel blev forskavet i Vognen. *smst.*

⊞ **forske**, v. [fʊrsgə] -ede. vbs. -ning (*s. d.*). (*fra ty. forschén (ohl. forskon, lat. poscere, kræve)*) søge at faa grundig oplysning ell. kundskab om noget (*især en sammenhæng, et forhold*); undersøge grundigt; ransage; nu navnlig om videnskabelig aandsvirksomhed: (*søge at*) trænge til bunds i en sag (*et fag, en videnskab*) og faa den klart belyst (*udforsket*) fra alle sider (*jf. granske, studere*); *oftest uden obj. ell. m. efterflg. præp. og adv. Moth.F332.* Forsk og du skal see, at der aldrig er opstaaet nogen Prophet fra Galilæa. *Horreb.II.314.* stedse skulle (*vi*) forske, for stedse at forstaa Sandheden bedre. *Mynst.Ref.62.* forskende gled (*hendes øjne*) hen over Skolen. *Etlar.SB.124.* *den mærkværdige Torsk i Kurven | er Gjenstand for hans undrende Forsken. *Rich.I.64. || m. flg. præp. ell. adv.: forske ad, (l. br.) JVJens.CT.76.* forske efter (*jf. efterforske*). *Ew.V.201.* jeg skal . . aldrig forske efter, hvem De er. *Heib.Poet.VI.283.* Og han forskede efter (*Chr.VI afvig.*) deres Vandkilder, og be-

mægtigede sig dem. *Jud.7.7. Feilb. forske i: (Sami) Danske Vers.¹X.440.* *Man forsked i Dybets Indre, i Lysbølgen blaa. *Hauch.SD.I.284.* han anvendte største De-len af sin Tid paa at bede og forske i de hellige Skrifter. *Goldschm.II.169.* forske 'ud, *finde ved forsken (alm. udforske, jf. ndf.).* *Alt har jeg forsket ud og efter-sporet. *PalM.TreD.9. || (l. br.) m. obj.* *Jeg saae paa Barnet . . | Var ene med det, forskede det grant. *Recke.Mich.78. især m. (abstr.) obj., der angiver genstanden ell. maalet for en teoretisk undersøgelse: (søge at) finde ud af; (prøve at) udforske.* *Ømmeme Moder! med dit Øie | Vil jeg forske, hvad den Høie | Taalte, mig til Salighed. *Ew.I.66. EBrand.M.201.* Ingen Helt besejrer Tiden, ingen Vismand forsker dens Væsen. *Rørd.KK.4.*

Forskæl, en ell. (*nu kun dial.*) et (*Moth. S306. Høysg.AG.8.9. Feilb.*). [fʊrsgə] Forskjæl. *Høysg.AG.133. skanderet m. tryk paa 2. stavelse: Mau.2797. Holb.Paars.308. Stub.61. Graah.PT.II.166. jf. PSchulz.DS. 101. Feilb.I.355.IV.156. TFF.AE.V.115. ft. (l. br.) -le [-sgə] (°a) (Mart.Forsv.101. JLangge.BM.I.246. VilhAnd.AD.232) ell. † -ler (Eilsch.PhilBrev.142) ell. (*nu næppe br.*) d. s. (*Holb.Ep.IV.60. Høysg.S.a5°*). *best. f. ft. -lene (Heib.Intel.III.270. Edda.XVI.(1921).65).* (*glda. d. s.; fra mnt. vorschel; besl. m. Skel, skille || oftest (i bet. 2 kun) i ent., jf.: "nden Flertal." MO.*)*

1) om det forhold, at to ell. flere ting ikke stemmer overens (*m. h. t. beskaffenhed ell. størrelse*); uoverensstemmelse; *difference* (1); ogs: *hvad der bevirker uoverensstemmelse; det (kendemærke, forhold), hvorend noget kan skelnes fra noget andet*; *punkt, hvori en ting er forskellig fra en anden.* *En Doctor, og Soldat, som begge dræbe, slagte, | De ere et slags Folk, jeg ingen Forskiel seer. *Holb.Paars.168.* de mange baade fine og grove Forskjel i (*o: i henseende til*) Meningen. *Høysg.S.a5°.* (*ingen*) kunde tænke paa, at nogen væsenlig Forskjel i Alder . . fandt Sted imellem dem. *Gylb.Novel.II.142.* (*der findes*) overmaade store Forskelle i Henseende til Arbejdets kunstneriske Værd. *JLange.MF.91.* det gør en forskel *olgn., om hvad der er af vigtighed for en sag, kan forandre dens udfald olgn. D&H.* "Det har han icke raad til." — "Jo, han har vundet i lotteriet for nylig." — "Ja, det gør en forskel (*o: det er en anden sag*)." | det gør ingen forskel i (*o: forandrer ikke*) min bestemmelse | til forskel fra bardehvalerne er kasketotten udrustet med tænder | *S&B. D&H. || m. de ting, som sammenlignes, styret af præp. mellem (især om kvantitative forhold) ell. paa. saa længe Arvingen er et Barn, er der ingen Forskiel mellem ham og Træl-len, enddog han er Herre over alt Godset. Gal.4.1.* hand selv skal merke, hvor stor Forskiæl der er imellem at raisonnere om en Bestilling, og at forrestaa den. *Holb.*

Kandst.III.1. Hauch.MfB.237. der er dog nogen forskiel paa en Kandstøber og en lompen Blye-Tækker. *Holb.Bars.II.5.* bestandig at erindre ham om den Forskiel, der var paa deres Stand og Vilkaar. *Ew.VI.180.* *der er Forskel paa Ven og paa (*alm. blot:* og) Ven. *Drachm.T.165.* (*sj.:*) (*han*) kan ikke kjende Forskiel paa Kjærnemælk fra (*alm.:* og) sur Fløde i et fladt Mælkefad. *Schand.IF.259.* † *m. præp.* af: Forskiellen af min og en andens Læsning, Faculteter og Sandser . . . gjør Forskiellen af vore Domme. *Oecon.T.V.79.* || *talem. og ordspr.* der er forskel paa kong Salomon og Jørgen hattemager, se Hattemager. (*jf.:* der er forskel på en lort og en eggekage (*ofl.*) *Moth.S305* samt *lign. udtryk hos Mau. I.247. Feilb.*) der er forskel paa fisk, se I. Fisk 4.2. (*jf. †:* der er forskel på skåle. *Moth.S305.*) || *spec. (mat. og ¶)* om *differeancen* (2) *mellem to tal(størrelser).* der var uenighed om prisen; men til sidst bestemte de sig til at dele forskellen | *S&B.* der er kun en ringe forskel mellem de to kandidaters stemmetal |

2) (*nu kun i faste forb., se ndf.*) *fremhæven af uoverensstemmelserne ml. forsk. ting; skelnende aandsvirkomhed; distinktion* (1.1) *de fuldkomne (som) have forsøgte sind til forskiel (1819: til at skielne) imellem got og ont.* *Hebr.5.14(Chr.VI).* † *særlig forstaaelse:* Ellers skal ingen forholde sig for længe fra Naderens Sacramente, som veed med god Forskiel, hvad det er at annamme og bruge Herrens Legem og Blod. *DL.2—5—26.* || *nu kun i faste forb. m. overgang til bet. 1:* uden forskel, *uden at fremhæve ell. undtage nogen af flere; i flæng.* *Moth.S305.* at mistænke alle uden Forskiel. *Ew.VI.267.* Alle Udgivter uden Forskiæl, følgelig ogsaa Lehningen, berregnes derudi. *MR.1774.561.* *Uden Forskiel Folk og Frænder, | . . . jeg slog. *Grundtv. Kron.41. især i udtr. (det) er (mig) uden forskel, (det) er (mig) ligegyldigt. (daaren) haver end ikke med ret Sands begrebet, hvad det er at have, og det ikke at have, det var iligemaade uden Forskiel for ham.* *Sir.20.17.* „Saa lad det blive ved Bestemelsen, at (*festen*) staaer hos mig.“ „Ja mig er det uden Forskiel.“ *HFew.JF.I. 191.* hvordan de forudm vare, er mig uden Forskel (1819: vedkommer mig ikke). *Gal.2.6(1907).* *Feilb.* gøre forskel, *skelne; distingvere* (1) (*ofte i forb. m. mellem ell. paa, jf. u. bet. 1.*) brændte Bygkorn, som man paa Thee-Huusene skienkede for Caffé, efterdi Folk ingen Forskiel endda kunde gjøre paa Smagen. *Holb.Ep.II. 62.* Bierget laae saa nær ved Gothenborg-Fæstning, at mand kunde kiænde og gjøre Forskiæl paa hvert et Menniske. *Slinge. Chr.IV.1235. Oehl.T.203. S&B.* *nu især: behandle (to ell. flere personer) paa forskellig vis (saa at den ene af parterne faar mindre end den anden ell. forurettes); ofte i*

forb. m. nægtelse: behandle paa samme vis. (gud) gjorde ingen Forskiel imellem os og dem (o: mellem jødekristne og hedningekristne). *ApG.15.9.* mon dog ingen Forskiel skulde gøres paa Rangs Personer, og Borger-Folk i det andet Lif? *Holb.Bars. III.2.* *Døden gjør ei Forskiel . . . paa Kongen | Og Betleren. *Oehl.DM.106.* man maa aldrig gøre forskel paa børn, det ene maa ikke faa mer end det andet |

3) (*dial.*) *mening; anskuelse. Feilb.*

forskelle, *v.* [fɔrˈsgælˀ, fɔrˈsgælˀ] **-ede. vbs. †-ning** (*Moth.Conv.III*). (*ænyd. d. s.; fra mnt. vorschellen ell. afl. af Forskel; sj.*) 1) *trans.:* gøre forskel paa; adskille (4.1). ord . . . af hvilke to og tu skrives èns, og kan ikke paa nogen beqvæm maade forskjælles ved bogstave, endskjønt de haver ulige mening. *Hoysg.2Pr.17.* alt dét, der forskeller Mennesket fra et . . . Dyr. *HKaarsb.TrangeStier.(1899).212.* || (*muligt dog et andet ord; jf. gtholl. verschilden, forsire (et vaabenskjold), samt forskælle*) *spec.:* fremhæve ved særlige kendetegn, prydelser *olgn.; udsmykke.* at forskelle med farver. *Moth.S308. ogs. (i videre anv.): farvelægge; illuminere.* at forskelle et landkort. *smst.*

2) *intr.:* være forskellig (*fra*). saadan forskielle Menneskene i et Land, og mangen Gang Brødre af en Faders Hus, i deres Skiønnen og Dømmen. *Oecon.T.VI. 123.* || *upers.* det forskeller lit eller intet (o: der er kun ringe forskel). *Moth.S308.* Det forskieller kun lidet i, at de jo ere lige høie. *VSO.* Hvormeget forskieller der? *smst.*

forskellig, *adj.* [fɔrˈsgælˀi; prov. (jy.) fɔrˈsgelˀi] *adv. -t ell. (†) -en* (*VSO.* *Mynst. Betr.1.66*). (*jf. ænyd. forskellelig; afl. af forskelle ell. Forskel; m. h. t. bet.-udviklingen sml. ty. verschiede* og adskillig; *jf. Rahb. Min.1795.I.150*)

1) (*først henimod midten af 18. aarh., fortrænger efterhaanden det ældre adskillig*) *jf. Forskel 1: uens ell. uoverensstemmende i art. 1.1)* som adskiller sig ell. kan adskilles fra noget andet; som ikke er identisk med ell. ligner noget andet. *Eilsch. Term.20.* I hver Draabe Vand findes forskiellige og mange Insekter, bevæbnede med Horn og Knibere. *Suhm.II.83.* at to Ting ere forskjellige . . . vil sige, at enhver af dem er Noget, som den anden ikke er. *Heib.Pros.II.132.* jeg hørte af de meest Forskjellige, hvor afholdt hun og Børnene vare. *HCAnd.XII.364.* Rødspætteynglens Hypighed (*varierer*) i vore forskellige Farvande i forskellige Aar. *Drechsel.(NaturensV.1912.214).* || *efterfulgt af præp. fra.* *Imorgen til Armeen! idag til Favnetag! | Imorgen bliver meget forskjellig fra idag! *Heib.Poet.IX.60.* (*værelset*) var saa velgørende forskelligt fra de nummererede og uniformerede Høtelrum. *Pont.LP.VII.16.* || *m. underforstaaet sammenlignings-led:* *afvigende.* Ironien . . . røber (*Anatole France*) som aandelig Ætling af Renan. Men Iro-

nien hos France er trods Slægtskabet af meget forskellig Art. *Brandes.XVI.194.* Der hørtes dog i Frankrig en noget forskellig Opfattelse af Kongedømmet, og den kom fra . . Fénelon. *JohnsSteenstr.SU.79. 1.2) af uensartet præg ell. karakter; mangeartet; mangfoldig; skiftende.* Vi har deri en meget forskiellig Smag. *VSO.* Disse to Personer havde vel eens Duellighed, men en forskiellig Lykke. *smst.* *Fra Dronningestolen . . kan man see, | Naar Luften er klar, til forskjellig Side | To andre Klinte af samme Kride. *Heib.Poet.VIII.263.* Ja, Frøken, Smag og Behag er saa forskjellig. *ALArnesen. Et Reise-Eventyr. (udg. 1889). 46 (jf. u. Behag sp. 173¹).* I glat Sats forekommer det hyppigt, at Ord og Linjer grupperes paa en fra fortløbende Sats afvigende Maade . . Denne Gruppering sker enten ved at anvende forskellig Indrykning eller ved . . Rækkesats. *Selmar. 199. || (restaurations-spr.) om uens belagt smørrebrød. Seks med forskelligt og en Flaskeøl. Bergstrøm. M.67. || som adv. Man taler forskielligen om hans Opførsel; somme rose, andre laste den. VSO. *Forskielligt deelte Himlen sine Gaver. Oehl.P.272. (Anatole France) optræder i disse to Afsnit (af sit litterære liv) saa forskelligt, at man kunde sige, der er to Francere. Brandes.XVI.199.*

2) (< MO.) som ubestemt mængdes-adj.; især i flt.: temmelig mange; flere; visse. *Levin.* konen . . nødte mig (hver gang) til at drikke forskellige kopper kaffe med sigtebrød. *ADJørg.ER.101.* som Følge af forskellige Tab. *Ludv. || sjældnere i (intk.) ent.: noget; et og andet.* han havde den UVane at komme hjem til Minna med forskelligt antikt Husgeraad af Jern, Messing, Tin og Kobber. *Buchh.UH.69.*

forskellig-, i ssg. (især Ω) af forskellig 1; foruden de ndf. anførte ssg. kan nævnes: -farvet, -formet, -kønnet (*Langge.Floraxxxv*). -**artet**, adj. (jf. u. arte 5). Hun var . . ikke ufølsom for denne Verdens forskelligartede og fristende Indtryk. *Hzz.(Vintergrønt.1866.150).* I Vinlandene kender man ikke til den Skik at blande forskelligartede Vine sammen. *Schand.O.II.34. jf.: deres Naturers Forskielligartethed udelukkede i Virkeligheden al dybere Fortrolighed. Pont.LP. VII.17. -bladet, adj. (bot.) om plante med ulige dannede blade. *Drejer.BotTerm.154. LandbO.IV.501. -gøre, v. [-gø'ra] (l. br.) den ene og samme første Betragtning (er) paa de forskjelligste Maader bleven bekræftet, forskjelliggjort fra Slægt til Slægt. *Kierk.IX.148. smst.XII.336. -hed, en. 1) til forskellig 1. 1.1) det at være forskellig; uensartethed. *Eilsch.Term.20.* Forskielligheden af disse tre smaa Stykkers Indhold og Form. *Ev.VIII.7. JakKnu.G.223. 1.2) (især i flt.) d. s. s. Forskel 1. *der imellem Godtfolks Organismer | Er en Forskiellighed. Hrz.D.III.51.* Forskielligheden mellem***

det Socratiske og Det, som gaar videre, er tydelig nok. *Kierk.VII.178. VilhThoms. Afh.III.319. 2) (sj.) til forskellig 2.* der var Liv og Færdsel . . paa Broen; Vogne og Ryttere jøge midt ad den, og paa begge Sider (o: paa dens forlvore) var der en stor Forskiellighed af Vandrende (o: gik der mange fodgængere). *HAnd.IX.30.*

† **Forskels-dag**, en. [2] (bibl.) den dag (dommedag), da de gode skilles ud fra de onde. om de døe snart, skal de dog ikke have haab, og ey trost, naar forskielsdagen skal være (1871: naar Afgjørelsens Dag kommer). *Visd.3.18 (Chr.VI).* Ω -**løs**, adj. [1] (der er ikke) Tale om, at sammenarbejde forskjellige Folk saaledes, at de forskjelsløse skulde gaee op i hinanden. *Kofoed-Hansen.F.42.* Maalet er at smelte sammen, ikke med det forskelsløse Alt eller Intet, men med Jesus. *VilHAnd.BT. 114. -vis*, adv. [1] (sj.) som modsætning til ell. til forskel fra noget. *Høysg.S.Z3^v.*

Ω **Forsker**, en. flt. -e. (fra ty. forschcr) til forske: person, som anstiller en (nu især: videnskabelig) undersøgelse. *Moth.F332.* Christopher den II. i hvilken mange Forskere i vort Lands Historie have meent at finde Kong Christian den Ites Farfader. *KSelsk Skr.VIII.353.* Forskerens objektive Liden-skab. *Kierk.VII.501.* den berømte Forskers (o: Darwins) . . Bog „Om Arternes Oprindelse.“ *Schand.TF.II.397. Rord.GK.219. || hertil bl. a. Forsker-aand (Ing.RSE.VI. 166), -blik (sa.DM.9. Aarestr.313), -glæde, -kløgt, -lidenskab, -trang (V Ved.(DagNyh. 11/1913.1.sp.1)), -øje (MO. Gjel.R.19) oft. Ω **Forsker-inde**, en. (l. br.) som fem. til Forsker. Dronning Marie Sophie Frederikke, den danske Kongesagas fortroligste Forskerinde. *Ing.KE.I.I.**

forskertse, v. [før'sgørdse] -ede. (fra ty. verscherzen, egl.: adelægge, miste ved spøg, letsindighed, se Skerts, skertse; nu lidt gldgs., jf.: „taber sig mere og mere.“ *Levin.*) især m. abstr. obj.: miste ved uagtsomhed ell. uforsigtighed; sætte over styr; forspilde. *Min Naade haver, som min Strenghed, sine Skranke; | Hvo hin forskiertzer, faaar at lide hvad der vanker. *Graah.PT.II.95.* Ved hvilke Midler opnaaes, ved hvilke forskiertzes, og ved hvilke befæstes (lyk-ken) lettest? *Ev.VI.193.* Karise-Gaard og Gods var . . som et forskiertset Lehn overdraget til . . Radulph. *Ing.VS.I.8.* et Men-neske forskiertser sin evige Salighed. *Kierk.VII.356.* hun havde jo selv forskiertset sin Ret til Barnet. *AndNv.DM.IV.106.*

Før-skib, en. \uparrow boven og den del af skibet, som er foran fokkerøstet (jf. I. Bak 2). *Moth.S283. SøLex.(1808).* Bugsprødet begyndte allerede at dingle, og hele Førskibet havde jo ogsaa faaet sin Bekomst. *Drachm.SS.100.* grundstøde med Førskibet. *Scheller.MarO.*

† **forskibe**, v. -ede. (ænyd. d. s. (For-ordn.(Kvartudg.)¹/1639§4); jf. ty. verschif-

fen) sende (bort) paa skiib. At forsikbe sine Varer til fremmede Steder. *VSO.* Soldaterne bleve forsikbede til America. *smst.*

forsikke, v. [fɔr'sigigə] -ede. vbs. -else (*Moth.S302. VSO.*) (*glda. d. s.; efter mnt. vorschicken, jf. ty. verschicken*) 1) † om øvrighed olgn.: foreskrive; fastsætte (*jf. beskikke 1.s*). Hand skal stundum prædike paa nogen forsikket Tid. *DL.2—20—8. 2)* (*nu kun dial.*) sørge for, at nogen ell. noget kommer til et vist bestemmelsessted; sende (*jf. beskikke 2.1*). naar (præsten) indviet er, skal Superintendenten med sit beseglet Brev forsikke hannem til Provsten. *smst.2—3—3. smst.6—17—35.* Under-saatterne (skulde ikke) have Aarsag til at forsikke deres Ungdom anden stæds hen for at oplæres. *Slange.Chr.IV.207.* Lader os . . forsikke ham paa en . . Rejse. *Blich. II.125. Feilb.*

† **forskimle**, v. -ede. (*ænyd. d. s.; efter ty. verschimmeln*) blive ødelagt af skimmel; skimle. *vAph.(1764).* Osten staaer og forskimler i Spisekammeret. *VSO.* || *part.* forskimlet som *adj.* Een er for gamle Sager, og holder meere af et forskimlet Haand-Skrift . . end af alle nye Opfindelser. *Eilsch. PhilBrev.xxiv. billedl.*: Der er visse romantiske Dyder, som alle kloge Folk ere bleve enige om at lægge tilside (*fx.:*) altid at sige det, man meener . . aldrig at smigre (*osv.*). Den unge F. . . fandt til sit Vanheld Behag i disse forskimlede Dyder. *Ev. VI.172.*

⊞ **Forskning**, en. vbs. til forske: den virksomhed at forske; især om videnskabelig undersøgelse og granskning. *Moth.F332. VSO.* (*astronomen har*) holdt sine Studier skjulte, og hemmelig vaaget her om Natten ved sine Forskninger. *Ing.VS.I.77. Hrz. D.III.196.* En stor Del af den æstetiske Forsknings (*Brandes.E.9: Studiums*) Op-gave . . har været at anrette Storkens Køkken paa Røvens Bordstel og omvendt. *Brandes.IV.2. KLars.AH.119.*

I. For-sko, en. 1) [V.1.1] (*sko.*) den forreste del af en sko (*jf. Bagsko 2*). *Skomagb.57. 2)* [V.1.2] *sko* paa forbenet af en hest (*jf. Bagsko 1*). *Moth.S321. MR.1832. 95.* Paa Bagskoen (o: en hestesko) er der en lille Hage forefter, den kalder vi Optaaen. Forskoen er altid rundere. *Drachm. PV.21. II. -sko, v. [V.1.2] („ofte udtales Ordet med Tonen paa Ordets sidste Led.“ *D&H.*) beslaa forbenene paa en hest. Hestene ere blot forskoede, men ikke bagskoede. *VSO. MO. D&H. (jf. III. forsko).**

III. forsko, v. (*af VI. for- (5) og sko, jf. glloll. verschoeyen, ty. verschuhen; nu næppe br.*) sko; beslaa (en hest). *Moth.S324.*

Før-skole, en. [V.2.3] 1) ⊞ forberedende studium ell. uddannelse til et fag. Gymnastiken, Krigerens Forskole. *Engelst.Forsv. 246.* Panteismen er en teologisk Forskole, der maa gennemgaaes af enhver, der skal komme til en sand religiøs Indsiget. *PMøll.*

II.214. (*Goldschmidt*) var uden al videnskabelig Forskole. *Brandes.II.467.* Vintren over havde han ligget hjemme og „gjort Bestik“ hos Kaptajnen. Det var Forskolen til næste Aar, naar han . . skulde paa den rigtige Skole i Hovedstaden. *Drachm.PV. 84.* I Danmark, hvor vi i Trediverne fik indført vore Provinsialstænder efter preussisk Mønster blev disse faktisk en vigtig Forskole for den fri Forfatning. *AFris.B. 141. 2)* forberedelsesskole; *spec. (skol., emb., mods. Pogeskole)* en for de yngste børn i en landkommune beregnet skole, som udgør et fast led i distriktets skolevæsen. *LovNr.55 1892. §1. Sal.²VIII.509. -skonnert*, en. † forreste gaffelsej paa en skonnert. *Sal.²IX.321.*

forskorpet, *adj.* [fɔr'sgɔrbɔt] (*jf. ænyd. forskorpet, glda. forskorpnēt; sj. overtrukken m. en skorpe. (billedl.): Det er Grunden til, at jeg lever endnu — saa temmelig bevaret, forskorpet i Tidens Løb — og, at jeg . . gemmer et Krater, en uforklarlig Funke ll. Soph.Clauss.L.190.*

forskraale, v. [fɔr'sgrá'lə] -ede ell. (*sjældnere*) -te. (*af VI. for- 2.1 og skraale; dagl.*) *refl.:* skade sig (*fx. blive hæs ell. træt*) ved at raabe, skrige ell. græde for meget (*jf. forskrige*). *Moth.S344.* Han havde nær forskraalet sig ved at raabe efter dem. *VSO. MO.* || *part.* forskraalet som *adj.* (*jf. forbrølet, forgrædet*). „lad os saa faae en Sang endnu!“ — „Aa nu er jeg saa forskraalet.“ *Hostr.T.148.* „Plager Fanden dig, Tøs?“ spurgte Mosekaren stilfærdigt og søgte at løfte det forskrålte lille Ansigt fra sit Skød. *Rørd.KK.3. jf.:* Jeg anser hele dette Væsen for en af de stør-ste Forbrydelser, som en kortsynet og forskraalet Patriotisme har udponsket. *Aakj. VB.171.*

forskraabe, v. [fɔr'sgrá'bə] -ede. (*af VI. for- 2.1 og skrabe; l. br.*) beskadige ell. ødelægge ved at skrabe. Da han gleeed paa Trappen, forskrabede han sit ene Been. *VSO.* Imidlertid havde hans Hund aldeles forskrabt Malingen paa Hr. Petersens Dør. *Tops.I.183.*

† **forskrammeret**, *part. adj.* (*omdannet af ty. (dial.) sich verschamerieren, forelske sig i; afl. af ty. scharmant, fr. charmant, se charmant*) i *forb. m. 1: forelsket (i); forlibt (i)*. Hand er gandske forlibet i hende, og hun er ligesom forskrammereret udi ham i mine Tankker. *Holv.Vgs. (1731).I.7.* Bersabea Guld Peltz . . hvor udi Kong David blef saa Forschrammereret. *Phoniac.TC.I.Nr.10.3.*

forskrattet, *part. adj.* [fɔr'sgrəm'ɔt] (*af VI. for- 2.3 og skramme; l. br.*) beskadiget ved ell. bedækket med skrammer; skrattet. *Moth.S344.* Han er ganske forskrattet i Ansigtet. *VSO.* *Du kjende skal, hvorlangt Din Arm, forskrammet | af Buestrængten, rækker. *MHAMm.Sak.7.*

Før-skrift, en ell. † et (*Brors.66. Cit.*

1739. (*Bornh. Samlinger. V. (1910). 44*). [*førsgref*] *Høysg. AG. 126.* (sj. *Forskrift. GV Hansen. Oldkirkens Nadveroffer. (1895). 26.*) (vbs. til foreskrive og I. forskrive; ænyd. d. s.; jf. *mnt. ty. vorschrift*) 1) (jf. foreskrive 2) *mønster til at skrive af ell. skrive efter; især om bogstaver, linier osv. til efterligning ved skriveundervisning. Moth.S363.* Det er tienligt, at Børn har . . en Forskrift at lære Bogstaver efter. *Tullin. III. 209.* „Sæt dig hen og afskriv mig blot disse tre Linier!“ . . Anton . . stirrede paa den underlige Forskrift. Det var en Vognmands-Regning til Postcontoiret. *Ing. L.B.I. 63. Jak.Knu. LU. 42.* en del tydelige afskriverfejl, som vidner om, at skriveren ikke har forstået sin forskrift. *M.Krist. (Harp. Kr. XXXI).* 2) (jf. foreskrive 3.1) *hvad der tjener som rettesnor for ens optræden; regel; lov-ell. pligtbud; ogs.: befaling; ordre. (jødernes) skulde holde disse to Dage efter deres Forskrift og efter deres bestemte Tid, Aar for Aar. Esth. 9. 27.* efter Religionens og den naturlige Billigheds Forskrifter. *Ew. VI. 123. Kierk. IX. 272.* du kalder mig Fætter og siger . . Du til mig . . Kan du nu huske alle de Forskrifter, som jeg har indpræget dig? *Hostr. ML. 49.* (*sønderjyden Ahlmann, 1809—1890*) har formet det bekendte Løsen: „Vi er Danske, vi vil forblive Danske, vi vil behandles som Danske, og det efter Folkerettens Forskrifter.“ *Rosendal. D. II. 14.* Herrens Bud og Forskrifter (1819: Anordninger). *Luc. 1. 6 (1907).* || (jf. foreskrive 3.2, I. forskrive 2) *om en læges anvisninger m. h. t. diæt, pleje oln.*: Jeg kjender min Salve; den er efter Henrik Harpestrængs Forskrift. *Ing. EM. I. 71.* H. paatog sig ialfald saa vidt muligt at sørge for, at de forskellige Forskrifter, der blev givne, blev efterlevede. *Tops. II. 272.* || (l. br.) *om en kogebooks anvisninger: ChMourier. Brød. (1821). 183.* 3) (jf. I. forskrive 3) † *skriftlig forbøn; anbefalingsskrivelse. (hertugen) havde formedelst Kongens Forskrifter baade til Dronningen og af Sverrige og General Banner, endeligen erholdet den Tilsagn, at hans Lande skulde intet fiendtligt vederfares. Slange. Chr. IV. 249.* **Forskrift-bog**, en. [1] (*skol.*). Jeg lærer saagu aldrig at skrive. Jeg skriver jo endnu i Forskrift-bog som de otte Aars Unger. *Bang. Va. 225.* **forskrifts-mæssig**, adj. [2] (□ ell. emb.). *MR. 1852. 105.* en Staldunderofficer . . er ansvarlig for, at Hestene altid ere godt passede, at Staldtjenesten foregaar paa forskriftsmæssig Maade. *Tjenestereg. 119. Skydereg. 85.*

forskrige, v. [*førsgri(q)æ*] *præt.-skreg; part.-skreget ell. (fk., nu l. br. i rigsspr.) -skregen (Moth.S354).* (af VI. for- 2.1 og -skrige; jf. *ty. verschreiben; l. br.*) *refl.:* skade sig (*fx. blive hæst ell. træst*) ved at skrive (jf. *forskraale*). Barnet forskreg sig saaledes, at det fik et Brok. *VSO. MO.* || *part. forskreget brugt som adj.; om per-*

son: Moth.S354. Feilb. om stemme oln.: Stemmen var noget forskreget af Overanstrengelse. *E.Henrichs. MF. II. 390.* jf.: nogle Dilettantpoeter . . vilde kvindre videre i vel kendte og forskregne Melodier *Schand. O. II. 51.*

I. † **for-skrive**, v. vbs.-else (s. d.), jf. *Forskrift. (ænyd. d. s., glda. forskreffuen, -skriffuen i bet. 1; egl. sa. ord som foreskrive, men ofte sammenblandet m. II. forskrive) 1) (jf. V. for- 2.1) d. s. s. foreskrive 1; vist kun i part. forskrevet som adj.: nævnt i det foregaaende; ovenfor nævnt, omtalt. forskrevne Terminer (v: de i 5—14—1 nævnte). DL. 5—14—2. MR. 1739. 709.* „Bruges . . undertiden.“ *VSO. ogs.: ovenfor ell. tidligere bestemt ell. fastsat. (skriverne) skulle have een hver sin Ting- eller Raadstuebog, eller Protocol . . De skulle i forskrevne Bøger, eller Protocoller . . indtegne alt hvis til Tinge (forefalder). DL. 1—8—3. 2) m. h. t. lægemiddel, kur oln.:* d. s. s. foreskrive 3.2. Derfor pleier da ogsaa mangen en Læge at forskrive sine blodrige Patienter en streng Diæt. *Tode. ST. II. 63.* (lægen) forskrev ham . . koldt Vand. *Kierk. X. 141. 3) (vist afl. af Forskrift 3, jf. mnt. vorschreiben i sa. bet. samt ty. verschreiben) betegne (skriftlig) som skikket til noget; give (skriftligt) vidnesbyrd; anbefale (skriftligt). Superintendenterne maa ingen til noget Præstekald forskrive . . før end Personen af den, som Rettighed haver at kalde, bliver hannem tilsent at overhøris. DL. 2—17—15.* da skal hand (som er kaldet til sogneprest) først forskrivis til Superintendenten, og sig for hannem angive. *smst. 2—3—6. (du) Som er forskreven til at straffe i beleylige tider (1871: du, som er i Straffedommene optegnet for de bestemte Tider). Sir. 48. 10 (Chr. VI).*

II. **forskrive**, v. [*førsgri'va*] *forskrive. Høysg. AG. 126. præt.-skrev; part.-skrevet ell. (i fk., nu især som adj. ell. i pass.) -skreven (som intk. ell. efter have (nu næppe br. i rigsspr.): Eilsch. Term. 24. Brors. 80).* vbs.-else ell. -ning (s. d.). (*glda. forskriffue; efter mnt. vorschreiben (ty. verschreiben)*)

1) (jf. VI. for-1) † *sende borti (ved skriftlig befaling). 1.) om embedslig bortfjernelse, at hand i saadant Kongens Kald er forskreven, at hand derfor ikke kand møde. DL. 1—10—1. 1.2) (gennem mnt. ty. fra lat. proscribere; „I ældre Skrifter.“ VSO.) forvise; sende i landflygtighed. billedl.: de forskrive alt det ægte komiske fra Theatret. *Pd. Rosenst. G. Dramatisk Journal. 1771. 32.**

2) (jf. VI. for-1) *indgaa skriftlig forpligtelse (til at give en anden noget); overdrage skriftligt; afstaa (fuldstændigt) til en anden. 2.1) (nu l. br.) trans. (han lovede) at ville forskrive (1871: lovede . . ved en skriftlig Forpligtelse) ham andre 150 centner (solv). 2. Makl. 4. 9 (Chr. VI). spec. (især jur.): overdrage som underpani ell.*

ved testamentarisk (sær)bestemmelse. Iligemaade maa og Faderen forskrive Sønnen, eller Daatteren, Bygningen paa samme Gaard. *DL.5—4—6.* *Om man ved Landsting skulde end | Sit Gods til Pant forskrive. *Falst.68.* Atter forskreven Pant. *Eilsch.Term.24.* han agter at forskrive sit hele Bo .. til hans afdøde Søsters Børn. *Hz.XVIII.109. billedl.:* *Alt mit, det vil jeg evig dig (o: Jesus) | Til Eyendom forskrive. *Brors.28.* Atter og atter maatte (skoger) i | Helsingør forskrive Ørene til Kagen eller Kroppen „til en Sæk“. *HMatthiess.DK.95. jf. bet. 2.2 slutn.:* *Til Mørket før jeg min Sjæl forskrev, | Før mig sliig Gunst skulde binde. *Ing.VSt.275.* han var i Færd med at forskrive sin Sjæl og Salighed til et ondt Væsen for Penges Skyld. *Hauch.III.160. 2.2) refl.:* (skriftlig) binde ell. forpligte sig, at forskrive sig til noget. *Moth.S357. Hoysg.S.87. m. flg. inf., dels † uden forbindende præp.:* (hertugen) hafde, for at see .. sit Land forskaanet fra Plyndring .. mottet forskrive sig at betale .. 46000. Rigsdaler. *Slange.Chr.IV.1300.* *Jeg mig kraftig vil forskrive, | Evig at forblive din. *Brors.36. dels (nu l. br.) styret af præp.:* til: dyre Forpligtelser, hvorved unge Mandfolk forskrev sig til at elske evig de Fruentimmer, som de kort efter foragtede. *JSneed.(Rahb.LB.I.500).* Jeg forskriver mig til, at give hende noget vist aarlig. *BHBech. Det unge Menneske efter Moden.(1786).16.* Han har forskrevet sig til at betale Gelden i fire Quartaler. *VSO. || give sin sjæl i en andens vold; især i forb. som forskrive sig til fanden.* Ja du est vel undskyldt at tale om Christendom; Du saasom har forsvoret Troen og forskrevet dig til Fanden med dit eget Blod. *Holb.Hex.IV.10. VSO.* det naive Aktstykke hvorved en lille Skomager i Odense Aar 1684 forskrev sig til den Onde, dreven af højst beskedne Krav til Livet. *FØhrt.Trylleord.(1922).125. (sj.:* *) sig kiækt forskrev fra Gud | Den salig Doctor Faust til Fanden. *Bagges.II.239. billedl.:* Du har forskrevet Dig til mig, som Doktoren til Fanden. *JPJac.II.294.* Forskrevet har vi os allesammen til de slemme Magter — Du til Natten og Melankolien — jeg til Samfundet og Vedtægten. *Drachm.F.I.442.*

3) (især ☉) jf. VI. for- 3.1. 3.1) skrive fejlt. || (l. br.) refl.: *PSchulz.DS.40.* Af Uagtsomhed har jeg forskrevet mig nogle Gange. *VSO. || part. forskreven som adj.;* om bogstaver, ord, tekst olgn. den tredje Post maa være forskreven, eller det maa være Fransk; thi var det Latin, saa forstod jeg det nok. *Holb.Er.I.2.* Pavebrevenes Navneformer ere næsten i de hypigste Tilfælde forskrevne. *JohsSteenstr.IS.6.* Texten er forskrevet, men Sammenhængen viser Mening. *JLHeib.AFLægemidlernesHist.(1917).94.* Ordet er forskrevet. *D&H. 3.2) (sj.) skade ved at skrive for*

meget; refl.: mange af vore Forfattere forskriver sig. *D&H.*

4) (jf. VI. for- 3) † m. h. t. skrivematerialer, papir olgn.: forbrugte ved skrivning. *vAph.(1759).*

5) egl.: skriftlig forlange; give ordre om at tilvejebringe. 5.1) m. h. t. varer olgn.: forlange skriftligt; bestille skriftligt; skrive efter; især om bestilling fra fremmede lande ell. fra en fjernere egn af landet (jf. forhente). Dog skal ikke være formeent, at mand jo til sin egen Brug maa forskrive fremmede Almanaker og Calender. *DL.2—21—5.* at forskrive fremmede Vahrer for at selge dem igjen. *Holb.II.IV.6. (jeg fandt) paa nye (moder), foregivende .. at jeg havde forskrevet dem lige fra Paris. Ew.VI.102. det (er) Skik og Brug, at man i Provindserne forskriver Alting fra Hovedstaden. Heib.TR. Nr.123.3.* Han var den Første, der indførte at forskrive sine Klæder fra Kjøbenhavn. *Bergs.GF.I.254. Ludv. || (spøg.:* *) man kand exprimere sig udi de fleeste Materier uden at forskrive fremmede Gloser fra andre Stæder. *Holb.Anh.6r.* *Vel føres fra fremmede Lande herhid | Ret meget, hvorved vi oplives, | Men Latter, saa sund som ved Holbergs Vid, | Kan ikke med Posten forskrives. *Wilst.D.I.65. 5.2) m. h. t. personer: hidkalde skriftligt.* der var ey saa lang Tiid til, at mand kunde forskrive een anden (o: gejstlig til at forrette en vielse). *Æreboe.130. || nu kun (jf. bet. 2.1; l. br.):* indkalde fra udlandet ell. en fjernere egn af landet; indforskrive. Hand udrettede der skønne Ting, anlagde et Academie, forskrev lærde Mænd. *Gram.(KSelsk.Skr.II.92).* *Fra bitterlige Jylland, Faer! | De Dem en Karl forskrive. *Wess.96. (han) forskrev med store Omkostninger de dueligste Lærere. PMoll.I.296. || † sammenkalde (til et møde olgn.). (kongen) havde forskrevet en Rigs-Dag til Kjøbenhavn for at raadslaae om den forestaaende Svenske Krig. Holb.DH.II.39. Borrebye.TF.755.*

6) (nu l. br.) refl., efterfulgt af præp. fra: skrive sig fra; hidrøre fra; stamme fra; datere sig fra. Om de have deres Beretninger fra første Haand, eller hvorfra de forskrive sig? *Eilsch.F.139. (jættestuerner) forskriver sig fra .. Folk med særdeles Legems-Kræfter. Grundtv.Saxo.I.11.* den første Lyd forskrev sig fra Studenten, der logerede ovenpaa. *Blich.II.354.* Et over hele Mønten gaadende Kors forskriver sig fra Christendommens Indførelse. *CTJørgensen.DanskeMønter.1448-1888.(1888).39.*

I. † **Forskrivelse**, en. (anyd. d. s., ogs. i andre bet.; egl. vbs. til I. forskrive) til I. forskrive 3 (jf. Forskrift 3): skrivelse, hvori man giver nogen et (fordelagtigt) vidnesbyrd ell. gaar i forbon for ham; anbefalingskrivelse; skriftlig forbon. Præsterne maa ingen .. Tragle-Breve give nogen, men alleeniste een Forskrivelse til

Øvrigheden om deris Nød og Trang. *DL. 2—11—4.* Hertug Christian . . bad om Keyserens Naade; med hvilken hans Ansøgning fulgde hans Broders og Kongens Forskrivelser baade til Keyseren og General Tilly. *Slange. Chr. IV. 534.*

II. Forskrivelse ell. **Forskrivning**, en. *ft. -(e)r.* (*ænyd. d. s.*; *vbs. til II.* forskrive, *ogs. m. mere konkr. bet.* || *formen Forskrivelse bruges nu næsten kun i bet. 2*) **1)** (*især jur.*) til II. forskrive 2; *ogs. konkr.:* dokument, hvorved man indgaar en forpligtelse til at afstaa noget. haver nogen Creditor den Af dødis Brev . . da bør Arvingerne at efterkomme hans Forskrivelse. *DL. 5—2—83. Holb. DNB. 520.* Holder den Pantsettendis ikke sin Forskrivning med Rentens Erleggelse i rette Tide. *DL. 5—7—8.* Adelen klagede, at (*Christoffer II*) ikke holdt hans Hr. Faders Brev og Forskrivning paa Gield eller Pandt. *Holb. DH. I. 401.* Den forlangte Sum blev mig strax . . udbetalt, selv uden Pant og mod min blotte Forskrivning. *Ing. EF. III. 53.* hvis Prindsen . . ikke inden trende Solemærker havde betalt sin Forskrivning (*o: veksel*). *CBernh. XI. 363.* Blot haaber jeg, at jeg til den Tid vil have betalt det sidste Afdrag paa en Forskrivning (*o: et gældsbevis*). *Drachm. F. II. 266.* || *m. h. t. sjælen.* hvad har I Karle med Himlen at bestille, som ved Forskrivelser engang for alle har sagt jer derfra. *Holb. Hex. IV. 10. Thiele. III. 206.* Man taler om at forskrive sig til den Onde . . at man ved en saadan Forskrivelse tillige kan vinde at blive elsket af Menneskene . . det glemmer man at tale om. *Kierk. IX. 123.* en Forskrivning, i hvilken en ung Student afstod Fanden sin Sjæl mod en Sum af 100,000 Rigsdaler aarlig. *Brandes. I. 57.* Det skulde vel ogsaa nærmest kun være i Tankerne, han havde udført denne Forsværgelse eller Forskrivning til den Onde. *Jak. Knu. S. 28.* **2)** (*især* \varnothing) til II. forskrive 3. Det var blot en Forskrivelse. *VSO. e. br. 3)* (*l. br.*) til II. forskrive 5. Varers, Bøgers, Forskrivelse. *VSO.* forskriv den (*o: Deres cykel*) ikke direkte fra en udenlandsk Fabrik . . Den Smule lavere Pris, De maaske kan opnaa ved Forskrivning, er for dyrt . . købt. *Cycleh. II. 11.* || \dagger til II. forskrive 5 slutn. (*rigsraaderne*) bleve ikke af Kongen alt for vel imodtagne, saasom de vare komne uden hans Bud og Forskrivelse. *Slange. Chr. IV. 204.*

forskrue, *v.* [*før'sgru'ə*] -ede. *vbs. -else* (*s. d.*) ell. -ning (*s. d.*). (*af VI. for- 2.1* og skruer; *jf. ty. perf. part. verschroben*) **1)** (*sj.*) skruer for stærkt ell. forkert. *VSO. 2)* *overf.:* indtage ell. forvirre ved overdrevne ell. forkerte forestillinger; gøre (*en*) overspændt, unaturlig ell. affektent. *Ulykkelige Kierlighed! | Hvor kan du Hiernen ei paa Folk forskrue! *Bagges. Ungd. I. 142.* *han trænger (*til*) et venligt

Hierte, | Der ei forskruet af Spidsfindigheder. *Oehl. T. 206.* mere og mere forskruedes han i Grundtvigsk Eensidighed. *Mart. Levnet. I. 41.* Nihilismen havde . . ganske forskruet hans utildfredse Sind. *H. S. Merri-man. Sædemænd. (overs. 1897). 79.* || *især i part. forskruet brugt som adj.:* *overspændt; unaturlig; affektent.* halvlarde, forskruede, og oplbaste Menneske. *Johs. Boye. Ind. 27.* deres lidt forskruede Sprog. *Grundtv. PS. II. 15.* en kunstig skruet og forskruet Pausus. *Kierk. III. 176.* *MPont. SK. 54.* || *hertil:* **Forskrueethed**, *unaturlighed; skaberi; affektation.* (*brevskriveri*) giver Anledning til megen Flauhed og Forskrueethed. *K. M. Raab. 10. Hostr. EF. I. 8.* ingen grundtvigsk Forskrueethed eller indremissionsk Forkvæling. *MPont. SK. 55.* \varnothing **Forskrueelse**, en. *ft. (sj.) -r.* *vbs. til forskrue 2;* *ogs.:* (*tilfælde af*) *forskrueethed.* Alt, hvad man kalder Fantasi og Følelse, var en Forskrueelse og Sygelighed. *Ing. EF. V. 35. CBernh. X. 46.* „Han har gjort mig til et helt nyt Menneske.“ — „Ja, — det véd Gud. — Jeg kalder det nu Forskrueelse. — Men det gaar vel over.“ *Henning Jensen. Ord og Daad. (1893). 79.*

forskrumpet, *part. adj.* [*før'sgrom'bøt*] (\dagger *forskrumpen.* *Moth. S. 371.*) (*af VI. for- 2.3* og skrumpe; *jf. ty. verschrump(f)en; l. br.*) bøjet og sammenkrøben (*p. gr. af alder, sygdom;* *indskrumpet.* hendes forskrumpede Skikkelse. *AGnuds. SR. 12.*

Forskruing, en. *ft. -er.* (*egl. vbs. til forskrue;* *jf. ty. verschraubung*) \otimes *indretning, som anvendes til samling af jærnvær uden brug af flanger, og uden at rørene drejes, mens de samles.* *Gas Vand. 33. 38. Tekn. Mar. 0.*

forskrække, *v.* [*før'sgrægə*] *præt. -ede* ell. \dagger *forskrak* (*Sort. PSkan. 51*) | *part. -et* ell. \dagger -t (*Holb. Paars. 235.*) *vbs. -else* (*s. d.*). (*ænyd. d. s.* og forskricke; *efter mist. vorschrecken, vorschrieken; egl. to forsk. verber, et intr. v. forskricke* (*præt. -skrak*) og *en afl. heraf:* *forskrække; jf. ty. erschrecken*) **1)** \dagger *intr.:* være ell. blive bange. * (*han*) *Gaf mig . . | Sin Haand og min saa tryckte.* | At jeg derover fast forskrak. *Sort. PSkan. 51.* *Du tørst og ey forskrække | For dine Synder stort. *Brors. 5. 2)* *trans.:* *indgyde skræk; forfærde; nu især om pludselig og kortvarig ell. overfladisk skræk: skræmme. 2.1)* *5 Mos. 28. 26* (*Chr. VI¹*). (*du*) *forskrækker . . mig med Drømme, og ved Syner forfærder du mig.* *Job. 7. 14.* var det . . du, som siden forskrækkede mig alleene paa dette Sted under samme Masque af Dievel? *Holb. UHH. IV. 10.* *hvert et Stød af Stormen | Forskrækker mig. *Ew. V. 94.* *Men deres onde Trusler | Kan ei mit Mod forskrække. *Aarestr. 218.* Den rungende Lyd (*af en kirkeklokke*) næsten forskrækkede de Fremmede. *Pont. LP. VII. 89. 2.2)* (*nu kun bibl.*) *i pass. ell. \dagger refl.:* (*hesten*) leer ad Frygt og forskrækkes ikke. *Job. 39. 25.* I skulle høre

Krige, og Rygte om Krige. Seer til, at I ikke forskrækkes (1907: lader der ikke forskrække); thi dette maa alsammen skee. *Matth.24.6.* Assur skal forskrækkes (1871: forfærdes) for Herrens røst. *Es.30.31* (Chr. VI). hand forskrækkedes (1871: undrede sig) saare, at (nu: over at) der var ingen forbedere. *Es.59.16* (Chr. VI). „Jeg befaler dig at siige mig det.“ — „Ach Herre! forskrækkes da icke for meget derover.“ *Holb.KK.I.5.* Ved at høre en allerede udøvet gruelig Gierning fortælle, kan man forfærdes; men man forskrækkes ikkun for det, som vil mæde (o: indtræffe). *Sporon.* (PEMüll.³69). *Forskræk dig ei, mit Barn. *Oehl.RE.181.* „O, Deres Majestæt! For Guds Skyld!“ „Forskræk Dig ikke.“ *CBernh.II.262. 2.3* part. forskrækket brugt i omskrivning af pass. ell. som rent adj. der Disciplene saae ham vandre paa Søen, bleve de forskrækkede (1907: forfærdede), og sagde: det er et Spøgelse. *Matth.14.26.* *Skraal som Tordenskrald gik af de lærde Bryste, | Gudinden blev forskræckt. *Holb.Paars.53.* da Røsten blev ved at nævne mit Navn saa tidt, saa blev jeg ret vaagen, og i Førstningen meget forskrækket. *Robinson.I.201.* Da Herrerne for gjennemsogte Huset, blev jeg saa forskrækket, og Fruen raadede mig til at skjule mig her. *Goldschm.II.229.* Hun løftede lempeligt Elisabeths Hoved op fra Bænkens haarde Arm og saa forskrækket det halvt forvildede Udtryk i Ansigtet. *JohsPalM.TV.207.* **forskrækkelig**, adj. [før'sgrægli] adv. d. s. ell. -t ell. (†)-en (*Gram.Breve.158. Langebek.Breve.161. VSO.*). (ænyd. d. s.; efter mnt. vorschreckelik (ty. vorschrecklich); til forskrække) 1) som adj. 1.) (nu kun bibl.) i egl. bet.: som indgyder skræk; forfærdelig; frygtelig. Forskrækkelige og gruelige Ting skee i Landet. *Jer.5.30.* saa snart jeg falder i Søvn, har jeg strax forskrækkelige Drømme. *Holb.Bars.III.3.* Døden er bleven mig forskrækkelig, og af denne Aarsag alene har Livet ingen Glæde mere for mig. *JSneed.II.396.* den forskrækkelige Retfærdighed, for hvilken Afrunden skielver. *Basth.AaT.4. 1.2* m. afsvækket bet.: slem; uheldig. Det er forskrækkeligt med min Mand, hand er aldrig inde og tar vare paa sit Arbejde. *Holb.Kandst.I.5.* De er rigtig nok et forskrækkeligt Menneske. *Scharling.N.322.* jeg (o: en præst) . . har hentet mere Opbyggelse af (lærkens) Trille end af . . mange Prækensamlinger . . Men De maa (ikke) siige det til Nogen . . Mine kære Embedsbrødre vilde aldrig tilgive mig et saa forskrækkeligt Kæteri. *Pont.LP.VII.45.* (spøg.) *Og det var dog forskrækkeligt (o: overvældende), | Saa heldigt Alting faldt. *Winth.X.327. 2)* som adv. 2.) knyttet til sætningens verbum. Det tordnede og lynede forskrækkeligen. *VSO. nu kun svarende til bet. 1.2:* de Draaber ere en Forgift for hende, har hun ikke sveedet forskrækkelig

der efter? *Holb.Bars.III.A.* *Han skreeg forskrækkelig, da han blev døbt. *Bagges.I.232.* den stakkels Pige . . kjædede sig ganske forskrækkeligt. *Scharling.N.328.* den følgende Vinter hostede hun forskrækkeligt. *Drachm.VT.297. 2.2* (nu især gldgs. ell. dial. (*Esp.498. Feilb.*) ell. spøg.; jf. *PAHeib. Sk.II.315*) knyttet til adj. ell. adv.: i høj grad; overmaade. „Saa levende var hand bleven.“ — „Ja vist.“ — „Og saa artig.“ — „Forskrækkelig.“ *Holb.Jean.I.5.* han, som var saa forskrækkelig lærd. *Ew.VI.256.* Han satte . . Fløiten til sin Mund og frembragte nogle forskrækkelig hvinende Toner. *Ing.LB.I.27.* Han er ogsaa en forskrækkelig sød gammel En i al sin Genertthed. *SvLa.FruG.62.* **Forskrækkelse**, en. ft. -r. (ænyd. d. s. og forskrickelse; vbs. til forskrække) det at forskrække ell. blive forskrækket; tilstand ell. anfald af (nu især: hurtigt forløbende ell. overfladisk) skræk. hand (skal straffes) andre til Exempel og Forskreckelse. *DL.6—13—8.* (jf. *Holb.Jep.IV.6*). Du skal ikke frygte for nattens forskrækkelse (1871: Rædselen om Natten). *Ps.91.5* (Chr. VI). Laaget . . gik til hans største Forskrækkelse op af sig selv. *Ew.VI.48.* Er Forskrækkelsen ei meget heftig, da er intet bedre end at lade sit Vand strax. *Apot.(1791).262.* Dregenes Spas (gik) mig for vidt, saa at jeg i Erindring om Scenen paa Fabriken fik stor Forskrækkelse. *HAnd.XI.40.* tyven fik sig en ordentlig forskrækkelse (paa halsen) ved pludselig at møde en politbetjent | tage en ende med forskrækkelse, se I. Ende 4.5 (l. br.) om (varig) disposition til skræk: (hun) havde en nervøs Forskrækkelse for alle Hunde. *Bang.L.218.* || (nu kun bibl.) hvad der kan indgyde skræk. dette skal vorde til Spot og Forhaanelse, til Advarsel og Forskrækkelse for Hedningerne. *Ez.5.15.* (han) skildrer Himmelen Lyksaligheder for desto bedre at vise Helvedes Forskrækkelser. *Basth.GT.251.*

forskræmme, v. [før'sgræm'] præst. (l. br.) -te ell. -ede; part. -t ell. (l. br.) -et (*Schand.IF.352*). (af VI. for- 2 og skræmme) ødelægge ell. skade ved at skræmme; gøre ængstelig ell. forknytt ved at skræmme. *Lad ved mig ej de beskæmmes, | der paa Hæres Jahve haabe, | og ved mig ej de forskræmmes, | der dig, Israels Gud, anraabe. *EBrand.S.125.* || især i part. forskræmt som adj.: (i høj grad) ængstet ell. sky ell. forknytt. Menneskene levede nu ikke ret deres Liv paa Jorden; de vare blevne . . forskræmte for, hvorledes det skulde gaa dem efter Døden. *JLange.II.379.* i det første Møde, vilde han være saa fremmed og kølig overfor hende og det vilde gøre hende endnu mere forskræmt. *JPJac.I.147.* (hun) ser op paa ham med Angst i forskræmte Øjne. *Drachm.HV.93.* jf.: Jeg kunde . . have taget hende i mine Arme, lukket Øj-

nenes Forskræmthed med Kys. *KLars. AH.79.*

forskræve, v. [før'sgræ'və] (af VI. for- 2.1 og skræve; sj.) refl.: skade sig ved at skræve for vidt. Tag dig i Agt, at du ikke forskræver dig. *VSO.*

forskubbe, v. [før'sgobə]-ede. (<MO.; af VI. for- 2.1 og skubbe; jf. ty. verschieben) skubbe (noget) ud af sit naturlige leje, sin rigtige plads olgn. (billedl.) Den Kendsgæring, at Holger Drachmann er en af det danske Sprogs ypperste lyriske Kunstnere (er) ikke blevet rokket eller forskubbet af det . . paany godtgjorte Faktum, at han er . . paafaldende tanketom. *DagNyh.^{29/10}1906.1.sp.3. især refl.: S&B. Ladningerne har forskubbet sig. Scheller.MarO.*

I. Forskud, et. [før'sguð] ft. d. s. ell. † -de (*PAHeib.US.534. MR.1852.69*) ell. † -d(er) (*Stampe.II.410. PAHeib.US.253. VSO.I.70. MR.1851.365*). (ænyd. forskud, -skod, skodde, paaskud, skat, afgift; egl. vbs. til foreskyde, jf. I. forskyde; sml. mnt. vorschot, ty. vorschuss)

1) til foreskyde 1. 1.) (ænyd. d. s.; jf.: forskud . . kaldes alt det, som bredes skydes eller strekkes for noget, for at skyde det. *Moth.S400. samt MO.; nu næppe br.*) om skodde ell. skydedor. *D&H. 1.2* (bygn.) jærnstang, som er stukket gennem krøllen paa et bjælkeanker. *Sal.I.856.* Ankerne bør i Reglen ikke naa længere ud end til 1/2 Sten fra Murens Yderside; men undertiden ser man dem dog anbragte . . med Forskudet liggende udenpaa Murfladen. *Gnudtm.Husb.134.*

2) (vist optaget i slutn. af 17. aarh. fra ty. vorschuss; egl. vbs. til foreskyde 3 og I. forskyde) det at forstrække (forskyde) en med noget; konkr.: det, hvormed man forstrækker en. jeg skal giøre forskuddet (: udlæg af penge for en anden) i Dag; vil Monsieur da ikke laane mig 500 Rixdaler. *Holb.11.J.I.A.* Han begyndte med at anlegge en Fabrik, hvilken han uden alle Forskud og Monopolier ved Sparsomhed og Flid bragte saa vidt. *J.Sneed. I.18.* Desuden besidde de ved hans Forskud (: hjælp) mange Sorter til Naturlagttagelser forfærdigede Machiner. *Ew. 50 (1914).V.127.* Mine Penge ere jo dog for en stor Deel gaaede i dig; saa kan du sagtens nu giøre mig et Forskud (: laan). *Hrz.IX.170. nu kun om delvis udbetaling af tilgodehavende, (arbejds)len olgn. før forfaldstid (jf. Efterskud 1). (han) vilde giøre (nu alm.: give) mig meer Forskud, end jeg behøvede til at betale min Regning. Ew.VIII.124.* den Formueforøgelse, der skeer ved Arv eller Forskud paa samme. *Low¹⁹.1861.§8 (jf. Arveforskud).* „Hør, betalte Du?“ „Nej, . . jeg lod det staa. Jeg kunde ikke . . faa Forskud før i næste Uge.“ *Bang.HS.524.* han tog Forskud paa sin Ugeløn og forærede hende en Flaske Kirsebærvin. *AndNr.X.101.* staa i forskud,

have givet en forskud. Han staaer i Forskud for dem omtrent 1000 Rigsdaler. *VSO.* At staae i Forskud for Een. *MO. Ludv. jf.: jeg (: en snedkermester) er en fattig Mand — kan ikke staa i Forskud ved store Arbejder (: kan ikke paatage mig de af en stor bestilling følgende udlæg). Goldschm.II. 149. undertiden (mindre rigtigt): have modtaget som forskud. *paa Bryllupsdagen | Man gjældfri være maa, | Og mindst til Ægtemagen | Man bør i Forskud staae. *Oversk.I.105. || overf. (det er mig) en kjær Pligt, af samme Becks Brev endnu at meddele et Sted til Forskud paa Besvarelsen af et Spørgsmaal. Rahb.E.III.172.* optage betydeligt Forskud af egen og andres Agtelse. *PMøll.II.151.* *Vi vil have Forskud paa Saligheden. *Drachm.D.36. Olf Ricard. Fat Mod.(1922).45.**

3) (sj.) forraad; overskud. Det er bekendt, at ikkun en Bager (i Kolding) har noget Forskud af Rug til Brødbagning. *Cit.1813.(Aarb.Vejle.1905.37).*

II. For-skud, et. (mods. Bagskud; jæq.) skud, der træffer vildtet forfra. *D&H.*

Forskuds-, i ssg. af I. Forskud. -**anker**, et. [1.2] (bygn.) *Gnudtm.Husb.133. Sal.I.856.* -**forening**, en. [2] forening (især: af landbrugere) m. det formaal at sikre medlemmerne adgang til midlertidige billige driftslaan. *Brandes.VII.526. LovNr. 65¹⁹.1898.§1. -vis, adv. [2] (især ♀) Det Frøe, som ventes over Husum, betaler han Forskudsvis. Adr.¹⁹.1762.sp.10.* *den Pension, som i hans Nød | Ham forskudsvis betaler Fanden. *Bagges.Danf.I.436. billedl.: hans Tilegnelse forskudsvis af Magtens Sødme og Herligheder. Tilsk.1921.I.424.*

† **forskulpe**, v. (af VI. for- 2 og skulpe (skvulpe); sj.) skade ved at skvulpe. („Siges især om flydende Ting, som sætte Bundfald.“ *VSO.*). Øllet paa Tønden blev saa forskulpet underveis, at det var gandske tyndt. *smst.*

forskumpet, part. adj. [før'sgom'bøf] (af VI. for- 2.3 og skumpe; talespr., l. br.) medtaget af rysten (paa en vogn). Jeg var aldeles forskumpet af den lange Kjørsel. *Levin.jf. Feilb.I.353 (u. forrumple).* **forskumplet**, part. adj. [før'sgom'bløf] (sideform til forskumpet; l. br.) d. s. *jeg som aldt i Dag har reyst mod otte Mile, | Og finder mig ved det forskumpled og forstødt. *AbThura.Betenkn.D3r. Pram.(Rahb. L.B.I.135).*

I. for-skyde, v. (udtales if. *Levin. og D&H. m. tryk paa 2. stavelse, if. S&B. er udtaalen vaklende*). vbs. jf. I. Forskud. (ænyd. d. s.; fra ty. vorschieszen; jf. foreskyde (3); nu sj.) udrede ell. udlægge (penge) i forvejen, forskudsvis. Hvis nogen forskyder Penge til et nyt Skib at bygge . . hand skal derom oprette skriftlig Contract. *DL.4—5—9.* Det Orientaliske Compagnie har til saadan hans Projects desto bedre Udfald tilbudt sig at forskyde

nogle 100000 Gylden. *Extr. Rel.* 1/1 1722. 3. kræve Penge for de forskudte Varer. *Holb. MThr.* 37. denne Giæld forskydes af Krigs-Hospitals-Cassen. *MR.* 1779. 751. Regieringen . . maatte forskyde det Fornødne til hans Begravelse. *Mob. Bls.* 2. *Saml.* II. 448. † m. obj. og hensobj.: Hertug Christian blev forskudt tilstrækkelig Penge til at være Ryttere i Frankerige. *Slange. Chr.* IV. 538. *MO.* nu især i forb. forskyde en med (penge): Paa saadanne Vilkaar kunde Adelen unægtelig nok staa sig ved at forskyde Staten med Penge. *KrErsl.* KL. 68.

II. forskyde, v. [før]sgy'ðø] forskyde. *Høysg.* AG. 128. (pres.:) forskyder. smst. 53. præf. -skød; part. -skudt. vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s. og forskiude, jf. æda. perf. part. forskot, forspildt (sin ret); af VI. for- 2.1 og skyde i bet. „skubbe, bevæge“; paavirket af mnt. vorscheten, ty. verschiesen, samt i bet. 2) af ty. verschieben; jf. III. forskyde)

1) vise bort; støde fra sig. 1.1) m. h. t. person: vise bort; afvise; nægte at modtage ell. imødekomme; ikke ville kendes ved. tæl til kong Salomo, thi hand forskyder ikke dit ansigt (1871: afviser dig ikke). *1Kg.* 2.17 (*Chr.* VI). *2Kron.* 6.42. Det var ikke alleneste trelle, som Odin forskiød, men endog gamle folk. *Holb.* DNB. 88. *Af Verden til Graven | Og Glæmsel forskudt. *Grundtv.* PS. V. 169. † i forb. m. fra: hindre i at opnaa noget. (han) lastede, at (adelen) hindrede andre brave og ved Lærdom erfarne Folk, til at blive brugte udi Rigens Sager, og for at forskyde denem der fra, ville de heller drage Fremmede her ind. *Slange. Chr.* IV. 439. (poet., nu l. br.) m. h. t. bejler: En lumpen de las Minas vil give Almisse til (en) Monte Ricco, hvis Olde-Moder forskiød saadan Beyler. *Holb.* DR. II. A. *Min Haand jeg skulde give | Til den, jeg før forskiød? *Wess.* 6. || især om ophævelse af en allerede anerkendt tilstand: afskedige; styrte i uuaade; ikke længere vedkendes. Ingen Sognepræst maa forskyde nogen Capellan af sin Tieneste. *DL.* 2—14—5. mon Gud haver forskudt sit Folk? *Rom.* 11.1. *Holb.* JH. I. 451. nu næsten kun (gløgs. ell. om højststaaende (fyrstelige) personer) m. familierellig bet.: forstøde. *Holb.* Pern. III. I. hun (blev) nok forført af en adelig Officér og forskudt af Faderen. *Bang.* HS. 6. især om ægtemand m. h. t. hustru: Kong Sigurd, kalden Jorsalafar, vilde forskyde sin Dronning, og igjen tage en anden Dronning. *Holb.* Berg. 168. *min Hustru Sifkal . . fra min Borg, mit Leie du brat forskydes. *Hzr.* D. IV. 260. som en forladt . . Kvinde har Herren kaldet dig, ja som en Ungdoms-Hustru, der var forskudt (*Chr.* VI: forkast). *Es.* 54. 6. 1.2) (nu kun bibl.) m. tings-obj.: afvise; forkaste. den Steen, som Bygningsmændene forskøde (1907: forkastede), den er bleven til en Hoved-Hjørnesteen. *Matth.* 21.42. han

forskød de mægtigste Monarkers Forærin-ger. *Pamela.* I. 473. vi ville ikke forskyde nogen eneste uskyldig Livsglæde. *Mynst. Tale.* (1838). 13. *Hzr.* D. III. 183. At forskyde eens Raad. *MO.* (relig.) m. h. t. bøn olgn.: afslaa. Lovet være Gud, som ikke forskød min Bøn. *Ps.* 66. 20. Vi bede . . at den himmelske Fader ikke vil see hen til vor Synd, og ikke derover forskyde (1909: afvise) vor Bøn. *Katek.* §102. || † m. tings-obj.: bortkaste; udskyde. Undtag Glåd, kâad, låd . . hvilke alle i Neutro forskyder t. *Høysg.* AG. 53.

2) bringe i en anden (især: mindre rigtig) stilling; forrykke; forskubbe. 2.1) trans. Tvinge vi . . hvert Øie til at sigte mod . . to forskjellige Puncter, saa forskydes de to eensartede Billeder, og vi see alle Enkelt-heder dobbelte paa een og samme Flade. *Eschricht.* Læren om Livet. (1850). 382. Strømmen forskød ham (o: under sømning), og det tog ham en Time at naa Foden af den ubestigelige Klippe. *AndNæ.* S. 129. den nederste Arm, der bærer Spindelen (paa en boremaskine), (kan) forskydes paa Stativet. *VærktMask.* 123. || overf. man benytter (de overlevede former) i en forskudt Betydning. *JLange.* MF. 175. (man) maa forskyde eller ændre den forrige Theori noget for at bringe den i Overensstemmelse med Kendsgerningerne. *JLange.* II. 389. forskudt arbejdstid, (jf. v. II. forlægg 1.3) arbejdstid, der falder uden for den under alm. forhold gældende (usædvanlig tidlig ell. sent). *Kbh.'s Borgerrepræsentanters Forhandling.* 1920/21. 1116. Betaling for forskudt Arbejdstid, som alene koster Sporvejene (i *Kbh.*) 1 Mill. Kr. aarlig. *BerlTid.* 24/11 1922. M. 4. sp. 2. || (efter ty. verschieben; sprogv.) give (sproglyd, især konsonanter) en anden artikulation. former med ikke forskudte (spirantiske) medie i stedet for de deraf opstaaede fællesgermanske tenues. *VilhThoms.* Afh. II. 257. 2.2) refl. VSO. Lasten forskyder sig. *SøLex.* (1808). Hun klagede sig . . over Smarter i Siden (og) det lod til, at et Been (o: som følge af et fald) havde forskudt sig og voxede ud. *Hzr.* ST. 112. man holder Linealen meget fast nedtrykket med venstre Haand, for at den ikke skal forskyde sig, saa Snittet bliver skævt. *Haandgern.* 369. m. jg. retnings-adv.: Vesterbros Forlystelseliv vil forskyde sig helt derud (o: til Frederiksberg). *Riget.* 14/1 1913. 6. sp. 3. overf.: Ordets Betydning forskød sig. *JLange.* BM. II. 102.

III. forskyde, v. [før]sgy'ðø] præf. -skød; part. -skudt. vbs. (sj.) -ning (*ME.* 1819. 9; i bet. 3). (ænyd. d. s. og forskiude) af VI. for- og skyde i bet.: „anvende skydevaaben“; jf. II. forskyde samt mnt. vorscheten, ty. verschiesen) 1) beskædigede ved skydning. (især i perf. part.). 1.1) ødelægge ell. tilrede ilde ved at skyde paa (noget). om endskiønt intet Skib erobredes paa nogen af Siderne, saa vare dog flere

af de Svenske ilde forskudte og moxen u-brugelige for en Tiidlang. *Slange. Chr. IV. 1243.* *Han havde en Hat . . | Saa forskudt med Kugler, at den ligned en Skive. *Oehl. SH. 24.* nu er jeg Invalid, ville I have mine forskudte Lemmer, saa tag dem. *Blich. I. 448.* *Saa tier det fra de forskudte Skanser. *Drachm. DM. 166. Scheller. Mar. O. 1.2* (nu l. br.) m. h. t. skydevaaben: ødelægge ell. beskædig ved (urigtig ell. langvarig) brug. den bysse er gandske forskudt. *Moth. S397. VSO.* Deres Vaaben vare forskudte og sløvede. *Molb. DH. I. 372. 2* (nu sj.) refl.: skyde fejl (med skydevaaben olgn.). hand har forskudt sig. *Moth. S397. D&H. 3* (især ✕) opbrug (ammunition) ved skydning. hand har forskudt alt sit kruidt. *Moth. S397.* Han havde forskudt alle sine Kugler. *Enc. VI. 307. MR. 1819. 9.* Besætningen havde forskudt Krud og Kugler. *MO.* || især refl.: vi ville vexle Skud, og naar vi have forskudt os, da skal Sværdet skille vor Trette. *Suhm. III. 145.* Flere af vore Battalioner havde forskudt sig, eller de maatte hjælpe sig med Patroner, de kunde opsamle fra de Faldne. *Fr. Hamm. Dettredieslevsviske. Felttog. (1851). 44. Føgtningsinstr. 26.*

forskydelig, adj. [fɔr'sgyl'dəli] (ænyd. d. s. i bet. 1) som kan forskydes. 1) † til II. forskyde 1: Konens Forseelse er ikke saa stor, at hun kan ansees som forskydelig. *VSO. 2* (især ☉) til II. forskyde 2.; om maskindele olgn.: som kan forskydes (i forsk. retninger). *Troels L. XIII. 74.* Stativet (til et fotografiapparat), hvis Ben er forskydelige, saa man kan hæve og sænke det. *Haandv. 28. Værkt. Mask. 15.* || hertil: Forskydelighed. *Wagn. Tekn. 22. Værkt. Mask. 73.*

Forskydelse, en. vbs. til II. forskyde. 1) (nu næppe br.) til II. forskyde 1. (*Pufendorf*) siger (fejlagtigt), at Hertugen da havde forskudt Marskens Dotter; thi denne Forskydelse skeede længe derefter. *Holb. DH. I. 379.* et Atheisterie eller en Forskydelse af Gud. *sa. Heltind. II. 372. Brors. 71.* en Project, Paa hvis antagelse og forskydelse haab og mishaab om den bedste forbrøder i den Danske skrive-rigtighed beroer. *Høysg. 2 Pr. 1.* Han paastod Vidnerens Forskydelse. *VSO. 2* (sj.) til II. forskyde 2. (overf.): der (sker) evige Forskydelser i Bedømmelsen af, hvilke Handlinger, der er forbrøderiske. *VBruun. Forbrøderelse og Samfund. (1915). 107. I. Forskydning*, en. flt. -er. (især fagl. og ☉) 1) som vbs. til II. forskyde 2. det opvendte Udtryk, Tilbagebøjningen af Overkrop, Hals og Nakke . . medfører vanskelige Forskydninger og Forkortninger. *J. Lange. II. 106. EHannover. NA. 246.* Den raa Formgivning af et Metal ved Forskydning af dets enkelte Dele sker ofte formedelst mekanisk Paavirkning. *Hannover. Tekn. 45.* Forskydning af Ladningen paa Grund af daarligt Vejr. *Scheller. Mar. O.* indbyrdes Forskydninger af Dele af Jordskorpen. *Uss. Danm. Geol. 3*

31. (l. br.) om forvridding, brok olgn.: *Pannum. 240. spec. (bot.):* den foreteelse, at et blad ell. skud kommer til at sidde et andet sted end det normale. *Warm. Bot. 74.* || overf. *J. Lange. II. 389.* (en forfatning) skal være den uforgængelige Ramme, hvori alle Forskydninger og Omvæltninger i Samfundet efterhaanden vokser sig ind og passer sig til. *Hørup. III. 221.* efter Krigen er (der) sket en Forskydning i Afsætningsmarkederne. *Handelsberetn. for 1920. (1921). 11. 2* ♪ mekanik paa et klaver til at dæmpe tonestyrken, oftest bestaaende i, at klaviaturen v. hj. af pianopedalen forskydes, saaledes at kun to ell. een af de tre strenge til hver tone anslaaes. *Sal. VIII. 509.* ogs. om selve pianopedalen: *Sal. X. 594.* jf. Forskydningspedal. *S&B. D&H.*

II. Forskydning, en. se III. forskyde. **forskyldte**, v. [fɔr'sgyl'te] -te ell. † -ede (*1 Mos. 42. 21* (Chr. VI). *Moth. S410.*) vbs. † -ing (smst. *S411*). (glda. forskyllte; efter mnt. vorschulden (ty. verschulden) || uden for dial. (se Feilb.) nu l. br. og især højtid., religi., poet.; jf.: „begynder at tabe sig“. *Levin.*)

1) (ved sine handlinger, sin adfærd) erhverve sig ret ell. adkomst til; gøre sig værdig til; fortjene (især m. h. t. noget ubehageligt, straf, vænære olgn.). du skal betale dem det Onde, de have forskyldt, fordi de gjorde Oprør. *Jud. 7. 10.* Ach far vel Nille! dog din Carnali, du har ieeke forskyldt, at jeg skulde tage Afsked med dig. *Holb. Jep. IV. 6.* *Hjælp derfor du, som hjælpe kan, | Enhver, som Hjælp forskylder. *Falst. 102.* *ingen meer forskyldt en Ærestøtte fik. *Storm. SD. 25* (jf. ufor skyldt). *Straf os ei som vi forskyldte. *Grundtv. SS. I. 468.* Hvormed har jeg fortjent, jeg siger hellere forskyldt, at jeg skal leve (saaledes). *Sibb. I. 162.* hvad Straf har Du forskyldt? *Esm. II. 129.* (overf.) m. tings-subj.: vi faae det, vore Gierninger have forskyldt. *Luc. 23. 41.* (jf. *Holb. Masc. I. 11. Mynst. Bispepr. (1852). 45*). || m. flg. præp. (især af) styrende personbetegnelse. forskyldte alt got, ont af en. *Moth. S407.* „Der er dog mange, som tale ilde om os.“ — „Jeg veed det nok eders Gunstighed, og de maaskee, som I mindst har forskyldt det af.“ *Holb. LSk. I. 5.* Det er Synd baade med Deres Mand og min Kone, og Ingen af dem forskylder det af os. *Blich. II. 20.* (sj.) Hand har forskyldt meget got hoß mig. *Moth. S407.* || ordspr. løn som forskyldt, se Løn. jf.: Havde jeg paa det Samme min Stok ved Haanden, saa skulde du faae Svar som forskyldt. *Heib. Poet. V. 201.*

2) (l. br.) være aarsag ell. ophav til; forvalde. 2.1) (især alm. hos Heib.) være aarsag til (et uheldigt forhold olgn.); være skyld i. *vistnok er det beqvemt og let | At skyde Skylden over paa Næsten | For Det, man selv har forskyldt. *Heib. Poet. VIII. 185. smst. X. 137.* *Forfængeligheden maa tidt forskyldte, | At man ikke kommer

paa sin rette Hylde. *smst.* 253. forskyldte (*en*) Misforstaaelse. *D.&H.* || (*sj.*) *tilskrive sig skylden (for noget)*. *Den, som ei sig ganske giver hen | Til mig (*o: Fantasmus*) med Øiet, Øret, Sjælen, han | Maa selv forskyldte, hvis han ei forstaaer mig. *Heib. Poet. II. 232. 2.2* (*især alm. hos Kierk.*) *m. h. t. noget urigtigt ell. ulovligt: gøre sig skyldig i; begaa* (1.1). denne Forvirring, som den moderne Speculation, om ikke ligefremt forskylder, saa dog ofte nok foranlediger. *Kierk. VII. 299.* ikke blot forsømmes der dagligt saa meget, for ikke at tale om hvad der forskyldes. *smst. IX. 129. smst. XIV. 47. PalM. TreD. 252.* forskyldte en Forbrydelse. *D.&H.*

3) *give belønning ell. vederlag for en tjeneste olgn., man har modtaget (især: ved at gøre gentjeneste); gengælde.* 3.1) *m. tingsobj.* mine Forældre skal nok stræbe at forskyldte hans Høflighed. *Holb. II. J. III. 6. Tode. S. 117.* *Jeg vil forskyldte det (*Lemb. Shak. X. 20:* Jert Venskab vil jeg lønne). *Foer-som. Hamlet. 28.* || *m. hensobj.:* jeg skal nok vide at forskyldte dig Din umage. *Kom Gron-neg. I. 300. PAHeib. Sk. I. 221.* hvis du vil fly mig min Kjæreste itale, da skal jeg saaledes forskyldte Dig det, at Du skal blive den rigeste Jomfru. *Blich. II. 131. 3.2* *m. person-obj.;* *især i forb. m. for: VSO.* Jeg har forresten Penge nok .. Du er en prægtig Karl, og jeg skal nok forskyldte dig for det. *Ing. EF. VII. 162.* dernæst giver jeg Ham mit adelige og byrdige Navn paa, at jeg skal forskyldte Ham for hans Umage. *Etlar. GH. I. 229.* || (*jf. bet. 2.1 slutn.*) *til-regne (en) en brøde.* *Forskyld mig ei, du evig Høie! | Udslet min Skyld med Jesu Blod! *Ew. I. 92.*

† **forskyldet**, *part. adj. (ænyd. d. s.; af VI. for- 6.1 og Skyld; jf. ty. verschuldet) 1)* som er tynget af for store afgifter; sat i for høj skyld. En forskyldet Gaard, et forskyldet Bøndergods. *VSO. MO. 2)* som har stor gæld; forgældet. *Moth. S. 410. VSO. Molb. HO.*

forskælle, *v. [fɔr'sgæl'ə] -ede. vbs. -ning (Grundtm. Husb. 196). (vel fra ty., vist indenisk m. forskalle; bygn.) bestruye (et tag) med kalk langs fugerne (fra undersiden) v. hj. af en særlig smal murske. smst.*

Forskænker, *en. [V.12] (især dial.) person, som skænker for ved gilder olgn. (de) havde en dampende Bolle og Glas foran sig, og sang .. af fuld Hals.* Lars Skeløje .. var Forskænker og Forsanger. *Drachm. STL. 33. Feilb. I. -skær*, *et. (ænyd. d. s.; jf. ty. vorgeschirr; fagl.) løs hammel, der anbringes paa vognstangens forende, og hvortil forløbernes skagler fæstes, naar der køres m. 4 heste (jf. -hammel).* *Moth. S. 426. MR. 1795. 690.* Forspandshestene kan forlanges forsynede med almindeligt Seletøj samt Forskær. *Reglement for den mobiliserede Hær. I. (1907). 84. II. -skær*, *et. (fagl.) ombøjning af den skærende kant paa et smaglebor, som over-*

skærer træets fibre, for det egl. skær tager spaanen (*jf. Forskærer 2*). *Haandv. 141. I. -skære*, *v. [fɔr'sgæ'rə] (dannet efter skære for og Forskærer; l. br.) skære (steg olgn.) i stykker ved anretning af mad paa bordet; skære for.* *vAph. (1759).* Mørbradstegen .. Forskæres og anrettes ganske som ovenstaaende Steg. *Const. Kogeb. 61.* Sancen serveres varm til Skinken. Paa den ene Side af den smukt forskaarne Skinke lægger man kogte og glacerede Kastanier. *smst. 101.*

II. forskære, *v. [fɔr'sgæ'rə] præf. -skar; part. -skaaret, som fk. ogs. -skaaren, hertil som adj. inlk. (sj.) -nt (PAHeib. Sk. II. 251). vbs. -ing (Green. UR. 104. Vare L. 244). (ænyd. d. s., gl. da. for(e)skære; af VI. for- og skære; jf. mnt. vorscheren) 1) (nu kun i tilfælde, der ogs. kan opfattes som bet. 2) skære bort; afskære. Slight (o: kræft paa træer) kand ikke forekommes, men nogenlunde forskiæres. *OecMag. I. 274. 2) forringe ell. beskadige ved at skære; skære forkort.* 2.1) *i egl. bet. mine Hænder (var) saa forskaarne af Iisen som med Glaß. Æreboe. 15.* Matrosen har ilde forskaaet dem i Ansigtet. *VSO.* Bogen er forskaaet ved Indbindingen. *MO.* *Hjort sad ved sit forskårne | gamle Skolebord. *Rør. GD. 274. (Uglspil) forskar alt Læderet hos Skomage-ren. VVed. BB. 234. læst.: det (faldt) i med stærk Storm, men Gudrød (vilde) afsted. Thjodolf kvad: *Den Vintermark nu du ei pløie, min Ven! | man let sig forskiær i det Bløde. Grundtv. Snorre. I. 110.* han har forskaaet sig slemt | *især m. h. t. klæder.* I Dag .. kom jeg til min Skræder, og fandt der min nye Kiøle gandske forskaaen. *Holb. GW. I. 1.* om jeg forskar en Klædning, kunde jeg derfor gjerne være en god Skræder. *Ew. VI. 131.* Af et forskaaent Arbeide er det vanskeligt at faae noget godt ud (o: for en skræder). *PAHeib. Sk. II. 251.* Han gav ham et Par forskaarne Benklæder. *Rist. J. 38. 2.2) overf.;* *m. h. t. litterært arbejde: fordærve (et værk, et udtryk osv.) ved forkortelse.* hvis Ordriighed er en Feil ved Perioden .. da er alt for stor Korthed, hvorved Udtrykket forskiæres isteden for at beskiiæres, det ikke mindre. *Rahb. St. 11. 30.* Hvorledes kan en Forfatter beskyttes imod, at Iscenesætteren forskærer hans Værk? *Tandr. (DagNyh. 9/1 1922. 3. sp. 1.) 3) (jf. ty. verschniden, egl.: beskadige, forringe; fagl.) blande en vin m. en anden (andre) ell. m. alkohol for at forandre kvaliteten ell. tilpasse den til visse forbrugers smag (jf. u. I. beskære sp. 407^a).* *VSO. Grundtv. Breve. 209.* At forskjære Rhinskivinen .. med Viingeist. *Green. UR. 101.* Cider .. anvendes til "Forskæring" (Sammenblanding) med Portvin, Sherry. *Hage. 688.**

Forskære, *i ssg. se Forskærer. -skærer*, *en. [-sgæ'rər, -sgæ'r(r)ɪ] flt. -e (til skære for; jf. I. forskære) 1) person,*

som skærer for ved bordet (især ved højtstaaende personers bord; jf. Bidser). *Moth. S428.* Dersom De skiærer saa godt for, som De spiser: saa er De den største Forskiærer i hele Kiøbenhavn. *BHBech. Det unge Menneske efter Moden. (1786). 42.* „De er Rangsperson.“ Hofjunkereren: „Ja men min Rang er meget lav, jeg rangerer kun med Forskiærere.“ *Ploug. Sylv. 105. Feilb.* || † som overs. af Prosektor. der vare Professorer af det ganske medicinske Facultet med deres Forskiærere (Prosector anatomicus) tilstæde. *Klevenf. R.J. 17. 2) (fagl.) d. s. s. II.-skær.* Sneglebor med runde Forskiærere. *Værkt. 20. -skærer-, i sgr. (sj.) -skære-.* Forskiærkniv. *Sal. X. 673).* af -skærer 1, fa. Forskiærer-gaffel (*Bergs. P.P. 379. Troels. L.V. 121*), -kniv (*Moth. S428. Const. G.H. 138*).

Forskærpe, v. [fôr'sgêrbø] (ænyd. d. s. 20 m. bet. „gøre vissen“; jf. ty. vërschârfen; sj.) skærpe for stærkt. overf.: hans høie Alder synes ikke saa meget at have sløvet, som forskiærpet hans Digterevne (o: ved at lade fantasi og følelse træde tilbage for forstanden). *Bagges. L.I. 149.*

Forskødt, part. adj. (af VI. for- 2.3 og skøde, skotte; egl.: forkølet; jy.) uartig; kaad. pas ved paa Dunken . . saa ikke andre forskjødte Knægte skal komme ilav med den. *Aakj. V.B. 12.* Vinden . . fløjtede i forskellige Toner saa ved det ene Øre, saa ved det andet som et forskøt Barn. *Thitjens. J. 20. Feilb.*

Forskønne, v. [fôr'sgôn'ø] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. -ing (s. d.). (af VI. for- 6.2 og skøn; jf. ty. vërschönen; sml. forgrimme; især \mathbb{D}) gøre skøn ell. skønnere. *Bagges. NblD. 26.* Saa skulde den lille Kjøbstad eie en Bygmester, ved hvem det hele Land skulde forskønnes. *Ing. E.F. VII. 192.* (han har) forskiønnet Gaarden med en vakker Have. *Molb. Dagb. 160.* || m. h. t. kunstnerisk gengivelse af en model: idealisere ell. flattere. ingen har endnu vovet at hevne Friheden paa Konstens Værker og den forskiønnede Natur. *FrSneed. I. 417.* *Portraiter, hvor en Maler tidt | Forskiønner ved sin Kunst Originalen. *Hzr. D. III. 195.* den byzantinske Kunsts stive Himmeldronning forvandles til en forskønnet (*Brandes. E. 214:* idealiseret) Bondepige fra Albano. *Brandes. IV. 148.* || billedl. ell. overf. *Ev. VIII. 149.* *Forskjøn, forsød i mange Aar | Hans Liv. *Grundtv. PS. V. 24.* Vil De og Hr. M. ikke i Aften forskiønne vor Familiefest med Deres Nærværelse? *Hostr. MM. 372.* „hvad er saa De (o: en ung pige) — i Huset, mener jeg?“ „Aa, jeg forskiønner saadan Tiltværelsen lidt.“ *JakKnu. G. 261.* || forskønnende biord (*Rahb. Stül. 76*) ell. tillægsord (*Meyer. 299*) (som overs. af lat. epitheton ornans; æstet., l. br.) anskueliggørende ell. karakteriserende ord (forbindelse), der føjes til et substantivisk ord. **Forskønnelse**, en. flt. -r. (især \mathbb{D}) vbs.

til forskønne: det at forskønne ell. forskønnes; ogs.: forskønnende indflydelse, udtryk olgn. et Skuespil, som . . skal være et saakaldet Pragtstykke og følgelig især maa tage Dandsekunstens Forskjønnelse til hjælp. *Heib. Pros. IV. 52* Forskjønnelsen af Esplanadens østlige Deel. *MR. 1846. 10.* Rygtet om Slagsmaalet . . spredtes ud i Byen og modtog som alle Sagn mangeartede Forskjønnelser. *Schand. A.E. 199. Hørup. II. 190.* \mathbb{W} **Forskønner**, en. (l. br.) person, som forskønner. *Rahb. Tilsk. 1796. 760.* den romantiske Tidsalders Opfattelse af Rafael som en flov Forskønner af alle levende Former. *EHannover. SvK. 40.* † **Forskønning**, en. d. s. s. Forskønnelse. (han) erindrede . . hvor let og ofte smagløs Forskiønning blev til virkelig Vanziir. *Rahb. Fort. I. 452.* hver Omskabning af Egnen, som den nuværende Eier kaldte Forskiønning . . syntes ham Ødeleggelse. *Cit. 1798. (Rahb. Tilsk. 1798. 634).*

forslaa, v. [fôr'slâ'] præet. -slog; part. -slaaet ell. (især poet. og dial.) fk. -slagen (*Holb. Sgan. 6sc. Brandes. I. 507.* jf. *Feilb.*), intk. d. s. (*Biehl. DQ. I. 76;* sj.) ell. -slaget (*Oec Mag. V. 239.* jf. *Thorsen. 90;* ogs. brugt som fk.: *Drachm. DS. 7. sa. DJ. I. 142*), best. f. -slagne (*Borrebye. TF. 819. Ploug. I. 269.* vbs. jf. III. **Forslag**. (ænyd. d. s.: beskadtige ell. drøbe ved at slaa, slaa paa flugt, nedslaa, refl.: fjerne sig, forsvinde, gl'da. d. s. (*Brandt. RD. I. 176. II. 270*) i bet. 2 (fsv. forsla ogs. i bet. 4), æda. forsla, sætte over styr; efter mnt. vorslan (ty. vërschlagen); jf. forslagen)

1) m. h. t. plads og reining: drive bort; flytte. 1.) drive (et skib, en fugl osv.) bort fra den rigtige reining, ud af kurs. *Nattens Storm forslag et Skib paa disse Kyster. *Ev. V. 188.* Derpaa styrede Harald . . op under Skagen, men forslages af Modvind, og maatte ankre under Lesø. *Grundtv. Snorre. III. 78.* Kommer der en forslagen Lystkutter ind i Havnen, staar Fiewel ved Anløbsstedet. *CEv. F. 67.* Med sydlige Storme forslaaes (skehejren) undertiden op til Norge. *BMøll. DyL. II. 271.* || \mathbb{W} billedl. Min Tankestram forslag mig for langt fra det tilsigtede Maal. *Rahb. (Levin.). nu især om skæbnen, tilfældet: føre (en) til et uforudset, tilfældigt sted. en gammel til Paris forslaaet Østerriger. Brandes. VII. 139.* det Hôtel garni paa Nevski, hvorhen Tilfældet har forslaaet mig. *ArthChrist. KH. 242. 1.2)* forslaa en talje olgn., † d. s. s. forfare 2. *SoLex. (1808).* *Scheller. MarO. 1.3)* overf.: faa til at forsvinde; fordrive; „slaa ihjel“; især m. person-subj.; dels (nu næppe br.) m. h. t. ubehagelige tanker, stemninger olgn.: *Din Sorg intet kand forslaae. *Brors. 79. Wess. 75.* du, som . . læser dette Blad for at forslaae din Kummer. *Ev. VIII. 86.* smaalige Bekymringer, som de just vilde forslaa i Selskabet. *PMøll. II. 326.* dels m. h. t. tid, som falder en lang (nu næsten kun i udtr. forslaa tiden (med noget)): at for-

slaa den langsomme og bedrøvelige Tiid. *Falst. Ovid. 82.* Ørkeslashed (*har*) stedse været (*mig*) det værste blandt Huuskors . . . Hvad man derimod kalder, at forslaae Tiden, har jeg aldrig kunnet. *Rahb. E. I. 149.* *det dejligt er at finde | en lille Veninde, | med hvem man sin Aften forslaaer. *Hostr. ML. 61.* den travle lille Kone (*stak avisen*) ind til Manden, for at han kunde forslaa Ventetiden med den. *Tops. III. 197. Stuck. FO. 119. m. tings-subj.:* *Nu maa min Luth min Tid forslaa. *Drachm. RR. 100.*

2) (*i talespr. vist kun i perf. part.*) ødelægge ell. beskadige ved at slaa. Nu er jeg saa forslagen, at jeg ikke har Hoved til at dømme udi Sager; det kand jeg alleene sige, at ingen af dem havde Ret til at slaae mig. *Holb. Rpb. III. A.* paa Reyser har (*jeg*) seet et eller andet af disse mælende Bæster (*o: vognmandskarle*) at forslaae og forslæbe de umælende Heste. *Eilsch. Phil. Brev. 99. (han)* strakte en forslaaet Haand hen imod mig med Bøn om at helbrede den. *Goldschm. II. 26.* mange Blomster, som . . . forsloges af Regn og Sne. *Tops. III. 388.*

3) (*jf. øda. forsla, sætte over styr, mnt. vorslan, ødelægge (ved hærgeving), forøde (ejendele)*) † ødelægge (*grøvgang*) ved misbrug. man . . . skal (*aldrig*) finde en Bye, hvor Creaturene gaar løse i samlet Hiord paa Marken . . . hvis Græs er jo (*o: uden at græsset er*) forslaget. *Oec. Mag. V. 239.*

4) (*egl.: formaa at overrinde („gøre det af med“) visse vanskeligheder olgn.*) intr.: være til stede i et tilstrækkeligt omfang (*til opnaelse af et vist resultat*); være af afgørende virkning; gøre udslaget; være nok; slaa til; hjælpe. (*ofte m. pron. det som subj. og især i nægtende ell. spørgende sætn.*). Den Politiske Nachtsich kand jeg allerede paa mine Fingre; men den vil icke forslaa; Skam faa Autor, hand maatte have gjort den noget vitløftigere. *Holb. Kandst. I. 4.* „du skal hente 5 til 6 Bouteiller Rinsk Vin for Mons. Corfitz.“ — „Ej hvad vil det forslaa.“ *sa. Bars. IV. 6.* *Her frem I Furier! hvor mange er I? Tre? | Det vil ei langt forslaae, kom hele Helvede! *Wess. 21.* *at icke Græsk du kan, | Er en Grund, som ingenlunde | Kan forslaae, min gode Mand! *Heib. Poet. X. 205.* Han trænger til legemligt Arbejde, og det saa det forslaar noget. *Jak. Knu. G. 135.* Det var da endelig Sommer saa det forslag! *And. Nr. DM. IV. 148.* ja, hvad forslaar det? — jo, det forslaar meget | *m. præp. til om det, hvortil (til hvis opnaelse) noget er tilstrækkeligt:* 200 Rdlr. (*kunde*) icke forslaae til en eneste ret Mad, naar Lucullus tracterede. *Holb. Herod. 79.* *Alle Jordens Roser røde | Ej forslaar til Lammets Krans. *Grundtv. SS. III. 194. (almanakkens)* morsomme Del, bestaaende af Anekdoter og Smaa historier, havde forslaaet til at udfylde Foraarstiden. *Gjel. M. 2. m. præp. for om den person, for*

hvem noget er tilstrækkeligt, ell. præp. til (*sj. paa*) om den, til fordel for hvem noget anvendes (*ofres*): der skulde icke Skanderborg slot forslaae til ham. *Moth. S. 447.* Hun hafde gifvet og skienket alt for meget bort, og derfor kunde intet forslaae for hende. *Slange. Chr. IV. 1022.* der siges om en Ødeland, at ingen Penge forslaaer paa ham, men at give ham Penge er som at kaste dem i en bundløs Afrund. *Kierk. XII. 426. talem.* det forslaar icke mere end en bønne (*ell. blaabær*) i en bjørnerøv (*Moth. S. 447. Feilb. u. v. bjørn 2*), en loppe i en (øde, tom osv.) lade, en skrædder i helvede, se Loppe, Skrædder.

1. **Forslag**, et. 1) [V.1.] (*mods. Bagslag 1.s*) † i keglespil: kast fra det fastsatte maal (*foran keglerne*). I Forslag fik han fire, og i Bagslag 6 Kegler. *VSO. MO. 2)* [V.1.] (*jf. ty. verschlag*) † om forstue olgn. *Moth. S. 466. (jf. (maaske dog i bet. „skilleveg“, ty. verschlag):* et Kammer med aabent Forslag, som ligger ved Bibliothekets Indgang og icke pleier at aabnes for Nogen. *Cit. 1776. (Werl. Bibl. 192).* 3) [V.1.s] (*jf. ty. verschlag, vorschlag*) † hvad der tjener til at lukke ell. spærre for noget. || forslag . . . kaldes et stykke tømmer eller jern, som settes tvært på en port eller dør, for at holde den vel luket. *Moth. S. 465.* || Forslag for Piberne i Orgelværket, som Vinden gaar ud eller ind ved. *Gram. Nucleus. 337.*

4) [V.2.] † (*ret til*) første slag (*kast*) i keglespil (*forud for andre*). *Moth. S. 465.* Han har Forslaget. *VSO. MO. 5)* [V.2.] (*jf. ty. vorschlag*) † forsiring af en melodisk hovedtone ved en anden, forud kort anslaaet tone (*jf. Eterslag 3*). *MusikL. (1801). 88. MusikL. I. 237. jf. Dobbeltforslag. II. -slag, et. († Foreslag. MR. 1795. 716. O. Wolff. Xenophons Mindesværk. (overs. 1800). 111. flt. d. s. ell. † -e (Gram. Breve. 5. JSneed. III. 253. MR. 1856. 50).* (ænyd. d. s., vbs. til foreslaa, efter ty. vorschlag, jf. I. Forslag) det at foreslaa noget (*til udførelse*) ell. nogen, som tilbød, plan ell. anmodning; konkr.: mundtlig ell. skriftlig ytring, hvorved noget foreslaas; ofte i (*især* $\text{\textcircled{W}}$) udtr. som fremsætte, fremkomme med, gaa ind paa et forslag, (*især polit.:*) stille forslag (*jf. Forslags-ret, -stiller, (nu l. br.):*) bringe (en ell. noget) i forslag ell. gøre forslag paa (en), komme i, være paa (*ell. i. VSO.*) forslag olgn.: kongens daatter af sønden skal komme til kongen af norden, at gjøre billige forslag. *Dan. 11. 6 (Chr. VI).* vi gjorde vel, om vi indgav et Forslag til Raadet derom. *Holb. Kandst. III. I.* Hans Mayestet (*skulde*) sende en Courier til Tsaren, hvortil ieg uafvendendes blev bragt i Forslag. *Æreboe. 186.* Til disse . . . Documenter at (*ordne*) haver den Sl. Mand . . . gjort Forslag paa mig. *Langebek. Breve. 111.* dend fattige Prinsesse (*var*) kommet i Forslag til at ægte Hertugen af Bourbon. *Seidelin. 78.* nyere Tider have igien bragt (*sørgehøj-*

tider) i Forslag og tildeels i Udøvelse. *Engelst. Nat. 259.* han havde været paa Forslag til et Biskopsebede. *Mob. BfS. I. 50.* Kongen kan for Rigsdagen lade fremsætte Forslag til Love og andre Beslutninger. *Grundl. (1849) §28. Pont. LP. VII. 154.* ¶ † om plan, forsæt. *Moth. S466.* jf.: for omtrent 12 Aar siden .. giæredes det Forslag imellem .. Bernstorff, Klopstock og mig, at jeg (*skulde*) have reist til Nordskotland. *Ew. VIII. 206.*

III. Forslag, et (*MO. FruHeib. EtLiv. I. 251*), en (*VSO. Heib. Poet. X. 224. XI. 229. D&H.*) [*før'slaq*] uden bøjning. (*egl. vbs. til forslaa 4, jf. nt. verslag; især dagl.*) den egenskab ved noget, at det forslaar; *drøjelse; varighed. Moth. S466.* Konen (*skulde*) ved klog Huslighed lægge Forslag i deres Udkomme. *Rahb. Fort. II. 225.* (*jeg*) skyllede en Øl i mig, men det havde ingen Forslag, det var som Vand på gloende Jern. *Zeppelin. E. 113.* især i forb. som der er forslag i (*ofte i nægtende udtr.*): Der er ingen (*MO.: intet*) Forslag i den Mad. *VSO. Hrz. XIII. 226.* Han begyndte (*at læse op*) hen paa Efteraaret, naar der var blevet noget Forslag i Aftnerne. *JakKnu. G. 23.* skulde man gifte sig, skulde man holde af, saa der var Forslag i det. *Breum. HH. 111.* Der er mere Forslag i Fisken, dersom man .. skærer den i Skiver, end naar den serveres hel. *Const. Kogeb. 50.* naar man var saa forelsket i hinanden, som de to, saa var der ligesom slet ikke Forslag i Tiden, den fløj jo ligefrem. *KnudPouls. U. 20.*

forslagen, adj. [*før'sla'q(ə)n*] *intk. -t ell. † d. s.* (*Holb. Er. III. 3*) *ell. † forslaget* (*smst. IV. A. Heib. Poet. V. 176. Hrz. XVIII. 3*) (*ænyd. d. s.; efter mnt. vorskagen, ty. verschlagen; egl. perf. part. til forslaa (s. d.); bet.-udviklingen forklares vist gennem mnt. sik vorskla, skjule sig (ænyd. forslaa sig, forsvinde), jf. fordækt; ell. ved mht. versla(he)n, belægge med interdikt, jf. handsat, forbandet; nu lidt gldgs.) om person: som let finder paa raad og udveje, er i besiddelse af snildhed, klogt, listighed olgn.; snild; listig; udspekuleret. *Det saa gemeenlig gaar med de forslagne Qvinder; | Man i Huusholdningen den aldrig hjemme finder. *Holb. Paars. 233.* der sidder altsaa .. ikke blot et forslagent Hoved paa den Peer Degn, men han kan endogsaa forstaae den Saxo Gramatica som har forbedret det latinske Sprog. *Grundtv. LSk. 10* (*jf. Holb. Er. III. 3*). *Manden besynde du, Musal den heel forslagne (*o: Odysseus*). *PMøll. (1848). I. 137.* en særlig forslagen Fyr, der ikke blot kunde gøre latterlige Fagter i sin Munkekutte eller Narredragt, men tillige være en Slags Teaterdirektør. *TrøelsL. VII. 108.* -**hed**, en. (*nu lidt gldgs.*) *vAph. (1759). Hrz. XIII. 156.* hans Træk .. havde et tvært Anstrøg, hvorigennem Forslagigheden og Snusfornuften af og til glimtede. *Drachm. VD. 345.* Ræven er bleven berømt for sin*

Klogskab, List og Forslagighed. *BMøll. DyL. I. 97.*

Forslagge, v. [*før'slagə*] -*ede. vbs. -ning* (*vAph. Chym. I. 458. Wagn. Tekn. I. 4. 388*). (*efter ty. verschlacken*) ◊ *omdanne til slagger.* Mangan vil forslagges før Jærnet til Mangansilikat. *smst. 308.* Kalk, hvis kemiske Öpgave var at binde og forslagge den af Raajærnets Fosfor dannede Fosforsyre. *WSchwanenfl. TF. 24.*

Forslags-, i ssgr. af I. ell. II. Forslag. -**pæl**, en. [I] ✕ *pæl*, som drives i jorden for at danne huller, hvori andre (særlig lange) pæle kan anbringes. *Feltarb. 94.* -**ret**, en. [II] (*l. br.*) ret til at stille forslag (i en parlamentarisk forsamling olgn.). *Cantü. V. 529. Schand. SB. 227.* -**stiller**, en. [II] (*især polit.*) *Hørup. I. 136. Sal. VII. 510.*

forslomme, v. [*før'slam'ə*] -*ede. vbs. -ning* (*Scheller. MarO. D&H.*) (*efter ty. verschlammn (i bet. 1)*) 1) (*l. br.*) opfyldte (*et stykke havbund, indløbet til en havn olgn.*) med mudder. *Moth. S474.* i pass. forslammes, muddre(s) til. *D&H. 2*) ✕ †, i pass. forslammes, om skydevaaben (*geværløb olgn.*): dækkes af krudtslam (*der forhindrer nøjagtig skydning*). *Scheller. MarO. jf. Sal. VII. 511.*

† **forslappe**, v. -*ede.* (*jf. ty. verschlafen, sv. förslappa*) gøre for slap; *slappe for meget. Moth. S476.* Det kan forslappe Maven, Nerverne, Tænkekræften. *VSO.* Ved idelig Spænding forslappes Buen. *smst.*

forslibe, v. [*før'sli'bə*] *præt. -sleb; part. -slebet.* (*jf. ty. verschleifen*) 1) (*l. br.*) ødelægge ell. beskadige ved at slibe. At forslibe en Kniv, et Glas. *VSO. MO. D&H. 2*) (*nu næppe br.*) (*til*) slibe (*glas olgn.*). Jeg lod mig bedrage af Straalebræknningen i et forsløbet Glas. *Faye. LitArb. II. 187.*

forslide, v. [*før'sli'də*] *præt. -sled; part. -slidt* (*Høysg. A. G. 39*) ell. (*nu kun dial.*) -*sledd* (*Langebek. Breve. 133*). (*ænyd. d. s.; efter mnt. vorsklitn; især i perf. part. brugt som adj., jf. sv. försliten*) 1) m. h. t. ting (*især brugs-genstande, klæder olgn.*) 1.) (*nu sj.*) som verbum: opbruge ell. forringe ved slid; *slide (for) meget (paa).* Det Guld og Sølv, som i Forgyldninger, Galoner og Broderier forslides og forspildes. *OeconT. VII. 29.* De Sengerequisitter som forslides, skal eftersees .. det som findes aldeles ubrugbar; kasseres. *MR. 1810. 491. 1. 2*) *perf. part.: medtaget ved hyppig brug.* De andre Ord (*i en indskrift*) ere saa forslitte, at man ikke kand læse dem. *Holb. D. H. I. 408.* *Vanfred viiste mig en Vei; afskyelig, | Forslidt af Trællens og den Feiges Fodspor. *Ew. V. 274.* *Ærmet straks forslidt ved Haanden bliver. *PMøll. I. 102.* Uhrmageren .. sagde, at der maatte spares meget paa (*kunsthuglen*), thi den var saa forslidt i Tappene. *HCAnd. V. 291.* min Vært .. læste i de gamle forslidte Bøger. *Drachm. KK. 93. 2*) m. h. t. mennesker. 2.) (*nu næppe br.*) *refl.: slide sig op; ødelægge sig*

ved arbejde. Man bør nok arbeide, men ikke forslide sig. *VSO. Ørst.Br.I.305. MO. 2.2) perf. part.: medtage af arbejde.* den gamle, forslidte, Stempelsnitter. *Gram. Breve.63.* jeg ønskede at afkysse de Taa- rer den forslidte Olding fældede bag Ploven. *JohsBoye.(Rahb.Sandsig.510). JakKnu. GP.34. 3) overf., m. h. t. aandelige frembringelser. 3.1) (vist kun hos Brandes) som verbum: forringe værdien af tanker olgn. ved hyppig gentagelse; trivialisere. de Dvægeskikkelser, der . . har udvandet (de Maistres) Ideer . . og forslidit eller forvansket hans Lærdomme. *Brandes.V.102. 3.2) perf. part.: ofte gentaget (og derfor interesselos); trivial; banal. *Bryllups-Vers er saa forslidit, | At ingen Fruer-Pige | Kand blive Pige-Lauget qvit, | At Vers det jo skal sige. Reenb.I.265.* her i Landet henger (*man*) ved det gamle forslidte Morale, som nu er ikke meer i Brug. *Holb.Philos.IV.6.* en lang Straffepræken . . fuld af de forslidteste Trivialiteter. *Oehl. Oen.(1824).II.380.* dette Træk . . er et af de allerforslidteste paa Theatret. *Heib.Pros. VI.84.* dette Emne kan (*let*) glide ned i det Forslidte (*Brandes.DD.201:* Trivialitet) og Platte. *Brandes.II.36. forslidit, se forslide. ▯ -hed, en. 1) til forslidte 1.2: det at være forslidit. hele hendes Klædning . . havde denne næsten rørende Forslidthed, som en Dragt kun kan faa hos Mennesker, der er meget . . paapasselige med deres Tøj. JakKnu.GP.34. 2) til forslide 3.2; især mere konkr.: forslidit vending, bemærkning osv. (navnlig hos Brandes som gengivelse af Trivialitet). (Coleridge spøkkede) sin Tale med allehaande Gammelmands-Forslidtheder. *Brandes.V.344. smst.VI.450.***

for-slikke, v. [fɔr'slɛgə] -ede. (til VI. for-2; jf. ty. verschlecken, verschlicken; sj.) (medtage ved at) slikke alt for meget og ofte. (især i perf. part.). *VSO.(om overdreven kysse).* *en Mast, helt søndergravet og forslirket | af Søen. *Drachm.DJ.I.155.*

for-slime, v. [fɔr'sli:mə] -ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s. (i perf. part.); jf. ty. verschleimen; især fagl.) 1) (nu l. br.) bedække ell. opfylde med slim. *Moth.S494.* Ved saadanne Spiser mener man at Mavens forslimes. *VSO.* En forslimet Mave kan være Aarsag til mange Sygdomme. *smst. MO. D&H. 2) (især bot.) blive (omdannede) til slim.* Den mægtige Midtlamel i Cellevæg-gene hos *Laminaria* . . o. a. Alger er forslimet. *Warm.Bot.187.* Hos mangfoldige underrørske Vandplanter . . er Overhuden besat med smaa Haar, hvis Yderlag forslimer. *Sal.²VIII.511. Forslimning, en. (l. br.) vbs. til forslime, især: 1) (dagl.) katarer af luftvejene med stærk slimafsondring; „slim paa lungerne“. Aller.II.176. 2) (bot.) omdannelse af cellulose i plantecellehinden til slim. Warm.Bot.187. Landb.O.II.217.*

for-sludre, v. [fɔr'slud̥rə] -ede. (dagl.)

1) (nu l. br.) fremstille paa en meningsløs maade; gøre til sludder. Historiens Proces . . bestaaer uheldigvis ikke i . . at luttre Ideen . . nei, den bestaaer i . . at forkluddre, forsludrede, forvrøvlø Ideen. *Kierk.XIV.233.* i sin Iver for at snakke hende efter Munden havde Madam Mortensen forsludret det ikke saa lidt, *HHostr. F.85. 2) refl. forsludre sig, komme til at sige noget forkert (ikke tilsiglet ell. meningsløst); forsnaakke sig. D&H.* jeg forstod ikke hans mening, han maa have forsludret sig !

for-sluge, v. [fɔr'slu:(q)ə] -te ell. (nu næppe br.) -ede (*VSO.*). vbs. (til bet. 2) -ning (*Lægen.reg. Landb.O.III.760*). (ænyd. d. s. (i bet. 1); efter mnt. vorsluken (ty. verschlucken)) 1) † trans. 1.1) sluge i sig; nedsvælge. Fisker forsluger Krogen. *VSO.* Han forslugede en Giftkugle. *smst. 1.2) forøde ved overdaadighed i mad og drikke.* Om den Mand kan man sige med Rette, at han har forslugt sine Midler. *smst. 2) refl.: spise (æde) for hastigt ell. en for stor portion af noget (saa følgen bliver forstyrrelse ell. sygdom i fordøjelseskanalen).* *smst.* som han bedst sidder, begynder (*han*) at kroge sig som en And, der har forslugt sig. *Kierk.VI.42.* Hr. de Louvois har forslugt sig i en Pære. *Schand. IF.15.* *det kan hænd's dog, at Ulven forsluger sig paa, | hvad der kun er en Mundfuld i Rovdyrets Kæver. *Drachm.LK.16. MøllH.II.195. || overf., om umoden ell. overilet tilegnelse af tanker.* Han maa have forslugt sig paa Søren Kierkegaard. *Schand. F.199. jf.: har Du paa en eller anden Maade forslugt Dig paa en Hemmelighed, som ikke kan drages ud af Dig uden at koste Dig Livet, saa gift Dig aldrig. Kierk. II.106. forslugen, adj. [fɔr'slu:(q)ən] inth. (l. br.) d. s. (*OecMag.I.25. PalM.U.217*) ell. -t. (af slugen og forsluge (sig); jf. nt. verslaken; især talespr.) i høj grad begærlig (efter at fortære noget); graadig; slugvorn. Disse friske Spirer er Horn-Qvæget ret forslugen paa. *OecMag.I.25.* Det er ikke godt at have saadanne forslugne Folk til Bords. *VSO.* Individuer, der have svage Maver, men tillige vare meget forslugne. *Heib.Pros.X.411. *Fra Ret til Ret begiver (han) sig forslugen. PalM.U. 285. jf.: i deres Forslugenhed kaster (hajerne) sig over alt. BMøll.DyL.III.207. || overf.: ivrig efter (at nyde ell. opnaa) noget. *Plads i Theatret engang om Ugen | Og Andet, hvorpaa man er forslugen. Heib. Poet.X.258. *Hvergang hun viste sig paa Scenens Bræt . . | Var Publicum paa Dandens reent forslugen. PalM.U.217. jf.: Fortepianoet er ovenpaa overløst med Pragtskytter af Nips (den mest forslugne Smag). Bergstrøm.M.143.**

† **for-sluske**, v. -ede. behandle (klæder olgn.) uordentlig; sluske med; for-sjuske. At forsluske sine Klæder, sit Lin-

tøi. VSO. Hun seer noget forslusket ud i Klæder. smst.

forslæbe, v. [før'slæ:bə] -te ell. (især dial.) -ede. (jf. ty. verschleppen) 1) † trans.: ødelægge ved at slæbe. Moth.S510. || ødelægge ved at lade slæbe; lade forslæbe (2) sig. Eilsch.Phil.Brev.99 (se u. forslaa 2). 2) refl.: skade sig ved at slæbe; ogs. (dagl.): arbejde mere end man kan taale. *Jeg altid finder, at han er upasselig, | Nu udaf Ladhed, nu at han forslæber sig. Holb. Skiemt.C2v. Hun gaer og forslæber sig paa den store Dreng.VSO. Kan han bære 10 Lispund uden at forslæbe sig? Goldschm.VII.394. Han havde forslæbt sig, sagde han. Han maatte blive liggende i Sengen. Drachm.FÆ.179. And.Næ.S.100. 3) perf. part.: ødelagt ell. medtaget ved at slæbe (paa noget) ell. (dagl. ogs.) ved at arbejde for haardt. Høysg.S.225. et forhungret og forslæbt Bæst puster og sukker under et utaaleligt Aag. Eilsch.Phil.Brev.xvi (jf. dog u. bet. 1). Ja er (hesten) ikke skank, saa er hun forslæbt, halt er hun da. Ant.Niels.FL.II.100. Naar hun forslæbt og forgrædt havde siddet en Stund, hørte hun hans Aandedræt. Schand.BS.162. de mange forslæbde og forkomne mennesker. Hjorte.F.114.

For-slægt, en. [V.2.] (dannet som modsætn. til Efterslægt; sj.) fællesbetegnelse for mandlige og kvindelige slægtninge i lige opadstigende linie (jf. For-fader, -moder). i denne Sal var . . en Samling af Familieportraiter, men af den kvindelige For-slægt. FJHans.Novel.II.405. HOb.(Ordb.S.).

† **for-slænge**, v. -te ell. -de. 1) (til VI. for- 1) slænge bort. Han har forslængt sin Hat, Stok, etc. Det ligger nok forslængt etsteds i en Krog.VSO. 2) refl.: d. s. s. forkaste 3 slutn. Da forslængde jeg mig skammelingen.VSO.

† **For-slæt**, en. [V.2.] 1) første (hø) slæt (jf. Eiterslæt 1). Moth.S471. I Aar har For-slätten været meget maadelig.VSO. Blich.I.358. 2) (landbr.) lille jordstykke til høslæt, beliggende ved enden af en ager. Til-lader nogen en anden, være sig Huusmand eller Inderste, at slaa sine ager-Reene og For-slætter, da svarer Jord-Eyeren til hvad Fornærmelse Huusmanden eller Indersten tilføyer hans Naboer. FBagger.Bye-Lov.(1773).18.

forsmaa, v. [før'smɑ?] -ede. vbs. (nu næppe br.) -else (VSO.). (glda. d. s., æda. forsma (Cambr.); efter mnt. vorsman (ty. verschmähen), jf. forsmæde(lig); besl. m. smaa, smæde || ordet tilhører især det højere skrift- og talespr., hvor det anvendes som mildere udtr. for foragte, vrage, forskyde osv.) anse for lidet (ikke nok) værd; foragte; ringeagte. 1) (nu l. br.) i al alm. *De Byrder, som Du (o: verden) mig har byltet oppaa, | Dem hvister jeg fra mig og vil dem forsmæde. Kingo.252. *Han har forsmædet din Angst, maaskee belagt den |

Med et og andet Æresnavn. Ev.V.134. af lutter Høiagtelse for den Rod, hvorfra de (danske) fremspirede, komme de til at forsmæde sig selv. Ørst.VII.45. Olympens Guder forsmæde ei at bruge List og Svig. Bredahl.LO.26. || ordspr. man skal ikke forsmæde gamle venner eller gamle veje. Mau. 2238. 2) nægte (at godkende ell. modtage); afslaa, afvise, hvad der tilbydes en. *Kommer der ogsaa gamle Koner paa Mascerade? — *Vi forsmæder ingen. Holb.Masc. I.3. *De Fattiges Lovsang han (o: Vorherre) ikke forsmæder. Ing.BSE.VII.236. Saa modtag da vort Ønske, et godt Ønske . . forsmæder Din stolte Sjæl sligt medlidende Ønske, foragter den Lindring. Kierk.I.203. G. forsmæder den Slavinde, han vil skænke ham. CBehrens.Hebbel.(1905). 279. (nu især som citat ell. iron.) i forsigtigt ell. høfligt tilbud om gave: Vil hand ikke forsmæde denne Skue-Penge, som jeg har arvet efter mine Forældre. Holb. Arab.11sc. sa.Kandst.IV.7. nu maa De ikke forsmæde et Par Gardiner af det nye Tøj, som kaldes Jute. Schand.AE.242. || spec. m. h. t. kærlighedsforhold: afvise; forskyde; vrage. fordi Herren haver hørt, at jeg (o: Lea) var forsmædet (o: af Jakob), da haver han givet mig ogsaa denne (o: søn). 1Mos.29.33. Terentia: *Meener Madamen da, at han ikke vil forsmæde mig? — Kirsten: *Hvorfor skulde han forsmæde en Frue, hos hvilken han finder baade Skønhed og Midler? Holb.Forr.5sc. Hun var . . sat paa en af de haardeste Prøver: den at være forelsket og blive forsmædet. Gylb. Novel.II.70. Pont.LP.VII.193.

forsmaatte, v. (af VI. for-6.2 og smaa(t); sml. Smaatteri; jf. formindske, forsmaa; vist kun hos VilhAnd.) gøre (noget) smaat ell. mindre m. h. t. ydre fremtræden, betydning, værdi oln. (i) den nyere attiske Intrigekomedi (blev) Odysseus . . staaende, formindsket eller forsmættet (o: berøvet karakterens storhed) til den vittige og forslagne Slave.VilhAnd.L.II.14. Hvor mange gode Evner, der forsummer . . hvor meget stort der forsmættes i saadan en lille By. sa.AD.183.

Forsmag, en, † et (Ev.VIII.113). [V.2.] st. (nu næppe br.) d. s. (Rahb.E.IV. 81). (ænyd. d. s.; jf. mnt. vorsmak, ty. vor-(ge)schmack) forudgaaende (o: berøvet ell. indbildt) smagsindtryk af en ting, inden selve nydelsen; især i videre anv. ell. overf.: forudgaaende indtryk af ell. begreb om noget; mundsmag; forudfølelse; (forud)anelse. *Det som en Forsmag Tørsten kan foragte. Grundtv.PS.II.354. (Satan) har mig alt ved Kappelflignen; og to Djævel har han sendt mig til en Forsmag. Ing.VS.II. 166. Bødt.64. || m. betegnelsen for den foregrebne ting: 1. (sj.) i gen. *Den Elskende her Himlens Forsmag nyder. Rahb.PoetF. II.97. 2. (nu kun i egl. bet.) styret af præp. af. Brors.59. Dette kan vel være nok til

en Forsmag af Lipsii Skrivemaade. *JSneed. I.303.* (barnet) nyder allerede en Forsmag af Glæden. *Kierk.VII.411.* jeg har allerede en Forsmag af Middagsmaden. *D&H. 3. styret af præp. paa. *du paa alt din Lyst en Forsmag her skal faa. Helt.Poet.88. *O Forsmag paa en evig Smerte! Ev.I.70. Kierk.VII.230.* Der er selv i de hæftigste Fredsdemonstrationer en Forsmag paa den Tilgivelse, der venter den lykkelig tilendebragte Krig. *Hørup.I.79.* denne lille Forsmag paa at tage selv. *JakKnu.S.163. -smage, v. [V.21] (nu næppe br.) smage (paa noget) før en anden (Moth.S522) ell. før man selv spiser. *Først da man Bovene havde forbrændt, og Fyldingen forsmagt, | Skar man det øvrige Kiød. Bagges.Nb!D. 110.*

† **forsmede, v. (-smide. Moth.S535).** (jf. ty. verschmieden) forbruge ved at smede. En Grovsmed kan forsmede mange Skippund Jern om Aaret. *VSO.*

forsmelte, v. [fôr'smæl'də] -ede. vbs. -ning (*Ørst.Br.I.48. OrdbS.*) (ænyd. d. s.; jf. mnt. vorskmelten, ty. verschmelzen) 1) m. h. t. metal oln. 1.) † bringe (intr.: komme) i flydende tilstand; smelte. *Moth.S532.* Sne og Hagel . . udi Nedfaldet forsmeltes til Regn af den varme Atmosphæra. *Heitm.Physik.36.* alt hvis Tømmer-Værk var i Taarnet brændte, Klokkerne og Stykkerne faldt neet, saa mange, som ey vare forsmeltede. *CPRothe.MQ. II.541. 1.2) ☉ ved glødning afrunde de skarpe kanter, der fremkommer ved afsprængte og afslebne glas (fx. lampe-ell. driskeglas). OrdbS. jf.: Forsmeltmaskine. Sak.VIII.511. 2) † overf. 2.1) sætte over styr; foråde; d. s. s. fordøje 3. Moth.S532. (I) anskaffer Besetning af Qvæg og Bester, Harre og Ploug, og alt hvad der hør til, hvorpaa den største Deel af Jeres Formue forsmælttes. *Holb.Samt.11. || finde sig i (jf. fordøje 2). jeg er en Adelsmand, og finder ey synderlig min Regning med enten at forsmelte Ørfingen, eller lade mig prygle for jers Løgners (v: løgnes) Skyld. Comoedie om Lyveren. (1725).39. 2.2) smelte sammen (til en helhed). Ogsaa i (den absolutte viden) maatte Frihed og Væren være forsmeltede. *Ørst.Br.I.48.***

† **forsmerte, v. -ede.** (ænyd. d. s.; efter ty. verschmerzen) overvinde, faa bugt med smerten over noget; finde sig i; døje; forvinde. *(han) Ørefigen ej i Verden kand forsmerte. *Helt.Poet.211.* det er en Vanlycke som I let kand forsmerte. *KomGrønæg.II.234.* jeg hafde Umage at forsmærte paa en filosofisk Maade mine anvendte Skrifver- penge. *Gram.Breve.222.* Saa vidt jeg kiender mig selv, vilde jeg have forsmert mit Tab, om min Arendse var blevet lykkelig. *Ev.VIII.86. *Et Ord, et Vink behøver kun mit Hjerte, | Og alle gamle Sorger strax det gjæste . . | Den gamle Vunde læer sig ei forsmerte*

(*PalM.V.382: gjemmer paa sin Smerte).* *PalM.AdamH.III.146.*

forsminke, v. [fôr'smen'gə] -ede. (til VI. for-2; nu næppe br.) sminke for stærkt. Hun har saaledes forsminket sit Ansigt, at hun seer ud som en malet Dukke. *VSO.* Ingen vilde lade sig indtage af hendes forsminkede Kinder. *smst. MO.*

† **forsmudske, v. (jf. ty. verschmutzen) gøre smudsig; smudse til.** At forsmudske sine Klæder, sit Lintoi. *VSO.*

forsmul(d)re, v. [fôr'smul'rə] -ede. vbs. -ing (S&B.). (til VI. for-2; nu næppe br.) brække, gnide, trykke (osv.) til smuler; smul(d)re. Barnet staaer og forsmuler det hele Stykke Brød. *VSO. MO. S&B. || perf. part.: hensmul(d)ret.* de forsmuldrede tørre Been og Knokler (v: af et skelet). *Gyllb.XII.294.*

forsmæde, v. [fôr'smæ'də] -ede. vbs. jf. Forsmædelse. (ænyd. perf. part.) forsmæet (DMag.3R.III.141), jf. ænyd. forsmæle; efter ty. verschmähen m. tilknytning til smæde, forsmædelig; jf. sv. försmåda; nu næppe br.) haane ell. krænke (haardt); smæde. *Det ikke her (v: i underverdenen) gaar til, som man paa Jorden tænker . . | Her den forsmædes, som var der paa Ærens Top. *Holb. Metam. 86. vAph. (1759). VSO.*

forsmædelig, adj. [fôr'smæ'døli] adv. d. s. ell. -t ell. (-en (VSO.)) (ænyd. glida. forsmæ(de)lig, forsmædig; fra mnt. vorskma(de)lik; besl. m. forsmaa, smaa; jf. forsmæde) 1) (især ☉; jf. Feilb.IV.156) som volder skam; foragtelig; vanærende; skændig. Almuen . . lagde Hold paa hansen, brugende mange forsmædelige Ord. *Slange.ChrIV.1201.* de bleve skildte ved deres Liv ved hard forsmædelig og smertefuld Død. *Borrebye.TF.833.* de forsmædeligste Forbandelsers strømmede fra hans Læber, da han gjenkjendte mig. *Winth. Nov.138. (hans attraa) forekom ham saa forsmædelig. Drachm.F.II.163. Pont. LP. VIII.191. jf.: Straffens Forsmædelighed afskrækker undertiden mere end dens Haardhed. VSO. 2) („dagl. Tale.“ MO.; nu næppe br.) om (hvad der volder) smerte ell. ubehag: meget heftig og ubehagelig; utaalelig; forbandet. (Herodes Agrippa blev) slagen med Bylder paa sit gandske Legeme, (hvilket maatte) forårsage stor og forsmædelig Smerte og Pine. *Borrebye. TF.833. *Længer ei man aanded i Salen sundt og frit; | thi forsmædelig Heden udbredte sig med Qvalm. Oehl.HK.110. Hauch.SD.II.277.* Naar vi komme ud i de store Sandørkener (vil vi) komme til at lide Vandmangel og plages af den forsmædeligste Tørst. *Schack.38.* en forsmædelig Hovedpine. *Goldschm.IV.272. jf.: bitrere end Malurt er vel Dødens Forsmædelighed for den Dødelige. Kierk.IV.201. Forsmædelse, en. [fôr'smæ'dølsə] fl. -r (Es.50.6. Oehl.IV.73. Hauch.VII.4). (glida. forsmæ(d)else, forsmælelse; efter mnt. vor-**

smadenisse; jf. forsmæde(lig); især **W**) som vds. til forsmæde: forhaanelse; ogs.: tilstand af dyb skam som følge af vanærende behandling ell. tiltale; mere konkr.: enkelt handling ell. udtalelse, hvormed en krænkes dybt. I have baaret hedningernes forsmædelse (1871: Forhaanelse). *Ez.36.6* (Chr.VI). *Den nu dyrket blev som Gud, | Der nyeligen . . var saa forhaanet bleven, | Med stoer Forsmædelse til Daarekisten dreven. *Holb.Paars.314*. *Ing.VS.I.88*. Abu Sufjan fører Hæren, og han vil hævne baade Forsmædelser og Mandefald. *EBrand.M.43*.

W forsmægte, v. [før'smægða] -ede. vbs. (nu næppe br.) -else (Moth.S527. VSO.). (ænyd. forsmæcte, forsmæcte, glda. forsmæcte (2Mos.22.10 (GldaBib.)); efter mnt. vor-smæchten, -smachten (ty. verschmachten); nu især poet. og høitid.) 1) som verbum: forsmægte ell. (i sa. bet.) † forsmægtes (Høysg.S.223). 1.1) (nu næppe br.) i al alm.: miste kræfterne ell. sundheden paa grund af sygdom, sult, vanragt olgn.; lide nød; vansmægte; ogs.: omkomme af sult osv. dersom jeg lader dem fare fastende hiem, maatte de forsmægte (1907: vansmægte) paa Veien. *Marc.8.3*. Dersom ikke Jule-
Lege var her i Landet, maatte man forsmægte; thi det er den eeneste Tid om Aaret de (o: jomfruene) ere noget tamme, da kand man endelig faa et Kys. *Holb. Vgs.(1731).II.3*. Mennesker graves ud af Ruinerne, ligesaa Dyr, som havde i fem til syv Dage og længere maattet forsmægte under manglehaande Qval. *Balle.Bib.I.189*. naar Vintren holder længe ved, sees (raagerne), stundom hobevis, at forsmægte af Hunger og Frost. *PNSkovgaard.B.59*. overf.: Derfor er min Aand forsmægtet i mig, mit Hjerte er forfærdet inden i mig. *Ps.143.4*. Sjelen vilde forsmægte af Frygt og angstfuld Forventning. *Kierk.IV.147.1.2* om menneske, dyr ell. plante: lide ell. gaa til grunde af mangel paa drikke ell. vøde. Alle Træer paa Marken forsmægtede. *Ez.31.15*. den forfriskende Dugdraabe faldt paa det forsmægtede Blad. *HCAnd. VI.295*. Tænk Dig i Ørkenen en Eensom; forbrændt næsten af Solens Hede, forsmægtende finder han en Kilde. *Kierk.XIV.293*. Han selv var ved at forsmægtes af Tørst. *SMich.HB.35*. 2) (nu sj.) perf. part. forsmægtet brugt som adj.: som forsmægter; nødlidende; afmægtig. opretter de hengende hænder, og de forsmægtede (1819: afmægtige) knæ. *Hebr.12.12* (Chr.VI). Stanken, som udaandes af de forsmægtede Legemer (o: paa et hospital). *Basth.GT.251*. *Qvæget, forsmægtet af Tørst, iler til faldende Skove. *Lund.ED.15*. Hestene vare ligesaa udmattede og forsmægtede som Rytterne. *Blich.(1846).V.29*.

For-smække, en. (ogs. -smæk). 1) bræt, som udgør den forreste del af vogn-

fadingen (mods. I. Bagsmække 1). *VSO. MO. Drachm.VT.276*. Anders . . stemmede Fødderne mod Forsmækken og lod i næste Øjeblik Pidsken hvine ned over Hestene. *Jak.Knu.S.41. JVVJens.SN.86.2* (især dial.) d. s. s. Bukseklap. *Feilb. Skjoldb.KH.53*. *Murer Bruus kommer ud af sit kalkede Das | med Forsmækken aaben, alvorlig og hvas. *Bergstedt.III.59*.

10 **for-smøre**, v. [før'smø'rø] præf. -smurte; part. -smurt. (ænyd. d. s.; jf. ty. verschmieren; sj.) (tilsmudse ved at) besmøre. *Moth. S551*. Han er bleven saa forsmurt i Ansigtet, at han seer ud som en Skorsteen-feierdreng. *VSO*.

for-smablisere, v. [før'snabl'i'se'rø] -ede. (jf. nt. sik versnaveln, -snaveleren, -slab-beseren, -snappenseren, -snabbeln, -snub-beln ofl. (i sa. bet.) samt ty. (vers)schnabulieren, spise noget godt, guffe i sig (nt. snaweln, snaweleren); vistnok dannet af forsnappe (sig) m. spøg. omdannelse efter Snabel, nt. snawel osv.; dial. ell. (nu næppe br.) jarg.) refl.: snakke over sig; ogs.: handle overilet; begaa en dumhed. lad os giøre reen Aftale i Forveien, at vi ikke skal forsmablisere os. *Bouilly.Fruentimmerhadren.(overs.1811).14*. *Dog nei — jeg havde | Mig nær forsmabliseret. *Heib.Poet.I.381*. Hebræeren vilde dække, at han forsmabliserede sig; men jeg er fiin (o: snu). *Oversk. Com.V.43*. Den velsignede, snaksomme Parisser . . har forsmabliseret sig iافتen ved Soupeen, den længe gjemte Hemmelighed plapprede han ud. *CBernh.NF.V.173*. *Feilb.*

For-snak, en. [V.2.1] (sj.) mods. Eftersnak (1), Bagsnak i talem. (dial.): forsnak er ingen eftersnak, forord bryder ingen tvætte. *Feilb. jf.*: *Det min Forsnak var om Brage (o: hvad jeg mundtligt foredrog for min søn i hans barndom om poesi), | Som mig først hans Øre vandt. | Næppe jeg kan noget vinde | Hos dig med min Eftersnak (o: skriftet „Brage-Snak“). *Grundtv.PS.VII.199*. (jf. foresnakke).

60 **for-smakke**, v. [før'snagø] -ede. vbs. -else (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. for-tale) 1) (nu dial.) d. s. s. besnakke 1.2. da Torsdagen kom, havde C. forsmakket Konen og faaet hende til at ifrafalde den forlangte Skilsmisse. *Cit.1839.(AarbVeje.1920.149)*. Du kunde jo sate (o: sagtens) forsmakke Tøsen, dit Utusk — vi ved nok hvordan Kvindfolk er. *Gravl.Øen.135*. 2) (dagl.) refl.: sige noget, man ikke har tilsigtet; sige noget andet ell. mere, end man vilde sige. *Hans Slægt og Venner uophørligt plagte | Ham med Erinding om at gifte sig — | Dog sagte! sagte! | Der har jeg uden Tvivl forsmakket mig! . . | Jeg snakker meget heller om igien: | Kun Venner bade ham. *Bagges.I.148*. Den førnævnte Filolog havde Historie med os, men han var aabenbar distrait og forsmakke sig . . i Aarstallene. *Schand.F.37*. saa havde Læreren inden en Dag forsmakket sig og sagt, at

der ved Knopskydning dannede sig en hel Stabel af unge, selvstændige Madusser (i Stedet for Meduser). *Jakknu. A. 94.* || komme til at røbe noget ved uforsigtighed; snakke over sig. jeg (maa) holde Tand for Tunge. Man kan let forsnakke sig ved et Glas Vin. *Ing.EF.VII.156.* Aa Bitterknøel der har jeg vist forsnakket mig. *Hzr.XVIII.17.* at faa hende til at snakke løs og mulig forsnakke sig. *Gjel.M. 106.* || (nu sj.) snakke for meget (mere end man kan taale). *Moth.S557. jf. VSO.*

Forsnakkelse, en. flt. -r. (dagl.) vbs. til forsnakke 2; især mere konkr.: ord ell. ytring, hvormed man forsnakker sig. den Heibergske Klokker Links Forsnakkelser med Sort og Hvidt. *Brandes.XII.113. Markman.PB.114.*

† **forsnappe**, v. -ede. (ænyd. d. s. i bet. 2); jf. nt. versnappen, ty. verschnappen samt forsnablisere) refl. 1) snappe (gribe) fejl. Jæg forsnappede mig, og fik en feil Hat, *Stok. VSO. 2)* snakke over sig; forsnakke sig. *Moth.S560.* Jeg havde nær forsnappet mig, men tog i en Hast Ordene i mig igjen. *VSO.*

† **forsnavse**, v. -ede. (til VI. for-2) gøre snavset; smudse til. Barnet gaaer og forsnavser sine Hænder, Klæder, sit Ansigt. *VSO.*

forsnelde, v. se forsnilde.

† **forsnige**, v. præf. -sneq; part. -sneget. (til VI. for-1; jf. ty. verschleichen) 1) snige sig til at føre noget et sted hen. Han har forsnaget mange Varer i Land, uden at betale Kongen Told deraf. *VSO. 2)* refl.: snige sig bort. Slaven fandt Leilighed til at forsnige sig. *smst.*

† **forsnilde**, v. (ogs. forsnelde) -ede. vbs. -ing (*Leth.(1800).* *VSO.* ell. -ning (*vAph.(1764).* (ænyd. d. s., af mnt. vorstellen (sv. försnilla, begaa undersløb med); jf. besnilde) d. s. s. besnilde. jeg skal ikke lade mig forsnilde af ham. *Lodde.(SkVid.III.158).* *VSO.*

forsnirkle, v. [før'snirglø] (til VI. for-5 ell. 6.1; jf. forsnørkle; sj.) refl.: antage en (meget) snirklet form. *De sidste Partier | af Svanes Bog (∴ en regnskabsbog) | forsnirkler sig ikke | i Kruseduller. *Blaum.Sib.134.*

For-snit, et. (især fagl.) den forreste, afskaarne kant af noget. Frygter man Støv i den aabne Bogreol, kan man paa Hyl-dernes Forsnit anbringe Lister af blødt Skind, som rækker . . ned over Bindenes Rygge. *VortHj.IV.2.46.* || (bogh.) en bogs forreste (lodrette) „snit“. Bogen (sættes) i Presse imellem to Pressebrætter, der naar lige til det hule Forsnit. *Haandgærn.437.*

forsnitte, v. [før'snide] -ede. (til VI. for-2; jf. ty. verschnitzeln; nu næppe br.) snitte forkert ell. for meget; ødelægge ell. beskadige ved at snitte. At forsnitte et Træ, en Viinstok. *VSO.* Den smukke Top af Træet er reent forsnittet. *smst.*

forsno, v. [før'sno] -ede. (til VI. for-2;

nu næppe br.) sno for stærkt; ogs.: sno ind i hinanden; forvikle; overf.: fremstille paa en indviklet ell. vildledende maa-de; foredreje; forvende. At forsnøe et Reeb, en Traad. *VSO. MO. Kaper.*

† **forsnubbe**, v. (sko.) afskære den forreste del af saalen (under tærne) og flikke et nyt stykke (taastød) ind. Disse Støvler, Skoe, skal ikke forsaales, men allene forsnubbes og bagflikkes. *VSO.* † **-snubber**, pl. (sko.) om indflikkede stykker i den forreste del af en saal; taastød. Under Støvlerne skal allene sættes Forsnupper og Bagflikker. *VSO.*

forsnue, v. [før'snu'ø] -ede. (dagl., ofte foragt. (jf. *VSO. Levin.*); nu vist kun i perf. part.) 1) (til VI. for-2) refl. ell. i perf. part.: sove over sig; sove for længe. I Dag har den dovne Krop atter forsnuet sig. *VSO.* forsnuet, som har sovet over sig (sovet for længe). Seel hvor han seer forsnuet ud. *smst. D&H. 2)* (til VI. for-3) forspilde ved at „snue“; bortsove. Det er skammeligt saaledes at forsnue den dyrebare Tid. *VSO. 3)* (dannet af part. forsnuet i bet. 1 m. tilslutning til forkølet samt til Snue; jf. VI. for-2.3 og 5) forsnuet, medtaget af snue. *D&H.*

forsnævre, v. [før'snæu'rø] -ede. vbs. -ing (s. d.). (til VI. for-6.2; < *MO.*; især Ω og fagl.) gøre (refl. ell. i pass.: blive) snæ-ver ell. snævrere; indsnævre. denne Kanal (∴ i en porcelænsovn) var (ikke) konstrueret som de øvrige — den forsnævredes sig. *Bergs.GF.I.98.* Pulaaarerne . . forsnævres. *NicHolm.LA.66.* Nedslag lader sig ofte bekæmpe . . ved at takke eller forsnævre Skorstenspibens øverste Rand. *Vort Hj.III.26.* forsnævret hov, (vet.) hov, som ved sygdom er blevet smallere bagtil (indsnævret i dragtpartiet). *LandbO.II.672.*

Forsnævring, en. flt. -er. (især Ω og fagl.) vbs. til forsnævre; ogs. om det forhold, at noget er forsnævret, ell. (konkr.) om forsnævret sted paa ell. del af noget (rør, kanal osv.). Øjnene laa stupide og alligevel stærke som i en Forsnævring mellem de sodsværteede Laag. *ORung.Y.40.* (Køkke) valgte sit Standpunkt, saaledes at de perspektiviske Linjer tegnede sig roligt og fortløbende henimod Horisonten, uden stærke Vinkler og uden Forsnævring. *Wanscher.Æ.49.* (med.) m. h. t. spiserør, endetarm, urinrør olgn. (striktur): Følgen af enhver Forsnævring er . . en formindsket Lethed i at udtømme, hvad der skal udtømmes. *Thor-nan.194.* *Panum.240.* || overf. en virkelig Forkuelse af Kvindens Ret og Evner og en Forsnævring (∴ formindskelse af omfanget) af Begrebet Kvindelighed. *TroelsL.XII. 228.*

forsnøre, v. [før'snø'rø] -ede ell. -te. (til VI. for-2.1; jf. ty. verschnüren; nu l. br., vist kun i perf. part.) snøre for stærkt; beskadige ved at snøre. Hun var saa forsnørt, at hun fik Ondt ved Bordet. *VSO.* refl.: (hun) har forsnøret (forsnørt) sig.

MO. Mohr & Nissen. Ty.-da. Ordbog. II. (1904). 792. D & H. overf.: en Grevedatter, der er . . . indtil Fortvivlelse forsnørt af sine Omgivelser Aandløshed. *Bogh. Udv. Feuilletoner fra 1879. (1880). 22.* Hende er det, der har løst mit forsnørte, bindslede Sind. *Bregend. I de lyse Nætter. (1920). 56.*

forsnørkle, v. [før'snørgle] (jf. ty. verschnörkeln samt forsnirkle; l. br.) gøre (i høj grad) snørklet; vist kun perf. part. forsnørklet brugt som adj.: den gotiske Skrift — en forsnørklet latinsk Munkeskrift. *Aar-bog f. Bogvenner. 1919. 241.*

forsoffen, adj. se forsuppet.

forsoldet, part. adj. [før'sø'l'øf] (til VI. for- 2.s; dagl.) ødelagt ell. medtaget af at „solde“; forsviret. alle de kraftige Sømand (var) dæddrunkne, udasede, forsoldede og forsvirede. *Rist. J. 212. Flsraelsen. Ragna. (1900). 91.* jf.: Det var altid morsommere at lufte sin Forsoldethed i fri Luft end at trave rundt hjemme i Villaen. *Tom Krist. LA. 177.*

For-sommer, en. [V. 2.s] (mods. Efter-sommer 2). *Bag Gierdet hist, | Der skal du finde Forsommers Minde | . . . alt grønt paa Qvist. *Brors. 295.* en smuk Forsommers Aften. *Rahb. E. V. 235. Bogan. II. 16. Feilb.*

for-sone, v. [før'so'ne] -ede. vbs. (l. br.) -else (VSO. Cii. 1841. Museum. 1894. I. 169). *Levin.* ell. (sj.) -en (PalM. IV. 212) ell. -ing (s. d.). (ænyd. d. s., fsv. forsona; efter mnl. vorsonen ell. ty. versöhnen)

1) m. h. t. brøde ell. strafskyldighed: ved bod ell. sonoffer afhjælpe ell. ophæve følgerne af en krænkende ell. brødefuld handling. 1.1) (foræld.) m. obj., der betegner den handling, det forhold osv., som søges gjort godt igen: sone; af-sone; ud-sone; gøre bod for. kiendis (ordene) af Dommeren at være Utilbørlige, da maa de med Pengestraf forsonis. *DL. 6—21—4.* din misgierning skal bortvige, og din synd forsones (1871: sones). *Ez. 6.7 (Chr. VI).* En Misgierning er bedreven, som aldrig kand forsones. *Holb. Abrac. II. 3.* *den Strafværdige | Forsoner Brøden med sit Blod. *Oehl. D. 100.* *Jeg vil forsoner, hvad jeg har forbrudt. *Hauch. DV. II. 202.* jf. bet. 1.5: Christus har forsonet (udslettet, gjort Fyldest for) Menneskenes Synder. *MO. 1.2) † m. obj., der betegner straf (for en forseelse), som ombyttes m. en anden: af-sone.* Ligeledes maa Ole forsoner de ved Dommen . . . idømte dobbelte Leiermaals-Bøder med 12 Dages Fængsel paa Vand og Brød. *Stampe. I. 273.* Straffen paa Kroppen, hvorved de manglende Bøder skulle forsones. *Skr. (MR.). 29/1749. 1.3) † m. tings-obj.: rense (ved afsoning).* I syv dage skal de forsoner (1871: ud-sone) alteret, og rense det. *Ez. 43.26 (Chr. VI).* 1.4) (især \square) m. obj., der betegner den krænkede part ell. dennes sindstemning: formilde (jf. bet. 1.5). Kongens Vrede er Dødens Bud; men en viis Mand forsoner den. *Ords. 16.14.* hvo veed, om Ja-

cob tør ikke bevæges at lade sig forsoene med Penge. *Holb. 11J. V. 9.* *Skiæbnen er forsonet. *Ew. V. 45.* (jeg) mindes, hvor heftig Du stundom opblussede, men for strax igien at forsones. *Mynst. Oehl. 11.* (han maatte) forsoner Katten med et godt Maaltid. *Goldschm. I. 44.* jf.: Min Havn forsones kun ved hele Slægtens Død. *NordBrun. ET. 24. 1.5) spec. (relig.) om ophævelse af menneskenes skyldforhold til guddommen, efter den kristelige troskræve tilvejebragt ved gudmenneskets (Kristi) død; dels m. h. t. gud: I de ugudeliges offer haver den Høieste ingen behagelighed, og ved mange offerer forsones hand ikke for synd (1871: ei heller tilgiver han Synder for mange Offeres Skyld). *Sir. 34.20 (Chr. VI).* *Gud er mild og lod | Sig ved sin Søn forsoner. *Brors. 136.* Potuanerne forsonede i de ældre Tider Guddommen med (o: ved hjælp af) Offeringer. *Bagges. NK. 88.* Christus har forsonet Gud med Mennesket. *Ørst. VI. 105.* dels (jf. bet. 2) i udtr. som forsoner menneskene med gud: Menneskene (skulde) have en Midlere, som kunde forsoner dem fuldkommen med Gud. *Ew. (1914). I. 31.* med eet Offer haver (Kristus) for stedse fuldkommen forsonet (Chr. VI, 1907: fuldkommet) dem, som helliggøres. *Hebr. 10.14.**

2) ved forhandling, ræsonnement ell. paa-virkning fjerne uvenskab ell. uoverensstemmelse ml. to parter; stifte forlig. 2.1) i egl. bet. *Vor dyre Norden var med Fred og Velstand kronet, | Et Naboe-Rige med et andet var forsonet. *Holb. Mps. 263.* Den Gave, forsonende at jevne Stridigheder. *Ørst. III. 29. refl. ell. reciprokt (MO.):* Islænderne, som han (o: Erik den røde) havde forsonet sig med (o: efter et drab). *Holb. DH. II. 597. e. br. || talem.:* Fiendskabet er forbi. Døden forsoner. *Oehl. XXV. 280.* jf. *PalM. IL. III. 127. 2.2) \square overf.: fjerne uoverensstemmelser ml. (to) begreber ved at berigtige dem indbyrdes ell. forene dem under en højere enhed.* man søger at forsoner disse modsatte Eensidigheder (o: opfattelser af et folks karakter). *Ørst. VII. 61.* Otto var ikke istand til at forsoner det dobbelte Indtryk, hun gjorde paa ham. *Goldschm. Hjl. II. 240.* Det er for den aktuelle Kritiks Historie uden Interesse at forsoner disse Modsætninger. *Eubow. Da. litt. Kritik. (1921). 156. 2.3) (især refl.) uegl.: overvinde ubehaget ved en tilstand ell. forestilling; finde sig i et ell. andet forhold.* *sig nedbøiet Aand med Skiæbnen blid forsoner. *NordBrun. Jon. 77.* *Du (o: lindetræet) skal os ved din grønne Top | Med Skovens Savn forsoner. *Winth. I. 163.* Almuens Uegen-nyttighed. . . kaster et forsonende Skjær over den lange og blodige Kamp. *Allen. I. 206.* jf. (sj.): den underlige trøstesløse Forsonethed, hvorved man finder sig i en Skjebne. *Kierk. IV. 169. Brandes. VI. 461.*

\square **Forsoner**, en. († Forsonere. *Ew. (1914). I. 13.23).* flt. -e. til forsoner 1 ell. 2.

Fra en Forlover eller Cautionist maae man vel skille: . . En Forsoner (expromissor), som paatager sig saaledes at præstere, eller betale for en Anden, at denne Anden derved ganske og aldeles befries. *Nørreg. Privatr. III. 376.* *En venlig Aand, der trøster, naar vi lide, | En mild Forsoner ved det strenge Had. *Hzz. D. II. 1. jf.:* Hun havde ikke Johanne Maries allestedsvirkende Forsonergemyt. *ThitJens. TS. 99. især* 10 *(jf. forsoner 1.5; relig.) om Kristus: *Immanuel, Retfærdigheds Forsoner. Ew. (1914). I. 129. *Hil dig Frelser og Forsoner! Grundtv. SS. I. 454. Ing. RSE. VII. 10. Forsoning, en. (ænyd. d. s. (og forsønning); vbs. til forsoner) 1) til forsoner 1. 1.) som vbs.; næsten kun (relig.) til forsoner 1.5; især brugt, dels m. h. t. den jødiske religions skikke: da Ypperstepræsten gjorde Forsoning, da aabenbarede sig de samme unge Mænd igjen for Heliodorus. 2Makk. 3. 33. dels m. h. t. den kristelige lære om Kristi offerdød: (gud) haver udsendt sin Søn til en Forsoning (Chr. VI: forligelse) for vore Synder. 1Joh. 4. 10. Kristus gjorde Forsoning paa Korset for al Verdens Synd. Monrad. BV. 88. jeg anførte forskellige Punkter i den dogmatiske Religionsundervisning, som snart vilde falde de unge for Brystet . . Forsoningen, Jomfrufødselen. Det ny Aarh. I. 642. 1. 2) † 30 (bibl.) m. forsk. konkr. bet. svarer imod mig . . hvem jeg har fortrykt, og af hvis haand jeg har taget forsoning (1871: Bestikkelse). 1Sam. 12. 3(Chr. VI). En mands riigdom er en forsoning (1871: er Løsepenge) for hans liv. Ords. 13. 8(Chr. VI). den Forløsning, som er i Christo Jesu; hvilken Gud haver fremstillet til en Forsoning (Chr. VI: naadestoel; 1907: som Sonemiddel) formedelst Troen paa hans Blod. Rom. 3. 25. 2) til forsoner 2. 40 2.1) til forsoner 2.1. Den sjældneste, men bedste Strid er den, der fører til Forsoning. Ørst. II. 153. her forefaldt Slagsmaal, og her drak man Forsoning (alm.: Forlig) efter Slagsmaalet. Goldschm. II. 41. 2.2) ☉ til forsoner 2.2. Forsoning mellem Tro og Viden, Idé og Virkelighed. Vilh. And. Topsoe. (1922). 16. || (sj.) mere konkr. Jeg henviser paa den til en Forsoning forenede Modsætning. Ørst. (MO.). **Forsonings-**, i ssgr. af Forsoning 1.1 ell. 2.1, fx. (foruden de ndf. medtagne) -brev, -bæger, -højtid, -kys, -middel, -offer, -værk. **-dag**, en. [1.1] navn paa en jødisk festdag (jom kippur). Goldschm. I. 52. Brandes. II. 455. **-fest**, en. 1) [1.1] om en jødisk fest (jf. -dag). vAph. (1759). Goldschm. I. 27. || (relig., l. br.:) *For mig paa Forsonings-Festen | Mild han (o: Kristus) døde, klar opstod. Grundtv. SS. III. 95. 2) [2.1] (især spøg.) 60 Han havde forestillet sig noget i Retning af Graad og Tilstaelse og Bøn om Naade. Og saa en Forsoningsfest med Knæfald og dyre Løfter. Wied. S. 254. **-lære**, en. [1.1] (teol.) Ørst. VI. 105. Vilh. And. AD. 194. **-scene**, en. [2.1] (især spøg.) naar De*

taler med Deres Kjæreste, bliver der stor Graad og Forsoningsscene. Goldschm. I. 307. Aakj. VF. 202. † **-værd**, et. [1.1, jf. 1.2] løsepenge. Ew. VII. 78. **forsonlig**, adj. [før-'so-'nli] forsønlig. Moth. S608. (jf. ty. versöhnlich) let at forsoner (1-2); tilbøjelig til forsoning. *Mon hand ey kort tilforn mig ogsaa loved har | . . at hand forsonlig var? Graah. PT. II. 83. jeg var forsonlig nok til at tilgive ham den Ringeagt, han havde viist mig. Ew. VIII. 201. *Som den bedste Munk hun præked | Om et forsonligt Sind. Winth. HF. 142. være forsonlig stemt | **Forsonlig-hed**, en. (især ☉) Eilsch. Term. 38. hans Forsonlighed i hans Opførsel mod C. Ew. VI. 202. den Sorgløshed, den Forsonlighed, hvormed Philosophien betragter Historien og dens Helte. Kierk. II. 158. vise forsonlighed |

forsøren, adj. [før'so'r(ə)n] intk. **-sorent** ell. (l. br.) **-soret** (Kbh. 18/1912. 1.sp. 2). (ænyd. d. s. (i bet.: som har brudt sin ed); egl. perf. part. af forsværge; jf. edsvoren, Soren-skriver) 1) part. adj. til forsværge. || (dial.) i talem. forsøren ting gaar snarest for sig, det, som man anser for mest umuligt, sker allersnarest. Moth. S959. Feilb. || (talespr.; nu næppe br.) i ed. jeg (o: en glarmesterlærning) vil være evig forsøren („evig forbundet“), om det ikke er sandt. Hrz. XVIII. 27. som forundringsudraab olgn.: det kan nok være! det maa jeg rigtig nok sige! (Hans Mortensen i „Aprilsnarrene“): Evig forsøren! hvilken deilig Wiener-Tærte. Heib. Poet. VI. 94. 2) (dagl.) om (mands) person ell. hans væsen, tale og manerer: som viser en vis sorgløs, gemytlig raskhed, en noget respektløs friskfyragtighed olgn.; rask paa det; synftig. hans Manerer . . vare lidt forsøren. CBernh. IX. 35. saadan en rigtig opbyggelig, forsøren Smedefamilie, der endnu ikke har glemt at nyde Minutet. Hostr. G. 69. (et) kækt og brovtende, barokt og forsøret Væsen. J. Lange. I. 18. hans ellers saa blege Ansigt blussede; han saa' ligefrem forsøren ud. Drachm. VT. 161. vi kunde ogsaa stable en hel Del forsøren Gemytlighed paa Benene og gik udattil for at være muntre Fyre. AndNæ. DB. 113. m. hentydning til bet. 1: Den glade, evig forsørne Svends Rolle, som han tidligere havde spillet. Schand. SF. 268. sa. TF. II. 103. jf.: (sangerindernes stemmer) var overanstrengte (og) klang af desperat Forsørenhed. JVJens. D. 127. || som adv. *Med Sablen klirrende mod Sporen, | Snurbarten sort, Kasketten sat forsøren. Aarestr. 361. Hatten sad en Smule forsørent ned i Panden. Tand. R. 7.

☉ **For-sorg**, en. (ænyd. d. s.; til V. for-2.1 ell. 5; efter ty. für-, vorsorge; jf. Eftersorg, forsørge) en af kærlighed ell. pligt fremkaldt (omsorgsfuld) virksomhed (i tanke og handling), der tjener til (paa forudseende maade) at værne, lede, hjælpe en (der er mere ell. mindre uerfaren, hjælpe-

løs osv.); ogs. mere konkr. om omsorgsfuld foranstaltning, understøttelse olgn., som bliver en til del. *Vor Friderich er Vittig (o: klog), Stor, | Hans Forsorg værd at prise. *Stub.93.* Grev Reventlows ædelmodige Forsorg havde reddet min øvrige ulykkelige Familie fra Undergang. *Bagges.L.I.336.* mange gode Foranstaltninger gøres for dette Folk ved din Forsorg (*Chr.VI:* forsyn; 1907: Omsorg), mægtigste Felix | *ApG.24.3.* *Tops.III.208.* *Gyr Lemche.VK.315.* || m. h. t. born. *RosenstG. (Bahb.LB.II.104).* *Kierk.VII.315.* Forsorgen for de fra Hjemmet fjernede Børn. *Rigsdagst.C.1921/22.1353.* || (relig.) om guds forudseende omhu for skabningen; forsyn. *(gud) har til mig et Faders Sind, | Mig slutter i hans Forsorg ind. *Brors.157.* *den Forsorg, som i Hede | lod Jorden selv berede | sig Duggens Svaledrik. *Rich. III.75.* *TroelsL.XIII.54.* || (l. br.) konkr., om den (person ell. institution), som søger for en. Samfundet, hvortil de skulde lære at se hen . . som deres usvigelige Forsorg og Beskytter. *Pont.LP.VIII.110.* (han) var hendes afdøde Faders bedste Ven, hans Families ædelmodige Forsorg. *Gyr Lemche.VK.36.* || † forudseende virksomhed til ens egen sikkerhed. jeg . . blev vaer, at al saadan Forsorg og Anstalt af Frygt for Fiender havde slet intet været nødig. *Robinson.I.95.*

forsove, v. [fɔr'sou'ə] præf. -sov; part. -sovet. vbs. (nu næppe br.) -else (VSO.). (ænyd. d. s., jf. fsv. forsova (sik) (sv. försova); til VI. for- 1 ell. 2) 1) (nu l. br.) gøre til intet, ødelægge ell. ophæve ved at sove. *(jeg) forsover, ved din Smertes | Søde Tanker, al min Nød. *Brors.283.* *Hvad Kæresten hedder | har Slangeruds forsovet (o: glemt, „svædt ud“), | de husker kun, at Fyren | er Forstassistent. *Blaum. Sib.74.* || især: forspilde ell. forsumme ved at sove. (prioren vilde) hindre, at Brødrene ikke efter Sædvane skulde forsove deres Morgen-Lovsange. *Holb.Ep.II.63.* De forsømte og forsov da ikke saa lykkelig en Leylighed. *Tychon.AB.123.* *Neppe forsover du . . den gyldne Morgengudindes | Ankomst. *Bagges.Gieng.Till.34. MO.2* refl.: sove til sin skade; sove over sig (jf. forsnuet sig), man kand tabe en Daler for hver Time man forsover sig. *Holb.Ul.V.2.* (*Renan*) havde forsovet sig en Morgen, da han skulde sejle rundt om Genesareth Sø. *Brandes.II.521.* 3) perf. part. forsovet, om person, udseende olgn.: medtaget af (for megen ell. utidig) søvn; dagl. ofte: som ser ud til ikke at have udsovet (især om pludselig vækket person); forsnuet. hans forsovede og opskræmmede Udseende. *Gjel.M.20.* lidt efter kom en forsovet Mand med røde Øjne nd i Skjorte og Benklæder. *KLars.Ci.22.* Han saa noget forsovet og absintøjet nd. *JVJens.EE.180.* jf.: *(brisen) vækker af daarlige Drømme | de middags-

forsovede Damme. *KWinstedt.Byger.(1918). 22.*

Før-spænd, et. [V.1.2] (efter ty. vorskpann; jf. Forspænd) trækdyr (nu især: heste m. seletøj), som er spændt for ell. er beredt til at spændes for en vogn, plov osv.; ogs. spec. om to ell. flere heste, som spændes foran stanghestene (VSO., jf. Forspands-hammel). *Forordn.¹³/1707.§1.* Hærberger . . hvor de Reisende skulde beede paa Veyen, og tage nyt Forspænd. *Holb.JH.I. 635.* *Her var Gudindens Vogn, det hvide Forspænd | Af Øxen. *Bagges.NblD.295.* (bønderne maatte) trælle for ham til Bygning og Kørsel, og han tog ikke mildt paa dem . . De, der red Forspænd, blev piskede af Kusken. *NMøll.(DanmGalsch.II.399).* Aakj. *RS.64.* || uegl. her er allerede et Forspænd af 4 Stykker (o: ansøgere) i Forstuen. *Holb. Rpb.II.2.* (jærnb.) om to lokomotiver, der er spændt for samme tog: *DSB.Tjen.I.51.* || (jf. u. I. forspænde 3; dagl., spøg.) om briller. har du taget forspænd paa? | **Forspands-**, i sgr. [fɔr'span'ɔ's-] -bonde, en. (foræld.) bonde, som leverede (og red paa) forspænd. *vAph.(1764).* VSO. -hammel, en. (landbr.) d. s. s. Forhammel. *OrdbS.* -hest, en. (nu næppe br.) d. s. s. I. Forløber 1 (jf. Forspændshest). VSO. -kilometer, en. (jærnb.) om (det antal) kilometer, et lokomotiv i „forspænd“ tilbagelægger. *Sal.X.428.* -maskine, en. (jærnb.) *DSB.Tjen.I.49.* † forspare, v. (efter ty. versparen; sj.) undlade at opbruge noget m. henblik paa senere behov; lægge til side; (op)spare. At forspare til en anden Gang, til i Morgen. VSO.

Før-spids, en. (nu sj. -spidse, se bet. 2). spec.: 1) (mods. Bagspids) ✕ blenkerrode, der under en fører udsendes paa den vej, (for)troppen følger. *NPJensen.(BerlTid.¹⁹ 1902.Aft.1.sp.3).* Bønnelykke. *Sp.158.* 2) (som gengivelse af Frontispice) † gavlisafade. Sex Støtter af hvidt Marmor bare den skyggefulde Forspidse i Veiret. *Birch.II.136.* -spil, et. 1) [V.1.1] † mindre mekanisk spil, anbragt forude i større skibe. *Harboe.MarO. OrdbS.* 2) [V.2.3] litterært, musikalsk olgn. arbejde, som spilles (opføres) forud for og som indledning til et andet (hvoraf det udgør en mer ell. mindre uadskillelig bestanddel). *Moth.S662.* For Comœdien opfordes et kort Forspil. VSO. Elisabeth spillede strax Forspillet (til romancen). *CBernh.II.32.* Der var engang —. Æventyr-Komedie i fem Akter og et Forspil. *Drachm.(bogtitel.1887).* Under Forspillet slipper man sin Dames Haand med en halv Kompliment. *PaulPet. Dans.18.* 3) (ænyd. d. s. (Kalk. V.297), jf. mnt. vorskpann samt forespille; nu opfattet som overf. anv. af bet. 2; især ♪) begivenhed, der bebuder, forbereder ell. indleder en følgende (større ell. vigtigere). Deres Excellence . . anseer denne mig beviiste Naade som et Forspil til en større. *Langebek.Breve. 93. Ew.VIII.104.* Det jordiske Liv er kun

.. et Forspil til det Evige. *Oehl.Øen.(1824). II.378.* I hans Sind begyndte et Forspil til Skinsyge og Fortvivelse. *Schand.SB.255. 4) [V.2 og 3] (nu næppe br.) ♠ d. s. s. Forhaand 4. Hand har forspillet. Moth.S662. (jf. Forspiller 1).*

forspilde, v. [fɔr'sbil'ə] -te. vbs. (sj.) -else. (glda. d. s. (*GldaKrøn.101. Brandt. RD.I.291*); efter mnt. vospilden; især \mathbb{W}) *forarsage, at noget gaar tabt ell. til spilde for andre ell. (oftest) en selv; ikke opnaa (noget) paa grund af uforsvarlig optræden, forsømmelse oln. have i Agt, at ingen deris Tid i Skolen Unyttig forspilder. DL.2—17—11. Den ædle Tids Forspildelse. VSO. nu især m. h. t. ens lyklike ell. fordel (næsten kun m. abstr. obj.): (poeten) skal gjøre ham nogle ravgalne Vers, hvorved hand skal forspilde ald sin Credit (o: hos den elskede). *Holb.Tyb.I.5. Paa nogle Steder have Bønderne tabt deres Rettigheder ved Erobring, paa andre have de forspildt dem ved Oprør. JSneed.VII.489. Han forspilte .. i en Hast begge sine Skole-Monarchers Gunst. Ew.VI.214. *Vil I min Ære forspilde? Ing.VSt.177. jf.: (han) synes at komme i Tanker om, at her dog muligvis kunde være en Arv, der ikke maa forspildes. TroelsL.IX.68. || part. forspildt brugt som adj., især om (afsnit af) ens liv, der bruges paa uforsvarlig maade. *Maa forspildt mit Liv mig tykkes. Ing.RSE.VII.106. (sj.) om person: (hvis) jeg ikke havde set hende saa tydelig, saa havde det Hele maaske .. været anderledes, og jeg ikke forspildt. *Tops.II.177.***

forspille, v. [fɔr'sbel'ə] -ede ell. (nu l. br.) -te (*Falst.Ovid.65. Wess.198. Schand. UD.145*). vbs. (sj.) -else (*Rahb.Tiisk.1797.165*). (ænyd. d. s.; efter mnt. vospelen (ty. verspielen)) 1) ødelægge ved (kort-, terning-)spil; spille bort; billedl. ell. overf.: gaa glip af (en lejlighed, fordel osv.); forspilde. 1.1) m. h. t. kort: spille forkert; m. h. t. (kort)spil (nu l. br.): ødelægge ell. tabe ved at spille forkert. hand (kan), maa skeep, bevæges til at forlade Jomfru Leonore, og dermed forspille det heele Kort. *Holb.Pern.II.6. *Sit korte Levnets Kort | Han liderlig forspiller. Falst. 4. (de) frygtede, at Sancho skulde forspille (Biehl.DQ.II.356: forspilde) dem heele Kortet, ved at fortælle deres Opfindelse. Lieb. DQ.I.454. har han .. faaet udmærkede Kort, saa forspiller han dem i Ærgrelse over sit Uheld. *Bagh.JT.540. || talem. for set er forspilt, se I. forse 3.1. 1.2) (nu l. br.) m. obj., der betegner indsats: tabe; forøde; sætte over styr. de Franske (havde) hartad forspilled alt hvad de havde udi Brabant, og Italien. *Holb.Intr.I.483. hun forspiller Halvparten af sin Mands Indkomster i Loup og Bassette. Ew.VI.116. TroelsL.VI.88. 1.3) (nu l. br.) forspille sig, spille forkert ell. (stærkere) ruinere sig i spil; forspillet, medtaget ell. ødelagt ved spil. *Moth.****

*S661. (jeg kunde) ved Lombrebordet spøge med den Anden uden at forspille mig. *Blich. III.120. dette forsvirede, forspillede, forprangede, tilsoeled Individ. Schand.BS.154. Der forspillede De Dem alligevel. *JakKnu. GP.13. 2) (l. br.) m. h. t. musik ell. skuespil. || forspille en rolle oln., ødelægge ved forkert fremstilling. (den) nydelige Rolle, som hun med mange sensitivtrøende Smil forspillede ganske. *BerlTid.15/11.1919.M.5.sp.1. || forspille sig, spille forkert (paa et instrument). VSO. || perf. part. forspillet brugt som adj., om instrument: ødelagt ved forkert ell. overdreven benyttelse. overf.: *den gamle Romantiks forspilte Lire. Schand.UD.145.****

Forspiller, en. 1) [V.2] (nu næppe br.) ♠ person, som er „i forhaand“ (jf. Forspiller 4). Alle Forspillerne have passet, hvad gjør du? VSO. MO. D&H. 2) [V.2 og 6] (nu sj.) person, som ved opførelsen af et musikalsk arbejde spiller (solo) for de andre ell. er leder af de andre. Han er Forspiller i den Concert. VSO. MO. D&H. billedl.: en Person, der kan have været Forspiller ved den omtalte Rudemusik (o: rudeknusning). *Rahb.Tiisk.1793.90.*

forspinde, v. [fɔr'sben'ə] præf. -spandt; part. -spundet. vbs. -ing. (efter ty. verspinnen; nu næppe br.) forbruge ell. opbruge ved spinning. *Moth.S666. Lærreds-Fabriquen .. som skal ophøre .. maa continuere indtil det overalt fordeelte Hør er forspunden og forarbejdet. MR.1778.726. I det Arbejds-huus forspindes mange Lispund Hør, Uld, om Aaret. VSO.*

Forspinding, en. [V.2] (fagl.) foreløbig (grovere) snoring af vægen ved bomuldsspinding. *VarL.137.*

forspise, v. [fɔr'sbi'sə] -te. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s. (i bet. 2); jf. ty. verspeisen) 1) (til VI. for- 2). 1.1) (til VI. for- 2.1) refl.: spise for meget; skade sig selv ved at spise. *de forspiste | Sig i Meloner .. | Og deraf døde de. *Oehl.VM.35. Han har forspist sig paa en Ret stuede Løg. *Hzr.XI.251. billedl.: Parvener, som har frisk Appetit .. og tager for sig af Livets Goder, saa de forspiser sig. VVed.BB. 193. 1.2) (til VI. for- 2.3; især talespr.) part. forspist, om person: som har spist for meget; medtaget af spising. nu er jeg da saa forspist .. som om jeg havde været til Gilde paa Skydebanen. *Hzr.VII.190. Man aandede tungt, forspist som man var (o: i et selskab). *SvLa.HjG.24. 2) † (til VI. for- 3) spise op; fortære. *Moth.S669. Forspising*, en. (l. br.) vbs. til forspise 1; ogs.: tilstanden at være forspist. *Tops.III.235. KMich.HE.148.*****

† **forsplintre**, v. (ænyd. forspindre; til VI. for- 5 ell. 6.1 (jf. ænyd. splinder, splint)) hugge, slaa osv. til splinter; splintre. Han staaer der, og forsplintrer dette gode Stykke Træ. VSO.

† **forsplitte**, v. -ede. (ænyd. d. s.; til VI.

for- (2 ell.) 5; jf. mnt. vorspliten og vorspleteren) (fuldstændig) adsplitte. Moth. S672. Derved blev den hele fiendlige Flaade, Krigshær, forspaltet. VSO. Det ligger forspaltet hist og her. smst.

† **Før-spor**, et. spor af nogen (noget), som er kommet i forvejen. Kudskan kunde ingen Vei finde, saasom alle Forsporene vare tilføjne af Snee, Sand. VSO.

† **forspore**, v. -ede. (efter ty. verspüren (mnt. vorskoren)) 1) forfølge sporet af. Hunden forsporede Hiorten igiennem hele Skoven. VSO. 2) overf.: opdae (paa grund af visse kendemærker); spore. Man kan forspore hans Stiiil allevegne i Skrifket. VSO. Ondskab og Bitterhed forspores i alle hans Skrifter. smst.

† **forsprede**, v. -te. (ænyd. d. s. og forspide; efter mnt. vorskreden) sprede (ad, til alle sider osv.). Moth. B340. At forsprede Gødningen paa Ageren. VSO. Det ligger forspredt omkring paa Marken. smst.

Forsprekker, en. [-sbrøger] [V.5] (ænyd. d. s. og forsproker(e); fra mnt. vorskpreker, jf. ty. für-, vorskprecher samt Fortaler; sj. (og spøg.) fortaler; talsmand. Har Delinquenten gode Forsprekkere, kan han maaske slippe med Livstid paa Kongens Naade. Rosenhoff. Dramatiske Spøg. (1849). 58. jf. Feilb. -spring, et. 1) [V.1.2 og 2.1] det

at være forud for en anden (i væddeløb, under forfølgelse oln.); ogs.: afstand ml. den forreste og den følgende. Moth. S687. „man (maa) strax sætte efter dem.“ . . . „Man naaer dem ikke saa hurtigt, de har alle rede et betydeligt Forspring.“ Heib. Poet. II. 282. Hun var snart et Stykke i Forvejen, og da vi netop skraaede over en af de større Gader, lod jeg hende beholde sit Forspring. Drachm. ÜB. 14. ☉ den

del af dampporten i en stempeleampmaskine, som glideren i stemplets stødpunktsstilling har blottet, saaledes at dampstrømning kan finde sted, for stemplet er i denne stilling. Tekn. MarO. jf.: Forspringsvinkel, den vinkel, hvori skiven, der bevæger glideren, stilles for at opnaa gliderens „forspring“. Scheller. MarO. || m. tidsbet.: det at naa et maal, en værdighed osv. tidligere (før) end en anden; jf. den tid, man er forud for en anden; i videre anv.: fordel ell. fortrin (fremfor en medbejler) sammenlignet med en anden i en vis henseende. Kongerne (havde) stort Forspring frem for Undersaatterne i deslige Tilfælde (v: myndighedsalderen). Holb. DH. II. 556. betænk . . . hvilket Fandens Forspring du har for din Medbeiler, siden du kommer med et godt Embede i Haanden. PA Heib. Sk. II. 198. (de) høie Kulturen i Forasien og i Ægypten have haft Forspringet ogsaa med Hensyn til Benyttelsen af Metallerne. Soph. Müll. VO. 275. Skjoldb. KH. 62. 2) [V.2.3] (især dial. og fa gl.) løb ell. (mindre) spring forud for det egl. spring (for at kunne sætte kraftigere af); overf., om indledende skridt, forberedende

handling oln.; tillob. Skal der efter et Tiløb tages Aftryk med samlede Fødder, gøres først Forspring, d. e. Eleven slutter Løbet med et lille Længdespring . . . og Nedspringet fra dette . . . gaar umiddelbart over i Opspringet til det egentlige Spring. Gymn. I. 163. Feilb. D&H. overf.: (han) skjænkedde Glasset fuldt af den brune Liker. Han tog ligesom Forspring, før han drak den, forvred Ansigtet. Schand. F. 303. sa. SF. 228. 3) [V.1.2] (efter ty. vorsprung; nu næppe br.) fremspringende del af noget. Kirkens Ende eller Øster-Kant, hvis Forspring indeholder, i de tvende nederste Etager adskillige Kirke-Gemakere. EPont. Atlas. II. 104. den Facade som vender ud mod Kongens Nyetorv, har et Forspring af tvende Carnaper paa Enderne. smst. 174. denne Steenbuk (kunde) klavre langs op af en Muur . . . uden at have noget andet Fodfæste, end de smaa Forspring af Steenene. LSmith. DN. 147. || Forspring i Træ. Træ, der staaer udenfor andet Træ. Harboe. MarO. 4) [V.1.1] ⚓ forløjning, der fastholder et skib, der ligger ved bølvræk, og gaar fra et klyv forude m. retning agterefter. OrdbS.

forspringe, v. [før'sbrøn'ø] præf. -sprang; part. -sprunget. (ænyd. d. s.; til VI. for-2; jf. ty. verspringen; l. br.) refl.: skadede sig ved at springe. Moth. S686. Hvad skader det . . . at en Danser forspringer sig? JSneed. VI. 507. VSO. Feilb.

forsprænge, v. [før'sbrøn'ø] -te. vbs. (dial.) -else ell. -ning (se bet. 2 slutn.). (ænyd. d. s.; efter ty. versprengen; l. br.) 1) (især v og næsten kun i perf. part.) sprænge i stykker (især: paa voldsom ell. ødelæggende maade, saa at delene spredes vidt omkring); skille ad, sønderdele, adsplitte ved sprængning. stejle, forsprængte Tufklipper med svimlende Fald mod Dybet. Bergs. FM. 100. en forsprængt Granat rammer ham. Brandes. F. 109. || overf., om adsplittede, bortrevne dele af et hele. de i Rusland forsprængte svenske Soldaters Forhold til indfødte Mænd og Kvinder. Brandes. III. 668. (folkevise nr.) 183 indeholder forsprængte Stropher fra 249. Recke. Nogle Folkeviseredactioner. (1906). 69. forsprængte Vibeskarer slaar ned og søger at samle sig under Bakkerne hvor der er Læ. JV Jens. NG. 282. 2) (nu næsten kun dial.) især m. h. t. muskler, sener osv. ell. (overf.) aandelige evner: beskadige ell. ødelægge ved for stærk brug; overanstrengte; ofte spec.: forvræde (et lem ell. led). Moth. S690. *hvert et Ledemed var ledløs og forsprængt. Wadsk. Pr. Christ. B1. det svagere Asen kunde ellers forsprænge sine Kræfter ved Siden af den stærkere Oxe. Balle. Bib. I. 180. heller maa han forsprænge sin Haand, end lade den binde. Grundtv. Saxo. II. 295. (hun) havde forsprængt sin Haand. (den kloge mand) blev altsaa hentet. Han gned og gned . . . Senen kom i Lave, og Bine blev glad. HKau. Af de kloge Mænds Saga. II. (1922). 60. Feilb. jf.:

At forsprænge Hestene ved at læsse formeget paa Vognen. *VSO. MO.* || *refl.* har man Skam af at . . krybe i et Musehul, saa har man heller ingen Ære af at forsprænge sig. *Grundtv.Saxo.II.244. MO. jf. Cit.ca.1800. (FØhrt. Danmarks Trylleformler. I. (1917).135).* || som vbs., spec. om forvridning (af et lem ell. led). Forsprængelse: *Feilb. Mod Forstuvninger og Forsprængninger* anvendte han Massage. *HKau. Af de kloge Mænds Saga.II. (1922).60.*

† **forspunde**, v. (ænyd. d. s.; efter ty. verspunden, verspünden) sætte spuns i (en lende osv.); spunse. At forspunde et Viinfad, en Tønde. *VSO.*

† **forspække**, v. -ede. (til VI. for- 2; jf. ty. verspicken, spække op) *refl.*: overfylde sig med mad og drikke. Han laa der, og forspækkede sig saaledes, at han blev syg deraf. *VSO.*

Forspænd, et. [V.1.2] 1) (nu næppe br.) som vbs. til I. forspænde (og spænde for). *MO.* || *overf.*: det at være overlæstet m. arbejde, bekymring olgn. (for haardt „spændt for“). det umaadelige Forspænd, hvori jeg var, gjorde mig seen og lad til at skrive, hvad jeg ikke netop var nød til. *Rahb.E.V.421. 2) (nu især dial.) d. s. s. Forspænd. Moth.S649.* Veturinen havde til sine tre Heste taget et Forspænd af fem Muuldyr. *Mobb.Reise.III.44.* vi havde faaet Oxer til Forspænd, de gik Fod for Fod. *HCAnd. IX.55. Feilb.* || om mennesker, der trækker en vogn olgn. jeg blev færdig i en Ruf og kom igjen . . ned og i Forspænd ved Rullen. *Oversk.L.207. Goldschm.VII.75.* en Møbelvogn med Forspænd af Bybude. *Bøgh. JT.568. I. -spænde*, v. [V.1.2] [-sbæn'ə] *præt.* -te, \ -spændt (*Schand.SD.119*). vbs. -ing (*VSO. MO. LandbO.II.217*), jf. **Forspænd**. befæste (trækdyr) ved seløjt olgn. til et køretøj, en plov osv., saaledes at de sættes i stand til at trække; spænde for. (især i perf. part. brugt som adj., jf. *MO.*) 1) m m. obj., der betegner trækdyr. (*Kalk.V.297*). *Hauch. I.125.* *Stille! jeg hører en Smelden og Kalden; | Heste blive forspændte: „Hyp! vil du gaae!“ *Hzz.D.I.183. 2) (Levin):* „Vognen er forspændt. Men: Hestene ere spændte for“; nu især m ell. dial. m. obj., der betegner køretøj olgn. *i en Art af Karre . . | Forspændt af (nu: med) tvende Krikker. *Bagges.II.19.* derpaa stege vi i de forspændte Slæder og glæde fejende afsted. *Blich. (1846).III.40.* lad min Vogn forspænde, Du skal vende tilbage til mit Huus. *Bagger. I.24. JakKnu.G.64. jf.:* *dem, der forspændt Baaden | med Dampens Hest saa smukt. *Schand.SD.119. 3) uden obj.* Der er forspændt. *MO.* har I forspændt? (ogs. spøg.: 60 *har I brillerne paa? sml. u. Forspænd slutn.*) *Feilb. jf.:* „Har vor Mor nu noget at sætte for os, saa har vi spændt for (o: er færdige til at spise),“ føjede han til, og snurrede sig med et lækkersultent Blik om mod Kjøkkendøren . . Forsamlingen gjorde

unægtelig i Øjeblikket et forspændt Indtryk. *Aakj.VF.33.*

II. forspænde, v. [fɔr'sbæn'ə] -te. vbs. -ing (*VSO. MO.*). (ænyd. perf. part. for(re)spændt (i bet. 2), jf. ty. verspannen; til VI. for- 2) 1) (nu især fagl.) spænde for haardt; beskædige ved at spænde. *Moth. S648.* At forspænde en Bue. *VSO. MO.* den uøvede Drejer vil være udsat for at forspænde sit Arbejde. *Wagn.Tekn.231. 2) † i perf. part.:* d. s. s. bespændt (se bespænde 5 og 6). hvis (jordemødrene) befinde Fosteret dødt i Moderens Liv, skulle de . . giøre deris Flid til, at Moderen, som er forrespent (1797: forspendit), maa blive reddet. *DL.(1683).2—8—8.* *Mit Haab, min Glæde var forsvunden, | Mit Bryst forspendit. *Pamela.I.343.* *dens Toner | Forstemme reent hans alt forspændte Siæl. *20 Bagges.I.6.*

Forspænds-hest, en. (af Forspænd 2; nu næppe br.) d. s. s. Forspændshest. *Blich. II.507. jf. MilTeknO.*

forspærre, v. [fɔr'sbær'ə] (ænyd. d. s.; efter ty. versperren; nu næppe br.) (ganske) hindre adgang til ell. gennem; spærre (fuldstændig af). *vAph.(1759).* forspærre Veien. *VSO.* **Forspærring**, en. (egl. vbs. til forspærre; jf. ty. versperrung; fagl.) indretning ved laase (især paa pengeskabe), hvorved nøglehullet lukkes af en skive, som maa bringes til side ved et ell. andet fif (som kun brugeren kender). *Sal.VI.912.*

Forspøg, en ell. et. [V.2.1] (efter mnt. vorskop, -spuk; jf. ænyd. forespøgelse; nu kun dial.) hvad der bebuder, indleder ell. forud antyder en kommende hændelse; forvarsel (jf. Forspil 3). *Gid det it Forspøg til hans Giendkomst blive maael. *Rose. Ovid. I.131. smst.II.43.* (rejsen et døgn i træk) var et Forspøg for, at ieg saa med Tiiden af Nødvendighed skulle komme til at reyse Nat og Dag. *Æreboe.39. Feilb.*

forspørge, v. [fɔr'sbør'(q)ə] *præt.* -spurgte; *part.* -spurgt. vbs. jf. **Forspørgsel**. (ænyd. d. s., jf. fsv. forspyrja, spørge (sv. förspörja, erfare)) 1) † *trans.:* søge oplysning om (noget) ved at spørge; spørge om. Du kan selv forspørge det hos ham. *VSO. 2) † refl., d. s. s. forespørge 2. (kongen)* gaf sine Historie-Skrivere Forlov til at forspørge sig hos hannem self . . om et og andet, som skulle skrives. *Slange.Chr.IV. Fort.8.* Kongen (fandt) sig forraarsaget ved Skrifvelse til forbemelte Græfve, at besværges sig over hans Formastelse . . at hand fremmed Beskiærmelse hafde tordet begiere, uden sig at forspørge. *smst.855.* i forb. m. lade: (Tyge Krabbe) lod forspørge sig hos Rigets Raad, om han . . havde gjort imod sin Pligt, og blev han da erklæret angerløs. *Hob.DH.II.313.* || forspørge sig med (en), raadføre sig med. saa fremt de ere saa nærværende, at Skipperen kand forspørge sig med dennem, enten skriftlig, eller mundtlig. *DLA—2—1.*

3) (nu især dial.) til VI. for- 2: skade (sig) ved at spørge; spørge for meget. *Moth. S704.* Deri kan intet være forspurgt. *VSO.* || refl. man forspørger sig ikke ved at spørge. *OrdbS. (Sydsjælland). ordspr.:* man kan vel (nok, snart, nemt osv.) forhøre (ell. forgøre. *Mau.9532. Feilb.*) sig, men ikke forspørge sig olgn. (∴ det er bedre at spørge flere gange end at faa gal besked ell. gøre noget forkert). *Moth. S704. VSO.* 10 *Feilb.I.343. jf. Mau.9531ff. † Forspørgsel*, en. vbs. til forspørge ell. forspørge. 1) d. s. s. Forspørgsel 1. *Moth. 1F462. (han)* havde vildet svare Rigens Marsch paa hans skriftlige Forspørgsel. *Slange. ChrIV. 1221.* Gjør Forspørgsel. *vAph. (1764).* 2) d. s. s. Forspørgsel 2. dend Holstenske Adels Forsamling, som i Fordums-Dage holdtes uden Kongens eller Hertugens at Holsteen, deres Forspørgsel. *Slange. ChrIV. 16. Høysg. 2Pr.11.*

Forst, en. [først] flt. -er. (fra ty. *forst*, vist af fransk oprindelse (fr. *forêt*); uden for sgr. meget sj.) (del af) skov, som er genstand for brug ell. drift; dyrket skov- (distrikt). (man) inddeelte (skovene) i visse Districter, og betroede Opsynet dermed til kyndige Mænd. Det saadan District kaldte man en *Forst. Funke. (1801). II. 29.* (svinene) ere mæskede i Skovene og Forsterne med Olden. *Skomageren. (1832). 41.* „jeg (har) ikke . . . let ved at forstaa, hvorfor Tale om Forstvæsenet . . . er mere selkabelig end Tale om Historie eller Astro-nomi.“ — Hun sagde: „For det Første dufter Forsten eller Skoven behageligere end Bøgers skimlede Blade.“ *Goldschm. III. 418.*

Forst-, i sgr. (efter ty. *forst*; alm. siden slutn. af 18. aarh.; især fagl. (*forst.*)) som angaar ell. har at gøre m. rationel skovdrift; skovbrugs-. || af de talrige sgr. er fx. udeladt -akademi, -embedsmand, -etat, -have (*ForstO.*), -indhegning (*Forordn. 18/1781. §85.*), -lærebrev (*LovL. II. 570.*), -studerende, -udtryk, -videnskab; endvidere betegnelser for dele af videnskaber, discipliner olgn., som har særlig betydning for (rationel) skovbrug, fx. -botanik (*C Vaupell. S. XII.*), -entomologi, -matematik, -statik, -statistik, -teknologi, -zoologi, samt nogle nu (mer ell. mindre) foreld. betegnelser for embedsmænd, institutioner osv. knyttet til forstvæsenet, fx. -advokat (*Baden. JurO. I. 165.*), -inspektør (*LovL. II. 572.*), -kancse, -kasserer, -kontor, -sagfører (*KancSkr. 9/111837.*), -skriver, jf. -docent (*Sal. 2 VIII. 517.*) samt -jun-ker, -mester (se *ndf.*).

1. **forstaa**, v. [før'sdå'] præet. -stod; part. -staaet ell. -staaen. (ænyd. part. forstaaet, 50 forstanden, henstaaet, som har staaet for længe; efter mnt. vorstan (ty. *verstehen*); egl. sa. ord som II. forstaa; nu næppe br., jf. dog *Feilb.* (i ordspil m. II. forstaa)) 1) refl. ell. i perf. part.: skade sig ved at staa; staa for længe. Jeg er ganske forstaaen. *Moth.*

S725. En Hest maa undertiden røres, at den ikke forstaaer sig i Stalden. *VSO. MO.* 2) forstaaet, om pant, som har staaet over den til indløsning bestemte tid. *VSO.*

II. **forstaa**, v. [før'sdå'] *Høysg. AG. 102.* præet. -stod; part. -staaet ell. (foræld. og dial.) -standen (*Falst. 28. Feilb.*). vbs. -else (s. d.) ell. (l. br.) -en (*HCAnd. VII. 191. XI. 132.*) (*glda. d. s.* og forstande, sen. oldn. for-, fyrir-standa; efter mnt. vorstan, ty. *verstehen*); af VI. for- og staa (jf. I. forstaa); m. h. t. bet.-udviklingen jf. gr. *epistasthai*, forstaa, samt understaa)

1) opløse noget for bevidstheden umiddelbart givet i forud kendte forestillinger; danne (sig) ell. have en klar forestilling om (især m. h. t. den hele og rette sammenhæng, alle omstændigheder og årsagsforhold i en sag). (jf. begribe 3., erkende 1., fætte 3., indse, kende). 1.1) i alm. Eders Sønner, som ikke . . . forstaae Godt eller Ondt (∴ er uerfarne børn). *5Mos. 1.39. (jf. Grundtv. SSI. 165.)* Gjør dette Folks Hjerte fedt . . . at det ikke seer med sine Øine, og hører med sine Øren, og forstaaer med sit Hjerte. *Es. 6.10.* *Jeg staaer nu just her og grunder | Og kan dog ikke forstaae | Det mægtige store Guds Under | Udi disse mindste Straa.

30 *Blich. D. II. 82. (han)* betalte det meste af Købesummen — Pokker forstaa det! *Jak Schmidt. SP. 75 (jf. Fanden sp. 732⁴⁸).* *Det kan kolde Hjærner ej forstaa: | Jeg (∴ havren) er Lærkesangen paa et Straa. *Aakj. VVF. 137. talem. (jf. bet. 3):* at forstaa alt er at tilgive alt (∴ den, der naar til indtrængende forstaaelse, demmer mildt). *Arland. 292.* || præet. part. forstaaende brugt som adj. (jf. bet. 3.), især om ansigtsudtryk olgn., som vidner om, at en person (pludselig) forstaaer en sags rette sammenhæng olgn. (m. overgang til bet. 1.2). Hendes Minespil var saa tydeligt, at Thomas anede Meningen; hun blev strax det forstaaende Udtryk i hans Ansigt vær. *Schand. TF. I. 209.* Er De bange for selv at komme ud i Affæren? spørger han med et pludseligt forstaaende Smil. *Buchh. UH. 96. 1.2) (jf. bet. 1.3 og 2)* m. h. t. udtryk for aandsvirksomhed (i forestillinger, tanker, tale osv.). Hvad heller jeg sidder eller staaer op, da veed du det, du forstaaer min Tanke langt fra. *Ps. 139.*

2. Saavidt jeg forstaaer, er det Meningen af hans Ord. *VSO.* *Axel ei det Ord forstaaer. *Ing. VSt. 229.* „coucher icell“ han maatte forstaae, | Før et Stegebeen blev ham undt. *Winth. IV. 97.* *baade Alvor og Spøg hun forstaaer. *Hostr. VV. 136 (jf. Spøg).* han udtalte sig noget forblømt, men man kunde nok forstaa ham (∴ hvad han mente) | forstaa en halvkvædet vise, se halvkvædet. || forstaa noget paa en, forstaa, hvad en mener; ogs.: af ens ytringer (sjældnere: adfærd) kunne slutte sig til et forhold. saavidt hun havde kunnet forstaa paa Hofjægermesterinden, var det (hans

lidenskab), der havde ført ham paa Afveje. *Pont.LP.VII.146.* de svømmede nede under Vandet ligesom rigtige Fisk; og han forstod paa dem, at de kunde dykke ned paa det dybe og tage Stene op fra Bunden. *AndNx.PE.I.151.* || forstaa du? *olgn., indskærpnde en befaling ell. trusel. Oehl.V.136.* den, jeg træffer igjen, bliver straffet som Oprører og Majestætsforbryder. Forstaa I mig. *Goldshm.I.105.* Lad Vognen spænde for! Straks! Hjælp med og lad det ske som et Lyn! Forstaa Du. (Tjeneren gaar). *EBrand.Bes.75.* jeg vil ikke finde mig i dine næsvisheder — forstaa du 'det'? || forstaaet, (efter ty. verstanden; l. br.) i *lign. anv.* „Spring ned til Kineserkømanden og køb paa Kredit: 1 Snes yard Gardintøj. . . Forstaaet? — Afsted!“ hylede han, og Malayboynen sprang. *HelgeKaarsb.HM.61.* || give at forstaa, (nu l. br.) udtrykke, især paa en mindre direkte ell. tydelig maade; give til kende; antyde; betyde (1). (især m. bisætn. ell. pron. som obj.). Hun giver . . sin Anger tydelig at forstaae. *Ew.V.300. Rahb.Tilsk.1793.420.* Jeg gav ham at forstaa . . at det var bedst, han gik sin Vej. *Mau.I.249.* || lade forstaa (\ lade forstaa med: Han har . . ladet mig forstaae med, at jeg skulde blive ham fra Halsen. *Heib.Poet.VI.143*) ell. lade sig forstaa med († uden præp. med. *Horn.Moral.I.99*), d. s. (især styrende bisætn. ell. pron.) jeg er kommen for at lade dig forstaae, hvad der skal vederfares dit Folk. *Dan.10.14.* *I | Med rene Ord ei heller siger meer, | Men hvad lod I forstaae. *Rahb.Tord.23.* *(han) Morgenen derpaa | Sig lod med ingen Ting forstaae. *Bagges.I.175.* han lod sig forstaae med, at Thorvald . . skulde blive bedre modtagen end første Gang. *Hauch.V.223. Aakj.VF.32. 1.3*) (jf. bet. 1.2 og 4) forstaaet et sprog, kunne opfatte meningen af hvad der siges i et sprog (uden nødvendigvis selv at kunne ytre sig i det), hånd forstaaer vel nok Dansk, men kand ikke synderlig explicere sig. *Holb.Jean.III.2.* saasnart han fornam hvorlunde jeg forstod Fransk. *Ew.VI.98. Heib. Intel.III.3. e. alm.* forstaaer du dansk?, (dagl.) ærgerlig ell. utaalmodig tilkendegivelse af, at den tiltalte er en for tungnem, udydig, uwillig osv. (jf. *ovf. sp.883°*). jf.: *Forstaaer han Velsk? *Oehl.C.(1811).99.* Forstaaer du Sjællandsk? *PMøll.I.380. 1.4*) refl. || forstaa sig (af sig) selv, (efter ty. sich von selbst verstehen; talespr.) være umiddelbart forstaaelig, selvindlysende. intet, som jo enten er befalet ved Lov og Forordninger, eller forstaaer sig selv. *Stampe.I.454.* (jeg) er kommen til at sige Noget, som forstaaer sig af sig selv. *Ørst.III.108.* jf.: *Moderen saa sindig lod, | Som Alt sig af sig selv forstod (∴ var, som det burde være). *Winth.V.208.* især i forb.: det forstaaer sig (af) sig selv ell. blot: det forstaaer sig, det er indlysende; undertiden (især som ind-

skudssætning) uden subjekts-pron.: forstaaer sig, selvfølgelig; begribeligvis. (jf. bet. 5). Det forstaaer sig af sig selv, at to Draaber Vand ere forskjellige. *Heib.Pros.I.193. Hauch.VI.196.* *det forstaaer sig selv, hun græder. *Ew.V.226. Bagges.ComF.63. Oehl.HJ.5.* Det forstaaer sig. *Holb.II.I.6. Ew.V.97. Schand.F.84.* *paa Fieldets Top | . . man friere Udsigt nyder, | Naar først, forstaaer sig, man slipper op. *TBruun.Skr.41. Blich.IV.158. RSchmidt.BH.71.* jf. (sml. sv. förstås; bornh.): Et Skabelse var han jo, forstaaes — spillede ikke Kort eller dansede heller. *AndNx.DM.IV.3.* || forstaa sig paa, (nu l. br., jf. bet. 4.2) d. s. s. bet. 1.1-3. (gud) gaar over for mig, og jeg seer ham ikke; og hand gaar frem, og jeg forstaaer mig ikke paa ham (1871: mærker ham ikke). *Job.9.11.(Chr.VI).* Jeg kand ikke forstaae mig på ham. *Moth.S725.* Rosen-Alfen kunde ikke forstaae sig paa, hvorledes de kunde være saa rolige. *HC And.V.268.* *Man kan ei forstaae sig | Paa den Historie, hvordan den var. *PalM.IV.161.*

2) m. bestemmelse af den tydning, man meddeler det for bevidstheden givne. 2.1) (svarende til bet. 1.1) styrende at-sætn.: erkende tilværelsen ell. rigtigheden af noget; indse. de (som roser sig selv) forstaae (1819: indsee) ikke, at de maale sig selv ved sig selv, og ligne sig selv ved sig selv. *2Cor.10.12(Chr.VI).* *O vee, o vee, o Plage! | Jeg kand det godt forstaae, | At mine Levedage | De er nu ganske faal *BoisensViser.327.* han kunde forstaa, at hun havde sine Oplysninger fra . . Pastor B. *Pont.LP.VII.19. 2.2*) (svarende til bet. 1.2) forbinde en vis mening m. en forestilling, et begreb. ell. et ord; tage i en vis betydning. denne Lærdom er gandske Pythagorisk; men Spørmaalet bliver: om den skal forstaaes efter Bogstaven eller ey. *Eilsch.Philhist.14.* Hvo som forstaaer Kongens Ord anderledes, han forstaaer dem ikke. *Mall.KF.24.* Der maa han have forstaaet fejl. *Hostr.E.74.* Naar vi skilles, er det i Begges vel forstaaede Interesse. *Schand.F.455* (jf. vel-forstaaet). √ vore Priser er at forstaa: ab (∴ med leveringssted) her. *Ludv. (især emb.)* jeg forstaa Konferensraaden derhen, at man samler paa Tingene for Tingenes egen Skyld. *KLars.Ix.63.* || m. obj., der betegner den (de) kendte forestilling(er), der knyttes til det umiddelbart givne; mene; tænke paa. Boeslod, eller Hovedlod, som forbyrdis, forstaaes, naar Sagsøgeren først haver bekommet sin Ret, og al anden vittelig Gield er udtagen. *DL1—24—10.* At Saxo p. 192. efter Grams Mening har forstaaet denne Harald, kan man tvile om. *Langebek.Breve.252.* naar jeg taler om Folket, saa forstaaer jeg ikke allene dem, som høre og klappe Eder Bifald til. *Fr Sneed.I.320.* nu næsten kun i forb. forstaa (noget) ved (et vist ndtryk), tillægge (et

vist udtryk) den ell. den betydning, forbinde den ell. den forestilling dermed. Ved Bøder paa Sølv forstaaes saa mange Penge i Mynt, som Sølvet er værdt. *DL.1—24—11. JSneed. VII.237.* i en Familie hvor man taler et eget Sprog, og vel bruger Modersmaalets Ord, men forstaaer noget Andet derved. *Kierk.VII.143.* Ved Dannelselse forstaaer jeg den udviklede Evne til at være . . selvstændig i sin Dom. *Goldschm.Chol.23.* || forstaa uret, (nu l. br.) opfatte som en krænkelse; ogs.: misforstaa. Da han gik for vidt med sin Spøg, forstod hun Uret, og gav ham en god Munddask. *VSO. Grundtv.Saxo.II.153.* Hun . . holdt Hesten an med et Ryk. Men det fyrige Dyr forstod Uret og slog an i Galop. *Drachm.T.239.* jf.: (han) vil udbrede Flyveskrifter blandt Bønderne . . Bønderne forstaaer det uret . . vil drikke med ham. *Brandes.X.508. 2.3* † forstaa under, indbefatte et begreb, ord osv. i en sætning, ytring osv., hvor det ikke udtrykkelig forekommer; underforstaa. naar en ung Koene tar en gammel Mand, da omendskjønt det ej indføres i Contracten, saa forstaaes dog der under, at hand skal giøre hende dend Villighed, at døe inden et Aar. *Holb.Bars.I.7. Høysg.AG.177. J.Baden.Gram.216.* naar den Stærke siger: vær stærk, da forstaaes under: som jeg er det. *Kierk.VIII.251.*

3) m. bibet. af personlig tilslutning (overensstemmelse m. h. t. mening, anerkendelse, bifald, forbund, sympati). 3.1) (især \varnothing) have (forstaaende (1)) samfølelse med; sympatisere med. *Sin Oluf ved Gildet hun første Gang saae, | Veltalende Øyne hinanden forstaae. *Thaa.HG.4.* *Slut Fred, o Hjerte, med hver Sjæl, | Som her dig ei forstaaer! *Ing.RSE.VI.93.* ingen forstod mig (*Hostr.ML.217:* Ingen anede mit Sværmeri) . . og jeg gik som fremmed blandt mine egne. *Hostr.(1865).III.137. Viih And.HP.129* (se begribe sp. 151²⁹). 3.2) † refl., i forb. m. præp. ell. adv. || forstaa sig i, ikke have noget at indvende imod; være „indforstaaet“ med. Du havde forligt Dig med Din Skjebne, forstaaet Dig i, at der ikke var eet eneste Ord at sige. *Kierk.IX.161.* Den Syge forstaaer sig naturligt i at være under Lægens Behandling. *smst.X.102.* || forstaa sig (vel) med, være ell. handle i overensstemmelse (forstaaelse) med; have (underhaands) aftale med. (den) Mistanke, at Archelaus havde længe tilforn forstaaet sig vel med Sylla. *Holb.Hh.II.335. KomGrønneg.L.323. Ew.VI.263. VSO.jf.(talem.):* De forstaaer sig sammen som Tyve til Torvs. *KomGrønneg.II.58.* ell.: de forstaaer hinanden, som tyve i marked. *Moth.S725.* || forstaa sig til, være villig til; gaa ind paa. 13 af hans creditorer (skal have eftergivet) hannem gelden for 20 procentum . . men fem andre hans creditorer . . skal sig dertil icke ville forstaa. *Cit.1700.* (*KbhDipl.VII.592.*) de maatte, skjønt med

megen Jammer-Sang, forstaae sig til dette urene Arbejd. *EPont.Men.III.460. Slange. Chr.IV.704. VSO. 3.3* (jf. bet. 1.1 slutn.) præc. part. forstaaende, (især \varnothing) som viser ell. vidner om personlig samstemmighed, anerkendelse, tilslutning osv. I Dag syntes Made-moiselle, at Madame de Sévigné's Øjne var det eneste Forstaaende, hun havde mødt. *Schand.IF.170.* hans smaa fortinnede Snøgeøjne søgte rundt ligesom efter forstaaende Vidner til hans Triumph. *Pont.LP.VII.165.* han havde vist sig — ligesom lidt snæversynet, ikke slet så menneskeligt forstaaende, som hun vilde have tiltroet ham. *Rørd.KK.137.* (han) Kunde aldrig falde paa at kysse blot hendes Haand, naar Nogen saa det. Ja, det var jo saa forstaaende, naturligvis! Men han saa næppe henimod hende. *Sick.H.131.*

4) have en tilstrækkelig (især: praktisk betonet, i modsætn. til dybere begrundet) indsigt i; have grundigt kendskab til ell. færdighed i; beherske; kunne; have lært. 4.1) trans. (jf. bet. 1.3). at stjæle saaledes, at mand aldrig blir greben, det kalder jeg at forstaa sit Handverk. *Holb.Arab.Isc.* En Skriverkarl, som forstaaer det Juridiske . . søger Condition. *Adr.¹⁸1762.sp.16.* *Min Kunst forstaaer jeg som den bedste Mester. *Hauch.SD.II.72.* forstaa (noget) som sit fadavor, mere end sit fadavor *olgn.*, se Fadavor. forstaa rummel, se Rummel. || ofte styrende inf. en Mand, som forstaaer at lege paa Harpe. *ISam.16.16.* Disse Folk . . forstode bedre at udplyndre, end at regiere Stater. *Schytt.UR.I.86.* (kirken) forstaaer . . behændigt at lempe sig efter Videnskabens eller Humanitetens Krav. *Pont.LP.VII.129.* || i nogle (foræld.) meton. forb. Er det derfor at Fruen vil have ham, efterdi han forstaaer sin Kaarde (o: at fægte)? *Holb.Forv.10sc.* *Ogsaa forstaaer jeg Naalen (o: at sy) til Nød. *Riber.II.90.* || (nu næppe br.) i forb. det maa jeg (du osv.) forstaa, det hører under min virksomhed; det er jeg mester for. Det maa vi Poeter forstaae. Jo kortere et Vers er, jo dyrere. *Holb.Tyb.II.2.* strax . . gled (hovedet) let og lykkeligt igjennem, det maatte Kaloskerne (o: lykkens) forstaae. *HCAnd.V.134. 4.2) refl., i forb.* forstaa sig paa, (jf. bet. 1.4 slutn.) have kendskab til; vide besked om. *2Kron.34.12.* min Møster siger saa tit til mig, du forstaaer dig ikke ret paa Verden. *Holb.Bars.II.3.* *Kun lidet | Forstaaer sig Asa Thor paa kielen Elskov. *Ew.V.49.* „Hvor det gaer flink fra Haanden!“ *Bergthor.* „Flink fra Haanden?“ | Forstaaer du dig paa det? *Oehl.HJ.28.* *O, Danmark, paa Rænker Du aldrig Dig forstod. *Hauch.SD.II.86.* *Vorherre! — see han forstod sig paa Stakler | I lasede Frakker og revne Støvler. *Drachm.D.37.* forstaa sig paa mønten (o: være snu), se Mønt.

5) (jf. ty. versteh, fr. savoir i lign. anv.; sml. bet. 1.4) † forstaa, brugt som adv. m.

indskrænkende bet.: at sige; vel at mærke. naar en Ulv vil dræbe et Faar, og tog i Betenkning at anfælde det bag til, vilde de andre Ulve holde ham for en Pedant, forstaa om Ulve kunde raisonnere. *Holb. Vgs.V.3.* Alecto (*kom*) ham meget mild i Møde, forstaae, saa mild som hun kunde være. *Sulm.II.208.* *(*jeg*) min Gjæld betale vil, | I Navnværdi forstaae, paa den antagne Maade. *Bagges.DV.2IV.230.* (*sj.:*) disse Metaller (*kunde*) langt fra ikke giøre en saa anseelig Tieneste som de haardere . . forstaae („*nemlig*“) Kobberet og Jernet. *Kraft.VF.175.* *jf.:* Elskov — at forstaa — den er stærk. *JPJac.I.109.* || *ogs. i forb.* vel at forstaa. *hvad du nok saa got paa jydsk | For ingen Ting . . kan have — | (For ingen Ting, vel at forstaae: | For lidt Papiir med Svæerte paa). *Bagges.Ep.5. Hrz. II.67.*

forstaaelig, *adj.* [fɔr'sdå'æli] *adv.* -t *ell.* (†) -en *ell.* (*l. br. i skriftspr.*) *d. s.* (*Høysg. 2Pr.12. 1Cor.14.19.* (*Chr.VIog1907afvig.*). *HC And.IV.129.*) (*til II. forstaa, især i bet. 1; jf. forstandelig*) *som kan forstaaes* (*paa en vis maade ell. (især) abs.: uden vanskelighed*). Deponentens rette, sande og vel forstaaelige Meening. *MR.1706.142.* alle fremmede, skjønt forhen almindeligen antagne og forstaaelige Ord. *Holb.Ep.V.42.* 30 *en* Periodus beskrives ikke forstaaelig saaledes. *Høysg.AG.175.* Jeg skal stræbe at blive forstaaelig, ikke blot for dem, der have dyrket Naturvidenskaben, men ogsaa for den langt større Fleerhed, som ikke er fortrolig med den. *Ørst.III.3. Feilb.* det er meget forstaaeligt (at osv.) | || *i forb.* gøre forstaaelig (*jf. forstaaelig-gøre*). i en Fortale skulde (*forfatteren*) giøre sin Mening . . mere forstaaelig. *Oehl. PSkr.I.XIII.* (*Herder*) gjorde Hedenskabets Guder forstaaelige. *JohsSteenstr.H.132.* *især refl.:* man kunde forstaae det (*sprog*) man læste, og høit giøre sig saa forstaaelig deri som en Polak. *Ew.VI.254. Bredahl.I.152.* han kan slet ikke giøre sig forstaaelig paa Dansk. *Hostr.KG.41.* ☐ **forstaaelig-gøre**, *v.* [-gø're] Den moderne Europæer har . . Evne til at forstaaeliggøre Tanker og Begivenheder. *Brandes.VIII.125.* I det 16de Aarhundrede var (*Jylland Danmarks*) rigeste Landsdel. Datidens Landbrug forstaaeliggør os dette. *Troelts.I.55.* || *refl.* *Hvis nu han taler til os i et fremmed Sprog, | Hvordan forstaaeliggøre vi os da for ham? *Oehl.XII.160.* ☐ **-hed**, *en.* *Høysg. S.Aa3 v.* (*ordenes*) Fornødenhed, Forstaaelighed, og Overeenstemmelse med Sprogbrugen. *Rahb.Stil.5. Høyen.Thorv.16. e. br.* **Forstaaelse**, *en.* *flt.* (*i bet. 3; sj.*) -r 60 (*Bagger.II.25.*) (*obs. til II. forstaa; jf. mnt. forstandnisse, ty. forståndnis*) 1) til II. forstaaen 1, om den handling, det forhold, den tilstand at forstaa (noget). Læsning (af *Hommer*) tiener til Forstaaelse af alle andre Græske Bøger. *Holb.Ep.I.393.* Forundrin-

gen er Umiddelbarhedens Sands for Gud og al dybere Forstaaelses Begynden. *Kierk. V.185. Hoffd.Rel.20f. 2)* (*l. br.*) til II. forstaa 2; *især om maade, hvorpaa noget (kan) forstaaes* (*jf. Forstand 3*). det (*kan*) i nogen Forstaaelse siges: At vi mangler en Deel til Haandwerker, siden vi derved underholder saa mange Fremmede. *OecMag.II. 197.* (*udtrykkelige*) have en vis Ubestemt- 10 *hed, der tilsteder mere end en Forstaaelse.* *HN Claus.Arv.20. 3)* til II. forstaa 3. de forskellige moderne Retninger, der synes at tilstræbe en forholdsvis velvillig Forstaaelse af anderledes tænkende. *Pont.LP. VII.129.* han fandt ingen forstaaelse, selv ikke hos sine nærmeste | || om (*hel ell. delvis*) *overeenstemmelse ell. gensidig tilnærmelse i tænke- og handlemaade; enighed; samdrægtighed; venskab; ofte i forb. m. god (bedre osv.).* samdrægtig Forstaaelse. *Slange.ChrIV.1012.* der (*var*) ikke altid . . den bedste Forstaaelse imellem Kongen og den mægtige . . Prælat. *Mob.DH.II.46.* (*kongens*) tvungne Giftermaal (*kan*) være et tilstrækkeligt Motiv til den slette Forstaaelse mellem ham og hans Dronning. *Heib.Pros.XI.470.* vi kivedes og kjævledes, og der var ingen Mulighed i at komme til Forstaaelse. *Rowel. Br.437.* Ægtefolk . . skulle leve i god Forstaaelse med hinanden. *Kierk.II.105.* Jeg vil endog tro paa Muligheden af en Forstaaelse med Kristendommen. *Pont.LP.VII. 129.* || *om forhold ml. politiske magter.* imellem det Preuiske Rige og deng Hollandske Republique blev vedligeholdt en god Forstaaelse. *Extr.Rel.2h.1722.7. Holb.Kh.881.* *konkr. (som overs. af Entente; l. br.):* Overfor hinanden stod nu Tremagts-Forstaaelsen og Tremagts-Forbundet. *Brandes. (Tilsk.1912.I.2).* || *om (hemmelig) delta-* 20 *gelse ell. delagtighed i ulovlige ell. værdige foretagender; medvidenhed; ledtog.* *Holb.Hh.I.165.* (*man*) beskyldte (*bornholmerne for*) at hafve været i Forstaaelse med Svensken, førend Vrangels Ankomst. *Slange.ChrIV.1312.* *Hvis (*han*) stod . . i Forstaaelse | Med . . onde Aander. *Oehl.XVI. 182. e. br.* || *om (hemmeligt) kærlighedsfor-* 30 *hold. (ofte i forb. m. hemmelig)* enhver formodede en Slags Forstaaelse imellem mig og min Heltinde. *Ew.VIII.97.* du var udeelig for at tilstaae, at du havde indgaaet en hemmelig Forstaaelse? *Pram.IV. 367.* den unge Kones hemmelige Forstaaelse med Leander. *Heib.Pros.V.159. Bobé. (Juleroser.1920.24).* † **Forstaaelse-maal**, *et. d. s. s.* Forstaaelse 3. Der er ikkun slet Forstaaelsemaal imellem begge Brødrene. *VSO. ☐ forstaaelses-fuld*, *adj.* [3] Ogsaa Karlene var blevne opmærksomme paa Grødlættet. De saa til hinanden og blinke forstaaelsesfuldt. *Aakj.VF.164.* Han vinder i Tillid gennem en forstaaelsesfuld . . Optræden. *Riget.2h.1910.1.sp.2.* **forstaaale**, *v.* [fɔr'sdå'æle] -ede. *obs.* -(*ning*)

(s. d.). (til VI. for- 6.1; jf. ty. verstählen; især ☉) overtrække med et lag staal; forvandle overfladen af blødt jern til staal ved glødning; ogs.: galvanisk udfælde et tyndt, staaallignende jernlag (paa en slukket kobberplade). *Moth.S775*. Kobberplader kunne forstaales ved Hjælp af en salmiakholdig Jernopløsning. *OpfB.¹ V.103*. *Wagn.Tekn.388*. overf. (l. br.): gøre modstandsdygtig; „staalsætte“. Utak forstaa- 10 ler Viljen mer end tarvelig Medgang. *JV Jens.OM.20*. || part. forstaalet brugt som adj. Passerne (er) af Hærn med forstaalet Spids. *Wagn.Tekn.31*. *Haandv.263*. billedl.: de sorte Raager . . ser ud som bevingede, i Ilden anløbne og forstaalede Djævle. *JV Jens.Intr.159*. **Forstaaling**, en. (ogs. **Forstaaling**. *OpfB.²II.548*). vbs.til forstaale; ogs. konkr.: overtræk af staal. *MR.1823.192*. *Wagn.Tekn.109*. Naar den første Forstaaling er slidt af, kan den fornyes. *Sal.²VIII. 516*. †

Forstad, en. (ænyd. d. s., fsv. forstader; efter ty. vorstadt (jf. lat. suburbium)) del af en by, som ligger uden for den egentlige, indre ell. ældre by; opr. om nye bydele ell. landsbyer, som laa foran (under) en befæstet bys volde; nu om (administrativt indlemmede ell. selvstændige) byer ell. kvarterer i udkanten af en storstad, hvis erhvervsliv 30 ofte hører sammen med dennes, og som ofte er overvejende beboet af en enkelt befolkningsklasse. han beleired (Gaza) og afbrændte dens Forstæder med Ild. *1Mak.11.61*. (Zoroasters tilhængere) have nu omstunder en Forstad af (nu alm. til) Ispahan kaldet de Gaurers Stad. *Holb.Hh.II.25*. *Forstad er den gamle By (☉: Oslo) | End med Ære for den ny (☉: Kristiania). *Grundtv.PS.III. 258*. *Esm.I.162*. || ssgr.: Forstads-beboer, -gade, -teater osv.

Forstand, en, (nu kun dial.): et (Feilb.). [for'sdan] *Høysg.AG.12*. uden fl. (ænyd. d. s.) (især inlk.), fsv. forstand (sv. förstånd, n.); efter mnt. vorstant, n., ty. verstand, m.; egl. vbs. til II. forstaa)

1) til II. forstaa 1. 1.) evne til at forstaa ell. tænke. || ordet har i denne bet. berøring m. Fornuft og har filos. og i højere skriftspr. i forhold til dette ord skiftet betydningsnuance under paavirkn. af de til forsk. tider herskende erkendelsesteoretiske og psykologiske systemer; saaledes i slutn. af det 18. aarh. ofte i alm. om sjælens erkendelses- 40 side (undertiden spec. om evnen til at dømme i modsætn. til evnen til at slutte), siden den romantiske filosofis tid ofte om den stykkevis fremadskridende, fortrinnsvis paa det praktiske indstillede intellektuelle virksomhed || sammentrængte begrebsbestemmelser ell. tillob til saadanne kan fx. læses *Eilsch.Anv.21*. *Sibb. P.I.222ff.* *Katek.§60*. *Rasm.Niels.G.I.63*. *Sal.VI.896*. jf.: Forstanden bestaaer i en Evne til at gøre sig tydelige og almindelige Begreber. *JSneed.III.159*. Den tyske Fornuft har taget saa høj en Flugt i de

sammenfattende Videnskaber, at Tyskeren hellere tillægger sig Fornuft end den blot opløsende og indtrængende Forstand. *Brandes.XV.67*. || Gud gav Salomo Viisdom . . og en omfattende Forstand. *IKg.4.29*. I sær glæder vi os over, at have faat saadan Øvrighed, der . . har fast Guddommelig Forstand. *Holb.Kandst.V.2*. Folk, hvis Forstand dog ikke rækker længer, end deres Alen. *Oehl.ØS.192*. *Brug dog Din Forstand! | Inger at ægte gaar for Dig ei an. | Du (☉: en fisker) eier kun dit Net, Din Fiskersnor. *Hauch.SD.II.109*. *Tidt saadan en Hund har bedre Forstand | End mangen Anden paa To. *Winth.IV.99*. Da hun nu ved Siden af sin Godmodighed tillige er svag paa Forstanden. *Hzr.X.372*. *Pandebeen! — Godt det groer! | Bag ved det Forstanden boer. *HCAnd.SS.XII.247*. 20 (man) omgikkes hende varsomt, hun havde taget Skade paa Forstanden. *JVJens.HF.13*. || (være, gaa) fra forstanden (især spøg.: fra forstanden af. *Stuck.III.320*). \ fra forstand. *Tode.ST.II.40* ell. fra sin forstand, (være, blive) øjeblikkelig ell. varigt utilregnelig, uden sine aandsevners fulde brug. Jeg er lige- som jeg var fra min forstand. *Moth.S742*. Jeg er bange Hr. Doctor, at jeg gaar fra min Forstand. *Holb.KR.III.A. PMöll.I.14*. *Morgiane! er du fra Forstanden? | Du sidder stille og lær Totten brænde? *Oehl.A.78*. *Rich.I.64*. || miste ell. tabe sin forstand, (især ☉) blive utilregnelig ell. sindssyg. om han mister sin Forstand, saa var overbærende. *Sir.3.12*. *Heib.TR.nr.34.11*. *JV Jens.CT.326*. han var saa rasende, at jeg troede, han havde tabt sin forstand | || ☉ over al forstand, mere end mennesker kan fatte; i allerhøjeste grad (stor). *O, hvilken Jammer . . | Langt over hvert Begreb og al Forstand. *PalM.IV.220*. *(ravnen) var en høilærd Mand, | Klog over al Forstand. *BoisensViser.325*. hun stod stille paa Trappen og smilte over al Forstand kvindeligt. *Buchh.UH.23*. (det) gaar over ell. ☉ overgaar min (osv.) ell. ☉ al forstand, (det) er (mig ell. enhver) ufatteligt, uudgrundeligt. Her maa ingen, som næppe veed at læse disse Ord rett, blive bange, og tænke, at det gaar over hands Forstand. *PSchulz.DS.55*. den (sandhed) gaar saa høyt over vores Forstand, som Solen over vores Hoveder. *Ev.(1914).I.42*. *Hauch.VII.397*. Guds Fred, som overgaar al Forstand. *Phil.4.7*. *Holb.Arab.12sc*. det overgik vor Forstand, at Hus og Hjem ikke blev et Bytte for Ilden. *Aarb.Vejle.1920.51*. ofte m. spøg. udvidelse: det gaar over min forstand og langt ind i præstens olgn. *VSO. Oehl.XV.212*. *Goldschm.III.503*. *Feilb. jf.*: Det gaar over Præstens Forstand og langt ind i Degnens. *Blich.IV.106*. samt *HCAnd.VII.132*. || være ved forstand ell. ved sin (fulde) forstand, (især ☉) have sine aandsevners fulde brug; være ved sine fulde fem. Hand er ikke ved sin fulde forstand.

*Moth.S740. Ew.VI.99. *Den Jægersmand da lytted: | „Hvad? er jeg ved Forstand (o: kan jeg tro mine egne øren)?“ Winth.HF. 209. || (snakke, tale osv.) som man har forstand til, efter ens evne (ofte i nedladende afvisning af en tilkendegivet mening). Du snakker, som du har Forstand til. Heib. Poet.II.246. Etlar.GH.II.11. Jeg taler, som jeg har Forstand til, og vil gerne lade mig belære. Schand.O.II.122. || min forstand staa stille *olgn.*, for at betegne, at man er ved at opgive ævred over for et spørgsmaal, er raadvild, overrasket ved noget uforudset osv. Meisling.MK.224. Winth.VIII.197. At han vilde sætte sine Ben i svenske Emmas Beværtning — ja, det var af den Slags Ting, der faar Forstanden til at staa stille. Buchh.(BerlTid.9/1922.14.sp.2). || tage forstanden fangen, se fangen. || have mere forstand i sin lille finger end en anden i sin hele krop *olgn.*, se u. Finger.sp.998⁶⁸ || lykken var bedre end forstanden *olgn.*, se Lykke || *ordspr.* hvem gud giver (et) embede, giver han forstand, se Embede 2. naar vinen, øllet gaar ind, gaar forstanden ud *olgn.*, se Vin, Ø. flere *ordspr.* se Mau.I.248f. 1.2) m. prægnant bet.: mer ell. mindre fremragende tænkeevne; klogskab. Alle, som ham (o: Jesus) hørte, forundrede sig saare over hans Forstand og Svar. Luc.2.47. han har Forstand. Høysg.S.21. Penge erhverves ved Forstand. Goldschm.VIII.188. || *især i forb.* \mathbb{W} med forstand. Job taler ikke med Forstand, og hans Ord ere ikke mere Klogskab. Job.34.35. Hvo der har læset den Bog med Forstand, kand forestaae den største Bestilling. Holb.Kandst.I.A. *(menne-sket) Skal Dyrene beherske med Forstand. PalM.VII.187. *jf. bet. 2.2:* Rævlingris, hvoraf de Voksne med Forstand binder Limer. JVVens.CT.166. || *talem.* (nu næppe br.): der har forstand til at gøre sig gal. *Moth.S741. VSO.**

2) som betegnelse for en ved anvendelse af aandsevner erhvervet indsigt i ell. erfaring om noget. 2.1) d. s. s. Forstaaelse 1; i særlige forb. som: god at faa forstand af (efter 1Mos.3.6): For Per havde den lille Bemærkning været god at faa Forstand af. Pont.LP.VII.32. komme til en bedre forstand, (l. br.) opgive en anskuelse til fordel for en anden, *især (iron.) hævdvunden; komme til bedre erkendelse.* at komme til en bedre Forstand og angre sin Ungdoms Forvildelser. Hørup.III.356. || (sj.) om hvad der vidner om forstand (1 ell. 2); om forstandig sammenhæng (i en ytring), „mening“, „fornuft“: der var Forstand og Mening i hvad (fuglene) sang. Ing.EF.III. 12. Mau.I.249. om forstandig ytring: Daaren har ikke Behag i Forstand. Ords.18.2. 2.2) (jf. forstaa 4) *kyndighed ell. dygtighed (i noget).* Provsterne skulle have Forstand i Landsloven. DL.2—16—13. I kand .. forstaae min forstand (1819: Indsigt) i

Christi hemmelighed. Ephes.3.4 (Chr.VI). at oplyse de vanvittige formørkede og forblindede Hedninger i al Salighedens Kunskab og Forstand. Borrebye.TF.689. nu kun m. præp. paa: *(han) gjør sig til | Af stor Forstand paa Dands og Spil. Winth.NDigtn. 103. Kierk.VI.363. Rich.II.15. (middelalderen) kunde (ikke) opdyrke nogen virkelig plastisk eller malerisk Forstand paa (menneske-)Skikkelsen overhovedet. JLange.MF. 171. *især i forb.* have forstand paa: Fogden (maa) kalde andre dertil, som have Forstand derpaa. DL.1—24—18. 5Mos.32. 29. mit gamle Ønske: „bestandigt at beholde Latteren paa min Side“, deres Latter som have Sandhedens Forstand paa det Comiske. Kierk.Bl.149. (hun) havde ogsaa Forstand paa Kaffe. Aakj.VB.102.

3) til forstaa 2: den maade, hvorpaa man forstaa (opfatter) et ord ell. begreb; betydning (2.1); mening. slige Vidner .. betegner den rette sande Forstand af deres egen Udsigelse. MR.1706.144. Man maa ikke give disse mine Ord en Forstand, som jeg vil, skal være langt fra dem. Spectator.426. Fundatsens bogstavelige Forstand .. skal følges. MR.1775.616. dette (beror) paa en dobbelt Forstand af Ordene. Birkner.II.113. || nu næsten kun bestemt ved attrib. adj. ell. pron. efter præp. i (nu sjældnere m. ubest. art. foran adj.): i en nøje Forstand. Ew.VII.174. i en streng Forstand. smst.VI.137; nu: i streng(este) forstand, se *ndf.* Han lod i den næieste Forstand hver Dag have sin egen Plage. Ew.VI.222. I hvilken Forstand Overveiel-sens Gjenstand er en Opgave for Psychologiens Interesse. Kierk.IV.281. vi behøver hinanden (ikke blot) i den slette Forstand, at vi bruger hinanden til vort eget Bedste, men (ogsaa) i den gode Forstand, hvori det gælder om to, der holder af hinanden! Brandes.T.15. Baade Calvin og Luther tænker ved Gud i første Forstand paa den fysiske Almagt. Krarup.L.240. nu l. br. *undt. i mere faste forb.:* (det er) i aandelig Forstand det Samme, som Juristerne kalde Falsk i Mit og Dit. Gylb.XII.222 (jf. aandelig 1.2). i en anden Forstand ere Born en Velsigelse, fordi man lærer selv saa ubeskrivelig meget ved dem. Kierk.II.69. Det var en Realisme i bedste og værdigste Forstand. Drachm.UB.128. i bogstavelig forstand, se bogstavelig 2.1. En ung Pige udvikles ikke i den Forstand som en Dreng, hun voxer ikke, hun fødes. Kierk.I.303. RasmNiels.G.I.43. Pont.LP.VII.80. Men kjendte han ikke sig selv, saa var jo god hans Liv i dybere Forstand en Skuffelse. Kierk.V.94. Schand.SF. 151. i egentlig(ste) forstand, se u. egentlig 2.1. Lykkens Tempel (kan) i mere end een Forstand .. siges at have været Moder til alle de øvrige. Ew.VIII.149. K Lars.AH.51. I Ordets rette Forstand ere vi aldrig Guds Naade værdige. Mynst.

Præd.²³/1848.17. jf. KLars.MH.24. i streng Forstand. Brandes.III.461. ved Digte . . forstaaer (jeg her blot) Digte i strængeste Forstand. Bagges.L.I.144. i videre Forstand. Buchh.UH.57. Enhver, der beder disse Folk om noget, sætter dem i en vis Forstand virkelig Pistolen for Brystet. Ew.VI.219. Kierk.I.197.

4) † d. s. s. Forstaaelse 3. Med Sverrig havde baade Danmark og Norge dette Aar god Forstand og Rolighed. Slange.ChrIV. 23. smst.467. jf.: *Bort derfor Alt, hvad skade kan | Og hindre Enigheds Forstand! Kingo.280.

Forstandelig(en), adv. [fɔr'sdan'(d)ɔli(q)ɔn] (ænyd. forstandelig (-stændelig), adj., forstandelige(n), adv.; efter mnt. vorstandelich, -stentlich, mht. verstantlich(e), -standenlichen (ty. verständlich); især bibl.; nu næppe br.) som adv. til forstandigt 20 (1). synger psalmer forstandeligen (1871: en lærerig Sang). Ps.47.8(Chr.VI). Jesus saae, at han svarede forstandeligen (1907: forstandigt). Marc.12.34. Moth.S744.

Forstander, en. (nu kun dial. Forstandere. Slange.ChrIV.490. jf. Kort.§139). [fɔr'sdan'ør] ogs. (i rigsspr. nu især som 2. led i sgr., jf. Jesp.Fon.567f.) m. hovedtryk paa 2. stavelse; jf. NMPet.Afh.I.15. Feilb.I. 357 (i bet. „fattigforstander“); sml. Forstanderskab. (glda. forstandere, forstændere (ænyd. ogs. forestandere); efter mnt. vorstender; til forestaa; jf. V. for- 4 samt.sp. 195²³) person, som staar i spidsen for og fører tilsyn med andre i udøvelsen af et (oftest: offentligt) hverv (nu især vi- sende tilbage til ell. som forkortelse af sgr., hvori ordet indgaar som sidste led, jf. Amts-, By-, Fattig-, Hospitals-, Rigs-, Sogne-, Stationsforstander ofl.). (kongen) gjorde (Daniel) til Fyrste over hele Landskabet 40 Babel og til øverste Forstander for alle de Vise i Babel. Dan.2.48. 30 Personer . . skulde udvælge en Rigets-Forstander. Holb. DH.I.586 (jf. Rigsforstander). (Vartov) har sin Prior eller Forstander. EPont. Atlas.II. 111. I, som ere Menighedens Forstandere (Chr.VI: anførere). Sir.33.21. Seraja . . Forstander over (Chr.VI: fyrste i) Guds Huus. Neh.11.11. Forstander Broager, Lederen af 50 en . . Højskole. Pont.LP.VII.112. Forstander H. kaldte mig (v: en embedsmand paa en jærnbanelstation) og paa Kontoret til sig. Buchh.UH.47. de fattiges forstander, se u. fattig 1.1 (jf. Fattigforstander). † om for- mand for en forening: JSneed.II.90. † **Forstanderi**, et. (ænyd. d. s.) d. s. s. Forstanderskab (1). Hertug Karl . . tiltog sig Rigets Forstandris Titul og Nafn, og da Rigens Raad det ikke ville samtykke, sagde hand sig fra Regieringen: Men siden greeb hand Forstanderiet og Regieringen an igjen. Slange.ChrIV.144. Listerne over Kystmilicen skal . . være saaledes indrettede, at deraf kan erfares hvem der er Bestyrer for ethvert Forstanderie. MR.1805.31. **For-**

stander-inde, en. (jf. Forstanderske) Krak.1919.I.725. **-skab**, et. (MO. angiver udtalen Forstander men Forstanderskab, jf. Feilb., nu ogs. m. hovedtryk paa 1. stavelse).

1) □ en forstanders stilling (embede) og virksomhedsomraade. Moth.S745. Steen Sture havde anmasset sig Sverrigs Forstanderskab. Holb.DH.II.38. VSO. MO. D&H. Formynderskab, Kirkers, Skolers, eller fattiges Forstanderskab, Kæmmerie, eller andre saadanne Bestillinger. DL1—2—21. Stampe.I.408 (jf. u. Fattigforstander). 2) samling personer, som udøver forstanders virksomhed, især: dels (som forkortelse af Sogneforstanderskab; dial., se Feilb.) om sogne- raad; dels (emb. ell. polit.) om kommunalbestyrelsen i de færreste landkommuner (Sal.² VIII.517); ogs. om saadannes sammenkomst til møde. *for idag | Der i Forstanderskabet er ei Mere | Som droftes skal. Rosenhoff. Bissekræmmeren.(1848).98. Ovre i Forstanderskabet har jeg tidt noget Vrøvl. Saa bryder jeg af og foreslaar en dansk Vise. Goldschm.V.442. **Forstanderske**, en. (1. br.; jf. Forstanderinde) Moth.S745. Klosterets Forstanderske (blev) ikke fri for . . Mistanke. Holb.Heltind.II.369. (der) sidder Pigernes Forstanderske (v: i en tapetfabrik), en dygtig Kone paa halvundrede Aar, ved sin Rok. JLange.III.153.

forstandig, adj. [fɔr'sdan'ði] adv. -t ell. (1. br. i skriftspr.) d. s. ell. (†) -en (VSO. Mynst.Betr.I.197), jf. forstandelig. (ænyd. d. s. (og forstændig), glda. forstannigh (Sydrak.18); efter mnt. vorstandich, vorstendich (ty. verständig); afl. af Forstand) 1) til Forstand 1 (især 1.2): som er i besiddelse af ell. (om ytring, handling) vidner om ell. giver udtryk for (især: en sund, god, stor, usædvanlig osv.) forstand; klog; intelligent. den, som hører disse mine Ord, og gjør efter dem, den vil jeg ligne ved en forstandig Mand, som byggede sit Huus paa en Klippe. Matth.7.24. du haver skiult dette for de Vise og Forstandige, og aabenbaret det for de Umyndige. smst. 11.25. Holb.Paars.148. Hans hele Opførsel, Handlemaade, var i alle Ting meget forstandig. VSO. Dersom en Sindssvag vil overbevise en Forstandig om sin afsindige Tankes Rigtighed. Kierk.IX.231. Af forstandige (Brandes.E.34: intelligente) franske Emigranter udbredtes da Kundskab til fremmede Landes Natur og Kultur i Frankrig. Brandes.IV.20. han kunde ikke samle en forstandig Sætning i sin Hjerne. Pont.FL.28. || (sj.) mods. klog: oplyst; kundskabsrig. man kan . . være det forstandigste Menneske paa Jorden, uden at være klog. Ew.VI.27. || som adv. han handlede forstandig og fordeelte alle sine Sønner i alle Judas og Benjamins Lande. 2Kron.11. 23. naar vi forstandigen have overveiet og besluttet, kunne vi befale Gud vor Sag. Mynst.Betr.I.197. han undgik forstandigt enhver hentydning til deres tidligere mel-

lemværende | 2) (bibl. sj.) til Forstand 2.: som har indsigt ell. færdighed (i); kyn- dig (i); klog (paa). (de) være kyndige og forstandige paa Tiderne, saa at de vidste, hvad Israel skulde gjøre. *1Kron.12.32.* 3) † til Forstand 3: som (let) kan forstaaes; forstaaelig. et forstandigt Ord. *SorøSaml. (NMPet.V2.173).* jf.: hvad der hører til Sagen skulde de paamide med klare og velforstandige Ord. *DL.2-4-8.* **Forstandig-hed**, en. [1] *Visd.8.6(Chr.VI).* Denne Ytring . . var sagt med rolig og kold Forstandighed. *Kierk.Gjent.98.* Trods al Simon Levis Forstandighed blussede det i hans Sind ved denne Fristelse. *Gold- schm.VIII.36. e. br. W-vis, adv. [1] (jf. fornuftigvis; l. br.).* De nødvendige Konse- kvenser følger da forstandigvis af sig selv. *Hørup.II.150.*

Forstands-, i ssg. (næppe meget ældre end aar 1800; især **W**) af Forstand 1(1); bruges ofte i højere skriftspr. smst. m. adj. (ell. subst.), der betegner sælgelig egenskab, for at angive, at denne skyldes en ensidig ell. uberettiget udvikling af forstanden: den ensidige Forstandshovmod hos Dem selv og Tidens høirøstede Slaver. *Ing.EF. III.93.* Der var jo ogsaa en vis Lighed mellem (Popes og Voltaires) forstands- klare Poesi. *Brandes.Volt.I.193.* forstands- kold og regelret Kunstigtning. *Brandes. V.273.* en Disraeli i Vid, Ræcesthed, Forstandskulde og politisk Indsigt. *smst. IX.411.* || spec. (hos sprognere) i ord, der gengiver Rationalisme, rationalistisk: han opdrog . . sine Børn i ren Forstands- tro (*Brandes.DD.41:* rationalistisk). *Brandes.I.391.* den forstandstørre (*Brandes. DD.67:* rationalistiske) Adskillelse af Historiens Aand fra Historiens Kendsger- ninger. *smst.407.* Dødsdommen over den romerske Forstandsvælde finde vi hos begge Forfattere (o: *Grundtvig* og *Steffens*). *JohsSteenstr.HD.65.* **-hensyn**, et. dæmo- niske Naturer (drives mindre) frem af For- standshensyn end af Vilje og Lidenskab. *Goldschm.VI.76. VilhAnd.FM.60.* **-kiste**, en. (vulg. og dial.) især i best. f., om hjerne- kassen, hovedet (jf. *Fornuftkiste*). *Feilb. Ga- deordb.²* **-menneske**, et. menneske, hos hvem forstanden er stærkt udviklet (paa de andre emers bekostning, jf. *Fantasi-*, *Følelses-*menneske). Man klager over, at de stærke Følelser, de stærke Lidenskaber ere tilbagetrængte, og at vi nu kun ere Forstandsmennesker. *Ørst.IX.55.* Forstands- menneskets Uvilje mod det lyriske og sværmeriske Naturel. *Brandes.VII.667.* || † m. attrib. adj., betegnende forstandens beskaf- fenhed. Godt, slet, maadeligt . . Forstands- menneske (om den) som har en god, slet, maadeligt Forstand. *Leth.(1800).* **-mæssig**, adj. den Følelsens og Fantasiens Fylde, der afløste den forstandsmæssige „Oplys- nings“ og den tørre Fornuftmorals Herre- domme. *Høffd.(Sibb.II.111).* **-svaghed**, en.

(nu l. br.) Forstands-Svaghed . . havde bragt ham til de stygge Handlinger. *NBlich. SL.19. MO.* **-øvelse**, en. øvelse af forstan- den, spec. (især tidligere) som selskabsleg ell. som del af (fag i) smaabørns undervisning („iagttagelsesundervisning“). (dukkerne) op- gaver Theevandet og blev ved Forstands- øvelsen, det kaldte man at lege Mennes- ker. *HCAnd.VI.234. Kierk.XIII.449. Tops. I.206. Sal.²XII.166.*

For-stang, en. († *Forestang. SøLex. (1808).* jf. *Forestænge*). † stang, der dan- ner forlængelse af fokkemasten. *Funch.MarO. II.47. Sal.²VIII.500.*

Forst-assistent, en. person (i alm. forstkandidat), som er ansat som medhjælper for en skovrider, overfører ell. skovtaksator. *Blaum.Sib.103. LandbO.II.217. ForstO.*

† **forstatte**, v. (efter ty. verstaten; jf. erstatte; sj.) tilstaa; forunde. dog forstaaes (reskriptet) aleene om de Lægder, som . . ikke vil betale, at Executionen da gaar for sig, men hvis (de) ikke (kan), da slet intet at maatte forstattes. *MR.1707. 165.*

forstave, v. [for'sda'vø] -ede. (til VI. for- 2.1; sj.) stave forkert. Dette Ord er forstavet. *MO.* || ref. Der har han forstavet sig. *smst.*

For-stavelse, en. (sprog.) stavelse, som knyttes foran til et ord ell. en ordrod og derved tjener til dannelse af (nye) ord ell. bøjningsformer; præfiks. *Rask.IslS.150. Heib. Pros.VIII.386* (se u. Efterstavelse). *Sal.² VIII.517.* **-stavn**, en. d. s. s. -stævn. *ApG. 27.41* (se u. Bagstavn). (vestalinden) løsede . . sit Belte, og hæftede det til Skibets Forstavn. *Hob.Herod.160.** Dragen paa (snek- kens) Forstavn luer. *Ing.VSt.255. TroelsL. XIII.83.*

Forst-betjent, en. skovbetjent. *For- ordn.¹⁹/1781.821. Bogan.II.70.* **-buk**, en. (zool.) art træbuk, „garver“, *Prionus. Lar- sen. Brehm.DL.III.336.* **-distrikt**, et. *Forordn.¹⁹/1781.883. Schand.O.I.162.*

forstege, v. [for'sda'iø; højtid. ell. prov. -sde'qø] (til VI. for- 2.1; l. br.) stege for enet. *Moth.S780.* At forstege en Griis. *VSO. MO.* || især i perf. part.: alting var . . forsteegt, og forbrændt. *Rahb.Tilsk.1792. 756. uegl.: (grøden) er jo saa forsteegt og forsvend, saa den er ikke til at faa ned. AntNiels.FF.I.7. om person: ophedet. Feilb. IV.156.*

Forst-eksamen, en. (nu ikke i offi- cielt spr.) skovbrugseksamen. *Resol.²⁹/s1832. Schand.BS.412.* **-elev**, en. person, som stu- derer skovbrug (m. skovbrugseksamen for øje). *Heib.Poet.X.277. Drachm.EO.334.*

forstemme, v. [for'sdæm'ø] præf. -te; part. -t ell. (sj.) -et (*PalM.V.11*). vbs. **-else** ell. **-ning** (s. d.). (af VI. for- 2.1 og stemme; efter ty. verstimmen; i talespr. næsten kun i perf. part. brugt som adj.) 1) stemme (et instrument) galt. *Moth.S785.* Han har . . forstemt min Luth. *Ing.EF.I.53.* (lynet gik)

over et Fortepiano, forstemte dette Instrument aldeles. *ArchivSøvaesen.II.18. billedl.*: Alder og Mismod havde forstemt Hans egen Harpe. *Mynst.Tale.(1830).8.* || *perf. part. brugt som adj. Ing.VS.III.150.* *Der blev stille i Stuen. | Festen var endt. | Der stod kun et støvet, | forstemt Instrument. *Drachm.RR.13. billedl.*: *Naar hver en Streng i Hjertet er forstemt. *PalM.I. 27. Molb.Breve.216. (1. br.) om spil, tone:* *Strængenes Spil | Var forstemt og forbitret. *Winth.I.221. Aarestr.152. 2) overf., m. h. t. sindsstemning. 2.1) (nu sj.) frembringe forstyrrelse, disharmoni osv. i ens sjæleliv; meddele (en) en urigtig stemning (over for noget), et forkert indtryk (af noget). for at vinde Gemytterne, for at omstemme dem igen, der alt ere blevne forstemte. *Balle.Bib.I.XIV. disse Bestræbelser at berige Barnets Hoved, uden at forædle dets Hierte, maae . . forstemme hans Tænkemaade . . give hans Gemyt en . . unaturlig Vending. *Rahb.Tilsk.1796.303. smst.306. saadant et Legeme (o: svækket ved forkælelse) . . sløver (sjælens) Tænkeevne og forstemmer dens Følelser. *Engelst. Nat.157. 2.2) bringe (en) i en daarlig (nedslaaet, forknyt osv.) stemning; frembringe misstemning (hos en). *Det gaaer ham nær, det ærgrer ham, forstemmer ham. *Oehl.XII.232. Det havde under mit forrige Ophold i Berlin forstemt mig, at Grimm slet ikke kjendte mig. *HCAnd. XII.113. hans elendige Værelse forstemmer ham uafbrudt. *Brandes.X.520. || præs. part. forstemmende brugt som adj. (ell. adv.) det forstemmende Indtryk, hans Nærværelse gjorde paa Valdemar. *Ing.VS.I.178. Kierk.XI.136. Det havde . . virket forstemmende paa ham, at (hun) havde gjort sig et Ærende ind i hans Stue. *Pont.LP.VIII. 38. || perf. part. forstemt brugt som adj. mit Sind er underlig forstemt. *Molb.Breve.176. *Imorges Flemming | Var lystig, men i Aften heel forstemt. *Heib.Poet.III.466. den indbildte eller den virkelige Trang i Bekymringen gjør et Menneke mismodigt, forstemt, nedslagen. *Kierk.VIII.281. Han begreb hendes Krænkelse og følte sig forstemt. *Leop.SE.91. jf.: *Ved denne Aftens Fester er Forstemthed | Ei tænkelig; thi Alt vil blive Jubel. *Hrz.XII.153. talem.: man mærker hensigten og bliver forstemt, se Hensigt. **Forstemmelse** ell. (nu oftere:) **Forstemning**, en. *ft. -(e)r. vbs. til forstemme: det at forstemme; ogs.: det at være ell. blive forstemt; forstemthed. 1) (sj.) til forstemme 1. Forstemning: v*Aph.(1764). VSO. || jf. bet. 2: Man ser . . Aandslivet udbrede og splitte sig vifteformigt i musikalsk Stemning og Forstemning. *Brandes. IV.346. 2) (især \square) til forstemme 2. 2.1) til forstemme 2.1; spec. (med.) om (tilbøjelighed til) brat svingning i stemningslivet mellem opromthed og nedslaaethed. jeg antager den hele Uenighed at grunde sig i*****************

en øieblikkelig Forstemning, en Opbruusning. *Hrz.XIV.138. CLange.S.69. K Pont.Psychiatr.III.118. 2.2) til forstemme 2.2. den unge Forvalter nærmede sig hende undertiden med en Fortrolighed, der forekom ham upassende. Sin Forstemmelse herover kunde han ikke skjule. *Ing.EF.V. 12. sa.EM.II.125. min Tante var meget snaksom, for at den almindelig Forstemmelse ikke skulde mærkes. *CBernh.VII.19. Frue Rahbek havde i Grunden et glad Hierte, som snart overvandt Forstemningerne. *Mynst.Saml.XXVII. en Pause opstod . . som pleier at antyde en lille Forstemning mellem Personer. *Winth.IX. 116. Brandes.VIII.379. **forstemt**, part. adj. se u. forstemme.*****

forstene, v. [for'sde:nø] præf. -ede; part. -et ell. † -t (*EPont.Atlas.I.451*). vbs. -else, -ing (s. d.). (til VI. for- 6.1; jf. ty. versteinen, -steinern)

1) gøre (forvandle) til sten; nu næsten kun pass. (forstenes ell. især blive forstenet) ell. intr.: blive (forvandles) til sten; faa stenagtig beskaffenhed. 1.1) \square m. h. t. forvandling paa overnaturlig maade. (trans.): Medusa eller en anden forstene Gorgone. *Ew.VIII.194. det Medusa Hoved, (Pallas Athene) førde i sit Skjold og forstenede Andre med. *Grundtv.BrS. 244. som Bjergaanden, der forstenede den forhadte Brudskare, vilde hun da forstene Ladislaus med begge Qvinderne. *HCAnd. III.288. intr.: *For hendes Skyld han monne der forsteene (o: blev forvandet til sten). *Ing.D.I.295. || billedl. (jf. bet. 2.2): ingen Demokrat (kan) fornægte at tage Lære af (Dreyfus-sagen), selv om han, naar han betragter dens Medusahoved, føler sit demokratiske Hjerter forstenes. *EHenrichs. (Tilsk.1904.250). intr.: *Brist da, Hærpel brist! | Forsteen da, Hjerte! *Ing.TB.87. † refl. (i sa. bet.): *Skal Mandens Hierte kun forstene sig? *Oehl.EA.202. 1.2) m. h. t. forandring af et stofs fysiske beskaffenhed. (trans.): *Solen . . | Forsteener (o: gør haard som sten) Dalens Skiød, og Bakkerne forbrænder. *Zellitz.Poes.17. Træ kan forstenes ved at ligge i Jorden. *VSO. intr.: Senerne forhærdes, Knoklerne forstene. *Kierk.X.210. || især i perf. part. forstenet brugt som adj.; spec. (jf. Forstening 1) om dyre- ell. planterester, hvis former bevarer ved efter forraadnelsen at udfyldes m. kiseltsyre, kalk olgn. stoffer. Min egen liden Samling haver ogsaa en Deel af dette Lands Fosilier, Steen-Arter og forsteente Ting. *E Pont.Atlas.I.451. Forsteenede Dyr. *Brünnich. M.13. Uss.Alm.Geol.80.************

2) \square i overf. anv. 2.1) m. h. t. (et levende væsens) ydre: (om overraskelse, skræk olgn.:) pludselig give et livløst ell. ligesom stivnet udtryk; (pludseligt) gøre (stiv og) ubevægelig. (trans.): den dybe Rædsel . . havde forstenet den Ulykkelige Aasyn. *ThomLa.AH.333. Schand.F.444. pass.: (han)*

havde vendt sig om og forstenedes (*ved at se sin rival*) som ved Synet af et Medusa-hoved. *sa.BS.95.* man „lammes af Frygt“, „forstenes af Rædsel“. *OBloch.D.²I.164.* || *perf. part. forstenet brugt som adj.: stiv og ubevægelig; lammeth (af skræk olgn.); ogs. (jf. bet. 2.2) stivnet paa grund af følelselshed, voldsom lidenskab olgn.* *Forstenet (*han*) staaer, troer ei sit Øie. *Oehl.Digtn. I.29.* hans Aasyn (*syntes*) langt mindre strengt og forstenet. Det var ligesom en venligere Aand var faret over ham. *Ing. EF.II.206.* *Winth.HF.271.* (*han*) sad paa en lille Sofa, stille stønnende, med blege Kinder og et forstenet Smil. *Schand.TF.II.345.* 2.2) m. h. t. et menneskes følelsesliv: *afstumpe* (2.2); *gøre sløv; gøre følesløs, (især i perf. part. brugt som adj.).* *alt forsteenes der, hvor Fryster haarde vare. *NordBrun.Jon.107. jf. (intr.):* Maaske vilde Margrethe (?: *en ganske ung pige*) forstene over denne Kvindes Prag. *Bonnelycke.MM. 9.* ogs. (jf. bet. 1.1 og 2.1): *gøre et lammende indtryk paa ens følelsesliv; tiltintetgøre ens (livs)mod; slaa med forførdelse.* *Udanske kolde Hierter! | Har Frygt, har usel Frygt forstenet alle. *Ev.V.144.* en Betragtning af Dreyfus-Sagen giver . . . et forstenende Indtryk. *EHenrichs.(Tilsk. 1904.250).* || *perf. part. forstenet brugt som adj.: afstumpet; sløv; følesløs.* naar hun var træt, lagde hun sig ind paa sin Seng i forstenet Fortvivlelse. *Schand.TF. I.232.* (*han*) var gletet ind i den graa, kolde Forstenedhed, der hos ham traadte i Stedet for stærke Sindsbevægelser. *And.Nx.S.125. 2.3)* m. h. t. *vanemæssighed, fastholden ved noget overleveret, mangel paa udviklingssevne olgn.:* *gøre forstokket; intr. ell. i pass.: forbene* (2.3); *stivne; blive forstokket.* Enhver, der ikke er forstenet i en eensidig Betragtning, kan . . . ved fortsat Eftertanke have faaet et andet Syn paa visse Ting. *Heib.Pros.VI.434.* en Art forstenende Overholden af ydre Former. *Dauids.KK.411.* || *perf. part. forstenet brugt som adj. Grevindens og hendes Selskabs forstenede Domme over Kunst. Gylb.XI. 108.* *(*kærligheden*) over en forstenet Fordom byder. *Hrz.D.II.2.* du vilde kalde mig . . . forstenet og dum, hvis jeg . . . tvivlede om, at hans Kærlighed nu gør dig lykkelig. *EBrand.UdenfL.187.*

Forstenelse ell. **Forstening**, en. *ft.* (*især m. konkr. bet.*)-(e)r. (*nu bruges Forstening især i bet. 1, Forstenelse især i bet. 2 (nu næppe m. konkr. bet.)*) *vbs.* til forstene: *det at blive forstenet; den tilstand at være forstenet.* 1) til forstene 1. || til forstene 1.2; *konkr. (især geol.), om levninger ell. aftryk af dyr ell. planter fra fortiden (indsluttede i og til dels gennemtrængte af uorganisk masse). Dendritter eller Forstenelser af Vekstriget. PNSkovgaard.B.17.* Forstening: *vAph.Nath.II.476.* Man finder Forsteninger, talløse Exemplarer af forste-

nede Dyr. *Goldschm.Hjl.II.475.* *Uss.Danm Geol.²12.* || *billedl.* *jeg er ingen Forstening | . . . Jeg holder med Tiden Skridt. *Kaabund.324.* (*VilhBeck*) er en historisk Überbleibsel, en Forstening. *Aakj. M. 27.* *HarNiels.SP.6. 2)* ☉ til forstene 2. 2.1) til forstene 2.1. Nejl svarede (*hun*) med et Tillæg af mild Forstenelse til sit tidligere Visit-Udtryk i Ansigtet. *Markman. PB.5. jf.:* Middagens hede Stille var dybt som Midnattens Forstenelse, thi Solens Tavshed rugede over alt, hvad der aandede. *JVJens.FD.91.* || jeg seer Intet uden den gyselige Forstening, der betager den Døende. *Hauch.III.329.* *her i hans Blik der kom Forstening | Og svagere blev Stemmen i hans Bryst. *PaM.IV.168. 2.2)* til forstene 2.2. *Eet kærligt Ord fra et bodfærdigt Hjerter | Opløse kan en Sjæls Forstenelse. *Ing.DD.73. 2.3)* til forstene 2.3. den, der med stump Forstenelse hænger ved Bogstavet. *PöMöL.E.S.III.185.* *Folkets Forstening | i gold Dogmatik og i Afødets Mening. *Gjel.Rø.124.*

Forster, se Forster.

forstige, *v.* [for'sdi²(q)ə] *præt. -steg; part. -stegt. vbs. -else* (*OecMag.VI.258*). (*ænyd. d. s.; til VI. for- 2; efter ty. (sich) versteigen; nu meget sj.*) *refl.:* *stige for højt.* een af (*Olaf Tryggvasons*) Mænd havde forsteegt sig udi Bierget, saa at hand kunde hverken komme frem eller tilbage. *Hölb.Sohist.101. vAph.(1764).* *VSO. overf.:* O Rigdoms Dyb baade paa Guds Viisdom og Kundskab! Men jeg forstiger mig. *Ruge. FT.201.* *Jens Paludan-Müller. Efterladte Papirer.(1868).30.* (*Staffeldt*) søgte at forene Filosofi og Poesi og forsteg sig paa de vanskeligste Opgaver. *VilhAnd.G.185.*

I. forstikke, *v.* [V.2.1] (*jf. ty. vorstehen; især sko.*) *bore (huller) forud for synningen, hvor traaden skal passere (jf. Forstikker) (læderstykkerne) fastslaaes med smaae Træpløcker, hvis Huller forstikkes. Skomagere.(1832).107. e.br.*

II. forstikke, *v.* [for'sdeqə] *præt. -stak, ft. (foræld.). -stukke* (*Hölb.JHG.I.178. Suhm. II.340*); *part. -stukket. vbs. (til bet. 1.1) -else* (*Goos.II.241*). (*ænyd. d. s. (og forstinge); efter mnt. vorsteken, ty. verstecken og verstechen* 1) (*til VI. for-1*) *gemme; skjule; „stikke til side“.* 1.1) (*især jur. og (nu l.br.) talespr.*) *putte til side ell. skjule paa en utilladelig maade; unddrage retmæssig kontrol, udlevering olgn. DL. 1—21—9.* Hun (*bekyldte*) ham for at have forstukket meget af det Bytte, som hende tilkom. *Hölb.DH.I.163.* *De vilde selv os vore Klæder røve, | At see, om Intet var i dem forstukket. *Heib.Poet.IV.88.* *LovNr. 90¹¹/1916.§612. jf.:* Svig bliver dog Svig, om den end forstikkes (1834: skiuelses) under nok saa smuk en Maske. *Mall.SgH.453.* || m. h. t. *personer.* Ingen maae forstikke noget fremmed Menneske . . . inden Skibs Borde uden Chefens Vidende. *SøkrigsA.*

(1752).§578. VortHj.III.3.5. 1.2) (især tale-spr., nu mindre br.) refl. (ell. i perf. part.): skjule sig; holde sig skjult. || om person. DL.3—4—13. *Boeideon af Frygt forstak sig i en Hule, | Og der besluttede sig nogen Tid at skule. *Holb. Metam. 63.* *Han skulde ind og see sig for, hvor Fjenden var forstukket. *ARecke. P. 26.* Næste Dag var der Frihed fra Skolen, og Pelle behøvede ikke forstikke sig (∴ han havde hidtil skulket). *AndNx.PE.I.285. Feilb.* || i anden anv. det var ham ligesom der (skulde) forstikke sig en anden Mening deri, end den ligefremme og naturlige. *Ing.EF. VI.135.* Brevet maa have forstukket sig mellem mine Papirer. *D&H. 2) (til VI. for-2.1). 2.1) beskadige ved at stikke (m. brod, kniv, naal osv.). VSO. i (tornebusken) havde han forstukket sine Fingre. Molb.Ev.161. D&H. især i perf. part. brugt som adj.: Naalene sprang idelig i deres blodige, forstukne Hænder, medens de syede derpaa. *Oehl.AG.199.* han var saa forslaaet og forstukket, at han knap kunde staa paa sine Been. *Grundtv.Sazo.III.315. 2.2) (♠, nu næppe br.) refl.: ødelægge sine kort ved at stikke i utide. Levn.**

For-stikker, en. [V.2.1] (især sko. og haandarb.) redskab til at bore huller med gennem tykt underlag forud for syningen (jf. I. forstikke). *Skomageren. (1832). 24. Vort Hj. III.142.*

forstille, v. [før'sdel'ə] præf. -ede ell. -te; part. -et (jf. u. bet. 2.2) ell. (som adj. nu kun) -t. vbs. -else (s. d.) ell. -ning (til bet. 1, l. br.: *VærktMask.11*). (ænyd. d. s.; efter ty. verstellen; jf. forestille 6) 1) (⊗, l. br.) m. h. t. betyngelig maskindell. o. g. stille i en vis retning ell. vinkel; indstille. (frøse-maskinen) er forsynet med 2 Spindeldokker, der kan stilles i Højden og forstilles langs ad Vangen. *VærktMask.87. smst.68. 2) give (noget) et andet væsen ell. udseende (end det virkelige ell. naturlige). 2.1) † i alm. Dend Mousse, som hun har sat saa lavt paa sin Kind, forstiller hende aldeles. *ComedieomLyveren. (1725).89.* De yngre Skribentere . . . igientage kun de ældres Efterretning, ja vel og saaledes forstille den, at der neppe bliver et kiendeligt Spor tilbage deraf. *KSelskSkr.VIII.323.* hvor mange adskillige Personer kan (kærligheden) ikke forstille Mennekene til. *Pamela.I.96. (et Mariabillede),* sort og forstilt af utallige Lampers Røg. *Ev.VIII.225.* *naar Torden hele Træet gynger, | og Lyn forstiller Himmelen. *Haste.BD.8. 2.2) (nu kun refl. ell. i perf. part.) m. h. t. ens egne ydre ell. indre egenskaber: i skuffende hensigt give et andet udseende ell. en anden karakter. man (kan) forstille sine . . . Lyster under tusinde Masker. *Eilsch.Phil Brev.133.* *Hun træder . . . til en Side hen | For Mine, Blik og Lader at forstille, | Som om hun sørgede. *MCBruun.PE.I.66.* Naar man taler til dig, forstil din Stemme. *PalM.***

U.142. || refl.: stille sig anderledes an, end man virkelig er; paatage sig et andet væsen; skramte; simulere. hvor disse Fruentimmer kand forstille sig! *Holb. Vgs.(1731).II.8.* *En Kaysers Vall-Sprog var, hvo sig kand ey forstille, | Han tiener ikke til at være en Regent. *Wadsk.98 (jf. Arlaud.120).* *Ak, om hun kun forstilt sig, og viiste | En digtet Flamme, for at prøve Balder. *Ev.V.37. Kierk.XI.19. Feilb.* || part. forstilt († forstillet: *Holb.MThr. 274. Graah.PT.I.205*) brugt som adj. 1. ⊕ om person: som har forstilt ell. forstiller sig. *Forstilt han paa Tydsk monne snakke; | Paa Timen dog kjendte jeg ham. *Heib.Poet. IX.331.* Udtryk, som neppe den Kløgtiges Kløgt og den Forstiltes Forstillelse nogen-sinde kunde naae eller fremhykle. *Hauch. VII.365. sa.DV.I.183. 2. (l. br.) om handling: som har til hensigt at skuffe ell. vildlede. Elisabeth fandt tvende Fordeele ved denne forstiltte Handel (∴ ægteskabsunder-handlinger). *Holb.Heltind.I.79. (han) vilde dog ikke indlade sig i forstiltte Underhandlinger med Danmark. *Thorsøe.FrederikVII's Regering.II. (1889).685. 3. forføget; ikke virkelig. begge agere forstille Personer. *Holb.Ép.II.430.* *O forstilt er denne Kulde! *PalM.VIII.83.* vi kunde ogsaa stable en hel Del forsoren Gemytlighed paa Benene . . . men i alt Fald for mit Vedkom-mende var det ganske forstilt. *AndNx.DB. 113. (adv.):* Jeg mener ikke hermed forstilt syge, men i mange virkelige Sygdomme er der noget Frivilligt. *Gyld.(1849).IV. 20. jf. (l. br.):* *I er langt fra lav Forstilt-hed. *Heib.Poet.IV.236. forstillelig, adj. [før'sdel'əli] ⊗ til forstille 1: som kan forstilles. Befæstet til Aasen (paa en plov) maa være solid og dog let forstillelig. *Landm.B.I.413. VærktMask.85. Forstillelse, en. flt. (m. mere konkr. bet.; l. br.)-r (Spectator.136). (vbs. til forstille 2.2; jf. Forstilling 7, II. Forstilling; især ⊕) det at forstille sig; ogs. om (enkelt) handling, hvorved man (i den hensigt at skuffe) paatager sig et andet ydre ell. væsen, ell. om selve dette ydre ell. væsen. Det Wienske Hof gik og saavidt i denne sin Forstillelse og Simulation. *Slange.Chr.IV.1367.* *du tænker, | At slig Forstillelse kan skiule dine Rænker. *Ev.III.87.* hun er frie for al Falskhed og Forstillelse. *PAHeib.Sk.I.4.* Han haabede da, at Søsteren skulde bringe hende til at tale, hvis den Stumhed kun var Forstillelse. *Se Grundtv.F&E.I.17. JPAc.II.170.******

I. For-stilling, en. (ænyd. d. s.; fagl.) forreste del af et (sammensat) køretøj, hvortil trækdyrene spændes. jf.: De skød to Vog-norstillinger foran sig og styrede lige hen imod Tyren. *HEFlindt.Glimt.(1903).15. især, dels ✕ om forvognen til en feltkanon: *Exerc Artil.(1804).42.* *Forstillingen bli'er haget løs, | Og rask man bort den ruller. *Holst. IV.71. OpfB.²II.184. dels (landbr.) om den forreste del af ploven, som ved aasen (I) er**

forbunden m. plovlegemet: Landm.B.I.366. Landb.O.III.821. jf. Feilb.

II. † Forstilling, en. fl. -er (Kom Grønneq.I.163). (vbs. til forstille 2.; jf. Forstilling 7, Forstillelse) d. s. s. Forstillelse. (Sixtus V. foregav skrobølighed,) og var det ved saadan Forstilling alene, at han blev Pave. Holb.M.Tkr.277. Pamela.I.389. *hun træet af sin Forstilling taber | Sit Slør.Æv. II.25. VSO.

For-sting, et. (mods. Agter-, Atter-, Bag-, Eftersting; haandarb.) sting, hvorved naalen uafbrudt føres fremad; enkelt, fortsat sting. Moth.S819. VortHj.IIII.21.

Forst-insekt, et. (forst.) insekt, som er af (nyttig ell. skadelig) betydning for skovbruget. MøllH.VI.320. Sal.²VIII.519.

forstirre, v. [fɔr'sdir'ə] -ede. (ænyd. part. forstirret; af VI. for- 2.2 og stirre; l. br.) refl. (ell. i perf. part.): stirre for meget (til sin egen skade). At forstirre sig paa noget. VSO. Tyren udstødte et Kampbrøl, der tvang Anders til at tage sine forstirrede næsten solblindede Øjne bort fra Bisværmen. Aakj.FJ.200.

forstive, v. [fɔr'sdi'və] -ede. vbs. -ning. (ænyd. d. s.; jf. mnt. vorstiven, ty. versteifen (vbs. versteifung); sj.) 1) (jf. VI. for- 5) d. s. s. afstive 2. At forstive en Muur, et Plankeverk. VSO. Forstivning. Tekn.Mar.O. 2) (jf. VI. for 2.1) stive (vasketøj) for stærkt. Vaskerkonen har forstivet mit Lindtøi. VSO.

forstjaalen, part. adj. [fɔr'sdjal'(ə)] intk. -stjaalet ell. (nu vist kun) -stjaalent. (jf. sv. förstulen; efter ty. verstohlen, egl. part. af verstehlen, stjæle; jf. VI. for- 5; især \mathbb{W} , l. br.) hemmelig; lønlig; stjaalen. *Paa ham saa mangt forstjaalet Blik mon falde | Af mangan Skjoldmø. Heib. Poet. VIII.39. Klærkene (gav sig) forstjaalent .. til at kigge i Hedningenes Skrifter. VVed. R.35.

Forst-junker, en. titel for (især unge) adelige (afskaffet ved Resol.²⁹/1832). Schack. 237. jf.: Han opholdt sig som Forstkandidat eller „Forstjunker“ paa et nærliggende Gods. Goldschm.V.324. **-kandidat**, en. person, som har bestaaet (dansk) skovbrugs-eksamen. Resol.¹⁰/11 1839. Schand.SB. 54. Forst.O.

\mathbb{W} **forstlig**, adj. [fɔr'sdli] (fra ty. forstlich; til Forst) som angaar skovbruget; forst- Hr. Landraad von Ahlefeldt, forstlig Deputeret i Landgerictet. Klevenf.R.J.13. Myrebillens Larve, et i forstlig Henseende nyttigt Dyr. Frem.DN.627. Fleuron.J.6.

Forst-mand, en. person, som er beskæftiget med forstvæsen. Gartneren, der tillige er et Slags Forstmand paa det ene Gods. Sibb.II.287. (skovrideren) var af de gamle ustuderede Forstmænd, der fra først af kun var Skytter. Schand.F.141. **-mester**, en. (nu især om norske forhold, jf. Sal.VI. 921) person, som har (inspicerende og administrerende) myndighed over et offentligt skovdistrikt (jf. Skovmester, -rider). Forst-

mesterens Bolig, der laae tæt ved Ud-kanten af Skoven. Wintb.VIII.133. Lov¹/12 1859.§1. MinT.1890.960. jf. Overforst-mester.Skovforordn.¹³/1781.§80. \mathbb{W} **-mæs-sig**, adj. som hører til ell. stemmer med rationelt skovbrug. Skovens forstmæssige Ved-ligholdelse. Forordn.²¹/1805.§17. vi maae behandle Skoven forstmæssig. Schack.387. (ræven) kaldes jo skadelig eller nyttig, eftersom man stiller sig paa et jagtmæssigt eller forstmæssigt Standpunkt. Bogan.I.7.

forstokke, v. [fɔr'sdɔgə] -ede. vbs. jf. Forstokkelse. (ænyd. d. s.; efter mnt. vorstocken, ty. verstocken, til ty. stocken, blive stiv; nu næppe br. (undt. i perf. part. brugt som adj., se forstokket)) egl. gøre stiv ell. tør som en stok. jf.: *Alt forstokkes hist, hvor Heden mægter hen. Oehl.PSKr.I.429. || overf.: gøre ufølsom, stædig, halsstarrig, trodsig oln. *denne kiære Klocker, | Som ingen Verdslig ting forblinder og forstokker. Holb.Paars.260. Spørksmaalet (er) hvorføre (gud) forstokker et Menneske, og forbarmer sig over et andet. Eilsch.Phil Brev.234. Man kan forstokke et Barn ved idelig Pryglen. VSO. Farao .. forstokkede .. sit Hjærte. 2Mos.8.11 (Wolf). \mathbb{W} **Forstokkelse**, en. (l. br.) det at være ell. blive forstokket. Moth.S832. Kongen frem-turede udi sin Forstokkelse. Holb.JH.I. 409. VSO. MO. D&H. **forstokket**, part. adj. (ænyd. forstokken, -stokket, størket, forstokket, sv. förstockad, fsv. forstokkadher, forhærdet (om hud); efter mnt. vorstocket, ty. verstockt; egl. perf. part. til forstokke) om person: som fremturer i sin (urigtige) ell. især moralsk ell. religiøst forkastlige) mening; uimodtagelig for irrettesæt-telse ell. forbedring; halsstarrig; trod-sig; ufølsom; forhærdet; „træet“. (pa-ven lod valdenserne) endeligen udraabe forstokkede Kiettere. Holb.Kh.687. D. var det halsstarrigste og mest forstokkede unge Menneske, han havde kjendt. CBernh. VI.217. En forstokket Forbryder vil ikke gaae til Bekjendelse. Kierk.IV.392. Hof-jægermesteren var i religiøs Henseende ganske forstokket. Pont.LP.VII.13. (især \mathbb{W}) m. nærmere (indskrænkende) bestemmelse (m. præp. i og angivelse af lasten oln.): *Hvo saa uskiønsom er? hvo saa forstokket blind? | At hand jo let kand se forskiel paa disse tvende. Holb.Paars.308. At være forstokket i det Onde. VSO. det skal aller-snaest kunne hændes dem, som ere mest forstokkede i at tvivle. Ing.EF.II.59. Den grønlandske Kvinde (er ikke) forstokket i Snavs og Elendighed. KvBl.²⁷/1909.I.sp.3.

Forstokket-hed, en. († Forstokkenhed. Holb.Paars.83). (især \mathbb{W}). Den gamle Dame ynkedes over min Forstokkenhed, og søgte af yderste Magt at bringe mig paa ande Tanker. sa. Usynl.I.1. Din Forstokkethed synes os saare stor; men vi ville være lang-moddige, inden vi brænde Dig. Goldschm. II.258. Buchh.UH.99.

Forstopping, en. (nu næppe br.) vbs. til forstoppe; d. s. s. Forstoppelse. || til forstoppe 1.1. En Rendesteens, et Rørs, Forstopping. VSO. || til forstoppe 1.2. Slaaen-Blomster og Blade .. bruges som andet Thee. Dog maae det ikke bruges af dem, som ere hengivne til Forstopping. *Adr.*^{24/1} 1762.sp.7. || til forstoppe 2. En Pølses Forstopping. VSO. **forstoppe**, v. [fɔr'sdøbø] -ede. vbs. -else ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; af VI. for- 2.1 og stoppe; jf. fsv. forstoppa, ty. verstopfen, oeng. forstoppian) 1) spærre den fri adgang gennem noget ved at stoppe; stoppe til; tillukke. 1.1) i alm. *Moth.* S822. (man) stopper igjen og forstopper, vil for-gjæves tænde, smider Piben bort. *Blich.* IV.448. Fænghullet er forstoppet. *Scheller.* MarO. Feilb. 1.2) m. h. t. kanalerne i det menneskelige (ell. dyriske) legeme (især i perf. part. brugt som adj.). hans kiød forstopper sig fra sit flod (1871: holder sit Flod tilbage). 3) *Mos.* 15.3 (Chr VI). Elektrisering har (aldrig) feilet at tilveiebringe igjen det forstoppede Maanedlige. *Tode.* ST. II. 72. Numsen og hans Tjener (blev) forstoppede i Hilsen af alt det Pudder. *Blich.* III.494. *Baldl.*: *Viisdoms Røst advarte mig, | Men jeg forstoppede mit Øre. *Ev.* I.70. || især alm. m. h. t. næsen ell. fordøjelseskanalen. Har ingen af jer i gode Mænd, en snyde Tobak jeg er saa forstopped. *Holb.* *Pants.* II.8. den, hvis Næseborer ej ere blevne forstoppede af Snuus-Tobaks idelige Brug. *sa.* Ep. III.29. Naar et Barn ey i 24 Timer har havt Aabning, saa er det forstoppet. *Oecon.H.* (1784). III.3. Haard Mad kan forstoppe (binde) Maven, Underlivet. MO. Børnene laa og fløjtede (o: snorkende) gennem deres forstoppede Næser. *Pont.* SM. 20. 2) (l. br.) fylde ell. proppe (stoppe) for meget i. Hun havde saaledes forstoppet alle Pølserne, at de brast itu i Kogningen. VSO. MO. 3) (l. br.) bøde for meget (ved stopning) paa tøj. En gammel forstoppet Nattrøje. *Levin.* Din gamle, sorte Silkekaabe .. der var saa forstoppet i alle Kanter. *Levetzow.* *Fortællinger.* (1861). 117. 4) (nu kun dial.) skjule; gemme (jf. II. forstikke 1). *Slige Kroppe | Der ud af landet motte gaae | Og sig i Skiul forstoppe. *Cit.* beg. af 18. aarh. (*Thoti* 4° 1524.450). Feilb. **Forstoppelse**, en. fl. (l. br.) -r (*Holb.* *Quægs.* 387. *Tode.* ST. II. 5). vbs. til forstoppe; ogs. om den tilstand at være forstoppet. || til forstoppe 1.1. konkr. (om forladning i en bøsse); Feilb. || til forstoppe 1.2. Forstoppelse i Aarerne. *Høysg.* S.175. Blodets Forstoppelse i det menneskelige Legeme. *Bagges.* NK.197. VSO. MO. D&H. jf. *Holb.* *Rpb.* II.2. konkr.: Men skulde da ikke dette ludsaltagtige Vand tiene til at opløse Forstoppelse i Lungerne? *Tode.* ST. II. 5. spec. om den tilstand, der opstaar i legemet, naar tarmindhold standes i sin passage og hober sig op; obstruktion; „haardt liv“ (obstipatio ell. obstructio alvi). *Moth.* S823. *(hun-

den) var saa nær crepeert af en Forstoppelse. *Ev.* II.75. Oldingen (har øje for) at hans Fordøjelse er i Uorden, især at han har Forstoppelse. *OBloch.* D.² I.126. overf.: Jeg kan sige med Samson, at ieg har henbragt mine Dage med Kummer og mine Nætter med Sinds Forstoppelse, som skrevet staaer. *Ev.* VI.75. (spøg.): Færdslen gik i Staa. Gadelivet fik ligefrem Forstoppelse. *Pol.*^{3/1} 1921.6.sp.3. jf. forstoppe 2: (vi) fordærvede de fleste gode Hoveder ved en unaturlig Afretning og Forstoppelse (o: overfyldning med kundskaber). *Grundtv.* *Dansk.* IV.174.

Forstrand, en. titel (indført efter *Resol.*^{13/12} 1828 ved *Pl.*^{13/1} 1829) m. kammerraadens rang (bestemt for „enkelte af de ældste og dygtigste skovridere“). *Bagger.* I.154. han (virkede) for, at Skovrider Holm kunde faa en „Karakter“; det varede heller ikke længe, før han blev Forstraad. *Schand.* UM.216. *Statsskalender.* 1922.1179.

forstramme, v. [fɔr'sdrøm] -ede. (af VI. for- 2.1 og stramme; sj., nu næppe br.) stramme for stærkt. At forstramme en Traad, en Streng, et Reeb, saa at det springer itu. VSO. MO. Tovet blev forstrammet og sprang. D&H.

Forstrand, en. (glada. d. s. (GD)Love. V.304), æda. d. s. (*Jy Lov.* 3.61); jf. mnt. vorstrant) om strandbredden og den nærmeste del af vandet udenfor; spec. dels om de dele af landet, som ligger tørre ved ebbe og overskylles ved flod: *Andres.* *Klitf.* 34. *Drachm.* UB.136. dels (jur.) om den del af havet, der ligger uden for den dagl. vandstandslinie, og hvor skibe ikke kan flyde: *DLA*—4—4. *Nørreg.* *Privat.* II.43. *Torp.* 23. **Forstrands**, i ssg. [fɔr'sdrən's-] (jur.) som angaar retten til under visse betingelser at blive ejer af de paa forstranden inddræve værdifulde genstande. **-berettiget**, part. adj. *Torp.* 433. **-ejer**, en. *Stampe.* I.231. *Torp.* 196. **-herre**, en. (nu næppe br.) d. s. *Moth.* S853. VSO. MO. **-ret**, en. *vAph.* (1764). *Torp.* 23. **-rettighed**, en. *DLA*—4—4. Pl. ang. Forstrands Rettighed uden *Indr.* *Pl.*^{4/1} 1778.

forstre, v. se fostre.

† **forstrikke**, v. (efter ty. verstricken; vist kun hos *Ev.*) besnære (2). *Kom Amor med din Rosen Kjæde, | Kom snart og bind ham fast til Glæde! | Forstrik hans Sjæl i kjælen Lyst! *Ev.* (1914). V.200.

forstryge, v. [fɔr'sdry'q] præf.-strøg; part.-strøget. (jf. ty. verstreichen; nu næppe br.) 1) (jf. VI. for- 5) bestryge. Fugerne blive (ved det bøhmiske tegltag) ganske tætte, og desforuden forstryges de med en tynd, særskilt dertil lavet Muurkalk. *Forkl.* *Murere.* 73. 2) (jf. VI. for- 2) m. h. t. instrument; refl.: stryge fejl. *mueligt jeg kun meget lidt | Forstryger mig paa Strengen, | Om jeg min Tale drev saa vidt, | At uden Brude-Sengen | Var ingen ret Lyksalighed. *Wadsk.* *Brudev.* V.)(3v.

forstrække, v. [fɔr'sdræg] († fore-

strække. *CPRothe.MQ.II.499.* præf. **-strakte;** part. **-strakt** († **-strækt.** *Hob.DH.II.352.*) vbs. **-else** ell. **-ning** (s. d.). (*ænyd. d. s. (i bet. 1.); efter mnt. vorstrecken, ty. vorstrecken, egl. strække (noget) frem; bet. 2 dannet til VI. for-2.1 efter forrække, æda. forthænæ, forstrække (AM.) olgn., jf. ty. überstrecken*)

1) *bringe til veje; give; forsyne (med).* 1.1) (*nu næppe br.*) i alm. || m. tings-obj. de Tyrer . . forstrakte (1871: bekostede) med stor herlighed, hvad som hårde til deres begravelse. 2 *Makk.4.49 (Chr.VI).* m. h. t. *noget abstr.:* Siælens Natur og Væsen undersøges af de Grunde, som baade Erfarenhed og Fornuft kunne forstrække. *Eilsch.F.104.* m. *person-hensobj. og tings-obj.:* Allene Konge, og god, som allene forstrækker os (1871: forsyner os med) alle ting! 2 *Makk.1.25 (Chr.VI).* Tiden forstrakte os fleer og fleer Materialier, der kunde tiene til at oplyse (spørgsmaalene). *Ev.VI.73. 1.2* m. h. t. *penge:* give ell. overlade en penge, som han har brug for (til et vist formaal), men som han ikke (endnu) har noget krav paa; give (som) forskud; (især dagl.) ogs.: give en penge olgn. (navnlig til et vist formaal) med senere tilbagebetaling for gje; laane. || (*nu næppe br.*) m. tings-obj. hielp mig nu selv at faae de Penge tilbage igjen som jeg har forstragt til Jeres Begravelse. *KomGrønneq.I.270.* *Hob.Hh.II.262.* *Stampe.IV.19.* m. *person-hensobj. og tings-obj.:* I har voren saa from, og forstragt mig Penge i adskillige Tilfælde, og derved forpligtet mig storlig. *KomGrønneq.II.343.* *Kaptainen kiendte ham . . | Thi sagde han „jeg beer, De Fragten mig forstrækker.“ | Gascongeren forstrakte. *Wess.188.* Jeg har . . villet forstrække ham Penge paa hans Gage. *PAHeib.US.441.* *Heib.Poet.VII.71.* jf.: disse fornæfnte Riges Raad (blev) med Kongen saa eenige, at . . Herrer Staterne . . kunde forstrækkes til Laans . . dend Sum 70000 Rixdaler. *Slange.ChrIV.494.* || m. *person-obj. (de)* vidste, at han brugte mere end sin Løn, og troede, han blev forstrakt hjemme fra. *AndNæ.S.26.* især i forb. forstrække (en) med (noget): kand du ikke forstrække mig med 6 Rixdaler. *Hob.II.V.9. (han)* vilde (ikke) forstrække hende med alt det, hendes Ødselhed forrede. *Engelst.Qvindelkj.213.* *Schand.F.31.* uegl. (jf. bet. 1.1): (*hun*) fandt (*intet*), som kunde forstrække hende selv med den ringeste Gising. *Drachm.T.9.*

2) (til VI. for-2.1) *beskadige* ell. *bringe i ulave ved at strække; strække for stærkt* ell. *for meget; forrække.* *Moth.S858.* Et Seil er forstrakt, naar Syningen 60 i det griner; et Toug er forstrakt, naar det er blevet længere, tyndere og Garnene begynde at springe. *Harboe.MarO.* især m. h. t. *sene olgn.:* Saa snart en Bonde har forstrakt en Seene i sin Fod, kand han strax fornemme . . at det svier. *Eilsch.*

PhilBrev.324. *Den Hest, som ene maae for Vognen stæde trække, | Kand let en Skade faae, et Been i Hast forstrække. *Graah.PT.II.123.* Bødlen havde forstrakt en Sene i sin Arm. *TroelsLXII.145.* *Feilb.*

Forstrækkelse ell. **Forstrækning**, en. flt. **-(e)r.** (*ænyd. d. s.; vbs. til forstrække; formen Forstrækkelse er (især i bet. 1) nu l. br.)* 1) ☉ til forstrække 1(2): *handlingen at forstrække en m. noget; ogs. konkr.: det, hvormed man forstrækker en; forskud; laan.* Ved Forstrækkelse med Penge kom han selv til forkort. *VSO.* komme (kirken) til Hielp med Laan og Forstrekning. *DL.2—22—64.* *Slange.ChrIV.492.* disse Udlæg eller Forstrækninger bør afkortes i hvert enkelt Barns Arvelod. *Forordn.21/2 1845.§10.* *JohsSteenstr.CJ.69.* || (*nu næppe br.*) i forb. som gøre en (person) forstrækning til noget, gøre forstrækning til en. *DL.1—24—24.* *Moth.S859.* *Slange.ChrIV.706.* || (*nu sj.*) m. præp. af til betegnelse af den person, der udreder noget. det værede Krigsfolks Afbetaling . . motte skee ved Paalæg af Hofved-Skatter, Consumptions-Penge og Forstrækninger af de meest formuende. *smst.1352. jf. Høysg.S.188. 2)* til forstrække 2; *spec. (med.) om lidelser i sener, muskler olgn., som hidrører fra for stærk spænding.* En Arms, et Beens, Forstrækkelse. *VSO.* *MO.* den blotte Overanstrengelse (er ikke) noget Ulykkestilfælde; anderledes derimod, hvor Pludseligheds-Momentet kommer til, saaledes som ved Forløftninger, Forstrækninger og Forvridninger. *KPont.Retsmed.III.110.* *Sal.2 VIII.525.*

† **forstrø**, v. præf. **-ede** ell. **-dde;** part. **-et** ell. **-(ejd)** (forstrøed ∞ Skiad. *Ev.II.60.*) (*ænyd. d. s. (HMogens. De Tolf Patriarkernes Testamenter. (1580). F7r. S.Terckelsen. Overs. af J.Catz. Den Christelige Hustrue. (1675). 66); efter mnt. vorstrouwen, ty. verstreuen, jf. sv. förströ;* „I nyere Tid er det brugt af Ewald og Baggesen for: adspredte Sindet; men høres og forekommer ellers sielden.“ *MO.* „Ordet synes at fortjene Anbefaling.“ *Levin.*) 1) *anbringe* ell. *fordele* (flere, i og for sig sammenhørende ell. ensartede ting, personer osv.) paa forskellige steder; *strø* ell. *spredde omkring.* *Moth.S881.* De Hoved-Dyder, hvoraf Trækkene hist og her ere forstrøede i Stykket. *Ev.(1914).VI.148.* Naturens største Fuldkommenheder (er ikke) forstrøede, men . . udi eet foreenede. *Wiedewelt.T.19.* *VSO.* || m. *person-obj.:* (*ad-*) *spredde; adsplitte.* Af de Forstrøede (fra slaget ved Lutter am Barenberg) kom siden udi Hobe-Tal til Kongen. *Slange.ChrIV.572.* *Afmægtige Giøglere snorkende laae, | Og Qvinder blandt Mænd og blandt Trælle forstrøede. *Pram.Stærk.41. 2)* *overf. 2.1)* d. s. s. adspredte 2. *Naar du har samlet det forstrødde Sind. *Brors.141.* *Thi kun Adspredelser var Siælens Død, | Ved Vredens Røst blev Tankerne forstrøet. *Ev.II.*

29. Søens og den ovenfor smilende Kysts Tryllerier forstrøede mig. *Bagges.DV.IX. 370. 22*) m. h. t. trykkende sindstilstand: fordrive; forjage. *For at forstrøe en Sorg som denne. *Bagges.II.133.* en gammel Betler, som kom os forbi . . forstrøede min Tungtsindighed. *sa.L.I.101.*

⊕ **Forstudie**, en, et, ell. -studium, et. [V.2.1] I den Tid underkastede min ældre Broder sig, efter at have gjort de nødvendige Forstudier, den juridiske Examen. *Hauch.MfB.227.* Ethvert andet Forstudium maa eo ipso ende med en Misforstaaelse. *Kierk.VII.488. (Flaubert)* læste 98 Bind igennem som Forstudie til Salambo. *Brandes.VII.85.* -stue, en. (ænyd. forstu)(v); jf. ty. vorstube) især m. h. t. huse m. enkelt beboelse: det første rum (i et hus, en lejlighed), hvori man kommer ind, med adgang til de øvrige rum (jf. Entré 2, I. Forhal). 20 „Paa hvad Sted gjorde jeg (mine sorte kunster)?“ — „I Forstuen at jer Huus.“ *Holb.Hex.V.5.* jeg har tidt hørt mere Fornuft i Forstuen (∴ blandt tjenerskabet) end i Salen, hvor Herskabet sidder. *PAHeib. Sk.I.29.* Saa kom de til en Forstue, der var saa stor, at den snarere maatte betegnes som en Vestibule. *Bregend.DN.149.* om en (fornem) mands venteværelse (jf. u. Forværelse samt antichambre): *Holb.Plut. V.9.* Jeg kjender overhovedet intet Piinligere end denne Venten i de Stores Forstuer. *Hauch.II.137.* ⊕ billedl. Her var meere Striids-Orden end Striid at lære, og en Forstue alleene til den Ære, han siden indlagde sig. *CPRothe.MQ.II.63.* (hvad) kunde tvinge en Digter til at opholde sine Læsere . . i sin Forstue (∴: fortalen til hans skrifter). *Ev.VIII.138.* Hvad er det, naar Ens hele Væsen higer mod et Menneskes Hjærte, saa kun at blive lukket ind i Fantasiens kolde Forstue. *JPJac.II.89.* ⊕ her-til bl. a. Forstue-dør, -gulv, -svale (↳ *Hirundo rustica L. Raff.(1784).359.* *Kjærboell. 190. Bogan.I.128.*)

forstumme, v. [fɔr'sdom'ə] -ede. vbs. (l. br.) -ning (*SandfeldJens.S.10.*) (efter ty. verstummen; jf. lat. obmutescere) 1) ⊕ (intr.) egl.: blive stum; ophøre med at ytre sig. 1.1) holde (for bestandig ell. især: midlertidigt) op med at tale, synges osv.; tie, navnlig som følge af stærk sindsbevægelse. ⊕ om person. hvor skamfuld du forstummer! *SkVid.II.167. Ev.V.6.* *Forstummer! thi Loke nu | Nærmer sig Hødur. *Oehl.BG.194.* Ved Synet af denne Døds-herold forstummede Selskabet, Samtalen standsede. *Blich.I.454. Schand.BS.438.* ⊕ om lyd giver af anden art ell. om selve lyden. *Da skal løses brat vor Tunge, | Som forstummed under Graad. *Grundtv.SS.I.50.* *Aldrig forstummer | Tønen fra Himlen. *Ing.RSE.VII.233.* *naar mit Ord forstum-
mer. *Heib.Poet.IV.303.* Stemmerne forstummede strax og jeg hørte dem fjerne sig. *Recke.ST.117.* (hvis) Regeringen . . paaby-

der Bladene at udkomme med dobbelt Tekst, russisk og polsk . . maa disse snart gaa ind og Sproget forstummer. *Brandes.X.90. jf.:* *Ved deres Syn (∴: synet af de vilde dyr) forstummer Spil og Dands. *Oehl.HS.181. spec. (sprog.) om sproglyd: ophøre at artikuleres; blive stum.* det udydende s var helt forstummet. *KNyrop.(Aarb.1919.7).* Naar det i nyere tid alm. hedder han slo (∴: slog) . . beror (det) paa en senere forstumning af endekonsonanten. *SandfeldJens.S.22. (poet.) om uartikuleret lyd: Saa forstummede Larmen. Drachm.VD.343. 1.2* i videre anv.: ophøre med at skrive, digte osv. da har jeg fuldkommet min Opgave, da forstummer jeg. *Kierk.I.68.* efter de store Digteres Forstummen (kunde) Romantiken ikke mere . . tage saa høj en Flugt. *Brandes.X.278. 1.3* om følelse olgn. (der opfattes som en indre stemme): ikke mere give sig udtryk; tie; standse; holde op. et Overmod, der allevegne fulgte ham som en ond Genius, for hvilken hans bedre Væsen maatte forstumme. *Gylb.(1849). II.48.* *hver en Attraa lydøs er forstummet. *PALM.TreD.44.* Tilstop Deres Mund, og Deres Tvivl vil forstumme, og Jesus vil tale Troens Ord. *Schand.AE.336.* Trodsen i hans Hjerte var forstummet. *Pont.LP.VII.92. 2*) † (trans.) bringe til tavshed. *vidste han, at han forstummed' dig, | Han skulde seierbramme. *Zellitz.(Rahb.Tilsk.1795.532).*

† **forstumpe**, v. -ede. (ænyd. d. s.; jf. sv. † forstympa, ty. verstümmeln († verstümpfeln) og verstumpfen) d. s. s. afstumpe 1. *vAph.(1764).* Skræderen har saaledes forstumpet hans Klæder, at han ikke kan bruge dem. *VSO.*

forstuve, v. [fɔr'sdu'(v)ə] -ede. vbs. -else (*Saaby.;* l. br.) ell. -ning. (efter nt. verstuken (ty. verstauchen) ell. muligvis af VI. for- 2.1 og et til no. stuka, forstuve, svarende ord (jf. stuve); ordet findes endnu ikke i MO.) udsætte et led for stærk drejning, saaledes at to ledflader (ved vold) fjernes fra hinanden, men straks efter glider tilbage i deres normale leje. At slippe uden at brække Arme eller Ben eller blot forstuve en Fod. *Goldschm.II.373.* han (∴: en hund) maatte frelse sig ved at hoppe ud af Vinduet . . Han har forstuvet det ene Ben. *Bogh.II.11.* Mældte sig til Gymnastik hos Hr. Eriksen . . faldt ned af Springhesten — fik en halv Forstuvning af Foden — anlagde Stok. *Drachm.F.II.184.* Distorsion . . det lægevidenskabelige Navn paa den Læsionsform . . som rettest populært kaldes Forstuvning. *Sal.°VI.230. Esp. (§106.2ogs.86).* jf. *Feilb. overf.:* en Forstuvning af min Sindsligevægt. *Leop. Goethes Kat.(1906).123.*

Forstvæsen, et. (især ⊕) indbegreb af alt hvad der hører til rationelt skovbrug i alm. ell. spec. til statens skovbrug. *Leth.(1800). Pl.°4/1837.§5.* Hvad skulde Du (i Kbh.)?

Der kan Du jo ikke lære Forstvæsen. Schand.SB.56.

I. Forstykke, et. 1) [V.1] om det forreste stykke af en ting, spec.: 1.) om klædningsstykker (mods. Bagstykker 1). Fruen klipper af Bagstykker af Klæderne, for at bøde paa Forstykkerne. *Holb.DR.I.2. PAHeib.US.561. AndNæ.PE.II.73. m. h. t. uniform: MR.1830.109. || [V.1.s] Holstebrooe .. fører i Vaabnet en Rytter paa en graa Hest udi en rød Sadel med gul Bidsel og Forstykke (o: stykke klæde, som dækker hestens nakke og pænde). Borrebye.TF. 529. Bueskytterne havde hverken Skjold eller Pansersærk; en enkelt har maaske Harnisk eller Forstykke af Læder. *Johs Steenstr.EE.45. 1.2* ✕ forreste del af en kanoens rør (fra tapperne til munden) (jf. Bagstykke 2). *SoLex.(1808). Funch.MarO. II.47. S&B. 1.3* (teat.) forgrundsdekoration. 2) [V.2] (teat., l. br.) stykke, der spilles forud for forestillingens hovedstykke (mods. Efterstykke, jf. For-spil). *Rahb.Tilsk.1795.580. Bøgh.DD.1870. 158.**

II. † forstykke, v. -ede. (ænyd. d. s. i bet.: dele i (små) stykker; efter mnt. vorstucken (d. s.); m. h. t. bet. jf. forbøde, for-lappe) sammensætte af (små) stykker; fælde stykker ind i. *Moth.S894.* Skræde-ren har gandske forstykket Ærmerne, Fold-erne, i Kiolen. En forstykket Kiortel. Et forstykket Møbel. *VSO.*

forstyrre, v. [fœr'sdyr'ø] forstyrrer. *Høysg.AG.128.* (tidligere ogs. skrevet forstørre. *Holb.Paars.260. forstørre. sa.JH.II.625*). -ede ell. † -te (*KomGrønæg.V.131*). vbs. -else ell. -ing (s. d.). (ænyd. glda. forstyr(r)e, -stør-(r)e (-sture); jf. jy. forstyrre m. lang ell. kort vokal (*Feilb.I.358.IV.156*), sv. förstöra 40 (samt ænyd. forstyrle); efter mnt. vorsturen, -storen (ty. verstoren); sml. styrre)

1) m. h. t. et vist (naturligt ell. sammenstillet) hele: bringe en ting i (fuldstændig) uorden ell. ud af skik, især ved at føre dele deraf bort fra den rette plads, det rette indbyrdes forhold (sammenhæng), saa at den ikke mere er, hvad den opr. var; ødelægge; tilintetgøre. || (foræld. ell. spøg.) m. h. t. bygning oln. Krigens skal ellers vare længe, men I skal omsider forstyrre Troja. *Holb. Ul.III.3. FrSneed.I.202.* En Mængde Slotte bleve .. erobrede og i Bund og Grund forstyrrede. *Fabricius.D.II.15. || fagl. (geol., arkæol.): uregelmæssige (eller „forstyrrede“) Lejringsforhold (ved istidsdannelserne). Uss.Danm.Geol.228.* Dækstenene var bort-fjernede .. og det fra først af gravlagte Lig stærkt forstyrret. *HMatthiess.(AarbKbh Amt.1920.79).* en stærkt forstyrret Lang-dysse. *Trap.4.III.213. || (foræld. ell. bibl.) m. person-obj. Herrens haand (var) imod dem, til at forstyrre (1871: udrydde) dem af leyren; indtil de fik ende. 5Mos.2.15(Chr. VI). *Christel forstyr ei de straalende Aser. Oehl.LI.42. nu vist kun m. overgang*

til bet. 2: bringe i en uheldig tilstand; plage oln. Da sagde (*Elias*): ikke jeg forstyr- rer Israel, men du og din Faders Huus, idet I forlode Herrens Bud. *1Kg.18.17. || (m. overgang til bet. 2:) forstyr ikke mine cirkler, se u. Cirkel sp.353⁸⁵.*

2) m. h. t. (et menneskes) virksomhed ell. (ydre) tilstand. 2.1) bringe ud af den rette skik, orden og sammenhæng; bringe i ulave; forrykke; forvirre. Ved sin urigtige Adfærd var han nær ved at forstyrre hele Anlægget. *MO. || især i perf. part. forstyrret brugt som adj.: uden fornuftig orden, sammenhæng oln.; (uroilig og) forvirret. Dette forstyrrede Liv med Gilder og Vildskab, det kan Ingen holde ud. HCAnd.X.300. det er da et (sært) forstyrret hus | (jf. Høysg.S.6). 2.2) m. h. t. plan oln.: ved indgriben forhindre fuldførelsen af et forehavende. at forstyrre ens anslag. *Moth.S899.* Gud forstyrrer og forhindrer alle onde Anslag og Idrætter. *Katek.§100.* Derved blev hele Planen, Forehavendet forstyrret. *Levin. jf. bet. 2.s: Ja betænk Dem en Uge . . Jeg vil ikke forstyrre Deres frie Valg. Host.EF.I.7. 2.3) ved midler, der ikke er i overensstemmelse med den foreliggende situation, faa en virksomhed ell. tilstand til at ophøre; afbryde paa utidig maade (ved upassende optræden, tale, støj oln.). (med den afbrydende person ell. virksomhed som subj.). *Vee den, som tør forstyrre Gravens Ro! *Oehl.SO.85.* *Paa vort Eget Nat og Dag | Stirre vi med Velbehag, | Det forstyrrer Freden. *Grundtv.SS. I.625.* *Lad ei min Ankomst eders Fest forstyrre! *Heib.Poet.III.484. jf. (poet.): *Hvad Graad tør vel forstyrre dette Sted, | Hvor Nordens Helte hvile sig i Fred? Euv.(1914). I.104. || nu oftest: afbryde ved at henlede opmærksomheden paa noget andet (uvedkommende). (han har) forstyrret deres ædrue og ærbare Discourser med u-begiert og ham u-vedkommende Raisonneren. *Holb. GW.V.3.* *jeg hader at forstyrre | En ærlig Leeg. *Euv.V.158. (det) paadrager . . Straf- ansvar at forhindre eller forstyrre Guds- tjeneste eller de enkelte religiøse Hand- lingen. Goos.I.565. m. obj., der betegner den (person), der udøver en vis virksomhed (osv.): paa det haand ikke skulle forstyrre Katten i sin rolige Søvn, klippede han Støkket af Kiolen, hvorpaa Katten hvilede. *Holb. Arab.6sc.* *O Søster! forstyr mig dog i Læsningen ei! *Heib.Poet.IX.71.* *Gud i sin Salighed forstyrres ei | Ved Slægtens Synd, der raaber op fra Jorden. *PalM.V.406.* maa jeg forstyrre dig et øjeblik (o: gøre ulejlighed med et spørgsmaal oln.)? | abs.: det var kun et Øjeblik, (klokken) hørtes, for der var saadan en Rumlen med Vogne og saadan en Raaben og det forstyrrer. *HCAnd.SS.XIII.300.* forstyrrer jeg? | han greb forstyrrende ind i samtalen |****

3) m. h. t. begreber ell. forestillinger: afbryde den fornuftige ell. faste sammen-

hæng i (en række) forestillinger, associationer eller tanker; forvirre. Du skal faa en Ulykke, staar du ikke stille, det er den anden gang du har forstyrrt mine Concepter. *Holb.Kandst.V.3.* Al den forändring i Orthographien, som hverken forstyrrer eller fälder vanskeligere end den gamle. *Høysg. AG.128. (jarg.:)* „Er Meyer Vegetarianer?“

— Dagmar: „Hvor ved jeg det? Men hans Fedme forstyrrer mig ikke.“ *SvLa. SD.19.* || især i part. forstyrrer brugt som adj.: aandelig usammenhængende; i høj grad forvirret ell. ufornuftig; forrykt. 1. om person: forstyrrer i hovedet (*PAHeib.Sk.I.135. Heib.Poet.V.73*), forstyrrer af sig (*Bogh.I.49*), se forstyrrer ud (*Æv.IV.208.* *Din Kind er bleg, du seer forstyrrer ud. *PalM.Tre.D.144*) olyn.; ogs. uden nærmere bestemmelse: Hand er slet forstyrreret. *Moth.S399.* (han) bandede Verden som en Forstyrrer. *Æv.VI.268.* en Vogterdreng, der var lidt forstyrreret. *TroelsL.VIII.77.* jf. (l. br.): Forstyrrerthed. *JakKnu.GP.16.* *DagNyh.²1922.11.sp.1.* 2. om ting, forhold, som vidner om, at vedk. (person) er forstyrrer (i hovedet). Det er nogle forstyrrerede Moder i denne Bye, naar mand vil ansee dem med rette Øyne. *Holb.Vgs. I.I.* *Om alting galt og forstyrrer er, | Saa buk. *Abrah.(Rahb.Min.1790.I.287).* Jeg har læst noget forstyrrer Toj, der hedder Contes d'Espagne. *Schand.TF.II.276.* han har et underligt forstyrrer væsen, taler paa saadan en forstyrrer maade | 3. som adv. han svarede helt uklart og forstyrrer | jf.: hvorfor est du saa forstyrreret gall i Dag? *Holb.HAmb.I.2.*

Forstyrrelse, en. flt. -r. vbs. til forstyrre: det at forstyrre ell. blive forstyrrer; ogs. om den derved fremkaldte tilstand (jf. Forstyrning). 1) til forstyrre 1. 1.) hvo som gjør sin dør høj, søger efter forstyrrelse (1871: Undergang). *Ords.17.19 (Chr. VI).* de Hedenske Religions Forstyrrelse og Afskaffelse. *Borrebye.TF.701.* Et Forsyn .. som beredede nyt Liv af Undergangen, og lod Forstyrrelsen selv tiene sine velgiørende Hensigter. *Mynst.(MO.).* Gravstedets Forstyrrelse, Beskadigelse eller Ødelæggelse. *Goos.II.569.* || nu mest i 50 *forb.* Jerusalem's forstyrrelse (*Holb. JH.II.338*), dog oftest (spøg.) m. henblik paa bet. 2 i sammenligninger som fx.: Gud forlade mig min Synd, men her gaar det til som i Jerusalem's Forstyrrelse. *Hauch. III.278.* Det er en sand Jerusalem's Forstyrrelse, dog heldigviis uden Blodbad og Menneskeslagting. *PalM.II.1477. JPJac. I.162. 1.2) (faql.) m. overgang til bet. 2.* Store atmosfæriske Forstyrrelser, der medfører stærk Nedbør. *Freem.DN.173. Scheller.MarO. 2) til forstyrre 2. 2.1) til forstyrre 2.1.* Der herskede en almindelig Forstyrrelse i Huset. *MO. 2.2) til forstyrre 2.3.* den Forstyrrelse, han havde anrettet i Selskabet. *Æv. VI.154.* telefonopringninger, visitter og

andre forstyrrelser sinker hans arbejde | 3) (l. br.) til forstyrre 3. I skal skrike af hierte-pine, og hyle for aands forstyrrelse (1871: Fortvivelse). *Es.65.14 (Chr. VI).* ☐ **Forstyrrer**, en. ((†) Forstyrrere. *Graah.PT.II.46*). flt. -e. || (sj.) til forstyrre 1. Republikens Forstyrrer. *Høysg.S.189.* de Romerske Tyranner, selv Jerusalem's Forstyrrer drev ikke Grusomheden saa vidt. *Bagges.DV.IX.88.* || til forstyrre 2(s). uroelige Hoveder, og den offentlige Freds Forstyrrere. *JSneed.III.55* (jf. Fredsforstyrrer). man betragtede ham som Forstyrrer af Familieglæden. *Goldschm.I.269.* Grisen .. saa med et ondt Blik paa sine Forstyrrere, der anførtes af ingen ringere end dens Madmor. *Aakj.VF.13.* || (sj.) til forstyrre 3. *Moth.S900.* du var ikke min Sjæls Forstyrrer; det var jeg selv. *Ing.EF.XIII. 15.* **forstyrrer**, part. adj. se u. forstyrre. **Forstyrning**, en. (nu kun dial. (bornh.)) 1) d. s. s. Forstyrrelse 1. *Moth.S900.* jeg kand see paa Herrens Ansigt ligesom afmaalt den heele Trojanske Krig, eller Jerusalem's Forstyrning. *Holb.Tyb.V.8. Spectator.86.* 2) d. s. s. Forstyrrelse 2. 2.1) d. s. s. Forstyrrelse 2.1. (hertugen skulde) rette det, som udi saadan Forstyrning af Kongen var efterladt. *Stange.ChrIV.81.* vor Orthographies og Lærnings Forstyrning. *Høysg.Ahn.19. 2.2) d. s. s. Forstyrrelse 2.2.* Selskabet hørde uden nogen betydelig Forstyrning paa de Medlemmer, som .. bestege Talestolen. *FrSneed.I.348.* 3) d. s. s. Forstyrrelse 3. Herren skal slaae dig med galenskab, og med blindhed, og med hiertens forstyrning (1871: Sindsforvirring). *5Mos. 28.28 (Chr. VI).* (jf. *Ing.EF.II.184*).

∧ **For-stæder**, en. (jf. ty. vorstädter) beboer af en forstad. Landmanden forlod sine Agre, Forstæderen sin Vaaning. *TBruun. Pr.603.*

forstække, v. (glda. d. s.; jf. forkorte, stække; foreld., vist kun brugt u. paavirkn. af ænyd. salme (jf. *DPs.I.63*)) forkorte. *Forstæk mig Dødens bitre Kval! | Gjør Vejen kort til Glædens Sal. *Grundtv.SS. IV.416.*

† **forstændelig**, adj. (ænyd. d. s.; fra ty. verständig ell. mnt. vorstentlik) d. s. s. forstaaelig. en rigtig og forstændelig Proccoll. *MR.1705.129.* † **forstændige**, v. -ede. (ænyd. d. s.; efter ty. verständig, jf. forständig 2) give at forstaa; underrette. hvis den, som haver forsikkret, ikke inden tre Maaneder, efter hand derom forstændigis, betaler. *DLA—6—9.* hvorom vi Proviantforvalterne .. have forstændiget. *MR.1709.183.* (Christian IV begærede) at Hendes Majestæt vilde hannem fortroligen forstændige sine yderste Forslag og Begiering. *Stange.ChrIV.852.* || han lod Parmenio forstændige huad han .. vilde hafve giordt. *Wing.Curt.209. Stange.ChrIV. 53.* **Forstændig-hed**, en. (dannet i tilknytning til forstændelig, forstændige; jf.

mnt. vorstendicheit, ty. verständigheit, forstændighed; arkaiserende, sj.) Ordet er en Mening til Opfattelse og Forstændighed (o: forstaaelse). *JPJac.I.42.*

forstærke, v. [fôr'sdêrgø] -ede. vbs. -else ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; til VI. for-62; jf. fsv. forstärkia, ty. versträrken) give (forøget) styrke; gøre stærk ell. stærkere; især i flg. anv.:

1) (især Ω ell. fagl.) m. h. t. fysisk (menneskelig ell. naturlig) ydeevne ell. modstandskraft: styrke. *Moth.S798.* Et modigt og haabefuldt Sind forstærker . . Kræfterne. *JSneed.VI.443.* Derved forstærkes Murene. *VSO.* *Aftenen var hans Foryngelses Gry; | Op af dens kjølige Strømme han dukked | Frisk og forstærket til Arbeid paany. *CKMolb.SD.218.* (hun) sydede Resterne af to Par Bukser om til ét Par, flikkede og forstærkede. *AndNx.DM.IV.18.* jeg vil vaagne engang igen, forstærket, forstørret, fordoblet. *AKohl.MP.III.75.* forstærke en Plade med Vinkeljern. *Scheller.MarO. refl. (nu sj.):* *Bølgens Slag bestandig sig forstærker. *Hauch.LDR.78.*

2) (overf. anv. af bet. 1; Ω) m. h. t. sjælelige egenskaber, tilstande oln. (han) forstærkede mit mørke Lune; ligesom jeg til Giengield forøgede hans. *Bagges.L.I.331.* *Fraværelsen forstærker | Den matte Kiærlighed. *Oehl.HJ.51.* Vinen kunde ikke forstærke hans Mod. *Blich.IV.78.* *Hauch.SD.I.232. refl.:* *Troen skal forstærke (Brors. 123: formerer) sig, | Naar stadigen vi kæmpe. *SalmHj.504.5.*

3) m. h. t. grad, intensitet oln.: lade træde stærkt ell. stærkere frem; gøre mere følelig, hørlig, synlig osv. „Hvem er du?“ spurgte Aage med forstærket Røst. *Ing.KE.I.43.* Sygdom og Hunger forstærkede de Beleiredes Nød. For at forstærke Badets Virkning blander man Aske i Vandet. Sorgen forstærkede hans Sygdom. *Levin.* Dem, der er i Besiddelse af Aand, Kundskab, (og her blev Bukket og Smilet gentagne og forstærkede) eller af . . Skjønhed og Gratie. *Schand.UM.114.* ordet „uheldig“ er i bogens anden udgave forstærket til „skæbnsvanger“ | ved at sætte et element til forstærkede han den elektriske strøm | \parallel (æstet.) m. h. t. malerisk ell. plastisk virkning. At forstærke Farverne i et Maleri. *VSO.* Michelangelo forstærker, mer end Grækerne, Afgigelserne fra Symmetri i Lemmernes Stilling. *Brandes.MB.5.* kun er i Kasseler-Billedet Øjenbrynene forstærkede. *KMads.BR.51.* \parallel (fot.) gøre sølbilledet (paa negativet) mere uigennemtrængeligt for lyset; ell.: gøre det positive billede mere kraftigt og kontrastrigt. *Haandv.38. Sal.*VIII.525.*

4) Ω m. h. t. hastighed: fremskynde. (hun) forstærkede sine Skridt. *Drachm.ÜB.14.* jf. bet. 3: *Han prøved ved forstærket Flid | Sin Smerte at forjage. *Holst.IV.145.*

5) m. h. t. antal ell. mængde; især \times :

forøge en hær, flaaedes, afdelingsstyrke, navnlig ved tilførsel af nye tropper, skibe osv. *Slange.ChrIV.54.* *Oehl.L.I.123.* Den danske Flaade (var) forstærket med Skibe, som Knuds Broder . . havde tilføret ham. *Molb.DH.I.396.* *Imidlertid | Forstærker Kongen sine Tropper. *Heib.PS.38. e. br. ||* (l. br.) *refl. Moth.S798.* Han satte sig i Spidsen af 1300 Mand, gik over til Skaane . . Han forstærkede sig der til 2000 Mand. *Mall.SgH.179. Molb.DH.II.247.*

Forstærkelse, en. (Ω ell. fagl.) vbs. til forstærke; ogs. (mere konkr.): det, hvorved noget forstærkes (jf. Forstærkning). \parallel til forstærke 3. (sprog-; l. br.) (konsonant-) forlængelse. love for medlydenes forstærkelse og svækkelse. *VilhThoms.GS.61. konkr.:* hvad der tjener til at fremhæve (en vis side af) ordbetydningen. Aller lægges (som en) Forstærkelse til Superlativer. *MO.I.64. ||* (l. br.) til forstærke 5. Armeens, Besættningens, Forstærkelse. *VSO.* **Forstærker**, en. (fot.) vædske til at forstærke (3) fotografipladen. *Stochholm.Foto.104.* **Forstærkning**, en. flt. -er. vbs. til forstærke; ogs. m. mere konkr. bet.; især i flg. anv.:

1) (især Ω og fagl.) til forstærke 1 ell. 2. Den Vinding, jeg vover at gøre Regning paa, bestaaer ikke i Lettelse af Byrden, men i Forstærkning af Kraften til at bære den. *Bagges.L.I.235. ||* (bygn.): Forstærkning af Grundmuren. *Pol.²¹/11.1920.2.sp.6.* 2) til forstærke 3. \parallel (fot.): *Stochholm.Foto.104.* Hjemmet.1906.455.sp.1. 3) (især \times) til forstærke 5. 3.1) *Moth.S798.* alle de, som vare flygtede for Ulykkerne, kom til dem, og de bleve dem til Forstærkning (*Chr.VI:* bestyrkelse). *1Makk.2.43.* Styrken, der var bleven forøget gennem Forstærkninger, beløb sig til 120.000 Mand. *NPJensen.Napoleon.(1904).165.* 3.2) konkr.: tropper, skibe osv., hvormed en hær, flaaede osv. forstærkes; spec. (m. h. t. danske forhold indtil 1909; især i best. f.) om de udtjente linietropper, som (i et vist antal aar) stilles til raadighed for hærelødsen (jf. Landstorm, Milits, Reserve). Han fik store Forstærkninger fra Bømen. *VSO.* Egentlig Stilling . . kan kun finde Sted til den staaende Hær, altsaa ikke til Forstærkningen. *MR.1849.142.* han var nu Kaptejn i Forstærkningen efterat være falden for Aldersgrænsen som Premierlieutenant i Linien. *Schand.GA.23. bil- ledl.:* Ved Indkaldelse af Forstærkning og Reserve overvældede (partiet venstre) Fjenden Kres for Kres. *Hørup.II.31. ||* (dagl.) overf. 1. om yderligere forsyning af drikkevarer oln. den gjæstrie Fuldmægtig havde forlangt en Forstærkning af Punch. *Schand.TF.II.329.* 2. om økonomisk hjælp. mine Penge er slupne for tidlig op i Aar. Kunde du ikke bede Fa'er om lidt Forstærkning. *Pont.LP.VII.187.* Hendes Breve til ham er fulde af Veklager over Mangel paa Penge. Han sender hende Forstærkninger. *Reumert.SØ.74.* **Forstærknings-**

i sgr. (fagl.) til Forstærkning 1, fx. **-baand** (paa ledkapsel. *Sal.XI.605*), (bygn. ell. ☉:) **-bjælke**, **-bue**, **-pille** (*Sal.²VIII.525*), **-plade**, **-ring**, **-skinne** (*TeknMarO.*) || til Forstærkning 2, fx. (fys.) **-flaske** (leidnerflaske. *H Holst. Elektr. I.31*), (fot.:) **-bad**, **-vædske** (*Haandv.38*) || ☒ til Forstærkning 3, især om hvad der hører til forstærkningen, fx. **-afdeling**, **-bataillon** (*MR.1816.491*). *LovNr. 63¹⁸.1894.§5*), **-batteri**, **-kompagni**, **-mand** 10 (*MR.1844.304*). *Rist. ER. 80*), **-mandskab**, **-pas** (*LovL.II.579*).

For-stævn, en. ⚓ bjælke (af træ ell. staal), der fra kelen gaar skraat opad og danner skrogets afslutning fortil; ogs. om hele forenden af skibet (jf. -stav). *Æreboe. 11. SøLex.* (1808). den unge Dame, der staar i Forstævnen af Færgen over Store Bælt. *JakKnu.LF.143*. **-stød**, et. [V.1.s] (jf. ty. verstoss; skærd.) smal kant (af særlig farvet 20 tøj) indsyet i sømme paa en dragt (uniform). *Moeth.S908. Sal.XIV.86*.

forstøde, v. [fœr'sdø'ðə] **-te**. vbs. (i bet. 1) **-else** (*VSO. MO. D&H.*) (ænyd. d. s., glda. forstotte (perf. part., *Sydrak.46*); jf. ty. verstossen) 1) (til VI. for- 1; især ☐) vise bort af et fællesskab; berøve (en) rettigheder, som følger af hans forhold til en anden ell. andre; bortstøde (som uverdigg). *Du est af Gud forstødt. 30 *Brors.72*. *Bagges.NK.355*. (jf. *Abrah. LEft. 1790.362*)). *Du forstøde vil en trofast Hustru. *Hauch.DV.III.40*. de af Verden Mishandlede og Forstødte. *Schand.TF.II.34*. 2) (til VI. for- 2.1) medtage ell. beskadige ved stød. (især i perf. part.). *Jeg, som aldt . . har reyst mod otte Mile, | Og finder mig ved det forskumped og forstødt. *Alb Thura.Betænkn.D3r*. Nu fandt vi (æblerne) forstødte ved Carls Uforsigtighed. *Bagges. 40 DV.X.257*. *Bjørnen, der forstødte Gumpen | ved den forfærdelige Humpen. *Kaalund.124*. jf.: Jeg er bleven svag, og heel saare forstødt (1871: sønderknust). *Ps.38. 9(Chr.VI)*. || (nu sj.) refl. Om en Hest haver forstøt sig. *HesteL.(1703).C2v*. *Grundtv. Snorre.I.110*.

forstøre, l. **forstørre**, v. se forstyrre.

II. **forstørre**, v. [fœr'sdø'rə] **-ede**. vbs. **-else** (s. d.) ell. † **-ing** (*vAph.(1764)*). *Ørst. 50 III.198*). (dannet (i lighed m. ty. vergrösern, jf. formindre, formindske) af VI. for- 6.2 og større) gøre større. 1) (nu især (l. br.) fagl. og ☐) i alm.: øge; forøge. Antallet af de Soldater-Børn . . kan forstørres til 150. *MR.1767.263*. det er ikke vor Hensigt at forstørre denne Bog ved unyttige og Hverdagsting. *Skomageren. (1832)*. 22. hans Hær forstørres — vor formindskes. *EBrand.M.170*. en forstørret Kirtel virker 60 generende paa Urinlærens Funktion. *O Bloch.D².191*. || (l. br.) refl. Rusland har forstørret sig paa Naborigernes Bekostning. *D&H. 2*) fremstille i større maalestok. Dette Slags Glas forstørret Tingene mangfoldigen. *VSO. Kierk.VIII.254*.

Samlelinsen (i mikroskopet) danner først et noget forstørret Billede . . af Genstandene. *LandbO.III.397*. || ☐ overf.: overdrive. og naar jeg i mine Beskrivelser undertiden forstører eller formindsker (de menneskelige svagheder), skeer det kuns for, ved en Forandring i Grader at treffe den Adskillighed, som der er i Naturen. *JSnæd. I.410*. et Rygte . . forstørres, jo mere det udbredes. *Bagges.NK.390*. *Brandes.II.313*.

3) forstørrede intervaller, ⚓ intervaller, som opstaar ved at man forhøjer den øverste tone i de rene og store intervaller en halv tone (jf. u. formindske 1). *Hag.IV.217*. *Sal.²XII.463*. **Forstørrelse**, en. vbs. til forstørre, især i bet. 2. *vAph.(1759)*. *VSO. MøllH.II.203*. især alm. i sgr.: **Forstørrelses-apparat**, et. (fot.) apparat til fremstilling af forstørrede fotografiske aftryk. *Haandv.43*. **-glas**, et. († **Forstøringsglas**. *vAph.(1759)*. *Ørst.V.139*). (efter ty. vergrößerungsglas; sml. *Graah.PTII.208*. m. smst. 205) konvekks linse ell. en forbindelse af flere, hvorigennem man ser genstandene forstørrede; lup. *Eilsch.Term.33*. *Ruge.FT.25*. Man havde maattet bruge Forstørrelsesglas for nogensheds at opdage Støvgran. *Bagges.L.I.44*. et Forstørrelsesglas, saadan et rundt Brillglas, der gjør al Ting hundrede Gange større end det er. *HCAnd.VI.95*. *Paulsen.I.573*. || ☐ billedl. han (skulde) have brugt sin Indbildningskraft som et Forstørrelsesglas, hvor hans Øine ikke naaede. *Ev.VI.235*. især i udtr. som: se (paa) noget med forstørrelsesglas, (nu l. br.) overdrive (betydningen af) noget. *Bagges.DV.X.357*. Man er saa tilbøielig til at see Næstens Feil med Forstørrelsesglas. *VSO*. Hun derovre ligner forresten heller ikke godt Beskrivelsen; men han har jo set Altting i Forstørrelsesglas. *Goldschm.III.124*. † **-rør**, et. om kikkert, mikroskop olgn. De see . . skarpere med blotte Øine end vi med vore beste Forstørrelses-Rør. *Kraft.VF.33*. **Forstørre**, en. (sj.) om kikkert: Lad den overpoetiske . . Foragter af Naturvidenskaben see gennem en fortræffelig astronomisk Forstørre paa Himmelen. *Ørst.III. 127*. **Forstørings-glas**, et. se Forstørrelsesglas.

Forstøtning, en. flt. **-er**. † vbs. til forstøtte (*SøLex.(1808)*); m. konkr. bet.: hvad der tjener til at forstøtte en ting. *Politivennen.1801.2467*. Forstøtning i Spanterne. Anvendes for at holde disse i deres rette Figur, naar de reises paa Kjølen. *Funch. MarO.II.47*. *Scheller.MarO*. sgr.: Forstøtningss-gods, -tømmer ofl. *Funch.MarO. II.47*. **forstøtte**, v. [fœr'sdø'də] **-ede**. vbs. **-ning** (s. d.) (af VI. for- 5 og støtte) ⚓ opsætte støtter mod en genstand saaledes, at den holder sig i en bestemt stilling; understøtte; afstive. forstøtte Canonerne med Klampen bag Hjulene. *Sø Lex.(1808)*. Skibet forstøttes indvendig med Pudestøtter, lodrette Støtter imellem

Dækkene, og Qværkstøtter. *Harboe.MarO. 241. Scheller.MarO.*

forstøve, v. [fɔr'stø'və] -ede. vbs. -ning. (til VI. for- (2 og) 6; jf. ty. verstauben; især i perf. part. ell. som vbs.) 1) forstøvet, (nu næppe br.) bedækket med (ell.: medtaget af) støv; støvet. Paa Frederiksbergturen var man forstøvet og udmattet. *Nyerrup.Levnet.97. (salens) forfaldne, forstøvede Udseende.Høyen.Thorv.24. 2) (naturv. og) 10 forvandle (findele) til støv; omsætte i støvform. Scheller.MarO. AlfredChrAndersen. Fysiologisk Kemi.(1918).59. ætheriske Olier i oliede opløsninger kan forstøves saa fint, at de kan indaandes langt ned i Luftrør og Bronchier. *Berl.Tid.15/11.1920.Aft.6.sp.4.* || forstøvet, som adj. Han fandt (instrumentet) dækket indvendig med forstøvet Vand. *Riget.20/1912.4.sp.6. Hag.IX.150.* || Forstøvning. *Scheller.MarO.* Forstøvning af Metallet (o: traaden i en elektrisk glødelampe). *NaturensV.1917.85. Forstøver*, en. jf. -e. ☞ navn paa forsk. findelingsapparater. 1) haandapparat til finfordeling af en farveopløsning v. hj. af en kraftig luftstrøm. *Sal.2.VIII.526. 2) mekanisme ved en forbrændingsmotor, hvori brændstoffet findes og blandes m. luft ved ind sugningen („karburator“).**

forstøffen, adj. se forstøpen.

forsukre, v. [fɔr'sogɾə] -ede. (ænyd. 30 d. s. (i bet. 2); jf. ty. verzuckern samt VI. for- 6.) 1) (fagl., l. br.) tilberede ell. overdrage m. sukker; indsukre (jf. glasere, kandisere). *Moth.S919.* syltede og forsukrede Ribs. *BerLüsb.GD.163. 2) † overf. 2.1) m. tings-obj.: gøre behageligere; forsøde (2). (han) forsukrer sin Tale med Venlighed. Horn.Moral.I.48. *Den lange Tid, i hvilken hand | Har levet hen i Ægtestand . . | Hans Liv forsukrer haver. Graah.PT.I. 40 303. Biehl.Den forelskede Ven.(1765).8. 2.2) m. person-obj.: stemme mildere; formilde. Konen hun vilde forsukre Manden med eet Faunetage. *Phenixb.TC.II.Nr.11.1.**

forsulte, v. [fɔr'sul'də] -ede. (egl. sa. ord som forselte; jf. forsulten; sml. forhungre || part. forsultet føles nu ofte som hørende til bet. 2) 1) (l. br. i rigsspr.) intr.: lide i høj grad af sult; sulte stærkt ell. længe; ogs.: tage skade af at sulte. 50 det er urigtigt at lade Svinene drive om Sommeren . . paa Marken, og der forsulte. *Begtr.Sjæll.II.450.* || nu næppe uden for part. forsultet brugt som adj.: som har sultet (for) længe; som har taget skade (er svækket, forpint osv.) af at sulte; udhungret (jf. forsulten); ogs. (jf. bet. 2): som i lang tid er blevet sultet; udsultet. *Moth.S921.* et fattigt, forsultet og forfrossent Menneske. *Tode.ST.II.71.* *de stakkels Moderløse, | De smaae Forsultede. *Oehl.F.35. HCAnd.IX.50.* disse, siden i Morges med Flid og Overlæg forsultede, Husmandsfolk. *JakKnu.F.135.* Pers vanskjøttede og forsultede Organer. *Aakj.VB.30. jf. Feilb. 2) (nu næppe br., jf. dog bet. 1 slutn.) trans.:*

sulte (en) stærkt ell. længe; udsulte. *Moth.S921.* Det er skammeligt at forsulte sine Børn. *VSO. MO. forsulten*, part. adj. [fɔr'sul'd(ə)n] (ænyd. forsult(en); egl. perf. part. af forsulte, jf. VI. for- 2.s) som har sultet længe (jf. forhungret samt forsultet u. forsulte 1); især: som lægger stærk sult for dagen, i det ydre bærer præg af underernæring. 1 tør og forsulten Koe (kostede) 150 Croner og derover. *Borrebye.TF.362.* *mine (o: en rævs) forsultne Unger, | de skrige saa forfærdelig | af Hunger! *Rich.I.49.* Forkommen, laset og forsulten havde han set ud. *Esm. I.196. uegl.: Embedsmændene maatte jo være forsultne, siden de altid raabte paa højere Gage. Schand.BS.85.*

forsumpe, v. [fɔr'som'bø] -ede. vbs. -ning. (< MO.; efter ty. versumpfen; til Sump, jf. VI. for- 6.) 1) (l. br.) i egl. bet.: blive til en sump; blive sumpet. den sure, forsumpede, med grønne Alger bevoxede Kjælderetage. *Bergs.PP.86.* (Kbh.s spildevand havde) faaet Lov til at staa og forsumpe langs (volden). *TroelsL.II.50.* Forsumpet Søbund er dyndet Søbund, der ved at henligge utilstrækkelig tørlagt er blevet sur og kold, dækket af Mos og Halvgræsser. *LandbO.II.219.* Forsumpning opstaar ret ofte . . af Bundvæld. *smst. uegl.: *Blodet, der tykt forsumper. Schand.SD. 235.* || \ trans.: omdanne til en sump. *intet vil kunne | forsumpe Bækkens stride Trav. *Blaum.AH.110. 2) ☞ billedl. ell. overf.: standses i sin udvikling; ikke komme til fuld udvikling, udfoldelse; stagne; „løbe ud i sandet“; om person: ikke fortsætte sin udvikling saaledes, som det kunde ventes ell. haabes, men (ofte p. gr. af uheldige omgivelser) støves og afstumper i moralsk ell. intellektuel henseende. vor politiske Forsumpning. *Hørup.I.211.* det danske Bogvæsen op ved Halvfjerdsene . . var i Færd med at forsumpe. *smst.* dersom han ikke ganske var forsumpet iblandt Landstrygere, Bierfidlere, Værtshuspiger. *Drachm. KW.184.* Hvor mange gode Evner der forsumper . . i saadan en lille By. *VilhAnd. AD.183.* en sand . . Reaktion er kraftig, kort og forsumper (*Brandes.E.12:* stagnerer) ikke. *Brandes.IV.4.* || (sj.) trans.: (indirekte) modarbejde (en sag) ved at hindre dens behandling ell. fremme; „sylte“. forsumpe en Sag. *D&H. forsumpet*, part. adj. [fɔr'som'bøt] (\ forsumpen. *EBrand. UB.18.*) (til forsumpe 2) om person, dels: som stadig holder fast ved det samme ell. ikke følger m. udviklingen; sløv og afstumpet (i moralsk ell. intellektuel henseende). en gammel forsumpet Rationalist, der mente, at, hvad der var godt Latin i Begyndelsen af Tyverne, vel maatte være det endnu. *Schand.AE.32.* dels: som er sunket ned i nød, laster olgn. de blege, forsumpent udseende Musikere sneg sig stille og gnavne omkring imellem Nodestolene. *EBrand.UB.**

18. Dette forsumpede og forhutilde Indvid, der med koldt Blod uddelte Skaller og deltog i Slagsmaal. *V. Riegels. Frøken Dik. (1914). 209.* || (l. br.) om tilstand: stagnerende. „Gemüth“ er jo det samme som en Art stillestående, lidt forsumpet og indelukket Inderlighed. *V. Ved. BB. 113.*

forsunget, part. adj. [fɔr'son'əf] (jf. VI. for- 2.s samt ænyd. forsynge, -siunge, udsynge, synge (en sorg) bort; l. br.) ødelagt, udmattet af at synge for meget. (sangerinden) var saa forsunget, at hun havde tabt endeel af sin Stemmes Kraft. *Oversk. DS. II. 96.*

forsuppe, v. (efter nt. versupen; jf. ænyd. forsuffe samt ty. versaufen; foræld., sj.) sætte til ved drik. I saadanne (kroer) forsupper Bonden Sundhed, Vid og Forstand. *Kirkehist. Saml. 5 R. V. 49.*

† **forsuppen**, adj. (ogs. forsuffen, forsoffen. *v. Aph. (1764). 205.*) (ænyd. forsuppet, jf. sv. försupen; egl. perf. part. til forsuppe; formerne m. -ff- fra ty. versoffen, part. til versaufen; jf. besoffen) fortrukken. din liderlige forsupne Lømmel. *Kom. Grønne. I. 185.*

forsure, v. [fɔr'su'rə] -ede. (ænyd. d. s.; fra mnt. vorsuren; jf. forsyre) gøre sur. 1) (nu næppe br.) i egl. bet.: gøre (noget) surt ell. syrligt; syre. Den Mad maa forsures med Edike. *VSO. spec. m. h. t. dej: syrne. Moth. S929.* || billedl. (jf. bet. 2). alle Kilder er bleven forsurede — de sprudlende stærke Kilder, hvoraf Ungdommen skulde suge . . Livsmod. *Drachm. HI. 240.* se ogs. u. forsalte. 2) (W, l. br.) overf. Theatre, som (er) en sand Pleieanstalt for forsurede eller ved Læthed forsømte Talenter. *Rahb. Sandsig. 641.* vi (danskere) er ved at forsures nu, på grund af altfor megen ind-

dæmning. *Hjorta. K. 166.* Legemet sygner, Sindet forsures. *Vilh. And. HS. 160.* || især (ofte m. obj. og hensobj.): ødelægge ell. gøre skaar i en glæde, nydelse oln.; forbitre (2); „spolere“; denne Glæde blev kort derefter forsuuret. *Holb. JH. I. 305.* Skamfuldhed . . vilde forsure ham Opfyldelsen af hans Pligt. *Blich. IV. 136.* et gammelt, gnavent, ufordrageligt Menneske, der vil forsure Deres Liv („gøre Dem livet surt“). *50 Levetzow. Tre Fort. 163.*

forsuttet, part. adj. [fɔr'sudət] (til sutte; jf. VI. for- 2.s; dagl.) egl.: ødelagt, ved at der er suttet for meget paa det. en forsuttet Cigar. *Drachm. FI. 18.* || (sj.) overf. vore forsuttede Sjælebøger, der handler om ingen Ting. *JV. Jens. (Pol. 12. 1909. 9. sp. 3).*

forsvage, v. [fɔr'sva'qə] -ede. (ænyd. d. s., sv. försvaga, ty. verschwächen (verschwachen), nt. verswakken, jf. mnt. vorswaken, blive svag; nu næppe br.) gøre svag; svække (jf. forsvække). *Moth. S933.* *det Rommerske Rige (skal) hvert Aar | Forvandlis og forsvagis, | Forfølgis, fortrykkis og plages. *Sybill. Spaadom. (1724). A8^v.* (han) vilde begynde en Forandring (mere for)

at forsvage Bisperne, end af stor Andagt. *Gram. (KSelsk. Skr. III. 2).* VSO. \ Saadanne Episoder kan dog ikke . . forsvagige selve Dramaets . . indre Kraft. *Pol. 15. 1922. 9. sp. 6.*

For-svaler, en. [V. 2.1] (fagl.) apparat til foreløbig (mindre) afkøling af en varm vædske (mælk, vand) paa et mejeri (jf. I. Forkøler). *Ugeskr. f. Reitsv. 1920. A. 4.*

Forsvar, et ell. † en (*Moth. S945* (bet. 1.2). *Holb. Jep. IV. 6. sa. Masc. III. 11.*) [fɔr'sva'r] (tidligere ogs. m. hovedtryk paa 2. led: *Salm. Hj. 637. 7. Holb. Paars. 35.*) ft. (l. br.) d. s. (*Fasting. H. 101. Mynst. (Jur. Tidsskr. XIV. a. 222).*) (gl. da. forsvar i bet. 1.2 (*Glda. Kron. 167*); til forsvarer)

1) til forsvarer 1. 1.1) som vbs.; ogs. mere konkr. om det, der anføres (i tale ell. skrift) til gunst for nogen ell. noget. Dette er mit Forsvar mod dem, som mig bedømme. *1 Cor. 9. 3.* *mit Hierte | Ey fleere Forsvar for din Datters Dyd begierte. *Fasting. H. 101.* Forsvaret (: af en doktordisputats) varede i ikke mindre end ni Timer. *Hauch. MfB. 323.* Hun saa' paa ham, som kun en Kvinde kan se paa den, hun elsker . . Hvis Kvinder skal dømmes, da har de deres højeste Forsvar i et saadant Blik. *Drachm. T. 241.* || til (ens) forsvar, til forsvar for (en) ell. † i forsvar af (*Tode. ST. II. 16.*) Jeg holder gandske ufor-nøden at tale noget til disse Comoediers Forsvar. *Holb. Comoedier. I. (1723). a1^v.* Saa har du da, o Menneske, intet til dit Forsvar. *Rom. 2.1 (OGuldb.).* han anførte meget til forsvar for sin hypotese | | tage en i forsvar ell. (nu l. br.) tage ens forsvar (*PAHeib. Sk. II. 228. HCAnd. VIII. 178.*), forsvare (1.1) en. I gjør ilde, at I tager saadan forløren Søn i Forsvar. *Holb. Jean. V. 6.* *Da Mustapha endnu var levende, | Tog jeg det Skarn (: Aladdin) i Forsvar. *Oehl. A. 94. Pont. LP. VII. 124. 1.2*) (nu l. br.) person, der taler til gunst for en ell. noget; forsvarer (1). Actors og Forsvars (: defensors), saavel som Delinquentens Befordringskab. *Stampe. II. 147.* *Religionens Forsvar, Dydens Ven. *Ev. I. 16.* Trældommens Lænke brast, og den Ringe fandt Talsmand og Forsvar. *Mynst. Præd. (1842). 6.*

2) † (jf. forsvarer 2) det at tage ansvaret for noget; ansvar (3.1); kun i forb. paa (eget) an- og forsvar, se Ansvar 3.1

3) (foræld.) til forsvarer 3. 3.1) handlingen at drage omsorg for nogen ell. noget; værg; beskyttelse (især af retslig art); oftest efter præp. i. (*Kalk. I. 712*). Ingen maa tage een anden Mands Tiener i Forsvar (: antage sig hans sag ved at modtage ham i sit hus), før end hand lovligen skilt er fra sin Husbond. *DL. 3—19—13.* Den, som Værg er, og Børnegods og Penge i Forvaring og Forsvar haver. *smst. 3—17—30.* *Lad os, som her du (: gud) samlet har, | Og i dit Forsvar være! *Salm. Hj. 417.* (den) Kelder-svend . . som hoß vintappere har kelderren i forsvar. *Moth. K83.* *At staa Nasonis Børn,

som Værge, | Med Forsvar udi Faders Stæd. *Falst. Ovid. a3r.* som Kongens Lensmænd kan (adelsmændene) faa Byerne i Forsvar, det vil sige, faa Tilsyn med deres Styrelse og Kontrol med Magistratens og Byfogdens Regnskaber. *Kr. Ersl. KL. 140. Trap. IV. 401. 3.2* om person: beskytter; værge; patron. De, som Kongen haver forordnet til at have Tilsyn med Kirkerne, og være deris Forsvar. *DL. 2—22—1.* *De faderløse Fader | Og Enkernes Forsvar .. | Han selv sig kaldet har. *Salm. Hj. 637. 7. Holb. HP. III. 7.* I staaer altfor ene i Verden, Diane, I behøver et Forsvar, en Beskytter. *Heib. TR. nr. 72. 4. jf.: Hospitalets Forsvar (v: patronat), Amtmand N. W. og Provst H. A. Bornh. Samlinger. VIII. (1913). 208.*

4) til forsvare 4. 4.1) som vbs. en Krigs-Flode til Rigets Forsvar. *Holb. Kandst. II. 1.* han blev kaldet til Forsvar for et heelt Rige. *Mall. Sg. H. 95. Mil. Conv. III. 143.* Enhver vaabenfør Mand er forpligtet til med sin Person at bidrage til Fædrelandets Forsvar. *Grundl. (1849). §95. (jf. forsvare sig u. forsvare 4.1:)* det Spørsmål, om en Undersaat maa bruge en voldsom Forsvar mod sin høye Øvrighed. *Holb. NF. I. 43. 4.2* (< *VSO. 1802*) konkr., om (indbegrebet af) de foranstaltninger ell. forhold (befæstninger, terrænejendommeligheder, hære osv.), der tjener til værn mod fjendtlige angreb. *Mil. Tekn. O. 120.* Floden er Byens Forsvar fra denne Side. *MO. Vort Forsvar. (ugeblad. 1881ff.).* Som et Festoptog drog Forsvaret af By. *SMich. HB. 147.* to Krigsskuepladser: en Øst og en Vest for Store Bælt, der hver skulde have sit Forsvar. *Sal. VIII. 527.* bedækket forsvare, se u. bedække 2.2. (jf. bet. 3.2:)* Vor Fredrik var fiern fra sin Havfrues Borg .. | Dens Forsvar var borte. *Bagges. V. 157.*

forsvare, v. [fɔr'sva'rə] forsvåre. *Heysg. AG. 123. -ede ell. (nu sj.) -te (Holb. GW. IV. 12. Tode. ST. II. 67. Aarestr. 217).* vbs. † -else (s. d.), (sj.) -ing (*PalM. I. 124*), jf. Forsvar. (glda. forsvare (*Suso. 187. Mand. 68*); svarer til svare for, oldn. svara fyrir, bære ansvaret for; sml. mnt. vorantworden; grundbet.: svare i st. f. en anden ell. til gunst for en ell. noget || om udtalen m. tryk paa 2. stavelse se V. for-sp. 195^{3b})

1) virke, især tale, til gunst for en person ell. sag over for person(er) af modsat mening, anklagere olgn. 1.1) ☐ m. person-obj.: hævde en persons uskyldighed, dygtighed osv.; spec. (især jur.): være defensor for (en anklaget). Lov og Ræt, Øvrighed og Procurators, som straffe (v: straffede) Ondskab og forsvarte Uskyldige. *Holb. GW. IV. 12.* Advocaten forsvarede ham saaledes for Retten, at han blev gandske frikiendt. *VSO.* Og da han saa en lide Uret, forsvarede (*Chr. VI:* beskiernede) han ham. *ApG. 7. 24. refl.:* Alexander slog til lyd med haanden, og vilde forsvaret sig for (1819: holde en

Forsvars-Tale til) folket. *ApG. 19. 33 (Chr. VI).* naar I beviser mig noget over, saa er tid for mig at forsvare mig. *Holb. Bars. IV. 8.* At forsvare sig mod falske Beskyldninger. *MO. 1.2* m. tings-obj.: hævde sandheden, rigtigheden, berettigelsen osv. af noget; spec. (især jur.): være defensor i (en sag). jeg er sat til at forsvare Evangelium. *Phil. 1. 17. (vi)* forsvarer hvad vi engang har sagt til den yderste Draabe af vor Bleckhorn. *Holb. Er. III. 6.* At forsvare Noget er altid at disrecommendere det. *Kierk. XI. 198.* hvor han optræder som Kritiker af Fag (i det Æstetiske), (formaar han kun) at forholde sig beundrende og forsvarende (*Brandes. DD. 41:* apologiserende). *Brandes. I. 391.* Denne afhandling er af det (filosofiske) fakultet antaget til offentlig at forsvares for den (filosofiske) doktorgrad. (formel trykt foran i doktorafhandlingerne). han har faaet en vanskelig sag at forsvare for højesteret | forsvare sin mening || ordspr. og talem. (nu l. br.) gjort gerning er halv forsvaret (*Blich. (1920). V. 33:* forsvart). *Mau. 2928.* en god (*VSO. VI. 62:* ren) sag forsvarer sig selv. *Balle. Bib. I. III. 1.3* (l. br.) indestaa for rigtigheden af noget; svare for; garantere. *Jeg vil sige Dig blot | De har Forfald faa't (v: er faldet i kampen) — | Men det skal jeg forsvare, | De har det nu saa godt —. *ARecke. 25.*

2) staa til regnskab for noget (over for en); tage, bære ansvaret for; i talespr. hyppigst m. obj., der betegner subj.s handling(er), handlemaade olgn.: hævde som rigtig(t) ell. berettiget; give gode grunde for; ogs.: (være villig til at) tage, bære ansvaret for; næsten kun i forb. m. kunne. De Forældre kand ikke forsvare det, som lader unge Mennisker rejse saaledes alleene, uden at give dem Brev eller Adresse til nogen. *Holb. 11J. V. 11.* Du est den, som af alle er meest Straf værd; thi jo meer du est kommen til Alder, jo meer har du at forsvare. *sa. KR. III. 6.* Nu har jeg tjent ham i saa lang Tid og holdt Huus for ham .. saaledes at jeg kan forsvare det for Gud og Verden. *Hz. IV. 137.* jeg (vil) gjøre for Dem Alt, hvad jeg har Raad til og kan forsvare for Kone og Børn. *Schand. TF. II. 218.* Du har tilintetgjort min Ungdom. Siig mig nu, kan Du forsvare alt det for din Samvittighed. *Tops. I. 70.*

3) † egl.: tage i sit værge, under sin raadighed; beskytte; opretholde. (borgerfolk) begyndte at slaae sig sammen til at stifte og forsvare Puge-Skoeler. *Cramer. (JySaml. 4R. II. 449).*

4) ved vaabenmagt, beskyttende foranstaltninger olgn. værge (en ell. noget) mod angreb af en fjende. 4.1) (han) dræber den anden til at forsvare sit eget Liv (v: i selvforsvar). *DL. 6—12—3.* at forsvare sine Lande for (nu: mod) Overlast. *Slange. Chr. IV. 916.* *Min unge Helt! .. | Iil at for-

svare Kongen med dit Sværd! *Oehl.AV.94.* de vaabenføre Mænd . . samlede sig, for at forsvare deres Guder og disses Tempel. *Molb.DH.II.313.* *Dengang hans tappe Fader | Med dræbende Kartetscher | Forsvarte Warschaus Gader. *Aarestr.217. uegl.:* (herren) skal beskytte dem med sin høire Haand og forsvare dem med sin Arm. *Visd. 5.17.* *den Stad | Bag Voldes Rad, | Som Gud ej har bevaret . . | Den er dog slet forsvaret. *SalmHj.81.1.* ☉ m. abstr. obj.: *Grib Sværdet og forsva'r (Oehl.HJ.44: forfølg) din Fødselsret! *Oehl.(1841).III.43.* || (især ✕) om forsvarsforanstaltninger: beskytte (en by osv.) mod angreb. Skandser forsvare . . Byen fra Landsiden. *MO.* havnen forsvares af tre forter || refl.: sætte sig til modværge (mod et angreb). *Moth. S944.* *kom, er du Mand! forsva'r dig. *Ev. V.159.* (han) befæstede denne By . . og vilde der forsvare sig til det yderste. *Molb. DH.II.206. 4.2)* (nu næppe br.) i videre anv.: værne (noget) imod skadelige indvirkninger; beskytte (2). (tænderne) ere bedækkede med en Art af Glasur, som forsva'rer dem imod Luften. *Suhm.II.97.*

† **Forsvarelse**, en. vbs. til forsvare. *Moth.S945.* || især til forsvare 1: d. s. s. Forsvar 1. i. I mænd, brødre og fædre! hører nu min forsvarelse (1819: mit Forsvar) til eder! *ApG.22.1 (Chr.VI).* *Visd.6. 11(Chr.VI).* *Pamela.I.481.* Sin Æres Forsvarelse imod Beskyldninger. *VSO.* ☉ **Forsvare**, en. [fɔr'sva:rɔr; l. br. fɔr'sva:rɔr; ogs.: -sva²(r)ɪ] fl. -e. (glda. forswarer(e) (*Suso.43.120*); til forsvare) person, der forsva'rer. 1) til forsvare 1. 1.) i alm. Thalmuds Forsvarere. *Holb.JH.II.464.* Det atomistiske System . . har kun faa Forsvarere tilbage blandt Fysikere. *Ørst.II.180.* Flor (var) en af Danskhedens kjækkeste Forsvarere. *Hauch.MfB.319.* *Vær du (v: madonna) mod Jordens Drifter hans Forsvarer. *CKMolb.Dante.III.267. 1.2)* (især jur.) defensor. *FlensbA.18/1893.2.sp.3.* *LovNr.53 26/1909.§440. 2)* til forsvare 4. Fædrene-landet og dets Forsvarere. *Ev. VII.164.* Kjøbenhavns Forsvarer Ulrik Christian Gyldenløve. *Brandes.III.17.* Soldaten, — Landets Forsvarer. *JakKnu.LS.104.*

forsvarlig, adj. [fɔr'sva:rli] adv. -t ell. (til bet. 2, se ndf.) d. s. ell. (†) -en (*VSO.*) (ænyd. d. s.; til forsvare)

1) (til forsvare 1.2) om noget abstr.: som kan forsvares. et Forsvarsskrift for Kristendommen, der soleklat skulde vise, baade hvor forsvarlig den, og hvor aldeles uforsvarlig . . Ligeegyldigheden mod den er. *Grundtv.PS.V.158.* Hvad man . . betragter som gode og forsvarlige Aarsager, beror paa det hele Standpunkt, man indtager. *Hoffd.Psyk.240.* især (jf. forsvare 2) om handlemaade, (resultat af) handling olgn.: som kan hævdes som (moralisk) rigtig(t) og berettiget; som der kan gives gode grunde for; ogs.: som man er villig til at tage, bære an-

svaret for. Er det forsvarligt saadan at forlade din Herre? *Holb.Jean.V.3.* jeg har ogsaa . . sendt En og Anden lidt hovedkuls ind i Skjærsilden; men det er en ærlig og forsvarlig Sag i denne lovlose . . Tid. *Ing. PO.II.87.* Er det forsvarligt af Staten, christeligt, at forlokke en Deel af den studerende Ungdom? *Kierk.XIV.155.* den Handling, som jeg misbilligede, ja maaske fordømte hos en anden Mand — den finder jeg forsvarlig hos dig. *EBrand.A.73.* at fremme en . . forsvarlig Ordning af Danmarks Værn. *Krak.1919.I.121.* (den kommanderende skal) gjøre sig forsikret om, at (skibene) ere i forsvarlig Stand, at han med dem kan fuldføre sit Togt. *SøkrigsA. (1752).§5.* En Vandmølle af god Bygning i forsvarlig Stand (er) til Kiøbs. *Adr.14/1. 1762.sp.14. m. overgang til bet. 2:* ved gode Varer og forsvarligt Arbeide lokke (de) Kiøbere til sig. *Bagges.NK.201.* || som adv. Favnesætterne (skal) sætte Favnene forsvarligen. *Forordn.22/10.1701.II.IX.§3.* *Han jo forretted har sit Embede, forsvarligt. *Holb.Paars.257.* dette Huus . . var godt og forsvarlig bygget. *Hauch.VII.407.* *Bordet var forsvarligt dækt. *Winth.XI.218.* en Spotter angriber Christendommen og fordrager den til samme Tid saa forsvarligt, at det er en Lyst at læse ham. *Kierk.VII.535.*

2) om noget konkr., egl.: saa god, solid olgn., at man kan tage ansvaret derfor; tilfredsstillende m. h. t. beskaffenhed, størrelse, styrke, omfang, varighed olgn. hver Bisp var satt for at udruste et vel bemandet og forsvarligt Skib. *Holb.DH.II.252.* *Naar jeg kand dreie en forsvarlig Ege-Rok . . | Er jeg fornøjet, og er dygtig Mester nok. *FrHorn.PM.82.* en Deel got forsvarligt brunt Malt. *Adr.1/1762.sp.10.* Jøden . . havde hiulpet ham med en lille Sum mod forsvarligt Pant. *Oehl.RA.206.* Det er en forsvarlig Bygning. *VSO. nu næsten kun (især dagl.) m. udvidet bet.: af en saadan beskaffenhed, størrelse, styrke osv., saa det kan forslaa noget; dygtig (3.3); „ordentlig“. store uldne Strømper, der naaede op over Knæerne og holdtes fast af forsvarlige Høsebaand. Goldschm.II.5.* en Skovhovedskipper med Langstøvler og en forsvarlig Sydvest. *Bergs.GF.I.268.* (han) trykkede et forsvarligt Smækkyss paa hendes Læber. *JPJac.I.232.* et forsvarligt Antal Kufferter, Kister, Kasser osv. *Drachm.SS.85.* (han) havde sat de første, forsvarlige Mundfulde tillivs. *Pont.LP.VIII.172.* (efter) en forsvarlig Tid at have banket ham paa Bryst og Ryg. *smst.VI.84.* || som adv. *De Lærde kan ganske forsvarlig drikke. *Ing.SR.89.* De fik ham forsvarlig bunden. *SvGrundtv.FÆ.I.176.* *man måtte jo være forsvarlig („godt“) gal, | hvis for Alvor man skabed sig sentimental. *Blaum.AH.92.* || † om person: tilstrækkelig dygtig. At være . . forsvarlig . . i den og den Videnskab. *Høysg.S.151.*

⊙ **Forsvarlig-hed**, en. 1) til forsvarlig 1. For En, der væsentlig tilhører Forbryder-Verdenen, er at frie sig ved Eed noget Officielt, Noget han infet Øieblik betænker sig paa, eller om hvis Forsvarlighed han nærer den mindste Tvivl. *Kierk. XIV.206.* 2) til forsvarlig 2. han stak den ene Ende (af et bælte) fast i Jernkrogen, den anden beholdt han derimod bundet om Livet . . hans Bestræbelser (gik) ud paa, at befæste de to Enden med størst mulig Forsvarlighed. *Etlar. DV. 182. And Nx.SD.26.*

Forsvars-, i sgr. [fɔrsvers-] udeladt ndf. er en mængde sgr., der henhører til flg. grupper: 1) ⊙ til Forsvar 1, fx. Forsvarsakt, -artikel, -grund, -indlæg, -ord, -tale. 2) (iser ✕; sml. *Defensiv-sp.551²³*) til Forsvar 4; undertiden m. særligt henblik paa Danmarks forsvar; fx. Forsvars-fest, -fjende, -flaade, -foranstaltning(er), -forbund, -forening, -hær, -indsamling, -kamp, -kommission, -kvinde, -linie, -mand, -middel, -plan, -skyts, -spørgsmaal, -stilling, -styrke, -tilstand, -vaaben, -ven, -vilje, -værk, -væsen; hvor intet andet angives ndf., foreligger denne bet. **-broder**, en. medlem af „De danske Forsvarsbrødre“, navn paa en række lokale foreninger af personer, der tjener ell. har tjent i den danske hær ell. flaaede. *Min Skr.²¹111887. Sal.³VIII.526.* ⊙ **-brug**, en. tiende til Forsvarsbrug. *MO.* Som . . bekendt er Danmarks Militærvæsen alene indrettet paa Forsvarsbrug. *DagNyh.¹¹12 1913.1.sp.4.* **-hund**, en. (fa gl.) (den store danske hund) anvendes navnlig som Vagt- og Forsvarshund. *BMøll.DyL.I.93.* **-krig**, en. *Eilsch.Term.14. Nørreg.Naturr.157. Mil TeknO.143. Sal.X.1034.* **-løs**, adj. 1) til Forsvar 1. Otto var forsvarsløs mod disse frygtelige Ord. *Goldschm.Hjl.I.92.* 2) til Forsvar 4. *vAph.(1764).* min Datter er ene og forsvarsløs, i et Land, hvor der hverken er Lov eller Ret for den Svage. *Goldschm.II.132.* et forsvarsløst Fædreland. *Bang.DuF.437.* **-mine**, en. (nu l. br.) (forankret) sømine. *OpfB.³I.190.* **-minister**, en. minister for et lands forsvarsvæsen; i Danmark (siden *Resol.Nr.275⁵ 1905*) officiel benævnelse for den minister, der samtidig staar i spidsen for krigs- og marineministeriet. *VortForsvar.²⁹11905.2.sp.1. Sal.³VIII.527.* **-ministerium**, et. det (er) glædeligt, at begge Forsvarsministerierne (∴ krigs- og marineministeriet) ere overdraget til selve Ministeriets Chef. *VortForsvar.²⁹11905.1.sp.4.* **-sag**, en. spec. i best. f., om bevægelsen til bedste for en (m. den militære sagkundskabs krav stemmende) ordning af Danmarks forsvar. *Drachm.F.I. 333. Sal.³VIII.527.* ⊙ **-skrift**, et. [1] skrift til forsvar for en person ell. sag; apologi. *Der fattes kun, at man giør forsvars skrift for Fanden. *Holb.Skiemt.B8v. Job.31. 35(Lindberg).* ⊙ **-stand**, en. tilstand, i hvilken man er klar, parat til forsvar; næppe

uden efter præp. i. (at) sætte Landetudi Forsvars-Stand. *Holb.Hh.II.183.* Fæstningsværkerne ere . . i god Forsvarsstand. *Bagges.DV.IX.304.* Han kommer for at sætte os fra Gaarden; saa maatte jeg stille mig i Forsvarsstand. *Hrz.XV.314.* **-vis**, adv. (nu næppe br.; jf. angrebsvis). *Slange. Chr IV.1192.* gaae forsvarsvis til Verks. *VSO. Wilst.D.I.142.*

10 † **forsvebbe**, v. (til Svebbe) ved støtter fastholde et spant paa dets plads under skibets bygning. *Funch.MarO.II.47.*

† **forsvede**, v. (ænyd. d. s.; efter nt. versweten, ty. verschwitzen; sml. forsvedt) udskille som sved; udsvede. *vAph.(1764).* **forsvedt**, part. adj. [fɔrs'vɛd] (til svede, svedt, jf. VI. for- 2.3; sml. forsvede; dagl.) meget svedig; medtaget af sved; om person: udmattet af at svede; stærkt svedt. *Moth.¹F473.* Han . . var gandske forsvedt. *VSO.* Der stak et forsvedt Hoved ud af hvert Vindu (i jærnbaneetoget). *Bang. SE.255.* Stamherren var trods Kulden overmaade hed og forsvedt i Hovedet. *JakKnu.A.265.* || (l. br.) om ting: fugtig af sved; gennemsvedt. Han trak et Par gamle, snavsede og forsvedte Handsker af. *Hrz. EF.231.*

† **forsvelte**, v. (ænyd. forsuelte (*DMag. 4R.I.196*), jf. ænyd. forsveltet, udsultet; sml. forsultet) d. s. s. forsultet 1. *Den Herre ey var vandt, i Huuset at tilstæde, | At nogen Hund forsveltdt, hand gav ham nok at æde. *Helt.Poet.198. Moth.S952.*

† **forsvende**, v. (efter ty. verschwenden, egl.: faa til at forsvinde) bortødsle; forøde; sætte over styr. Churfyrsten vilde derimod nødigen løbe den Fare, at, naar hun med hendes u-tidige Pragt, Kiøbesiuge og Gafmildhed hafde forsvendet dem (∴ pengene), skulde hand siden bære Byrden. *Slange.Chr.IV.1133.* † **Forsvender**, en. (fra ty. verschwender) ødelænder. Vor unge Cavallerer nu omstunder ere ret nogle forsvendere baade paa deres Helsen og Midler. *Comœdie om Lyveren. (1725).64.* † **forsvendisk**, adj. (efter ty. verschwend(er)isch) ødsel. *Slange.Chr.IV. 868.*

50 ⊙ **forsvenske**, v. [fɔrs'væn'sgø]-ede. vbs. -ning (Levin. *D&H.*). (til svensk, jf. VI. for- 6.2) 1) (søge at) bibringe svensk præg. vi (kan ikke) indlade os paa, enten at fordanske det svenske, eller forvenske vort eget Sprog. *Molb.(Hist Tidsskr.2R.I. 649).* at forvenske Modersmaalet. *Levin.* hun er gift i Sverrig og er blevet helt forvensket | 2) (l. br.) oversætte til svensk. *Levin.* Den første Udgave (af *Kalevala*) forvenskedes af Mathias Castrén. *HSchwansenflügel.Oldtidens Kulturhist.(1884).709.*

60 **forsvide**, v. (jf. glå. forsvida, gøre ondt, smerte) lade noget blive brændt ell. svedt; svide. *vAph.(1764).* nu kun (l. br. i rigsspr.) i part. forsveden [fɔrs'vɛ:ð(a)n] brugt som adj.: forbrændt; (stærkt) sveden.

forsvedne (orig.72: forsvidte) Ax. Grundtv. HV:1.(1867).77. (graden) er jo . . forsveden. Ant.Niels.FF.7. Træerne staae . . forsvedne og forbrændte. Bergs.S.115.

† **forsvige**, v. vbs.-else (VSO.). (ænyd. d. s., fsv. forsvika; til svige || ordet er i ænyd. blevet paavirket af det ubeslegtede forsvige, fortie (ogs.: i bedragerisk hensigt), fra mnt. vorswigen (ty. verschweigen)) be-
gaa svig med (noget); tilegne sig ell. til-
bageholde (noget) paa bedragerisk vis. Befindis nogen at have gjort Arvesvig, legges ud hvis (o: hvad) forsviget er med Skadegield.DL.5—2—89. han (gør sig) ikke Samvittighed over ofte at forsvige det, som han er den højeste Øvrighed skyldig. Spectator.13. VSO. || spec. m. h. t. toldsvig. Moth.S963. (de lovede) at Skipperne herefter formedelst deres Undersleb udi Angivelse ikke meere skulle blive fragtaget, end hvad de hafde forsvøget. Slange. ChrIV.182. forsvige Kongens Told. VSO.

† **forsvigelig**, adj. om ting: som der kan øves bedrageri med; spec.: som (let) kan smugles over en grænse. Han havde hos sig Kniplinger, Silkestrømper, og andre forsvigelige Ting. VSO.

forsvinde, v. [før'sven'ə] præf.-svandt, ft. † -svandt (Holb.Plut.IV.2. sa.Ep.IV.151) ell. (foræld.) -svunde (Suhm.II.340. Oehl.DM.102. FrHamm.TB.54); part.-svundet. vbs.-ing (s. d.) ell. † -else (vAph.(1764). Blich.IV.651. Ing.EM.III.20. sa.LB.III.86), jf. Forsvindende. (glda. d.s.; fra mnt. vorswinden (ty. verschwinden); jf. forsvende)

1) † hentæres, svinde hen p. gr. af sygdom olyn.; sygne hen. dem, der blive tilovers af eder, de skal forsvinde i (1871: svinde hen ved) deres misgerninger, i deres fienders land. 3Mos.26.39 (Chr.VI). (herren) lader enhvers kiød forsvinde (1871: tæres hen), medens hand endnu staaer paa sine fødder. Sach.14.12 (Chr.VI). *Det ædle Eege-Træe man saae af Sorg forsvinde. Holb.Metam.9. jf.: Himlene skulle forsvinde som en Røg, og Jorden ældes som et Klædebon. És.51.6. *Før skal mit Liv og Siæl til Røg og Damp forsvinde . . | Før jeg din Godhed skal i Glemme-Bogen skrive. Falst.Ovid.15.

2) m. konkr. subj.: unddrage sig iagttagelsen, især synet, ved at fjerne sig, skjule sig ell. blive til intet; gaa (svinde) bort (for ens øjne); blive usynlig; blive borte; nu især m. forestillingen om, at noget bliver borte paa en pludselig, sporløs, ofte overnaturlig maade. efter at han med stor Fripostighed havde talet med Keyseren, forsvandt han for alles Øyne. Holb.Kh.96. *De gamle Guders brogede Vrimmel | Forsvinder, og kommer ei meer til Nord. Oehl.L.I.45. *i min Tanke selv jeg reent forsvinder, | Som Bølgen i den grændseløse Strøm. PalM.AdamH.I.102. *Yndigt kommer og forsvinder | Rødmnen paa de fine Kinder. sa.U.322. engang imellem forsvinder (hun-

dene) i Sivene med et Plask. Pont.LP.VII. 8. billedl.: *Tænk, naar engang den Taage er forsvunden, | Som her sig sænker over Livet ned. SalmHj.650.I. forsvinde som dug for solen, se I. Dug 1. om noget, som delvis unddrager sig synet: jeg staaer paa Sienas Vold og ser den hvide Vej forsvinde. Jørg.Liv.I.18. Hendes Hage forsvinder i Pelskraven, hendes Pande og Øren i Pelshuen. Buchh.UH.107. || † dep. forsvindes i sa. bet. St. Birgitte . . begyndte at skinne som en Soel og forsvandtes. Holb. Bars.II.8. Borrebye.TF.13. || † person: gaa sin vej (især: pludseligt ell. sporløst, ubemærket). tilsidst var han ganske fattig; da forsvunde alle Giesterne, Hyklerne forstukke sig. Suhm.II.340. De flyer mig . . naar jeg viser mig, forsvinder De. PalM.I.246. *Knap var Moderen forsvunden, | Før end Fingren var i Munden. Eastian.Nr. 7.2. Men nu maa Du forsvinde. Skynd Dig, jeg hører Direktøren. Esm.III.72.

3) (overf. brugt af bet. 2) m. abstr. subj. 3.1) ☉ i al alm.: for stedse ell. midlertidigt ophøre at være til; blive til intet. *udi vores Alder | Forsvunden gandske er aldret Philosophie. Holb.Paars.258. den nye Kierlighed begynder meer og meer at forsvinde. sa.Masc.II.A. *Det er en liden Tiid, | Saa har jeg vunden, | Saa er den gandske Striid | Med eet forsvunden. Brors. 119. *al min Tvivl forsvinder. Ew.V.185. *Sagnene forsvunde. Oehl.DM.102. (bevidsthedens) partielle Forsvinden i Søvn og Sygdom. Heib.Pros.I.15. deres Haab om Vinding var forsvundet (Chr.VI: gaet bort). ApG.16.19. MPont.Luther.(1902).9. || † dep. forsvindes i sa. bet. *Fyrighed og Mod hos Gunnild strax forsvandtes. Holb.Paars.188. *(du) stille maa dig an, som Sindets Kræfter | Forsvindes. sa.MpS. 280. 3.2) ☉ om tid: forløbe (næsten umærkeligt ell. uden at efterlade sig spor); henrinde. *Hvad er Livet, naar ei Livet | Sødt i Favnetag forsvinder. Oehl.SH.60. Den ene Time forsvandt efter den anden, ihvor langsom endog hver Minut hensneg sig. Gylb.X.182. Maaneder og Aar forsvandt. Ellar.F.167. || ofte i part. forsvundne brugt som adj. *1 længst forsvundne Dage | Var den (o: Uranienborg) i Glands og Magt. Heib.Poet.IX.5. Gylb.II.108. At indfinde sig til Hest paa Væddeløbspladsen ansaas i forsvundne Dage for flot. Esm.I.83. 3.3) part. forsvindende brugt som adj.; egl.: som næsten helt unddrager sig erkendelse, som ikke er til at opdage olyn.; ganske ubetydelig; meget ringe. Overhovedet er Aischylos' Viden om Mederne forsvindende. StSprO.Nr.94.45. (Worm havde kun) Lejlighed til at undersøge et rent forsvindende Mindretal af Runestene. CSPet.Litt. I.589. Værker som Adonis, Sejren, Brutus . . er af forsvindende Betydning i Sammenligning med disse. Brandes.MB.321. som forstærkende adv. ved adj. som lille, ringe

olgn.: forsvindende smaa Dele af en uendelig Kurve. *Høffd.MA.II.13.*

Forsvindende, et. (substantivisk anv. af part.forsvindende; jf. II. en sp.348⁴⁶) noget, der forsvinder. Muligheden af den Forargelse i Forhold til Christus, om hvilken vi have talt, er et historisk Forsvindende, forsvundet med hans Død. *Kierk.XII.89. smst.XI.103.* **Forsvinding**, en. (< MO., som kun har Forsvindelse (se u. forsvinde),

Forsvinden) vbs. til forsvinde (2); forsvinden; ofte (især dagl.) om enkelt tilfælde af (en persons) udeblivelse ell. bortgang. Kaptajen . . var kommen paa Dækket efter en af sine Forsvindinger (o: for at drikke). *Drachm.PV.141.* Han nikkede let i Retning af Pigen . . Ane var begavet nok til at forstaa, at det betød Forsvinding, og gled lydlost ud. *PEBenzon.H.108.* **Forsvindingskunst**, en. (l. br.) egl.: tryllekunst, hvorved en genstand ell. person forsvinder paa en forbløffende maade; uegl.: (kringlen) ligesom forsvandt paa Tongen, og et Par af dens Kammerater udførte denne Forsvindingskunst ligesaa behændigt. *Gjel.M. 278.* **-lavet**, en. ✕ kanonunderlag, der kan sænke sig efter affyringen af skuddene, hvorved kanonen dækkes mod fjendens id. *OpfB.¹ VIII.553.* **-nummer**, et. egl. d. s. s. -kunst; især (dagl.) i udtr. som lave (et) forsvindingsnummer, fjerne sig for kortere ell. længere tid; absentere sig. en stor, høj Fyr, der lavede Forsvindingsnummer tyve Minutter til en halv Time ad Gangen. *Carl Sør.S.II.13.* „Hvis det er fremmede —“ — „Saa laver jeg et Forsvindingsnummer.“ *StellanRye. Løgnens Ansigter. (1906). 81.* **-punkt**, et. (mat.) d. s. s. Flugtpunkt. *Sal. XIV.237.* uegl. (sj.): I Smaalands Skove finder (Vodskov) det Forsvindingspunkt for Hovedstadslivet, han søger. *Ipsen.LP. 101.* **-taarn**, et. ✕ kanontaarn, der kan sænke sig efter endt skydning. *OpfB.² II.182. Sal.XIII.1138.*

forsvire, v. [før'svi'rø] -ede. (til svire, jf. VI. for-2.i) 1) (sj.) ødelægge ved svir. *(vi) forsvire Sundhed, Mod og Ære. *F Guldb.SS.III.349.* 2) (dagl.) part. forsviret brugt som adj.: medtaget af svir; forsoldet. en forsviret Slagtersvend. *Bagges.DV.IX.181.* deres forsvirede . . Ansigter røbede Mangel paa Søvn. *Ing.KE.I.51.* jeg er forsviret, for jeg soldede ude i Pavillonnen i Nat. *Schand.AE.143.*

For-svisel, en. (fagl.) den forreste krumme del af en sadel; sadelbue (jf. I. Bue 6.s). *MilTeknO.242.*

forsvække, v. [før'svægø] -ede. vbs. -else (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorswēken, ty. verschwächen; jf. forsvage; nu næppe br.) gøre svag ell. kraftesløs; (ud-)matte; svække || m. h. t. person ell. persons livskraft, mod olgn. Judith . . forsvækkede (1871: lammede) ham med sit ansigtes deylighed. *Jud.16.8 (Chr.VI).* jeg er forsvækket (1871: svækket) i hiertet af be-

kymring. *1Makk.6.10 (Chr.VI).* alle Sindets og Legemets Kræfter . . ere reent forsvækkede. *Seidelin.229.* At forsvække Modet. *VSO.* Han blev forsvækket i sin sidste Sygdom. *MO.* || i anden anv. (stjernerne) staae i deres rette orden . . og de forsvækkes ikke i deres varetægte (1871: mattes (ikke) paa deres Vagter). *Sir.43.12 (Chr.VI).* Handelen blev forsvækket (ved den sorte døds hærgen). *Borrebye. TF. 486.* **Forsvækkelse**, en. (nu næppe br.) vbs. til forsvække; ogs. om tilstanden: svækkethed; svaghed. ald den Forsvækkelse som hans Stat og Riger ved denne sidste bedrøvelige Krig havde lidet. *Slange.ChrIV. 1383.* Helbredens Forsvækkelse i Ungdommen. *VSO.* en Forsvækkelse i Nerverne. *smst.*

† **forsvælge**, v. (efter ty. verschwelen) sætte (penge) over styr ved fraadseri m. mad og drikke; spise og drikke (penge) op (jf. forsvire 1). Nu har han forsvælget alle sine Midler. *VSO.*

forsvæрге, v. [før'svæ'rçø] (nu kun dial. ell. vulg. forsvære [-'svæ'rø] *Reenb.I. 128* (∞ meere). *Holv.Vgs.I.3. Grundtv.PS. IV.152* (∞ være). *Hostr.G.11. jf. Thorsen.90. Feilb.*) præs. -er ell. (nu kun dial.) -svær (Holv.Sat.A4r. Feilb.); præc. -svor ell. (nu kun dial.) -sor (*Slange.ChrIV.134. Thorsen.90. Feilb.*); part. -svoret ell. (i rigsspr. nu kun som adj. i fk.; jf. bet. 2 slutn., 3.i og 3.3) -svoren (efter have: *Holv.Tyb.V.8*) ell. (nu kun dial.) -soret (*DL6—1—9. Holb. DR.III.6. Westenholtz.A.28. Thorsen.90. jf. forsoren*) ell. (nu næppe br.; poet.) -sværget (*Oehl.L.I.51. Drachm.DM.43*). vbs. -else (s. d.). (glda. forswær(j)æ, -swærge i bet. 1 (*UnivBl.I.152. Rtmkr.*) og 2 (*HellKv.82*), æda. forswæræ, forbyrde (noget) ved mened; efter mnt. vorsweren (ty. verschwören); se sværge; jf. VI. for-4; sml. forsoren)

1) ved ed ell. anden højtidelig forsikring erklære at ville opgive ell. forsage; afsværge. 1.i) ☐ m. h. t. mening, tro, tilbejghed, egenskab olgn.; ogs. m. afsvækket bet.: undertrykke; fornyægte. (du) har forsvoret Troen og forskrevet dig til Fanden med dit eget Blod. *Holv.Hex.IV.10.* Byd mig . . ikke at forsværge min Natur. *sa.LSk.I.I. (Galilæi maatte)* forsvære den Mening, som et Kietterie, at Jorden bevægedes. *OeconT.V.40.* *End har jeg ingen Christen kiendt, som tilbød | Sig at forsværge Christendommen. *Oehl.VIII.240.* *De Kæmper saa vrede, | Som Freden forsvor. *Grundtv.PS.V.172.* *Elendig den, der Qvindens Gunst forsværger. *Beyer.LL. 70.* || forsværge gud, (nu l. br.) (edeligt) fornægte gud. Befindis nogen Troldmand, eller Troldqvinde, at have forsoret Gud og sin hellige Daab og Christendommen. *DL. 6—1—9.* *Han (o: apostelen Peter) Dig gætted' trende Gange, | Og forsvor sin hjerte Gud. *Kingo.132. Ruge.ET.320. 1.2) (foræld.) m. h. t. et sted: sværge at ville holde sig*

borte fra (et sted). paa Raadhuset udi Stockholm maatte (han) forsværges Riget, og lade sig nøye med noget Gods udi Finland. *Holb. Intr. II. 61.* (resultatet) var, at 6 Personer for skammelig Husholdning med Skøger maatte forsværges Byen. *HMat. thuess. DK. 93.*

2) især m. inf., at-sætn. ell. ubest. pron. som obj.: ved ed ell. anden højtidelig for-sikring erklære, at noget ikke er til-fældet, ikke eksisterer, ikke vil (skal) ske oln.; (be)nægte (ved ed). vi har forsvoret at borge nogen. *Holb. Jep. I. 6.* *Du ei forsværges bør at blive Madses Brud. *Wess. 6.* *det er ilde, | At see, hvad man forsværges vilde. *smst. 79.* Fordi De har forsvoret at gifte Dem, vil De hindre Andre deri. *Schand. IF. 73.* *At sligt kunde hænde | Jeg vilde forsværget. *Drachm. DM. 43. jf.:* til min Forundring troede jeg at mærke, at den første Deel (af dommen) var ham langt modhydeligere end den sidste, deraf nemlig, at han altid kun een Gang for-lovte denne, naar han tre Gange forsvor hiin (o: svor paa ikke at ville underkaste sig den). *Ev. VI. 196.* ofte i forb. man skulde forsværges, at osv., man vilde (hvis man ikke vidste bedre) erklære det for en umulighed, for ikke at kunne være tilfældet; det er næsten utroligt at osv. Mand skulde forsværges, at det var een Piige, saa vel kand hun tie. *Holb. Didr. 18sc.* man skulde næsten forsværges, at det var rigtige, le-vende Mennesker. *Hostr. G. 11. talem.:* man skal ingenting forsværges (uden at bide sin egen næse af). *Moth. S958. Feilb. Sjæll. Bond. 189. jf. Mau. 1606.* || (i skodesløst sprog ell. dial.) m. overfladig nægtelse. *Dyden er allevegne forfuld. — *Besynderlig af ens egne Landsmænd, derfor har jeg forsvoret aldrig at komme i min Fød-By of-tere. *Holb. Arab. 1sc. Feilb.* || part. forsvoren brugt som adj.; ordspr. forsvoren ting gaar snarest for sig, det, som man har svoret ikke at ville gøre, ell. det, som man har anset for umuligt, sker ofte. *Mau. 1607. VSO. Grundtv. BrS. 49. CBernh. IV. 138. 357. jf. u. forsoren 1.*

3) refl. 3.1) (jf. VI. for- 2.1; nu l. br.) af-lægge falsk ed (mened); sværges falsk (og saaledes blive evig fortabt). jeg har nogle smaa Eeder i reserva, saa at jeg kand sværges mig frie, uden at forsværges mig. *Holb. 11J. II. 5.* *Ved alle Muserne! — *Forsværges Dem ei! *Ev. IV. 114.* aldrig har jeg forsvoret mig, eller loiet mig fra mit Løvte. *Rahb. Tilsk. 1791. 290.* *en død sig sagtens kand forsværges; | thi, naar man først er død ihjel, | er Fingrene en Bagatel. *Grundtv. PS. IV. 152.* || (nu næppe br.; jf. evig forsoren u. forsoren 1) part. forsvoren (*Moth. S959:* forsoren) brugt som adj.: som har svoret falsk (og derved er evig fortabt); mensvoren (jf. bet. 3.s slutn.). *Du meener, at, om du din Æd tilbage tager, | Var du forsvoren. *FrHorn. Somm. Poet. 141. VSO. 3.2)* (jf. VI.

for- 5) bande, sværges højt og dyrt. aldrig bliver jeg saa Vred, I faaer mig jo god igien, Jeg maa bande og jeg maa forsværges mig, saa meget jeg vil. *Kom Grønneq. I. 303.* nu især (l. br. i rigsspr.) i forb. m. paa: bande paa. Man skulde forsvoret sig paa, de vare de arrigste Fjender. *Ing. LB. III. 25.* For at røre dit Hjærte og faa dig til at laane mig Pengene, forsvor jeg mig paa, at jeg befandt mig i en Forlegenhed af den pinligste Beskaffenhed. *Homo S.F. 107. 3.3)* (nu især dial.) i udtr. som forsværges sig til (en), sværges (en) huldskab og troskab; give sig (en) i vold; forskrive sig til. *Merkurius, som godt al Galskab lide maae, | Paa Øieblikket sig forsvor fra Gud til Fanden. *Wess. 76.* jeg forsværges mig ikke til nogen Herre meer i Verden, hvad enten han er en Engel eller Djævel. *Ing. PO. II. 64.* en Angst for, at han nok havde forsvoret sig til Fanden lige-frem. *Jak Knu. S. 28. jf.:* *udi Nord | Skarer for Guldet fra Gud sig forsvor. *Grundtv. Heimd. 89.* || (nu næppe br.; jf. bet. 3.1 samt forsoren) part. forsvoren brugt som adj.: som har forskrevet sig til djævelen. en forsvoren Aand. *Nysted. Rhetor. 33.* den forsvorne Dr. Faust. *Ing. EF. XIII. 12.* Saadan en forsvoren Karl rammer, hvor han sigter; men saa annammer ogsaa den Onde hans Sjæl, naar han dør. *smst. VIII. 235. jf.:* Jo mere forsvoren og fortabt en slig Synder gør sig, jo ivrigere bliver . . den unge Piige for hans Frelse. *Bøgh. JT. 119. 3.4)* forsværges sig sammen (forsværges sig. *Oehl. L. I. 51.*) (nu næppe br.) sammensværges sig. Raadet havde forsvoret sig sammen mod ham. *Holb. Herod. 340.* De forsvore sig sammen ikke at søge Seng med deres Mænd. *sa. Ep. III. 250. Kom Grønneq. L. 216.* (hansstedærne) forsoere sig sammen, at de skulde adelægge de Engelskes Handel. *Slinge. Chr. IV. 134.* *Skiebnen har sig ei mod mig forsværget. *Oehl. L. I. 51.*

⊞ **Forsværgelse**, en. vbs. til forsværges; især: 1) (nu næppe br.) til forsværges 1.1. Stærk Driks, Spils Forsværgelse. *VSO. 2)* til forsværges 3. 2.1) (nu næppe br.) til forsværges (sig) 3.1. Ved Vidners Forsværgelse kan endog den uskyldigste Mand fældes. *VSO. 2.2)* til forsværges (sig) 3.s; ogs. om de ord, hvormed man forsværges sig. Det skulde vel ogsaa nærmest kun være i Tankerne, han havde udført denne Forsværgelse eller Forskrivning til den Onde. *Jak Knu. S. 28.* (en pergamentstrimmel) hvor-paa han havde skrevet Forsværgelsen. *JV. Jens. FD. 56.*

For-sværm, en. [V. 2.1] (ænyd. d. s.; faql.) den første (tidligste) sværm af bier fra en kube; jomfrusværm. *Fleischer. B. 329. MBeyer. III. Biven. (1851). 79. Biavl. 15.*

† **for-sværgte**, v. (jf. ty. verschwären) gøre sort; sværgte; overf.: bringe skam over. *En Børstenbinder skulde det (o: et skrift) | Bekjendt ej ville være | Og paa saa sort

et Tavle-Bræt | Forsvært Navn og Ære. *Falst.183.*

forsy, v. [fɔr'sy?] -ede. (til sy, jf. VI. for- 2.1; især haandarb.) ødelægge (noget) ved (daarlig, uheldig) syning. *Moth. S988. VSO.* en uregelmæssig Navnklud, som et Pigebarn har forsyet. *Blich.MT.37.* Kjølen er forsyet. *Levin. c. alm.*

† **forsyde**, v. vbs. -ning. (ænyd. d. s. (bet. 1); jf. syde samt VI. for- 2.1 og 2) 1) intr., om vædske: fordampe ved kogning; koge bort. *Moth.S986.* Bliver Fordunstningen foretaget ved saa stærk Ild, at Flydenheden kommer til at koge, kalder man det en Forsyning. *HCLund.Samler. II.(1804).199.* 2) trans.: ødelægge ved kogning; koge (noget) for meget; forkoge. (han) haver kast alle vore Stole og Benke i Ilden, og haver forsødet (udg. 1858: forsyet) Læderet der med. *Historie om Tiile 20 Ugelsspegel.[ca.1700].nr.55.*

Forsyn, et ell. † en (*Visd.17.2(Chr.VI).* *Holb.Ep.II.10.* *Brors.81.* *Ruge.FT.56.*) [fɔr'sy'n] († **Forsjun.** *LKok.(PSyv.Viser.(1695).584).* *Æreboe.67.* jft. (kun i bet. 2) d.s. (ænyd. glda. d. s., jf. (sen) oldn. forsjå; egl. vbs. til II. forse, jf. forese samt forsyne || ordets bet.-udvikling) er paa virket af lat. providentia) 1) handlingen at drage omsorg, have omhu for noget. Skaden (skal han betale) af sine egne Penge .. om det skeer for hans Forsømmelse og onde Forsyn. *DL4-3-4.* mange rette ting skee dette folk formedelst din forsyn (1819: ved din Forsorg), mægtigste Felix! *ApG.24.3(Chr.VI).* saaledes tør jeg haabe, at den blinde Guds (o: Amors) Forsyn fremdeles vil lede Alt til det Bedste. *Heib.Poet.VII.274.* jf. *Esp.86.* i rigsspr. nu kun (især kirk.; vist kun efter gen. ell. poss. pron.) om det højeste væsens (guds) omsorg for og ledelse af de jordiske væsens, især menneskenes, liv og skæbne: dit (*Chr.VI:* din) Forsyn, o Fader! styrer (skibet), thi du haver og givet Vei i Havet. *Visd.14.3.* *Belt af Guds forsiun her hegner, | Værger fleeste land (o: landsdele). *LKok.(PSyv.Viser.(1695).584).* jeg vil da ikke tale meer derom, men overlade dette til Himlens Forsyn. *Holb.LSk.I.1.* *Dit Forsyn, o Fader, det fører os hiem, | Det styrer saa sikkert, hvor Søen er slem. *Stub.41.* † paa guds forsyn, egl.: i haab om guds hjælp; i (uansvarlig ell. ubegrundet) tillid til, at alt vil gaa godt; paa lykke og fromme. at gifte sig paa Guds Forsyn, som det kaldes, det er at være blind i den vigtigste Sag i dette Liv. *Suhm.II.122.* paa Guds Forsyn (rejste de) med Hustruer og Børn derfra for at opsoge til deris Boepæl et andet Land. *Borrebye.TF.483.* 60 || † det at være forudseende; forsynlighed. *her nu arbejdes vil | Med Forsyn og Forstand. *Helt.Poet.50.* *SørøSaml.III.170.* 2) (dial.) person, der drager omsorg for en anden; værge. *Esp.86.* 3) (især kirk.) som mere upersonlig ell. omskrivende betegnelse

for det højeste væsen; gud. *Synlig vi kan | Spore i Stad og i Land | Forsynets vaagende Øie. *SalmHus.4.3.* Naar den guddommelige Forsyn kaster Lykkens Kæbeltovt paa dig. *Holb.Hh.I.10.* *det Forsyn, som regierer Verden, | Benævnt Naturen, Skiæbnen eller Gud. *Bagges.V.14.* *Forsynet ynkedes mildt over ham, | Der ynketes ved Andres Qvide. *Hrz.D.II.120.* *Den Skjæbne, som en Gang mig haardt behandlet, | Forlængst har til et Forsyn sig forvandlet. *PalM.IV.357.* || uegl. (især spøg.), om indflydelsesrig person, der i alle maader drager omsorg for og har ledelsen af en andens sager. den bekendte engelske Forlægger Mr. H. .. et Forsyn for en fremmed Forfatter i London. *Brandes.XI.307.* jf.: man skulde .. være varsom med at agere Forsyn (for de voksne børn). *Pont.LP.VIII.71.* || hertil (især filos. og relig.) **Forsyns-lære** (o: læren om et guddommeligt forsyns ledelse af verden), -styrelse, -tro ofl. **Forsynd**, en. (jf. fæsnøsk forsendi, isl. forsenda, synk paa fiskesnøre; maaske til sende; no.) d. s. s. I. Forfang 1. *Tveanglede Forsynd ved Blyeloddet falder | I Dybet. *NordBrun.D.60.*

forsynde, v. [fɔr'søn'ə] -ede. vbs. -else (s. d.). (jf. ænht., ty. dial. og (øst)fris. versündigen; ænyd. forsyndige (sig), efter ty. sich versündigen; til synde) 1) (nu sj.) m. ubest. pron. som obj.: forbryde (1.3). *Som ugiort være skal, hvad hand forsyndet har. *Graah. PT.II.28.* kan de ikke blive fri for (at træffe afgørelsen), fatter jeg ikke, at der kan være noget forsyndet ved at .. skaffe dem Tid til at forberede sig til det. *Morten Larsen. Er det Uret at arbejde for at faa Flensborg gjort internationalt? (1920). 6.* 2) refl. forsynde sig, begaa en synd ell. forbrydelse; synde; forbryde sig. Hvori har hand forsyndet sig. *Moth.S999.* han havde forsyndet sig mod Keyseren ved at give ham falske Beretninger. *Holb.JH.II.142.* *Stub.28.* (han) havde forsyndet sig mod det sjette Bud og faaet et Barn med sin Tjenestepige. *Pont.LP.VIII.150.* || ofte (især dagl.) m. afsvækket bet.: forse sig; fejle. Lucinde forsynder sig kun mod god Smag og sand Poesi. *Brandes.IV.257.* har du sidet over igen? hvormed har du nu forsyndet dig? | **Forsyndelse**, en. flt. -r. vbs. til forsynde (sig); synd ell. forbrydelse (især: af mindre alvorlig art). der (er) mange Veie til Undergang, og mange Grader i Forsyndelse. *NBlich.SL.46.* Forsyndelse imod Gud og Næsten. *VSO.* de Øverstes og Forstandernes Haand har været den første i denne Forsyndelse (*Chr.VI:* forgribelse). *Esr.9.2.* ægteskabelige Forsyndelser. *Pont.LP.VII.13.* enhver lille Forsyndelse tog du, som om den var en Dødssynd. *PEBenzon.B.65.* om ogsaa et Menneske bliver overrasket af nogen Forsyndelse (1819: brøstret) da hjælper en saadan til Rette. *Gal.6.1(1907).* || (især dagl.) m. afsvækket bet. Stykket har

kjedet . . men det indeholder ingen . . Forsyndelser mod Kunsten og den gode Smag. *Heib. Intel. III. 140.* Forsyndelser mod de klassiske Sprogs Grammatik. *Schand. BS. 291.*

forsyne, v. [fɔr'sy'nə] († *forsjune*. *Holb. Paars. 94. Gram. Breve. 301.* præf. -ede ell. (nu sj. i rigsspr.) -te (*Holb. Paars. 94. jf. Feilb. IV. 156.* vbs. -ing (s. d.) ell. (nu næppe br.) -else (*Moth. S91. VSO. MO.*) (ænyd. 10 d. s. (ogs. i bet.: styre, lede, bestemme); afl. af Forsyn; sml. V. for-sp. 195³⁰)

1) † m. obj., der betegner en handling, et arbejde, en bestilling, en pligt olgn.: sørge for, at noget bliver udført ell. varetaget (af andre ell. især af en selv); besørge; sørge for; passe; ofte spec.: midlertidigt overtage og passe et embede osv. Det har jeg alt betænkt og forsynet. *Kom Grønneq. I. 112.* Ober-Officererne (skal), naar 20 de nogen Vagt maatte forsyne, udi deres Regiments Mundering . . være klædte. *M.R. 1730. 528.* Stiftet (skal) imidlertid af Stifts-Provsten forsynes. *Langebek. Breve. 73.* Fuldmægtigen (maa) forsyne Tjenesten. *Tullin. III. 90. VSO. MO.* || (undertiden m. overgang til bet. 2.) om besættelse af embeder. en vigtig Bestilling, som maa forsynes. *Holb. Ep. II. 71.* at see denne saa høytmagtpaaliggende Profession (o: professoratet i 30 *græsk*) ved en dygtig Mand vel forsiunet. *Gram. Breve. 301.* (meton.:) saa snart en Keyser er død, holdes intet Hoff-Raad lenger . . indtil Kronen (o: stillingen som kejser) vorder forsynet igien. *Holb. Anh. 62.*

2) (især m. person-obj.) sørge for at tilvejebringe ell. fremskaffe noget nødvendigt, tiltrængt, ønsket olgn. til brug ell. bedste for en. 2.1) (nu næppe br.) i al alm.: sørge for at en har det nødvendige; sørge for ens vel ell. udkomme; drage omsorg for. o kongel. . . forsyn du (1871: sørg du for) baade landet, og vor omkringede slægt. *2 Makk. 14. 9 (Chr. VI).* Naturens Ret befaler (faderen) at opdrage Børnene . . indtil de kunne forsyne sig selv. *Holb. NF. II. 36.* Fosteret, hendes Ønskers Maal, blev levende modtaget, navlet og forsynet (o: plejet). *Saxtorph. F. 27.* i sin levende Live saae (han) alle sine Børn meget vel forsynede, og satte alle i en ønskelig Stand. *CPRothe. M.Q. I. 465.* (befalingsmændene) forsynede (Chr. VI: forsørgede) Kongen og hans Huus; enhver havde een Maaned om Aaret at forsyne (Chr. VI: forsørge) ham udi. *1 Kg. 4. 7.* || spec.: forsørge (en kvinde) ved giftemaal (jf. II. forsørge 2). dersom Enken . . ikke bliver i Kaldet efter Præstens Død forsynet. *DL. 2—13—10.* du veedst, at jeg har elsket dig . . Hvorfore jeg ogsaa 60 alle Dage arbejder paa at faae dig vel forsiunet. *Holb. Tyb. III. 3.* jeg (ser) ikke, at vi kan forsyne hende bedre, end ved at give hende ham til Mand. *Biehl. Cerv. LF. I. 93.* 2.2) sørge for en i en bestemt (udtrykkelig nævnt ell. underforstaaet) retning;

udstyre (især m. noget nødvendigt, tiltrængt ell. ønsket, oftest af konkr. natur); udrustet; ofte i forb. m. præp. med. hun bør dennem med lovlig Underholdning og Christelig Optugtelse at forsyne. *DL. 3—17—16.* I flyer, min hierte Jomfrue! Marthe Klæder, jeg skal forsiune Espen. *Holb. Jean. II. 3.* (han) forsynede (sin tjeners) Lomme med Penge, hans Mave med delicate Rætter og hans Ryg med udvalde Prygl. *Spectator. 226.* (de) u-mager sig med (at) forsyne (sproget) med nødvendige og lette Regler. *Høysg. 1 Pr. 5.* endnu kan (papirfabrikkerne) ikke forsyne København. *Oecon. T. I. 18.* du, som ene er Konge, og god, en forsyn os med (Chr. VI: forstrekker os) Alt! *2 Makk. 1. 25.* det lille Oplyggelsesbibliotek, hvormed Hof-jægermesterinden havde forsynet hans Værelse. *Pont. LP. VII. 96.* forsyne en Tratte med Accept. *Ludv. ref.:* *Han havde sig forsiunt mod Kulden, var vel foeret. *Holb. Paars. 94.* *Han icun havde sig forsynet med Gevær. *smst. 95.* *Saa løber Bonden bort, og Byen ligger øde, | Imidlertid enhver forsyner sig med Rov. *Falst. Ovid. 72.* et Liv, der (har) indrettet sig i Synden (og) forsynet sig med fornødet Hykleri for at bevare Skindet af det gode. *Kierk. X. 183.* (jf. bet. 2.1:*) Ihvorvel hun var grim, hun elskte Ægte-Stand, | Og vilde, saasom fleer, forsynes med en Mand. *Helt. Poet. 55.* (hun) bør gjøre sig Flid for at see . . sin ældste Dotter forsynet med en god Mand. *Spectator. 31.* || m. h. t. mad og drikke. jeg æder ikke af disse Ting, at det ikke skal blive en Forsyndelse; men af de Ting, som jeg tog med mig, skal jeg forsynes (Chr. VI: skal mig frembæres). *Jud. 12. 2.* Soupéen indtages som oftest staaende. Damerne tage Plads . . paa de forhaanden-værende Siddepladser, og Herrerne forsyne dem. *Vort Hj. IV. 1. 77.* især ref. (ell. i perf. part.): tage for sig (af retterne). „Har Sørensen ikke fortjent en Whisky?“ spurgte han. „Ih bevares — forsyn Dig!“ *Tandr. K. 165.* „Værsgo' at forsyne Dem!“ — „Tak, jeg er forsynet!“ || † kønsligt tilfredsstille (en kvinde). *Du som . . ej en Høne gjør med Eg, | End siige dygtig er en Kone at forsyne. *Holb. Skiemt. 4 r.* Udi den Alder imellem 40 og 50 Aar var jeg ikke i Stand til at forsørge en Hustru, og siden den Tid haver jeg ikke holdet mig i Stand til at forsyne hende. *sa. M. Thr. 241. VSO.* („Bruges kun i daglig Tale.“) 2.3) part. forsynet brugt som adj. (jf. velforsynet): som er i besiddelse af noget; som har (mere end) nok i en vis henseende; (vel) udrustet (med). Nogle vare rige Mænd, forsynede med Formue (Chr. VI: styrke). *Sir. 44. 7.* *Det er mig ej bekendt . . | At man med Passeport forsiunet skulde være. *Holb. Paars. 328.* Engbund er denne Distrikt . . slet forsiunet med. *Cit. 1736. (JySaml. A.R. III. 247).* tvende fornuftige, anseelige, og . . med faste Eiendomme forsynede Mænd,

Stampe.I.361. rigt forsynede (værelser).TrosL.III.90.

Forsyner, en. (nu næppe br.) til forsyne 2.1: person, der drager omsorg for noget; forsørger. Moth.S91. Gud, den store Forsørger, eller Forsyner, eller som vi ogsaa kalde ham: Forsynet.Kierk.XII.453. **Forsyning**, en. flt. (i bet. 2.2 og 3) -er. (ænyd. d. s.; egl. vbs. til forsyne) 1) † forsigtighed (jf. Forsynlighed). Moth.S92. 2) til forsyne 2. 2.1) som vbs. MO. Jeg købte pæne Klæder til hendes Forsyning. Schand.VV.289. Forsyningen (med vand) sker fra et Vandværk. VortHj.IV.2.153. 2.2) konkr., om selve den mængde af væbr. ell. andre fornødenheder, som (i øjeblikket) staar til raadighed. (hun) havde en Forsyning af Dækketøj, som var en stor Sjældenhed. HFEw. Fort.264. Her og der havde (krænmerne) deres Oplag i Forvaring og kunde hente frisk Forsyning. Feilb.BL.220. Der gives Folk, der nøjes med den Forsyning (af bøger) Lejebibliotekerne giver dem. Brandes.XII.31. Rigshærens gamle Mangler aabenbarede sig tydeligst. Det skortede den paa Forsyninger, Materiel og Heste. Fridericia.17&18Aarh.418. naar disse penge er sluppet op, kan du faa en ny forsyning | 2.3) om virksomhed, der paatager sig en befolknings forsyning (2.1) m. fornødenheder (af forsk. art); kun i sgr. som: Københavns Brændeforsyning. TelefB.1923. 806. Københavns Mælkeforsyning. smst. 811. **Forsynings-stempel**, et. [2.1] Ⓢ stempel i en varmluftmaskines cylinder, der forsyner maskinen m. luft; fødestempel. Paulsen.II.161.

† **forsynke**, v. (ogs. -sjunke. Borrebye. TF.18). (ænyd. d. s.; efter ty. versinken; jf. VI. for-2.2) skades ell. ødelægges ved at synke; ogs.: drukne. Aar 1218 havde (Frisland) næsten gandske forsunken formedelst Vandfloed. Borrebye.TF.442. O I bestøvede Sønnen (o: om pedanter) af Italiens forsunken Stæder. Ew.VII.128. † **Forsynknings-kiste**, en. (jf. ænyd. forsynke, nedsænke, samt Forsenkning) om en af de i vandet nedsænkede stenfyldte kister, der findes i bølgebrydere olgn. Politievennen.1799/1800.1422.

forsynlig, adj. [fôr'sy'nli] († forsynlig. Falst.Ovid.134). adv. -t ell. (nu næppe br.) d. s. (smst.) ell. (†) -en (VSO.). (glda. forsiunlig (se ogs. MKrist.Fr.62), jf. glde. forsyneligh (Mariagerleg.325); til Forsyn) som lægger omsorg og omhu for dagen; omsorgsfuld; omhyggelig; nu kun: som forstandigt tager hensyn til fremtiden, tager sine forholdsregler i tide; forudseende. en Dame, som skulde i alting være efter mit Sind, taus, ærbar, stille, forstandig og forsynlig. Holb.Vgs.IV.3. At være . . reenlig og forsynlig med sine Klæder. Høysg.S. 150. *For Qvæget, som adspredt paa fede Fælder vaner, | Forsynlig Landmand alt i Dalen Føde sanker. Bull.(Rahh.LB.I.560).

Det er en forsynlig Mand; han har allerede indkøbt sin Vinterforraad. VSO. han bestyrede selv sin Avling, var overmaade forsynlig med Alt hvad han havde under Hænder. Grundtv.Snorre.II.31. Schand.F. 133. || om handling olgn.: som vidner om forudseenhed. Venderne (kunde) væbne sig med den almeneuropæiske kultur . . uden at opgve deres selvstændighed, for da ved forsynlige forbund med deres frændre mod øst . . at bevare deres nationalitet. ADJørg.I.137. Protesten mod Fællesforfatningen . . var en forsynlig Handling, som maaske ikke vilde have tildraget sig nogen Opmærksomhed. CTHSørensen.Danmark1864.(1895).12. || som adv. *Om ey den gode Jord forsiunlig vorder pløyet, | Man Græs og Tidsel da deraf kun vente tør. Falst.Ovid.134. DanmHavebr.7. -hed, en. († **Forsynlig**. Holb.Bars.I.1. Slange. ChrIV.114). uden kongens forsynlighed (1871: Omsorg) var det umueligt at nyde fred. 2Makk.4.6(Chr.VI). (hendes mand) efterlader hende nogle Skillinger, som hun ved Forsiunlighed kunde leve af. Holb. Bars.I.1. Poëten berømmer her sin Hustrus Forsiunlighed, at, da nogle vilde tilsnige sig hans Midler, hun da ved gode Venner magede, at det altsammen blev u-beskaaren. Falst.Ovid.18. (fuglene) leve uden Timelighedens Forsynlighed, ukjendte med Tiden, i Øieblikket. Kierk.VIII.261. han var, som de fleste uciviliserede folkehøvdinge, uden forsynlighed for fremtiden. ADJørg.I.152.

forsyre, v. [fôr'sy'rø] -ede. vbs. -else ell. -ing. (efter ty. versäuern; jf. syre samt forsure) 1) (nu næppe br.) trans.: gøre (for) sur ell. syrlik. *Et lidet Grand | Af Suurdey kand | Den gandske Dey forsyre. Brors.214. smst.45. MO. 2) † (kem.) intr.: indgaa forbindelse m. ilt; iltet. Suurstoffens (o: iltens) Beslætning til det forsyrede Metal er ringere end som til Varmestoffen. AWHauch.(1799).177. den under Forsyringen (af de fleste metaller) indgaaene Forbindelse med Suurstoffen . . af den atmosfæriske Luft. smst.176. Disse Ting gjennemgaae saaledes deres kymiske Forvandler, Gæringer, Forsyrelser, Forraadnelser, o. s. v. Politievennen.1798/99.106.

forsæbe, v. [fôr'sæ'bø] -ede. vbs. -ning (Sal.²VIII.836). (jf. ty. verseifen; fagl.) omdanne (et fedtstof) til sæbe. Wagn. Tekn.537. Fedtet (i tarmindholdet) opsuges enten uforandret eller som forsæbet Fedt. Panum.223. VareL.²837.

For-sæde, et. (glda. d. s. (bet. 2), oldn. forsæti (bet. 2); bet. 3 efter ty. vorsitz, lat. præsidium) 1) (mod. Bagsæde) forreste sæde i en vogn, bil osv.; ogs. om det forreste af de to indvendige sæder i en landdauere olgn. Moth.S168. Ew.VI.268. I en Reisevogn med fire Heste . . sad S. paa Bagsædet . . og Anton . . paa Forsædet, medens Stamherren sad paa Bukken hos

Kudskan. *Ing.LB.III.62. JVJens.D.76. 2)* (*dial.*) (sæde paa) den løse bæk ved gildesbordet, lige over for den faste vægbæk. *Feilb. 3)* \odot ledelse af en sammenkomst; formandskab; præsidium. Forsædet (i arbejderforeningen) blev tilbudt Lassalle. *Brandes.VII.535.* især i forb. føre, have forsæde(t) ell. under (ens) forsæde: Han havde . . besluttet at oprette dette vort Selskab under sit Forsæde. *Jacobi.Skr.97.* Den høje Officer, som havde Forsædet (\odot : i en krigsret), reiste sig. *Winth.VIII.72.* Ministrene i Forening udgjøre Statsraadet; Forsædet føres af den, som af Kongen er udnævnt til Premierminister. *Grundl.(1849).§21.* Lars Forkarl sad for Bordenden og førte Forsædet. *Bang.HH.70. Pont.LP.VIII.149. overf.:* Kristmessen veg (langsomt) sit gamle Forsæde (\odot : førerstilling). *TroelsL.VII.43.* \parallel (nu næppe br.) forrang, hvor de vare sammen, skulde (Magnus) have Rang og Forsæde over Harald. *Mall.Sg.H.399.*

forsælge, v. [fɔr'sæl'(q)ə] *præt. -solgte; part. -solgt.* (ænyd. forsel(g)e (bet. 1), glda. for sælæ, overgive, give i ens magt, sv. försälja (bet. 1); jf. ty. verkaufen; nu l. br.) 1) (jf. VI. for- 1) (videre)sælge; forhandle. *Moth.S113.* (filmsfabrikanten) har sin Forbindelse i Sofia, der . . forsælger (hans) Films videre rundt omkring til Belgrad og de andre Balkan-Byer. *Pol.^{12/11} 1912.2. 2)* (jf. VI. for- 2.1) forsælge sig, gøre en daarlig forretning ved at sælge noget. *Moth.S113. MO. Pol.^{16/11} 1914.7. Forsælger*, en. (til forsælge 1; sj.) sælger; forhandler. hist har en Saksæ-Forsælger samlet om sig et Publikum. *Vved.II.63.*

Forsænkbor, et. (jf. ty. versenkbøhrer; til forsænke) \odot bor til dannelse af huller, hvori skruehoveder kan forsænkes (jf. Forsænker, Forsænkingsbor). *GutsMuths. (1802).321. Værkt.21. forsænke*, v. [fɔr'sæn'gə] -ede ell. (l. br.) -te (*MR.1809.133. HSeedorf.DD.40*). vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s. (bet. 1.1 og 2); efter ty. versenken; jf. forsynke) 1) faa til at synke; (ned)sænke. 1.1) (nu l. br.) nedsænke i vand. sammenhuggede Tømmerrammer som skulde forsænkes til Moler. *AndNr.PE.II.213.* m. h. t. skibe: *VSO.* I Løbet ind til Havnen . . havde Tydskerne . . begyndt at ville forsænke gamle Skibe. *CBernh.V.240. 1.2)* (fagl.) nedsænke (ved at grave, bore osv.) under overfladen af et fast legeme. \parallel sænke ned under jordoeverfladen (nu især i perf. part. brugt som adj.). Pælene maa forsænkes endnu dybere i Jorden. *VSO.* det forsænkte Batterie. *MR.1809.133.* Skytset skulde anbringes i stærkt forsænkede Placementer. *GSKrig64.III.56.* Grævlingen laver en lille forsænket Vei ned til Røret. *Bogan.I.168.* Strækningen gennem Centralbanegaarden til Gyldenløvesgade anlægges som forsænket Bane med Tunnel under Vesterbrogade. *BerlTid.^{13/11} 1903.Aft. 1.sp.4.* to forsænkede store Bede eller Ra-

batter. *DanmHavebr.158.* \parallel \odot m. h. t. skrue- og nittehoveder: anbringe (dem) i borede fordybninger, saaledes at de (næsten) ikke rager op. Skal . . et Arbeide sammennittes, hvoraf de to Stykker, som skal forenes (er yderst tynde) saa kan Hovederne af Nittet ikke skiules eller forsænkes i den tynde Masse. *GutsMuths. (1802).321. Wagn. Tekn.272. Hannover. Tekn.245.* ogs. m. h. t. hullerne: *Wagn.Tekn.234.* Hullerne „forsænkes“ (det øverste Stykke udvides tragtformet) med et større Bor. *Haandv.254.* \parallel i glasindustrien: affase kanten af sprængte glas indvendig. *OrdbS. 1.3)* (jf. ty. sich versenken, fordybe sig) \odot billedl. ell. overf. anv. af bet. 1.1 og 2. (ved alteret) knæler . . en tæt Skare, som . . bøjer sig dybere og dybere ned imod Gulvet og forsænker sig („fordyber sig“) bestandig inderligere i sin Andagt. *Bille. Italien.II.179.* den stærke Lykke det er . . at forsænkes helt i Indtrykkenes egen Magt, saa Tiden svinder bort. *KRosstand. JørgenFang.(1902).97.* \parallel ofte i part. forsænket. Hertil kommer det, at han forsænket i („opslugt af“) Mængden sielden eller aldrig kan bemærkes. *Ew.VIII.45.* Naar Vejen løfter sig over en Bakke, ligger Byen forsænket i en Bølgedal. *SMich. Gio.II.* Dalen laa forsænket i sig selv. *sa. HB.9.* *Roligt forsænket i de stille Kanaler | drømmer de faldede Aar. *HSeedorf. DD.40. 2)* (videre udvikling af bet. 1.1; nu vist kun foræld.) spærre (en haen, et løb osv.) v. hj. af sænkede skibe (ell. lign. forhåndringer). Samme Skibe vare ladde med Steen, efterdi man havde Forsætt at forsænke Traven. *Holb.DH.I.840.* (kongen af Sverrig vilde) lade Kiøbenhavn sløiffe, forsænke Sundet. *Wadsk.Skuepl.223. VSO.* Indløbet til (havnen) forsænkedes med gamle Skibe. *ADJørg.NH.I.272.* Det hed sig, at Kong Erik . . vilde foretage Tog ned til de tyske Kyster og forsænke baade Trave og Dybet udenfor Rostok og Wismar. *KrErsl.Erik af P.219. Forsænker*, en. (ty. versenker; til forsænke 1.2) \odot d. s. s. Forsænkbor. *TeknMarO. Hannover. Tekn.245. Forsænkning*, en. flt. -er. vbs. til forsænke. 1) til forsænke 1. 1.1) (nu l. br.) til forsænke 1.1. et Skibs Forsænkning. *VSO.* (jf. bet. 2). 1.2) (fagl.) til forsænke 1.2. \parallel som vbs. *Hannover. Tekn.245.* \parallel om den derved frembragte fordybning. Er det kun tyndt Blik (slaaes) Hullerne . . med et Durkslag . . ere Stykkerne tykke nok, gøres Forsænkningen i dem. *Guts Muths.(1802).321.* Jeg var styrtet ned i en dyb, kredsruud Forsænkning. *MMøller.Jugten efter Lykke.(1910).57.* En . . talrig Menneskemasse fyldte . . Forsænkningen foran Raadhuset. *BerlTid.^{10/11} 1903.M.2.sp.2.* jf.: hans Nakke har slidt sig en Forsænkning i Væggen ved at boje sig tilbage for bedre at se. *SMich.De.160. spec. ✕:* (fæng-hullets) Forsænkning (er) dets Udvidelse imod Løbets indre Væg. *MilTeknO. 1.3)*

(teat.) sceneindretning (bestaaende af hul i gulvet, skydelemme samt stillads under gulvet) til at lade personer ell. ting stige op af ell. forsvinde i jorden. Teater-Bogen.(1901). 57. 2) (nu vist kun foræld.) til forsænke 2 (ell. 1.): sænkning af skibe olgn. til hindring af sejlads. VSO. Tydskerne ville ved Forsænkninger (i sejlløbet) indelukke de danske Skibe. CBernh.V.264. Forsænkninger, hvorved de Svenske havde søgt at vanskeliggjøre Adgangen til Slottet ad Søsiden. Allen.I.352. **Forsækningsbor**, et. [12] d. s. s. Forsæknbor. S&B. Larsen.

⊞ **Forsæson**, en. [V.2.s] Studenteforeningen aabner paa Lørdag sin Forsæson med en grønlandsk Diskussionsaften. Kbh.^v1922.10.sp.3.

Forsæt, et. [f'orsæd] Høysg.AG.123. (spøg. ell. vulg. **Forsæt**. Soph.Clauss.L.57). ft. (ter ell. (nu l. br.) d. s. (Ew.V.102. Staffeldt. 182. Kierk.VI.239. Brandes.II.164. Drachm. F.II.147). (ænyd. forsæt, forsæt; dannet efter mnt. vorsat (ty. vorsatz) som vbs. til fore-sætte, sætte for)

1) (jf. foresætte 1 og I. Forsats; fagl., nu l. br. i rigsspr., sml. Forsæts-) om hvad der sættes foran noget andet. Et Forsæt af Pap for Vinduer. MO. om en bænk ell. om løse fjæle, lagt som bænk foran bordet: MDL.130. Feilb. || d. s. s. Forsætter. Bøgh. 30 DD.1866.184.

2) (jf. foresætte 5) † skriftligt indlæg i en retssag. (prokuratorer maa) Ingen vitløftige udviklede Stævninger, eller forsætter, skrive. DL.1—9—10. smst.1—25—9. Nørreg.Privatr.V.386.

3) (jf. foresætte 7; især ⊞) en af den enkelte person efter overvejelse fattet beslutning ell. plan for hans handlemaade, levevis osv.; hvad man har foresat sig; ogs. om selve den besluttede handling osv. (da) de meente, at de havde naaet deres forset (1819: Hensigt), løttede de ankerne. ApG.27.13(Chr.VI). jeg blir ved mit Forset, og beder at hun maa blive min Hustrue. Holb.Kandst.V.8. Hvo som har søgt at tage en Kvinde med vold, skal straffes paa Livet, omendskjønt hand ej har fuldkommet sit Forsæt. sa.11J.V.7. spæde Børn og ufornuftige Dyr kan ikke ved Overlæggelse og Raadslag fatte noget Forsæt. Høysg.S. 121. *Ungdoms Drømme | Og Manddoms Forsæt. Oehl.HJ.44. *det var hans Forsæt, om Tyskerne vandt, | Han vilde det ej overleve. Grundtv.PS.VII.35. Høffd.Psyk.⁶ 409. Sal.²VIII.532. (bibl.): (Barnabas) formanede alle, at de med Hiertets Forsæt skulde blive ved Herren. ApG.11.23. || ofte i forb. m. adj. hand havde et fiendsk forset (1871: Sindelag) imod de Jødiske borgere. 2Makk.5.23(Chr.VI). Holb.Ull.9. at sætte sine onde Forsætter i Værk. Oehl. AG.153. han red afsted med gode Evner og gode Forsætter. HCAnd.VI.285. Han havde de smukkeste og største Forsætter (Brandes.E.114: Projecter) af Verden. Bran-

des.IV.73. vejen til helvede er brolagt med gode forsætter, se u. brolægge. || (bibl., nu næppe br.) om forsynets bestemmelser. alle ting tiene dem til gode, som elskes Gud, de som ere kaldte efter forsettet (1819: hans Beslutning). Rom.8. 28(Chr.VI). *Vil Nogen Guds Forsætter hemme, | Han nødes til selv dem at fremme. Grundtv.SS.II.78. || i særlige forb. m. præp. (han) satte sig for gandske at udrydde Puritanismum . . Udi saadant Forset blev han ikke lidet bestyrket af Erkebispnen. Holb.Anh.109. (jf. bestyrke sp.477²). † m. præp. i i udr. som have (noget) i forsæt, være i (ens) forsæt olgn., om hvad man har foresat sig (planlagt, paaænkt). Kongen hafde i Forsæt at bruge bemældte Hans-Ulrich i sin Tieneste til Søes. Slange. ChrIV.1034. (det) var i mit Forsæt. Gram. Breve.134. Mange flere Forsættelser af Lyon vare i Forsæt. Molb.Reise.III.22. efterfulgt af en inf.: i den hensigt. Slange. ChrIV. 1260. (han gik ind i lejren) i Forsæt at ville dræbe Kongen selv. Schytte.(Rahb.LB.I. 381). med ell. † af (DL.6—19—2. Moth. S151) forsæt: Høysg.AG.123. De som give sig hen til Synden, og lade sig beherske af den, kaldes Ugudelige, og de synde med Forsæt. Katek.§50. (jur.) m. h. t. handling, der enten ligefrem har et retsbrud til hensigt ell. udføres med bevidsthed om, at den nødvendigvis ell. sandsynligvis (ell. muligvis) vil have et retsbrud til følge; forsættelig (jf. (med) Overlæg samt I. Foragt). Sal.² VIII.532. † efterfulgt af en inf.: i den hensigt. Hvo som bruger nogen galne indbildede Konster med Forsæt at ville forgjøre og skade een anden. DL.6—1—10. med frit forsæt, se fri. uden forsæt, (l. br.) uden at have det i sinde ell. tilsigte det. *Uden Forsæt let hun vinder, | Fast hun binder alle Hjerter. PalM.VIII.92.

forsættelig, adj. [f'orsædli] (nu kun dial. **forsættelig**. Holb.Vgs.(1731).III.5. Høysg.S. 323. Birciker.Tr.63. Feilb.). adv. d. s. ell. (l. br.) -t ell. (†) -en (DL.6—7—18. Holb. DH.II.198. VSO.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorsetlik, jf. ty. vorsätzlich; til Forsæt 3) 1) (især ⊞, jf. dog Feilb.) om handling, (nu næsten kun) forseelse olgn.: som udføres med forsæt; m. h. t. den spec. jur. bet. jf. ofv. l. 29. *Hans fiender glemmer ej mod hannem dem at egge, | Forsættelig Ondskab ham mod dennem at tillegge. Holb.Paars. 278. *Før han i Kircke gaar at gjøre sine Bønner; | Bedriver han en grov og en forsættelig Synd. sa.Skiemt.C8r. (udtrykket:) At gaae ham i Møde . . forestiller altid Sagen som en forsættelig Gjærning. Høysg.S.323. I dette . . Svar ligger en heel Masse af uforsættelige Misforstaaelser og forsættelige Fordreielser. Heib.Pros.X.57. forsættelig Skade. Lassen.AO.189. || som adv.: med forsæt. Ager . . nogen forsætteligen paa Mand, Kvinde, eller Barn. DL.6—7—18. da fik hand meere at see, som jeg nu forsættelig skaaner

ham for. *Holb. Kandest.Br.*) (8r. *min Synd forsætlig ond ey var. *Falst. Ovid. 10.* De vil dog vel ikke forsætlig handle imod Skaberen Bestemmelse. *PAHeib. Sk. III. 194.* I Lidenskabernes stormende Hvirvel var hun revet bort. Om forsætlig eller tilfældigt: han tænkte ikke derover. *Drachm. T. 258. 2)* (nu kun dial.) om person: som (stedigt) holder fast ved sit forsæt; *urolkelig; uforbederlig; halsstarrig.* en forsætlig Pebersvend (*kan*) in ingen Henseende undskyldes som Borger. *Ew. VII. 101.* forsætlige og halsstarrige Overtrædere. *Oecon. T. II. 53. Feilb. Forsætlig-hed,* en. (nu l. br.) til forsætlig 1. En Forbrydelse ansees altid mindre strafværdig, naar man ikke med Grund kan tillægge den Forsætlighed. *VSO. Heib. (MO.). D&H. † -vis,* adv. (forsætteligvis. *JRPaulli. SB. 8.*) [1] med forsæt; forsætlig(t). *DL. 1—4—27.* galne og urimelige Folk, der ligesom forsætlig viis ere hid komme for at giøre mig Fortred. *Holb. Stu. III. 1. Ew. VI. 66. Bages. L. 1. 90.*

I. Forsætning, en. (mods. II. Eftersætning) 1) (*log., nu næppe br.*) et af de led i en hypotetisk dom, der giver grundlaget for slutningen; *præmis(se); forudsætning. Horreb. II. 260.* den formelle Overbevisning om, at en vis Forsætning medfører en vis Følge. *PMøll. II. 227. 2)* (*gram.*) bisætning (underordnet sætning), der gaar forud for den overordnede sætning (hovedsætningen). *Madv. SU. 5. Mikkels. Sprog. I. 121.* se ogs. u. II. Eftersætning 2. 3) ♪ se u. II. Eftersætning 3.

II. Forsætning, en. *fl. -er. vbs. til forsætte* (jf. Forsættelse u. forsætte). 1) som vbs. til forsætte, især i bet. 1. a. ✕: *MilTekn O. †.* Under Nordostsiden af Hawaii har jeg sporet stærk Forsætning NV. hen. *St Bille. Gal. III. 175. MKnudsen. Havets Naturlære. (1905). 3. † † tilforsætte 1. s. v. Aph. (1759).* † (bogtr., nu næppe br.) til forsætte 2. a. *VSO. 2)* (*egl.: det at sætte noget fast, fastgøre noget, jf. ænyd. forsætte, sætte fast, samt ty. versetzen, versetzung i tilsvarende bet.*) i forsk. spec. (*fa gl.*) anv. (uden tilsvarende brug af forsætte). 2. 1) (*fa gl.*) fyldning af raketens øverste ende m. fyrværksager af særlig art ell. (*især*) konkr., om selve denne ladningsmasse. *MilTekn O. Sal. XII. 33. XIV. 870. 2. 2)* (*tøm.*) d. s. s. II. Forsæts (og Forsætning). *Wagn. Tekn. 531. LandbO. II. 219. 2. 3)* (*fa gl.*) væg af planker, rammede side om side uden at gribe ind i hinanden, spec. benyttet som bagerste klædning i et bolværk *olgn. Sal. III. 607. VIII. 533.*

Forsæts-, i ssgr. (nu næppe br. i rigsspr.) af Forsæt 1; d. s. s. Forsæts-; *fx. Forsæts-blad (MO.), -dør (D&H.), -papir (Moth. S151. MO.), -vindue (Levin. D&H).*

forsætte, v. [*før'sæda*] præet. -sætte; part. -sat. vbs. -else (*VSO.*) nu især i bet. 1. a.: *MR. 1764. 91. Tjenesteregl. 27)* ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s. (*ogs.*) i bet., "sætte fast"; jf. II. Forsætning 2), *fsv. forsätia, forflytte, afhænde, jf. æda. (perf. part.) forsät (-saat),*

foræt sat (*sml. bet. 2. 5), ædelagt, ruineret; fra mnt. vorsetten, jf. ty. versetzen*)

1) (jf. VI. for- 1) sætte ell. anbringe paa et andet sted end det oprindelige ell. almindelige; *flytte, føre, drive (noget) bort fra dets plads (retning olgn.) og hen til en anden. 1. 1)* (nu næppe br. i rigsspr.) i al alm. (bagvaskelse) haver bevæget (1871: styrtet) mange, og forsæt (1871: drevet) dem fra et folk til et andet. *Sir. 28. 15 (Chr. VI). forsætte . . træer. Moth. S149. † (dial.) m. h. t. overnaturlig virksomhed (trolddom): mane (noget) et sted hen. (præsten) forsætte (bjergmanden) ned i Sumpen. Krist. JyF. VI. 19. i M. Slesvig forsættes ilden, når man har set et sted i forbrand . . i et træ el. en sten. Feilb. † uegl. m. h. t. forandring ved tankens, fantasiens hjælp: hensætte. der er vist mange Characterer, som Digteren hverken kan skildre nøie eller stærkt nok, uden at forsætte dem i Tilfælde, i Situationer, som man neppe faaer at see uden paa Prent. *Ew. VI. 55.* Lader os forsætte os halvandet Aarhundrede tilbage i Tiden. *Ørst. II. 40. 1. 2)* (nu vist kun fa gl.) m. h. t. forholdet ml. flere sammenhørende led (af et hele): *forskyde; ombytte.* Der kan vel findes den (sætning) iblandt, som ordenen nogle snese gange kan forsættes i, meningen og sproget u-forkrænket. *Hoysg. AG. 160. † (fa gl.) anbringe to rækker af ting over for hinanden saaledes, at en ting i den ene række er lige over for et mellemrum i den anden række (i forbandt); især i perf. part. Piggene i en Række ere forsatte for Piggene i den næste. *Landm. B. I. 644. 1. 3)* (jf. bet. 2; ✕ ell. †) om vind ell. strøm: *føre noget bort fra den oprindelige ell. rigtige retning. m. h. t. projektil: MilTekn O. især: †, føre (et skib) ud af kurs (oftest i pass.). Moth. S149.* jeg kunde letteligen rage der i Fare, blive af den stridige Strøm forsæt langt ud i Havet. *Robinson. I. 214. Scheller. Mar. O. 1. 4)* (*emb.*) forflytte (en embedsmand, især militærperson) til tjeneste paa et andet sted ell. i en anden (embeds-, tjeneste-afdeling (uden derom fremført ønske ell. ansøgning fra vedk.). en Officier i den norske Armee kan forsættes i (nu: til) den danske. *MR. 1765. 225. Ørst. VIII. 102.* Naar i Italien en Museumsemedsmand forsættes til Syracusa eller en Universitetslærer til Palermo, betragter (man) det, som sendtes han i Forvisning. *Brandes. XI. 116. Tjenesteregl. 27. 1. 5)* (l. br.) bringe, hensætte i en anden tilstand. (de) forsætte ham om Natten i Kramper ved dyrisk Magnetisme. *Ørst. I. 51.* vor egen lykkelige Kjærlighed forsatte os i en Tilstand, som Digterne betegne ved det Udtryk "paradisisk". *Blich. II. 633. (profeten)* har ikke forsæt sig i (*sin ekstatiske*) Tilstand ved noget ydre Mittel. *JohsSteenstr. H. 224. 1. 6)* † pantsætte. vel maa Ejeren i Nøds Tid den aarlig Indkomst paa vis Tid forsætte for den Geld hand siden Stam-**

husets Oprettelse gjør. *DL.5—2—65. vAph. (1759). jf. VSO.*

2) (jf. VI. for-2) om urigtig ell. odeløgende virksomhed. 2.1) (sj.) sætte (noget) paa forkert plads (især: saa at det ikke kan findes; jf. II. forlæggelse 2). han anvendte sin Sporsands til at finde Bøger, som ikke fandtes paa deres rette Plads, men vare forsatte. *Bruun.E.57. overf.:* han (fortæller) falsk . . udelader Omstændigheder, forsætter dem. *Wand.G.637. 2.2)* (bogtr.; nu næppe br.) sætte (en linie, et ord osv.) galt. *Moth.S155.* At forsætte Bogstaverne i et Bogtrykkeri. *VSO.* han har forsat denne Linie. *D&H. 2.3) † m. h. t. led (fod): forstuve; forvride.* den, der har forvriet en Seene, eller forsat en Fod, fornemmer strax Smerte deraf. *Eilsch.F.59. 2.4) † ansætte for højt i vurdering (pris, skat osv.).* forsætte . . én i skat. *Moth.S149.* alle Amtmændene udi Norge (blev) anbefalede, at tilholde Undersaatterne . . ikke at maatte forsætte . . deres Vares Priis. *Slange. ChrIV.787.* Den Bonde er forsat i Skatter, Landgilde, Hoveri. *VSO. 2.5) † sætte over styr; øde(lægge); forøde.* forsætte . . sin helbred. *Moth.S149.* E. U. skulle være Admiral paa Skibet Lilien, som hand siden paa Reysen forsatte og tabte. *Slange. ChrIV. 150.* Den Karl har forsat mange Penge ved et liderligt Levnet. *VSO.*

3) (ofte i forb. m. med) blande et stof m. noget andet for at forandre det, dæmpe dets virkninger osv. 3.1) (nu sj.) tilsætte et stof et andet stof; sammenblende, -sætte (to stoffer). Den Maler forstaaer godt at forsætte Farverne. *VSO.* At forsætte Kobber med Tin. *MO. D&H. jf. †: (beretningen)* er saa maver, at man deraf aldeles ikke kand forsætte nogen historie. *Holb.DNB.557.* || især m. h. t. vædsker: opblende (med en tilsætning af); fortynde; spæde. *Moth.S149.* Vand hvormed de . . kunde forsætte deris Vine. *Phonixb. FM.1727.Nr.7.6.* Er Lakken vel tyk, naar den skal bruges, da fortyndes den ved . . at forsætte den med . . Terpentiniolie. *MR. 1837.170.* Brændevinsbr. 27. || oftest i perf. part.: forsæt med, med en tilsætning af; blandet med; sammen med. *Vitriolum album (med) Camphora* forsatt. *KSelskSkr.II.421.* Floden (o: regnvandet i gaderne) steg forsatt med Gaardenes brunlige Tilløb. *Troels L.II.49. m. h. t. mad:* den gamle Madam P. regalerede os med Gaaseragout forsatt med Honningkage. *CHHolten.O.136. Fich. D.81. overf.:* næsten ethvert alsidig dannet Sprog har været meer eller mindre forsatt med fremmede Ord. *MHammm.FremmedeOrd. I.(1848).II. Kierk.XIII.565. 3.2)* (nu næppe br.) ophæve ell. dæmpe noget ubehageligt ell. de uheldige virkninger af noget v. hj. af noget andet; m. h. t. (virkningen af) mad ell. nydelsesmidler: *Holb. MTr.252.* Man æder for meget, men drikker Caffé til at forsætte Maden, Thee til

at forsætte Caffeen, Brændeviin til at forsætte Theen; hvorend skal nu Brændeviinen forsættes? *EPont.Men.III.382.* i videre anv. m. h. t. noget abstr.: Vil Monfrere ikke have et Glas Brendeviin at forsætte dend iver med. *Holb.II.J.V.9.* (en god høst) forsatte dend Frygt, Landet bar for dyr Tiid og Qvægets Døds-Fald. *Slange. ChrIV.46. VSO.*

4) hindre i udvikling, fremgang, lykke(følelse) olgn. 4.1) (især $\text{\textcircled{U}}$ og dial.) i udr. forsætte i væksten olgn., hindre i at vokse; standse i væksten; sætte tilbage i vækst. Slige unge Følle og Heste . . forsættes udi deres Vext og Styrke. *OecMag. III.351. Grundtv.SS.I.319.* Hans venstre Arm blev sat daarlig sammen . . og blev derved forsatt i Væxten. *ThomLa.F.210.* Ditte var ikke stor efter sin Alder, de strænge Kaar forsatte hende i Væksten. *AndNæ.DM.162. 4.2)* (dial.) part. forsatt brugt som adj.: overvældet, skadet, forkuet af modgang, for strengt arbejdet olgn. *MDL.130. Feilb. ofte i forb. forsatt i det:* Han er forsatt i det, siges (om) den, som er saaledes sat tilbage eller forknyttet i sine Omstændigheder, at han ikke kan komme ud deraf. *VSO.* Du er nok bleven helt forsatt i det (om en, der har faaet for stor portion mad). *Kværnd.*

forsættelig, adj. se forsættelig. **forsættelig-vis**, adv. se forsætteligvis.

Forsætter, en. (til sætte for) $\text{\textcircled{S}}$ maskindel, hvorpaa arbejdsstaalet paa en værk-tøjsmaskine, især drejebænk, er fastspændt ell. støttet (jf. Forsæt 1, I. Forlægger 2). *FR Friis.KA.51. Hannover.Tekn.220. -sætte-vindue*, et. (til sætte for; jf. Forsætsvindue; bygn.) d. s. s. Forsatsvindue. *Gnudtzm. Husb.227.*

forsøde, v. [fɔr'søðə] -ede. vbs. -else (*vAph.(1759). Rahb.E.II.303. MO. Saaby.1)* ell. (nu l. br.) -ning (*vAph.Chym.I.458. VSO. (u. Forsødelse).* (ænyd. d. s.; til sød, jf. VI. for-6.2 samt ty. versüssen; sml. forsukre) 1) (l. br.; jf.: „bruges kun fig.“ *Levin.*) (ved tilsætning af søde stoffer) give noget en sødere smag; søde. *vAph.Chym.I.458.* forsøde Vinen, Maden, med Sukker, Honning. *VSO. Larsen. billedl. (jf. bet. 2):* *denne Draabe, o, selv den har Sødme: | Forsødet er den med min Frelsers Blod. *Grundtv. PS.IV.500. sa.SS.IV.382. 2)* $\text{\textcircled{U}}$ overf.: gøre mildere, behageligere olgn. 2.1) (nu l. br.) m. h. t. oplevelse, kaar olgn. man skal forsøde sine Moerskaber, ved at fortjene dem. *Rahb.Tilsk.1798.658.* || især m. h. t. besvær-ligheder, sorger olgn.: gøre lettere at bære; mildne; formilde. *Holb.Skiemt.D7r.* | De giftige Lyster hand (o: Jesus) døder, | Og Korset saa liflig forsøder. *Brors.II.* ethvert Vanheld blev mig meer end forsødet ved det Haab, at kunne fortælle det i sin Tid. *Ew.VIII.49.* jeg glæder mig til at forsøde min Eensomhed med denne unge Mand's Selskab. *Gyld.Novel.II.174. jf.*

bet. 1: Bitterheden mod Samfundet forsødedes. *Schand.TF.II.269. 2.2) m. h. t. tidsrum: gøre behageligt, glædefyldt, muntert olgn. *(hun) Lindrer ham de mørke Dage. | Og forsøder ham de fro. Røhb.Poet F.I.16. Swinburne's inderlige Beundring forsødede de sidste Aar af Oldingens Liv. Brandes.V.450. ofte i forb. forsøde livet: Moth.S1023. *Ew.V.305. gjensidig skulle (vi) forsøde hinanden Livet. Monrad.BV.161.**

Forsøg, et. [for'sø'q] *Høysg.AG.40. flt. d. s. ell. † -e (Holb.Ep.IV.83).* (vbs. til forsøge (1); jf. ty. versuch; sml. Forsøgelse)

1) virksomhed, som man udfører uden i forvejen at kende (alle) vilkaarene derfor ell. muligheden for dens (rette) gennemførelse, og hvorved man har til formaal at udnytte de muligvis gunstige vilkaar ell. (jf. bet. 2) at lære vilkaarene, muligheden ell. sine egne evner at kende ell. at se, hvad resultatet vil blive; ogs. (især m. flg. paa) paabegyndelse af ell. tilløb til en saadan virksomhed. gøre et forsøg. *Moth.S1026. *for dristige Forsøg | Jeg ud paa Dybet prøved (?: under svømningen). Oehl.HK.133. efter et saadant mislykket Forsøg .. bliver et nyt Forsøg vanskeligere. Goldschm.Hjl.I. 63. Efter den danske Straffelov straffes Forsøg altid med en .. mindre Straf end .. hvis Forbrydelsen var blevet fuldbudet. Sal.²VIII.533. det er et forsøg værd (Feilb.), (nu l. br.) det kommer an paa et forsøg (Holb.Tyb.IV.5. VSO.) ell. (nu næppe br.) det er om et forsøg at gøre (Moth.S1026), det er værd at prøve paa (at gøre). famlende forsøg, se famle sp.721^a. de første Forsøg ere i alle Ting ufuldkomne. JSneed.VIII.328. (Wielandt har) skrevet den første originale danske Tragødie (som kun har) Fortjenesten af at være et første Forsøg, men Wielandt var netop de første Forsøgs Mand. Stolpe.D.III.4. forsøg paa ell. (nu l. br.) til (at gøre) noget: de (blev) ved at gjøre nye Forsøg paa at komme ind. *Ew.VI.13. ethvert Forsøg til at bøie ham efter hendes Villie (strandede) paa hans urokkelige Fasthed. Winth.VIII. 12. Efter nogle tidligere Forsøg til at kaste mig over Ende, kom bemeldte Svaghed endelig for Alvor. PVJac.Breve.26. midt i Forsøget paa et Smil rullede der en Taare ned ad hendes Kinder. Pont.LP.VII.186. † sætte et forsøg paa, gøre et forsøg paa; forsøge (1). Mall.SgH.91. PAHeib.Sk. II.200. (antage en olgn.) paa forsøg, (nu næppe br.) for at prøve hans dueligthed osv.; paa prøve. *Moth.S1026. Høysg.S.124.***

2) spec. (sagl.): en (især i videnskabeligt øjemed foretaget) handling m. det formaal at erfare, hvad der vil ske under visse givne betingelser; (videnskabeligt) eksperiment. *AWhauch.(1799).4. De Forsøg, der tjene til at vise Vandets Opløselighed .. har jeg første Gang seet anstillede af ham. Hauch.MfB.200 (jf. anstille sp.718⁹⁰). Ex-*

perimenter og Forsøg i den naturlige Magie. *Kierk.VI.88. den umaadelige Mængde Forsøg, som efterhaanden er gjort for at lære Stoffernes kemiske Natur at kende. Vilh.Rasm.VU.48. || ogs. konkr., om den ell. de ting, hvormed der eksperimenteres. En Glastragt overbindes med Filtrepapir og fyldes med fugtigt Savsmuld, hvori der .. lægges Ærter .. Hele Forsøget stilles i Mørke. *Naturens V.1915.134.**

3) resultatet af Forsøg 1; især som betegnelse for et litterært arbejde for dermed at betegne det som ikke helt fyldestgørende ell. tilfredsstillende, som det første i sin art olgn.; ofte m. præp. i ell. paa ell. (nu sj.) til (særlig i bogtitler): Methodisk Forsøg til en fuldstændig dansk Syntax. *Høysg.(bogtitel.1752).* Forsøg i de skionne og nyttige Videnskaber. (bogtitel.1761ff.). et Forsøg til Ludvig XI. Historie. *FrSneed.I.380. Kilderne til Saksens oldhistorie .. Forsøg på en tvedeling af kilderne. AOLr.(bogtitel.1892). || (efter eng. essay, fr. essai; nu kun m. overgang til foreg. gruppe) (kortere) afhandling; essay. (Popes) ypperlige Forsøg om Mennesket. *Ew.VI.33. Om de fynske Malere har jeg .. offentliggjort kortere Forsøg. JVVJens.JL.7.**

forsøge, v. [for'sø'qə]-te. vbs.-else (s.d.) ell. † -ning (VSO. u. Forsøgelse, jf. Forsøg. (glda. forsøke, forsøge (Brandt.RD.II.77. Rimkr.), fsv. forsökia; efter mnt. vorsoken, ty. versuchen; grundbet. (jf. VI. for-5): søge mod et bestemt maal; jf. forsøgt)

1) m. h. t. frivillig handling med et bestemt formaal. (de forsk. underbetydninger griber paa mange maader ind i hinanden). 1.1) (nu sj. og vist kun m. overgang til bet. 1.2) gennem iagttagelse (sansning) ell. oplevelse stræbe at faa klar bevidsthed om den egl. beskaffenhed af noget; undersøge; prøve; (søge at) lære at kende. efterdi andre ere saa flittige, da forsøger jeg (1819: vil jeg prøve) og eders kierligheds oprigtighed. *2 Cor.8.8 (Chr.VI).* Forsøger (1819: Ransager) eder selv, om I ere i troen, prøver eder selv. *smst.13.5 (Chr.VI).* forsøge (?: „smage paa“) vin, mad. *Moth.S1025. (De kan) vælge, paa hvilken Maade De selv ville forsøge, om jeg svarer til Deres Formodning. JSneed.II.48. Manden (fik det) Indfald at forsøge P. i Henseende til hans Styrke i Sproget. PAHeib.US.102. naar det (kommer) til de Prøver, hvori Troen forsøges, da forvirres (mange). Mynst.Præd.²²,1848.7. *Uskyldighed, jeg kiender den, | Jeg har forsøgt den, denne Uskyld; har | Afstreift hvert et løiet Klædebon. *Hauch.DV.II.143. || † forsøge verden ell. forsøge sig (Moth.S1025), se sig om i verden; lære verden at kende (jf. u. forsøgt 2). han haver forsøgt Verden og gjort Udenlandske Rejser. Holb.Ep.IV. 40. 1.2) foretage en vis handling med ell. over for noget for (gennem iagttagelse osv.) at fastslaa et vist resultat m. h. t.**

vedk. tings (osv.) beskaffenhed, især brugbarhed, tilfredsstillende beskaffenhed olgn.; gøre (et) forsøg med. Da sagde Daniel til (hofbetjenten): forsøg dog med dine Tjenere i ti Dage . . Og han adlød dem . . og forsøgte det med dem i ti Dage. Og efterat ti Dage vare til Ende, viste det sig, at deres Udseende var smukkere. *Dan. I. 12.* jeg vil forsøge at knibe mig i Armen. *Hob. Jep. II. 1.* Du glemmer vel ikke ganske at gaa i Kirke? Jeg synes, Du skulde forsøge de forskellige Prædikanter. *Nans. FR. 6.* Den Rolle, han nu forsøgtes i . . var ogsaa tidligere spillet af Rosing. *R. Neiiendam. Scenen drager. (1915). 62.* vil De ikke forsøge denne kage? *m. overgang til bet. 1.4:* jeg er gammel nok til at forsøge Krigen . . jeg vil lære at vorde (landets) Forsvarer. *Sams. I. 8.* forsøge lykken ell. sin lykke, se Lykke. *||* forsøge sig (i ell. som noget), prøve, om man har evne til noget, egner sig til noget. (kunstens) Dyrkere forsøge sig i forskellige Retninger. *Mynst. BIS. II. 385.* (han besluttede) at forsøge sig i Verden og vinde . . Navnkundighed. *Hrz. D. IV. 241.* Thomas havde ingen Lyst til at forsøge sig som Danser. *Schand. TF. II. 131.* Han havde forsøgt sig i komiske Roller paa Dilettant-Teatre. *Brandes. III. 143.* *jf.:* man læner sig tilbage mod Pudsen — og forsøger sig selv i et Smil (∴ forsøger at smile). *Drachm. HL. 193.* *||* † anstille forsøg (2); eksperimenterer. *Eilsch. Term. 35. 13* (∩, nu især bibl.) bringe en person i en vanskelig situation (ubehageligheder, fristelser olgn.) for at give ham lejlighed til at vise sin egl. karakterbeskaffenhed (og faa ham til at handle derefter); sætte paa prøve; udsætte for fristelser; friste. Herren Eders Gud forsøge Eder, at han vil fornemme, om I elske Herren. *5 Mos. 13. 3.* dette sagde (fari-sæerne), for at forsøge (1907: friste) ham, at de kunde have noget at anklage ham for. *Joh. 8. 6.* St. Birgitte . . havde paataget sig en Staaders Skikkelse for at forsøge hende. *Hob. Bars. II. 8.* Christus forsøges i alle menneskelige Prøvelser. *Kierk. IV. 348.* Lader os forsøge (*Chr. VI.*: forhøre) ham med Haan og Piinsel, at vi kunne . . prøve hans Udholdenhed. *Visd. 2. 19.* I alvorligere Modgang havde Livet ikke forsøgt ham. *Pont. LP. VII. 77. 1.4* bruge noget (en ting, evne olgn.) som middel til opnaael-sen af et tilsigtet resultat, men uden sikkerhed for den heldige fuldførelse af virksomheden; gøre (et) forsøg med. jeg har forsøgt alle Midler til at stille Nep-tuni Vreede, men Bønner, Oftringer, alting er forgiæves. *Hob. UL. IV. 1.* (jeg) vilde forsøge al min Overtaelse. *Ev. VIII. 32.* nagtet hun forsøgte alle de Nøgler i sit Knippe . . saa fandtes der ingen, der aabnede (porten). *Hauch. IV. 369.* vi skal forsøge alt. *Ludv. 1. 5*) paabegynde en vis virksomhed, anstrenge sig for at udføre noget, uden

sikkerhed for den heldige fuldførelse, men med ønsket om at benytte de mulig gunstige vilkaar paa bedste maade; gøre forsøg paa. (især m. inf. ell. vbs. som obj.; ofte, især m. stærkere fremhævelse af usikkerheden ell. ufuldendigheden, i forb. m. præp. paa). Jøderne (greb) mig i Templet og forsøgte at slaae mig ihjel. *ApG. 26. 21.* en forsøgt Misgjerning. *Baden. Jur. O. I. 168.* endeel (satte) Livet til, da de vilde forsøge Overgangen. *Molb. DH. II. 255.* hvad nyttede det at forsøge paa at glemme. *Pont. LP. VII. 186.* „Hvad staar De og funderer over, Gabel?“ . . I Tonen laa der noget forsøgende storsnodet (∴ et forsøg paa at være s.; *jf. forsøgsvis*). *Thit. Jens. J. 125.* *||* (*jf. bet. 1.2*) m. spørgende bisætn. som obj.: foretage sig en virksomhed for at undersøge visse muligheder, søge at opnaa et vist resultat. *ei tilfreds paastaaer han at forsøge, | Om I maaskee vil føie ham. *Ev. V. 169.* Jeg vil forsøge, (forsøge paa), om jeg kan skaffe dem Plads. *VSO.* I den korte Tid vilde jeg forsøge hvad Flid og god Villie kunde lære mig. *Gyld. (1849). IX. 158.*

2) (nu næppe br.) m. h. t. ufrivillig handling uden forestilling om formaal: erfare (1.); faa at føle; mærke. jeg har forsøgt, at Marren ridder mig . . saa tit jeg overlader (∴ overflyder) min Mave om Aftenen. *Hob. UH. I. 5.* Over saadan Erke-Biskoppens u-venlige Adfærd undrede Kongen sig ikke meget, saasom hand . . tilforn havde forsøgt hans Modtvillighed. *Slange. Chr. IV. 681.* ethvert Menneske (har vel) forsøgt, at en eller anden, hidindtil glemt, Barndoms Erindring, er fremtraadt, som et Syn fra en forsvundet Tilværelse. *Hegerm. L. D. Fort. 203.* (hunden) føler sig ilde tjent med hans kælnæ Nærmen, da dens Tær gerne maa forsøge Vægten af hans Elefantfødder. *PMøll. I. 366.*

Forsøgelse, en. *ft. -r.* (*gl. d. a. d. s.* (*Mand. 79. Kalk. I. 717*)) vbs. til forsøge. 1) (bibl.) til forsøge 1.1 (og 1.2): undersøgelse; prøve. Dersom du vil skaffe dig en Ven, da skaf dig ham ved Forsøgelse, og betro dig ikke strax til ham. *Sir. 6. 8.* Eders Troes Forsøgelse (1907: Prøve) virker Standhaftighed. *Jac. 1. 3.* 2) (bibl.) til forsøge 1.3: hjemføgelse; plage. du skal komme ihu, hvad Herren din Gud gjorde ved Pharo og . . de store Forsøgelser, som dine Øine saae. *5 Mos. 7. 19. smst. 4. 34. jf.:* maaske Du netop trænger til mange Djævelforsøgelser og mange Fristelser for at faa din Tro prøvet. *V. Beck. LK. I. 418.* 3) (*jf. forsøge 1.4-5; nu sj.*) d. s. s. Forsøg 1. (*gud satte*) en Prøve paa de nye skabte Creature, for at see, hvorledes de denne fri Villies Gave vilde bruge. Forsøgelsen viser, at det ikke var forud seet. *Hob. Ep. IV. 81. Høysg. S. 329. VSO.* *noget slibrigt Sted, som Attraa vakte . . | noget nogen altfor tidlig Art Forsøgelse. *Drachm. DJ. I. 26. Feilb.*

Forsøgs-, i sgr. af Forsøg, især (fagl.) til bet. 2; af de mange sgr. (næsten alle subst. og fra sidste halvdel af 19. aarh. ell. senere; jf. dog -vis) er udeladt -anstalt, -kommission, -laboratorium, -mark, -objekt, -plan, -række, -skole, -skydning, -teater, -virksomhed, -væsen ofl. **-dyr**, et. dyr, der anvendes ved zoologiske ell. anatomiske eksperimenter (dyreforsøg). *NatTid.*²¹ 1907. *M.Till.* 1.sp.4. **-kanin**, en. egl.: kanin, der anvendes som forsøgsdyr; nu især (ofte spøg. ell. spot.) overf.: person, med hvem der anstilles forsøg, med hvem man forsøger noget nyt olgn. han har ikke lyst til at gøre sig selv til Forsøgskanin for socialpolitiske Eksperimenter. *G.Bang.S.33.* 12 medicinske Studenter meldte sig frivilligt som „Forsøgskaniner“. *Sundhedstid.* 1917. 107. „pædagogiske“ Forældre (faar) altid . . mere eller mindre umulige og forkvalede Forsøgskaniner ud af deres Afkom. *KnudPouls.* *U.24.* **-leder**, en. (jf. -station). *LandO.II.* 218. *Krak.* 1921. I. 139. **-løb**, et. [1] (sport.) dels om løb for ganske unge heste, dels alm. benævnelse for et af de første løb i et meeting. *Vædløb.* 24. *IdrætsB.* II. 819. **-mølle**, en. spec.: mølle, hvormed der anstilles forsøg angaaende vindkraften. *OpfB.*² III. 349. *Pont.* *LP.VIII.* 97. **-station**, en. institution, der har til opgave gennem praktiske forsøg at afgøre spørgsmaal af interesse for en erhvervsgræn (fx. landbruget). *MøllH.* I. 207. *Sal.*² *VIII.* 533. **-vis**, adv. [1] for at forsøge (især i bet. 1.4-5); som et forsøg; paa en forsøgende maade. *HN Claus.Tale.* (1843). 12. Han lagde forsøgsvis Armen slapt om Livet paa hende. Hun skød den nænsomt fra sig. *Schand.BS.98.* Buris fortalte i bitre og forsøgsvis humoristiske Vendinger, at han var melankolsk og ked at Livet. *JV Jens.* 40 *D.207.*

Ø **forsøgt**, part. adj. [fær'søgd] (glda. d. s. (*Mand.23*); egl. part. af forsøge; nu l. br.) 1) (jf. forsøge 1.3; især relig.) som har gennemgaaet (haarde) prøvelser; (haardt) prøvel. (ofte m. præp. i). en Ypperste-Præst . . som er forsøgt (1907: fristet) i alle Ting. *Hebr.* 4.15. *Han staaer blandt dem, der slog en Kreds | Om ham, den haardt Forsøgte. *Holst.* IV. 128. en Forsøgt, der bestod i Prøven. *Kierk.* VIII. 366. en Mand fuld af Pine og forsøgt i Sygdom (*Chr.* VI: og som havde forsøgt sygdom). *Es.* 53.3. 2) som har samlet sig (mange) erfaringer ell. kundskaber; erfarende (1.1-2); dygtig. (ofte m. præp. i). vise og forstandige og forsøgte Mænd af Eders Stammer. *5Mos.* 1.13. *Høysg.* S. 151. H. havde de forsøgteste Mænd . . til at stride hos sig. *Sams.* I. 40. *Skibets Mandskab, haardføre Folk og Alle forsøgte. *Hzr.* D.I. 78. Faust, der var saa forsøgt i Viden, saa forfaren i Kundskab. *Brandes.* II. 299. smst. *IV.89.* jf.: Denne vel-forsøgte Skole-Mands Tanker. *EPont.* *Men.* III. 374. || forsøgt i verden, (nu næppe br.) som har

verdenserfaring (jf. forsøge 1.1 slutn.). *Moth.* *S1028.* Min Fader var i mine Øine . . ædel, dannet og forsøgt i Verden. *Gylb.* (1849). *X.123.* || ordspr. (nu næppe br.): forsøgt mand er god at gæste (jf. erfaren sp. 491¹⁸). *Mau.* I. 180. *Biehl.* *DQ.II.* 409. *VSO.* jf.: forsøgt Mand veed hvad Verden giver. *Ing.* *EM.III.* 75.

10 \ **forsole**, v. [fær'sø'le] tilsmudse (m. vaadt snavs, „søle“); tilsøle. jeg blev saa forsolet fra øverst og til nederst, at man ikke kunde see, hvad jeg var af, for det rene Snaus. *Rahb.* *Tilsk.* 1799. 374.

forsolve, v. [fær'sølv'væ, dagl. -sølv'væ] **-ede**. vbs. **-(n)ing** (s. d.). (ænyd. d. s.; af VI. for- 6.1 og Sølv; jf. ty. versilbern) 1) (især fagl.) belægge ell. overtrække (ved galvanisering olgn.) med et tyndt lag sølv (ell. sølvagtigt stof); ogs.: pryde med sølvindlægning. De Guder, som ere af Træ og forgyldte og forsøvede. *Bar.* 6.38. et firkantet, forsolet og forgyldt board. *JJuel.* 67. *Dette Qvegsølv kan forsøve selv det dunkleste Metal. *Hauch.* *Denbabyloniske Taarnbygning.* (1830) 42. *Christ.Kemi.* 153. || i udtr. forsøve en pille (nu l. br.; jf. forgyldt sp. 500⁴¹). Apothekeren forsøve undertiden sine Piller. *VSO.* overf., m. h. t. stikpille: besmykke; afdæmpe. smst. *ved Versets Harmonie . . | Jeg skal erstatte det Rhapsodiske . . | Men fremfor Alt, ved Melodien | Forsøve Piller, der maaskee er i'en. *Hzr.* D. III. 72. *D&H.* 2) Ø billedl.: give udseende, skær af sølv. Rhinen, som, forsolet af Maanen, glimrede med ubeskrivelig Pragt. *Bagges.* *D.V.* IX. 310. natlig Riimfrost har forsolet Mark og Skov. *Blich.* (1846). *VII.* 84. Dagen gryede . . Nede i Sænkningen laa Engene forsolede af Dug. *JV Jens.* *HF.* 127. **Forsøveler**, en. (fagl.) person (arbejder), der giver sig af m. forsolvning. *DagNyh.*¹⁵ 1912. 2.sp.1. **Forsølvning**, en. († *Forsølvning.* *VSO.*). (især fagl.) vbs. til forsolve 1: *Moth.* *S1030.* *Var.* L. (1807). I. 352. *OpfB.*² II. 394. || konkr., om det overtrukne lag af sølv. Al Forsølvningen er nu slidt af Beslaget. *VSO.* e. br.

forsømme, v. [fær'søm'mø] -te ell. † -ede (*DLA*—2—3. *Holt.* *Vgs.* I.3. *CPRothe.* *MQ.* II. 455). vbs. **-else**. (glda. forsym(m)e, forsømme (*Dyrerim.* 5.10. *Mand.* 69. *Kalk.* I. 717); efter mnt. vorsumen (nt. versumen), jf. ty. versäumen (se *Seip.* L. II. 30); af mnt. summen, ty. säumen, opholde, nøle; vistnok besl. m. summe (sig))

1) † opholde (for længe); holde tilbage; (for)sinke. 1.) Skibet (skal) ikke blive belligendis og forsømmis. *DLA*—1—35. jf.: dersom Skipperen ikke er reede, naar Dagen er kommen efter deris . . Contractis Lydelse, og Kiøbmanden derover bliver forsømmet, og ikke fik sit Gods i Markedet. smst. 4—2—3. 1.2) † lade sig forsømme (*Holt.* *DH.* I. 684. sa. *Kh.* 80) ell. forsømme sig, nøle; tøve; holde sig tilbage. (kun i forb. m. en nægtelse). *Forsam* (1871: Und-

drag) dig ikke fra en god dag, og lad en god begierligheds deel ikke gaae dig forbi. *Sir. 14.14 (Chr. VI)*. jeg forsømede mig ikke at tage hans store Pung i steden for min. *Hob. Tyb. IV.12*. *De brave Mænd sig ei forsømt nogenlunde, | Men hastede, og kom det snarest de kunde. *FrHorn. PM.142*. *Naar Herren saar sin gode Sæd, | Sig Fjenden ej forsømmer. *Grundtv. PS. III. 66. Heib. Poet. VIII.70*.

2) undlade at gøre ell. tage vare paa noget, som ligger inden for ens pligtomraade. 2.1) undlade at vise (noget) den fornødne opmærksomhed, især: omsorg, pleje olgn.; vanrøgt. || m. tings-obj. om nogen . . forsømmer sine Studeringer. *Forordn. 1/1707. §5. (en)* Dagdriver til Mand, der saaledes forsømmer sit Huus, og lader Hustrue og Børn lide Nød. *Hob. Kåndst. II.2*. naar jeg skal slaae mig til Læsning, forsømmer jeg mit Handværck dermed. *smst. I.4*. denne Part af Natur-Læren er blevet forsømt og forsømmes endnu (: af videnskabsmændene). *Kraft. (KSelskSkr. III.289)*. *Jeg syndet haver mod Himmel og Jord, | Foragtet dit Bud og forsømt dit Ord. *Grundtv. SS. V.562*. Efter Reformationen forsømtes ikke Sproget, men opdyrkedes netop. *MO. I. LIX*. i det Hele taget forsømme de fleste Mennesker hertilands . . deres Udvorres. *Gylb. Novel. II.140*. Pigerne forsømmer din Kakkelovn. *Schand. VV.121. part. forsømt brugt som adj.*: Intet var dyrket rundt omkring, Alt forsømt, overladt til sig selv. *Drachm. UB.28*. De forsømtes Hjul peb, mens de drejede sig om Akserne. *NSvends. H.98*. || m. person-obj.: ikke tage sig af (paa tilbørlig maade; især m. h. t. børns pleje og opdragelse). *lad (gud) gjøre hvad hand vil, | Hand kand dig ey forsømme. *Brors. 200*. uagtet han ofte forsømt sine andre Elever, saa gjorde han sig dog aldrig skyldig i nogen Forsømmelse med Hensyn til mig. *Hauch. VII.402*. *ingen Angrende hun dømmes, | ingen Stakkel hun forsømmer. *Rich. I.85*. Hendes Mand . . havde altid forsømt hende. *Schand. IF.76. part. forsømt brugt som adj.*: *Du (: et barn) var ynkelig forsømt . . | Bliv herl jeg skal en god Opdragelse dig give. *Heib. Poet. X.142. (en)* af Naturen begavet, men af Lykken forsømt theologisk Candidat. *Gylb. III.100*. Hvad skal jeg fange an med det lange Menne-ske, der efter al Rimelighed er skrækkelig forsømt? *Hostr. ML.43. Drachm. EO.42*. Foreningen af 1837 til forsømt Børns Frelse. *Krak. 1921. I.134. 2.2) m. obj.*, der betegner virksomhed (pligt): undlade at udføre (jf. efterlade 2.2). (bisperne skulde) intet af alt det forsømme, eller efterlade som . . sagt er (om visitatser). *DL. 2—17—9*. Disse Ting (: at give tiende) burde man at gjøre, og ikke forsømme de andre. *Matth. 23.23*. Naturen har intet forsømt hos mig (: jeg er godt begavet). *Hob. Tyb. III.7*. en Bondepige . . forsømt sit Arbeide for at

staae og gabe paa hans Narrestreger. *Ew. VI.153*. enhver . . der forsætligviis forsømmer denne Pligt, synder . . imod Naturen. *Bagges. L.1.90*. da han Intet havde at forsømme dermed (: intet andet (vigtigt) havde at bestille), fulgte han med Momme. *Schand. F.267. sa. IF.339*. i Dag kom han for at oprette det forsømte. *Aakj. VF. 23. talem. (jf. Matth. 23.23 ovf.)*: Det ene skal gjøres og det Andet ikke forsømmes. 10 *Mau. 2971*. || (især $\text{\textcircled{W}}$) m. inf. som obj. forsøm ikke at give Almisse. *Sir. 7.11*. han vilde ikke forsømme at begive sig til Slottet igien, naar Dronningen lod ham Tiden vide. *Hob. Heltind. II.205*. jeg forsømt at gøre indsigelse | (sj.) m. pass. inf.: mange ypperlige Handlinger (er) forsømt at optegnes. *Mall. SgH. **1v. 2.3) (især $\text{\textcircled{W}}$) undlade at overvære ell. deltage i noget*. han forsømmer aldrig nogen Comoedie eller Dantze-Assemblee. *Hob. Philos. I.2* Jeg maae passe paa Soldatens Tienere, om jeg end skal forsømme begge mine Maaltider i Dag. *sa. Didr. 7sc*. Gilde og Slædeføre maa man ikke forsømme. *Grundtv. PS. III.467*. *Hun aldrig forsømmer Messen og aldrig Ottesang. *Hauch. SD. II.205. Schand. O. I.192*. || forsømme skolen ell. (nu i talespr. næsten kun abs.) forsømme, blive borte fra skole. Den Discipel forsømmer ofte Skolen. 30 *VSO*. som Skoledreng havde jeg forsømt meget. *Goldschm. VI.122. e. alm. 2.4) $\text{\textcircled{W}}$ m. h. t. tid, lejlighed olgn.*: lade gaa fra sig; undlade at udnytte; spille. *Ach! vi har forsømt vor gode Vind. *Hob. Paars. 253*. *(man) i Sikkerhed forsømmer | Naadens dyrebare Dag. *Brors. 9*. Jeg havde foresat mig at gaa en længere Tur i Eftermiddag og var paa Vei til at forsømme Tiden. *Gjel. W.79*. forsømme (: glemme) Toget. *D&H. || (sj.) bruge (tiden) paa en daarlig, unyttig maade; spille*. *eders Flid er spildt, og Timerne forsømt, | Som I paa saadan en Satire har anvendt. *Graah. PT. III.151*.

forsømmelig, adj. [fɔr'søm'eli] adv. -t ell. d. s. ell. † -en (*VSO*). (glda. forsømmelig; til forsømme (2); især $\text{\textcircled{W}}$) om person: som forsømmer at gøre sit arbejde, sin pligt; ikke pligtopfyldende; skødesløs; efterladende. Det skulde aldrig fortryde mig, hvis jeg var en forsømmelig Mand, der gav mit Huus-Folck for meget Tøylene. *Hob. KR. III.7*. De er en forsømmelig Arbeider. *Hauch. VI.265*. || i forb. m. præp. i ell. med: Dersom Husbonderne findis forsømmelige med Bevis Meddeelning (har de) forbrut deris Ret. *DL. 3—1—7*. (de var) lunke og forsømmelige i deres Gudstieneste. *JSneed. II.461*. jo stærkere han hengav sig til slige Udsvævelser, desto forsømmelig blev han i sin Underviisning. *Hauch. VII.401*. han er meget forsømmelig med sin paaklædning | (nu sj.) m. præp. styrende en inf.: Vore Forfædre have været ligesaa forsømmelige i at plante (skove) som Folk nu omstunder ere. *Hob.*

Qvægs.400. Slange. ChrIV.394. † uden præp.: Dersom Ungdommen bliver forsømmelig at lære Børnelærdommen. DL. 2—6—2. **W** **hed**, en. Moth.S1032. VSO. Den Forsømmelighed overfor Hygge, som Birgitte havde vist i de senere Tider, bødede han paa. Schand.BS.370. hans Ydre (røbede) en høj Grad af Forsømmelighed. Frakken var luvslikt og plettet. Pont.LP.VII.176. den Forsømmelighed, der var bleven ndvist under Tænkningen. Aakj. VB.262. **Forsømmelse**, en. jft. -r. (glida. forsømmels, forsømmelse (Suso.33.54); vbs. til forsømme) 1) † til forsømme 1: forsinkelse; tøven; nølen. Stadholderen i Norge var anbefalet uden Forsømmelse at lade sig underrette om (sagens) Sammenhæng. Slange. ChrIV.65. jf.: Dersom (den slagne i en trætte) kommer op igjen . . da skal den, som slog, være uskyldig; dog skal hand betale 20 hans forsømmelse (1871: Tidsspilde) 2 Mos. 21.19 (Chr.VI). 2) vbs. til forsømme 2; ogs.: det at være forsømmelig; forsømmelighed; efterladenhed. DL.3—17—39. Vi mister ved min Mands Forsømmelse et Arbejd efter et andet. Holb.Kandst.I.5. Forsømmelse eller Skjædesløshed i Embedsførelse. Lov^{9/8}. 1866. §143. spec. (jf. forsømme 2.3): udeblivelse fra skole oln. forsømmelser indføres i skoleprotokollen | jf. Forsømmelsesliste: Sotofth.Panth.41. Schand.TF.I.54. || **W** i forb. m. præp. af ell. (nu sj.) en objektiv gen. de vigtigste Tings Forglemmelse og Velfærds Forsømmelse. Holb. Ep. IV. 123. man klager saa meget over det Grunddige Forsømmelse. JSneed.III.57. Forsømmelsen af deres Pligter. Bagges.NK.329. den Forsømmelse af Høflighed, han har vist mod mig ved sin rasende Tale. Schand.IF.89. || (nu næppe br.) i forb. m. præp. i styrende en inf. intet kan undskylde dem, uden Forsømmelse i at tænke Tingene nøie efter. Suhm.II.95. min Forsømmelse i at skrive. Ew.VIII.172. Heib.Pros.V.237.

I. **forsørge**, v. [før'sør'qə] -ede. (til sørge, jf. VI. for- 21; nu sj.; sml. forsørgt) refl.: paadrage sig sygdom, skade oln. ved at sørge; svækkes ell. græmmes af sorg. Moth.S613. Han gaer og forsørger sig over sin Kones Død. VSO. Levin. MO. || 50 \ forsørge sig noget til, gennem sorg erhverve sig, skaffe sig noget. hun (havde) flakket og forsørgt sig selv en Livsviden til. Thit.Jens.J.247.

II. **forsørge**, v. [før'sør'(q)ə] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. (nu næppe br.) -ning (Pl. (Kvartudg.). ^{29/8} 1753. Rahb. Fort. I. 109). (ænyd. forsørge, -sørge; efter ty. versorgen; sml. Forsorg)

1) (nu næppe br.) i al alm.: drage om- 60 sorg (forsorg) for; sørge for. *Jeg veed Du (: Jesus) vel forsørger mig. Kingo.84. *Saa lever hun i Suus og Duus. | Og maatte her nu spørges, | Hvorledes Manden og hans Huus | Imidlertid forsørges. Falst. 117. Surting lod, som Staldmester, Hestene

forsørge. Ing.EF.I.23. Gylb.V.32. i forb. m. for: Krigsraaden har anholdet om at . . der for (pengenes) sikre Udsættelse . . maatte forsørges. MR.1776.629. jf. bet. 2: en ung ret smuk Pige, hvis Fremtid jeg lovede at forsørge. Kierk.III.185.

2) *forsyne* en m. det nødvendige til livets ophold; (økonomisk) sikre ens udkomme ell. fremtid. *Dagligt Brød han (: gud) os vil give, | Os forsørge vel i Live. Salm Hj.1.1. 5240 Fattige . . bleve forsørgede i Birmingham. FrSneed.I.534. Han har nu faaet alle sine Børn vel forsørgede; hans Sønner har faaet gode Embeder, og hans Døttre ere bleve vel gifte. VSO. *Jeg forsørge skal som Ven | Dine Børn som og din Enke. Heib.Poet.X.210. || (kunne) forsørge en kone oln., om mand: have raad til at gifte sig. førend vi kommer saa vidt, at vi . . kan forsørge en Kone. Holb.Vgs. II.2. (jeg) haaber . . nock at forsørge hendes Datter. sa. Tyb.V.12. Hauch.VII.505. || være, blive forsørgt oln., om kvinde: være, blive gift. Moth.S613. Holb.Masc.III. 11. hun var den Eneste, som ingen Kjæreste havde; de Andre vare Alle vel forsørgede. Winth.IX.44. Bang.L.349.

3) (nu kun bibl. (foræld.); jf.: „kun i Tale- 30 spr., og ikke alm.“ Levin.) sørge for tilstedeværelsen ell. tilvejebringelsen af noget; forsørge en m. noget. (især i forb. m. med; jf. II. forse 3). jeg haver . . forsørgt ham med Korn og Most. I Mos. 27.37. (han) brandskattede Almuen og tvang dem til at forsørge Floden (: flaaen) med Levnets Midd. Holb.DH.II.322. Hernæst betænkte jeg igjen, hvorvel jeg var forsørgt til min Underholdning. Robinson.I.99. (han) greb i Urnen og fik Nummer 33. Alle vare forsørgede (: med numre). HCAnd.II.31. (jeg tror, at gud) rigelig og daglig forsørger mig med al Nødtørf og Næring (1909: sørger for alt, hvad jeg trænger til) for dette Legeme og Liv. Katek. §57. forsørge Een med Klæder. MO. || refl.: Dersom den (: luksus) ikke er ledsaget af Oplysning forvolder den tidlig eller silde . . total Undergang. (Derfor) er intet andet tilovers end at forsørge sig i Forveien med den Oplysning, i hvis Melk dens Givt allene kan 40 taales. Bagges.LI.99.

Forsørgelse, en. vbs. til II. forsørge. (jf. II. forsørge 1.) Han tænkte . . paa Erhverv og Husets Forsørgelse. Ing.EF.IV. 32. || især til II. forsørge 2 (jf. Alderdoms-, Børne-, Enkeforsørgelse oln.): det at forsørge ell. være forsørgt. Ew.VII.114. jeg har altid været temmelig ubekymret i Henseende til min timelige Forsørgelse. Mynst. Levnet.23. Den, som ikke selv kan ernære sig eller Sine, og hvis Forsørgelse ikke paaligger nogen Anden, er berettiget til at erholde Hjælp af det Offentlige. Grundl. (1849). §89. Datteren har faaet en god Forsørgelse i Klostret. MO. **Forsørgelses-**, i sgr. især (emb.) om hvad der henhører til

offentlig forsørgelse af fattige; udeladt er fx. forsørgelses-berettiget, -berettigelse, -for-
 ening, -kontrakt, -lovgivning, -pligt, -plig-
 tig, -ret ofl. **-anstalt**, en. Fattiggasser,
 Pensjonskasser og andre deslige Forsør-
 gelsesanstalter. *MR.1829.18. nu næsten kun*
om sted (bygning), hvor fattige forsørges:
Kierk.XIII.453. Vallø og Vemmetofte er
Forsørgelsesanstalter for adelige Frøke-
ner. Schand.AE.125. jf.: (at betragte) Ægte-
skabet som den nødvendige Forsørgelses-
anstalt (o: for kvinder). VortHj.II.70. siden
LovNr.67°/1891 (§28) officiel betegnelse for
Fattig-gaard, -hus: MinSkr.Nr.218°/1916.

-hjem, et. 1) (nu næppe br.) d. s. s. -kom-
 mune (jf. -sted). *Pl.¹⁵/1839. 2) om forsør-*
gelsesanstalt. Randers Kommunes Forsør-
gelseshjem. MinSkr.Nr.127°/1917. -kas-
se, en. (l. br.) han lagde ikke Noget hen
 til Forsørgelseskassen, saaledes som vore
 andre Folk (paa porcelænsfabrikken) pleie
 at gjøre. *Bergs.GF.II.77. -kommune*,
 en. kommune, hvorunder en given fattig per-
 sons forsørgelse henhører (jf. -hjem 1, -sted).
LovNr.67°/1891. §20. VortHj.III.3.25. Min
Skr.Nr.10°/1911. -sted, et. (jf. -hjem 1,
 -kommune). *Pl.²⁸/1827. §2. LovNr.67°/*
1891. -væsen, et. *Cirk.Nr.212°/1916.*

Forsørger, en. 1) † til forsørge 1: per-
 son, som drager omsorg for noget. gud skal
 være min forsørger. *Moth.S616. I see her*
(de) Mænd, som . . paatøge sig det Hverv,
at være Eders Skoles Forsørgere og Sty-
rerere. Mynst.Tale.(1838).5. 2) til forsørge 2:
person, der forsørger sig selv ell. (især) an-
dre; oftest spec. om familiefaderen (familie-
forsørgeren). VSO. Husets Forsørger, den
raske Kunnuk. Ing.EF.IV.6. som Fader og
Forsørger kan han ikke forsvare at ud-
laane sine Børns Penge paa usikre For-
skrivninger. Goldschm.III.318. Nu var hun
Familiens Overhoved og dens Forsørger.
Drachm.F.II.264. Sal.IV.928.

forsørget, part. adj. [fɔr'sør'gət] (ænyd.
 d. s. (Bording.I.10); til sørge, jf. VI. for- 2.3;
 sml. I. forsørge; „Talespr., og vel meest hos
 Landalmuen.“ *Levin.; nu især \emptyset ell. dial.)*
medtaget af at sørge; kræmmet, nedbøjet
af sorg. Folkene stimlede om ham, for-
grædte, og forsørgede. Rabb.Forst.I. 115.
Oehl.S0.73. Winth.VI.62. Hun saae saa
bleg, saa bekymret, saa forsørget ud. Bergs.
BR.66. Baud.OI.232. || om ansigt, stemme
*olgn.: præget af sorg. *en tungsindig, |*
Forsørget Qvinderøst. Winth.HF.81. Hans An-
sigt var uraget og forsørget. EmilRasm.F.
324.

forsovnet, part. adj. [fɔr'søu'nət]
 (af VI. for- 6.1 og Søvn m. tilknytning til
 søvning, forsove(t)) dorsk og sløv af søvning-
 hed; søvndrukket. jeg (fandt) Porten til-
 lukket. Jeg maatte bie temmelig længe,
 inden den forsovnedede Portvægter . . lukte
 op. *Bagges.NK.191.*

I. Fort, et. [fɔrd] flt. -er. (af fr. fort,
 sa. ord som fr. fort, kraftig, lat. fortis; jf.

Fortepiano; især \times) (permanent) befæstet
 sted m. forsvar til alle sider. *Moth.Conv.F*
95. Fortet Dansborg paa Kysten Gvinea.
VSO. MilConv.III.149. Ægypterne (forlod)
det Fort, som beherskede Broen for den
 nordre Ende af Dæmningen. Brandes.Cæs.
II.384. flydende Fort. Scheller.MarO. d eta-
cheret fort, se detachere 2.2. fremskudt
fort, se fremskyde. || billedl. (de national-
liberale) havde deres Forter i enhver Præste-
gaard i Landet, i ethvert Dommersæde, i
Skolestuerne, i Købmandens Butik. EHen-
richs.VH.29.

II. fort, adv. (og adj.) [fɔrd] O læses som
 o i . . fort. *Høysg.Anh.21. NMPet.Afh.IA0.*
(nu kun dial. fort. Hrz.XIV.326. Kvernnd.).
(ænyd. d. s.; fra mnt. vort (ty. fort, eng. forth);
besl. m. IV. for)

1) (nu sj.) m. stedsbet. (jf. bet. 4.1). 1.1) om
 bevægelse, hvorved en (ell. noget) forlader ell.
 passerer et sted: borte (1.1); frem (ad); af
 sted. *den høye Fløj han førte, | Var
 ferdig at gaa fort, saa snart han Trommen
 hørte. *Hob.Paars.95. Fruentimmeret maa*
gjøre Hiulene til Vognen, og Mandfolk
maa være Hestene der skal trække den
fort. sa.LSk.IV.10. paa den Maade kommer
*Fuglen fort i Luften. Suhm.II.74. *Derpaa*
til Freitas Bolig | Med Roska fort han gik.
Oehl.NG.97. Med eller uden Fare, jeg maa,
*jeg vil fort! Ing.KE.I.150. *Piilsnar gaer*
Strømmen fort, og med man følger. Palm.
I.31. || spec. om vedvarende, uafbrudt ell.
uforstyrret bevægelse. jeg lunter min Tur
fort, uden at bekymre mig om, hvad han
siger. PAHeib.US.92. Rejsen gik nu, uaf-
brudt og uden Ophold, fort til Mayntz.
sa.E.236. Nu gaer Maanen ingensinde
fort i den lige Retning . . men Jordens
Tiltækning bøier den bestandigt af der-
fra. Ørst.VII.141. han gik sin Vej og spa-
serede videre fort til Kjøbenhavn. PA
Heib.US.92. vi skulde videre fort. Blich.IV.
129. (m. overgang til bet. 2:) Nu gik Reisen
videre fort. Ing.EF.II.12. 1.2) om fraværelse
fra et sted (som følge af en saadan bevægelse):
borte (1.1). Den fordomte Karl, han er al-
lerede fort. Heib.Poet.V.327.

2) (l. br.) videre anv. af bet. 1, om en virk-
 somheds fremgang ell. fuldførelse:
 frem; i forb. somme bringe fort, skaffe frem-
 gang, gaa, komme fort, have fremgang, lyk-
 kes. *Danebod sig hiertlig glædde, | Der
 hun skaren saa, | Sagde, vi om højt tør
 vædde, | Verket fort skal gaa. *LKok.(PSyv.*
Viser.(1695).585). hvad hand vil have fort,
det maa gaa fort, om det end er til hans
 eget Huses Ruine. Holb.Jean.II.1. hvor faa
kommer der fort i Verden ved Dyd og
Forstand. sa.Ul.Prol. (religionen) maa nu
bruge Baal og Brand, siden den ei meer
kan hjælpe sig fort med Fornuft og Ar-
gumenter. Suhm.V.12. Ørst.Br.I.27. bringe
et Træ fort (o: faa det til at vokse). VSO.
I.499. Man har i denne Tid ondt ved at
bring sine Børn fort. smst. Det vil ikke ret

fort for ham (?: ikke rigtig lykkes ham). VSO. || især om en virksomheds vedvaren ell. uafbrudte fortsættelse: uden afbrydelse ell. standsning; videre. læse, skrive, arbeide, fort hele Dagen igiennem. VSO. *(pillerne i kirken) vil kneise fort, | Naar vore trætte Been er længst i Muld. Oehl.A.V.5. *Fort hun (?: tiden) gnaver med skarpen Tand. sa.L.I.292. Imidlertid arbejdede jeg fort uden nogens Hjælp. Rask. LappiskSproglære.(1832).Fort.12. Skal det gaae saaledes fort i tre Dage, er det halve Land lagt øde. Ing.P.O.II.54. *Sagnet lever fort i Bondens Mund. Bødt.112. *fort dog Adam læste. PalM.IV.78. *Hold Munden, Hund! . . . | Men Hunden lystre ikke | og byler fort og jamrer. Stuck.SD.21. Som førende Aandsretning gaar Naturalismen . . . fra 90ernes Begyndelse ud af Spillet, men den virker stadig fort. C.Roos.Moderne ty.Litteratur.(1914).24. || i faste forb. (jf. immerfort). fare fort, se II. fare 5. sætte fort, se sætte. i eet fort, se u. II. en 5. i (de alm. sammenskrævede) forb.: †fort frem (jf. l. 42) ell. (talespr., l. br.) fort væk, vedblivende; fremdeles; stadig væk. lad dette saa baade være, og fortifrem skee her paa (jorden)! Rothe.TG.29. De onde Mennesker (bruger) de ulykkelige Trælles forðærvede Hiertelaug til Paaskud, hvorfor de fortifrem bør holdes i Lænker. Abrah. TG.16. „hvorlænge bliver De nu boende herude?“ „Det veed jeg ikke!“ „Tager De til København til Efteraaret?“ „Det veed jeg ikke.“ Saaledes gik det fortvæk. Drachm.EO.130. Kierk.III.241. Ja, De undskylder Dem fortvæk, men hvad kan det hjælpe? Sv.La.SD.49. og saa (ledes) fort, videre fort, fort videre olyn., ved opremsninger: og saa videre. man (finder) det smaat, under Værdigheden og saa fortifrem. Abrah.TG.26. (jf. ofv. l. 24). Jomfru A. havde dorske Øjne og Jomfru B. altfor spillende, og saa fort videre. Blich.IV.544. „see her er Beenklædernel her er Kjolen! her Kappen!“ og saaledes videre fort. HC And.V.116. 1, 8, 10, 20 og saa fort 100. T.Baden.Suppl.88. og saaledes fort. J.P.Jac. I.140.

3) (nu især dial.) m. tids-bet. (jf. bet. 4.) 50 hurtigt; rask. man kunde skrive forttere med dobbelte bogstave uden Tone. Høysg. 2Pr.15. *Da Demningen kom bort, | Flød Bekken dobbelt fort. Wess.12. deres Vaaben smedd de for, at komme fort afsted. Grundtv.Saxo.III.168. Drachm.M.134. dér pokulere de og danse, og Landets Penge danse, Gud hjælpe os, ud af deres Lommer forttere endnu. Gyr.Lemche.K.66. Feilb. ofte i forb. (lige) saa fort (som), lige saa hurtigt som. *Saa fort (han) ei kan øse, som Vandet borttrinder. Pram. Stærk. 140. *sæt dig paa din brune Hest, | Og rid saa fort, som du kan bedst. Winth.SS.57. Det er et Held for den almene statsretlige Folkeoplysning, at det ikke gaar saa fort

som med Verdens Skabelse. Hørup.II.176. KLars.UR.16. Han . . . sled (klæderne) af sig lige saa fort Lasse bare kunde skaffe. And.Nx.PE.I.258. for fort, spec. om ures gang: for hurtigt; for stærkt. Hansens Uhr gik en halv Time for „fort“. DagsTelegr. 3/4 1865.2.sp.5. Kværnd. Thorsen.136. || om ihærdigt arbejde. Du kan lide paa, det gik fort igaar. Kværnd. || som adj.: hurtigt; rask. de har et større Hjærte og forttere Blod, de . . . attraar mere. J.P.Jac.I.176. næsten kun i forb. det fortteste han kunde olyn., saa hurtigt han kunde; hurtigst muligt (sml. u. bedst 3.1). Hun skyndte sig afsted det fortteste hun kunde. Sv.Grundtv.FÆ.I.70. J.P.Jac.I.78. *han vaded ud, saa langt han mægted bunde, | og svømmede saa det fortteste han kunde. Drachm.PT.42. CEw.BK. 20.

4) fort! som befaling ell. bestemt (truende) opfordring. 4.1) (jf. bet. 1.1; nu sj. i rigsspr.) af sted! bort! fremad! Fort, fort, siger tit en Kutsch, en Plogmand &c. til sine Heste. Nysted.Rhetor.58. afsted, fort. Kom Grønneg.II.205. Hold Mund! Fort, afsted. Heib.Poet.I.236. Fort med ham! CEw.BK.7. 4.2) (jf. bet. 3; nu næppe br.) skynd dig! hurtigt! Fort luk Døren op, eller jeg skal lade den opbryde. Holb.Masc.II.1. Fort Fort! Hvad er det du har sagt? Gjør det af imellem os med en Hast. Kom Grønneg. I.293. fort beed mig om Forladelse. PA Heib.Sk.II.353. efterfulgt af et stedsadv.: Fort her ud. Holb.Kandst.II.2. Fort hen du Slyngel! og tag dig en Bog og læs i. sa. Jul.10sc. PA Heib.Sk.II.222. Fort ind med dig. Heib.Poet.V.304.

Fort-, i sgr. dels af I. fort; dels (hvor ikke andet angives) af II. fort, især for at udtrykke, at den ved sidste led betegnede bevægelse ell. virksomhed vedvarer uden afbrydelse ell. forstyrrelse; sgr. m. II. fort (jf. bort- i sgr.) har som sidste led et verbum (ell. et af et verbum afl. ord), der udtales m. bitryk og (hvor det tydlig er muligt) stød; som eks. paa mere tilfældige (og nu mer ell. mindre ubrugelige) sgr., der ikke opføres paa alfabetisk plads, nævnes: (til II. fort 1:) ved Moderens Sammentrækning fortskydes (barnet) efter Bekkenets Axel. Saxtorph. F.74. den til Lysets Fortskydelse førstønde Tid. Heitm.Physik.99. et vist Antal Aander . . . som (ved sjælevandring) gik i en bestandig Kredsgang uden Fortstræben og selvstændig Nærmelse til det Uendelige. Ing.EF.II.172. (til II. fort 2): *„Troløvet er hun vel ei endnu?“ | — Fortmæler Axel, heelt brat i Hu. sa.VSt.37. Tiden er ham en fortskridende Række af Dage og Nætter. PMøll.II.297.

Fortab, et. [fɔr'ta:b] flt. d. s. (jf. fsv. fɔrtap; vbs. til fortabe; nu kun dial.) d. s. s. Fortabelse 1. Ærens Fortab er den største Forliis i Verden. Holb.Ep.III.377. et vigtigt Brev . . . som han under sit Livs Fortab havde svoret at bringe . . . til dets Be-

stemmelse. *Ing.VS.III.192. Feilb.* **Ø fortabe**, v. [for'ta'be] -te (*jf. part. fortabet u. fortabt*). vbs. -else, -ning (s. d.), *jf. Fortab.* (*glda. fortabe, -tapæ, oldn. fyrirtapa; af tabe og VI. for-; om perf. part. som adj. se fortabt*) **1)** miste (retten til noget); *for-spilde (især som følge af fejl ell. brøde). en øyenskalkes haab skal fortabes (1871: slaar feil). Job.8.13(Chr.VI). de elendiges forventelse fortabes (ikke) altid (1871: (skal) ikke altid skuffes). Ps.9.19(Chr.VI). fortabe sin Ære, eens Gunst. VSO. O, min Gud! har jeg da tabt det alt, maatte jeg da blive saa elendig? Tabt har jeg det alt, fortabt. Sibb.I.25. en anden én maa spilde sin Dag og fortabe sin Dagløn! Soph.Clauss.A.68. mange af vore Dages Arkivstøvere bliver stikkende i Enkeltheder, saa Overblikket . . fortabes. Pont.LP.VII.85. Ethvert Krav (paa ulykkesforsikring) fortabes . . naar den forsikredes Helbredelse forhindres ved, at han . . forsømmer at tilkalde Lægehjælp. Vort Hj.III.2.103. **2)** (højtid., især bibl.) i pass., om person: gaa (aandelig) til grunde; miste det evige liv (*jf. fortabt* 3). hver den som troer paa ham . . skal (ikke) fortabes, men have et evigt Liv. Joh.3.15. (han vil ikke) at Nogen skal fortabes. 2Pet.3.9. **3)** (< VSO. 1802; *jf. tabe sig*) refl. (ell. sjældnere i passiv og som vbs., *jf. fortabt* 3), om person (ell. 2: (aandelig) undergang, frembringelse osv.): ganske optages af noget, saaledes at ens individualitet, selvstændighed, praktiske orientering osv. (midlertidig) gaar tabt; *fordybe sig i et begrænset ell. fjernliggende opmærksomhedsfelt; hensynke i en stemning elgn.; lade sig adsprede af noget; glemme sig selv over noget.* Man maa ikke fortabe sig. Man maa itide skaffe sig et almindeligt Overblik, almindelige Livsinteresser grundede paa nogen sand Erkjendelse. *Goldschm.III.306.* Blikket . . fortabte sig mellem de fjerne Snebjerge. *VThist. TV.II.375.* Blikket fortabte sig . . under Hvælvinger. *Jørg.RB.37.* bedst som jeg nu gik mellem Gravene og havde fortabt mig mellem dem. *JVJens.IM.135.* || *især efterfulgt af præp. i:* *Den, | Der i Naturen ganske sig fortaber, | Betydningstøst for ham gaaer Livet hen. *Hzr.D.III.189.* vi (skal) ikke . . fortabe os i det Timelige. *Katek. §24.* der holdtes Taler, nogle . . fortabende sig i Vrovl og Grin . . andre bestod af ferske Brandere. *Schand.TF.II.55.* at fortabe sig i Lovord om det herlige Flor af friske Blomster. *Pont.LP.V.38.* Du kan maa-skee, bedaaret af Din Klogskab, tilsidst ganske fortabes i den Indbildning, at det just er den rette Vei, Du er paa. *Kierk. XIV.307.* *Den Kjærlighed, som heelt sig giver hen | Med fuld Fortaben i sin Gjenstands Værd. *Heib.Poet.IX.193.* det forundrede . . Blik, der . . droges i magtløs Fortaben overfor et andet Menneskes kærlighedsrige Beskuelse. *Leop.HT.20. 4)* (sj.) intr.: *opgive haabet; give tabt.* Aldrig*

fortabel! . . Babette maa dog en Gang see mig, skal jeg være hendes Mand. *HAnd. VII.211.*

Fortabelse ell. (l. br.) **Fortabning**, en. (*glda. fortapels(e) i bet. 2 (Suso.66.77); vbs. til fortabe*) **1)** (især emb., jur. ell. ¶) til fortabe **1:** det at miste ell. forspilde (retten til) noget; tab (af noget); især i forb. m. en (objektiv) gen. ell. præp. af til betegnelse af det, der forspildes (*jf. Fortab*). Jeg haaber . . at jeg skal faa min Kiæreste uden min ReputationsFortabelse. *Hob.Er.IV.1.* Maje-stætsforbrydelse . . straffes, snart med Livets, snart med Ærens, snart med Boes-lods Fortabelse. *PAHeib.E.23.* at udsætte sig . . for Ligevægtns Fortabelse. *PMøll. II.46.* Straffen medfører Embeds eller Bestillings Fortabelse. *LovNr.68¹/s1881. §10.* Fortabelse . . af Ret til at kommandere. *Scheller.Mar.O. jf. Feilb.* || *styret af præp. under: m. fare for ell. trusel om (straf be-staaende i) tabet af.* under Livs, Blods, Æris, og Godsis fortabelse. *DL.1—1—1.* Jeg er en ringe Tiener, som maa under (mit Embeds Fortabelse forretnede Øvrighedens Befaling. *Hob.DR.III.9.* han (skulde) under Livs og evig Salighedens Fortabelse love aldrig mere at ville tale, skrive eller handle noget i denne Sag. *TroelsL. VII.129. 2)* (højtid., især bibl.) til fortabe **2:** (aandelig) undergang. *Moth.T3.* Evig Fortabelse. *VSO.* en evig Fortabelse (*Chr. VI: fordervelse; 1907: Undergang*), fra Herrens Ansigt. *2Thees.1.9.* ingen af dem blev fortabt uden det Fortabelsens Barn (*Chr.VI: det fortabte barn*). *Joh.17.12.* Der-som det Fordærdelige skeer, at et Men-ske timeligt taber det Evige, da tale vi ikke mere om Tab, dette er Fortabelse. Tab forholder sig til det Timelige. *Kierk. X.140.* den Port er vid, og den Vej er bred, som fører til Fortabelsen (1819: Fordærvelsen). *Matth.7.13(1907).* **3)** **Ø** til fortabe **3:** *fordybelse; hengivelse.* den brave Kones Fortabelse i hendes verdslige Sys-sel. *Ing.EF.V.26.* den inderlige Fortabelse, hvormed den unge Piges mørkeblaa Øjne hvilede paa Vaabnet. *Goldschm. VII.307.* Fortabelse i kvindagtig Beundring (af Na-poleon). *Brandes.V.576.* pantheistisk Fortabelse eller Henrykkelse i Naturstemning. *JakKnu.A.151.* || *Din Ven vil henrykt sidde hos | I stille, sød Fortabning. *Winth.VI.25. smst.I.230.* *hele Byen stod i dyb Fortabning | og ventede Prinsens . . Indtog. *Soph.Clauss.N.27. Blaum.AH.116.*

fortabt, part. adi. [for'tabd] († fortabet. *Hob.Metam.30. sa.Hh.I.321.*) (*glda. fortapt (Dyrerim.5)*), fortapet (*Glda.Krøn.169*); perf. part. til fortabe; *jf. forloren*)

1) til fortabe **1:** *fuldstændig bortkommet ell. mistet (saaledes at haab om tilbage-erhvervelse er udelukket).* Jeg ansaa det som reent fortabt. *VSO.* det, der er tabt, kan jo ledes op og findes og reddes; det, der er fortabt, er redningsløst borte. *VBeck.*

LK.II.45. (hvis oksesværmen tog) Farten ud paa Prairien . . saa var den lige saa fortabt som den Grindeflok, der søger Søen. Bogan.I.78. || nu næsten kun i særlige bibl. udr., alm. brugt m. biforestilling om bet. 2. fortabte faar, se u. Faar 1. den fortabte søn, efter Luc.15.11—32 (sml. den forlorne søn u. forloren 1.). Brandes.IV.406. jf.: Thi denne min Søn var død, og er bleven levende igien, og var fortabt, og er funden. Luc.15.24. Grundtv.SS.I.474.

2) ω til fortabe 2: bestemt til undergang ell. fordærv; især (højtid.): som er gaaet moralsk til grunde ell. (relig.) beovret det evige liv. Menneskens Søn er kommen, at søge, og frelse det Fortabte. Luc.19.10. *Vend om, vend om, fortabe Sjæll Ing. RSE.VII.104. den berømte Folkesang: „Endnu er Polen ei fortabt“. Hauch. I.210. han bliver betragtet som en fortabt Person, et Slags mauvais sujet. Kierk.XII.41. naar det (fremmede legeme) er trængt ind i det indre af Øjet (er) Øjet som Regel . . fortabt. VortHj.II.120. hun var en fortabt kvinde (ω : en skøge) | jf.: hans Sjæls evige Fortabthed. Hrz.IX.235. || † Fortabt (1871: udslettet) vorde den dag, paa hvilken jeg er fød! Job.3.3 (Chr.VI).

3) (især ω) til fortabe 3: ganske optaget af en betragtning, tanke osv.; hensunken i stemning ell. følelse; adspredt; (aands)fraværende. *som fortabt han dvæled i Beskuen | Af dette Aasyn. PalM. IV.73. (hun) stirrede fortabt op paa de . . glidende Skyer. JPJac.I.26. Undertiden standsede han og stirrede ligesom fortabt op i Løvet. Pont.F.II.116. || især efterfulgt af præp. i: *I hende reent fortabt, | Kun hende ændsd han. Winth.HF.69. *I Tausshed | Red de Begge . . | Hver fortabt i sine Tanker. PalM.ND.166. saaledes blev vi siddende, fortabte i Drømmenes og Tonernes Verden. Bergs.GF.I.67. (Michelangelo var) som ægte Italiener og Familie-menneske, ligesom Napoleon efter ham fortabt i Nepotisme. Brandes.MB.18. jf.: hin Fortabthed og Hildethed i Læremeninger, som var den tyske Romantiks svageste Side. Brandes.V.341.

4) til fortabe 4: overvældet af modløshed, forundring, raadvildhed oln.; modløs; forsagt; nedslaaet; ogs.: stum af forbauselse; raadvild. Naar jeg ret vil giøre mig Umage, og tale Juridisk, sidder Byefogden og gaber, som hand var fortabt; thi hand forstaar icke et Ord af alt, hvad jeg siger. Holb.GW.IV.11. Imidlertid maatte ieg med uforrettet Sag reyse hiem igien, og kand ieg icke negte, at jeg herved blev noget fortabt. Seidelin.195. *Hvor reent fortabt din Stakkel dog seer ud! | Man skulde næsten tænke, du var bange. PalM.IV.271. Drengen stod fortabt og saae efter ham, som om han havde utallige Spørgsmaal at giøre ham. JakKnu.GP.3. uegl.: nagtet dens Størrelse saae (gaarden) lidt fortabt

ud, over at den maatte undvære alle Malerkonstens . . Forskjønelser. CBernh.I.15. Figuren tager sig noget fortabt og indespærret ud i det lille Rum. JLange.II.286. Buchh.UH.17. jf.: i dybeste Mismod og Fortabthed. Goldschm.III.363. || i talespr. især i forb. give (sig) fortabt, opgve at udføre, opnaa noget, blive sejrherre oln.; give tabt. En lille Anstrængelse fra Jordsmonnets Side mærkedes paa den anden Side Vandløbet . . Det var en sølle Skraaning, hvad Højde og Stejlhed angik. Men Naturen havde villet Noget, havde ikke villet give sig fortabt i det sidste Øjeblik. Schand.BS.12. (T.) holdt ham nede og hoverede stønnende: — Haah; Haa-h! Det harmede P., der ellers havde været villig til at give sig fortabt, han slog Labberne i T. JVVens.HF.128. Feilb. (i sel-skabsleg:) giver du fortabt (ω : opgiver du at løse gaaden? oln.)? |

I. † Fortag, et. den del af taget paa et hus, som gaar uden for murene (tagskægget). vAph.(1759) („Tagskiæg er brugeligere“). Nu vil jeg gaae ind . . bie du her udenfor under Fortaget. Birch.I.157. VSO.III.L107 (u. Leid). II. † -tag, et. [V.2.s] 1) det første tag i en brydekamp oln. Da de skulde til at brydes sammen, betingede han sig Fortaget.VSO. 2) ret til at tage først (ved delingen af noget). Moth.¹F481. Ved Delingen blev ham tilstaaet at have Fortaget.VSO. MO.

fortage, v. [fɔr'ta'(qə)] præf. -tog; part. -taget. (æda. fortakæ (bet. 1), jf. oldn. fyrirtaka, forspilde, vægre sig ved at gøre noget, forbyde; sml. fortagen) 1) (jf. VI. for- 1 samt betage 1-2) bringe (især: et onde) ud af verden ell. til ophør. 1.) (nu især dial.; „endnu i Talespr.“ Levin.) trans.: ophæve; fordrive. tid og stund fortager sorgen. Moth.T16. *Din Guddoms Magt og Majestæt | Fortager Gravens Mørke. Brors.45. Sinds Uroe fortager Legems Smerte. Grundtv.Saxo.III.189. Arbeide fortager bedst Sorgen. Thyreg.(Aftenlæsning.(1871). I.323). Feilb. || m. obj. og hensobj.: berøve, fratage en noget. fortage een alt Haab.VSO. Han fortog mig alt Tvivlsmaal.smst. 1.2) (<VSO.180; især talespr.) refl.: holde op; svinde bort; tabe sig; om smerte oln.: gaa over. lidt Tilbøielighed til Rosen i Ansigtet (har) meget fortaget sig, siden han (holder diæt). Ing.LB.IV.16. PMøll.(1848).II.116. Hvor ofte fortog det sig igjen dette indbildske og trodsige Sind . . fordi Kjerlighedens . . slet ingen Anledning gav. Kierk.IX.285. Skøjternes blødt og stødviss pibende Lyd, der tidt fortog sig, saa de før afsted i lydløs Gliden. Schand.AE.154. Den Uro, som var kommen over hende, fortog sig ikke. JPJac.I.256. 2) (jf. VI. for- 2) skade ell. ødelægge ved at tage. 2.) (i ndr. næppe br.) i udr. som fortage sin arm ell. haand, forstrække ell. forvride sin arm (haand) ved at løfte

(*ell. arbejde m.*) noget tungt. *Moth.T16.* at forgribe eller fortage sin Haand paa noget. *Høysg.S.224. VSO. 2.2)* (nu især dial.) refl.: overanstrengte sig, forløfte sig, ved at løfte (*ell. arbejde m.*) noget. (især m. præp. paa til betegnelse af aarsagen til forløftelsen). Han har fortaget sig paa den tunge Sæk. *VSO.* Den Karl passer nok, at han fortager sig ikke paa sit Arbeid. *smst. Grundtv.BrS.194. Kværnd. Feilb. || i videre anv., m. h. t. opgave olgn., der overstiger ens evner. *Spørg ej, Ædling! hvem de Strænge rører, | Og fortag dig ej paa noget Navn. Grundtv.PS.V.6. Sibb.II.45.* hidtil har jeg endnu ikke fortaget mig paa Theologien. *Scharling.N.6. JakKnu.R.239. fortagen ell. fortaget, part. adj. (egl. perf. part. til fortage: jy.) 1) (jf. ænyd. fortage, komme i forkøbet (VSO.)) taget først. hun var fortaget, en anden havde fæstet hende. Feilb. 2) (jf. ænyd. fortage, betage) overvældet af et indtryk; betaget. Hun var altid „fortagen“ over Ingers Skjønhed og Elskværdighed. *JakKnu.In.155.* vi havde en Tjenestdreng .. som var nu saa møj (o: meget) fortaget af det (o: det, der blev fortalt). *sa. G.25. Feilb. 3) (til fortage 2.2) overanstrengt ell. udslidt af arbejde. Feilb.**

Fortal, et. 1) (regn., nu næppe br.) i decimalbrøker ell. logaritmer: det tal, der staar foran (til venstre for) kommaet (jf. Karakteristik). *Levin. D&H. 2)* (foræld.) det første af de to tal i en ambe (jf. Bagtal). *Hzr. VII.247. ChKjerulf.GU.30. l. -tale, en. (glda. fortale i bet. 1.2 (GldaBibl.462.464), jf. oldn. fyrirtala, tale, hvori man søger at overtale en; smt. lat. præfatio) 1) [V.1.2] mundtlig ell. skriftlig udtalelse, som gaar forud for noget andet. 1.1) (nu l. br.) ord ell. tale, der skal forberede ell. danne indledning til den egenlige tale, behandling af et spørgsmål olgn. (jf. Forord 1.1). *Moth.T42.* Han brugte en lang Fortale og mange Omsvøb, inden han gik til Texten. *VSO.* Uden videre Fortale: Min Frits elsker din Myndling Pauline. *Gylb.X.111. JJPaludan. Er.16. MO. 1.2) ⊕ indledende ell. vejledende bemærkninger foran i et skrift; forord (jf. Forbemærkning, Forerindring); *naar hand læste kun Fortalen i en Bog, | Saa hafde hand alt nok. *Holb.Paars.148.* han vil lade en Afhandling eller et Digt være Fortale til alle de øvrige. *Ew.VIII.138.* En Fortale er i Forhold til en Bog en Ubetydelighed. *Kierk.V.5. || † om prolog til skuespil. *For dette Stykke er fornøden en Fortale; | Thi det heel vanskabt er, ey Hoved har, ey Hale. *Holb.UHH.Prol. 2) [V.5] ⊕ tale til gunst ell. forsvar for en ell. noget; anbefaling (jf. Forord 3). hans Ord, Fortale og Mellemhandling (o: megling) vandt ikke ringe Kraft og Myndighed hos de Kæyserlige. *Slange.ChrIV.898.* Dette arrangement med hertugen .. skyldtes Preussens fortale og diplomatiske anstrængelser. *ADJørg.IV.186.* paa Jonas Collins For-****

tale fik (bogsamlingen) bevilget en Sum af 200 Rdlr. til dens Forøgelse. *Bobé.R.176.* jf.: Folk i hvis Kaluune jeris Vers, fortaler og bagtaler, gjøre en hæftig Virkning. *Holb.LSk.II.3. II. -tale, v. 1) \ til V. for- 1, i ordspil m. III. fortale 1. *Holb. Tyb.I.4 (se II. bagtale sp. 1045²⁰). 2) (jf. V. for- 5 samt I. Fortaler 2) † lægge et godt ord ind for; gaa i forben for. *vAph. (1764).***

III. fortale, v. [for'ta'lø] -te ell. (nu l. br.) -ede (*Holb.Bars.III.6.V.7. VSO.*) ell. † -de (*Wing.Curt.195. *Holb.Tyb.III.7).* vbs. -else (s. d.). (glda. d. s.; m. h. t. bet. 1) smt. oldn. fyrirtala; jf. VI. for- 2) (nu kun dial. (se Feilb.); jf.: „bruges ikke i vore Tider“. *PEMüll.203. smt. MO.) tale ned-sættende om; bagtale. en Skribent .. der lang Tid ved forgiftige Skrifter har søgt at fortale got Folk, og sætte Klik paa deres ærlige Navn og Rygte. *Holb. LSk.V.1.* Folk, hos hvilke ingen Brøde er, og hvilke heller bør ynkes end fortales. *sa.Ep.V.6.* uden at fortale hende .. medens hun levede, var hun den skinbarlige Satan. *Ew.VI.69.* at fortale nogen, er at tale idelig ilde om nogen for at skade ham. *Sporon.(PEMüll.203).* ved den Opmærksomhed, han nu viste den fortalte Ridderfrue, vilde (han) svække Bagtalelsens Magt. *Ing.VS.I.68.* den høitstaaende Embedsmand, der ikke bruger sin Stilling .. til at fortale Friheden, men til mandelig at prædike dens Ret. *Schack.163. 2) refl.: tale forkert (ved at bruge et urigtigt ord, udtryk, huske fejl olgn.); forsnakke sig; ogs.: sige noget, man burde have tiø med; sige for meget; tale over sig. „I sagde jo nylig, at hand var hiemme.“ — „Kand nok være Messjøer, men saa har jeg fortalt mig.“ *Holb.Kandst.V.1.* Jeg frygter aldrig at fortale mig, undtagen i Fader-vor, sagde Præsten, fordi jeg daglig læser det. *Bagges.DV.IX.33.* Stenene fortalte sig ikke. *NJeppesen.DS.47. Feilb. || ordspr. (nu kun dial.): man kan snarere fortale end fortie sig. *Mau.10069. VSO.(u. fortie). Feilb. (u. fortie). || † *Naar man, (om lett kand skeep) sig kand et Ord fortale. *FrHorn.PM. 149. Fortalelse, en. flt. -r. (ænyd. d. s.) vbs. til III. fortale. 1) (nu næppe br.) til III. fortale 1. jeg hørde manges fortalelse (1871: Bagtalelse). *Ps.31.14 (Chr.VI).* du haver forløst mit legeme fra fordervelse, og fra en tunges fortalelses (1871: en bagtalerisk Tunges) snare. *Sir.51.3 (Chr.VI). KomGrønneq.II.205. (*nogle mener) At Grækisk og Latin mod Tydsk er ogsaa Skarn | Jeg undrer .. paa, hvi de ey vil forskaane | De ædle Sprog for sliq en haard Fortalelse. *FrHorn.PM.105.* Det var altsammen Løgn og Fortalelse. *VSO. 2) til III. fortale 2: fejl(tagelse) i tale ell. udtryk (lapsus linguae); forsnakkelse; ogs.: det at tale over sig. Det var blot en Fortalelse; han meente det ikke saaledes. *VSO.* en Fortalelse er ..********

langt mere stødende hos Skuespilleren end hos nogen Anden. *Heib.Pros.X.364.* der er ingen Grænse for hvad et Menneske ved Fortællelse, Adspredthed osv. kan komme til at sige. *Brandes.XII.111. JakKnu.S.128.*

I. Fortaler, en. [-ta^olær] (*glda. fortalæra* (bet. 2)) **1)** [V.2.1] (*foræld.*) om den person i (middelalderlige) skuespil, der forberedte og forklarede handlingen for publikum („herolden“, „prologus“). *TroelsL.VII.108. 2)* [V.5] (*jf. I. Fortale 2, II. fortale 2; især Ø ell. dial.*) person, som fører ordet paa en andens vegne, ell. som taler til gunst for (lægger et godt ord ind for) en; talsmand. *vAph.(1764).* Han har i ham en god Fortaler. *VSO.* Obersten skulde blot være hans Mellemand og Fortaler overfor Etatsraad E. *Pont.LP.VIII.18.* lad Karen selv komme til mig om det. Hun har ikke før behøvet Fortaler hos mig. *Rørd.KK.87. Feilb. || spec. (dial.) om mellemmand ved forlovelser. JySaml.2R.III.112.*

II. Fortaler, en. (*ænyd. fortalere; til III. fortale 1; nu næppe br.*) person, der fortæller en anden; bagtaler. *VSO. MO. D&H. † fortalersk*, adj. til II. Fortaler: bagtalerisk. *Moth.F314.* deres fortalerske Snak. *VSO.* Det er ret en fortalersk By. *smst.*

Fortand, en. (*æda. fortan*) en af de i reglen mejseldannede tænder, der hos (mennesker og) pattedyr sidder foran i munden (*mods. Hjørne- og Kindtand; jf. Bide-, Skæretand*). Naturen har udrustet (bæverne) med tvende lange og hvasse For-Tænder. *Eilsch.PhilBrev.32.* Keiseren . . har ladet to af sine Fortænder trække ud. *Ew.IV.214.* han (*slog*) tre Fortænder ind i Munden paa Vedkommende. *Drachm.STL.207. || (vulg., i trusel om prygl:)* Jeg skal strax tage Maal af et Par nye Fortænder til dig (*o: slaa tænderne ud af munden paa dig*). *Hostr.G.149.*

fortande, v. [fɔr'tan'ə] -ede. vbs. -ing (s. d.). (dannet til Tand, *jf. VI. for- 6.1; tom.*) sammenføje ved fortanding. fortandede Dragere (*anvendes i det Tilfælde, at Rummet under Bjælkerne skal forblive frit, og at der altsaa ikke kan anbringes Dragere, baarne af Stolper.* *Forkl Tømrere.15. MøllH.I.185.* undertiden fortandede Stolpen. *Gnudztm.Husb.140. Fortanding*, en. *fl. -er.* (*haandv.*) vbs. til fortande: det at lade to m. tænder ell. udskæringer besatte dele gribe ind i hinanden; ogs. konkr., om den saaledes opstaaede sammenføjning ell. om delenes udskæringer. || (*ur.*) Kraftoverførelsen fra et Hjul til et andet i Uhre (*sker ved*) Hjulets Fortanding. *Urmageri.203. || (tom.) tre Stykker stærkt Tømmer (forbindes) formedelst Fortandingen og Bolte.* *ForklTømrere.45. Gnudztm.Husb.124. || (mur.) murafslutning ved mure, hvortil der senere skal mures forlængelser, tværmure olgn., af form som en brudt linie, hvor det ene skifte stadig staar lodret over*

det 2. ell. 3. nedenfor liggende; ogs. om de enkelte saaledes dannede indskæringer og fremspring. *ForklMørrere.10. JLange.I.296. Gnudztm.Husb.36.*

Fortang, en. (*smedk.*) den forreste skruestik i en høvelbænk (*mods. Bagtang*). *Levin. Wagn.Tekn.491. jf.: (han) prøvede Fortangsskruen.* *Bergs.Hvh.171.*

† fort-bringe, v. (*ænyd. d. s. i bet. „fuldføre (et arbejde)“; jf. ty. fortbringen*) **1)** bringe bort, af sted. Indhentelse og Fortbringelse (*af rejsepenge*). *MR.1785.16. VSO. (jf. ogs. VSO.I.499. 2) m. h. t. tid: tilbringe.* han (*vilde*) fortbringe sin øvrige Tid udi Roelighed. *Holb.Hh.II.275. 3)* skaffe fremgang ell. udvikling (*jf. forthjælpe*). *jf. VSO.I.499. † -drive*, v. (*ænyd. d. s.; jf. ty. fort-treiben*) **1)** drive frem, af sted. *vAph.(1764). 2) vedligeholde, fortsætte (*en virksomhed*). Ingen havde Drift eller Mod til . . at fort-drive Handelen, førend Hans Egede . . tog sig det an for Alvor. *Mall.SgH.257. smst.601.**

I. Forte, en. (*ænyd. forthe, fortho, forthaa, æda. fortæ, forta; smst af V. for- 1 og oldn. tå, vej, aaben plads; egl. sa. ord som Fortov; nu kun dial. (jy.) ell. (især hist.) om middelalderlige forhold; om ordets bet. før og nu se særlig Aarb.1896.125ff., jf. DanmarksFolkeminder.I.(1908).79*) **1)** (*hist.; jf. Fortov 1*) den aabne plads midt i landsbyen (*i fællesskabets tid*), der var fælleseje og benyttedes som byens samlingssted, som gaardsplads for de omliggende gaarde olgn. *NMPet.Afh.III.312. Sal.³VIII.535. 2)* et stykke græsjord af forsk. størrelse og til forsk. brug; dels (*nu næppe br.; jf. Fortov 2*) om jordstrimmel langs en mark, bygning olgn. *Moth.T22. jf.: „Endnu hos Landalmuen i det østlige Jylland om en Jordstrimmel langs med en Mark o. d., uden for en Bygning o. d.“* *Levin. dels (dial. ell. hist.) om jordlod, der benyttes til græsning, ell. om det sted ved indgangen til et større i middelalderen: fælles) græsningsareal, hvor kvæget samles til malkning, for det drives hjem olgn. Feilb.I.359.IV.156. 3)* (*dial. ell. hist.*) hegnet ell. indgærdet vej, ad hvilken kreaturerne drives ud og hjem; drivvej; ogs. forsk. steder i mere spec. anv., *fx: vej fra landevejen ind til en gaard, indkørsel til en gaard gennem abildhaven, snæver gennemgang nl. to huse af gaardens bygninger olgn. Olufs. (VidSelsk.Afh.Hist.I.338). MDL.130. 147. Feilb.I.359.IV.156.*

II. forte, v. [fɔrdə] -ede. (*jf. sv. forta sig, no. forte (sig); afl. af II. fort; jf. fortne; nu især dial.*) **1)** faa til at gaa hurtigere; skynde paa. **1.1)** i forb. som forte sin gang, gaa hurtigere. han fortede Gangen endnu mere. *JVJens.HF.106. uegl.: vil Kongen . . give Middell (o: penge) til at forte vor Gang (o: til at hjælpe vort nystiftede selskab): det tage vi imod.* *Rothe.(Rahb.Min. 1786.I.23). 1.2) refl.: gaa hurtigt; skynde sig. *Esp.86. || spec. om ure: gaa for stærkt;**

vinde (jf. u. bet. 2). Den Klokke forter sig temmelig meget. *Kværnd.* 2) intr.: *gaa hurtigt (fremad); især om arbejde, virksomhed olgn.: skride rask frem.* Arbejdet skulde forte bedre og smide mer af sig. *MylErich.VJ.191.* *Saa forter det frem efter Høstens Skik. *Aakj.RS.38.* rende, kratte afsted, dække sig, paa alle fire og paa to, hvad der fortiede bedst. *JVJens.TL.60. Feilb.* || spec. om ure: d. s. s. forte sig (se u. bet. 1.2). *Esp.86.* 3) † blive vred uden grund. *Moth.F333.*

III. forte, adv. [f'ørðə] (fra ital. forte, stærkt, af lat. fortis, stærk; jf. I. Fort, Fortepiano; sml. fortissimo) ∫ som foredragsbetegnelse i musik: stærkt; kraftigt. *MusikL.(1801).89. MusikL.I.238.*

For-tegn, et. 1) [V.1.2] mærke ell. tegn, der sættes foran noget. 1.1) (mat.) om tegnene + og ÷ foran et tal til at betegne dets positive ell. negative værdi. Et Tal uden Fortegn har altid +. *Levin.* Summen af Rødderne i den ordnede Ligning af 2den Grad, hvor x^2 har Koefficienten 1, er lig Koefficienten til x med modsat Fortegn. *Carl Hansen. Læreb. i Aritmetik. (1910).7.* 1.2) ∫ om de tegn i et musikstykke (anbragt foran stykket, enkelte dele heraf, linier ell. enkelte noder), der angiver, at tonerne skal forhøjes ell. fordybes. *MusikL.(1801).89. Geb.MusK.7.* 1.3) (W, l. br.) billedl. Hvorfor (omskriver JPJacobsen) saaledes: „Frygt var ellers ikke blandt hans Egenskaber eller Mod blandt hans Mangler“, hvor der ligesom er skiftet Fortegn som i en Ligning. *Georg Christensen. JPJacobsen. (1910).63.* 2) [V.2.1] † tegn, der forud antyder ell. varsler noget. 2.1) varsel (jf. Forvarsel). *Moth.T62.* de Luftsyn, som Overtroen . . antager som Fortegn. *Frank.A.77.* han nævner . . som almindelige Jordens Krige og Krigsrygter, Hungersdød og Jordskjælv. *KFViborg. De fire Evangelier. (1863).348.* 2.2) (sygdoms-)symptom. *Moth.Conv.F95.* **I. -tegne, v. se foretegne.**

II. fortegne, v. [f'ør'tai'nə] -ede. vbs. -else (s. d.), -ing (se II. Fortegning). (ænyd. d. s.; efter ty. verzeichnen) 1) nedskrive; optegne (jf. antegne 2); nu kun (l. br.): give en fortegnelse (liste) over (noget); registrere. *DL.3—18—5. vAph.(1759).* Det er en Regnskabsførers Pligt at fortegne saavel Indtægt som Udgift. *VSO.* Det færdige Katalog indeholder henimod 2 Millioner Sedler . . ca. 1,600,000 Væker er registreret. Ialt er disse fortegnet i ca. 3,380,000 Eksemplarer. *BogensVerden.1923.17.* 2) (jf. VI. for- 2; især fagl.) tegne (noget) paa en urigtig maade (især i part. fortegnet brugt som adj.). (malerierne) vare slette og fortegnede. *Ørst.Br.I.128.* Næsen (paa portrættet) var fortegnet og noget for lang. *CBernh.IX.202.* Maleren har reent fortegnet denne Arm. *MO.* Auroras venstre Skulder er . . ikke lidt fortegnet. *JLange. II.295.* (fot.; jf. II. Fortegning 2.) Et fot.

Objektiv med (landskabslinse) fortegner altid tøndeformet. *Sal.²VIII.593.* || (l. br.) refl.: tegne forkert. *Ludv. Fortegnelse, en. flt. -r.* (ænyd. d. s. (bet. 1); egl. vbs. til II. fortegne) 1) til II. fortegne 1: det at optegne noget; konkr.: sted ell. skriftstykket, hvor noget ell. en optegnelse; ofte i forb. m. præp. over, tidligere ogs. af (*JSneed.I.246*) ell. paa (*Slange.ChrIV.199. Heib.Pros.X.528*). de samme ting fortaldes ogsaa iblandt det, som var skrevet, og iblandt Nehemiæ fortegnelser (1871: Optegnelser). *2Makk.2.13 (Chr.VI).* Disse ledte efter deres Fortegnelse i Slægtregistrene, men bleve ikke fundne deri. *Esr.2.62.* denne daglig fortegnelse ofuer min Reise till og fra Rus Landt. *JJuel.458.* Man har sagt, at Historien var en Fortegnelse paa den menneskelige Elendighed. *Rahb.Tiisk.1791.213.* || nu næsten kun om (skriftlig ell. trykt) ordnet opstilling ell. opregning af et større antal (ensartede) ting, tilfælde osv.; liste; (om større, ogsaa trykt opregning:) katalog. en Fortegnelse over mine Skrifter. *Holb.Ep.V.12.* han forordnede, at man skulde give ham en Fortegnelse paa alle de unødvendige unge Personer, som opholdte sig udi Bojarenes Huse. *sa.Hh.I.288.* en Fortegnelse paa to og tredive Retter Mad. *PA Heib.Sk.I.217.* han gjør en nøie Fortegnelse over al den Rigdom, hun bringer. *Hauch. MfB.75.* Dansk Tidsskrift-Index. Systematisk Fortegnelse over Indholdet af 165 danske Tidsskrifter. (bogtitel.1916ff.). 2) (sj.) til II. fortegne 2: d. s. s. II. Fortegning. *Saaby.¹*

I. For-tegning, en. 1) † ∫ maaden, hvorpaa man v. hj. af fortegn (1.2) angiver tonehøjden. *MusikL.(1801).91. MO. 2) [V.6] (fagl.) tegning, der tjener som mønster ell. forbillede for andre tegninger (jf. foretegne). *MO. Urmageri.247. Ludv. jf.: Fortegningsfigurer. JLange.II.72.**

II. Fortegning, en. flt. -er. 1) † til II. fortegne 1: d. s. s. Fortegnelse 1. Berchs Fortegning over Svenske Koberstykker. *Langebek.Breve.449. smst.228. VSO.* (u. Fortegnelse). 2) (fagl.) til II. fortegne 2: urigtig tegning; fejl i en tegning (jf. Fortegnelse 2). *Heib.Pros.II.253. (JCJacobsen)* stod paa den Thorvaldsen'ske Kunsts sikre akademiske Basis, som ikke kender til Fortegninger og den Slags tekniske Fejlgreb. *Østrup.J.55.* || (fot.) den fejl ved en fotografisk linse, at et kvadrats linier gengives som udad ell. indad buede (jf. u. II. fortegne 2). *Stochholm.Foto.78. Sal.²VIII.593.*

Fortepiano, et. [f'ørðə'piano, -'peano] flt. -er [-'la'no'ør] (ty. d. s.; efter ital. forte e piano, stærkt og svagt; se III. forte; sml. Piano(forte); især fagl., i alm. spr. bruges oftest Klaver) strengeinstrument m. klaviatur og hammermekanik. *Hallager.14.* Miss Berenice spillede slet ikke daarlig paa Fortepiano. *StBille.Gal.III.36.* (hun bliver) ledsaget til Fortepianoet for at modtage Un-

derviisning i Musik. *FritzJürg.nr.39. Musik.L.I.140.* || hertil ssgr. som **Fortepiano-fabrik, -fabrikant, -spil, -stykke.**

forterpet, *part. adj.* [for'tærpət] (til terpe, *jf. VI. for-2.s.; dagl.*) om *ømme, melodiolign.:* som er blevet benyttet (*behandlet, spillet osv.*) alt for ofte. Det havde været som at høre en fortærpet Revuemelodi en hel Måned. *TomKrist.LA.206.*

For-terræn, *et. & terræn*, der ligger umiddelbart foran en stilling, en fæstning *olgn.* (*jf. v. Forland 1*). *MiliterTidende.1894.410.*

fort-fare, *v. [-fa:ra] vbs. † -else* (*vAph. (1764). VSO.*). (*ænyd. d. s.; efter ty. fort-fahren*) 1) (*nu sj. og gldgs.*) handle ell. optræde paa samme maade, som man er begyndt; *vedblive; fortsætte.* || *m. person-subj.* dersom Du fortfarer saaledes (o: med at lade vente paa dig), forlader jeg Dit Selskab. *JLRasm.1001Nat.89. Peder fortfor ad sin Veltalenheds Bane. Aakj.VF.36. om (genoptagelse af afbrudt) tale: hvilken Religion, fortfoer han, holdes blant eder for den rette? Holb.MFbl.159. „Naa“, fortfoer Skrædderen. „Se nu at komme i Støvlerne.“ Pont.F.II.95. m. betegnelsen for den udførte virksomhed styret af præp. i ell. med: (Deres majestet) opmuntrede ham til . . . at legge Haanden paa og fortfare med dette store og betydelige Verk. Langebek. Breve.137. (han) forbød dennem derudi viidere at fortfare. *Slange. ChrIV.243. J Sneed.(Rahb.LB.II.10).* Han fortfarer i sin slette Tænkemaade. *VSO.II.38. jeg (maatte) fortfare med Korrespondancen. Blich.I.130. jf.: Fortfarelse (o: forbliven) i Dyd og Gudsfrugt. VSO. || upers. *Ifald det saa med Frost fortfarer, || Og Vintren bliver alt for slem. Bagges.IV.57. || m. betegnelsen for handlingen som subj. Iøvrigt skulde Fortfølgelsen ikke hermed være endt, men fortfare op igjennem Sundet. Schack.25. || part. fortfarende brugt som adj. Hensigten med denne fortfarende (*Mall.SgH.153: fortvarende*) Hidsighed var, at jage Fienden ud. *Mall.(Rahb.LB.I.6). 2) † optræde ell. handle paa en vis maade; gaa frem; fare frem. (de) Oprørske . . . fortfore med Violence. Holb.Kh.79. Slange. ChrIV.303. -frem, adv. se u. II. fort 2. -fæstning, en. [I] † fæstning, bestaaende af en række fremskudte forter og en bagved liggende sammenhængende forsvarslinie. Sal.*IX.252. † -gaa, v. vbs. jf. Fortgang. (ænyd. d. s.; efter mnt. vortgan, ty. fortgehen) 1) om tid: forløbe. *End et Par Aar fortgik. *ChrBorup.PM.110. (jf. Fortgang 2): Det Evige . . . er det Nærværende . . . For Forestillingen er det en Fortgaaen, som dog ikke kommer af Stedet. Kierk. IV. 356. 2) om virksomhed olgn.: have fremgang; gaa frem. vAph.(1759). † -gaaende, part. adj. 1) som bevæger sig ell. tegner sig (rumligt) i (uafbrudt) fremadskridende linie. Veien selv er meget smuk, med en fortgaaende Biergkiæde til****

Venstre. *Bagges.DV.IX.382. 2) vedvarende; stadig; fortsat (jf. fortløbende 2).* fortgaaende Belønning (*er beredt*) for dem, der have stridet under Dydens Fane. *Suhm.II. 220. -gang, en. flt. (i bet. 4) -e. (ænyd. d. s.; fra mnt. vortgank, ty. fortgang) 1) † bevægelse fremad ell. bort fra noget. en Afhandling om Lysets Fortgang fra Solen til visse mørke Planeter. *Mall.SgH.585. Hovedets rigtige Leie og Fortgang igjennem Bekkenet. Saxtorph.F.109. spec.: d. s. s. Afgang 3. Renselsens (o: barselhaaddets) ordentlige Fortgang. smst.30. 2) † en bevægelses ell. virksomheds stadige vedbliven; det at noget stadig væk gaar for sig; fortsættelse; gang; forløb (jf. fortgaa 1). Vi har seet Begyndelsen og Fortgangen af Jeres Handel derpaa, og vi faaer snart Slutningen at see. *Holb.Samt.12. under et vist Antal (dommere) kunde der ingen Dom afsiges, og hvad Langsomhed det gav Retten i sin Fortgang, kan jeg . . . bevise Dem. Biehl. Br.69. Er der kun en Fortgang, og ingen Begyndelse? Mynst.Betr.I.76. den dramatiske Proces og Fortgang. Kierk.I.98. Ordet er sagt i Forbindelse og Fortgang med (o: i fortsættelse af) en Skildring (af) det Forfærdelige, der skulde komme over Jerusalem. smst.IV.63. || om tidens forløben. i Tidens Fortgang (blev) Antallet (o: af mennesker) anseelig. *Kraft.VF.32. 3) † det at en virksomhed skrider heldigt fremad; fremgang (jf. fortgaa 2). en af vore Lotterier, som ingen Fortgang haver (o: som ikke vil komme i stand). Holb.KR.III.7. Han foretog sig med lykkelig Fortgang af Støvet igien at oprejde den forældede Calender-Kunst. *CPRothe.MQ.II.508. Arbejdet haver Fortgang. SøkrigsA.(1752). §431. Harboe. MarO. (o: Ordet bruges meest ved Skibbyggeriet). 4) (ur.; sj.) konkr.: d. s. s. I Drev 2.2. Han havde Tandhjul og Fortgange — hele Værket (i et ur) — med. *AndNz.PE. II.220. † -hjælpe, v. (ænyd. d. s.; efter ty. forthelfen) skaffe fremgang ell. udvikling; frem-, ophjælpe (jf. -bringe 3). (han) forthjalp Fabriqværnes Drift. Holb.Staat.534. Mall.SgH.458.******

For-tid, *en. [V.2s]* (ænyd. i ssg. fortidsbrev, gammel, skriftlig adkomst (*Kalk. V.302*), fsv. for-, företidh; *jf. Forbigangenhed, Forgangenhed*) 1) om tidsrum (*jf. Eftertid 1*). 1.) tidsrum af jordens, menneskeslægtens ell. et folks liv, der ligger forud for den (for den talende) nærværende tid; ofte mere ubestemt om større ell. mindre del heraf; *undertiden spec. om den ældste periode (oldtiden); ogs. om de i et saadant tidsrum levende mennesker. enhver kirkelig Bøn, der fra Fortiden er os overantvordet. Mynst.Betr.I.157. Om faa Aar vil Fremtiden, der nu ligger for Dem, være Dem en Fortid. HNClaus.Leil.69. Den gamle Sejlads med Kaage — den allersidste Levning af Fortidens Skibsfart. Pont.LP.VII.7. *(det danske sprog) gynger Folkets Fortid og*

dets Fremtid i sin Favn. *Rørd.GK.218. 1.2)* den del af et menneskes liv, der er tilbage- lagt; ogs. om større ell. mindre afsnit heraf; nu især styret af en gen. ell. et poss. pron. jeg begreb ikke, hvorledes jeg, den lange Fortid igjennem, havde kunnet . . drive alskens Studier, inden jeg fandt det eneste, der kunde udfylde min Sjæl. *Sibb.I.68.* Hun, hvem jeg i Fortiden beskuede som en Marmorvase. *Bagger.I.100.* paa Grund af min ulykkelige Fortid har (jeg) maattet føre Dem bag Lyset. *Hostr.KG.II.8.* At leve i Fortiden, i sin egen Fortid (i Erin- dringen). *MO. (en) Arrestforvarer . .* der fra sin militaire Fortid som Underofficer havde bevaret et stift Halsbind. *Drachm. STL.72.* der gaar en Del Sladder om deres ægtteskelige Samliv i Fortiden. *Pont.LP. VII.10. || m. prægnant bet., om en persons tidligere liv m. henblik paa særlige begivenheder, livsførelse olgn.* Hun havde, efter Sagnet, faaet et Barn med en Officer . . En Slagter . . fandt sig ikke generet af hendes Fortid og ægtede hende. *Schand.BS.165.* For at opnaa et Professorat i München er han . . rede til at fornægte sin Fortid. *Brandes.VI.435.* en Mand med Pers Fortid. *Pont.LP.VIII.71.* Egholms . . var mærkeligere end alle andre, syntes hun. De havde en Fortid. *Buchh.EG.123. || bryde med sin fortid, begynde en ny (og bedre) livsførelse; begynde „et nyt liv“.* *Hauch.VII.212.* han (brød) afgørendes med sin Fortid og gav sig sine Fædres Gud i Vold. *Pont.LP.VII. 166. 1.3) † i udtr. som i fortiden, for den fastsatte ell. rette tid; før tiden.* Han jog sin Tiener . . bort i Fortiden. *VSO. 2) (gram.) datid (2); imperfektum; præteritum.* *Rask. FS.Fortale.32.* Hvordan saa hun (o: en forsvunden pige) ud? Lysegraa Kjole og rød Goltføje . . Hun var saa kon, sluttede den Talende, idet hun uvilkaarlig kom til at benytte Dødens Fortid. *Hjortø.(Berl)Tid. 9/1921.14.sp.1).* fortids fremtid, før- fremtid, tillæggsmaade ofn., se Fremtid osv. **-tidig, adj.** [-ti'di] (ænyd. d. s. (bet. 2), jf. ty. vorzeitig (bet. 2); adj. til Fortid) 1) \mathbb{W} til Fortid 1.1 og 2: som hører fortiden til, det samtidige Liv, som Kunstneren kender af Selvsyn, og det fortidige, hvis sær- egne Væsen han maa studere gennem Kunstværker og Bøger. *JLange.BM.I.27.* *Begæret, der | Sjælene nager | lig en fortidig | Øgles Klo. *Bang.D.II.3.* Betragt- ningen af det Fortidige kan ogsaa føre En i Retning af Gud. *JakKnu.LU.54.* jeg har tilgivet Dig alt fortidigt, men — de Synder Du begaar i Fremtiden, dem hver- ken kan eller vil jeg love Dig Tilgivelse for. *Buchh.KK.14. 2) † (jf. Fortid 1.3): som finder sted før den rette tid; for tidlig, med utidig, stedse fortidig Angst . . martre de (onde forudsigelser) de . . Dødelige. Blich. III.47.*

∧ **fortidlige, v.** [for'tið'liə] (jf. VI. for- 6.2 (og IV. for 20) samt ty. verfrühen)

bevirke, at noget finder sted for tid- ligt. Lætteligen kunde (den) Trykning, som Moderen (o: livmoderen), naar Vandet var borte, maatte lide, frembringe Veer i Utide, og derved fortidlige Fødselen. *Ørst. Nat.I.21.*

fortids, adj. (ænyd. d. s. (som adv.); egl. gen. af Fortid; nu næppe br.) adj. til Fortid 1: fortidig (1). *Moth.F288.* næsten kun attrib. ved subst., i tilfælde, hvor nu foretrak- kes sammenskrivning: Vore fortids Menne- sker tænkte langt anderledes, end vi. *VSO.* Fortids Sæder, Skikke. *MO. Fortids-, i ssgr. [fɔr'ɔti(?)ðs-] (især \mathbb{W}) især til Fortid 1.1, om hvad der tilhører den svundne tid, spec. oldtiden; som eksempler paa de talrige (ndf. udeladte) ssgr. kan nævnes: *vor Tanke seer tilbage | og løfter Fortidssløret (o: det stør, der tilhører fortiden) for vort Blik. *FGuldb.P.105.* England er Fortidstroska- bens Land. *Brandes.XI.305.* Billedet med Fortidsstøv over Glas og Ramme. *Leop. HT.82.* Jeg kan faa Fortidsfølelse ved at se et Egetræ, aldrig ved en Bøg. *VilhAnd. AD.71.* (jeg) følte mig som Videnskabs- manden, der af spredt forefundne Knog- ler opkonstruerer Fortidsdyret. *KLars.(Til- sk.1904.29).* **-form, en. spec.:** [2] (gram.) et verbums form (2.s) i præteritum. *Wivel. 142. \mathbb{W} -levning, en. (lovens) Indhold vil altid gjøre den til en højest mærkelig Fortidslevning og et meget hæderligt Minde om Kong Christiens lyse Tanker over sin Tids og sit Folks Tarv og Trang. CPalm.O.385.* Bonden (havde) i hans Øjne . . været en Fortidslevning. *Pont.LP.VII. 105. VilhThoms.Afh.III.299. \mathbb{W} -minde, et. *Vær velkommen, Herrens Dag, | Med de store Fortids-Minder! Grundtv.SS.III.3. Feiüb.BL.134. || konkr.: ting, der er bevaret som levning fra fortiden. *Hvert af disse høje Træer | Er et Fortidsminde. Heib. Poet.VI.247. Tops.I.311.**

fortie, v. [for'ti'ə] (præs.) fortier. *Høysg. AG.67. -ede ell. (nu sjældnere) -tav (Thaar. H.17. Oehl.D.42. Gylb.Novel.II.246). vbs. -else (s. d.). (ænyd. forti(ge); sml. ty. verschweigen) 1) trans. 1.1) (nu næppe br.) ikke udtale (en lyd, et ord olgn.). ingen bøg- stæv (bliver) fortied. *Høysg.AG.7. smst.67. 1.2) ikke omtale; tie stille med ell. om.* Jeg burde paa dette Sted ikke fortie (Popes) ypperlige Forsøg (o: læredigt) om Menne- sket. *Eiv.VI.33.* *Uskiønsomme vil Livets Lyst fortier. *Zellitz.Poes.47.* Herskabet . . fortiede ikke Historien. *HAnd.VIII.242.* Et Par Dage efter savnedes et Servietbaand af Sølv. Fru E. havde sine Anelser men ønskede at fortie dem. *JVJens.EE.30. m. h. t. person: *Skal kun Skribenterne om ham allene skrive? | Skal hand foreviges? men jeg fortiet blive? Graah.PT.II.21.* hun havde ladet sig tvinge af Ridder Rød til at fortie og fornægte ham og hans Daad. *SvGrundtv.FÆ.I.92. m. hensobj.:* hvi skulde han . . fortie sin egen Slægtning saadant*

et Glædesbudskab. *Horreb. II. 222.* Burde Du ikke advare Din Broder, istedenfor at fortie ham, hvad han har Ret til at vide. *Gylb. IV. 290.* || nu især: i en bestemt hensigt at meddele noget, man (if. (moralisk) pligt) burde meddele; undlade at fortælle (et forhold, sandheden osv.); holde skjult ell. hemmeligt. (oftest styrende genstandssætn., abstr. subst. (vbs.), pron. *olgn.*). Den skadelige Lærdom, som (tempelherrerne førte) blev fortiet. *Holb. Ep. IV. 408.* naar en Recrut ved Sessionen fortier den Skade han maatte have, og først ved Regimentet tilkiendegiver den. *MR. 1771. 395.* *hvad jeg burde sagt, og har fortiet. *Zellitz. (Rahb. LB. II. 161).* hvem der fortier Sandhed, han begraver Guld. *PAHeib. Sk. III. 17.* *Let din Synd du kan fortie. *Bødt. 33.* Jeg vilde have fortiet denne Sag, men den lader sig ikke skjule længer. *Hostr. T. 191.* jeg besluttede mig til at blive Løgner og fortie, at heller ikke jeg var mødt Dagen for. *Buchh. UH. 111.* abs.: Han løj aldeles ikke .. han fortiede kun. *Leop. VO. 145. jf. bet. 1.1:* Dersom een, der er berygtet for slette Sæder, giver Staten et godt og nyttigt Raad, forties hans Navn. *Bagges. NK. 192. 1.3* † fortie sin ret, miste sin ret ved at tie; forsømme at kræve sin ret i tide. *Moth. T95. 2* refl.: tie for længe; tale for lidt. Jeg havde nær fortiet mig. *VSO. nu (næsten) kun (dial.) i ordspr.: man kan snarere fortale sig end fortie sig, se III. fortale 2.* ☐ **Fortielse**, en. (ænyd. fortigelse) vbs. til fortie (1.2). Sandhedens Fortielse. *Horreb. II. 309.* den omhyggeligste Fortielse af Stridens egenlige Gjenstand. *Goldschm. VI. 432.* Naar Thoras og mit Ægteskab skulde fortsættets .. maatte dette ske i Kraft af megen Fortielse. *KLars. AH. 162.* jf.: arrestanterne kunde ikke gennemføre deres fortielsessystem | || spec. (jf. fortie 1.1; æstet., l. br.): afbrydelse midt i en sætning, saaledes at man overlader det til tilhøreren (læseren) at fuldende den, slutte sig til fortsættelsen; aposiopesis. *BTDahl. Da. Stilværk. (1889). 56.*

† **fortiende**, v. (ænyd. d. s., jf. ty. verzehnten; sml. Tiende, tiende, v.) udrede tiende af (noget). jeg vil visseligen fortiende til dig (1871: give dig Tiende af) alt det, du giver mig. *1 Mos. 28. 22 (Chr. VI).* At fortiende sit Korn. *VSO.*

fortigge, v. -ede. 1) („i daglig Tale.“ *VSO.*) † ideligt bede (en) om noget. Han har saaledes fortigget mig derom, at jeg omsider maatte sige Ja dertil. *VSO. 2) (dial.) i udtr. som ikke have det saa fortigget, ikke være (saa) fattig. Feilb.*

for-til, adv. se IV. for 19. ☐ **-til-fælde**, et. [V.2 (og 6)] (dannet i slutn. af 19. aarh.) tidligere tilfælde, der er af samme ell. lignende art som et senere foreliggende, og som kan virke bestemmende for behandlingen af dette; præcedens (jf. Foredomme 1, Foregangstilfælde). *ADJørg. III. 281. Hø-*

rup. II. 120. I og for sig var Korstog ikke Absalon imod, naar blot de gjordes frugtbringende for Danmark. Der var Fortilfælde i saa Henseende. *Höbr. Absalon. II. (1909). 97.* || m. bestemmelsen af tilfældets art tilknyttet ved præp. for ell. (sjældnere) af. Et Fortilfælde for denne Fremgangsmaade har man i de Neutralitetserklæringer, som udstedtes .. ved Krimkrigen Udt rud. *Pol. 11/2 1904. 1. sp. 5.* Han havde .. sagt, at der ikke forelaa noget Præcedens for et saadant Svar .. Hvad han havde villet sige, var kun, at der forelaa ikke noget Fortilfælde af et saadant almindeligt Svar. *smst. 19/10 1906. 2.*

† **fortinge**, v. -ede. vbs. -else (*VSO.*) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s., fsv. forthinga; efter mnt. vordingen, ty. vordingen) 1) trans. 1.1) m. person-obj.: faa (en) til at udføre et arbejde paa forudbestemte lønvilkaar. At fortinge Arbeidsfolk for Dagleje. *VSO. 1.2* m. h. t. arbejde, varer *olgn.*: overlade (udførelsen af et arbejde, leveringen af varer *olgn.*) til en for en forudbestemt pris; give i entreprise. Flikkeriet fortingis i Præstens Overværelse .. paa Arbejdernis egen Kost .. og for en vis Penge. *DL. 2—22—67.* At fortinge en Bygning for en vis Sum Penge. *VSO.* Det er fortinget Arbeid (o: akkordarbejde). *smst. 2) refl. 2.1* fortinge sig til et arbejde, faa overdraget (at udføre) et arbejde til en forudbestemt pris. Det Arbeid har han fortinget sig til. *VSO. 2.2* (jf. VI. for- 2.1) indgaa en akkord (om et arbejde), som er ufordelagtig. Jeg har skammeligten fortinget mig paa det Stykke Arbeid. *VSO. MO. † Fortingning*, en. flt. -er. vbs. til fortinge 1.2; ogs. mere konkr.: overenskomst om udførelsen af et arbejde, levering af varer *olgn.* til en forudbestemt pris. Store Bygningers Fortingninger skal skee med og efter Kirkens Forsvars Raad. *DL. 2—22—67.* Den Mester har det Arbeid i Fortingning (nu: i entreprise). *VSO.* Efter en vis Fortingning skal han sætte det Huus i fuldkommen Stand. *smst.*

fortinne, v. [fört'nen] -ede. vbs. -ing (s. d.) ell. † -else (*VSO.*), jf. Fortinneri. (ænyd. d. s.; efter mnt. vortinnen, -ten(n)en, ty. verzinnen; jf. VI. for- 6.1) 1) (fagl.) overtrække m. et tyndt lag tin. *VSO.* Smaa Ting af Messing og Kobber fortinnes let ved at koges med Tinspaaner, Vinsten og Vand i en fortinnet Kobberkedel. *Haandgern. 501.* ofte i part. fortinnet brugt som adj.: Hæste-tøj med fortinnet Blik i Steden for Sølv. *Höb. Hh. I. 299. Olufs. NyOec. I. 117.* alle Kedler og Kasseroller af Kobber (er) indvendig fortinnede. *Haandv. 194. 2) (især ☐) overf.;* næsten kun i part. fortinnet brugt som adj.; om øjne: som har et unaturligt, især mat, livløst, dorsk udtryk; (nu næppe br.) i videre anv., i udtr. for, at man ikke er i stand til at opfatte noget (klart); forblindet. mig er det umueligt at see nogen (mod-

sigelse) og tillige umueligt at troe, at mine Øyne ere fortinnede (o: at jeg ikke kan opfatte klart). *Eilsch. Brev. 14.* hans Øjne saae bedre ud i deres naturlige Tilstand, end naar han havde faaet dem fortinnede. *Markman. Fort. 203.* Han gned sine Øjne, som var rødsprængte og fortinnede efter mange søvnløse Nætter i granathærgede Skyttegrave. *Rørd. RH. 183.* det spæde Barns Øjne . . er uden „Blik“, fortinnede, matte, „sjælløse“. *Vilh. Rasm. BU. 45.* || *talem. (nu l. br.):* hans øjne er fortinnede med kernemælk, han ser mat, sløv, ell. forsviret ud. hans (o: en drukket mands) Øjne vare fortinnede med Kiernemelk, og han søgte forgieves at drage Læberne til et Smiil. *Oehl. XXVIII. 67.* Hendes Øjne ere fortinnede med Kjærnemelk, thi hun har dandset hele Natten igjennem. *Levin. D&H. Jf.:* er mine Øjne ikke fortinnede med Kjærnemelk (o: hvis jeg ikke ser fejl), saa seiler han nu der. *Grundtv. Snorre. II. 187.*

Fortinner, en. (fagl.) haandværker, der giver sig af med fortinning. *Levin. Krak. 1919. I. 725.* **Fortinneri**, et. [fortenøri?] (fagl.) værksted ell. fabrikk for fortinning af genstande. *Dagbl. 1/2 1872. 4. sp. 1.*

Fortinning, en. (fagl.) 1) vbs. til fortinne 1. *Moth. T. 116. vAph. Chym. I. 458. Haandv. 194.* || (nu næppe br.) bringelse af folie (1) paa bagsiden af spejle oln. *vAph. Chym. I. 462.* 2) konkr.: det tynde lag af tin, hvormed fortinnede genstande er overtrukket. *VSO. Syren angriber . . Tin, og blottes derved snart Kobberet paa de Steder, hvor Fortinningen er tyndest. Olufs. NyOec. I. 117. Haandgern. 501.*

fortissimo, adv. [fɔr'tisimo] (fra ital. fortissimo; superl. til III. forte) ♪ som foredragsbetegnelse i musik: meget stærkt. *MusikL. (1801). 89. MusikL. I. 238.* || (⊞, l. br.) i videre anv. (hans ro i) Modsætning til galliske Politikeres Fortissimo-Ophidselse. *Bønnelycke. (BerlTid. 2/2 1922. M. 3. sp. 2).* som subst.: der fremkommer et Indtryksvirvar, som . . overvælder og trætter. Et evigt Fortissimo. Alt skal . . fremstilles i sin højeste Potens, i sin kompletteste Form. *V Ved. B. 75. Nordstrandens ildevarslende Bas . . saa evindeligt sunget og bruset . .*

saa Fiskerne kun har Øren for dets store Fortissimo! *AlbaSchwartz. Skagen. I. (1912). 2.*

fortjene, v. [fɔr'tcæ:nə ell. (dagl., især vulg. ell. dial.) -'tcæn'ə] jf. fortjener. *Høysg. AG. 128.* (tidligere ogs. skrevet **fortjenne**. *Holb. Jean. III. 1).* præs. -er ell. (nu kun dial.) -tjen (*Holb. Paars. 217. sa. Metam. 29. Feilb.*); præst. -te ell. -ede (*Holb. Ep. V. 218. Roth. KF. 131).* vbs. jf. **Fortjeneste**. (Glda. fortjæne (Mand). 60) 1) (i rigsspr. nu især ⊞) skaffe sig ell. opnaa noget (nu kun: pekuniært udbytte) som løn for ydet arbejde (tjeneste) ell. (nu især) som gevinst ved handel, spekulation oln.; tjene. fortjene . . sin føde, sit ophold med spind og væf. *Moth. T. 100.*

hand skal have Tak, at hand vil tænke paa mig (o: en prokurator) og unde mig en Skilling at fortjene. *Holb. II. J. V. 7.* Skal mand gifies, maa der lige saa mange Folk komme sammen for at æde og drikke op, meer end en stakkels Handverks-Mand kand fortjene udi 4re Aar igien. *sa. Bars. I. 1.* *ti Tusinde Rixdaler | Fortiener De, naar De befaler (o: naar som helst De vil). *Wess. 163. Winth. VIII. 279.* Når fragten regnes til otte procent, og en rubel sættes til to kroner og otte og firs øre . . hvor mange procent paa fortjener han så? *Hjorte. Æ. 45.* fortjene sit brød (jf. I. Brød 2.1, især sp. 40²⁸): *Moth. T. 99.* Gud veed, at han suurt maa fortjene sit fattige Brød. *Ew. VII. 129.* Han fortjente sit Brød som Embedsmand ved et Livsforsikrings-Selskab. *Brandes. XI. 248.* fortjene sit brød i sit ansigtes svéd. *Moth. T. 100 (jf. u. Ansigt 1.2).* fortjene noget dyrt, se u. II. dyr 2.2. hvad der spares (er spar(e)t), er fortjent, se u. spare. || (sj.) refl. Det er kun Penge, man kan fortjene sig. *PEMüll. 407.* || i forb. m. præp. paa ell. ved. (en doktor) kand fortjene meere paa een Feber end jeg paa 10 par Støvler at gjøre. *Holb. Hex. III. 3.* Paa disse Varer er kun lidet at fortjene. *VSO. MO. (han) fortjente saameget ved sit Apothek, at han ikke behøvede at sætte en saa streng Grænse for sin Gavmildhed. Hauch. MFU. 47. (sj.) uden obj.: min Fader fortjente paa sin Side, min Moder paa sin, ved at forfærdige Fruentimmerpynt. Blich. IV. 265.* Jeg troede, han vilde købe mig (komedien) af og siden fortjene paa den. *HCAnd. X. 115.*

2) (nu især relig.) skaffe (sig selv ell. især: andre) ret til ell. (varig) besiddelse af noget ved en vis virksomhed (personlig indsats ell. offer); er hver ve (2); opnaa. (især m. obj. og hensobj.). *Gjerning ei fortjene kan | Sin Deel udi Guds Himmel-Land, | Hans Naade det skal sende. *Kingo. 12.* *Min Jesu Blod gjør Sielen reen, | Thi derved hand fortiente, | At Syndens Straf, end ikke een, | Jeg nogen Tiid tør vente. *Brors. 22.* *Jesu! som Himlen os alle fortiente. *smst. 297. Grundtv. PS. V. 442.* || m. overgang til bet. 3; m. refl. hensobj.: Derpaa kommer min Parykmager, som undertiden fortjener sig et Par Ørefigen, naar han ikke kan tvinge sin Kam efter mit Sind. *JSneed. I. 347.* (jeg) tror upaatvivlelig derved at fortjene mig mine Læseres Taknemmelighed. *PAHeib. US. 37.*

3) m. tilbagestrængt forestilling om virksomhed fra subj.'s side: erhverve sig udsigt til ell. faa (ret til) vederlag ell. gengæld (belønning ell. paaskønnelse, straf ell. dadel oln.) for noget p. gr. af sin handle-ell. tænkemaade; gøre sig ell. være værdig til; paadrage sig; forskyldte (1). 3.1) m. obj. *han med sine Vers mit Hierte glæde kand, | Derfor han Tak fortien den gode ærlig Mand. *Holb. Skiemt. (7r. Du hafde fortient at pryg-*

les med Stok af Huset. *sa. GW. (1724). 19 sc.* Hvad Ondt har jeg gjort, for at fortjene en saadan glædeløs Ungdom. *Gylb. IV. 237.* *Han fortjente Medaljen; men se om han fik den. *Drachm. SH. 67.* Du havde fortjent, at jeg havde sagt Nej. *Pont. LP. VII. 89.* fortjene fortrin (net), se Fortrin 1. (sj.) *m. person-obj.:* Du skal have hende, du skal fortjene hende, du skal blive dydig. *Ew. VIII. 114.* (l. br.) *m. nægtende at-sætn. som obj.:* Den, der ved sine grundige historiske Arbejder har vundet et europæisk Navn, fortjener, at Du ikke sidder i hans Nærværelse og tygger paa Dit — (hvad er det Du har i Munden, Knaldeviskelæder?). *FritzJürg. nr. 46.* || (l. br.) *refl. (han)* vilde fortjene sig (1819: fortjene) Tak af Jøderne. *ApG. 25. 9 (1907).* || (især $\text{\textcircled{W}}$) *m. tings-subj. (Marois)* Artikel i Bayle fortjener at efterlæses. *Reenb. I. 212.* Saadanne Vers fortjente saadan Belønning. *Holb. Tyb. V. 5.* At elske en fortryllende Skabning, fortjener det at dadles. *PAHeib. Sk. I. 109.* (har jeg) gjort Noget, som fortjener Døden (*Chr. VI.:* er værd at døe for), vægrer jeg mig ikke ved at døe. *ApG. 25. 11.* en Sag, som fortjente den alvorligste Paaagtning af rette Vedkommende. *Pont. LP. VII. 49. 3.2)* (nu sj.) *uden obj.* Gjengjelder Hedningerne, som de have fortjent. *1Makk. 2. 68.* † *m. adv., der angiver gengældelsens art:* Hans fader fortjenede vel af staeten. *Rothe. KF. 131.* Lad en uskønsom pen forvandle laster til dyder . . den fortjæner ilde af menneskene. *smst. 181.* † *refl.:* Hand efterlod sig een eeniste Søn kaldet Peder Carisius, som sig og saa vel fortjente, at hand blef siden af Kong Friedrich dend Tredie aedet. *Slange. Chr. IV. 437.* **3.3)** *part. fortjent som adj. || m. passivisk bet., om ting. (de fik)* Ugudelighedsfortjente Løn. *2Makk. 8. 33.* Om en saa nærgaaende Adfærd . . fik en hundsk Behandling, vilde det ikke være mere end fortjent. *Schand. O. II. 63.* (fortjenstmedaljen) er paa Aversen smykket med Kongens (bilde), paa Reversen staar "Fortjent" i en Egekrans. *Sal. VIII. 538.* (jf. velfortjent;) *deden udganger | Saa mangen en dygtig Student, | For hvilken vort Fødeland fanger | Stor Ære, hel vel fortjent. *Blich. D. II. 85.* || $\text{\textcircled{W}}$ *m. aktivisk bet., om person:* 1. i forb. gøre sig fortjent (til noget), erhverve sig ret ell. adkomst til (belønning, anerkendelse osv., sjældnere: til straf); indlægge sig fortjenester. *VSO. MO. (den)* franske Forsker G. (har) gjort sig fortjent ogsaa paa dette Omraade. *VilhThoms. Afh. III. 319.* har jeg ikke gjort mig fortjent til din Fortrolighed. *Rode. Dg. 95.* Østre Landsret . . fandt, at de hellige Svindlere havde gjort sig fortjent til noget mere (i straf). *Pol. 13/1923. 6. sp. 3. 2. (jf. lat. (bene) meritus samt velfortjent) m. prægnant bet.:* som er ell. har gjort sig værdig til belønning, ære osv.; som har indlagt sig fortjenester. den

borgerlige Egekrands rækkes den fortjente Mand. *Rahb. Tiisk. 1793. 67.* Han er en fortjent Yngling, han har allerede en Pension af tre hundrede Rigsdaler. *Heib. Poet. VI. 339.* Westergaard var ubestrideligt en af de største og mest fortjente Orientalister i vor Tid. *VilhThoms. Afh. I. 174.*

4) † *opslide ell. medtage ved brug; vist kun i part. fortjent brugt som adj.:* op-, udslidt; udjent; „gammel“. Den gamle fortjente Livs-Mundering tilhører de Nationale som staae i Numer paa den Tid naar den nye Livs-Mundering anlægges. *MR. 1800. 1015.*

Fortjeneste, en. [fɔr'tcæ'nɛsdə, -'tæ'n'(ə)sdə] (nu kun dial. **Fortjenest**. *Moth. T102.* Feilb. tidligere ogs. skrevet **Fortjeneste**. *Holb. UHH. IV. 10.* ft. -r. (ænyd. d. s.; jf. mnt. vordenst (ty. verdienst) samt Tjeneste)

1) til fortjene 1: indtægt, erhvervet ved arbejde, handel, spekulation osv. *Moth. T102.* Her vanker kun smal Fortjeneste. *VSO.* Demetrius . . skaffede Kunstnerne ikke liden Fortjeneste (*Chr. VI.:* vinding). *ApG. 19. 24.* Min Moder kunde flette Fiskernet, det gav her ved Bugten en god Fortjeneste. *HCAnd. V. 240.* paa een Dag fortjærede (han) hele Ugens Fortjeneste. *Goldschm. EnJøde. (1845). 61.* *Han, Rasmus derovre, har lovet mig Part | I Baaden, og saa blier der svære | Fortjenester. *Drachm. DM. 49.* denne Pris giver os kun en meget beskedent Fortjeneste. *Ludv. jf.:* hvad fortjente kunde jeg have derved, om jeg bedrøg dig. *Moth. T102.*

2) til fortjene 2: gerning, hvorved man (gennem et offer olgn.) skaffer andre ret ell. adkomst til noget. Helgenes Fortjenester. *Holb. Kh. 489. vAph. (1772). II. 78.* nu kun (relig.) i udtr. Kristi fortjeneste(r), om Kristi lidelse og død. *smst. VSO.* Jesus Kristus har erhvervet os Syndernes Forladelse, idet han gav sig hen til Forsoning for al Verdens Synder . . men Jesu Christi Fortjeneste kommer os ikke til Gode, uden naar vi troe paa ham. *Katek. §86. PMadsen. Troslære. (1912-13). 427.*

3) til fortjene 3. 3.1) det at fortjene ell. gøre sig fortjent til en vis belønning, straf osv.; skyldighed. (hans) Mishandling, og den deraf flydende Fortjeneste eller Skyldighed til at lide Straf. *Stampe. I. 72.* nu kun styret af præp.: efter fortjeneste (jf. efter 8.3). dette er Herrens Hævns Tid, han betaler den efter Fortjeneste. *Jer. 51. 6.* hvis du oftere lader dig see her i Naboelavet, skal du blive straffet efter Fortjeneste. *Holb. UHH. IV. 10.* Det gaaer ikke altid her i Verden efter Fortjeneste. *PalM. IL. II. 745.* *Ludv.* uden fortjeneste olgn., uden at have forskyldt det; nu oftest (m. overgang til bet. 3.2): uden at have virket derfor ved fortjenstfulde handlinger. Vare ingen andre ulykkelige end de, der lide uden Fortjeneste, saa gaves der ingen ulykkelige Mennesker. *PAHeib.*

US.137. Den Lykke vederfores ham uden al Fortieneste. VSO. han blev valgt til formand ganske uden egen fortjeneste, blot fordi man ikke kunde finde nogen bedre | jf. (jarg.): den (nye) „Forening af Officerer udenfor aktiv Tjeneste“ (kaldes af soldaterne) Foreningen af Officerer uden aktiv Fortjeneste. Dania.III.76. 3.2) (jf. fortjent 2 (u. fortjene 3.3) samt lat. meritum, fortjenstfuld handling) oftest i fl., om handlinger, optræden olgn., som berettiger til belønning, ros osv.; fortjenstfuld handling, virksomhed osv.; ogs. (nu sjældnere) om udmærkede (aandelige) egenskaber, som fortjener ære osv.: fortrin ell. dyd. Det er Eders Godhed, ikke mine Fortienester, der bane mig Vey til saadan Lykke. Holb. LSk.I.5. Han besidder, foruden Retsindighed og en ædel Character, den store Fortieneste, at De elsker ham. Ev.IV.245. det moliereske Stykke, som det .. er en Fortjeneste at have bragt paa Scenen. Heib. Pros.VII.282. Ministeren havde udbragt hans Skaal og dvælet ved hans Fortjenester af den danske Handel. Schand.TF.II.160. || i videre anv.: berømmelse, ære, ros osv., der tilkommer en for en handling, virksomhed osv. regne sig noget til Fortjeneste. D&H. indlægge sig fortjeneste |

fortjenst-, i ssgr. [fɔr'tɕæ:nsd-, -l'tɕæ:nsd-] († Fortjeneste-, se u. -medalje). (især $\text{\textcircled{W}}$) af Fortjeneste 3. -fuld, adj. (jf. fortjenstlig). 1) (sj.) om person: som er værdig til paaskønnelse, ære osv.; fortjent. jf.: Mennesket (er) uden nogen hans Fortjenstfuldhed (v: uden egen fortjeneste), ved at være Menneske, herligere end Salomos Herlighed. Kierk.VIII.255. 2) om handlinger olgn.: som fortjener ros ell. ære osv.; ros værdig; fortærfelig. synes du, der er noget særlig fortjenstfuldt ved at gå og sulte sig her i livet. NMøll.H.125. Pont. LP.VIII.256.

$\text{\textcircled{W}}$ **fortjenstlig**, adj. [fɔr'tɕæ:nsdli, -l'tɕæ:nsd-] (efter ty. verdienstlich) 1) (foræld.) til Fortjeneste 2: som erhverver ell. skaffer ret til noget. VSO. det (var) en af Lutherdommens Grundsætninger, at ingen Gerning var fortjenstlig, hverken Almisser, Faste eller Fest. TroelsL.XIV.273. 2) til Fortjeneste 3. 2.1) (sj.) om person: fortjenstfuld 1. den fortjenstlige Svinehyrde. Blich. IV.303. 2.2) om handling: fortjenstfuld 2. De troe .. lutter Mirakler, jo fleer .. desto bedre og desto fortienstligere. Ev.VII.180. Det er en af Fredrik Barfods fortjenstlige gerninger at have opregtet hovedtrækene i Stubs levned. ADJerg.III.465. det fortjenstlige finske lexikon af G. Renvall. VilhThoms.Afh.I.138. $\text{\textcircled{W}}$ -hed, en. († Fortjenestelig-). 1) (foræld.) til fortjenstlig 1. (visse kættere) nægtede Almissernes fortjenestelighed. Borrebye.TF.234. Nogle paa-staae, at man ikke kan tillægge Christi Død nogen Fortienstlighed. VSO. Fortjenstligheden ved Afholdenhed og alle de an-

dre gode Gerninger, som den katolske Kirke havde anbefalet, faldt altsaa nu bort. TroelsL.V.16. 2) til fortjenstlig 2. Store Opdagelsers Fortjenstlighed bedømmes ofte slet af en vis underordnet Skarpsindighed. Ørst.IX.79. e. br.

Fortjenst-medalje, en. († Fortjeneste-. KancCirk.²⁹/1845). (især emb.) medalje, der tildeles en som belønning for fortjenstfulde handlinger; nu særlig om den ved reskript af ²⁴/1845 indstiftede danske medalje af denne art. KancCirk.²⁹/1845. Pont. 444. Fortjenstmedaljen i Guld. Rosendal. D.II.131. Sal.²VIII.538.

† **fort-komme**, v. (ænyd. d. s.) 1) komme fremad ell. af sted. alle Søer og Passer (var) optøede, saa at (soldaterne) ikke kunde fortkomme. Slange.Chr.IV.308. 2) have fremgang m. et foretagende olgn. Historien maa endnu erindre, hvor vidt Sverrig fortkom dette Aar med sin Krig udi Lifland. smst.187. vAph.(1764). -løbende, part. adj. [-lɔ'vø:nə] 1) (fagl.) om noget konkur.: som fortsætter sig (løber videre) uden at være afbrudt ell. sammenstykket (jf. -gaaende 1). der er i Byerne nord for Alperne ingen fortløbende Taglinie; idet Gavlene vende mod Gaden, præsenterer hvert Hus sig .. som noget for sig. VVed.BB.41. Fortløbende Vinkeljern. Scheller.MarO. 2) som fortsættes uafbrudt, i sammenhæng, ell. danner en (uafbrudt, sammenhængende) række af paa hinanden følgende, hinanden fortsættende led. VSO. en fortløbende Commentar til Musikken. Kierk.I.68. igjennem de fire og tyve Prædikener .. gaaer en Stræben, en fortløbende Tanke. smst.V.35. systematiske, fortløbende Undersøgelser. Naturens V.1914.196. Stykkerne er forsynede med fortløbende Numre. Ludv. værket har fortløbende paginering |

fortne, v. [fɔr'nɔ:] -ede. (af. af II. fort; sml. II. forte; især talespr. (gldgs.) ell. dial. (især sjæll.)) 1) intr. (oftest upers.): bevæge sig hurtigt ell. hurtigere (fremad); gaa rask(ere); især om arbejde, virksomhed olgn.: det vilde fortne meer .. med Toget, naar han var selv tilstøede. Grundtv.Snorre.III.338. *Kong Karl har prøvet for anden Gang | At rykke i Norge ind; | Møien er tung og Tiden lang; | Det fortner ei efter hans Sind. Recke.T.14. || (sj.) m. personsbj.: arbejde hurtigere. *Han (v: smeden) staar ved sin Esse, han blier paa sin Post, | Han helmer i Hede, han fortner i Frost. Drachm.DM.101. || spec. om ure: gaa for stærkt. Sal.²XIII.177. || især i forb. m. nægtelse: bringe gavn ell. fordel; nytte; hjælp. slaa ikke med Nakken ad ham, thi det fortner Intet. CBernh.V.270. *At krybe henad Jorden | det fortner ingenting. Ipsen. AdgrønneStier.(1883).34. 2) trans.: lade noget foregaa i et hurtigt tempo; fremskynde; ogs.: give (noget) en stærkere fart (end det tidligere havde); skynde stærkere paa (jf. II. forte 1). 2.1) m. h. t. bevægelse. den

nafladelige given agt bestemmer, om der skal sagtnes eller fortnes (o: med løbet). *Edv.Lehm.BY.100.* især i udr. som fortne sin gang *olgn., gaa hurtigere. PEMüll.* 560.* *I Skridt gik de andre, jeg fortnd min *Fart.Drachm.SH.9.* *De fortne deres Tridt | med ilsomme Skridt. *sa.UD.221.* (han tænkte) paa at fortne Gangen og indhente dem. *Gjel.VG.97.* || *refl.; spec. om ure: gaa for stærkt.* klokken har fortndet sig. *Thorsen.136.* || i *forb. m. præp. paa:* skynde paa. Du faar fortne lidt paa dig, Sofie, for nu begynder di at komme. *Wied.LH. 16. 2.2)* m. h. t. virksomhed *olgn.:* fremme; *befordre* (3). Mennesket tvang den brudende Storm at fortne hans Arbejde. *Mynst. Betr.I.212.* (hvis) han brugte Sværdet mere og Pennen mindre, det vilde fortne vore Sager bedre. *CBernh.V.56.* Man kan fortne . . Reisen, Bygningen. *PEMüll.*560.* || i *forb. m. præp. paa.* (sangen) kan hjælpe til at fortne paa Arbejdet. *Schand.SF.278.* vi kan begynde at se os om, hvordan vi bedst kan fortne paa Sagen. *Hørup.II.53.* || *refl.* Det er svært, saa det Arbejde fortner sig. *KLars.GV.31.* || (sj.) arbejde paa ell. sørge for, at noget udvikles, faar større kraft, styrke *olgn.; forstærke; forøge.* *Han . . | Som gjennem Bølgen fortndede dets (o: Danmarks) Hæder, | Er Støv. *Thaar. ES.310.* *underlig, at Øllet, | som plejer fortne Røsten, gør den rul *Drachm.HV.85.*

1. † **For-tog**, et. [V.3] (ænyd. d. s., ogs. i bet.: stillingen i spidsen af en hær som forreste afdeling (jf. Fortogt); fra mnt. vortoch (ty. vorzug)) 1) d. s. s. -togt 2. Vice-Admiralen, som denne Svenske Flode skulle føre, skulle staa under Kongens af Danmarks egen Befaling; men dersom dend Svenske Flode blef stærkere udi Antallet, da beholder dend Fortoget og Admirallitetet. *Slange.ChrIV.617.* 2) d. s. s. Fortrin 1. *Moth.T22.* II. -tog, et. se II. Fortov. † **-togsmand**, en. (ænyd. fortovsmand; jur.) person, som var formand for togsmandene (o: nævningene, sandemændene); overf.: formand; leder. *Reenb.I.286.* -togt, en. 1) [V.1.1] (x, foræld.) d. s. s. Fortrop (jf. Bagtogt). alt Dette udrattedes af Fortogten med en Skyndsomhed, der Intet lod tilbage for Hovedhæren. *Blich.II.488.* ved min Tilbagekomst kan jeg hverken finde Fortogt, Floie eller Bagtogt, saa fuldstændig er Forvirringen. *LMolke.Overs.afScott: QuentinDurward.(1861).643.* 2) [V.3] † førende stilling; forrang; overtog (jf. -tog 1). Vil end min Frygt nogen Tid have Fortogten, jeg vil dog ikke glemme at haabe paa Gud. *Hummer.JS.II.34.*

1. **fortolde**, v. [fɔr'tɔl'ə] -ede. vbs. -(n)ing (s. d.) ell. (nu næppe br.) -else (VSO.). (glda. fortholle; jf. ty. verzellen; til Told; især ¶ ell. emb.) lade (en vare) underkaste toldefter-syn og (for saa vidt den ikke er toldfri) betale told af den. Det nøjeste Kiøb er 5 Mark, ringere kand jeg ikke selge den,

thi vi ere icke af de Folk, der practisere noget ind uden at fortolde. *Holb.Vgs.I.6.* de Lybske skulle fortolde deres Skibe og Gods . . lige saa vel som andre Fremmede. *Slange.ChrIV.208.* De modtager Varen fortoldet. *Ludv.* jeg skal ned paa toldboden for at faa nogle varer fortoldede |

II. **fortolde**, v. [fɔr'tɔl'ə] -ede. (til Told i bet. „prop“, jf. VI. for- 6.1; sj.) tilstoppe (huller) v. h. j. af tolde; sætte tolde i de (skibe, hvori der var boret huller) kom i Land igien og blev fortoldele. *Grundtv. Saxo.III.110.*

Fortoldning, en. († Fortolding. *Moth. T137.*) 1) som vbs. til I. fortolde. VSO. Som genstand for denne fortoldning nævner skræen heste, kvæg . . og humle. *ADJørg. IV.276.* angive (opgive) til Fortoldning. *Ludv.* 2) (nu næppe br.) beløb, der betales som told. Fortoldningen løb høiere, end jeg havde ventet. VSO.

fortolke, v. [fɔr'tɔl'gə] -ede ell. (poet., sj.) -te (Ew.VIII.116). vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; efter mnt. vortolken; jf. Tolk, tolke) 1) † oversætte fra et sprog til et andet. Lysimachus . . skulde have fortolket (1871: oversat) det (o: et brev). *St.tEsth.11. 1(Chr.VI).* 2) give en forklaring, udredning ell. udtydning af (noget). 2.1) (∅ ell. fagl.) (søge at) give oplysning om meningen af ell. hensigten med noget dunkelt ell. ikke let forstaaeligt (især: et sprogligt udtryk) ved (alsidigt) at gøre rede for det; gøre forstaaelig; forklare (2.2); udtjede. De, som daglig læse saadanne Skrifter . . og ved store Commentarier (har) fortolket dem. *JSneed.I.297.* At fortolke ens Drøm. VSO. (en pave) anmasser sig Skrift-Fortolkningen, og udelukker de Lærere af Kirken, der fortolke anderledes. *Grundtv.Udv.IV.399.* *Men jeg bør her fortolke Lovens Ord, | At ei for stærkt de Svage skulle trænges. *Hauch.SD.II.100.* Lad ham udlægge Koranen, studere og fortolke vore Digtere. *Hrz.XI.184. Sal.* VIII.539.* jf. (sj.): *han fortolker Himlen, | Han læser den ufødte Helts Bedrifter | . . i Stierner. *Ew.V.4.* || om gengivelse af et digter- ell. kunstværk. jeg selv var jo Digteren, som hun (o: skuespillerinden) fortolkede. *Schand.F.449.* Lode, der . . med Gravstikken fortolkede talrige Portrætter af betydelige Kunstneres Arbejde. *Aarbof. Bognenner.1921.77.* 2.2) (∅ (oftest nedsæt.) give en forklaring af en foreteelse, der grunder sig paa en bestemt, personlig (oftest: ensidig ell. borneret) opfattelse; udlægge ell. udtjede i en bestemt retning. *jeg seer fortolcket blive | Som Skandskrift hvad jeg gjør. *Holb.Paars.283.* (jeg) har Lov til at fortolke deres Tavshed til min Fordel. *PAHeib.US. 56.* den Færd, jeg ved dette har vist, vilde kunne blive ondskafuldt fortolket. *Schand.IF.214.* jf. †: de Svenske hverken kunde, eller vilde lade deres Seglads . . disputere, indskrænke, eller fortolke. *Slan-*

ge. *ChrIV.1223. 2.3* (poet., sj.) især m. tings-subj.: give udtryk for ell. meddelelse om en følelse, sindsstemning olgn.; røbe; ytre. *et forvirret Klynten | Er alt hvormed jeg Arme kan fortolke | Min Angst. *Ew.V.216*. Hvert Skridt, hver Vending fortolke mit flammende Hierte. *smst. VIII.116*. *Sødt Smilet da fortolket, | Hvad stille Hjertet bad. *Winth.HF.46. 2.4* (nu næppe br.) være talsmand, fortaler, forsvarer for (en sag). De haabede, at Raadet i Danmark vilde fortolke Sagen paa det beste hos deres Konge, og forhindre ald Misfor-nøelse og ond Følge. *Slange.ChrIV.1018*.

fortolkelig, adj. [for'tølgəli] (nu sj.) som kan fortolkes (2). Nogle Steder i Bibelen ere ikke fortolkelige. **VSO. Fortolker**, en. 1) † til fortolke 1: oversætter; *tolk. Moth.T45. 2*) ⊕ til fortolke 2, især 2.1. nogle sunde Fortolkere over Mosis Bøger. *Øvers.af Holb.Levned.206*. en god Fortolker, ved hvis Hielp Læserne kunde forstaae de vanskelige Steder, som findes især i Salomons Skrifter. *JSneed. III.310*. de halvfjerdsindstyve Fortolkeres berømte Oversættelse (: Septuaginta). *P Møll.II.169. M.Pont.SK.74. jf.*: naar Eckersbergs samtidige . . forsøgte sig i den saakaldte „højere Stil“ — som Fortolkerne af religiøse og historiske Emner. *SigMüll.B. 35. Fortolkning*, en. fl. -er. (ænyd. d. s.) vbs. til fortolke. 1) † til fortolke 1: oversættelse. *Moth.T45. Eilsch.Term.28. 2*) ⊕ til fortolke 2. 2.1) til fortolke 2.1 (og 2); ogs. mere konkr. om ord, skrift osv., som forklarer ell. udlægger noget. I hvad Intention dette end skeede, saa blev onde Fortolkninger derover gjorde. *Holb.Heltind.II.79*. Det er en aabenbare falsk Fortolkning af Prophetens Love, naar man stræber at indbilde os, at de forbyde os Viin. *PA Heib.Sk.I.327*. der er gjennem Aarhundreder skrevet Fortolkninger . . til dette Sted. *Kierk.X.234*. (begivenheden var) Gjenstand for Passiar og mange Fortolkninger. *Schand. IF.170*. Regler om Gaveretshandelers Fortolkning. *Lassen.SO.590*. || hertil: **Fortolknings-kunst**, -maade, -regel, -spørgsmaal, -teori ofl. 2.2) † til fortolke 2.3 og 4. Min underdanige Erkientdlighed beder ieg ved Leilighed igienem Iustitz Raadens Fortolkning at bevidne for Hr. Geheime Raad B. Korff. *Langebek.Breve.205*.

I. fortone, v. [for'to'nə] -ede. vbs. -ing (s. d.). (optaget ca. 1700 fra holl. *vertoonen*, vise, fremstille (sml. Fortoning), jf. *mnt. vortonen*; til *mnt. tonen*, se tone i bet.: vise, se ud osv. || af sprogfølelsen sat i forb. m. Tone, tone i musikalsk bet. og i bet. paa-virket heraf og af ty. *vertönen* (se især bet. 1.2 slutn. og 3.2 slutn., jf. ogs. II. fortone) || egl. †.)

1) intr. 1.1) † om ting, især ting, der ses fra søen: fremtræde, vise sig paa en vis maade (jf. bet. 3.1 samt Fortoning 1). *vAph. (1759)*. m. præd.: mellem Træerne saae de

ud over Beltet og Langeland, der fortone høit med sine Skove og Veirmøller. *HCAnd.III.59*. Skroget fortoner høit. *Harboe.MarO. 1.2* ⊕ om linie, farve olgn.: blive mere udvisket, utydelig, flygtig; forflygtiges; i forb. m. i: svinde hen i; forsvinde i; gaa over i. Da vi steg op ad Bjerget . . saa vi den høje, magre Skikkelse fortone mere og mere, til Kystens Krumning skjulte ham. *Schand.O.II.51*. *Natten gaar ind, | Skummet fortoner i Graanen. *Aakj.RS.57*. (et) i en blaalig Taage fortonet Landskab. *Stochholm.Foto.77*. || (i. br.) i videre anv.: svinde bort; forsvinde. en Regering, der forstaar at . . bringe alle Misstemninger mellem Embedsmænd og Befolkning til at fortone paa en harmonisk Maade. *Hørup.I.15*. Virkningerne af den sidste Takstforhøjelse (er) allerede fortone. *NatTid. 1/11.1920. Aft.2.sp.3*. || om lyd (tone). ligesom det sidste (klokkeslag) var fortonet, slog en høj og fin lille Klokke an. *KLars.PT.11*. som et kostbart søndret Instrument, hvis sidste Streng endnu klinger sprødt og skønt, inden Lyden fortone. *EBrand.(Pol. 1/1.1923.8.sp.6)*.

2) ⊕ trans.: svække, mildne (virkningen af) noget; forflygtige; formilde; udviske. Biskop Mynsters Christendomsforkyndelse fortone, tilslører, fortier, udelader noget af det mest afgjørende Christelige. *Kierk.XIV.6*. alt det Bløde, Mildnende, Fortonende, som den gamle Dagligstue rummede. *Schand.VV.283*. (antikens) fredlyste Stemning, hvori selv det alvorligste bliver æsthetisk fortonet. *JLange. I.35*. fordomsfri Menneskeudtryk, der kun af dannede „fortonedes“ med en undskyldende Hoste. *TroelsL.HF.III.210*. *de stramme Træk fortones, hans Hjærte maa le. *Aakj.SV.II.65*.

3) refl. 3.1) (især †) d. s. s. bet. 1.1. *vAph. (1764)*. *Klarlig . . | Sig fortone dine (: Englands) Høie, | I den stride Mellem-Strand. *Grundtv.Kron.118*. *hvide Seil sig . . fortone | Mod det vidunderlige Blaa. *Holst. UH.204*. ofte m. præd.: *atter paa Søen | Fortoner sig Møen | Med Sommer-Spir kridende hvid! *Grundtv.NM.147*. Udsigten . . var mageløs deilig; Bjergene fortone sig blaalig-grønne. *HCAnd.IX.60*. Landet fortoner sig højt. *Scheller.MarO. 3.2* ⊕ d. s. s. bet. 1.2. *Skovens Kroner | omvendt sig ned i Flodens Speil fortoner. *Drachm.DJ. II.294*. Landskabet fortoner sig med den ene himmelstræbende Vulkan i Horisonten efter den anden. *JVJens.OM.60*. De begyndte at sammenligne (maleriet og kopien) og fandt Forskelligheder ud, dér var Formen for haard, og de Linier i den Trægruppe fortone sig ikke rigtig. *Leop.SE. 54*. *Armens fine strakte Rund fortone sig i Hvidt. *Aakj.RS.22*. || i videre anv., om noget abstr. vore Affairer ere endnu saa complicerede, at man vanskeligt skal kunne sige, hvorledes de ville fortone sig. *Chievitz*.

FG.10. At de elskende Par kun har saare svagt Særpræg . . er en Mangel som fortoner sig i Stykkets Helhedsvirkning. *Brandes.VIII.79.* den Maade, hvorpaa det bevidste Sjæleliv fortoner sig over i det ubevidste organiske Liv. *Høffd.Psyk.28.* || (l. br.) om lyd (tone). Musikken har Tiden til sit Element, men vinder ingen Bestaaen i den, dens Betydning er den bestandige Forsvinden i Tiden, den toner i Tiden, men fortoner sig tillige og har ingen Bestaaen. *Kierk.II.124.* *I Natten fortoner | sig Trækronesangen | dæmpet. *KWiinstedt.Vejene.(1914).43.*

II. **fortone**, v. [fɔr'to:nə] -ede. (efter ty. ver-tonen; sj.) sætte (et digt olgn.) i musik; sætte musik til. (*Schubert*) har fortonet mangt et middelmaadigt Digt. *R.Bergh.M.29.*

Fortoning, en. flt. -er. (jf. holl. ver-toning, fremvisning, fremstilling, mnt. vortoning, tegn, billede; vbs. til I. fortone; sml. Fremtoning) 1) † (særlig dramatisk teknik, bestaaende i) tableau-mæssig fremstilling af hovedpersonerne og hovedhandlingen forud for hver akt (se *Nyström.KO.201ff.*; jf.: det, som de Hollandske Linie-Dantzere kalder Ver-toening i deres Nachspiel, hvor Tilsku-erne blive forvirret ved at see eller høre noget, som de ingenlunde kand begribe. *Höb.Kandest.Br.:(4v).* i de Tydske Comoe-dier . . har mand adskillige smukke For-toninger, Præsentationer af store Søer, gloende Drager (osv.). sa. *Bars.III.5.2*) (nu kun †) til I. fortone 1.1 og 3.1: den maade, paa hvilken noget (især en kyst olgn., der ses fra søen) viser sig for synet; ogs. spec. om det forhold, at noget fjernliggende p. gr. af de atmosfæriske forhold viser sig anderledes beliggende ell. formet, end det i virkeligheden er (jf. Landfortoning). v *Aph.(1759).* Fortoning hævder Landet. *Scheller.MarO.* || (nu næppe br.) tegning (anbragt som signatur paa et søkort), der viser en kysts ud-seende (konturer) med angivelse af fremtræ-dende punkter; landtoning. *MO.3*) ☉ til I. fortone 1.2 og 3.2: det at farver ell. linier gradvis gaar over i hinanden ell. bliver mere og mere udviskede. en Afstand, der næsten dølger (gadens) yderste Ende under Luf-tens Fortoning. *Thiele.Breve.217.* Jordelivet præsenterer sig i Fortoning langt neden-for (o: set fra en ballon). *JLange.III.257.* Luften var i dette (billede) noget haard og glasagtig, og i Fortoningerne savnedes den Rigdom af Farver, den Gennemsig-tighed, Duft af Glans, som fryder vort Øje i hans . . mindre Arbejder. *SigMüll.B.109.* billedl.: *(dihteren) viser mig i fjern Fortoning | sit Haab, sin Tro. *Schand.SD.XVIII.* || spec. (fot.) om den gradvise over-gang i baggrunden af et fotografi; vignet-tering. *Sal.²VIII.543.* 4) (sj.) til I. fortone 2: formildelse; afblegning; forflygtigelse. at det han har repræsenteret, ikke var at det nye Testamentes Christendom, men — om

man saa vil, en from Formildelse, For-toning, paa mangfoldig Maade indhyllt i Sandsebedrag. *Kierk.XIV.34.* *Birkedal.O.II.243.*

For-top, en. 1) (nu kun dial.) pande-haar, -lok hos heste (og mennesker). *Moth.T139.* Feilb. 2) † den del af den forreste mast, som er oven for salingerne (jf. V. Fore-1). En Vice-Admiral skal føre det Danske Konge-Flag fra Fortoppen. *SøkrigsA.(1752).§812.* *Funch.MarO.II.48.* Fortoppen var knækket, idet Skibet grundstødte, og hang ned over Takkelagen. *AndNx.MS.62.* -**tops-gast**, en. †, sømand, der er fast ansat (til arbejde) paa fortoppen (2). *Han var bedste Mand iblandt Fortopsgasterne, | og Ingen hans Lige paa nogen af Masterne. *Drachm.STL.84.* *Scheller.MarO.*

Fortov, et. (nu sj. skrevet -toug, -tog). [fɔr'tou] best. f. -tøvet [-tøu'øf] flt. d. s. (*Mölb.Reise.I.79.* *JVJens.EE.39.* *Saaby.1*) ell. -e (*PAHeib.E.387.* *Thiele.Breve.100.* *AndNx.PE.III.351.* *Saaby.1*) ell. † -er (*Pl.²¹.1754*). (ænyd. fortog; omdannelse af ænyd. forthoo, -thaa (se I. Forte.) 1) nu kun (hist.) om middelalderlige forhold: d. s. s. I. Forte 1. Ingen maa paa Fortog bygge, fordi Fortog er alle Mands. *DL5-10-50.* 2) (jf. I. Forte 2; nu kun hist. ell. dial. (bornh.)) mindre grundstykke, der ligger foran ell. omkring en gaard ell. et hus. *Wardø-Huus* og de andre Stæder med deres blotte Fortog og Omkredtz. *Slange.ChrIV.486.* I Rø Sogn paa 3., 7., 8. og 9. Selve-jergaardes Fortov . . findes en . . Skov. *Cit.1784.* (*Bornh.Samlinger.IX.(1915).18.* *BornholmsVejviser.(1922).IV.48.* || spec.: jord-strimmel ml. en bygning og naboejendommen. Ingen maa have enten Port, Dør, eller Ud-gang, eller Vinduer, eller Udsigt der, som hand ingen Fortog haver. *DL5-10-56.* || kirkens fortov, den aabne plads foran ell. omkring en kirke; kirkepladsen. *DL2-22-74.* *Cit.1810.* (*Aarb.1896.128*). 3) egl.: det jord-stykke, der ligger ml. et hus og gadens midte; derefter (altr. i 17. aarh., se *KbhDipl.VII.359*): del af en gade, der ligger mellem hus-rækken og kørebanelen (som oftest noget højere end denne og adskilt derfra ved rende-sten ell. kansten), og som er forbeholdt fod-gængere (jf. Trottoir). Politimester skal tilsee, at enhver Fortog med Broelegning vel vedligeholdes. *Forordn.^{22/10.1701.}II.7.§1.* (han var) vant til at formode lut-ter Ont hos alt det som var uden for hans Moders Fortoug. *Ero.VI.234.* skiondt her er godt Fortog, er her dog ingen egenlig Gade men kun en Chaussee. *Grundtv.E.52.* *Boulevarder faar Du (o: *Kbh.*) som i Paris, | hvor vi kan os sole | og nyde i Mag vor Konditor-Is | paa Fortovets Stole. *Kaalund.323.* *JVJens.EE.39.* *Sal.²VIII.543.* jf.: Trottoirerne (eller Flise-Fortogene). *Pl.³1769.* || faa hønen paa fortovet, (jarg.) i l'hombre: gøre spilleren bet. *BerlTid.^{20/1.1922.}Aft.3.sp.4.* 4) (fagl.) ved hæng-an-

læg af vandingsenge: det areal af en vandingseng, der ligger ml. en hovedtilledning og den første nedenfor løbende fordelingsrende. *LandbO.II.221.*

† **fortove**, v. -ede. (efter mnt. vortogen, besl. af vortolen, se fortøje) d. s. s. fortøje. *DLA—3—4.*

Fortovs-, i ssgr. til II. Fortov 3; af de mange ssgr. kan, foruden de ndf. anførte, nævnes Fortovs-flise, -kant, -lygte, -plads. **-kafé**, en. kafé, som har indrettet servering paa sit fortov. *TomKrist.LA.249.* **-ret**, en. ret for den, der gaar paa fortovet m. rendestenen paa højre haand, til at blive gaende og lade de mødende vige til side for sig (indført ved Pl.¹⁴/1810). *Baden.JurO.I.169. Heib.Poet.VI.182.* Ingen er saa sikker paa at beholde Fortougsret som et offentlig Fruentimmer. *Kierk.XIII.434.* der er ingen Ret, mine kjære Bysbørn (o: københavnerne) holder saa strix paa, som Fortovsretten. *CMøll.PF.137.* || (l. br.; spøg.) uegl. i dansk Literatur er der i dette Øieblik ingen Fortougsret, og slet intet Politie, der idetmindste kunde holde Sjernerne og Dragerne og Tølperne ude af Fortouget. *Kierk.VIII.58.* Def Borgerlige har ingen Fortovsret under Militarismen; hvis det ikke vil trædes ned, maa det se til at faa Benene med sig. *Hørup.II.108.*

† **fort-plante**, v. vbs. -else (*Hølb.NF.II.19. Oecon.T.VI.84. VSO.*) ell. -ning (*Moeth.F490. Slange.ChrIV.1144. VSO.*) (ænyd. d. s.; efter ty. fortpflanzen) 1) d. s. s. forplante 2. 1) d. s. s. forplante 2.1. Slige nyttige Væxter burde stedse forplantes i Landet. *VSO.1.2* d. s. s. forplante 2.2. Bonden: „Vi . . gifte os saa snart, som vi ere i Stand til at kunde forplante Verden.“ *Hølb.DR.III.6.* (den) Høyt-Kongelige Stammes lykkelige Fremvext og Fortplantning. *Slange.ChrIV.986.* Dyrene forplantes paa samme Maade som Menneskene. *Suhm.II.69.* jf. (spøg.): Hun er ellers et skikkelig Menniske, er kommen af got Folk, og ikke over sine 40 Aar, saa der kand være Forhaabning, at hun kand forplante Bogholderiet (o: ved at blive gift med en bogholder). *Hølb.Stu.III.5.* 2) d. s. s. forplante 3. 2.1) d. s. s. forplante 3.1. saa længe som solen varer, skal hans navn forplantes (1871: forplante sig hans Navn) fra børn til børne-børn. *Ps.72.17* (Chr.VI). (I) fortplanter selsomme Mee-ninger, og forsvarer dem med Haardnakkenhed. *Hølb.Er.V.5.* Pariserne vare ikke nær saa hidsige i at forplante deres Religion . . som de pleyede at være. *Overs.afHølb.Levned.165.* ordenes forplantelse fra den ene Dialect til den anden. *Høysg.AG.5.2.2* d. s. s. forplante 3.2. en Faders ædle Gemyt og gode Egenskaber forplantes i hans Afkom. *EPont.Men.II.10.* hand fik Herremands Navn, og forplantede siden Adelskabet paa sin Ægte-Afkom. *Gram.(KSelskSkr.II.265).* Den Sygdom kan forplantes paa hans Afkom. *VSO.*

refl.: Vi vide af physiske Observationer, at den Materie Lyset fortplanter sig ved til os, umuligen eyer de Luften, men en særdeles Materie. *Ruge.FT.156.*

fortraaden, adj. se fortræden.

fortrampe, v. [for'træm'bæ] -ede. (l. br.) bringe i uorden ell. ødelægge (noget) ved at trampe paa det. See! hvor den Drengh gaar og fortramper den nyligen redte Seng. *VSO.* vi kom . . for at de (o: kongens lensmænd) ikke skulde fortrampe vore Agre. *Grundtv.Snorre.III.169.* især i part. fortrampet brugt som adj.: nedtrampet; ogs.: meget befærdet ell. slidt. *Bredahl.(Kjøbenhavnsposten.21/1834.1.sp.1).* *Kjeldrens fortrampede Trapper. *Schand.SD.41.* *den af Hoben fortrampede Vej. *Drachm.UD.65.* overf.: de gennem Aarhundreder ei blot undertrykte men fortrampede Danmark. *Grundtv.Dansk.I.31. Schand.SD.84.*

For-trappe, en. 1) hovedtrappe i et hus (mod. Bagtrappe). *MO. Brandes.VII.159.* 2) ↓ trappe, der gaar ned gennem forlugen paa et skib. *Harboe.MarO. D&H.* **-trav**, et ell. † en (*Moeth.T151*). (efter ty. vortrab) × mindre troppeafdeling (ofte vilkaarligt opfattet som rytterafdeling), der sendes forud for hovedstyrken (nu kun: under tilbagegang. *Sal.2VIII.544*); avantgarde (jf. -trop samt Bagtrav). *Blich.II.457.* forresten udgjøre jeg og mine Folk kun Fortravet. I Eftermiddag ankommer min Ritmester med en halv Escadron. *Hzr.XII.229. Brandes.IV.337.* || Ø billedl. *Jagende fra Vest og Øst | paa de vilde Heste | Vintrens Fortrav kom i Høst. *Rich.II.153.* jf. (sj.): (det) er Officererne, der har taget Fortravet (o: gaar forrest) i Agitationen. *Hørup.II.111.*

fortravlet, part. adj. [for'træu'løt] (af travl, jf. VI. for- 6.2; talespr., l. br.) nedbrudt ell. ødelagt af travlhed; ogs.: mærket af travlhed; forjaget. Moderen havde været nervøs og fortravlet. *Johanne.Lotte.Spante.(1903).94.* Konen . . saae noget fortravlet og udslidt ud. *JakKnu.Jy.I.54.* vor fortravlede Tid. *AFibiger.JuliusFrüh-Hansen.(1920).23.* jf.: Fortravlethed. *Torm.(BerlTid.2/12.1919.M.Till.5.sp.2).*

Fortred, **fortredelig**, **fortred-**, se Fortræd, fortrædelig, fortræden.

For-triller, en. (fagl.) den jordarbejder, der ved udgravning og bortkøring af jord v. hj. af trillebør, kører i spidsen for sine arbejdskammerater. *Ingv.Bond.Udv.Romaner.V.(1903).75.130. DagNyh.21/2.1910.3.sp.1.*

Fortrin, et. [for'trin, -træn] *Høysg.AG.46.* best. f. -trinnet (ogs. skrevet -trinet. *Moeth.T212. VSO. Levin.*) [-'tri'nøt, -'trin'øt, -'træn'øt] *Høysg.AG.126.* ft. d. s. (ænyd.) fortrin, -træn; efter mnt. vortrede (jf. I. Foretræde) ell. hty. vortritt) 1) † trin ell. skridt fremad. Disse anseelige Anbetroede Bestillinger kunde vel for Andre været, som det yderste Maal, men for Ham, det første Fortrin til langt Høyere og Vigtigere. *Sort.CLR.11.* 2) egl. det at (have ret til at)

gaa foran; det forhold, at nogen (noget) er bedre, gunstigere stillet end, foretrækkes for nogen anden (noget andet); stilling, rang foran ell. over noget (ofte i forb. m. præp. (frem)for). (jeg) kand ingenlunde bifalde min Herre derudi, at (dronning Anna) kand disputere Fortrin til Dronning Elisabeth (o: gøre E. rangen stridig). *Holb.Ep.IV.354.* den Franske Kronens Fortrin for den Spanske. *Slange.Chr.IV.779.* (de) Fortienester, ved hvilke vore Forfædre have banet sig Veien til de Fortrin, som (adelsmænd) nyde i Staten. *JSneed.II.70.* Mandkiønnet foretrækkes Qvindelkiønnet, hvilket kaldes Kiønnet Fortrin (prærogativa sexus). *Nørreg.Naturr.357.* Landsoldaters Fortrin i Danmark til at fæste Gaarde. *sa.Priuatr.VII.77.* (en, der) gjorde ham Fortrinet (o: til et statholderskab) stridigt. *Grundtv.Saxo.III.136.* || nu især (ofte m. overgang til bet. 3) i mere ell. mindre faste forb.: give en fortrinnet ell. (nu sj.) fortrin (*Holb.Tyb.III.1.* *Wess.27.* *1Cor.4.7* (Chr.VI afvig.)) for en anden. *Moth.T212.* Det Fortrin, som han i sit Hierte gav Herr V.'s Læremaade. *Ew.VI.217.* det Fortrin, Gesandten gav sin Frille for sin Kone. *Rahb.Fort.II.40.* *S&B.* fortjene, have fortrinnet ell. (nu sj.) fortrin (*Suhm.II.85.* *Heib.Poet.IV.252*) for olgn. *Moth.T212.* eenhver af dem ville have Fortrinet for dend anden. *Slange.Chr.IV.361.* Myren, Ederkoppen, og Myreløven synes herudi (o: i maaden at søge deres føde) at fortjene Fortrin. *Suhm.II.85.* ved den blotte Fødsel (have (nogle mennesker) et Fortrin for andre. *Goldschm.NSM.I.106.* Mennesket har intet Fortrin (Chr. VI: ingen ypperlighed) fremfor Dyret. *Præd.3.19.* 3) om egenskaber, der bevirker, at nogen (noget) foretrækkes, bliver bedre stillet osv. end nogen anden (noget andet); fordelagtig, god, udmærket egenskab. (ofte i forb. m. (frem)for). *Dyden agtes ey. | Skiant den det Fortrin haver | For alle andre Gaver | At den ey skades kand | Af Ild, Rov, Rust og Vand. *Stub.63.* Jeg veed ikke hvi jeg skulde fortie min Næstes Fortrin; men jeg veed vel, hvi jeg skulde tildække hans Feil. *Bagges.L.I.40.* *Stor i Fortrin, stor i Feil. *Heib.Poet.X.212.* Gud bevars, jeg bøjer mig for Vandycck, men Enhver har sine Fortrin. *FritzJürg.nr.35.* det var fra hende, Datteren havde arvet sine ydre Fortrin. *Pont.LP.VII.71.* disse Stoffer har det Fortrin frem for de andre (at). *Ludv.*

fortrinlig, adj. [fɔr'triːnli, -'trin'li, l. br. -'tren'li] adv. -t ell. d. s. (*Bagges.DV.X.406.* *Gylb.V.36.* *TroelsL.BS.II.9*) ell. (†) -en (*MR.1791.411.* *Gylb.I.35.164.*) (dannet ca. 1750 som adj. til Fortrin; m. h. t. udtalen *sml. V. for-sp.195^m*) 1) (jf. Fortrin 2; især $\text{\textcircled{W}}$ ell. emb., nu l. br.) som gaar forud for ell. foretrækkes fremfor noget andet. 1.) som adj.: fortrins-; fortrinsvis (2). *Stampe.*

II.22. en Panthaver (nyder), frem for alle Creditorer, fortrinlig Betaling af den pantsatte Ting. *Nørreg.Priuatr.III.310.* Adelens fortrinlige Adkomst til Pensioner. *PAHeib.US.562.* Robespierre skaffede . . de borgerlige Damer fortrinlig Adgang til Klubtribunerne. *Goldschm.III.248.* fortrinlig Panteret. *Jur.Formularbog.5254.* de Landsbyskolelærere, der ville gjøre deres Kundskaber . . frugtbringende ogsaa udenfor Skolen, ville komme i fortrinlig Betragtning (o: ved uddeling af understøttelse). *Bek.4.1863.* *BerlTid.18/1.1923.M.9.sp.3.* || (sj.) som præd.: (som er) at foretrække. *Akl hvor meget er din Skjæbne fortrinlig for min. *Heib.Poet.VIII.56.* || m. overgang til bet. 2: som ved størrelse, styrke olgn. afviger fra det almindelige; særlig (stor, høj). ere vi nu ogsaa der (o: i fædrelandet) opdragne, og have derfor en fortrinlig Kierlighed til Stedet, er det saameget desbedre. *NordBrun.(Rahb.LBJ.394).* han synes ikke i nogen fortrinlig Grad at mangle Beundring for Hof- og Stadsretten. *Hørup.II.262.* 1.2) som adv.: først og fremmest; fortrinsvis (1); især. *Horreb.II.295.* jeg har . . fortrinlig bestræbt mig for, at udvikle de første Begreber om Dandsen. *Dandsek.(1801).32.* (fortællingerne) ere fortrinligen helligede alle Dem, som ønske . . at forglemme dem selv. *Gylb.I.35.* *Kierk.XIII.17.* Wayne havde fortrinlig givet (*Heibergs*) Digtning Vinger. *TroelsL.BS.II.9.* || foran adj.: i særlig høj grad; særlig; ogs.: overordentlig; usædvanlig. Indbyggerne forekom mig . . fortrinlig godlidende. *Bagges.DV.X.406.* Han og jeg har bestandig været fortrinlig gode Venner. *PMoll.I.227.* *Kierk.VI.90.* 2) $\text{\textcircled{W}}$ (jf. Fortrin 3) især om ting: som har fremragende, usædvanlig gode egenskaber; udmærket; ypperlig. Noget deri er fortrinligt, det Meste godt, men ogsaa Eet og Andet, som ikke svarer til det Øvrige. *Heib.Pros.VII.78.* Hvor Poesi dog skal være fortrinlig for at overgaa Historien. *Brandes.XIII.339.* det er en fortrinlig cigar | havnen har en fortrinlig beliggenhed | || m. overgang til bet. 1.: fint Læder af fortrinlig Godhed. *VilhThoms.Afh.III.314.* (sj.) om person: Det er een af de fortrinligste Mænd jeg meest agter og elsker paa Jorden. *Bagges.L.I.341.* $\text{\textcircled{W}}$ **Fortrinlighed**, en. 1) (nu sj.) til fortrinlig 1 (jf. Fortrin 2). Født Adelskab bør aldrig give nogen Fortrinlighed. *VSO.* Fortrinlighed, Anseelse og Værdighed maatte Slægten selv baade erhverve og bevare. *Molb.DH.I.183.* 2) (l. br.) til fortrinlig 2 (jf. Fortrin 3). Alt hvad i sit Slags er Fortrinlighed, opvækker . . Beundring. *Jacobi.Luud.3.* Man raabte meget længe paa Fortrinligheden af Englands Statsvæsen . . førend Man gav sig til at undersøge, hvori vel egentlig disse højtpriste Fortrin bestod. *Blich.(1920).X.1.* (sj.) spøg.: Kirkemi-

nisteren, Hans Fortrinlighed Hr. N. N. Pol. ^{16/6}1920.3.sp.5. || (sj.) i flt. der laae . . hos ham en Bestemthed, som syntes at sige: „man kjender sine egne aandelige Fortrinligheder.“ *HCAnd. II. 210.* -vis, adv. [1] (nu næppe br.) d. s. s. fortrinvis 1. Det er nu befaleet om adskillige Bestillinger . . at de fortrinligvis skulle besættes med Underofficerer. *ASØrsted. Haandb. I. 571. Hrz. V. 112.*

Fortrins-, i ssgr. til Fortrin 2. -**aktie**, en. (r, l. br.) aktie, hvis overtagelse er forbeholdt de tidligere aktionærer, ell. aktie, der giver en særlig fordel; præferenceaktie. *Rigsdagst. A. 1891/92. 3766.* **W-ret**, en. fortrin (2); forret (II). *Procurator var den eene, | Der med Magt sig vilde meene | At besidde Fortrins Ret | For den anden, der var Læge. *Anti-Spectator. 103.* hans blotte Fødsel giver ham Fortrinsret til Statens vigtige Embeder. *PAHeib. USA90.* *du har Fortrinsret til Livets Fest. *Sødb. GD. 86.* || spec. (jur.): første ret (forret) til at faa en fordring betalt (forud for andre kreditorer); prioritet. *TAlgreenUssing. Anm. til Tingsretten. II. (1825). 166. Harboe. Mar O. LovL. VIII. 178.* -**rettighed**, en. (l. br.) d. s. *BerlTid. 14/1905. M. 2.sp.5.* **W-vis**, adv. og adj. 1) som adv.: først og fremmest; i særlig høj grad; navnlig; især (jf. fortrinlig 1.2). *MR. 1826. 138.* de Digtere, som man fortrinvis kalder primitive. *Heib. Intel. III. 68.* en Samtale med alle Voxne og fortrinvis med de kvindelige Medlemmer. *Goldschm. VII. 175.* „Væringerne“ (var) et eget korps . . hvem bevogtningen af kejserens person fortrinvis var betroet. *VilhThoms. Afh. I. 360.* † i forb. med for: (digtene har) saa væsentlige Mangler, saa de ikke fortiene fortrinvis for andre Nationers at opstilles som Mønstre. *Mynst. BLS. II. 367.* 2) som adj.: som gaar forud for ell. fortrækkes for noget andet; som grunder sig paa en forret, et fortrin (2), en særlig interesse olgn.; særlig; fortrinns- (jf. fortrinlig 1.1). (min) fortrinns-vise Behandling af den udenlandske Medicins Æmner. *JulPet. L. II. Retten til fortrinnsvis Fyldestgørelse (af et krav). Sal. XIV. 648.*

† **fort-rive**, v. rive bort. Menneskestrømmen var saa stærk og voldsom, at (han) blev fortreven af den. *Ing. EFD. VI. 100.*

fortro, v. [fɔr'tro:] -ede. vbs. (sj.) -else (*Vejrup. KM. 175*), jf. Fortroende. (enyd. d. s.; efter mnt. vortruwen, ty. vertrauen; jf. anfotro || nu næsten helt fortrængt af betro, kun arkaiserende, jf.: „Tilforn, og endnu hos enkelte Nyere.“ *MO. samt.* „taber sig stærkt.“ *Levin.*)

1) have tillid (tiltro) til; stole paa (ofte m. overgang til bet. 2). jeg fortroer mig til at (o: tror, at jeg kan) gøre det. *Moth. T184.* || part. fortroende brugt som adj. naar hun havde havt en Kirke, i hvis Skjød hun fortroende kunde have nedlagt Det, der trykkede hende. *Sibb. I. 54.* || part.

fortroet brugt som adj.: som nyder (ens) tillid; betroet. en fortroedt svend. *Moth. T 185.* det Tilbud, som (grevnen) hafde ladd ham ved en fortroet Person gjøre. *Slange. ChrIV. 1391.* † i substantivisk anv.: person, man har tillid til, og som man indvier i sine hemmeligheder; fortrolig (2 slutn.). Ham har hand til Fortroede i ald sin Hemmelighed. *KomGrønneq. II. 206. smst. 3.*

2) (tillidsfuldt) overgive ell. meddele (en noget); betro (2). 2.1) overlade noget i ens hænder ell. varetægt, til ens omsorg olgn.; m. obj. og hensobj. ell. præp. *Krigens de tungeste Byrder . . | Stedse fortroes min Arm. *Bagges. NblD. 71.* fortroe sin Skiebne i Guds Bestyrelse. *VSO.* han har fortroet mig Nøglerne til sine Værelser. *Blich. IV. 175.* (sj.) i pass., m. den, hvem noget betros, som subj.: at en Gartner ikke . . til Dyrkelse, en botanisk Have kan fortroes. *NBache. Lunds Angreb paa Bot. Have. (1788). I.* || fortro sig til en, tillidsfuldt give sig en i vold. (han) havde tvende Tiener, som han gandske fortroede sig til. *Hob. Ep. III. 133.* Nationen, til hvis Guds-frygt og Ædelmodighed de fortroede dem. *FrSneed. I. 391. Oehl. PSkr. I. 430.* de brændende Bjærge og Ildregnen talte for at rejse. Saa fortroede de sig til Havet. *JV Jens. Br. 226.* || part. fortroet brugt som adj. fortroet Gods. *JSneed. III. 382.* **VSO. 2.2)** tillidsfuldt og (i alm.) under forudsætning af hemmeligholdelse meddele en noget (hemmeligt). „Du har ingen Fortrolighed til mig . . Du vêd dog godt, at jeg kan tie.“ — „Men jeg har intet at fortro.“ *EBrand. GG. 177.* især m. obj. og hensobj.: jeg er deres beste Ven, som de fortroe alt, hvad som ligger dem om Hiertet. *Hob. Tyb. I. 2.* Min Broder fortroede mig strax, at han var dødelig forelsket i min Arende. *Ew. VIII. 115.* fortro mig . . dine Sorger. *Blich. IV. 79.* *Fortro ham blot dit Indre, | Din Tankes høie Flugt! *Aarestr. 313.* (sj.) i pass., m. den, til hvem noget betros, som subj.: Om det som egentligen imellem dennem (o: *Chr. IV* og *Gustav Adolf*) er bleven talt og forhandlet, blef ikke mange fortroet. *Slange. ChrIV. 654.* Alt hvad han fortalte, gav mig en levende Lyst til at blive fortroet med hans Livs Historie. *Eitar. F. 6.* || fortro sig til en ell. † fortro sig en (*Sir. 6. 8* (*Chr. VI*). *Syngesp. VII 2. 18.* *Oehl. P. 288*). *KomGrønneq. II. 144.* Den ædle Siæl . . gav mig . . Mod til at fortroe mig til dig. *Oehl. AG. 146.* Sig mig, hvad var det med Deres Bedstemoder? Fortro Dem til mig. *Goldschm. VII. 622. JPJac. I. 165. HKyrre. Rahbek. (1914). 268.* (sj.) m. flg. at-sætn.: hun har fortroet sig til sin Mor . . at hun hellere vilde tage dig, end hun vilde bo under Tag sammen med ham. *Zak Niels. K. 56.* || part. fortroende brugt som adj.: fortrolig (2). „Det var ikke det nye Testament, jeg læste,“ sagde hun selv en Dag fortroende til Niels Bryde. *HCAnd. AV. 168.*

fortrod, præf. se fortryde.

fortrodden, adj. se fortræden.

fortrodse, v. (til trodse, *jf.* VI. for-4; vist dannet af PMøll. som efterligning af reformationstidens sprog) m. obj. og hens-obj.: ved trods af tvinge, berøve en noget; af-trodse mig aftvinger ingen dansk Konge Tøddel eller Ord mod Kirken eller dens Fader . . man kan spørre mig i evigt Fængsel, den Vilje fortrodser man mig *ej.* PMøll.I.256.

Fortroende, et. [fɔr'tro:ə] (ænyd. d. s., *jf.* ty. vertrauen; vbs. til fortro; nu kun foræld.) 1) til fortro 1: tillid. til Hans Majest. (o: Chr.IV) havde (de svenske) det Fortroende, at hand . . skulde med ald Fliid see paa Sverriges Velfærdt og Beste. *Slange*.Chr.IV.845. (hun) sov aldrig paa sin Post, saa Lægen havde stort Fortroende til hende. *CEv*.DV.89. *jf.*: Søe-Stæderne . . havde ikke noget got Fortroende til Kong Woldemar. *Gram*.(KSelskSkr.IV.123). saadant vilde tage alt for megen Tiid bort, opholde Freden, og gifve et slet Fortroende (o: mistillid). *Slange*.Chr.IV.1169. 2) d. s. s. Fortrolighed (2). *VSO*. † **Fortroenhed**, en. (til fortroende, se u. fortro 1) d. s. s. Fortroende 1. *Slange*.Chr.IV.948.

fortrolde, v. [fɔr'trɔl'ə] -ede. vbs. -else (s. d.). (ænyd. fortrolle, *fsv.* fortrolla; til Trolde, *30 jf.* VI. for-6.1; især dial. (se *Esp*.86. *Feilb.*); m. sa. bet. som fortrylle, men undertiden brugt som et stærkere (mere egentligt) udtr. end dette) 1) d. s. s. fortrylle 1. *Moth*.T188. han havde jo været fortroldet, men nu var han jo sig selv igjen. *SvGrundtv*.FÆ.II.94. den fortroldede Prinsesse . . bliver pisket i Kirken. *AOr*.FA.152. 2) d. s. s. fortrylle 2. (*HN*Clausen skal) hedde en Troldmand; thi han har, trods al sin Rationalisme, fortroldet utallige Landsmænd. *Hjort*.NBl. 99. visse Kvinder har ligesom noget — det er ikke nok at sige fortryllende — men fortroldende ved sig. *CDangaard*.Kultur.(1905).242. han maatte . . kunne fascinere, fortrolde sine Folk, saa de troede paa ham og villigt fulgte ham. *MRubin*.Er.196. † part. fortroldet brugt som adj. *Pont*.HK.154. * (af drømmen om verdens herlighed) er jeg † forgiort, besat, fortroldet. *JakKnu*.Va.160. † i videre anv.: vanvittig; tosset. *Esp*.86. Er Du fortroldet, eller hvad gaar der ad Dig? *JakKnu*.R.61. **Fortroldelse**, en. (l. br.) vbs. til fortrolde; ogs. (mere konkr.) om et enkelt tilfælde af forhekseelse ell. besathed (*jf.* Fortryllelse). *Længe kan vare Fortroldelsens Døs. *Ploug*.II.236. Det var som en Fortroldelse, der greb dem. *Blich*Cl.IH.189.

fortrolig, adj. [fɔr'trɔ'li] adv. -t ell. 60 (nu l. br. i skriftspr.) d. s. (*Moth*.T185. *Brors*.108. *jf.* u. bet. 2) ell. (†) -en (*Moth*.T185. *VSO*.Gylb.I.272). (ænyd. d. s. (i bet. 1-3); *af*. af fortro; *jf.* ty. vertraulich)

1) † til fortro 1: tillidsfuld. *O skaan dem, som daglig fortrolige finde | Liv,

Mæthed, og Lyst i dit (o: havets) frugtbare Skiød. *Ew*.V.149. *jf.*: *dig jeg havde meest fortrolig (o: urokkelig) Tillid til. *Falst*.Ovid.64.

2) (til fortro 2.2) om personer, som staar i et saadant forhold, at de tør betro hinanden hemmeligheder, intime meddelelser oln.; intim; dels om den person, som betror en anden noget: som tillidsfuld ell. af trang til at meddele sig indvies en anden i sine hemmeligheder ell. aabnersithjer-te for ham; ogs. (nedsæt.): som er alt for inddadende og aabenhjertig over for en; dels om den person, som indvies i hemmelighederne osv.: som er saa forstaaende ell. venskabeligt knyttet til en anden, at denne tør meddele ham noget hemmeligt; intimt oln.; ofte (nedsæt.): som paa en (mere ell. mindre) paatrængende maade kræver ens fortrolighed; familær (2). hun er stundum saa fortroelig, at hun skulde fortælle end sin Uven, hvor mange gange hun har ladet sig forlyste siden hendes Mands Død. *Holb*.Vgs.I.2. min kæreste, og . . min fortroligste Ven. *Ew*.VIII.178. Broderen blev meer og meer kiarlig og fortrolig mod P. *smst*.VI.271. *Et ungt fortroligt Par. *Winth*.XI.164. Due var maskulin fortrolig og gav Gabel Anvisning paa udmærkede, ikke officielle Glædespiger, han kendte. *ThitJens*.J.126. (sj.) i forb. m. om: hvor var det . . sødt at være fortrolige om den skrækkelige Hemmelighed. *Johs Palm*.DD.76. blive ell. være fortrolig med, (*jf.* u. bet. 4; nu sj.) indtræde ell. staa i et nært, venskabeligt forhold til. *vAph*.(1759). *toe dig først i dette Kildevæld, | saa bliver du med Alferne fortrolig. *Oehl*.Digte.(1803). 58. gøre sig fortrolig (med), (*jf.* u. bet. 4.1; nu sj.) gøre sig familær (med). *vAph*.(1759). † som (appos. ell.) adv. (*jf.* bet. 3). (*Chr*.IV begærede) at Hendes Majestæt vilde hannem fortrollen forstændige (o: meddele) sine yderste Forslag og Begiering, Fredshandlingen belangende. *Slange*.Chr.IV.852. *Den Ven, jeg trykker til fortroelig til mit Bryst. *Bagges*.Ungd.I.161. idet han fortrolig lagde Haanden paa Pers Skulder, tilføjede han: "Det har nu rigtig glædet mig at tale med Dem." *Pont*.LP.VII.87. † i substantivisk anv.: person, som man indvies i sine hemmeligheder, tanker oln. Dersom jeg blot havde en Fortrolig, En, til hvem jeg turde sige: "Jeg elsker Vilhelmine, og hun elsker mig igjen!" *Heib*.Poet.V.41. en Raadgivers og Fortroligs vanskelige Rolle. *Gylb*.Novel.II.144. Man maa have Fortrolige i denne Verden. *Drachm*.PV.124. *jf.* var hans Sjæls Fortrolige. *Birkedal*.O.I.135. spec. (efter fr. confident(e); teat.): biperson (især i den klassiske, franske tragedie), der optræder som ven og raadgiver for en af hovedpersonerne. Mette, Gretes Fortrolige. *Wess*.2. *Bogh*.JT.571. *VilhAnd*.Litt.III.85.

3) (videre anv. af bet. 2) som vidner om

ell. fremkalder fortrolighed (2); om meddelelse olgn.: som meddeles under forudsætning af hemmeligholdelse; hemmelig. at kalde min Arendse med det søde fortrolige Navn Søster. *Ev.VIII.116.* *Lad os tale sammen et fortroligt Ord, | Som gamle, prøvede Venner. *Heib.Poet.X.298.* skulle vi . . ikke drikke Duus, det er dog mere fortroligt. *HCAnd.VI.79.* Hvis man . . ikke ad bestemt fortrolig (*Brandes.DD.220:* confidential) Vej har Vished for, hvorledes en enkelt Digtning er bleven til . . er man let udsat for at tage Fejl i sine Gisninger. *Brandes.II.48.* Per folte sig . . smigret af hans fortrolige Tone. *Pont.LP.VII.45.* i et lukket møde fremkom ministeren med en fortrolig meddelelse til tinget | leve, staa paa en fortrolig fod med olgn., se Fod 7.2. (*jf. l. 28.:*) *Synet af Klubbens fortrolige Bolle, | Lugten og Dampen, som stiger deraf. *Storm.SD.166.* || *m. (lidt) nedsæt. bet., om forhold, der virker for familært ell. intimt.* Ved det at Nanna . . gjør sig al Umag for at reise ham, komme de i en fortrolig Stilling. *Ev.V.38.* Han var ligefrem lidt bange for at blive ene med hende, fordi hendes Tone da blev saa uhyggeligt fortrolig. *Pont.LP.VII.20.* || (*poet.; nu sj.*) om ting, naturforhold olgn.: som gør et behageligt, tiltalende indtryk; venlig; hyggelig. *Egen, som . . med fortrolige Skygger indbød, under hvælvede Grenes | Kælende Læ ustraffet at skue den straalende Himmel. *Stoud.(Rahh.LB.I.207).* *Skienk mig en fortrolig (*Oehl.(1844).XIV.125:* beskedent) Vraa. *Oehl.Digtm.I.140.* *En lille, hemmelig Bolig . . | Saa hyggelig og fortrolig. *Winth.IV.173.*

4) ☉ egl.: som har beskæftiget sig med noget og er blevet (godt) kendt dermed. 4.) om person: som har (nøje) kendskab til noget; (godt) inde i; ogs.: som har vænnet sig til (en tanke, følelse olgn.). Dronning Marie Sophie Frederikke, den danske Kongesagas fortroligste Forskerinde. *Ing.KE.I.I. næsten kun i forb. m. med (og oftest som præd.).* de, som nærmere sig til Graven, ere fortrolige med det Tilkommende. *Ev.VIII.214.* de ere Gemsejægere, og altsaa fortrolige med Skræk og Fare. *Bagges.DV.IX.448.* *Thi fra jeg kunde løfte Bog i Haand, | Var jeg fortrolig med din Digteraand. *Oehl.L.II.13.* *I Nasaret, i trænge Kaar, | Med Højheden fortrolig, | Der voxte op til Manddoms Aar | Vor Herre blid og rolig. *Grundtv.SS.III.115.* en Sømand maa være fortrolig med at skulle dø. *Drachm.SS.105.* gøre sig fortrolig med, (*jf. u. bet. 2*) gøre sig bekendt med; ogs.: vænne sig til. Jeg maae høre Dødningsklokkens Klang; jeg maae gøre mig fortrolig dermed. *Rahh.Tilsk.1797.222.* *Kierk.VIII.314.* hans Studium (*havde*) tidligt gjort ham fortrolig med Udlandets Udvikling paa Industriens . . Omraade. *Pont.LP.VII.79.* 4.2) (*l. br.*) om sag, forestilling olgn.:

som man kender godt, ell. som man er blevet vænnet til; velbekendt; om kendskab olgn.: nøje. matematik og naturvidenskaberne bør gå forud (*for filosofien*) uden dog at kræve et fortroligere studium. *ADJørg.GZ.15.* Synd, Naade og Forløsning var hende fortrolige Begreber, vel kendte fra Barneverdenen. *KLars.MH.3.* || som præd. mit Bekiendtskab med . . Verdens-Historien er langt fra at være saa fortrolig, som jeg ønskede. *Grundtv.BrS.18.* den „sjette Sans“, der aabnede ham Evighedens Dyb og gjorde ham det fortroligt. *Pont.LP.VII.58.* Verdensrummet (*vil*) blive os fortroligt som en Bukselomme. *smst.178.*

Fortrolighed, en. fl. (*se u. bet. 2*) -er. (*ænyd. d. s. (i bet. 2)*) 1) [1] † tillid; tiltro (*ofte i forb. m. til ell. (sj.) paa: Ruge.FT.347.*) *MR.1739.718.* De grædske Keisere satte saa megen Fortrolighed til (*nordboerne*), at de i lang Tid valgte dem frem for alle andre til deres Livvagter. *Mall.SgH.81.* Denne Fortrolighed til et Forsyn . . bragte den unge Herre til at smile. *Tode.X.98.* 2) [2] det at indvie en i sine hemmeligheder, følelser, tanker olgn.; forhold ell. følelse af tillidsfuldt venskab, forstaaelse olgn. ml. personer, der tør betro hinanden hemmeligheder osv. (*kongen*) skyede Jesuiternes Omgængelse, saa vit som mueligt, og naar han taledes med dem, var det ikke meer med den sædvanlige Fortrolighed. *Holb.Hh.I.224.* Da min Moder og hun i saadanne Ting har en fuldkommen Fortrolighed til hinanden. *Ev.VI.151.* Denne fiintfølede Mand havde . . aldrig indtrængt sig i sin Vens Fortrolighed. *Gylb.(1849).II.232.* Vil De ikke høre paa mig, jeg trænger til Fortrolighed. *Hostr.ÆS.II.4.* Hvad havde ikke hin Nats og de Pariserdages ubesindige Fortrolighed (*o: med Baggesen*) kostet ham (*o: Oehlschläger*)? *Vilh.And.AO.II.114.* || (*nedsæt.:*) *Blussende ved det Leer, som du (*o: sjælen*) kryber i, | Væmmed ved Vrimlets frekke Fortrolighed. *Ev.(1914).III.260.* Har De glemt et ti Aars gammelt Vidne paa vor Fortrolighed? *PAHeib.Sk.II.268.* (*uegl.:*) (*han*) hørte hendes Silkeskorter hviske til ham der fræk Fortrolighed, at hos hende var der Glemsel at finde. *Pont.LP.VII.150.* || have ens fortrolighed ell. (*nu næppe br.*) være i ens fortrolighed, være ens fortrolige (*ven*). *er Don Fernando da i eders | Fortrolighed? *Heib.Poet.IV.311.* sa. *Pros.XI.475.* hun havde Lucies hele Fortrolighed . . men Lucie havde ikke hendes Fortrolighed. *JPJac.I.24.* *AndNx.PE.III.57.* sige (en) noget i (al) fortrolighed, paa en fortrolig maade; fortroligt; i al hemmelighed; ganske privat. Monsr. Jeronimus skal . . i Fortrolighed give ham tilkiende, at der kand være Haab om Succes udi hans Ansøgning. *Holb.Philos.III.2.* at lure paa Folk, naar de staaer og snakker et Ord i Fortrolighed med sig selv. *Ev.IV.238.* først maa

jeg dog sige Dig et Ord i Fortrolighed. *Ettar.GH.II.114.* ¶ Q mere konkr., især i *ft.*, om fortrolige meddelelser. Fortroligheder af denne Art havde Sophie ofte modtaget af sin Søster. *Gylb.IV.218.* (*nedset.*) om paatrængende opførsel, familier tiltale *olgn.*: han tillod sig alskens fortroligheder, indtil han blev afvist! *D&H. 3*) til fortrolig 3. Fortroligheden af en i og for sig ærefornærmende Udtalelse om en Fraværende kan ikke i Almindelighed give den Krav paa Straffrihed. *Goos.I.231. 4*) [4] Q nøje kendskab (til noget). hans ved Jern-Flid erhvervede Fortrolighed til Oldtiden. *Kierk.VII.15.* forfatterens store fortrolighed med de moderne religiøse bevægelser | **-vis**, *adv.* (*sj.*) paa en fortrolig (3) maade. *, sig mig, smukke Fugl fra Paradis! | Begyndte jeg igen fortroligvis, | „Hvi kom du hid?“ *Bagges.II.53.*

For-trop, *en.* (*ænyd. d. s.*) \times troppeafdeling, der (under fremrykning) marcherer foran hovedstyrken (som sikring); *avantgarde* (*jf.* Fortogt samt Bagtrop); (*i fagl. spr.*) nu især: mindre styrke (*ca. et kompagni*), der sendes forud for *avantgardens* fordeling. *MilTeknO.* Da han var saa kyndig i alt Krigsvæsen som tapper, plejede han at anføre Fortroppen, naar det gik frem, Bagtroppen, naar det gik tilbage. *Brandes. 30 XV.98. Sal.2.II.417.* ¶ (*nu l. br.*) i *ft.* i *sa. bet.* *Hob.Metam.35.* De i deres Seiersglæde fremstormende danske Fortropper. *Lehm. IS.45.* Q *overf.*: Fra mange nederlandske Billeder kender man disse niumodstaaelige Putti (\circ : *smaabørn*) som *Renæssancens* første, farlige Fortropper. *KMads.SS.15.* **-trosse**, *en.* \downarrow *fortøjning*, der fastholder et skib, som ligger ved bolværk, og gaar fra et klivs forude m. *retning* forefter (*jf.* Forspring 4). *Scheller.MarO.*

fortrødt, *perf. part. af* fortryde.

fortruste, *v.* [*for'trusda*, -'trøsdø *olgn.*] **-ede.** *vbs.-ning.* (*dannet i nyeste tid af* Trust, *jf.* VI. for- 6.1; *næsten kun som vbs. ell. i perf. part. brugt som adj.*; især *polit.*) danne en sammenslutning (af forsk. industrielle virksomheder) med det formaal at beherske markedet; *sa m le i en trust.* naar Trustdannelsen i det sidste Par Aar er gaaet noget langsommere . . har det . . sin Grund . . i, at næsten alle de Fag, hvorom der kunde være Tale . . er fortrusted. *GBang. (Socialdem. 1/1904. I. sp. 3).* *bedriftens fortrøstning. Tilsk. 1921. I. 313.*

fortryde, *v.* [*for'try'ðø*] *Høysg. AG. 90.* *præt.-trød* [-'trø'ð] (*smst.*) *ell.* (*vulg.*, *l. br.*) **-trød** (*Dania. III. 59*); *part.* **-trødt** [-'trødt] (*næppe for slutn. af 18. aarh.*: *Bagges. L. II. 365*) *ell.* (*nu især dial.*; *jf.*: „i Talespr. især hos den Udannede.“ *Levin.*) **-trydt** (*2Cor. 7. 8* (*Chr. VI.*); *1819: fortrødt*). *Hob. Arab. 13sc. Ew. VIII. 31. MO. Wied. BS. 177. KMich. LM. 181. Thorsen. 92*) *ell.* \dagger **-trydet** (*Sort. Poet. 2. Anti-Spectator. 56*) *ell.* (*nu kun dial.*) **-trødt** (*Moth. T. 161. Hob. DH. I. 474. Høysg. AG. 90.*

VSO. Kort. 43. jf. Thorsen. 92. Esp. §183, fynsk-trøden (*Kort. 43*) *samt fortrøden u. fortrøden*). *vbs.-else* (*s. d.*). (*glda. d. s.*; *vistnok omdannelse af mnt. vordreten* (*ty. verdriesen*) *i tilknytning til* (*det bel.*) *glda. tryde, mangle, slippe op, savne, oldn. þrjōta, jf. got. usþriutan, besvære; sml. sv. förtreta, ærgre, fsv. fortræta; besl. m. Fortræd, fortræden* ¶ *opr. upers.*, *jf. ty. ihn verdross sein schlechtes gedächtnis* (*egl. akk.*), *lat. pœnitet me consilii; ved omdyning af tilfælde som: (han) gjør det, som hans fiende fortryder* (*se u. bet. 1.1*) *opstaaer personlig konstruktion, idet fiende opfattes som subj. (jf. fx. u. burde 2), hvad der allr. spores i ænyd. glda., se fx. HMogens. I. 223. II. 315. Ræmkr. 23. 76. jf. Kalk. I. 724. V. 303*)

1) *fremkalde ell. nære en følelse af ubehag, bitterhed, harme, ærgrelse; harme(s); ærgre* (*sig*). (*ofte vanskeligt at skelne skarpt fra bet. 2*). 1.1) (*nu l. br.*) *upers.*, *oftest i forb. m. bisætn. (udsagns-sætn.) samt det som formelt subj.: volde vrede ell. misfornøjelse; forbitre; ærgre.* Det fortryder mig allermeest, at jeg skulde blive fixeret af saadan Slyngel. *Hob. Tyb. V. 2. *Olaf* | Fortrød det, at det ei var dig, han traf. *Oehl. HJ. 102.* *at jeg ikke blev til Bogen holdt, | Har mig dog tidt fortrødt. *sa. DM. 90.* Kun fortrød det ham, at hans gode Sværd var fordærvet. *Ing. EF. I. 80. PalM. IV. 58.* Hvad der fortrød ham, var netop, at Rejselivet frembød mindre og mindre Føde for Oplevelsestrangen. *DagNyh. 1919. 23. 7. sp. 2.* nu især (*oftest opfattet som bet. 2.1*) i *udtr. som det skulde fortryde mig, om osv., det vilde ærgre mig, gøre mig ondt, om (osv.)* derfor skulde det fortryde mig, om Jomfrue Lucilia præfereret en Per Caudi for saadan Mand som jeg. *Hob. Tyb. II. 2.* *Skulde man ham (\circ : *Satan*) mere lyde, | Maatte det en Steen fortryde. *Brors. 164.* det skulde fortryde mig . . om hun har misforstaaet mine Ord. *MO. D&H. † m. flg. præp.-led* (*jf. u. bet. 1.2 slutn.*): (*kongen*) var bleven hastig . . thi det fortrød ham . . for (1871: han harmedes . . over) den bespottelse. *2Makk. 7. 39* (*Chr. VI.*) ¶ *m. tings-subj.*: Hvo som lærer sin søn, gjør det, som hans fiende fortryder (1871: vil gjøre sin Fjende misundelig). *Svr. 30. 3* (*Chr. VI.*) faa af hans Gierninger fortrøde ham, saasom han fast intet besluttede eller foretog sig, som kunde forsaarsage ham Fortrydelse. *Hob. Ep. V. 159.* man læste . . at i et vist Land skulde legges Skat paa Skjødehundene. Denne Efterretning fortrød et ngt Fruentimmer, som gjorde meget af sin Hund. *Ad. Ur. T. 1767. nr. 7. 3.* Hannes alvorlige Mine fortrød ham, han søgte at gjøre sin Uret god. *Gylb. VII. 63.* naar jeg betænker, hvad den (\circ : *en middag*) kan indbringe min kjære Brodersøn, fortryder Summen mig ikke. *PalM. IL. I. 250.* ¶ \dagger lade sig fortryde. 1. lade (noget) ærgre ell. irritere sig; blive ærgerlig over. *Det (\circ : brode-

rens held) Fenge sig fortryde lod, | Og farvede med Broderblod | Saa sort den brune Hede. *Grundtv. PS. IV. 15.* Lad det lille Uheld ikke fortryde dig. . Sligt kan hændes den Bedste. *Ing. KE. II. 233.* 2. (vist kun i forb. m. en nægtelse) m. h. t. ulejlighed olgn.: sky; vige tilbage for. Hans Majest. (havde) ey ladet sig fortryde, andre vigtige Forretninger at sætte til Side, og udi egen Person taget Sagerne i Forhør. *Slinge. Chr. IV. 1190.* (forfatteren) lader sig og ingen Umage fortryde, at eftersee . . vore gamle Danske Krøniker. *CP. Rothe. M. Q. II. 565.* 1.2) (nu sj., jf. dog ndf.) brugt personligt: blive ærgerlig ell. irriteret (over); ærgre sig (over); blive vred (over); især m. ubest. pron., bisætn. olgn. som obj. mændene fortrøede det (1871: forbittede), og de bleve saare vrede. *1 Mos. 34. 7 (Chr. VI).* Hr. Doctor maa da ikke fortryde, om jeg kommer med en Contra-Stevning formedelst hans urimelige Snak. *Holb. Bars. III. 6.* *I Brave Herre, ey fortryde, | At jeg saa dristig Eder maa | Til denne Sorge-Stue byde. *Falst. Ovid. a2r.* Nogle af mine Læsere ville maa-skee baade Andres og fortryde, at jeg har valgt denne Materie. *Tode. ST. II. 75.* *Min Ven! fortryd ei mit velmeente Ord. *Oehl. A. 316.* m. overgang til bet. 2: Du skal give ham og ikke lade dit Hjerter fortryde det, at du giver ham. *5 Mos. 15. 10.* || (nu kun dial., jf. FEilb.) i forb. m. præp. paa ell. (sj.) over (*CP. Rothe. J. N. 331.*) 1. m. h. t. ting. jeg vilde tale noget med Monsieur Andersen, om hand ikke vilde fortryde derpaa. *Holb. 11J. III. 6.* havde Carl af Rise hårt, hun havde kaldt ham Dreng, vilde han have fortrydt storlig derpaa. *Ing. VS. II. 115.* Paulus fortrød derpaa (*Chr. VI.*) det gjorde Paulus ont; 1907: Paulus blev fortrydelig derover). *ApG. 16. 18.* (han) fortryder på at blive forstyrret. *AD. Jørg. G. Z. 42.* † føle misundelse over: at fortryde på andens velstand. *Moth. T. 159.* 2. † m. h. t. person: være ell. blive vred paa (en). *han paa sin Prækestol | Fortrød paa hver Tilhører, | Der med sig i sin Rejseskjol | En Bønnebog ej fører. *Falst. 50.* jeg (holder) mig forsikret om, at Kollegiet, langt fra at fortryde paa mig, snarere skal vide mig Tak. *PA. Heib. US. 325.*

2) fremkalde ell. føle sorg ell. smerte over en handling ell. et forhold, man selv er skyld i og nu ønsker anderledes; angre (2). 2.1) (jf. bet. 1.1 beg.; nu l. br.) upers., oftest i forb. m. bisætn. ell. inf. samt det som formelt subj.: fremkalde angre hos; angre (2.1). Gud sagde: maa-skee det kunde fortryde Folket, naar de see Striden, og de kunde vende tilbage til Ægypten. *2 Mos. 13. 17.* *Ew. IV. 243.* Det fortrød mig nu, at jeg ikke havde bekendtgjort, hvad jeg vidste. *Hauch. II. 221.* det vilde ikke fortryde Dig, at lægge Veien til Fredericia . . over Kiel. *CKM. Mob. (Brøchner. Br. 140).* hun (mærkede), at det fortrød

ham, at have forløbet sig. *Sick. H. 80.* † m. flg. præp.-led (jf. u. 2.2 slutn.): Saa fortrød det Herren, over det onde (1871: fortrød Herren det Onde), som hand havde talet at gjøre sit folk. *2 Mos. 32. 14 (Chr. VI).* || (nu næppe br.) m. tings-subj. *Han svar, at han-nem ej fortrød | Hans Udgift nogensinde. *Falst. 52.* Deres Opførsel imod mig (skal) fortryde Dem. *Ew. VIII. 77.* jeg tænker ikke, at Reisen skal fortryde dig. *Hauch. III. 227.* || lade sig fortryde, (jf. u. bet. 1.1 slutn.; nu næppe br.) d. s. s. bet. 2.2. han lod det Onde fortryde sig, hvormed han havde truet sit Folk. *Horreb. II. 371.* lad det dog ikke fortryde dig at have undt dig selv den Trøst. *Gylb. IX. 330.* 2.2) brugt personligt: føle anger over; angre (2.2). Hvis I ikke tar mig, saa kommer I til at fortryde det. *Holb. Bars. V. 5.* (han) kientde og fortrød sin alt for store Hidsighed. *Ew. VI. 155.* hvor jeg ikke kjender Præsten, besøger jeg helst Degnen, og det har jeg sjelden fortrudt. *Blich. III. 589.* gift Dig eller gift Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele. *Kierk. VI. 149 (se i øvrigt u. gifte).* *2 Mos. 32. 14 (se u. bet. 2.1).* abs.: Hvad Bod den hellige Fader paalægger mig vil jeg udøve, naar han kun ikke vil forlange, jeg skal fortryde. *Ing. EM. III. 25.* || part. fortrudt brugt som adj. *Et ubetænksomt Indfald . . der var strax fortrudt, | Som det fra Læben fløi. *Oehl. VM. 68.* (mine) tidt fortrydte ubesindige Ord. *CBernh. X. 32.* || (nu l. br.) i forb. m. præp. paa. jeg haaber de skal ey heller fortryde paa dette Val (o: at jeg er blevet valgt til borgmester). *Holb. Kandst. III. 2.* *Hauch. II. 171.* jeg fortryder ikke paa den Handel; min Sjæl om jeg gjør! *Gyr. Lemche. VK. 58.*

fortrydelig, adj. [fɔr'try:ðeli] adv. -t ell. (l. br.) d. s. (*Tullin. III. 332*) ell. (†) -en (*Sir. 18. 20 (Chr. VI).* VSO.). (ænyd. d. s.; til fortryde; jf. fortrædelig)

1) til fortryde 1. 1.1) (især som præd. ell. adv., jf. dog slutn.) om person: som føler forbitrelse, harme ell. ærgrelse over noget; fortørnet; vred; nu især: irriteret; ærgerlig (jf. fortrædelig 3); ofte i forb. m. over for at betegne den ting ell. det forhold (tidligere ogs. den person, se *Mossin. Term. 331*), man harmes ell. ærgres sig over, ell. paa for at betegne person. jeg kand nok see paa jer, at I er noget fortrydelig i Dag. *Holb. Bars. IV. 3.* Jeg burde virkelig være halv fortrydelig paa min Datter. *Ew. IV. 213.* der hans Disciple det saae, bleve de fortrydelige (*Chr. VI* og 1907: vrede). *Matth. 26. 8.* (han) var næsten fortrydelig paa sig selv over det, han havde sagt. *Goldschm. I. 218.* hun havde Grund til at være fortrydelig over hans lange Fraværelse. *Pont. LP. VII. 55.* *ApG. 16. 18 (1907)* (se u. fortryde 1.2). || † misundelig (jf. u. fortryde 1.2). *vAph. (1759).* naar du nu hører min Lykke, da maa du ikke blive fortrydelig derover. *Ew. VIII. 78.* || melde

sig fortrydelig, (l. br.) erklære, at man ikke vil have mere m. en sag at gøre; melde forfald; „melde pas“. selv de ældre Digtere har jo meldt sig fortrydelige og trukket sig tilbage i deres Hule. *Schand.TF. II.163.* hvis man var blevet længere ved paa den Maade (o: med at drikke), kunde det let bænd's, at i det mindste nogle af Selskabet maatte melde sig fortrydelig. *CLanggaard.FangneFugle.(1904).239.* || som adv. *vAph.(1759).* „Aa, du vil heller aldrig tro noget,“ sae Peter fortrydeligt. *AndNx.DM.V.184.* især i forb. som tage noget fortrydeligt op, blive vred over noget (især: en udtalelse); tage ilde op. samme *Bref (blev) af Kong Christian meget fortrydeligen optaget. Slange.ChrIV.279. Tullin.III.332. VSO.* Jeg vilde blot give Dem et Vink .. De tager mig det vel ikke fortrydelig op? *Hostr.SpT.III.17.* || (især 20 *Ω*) om ansigtsudtryk, optræden, handlemaade *olgn.:* som udtrykker ell. vidner om fortrydelse, harme, ærgrelse *olgn. (han)* forlod Kongen med et fortrydeligt Aasyn. *Holb.Hh.I.111.* Hun saa' paa mig med et halvt fortrydeligt, halvt velvilligt Blik. *Bergs.BR.171. 1.2) (nu sj.) om ting ell. forhold:* som fremkalder vrede, ærgrelse *olgn.;* ærgrelig; irriterende; ogs.: besværlig; brydsom; fortrædelig (4). Logementerne hos de Russiske Bønder ere .. fortrydelige formedelst stedsevarende Skrigen .. af Børn. *PvHaven.BR.159.* som adv.: Med mine Stokholmske Commissioner er det nu et par Aars tid gaet ganske skievt og fortrydeligt. *Langebek.Breve.277.* nu kun (sj.) som præd. i upers. sætn.: At skrive eder de samme ting til, er mig vel ikke fortrydeligt (1819) til Besvær, men eder til vished. *Phil.3.1 (Chr.VI). Langebek.Breve. 195.* *det er jo ogsaa fortrydeligt | for Chefen at miste en Bedstemand. *Drachm.STL.89.*

2) † til fortryde 2. 2.1) om person: som føler anger; angrende. *vAph.(1759).* 2.2) (jf. bet. 1.) især om handling, optræden *olgn.:* som man fortryder ell. vil komme til at fortryde. du har aldrig gjort noget fortrydeligt. *Moth.T160.* Fabel om en Fasanens fortrydelige Val imellem en ung Paahane og en gammel Giøg. [*Reenb.*] *Tolv udvalde Fabler.(1724).15.* (jf. u. Fortrydelse 2: *) det er fortrydeligt, | Formegen Snak at høre. *Reenb.I.311.*

Ω **Fortrydelig-hed**, en. til fortrydelig 1. *VSO. Goldschm.III.179.* Det bankede igjen. Denne Gang bar Grevens „Kom ind“ Præg af Fortrydelighed over at blive forstyrret. *Schand.UM.290.* **Fortrydelse**, en. (ænyd. d. s.; vbs. til fortryde) 1) til fortryde 1: (lettere) vrede; uvilje; ærgrelse (ofte i forb. m. over, jf. *Høysg.S.329.*) Man hørte .. en stor Fortrydelse og Murren over det heele Land. *Holb.Hellind.II.77.* Kjøberen blev alt for vel holden, Sælgeren til Fortrydelse. *Gram.Breve.244.* I et af de

største Provsblade havde Fortrydelsen over den københavnske Overvælde nylig givet sig et helt krigersk Udtryk. *Poni.LP.VII.60.* † bære (ell. have. *Moth.T160*) fortrydelse over noget, (jf. II. bære 2.4) tage noget fortrydeligt op. „Det gjør mig da ondt, at jeg har paataget mig denne Commission.“ — „Vi vil love hende, ingen Fortrydelse at bære derover.“ *Holb.DR.II.*

3. *Robinson.I.3.* tage noget til fortrydelse, (sj.) d. s. *JPJac.I.10.* || i forb. uden fortrydelse. Jeg skulde uden fortrydelse give Penge ud til Thee, Caffee, Sukkerlade .. dersom jeg var vis paa, at jeg var (barnets fader). *Holb.Bars.I.6.* især brugt som en slags undskyldning for en udtalelse, et spørgsmaal *olgn.,* der kunde irriterere ell. fornærme en: undskyld, at jeg siger det; tag mig det ikke ilde (fortrydeligt) op. *Men vil I nu tillade mig at nævne | (At sige uden al Fortrydelse) | Emirens Navn. *Oehl.A.107.* Uden Fortrydelse! .. det var Dem vel ikke muligt at betale mig min Regning idag. *Heib.Poet.V.185.* Værten .. bad dem ærbødigt om at dæmpe Rosterne. Uden Fortrydelse — men han havde et Barn, der var sygt. *JVJens.HF.A. 2) (Ω ell. relig.)* til fortryde 2: anger (2); ofte i forb. m. af ell. (nu næppe br.) over ell. (nu næppe br.) gen. (*Holb.Kh.278. Høysg.S.192. VSO. MO.*) for at betegne del, man fortryder. *Hos.13.14.* Eders Taare, Madame! udslukker min Vrede. Dersom denne Fortrydelse er af Hierte, saa er jeg allerede overvunden. *Holb.Vgs.(1731).III.5.* Jeg havde næsten ondt af ham, og følte lidt Fortrydelse over min Haardhed. *Winth.IX.100. Schand.BS.68.* den gamle Adam i os skal druknes ved daglig Anger og Fortrydelse (1850: Bod). *Katek.(1909).§109. jf. u. bet.1: † kongen* bår omsider stór fortrydelse derover, men alt for sildig. *Moth.T160.* || (jf. u. fortrydelig 2.2) *talem.:* Af megen Tale kommer Fortrydelse, men Tavshed er sikker. *Mau.10129. VortLand. %/1905.1.sp.4.*

For-tryk, et. [V.2] 1) (fagl.) forholdsvis svagt begyndelsestryk (pres). *Hannover. Tekn.144* (se u. Eftertryk 1). 2) (især bogtr.) trykning (og offentliggørelse) af et manuskript (fx. i en avis, et tidsskrift) for dets egentlige udgivelse; ogs. konkr. om det saaledes offentliggjorte værk (jf. Eftertryk 4). 100,000 Mark .. tilbødes ham for Retten til Fortryk af en Roman i et enkelt Blad. *Brandes.F.373.* I sidste Numer af Bogen .. findes et Fortryk af Johs. V. Jensens endnu ikke udkomne Bog Vor Tidsalder. *Reenb.9/1914.9.* || (polit.) om trykt referat af parlamentariske *olgn. forhandlinger,* som tilstilles deltagerne til godkendelse, fortrolig benyttelse osv. inden offentliggørelsen. (det hænder ofte) at ærede Medlemmer gennemser deres Udtalelser i Rigsdagstidens Fortryk. *Pol. %/1906.2.sp.2.* || (jur.) ulovlig udgivelse af en forfatters manuskript, som ikke tidligere

har været offentliggjort. *Lov*^{99/12} 1857. §15. *Goos.III.14.*

fortrykke, v. [fɔr'trøgg] præf. -ede ell. (nu især bibl.) -te (*Dom.2.18*); part. -et (i bet. 2: *Levin. Allen.I.148*) ell. (især i bet. 2 og 4) -i, vbs. -else (s. d.). (*gl'da. d. s. (bet. 2); efter mul. vordrucken, jf. ty. verdrucken (bet. 1), verdrucken (bet. 4)*)

1) (nu l. br. uden for fagl. spr.) presse ell. klemme noget saaledes, at dets rumfang formindskes, ell. det beskadiges; forklemme; sammenpresse. fortrykke . . en Foed. *vAph.(1759)*. Hun blev saa fortrykt i Indgangen til Slottet, at hun faldt i Besvimelse. *VSO. MO.* || m. h. t. ting. Soldaten . . forbydes, at have andre Ting i Tasken, da sligt ved at ligge paa Patronerne ville fortrykke og bedærve dem. *MR.1807.159.* || part. fortryk(ke)t brugt som adj.; billedl., m. overgang til bet. 2: *Dog spiirer Blomster op af den fortrykte Rod. *Lucopp. (Falst.Ovid.a8r)*. et lidet Hus med frempringende Stokværk, smaa, fortrykkede Vinduer. *Tops.I.12.* fortrykt bue, (*mur.*) bue, hvis toppunkt ligger lavere end den halvcirkel, der gaar gennem vederlagene (mods. forhøjet bue u. forhøje 1.2). *ForklMurere. 19. Sal.IV.215.* fortrykket malmgang, (*bjergv.*) malmgang, hvis mægtighed er i aftagende. *smst.VIII.544.*

2) bringe i en tilstand af ufrihed, nød olgn.; underkue; undertrykke. 2.1) (især bibl.) i alm. du skal ikke fortrykke den Fremmede . . thi I vare selv fremmede i Ægyptens Land. *2Mos.23.9.* Hvo som fortrykker den Ringe, forhaaner hans Skaber. *Ords.14.31.* billedl.: *Vi, der fortrykkes af et dagligt Liv, | Og i dets Lænker som forhexet hænge. *Hzs.D.III.231.* 2.2) part. fortrykt brugt som adj. || (*højtid. ell. dial. (se Feilb.)*) om person: forpint af usle vilkaar, fattigdom, nød olgn. *Du (o: sønnen) . . | Gav nøgen Armod Perus Skatte, | Og den fortrykte Haab og Mod. *Wess.215.* *Han (o: gud) skifter Ret og tager | Fortrykte i sin Varetægt! *Brandt.(SalmHj.12.1).* Medlidenhed med en fortrykt Stakkel. *Schand.TF.II.72.* den opofrende Kærlighed, hvormed denne Kvinde alle Dage har omfattet de Smaa og Fortrykte. *Pont.SM.35. jf.: Nu blomstrer hun vel op som et Æbletræ, der i lang Tid var fortrykt. Bergs.BR. 157. som adv.: den unge, af sin Tante Malfred næsten fortrykt opdragne, Pige. Kierk. VIII.23. (sj.) om land: underkuet. Det fortrykte Elsass. Schand.VV.61. || om levevilkaar, livsforhold olgn.: præget af ufrihed, nød osv. (han) var kommen i meget fortrykte Omstændigheder. *Mynst.BiS.III.176.* Hendes Stilling er fortrykt, og hun ventede saa tillidsfuldt Hjælp fra den Kant. *Hzs. XVI.233. || hertil: Fortryktheden veg af deres Sind, de blev som nyskabte. JV Jens.NG.99.**

3) † egl.: tvinge bort (fra et sted) ved skub, stod olgn.: fordrive, forstøde en (fra en stil-

ling olgn.); fortrænge (1). fortrykke een fra sin Plads, sit Embede. *VSO.*

4) (nu sj.) trykke (et ord osv.) paa en urigtig maade. Hvitfeldt siger her 1468, men det maa være fortrykt (nu: det maa være en trykfejl). *Holb.DH.I.758. Anti-Spectator.116.* De har fortrykt en heel Linie. *VSO.* Dette Ark er fortrykt og maa omtrykkes. *MO.*

5) † (*jf. VI. for- 3*) forbruge ell. anvende (noget) til trykning. I det Bogtrykkeri fortrykkes nogle tusende Baller Papir om Aaret. *VSO.*

Fortrykkelse, en. *ft. -r.* (*ænyd. d. s. (i bet. 2); nu sj., især bibl.*) 1) til fortrykke 1. *vAph.(1759)*. Et Dyr, som er gildet . . ved Fortrykkelse . . maae I ikke offre til Herren. *3Mos.22.24 (Lindberg).* 2) til fortrykke 2: undertrykkelse; underkuelse; forkuelse. dine øyne, og dit hierte er ikke uden . . til fortrykkelse og forknuselse at gjøre (1871: til at øve Vold og Undertrykkelse). *Jer.22.17 (Chr.VI).* Fortrykkelse kan gjøre en Viis gal, og Gave kan forðærve et Hjerte. *Præd.7.7.* personlige Fortrykkelser. *Mall.SgH.722.* Et Folk maa føle sig ydmyget, ved at see sit Sprog . . givet hen til Fortrykkelse. *HN Claus. Leil.182. S&B. fortrykt, part. adj. se fortrykke, især bet. 2.2.*

fortrylle, v. [fɔr'tryl'ø] -ede ell. (sj.) -te (*Graah.PT.I.61. jf. Jacobi.(Sk Vid.VIII. 256)*). vbs. -else (s. d.) ell. † -ning (*Tychon. AB.79.*) (*ænyd. d. s.; til trylle; sml. fortrolde*) 1) ved trolddomskunster bringe i en vis (abnorm) tilstand; forhekse (1); forgøre (3); oftest i perf. part. *Holb.UHH.IV.3. (han)* fortryllede Slottet, saa det sank ned i Jorden. *Heib.Pros.IX.192.* *Eventyr jeg hørte | Om et fortryllet Land. *Hauch.SD.I.214.* en Prinsesse i en fortryllet Skov. *Schand.TF. I.156.* || \emptyset uegl. ell. billedl. (m. overgang til bet. 2). Man laver (opium) til paa mange Maader, og finde de, som drikke dens Saft, en angenem Hiernens Forvirrelse, og blive ligesom fortryllede af Glæde. *Holb.Hh.I.417.* *du seer mig saa fortryllet ud, | Som om du formet var af Sne og Bjergluft. *Heib.Poet.III.475.* Fra dunkle Lunde kommer en langtrukken fortryllet Tone, Natravnen. *JV Jens.NG.188.* 2) (især \emptyset) overf. 2.1) i alm.: hensætte i en anden tilstand end den naturlige ell. sædvanlige; ofte m. bibet.: bedaare, besnære olgn. hvo haver fortryllet Eder, at I ikke lyde Sandheden? *Gal.3.1.* *hun fortryller (o: svækker) hans Credit (o: anseelse) | Endskjønt hun ham ej kjenner. *Falst.108.* vore Sandser bedrage, vor Indbildning fortryller os. *Basth.Tale.(1782).19. (slangen)* hvis Blik endog siges at fortrylle Den, der kjenner sin Fare. *Mynst.Betr.I.281. Kierk. IV.372. 2.2)* hensætte i en tilstand af stærk begejstring ell. beundring; henrykke (uimodstaeligt ell. paa en næsten overnaturlig maade). det indtagende Syn, som har

fortryllet dig. *Ew.VI.5.* *(*Oehenschlägers*) Harpe fortryllet det undrende Nord, | Engang skal den trylle den hele Jord. *Hauch. SD.I.298.* Det er ikke altid, jeg præcis hører, hvad hun siger, saa fortryllet er jeg. *Buchh.UH.44.* || være fortryllet i en, (nu l. br.) være meget indtaget i en. Kongen var saa fortryllet udi samme Mand, at intet kunde bevæge ham (til at udlevere ham). *Holb.DH.II.475.* om det saa er selv den gamle Grethe derhjemme i Præstegaarden, saa er hun fortryllet i mig, blot for de Ords *BlochSuhr.ÆS.I.32.* || part. fortryllende brugt som adj. (og adv.): i høj grad indtagende; bedaaende. *den lille Urt, som saa fortryllend' lugter. *Ew.III.39.* en fortryllende Udsigt. *FrSneed.I.508.* *Du skønne fortryllesnes Kjesten? | Ak, Du haver røvet men (o: min) Fred. *Bøgh.D.II.315.* Eva saae saa sød og fortryllende ud. *Tops. III.404.* **Fortryllelse**, en. (vbs. til fortrylle; især $\text{\textcircled{U}}$) 1) til fortrylle 1; dels om handlingen at fortrylle; ondskaabs fortryllelse (1871: Blendværk) formærker de gode ting. *Visd.4.12* (Chr.VI). Den som ved Fortryllelse r. forhexer nogen .. straffes paa Livet. *Schyttelr.V.294.* et Æventyr, dæ' æ' saadan mæ' Fortryllelse og de Dele .. men en Løgnhistorie, dæ' æ' noet, som godt ka' være sandt, men æ' Løgn. *Rist. ER.39.* dels om den fortryllede tilstand: maaske gaar jeg her som en forvandet Prinds i et Eventyr, og der behøves kun et Ord til at løse Fortryllelsen. *Ing.EF.II.100.* *HCAnd.VI.376.* Egnen om Slottet var nu ingen Ørken, men Parker og Haver med Træer og Blomster. Nu var hele Fortryllelsen hævet. *SvGrundtv.FÆ.II.167.* 2) til fortrylle 2(2). 2.1) handlingen at (ell. evnen til at) fortrylle. En saadan Millionby ejede noget af Havets Fortryllelse. *Pont. LP.VII.196.* Til Venstre for Vejen laa et lille straatakt Hus .. De syntes, det laa saa poetisk .. Det lille Hus' Fortryllelse fulgte dem langt paa Vej. *Nans.KV.83.* jf. bet. 2.: Hvilken uforklarlig Fortryllelse er .. udbredt over dette simple Kammer! *Gybl.(1849).II.14.* 2.2) (nu næppe br.) fortryllende (bedaaende) egenskab. *Ew.VIII.54.* Arlesheims virkelige Eden laae udbredt ved Foden af vor Høi i alle dets paradisiske Fortryllelser. *Bagges.DV.IX.345.* **Fortryller**, en. 1) † til fortrylle 1. (han) tilstopper sine Øren som Otter-Slange imod Fortryllerens Røst. *Eilsch.F.32.* *vAph.(1764).* 2) ($\text{\textcircled{U}}$, nu sj.) til fortrylle 2. bort i Fortryllere som døve Pligtens Stemme. *Falsen.Idda.99.* (Egmont) er en Fortryller, afholdt af Enhver. *Brandes.Goe.I.323.*

Fortræd, en. i rigsspr. nu altid uden art., tidligere (og vist endnu dial., jf. Feilb.) m. ubest. art. (Moith.T156. VSO. HCAnd.VIII.303) ell. (sj.) best. art. (Holb.Skiemt.E3r). [fortræd] *Hoysg.AG.137.* (nu kun dial. Fortred jf. *Holb.Paars.14* (∞ bered) samt: „Fr Hei-

berg udtaler altid: Fortred = ved .. hvilket vel maa kaldes provinçielt.“ *Levin.*) ft. (kun i bet. 3; nu næppe br.) d.s. (Wess. 4) ell. -(d)er (Holb.Stu.III.1. KomGrønreg. II.147. *Slange.ChrIV.955.*) (ænyd. fortræd, -tred, -tryd, -trød, -trod (HMogens.), gl'da. fortræd (bet. 1); vistnok omdannelse af mnt. vordret, vordrot (se u. fortryde), jf. dog fris. fortriet; sml. ty. verdruss, † verdriess; egl. vbs. til fortryde)

1) † uvillighed til at gøre noget; trods; stædighed; vrangvillie; ogs.: ondskaab. findis nogen, som enten af Forsømmelse, eller Fortræd, vil ikke høste sit Korn, naar det er hostefærdigt. *DL.3—13—46.* *Moith. A30.* *vAph.(1759).*

2) (ofte vanskeligt at skelne fra bet. 3; nu næppe br.) jf. fortryde 1: det at være fortrydelig ell. ærgerlig; ærgrelse; fortrydelse (1). *Et Skarn der med Fortred paa sligt et Afslag tenker, | Min Elskovs Uroe jeg i et Glas Viin nedsenker. *Comædie om Lyverer.(1725).108.* (hejseren) befalede, at man .. skulle læse over Jus Civile i stæden for Jus Canonicum; hvilken anordning menes at være gjort Paven til Fortræd. *Borrebye.TF.621.* Hos K. var jeg .. for at see et stort galvanisk Batteri .. men til min Fortræd var det allerede taget fra hinanden igjen. *Ørst.Br.I.28.* m. overgang til bet. 3: (hun) havde den Fortred .. at vente ham forgieves. *Ew.VI.163.* jeg var uartig og løgnagtig og skaffede dig Fortræd. *Gybl.XI.20.*

3) (nu næppe br. i rigsspr.; jf.: „tilhører nærmest Talespr.“ *Levin.*) forhold, der volder vrede, ærgrelse, misfornøjelse osv.; genvordighed; modgang; ubehagelighed; bryderi. Mand har hundrede Fortreder med disse Leye-Folk; thi de ere dumme som Bester. *Holb.HP.I.6.* *Hvad nye Fortræd .. forvolder disse Skrig? | Hvor ængste de min Siæl *Wess.4.* *PEMüll.94.* || især i faste forb. faa ell. have fortræd: skulde mand icke forsvære at holde nogen Tienner? thi mand har jo icke andet end Fortræd og Chagrin af dem. *Holb.Vgs.I.3.* *Æreboe.66.* (du) læste .. hver evige Aften mine Lectier med mig, og den Tid fik jeg Ros i Skolen .. det gjør Du ikke mere, og i Dag fik jeg megen Fortræd, men jeg .. har gjort mig megen Umage i Aftes. *Gybl.IV.229.* naar jeg (o: en læge) .. spørger min Patient, om hun ikke har havt nogen Sorg eller Skræk, betroer hun mig gemeenlig, at hun har havt Fortræd. *smst.V.111.* MO. føre i fortræd, bringe i forlegenhed, knibe, vanskeligheder olgn. Gunnild, som du vil føre i Fortræd for at hevne dig. *Holb.UHH.IV.8.* *JPJac.I.265.* gøre fortræd, (jf. bet. 4) volde ærgrelser, bryderier. der hans Disciple det saae (o: at hun øste salve paa Jesu hoved), bleve de fortrydelige og sagde: Hvortil tiener denne Spilde? .. Men der Jesus det mærkte, sagde han til dem:

hvi gjøre I denne Qvinde Fortræd (1907: volde I Kvinden Fortrædeligheder). *Matth. 26.10.* naar et Dreng-Barn vil ikke dend rette Vej, kand det gjøre større Fortræd, end 10 Døttre. *Holb. Bars. II.12. VSO. MO.* komme i fortræd, komme i forlegenhed, knibe, vanskeligheder *olgn.* Du kommer vist nock i Fortræd, eller faaer onde Ord i *Dag. Holb. UHH. I.3. Luxd. Dagb. I.296. VSO. MO.*

4) *foringelse, forulempelse ell. beskadigelse af nogen ell. noget; skade; næsten kun i forb. gøre fortræd, tilføje skade (af legemlig ell. aandelig art); fortrædige; genere; plage. 1Mos.31.50.* Hattemagerne gjør mig Fortræd, og vil icke jeg maa sælge Stoffe og Strømper af Castor. *Holb. Kandst. V.3.* han (hørte) aldrig Ordet Lov nævnes uden som . . et Middell i skadelystne Menneskers (hænder) til at gjøre Fortræd med. *Engelst. Nat. 125.* han har gjort min Moder Fortræd og bedraged hende. *Schand. TF. I.207.* || *nu især om legemlig beskadigelse ell. overlæt. Eilsch. Term. 30.* gøre fortræd: *VSO.* Ællingen troede, at de vilde gjøre den Fortræd. *HCAnd. V.308.* Jeg hilser til Jorden, naar jeg ser et Glimt af Overlæge V. — at han for Guds Skyld icke skal blive i ondt Lune og gøre Fortræd med Kniven. *Buchh. UH. 19.* icke gøre en kat fortræd, (især dagl.) være meget fredsommelig ell. god. *Grundtv. PS. VI. 268. JakSchmidt. SP. 10.* Jeg er en skikkeleg gammel Mand og gør icke en Kat Fortræd. *CEw. Æ. I.12. jf.: min stakkels lille Moder, som icke nænner at gjøre en Sjæl Fortræd. Schand. VV. 325.* komme til fortræd, (talespr., l. br.) komme til skade. *D&H. overf.: begaa et moralsk fejltrin.* lige saa godt kan en fin Frøken komme til Fortræd som en simpel. *FBøn. Hjemstavn-Billeder. (1892). 118.* || (nu næppe br.) m. h. t. ting. *Mit Hierte og Troe, | Skal være den Hellig Trefoldigheds Boe; | Trods nogen skal gjøre den Fæstning Fortræd, | Hvor Jesus er inde der bliver vel Fred. [*IverBrink*]. *En Christens Tancke-veyle. (1722). 25.* deres Skibe (skulde) icke meere . . skee Fortreed og opbringes. *Slange. Chr. IV. 214.*

5) (nu sj.) mere konkr. anv. af bet. 4: hvad der kan bevirke ødelæggelse, tilføje (nogen ell. noget) skade osv. *Du følge med, og al Fortræd | I Naade fra os vende. *Salm. Hus. 118.4.* Hun gav os Syltetøi og Sukker, uagtet det var en stor Fortræd for vore Tænder. *HCAnd. VIII. 303.* nu næsten kun i taalem. al vor fortræd er tysk (efter *Ew. IV. 140*): Vor Historie har praktisk bevist os, at al vor Fortræd er tysk. *Schand. TF. II. 140. Rosendal. D. I. 193.*

I. **Fortræde**, et. se I. Fortræde.

II. † **fortræde**, v. (ænyd. d. s.; efter ty. veretreten; *jf. II. foretræde, I. Fortræde (u. I. Fortræde) samt Fortræder*) optræde i stedet for en ell. paa ens vegne, for at varetage ens interesser *olgn.*; i forb. som for-

træde ens sted ell. i ens sted (*Cit. 1777. (Kværnd.)*), træde i stedet for, være stedfortræder for en. *Moth. T. 209. VSO.*

III. **fortræde**, v. [fɔr'træ'də] præf. -traade; part. -traadt ell. † -trædt (*Moth. T. 209.*) vbs. † -else (*VSO.*) ell. (sj.) -ning (*Saab. by. 1*). (ænyd. fortræde, fortraa(de); til træde, *jf. VI. for- 2 samt ty. veretreten*) 1) (nu næppe br.) i forb. fortræde sin fod, forvræde ell. forstuve sin fod ved at træde fejl. *Moth. T. 209.* Jeg har fortraadt min Fod, saa jeg icke kan gaae. *VSO. MO.* 2) (nu kun \mathbb{W} , l. br. og næsten kun i perf. part.) tilføje skade ved at træde (for haardt) paa (nogen ell. noget). 2.1) m. h. t. person. hand bléf ildefortraadt af hestene. *Moth. T. 209.* Strax derpaa blev jeg tusende Gange værre fortraaed og forbanket end i Gaar. *Biehl. DQ. I. 144.* *Forklem, fortrædt og træt. *Rør. Moth. T. 209.* || *overf.: undertrykt; underkøet (den) mishandlede og fortraadte Menneskehed. Birckner. II. 110.* *han hørte store Krav paa Hævn og Død | fra Skarer af Forkuede, Fortraadte. *Schand. UD. 145. 2.2* m. h. t. ting: nedtræde; søndertræde. fortræd sine Skoe, gaae dem bagover. *vAph. (1759).* Fæet gaer og fortræder Kornet. *VSO.* den gule, fortraadte Plæne. *Schand. BS. 70.* et Par gamle, fortraadte Tøfler. *EErichs. S. 32.*

IV. **fortræde**, v. [fɔr'træ'də] (af. af Fortræd; sj.) d. s. s. fortrædige. *MO.* hans Øjne . . glimrede grønt af lumsk og dyrisk Begær efter at fortræde. *ThitJens. Ørkenvandring. (1907). 209. jf.: (hans) Øjne var . . frygtelige af Ondsind og Fortrædelyst. smst. 178.*

fortrædelig, adj. [fɔr'træ'də'li] Høysg. *AG. 147.* (nu kun dial. fortrædelig). adv. -i ell. (-l. br.) d. s. (*Moth. T. 157*) ell. (†) -en (*smst. VSO.*) (ænyd. fortrædelig, -traadelig, *jf. mnt. vordretlik, ty. verdræsslich; til Fortræd*) 1) † til Fortræd 1: trodsig; tvær; stivsindet (*jf. fortræden* 1). Befindis nogen i Kiøbstæderne motvilligen og fortrædeligen i saadan Guds Fortørnelse . . at fremture. *DL. 6—2—2. Slange. Chr. IV. 445.* Hun er meget fortrædelig til alt, hvad hun skal bestille. *VSO. 2*) † ond; uretfærdig. Naar et fortrædeligt (1871: uretfærdigt) vidne opstaaer imod nogen. *5Mos. 19. 16 (Chr. VI).* mine fiender . . hade mig med fortrædeligt (1871: uretfærdigt) had. *Ps. 25. 19 (Chr. VI).* jeg vidste det, at du skulde visseligen handle fortrædeligen (1871: troløst). *Es. 48. 8 (Chr. VI).* *vAph. (1759).* 3) (*jf. Fortræd 2 (og 3)*); \mathbb{W} (nu l. br.) ell. dial. som føler ell. især giver udtryk for sin utilfredshed, ærgrelse *olgn.*; gnaven; knarvorn; vranten; ogs: vanskelig at omgaaes p. gr. af idelig utilfredshed osv.: uomgængelig (*jf. fortrydelig* 1.1). I Tienerel værder Eders Herrr underdanige i al Ærefrygt; icke alene de gode og billige, men ogsaa de fortrædelige (1907: urimelige). *1Pet. 2. 18.* Det er den fortrædeligste Kone, som jeg nogetid har seet . . Jeg har aldrig kiendt nogen saa traue-

rig, saa karrig, og saa mistænkelig. *Holb. Vgs. (1731). I. 4.* (hun) var suurmulende og fortrædelig. *Gylb. XI. 106. AntNiels. FL. II. 13.* hun rystede paa Hovedet og saa' mere og mere fortrædelig ud. *J.P.Jac. I. 5. Feilb. ||* (jf. fortrydelig 1.1 slutn.). Kand ikke Herren see hvilket fortrædeligt Ansigt han har? *Holb. Abrac. II. 6.* fortrædeligt Sind. *vAph. (1759). Ing. EF. III. 121.* det var med et Suk og en fortrædelig Mine, at hun gav sin Sekretær Summen. *Schand. IF. 247. 4)* (jf. Fortræd 3; nu l. br.) som volder besvær, bryderi, ubehageligheder, ærgrelser o. lign.; besværlig; brydsom; ubehagelig (jf. fortrydelig 1.2); ogs. i videre anv. som udtr. for vrede, ærgrelse over noget: kedelig; modbydelig; forbandet. Jeg har haft mange fortrædelige Dage i Verden, men ingen som denne. *Holb. Stu. III. 1.* Lad os ikke tage Hatten af førend vi seer Manden; Bekymring er en fortrædelig Ting. *Kom Grønneq. II. 7.* den fortrædelige Hemmelighed forbittrer al min Glæde. *Ev. IV. 202.* Ak det er da fortrædeligt! man har heller aldrig et Øieblik Ro til at tale sammen. *Heib. Poet. VI. 35.* Jeg fik den Eftermiddag et fortrædeligt Brev. En Blok fra Carrara, som jeg (o: en billedkugger) længe havde ventet, var forulykket undervejs. *Bergs. PP. 129. Tops. I. A. -hed,* en. flt. (i bet. 4) -er. (ænyd. d. s. ell. fortrædelighed) 1) † til fortrædelig 1. gjøre noget med Fortrædelighed. *VSO. MO. 2)* † til fortrædelig 2. der er ingen fortrædelighed (1871: Uret) i mine hænder. *1Kron. 12. 17 (Chr. VI). Ords. 4. 17 (Chr. VI). vAph. (1759). 3)* (nu næppe br.) til fortrædelig 3; følelse af stærk utilfredshed ell. misfornøjelse m. noget; fortrydelse (1); ærgrelse (jf. Fortræd 2). *Holb. Hh. I. 152.* saa maatte jeg til min store Fortrædelighed blive vaer .. at dette velsignede Sted vrimlede med Mennesker. *Ev. VI. 81.* vise Fortrædelighed i Omgang med Andre. *MO. 4)* ☐ til fortrædelig 4: bryderi; vanskellighed; plage (jf. Fortræd 3 og 5); ofte i flt.: genvordigheder. Kiere Børn! disse Fortrædeligheder, disse Hændelser skal opmuntre jer til at elske hinanden desmeere. *Holb. Masc. III. 12. Stange. Chr. IV. 625.* De seer allesammen saa alvorlige ud. Har De maaskee haft nogen Fortrædeligheder (Hostr. ML. 227: Bekymringer)? *Hostr. (1865). III. 142.* *Saa glemmer vi Dagens Fortrædelighed. *Drachm. M. 158.* et Forhold, hvoraf der var runden saa megen Fortrædelighed baade for ham selv og andre. *Pont. LP. VII. 63. Matth. 26. 10 (1907); se u. Fortræd 3).* **fortræden**, adj. [fortræ'd(e)an] (ogs. fortraaden, -trodden: *Wing. Curt. 129. Worm. Sat. 50. Feilb. I. 360. fortrøden: Moth. T. 161. VSO. II. 249. Winth. XI. 104. MO. Feilb. IV. 157 (jf. ufortrøden).* ogs. **fortreden** (se ndf.). inlk. † ell. † d. s. (*Worm. Sat. 50).* **gradbejn.** (sj.) **fortrædnere** (*Mynst. Præd. II. 184*), -**nest** (*Ev. (1914). III. 252. Rabb. Tilsk. 1798. 270).* (glda. fortru-

den, -troden, -trøden (bet. 1), ænyd. ogs. (vist ved tilknytning til Fortræd, fortrædelig) fortreden, fortræden (ogs. i bet. 2); vist efter mnt. vordroten, jf. nt. verdraten, verdrøten, ty. verdrossen; egl. perf. part. til fortryde; sml. ænyd. traaden, trøden, fsv. brutin, genstridig, willig, samt jy. fortrødt, vred, sørgmodig, angerfuld (Feilb. u. fortrødt) 1) (nu kun dial.) ikke rede til ell. glad ved at gøre noget; uvillig; trodsig; ogs.: uvillig, træg i sin oprædelse; tvær; ugidelig; doven (jf. fortrædelig 1); ofte i forb. m. præp., især til. hand. er fortrodden til alt det hand skal gøre. *Moth. T. 157.* (bønderne) findes ganske modvillige og fortrædne med Bygningsmaterialier til Kirkerne efter Loven at føre. *Anordn. 1912. 1701.* de skjønne Billeder (i hans) Historie-Bøger .. som han forklarer for (børnene): heri bliver han .. aldrig fortræden. *Ev. (1914). V. 121.* Hun er meget fortræden til alt sit Arbeid. *VSO. * (hjorten) letted | Kun fortrøden sin Fod. Winth. HF. 18. Feilb. (u. fortrodden). OrdbS. (fynsk). 2)* (nu sj. i rigsspr.) d. s. s. fortrædelig 3 (ofte i forb. m. præp. over). Mester Gert selv har endnu ikke talt med Jomfruen derom (o: om giftermaal), hvorudover Forældrene paa begge sider ere meget fortrødne. *Holb. GW. (1724). 1sc. sa. HP. II. 5.* saa fortrøden og saa taus som en Magister, der er bleven deduceert til absurdum. *Ev. VIII. 27.* Fortrøden over den Omgang jeg mødte paa min Rejse. *Politievennen. 1799/1800. 1270.* vennefuld fjernede hun enhver Ting fra hans Side, som kunde gjøre ham fortrøden og nedslaet. *Blich. II. 555.* saa blive de fortrødne og skjendes. *Kierk. VIII. 60.* Da hans Kone var død, og der var Vanskelligheder .. med at faa Kisten ud gennem det snævre Vindue, sagde han: „Ja, sær og fortrøden har du været alle dine Dage“. *Halleby. 54.* || som er fuld af, vidner om fortrædelighed. *I en fortrøden Tone. *Chr. Borup. PM. 164.* bleggult, rynket, fortrødent saae (ansigtet) ud. *Blich. I. 67.* Stemningen (var) mørk, misfornøiet og fortrøden. *Allen. I. 174. 3)* † d. s. s. fortrædelig 4. (den) fortrødne Tvang, som jeg hidindtil havde staaet i, under mine Forældre og Lærere. *Ev. VIII. 50.* * (han kløvede) Et ret fortrødent, knortet Stykke Brænde. *TBruun. I. 208.* *Alt hvad han søgte, ene var at fylde | Et ellers tomt, fortrødent Øieblik. *smst. 339.* -**hed,** en. (glda. fortrødenheth) 1) (nu vist kun dial.) til fortræden 1. Fortrøden-, Fortrødden-: *Moth. T. 157.* Fortrødenhed til Arbeyde. *vAph. (1759).* Hun viser Fortrødenhed i alt, hvad hun skal foretage sig. *VSO.* || ogs.: kedsomhed. Fortrøden-: *Moth. T. 157.* Fortrøden-: *vAph. (1759).* 2) (nu sj.) til fortræden 2. Fortrøden-: *vAph. (1759).* kan Smertes, kan Fortrødenhed og Træthed nedtrykke (sjælen)? *Ev. VIII. 75.* hans Alvor kunde maaskee ogsaa være Tværhed og Fortrødenhed. *Kierk. VII. 430.* Hver give,

eftersom han haver sat sig for i Hiertet, ikke med Fortrædenhed (*Chr.VI.*: bedrøvelse; 1907: fortrædeligt). *2Cor.9.7.*

Fortræder, en. [for'træðer] (*efter ty.* vortreter; *jf.* II. fortræde, Fortræder; *sj.* uden for *ssg.* Stedfortræder) *repræsentant*; *stedfortræder*. Adelen synker med sin sidste Fortræder, Corfitz Ulfeld. *NM Pet.III.10.*

fortrædig, *adj.* (*ænyd.* fortredig; *til Fortræd*; *nu kun dial.*) *d. s. s.* fortrædelig 4. Han var gaaet i en Le (*og havde*) faaet det ene Ben slemt mishandlet. I sit Raseri herover havde han villet bryde det fortrædige Leblad itu. *Bregend.PG.76.* **Fortrædige**, *v.* [for'træði(q)] *vbs.-else* (*Saabyl.*). (< *VSO.1803*; *til Fortræd*; *sml.* IV. fortræde; *l. br.*) *gøre fortræd* (4). *Amberg.* hans Uvenner fandt Leilighed til at fortrædige ham. *Mynst.Bis.III.259.* Svend Gjønge . . pønser paa at fortrædige Svenskefolket. *Etlar.GH.I.99.* en af dem . . som havde fortrædiget (*Chr.VI.*: bedrøvet) Jøderne meget. *2Malik.8.32.* *jf.*: „Hvad fortrædiger Koll dig?“ — „Han fortrædige mig ikke, hvis ikke en anden stod bag ham.“ *EBrand.A.162.*

fortræet, *part. adj.* [for'træ'æt] (*sml.* forvedde *samt ty.* verholzen, verholzern; *fagl.*) *omdanned til træ.* en fortræet Svamp. *Levin.* De raa, stærkt fortræede Taver vindes af Træernes Ved ved mekanisk Sønderdeling. *Hag.II.313.*

fortræffelig, *adj.* [for'træfeli] (*nu l. br.* fortræfflig. *Hob.Kh.479.* *Borrebye.TF.508.* *PalM.VIII.104.*) *adv.-t ell.* (*nu især i talespr.*) *d. s.* (*Hob.Ep.III.382.* *KomGrønneq.II.74.* *Feilb.IV.157*) *ell.* (+) *-en* (*Hob.Ep.III.455.* *VSO.*) (*endnu ikke hos Moth.*; *efter ty.* vortrefflich (*m.* hovedtryk *paa 2.* stavelse), *til ænhl.* vortrefften, *overgaa,* *overtræffe*; *ordet har fortrængt ænyd.* fordræfflig, *jf.* *mnt.* vordrepe(ntl)k, *sml.* drabelig og træffelig || *m. h. t.* *udtalen sml.* V. for-sp.195³⁶ || *ordet tilhører især nøgternt bog- og talespr.*) fremragende ved sine gode egenskaber; *udmærket*; *ypperlig*. 1) *om person.* *Gram.Nucleus.128.* den fortreffelige Konge Oluf Tryggvason. *Hob.Kh.508.* Stræb at gjøre Bekjendskab med virkelig store og fortreffelige Mænd. *Bagges.L.I.394.* *Ja Mads, han var en fortræffelig Mand til Løjer og til Sjøv. *Hostr.Int.18.* || *m. nærmere bestemmelse af egenskaben.* At være . . fortreffelig . . i den og den Videnskab. *Høysg.S.151.* *jf.*: en fortræfflig Digter | I høiere chinesisk Poesi. *PalM.VIII.104.* 2) *om ting ell.* *noget abstrakt.* et saadant geistligt Herredømme kunde have havt fortrefflige Virkninger. *Hob.Ep.III.382.* en skønne fiin Knipling og et fortræffligt Mønster. *KomGrønneq.II.246.* Dine fortræffelige Gaver (∴ *evner*). *Euc.IV.219.* det fortreffeligste Herberg. *Bagges.L.I.108.* || *i upers. sætn.:* det er fortræffeligt, at du kommer saa tidligt | *ogs. forkortet:* fortræffeligt! *udmærket!* bravo!

Fortræffligt! Det Indfald var Guld værd. *KomGrønneq.I.166. e. alm. 3* som *adv.* Det gaaer fortreffeligt. *Hob.Stu.II.10.* Hun spiller fortræffelig paa Claveer. *VSO.* || (*nu kun dial.*) som *grads-adv.*: *saare.* Det gik fortræfflig godt! *KomGrønneq.I.250.* hans Udgang af Holsten vidste hand (∴ *Torsten-son*) fortreffeligen vel at foranstalte. *Slange. Chr.IV.1251.* fortræffelig meget. *Feilb.IV.157.* **W-hed**, *en.* (*nu næppe br.* **Fortræfflig.** *Anti-Spectator.152.* *det at være fortræffelig*; *ypperlighed.* *vAph.(1759).* hans Fortræffelighed som vor Landsherre. *Hrz.XIV.176.* At lave udmærket Mad var efter Kancelliraadindens Overbevisning Hovedpunktet af kvindelig Fortræffelighed. *Tops.I.264.* || *ogs.* (*nu næppe br.*): *udmærket egenskab*; *fortrin* (*især i ft.*). Harald, som i alle Idretter og Fortræffeligheder langt overgik alle andre. *Suhm.(Sk Vid.XIV.69).* Det var Dødsstødet for mine Forhaabninger om hendes skjulte Fortræffeligheder! [*MFibiger*]. *Clara Raphael.(1851).* 23.

Fortræfning, *en.* [V.2.1] *∞* (*mindre*) træfning, *der udkæmpes af en hærs fortropper.* *VSO. MO.* || [V.1.2] † *d. s. s.* -trop. *vAph.(1764).* -træk, *et.* (*l. br.* *undt. i ssg.* *til bet. 1.*) 1) [V.1.3] (*egl. vbs.* *til I.* fortrække, *jf.* foretrække 1 og trække for) om hvad der kan trækkes *ell.* skydes for (*til dække for noget*). Brødvogne med heel Fortræk. *MR. 1795.690.* 2) [V.2.1] (*fagl.*) (*ret til at gøre*) *det første træk i skak og lign. spil.* Fortrækket bliver første Gang ved Lodtrækning afgjort. *Skak.(1773).* 22. *MO. I.* -trække, *v.* [V.1.3] *vbs. jf.* Fortræk 1. (*l. br.*) trække *ell.* skyde (*noget*) for (*jf.* foretrække 1); *vist kun i perf. part.* brugt som *adj.* Trappen var mørk med fortrukne grønne Gardiner. *Bang.F.170. sa.HS.1210.*

II. fortrække, *v.* [for'træggæ] *præt.* -trak (*pass.* † -trakkes. *Bagger.II.347*); *part.* trukket *ell.* (*i rigsspr.* *nu især som adj.*) -trukken (*efter have:* *Moth.T163*), *hvortil ogs.* som *adj.* *intk.* -nt (*Pont.LP.VIII.183*). *vbs.* -else *ell.* -ning (*s. d.*). (*ænyd.* *d. s.* (*bet. 1.*); *efter holl.* *vertrekken, ty.* *verziehen*)

1) (*jf.* VI. for- 1) *drage bort*; *fjerne sig.* 1.) om *levende væsen* (*ell. ting, som staar til dets raadighed*): *drage, rejse osv. bort* (*til et andet sted*). Seylfærdige Skipper. *Til Dramen* fortrække Skipper D. *Adr.15/1762.sp.9.* *Gudinde hor! Pak ind, jeg siger dig paa Stund, | Vort Venskab er ei meer, fortræk fra tydske Bund. *Poet Saml.III.35.* Nu vil Storken snart til at fortrække herfra. *VSO. D&H.* || *nu især spøg.*: *gaa sin vej*; *stikke af.* Dersom han blot havde betalt sin Regning, saa skulde han snart faae Lov at fortrække. *Heib.Poet. V.212.* *Hostr.Sp.T.II.3.* Denne Udtalelse gjorde Iver Bertelsen til en Umulighed ved Universitetet; han maatte skyndsomst fortrække. *TroelsL.VIII.123.* til sidst var han saa berygtet i hele Kbh., at han fandt det klogest at fortrække til Amerika | 12)

(l. br.) om (natur)foreteelser, legemlige og sjælelige tilstande olgn.: svinde bort; forsvinde. Spøgeriet lader til at have fortrukket. *Heib.Poet.II.206.* Uveiret fortrækker. *MO.* || refl. Veiret, Skyen, fortrækker sig. *VSO.* Forstemningen (vil) voxe, istedet for at fortrække sig. *DUGeskr.VII.147.* han kunde tale med Maleren af og til, naar den Døs, hvori han laa, fortrak sig noget. *Tops.III.318.*

2) (jf. VI. for- 2) trække forkert ell. for stærkt (sig selv ell. andre til skade). 2.1) m. h. t. kroppen ell. lemmene. || (nu sj.) trække af led. hand har fortrukken sin arm. *Moth.T163.* || (l. br.) om krumning p. gr. af sygdom olgn.: *Febre skal (den hellige kilde) kunne standse, | give den, som Gigt fortrak, | Kræfter til at gaa og danse. *Kaahund.185.* || (sj.) refl.: strække sig. Ved Midnatstid vaagnede han. Han satte sig over Ende i Sommermørket, gabede og fortrak sig. *JVJens.HF.71.* || (l. br.) part. fortrukket brugt som adj.: vanskabt, skæv olgn. p. gr. af sygdom olgn. han holdt Fidibussen . . i sin af Gigten fortrukne højre Haand. *Jak Knu.G.228.* Hun var en lille, fortrukken Kone, næsten pukkelrygget. sa. *GS.38. 2.2)* (< *VSO.1802*) m. h. t. ansigtstræk: lægge i usædvanlige ell. unaturlige (af en sjælelig tilstand fremkaldte) folder. *han standser | Og fortrækker stygt sin Mund. *Hz. D.I.19.* Digteren havde ikke fortrukket en Mine under sin Tale. *Drachm.T.159.* Ved Øvelser i Afræk jagtiganes . . at Skytten ikke blinker med Øjet eller fortrækker Ansigtet. *Skyderegl.9.* || refl. ell. (l. br.) i pass. meer end en smuk Mund fortrak sig til et spottende, foragteligt Smil. *Hauch.II. 85.* *Da fortraktes den Sovendes Mine, | Og fra hans Bryst lød klagende Suk. *Bagger.II.347.* *Det deilige Ansigt | Fortrak sig med Eet, | Som var hun i den gyseligste | Dødsqval bestedt. *Winth.HF.49.* Hendes Læber fortrak sig; midt i Forsøget paa et Smil rullede der en Taare ned ad hendes Kinder. *Pont.LP.VII.186.* || part. fortrukket brugt som adj.; om ansigt(s-træk), mine olgn.: den Dødes Træk vare . . bleve rolige . . det Fortrukne var efterhaanden forsvundet. *CBernh.NF.IV.270.* Den gamle Dansers Mund havde et underlig fortrukket Udtryk. *Schand.BS.348.* disse fortrukne Ansigter, med de raabende Mundes mørke Aabninger. *JPJac.II.386.* (hun) har en skæv Mund og et fortrukket Øje. *Skjoldb.G.37.* billedl.: forvrænget; urigtig. hele Livet (paa landet) var et formindsket og fortrukket Spejlbillede (af hovedstadslivet). *Pont.LP.VIII.183.* *JLHeib.(St SprO.Nr.39.16).* 2.3) (l. br.) refl.: gøre et fejltræk i skak og lign. spil. hand har fortrukken sig i skak. *Moth.T163.* *VSO.* *MO.*

Fortrækning, en. (sj. Fortrækkelse. *JLange.MF.13.*) fl. -er. (l. br.) vbs. til II. fortrække 2. || til II. fortrække 2.1: muskeltrækning (som følge af gigt ell. krampe):

Musklernes krampagtige Fortrækninger. *Levin. jf.:* under Afstøbningen forebygger (man) enhver Fortrækning af Formerne. *Haandgern.458.* || til II. fortrække 2.2. en af de Fortrækninger, hvormed han troede at smile. *CBernh.V.157.* „Ja, saa,“ sagde Justesen en bitter Fortrækning af Læberne. *Schand.SF.144.* en mild Sorg, der . . mere udtaler sig . . i Gestus end i nogen Fortrækkelse af Ansigtets Mine. *JLange.MF.13.*

Fortræks-, i ssgr. til Fortræk 1. -dør, en. (l. br.). de saakaldte hundehuse, kasser med fortræksdøre og køjer . . stod fastsurede langs med skibets ræling. *Horlyk. UT.157.* -gardin, et. gardin, som trækkes for et vindue (mods. Rullegardin). *Bang.L. 178.* dette brede Vinduesgab, hvor Solen bryder gennem det hvide Fortræksgardin. *Stuck.FO.66.* *DagNyh.101.1911.4.*

fortrælle, v. [fɔr'trɛ'lə] -ede. (anyd. d. s.; til trælle; nu næppe br., jf. dog jy. ufortrællet (Feilb.)) refl. ell. i pass.: udmattes af for meget ell. for strengt arbejde; blive udslidt, forsløbt. det meest udslæbte Bæst, som daglig fortrælles . . skyer Døden. *Eilsch.PhilBrev.78.* Han gaaer og fortræller sig i det svære Arbeid. *VSO.* || part. fortrællet brugt som adj. *Moth.T166.* *den, | Der maa fortrællet sveede. *Stub.18.* Han seer saa . . fortrællet ud. *VSO.*

fortrænge, v. [fɔr'trɛ'nə] -te ell. † -de (*Slange.ChrIV.588.* *VSO.*) vbs. -else (s. d.) ell. (l. br.) -ning (*JVJens.A.II.282.*), jf. Fortrængsel. (glda. d. s.; efter mnt. vordrengen, ty. verdrängen) 1) (jf. VI. for- 1) ⊕ tvinge (trænge) en ell. noget bort fra en plads, stilling, kurs osv. (jf. fortrykke 3). der kommer Storm, eller anden Havsnød og Aarsag, saa at hand (: skipperen) fortrængis udj een anden Havn. *DLA—3—22.* De keiserlige har fortrængt de Franske af deres Forskandsninger. *VSO.* Santalerne . . bor i en lille Del af Bengalen, hvorhen de dog . . først er komne i forholdsvis den Tid fra vestligere eller sydvestligere Egne, fortrængte af Hinduerne. *VilhThoms.Afh.III.454.* || nu især m. h. t. ting ell. abstr. forestilling: faa til at forsvinde; fordrive (især: ved selv at indtage dets plads). ingen Tildragelse kan fortrænge denne Tanke af min Sjæl. *PAHeib.Sk.I.67.* (plantens) Former (: knoppen, blomsten, frugten) fortrænge hverandre vexelviis, og kunne ikke bestaae tilsammen. *Heib.Pros.I.23.* Du ligner hende, Du næsten fortrænger hendes Billede i min Sjæl. *HCAnd.V.105.* *trindt om skal Halleluja | Fortrænge Dommens Torden. *Birkedal.(SalmHj.321.4).* I Moserne, som ligge i Skovene, fortrænger Asken Ellen. *CVaupell.S.91.* skibet fortrænger 300 tons vand | || ogs. i videre anv., m. h. t. person: berøve ell. tvinge til at opgave en stilling, et gode, en rettighed osv. (oftest: ved selv at træde i vedkommendes sted). Da Patronen ikke kunde formaae ham til at afstaae sit

Embed, søgde han at fortrænge ham derfra. *VSO.* mange store Aander er blevne fortrængte og miskendte. *Brandes.IX.301.* fortrænge (*Chr.VI:* afvende) de Ringe fra deres Ret. *Es.10.2.* Ved sidste Valg gjorde Højre et Forsøg paa at fortrænge ham fra Kredsen. *HWulf. Den 4a. Rigsdag.* (1882). 263. 2) (*jf. VI. for- 2; nu næppe br.*) skade ved at trænge ind paa en, undertrykke *olgn.* 2.1) klemme, trykke en (meget) i en trængsel *olgn.* (*jf. fortrykke 1*). Fruentimmer, hvilke heller stedse vilde holde sig inden deres fire Vægge, end traske igiennem Kiøbenhavn's skidne Gader, for at blive overstænkte og fortrængte af gemeene Folk paa Gaderne. *Hob.Ep.III.24.* I det Sammenløb bleve nogle saa fortrængte, at de døde deraf. *VSO. MO. jf. bet. 1:* *De skarpe Tiørnebuske | Fortrænge mindste *Sti. Oehl.L.I.126. 2.2) d. s. s. fortrykke 2.* 2) En arm mand, som dog fortrænger (1871: trykker) de ringe. *Ords.28.3(Chr.VI).* hand vil den gandske dag fortrænge mig med striid (1871: trænger mig den ganske Dag). *Ps.56.2(Chr.VI).* Han fortrænger sine Bønder med Hoveri. *VSO. || iser i part.* fortrængt brugt som *adj.* (*jf. betrængt u. betrænge*). *Ligger jeg fortrængt, forhadet, | Og af Verden slet forladt. *Kingo.185.* (jødernes) have siden den Tid (?: *templets* 30 *adeleggelse*) levet mængede blant andre Folk, fortrængte og fortagede. *Hob.JH.II.365.* *Jeg har og seet en Riig en Betler-Stav at bære, | Som for har negtet en Fortrængt en Smule Brød. *Falst.Ovid.127.* *Skjønt Jesus lider ikke meer, | Han har dog Deel i, hvad der skeer | Hans egne her fortrængte Lemmer. *Stub.14.* *Han frelst det fortrængte Land. *Taaar.ES.423. MO. Fortrængelse, en. vbs. til fortrænge.* 1) $\text{\textcircled{W}}$ til fortrænge 1. hans Fortrængelse fra Embedet. *VSO.* Kirkemyndighederne kunde .. have taget Sagen i deres Haand og selv alene sørget for Djævelens Fortrængelse. *TroelsL.XIII.139.* 2) † til fortrænge 2(2): undertrykkelse (*jf. Fortrængsel samt Fortrykkelse 2*). *Slange. ChrIV.520.* † **Fortrængsel, en. (glda. d. s.; vbs. til fortrænge 2(2)) undertrykkelse; skade; trængsel (jf. Fortrængelse 2).** Laugt klagede over (*adskillige*), der .. en stor Deel Skoarbeide forfærdige .. for ringere Priis, end Mesterne det kan sælge .. disse til Præjudice og Fortrængsel imod de dem .. givne Laugs-Artikle. *MR.1727.508.* (*hollænderne*) bleve anfægtede .. endog-saa til Søes, deres Handel og Vandel til Afbræk og Fortrængsel. *Slange. ChrIV.735.*

fortrød, præet. af fortryde.

fortrøden, adj. se fortræden.

fortrødt, perf. part. se fortryde.

Fortrøst, en. [fortrøsd] (ænyd. d. s.; til fortrøste; nu l. br.) tillid; haab; fortrøstning. *Hvem vor Gud har givet | Sand Fortrøst til sig, | Giennemvandrer Livet | Tryk og lykkelig. *Rahb.Poet.F.I.30.*

*Dog du er den, der drog mig af Skødet ud, | var min Fortrøst | ved min Moders Bryst. *EBrand.S.36.* **fortrøste, v. [fortrøsd]-ede. vbs. -ning (s. d.), jf. Fortrøst.** (ænyd. d. s.; efter ty. vertrösten) 1) (*nu næppe br.*) indgyde (*en*) trøst, forhaabning *ell. tillid.* *Han fortrøsted dig. *Oehl. BG.233.* Det kan ikke fortrøste os aldeles. *VSO.* efterfulgt af *præp.* med til angivelse af det, hvori haabet, trøsten osv. bestaar: (*de*) lode sig fortrøste med de Svar som dem gaves. *Slange. ChrIV.1030.* Sin Datter fortrøstede Faderen med, at det nok skulde blive godt. *Sibb.II.157. MO. || give (en) løfte, forsikring ell. begrundet haab om noget; iser i forb. m. om ell. til.* flere der omkring paa Grændserne, hvilke Kongen lod fortrøste, at i fald de skulde blifve overmandede, skulde dem ikke mangle paa Undsætning. *Slange. ChrIV.871.* Til Hertug Friderich af Holsten-Gottorph hafde Torstenson i de første Dage skicket Oberste Duglass, til at fortrøste ham om gode Vilkor. *smst.1199.* (*han*) haver end videre fortrøstet Hans Majestæt om, at mand vel skulde faae slige Mænd herind (?: *i landet*), som behøvedes. *KSelskSkr.III.10.* Pigen fortrøstede mig til, at hendes Herskab maaskee turde komme, inden det blev mørkt. *Sibb.I.70.* smaa Breve, der .. fortrøstede hende til en lykkeligere Fremtid, der ikke vilde udeblive. *Gylb.II.113.* uden *obj.:* Svenskens Tilbøyelighed til Fred, hvorom Ambassadeuren fortrøstede. *Slange. ChrIV.1278. 2) (gldgs. ell. højtid.; iser refl.) have tillid (til andre ell. til sig selv).* 2.1) efterfulgt af *præp.* paa *ell. til* († om. *Slange. ChrIV.703*): forlade sig paa; stole paa; sætte sin lid til. *Paa Polidori Arm og Magt jeg mig fortrøster. *Hob.Mel.IV.1.* vi fortrøste os til Regentens Viisdom og Virksomhed. *Abildg.(Rahb.LB.II.66).* *Hvo sig fortrøster paa Himlens Gud, | Ham skal ingen Farer skrække. *Grundtv.SS.II.67.* vi fortrøste os til (*Chr.VI:* forlade os til; 1907: ere vittigede). *Hebr.13.18.* Vi skulle fortrøste os til Guds Forsyn. *Katek.§64.* || (*sj.*) *intr.* her er der en Opgave, og den er hun ogsaa i Stand til at tage op. Fortrøst du bare paa hende. *Gjel.M.403.* || (*sj.*) *part.* fortrøstende brugt som *adj.:* d. s. s. fortrøstningsfuld, det gik fra den Tid .. frem mod den Erkjendelse, jeg kunde ønske og forlange herbjemme, saaledes som Ørsted fortrøstende forudsagde. *HC And.XI.300. smst.XII.252. 2.2) (l. br.) have mod til (at gøre noget); vove.* *Den stoldte Ophis sig af saadant Afkom brysted, | Saa intet krybend Dyr i Skoven sig fortrøstet | At søge Forbund, og at haabe Ægtepagt | Med Pythons Pøde. *Hob.Metam.51.* Han havde ikke engang villet have, at der skulde sendes Bud efter nogen Læge .. og man fortrøstede sig da til at lade ham ligge uden Tilsyn Resten af

Natten. *Pont.SM.149.* **Fortrøstning**, en. *ft. -er* (*Wiwet.(Rahb.LB.II.398).* *Winth.V.222.*) (*ænyd. d. s.; egl. vbs. til fortrøste*) 1) til fortrøste 1. 1.) (W, nu l. br.) *beroligelse; trost; trøstegrund.* „hvad Fortrøstninger giver du mig?“ — „Kan Fortrøstninger hielpe, saa har jeg nok; men rede Penge har jeg ikke for nærværende Tid.“ *Wiwet.(Rahb.LB.II.398).* *En himmelsk Fortrøstning | Hans knuste Hierte fik; | Tilgivelse han læste | Paa hendes Pande from. *Winth.HF.312.* Efterat have udspurgt hende yderligere, lod han hende gaa med den Fortrøstning, at Sagen skulde blive undersøgt. *Dauids.KK.97. 1.2)* (*nu næppe br., jf. dog Feilb.IV.157)* forsikring; *tilsagn.* gir hun mig .. ingen Fortrøstning at (o: om at) jeg snart maa faae hendes Ansigtets Sool at see? *Holb.Usynl.II.6.* Kongen sendte (*sin tjener*) til Sildt, til aterspørge sig hos Lodserne; Men der var ingen Fortrøstning (om at det skulde blive højvande). *Slange.Chr.IV.1238.* (*Gustav Adolf*) havde tilforn givet dend Brandenborgske Afgesandt nogen Fortrøstning om Undsætning. *smst.520. 2)* W til fortrøste 2. 2.) *tillid; tiltro.* Ach Henrich! ald min Fortrøstning staaer til dig. *Holb.Didr.2sc.* dette er den Fortrøstning (*Chr.VI.frimodighed; 1907: Frimodighed*), som vi have til ham, at dersom vi bede om Noget efter hans Villie, hører han os. *2Joh.5.14.* i fuld Fortrøstning til sin gode Sag. *Gjel.M.357.* || om *sindsstemning*, som er grundet paa tillid til skæbnen, *gud, fremtiden osv.: tillidsfuldhed.* Hans gode Haab og Fortrøstning var nu begyndt temmeligen at komme sig og tiltage. *Slange.Chr.IV.743.* de (*begav*) sig igjen paa Vei og gik frem med stor Fortrøstning. *Hauch.VI.96.* Niels havde Styreaaren. Det gav Mod og Fortrøstning i Baaden. *Drachm.STL.218. LC Niels.ML.20. jf.: Kan De .. med Fortrøstning (o: sindsro) ønske en saadan Mand putet ind i et mørkt og stinkende Fabrikslokale for at trælle ved en Maskine. Pont.LP.VII.47. 2.2)* det at være sikker paa, at noget vil ske *ell. forholder sig paa en vis maade osv.; overbevisning, forvisning (om noget).* det var hans faste Fortrøstning, at Sielen .. optages til en saligere Tilværelse. *Mynst.Bispepr.(1850).39.* *har han den Fortrøstning, at hans Sag er god; | Da giver den ham et uovervindelig Mod. *Hrz.VI.101.* I selve den Afgørelse, at (*Kr.II.*) nu sejlede mod Jylland igen, var der jo en Fortrøstning om, at Vanskelighederne lod sig overvinde. *JVJens.SS.139.* W **fortrøstningsfuld**, *adj.* [2] *fuld af tillid til ell. forvisning om noget; tillidsfuld; især (jf. Fortrøstning 2.1 slutn.): som har tro paa fremtiden ell. tillid til skæbnen, gud. (den) fortrøstningsfulde Stemning, som han havde været i, da han besluttede sin Flugt, blev kvalt. Schand.F.239.* Som en Yngling paa 21 Aar saa han for-

trøstningsfuldt ud i Verden. *Brandes.II.519.* fortrøstningsfulde Mennesker Verden over søgte til Kirkerne for at hente nyt Mod .. i Tilværelseskampen. *Pont.LP.VII.132.*

Fortsæt, et. se Forsæt.

† **Fortsætning**, en. (*ænyd. d. s.; jf. Fortsættelse*) *vbs. til fortsætte 2 (ell. 3).* den til Krigens Fortsætning behøvende Forraad. *Slange.Chr.IV.798. smst.1354.*

fortsætte, v. [*fjærd,sæde*] *præf. -sætte ell. (nu næppe br.) -sæt (Holb.JH.I.354); part. -sat ell. (nu næppe br.) -sæt (sa.DH.I.170).* *vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s. (ogs. i bet.: „udplante, fremhjælpe“); efter mnl. vortsetten, ty. fortsetzen; til II. fort)*

1) † *bringe tiludførelse; iværksætte.* Han havde ogsaa i Sinde at forandre den Svenske Rett, og at reducere Provincernes adskilte Love til et Corpus; men der gaves paa den Tid ingen Lejlighed til at fortsætte saadant Verk. *Holb.DH.II.76.*

2) *holde (en virksomhed) i gang uden afbrydelser ell. standsninger; vedblive (med noget).* den Regjering, som under os er ledet upaaklagelig .. kan (ikke) fortsættes. *St.Læsth.13.4.* vor Agger maa dyrkes, og vor Avling fortsættes, vi kand aldeles ikke undvære Jacob. *Holb.Er.II.4.* visse Spillere .. fortsættes (*med stor hid-sighed*) deres Leeg. *sa.MTKr.223.* Han havde den Vane at tage den omtalte Grævlingehund med, naar han gik sin Middagstour, dette fortsatte han i flere Aar. *Hauch.I.293.* uden *obj. (ofte i forb.m. med):* Han fortsatte endnu en Tid i sin egen Tankegang, idet han .. aabenbart havde vanskeligt ved at holde op at tale. *Pont.LP.VII.182.* efter dette kunde ministeriet ikke fortsætte | han fortsatte med at arbejde, selv om der kom gæster | || *m. obj., der ikke betegner en virksomhed: vedblive at virke for noget (i en bestemt retning).* (*lad*) saadanne Tanker fare, om du ellers vilt fortsætte din Velfært. *Hørn.Moral.I.86.* Vi fortsatte Seieren, og kom .. til Residentstaden, som vi beleirede baade til Lands og til Vands. *Bagges.NK.354.* nu kun i tilfælde, hvor tanken om en virksomhed alligevel træder frem: mit Ugeblad, hvilket jeg .. agter at fortsætte til min Død. *Ew.VI.29.* || (*uden obj., l. br.*) om *udstrækning.* strandvejen København-Helsingør fortsætter (*ell. fortsættes*) lige til Gilleleje | || *part. fortsat brugt som adj.: vedblivende ud over et vist (tids-)punkt; uafbrudt; stadig.* den tilsvarende Tone er fremkommen tidligere i en lavere Octav, saa ofte som Tallet maa fortsat deles med 2 for at blive ulige. *Heib.Pros.IX.496.* en periodisk overordentlig dyb Pløining (*kan*) gjøre (*jorden*) istand til en fortsat Drivt, naar den ellers behøvede Hvile. *ChMourier.Brød.(1821).27.* Pers fortsatte Ophold paa Kærsholm var .. begyndt at vække nogen Opmærksomhed. *Pont.LP.*

VII.152. jeg haaber paa fortsat Velvilje hos min gamle Kundekreds. *ORung.P.301.*

3) *begynde* (en afbrudt virksomhed) paa ny; *genoptage* (en handling) efter en standsning. *Da Graaden stillet var, fortsatte hand sin Tale. *Holb.Paars.107.* Han fortsatte sin Reyse herfra. *Høysg.S.46.* *Strax med fornyet Kraft hans Gierning da fortsattes. *Biehl.FE.171.* Vi kan jo saa maaske fortsætte denne Samtale (en anden gang). *Pont.LP.VII.52.* uden obj. (ofte i forb. m. med): skal vi saa fortsætte (med arbejdet) efter middag? | saa ofte han lover bod og bedring, fortsætter han dog altid, hvor han slap (o: vedbliver m. sit uvæsen) | *jf.*: Og den Strøm, han saaledes havde talt om, — fortsatte han (o: sagde han videre) — den syntes han, de skulde ind i alle sammen. *Skjoldb.KH.81.* || *m.h.t. noget (mere)* *konkr.* En saadan Ordensridder maa jo ei engang gifte sig og fortsætte (o: forplante) sin Slægt. *Ing.PO.II.114.* romanen fortsættes i næste nummer | han har malet en anselig række portrætter, og rækken fortsættes stadig | || *Ø* være en videreudvikling af; være et senere trin ell. led i en udviklingslinie. (e) fortsætter gammel Vocal, som i troer, troet (truir, truat). *EJessen. (TjF.A.R.IX.112).*

Fortsættelse, en. *fl.* (i bet. 3) -r. 30
(*anyd. d. s.*; *jf.* *Fortsætning*) *vbs.* til fortsætte. 1) † til fortsætte 1: (en handlings) udførelse ell. *iværksættelse*. de til vor (o: *hattemagerens*) *Nærings* *Fortsættelse* behøvende *Haar*. *Holb.Kandst.V.3.* *Niels Ebessen (satte)* sig for at fortrætte en *Herorsk* *Gierning*, og at skille *Riget* ved (*grev Gert*) . . efterat alting var gjort færdigt til saadant stort Verks *Fortsættelse*, gik han ind udi *Randers*. *sa.DH.IA27.* 2) til fortsætte 2: (en virksomheds) *vedvaren* ell. *uafbrudte bestaaen*. *Fortsættelsen* af en *Krig*, som ellers kunde have *Ende*. *sa.Ep.I.51.* en *fortsættelse* af denne kostbare levevis vilde snart føre til *ruin* | 3) til fortsætte 3: *videreførelse* (af en virksomhed efter en *afbrydelse*); *genoptagelse*. det tilkommende *Liv* er en *Fortsættelse* af det nærværende. *Basth. Tale.(1792).15.* under *Samtalens* *Fortsættelse* opdagede jeg, at han kjendte *Molière* ud og ind. *Schand.O.I.222.* Det var i *Fortsættelse* af, hvad vi havde talt om (at han spurgte mig derom). *SkLa.UR.128.* || (mere) *konkr.*, om selve *tilføjelsen*, *udvidelsen*, *forlængelsen* osv. *Min Herre* skriver, at gode *Venner* ønske, at see en *Fortsættelse* af mit *Liv* og *Levnets Historie*. *Holb. Ep.V.I.* *Alperne* . . med deres *Fortsættelser* i *Øst* og *Vest* ere den *climatiske Grændselinie* mellem *Nord-* og *Syd-Europa*. *Estrup.HistBl.3.* Der er ogsaa *begyndt* en *Theater-Artikel* i *Berling* i *Aften* . . Den er kun *begyndt*, *Fortsættelsen* følger. *FruHeib.B.I.214.* som (i) *Fortsættelse* af vort *Brev* af i *Gaar*. *Ludv. Fortsættelses-*, i *sgr.* *ieær* til *Fortsættelse* 3.

-**asyl**, et. (*emb.*) *asyl* for børn i skolepligtig alder. *Krak.1919.I.122.* *Sal.²II.303.* -**skole**, en. (*skol.*) *d. s. s.* *Efterskole*. *Cirk.Nr. 307¹/12.1892.* *Sal.²VII.544.* **Ø** **Fortsætter**, en. til fortsætte 3: *person*, der *genoptager* og *viderefører* en *andens virksomhed*, *tanker*, *værk* osv. *KSelskSkr.VIII.323.* *Staffeldt* er *Ewalds* *egenlige Efterfølger* og *Fortsætter*. *Heib.Pros.IV.436.* *umærkelig* *glider* den af *én Munk* *begyndte Annal* over til en *Fortsætter*. *JohsSteenstr.H.66.* (*kejseren*) er *Fortsætteren* af den *national-prøjsisk-tyske Politik*, *Symbolet* paa *Forbindelsen* mellem *Fortid* og *Fremtid*. *K Lars.L.10.* || (*det er*) de *tre Sønner*, *Moderen* *lever* for, og med *stor Respekt* *behandler* hun . . disse *fremtidige Fortsættere* af *Slægtsnavnet*. *VVed.BB.90.*

fortudet, *part. adj.* [fɔr'tu'dø] (til tude, *jf.* VI. for- 2.3) 1) (*sj.*) om *øre*: *ødelagt* („*døv*“) af *tuden* *olgn.* (*jf.* tude en *ørerne* *fulde*). han *spilte* i det *mindste* *godt*, havde kun ikke *mine stakkels Øren* *været* saa *fortudede* i *Forveien* (o: af *musik*). *Rahb. Tilsk.1791.67.* 2) (*dagl.*) *ødelagt* ell. *stærkt præget* af at have *grædt*; (*meget*) *forgrædt*. *KLars.Ix.158.* der maatte være *noget* *fælt* i *Vejen* med *hende*, saa *fortudet* som *hun* saa ud. *BerLiisb.S.23.* *AndNr.DM.III.132.*

fortullet, *part. adj.* [fɔr'tul'ø] (til tul- le; *jf.* *fortusket*; *talespr.*, *spøg.*, *l. br.*) om *person*: som *der* er *blevet tumlet* ell. *flyttet rundt* *med*, og som *er blevet medtaget*, *forvirret* *olgn.* *derved*; *fortumlet*. denne *danske Pige* fra en *lille Lægebolig* paa *Landet*, som *er revet* op af sin *Jordbund* og i *Ægteskabet* med den *berømte Mand*, *der ikke tager hende* med i *Selskab*, er *blevet* en *stakkels fortullet* *Skabning*. *Kehler.KK.76.*

fortumle, v. [fɔr'tom'lø] -ede. *vbs.* -ing (s. d.). *egl.*: *gøre* *ør*, *forstyrret* af *tummel* ell. *ved* at *tumle* m. en; om *indvirkning* af *larm*, *overvældende indtryk* ell. *følelser*, *besnærende tale*, *spirituøse drikke* *olgn.*: *gøre* (ens *tankevirksomhed*) *uklar* ell. *forvirret*; *gøre* (en) *forstyrret*. *Moth.T221.* *VSO.* **Kæmperne* *mange* | *Mjøden* *fortumler*. *Grundtv.PS.I. 500.* *Elementerne* . . *fare* om som *Djævle*, *der* have *stort* *Ødelæggelsesværk* for og ikke *engang lægge* *videre* *Mærke* til det *Menneskekræ*, de *fortumle*. *Goldschm.VI. 20.* det *lykkedes* den *Fejlende* et *øjeblik* at *fortumle* vor *Fornuft* ved sin *Vildfarelse*. *Brandes.XII.126.* *Driften* var *stærk* og *fortumlende*. *JVJens.D.172.* || *især* i *part.* *fortumlet brugt* som *adj.*: *forvirret*; *forstyrret*; *tummelumsk.* *Moth.T222.* det *Hoved*, som om *Morgenen* efter en *Sviir* er saa *fortumlet*, at det *endog lider* *Smertes*. *Ev.VIII.59.* *Fisk*, *der* . . *ere* *gjorte* *fortumlede* eller *bedøvede*. *Werfel.Fiskerb.31.* *Hun* blev *næsten* *fortumlet* af *Glæde*. *Ing. EF.III.12.* *Bedøvet*, *fortumlet*, *overvældet* *ravede* jeg *hjem* ad *Stien*. *Schand.F. 387.* *Jeg* var *fortumlet* af *Graad*. *E.Brand.*

M.90. (patienten var) meget urolig, rumstereede mest halvnugeten om i sit Værelse med et fortumlet Udtryk. *KPont.Psychiatr.* I.90. ofte i forb. fortumlet i hovedet: *Moth.T221.* Ach! Gud bedre mig arme Mand, jeg er gandske fortumlet i mit Hoved. *Holb.Kandst.V.3.* Hun var saa fortumlet i Hovedet, at hun slet ikke kunde huske, hvad hun havde drømt. *H C And.VII.48.*

Fortumling, en. (l. br.) vbs. til fortumle; ogs.: det at være fortumlet. denne Fortumling i Hovedet kom af hans alt for store Lyst til at studere. *Bagges.NK.394.* *rejsen er ude, og rusen forbi .. | endt er fortumlingens lange minut. *Hostr.SD.I.133.*

Fortun(e), en. [fɔr'ty'n(ə)] (fra fr. fortune; sa. ord som Fortuna; nu næppe br.) god skæbne, tilskikkelse; lykke. Naar jeg .. betragter og overvejer min forstaaende Fortun og Lykke, bryster jeg mig med Paafuglen. *Holb.Stu.II.2.* søge sin Fortun. *MR.1773.510.* hvilken Fortüne gjorde ikke forrige Vinter Gjengangerebene. *PVJac.* (AnonymNytaarsgave f.1832.xvi). **Fortuna**, propr. [fɔr'tu'na] (fra lat. fortuna, navn paa den romerske gudinde for hæld der skal komme, tilskikkelsen; jf. Fortun(e)) især i forb. fru Fortuna, (oftest spøg.) om skæbnen ell. især den gode skæbne, lykken, tænkt som en gudinde. *Er Genie og Skionhed | Ei store Gaver alt af Fru Fortuna? *Oehl.C.204.* Fru Fortunas Kjæledægger. *Blich.III.319.* Maaske .. kommer den sidste Gave ogsaa fra Fortunas Haand. *smst.318.* Om det saa var Lommepege til vor Don Juan, sørgede Fru Fortuna derfor. *JakSchmidt.SP.139.* || (l. br.) d. s. s. Fortunaspil. Meyer. || Fortunen [fɔr'tu'n(ə)] som navn paa gæstgivergaarde olgn. (opr. vel m. et skilt forestillende lykvens gudinde), fx. et traktorsted ved Jægersborg Dyrehave (Trap.⁴ II.289. *Hist.MKbh.IV.523.*) en gæstgivergaard i (den herefter opkalde) Fortunstræde i Kbh. (smst.96. *HMatthiess.Gader.81.*) **Fortuna-spil**, et. (nu l. br.) navn paa et spil m. kugler, der søges anbragt i fordybninger ml. stifter paa et skraaplan olgn. *Blich.III.318.* Her (i: paa et beværtningssted) var Karusseller, Keglebane, Fortunaspil. *Dauids.KK.11.* (han) løb afsted i de ubegribeligste Retninger ligesom en Kugle i et Fortunespil. *CMøll.PF.383.* Meyer.1036 (u. Tivolispil).

Fortunge, en. spec. (sprogv.): den del af tungeryggen, der ligger bag tungespidsen og tungebladet, og som i hvilestilling ligger under den haarde ganes forreste del. *Jesp.Fon.202.* hertil Fortunge(selv)lyd, -vokal ofst., om lyd, der frembringes v. hj. af fortungen. *smst.453.* *Mikkels.Sprogl.57.*

fortuske, v. (ænyd. d. s.; efter mnt. vortschen, ty. vertauschen; nu kun dial.) ombytte m. noget; bytte bort. At fortuske Varer mod Varer. *VSO.* || ogs.: forbytte (2). *Moth.T229.* Feilb. jf.: *En Rigsdag gik med Godt og Ondt, | fortusket og fortol-

ket; | nu summer Flokken Landet rundt | og sætter Spy på Folket. *Rord.GK.188.*

fortusket, part. adj. (ogs. fortuslet. Feilb. -tuss(i)et. *MDL.132.* *Kværnd. Feilb.*). (ænyd. fortusket; til ænyd. tuske, oldn. tuska, pufte, stæde, dial. tusle, ruske, tumle med, bringe i uorden, dial. tuss(i)e, røre, bevæge (*MDL.614.*), jf. nt. tuseln, mnt. tosen, ty. zausen, ruske; sml. ogs. dial. (og ænyd.) tuste, ryste, bevæge, og (fynsk) fortusse, bringe i uorden, ulave (*MDL.132.614.*); dial.) som er i uorden ell. forvirring; om ting: som er i uorden, ulave, urede; om person: uordentlig i sin paaklædning; forpjusket; ogs. overf.: forstyrret i hovedet; forvirret. fortuskede Tjenestepiger med Kurv paa den røde, nøgne Arm. *SMich.S.170.* Byggen er bleven noget fortusset ved at flytte den. *Kværnd.*

fort-varende, part. adj. [-'va'rənə] (jf. ty. fortwährend; nu l. br.) som vedbliver ell. fortsættes; vedvarende. *Mall.SgH.153* (se u. fortfarende i slutn.). *FrSneed.I.300.* ovenpaa den fortvarende Feststemning. *RSchmidt.JH.9.* \ -varig, adj. [-'va'ri] d. s. *vide Verden virker i en fortvarig Drøm. *Drachm.VD.235.*

fortvile, **Fortvilelse**, se fortvivle, Fortvivlelse.

† **fortvinde**, v. tvinde (garn) for meget. Hun har fortvundet denne Traad. *VSO.* Dette Stoppegarn er fortvundet. *smst.*

fortvinge, v. [fɔr'tvɛŋ'ə] (jf. glda. d. s. i bet. „(under)tvinge“; jf. ty. verzwingen; sj.) refl.: Sammenhængen vil fortvinge sig (i: paatvinge sig en). *HarNiels.SP.30.*

fortvivle, v. [fɔr'tvɪu'lə] (nu kun dial. fortvile. *Moth.T235.* *Holb.Kandst.V.7.* sa. *Metam.82* (sa. *MpS.102:* fortvivle). *FGuldb.Danner-sprogetsRetskrivning.* (1809).xi. Feilb.). -ede ell. (nu næppe br. i rigsspr.) -te (Brors.89. jf. Feilb.). vbs. -else ell. † -ing (*Trojel.I.126.*) (ænyd. fortvile, fortvivle; efter mnt. vortwivelen, ty. verzweifeln)

1) som verbum. 1.) synke hen i den største haabløshed, modløshed ell. sorg. *(han ser) en Anfører at fortvile (*Holb.MpS.144:* fortvivle), zittre, bæve, | Naar han en Ugle kun seer over Huuset svæve. *Holb.Sat.I.A6v.* *Ev.V.146.* Ofte .. græd hun og fortvivlede ved Tanken om at skulle tilhøre ham. *Gylb.*(1849).IX.169. I Tvil fortvivler der Ingen. *JPJac.II.38.* || i forb. m. over til betegnelsen af fortvivlelsens aarsag. *Kierk.XI.223.* det ringe Indtryk, som (jomfruernes) iskolde Afvisninger gjorde paa (de unge junkere), var til at fortvivle over. *JPJac.I.117.* m. afsvækket bet.: Bare jeg nu ikke har glemt Theeskeerne .. Moder vilde da .. fortvivle, hvis hun skulde lade sig nøje med Madamens Tinskeer. *Hostr.F.9.* 1.2) (især glågs. ell. højtid.) opgive alt haab om noget ell. al tillid til nogen; (i høj grad) tvivle ell. mistvile om det hældige udfald ell. den gunstige beskaffenhed af noget; i

forb. m. om til betegnelse af det, tvivlen angaar; især m. flg. vbs., inf., at-sætn. olgn. da Pinen ingenlunde vilde stilles . . fortvivlede han om sig (v: mistede han al selvtilid). 2Makk.9.18. hvorfor blive ved at stride med Fortvivlen om at vinde? Bagges.Br Oehl.I.xxii. hun fortvivlede om at kunne orientere sig. Gylb.XI.241. dersom dette ikke er et Beviis, som overbeviser, saa fortvivler jeg om at føre et saadant. Kierk. VI.122. (lægerne) fortvivlede om hans Liv; men han kom sig. Brandes.VIII.300. ¶ † i forb. m. inf. ell. at-sætn. uden om: *Dig, som min Tanke fortvivler at naae. Bagges. IV.252. *Naar Luffen er diset, og Søfolket snart | Fortvivler at finde den rigtige Fart. Hrz.XI.329.

2) (l. br.) præs. part. **fortvivlende brugt som adj. 2.1)** til bet. 1.1. vi, som trænges paa alle Maader, men ikke forsage; tvivlende, men ikke fortvivlende. 2Cor.4.8. Hendes Selskabssøstre kastede sig fortvivlende og skrigende over hende. Gylb.I.239. *Hun loe . . | Med vildtskingrende Røst, | Som kom den fra et pinet, | Et fortvivlende Bryst. Winth.HF.228. 2.2) d. s. s. bet. 3.2. Ambition . . forledte (Ulfeldt) til de fortvivlende Anslag mod sit Fæderneland. Holb.Ep.III.365. Denne fortvivlende Gierning . . nemlig at drukne mig, er saadan en Synd, hvilken (ikke kan) forlades. Pamela.I.427. Mig forekommer det ikke saa fortvivlende. Har jeg end tabt en Elsker i dig, saa har jeg dog vundet en Broder. Gylb.II.167. den hele — menneskelig set — fortvivlende Uretfærdighed i Livsgodernes Fordeling fremdrev Trangen til fornyet religiøs Erkendelse. Pont.LP.VIII.120. ¶ **bestemmende ved adj.** intet er saa fortvivlende Rækkefuld og bedræglig, som Mandfolkenes Hierte. Pamela.I.531. næsten alle Mænd ser saa fortvivlende ens ud. Rimst.DF.47.

3) part. **fortvivlet brugt som adj. 3.1)** som har opgivet alt haab om en bedre tilstand, et heldigt udfald osv.; i høj grad modløs ell. ulykkelig over noget. De forrige Griller har ynglet andre nye, som har gjort mig gandske fortvivlet (1731: fortvilet), saa at mand kand købe mit Liv for 4 ß. Holb.Bars.V.7. *medens (hun) | Fortvivlet river af de lange Hovedhaar. Oehl.ND.221. Jeg blev helt fortvivlet over, at Manden ikke kunde forstaa mig eller ikke vilde. Buchh.UH.49. ¶ **substantivisk.** jeg gav en Deel Nødlidende, Fortvivlede eller kun Grædende alt det igjen, som jeg . . havde frataget dem. Ew.VIII.80. ¶ **om ting ell. forhold:** som beror paa ell. vidner om fortvivlelse. *I af Euripides og andre maae frembære | De meest fortvillte Ord, som Steen bevæge kand. Holb.Mel.I.6. *Havets Hvinen spotted' | De fortvivlede Skrig. Holst.I.150. ogs. (jf. bet. 3.2): som faar en til at fortvivle; haabløs; ynkelig. En fortviled . . storm . . Sø. Moth.T235. alle-

ting udi Lifland var nu udi en fortvilet Stand. Slange.Chr.IV.226. Faaborg saae, hvilken fortvilet Skjebne hans Bøddel havde bestemt ham. CBernh.III.133. *vor Sag er fortvilet. Drachm.M.238. det er fortvilet at være Læge for saadanne Stakler. Aakj.VB.168. **substantivisk:** det er jo netop det, der er det fortvivlede! vedblev han . . idet han . . kastedes tilbage i gamle, nagende Tanker. Pont.FL.56. 3.2) som ikke viger tilbage for at gøre hvad som helst; desperat (2); om en synder olgn.: uforbederlig; forhærdet. Du fortvivlede (1731: fortvilede) Skielm, er det ret saaledes at røbe din Herre. Holb.Vgs.V.2. (man) maatte være gal og fortvilet for at paatage sig sig en Forretning. Bagges.NK.3. Han er . . en fortvilet Personnage, der er istand til Alt. Hrz.VII.320. m. afsvækket bet.: den svenske Oberst E., den mest fortvivlede gamle Karl, man kunde tænke sig, trods hans syvti Aar. DBruun.Dengl.Godsejer fortæller. (1895).8. ¶ **om ting ell. forhold:** som vidner om desperation; desperat (3). hvad bringer jer til saadant fortvilet Forsæt (v: at hænge sig)? Holb.Kandst.V.7. At gøre . . en fortvilet Modstand. VSO. *Kampen var fortvilet | Som Eens imod en Hær. Winth.HF.311. (fluen) gjorde fortvivlede Anstregelser for at komme i Frihed. Goldschm.II.253. om middel, udvej, opfattelse olgn.: som man kun i værste nødsfald griber til. Vi maa i det Mindste se os vel for, inden vi gaa ind paa en saa fortvilet Opfattelse. Hoffd.E.91. Jeg har . . maattet ty til det altid betænkelige, og overfor en Lyriker næsten fortvivlede Middel, at oversætte (Pindar) paa Prosa. ABDrachm. (StSprO. Nr.80.3). (dagl.) m. afsvækket bet.: meget slem; *forfærdelig"; *skrakkelig"; forbandet; tosset. Taleren slugte Maden i sig med fortvilet Hurtighed. Chievitz.NF.2. (hans) Halstørklæde . . var knyttet i den mest fortvilede Knode, jeg nogensinde har seet. Tolderl.H.106. Saa var vi 3½ Time om at komme hjem ad de mest fortvivlede, til Brug for Geder bragte Stier. Schand.O.II.302. adelens fruier lader gennem deres fortvivlede skrivemåde . . deres mål stikke . . frem. MKrist.(StSprO. Nr.41.53). ¶ **som adv.** De fegtede fortvilet for deres Frihed. VSO. **bestemmende ved adj.:** de fortvilet stærke Tag knækkede Isen som sprødt Glas. Schand.AE.234. Jakobs Sind (var) saa fortvilet nedtrykt, at hun undertiden tænkte paa at tage Livet af sig. Pont.LP.VII.125. ogs. (dagl.) m. uegl. bet.: voldsomt; vældigt. En fortvilet kiedsommelig Aften. MO.

Fortvivlelse, en. (nu ikke br. i rigsspr. Fortvilelse. Holb.Jul.1sc. Tychon.AB. b3r). (ænyl. d. s.) vbs. til fortvivle; det at fortvivle ell. være fortvilet. 1) til fortvivle 1.1: tilstand af dyb sjælelig nød (modløshed, haabløshed, sorg osv.); ogs. m. bibet. af hensynsløs forvoevnede (de-

speration). Du est ikke værd at leve, der har bragt din Datter til saadan Fortvivlelse. *Holb. Masc. III. 11.* ellers tog hand Livet af sig selv af Fortvivlelse. *sa. G.W.V. 2.* Fortvivlelse over det Onde, man haver gjort. *Høysg. S. 329.* falde i Fortvivlelse. *v. Aph. (1759).* Folkene ængstes i Fortvivlelse (*Chr. VI:* tvivlrædighed), naar Havet og Bølgerne bruse. *Luc. 21. 25.* Tilværelsens Mysterium (*var*) indtil Fortvivlelse labyrintisk for ham. *Pont. LP. VII. 98.* || *gen.* fortvivlelsens i adjektivisk anv. *Af Halsen rev jeg Korsen her . . . | Og slængte det paa Barnet | I Fortvivlelsens Mod. *Winth. HF. 204.* Borgere, som ikke er sluppet ind i Raadhuset, kæmper Fortvivlelsens Kamp midt paa Torvet med Fjenden. *Drachm. BK. 46.* paa Veien til Horonaim opløfter man et Fortvivlelsens (*Chr. VI:* forstyrrelses) Skrig. *Es. 15. 5.* i forb. fortvivlelsens selvhjælp: Vi arnaabe Deres Majestæt om ikke at drive Nationen til Fortvivlelsens Selvhjælp. *Lehm. II. 71.* (*jf. Arlaud. 431.*) Hvad har man dog ikke i Tidens Løb budt dette Folk, som det har fundet sig i uden at gribe til en Fortvivlelsens Selvhjælp. *Hørup. I. 107.* *Pont. Sk. 14.* || *uegl.* om hvad der fremkalder stor modløshed osv. (*Balzac*) er Sætternes Fortvivlelse. *Brandes. VI. 148.* || (*nu l. br.*) *haabløs stilling, tilfælde olgn.* „Hør Frøiken! min Papa vill have mig til at tage en anden adelig riig Jomfrue . . . „Ach er det muligt; Jeg er min troe udi samme Fortvilelse.“ *Holb. HP. I. 6.* Vægteren har ikke Nøgle til Huset. Vi er jo i Fortvivlelse! *HC. And. VIII. 278.* 2) (*W, nu l. br.*) til fortvile 1.2: *det at opgive haabet om noget; mistvivl om (opnaaelsen af) noget.* Fortvivlelse om det Gode, man vilde ønske sig. *Høysg. S. 328.* til Grund for Digterens Liv ligger egentlig Fortvivlelse om at kunne blive det Ønskede. *Kierk. XI. 12.* stille Fortvivlelse om nogensinde at komme til at opleve noget Godt. *Brandes. X. 76.* **fortvivlelsesfuld**, *adj.* [1] den fortvivlelsesfulde Smerte, der har nedkuet hendes ranke Skabning. *Sibb. I. 35.* den fortvivlelsesfulde Kamp, der foregik i hans Sjæl. *Goldschm. VI. 115.* sære fortvivlelsesfuld klagede Toner. *JPJac. II. 378.*

fort-væk, *adv.* se u. II. fort 2.

fortygge, *v.* [fɔr'tyɡə, l. br. -'tøɡə] -ede. *vbs.* (*nu næppe br.*) -else (*VSO.*), -ning (*MO.*) 1) *ødelægge ell. beskadige ved at tygge.* Hunden har fortygget det Papiir. *VSO.* Hesten har fortygget sin Tunge. *MO.* || *part.* fortygget *brugt* som *adj.* *en fortygget Pen. *Boye. WS. 48.* Værkføreren spyttede atter en Stump fortygget Straa fra sig. *Tops. III. 37.* (*han*) dampede paa sin fortyggede Cigar. *Pont. LP. VII. 28.* (*nu sj.*) *overf., om emne olgn.: som er gentaget ell. brugt flere gange.* (*græsten*) frygtede, hans Tilhørere skulde gienkende den fortyggede (*prædiken*). *Rahb. Sandsig. 51.* *DagNyh.*

^{20/10}1922.7.sp.4. 2) † *tale nedsettende om en person (i dennes fraværelse); bagtale.* Han er meget for at fortygge Folk paa deres Bag. *VSO.* (*hellere*) høre paa . . . Venners frimodige Erindringer, end lade sig i Smug fortygge (*orig. III. 210:* fortykke) og bagtale. *Grundtv. Saxo. 627.*

I. fortykke, *v.* [fɔr'tyɡə, ogs. -'tøɡə] *præt.* -tykte (*Krist. JyF. II. 87*) *ell.* -tytte (*smst. 86*). (*glda.* fortyckæ, -tøckæ, *oldn.* fyrirþykkja, *mishage*; *jf. mnt.* vordunken; til tykke(s); *dial. ell. foræld.*) 1) *især upers.: volde ærgrelse, misundelse olgn.; mishage; ærgre.* *Min Stifmoder det fortyttede, | jeg havde saa gode Lykke. *Krist. JyF. II. 86.* *de, som kjende den (v: *hans tale*) engang | Og lod sig ei fortykke, | De fandt en Maud i denne Klang. *Recke. Digte. VII. (1911). 101.* 2) *føle ærgrelse, mishag, utilfredshed, misundelse olgn.; ærgre sig (over); tage ilde op.* Dersom han det skulde fortykke. *Langebek. (VSO.).* *især i forb. m. paa:* *paa andres Dom, jeg lidet skal fortykke. *Helt. Poet. 226.* *Da haabes stadeligt, De derpaa ey fortykker, | At langt om længe . . . lunter frem | Et Foster fra min Haand. *Sort. HS. 44r.* Hand fortykker intet derpå. *Moth. T 247.*

II. fortykke, *v.* [fɔr'tyɡə] -ede. *vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.).* (*til tyk; især fagl.*) gøre *tykkere (mods. fortynde).* Støvlen . . . maa sidde stramt paa en Læst; hvis Læsten ikke passer nøje, maa man paa vedkommende Sted fortykke den. *Haandu. 56. smst. 152.* Den ved Hæftetraadene lidt fortykkede Ryg (v: *paa en bog*). *Haandgern. 435.* lad os bære vores fortykkede Tarme med Taalmodighed. *Pont. LP. VIII. 43.* du har ogsaa fortykkede Steder i Hovedbunden og Knuder paa Bagen af Hænderne af Knubs. *JVJens. EE. 200.* || *m. h. t. vædske:* gøre (*mere*) tykflydende. vor Stillesiden . . . fortykker Blodet og Safterne. *Tullin. III. 43.* fortykke Vællingen. *D&H. refl. ell. i pass.: Safterne fortykkes ved megen Søvn. Engelst. Nat. 148.* *Til Sump fortykker sig det vevre Vand. *Staffeldt. D. I. 33. MO.* || fortykke en skov, (*jf. Fortykning; nu næppe br.*) gøre en skov tættere (*forøge træernes antal*). *SkVid. VI. 87.* || (*l. br.*) *m. h. t. taage olgn.: gøre tættere; fortætte. (refl.:)* *Oehl. (Kjøbenhavnsposten. 1829. 14).* *dog fortykker Morgenrødens Purpur | Sig ikke mere let til graalig Taage. *sa. LH. 11.* || (*l. br.*) *overf.* Gennem sammenhængsløse Tider fortykkes Tanken, alle simple Klarheder viger langt ud og forlader dig. *JVJens. SS. 77.* **Fortykkelse**, *en.* (*især fagl.*) *vbs.* til II. fortykke; *ogs. (konkr.) om det, der er gjort ell. blevet tykkere; spec.: sygeligt ell. abnormt tykt sted paa legemet.* en Fortykkelse over Ryggen, som man vel ikke kunde kalde en Pukkel. *Pont. FI. 307.* paa Midten (*maa skiven*) have en Fortykkelse. *Haandu. 279.* Ved Læderhudens Fortykkelse (*hos slangerne*) dannes

de taglagte Skæl, hvormed Ryggen er beklædt. *BMøll. DyL. III. 47.* Fortykkelse under Foden kan med Forsigtighed borttages. *Dannebrog. 14/1910. 4. sp. 1.* Galledannelser . . bevirker Sammenfoldelse og Fortykkelse af Bladen. *Frem. DN. 665.* **fortykne**, v. [fɔr'tygnə] (til tyk; sj.) d. s. s. II. fortykke. *det æstetiske Morads, hvis Dynd | Fortykner . . Vandet. *Bagges. V. 235.* **Fortyknings**, en. (vbs. til II. fortykke; sj.) *tæt del af en skov; tykning.* *hist snige | To sig til Skovens Fortykning. *Holst. D. I. 10.* † **fortyldte ell. fortylle**, v. refl.: *drikke for meget.* Han har saaledes fortyldet sig med Viin, at han neppe kan staa paa sine Been. *VSO.*

fortynde, v. [fɔr'tøn'ə] -ede ell. (nu neppe br. i rigsspr., jf. Feilb.) -te (*Tode. ST. II. 3.*) vbs. -else (*Kraft. (KSelskSkr. III. 219).* *Saxtorph. F. 108. MO.*) ell. -(ning) (s. d.) (til tynd; især fagl. og Ω) 1) gøre (en ting, et stof) mindre tyk. (guldet) lader sig strække, udvide og fortynde. *Goldschm. B. S. II. 117.* Sædvanligvis — nemlig ved Trækning af Jærntraad — fortynder man kun Traaden i Forholdet $\frac{9}{10}$. *Hannover. Tekn. 114.* 2) gøre mindre tæt ell. fast; m. h. t. en masse ell. samling af noget: gøre antallet af massens ell. samlingens bestanddele færre osv.; tynde ud (ofte refl. ell. i pass.). Skoven fortyndes. *VSO.* Hovedhaaret fortyndes med Alderen. *smst.* *Folkets Hobe sig fortynde. *PalM. V. 351.* *snart den mørke Hvølving vil fortyndes, | Og Lyset gennem Løvet skinne frem. *smst. II. 73.* Skyerne fortyndedes og laa en Stund som et let Slør over den hvidnende Himmel. *Schand. TF. II. 28.* uegl.: jeg tænker, hvorledes vore Rækker i det sidste Aar ere blevne fortyndede (v: *mange af vor kreds* (er døde). *Kofoed-Hansen. DL. 77.*) (fys.; spec. m. h. t. luften) formindske indholdet ell. massen af et stof i forhold til rumfanget (mods. fortætte). Det er utroeligt, hvormegent Materien (v: *luften*) kand fortyndes. *Kraft. (KSelskSkr. III. 257).* *Sal. XI. 1050.* luften er paa høje bjerge stærkt fortyndet | || m. h. t. vædske: blande m. vand ell. anden tyndere vædske; opspæde. et af Naturen hypochondrisk Blod, som 80 Aars Skoletieneste ikke havde fortyndet. *Ew. VI. 251.* især i part. fortyndet brugt som adj.: „tynd“; „svag“. Birgittes fortyndede Kaffe. *Schand. BS. 211.* en fortyndet opløsning, fortyndet svovlsyre | jf.: velfortyndte Ludsalte. *Tode. ST. II. 3.* samt halvfortyndet, som er fortyndet m. et lige rumfang vand. 3) overf.: formindske det aandelige værd af noget; berøve (noget) dets (væsentlige) karakter ell. kendemærker; gøre svagere, flygtigere, mere afbleget osv. Deres Opræden her har været af stor Virkning baade for Dem og for Sagen, men troe mig, den bliver fortyndet, jo hyppigere den gjentages. *Lehm. (PLaurids. S. VIII. 104).* det kristelige (er) forflygtiget og fortyndet i et endnu

paa Overfladen kristeligt Samfund. *Ipsen. LP. 105.* (dette) fortynder naturligvis Sygeplejerskernes Ansvar. *Kbh. 22/1921. 6. sp. 5.* hans Kvindelov, rigtignok i en meget fortyndet Skikkelse, (skulde) staa som et Fremtidsminde om denne Politikers Bedrifter. *H.Wulff. Den danske Rigsdag. (1882). 30. JohsSteenstr. H. 59.* **Fortynding**, en. († **Fortyndning**). flt. -er. (især fagl. og Ω) 1) som vbs. til fortynde 1-2; ogs.: fortyndet tilstand. Fortyndning . . og Sammentrykning . . ere de Midler, hvorved Luftens Fiederkraft bedst bevises. *A.Whauch. (1799). 377.* *Tekn. MarO.* Saa store Fortyndinger (v: *af luft*) kan man dog slet ikke opnaa ved en almindelig Stempelpumpe. *Sal. XI. 1051.* || til fortynde 3. (*Hamlet*) er en Karakter, der har alle Storhedens Egenskaber, men i Fortynding. *DagNyh. 19/1921. 1. sp. 1.* 2) konkr. || † (nu neppe br.) om visse tyndere dele af skibsklædningen. *Funch. MarO. II. 48.* || fortyndet vædske. **Fortyndingsbølge**, en. [1] (fys.) luftbølge m. fortyndet luft (jf. Fortætningsbølge). *Paulsen. I. 328.* -pumpe, en. [1] (fagl.) luftpumpe til fortynding af luft. *Sal. XI. 1050.* **fortytske**, v. [fɔr'tytsə] -ede ell. (nu neppe br.) -te (*Bagges. Ep. 144.*) vbs. -ning (*MO. Brandes. XII. 233*) ell. (l. br.) -else (*NM Pet. V. 2. 215. ADJørg. IV. 192.*) 1) Ω (søge at) bibringe tysk præg; paavirke i tysk retning. *Holb. Orthogr. 116.* at omskifte det danske Maal med det tyske, eller dog at fortydske hint. *Blich. IV. 48.* en fortydsket Svensker. *Brandes. VII. 645.* Paa Stationsbygningerne (i Sønderjylland) ser jeg fortydskede danske Navne. *KLars. Ci. 27.* 2) (nu sj.) oversætte til tysk. *FrHorn. PM. 114.* *VSO.* Stolberg . . har fortydsket sin Homer. *Blich. III. 8.* jf. *Grønbl. LN. 51.*

Fortyve(e), en. (dial.) gaffelformet del (tyv(e)) for paa en vogn, hvori vognstangen befæstes. *MDL. 647* (u. Vendingstræ). *Kværnd. Feilb. III. 1036* (u. Vending 6).

I. fortælle, v. [fɔr'tælə] præf. -talte ell. (nu neppe br.) -tællede (jf. *MO.*); part. -talt ell. † -taalt. vbs. -else (*VSO.*). (efter ty. (sich) erzählen, jf. VI. for-2; nu sj.) tælle (noget) urigtigt (sammen). *Moth. T. 33.* Disse Penge ere fortalte; her fattes en Mark. *VSO. D&H.* || refl.: begaa en fejl i sammen-tælling af noget; tælle fejl. det er dog kun 7 Maaneder paa at regne, uden at jeg har fortalt mig. *Holb. Bars. I. 4.* *Biehl. DQ. IV. 33.* *MO. D&H.*

II. fortælle, v. [fɔr'tælə] *Høysg. AG. 63.* præf. -talte [-'tal'də, l. br. -'ta'ldə], † -talde (*Mall. SgH. 63.* *Oehl. Reise. I. (1817). 31*) ell. (nu kun dial.) -taalte (*Holb. Metam. 46.* jf. *Feilb.*), -taalde (*Holb. Paars. 44*) ell. (nu kun dial.) -tælte (*ChrBorup. PM. 57.*), -tælde (*smst. 36.* *Mall. SgH. 445.* *Thorsen. 112*) ell. † -tællede (*Ps. 119. 26* (*Chr. VI.*) *Æreboe. 172.* *PA Heib. US. 230*); part. -talt [-'tal'd, l. br. -'ta'ld] ell. (nu kun dial.) -taalt (*Holb. Orthogr. 112.* jf. *Feilb.*) ell. (nu kun dial.) -talt (*Holb. Intr.*

I. **Fortællelse**, en. se I. fortælle.

II. † **Fortællelse**, en. *ft. -r.* (ænyd. d. s.; vbs. til II. fortælle; jf. Fortælling) 1) d. s. s. Fortælling 1. *Moth.T44.* De første Mennesker kunde af Mangel paa Videnskaber og Skrift ikke forplante saadanne Efterretninger, uden ved mundtlig Fortællelse. *JSneed.I.267.2* d. s. s. Fortælling 2. Hand skal bevare de navnkundige mænds fortællelser (1871: Fortællinger), og skal komme ind med adskillige kloge sprog. *Sir.39.2(Chr.VI).* hands Fortællelser gjør stor Mouvement i Byen etc. fornemmelig blant Kyndige. *Klevenf.RJ.58.* heele Fortællelsen (er) et Foster af en usund Indbildnings Kraft. *Eilsch.PhilBrev.240.* Saa ender jeg hermed min Fortællelse. *CProthe.JN.214.* Hun optænker angennemte Fabler og rørende Fortællelser, hvori hun vil indklæde Sandheden. *JSneed.III.453.* || til II. fortælle 2.2. Modus . . er en forandring i Verbum til at betægne, enten det skal forstås som en fortællelse, eller befaling. *Høysg.AG.63.* jf. *JSneed.I.212.* **Fortælle-maade**, en. 1) ♀ til II. fortælle 1. (de indiske kvinders) orientalsk livlige Fortællemaade (er) uopnaaelig for en Europæer. *NatTid.⁸⁰/s.1913.M.Till.4.sp.2.* 2) [2] 2.1) (æstet.) til II. fortælle 2.1. *man er, frygtig jeg, en smule kied | Af min langagtige Fortællemaade. *Bagges.I.153.* Skelmeriet . . kommer (sjældent) frem i hendes (o: *George Sands*) Fortællemaade. *Brandes.VI.136.* *Kehler.(Pol.¹¹/s.1920.7.sp.3).* 2.2) [2.2] (gram.; l. br.) den form af verbet (udsagnsordet), der bruges i sætn. m. alm. fremsættende (fortællende) ell. spørgende indhold; fremsættende maade; indikativ (jf. fortællende maade u. fortælle 2.2; mods. fx. forestillende maade (se forestille 5)). *Larsen.40* ♀ **Fortæller**, en. *ft. -e.* person, som fortæller; især om (prosa)forfatter. *vAph.(1759).* *Ev.VI.55.* *Kaminen, som om Vintren | Forener Klyngen om Fortælleren. *Heib.Poet. III.159.* Herodot, Fortælleren, skriver herom. *CKohl.B.147.* || (l. br.) til II. fortælle 2.3. (Thorvaldsens) Genialitet som Kompositør og Fortæller. *SigMüll.B.50.* || hertil ssgr. som Fortæller-gave, -kunst, -stil, -talent, -tone osv. **Fortællerinde**, en. (sj.) kvindelig fortæller. *Blaum.Sk.213.* **Fortællerske**, en. (l. br.) d. s. *Ev.VI.232.* *Schand.SB.71.* **Fortælling**, en. (nu kun dial.) Fortælling. *Dumetius.III.47.* *Pol.ogphys. Magasin.VIII.(1796).544.* *OrdS.(bornh.).* *ft. -er.* (ænyd. d. s.; egl. vbs. til II. fortælle; jf. Fortællelse) 1) (♂, l. br.) som vbs. til II. fortælle 1-2: handlingen af fortælle noget. Præsidenten, der . . begyndte at finde denne Historie interessant, besluttede, at Herr van S . . skulde fortsætte dens Fortælling næste Gang. *Ev.VI.142.* Denne ligefrem rolige Fortælling af en forunderlig Hændelse gjorde et eget Indtryk paa . . Tilhørerne. *Oehl.XXVII.79.* *Blich.IV.619.* *Saa tænk dig nu i Adam Homo's Sted, |

Hvovred Fortællingen du vil mig lette. *PalM.IV.63.* (Molbechs) Kong Erik Plogpenning's Historie, hvor hverken Fortællingen var lykkedes saa vel eller Studiet havde været saa grundigt (som i et tidligere arbejde). *JohsSteenstr.HD.202.* 2) m. mere konkr. bet.: hvad der fortælles. 2.1) (jf. II. fortælle 1) i alm. endelig endte hand sin fortælling. *Dumetius.III.47.* *Her hørte han . . | Om deres Liv en sørgelig Fortælling. *PalM.IV.210.* Foragt ikke de Vises Fortælling (Chr.VI: fortællelse), og øv dig i deres Tankesprog. *Sir.8.9.2.2)* (jf. II. fortælle 2.1) om litterært arbejde; dels (nu l. br.) om ethvert skrift, som meddelelser (fortidige) begivenheder i en enkelt mands (fortællerens) gengivelse, især i bogtitler som: Fortællinger og Skildringer af den danske Historie. *Molb.(bogtitel.1837-38).* Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie. *AD Jørg.(bogtitel.1882).* dels spec. om digterværk, navnlig i prosa, enten som betegnelse for roman og novelle uden eet og navnlig for deres overgangsformer, eller (mere begrænset) om kortere, episk digtning, oftest m. nutidsemne. et nyt Oplag af nærværende Fortælling (o: Philet). *Ev.VIII.3.* Samlede Fortællinger. *Rahb.(bogtitel.1804-14).* Tre Fortællinger. *Winth.(bogtitel.1851).* Fortællinger paa Vers. *Winth.V.titelblad.* I Gennembrud. Fortælling. *Stuck.(bogtitel.1888).* || (nu næppe br.) om recitativ i et sangnummer. *vAph.(1759).* 2.3) (jf. II. fortælle 2.3; uegl., sj.) om bildende kunst. det heele Galleries Prydelser ere en Fortelning, som forklares ved Malninger og Billeder. *Wiedewelt.T.13.* **Fortællings-maade**, en. [1] (nu næppe br.). *vAph.(1764).* **VSO.** † -vis, adv. [2] i form af en fortælling. ved samme Leylighed gav (han) mig fortællingsviis den 2den Tome af sine Troubler. *Klevenf.RJ.60.* „Denne Videnskab forstaaer jeg desværre ikke.“ — „Dette skal ikke hindre mig fra at meddele Dem fortællingsviis et Par Exempler deraf.“ *Ørst.I.8.* fortællingsvis: *Slange. Chr.IV.1166.* **Fortællning**, en. se Fortælling.

fortænke, v. [fɔr'tæn'gø] -te. vbs. † -else (*Holb.Bars.I.5.* **VSO.**) (ænyd., glde. d. s. (ogs. i bet. „mindes“ samt (upers.) „rinde i hu, være vitterligt“); efter mnt. vordenken, være i erindringen, betænke, ty. verdenken (bet. 1 og 2); jf. fordægtig) 1) † tro (en) skyldig i en forbyrdelse, forseelse osv.; mistænke. *hvis Hr. Cørditz sig af Sorrig havde hængt, | Det skeet var fordi hand sig havde selv fortænkt. *Holb.Bars.V.7.* Jeg haaber, at I har mig ikke fortænkt for noget ondt Anslag. *Pamela.I.218.* *KSelskSkr.I.271.* At være fortænkt af en Mand for (o: for at staa i forhold til) hans Kone. *VSO.* fortænke Een for Tyveri. *MO.* || refl.: fatte mistanke. *See til I Jer fortænkter ey, før I faar vel at vide, | Hvad vorer Veri, og Ærind er. *Schandrup.X4r.2)* lægge en noget til last; tage en noget ilde op. (i næg-

tende, spørgende, betingende olgn. sætn.). || i forsk., nu næppe br. konstruktioner; m. tingsobj. ell. bisætn.: Ey Landsmand! fortænck mig icke, at jeg bruger Lystighed. *Holb. Tyb.I.A.* var hun .. at fortænke, at hun fulgte mit Exempel? *Rahb.Fort.I.415.* fortænk mig ikke den aabne Maade, hvorpaa jeg saa strax yttre mig for en Fremmed. *Sibb.I.117.* *jeg Dem fortænker ei, Ifald De mener, at til Konstens Rige | Der ikke gives nogen alfar Vei. *PalM.V. 293.* m. præp. for: *Han (o: klokkeren) endnu bunden var med Søfnens bløde Lænker. | Man denne ærlig Siæl for saadant ey fortænker. *Holb.Paars.256.* at blive paa mindet af Dem (som jeg langtfra fortænker Dem for). *Gram.Breve.150.* upers.: det (er) ikke en Christen at fortænke, at hand .. arbejder paa at afsonde hvad Uordentligt der findes hos hannem. *Hörn. 20 Moral.II.26.* *Slinge.Chr.IV.719.* jf.: det (kunde) ikke staae Kongen og Hertugen til at fortænke, det de vedbleve deres anlagde Retorsions-Told. *smst.1067.* ej at fortænke, brugt som udraab: ikke saa mærkeligt! ganske naturligt! intet under! *Heib.Pros.II.201.* || nu vist kun i forb. (ikke) fortænke en i noget, (ikke) dadle en for noget; (ikke) tænke ufordelagtigt om en paa grund af noget (som man under andre forhold ell. med andre forudsætninger maaske ikke vilde billige). Vi bør ikke fortænke dem deri, at de hevne sig. *Ev.IV.272.* hvem kan fortænke en Fader i, at han søger at sætte sine Børn i Sikkerhed for Mangel. *PAHeib.Sk.II.330.* sig mig kun, om han har været virkelig forelsket i dig .. jeg vil jo ikke fortænke ham i, at han har elsket dig. *Gjel.GD.125.* † **fortænkelig**, adj. adv.-t (VSO.) ell.-en (smst.). (ænyd. 40 d. s.; til fortænke 1; jf. mnl. vordenklik) 1) som nærer mistanke til en person; mistænksom; spec. m. h. t. kærlighedsforhold: skin-syg; jaloux. hand er fortænkelig over sin kone. *Moth.775.* Hver den, som er Jaloux, eller fortænkelig, vinder aldrig andet derved, end at skaffe sig selv Uløcke paa Halsen. *Kom.Grønneg.II.9.* VSO. 2) som vækker mistanke; mistænkelig. Hans Opførsel var meget fortænkelig. VSO. I. **fortænkt**, 50 perf. part. til fortænke.

II. **fortænkt**, adj. [fɔr'tæn'gd] (til tænke, jf. VI. for-2s; ☐ ell. dial.) præget af ell. overanstrengt af megen tænkning. Hun havde et andet Udtryk, et mer fortænkt og ældre, naar hun saadan sad, arbejdende. *Bang.L166.* „Chopin“, sagde hun med en fjærn og fortænkt Stemme. *Leop.SE.45.* fortænkt som en Barnesjæl der pusler ene og leger saa godt med sig selv paa uendelige Veje. *JVJens.Br.269.* || (jy.) især om børn: tavs af forundring. *Feilb.*

For-tæppe, et. [V.1.s] tæppe, som hænger foran og skjuler noget; især: tæppe, som skjuler scenen for tilskuerne (mods. Bagtæppe; sml. I. Dække 1.s samt Forhæng); (teater)-

tæppe. Fortæppet til Skuepladsen hæves, og der fremviser sig et yndigt Landskab. *Blich.(1846).VI.33.* *D&H. billedl.:* I Peder Pårs så jeg et broget fortæppe for den danske skueplads, indeholdende de fleste af dens figurer. *ADJerg.ER.95.*

fortære, v. [fɔr'tæ:rø] præs. -er (fortærer. *Høysg.AG.19*) ell. (nu kun dial.) **fortær** (*Holb.Paars.247.* *Feilb.*); præf. -ede ell. 10 (især poet.; sj.) -te (*Æreboe.145.* *Ev.VI.189.* *Storm.SD.169.*) vbs. -else (s. d.), -ing (s. d.). (glda. d. s. (*Mand.34.* *GldaKron.198*); fra mnl. vorteren (ty. verzehren); ordet tilhører, især uden for bet. 1.), fortrinnsvis det dannede tale- og skriftspr.)

1) ødelægge ell. opbruge en ting ell. et stof (oftest: stykke for stykke ell. del efter del) ved at oplage det i sig, udsætte det for mekanisk ell. kemisk sonderdeling og forbindelse m. andre stoffer olgn. 1.) om levende væsner: anvende (noget) som føde for sig; især m. h. t. faste fødemidler: æde; (om mennesker:) spise. (de) der ikke fortære Brødet, som gives dem i Nadveren. *Holb.Kh. 272.* de beestiske Vilde Mennesker (harde) fortæret deres eget Kiøns Legemer. *Robinson.I.253.* han blev fortæret (*Chr.VI: ædt*) af Orme, og opgav Aanden. *ApG.12. 23.* (de) kommer om Søndagen for at drikke Kaffe og fortære medbragte Madkurve i Hotellets Have. *Em.I.75.* han kan nok fortære sit foder, se I. Foder 2. (l. br.) abs.: (de) maa nødvendig ind i hver Kro (for) at fortære for et Par Skilling. *PAHeib.US. 92.* Jeg boer hos Dem (o: en vært), jeg fortærer hos Dem. *Hrz.VII.318.* jf.: et Stykke af en Bøndeknold .. styrter ædende herind med Døren i Huset. Du lille, fortærende Satan! *Ing.LB.I.50.* m. overgang til bet. 3.s: et af Høskrecker eller Græshopper fortært Land. *Æreboe.145.* || (nu især spøg.) m. h. t. drikke, nydelsesmidler olgn.: sætte til livs. han (tør) maaske, fortære en Pot Viin i mit Huus. *Holb.Hex.III.8.* *Ev.VI. 58.* det Kvantum (o: spiritus) det ligger til ham at fortære, det vil han fremdeles blive ved med. *JVJens.A.II.271.* Ti store stærke Mandfolk fortærede efter Evne en hel Aften Cigarer, Whisky m. m. *Buchh.UH. 79. 1.2)* om naturproces: nedbryde; opløse. Ilden haver fortært Brændofferet. *3Mos. 6.3.* fortære .. som Skeevand. *vAph.(1759).* *en halv fortært lemlæst Eegebul. *CFrim. Poet.14.* den fortærende Sol begynder at afsvie Campagnen. *Holst.V.18.* Stykker af Sværd, Øxer .. stærkt beskadede og fortærede. *Wors.Slesvigs Oldtidsminder.(1865).* 52. Samler eder ikke Skatte paa Jorden, hvor Møl og Rust fortære (1819: fordærver). *Matth.6.19(1907).*

2) videre anv. af bet. 1. 2.1) (nu næppe br.) bruge (penge, gods osv.) til sit livs ophold; undertiden m. bibet.: paa en særlig glubsk ell. fordringsfuld maade. Hand kand let fortære det hand kand fortiene. *Moth.T255.* din Søn .. haver fortæret dit Gods med Skiøger.

Luc.15.30. Eders Søn har allerede fortært 1500 Rdlr. i Frankrig. *Hob.Jean.I.I.* et Huus med 10. Tusende Rdlrs. aarlige Indkomster . . fortærer eller bruger (ikke) saa mange Varer . . som 10. Huse, hver med Tusende Rdlrs. Indkomme. *OeconT.I. 10. MO. 2.2)* opbruge ens legemlige ell. aandelige kræfter; svække; afkræfte. vi ere fortærede ved Sværdet og ved Hungeren. *Jer.44.18.* I har spildt Eders Olie forgieves, og fortæret Eders Kraft unyttig. *Langebek.SA.44.* *Da skal jeg fortæres | Af nagende Smerte. *Eiv.V.34.* *(du) Fortærer . . i evig Tvivl og Uvished | Dit Liv. *Oehl.BG.177.* hans legemlige Kraft fortæredes i sjælelige Kampe. *Kierk.Gjent. 15.* || (nu næppe br.) refl.: hentares; gaa til grunde. *i et underjordisk Fængsel | Fortærer Fangen sig, af Længsel | At skue Solens Pragt. *Eiv.I.47. Mynst.Betr.I.193.* *han Munk har været, | Og lang Tid i et Kloster sig fortæret. *PalM.(1909).III.8.* || part. fortærende brugt som adj. (jf. aandsfortærende). en fortærende spedalskhed i huset. *3Mos.14.44(Chr.VI).* i stadig fortærende Ophidselse. *Brandes.MB.64.* jeg blev borte fra Stævnemødet, skønt det var som en fortærende Hunger i min Sjæl. *Buchh.UH.111. jf.:* Himlen var lys, næsten hvidblaa, uden den fortærende Dybde Sydens Himmel ellers har. *AndNæ.SD.15.* (dagl., l. br. i rigsspr.) som grads-adv.: fuld-stændig; komplet. Jeg er saa usigelig fortærende lige glad. *AGnudtzm.G.34. Esp.429.* || (nu l. br.) part. fortæret brugt som adj.: meget svækket (af sygdom oln.); udtæret. du laae gammel og fortæret (i din dødsseng). *Ing.EF.II.266.*

3) overf. anv. af bet. 1. 3.1) (nu sj.) m. h. t. (leve)tid: udnyttte; anvende; lægge beslag paa. *O ve da den, i syndig Id | Sit Levned har fortæret. *SalmHj. 275.2.* *Du spørger vel hvorledes vi | Kand saa vor Tid fortære. *JFrøis.153.* min bedste Leve-Tiid var fortæret i bedrageligt Haab. *EPont.Men.II.184.* Det er . . et Uheld at skulle fortære Tiid og Ro paa . . Rets-sager. *Mynst.BIS.I.491.* disse Underhandlinger vare ham til Plage, fordi de fortærede hans Tid. *CBernh.VI.216. 3.2)* (spøg., sj.) tilegne sig stykkevis; „sluge“. || m. h. t. noget konkr. Den store Grund var endnu ikke helt fortæret af Nyttens Fordringer. Af (haven) var der endnu en betydelig Rest tilbage. *Schand.BS.199.* || m. h. t. noget aandeligt. Saa læste jeg Bogen, fortærede den, saadan som man den Gang kunde fortære en Bog, som en Ild der løb ind i ens Aarer. *JVJens.RK.13. 3.3)* (nu næppe br.) om ødelæggelse ell. udslettelse i alm.: hærge; gøre det af med. *Saa skal da Jorden ey Nasonis Navn fortære. *Falst. Ovid.109.* de Grusomheder . . hvormed de Franske to Gange mod Slutningen af forrige Aarhundrede . . fortærede det skønne Pälz. *FrSneed.I.172.*

Fortærelse, en. (ænyd. d. s.; fsv. for-færlise; vbs. til fortære; jf. Fortæring) 1) (l. br.) til fortære 1. || til fortære 1.1. Fortærelse af Foder. *VSO. MO.* || til fortære 1.2. *vAph.(1759). VSO. 2)* til fortære 2(2). *Gram.Breve.261.* den Fortærelse, i hvilken Selvkjærligheden udaander, indtil Kjærligheden lærer at kjende Gud. *Kierk.V.109.* Landflygtighed og Tørst, Tropernes Fortærelse. *JVJens.RK.104. jf. Aandsfortærelse. 3)* (nu næppe br.) til fortære 3(1). sin Tiids, sine Aars . . Fortærelse. *Gram.Breve. 261. Ø Fortærer*, en. (l. br.) spec.: til fortære 1.1. de Forraad af Fødemidler, for hvilke man mistvivlede om at kunne finde Fortærere. *Mynst.BIS.II.260.* Naar Fortæren trækker sig tilbage, er Snegleskallen tømt til Bunds. *NaturensV.1915.242.* || til fortære 2.1. En Sparer vil have en Fortærer. *vAph.(1764). jf. Avlsfortærer samt Mau. 12031. Fortæring*, en. flt. (i bet. 2.1.) -er. (glda. d. s. (Suso.133); egl. vbs. til fortære; jf. Fortærelse 1) (især Ø) som vbs. || til fortære 1.1. Under Theens Driking og Nadverens Fortæring. *Blich.IV.316.* hans Fortæring af bajersk Øl tog til. *Schand.BS. 412.* || (l. br.) til fortære 1.2. Fortæring (af Plader). *Wolfh.MarO.198.* || (nu l. br.) til fortære 2.1. Han er endnu ikke færdig med de Penges Fortæring. *VSO. 2)* konkr. 2.1) til fortære 1.1: hvad der fortæres af mad og drikke. *Eiv.VIII.53.* den eene Madkurv, altsaa den hele Halvdeel af Fortæringen til Reisen var borte. *Bagges.LI.23. VSO.* Vognleie og Fortæring beløb sig til ti Rigsdaler. *MO.* || spec.: hvad der nydes paa et værtshus. (de kom) i Klammerie med Ver-ten om Betaling for Fortæringen. *Hob. Kh.711. Oversk.II.123.* Betalingen for de rekvirerte Fortæring. *Drachm.STL.42. JVJens.HEA. 2.2)* (nu næppe br. i rigsspr.) til fortære 2.1: hvad der behøves til livets ophold; spec. om udgifter hertil. Jeg gør . . ikke meere Guld paa engang end jeg kand bruge til en Maanedes Fortæring. *Hob.Arab.2sc. Slange.ChrIV.297.* *du kan uden Nød | Adsprede, kaste bort det halve Aars Fortæring! *CFrim.AS.4. 2.3)* i faste forb. til bet. 2.1 ell. 2. de (skal) have frj Fortæring hos Præsterne . . med deris Folk og fire Heste. *DL.2—17—13. MO. (jf. Feilb.).* Vi fik kun smal Fortæring underveis. *VSO.* *Der gaar en Fyr i rød Mundering, | Han har nok en temmelig smal Fortæring. *PMøll.L104.* hvad er fortæringen? oln., (nu sj.) hvor meget har vi at betale for mad og drikke? *VSO. Oehl. XVII.11. Fortærings-genstand*, en. [1 ell. 2.1] (nu l. br.). Jeg følte ikke megen Lyst til de nævnte Fortæringsgenstande (3: et par rundstykker og en bajer). *Schand. F.429. sa.AE.351. fortærlig*, adj. [for-tærlig] (jf. glda. forthæreligh, ødsel, rigelig; til fortære 1; jf. ufortærlig samt halvfortærlig; jur.) om ting som brændsel, fødemidler oln.: som ved at benyttes een gang efter

deres bestemmelse ødelægges, opbruges ell. dog gøres uskikkede til samme anvendelse. *Norreg. Privatr.II.6. Baden.JurO.I.168.* Korn og andre fortærlige Ting. *Goos.II.112. Sal.² VIII.546.*

fortærsket, *part. adj.* [fortærsgæt] (egl. tærsket, slaaet for meget (se Feib.); *jf. ty. abgedroschen; især dagl.* om ord, musik, digterværk *olgn.*: som er blevet gentaget saa ofte, at det virker kedeligt, støvt; forslidt; *forterpet. (den)* fortærskede Forestilling om at Menneskenes Værker ere ufuldkomne. *Heib.Pros.X.175.* den fortærskede Scribe. *Schand.TF.II.270.* denne fortærskede Snak om, at Livet er ganske, som man tager det. *JakKnu.A.186. jf.: (bogen)* havde ved Æmtnes Fortærskethed noget Utilfredsstillende ved sig. *Brandes.III. 226.*

Fortætning, *en. flt. -er. vbs. til fortætte; ogs. mere konkr., om det, der er fortættet. Ørst.(MO.). især: 1) til fortætte 1* || (*med.*) infiltration af lungevæv ved tuberkulose. *Panum.243. Sal.XI.1102.* || (*fys.:*) Elektrisk Kondensator (tjener) til „Fortætning“ af Elektricitet σ : til Opsamling af større Elektricitetsmængder. *smst. V. 905. spec.: omdannelse af damp ell. luft til vand; kondensation. Christians.Fys.593.(damp-)Maskine med Fortætning. Scheller.MarO. her-til (fys. ell. \odot) ssgr. (se især Scheller.MarO.) som Fortætnings-apparat, -bølge (mod. Fortyndingsbølge. *Paulsen.I.327*), -maskine, -pumpe (smst.164), -rum, -rør, -vand *ofl. 2)* \odot til fortætte 2: sammentrængning; koncentration. En stigende Fortætning kan spores i al Tekniks Historie. Engang gaves der kun Kirkeuhre; nu bærer man Uhre i Lommen. *Brandes.VI.469.* en af disse pludselige, næsten mirakuløse Fortætninger af Idealitet og Talent, som kan føre en Litteratur et Aarhundrede fremad i Løbet af et Tiaar. *Friis-Møll.(Belgien.(1916).167.)* som (*Böcklins*) Fabelskikkelser, saaledes har ogsaa hans Landskaber fast Grund i Naturen, er ret besete blot. . . Fortætninger af dens Stemning. *EHannover.NA.246.* **fortætte**, *v.* [fortædd] -ede. *vbs. -else (Brandes.VI.469. Drachm.FI.514), -ning (s.d.)* (< *VSO.1802; jf. ty. verdichten, lat. condensare; især \odot ell. fagl.) 1) gøre mere tæt, fast, massiv osv. han (har) fortættet de fire Elementer og blandet dem over den magiske Ild. *LBruun.SK.94. jf.: den Digteraand . . som ikke er lyrisk, er ligesom født gammel; dens Blod, istedenfor at gjennemtrænge og fornye . . de fineste Dele af Organismen, fortætter og fortykker denne. Heib.Intel.III.43. || især m. h. t. luft, taage *olgn.* *Som Blikket, naar fra Jord sig Taagen letter, | Lidt efter lidt kan hver en Gienstand tyde | Bag Dampen, der den rene Luft fortætter. *CKMölb. Dante.I.196.* Spæklammerne (*kunde*) næsten ikke brændte i den tunge og fortættede Luft. *KnudRasm.DØ.121. || spec. (fys.): ved****

afkøling ell. under tryk omdanne (luft, damp) til vædske; kondensere. der (er) Grund til at formode, at Luftarterne, ligesom Dampene, kunne fortættes til Vædske. *Christians.Fys.593.* Kondensationsvandafløder . . tjener til automatisk at aflede det fortættede Vand (σ : vand, som er opstaaet ved fortætning af damp) fra Dampledninger, Dampbeholdere m. m. *Sal.X.820. refl.: blive til vædske. *lette Sommerskyer . . fortætter jer og synker | Til Jorden ned. Heib.Syvs.143.* Fugtigheden (*steg*) op fra Jorden og fortættede sig paa den indre Side af Glasset. *Bentz.Stg.121.* *Luften fortætter sig susende over mit Læ | og slynger fortumlede Draaber mod Stubbenes Træ. *KWiinstedt.Vejene.(1914).10. 2) billedl. ell. overf. anv. af bet. 1: sammentrænge. || om synsindtryk. den blodige Vildvin, hvori det svindende Aar synes at have fortættet al sin Glød og sin sidste Feber. Rimest. DF.40. m. h. t. levende væsners udseende: Hun saå ud, som hun var fortættet ved et kraftigt Tryk paa Isse og Fodsaalet, saa sammentrængt var Figuren. *Schand.BS.91.* Ansigterne var faste og fortættede i Udtrykket. *AndNz.UH.31. || (jf. fortynde 3) m. h. t. noget usanseligt: koncentrere. Havde Christus . . fjernet sig med behørlige Pauser, fordeelt sit Liv paa tyve Aar, istedetfor at fortætte det i tre. Kierk.XI.67.* en Historie skal have en simpel, fast Enhed og fortætte eller tilspidse sig i en Pointe. *VVed.BB.349.* *Hyacintherne . . begyndte at klemte og slaa | med en fin og fortættet Musik uden Stands. *SophClaus.FB.7.* **Fortætter**, *en. især \odot til fortætte 1: beholder, hvori dampen fortættes ved afkøling m. vand; kondensator. Sal.X.819. Scheller.MarO.**

For-tøj, *et. (ænyd. d. s. (bet. 1); jf. ty. vorderzeug) den forreste del af noget, især et apparat. jf.: Sikken et Fortøj (σ : en hests bringe). Skjoldb.SM.92. spec.: 1) (fagl.) remmetøj omkring hestens hals og bringe, der skal hindre sadlen i at glide bagud. MR. 1816.179. MilTeknO.170. Vædløb.24. 2) (fagl.) en fjedervogns forreste del, som bærer fadningen, og som fjedere og aksel er skruede paa. D&H. 3) (l.br.) den paa plovaasens forreste ende anbragte mekanisme, hvorved furens dybde og bredde reguleres. MHans. H.48.*

Fortøj, *i ssgr. [fortøi'] \downarrow til fortøje, fx. -bøje, -pæl (Bek.Nr.118⁹1897. §14), -tønde (Wolff.MarO.452), d. s. s. Fortøjnings-bøje osv. **fortøje**, *v.* [fortøi'] -ede. *vbs. -(n)ing (s.d.)* (ænyd. d. s.; fra holl. vertuien *ell. mnt. vortoinen, jf. fortøve*) \downarrow gøre et skib fast m. tove *ell. kæder enten til et bolværk, pæle i en havn *olgn.* ell. ved at opankre det for to ankre. Moth.T 259. Solrigrs.A.(1752).§673. (han) gav sig god Tid med at fortøje Baaden. *JakKnu. S.132.* Fortøje et Skib for 2 Ankere. *Scheller. MarO. ligge fortøjet: SoLex.(1808).* Maria Jensine ligger godt fortøjet ude**

paa Rheden og letter endnu ikke Anker i den første Maaned. *Hauch.VII.463.* *Laa ikke hans Baad | fortøjet ved denne Trappe? *Drachm.UD.215.* || *m. subj.-skifte, om far-tøj.* I Havnen ved Bolværket fortøjer de indenrigske Skibe. *VilhAnd.AD.28. J.VJens.FD.108.* || *refl.:* fortøje sig for og agter. *Scheller.MarO.* || *⊗ billedl., i udtr. for at man har slaaet sig til ro olgn.* *Naar snart, Kammerater! mit gamle Skrog | Jeg i sidste Havn skal fortøje, | I svøbe en Flig af Dannebrog | Omkring min snevre Køie. *Winth.IV.21.* *Ved Børsen lægger jeg Skuden ind, | I Svendborg fortøjer jeg hos Mutter. *Drachm.D.71.* *Her i min stille Viggvam, | her ligger jeg for Anker vel fortøjet. *Sødb.GD.46.* || (*l. br.*) i videre anv.: *fastbinde; fæstne.* (rytteren) skyndte sig med at fortøje Hesten det første det bedste Sted. *J.VJens.SS.I. m. h. t. noget abstr.:* den Positivitet, som Sophisterne gjorde gjeldende og ved deres Grundes Mangfoldighed søgte at fortøje og gjøre til et Bestaaende. *Kierk.XIII.297.* **Fortøjning**, en. († **Fortøjning.** *vAph.(1759).*) *fl. -er. ⚭ 1)* som vbs. til fortøje. *vAph.(1764).* *SøLex.(1808).* (*de*) nærmede sig nu for at hjælpe til med Fortøjningen (*v:* af en smakke). *Pont.F.II.246.* *Scheller.MarO.* **2)** *konkr.:* *trosse, tov, kæde olgn., hvormed et skib er fortøjet.* *SoLex.(1808).* Seilene (*blev*) heiste og Fortøiningerne slaaede los. *Étlar.SB.16.* Flydebroerne . . havde sprængt deres Fortøininger (*Bergs.PP.189:* vare rene los). *Bergs.PP.183.* (*han*) lavede sig til at lade Fortøjningen gaa. *Drachm.STL.61.* *Scheller.MarO.* || *⊗ billedl.:* *Recke.SD.120.* **Fortøjnings-**, i *sgr. ⚭* til Fortøjning 1 (*jf. Fortøj-;*) *fx. -anker, -bed(d)ing, -boje, -klys, -kæde, -plads, -pullet, -pæl, -redskab, -ring, -sten, -tov, -trosse ofl.*

fortøjre, v. [*for'tøjrø*] -ede. (*nu sj.*) **1)** *fastbinde (et dyr) v. hj. af et tøj; tøjre.* *Moth.T7.* Dersom Hingsten . . ikke fortøires godt, vil den snart rive sig løs. *VSO.* **2)** *d. s. s. fortøje.* *Moth.1498.* Nogle Baade . . laa fortøjrede ved en Bro. *Jacob Abdal.IITaage.(1903).12.*

For-tømme, en. (*fisk.*) *d. s. s. I. For-fang 1.* *Fedders.FF.14. Erem.DN.531.*

fortømre, v. [*for'tøm'rø*] -ede. vbs. -ing (*s. d.*). (*anyd. d. s.;* *jf. ty. verzimmern*) *reparere noget ved at indsætte nyttømmer.* *Moth.T249.* *fortømre* et Hus. *VSO. nu vist kun ⚭, m. h. t. træskib: udhugge og indsætte nye spanctvær samt forny klædningen paa de steder, hvor det tiltrænges.* *Hin Seiler, som sit Skib nu synkefærdigt seer . . | Fortømmer det igjen. *60 Bagges.IV.7. SøLex.(1808).* *Funch.MarO.II.48.* Skuden var godt fortømret og ny i Bunden. *Drachm.SS.101.* **Fortømring**, en. *fl. -er (MO.).* (*anyd. fortømmering, fortimming; især ⚭*) vbs. til fortømre. *VSO. Funch.MarO.II.48. Scheller.MarO.* || (*nu*

næppe br.) konkr. (den) indvendige Fortømring og Forstyntning (paa bombardergalioter). *Politievennen.1801.2467.*

fortørke, v. [*for'tørgø*] -ede. vbs. -ning (*Blaum.AH.50.*) (*til Tørke; jf. dog anyd. fortyrke, til anyd. tørcke, v., tørre; l. br.) tørre (fuldstændig) hen ell. ind (jf. fortørre).* *Lykkens Kilder fortørke. *Blaum.AH.77.* Vandet frugtbargjorde en fortørket Jord. *O Geismar.(Hovedtræk af Nordisk Digtning i Nytdimen.(1920).137).*

⊗ fortørne, v. [*for'tør'nø*] -ede; *imp. fortørn* ell. † *fortørne* (*KomGrønneg.II.253.*) vbs. -else (*s. d.*). (*gl. da. fortørne, fortørne* (ogs. i bet.: gøre glade, forurette); *fra mnt. vortørnen (jf. ty. erzürnen), til mnt. torn (ty. zorn), vrede; nu især i perf. part. som adj.) gøre en vred ell. meget fornærmet; opirre ell. støde en stærkt. jeg beder tusind gange Forladelse, at jeg fortørnede hende sidst med min lange Tale.* *Holb.GW.IV.8.* *Din overdrevne Frygt fortørner Himlen. *Ev.V.97.* Denne Mangel paa Fortrolighed fortørnede . . Søstrene. *Tops.I.59.* || (*nu l. br.*) i *pass. fortørnes* ell. † *refl. fortørne* sig (*KomGrønneg.I.224.II.253.*) *blive vred ell. fornærmet; vredes; ogs.: blive ærgerlig, stødt, irriteret.* Den ugudelige skal det see, og fortørnes (*1871: harmes*). *Ps.112.10(Chr.VI).* Ach visse Mand! fortørnes icke over, at vi spørger om noget. *Holb.Ul.III.3.* Herren vedblev at fortørnes over Israel. *Balle.Bib.I.166. MO.* || (*sj.*) *part. fortørnende brugt som adj.: harmfuld; vred. naar vi see en Mængde fortørnende Spurver overvælde een allene. Tode.V.3.* || *part. fortørnet brugt som adj.: meget vred; haardt krænket; opbragt; ofte i forb. fortørnet paa en ell. over (l. br. for: Høysg.S.325) noget. Det er bedre, at boe i et øde land; end hos en trettefuld og fortørnet (1871: arrig) kvinde.* *Ords.21.19(Chr.VI).* *Holb.Masc.II.2.* Hvad kan ikke en Pige hitte paa for at gjøre den Elskede god igjen, naar hun troer ham fortørnet. *Kierk.VII.474.* (*den berusede*) havde været i Kirke og hørt Pastor B. præke. Præsten var da ogsaa alvorlig fortørnet. *Pont.LP.VII.164. ordspr. (l. br.):* fortørnet Tjener er den argeste Fjende. *CBernh.III.151. jf. Mau.10291.* **⊗ Fortørnelse**, en. (*anyd. d. s., ogs. i bet.: krænkelse, forargelse*) vbs. til fortørne; det at være ell. blive fortørnet; (*stærk*) *misfornejelse, ærgrelse, fortrydelse; vrede:* Solen gaee ikke ned over Eders Fortørnelse (*1907: Forbitrelse*). *Ephes.4.26.* Frygt for hendes Faers Fortørnelse har bragt hende til at forvende Historien. *Holb.HP.III.8.* (*han*) vilde imidlertid ikke indlade sig paa Planen, til nogen Fortørnelse for L. *Tops.I.380.* *En mild Fortørnelse imod den tabte Stilhed | forstyrrer mine gode Morgentanker. *K Wiinstedt.Vejene.(1914).8.*

fortørre, v. [*for'tør'rø*] -ede. vbs. -else (*vAph.(1759).* *MO. Saaby.1*) ell. -ing (*Schand.*

IF.76). (ænyd. d. s.; efter mnt. vordorren, ty. verdorren; især Ω , jf. dog Feilb.) 1) (nu l. br.) trans.: berøve (noget) dets vædske, fugtighed, saft olgn.; gøre tør; udtørre; m. h. t. planter: faa til at visne. De underliggende Dale ere fortørrede og forbrændte af heede Ilddampe. *Bagges.NK.275*. Solen fortørrer Jorden. *VSO. MO. billedl.*: en ond uretfærdighed fortørrer (1871: udtørrer) en siel. *Sir.14.9* (Chr.VI). m. person-obj.: *Kan Tørstens Brand fortørre den, | Der maa fortrættet sveede. *Stub.18*. || især i pass.: d. s. s. bet. 2. nogle Lemmer formeldst Mangel af Circulation ligesom fortørres. *Holb.Rpb.II.2*. om Sommeren fuldte saa stor en Tørke, at Grøden snart fortørredes og misvoxte. *Slange. ChrIV.370*. *VSO. MO. billedl.*: Kilde til min daglige Kummer og mine Taarer! naar vil du fortørres? *Ev.VIII.86*. mit Hjærte fortørres. *20 JPJac.II.42*. || (nu næppe br.) m. h. t. kunstig tørring: tørre (noget) for meget, saa at det lider skade derved. *Moth.T262*. De har fortørret Kornet .. i Ovnen. *VSO. 2) intr.:* miste sin vædske, fugtighed, saft olgn.; blive tør; udtørre(s); om planter: visne. Alting staaer og fortørret i denne stærke Hede. *VSO. (han har)* ladet hendes Rosenbuske fortørre. *Brandes.III.645*. en Bakke, der .. altid fortørrede om Sommeren. *30 StNyeland. (Belgien. 1916. 191)*. billedl.: *Enhver, i hvem | Taarernes Kilde fortørred. *Brandes.XII.314. 3) part.* fortørret brugt som adj.: som har mistet sin vædske, fugtighed ell. saft; ådelagt, svækket ell. medtaget af tørhed, tørke, tørst olgn.; tør; indtørret; vissen; berøvet al saft og kraft. *et fortørret Blad. *Hell.Poet.6. (hans)* bleege og huule Kinde .. hans fortørrede .. *Legeme. Holb.MTKr.421*. *Vand, til at lædske *40* fortørrede Tunger, | .. forgiæves blev søgt. *Pram.Sterk.139*. fortørret Blæk paa sammenlagt Papir. *Bagges.DV.IX.336*. Landskabet vedblev at have det samme golde og fortørrede Udseende. *StBille.Gal.III.112*. *den lille Skovbæk, | I Somren fortørret fast. *Recke.LD.3*. om person: en gammel fortørret Staader. *Ev.VI.9*. || billedl. *(Jesus) vilde det arme fortørrede Mod | Forfriske og ledske | Med Himmelske Vædske | Af *50* Paradiis-Flod. *Brors.57*. den rationalistisk fortørrede Lutherdom. *Edv.Lehm.Romantik og kristendom. (1910. 51)*. om person: Foraaret .. kan ikke finde Vej til den skalks, fortørrede Mands Sjæl. *H.Hostr.F.101*.

fortørstet, part. adj. [fɔr'tørstɔt] (fortørst. Feilb.). (jf. ty. verdürsten, -dursten, største ihjel; nu kun foræld. ell. dial.) (meget) medtaget af tørst; meget tørstig. *Moth.T253*. *Fortørstet Jesu! O, din Tørst | Har ikke været liden. *Stub.18*. *Schousballe.Saxo. 60*. Da man ankam dertil, vare Alle .. fortørstede. *Blich.I.XIX*.

Fortørvning, en. [fɔr'tør'vnen] (fagl.) omdannelse, forvandling til tørv. Alle Plantedele, der voksede i .. en saadan lille

Sø .. faldt til Bunds og i .. Tidens Løb undergik (de) en langsom Forkulning — Fortørvning. *Frem.DN.67. Sal.XVII.950*.

fortøve, v. [fɔr'tø'və] -ede. vbs. (nu næppe br.) -else [Moth.T266. *VSO. MO.*]. (ænyd. d. s., glde. fortøffue (*Rimkr.M.177*), fra mnt. vortoven; jf. ænyd. fortøgre, glde. fortøffræ (*Rimkr.106*), fra mnt. vortogeren (jf. ty. verzögern); sml. ufortøvet; sj. i rigsspr.) 1) forblive paa et sted (som man skal forlade); opsætte udførelsen af en handling; være (for) forsigtig ell. langsom m. noget; bie (2); tøve; nøle. *Holb.DH.I.782*. Jeg fortøvede ey lenge, men reyste strax. *Æreboe.39*. Skomagerne fortøvede noget med at give Lehns-Herren Svar. *CPRothe.MQ. II.18. MO*. Hun fortøver Natten over hos sin Moster. *Baud.KK.161*. *UBirkedal. (St Spr.O.Nr.76.33)*. || refl., i sa. bet. havde jeg fortøvet mig ret mange Minutter, saa var jeg kommen bagefter. *PRMøll.ES.103. 2) vente paa, afvente noget; oppebie*. da bør Hustruen at fortøve i syv Aar, om hand disimidlertid kand stille Øvrigheden til Freds. *DL.3—16—16—7*. stiltiendes fortøvede (de) huad Seyrvinderen .. vilde giøre. *Wing.Curt.276*. || især m. person-obj.: afvente ens komme; vente paa en. (de) ville, at de skulle leyre sig udi Refsund og fortøve Pienden, som var ikke en Miil fra dennem. *Slange. ChrIV.313*. der stod Christence og fortøvede ham med blussende Kinder og straalende Øine. *Baud. KK.155*. † i forb. m. efter: hans Hustrue skal. fortøve hannem efter i det minste i syv Aar. *DL.3—16—15—2. 3) opholde; (for)sinke (en)*. Du maa ikke fortøve ham paa sin Reise. *VSO*. derudaf fortøvedes den gemene Hob noget i Opløbet. *ErnestoDalgas. Kroniker og Aeventyr. (1896). 37. sml.Feilb.IV.157* (fortøede).

forud, adv. [fɔr'uð] *Høysg. AG. 87*. (ænyd. d. s., sv. förut; jf. ty. voraus; dannet af IV. for 19 og ud)

1) m. h. t. sted: se IV. for 19.

2) til betegnelse af, at noget finder sted paa et tidligt (tidligere) tidspunkt, især: før end det er sædvanligt ell. ventet; i forvejen; paa forhaand (6.1). 2.1) m. tids-bet. Dem, som attraae (visdom), kommer den selv isomde, ved forud at give sig tilkjende for dem. *Visd.6.14*. Min Afhandling selv skal overtøve Læserne tilstrækkelige om Sandheden af min selsomme Forsikking, hvilken jeg her gjør forud. *Pram. (Rakb.LB.I. 473)*. han betingede sig forud 3 maaneders løn | især i faste forb. (jf. forud-) betale forud olgn. vil du icke betale forud, saa faar du icke en Taar, vi har forsvoret at borge nogen. *Holb.Jep.I.6*. Konen forlangte forud Betaling. *HCAnd.III.158*. Tosser betale forud, Kjæltringer aldrig, skikkelige Folk i rette Tid. *Mau.769*. *Ludv. faa (løn) forud olgn., især: faa løn ved ansættelsen, ell. før arbejdet er præsteret. de (skal) strax antages, og bekomme 3 Maaneders Sold*

forud. *Holb. Ul. I. 12.* da han blev fast ansat, fik han forud i stedet for bagud | give (ell. tage) forud *olgn.*: under Maaltidet tager Enhver sin egen Nad vere forud. *I Cor. II. 21.* jeg fik en Bestilling, hvilket jeg dog ikke vilde antage, førend mand gaf mig et Aars Gage forud. *Holb. Arab. I. sc.* skjæmte forud (o: forlods) ved Testament. *S&B. i spil: paa forhaand give en (underlegen) modstander en fordel (fx. ved at tibregne ham nogle points, ell. i brætspil: give ham en ell. flere brikker osv.) (jf. I. Forgave).* ingen af Spillerne (o: i billard) giver den anden noget forud, det er, (den ene) lader (ikke) den anden af de fastsatte 12 Points have 2, 3, 4; som vundne, forud, men begge Spillerne spille med hinanden, som de der ligegot forstaaer Spillet. *Spillebog. (1786). 169.* At give Een Taarnet forud (i Schakspil). *MO. I. 775. D&H. I. 280.* † *billedl.*: være (en) overlegen. Jeg vil altid gi den beste Skielm her er i Byen Sex sincke (o: femmere i terningspil) forud. *Kom Grønnege. I. 272.* Ø tak forud (ell. forud tak) *olgn.*, paa forhaand tak (se u. Forhaand 6.3). *Det var smukt (o: hvad I lover mig), og Tak forud. *Hz. D. II. 57. e. br.* være forud (jf. u. bet. 2.2): han er næsten altid forud med sit arbejde (o: han er færdig med det i god tid ell. længe før den fastsatte tid) | || efterstillet en tidsangivelse: i forvejen; før (jf. forhen 3). *Ørst. II. 45.* I Wien opfriskede jeg alle de kjære Minder fra vort Ophold der, 14 Aar forud. *Ch Bourn. E. 235.* Else hade danset for længe med en anden Aftenen forud, og det var Hjalmar fornærmet over. *And Nx. DM. V. 118.* || (nu l. br.) m. nærmere angivelse af det, før hvilket noget finder sted: inden den tid; forinden (3.2); først. Rescriptet . . . blev oplæst og H. holdt en kort og tæt Tale forud. *Lwæd. Dagb. I. 335.* Han gik . . . som Understyrmand med et stort Fartøi til Nordamerika og kom ikke forud i Besøg til Hjemmet. *HC And. IV. 174.* || m. overgang til bet. 2.2; m. flg. for: de Renselser, der gik forud for Optagelsen (i mysterierne) vakte i de Flestes Sind Ærefrygt. *Mynst. Bispepr. (1850). 24.* den præglaciale Tid, der gik umiddelbart forud for Istiden. *Naturens V. 1913. 289.* vor Tidsregning er forud for Russernes. *S&B.* et tidsrum, som ligger forud for dette | 2.2) uden (udpræget) tidsbet., om rækkefølge ell. grad, betegnende at nogen ell. noget staar paa et højere ell. mere fremskredent standpunkt, har visse fortrin fremfor noget andet; oftest m. flg. for i udtr. som gaa ell. være forud for: (kineserne) ere gaaede forud for alle deres Naboer i mathematiske, physiske og astronomiske Opdagelser. *Goldschm. NSU. VII. 219.* *Dorthea gaar forud, saa kommer Akkevit; | Hvad var jeg vel min Dorthe foruden. *Drachm. D. 69.* mine Fordringer gaar forud for hans. *Ludv.* hun er forud for sin alder (o: mere udviklet, end man skulde vente efter hendes alder) | være for-

ud for sin tid, være (mere) fremskreden (end sine samtidige). de nye Ideer, som han . . . havde præket for mange Aar siden, saasom han . . . altid havde været forud for sin Tid. *Schand. AE. 346.* Den store Kunst skal have sin upaaagtede Periode, ellers er den ikke forud for sin Tid. *JV Jens. A. I. 57.* ogs. (spøg.): komme for tidligt; være for tidlig paa gled *olgn.* jeg er nok forud for min tid, siden jeg har troet, at det allerede var lørdag i dag! || have noget forud for († have en noget forud. *Oehl. Tale. (1822). 15,* have visse fordele, fortrin (fremfor); overgaa, overfløje (i noget). *Moth. F288.* Dokt. Wöldike havde . . . meget forud (o: for den øvrige bibelkommission) ved at forstaae de islandske . . . Ord. *EPont. L. 103.* I Henseende til Legemet haver Mennesket intet forud for Dyret. *Basth. (Rahb. LB. I. 417).* *du har Erfaring | forud for mig. *Hostr. DD. 59.* Michelangelo som Leonardo var Maler, Billedhugger, Tegner, Digter. Leonardo synes at have havt Musiken som Kunstfag forud. *Brandes. MB. 153.*

3) (nu l. br. og ofte vanskeligt at skelne skarpt fra bet. 2.1) om udtalelser, bestemmelser ell. afgørelser, der hviler paa et profetisk fremsyn ell. (nu især) paa fornufslutninger, indtryk, anelser *olgn.*: førend noget sker; paa forhaand (6.2); a priori; ogs. i videre anv.: med det samme; straks. han spaaede M. Dietrich Slaghek for ud, at han skulde baade henges og brændes. *Holb. DH. II. 137.* Jeg vil ikke høre et Ord Frøiken, om hun ikke forud lover . . . at ville blive min. *Kom Grønnege. V. 156.* Det vidste jeg forud. *VSO.* jeg (o: Jesus) haver sagt Eder det forud (o: forkyndt jer det; *Chr. VI:* tilforn). *Matth. 24. 25.* vi ere . . . tilbøielige til forud at forestille os det Onde, som . . . kan komme. *Mynst. Betr. I. 25.* Digterværker . . . var da i Danmark forud sikre paa en god Modtagelse. *Brandes. III. 368.* se forud, (nu næppe br.) d. s. s. forudse. Da saae hand forud, og taledo om Christi opstandelse. *ApG. 2. 31 (Chr. VI).* *Det ender med en Fejde, det seer jeg forud. *Hz. Sv. D. 102.* Det er nu engang saa, at den ganske simple, skarpe, egoistiske Sands ikke kan se forud i Sager, hvor den ikke har praktisk Øvelse. *Goldschm. VII. 472.* † sætte forud, d. s. s. forudsætte. *EPont. Men. II. 213.* Endelig sætte nogle af disse Angivelses Poster saadanne Grundsætninger forud, som ikke have deres Grund, uden i idel Nederdrægtighed. *Stampe. I. 29.* jeg (havde aldrig) taget Deel i dette Selskabs Forretninger, dersom jeg ikke havde sat forud, at det var samled for at prøve Mennesket. *Ev. VI. 159.*

forud-, i ssg. [f'orud-] (oftest m. bitryk paa 2. led og stød, hvis det er modtageligt derfor) hvor intet andet bemærkes, af forud 3 || de fleste ssg. er dannet efter aar 1700 m. ty. ssg. m. voraus- som forbillede og svarer til lat. ssg. m. ante- ell. præ-; for-

trænger undertiden ældre ssgr. m. for-, fore-, jf. forefattet: forudfattet, forese: forudse, foresende: forudsende, forespaa: forudspaa; især i verber (og deraf afl. ord) || ordene tilhører især bogsproget; for de fleste verbers vedkommende foretrækkes i dagl. tale uansensat konstruktion med adv. efterstillet (jf. u. forud 2 og 3, sml. dog forud-se, -sige, -skikke, -sætte) || af de talrige ssgr. er kun de vigtigere medtaget ndf.; iøvrigt kan anføres til forud 2: 1. forud-bestille, -betale, -levering, til forud 3: -forkynde(lse), -glæde (*Esm.I.72*), -kendelse (*MO.*), -mindelse (*HCAnd.XII.217*), -nyde(lse), -vise (*Blich.(1920).VI.260*). **for-ane**, v. [-a^onə] vbs. -else (s. d.). (*l. br.*) have en (dunkel, instinktmæssig) anelse om. Var det en Forudanen? et Varsel? *TroelsL.BS.III.221*. *Folket som Landet (?:Java) lever af Vulkaner; | her gælder det, hvor fint man forudaner. *Rørd.JH.I.268*. **for-anelse**, en. Gjennemstrømmelse ikke det ganske Folk af en Forudanelse . . om noget saare Stort . . som de kommende Dage snart ville bringe? *Monrad.FPB.Nr.24. JakKnu.S.23*. (denne bog) giver en svag Forudanelse om hans senere Ejendommelighed. *Sal.XV.504*. **-beregne**, v. vbs. -ing (s. d.). (¶ ell. fagl.) bestemme ell. forudsige (en kommende begivenhed) ved udregninger; beregne (I.1.2). *Mart.JLH.5*. Selv skabte han (?: en astronom) sig en Formue ved at forudberegne en rig Olivenhøst og rette sine Opkob derefter. *TroelsL.XIII.73*. **-beregning**, en. (¶ ell. fagl.) Forudberegninger af de himmelske Phænomena. *Heib.Intel.III.253*. han (maatte) atter sige til sig selv, hvor dog alle Forudberegninger her i Livet var skrøbelige Varer. *KLars.MH.165*. **-bestemme**, v. vbs. -else (s. d.). Det moderne Drama vil . . hvor lidet det end er muligt at forudbestemme dets Beskaffenhed i Detailen, dog uopaatvilelig blive et saadant, hvori det Interessante kommer til (sin) Værdighed. *Heib.Intel.II.97*. især (navnlig teol., som gengivelse af prædestinere) om gud, forsynet olgn.: bestemme (et menneskes skæbne ell. verdens gang overhovedet) fra evighed af. *Eilsch.Term.27*. den almægtige Gud forudsér alle Ægteskaber og forudbestemmer dem, før Ægtefolkene fødes. *Schand.IF.32. Ephes.1.5(1907)*. jf.: en Tro paa Alts Forudbestemte th ed. *V Ved.H.263*. **-bestemmelse**, en. *vAph.(1764)*. de Forretninger . . der udkræve Forudbestemmelser, som Agerdyrkning, Sammenkomster til Religions-handlinger, store Krigstog. *Ørst.I.87*. især: (teol., spec. i den reformerte kirke) guds fra evighed af trufne bestemmelse om det enkelte menneskes skæbne; prædestination. I Krig maa man være Calvinist og troe Forudbestemmelsen. *Tullin.III.234. Hauch.VII.370*. det (var) sletikke Guds Forudbestemmelse af alting, der forfærdede ham. *JakKnu.ML.159*. man (har) ondt ved at forstaa, at saa megen Forstyrrelse, saa mange Kvaler, skulde være hensigtsløst fremkald-

te af Tilfældet. Det synes mig værdigere at tro paa en Forudbestemmelse. *Sødb.H.32*. **-betydning**, en. (jf. betyd 2.4 samt Forbetydning; *nu næppe br.*) forvarsel. *vAph.(1764)*. Frøken B. . . bad om „Sørgemarschen“, men idet denne brusede fra Strængene, blev hun sært greben, som om der laa en Forudbetydning deri, et Varsel. *HCAnd.XII.328*. jf.: *Den stygge Strid, | Boisrobert har havt med Chevalieren, | Den synes mig af ond Forudbetydning. *Hz.XII.154*. **for-dater**, v. [2.1] (*l. br.*) d. s. s. antedatere. (*de Vigny*) har foruddateret sine Digte for at give sig et utilbrødt Skin af ubetinget Originalitet. *Brandes.VI.74*.

for-ude, adv. se u. IV. for 19.

foruden, præp., konj. og adv. [fɔr'ʉn'ð(ə)n] *Høysg.AG.25*. (æda. for(æ) utan (præp. og konj. („med mindre“)), sv. förutan, oldn. fyr(ir) utan; jf. ty. aussen; af IV. for og uden)

A. som præp.

1) (jf. bet. 6) † m. h. t. sted: uden for. Den Hellig Aand virker i os (og ?) foruden os. *EPont.Men.II.351*.

2) med udelukkelse, fradrag af 2.1) (*nu l. br.*) som modifikation af en absolut størrelsesangivelse (al, ingen olgn.): med undtagelse af; undtagen. jeg vil holde med Herren i alting foruden i denne Post. *Hob.Masc.II.4*. alting foruden ovenmeldte sliimagtige syrlige Supper er skadelig. *Tode.ST.II.52*. *Foruden dig er ingen Stadens Pige | I mine Øine faver. *Bagges.SV.301*. *Æstetikker af Profession er Ingen | Foruden Dig (?: Heiberg) iblandt dem. *Hz.GB.57.22*) (jf. bet. 5) ikke medtaget i en beregning; ikke medregnet; ud over; eksklusiv. de, som aade, vare ved fem tusinde Mænd, foruden Qvinder og Børn. *Matth.14.21*. et Fad Karper, et Fad Karusser, en Mandel Terte, foruden adskillige smaa Biretter for en Rdr. pro Persona. *Hob.Vgs.II.3*. foruden de store Sølvgruber, som findes der i Mængde, samler man aarlig en stor Deel Guldsand af Floderne. *Bagges.NK.143*. *Foruden mig (ogs. foruden jeg, jf. *Mikkels.Ordf.241*), kun To | Her vidste det. *Winth.HF.229*. Rejsen havde været indbringende, nede i hans Køje laa der 300 Kroner i rede Penge, foruden hvad der var købt af Varer. *Soiberg.Savn.(1921).67*. jf. bet. 2.1: (*hun lader*) Badehaandklædet faldt. Hun har ikke noget paa foruden det. *JVJens.A.I.177*. || † foruden des, ud over det; desuden (i); ydermere (jf. desforuden). *Foruden des har Rust min Hierne snart fordøyet. *Falst.Ovid.134*.

3) (jf. bet. 4 og 7; nu især poet., foræld. ell. dial.) manglende (noget); blottet for; fri for; uden. 3.1) foranstillet styrelsen. en nedreven stad foruden (1871: uden) muur. *Ords.25.28(Chr.VI)*. *Aldrig er jeg uden Vaade, | Aldrig dog foruden Naade. *Kingo.495*. Den, som skulde paatage sig Menne-

skenes Synder, skulde baade være et Men-
neske, og foruden Synd. *Ew. (1914). I. 35.*
*Hans (o: Jesu) Vugge stod paa Jord for-
uden Gænge. *Ing. RSE. VII. 240.* *Himlen
er klar og foruden Sky. *Winth. II. 162.* ube-
stemte Haab foruden Navne bryde pludsel-
ligt frem. *J.PJac. II. 167.* *Hun tripper af
Sted foruden Ro. *Aakj. RS. 19. Feilb.* || *m.*
fig. inf. jeg kand spaa foruden at see i
Hænderne. *Holb. Kandst. IV. 2.* hvornaar plej-
er hun at gaae ud, foruden at sige mig
det forveien. *Hzv. V. 140.* *Tanker går hvor
Tanker vil, | træder ind foruden at banke.
Rørd. GD. 2. 3.2 stillet efter styrelsen. *han
(faar) vel Røgelse mig foruden (o: uden
min medvirkning). *Bagges. Ungd. II. 131.* hun
fortrød bitterlig sin Letsindighed, men hun
kunde næsten ikke udholde Livet den for-
uden. *Drachm. T. 80.* især i forb. være (blive,
leve) noget (ell. nogen) foruden. 1. være
(osv.) fri for noget (ell. nogen). Ald den
Allarm var jeg foruden tilforn. *Holb. Kandst.*
IV. 4. hvad som flere end én med føje
støder sig over, det stræber man gjerne
at blive foruden. *Høysg. AG. 192.* *Vi fordre
Kjærlighed af Himlens Herre, | og just
fordi vi er mod ham saa smaa. | Var det
vel ydmygt, hvis vi søgte helst | at leve
den foruden. *Hostr. DD. 68. 2.* undvære. hand
kand være mig foruden. *Moth. F288. (vi)*
kunde slet ikke leve dem foruden. *Tullin.*
II. 249. Sådant at være mælk og fersk kød
foruden, en hel måned ad gangen måske,
det led han ikke. *NMøll. H. 63. Esp. 186. Feilb.*

B. som konj., i forb. m. (tidligere ogs.
uden) at.

4) (jf. bet. 3 og 7; poet., foræld.) uden at.
*jeg skal opleve . . for anden Gang, | mit
egret Levnedsløb fra først til sidst, | og
denne Gang foruden at det koster mig |
en Draabe af mit Blod. *JakKnu. Va. 68.*

5) (jf. bet. 2.2) svarende til udtr. ikke blot
(. . men ogsaa): ud over at; ikke blot at;
ikke nok med at. Mascader foruden at
de forfrisker tungsindede Folk ere af en
sær artig Invention. *Holb. Masc. II. 3.* det
(o: en hund) var et allerkiæreste Beest,
thi foruden det var kiønt, havde det og
Forstand, som et Menneske. *sa. Bars. II. 2.*
foruden at han skal passe maskinen . . er
Flyveren paa Krigsstien. *JVJens. A.I. 286.*
foruden at arbejdet vilde skaffe mig en
god indtægt, vilde det ogsaa mere mig
at udføre det |

C. som adv.

6) (jf. bet. 1; nu især foræld. ell. dial.) m.
h. t. sted: uden for; især i forb. m. forinden.
*Ridder Stigs Gaard den er vel kendt. |
For uden med det hvide Sølv hængt, |
forinden med det røde Guld rendt (o: guld-
prydet). *DFU. II. nr. 15. 46.* *Mægtig Skov
foruden, Malm forinden (o: i fjældene).
Blich. D. II. 56. *Fra Taarnene det kimer, |
Forinden toner Sang; | Foruden Folket
stimer, | Dem Kirken var for trang. *Ing.*
VST. 270. PalM. IV. 18. Der var ikke hyg-

geligt foruden (o: udendørs); det var ikke
heller stort beventd med Hyggeligheden
forinden (o: indendørs). *Tops. III. 90.* huset
skal kalkes baade foruden og forinden.
Feilb.

7) (jf. bet. 3 og 4; l. br. i rigsspr.) som be-
tegnelse for mangel, ikke-tilstedeveelse: uden.
sin Faders Velsignelse har han . . ikke
Tid til at hente. Nu vell! lad ham da hjælpe
sig foruden! *Ing. EF. VI. 17. Feilb.*

8) kunne (noget) foruden, (egl.: for-
uden bog; jf. *Falk. T. Etym. Wb. II. 1326; jy.*)
kunne (noget) udenad. *Kold. B. 58. Feilb.*

9) **forud-fatte**, v. 1) (sj.) d. s. s. anti-
cipere, foregribe (jf. forud-gribe, -optage).
Swift (kommer) sig selv uafvidende til at
forudfatte Udviklingen, hans fantastiske
Pamfler paa Menneskeheden, Yahooen, er
jo saa at sige i Darwins Aand længe før
Darwin. *JVJens. EU. 43. 2) part.* forudfat-
tet brugt som adj., om mening (dom) ell. fø-
lelse: som er opstaaet paa grundlag af visse
slutninger ell. indtryk uden virkeligt kend-
skab til sagen; apriorisk; forhastet; overilet
(jf. forefattet samt Forhaandsdom u. For-
haands-). det er (vanskeligt) at aflegge den
forudfattede Kierlighed og Hengivenhed.
JSneed. VIII. 236. *Druernes Kræfter pres-
ses til vor Glæde, | Bægret bør stille for-
udfattet Vrede. *Steners. Poes. 12.* min Dom
er . . forudfattet. *Bagges. L. I. 95.* *Kofoed-*
Hansen. F. 95. det bragte mig til at møde
ham med forudfattet Velvilje. *Schand. O.*
II. 109. (l. br.) i forb. forudfattet men-
ning, fordom. skulle vi ikke kunde over-
vinde vores Sædvane og forud fattede
Meeninger. *Eilsch. Philhist. 32.* forudfattede
Meninger, som dog ikke støtte sig paa til-
strækkelige Grunde. *Mynst. Præd. (1835). 9.*
G.Schiütte. VidSelsk. Medd. HF. VII. 2. 7. || (sj.,
nu næppe br.) om person: d. s. s. forudind-
tagen. Kardinalen var forudfattet til Phi-
lips Fordeel. *Engelst. Phil. 192. jf.:* et op-
lyst uforudfattet Publikum. *PAHeib. US.*
333. 10) **-føle**, v. [-fœ^o]æ (l. br.) opleve ell.
genmælelse paa forhaand i følelsen; ogs.: for-
udane. jeg forudfalte de himmelske Salig-
heder. *Ew. VIII. 141.* Mennesker havde
forudfolt . . det sidste Jordskjelv. *Frank.*
A. 77. *der er noget elektrisk ved mig som
en Kat: | jeg kan forudfalte Vejret: | Der
er Lavtryk i Luften. *Kaahnd. 387.* *Brandes.*
MB. 118. 11) **-følelse**, en. (jf. -føle). (han
mente) at have en Forudfølelse af, at han
ikke blev gammel. *Mynst. BlS. III. 286.* i
Forudfølelsen af den Fare, der . . truede
ham. *Hauch. IV. 283.* en Forudfølelse, der
stille gik over til Vished. *Kierk. V. 205.*
Pont. LP. VIII. 52. (sj.) i flt.: *Drachm. EO.*
194. 12) **-gaa**, v. [2.1] (l. br., jf. dog -gaa-
ende, -gangen) gaa ell. ligge forud for (no-
get) i tid (jf. foregaa 2). Hertil kommer,
at (stykke) ikke kunde vinde Bifald —
(Stridighederne, der forudgik det, ej at
forglemme). *PVJac. Breve. 100.* en Erklæ-
ring, der var forudgaaet og efterfulgt af

Børsmanipulationer, som kunde sættes i Forbindelse med denne Erklæring. *Berl Tid.* 1/12 1922. *M.I.sp.4.* **W-gaaende**, *part. adj.* [-gá'æne] 1) (*jf.* for ud 3 samt foregaa 1) som gaar foran; foregaaende (II. 1); kun m. overgang til bet. 2: (der sker) Ophevelse af et forudgaaende (1819: foregaaende) Bud, fordi det var svagt og unyttigt. *Hebr.7.18(1907).* *Ludv.2)* til forudgaa: som indtræder (ell. er indtraadt) for noget andet; foregaaende (II. 2). En forudgaaende Tid. *MO.* en Dag stod han uden forudgaaende Varsel paa Køkkentrappen i svært Tøj og med en Byld paa Nakken. *AndNx.MS.87.* (hun er) igaar pludselig uden forudgaaende Sygdom . . . afgaaet ved Døden. *BerlTid.* 1/11 1922. *Aft.2.sp.3.* **-gangen**, *part. adj.* [-gan' (ə)n] (*især højtid., sj.*) 1) (*jf.* for ud 3 samt -gaaende 1) om person: som er død (-gaaet i forvejen⁴); af-død. de dyrebare Forudgange, som jeg havde mistet, svævede for min Tanke. *Gyld.KV.236.* *De Efterladte træde hen til Baaren . . . | En gudhengiven Ro er der i Taaren. | Der offres til den forudgange Kjære. *Aarestr.SS.III.272.* 2) [2.1] om begivenheder *olgn.*: d. s. s. -gaaende 2; *ogs.*: tidligere; svunden. dunkle Erindringer fra en forudgangen Tilværelse. *Gyld.(1849).* X.64. alle de forudgange smaa Ubehageligheder. *Gyld.I.176.* *MO.* || *spec.*: som ligger umiddelbart forud for noget andet; foregaaende; forrige. den forudgange Aften. *Drachm.T.74.* † **-givelse**, en. d. s. s. Forvarsel (2). jeg (er) ikke eenig med dem, der ansee en hastig og brad Død, som Guds Straf, og en Dags eller Times Forudgivelse som et Naades Tegn. *Holb.Ep. II.403.* **W-gribe**, v. [-grí'bə] (nu sj.) d. s. s. foregribe (*jf.* forudfatte 1). den menneskelige Utaalmodighed, der vil forudgribe det Senere. *Kierk.XII.194.* (med) forudgribende Glæde over det, som skulde komme, hengav han sig paany til sine Arbejder. *Goldschm.III.187.* *Gjel.M.130.* *jf.*: en afsindig Forudgribelse af hvad der neppe om Aarhundreder kan blive Tanke om her til Lands. *Ing.EF.VIII.54.* || være en forløber for. den nægne Nymfe (o: paa en tegning af Bertin) . . . forudgriber Bouchers Type. *Pol.* 1/11 1922. *S.sp.6.* **-hold**, et. [2.1] (gengivelse af ty. forhold) ♪ (møds. Forudtagelse) det forhold, at en enkelt stemme i en akkord bliver liggende og derved fremkaldt en dissonans med den følgende (retardatio). *MusikL.I.238.* Den søre og storladne Virkning af Dissonansen med Forudhold. *Wanscher.Italien og den store Stil.(1921).116.* **W-indtaget**, *part. adj.* som i forvejen (uden nærmere at undersøge ell. overveje) har indtaget et standpunkt; *ogs.*: fordomsfuld (*jf.* forindtagen, forudfatte 2). Forfatterne (er ofte) forudindtagne, eensidige og uindviede i de Materier de . . . have befattet sig med at behandle. *ChMourier.Brød.(1921).IV. især*

i forb.m. for ell. (oftest) mod: som i forvejen er gunstigt ell. (især) villigt stemt over for (noget ell. nogen). hans Tilhørere var forudindtagne mod ham. *Brandes.IX.393.* Joakim Skovgaards berømte Billede, „Kri- stus i de dødes Rige“; mod hvilket Julius Lange var saa forudindtaget. *Wanscher.Æ44.* *jf.*: bør man have Ringeres Til- lid til min Dom, fordi ingen Forudind- tagethed paavirker den? *Brandes.IV.106.* **-optage**, v. (sj., nu næppe br.) d. s. s. anti- cipere (*jf.* forudfatte 1). man (ser) jo nu næsten almindeligt . . . Barndoms- eller Ynglings-Alderen at ville forudoptage hele Livet, saa der Intet bliver til Manddom og Alderdom. *Kierk.XII.194.* *smst.175.* **-sagn**, et. (nu sj.) d. s. s. -sigelse. 1676 forudsagde (Rømer formørkelsen). Forudsagnet blev op- fyldt, og Dannemarks Astronom vandt en Æreskrands. *Bothe.Nat.I.262.* *Molb.Anth.II.367.* *Meyer.794.* **-se**, v. *vbs.* **-else** (s. d.) ell. † **-ning** (*Hallager.14.*), *jf.* **-sigt**. (*jf.* se forud u. forud 3; *sml. ty.* voraussehen samt forese 1 (og 2), II. forse 1) (nu sj.) om gud ell. person, der er i besiddelse af spaaedomsgave *olgn.*: (kunne) se ell. vide i forvejen, hvad der vil ske. de tillegge Fanden en Qualitet, som Gud alleene kand tilegne sig, nemlig, at forud see tilkommende Ting. *Holb.Ep. III.129.* han (talte), forudseende (*Chr.VI.*: Da saae hand forud), om Christi Opstan- delse, at hans Siel ikke skulde lades i De Dødes Rige. *ApG.2.31.* Profeten blev løftet op i Aanden til at se det længe forud, forudse det til de mindste Enkeltheder, som det i Tidens Fylde gik for sig. *OMøll. GK.1.* *jf.*: Skriften forudsaae (*Chr.VI.*: saae forud), at Gud vilde retfærdiggjøre Hed- ningerne af Troen. *Gal.3.8.* 2) m. *afsvæk- ket bet.*: vente (sluite, indse), at noget (især: ubehageligt) vil indtræffe; være forberedt paa, at noget vil ske. *en fornuftig Mand bør forud see en Fare. *Holb.Paars.44.* Sand- heder . . . som da vel siden . . . havde faaet at vide, men nu har forudseet. *Suhm.II.220.* *Længst jeg forudsaae hvad nu er hændet. *Ing.M.111.* Hvad har Du dog gjort? tænkte jeg og forudsaa min fulde Under- gang. *Buchh.ÜH.98.* 3) *part. brugt som adj.* 3.1) **W præf. part. som adj.**: fremsynet; for- synlig; *ogs.*: som vidner om ell. beror paa fremsynethed ell. forsynlighed. *vAph.(1759)* med forudseende Omhu (havde han) op- bevaret (kjolen), som et Klenodie, der vel i sin Tid kunde komme ham til nytte. *Heib.Poet.X.93.* Som den praktisk forud- seende Mand, han i alle Livets Forhold var. *Pont.LP.VII.164.* 3.2) (nu næppe br.) *perf. part. som adj.*: ventet (*jf.* uforudset). udbrøde da de forudseete Uroligheder, var han færdig at dæmpe dem med Magt. *Mall.SgH.684.* *PAHeib.US.124.* *Lehm.IS.28* (se u. -selig). † **-seelse**, en. *vbs.* til -se 1: *Holb.Ep.II.427.* || (*jf.* forese 2; sj.) om guds forudbestemmelse af menneskenes skæbne: *smst.I.144.* *III.234.* **W -seen-hed**, en.

(l. br.) det at være ell. den evne at være forudseende; forsynlighed. Ørst.II.45. med sin sædvanlige Mangel paa Forudseenhed (har han) overilet sig. *Mynst.BIS.II.14.* Magten bør være Løn for politisk Skarpblik, Forudseenhed og Held. *Brandes.IX.439.* **Ω-selig**, adj. (l. br.) som kan forudses. det er mueligt, og blot forudseeligt af den Alvidende. *Ew.V.332.* Vi mindes . . i hvilken Tilstand en forudseelig og forudset . . Kamp forefandt Fredericias Fæstning. *Lehm.IS.28.* (ved de) store Afskrivninger (o: i en bank) mente man ikke blot at have taget fuldt Hensyn til konstaterede Tab, men ogsaa et . . forsvaret Hensyn til forudseelige Tab. *Pol.1/101922.3. sp.1.* **-sende**, v. [-sæn'ø] vbs. **-ing** (s. d.). 1) (jf. for ud 3 samt foresende; nu næppe br.) d. s. s. -skikke. De forudsente Speidere. *Levin. især m. h. t. (skriftlig ell. mundtlig) bemærkning, udvikling olgn.:* Dette forudsender jeg kun for at betyde Dem, at dersom det stod i min Magt, at tilbyde Dem nu strax det Asylum, De attraaer, vilde jeg ligesameget tienes, som De. *Rahb.E.III.103. ADJørg.JE.16. 2) [2] (sj.) se -sending.* **-sending**, en. [2] (sj.) det at sende noget i forvejen, for end ventet; konkr.: (han) svarede, at det (o: nogle vin-kolere) var en Forudsending af den spanske Skat, som laa og ventede paa ham der-nede i Gibraltar. *Drachm.EO.322.* **-sige**, v. [-si²(q)ø] vbs. **-else** (s. d.), jf. **-sagn**, **-sigende**. (sml. foresige 1; især Ω) (kunne) sige i forvejen (p. gr. af særlige spaadoms-gaver, anelser ell. ud fra slutninger), hvad der vil ske; spaa; profetere; forudberegne. Den bekiendte Engelske Warsager (o: spaa-mand) havde udi nogle Aar bemænet sig med at forud sige tilkommende Ting. *Holb. Ep.III.130. (hun) Skal have profeteret og forud sagt de fleste Evenements i denne Krig. Gram.Breve.239. vi (er) endnu meget langt fra at kunne forudsige Veiriget for visse . . Dage. Heib.Poet.II.152.* Udfaldet var umuligt at forudsige. *TroelsL.BS.III. 34. || (sj.) afgøre ell. bestemme paa forhaand; forudbestemme (jf. foresige 2). *Kastes Vrag paa Kirkens Goder | Af den Sjæl, som dem har smagt, | Da forhaaner Søn sin Moder, | Og hans Dom er forudsagt. Grundtv. SS.I.65.* **Ω-sigelse**, en. (især højtid.) spaa-dom; profeti; forudberetning. *vAph.(1759).* et Barn var født under særdeles Forudsigelser. *Mynst.Bispepr.(1852).8.* Stjernetydningen (havde) overordentlig Held med sig. En stor Mængde Forudsigelser gik virkelig i Opfyldelse. *TroelsL.XIII.165.* † **-sigende**, et. hvad man har sagt forud; forudsigelse. G. beraaber sig . . paa sit Forudsigende. *Ew.V.292.* ikke let kunde et Forudsigende fuldkomnere sandes. *Rahb. E.V.135.* † **-sigt**, en. (efter ty. voraus-sicht; egl. vbs. til -se) forud-følelse, -anelse. Forudsiger ere intet andet, end tilkom-mende Fornemmelers Skygge. Vi see

tilkommende Fornemmelser forud, og disse Forestillinger virke i vort Legeme de Bevægelser, som vil blive forbundne med de tilkommende Fornemmelser. *Lægen.I. 283. Ørst.IX.29.* **Ω-sikke**, v. [1] sende i forvejen (jf. -sende). *vAph.(1764).* De forudskikkede Speidere. *Levin. nu især m. h. t. (skriftlig ell. mundtlig) bemærkning olgn., hvormed man indleder en nærmere udvikling.* Denne Anmærkning har man troet at burde forudskikke (o: i en fortale). *PA Heib.Sk.I.II.* Vi forudskikker, at Løvtræernes Insekter sjældent ødelægger deres Værtplanter saa grundigt som Naaetræernes. *Frem.DN.658.* **-spaa**, v. (nu næppe br.) forudsige; spaa (jf. forespaa). Christus har forudsagt mange Ting, som ere siden fuldbyrdede; Mahomed har intet forudspaaet. *Holb.Hh.II.101.* *jeg med Vished | Kan forudspaae din Lykke. *Riber.I.134.*

Forudsætning, en. [f'ørud'sædnɛn] flt. **-er.** (næppe for midten af 18. aarh.; vbs. til forudsætte; jf. ty. voraussetzung)

1) (især Ω) til forudsætte 1: antagelse. en Liighed finder Sted, som ikke kan begribes uden Forudsætning af en udvortes Sammenhæng. *PMøll.(1848).IV.21. D&H. nu især i forb. under den forudsætning, at . . , hvis, ell. under forudsætning af, at . . , paa betingelse af. (han ved ikke) om han, under den Forudsætning, at man er belavet paa hans Bedrageri, lader som om han vil have Det troet, hvilket man netop ikke vil have troet. PMøll.(1848).V.189. Ludv. || mere konkr., om de ved antagelsen osv. opstaaede tanke-rækker (meninger, anskuelser); ofte m. overgang til bet. 2 og 3. En dunkel Forudsætning om en fjærn Mulighed af et Afslag (o: paa et frieri) . . lod ham vente, til den Stund kom, da Frugten af sig selv vilde falde i hans Skjød. *Schand.SB.165.* især (of- test i flt., m. overgang til bet. 3) om antagel-ser, anskuelser, der betinger ens handlemaade (i et givet tilfælde); især i forb. m. under. Den Omstændighed, at en Retshandel er afsluttet under urigtige . . Forudsætninger. *Sal.VIII.547.* bristende forudsætninger, se briste 2. stiltiende forudsætning, se stiltiende.*

2) (især filos. og mat.) hvad man gaar ud fra ved en tankeudvikling, en bevisførelse. 2.1) paa stand, der ikke kræver bevis; aksiom; grundsætning; postulat. De Forudsætninger, hvorpaa Euklid bygger Geometrien, maa søges i de Definitioner, Postulater og Axiomer, som staa i Spidsen af hans forskellige Bøger. *HGZeuthen.Mathe-matikens Hist.(1893-1903).I.100. Pol.10/11 1922.9.sp.2. || (især filos.) i logikken: om de (to) forsætninger, hvoraf slutningen (konklusionen) drages; præmis(se). af hine Forudsætninger slutter han strax videre. Mynst. Bis.I.296. (Holberg) fordrer Kvinden fuldt sideordnet med Manden, og det med en Følgestreng ud fra Forudsætninger,*

han betragter som givne. *Brandes. I. 116.* Slutsætningen (Konklusionen) skal svare til Forudsætningerne (Præmisserne). *Hoffd. Logik. 30. jf.: (bladet) gjør Slutninger uden al Forudsætning, Beskyldninger uden al Grund. Hjort. NBt. 10. 2.2) (nu sj.) (lære)sætning, som man uden at kunne bevise foreløbig gaar ud fra som værende sand; hypotese. vAph. (1759).* Ofte er man ei i Stand til at angive de Naturlove, efter hvilke een eller anden Naturbegivenhed retter sig; og da maae man tage sin Tilflugt til Forudsætninger (Hypotheser). *AWHauch. (1799). 2. VSO.* At gaee ud fra en selvdannet Forudsætning, og ende med Kiendsgierninger. *MO.*

3) til forudsætte 2; *især (mere konkr.) om hvad der forudsættes, for at noget kan finde sted, eksistere olgn.: betingelse ell. omstændighed, der ligger til grund for, mulligger et forhold; grundlag; basis.* Christendommen svarer til Syndsbevidsthedens Virkelighed som Forudsætning. *Kierk.EP. V.59.* ifølge Digtets Forudsætning (*Brandes.DD.222:* Fiction) formaar hin uhyggelige Ravn . . kun at sige dette ene menneskelige Ord. *Brandes.II.49.* det synes, som om der desuagtet i deres Samliv paa denne Tid af og til har fundet en Tilnærmelse Sted og eksisteret ydre Omgangsformer, der under andre Forudsætninger vilde have været Udtryk for fuld Harmoni. *TroelsL.BS.III.149.* San Pietro's Kuppel (er) skønnere end dens to Forudsætninger, Pantheons Kuppel og Santa Maria del Fiore's. *Brandes.MB.2.* have noget til forudsætning, d. s. s. forudsætte 2. Scholasticismen har Dogmets Udfoldelse til en væsentlig afsluttet Heelhed til Forudsætning. *Brochner.TV.18.* Grundloven har aabenbart alene en Folkerepræsentation til Forudsætning. *VortLand. 12/2 1905.1.sp.3.* || *især i ft., om (tilstede)værelsen af) gode ell. daarlige muligheder (evner olgn.) hos en person; i forb. som have (ell. mangle) forudsætninger (for noget) olgn., have (ell. mangle) betingelser (for noget).* Spørgsmaal, til hvis Behandling han manglede Forudsætninger. *RSchmidt.MD.129.* (prædikener) gjorde intet som helst Indtryk paa mig. Jeg savnede enhver Forudsætning for Forstaaelse. *AndNx.DB.107.* fra Ophold i Sydamerika har (han) Forudsætninger for at kunne bedømme Emigrations-Projekter. *BerlTid. 10.1922.M.2.sp.2. spec. (i ft.): forkundskaber. en Elevskare . . uden sproglige Forudsætninger. FrPoul-sen.MH.I.Forord.*

□ **forudsætningsløs, adj.** [3] som ikke har noget at danne sig efter, bygge videre paa (og derved muligvis blive hildet af). (Hegel) fik Verden til at studse over den store Tanke, Philosophiens forudsætningsløse Begyndelse. *Kierk.IV.350.* den saakaldte rene og forudsætningsløse Videnskab. *Mart. Dogm.4.* nye Menneske, forudsætnings-

løse Mennesker, formelige som Vox under nye Sandhedslæreres Hænder, det Fænomen kender Historien ikke. *JPJacobs.Manes. I.10.* || *spec.: som er uden forkundskaber.* foruden de Lærde og Almentdannede vil nu endogsaa de rent Forudsætningsløse lige til Børnene (o: igennem *Troels-Lunds „Dagligt Liv i Norden“*) have Adgang til det Liv, vore Forfædre levede. *JVJens. NA.43. -vis, adv. [2.2] (nu næppe br.) hypotetisk. (han) modsiger (kun et) af vore Argumenter, og det endda kun efter forudsætningsviis at have underlagt vore Ord en falsk Fortolkning. Dagbl. 2/1854.1. sp.2.*

forudsætte, v. [fœrud̥sæd̥] præet. -sætte; part. -sat. vbs. † -else (*Ev.IV.25*) ell. -ning (s. d.). (næppe før midten af 18. aarh.; jf. ty. voraussetzen; sml. sætte forud u. forud 3) 1) (jf. Forudsætning 1; *især* □) om person; gaar ud fra, antage som givet, at noget eksisterer ell. forholder sig paa en vis maade. da jeg haaber, at De, min beste Ven, altid forudsætte hos mig den ømteste Agt og Kiærlighed for Dem og Deres, vil jeg intet videre tale herom. *Ev.VIII.25.* Nogen Følelse for det Gode forudsætte vi hos Enhver. *Mynst.Tale. (1842).* 9. At forudsætte Noget er . . at lade sig Noget give, at antage det for et Givet. *RasmNiels.G.I.64.* man er berettiget til at forudsætte, at alle sikkerhedsforanstaltninger er truffne | m. obj. og præd.: Vi forudsætte vore Læsere fortrolige med Evangelisternes Fortællinger. *Mynst.Bispepr. (1852).* 4. i denne ligning forudsættes de to størrelser bekendt | || (jf. Forudsætning 2.2) † foreløbig antage som bevis; opstille som hypotese. *vAph. (1759).* *Leth. (1800).* || part. forudsat brugt som en slags præp.: under forudsætning af, her var ifølge Sagens Natur — lige Viljekraft hos begge forudsat — hendes Stilling, Lyssynets, den stærkeste. *TroelsL.BS.III.291.* *Selmar. 2101.* anv. som betingelses-konj., *især i forb. m. at: hvis man gaar ud fra, antager som givet, at . . ; under forudsætning af, at . . ; antaget, at . .* Forudsat nu, at (Bagesen) og Oeh. har været virkelige Magter, da bliver det først Umagen værd at spørge, hvad der er dem imellem? *Grundtv.Udv.III.609.* Ah tak, Portvin; det var ikke det værste Indfald af Dem, forudsat at Vinen er god. *Drachm. T.21. Ludv. 2)* m. tings-subj.: ikke kunne eksistere ell. tænkes uden tilstedeværelsen af en ell. anden betingelse; være betinget af; bero paa; afhænge af. Hvorved var han paanye blevet saa høflig? Dette synes at forudsætte, at min Broder mig uafvidende havde aabenbart ham det hele Sammenhæng. *Ev.VIII.34.* (efterabelysten) synes altid at forudsætte en Tilbøielighed hos Menneskene . . til at synes bedre om andre end om sig selv. *smt.VI.108.* den comiske Digtetekunst forudsætter de andre Digtarter. *Heib.Pros.III.118.* han har hengivet sig til

Eksserer af alle mulige Slags . . hvad forudsætter det ikke for Tilbøjeligheder. *JP Jac. II. 304. 3*) \ bestemte forud. *Den nærmer sig, den Time forudsat, | Da al min Sorg jeg sige skal god Nat (o: da jeg skal dø). *Grundtv. SS. IV. 426.*

forud-tage, v. [2] [-ta^(o)qə] vbs. -else (s. d.). (sj.) tage i forvejen, som forskud. *Her drikker Officeren op i Viin | Den næste Maanedes forudtagne Gage. *PalM. I. 109.* || *anticipere; foregribe. vAph. (1759).* -**tagelse**, en. [-ta^(o)qəlsə] vbs. til -tage; spec. (mods. Forudhold) ♪ det forhold, at en ell. flere toner, der hører til den følgende akkord, allerede indtræffer paa den foregaaende; (nu oftest:) anticipation. *MusikL. (1801).* 86. *Geb. MusK. 58.* -**tilværelse**, en. [2i] (især relig.) tidligere tilværelse; forliv (1); præeksistens. (i Heibergs „De Nygifte“ findes en skøn og sindrig Benyttelse af Forudtilværelsen. *Brandes. IV. 335.* Messias (fremstilles) som et himmelsk Væsen, der fra før Skabelsen har haft Forudtilværelse hos Gud. *DTidsskr. 1906. 387.* -**undersøgelse**, en. [2i] (især jur., l. br.) d. s. s. Forundersøgelse. et fortrængeligt Værk om Forundersøgelse i Kriminalisager. *Rosenkrantz. AS. 11.* ☉ -**vide**, v. [-vi^(o)ðə] (nu sj. uden for præc. part. og som vbs.) vide (noget) forud; ogs.: forudse (jf. forevide). *vAph. (1759).* 30 Det er et af Lægevidenskabens vigtigste Maal, det at kunne forudvide, hvad der vil skee i Sygdommen. *OLBang. Tale. (1840).* 4. Sjelene hilse hinanden som et Bekjendskab fra en fordums Tilværelse eller i en Forudviden af en tilkommende. *Gyld. XI. 117.* Nu syntes han, at han havde forudvidst alt. *EBrand. UB. 98.* efter Guds bestemte Raadslutning og Forudviden (Chr. VI: forevidende; 1819: Forsyn) var (Jesus) bleven forraadt. *ApG. 2. 23 (1907).* i part. forudvidende: *vAph. (1759).* havde jeg været forudvidende om hans Tale . . saa havde jeg forbudt ham at tale. *Kierk. VI. 49.* *MO. D&H.* -**vidende**, et. (nu næppe br.) vidende (jf. Forevidende, I. Forvidende). det nus nævnte Værk . . er forfattet, trykt og udgivet . . aldeles uden mit Forudvidende. *Bagges. L. I. xxxiv.* -**viden-hed**, en. [-vi^(o)ðə] (jf. -vidende u. -vide; nu alm.) 50 Forudviden; især relig.) det at vide noget forud; evne til at kunne forudse noget (jf. Forvidenhed 1). tilkommende Tings ufejlbare Forudvidenhed (kan ikke) tilkomme nogen anden, end (gud). *Eilsch. PhilBrev. 231.* længe havde han (o: Tyge Brahe) forundret sig over de Stiernekyndiges Forudvidenhed. *Wand. Mindesm. I. 424.* Jeg har flere Gange havt mine Anelser og en egen Forudvidenhed ved høitidelige Leiligheder. *Gyld. XII. 83.* disse Ting ere mig sagte efter min Forudvidenhed (Chr. VI: forvidenhed). *Jud. 11. 20.*

forulejlige, v. [foru^(o)ll'i(qə)] -ede. (af VI. for- 5 og ulejlige; nu sj., næsten kun foræld.) 1) gøre ulejlighed; ulejlige.

de mange Ansøgninger, de vilde blive foruleiliggede med. *Stampe. II. 18.* jeg fandt det grusomt at have foruleiligt den arme Mand saa længe uden Giengæld. *Bagges. DV. IX. 83.* Undskyld mig . . at jeg foruleiliger Dem saa tidlig! *Ing. EF. II. 110. refl.:* „De maa . . tillade mig at sende min Maler hid, for Dem at lade afkontrøfeye.“ — „lad ikke Deres Maler forulejlige sig.“ *PA Heib. US. 421. 2* d. s. s. forulempe. Hvis hans egen Dunstkræds ikke lunknede dette snevrene Rum, skulde han ikke lidet foruleiliges af Vinterens Kulde. *JSneed. I. 258.* Ifølge denne Bekendelse forulejligenes hun i Aaret 1597 meget af Djævelen. Han fulgte hende mere end seks Uger og blev stedsde hos hende. *TroelsL. VI. 14. jf.:* De Rystelser, som denne Kanonade bevirkede i Victory, foruleiliggede saaledes Lord Nelson, at han udraabte: „O, Victory, Victory, hvor du foruroliger min stakkels Hjerne!“ *Archiv Søveesen. I. 422.*

☉ **forulempe**, v. [foru^(o)læm'bə] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; efter ty. verunglimpfen; jf. lempe, Ulempe) tilfaje overløst; volde ubehageligheder ell. ulemper; fortredige; nu især om lettere krenkelser (oftest af aandelig art), der volder uro og bekymring; plage; genere. *Moth. L. 119.* Hans Majests Undersaatter blefve med Arrest og anden Overlast forulempede. *Slange. Chr. IV. 1028.* *Vil dig Nabofolk med Krig | Atter forulampe; | Du . . i mig | Altid har en Kæmpe. *Grundtv. Bjov. 164.* (jeg) har altid været bange for at overrende de parisiske literære Personligheder, som altid har travlt og sikkert forulempes af Besøgende. *Schand. O. II. 280.* *VilhThoms. Afh. I. 236* (se u. forurolige 1.1). (hun undgik ikke) en lille Omfavnelse af Justitsraadinden, der gik omkring og forulempede sine Medmennesker med en overdreven Trang til at vise Kærlighed. *Pont. SM. 46.* De begyndte at forulempe hende ved kaade Tilraab. *KMich. HE. 15.* ☉ **Forulempelse** ell. (sj.) **Forulempning**, en. flt. -(e)r. vbs. til forulempe; ogs. (mere konkr.) om den enkelte handling ell. tilstand. Forulempelse: *Moth. L. 120.* (han) mente, jeg var kommen til Verden alene til hans personlige Forulempelse. *RSchmidt. SS. 39.* engang havde (han) Tandpine, den eneste Forulempelse, han nogensinde vidstes at have lidt. *Budde. TreSmaa fortællinger. (1881).* 194. Æren anerkjendes . . ikke blot at være retsbeskyttet mod egentlige Forulempelser, men ogsaa i en vis Udstrækning mod blotte Fredsforstyrrelser. *Goos. I. 193.* Manden brøler højt, bragt til Raseri over en slig Forulempning. *JVJens. TL. 37.*

forulmet, part. adj. (af VI. for- 6 og jy. olm, oln, trøskel, raadden (nt. ulm, olm, hty. olm, trøske), jf. nt. verulmed (hty. verolmt); forst., nu næppe br.) om træ, hvis ved er omdannet til muldstoffer: formuld(n)et; trøsket; frønnet. Ved nærmere Under-

søgelse (o: af en fældet eg) viste det sig, at der ikke var nogen Pælerod, samt at der i Hulningen, som fandtes midt i Stødet, var endel sortagtig Jord, som aldeles lignede et forulmet Stød. *CVaupell.S.17.*

forulykke, v. [fɔr'ul'gø] -ede ell. † -te (*Oecon.T.VII.73*). vbs. † -else (Skibenes Forulykkelser. *Gram.Breve.267. Slange.Chr IV.1398*). (jf. *ændyd.* forulykkelse; efter ty. verunglücken; af Ulykke) 1) † trans.: bringe ulykke over; tilintetgøre; ødelægge. (jf. bet. 2) i pass.: strandede Skibe, hvilke faae dage tilforn af stormen vare forulykket. *JJuel.30.* dersom Kiøberen selv er aarsag til . . Forhaling, og forsømmer at føre de kjøbte Sager til sig, da om de imidlertid blive forulykkede (o: bortkommer), er det hans Forliis, omendskint de endnu ere udi Sælgerens Hænder. *Holb.NF. I.201.* || bringe (et foretagende) til at strandede, mislykkes; ødelægge. *En Storm den samme Nat | Hans Rejse forulykker, | I Tov og Takkel griber fat | Og slaar hans Skib i Stykker. *Falst.211. 2*) i pass. forulykkes brugt som dep., ell. (nu kun) i aktiv brugt intr. (jf.: „Vore Blade begynde nu ogsaa at sige: Samme Nat forulykkede Skibet, Manden.“ *Levin.*) 2) i pass. om person: omkomme ved en ulykke; om skib: forlise; gaa under (jf.: „bruges vel helst om Ulykker til Søes? Men Ordet er overhovedet ikke ret trangt igjennem.“ *Levin.*) Dommerne (skal) flittig overveje . . om paa Skib og Gods var begæret Forsikkring, efterat Ejermanden fuldkommelg viste, at det var forulykket. *DL.4—6—9* (jf. bet. 1). „hvorfor rejser i heller ikke lige til Vands omkring Skaven igjennem Categat, saa sparrede i en hob Penge derved.“ — „Det er sant; men vi kunde for-ulykes paa Vejen.“ *Holb.11J.I.2.* For ikke at støde an (o: med baaden) og forulykkes imod en af de fremragende store Stene i den bælmørke, dybe Kanal, tændte Munken en lille Blændlygte. *CBernh.IV.114.* Hvis min Kone og min Svigermoder forulykke ved samme Skibbrud. *VortHj.III.3.124.* || (nu sj.) komme en ulykke til; komme til skade. Han forulykkes underveis, og brækkede sit ene Been. *VSO.* || part. forulykket brugt som adj. dersom det forulykkede Skib strandet heelt, da skaffe Biergerne . . i Land, hvad mueligt er. *Forordn.21/1705.§17.* D&H. om person: *Panum.243.* jf.: Der plaskede noget Tungt bag ved de to Forulykkede (o: drukkende, som imidlertid bliver reddet). *Schand.AE.235. 22* (nu kun spøg.) overf.; om forehavende, plan olgn.: faa et daarligt ell. uheldigt udfald; mislykkes. Saa kjert det er Indsenderen af Nærværende, at man paa en fornuftig Maade paanænde Fejl ved det Offentliges Bestyrelse . . saa ubehageligt er det, naar sliq Dadel saa aldeles forulykker. *Politievennen.1798/99.690.* Det Anlæg forulykkes for ham. *VSO. MO.* (sj.) om person: faa ell. have en krank skæbne; komme galt

af sted. Det er dog mærkeligt, at vore hidtilværende Angribere forulykkes allerede i Stavelsemaalet. *Heib.Pros.V.267.* || nu næsten kun i part. forulykket brugt som adj. *Det Haar var nok til at fælde Stykket, | Hvis hele Frisur er lidt forulykket (o: som i det hele er mislykket). *Bagges. I.265.* Hendes Blindhed var dog ikke det første Stød i hendes Liv. En forulykket Forlovelse gik i Forveien. *Sibb.II.192.* om person: som har haft en krank skæbne; har været; mislykket. Min Verdens haarde Skiebne har nok bøiet mig til at have Medlidheden med andre Forulykkede. *Oecon.T.II.53.* forulykkede Personer, som due til ingen Ting, vanke omkring paa Bøygden og agere Skolemestere. *PNSkovgaard.B.105.* et forulykket Geni. D&H.

Forum, et. [fɔ'rom] fl. (sj.) -er (*Bang.K.5*) ell. (m. lat. form) fora (*Holb. Ep.I.62. Meyer.*). (fra lat. forum, torv (hvor bl. a. retsforhandlinger holdtes)) egl. (jur.): domstol, for hvilken den sagsøgte sag i første instans indbringes; værning. *En Krigs Ræt over ham med Billighed bør gaa, | Det nu hans Forum er, nu maa hand derfor staa. *Holb.Paars.63.* (de) skulde være forbundne til, at renuncere paa deres Værning, og lade sig afhøre for det forum, den Skyldige sorterede under. *Stampe.II. 166. Sal.2VIII.548. overf.: Holb.Ep.I.62.* Han forstod nu ogsaa den Appel fra Videnskabens strænge Domstol ind for Kunstens Forum, hvormed Georg Brandes havde endt . . sit store, tendentiøse Værk. *Jørg.II.220.* (de) mange overraskende Udtalelser, som han (o: *Wilh.II*) rettede snart til sit Folk snart til det videste Forum. *Tilsk.1920.II.18.* || det rette forum (for noget) olgn., især overf.: det sted, hvor noget egentlig bør behandles ell. hører hjemme. *mand skulde dem ej trekke | Fra Hovedvagten hvor det rette Forum var. *Holb.Paars.306.* Professor L. . . har bragt Sagen for dens rette forum. *Fædrel.1844.sp.13907.* (dagspressen er ikke) det rette Forum for en Diskussion af denne Art (o: om oprettelse af et nyt professorat). *NatTid.2/111920.Aft.3.sp.3.*

forunde, v. [fɔr'on'ø; l. br. -'un'ø] præter. -te; part. -t ell. (nu l. br.) -et (*Holb.Heltind. II.205. Oehl.A.110. Gylb.I.146*). vbs. (nu næppe br.) -else (*vAph.1759*). *VSO. Cit. 1819.(ADJørg.GZ.218)*). (glda. d. s. (i bet. 1); dannet af unde; jf. mnt. vorgunnen (hty. vergönnen), misunde, unde; sml. Forgunst) 1) (nu kun dial.) misunde. *MDL. Feilb. 2*) (nu især højtid. (ell. emb.), jf. dog *Feilb.*) især om gud (forsynet), en fyrstelig person, en overordnet: tildele en gunstbevisning (naadegave, privilegium olgn.); benaade med en gunst; unde; skænke. Jeg mærker, at I vil misbruge de forundte Gaver, og at I henfalder til Hommod og Misundelse, som er ingen dydig Mands Character. *Holb.Plut.III.2.* Naar Actionen er til Ende, og Gud den Allerhøjeste haver for-

undet Sejer. *SøkrigsA.* (1752). §733. || *især m. hensoj.* († til. *Gram.Breve.* 108. *Slange. ChrIV.* 1026.) (*dronningen ophævede*) den Protection, som hun hidindtil havde forundet Corfitz Uhlfeld. *Holb.Heltind.* II. 205. den Polske saavel som Venetianske Ambassadeur fortrøde og klagede derpaa, ja indgafve deres skriftlige Besværinger over slig Fortrin og Ofversæde, som blef forundt til den Danske. *Slange. ChrIV.* 1031. Vil De forunde mig nogen Tid til at betænke mig i. *PAHeib.US.* 471. Slotsgartnerens Søn blev saaledes forundt Adgang. *Blich.* II. 604. Eder er det forundt (*Chr.VI.* skenket), for Christi Skyld, ikke alene at troe paa ham, men og at lide for hans Skyld. *Phil.* 1. 29. hvad er herligere for Elskende end at der forundes dem en lang Tid at være hos hinanden. *Kierk.* VII. 193. det (*har*) behaget Hans Majestæt Kongen . . at forunde Toldassistent . . N. N. allerhøjeste Udnævnelse i Toldvæsenets 4de Lønningsklasse. *BerITid.* 17/2. 1906. M. 2. sp. 2.

forunderlig, adj. [fœr'on'œrli, l. br. -'un'œrli] adv. -t ell. d. s. ell. (†) -en (*Moth.* U62. *VSO.*). (œnyd. d. s. ell. forundrelig; til forundre) 1) (*især* ☉) til forundre 1a (og 2): som er egnet til at forundre sig over; mærkværdig; mærkelig; besynderlig; underlig. (*da*) saadanne Skrifter strømmeviis fremkomme, som have til Hensigt, at omstyrte Christendom . . Saa kan det heller ikke være forunderligt, ifald det Onde griber om sig. *Balle.Bib.* I. xi. Lidt efter fik man Øje paa hans Kone og hans gamle Svigerforældre, — det var forunderligt, det var egenlig meget underligt, at de kunde have Lyst til at være til Stede. *JakKnu.In.* 201. m. overgang til bet. 2: Det er forunderligt at høre Herren tale Latin, thi jeg kand sværge paa, at Taarene staa mig i Øynene, naar jeg tencker derpaa. *Holb.Kandst.* V. 2. *Forunderlige Taarne | I Nord og Syd man saae, | Af stærke Piller baarne. *Heib.Poet.* IX. 6. som adv.: Gustaff Adolphs Fremgang var forunderlig stor. *Slange. ChrIV.* 746. denne Bog . . syntes ham saa forunderligt at beskrive hans egen Sjælstilstand. *Pont.LP.* VII. 151. || som afviger fra det normale ved størrelse, styrkegrad ogn.: mærkværdig stor; usædvanlig. *Ey, saa lad dig intet trykke, | Sulamith! paa denne Jord, | Efterdi den er saa stor, | Ja forunderlig din Lykke. *Brors.* 298. jeg har en forunderlig Længsel efter Byen. *TBaden.Suppl.* 33. e. br. 2) † til forundre 1.2: som vækker beundring; beundringsværdig; underfuld; vidunderlig. herrel! du er forunderlig (1871: beundringsværdig), og dit ansigt er fuldt af megen gunst. *St.i.Esth.* 15. 12 (*Chr.VI.*) store og forunderlige (1907: vidunderlige) ere dine Gierninger, Herre. *Aab.* 15. 3. Sandelig Naturen er uendelig forunderlig i sine Gierninger. *Ruge.FT.* 20. ☉ **Forunderlig-hed**, en. [1] (l. br.) besynderlighed (2).

Moth. U62. Mængden, som jo ingen Nøgle havde til hine Forunderligheder i Opførelse, udledede dem fra de stætteste Egenskaber. *Brandes.* II. 292. || *konkr.:* underlig ting. De betragtede noie alle disse Forunderligheder. *VSO.*

Forundersøgelse, en. [V.2a] spec. (*jur.*): den af en dommer foretagne forberedende undersøgelse af en kriminalsag, hvorved materialet tilrettelægges for en senere paadømmelse (jf. Forundersøgelse). ved ethvert optænkeligt Lovtrækkeri lod man Varetægtsarresten og Forundersøgelsen strække sig ud over et halvt Aar. *Brandes.* VII. 415. *LovNr.* 90¹⁴/1916 §686.

forundre, v. [fœr'on'dræ; l. br. -'un'dræ (jf. *Tilsk.* 1908. 199)] jf. forundring. *Høysg.* AG. 185. -ede; imp. (pr.) forundr (jf. *Mikkels.* *Sprogl.* 209) ell. -e (*Srj.* 5. 7. *Hauch.* III. 190); vbs. -ing (s. d.). (glda. d. s. (*Brandt.* LB. 206); dannet af andre efter mnt. vorwundern (*hty.* verwundern); *især* ☉)

1) føle stærk forbavelse ell. overraskelse (over noget). 1.1) have en følelse af, at noget er besynderligt ell. afvigende fra det almindelige; blive forbavset ell. overrasket; undre sig. || † uden refl. prom. *SorøSaml.* I. 118. *især* i udtr. som det er at forundre, man maa undre sig over det; det er underligt. saasom det er een af (*kongens*) største Bedrifter, saa er det dismeere at forundre, at vore Danske Skribenterne lidet eller intet have talet derom. *Holb.DH.* I. 142. sa. *Hh.* II. 537. || refl.: undre sig; *især* i forb. m. over ell. (*nu kun dial.*) paa (*Slange. ChrIV.* 1111. *Grundtv.* SS. I. 127. *Esp.* 498). der Disciplene saae det, forundrede de sig. *Matth.* 21. 20. de forundrede sig saare paa (1907: bleve slagne af Forundring over) hans Lærdom. *Marc.* I. 22. jeg har været i Paradiis, og seet de Ting, som du skal forundre dig over at høre. *Holb.Jep.* IV. 2. *Han tit forundred sig paa dem, | Som, for at tjene Landet, | Saa godt som gaar fra Huus og Hjem. *Falst.* 21. *Gylb.* I. 108. jeg forundrede mig over at se, hvor daarligt han gik | † jf. l. 28: det er ikke at forundre sig over. *Moth.* U62. (jf. Forundringsstol; *spog.*;) have at udsætte (paa noget); kritisere. *Kierk.* XIII. 28. saa længe Villæen ligger utilsløret for alles Blikke, medens Haven endnu ikke er udviklet, er den ligesom sat paa „Forundringsstolen“ — og det vil da være heldigt, om der ikke er for meget, som man kan „forundre sig“ over. *VortHj.* IV. 2. 178. 1.2) † beundre. Lad . . Grækerne synge og forundre disse store Digtere. *OGuldb.* V. H. I. 1044. refl., i forb. m. over: (de) forundre sig over (1819: ansee med Beundring) personer for nyttes skyld. *Judas.* 16 (*Chr.VI.*) vAph. (1759).

2) fremkalde en følelse af forbavelse, overraskelse (hos en); undre. Hvad der mest forundrer ved Rythmen, er at første og tredje Linie saa bestemt danne en Mod-sætning til anden og fjerde Linie. *Johs.*

Steenstr. Vore Folkeviser. (1891). 117. hans opførsel forundrede mig meget | m. det som (formelt) subj.: *Moth. U62.* Det skal forundre mig, om det gaar an paa den Maade. *VSO.* Det vil maaskee dog forundre Dem nu pludselig at modtage et Brev fra den, der vel længst for Dem var død. *Kierk. III. 223.* det kan ikke forundre, at han har sagt nej til saa usselt et tilbud | || (nu l. br.) i pass. *vAph. (1759).* Jeg forundres (nu alm.: forundrer mig; bliver .. forundret) aldeles ikke derover. *VSO. MO.* || nu især i part. forundret brugt som adj. Det er noget, som Folk maa blive forundrede over at høre. *VSO. (han)* vendte sig halvt om mod den Talende, og saae ham forundret, men dristig ind i Ansigtet. *Blich. (1920). X. 131.* *Pigerne, der sky holdt sig i Skjul, | titted forundrede. *Rørd. J.H.I. 250.* *han hæved forundrede Blikke. *Tom Krist. Páfugleffjeren. (1922). 104.*

† **Forundrer**, en. især til forundre 1: *beundrer. (hans poesis) Elskere og Forundrere. Gram. (Bording. I. b2r).* *vAph. (1759).* **Forundring**, en. flt. (nu næppe br. i rigsspr.) -er (*Moth. U62. Oehl. HY. 186. jf. u. bet. 1 slutn.*). (ænyd. for (v)undring; vbs. til forundre; jf. ty. verwunderung) 1) til forundre 1.1 (og 2): det at forundre sig ell. blive forundret; følelse (tilstand) af forbauselse, overraskelse oln.; undren; især i forb. m. over ell. † objektiv gen. (*Høysg. S. 191.*) jeg forundrede mig, der jeg saae hende, med en stor Forundring. *Aab. 17.6.* Nogle stode i Forundring over denne usædvanlige Hændelse, og spaede om Byens totale Undergang. *Overs. af Holb Leved. 217.* Forundring er Erkjendelsens Udgangspunkt. *Kierk. VI. 325.* Overvældet af Forundring, Forbauselse, Glæde træder han unvilkaarlig et Skridt tilbage. *ZakNiels. Ki. 146.* det skete, da Jesus havde fulden disse Ord, vare Skarerne slagne af Forundring over (1819: forundrede Folket sig saare paa) hans Lære. *Matth. 7. 28 (1907).* til nogens forundring (ell. forundring for nogen), saa at nogen forundrer sig. Han kom til Byen med Postvognen en Dag og havde til alles Forundring et lille Barn med sig. Han var nemlig ellers alene. *JV Jens. EE. 1. Buchh. UH. 33.* sætte ell. (nu især) falde i forundring over (noget), gøre ell. blive (meget) forundret over (noget); † staa i forundring over (*Overs. af Holb Leved. 217.*), være forundret over. *Moth. U62.* jeg er falden i .. stor Forundring derover. *Pamela. I. 360.* En Hob Kurve, som syntes at flytte sig paa et Par menneskelige Been, satte mig i Forundring. *Ew. VI. 9.* De kom alle ind i Spisestuen, hvor de faldt i Forundring over Violerne og de smaa Lamper. *Bang. R. 43. Feilb.* || (nu næppe br.) især efter gen.: genstand for forundring (ell. m. overgang til bet. 2: beundring). (*Chr. IV*) bliver den sildigste Verdens Forundring. *Suhm. I. 231.* Sin Datter .. havde han givet

.. saa god (opdragelse) at hun var Grækernes Forundring. *OGuldb. VH. 12. 751.* Odd gad ikke staae der til Forundring opreist mellem alle de Knæende. *Oehl. ØS. 296.* || (sj.) ytring, bemærkning, der udtrykker forundring over (især: kritik af) noget. (jeg) forargede uidentivl .. ved mine Lovtaler over Londons Travlhed, og mine mange Forundringer over Engellændernes Lige-gyldighed for deres egne literaire Skatte. *Grundtv. E. 53.* (den, der sidder paa forundringsstolen) skal gætte, hvem der har fremsat .. de enkelte „forundringer“. *Feilb. (u. forundringsstol). 2) † til forundre 1.2: d. s. s. Beundring 1. Holb. Skient. D2r.* Det ypperligste af hans Skrifter .. som vi endnu med Forundring læse. *sa. Kh. 365.* mange saae paa (maleriet) med Forundring, som eet af de beste R. havde giort. *Gram. Breve. 178. Eilsch. Phil. Brev. xx. vAph. (1759).* **Forundrings-**, i ssgr., hvor intet andet bemærkes, af Forundring 1. -fuld, adj. 1) [1] (nu næppe br.) forundret; undrende. da udraaber jeg Forundrings-fuld, at Epicurus forestiller sig sine Guder meget barnagtig. *Eilsch. Phil. hist. 34.* *En stakkels Mand, i høien Alder blind .. | Foer ikke vild, ja snubled' ikke. | Det saae forundrings-fuld en lille Dreng. *Tode. I. 157.* 2) † [2] 2.1) som nærer beundring (1); beundrende. Poeter, som Efterslægten stedse maa bære forundringsfuld Høytæelse for. *Eilsch. Breve. 28. vAph. (1759).* 2.2) som vækker beundring (1); beundringsværdig; underfuld. Skaberens kierlige Omsorg for sine Kreature, og de forundringsfulde Virkninger af hans Viisdom og Almagt. *JSneed. I. 130.* -grød, en. (kog.) slags grød, hvis navn antagelig hidrører fra, at den i forhold til de ved tilberedningen anvendte ingredienser giver en forbausende stor portion og er ret velsmagende. *Frk. J. Kogeb. 118.* OrdbS. -leg, en. (sj.) legen „at sidde paa forundringsstolen“. *D&H. jf.: (sandhedens tjenere)* have aldrig leget Skjul med Mængden, for saa igjen at lege Forundringslegen, naar de den sjeldne Gang viste sig som Forundringsens studende Gjenstand. *Kierk. X. 335. smst. VIII. 14.* † -punkt, en. ell. et. (gram.) udraabs-tegn (jf. -tegn 2). *PSchulz. DS. 92.* **W-raab**, et. (jf. -udbrud, -udraab). *Ing. EF. VII. 174.* *Thom. La. EL. 29.* -stol, en. især i udtr. sidde paa forundringsstolen, betegnelse for en selskabsleg, der bestaar i, at en person anbringes paa en stol i midten af kredsen, medens en anden gaar rundt og hviskende spørger de andre deltagere, hvad de forundrer sig over hos vedk., hvorefter de forsk. (ofte til smaadrillerier benyttede) svar forelægges hovedpersonen, der da maa gætte, hvem de forsk. udtalelser skyldes (jf. -leg, Daarestol). Jeg maatte give Pant paa Pant .. Men paa Forundringsstolen ventede mig dog den haardeste Prøvelse. *Blich. (1846). III. 79.* Aftenen endtes med Ordsprogsleg og „Forundringsstol“. *HCAnd. AV. 79. Legeb. I.*

b.11. Feilb. jf.: *Da sætte vi os om Forundringens Stol .. | Og undrer os over fordærvede Skik. *Oehl.L.I.231.* || (især spøg.) i sammenligninger og billedl.: sidde (ell. staa) paa en udsat plads; være skive for (alles) kritik; være udsat for alles blikke (jf. Beundringsstol). *CBernh.VI.163.* som om jeg var kommen til at sidde paa Forundringsstolen, og de Liberale .. traadte frem for at sige, hvad de forundrede dem over. *Kierk.XIII.28.* Paludan-Müller .. levede meget tilbagetrukket .. Han skulde for sin egen Persons Vedkommende have sig meget frabedt at sidde paa nogen Forundringsstol. *JLange.III.249.* Brandes.II.480. jf. \ : *de, som end sig højne over Muld, | Ej sidde længe paa Forundrings-Stolen (o: skalsnartdø). *Grundtv.PS.VI.484.* -tegn, et. 1) (sj.) tegn paa forundring. *MO.S&B.2)* † (gram.) udraabstegn (jf. -punkt). *J Schaller.Indledn. til det hty. Sprog.(1716).234.* vAph.(1764). **U** -udbrud ell. -udraab, et. S&B. D&H. † -værd ell. (nu kun arkais.) -værdig, adj. († forundring-. *Graah.PT.I.91.*) som man maa forundre sig over; især til Forundring 2: beundringsværdig. det (er) meest forundrings værd, at denne saa store og tunge Bygnings Byrde er sadt paa Pæle, uden nogen anden Fundament. *Borrebye.TF.563.* *Suhm.II.85.* *VSO.* (u. værdig). de tvende Marmor-Løver fra Carthago (er) forundringsværdige. *Luxd.Dagb.I.430.* *Sibb.I.112.* den ganske Ballet (dansede) forundringsværdige Danse. *Leop.EB.87.*

U forurene, v. [fœru're'nœ] (sj. forurenige. *Pol.³⁶/s1919.8.sp.1.* -ede. vbs. -else (D&H.) ell. -ing (s. d.). (œnyd. d. s.; efter mnt. vorureninen (jf. hty. verureninen); ordet, der ikke findes hos vAph.(1759), *VSO.* og *MO.*, synes først genopt. i nyere tid) gøre uren. 1) i egl. bet. (jf. forurense). Gøværerne .. ere blevne forurenede af Slam, Støv og Fugtighed. *Skyderegl.77.* (det elektriske lys) forurenere ikke Luften. *VortHj.III.41.* (præsten) skræmmer Fuglene bort, der truer med at forurene Templets Forplads. *FrPoulsen.O.D.22.* 2) overf.: besmitte (1.2). den der lader Horer komme i Hiertet til at for-urene sig. *Hørn.Moral.I.96.* Den gamle Malaj, der forleden i ubetvingelig Nysgerighed rørte ved mig med en Finger og bagefter under Bøn tvættede det forurenede Lem i helligt Vand lige for mine Øjne. *JVJens.Sk.81.* **U** Forurening, en. flt. -er. vbs. til forurenere (1); ogs. konkr., om forurenende stoffer ell. bestanddele. *SMich.B.76.* At holde Luften i vor Bolig frisk og fri for Forureninger er .. en meget vigtig Opgave. *VortHj.III.44.* Som Forureninger indeholder (raa saltsyre) navnlig Svovlsyre, Svovlsyring, Klor, Jærn. *VareL.³676.*

forurense, v. [fœru're'n'sœ] -ede. vbs. -else (Larsen.) ell. -ning (*KPont.Psychiatr.II.50.*) (dannet i nyere tid efter forurenere

af rens; fagl., l. br.) d. s. s. forurenere 1. Kogjædningsbaadet .. opløser den ubundne Bejste og Eddikesyren, som ellers let kunde forurense Tøjet. *OpfB.¹VI.515.* hvis man .. indaander "Kulos", da er det .. let at mærke, at det ikke er muligt at trække Vejret i et Værelse, hvis Luft er stærkt forurenset dermed. *OBloch.D.²I.232.*

U forurette, v. [fœru'r'œdœ] († forurettige. *Hob.Kh.530.* *Graah.PT.II.187.* *Stampe.I.172.* -ede. vbs. -else (s. d.). (gl'da. foruræte; dannet af Uret efter mnt. vorurenachten (ell. -rechtigen)) gøre, tilføje (en) en uret; forfordede; krænke (nu især om krænkelser af aandelig art, spec.: forbigaaelse, tilsidesættelse oln.). Forurettet Tiendtageren nogen i Tiendens Ophørsel i nogen Maade. *DL.2—23—9.* de som begive sig udi Krig med nogen, som de tilforn have forurettet og ikke villet forlige sig med, holdes for at sætte all deres Velfærd paa Spill. *Hob.NF.(1728)II.82.* *Ham skeer sin Ret, der villig forurettes. *Bagges.Ep.422.* det (bliver) aldrig i noget Tilfælde nogen god og skjøn Handling at forurette. *Horreb.II.257.* især i part. forurettet brugt som adj.: Dersom den Forurettede .. naar hand Sagen rejst haver, enten lader den falde, eller forliger sig med sin Vederpart. *DL.1—24—8.* *Skænd paa et Barn, og det straks forurettet sig tror. *Drachm.PT.160.* Utilfreds eller forurettet af Tilværelsen følte Ditte sig iøvrigt ikke. *AndNx.DM.V.245.* hun havde et forurettet udtryk i ansigtet | **U** Forurettelse, en. (sj. Forurettigelse. [*Bagger*]. *Digitninger.(1836).146.* flt. -r. (œnyd. d. s.; vbs. til forurette) 1) egl.: det at forurette(s); handling, hvorved man foruretter ell. forurettes; krænkelse; uret (nu især: af aandelig art, spec.: forbigaaelse, tilsidesættelse oln.). Er den Skyldige af anden Stand og Forurettelsen er skeet paa Landet, da skal Herretsfogden være forpligtet strax at holde Ting. *DL.6—8—11.* *Hob.MTKr.212.* Den jydsk Adelsmand Niels Ebbesen .. var den, som hævnede de Fædrelandet tilføjede Forurettelser. *Wand.(Rahb.LB.I.70).* *Kierk.IX.88.* (*Pausanias*) havde gjort sig skyldig i Forurettelser mod forskellige Enkeltmænd. *FolkHist.I.706.* 2) (vist ved sammenblanding af † uforrette, forurette, og uforrettet, ikke udrettet, udført) \ uefterrettelighed. den fremfarne tid har ved ælde fortært de monumenter, som nok havde tegnede, hvis ikke efterkommerens skiødesløshed og forurettelse dem havde fordervet og forkommet. *Hob.DNB.623.* **U** Foruretter, en. († Forurettere) (l. br.) naar jeg .. hævner mig paa den, der haver gjort mig Uret, saa gjør jeg jo min Forurettelse ingen Uret. *Eilsch.PhilBrev.279.* *Biehl.Cerv.LF.II.141.* vilde eller kunde

forretteren ikke gøre den beskadigede ære god igen, da måtte hævn til. *Grønbl. LN.88.*

foruro(e), v. (ænyd. d. s. (Hwitfeldt. *Chr.II.sHist.(1596).277*); dannet af VI. for-2.1 og uro (v.); foræld., sj.) d. s. s. forurolige. som hans Embed giver ham stor Indtægt, skal hun ikke lade sit kære Hjærte foruroes af hans bespottelige Ødselhed. *JPJac. I.201.*

forurolige, v. [fʊru'ro'li(q)ə]-ede. vbs. -else (s. d.). (ænyd. d. s.; dannet af VI. for-6.2 og urolig; jf. foruro(e); sml. ty. beunruhigen) 1) \emptyset gøre urolig; volde uro. 1.1) gøre usikker, utryg (især ved krigersk oprødsen, overfald oln.). Kongen .. bemægtigede sig Danske undersaatters gods, foruroligede Østersøen og ruinerede negotien (v: handelen). *Holb.DNB.230.* Fædrelandets Sikkerhed foruroeligedes af Sørovere. *Wand.Mindesm.I.277.* Det er maaske en af disse omtreffende Vagabonder, som forurolige Egne. *Etlar.DV.279.* en mængde små stammer, der hver især skøttede sig selv, uden at forurolige deres naboer, når de ikke selv blev forulæmpede. *Vilh.Thoms.Afh.I.236.* 1.2) forstyrre ens sjæle; gøre (en) ængstelig, usikker i sindet. I mange dage og aar skal I, som ere trygge, foruroliges (1871: blive urolige). *Es.32.10(Chr.VI).* Jeg skulde aldrig bilde mig ind, at noget Menneske i Verden skulde have kundet for urolige mit Sind saaledes. *Holb.II.J.IV.2.* Den blege og skielvende Frygt foruroligede mig idelig. *Ev.VI.21.* Noget, der ganske særlig foruroligede ham .. var den stadig klarere Forstaaelse af .. at Kristendommen var langt ældre end Kristus. *Pont.LP.VIII.127.* || † refl.: ængste sig. *vAph.(1759).* || præs. 40 *part. brugt som adj. (og adv.): ængstende.* foruroligende Rygter. *Blich.(1920).X.139.* hendes Udseende (havde) tabt sig foruroligende. *Pont.LP.VII.124.* uvejret rykkede i foruroligende grad nærmere | 2) † gøre ulejlighed; besvære; genere. vil I forbarne jer over mig, og arbejde paa min Befrielse, svær jeg jer til, at jeg herefter (aldrig skal) forurolige nogen med Disputer meer. *Holb.Er.V.5. sa.MpS.277.* VSO. \emptyset **Foruroligelse**, en. fl. -r (MO.). vbs. til forurolige, især i bet. 1.2: det at forurolige ell. blive foruroliget; ogs. det at være, føle sig urolig; uro; ængstelse. *vAph.(1759).* VSO. *Gjel.M.41. Bang.S.197.*

forvaage, v. [fʊr'vå'qə] (tidligere ogs. skrevet -voge. *CProthe.JN.189*). -ede. (glda. foruoge (sig); jf. ty. verwachen, verwacht) 1) (jf. VI. for-2; nu især vj, sml. dog Feilb.) refl.: trætte ell. udmatte sig ved (natte-) 60 *vaagen.* *Moth.V11.* *vaage tilmaade er let, men at forvaage sig tungt. *FGuldb.Den store Stad.(1818).99.* Han har forvaaget sig ved Læsning. *VSO.* || nu næsten kun i part. forvaaget brugt som adj.; om person: som er træt af (længere tids) vaagen; ogs. om

udseende oln.: som vidner om vaagen. Havde jeg end kundet, havde jeg dog ei torde lukke de forvagede Øine med nogen Tryghed. *CProthe.JN.189.* et forvaaget .. blegguult Avindsphysiognomie. *Rahb.Tilsk. 1791.205.* *Jeg kom .. tilbage, | Forvaaget, mat, forknust. *Bagges.SkR.251.* *I min Tanke Net | Jeg, søvnlig og forvaaget, | Ei Rede finder ret. *Winth.IV.224.* et Selskab af forvaagede og forsvirede Mænd og Kvinder. *Drachm.VT.345.2* (jf. VI. for-3; l. br.) m. h. t. tidsrum: tilbringe i vaagen tilstand ell. med vaagen; gennemvaage. Dagen efter en saadan forvaaget Nat var han ikke meget værd til sit Arbejde. *And Næ.PE.I.205.*

forvaagen, adj. se forvoven.

Forvagt, en. [V.1.2] (nu kun bibl. og arkais., sj.) \times d. s. s. Forpost 2. Assyernes Forvagt mødte hende og greb hende. *Jud. 10.12.* dend Kæyserlige og Chur-Saxiske Leyr stode ikke langt fra hinanden, saa at paa begge Sider blefve udsendte Parthier, som For-Vagter. *Slange.Chr.IV.769.* *Rist.LM.2.* || \emptyset overf., om hvad der har en særlig fremskudt stilling ell. beliggenhed. Danmark .. var den Forvagt .. der med blodige Pande maatte bøde for det Hele. *Rahb.Tilsk.1807.596.*

† **forvagte**, v. -ede. (ænyd. forwachte; fra mnl. vorwachten; besl. m. vogte) vente (paa); forvent. *Moth.V17.* Hertugen brød ind i Dauphiné med 20000 Mand, (men dette) ville icke giøre nogen videre Effect, effterdi Hertugen af Savoyen blev selv meget svag, hvilket, saavelsom den forvagede Franske Arme, nødde dem til at forlade Dauphine igien. *Holb.Intr.I.438.*

forvakke, v. -ede. (besl. m. forvakle; vist m. h. t. bet. paavirket af forkvakle 2; jy.) sætte over styr ell. miste ved uagtsomhed ell. daarlig behandling; forkomme (jf. forkvakle 2). *MDL. Feilb.* Hvor var det nu, han gjorde af Sedlen? .. Han skulde da vel ikke ha gaaet hen og forvakket den? *Aakj.SV.VII.34. smst.VIII.150.* **forvakle**, v. -ede. (fra nt. verwakeln, forvirre, forvikle; sideform til forvakke; jf. forkvakle 2; jy.) d. s. s. forvakke. *Moth.V23. Feilb.* || tilvende sig uretmæssigt. *Moth.V23.*

forvalte, v. [fʊr'val'də]-ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; fra ty. verwalten, af walten, herske, raade over; jf. valte) have ledelsen af, bestyre, administrere, især: paa en andens (ejerens) vegne; (navnlig emb.) m. h. t. (betroet) gods (især: landejendom), midler oln. Herrets- eller Birke-Foged, eller andre, som Skifter skulde forvalte. *DL.5—2—80.* bør (fyrsten) bortforpagte, eller selv forvalte det offentlige Gods? *Schytte.IR.II.76.* en Husholder er ringere end det Huus og Gods, han forvalter. Du derimod vilde være Herren. *Kierk.IV.45.* han forvalter Andres Eien- dom saaledes at han vinder Gods og Guld derved. *Etlar.DV.7.* (jf. *Matth.25.14ff.*) m.

h. t. en aandelig gave: (jeg blev som barn) bragt ind i Salen for . . at underholde Gæsterne med mine smaa Færdigheder paa Fløjte, et Talent, som jeg siden kun har forvaltet daarlign. *Ehrencr.Kidde. (Berl Tid.Kv. 1. 1920.1.sp.2)*. || (nu l. br.) m. h. t. embede, bestilling olgn. *Holb.Paars.70*. denne Patriarch, hvilken i Henseende til den store Myndighed, hvormed han forvaltede sit Embede . . blev kalden Gregorius Magnus. *sa.Kh.395*. Præstedømmet var et hæderligt Embede (og) forvaltedes af de ypperste Mænd. *Mynst. Bispepr. (1850).15. jf. (spøg.)*: Han vilde ikke forvalte nogen Tordenkilebestilling og dundre op for den Skyldige. *Drachm.T.151. (nu næppe br.) m. h. t. et lands styrelse olgn.: Holb.DH.II.521. VSO. jf.*: *En Haandfuld Sand (j: Adam, skabt af jord) Gud kaldte, | Til Jorden at forvalte, | Et Støv fik denne Ære, | Al Verdens Spiir at bære. *Brors.75. || (kirk.) m. h. t. naademidlerne, sakramenterne olgn.: forestaa uddelingen af. (herren) har befalet, at der skal være bestemte Mænd til at forvalte Naademidlerne og styre Menigheden. PMadsen. Det kirkelige Embede. (1890).5. Grundtvig vil . . udvide Folkekirken til at rumme alle Menigheder og alle Præster, der vil læse Skriften og forvalte Sakramenterne efter deres bedste Overbevisning. VilhAnd. Litt. III.180. jf.*: *Han (j: Jesus) selv er Sjælen i sit Ord, | Naar trolig det forvaltes. *Grundtv. SS. IV. 264.*

Forvalter, en. [før'val'dær] *jf.*: åmtsforvalter. *Høysg. Anh.34. (vist endnu i dial. Forvaltere. SøkrigsA. (1752). §408. jf. Kort. §139). flt.-e. (ænyd. forvaltere; fra ty. verwalter; til forvalte) bestyrer. 1) (Ø, nu l. br.) oftest i forb. m. en angivelse af, paa hvilken maade (godt ell. daarlign osv.) forvaltningen ledes: person, som forvalter andres ell. egne midler, gods olgn. SorøSaml.III.166. (han) tog sig ikke af nogen Ting. Men . . der var utro Tjenere og utro Forvaltere, og Hans blev bestjaalen og bedragen. Sv Grundtv. FÆ.II.37. Ingeniør Thune og Otto Lunn stammede fra samme Egn oppe ad Limfjorden til, hvor deres Familjer havde siddet paa større Landejendomme. Men medens Kaptajnsens Forældre døde som ret velstaaende Folk, var det gaet skralt for Thunerne, der var mindre gode Forvaltere. KLars. GHF.I.181. overf.: Skuespilleren (er) Forvalter over Digterens Skatte. Heib. Pros.X.369. en Boghandler (skal) ikke . . være Kræmmer, men Literatørens samvittighedsfulde Forvalter. HSchwanenstügel. Wergeland. (1877).189. 2) person (tjenestemand, funktionær), der (mod løn) bestyrer noget paa en andens (andres) vegne. 2.1) (nu især i ssg. som Amts-, Assistent-, Auktions-, Lager-, Plads-, Proviant-, Slotsforvalter) i alm. KomGrønæg.III.5. da Sverrige . . var bleven deelagtig udi den Told, som uden for Rheden af Dantzic blef opbaaren, havde . . Gustaf Adolph be-*

skicket derover til Forvalter een ved Nafn Peter Spiring. *Slange. ChrIV.776 (jf. Toldforvalter)*. Det behøvende Vahre-Gods annammer (højbaadsmænd) mod sin Qvitering . . hos vedkommende Forvaltere. *SøkrigsA. (1752). §408. SøLex. (1808). (sj.:) Jernbanestationen . . med sin gnavne Forvalter (j: stationsforstander) og sin endnu mere gnavne Banevogter. Drachm.SS.5. || nu oftest: (underordnet) funktionær, der fører tilsyn med et lager, en oplagsplads olgn. TelefB.1923.sp.832. 2.2) person, som bestyrer en landejendom (jf. Godsforvalter); nu især: person, der leder (ell. bistaar med ledelsen af) det daglige arbejde paa en (større) gaard (jf. Avlsforvalter). Det maa nok være en Forvalter paa Landet; thi han er udi Støvler og haver et Sølvbeslagen Gehæng over Kiolen. *Holb.Rpb.II.2. (han) var nødt til at overlade Opsynet over Godset til sin Forvalter. Suhm. (Rahb.LB.I.35). ved i nogle Aar som Forvalter og Forpagter at udsee alle Bønderne (kom han) saavidt, at han ødelagde tre af sine Principaler. Ev.VII.122. *Forvaltren prygler paa de hovne, | Krakinske Bønder med sin Stok. Bagger.II.429. LandbO.II.221. arbejdende forvalter, se u. II. arbejde 2.1.**

Forvaltning, en. (vbs. til forvalte; Ø, især emb.) 1) især styrende gen. ell. i forb. m. af († over. VSO.): (be)styrelse; ledelse; administration (1). Alle Geistlige og Verdslige, som af Kongen Pengis, eller nogen Slags Indkomstis, Opbørsel og Forvaltning er betroet . . skulle aartigen . . i rette Tid derfor paa Kongens Rentekammer klarere. *DL.3—1—4. Førend Herodes begav sig paa Reysen, betroede han Rigets Forvaltning til sin Farbroder Joseph. Holb. Heltind.II.257. han beskikkede . . Nogle til Hyrder og Lærere, til de Helliges fuldkomne Beredelse, til Embedets Forvaltning (Chr.VI: gierning; 1907: Tjenestegerning). Ephes.4.12. Forvaltningen af Ammunitionen paa hviler vedkommende Regiment. Skyderegl.84. (kirk.:) Sakramenternes Forvaltning. MPont.MO.127. have i ell. under forvaltning: han har haft 5 kior mig tilhørende under forvaltning for hvilke han intet har villet svare udj halvandet aar. *Holb. Ep. (BruunsUdg.V.302). Naar (Chr.IV) den-nem (j: rigernes indkomster) til andre udi Forvaltning skulle betroe, da vidste hand at foreskrive dem . . Regler. Slange. ChrIV.114. Den, der i Medfør af offentlig eller privat Hverv har haft andres Midler under Forvaltning . . kan sagsøges for sin Forvaltning . . ved Retten paa det Sted, hvorfra Forvaltningen er ført. LovNr.53²⁶ 1909. §233. || spec. om administrationen af et lands indre anliggender (jf. bet. 2). Fra Ministerierne (udgaar) alle Forvaltningen og Administrationen vedkommende Afgørelser. CVNyholm. Danmarks Statsforvaltning. (4. Udg.1893).12. Sal.IV.932. 2) koll., især i best. f.: de forvaltende (kommunale**

ell. stats-)myndigheder ell. institutioner; administration (2). Retspleien bliver at adskille fra Forvaltningen efter de Regler, der fastsættes ved Lov. *Grundl. (1849). §76.* den udøvende Magt (er) hos Kongen, der saaledes forfatningsmæssig er Forvaltningens øverste Hoved og Chef. *CVNyholm. Danmarks Statsforvaltning. (4. Udg. 1893). 1. Sal.² VIII. 549.* **Forvaltnings-institut**, et. [1] ¶ (penge)institut, som paatager sig forvaltning af andres pengemidler. *Krak. 1919. II. 371.* **-ret**, en. [2] (jur.) den gren af statsretten, som beskæftiger sig med de administrative myndigheders forhold til borgerne olgn. *Sak.² VIII. 549.* **-værneting**, et. [1] (jur.) værneting for den, der sagsøges for forvaltning af andres midler. *MunchPet. DR. II. 24.*

Forvandelse, en. se forvandle. **forvandle**, v. [for'van'le] perf. part. fl.: forvandlede. *Høysg. AG. 120.* **-ede**. **vbs. -ing** (s. d.) ell. † **Forvandelse** (*Hob. KR. III. 4. sa. JH. I. 54.*) (*glida. d. s.*, ogs. m. bet. „borrtbytte, sælge, overføre, anvende“; fra mnt. vorwandelen (hty. verwandeln); besl. m. Vandel) give (noget) en anden skikkelse ell. et andet væsen (i virkeligheden ell. blot tilsyneladende); forandre (1) helt og holdent; omskabe; især om gennemgribende omdannelse, der foregaar ad overnaturlig vej ell. (forholdsvis) hurtigt, og uden at den kan følges i enkeltheder (jf. forandre 1); ofte i forb. m. præp. til ell. † i, der betegner udviklingens resultat. Haaret i Plagen (∴ det spedalske sted) er forvandlet til hvidt. *3. Mos. 13. 3.* ved Trolddom forvandlede (*Dido*) alle mine Stoldbrødre til Sviin. *Hob. Ul. IV. 3.* At forvandle en Triangel til en Parallelogram, naar Basis og Perpendicularen er givne. *Sylvius. Geom. 42.* Ved Fordøielens forvandles Mad og Drikke til Næringsstoffer. *VSO.* Skuepladsen forvandles til et Værelse i Byen. *Oehl. SH. 7.* (en) Trang for vor Aand at forvandle sine Følelser i Tanker. *sa. Tale. (1819). 3.* store Strækninger af sur og svampet Bløde . . vilde kunne forvandles til frugtbar Agerland. *Pont. LP. VII. 154.* Alle skulle vi ikke hense, men vi skulle alle (∴ paa den yderste dag) forvandles (1819: forandres). *1. Cor. 15. 51 (1907).* (især ⊕) billedl.: (*hun havde*) forvandet en kiærlig og elsket Ægtefælle i en blodstænk Bøddel. *Tode. ST. II. 68.* *Det er saamand Jens Vejmand, | der af sin sure Nød | med Ham'ren maa forvandle | de haarde Sten til Brød. *Aakj. RS. 120.* forvandle nat til dag, se Dag 1. † † rette; ændre. 4 Ugers Arbejde i Rasphuset, blev forvandlet til 6 Gange Stigrem. *MR. 1774. 568.* ¶ refl. satanas selv forvandler sig til (1819: paatager sig Skikkelse af) lysets Engel. *2. Cor. II. 13 (Chr. VI).* Jupiter forvandlede sig i en Tyrs Skikkelse. *VSO.* *alt mit Blod forvandler sig til Iis | Ved Tanken om . . Charon. *PalM. U. 437.* det budgettede-rede overskud har desværre ved finansarets slutning forvandlet sig til et under-

skud | ¶ part. forvandlet brugt som adj. Jeppe paa Bierget Eller Den forvandlede Bonde. *Hob. (komedietitel. 1723).* (vi) fandt Naturen ikke blot forandret, men forvandlet. Det er en ganske anden Verden! raabte vi. *Bagges. DV. IX. 317.* en Art af Papir, der var overtrukket med i Støv forvandlet Klæde . . havde ganske Udseende som Klæde. *Ørst. Br. I. 152.* Det er ikke ved . . Paakaldelse af Gud eller Helgene, at den forvandlede Ridder . . igjen faar sin oprindelige Skikkelse tilbage. *Johs. Steenstr. Vore Folkeviser. (1891). 155.* **Forvandling**, en. fl. **-er**. (ænyd. d. s.; vbs. til forvandle) 1) som vbs. det var paa Thabor Bierg, hvor Christi Forvandling skeede. *Hob. JH. I. 185.* (insekternes forvandlinger er) ingen virkelige Forvandlinger men kun Udviklinger. *Suhm. II. 84.* *Eders (∴ naturaandernes) Død er kun en stedse gjentagen | Hellig Forvandling. *Hauch. SD. I. 267.* Trommestikken i Soldatens Haand (*kunde*) ved en Række hurtige Forvandlinger (*Brandes. E. 75: Metamorphoser*) . . blive til en Marskalkstæv. *Brandes. IV. 52.* han har som alt Levende været under hvad Ibsen i Lille Eyolf kalder Forvandlingens Lov. *smst. XV. 304.* † (*maanen*) voxer underliden i sin forvandling (1871: Forandring). *Sir. 43. 9 (Chr. VI).* ¶ i specielle fagl. anv. (mat.): Forvandling . . af en forelagt Planfigur til en anden af givne Art, vil sige Konstruktion af en (figur) af denne Art, der har samme Areal som den forelagte. *Sal.² VIII. 550.* (zool.) især m. h. t. insekter: udviklingen efter foster-tilstanden til fuldt udviklet dyr, som hos de lavere arter er mindre gennemgribende („ufuldstændig forvandling“), hos de højere kendetegnes ved en igennem flere stadier foregaaende total omdannelse („fuldstændig forvandling“) (metamorphosis). efterat hun igiennem et Forstørrelses-Glas nøye havde betragtet deres (∴ forsk. insekters) Dannelse og Forvandlinger, bragte hun deres Afriidsninger . . paa Papir. *Graah. PT. II. 205.* Troer du paa Forvandlingen fra Larve til Sommerflugt? *Hauch. III. 226.* *Lütken. Dyr. 394. Frem. DN. 701.* 2) \ konkr.: forvandlet skikkelse. *Løke Forvandlingen sig paatog, | Og blev en Flue med Vinger. *Oehl. NG. 133.* **Forvandringsalder**, en. (sj.) alder, hvor forplantningsevnen ophører. Hun havde den Gang næppe overskredet den kvindelige Forvandringsalder, der ofte ledsages af en Tankefrodighed, en Glimren af Indbildningskraften. *Gjel. B. 98.* ⊕ **-evne**, en. evne til at omdanne sit ydre. en Jonglør, hvis Kugler aldrig fejlede, saaledes var Phister som Henrik. Hans Forvandringsævine kom ham fortrinligt til Hjælp, naar Henrik spillede sine smaa Komedier. *E. Brand. H. 80.*

forvandt, adj. se forvant.

forvanske, v. [for'van'sgø] **-ede**. **vbs. -ning** (s. d.). (*glida. forwandzkæ (Sydrak. 6).*) blive svagere, fordærves, sv. förvanska; dannet

af ænyd. glda. vanske (sen. oldn. vanski), skade, mangel, ell. af ænyd. glda. vanske, v., mangle, lide mangel, jf. æda. wanskæg (Harp.Kr.7))

1) berøve (noget) en væsentlig egenskab ell. forringe dets værd ved overløst ell. daarlig behandling; fordærve; tilføje skade. *Moth.V35.* de individuelle Forhold, hvortil den forkierte Kunsthjælp ogsaa maa regnes . . standse og forvanske Naturens ellers heldbringende Cour.*OLBang.T.1.* Han har reent forvansket Maleriets Skønhed i sin Copie. *MO.* nu næsten kun (især W) m. h. t. ytring, udsagn, tanke olgn.: fordreje (2); forfalske (2); forfuske. ikke at tale om, at Smagen ikke sjælden forandres, stundum forfiines, stundum vel ogsaa forvanskes. *Rahb.PoetF.II.IX.* *,Skam dig! du forvansker de gamle Sange.* | — „Jeg gjør dem kun korte; de er mig for lange.“ *Hz.VI.27.* Religionen forvanskes ved menneskelige Tilsætninger.*Holst.FF.23.* der vil blive gjort Alt for at modvirke ham ogsaa ved at forvanske og forfalske hvad han siger. *Kierk.XIV.117.* (kærligheden) forstyrrer Dømmekraften, tilsærer og forvansker Begreberne.*Sødb.H.18.* teksten er forvansket; her maa foreligge en meningsløs ændring | || (sj. m. h. t. en persons karakter: forkludre; forkvakle. Jeg skal ikke forvanske ham i nogen Maade. *VSO.2*) (nu kun jur. 30 l.br.) lade bortkomme; forkomme; ogs.: uretmæssigt tilvende sig. *,gavst du ham, han fik da Brev og Ring?“ — | „Ei, troer hun at jeg tør forvanske slige Ting?“ *Ew.IV.107.* (der) var sat Dødsstraf for den, som forvanskede Kongens Gave. *Oehl.HrS.292.* de Fattige, der . . uden dertil erholdt Tildælselse medtage Klædningsstykker eller andet . . ansees skyldige i den . . omhandlede Brøde at forvanske hvad dem af Fattigvæsenet har været betroet. *Pl.¹⁹/12.1832.* man (kunde) tillidsfuldt betro ham Stormogulens Skatte, han forvanskede dem ikke. *Goldschm.II.20.* han beskyldtes for at have forvansket nogle Bibliotheket tilhørende Bøger.*David's.KK.311.* OrdbS. **Forvanskning**, en. flt. -er. vbs. til forvanske. 1) (især W) til forvanske 1. *Moth.V36.* der skal fra min Side leilighedsvis blive gjort, men kun hvad netop er akkurat nødvendigt for at Du . . skal kunne modstaae Forfalskningen og Forvanskningen af hvad jeg siger. *Kierk.XIV.118.* Hage.³ 986. || ogs. mere konkr.: hvad der er forvansket; forvansket skikkelse. de forvorpne Sille Beyerske Shakespear-Forvanskninger. *Mantzins.MF.144.* Poulina var bleven gammel, tandløs Kone . . Det var bare Ynk og Uhygge at genfinde de kendte Træk i den Forvanskning. *FrPoulsen.Rejser ogRids.(1920).175.* 2) (jur.) til forvanske 2; nu især om ulovlige handlinger (brugstyper, bortkastelse, ødelæggelse), der begaas af fattiglemmer over for fattigvæsenets ejendele. Forseelser . . saasom . . raee Materialiers skødesløse Behandling under Forarbeid-

ningen, betroede Varers eller Arbeidsredskabers Forvanskning. *Plan¹/1799.§157.* *LovNr.67⁹/1891.§41.* *Goos.II.557.*

forvant, adj. (og i bet. 2 subst.). [for-
van'd] (ogs. skrevet forvandt). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorwant (hty. verwant), egl. perf. part. til vorwenden (hty. verwenden), vende i en vis retning; besl. m. forvende; grundbet.: kommet i forhold til; nu kun i ssg. som Blods-, Bunds-, Tros-forvant) 1) som adj.: som staar i et vist forhold til en anden p. gr. af visse forpligtelser, fælles interesser olgn.; knyttet til; forbunden. 1.) i alm. (det blev) kiendt for ræt, at Hamborg-Stad skulde være Keyserens og det Romerske Rige uden Middel tilhørig, underkastet og forvandt. *Slange.ChrIV.731.* smst.1128. 1.2) spec.: som staar i familieforbindelse med en anden ved ægteskab (svogerskab) ell. (især slægtskab; besvogret; beslægtet (1.1). (han) er forvant med Hr. Michael Fabricii Kiæreste i Kiøbenhafn. *Klevenf.RJ.35.* || overf.: beslægtet (2). Luthers Aand var forvandt med den, som levede i vore Fædre. *Mynst. Ref.111.2*) brugt substantivisk: Forvant (i best. stilling -e); ogs. (efter ty. bøjningsformer: Forvante (i ubest. stilling). *JSneed.I.69.* † Forvante. vAph.(1764). *Leth.(1800).* flt. -e ell. † -er (*Extr.Rel.¹/1722.3*) ell. † -ere (se u. Bundsforvant). 2.1) (jf. bet. 1.1) person, som er knyttet til en anden ved visse forpligtelser osv. (jf. Blods-, Bundsforvant); ogs.: person, som er knyttet til ens husstand, et embedskontor olgn. Efter at Hans Kongel. Majest. selv var kommen til Regjeringen, blef (*Carisius*) beskikket . . til at være det Tydske Cancellies Forvante, som i de Dage var en anseelig Bestilling. *Slange.ChrIV.437* (jf. Kancelliforvant. *Kalk.V.556*). 40 jf. bet. 2.2: bemelte Hertug (vilde) hermed raadføre sig med Kong Christian, som sin synderlige gode Ven og Naboe, og med nær Svogerskab forvante. *Slange.ChrIV.162.2.2)* paarørende; slægting. De skulde elske alle Mennesker, sige de . . De elske ikke engang deres Forvante. *JSneed.III.294.* *Hun sine Suk til Axel sender ud, | Naar venneløse Raad til hendes Hierte tale; | Forvantes Raab det ømme Hierte plager. *PHFrim.(Rahb.LB.I.291).* Lærdere, men ikke rigere, levede jeg i nogen Tid efter min Hiemkomst af mine Slægtinges og Forvantes Understøttelse. *Bagges.NK.2.* jf.: hendes Forvanteske og kiereste Ven Claudia Pulchra. *Holb.Heldind.II.275.* || overf. alle disse tre Grene og Forvante af det gamle Brittske Sprog. *Gram.(KSelskSkr.II.96).* **Forvant-skab**, et ell. en (*Holb.H.II.16*) forvantskab. *Høysg.AG.5.* (-skait. *Holb.Intr.I.525*). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorwantschop ell. hty.verwantschaft; nu kun i ssg. som Blods-, Bundsforvantskab) 1) (nær) forbindelse (4.2), hvori man staar til andre; især: slægtskab. Taknemmeligheds Lov befaler heller at rekke dem Haanden, der ere mine Velgiørere,

(end) dem, der have intet andet at beraabe sig paa end Forvandskab udi Blodet. *Holb. Ep. II. 167. Falst. 143.* Han har ikke andet Forvandskab med mig, end som Kunstner. *VSO.* Min Kone .. regner sig i Forvandskab med Grundtvigerne. *Cit. 1812. (Kirkehist. Saml. 5. R. II. 783).* || overf. Ords Forvandskab. *Eilsch. Term. 30.* (kem.) det forhold, at kemiske stoffer indgaar forbindelser (3.2); affinitet (jf. Valgslægtskab). *vAph. Chym. 1. 464. 2* koll.: slægtninge). *Gram. Breve. 179.* Adelen .. var iblandt Undersaatterne, og næst Kongens Huus og Forvandskab, den fornemmeste Stand i Riget. *sa. (KSelsk. Skr. II. 265).* jf.: *vore sidste tre | Forvandskabskuld (o: slægtled i en familie) den Hertug Livet skyldte. *Bagges. II. 71.*

Forvar, et. [fɔr'va:r] (ænyd. glda. d. s. ell. forwor; fra mnt. vorware (hty. verwarh); vbs. til forvare; jf. Bevar; nu sj.) d. s. s. 20 Forvaring 4; kun i forb. som have, tage i forvar. *Elsk din Nasonis Navn, som er endnu tilbage, | Alt andet udaf mig har Pontus i Forvar. *Falst. Ovid. 60.* *Nu Værtten ta'er i sit Forvar | Det, som vi ei fortærdede. *Pluk. Nr. 6. (1878). 147.* *ret længe | fik Bankerne dem (o: pengene) ikke i Forvar. *Marton. HB. 8.*

I. † **for-vare**, v. [V.2.1] advare forud (jf. forvarse). *VSO.* („Bruges sielden.“) 30

II. **forvare**, v. [fɔr'va:rə] præf. -ede; part. -et ell. (i rigspr. nu kun i vers) -t (*Brors. 318. Ew. VIII. 207. Bergstedt. IV. 94* (∞ klart)). vbs. -else (s. d.) ell. -ing (s. d.), jf. Forvar. (glda. d. s. ell. forwore; fra mnt. vorwaren (hty. verwarhen); besl. m. advare, I. bevare, vare ofl.)

1) bevare (I.1); beskytte (I.1) (nu især poet. ell. dial.) vogte mod tilintetgørelse ell. overlast; hindre i at gaa tabt. (ofte m. overgang til bet. 4.1). en Huusdør, som forvarer det, der er indenfor den. *Bar. 6. 58.* (det er) forgiæves at ville have de Ting udi Eyendom, som man ingenlunde kand forvare (orig. I. 152: forsvare) eller hindre, at jo andre kunne blive deelagtige udi deres Brug. *Holb. NF. (1728). I. 155.* Den Bog maa rigtig forvares vel. *HCAnd. VIII. 92.* *Forvar den (o: en ring) vell Det var den største Skat, | Som fra min Fader gik i Arv til mig. *PalM. II. 156. spec.:* forvare ild(en), (dial.) hindre ilden i (nogensinde) at gaa ud. *SjællBond. 58.* Man forvarede Ilden, hvad der gik for sig paa den Maade, at Husmoderen hver Aften .. tog Tørvegløderne fra Ildstedet og lagde dem ind i Bilæggerovnen, (lagde) et Par Tørv over og dækkede det hele til med Aske. *Nord-sjæll. F. I. 132.* || i forb. m. for ell. mod ell. fra (jf. I. bevare 2). en perryk forvarer ofte mangt et gekke-hovet fra vinden. *Reenb. Æ. 16.* Man finder .. det Ord Skjøtnings-Stue udi den Norske Historie længe for de Tydskes Ankomst til Bergen, og meenes de saaledes at være kaldne, efterdi de skjøtte og forvare mod Kuld og Frost.

Holb. Berg. 257. ved Philosophie troer jeg, et Fruentimmer kunde forvares for slige phantastiske Griller. *Eilsch. F. 14.* et Par .. sirligt indbundne Nodebøger .. laae omhyggeligt forvarede mod Støv paa Antons lille Arbeidsbord. *Ing. LB. II. 127.* || (bibl.) hindre i at gøre noget urigtigt. mine brødre (aad) af hedningernes brød. Men jeg forvarede min siel, at ikke æde deraf (1871: min Sjæl fra at æde deraf). *Tob. I. 11 (Chr. VI). 1.2* i udtr. (være) vel forvaret, (være) vel beskyttet, i sikkerhed (jf. bet. 3.3). dend Tydske Krigs U-rolighed (var) af saadan Beskaffenhed, at hand saavel imod det ene, som det andet Partie maatte see sig vel forvaret. *Slange. Chr. IV. 753.* Kongen troede Alting vel forvaret. *Allen. J. 175.* jf. (sj.): Saasart hendes Fantasi blev overmandet af hans Billede, svøbte hun sig ind i et Shawl, følte sig strax lunt forvaret som i et Kabinet, som hun mindedes fra en Herregaard. *Schand. BS. 107.* nu væsentlig kun i talem. (tro, at) den hellige grav er vel forvaret olgn., egl. m. h. t. de mange religionskampe i Palæstina: (tro, at) Kristi grav er i god behold, i de kristnes hænder; overf. (spøg.): (leve i den fejlagtige overbevisning, at) alt er i orden, som det skal være olgn. enhver troede, den hellige Grav var vel forvaret. *FrSneed. I. 348. Oehl. A. 120. Hrz. XVIII. 108. Mau. J. 401. 1.3* (nu l. br. uden for dial., se Feilb.) refl.: vogte sig, tage sig i agt (for); især i forb. m. for ell. mod. Forvarer Eder hver for sin Ven, forlader Eder ikke paa nogen Broder; thi hver Broder er fuld af List, og hver Ven vander om som en Bagvasker. *Jer. 9.4.* *Forvar dig, vogt dig for Helg' og for Hro. *Oehl. HF. 85.* *forvar Dem vel mod Snuet | Tag Galoscher paa. *Hrz. D. I. 188.* „Det fortæller Jørgine jo ikke nogen andre“ .. „Aa nej. A skal endda nok forvare mig!“ *JakKnu. GS. 93.* børnerim: *Forvar dig, forvar dig, | der kommer en Skytte (alm.: Røver) og ta'er dig! *Børnenes Musik. (1871). Nr. 23.* || (jf. bet. 1.1 slutn.; bibl.) m. at-sæln. og fig. nægtelse. Abraham sagde til ham: forvar dig, at du ikke fører min Søn did igjen. *1Mos. 24. 6.*

2) bevogte. 2.1) † (jf. I. bevare 3) holde vagt ved ell. over noget (især for at forsvare det). Petrus (blev) forvaret (1819: bevogtet) i fængslet. *ApG. 12.5 (Chr. VI).* Samme broe var forvaret med 5 Compagnier. *JJuel. 433.* Du maae icke have vel forvaret din Post, saa min Daatter, maaskee, har føyet i Byen. *Holb. KR. I. A.* Det var .. ingen vred Guds, men en naadig Faders Stykke (o: foranstaltning), at Gud ved sine stærke Helte forvarede Veyen til Livets Træ. Men hvortil skulde alle disse Anstalter? hvortil denne himmelske Skildtvagt? *Ruge. FT. 69 (efter 1Mos. 3. 24; 1550: foruare).* jf.: det (var) vitterligt, at den oxe plejede tilførn at stange, og dens

eyermænd vilde ikke forvare (1871: passe paa) den. 2Mos.21.36(Chr.VI). 2.2) Ω (nu l. br.) m. h. t. lovovertræder, aandssvag olgn.: sætte i sikkerhed, forvaring; især: ar-restere. Vil Husbonden, eller Øvrigheden, nej anنامه Misdæderen af Sagsøgeren, naar det af dennem begæres, og lade hannem forvare. DL.1—19—5. et saa farligt individ bør forvares under laas og slaa |

3) betrygge; sikre. 3.1) † m. person-obj. (jf. bet. 3.2): skaffe sikkerhed, garanti for noget; betrygge; i forb. som være forvaret med, kunne stole paa; være tjent med. Skipperen (antager) hvis (o: de) Skibsfolk hand agter fornøden til Skibet, og hans Reedere i Længden kunde være forvarede med. DL.1—1—1. Hans Majest. agtede fornøden at eske en mere fuldkommen Caution til Sikkerhed for sine Commissarier end ellers sædvanligt var, eftersom de Svenske vare Folk, med hvis blotte Ord og Skrifter mand ikke noksom kunde være forvaret. Slange.Chr.IV.1280. 3.2) (især Ω , jf.: „endnu i Talespr.“ Levin.) refl.: skaffe sig sikkerhed (mod fremtidige tab, fare olgn.); betrygge sig (især i forb. m. imod). forvare sig med pant og forsikring hoß en. Moth.V61. *Nemesis | Sig nærmer til min Tærskel. Ja, jeg veed det, | Mod denne frygtelige Magt kan Ingen | Forvare sig. Hrz. XII.161. || især (jf. Forvaring 3.2) m. h. t. krav, beskyldning olgn.: sikre sig imod paa forhaand; tage forbehold over for. han selv . . forvarede sig mod denne Mening. Moltb.NTidsskr.II.137. (Luther) forvare (o: værger) sig udtrykkelig mod den Mistanke, at han skulde holde med de bøhmiske Kættere.MPont.Luther.(1902).35.3.3) (spøg., især i nægtende sætn.) overf., i forb. (ikke) være vel forvaret (i hovedet) olgn., (ikke) være ved sin fulde fornøft; (ikke) være rigtig klog (jf. I. bevare 4). Moth.V61. *Det lader, som du var ey gandske vel forvaret | I Hovedet, da du saa Hovedsvimlet blev, | At du beskyldte ham for det, hand aldrig skrev. Graah.PT.I.228. *Mit Hoved er saa lidet | Forvaret, som mit Hjerte. Heib.Poet.IV.354. Jeg tror . . at den unge Junker ikke er rigtig vel forvaret her — hun førte Haanden op til Panden. Drachm.KW.194. Rousseau var — om end ikke helt forrykt —, så dog ikke ganske vel forvaret. EdvLehm.BY.13. 3.4) (nu næppe br.) m. tings-obj.: udruste, udstyre noget, saa at det er sikkert, solidt, forsvarligt i ydre henseende. Leergrav, som ej er vel med Gierde forvaret. DL.6—11—9. *Hvert Fængsel er forvaret stærkt med Bolte. Hauch.CarlV.126. (jf. bet. 2.1:*) *Guds Fred med dig, mit Huus, som jeg har bygget! | Stand i hans Vare-tægt og stærke Værge, | Liig Danmarks Huus, forvaret og betrygget! CKMoltb.SD.233.

4) (nu l. br. i rigsspr.) gemme. 4.1) an-bringe noget sikkert, saaledes at det ikke lider

skade, kommer bort ell. opbruges før tiden; opbevare. Om Nogen flyer sin Næste Penge eller Tøi at forvare. 2Mos.22.7. (jeg) skulde mig udi en Krog i Side-Byngnen, hvor man forvare Brænde og Kul til Huusholdingen. Pamela.I.430. naar jeg betroer Dem mine Skillinger, saa veed jeg, at de ere vel forvarede. Hostr.T.199. i forb. m. for ell. † hensobj.: Jeg forvare een noget, at det ey skal blive borte for ham; men jeg forvare noget for een, at han ey skal komme over det. Høysg.S.321. han pleier at staae ved Døren i Museo-Borbonico; han fortjener der nogle Gran ved hver Stok og Paraply, han forvare for de . . Fremmede.HCAnd.IX.76. 4.2) anbringe noget, saa at det er unddraget dagens lys ell. alm. beskuelse; skjule. forvar dine Penge vel, at ingen stæler dem bort, du kand slaae en Knude om dem med din Skiorte. Holb.II.V.9. jeg veed, at Præsten her i Kirken haver forvaret en stor Sum Penge. Etlar.GH.I.243. (han) gik bort for at hente Handskerne i sin Stue, hvor han omhyggelig havde forvaret dem i sin Kuffert. Pont.LP.VII.141. || (nu især dial., jf. Feilb.) refl. de første Fændens Mælkebøtter var kommen, men stod endnu kortstilkede og forvarede sig i Græsset. JVJens. A.I.147.

Forvarelse, en. seu. Forvaring. **Forvare**, en. fl. -e. (sj.) || til II. forvare 2.2 (jf. Arrestforvare). vAph.(1759). VSO. || til II. forvare 4.1. Forvareren (o: af en veksels) er ansvarlig, naar han, findende den Berettigede har henvendt sig til ham med behørig Legitimation, har tilbagesendt Exemplaret til den, der sendte ham det. Lassen.SO.344. **Forvaring**, en. († Forvarelse. Graah.PT.II.231). næppe br. i fl. (glda. forvarels(e), forvaring; vbs. til II. forvare) 1) † til II. forvare 1.1: beskyttelse; bevarelse; forsvar. skat-kammerets forvaring (1871: Bevaring). 2Makk.3.40(Chr.VI). Stædernes Forvaring tilbetroedes Borgerne. Slange.Chr.IV.1105. 2) til II. forvare 2.2; jur.) m. h. t. person: (en ved det offentlige mellemkomst foretaget) indespærring, internering; arrest; varetægt. hans Forvaring (var) ikke strengere, end at hans Disciple havde Adgang til ham. Mynst.Bispepr.(1852).24. (aandssvaghed) er uheldbreddelig og kræver Forsorg, om fornødent Forvaring i en Aandssvageanstalt. KPont. Retsmed.I.19. Med 500 Pund underkiøber han den Rettens Betient, som har ham under Forvaring. Toide.S.91. sætte (bringe, sidde) i forvaring olgn., bringe (ell. være bragt) i sikkerhed. Øvrigheden (bør) at sette hannem (o: en gal) i Forvaring. DL.1—19—7. Imidlertid har B. siddet hen i sin forige Forvaring i Castellet. Gram. Breve.110. I Celle skulde jeg (o: en sindsygg) være sat. I Forvaring skulde jeg være bragt. Wied.S.273. 3) til II. forvare 3. 3.1)

† (mundtlig ell. skriftlig) erklæring, hvorved man tilsikrer, garanterer noget; forsikring (1.1); garanti. (man skal) vel tage i Agt, om Kirkens Penge staa hos visse Folk, hvad Forvaring mand derfor haver. *DL. 2-22-78. smst. 4-2-12. Moth. V62. 3.2* (jf.: „Indført i Dagbladen efter 1850.“ *Levin.; emb., nu gldys.*) til II. forvare 3.: forbehold (1); reservation; protest. i 1844 fandtes ingen Plads til at bringe en Forvaring imod den, fra slesvig-holstensk Side atter og atter forlangte, Forening af Hertugdømmernes Stænder. *HN Claus. (& Schouw). Ved Thronskiftet. (1848). 31. Cit. 1889. (Laurerberg's Skjæmte digte. (udg. 1889). 2)* Prins Kristian tog en bestemt Forvaring mod Eiderpolitiken. *Neergaard. J. II. 185. 4*) (især jur.) til II. forvare 4.: opbevaring; varetægt; det at deponere noget ell. have noget deponeret; depositum (2); især i faste forb. m. præp. i, til ell. under. Annammer nogen anden Mands Gods i Forvaring og til at glemme, da bør hand det at glemme som sit eget Gods. *DL. 5-8-14.* de give ham deres Penge til Forvaring, hvilke han ofte udsetter til deres Fordele. *JSneed. I. 11.* *(jeg) flyr dig det i Gjem; | Saa, tænker jeg, det er i god Forvaring. *Grundtv. PS. II. 163.* at lade Genstandene tage under offentlig Forvaring. *Lov Nr. 107 i 1905. § 25.* **Forvarings-hus**, et. [2] (nu næppe br. uden for bibl. spr.) fængsel. Dersom I ere redelige, da lader een af Eders Brødre blive som Fange i Eders Forvaringshus. *1 Mos. 42. 19.* **-kontrakt**, en. [4] (jur. og r) d. s. s. Depositum 2. *Hage. 3286.* † **-middel**, et. [1] (nu næppe br.) lægemiddel, hvorved man forebygger en sygdom; præservativ. *vAph. (1759).* Forvaringsmidler mod Qvægsygdomme. *Oecon H. (1784). III. 112.* **-sted**, et. [2] (l. br.). *Rahb. (MO.).* Klosterfængslet i Sorø var (i det 16. aarh.) en ganske egen Art af Forvaringssted. *Troels L. VIII. 131.*

forvarlig, adj. [fɔr'va:rlɪ] Høysg. AG. 147. adv. -t ell. d. s. ell. (†) -en (*DL. 2-22-80. Slange. Chr IV. 422. VSO.*). (ænyd. d. s.; adj. til II. forvare 1.3; nu kun dial.) som tager sig i agt; forsigtig (2); varsom; varlig. Hand er meget forvarlig i sin tale. *Moth. V62.* Gaar De ind i Gravkammeret, da vær . . forvarlige, om der skulde være flere Urner. *Blich. III. 303. MDL. (jy.). Feilb. som adv.: den gamle (regnskabsbog for kirken) henleggis i Stigtstiksten forvarligen at glemmis. DL. 2-22-80. Slange. Chr IV. 422.* Jeg gaar forvarligen, at jeg ikke skal falde. *VSO.* **-hed**, en. (nu næppe br.) forsigtighed; varsomhed. hand lærde at hand ikke kunde vinde et Foodsbredt Jord, uden med Staal-Handske, hvortil ogsaa skulde bruges Fornuft og Forvarlighed. *Slange. Chr IV. 581. VSO.* || i flt.: betænkeligheder; ængstelser. *Slange. Chr IV. 210.*

for-varme, v. [V.2.1] [-'va:r'mø; -'vær'mø] vbs. -ning (*Wagn. Tekn. 336. DSB. Banebygn. 105.*) (jf. ty. vorwärmen; fagl.) op-

varme (noget) forud. *DSB. Banebygn. 105. spec.: underkaste noget (fx. fødevandet til en dampkedel) en forberedende, foreløbig opvarmning, førend den egentlige proces gaar for sig.* I Udparingerne . . i Skorstenen (v: i en digelovn) forvarmes Diglerne. *Wagn. Tekn. 84.* et Bad, hvori kolde eller forvarmede Stykker af Smedejern, Raastaal . . opløses. *WSchwanenst. TF. 26.* **-varmer**, en. [V.2.1] [-'va:r'mør; -'vær'mør] (jf. ty. vorwärmer) apparatus til opvarmning af et stof (fx. fødevandet til en dampkedel), før end den egentlige proces gaar for sig. et Rør, som er bestemt til at aabne den i Forvarmeren opvarmede Mæsk Veien til Mæskevarmeren. *Brændevinsbr. 353. OpfB. 3. III. 314.* **-varsel**, et ell. † en (*Moth. V63. Holb. DH. I. 198. Ew. V. 291. PAHeib. US. 306. VSO.*). [V.2.1] († **Fore-**. *Holb. JH. II. 284. sa. Hh. I. 498.*) (glda. forevarrelse (*Glda. Bib. 85*)) 1) † varsel, hvorved man erindrer en om noget; paa-mindelse. de, til hvilke saadant Gods var udlagt, havde faaet det med Vilkor, at de efter et Aars Forevarsel, og imod dets Betaling i en samlet Sum, skulde restituere det u-adskilt tilbage. *Holb. DH. III. 599. VSO.* 2) tegn, som gaar forud for, bebuder noget (især: ubehageligt), der vil indtræffe; varsel; omen (især i forb. m. præp. om, l. br. for, paa, † til). de fleste Skribentere holde (kometers) Komme Forevarser om forestaaende Ulykker. *Holb. DH. I. 300.* (ulykken) blef optaget og udttydet, som et Forvarsel til dend begyndte Krigs-ulykkelige Fremgang. *Slange. Chr IV. 552.* Guder! raabde han . . skal dette være Forvarsel for en Ulykke? *Birch. I. 173.* Den samme Hest brugde Man ogsaa til at tage Forvarsel af, naar der var Krig i Gjære. *Grundtv. Saxo. III. 295.* Han vidste, at naar Svinet løb med en Halmvisk i Munden, for dermed at berede sig et Leie, da var det et sikkert Forvarsel paa Uveir. *Bagger. I. 65.* || *overf.* de første Forvarser om en socialistisk Bevægelse blandt Arbejderne. *Brandes. XII. 189.* især i flt., om omstændigheder, der tyder paa et godt ell. daarligt udfald af en sag; auspicer. Under lykkeligere Forvarser kunde neppe den danske Sandsiger aabne sin Bane. *Rahb. Sandsig. 3.* Hun gav os . . sin Velsignelse med paa Reisen; mig syntes, det var et lykkeligt Forvarsel. *Bagges. DV. X. 194. 3* (nu kun dial.) konkr.: genfærd ell. andet spøgeri, som varsler om, at noget skal ske. det var ingen levende Mand . . I kan troe, det var hans Forvarsel. *Ing. PO. I. 78.* Børnene (forstod) godt af de gamles trykkede Miner, at nu havde et Forvarsel vist sig igen. *Myl. Erich. NS. I. Feilb.* † **-varsle**, v. [V.2.1] varsl forud; bebude (jf. forevarsel, Forvarsel). *vAph. (1764).* Derved forvarslers intet godt. *VSO.*

forvaske, v. [fɔr'vasgø] -ede. vbs. (sj.) -ning. (jf. ty. verwaschen; næsten kun i perf. part.) især m. h. t. tøj: vaske for meget; ødelægge ved for hyppig ell. for me-

gen vask. de loe af min forvaskede, afblegede . . Kjole. *Levetzov.SH.82.* en graa Hvergarsn Kjole, der var saa forvasket og luvslidt, at den nok kunde ligne Musesens graa Pels. *Skovroy.Fort.117.* Billedet . . var (snarere) forvasket ved Overmalning end ved Forvaskning. *KMads.BR.65.* En Ekspeditrice maa være velplejet fra Fødderne til Haaret, altid være ren og dog ikke forvasket. *Pol.^{15/10}1922.Magasinet.* 10 *9.sp.3.* || (l. br.) m. h. t. ting, der omskulpes stærkt af bølger. længst ude (ligger) den glitrende Is, mægtige Flager, høje Skodser, blaa og forvaskede. *EMikkels.N.7.*

for-ved, adv. se IV. for 19 (sp. 191⁶⁴).

forvedde, v. [fɔr'vɛð'ə] -ede. vbs. -ning (*Landm.B.III.17.* Warm.Bot.185. ForstO.). (jf. fortræet samt ty. verholzen, verhölzern; bot.) om plante(celle): blive haard og træagtig. ved ualmindelig stærk Buskning . . 20 ere Planterne blevne . . forveddede i den unge Alder. *Landm.B.III.53.* Warm.Bot.185. Stænglerne (o: af vinranken) forveder og bliver til Stammer, der kan naa en Arms Tykkelse eller mere. *Mentz.O.P.257.*

Forvej, en. [fɔr'vai] Høysg.AG.102. kun i best. f. i udtr. i forvejen. (dannet i beg. af 18. aarh. af V. for- og Vej som afløser af udtr. for i vejen (se u. IV. for 19 sp. 189⁸⁷))

1) m. h. t. sted. om bevægelse frem foran (nogen); for ud (u. IV. for 19 sp. 191⁹). ad de ham bekendte Gienveie var (han) illet dem i Forveien. *Rahb.Fort.I.366.* Sosia (er) sendt af sin Herre i Forveien for at melde dennes seirende Hiemkomst. *Bagges.Danf. II.157.* Ing.EM.I.17. *de vide, | At jeg i Forveien er gaaet. *Heib.Poet.III.467.* Feilb. billedl. (jf. bet. 2): Ikke jeg (o: Johannes døberen) er Messias, men blot udsikkert i Forveien for ham. *Joh.3.28* (OGuldb.).

2) m. h. t. tid. 2.1) tidligere end, før end noget sker ell. indtræffer; forud (2). Den fornuftige Landmand, der vil høste, haver i Forveien . . udsaaet sin Sæd. *Schytte.IR. II.34.* at bringe et nøgent Menneske herind uden at sige mig det i Forvejen. *Ew. VI.284.* nu er det bag efter; jeg sagde dig det jo i Forvejen. *Se Grundtv.FÆ. I. 161.* Pont.LP.VII.165. || m. forudgaaende tidsangivelse: 1. for at betegne den tid, der forløb ml. den angivne hændelse og det indeværende tidspunkt. Hun havde nogle Uger i Forveien talt om at sætte sig fast her i Egnen. *Hauch.II.30.* Smaabørnene var et Øjeblik i Forveien kommen springende ind. *Pont.LP.VI.20.* 2. (m. tidsangivelsen i best. f.) for at betegne det umiddelbart foregaaende af samme art. fx. aaret i forvejen, (det) forrige aar. *Blich.III.273.* Aftenen i Forvejen. *Pont.LP.VII.131.* || gaa i forvejen (for), 60 (nu l. br.) gaa forud (for). der maae altid gaae . . mislykkede Forsøg i Forveien, inden Mennesket lærer sine Evners rette Brug. *Birekner.I.74.* *Omstændigheder, | Der gik iforveien for den bratte Død. *Pal M.U.302.* komme (en) i forvejen, (nu

næppe br.) komme (en) i forkøbet. Jeg maa dog komme den Knegt i Forvejen, og sige ham et par sande Ord. *Kom Grønneq. II.241.* de havde ellers angrebet ham, om han ikke var kommet dem i Forveien. *Balle.Bib.I.24.* Rektor var kommet ham i Forvejen og havde fortalt Sagens Sammenhæng paa sin Maade. *PAHeib.US.153.* 2.2) paa forhaand (6.2); a priori. De kan være forsikret om en hastig Befordring. Jeg kan allerede i Forveien ønske Dem til Lykke med Kapitains Karakter. *Tode.S.73.* i Forveien var (jeg) overbeviist om et troehiertigt Svar paa mit Spørrmaal. *Bagges.L.I.309.* At jeg ikke skulde finde synderlig Mange af dem i Live, som jeg havde kjendt i min Barndom, kunde jeg sige mig selv i Forvejen. *Hauch.MfB. 338. e. br.* || som betegnelse for, at visse tilstrækkelige betingelser er til stede, visse omstændigheder indtrufne, som maa tages i betragtning ved en handling. En Nat, da A. havde lagt sig til god Roe, hørdes nogle Skud fra Friderikshald. Frygtsom i Forveien sprang han nu op af Sengen, og spurgde heftig hvad det kunde være? *Mall. SgH.374.* de alene handle indsigtfuldt, der iforveien ere udrustede med Indsigter. *Engelst.Tale.(1808).31.* Nogle Bønderdrenge væltede Kul i Kakkellovnen der i Forvejen var gloende. *AndNx.PE.I.212.*

forvejret, part. adj. [fɔr'vai'rɔt] (dannet efter forvitte; sj.) forvitret. *Ørst.IX.15.* || maaske til vejre (hø olgn.): fortorret. det mellemliggende Land med dets Marker, Lyng og Klit seer ved Modsætningen til det tindrende Sand omkring En forbrændt og forveiret ud. *Goldschm.VT.228.*

forveksle, v. [fɔr'vɛkslɔ] -ede; imp. 40 (sj.) forveksl (jf. Mikkels.Sprogl.209) ell. (nu næppe br.) -e (Storm.(Rahb.LB.I.342)). vbs. -ing (s. d.). (enyd. forvedsle ell. d. s.; fra mnt. vorwesselen, hty. verwechslern; jf. veksle) † (om)bytte. 1.1) med ell. mod sin vilje erstatte (noget) med noget andet. (især i forb. m. med). elementerne bleve . . bekvemmelig forvexlede (1871: omskiftede) med hverandre. *Visd.19.17* (Chr.VI). den chamererede Kiortel, med hvilken du . . har forvexlet din Studente-Dragt. *Comædie om Lyveren.(1725).* 70. Det er dog godt at kunde lidt Taskenspillerkonster. Det er ingen Sag at forvexle Tærningerne. *PAHeib.Sk.II.211.* enkelte Led i Klæden ere forvexlede, eller bragte ud af den naturligste Orden. *Molb.F.334.* 1.2) udlevere (en) noget mod at faa noget igen af samme art ell. af samme værdi; udveksle. Best blef det, at mand . . afhandlede bemældte Post om Leyde-Brefvæne; Hvilke naar de i deres Originaler . . vare befundne rigtige, kunde de med hver andre forvexles. *Slange.ChrIV.1047.* m. h. t. tuskhandel: Det første Contor blev anlagt til Brug i Flandern, hvor de forvexlede Guld, Sølv . . Silke og Fløvel, som didhen førtes fra Frankrig. *Holb. Berg.205.* || m. h. t.

penge: veksle større ell. mindre møntsorter ell. sedler. Jeg maa have disse Bancosedler forvekslede i Ducater. *VSO.* 1.3) om nisser, underjordiske olgn.: forbytte (2.1). jeg (mærker), at vore Herrer er bleven forvekslede. *Holb.UHH.III.2. smst.III.5. 2) m. flertalsobj. (ell. to sideordnede obj.) ell. m. entalsobj. efterfulgt af præp. med: fejlagtig antage noget for noget andet (som ligner det, er vanskeligt at skelne derfra); tage fejl af.* 10
 (to) Egenskaber, hvoraf den ene ligner den (o: ondskaben) saa meget at de ofte blive forvekslede. *Ew.VI.216. vogt Dig .. at Du ikke i din Vrede forveksler Hevnens Stemme med Retfærdighedens.Falsen.Idda. 80. „De troede at have elsket mig tilforn.“* — „Det var en Feiltagelse: jeg forvekslede det Forbigangne med det Tilkommende.“ *Heib.TR.nr.45.14. forveksle en Olding og et Barn. Kierk.XIII.565. de to Personer forveksles nu saa hyppig. Pont.LP.VII.180.* 20
 || (sj.) fremkalde forveksling (2) imellem. Enhver Forklædning, der forveksler Kjønne, er der noget Misligt ved. *Ing.LB.III.168. Forveksling, en. flt.-er. (enyd. d. s.; vbs. til forveksle) 1) til forveksle 1. 1.1) til forveksle 1.1; spec.: ♪ forflyttelse af en akkords grundtone til en ny oktav; omvending af akkorden. Musik.L.(1801).93. Heib. Poet.IX.56. nu kun i forb. en harmonisk* 30
forveksling, det forhold, at man ved en modulation erstatte en tone med en, som har et andet navn, men samme tonehøjde. Sal.V.1127. 1.2) † til forveksle 1.2. Grevskabernes Forveksling mod det Amt Tøndern. Holb.DH.III.667. || om byttehandel. Udi ældgamle Dage blev Handelen drevet alleene ved Forveksling, saa at man maatte give Varer for Varer.sa.NF.I.188. || m. h. t. penge. VSO. 2) til forveksle 2. af disse 40
tvende Begrebers, det Gavnliges og det Retfærdiges, Forveksling opkomme .. idel Forvirring. Birckner.Tr.38. Kierk.I.239. Hun lignede Moderen i Trækkene, til Forveksling. JVJens.CT.329.

forvende, v. [for'væn'ə] -te ell. † -ede (*Holb.Mel.V.2. ThSchmidt.S.699*). vbs. (nu sj.) -else (*Moth.VI.23. Rothe.KB.34. Mart. Mynst.II.34*) ell. (nu næppe br.) -ing (*Moth.VI.24. Rahb.E.V.369*). (*glda. d. s.; fra mnt.* 50
vorvenden (hty. verwenden); besl. m. forvant)

1) give (noget) en anden retning; vende ell. lede (noget) bort. 1.1) (især arkais.) i egl. bet. de bleve drevne bort derfra for deres Trolddoms Skyld; thi den var saa stærk, at de .. kunde forvende Veir og Vind. *Hauch.V.37. || (især bibl.) i billedl. udtr. Den, som vandrer i fuldkommenhed, skal vandre tryggeligen; men den, som forvender sine veye (1871: gaær Krogveie), skal kiendes. Ords.10.9(Chr.VI). *Er Naadens søde Kilde | Fortørret og forvendt? Brors.208. || part. forvendt brugt som adj.: bortvendt. *Hielp, at vi udvælge de skulteste Veye .. | Her ikke*

bekjendte, | For Verden forvendte, | Her skulde med Christo i Faderen leve. *Brors. 246. nu vist kun i forb. forvendt lilje, se Lilje. 1.2) (især bibl.) overf.: føre paa afveje; vildlede. denne Paulus .. har overtalt og forvendt (1819: afvendt; 1907: vildledt) meget folk. ApG.19.26(Chr.VI). *Adam blev fra Gud forvendt | Med Eva til at synde. Brors.103. || part. forvendt brugt som adj.: moralsk fordærvet; vanartet; vanslågtel. den vanartige og forvendte Slægt. Phil.2.15. Ew.VI.234. Da begav St. Franciscus sig til denne forvendte Syge (o: en spedalsk, som bespottede gud). Jørg.EA.50. jf.: det Onde (er) i sig selv en Forvendthed, som strider imod Naturen. Mynst.Betr.I.266. JJPJac.II.156.*

2) give noget et andet udseende ell. en anden karakter; forandre, især: paa en skadelig, ufordelagtig, unaturlig, urigtig maade. (ofte m. flg. præp. til). 2.1) (især bibl.) i al alm. eders fader haver bedraget mig, og forvendt (1871: forandret) min løn til gange. *1Mos.31.7(Chr.VI). vi kunne .. forvende (o: forfalske) Vægtskaalene med Svig. Am.8.5. || part. forvendt brugt som adj. Hvad kand ikke Omgjængelse med gemeene Folk udvirke? Barnet er jo saa forvendt, at man kiender det ey igien. Holb.DR.III.5. især om ting og forhold: bagvendt (2); forkert (2). *I sammenflikker noget, | Hvoraf en deel er Løgn, en deel forvendt og kroget. FrHorn.PM.18. en Mand, der anvender sine Midler paa saa forvendt en Maade. Spectator.242. Alting var forvendt for ham, Pennen vilde ikke give Blæk, Marqvien maatte sige ham hver Mening tre eller fire Gange til. Ew.VI.300. en Residenz-Stad er overalt en forvendt og fordærvet politisk Ting, en vanskabt og vanskabende Konstform. Bagges.DV.IX.21. bleve de danske Slesvigere revne fra de tyske, vilde rimeligvis Forholdet stilles saa forvendt, at (Danmark) maatte bruge Magten mod de Første. Krieger.D.II.4. den gamle forvante Lære om, at Nadveren er til Syndernes Forladelse. VBeck.LK.I.395. 2.2) † (fuldstændig) omvælte en vis tingenes ell. naturrens orden. Af jorden fremkommer brød; og der under forvendes (1871: omvæltet) den som af ild. *Job.28.5(Chr.VI). *Imod Naturens Lov skal alle Ting forvendes, | Og intet Element forblive i sin Gang. Falst.Ovid.21. Kan det være et ædelt Folk, hvilket lader sig regiere af Qvinder? Fy, til den Guds Ordning Forvendelse! Rothe. KB.34. 2.3) (især arkais. ell. poet.) omskabe; forvandle. *Du tie nu kvær, du fule Gast, | du blive forvendt til Sten. DFU.nr.9.15. || overf., m. h. t. sindelag. *(overalt) Forvendte hun strax Hjertet | Paa hver en Ungersvend. Winth.HF.43. nu havde hun jo intet mere med ham at skaffe, siden den anden havde forvendt hendes Sind. RGandrup.Mørket.(1917).207. 2.4) (nu sj.)**

m. h. t. en persons ydre fremtræden (udtryk, stemme osv.): *fordreje; ukendeligggøre*. Naar I faste, da seer ikke bedrøvede ud, som Øienskalke; thi de forvende (1907: gøre . . ukendelige) deres Ansigt, paa det Menneskene kunne see dem faste. *Matth. 6.16*. *Jeg saae, hvorledes du dit Øye-Syn forvendte, | Og Medynk over mig med blege Taarer bar. *Falst.Ovid.61*. han havde let ved at forvende sin Røst. *EBrand.H. 149*. || *part. forvendt brugt som adj.* hans Ansigt var gandske forvendt. *Dumetius.III. 78. jf.*: jeg gaer kun i denne forvendte Dragt (o: *forklædning*) alleene for den Aarsag, at ingen skulle kiende mig og tage mig for en Spion. *Holb.Mel.IV.9.2.5* $\text{\textcircled{W}}$ *give ord, begreber, tanker osv. en anden (mindre rigtig ell. ringere) form ell. betydning.* om en Fransk Mand her udi Landet forvendte sit Navn Jean og lod sig kalde Hans, naar hand kom hjem igien. *Holb. Jean.I.1*. En ond Samvittighed og Frygt for hendes Faers Fortornelse har bragt hende til at forvende Historien saaledes. *sa.HP.III.8*. *han forvender | Sit Sprog med idel Tydsk og Fransk. *Falst.64*. habile Folk, der kan skrive hvad Haand efter, det skal være, og som kan forvende deres Bogstaver. *PAHeib.US.463*. der findes Ting i Pauli Breve . . hvilke de Ukyn- 30 dige . . forvende til deres egen Fordærvelse. *Hauch.VII.367*. det lykkedes helt at forvende Folkets gamle Dom om (hesten), det ypperste Husdyr . . blev nu med Et ved sin Død til en uren, en forbandet Skabning. *TroelsL.V.13. jf. (arkais.):* hvor der . . indkom ny Begreber — f. Ex. med Kristendommen . . dér tog man de gamle Ord og „forvendte“ dem kristeligt (o: *omtydede dem efter kristne forestillinger*). 40 *JJac.KvM.10. refl.*: om Nogen end kjendte Sandheden aabenbar og vilde misbruge den til Forfængelighed, saa vilde Ordet forvende sig i hans Mund og vorde en klingende Bjælde. *Hauch.IV.170*. forvende retten, en sag *olgn., bøje retten; partisk fordærve en sag (jf. forville 3.1)*. Gaven kan forblinde de Seende og forvende de Retfærdiges Sager. *2Mos.23.8*. jeg kand forvende, hvilken Sag jeg vil, ved subtile Distinctioner. *Holb.Bars.V.5*. *(I) Som frekke her i Synden gaae | Og Herrens Ret forvende. *Brors.251*. en lille Flok Menne- 50 sker . . kan forvende Retten i et Land. *HarNiels.SP.73*. || *part. forvendt brugt som adj.* Kløgt skal bevare dig . . fra en Mand, som taler forvendte Ting. *Ords.2.12*. Pafse fra Commandanten, der alle vare med forvendte Navne. *Æreboe.184*. *da jeg undrende hørte | Øens sandfærdige Navn: Thorsing, ei Taasing, forvendt. *Oehl.L.I.149*.

3) † sætte sig i besiddelse af noget, som er en betroct; *tilvende sig*. Befindis nogen at forvende, eller forøde, Penge, Vare, Gevær, eller andet, som til Kongens Tieniste og Armeens Underholdning skulle

anvendis. *DL.6—4—12*. Jeg skal ikke forvende noget af alt det, som jeg har under mine Hænder. *VSO*.

forvente, v. [før'væn'də] -ede. *vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.)*, *jf. Forventende. (ænyd. d. s. ell. forwinte)*

1) *oppebie; vente. 1.1) (nu næppe br.) uden obj.* saalænge maae vore Sjæle forvente. *Ing.EF.IV.33*. Hvo (*Kristus*) er, det seer man nu lettere da . . Folket (*har*) tabt Taalmodighed i at forvente. *Kierk. XII.51*. || † *m. flg. præp.* (efter, paa). Den store og behagelige Vrimmel af Fartøer . . forarsages . . af en stor Mængde Baade, der ideligen ligge og forvente paa Fragt. *Holb.Berg.79*. Erke-Biskopen skulde endnu i nogle Aar forvente efter Bruden, hvilken nu først . . fyldede sit Alders Tofte Aar. *Slange.ChrIV.986. 1.2) m. obj.* || (*nu næppe br.*) *m. person-obj.*: *vente (ens komme)*. der Jesus kom tilbage, tog Folket imod ham; thi de forventede (1907: ventede) ham Alle. *Luc.8.40*. jeg haver . . skrevet til Eders Brøder i Kjøbenhavn, og vi kunne nu hver Dag forvente ham. *Bluch.II.401*. || (*især poet. ell. foræld.*) *m. tings-obj.*: *afvente*. *Med Længsel jeg din Ankomst har forventet. *Heib.TR.nr.26.1*. *rolig kan din Time du forvente. *PalM.TreD.166*.

2) $\text{\textcircled{W}}$ *gøre sig en (ofte: følelsesbetonet, af personlig interesse bestemt) forestilling om, at noget vil indtræffe ell. forløbe paa en vis maade; formode; regne med (noget fremtidigt) som givet ell. sandsynligt*. Vi har megen Grund til at forvente Krig. *VSO*. man forventer det Onde med en frygtelig Vis- 30 hed. *PEMüll.*486. jf. (sj.)*: *Agenten, | Som til Svar imod Forventen (*alm.: forventning*) | Gav et mildt og kjærligt Nik. *Bødt. SD.35*. oftest: *imødese (noget) med glæde; gøre sig forhaabning (om); haabe (paa)* (*jf.*: „Det man forventer er . . oftest noget godt.“ *PEMüll.*487*). vi forvente Lys, og see, der er Mørke. *Es.59.9*. *Du bliver riigere, end du maaskee forventer. *Storm.FF. 153*. jeg har jo ogsaa nydt langt anderledes Sundhed, end det . . var at forvente. *Grundtv.E.68*. *evigt Samliv tør vi ei forvente. *PalM.IV.307*. noget Stort, Mægtigt, 50 Lyksaligt, som ligger derude i Fremtiden. Hvad var det, vi forventede? *Tops.I.367*. *især styrende genstands-sætn. ell. inf.*: han forventede . . at han oftere kunde faae Lov til at gjøre denne Lystrejse. *Bluch.IV. 93*. *„Hun har sagt, at der er alle Skatte, | Som i Længsel her vi vente paa.“ | . . „Hvordan forvente, hvad du ikke kjender.“ *PalM.II.200*. At (*Kristus*) skal komme i Herligheden, forventes, men kan kun forventes og troes. *Kierk.XII.23*. vi forventer snart at høre fra Dem. *Ludv. (emb.:)* kun den overordnede Myndighed kan skrive: De medfølgende Bilag forventes efter endt Afbenyttelse tilbagesendte, medens den underordnede . . maa skrive: De medfølgende Bilag bedes, eller tør forventes, til-

bagesendt efter endt Afbenyttelse. *DSt.* 1922.131.

3) *præs. part.* forventende (nu næppe br. i rigsspr.: forventendes. *Moth.V131. Slange.Chr.IV.430.* 3.1) *m. aktiv bet.* || † være noget forventende, vente noget. den forenede Krigshær lod sig see . . førend man var den forventende. *Holb.Hh. I.108.* jeg (var) intet got . . forventende. *Ev.VI.96.* || (sj.) *forventningsfuld.* *Gennem den unge forventende Rug | drager en glad lille Sti os. *MadsNiels.DG.40.* 3.2) † *m. pass. bet.:* som (kan) ventes (jf. forventelig). den i saa lang Tid forventende Lykke at tale med ham i Enrom. *Holb.Jul.1sc.* de forventende Børn i det nye Egteskab. *Balle.Bib.I.92.* || \ som man er *forventningsfuld* over for. øine Skovens forventende Hemmelighed, Fodstiens forføriske Forsvinden. *Kierk.V.7.* || være forventende, ventes; være i vente. Nogle holde for, at Prophetierne ere opfyldte, andre, at Christus er endnu forventende. *Holb.JH. II.528.* dend ansagte Forsamling . . hvortil baade Kongens af Store Britannien og Kongens af Sverrige deres Gesandter vare forventendes. *Slange.Chr.IV.430.*

4) *∅ perf. part.* forventet brugt som *adj.:* som man frygter ell. (oftest) haaber vil indtræffe ell. finde sted. Mahomed var den forventede store Prophet. *Holb.Hh.II.28.* (hun skulde) beværte de sex forventede Gjæster. *Kofoed-Hansen.DL.57.* i Tillid til „forventet Efterbevilling“ (havde ministeren) glat væk . . anvist Udbetalinger, der overskred den bevilgede . . Byggesum. *BerlTid.* ^{24/11}1922.Aft.3.sp.2.

∅ forventelig, *adj.* [før'væn'dæli] *adv.* -t ell. d. s. (*ænyd. d. s. m. bet.* „som ventes med længsel“; til forvente; nu sj.) som (kan) ventes; ventelig. vi tilsiger ikke saa meget en forventlig Fordeel, som vi viiser for enhver Øyen, hvor den er at finde. *Holb. Samt.6.* vore i sin Tid forventelige aandelige Legemer. *Tullin.III.306.* *VSO.* || som *adv.:* antagelig; formodentlig. „Hellig Olav“ afgaar fra Kjøbenhavn forventelig 25de April. *BerlTid.* ^{2/11}1918.M.4.sp.2. **Forventelse, Forventende**, se Forventning.

Forventning ell. (nu sj.) **Forventelse**, *en.* († Forventende. *Biehl.Cerv.LF. I.300.*) *ft.* (*især i bet. 2.*) -**(e)r.** (*ænyd.* forventelse, forventende; *vbs.* til forvente (2))

1) (*især m. præp. om (sj. af. Holb.Conv. 229. Grundtv.SS.III.479)* ell. (sj.) styrende *gen.:* *Stampe.II.147. Kierk.IV.64.)* det at vente paa ell. forvente noget. Achl allersødeste Leonora, er det muligt at jeg efter saa lang Forventelse skal have den Lykke at (se dig). *Holb.Jul.3sc.* den Sag maae Hans Majestæt til allernaadigst Resolutions Forventelse, allerunderdanigst forestilles. *Stampe.II.147.* (blomsterne) havde ikke kunnet udholde de to Dages Forventning. *CBernh.XI.108.* nu kun: den tilstand at være opfyldt af en usikker ell. æng-

stelig formodning om, hvad der vil indtræffe; uden nærmere bestemmelse *især:* forhaabning om noget glædeligt ell. behageligt. all Frygt er ikke andet end en Forventelse af tilkommende Modgang og Uheld. *Holb.MThr.115.* Menneskene skulle formsægte af Frygt og de Tings Forventelse, som skulde komme. *Kierk.IV.64.* et Hierte, som hoppede i mit Bryst af Mod og Forventning. *Ev.VIII.73.* *Med spændt Forventning . . | De unge Præstedøttre vente dem (∅: julegæsterne). *PalM.IV.16.* Da Jesus kom, var Forventningen om en Frelser almindelig iblandt Jøderne. *Katek.§71.* Mennesker formsægte af Frygt og Forventning (1819: Forventelse) om de Ting, som komme over Jorderige. *Luc.21.26* (1907). (sj.) i *ft.:* denne Piges skønneste Aar henuskes i skuffede Forventninger. *Gylb. TT.268.* || *styret af præp. i:* *Her kan de klynke, her, i from Forventning, | Og folde Hænderne. *Ev.V.141.* *stille sidde de i stum Forventning. *Riber.I.211.* efterfulgt af præp. ell. (nu kun med demonstr. pron.) umiddelbart af at-sætn. ell. inf.: Blev over i forventelse, at faae brev. *JJuel.440.* (han) havde sat (almuen) i Forventelse af noget Stort og Vigtigt. *Ev.VII.118.* Jeg kom herhid i den Forventelse, at finde i Dem saadan een, som min Kousine forhen har afskildret. *Tode.S.57.* *I tryg Forventning af (nu: om) et Svar paa dette . . | Omfavner jeg Dem. *Bagges.SkR.201.* en ung, dannet Mand af glimrende Herkomst, og i Forventning af betydelige Rigdomme. *Heib. Pros.VII.142.* Jeg forlod ham . . i Forventning, at min Lykke maaskee stod saa nær ved min Dør. *Winth.IX.292.* i Forventning om Deres ærede Svar. *Ludv.* være i forventning(en), (sj.) være i vente; (kunne) ventes. der ere Skibe i Forventning. *IslKyst.49.* alt dette var i Forventningen og var nær. *JVJens.CT.49.* || i forb. som imøde se med forventning; (vi kan se fremtiden) imøde med tillidsfuld Forventning. *Mynst.Jonstr.18.* (jeg) vil . . særlig med Forventning imøde Resultaterne af Deres fortsatte Forsøg paa det her berørte Felt. *Pont.LP.VI.91.*

2) *forestilling, man gør sig om noget, man (med haab ell. frygt) venter (paa);* ogs. *konkr.:* *genstand for forventning* (1); *hvad man (for)venter.* min seyer er borte, og min forventelse fra Herren (1871: og hvad jeg forventede fra Herren). *Begr.3.18* (Chr.VI). Udgangen svarer ikke altid til Anstalterne og Forventelsen. *Oecon T.V.50.* jeg (skal) stræbe, saa meget som min ringe Evne tillader, at fyldestgøre mine Læseres Forventelser. *Tode.ST.II.25.* Jeg er (bleven) skuffet i min Forventning af denne berømte Brønds Behageligheder. *Bagges.L.I.327.* Dette Møde var meget ninteressant . . svarede . . lidet til min Forventning. *FrSneed.I.425.* dersom De venter at see betydeligt Skridt til

Bondestandens Emancipation, saa vil Deres Forventning slaae fejl. *Heib. Poet. V. 21.* (jeg) nærmede mig fuld af bange Forventninger. *Bergs. BR. 99.* De Forventninger, han havde sat (alm.: næret) til Schelling, blev skuffede. *Troels L. BS. III. 327.* denne Kommandant havde overgaaet den dristigste Forventning. Han forstod ikke Spøg. *Kehler. KK. 22.* || *styret af præp.* selv for .. Heiberg er et saadant Foretagende ikke lykkes efter Forventning (: saaledes som man havde ventet). *Kierk. V. 51.* han (gav) mod alles forventelse midt udi sin sejervindings lob .. sin fiende en meget billig fred. *Holb. DNB. 243.* (han) styrer alle til sammenstødende Omstændigheder, tvertimod Forventelse, til Frelsdning og Tryghed for Landet. *Balle. Bib. I. 83.* over (al) forventning, mere end man paa forhaand kunde vente. et Held, der var over al Forventning. *Ew. VIII. 77.* *han er over al Forventning oprømt. *Hz. XII. 98.* Den fremmede .. søgte at faa en almindelig Passiiristand. Det lykkedes over al Forventning. *Aakj. VF. 232.*

forventnings-fuld, *adj.* [1] som er opfyldt af forventning. Han lyttede forventningsfuld til enhver Lyd. *Ing. EM. III. 140.* *Forventningsfuld og øde Jorden laa, | Ret som de Slægter kun den ventede paa, | Der skulde fra det første Par udspringe. *PalM. VII. 69.* nogle Minuter hengik under en forventningsfuld Pavse. *Goldschm. I. 122.* Søndag Morgen sætter Folk i en vis forventningsfuld Stemning. Man har fri .. Man skal jo mere sig. *Schand. F. 377.* || (sj.) som er inådeset med forventning. Den store, forventningsfulde Aften kom, Lotte-Lene skulde optræde. *HCand. VIII. 285.* || som adv. Som Yngling drog han alle .. Ynderes Blik forventningsfuldt paa sig. *Mynst. Brøndst. 6.* forventningsfuld saae de Begge deres Bryllupsdag imøde. *Ing. EF. I. 185.* at forberede sig rigtig forventningsfuldt til en Ting. *Vilh. And. AD. 206.* || hertil Forventningsfuldhed. *Schand. SF. 97.* -**princip**, et. [2] (*jur.*) det princip, at en erklærings retsvirkning ikke afhænger af, hvad dens udsteder har ment, men hvad modtageren med føje har lagt ind i den. *Lassen. AO. 28.* *Sal. VII. 551.*

For-verden, en. [V.2.1] verden, som den var i en (fjern) fortid. Nutidens og Forverdenens Genier. *Ørst. Br. I. 240.* Det er, som om Du vandrede paa en uhyre Kirkegaard blandt talløse Kæmpegrave eller paa Tomterne at en ødelagt Forverden. *Blich. III. 218.* nu vist kun (naturv., l. br.) om den tid, der ligger forud for den nuværende jordperiode. (Cuviers) store Opdagelser af Forverdenens Dyr. *Hauch. MfU. 23.* *Brandes. Goe. I. 155.*

† **forvide**, *v.* -ede. *vbs.* -else (*Moth. V. 146.*) (*ænyd. d. s.*; fra *mnt.* vorwiden (jf. *hty.* erweiteren), af *mnt.* wide (*hty.* weit), *vid*) gøre vid(ere), bred(ere); ogs. i al

alm.: gøre større; udvide. *Moth. V. 146.* (de) begierede (ikke) at forvide deres Grændser, eller at tilegne sig nogen Fodbred af hvad som erobredes. *Slange. Chr. IV. 1163.* en Proposition, som i henseende til Subjectum og Prædicatum ved adskillige Determinationer er forvidet og udstrakt. *Høysg. AG. 175.* „Bruges sielden.“ *VSO.*

for-viden, *adj.* (glda. forwiden (*Kempis. 127.*), sv. (*dial. ell. arkais.*) forveten, no. *dial.* forviten, oldn. forvitinn, jf. *ænyd.* forvittig, *ty.* für-, vorwitzig, alle i bet. 2; i bet. 1 af V. for- 2. i bet. 2 af omstridt oprindelse; *sml.* -vidende; nu kun jy.) 1) som forud aner ell. ved noget; forudanende; forudvidende (se Forvidenhed 1); jf. *Feilb. samt.* *Ald Kierlighed er fuld af en forvidden Frygt. *Rose. Ovid. I. 5.* 2) som gerne vil vide noget (der er en vædkommende); *nysgerrig. MDL. Feilb. jf. Gram. DO. 145.*

I. † **-vidende**, et. [V.2.1] det at være underrettet om noget; vidende (jf. Forudvidende). jeg har (ikke) været saa længe fra mit Hus uden Biskoppens og Provstens Forvidende. *Cit. 1738.* (*Svendb. Amt. 1918. 92.*) II. † **-vidende**, *part. adj.* 1) [V.2.1] som ved noget forud; *fremsynet. vAph. (1759).* 2) (sj.) d. s. s. -viden 2. *vAph. (1759).* „Bruges sielden.“ *VSO.* † **-viden-hed**, en. til forviden ell. II. forvidende. 1) til forviden 1 ell. II. forvidende 1: d. s. s. Forudvidenhed. *Jud. 11. 20* (*Chr. VI.*; se u. Forudvidenhed). *vAph. (1759).* Guds Forvidenhed. *NTreschow. Christendommens Aand. (1828). 80.* en vis Thordis, meget berømt for sin Viisdom og Forvidenhed .. som sædvanlig indfandt sig ved alle store Sammenkomster, hvor man pleiede at raadføre sig med hende. *Engelst. Qvindelk. 290.* 2) til forviden 2 ell. II. forvidende 2: *nysgerrighed.* andre Menniskers Forvidenhed og Nysgærighed (er) gaaet saa vidt, at de har gierne villet Tale med .. de Døde. *Hersl. Præd. 266.* *vAph. (1759).* *VSO. MDL.*

forvikle, *v.* [for'vegle] -ede. *vbs.* -ing (*s. d.*) (*ænyd. d. s.*; fra *ty.* verwickeln; jf. *vikle*, indvikle)

1) (nu l. br.) gribe fat i noget, saaledes at de enkelte dele ell. partier omslutter det ell. hænger fast i det og hindrer det i at komme løs ell. bevæge sig; indvikle. Saa bliver Foden forviklet i hans Kappe, saa at han falder. *PAHeib. Sk. III. 160.* *Træets Rødder | .. hindre hendes Gang | Og forvikle hendes Fødder. *Bødt. 35.* || oftest *refl.*: blive holdt fast paa den angivne maade; *vikle sig ind.* de jage (hestene) ind i Busker i hvilke de forvikle sig. *Kraft. VF. 44.* Traaden brast og forviklede sig i Tenen. *CBernh. I. 123.* (*ridderens*) Sporer forviklede sig i de væltede Træer. *Schand. SB. 32.*

2) (især *Ud.*) billedl. ell. overf. *adv.* af bet. 1: bringe urede, uklarlighed i en sag; bringe noget i forvirring, som opr. var (mere) klart; gøre indviklet. et konstigt System, som de selv have sammensat, og hvorved den

sande Christendom forvikles i en Mængde af Stridigheder. *JSpeed. II. 250.* der behøvedes hele Aarhundrede, for at bringe det i Orden igjen, som denne alting vidende Øvrighed havde forviklet. *Bagges. NK. 180.* *Hvad var klart og tydeligt selv for et lidet Barn, | Det kunde han forvikle, fast som et uredt Garn. *Hauch. SD. II. 272.* En Maade, hvorpaa Sagen hyppigt yderligere forvikles, er, at den ene af Parterne møder beruset om Morgen for Retten. *Troels L. V. 100.* forvikle noget med noget, (l. br.) sætte (en tanke) i uberettiget forbindelse med en anden; sammenblande (noget) teoretisk med noget andet. Sandheder, som have været forviklede med Vildfarelserne. *Ørst. I. 88.* Forfatningsspørgsmaalet var . . blevet forviklet med et andet Spørgsmaal. *Madv. Den nationale Politik. (1864). 123.* || *refl.*; *spec. m. h. t. (mundtlig) udtryksmaade: løbe sur i (jf. forvirre 1.2 slutn.). (han) forviklede sig i sine egne Perioder. CBernh. VI. 229.*

3) part. forviklet brugt som adj. 3.1) (jf. bet. 1; nu l. br.) indfildret; speget (ofte i billedl. udtr., jf. bet. 3.2). (han) skal vandre i et forviklet garn. *Job. 18.8* (Chr. VI). i de tætte Skove (slynger) Træerne . . deres tusindfold forviklede Grene. *Mynst. Betr. I. 212. Sibb. I. 23.* haardnakket Ukud, der med lange, forviklede Rødder har snøret sig fast om . . Naboplanter. *PMøll. II. 413.* (Thukydides) udreder . . Begivenhedernes forviklede Net. *JohsStenstr. H. 18. 3.2* (jf. bet. 2; især ⊕) overf., om sag, hvis enkeltheder er vanskelige at rede ud fra hinanden, ell. som til skade for forståeligheden er blevet sat i forbindelse med andre forhold: sammensat; kompliceret; indviklet; om arbejde (opgave): vanskelig at udføre (løse). det allervanskeligste og meest forviklede Problema. *Kraft. (KSelsk. Skr. III. 262).* (faa) kunne ledes videre, end til at udføre en meget lidet forviklet Musik. *Ørst. III. 121.* Sagen er forviklet. *Hz. IX. 134.* (et) meget forviklet Mellemværende. *JLange. BM. I. 15.* *AlfrLehm. G. 94.* jf. (sj.): Vort Øre . . denne kunstrigt forviklede Naturindretning. *Ørst. III. 76.* || † forvirret (i sin tankegang olgn.); distraheret. Han er saa forviklet, at han ikke kan finde Rede deri. *VSO.* (jeg) blev uoplagt og forviklet og fattig paa Ord. *Sibb. I. 152.*

Forvikling, en. flt. -er. vbs. til forvikle, ofte. m. mere konkr. bet. *vAph. (1759).* 1) (sj.) til forvikle 1; *spec. (konkr.) om (arabeskatige) i hinanden slyngede linier. rige, gyldne Forsinger, der snøede sig i sære Forviklinger og eventyrlige, dunkle Figurer. Goldschm. I. 48.* 2) ⊕ til forvikle 2: det at forvikle ell. (oftere) være ell. blive forviklet. Periodernes Forvikling (i filosofisk foredrag) udgjør en stor Hindring i deres Læsning. *Ørst. II. 183.* Ved Sagens Forvikling gjorde han den vanskelig for Dommerne. *VSO.* || om (forandring til) en tilstand, som er mere sammensat end den tid-

ligere ell. normale. jeg vil skride til en Begivenhed, der let kunde have gjort Ende paa hele mit Livs Eventyr, før det endnu kom nogen Forvikling deri. *HCAnd. I. 12.* den særegne Forvikling (*Brandes. RS. 562:* Complication) af Evner, som udfordres for at gøre sig gældende i det Samfund, hvori de lever. *Brandes. VI. 322.* jf. *HCAnd. II. 178.* || (æstet.) om knudens stramning („epitasis“) i roman, drama olgn. et dramatisk Kunstværk, der har Exposition, Forvikling og Catastrophe. *Heib. Pros. VIII. 489.* *Kierk. XIII. 355.* det er Forviklingen, som i dette Stykke har fremkaldt Karaktererne. *Brandes. II. 238.* || nu især: vanskeligt ell. ubehageligt forhold (ml. personer), som kan føre til brud, fjendtligheder olgn.; konflikt. (jeg) kan sige om (den unge pige), at Livets Forviklinger endnu ikke have naaet hende. *CBernh. IX. 125.* det . . blev gjort ham indlysende . . hvilken pinlig Forvikling med Rom han derved havde ført ham paa Halsen. *CPalM. O. 409.* Vi havde . . haft et besynderligt Held til at rage os ind i Forviklinger. *Drachm. EO. 106.*

forvilde, v. [fœr'vil'ø] præf. -ede; part. -et ell. (dial.) -t (*ZakNiels. B. 107.*) vbs. -else (s. d.) ell. -ing (se u. Forvildelse). (ænyd. *glda. d. s.*, ogs. m. bet. „gøre ukendelig“, „fjerne“; fra mnt. vorvilden (hty. verwilde(r)n), af mnt. wilde, wilt (hty. wild), wild, fremmed, utøjlet; jf. forviltre)

1) (især faagl.) gøre vild (utømmet); i pass. ell. refl., om tamdyr: vende tilbage til vild tilstand. Qvæget forvildes naar det gaar længe i Skoven. *vAph. (1764).* Det er forbudt forsættelig at lade Tamdyr . . forvilde sig. *Da. Skovforerings Tidsskr. 1920. 55.* særlig Kaniner . . forvildes overmaade let, bliver da til „Vilde Kaniner“. smst.

2) føre vild (paa urette vej). 2.1) ⊕ i egl. bet. *Naar du med Erik følger næste Gang | Paa Jagt . . saa maa du | Forvilde ham . . i Skoven. *Oehl. XII. 73.* *Derpaa jeg dig forvildet | I Biergets Kløfter om. *sa. NG. 83.* || især i pass. og (nu næsten kun) refl.: komme bort fra, ikke kunne finde den rette vej; fare vild. den Danske flode . . var bleven forvildet ndi søen, da den gik at opsege den Svenske flode. *Holb. DNB. 232.* *du som træ og mat | Forvildes i den skumle Nat. *Ew. I. 79.* vi forvildede os og kom . . i en ganske fremmet Gade. *Bagges. LI. 81.* *Gaa paa den sikke Vej, | Sværm og forvild dig ei. *Heib. Poet. III. 468.* Det var en Kvinde (som) havde forvildet sig i Skoven. *JVJens. A. II. 102.* jf.: *Jeg lider godt | Et saadant Eventyr, en sliq Forvilden (nu: Forvilden sig) | Fra Sværmen. *Oehl. XII. 109.* || billedl. *Bagges. SV. 121.* vor Tanke . . forvildes paa sin dristige Flugt. *Mynst. Betr. II. 160.* *Drachm. UD. 331.* 2.2) refl. (ell. i pass.) om noget, der (ved en fejltagelse, af vanvare olgn.) kommer hen, hvor det ikke skal (maa) være ell. ikke normalt er. *Nor-

mannens Penge havde sig | forvildet til hans Lomme. *Arentzen.KH.43.* Nu og da forvildede en (*svæddraabe*) sig ind i Øjet og voldte Svie. *SLind.Brydninger.(1891).6.* || *spec. (bot.) om plante: udbrede sig uden menneskets medvirkning. Warm.P.54. 2.3) (nu l. br.)* ☉ *overf.:* lede bort fra det rette; føre vild; forlede; ogs.: narre; skuffe. (*undertiden i forb. m. præp. fra ell. til.*) Stammernes Overhoveder have forvildet Ægypten. *Es.19.13.* *Lad ingen falsk Profet forvilde | Os bort fra Sandheds sikre Spor. *Salm.Hj.335.2.* || *i pass. ell. refl.* Lad af, min søn! at høre tugt; til at forvildes fra (1871: saa du farer vild fra) forstandig tale. *Ords. 19.27.(Chr.VI).* *Selv bedste Hierte tit forvilder sig, | Og dette Vildspors Offer bliver. *Rahb.Poet.F.II.164.* *Aldrig de (o: smaa børn) til Død og Dom | Sig fra Dig forvilde! *Grundtv.SS.I.645.* en adelig Pige, der .. havde forvildet sig til en Mesalliance. *Goldschm.III.383.*

3) (*nu næppe br.*) gøre uklar (for forstaaelsen); forvirre. 3.1) bringe uorden ell. uklarhed i noget (mere) klart. Nogle .. fordybe sig udi Transcendentalse Sager, forvilde alting, og vide intet. *Hollb.Ep.I. 272.* Endeel enten unyttige eller forglemte Commata forvilder nogle Saxonis Fortællinger. *Langebek.Breve.352.* de fremmede Oldfuxer (*faar*) dobbelt Betaling for at forvilde de Sager, som betros dem, imod hvad en indfødt tør vove at gjøre sig Haab om for at bringe de forvildede Sager igjen i Orden. *PAHeib.US.103. spec. i forb. som forvilde retten, vildlede en domstol; bøjte retten (jf. forvende 2.5).* *MR. 1706.131. jf.:* da skulle Landsdommerne strax .. tilkiende den Skyldige, hvad Straf hand, som Rettens forvildere, bør at lide. *DL.1—4—26. 3.2)* m. h. t. person (den menneskelige erkendelse olgn.): gøre usikker i henseende til dømmekraft olgn. den, som forvilder (1907: forvirrer) Eder, skal lide Dommen. *Gal.5.10.* Dersom hun forvilder mig (o: bringer mig fra koncepterne ved at falde mig i talen), kan jeg ikke tale et Ord meer. *Ew.IV.239.* Tabellerne i den (*ny*) Fædrenelandets Historie ere fulgte, for ikke at forvilde den Unges Hukommelse med nye Tidsinddelinger. *Mall.SgH.*1.* giennem det Foranderlige maa (*vi*) skue noget Evgit, om ei vort Blik siden skal forvildes, eller tabe sig uden Sands og Betydning i en forvirret Vrimmel af Gienstande. *Molb.(Rahb.LB.I.31).* *jf.:* *(han) beder dem stande ret stille: | „Thi den, der gjør et saa dyre Skud, | Bør Ingen i Sig-tet forvilde“. *Blich.(1920).X.39.* || *refl.* *saa snart man seer | Signetets Aftryk, man sig ei forvilder (o: tager fejl): | Man kan ei gjætte mellem Fleer. *Heib.Poet.VIII.321. jf.:* Prindsessens Finhed, Dannelse og fyrstelige Mildhed henrev ham vel, men syntes ham dog ikke saa elskværdig, som Mirzas Simpelped og fortrolige Tone ..

Jo meer han sammenlignede dem, jo meer forvildede deres Billeder sig med hinanden (o: de flød sammen for bevidstheden). *Ing.EF.II.32.*

4) † (*i forb. m. præp. fra*) *fravende, berøve (en hans ejendom).* *Et Erkebiscopdom de ham (o: *Fr.III*) forvildet fra. *Schandrup.N2r.*

5) *part. forvildet brugt som adj.* 5.1) *til bet. 1.* || (*nu næppe br. uden for dial.*) *om person (især barn): som er vanskelig at styre; hvis opførsel er vild; uregerlig.* *vAph. (1759).* en forvildet Pige, der hverken kjendte til Orden eller Reenlighed, og neppe kunde staae stille paa øet Sted. *Hz.XII.207.* *Jeg selv var den Gang en forvildet Dreng, | Som af min Fa'er .. tidt fik Skjender. *PalM.VI.68. Feilb.* || (*faql.*) *om tamdyr: som er vendt tilbage til vild tilstand.* den Skade som de forvildede Dyr .. foraarsager, maa erstattes af Overtræderen. *Da.SkovforeningsTidsskr.1920.55.* || (*nu næppe br.*) *om vækstforhold olgn.: bragt i en raa og ukultiveret tilstand; som et vildnis.* *Haugen laae forvildet. *Winth.HF. 18. billedl.:* *Alt siden vi tabte den Ære, | Guds Billedes Frugter at bære, | Var Verden forvildet og øde, | Vi alle i Synden bortdøde. *Brors.10. 5.2) (jf. bet. 2.1; nu sj.) som ikke kan finde sig til rette m. h. t. vej og sted; vildfare.* *Moth.V174.* *Paa Vandet maatte hand (o: *Odysseus*) til Aar forvildet drive. *Falst.Ovid.17.* *(jeg) saae | Et Barn, der klynkende ved Kilden laae. | Det var forvildet, Alle taget bort. *Hz.VIII.374.* *Jeg gik i denne Taage | Forvildet om. *Winth.HF.141.* || (*nu næppe br.; jf. bet. 5.5*) *i videre anv.:* *som ikke er paa det rene med forholdene; desorienteret.* P. Daniel tillegger Kong Ludvig XI. en Stats-Fejl, som han selv højligen forundrer sig over .. Autor synes herudi at være gandske forvildet. *Hollb.Ep.III.461.* Hedningene bleve forvildede, skare alle Christne over een Kam. *Suhm.I.270. 5.3) (jf. bet. 2.2; ☉ ell. faql.) om hvad der er kommet et sted hen, hvor det ikke hører hjemme, i fremmede ell. usædvanlige omgivelser olgn. (paladset staar) som et forvildet Stykke Rökkoko i Renaissancenbyen.* *Schand.O.II.318.* || *spec.(bot.) om plante: som forekommer uden for sit dyrnings- (ell. naturlige vokse-)sted, spredt ad tilfældig vej (ikke ved menneskets medvirken).* der er opstaaet Forvekslinger af vildtvoksende og forvildede Planter. *Landm.B. III.11.* der (*er ikke*) taget Hensyn til de forvildede, plantede eller tilfældig indslæbte Arter (*af blomster*). *Rostr.Flor.12I. (1917).III. 5.4) (jf. bet. 2.3; nu l. br.) ☉ overf.:* *som er ført paa afveje; vildfare.* *Ew.VI. 83.* (*den fremmes stemme*) blev overdøvet af de Forvildedes (o: *de vantros*) Skrig og Latter. *Grundtv.Udv.II.17.* Lucidor, et af Samfundets Stedbørn, vægte født og tidlig forvildet i et uregelmæssigt Levned. *ADJørg.NH.II.124.* Foreningen til forvil-

dede unge Pigers Frelse. *Krak.1923.I.138. 5.5*) (jf. bet. 3.2; især $\text{\textcircled{U}}$) om person: forrykt; forstyrret. de, som vare forvildede i Aanden, skulle faae Forstand. *Es.29.24.* (han) har slaget en Huusmand i Wirum, som siden blev forvildet i Hovedet, og omsider omkom sig selv. *Luxd.Dagb.I.180.* hun var forvildet paa Forstanden. *Esm.III.32.* nu især: som er blevet vild (uroilig, febril, fantaserende olgn.) p. gr. af sygdom ell. forskrækkelse; ogs.: som vidner om vildelse. jeg var forvildet i flere Dage og forstod ikke, hvad de sagde til mig. *Hauch.VII.331.* *Kyst af sin egen Stemme, | Forvildet i sin Skræk | Meer rasende den (: hjorten) satte | Over Busk, over Bæk. *Winth.HF.14.* Nu fór F. op, saå sig forvildet omkring som en Mand, der lige vaagner af Søvne. *Schand.TFI.126.* Lille Anna er hed og urolig, hun er vist lidt forvildet. *Zak.Niels.B.107.* || (bornh.) som forstærkende adv.: overmaade; forfærdelig (2.2). *Esp.86.*

Forvildelse, en. († Forvilding. *Stub.Arier.61.* flt. -r. vbs. til forvilde. især: 1) † til forvilde 2.: det at fare vild. Ved Forvildelse i Skoven kom jeg gandske ud fra den rette Vei. *VSO.* en Ariadens Traad, der sikrede mig fra Forvildelse. *Hauch.IV.79.* 2) $\text{\textcircled{U}}$ til forvilde 2.3; ogs. mere konkr.: handling, hvorved man fjerner sig fra fornuftens, moralens ell. vedtægtens forskrifter; fejltrin. *Til Lykke Daarlighed, som kalder Sviir forvilding, | Du laster Druer-Saft, lev vel ved tør Indbildning. *Stub.Arier.61.* (hans) hele Aand . . var ingen Forvildelse, intet Feiltrin mægtigt til at fordærve. *Møll.ELB.131.* Kjørlighedens Forvildelser ere . . tilgiveligere, end andre Synder. *Gylb.Sk.204.* *Goldschm.III.333.* Syndigt var det just ikke, men det var en Forvildelse, og man maatte vogte sig for Forvildelser. *Bang.HS.54.* || (nu l. br.) opfattelse, der fjerner sig (meget) fra den rigtige; fejlt agelse. (at) ville stifte Forlig mellem Christus og denne Verdens Viisdom . . er en stor Forvildelse. *Hauch.IV.117.* 3) † til forvilde 3. *Moth.V174.* Ved deres Forvildelse (: ved at de forvirrede ham) gik han fra sin Tale. *VSO.* I Forvildelse (nu: Vildelse) sprang han ud af Loftslugen, og slog sig ihjel. smst. || hindring ell. forstyrrelse i et arbejde. de gjorde alle et forbund tilhobe, til at komme, at stride imod Jerusalem; og at giøre en forvildelse (1871: Forstyrrelse) deri. *Neh.4.8* (Chr. VI).

forviltre, v. [for'vil'drø] (nu næppe br. forviltre). -ede. vbs. (nu næppe br.) -else (*Tode.ST.II.47*) ell. (sj.) -ing (*Fridericia.17 & 18Aarh.207*). fra ty. verwildern (af ty. wild, vild), m. tilknytning til vilter; nu især poet. ell. gldgs. 1) (sj.) som verbum: gøre vild(ere); forvilde. Borgerkrigen havde . . forviltret Sæderne. *Fridericia.17 & 18Aarh.64. 2)* part. forviltret brugt som adj.: forvildet. 2.1) (jf. forvilde 5.1) vilter;

vild; kaad. *vAph.(1764).* *See mig engang de forviltrede Børn! de færdes og støie, | Som, naar Fuglene vil, om Foraaret, samle til Rede. *Riber.II.147.* *Luften er . . fuld af forviltrede Svaler. *HAhlmann.A.47.* *CCChristensen-Ordru.Trækfugle.(1905).* 77. jf.: *Du vevre, Du lille, | rislende Kilde, | Du maa ikke saa | forviltret gaa. *Kaalund.213. 2.2)* (jf. forvilde 5.1 slutn.) bragt i urede. min Broder . . har altid . . seet ligesaadan ud, med et uredt og forviltret Haar. *Chievitz.FG.76. 2.3)* d. s. s. forvilde 5.3. *De svajed og svinged, | de grønne Ranker, | som en Attenaarigs | forviltrede Tanker. *Drachm.BR.60. 2.4)* d. s. s. forvilde 5.4. I (vilde), at jeg skulde elske en ung Galning, et forviltret Menneske, som er Formanden for alle unge Springere? *BHBech.Det unge Menneske efter Moden.(1786).64.* (han) levede i stadigt forviltret Samliv med Skuespillerinder . . under uophørlig Nattesvir. *Brandes.IV.472.* jf. †: vor Sag (er) dog ey dermed aldeles bedret, men Fædernelandet maa taale, at mangen fremmed forviltret (: utilbørlig) Pen . . overstenter (: overstænker, pletter) dens gode Anseelse i den lærde Verden. *CPRothe.MQ.I.(4v. 2.5)* d. s. s. forvilde 5.5. Hun hvidnede med ét, før forviltret op fra sit Sæde. *JPJac.II.225.* (hendes) forviltrede Blik, da hun traf mig paa Gaden. *KLars.Ix.25.*

Forvind, en. (l. br. uden for fagl. spr.) vind, som kommer forfra (mods. Bagvind). For at undgaa (at vildtet vejrer ham), nærmer Jægeren sig mod Vinden, og har da god Vind (Forvind). *VigMøll.HJ.186.*

forvinde, v. [for'ven'e] præet. -vandt; part. -vundet. vbs. (nu næppe br.) -else (*VSO.MO.*). (æda. forwinnæ (præs. ogs.: forwinder), overvinde (*Harp.Kr.189. AM.*), overbevise (*Harp.Kr.176.* *FlensbSt.36.90* oft.), jf. sen. oldn. fyrirvinnast, undlade, opgive; efter mnt. vorvinnen (jf. hty. verwinden); egl.: overvinde; i bet. 2 vist m. tilknytning til ænyd. *glda.* æda. winnæ, omdannelse af wifnæ, vidne, jf. fravinde) 1) m. h. t. noget ubehageligt ell. smerteligt (især sorg, sygdom, stærkt indtryk olgn.): komme over, staa igennem paa en saadan maade, at man (mere ell. mindre fuldstændigt) vender tilbage til den forrige (normale) tilstand igen; komme sig af følgerne af noget; overstaa. (især m. nægtelse). Jeg var gandske icke forskrecket, naadige Frue, men jeg fick ligesom et Slag af Frygt, saa jeg troer icke, jeg forvinder det igjen. *Holv.Ul.IV.13.* Lægerne . . haabede at Svagheden med Guds Hielp ved Raad og Tiid vel skulde forvindes. *Slange.Chr.IV.553.* Ak, jeg kan ikke forvinde det! *Evo.IV.268.* *Forvundet er nu al vor Nød . . | Os er i Dag en Frelser fød! *Grundtv.SS.I.347.* (han har) endnu ikke forvundet Følgerne af det Saar, han fik. *Winth.NDigt.250.* Mit Tab forvinder jeg aldrig, længe nok kan det vare, inden jeg

lærer at bære det. *Kierk. VI.329.* det Indtryk, han gjorde paa hende, forvandt hun aldrig. *Bergs. BR.89.* Min stakkels Ven friede . . i desperat Jalousi til sin unge Dame, lige efter at han var bleven Student. Hun sagde Nej! hvad han var meget længe om at forvinde. *KLars. AH.48.* || (sj.) i forb. forvinde sin sejr. (jf. *Arlaud.420.*) Med dette Udraab sank hun om i sin lille Sofa, hvor hun nød en kort Hvile og forvandt sin Sejr. *HFew. JF.I.232.* || (sj.) m. h. t. tid: faa til at gaa. han stak friske Spirer i Munden og tyggede paa, rullede Græsstraa sammen i Fingrene, og Tiden forvandt. *JVJens. FD.34. 2) † (jur.) overbevise (en) om en brøde.* Intet Udædsk Menneske, eller nogen anden, som forvundet er for nogen Uærlig Sag . . skal staa til troende i Vidnisbyrd. *DL. 1—13—19. smst. 1—19—1.* **forvindelig**, adj. [for'ven'æll] (l. br.) adj. til forvinde 1: som (let) kan forvindes. *Moth. V194.* (jeg) oplevede (paa en generalforsamling) et Optrin, som . . gav mig en ikke let forvindelig Mistro til talrige Forsamlings Raadslagning. *Rahb. E. III.149.* Hidtil var Ulykken, om end stor nok, saa dog forvindelig. *Grundtv. BrS.32. ThiJens. M.91. Feilb.*

Forvinge, en. (zool.) d. s. s. Dækvinge. *Levin. Frem. DN.639.* **-vinter**, en. (dannet efter Forsommer; jf. V. for- 2.s; sj.) den første del af vinteren. *Dagbl. 2/12.1869. 1.sp.5.* Camelliaen (vil) give Knopper til Blomster til Efteraar eller Forvinter. *JPJac. (BerlTid. 9/12.1922. Aft. 3.sp.3).*

forvirke, v. [for'virgø] -ede. (ænyd. d. s., fsv. forvärka; fra mnt. vorwerken ell. hty. vervirken; nu kun arkais.) d. s. s. forbyrde 2. *Moth. V137.* Jens Juel . . svarede viiselig, at han ikke havde seet nogen Lov eller Forordning for, at nogen kunde forvirke sin Hoved-Lod, uden han tillige forvirkede sit Liv. *CPRothe. MQ. II.563.* *en Forræder, | Der har sit Liv forvirket. *Aarestr. 127.* || † m. straffen som obj. for at undgaa den forvirkede Straf. *M.R. 1754.131.* de forvirkede Lejermaals-Bøder. *smst. 1783.884.*

forvirre, v. [for'vir'ø] *Høysg. AG.123.* -ede. vbs. -else (s. d.) ell. -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; fra mnt. vorwerren ell. hty. vervirren; vist besl. m. værre, jf. II. bevare og Virvar)

1) bringe i ulave. 1.) (nu l. br.) bringe i urede, uorden || i egl. bet., m. h. t. ting, især garn olgn. Garnet, Traaden, er bleven reent forvirret (o: speget). *VSO.* i billedl. udtr.: disse Herrer (o: diplomater), der om ikke løse, saa dog knytte og forvirre denne Verdens Knuder. *C.Bernh. VI.45.* || m. abstr. obj. Man kand sandeligen ikke give anden Definition over Poesie, end at det er en Konst at forvirre Talent, og bringe Ordene af deres naturlige Orden. *Holb. MTKr. 415.* Det forvirrer Sagernes Gang. *VSO.* ordne Noget af hvad han i et langt Liv havde forvirret. *Kierk. IV.75.* (jf. Forvirring 1.) Gud hindrede (bygningen af

Babelstaarnet) og forvirrede Sprogene, saa at Menneskene ikke mere forstode hverandre. *Sal. II.393.* || forarsage, at roen (rolige og ordentlige tilstande, rolig, planmæssig virksomhed osv.) brydes; bringe i (sinds-)oprør; forstyrre. *Da man fick vide, i hvis Hænder Byttet var, | Strax Sorgen sig til Had, til Hævn forvandet har, | Strax i Familien blev alting slet forvirred. *Holb. Mel. V.2.* det kand være Spørmaal, om Naturen ikke (ved medikamenter) meere forvirres end hjælpes udi sine Forretninger. *sa. Ep. V.30.* Mænd, — som . . vel forlængesiden have glemt; hvad der bevægede og forvirrede deres Ungdom, hvad der ofte afbrød deres Flid. *Mynst. (Sibb. I. IV. 1.2) (især ♂) m. h. t. person: bringe (især for et øjeblik) ud af fatning; gøre usikker, tvivlraadig olgn.; m. h. t. sanser, erkendelse olgn.: gøre uklar, uskikket til (at modtage og) bearbejde indtryk (jf. forvilde 3.2).* Herren har haft en tæl og selsom Drøm, som har bragt Blodet udi Bevægelse, og forvirret Hiernen saaledes, at hand bilder sig ind at være en Bonde. *Holb. Jep. II.3.* alle Lignelser i denne Sag forvirre os meer end de oplyse os. *Tullin. II.205.* en Sorrig, som forvirrer Sandserne. *Ev. IV.226.* *Denne Lysning | Forvirrer Øiet med saa mangt et Billed. *Heib. Poet. III. 469.* *De stærke Straaler gjør mig blind, | Og Skyen mig forvirrer. *Boye. AD. III.81.* det forvirrede mig, at der var to ganske ens døre | forvirre ens koncepter, se Koncept. || i pass. ell. (nu sj.) refl.: blive uklar. *vAph. (1759).* *Blikket stirrer, | Sig Tanken forvirrer. *Oehl. L. I.22.* jeg fornem med Ængstelse, hvorledes mine Forestillinger forvirrede sig. *Gylb. IX.231.* jf.: Stands nu et Øjeblik, at ikke Alt forvirres: Tanken og Talent og Sproget. *Kierk. V.83.* i forb. m. præp. i: løbe sur i (noget). *Hummer. JS. I.27.* Han vedblev at gjentage (verset) halv højt, indtil han forvirredes deri og ikke mere kunde huske det. *Goldschm. I.335.*

2) føre vild; forvilde (2). 2.) † refl.: d. s. s. forvilde 2.2. *Aanden drager jeg tungt, som naar i | Livet min Mund | Dybt under Sønnen i Bolstrets | Duun sig forvirred. *Oehl. BG.218.* jf. bet. 1.: hendes Haar, som ellers var omhyggelig fæstet op under Kappen, bølgede i Uorden over Hovedpuden og havde forvirret sig imellem Fingrene, da hun foldede Hænderne sammen under Nakken. *C.Bernh. IX.106.* 2.2) (overf.; nu især bibl.) føre paa afveje; vildlede (fx. ved at bibringe falske lærdomme olgn.) (jf. forvilde 2.s). disse Mennesker . . forvirre slet vor Stad. *ApG. 16.20.* fører eders Reisefælle ingen forvirrende Lærdom om de hellige og guddommelige Ting? hans Ytringer forekom mig noget besynderlige. *Ing. KE. II.83.* den, som forvirrer (1819: forvilder) eder, skal bære sin Dom. *Gal. 5.10 (1907).*

3) † forveksle (2); sammenblande.

(især i forb. m. præp. med). (hvor) Vidløftighed, og Fuldstændighed . . forvirres med hinanden, er man endnu et halvt Aarhundrede borte fra Modenhed. *Fasting. P.IV.112.* Oldenen eller Kastanien, som gamle Skribentere ofte synes at have forvirret og holdt for det samme. *NTreschow. HPh.I.148.* (Baggesen) forvirrede det Væsentlige med det Tilfældige. *Molb.NTidsskr. I.186.* || *udviske; gøre flydende.* jeg maatte . . elske denne Mand, der forvirrede Grændserne mellem Støv og Aand. *Hauch.III. 238.*

4) part. forvirret brugt som adj. 4.1) (jf. bet. 1.1) || (nu l.br.) om personer ell. ting: uordnet; uordenlig. (hun) havde faaet sig pyntet, saa at hun ei mere saae saa forvirret ud (o: som da hun laa fuldt paa-klaedt paa sengen og sov). *Suhm.II.204.* om garn olgn.: speget. *et forvirret Nøgle Garn, | Der ei opvikles kan! *Hauch.Maastrichts-Be-leiring.(1832).135.* || om urolige, uordnede til-stande, forhold osv.: forstyrret; kaotisk. gandske Jerusalem var forvirret (1819: i Forvirring; 1907: i Oprør). *ApG.21.31(Chr. VI).* *KomGrønneg.I.321.* Kongen (gav) dette Svar, at Tiderne vare saa vanskelige og forvirrede, at mand sig ikke til noget fast kunde beslutte. *Slange.Chr.IV.509.* Det gaaer meget forvirret til der i Huset. *VSO. e. br. 30* 4.2) (jf. bet. 1.2) om person: som bliver (især: for en kortere tid ad gangen) bragt ud af fatning, er usikker, tvivlraadig olgn., ell. som er tilbøjelig til uklarhed i tankegangen; om sanser, erkendelse olgn.: uklar; om ytringer, handlinger olgn.: som vidner om uklarhed. Der denne røst var skeet (o: paa pinse-dagen), kom mængden tilsammen, og blev forvirret (1819: bestyrtet; 1907: forvirret). *ApG.2.6(Chr.VI).* Jeg kand ikke beskrive, hvor forvirrede mine Tanker vare, da jeg var sunken i Vandet! *Robinson.I.70.* Svær-meren fremsætter forvirret Snak. *PEMüll. 41.* Erik var yderst forlegen, forvirret og rørt. *Schand.AE.242.* den Forlegne bliver . . „konfus“, „forvirret“. *CLange.S.43.* nu er mange Dage gaaet og her ligger min Dagbog med sin forvirrede men højtidelig mente Indledning og ellers ikke et Ord. *Buchh.UH.12.* || (nu kun med.) m. h. t. 50 sygelig tilstand: forstyrret i hovedet; sinds-forvirret (jf. Forvirring 1.2). Jens Paaske, som staar ved den høje Side er noget forvirret udi Hovedet iblant. *Holb.Bars.IV. 6.* (jeg hørte) at han efterat have mistet baade Kone og Barn, befandt sig saare ilde (saavidt jeg forstod forvirret) og var paa Landet. *Grundtv.E.79.* Der er . . forvirrede Patienter, som i lang Tid væsentlig ytre Forfølgelsesforestillinger. *KPont. 60 Psychiatr.I.78.* 4.3) (jf. bet. 2.2) † udartet i moralsk henseende; vanartet; degenereret (jf. forvilde 5.4). det er en forvendt og forvirret (1871: vanartet) slægt. *5Mos.32.5 (Chr.VI).* || om vej: som fører vild; vildsom. *Hver sig kaarer | En vildsom Vey, for-

virret Stie, | Der leder os som Daarer. *Reemb.II.166.*

Forvirrelse ell. Forvirring, en. [for'vir'else, -'vir'en] fl. † forvirringer (*Brors. 244. Stampe.I.96. HCAnd.I.81.*) (obs. til forvirre; Forvirring er nu alm.)

1) (især ☉) til forvirre 1: det at forvirre ell. blive forvirret; ogs.: den tilstand at være forvirret. 1.1) til forvirre 1.1; især mere konkr.: tilstand af (stor) uorden; forstyrrelse; virvar. af alt dette følger en stor Forvirrelse og Forstyrrelse i Livet. *Eilsch. Philhist.35.* (de gamle digtere har) opdigtet Ord uden Konst og Indbildnings-Kraft, fordunklet det tydeligste med Uorden og Forvirrelse. *JSneed.I.72.* der leveres et Feltslag. Alting er i Forvirrelse. *Ew.VIII. 83.* („Jeppe paa Bjerget“) blev spillet første gang meget ilde, formedelst en Forvirring som samme Aften reisede sig blant Acteurerne. *Holb.JJ.Bet.a8r.* Hendes Klæde-dragt . . var i en yndig Forvirring (o: da hun laa paa sengen og sov). *Suhm.II.204.* Eders Veltalenhed har kun et Øieblik i denne Forvirring (o: efter kongemordet) forrykket mig Synspunktet. *Ing.EM.II.197.* under den almindelige Forvirring (ved *Fr. VII's død greb Bismarck*) Lejligheden til at erklære Danmark Krig. *NatTid. 26/11923. Aft.3.sp.6.* forvirringens aar (overs. af lat. annus confusionis; hist.) betegnelse for aaret 46 f. Kr., da der som følge af den julienske kalenders indførelse i romerriget blev indføjet to maaneder. *Sal. 2 I.789.* sprogenes forvirrelse (*Holb.JH.I.35*) ell. forvirring (smst.), den i den bibelske fortælling om babelstaarnet (1Mos.11) omtalte spaltning af det fælles grundspog i flere fra hinanden forskellige enkeltspog (jf. Sprogforvirring samt babylonisk forvirring u. babylonisk). || † om urolige samfundsforhold, oprør, optøjer, tumult olgn. Noget efter dette var forrettet udi Jylland, komme der Tidender til Kolding om stor Oprør og Forvirrelse udi Fyen. *Holb.DH.II.304.* Udi Pohlen saae det ud til en stor Forvirrelse; hvor Adelskabet var meget oprørsk imod Kong Sigismund. *Slange. Chr IV.240.* den ganske Stad blev fuld af Forvirring (Chr.VI: forvirrelse; 1907: Oprør). *ApG.19.29.* || (l. br.) konkr.: forvirret, uordnet masse. det store Skrivebord med sin Forvirring af Bøger og Papirer. *Jørg.YD.82.* saa fik vi en Ret, en Gang kinesisk Forvirring af lange Løglaser, Kødtevrer, Macaroni, Siropsauce og Ris. *Bønnelycke.(BerlTid. 28/1921.M.11.sp.5).* 1.2) til forvirre 1.2. Hiernens Forvirrelse . . overkommer (tit) de sindrigste og fornuftigste Mennesker. *Holb.Ep.IV.472.* Der-som Døde daglig opstode, hvilken Forvirrelse skulde saadanne Hændelsers Forventning ikke foraarsage i den menneskelige Tankemaade. *JSneed.II.226.* den Forvirrelse i hendes . . Aasyn, hvormed hun unddrog sig hans stormende Omfavnelse.

Ing.LB.IV.138. man (*han*) se, i heldigste Tilfælde, hvad der er i dem, i værste, at der ingenting er, og sparer sig i begge for en Del unødigt Forvirrelse. *Vilh.And. AD.6.* der (*var*) ikke liden Forvirring (1907: Uro) iblandt Stridsmændene. *ApG. 12.18. Ew.(1914).I.63.* Sielen .. har snarere fundet Forvirring end Klarhed. *Mynst. Betr.I.11.* Hun rødmede i yndig Forvirring. *Blich.(1846).III.98.* At Nathans Standpunkt kunde betragtes som tilbagelagt, var noget saa overraskende, at det bragte Forvirring i hans Tanker. *Pont.LP.VII.80.* || *misforstaaelse; vildfarelse; begrebsforvirring.* jeg var i denne hastige Sindets forvirrelse, og onde tanke om Eders Fader. *Dumetius.III.75.* De er i en fuldkommen Forvirring, hvad mine Følelser angaaer. *Gylb.I.127. jf. bet. 2:* den Forvirring, at Menneskene kalde det en Ulykke, som er en Skyld. *Kierk.IX.154.* || *spec. (med.) som betegnelse for en gruppe af sindssygdomme, som kendetegnes ved forvirret, usammenhængende tankegang hos patienten (amentia).* den „akute“ Forrykthed .. bør efter min Mening henregnes under Forvirringen. *KPent.Psychiatr.III.118.*

2) † til forvirre 3: *forveksling.* den Forvirring, som Navnenes Liighed ofte forvolder. *MR.1797.836.*

forvise, v. [fɔr'vi:sa]-te ell. †-de (VSO.) ell. † -ede (*Holb.GW.(1724).18sc. sa.Herod. 57.*) vbs. † -else (*sa.Plut.V.5. VSO.*) ell. -ning (*s. d.*). (*gl'da. d. s. m. bet. „anvise“; fra mnt. vorvisen (hty. verweisen)*) 1) *vis* (*en*) bort; forbyde (*en*) oftere at opholde sig paa ell. betræde et sted (*nu især: et større omraade*); *nu spec. om øvrigheden: udvise af statsomraadet (jf. deportere).* Penia, Gudinden for Fattigdom, under hvis Regiment vor Stad saa længe har blomstret, vil forviises (*nu: blive forvist*). *Holb.Plut.II.8.* At forvise een til Munkholm. *VSO.* De blev begge forviste administrativt, men sendte hver til sin Ende af Sibirien. *Brandes.X.340.* part. forvist *brugt som adj. (ell. subst.):* Forviiste .. maae ingen under Straf huse. *Nørreg.Privatr.I.122.** Landflygtig gaaer jeg og forviist hernede. *Ing.RSE.VII.49.* Den ulykkelige Slægt af Hjemløse og Forviste (*Brandes.E.103; Emigranter*). *Brandes.IV. 89.* || *m. person-obj. og betegnelse for det forbudte omraade som hensobj. (jf. dog: den Pavelige Nuncio blev .. forviist Hoffet. Holb.Intr.I. 512) ell. (nu oftest) styret af præp. af ell. fra.* Befindis Skolemesterne .. at være forsømmelige .. da maa Superintendenten forvise dennem skolen. *DL.2—18—11.* da forviste Gud Herren ham af Edens Have. *1Mos.3.23.* Man skal ingen Umag gjøre sig med at forvise mig Byen; thi saa snart Plutus kommer, gaaer jeg selv frivilligen i Landflygtighed. *Holb.Plut.I.3 (jf. byforvise).* alle Skrædere .. skulde uden al Naade forvise Landet. *Ew.VI.94 (jf. landsforvise).* *Nu er han .. vred paa mig, og har |

Forviist mig fra sit Hof og fra sit Aasyn. *Oehl.XII.33.* Erkedegn Arnfred .. var bleven forviist Kongens Rign og Lande. *Ing.VS.II.122.* hans ældre Broder .. havde forset sig paa den kønne Stuepige Kirsten og (blev) i den Anledning .. forvist Hjemmet. *HEFlindt.Glimt.(1903).40.* || *Ø overf., m. h. t. ting ell. begreb.* uden saa er, at vi aldeles udrydde og forvise denne grusomme og skadelige Tyrann (o: moden). *Ew.VI.92.* de unaturligste, græsseligste Scener ville følge, naar den saa kaldte Fornuft kan komme afsted med at forvise den gamle Troe. *Tode.V.281.* Kisterne .. stod langs Væggene (*i opholdsrummene*), mens Skabene gennemgaaende var forviste til Forstuen. *FvPoulsen.MH.I.79. 2) † henvise (til et andet sted, for nærmere oplysning, behandling osv.).* Egteskabs Sager skulde (*superintendenterne*) forvise til deris rette Sted og Rettergang. *DL.2—17—18.* Derhen forvises de Læsere som begiere udførligere Kundskab, den Sag angaaende. *EPont.Atlas.II.216. (de har) at undersøge .. om de høre andre Menigheder til, og dem derhen forvise.* *MR.1753.120.* Den Sag maa forvises til Hof- og Stadsretten. *VSO.*

Ø **forviske**, v. [fɔr'visgə]-ede. (*ænyd. d. s.; efter ty. verwissen; l. br.) faa enkelt-hederne (unierne) i et billede til at fremtræde mindre tydeligt ell. skarpt; udviske.* aldrig saaes selv de tætteste Streger (o: i tatoivering) at være forviskede eller at løbe sammen noget Sted. *StBille.Gal.III.242.* Rembrandts Modeller er ikke let genkendelige, fordi han .. selv i Portræter i Reglen forvisker det strengt portrætlige. *KMadS.SS.53.* || *uegl., især m. h. t. (sansse) indtryk olgn.: utydeliggøre; (af)svække.* at forvirre og forviske Indtrykket af, hvad der var sket. *Pont.LP.VI.65.* ligefrem at gjøre Begreberne Angst og Arvesynd til et .. vilde forviske Betydningen af det Spring, hvorved Individet bliver skyldigt. *PARosenb.Kierkegaard.(1898).98. HBrix.(HolbergAarbog.1922.105).*

forvisne, v. [fɔr'visnə]-ede. vbs. † -else (*Haste.BD.31. VSO.*) (*ænyd. d. s.; jf. ty. verwelken; nu kun arkais.*) 1) *intr. 1.1) om plante(del): blive vissen; visne.* Blomster, der forvisne paa deris Stengler. *Sort.Tr.47. (som) Roserne, af hvilke den eene efter den anden opkommer og forvisner i Haugen.* *Eilsch.Font.184.* jeg fandt intet uden forvisnede Blade paa krogede Grene. *Spectator.108. VSO.* || *om (det menneskelige) legeme: forraadne. førend (heltenes) Legemer ere i Graven forvisnede, er ogsaa deres Rygte og Eftermæle forsvundet.* *Slange.Chr.IV.Fort.7. om en gradvis svækkelse: svinde ind; henteses. hand fraeder, og skær med sine tænder, og forvisner (1819: henvisner; 1907: visner hen).* *Marc. 9.18(Chr.VI). 1.2) overf.: forgaa (2); tilintetgøres.* *Suhm.I.290.* Den Ære, som

forhverves ved ypperlige Handlinger, forvisner aldrig. *VSO.* || om *skønhed*: *falme* (1.4); *forsvinde*. Ach Rosimunda . . hvor er dit blomstrende Ansigt, dine rosen-røde Kinde, dine Diamant-spillende Øyne, alting paa dig er fordunklet, forvisned og affalden som et afhugged Blomster. *Holb. Ul. I. 8.* *Skønhed falder | Og forvisner som et Blad. *Stub. 45. 2* (sj.) *trans.*: bringe til at visne. Elskov er som en fine Blomst; om en frostig Nats Kulde forvisner dens Hjærte, saa gaar den ud fra Top til Rod. *J.P. Jac. I. 195.* † **forvisnelig**, *adj.* til forvisne 1: som (let) kan visne. *VSO.* *Laurens Løv er dog forvisnelig (∴ digteren glemmes ogsaa). *Blich. (1920). V. 21.* || *overf.*: for-gængelig. Det er kun en forvisnelig Ære. *VSO.*

I. Ø Forvisning, en. [fœr'visnɛŋ] (*gl. d. s.* (*Suso. 34*); *vbs.* til forvisse; *jf.* For-sikring) 1) til forvisse 1: det at være forvisset om noget; *vished*; *overbevisning*. lader os træde frem med et sandtru Hierte, i Troens fulde Forvisning. *Hebr. 10. 22.* *Vor Troe er den Forvisning paa, | At vi Guds Naade have. *Brors. 122.* Forvisningen om, at der er en Gud, udgjør jo Grundvolden for al Religion og maa derfor være det visseste deri. *Ørst. VII. 111.* Sang . . baaret af en Forvisningens stille Styrke. *Pont. LP. IV. 61.* Sligt kan man vel aldrig vide, men man kan vistnok faa en personlig Forvisning derom. *Vilh. And. AD. 263.* i Forvisning herom ved jeg (1819: dette veed jeg, og er forsikkert om), at jeg skal blive i Live og forblive hos eder alle til eders Fremgang og Glæde i Troen. *Phil. 1. 25 (1907).* || (*især højt.*) *m. gen.* af et ord, der betegner det, man er forvisset om. med det evige Livs Forvisning fast i sit Hierte. *Mynst. Oehl. 5.* en Paaskepsalme med Opstandelsens store Forvisning. *Ing. LB. IV. 97. 2* (l. br.) til forvisse 3: *sikkerhed*; *garanti*. (*han*) bad om nogen nærmere Forvisning, om det ogsaa var Kongens Attraa og Øjemærke, at see Freden stiftet. *Slange. Chr. IV. 857.* Øvrigheden kan kræve Eeds Afræggelse baade til Forvisning om, at vort Vidnesbyrd er sandt, og til Forvisning om, at vi ville holde et givet Løfte. *Katek. § 21.*

II. Forvisning, en. [fœr'vi'snɛŋ] *ft. -er. vbs.* til forvisse 1; *ogs.* om den tilstand at være forvist. *Moth. V. 224.* Hans Forvisning fra Hoffet varede ikke længe. *MO.* *især om en af myndighederne (af politiske ell. strafferetlige grunde) foretaget udvisning af statsmraadet; landsforvisning. Nørreg. Privat. VII. 78.* *Forvisning, Spærring, Fængslen, og hvad andre | Voldsomme Midler Eders (∴ *fyrsternes*) Charlataner | Tilsraade. *Bagges. V. 15. Sal. VIII. 551.* (blive sendt) i forvisning *olgn.*: *Adam og hans Hustru Eva, | Der bort fra Dommen i Forvisning føres. *PalM. VII. 229.* En kvindeligt Fange er bleven sendt bort til en

fjern Provins i Forvisning. *Brandes. X. 341.* || *hertil bl. a. Forvisnings-dekret, -dom, -sted (Bredahl. V. 188. Brandes. IV. 122), -tid ofl.*

forvisse, v. [fœr'vissɛ] *Høysg. AG. 127. -ede. vbs. -ning* (s. d.). (*ænyd. d. s., jf. gl. d. vbs. forvisning (Suso. 34), fsv. forvissa; efter mnt. forvissen (jf. ænh. vergewissen, hty. vergewissern)*) *give vished ell. sikkerhed (jf. forsikre).*

1) *give ell. skaffe subjektiv vished (jf. forsikre 3); især m. præp. om. 1.)* (Ø *undt. i perf. part. brugt som adj.*) *d. s. s. forsikre 3.1.* *Ja, Sandheds Aand! forvis os paa (*Grundtv. SS. I. 86*: sværg du os paa), | At ogsaa vi er af Gud Faders smaa! *Salm. Hj. 277. 5.* *Halv troer jeg — ja, jo meer jeg eftertænker, | Desmeer forvisses jeg — den (∴ *frygten*) er utidig. *Ew. V. 97.* ikke ved at misbruge eller forsømme det jordiske Liv, men ved at bruge det forvisses vi i Troen paa det evige. *CKoch. FF. 98.* || *m. tings-subj.* Vor Standhaftighed forvisses os om et lykkeligt Udfald. *Biehl. Cerv. LFI. 52.* *din Tale | . . mig forvisses om din Hensigts Reenhed. *Oehl. EA. 271.* det veed jeg, om jeg end ikke veed, hvad det er, der forvisses mig herom. *Kierk. I. 284.* || *især i perf. part. brugt som adj.*: *vis (paa); overbevist (om).* Dersom jeg ikke var forvished om hans Godhed mod mig, dristede jeg mig aldrig til at gjøre saadant. *Holb. HP. I. 2.* Vær forvisset paa, at naar De heri følger mig, da skal jeg atter igjen behandle Dem paa selv samme Maade. *PAHeib. US. 42.* *Man er forvisset | Hos os, at Den, som døer, skal leve hisset. *Heib. Poet. X. 188.* *Jeg haaber, — nei — er fuldt forvisset, | At vore Tanker og vor Sang | Harmonisk ville mødes hisset. *Winth. ED. 133.* vi ere forvishede om (1819: fortrøste os til), at vi have en god Samvittighed. *Hebr. 13. 18 (1907).* *Feilb. jf. (sj.): (han kunde) gælde for at have siddet inde med en fuldendt klassisk Natur-Anskuelse, og ud fra Forvishedheden herom blev han Genstand for Tidens . . Beundring. EHannover. NA. 36. 1. 2* Ø *refl., i forb. m. præp. om:* *d. s. s. forsikre 3.2 slutn.* Mennesket behøver kun at see, tænke og føle, for at forvisse sig om, at der er en Gud til, der har skabt alle Ting, og styrer dem; hele Naturen vidner derom. *Mall. Sg. H. I.* den Tankegang, hvorved Folk uden nogen filosofisk Dannelse forvisse sig om Sjælens Udødelighed. *PMoll. II. 211.* At forvisse sig om Sandheden af noget. *MO.*

2) † om *fremsettelse af udtalelser, erklæringer olgn., der tilsigter at give en person (subjektiv) vished om noget:* *d. s. s. forsikre 2. 2 Makk. 7. 24 (Chr. VI) (se u. forsikre 2).* Dronningen . . kunde Hans Kierlighed (∴ *prinsen*) intet mindre forvisse, at hans . . lykkelige Velstand, gode Sundhed og behagelig Velgaaende, hende altid af Hier-tet er kjær. *Slange. Chr. IV. 1022. m. præp. om:* om han altid kan holdes for exact i

dette Værk, tør jeg endnu ei forvisse om. *Gram.Breve.192.*

3) (nu næppe br.) give sikkerhed for opnaelsen ell. besiddelsen af noget; (til)sikre (jf. forsikre 1.2); m. obj. og hensobj. ell. i forb. m. præp. om ell. paa. *Ja, os hisset | Er forvisset | Evig Fred i Himlens By. *Salm.Hus.541.5.* *du hisset | Er forvisset | Paa en Boelig, som bestaaer. *Stub.46.* *(kongen) har forvisset dig, din Datter, | Din sidste Slegt, om Frugten af din Møie; | Han, som har skienket dig dig selv, din Frihed. *Ev.(1914).III.14.* for at forvisse denne Club Deeltagelse og Søgning . . . fattede han den Plan her at organisere et nyt litterarisk Selskab. *Rahb.E.V.378.* et Papiir, som F. sagde mig, var et Document, der forviskede mig den belovede Pension. *Gylb.IV.75.* || refl. (jeg har) forvisset mig den Ægte-Fælle, som jeg taler om. *Kom.Grønneq.II.28.* I Lolland lod Greve Johan Ravensborg befæste, for desto mere at forvisse sig Landet. *Wand.(Rahb.LB.I.67).* (han havde) aldrig fundet det fornødent at forvisse sig hendes Ja ved noget Løfte. *Rahb.Fort.II.385.*

for-vist, adv. se vis.

forvitre, v. [fœr'vidrə] -ede. vbs. -ing (s. d.). (laant omkr. midten af 18. aarh. fra ty. verwittern, af ty. wetter, vejr; jf. forvejret) 1) (naturv., især geol. ell. mineral.) intr.: omdannes ved forvitring (s. d.). *vAph.(1772).I.415.* Ørst.IX.15. i nogle Kister fandt man Rav-Perler . . . meget skiøre og halv forvitrede. *Mob.DH.I.37.* Luxor-Obeliskens, som nu forvittrer paa Place de la Concorde. *Bille.Italien.II.259.* *Uss.Alm Geol.7.* (stenens) oprindelige nordside har lidt i høj grad af vejr og vind, så at stenen på mange steder er forvitret og indskriften mere eller mindre forsvunden. *Vilh.Thoms.Afh.III.480.* jf.: *imellem disse Buske ligger | En gammel Liigsteen slængt uændset hen; | Indskriften længst forvitret er til Prikker. *Bagger.II.367.* || uegl., om (gradvis) legemligt forfald, især ansigts (-træks) omdannelse som følge af ælde, lidelser osv. (han stod) med naiv Forundring malet i de forvitrede Træk. *VThist.TV.II.435.* (i krigsfangernes) forvitrede Ansigter laa dybe, klagende Øjne. *SophClaus.AT.130.* || u overf., om (gradvis) aandeligt forfald. Man forvittrer ordenlig reent uden dannede Menneskers Omgang. *Gylb.V.115.* Disse to Hædersmænd, der omtrent var lige gamle, stive og forvitrede. *NThThoms.Helle.(1917).II.11.* jf.: Sachserne var i Grunden ganske fornøjede over at beholde deres forældede, udviklede forvitrede stænderiske Indretninger. *ThGraae.UweJensLornsen.(1891).12.2* (nu sj.) trans.: bringe til at forvitre (1). *vAph.(1772).I.415.* *Jeg Runer hugge vil . . . | Som Sol forvittré, Bølgén ei bortvaske skal. *Oehl.XII.174.* Vinden og Havgusen forvittrer snart det henlagte Træstykke. *HCanD.VII.92.* || uegl.,

om (gradvis) legemlig ødelæggelse. *Kummer mine Øjne blinder, | de forvitres foran mine Fjender. *EBrand.S.8.* || overf., om (gradvis) aandelig ødelæggelse. Tavsheden om, hvad der kunde have været talt om . . . virkede . . . forvitrende paa Modstanderne. *HarNiels.SP.59.* **Forvitring**, en. (naturv., især geol. ell. mineral.) vbs. til forvitre 1: faste stoffers hensmuldring paa overfladen under indfyldelse af luften og vejrliget (mekanisk forvitring); vejrsmuldring; spec. (mineral.): faste stoffers kemiske omdannelse under indfyldelse af nedsvivende vand ell. luften (kemisk forvitring). *vAph.Chym.I.476.* *Steenby.Geogr.147.* i billedl. udtr.: Der kom for ham . . . Anledninger nok til at finde, at Livet var . . . indholdsløst . . . den Slags ødelæggende Virkninger komme lidt efter lidt gennem en langsom Forvitring, naar der først er slaaet en lille Revne. *Tops.III.18.* || u uegl., om (gradvis) legemligt forfald (ell. den derved fremkomne tilstand). Et ekstatisk Oldingeansigt . . . smukt i sin Forvirring og Forvitring! *Fr Poulsen.Rejser og Rids.(1920).6.* || hertil ssgr., der især betegner, hvad der er fremkommet ved forvitring, fx. **Forvittrings-grus**, -jord (-bund), -produkt, -skorpe (om overfladelag i forvitrende stoffer. *Frem.DN.32.* *Steenby.Geogr.148*) ofl.

Forvogn, en. (især landbr.) den forreste del af en vogn (mods. Bagvogn). *vAph.(1764).* *Feilb.BL.223.* Kuskén holdt og bandt en Lygte under Forvognen. *JVJens.D.68.* || om den forreste del af en (rad)saamaskine. *Landm.B.I.568.* -voks, et. [V.2.1] (fagl.; nu næppe br.) et (fra det egentlige voks forskelligt) klæbestof, som bierne samler fra forskellige planter og bruger til at tætte sprækker i kubén med olgn., før deres egentlige arbejde begynder; kivevoks; klæbevoks. *Fleischer.B.128.* *VareL.(1807).I.353.* MO.

forvokse, v. [fœr'vøgsə] -ede. vbs. (sj.) -else (*Bogh.DD.1871.165*) ell. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; jf. ty. verwachsen; sml. forgro) 1) vokse for stærkt ell. saaledes, at noget misdannes. *Moth.V236.* || (nu næppe br.) om plante. Urterne . . . forvoxe. *VSO.Bogh.DD.1871.165.* || (l. br.) om person; især refl.: *Sal.VIII.552.* *Feilb. jf. bet. 4.:* de (kinesiske) Kvinder, der har faaet deres Fødder forvokset, kan man ikke reformere paa Stedet. *JVJens.A.II.12.* intr., i billedl. ell. overf. anv.: *Kierk.IX.87.* Hvad værre var: hun forvoksende og forvildedes. *CDangaard.Kultur.(1905).267.*

2) † m. h. t. klæder olgn.: vokse fra (saaledes at de bliver for smaa til en). Saadanne Klæder . . . kan et Barn snarere forvoxe end opslide. *VSO.*

3) (nu l. br.) gro til; vokse sammen. || om (land)omraade, der efterhaanden dækkes helt af plantevækst. *Moth.V236.* || om saar: lukke sig sammen. Nu er det Gud skee Lov saa vidt forvundet, at ieg kun bærer et lidet Merke deraf paa Næsen og i Pan-

den, som efterhaanden forvoxer. *Langebek. Breve.194. i billedl. udtr.:* Allerede begyndte hans Hiertes Saar at forvoxe. *Rahb.Fort.I.189.*

4) *part. forvokset (ell. (nu l. br.) forvoksen brugt som adj. 4.) til bet. 1. || (l. br.) om plante.* der seer jeg en Pige .. komme .. Det er min troe en forvoxen Radiis, hun er Granadeer-messig. *Holb.LSk.III.9. VSO.* *Højt oppe på Brinken stod der en Eg, | forvokset og uskøn i Formen. *Blaum.AH.63. jf.:* Oliventræets phantastiske Forvoxethed hidrører væsenligt fra en .. foretaget Tilhugning af Stamme og Krone. *JLHeib.It.4. || især om person: hvis legeme er misdannet under væksten, fx. blevet pukkelrygget ell. skævt (jf. forkrøblet, vanskabt). Tode.ST.I.27.* han var temmelig forvoxen, med udstaaende Bryst og Skulder. *Blich.(1846).VI.50.* Underjordiske practicere deres forvoxede Unger i menneskelige Væsners Vugge. *Gylb.EA.260.* Ved Kirkedøren derovre ligger allerede den forvoxne Tigger. *Bille.Italien.II.17.* en lille, bleg og forvokset Dreng. *Pont.F.I.130. om legemsdel: forvoxne Lemmer.HCAnd.V.138.* Frøken S. blev ved at lé, mens den forvoxede Skulder skød op og ned. *Bang.R.7. jf.:* Forvoxenhed. *Leth.(1800).* trods sin Forvoxethed havde (Pope) et smukt Hoved. *Brandes.V.560. overf.:* dette havde hos ham samme Virkning, som Hug haver hos den forvoxne (o: *vanslågtede*) og vanartige Ungdom. *LSmith.DN.18.* Hun, hvis Sind og Tanke .. næsten var bleven forvokset af Mangel paa aarvaagent og fast Tilsyn. *JPJac.I.25. jf.:* (en verden, fremstillet) i naiv Travestering og ustyrlig Forvoksenhed (o: *fordrejelse*). *smst.II.14. 4.2) (nu l. br.) til bet. 3: tilgroet.* at hegne og luge den forvoxne Deel af Herrens Viingaard. *EPont.L.122.* *Giennem tæt forvoxne Busks Klynge, | saae jeg Dyret. *Frank.SD.186.* *Midt i en mørk og tæt forvokset Skov. *Oehl.A.314.* en meget kjon Skov, som endnu ikke er saa forvokset af Guava-Krat, som den Østen for Byen. *StBille.Gal.III.240. 4.3) † i forb. være en forvoksen, om person: være en overlegen; overgaa en (i noget); om ting: overstige ens kræfter ell. evner.* Hand er mig forvoksen. *Moth.V237.* dette Arbejd bliver altid een eneste Mand, i sær af mine Lige, forvoxen. *Høysg.S.44v.* disse (var mig) alle i Tale, Gierning og Levemaade .. forvoxne. *Æreboc.78. 4.4) (jf. forgro 3) † indgroet (i en vane olgn.). (du) har begyndt at blive forvoxen i den (fejl). Horn.Moral.II.56.*

† **forvokselig**, adj. til forvokse 3: som (let) kan vokse sammen. det, som kanskee ellers var blevet til smaa forvoxelige Huelinger .. løb ud til store brede Ar (efter kvaksalverens behandling deraf). *Rahb.Tilsk.1796.342. Forvoksning*, en. *ft. -er. (l. br.) vbs. til forvokse, især i bet. 1; ogs.: det at være forvokset ell. (sj.) konkr.:*

hvad der er forvokset (forvokset legemsdel; udvækst). (han) havde den siældneste Gave til at eftergiøre enhver Forvoxning med sin Krop, og sætte sig ind i enhver. Kom nu Skræddermesteren med Kiolen, som han havde indrettet efter een Forvoxning .. glad under Armen, fandt han en ganske ny Forvoxen for sig til at prøve den. *Rahb.Sandsig.230. MO. Sal.²VIII.552.Ω billedl.:* at frigøre (mennesket) for Dogmer og aandelige Forvoksninger. *JVJens.NV.219.*

forvolde. v. [fɔr'vɔl'ə] forvolde. *Høysg. AG.18. -te ell. (nu l. br.) -ede (Langebek. Breve.100. PHFrim.(Rahb.LB.I.293). Gylb. IV.99. MO.). vbs. † -else (vAph.(1759). CP Rothe.MQ.II.699. VSO.). (ænyd. d. s.; dannet af VI. for- & volde; især Ω) især m. h. t. noget ubehageligt (jf. PEMüll.²557): være aarsag til; bevirke; volde. Vær ikke som en løve i dit huus, eller saadan, at du forvolder møye med griller iblant dine tiunde (o: *tyende*). *Sir.4.33(Chr.VI).* *Da Avind kortelig den heele Sag fortaalte, | Hvi hun der kommen var, hvad saadan Færd forvaalte. *Holb.Paars.56.* dersom I vidste hvilcken en Hierte-Sorg I forvolte Hænde herved, saa ynckedes I over hændes Ulyksalige Skiebne. *KomGrønneg.II.34.* *Hvad Børne-Tugt angaaer, da bør den ey forvolde, | At nogen skulde sig fra Ægte-skab entholde. *Anti-Spectator.144.* en vis Døsigheid, som denne fortryllende Egn forvoldte hos mig. *Ev.VI.7.* *Favre Ord har forvoldt mig Smerte. *Hz.VI.37.* *Er Du artig .. | Fader ingen Sorg forvolder, | Moder smukt ved Haanden holder | Naar med hende ud Du gaaer. *Bastian.Indl.* Undervisningen i „Alkohollære“ (vil) formentlig blive af en saadan Art, at den hverken kan gavne eller skade — i hvert Tilfælde ikke gøre Skade udover den Tids-spilde den forvolder. *Ekstrabl.²1/1907.1.sp.3.* jf. †: (man behøver ved et koldt bad) ikke engang at berøre Legemets Overflade i alle sine Punkter for at forvolde (nu: fremkalde) et almindeligt Indtryk. *Tode. ST.I.215.**

forvorpen, adj. [fɔr'vɔr'p(ə)n, l. br. -'vɔr'p(ə)n] *intk. -t, † -vorpet (Sort.HS.B1v) ell. † d. s. (KomGrønneg.II.251). best. f. og ft. -vorpne, † -vorpen (KomGrønneg.I.297). gradbøjn. især ved omskrivning, jf. dog superl. -vorpnest (Sibb.II.230. CBernh.VI.86). (ænyd. d. s. ell. forvorf(ete); fra mnt. vorvorpen (hty. verworfen), egl. perf. part. af vorwerpen (hty. verwerfen), forkaste; jf. verfe) 1) (nu kun foræld.) i forb. forvorpen dag olgn., if. folketroen dag, hvor det var uheldigt at begynde et foretagende; on d, uheldig dag (se u. Dag sp.415²¹); jf. Tycho Brahes Dag. *Moth.V68.* Astrologi (har) i visse Maader ikke .. U-ret i at regne gode og forvorpne Dage i Aaret. *Holb.Heltind.II.14. Thiele.III.24. Sal.²V.425. jf.:* *Jeg ulyksalig er! i en forvorpen (nu: ulykkelig, ulyksalig) Tid | Jeg mig beklage maae*

at være kommen hid. *Kom Grønneq. III. 286. 2)* (Ω, især højtid.) egl.: forkastet (af gud); i høj grad ond ell. moralsk fordærvet; ryggesløs; vanartet; ogs.: forfastelig; fræk. *Moth. V. 68. *Hør . . hvad hans (o: Ovids) Skebne blev, | Hvor dyrt hand maatte sit forvorpne Vers forsone, | Som hand om Kiærlighed udi sin Ungdom skrev. Falst. Ovid. a. 2 v. *Forvorpne Træl, der opfandt, | Et Ord, som tør besmitte Nannas Læber. Ew. V. 32. hans argelistige og forvorpne Ord. Oehl. VS. 33. en forvorpne Forbryder. Kierk. IV. 255. den unge Pige, som Du i sin Tid bragte i Ulykke, hun er bleven et slet Menneske, et forvorpent Væsen. Jak. Knu. LS. 67. de forvorpne Sille Beyerske Shakespeare-Forvanskninger. Mantzius. MF. 144. jf.: Forvorpnehed. VSO. V Ved. B. 208.*

forvoven, adj. [fɔr'vɔ:v(ə)n, gldgs. 20 -'vɔv'uən] (†-vovet. *Falst. Ovid. 88* (~Hovet). †-vovend(e). *Holb. NF. II. 60. sa. Ep. IV. 463. †-vaagen. Hummer. JS. II. 76. gradbøjn. især ved omskrivning m. mere og mest, (sj.) komp. -vovnere (Ing. RSE. VI. 80), superl. -vovnest (JLange. II. 243).* (ænyd. forvogen; laant fra ænh. verwogen (sideform til ty. verwegen, jf. sv. förvägen), ell. omdannet af ænyd. glda. forweyen (fra mnt. vorwegen, perf. part. af (sik) vorwegen, hensynsløst beslutte sig til noget, jf. hty. sich verwägen) under indflydelse af vove og ænyd. glda. forvove, forvoge (sig), vove; best. m. veje og vove) 1) Ω om person: som besidder stort vovemod, gerne og uden betænkning vover noget, indlader sig paa farefulde handlinger, selv om der kun er ringe udsigt til at slippe godt derfra (stærkere udtr. end dristig, svagere end dumdristig; jf. ogs. *PE Müll. *166*); ogs. om handlinger oln., som vidner om denne egenskab. man (kan) sige, at Gierningen var heel dristig, ja saa forvovende, at, hvis Udfaldet ikke havde været godt, kunde Carthaginienserne have Ret til at fodre ham til Straf. *Holb. Herod. 74. forvoven indtil Dumdristighed. Ew. VIII. 28. Magnus udmærkede sig (ved) et forvovent Mod, der ingen Fare skyede. Molb. DH. I. 448. I seer just ud til, at I en Gang skal brække Halsen, saa forvoven som I er. HCAnd. VII. 216. det store forvovne og forvildede Amerika. Bregend. TGK. 118. 2) (jy.) overmaade stor. Bakkerne ere . . stejlere, mere forvovne. *Blich. IV. 17. Feilb. Ω Forvovenhed, en. flt. (sj.)-er. egen-skaben at være forvoven (1);* ogs. (l. br.): handling, som vidner om denne egenskab. Jeg veed vel de Christes Tvistigheder, men jeg holder det for en daarlig Forvovenhed at disputere om Guds Natur. *Holb. Kh. 393. han rider med en mageløs Forvovenhed. Bagges. L. I. 152. Hans Mod skulde gaae til Forvovenhed, forsikrede man. HCAnd. III. 245. den Forvovenhed og Ubesindighed, hvorom dette Træk vidner, var betegnende for hans Natur. Brandes. I. 368.**

Hvad kan han gøre for, at de Andre er Vovehalse. Han er en moden Mand og ude over den Slags Forvovenheder (o: livsfarlige forsøg paa redning af skibbrudne). *Berl. Tid. 9/1 1905. Aft. 2. sp. 5. || (sj.) det at være udfordrende, vovet (jf. dristig 2 slutn.). da Ungdommen var forbi, søgte hun at tiltrække sig Opmærksomhed ved sine Kjølens „Forvovenhed“. Brandes. V. 154.*

forvråde, v. [fɔr'vri:ðə; nu l. br. i rigsspr. -'vri:ə] (ogs., nu næppe br., skrevet forvrie. *Moth. V. 264*). prat. -vred; part. -vredet ell. (især jy. ell. som adj. i fk.) -vreden. vbs. -ning (s. d.) (jf. VI. for- 2.1 og vråde 1) ødelægge ved at vråde, dreje forkiert oln. Han har forvredet Nøglen i Laasen. *VSO. forvråde en stang (mast), †, underkaste en stang (mast) saa stærke paavirkninger ved vridding, at den ikke gaar tilbage til sin oprindelige form. Scheller. Mar. O. || m. h. t. (to ledforbundne knogler i) et menneskeligt lem oln.: ved en fejl bevægelse bringe ud af den rette stilling; ogs.: forstuve. *Moth. V. 264. (han) havde det Vanheld at snuble og saaledes at forvråde sit ene Been, at han ikke kunde gaae et Trin meer. Ew. VI. 264. han falder og forvrider en Seene i den venstre Fod. FAHeib. Sk. III. 160. hans venstre Haand var . . bleven forvreden (alm.: han havde forvredet sin venstre Haand) ved Faldet. Hauch. I. 467. i faldet forvred han den venstre arm | 2) (l. br.) d. s. s. fordreje. 2.1) m. h. t. ansigtstræk, -udtryk oln.: d. s. s. fordreje 1.2. hans Ansigt forvredes af de løjerligste Grimacer. *Schand. TF. I. 164. JV Jens. HF. 27. 2.2) overf.: d. s. s. fordreje 2 slutn. en Række Tydninger, som forvrider Lignelsens Ord eller forsømmer dens Grundtanke. CKoch. JL. 39. 3) part. forvredet brugt som adj. 3.1) (jf. bet. 1) som er drejet ud af den naturlige stilling, er stærkt buget oln. naar min tykke Genbo for allersidste Gang har viftet med Lomme-tørklædet nd ad Vinduet og træt af den forvredne Stilling falder tilbage paa Sædet. *KLars. Ci. 2. *fra Bakken gaar Bækken forvreden og strid. Thøg. Lars. ST. 41. || om menneskeligt lem: tre Buler i Panden, og en forvreden Arm vare de Priser, der vare blevne vundne. Rahb. Tilsk. 1793. 277. han erklærede, at Haandledet var forvredet og brukket. HCAnd. IV. 45. c. br. 3.2) (jf. bet. 2.2) Ω overf.: fordrejet; unaturlig; forskruet. den koglende, lidenskabeligt forvredne Mystik. *Mantzius. SH. VI. 3. 79. (l. br.) forvansket: Sangen var, saavidt jeg gjennem den underlige, forvredne Udtale kunde skjønne, ganske smuk. Hauch. MfU. 71.*****

Forvrider, en. [V. 1.3, jf. IV. 18.2] [-'vri:ðə] Ω lukke for døre, vinduer oln., bestaaende af en pind (af træ ell. metal), der kan bevæge sig om et søm ell. en skrue (jf. Hvirvel, Vrider). *Tidsskr. f. Kunstindustri. 1892. 56. Arbejds-løn. 9.*

Forvridning, en. flt. -er. vbs. til for-

vride. 1) til forvride 1. (m. overgang til bet. 2.) naar man ikke vil tage sin Tilflugt til Forvridninger og Overdrivelser, saaledes som Bernini, der undertiden dreier Hovederne paa sine Figurer saaledes, at de synes at see sig selv i Nakken. *Hauch. MfU. 238.* || *især (med.) om det forhold, at to ledforbundne knogler træder ud af deres leje (luxation); ogs.: forsturning (distorsion).* *vAph. (1764). Panum. 243.* *saadan en Forvridning varer længer, | End om jeg havde faaet Armen brudt. *Recke. KM. 200.* 2) \square til forvride 2: *fordrejelse; forvanskning.* Allerførst maae vi forsøge . . at klare den historiske Sandhed for de Forvridninger og Tilsætninger, som skyldes vor ærede Samtidige. *Dagbl.²⁹ 11. 1859. 1. sp. 1.* en rent vilkaarlig Forvridning og Tilskæring af de komiske Foreteelser. *Brandes. XII. 113.* defrygteligste Forvridninger af Udtale og Tonefald. *Rørd. TB. 184.*

forvrænge, v. [fɔr'vrɛŋ'ə] -ede, (sj.) -te (i vers: *Winth. X. 66*). vbs. (sj.) -else (*Goldschm. VII. 408*) ell. -ning (s. d.). (mangler endnu i *VSO. 1802.* og *MO.*) 1) (l. br.) *ødelægge ved at vrænge, give en skæv form olgn.; fordreje (1.1 og 2).* Som glædende Vande farves af hvert Billede, der kommer nær deres Spejl, og, alt som det nu kan hænde, giver Billedet igen i ustyret Klarhed, eller trækker det skævt og forvrænger det. *JPJac. II. 20.* || *især i part. forvrænget brugt som adj. (et) dumt og forvrænget Ansigt. Bagges. L. II. 173. Buchh. UH. 47.* overf. (ofte m. overgang til bet. 2): *vrang; urigtig; „skæv“.* i Højre ser (vi nationalfølelsen) vildledt eller forvrænget. *Brandes. XII. 199.* forvrængede Anskuelser om Retten og Pligten som Samfundsborgere (gør nogle til forbrydere). *Hovedst.²¹ 1913. 3. sp. 1.* 2) \square *fordreje (2) ved at vrænge ad (noget); forvanske paa en karikerende maade.* Tilhængere af den gamle Skole (havde) under Prøverne (paa „Hernani“) lyttet ved Dørene, opsnappet Vers, som de forvrængede. *Brandes. VI. 25.* At faa alle sine Ord forvrængede, besudede, vrede af Led og Lave. *JPJac. II. 149.* (man) misforstaar . . eller forvrænger, hvad en Taler har sagt. *BerlTid.²⁶ 1913. Aft. 2. sp. 1.* jf.: den mildeste Form, hvori han kunde se sine Modstandere, var Forkerthedens, Forvrængethedens, Karikaturrens. *Hørup. I. 171.* \square **forvrængning**, en. fl. -er. vbs. til forvrænge, *især i bet. 2* (ell. overf. brug af bet. 1); ogs. om det at være forvrænget, ell. hvad der er forvrænget, undertiden bemægtigede Feberen sig disse Billeder, phantaserede dem vildere og monstrosere ud . . Men selv i deres Forvrængning og Overdrivelse vare de maaske ikke helt uden Sandhed. *Gjel. M. 80.* Arbejderne . . er bleven fyldte med Forvrængninger og Forfalskninger. *DagNyh.²³ 1911. 1. sp. 2.*

forvrøvle, v. [fɔr'vrøu'lə] (ogs. *især spøg.*) -vrøvle [-'vrøu'lə] *HøjskBl.¹⁸ 1921.*

1407). -ede. vbs. (l. br.) -ing (*Schand. SB. 29. Brandes. XII. 137.*) (*især talespr.*) *ødelægge ved vrøvle; gøre uklar, forkludre ved at vrøvle.* At forkludre, forsludre, forvrøvle Ideen. *Kierk. XIV. 233.* Overløberne, der skal leve af de bestaaende Partiers Opløsning og alle politiske Begrebers Forvrøvling. *Hørup. III. 62.* || *især refl.: indvikle sig i vrøvle.* *Levin.* vi Mandfolk, vi tænker og overvejer, betænker os og forvrøvler os. *Schand. F. 466.* Det er ham, der misforstår, ikke Griffenfeld, der forvrøvler sig. *ADJørg. III. 127.* || *part. forvrøvlet brugt som adj. 1. om sag, ytring olgn.: ødelagt, forkludret ved vrøvle.* Det glæder os . . at denne saa længe forhalede og saameget forvrøvlende Sag er bragt tilende. *Fædrel.¹ 1863. 2. sp. 1.* Deres Fritænkning var lidt uklar, vag og sommetider romantisk forvrøvlet. *JPJac. (Brandes. III. 61).* 2. om person: *vrøvløvn.* Jeg er . . en stemnings-omtumlet, forvrøvlet, uklar Existens. *Schand. TF. II. 334.* en gammel pensioneret og fuldstændigt forvrøvlet Skibskaptejn. *Brandes. V. 322.*

† **forvæde**, v. (jf. VI. for- 2.1 og væde; sj.) *ødelægge ved at væde; overskylle med vand.* *Kong Halvor omsider en Kilde vel finder, | Men Spanden fortørret forgieves blev fyldt; | Den stræbende Konge, forvædt, overskyt, | Saa fort ei kan øse, som Vandet bortrinder. *Pram. Stærk. 140.*

† **forvægre**, v. -ede. vbs. -ing (*DL. 1—26—1*). (ænyd. forveigre; efter ty. verweigern) *vægre sig ved at yde en noget; afslaa, nægte en noget.* *Slange. Chr. IV. 487.* Jeg vil ikke forvegre ham saa ringe en Tieneste. *VSO.*

For-vægt, en. (mods. Bagvægt; *fagl.*) det forhold, at en tings forreste del vejer mere end den bageste; *især om kanoner.* *Scheller. Mar. O.* || (overf.) om det forhold i sagn, eeventyr olgn., at det vigtigste led (den fornemste ell. anseeligste person olgn.) indføres som det første. *GSchütte. Oldsagn om Godtjod. (1907). 95. DSt. 1908. 84. 89. smst. 1921. 184 ff.*

forvrænne, v. [fɔr'vrɛn'nə] præet. -te ell. (nu sjældnere) -ede (jf. *MO.*); part. -t, (nu l. br.) -et (jf. *MO.*) ell. † -vant (*Rahb. E. I. 22. Ing. DM. 96.*) vbs. (nu sj.) -else (*vAph. (1764).* Grundtv. *Dansk. III. 315. MO.*) ell. (l. br.) -ing (*ArnMøll. Sundhedsl. 388.*) (til VI. for- 2.1; jf. ty. verwöhnen) *vænne en saaledes til noget (materielle behageligheder, medgang, opfyldelse af ønsker osv.), at han bliver fordringsfuld, blødagtig, kræsen ell. overhovedet vanskelig at stille tilfreds.* *Moth. V. 127.* Hun forvrænner sine Børn saaledes ved Lækkerier, at de ikke vil spise alslags Mad. *VSO. c. br. refl.:* At forvrænne sig ved for megen Stuevarme. *MO. især i perf. part.:* *Moth. V. 127.* *Den Unge (2: det lille barn) har jeg selv forvant — | Jeg gjerne hendes Strømper bandt. *Ing. DM. 96.* (jeg) blev, om just ikke forkjælet og fordærvet, saa dog forvænt. *Winth. VIII. 151.* han næg-

tede hende aldrig nogen Bøn. Derved blev hun jo noget forvant og forkjælet. *Se Grundtv. F.Æ.I.159.* *en krydret Drik, | som kun forvante Ganer kunne tære. *Schand.SD.xxi. jf.:* der var ingen venlig Klang i hans Røst, og jeg var saa forvant med Venlighed hjemme. *sa.O.I.43.*

For-værelse, et. (*jf.* Forkammer 1, Forstue). Konstammeret og dets Forværelse kunde ikke rumme alle disse Gjenstande. *Høyen.R.279.* || *især: forgemak, hvor audienssøgende opholder sig, indtil de faar foretræde olgn. et Forværelse, der blot tjener til Indgang, og hvor de Indtrædende kunne hensætte deres Parapluier og aflægge deres Overkjoler. Heib.Pros.VIII.482. (i præstens) Forværelse sad der adskillige Folk, der ventede paa at faa ham i Tale. Schand.SF.286.* Nytaarsdag og ved andre givne Lejligheder .. kan man .. skrive sig (*ved hoffet*) i en i Forværelset fremlagt Bog. *VortHj.IV.1.108. I. -værk, et. se Foderværk. II. -værk, et. se Foerværk. III. -værk, et. 1) ✕ forskansning foran den egentlige hovedbefæstning ell. hovedstilling; ulenværk. Fienden havde allerede indtaget Forværkerne. VSO. MilTeknO. i et Nu stormes Forværket (Ravelinen) foran Hovedvolden. TroelsL.HF.VIII.188.* Foran Centrum laa der en Forpagtergaard .. der var besat som et Forværk. *NPJensen.Napoleon.I.(1904).303. Trap.ÅL.582. 2) (landbr.) indretning i en kostalds baas, som skal forhindre koen i at staa for langt frem i baasen. LandO.III.212. 3) † udbygning til et hus, som er bygget ud i vandet. Vi kan staae paa vort Forværk, og see langt ud over Aaen, Søen. VSO. jf. MDL. † -værn, et. d. s. s. III. -værk 1. VSO. MO. især billedl. (jf. Formur): Han er mit sikke Forværn. VSO.*

|| **Forværrer**, v. [*før'vær'ə*] -ede. vbs. (*nu sj.*) -else (*Holb.Ep.III.204. Eilsch.Term.21. VSO. MO.) ell. (l. br.) -ing (Moth.031. MO.) (glda. d. s.; jf. forbedre samt ty. verschlimmern, verschlechtern; nu især m. tings-subj.) gøre værre, ringere. Jom Tob .. var saa u-duelig, at han heller forværedede end forbedrede (akademiet i Sora). *Holb.JH.II.593.* ald Udenlandsk Mynt, som var formænget og forværret med Kaaber, blef aldeles forbuddet og udi begge Rigerne afskaffede. *Slange.ChrIV.424. m. h. t. sygdom olgn.: hans Utaalmodighed forværedede hans Tilstand. Gylb.TT.237. Uro og Ærgrelse forværedede hans Sygdom. Holst.Napol.150.* forværrer en(s) sag, *formindske chancerne for et godt udfald af en(s) sag.* *Hand sagde med et Suck: det kun min Sag forverrer | At jeg en Tale fører, man veed jeg ikke er | En Procurator og en Tingstud. *Holb.Paars.64. Slange.ChrIV.1023.* *Vi forværrer | Den bedste Sag ved misforstaaet Iver. *Hzr.AG.83. JJPJac.I.275.* || *i pass. ell. refl.: blive værre; forringes; gaa tilbage.* *Da saae man Borgeren mod Himlen*

Øjne vende, | Han sagde: Ach jeg seer det er mod Verdens Ende, | Alting forverres. *Holb.Paars.269.* vore besværlige Tider .. forværrer daglig. *Ew.VI.70.* Klokken var bleven henved elleve. Vejret (*: en storm*) havde kun forværret sig. *JakKnu.GP.141. m. h. t. sygdom: at forsømme sliq en Crisis og lade Sygdommen forværrer sig til Ulægelighed. Bages.L.I.84.* Tvivlen er den eneste Sygdom i Sjælen, der forværrer gennem Erkendelse. *JVJens.SS.133. † m. person-subj.: formindske sine chancer. dog staaer det enhver af dem frit for, ikke at kaste (sine kort og tage andre), dersom han frygter derved at forværrer sig. Spillebog.(1786).97.*

† **for-værts**, adv. (*fra ty. vorwärts; m. h. t. sidste led sml. land-, søværts (med retning) fremad. (paa medaljen ses) Norge, med et helt Ansigt forværts. Gram.Breve.31.*

I. Ø foryng, v. [*før'øŋ'ə*] († -yngre(s)). *Moth.U66.* -ede. vbs. -else (s. d.). (*ænyd. d. s. (Bording.II.133); jf. ty. verjunge(r)n; sml. forjynge gøre yngre; især uegl.: gøre ungdommelig; tilføre ny livskraft; forny. Vinen og det glade Selskab syntes at forynge Oldingen. VSO. Verden gik i Barndom, den maatte forynges. Forsaauidt var Romantiken velgjørende. Kierk.XIII.372.* *Vaarens Duft forynger mig. *Drachm.RR.127. I. C. Christensen .. skulde forynge (Bergs) Politik og arve hans Rige. EHenrichs.CB.121. || (nu sj.) refl.: blive yngre ell. mere ungdommelig.* *Ak, min Fruel naar De synger, | Sig mit Bryst forynger. *Hzr.D.I.192.* *Alting spirer, modnes, falder af, | Og alt det Gamle sig paany forynger. *PalM.U.213.* *Naar Skoven er grøn og Luften blid, | Naar Roserne sig forynge. *CKMolb.SD.97. || part. foryngende brugt som adj. den mest foryngende Underviisning er at opdrage sine Børn. Kierk.VI.170.* de foryngende Kræfter, som boede i Nationen. *Allen.I.35.* bruge foryngende Skønhedsmidler. *D&H. || part. forynget brugt som adj.* *Verdens Igienfødelse | Glæden igienføder, | Skjønt forynget (*SalmHus.235.1: fornyet*), Skabningen | den Opstaadne møder! *Grundt.SS.I.461.* *Jeg som tidt blandt eder stod, | Selv til Barn forynget. *Heib.Poet.V.148.* Deres Mand er jo som forynget .. han er bleven ti Aar yngre i den sidste Tid. *Bang.HS.71. II. foryng, v. se forjynge. **Foryngelse**, en. (Ø *ell. fagl.*) vbs. til I. forynge. *MO. Drachm.UD.357. i billedl. udtr. som en foryngelsens kilde olgn.: *en Draabe, | Hentet | Fra Foryngelsens Vande. Hauch.SD.I.231.* Før havde han i sit Legems Styrke haft en Foryngelsens Kilde. *Skjoldb.SM.109.* Naar (*kunsten*) har løbet Linen ud i en Retning, og er endt i Tilfældigheder og Absurditeter, vender den stille tilbage til sine Forudsætninger, og tager sig et Foryngelsens*

Bad i disse. *Wanscher. Æ. 120. jf.*: Han kaldte denne Latterens Periode et sundt Foryngelsesbad for det hele Folk. *Ing. E.F. VIII. 196.* || (bot.) det forhold, at en (del af en) plantes cellelegeme trækker sig sammen, forlader den gamle cellevæg som sværmeaspore og danner en ny; innovation. *Warm. Bot. 695.* || (forst.) ombytning af et træsamfund af ældre individer med et andet af unge (spec. saadanne, der fremkommer af frø fra de ældre træer og vokser op i ly af disse). *Forst O. Landb. O. II. 223.* hertil **Foryngelses-areal, -hugst ofln.** || (gart.) det forhold, at frugttræns ydeevne søges forøget ved beskæring af grene og rødder. *Havebr. L. 251.* **foryngre(s), v.** se I. forynge.

† **foryrtre**, v. (efter nt. verüttern ell. hty. veräussern) afhænde. tvende Orlogsskibe, som .. vare af Hertugen givne nogle Stokholms Borgere udi Betaling, og nu agtede at gaae Vestverts for at sælges og fornyttres. *Slange. Chr. IV. 134.*

forzinke, v. [fôr'sen'gø] -ede. vbs. -ning (s. d.). (jf. ty. verzinken) ⊗ overtrække (metal, især jern) med et zinklag (for at bevare det imod rust olgn.); galvanisere. *Levin.* Da Rørtraaden og Sømene ere udsatte for med Tiden at for-tæres af Rust .. maa de helst være forzinkede. *Gnudz. Husb. 94.* **Forzinking**, en. ⊗ 1) som vbs. til forzinke. *Wagn. Tekn. 282.* *Hannover. Tekn. 358.* 2) konkr.: zinklag, hvormed et metal er overtrukket. Flade Tage (af jern) kan der .. gaas paa, afset fra Slidde paa Malingen eller Forzinkingen. *Gnudz. Husb. 204.*

forzire, v. se forsiere.

foræde, v. [fôr'æ:ðø] præf. -aad; part. -ædt. vbs. -else. (ænyd. d. s.) 1) (dagl., om person næsten vulg.) ref.: spise for meget; forsipse sig. et Barsel, et Bryllup sat da heele Gader udi Bevægelser, og kunde man undertiden foræde sig 10 gange, og sove 10 Ruus ud, førend saadan Fæst havde Ende. *Holb. MTKr. 462.* (man) kand æde og foræde sig kræseligt. *Klevenf. R.J. 128.* (de) havde ladet deres Heste foræde sig. *Grundtv. Saxo. III. 196.* *Skal man svømme udi Graad | Over En, som sig foraad? *Bredahl. I. 132.* *Kl. Bernsten. Æ. I. 181.* Feilb. billedl.: „Robin-son“ (hævder) sig smukt i Sammenligningen med saadanne ensartet rationalistiske Romaner .. der for at beskrive Udviklingen har forædt sig paa Videnskaben og Filosofien som et Æsel paa Hø og Hakkelse. *Kehler. KK. 73.* || talem. (nu næppe br.): der er ingen bedre syge end at foræde sig olgn. *Moth. Æ. 5.* *Holb. Ep. II. 100. 2.* (jf. VI. for-3) † æde (noget) fuld-stændig op. *(han) ønsker tit sin Broder, Søster død, | Paa det de ikke skal foræde ham hans Brød. *Fr. Horn. P.M. 144.* 3) part. forædt brugt som adj.: (jf. bet. 1; dagl.) som har ædt for meget (ell. er tilbøjelig til at foræde sig) en tyk forædt Landmand. *Reenb. Æ. 6.* Jeg vil ey tale om de mang-

foldige Synder, i hvilke slige forædte Kroppe lettelig forfalde. *Eilsch. Philhist. 5.* *Storax staaer fra Bords fornoiet og forædt. *Luzd. (Rahb. L.B. I. 595)* forædte Munke. *Bagges. L. II. 334.* *V. Ved. R.F. 146. jf. (s.):* *han (fik) Astma og Hjertefed af sin Forædthed. *Bergstedt. IV. 90.* || (l. br.) om legem (s-dele): fed. Ha pæjer me (o: han peger med) sin tykke, forædte Lab. *Breum. 10 Juli Købmandsgaarden. (1917). 131.*

forældre, v. [fôr'æ:ðlø, -'æð'lø] -ede. vbs. (nu sj.) -else (*Rothe. (Rahb. Min. 1786. I. 177).* *Birchner. Tr. 84*) ell. -ing (s. d.). (jf. ty. veredein) gøre ædlere ell. mere fuld-kommen. 1) ⊗ især m. h. t. person: gøre ædlere af tankegang; give større (indre) værd; adle (2). Det er Opdragelsen .. som forædler Menneskene. *JSneed. VI. 565.* Ingen er saaledes bleven forædlet ved Ulykken som hun. *Hauch. VII. 98.* I al deres Skønhed er (*Oehlschlägers helteskikkelser*) for uirkelige og forædled (*Brandes. E. 21:* ideale) til mere end ufuldkommen at afspejle den Tid, i hvilken de blev til. *Brandes. IV. 9.* Ved at legalisere Overklas-sernes Magt, „forædler“ man den. *Hav. Niels. TT. II. 103.* || (l. br.) gøre blidere m. h. t. søder. de vilde Skarer forædledes i mildere Sæder. *Mynt. Præd. (1842). 6.* || (nu næppe br.) ophøje i rang, værdighed olgn. *Forædler mig, ophøier eders Fyrste .. | Forunder Dionys en tredje Plads | I eders Venskabs Forbund. *Pram. (Rahb. L.B. II. 616).* *Forædlet til Eropolis | Er denne stolte Stadt *Sander. Erop. 97.* || (jf. bet. 2; nu næppe br.) m. h. t. (erhvervs)virksomhed, erhvervs-gren olgn.: bringe til at indtage et højere standpunkt; fuldkommengøre. Landmænd, som ere saa hældige at have et betydeligt Antal Huusmand til deres Gaarde .. turde man nok vente sig et forædlet Agerbrug af. *Olufs. Ny Occ. I. 11.* 2) m. h. t. produkt, dyrerace olgn.: gøre mere værdifuld(t) ved en særlig omhyggelig behandlingsmaade. Jernet kan ved Arbeide og Kunst saa forædles, at det bliver til langt større Nytte. . . end de allerædlestes Metaller. *Tullin. III. 29.* Jeg eier virkelig en Tinctur, der er i Stand til at forædle uædle Metaller. *Hauch. III. 103.* || spec. † om industriel oparbejdelse af (især: importerede) raavarer ell. halvfabrikata olgn. til færdige varer. Det er en Skam for et Land, at dets Varer skal føres raee ud, og forædles hos Fremmede. *VSO.* Denne driftige Mand købte den danske urene Sæd .. og afskibede den .. efterat have forædlet den ved gode Maskiners Anvendelse. *Hjort. Krit. Pol. 31.* især i forb. forædledene industri, industri, der oparbejder raavarer osv., især i eksport-øjemed; forædlingsindustri (jf. Sverindustri). *Pol. 24/1923. 9. sp. 5.* || (nu l. br.) i forb. m. præp. til: forvandle til noget værdifuldere. ikke alt det Byg, der indføres til Landet bliver der forbrugt; thi meget forædles til Brændeviin og sendes ud. *PN*

Skovgaard.B.30. *Han, som (o: ved brylluppet i *Kana*) forældet Vandet | Til Vin med hellig Haand. *Ing.RSE.VII.53.* || (*gart.*) ved podning, okulation olgn. bringe en knop ell. gren af en kulturplante til at vokse paa en mindre ædel grundstamme. ved at forælde stærktvoksende Frugtsorter paa en svagtvoksende Grundstamme (*kan man*) gøre Træet tidligere frugt bærende. *Sal.VI.943.* *jf.:* Planteskolemedhjælper, dygtig Forædler . . søges. *Gartner-Tidende.1918.200.* || (*landbr.*) *m. h. t. husdyr.* Naar en Faareraace . . forædles, saa fødes der nu forældede Faar. *Kierk.VII.299.* Den forældede Markdue. *CGram.Husduen.(1910).76.* **Forædling**, *en. fjt. (l. br.) -er. 1* | (nu l. br.) som *vbs. til forælde 1.* *Birckner.Tr.98.* lad . . dine arbejdsmænd Timer være helligede dine Børns Dannelse og Forædling. *Rahb.Tilsk.1793.138.* *jf. forælde 1 slutn.:* For Haandværksveiens Forædling var han ved enhver Leilighed beredvillig til at virke. *Ørst.VIII.16.* || (*sj.*) om resultatet af forældende paavirkning (*jf. Dannelse 3.2.*) *Skilles nu ad foruden Kiv, | Og anvender jer Forædling i det practiske Liv. *Oehl.SH.45.2*) *vbs. til forælde 2.* forædling af raavarer til eksport | *jf. Forædlingsindustri (o: forældende industri).* *Letterst.tidskr.1923.2.* || (*gart.*) om planter. Kartoffelnes Forædling. *Hauch.MfB.87. Warm.Bot.67.2.* || (*landbr.*) om husdyr. *Funke.(1801).I.13.* Forædling bruges . . om den Forandring, vore Husdyr . . undergaar i Eksteriør og Præstationsevne dels gennem Brugen af Avlsdyr (Handyr) af en fuldkomnere, højere staaende og mere kultiveret Race, dels gennem en mere rationel Røgt, Pleje og Brug. *Landb.O.II.225.*

forælde, *v. [fɔr'æl'ə] (perf. part.:)* forældede. *Høysg.AG.26. smst.106. -ede. vbs. -else (s. d.). (jf. ty. veralten; smt.:* "synes nok at være et nyt Ord." *Høysg.S.223*) gøre ældre. 1) (*især i pass., nu sj.*) give en høj- (ere) alder ell. (*især*) de egenskaber (svagheder osv.), der følger med en høj alder; ældre. *Moth.O15.* *Qual og Kummer mig forælder. *Oehl.L.I.66.* *engang i Tidens Løb forældes (*skoven*). *Blich.D.I.69.* *mens vor Kraft til Jorden ned det (o: dødens ord) tynger, | Mens vi forældes — det sit Liv forynger. *Pal.M.I.91.* || † *part. forældet brugt som adj.* eders Liniamenter (*er*) forældet, og hun har endnu sine baade Elskværdige og Unge. *KomGrønneg.III.156.* man (*kan*) af nogle forældede Papirer udlæde, at denne Albret Skeel . . haver været som Stamme-Fader for alle de andre. *CPRothe.MQ.II.706.* *Et Nøgleknippe, rustent og forældet. *Oehl.L.I.53.* om en Stamme end er nok saa raadden og forældet, saa (*kan den*) skyde een og anden frisk Green. *Winth.VIII.190.* 2) gøre ubrugelig, utidssvarende *p. gr. af alderdom ell. ælde (Eilsch.Term.14); nu kun i pass.: blive for gammel og derfor ubrugelig, utidssvarende; gaa af brug.*

Der foregaae i ethvert Sprog daglig Forandringer, hvorved adskillige Ord og Vendinger . . forringes og forældes. *JSnæed.I.140.* *Tømret er en Ark paa ny . . | Og aldrig den forældes. *Grundtv.PS.VI.137.* || oftest i *part. forældet brugt som adj. Moth.O15.* et forældet Ord. *Sporon.(PEMüll.239).* tilgiv en gammel Mand hans forældede Anskuelser. *Goldschm.Hjl.II.314.* nu skal det være forældet, hvad man lærte i Barndommen. *Kierk.V.218.* En Bonde vil om nogen Tid være et forældet Begreb i Europa. *Pont.LP.VII.48.* *jf. (l. br.):* Forældethed og Overlevethed. *Tops.III.192.* (*nu næppe br.; m. overgang til bet. 1*) om *person:* en gammel Mand, og i Særdeleshed . . en gammel Embedsmand, der i et og det samme Embede er bleven forældet. *Stampe.I.426.* *aldrig forældet blev Norgegjæst, | Kun gammel som Hedenolds Sange. *Grundtv.PS.VI.627.* || (*jur.*) om *bortfald af en økonomisk fordring ell. en strafskyld, naar en vis længere tid er hengaaet, uden at fordringen er gjort gældende ell. paatale har fundet sted.* Forbrydelse, begaaede af unge Personer mellem 14 og 18 Aar, forældes, naar de Paagældende opnaar 25 Aar, uden at Forbrydelsen i Mellemtiden er paataalt. *Sal.²VIII.557.* *især som vbs., se Forældelse.*

Forældelse, *en. (især ell.) vbs. til forælde (2); ogs. om det at være (ell. hvad der er) forældet.* disse grimme Huse, hvormed Københavns Kjerne synes at vende et Bolværk af stilløs Forældelse ud imod alt det vigtige Nymodens, der har klasket sig op udenfor. *Gjel.R.40.* "Jamen de moderne forfattere er da de eneste, vi virkelig kan forstå. De andre taler dog altid et fremmed og forældet sprog." "Det er nu så sin egen sag med denne forældelse." *NMøll.H.45.* || (*jur.*) til forælde 2 *slutn.* *HandelsO.(1807).69. Goos.III.122. Hage.243.*

Forældre, *pl. [fɔr'æl'drø, ogs. fɔr'æl'drø] Høysg.AG.42.* (ordet har opr. haft tryk paa første stavelse, saaledes endnu *dial.*, *jf. Feilb. samt Kort.135.* *best. f. -ne ell. † forælderne (Hob.Pern.III.1. jf. Feilb.).* || (*dagl., især skol. og spøg.*) *ent. Forælder, en.* [fɔr'æl'ər, fɔr'æl'(d)ər] (*jf. Gadeordb.². Pol.¹¹.1893.2.sp.1. Tilsk.1910.I.259. Jesp.(smst.1921.II.368).* *HKaarsb.M.87. jf.:* *Ej kan jeg sige, hvad jeg dig tør kalde, | Du, min Forælder! om det var et Ord. *Grundtv.PS.IV.499.* || (*nu næppe br. i rigsspr.*) *m. et pron., der betegner en af forældrene, i intk. (jf. FalkT.Synt.§46 og Al. en sp.335⁸⁸).* Intk. er værre, end naar det ene af Forældrene fritager Barnet for at opfylde det andets Bud, eller naar det ene skjælder og det andet kjæler. *MHans.H.10. men:* Den ene af Forældrene maa heller ikke gjøre den anden til en Bussemænd. *smst. (æda. forældær, forældræ, i bet. 1 og 2; jf. oldn. forellrar (m. pl.), forellri (intk. ent.), ty. vor-eltern (mnt. voreldern), forfædre; af V. for- og ældre)*

1) *forfædre* (1). *Moth. O15.* den af vore Forældre lagte Grund. *Suhm. V. 8. nu kun, som citat af katekismen (allr. ænyd.: OrdbS.) ell. Holb., i forb. (vore) første forældre, om det første menneskepar (Adam og Eva). jeg er selv en Bondes Søn; thi Abraham og Eva vore første Forældre vare Bønder. Holb. Jep. III. 2. Ruge. FT. 179. vore første Forældre lode sig af Djævelen forføre til Synd. Katek. §46. V Ved. BK. 159.*

2) *fællesbetegnelse for fader og moder (set i forhold til børnene). DL. 3—16—9—1.* han sagde til sin Datter: ær din Mands Forældre, de ere nu dine Forældre. *Tob. 10.15. Holb. Masc. III. 10.* Af vore Forældre ere vi fødte, af dem opdragene. *Schytte. (Rahb. LB. I. 377).* Udfaldet (er sørgeligt) naar den ene af Forældrene kjæler, og den anden .. revsler. *Blich. (1846). VII. 130.* *den Grav .. | Som Støvet af de to Forældre rummer. *Heib. JN. 44.* Forældre og hver især af dem ere forpligtede til at forsørge deres ægte Børn. *Lov. Nr. 67°/1891. §3.* Han (o: en skoledreng, der foragtes for sit *naturlige sprog*) sae allerede den gang „forældre“ og aldrig „faer og moer“. *Hjortø. GU. 13.* || *om dyr.* visse Dyr's Unger (kan) man strax efter Fødselen .. besikke til Forældrenes Bestillinger. *Holb. MTKr. 302.* Duer, som er tillagte af indespærrede Forældre. *CGram. Husduen. (1910). 33.* Jagt-hund .. Forældrene har mange 1. Æres-præmier. *Ber. Tid. 24/1922. M. 17. sp. 4.* || (sj.) *overf.: aarsag; ophav.* Kedsomhed er Nederlagets Forældre. *AKohl. MP. II. 54.*

Forældre-, i sgr. af Forældre 2. **-forening**, en. *forening af forældre til de i en skole (ell. kreds af skoler) underviste børn. Krak. 1919. I. 122.* **W-hjem**, et. Forældrehjemmet, der før var Samfundslivets Basis, er vistnok en Institution, der er dødsdømt af Udviklingen. *Pont. LP. VIII. 110.* **W forældrelig**, adj. [fœr'æl'drøli] (sj. forældelig. *Moth. O15. JV Jens. M. III. 70.* (l. br.) som angaar ell. er karakteristisk for forældre (2); forældre-. Dette Huus skulde blive mig et forældreligt Hjem. *HCand. XI. 65.* (forstanderen) og hans Hustru (har) den sjældne Gave .. at formaa at leve i et fortroligt og forældreligt Forhold med Eleverne (o: paa en opdragelsesanstalt). *Riget. 11/1912. 4. sp. 1.* **forældreløse**, adj. som har mistet sine forældre. de i Vaisenhuset opdragne .. forældreløse Drengbørn. *MR. 1740. 724.* (hun havde mistet) sine Forældre, før hun endnu var stor nok til at forstaa, hvad det vilde sige at være forældreløs. *AndN. M. 24.* jf.: Jeg beskriver Dig ikke .. min forlorte, forældreløse .. Barndom. *Winth. Nov. 63.* || (sj.) *overf.: herreløs.* Hvis Koleraen skulde bortrive en Officer og der som Følge af dette Tilfælde skulde findes et Par forældreløse Pistoler, saa er jeg beredt til at tage mig af dem. *Goldschm. VI. 422.* **-magt**, en. (jur.) d. s. s. -myndighed (jf. Fædre(ne)magt).

VortHj. III. 3. 62. I Tyskland tilkommer Forældremagten alene Faderen. *KvBl. 9/10. 1912. 1. sp. 4.* **-myndighed**, en. (jur.) den forældrene tilkommende rettilighed til at bestemme over deres børns personlige forhold (jf. -magt, -ret). *Goos. I. 487.* **-møde**, et. møde, hvor forældrene til de i en skole underviste børn samt skolens lærere drøfter spørgsmaal vedrørende skolen. *Anordn. Nr. 665°/12. 1917.* **-ret**, en. (jur., l. br.) d. s. s. -myndighed. *Brandes. XII. 215.*

forære, v. [fœr'æ'rø, ogs. fœr'æ'rø] -ede ell. (nu sj.) -te (*Gylb. XII. 52; jf. u. bet. 2 slutn.*) vbs. **-ing** (s. d.). (ænyd. d. s., ogs. m. bet. „ære“; fra mnt. voreren (hty. verehren)) 1) † m. person-obj.; egl.: ære, hædre ved gaver; tildele (en) gaver; udstyre med gaver; begave (1). (*Jacob VI af Skotland*) forærede hannem (o: Tyge Brahe) med store Skienk og Gaver. *Slange. Chr. IV. 34. smst. 90.* Imidlertid hand (o: Ove Gedde paa vejen til Ostindien) laae der og forfriskede sig, besøgte Kongen af Mantecalua med eendel hans Printzer .. hannem paa Skibet, som baade forærede Admiralen og de igien af ham blef foræret. *smst. 476.* 2) (nu især dagl., jf. dog Brors. 175) m. tings-obj.: give (en noget) som gave; skænke; m. obj. og hensobj.: *Du seer her overalt, hvad hand forærer dig, | Tag vel imod hans Skiensk, og tak ham hiertelig. *Helt. Poet. 19.* Kongen til Tanjur .. hafde foræret Kongen af Danmark og hans Undersaatter en Bye ved Sæe-Kandten, kaldet Trangebar, hvor de Danske maatte bygge og boe. *Slange. Chr. IV. 476.* Grossereren forærede ham en anstændig Sum Penge. *Gylb. XII. 62. jf. (spøg.):* det var en hestepanger, der vilde forære mig en dejlig hoppe for seks hundrede kroner. *Hjortø. Æ. 138.* || forære noget til en: Han fixerer jer kun mit Barn, for at faae nogle smaa Foræringer, som han siden forærer til andre. *Holb. LSK. III. 10. e. br.* || forære (noget) bort (jf. bortforære). *Moth. Æ. 20.* om nogen skulde udtolcke det som en Karrigskab at jeg ingen Exemplarer forærer bort af mine Bøger. *Holb. Comoedier. I. (1723). a1^v.* Den unge Pige kan ikke forære et Hierte bort, uden det var af Rav eller andet slikt; derimod har hun et Hierte at bortskienke til Beileren, hvis hendes endnu er frit. *PemMüll. 398.* om (overdrevent) billigt salg: Varen er halvt foræret bort. *Ludv.* || faa noget forærende (nu vulg. ell. dial. forærende. *Grundtv. Saxo. III. 226. Esp. 86*) ell. (nu sjældnere, især kbh. og glågs.) foræret [fœr'æ'røt ell. -'æ'rd] Den (rom), M. havde faaet foræret, var skrækkelig ung og meget stærk. *Goldschm. VIII. 319. Rode. EM. 56. Tandr. (DagNyh. 4/1922. 1. sp. 1).* E. fik paa den Maade mange Billeder forærende til Tak for sin Gjæstfrihed. *Schand. BS. 195.* Bedstemoder fik forærende en dejlig Fjer. *J Sødring. E. I. 46.* Alt det, jeg har faaet forærende af Mandfolk! *SvLa. KD. 117. uegl.:* man faar ikke noget forærende

i denne verden (o: man faar ikke noget ganske uden anstrengelse) | || (nu næsten vulg.) i pass. m. modtageren som subj. Paa Kolding indfandt Hr. Geh. R. Rosencrantz sig, som af H. K. M. blev foræret en kostbar Daase med brillanter besat. *Langebek. Breve. 87.* Hvor har De fået den nydelige lille lampe fra? spurte hun . . — Den har en foræret mig, sae jeg. — Tænk De er blevet den foræret, forbedrede hun. *Hjortø. GU. 10 59. Wivel. 67.*

forærgret, part. adj. [for'ærqræt] (jf. *ty. verärgert; l. br.*) medtaget af ærgrelse. den kasserede og forærgrede Hassager. *KLars. GHF. I. 131.* Han ser forærgret og forpint ud, er irritabel og heftig. *Ellen. Reumert. Franchezza. (1904). 47.*

Foræring, en. [for'ærren, ogs. for'ærren] ft. -er ell. † -e (Kom Grønneq. II. 102). (ænyd. d. s.; fra mnt. voreringe; egl. vbs. til forære; nu især dagl.) konkr.: hvad der gives som gave; present. Naar jeg er drucken, saa er jeg færdig at give mine Buxer bort; men naar jeg har sovet Rusen ud, tar jeg mine Foræringer tilbage. *Holb. Jep. III. I.* det lader fornemmere at tage imod Foræringer end at give dem. *Ev. VII. 154.* Efter Bodley, som døde 1612, har (biblioteket) faaet betydelige Foræringer af andre. *Fr Sneed. I. 516. Gyld. TT. 219.* her er nu denne Foræring (Chr. VI: velsignelse), som din Tjenerinde førte til min Herre. *ISam. 25. 27.* „Maa jeg ikke have lov at dække Deres udgift?“ — „Nej, det er ment som en foræring.“ | || faa til (ell. i. Gram. Breve. 74) foræring olgn., (nu l. br.) faa forværende. Den eeneste Forskiak imellem at kiøbe en Hare, og at faa en til foræring, er, at jeg for det sidste maa skrive et Compliment-Brev og give 6, 8, til Post-Penge oven i Kiøbet. *Holb. Vgs. II. 1. Hauch. MfB. 143.* *Man faaer til Foræring en Herregaard | Og Penge ovenikjøbet. *Winth. IV. 43. MO. D&H. (nu l. br.):* gjøre En en Foræring med Noget. *S&B. || spec. om bestiikkelse. DL. 2—5—21. (dommere)* tar aldrig mod Foræringer, men for at have en fri Samvittighed lader deris Fruer tage dem. *Holb. Ul. II. 2. || (nu næppe br.) uegl. virkelig Lyksalighed . . er alene en Foræring af Fornuften. Kraft. VF. 57. om hvad man tilfældigt, ved et lykkekraef olgn. (uden at man anstrenger sig for det) kommer i besiddelse af: Erterne i disse Bjerger (o: flotsbjergene) ere kun noget tilfældigt og blot en Foræring af de Gangbjerger, hvorved de befinde sig. *Hallager. 203. Foræring-present*, en. (jarg.) d. s. s. Foræring. Nu skal De bare se, hvad jeg har faaet . . i Foræring-present. (Viser ham 60 Citharen). *EGad. Gadens Born. (1903). 22.**

foræverage, v. se forevige.

forøde, v. [for'øðs] præf. -te ell. (nu sjældnere) -ede (*JSneed. I. 116. Hauch. III. 284*); part. -t ell. (nu sjældnere) -et (*PalM. TreD. 355*) ell. † -ød (*Winth. III. 142* (∞ Død)),

hvortil best. f. † -ødde (*Slange. Chr. IV. 911*). vbs. (l. br.) -else (*Forordn. (Kvartudg.) 181, 1781. §49. JPJac. I. 252*) ell. (nu næppe br.) -ning (*Ohufs. (MO.)*). (glida. forødhe (*Brandt. R. D. I. 287*); jf. *ty. veröden*) 1) (poet. ell. arkais.) i al alm.: ødelægge; lægge øde. *Det var om Midnats Tide | Vor Frelser han blev født, | Til Trøst al Verden vide, | Som ellers var forødt. *Vægtervers. Kl. 12.* vi befriedes fra krigens forødende plage. *Rothe. KF. 311.* *Ei Tiden har min Livskraft mig forødt. *Oehl. L. I. 282.* *Det Korn, som i Jorden nedlægges, | Ej Vinterens Sne skal forøde. *Grundtv. SS. IV. 409.* *Velsignet Du, som blev paa Jorden fød | Til Lægedom for hvad der blev forødt. *Jørg. BR. 61.* || spec.: tilintetgøre; dræbe. *Han (o: Sigurd Fofnersbane) dristig gik paa Heden ud, | For Dragen at forøde. *Oehl. Aml. 212.* *Arngrim's Æt ved Tyrving | Engang forødes skal. *Hz. D. IV. 228. 2*) || forbruge (penge) paa en ødsel maade; sætte (penge) over styr; øde; bortødsle. *DL. 6—4—12.* Nogle samlede ved Sparsomhed en Overflødig, andre forødede deres Gods. *J Sneed. II. 458.* *Naar man forøder alt paa andre og paa sig, | Man bliver modsat Ting af rig. *Wess. 161.* han havde Ord for at være en skrap Husholder, der Ingen ting forødede. *JPJac. I. 119. JVJens. HF. 44.* || uegl. Jeg taalte ei, at see dig her forødet det Bifald, som jeg saa tidt maa see dig ødsle med. *Pram. (MO.)* især m. h. t. tid, kræfter olgn.: *S&B. jf.:* *Paa dem (o: sine instrumenter) forøder han (o: Tyge Brahe) sin hele Velfærd | Og al sin Tid og al sin sjeldne Kløgt. *Hauch. TB. 25. Forøder*, en. († Forødere. *Skuesp. II. 4. 7.*) (nu l. br.) til forøde 2: øde land. *Holb. Ep. V. 21.* en Gierrig, der med Fornøielse en Tid lang har talt med unge Forødere. *Ev. VIII. 80. Bredahl. V. 97. A Grnudtzm. En Selskabsmand. (1911). 16. ordspr.:* Efter en Gniis kommer gierne en Forøder. *VSO. jf. Mau. 12031 samt u. Fordærver 2.1.*

|| **forøge**, v. [for'øqe] (pass.: forøges. *Høysg. AG. 134. -ede* ell. (nu kun i vers) -te (*Holb. JH. I. 16. Oehl. L. I. 144*). vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.). (glida. d. s. (*Michael. 10*)) gøre større, især m. h. t. omfang, styrke, grad osv.; udvide; øge. Herren forøgede alt det, Job havde havt, til det Dobbelte. *Job. 42. 10.* Staden (blev) given til Kongen af Jerusalem for dermed at forøge hans Rige. *Holb. Kh. 706.* *(de) grave, og søge, | Skatten at forøge. *Oehl. L. I. 24.* *Der har du Kraverne; jeg dem vil | Med Strømper og Skoe forøge. *Heib. Poet. X. 272.* || m. abstr. obj. Apostlene sagde til Herren: forøg os Troen (1907: Giv os mere Tro). *Luc. 17. 5.* den, som forøger sin Kundskab, forøger sin Smerte. *Præd. I. 18.* *Nat og Ensomhed mit Hiertes Qval forøge. *NordBrun. Zar. 50.* *Tro vi kun paa hans Søn, | Tilgiver han os Brøden, | Formindsker daglig Nøden, | Forøger Troens Løn. *Grundtv. SS. III. 88.*

Jeg er bange for, at denne S. arbejder paa at forøge Spliden. *Hostr.F.32.* forøge Afsætningen. *Ludv.* || i *pass. ell. † refl.:* blive større; *eges; udvides.* (*jødernes*) Tall (*havde*) merkeligen forøget sig udi de Vestlige Lande. *Hölb.JH.II.609.* Rostockernes og andre Kiøbmands Klagemaal forøgedes. *Slange.ChrIV.1018.* Hans Velstand har meget forøget sig i en kort Tid. *VSO.* et fransk Lexikon . . som var forøget med Randglosser af Hr. Gabriels egen Haand. *HCAnd.IV.382.* Disciplenes Tal forøgedes (*1819:* formeredes) meget i Jerusalem. *ApG.6.7* (1907). || † *part.* forøgende *m. pass. bet.* Kandidaten (*gik*) den gode Farbroer tilhaande i de steds forøgende Skriverier. *Blich.IV.501.* || *part.* forøget *brugt som adj.* Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn. Ny folkelig og forøget Udgave. *Dauids.* (*bogtitel.1883*). hans ydmyge Slavinde, der villigt — og med forøget Erfaring — tjente hans kønslige Udskejelser. *Pont.LP.VII.123.* ☐ **forøgelig**, *adj.* [før'ø:qəli] (*sj.*) som (*let*) kan forøges. *Moth.Ø5.* det at skrive Latin er en erhvervelig og forøgelig Færdighed. *Madv.* (*Kjøbenhavnsposten. 1832.266.sp.1*). ☐ **Forøgelse**, *en.* († **Forøgning**. *Moth.Ø5*). *fl. -r.* vbs. til forøge: det at forøge(s) *ell. udvide(s);* ogs. mere *konkr., om det, hvormed noget forøges ell. udvides.* hvad der af andre Konger var skjenket til Forøgelse af Stedets Hæder og Ære, ranede han med vanhellige Hænder. *2Makk.4.16.* en merkelig Forøgelse paa (*alm.:* af) Menneskenes Tall. *Hölb.Ep.V.311.* Han melder mig . . at jeg næppe faaer nogen Forøgelse til mit lille Reisesistendium. *HCAnd.Breve.L167.* denne Kammeraternes Rundhaandethed med Forøgelser i deres egen Fritid og med Indskrænkninger i Mandskabets. *AKohl.MP.I.152.* *spec. i omskrivende udtr. for barnefødsel* (*jf. Familieforøgelse*): Hun var lidt bleg endnu efter den sidste Forøgelse af deres huslige Lykke. *Ing.EF.VII.187.* || † (*sprogv.*) *forstavelse,* der i enkelte sprogs verbalbøjning træder foran visse fortidsformer; *augment.* *Rask.FS.Fort.31.*

forønske, *v.* [før'øn'sgə] *præt. -ede; part. -et ell. (som adj.; se ndf.) -t.* vbs. † **-ning** (*Cit.1713.* (*JySaml.4R.III.222*)). (*ænyd. d. s. (i bet. 1); bet. 2* efter *ty. verwünschen*) 1) *ønske i al alm. Sfort.Poet.63.* *naar Sækken fuld | Til Brædden op er proppet, | Da see, jo flere Tønder Guld | Du deri haver stoppet, | Jo flere du forønsker dig. *Falst.198.* || *nu kun* (☐, *l. br.*) *part.* forønsket (*best. f. og fl. (nu især gløds. ell. i vers)*) ogs. forønskte) som *adj.:* som man ønsker sig; *længselsfuldt ventet; ønsket; attraaet.* Jeg er træt og udmattet af Reysen; men naar jeg stiller mig for Øyne, at det forønskede Maal er lykkeligen naaet, synes mig, at jeg faaer nye Kræfter igien. *Hölb.Sgan.1sc.* *Du høyt forønskte Salighed, | Du alle Frommes Øye-Meed. *Brors.12.* (*jeg*)

havde givet mine Fiender en forønsket Leilighed, at gjøre mig Skade og Fortræd. *CPRothe.JN.203.* den heftig forønskede Sammenkomst . . kunde finde Sted. *Blich.III.80.* hin svimlende dybe Afgrund, der skiller det Eksisterende fra det Forønskte. *Brandes.III.294.* Søger De en Pige? sæt da en Annonce i N. N. Tidende . . og vil De sikkert derigennem faa det forønskede Resultat. *BerlTid.29/11.1922.M.18.sp.5. 2)* om *onde ell. skadelige (trolddomskraftige) ønsker.* (*især i perf. part.*) 2.1) (*nu kun dial.*) bringe i en vis tilstand ved trolddom; fortrylle; forhekse. en skjøn Prinsesse, der havde været forønsket. *Krist.JyF.XII.27. 2.2)* † *ønske ond over; forbande.* *du gavst mig Livet! | Ei tryglede jeg din forønskte Gave. *Erv.V.275* (*jf. smst.236.246.350*). ☐ **forønskelig**, *adj.* [før'øn'sgəli] (*sj.*) som man ønsker sig; som *maa ønskes; ønskelig.* *Langvarig Sygdom Gud vel hende lide lod, | Men . . gjorde Dødens Stund forønskelig og god. *Graah.PT.I.32.* Laboratoriet (*er*) utvivlsomt stærkt forønskeligt. *BerlTid.29/11.1920.Aft.4.sp.1.*

☐ **forøve**, *v.* [før'ø:və] **-ede. vbs. -else** (*s. d.*) *ell. -ning* (*s. d.*). (*ænyd. forøffue; efter ty. verüben*) *udføre* (noget *utilladelig, wrigtigt, syndigt* *olgn.*); (*ud*)øve; *begaa.* Sylla var i Henseende til hans forøvede Haardhed hadet af mange. *Hölb.Hh.II.360.* Tilly . . forøvede saadan et Blod-Bad, at af 3000 Borgere . . neppe 50 blefve til overs. *Slange.ChrIV.568.* samtlige af dem forøvede Bedragerier. *Stampe.I.462.* de tusinde Spilopper, I senere forøvede som Skoledrenge. *Goldschm.I.16.* Forbryderen blev paagrebet og overgivet til Politiet umiddelbart efter, at han havde forøvet Overfaldet. *Pol.29/12.1922.3.sp.2.*

I. ☐ **Forøvelse**, *en.* [V.2.1] *forberedende øvelse.* MO. det (*er*) sandsynligt, at fortællingen kun har skullet være forøvelse til et heltedigt i oldnordisk . . stil. *ADJorg.JE.133.* I Reglen vil Forøvelser være heldige som Indledning til Genstandstilvirkningen. *Meddelelser fra Da. Sløjdforening. I. (1906).3.* || (*sj.*) *en ved øvelse erhvervet (elementær) dygtighed ell. færdighed, der er en betingelse (danner grundlaget) for videregaaende tilegnelse.* Øvelsen i Forestillingernes Analyse . . kan blive større, naar den Lærende med fornøden Modenhed og Forøvelse kommer til Sprog, der ere meget forskjellige fra vort. *Fædrel.1858.1111.sp.3.*

II. ☐ **Forøvelse**, *en.* († **Forøvning**. *Slange.ChrIV.959.1221*). *fl. -r.* vbs. til forøve; oftest i *forb. m. gen. ell. (nu især) m. flg. præp.* af store Fiendtligheds Forøvelse. *smst.847.* VSO. forøvelsen af bedragerierne strækker sig over et tidsrum af 10 aar | || † *mere konkr., om den udøvede (utilladelige) handling, det udførte (fjendtlige) foretagende.* At afskaffe de hidtil skeedte høist strafbare Forøvelser, ved det at en Deel af Officererne . . bemægtige sig

baade gifte Mænd og unge Karle . . for at lade dem for Soldater enrøllere. *Forordn.* 1/1705. Dynkerkers og andre Nationers Forøvelser i Søen . . hafde i de forgangne Aaringer gifvet Hans Majestæt Anledning til adskilligt at betænke. *Slange. Chr. IV. 836.* fiendtlig Forøvinger. *smst. 1221.*

forøvrigt, se øvrig.

I. Fos, en ell. (*sj.*) et (*Storm.*) (*Rahb. LB. I. 198.*) [*føs*] (*sj. Fors. OAHovgård. Overs. af Alexiaden. II. (1881-82). 348.*) *ft.* **-ser** ell. (*nu sj.*) **-se** (*Oehl. L. II. 234. SMich. S. 143.*) (*ænyd. gl. da. fors, strøm, vandfald, oldn. førs, foss; vist genopt. ca. 1750 fra no. foss og føles oftest som norsk ord; især Ø og fagl. (geogr.) et vandløbs bratte ell. lodrette nedstyrting over en skrænt olgn.; ogs.: sted i et vandløb, hvor vandmassen har stærkt fald ell. strømmer voldsomt af sted; vandfald. (især om forhold i Norge, Sverrig ell. paa Island).*

**Du, som ei haver seet en Fos, et Styrte-Vand . . | Hvad om du høre fik hin Sarp i Norges Land. CFrim. (Rahb. LB. I. 181). Elvene og Fossene (i Norge). Oehl. L. II. 216. Bækkene (paa de danske øer) styrte sig ikke ned i skummende Fosser. Blich. I. 263. Rich. I. 5. Den dalen gennemstrømmende å . . danner en høj fos. KKälund. Island. I. 292.*

*|| (poet. ell. hos sprogtrensere) om vandfald uden for Skandinavien. *I Sydens Dal den hvide Fos sig styrter | Fra Gletscher-lis og sneebedækte Fjeld. Aarestr. 348. Holm Hansen. En katolsk Familie. (1875). 310. || i sammenligninger. *Som Fossen med brusede, knusende Vælde | Indbryder Kong Olaf med sine Mænd. Oehl. L. I. 44. (Jahves herlighed) kommer som en indestængt Fos, Jahves Aandepust driver den frem. Es. 59. 20 (Buhl). || uegl., om voldsomt nedstyrtende vand olgn. Søen brød over Bakken og satte en stadig skummende Fos ned over det lavere Fordæk. BerLiisb. S. 4. ogs. (især poet.) overf., især om noget, der er præget af voldsomhed, fart. *Ad deres Skuldre havde | Nedstyrter Issens Fos (: det lange haar falder ned ad ryggen). Oehl. NG. 96. PMøll. II. 21. Lysset vældede ind i en Fos, fyldende hele det mørke Rum. Kidde. A. E. I. 193.*

II. Fos, en. [*føs*] (*fra nt. fotse ell. ty. fotze; besl. m. jy. fus (Feilb. IV. 164) samt oldn. fuð; jf. Hundsfot) 1) (nu kun dial.) kvindens (ydre) kendsdele. Moth. F334. || nu kun i udtr. som du kan ikke, ligge (: slikke) fossen, (jf. Fossenlikker) som haanlig opfordring til at passe sig selv; ogs. som betegnelse for at en person bliver narret for noget, faar en lang næse ell. bliver haanligt behandlet. Schandrup. S1r. *jeg fik . . slaæet Øiet ud paa Skurken Rustan | Og budt dem ligge Fossen Allesammen! Bredahl. LO. 73. smst. 69. Kværnd. 2) foragt. betegnelse for en kvinde (Moth. F334) ell. mand. *Dend det har sagt er ingen Fods | Som Bøddelen bør flætte, Schandrup. P3v. || især i forb. Mads fos (fra nt. ty. Matz fozt)*

som skældsord: ubehøvlet fyr; slyngel; ogs.: sølle person; fjols; taabe. Moth. M12. Sort. (Saml. Danske Vers. VI. 166). En skielder en anden for en Mads-Fos, hvorover han bliver stævned for Retten . . Dommeren straffer ham for Skiældsord, saasom efter den almindelige Talens Brug Ordet er foragteligt. *Holb. NF. (1728). I. 127.* jeg er ingen Mads-Fos: jeg har dog lagt mig hundrede Daler til beste. *Den undseelige Friere. (1774). 40. VSO. IV. M21.* nu især (*dagl., spøg.*) som (*nedsæt.*) personbetegnelse i alm. Hesten (*bliver*) skye, og sætter med mig over den brede Grøvt, og vips laae Mads Fods i Grøvten. *Rahb. Tidsk. 1799. 374. Feilb. Kværnd. nogen Tid efter vidste D. nøjagtig Besked om B.s Forretninger i Skotland. Der var almindelig Forargelse . . Han kunde jo bare prøve på at vise sig. Der var bagt for Mads Fos! Rørd. M. 16.*

III. Fos, en. se Fus.

IV. Fos, et. se I. Fods.

V. Fos, adj. se fus.

fosant, adj. se forsant.

fose, v. se fodse.

Fosfat, et. [*føs'fa'd*] *ft.* **-er**. (*dannet af Fosfor; kem.) fosforsurt salt (der især anvendes til gødning). Meyer. 429. Warm. Bot. 352.* han købte Mergel og Fosfater, og paa en Snes Aar drev han Gaarden op i fortrinlig Stand. *JVJens. EE. 13. Fosfor*, et ell. (*nu sjældnere*) en (*AWHauch. (1799). 160. VSO. V. P77. jf. Saaby. i.)* [*føsfor*, 'fosfær] *ft.* (*i bet. 1*) † **-er** (*JBaden. FrO. 283.*) (*af gr. phōsphōros, egl.: lysbærer; af phōs, lys, og phērein, bære; jf. Fosfat, Fotografi; især kem.) 1) † fællesnavn for forsk. stoffer, der lyser i mørke uden at antændes. vAph. Chym. II. 498. VSO. V. P77. 2) et (først i 17. aarh. fremstillet) grundstof (metalloid). vAph. Chym. II. 498. Fosfor er et Grundstof . . dets kemiske Tegn er P. Landb. O. II. 231. Saa strøg han Stikken i et langt, rask Sæt hen over Laarsiden. Fosforen tændte, Svovlet boblede og brændte med grønliggul Flamme. NSvends. H. 40. jf.: *dit Øjes hvide Fosfor jeg aned, mens det skumred. S Mich. Sirener. (1898). 71. Fosfor*, i sgr. (*især naturv.*) af Fosfor (2); af de mange sgr. kan, foruden de ndf. anførte, nævnes -forgiftning, -glans, -gødning, -lys, -metal, -skær. **fosforescere**, v. [*føsforø-, føsforø'se'rø*] **-ede**. (*af. af Fosfor; især naturv.*) *give lys fra sig (i mørke) uden forbrænding; lyse som fosfor. JBaden. FrO. 283.* de virkelig fosforescerende Stoffer lyser flere Timer, efter at de har været udsat for Solen. *Naturens V. 1916. 78.* Med rejste Ryghaar og fosforescerende Øjne . . fuldførte (katten) sit Spring. *Fleuron. K. 84. fosfor-fri*, adj. fosforfri Tændstikker. *Opf. B. III. 67. -holdig*, adj. *Warm. Bot. 352. † fosforisk*, adj. til Fosfor. den virkelige phosphoriske Syre. *vAph. Chym. II. 514.* (*spøg.:*) kommer

dertil et phosphorisk (o: blussende) Ansigt, saa bliver denne Mistanke (o: om drikfældighed) til Vished. *Tode.ST.II.16. Fosforstikke*, en. (nu l. br.) tændstik, hvis sats er tilsat fosfor (jf. -tændstik). *Drachm.F.II.285.* først efter 1870 (lykkedes det) de svenske Sikkerhedstændstikker . . at fortrænge de gamle Fosforstikker. *WSchwaanest.TF.134.-sur*, adj. som er forbunden med fosforsyre. *AWHauch.(1799).160.* fosforsure Salte. *Warm.Bot.352.* fosforsur Kalk. *Sal.³VIII.564.* -syre, en. syre, som fremstilles ved iltning af fosfor med salpetersyre ell. ved sonderdeling af benaske med svovlsyre; ortofosforsyre. *AWHauch.(1799).160.* *Warm.Bot.159.* *LandbO.II.232.* -tændstik, en. d. s. s. -stikke. *Opf.B.²II.66.*

† **Fosse**, v. [fʌsə] -ede. (< MO.; dannet (efter no. fossa) af I. Fos) om vandmasser: styrtede ned over en skrænt olyn.; falde som et vandfald; ogs.: strømme frem med rasende fart; skumme. (Kongofloden) fosser over Bjergene hen imod Kysten. *NatTid.¹¹s1878.M.2.sp.2.* Regnen fosser ned. *VilhAnd.BT.249.* Duren fra den fossende Mølleaa. *Bregend.BU.180.* jf.: Han skænkede, kom Sukker og Fløde i og korte med Theesken, saa det fossede. *Tandr.K.4.* i sammenligninger: her er i Haven et Parti, hvor som et Blomster-Vandfald Azaleaerne . . fosser ned ad en Skraaning i brede Bælter. *Brandes.XVIII.256.* || billedl. Efter det vældige Styrketag 1814, efter Wergelands fossende Foraar, var der paa en Maade blevet stille i Norge. *PARosenb.BB.14.* *PLaurids.S.I.27.* **Fosse-**, i ssg. (W, især poet.) af I. Fos. -fald, et. vandfald. *Bergs.PP.116.* høre Gletscher-Lavinens Torden og se den styrtede lodret som et rygende Fossefald. *Gjel.GD.143.*

† **Fossen**-, i ssg. (af II. Fos 1; jf. ty. fotzen-) -hund, en. skældsord til en (kvindagtig) mand (jf. Hundsfot). *Moth.F334.* -likker, en. (jf. ikke fossen u. II. Fos 1.) smst. *Du dig langt bødre skikker | Hos Venus og hver lille Tøs | At blive Fodsens-Likker. *Cit.1724.(NkS4^o820.172).* -munk, en. foragt. betegnelse for en munk. *Schandrup.44r.*

Fosse-væld, et. d. s. s. -fald. *Ploug.50.II.135.* *Gjel.Br.63.*

I. **Fossil**, et. [fʌsʰiʰ] († Fossile. vAph. (1772).I.532). best. f. -(i)et; ft. -ier ell. -er (*LandbO.II.247.*) (af nylat. fossile; egl. intk. af fossilis (se II. fossil); især i ft.; naturv.) egl.: hvad der findes ved gravning i jorden; opgravet worganisk legeme (mineraller, salte olyn.); nu kun om (dele af) organismer, der er blevet begravet i jord- og stenlag (i forhistorisk tid) og omdannet der; forstening. 60 et Natural-Cabinet, som blandt mange andre Rariteter, lader see en god Deel . . rare Fossiler. *EPont.Atlas.I.450.* vAph. *Nath.II.481.* *Sal.²VIII.517.* jf.: De er jo ikke andet end et levende Fossil. — Et Fossil, kære Frøken? — Ja, et Bløddyr,

der slåas med alle de andre om Eksistensen. *Tror De maaske paa et Liv efter Døden? SMich.T.165.* II. **fossil**, adj. [fʌsʰiʰ] (af lat. fossilis; afl. af lat. fossa, grav; jf. I. Fossil; især naturv.) om mineraller ell. (nu kun) organismer (ell. dele af disse): bevaret i jorden fra forhistorisk tid (jf. forstenet u. forstene 1,2). Knogler af Rhinoceros, den fossile Hest og den fossile Ox. *GForchh.DG.9.* Den fossile Eg i Tørvemoserne. *CVaupell.S.34.* fossile Rester af Menneskelegemer fra urgamle Perioder. *Tilsk.1921.I.11.* fossilt elfenben, se u. Elfenben 1. jf.: *Urtidslags fossile Søvn. *SMich.Sirener.(1898).98.* *fossile Riger, | hvor Flyveøgler Vinger knuser Luften. *KWinstedt.Byger.(1918).8.* || (især spøg.) overf.: som minder om (skik og brug) i fortiden; ældgammel; forhistorisk. (han stak sin) Albu gennem Hyndet paa sin . . Bronzeseng — et fossilt Skrummel. *Blaum.GræskeMasker.(1907).I.* et dødfødt Drama, et Stykke fossilt Literaturhistorie. *Kehler.KK.87.*

Fost-broder, en. [fʌsʰdər] (sj. skrevet Forst- (jf. u. Foster). *JHSmidth.Poes.62.*) (genopt. ca. 1800 fra oldn. fóstbróðir, plejebroder, fostbroder; af fóstur (se Foster); jf. Fosterbroder) 1) om forhold i det gl. Norden: person, som har blandet blod med en anden og højtidelig lovet at staa ham bi i liv og død som en broder. *Leth.(1800).* vi ere hans Fostbrødre, og svoer ham Trofasthed i Liv og Død. *Falsen.Idda.110.* Fostbrødrene. *Oehl.(bogtitel.1807).* *Allen.Haandb.23.2)* (ved sammenblanding m. Fosterbroder; sj.) plejebroder; fostbroder. *D&H.* **fostbroderlig**, adj. (sj.) adj. til Fostbroder 1. *Grundtv.PS.II.194.* sa. *Dansk.I.196.* jf.: trende (krybskytter), der i fostbroderlig Forening dreve deres halsløse Værk i Cumberland's Skove. *Blich.(1920).X.13.* **Fostbroder-skab**, et. [1] (arkais.) *Oehl.P.304.* *„Hvo har hørt | om Himlens Hævn for Blod, der randt, | hvor ej beslægtet Blodet bandt?“ | „Fostbroder-skab er Blodets Bånd.“ *Blaum.StS.253.* **Fostbrødre-lag**, et. (ogs. -lav. *VSO.MO.*) (efter oldn. fóstbróðralag; foræld.) d. s. (jf.: det lav, eller societet kaldet fostbrødre Lav, udi hvilket enhver forbandtes at hevne den andens død. *Holb.DNB.3.*) *Du kiender dog den Skik — Fostbrødre-lag? | At blande Blodet med en anden Kæmpes? *Oehl.VII.18.* *MO.* *D&H.* jf.: *Fostbrødre-laget (o: ml. de tre nordiske folk) | sin sidste Prøve skal bestaa i Slaget. *Ploug.I.67.*

Foster, et. [fʌsʰdər] *Høysg.AG.33.* (sj. skrevet Forster, se Arkiv.XI.186). ft. fostre ell. † d. s. (*DL.6—6—7.* *Holb.NF.I.162*) ell. (nu næppe br.) -e (sa. *JH.I.58.* *Hauch.SGr.131.*) (glæda. foster i bet. 1 og 2, æda. fostær, opfostring, oldn. fóstur, opføden, opfostring; besl. m. føde; grundbet.: „opføding“)

1) opfødnings; opfostring; nu kun som 1. led i ssgr., se Foster-barn osv.

2) organisme paa det udviklingsstadium, da den befinder sig i moderlivet (ell.; for æglæggende dyrs vedkommende, i ægget; ufødt barn ell. unge; livsfrugt. DL.6—6—8. der Elisabeth hørte Maria Hilsen, sprang Fosteret i hendes Liv. Luc.1.41. saa længe som Fosteret ikke er kommen for Lyset, kand man ikke vide enten det kommer levende eller død frem, enten det bliver Mand- eller Qvinde-Kiøn. Holb.NF.II.76. *tænk paa Fosteret, som jeg bær | For eder under Hjærtet Grundtv. PS.I.134. *Mon nogensinde | De ret i Spiritus et Foster saae? PalM. VI.333. Boas.Zool.472. Sal.3 VIII.569. fordrive fosteret, se u. fordrive 2.s. utidigt foster, se utidig. || (jf. bet. 4) billedl. Jeg bær paa et vanskabt Foster, som vil ud igiennem min Side . . Det er at sige: Jeg gaar frugt-sommelig med en Hemmelighed, som jeg ikke maa aabenbare. Holb.Forv.3sc. Olufs. NyOec.I.111. jeg sukker i Erkendelsen af, at jeg endnu er et saadant Foster, som ikke taaler Luften. Buchh.UH.19. || (bot.) om planters frugt før spiringen. Warm. Bot.646.

3) (nu næppe br.) afkom af mennesker ell. dyr; især om spæde børn (unger). Præsterne skulle undervise Jordemodere, hvorledis de sig skulle forholde baade med Barselqvinde og Fosteret. DL.2—8—8. Nogle bær Frugter saasom Agre og Trær, andre Foster, som Dyr. Holb.NF.I.162. *han fandt sin Hagar midt i Sandet | Med et fuldvægtigt Foster i sit Skiød. Oehl.A.311. *Som en Løvinde, der sit Foster mistet har. sa.BG.231. Ligesom paa Fødselsstiftelsen i forrige Tider var her en Skuffe for nægte Fostre. Hrz.XIII.232. || (jf. bet. 4) billedl. *Vort Danske Moders Maal i Aar en Moder bliver, | Og med Comedie-Kunst sit første Foster giver . . | Du Landets Fader vær da Barnets Foster-Fader. Holb.NP.B2r. Adr.26/1762.sp.4. (poet., sj.): fosterbarn (jf. I. Fostre). *Skal da Kiv og Vrede | I dit (o: havets) Skiød tilrede | Dine Fostres Grav. Ev.(1914).III.150. smst.V.108. || (sj.) om frugter af planter. *det grønne Træ sit Foster | Opføder for min Mund, min Viin mig intet koster. Helt.Poet.17.

4) ☐ overf. anv. af bet. 3; om resultat af en vis (især: aandelig) virksomhed; frembringelse ell. udslag af tankens ell. fantasiens virksomhed (jf. Aandsfoster). (i forb. m. gen. ell. (nu især) af). er det hans eget Hiernes Foster (o: hans eget digt). Holb.Usynl.II.6. *Jeg tog den Alf for din Indbildnings Foster. Ev.V.20. *en Drøm . . | Et Foster af Prindsessens varme Blod. Oehl.A.172. et af de smukke og tillige colossale Foretagender, som ere Fostre af nord-amerikansk Fromhed og Menneskekjærlighed. StBille. Gal.III.56. Pont.LP.VII.98.

Foster-, i ssgr. (sj. Fostre-, se u.-hjem. — sj. skrevet Forster-, se u.-moder). af Foster. 1) (æda. fostær-, oldn. fôstr-; især arkais. ell. anv. af sprogenesere) af Foster 1; hvor intet andet bemærkes ndf.; foreligger denne bet. 2) (ænyd. foster-; især med. og naturv.) af Foster 2; af de mange ssgr. er kun de vigtigste anført ndf.; som eksempler kan i øvrigt nævnes: -anlæg, -dannelse, -haar, -legeme, -leje, -periode, -stilling.

-barn, et barn, som er bleved (bliver) opfostret af en anden i forældrenes sted; plejebarn (jf. -datter, -søn). *(hun) sin Amme til sig kalder . . | Hielp Thelaluse! hielp dit kiære Foster-Barn. Holb.Metam.72. den, der misbruger sin Stilling til at forføre sit Fosterbarn, sin Myndling eller et ham til Undervisning og Opdragelse betroet Fruentimmer. Straffelov¹⁰.1866. §166. (sj.) om alumnus paa en kostskole (jf. u.-datter): Skoleprogr.Ordrrup.1896.46. || (☐, især poet.) i uegl. ell. overf. anv. *Exemplet og Opdragelsen, | Som Fosterbørn (o: „produktet“) af Tidens Smag og Viden. PalM.V.435. *Vi hilse dig, vor Moderørn (o: universitetet) | Med Tak og Sang; | Bred over dine Fosterbørn | Dit Vingefang! CKMolb.ED.45. om en fugl: Oehl.XXXI.118. Rørsangerens Fosterbarn: en stor, brandrødet øjet Gøgeunge! Fleuron. Grum. (1919).

129. **-bevægelse**, en. [2] (med., zool.) om de bevægelser, det usfædte væsen foretager i moderens liv. Panum.244. **-blære**, en. [2] (zool.) blommesæk. LandbO.IV.608. **-broder**, en. person af mandkøn, som man har nydt opfostring sammen med hos fælles amme ell. plejeforældre; plejebroder (jf. Fostbroder 2). Moth.F435. *min Fader var Vasal af Eders Fader, | jeg næsten Fosterbroder til hans Søn. Lemb.Byron.I.522. Manaen, en Fosterbroder af (1819: som var opfød med) Fjerdingstyrsten Herodes. ApG.13.1 (1907).

-datter, en. († -dotter. vAph. (1759). VSO.) kvindeligt fosterbarn; plejeddatter. Moth.F435. KrErsl.DM.48. (sj.): Børnehjemmenes . . Fosterdøtre. Ploug.(Dagbl. 2/12.1887.1.sp.4). **-fader**, en. (glida. d. s. (HellKv.32), oldn. fôstrfadir) mand, som ved at opdrage en anden mands barn er traadt det i faders sted; plejefader (jf. PEMüll.342 samt Fader 4.1). bær det (o: folket) i din Favn, ligesom en Fosterfader bærer det diende Barn. 4Mos.11.12. NMPet. IslFærd.III.189.

Ottosen.VH.I.111. || overf. Jeg er Uværdig Ungdommens Aandelige Foster-Fader her i Byen . . Det er at sige, (jeg er) Skolemester her i Staden. Holb.LSk.V.6. Grundtv. SS.I.652. (Ludvig Schrøder) maa kaldes den finske Højskoles Fosterfader. HBegtr.LudvigSchrøder.(1913).97. **-fordrivelse**, en. [2] (med., jur.) forbrøderisk afbrydelse af svangerskabet, hvorved fosteret dræbes (jf. -mord). KPont. Retsmed. I.142. MunchPet. BR.25. **-foreldre**, pl. plejeforeldre (jf. -fader, -moder 1.1). Holb.Herod.30. et Par Foster-Forældre, som jeg . . bestandig skal

og bør ære, som mine Forældre. *PAHeib. Sk.II.128. Goos.I.176. † -fødende, part. Adj. [3] (zool.) som fader levende unger. vAph. Nath.II.483. MO. -hinde, en. [2] (med., zool.) om de sammenhængende slimhinder, som omgiver fosteret (i livmoderen ell. ægget); æghinde. Ørst.II.173. Sal.²VIII.574. -hjem, et. (sj. **Fostre**-. FynsTidende.³/1895.I.sp.3). (sj.) plejehjem; børnehjem. AErslv.Ørneklippen.I.(1906).24. Skoleprogr. Det kgl.Vajsenhus.1907.8. -jord, en. (sj.) fødestavn; fødeland. Moth.F436. Engelst.Nat.116. D&H. -kage, en. [2] (zool.) moderkage (placenta). Landm.B.II.71. Sal.²VIII.575. -lag, et. (poet., sj.) forkortelse for Fostbrødreleg. Oehl.HK.50. -land, et. (poet., l. br.) land (sted), hvor man er opfostret; fedreland; fødeland. Moth.F436. Engelst.Nat.31. PKierkegaard. VitalsKirkehist.I.(1889).148. jf.: Indien (har) været et af de tidligste Fosterlande for . . . Danneelse. Molb.F.268. -lands², adj. (sj.) adj. til -land. Vi staae paa indviet Jordbund . . . Den er indviet ved blodige Offer, som den fosterlandske Jord taknemlig har optaget i sit Skjød. HN Claus. (Dagbl.²⁸/1862.I.sp.4). D&H. -liv, et. [2] (med., zool.) tidsrummet, der medgaaer til æggets udvikling til unge, fra befrugtningen til fødselen. Nyt Bibliothek f.Physik.II.(1801).102. Sal.I.457. -lyd, en. [2] (med., zool.) om de ved fostrets hjerteslag frembragte lyde. Sal.²VIII.577. -lære, en. [2] (med.) læren om fosteret (embryologi). Sal.VI.959. || ☉ overf. Hensigten var . . . den at give den datidige yngre Slægts aandelige Fosterlære. Drachmann vilde skildre Slægten i dens Drengear. Brandes.III.83. -løn, en. (æda. fostærløn, oldn. fósturlaun) betaling for opfostring, pleje af et barn. da tage Værgerne Børnenis Guds i deris Gjemme og Forvaring, og give (moderen) Fosterløn og Kostgiæld, indtil de ere syv Aar. DL.3—17—19 (efter JyLov.1.29). Lemb.Shak.XIV.145. || (sj.) alimentationsbidrag. MR.1795.705. HjælpeO. -moder, en. (sj. skrevet Foster-: FrHorn. PM.27. Kirkebladet.1894.107). (glda. d. s. i bet. 1.1, æda. fostærmothær, amme (Harp.Kr.15), oldn. fósturmóðir, plejemoder) 1) kvinde, som er traadt i moders sted for en anden kvindes barn. 1.1) (nu næsten kun bibl. ell. foræld.) plejemoder (jf. -fader samt PEMüll.² 342). Noomi tog Barnet og lagde det paa sit Skjød, og hun blev hans Fostermoder. Ruth.4.16. NMPet.IslFærd.III.245. Under sin Fostermoders kloge Ledelse var (Erik) kommet ind i alle Regeringssager. KrErsI. Erik af P.1. 1.2) (foræld.) kvinde, som giver (har givet) en andens barn die; amme (I.1). Holb.Hh.I.140. *Den Foster-Moder, som dig haver spæ opammet, | Var uden Tvivl et vildt u-vanet Tigger-Dyr. Falst.Ovid.22. Ing.EM.I.73. Vor Ungdom.1879.228. 1.3) ☉ (l. br.) overf. anv. af bet. 1.1 (og 1.2); især om (person ell.) forhold, der er af betydning for aandelige egenskabers udvikling (jf. u. I. Amme 3). Vankundighed og Ørkesløshed ere*

alle Lasters Fostermodre. Tode.Tale.(1787). 12. Universitetet i Kjøbenhavn (havde) i 300 Aar . . . været de to Rigers fælles aandelige Fostermoder. ADJørg.NH.II.289. || (poet., sj.) om fosterland. *Danmark! Fostermoder kjære! Blüch.D.II.57. 2) (nu kun dial.) fødselshjælperse; jordemoder. *(udgifter ved barsel) Til Foster-Moder, Degn og Præst, | Til Amme, Børne-Klude. Reemb.I. 50. (hun) havde været fostermoder til 260 børn. Cit.1704. (KirkehistSaml.II.268). MDL. 133.682 (jysk, fynsk). Feilb. -mord, et. [2 og 3] (især jur.; nu sj.) forbryderisk ombringelse af det endnu ufødte (jf. -fordrivelse) ell. nyfødte barn (sml. Barnemord). Nørreg.Privatr.IV.152. Fødsel i Dølgemaal og Fostermodr. Bergs.PP.20. I intet Land i Verden er Barnemord og Fostermodr saa hyppige (som i Indien). HKaarsb.(Berl Tid.²⁰/1921.Aft.7.sp.5). -son, en. fosterbarn af mandkøn; plejesøn (jf. I. Fostre). Det var brug i de Tider, at de gamle Hofmænd kaldede unge Konger Foster Søner. Holb.D.H.I.158. Njals Fosterson Thorhall. NMPet.IslFærd.III.225. FrNiels.R.I. 32. || overf. *hvad af Landets Genius er der vorden, | Han, Fosterson af Syden som af Norden (o: som skylder baade Sydens og Nordens kultur sin udvikling)? PalM. V.139. Adelses bedste Mænd (kappes) med Universitetets Fostersønner. ADJørg.NH.II.42. -søster, en. plejesøster (jf. -broder). Moth.F436. Margrethe og hendes Fostersøster . . . fik det samme Ris at smage. KrErsI.DM.46. -vand, et. [2] (med., zool.) vædske, der omgiver fosteret; modervand. Pannum.244.

I. **Fostre**, en. [fødsdrå] (genopt. i slutn. af 18. aarh. fra oldn. fóstri, fosterbroder, -fader, -søn; jf. run. fóstri, fosterson(?); afl. af Foster 1; især i efterhænginger af sagastil) person, som er knyttet til en anden ved at være opfostret af ell. have opfostret ham; især: d. s. s. Fosterson. *Held dig! Du Dannemarks Ven (o: prins Carl af Hessen) | Frederiks Fostre, Dig tre Gange Held! Trojel.II.110. Oehl.P.360. Hrz.D.IV. 223. || (sj.) fosterfader. Rahb.NF.I.197.204. || (sj.) om person, hvis aandelige anlæg er bestemt af hans afstamning ell. opdragelse. Han er efter sin Afstamning en Husflug, en Præstegaardsfostre, en Sidenius, d. e. udlagt en Paludan-Müller-Pontoppidan. VilhAnd.HP.181. II. ☉ **fostre**, v. [fødsdrå] (sj. skrevet forstre. Holb.NF.I.168). -ede. vbs. † -else (Moth.F436) ell. (nu l. br.) -ing (smst. J Lange.BM.I.127). (glda. d. s. i bet. 1, oldn. fóstira, opfostre; afl. af Foster 1; især arkais.) 1) give føde, pleje og opdragelse (især til et barn, som er betroet til ens omsorg); opfostre. Naturen har recommanderet Forældrene at forstre og opdrage (børnene). Holb.NF.I.168. *Hans (o: Moses's) Moder ham fostred tolv Uger i Løn. Grundtv. SS. II.77. *hos den gamle Dronning | Blev hun fostret som spæd; |

I Fruerbuur hun lærte | God Adels Skik og Sød. *Winth. HF. 60.* || *overf.* *Aarene fostre den Yngling til Mand. *Grundtv. PS. III. 19.* *Hvad er Theatrets Maal . . ? | At pleie, fostre, stille frem Ideen. *PalM. V. 293. NMøll. EL. 39.* || fostre 'op, (nu l. br.) opfostre. *VSO. PalM. TreD. 36.* *Der var de født og fostret op, | Ved Vesterhavets Strand. *CKMølb. SD. 295.* 2) frembringe afkom; bringe til verden; avle (3); føde. *Af 10 troldelig Afkom | . . var Grimla, fostret i Utugt, | Vildt opdraget i Krig. *Bagges. DV. 2 VII. 234.* *hvor er I fostret og baaret (3: født og baaret). *Holstein. D. 70. jf.:* *hvor stammer han fra? hvad Slægt har ham fostret? *Holst. D. II. 29.* || *især overf.:* give anledning til fremkomsten af noget; frembringe (oftest m. abstr. obj.). alle de Kundskaber og Indsigt, som hele Menneskeslægten har fostret. *Ørst. I. 168.* *Du var kæk, og jeg blev kaad, | det fødte Smil, det fostred Graad. *Drachm. UV. 121.* (junglens) Overskud af Fugtighed, som fostrer hurtigt Henfald. *Naturens V. 1916. 186.* **Føstre-**, i *ssgr.* se Foster-.

Foto, et. [f'oto] flt. -s. (forkortelse (danned i nyeste tid, efter eng. photo) af Fotografi; fot.) d. s. s. Fotografi 2. Deltagerne (bør ikke) forglemme at skrive Navn og Adresse bag paa hvert Foto. *Pol. 1921. 7. sp. 5. Presse-Fotos. TelefB. 1921/22. sp. 2768.*

Fotograf, en. [f'od'ogra:f] foran navne ogs. -gr[ef] flt. -er. (nydann. af Fotografi) person (især: fagmæssig uddannet, jf. dog Amatørfotograf), der fremstiller fotografier (2). En høj, tyk Fotograf, som jeg kjender, var aldrig heldig med smækre Folk og fine Ansigter. *Goldschm. VI. 32.* Naar en saadan Verdensdame agerer, faar man altid Fornemmelsen af, at der staar en 40 Fotograf af Steds i Stuen. *JMagnus. B. 18.* **fotografere**, v. [-gr'f'e:rə] -ede. vbs. -ing (Brandes. VII. 80). (danned af Fotografi) tage et fotografisk billede (af). *Goldschm. VI. 32.* Vi gaar op og lar' os fotografere i Dag. Jeg véd et Sted for urolige Børn. *Esm. I. 52.* || *overf.* Brandes. VII. 80. Han fotograferede mig med Øjnene, tænkte sig om et Øjeblik og svarede saa. *Skjoldb. H. 118. jf. (sj.):* Lad Indtrykkene fra din Vandring . . fotografere sig ganske stille ind i dit Sind! *KLars. (Pol. 1920. 10. sp. 6).* **Fotografi**, en (i bet. 1); † i bet. 2: *JLange. Breve. 76.* ell. et (i bet. 2). [-gr'f'i:] i *ssgr.* -fi-] flt. (i bet. 2) -er. (danned af gr. phōs (gen. phōtós), lys (jf. Fosfor), og gráphein, skrive (jf. grafisk)) 1) (især fagl.) fremgangsmaade (først paavist af englænderen Talbot i 1839), hvorved et af lysstraalene paa en lysfølsom hinde (der er 60 anbragt paa en glasplade, en film oln.) frembragt billede (negativ) kan fastholdes og overføres paa lysfølsomt papir oln. (positiv); kunsten at fotografere (jf. Daguerreotypi 1). *Meyer. 2(1844). 443.* Daguerreotypen og Photographien ere de

eneste, som give det rette Udseende (3: lighed). *HCAnd. XII. 141. Heegaard. Astron. 70.* 2) billede fremstillet ad fotografisk vej. *Goldschm. VI. 291.* Hvert enkelt Fotografi, der kom til København, var en Begivenhed (3: i 1861). *Brandes. II. 515. Vort Hj. III. 144.* || hertil bl. a. **Fotografi-album** (*Schand. TF. II. 162. SoLa. BG. 97.*) -apparat (*ORung. Y. 97.*) -plade, -ramme. **fotografisk**, adj. [-l'gr'a:fisg] adj. til Fotografi 1 (*ell. Fotograf.*) *Meyer. 2(1844). 443.* ikke alene kolorere en sort Fotografi, men at faa selve Farven fremstillet fotografisk. *JLange. Breve. 130. Biblioth. 2. 452.* fotografisk atelier (3: en fotografis værksted) | *TelefB. 1921/22. sp. 2765.* fotografisk billede oln., spec. (nu l. br.) d. s. s. Fotografi 2. *Meyer. 2(1844). 443.* (han gav aldrig) et fotografisk Visitkort, der var taget af ham selv, men et 20 Fotografi af et Portræt. *Goldschm. VI. 291.* et fotografisk Portræt. *Bøgh. III. 352.* || billedl. i den Dræbtes Øie (skal) det sidste Blik af hvad Øiet saae . . endnu photographisk blive der en Tid. *HCAnd. VIII. 161.* forfatterens skildringer af hverdagslivet er givne med fotografisk nøjagtighed | **Fotogravure**, en (i bet. 2 ogs. et. *KLars. GHF. I. 165.*) [-gr'v'y'rə] flt. (i bet. 2) -r. (fra fr. photogravure) 1) (fagl.) en reproduktionsmetode, der bestaar i, at et fotografisk billede tses paa en kobberplade og trykkes som kobberstik. *Sal. 2 VIII. 598.* 2) billede, der er fremstillet paa den u. bet. 1 angivne maade. Fotogravurer efter moderne franske Malerier. *KLars. GHF. I. 6.*

Fots, en, **Fotsen-**, i *ssgr.* se Il. Fos, Fossen-.

fotte(t), fottig, adj. se fjottet.

Fougt, en. se Fout.

Fourage, en. [fu'ra'ʒə] († Forage. *Slange. Chr. IV. 680.* — nu kun dial. **Foder(e)**) smst. 297. Feilb.). (ænyd. foderats (ies); fra fr. fourrage; egl. et germ. ord, besl. m. I. Foder; jf. Fourer || formen Foderas(e) skyldes (ligesom ænh. futrasche, fouteraschi) tilknytning til I. Foder || fagl., især landbr.) 1) foderstoffer; foder (I. i.); spec. 3: hestefoder (halm, hovre, hø). *Slange. Chr. IV. 680.* Udskrivninger af Fourage, samt Tiender svække Avlsbrugets indvortes 50 Kraft. *Olufs. NyOec. I. 2. 162. MilTeknO.* en anden Dag tog (løjtnant Schill) 60 Vogne med Furage. *MPont. A. 13. 42.* || (jf. I. Foder 2; spøg.) mad til mennesker. De tre Pige-børn (var) vandret ud i Skoven . . hvor de havde fortæret deres medbragte Furage. *Wied. S. 156. Bønnelycke. Sp. 252.* 2) (jf. II. Fodring 2, fouragere) † indsamling af foder; fouragering. hans Folk . . vare 60 udsendte . . paa Foderase. *Slange. Chr. IV. 297.* **fouragere**, v. [fure'ʒe:rə] -ede. vbs. -ing (vAph. 1759). *MilTeknO.*) (fra fr. fourager; afl. af Fourage) 3: skaffe hestefoder til veje (jf. II. Fodring 2, Fourage 2). vAph. 1759). nogle østerrigske Tropper skjød paa Preusserne. Efter Krigslovene

følger Plyndring og Brand som Straf for slikt. Men en menneskelig Prinds formildede Straffen til Fouragering. *CBHaller-Lager.LF.17. MilTeknO.85. Sal.²VIII.613. † m. obj.: At fouragere Grønt og Tørt (o: skaffe hø og halm). *Exerc.Artil.(1804).199.* || (spøg.) overf. (spurene var) inde paa Marken for at furagere. *Goldschm.V.326.* De faar maaske endda en 5 Minutter (o: ml. to tog) til at fouragere. *JLange.Breve.41. jf. Feilb.I.385.**

Fourer, en. [fu're'r] († For(r)er(er). *Moth.F271. FrHorn.PM.99.* ft. -er. (ænyd. forer(er), forærer; fra fr. fourrier; af mlæt. fodrarius, den, som skal sørge for foder; besl. m. I. Foder, Fourage) 1) † funktionær hos en minister, ved et hof olgn., der sørger for indkvartering og befording olgn. (jf. Kammerfourer). *Moth.F271.* (han blev forordnet som Tolk og Foureer at fare med den Danske Gesandt .. til Spanien. *CPRothe.MQ.II.543.* 2) hoffunktionær, der sorterer under hofmarskallen, og som især varetager den daglige økonomi, regnskabsvæsen m. m.; (nu alm.:) hoffourer. *Oehl.Er.III.175.* (vognene) holder foran den Portal, som den Indbudne har faaet anvist paa det af Fureren overbragte Kort. *Brandes.XIV.288.* 3) ✕ underofficer, der fungerer som kompagniets regnskabsfører, proviantforvalter, samt sørger for indkvartering. *MR.1781.815. Tjenesteregl.125. Kilde.J.211. Fourer-skytte*, en. [3] ✕ menig soldat, der hjælper foureren ved indkvartering. *MilTeknO. Rist.S.272. Sal.²VIII.614.*

fournere, v. se furnere.

Fout, en. (ogs. skrevet Fougt. *Sal.²VIII.610.*) [fu'd] ft. -er. (fra holl. vouw, glholl. voude; egl. sa. ord som I. Fold) †, fordybning mellem de enkelte reb, hvoraf et tov er slaaet. *SoLex.(1808). IdrætsB.I.363.*

Foyer, en. [foa'je ell. m. fransk ud-tale] best. f. -en [-'je'øn] ft. -er [-'je'ær] (fra fr. foyer; af lat. focarius, adj., hørende til arnen, af focus, arne; egl.: rum, hvor man varmer sig; især teat.) rum bag scenen, hvor skuespillerne kan opholde sig, naar de ikke optræder, ell. sal, forhal i et teater (sjældnere i andre bygninger), hvor tilskuerne (tilhørerne) kan opholde sig i pauserne. *Meyer.¹* *Mange vil ærgre sig, naar de see | Mit Portrait ophænges i vor Foyer. *Heib.Poet.X.248.* *Ved Regisseuren i Foye'en melde | Sig begge Herrer da Foye Damen (o: en danserinde) lod. *PalM.IV.134.* han (kunde) maaske i en Mellemakt i Foyeren faa Lejlighed til at hilse paa Damerne. *KLars.GHF.I.266.* Rigsdagens Foyer. *HPHanss.60*

Fox-terrier, en. se Foksterrier.

fra, præp., adv. og konj. [frø] *Høysg.* AG.5. styrende tryksvage ord [frø²): vig 'fra mig [frø'm'ai], 'fra os [frø'os], han slap godt 'fra det [frø'æt ell. frø'de]; i bet.

1.5 ogs. (især jy.) [fra] jf. *Høysg.S.278. Feilb.*; efterstillet og som adv.: [fra²] det sted, jeg kom fra; i bet. 8.2 som oftest [fra²] Frae eller Fra'. *Høysg.S.278* || nu kun foræld. ell. jy. ell. som efterligning af no. (jf. *DGrannmat.II.247. VSO.III.16*) ifra. *Holb.Paars.)(1v. Oehl.NG.59. Hauch.MfB.195. Recke.KM.102. MDL.245. Feilb.II.6.* især i forb. langt ifra som adv. (se u. lang); jy. ogs. fraa (*Blich.D.II.81. Feilb.*), fræ (*Feilb.*), sydostsjæll. og mønsk fran (*Kort.80. Brøndum-Nielsen.SF.90.*) (ænyd. glda. æda. fra, fraa, fran, sv. från, oldn. frá, eng. from, got. fram || opr. sa. ord som frem; grundbet.: fremad, bort; besl. m. gr. prómos, forrest || minder om dat. styret af fra haves i † fra . Hofve. *Høysg.S.208.* † fra borde (se Bord 8); styrende gen.: † fra alters, bords, skibs, sogns, torvs mfl. *Høysg.S.205;* (nu kun dial.:) fra Marks. *Bregend.DN.44;* jf. til alters osv.; om fra gildes se Gilde || ifra (ænyd. d. s.: *Kalk.V.510, oldn. ifrá, no. ifraa, sv. ifrån*) dannet som ifor efter ibag, igennem mfl. || i mange tilf., hvor der forhen brugtes af, bruges nu fra ell. fra — af; se af B.2.2)

A. som præp. (m. styrelse).

1) om sted og tilstand (jf. bet. 5). 1.) om udgangspunkt for bevægelse. || som mods. til hos og ved (om ophor af stilling i nærheden af). gak du ud af dit Land og fra din Slægt og af din Faders Huus. *1Mos.12.1.* Har du lagt Mester Erich fra dig Nille? *Holb.Jep.I.2.* Regens med frá betegner egentlig en Tings Bevægelse fra det, som den hverken var i eller paa, men aleeneste nær hos. *Høysg.S.267.* en heel Flok, der just var gaaet fra Lykkens Porte, og vilde til dens Lazaret. *Ev.(1914). I.67.* Naar Man fra det dejlige Fyens Land sejler over til Jylland. *Blich.(1920). X.53.* Styre Fra Land. Med Skibet at fjerne sig fra Landet. *Harboe.MarO.126.* (han) fik Ondt og maatte gaae fra Bordet. *HCAnd.VI.9.* *Herregud hvad man saa maa traske om! | Fra Bageren til Kræmmeren, fra Kræmmeren til Bageren. *Rich.I.95.* løbe fra Herodes til Pila-tus. *Arlaud.29.* (m. overgang til bet. 3.1:) Moderen døde fra sine Børn. *MO. AndNx.DM.V.14.* fra de døde, se II. død 1.3. fra fjern og nær, se u. fjern 1.1. fra for af, se IV. for 18.1. || i udtr. som holde 'fra sig (dial.) dreje (hestene) til højre (jf. u. ad A.1.1). *Høysg.S.267. MDL.Esp.89.* Kværnd. (datteren) skulde styre Hestene (medens faderen) kommanderer: „Ad dig“ eller „Fra dig“. *SvendbAnt.1918.36. Sjøll Bond.105.* || som modsætn. til paa. strax faldt det fra hans Øine ligesom Skæl. *ApG.9.18.* *Grev Gerhard fra sit Sæde | Sig reiste da paa Stand. *Winth.IV.8.* *Husker du i Høst, da vi hjemad fra Marken gik. *Ploug.I.173.* *En Spurveunge, en nøgen En .. | faldt ned fra Taget. *Kaalund.224.* Stjernerne (skal) falde ned fra (1819:

af) Himmelen. *Matth. 24. 29 (1907)*. || som modsetn. til i. *(han) tog en Rejse for fra Callundborg til Aars. *Holb. Paars. 3*. Han kom fra Skoven af; fra Byen af. *Høysg. S. 278*. *Den naadige Gud Fader, | Som skabte .. alle disse Myriader, | Som vrimle fra Hans Hænder Pol til Pol. *Bagges. IV. 28*. *Fra qvalfulde Mure (o: byens huse) | Til Marken saa huld! *Oehl. SH. 14*. *Fra Himlen er du faldet, | Du Danmarks Helligdom (o: Dannebrog)! *Ing. RSE. II. 188*. *Nu er det Tid, fra landligt Hjem at flye, | At flygte fra de snebedækte Lunde. *Pal M.I.A. da (den druknendes) Overkrop* kom frem fra under Isen, holdt han omkring noget. *JakKnu. TS. 109*. *Duggen driver fra Norden | hen over det bøiede Korn. *Aakj. RS. 93*. begravelsen sker fra søndre kapel | fra dynen i halmen, se u. I. Dyne 1.1. det flyder for ell. fra ham, som af tappen i en tønde, som skidt fra spædekælve, se u. flyde 2.3. overf.: *Hvor det gaar slink fra Haanden (o: arbejdet udføres hurtigt)! *Oehl. HJ. 28*. leve fra haanden i munden, straks forbruge, hvad man tjener; se Haand || som modsetn. til ad — til (om bevægelses retning). Han lod Hesten gaae i fuld Spring lige fra Byen af. *Høysg. S. 279*. *ud ifra Skolebakke | Den gjæve Hans Tauson foer. *Blich. D. II. 85*. Hele Vejen fra Lindenberg af. *Thom La. AH. 206*. *Og Jorden har vendt | Sig bort ifra Sollysets Strømme. *JPJac. I. 343*. togene fra Korsør | 1.2) om ophør af væren i en vis stilling, virksomhed olgn. han stod op fra Bønnen, og kom til sine Disciple. *Luc. 22. 45*. hvis hand har Kiærlighed til vor Daatter, saa staar hand nok fra sin Meening. *Holb. Er. III. 6*. et tyrannisk Menneske, som siden for sin Haardhed kom fra Skoelen (o: skolevirksomhed). *Æreboe. 9*. Næringen er gaaen fra ham. *Høysg. S. 95*. Falde fra sin egen Konge og Herre til en anden. *smst. Børn vanslægte* fra deres Forældre og fra sammes Dyder. *smst.* *Da han blev kaldet fra sit Giestebud | Til Slaget. *Oehl. HJ. 76*. *Fra vor Jagt i Lunden | Alt vi drage hjem. *Heib. Poet. II. 347*. *fra sin Text en Præst bør aldrig vige. *PalM. IV. 34*. *„Gyldendal“ voxte fra Dal op til Bjerg (o: blive fra en mindre til en stor virksomhed). *Rich. I. 307*. en saa god lejlighed til at lære engelsk bør man ikke lade gaa fra sig | sterling om (paa børsen) fra 15,60 til 15,65 | || om ophør af aandelig virksomhed, selvbeherskelse m. m.; især i forb. m. gaa. jeg møtte hende ved en Hendelse, jeg gik saa got som fra mig selv, min Glæde kunde ikke skiules i mit Ansigt. *KomGrønneq. II. 355*. At gaae fra Viddet, fra Forstanden. *Høysg. S. 277 (jf. u. Forstand 1.1)*. At gaae fra sig selv; fra sin Prædiken; fra sine Concepter. *smst. vor unge Fyr* .. gik reent fra det og vidste hverken ud eller ind. *Hrz. XVIII. 397*. han (skældte) og smældte. Holdt man da

ikke sin Mund, saa gik han rent fra det, greb det første, bedste Træværk og smadrede det i Hovedet paa den, der mukkede. *LBruum. E. I. 53*. gaa fra sine fem, se u. II. fem 2 || vi sov fra tordenvejret (o: vi undgik at mærke det ved at sove, jf.: vi kørte fra tordenvejret) || om sproglig overføren (jf. af A. 1.4). ørdenes fortløftelse fra den ene Dialect til den anden. *Høysg. AG. 5*. (jeg paa-tog mig) at oversætte .. Danmarks Krønneke fra Latin, paa Dansk. *Grundtv. PS. V. 155. e. br. 1.3*) uden (udpræget) forestilling om bevægelse || om sted, man opfatter som udgangspunkt for en virksomhed (jf. af A. 1.3). *Man følte yndig Lugt fra hendis Haard at gaa. *Holb. Paars. 31*. Jeg sætter aldrig ont imellem Folk .. og taler fra een til anden (o: fortæller den ene, hvad den anden har sagt). *sa. Bars. II. 4*. *En Bonde seer fra Ploven | Den mørke Tordskyske. *Ev. V. 98*. *Fra Vallen hørtes Vraal. *smst. 139*. den skønneste Taksigelses-Tale der nogensinde er strømmet fra mine Læber. *Bagges. L. I. 16*. Den ringeste Forseelse .. maae de strax melde fra sig. *MR. 1798. 904*. *Raaber ei din Broders Blod | Lydt til mig fra Støvet (1 Mos. 4. 10: af Jorden)! *Grundtv. SS. II. 27*. *Med hin Glands fra Sky | Kom der Lys i By, | Kom der Glimt af Sol i alle Sjæle. *Ing. RSE. VII. 238*. der skede en Røst fra (Chr. VI: af) Himlene. *Marc. 1. 11*. (køretrensen) som af Artilleriet og Trainet bruges til at kjøre fra Hesten (o: af kusken, der rider paa hesten). *MilTekn. O. 136*. *Paaskeklokken kimed mildt | fra den danske Kyst. *Ploug. I. 103*. *Høit fra Træets grønne Top | Straaler Juleglædsen. *PFaber. VV. 116*. *Der (o: ved min gaard) vader de Kvier i blankeste Strand .. | og Tøsen hun lokker og kalder fra Land. *Aakj. RS. 85*. fra sin faste borg udøvede han et voldsherredomme over hele nabolaget | || om sted, der for synet ell. tanken er udgangspunktet for bestemmelsen af en retning. Ned fra (loftet) hang en Lampe. *Blich. (1920). X. 104*. *i de gamle Tider | Da varden (o: Uranienborg) høi og stor, | Og saaes til alle Sider, | Og kneisede fra Jord. *Heib. Poet. IX. 5*. fra Muren og ned til Vandet voxte store Skræppeblade. *HCAnd. V. 298*. en Jærning, der hang paa en Stang langt ud fra Muren. *SMich. Æb. S*. Gennem Sognet gaar .. Landevejen fra Odense til Rugaard. *Trap. IV. 395*. || om udgangspunkt for tankeslutninger olgn. *dåm fra det, du seer og hører, | Om vores Sorrig er for stor! *Ev. I. 6*. (ved) Analogie kan man .. slutte fra det Forbigangne til det Tilkommende. *Heib. Pros. II. 151*. Fra dette falske Synspunkt er han udgaaet i sit sidste .. Angreb. *smst. X. 570*. fra sit Standpunkt af kunde (han) troe at have Ret. *Hauch. MfB. 282*. || om udgangspunktet for beregning. dersom Nogen er fra en Maaned gammel og indtil fem Aar gammel. *3Mos. 27. 6*. fast alle vilde Folk i Verden

langshen igiennem fra Nord-Polen af til de ubekjendte Syd-Lande. *Kraft. (Rahb.LB. I.14).* *O Skabnings vise Orden! | Fra Celadon til Myg vil alle parre sig. *Ev. (1914).I.88.* alle de Stadsstuer jeg hidtil har seet, fra Skoleholderens i Hulbye til Kongens i Kiøbenhavn. *Bagges.L.I.44.* *troer du paa de hellige Propheter, | Fra Adam af til Muhamed. *Oehl.A.257.* hotellet har værelser fra 2 kroner til højere priser | 10 || om den person, der angives som den virkende. en Befaling udgik fra Keiser Augustus. *Luc.2.1.* fra min side (af), for mit vedkommende. hele Konversationen bestod, fra min Side af, blot i Sukke. *Blich. II.616.* fra begge sider taler man om sejrvinginger | || † overf., om begyndelse til handlinger, den første af en række handlinger. de Fordomme, som han .. maatte begynde fra („med“) at uddyde. 20 *Ev.(1914).V.179. 1.4* (jf. af A.1.4) ved verber, som betegner overgang til en ny tilstand. (jeg skal se mig) fra en stoor og naadig Herre forvandet til en usel Bonde. *Holb.Jep.IV.1.* Svend var fra Lavmand bleven Præst. *Mall.SgH.397.* *(jeg) fra en smal Adjunkt bli'er til en tyk Forpagter. *Blich.D.II.253.* *(hver) bli'er i Talens Løb fra bly til kry. *PalM.IV.17. Bang.GH.51.* han (rykker) fra yngste Præst efterhaands op til ældste. *Blauw.Sk.51.* Han havde tjent sig op fra Smaakøbmand. *FrPoulsen.R.19.* || m. overg. til bet. 2.3. *Han har forandret sig, fra sidst I saae ham (o: fra sit tidligere udseende). *Heib.Poet.IV.319.* hvor var hun dog forandret fra før | 1.5) om fraværelse fra sted, tilstand olgn.: borte fra (jf. bet. 1.2 samt af A.1.5). Jeg har kun været en Dag fra Kiøbenhavn, og længes allerede. *Holb.Er.II.1.* *Hans Kinde, Aandedrægt dog nock tilkiende gav, | Han endnu levede, ja langt var fra sin Grav. *sa.Paars. 259.* Skibet ligger eller seylter et temmelig Stykke fra Landet, o: det er ikke nær ved Landet. *Høysg.S.278.* En Fugl bliver ikke længe fra sine Unger. *smst. Næringen er fra ham (nu: er gaaet fra ham). smst. Parasollerne har jeg sendt .. til Schmidt, da jeg formoder, Du er fra Byen. Grundtv.E.35.* Efterhaanden som Drengen 50 blev større, var Moder og Søn næsten ikke fra hinanden. *Schand.VV.23.* blive fra (noget), se u. blive 1.1. || overf., om fraværelse af tænkeevne ell. bevidsthed. nu er jeg fra mine Concepter. *Holb.Bars.V.4.* jeg er ligesom fra mig selv af lutter nidkiærhed. *sa.11J.II.1.* Jeg var næsten fra mig selv, af Angest. *Pamela.III.237.* Han er fra sig selv; fra sin Prædiken. *Høysg. S.278.* Jeg vidste i Sandhed ikke, hvad 60 jeg foretog mig .. jeg var fra mig selv. *Hauch.III.32.* (hun vilde) maaskee ikke engang gjenkjende Dem, hun er jo stundom reent fra det (o: afsindig). *Winth.IX. 138. Hostr.G.110.* Nej, han var borte. Manden var fra'et og borte (o: besvimet). *Bang.*

SF.130. han var helt desperat, helt fra det. *JakSchmidt.SP.136.* Pelikanerne var henrykte og ganske fra det af glæde over friheden. *JohsPoulsen.GFR.132.* være fra sine fem, se u. II. fem 2. være fra forstanden, se u. Forstand 1.1. 1.6) om afstand og udstrækning (jf. u. af A.1.5). *Den gyldne Phøbus var et Bøsseskud fra Havet. *Holb.Paars.192.* Der er 7 Himle den eene lige højt fra den anden. *sa.Jul.12sc.* Der ere fire Mile fra Kiøbenhavn til Roskild. *Høysg.S.277.* Roskilde ligger fire Mile fra Kiøbenhavn. *smst.278.* (jeg kom) til Bordesholm to Mile fra Kiel. *Bagges.L.I. 42.* Et Par Favne fra den uheldige Hjorterytter standsede han Hesten. *Blich.(1920). X.57.* *Fra Jord til Himmel naer dets (o: slottets) Port; | Vor Herre selv det har bygget. *Ing.RSE.VII.242.* i faste forb.: fra ende til anden, fra for til agter, fra top til taa, fra øverst til nederst, se u. I. Ende 1.1, IV. for 18.1, Top, øverst. langt (i) fra, se u. lang. || overf., i udtr. som fra grunden, roden af, se u. Grund, Rod.

2) om tiden. 2.1) om tidspunkt ell. tidsrum, som betegner begyndelsen til noget (jf. u. af B.2.3 og siden). fra den siette Time blev et Mørke over det ganske Land indtil den niende Time. *Matth.27.45.* fra nu af skal du fange Mennesker. *Luc.5.10.* vi have syndet imod Herren .. fra vor Ungdom af (Chr.VI: fra vor ungdom) og indtil denne Dag. *Jer.3.25.* (et) Bord saa langt som fra Kyndelmisse til Paaske. *Holb.Bars. I.2.* den Intolerance .. hvorpaa intet Exempel findes udi nogen Religion fra Verdens Begyndelse. *sa.Ep.I.362.* † Den Profession skal man have lærdt fra Barndommen op (nu: fra barndommen af). *sa.Stu. I.6.* † Man bruger undertiden op i steden for af. F. E. Han er vant til Ondt fra Ungdommen op. *Høysg.S.279.* (jf. FrHorn.PM. 3. 1Sam.17.33(Lindberg)). jeg (blev) fra min Alders fjerde Aar af holdt i privat Information. *EPont.L.12.* d er fra gammel tid af ladt ude for Vælløyd. *Høysg.AG.20.* alt det Galskab, som nogentid er sagt eller skrevet i Philosophien fra Aristotelis Tider af. *Ev.VI.211.* *Din Urne staaer | Fra Oldtids Aar. *Oehl.SH.4.* Du skal fra nu af være min valet de chambre. *Blich.(1920). VII.12.* *Den skjændtes vi om ifra Morgen til Kvæld. *sa.D.I.179.* *Paa Jorden ei lever saa salig en Sjæl, | Jo Lykken kan omskiftes fra Morgen til Kvæld (o: i løbet af en dag). *Ing.RSE.VII.249.* Det har jeg jo sagt fra første Færd (o: lige fra begyndelsen). *HCAnd. VI.357.* Han vidste nok fra gamle Dage, hvor slemt det var ikke at eie en Skilling. *smst.V.5.* Fra om Morgenen og til om Aftenen hele næste Dag tog jeg mig ikke andet for end at køre Byen rundt. *JVJens.IM.135.* (han) blev fra da af mer og mer munter og kvik. *AKohl.MP.II.326.* N. N. er udnævnt

til professor fra 1. april 1916 at regne | der er varslet strike fra onsdag aften | han træffes hjemme fra 9 til 10 | fra arilds tid, se Arild. || styrende en tidbisætn. (jf. bet. 10; sml. endvidere FalkT.Synt.228ff., oldn. þaðan í frá, er han komr samt I. at 4.1; dagl. ell. især vulg.) jeg har kendt hende, fra den tid (vulg.: fra at) hun var barn | MO. se endvidere u. da 9.1. || fra og med, (jf. sv. från och med; l. br.) om tid, som er medregnet i en vis angivelse: fra .. iberegnet; fra .. inklusive. fra svensk Side er befalet, at alle Fiendtligheder mod Danmark og Opbringelser af danske Skibe, skal opføre fra og med den 12te indeværende Maaned. Dagen.^{9/11}1809.3.sp.2. Fra og med Lørdag den 22. December vil Knippelsbro .. blive lukket efter hvert Skibs Gjennemgang. Dagbl.^{22/12}1894.1.sp.2. || ved uegentlige tidsbestemmelser. ligesom du haver tilgivet dette Folk, fra Ægypten af (Chr.VI: fra Ægypten) og hidindtil. 4Mos.14.19. *Fra Vuggen til Graven maa krydses omkring. Stub.41. Fra denne Ansættelse blev Danmark hans stadige Opholdssted. Ørst.VIII.118. *Hans Datter var en Lilievand . . | Fra liden af hans Hierte kiær. Oehl.RL.17. hun kjendte godt Engländerne fra Helsingør af (: siden den tid, de var i H.). Hauch.MfB.217. fra ganske lille af havde han altid været sengeliggende. HCAnd.V.280. skal man rigtigt blive Christen, maa man blive det som Barn, fra Barn af. Kierk.XIV.253. (han) havde endnu Gæld paa sig fra Rejsen af. Brandes.I.323. Hun var fra ganske ung verdensklog indtil Kynisme. smst. XVIII.97. Vi havde kjendt hinanden fra Drengene. EChristians.F.85. hun var den klogeste allerede fra lillebitte af. Soph.Clauss.A.28. fra barnsben af, se u. Barnsben. 2.2) (jf. af A.2.2) om tid, hvortil noget hører som følge af sin tilbivelse, art olgn. De Fremmede fra forrige Aften kom for at søge hende. Gylb. IV.304. *Normannakongen hørte | Er Gubben fra (: som han talte med) i Gaar. Winth.IV.18. den samme døde Tid fra før af indtraf atter. ThomLa.AH.345. Samtalen .. fra før af randt op for ham. Schand.SF. 198. vi ere fra igaar (: har kun levet i kort tid; Chr.VI: bleve til i gaar) og vide Intet. Job.8.9. *Det lyder som et Eventyr, et Sagn fra gamle Dage: | En røvet Datter, dybt begrædt, er kommet frelst tilbage | Pont.(FædrelSange.168). En Rekrut fra fire og treds. Rist.(bogtitel.1889). *Saa drømte hun sødt om to Hjærter, | — og han om en Tøs fra fornylig. Sødb.GD.124. Hvorfor skal han være ligesom mændene, fra da jeg var tyve år? Hjorta.SJ.69. Andenstyrmand stikker Hovedet op over Lugekarmen. Det er ham fra før. OscJens.IV.23. den voldsomme kamp fra de sidste dage er i dag aftaget | en økse fra broncealderen | fra i fjor, se II. Fjor. 2.3) om op- hør af virksomhed: efter; oven paa. *Der

sad i fordums Tid | De harniskklædte Kæmper, | Udhvilede fra Strid. Oehl.L.II.102. *fra sit Dagværk sover | Trindt om os Stad og By. Blich.D.II.49. „Der bliver Intet af ..“ sagde Værten, der kom ind fra at have seet efter Vejret. Blich.III.485. (gud) hvilede paa den syvende Dag fra (Chr.VI: af) al sin Gjerning. 1Mos.2.2. 3) (jf. af A.3 samt IV. for 7.3) om løs- rivelse, adskillelse, fjernelse, befrielse m. m. 3.1) ved (trans.) verber og vbs. *o milde Gud! | Bevare Kongens Hus, | Samt alle Mand | I disse Land, | Fra Fjendens Vold og Knus! Vægtervers. Kl.9. viisdom .. bevarede ham fra (1871: for) fienden, og forsikrede ham for efterstræbere. Visd.10.12(Chr.VI). frie os fra det Onde! Matth.6.13. han skal skille dem fra hverandre, ligesom en Hyrde skiller Faarene fra Bukkene. smst.25.32. *Hvis hand sig ickun holdt lit fra Toback at smøge. Holb. Paars.39. vil du tage mit Lif fra mig, saa gjør du mig en stor Tieniste. sa. Mas.II.4. Vil du holde dine Øyne fra Huuset. sa. HP.II.9. (bonderne) lade Lærde Folk bekyrre sig om at rense Skrifter fra Copiiert-Feyl; de selv rense deres Agre fra Ukrud. sa. Ep.I.70. Sinke een fra sit Arbeyd. Høysg.S.91. Væne et Barn fra Patten; fra en ond Vane. smst. Man siger baade; At sætte een af sit Embed: og: At sætte een fra sit (nu alm.: afsætte en fra hans) Embed. smst.92. Det var nok, til at frelse dem fra Guds Hevn. Ew.(1914).I.34. maaskee have vi .. leet os fra flere Fordomme, end vi have tænkt os fra. ForSandhed.I.17. *Han sneg sig ud med Høns, og Viin, og hele Klatten, | Imens at jeg (: pigen i køkkenet) stod her og noget fra mig gjorde (: fik arbejde fra haanden). Chr.Borup.PM. 31. Baronen (drikker Glasset ud, og sætter det fra sig paa Tallerkenen). TBruun.(Skuesp.II.4). *Adskilt fra den, for hvem mit Hierte banker. Oehl.SH.13. *Da havde Løke Kiedet | Reent ifra Benet ædt. sa. NG.59. *Engelen, som Han udsendte, | Tog mig fra min Faders Faar. Grundtv.SS.II.167. saalænge disse Leiligheder fra andet Brug kan undværes. MR.1806.395. *Fra Marken tog de den gule Neg: | Den blev Holger Danske Pude. Ing.RSE.VI.181. *ei min Vantro var saa stærk, | At den mig rev fra Kirkens Bryst. Heib.Poet.X.235. Hospitalet er skilt fra Gaden ved et .. Gitter. HC And.V.133. „Troer Du ikke nok, at jeg beholder ham?“ sagde hun, „Vor Herre vil ikke tage ham fra mig!“ smst.VI.103. *Nu skal Du befries, min kjære Stad, | fra dit snevre Panser. Kaalund.321. *Ole han reddede Folk fra Forlis | I massevis. Drachm. SH.66. Saa tog de Forlovede Afsked fra Søstreparrat. Gjæl.GD.160. kirkens adskillelse fra staten | dette nederlag har taget modet fra fjenden | alle hans penge blev stjaalet (ell. røvet) fra ham | fra i forb. m. fjerne, se u. II. fjerne. dømme en fra noget

ell. dømme en noget fra, se II. dømme 1.2. drikke fra en, se II. drikke 4.3. || slaa, bide fra sig, holde en modstander borte ved at slaa, bide. *Om man kand kalde Krig, naar man kun stille staaer, | Sig lader prygle kun, og icke fra sig slaaer. *Holb. Paars. 328. Høysg. S. 91.* *sjelden ud det Laadne kun han vender, | Og endnu sjeldnere han fra sig bed. *PalM. IV. 51.* || om adskillelse *m. h. t. væsen.* Jeremias Tobakspinder der ikke . . vilde holde Juule-Aftener fra andre Aftener (o: gøre forskel paa dem). *Holb. Jul. 7sc.* *Hvo skiller vel (o: kan skelne) et Hul af . . | Mosdækket Løvværk fra en anden Busk? *Oehl. A. 318.* for nu at skille dem fra hinanden, kaldte man (den ene) den store Claus og (den anden) lille Claus. *HCand. V. 11.* jeg kan kjende de Kloge fra de Dumme. *smst. 112.* Pashaens Yndlingshustru, der udmærkede sig fra de andre ved ingenting at bestille. *And. Nr. SD. 117.* || Undtagelser fra de almindelige Sætninger (o: reglerne). *JSneed. I. 380.* jf. undtage, Undtagelse. || om talforhold (subtraktion). trække af, fra en Summa. *vAph. (1759). 495.* 7 fra 12 er 5 (o: naar man trækker 7 fra 12, faar man 5 til rest) | 3.2) (jf. IV. for 7.8) ved adj. og deraf afl. subst. || (nu næppe br.) ved ord, der betegner frihed olyn. (de danske) ere . . temmelig fri fra (nu: for) smitsomme og hidsige sygdomme. *Holb. DNB. 14.* Christi ydmyge Sind . . er kiendelig fremmet fra (nu: for) de fleste af denne Værdens Vise. *EPont. Men. II. 7.* Ledighed, Frihed for eller fra Arbejd. Dog er for brugeligst. *Høysg. S. 201.* (krybskytten) stræbte at gjøre sig løs fra (hjørtens) Takker. *Blich. I. 267.* (jeg) satte mig . . fri som altid fra de Andres pinagtige Udtømmelser (o: jeg var ikke søsyg). *smst. IV. 142.* jf.: Fra Birkekontoret havde E. B. Sommerferie tolv Dage. *ORung. P. 57.* || om adskillelse, forskel *m. h. t. væsen.* *Imorgen til Armeen idag til Favnetag! | Imorgen bliver meget forskjellig fra Idag. *Heib. Poet. IX. 60.* Sytten Aar gammel var hun meget forskellig fra sine Søskende. *JPJac. II. 2.* han var let kendelig fra alle andre ved sin højde |

4) (jf. af A.4) om ophav til besiddelse af legemlig ell. aandelig art. 4.1) om den, fra hvem noget modtages ell. hidrører. Huus og Gods arves efter Forældre; men en forstandig Kvinde er fra Herren. *Ords. 19. 14.* (kaffebønner) kommer fra Tyrkkerne. *Holb. Bars. I. 6.* Dette Brev er (sendt) fra en god Ven. *Høysg. S. 278.* *Et Brev fra salig Faster. *Wess. 43.* „De har i dette Øieblik faaet en god og hoist nødvendig Present.“ — „Ja fra den gode Madam Rar.“ *Heib. Poet. VI. 26.* Eder alle . . være Naade og Fred fra (Chr. VI: af) Gud vor Fader. *Rom. 1. 7.* Fra R. gik Gaarden over til Sønnen. *Trap. IV. 397.* han fik overrakt en adresse fra sognets beboere | fra Berlin (o: i et brev fra en korrespondent i Berlin) skrives til Köln. Zeit. | fra sin moder havde han arvet et

tungt sind | || om hilsner og budskab: jeg skal ellers hilse fra min Kiæreste. *Holb. Bars. II. 6.* *Høysg. S. 69.* Jeg skulde hilse saa flittig fra Madam Rar. *Heib. Poet. VI. 22.* mange venlige hilsner fra din hengivne Peter! || Jeg kan hilse dig (o: lade dig vide) fra Jansine og mig, at du skal smukt være af vor Mening. *Hzr. VII. 136.* (du skal) sige til Adrian . . fra mig af, at han skal (poste) Vand paa Hovedet af Fatter. *JLange. III. 226.* 4.2) om kilde til viden. *aldrig spørges det fra Nord, | Vi Lyset vil fordunkle! *Grundtv. PS. VI. 232.* jeg veed fra en paalidelig Kilde, at det er . . et Paafund. *Hzr. II. 150.* Det vides jo ogsaa fra Europa af. *Brandes. XI. 332.* den fra Holberg bekendte Brabandske krig | den fra Isted (o: sin virksomhed ved Isted) kendte Læssøe |

5) (jf. af A.5) om oprindelse, herkomst *m. m. 5.1)* om hjemsted ell. frembringelsessted. God Dag Landsmand! er du fra denne Bye? *Holb. Ul. V. 2.* *Høysg. S. 277.* *Her smager Thee og et Glas Viin | Fra Rhin. *Stub. 69.* *Nu danser I Prindser fra fiern og fra nær! *Bagges. Ungd. II. 100.* *Dyr fra Asia, Africa. *Oehl. SH. 15.* *Fra Velskland er hans gode Sværd. *sa. AV. 20.* de var her baade fra Viskum og Fussingø. *Blich. (1920). VII. 14.* de Blomster ere nok fra Gartner Ørgaard. *Heib. Poet. VI. 14.* *husvale | En Syg med Læskedik fra Herrens Bord. *Boye. PS. IV. 131.* *En Sønderjyde fra Flensborg. *Hzr. D. II. 117.* En Rose fra (o: som har vokset paa) Homers Grav. *HCand. V. 246.* *hvert Ord, der kom fra Hjerter, og som til Hjertet naar, | det blev en Sten i Muren, som hegner hendes Gaard. *Lemb. D. 106.* de fra Gammel-Bergamo (o: de paa stedet hjemmehørende) stirrede efter dem (o: de udenbys). *JPJac. II. 387.* *som skulde fra selve Naturens Barm | Den nye Forløser fødes. *Drachm. D. 55.* studenterne fra Metropolitanskolen | ordet „blive“ er et laaneord fra nedertysk | ilden fra (o: som er frembragt af) fjendens kanoner | 5.2) om nedstamning. (Don Ranudo, som) nedstiger i en lige Linie fra den store Don Prospero. *Holb. DR. II. 4.* Hagen nedstammede i lige mandlig Linie fra Kong Sverre. *Mall. Sg. H. 69.* *Oehl. HJ. 14.* *De regne deres Slægt fra Gudestammen. *Heib. Poet. VIII. 40.* falde fra (om husdyr), se II. falde 6.2. 5.3) om sted ell. forhold, hvorfra emnet til litterære ell. kunstneriske fremstillinger er hentet. Fra Piazza del Popolo. *Bergs. (bogtitel. 1867).* Fra Taarbæk. 1879. Studie (af maleren Vilh. Kyhn). *Baadhusudstill. (1901). 58.* Fra Støvlettiden. *Rist. (bogtitel. 1884).* „Personalialia“ fra Residensstadens høgere . . Selvskabskredse. *Pont. FL. 249.*

6) (gl'da. år fra aar, stwnd fra stwnd, oldn. år frá ári mfl.; nu enten ombyttet m. for (IV.4): ænyd. fod fra fod, nu fod for fod, ell. m. fra — til: ænyd. aar fra aar, nu aar for aar, fra aar til aar (jf. fra tid til anden), ell. aar efter aar) om rækkefølge

af ensartede tidsafsnit, ting m. m., som følger umiddelbart efter hinanden. || † Iris (førere) samme Tale Ord fra (nu: for) Ord til Agamemnon. *Hob. Ep. I. 392.* efterhaands blir (jeg) jér forbunden Dag fra Dag ved alt for store Prøver af jeres Kierlighed. *Kom Grønneq. II. 373.* de Engellænder (begyndte) Tiid fra Tiid . . at seyle Norden om Norge. *Slange. Chr. IV. 21.* Aar fra Aar, Dag fra Dag. *Rahb. Tilsk. 1793. 588.* *Vor Præst, som nylig var lidt svag, | Blir feed og fyldig Dag fra Dag. *Bagges. I. 168.* (læreren) skal vanke Gaard fra Gaard for af og til at undervise de Børn. *PNSkovgaard. B. 105.* *Ei om Du søndersled mig Led fra (,for“) Led. *Hauch. DV. III. 89.* by fra by, se u. By 2.1. || Smerten . . skal vare fra Dag til Dag (o: mange dage i rad). *2Kron. 21. 15.* Israels Døttre gaæ fra Aar til Aar for at prise Jephtah, den Gileaditers, Datter fire Dage om Aaret. *Dom. 11. 40.* *Man reyse maae fra Bye til Bye fra Land til Land, | Man een ey finde skal. *Hob. Paars. 83.* en Formue, som . . kunde giemmes ikke alene fra Aar til Aar, men og fra Alder til Alder, og fra Slægt til Slægt. *JSneed. VII. 469.* det gienlød fra Field til Field, fra Kyst til Kyst. *Mynst. Betr. I. 278.* *Vi skal for Bønder kvæde, | Saa det kan gaa fra Mund til Mund, | Fra Slægt til Slægt med Glæde. *Grundtv. PS. VI. 382.* *Skjønt fra Sjal til Sjal det lød. *Ing. RSE. VII. 233.* (hans) Tilstand (forbedrede) sig fra Time til anden. *Gylb. II. 119.* *barbenet Munken | Jo gaaer fra Huus til Huus. *Winth. HF. 236.* „Det er magnifique! nyseligt, excellent!“ gik det fra Mund til Mund. *HCAnd. V. 115.* *En lille Nisse reiste | Med Extrapost fra Land til Land. *Gerson. 50D. 45.* (man) har styrtet vort Fædreland fra Ulykke til Ulykke. *Pont. FL. 333.* Man gik saa at sige og ventede jeg skulde gøre en Dumbhed, fra Time til Time. *AndNæ. DM. V. 127.* fra dag til anden, fra dag til dag, se Dag 7.2.

7) efterstillet og styrende et steds-adv., især hvor (og logisk hørende til de foreg. bet., især bet. 1). „Her er Manden ude . . som skal have Penge for de 8 Tønder Kull . . — „Ja, hvor skal jeg tage Pengene fra?“ *Hob. Kandst. I. 6.* *Hver som Røgen seer opstige . . | Tænke maae om ikke sige, | Der er heedt, hvor den kom fra. *Wess. 25.* *der var Liv, et cætera, | Hvor dette sidste Skraal kom fra. *Bagges. I. 171.* *Jeg stod og grundet oppaa | Den Blomstervrimmel saa broget, | Hvor den kan komme fraa. *Blich. D. II. 81.* *velkommen, Frænde! | Hvor kommer du ifra? *Recke. KM. 102.* *Som Rosen sender sin Duft omkring . . | Saa drager hun om sig en Trylle-ring, | Der Ingen ifra kan gaa. *sa. SD. 108.* Saa kom der drivende hist og her fra over Sandet nogle ældre Mænd. *Drachm. PV. 26.* jeg trænger til at omgaa nye Mennesker. Men hvor skal jeg finde dem

fra. *SvLa. Fru G. 58.* Hvor fik han det fra? Fra gamle støvede Loffer, fra mørke Kældere — alle Steder fra. *Buchh. UH. 69.* jf. agter-, bag-, der-, for-, her-, hjemme-, hvor-, inde-, nede-, nedent-, nord-, oppe-, oven-, syd-, udefra of.

B. som adv. (uden styrelse).

8) i forb. m. verber. 8.1) ved intr. bevægelsesverber (svarende til bet 1.1); om bevægelse, hvorved en tidligere indtagen stilling forlades: bort (især overf.). skodden er faldet fra (o: har løst sig) | falde fra i overf. anv., se falde 9.7. listen gik fra i limingen | han tog tilløb, inden han satte fra (o: begyndte paa springet) | *Buchh. UH. 107.* han traadte fra som bestyrelsesmedlem | || gaa (flyve osv.) fra og til, (nu l. br.) fjærne sig og nærme sig; komme og gaa. *Din Søn gaer fra og til, han vil ei sidde | Til Bords. *Thaar. ES. 88.* *Trindt flyver jo et Mylder (af bier) | Os fra og til. *Recke. FJ. 51.* Hans Hustru gik fra og til og puslede om ham. *AndNæ. PE. I. 258.* † Det er fra og til med hans Helbred (o: er ustadigt, snart bedre, snart værre; gaar op og ned). *VSO. MO.* || overf., om talforhold. 4% gaar fra (o: fradrages, subtraheres, mindskes paa købesummen) ved kontant betaling | jf. (s.): de Par Ører, der endelig kunde blive fra (o: blive til rest), naar Kæltringerne faar slaast om Boet. *Thuborg. A. 83.* 8.2) [fra ell. fra?] jf. Høysg. *AG. 15.* *Rask. Retsskr. 46.* *Thorsen. 87.* (svarende til bet. 1.5) om ophor af væren paa et sted; borte. jeg er . . fra' eller frae. *Høysg. AG. 98.* † *Han gjerne saae, at hun var fra (nu: fraværende), | Naar du med handen talte; | Og at hun i sit Kjøkken da | Var ude. *Falst. 108.* du kan gaa lige ind, for laasen (o: spærringen) er fra | 8.3) (svarende til bet. 1.6) i forb. langt fra, langt ifra som adv., se u. lang. 8.4) (svarende til bet. 3.1) ved trans. verber, der betegner løsrivelse, fjærnelse, adskillen olgn. (jf. af B. 1.2) || om løsrivelse, berøvelse olgn. † det som ligger forvaret udi dette Kammer hører mig selv til, og jeg haaber, at Eders Majestet tager mig det aldrig fra (nu: aldrig fratager mig det). *Hob. Hh. I. 454.* han bedrager det svage Kion deres dyrebareste Klenodie, og med det samme deres Velfærd fra. *Ruge. FT. 333.* jeg troer, jeg slaar Bunden fra. *Wiwet. EL. 120.* *Hvis man sig til lidt Hæder stundom skriver, | Saa skriver man sig ogsaa Hæder fra. *PMøll. I. 102.* *Benet var ynkelig skudt ham fra. *Hz. D. II. 119.* (damernes) Kjoler, hvis Rynker han ubekymret traadte fra. *CMøll. PF. 108.* brække (laasen), hugge (skanken), rive (tapetet), rykke (slaaen) fra | || om fjærnelse. Stenen var væltet fra (1819: fravæltet). *Marc. 16.4 (1907).* de savner noget, men Opiumspiben eksisterer ikke mere, de er vænnet fra. *JVJens. Intr. 164.* hægte (bivognen), skruer (proppen) paa beholderen, slaar (slaaen), spænde (he-

stene), støde (baaden), trække (tæppet), vende (ansigtet) fra | pigerne skulde melde sig fra (o: melde deres afgang fra tjeneste) paa politikammeret | || overf.: jeg vil hverken raade dig til eller fra (o: hverken i/skynde dig eller afholde dig) | dreje fra, jf. u. dreje 1.3. (sj.:) Præstefruen, var derimod høj og skarp. Hun saa ud til at kunne bide fra („bide fra sig“). *Thuborg. KV.65.* || om subtraktion. du skal ikke lægge tallet til, men trække det fra | driftsomkostninger regnes fra ved skatteansættelse | drage fra, se III. drage 14.4. overf.: *Til ikke lægger og tager ei fra (o: hverken forøger ell. formindsker kraften) | Glædens det evige Halleluja. *Grundtv.SS.I.140.* *Jeg er en orthodox og gammel Præst, | Jeg ta'er ei fra (o: bortforklarer intet i bibelen), ei heller til jeg lægger. *PalM.IV.39.* Hva skidt — en Søvn fra eller til (o: mere ell. mindre). *AndNz.DM.III.65.* jf.: alt går efter Allahs Vilje eller en ubøjeelig Årsagslov uden noget Fra eller Til (o: uden at der forandres noget i planen) fra hans Side. *EMøller.Inderstyre.(1914).38.* || om hindring: gøre († hjælpe) til og fra, virke for at fjerne og hindre (noget). *Velan, min Hr. Patron, jeg da | Vil haabe ufejlbarlig, | At du ej hjælper til, men fra (o: ikke er til hjælp, men til hinder), | Naar en er uforsvarlig. *Falst.104.* *kast over Hjelmen da | Mit Hyllekslag, det grønne! | Maaske det meer gjør til og fra, | End kløgtig Mand kan skjønne. *Ing.VSt.28.* *mangen En behage kan, foruden | At gjøre selv det Mindste til og fra. *PalM.VIII.102.* Ligger der ikke som oftest imellem to Mennesker noget, som de kun sjælden kommer igennem? Og de selv kan hverken gøre fra eller til. *Nathans.S.134.* det gør hverken til eller fra *olgn., det hverken gavner ell. skader; det er ligegyldigt. Bagges.Gieng.118.* *Jeg har gaaet i Handelsklasse.“ | — „Det gjør Intet til og fra.“ *Heib.Poet.X.206.* Om hun saa var Enke efter Napoleon selv, saa gjør det mig hverken fra eller til. *Gyld.VII.276.* Hvad Viise han synger . . . gjør hverken fra eller til i vore Sager. *Lieb.DQ.II.61.* || om adskillelse i dele, grupper *olgn.* klippe (et stykke tøj), sigte (avnerne), skille (det fordærvede), smelte (fedtet), sætte (mad) fra | 8.5) sigte | fra (*glda.* sige fraa, *oldn.* segja frá; jf. Fragsagn; nu især *dial.*) fortælle om (noget); give besked (om). „laae der en Galant skiult (o: under sengen)?“ — „Ja . . . men jeg skal ikke sige fra (o: røbe det).“ *Holb.Bars.IV.1.* I ma gaa saa tit paa Mascarade som jer lyster, jeg skal min Troe aldrig sig fra. *sa.Masc.I.11.* Man vil sige, at I har havt adskillige Samtaler med denne forbittede Dames Folk, som var her, og lige-saa med Mylordens, som nu ikke kommer her mere, at I siger alting fra, og at I udtyder alting til det værste. *Skuesp.I4.*

63. Elektriske Klokker kimer og siger fra i forskellige Tonarter oppe og nede i det store Hotel. *JVJens.M.II.96.* det skal vel være fint det, ikke at sige ordentlig fra naar én er hungrig — fatiggaardsfint! *AndNz.DM.III.46.* (nordostsjæll.:) „er N. N. tilsagt (o: til at møde i retten)?“ — „ja, jeg har sagt fra (o: givet ham besked)“ —

9) om tid: fra og til, (nu næppe br., se dog *Feilb.*) med visse mellemrum; nu og da (jf. af og til u. af B.3). hvilken Trening varede fra og til (o: med afbrydelser) i 28 Timer. *CPRothe.MQ.II.547.* man underhandlede og sloges fra og til, og Skjebnen var . . . omskiftelig. *CBernh.V.42.* Til og fra kom ogsaa udenlandske Gjæster. *JFibiger.Liv.167.* ham, der fra og til sendte hende smaa Breve. *JohsPalM.DD.124.*

C. som konj.

10) om tilstand ell. handling, som fortsættes uafbrudt fra et tidspunkt i fortiden: siden. det, som haver været skiult fra Verdens Grundvold blev lagt (1907: fra Verdens Grundlæggelse). *Matth.13.35.* fra jeg var et Barn, har jeg kundet glæde mig ved, at see Folk trækkes i Arrest. *Holb.Kandst.IV.1.* *Sandveien er jo nu fast, fra det regnede nys. *Riber.II.104.* *fra jeg kunde løfte Bog i Haand, | Var jeg fortrolig med din Digteraand. *Oehl.L.II.13.* *Alt fra jeg var en liden Mø . . . | Var Bjørn min stadige Tanke. *sa.LF.152.* Jeg har . . . kjendt hende fra hun ikke var større end som saa. *Wengel.I.27.* (prinsen og prinsessen) havde holdt af hinanden lige fra de var smaa. *SvGrundtv.FÆ.II.72.* han var voksen, fra han var atten (o: aar). *EBrand.Bes.24.* Jeg husker det fra jeg var Dreng. *Norman-Hans.Aina.(1904).35.* Jeg kendte gamle B., fra Døtrene var saa store som saa. *SophClausA.21.*

fra-, i ssg. [f'ra-] m. bitryk paa sidste led og oftest stød, hvis sidste led lydligt er modtageligt derfor (sgr. m. fra- er atm. i ænyd-, sjældne i glda. (se fradrage, fragaa); *oldn.* frá- indgaar i en del vbs. og adj. (af. af verber), fx. i frádráttur, -fall, -lauss, -skiljanligr ofl.; *sml. ty. ver-, got. fra-* samt VI. for-) især til fra 8.4 (og 3.1), brugt for at betegne løsrivelse, bevarelse, fjernelse, adskillelse fra noget (hvor intet andet bemærkes ndf., foreligger denne bet.); de fleste ssg. er verber (ell. subst. og adj. af. af verber), jf. dog subst. som -side, -vidde, adj. som -haands, -lands, -villig || ved siden af verber smst. m. fra- findes som regel (især i talespr.) forb. af verbum m. efterstg. fra, jf. dog frabede, -kende, -skrive; sgr. m. fra- tilhører især skriftspr. ell. fa. spr. og anvendes ofte i overf. bet., jf.: fralægge sig en beskyldning: lægge bogen fra sig || som eks. paa mere tilfældige ell. let forstaaelige ssg. m. fra 8.4, der ikke er medtaget ndf., kan her anføres: *Han Bibelen fravaaser sund Forstand. *Zellitz.I.331* derefter frasies de i Vandet opløste, unyttige . . . Stoffer. *Dagbl.*

²⁷/₁₀1871.2.sp.5. en Fraløsning (Brandes.DD. 3: Amputation af Foden var uundgaaelig. Brandes.I.369. Man samler Stivelsesmælken i store Kar („Sættekar“), hvor Stivelsen sætter sig til Bunds, medens Vandet fratappes. Christ.Kemi.182. endvidere ssgr. som fra-bryde, -brække, -nøde, -pille, -presse, -rykke, -sigte, -tvinge ofl.

I. **Fraa**, en, II. **fraa**, v. se I. Fraade, 10 II. fraade.

III. **fraa**, præt. af II. fregne.

IV. **fraa**, præp. se fra.

I. **Fraade**, en. [f'råðø] (nu kun dial. **Fraa**(c). Fraå. Høysg. AG. 15. Ew. V. 104. Feilb. Thorsen.25. — sj., især poet. (jf. dog Feilb.): **Fraad**[f'råðø] Winth.HF.243. Bogan. I.44). uden flt. (ænyd. fraa(d)e, fro(d)e, glda. frod, frodhe, fraðhe (Kalk.I.791. Suso.137. Postil.186), æda. frothæ (Harp.Kr.105), oldn. 20 froða; eng. froth laant fra nord.) 1) vædske opfyldt af (en stor mængde) luftblærer; skum. 1.1) (uden for †, især poet.) skum paa vand, der er (ell. har været) i heftig bevægelse; især: *bolgetoppenes hvide skum i storm.* *(*bolgerne*) Som trodsig vilde sprudle Damp, og blande | Forbitrede den hvide Fraae med Regnen. Ew.(1914).III.158. *Forbitret søger den (o: elven) hver Skranke at nedrive, | Og spyer om Hiulet (o: paa vandmøllen) ud af skummig Fraad et Svøb. EColb.(Rahb.LB.I.201). *Bølgen spruder | Fraade hen over den gængende Bov. Blich. D.II.194. (kong Knud) gik dernæst til Stranden, hvor der laae meget Skum, eller, som det kaldtes, Fraa. Thiele.I.183. (de for-dømte) drives om som hvide Maager paa Havet, ja som flyvendes Fraade i blæsende Storm. JPJac.I.84. *Derude stod Havet i Fraade | Og Skyerne havde Hast. Drachm.SH.14. Tekn.MarO. 1.2) (nu især dial.) skum paa øl, mælk olgn. vAph.(1759). Feilb. Der syltedes! I en stor Gryde paa Komfuret boblede Hindbærrene, og Husets unge Datter stod og skummede den øverste røde Fraade af. Knud Pouls.BD. 74. 1.3) skummende spyt, der staar om munden (paa mennesker) ved anstrengelser, heftig indre bevægelse, krampe olgn. ISam. 21.13. *(Goliath) vreed om sig beard, | Fraaden flød i Skieggæt ned. Brors.294. Angekkokken laae i Krampetrækninger, og Fraaden stod ham for Munden. Ing.EF. IV.68. Sal.²VII.372. || om dyr. vAph.(1759). *laan af Cerberushans Fraae. Ew.II.73. Feilb. (sj.) om den af en drage udsnyede edder: HolsteinRathlou.SF.49. 2) (sj.) d. s. s. Fraadsten. Thiele.I.183 (se u. Fraamur). II. **fraade**, v. [f'råðø] (nu næppe br. fraa(c)). Moth. F339. Høysg. AG. 144. vAp.(1764)). -ede. 60 (ænyd. fraa(d)e; af I. Fraade) 1) om vædske i stærk bevægelse: omdannede (helt ell. delvis) til skum; dækkes af skum; staa i skum. 1.1) (jf. I. Fraade 1.; især poet.) om vandmasser i voldsom bevægelse; især om det oprørte hav. *Trillende Vover og fraadende

Bølger. Boge.AD.I.62. *Derude fraader stadt Østersøen. Bagger.II.447. Havet bruser, og Bølgen fraader. Kierk.III.143. *Hvor Elven nedstyrter fra høje Fjæld | Med Bulder i Fossen sit fraadende Væld. Begh. D.II.173. jf. bet. 2.1: *han kom som Nordhavets Bølge | Fraadende Fienden frembrød. Oehl.Digte.(1803).189. || i videre anv.: bevæge sig voldsomt; vælde. *evigt Skummet fraader om min Ø.sa.BG.167. *Elven fraader | Ud af Fjeldet. Grundtv.Kvæd.109. Ing.VSt.92. billedl.: *Alt fraader frem et Hav af Ord.CKMolb.SD.240. 1.2) (jf. I. Fraade 1.2; nu især dial.) om mælk, øl olgn. (under kerningen) kan det ske, at Fløden fraader, saaledes at Kærnen fyldes med sejt Skum. Landm.B.II.465. Manden skænkede fraadende Øl i Kruset til ham. JV Jens.FD.23. Feilb. jf.: *Sund og sød som Aftenmælken | fraader Hylden gullighvid. NJeppesen.(Tilsk.1921.II.58). 2) (jf. I. Fraade 1.3) om mennesker og dyr: udsondre stærkt skummende spyt; skumme om munden (af raseri, p. gr. af anstrengelse, krampeanfald osv.). 2.1) i alm. han haver en maalloos Aand . . han fraader og skiærer . . Tænder. Marc. 9.18. (bjørnen) brummede forbitret og fraadede med opspæret Gab. Ing.Levnet. I.62. *Som afsindig han fraaded. Winth. HF.73. CLange.S.38. vi tårrer Tyren, til den fraader. JVJens.EE.205. || om hestens skum ved bidslet. *den klegede Skofte du stikker i fraadende Munde (paa hestene). Oehl.SH.57. jf.: det fraadende Bidsel (o: paa en hest). Gjæl.R.142. || (l. br.) overf.: vise raseri. Brandes.(Pol.²1907.8). den kommende Granat, der ligesom fraadede i satanisk Raseri. Rist.ER.147. kom nogen (fangen) for nær, kæftede og fraadede han. JVJens.FD.67. (sj.) præs. part. som adv.: (han) havde været fraadende gal i Hovedet. Pont.DR.II.12. 2.2) \ m. obj.: udsny (edder olgn.). *Helst fraade vi (o: skrubtudser) vil! Vor Gift bag Fordommens fugtige Steen. Oehl.II.122. **Fraade-**, i ssgr. (sj. **Fraa**, se Fraamur; ogs. **Fraad**, fx. fraadbedækt (Oehl.L.I.63), -fuld (Lundbye.B. 91); se ogs. Fraadsten). (især poet.) af I. Fraade 1.1; fx.: *Havets Fraadeskum. Søtoft.RD.88. fraadekøgende Brændinger. Schand.TF.II.256. *Avlis fråde-hvidestrande. N.Møll.Agam.12. || til I. Fraade 1.3. Der laa de . . med vandisfunktende Øjne, med Fraadeskyer for deres Munde. JPJac.II. 333.

† **Fraads**, en. (ogs. **Fras**). (ænyd. frodz i bet. 2, glda. fratz, froz i bet. 1; fra mnt. vrat(s), jf. ænh. frasz; egl. vbs. til fraadse; jf. Fjældfras) 1) d. s. s. Fraadseri 1. hand har levet . . i Suus og Duus, i Vellyst og Fras. Hersl.Præd.190.2) fraadser. Fråds. Moth.F339. 3) (som forkortelse af Fjældfras; sj.) jærv. smst. **fraadse**, v. [f'rå:sø; gldgs. og dial. f'rå:sø] -ede. vbs. jf. **Fraads**, **Fraadseri**. (ænyd. d. s.; fra mnt. vrasen (vratzen); besl. m. ty. fressen, got. fra-itan,

opæde (jf. æde); sml. Fresser; uden for bibl. og dial. nu især \mathbb{W} ; foragt.) overfyldte sig med (god) mad; æde. (Alexander) slog sig til Ørkesløshed, fraadse, og drak baade Dag og Nat. *Holb. Intr. I. 29.* Han fraadse i sig alt, hvad der var paa Fadet. *VSO.* han spiste, han fraadse gudsforgaent. *JVJens.HF.136.* \mathbb{W} (sj.) m. refl. obj. og præd. *Den, der | ude fraadser sig syg, spiser ei hjemme sig mæt. *FGuldb. Den store Stad. (1818). 110.* \mathbb{W} i forb. m. præp. og adv.; især i overf. anv.: hengive sig til overdreven, overdaadig nydelse ell. brug af noget. *Op man fraadser med Gods og forøder den frodige Kornmark. *PMøll. ES.I.290.* *deres Hest. | Begjerlig fraadse i det friske Hø. *smst. 36.* manges Humøder eller Kokkepige fraadser med (brændselet). *MHindhede. Økon.Kogebog. (1907). 69.* (Hauch) fraadser ikke i Smerten. *JBorup. 20 LitteræreUdkast. (1910). 93.* **Fraadsegilde**, et. (sj.) d. s. s. -lag. *VSO.* **-lag** ell. **-lav**, et. (l. br.) gilde, hvor der ødsles med mad (og drikke); ædegilde. -lav: *VSO.* Feste eller .. vilde Fraadselag (*Chr. VI.:* fraadserier). *Visd. 14. 23.* **Fraadser**, en. (nu kun dial. *Fraadser.* *Holb. Tyb. IV. 4.* jf. *Kort. §139.*) fl. -e. (glda. frodzere, fraatzer; af fraadse; nu l. br. uden for bibl. spr.; foragt.) person, som til stadighed overfylder sig med (god) mad; ædedolk. en *Fraadser* og en *Viindranger*, *Tolderes* og *Synderes Ven.* *Matth. 11. 19.* *En Mand, som ikke sig ved Mad uskikket gjør, | Jeg undrer høyt, at du en *Fraadser* kalde tør. *Anti-Spectator. 116.* *Sæt for en *Fraadser* et poetisk, fedt, | Med Boller opfyldt Suppefad tilside. *Hzr. D. III. 49.* *Feilb.* \mathbb{W} *talem.:* „Nej Tak! a er ingen *Fraadser*“, sagde *Jyden*, han havde ædt nitten *Spegesild*, og de bød ham den tyvende. *Mau. 2358.* *Feilb.* se endvidere *Mau. I. 252.* **Fraadseri**, et. flt. (nu sj.) -er. (glda. fraseri (*Suso. 11.*)) 1) (nu især bibl.) som vbs. til fraadse. *fraadserier* og *drukkenskaber* (1819: *Fraadserie* og *Drukkenskab*; 1907: *Svir* og *Drik*). *Rom. 13. 13* (*Chr. VI.*). Nogle anvende (*rigdommen*) paa *Drik* og *Fraadserie*. *Holb. Plut. I. 7.* *Ruge. FT. 285.* *Troels L. V. 18.* \mathbb{W} (l. br.) overf.: *overdaadighed*; *ødslen.* 50 *MHindhede. Økon. Kogebog. (1907). 69.* 2) \dagger d. s. s. *Fraadselag* (de holdt) galne *fraadserier* (1871: *Fraadselag*). *Visd. 14. 23* (*Chr. VI.*) \dagger **fraadsig**, adj. (jf. *ænyd.* *fraadzelig*; *efter ty.* \dagger *fræssig*, *mnt.* *vratzig*; *af.* af *Fraads*) *begærlig efter føde*; *graadig.* *Blørnen* er et meget *fraadsig* *Creatur* om *Sommeren.* *Ruge. FT. 282.*

Fraadsten, en. (\dagger *Fraadesten.* *Moth. F339.*) (af I. *Fraade* I; *navnet p. gr. af dens skumlignende udseende*; *fagl.*) *porøs*, *hvidgul kalksten*, som findes ved *kilder*; *kalktuf*; *kildekalk.* (*kirken var*) af *tilhønge* *Fraadsten.* *ADJørg. NK. 780.* *Uss. Danm Geol. §304.* jf.: *Frådstenskirkerne* havde form efter den gamle romerske basilika.

ADJørg. NK. 780. **I. Fraae**, en, **II. fraae**, v. se I. *Fraade*, **II. fraade**.

fraage, v. se *frage*.

Fraa-mur, en. (jf. *ænyd.* *frojmur* (*Kalk. V. 321*); af I. *Fraade* 2; sj.) *mur af fraadsten.* Den saakaldte *Fraamuur* findes anvendt ved enkelte af vore gamle *Landsbykirker.* Den bestaer af en porøs *Masse*, som *Bønderne* kalde *Fraa.* *Thiele. I. 183.*

fra-bede, v. [-be:ʔ(ðə)] vbs. (l. br.) -else (*VSO.*) (< *vAph. (1764)*; jf. *ty.* (sich) *verbitten*) 1) \dagger m. obj. og *hensobj.:* *gaa i forbøn for nogen for at opnaa fritagelse for noget* (jf. *forbede* 1). De *anholdte* hos ham om, at han vilde *frabede* dem saa haard en *Straf.* *VSO.* 2) *refl.* (ell. i *pass.*, se bet. 2.2 *slutn.*): *bede om fritagelse for* (jf. *afbede* 1.). 2.1) \dagger i *egl. bet.* han kommer paa dette *Sted* for at ære sin *Skaber* og at *frabede* sig hans *Vrede.* *Tullin. III. 151.* som vbs.: et *Ondes* .. *Frabedelse.* *VSO. 2.2* (*især* \mathbb{W}) m. *afsvækket bet.:* *udtrykke ønske om fritagelse for noget*; *ønske ikke at faa.* nu fik de *Foræringer*, men de havde *frabedt* sig alle *spiselige Ting.* *HCand. V. 258.* \mathbb{W} *især* m. *abstr.* obj. og *oftest* som *høstigt udtr. for et forbud, en afvisning* *olgn.* dette var en *Sort Løier*, som jeg meget vilde *frabede* mig. *PAHeib. Sk. II. 106.* (han havde) *frabedt* sig *videre Uleilighed* med denne *Sag.* *Engelst. Phil. 269.* *Høfligst han maa sig den *Ære* *frabede.* *Grundtv. PS. IV. 109.* Han *frabeder* sig *Kritik.* *Kierk. XIII. 427.* *Dumme Bemærkninger* *frabeder* jeg mig. *Drachm. M. 78.* *især* (ogs. i *talespr.*) i *udtr.* som have sig (noget) *frabedt* (jf. *forbede* 4). Du *staar* og *raisonnerer* *indvendig*, og det vil jeg have mig *frabedt.* *Bøgh. II. 317.* Saadan vilde hun ikke være, men det skulde han *forhaabenlig* ogsaa meget have sig *frabedt?* *Knud Pouls. U. 22.* jf.: at jeg har været i *Slaveriet*, det (o: *mistanke* *derom*) skal jeg meget have mig *frabedt.* *Hostr. Sp. T. I. 8.* \mathbb{W} i *pass.* Stor er den *qvindelige Trofasthed*, *især* naar den *frabedes.* *Kierk. III. 184.* *især i staaende udtr.* som: *Kranse* *frabedes* *venligst.* (*dødsannonce* i) *Berl. Tid. 2/1923. M. 8. sp. 5.* **-brækker**, en. \ddagger *jærnarm* paa *ankerspillets* *fordstykke*, som holder *ankerkædens led* *fri* af *spillets kædeskive* (jf. *Fribrækker*). *Scheller. Mar. O. \dagger -bøjelighed*, en. [8.1] (jf. *ænyd.* *frabøje*; sj.) *ulyst*; *u tilbøjelighed.* *Sorø Saml. II. 186.* *Frabøjelighed* *fra* (det *ønde*), *Tilbøjelighed* *til* (det *gode*). *KSelsk. Skr. VII. 144.* **-drag**, et. [-dra:q, sj. -dræq] (*især* \mathbb{W}) vbs. *til* -drage 2.3; ogs. om det *beløb* *olgn.*, der *fradrages* (jf. *Ådrag*). *vAph. (1759).* (han) havde *efterladt* sin *store Formue*, *efter* *Frdrag* af nogle *Legater*, *til* lige *Deling* mellem *Ferdinand* .. og *Simon.* *Goldschm. VIII. 8.* *efter* *fradrag* af *renter*, *omkostninger* | jf.: (*Chr. III* havde *forlenet sine brødre*) med *store Stykker* af *Sønderjylland.* Selv med disse *Frdrag* var *Danmark* dog endnu *ret* *anseligt.* *Troels L. I. 14.* \mathbb{W} (jf. u. -drage

2.s slutn.; sj.) *abstrahering; abstraktion* (1). Erindringen af den tilfældige Erfaringskres, hvortil (*almenbegreberne*) referere sig, beholdes uden Fradrag. *PMøll.II.274. -drag*, v. [-dra'qø] vbs.-else (*Moth.D115. VSO. MO.*) ell. -ning (*Brandes.IV.346*), jf. *Frdrag*, (ænyd. d. s., sml. gl'da. frandragning (*Postil.178*) samt oldn. frádrátr; jf. afdrage) 1) [8.1] † intr.: *rejse, drage bort (fra et sted); forlade*, den, som Tieneren uden lovlig Afseked er fradragen. *DL.3-19-12. vAph.(1764)*. 2) [8.4] trans. 2.1) † rive, slide løs; *frarive*. *(han) agted ikke .. mand ham et Been fradrag (o: amputerede). *LThura.Poet.48*. 2.2) † fjerne (noget) ved at trække det bort; *trække fra*. (de) kunne ikke fradrage det Sløer som bedækker deres eget Hierte. *Basth.Tale.(1782).19. sa. Tale.(1796).23*. Et Omhængs .. Fradragselse. *VSO. 2.3* (nu især ♀) om subtraktion: *regne fra; trække fra* (jf. afdrage 3, drage fra u. III. drage 14.4). *Moth.D115. (af min formue) finder jeg mig (pligtig)*, naar min giæld er fradragen, at svare 482 Rdr. *Holb.(HolbergAarboeg.1921.11)*. Det fradraget, som han behøvede til sit eget tarvelige Ophold .. tilhørte det øvrige .. hans Medmennesker. *Thaar.(Rahb.LB.II.84)*. *NatTid.1/2.1923.Aft.3.sp.2. overf.:* se bort fra; *fraregne*. fradrager man den omtalte Interesse, som Opførelsen af Wilhelm Tell frembød, saa vil Stykket .. ikke være noget væsenligt Phænomen i vort Repertoire. *Heib.Pros.VII.297*. Naar Romantiken nu saaledes har opløst Jeget, saa danner den fantastiske Jeger, snart ved Tilføjelse, snart ved Fradragning. *Brandes.IV.346*. || (sj.) m. obj. og hensobj.: *berøve; fratage*. Saasnat derimod den christelige Fordring: Armod gjøres gjældende, saa er .. flere Tusinder en saare høj Gage. Jeg siger ikke dette for at fradrage .. en saadan Embedsmand en eneste Skilling. *Kierk.XIV.53*. || (foreslaet af Eilsch., men ikke trængt igennem) *abstrahere* (2); i udtr. fradraget begreb, *abstrakt forestilling*. *Eilsch.Term.33. sa.Philhist.38.81.87. -dø*, v. [8.1] (ænyd. d. s.; jf. afdø; kun i præet. og perf. part.; nu sj.) *dø bort fra*. *Dem Hinch ogsaa (o: og) Lille, ved drefsende Skud, | Med flere Søe-Heldte fradøde. *Sort.HS.F1r*. baade min Fader og Moder ere mig fradøde. *Wess.TSkA. Rahb. Fort.II.287*. || (sj.) i perf. part. som adj.; om bolig: *som p. gr. af beboernes død er tom; uddød*. man fortalte, at han havde været en af dem, der under Pesten 1711 plyn-drede de fradøde Huse. *Biogr.Lex.VII.449. -dømme*, v. [-döm'ø] vbs.-else (*VSO. MO.*) (ænyd. d. s., fsv. frandöma; nu l.br.) 1) (jur.) om dommer ell. domstol: *dømme* (II.1.2) til at miste noget. (naar de ikke er ved den fulde formuft) fradømmer den Spanske Lov dem .. Myndighed. *Holb.DR.V.4. Slange.ChrIV.353*. Denne Adelsmand blev .. fradømt Ære, Liv og Gods. *Trap.II.*

402. *NatTid.1/2.1923.Aft.4.sp.4. 2) ♀ overf.:* udtale (ell. nære) den anskuelse, at nogen savner visse egenskaber (især aandsevner); (nu alm.:) *frakende* (jf. u. II. dømme 3.1). (man) fradømmer .. een Titel og Navn af en fornuftig Mand, der altereres af et uformodentligt Syn. *Holb.MTkr.539*. rent at fradømme os al Existentens. *Rahb.LB.II.352*. *Føielighed har | I fradømt mig. *Ilia Fibiger.SyndogSorg.(1862).33. D&H.-fald*, et. (ænyd. d. s., jf. fsv. franfal, oldn. fráfall, bortfald, død) vbs. til -falde (og falde fra). 1) som vbs. 1.1) † (sj.) jf. -falde 1; om vandmasser: *Kraft.M.II.766. 1.2) (nu sj.) til falde fra 2: bortfald; død*. *Kom Grønneg.V.240. Slange.ChrIV.586*. Mine Forældre døde begge .. og mine Søkende .. blev ved deres Frafald spredte til alle Verdens fire Hjørner. *Bogh.JT.48. Wied.S.341. 1.3) ♀ til -falde 2(1): det at opgve ell. falde fra nogen ell. noget; især nedset.:* svigten (paa forrederisk vis). et Rige kand beskyldes for Frafald eller Oprør, naar der ere tvende Prætendenter til Kronen. *Holb.DH.III.15*. her var baade Anfald og Frafald at revse. *Grundtv.Saxo.443*. I skal ikke beskyldte mig for Inconsequens, Frafald fra mine .. Grundsætninger. *Gylb.X.223*. han forlod mig. *Hans Frafald voldte mig mere Forbitrelse end Sorg. Tops.II.289*. dem, som handle ugudeligen imod Pagten, skal han ved Smiger bringe til Frafald (*Chr.VI:* komme til at hylke). *Dan.11.32*. Luthers Frafald (*fra katolicismen*). *TroelsL.IX.197. 2) † (sj.) det, som falder fra, kastes bort som unyttigt; affald* (6.3). En Mængde fortrinlige Retter kjender man aldeles ikke, ja bortkaster endog, som Frafald, de Substanser, hvoraf de kunde tilberedes. *Heib.Pros.VIII.488. -falde*, v. [-fal'ø] vbs. (l.br.) -else (*LovL.VIII.179*), jf. *Fralfald*. (ænyd. d. s., fsv. franfalla; jf. affalde samt falde fra u. II. falde 9.7; næsten kun i perf. part. (som adj.)) 1) løse og fjerne sig fra noget (jf. affalde 1.1, falde fra 1). *Moth.F43*. nu kun (*dial.*) om brødskorpe, der under bagingen har løsnat sig fra krummen. *VSO. Feilb.BL.75*. Det kunde ved Bagingen hænde, at Brodet ved for stærk Varme lettedes for brat, saa der opstod en Hulhed under Overkorpen, hvorfor man kaldte det frafaldet Brød. *NordsjøellF.I.153. 2) ♀ opgve ell. falde fra nogen ell. noget, man hidtil har sluttet sig til* (jf. affalde 1.3, falde fra 3). 2.1) m. h. t. mening, *anskuelse, tro oign.*; især nedset.: *svigte; svige*. det er umueligt, at de, som .. have smaget Guds gode ord .. frafalde (1819: falde fra). *Hebr.6.5 (Chr.VI)*. Man finder ogsaa Venner udi Fristelsens Tiid at vakle og at frafalde. *Holb.MTkr.191*. hvor mange Mennesker opofre ikke heller Livet, end frafalde en Mening? *JSnæd.VII.106*. Holsteen er frafaldet (o: fra Danmark). *Ing.VS.III.159*. (*den gamle jøde*) er urokkelig i sin Tro ..

og maatte fordømme (*sin datter*) hvis hun frafaldt for hans Øine. *sa. EF. II. 210. m. overgang til bet. 2.*: Themistocles underkøbte ham til, at frafalde sin Ansøgning. *OGuldb. (Rahb. LB. I. 85).* Forfølgning kan frafalde, saa længe ikke Dom er afsagt. *Retsplejelov⁹⁹/1909. § 711.* frafalde en dom *olgn.*, (*nu næppe br.*) berøve en dom *retskraft*; om *appellinstans olgn.*: omstøde (*en underretts*) dom. saafremt Underdommerens Dom siden ved Høieste-Ret maatte vende confirmeret, eller og Landstings-Dommen frafalder og underkient. *Stampe. I. 381. Baden-Jur. O. I. 171. jf.*: *slige Folk som vores Jomfru laste, | Naar de betænker sig, frafalde deres Dom. *Graah. PT. I. 329.* || *part.* frafalden *som adj.*; *spec.*: *som har svigtet sin tro.* een af de frafaldne Christne. *Holb. Ep. III. 320. (han)* var udstødt af Klosteret som en haardnakken. *Frafalden. Wand. Mindesm. I. 292.* omvend dig, du frafaldne (*Chr. VI.* forvendte) Israel! *Jer. 3. 12.* Julian den frafaldne (*∴ J. Apostata*) | *Sal.² XIII. 238. jf.*: Den store Frafaldne (*Brandes. DD. 70. Apostat.*) *Brandes. I. 408. 2.* m. h. t. rettighed, krav, ønske *olgn.*: *give afkald paa; afstaa fra.* Danmark vilde mand lokke med at frafalde ald Tiltale paa det Pinnenbergiske. *Slange. Chr. IV. 1111.* jeg antager, at de fleste Præster i dette Tilfælde udtrykkelig frafalde Offer. *Goldschm. Bis. II. 58.* ved denne Leilighed har (*han*) havt Uheld med sig, ialtfald hører der vel noget til, naar han efter at have bedet om Ordet frafalder det! *Fru. Heib. B. II. 103. Drachm. X. 255. -flytte, v. [8.1] vbs. -ning (Troels L. VI. 48.) (< MO.; ∅, især emb.) rejse ell. flytte (2.1) bort fra et sted. S.&B. (officerer) der indlægges paa eller fraflytte en Kaserne. Tjenestereg. 68. Gamle N. N. solgte Ejendommen og fraflyttede den selv. Ch. Kjerulf. GU. 138.*

frag, *adj.* [fra'q] (*frav. Junge. 379. MDL. sml. fraugd. Moth. F 342.*) (*enyd. glda. d. s., sv. og no. dial. frak; besl. m. fræk; jf. II. frak, III. frank; nu kun dial. ell. poet., jf. Hjælpe O.*) *vel udviklet af vækst; rask; dygtig.* VSO. *Der vrinskede en Hest; | En nordfrisisk Kleppert | Graaskimlet og frag. *Winth. HF. 198.* især om børn (*og unger*) *50* som trives godt; fremmelig; veludviklet. Lad Fugleungerne ligge i Reden; de ere endnu ikke frage nok. VSO. Du er ikke den frage og trivelige Pog, du forhen var. *HF. Ew. S. K. I. 234. jf. Junge. 379. MDL. Feilb. OrdbS. (Langeland). Halleby. 230. (nu næppe br.) om planter*: *Den Brems, der haver skadt mit Blomsters frage Knop. *Poul Ped. DP. 10.* *(*sædekornet vil*) udarte, saafremt ei Menneskets Virksomhed aarlig | Hvad, som er fragest, med Haand udpiller. *Kampm. Overs. af Virgil: Om Landbruget. (1797). 22.*

fra-gaa, *v. [8.1] vbs. (især emb., l. br.) -else (DL. 5—14—43. ASØrsted. Eunomia. III. (1819). 498. Goos. II. 461), jf. -gang. glda.*

frangaa; *jf. afgaa* 1) bevæge sig bort fra et sted *ell. en stilling.* 1.1) (*nu næppe br.*) forlade en stilling *olgn.*, man hidtil har beklædt; *afgaa* (2.1). En fragaende Embedsmand skal aflægge Regnskab til sin Eftermand. VSO. MO. 1.2) \ m. tings-subj.: gaa (*strække sig*) *ud fra et sted; udgaa fra.* den Balustrade, som der fragaer (*trykfejl for: derfra gaaer?*) *ud til begge Ender.* *EPont. Atlas. II. 186. 2.) (nu l. br.) fradrages ved tab ell. formindskelse.* VSO. Heri fragaer de Penge, han alt har modtaget. MO. || (*nu næppe br.*) m. hensobj.: *blive borte for; svinde; gaa tabt; mistes.* Ingen kunde jeg tiltale; thi Navnene vare mig fragaede (*∴ svundne af erindringen*). *Blich. II. 65.* Mener De, at vi Snedkere vil lade den mindste .. Skruer fragaee os i vor Ret? *FJHans. Novel. I. 148. jf.*: Ornum reebis (*∴ rebes*) ej, forjd den er den gandske Bye fragangen. *DL. 5—10—13. 3.) m. h. t. forpligtelse, udsagn olgn.*: nægte at vedkende sig. 3.1) m. h. t. forpligtelse, løfte *olgn.*: nægte at opfylde; *gaa fra.* Fragaee .. et Kiøb. *v. Aph. (1764).* Jeg vil ikke fragaee .. mit Løfte. VSO. *nu kun i forv. fragaae arv og gæld, se u. Arv I. 1. 3.2) (især ∅) paastaa, at noget forholder sig anderledes end angivet; især m. h. t. et (af en selv tidligere fremsat) udsagn: benægte rigtigheden af; modsige.* Den, som Ustadiq befindis i sit Vidne, og nu siger et, nu et andet, og nu bejaer noget, nu fragaar det igien. *DL. 1—13—20.* jeg holdt det for en .. Falskhed, at fragaee en Mening af blot Nød. *Ew. VIII. 128. (disse)* Beretninger interessere mig — jeg vil ikke fragaee det. *Drachm. LK. 108.* han fragik .. ikke overfor sig selv, at den Omstændighed .. ikke havde været uden Indflydelse. *Pont. LP. II. 62.* || om benægtelse af en kendsgerning. „Det er en gammel Madera.“ — „Ja, den er .. fiin; det skal jeg aldrig fragaee.“ *Hz. XIV. 297.* man er tilbøielig til at fragaee Slægtskabet med den Siort Væsener (*∴ menneskeædere*), at de ere Mennesker. *Kierk. XIV. 333.* † m. flg. overflødig nægtelse: Vil nogen fragaee det ej at være hans Haand og Segl, som hand sigtis for. *DL. 5—1—6. -gang, en. vbs. til fragaa (ell. gaa fra).* 1) til -gaa 1. 1.1) i *eql. bet.*: bevægelse bort fra; bortgang; nu kun (*fon.*) om de første af de stillinger, som indtages af taleorganerne, idet man gaar over fra frembringelsen af en lyd til en efterfølgende. *Jesp. Fon. 481. 1.2) † til -gaa 1.1, om forlæden af et embede, udtræden af en kreds olgn. (jf. Afgang 2.1).* VSO. 2) (*nu sj.*) til -gaa 2: forringelse; fradrag. Den Fragang i mine Indkomster er alt for betydelig. VSO. MO. D&H.

frage, *v. (ogs. fraage. MDL. Feilb.) (jf. glda. frooer (Kalk. I. 772) som præst. til fregne, sv. (no. dial.) fråga; besl. m. ell. afl. af II. fregne, jf. dog nt. vragen, ty. fragen; dial.) spørge (især paa en udfrittende maade); oftest m. flg. præp.: forhøre sig om (noget,*

især prisen for en vare). Vi skal ikke spørge om hvad der er passeret, men vi skal tage igen alt som det er. *Gravl.BB.155.* hans Frøgen efter de stolte, dyre Heste. *Bregend. MAG.135. jf. Junge.379. MDL. Levin.(G.). Esp.429. Feilb. OrdbS.(Lolland).*

⊞ **Fragment**, et. [fræg'mæn'd] *ft.* -er *ell.* † (*m. lat. form*) -a (*Holb.Paars.*)(2^{v.} *v.Aph.* (1764)). (*af lat. fragmentum; afl. af frangere, bryde, brække; jf. Fraktion, Fraktur*) 1) afbrudt, afrevet stykke af et større hele (som er gaaet tabt); brudstykke (1); stump. I det fragmento af Abels Sigill seer man noget af en Løve og deromkring Hierter. *Langebek. Breve.133.* Hvormed afværger hun vel Aftenkulden? — Med et Par Fragmenter af en Hanerumpe, nogle Favne Baand og endel Spindelvæv over en mægtig Tot fremmed Haar. *Tode.V.305.* Metopen var sønderlaaet i 4 Fragmenter. *Fr Poulsen.OD.86.* 2) (mindre) stykke af et litterært arbejde *olgn.*, som er gaaet tabt *ell. ikke fuldført; brudstykke* (2). Fragmenta af Per Ruuses Journaler, som endeele ere af Vandet bleven fordervede, endeele forkomne. *Holb.Paars.*)(2^{v.} et lidet dunkelt Fragment i Sæmunds Edda (o: *Væhunds-kvadet*). *Oehl.PSkR.I.XIX. Gødschm.IV.38.* det berømteste danske fragment er Angersfragmentet af Saxo | || (l. br.) i *ft.*, om udkast til et skrift, der ikke agtes fuldført (*jf. Aforisme, Strøtanke*). *Meyer. Schlegelerne* . . sløge om sig med satiriske Udfald. . . og paradoxe Fragmenter (*Brandes.I.380; Strøtanke*). *Brandes.DD.22.* ⊞ **fragmentarisk**, *adj.* [fræg'mæn-, fræg'mæn'ta'risg] *især* til Fragment 2, om skrift *olgn.*: brudstykkeagtig; usammenhængende i fremstillingen. Det ovennævnte lille Skrivt, saa ufuldstændigt og fragmentarisk som det endog er. *PAHeib.E.346.* (digets) fragmentariske Form (*Brandes.II.34:* Brudstykke-Form) afspeiler en fortvivlede Lidenskab. *Brandes.DD.198.* || *overf.*; *især* om *tenkning olgn.*: uklar; usammenhængende; *ogs.*: *aforistisk.* Dette er kortelig, om og fragmentarisk og usammenhængende, min Mening om denne vigtige Gjenstand. *POBrøndst.RD.148.* Tænkning og Karakter . . fordre Sammenhæng og Konsekvens og bekæmpe det Sporadiske, det Isolerede og det Fragmentariske. *Høffd. MA.II.11.* **fragmenteret**, *part. adj.* [fræg'mæn-, fræg'mæn'te'røt] (*dannet* til Fragment *efter* *fr.* fragment; *fagl.*, *især arkæol.*) *især* til Fragment 1, om *oldsager olgn.*: beskadiget ved brud; søndret; mangelfuld; defekt. Af glatte Benodde blev der . . optaget 85 for Størstedelen dog mere eller mindre fragmenterede Exemplarer, der med Sikkerhed erkendes som færdige Redskaber. *Aarb.1919.195. FrPoulsen.(StSprO.Nr.98.15).*

Frægt, en. [fræg'd] *ft.* -er. (ænyd. d. s.; *fra mnl. fracht* (fy. fracht) *ell. holl. vracht*, *leje af skib, befragtning; jf. eng. freight* og

oh. freht, fortjeneste) 1) (*forud aftalt*) pris for at føre, transportere noget fra sted til sted; godtgørelse for befordring. 1.1) (*især* †, *ell.* †) *det*, som betales for befordring til søs; nu oftest om lejeafgift for skib *ell. skibsrøm til gods, varer olgn.* Saa snart een Skipper haver opbaaret sin Frægt og hvis andet hans Reedere tilkommer. *DLA-2-20.* Leye af Huus og Gods, Frægt af Skibe, Rente af Penge. *Holb.NF.I.163.* høie Frægter. *Sporon. Breve.I.188. Hage.416.* Verdenskrigens Krav paa Tonnage gav Reederne Drømme om æventyrlige Frægter. *ORung.VS.10.* || (*nu l. br.*) om betaling for befordring af mennesker paa en sørejse. (*han*) fandt et Skib, som vilde fare til Tharsis, og han gav Frægt derfor og gik ombord. *Jon.1.3. Blich.IV.283. Hage.421. 1.2)* (*især* † *ell. jærnb.*) *det*, som betales for befordring til lands; nu oftest om betaling for befordring af gods, varer paa jærnbane, vogn *olgn.* naar jeg har betalt Fract, Acciser og Dricke-Penge derfor, saa er jeg viß paa, at Haren er betalt. *Holb.Vgs.III. VSO. MO. Sal.2.VIII.625.* || (*gldgs.*) om betaling for personbefordring til vogns *olgn.* Frægt heller Vognleie til (*de udvistes*) Bortførelse af Landet. *Cit.1705.(KbhDipl.V.800).* *Baden. Jur.O.I.171.* *spec.* om den godtgørelse, post- og befordringsvæsenet betalte private, der overtog (*en del af*) personbefordringen: Vognmændene, der hver Maaned fik deres Frægter udbetalte (paa Befordringskontoret). *Schand.O.I.21.* 2) gods *ell. personer*, som (*for en fastsat betaling*) føres fra et sted til et andet. 2.1) (*især* † *ell.* †) skibsladning; *last*, enddog (*de danske skibe*) loves god Frægt, blev de dog . . opholdte, og eendeele finge slet intet. *Slange.ChrIV.56. J Sneed.I.411.* *(*han*) Førte kun som Frægt om Bord | Sølv og Guld og Brynjer klare. *Grundtv.PS.VI.132.* Her laae nogle faa danske Skibe, som søgte Frægt. *StBille.Gal. III.496.* Han havde Pakhuse paa Kristianshavn og sejlede selv sine Frægter paa Indien og Kina. *Esm.III.162.* fare paa *ell.* med frægt, *se* II. fare 1.2. || (*oftest spøg.*; *l. br.*) om levende *last* (*kvæg ell. personer*). *den hele Frægt (o: *alle neger-slaverne ombord*) | Havde det brillant. *ARecke.75.* (*dampskibenes*) tusindhovede Frægt. *Pont.LP.VII.121. 2.2)* (*gldgs.*) gods, personer, der befordres paa vogn; *læs. Moth.F340.* Efter for-gjæves at have anraabt et Par Karreter . . stødte jeg omsider paa een, der ingen Frægt havde. *CBernh.III.96.* Vognmanden har ikke fuld Frægt. *MO. Frægt*, i *sgr.* († Frægte-, *se* u. -brev, -mand) (*ænyd. frag-t(e)-*) *især* (†, † *ell. jærnb.*) til Frægt 2. -baad, *en.* [2.1] † 1) (*nu næppe br.*) storbaad *ell. pram* (lægt) til at føre varer i. *MO.2)* d. s. s. -damper. *Scheller.MarO.-brev*, *et.* [2] († Frægte-. *DLA-2-1*). 1) † dokument, som afsenderen af gods *olgn.* udsteder til den, der modtager det til besørgelse, og

som indeholder fortegnelse over godset, angivelse af bestemmelsesstedet, betingelserne for besørgelsen m. m.; især om forsendelse til vogns, paa jærnbane olgn. (jf. -kontrakt, -seddel). HandelsO.(1807).70. DSB.Godsregl.6. Buchh.UH.95. || (nu næppe br.) om forsendelser til søs. DL4—2—1. 2) (nu sj.) den ml. skipper og befragter oprettede kontrakt; certeparti. Moth.F340. Nørreg.Privatv. III.263. 3) (nu sj.) den af skipperen udstedte erklæring om, hvilke varer han har modtaget i sit skib; konnossement. Baden. JurO.I.171. -damper, en. [2.1] ↓ dampskib, der (udelukkende) sejler med fragtgods. Drachm.F.II.124. AndNz.S.222. **fragte**, v. [†]frægte—ede. vbs. †-else (Moth.F341) ell.-ning (smst. VSO. Scheller.MarO.). (ænyd. d. s. i bet. 1 og 2, fsv. frakta; af Fragt) 1) til Fragt 1: leje et transportmiddel af andre. 1.) (især † ell. ↓) til Fragt 1.: leje (et skib) af andre (især til godsbefordring); befragte (1). kand (skipperen ikke) føre Kløbmændens Gods til Markedet . . da skal hand strax fragte et andet beqvemt Skib (dertil). DL4—3—21. Derpaa fragtede han et Skib, og embarquerede sig med sin heele Familie og Boeskab.Holb.DH.II.577. (han) fragter et Skib, som skal bringe hans Gods over til Jylland.PAHeib.US.155. ORode.KV.109. || (gldgs.) om befordring af mennesker. (man) fragter . . den Calundborgske Smakke, som fører directe til Aars, og koster 8 Rigsdaler.Holb.Ep.II.319. en ung Mand havde fragtet Pladser hos (skipperen) for sig og sin Elskede. Hauch.II.190. Obolen, der fragter Dødens Baad henover de dunkle Vande. Drachm.T.258. 1.2) (nu næppe br.) til Fragt 1.2: leje (en vogn olgn.) til befordring. Moth.F340. VSO. MO. 2) † forsyne (skib) med ladning; lade; laste (jf. befragte 2). Slange.ChrIV.57. 3) (nu næppe br.) udleje (skib ell. især: vogn) til befordring mod en betinget fragt; befragte (3); bortfragte. (især i forb. m. bort). Moth.F529. Man kan (ikke) fragte sine Skibe bort for den Priis, som andre Lande kan. Oecon.T.I.42. VSO.I.462. (m. overgang til bet. 1) m. person-obj.: fortrængis (skipperen) udj een anden Havn . . end som han var fragtet til. DL4—3—22. *Der . . skal jeg og hen, | Til den (: by) min Fuhrmand just er fragtet. Wess.130. refl.: en Vogn ma bestilles . . og Visiter rettes efter Kndskens Lejlighed, som ofte ikke kand fragte sig bort uden til et vist Klokkeslet.Holb.Ep.III.22. 4) (jf. Fragt 2.2; l. br. uden for dial.) befordre (1); transportere; flytte (1). da han havde faaet sin Del af Skatten, (købte han) et Studeskøretøj for at fragte den. JVJens.SS.149. han (havde) paataget sig at fragte et Læs Trækul til Hovedstaden. AndNz.DM.IV.18. Feib. jf.: Af og til kommer en Bjørn i Drift . . paa et Isbjærg, der fragter den langt Syd paa. BovP.I.119. **Fragte**, i ssgr. se u. Fragt. **Fragter**, en. (ænyd. d. s.; nu

sj.) 1) til fragte 1: person, som lejer skib (skibsrum) af andre til befordring af gods; befragter. Moth.F341. SøLex.(1808). om person, som har lejet, hyret en færgebaad: Wess.204. 2) til fragte 3: person, som bortlejer skib; bortfragter. Wolff.MarO.544. **Fragt-farer**, en. [2.1] ↓ koffardiskib, som sejler med fragt. Drachm.DG.25. Sal.XVI.52. -fart, en. [2.1] ↓ sejlads med fragtgods (for fremmede købmænds regning, ikke for rederens). Harboe.MarO. et af de større Skibe, som gik i oversøisk Fragtfart. Drachm.VT.95. || (sj.) om personbefordring. Sal.²VIII.626. -forretning, en. [2] † erhverv og virksomhed som fragtfører (jf. -handel). Sal.²VIII.626. -fri, adj. [1] (↓ ell. †) om fragtgods: som der ikke betales fragt for; som befordres gratis. DL4—1—27. Harboe.MarO. ved køb af større partier er forsendelsen fragtfri | -fører, en. [2] † den, der paatager sig befordring af gods ell. personer (jf. Bort-, Forfragter). Lassen.SO.785. Sal.²VIII.626. -gods, et. [1] † gods, som befordres for betaling paa skib ell. (især) paa vogn. VSO. Hans Litsenbroder . . skjerte med Fragtgods. Ing.LB.I.130. Scheller. MarO.234. || nu især (jærnb.) om gods, der befordres med godstog og med alm. hastighed (jf. Ekspres-, Ilgods). Hage.²901. DSB. Godsregl.183. -handel, en. [2.1] (nu næppe br.) d. s. s. -forretning. Hjort.Krit.Pol.13. MO. -kontrakt, en. [1] (jur.) befragterens kontrakt med bortfragteren om godsets befordring (jf. -brev 1). Lassen.SO.785. -kusk, en. [2.2] kusk, som kører en fragtvogn. Biehl.(Skuesp.IV.364). Heib.Poet.XI.119. -kører, en. [2.2] (l. br.) d. s. Eriks-holm.JS.29. Kilde.H.42. -læs, et. [2.2] vognmandslæs. Junge.90. hushøje Fragtlæs med Sejldugsbuer over. Pont.UE.12. (spøg.) om en stor bylt: Schand.SB.304. -mand, en. [2] († Fragte. Wess.204). person, som befordrer gods (og passagerer); især: vogmand, som befordrer fragtgods; ogs.: person (kusk), som kører en fragtvogn. Ing.LB.II.12. hun skulde træffe Fragtmænd og endnu denne Aften og Nat kjøre med ham til sit Hjemsted. HAnd.VII.48. (dunkerne) bliver sendt med Fragtmænd paa Lørdag. KMich.LM.22. || (sj.) færgemand. Wess.204. -penge, pl. [1 ell. 2] (nu næppe br.) d. s. s. Fragt 1. Holb.DNB.588. HandelsO.(1807).70. -seddel, en. [2] (nu l. br.) d. s. s. -brev 1. vAph.(1759). VSO. MO. -skib, et. [2.1] (nu l. br.) d. s. s. -farer. Moth.F341. Kierk.VII.405. -ton, en. [2.1] ↓ rummaal, der bruges ved skibsmaling; 1,132 kubikm. Scheller.MarO.234. -vogn, en. [2.2] (tunglæsset) vogn, der befordrer fragtgods (og passagerer); især: ad bestemte ruter. Moth.F341. en Fragtvogn med hine mange Passagerer, der alle raabe hyp. Kierk.VIII.40. tre firspændige Fragtvogne til hans Kister og Bøger. SvGrundtv.FÆ.II.234. e. br.

fra-haands, adj. [-hønn^o] (ogs. fra-

haand. *EHHagerup.25. Esp.89. Feilb.; -haandet. Esp.89.* (dannet af udr. som holde fra sig (se u. fra 1.1); jf. ad-, tilhaands; dial.) om hest i tospand, dele af vogn olgn.: højre; fjerner. frahånd hest, er mesten best. *Moth.¹F528.* *(Orestes) gav Tømmen til | Den frahaands Hest, imens han holdt den tilhaands stramt. *Dorph.Sofokles.253. Aakj.VB.225.* den frahaands Fading (af vognen). *Skovrøy.Fort.41.* Han kastede sig over i Agestolen i Indre-Siden af Svinget, for begge de frahaands Hjul var løftede fra Jorden — saa jog han ned ad den bløde Sidevej. *JakKnu.EnUngdom. (1913).145. jf.: Den frahånd Side (af Vognen, Vejen). EHHagerup.25. Esp.89. Feilb.* || substantivisk: den fjerner hest. *HFEw. JF.II.244.* (han) lod sin Haand gaa følgende langs den Frahaands Hovedlav. *Aakj. VB.165. Esp.89. Feilb.* || som adv. og præd.: gaa frahaands (o: gaa paa højre side i spandet). *Esp.89. Feilb. i videre anv.: til højre. Moth.¹F528.* bøje frahånds af (o: dreje hestene til højre). *EHHagerup.25. Feilb.* || her til Frahaands-hest (VSO. MDL). **-hegne**, v. [-hæi'nə] vbs. **-ing** (s. d.). (l. br.) skille (fra noget andet) ved et hegn, gærde olgn. (jf. afhegne). *Levin.* (hvor) Skovarealer vare frahegnede Markerne, oplukkedes dog Ledene, naar det kneb (med foderet) om Sommeren. *AarbHolbæk.1922.159.* || (sj.) m. hensobj.: fratage, berøve ved indhegning. At frahegne sin Nabo 1 Alen Jord. *Levin.* **-hegning**, en. (sj.) vbs. til -hegne; ogs. konkr.: gærde, indhegning, hvorved noget skilles fra omgivelserne. Alle lavtstaende Møller skulle have en Frahegning udenom Vingslaget, for at værne Forbipasserende mod at .. rammes af Vingerne. *MøllH.I. 277.* **-hold**, et ell. † en. (ænyd. d. s.), oldn. frahåld; jf. Afhold; nu næppe br.) 1) som vbs. til -holde 1: *vAph.(1759). vAph.(1764).* 2) til -holde 2: d. s. s. -holdenhed. for denne hans egen Frahold fra Herrens Nadveres Delagtighed .. udelukkes (han) fra den christne Menigheds Samfund. *Cit.1701. (KirkehistSaml.3R.VI.270).* den Frahold fra at æde Kjød. *Holb.JH.I.29.* || spec. om afhold fra sanselig (kønslig) nydelse (jf. HjælpeO.). *Kunsten er lig Troens skønne Rige, | Kun ubesmittet Frahold did tør stige. *Staf-feldt.D.II.41.* **-holde**, v. [-høi'ə] vbs. **-else**, jf. Frahold. (ænyd. d. s., fsv. franhalda; jf. afholde, entholde; nu næppe br., jf.: „Bruges undertiden.“ VSO. samt MO.) 1) holde borte fra. 1.) hindre i at komme (et sted hen); forhindre (i); afholde (1.1). et Side-stykke paa Klappen, der fraholder Regn at indtrænge i Tasken. *MR.1807.1.* || uegl.: hindre i at gøre noget; bringe til at undlade noget. dersom vi ved god Optugtelse .. blev fraholdt at faae Smag paa Verdens Forfængelighed. *JRPavuli.N.13. 1.2*) (sj.) m. obj. og hensobj.: forholde (II.1.3); nægte. (jeg) fraholdt ikke nogen, hvad der tilkom ham. *FrSneed.I.490. 2)* refl.: und-

lade at gøre noget ell. tage del i noget; holde sig fra; især m. h. t. en nydelse: nægte sig; afholde sig fra. (han blev) afløst af sin Band .. den samme Søndag, paa hvilken han for 4 Aar siden .. havde søgt Alterens Sakramente, men siden .. sig selv derfra havde fraholdt. *Cit.1702. (KirkehistSaml.3R.VI.280).* han fraholder sig i Fremtiden at tillægge Sessions Deputationen nogen Ordre. *MR.1769.334.* som vbs.: Fraholdelse fra Sacramentet over et (helt aar). *DL.2—9—8.* **-holden-hed**, en. (aft. af † fraholden, afholdende (Moth.H252); nu næppe br.) til -holde 2: d. s. s. Afholdenhed. den Læge, som taler meget i Forsvar af gammel Rum, gjør sin Fraholdenhed meget mistænkelig. *Tode.ST.II.16.* Fraholdenhed fra allehaande skarp, suur og salt Mad (er) meget raadelig. *sa.H.6.* „bruges især med Hensyn til Ægtefolk.“ *Baden.JurO.I.171.* **-hug**, et. vbs. til -hugge (jf. Afhug); spec. (forst.): afhugning af en sidestamme paa et træ, der er delt i flere stammer. *ForstO. 21.* **-hugge**, v. vbs. jf. **Frahug**. (ænyd. d. s.; jf. afhugge; især forst.) hugge fra; afhugge. At frahugge Stammen dens Grene. En frahugget Green. *MO. ForstO.21.*

Fraigne, en. se Frange.

fra-inden, adv. se inden.

I. Frak, en. se Frakke.

II. Frak, adj. [fræg] (glda. d. s., sv. og no. dial. frakk; egl. sa. ord som III. frank; jf. frag; nu kun foræld. ell. dial.) rask; modig; uforfærdet. *Moth.F341.* *(Eva skal) Skue sin Sæd, | Sønnen hin frakke | Træde paa Nakke | Slangen uræd. *Grundtv.SS. II.14. Esp.87.* || ogs. (ved tilknytning til frag): livlig; munter; fremmelig. *MDL. Feilb. (u. frakkes). jf. Esp.87.*

fra-kende, v. [-kæn'ə] vbs. **-else** (VSO. *Bek.Nr.329^{9/16}1921. §34.*) 1) (jur.) d. s. s. -dømme 1. *DL.6—15—10.* der faldt saadan Dom, at det Gottorpske Huus blev frakiendt det Guds. *Holb.DH.II.672.* Har en Fører af et Motorkøretøj med Forsæt eller ved grov Uagtsomhed forvoldt Skade paa Person eller Guds .. skal Retten til at være Fører ved Dom frakendes ham. *Bek.Nr. 329^{9/16} 1921. §34. 2)* Ψ overf.: d. s. s. -dømme 2. (*Cartesius* er) henfalden til den bekjendte Lærdom, hvorved Dyrene frakiendes Aand. *Holb.Ep.I.171.* Daglig hørte jeg mig af ham frakjendt næsten enhver aandelig Evne. *HCAnd.XI.86. Wied.S.109.*

Frakke, en. [frægə] (nu kun dial. *Frak. PAHeib.US.610. Ing.EF.VI.147. PalM.(1909).III.11. Feilb.*) ft. -r. (<vAph.(1764); Frakke var endnu i beg. af 19. aarh. sjældnere end Frak, jf. MO. samt CSPet. (PalM.(1909).II.563); fra ty. frack, fr. frac; oprindelse visis) 1) (gldgs. ell. dial.) klædningsstykke for mænd til at knappe foran og forsynet med (lange) skøder (jf. Kjole); nu næsten kun om diplomater frakke. *hvert et mødigt Sting, du stak | Paa en mig høist nødvendig Frak, | Som sprak. *Wess.*

263. (rejsedragten) er af mørkt graat Klæde og bestaaer af Frakke og Pantalons. Ørst. Br.I.30. *Ak! hvi kan jeg dog ei svømme | Flux med Støvler og med Frak. Oehl.L.I. 174. Han forvarede Pakken . . i sin Brystlomme og knappede sin Frak godt sammen. Ing.EF.VII.167. „han var klædt . . omtrent som en gammeldags Skolemester fra Landet“ — og nu beskrev hun hans lange, slobrokagtige Frakke, med de store Knapper og Sidetasker. smst.XIII.61. Trøjen blev til Frakke (paa Ludvig XIV's tid). Som en Slags Erstatning aabnedes vel Frakken foran. TroelsL.IV.40. Pont.DR.III.192. Frakken, man brugte i min Barndom, havde ikke saa lidt Lighed med den nuværende „Kjole“ (d. e. Diplomatarfrakke), kun var Skøderne meget længere. Sjæll Bond.70. damerne var i selskabsdragt, herreerne i frakke | 2) længere klædning af sværere stof, der bruges til overklædning. 2.1) om mandsdragt: overfrakke. man kan . . hjælpe hinanden i og af Frakken. Kierk.I.267. *Gjør nu ingen Snak! | tag din Hat og Frak. Hostr.G.67. Galoscher, Pelse, Frakker og Schawler. Drachm. Vag. 26. || (jæg., spøg.) om rævens bælg. Dania.III.232. 2.2) om kvindedragt; nu mest i ssgr.: Dame-, Regn-, Vadmelsfrakke ofl. *Med korte Trøier, af hvis Ermer stak | Et Armeepar, hvis Mønster du, Seline! . . | Din Elsker følger alt for tidt i Frak. Bagges.I.151. Heib.Poet.I.327. Halleby.90. Udvalgt i Dragter og Frakker til ældre Damer. Pol.4/3 1923.7. **Frakke-**, i ssgr. af Frakke 1 ell. (nu især) 2; af de mange ssgr. er kun enkelte medtaget ndf.; i øvrigt kan anføres Frakkebryst, -fo(de)r, -knap, -krave, -lomme, -opslag, -ærme. **-lus**, en. (spøg.) især i ft., om frugterne af burresnerre (Galium Aparine L.), som er beklædt med hageborster og derfor let hæfter sig i menneskers klæder (jf. Betler-, Degne-, Præstelus). MentzO.Bill.51. **-skod(e)**, et. Goldschm.V. 496. jf.: Var det værdigt for Chr. K. F. Molbech at skule sig under (en bladredaktørs) Frakkeskøder (v: ved at skrive anonymt)? Schand.O.III.169. Fordem, der kendte M., var det højst ejendommeligt at se den Mand blive holdt tilbage i Frakkeskøderne som en, der gik for vidt. MPont.DK.136.

Fra-klipping, en. se -klippe. **⊖-klippings-feuilleton**, en. (l. br.) feuilleton, som kan fraklippes og indbindes for sig. CMøll.PF.48. en fransk Roman . . af den i Hovedstadspressen forfulgte Slags, som ikke kommer i Fraklippingsefeuilletonen. Drachm.VT.309. **⊖-klippe**, v. vbs. **-ning** (S&B.). (l. br.) i talespr.: klippe fra. Levin. kuponen kan fraklippes og beholdes af adressaten | **-koble**, v. vbs. **-ing** (Tekn MarO.47). (fagl.) udløse forbindelsen ml. ting, der er koblet sammen; koble fra; m.h.t. maskiner, maskindele olgn.: Tekn MarO.47. ferierende Fabriksdirektører . . tunge og udslukte som frakoblede Maskiner. Pont.

DR.I.145. || m. h. t. jernbane- ell. sporvogne olgn. DSB Matr.I.34. **-komme**, v. [3.1] [-kø'm'e] (ænyd. d. s.; næsten kun i perf. part.; nu l. br.) komme bort fra; blive borte for; gaa tabt; mistes. Dersom Præsterne noget er frakommet med Uret. DL.2—12 —6. at bemældte Stifter, som (han) saa lang Tiid med Fred havde besiddet og nydet, skulde hannem . . uden videre Paatale og Underhandling frakomme. Slange. Chr.IV.1427. Heste, Øxne etc. der ere forvildede og frakomme deres Eiere. Schytte. IR.V.186. Obligationen er ham frakommen. Lassen.AO.527.

Fraktion, en. [fræg'fjo'n] ft. **-er**. (ænyd. d. s. i bet. 1; af lat. fractio, brydning; afl. af frangere, jf. Fragment, Fraktur) 1) (mat. ell. regn., nu næppe br.) brudt tal; brøk (2.1). Meyer.¹ 2) (især polit.; oftest om udenlandske forhold) del af et (politisk) parti, der i enkelte spørgsmaal indtager et særstandpunkt. smst. (de frikonservative var) mere en Fraktion end et Parti. EHenrichs. MF.II.167. **Fraktur**, en. [fræg'tu'r] ft. (især i bet. 1) **-er**. (af lat. fractura, brud; afl. af frangere, jf. Fragment, Fraktion) 1) (med.) brud paa en knogle; benbrud. Dog var Guds Haand og Forsyn derved, at det blev til en simpel fractura, uden Splinder. Luud.Dagb.I.126. Slet Heling af en Fraktur er et Uheld for Lægen og en Ulempe for Patienten. KPont.Retsmed.III. 211. 2) (nu især bogtr., mods. Antikva) om en (især i ældre tiders skrifter anvendt) form af gotisk („dansk“) skrift. Moth.F341. *Hun skriver skjønt Fraktur. Ew.(1914).V. 190. Oehl.Er.IV.22. *paa Hyttens Mur | stod med Fraktur | i Snirkler „Frydensborg“ skrevet. Kaalund.22. Selmar.⁴⁴ jf.: Her staaer jo skrevet med Fraktur-Bogstaver: Dette skal være Troja. Holb.Ül. III.1. VSO.

⊖ fra-købe, v. [-kø'bø] vbs. **-else** (Biehl.Cerv.LF.I.304). (ænyd. d. s.; næsten kun refl.; nu sj.) skaffe fri for (noget) ved betaling. (han maa) ved store Pengesummer . . søge at frakøbe sig Straffen. smst.109. man tilkjøbte sig Syndsforladelse og frakjøbte sig den hellige Faders Forbandelse. Bredahl.IV.23. || overf. (det paatænkte, censurfri blad) kunde overdrages Vaisenhuusbogtrykkeriet, deels, som Skadesløsholdelse for sit ved Branden lidte Tab, deels og for at frakøbe Nationen de ellers befrygtelige nye Udgaver af . . overtroiske Skrifter, ved hvis Gienoplæggelse det ellers . . vil byde vore Dages Oplysning Spidsen. Rahb.Tilsk.1797.445. Ved bestandigt at dadle, begribe vel slige Mennesker . . at man seer Misundelsen, der ligger paa Bunden . . Ved af og til at rose og hæve en lille Rolle til Skyerne, er det ligesom de frakjøbe sig denne Mistanke. FruHeib.ETL.IV.I.329. **-lands**, adj. [1.1] [-lan'ø's] ⚔ en vind, strøm: som har retning bort fra land (jf. paalands). Vin-

den er fralands. *D&H.* || især i faste forb. som: fralands slag, slag bort fra land (under krydsning). *Larsen.* fralands strøm, uadgaende strøm. smst. fralands vind (oftest skrevet som ssg.: Fralandsvind), vind, som blæser fra land ud over vandet; landvind. Planternes Uddunstninger kunne med fralands Vind bemærkes i flere Miles Afstand. *PMøll.II.43.* Det var Fralandsvind, saa naar Bølgerne gik ind mod Land, røg det af Kammene. *Jak Knu. G. 46. bil. edl.: Rahb. E. V. 380.* **-liggende**, part. adj. [8.s] (jf. afliggende; nu sj.) 1) m. en adv. bestemmelse: som ligger i en vis afstand (fra et punkt). i vidt fraliggende Lande. *Kom Grønneq. II. 191.* (hun) har saa skarpt et Syn at hun og under Jorden kand see og opdage Vandet, i hvor dybt det er fraliggende. *LTid. 1725. 819.* Fremmede, som han fra de længst fraliggende Lande har indbudet. *Jacobi. Skr. 72.* De oplyste Vinduer i det noget fraliggende Vaaningshus syntes . . blodrode. *Goldschm. V. 13.* || især i forb. langt fraliggende. han kommer fra et langt fraliggende Land. *1 Kg. 8. 41. Holb. Berg. 63.* At begive sig til andre langt fraliggende Steder, maaskee til Cap og Ostindien. *Heib. Pros. IV. 340. Goldschm. VII. 106.* † om folkeslag ell. (sjældnere) enkeltpersoner: som bor, lever langt borte. Tyrker, Persianer, Indianer eller andre langt fraliggende Folk. *Holb. Ep. III. 131. Mall. SgH. 163.* de Utjenstdygtige (tager han) i Oiesyn, saafremt de ej ere meget langt fraliggende (334: fraværende). *M.B. 1790. 347.* 2) som ligger fjernt ell. afsides i forhold til andre steder; fjernliggende; afsidesliggende). at befare fraliggende Staters Egne. *Mall. SA. 6.* (de bragte) Maria til sengs i et fraliggende Gjæsteværelse. *Gylb. VIII. 195.* de havde valgt dette fraliggende Herberg, for at være uforstyrrede. *ØBernh. IV. 314. ADJørg. II. 349.* † om folkeslag. At kiende fraliggende Folks Sæder. *Wand. (MO.).* **-liggenhed**, en. 1) (nu næppe br.) til -liggende 1: afstand (1). *vAph. (1759).* (Færsaernes) lange Fraliggenhed fra Danmark. *Mall. SgH. 237.* Milepæle . . bør vise en Kiøbstedts Fraliggenhed fra den anden. *Forordn. 1811. 1793. §20. VSO. MO.* 2) (nu sj.) til -liggende 2: fjernhed; stor afstand; afsides beliggenhed. Danmark (kunde) formedelst Fraliggenheden (ikke komme Island og Færsaerne) til Hielp. *Wand. Mindesm. I. 414.* Ankerpladsens Fraliggenhed medførte, at han ei kunde være tilstede med Batteriet i samme Øieblik Overgangen forsøgt. *GSKrig 64. III. Bilag. 73. S&B.* **W -liste**, v. (l. br.) opnaa noget (af en) ved list ell. ved at lokke; liste ell. lokke fra; aflukke (2). *Lykken de lod sig fraliste. *Grundtv. PS. VI. 284.* Bedragerne havde fralistet (hende) betydelige Gaver . . hvilke de selv beholdt. *Mynst. Bispepr. (1850). 47. ADJørg. II. 28. jf.:* *Jeg meer og meer fralistes | Ved Folkets

Trods min egen sikke Ro. *PalM. VII. 299.* **-lodde**, v. [-lødø] vbs. -ning. ☉ fraskille noget, der er loddet fast til noget andet, ved at smelte loddemetallet. *Tekn. MarO. 47. W* **-lokke**, v. vbs. -else (VSO. MO.). 1) (nu næppe br.) bringe til at forlade ell. opgve noget ved lokkemidler, urigtige foregivender oln.; lokke bort. Hun havde gierne blevet hos sin Mand, dersom andre ikke havde faaet hende fralokket. *VSO. 2) (l. br.) d. s. s.* -liste. Mellem . . Iver Axelsen og . . Steen Sture reisede sig U-venskab formedelst Finland, som Iver Axelsen blev fralokket. *Holb. DH. I. 761.* Disse Penge fik han fralokket Faderen. *MO.* || overf., m. tings-subj.: fremkalde wilkaarligt; aftvinge. Dødens Kval fralokkede hende ikke et eneste Suk. *Bang. Udv. 74.* † **-lukke**, v. -ede ell. -te. vbs. -else (VSO.). (ænyd. d. s.) skille fra noget andet ved et lukke. fralukke Lammene fra Faarene. *VSO.* || overf.: udelukke fra. (min) Fattigdom hafde fralugt mig saadan Omgjængelse og Erfarenhed med Folck af Stånd. *Æreboe. 78.* **-lyve**, v. [-lyv'va] (nu næppe br.) 1) bedrage for noget ved løgnagtige foregivender. *vAph. (1764).* || overf. (de) tillyve sig selv (barndommens) Over-spændthed, og fralyve Barndommen dens Virkelighed. *Kierk. VII. 521.* 2) refl.: lyve sig fra noget. *Jeg mig Aar ei vil fralyve; | Jeg ei de halvtredsindtyve | End har fyldt. *NKBred. Hex. 37.* **-lægge**, v. vbs. (l. br.) -else (vAph. (1759). MO.). (ænyd. d. s. i bet. 1.) 1) (egl.: lægge fra sig, lægge bort, jf. aflægge) fjerne; ophæve; afskaffe. 1.) † trans. Johan Sobieski . . begyndte sin Regiering med at fralægge den Polske Krone den Haanhed af den aarlige Skat (til) den Tyrkiske Sultan. *LTid. 1726. 531.* 1.) (især W) refl.: afvise (en beskyldning) som uberettiget; nægte at være skyldig i (noget, man anklages for). Benægtelses Eed maa af Dommeren paaleggis, naar . . vis Formodning er, at den Sigtede er skyldig, og derfor efter Lov og Ret bør Sagen ved sin egen Eed sig at fralægge, paa det at hand for videre Tiltale sig kand befrie. *DL. 1—14—6.* *Mindst drømte jeg . . at I mig skulde nøde | Til at fralægge mig en saadan nedrig Brøde. *Wess. 37.* ved Eed (bør de) fralægge sig at være deelagtige . . i Gierningen. *Forordn. 1811. 1781. §31.* lad ham fralægge sig det, om han kan! Jeg har Vidne paa hans Mund. *CKMolb. Amb. 51.* || nu især overf.: *Heib. Pros. X. 116.* (da) hine Novellers Forfatter ikke mere lod sig høre fra, fik jeg . . ikke saa hyppig Løilighed til at fralægge mig hans Værker (som jeg blev udlagt som forfatter til). *Gylb. (1849). XII. 187.* (jeg) fralægger mig Forfatterskabet og Medviden af en anonym Artikel i den Berlingske Tidendes No 103. *Kierk. XIII. 418.* jeg fralægger mig ethvert ansvar for følgerne af denne beslutning | † m. flg. (overflodig) nægtelse: Jeg vil fralægge mig, at jeg ikke er Forfat-

ter af det Skrift. *VSO.* 2) † sejle („lægge“) bort fra land (jf. aflægge 7). fast ingen Havn, eller Tilflugts-Sted findes. Landet byder ikkun en skrækkelig Undergang, dersom man ikke kan fraløbe det. *Isl. Kyst.53.* † **-løbe**, v. [8.1] (ænyd. d. s.) løbe bort fra. en Soldat der fraløber sin Post. *Suhm.I.94.* **-løber-kniv**, en. (sko.) d. s. s. Afløberkniv. *OrdbS.*

fram, **fram-**, se frem, frem-. **fram-** 10 **me**, **Frammers**, se III. fremme, Fremmers.

fran, *præp.* se fra. **fr narre**, v. [-nvr'ə] (l. br.) d. s. s. -liste. *vAph.(1764).* Da han havde faaet ham franarret sine Penge, beloe han ham oven i Kibbet. *VSO.* det er ikke min Attraae at franarre Folk deres Penge. *Kierk.V.49.* derfor har jeg ingen Tilgivelse. Jeg har troet at ære hende mere ved ikke at franarre hende 20 en saadan. *smst.VI.357. MO.*

Franciskaner, en. [frænsis'ka'nør] *ftl. -e ell. (nu næppe br.) d. s. medlem af den af Frans fra Assisi stiftede munkeorden; graabroder. saa vel Dominicaner, som Franciscaner, have spredet sig over heele Verden og . . . fordunklet alle andre Ordener. Holb.Kh.696. Ottosen.VH.I.162.*

Fransæse, en. [fræ'n'sæs(ə) ell. m. fr. udiale] (tidligere ogs. skrevet Française, 30 Françoise, Fransæse. — *dial. (i bet. 2) Fransø. Feilb.BL.65.* *ftl. -r. (fra fr. française, fem. til adj. français, fransk) 1) kvinde af fransk herkomst. 1.1) (nu sj.) i alm. Prinsessen af Tarante, en indfødt Frantzeise. CPRothe.MQ.II.242. Oehl.Er.IV.286. Meyer. 1.2) (gldgs.) franskfødt guvernante, der lærer børn at tale fransk; ogs.: lærerinde i fransk for børn. veed hun ingen Françoise at recommendere mig til 40 Frøkenen, jeg vilde at hun skulle lære Franssk. Holb.Kandst. IV. 9. Gylb. XI. 83. Nystrom.KO.185. 2) (af fr. (contre)danse française; dans.) dans stammende fra Frankrig, *egl. om en contradans i 1/2 takt, senere om en (nu lidet anv.) selskabsdans i 6 ture i forskellig takt. Hun dansede Françaiseer med en Hærrer fra Kjøbenhavn. Hrz.VIII.312. Française . . . danses af et lige Antal Par, der opstilles i . . . 6 Linjer lige over 50 for hinanden. PaulPet.Dans.13.**

fra-neden, *adv.* se neden.

Frange, en. (ogs. Franje. *MR.1801.112.* **Fraine**. *MR.1821.37.* *ftl. -r. (ænyd. franser, frenser, ftl.; (gennem ty. franse ell. holl. franje) fra fr. frange; sa. ord som Frynse; nu næppe br., jf. dog jy. frons. Feilb.(u.frynse)) især i ftl., om traade af metal, uld olgn. hængende ned fra en (besætnings)kant og anv. som pynt; frynse. (liget blev) lagt i 60 een med sort Fløvel overtrukken Kiste, der var stærk besat med Sølv-Snorer og Frannier. CPRothe.MQ.I.166. Fraigniers paa . . . Epauletter. *MR.1816.360. Meyer. (sj.) i ent. i koll. anv.: en Epaulet med Frang. MR.1794.676.**

I. Frank, en. [fræn'g] (*vulg. Franks, se Aarb.1919.6.* *ftl. d. s. ell. -s ell. † -er. (ænyd. francker, ftl. (HMogens. Da.Folkeboeger.IV. (1919).131); fra fr. franc, substantivering af oldfr. franc (se u. Fransos)) betegnelse for en fransk (sølv)mønt af noget forsk. værdi (se Sal.²VIII.631), nu især om den 1795 indførte mønt(enhed) à 100 centimer. den sidste Pariser Edition koster 200 Frankker. *LTid.1729.444.* Jeg forlanger . . . 15—16000 Frankker. *Hauch.VII.61.* (middagen) kostede en Formue, hver Pandekage stod ham i tre Francs. *PLevin.SG.82.**

II. Frank, en. se Franker.

III. frank, *adj.* [fræn'g] *inlk. og adv. -t ell. (sj.) d. s. (Ing.DM.117. CEw.Æ.VIII.56). (ænyd. d. s.; gennem ty. frank fra fr. franc (jf. u. Fransos); opr. sa. ord som II. frak og Franker) 1) (især \mathbb{W}) hvis frihed ikke er indskrænket ved tvang, regler olgn.; fuldstændig fri; ogs. (i videre anv.): ligefrem af væsen; frejdig; frimodig; køk. den afvigende, eller uregelrætte, franke og figurlige Ordpassing. *Høysg.S.Aa6.* *en vældig Eeg, | Hvis Top saa frank mod Himlen steeg. *Winth.V.95.* Hun var frank og livlig, lige til „Damen“ kom . . . saa blev hun tvungen og tavs. *Goldschm.III.382.* En frank Kærlighed til Livet, en Vedkænten sig sin naturlige Menneskelighed hører med til den ny „Humanitas“. *V Ved. RF.212.* *franke Møer. *AxJuel.FB.75.* || *især (ogs. i talespr.)* frank og fri, fri og frank (sj. frejdig og frank. *Ploug.I.221.* frels og frank. *Blaum.Sib.187.*) *hand, som nyligen i Galgen skulde viftet, | Kund' nu gaa fri og frank hos Kongen ind og ud. *Kyhn. PE.68.* *Til en Kæmpe føer og rank | Var den (o: brynjen) gjort . . . | Til en Hærrer fri og frank. *Oehl.L.I.113.* *Sverrigs Land er nu frank og fri. *Ing.DM.117.* han kunde gjøre en stor Lykke i Giftermat . . . dersom han havde været fri og frank. *Gylb. VII.10.* jeg gav Dig (mit hjerte) frit og frank. *Drachm.EO.294.* 2) (nu sj.) som er fritaget for afgifter olgn.; fri for økonomiske forpligtelser; gældfri; om ting: som der ikke skal svares afgifter af ell. betaling for. *Sorø Saml.III.169.* Bønderne, som tilforne ejede deres Jorde frie og franke. *Holb.DH.II.308. LTid.1724.714.**

Franker, en. [fræn'gør] (ogs., især i bet. 3: Frank [fræn'g] *Kyhn.PE.73. Rich.Dethel- ligeLand.(1870).14.* (sj.) Franke: Grundtv. *Udv.VI.678.* *ftl. d. s. ell. (sj.); i bet. 3) -e (Sal. XI.860).* (glda. frankæ(r), *ftl. (Glda.Krøn. 36.37), oldn. frakkar, ftl., ty. franke, lat. (3. aarh.) franci, ftl.; egl. sa. ord som III. frank (jf. JohsSteenstr.MK.111)) 1) (især arkais. ell. hist.) oftest i ftl., som navn paa en germansk stamme i Rinegnene; især om den del af denne, der i 5.—6. aarh. erobrede Frankrig; ogs. i videre anv. om den franske nation i middelalderen. *Holb.Intr.I.357.* Franker og Longobarder. *Grundtv.Udr.VI.667.* Syd for Kanalen raadede (i 7.—8. aarh.)*

Frankerne. Kærnen i deres Rige var det egentlige Frankerland ved (Rinen og) det nordøstlige af det nuværende Frankrig. *Ottosen.VH.I.73.* || *best. f. franken i koll. anv. *Frankens Rige. JHSmidth. Poes. 45.* *Mens Franken (o: de lærde i Paris) læste Nat og Dag | Med Platos Bog i Hænder, | De Danske sloge djærve Slag | Iblandt de grimme Vender. *PMøll.I.35.* 2) (især anv. i revolutionstiden, *jf. ty. franke; nu næppe br.*) ofte i *best. f. ft., om den franske nation (i nutiden), franskmændene. hverken de gamle Græker eller de nyere Franker (beskyldes) for Videnskabers Foragtere. NTreschow. (Rahb. Min. 1787. III. 22).* Det er . . vanskeligt (at) giøre sig forstaaelig for en Franke, endnu vanskeligere for en Frankinde. *Bagges. L.II.149.* Hos Frankerne er det for Tiden en Grundlov, at Royalisme skal evig være forbandet fra deres Grændser. *Balle. Bib. I. 41. smst. 28.* 3) (*jf. tyrk. firenki, europæere) betegnelse (vist opstaaet paa korstogenes tid) i orienten for europæerne, især vesteuropæerne (jf. franskisk 2).* (posttryttere i Kina maa) ikke nøde nogen Frank eller Christen til sligt Hestebytte. *Kyhn. P.E. 73.* kun en Franker traf jeg paa (i Syra), det var en Russer, der strax spurgte mig, hvad jeg vilde i dette fordømte Land (o: Grækenland). *HC And.SS. VII.179.* halv nøgne Negerdreng . . tilslørede tyrkiske Kvinder . . et Par hvidthattede Franker. *Rich. Det hellige Land. (1870). 49.* *FrPoulsen. Rejser og Rids. (1920). 103.*

frankere, v. [fr̥n̥k̥eʀə] -ede ell. (sj.) -te (*Moth. F342*). vbs. -ing (s. d.). (af ital. francare; *jf. franko; post.*) *frigøre post-sager ved forudbetaling ell. (nu:) ved pakklæbede frimærker.* *(hun) sagde, Vater, skal man dette Brev frankere? *Holb. Paars. 268.* *for at spare | Dig den uhyre Porto (da | Man ei frankere kan herfra). *Bagges. V. 523.* han (gik) ind til en Kjøbmand for at faae sit Brev frankeret. Svenden . . satte Frimærket fast. *Gjel. G.D. 12. Tilsk. 1920. II. 228.* **Frankering**, en. (post.) vbs. til frankere; ogs. konkr., om portoen, der erlægges. *Hage. 958.* Posten skulde have tre Øre for hvert Brev, han bragte — foruden Frankeringen. *CEw. F. 114.*

frankisk, adj. [fr̥n̥k̥isg] (af Franker, *jf. oldn. frakkneskr, ty. fränkisch, mlat. franciscus*) 1) (især arkaisk ell. hist.) adj. til Franker 1. den Franskiske Kreds (o: Franken). *Holb. Anh. 2.* frankisk (o: oldfransk) Kultur. *Ottosen. VH.I.74.* de franske kejser | de franske (o: mellemtyiske) dialekter | || i substantivisk anv., om sproget. krydsninger af egentlig hollandsk (frankisk) med nederlandsk og frisisk. *Sandfeld Jens. S. 218.* 2) (sj.) til Franker 3: (vest)europæisk. *Grundtv. Udv. VII. 267.* || (som gengivelse af lingua franca) om det blandingssprog (hvis hovedbestanddel er fordærvet italiensk), der benyttes som omgangsprog i levanten m. europæere og indfødte. *vAph. (1772). I. 538.*

franko, adj. ell. adv. [fr̥n̥ko] (af ital. (porto) franco, fri (befordring); sa. ord som III. frank; især post. ell. jærnb.) 1) i substantivisk anv.: mærke (især: ordet franko skrevet) paa forsendelser som tegn paa, at portoen er forudbetalt. *Moth. F342.* *Jeg saae paa samme Brev | Eet Franchomahlet. *Holb. Paars. 268.* sa. *Tyb. I. A.* I Rubrikken „Afsenderens Frankaturpaategning“ skrives Ordet „Franko“, naar hele Fragten ønskes betalt af ham. *DSB. Godsregl. 7. Sal. *VIII. 640.* || om forudbetalt porto. Franko udgør 72 Øre. *Sal. VI. 1024.* 2) som adv.: portofrit. *LTid. 1723. 408.* bogen sendes Dem gratis og franko |

Fransfus, subst. [fr̥ns̥fuːs] (vel egl. ssg. af propr. Frans og adj. fus) ♣ gammeldags kortspil med trumf, der spilles af to personer. *Blich. III. 479.* „Hør, spiller hun Piquet?“ — „Ja, og Fransfus med. Og i at lægge Patience har hun ikke sin Lige.“ *Bagh. I. 77.* Frantsfus er et Tomandskspil med Trumf, og som spilles med 32 Kaart fra Esset til Syven. *Spillebog. (1900). 103.* *Feilb.*

I. Fransk, en. [fr̥n̥sg] *best. f. -en* [fr̥n̥sg(ə)n] *ft. -e; best. f. mangler i ft. (jf. de franske u. III. fransk 1.1).* (anyd. d. s.; af III. fransk; *jf. anyd. franser, fsv. franskar, ft., franskmænd, mht. franze; nu sj.) person af fransk nationalitet; franskmænd (jf. Franser, Fransos 1).* nu kand hverken Dansk eller Fransk forstaa jer. *Holb. Jean. I. 3.* Den som forestoed paa de Tider Hospitalet var en Fransk, ved Navn Gerard. *LTid. 1727. 591.* *Franske! Højmodige Franske . . | atter I skal udi Aaget gaa. *PA Heib. US. 597.* nu oftest i *best. f. fransken, især koll.: de franske. Heib. Poet. VII. 224.* *Jeg i Franskens Poesie | Saa ofte rhythmisk Tact og Klang har fundet. *Hz. D. III. 163.* *Saaby. 9.* **II. Fransk**, et ell. (især i *best. f.*) en. [fr̥n̥sg] († **Franske**: skrevet udi Franske. *Reenb. Æ. 3.; jf. II. Danske.*) uden *ft.* 1) (*jf. glda. a franz (Brandt. R.D.I. 151), fsv. a franz, paa fransk, samt oldn. ör fronzku, fra fransk; af III. fransk, jf. II. Dansk 1)* det franske sprog. Jeg maae lave mig til. Det heeder . . Paa Fransk: Allons. *Holb. Tyb. II. 2.* de fleste . . læse heller Pølse-Snak paa Fransk end de grundigste Skrifter paa deres Moders Maal. *sa. Ep. V. 2.* *Det første Tydsk og det første Fransk | Jeg lærte saamæn dog ved ham (o: en hund). *Winth. IV. 97.* Snakkede han fransk til min Datter? — Saa var det vist noget — Gør en Grimace. *Drachm. VII. 153.* skoleembedseksamen med fransk som hovedfag | bogen er oversat fra fransk | || (gldgs.) i *best. f.* Hun siunger en hob Tydske og Franske Viiser og pronuncerer Fransen, ligesom dend skrives. *Holb. Bars. II. 13.* Den ryggesløse eller forlorne Søn. Comoedie i fem Acter. Oversat af Fransen efter Msr. Voltaires L'Enfant Prodigue. *Luxd. FS. I.* Fransen blev Hofsprog.

Brandes.X.576. 2) (jf. III. fransk 1.2) om fransk skik og brug; i forb. paa fransk. mod Aftenen spille de Allomber hos en Maitresse, det er paa sin Fransk (: efter fransk mode). *Holb.Jean.I.1.* spise paa fransk | være klædt paa fransk | *S&B. D&H.* nu iser i talem. klæde sig paa fransk og fryse paa dansk, følge fremmed skik, der ikke svarer til de hjemlige forhold. *Høysg. S.128. Tode.VI.47. Feilb.*

III. fransk, adj. [frøn'sg] intk. d. s. ell. (nu kun dial.) -t (*PAHeib.US.328. jf. Kort. 161. Esp.§146.*) gradbøjn. (sj.) -ere, -est (se u. bet. 1.2) (ænyd. frans(k); vel omdannet af fransøsk ell. dannet af Franker, Frankrig i lighed m. III. dansk, tysk osv.; jf. I. og II. Fransk) adj. til Frankrig, Franskmand.

1) om hvad der stammer fra, hører til, vedkommer Frankrig. 1.1) i alm. en Fransk Kock. *Holb.Jean.I.1.* et fransk Brev. *PA Heib.US.328.* en dansk Vise til en fransk Melodie. *Heib.Poet.VII.237.* Bordeaux, Bourgogne og Champagne er de bekendteste franske vine | den franske republik | de franske revolutioner | den fransk-tyske krig | fransk Kongo | | i substantivisk anv. det franske, især: (jf. det danske u. III. dansk 8 samt det 9.s; nu l. br.) det franske sprog; fransk (II.1). *Høysg.AG.2.* Den unge Indianerinde. *Comœdie i en Act.* Oversat af det Franske. *Biehl.(Skuesp.III.6. 1). Heib.Poet.VII.223.* Han har .. dannet sin Aand ved Læsningen af franske Romaner .. og ved utallige Stykker „efter det Franske“. *Tops.I.138.* hun (blev) oplært i at spille paa Luth og blev yderligere perfectioneret i det Franske. *JPJac. I.104.* de franske, (nu l. br.) indbyggjerne i Frankrig; franskmændene. *Clodion (blev derefter) Konge over de Franske (: franske). Hand var den første som falt ind i Gallien. Holb.Intr.1.358.* *De Franske er en vanartet Slægt. *PAHeib.US.603.* se ogs. u. de 8.s. 1.2) (jf. u. bet. 2) om hvad der efterligner frembringelser olgn. fra Frankrig ell. levevis, sæder og skikke, der bruges i Frankrig. Den franskeste, den frieste og den galanteste Opdragelse. *Ew. VI.312.* den franske Frihed i Tonen. *Hostr. SpT.III.14.* glimrende Toiletter, glimrende Uniformer .. franske Handsker og fransk Konversation. *Tops.I.19.* fransk køkken | en villa i fransk stil (jf. fransk havestil u. bet. 2) | || fransk paa benene olgn., (maaske egl.: „med fodskifte som en fransk danse-mester“, jf. Dansemester 4.1; vet., landbr.) om heste: d. s. s. franskfodet. (hesten er) en Smule fransk paa Forbenene. *Blich.II. 221. Ant.Niels.FL.I.66. LandbO.II.607.*

2) i faste forb. (kun de vigtigste anv. er medtaget). || fransk artikel, se u. Artikel 2.2. || fransk bind, se Franskbind. || fransk broderi (ell. Franskbroderi. *Vort Hj.III.105*), (haandarb.) broderi, der bestaar af lige kastesting paa tværs af mæn-

stret m. underlægning af traade ml. konturerne (mods. Fladsyning); tyk syning. *Schand. UM.114. Sal.²VIII.786.* jf.: Katinka broderede „fransk“ eller læste. *Bang.SE.185.* || fransk brændevin, se Brændevin. || fransk brød, se Franskbrød. || fransk bøj, se u. Bøj 1. || fransk dukke, (foræld.) dukke, pyntet efter sidste mode, der udsendtes fra de franske modemagasiner for modejournalernes tid (jf. Mode-, Pyntedukke). *Sal.²VIII.786.* || fransk glas, Ø tykt, blæst vinduesglas (mods. støbt spejlglas). *ØrdbS.* || † fransk græs, farvereseda, farvevav, *Reseda luteola L. CVarg. Farve-Bog. (1773).52.* || fransk guld (ell. (nu sj.) Franskguld. *Hallager.338.*) 1. (især bogb.) en slags legeret (sølvblandet) bladguld. *OpfB.²III.230.* 2. (fagl.) legering af kobber med zink; vægte guld; tobak. *Wagn.Tekn. 14. Sal.²VIII.793.* || fransk havestil, betegnelse for den i 17. aarh. fra Frankrig kommende havestil, der udmærker sig ved sit stiliserede og symmetriske præg. *OpfB.²III. 62.* || fransk hvidt, (fagl.) fint stemmet tal-kum anv. til pudder olgn. *VareL.²247.* || fransk hæl, franske kartofler, se u. Hæl, Kartoffel. || fransk laas 1. (smed.) laas med to sikkerhedsindretninger, en faststaaende („besætning“) og en bevægelig („tilholder“). *OpfB.²II.192. Sal.XI.298.* 2. (foræld.) en flintlaas paa et gevær; batterilaas. *OpfB.²II.112.* || fransk lilje, se Lilje. franske nathuer, se Nathue. || fransk rødt (ell. Franskrodt. *Sal.²VIII.794*), (fagl.) d. s. s. Engelskrødt. *VareL.²247.* || fransk sjal, se Sjal. || fransk skjold, (herald.) firkantet vaabenskjold, hvis nederste rand er afrundet og slutter i en spids. *PBGrandjean. Heraldik.(1919).53.* || fransk stil, spec.: d. s. s. fransk havestil. *Sal.²VIII.794.* || den franske syge, (nu kun foræld.) d. s. s. Fransoser (2). *Tode.ST.II.97. Lemb.Shak.X. 144. JVJens.SS.29.* || fransk søm, (haandarb.) sammensøjning af to stykker tøj, hvor sammenstikningen paa retten skjules ved hjælp af en senere stikning paa vrangen. *VortHj. III.99.* || fransk træsko, se u. Træsko. || fransk vask (og strygning), vask (og strygning) af fint tøj (manchellinned olgn.). *Schand.TF.II.386. ESkram.AV.84.* jf.: det stivede og fransk strøgne Kraveindlæg (paa en manchetskjorte). *Schand.SF. 60* samt: han har ligget i med Franskvaskerske Larsen i Fruerstræde. *Tandr. K.32.* || fransk vin (jf. Franskvin); spec. i forb. gammel fransk vin, (dial., glgds.) et tarvehigt vinsurrogat, som tidligere bruges ved madlavning og var alm. som drik blandt smaafolk paa landet. Der var søde Snapse og gl. fransk Vin til Damerne. *Drachm. STL.71. Feilb.(Dania.V.45). AarbErnborg. 1918.84.* || fransk visit, (især dagl.) kort visit (jf. Doktorvisit). *HHans.PD.7.* Bed ham blive — han kunde være i Stand til blot at gøre en fransk Visit. *Bogh.III.41. EBrand.UB.66.* jf. (spøg.): *(vi) faar kun

stundom en fransk Visit | af een af Tidens store Tanker. *Bergstedt.III.23.*

Fransk-, i ssg. [f'røn'sg-; i gamle, faste ssg. som -brød, -mand: 'frens-g-ell. (dagl.) 'frens- (jf. *Jesp.Fon.502*)] (i tidligere ogs. skrevet Frans-). (ænyd. frans-, ty. franz-) af III. fransk; af de mange ssg. kan (foruden de ndf. anførte) nævnes fransk-gal (*Brandes. II.148*), -hader (smst.VI.347), -lærer, -sindet (*Holb.Ep.V.29*), -talende, -venlig. **-bager**, en. (nu l. br.) bager, som bager fint brød (hvede-, franskbrød). *VSO. MØ.* "den fine Bager", eller — som han officielt kaldtes — Franskbager Nielsen. *ChKjerulf. GU.20.* **-bind**, et. (ogs. skrevet fransk bind. *VSO.*). (bogh.) bind med ryg og hjørner af chagrin (gedeskind) ell. kalveskind. *Hallager.125. Aarvog f.Bogvenner.1921.11.* **-broderi**, et. se fransk broderi u. III. fransk 2. **-brød**, et. († fransk brød. *JSneed.II.255*). 20 brød af sigtet hvedemel uden krydderier. Parmesan og Schweitzerost, Franskbrød og Madera. *Bagges.L.I.261.* et 25øres franskbrød | maleren gned væggen af med gammelt franskbrød; || (spøg.) om et barns bag. *AndNx.PE.III.185.*

I. Franske, et. se II. Fransk. **II. franske**, v. [f'ræns-gø] -ede. (af III. fransk) 1) (jf. III. danske 2.; sj.) i pass. m. reciprok bet.: tale fransk. Ei, tæl Dansk . . jeg er lidet oplagt til at franskes med *Eder.Hrz.X.167. Larsen. 2)* (jf. III. fransk 1.2 slutn.; især vet. ell. landbr.) om dyr, især heste: være franskfodet. (hoppen) fransker paa høje Forben. *Wied.SK.52.* *(koens) lange tynde Kløve de fransker et Korn. *Aakj.SV.I.285.* || (spøg.) om mennesker. *JakKnu.GP.111. Feilb.* **Fransker**, en. [f'ræns-gør] (vel dannet efter Dansker) franskmand. *Grundtv.E.48.* 40 **Franskeri**, et. [f'ræns-gø'ri] flt. -er. (af III. fransk 1.2; jf. -eri 2.; nedset.) efterligning af daarlige franske manerer ell. søder. "er de ikke lykkelige, måske, og med de yndigste sunde Børn — "Et om Året," indskød E. "Et om Året, ja; heldigvis ingen Franskerier." *Rørd.LB.157.*

† **Fransk-farer**, en. (ogs. Frans-*LEft.1810.98.*) (jf. Farer 2) skib, der gaar i fart paa Frankrig. 7 af deres Skibe, fransk-farere og Nord-farere, skal være opbragt. *Gram.Breve.71.* **-fodet**, adj. [III. 1.2 slutn.] (vet.) om heste, hvis forhove peger ud i stedet for ligefrem; fransk paa benene. *Sal.²VIII.793.* **-guld**, et. se u. III. fransk 2. **Ø-hed**, en. det at være fransk; fransk væsen og ejendommelighed; fransk sindelag og tænkemaade. Den hele Franskhed i dette Vers. *Ørst.Br.I.149.* *klædt i fransk Habit er jeg sangvinsk i Sind, 60 Og bilder af min Franskhed ei mig lidet ind. *PalM.V.181.* Overfladiskhed som et af Franskhedens Kendetegn. *Brandes.XI.152.* **-mand**, en. († Frans- *Helt.Poet.180. Høysg.S.177.*) (efter ty. franzmann) 1) person (i ent. næsten kun: mand) af fransk

nationalitet. *Holb.Kandst.III.1.* *en Franskmand dig vil lære, | Altid glad og munter være. *Wess.223. LCNiels.RR.40.* franskmændenes sejr ved Marne | || franskmænden, (nu sj.) franskmændene. Tyrcken eller Frantzmanden. *Holb.Kandst.II.1.* Fransk-Manden kalder Qvinde-Kiønnet Le beau sexe, det smukke Kiøn. *Clitau.PT.Fort.* || (sj.) om kvinder (jf. Franskmandinde). *Tietgen.(1895).13.* *Juliette har slet ingen | Sjæl i Barmen, hun er Franskmand. *SophClauss.AT.4. 2)* † fransk fartøj (jf. Englænder 2, Finlap 2). han var hjemmevant ombord paa Hollændere, Englændere, Franskmand og Russere. *Buchh.EG.117. 3)* (jf. III. fransk 1.2 slutn.; spøg.) franskfodet hest. *Feilb. SandfeldJens.(StSprO.Nr.81.54).* 4) (jf. fransk 2; især dagl.) om ting, der stammer fra Frankrig ell. er efterligninger af franske frembringelser. *jf. Halleby.167.* || (vulg. ell. jarg.) fransk artikel; præservativ. **-mandinde**, en. (sj.) fransk kvinde. *Bagges.DV.X.404.* **-rødt**, et. se u. III. fransk 2. **-træ**, et. (fagl.) d. s. s. Fransosenholt. *Wagn.Tekn.457.* † **-ved**, et. d. s. *VareL.(1807).I.357.* **-vin**, en. (l. br.) fransk vin. *Etlar.GH.I.217. S&B.* (jf. gammel fransk vin u. III. fransk 2.) Ja, si'er Prins Ferdinand . . Vil du ha' et Glas gammel Franskvin og en Segar, Kresjan? *Rist.ER.45.*

Fransos, en. [f'røn'so's] *Høysg.AG.42.* flt. **-er**. (ænyd. d. s., f'sv. franzoos, franzeis, oldn. franzeis; gennem mnt. franzos fra oldfr. francois; egl. adj., dannet af oldfr. franc, fransk, sa. ord som III. frank og Frank; nu kun dial. ell. foræld.) 1) franskmand (1). Jeg er een Hund i det Franske Sprog, jeg forstaar det, som een indfødt Francos. *KomGrønne.III.333.* en Fransos, sagde den Lærde . . ja det er nu Moden, at intet duer uden hvad der er Fransk. *JSneed.I.297.* vær Tydsker i Tydskland, Schweitzer i Schweiz, Franzos i Frankerig. *Bagges.L.I.398. Blich.III.203. Feilb.* || fransosen, franskmændene. Fransosen haver . . mere qvegsølv i hovedet . . end Engelsmanden. *Reenb.Æ.3.* Men det ser sort ud for Fransosen! De allierede Monarker har Fremgang, hvor de kommer! *Leop.TK.1. 2)* i flt. (ænyd. d. s.; fra ty. franzenos, syfilis, egl.: "den franske syge", da sygdommen mentes at stamme fra Frankrig; jf. fransk syge u. III. fransk 2, nylat. morbus gallicus) syfilis. *Holb.Paars.342.* den saa kaldede Maladie Galante, eller mere reent at tale, Fransosser, ere bekiendte Frugter af den omløbende Løsgtighed. *Ruge.FT.231.* Gud havde jo fra det 16de Aarhundredes Begyndelse slaaet Evropas Folk med den nye Sygdom "Fransosser". *TroelsL.XII.128. Feilb.* || (vet., foræld.) om de perleformede knuder ved fransosersyge (s. d.). *LandmB.II.361.* **Fransoser**, i ssg. (ogs. Fransosen-, soser-). (ænyd. d. s.; fra ty. franzenosen-) af Fransos 2. **-holt**,

et. (fagl.) veddet af pokkenholttræet, *Guajacum officinale L.*, olgn. arter (der tidligere anvendtes mod syfilis); guajaktræ; pokkenholt (jf. -træ samt Fransktræ, -ved). Fransosen -: *VareL.*(1807).II.323. *VareL.*3625. **-syge**, en. (vet., foræld.) form af kvægtuberkulose (perlesyge) med perleformede knuder paa bryst- og bughinden, der mentes beslægtet med syfilis. Fransoser -: *Sal.*XVII. 750. † **-træ**, et. d. s. s. -holt; ogs. om selve planten. Fransose -: *Moth.*Conv.F111. Fransosen -: *HavD.*(1762).235. Fransoser -: *vAph.*Nath.II.486. **Fransøse**, I. **Fransøse**, se Francøse. II. **Fransøse**, se I. Fransøsk. I. **Fransøsk**, subst. [fræn'sø'sg] (Fransøisk). *LTid.*1728.237. — † **Fransøs**. *vAph.*(1759). (ænyd. af, paa fransk(e) og fransoske, -søske (*HMogens.*), oldn. franzeis, franzeisa, franziska, mnt. franzo(y)s; af II. fransøsk; nu næppe br.) d. s. s. II. Fransk I. veed hun ingen Françoise at recommendere mig til Frøikenen, jeg vilde at hun skulle lære Fransøsk. *Holb.*Kandst. IV.9. en liden Bog . . skreven paa Fransøsk. *Tychon.*AB.42. || i best. f.: fransken. hun (er ikke) nogen Hexemester i Fransøken. *Gylb.*XI.64. II. **fransøsk**, adj. [fræn'sø'sg] (ænyd. fransok(k), fransosisk, fransøsk, jf. fsv. franzeskar, flt., de franske; gennem mnt. fransos af oldfr. françois (fem. francesche), adj., se Fransos; nu næppe br.) d. s. s. III. fransk. hand aad heller en Suppe koget paa en Skoe-Pind, naar den var til-lavet af en Fransøsk Kock. *Holb.*Jean.I.A. jeg glemmer aldrig forgangen Dag, hvor forstyrret hun var med sine Fransøske Viser. *sa.*Vgs.I.3. *Klevenf.*RJ.66. || jf. III. fransk 1: *Alting Fransøsk! . . | Den Skik vi hos de Store seer, | Vi Smaa vil efterfølge. *Reenb.*L.258. (hun) tænkte ikke paa andet end at giøre Hans Frandsen meer Fransøsk og gall, end hand var. *Holb.*Jean. V.5.

fra-oven, adv. se oven.

☐ **frappant**, adj. [fræ'pan'd, ell. m. fr. udiale] (fra fr. frappant; egl. præf. part. af frapper (se frappere); gldgs.) til frapperere I: som gør (stærkt) indtryk ved sin usædvanlighed, størrelse, rigtighed osv.; slaaende; træffende; ogs.: forbausende; forbløffende. (kejseren) malede jeg til den frappanteste Liighed. *PAHeib.*Sk.I.201. *kan jeg troe, at noget saa Frappant (: som at forbyde mig tobak) | Er muligt eller sandt. *Heib.*Poet.XI.84. *Altid frappante Ord ham randt i Hu, | Altid forstod han genial at være. *PalM.*IV.106. *KPont.*Psychiatri.III.88. ☐ **frappere**, v. [fræ'pe're] -ede ell. (sjældnere) -te (*Gylb.*II.136. *Hz.*D.III.185). (fra fr. frapper, egl.: slaa; jf. frappant) 1) (lidt gldgs.) især om handling, beghenhed, udtalelse olgn.: tiltrække sig ens opmærksomhed ved sin usædvanlighed; gøre et (pludseligt og) stærkt indtryk paa sindet; virke paa-faldende ell. slaaende; ogs.: forbausende; forbløffe. *LTid.*1725.492. Hvad

der frappede mig mest (i et engelsk selskab), var et Godaften paa Dansk. *Grundtv.*E. 85. Han fortalte mig ellers Noget som frappede mig. *Gylb.*II.136. hvad der højlig frappede, naar man kom nær, var hendes Ansigtfarve. *Goldschm.*VII.276. Uverdsliigheden var et Grundtræk, som frappede hos ham. *Brandes.*(Tilsk.1921.I.145). (sj.) m. konkr. subj.: flere Huse frappede ved deres smukke mauriske Vinduer hugne i Marmor. *HCAnd.*XII.161. || part. frapperende som adj.: frappant. frapperende Skønhed. *Tode.*V.289. det(er) et rent frapperende Under at lægge Mærke til Bjørnsøns . . personlige Magt. *JVJens.*NV.169. || part. frapperet som adj.: slaaet; ogs.: forbauset; forbløffet (især i forb. m. over ell. (nu sj.) af: *Kierk.*I.405). Jeg blev frapperet, saa snart jeg havde sat min Fod paa svensk Grund; thi jeg saae strax, at jeg var i et nyt Land. *Heib.*Ungd.50. Excellencen sad ganske frapperet over min store Detailkundskab. *Schack.*397. 2) (i restaurations-spr. olgn.) afkøle vin ved omdrejning af flasken i en kuldeblending. den frappede Champagne skummede i Glassene. *Schand.*UM.241. *BMünter.*E.I.91.

Fra-raad, et. (sj.) vbs. til-raade. *HBegtr.*DF.II.119. ☐ **raade**, v. [-ræ'dæ] -ede ell. (sj.) -te (*VSO.* *SHolst.*Stefanie.(1902). 263). vbs. (l. br.) -else (*LTid.*1730.618. *S&B.*), jf. Fraraad. (ænyd. d. s.; jf. afraade) søge at hindre noget ved overtalelser, raad; raade til at undlade noget; raade fra; m. obj. og hensobj.: han siger . . at jeg forfalder til det som jeg haver fraraadet andre. *Holb.*Ep.IV.76. (jeg) indgik et Ægteskab, som du saa hæftigt fraraadede mig. *Gylb.*IX.123. (han) fraraadede hende det (: at løbe) ogsaa i meget bestemte Ord. *Pont.*LP.VII.109. || uden hensobj. man vil ikke sige, at jeg har reent forkastet og fraraadt Seltser Vand. *Tode.*ST.II.8. *VSO.* jf.: *dette Oprørs . . vidt ndbrede Rødder | Fraraade lang Betænkning. *Blich.* *JohGray.*114. ☐ **rane**, v. [-ræ'næ] (ænyd. d. s., fsv. franräna; især højtid.) berøve ved ran, vold; rane fra. *Erik Glipping har | Fraranet mig min Fæstemø, da hun | Fra Norge reiste. *oehl.*XII.103. Kirkens ufortabelige Ret til alt det Krongods, der i Tidernes Løb var blevet den franranet og nu havde inde af Voldsherrer. *Brandes.*MB.189. overf.: *det Ord, som holder ham i Live, | Han frarane vil det Kraft og Pris. *Grundtv.*SS.V.333. ☐ **regne**, v. [-ræ'næ] vbs. -else (*S&B.*) ell. -ing (*vAph.*(1764). *MO.*). (jf. afregne; især i perf. part.) undlade at medtage i en beregning; regne fra; trække fra. Regningerne blefve meddeelte alle Vedkommende . . til Eftersin; Hvilke vel skulde vilde fraregne de dennem paalagde Skatter og Contributioner. *Slangc.*Chr.IV.1164. fraregne omkostninger, procenter | alle omkostninger fra-regnet | || især overf.: i tanken se bort fra.

enhver forstandig . . Bonde kan (uafværgelige Uheld fraregnede) arbeide sig frem. *Mall.SA.20.* Digtekunsten — alle . . Skjønheder fraregnede — har gjort en borgerlig Nytte. *Oehl.(1851).XXV.196.* *Men, hvad er Kjærlighed end i mit Hjærte, | Naar jeg fraregner, hvad Øjet har sét! *Grundtv. PS.VII.49.* Fraregnet dette . . Tegn paa, at man var kjed af Rejsen . . var man meget elskværdig mod hinanden. *Tops.II.13.*

-rense, v. [-rɛnˀsə] vbs. -else (VSO.) ell. **-ning** (s.d.). (ænyd. d.s.; l. br.) m. h. t. ukrudt, avner olgn.: fraskille ved rensning; rense fra. Kliden, Avnerne, Klinten maa vel frarenses. VSO. At frarensse Ukrud og Nelder. smst. MO. **-rensning**, en. [-rɛnˀsneŋ] (landbr.) vbs. til-rensning; især konkr.: avner olgn., der udskilles ved kornets rensning; driftning (3). VSO. Bek. Nr. 246^{1/2}/s.1916. §1. jf.: jeg strør Ukrudtsfrø og Frarensningsæd ud til Fuglene. *Knud Pouls.BD.10. I. ☐ -ri-ve*, v. [-riˀvə] vbs. -else (vAph.(1759)) ell. **-ning**. (ænyd. d.s.; jf. I. afrive) skille (noget fra noget andet) ved at rive; rive fra. 1) (nu næppe br.) i egl. bet. Seglet er frarevet. VSO. Dette Brev meddeelte jeg Greven, paa Efterskriften nær, som jeg havde frarevet og tilintetgjort. *Ing.EF.III.85. MO. 2)* (poet., højtid.) fratage, berøve paa voldsom maade. *Ei frarev jeg, som han, skamdierv vor døende Fader | Hiin almægtige Stav, hvormed han Verdener styrer. *JMHertz.(Rahb.LB.I.325)* Man frarev tilsidt de Vantroes hele det hellige Land. *Mob.DH.II.160. S&B. ¶ overf.* Ogsaa denne herlige Digter blev, ligesom Tullin, os frarevet (o: af døden) i sin fuldeste Kraft. *Rahb.LB.I.556. II. -rive*, v. [-riˀvə] (jf. II. afrive; nu næppe br.) fjerne ved rivning med en rive; rive fra. At frarive Græsset fra Kornet. VSO. MO. ☐ **-rø-ve**, v. [-røˀvə] vbs. (l. br.) -else (VSO.). (ænyd. d.s.) fratage paa røverisk vis; røve fra. *vAph.(1754).* Florentinerne (bragte stæden) i yderste Forlegenhed . . og frarøvede den ethvert Spor af Uafhængighed. *Cantù.IV.566. ¶ især i pass.* dels m. det, der er gaaet tabt, dels (sjældnere) m. den, der har mistet noget, som subj. alt mit Gods blev mig frarøvet. *Tob.I.20.* en vis Mand reyste . . lunge udenlands for at igien finde sin eeniste Søn, som var ham fra røvet. *Holb.Ul.II.7.* I Aftes blev en Dame frarøvet sin Haandtaske . . Røveren blev forfulgt og anholdt. *Pol.²⁶/s.1919.11.sp.2.*

Fras, subst. se Fraads.

Fra-sagn, et. [8.5] (genopt. i slutn. af 17. aarh. fra oldn. frásagn m. tilknytning til Sagn) beretning om hvad man har set ell. hørt (især i forb. m. om ell. (poet., højtid.) gen.: *Oehl.Aml.219. Gjel.Br.22).* 1) i alm.; nu oftest (spøg. og m. overgang til bet. 2): usandsynlig fortælling; rygte. *Moth.S190. (vi har) hørt deres Tale og Frasagn derom. KSelsk Skr.VIII.310. (han lod sjældn.) nogen Lejlighed gaa tabt til at drive sine Uglspil-*

streger, om hvilke der gik mange Frasagn i By og Omegn. *Schand.F.252. (en) Officer i Indien, om hvis Eventyr . . der gik dunkle og mærkelige Frasagn. KLars.GV.157. 2)* (især foræld. og poet.) fortælling om hvad der er sket i svunden tid; sagn. *Jeg alle Runer | Og gamle Frasagn . . | Har sandt sagt dig. *Bagges.DV.IV.161.* *Fædreslægters | Ældste Frasagn. *Oehl.Aml.219.* gamle Frasagn om Høvdinger. *Grundtv.Snorre.I.1.* *Du lyver Træll Jeg tror ej dit Frasagn (o: hvad du fortæller om dine forfædre). *Drachm.VS.136. (der gik) Frasagn om at Forfædrene i en fjærn Tid skulde have kendt et Dyr der kun havde en Taa paa hvert Ben og løb som Vinden. JVVJens. Br.231.*

I. Frase, en. [ˈfrasə] flt. -r. (efter gr. phrâsis, udtryk; jf. Fraseologi, frasere; oftest i flt.; især ☐) 1) (nu l. br. og oftest opfattet som bet. 2) maade at udtrykke sig paa; fast vending ell. sætning, man ofte behjæner sig af; talemaade. *(poeten) Oplag haver gjort paa Danske Ord og Phraser, | Som hand i Orden net og kunstig sette kand. *Holb.Paars.292.* at jage efter et zirligt Sprog og smukke Phraser. *PAHeib.E.110.* en Mængde Phraser af Holberg og andre Digtere. *HBDHlp.I.208. Rigsdagst.F.1921/22.4286.4290. 2)* tom, højtravende talemaade; floskel. Det var jo et Fændens eget Sprog (o: Rosiflængius's); faaer jeg end een saadan Phrase til Livs, kommer jeg til at kaste min heele Frokost op. *Holb.LSk.I.6. Ew.VIII.105.* det er egentlig ved Phraser, at man nu regjerer Verden. *Hauch.VI.380.* *Lægerne har nylig indbyrdes kæmpet | Med Floskler og Fraser om de sikkreste Kure. *Drachm.D.94.* konventionelle Fraser. *ESkram.HV.62.* Er det mere end en Frase, at der i Sorø har været et „Livsvæld“, der har haft og endnu har Betydning i den danske Kultur? *Vilh.And.FM.249. jf.:* denne Studie af Eckersberg er helt fri for den Frase, som paa den ene Side gør (maleren) Davids Fremstilling for let, og næsten fri for den Lærdom, som paa den anden Side gør den tung. *EHannover.E.67. ¶ uden frase (efter fr. sans phrase, se Arlaud.464f.; sj.) uden hule floskler; uden videre omstændigheder. Skagensfiskeren som uden Frase gaar i Redningsbaaden. JV Jens.Intr.187. 3)* (l. br.) ♪ musikalsk sætning; periode (jf. frasere 2). *Dandsek. (1801).7.*

II. ☐ fra-se, v. [8.1] (<VSO.1802; l. br. uden for perf. part.) se bort fra; kun overf.: undlade at tage i betragtning; ikke skænke opmærksomhed. 1) (jf. afse 1) trans. han seer . . at han verdenshistorisk maa i sidste Instants frasee den sande Distinction mellem Godt og Ondt. *Kierk.VII.128.* Men dette fraseet . . hvad hjalp det ham da Alt. smst. *IV.255.* Mai (Maanedens) og mig udtales, fraseet Toneholdsforskjellen, eens. *VorUngdom.1888.372.* frasét korte

Rejser . . havde han tilbragt det meste af sin Ungdom paa Helsingørs Skibsbro. *Norman-Hans.SB.15.2* (jf. bortse; nu l. br.) intr.; i forb. m. fra. selv fraset fra Stykkets Slethed. *PVJac. Breve.146*. Italiens Emancipation udslettede ogsaa, naar kun fraseer fra enkelte græske Stæder, meget hurtigen . . Forskjelligheder i Sprog og Sæder. *Schiern.EF.234*.

⊙ **Fraseshelt**, en. [I.2] d. s. s. -mager. *Brandes.VI.241.X.505*. *Gjel.W.91*. ⊙ **-mager**, en. [I.2] person, som ynder at bruge klingende fraser; *fløskelmager*. *Schand.AE.190*. *Rode.Dg.63*. jf.: det politiske Frasesmageri hos Førerne. *Brandes.F.12*. **Fraseseologi**, en. [fræseolo'gi] (af gr. fraseologia; af I. Frase i. jf. Logik; især sprogv.) (fastslaaet ell. særlig) maade at vælge sine ord ell. udtrykke sig paa; (læren om) et sprogs ejendommelige talemaader; ogs.: samling af talemaader. *Olufs.Ny Oec.I.176*. en Bekjendtgjørelse af Kongens Død, hvori den daværende officielle Fraseseologi ikke ilde var efterlignet. *Schand.F.323*. *HKaarsb.(Tilsk.1921.II.51)*. **frasesologisk**, adj. [fræseolo'gisk, -lo'qisk] (især sprogv.) adj. til Fraseseologi. *Sandfeld.Jens.(StSprO.Nr.81.9)*. i fraseologisk henseende er fransk et svært sprog |

fra-separeret, part. adj. (især emb.) som if. separation lever adskilt fra sin øgtefælle. Fraskilte og fraseparerede Hustruer . . betragtes som Enker og kunne handle som myndige med Lavvæрге. *LovL.II.607*. *Sal.²VIII.814*.

frasere, v. [fræ'se:rø] -ede. vbs. -ing. (af I. Frase; jf. eng. phrase, fr. phraser) 1) ⊙ (l. br.) udtrykke sig (paa en fastslaaet ell. særlig maade, ved bestemte talemaader olgn.). mod enkelte gammeldags Ord . . skrigrer til Tider ganske moderne Sprogformer og Fraseringer ret grelt. *Berl.Tid.²⁹1/1919.Aft.6.sp.3*. 2) foredrag (læse, udtale) med særlig fremhævelse af enkelte ord ell. udtryk. Valeria — det var altfor komisk (∵ som navn paa et hus) og indbød til en pjanket Vits. Han havde hørt Folk gaa forbi og fraseer Navnet med en lykkelig Latter. *SMich.T.144*. || især ∫ (jf. I. Frase 3): foredrag (et musikstykke) kunstmæssigt med rigtig forstaaelse af den musikalske sætningsbygning. (sangerinden) fraseer udmærket og fortæller musikalsk. *Pol.¹²1/1902.1.sp.6*. med den ædleste Tone forbandt (*Joachim*) et fyrigt Temperament . . og en rent ideal musikalsk Phrasering. *R Bergh.M.109*.

∧ **Fra-side**, en. [8.3] [-si'ðə] bagside af mønt, medalje olgn.; revers. *JapSteenstr. NG.52*. **-sige**, v. [-si'q] vbs. -else (*LTid. 1728.474*. *MO.*). (ænyd. d. s., fsv. fransighia; jf. sige fra (u. fra 8.5), Frasnag samt afsige) 1) (nu næppe br.) fradomme; frakende. Frase en Livet. *vAph.(1764)*. Jeg frasiger Dig Din Arv. *BBang.Laura.(1817).73*. (grundloven) frasiger . . Stænderne Beføielse til

at bringe for vor Throne en (saadan) Forestilling. *Monrad.(Da.Folkeblad.²⁴1846.84)*. 2) refl.: erklære, at man opgiver ell. giver afkald paa noget. 2.1) (nu sj.) sige sig løs fra al forbindelse med noget; forsage (2). (den vordende vestalinde) aflægger en Ed, ganske at frasige sig Omgang med Mandkønnet. *Journal for Politik. 1797. IV. 282*.

*Naar du bekjender Troens Ord, | Frasier dig al Løgn, og tror. *Grundtv.SS.IV.26*. Frasingelsen og Trosbekjendelsen ved Daaben. *GVHansen.OldkirkensNadveroffer.(1895).25.2.2* (sj.) m. h. t. beskyldning olgn.: fralægge sig. Forresten frasiger jeg mig høitidelig enhver Hensigt at bestikke . . mine Dommere. *Ev.(1914).III.234*. (han) frasegade sig enhver Tanke paa at ville fortrænge Kongens Søn. *Mob.DH.II.189.2.3* m. h. t. retlighed olgn.: opgive (især: ved en formel erklæring); give afkald paa. *Moth.S188*. derfor venter jeg at De frasiger Dem al Ret til hendes Haand. *PAHeib.Sk.II.201*. *vilde (han) | I Norge blive, maatte han frasige | Sig Krav paa Riget. *Oehl.DM.36. smst.43*. *Er du forlovet med Marie? . . Saa maa vi slaaes . . Og vil du ikke, | Saa frasiug dig Marie. *Hz.VIII.251*. (han) havde frasagt sig alle mulige Fornøielser . . fordi han læste til Examen. *UngdGl.III.165. Lassen.SO.214*. (sj.) m. inf. som obj.: jeg kjæmper med mig selv om at frasige mig af spille i Morgen Aften. *FruHeib.B.I.9*.

-skille, v. [-sgel'ə] -te ell. -de (*Gal.1.15*(Chr.VI)). vbs. -else (s. d.) ell. -ing (s. d.). (ænyd. d. s., fsv. franskilia, jf. oldn. fráskilnaðr, -skilning; især i perf. part.) 1) (især ⊙) skille (noget) fra noget andet, hvormed det har været forenet. 1.1) (nu sj.) om egentlig (rumlig) adskillelse i alm. Maaden . . paa hvilken mand forarbejdede dette slags Papiir . . bestoed . . i at med en spitz Naal afskiære og fraskille de tynde Hinder som sidder ved Papyri Bark. *LTid. 1730.474*. (det) bliver liggende uopløst tilbage i den uklare Flydenhed og kan fraskilles ved Hielp af et Filtrum. *HCLund. Samler.II.(1804).158*. jf.: Gud . . som mig fraskilde af min moders liv, og kaldte mig formedelst sin naade. *Gal.1.15*(Chr.VI). 1.2) om geografisk ell. politisk adskillelse. siden den Tid var Castilien fraskilt fra Leon, og levede under sine Førster. *Hob.Intr.I.228*. (de skal) ved Afgroftning eller Hegn . . ganske fraskille sig fra paagrændende Byer. *Forordn.²⁹1/1781.§12*. Havet fraskiller det ene Land fra det andet. *VSO*. vore fraskilte Landsmænd (∵ sønderjyderne). *Brandes.XII.207* (jf. bet. 2). Fraskilte Øer er saadanne, der tidligere har hængt sammen med Fastlandet, men som er blevet skilt derfra, ved at Landets Sænkning eller Havets Nedbrydning har frembragt et Stræde. *Steenby.Geogr.122*. 1.3) (l. br.) m. h. t. noget abstr. (tanker, følelser, ord, forhold osv.) (jf. u. -skillelig, -skillelse 1.1 slutn., 2.1). (hans) Tanker ere saa opløftede, saa fraskilte og

rensende fra alt det sandselige, at der kommer aldrig noget i Betragtning hos ham, uden alene det som angaar Forstanden. *Biehl. (Skuesp. VI. 451)*. *jf.*: Naar Siælen fraskilles fra Legemet. *VSO. 1.4) (nu næppe br.) om udtagelse ell. udskillelse af enkelte individer til en særlig anvendelse, i særligt øjemed. fraskiller (1871: henter frem) og tager eder smaa qvæg for eders slægter, og slagter paaske. 2Mos.12.21 (Chr. VI). fraskiller (1819: udtager) dog mig baade Barnabas og Saulus til den gierning, som jeg haver kaldet dem til. ApG.13.2 (Chr. VI). Jeg er ligesom blant alle Mennesker udsøgt og fraskilt til idel Ulykke. *Robinson. I.104. 2) ophæve ell. hindre (personers) samkvem med andre. 2.1) † i alm. gaear ud fra dem (o: hedningerne), og fraskiller eder (1819: afsondrer Eder; 1907: udskiller eder fra dem). 2Cor.6.17 (Chr. VI). † (bibl.) om kvinde, som er udelukket fra samkvem med andre p. gr. af menstruation (jf. u. -skillelse 2.2 slutn.). Fraskilte (1871: Urene Kvinder) og barsel-qvinder røre ved stykkerne af deres offer. Bar.6.28 (Chr. VI). 2.2) om op-hævelse af ægteskab. vil den Vantro fraskille sig, da fraskille han sig (1907: skiller den vantro sig, saa lad ham skille sig). 1Cor.7.15. nu især i part. fraskilt som adj.: hvis ægteskab er opløst. hvo som tager en Fraskilt (Chr. VI: den adskilte; 1907: en fraskilt Hustru) tilægte, han bedriver Hoer. *Matth.19.9.* velstaaende Ungkarle eller fraskilte Mænd. *KLars.MH.185.* Fraskilte og fraseparerede Hustruer. *LovL.II.607. 3) † om tankevirksomhed: opfatte ulighed (mellem); skelne (mellem); adskille (4.2).* Han anstiller Betragtninger over sine egne Tanker, undersøger dem, fraskiller det Rigtige og Urigtige i samme. *Basth. (Rahb.LB.I.422).* Disse to Ting ere hinanden saa lignende, at det er umueligt at fraskille det ene fra det andet. *VSO. -skillelig, adj. (ænyd. d. s. (D Grammat. II. 377), jf. oldn. fraskilligr, -skiljanligr; nu næppe br.) til -skille 1: som kan skilles ell. løses fra noget andet. vAph. (1764). MO. † til -skille 1.s. andre (præpositioner) ere Fraskillelige, som bruges baade i og uden Sammensættelse. Høysg. AG.24. -skillelse, en. [-sgel'ølse] 50 *fl.-r (Ruge.FT.276).* († -skilling. *Moth.S304. fl.-er: K SelskSkr.IX.457).* 1) \emptyset som vbs.: det at skille(s) fra noget andet ell. andre. 1.1) til -skille 1. † (nu sj.) til -skille 1.1. Kornets igjentaagne Kastning, hvorved Fraskillelsen af de lettere og svange Producter fornemlig bevirkes. *ChMouvier. Brød. (1821).* 30. † om amputation: *Moth.Conv.F 114.* † om sekretion: Nærings Saftens Fraskillelse. *Eilsch.Term.18. vAph. (1759).* alle 60 de Af- og Fraskillinger (ex- & secretiones) i Legemet, som udfordre en mild og roelig Tilstand i Safterne .. hemmes. *K Selsk Skr.IX.457.* † til -skille 1.2. ved Norges Fraskillelse (er) Embedernes Antal formindsket. *Mynst.BIS.II.265.* † (l. br.) til***

-skille 1.3; † i *udtr.* fraskillelses vand, (bibl.) vand som skiller fra, renser fra synd. fraskillelses vand (1871: Renselses-Vand), det er synde vand. *4Mos.19.9 (Chr. VI). 1.2) til -skille 2. † til -skille 2.1. Suhm.I. 115. (han skulde) ved Fraskillelsen udenfor hendes Bopæl trykke et Kys paa hendes Haand. Blüch.IV.147. om (adskillelse ved) døden: Da han mærkede, at hans Fraskillelse var nær, forordnede han sin Begravelse. *LTid.1745.786. VSO. † (sj.) til -skille 2.2. Fraskillelse af Ægtefolk. S&B. 2) † tilstanden at være skilt fra noget andet ell. andre. 2.1) til -skille 1, spec. 1.3. Høysg. AG. 168. 2.2) til -skille 2.1. Efter hele sexten Aars Fraskillelse . . saa omsider velkommen igien, min Mand. *Pram. (Rahb.LB.II. 447). Rahb.E.IV.312. † (bibl.) om en kvindes udskillelse fra samkvem med andre under menstruationen. naar (blodet) flyder over hendes fraskillelses dage. 3Mos.15.25 (Chr. VI). smst.26. 3) † (bibl.) konkr.: fraskilt del; (særlig) afdeling; distrikt. Ruben blev i sine fraskillelser. *Dom.5.16 (Chr. VI). -skrive, v. [-sgri'vø] vbs. -else (Holb.NF. (1728).I.255. MO.) ell. -ning (VSO.). (ænyd. d. s.) 1) egl.: erklære skriftlig ell. give skriftlig udtryk for, at nogen ikke har ret til noget ell. bør miste noget. 1.1) \emptyset m. obj. og hensobj.; kun overf.: fradømme; frakende. *Vort Kjøen man ei . . | Fraskrive tør Forstanden. *Tulln.I.67. (Renan)* fraskrev Tyskerne som Folk enhver Ret side. *Brandes.VII.16. 1.2) † m. h. t. fordring olgn.: opføre som ugyldig; fraregne i regnskabet; afskrive (2). Betal mod denne Check til (hr. N. N.) eller Ordre Kroner . . . og fraskriv denne Sum paa Bankbog No. . . Hage. 679. 2) \emptyset refl.: (skriftlig) give afkald (paa retlighed olgn.); frasige sig. *hans svenske Majestæt | Fraskriver sig al Toldfrihed i Sundet. *Oehl.T. 254. CPAIM.O.474. e.br. † (jf. tilskrive) i videre anv.: fralægge sig (en beskyldning olgn.). den anklagede fraskrev sig enhver andel i tyveriet | -skrække, v. vbs. -else (VSO.). (sj., nu næppe br.) skræmme (fra); afskrække (1). *(syndens) Storhed har . . | Mig tvungen at gaee af Plutonis mørke Boelig, | For at fraskrække dig fra din Hævn gierighed. *Holb. Mel.IV.2. VSO. † pres. part. som adj. visse bizarre, fraskrækkende, truende, bidske Træk. *Ev. VIII.102. -skyde, v. [-sgy'ðø] vbs. -ning. (i talespr. skyde fra, bort; jf. afskyde) 1) skubbe (sig) bort. 1.1) [8.1] intr.: skubbe sig bort fra et sted; kun (vet.) som vbs., om hestens maade at sætte fra paa under bevægelse. Ved Fraskydningen udsætes især Bagtaeens Bøjesener og Hasens Knogler for Overanstrengelse. *Landm.B.II.22. 1.2) [8.4] (især i perf. part.; l. br.) fjerne ved skub ell. stød; skyde bort (jf. afskyde 2). den (fra bordet) fraskudte Stol. *CBernh. NF.I. 79. Slaaen var fraskudt. MO. † † d. s. s. -støde (1.1). udi Solen (er der) baade en til sig trekkende og fraskydende Kraft (vis cen-**********

tripeta & vis centrifuga). *Holb. Ep. I. 232. 2* [8.4] (ænyd. fra skøtt (*Da Viser. nr. 21.6*); især i perf. part.; l. br.) fjerne ell. berøve ved skud med skydevaaben (jf. afskyde 1). (*de var*) ælendingen tilredde, Arme og Bene fraskudte. *Slange. Chr. IV. 1240. MO. -skære*, v. [-sgæ:ræ] (ænyd. d. s.; l. br.) fraskille ell. fjerne ved at skære ell. klippe; afskære (1). det første Ark (*han*) fraskiæres af Bindet, og lefveres i Trykkeriet til at sætte efter. *Gram. Breve. 71. MO. || (nu sj.) overf. Slange. Chr. IV. 132* (se u. -sondre). flere af Midlerne til Opretholdelsen (*af Sorø Akademi var*) blevne fraskaarne og anderledes anvendte. *Mall. S. A. 9. -slaa*, v. (ænyd. d. s. i bet. 1 og 2) 1) † skille fra (noget) ved slag (sml. afslaa 1); (jf. bet. 2) m. obj. og hensobj.: siden blev hand Præst, og Aar 207 Pave, i hvilken Værdighed ham Hovedet blev fraslagen. *LTid. 1725. 682. 2* † berøve (en noget) ved slag ell. hug; dræbe; fælde. *Rohberg* . . hvor de Danske afviiste et Regiment Ryttere . . og dennem 300 Mand frasløge. *Slange. Chr. IV. 555. 3* † m. h. t. sejl: løse (og nedtage) fra raen (jf. beslaa 2). Naar Sejlene ere tørre, fraslaaes de, og leveres strax, om Lejlighed gives, paa Sejl-Lofet. *Søkrigs. A. (1752). § 677. Wolfh. Mar. O. 330. ♪ -snakke*, v. (jf. afsnakke 1; l. br.) lokke fra (en) ved snak ell. overtalelse. *vAph. (1764)*. Den Bog fik han mig frasnakket. *VSO. MO. jf.: Hensigten (i Grundtvigs Brage-Snak)* er at frarøve eller frasnakke den latinske Dannelse dens Palladium, „den græske Mytologi“ ved at fremstille de græske og nordiske Myter . . paa samme Linje. *Vilh. And. Litt. III. 202. -snige*, v. [-sni'qə] (ænyd. d. s.; nu sj., jf. *MO.*) 1) d. s. s. -liste. Det skriftlige Beviis for Pengene fik han mig frasnaget. *VSO.* er der nogen, jeg har frasnaget noget, giver jeg det firefold igjen. *Luc. 19.8 (Skat. Rørd.). 2*) refl.: (søge at) liste sig bort; kun overf.: (søge at) unddrage sig (en forpligtelse elgn.). Dit Løtte kan du ikke frasnige dig. *VSO. † -sondre*, v. (jf. afsondre og ty. absondern) (ud)skille ell. udelukke fra. de som det ikke ville gjøre, skulle ansees for u-rolige Hoveder, og som u-nyttige Lemmer blive Riget fraskaaren og frasondrede. *Slange. Chr. IV. 132. -sprække*, v. 1) [8.1] (dial.) løse sig (pludseligt); springe fra. *Feilb. 2*) [8.4] † løse (noget) fra noget andet m. en kniv elgn.; sprætte fra. Ærmerne . . maa først fraspækkes. *VSO. -spænde*, v. [-sbæn'ə] vbs. (sj.) -ing (*vAph. (1764)*). (ænyd. d. s.; i talespr.) spænde fra; oftest i perf. part.) m. h. t. trækdyr: løse fra køretøjet (ell. seletøjet); spænde fra. *vAph. (1759)*. Kanonerne vendtes og Hestene fraspændtes. *Blich. (1846). IV. 59.* (*han*) havde faaet fraspændt (∴ plovsændet). *Pont. F. I. 44.* (*han*) kjørte de fraspændte Heste ned til Stald døren forat tage Tøjet af dem. *Jak. Knu. G. P. 85. || i perf. part., om køretøj: som trækdyrene er blevet*

spændt fra. *VSO.* Det var næsten ikke til at sno sig frem for Heste og fraspændte Køretøjer. *And. Nr. PE. I. 231. jf.: (han)* skottede hen til Enspændervognen med de fraspændte Skagler. *Schand. T. F. I. 177. || (sj.) part.* fraspændt som adj. i overf. anv. (jf. u. afspænde 2.2). mindebilleder . . fra en senere tid, da man har været „fraspændt“ i livsarbejdet, f. eks. fra en rejse. *M. Krist. Selma Lagerlöf. (1917). 30. -staa*, v. [8.1] vbs. -else (*Holb. N. F. (1728). I. 255. vAph. (1764)*), jf. *Frastand.* (ænyd. d. s.; jf. afstaa) 1) (nu næppe br.) intr., i forb. m. fra: frafalde ell. opgive (plan, rettlighed elgn.). frastaae fra et Forsæt. *VSO. 2*) (nu sj.) m. h. t. forehavende, paastand ell. (især) fordring, rettlighed elgn.: frafalde; frastige sig. Kongen af Frankerig skulle frastaa sine Prætensioner hand havde til Milano. *Holb. Intr. I. 253.* (*han* skulde) tilbagekalde og frastaae sine Vildfarelser. *LTid. 1738. 708.* Admiralen skulle frastaae sit Forsæt. *Slange. Chr. IV. 271. *Han* nu sin Kiærlighed for hende reent frastod. *NK Bred. Metam. 241.* Han frastod sin Fordring i Boet. *MO. -stand*, en. [8.5] (dannet i beg. af 18. aarh. som gengivelse af ty. afstand, lat. distantia; egl. vbs. til frastaa ell. staa fra, jf.: Frastaae, ikke staae hos. *vAph. (1764)*; nu l. br. (i talespr.) undt. i forb. paa frastand) afstand (1). Distantia borteværelse, paa hvilket vi have et beqvemmere ord, nemlig afstand eller frastand. *Steners. Crit. Bet. 29.* (evnen) til at . . beregne hine lyssende Kloders Storhed, Frastand og Bevægelseslove. *Mall. G. 12. *Elskov* er en Lidenskab, der svækkes | Ved Frastand. *Oehl. XI. 243.* det var saa dejligt langt borte, det laa i Frastandens Skønhed. *Hörup. I. 146. || efter præp. i:* Skildvagen skal befales at ingen med brændende Fakler maa komme Krudttaarnene nær, men i en vis Frastand passere. *Resol. (M. E.)²⁴/11770.* Det fornemste (∴ en stor Herkulesstatue) havde jeg . . allerede seet i to tre Miles Frastand. *Bagges. L. II. 59.* de skønne Egne, som i en lille Frastand omgive Kjøbenhavn. *Gylb. I. 100.* i frastand (ell. † i en frastand. *Blich. (1846). VII. 193. Gylb. V. 252.*) (temmelig) langt borte; i afstand. Der er saa meget som tager sig bedre ud i Frastand end nær ved. *Heib. T. R. nr. 66. 2. *Jeg* har befalet et Par sikke Mænd | At følge ham i Frastand ubemærket. *Hauch. Æ. 56.* der var mange Kvinder (ved korsfæstelsen), som saa til i Frastand (1819: som langt fra saae det an). *Matth. 27. 55 (1907).* || efter præp. paa: jeg kunde kende ham paa lang frastand paa hans gang | paa frastand, d. s. s. paa afstand. (*turde*) kun paa Frastand . . holde Maalstævne med dem. *J. Olv. S. D. III. 136.* maleriet er ikke godt nær ved, men tager sig ganske godt ud paa frastand | overf.: naar vi faar begivenhederne lidt paa frastand, kan vi bedre overse dem | ♪ -stjæle, v. [-sdjæ'lə] præf. -stjal ell. † -stjaalede (*Cit. 1716. (Hist. M. Kbh.*

IV.66)); *part. -stjaalet ell. † -staalet. (ænyd. d. s.; nu l. br.) berøve ved tyveri; stjæle fra.* Finder mand hos anden Mand sit Fæ, eller andre Koster, som hannem ere frastaalne. *DL.6—17—12.* Den eene siger at den anden har frastaalet ham (*et projekt*). *Holb. Rpb. III.3.* *Som femaars Gut blev han frastaalet mig (*Oehl. VIII.272: stiaalet bort*) | .. af en usæl Vikingsmand. *Oehl. (1841). VII. 94. Kierk. XII.447. S&B. || overf. VSO. den* 10 *Elendige, der har villet frastjæle ham hans Tiltro til Mennesker. Heib. Pros. VIII. 535. et. [-sdø:ð ell. -sdøð^o] vbs. til frastøde (ell. støde fra). 1) [8.1] (sj.) det at sætte af ell. fra (jf. Afstød); ogs. konkr.: sted, hvorfra man sætter af. sagte lister (*jagarens pote*) sig frem for at finde et bekvemt Frastød ved Springet. *Ill. Familiejournal. 1906.330.sp.1. 2) (vist kun hos Kierk.) til -støde 1.* Naar tvende Kugler .. støde saaledes sammen, at den ene just ved Frastødet tager den anden med i sin Fart, ere de saa ikke paa Vej med hinanden? *Kierk. IX.293. || (til -støde 1.2) overf. smst. 61.* Forargelsens Mulighed er netop det Frastød, hvori Troen kan blive til — hvis man da ikke vælger at forarges. *smst. XII. 114. -støde, v. [-sdø:ðø] vbs. -ning (vAph. (1764). V Ved. BB.241, jf. Frastød. (ænyd. d. s.) 1) fjerne fra sig ved stød; støde bort. 1.1) i egl. bet. Østersen .. modtager og frastøder de uadvortes Ting. LSmith. DN.262. nu kun (naturv.) m. tings-subj.: et revet Glasrør, som har + E, (vil) tiltrække lette Legemer .. fordi det frastøder det lignenævned + E af disse Legemer. A WHauch. (1799).579. de afvexlende Tiltrækninger og Frastødninger, hvorved man nu og da har seet Skympen udstøde smaae Sky-masser og atter optage dem. Ørst. VIII.52. Nærmer man .. to drejelige Magnetaale til hinanden, viser det sig, at den enes Nordende tiltrækker den andens Sydende, medens derimod de to Nordender frastøder hinanden. H Holst. Elektr. I.8. 1.2) billedl.: opvække uvillie ell. ubehag (hos en); virke afskrækkende (paa). (den) Maade, hvorpaa han yttrede sine .. Følelser, frastødte (*hende*). Gylb. (1849). VIII.209. min Moder var henrykt ved at se mig, men hun og min Hustru frastødte gjensidig hinanden. Schand. F.48. I Valgslægtskaberne har (*Goethe*) studeret den hemmelighedsfulde og umodstaaelige Tiltrækning og Frastødning (*Brandes. E.98: Antipathier*). *Brandes. IV.83.* vi frastødtes begge af Tanken om andres Medviden og Indblanden. *And Nø. DB.155. || især i part. frastødende. 1. (l. br.) som støder andre bort, viser uvenlighed mod andre.* han har altid været saa tilbageholden, næsten frastødende mod vore Bekjendte. *Goldschm. I.280. Schand. F. 48. 2. som (uvilkaarligt) gør et ubehageligt indtryk; afskrækkende.* I sin mest frastødende Skikkelse fremtræder denne Sygdom (o: melankoli) i (*digtet*) „Blomster-**

kenderen“. *PMøll. II.158.* alt Frastødende og Raat. *Brandes. X.216.* jeg véd hvor ringe jeg er i Deres Øjne, hvor plump jeg er og frastødende, frastødende. *JPJAc. II.42.* Et fladt, blegt Ansigt, med falmet Mund — egenlig et frastødende Ansigt. *Drachm. VN.45. smst.90. 1.3) † overf.: tage bort til et andet sted; fordrive; forjage. Moth. S910.* dersom (*hertug Gustav af Sverrig*) ville lade sig omdøbe, saa ville Stor-Fyrsten .. hielpe hannem til sit Fæderne Rige Sverrig, som hand saa uskyldeligen af sine Far-Bredre .. var frastødt. *Slang. Chr IV.175. 2) † løse (fra noget andet) ved stød, hug olgn. (jf. afstøde 1).* hvor Stødet (o: et stød brænde) allene over Jordbunden frastødes. *MR.1811.245. -støden-hed, en. (sj.) det at være frastødende (se u. -støde 1.2).* ovenpaa et Øjeblikk Venlighed, næsten Paatrængenhed, fulgte strax Frastødenhed og Vildhed. *Goldschm. III.71. -sæl-ge, v. [-sæl'(q)ə] (især i perf. part.; emb.) afhænde (en del af en landejendom) ved salg.* Gaarden har ofte skiftet Eiermænd; Godset er frasolgt og adspiltet. *Blich. (1846). V. 56. (herregarden blev) solgt ved Auktion til Grev K. .. der frasolgte Bøndergodset. Trap. IV.149.*

1. † **Fræt**, et. (jf. sv. frat, hvad der er søndergnavet; af II. frat) saar, der er opstaaet ved gnidning ell. skrabning, strø (pulveret) paa Frattet (paa hestens ryg). *HesteL. (1703). B8r. II. † frat, adj. (fra æhnt. ell. ty. dial. frat(t); oprindelse usikker) saaret ell. gnavet ved stadig gnidning (af sele-tøjet olgn.); brudt.* Om en Hest er frat paa Ryggen. *HesteL. (1703). B8r.*

fra-tage, v. [-'ta:qə; ogs. -[ta:] vbs. -else (*Moth. T19. Goos. II.593*). (ænyd. d. s., fsv. frantaka) 1) [8.1] (jf. aftage 4) † intr.: blive mindre; mindskes. de Geistlige Stridigheder (i Frankrig) have meere til end frataget. *LTid. 1734.13. 2) [8.4] (jf. aftage 1) trans.: fjerne ell. tage bort. 2.1) (nu l. br., oftest opfattet som bet. 2.2) fjerne fra et sted. det samme skiul (1819: Dække) bliver .. som ikke fratages (1819: forbliver .. uafdraget). 2 Cor. 3.14 (Chr. VI). Borttagelse (eller Fratagelse) af en fremmed rørlig Ting. *Goos. II.593. 2.2) (især wj) m. obj. og hensobj.: (imod ens vilje) berøve en noget, han har haft i eje ell. besiddelse; røve ell. tage fra.* Lad en Mand med en Bjørn, som Ungerne ere fratagne. *Ords. 17.12. (kongerne har ikke let ved) at fratage deres Naboer en vigtig Grense-fæstning. Holb. Hh. I.1. Kongen (afsatte) denne Jarl, og fratog ham hans Jordegods. *Mob. DH. II.178. Ejeren (kan) fratage Fæsteren Jord. Lasen. SO.203. Du maa ikke stjæle. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, saa at vi ikke fratager vor Næste hans Penge (1850: tage vor Næstes Penge). *Katek. (1909). §35. || † part. fratagen som adj., om person: som er blevet berøvet noget; plyndret. *Moth. T19. (han skulde) overtale (svenskerne) til*****

at give de Fratagne deres igien. *Slange. Chr. IV. 253.* || om berøvelse ved døden. *Den er slet ikke af Gud forladt, | Hvem han fratager de Hjertenskære. *Salm. Hj. 65.2.1. Gyr Lemche. K. 32.* || om berøvelse af noget ulegenligt. *Os Venner Døden kan fratage, | Men ej det Haab at møde dem. *Grundtv. SS. IV. 430.* han vilde fratage et Menneske een eller anden Taabelighed for at bibringe ham en bedre Viden. *Kierk. XIV. 285.* || (sj., jf. MO.) om frivillig berøvelse. *een der af Fortvilelse | Sig Livet vil fratage. *Holb. NP. A2^v. smst. A3^v. 2.3* (nu sj.) skille noget fra det, hvormed det hører sammen; borttage. man lignede ham ved en Grav, hvilken jo meer den fratages (o: jo mere der tages fra den), jo større bliver den. *Holb. MFbl. 207.* || især om forkortelse af noget skrevet, ophævelse af en bestemmelse olgn.: udelade; udslætte. (det, som vi har besluttet) derudj (o: i lovdokastet) enten at tilsette, forandre, eller fratage. *DL. Fort.* dersom nogen fratager (1819: tager . . bort) noget fra denne propheties bogs ord, da skal Gud borttage hans deel af livsens bog. *Aab. 22. 19 (Chr. VI).* *Holb. MTKr. 176.* -tager, en. [-ta'qør] spec. (bogtr.) til -tage 2.1: anordning (ved hurtigpressen) til udtagning af de trykte ark. *OpfB². II. 533.*

☞ **Frater**, en. [fra'tær] ft. frat(e)re. (fra lat. frater; sa. ord som Broder) medlem af en munkorden; især: munk, som ikke er præsteviet; lægbroder (jf. Broder 2.1 samt Pater). han var ikkun en lay (o: læg) Frater. *Holb. MTKr. 199.* En ærværdig Frater. *Oehl. Er. III. 176.* Brandes. II. 107. jf. Fratergaarden, navn paa pladsen ml. Sorø akademie og kirke. *Ing. EF. XIII. 30.* *Trap. III. 16.* ☞ **fraternisere**, v. [fra'tærnis'e:rə, fratærni-] -ede. vbs. -ing (Meyer). (fra fr. fraterniser, afl. af lat. fraternus, broderlig; af Frater; oftest m. nedset. bet.) især i forb. m. med: slutte broderskab med; (paa uiltalende maade) omgaaes fortroligt (med). Meyer.² den yngre Slægt (saa Goldschmidt) slutte sig til Ploug, ja fraternisere med en Kritiker, der hidtil . . havde forfulgt ham. *Brandes. II. 465.* Kosakerne (begynder) i Stedet for at bruge de berygtede Piske . . at fraternisere med Publikum. *Tilsk. 1917. I. 406.* || (l. br.) m. obj.: (paa en anmassende maade) behandle som broder ell. ligemand. (den) Maade paa hvilken mangel Stympen . . anmasser sig Hegels Celebritet og lazaronagtigt fraterniserer ham. *Kierk. VII. 89. smst. 396.*

fra-træde, v. [8.1] [-træ'ðø] vbs. -else. (jf. aftræde; især ☞ og, i bet. 2, emb.). 1) i egl. bet.: træde tilbage ell. fjerne sig efter endt hver olgn. Saasnart „Herskabets Tøj“ var rullet, fratraadte de to gamle Røgttere og søgte Skænkestuen. *Goldschm. II. 67.* Herefter (o: efter at have besvaret spørgsmaal) fratraadte Vidnet. *Berl. Tid. 1/1. 1923. M. 9. sp. 3.* 2) forlade (en plads, stilling, et embede olgn.,

som man tidligere har tiltraadt). 2.1) opsigelse (en overenskomst olgn.). Churfyrsten ømmede sig ved at fratråde Leipzigerforbundet. *Oehl. Den. (1824). III. 16.* Forpagter N. N. vil fratråde sin Forpagtning. *Schand. F. 201.* || † forrige Mødes (o: i frimurerlogen) Protokol, som blev oplæst, indeholdt adskillige Fratrædelser (nu: udmeldelser). *Rahb. E. IV. 239. 2.2* opgive (en virksomhed, især et embede, man har beklædt); tage (sin) afsked (fra); afgaa (fra). *Slange. Chr. IV. 1052.* Fratræder en Kompagnichef Kommandoen over sit Kompagni, finder Aflevering Sted til Eftermanden. *Tjenestereg. 135.* der rejstes Anklage imod ham (for usædelighed), saa at han . . maatte fratråde sit Embede. *Ottosen. VH. II. 41.* som vbs. (i forb. m. gen. ell., nu kun, præp. fra): Ved Embedets Fratrædelse holdt han en rørende Tale. *VSO.* Erik Lams fratrædelse fra kongemagten | || (sj.) om midlertidig opgiven af et arbejde. Hans Fader beordrede ham . . til at fratråde sin Tjeneste i Kontoret og gaa over at pynte sig. *Tops. II. 466.* ☞ **-trække**, v. vbs. -ning. (nu l. br.) d. s. s. -drage 2.3. *vAph. (1759).* man maa endda gerne fratække min lidt vovede Gisning . . for kun at holde sig til det, som er sikkert. *JLange. BM. II. 82.* en Ting, der kan forøges eller formindskes ved Tilføjelse og Fratrækning. *Brandes. I. 473.* **-trænge**, v. [-træn'ə] (ænyd. d. s., fsv. franthringia; nu sj.) stode bort fra (et sted) med vold; især: tvinge til at opgive (en besiddelse, ret olgn.); trænge bort fra. (han vilde) med Magt have min Sahl, som ieg ey vilde lade mig fratrenge. *Æreboe. 179. VSO. MO. †* **-trætte**, v. berøve ved (rets)trætte ell. proces (jf. aftrætte). At fratrætte een sin Arv, Eiendom. *VSO.*

frav, adj. se frag.

fra-veje, v. [-væi'ə] (jf. afveje; sj.) 1) skille (en del) fra ved vejning (og lægge den til side); veje fra. *VSO.* Der blev fraveiet og henlagt tyve Pund. *MO. 2)* be- drage for (en del) ved falsk vejning. I de fire Pund har han fraveiet mig et Fierdingpund. *VSO. MO. ||* \ fratrage ved at opveje med noget andet. *Hans Venskabs Løsen er mig og endnn i Eje, | Og det skal ingen mig med Ti Pund Guld fra- veje. *LThura. Poet. 65.* **-vende**, v. [-væn'ə] vbs. -else (*vAph. (1759).* *Goos. II. 298*) ell. † **-ing** (*Moth. VI. 24*). (ænyd. d. s., fsv. franvānda; jf. afvende) 1) vende til en anden side; lede i en anden retning; vende ell. lede bort. 1.1) (nu l. br.) i alm. *Moth. V. 123.* hun fravendte Øinene, og blev rød som Blod. *Sukm. I. 113.* især i part. fravendt som adj.: (han rakte) Drost Peder Haanden med fravendt Aasyn. *Ing. EM. II. 58.* *Heib. Poet. X. 81.* D&H. || uegl.; m. h. t. opmærksomhed, tanker olgn.: aflede (jf. ufravendt). Det gjorde Taskensphilleren, for at fravende Folks Opmærksomhed. *VSO.* (nu næppe br.) m. overgang til bet. 3, m. h. t. tilbøjelig-

hed: *Moth.V123.* *Estrithes Hierte jeg ved List fravendt dig har. *Graah.PT.II.44.* hans tidligere Forsyndelse mod hende havde ikke fravendt ham hendes Kjærlighed. *HN Claus.Ref.101. 1.2* (sj.) m. h. t. fare *olgn.:* afvende (3); afværge. fravende en Ulykke fra en. *S&B. D&H. 2* (nu sj.) *refl.:* vende sig bort fra. (*Kalk.I.772*); nu kun i part. fravendt som adj. (og adv.). *Moth.V125.* Leonard staar imidlertid fravendt, grundende og heldende med Hovedet. *Hob.Masc.III.12.* jf.: indenfor sognet ligger kirkebyen mest fravendt skovene. *HVClaus.H.33.* || (jf. u. bet. 1; bibl.) † som har vendt sig bort fra gud, det rette *olgn.;* *frafalden.* Et fravendt hierte (1871: Den, hvis Hjerte er afveget) skal møttes af sine veye. *Ords.14.14* (*Chr.VI.*) nogle ere allerede fravendte efter satan. *1Tim.5.15* (*Chr.VI.*) **3** (især jur.) *fratage* (2.2) ell. *berøve en noget* (især: paa en lumsk maade). Kongen hafde kjøbt (*hendes gods*) hvorved hendes rette Arfvinger deres Arf blev fravendt. *Stange.Chr.IV.199.* Vee dem, som .. fravende (*Chr.VI:* bortrive) de Elendige .. deres Ret. *Es.10.2.* Kongeriget England .. som jeg (o: *Vilhelm Erobreren*) har fravendt den menederske Harold. *R Schmidt.BH.91. Goos.II.298.* † **-vidde**, en. [8.3] *afstand;* *frastand.* paa mere end to Fods Fravidde. *vAph.Nath.V.19.* **W -vi-ge**, v. [8.1] [-vi'(q)ø] *vbs. -else* (*Moth.V.164. MO.*) (*ænyd. d. s.*) **1** † i egl. bet.: *vige til side ell. bort fra;* *fjerne sig fra.* *vAph. (1759).* besørg mig strax en Requisition til Grevinde L. og hendes Søn .. til strax at fravige og ryddeliggiøre dette Hotel, som er efter min første Fødsels-Ret mig alleene tilhørende. *Jacobi. (Skuesp.IV.193.)* **2** **W overf.:** *fjerne sig, afvige fra* (en regel, norm *olgn.*). (*albigensernes*) Fravigelse fra den Rommerske Kirke, gav først Anledning til Inquisitionens Stiftelse. *LTid.1743. 832.* Naar vi forestille os Naturlovene som de Forskrifter, Gud engang havde fastsat hos sig selv, at Naturen skulde lyde, og som han siden aldrig fraveg. *Ørst. VII.146.* Jeg har ingen Grund til at fravige den Beslutning, jeg engang har fattet. *Hrz.KV.207.* lidt efter lidt fraveg (*man*) den katolske Skik og .. benægtede, hvad der laa deri. *TroelsL.XI.38. Jak.Knu.G.143.* **-villig**, adj. [-villi', -velli'] (*ænyd. d. s.;* jf. *ænyd. afvillig;* *vigt estl.:* som har mistet lyst til noget, *sml. ænyd. afvittig, uforstandig, samt gaa, være fra viddet u. fra 1.2 og 1.5; dial.*) som har ulyst til ell. modvillie mod at forrette sit arbejde, komme et sted hen *olgn.;* *modvillig; uvillig; vrangvillig.* Fra- eller fragvillig. *Junge.379. MDL. (Falster)* ellers saa skal han itte være fravillig med at gjøre en fattig Mand en Villighed. *ZakNiels.FS.112.* dersom det er, at det er din Mening, at du vil forandre dig (o: *gifte dig*), saa hvad det angaar, er jeg ikke fravillig fra min Side. *sa.Fort.165.*

W -vinde, v. [-ven'ø] (*ænyd. d. s.;* jf. *afvinde*) *vinde* (noget) fra en (i kamp ell. især i spil). han sad med Tærningerne i Haanden og talte hvor mange Ørtuger han havde fravundet sin Kammerat. *Ing. KE.I.21.* aldrig skulde I have fravundet (o: ved *overtalelser*) mig Tilstaaelsen om min Gjenkjærlighed. *Bich.II.58. S&B.* || *overf.:* *erobre fra* (ved arbejde). Den hele .. Strækning, som egentlig er fravundet Elbstrømmen. *Bagges.L.I.231. PalM.II.I. 53.* || (*vist m. tilknytning til † vinde, vidne, jf. II. bevinde, forvinde 2; især foræld.*) *vinde noget fra en i proces.* *Moth.F539. Slange.Chr.IV.414.* Munkene .. klagede over, at deres ældrende Abbed ikke var mægtig at forsvare Klosters Gods, hvorfor der daglig blev fravundet dem Ejendomme. *KrErsL.KL.96.* **-vriste**, v. (især poet. ell. højtid.) *fratage med magt* (oftest *overf.*). Tanken om, muligen at fravristes det Bytte, han saa at sige allerede havde mellem Hænderne. *Engelst. (Rahb.LB.I.108). PMøll.II.86.* den indesluttede Sjæl, som jeg fravristede hans Hemmelighed. *Kierk. VI.179.* Jeg aner det møjsommelige Arbejde, for at fravriste Klippegrunden en Rigdom (o: *lidt korn*), som man i mit Fødeland vilde give til Spurvene. *Drachm.HI. 195.* **-vælte**, v. [-væl'dø] (*ænyd. d. s.;* nu *næppe br.*) *vælte fra ell. bort* (jf. *af-, bortvælte*). (*de blev*) vaer, at Stenen (*for graven*) var fravæltet (*Chr.VI:* *afvælt;* 1907: *væltet fra*). *Marc.16.4. Mynst.Bispepr. (1852).46.* **-vænne**, v. [-væn'ø] *vbs. -else* ell. **-ing.** (jf. *afvænne;* især **W** ell. *fagl.*) *faa til at opgve en vane;* *vænne af med;* *vænne fra.* *vAph.(1759).* Disse fra Landet leverte Folk (*skal*) ej fravænnens Bondearbejde. *MR.1782.844. VSO. S&B.* || især: *vænne (børn ell. unger) fra at faa die ell. flaske.* *Moth.V127.* Barnet er allerede fravant. *VSO. MO.* efter Fravænningen beholder (føllet) Boksen, hvor det har gaaet sammen med Moderen. *Landm.B.II.211.* i forb. m. fra: fravænne et Barn fra Patent. *VSO.* || † (*sj.*) *overf.* *jeg er fravant, og snart fremmed for Latin. *Falst.Ovid.126.* **W -vær**, et ell. (*sj.*) en (*Sibb.I.167*). [8.3] [-væ'r] *ftt. (l. br.) d. s. (Thiele.P.136. Johs Dam. (Aarbogf. Bogvenner.1919.24)). (genopt. i beg. af 19. aarh., vistnok fra no. (fraavera, -være) ell. sv. (frånvaro), sml. glda. fraværare (Geheimarchivets Aarsberetninger.II.(1856—60).53), oldn. frávera; jf. -værelse) 1) d. s. s. -værelse 2.1; i forb. m. gen. ell. poss. pron., der betegner den, der er fraværende: i Mose Fravær, dannede (Aron) sine Landsmænd i Ørkenen en Guldkalv. TroelsL.XIII.59.* 60 Hvor let kunde ikke Gaarden blive overrumplet i hans Fravær. *SMich.Æb.32.* || i forb. m. en *tidsbestemmelse:* min lange Fravær. *Sibb.I.167.* Efter fjorten Dages Fravær vendte (*de*) tilbage, lige glade og oprømte efter Turen. *AndNæ.M.262. 2) (l. br.) d. s. s. -værelse 2.2.* Det Komiske kræver

en fuldkommen Aandsfrihed, et fuldkomment Fravær af enhver Sindsbevægelse. *Brandes.XII.104. VVed.BK.298. -værelse*, en.[8.3] [-væ'rølsa] *Høysg.AG.88. (ænyd. d. s., fsv. franvarilse; dannet som vbs. til udr. som være (borte) fra: jf. -vær, -værende 1) † jf. -værende 1: afstand; frastand (jf. -liggenhed). Det Ord Abstand . . oversætte nogle ved Bortværelse eller Fraværelse. Marg.Klopstock.Breve.(1760).40. (se NMPet.V2.172). jf.: (det er) klart, at Solens Nærhed eller langt Fraværelse ingen Forskiel gjør paa Varme. *Holb.Ep. II.361. 2) det at være fraværende (2); bortværelse. 2.1) om det forhold, at en person opholder sig paa et andet sted end det, hvorom der er tale. Siger nogen om anden Mand i hans Fraværelse det, som hans Ære og Lempe angaar. DL.6—21—3. han beklagede . . Mester Harpestrængs Fraværelse. Ing.VS.I.47. I hans Nærværelse frygter jeg ham, i hans Fraværelse længes jeg efter ham. Heib.TR.nr.40.10. Pont.LP. VII.62. Forhindredhed vil hyppigt foreligge som Fraværelse. Lassen.SO.862.talem.: glimre ved sin fraværelse, *egl.: gøre sig fordelagtig erindret, fordi man er fraværende (jf. Arlaud.108); især iron.: vække opsigt ell. anstod ved sin fraværelse, udeblivelse. Mau.I.91. I Teatret havde Kongefamilien ostentativt glimret ved sin Fraværelse. Brandes.Volt.II.562. den Gåde, at en så mægtig Gud (: Odin) næsten glimrer fuldstændig ved sin Fraværelse i de sjællandske Helligdomsnævne. GSchütte.HH. 170. jf.: Desværre glimrer Solen jo hos os ofte i lange Tider med sin Fraværelse. Hospitalstidende. 1923. Jy. med. Selskabs Forhandl.2. ¶ i forb. m. en tidsbestemmelse. min lange Fraværelse. *Holb.Ul.V.3. Deres Søn . . var efter mangleaarig Fraværelse kommen hjem. Gylb.TT.177. JJPac.I.146. ord-spr.: lang fraværelse gør kold kærlighed. Moth.V289. Mau.I.521. 2.2) (jf. Aandsfraværelse; l.br.) om det forhold, at noget (især: en vis egenskab) mangler ell. ikke er til stede; mangel (paa). Eilsch.Term.36. Mærket er kun Fraværelse af Lys. *Molb.F.62. „efter-skriftens“ fraværelse i alle andre håndskrifter . . taler for at frakende digteren forfatterkabet til disse.KKälund.(Småstykker.(1884-91).139). -værende, part. adj. [-væ'ræne] (†-værendes, se u. bet. 2.1). (ænyd. d. s.; sml. -vær, -værelse samt ty. abwesend) 1) (nu næppe br.) i forb. m. adv.-bestemmelse: som befinder sig i en vis afstand fra det sted, hvorom talen er (jf. -liggende 1). de længstfraværende Stjerner. *Holb.MTKr.136. Den almindelige Aarsag som anføres for at det er koldere om Vinteren end om Sommeren, er denne, at Solen er saa langt fraværende. Tullin.II.338. Over de Utenstydgtige . . lader han sig give en Liste, og tager dem i Øyesyn; saafremt de ej ere meget langt fraværende (338: for langt borte fra Regimentet; 347: fraliggende).******

*MB.1790.334. jf. bet. 2.2: Enhver var for beskæftiget, for langt fraværende med sine Tanker. Goldschm.Hjl.II.599. 2) som ikke befinder ell. opholder sig paa det sted, hvorom talen er; som er borte (jf. -liggende 2). 2.1) i *egl. bet. Jeg for min Deel . . fraværende (Chr.VI: fraværendes) med Legemet, men nærværende med Aanden. 1 Cor.5.3. Curatorer, som beskikkes for fraværende Personer. Nørreg.Privatr.I.271. Er Thronfølgeren . . fraværende, bestemmer den forenede Rigsdag, inden hvilken Tid han har at vende tilbage. Grundl.(1849).§ 15. LovL.II.608. (især i ftt.) i substantivisk anv.: de Umyndiges samt fraværendes Beste iagttagelse. Forordn.9/1.1707. Man lurer efter den fraværende. *Høysg.S.320. de fraværendes skaal! | de fraværende har altid uret | 2.2) overf.: aandsfraværende; distrat ganske adspredt og fraværende dreiede (hun arbejdet) omkring, uden at arbejde. Gylb.Novel.II.181. han saa' saa rar og fraværende ud; det var tydeligt, at han kom lige fra en Bog. JJPac.II.279. Han var pludselig bleven fraværende, helt borte i sine Tanker. Pont.LP.VI.14. Bonnellycke.MM. 257. ¶ om ansigtsudtryk, handlemaade olyn.: Hun kunde være kaldt smuk . . hvis hendes mørke Øjne ikke havde havt hint fraværende Udtryk. Goldschm.V.30. (han) gjorde Undskyldning paa en saa adspredt og virkelig fraværende Maade, saa Selskabet (undrede sig over), hvad det var, der kunde optage ham saa stærkt. *Jak.Knu. G.P. 97. -væring, en. [-væ'ren] se Aandsfraværing.****

Fred, en. [f'reð] *Høysg.AG.19. best. -en* [f'reð(ə)n] ell. †-den (JJucl.404). ftt. (kun i bet. 4; l.br.) -e [f'reðə] ell. †-er (Holb.DNB.505). *gl. gen. i best. f. (især dial. og foræld.) fredsens (Holb.Ul.I.6. Thiele.III. 30. JJPac.I.15. Bregend.MAG.151; se endvidere u. bet. 2.1 slutn.). (æda. frith, oldn. friðr, kærlighed, fred, eng. (foræld.) frith, ty. friede; besl. m. v. fri, Frille, Frænde; jf. tilfreds)*

1) sikkerhed ell. frihed for angreb, fare ell. overlast. 1.1) (nu næsten kun foræld.) den af samfundsordenen betryggede sikkerhed for borgerne m. h. t. liv og gods; den ved lov og ret skabte tilstand af gensidig hensyntagen ell. skaansel. *Nørreg.Privatr.I.120. De større Samfundskredse (i Nordens oldtid) er nærmest et Forbund af Ætter, som har forenet sig om at opretholde Freden. Otlosen.VH.I.105. i faste forb.: bryde freden, begaa fredsbrud (jf. III. bryde 2.3 samt u. bet. 3.2). Hvo Fred vil nyde, maa ej Freden bryde. *Mau.2372. nu m. tilknytning til bet. 2.1: *Almagt raabte Fred! — hvo tør vel bryde den? Ew.(1914).I.146. *(Odin) vil ej Freden bryde | Ved Ægirs Giestebord. Oehl.NG.270. købe sin fred olyn., sone en forbrudelse m. boder og derved fritages for fredløshed (jf. Fredkøb). Otlosen. VH.I.336. Sal. VIII.889. lyse i fred ell.**

lyse fred over, (*jf. u. bet. 1.2*) *genoptage en fredløs i samfundet; ogs.: tage ham i sin beskyttelse. Dømmis nogen til Bod for Drab, da skal dog ikke Kongens . . . Foget, lyse Kongens Fred over hannem til Tinge, før end Bøderne ere betalte. DL. 6—12—19. Moth.F343. miste sin fred, blive fredløs. Er nogen dømt til at miste sin Fred, eller at rømme Kongens Riger og Lande. DL. 1—24—16. VSO.IV.M172. D&H. ||* (*jf. Hus-, Kirke-, Vejfred osv.*) *om det forhold, at særlige steder (som hjemmet, kirken osv.) ell. særlige tidsrum (som de kirkelige højtider) er fredhellige, og at forbrydelser paa ell. inden for dem regnes som fredsbud. (i ssg. ogs. om selve fredsbuddet, se Birke-, Byfred osv.). Paa Folkekirkens Helligdage er der Fred. JohsSteenstr.SU.238. Sal.²VIII. 818. *jf. bet. 2.1: *Hvo vover at forstyrre Kirkens Fred? Boye.PS.IV.132. Krænkelser af Privatlivets Fred. JurFormularbog.⁵ 757. 1.2) (nu l. br., *jf. dog slutn.*) det at noget er beskyttet mod ell. forskaanet for vold, misbrug oln. (ved visse sikkerhedsforanstaltninger); ogs.: det at skaane ell. være forsigtig med noget (*jf. frede 1*). fred og før gør tolen god. Moth.F268. Enhver skal holde sine Kreaturer paa sit Eget og . . . skaffe sine Naboer Fred for dem. CA Trap.Lovbestemmelser om Hegn og Fred. (1854). 2. T. lod Enspænderhesten mere i Fred (o: kørte langsommere), end da de kjørte ud. Schand.BS.482. holde fred over, (nu især dial.) skaane for ell. beskytte mod vold, overløst, misbrug; holde hævd over (*jf. frede 1.2*). holde Fred over sin Have . . . sine Bønder. VSO. holde Fred over . . . en Skov. D&H. OrdbS. (bornh.). lyse fred over, (*jf. u. bet. 1.1*) bekendtgøre, at noget i fremtiden er fredet; offentliggøre forbud mod vold ell. overløst paa noget. VSO. der skal lyses Fred over Hammershuus's Slots-Ruiner. MR.1822.103. MO. overf., m. overgang til bet. 1.3: Reenb.EA. En af de Største (skoledrenge) lyste endogsaa en Dag Fred over hans Hoved, paa Grund af, at han jo havde en kjøn Søster. Ing.Levnet.II. 19. || (*jæg.*) om fredning af vildt. den store Hornugle og Sneuglen . . . har Fred i Tiden 1. Febr.—15. Septbr. Sal.²VIII.890. 1.3) frihed ell. sikkerhed for krænkelser, overløst (paa ens person) ell. angreb, krav (paa ejendom); ogs. (ofte vanskeligt at skelne skarpt fra bet. 2.1) om den herved opstaaede tilstand af ro ell. følelse af tryghed. (ofte i forb. m. præp. for m. styrelse, der betegner den ell. det, der truer ens sikkerhed ell. ro). Ey! Ey! Fred for (o: maa jeg være fri for) Complimenter; Naar man har os nødig, vi Arme Stympere, saa ere vi saadanne kostelige Folck, saa ere vi uforlignelige. Kom Grønneq.I.242. *Fred for daglig Rov og Plage | Under Skjold af Lov og Dom. Grundtv.PS.VI.256. *Har man Fred for dem der søge Strid — paa Gaden? Hrz. (Holst.D.II.134). Havde han for-**

talt sin Ven . . . hvorledes han havde baaret sig ad, var han sikker paa ikke at have faaet Fred for hans Stikpiller. Schand.IF. 354. Svanen ruger — bare den kan faa Fred; thi Loven beskytter den ikke, den kan skydes hele Aaret rundt, selv naar den sidder paa Reden. Bogan.II.A. || *efter præp., i udtr. i fred ell. (nu kun foræld. ell. dial.) med fred ell. (foræld., sj.) i, med freden (DFU.nr.32.16. Oehl.L.II.116).* Maa vi ikke sidde i fred, vi taler ham jo intet til. Holb.GW.III.2. dersom Mandfolkene lod hende blive i Fred, saa skulde hun ikke meget bekymre sig om dem. Pamela. I.A4. Han kan ikke have sin Jord . . . i Fred for sin Nabo. VSO. Man (o: en ung pige) kan jo ingen Steder gaa i Fred. Schand. SB.139. hvis I lar mig ikke være med Fred, skal I ha . . . en Gulsot paa Halsen. Holb.Mel.III.6. CBernh.III.308. *Du kunde taget Livet | fra mig og Bjørnen med; | og dog du lod os drage | herfra med Fred vor Vej. Ploug.I.347. Feilb. fare i ell. med fred, drage uhindret bort, uden overløst. *Du skalt dig i Freden fare | med alle dine Mænd. DFU.nr.32.16. nu især (relig. ell. højtid.) m. overgang til bet. 2.1: dø (i fred). Simeon . . . priste Gud, og sagde: Herre! nu lader du din Tiener fare i Fred, ligesom du haver sagt. Luc.2.29. nu kan jeg fare med Fred, nu kan jeg dø med Fred! VBeck.LK.I.124. || *talem. og ordspr.: fred og ingen fare, intet at bekymre sig ell. frygte for. *Mistro jag af mørke Sjæll! | Her er Fred og ingen Fare. Ing.VSt.218. der er i Livets sædvanlige Gang saa Meget, der vil inddysse et Menneske, lære ham at sige "Fred og ingen Fare." Kierk.X.169. Gyr Lemche.NA.149. Feilb. ikke tro freden oln., (nu næppe br.) være bange; ane uraad. Moth.F343. (han) troede . . . i Førstningen ikke Freden; men tænkte, at hans Fiende vilde forraske ham. Schousbølle.Saxo. 364. "Han har været gift; han er det ikke mere: Hans Kone har selv forladt ham." — "Ja saal slap det saadan ud? Troer du Freden, Francisca." Gyllb.II.290. *jf.:* Canutus (o: Knud den hellige), endskiønt Kongen tilbød sig at forlehe ham med en Deel af Riget, troede han dog ikke Freden. Holb.DH.I.185. ingen har fred længer, end hans nabo vil. Mau.2370. Jacobi. (Skuesp.IV.222). *man den Fred kun har paa Jord, | Som Naboer vil unde. Grundtv.PS.VI.86. "Jeg ønsker Fred," sagde Manden, han slog sin Nabo under Bordet. Mau.2369. || (især dial.) brugt som udraab, fx. i leg, naar man midlertidig gaar ud af legen, ell. naar man ønsker at sikre sig ell. forbeholde sig noget: helle. Hjorta.OS.95. DSt.1922.108.*

2) *uforstyrretthed; ro. 2.1) (ofte m. overgang til bet. 1.3 og 3.1) i alm. Gud bedre den Mand, der, for at have Fred i Huset, skal opofre sin og sine Børns Velfærd. Holb. Jean.I.5. *Fred hviler over Land og By, |*

Ei Verden larmer meer. *Ing.RSE.VI.93.* Endelig var det Fredag. Altsaa heller ingen Fred i Eftermiddag. Naar han havde spist . skulde han i Færd med sin Prædiken. *Schand.TF.I.36.* hun gav ham ikke fred, for han lovede at gaa med | have fred til sit arbejde | i *faste forb.:* bryde freden, se u. bet. 1.1. hvile i fred (*jf. lat. requiescat in pace; især højtid.*) om de afdøde. *dette Sted (o: graven), | Hvor Nordens Helte hvile sig i Fred. *Ew.I.12.* lad de Døde hvile i Fred. *S&B. jf.:* *Vil man Freden sig tilsove, | Nøjes man med Gravens Fred. *Grundtv.PS.VI.255.* (i) dyb fred, i den dybeste fred, i fuld- stændig ro og sikkerhed (se u. III. dyb 7.3); m. overgang til bet. 3.2: vi gik ud i den dybeste Fred og med alle Udsigter til at beholde den, saa at vi allerhøist vilde komme til at bruge vore Kanoner mod Pirater. *StBille.Gal.I.5.* fred og ro: *Kingo.284.* *Grundtv.PS.VI.60.* sidde og læse i fred og ro | sikker fred og ro her er | *Feilb.* || (ofte m. overgang til bet. 2.2; bibl. og relig.) om den tilstand af ro, tryghed, som gud (ell. troen paa gud) skænker menneskene. mit Folk boer i Fredens Hytter (*Chr.VI.:* i freds bolig) og i Trygheds Boliger og i stille rolige Steder. *Es.32.18.* Guds Fred, som overgaaer al Forstand. *Phil.4.7.* *Kristendom er i en Sum | Fredens Evangelium. *Grundtv.SS.III.14.* (*jf. Luc.2.14.*) fredens tegn, (foræld., sj.) korsets tegn (*jf. Fredstegn.*) Naar vel . . vi ses aldrig mer.“ Hun gjorde Fredens Tegn over mig. *Blich. (1905-07).I.219.* *Drachm.XII.58.* fare i fred, se u. bet. 1.1. i velsignelser olgn.: Herren velsigne dig og bevare dig! Herren lade lyse sit Ansigt over dig og være dig naadig! Herren opløste sit Ansigt til dig og give dig Fred! *4Mos.6.26.* *Lær af ham din Aftensang! | Fred med hver Sjæl paa Jord! *Ing.RSE.VI.94.* Fred være med eder. *Akerbog.439.* || guds fred, (*jf. Gudsfred; nu kun foræld. ell. dial.*) som hilsen. guds-fred! Er bøndernes helsen, når de mødes ved nogen. *Moth.G305.* *Nysted.Rhetor.22.* *Bagges.Gieng.155.* *Guds Fred! hvor I bygge, | Paa Mark og paa Fjæld. *Grundtv.PS.V.162.* *Guds Fred! Farvell i Morgen er der atter en Dag! *Winth.VI.201.* Han hilste Gudsfred og Godaften og spurgte, hvor jeg var fra. *Goldschm.VI.488.* *MO.I.837.* *Nans.KV.84.* *SjællBond.9.* *Feilb.I.368.510.* *IV.190.* *Esp.88.* || du fredsens gud, du fredsens [fresens] olgn., (*dagl. ell. vulg., vist især i kvinde-spr. og lidt glags.*) i udtr. for stærk forundring ell. overraskelse: du forbarmende. *Du milde Fredsens Gud. *Oehl.A.139.* *Jens Peter har set ham med hende paa Gaden!“ „Du Fredsens Gud! Paa Gaden!“ udbrød Mdm. Skau. *Goldschm.FV.III.113.* *Feilb. Esp.88. jf. (sj.):* Ih Du Alfredsens Gud! Er det nu ogsaa galt? *Bogh. JT.482.2.2* om aandelig tilstand: følelse af ro og hvile (efter en kamp); indre harmoni;

hjerter-, sjælefred. Der er intet Sundt paa mit Kjød for din Vredes Skyld; der er ingen Fred i mine Been for min Synds Skyld. *Ps.38.4.* *Lyksalig, lyksalig hver Sjæl, som har Fred! *Ing.RSE.VII.249.* *Fandt ved Kvæld kun Sjælen Fred, | Gik det som det skulde. *smst.243.* hendes Ansigt var saa fuldt af Fred og Lykke. *HCAnd.VI.2.* den evige fred olgn., døden (*jf. u. bet.3.2.*) *Blich.(1905-07).I.219.* *NicHolm.LA.187.* || til freds, se tilfreds.

3) en af strid uforstyrret tilstand. 3.1) (nu oftest opfattet som overf. anv. af bet. 3.2) - godt forhold uden krig og splid; forstaaelse; samdrægtighed. med sin Mund taler Enhver Fred med sin Ven, men i sit Hierte lægger han Snarer for ham. *Jer.9.8.* leve i Fred med sine Naboer. *VSO.* en Fredens Mand (o: en fredsommelig mand). *D&H. jf. bet. 2.1:* *Har du kun Fred med dig selv, du kjækt med Verden kan stride. *Staffeldt.D.II.201.* *Aar og Alder | Os give Fred med Gud og Fred med Verden. *Hzr. Sv.57.* holde fred, (*jf. u. bet. 3.2*) leve i forstaaelse og samdrægtighed. holder Fred med hverandre. *Marc.9.50.* *Det er jo hans Slegt, hans Naboer, Mage, | De frem for andre bør forliges, holde Fred. *Hob.Paars.150.* Hans Trang til at holde Fred med alle Mennesker. *Schand.AE.190.* mægle, stifte fred, se u. bet. 3.2. 3.2) roligt, naboventligt forhold mellem stater og nationer (mods. Krig). Fredsens Tempel maa tilluckes paa nogen Tiid, og Bellonæ Tempel igien aabnes. *Hob.Ul.I.6.* *(han) Var altid i Fred til Krig parat, | som det sig sømmer en brav Soldat. | Om han i Krig var parat til Fred | er noget som jeg ikke veed. *Oehl.Digte.(1803).242.* *Al Krig er endt, nu Fredens Glæde lyder. *Heib.D.36.* *JPJac.I.11.* *han (o: Tor) rammer | med sin Hammer | Fjendeskaren, som bryder din (o: Danmarks) Fred og din Ret. *Floug.I.120* (*jf. u. bet. 1.1.*) fredens due olgn., se I. Due 2.3. den evige fred, (*jf. u. bet. 2.2*) se u. evig 2. den væbnede fred, (*hist. ell. polit.*) betegnelse for tilstanden ml. Europas stærkt rustede stormagter i aarene 1880—1914. *G.Bang.Europas Kulturhist.II.(1899).470.* ordspr.: fred nærer, krig (for)tærer. *Mau.2366.* *VSO.* fred ernærer, krig fortærer. *Høysg.AG.19.* *Skuesp.VII.240.* || holde fred, (*jf. u. bet. 3.1; nu sj.*) naar ingen saadanne Betientere er, som salarerer for at give Raad udi Krigs-Sager, vilde alle Regjeringer derover blive Raadvilde og holde Fred med hinanden. *Hob.Rpb.II.2.* holde Fred med Naboriget. *VSO.* mægle, stifte fred, (søge at) skaffe forsoning og godt forhold til veje ml. stridende parter; (søge at) forlige. Det er bedre, at du . . meglér os en Fred imellem. *Hob.Tyb.V.8.* de ville . . søge at stifte Fred, hvor der var Uenighed. *Mynst.Tale.(1853).14.* *han Fred har stiftet | I dette Land, hvor Alting før var Splid. *PalM.III.*

en skilling. *Moth.F347.* Han freder meget
 . . paa sin Skov (o: *hugger kun faa træer*).
VSO. frede paa sine Klæder. *MDL. Feilb.*
 || (sj.) *undgaa.* frede den onde Vei, d. e.
 kiøre uden om den. *Junge.379.* || (l. br.)
 uegl.: opretholde; bevare. *Tang.MindreBibel-*
hist.(10.Opl.1886).9. ogsaa i enkelte Ord-
 sprog (ordet „æt“) fredet. *Højsk.Bl.²/1898.*
495. 1.3 (nu kun dial.) m. h. t. mark, skov:
beskytte (mod løsgaaende kreaturer) med hegn 10
olgn.; indhegne (jf. Fredskov). *Moth.F346.*
EPont.Atlas.I.417. Dersom Bonden vil høste,
 da maa han pløje og saae og frede sin
 Mark. *Mynst.Betr.II.173. Feilb.* || (sj.) m.
 tings-subj.: danne et hegn, det Planke-
 værk, der . . freder imellem hans Hauge
 og Voldmesterhusets Grund. *MR.1832.258.*

2) (l. br.) til Fred 3: befri for strid; *brin-*
ge fred til; pacificere. Imidlertid var
 Æsbern . . ogsaa paa Farten for at frede 20
 Rigets Strømme. *Grundtv.Saxo.III.352.* gen-
 nemført Adskillelse af Kirke og Stat (var)
 det eneste Middelt til at berolige Sindene
 og frede Landet. *Brandes.V.32.*

3) (nu næppe br., jf.: „Talespr.“ *Levin.*)
intr.: holde fred (3). *I Fyrster! Naar I
 frede, naar I krige. *Bagges.PV.47.* De Børn
 kan aldrig frede. *Levin.*

Frede-, i ssg. [ˈfr̥eðə-] 1) (ænyd. frede-,
 jf. oldn. friðar-) af Fred, især i bet. 1.1 (jf.
 Fred-, Freds-); kun i faa tilfælde, se frede-
 god samt fredrig, Fredsbrev. 2) (dial.) af
 frede 1.2; se *Feilb.I.368f.* samt Fredestue.
-brev, et. se Fredsbrev. **-god**, adj. (af
 Fred 1.1; anv. i tilknytning til Frode frede-
 god, æda. Frope hin friþgobe (*GldaKron.*
 228); poet. ell. foræld., nu sj.) især om kon-
 ger: som bringer fred og gode aar; ogs.: fred-
 elskende; god. *Moth.F346.* *Da var han ikke
 længer fredegod, | Men stolt og herske- 40
 syg. *Oehl.HJ.41.* *Fredegod er Herrens
 Slægt, | Det er kun de fredegode, | Som
 skal gjælde for Guds Børn. *Grundtv.SS.V.*
47. *Vor fredegode Konges Fest. *Heib.Poet.*
IX.258. || fuld af fred og-lykke. *Da tør
 sig Danske love | En Time fredegod |
 Med Guld og grønne Skove. *Grundtv.PS.*
VII.83. sa. *Saxo.I.111.*

fredelig, adj. [ˈfr̥eðəli] af fred bør siges
 fredelig ikke fredelig. *Høysg.AG.146.* jf.
 fredelig, sa. *S.227.* († *fredlig. Clitau.PT.59.*)
adv.-t.ell. d. s. ell. (†)-en (vAph.(1759). VSO.)
(glda. d. s., oldn. friðligr; af Fred) 1) (dial.)
 til Fred 1.2, om person: nænsom; spar-
 sommelig (jf. fredsom 1). fredelig med
 hans (o: sine) klæder. *Feilb.* 2) til Fred 2,
 om tilstand ell. forhold: som ikke er udsat
 for uro ell. forstyrrelse; fuld af fred; ro-
 lig (jf. fredsom 2, fredssommelig 1). deres
 fredelige græsgange ere afhugne. *Jer.25.*
37 (Chr.VI). *Det er saa fredelig, saa tyst |
 I Himmel og paa Jord. *Ing.RSE.VI.93.*
 Sunde, Fjordarme og andet fredelig Vand.
Johs.Steenstr. Kundskaben om Jorden. (1910).
 17. || som adv. (ell. appos.): i fred og ro;
 uforstyrret. *Clitau.PT.59.* *Een strider med

Pen, og en anden med Sværd. | Held os,
 som kan sidde saa fredelig her! *Rahb.Poet*
F.I.112. e. br. jf. bet. 3.2: *Der skal vi
 kraftigen pløje og grave, | Der skal vi
 fredeligt vande og saae. *Winth.I.1.* 3) til
 Fred 3. 3.1) om person: som ønsker fred og
 ro og god forstaaelse; fredelskende (jf.
 fredsom 3.1, fredssommelig 2.1). vi kand
 aldrig ønske os en bedre og fredeligere
 Collega: Thi vi have aldrig hørt et uqvems
 Ord af hans Mund. *Holb.Ep.III.445.* *Fre-
 delig Drot er en Elsker af Jagten. *Oehl.L.*
II.58. de se paa ham som paa en dristig
 Røver . . Og dog ser denne . . meget be-
 skeden og fredelig ud af en Røver at være.
Tops.I.27. 3.2) om handlemaade, handling,
 udtalelse olgn.: som er fuld af ell. vidner
 om fredelighed (2.1). (jf. fredsom 3.2, fred-
 sommelig 2.2). Der hans Brødre saae, at
 deres Fader elskede ham (o: *Josef*) mere
 end alle hans Brødre, da fik de Had til
 ham og kunde ikke tale fredeligen til
 ham. *1Mos.37.4.* ombytte købmandens fre-
 delige syssel med sørøverens blodige gen-
 ning. *Vilh.Thoms.Afh.I.338.* en fredelig (o:
 mindelig) løsning paa striden | || som ty-
 der paa ell. lover fred. Udsigterne . . ere
 ikke meget fredelige. *VSO. MO. e. br. -hed,*
 en. 1) ☐ (l. br.) til fredelig 2 (jf. Fred-
 sommelighed 1). *Moth.F346.* egnens fredel-
 ighed vil snart berolige hans nerver |
 2) til fredelig 3. 2.1) til fredelig 3.1: til-
 bøjelighed til fred; fordragelighed (jf. Fred-
 sommelighed 2.1). (holldendernes) Regie-
 ring, der u-forsvarligen spillede under
 Dække med den Fiende, om hvis Fredel-
 ighed og Tilbøyelighed til Stilstand de
 vare komne at forsikre os. *Slange.Chr.IV.*
1274. e. br. 2.2) til fredelig 3.2: d. s. s. Fred
 3 (jf. Fredssommelighed 2.2). (*jeg ønsker*)
 at leve udi fredelighed med alle Menni-
 sker. *Cit.1724.(Bruun.FR.II.172).* de to
 unge Folk leve . . i al Fredelighed og
 Føielighed sammen. *Hz.IX.22. Feilb.* ||
 (nu kun foræld.) d. s. s. Fred 3.2. (*kejse-*
rens udsending udrettede) saa meget, at
 hand til Beskeed fra Kongen bragte nogle
 Forslag til Fredeligheds og Roligheds
 Stiftelse. *Slange.Chr.IV.507.* Det er lige-
 godt kurieus nok . . her slaar vi Hovedet
 i Bræk paa den, som tal' om Fredelighed,
 og raaber os hæse for den, som mest er
 Skyld i Krigen. *JJPac.I.46.*

☐ **fred-elskende**, part. adj. [3] (nu
 l. br.) d. s. s. fredelig 3.1. en upartisk Ret
 af lovkyndige og fredelskende Mænd. *L*
Tid.1725.36. (han) var ligesaa . . krigersk,
 som hans Fader var fredelskende. *Molb.*
DH.II.154. MO.

frederig, adj. se fredrig.

Fredrik, propr. [ˈfr̥eð(ə)reg] se Bon-
 de-, Fjollefredrik.

Frede-stue, en. (ogs. *Fred- Feilb.BL.*
 59). (jf. *Frede-2; jy.) stadsstue. TroelsL.³*
II.264. Feilb.

Fred-fisk, en. [3] (zool.) fisk, som lever

af planteføde og smaadyr og ikke æder andre fisk (mods. Rovfisk). *LandbO.II.80. -fuld*, adj. [2 (ell. 3)] (*poet. ell. højtid.*) d. s. s. fredelig 2 (ell. 3.2). *Storm.SD.32.* der var fredfuldt og søndagsstille derinde (∴ i en slotsgaard), man hørte kun fjært og dampet Byens dumpe Uro. *Wied.Kna.176. -fyldt*, part. adj. [2] (*især poet. og højtid.*) d. s. *Tops.II.188.* Dagen hælder, gylden og fredfyldt og stille. *Jørg.E.50. † -færdig*, adj. [3] beredt til fred; fredelskende; fredelig (3.1). *LTid.1726.529.* hvor fredfærdig Han var, viiste han sig dog altid ogsaa at være Vaabenfærdig. *Langebek.VI.33. VSO. jf.:* I sædvanlige Omstændigheder .. kand ingen nægte Nationens (∴ den danske) Fredfærdighed, Høflighed og Hospitalitet. *EPont.Atlas.I.137. -helg*, en. [1.1] (*efter oldn. friðhelgr; sj., kun hos sprogrensere*) d. s. s. Fred 1.1. brud paa fredhelgen pådrog den hårdeste straf. *Fr Hamm.Kirkehist.II.71. HjælpeO. || (jf. Fred 2) overf. søndagen skal (være) en dag, som bringer .. fredhelg over ens sind og ens hus og ens by. FSadolin.Nervehelse. (1908).58. -hellig*, adj. [1.1] [-hæl^oi] (ænyd. d. s. (COstersen. *Glossarium.*²(1652). 291); *genopt. fra oldn. friðhella; foræld.*) *poet. ell. højtid.*) 1) som ved loven er sikret mod al overlast; hellig; ukrænkelig; sakrosankt. *Moth.F345. Rosenb.I.487.* Kongen er ansvarsfri; hans Person er fredhellig (*Grundl.(1866): hellig og ukrænkelig. Grundl.(1915).§12. overf.:* For Kritikken var den gamle Digter (∴ H. C. Andersen) .. nu fredhellig. *Dagbl.⁵/s1875.1.sp.2. 2)* om sted, tidsrum olgn.: som (ved lov) er sikret mod fredsbrud; som ved sin hellighed beskytter mod vold; fredlyst; ogs.: fredet (1.1). Farvandet under Norge, saa vel som mellem Skagen og Falsterbod, under Skaane, Bleking og Gulland, (skulde) være fredhelligt. *ADJørg.NH.I.299. Drachm.DD.182. Knud (spurgte ham), hvorfor han bar våben i den fredhellige tid (∴ juletiden). HOlr.KnudLavard.(1888).237. overf.:* Videnskaben er i vor Tid et fredhelligt Omraade, en fælles Ejendom .. uangribelig af Partiersne og Folkenes Kampe. *Naturv Tidsskr.5R.II.384. Alting var lydlost og fredhelligt. SMich.Æb.34. -hellige*, v. [-hæl^oi(q)ø] (*genopt. fra oldn. friðhelga; især hos sprogrensere; l. br.) til -hellig (2): gøre fredhellig. ADJørg.I.191.* Han fredhelligede det gamle .. Træ. *SMich.HB.32. jf.:* Denne fredhelligede Formiddag (∴ en søndag formiddag). *Pont.LP.VII.132.*

Freding, en. se Fredning.

† **Fred-klokke**, en. [2.1] (*ogs. Freds. Cit. 1732. (Hofman. Fundationer. II. (1756). 156).*) klokke, hvormed der morgen og aften ringes til bøn; bedeklokke. (degnene) skulle Aften og Morgen ringe Bede- og Fred-Klokken. *DL.2—15—5. Moth.F345. -kær*, adj. [3] (sj. *freds.*- Brandes.III.406). (*især poet. ell. foræld.*) d. s. s. -elskende. *Moth.*

F345. Ew.I.166. Flose vilde raade Folk godt, hvis de alle var gamle, udlevede, fredkære, vennesele. *EBrand.A.56.* i Besiddelse af et fredkært Sind. *FFalkenstjerne. Overs.afHerodot.I.(1897).100. † -kærlig*, adj. [3] (*ogs. freds.*-) d. s. *Slange.Chr.IV. 1113. jf.:* Kejsrens stærke Betoning af sin Fredskærlighed. *Dannebrog.²⁶/11907. 1.sp.1. D&H. -køb*, et. [1.1] (*ogs. Freds.*- *TroelsL.⁵V.272.*) (*efter glda. æda. frithkøp, oldn. friðkaup; jur., foræld.*) handlingen at købe sin fred, sone et fredsbrud med bøder; ogs. konkr., om den sum, der erlægges (jf. Mandebod). *Moth.F345.* kun Ledingsbøder og Fredkøb .. forbeholdt han Kronen. *JOlr.SD.III.62. -land*, et. [1] (*efter oldn. frið(ar)land, jf. ænyd. fredeland, land ell. sted, hvor der er fred*) især om forhold i Nordens oldtid: sted, hvor vikinger kunde have fredeligt (vinter)ophold. Kongen .. bød ham have Fredland hos sig. *Grundtv.PS. I.475.* Randver Viking, der levede i god Forstaaelse med Sigurd Jarl og havde Fredland og Vinterleie paa Ørkenøerne. *Hauch.V.177. JohsSteenstr.N.I.367. || (l. br.) overf.:* fristed; tilflugtssted. *Grundtv.SS.V. 207. HjælpeO.*

fredlig, adj. se fredelig.

fred-lyse, v. [-ly^{isø}] vbs. -ning. 1) lyse

i fred; lyse fred over. (*især i perf. part. og som vbs.*) 1.1) [1.2] d. s. s. frede 1.1. *Moth. F345. *Dog dør jeg Davids Ven. Fredlys, begræd mit Støv! NordBrun.Jon.134.* Storken er fra gammel Tid en fredlyst Fugl hos os, og den er nu ogsaa efter Loven fuldstændig fredet. *Frem.DN.429. || især (arkæol.) m. h. t. fortidsminder. mobile Oldsagers Opbevaring i et eget Locale, og Fredlysning over dem, som ikke vare til at flytte. Nyerup.Levnel.55. Bogan. I.104. (jættestuerne paa Men) ere alle fredlyste. SophMüll.VO.81. 1.2) (l. br.) jf. Fred 2.1 slutn.: lyse velsignelse over. *Til Folkene alle trindt paa Jord | I skal min Hilsens Fredlysning bære. *Grundtv.SS.IV. 123. MHamm.Sak.50. 2) \ dømme ell. gøre fredløs (II.1); bandlyse. *nu har han mistet | Begge de blomstrende Sønner. | Heidrek har slaget den Ene, | Selv har han fredlyst den Anden. Hrz.D.IV.237.**

-lægge, v. [3] vbs. -ning. (nydann. efter oldn. friðleggja; kun hos sprogrensere) især m. h. t. oprørsk ell. erobret land: bringe fred og orden tilveje; pacificere. *HjælpeO.* erobret Land .. som maa fredlægges og forprøjes ved Voldsforholdsregler. *FlensbA.¹²/s 1897.1.sp.4. (kulturens) ideal* er nu landefred, både den indre lovbundethed og den ydre fredlægning af store landområder. *60 AOlrd.Danmarks heltedigtning.I.(1903).306. || ogs.:* fredlyse; neutralisere. fredlægge Øresund. *D&H. I. -løs*, en. (*vist nok af II. -løs, men grunden til navnet er uvis*) ♀ slægt af kodriverfamilien, *Lysimachia L.* (jf. Dueurt). *JTusch.139. vAph.Nath.II.487.* den lille krybende Slynplante med gule Blom-

ster, der strakte sine Ranker imod ham. *Fredløs" hed den jo. *SMich.Æb.88. Mentz O.Bill.I.132.* duskblomstret, pengebladet fredløs, se duskblomstret, pengebladet. || (*dial.*) blaa skjolddrager, *Scutellaria galericulata L. JTusch.221. II. -løs*, adj. 1) [1.] (*æda.* frithlös, *oldn.* friðlauss; *jur., foræld.*) som p. gr. af en forbrydelse har mistet sin fred og (kan) forfølges uden skaansel; udstødt af samfundet; retsløs; ogs.: landflygtig; landsforvist. Fredløs mand har hver Dagsrum og Nattefrist at rømme. *DL. 1-24-16.* saadanne Misdædere (bliver) fredløse, eller landflygtige. *smst.3-16-16-6.* (*prinsens*) ulyksalige Liv skulde alle vegne eftersoges og forfølges, og hand erklæres Vogelfrey eller Fredløs, saa at ingen skulde kunne forgribe sig paa ham. *Holb.Anh.70.* *Dansen var fredløs i Skov og paa Hede. *Grundtv.PS.VI.234.* * (*min brøde*) jog mig fredløs ud af Fædrelandet. *Bredahl.III.13.* af Erik Menved blev (*han*) beskyldt for Utroskab og erklæret fredløs og hans Gods forbrudt. *Trap.IV.513.* || (*l. br.*) om handling *olgn.:* som paadrager, medfører fredløshed; *halsløs.* *Moth.F345. VSO. MO. 2)* [1.] (*jæg.*) om vildt: som ikke er fredet, altid kan jages. Det store Vildt har fra gammel Tid været fredløst i Danmark. *Bogan.II.146. smst.I.37.98.* Fredløse hele Aaret (*er*) Ørne, Høge, Falke og Glenter. *Rigsdagst.A.1921/22.6489. 3)* [2.1] (*Ω, især poet.*) uden fred og ro; hvileløs; rastløs; urolig. *han sank i fredløs Slummer. *Nord.Brun.Jon.130.* *Roskildbrøderens store Id . . . Hint fromme Forbund i fredløs Tid. *Ing.VSt.36.* *en fredløs Natens Aand. *Kaalund.SD.27.* pinefulde Dage og fredløse Nætter. *Wied.S.306. -løs-hed*, en. *især (jur., foræld.)* til II. -løs 1: retsløs tilstand; den straf at være ell. blive fredløs (*ophævet ved Forordn.⁹⁰/1827*). *Vogt dig for hvem du til Fredløshed dømmes! Langt ej fra Børn og fra Hustru jeg rømmer. *Grundtv.PS.VI.236. Ottosen.VH.I.105.*

Fredning, en. († *Freding.* *Luxd.Dagb. I.335.*) vbs. til frede, *især* til frede 1. 1) til frede 1: værn; beskyttelse. *Moth. F347.* en Forening . . med det Formaal, at virke for Oldsagers Udgravning og Fredning om de lokale Fortidsminder, særlig en lille Kæmpehøj udenfor Byen. *Tops.I.311. JPJac.I.236.* || *især jæg. og fisk.:* Den paabudte Fredning omfatter til lige de fredede Dyrs Yngel samt Fuglenes Reder og Æg. *Sal.⁹VIII.890.* Fredning af Fisk. *smst. jf.:* Han var gaet ind i Godsejerens Skov og havde jaget der uden at bryde sig om Fredningstid og Jagtkort. *NSvends.H.33. 2)* (*nu kun dial.*) til frede 1:s beskyttelse (af mark, skov) mod sødelæggelse (af kreaturer) ved hegn, gærder osv.; ogs. (mere *konkr.*) om de midler, der anvendes til beskyttelse. (*i Mellemslesvig*) falder vel nogen smaa Skov . . men kommer ikke ret høyt . . af Mangel paa Fred-

ning. *EPont.Atlas.I.418.* Lede (*maa*) være tilladte ved begge Ender af en Landsby, paa det at der kan være Fredning for Agrene, imod Bøndernes smaae Creature, der . . fodes paa Byens Gadeplads. *Forordn.¹¹/12.1793. §84. VSO. MO.* gavnlige Følger af Fredningen fra Kreaturer (*viste sig*) i den frodigt fremspirende Plantevæxt. *Bornh.Samlinger.XI.(1917).91.*

fred-rig, adj. [3] (*ogs. fredrig*). (*poet. ell. højtid.; sj.*) fredelskende; fredegod; fredelig (3). *Dit Frede-rige Sind Du (: *Fr. IV*) lodst os see og kiende, i Du bygte Fredensborg, da Krigen var til Ende. *J.Fris. 133. Oehl.EA.321.* Denne Fyrstes lange, fredrige Regiering. *MO.*

Freds-, i *ssgr.* [*freds-; nu l. br. 'fres-]* (*ænyd. d. s.;* fortrænger ofte ældre *ssgr. m.* *Fred-* (se *fx.* -brev, -brud); hvor sidste led begynder m. s-, herskede tidligere nogen vaklen i skrivemaaden, se *fx.* -stiftelse, -stifter, -styrer samt *Fredsted*) af *Fred*, *især* (oftest *jur., emb. og polit.*) af *Fred 3* og 4 (*mod. Krigs-*); hvor intet andet bemærkes *ndf.*, foreligger denne bet. || af de mange *ssgr. kan* (*foruden de ndf. anførte*) nævnes: *Freds-aar*, -betingelse, -bevægelse, -fest, -forslag, -gudinde, -konference, -kongres, -liga, -længsel, -parti, -tilbud, -tilstand, -udsigt, -venlig (-hed), -vilje, -vilkaar.

fred-salig, adj. [3] (*poet. ell. højtid., nu sj.*) d. s. s. *fredsæl.* *Hal leiede Skarer, for Britternes Guld | I gæster fredsalige Strande? *Sander.Nye Krigssange for 1807 og 1808.10.* *fredsalig, mild og venlig. *Oehl. SO.57. jf. Fredsalighed. Ing.EF.I.229.*

Freds-artikel, en. *især i flt., om de enkelte punkter i en fredstraktat; ogs. (som pl.) om selve traktaten (jf. -punkt).* *Holb. Tyb.V.8.* Anlangende Russernes Brev og Forvaring, da findes derom intet udi de sidste *Freds-Artikler.* *Slange.Chr.IV.419. Sal. VII.96. -brev*, et. (*ogs. Frede-:* *Sal.⁹VIII. 889. † Fred-:* *Moth.F344.*) 1) [1.] (*gltda.* *fred(e)breff, oldn. friðarbréf; jur., foræld.*) *brev*, hvorved der tilsiges nogen (*især:* en forbruder) *fred ell. frit lejde.* *Moth.F344. Troels L.V.176. 2)* [3.2] (*sj.*) *fredstraktat.* (*der*) sluttedes samme Dag en fast og ubrodelig *Fred . .* Nogle meget vigtige . . Bestemmelser fandt ikke Plads i selve *Freds-brevet*, men indførtes i tvende særskilte *Akter.* *Allen.I.609. KrErsI.DM.63. -brud*, et. [1.1 ell. 3.2] († *Fred-:* *Moth.F345.*) (*æda.* *frithbrut, oldn. friðbrót; hist. ell. jur.*) *dels om handling (forbrydelse), hvorved samfundsfreden krænkes, dels om en fjendlig optreden af en stat over for en anden, der maa medføre krigstilstand (jf. -brydelse).* *Dronningen* udi *Engelland* var bleven noget u-taalmodig over de *Engelske Skibe* som forleden *Aar* bleve opbrugte af de lette *Krytsere . .* hvilket *Dronningen* optog, som et *Freds-Brud.* *Slange.Chr.IV.160. Ottosen. VH.I.105. † -brydelse*, en *ell. (sj.)* et

(*Slange.ChrIV.1202*). d.s.Vold,U-ret,Freds-Brydelse. *Holb.Herod.84. Slange.ChrIV.1203.* **-bryder**, en. († -brydere; ogs. **Fred:** *Moth.F345*). [1.1] (især foræld. ell. hist.) person, som begaar (har begaaet) fredsbrud (jf. -forstyrrer). *Holb.Anh.65.* dersom dette skulle bevilges, kunde Hans Kongel. Majest. ikke regnes for andet end Freds- og Forbunds-Brydere. *Slange.ChrIV.55.* Kongens frelsemand skulle forfølge alle sørøverne, og de, som gribes, skulle rettes over som fredbrydere. *Barfod.DH.I.296.* *KrErsl.DM.15.* **-bud**, et. (nu sj.). 1) (oldn. frið-boð) tilbud om fred. *Pram.IV.20.* 2) budbringer om fred; sendebud, der melder ell. (især) tilbyder fred; parlamentar. See, deres stærke de skrige derude; freds bud (1871: Fredens Bud) skal græde beskeligen. *Es.33.7(Chr.VI).* *VSO.798* sendte Karl atter Fredsbud til Sigfred. *Barfod.F.I.99.* **-dommer**, en. [1.1] († -dommere). (efter fr. juge de paix ell. eng. justice of the peace) om franske ell. (især) engelske forhold: borger, der af øvrigheden kaldes til at holde fred og orden og afgøre mindre retssager inden for et vist distrikt; politimester og underdommer. han har meere at sige end nogen Bye- eller Herreds-Foget. Han er selv Freds-Dommere. *Pamela.I.132.* hver Canton.. har en Fredsdommer (juge de paix). *FrSneed.I.359.* for Fredsdommeren i Dorsetshire (blev) fremførte 6 Smaadrenge .. anklagede for Frugttugverie. *Blich.(1920).X.3.* *JohsSteenstr.SU.247.* **-fane**, en. (sj.) d. s. s. -flag; billedl.: *Drachm.HI.36.* **-flag**, et. (sj.) flag (af hvid farve); der hejses som tegn paa fredelige hensigter; parlamentærflag (jf. -fane). *MO. HjælpeO.* (præstens) hår var hvidt som et fredsflag. *Hjorta.UFS.86.* **-fod**, en. $\frac{x}{2}$, næsten kun i forb. m. paa: en hærs tilstand (størrelse, udrustning osv.) i fredstid (jf. *Fod 7*). den franske Krigsmagt paa Fedsfod. *PAHeib.US.530.* det Batteri, hvortil han hørte, sattes paa Fedsfod. *Ørst.VIII.96.* *D&H.* (sj.:) Denne Bestemmelse er en directe Følge af Krigsforholdene, idet der under disse ikke kan exerceres efter Fedsfodens Bestemmelser. *MR.1848.260.* **-forbund**, et. 1) (jf. I. Forbund 1.1) † overenskomst om fred; fredsstraktat. *VSO.MO. 2)* (l. br.) sammenslutning, forbund (1.5) til fredsagens fremme. *S&B.* † **-fordrag**, et. (jf. II. Fordrag 2) d. s. s. -forbund 1. *Moth.F347.* Da den roeskildske Fred var sluttet .. hastede man med at opfylde alt hvad Fedsfordraget tilholdt. *Mall.SgH.109.* de tænkte paa at bryde det indgaaede Fedsfordrag. *Molb.DH.II.418.* **-forening**, en. 1) † (jf. Forening 4) d. s. s. -forbund 1. *Assov (o: en by) faldt til Tyrkerne | Ved daarlige Fedsforening. *Falst.146. 2)* forening (3.4), der virker for fredsagen (jf. -forbund 2). *Hørup.III.4. Sal.²VIII.899.* **-forhandling**, en. (nu l. br.) person, der fører fedsforhandlinger. hans Czariske Majestet (skikkede) ham som Fedsforhandler til Con-

stantinopel. *Holb.Hh.II.177. Slange.ChrIV.327.* **-forhandling**, en. *forhandling* (1), *underhandling* om fred (jf. -handel, -hand-ling). (han) blev brugt til Feds Forhand-ling imellem Keiseren og Tyrken. *Holb.Hh.II.176. JSneed.I.411. Sal.²VIII.902.* **-forstyrrer**, en. [1.1 og 2] († -forstyrre-re) person, som krænker den offentlige fred, søger at paaføre andre strid; nu næsten kun m. afsvækket bet.: person, som voldter uejlighed og besvær (især: ved støjende opførsel olyn.), som forstyrrer ens fred og ro; urostifter (jf. -styrer). u-gudelige Mennesker, de Ret-ferdiges Forfølgere, og Feds-Forstyrre-re. *Holb.JH.I.363.* (han) gjorde nye Allarm i Byen, saa at han .. blev sat i Fængsel som en Feds Forstørrere. *LTid.1726.203.* Vil du ikke nok snakke lidt med mig .. idag er jeg en Fedsforstyrrer! *Ing.LB.IV.8.* bør det os ikke med brændendes Lue og blanke Sværde at gaa den Feds-forstyrre-re paa Huden, som plat vil lægge os øde. *JPJac.I.42.* Den gamle Pige gik hende .. trevent til Haande, det var tyde-ligt, at hun i mig saa en anmassende Fremmed, en Fedsforstyrrer. *AndNæ.DB.79.* **-fyrste**, en. [2 og 3] 1) (bibl.) titelmavn til Messias som den, der bringer fred. et Barn er os født, en Søn er os given, og Fyrstendømmet skal være paa hans Skul-der, og hans Navn kaldes Under, Raad-giver, vældig Gud, Evigheds Fader, Feds-fyrste. *Es.9.6. 2)* (l. br.) fredelskende, feds-sæl fyrste. (han kom) denne Gang mere som Fedsfyrste, end som Erobrer. *Molb.DH.II.346.* Fedsfyrsten. *Etlar.* (bogtitel. 1899). **-fælle**, en. [3.1] (sj.) person, som man lever i fred og god forstaaelse med; forbundsfælle; ven (jf. -mand 1). de har overvældet dig, alle dine Feds-Fæller. *Øb.7(Lindberg).* *Grønb.LN.37.* **-føler**, en. om handlinger ell. dispositioner, der har til formaal uofficielt og indirekte (under haan-den) at undersøge mulighederne for feds-slutning. *BerlTid.⁵1920.M.1.sp.2. Pol.¹²/s.1923.1.sp.3. † -handel, en. d. s. s. -handling. *Moth.F347. Slange.ChrIV.377.* † **-hand-ling**, en. d. s. s. -forhandling. *Holb.DNB.277. V Aph.(1759).* || feds-slutning; fredsstrak-tat. *JJuel.422.* det som var indført udi Feds-Handlingen med Russerne, (kunde ikke) være Norge til nogen Skade. *Slange.ChrIV.131.* † **-instrument**, et. dokum-ent, der omhandler en feds-pagt. det hele Feds-Instrument, saadan som det af Kay-seren selv blev ratificeret. *Gram.Breve.90. Nørreg.Naturr.466.* **-klokke**, en. se Fred-klokke.*

Fredskov, en. (ænyd. d. s. i bet. „lund“; af *Fred 1.2* ell. *frede 1.3*; *forst. ell. jur.*) skov, som (if. *Forordn.²1/1803*) skal indhegnes og vedligeholdes; fredet skov. *MO.* Horskobbel voxede op til en prægtig fredskov med talrigt vildt. *ADJerg.IV.381. Sal.²VIII.898.* jf. *Fredspligt*: At et Areal er Fedskovs-pligt undergivet, vil sige, at det skal be-

vares og fredes som Skov. *Jur. Formularbog.* 5 687. || *overf., m. tilknytning til Fred* 2.1: *I Sommer-Nattens korte Svale | Slaar højt Fredskovens Nattergale. *Grundtv. SS. III.314.*

Freds-kys, et. [3.1] (*jf. oldn. friðar-koss; efter lat. osculum pacis*) *kys, der gives som tegn paa fred og samdrægtighed; broderkys; især om forhold i den ældre kristne kirke og de katolske kirker: kys, hvormed de kristne (ved visse lejligheder) hilser hinanden som medlemmer af en familie. Klevenf. (KSelsk Skr. VI.17).* *Giv mig et Fredskys! *CGandrup. Periander. (1874).* 166. *Sal. VIII. 898.* **-kær, -kærlig, -køb**, se fred-kær osv. **-mand**, en. [3] 1) (*ænyd. d. s., oldn. frið(ar)maðr, jf. ænyd. fredemand, fredsbud; bibl.*) † d. s. s. -fælle. Alle dine (*o: Edoms*) pagtes mænd have ladet fare til landemerket, dine freds-mænd (1871: de, som havde Fred med dig) have bedrøget dig, de have faaet overhaand over dig. *Ob.7 (Chr. VI). Jer. 38.22 (Chr. VI); 1871: gode venner.* 2) (*sj.*) **fredsven**. *D&H. -mægler, en. [3] († **-mæglere**. *Slange. Chr. IV. 65.*) *person, som mægler fred mellem stridende parter. Slange. Chr. IV. 327. (Kristian IV) knytter Forbund med Viisdom, bryder dem ikke af Egen nytte . . . Derfor kappes Fyrsterne om at vælge ham til Fredsmægler. Dichm. (Rahb. LB. II. 115). Ing. EF. IV. 138. S&B. jf.: Religionen . . . bliver Part i Sagen, istedenfor som Fredsmægler at staae over alle Parter. Heib. Pros. I. 398.* **-mægling**, en. (*l. br.; jf. -mægler*). *Slange. Chr. IV. 759. MO.**

fredsom, adj. [*fredsø'm'*] (*ænyd. fred-, fridsom, fsv. fripsamber, oldn. friðsamr; af Fred; nu sj., jf. dog u. bet. 3.1*) 1) (*nu næppe br.*) til Fred 1.3: *nænsom; skaansom (jf. fredelig 1).* Han er meget fredsom over sin Have, Skov, sine Klæder, Bøger, Bønder. *VSO. 2* til Fred 2: *d. s. s. fredelig 2 (jf. fredsomelig 1).* I den grønne og fredsomme Dal. *Biehl. DQ. (MO).* *Mit Føde-land af fredsom Dvale vaktet | Til Forsvarskamp mod Albion! *Bagges. NblD. 294.* langt derfra (*o: fra valpladsen*) i den fredsomme By. *HCAnd. VIII. 5. jf.: Fredsomt Plovjern | Var ikke smædet om til Sværd og Spyd. Bagges. NK. 175. 3* til Fred 3. 3.1) *om person: d. s. s. fredsomelig 2.1 (jf. fredelig 3.1). Moth. F348. *fredsomme Konger. Ew. II. 94. *fredsom Pilgrim paa sin Vei han krænkede. Ing. TB. 132. En skal nok følge jer fredsom, men vil I binde mig, maa I ogsaa gerne det. Seiberg. LL. 178. OrdbS. (jy.). 3.2 som er fuld af ell. vidner om fredsommelighed; fredelig (3.2); fredsommelig (2.2). et got fredsomt Naboeskab skal være mellem begge Rigerne. *Slange. Chr. IV. 213.* Med denne Magdalene levede jeg i sex Aar i et fredsomt og kierligt Ægteskab. *Bagges. NK. 392.* *Marsken med fredsomt Hjerter | Da venligt til ham treen. *Winth. HF. 314. fredsommelig, adj.**

[*fredsø'm'øli*] *adv. -t ell. d. s. ell. (†) -en (vAph. (1759). VSO.). (æda. (superl.) frethsumælist (Harp. Kr. LXXII), oldn. friðsam-ligr (i bet. 2); afl. af fredsom) 1) † om tilstand: d. s. s. fredelig 2. udi fredsommelige Tider. Holb. DH. II. 434. 2) til Fred 3. 2.1) (jf. fredsom 3.1, fredelig 3.1) som elsker fred og god forstaaelse; især: som bestræber sig for at holde fred og derfor (som oftest) giver efter; eftergivende; godmodig. Min Sjæl har længe nok boet hos dem, som hade Fred. Jeg er fredsommelig; men naar jeg taler, da ere disse færdige til Krig. *Ps. 120. 7.* Salige ere de fredsommelige (1907: de, som stiftede Fred); thi de skal kaldes Guds Børn. *Matth. 5.9.* en Vert med Samvittighed er lige saa rar, som en riig Soldat, en taus Barberer, en ærlig Møller og en fredsommelig Procurator. *Holb. 11. J. I. 7.* *Den sorigfulde Sjæl fandt Trøst, | Fred den Fredsommelige. *Ing. RSE. VII. 127.* et overordentlig behagelig og fredsommeligt menneske | || som *adv. (Levi)* vandrede med mig fredsommeligen (1871: i Fred), og i oprigtighed, og omvendte mange fra misgierning. *Mal. 2. 6 (Chr. VI). Slange. Chr. IV. 145. VSO.* han var en del beruset, men optraadte alligevel ret fredsommeligt | 2.2) (*nu l. br.*) om tænke-ell. handlemaade: som vidner om ell. beror paa fredsommelighed; fredelig (3.2). med fredsommelige og trofaste ord (1871: med Freds og Sandheds Ord). *Esth. 9.30 (Chr. VI).* (et) fredsommeligt Sind. *MO. -hed*, en. 1) [1] † fredelighed (1); fred (2.1). forstyrre Religionen og Fædernelandets Kirkers Fredsommelighed. *Slange. Chr. IV. 229. 2* til fredsommelig 2. 2.1) *det at være fredsommelig; sagtmodighed; godmodighed (jf. Fredelighed 2.1). DL. 6—5—1.* De mange Freds-Tractater, som (*Catharina af Medici*) sluttede, ere intet Beviis paa hendes Fredsommelighed. *Holb. Heltind. I. 187. Grundtv. Dansk. I. 131. S&B. 2.2) fredelighed (2.2); fred (3.1).* han (*levede*) med sine Venner i stor Fredsommelighed og udi en kiarlig Omgien-gelse. *Holb. Ep. IV. 124.* vi talte om sagen i al fredsommelighed |*

Freds-pagt, en. (*nu l. br.*) *overenskomst, hvorved en fred indgaas; ogs.: freds-traktat.* Derfor blev Freds-pagt (1871: en Fredens Pagt) ham stadfæstet, at han (*o: Pinehas*) skulde være forstander over de hellige ting. *Sir. 45.44 (Chr. VI).* *Dog Freds-pagt kan han ei meer undvige: | Som Høimods-Offer for Danmarks Ro, | Med Knud han skifter sit Land og Rige. *Ing. VSt. 188. MO. D&H. -palme*, en. (*poet.*) i billedl. udtr. for freden. *En naadig Gud jo vil tilskikke | Fredspalmen dig, før du det troer. *Winth. III. 103.* *Hvile i det Ly, Fredspalmen yder, | Var ei Danfolkets Fryd. *Bredahl. E. 3. -pibe*, en. (< *MO.*; *jf. eng. peacepipe*) tobakspibe, der ved freds-slutning blandt Nordamerikas indianere blev benyttet til besøgning af forliget. *Hjemmet. 1912.*

909. *Sal.³VIII.898.* (*spøg.*) i sammenligninger ell. billedl.: "jeg ryger . . som den vilde Huron | en Fredspibe med min Fjende. *Kaalund.183. Schand.SD.210. JVVJens.C.287.*

-pligt, en. [1.2] (*l. br.*) d. s. s. Fredskovs-pligt (*se u.* Fredskov). *Rosenkrantz.MC.20.*

† **-punkter**, pl. d. s. s. -artikler. *Holb. DNB.278.* (*dersom*) Danmarks Rigens Raad Samtykke udfordredes til denne Handel; da kunde saadant udi Slutningen af Freds-Puncterne indføres. *Slange.ChrIV.326. VSO.*

-raad, et. (*bibl.*) beslutning ell. plan om fred; endrægtighed; enighed. han skal bygge Herrens Tempel, og han skal bære Kongeherlighed, og han skal sidde og herske paa sin Throne, og han skal være Præst paa sin Throne, og der skal være Freds Raad (*Vulgata: consilium pacis*) imellem dem begge. *Sach.6.13. Spectator.305. jf. MO.*

-sag, en. især i best. f., om de moderne bestræbelser for at afskaffe krigen og indføre afgørelse af tvistigheder ved voldgift. *Hørup. III.3.* jeg tænker først og fremmest paa Fredssagen: støt den . . Lad det kjendes paa jeres Skjærv, at Skriget, Raabet er oppe i jeres Hjerter: Fred! Kjærlighed! *Fred.Jak.Knu.GP.45.*

-slutning, en. handlingen at slutte, indgaa fred; ogs.: fredstraktat. *Extr.Rel.³1722.7.* da kunde Fædrelandet . . tvinge dets Fiender . . til ærefulde Fredsslutninger. *Mall.HG.13.* Dengang Danmark efter den ulykkelige Fredsslutning i Aaret 1814 maatte give Slip paa Norge. *Hauch.MfB.206. Pont.BH.6.* || (*nu næppe br.*) om det dokument, der omhandler fredstraktaten. intet var indført udi Freds-Slutningen hendes Person og Titul angaaende. *Slange.ChrIV.357. VSO.*

-sted, et. se Fredsted.

-stiftelse, en. [3] (*nu sj.*) det at stifte fred. *Freds-: Holb.Ep.III.349. Slange.ChrIV.316.* ved saadan Fredsstiftelse omdanne de To Slags Mennesker til Eet Nyt Menneske. *Ephes.2.15(OGuldb.).*

-stifter, en. [3] († *Fredstifter. Høysg.Anh. 4.* — † *Fredsstiftere*). (*nu l. br.*) person, som skaffer ell. mægler fred. *Holb.MpS.57.* (*det var ikke*) Kong Gustav Adolphs Alvor, at hand ville have Kong Christian . . til Mægler og Freds-Stiftere imellem sig og sin Fiende. *Slange.ChrIV.366.* Christus . . den store Freds-Stiftere. *EPont. Men. III. 424. MO.*

-styrke, en. ✕ hær paa fredsfoed. *Sal.³VIII.903.* † **-styrrer**, en. [1.1 og 2] d. s. s. -forstyrer. (*N. N.*) haver foretaget sig de halsluggede Preussiske Handelmaager og Fredstørererers Scheels, Horsts og Funkens acta. *LTid.1731.391.*

Fredsted, et. [1 og 2] (*ogs. Freds-HjælpeO.*) (*jf. oldn. friðstaðr; nu især dial.*) sted, hvor en forfulgt (*en fredlös*) kan være i sikkerhed; fristed. *VSO. MO.* || (*dial.*) om fristed i boldspil oign. *VSO. Feib.*

Freds-tegn, et. (*jf. ænyd.*) fredstegn, korsets tegn, oldn. frið(ar)tákn samt fredens tegn u. Fred 2.1) 1) hvad der er et billede (symbol) paa fred. 1.1) (*sj.*) om handling.

(ved konfirmationen holdt biskoppen) dem Bagdelen af Haanden til for at kysse samme til et Fredstegn, ved det hand sagde Pax tecum. *LTid.1743.764. 1.2)* (*arkais.*) om ting, spec. hvide stave oign. baaret af fredsforhandlere. *Moth.F348. VSO. 2)* (*l. br.*) især i ft., om begivenheder oign., der tyder paa fred. Det er intet godt Fredstegn, at begge Magterne trække flere Tropper sammen. *VSO. MO. -tid*, en. (*ænyd.* fredetid) især i forb. m. i og oftest i ft.: fred (3.2). jeg tiener Herren med Liv og Blod udi Freds-Tider. *Holb.Mel.III.3.* Udgifterne for den franske Marine i Fredstider. *PAHeib.US.531.* (*naar*) man havde faaet Fredstider, saa var det bedst at give Hæren Afsked. *Heib.Pros.I.396.* Øvelser, som i Fredstid skulle belære Soldaterne om Forskelligt vedrørende Slag. *OBlodh.D.²I. 302. jf.:* "en lidenskabelig lid | Er i Naturens og Menneskets Sommer; | Kraften ægger dem begge til Strid — | Indtil en stillere Fredstid kommer. *Hrz.D.IV.149.*

Fred-stiftelse, -stifter, se Fredsstiftelse, -stifter.

Freds-traktat, en. overenskomst, hvorved der sluttes fred; ogs. om det dokument, der indeholder overenskomsten. Jeg gjorde ald ansøgning . . hos Tsaren . . for at faae freeds Tractaten at see. *JJuel.422.* dend Adrian van Enckhuysen er een af de lærdeste Studenter i Holland; thi ingen Ambassadeur kand bruge større Intriguer ved en Freds-Tractat. *Holb.II.1.1. Nørreg. Naturr.466. Sal.³VIII.902.*

Fred-stue, en. se Fredestue. **-styrer**, en. se Fredsstyrer.

Freds-underhandler, **-underhandling**, en. d. s. s. -forhandler, -forhandling. *MO. S&B. -valg*, et. [3.1] (*polit.*) valg, ved hvilket en parlamentarisk forsamling genvælges uden valgkamp efter aftale ml. partierne. *Pol.³4(1915.3.sp.1*

-ven, en. tilhænger af fredssagen; pacifist. *Ing.Levnet.I.55. Hørup.III.4. AKohl.MP.III.147.*

-værk, et. (*nu l. br.*) især i best. anv.: arbejde for, underhandling om fredens genoprettelse. *LTid.1746.794. Goldschm.V.149. HFEv.SK.II.368. D&H.*

freds-æl, adj. [1 og 3] best. f. og ft. -e ell. (*nu sj.*) -le (*Grundtv.PS.I.171. Winth.I. 5).* (*genopt. ca. 1700 fra oldn. friðsæll; især poet. og højtid., nu oftest lidt spøg.*) 1) om person: som lever i (lande)fred, nyder fredens velsignelser; ogs.: som glæder sig ved freden; fredelskende; fredelig (3.1). *Moth.F435. *Fredsælle Dronning! Evc.I.153.* Han trænger . . til at styrkes i sin Overbevisning om at det er bedre, at være fredsæl, end seiærsæl. *Oehl.HrS.278.* *Saa fredsæl som Frode, | Livsalig som Dan. *Grundtv.PS.V. 346.* vi fredsælle Danske. *Lehm.IV.110.* "Velkommen!" . . udbrød han og rakte ham fredsæl sin Haand. *Pont.FL.514. 2)* som er fuld af ell. vidner om fred; fredelig. *Fredsæl, vensæl er hans Mine. *Grundtv.PS.III.*

330. Danmarks Øer have et . . yndigt, venligt, fredsølt Udseende. *Blich.*(1920).X.52. *Jeg leged paa hin grønne Ø | I fredsølle Barneshjem. *Ing.Levnet.I.10. Drachm.VS.57.*

Fregat, en. [fre'gɑd] (tidligere ogs. skrevet *Fregatte*. *J.Juel.39. Slange.ChrIV.1235*). *fl. -ter.* (ænyd. fregatte; fra fr. frégate; oprindelse usikker) 1) ↓ mindre orlogsskib, opr. drevet frem med aarer; især: sejlskib med lineskibsrigning og to dæk. *De snelle Fregatter. *Sort.HS.DI^r.* de hans Commando udi Flaaden, eller Escadren, underlagde Orlog-Skibe, Fregatter, Snavver, Brandere, Bombarderere. *SøkrigsA.*(1752). §1. Hans Faer har med en Fregat taget et Orlogsskib. *Tode.S.9. Bagges.V.167.* *Paa Fregattens Skandsevoid | Fik han Navnet Tordenskjold. *GRode.FU.76. OpfB.I.148.* || (jf. bet. 2) billedl. *Den stolte Svane, den hvide Fregat, | Sejler højt gennem Luft. *PMøll.I.32. 2) overf. 2.1) (dagl. især dial.) stor, statelig kvinde; ogs. (nedsæt.): svær ell. stærkt pynlet kvinde (jf. Skude). Feilb. 2.2) (nu l. br.)* ♪ d. s. s. Fregatflugl. *vAph.*(1759). henover Havet krydse de mægtige Kampefugle, Fregatten og Albatrossen. *Holsf.V.183. Meyer. Fregat-fugl, en.* ♪ svømmefugl af de aareføddeles gruppe, *Fregata aquila L.* (jf. Fregat 2.2). *BovP.III.128. -skib, et.* ↓ ældre betegnelse for et fuld-30 rigt handelsfartøj („skib“). *Funch.MarO. I.143. OpfB.II.499.*

I. **Fregne**, en. [f'reinə] *fl. -r.* (ænyd. d. s., sv. fräkne, no. og isl. frekna; oprindelse usikker; jf. fregnet) især i *fl.*, om smaa, brune ell. gulbrune pletter i huden (især i ansigtet og paa hænder og arme), der fremkaldes af lysets indvirkninger (*Ephelides*). *LTid.1725.39.* Et Haar, en liden Freine, en Ujevnhed . . skamskænder merkelig de Rosen-røde Kinde, paa hvilke de sidde. *Eilsch.PhilAnm.19.* den fine, hvide Hud (var) saa stærkt besaaet med Fregner, at den neppe var tilsyne. *Gylb.EA.161.* havde man en Fregne, saa kunde man være vis paa, at den (i trolde-spejlet) løb ud over Næse og Mund. *HCAnd.V.322. Arn.Møll.Sundhedsl.437.* || (sj.) om andre pletter, der ligner fregner. (han) udtog fire blaalige Æg (: af en digesmuttes rede), ikke større end en Negl, men med smaa, brunlige Fregner. *Aakj.VB.81.* || (spøg.) overf.: skæmmende plet. Dette er i Retning af mit Anlæg en Fregne ved Fortællingen; thi den comiske Virkning er næsten uundgaelig. *Kierk.III.149.*

II. **fregne**, v. præf. fraa. (æda. fræghnæ, oldn. fregna, got. fraihnan; besl. m. fritte og frage; arkais., sj.) (søge at) faa at vide ved spørgsmaal; erfare; „spørge“. *Moth.F349.* 60 *Mæled Kong Erik Gotskalksøn, | Der han de Tidende fraa: | „Hr. Knud er en uspag Fole.“ *Recke.SB.77.*

fregnet, adj. [f'reinøf] (ænyd. d. s., oldn. freknótr; afl. af I. Fregne) fuld af fregner. en peen, smallived, hvidhudet,

fregned Cancelleraads-Datter. *Ev.VIII.93.* Hendes Ansigt var . . solbrændt og fregnet. *Blich.*(1846).VII.168. rødlig af Haar, fregnet i Ansigtet . . var han. *HCAnd.VII.142.* hans fregnede Nakke. *Aakj.VF.30.* **Fregne-vand**, et. [I] om et middel mod fregner. *FolkLægem.I.24.* forskellige Fregnevande, Skønhedsmælk etc, der næsten alle . . indeholde Sublimat. *Vorthj.III.138.*

Freja, propr. [f'raia] (oldn. Freyja) i forb. Frejas rok (jf. sv. dial. fröjerock samt da. Friggerok og (dial.) Marierok; poet.) navn paa stjernebilledet Orion. *naar Lyset dør . . | Da fremluer Freya din Rok. *Oehl.ER.18* (jf. Freyarok. *smst.19.*). *Seer du det store Stjernebilled hisset? — „Ja, det er Freias Rok.“ *sa.HS.220. jf.:* *Freia vil spinde | Sit gyldne Haar (: „Frejas rok“ vil lyse). *Heib.Poet.III.445.*

frejdig, adj. [f'raidj] adv. -t ell. d. s. ell. (†) -en (*Blich.*(1920).X.85). (ænyd. freidig, freidig; fra mnt. vreichd ell. vœht. freidig, modig, kæk, jf. oht. freidig, frafalden, landflygtig; oprindelse usikker; i bet. 2 paavirket af ty. freudig, glad, jf. †: Det, at Gud har udført Jesum fra de Døde (skal) opmuntre Eder . . med frendig Sind at gribe Eders Verk (: præstegerningen) an. *Hersl.TT.III.199.* || især ①)

1) som har tillid til sin styrke og dygtighed og derfor uforfærdet giver sig i kast med en opgave; modig; kæk; nu især om den, som er forvissat om at have lykken med sig ell. bære sig rigtigt ad, og derfor er let i sindet, ikke usikker ell. tilbageholdende i sin optreden; frimodig; tillidsfuld; ubekymret; ogs. om optreden, tænkemaade oln. Roger tabte Slaget og miste alle sine Festninger og Lande, og beholdt alleene sit freydige Moed og Sicilien tilbage. *LTid.1726.221.* *Gaae freidig mod Fjenden, kom hædret tilbage. *Thaar.H.20.* *Lær mig, o lille Trækflug, du! | At svinge mig med freidig Hu | Til ubekjendte Strande. *Oehl.E.223.* freidig gik han lige ind for Prindsessen. *HCAnd.V.344.* *ei meer forsaegt med Taarer, | . . men freidig | Saae (han) sig om til alle Sider. *PalM.VI.253.* *Freidigt kom Du (: landsoldaten) stande, | stolt med opreist Pande. *Rantzau.* (*Patriotiske Sange.* (1864).Nr.8). *Altid frejdig, naar Du gaar | Veje, Gud tør kjende. *Rich.I.239.* *mangen Eg er for Uvejret segnet, | men endda er vi frejdige i Hu. *Ottosen.S.35.* || i forb. m. ord af sa. ell. lign. bet.: *Du, som er ung, som er kiæk, som er freidig til Mode. *Oehl.L.I.193.* Den, der først lever for Det, som hverken Rusten kan fortære eller Møllene æde, han lever frisk og freidig og fri. *Sibb.II.113.* *Du (: lærken) flagrer ikke om, | men frejdig, frisk og from | Du gaar den lige Vej fra Jord til Himmel. *Rich.I.184.* *Pont.LP.VII.98.* frejdig og frank, se u. III. frank 1. || (især spøg.) som et mildere udtr. end fræk. han lyver

frejdigt | en temmelig frejdig paastand | || *billedl.* *hvordan de skulde faae | En Kirke bygt, som kunde frejdigt staae. *Oehl. L.I.253.* (han) retter Ryggen og aander Brystet fuldt af den frejdige Vind, der stryger ind imod ham. *Stuck.FO.149.*

2) (nunæsten kun arkais.) fornøjjet; glad; lystig; munter; ogs.: som er fuld af ell. giver glæde og fornøjelse; fornøjelig. det 3die (svin) var overmaade lystig og frejdig, og maae dette vel have været det første iblandt de fireføddede Svin, som nogen Tid har dantzet i denne Verden. *Extr.Rel.² 1/4.1723.5.* Frejdigt Sommerliv. *Oehl. L.I.169.* Kronprins Christian som Jæger tolker sin Glæde over det frejdige Jægerliv under de løvrige Kroner. *J.PJac.L184. jf.:* *Min Sang den er kun af Jammer fuld, | Ei vild og frejdig som *Havet. Winth.III.6.*

Frejdighed, en. (især \varnothing) til frejdig, især i bet. 1: kækhed; frimodighed. Petersborgs Anleggelse er en af de voveligste Ting som Czaren nogensinde har foretaget, og med stor Freidighed og Courage drevet igiennem. *LTid.1725.688.* *Hvi vil slig Feighed du i Hiertet føde? | Hvi er din Kraft, din Freidighed saa lille. *CKMolb.Dante.I.14.* (de) beleirede Fæstningen med Freidighed (Chr.VI: redebønhed) i fire Dage. *2Makk.10.33. jf. frejdig 1 slutn.:* Han kom hjem og brugte sjofle Ord, som han havde hørt. (faderen) morede sig over Frejdigheden og lod Knægten snakke væk. *JVJens.EE.A.*

Frekventere, v. [freakvæn-, frekvante'te'rø] -ede ell. (nu sj.) -te (*Borrebye.TF.66.* *Nyerup.Levnet.7.* vbs. **Frekventation** [-ta'fo'n] (*JBaden.FrO. Meyer.*) (af lat. frequentare; afl. af frequens, hyppig, talrig besøgt || nu kun i stift bogspr. ell. som et finere udtr. end besøge) indfinde sig hyppigt og regelmæssigt paa et sted (i en bestemt hensigt); komme ofte til; især: indfinde sig som tilhører ell. deltager; besøge (3). Det er (p. gr. af mit helbred), at jeg ikke saa ofte frekventerer det Collegium, hvoraf jeg er et Lem. *Hob.Ep.V.24.* et afsides liggende og lidet frekventeret (: befærdet) Stræde. *PAHeib.E.25.* I de Selskaber, som han frekventerede, traf han ingen Damer. *CLStrom.U.42.* disse Maskerader bleve . . stærkt frekventerede af unge Mennesker. *Davids.KK.46.* Nu har en forrykt Læge raadet mig til at frekventere Karlsbad. *Wied.Kna.3.* (han) tog atter ivrig fat paa sin Examenslæsning; dog undgik han (at) frekventere Forelæsningerne i disse Maaned. *Jak.Knu.A.251.*

frel'se, adj. [frel's] inth. (nu sj.) -t (*Sal.² VIII.911.*) (æda. fræls, oldn. frjals; jf. got. frēihals, m., frihed; smsat. af adj. fri og Hals og vist egl.: person, som har en fri hals, som ikke bærer trælningen; jf. I. Frelse, II. frelse || nu kun arkais. ell. hos sprogtrensere) egl. om forhold i oldtiden: født af frie for-

ældre; fribaaren (mods. Træl); i middelalderen som betegnelse for adelen (jf. Frelsemand), der i mods. til de ufri (borgere og bønder) var fritaget for skat (*Sal.² VIII.911;* nu især i videre anv.: som ikke er tyngt af forpligtelser, baand, ell. (især) ikke hildet af fordomme; uafhængig; frisindet; ædel af karakter og tankegang. (oftest i forb. m. ord af sa. ell. lign. bet.). *Ave og Ast gjør frels og fast. *Mau.369.* (jf. *Trap.⁴ III.61.*)

*Den ene er en Islænding | frejdig og frels, | den Anden er en Bamse | udi sin tykke Pels. *Ploug.L342.* frels og frank, se u. III. frank 1. især i forb. frels og fri ell. fri og frels: *Moth.F360.* En Tiener, Leye-Sven, ja en Træl mælte Kongen undertiden frels og frie. *Gram.* (*KSelskSkr.II.274.*) *Klem't inde som mellem Barken og Træet | Maatte frie og frelse Mænd værne for Landet. *Hzz.XI.31.* vi havde højtideligt lovet hinanden at ville slaa os gennem Verden som frie Svende og frelse Mænd, og nu gik han hen og lod sig gøre til Embedsmand for at kunne gifte sig. *Pont.A.90. Wied.LO.1.*

I. Frelse, en. [frel'sø] uden flt. (æda. fræls, inth. og fk., run. frælsi, oldn. frelsi, frjalsi, n., frihed, personlig sikkerhed; afl. af frels || bet. 2, der ikke synes at forekomme i æda. og oldn., men først i glda. (*Suso.180.*) er vistnok opstaaet i tilknytning (dannet som vbs.) til II. frelse og fortrænger det ældre Frelsning) 1) (nu kun arkais., sj.) personlig frihed. da skal der strax uden videre Ophold givis Dom paa Skyldenerens Frelse og til Fængsel. *DL.5-14-54. Moth.F350.* gjorde han (oprør mod kongen), da vilde han dermed have forgjort Ære og Redelighed, og forbrudt adelig Frihed og Frelse (: adelige rettigheder, adelskab). *Allen.I.160.* || sikkerhed for overløst ell. fare; især efter præp. i udtr. som være i sin (egen) frelse, være i sikkerhed, god behold. Hvilken Kone, der siger sig at være voldtagen, hun skal, saa snart hun kommer i sin egen Frelse, klage over den Vold, som hende er gjort. *DL.6-13-19* (efter *JyLov.2.17*). Cardinalerne have faldet paa, at gjøre tvende Val, et forstillet og et virkeligt, som ey skulde blive aabenbare, førend de vare i deris Frelse og uden Fare. *LTid.1725.207.* Besætningen . . blev i sin Frelse inden sine tykke Mure. *Rahb.Fort.I.319. 2)* jf. II. frelse 2: befrielse fra fangenskab, tvang oln.; beskyttelse mod fare, der truer med at tilintetgøre en; hjælp; redning. (ofte i forb. m. præp. af ell. (nu især) fra, gen. ell. poss. pron.). 2.) (nu især bibl. og højtid.) i alm. Israel er frelst ved Herren med en evig Frelse. *Es.45.17.* Noah . . beredte Arken, til sit Huses Frelse. *Hebr.11.7.* Kand vel noget Budskab være angennemmere for en ædel Siæl, der elsker sit Fæderneland, end at døe for dets Frelse? *Hob.U.I.11.2.* (han) blev snart nødt til at søge Frelse i Flugten. *Hzz.D.II.135.* det var min frelse, at

jeg sprang af vognen | *S&B.* en frelsens engel, se u. Engel 1.3. 2.2) (ikke i *Chr.VI* og ældre bibeloversættelser, der har Frelsing; bibl. og relig.) om menneskenes udfrielse af syndens vold og deres saliggørelse ved Kristus; forløsning (1). *Fra alt Ondt os Frelse giv! *SalmHus.375.3.* *Giv Gienlyd Jord af glade Toner! | Han lever Menneskets Forsoner! | Triumph! thi Frelsen er fuldbragt! *Ew.(1914).I.143.* Guds Frelse (*Chr.VI*: frelsning) er sendt til Hedningerne; de skulle og høre. *ApG.28.28.* *Til Frelsen fører Du Sjælene ud. *Ing.RSE.VII.167.* (præsten) kvæder og kvæder om al Verdens Synd og al Verdens Frelse. *Stuck.FO.213.* jf. II. frelse 2.2 slutn.: Store Forsamlinger overværede Moderne, og alt i alt søgte 220 Mænd og Kvinder Frelse. *Krigsraabet.91/1917.4.sp.1.* || frelsens hær (efter eng. Salvation army) kristeligt samfund (oprettet 1878) med militær organisation, hvis formaal er at forkynde frelse og hjælpe fattige og lidende (jf. Frelsens-). *Drachm.XII.412.* *Edsm.II.260.* *Sal.VIII.911.* || frelsens orden (efter nylat. ordo salutis) betegnelse i den kristne dogmatik for den udvikling, den kristne maa gennemgaa under sin tilegnelse af naaden. *Sal.VIII.912.* || (jf. du frelsens u. Fred 2.1; sj.) i udraab. Du Frelsens Himmel! nu løber Hundene med Stegen! *FritzJürg.(NBogh.FJ.120).*

II. frelse, v. [frel̥sə] *Høysg.AG.167.* præs.-er [frel̥sər, prov. f̥rel̥sər]; præst.-te ell. †-ede (*Hob.Ep.III.133.* *Heib.Poet.I.70).* vbs.-ning (s. d.), jf. *Frelseri.* (glda. æda. d. s., oldn. frelsa, frjalsa; afl. af frels; jf. I. Frelse-)

1) (nu næsten kun i perf. part. som adj. og vist nok ved omdannelse af ell. m. tilknytning til frels) egl.: give fri; gøre frels; derefter: fritage; befri (L.2); ofte i forb. fri og frelst. || † gøre „fri“ ell. adelig; give adelsrettigheder. Adelen tilegnede sig alleene dette Nafn, at de kaldtes frie og frelste, hvilke Nafne siden ved Arve-Regieringen ere blevene afskaffede, og nu holdes for u-brugelige og meget mishagelige. *Slange.Chr.IV.51.* || † (jf. I. Frelse 1 slutn.) om beskyttelse mod noget fremtidigt, truende: (de skal) føre ham (v.)

Paulus) frelst (1819: sikkert) til Felix, landshøvdingen. *ApG.23.24(Chr.VI).* || m.h.t. plager, bekymringer olgn.: forskaane for; lade slippe for. Fader, frels mig fra denne Time! *Joh.12.27.* jf.: foranbeskrevne Gaard med Tilliggende, som herefter skal følge og tilhøre Kjøberens fri og frelst for hver Mands lovlige Tiltale. *Hylling.HJ.109.* især billedl. ell. overf.: her sidder jeg som en fri og frelst Mand og ryger Mavebæltecigar, som en anden Hertug. *Rode.SF.47.* jf.: *De andre er de stærke, dog skifter Sol og Vind, | og genfødt spirer Fremtid af det frelste frie Sind. *Rørd.GK.220.* især (ogs. i talespr.) i udtr. en frelst samvittighed, en god samvittighed. *Frelst og

god Samvittighed. *FrHorn.PM.18.* *Mau.II.217.* omtrent 1270 havde (Bohmen) Provinser der laa ved Adriaterhavet, saa (*Shakespeare*) med frelst geografisk Samvittighed kunde optage Sejladsen til den bøhmiske Kyst. *Brandes.VIII.136.*

2) udfri af fængsel, tvang olgn. ell. af en fare, der truer med tilintetgørelse; befri (1.1); hjælpe; redde (jf. I. Frelse 2. 2.1) (især højtid.) i alm. Frels mig fra Løvens Gab og fra Eenbjørningens Horn! *Ps.22.22.* (de) gik til ham, vakte ham op og sagde: „Herre, frels os! vi forgaae.“ *Matth.8.25.* *alting frelses skal, om hver vil flittigt redde. *Hob.Paars.28.* (han) havde overvundet stolte Fiender, og frelst Land og Folk. *Mynt.Betr.I.374.* *En røvet Datter (v: Senderjylland), dybt begrædt, er kommet frelst tilbage! *Pont.(FædrelSange.168).* *da han (v: Christoffer Columbus) fandt den frelsende Ø, | forgik hans Drøm. *JVJens.Di.22.* frelsende engel, haand, se u. Engel 1.3, Haand. || (L.br.) refl.: bringe sig i sikkerhed; redde sig. stands ikke . . frels dig paa Bjerget, at du ikke ødelegges. *1Mos.19.17.* Du, som nedbryder Templet, og bygger det i tre Dage, frels dig selv; er du Guds Søn, da stieg ned af Korset. *Matth.27.40.* det klædte hende yndigt, naar hun, forfulgt af en Brems, sprang omkring for at frelse sig. *Winth.IX.142.2.2)* (bibl. og relig.) udfri af syndens vold; bringe ell. give frelse (L.2). Menneskens Søn er ikke kommen, at fordærve Menneskers Siele, men at frelse dem. *Luc.9.56.* (vi skal) frelses ved hans (v: Jesus's) Liv. *Rom.5.10.* *Fryd dig hver Sjæl, han har frelst! *Ing.RSE.VII.233.* vi tro, at vi blive frelste (1819: troe at blive salige) ved den Herres Jesu Naade. *ApG.15.11(1907).* (jf. u. bet. 1:) *jeg er frelst og fri | Fra Dødens mørke Stå. *Kingo.398.* *fri og frelst vi hist | Guds Himmel-Bryllup gjæste. *SalmHus.813.1.* || (jf. *Frelseri*; uden for relig. spr. ofte spøg. ell. nedsæt.) om forkynder, især lægprædikant: (søge at) omvende til den kristne tro. det var netop 26 Aar, siden hendes kære afdøde Fader . . ved et Frelsens Hørs Møde blev frelst. *Krigsraabet.91/1917.3.sp.4.*

Frelse-mand, en. († *Frels-*: *Moth.F.350).* (glda. frelse(s)mand; af frels ell. I. Frelse 1; arkais. ell. hist.; oftest i flt.) fri mand; især: adelsmand. *KrErsl.DM.51.* jf.: Frie- og Frelsemænd, som Adelsmænd dengang kaldtes. *CBernh.V.21.*

Frelsens-, i ssgr. (brugt inden for Frelsens hær) m. I. Frelse 2.2, om hvad der vedrører kristendommens forkyndelse, menneskers omvendelse til den kristne tro, ell. spec. om personer, institutioner osv., der hører til Frelsens hær (jf. *Frelser-*), fx. Frelsens-felttog, -møde, -officer, -soldat, -tale, se *Krigsraabet.91/1917* osv.

Frelser, en. [frel̥sər] (nu kun dial. *Frelserc.* *Dom.3.9(Chr.VI).* *Ew.(1914).I.21.*

OrdbS. (bornh.). *ft.* (sj.) -e (MO. S&B.). (glda. frelsær (*Brandt.LB.255*), frelsæræ (*Mand.155. Sydrak.41*), oldn. frjalsari; af II. frelse) 1) (nu sj.) til II. frelse 2.1: *hjælper; redningsmand*. Herren gav Israel en frelsere (*1871: Frelser*), og de slap frie for at være under de Syrers magt. *2Kg. 13.5(Chr.VI)*. (*Bjovulf*) besynges af den taknemmelige Olding som Danmarks Frelser. *Grundtv.BrS.327. (hun)* betragtede ham som hendes Livs .. Frelser i det Øieblik .. hun troede sig kvalt af den forfærdelige Røg. *Ing.EF.VIII.91. Hauch.III.211. 2) (bibl. og relig.)* til II. frelse 2.2: *især (i best. stilling) om Kristus*. jeg veed, at min Frelser (*1871: Gjenløser*) lever. *Job.19.25(Chr.VI)*. Eder er i Dag en Frelser (*Chr.VI: Frelser*) fød, som er den Herre Kristus i Davids Stad. *Luc.2.11*. *Ach søger de nedrige Steder, | I Støvet for Frelseren græder. *Brors.11*. *Os er en evig Frelser fød! *Ing.RSE.VII.233. smst.231.* || (sj.) i udraab (*jf. u. I. Frelse 2.2*). „tilsidst kyssede han hende minsæl.“ — „Ih, Du Frelserens!“ udbrod Madam B.Schand. *F.11*. || frelserens orden. 1. *munke- og nonneorden, stiftet af den hellige Birgitta; birgittinerorden.* *Sal.³III.267*. 2. *græsk ordensdekoration, stiftet 1829. smst.VIII.913.*

Frelseri, et. (*nedsæt., l. br.*) til II. frelse 2.2: *overdreven bestræbelse for at forkynde kristendommen; omvendelsesiver.* *AaKj.M.3.*

⊗ **Frelser-inde**, en. (*l. br.*) til Frelser 1. *Winth.VI.42*. Den unge Pige .. er mit Livs Frelserinde. *PalM.VIII.229*. **-mand**, en. 1) [1] (*sj.*) d. s. s. Frelser 1. *Moth.F351*. nu kommer jeg igjen til Dem som en Frelsermand. Laan mig en Snes Daler. *Goldschm.I.431. Brandes.IX.135. 2) [2] (relig.; nu sj.)* d. s. s. Frelser 2. *Vor Klokk' er slagen Et. | Ræk os din Haand, | O Frelsermand! | Saa vorder Byrden let. *Vægtervers.Kl.1. Brors.7. Grundtv.SS.I.194.* *Jesus, Verdens Frelsermand. *Alterbog.420. 3) (jf. Frelser-slutn.; dagl., spøg.) menigt medlem af Frelsens hær.* *ORung.SS.122. Bure. EnNat.(1921).103.*

Frels-mand, en. se Frelsemand.

Frelsing, en. (*vbs.* til II. frelse 2; *ænyd. d. s., oldn. frelsing; nu sj.*) 1) d. s. s. I. Frelse 2.1. Herren frelste folket, med en stor frelsning. *1Kron.11.14(Chr.VI)*. Til (*krigsfangerne*) Frelsing lod Kongen udaf begge Rigerne indsamle en anseelig Collect. *Slange.Chr.IV.790. Stub.30. (han)* styrer alle tilsammenstødende Omstændigheder, tværtimod Forventelse, til Frelsing og Tryghed for Landet. *Balle.Bib.I. 83. 2) (bibl.)* d. s. s. I. Frelse 2.2. Guds

frelsing (*1819: Frelse*) er sendt til hedingerne. *ApG.28.28(Chr.VI)*. *SalmHj. 275.1*. eders Siæls Frelsing. *EPont.Men. II.120*. *Til Lys og Frelsing givet hen .. for Folk i Tusendtal. *Grundtv.PS.V.432.*

frem, adv. [*fr̥m̥*] (nu kun arkais. (se u. bet. 3.s; *jf. benfram*) ell. *dial.: fram* [*fr̥m̥*] *Moth.F356. Waask.86. Blich.D.II. 141. Esp.87.429. Kort.79 (fynsk). Feilb.*) (glda. fram og fr̥m̥ (*jf. UnivBl.I.12*), *æda. fram, oldn. fram(m), jf. got. fram som adv. i bet. „videre“; opr. sa. ord som fra; vist egl. intk. af et adj. (jf. saafremt), fsv. frambræ, oldn. framr, udmærket, fr. promos, forrest; jf. II. og III. fremme, fremmed, fremmere, fremmest, Fremmers*) || om de faste forb. m. verber (som gaa, holde, komme frem osv.) se de paagældende ord)

1) som steds-adv.: *betegnende, at noget befinder sig i den forreste del af, ved forsiden af ell. foran noget andet.* 1.1) (*jf. gllda. fram, foran, fortill, oldn. framm (i halsinum framm, i forstaven)*) for (18.1); foran (1.1); nu kun i ssgr. som Frem-ben, -fod, *jf. frem-bi, -for.* 1.2) (*sj. uden for bibl. spr.; kun ved komp.) om afstand: betegnende beliggenhed, stilling længere for ude ell. borte; fremme* (1.2). han viste os længere frem en Aabning .. dog ikke stor nok til, at vor Baad .. kunde komme derind. *HC And.I.307*. Men hvo kan beskrive den (: vejen)? — og lidt længere frem begynder en Allee af Poppelpile. *Goldschm.VI.52*. Drengen løb, og han skød en Pil .. hen over ham. Og der Drengen kom til det Sted, hvor Pilen laa .. raabte Jonathan ..: Er ikke Pilen foran dig, bedre frem (*Chr.VI: for dig og frem bedre*)? *1Sam.20.37*. vi ville ikke arve med dem paa hin Side Jordanen og videre frem (*Chr.VI: frem bedre*). *4Mos.32.19. uegl.: videre frem i Digtet skifter Nureddin Karakter; han forringes gradvis. Brandes.I.222.*

2) (*jf. bet. 4.) om bevægelse ud ell. bort fra et sted til en stilling ved forsiden af ell. foran det.* 2.1) (*jf. Frømgulv, Fremmers*) om bevægelse hen imod den forreste del af noget; for ud (2); nu *især (jy.) i udtr. som gaa frem, gaa fra stuen ud i fremmerset, køkkenet, stalden osv.* Bær det fram. *Moth.F356. gak fram. smst. MDL.* De satte sig i Tavshed ved Bordet .. Lidt efter gik hun „frem“ og hentede en Spiddelys, som hun satte paa Bordet. *JVJens.HF.93. Feilb. 2.2) (nu kun bibl.; jf. ssgr. som fremfare samt fremfor)* kun i forb. m. fra: om bevægelse, hvormed man kommer for ud for ell. bort fra noget. Der jeg kom lidt frem fra (*1871: forbi*) dem, fandt jeg (*ham*). *Højs. 34(Chr.VI)*. naar du gaar frem derfra og bedre frem og kommer til Thabors Lund. *1Sam.10.3.*

3) til betegnelse af en (*især: vedvarende, fortsat*) bevægelse hen imod et vist maal, oftest uden tanke paa udgangspunktet (*jf. bet. 4.) ell. vejen, der følges.* 3.1) (*nu især i faste*

forb. ell. i overf. anv. (se bet. 3.2); jf. fremad 2.2) i alm.; oftest ved (intr.) bevægelsesverber. (han) havde forsteget sig ndi (∴ var steget for højt op paa) Bierget, saa at hand kunde hverken komme frem eller tilbage. *Holb.Sohist.101.* *Vore Dage | Løbe fage | Som en Piil i Luften frem. *Stub.44.* *Kamelene ret skabte ere | Til store Byrder frem at bære. *Abc.11.* i Fodgang red (han) frem i den skumle Vinteraften. *ThomLa. 10* *AH.165.* under Krigsforhold er det noget ganske andet; her skal marscheres, Soldatens skal frem. *OBloch.D.²I.296.* || (jf. bet. 3.2) m. nærmere bestemmelse, der angiver retningen ell. maalet. *for mig ved din milde Haand | Selv frem til Banens Endel *HCBunkeflod.Psalmer.(1789).14.* *Saa drog de (∴ kæmperne) frem til Fienders Meen. *Oehl.L.II.102.* *De hige, de hige mod Huset fram. *Blich.D.II.141.* || (m. overgang til 20 *bet. 4.1)* om bevægelse, hvorved en vis hindring ell. modstand overvindes; især ved refl. verber. *Skuden vælter sig med stramme Sejl | I Bølgen frem. *PMøll.I.72.* Længs den ene Væg famlede han sig frem. *SMich.Æb.54.* han saa de fire elendige Krikker ase frem (∴ foran ploven). *smst.61.* arbejde sig, mase sig, ro sig, trænge (sig) frem | || m. nærmere bestemmelse, der angiver længden af den tilbagelagte vej. *Vi seyle nu, og som vi kom til Hellespontum, | Og langt var raget frem udi det snevre Vand. *Falst.Ovid.26.* han kom heller ikke langt frem i Værelset, men blev staaende nede ved Døren. *Hauch.VI.14.* de var allerede naaet et godt stykke frem (ret langt frem) paa vejen, da de blev standset | || agter og fram, se u. agter 1. frem og tilbage, se bet. 5.5. 3.2) overf. anv. af bet. 3.1. Fuus aldrig frem i din Vrede. *Hørn.Moral. I.30.* lader os . . skride frem (*Chr.VI:* fare frem) til det Fuldkomnere. *Hebr.6.1.* *fra Dag til Dag (gik) han frem i Viisdom. *PalM.TreD.159.* Efter disse tre læg skrev han endnu frem på det fjerde. *AD Jørg.JE.141.* det gaar (skrider) godt frem med arbejdet | (jf. bet. 3.2) angivende handling i et bestemt øjemed, stræben mod et maal: *Min Søn, om Du vil i Verden frem, | Saa buk. *Abrah.(Rahb.Min.1790.I.285).* *50* *Begynderen . . troer det let at regne sig frem og maale sig frem til alt. Mall.G.43.* hvis jeg maatte gætte mig lidt frem, kunde jeg tænke mig, at De fandt hende en Smule forandret. *SvLa.FruG.29.* hun er . . et energisk Menneske, der vil frem. Derfor nyder hun almindelig Agtelse. *Skjoldb.H.110.* han er blevet hjulpet frem af forskellige rigmænd | fort frem, se II. fort 2. 3.3) angivende en bevægelses afslutning ved endepunktet: til maalet. Han kommer og frem, som ager med Øxen-vogn. *Mau.75.* „Vi skal ud at ride.“ „Hvorhen skal det være?“ „Til Afrika“ . . „Naa, ja saa jager det vel ikke saa stærkt: saa komme vi dog ikke frem idag.“ *Schack.37.*

Hidtil har det været en af Handelsmændenes største Klager fra Odessa . . at de aldrig med Sikkerhed kunde regne, naar de fik Varerne frem; (dette laa) i de vanskelige Transportforhold. *NationaløkonTidskr.I.59.* Vi gik frem, frem mod en høj, aaben Portal, og som jeg kom frem, saa jeg udenfor . . mit Barndomshjem. *Stuck.FO.114.* || i forb. m. en bestemmelse (især langt), der angiver afstanden fra maalet. „Der er langt . . frem“, sagde Kærtingen, hun saa' sig tilbage. *Mau.5353.* *PalM.II. I.283.* *Feilb. jf.:* De fleste vil dog vel være på det rene med, at der endnu er langt frem med denne fællesfølelse. *AD Jørg.IV.176.* || overf., om opnaaelse af resultatet for en stræben. Tolv lange og drøje Arbejdsaar i Amerika havde det været, inden han naaede frem. *AWinding.Glædens Stad.(1922).38.* faa sin krig, sin vilje frem, se u. Krig, Vilje. ordspr. (foræld. ell. dial.): er du krum (ell. stam), er du lam, har du penge, saa gaar du fram. *Mau.7362.* *Holb.Plut.I.1.* er han lam, er han stam, har han Penge gaar han fram. *CBernh.III.229.* *PalM.II.I.284.* *jf. Feilb. II.370.* 3.4) uden (udprøget) forestilling om bevægelse, om reining fremefter; især overf., om maal for synet ell. tanken (jf. se frem for sig u. bet. 5.3, frem og frem u. bet. 5.4). *Igjennem Gravens Mørke kan jeg skue | Frem, frem til Liv og Herlighed. *SalmHus.230.* Han seer længere frem end til Fødderne (∴: er forudseende). *VSO. VI.149.* *Forundret stirred Anders længe frem, | Og sagde: Siig, hvorhen vil du da ride? *Heib.Poet.VIII.13.* Stykket er jo ogsaa Fremtidsmusik, — det hele skal . . tænkes et Par hundrede Aar frem i Tiden. *SvLa. En Digters Kærlighed.(1907).110.* Mit Hjerte svulmer ikke mere, og jeg tænker aldrig frem. Det er det sørgelige: Jeg er ved Dig kommen til at leve i Nuet. *AC Andersen.Kærlighedens Vækst.(1922).212. 3.5)* (især 4.3) uden verbum, som en slags interj. (jf. bet. 4.3 samt fremad 2.2 slutn.). *Frem Bønder! Frem I Norske Mænd! | Slaaer ned, slaaer ned for Fodel! *Storm.(Rahb.LB.I.256).* *Hostr.SD.I.305* (jf. u. Bondemand). „Frem!“ skreg han (∴: en officer), „fremad!“ *Rist. ER.198.* † frem fuld Kraft! . . langsomt frem! *Scheller.MarO. jf.:* Han har uden Tvivl Frem i sit Blod, hvor vort slaar Bak — af Frygt eller Nysgerighed. *ORung. Y.39.*

4) betegnende bevægelse ell. handling, hvorved noget (noget skjult, hidtil upaaagtet) bringes for dagen ell. kommer til syne; ogs. (m. afsvækket bet.) angivende, at noget, der ikke hidtil har været til stede, indfinder ell. viser sig, bringes til at indfinde ell. vise sig. 4.1) i egl. bet. (han) ventede paa, at Dagen skulde brække frem. *Overs. af Holb.Levned. 10.* *Gik alle Konger frem i Rad. *Brors.74.* *Dog, jeg opholder Dem, | De skal paa Bal, alt kiserer Vognen frem. *Storm.(Rahb.*

LB.I.604). *(han) bød sin Pande frem (for dødens hug). *PMøll.I.87*. *En Dragon stak Haanden frem, | Men han trak den aldrig hjem. *GRode.FU.77*. *se denne Skjulen, se denne Visen | frem (o: i en dans), hvad de andre maa skjule i Løn! *Drachm.XII.649*. En Bugt i Alleen skjulte hende, men han vidste, at om et Øjeblik maatte hun komme frem. *Stuck.FO.17*. de maatte vente; endelig kørte toget frem | blomsterne begynder at komme frem paa planten | hun satte kopper frem | || (jf. bet. 3.4) uden (udpræget) forestilling om bevægelse, angivende en retning. Hendes Top (o: hovedpyrdelse) sidder saa (o: alt for) langt frem. *KomGrøn-neg.V.180*. Sengen stod frem midt fra Væggen, med et Natbord med Medikamenter ved Siden. *Nans.KV.131*. bjergene rager frem af skylaget | 4.2) (jf. bet. 3.2) overf. jo meer jeg læser, jo meer stikker Pedanten frem. *Holb.Vgs.(1731).II.11*. Jorden bærer allehaande Væxter frem. *VSO.I.229*. *Jeg (o: havren) skal ringle Barnet til dets Seng . . | ringle Freden over Hjemmet ind, | ringle Bønnen frem i fromme Sind. *Aakj.VVF.138*. Vandet i Daaben . . betegner at . . det nye Menneske daglig skal komme frem (1850: fremkomme) og opstaa til at leve evindeligt for Gud. *Katek.(1909).§109*. || betegnende, at noget hidtil ukendt ell. usikkert bliver opklaret ell. oplyst. Dette synes idetmindste at gaae frem (nu: fremgaa) af hans Udtryk. *Heib.Pros.I.6*. det kom frem under forhøret, at han tidligere havde været straffet | især i forb., der angiver, at man giver mundtligt udtryk for sin tanke ell. følelse: hvad dig ligger paa Hierte, det skal frem, om det skulde ud af din Side. *Holb.Bars.II.3*. *hun (o: en havfrue) stammer frem til Svar: | „Tysl tysl! tysl! jeg er ei din Brud! | Bølgens er kold, den slukker Elskov ud.“ *Heib.Poet.III.449*. faa (ord) frem, se u. II. faa 7.2. sige frem, se u. sige. || m. præp. med. Damerne har tidt meget klare Motiver, men de vil nødig frem med dem. *Schand.TF.II.162*. efter en kort Forlegenhed fandt han . . frem med, at han . . gerne vilde have en Drik Vand. *Drachm.VD.124*. især i udtr. komme frem med, se u. komme. 4.3) (jf. bet. 3.5) uden verbum, som en slags interj. *Flaskerne frem, | Jeg vil have de fineste Vine! *Bagger.I.122*. i forb. m. med: *Vi Bruden strax vil see! Frem, frem med Bruden. *PalM.III.45*. jf. bet. 4.2: frem (alm.: ud) med Sproget, hvad har I gjort ved disse Piger? *Bonnelycke.Sp.203*.

5) i faste forb. m. (flg.) præp. ell. adv. (jf. frem-efter, -over). 5.1) frem ad (jf. ad A.4; ænyd. d. s. som adv., jf. gl'da. fram at, frem til, hen til (Mand.14.79), fsv. fram at i sa. bet., sml. endvidere gl'da. fram at, længere fremme ad (den vej) (Mand.40) 1. (sj.) som præp. Hun gik frem ad Veien. *Levin.Saaby.98*. jf.: *Stormen jog en Byge ad Himmelen frem | og tog i Skovens Toppe

med vældige Rusk. *Ploug.I.332*. 2. som adv., se fremad. 5.2) frem bedre som adv. (ænyd. frem-, fram(i)bedre, gl'da. fram bæder, oldn. fram betr; jf. I. bedre 4.2) 1. † (bibl.) til bet. 1.2: længere forude; længere fremme. 4 *Mos.32.19* og *1Sam.20.37* (Chr.VI; se u. bet. 1.2). 2. (nu kun dial.) til bet. 3.1 og 4.1: her er Manden . . Kommer frem bedre, om ham saa behager. *Reenb.Æ.100*. Frembedre med Vognen. *Kværnd. Esp.44* (u. Bære). 5.3) frem for (jf. IV. for 1; sml. gl'da. fram foræ, forbi (Mand.12), fsv. fram fore, foran, i forvejen, hen foran ell. til, fremfor) 1. (nu især bibl. ell. foræld., jf. dog *Esp.87. Feilb.*) til bet. 1.1 (og 2.1): foran for ell. i; for ud for. (han) skaffede sig Vogne og Heste og 50 Mænd, som løb frem for ham. *2Sam.15.1*. Han sendte en mand frem for (1871: forud for) dem. *Ps.105.17* (Chr.VI). *man kand sikker sove, | Naar mand en haandfuld kun af samme kraftig Frø (o: hørfrø) | Frem for Dørtærskelen om Aftenen vil strøe. *Holb.Paars.81*. *mine Fjender de veg tilbage, | fremfor dig snubled og kom af Dage. *EBrand.S.13*. Det var, som om hun følte sig lettet. Og selv fornåm han en Lettelse, som han ikke længe havde kendt, som ryddede op rundtomkring ham og fremfor ham. *Drachm.F.I.434*. 2. til bet. 3.4 i forb. m. se olyn. Solen blev formørket, at mand neppe kunde see 10 Skrit frem for sig. *Borrebye.TF.473*. Ja, man har bragt noget med hjem fra Kirken i Dag, sagde Fruen og saa glad frem for sig. *KLars.GV.97*. 3. til bet. 4: d. s. s. IV. for 1.1. *Høysg.S.279*. *Og Chefen selv, kan I troe mig, Børn! | Mig beder frem for sig træde. *Winth.IV.22*. de stode frem for (Chr.VI: de stode for) Mose. *4Mos.27.2*. (drosen) fører (dem) frem for Kongen. *Drachm.XII.17*. to mand frem for en enke, se I. Enke 3.1. 4. i overf. anv. og som adv., se fremfor. 5.4) † frem og frem (ænyd. d. s. (Arøboe.DavidsPsalter.(1623).b7r.D2v. Kingo.394)) som stærkere udtr. end det enkelte frem, især til bet. 3.4 slutn., om maalt for (synet ell.) tanken: for al fremtid; (for) bestandig; fremdeles; uafbrudt. *Moth.F351*. *i det begyndte Aar | Og siden frem og frem, saa længe Verden staaer. *JÆris.134*. *Jeg eder Børnene nu begge to befaler, | Og beder hiertelig, I vel bevarer dem, | Men overalt befal jeg eder frem og frem | Min Hierte-yngste Søn. *ReynikeFosz.(1747).123*. jf.: *Der Vinteren gik bort, og Sommeren kom frem, | Og Marken kronet blev med Blomster frem og frem (Rævebog.I.61: om oc om). *smst.44*. 5.5) i forb. frem og tilbage. 1. (jf. bet. 3.1) om bevægelse, hvorved man snart gaar i en retning, snart i den modsatte. Da vaagnede Jomfruen op i Forskrækelse, spatzerede frem og tilbage med underlige Gebærder. *Holb.KK.I.5*. (han) havde end ikke Ro at sidde ned, men gik hurtigt frem og tilbage paa Gulvet. *Kierk.III.177*. uegl., i udtr. som tale frem og tilbage

om noget, *ustandselig drøfte noget uden at kunne tage en bestemmelse ell. komme til endighed*. Man gjætter frem og tilbage paa, hvem der kan være Forfatter til dette . . . Arbejde. *Heib.Pros.IV.361*. Vi talte frem og tilbage om den Synderlighed, at et Menneske, hvis Liv er blottet for Alt . . . dog sjelden foretrækker Døden. *Gylb.X.281*. Jeg stod og tænkte eller følte frem og tilbage over Sagen. *Buchh.UH.103*. 2. (jf. bet. 3.) *hen til et maal og tilbage igen til udgangspunktet*. Jeg tvivler icke paa, at dit Ærende jo er vel forrettet; thi Himmelen har ledsaget dig frem og tilbage. *Holb.U.I.14*. tage billet frem og tilbage (o: tur og retur) | *Feilb.talem.*: frem og tilbage er lige langt *olgn. Mau.II.523*. *Feilb.* jf.: Frem og tilbage er en lang Vej, Landsmand. *Holb.GW.IV.9*.

frem-, i sgr. (nu kun dial. ell. arkais. *fram-*) i alm. udtalt [f'ræm'] m. *bitryk paa sidste led* (jf. dog fremdeles, fremkomme- lig) samt *stød, hvis dette lydligt er muligt* (jf. dog fremad, fremfor, I. Fremleje); *hvor ingen udtale er angivet ndf. ved nu br. ord, udtales sidste led som det usammensatte ord* || (ænyd. *glda.* frem-, fram-, æda. fram-, oldn. fram- i subst. (oftest vbs.) og adj., aft. af verber) nu især af frem 3 og 4; af sgr. er de fleste verber ell. subst. og (sjældnere) adj., aft. af verber (se fx. frem-flugt, -raadig) || ved siden af verbale sgr. m. frem- findes som oftest forb. af det usammensatte verbum m. flg. frem; sgr. bruges især i overf. bet. (sml. fx. bringe frem: frembringe (2 og 3), drage frem: fremdrage, komme frem: fremkomme) ell. tilhører især skriftspr. og anvendes helst som vbs. ell. i part., medens usammensat forb. mere tilhører talespr. || af de mange sgr. er kun de vigtigere medtaget ndf.; af mere tilfældige sgr. m. frem 4 kan anføres flg. (til frem 4.1): det knager og drager i Luften, og Lyn-ild fremblinker af alle Kanter. *Eilsch.P.12*. her fremdandser en let og net lille Kokette. *Bagges.L.I.358*. Vandet har fremskyllet (nu: opskyllet) Stenene paa Strandbredden. *MO*. Navnet Aborg synes at minde om en Borg, og der er ogsaa 1831 fremgravet Kampestensfundamenter. *Trap.IV.562*. (til frem 4.2:) *sundt med sødt en Digter blande maae . . . Indmoere Klogskab og fremkildre Dyder | Umærkelig i den beruste Aand. *Bagges.Ungd.I.108*. Musiken klang . . . Feberen fremgjøgledede det altsaa ikke, det var dog en Trøst. *HCAnd.XII.156*. (den) Ærgærrighed at opdage og fremklække Genier. *Pont.LP.I.73*. (til frem 4.2 slutn.) i sgr. m. ytringsverber *olgn.*: disse haarde Ord, som han fremtordnede med sin dybe Stemme. *Wilst.D.I.134*. fordi det er hans Profession at fremplapre, udskriger (udraaberen) en Række Ord. *Brandes.VII.675*. et lydeligt fremsnøvlet: — Hal nu maa jeg le! *Jørg.HV.18*.

fremad, *præp. og adv.* [f'ræm'()að] (af frem og ad A.4; se frem 5.1) **1**) som *præp.*,

se frem 5.1. **2**) som *adv.* 2.1) (sj.) d. s. s. frem 1.2. længere fremad gik op og ned flere Herrer i Sølv og Guld; det kunde gjerne være Konger Allesammen. *HCAnd.IV.221*. jf.: Italiener, der i Meget er, som De siger, 400 Aar tilbage, men i Meget en Evighed fremad. *sa.Breve.I.223*. 2.2) d. s. s. frem 3. || d. s. s. frem 3.1. See, vil jeg gaae fremad (*Chr.VI*: frem ad), da er han (o: gud) ikke der, eller tilbage, da mærker jeg ham ikke. *Job.23.8*. en Pillegrim, der ved hvert tredje Skridt fremad gjorde eet tilbage. *Bagges.L.I.248*. *Naar Manden fremad vandrer, følger Skyggen. *sa.Gieng.13*. *Han iilte fremad som en Vind. *PalM.III.258*. *Fremad de (o: 1ste regiment) gik mod det drøbende Bly, | Fremad paany! *PHans.* (*Fædrel.¹⁸/1864.1.sp.1*). (sj.)* (*han*) vandred | Med Spyd i Haanden fremad (*PalM.Myth. Digte.³(1857).141*: Frem) og tilbage. *PalM.Venus.164*. || d. s. s. frem 3.2. saalænge endnu vort Timeglas ikke er udrundet, skal jo Haabet føre os fremad. *Mynst.Jonstr.19*. Landbruget gik rask fremad (i 1850—60). *Ottosen.VH.III.386*. || d. s. s. frem 3.4. se fremad | jf.: Rafael (*lod*) Kristus svæve over Bjerget med udbredte Arme og med løftede og fremadtil aabne Hænder. *J.Lange.II.126*. *overf.*: Bliv kun ved at læse frem ad i Bogen. *VSO*. især om den kommende tid: Vi burde see tilbage med Taksigelse, og fremad med glad . . . Forventning. *Jacobi.Luxd.26*. Men vi tænker jo dog altid fremad (o: om giftermaal) . . . for Børnene. *Bang.L.97*. || (især ✕) d. s. s. frem 3.5. *Først naar Viben, som en Blinker, | Til Armeen: „fremad!“ vinker — | Da kommer Støren! *Bagger.II.A79*. *Snart dages det Brødre, det lysner i Øst — | til Arbejdet, fremad i Kor! *Socialistiske Sange.* (1885).3. „Fremad!“ raabte Kompagnichefen . . . og trak sin Sabel, „fremad!“ *Rist.EB.197*. **fremad-**, i sgr. (hvis sidste led er et vbs. ell. part.) til fremad 2.2, angivende bevægelse ell. retning *fremefter*; (især gym.) i egl. bet., fx.: en Mand, der sad i en halvprejst, fremadbøjet Stilling, ligesom beredt til at gjøre et Spring. *Goldschm.I.374*. Silken Raslen, Hælenes Knirken . . . var det eneste Hørlige under (*hoffolkenes*) Fremadskriden. *Schand.IF.8*. Almindelig Fremadgang i Takt. *Gymn.I.81*. Arzene ere ved Fremadspiring førte noget bagud. *smst.162*. || **2**) *overf.*; *dels betegnende, at noget udvikles, gaar fremad, fx.*: Den gamle, trods Tidernes, trods Oplysningens Fremadskriden . . . bestaaende Stat deler Oldingens Skjebne. *OLBang.Tale.* (1840).8. Læger studere deres egen Døds fremadskridende Komme. *OBloch.D.²I.23*. *dels betegnende stræben mod et maal, fx.*: (en) kraftig Fremadstræben paa en practisk . . . Livsbane. *Mob.EL.132*. Fulton kjendte endnu kun lidet til de Forfølgelser, som det fremadstræbende Talent tidt er udsat for. *Hauch.VI.267*. den samme

Tro var i de første to Skoleaar en stærkt fremadvivende Kraft. *Schand.TF.II.3.* unge, fremadstræbende Mænd. *Pont.LP.VII.80.*

Frem-aksel, en. [1.] (*nu næppe br.*) d. s. s. Foraksel. *Moth.484.* VSO. MO. **Ø-arbejde**, v. [-ør,baɪ'də, -ðə] vbs. -else (MO. D&H.) ell. -ning. 1) [3] 1.) [3.] (sj.) refl. *En Lyd sig fremarbejder. | De rejse Hødet, lytte — det er Trin, | som nærme sig. *Schand.UD.93.* 1.) [3.2] Denne Forretning fremarbejdede (*han*) til at blive den største i Branchen. *Berl.Tid.*¹⁹/1923.M.8.sp.3. 2) [4] bringe for dagen ell. tilvejebringe ved arbejde (jf. forarbejde 1). Hvilke Rigdomme, der lode sig fremkalde og fremarbejde af en Ager, som endnu laae næsten udrykket. *Molb.(MO.).* || især m. abstr. obj. (*hun*) fremarbejdede Ordene: — „Nej, nu har jeg oplevet det med, inden jeg døde.“ *Schand.IF.312.* VVed. G.144. †-arte, v. [3.] (jf. *ænd.* fremartes, udvikle sig, samt arte 1.) forplante sig; formere sig; m. tings-subj.: fortsætte sig; nedarves. (*en hingst*) som har (*fejld*) der kan fremarte paa Afkommet. *Forordn.*⁹/s1795.§4. -avl, en. (*især landbr.*) som vbs. til -avle 1. en kort Beskrivelse om Frøets Fremavl, og hvorledes man fremdeles deraf kand avle Frøe selv. *Adr.*¹⁴/1762.sp.9. *Molb.UV.84.* Fremavl og Uddeling af Sædekorn. *LandbO.III.326.* (sj.) om opdræt af kvæg: Kalve af Qvier duer ey til Fremavl. *Oecon H.(1784).II.69.* || (sj.) konkr.: afgrøde; avl. *vAph.(1772).II.284.* -avle, v. [4.] [-au'lə] vbs. -ing (MO. D&H.), jf. -avl. 1) (*især landbr.*) frembringe ved avl; avle (2). *Moth.¹F546.* især m. h. t. afgrøde, frugter: Vinen, der fremavles her. *Holst.UH.233.* Frugtdyrkningen gaer ud paa at fremavle store, velsmagende Frugter. *CVaupell.S.100.* den fremavlede Sæd. *LandbO.II.265.* || (sj.) m. h. t. kvæg. ad den af ham anviste Vej vilde (*der*) kunne fremavles Malkekvg med tre Gange større Ydeævne end det almindelige. *Pont.LP.VII.15.* 2) overf.: fremkalde; frembringe; avle (4); især m. rent abstr. obj., m. h. t. tanker, følelser olgn. *JM Hertz.(Rahb.LB.I.322).* *Retfærdigheden smelter | Sammen i et Kys med Fred, | Og deraf fremavles Glæde. *Grundtv.SS.I.190.* (*en*) stærk indvortes Forskjel i begges Væsen .. fremavlede et spændt Forhold. *Hauch.II.38.* *Pont.LP.VII.180.* (sj.) m. h. t. smitte: de Syge (*maa ikke*) sammendrynges paa et Sted, hvorved Smitte deslettere fremavles og udbredes. *MR.1823.238.* -bedre, adv. se u. frem 5.2. -befragtning, en. [3.] † betegnelse for det forhold, at et skib af befragter lejes videre til en tredje (frembefragteren); underbefragtning (jf. bortfragte). *Sal.XVII.437.* -ben, et. [1.] (jy. Fram-. MDL. Feilb.). (*især dial.*) forben (1), især hos heste (jf. -fod samt Fremmerben). *Moth.B131.* det Virginske Egerne, hvis Huud strekker sig imellem Frembenene

og Legemet. *WDerham.Astro-etPhysico-Theologie.(overs.1759).478.* (føllet) gav sig da til at skubbe eller rulle mig med et af Frembenene. *Goldschm.L.I.51.* man bandt Bagbenene sammen (*paa svinet*), og en stærk Mand holdt Frembenene. *AarbFrbrorg.1918.50.* jf. *Junge.379.* MDL. *Thorsen.137.* Feilb. -bi, præp. og adv. (fram-. MDL. Esp. 87). (*af frem* 1.1 og II. bi, jf. forbi; dial.) forbi. 1) som præp. MDL. Esp.87. komme frembi en Vogn. *Kværnd.* 2) som adv. Esp.87. OrdbS.(fynsk). || m. tids-bet. sommeren, vinteren er frembi. Esp.87. **Ø-blik**, et. [3.] (l. br.) blik rettet fremad; især (overf.): blik ind i ell. mod fremtiden (jf. -syn). Fremblik i en .. vidt fiernet Tid. *Molb.(MO.).* det (*har*) til forskellige Tider været Danskernes Fejl, | da det politisk sét har levet et Døgnliv uden synderligt Fremblik. *H.Olv.Absalon.(1908).I.55.* † -blikke, v. [4.] (jf. blikke 1 samt ty. vorblicken) komme (skinnende, straalende) til syne; vise sig. *Jeg neppe med min Jagt kom Callundborg af Sigte | Før os paa Himmelen en liden Skye fremblikke. *Holb.Paars.106.* **Ø-blomstre**, v. [4.] [-blom'sdrə] vbs. -ing. begynde at staa i blomst; blomstre frem (jf. blomstre 3.2). *Rosen efter Regn fremblomstrer meere rød. *Bagges.Com.F.196.* Frugttræernes Afblostring og Hvidkløvens Fremblomstring. *Biavl.116.* jf.: *bleeg blev hendes Kind. | Men Kjækheds Rose atter | Fremblomstred rød og sund. *Winth.HF.33.* || især overf.: opstaa; fremkomme. *Du (*er*) høimodig og god, | Skøndt ikke fremblomstret af adelig Rod! *Bagges.Ungd.II.86.* *Der .. fremblomstred de herligste Skialde. *Oehl.XIX.105.* jf. blomstre 2.3: da er det Spedalskhed, der er fremblomstret (*Chr.VI:* haver blomstret) i det brændte Sted. *3Mos.13.25.* -bortfragte, v. [3.] † om befragter: leje (et skib) videre til en tredje (jf. -befragtning). *Sal.XVII.437.*

frembringe, v. [†frem,bren'ə] præt. -bragte ell. † -bragde (*Mall.SgH.423*); part. -bragte vbs. -else (s. d.) ell. (*nu næppe br.*) -(n)ing (*vAph.(1764).* *Staffeldt.Digte.(1804).* 357). (*ænd.* d. s. i bet. 1 og 2; jf. ty. (her)vorbringen; bet. 3 synes ikke at forekomme før midten af 18. aarh.)

1) † til frem 3. 1.) til frem 3.1: bringe ell. føre fremad. en nyttig Machine, hvorved Fartøygene .. uden mand har nødig at bruge Heste dertil, kand frembringes imod Strømmen. *L.Tid.1725.555.* m. overgang til bet. 2.1: Vægten af det Læs, et Par Heste skal frembringe paa .. Reiser og ad .. Gader. *L.Smith.DN.409.* 1.2) til frem 3.2: skaffe fremgang; befordre; bringe frem (2). mand maae af andre fremmedes baade Verdslige og Kirke-Historie laane her et, og der et andet Stykke, naar man vil ret viide, hvorledes Religionen (*i Danmark*) er frembragt og fremmet. *Slange.Chr IV.Fort.7.1.3* (jf. *ænd.* frembringe i bet. „udføre, fuldbringe“ samt II. bringe 3) m.

h. t. tid: faa til at gaa; tilbringe; henleve. en særdeles behagelig Mand, hvilken haver frembragt sit Liv saaledes, at han haver en almindelig Approbation af Høje og Lave. *Holb. Ep. III. 444.* han vilde reyse til Mahomets Grav, og der udi Andagt frembringe sin øvrige Livs Tid. *sa. Hh. I. 93. JSneed. III. 335.*

2) (*jf. II. bringe 1*) til frem 4: bringe ell. bære hen til et sted; komme med; bringe frem. 2.1) † i egl. bet. Da gik den (tjener) frem, som havde annammet fem Talenter, og frembragte (1907: bragte) andre fem Talenter. *Matth. 25. 20.* der Simon saae, at den Hellig Aand blev given ved apostlernes hænder paaleggelse, frembragte (1819: bragte) hand dem penninge. *ApG. 8. 18 (Chr. VI).* de, som frembragte . . Keyserens Brev, vare 3 Maaneder paa Veyen. *Holb. JH. II. 242.* Offeret blev frembragt, blev slagtet. *Birch. II. 137.* Skipperen gik nu forud, for at lade Kaffeen frembringe. *Blich. (1846). I. 89. 2.2) (nu l. br.) uegl. Dyder . . som ere ædle og anstændige nok til at frembringes (o: fremstilles) paa en Skueplads. JSneed. III. 222.* Jeg har nu frembragt Guddommen den herligste Lovsang. *Suhm. II. 56.* || især m. h. t. ytring, (mundtlig ell. skriftlig) meddelelse: fremføre; fremsætte; forebringe. de Raisoner, andre frembringer, fordømmer de straxen. *Horn. Moral. I. 41.* den Vrangvillighed hvormed han frembragte sin Tilstaaelse. *Ew. VI. 169.* De kom til Einar, frembragde deres foregivne Ærende, og gjorde ham store Løfter. *Mall. SgH. 61.* en Motion frembragt i Parlamentet. *FrSneed. I. 491.* (han) udstrakte Armene og frembragte . . et langt „Ah“! *Blich. III. 294.* Han frembragte denne Henvendelse meget høflig. *Gjel. T. 295. (sj.:) Hans Majestæts Skaal frembragdes (nu: udbragtes). CHHoltens. O. 163.*

3) (*jf. II. bringe 2*) bevirke, at noget kommer til et sted ell. kommer frem for dagens lys. 3.1) (*nu sj.*) i egl. bet. Utroelige . . Indretninger ere gjorde for at . . føde og ernære Foetus (o: fosteret), og endelig at frembringe det. *Suhm. II. 70.* *Folk udi Ægypten . . | Af Æg udi en Ovn frembringer Kyllinger. *Graah. PT. II. 115.* et først 1901 i Louvre frembragt Billede. *KMads. (Tilsk. 1910. II. 214).* *jf.: (han) anvendte Flid, Umag, | Slig Uhelds Aarsag at frembringe for en Dag. Holb. MpS. 104.* || (*nu næppe br.*) i videre anv.: skaffe til veje; fremskaffe. Procuratorerne skal udfinde og frembringe alt hvad, der kan tiene til Oplysning i Sagen. *Stampe. I. 275.* Frembringe . . det Staalne. *vAph. (1764).* I dette Aar kunde altsaa, naar Bygningsmaterialierne blev frembragte . . tages i Arbejde de 3 Magaziner. *MR. 1780. 766. 3.2) (især ⊕) være aarsag til, at noget (især noget værdifuldt) fremkommer ell. dannes (af noget andet); skabe; tilvirke; producere; avle. (især om virk-*

ning, der beror paa ell. opstaar ved udnyttelsen af visse naturforhold ell. -kræfter). det er ikke nok, at Kornet frembringes og under Frembringelsen forædles. *Mall. HG. 33.* Lyden frembringes . . ved Luftens bølgeformige Bevægelse. *LSmith. DN. 52.* medens Falun tidligere . . var Sverrigs rigeste Kobberværk, frembringer (producerer) Atvidaberg . . nu omtrent halvanden Gang saa meget Kobber. *Barfod. RD. 17.* Jorden, istedetfor at avle Dyr, frembragte Myg (*Chr. VI: førde fluer frem*). *Visd. 19. 10.* en Ting omdannes, saaledes at der ved Omdannelsen frembringes en ny Ting. *Torp. 203.* || om avling af afkom. Ethvert Slags Dyr frembringer sin Lige. *VSO. I. 499. Drachm. XII. 59. især i billedl. anv.: Neppe har nogen Slægt i Landet frembragt saa mange udmærkede lærde Mænd som den bartholinske. Mall. SgH. 577.* En Gang i de nu forsvundne Dage, da vort Land endnu frembragte Majorer. *Budde. F. 82.* || om aandsvirksomhed. *(man) Frembringer snart en Bog, et Barn, og saadant meer. *Bagges. Ungd. I. 118. (en) fuldstændig Mangel paa Evne til komisk Frembringen (Brandes. DD. 40: Production). Brandes. I. 390.* Den overordentlige Sans for Formens Skjønhed . . præger al hendes (o: fru Gyllembourgs) Frembringer. *VVed. G. 239.* || m. obj., der betegner følelser, forestillinger olgn. Man skal ikke frembringe Trangen til Metafysik hos den, der ikke føler den. *PMøll. II. 431.* rystet ved Synet af den Virkning hans Tale frembragte paa Tilhørerne, som henvendte i Taarer. *Kierk. XIV. 218. JJPJac. I. 146.*

⊕ **Frembringelse**, en. fl. (i bet. 2) -r. 1) som vbs. til frembringe. *VSO.* || † til frembringe 3.1: et Trykværk til behøvende Vands Frembringelse. *MR. 1755. 143.* || især til frembringe 3.2: *Mall. HG. 33.* Den store Naturlov, at Frembringelse er betinget ved Undergang. *Olufs. (MO.).* Skovbruget drives især som Frembringelse af Brændsel. *JJessen. ØV. 227. Torp. 203.* || om aandelig virksomhed. Den Livs-Anskuelse, der bærer Hverdags-Historien . . maa være modnet i Forfatteren førend Frembringelsen. *Kierk. VIII. 15. Brandes. V. 399.* || her til ssg. som Frembringelses-drift, -evne (*Heib. Pros. II. 232. Brandes. III. 425.* -irang ofl. 2) (< *vAph. (1764)*); *jf.:* „hos Nyere.“ *MO.)* konkr., til frembringe 3.2: hvad der frembringes ell. er frembragt (ved en vis virksomhed); produkt. *Mynst. (MO.).* Korn, Stude og andre Gaardens Frembringelser. *Winth. VIII. 285. Allen. V. 198.* Staten er Menneskehedens højeste Frembringelse. *JohsSteenstr. SU. 1.* || om resultatet af aandsvirksomhed. (den) trohjertige Kæmpevisetone (i digtet), der . . minder om vor egen Middelalders poetiske Frembringelser. *Blich. (1920). X. 15. HCAnd. IV. 296.* Forord er en ganske egen Art af literair Frembringelse. *Kierk. V. 6. (romanen Ivar Lykke)*

er en barnlig Frembringelse uden digterisk Værd. *Brandes.II.203.* man (vil) kunne ane den dobbelte Strømning i Emigrantlitteraturens Frembringelser (*Brandes.E.34: Productioner*). *Brandes.IV.20.* **Frembringer**, en. *ft. -e.* til frembringe 3.2. 1) $\text{\textcircled{W}}$ (l. br.) person, som frembringer noget; skaber; fremstiller; producent. (han) er Fader, Frembringer, Meddeler saavist som han er Gud. *Mynst.Betr.I.158.* uden at nogen Kapitalist er Mellemand mellem Frembringer og Forbruger. *Brandes.XI.236.* de Billeder, der lever, er dem, hvorpaa man sér, at Frembringeren holder af sin Genstand. *Hørup.I.171. Sal.²VIII.913.2* (mat.) linie ell. flade, der under sin bevægelse beskriver en flade ell. et legeme. *Gnudtzm.Husb.59. Sal.²XIII.742.*

frem-briste, v. [4] (poet., sj.) pludseligt bryde ell. trænge frem. (han) faldt med frembristende Taarer om Broderens Hals. *Blich.(1846).III.98.* Hvem omgærdede Havet med dobbelte Dørre, da det frembrast, udgik af Moders Liv. *Job.38.8(Lindberg).* $\text{\textcircled{W}}$ -brud, et. vbs. til -bryde 2.1. Tændernes Frembrud og Skifte. *ArnMøll.SundhedsI.37.* i forb. m. præp. i: *Lad i sit Frembrud Planten 'ej afrives! *Blich.D.II.110.* der var et Uvejr i Frembrud. *Pont.LP.VII.175.* || om lysets (ell. mørkets) tilsynkomst; ogs. om begyndelsen af tidsrum olgn. Maanens fulde Frembrud af Skyen. *Blich.I.571.* fra Dagens Frembrud, til Solen gik ned. *Hauch.MfU.38.* (vi oppebier) Nattens første Frembrud. *Kierk.I.145.* efter præp. i: Vinteren var i Frembrud; den havde allerede anmeldt sig ved en let Frost. *PalM.II.I.107.* billedl.: bedre Dage vare i Frembrud. *FrNiels.KH.I.144.* || (l. br.) overf., om pludselige følelses- og stemningsudbrud. han (tætte aldrig) at beherske voldsomme Frembrud af Lidenskab. *Molb.DH.I.421.* De frygtede (HiortLorenzens) voldsomme Frembrud. *PLaurids.S.III.77.* -bruse, v. [3 og 4] [-bru'sø] -ede ell. -te. (l. br.; især poet.) bevæge sig brusende frem; vælde, bruse frem. *Hvert et Vandløb paa Jorden fremrisler eller frembruser. *Ørst.IV.40.* Da han . . brød Tilkliningen frembrusede et Gammelt. *Oversk.L.116.* om tonevæld: *Stærke Toner nu frembruse. *PalM.VIII.71.* || (jf. II. bruse 2) overf.: fare op; bruse op. „(jeg vil) paa Rævejagt.“ — „Hvad!“ frembruste han, „paa denne Aarsenstid.“ *Blich.IV.136.* *JohsSteenstr.HD.333.* -bryde, v. [-bry'dø] præt. -brød; part. -brødt ell. † -brødt (*LTid.1733.782.1734.315*). vbs. (nu næppe br.) -else (*PAHeib.US.262. VSO.*), jf. -brud. (ænyd. d. s.; oftest i præp. part.; i talespr. bryde frem) 1) [3.1] † trænge sig frem; bane sig vej (paa en voldsom maade). *Moth.B410.* *strax Fienden frembryder | Og trænger ind med Magt, paa dennem slaar og skyder. *Holb.Paars.60.* 2) [4] 2.1) [4.1] især m. tings-subj.: komme (pludseligt) til syne; komme til udbrud; bryde frem. der be-

gyndte at frembryde lidt Dun paa min Hage. *Holb.Orthogr.93.* *Da lod Gud en Rose opskyde | Og Sæden omsider frembryde. *Brors.II.* idet han med frembrydende Taarer fortvivlet skreeg. *Winth.VIII.240.* den frembrydende Tand er . . endnu ikke færdigdannet og er derfor halvblød. *ArnMøll.SundhedsI.38.* de tændte et Baal og toge sig af os alle for den frembrydende (1819: overfaldende) Regns og Kuldens Skyld. *ApG.28.2(1907).* || om (dags-)lyset ell. (sjældnere) mørket, som begynder at vise sig; ogs. om tidsrum: begynde. Da kom Kvinden, der Morgenen frembrød. *Dom.19.26.* *Som den gyldne Soel frembryder, | Gjennem den kulsorte Sky. *Kingo.184.* *See Soelen vender om, det nye Aar nu frembryder. *Holb.NP.A1v.* Den frembrydende Nat. *Rahb.(MO.).* de har Tid at vænne sig til Vinteren, før den frembryder. *Hauch.I.463.* || billedl. ell. overf. Oprørets Frembrydelse. *VSO.* midt i Tanken om store Gjæringer frembrød en aldeles barnlig, ubetvingelig Glæde over, at han maaske skulde kæmpe tilhæst. *Goldschm.V.230.* den frembrydende Hulken. *Drachm.PV.154.* || (herald.) i præp. part., om figur, hvoraf kun hoved og hals rager frem fra den linie ell. den anden figur, hvorfra den udgaar (jf. u.-vokse). *PBGrandjean.Heraldik.(1919).112.* 2.2) † jf. frem 4.2 slutn.: (pludseligt) fremkomme med en utalelse olgn.; bryde ud. *Før Siælen udføer, han i disse Ord frembrød. *Holb.Metam.65.* $\text{\textcircled{W}}$ -byde, v. [4] [-by'dø] præt. -bød; part. -budt ell. † -budt (*Ørst.Br.I.90. Molb.F.278*) ell. (nu l. br.) -buden (efter have: -budden. *Slange.ChrIV.1271*). vbs. (nu l. br.) -else (smst.1272. *MO.*) ell. † -ning (vAph.(1764)). (glda. frambudhæ) 1) † (jf. II. byde 4) forestaa; tilbyde. Staden Bremens Deputerede havde ogsaa i Befalning, at frembyde deres Stads Mellehandling imellem Hans Majest. og Hamborgerne. *Slange.ChrIV.1128.* *Jeg Kongen vilde ey frembyde saadan Bod. *ReynikeFosz.(1747).539.* 2) (jf. II. byde 5) række ell. vise noget frem for at tilbyde det; byde frem. 2.1) (nu l. br.) i egl. bet. frembyde Retterne, Varene, Pengene. *VSO.I.541.* (hun) modtog at Studentens frembudte Arm. *Goldschm.Hjl.I.94.* De Udsendte frembød medbragte Foræringer. *MO. jf. bet. 2.2:* Træerne frembyde deres Frugter ved Siden af Veien. *Bagges.L.II.62.* 2.2) overf., m. tings-subj.: byde paa. Skovene frembød Vildt og Vandene Fisk i Overflodighed. *Wors.DO.14.* Opholdet paa denne Egn frembød ikke mange Adspredelser. *Drachm.UB.190.* læsningen af dette haandskript frembryder store vanskeligheder | 2.3) især m. tings-subj.: vende fremefter mod beskueren; fremvise; opvise. Tiggere . . frembyde til de forbigaaende deres væmmelige aabne Skader og Saar. *Rahb.Tilsk.1793.374.* *Naturen, mere streng, | Frembyder flere Steen end Blomster. *Oehl.HJ.111.* (firbenets æg) frembyder den Mærkelighed, at de

kan lyse i Mørke. *BMøll. DyL. III. 35. 3)* refl. 3.1) (nu næppe br.) jf. bet. 1: tilbyde sig (ukaldet). *Tullin. III. 355.* (han) frembød sig selv som Præstens Ledsager til Gildet. *Blich. (1846). II. 201.* jf. bet. 3.2: Nye Bekjendtskaber har jeg endnu ikke søgt meget; men adskillige have frembudet sig selv. *Ørst. Br. I. 90.* m. flg. til: *Han lader Snakken fra sig gaae, | Frembød sig til at blive. *JFriis. 208. 3.2)* (jf. bet. 2.3) m. tings-subj., især om mulighed olgn.: aabne sig; vise sig. *VSO. I. 542.* her frembyder der sig en god lejlighed til et billig køb; -bære, v. [4] [-bæ:ra] vbs. (nu næppe br.) -else (*VSO.*) ell. (l. br.) -ing (*Saaby. 1*). (glda. frambaar (*Suso. 30. Skraeer. II. 157*)) 1) (jf. II. bære 1.2) bringe; komme med (jf. frembringe 2). 1.1) (uden for bibl. nu sj.) i egl. bet. Den eenfoldige Kone . . frembar Drengen til Daaben. *Holb. MFbl. 237.* de frembærer en Dukke — paa en naiv-barnlig Maade forestillende Vølunds Skikkelse. *Drachm. VS. 98.* || m. h. t. mad og drikke. Saa frembar Kokken en Bov . . for Saul og sagde: . . æd. *1Sam. 9. 24.* Vee een, som giver sin næste for meget at drikke! ja dig, som frembær din flaske, og giør ogsaa drukken; for at see paa deres usuel! *Hab. 2. 15 (Chr. VI).* *Holb. Ep. IV. 456.* Ved den næriesteste Føde væmmes vi . . naar den frembæres i et smudsig Kar. *Basth. GT. *5r.* || m. h. t. offer. Cain frembar et Offer til Herren af Jordens Frugt. *1Mos. 4. 3.* *Mynst. Betr. I. 364.* jf.: i det jeg frembær Eder min gode Villie, liig Armødens Offer. *Dichm. (Rahb. LB. II. 119).* 1.2) (især højtid.) uegl., især m. h. t. ytring, meddelelse: d. s. s. frembringe 2.2. *I af Euripedes og andre maae frembære | De meest fortvilede Ord, som Steen bevæge kand, | Det rør ey Hierted. *Holb. Mel. I. 6.* jeg væmmedes ved at høre en Tienner at frembære sit Ærinde . . udi Sang efter Tacten (v: i en opera). *sa. Ep. III. 431.* Forfatteren (maa) for sine Læsere frembære en Undskyldning. *Mynst. BLS. II. Fort.* *Frembær din Bøn i Jesu Navn! *Timm. SF. 20.* jeg kommer jo forresten . . for at frembære min Tak for sidst. *AKohl. MP. III. 218.* 2) (jf. II. bære 5 og 6; nu sj.) d. s. s. frembringe 3.2. *Du (v: Eva) maa med andre Dyr en frugtbar Sæd frembære. *Helt. Poet. 17.* *Jorden sin Grøde frembar. *Bagges. NblD. 331.* jf.: Alle de skønne Blomster, som det første Menighedsliv frembar, var af den rette Art. *JakKnu. LF. 160.* ▢ -bøjet, part. adj. [3.1] [-bøi'æt] (l. br.) bøjet frem ell. forover. En Stud med frembojede Horn. *VSO.* *Vandrerens sukker frembøjet over sin Stav. *Blich. D. I. 219.* Kongen sidder frembøjet, legende i Tanker med sit lette Jagtsjyd. *Drachm. XII. 28.* -datere, v. [3.4] (sj.) d. s. s. efterdatere. *AFriis. (Tilsk. 1921. I. 110).* -del, en. [1.1] (ænyd. d. s.; nu sj.) den forreste del af noget; især af en vogn: forvogn.

(han) tog Fremdelen af en Stykvogn. *Molb. DK. 210.* *D&H.*

fremdeles, adv. [frəm'de'ləs] (ænyd. frem-, framdelis (ogs. som adj.), glda. framdelæs; omdannelse af glda. framledæs, oldn. framleidið; af frem (3) og Led i bet.: vej; egl.: (videre) frem ad vejen; jf. -deles, -ledes)

1) ▢ angivende vedvaren ell. fortsættelse af en handling, virksomhed ell. tilstand. 1.1) for at angive, at noget vedvarer ud over et (nærværende) tidspunkt: stadig (væk); bestandig; ogsaa i fremtiden. jeg (vil) fremdeles vogte og røgte dine Faar. *1Mos. 30. 31.* *den Lykke . . har jeg nydt, og nyder den fremdeles. *Thaar. PB. 8.* (jeg) har det Haab, endnu fremdeles at kunne træde frem for at prædike . . endnu fremdeles at høres af dem, som hidtil hørte mig. *Mynst. Afsk. 5.* Eideren vedblev fremdeles at være det danske Riges sydlige Grændseskiel. *Molb. DH. II. 51.* Den Kongeloven fastsatte Arvefølge er fremdeles gjældende. *Grundl. (1849). §4.* (han) blev meget mavefær, men en smuk og vittig Mand var han fremdeles. *JVJens. EE. 13.* i forb. m. nægtende udtr.: Han talte kun med Lægen gennem Forhænget, og Ingen saae ham fremdeles uden Hovmesteren. *Ing. EF. XIII. 77.* de havde ventet længe paa ham, men han viste sig fremdeles ikke | 1.2) angivende noget som paafølgende; især ved opregning: derefter; endvidere; yderligere. han (borttog) fremdeles Høiene og Astartebillederne af Juda. *2Kron. 17. 6.* I have fremdeles hørt, at der er sagt . . : du skal ikke giøre nogen falsk Eed. *Matth. 5. 33.* Fremdeles vil han fremsige et Digt, og tilsidst slutte med en Epilog. *MO.* til hvilken af Englene sagde han nogen Sinde: "Du er min Søn, jeg har født dig i Dag?" og fremdeles (1819: atter): "Jeg skal være ham en Fader?" *Hebr. 1. 5 (1907).* og saa fremdeles (ofte skrevet o. s. fr.), i opremsninger olgn.: og saa videre. Det heeder hos ham (v: i Rollins „Histoire ancienne“) uden videre Betænkning Asthyages, som udi den hellige Skrift kaldes Assverus: Cyaxares, som kaldes sammesteds Darius Medus; og saa fremdeles over alt. *Holb. Ep. III. 67.* *Mynst. Betr. II. 98.* af det allerede Erfarede synes at fremgaae, at Du har noget Begreb om Regning, Skrivning, Religion, Svømning og saa fremdeles. *Fritz Jürg. nr. 59.* *JVJens. Di. 93.* || (nu kun bibl.) om gentagelse: igen; paa a ny. (hun sagde:) jeg vil og drage Vand til dine Kameler . . og løb fremdeles til Brønden at ose. *1Mos. 24. 20.* de truede dem fremdeles (1819: endmere) og lode dem løs. *ApG. 4. 21 (Chr. VI).*

2) (nu kun bibl.) angivende en virksomheds begyndelse ell. en tilstands indtræden paa nærværende tidspunkt og dens fortsættelse i den kommende tid: fra nu af; her-

efter. da var fremdeles (1819: omsider; 1907: fra nu af) til haabet . . slet borte. *ApG.27.20* (Chr.VI). *Jeg mig-udbeder . . | At fra en mere Riig du efterdags vil røve, | Hvad Grete eller du fremdeles kan behøve. *Wess.52*. i forb. m. nægtende *udtr.* (ofte m. overgang til bet. 1.): dit Navn skal ikke fremdeles kaldes Jakob, men Israel. *1Mos.32.28*. jeg skal fremdeles ikke mere (1819: herefter ikke mere; 1907: ingen Sinde mere) drikke af det, som voxer paa viintre. *Marc.14.25* (Chr.VI). *JJ Paludan.Er.185*.

3) (nu næppe br.) som adj. (kun attrib.). 3.1) til bet. 1: vedvarende; fortsat; yderligere. En fremdeles Uddannelse faaer hun ved tidligen at bringes i Comedien. *Rahb.Tilsk.1796.431*. Endnu maa jeg af et senere Brev, som fremdeles Bidrag til de omtalte Tidernes Tegn afskrive Følgende. *sa.E.IV.58*. Mennesker, der . . bade om fremdeles Held til at fortsætte Reisen. *Oehl.AG.115*. 3.2) til bet. 2: som indtræder efter et vist tidspunkt; fremtidig. saa længe den gode Gud sparer (byen) fra fremdeles Ulykke. *Cit.1735*. (*JySaml.4R.III.265*). (hans) fremdeles Skjebne i Verden er mig aldeles ubekjendt. *PAHeib.E.90*.

Fremdling, en. (ogs. Fremling). fl. -e. (fra ty. fremdling ell. sv. främling; afl. af ty. fremd, se fremmed; sj., nu næppe br.) fremmed person; fremmed. med dette Vers (kan) prøves om En er Bornholmer eller ikke; thi Fremlinge udtale aldrig Ordene ret. *PNSkovgaard.B.114*. smst.69. Betænk, at det er en husvild Fremdling, som De viser Gjæstfrihed! *Bogh.DA.VI.256*.

frem-drage, v. [-dra'tə] vbs. (især i bet. 1; nu l. br.) -else (*LTid.1742.151*. *VSO. Sibb.II.141*). (glda. d. s., jf. oldn. frāmdrátr) 1) (jf. III. drage 1 og 2) Ψ bringe noget frem for dagens lys; drage frem. 1.1) i egl. bet.; nu kun m. tings-obj., om fund af noget skjult ell. hidtil ukendt. de fremdroge (1819: droge . . frem; 1907: trak . . frem) Alexander af skaren. *ApG.19.33* (Chr.VI). *Udaf sin Barm (han) | Fremdrog det stiaalne Kar. *Tode.I.193*. *Guldet maa ved Jern fremdrages (af jorden). *Ing.D.I.250*. Fundet omfatter c. 4000 Genstande . . alt fremdraget 0,65—2 m. dybt i Mosen. *Trap.IV.395*. 1.2) overf.; især m. abstr. obj. en Historie paa Italiensk, hvilken nu først for faae Aar siden er fremdraget for Liuset. *Gram.(K Selsk.Skr.I.286)*. i raae Bønderbørns ofte saa forsømte Hjertes at fremdrage og opelske Spiren til Gudsfrugt og Retsindighed. *Sibb.I.68*. (han) greb sig i at fremdrage og opriske længst henlagte Ungdomsspørgsmaal. *Drachm.F.I.355*. || 60 † m. h. t. person: trække frem fra en ubemærket stilling; foretrække fremfor andre; opføre; udmærke. de Norske Adel skulle herefter fremdrages, og udi meere Værdi holdes, og med Norges Crones og Riges Lehne forsees. *Slange.Chr.IV.51*. (ungdom-

men) vil tidlig være fuldendt, tidlig mærket, tidlig fremdraget. *Rahb.Tilsk.1796.305*. 2) (jf. III. drage 7.2) † m. h. t. (leve)tid: henleve; tilbringe. Udj alt, hvis hans betroede Tilhøreris skikkelig og Christelig levnets Fremdragelse angaar . . skulle de hannem troligen raadføre. *DL.2—9—3*. (perserne) fremdrage deres Tiid ved idelig Jagt. *Hobb.Herod.327*. naar man eftertænker sit i Synder og Laster fremdragne Levnet. *Pamela.I.466*. *Bagges.SV.296*. 3) (jf. III. drage 10) † bringe til udvikling; opfostre; opdrætte. *Moth.D117*. jf.: Jeg opsøgte i mit hierte, at fremdrage (1871: prøvede . . at pleie) mit kiød med vinen. *Præd.2.3* (Chr.VI). 4) (jf. III. drage 12) † m. h. t. mad og drikke: bære ell. sætte frem. (billedl.) *Es.58.10* (Chr.VI). *hand lod | Sit Kiød og Blod | Mig i Brød og Viin fremdrage. *Brors.148*. 5) (jf. III. drage 13; nu sj.; oftest i præc. part.) intr.: bevæge sig fremad; rykke, drage frem. i en Landsby møde (han) den fremdragende Bondehær. *Mob.DH.II.111*. fremdragende Tropper. *Goldschm.VII.430*. billedl.: *sagtelig Natten fremdrog. *Rein.ND.167*. (de) saae ud . . i den fremdragende Sommernat. *Tops.II.389*. -drift, en. (vbs. til fremdrive ell. drive frem; < S&B; i bet. 2 vel efter Opdrift olgn.) 1) (fagl. l. br.) som vbs. At anvende elektrisk Energi til Fremdrift af Vogne . . kan kun i faa Tilfælde betale sig. *HHolst.(NaturensV.1912.185)*. Den lille Fremdrift, som Insektet lider under Stillestaaen, modvirkes . . ved, at Vingerne afbøjes stærkere under Føringen nedad og fremover. *smst.1914.135*. || (jf. -drive 2; sj.) vækst; trivsel. Krigen 1807—14 greb stærkt ind i . . Almindingskovens rolige Fremdrift. *Bornh.Samlinger.X.(1916).77*. 2) Ψ indre trang ell. tilskyndelse til at arbejde sig frem ell. opad; fremadstræbende energi (jf. Drift 3.s). Duellighed og Fremdrift spores hos Befolkningen. *MylErich.(Pol.¹⁰/1901.1.sp.4)*. nu var han ked af at søge sin Føde paa Gaden, der var Fremdrift i ham, han vilde gerne være Handelsmand. *And.Na.PE.III.217*. *CKoch.Brorsn.(1920).9*. Ψ -drive, v. [-dri'va] vbs. -ning (Scheller.MarO.) ell. † -else (*VSO.*), jf. -drift. 1) [3.1] (jf. II. drive 2 og 3) faa til at bevæge sig fremad; drive frem. *vAph.(1764)*. Skytten . . behøvede En til at fremdrive Vildtet. *Blich.I.214*. Bølgerne sloge . . mod Kysten fremdrevene af en sagte Vind. *Goldschm.III.476*. || om maskiner olgn. (baadene kunde maaske) fremdrives ved et lignende Hjulværk (som en vandmølle). *Hauch.VI.36*. Apparater til Fremdrivning af Skibe. *Opf.B.¹VIII.248*. jf.: Belønning og Straf . . blev Hiule, der fremdreve Mennesker ligesom Maskiner. *Hobb.Ep.IV.364*. 2) [3.2] fremskynde udviklingen af noget, især: ved kunstige midler; (jf. II. drive 5) m. h. t. planter: fremskynde væksten af. Det frodige Græs frem-

drives tildeels af den stærke Regn fra Skyerne. *Hauch.II.12.* de i Drivhus fremdrevne Eksemplarer (af roser). *Hjemmet. 1906.646.sp.1.* *jf.*: Et saadant Træ, der af egen Kraft fremdriver et saadant Blomster. *Mynst.(MO.).* || *overf.* Det er . . ved Opdragelsen en Feil . . at man fremkunstler for meget, fremdriver for mange utidige Frugter. *Rahb.Tilsk.1796.303.* ved hemmelig Exercits i Hjemmet fremdrev (hans kone) et Galanteri, der ikke havde Rod i hans Hjertes Æmhed. *Goldschm.III.33. Troels.IX.38.* || (*jf.* II. drive 7) *m.h.t. virksomhed, handling olgn.:* sætte i værk; gennemføre. Ved Klogskab og Sindighed . . fremdreve disse værdige Mænd denne Forandring. *Mall.SgH.723. Gøte-Kanalen, hvis Anlæggelse blev fremdreven af Friherre . . Platen. ADJørg.NH.II.257.3* [3.s] (*jf.* II. drive 4.1) † *m. h. t. tiden:* 20 *faa til at gaa; tilbringe. (helgener) hvilke frivilligen (havde) fremdrevet deres heele Tiid udi eenlig Stand. Holb.Ep.V.92. -efter, adv. (< MO.; af frem 3 og efter 12.s) i ell. med retning fremad. Drachm.EO.31. saa kan De gaa et lille Stykke fremefter, saa meget som et halvhundrede Alen. Schand.F.89. ingen Lysstraale falder bagud eller nedad, kun fremefter og til Siderne. Bogan.II.23. den venstre Fod et Trin fremefter. Buchh.UH.48. bære med fødderne fremefter, se u. Fod 1.1. || *overf., om fremtiden.* Som typisk Dokument paa dansk Humanisme peger Bogen (o: „*Statens Ven*“ af Boye) dog ikke blot tilbage, men fremefter. *VilhAnd.Erasm.II.311.* den Tid fremefter vi ikke kender. *JVJens.C.94. ☉ -elske, v. [3.2] [-jæl'sgø] vbs. -else (Sibb.II.41. D&H.) ell. -ning (Rahb.Tilsk.1791.267. D&H.). hjælpe frem til vækst og trivsel; opelske (jf. elske frem u. elske 1.1); m. h. t. planter: han arbejdede paa at forbedre . . sin Boelig, ved at . . fremelske sig nogle Træer til Skygge. Rahb.Prof.F.III.128. VSO. MO. || nu især *overf.:* bringe til udvikling; fremhjælpe; fremme. han (var) betænkt paa at grundlægge og fremelske Skoler. *Mall.SA.4. Guds . . Naade havde i Dit ufrugt-bare Sind fremelsket (sagtmodighed). Kierk.III.43. en vis kejtet Mistænksomhed, som Livet ude i Ensomheden fremelskede hos ham. Pont.UE.124. -fald, et. (< MO.; *egl. vbs. til falde frem; jf. oldn. framfall*) 1) [3] (*gym.*) øvelse (ved fritstaaende øvelser), hvorved kroppen bøjes forover, idet det ene ben sættes frem. *Gymn.II.146. 2* [4] (*jf. lat. pro-lapsus; med.) om det forhold, at en legemsdel (pludselig) løsner sig og udtræder fra sin naturlige plads; især om nedsynkning af livmoderen. Levin. Panum.245. Han var ingen stærk Mand; plagedes som ældre af et Fremfald af Tarmen. HKaarsb.M.179. || om broksskade. Feilb. -fare, v. [-fa'rø] vbs. † -else (Moith.F74), *jf. -fart, -færd. (ænyd. d. s., gl'da. part. fram faræn (i bet.1); jf. fare frem (u. II. fare 5); sml. -faren)* 1) [2.2] (*jf. oldn.*****

fara fram; kun i part., *jf. -faren; nu kun bibl.) gaa bort; forsvinde.* Vinteren er forbigangen, regnen er fremfaren (1871: gaaet over), og er bortgangen. *Højs.2.II(Chr.VI).* mine Dage . . ere fremfarne som ilende Skibe. *Job.9.26. 2*) [3] *bevæge sig fremad; fare frem. 2.1)* (nu sj. uden for bibl. spr.) i *egl. bet. Lyd . . som al et fremfarende (Chr.VI: fremfarendes) vældigt Veir. ApG.2.2. *Snaert fremfoer han med Løvens Mann og flammende Blikke | Paa trygtvandrende Isis' Vei. JMHertz.(Rahb.LB.I.323). Winth.SS.6. 2.2)* (nu l. br.) *optræde ell. handle (paa en vis maade); gaa frem (jf. fortfare 2); især: gaa (for) hurtigt ell. voldsomt til værks. Tiderne syntes da ikke at tillade at fremfare med saadan Haardhed. Hob.Hh.II.554. en vis krigerisk Fremfaren, den, der kommer brusende som Storm og rullende som Torden. Brandes.III.491. || især i part. fremfarende som adj.:* som handler (for) hurtigt, optræder voldsomt ell. uoverlagt (*jf. fremfalsende*). det er det kliekke Mod her fordres, og ei det blot fremfarende. *Mall.SgH.208.* hans kraftige og blindt ikke just fremfalsende, men fremfarende Sjæl. *Brandes.V.227. jf.:* Hestene var saa stærke og fremfarende, at de trods Læsset var strænge at holde, naar der skulde stoppes op. *Gravl.DB.I.128.* fremfarende kraft, (voldsom) energi ell. handlekraft. Lars Peter var ikke saa ivrig i Arbejdet mere — den fremfarende Kraft manglede. *AndNæ.DM.II.46. jf. bet.2.1:* have den fremfarende kraft, ♠ (*spøg.*) have udspillet. 2.3) (nu næppe br.) *vedblive; fortsætte. *Jeg videre nu maa med Peder Paars fremfare. Holb.Paars.74. (gud) vil forunde os Kraft og Standhaftighed til at fremfare i dette vort Arbejde. Rahb.StJoh.16. || (m. overgang til bet.2) vedblive (med noget) paa en haardnakket maade; fremture (i). en udførligere Drøftelse . . maa jeg dog afholde mig (fra) for ei længer at fremfare i en Tone, hvis didactiske Alvorlighed jeg først nu mærker. Rahb.Sandsig.423. Han fremfarer med sin Ondskab. VSO.II.38. || part. fremfarende som adj. 1. som (vedholdende, haardnakket) fortsætter m. noget. en Hund . . gjør ikke forsætlig ondt, eller er saa fremfarende deri, som Mennesket. *FrHorn.PM.7. 2. som fortsættes uden ophør; fortsat; stadig. dend fremfarende U-roighed i det Tydske Rige. Slange. Chr.IV.727. -faren, part. adj. [2.2] [-fa'r(ə)n]* (*gl'da. d. s., oldn. framfarinn, død; jf. -fare 1; nu kun arkais.*) om tid olgn.: forbigangen; svunden; tidligere; fordums. *(han) Berømmer den fremfarne Skik | Fra Christian den Fierde. *Reenb.II.58.* den fremfarne og nu værende Tid. *Mall.SgH.2. *sørg ej, Sjæl! for de fremfarne Aar! | Og grue ej ængstelig for dem, som komme! Blich.(1920).V.20. JVJens.Br.198. † (de) fremfarne ting, (bibl.) den svundne tid; fortiden (jf. u. forbigangen). Visd.11.13(Chr.VI). *Bespendt med Frygt**

og Plage, | For baade de fremfarne Ting, | Og hvad de nu skal smage. *Brors.260. VSO.*
 || om person: *af død; død. de Geistlige af fremfarne Konger give Privilegier. MR. 1716.308. Grundtv.Snorre.II.98. J.P.Jac.II. 97. Kr.Ersl.DM.368. jf. †: spørg den fremfarne (Chr.VI: forige; 1871: henfarne) slegt. Job.8.8(1728).* **W-faren-hed**, en. (*af. af-farende (se u. -fare 2.2); l. br.) heftighed; ubesindighed.* Heiberg var ingenlunde fri for den i vor Tid almindelige Fremfarenhed i at dømme. *Sibb.PK.III.xxxiv. Kierk.IV. 145. Da.Missions-Blad.1922.226.* **W-fart**, en. vbs. til fremfare (ell. fare frem). **1)** (nu l. br.) til -fare 2.1: (*rask, hastig*) bevægelse fremad. (*krigernes*) fremfart paa veyen. *1 Makk.6.41(Chr.VI).* Elven har en gyselig Fremfart. *VSO.* den Stribe af skummende og hvirvlende Vand, som et Skib ved sin Fremfart efterlader i Søen. *Funch.Mar.O. II.73. jf.: I Lidenskabens Løb (gaar en mand) med hele sit Væsen op i Bevægelsen, indånder og udånder ene Fremfarten imod Målet; kun i denne Fart er han til. Rørd.KK.173. || (jf. -færd 1.2; sj.) fremgang; fremskridt. Hand gør god fremfart i sine studeringer. Moth.F77. 2) † til -fare 2.2: fremgangsmaade; *adfærd; fremfærd* (2). Staden Hamburgs . . u-forsvarlige Gierninger og halstarige Fremfart imod Hans Majestæt. *Slange,ChrIV.761. vAph.(1764).* **-finde**, v. [4] [-,fen'ə] (sj.; jf. finde frem u. IV. finde 1.1). (*nogle*) bad ham om en Afskrift af Visen. Han blev da inderlig ked af, at han ingen havde. Men lidt efter kunde han dog fremfinde et Eksemplar. *J.V.Jens.HF.110. || udfinde.* Derfor lader os udgranske Ordet (o: *guds ord*) og successive fremfinde, hvorlunde det retteligen bør udlægges. *J.P.Jac.I.42.* **-flugt**, en. **1)** [1.1] (*gl'da. framfluckt, jf. ænyd. gl'da. framflug, det bedste af kornet, førstegrøde, samt ænyd. fremflugskorn; sml. Flugt 2.2 og 5) egl.: hvad der springer, falder forrest; nu kun (sjæll.) i ssg. Fremflugtssæd (o: det bedste korn, der falder forrest under kastningen).* *Junge.379. MDL. 2) [3] (sj.) d. s. s. -drift 2.* Driften og Fremflugten, som findes hos den fattige Mands Barn lige saa vel som hos den mere velstaaendes. *H.Dahl. (Svendborg Amtstidende. 19/1.1873. 3.sp.1). HjælpeO.* **-flugtig**, adj. [3] (*ogs. -flygtig. Feilb.*). (*jf. flygtig 4; dial. (især sjæll.), i rigsspr. kun hos sprogtensere*) som arbejder rask og bliver færdig for andre; hurtigt; rap. *Junge. 379.* Dengang var hun en smuk ung Pige og fremflugtig til sit Arbeide, enten det var i Mark eller i Stegerse. *Tolderl.H.168. (nedsæt.:) for tidlig paa færde; alt for rask. Feilb. || overf.: fremadstræbende; fremskridtsvenlig.* vor Tids „lærde Pøder“ (er) snarere stillestaaende end fremflugtige i sit Grundsyn paa alle Livets . . Forhold. *Hejmdal. 9/1.1869. 1.sp.2. HjælpeO.* **-flugs-sæd**, en. se u. -flugt 1. **-fød**, en. [1] (*ænyd. d. s., oldn. framfotr; uden for dial. (se Feilb.) nu**

kun arkais.) forfod (ell. forben. *Feilb. jf. Fremben).* *Moth.F264. W.Derham. Astro-et Physico-Theologie. (overs.1759).478.* *Fremfodder bleve af hans Hænder (o: ved hans forvandling). *N.K.Bred.Metam.344. (faaerne)* forstaae ligesom Renen med Fremfodderne at skrabe . . vissent Græs (frem). *Allen. IV.2.384.*

fremfor, præp. (og i bet. 3 adv.). [1] (*frem-*) *Høysg.AG.25. (nu sj. skrevet frem for).*

1) i egl. bet., se frem for u. frem 5.a.

2) *overf. anv. af frem for 1; om rækkefølge ell. grad, betegnende at noget har visse fortrin, staaar paa et mere fremskredent standpunkt i forhold til noget andet. 2.1) angivende, at noget (bør) foretrakkes ell. udvælges i forhold til andet: forud for; mere end.* jeg har givet dig fremfor (Chr.VI: frem for) dine Brødre et Stykke Land. *1Mos.48. 22.* Eders Naade har roeset mig altid frem for andre sine Tienere. *Holb. Jep.III.2. (han) har ønsket ham, fremfor sine Brødre . . til sin Efterfølger. Molb.DH.II.164.* *en adelig Digter . . | Valgte Dig fremfor alle vort Lands | Guldlokke Piger. *Hauch. SD.I.95.* vi kommer langvejs fra, helt ude fra Kysten. Dér tager vi først, saa faar Hundene — vi synes, at Menneskene gaar frem for Dyrene. *EMikkels.JD.186. || m. overgang til bet. 2.2, ved perf. part. anv. som adj. vær forbandet fremfor (Chr.VI: frem for) alt Kvæget og fremfor alle vilde Dyr. 1.Mos.3.14.* velsignet er du, Datter! . . fremfor (Chr.VI: frem for) alle Kvinder, som ere paa Jorden. *Jud.13.23.* *Bandsat være Jorden nu, | For hun drak det Dyre (o: broderblodet)! | Bandsat, fremfor Jorden, du, | Fuleste Uhyre! *Grundtv.SS.II. 27. || styrende en inf.: hellere end; i stedet for.* efter Etatsraadens Død, da dennes Guds var blevet solgt, havde (han) foretrukket det Tilbud, han fik fra Excellencen, fremfor at blive hos den nye Eier. *Schack. 394.* Hvorfor tog I mig ikke med Jer fremfor at lade mig ligge ene og pines med Mørket? *SMich.Dø.79. || i udtr. som have noget fremfor nogen, have visse egenskaber, som andre ikke har; især: have visse fordele, fortrin i forhold til andre; overgaa; overfløje.* der er fordeel ved visdom, mere end ved daarlighed; som lyset har fordeel frem for (1871: Fortrin for) mørket. *Præd.2.13(Chr.VI).* alle Armenianer har saadan en Sælsom ndtale frem for os andre, naar di vil sige Nis saa siger di Rin. *Kom.Grønneq.I.309.* husk paa, at jeg er Adelsmand saavel som Du, husk paa, at Du ikke har Noget fremfor mig. *Bagger.I.164. NMøll.R.40.* have fortrin fremfor, se u. Fortrin 2. 2.2) *angivende, at noget overgaaer, er paa et mere fremskredent standpunkt end noget andet; (nu sj.) ved adj.: i højere grad end; mere end.* et Embede, som man havde holdt ham frem for andre beqvemt til at opfylde. *Holb.Ep. II.72.* *mægtig var han (o: Jesus) frem

for alle Skabte. *Ev. (1914). I. 140.* en ædel og fremfor Tidsalderen oplyst Kvinde. *Blich. I. 506.* jf.: at tvile om min Skønhed frem for alle andre Gudinder, er at tilskrive Jupiter en slet gout, der af alle har udvalgt mig til sin Ægtefelle. *Holb. Ul. Prol.* (sj.) denne skal gaae retfærdig hiem . . fremfor du (alm.: dig). *Mynst. Præd. II. 291* (efter *Luc. 18. 14.*) || † i udr., der betegner overlegen indsigt, kunnen olgn.: bedre end. *denne goede Mand, der . . frem for andre veed; | Og er bevægt at see en ting med rette Øye. *Holb. Skiemt. D1r.* *du kunde skyde | Vel fremfor alle Mænd, ja fremfor Kongen. *Oehl. P. 253.* *Er du bestedt i Nød? Hav Tillid til mig, | Maaskee kan jeg dig hjælpe fremfor Nogen. *Heib. Poet. III. 477.* || (sj.) ved komp. ell. adv., der angiver en lavere grad: i sammenligning med; i forhold til. Man maae lægge Mærke til Tidernes ringere Cultur fremfor vor. *Horreb. II. 370.* *Sagtens blev jeg lidt tilbage, | Fremfor i de gamle Dage. *Grundtv. Krøn. 130.* *Jeg mærker nok, Culturen er tilbage | Her i den anden Verden fremfor hist. *Heib. Poet. X. 215. 23* i forb. fremfor alt ell. (nu sjældnere) fremfor alting (jf. for alt, alting u. IV. for 5s.). 1. forud for alt andet; over alt andet. Sandheden fremfor Alt! *Goldschm. II. 140.* pligten gaar fremfor alt! | 2. i højere grad end andet; mest af alt; især. Du maa frem for alting ubødeligen holde det Løfte, som du udi den hellige Daab haver gjort Gud. *Holb. Ep. II. 412.* *Vær stor — men fremfor alt, vær god! *Bagges. Ep. 32.* *Ved mangt et Gilde, | I en Kreds dog fremfor Alt, | Trykkefriheds-Selskab kaldt, | Sprudlede min Tales Kilde. *Heib. Poet. X. 214.* Enebær og Eddike var der bleven delt ud til de Fattige (under pesten), og fremfor Alting havde Folk søgt til Kirkerne aarle og silde. *JPJac. II. 376.* (han var) Ingen Snob. Og fremfor alt ikke nogen af disse modbydelige moderne Stræbere. *KLars. KS. 104.*

3) (bornh.) som adv.: i retning fremefter; fremad (2); for ud (2). *Esp. 87.*

† fremfordre, v. [4] vbs. -ing (vAph. (1759). VSO.). kræve, forlange, at noget skal bringes frem. Han fremfordrede de kostbareste Retter og Vine. VSO. || m. h. t. person: kræve, at nogen skal indfinde sig (paa et sted); opfordre til at komme. OGuldb. (MO.). Landet . . fremfordrede alle sine Børn til Hevn og Redning. *Wand. (Rahb. LB. I. 71).* spec.: indkalde, indstævne for retten. vAph. (1759). VSO. -fuse, v. [3.2] [-fu:ʂə] (dannet som inf. til fremfusende ell. af fuse frem; sj.) opføre sig ubehersket, fremfusende; fare voldsomt frem. da skulde du vel besinde dig lidet, førend du saaledes fremfusede. *Hørn. Moral. I. 31.* *blindt til Fordærv fremfusar hans Afsind. *Bagges. NblD. 94.* || \ m. tilknytning til fuse, bevæge sig voldsomt frem. den hvert Øjeblik fremfusende Latter, hvis Bulder rul-

lede gennem Spisestuen. *Schand. VV. 240.* -fusende, adj. [-fu:ʂənə] adv. d. s. ell. (nu næppe br.) -fusendes (vAph. (1764)). (ænyd. d. s.; omdannelse (i tilknytning til fuse frem) af ænyd. fremfus, fsv. framfus, oldn. framfúss, ivrig; af frem 3 og fus; især \mathbb{W} , jf. dog Feilb.) som lader sig lede af pludselige indskydelser, handler uoverlagt, optræder ubehersket, voldsomt; ofte spec.: hidsig; opfarende; ogs. om adfærd, handlemaade olgn. den, som er fremfusende i sin Tale, skal hades. *Sir. 9. 23.* Var Hr. Jeronimus en Mand at tale med som andre ikke saa hidsig og fremfusend. *Holb. Masc. III. 4.* Man er saa temmelig vant til Deres fremfusende Hidsighed. *Ev. IV. 252.* hvor bebrejder jeg mig ikke det fremfusende Skridt at erklære hende min Kjerlighed. *PAHeib. Sk. I. 12.* *Tænk lidt sig om! vær ikke saa fremfusende! *Bagges. Danf. II. 214.* Galt afsted kom hun hundrede Gange om Dagen, fremfusende og uden Overlæg som hun var. *AndNr. DM. 28.* \mathbb{W} -fusen-hed, en. (af -fusende; nu l. br.) det at være fremfusende. Gior hand det af Fremfusenhed, eller Uagtsomhed, da straffis hand med Jern. *DL. 6—7—18.* En overlegger undertiden en Ting viiselig, en anden derimod begynder en Ting i daarlig Fremfusenhed. *Holb. Jean. V. 5.* *Heib. Poet. III. 224.* hans Vovemod var aldrig Fremfusenhed. *Hertel. A. 68.* || (sj.) uoverlagt, ubesindig handling. Det var jo en stor Fremfusenhed af ham. *VSO. Sibb. II. 244.* -fusing, en. (af, af -fusende ell. fuse frem; sj.) fremfusende person; brushoved. (fattigmand fik) lægge sig til at dø af Sult! Ja eller ta Styret selv som der var nogen Fremfusinger der foreslog! *AndNr. DM. V. 12.* \mathbb{W} -færd, en ell. † et (*PAHeib. Sk. IV. 287.* *Rahb. E. I. 86.*) flt. † d. s. (sa. *Fort. I. 238. 317.*) (glda. fræmfærdh, medgang, fremgang, oldn. framferð; vbs. til fare frem ell. fremfare; jf. Fremfart; vist genopt. i slutn. af 17. aarh.) 1) til -fare 2:1: det at noget bevæger sig ell. bevæges fremad; bevægelse fremad. 1.1) (l. br.) i egl. bet. *Moth. F79.* MO. Ude for Stævnen (af et skib), hvor Vandet kløves, hvor Fremfærden sker. *JakKnu. LF. 129.* || om personer: handlingen at bevæge sig fremad fra et sted til ell. mod et andet. MO. deres Flugt var ej mere sen end deres Fremfærd. *JOlr. SD. III. 102.* *Bonnelycke. Sp. 205.* jf. bet. 2: Helt nede sønder fra kommer Jeeshbyerne (: folkene fra Gedesby) kørende ad Nykøbing til. De har deres egen morsomme Fremfærd, de følges i lang Række og snakker højt med hverandre. *Grævl. DB. I. 91. 1.2* (< MO.) overf., om udvikling, fremadskriden, især mod større fuldkommenhed: fremgang; fremskridt. det tyske Riges Dannelse og dets mægtige Fremfærd i Handel og Vindskiblighed. *Brandes. F. 373.* *Gud hjælpe os til Fremfærd | i askens Sang og Spil. *Drachm. VS. 201.* Paa denne Maade bygger Forfatteren Fortiden ind i

Nutiden, og skaffer sin Scene Sangbund, men svækker ogsaa ofte Skildringens Fremfærd. *H.Brix.GT.175.* || *evne ell. trang til at komme frem; energi; fremdrift* (2). De selvstændige og uafhængige Mænd med Tanker og Mod, med Fremfærd og Energi. *Hørup.III.219.* Der er en mægtig Fremfærd og Ærgjerrighed i (det romantiske gennembruds mænd). *V.Ved.G.39.* Pelle havde en hurtig Puls og megen Fremfærd; der var altid noget hans rastløse Higen maatte forsøge at vinde ind paa. *And.Nx.PE.I.82.2)* til-fare 2.2: maade at handle ell. optræde paa; handlemaade; optræden; nu oftest om voldsom, haard handlemaade, optræden. Mænd, som ved deres hele Fremfærd noksom give tilkiende, de ikke skræmte eller spørge. *Rahb.LB.II.350.* den romerske Stattholder (fremkaldte) ved tyrannisk Fremfærd et Oprør. *Mynst.Bispepr.(1852).13.* Holberg selv maatte som Medlem af Konsistorium .. deltage i Universitetets Fremfærd mod de stakkels Studenter, der havde spillet i hans Stykker. *Brandes.I.142.* tyske Embedsmænds Fremfærd i Nordlesvig. *smst.XII.225.* || (nu næppe br.) om optræden, handlemaade i et enkelt tilfælde. de Modsigelser, man saa ofte møder i Domme over sine Fremfærd, og sine Handlinger. *Rahb.Tilsk.1798.657.* de voldsomme og blodige Fremfærd (sammensværgelsen) havde foresat sig at bruge. *sa.Fort.I.317.* Fremfærdens ved hans Fængsling har jeg i høj Grad misbilliget. *Ing.KE.I.83.* (sj.) med bestemmelse, der angiver, hvad der tjener til rettesnor ved ens fremgangsmaade (jf. under adfærd efter loven u. Adfærd 2): at bestemme hans Dom med Fremfærd efter Ridderloven. *Ing.KE.II.56.* || (sj.) om arbejdsmaade, som man (p. gr. af visse erfaringer, visse vaner) sædvanlig anvender; metode; praksis. der er saare lidet, jeg erkiænder for at have været veldædiggigtigere for .. min videnskabelige Cultur, end den grundige Fremfærd, jeg af ovennævnte dybe Tænker (fik) Smag paa. *Rahb.E.II.18.* han gaar i Skole hos Danskerne for at lære deres Fremfærd at kende. *Nat Tid.²1/2 1920.Aft.2.sp.2.* -født, part. adj. (vist af frem 3.2 og føde; egl.: hjælpe frem ved at give underhold, jf. oldn. framfœzlu-maðr, person, som giver en anden underhold; no. og bornh.) om kvæg: som er fodret vinteren over (paa stald). *Strax over Bierg og Dal og Mark | Fremfødde Hiord sig glad udbreder. *NordBrun.D.42. Esp.429.*

fremføre, v. [fram,fœ'ra] jf. (perf. part.) fremført. *Høysg.ÅG.102.* -te ell. †-ede (*Holb.JH.I.151*) ell. †-de (*Sir.46.5* (Chr. VI). *VSO.II.131*). vbs. -else (5 *Mos.33.14* (Chr. VI). *VSO. Pol.²1907.2*; nu især i bet. 2) ell. -ing (især i bet. 1: *TelegrTelef.269*), jf. **Fremførsel**. (glda. d. s., jf. æda. framfœrælsæ, maade at udtrykke sig paa (*Harp.Kr.182*), oldn. framfœring, -fœrsla)

1) (fagl.; oftest som vbs.) til frem 3: be-

væge, føre fremad ell. videre. formedelst grubernes dybhed udfodres store omkostninger paa .. vandets fremførelse til machinerne, som holde vandet ude. *Holb.DNB.50.* Ved Brandvagten i Valby (vil der) blive Brug for 2 Par Heste med Kuske til Fremføring af Brandvæsenets Køretøjer. *NatTid.⁴1/2 1912.M.Till.1.sp.1.* Den Slæde, der bærer Fræsespindlen (v: paa hjulfræseskine), har automatisk Fremføring (ved Planethjul). *VærktMask.95. m. h. t. telegraftraade oln.:* til Telegrafering anvender (man) parallel fremførte Enkeltledninger. *TelegrTelef.269.* (jærnb.) føre (tog) frem (til maalet): selv i taaget Vejr kan (lokomotivføreren) fremføre sit Tog uden synderlig Forsinkelse. *Pol.⁵1907.2.* Arbejdstog fremføres altid paa særlig Togordre. *DSB.Togregl.21.* || (jf. bet. 2.3) uegl., i udtr. som fremføre i ny regning, ¶ overføre (en saldo) til det næste aars, til et nyt regnskab. *Sal.III.257.*

2) til frem 4: bringe noget hen til et sted; komme med; bevirke, at noget kommer til stede. 2.1) (nu l. br.) i egl. bet. (den spedalske skal) fremføres (1871: føres frem) til Aaron. 3 *Mos.13.2* (Chr. VI). *Ing.EF.XIII.128.* Retten var sat og Fangen fremført. *Blich.II.402.* || m. h. t. offer oln.: bringe. (de) offrede Brandoffer og fremførte Takoffer. 2 *Mos.32.6.* At fremføre Gaver. *MO. D&H. 2.2)* stille til skue; forevise. dresøren fremførte sine elefanter | jf.: Med glædestraalende Ansigt fremførte nu selve Værten sin lille Figur med Papegøienæsen. *Bagger.I.113.* || † Vil (trassaten) ikke den antage, da skal den, som Vexelen fremfører (v: ihendehaveren af veksten), efter fire og tyve Timers Forløb derpaa protestere for al Omkostning og Skade. *DL.5—14—13.* || om scenisk fremstilling. *jeg (har) mange Ting for Eder lad fremføre (v: paa scenen) | Af fremmed Giækkerie. *Holb.NP.B1v.* (hendes) glimrende improvisationskunstneriske Fremførelse af (rollen). *Kehler.KK.80.* om opførelse af opera, musikstykke oln.: *Pol.²1923.2.sp.1. 2.3)* ¶ m. h. t. (skriftlig ell. især: mundtlig) meddelelse: frembringe (2.2); anføre (2). de syv hellige Engle, som fremføre (1871: frembære) de helliges bønner. *Tob.12.19* (Chr. VI). Hvad som min Collega fremfører til denne Misdæders Befrielse, grunder sig alleene paa Gisninger. *Holb.Jep. IV.6.* *for af Biblen at fremføre | Bevis. *Bagges.Ep.183.* de havde Befaling, alene at fremføre deres Ærinde for .. Kongen. *Blich.(1846).IV.10.* Man har en tidlang indladt sig paa i Almindelighed at fremføre Klager mod Kjøbenhavnsposten. *Kierk.XIII.19.* Den fremmede hilste og fremførte en Undskyldning for, at han muligvis havde overrasket. *Aakj.VF.231.* || (m. overgang til bet. 3) m. h. t. ord, ytring oln. de fremføre kierlige ord med deres mund, men deres hierte vandrer efter deres gie-

righed. *Ez.33.31*(Chr.VI). *Hun kunde ey for Graad og Suk et Ord fremføre. *Holb. Paars.164. Blich.(1920).X.60. Bang.Mi.137.* || (nu sj.) anføre ordret; citere. fremføre af en Bog. *vAph.(1759).131. D&H.*

3) (nu kun bibl.) til frem 4.2: d. s. s. frembringe 3.2. (*Arons stav*) havde baade skudt Knopper og fremført Blomster. *4Mos.17.8. Jorden (i Siam)* fremfører næsten af sig selv og uden Dyrkelse en overflødig Mængde 10 Jorden (*i Siam*) fremfører næsten af sig selv og uden Dyrkelse en overflødig Mængde 10 Jorden (*i Siam*) fremfører næsten af sig selv og uden Dyrkelse en overflødig Mængde 10 *4Præd.44. jf. bet. 2.3:* En klarlydende Vocal er . . en Fløjtelyd, Røst eller Stemme fra Qverken . . fremført ved en Adspiration eller Udaandelse. *Høysg.Anh.7.*

Fremførelses-middel, et. (til fremføre 1; som gengivelse af Vehikel; sj.) *egl.: befordringsmiddel; uegl.: hjælpemiddel; redskab.* For Digteren er Menneskelivet kun et Fremførelsesmiddel (*Brandes.Ess.I.144:* 20 Vehikel) til at faa det Poetiske frem. *Brandes.I.498. smst.II.6.* -**scene**, en. (sj.) til fremføre 2.2: *ekspositionsscene. smst.I.526.*

-tegn, et. (*gram., sj.*) til fremføre 2.3: *anførselstegn. D&H.* **Fremførsel**, en. [*fremførs(ø)*] (*enyd. d. s., oldn. framforsla; sj.*) *vbs. til fremføre, især til bet. 1: befordring (1); transport. Tullin.III.106.* Vinteren blev . . den egentlige Færdselstid . . for Fremførsel af Været. *Troels.L.90.* 30

fremgaa, v. [*fremgå*']. († **fremgange**. *DL.5—2—28.*) *præf. -gik, flt. (poet., arkais.) -ginge (CKMolb.Dante.II.208); part. -gaaet ell. (nu næppe br.) -gangen (som fk.: Rom. 13.12(Chr.VI); best. f. og flt.: -gangne. Heib. Pros.II.28. Hauch.I.237. vbs. jf. Fremgang. (glda. framgaa, -gangæ, jf. oldn. framgenginn, afdød, framgengr, som fuldbyrdes, gaar i opfyldelse)*

1) til frem 3: *gaa ell. bevæge sig fremad. 1.1) (nu l. br.) i egl. bet., om bevægelse i rum ell. lign. Du fremgik (1871: skrider . . frem) paa jorden med fortørnelse. Hab. 3.12(Chr.VI).* Den Svenske Lands-Høfding . . kjendte lættelig hvad Fare hand stod udi, hvis Normanden saaledes blev ved at fremgaae og bekom flere Passer ind nærmere omkring ham. *Slange.ChrIV.1305.* jeg hørte (*aberne*) snakke med hinanden, og saae dem fremgaae, med afmaalte Skridt, i Klæder af forskellige Farver. *Bagges. NK.219.* Jeg gik atter ind ad Staden til, og vendte atter tilbage, og denne Frem- og Tilbagegaaen fortsatte jeg. *Heib.Poet. X.14.* Ved Bølgens Frem- og Tilbagegaaen dannes Havstokken. *Andres.Klitf.26. 1.2) (nu næppe br.) uegl.; om arv: tilfælde descendenter. Arv bør at fremgange, imens Afkom er til, og saa længe Børn og Børnebørn ere til ned ad, da arve ej Forældre, eller Oldefædre, op ad. DL.5—2—28(efter JyLov.14). || (jf. frem 3.3) om tid: forløbe. Natten er fremgangen (1819: fremrykket), men dagen er kommen nær. Rom.13.12 (Chr.VI). 1.3) † udvikles paa en vis (især: hellig) maade; gøre fremskridt; faa*

fremgang; m. person-subj.: Gjør, at jeg fremgaaer (1871: gaaer frem) i din sandhed, og lær mig. *Ps.25.5(Chr.VI).* (*Herren*) skal gjøre, at de sagtmodige fremgaae i (1871: komme til) hans ret. *smst.25.9(Chr.VI). SalmHus.520.3.* || om virksomhed *olgn. vAph.(1759). 1.4) † gaa til værks, handle paa en vis maade; gaa frem. vi skulle foreslaae nogen anden Maade, til at fremgaae noget hastigere. Gram.Breve.209. i forb. m. med: samme Bref (sluttedes) saa got som med en Trusel, at hvis een af Parterne blev ude, skulde dog fremgaaes med hvad Ret var. Slange.ChrIV.732.*

2) til frem 4: *komme ell. træde frem. 2.1) (l. br.) i alm. da fremgik (1871: gik . . frem) en Jødisk mand, for alles øyne, at ofre (til afguderne). 1Makk.2.23(Chr.VI).* *For Enden af Brudebordet | De Spillemand fremgik. *Winth.HF.111.* || *m. præf. af ell. (nu især) fra: Herre . . der du fremgik (1871: gik frem) fra Edoms mark, da bevede jorden. Dom.5.4(Chr.VI).* Morgen, fremgaaende af Natens Skjød. *Heib. Pros.II.242.* *Hans hviskende Stemme | Tungt fra Brystet fremgik. *Winth.VI.30.* || *uegl., m. overgang til bet. 2.2: opkomme; opstaa. der fremgaaer (1871: opgaaer) en stjerne af Jakob. 4Mos.24.17(Chr.VI).* *En yngre Verden atter skal fremgaae, | Og intet til den undergangne kjende! *Blich. (1920).V.20.* Mennesket, som det fremgaaer af Guds Haand, er fuldkomment. *Krarup.L.266. 2.2) ⊕ overf., i forb. m. af: opstaa ell. fremkomme som resultat af en vis udvikling ell. handling; blive udfaldet (af). Svaret (betyder intet) dersom det ikke fremgaaer af en god . . Samvitighed. Mynst.Præd.(1829).14.* de Glimt af et høiere Liv, der vare fremgange af Døden og Opløsningen selv. *Hauch.I.237.* Det er af Nordens Naturalisme, en Rembrandt skal fremgaa. *V Ved.BF.193.* || *vis sig som resultat af iagttagelse ell. undersøgelse. Een Kiendsgierning synes . . at fremgaae med stor Vished af Sprogets Beskaffenhed. Molb.F.226.* Man seer da heraf, at der ogsaa engang har været Skov, hvilket desuden fremgaaer af et gammelt Dokument. *Andres.Klitf.228.* Følgende fremgik af det lange Forhør, Byfogden holdt over de tre Mænd. *Schand.BS.430. upers.: Levin. det fremgaaer af hans opførsel, at han er udannet | heraf (o: af disse grunde) fremgaaer (det), at han har løjet |*

Fremgang, en. [*fremgan*'] *uden flt. (glda. framgang (Mariagerleg.379. Dyrerim. 77), oldn. framgangr, -ganga; vbs. til fremgaa ell. gaa frem)*

1) (nu sj. uden for faagl. spr.) til fremgaa 1.1: *bevægelse fremad. jo dybere de trængte ind i de uveisomme Skove og jo mejsommeligere Fremgangen blev. Pal M.VIII.180.* Maskinen har hurtig Tilbagegang, omtrent dobbelt saa stærk som Fremgangen. *Værkt.Mask.137. billedl.: *ved*

Sangens Magt paany bevæget, | Stenens Ro til Fremgang løses op; | Kunsten, opvakt fra sin Marmorhvide, | Møder Kunstneren i Rhythmers Dands. *Heib.Poet.VIII.354.* || *m. overgang til bet. 3:* Godefrid . . lod ved sine Skibe Friisland, ja Frankerig selv . . angribe paa Kysterne. Men midt i sin Fremgang blev han dræbt af en Forræder. *Mal.SgH.242.* Eisten var inde i Rommerige, og gjorde megen Fremgang. *Grundtv.Snorre.I.63. PalM.(1909).II.323.*

2) (*nu næppe br.*) til fremgaa 1.2: fortættelse; gang; forløb. (ulykken) blev optaget og udtydet, som et Forvarsel til den begyndte Krigs u-lykkelige Fremgang. *Slange.Chr.IV.552.* Arbejdet har en jævn Fremgang. *Høysg.S.39.* Under Sagens Fremgang blev adskilligt opdaget. *VSO. || om gangen i skuespil, fortælling olgn. Masc.II.4.* meget bliver talt og selv foretaget (*i skuespillet*), som lidet . . beforder Hovedhandlingens Fremgang. *Ew.III.3.* anføre Exempler paa de mange i Fortællingens Fremgang indflettede fortræffelige Enkeltheder. *Kierk.VIII.44. ff. bet. 4:* Tyrekampens Ordning og Fremgang var, som vi havde seet det i Barcelona. *HCand.IX.292.* || *om sygdom: forløb. LTid.1738.190.* (*hun fortalte*) mig Aarsagen til og Fremgangen af hans Sygdom. *Blich.II.18.*

3) til fremgaa 1.3: det at en vis udvikling ell. virksomhed skrider fremad; fremskridt. det Bulder, som var i Philisternes Leir, fik Fremgang og blev stort. *ISam.14.19.* jeg gad nok høre hendes Fremgang i Musik. *Heib.Poet.VI.54.* jeg skal . . forblive hos eder alle til eders Fremgang (1819: Forfremmelse) og Glæde i Troen. *Phil.I.25(1907).* * „Aa! — jeg kan heller ingenting bestille! | Det er fortvivlet!“ | — „Du veed, jeg regner dette | kun for en Fremgang til det bedre.“ *JakKnu.Va.214.* || *især: det at noget skrider fremad paa en heldig maade, fremmes som ønsket; ogs.: det at noget faar et godt udfald; medgang; held. (ofte i udtr. som have ell. faa fremgang).* Tilsted ikke, Herrel den Ugudelige hans Begjeringer, lad ikke hans onde Anslag faae Fremgang. *Ps.140.9.* Gud give Eder god Fremgang, før jeg døer. *Tob.10.14.* („Den Vægelsindede“ er) dog ej spillet med den Fremgang som den forrige (v: komedie). *Holb.JJ.Bet.a7v.* tillige maa bemærkes, hvormegen Ammunition hver Dag er medgaaet, og med hvad Fremgang den er bleven anvendt. *MR.1801.12.* Held fulgte hans Fjed, Fremgang hans Idræt, Vinding hans Planer. *Kierk.IV.87.* (*gud*) er retfærdig, det er: han lader det Gode faae Fremgang og Løn, og han hæmmer og straffer det Onde. *Katek.§15.* *naar jeg festede, eller mine Planer havde Fremgang, var jeg ingenlunde lykkelig. *JVJens.Di.81.*

4) † til fremgaa 1.4: maade at bære sig ad; fremgangsmaade. Samsø fulgte en

aldeles modsat Fremgang, idet han bestandig lod sig give en efter den anden af de ham ubekjendte Retter paa Spisesedlen. *Rahb.E.II.302. Mynst.BIS.I.494.*

fremgang-, v. se fremgaa. **Fremgangsmaade**, en. [4] (< *vAph.(1764)*). maade at bære sig ad paa; handlemaade. en blot passiv Fremgangsmaade. *Birckner.Tr.106.* Du er saa determineret i dit Væsen, du imponerer ved en kraftig Fremgangsmaade. *Heib.Poet.VI.257. sa.Pros.IV.342.* || *nu især: handlemaade, som man, paa grundlag af vaner, erfaringer olgn., anvender ved udførelsen af et vist arbejde; metode; praksis.* Digterens Fremgangsmaade (*med levende model*) er omtrent som Malerens. *Schand.O.II.180.* fremgangsmaaden ved fremkaldelse af fotografier er følgende | **Ω-mand**, en. [3] (*l. br.*). Ørst. I.89. ingen kalder (*Darwin*) mere en ful Omstyrter, men en stor Fremgangsmand. *DagNyh.¹¹. 1921.3.sp.2.*

† **frem-give**, v. [4] (*ænyd. d. s., fsv. framgiva*) give fra sig; udlevere. De dricke Viin tillsammans, som enhver efter Touren af sin Menage fremgiver. *Klevenf.RJ.66. vAph.(1764).* **-glimte**, v. [4] [-glimt'dø] (*især poet.; l. br.*) vise sig i glimt; om ild, lys olgn.: hele Hytten laa i Aske, hvori Gløder endnu hist og her fremglimtede. *Blich.(1920).X.81.* || *oftest uegl.: komme et øjeblik til syne for atter at forsvinde.* mangt vilde opklares, som nu kun fremglimter i Taage. *Rahb.Metis.138.* den Vittighed, der fremglimtede paa en overraskende Maade af deres Samtaler. *Tauber.Dagb.60.* *Liig Kildens Vover . . | Fremglimter du (v: mennesket) paa Tidens Strøm og — flyer. *Winth.II.223. Schand.TF.II.225.* **-gry**, v. [3] [-gri'pø] (*vet.*) kun i præf. part. ell. som vbs.; om hestens jordvindende bevægelse fremad. Hvis Hesten gaar højt baade for og bag og tillige har godt fremgribende Bevægelse, siges den at steppe. *LandbO.II.608.* En middelhøj Løftning og temmelig ringe Fremgribning giver en saakaldt rund Bevægelse. *smst. I. \ -gry, et. vbs. til II. -gry.* Fredens blide Soel, paa hvis glade Fremgrye i Østen nu alles Øine . . vogte. *Rahb.Tilsk.1801.26. II. -gry, v. [4] vbs. jf. I. -gry. (poet., højtid.) om solen, dagslyset: bryde frem. den fremgryende Morgenrødes første Straaler faldt paa den Røg, der endnu hang uspændt over Byen.* *Rahb.LB.I.515.* *naar næste Morgen | Fremgryr. *Grundtv.PS.II.56. MO.* || *billedl. ell. overf. Bagges.IV.206.* *Den store Dommens Stund fremgryer. *Timm.SF.180. jf. (sj.):* Du hædrede den fremgryende Yngling med dit ærefulde Brodernavn. *Rahb.Tilsk.1808.758.* **-gulv**, et. [1.1] (*ogs., især jy., Fram-*). (glda. framgulv; af Gulv i bet. „afdeling, rum“; nu kun dial., især sdjy. og lollandsk) det forreste rum i et hus; forstue; især: forstue, der tjener som indgang til køkkenet. *Moth.G317. EPont.(KSelskSkr.I.74).* (*han*) kigede ind i

den saakaldte Øverste-Stue, hvor hun boede, og dernæst i Fremgulvet og Steger-set. *Winth.VIII.49.* Maren kom lidet her udraabte han gennem Framgulvet. *Skovrøy. LM.108. MDL. Feilb. OrdbS.(Lolland).* || ogs. d. s. s. Fremmers. *MDL.(Lolland). TroelsL.II.22. -haste, v. [3] (poet.; nu sj.) ðe, skynde sig fremad.* *Gudinde, som hidtil saa sielden ledsaged' | Fremhastende Sanger, undviig ham ei nul *Pram.Stærk.297.* || 10 (haabet) fra hvert Nu fremhaster til det Nye. *Staffeldt.190. Grundtv.Kvædl.190.* || (sj.) trans.: fremskynde. *(han) trykker Piilen ind og kun sin Død fremhaster. *NordBrun. Jon.153. smst.107.* ☐ **-hente, v. [4] [-hæn'de]** (i talespr. hente frem; l. br.). *vAph. (1764).* *ei seen | Er. . Godmund, at fremhente (hjælmen). *Pram.Stærk.204.* H. fremhente en ny Kaabe, som han havde hjembragt til hende. *Goldschm.VII.117.* ☐ 20 **-herske, v. [4]** („nyt Ord.“ *MO.*; efter ty. vorhørsehen; jf. forherskende; l. br. uden for præss. part.) kun m. tings-subj.: udmærke sig fremfor alt andet; sætte sit præg paa noget; være (særligt) fremtrædende; dominere (1.2). Pigerne (istemt) Sangen om de Døde, hvori Najas Stemme med rene, hjertegribende Toner fremherskede. *Ing.EF.IV.38.* i den lyriske Poesie fremhersker den rene Subjectivitet. *Heib.Pros.III.154.* Bøgens Om- 30 siggriben og Fremhersker i Danmarks Skove. *CVaupell.S.98.* || part. fremherskende som adj. Der taltes alleslags Sprog; men det Italienske var det fremherskende. *Ing.LB.III.66.* byzantinske Mosaiker, i hvilke Blaaf og Guld var fremherskende. *JP Jac.II.39.* Vi skulle fremstille nogle Exempler, der belyse forskellige, særligt fremherskende Følelser hos Døende. *OBloch.D.² I.20.* Den fremherskende Vindretning er . . i denne Sommermaaned (o: juli) vest- 40 lig. *Frem.DN.169.* (sj.) som adv.: især. Menneskene dele sig i to . . Classer, De som fremherskende leve i Haabet, og De som fremherskende leve i Erindringen. *Kierk.II.128.* **-hjælp, en. (sj.) vbs. til -hjælpe: hjælp; støtte; fremme.** velsignet være hver Haand, der (virker) til den lænkebundne Næringsfluids Frelse og Fremhielp . . og almeen Velstands Fremelskning. *Rahb.Min. 1795.II.213.* af Mangel paa opmuntrende Erkiendelse og Fremhielp (sank han) ned til en Tilstand, nær ved dyb Usselhed. *Molb.EL.116.* **HjælpeO.** ☐ **-hjælpe, v. [3.2] [-jæl'ðe]** vbs. jf. **-hjælp.** (ænyd. d. s.; i talespr. hjælpe frem) hjælpe til gunstigere vilkaar, et mere fremskredent standpunkt olgn.; især m. h. t. kunst, videnskab olgn.: beskytte; fremme. Cultur og Velstand (vil) indbyrdes række hinanden Haand, og fremhjelpe 60 hinanden. *Rahb.Min.1795.II.212.* Fremhielp vil du Menneskenes Slægter. *Oehl.(MO.).* Menneskene ere tjenstvillige . . De ville gjerne fremhjælpe ethvert gavnligt Foretagende. *Kierk.V.57.* af Blod kvaltes han, af Ruelse, Fortvivelse . . over at have til-

intetgjort dette Liv, som han burde have skaaet, fredet, fremhjulpet. *Drachm.F.II. 53.* enorme Arealer er allerede blevet berøvet deres prægtige Skovvæxt, uden at nogen har tænkt paa at fremhjælpe Nyvæksten ved Plantning. *NaturensV.1914. 352.* ☐ **-holde, v. [4] [-hol'ðe]** vbs. -else (*VortHj.II.32.*) (ænyd. d. s.; fsv. framhalda, jf. oldn. framhal, styren fremad) holde ell. række frem (for øjnene af en). *vAph.(1764).* *Odysseus | Sprang paa Forhøiningen op, og fremholdt Buen og Kogg'ret. *Bagges. Gieng.Till.1.* || nu især overf.: gøre opmærksom paa noget i tale ell. skrift; anføre; paapege; m. h. t. anskuelse olgn.: hævde. (der fandtes) ingen højere moral end den, kristendommen overalt fremholder for sine bekendere. *ADJorg.II.227.* et Guds Ord, som fremholder Dødens og Dommens Alvor for de tilstedeværende (o: ved en be- 20 gravelse). *VortHj.II.32.* Der er tidt fra forskellige Hold i den danske Rigsdag fremholdt, at man er fuldt villig til at se paa Forslag, der maatte blive indbragt med det Formaal at rette mulige Mangler. *Pol. 1/12.1921.6.sp.4.* ☐ **-hykle, v. [4] (l. br.)** m. h. t. følelse olgn.: frembringe paa skramt; foregive paa hyklerisk vis. det rene og dybe Sandhedspræg, der aldrig ved nogen Konst kan fremhykles. *Molb.EL.14. Schand.F.439.* at det skulde være lave Beregninger, der havde bragt ham til at fremhykle en ikke virkelig eksisterende Følelse, vilde man ikke forudsætte. *Tops.I.63.* **-hæve, v. [4]** [-hæ'vø] vbs. -else ell. -ning. (< *VS0.1802;* jf. ty. hervorheben) 1) ☐ løfte, hæve frem for alles øjne; især uegl.: gøre mere tydelig, synlig; lade træde stærkere frem. Den sorte Sørgedragt, som han bar, fremhævede hans Bleghed. *Winth.NDigtm.285. Drachm.VD. 215.* (bogtr.): Fremhævning (af enkelte ord) ved spatiering. *Selmar.122.* || især: i tale ell. skrift gøre opmærksom paa noget ved særlig (især: rosende) omtale, stærkere eftertryk olgn. det i Bemærkningerne fremhævede Exempel. *Ørst.II.35.* en Fremhævelse af den kristelige Morals Overlegenhed over den jødiske Hængen ved Loven og dens Bogstav. *Brandes.VIII.182.* den skuespilleragtige Del af Foredraget: Betonning Fremhæven Pavsers Klangfarve osv. *EBrand. (Pol.1/12.1920.7.sp.3).* blandt de mange gode opgaver bør særlig N. N.'s fremhæves | 2) \ refl.: hæve sig op over (det omliggende); træde frem. Kirker . . fremhæve sig som Tegn paa det store Landkort. *Blich.(1846). III.213.* **-ile, v. [3] [-i'lø]** -ede ell. -te (*Rahb.Poet.F.I.13.*) (poet., nu sj.) d. s. s. -haste. *Brors.4.* *ved din Fare, | Fremiled' rundt om dig en Helteskare. *Lund.ED.178.* *(hist) Kan du alt see den Ventede fremile. *CKMolb. Dante. I.45. jf.: Menneskets fremilede Natur. Bagges.(MO.).* **-kalde, v. [4] [-kal'ə]** -te ell. † -ede (*Gylb.V.69.*) vbs. -else (s. d.) ell. (sj.) -ning (jf. (fot.): Fremkaldning v. d. s. s. *Hjemmet.1906.*

275.sp.3). (ænyd. d. s., fsv. framkalla) 1) (nu l. br., jf. dog slutn.) m. person-obj.: kalde paa en for at faa ham til at komme; hidkalde; ogs.: lade opfordre (gennem andre) til at indfinde sig; tilkalde. han fremkaldte (1907: hidkalder) de Tolv. *Marc.6.7. Ing. VS.III.63.* en Begynder i Trolddomskunsten, der vil fremkalde Aanderne, men som endnu ikke kjender deres Navne. *Hauch.III.154. spec. (nu næppe br.) om højere myndighed: give paalæg ell. befaling om at møde for retten ell. til en vis tjeneste olgn.; indstævne; indkalde.* Dommeren skal fremkalde dennem, som Vidne skulle bære. *DL.1—13—8.* han fremkaldte (1907: kaldte . . . til sig) enhver af sin Herres Skyldnere. *Lut.16.5.* allene 2, 3 eller 4 Mand (skal) af nærmeste Lægd fremkaldes, og deraf den dygtigste udvælges. *MR.1742.816.* Den danske Flode . . . blev slaget. Kongen vidste da intet bedre Middel til at oprette Tabet, og Flodens Ære, end at fremkalde den gamle Skram . . . Han samlede sig en Flode. *Mall.Sg.H.293. jf.: *naar Himlen | Fremkalder Skabningen af Støv til Regnskab. Ev.V.140. || (teat.) ved bifaldsyttringer kalde en skuespiller olgn. frem for aabent tæppe for at hyld ham. (hun vakte) stormende Jubel i Titelrollen, og baade hun og hendes Medspillende blev fremkaldt en Mængde Gange. Pol.²⁹/1921.5.sp.4. 2) (især *W*) overf., m. tings-obj. 2.1) bevirke, at noget skjult kommer frem (for dagen); drage frem. (solens) Varme fremkalder Spirer og Blomster af Jordens Skjød. *Myst.Betr.I.178. m. h. t. (glemte) forestilling: Hukommelsen fremkaldte . . . den hele Række af Toner, som forud var indprentet i Sindet.sa. Bisper.(1849).16.* det (kan) være ønskeligt at fremkalde for Erindringen, hvad der . . . er foregaaet i hele det kvartære Tidsrum. *Naturens V.1913.289. || (fot.) ved kemikalier faa det skjulte billede frem paa en fotografisk plade ell. film. Opf.B.²III.429. Sal.²VIII.582. (sj.) m. tings-subj.: (denne vædske) fremkalder let og kraftigt. *Hjemmet.1906.275.sp.3. 2.2) være (direkte) aarsag til, at noget opstaar ell. sker; forsaarsge; frembringe; valde. *Faren | Fremkalder Modet, som betvinger den. Oehl.DM. 4. en vidunderlig Sygdom . . . fremkaldet af en pludselig Skræk. Gylb.V.69. (han har) fremkaldt en comisk Virkning ved at lægge Sganarel en tilfældig Lærdom i Munden. Kierk.I.90. vi (kan) maale Styrken af den Storm, som fremkalder den elektriske Udladning. *Naturens V.1913.326. || † skabe. *da han med almægtig Torden | Fremkaldte Himmelen og Jorden. Ev.(1914).I.263.* (herren) fremkalder vore Glæder, | Han allene Aaret klæder. *Zeltitz. Psalmer. (1795).147. -kaldelse, en. [-kal'ølsə] flt.-r. vbs. til -kalde; især i flg. anv.: 1) (teat.) til -kalde 1 slutn. ved Slutningen (af koncerten) brød (publikum) ud i stormende Bifald og ny Fremkaldelse. *Goldschm.BIS.IV.302. begejstringen var stor og der var utallige frem-******

kaldelser | 2) (fot.) til -kalde 2.1. Pladens Fremkaldelse. *Stochholm.Foto.46. Hjemmet.1906.359.sp.1. || (l. br.) konkr.: d. s. s. -kalder 2. der er bleven brugt et for lille Kvantum Fremkaldelse. Stochholm.Foto.101. -kalder, en. [-kal'ør] (fot.) til -kalde 2.1. 1) om person, især den, hvis beskæftigelse det er at fremkalde films til levende billeder. *U Gad.Filmen.(1919).60. 2) kemikalier, vædske, der anvendes til fremkaldelse. Opf.B.²III.3. 49. Sal.²VIII.915. || hertil ssgr. som Fremkalder-bad, -blanding, -maskine, -rum, -skaal, -slør (graafarvning af det fot. negativ paa steder, der burde holde sig klare under fremkaldelsen. *Sal.²VIII.915).* -vædske ofl. *W -kogle, v. [-køq'lə] (l. br.) frembringe ell. fremkalde ved kogleri; fremtrylle. *Nu udvælder en hylende Storm, fremkoglet af Typhon, | Fra lavtsvævende sortgreaa Sky over vaklende Tange. JMHertz.(Rahb.LB. I.336). Musa! . . . send mig . . . en eller anden gemytlig Hex, der kan fremkogle noget rigtigt ravgalt Tøjer! *Bogh.DA.III.290. || billedl. ell. overf. i det Øieblik jeg satte Pennen til Papiret fremkogler den — liig en Troldmands magiske Kjøp — hine gamle Historier. Blich.(1920).X.160.* det fortvivlede Selv (mangler) Alvor, og kan kun fremkogle et Skin af Alvor. *Kierk.XI.180. jeg saa eengang i Dig hiint Ideal, som kun eengang kan fremkogles i den menneskelige Hjerne. Bagger.I.117. I. -komme, et. [-køm'ə] (vbs. til fremkomme, jf. oldn. framkoma, ankomst, opfyldelse; l. br., især anv. af sprognensere) til II. fremkomme 2.1 slutn.: d. s. s. -komst 2.1. et Forsøg, hvis Fremkomme måske kunde give andre, mere dygtige Penneførere Lyst til at gøre Optegnelser om vore hidtil så lidet ænsede Omål. *UnivBl.I.349. hundrede Aar efter (bogens) Fremkomme. Flensb.A.⁵/1909. Till.387.sp.2. jf.: frie Personligheder ere Betingelsen for . . . det aandelige Riges og dets Fyldes Fremkomme. Sibb.Moralphilosophie.(1878).3.*****

II. fremkomme, v. [f'ram,køm'ə] vbs. jf. I. Fremkomme, Fremkomst. *gldk. fram komma, jf. oldn. framkominn, bortgangen, død)*

1) til frem 3. 1.1) (sj.) bevæge sig fremad (mod et maal). *Til Lysets Væld — saa Viisdom bød — fremkom! *Rein.(Rahb.LB. I.536). || (jf. frem 3.1 slutn.) m. overgang til bet. 2.1: Men finde (jordemødrene) Føsteret levendis, eller noget fremkomme, dog nær dødt, da skulle de alligevel ikke døbe det, før end det aldelis er født. DL. 2—8—8. 1.2) (nu næppe br.) til frem 3.3: komme ell. naa frem til et maal. Jeg vil haabe, at samme Bøger allerede er beholdne og vel fremkomne. *Gram.Breve.12. smst.43. Storm.(Rahb.LB.II.506).**

2) *W* til frem 4. 2.1) komme frem for alles øjne; komme til syne; træde frem; vise sig. Viintræet . . . grønnedes, og dets Blomster fremkom. *IMos.40.10.* Jeg beder yd-

mygst, at de Folk maa fremkomme (o: blive ført som vidner). *Holb.Hex.V.5.* strax efter fremkom mellem Buskene en heel Skare Bønderreng. *Gyld.VIII.131.* i forb. m. præp. af ell. fra: den luerøde Soel fremkommer af Østen. *Bagges.L.I.35.* Fra deres Skjul bagved Højen fremkom Rytterne. *Goldschm.V.290.* (*hunner lader*) de af Æggene fremkomne Larver snylte i og leve af (*miderne*). *Naturens.V.1913.317.* || spec. (nu næppe br.) om skuespiller, optrædende: vise sig (paa scenen, tribunen). Saasnart han fremkom paa Skuepladsen, begyndte alle at lee. *VSO.* Derpaa fremkom atter Antonia; et nyt Forsøg fra mig tonede fra hendes Læber. *Hauch.I.322.* || m. tings-subj.: komme ell. blive bragt frem for dagens lys; komme til almindelig kundskab. *Slange.Chr.IV.654.* det Forrige (*maa*) afskaffes, at det Nye kan fremkomme. *Mynst.Ref.4.* 50 år er forløbne, siden foranstående arbejde fremkom. *VilhThoms.Afh.II.239.* nogle i Kashgar fremkomne Dokumenter med gaadefulde Skriftegn. *smst.III.301.* 2.2) (nu l. br.) især efter præp. af: blive frembragt (af noget andet); blive til; opstaa; skabes. det, som fremkommer af uægte Skud, skal ikke slaae Rod i Dybden. *Visd.4.3.* intet levende kand fremkomme af en død Materie. *Holb.Ep.I.277.* *Der, hvor du (o: Venus) smiler, | Livet fremkommer. *PalM.III.19.* m. person-subj.: der fremkom (1871: fremstod) en prophete. *1Malk.4.46* (*Chr.VI.*) Hvad betyder da denne Vandaaab? Den betyder, at .. et nyt Menneske daglig skal fremkomme (1909: komme frem) og opstaae, som skal leve evindeligt for Gud i Retfærdighed og Reenhed. *Katek.§109.2.3* i forb. fremkomme med, bringe; komme med. (*ofrene kan ikke*) forsonse dem, som dermed fremkomme (1907: træde frem). *Hebr.10.1.* || nu kun overf., m. h. t. meddelelse, ytring olgn.: fremføre; fremsætte. Jeg er vis paa, at hun fremkommer med en Elskovs Erklæring. *Holb.Sgan.12sc.* Grundtv. *Kvæd.160.* I 1911 fremkom en anden svensk Geolog .. med en Oversigt. *Naturens.V.1912.329.* han fremkom med nogle dumme bemærkninger |

frem-kommelig, adj. [frem'kø'm'əli] (< *VSO.1802*; bet. 2 mangler endnu i *MO.* og *S&B.*; afl. af II. fremkomme 1) 1) (*især* Φ) om vej olgn.: som man (let) kan komme frem ad; som er til at befære; farbar. Trapperne (*er*) endnu, trods Steen og Gruus, saa fremkommelige, at Man .. kan krybe op igiennem deres hele Høide. *Thiele.Brève.109.* Der er to Veie: den ene slynger sig smilende og sorgfri, let fremkommelig .. gennem yndige Egne. *Kierk.VII.349.* *Kjæk man iler, | hvor blot er fremkommelig (o: i skoven). *Hostr.ML.106.* *And.Nr.M.150.* 2) om person: som det er let at komme til rette med; let at omgaa; medgørlig. den naturlige Pøbel har en .. na-

turlig Respect for de Dannede, og (*er derfor*) langt mere fremkommelig end den kunstlede. *Heib.Pros.VIII.495.* *Gyld.II.180.* der (*var*) ikke en saa behagelig og fremkommelig Mand til som han. *Drachm.EO.159.* Scenens Mennesker er af alle Racer de medgøriligste, fremkommeligste. *Poc.11/2.1922.10.sp.2.3* (jf. frem 3.2; dial.) fremmelig; dygtig. *Feilb.-komst,* en. [-kø'm'sd] uden fl. (*ænyd. d. s.*; vbs. til II. fremkomme) 1) til II. fremkomme 1. 1.1) (*sj.*) det at bevæge sig, komme fremad; fremrykning. Stormen havde brudt Isen løs .. altsaa ingen Mulighed for Fremkomst foreløbig. *Myl.Erich.(Pol.90/1.1904.1.sp.4).* 1.2) (*især fagl.*) til II. fremkomme 1.2: det at komme frem til sit maal; ankomst. *vAph.(1764).* Adressen indskrænkes til alene at indeholde de Betegnelser, som ere nødvendige for at sikre Telegrammets Fremkomst til Adressaten. *Tjenestereg.104.1.3* (*nu næppe br.*) det at komme frem (i verden); fremgang. (*vores plejeforældre*) nævnede .. deres Formue som et Middel til vor Fremkomst og Lykke. *Gyld.IV.19. smst.IX.89.* 2) til II. fremkomme 2. 2.1) Φ til II. fremkomme 2.1: det at træde frem, komme til syne; tilsynskomst. *vAph.(1759).* Den østlige Himmel begyndte at lysne. Maanen bebudede sin Fremkomst. *Blich.(1846).IV.193.* en Landmand, der har tilsaaet .. behøver (*blot*) at oppebie Sædens Fremkomst. *PMøll.E.S.III.287.* *Schand.TF.I.23.* || (*sj.*) om en persons første optræden paa et sted; entré. (*spøg.*) *Gravl.S.38.* (*nu næppe br.*) teat.: Nu kom Skuespillet .. Ophelia traadte ind som Nisida. Adskillige .. der havde vendt tilstæde ved Moderens første Fremkomst, gienkaldte dem levende denne. *Rahb.E.IV.244.* || nu især overf.: det at noget (*hidtil ukendt*) drages frem ell. kommer for lyset. de politiske Agenter .. blev anmodede om at have Opmærksomheden henvendt paa mulig Fremkomst af andre gamle Haandskrifter (o: i *Turkestan*). *VilhThoms.Afh.III.299.* bogen blev ved sin fremkomst livligt diskuteret | 2.2) (*nu sj.*) til II. fremkomme 2.2: opstaaen; skabelse. *LTid.1739.95.* Jordens Fremkomst af den glødende Masse. *Rothe.(MO.). Mynst.(smst.).* Φ **kunstle, v.** [4] [-kø'n'sldə] vbs. (l. br.) -ing (*Saab.*). frembringe paa kunstig vis; fremdrive. Disse Væxter maae fremkonstles i vort Clima. *MO.* || uegl.; oftest m. abstr. obj. Jo mere Oplysningen forøges, jo mere fremkunstler man Mørke. *PAHeib.US.542.* de mangfoldige fremkunstlede (o: indbildte) Fornødenheder, hvorved den Rige bliver en Slave af sine Rigdomme. *Hauch.III.345.* (*folk*) som fremkunstle Toner (*Chr.VI.*: gjøre melodier) efter Psalteren. *Am.6.5.* den islandske Digtkunst var kun et fremkunstlet Kram. *JohsSteenstr.HD.33.* især m. h. t. følelser olgn.: fremhykle. (*hun var ikke*) i det bedste Lune, og .. fremkunstlede en Munterhed, der næsten grund-

sede til Overgivenhed. *Rahb. Fort. I. 124.* denne Deeltagelse er ikke søgt, ikke fremkunslet eller tiltant Høflighed. *Bagges. L. I. 136. Bang. HS. 77. -kvælde, v. [4] [-kvæl'ə] (jf. ty. hervorquellen; poet., sj.) valde frem. *Hvor imellem Norrigs Fjælde | Bød din Herre dig (: elven) fremkvælde? Grundtv. PS. III. 246. *End Livets Væld fremkvælder i dit Fængsel. Ing. RSE. VI. 68. **W -køre, v. [3 og 4] [-kø're] (l. br.)** komme kørende. *I en Karet . . | Selvher skeren paa Godset der fremkører. *Bagges. I. 68. || især: køre op, frem foran døren. (hun blev) bragt ind i den allerede længe fremkjørte Vogn. Ing. EF. V. 155. Oversk. I. 379. Nedbæringen af Rejstøj, Omnibussens Fremkjøren, de Rejsendes Indstigning. Tops. II. 394. -laan, et. [3.2] (ænyd. d. s.; især jur.) udlaan til andre af noget, man selv har laant (jf. I. -leje). Gjør nogen Fremlaan, sælger, eller pantsætter det, som hand selv til Laans bekommet haver. DL. 5—8—12. (det skal) i passzet tegnes, at ingen . . maa gjøre frem laan (: af passet) til nogen anden. Cit. 1711. (Kbh. Dipl. VIII. 177). han har ei staaet at bevæge til noget Fremlaan (: af en skriftlig beretning). CPRothe. JN. 333. Lassen. SO. 597. || † om overdragelse af tienderet. Af Tien den maa ej giøris fremlaan; Hvo den vil opbære, fæste sig den. DL. 2—22—23. † -lade, v. [4.1] (ænyd. d. s.; jf. I. forelade) lade faa foretræde; indlade. v. Aph. (1764). Den fremmede Gesandt blev strax fremladt for Kongen. VSO. -lager, et. [3.2] [-la'qər] † tid, i hvilken sælgeren opbevarer en paa levering købt vare; ogs.: betaling for lagerplads samt renter olgn. for den tid, der gaar mellem købet og betalingen. Hage. 599. Pol. 51/1908. 3.sp. 7. I. -lede, v. [3] [-le'ðə] præf. -ede ell. -te; part. -et ell. -t ell. † -led (fk.; Slange. Chr. IV. 122). vbs. -ning (Moth. L77). (glida. framledhe, fsv. framlepa, jf. oldn. leiða fram) 1) lede ell. føre frem. 1.1) (nu kun arkais.) føre ell. ledsage frem; især om ledsagen (ved en højtidelig lejlighed) som æresbevisning. (Tyge Brahes hustru blev) udi hendes Mands Liig-Begængelse efter Keyser Rudolphs Befaling med saa stor Ære og Højtid fremleed, som hun aldrig kunde have ventet udi hendes Fæderneland. Slange. Chr. IV. 122. VSO. Bruden skulde (i det 16. aarh.) fremleedes af to Mænd. Troels. L. XI. 19. 1.2) **W (nu sj.) billedl. ell. overf.: hjælpe fremad ved at yde støtte ell. vejledning; hjælpe; vejlede. (Ulfeldt) var udi sit Laab til Embede, og udi sine Prøve-Aar ligesom ved Haanden fremledet. Holb. Ep. III. 360. ikke altid er den Lærde . . lykkelig i at fremlede andre. Mall. G. 42. Mynst. Mall. 14. MO. 2) (nuncæppe br.) m. tings-subj.: være årsag til at noget sker ell. opstaa; forvalde; hidføre. vi ere i Stand til at overskue, hvordan et historisk Drama's Optrin udvikle sig, hvorledes de fremlede Katastrophen. Molb. HPh. I. 20.****

Gibsdækket . . lider ved de med Huginngsvølserne fremledte Rystelser. *M.R. 1840.6. II. W -lede, v. [4] [-le'ðə] (l. br.) søge at finde; finde frem; oplede; kun overf.: (søge at) finde ved forsken, grublen olgn. disse Grundsætninger, der havde kostet ham selv saa megen Umage at fremlede, sammenpasse, berigtige. Mall. HG. 37. MO. man kunde f. eks. fra Kelterne have fremledt eksempler. A. Olr. Danmarks heltedigtning. II. (1910). 273. || i forb. m. præp. af ell. fra: søge grunden ell. oprindelsen til noget i en vis årsag; udlæde (af). Det synes at man herfra (: fra jordskælvet) kan fremlede de største Forandringer, som Jordklodens Skikkelse har været underkastede. Tullin. II. 330. alle dem der fremlede den engelske Syge udaf en skult venerisk Forgift. Tode. ST. II. 97. I. -leje, en. [3.2] [-lai'ə] (< VSO. 1802; vistnok dannet efter -laan; især jur.) udlejning til andre af noget, man selv har lejet; overdragelse af lejeret. Baden. Jur. O. I. 173. Lassen. SO. 157. Det bør i Lejekontrakten bestemmes . . om Lejeren skal have Ret til Fremleje eller ikke. Jur. Formularbog. 5319. leje paa fremleje, (sj.) leje noget af den, der har lejeretten; fremleje (2). Goldschm. NSU. VII. 139. || beløb, der betales for overdragelse af lejeret. Hvis Tilladelse til Fremleje meddeles, skal Fremlejens Størrelse godkendes af Nævnet. Lov Nr. 401 90/1918. § 19. II. -leje, v. [-lai'ə] (af I. -leje; l. br.) 1) overdrage sin lejeret til trediemand. S&B. D&H. 2) leje noget af den, der har lejeretten; leje paa fremleje. ORung. P. 287. † -leve, v. [3.4] vedblive at leve. Gud . . lade Dem fremleve mange gode Aar. Gram. Breve. 254. ieg har den Ære med uafsladelig Høilagelse at fremleve . . Hr. Etats Raads tienskyldigste tiener. Langebek. Breve. 305.*

fremlig, adv. og adj. se fremmelig.

frem-ligge, v. [3] vbs. -ning (Gymn. I. 148). 1) (kun i præf. part. ell. som vbs. i gym.) i udtr. som fremliggende stilling, helt udstrakt, vandret stilling af legemet. Gymn. I. 132. jf. Fremliggestilling. smst. 145. 2) (jf. lat. procumbens; bot.) i part. fremliggende som adj., om plante-skud, som ligger vandret henad jorden (uden at slaa rodder i denne); nedliggende. Drejer. BotTerm. 146. Ordbs. især i plantnavne som fremliggende firling, Sagina procumbens L. (Andres. Klitf. 190), fremliggende river, Asperugo procumbens L. (Sal. XV. 73).

Fremling, en. se Fremdling.

W frem-lokke, v. [4] (ænyd. d. s., fsv. framlocka) faa nogen frem (af et skjul) ved at lokke for ham. *Formildet Aarets Tid fremlokker nu hvert Kræ | Fra Vinter-Leiets Skiul. E. Colb. (Ruhb. LB. I. 203). Falsen. I. 526. Han fik Hunden fremlokket ved at vise den et Stykke Brød. VSO. || nu især overf., oftest m. abstr. obj.: fremkalde; frembringe. Jeg . . søgte meer at fremlokke deres egne Tanker, end at indprænte dem.

mine. *J.Sneed.V.184.* Han brugte derfor mange Konster for at fremlokke Skægget. *Ing.ÆF.VI.30.* *Har jeg fremlokket Taarer i Nogens Øie. *Hauch.SD.I.105.* han kunde fremlokke de mærkeligste tone af violinen | **-lyse**, v. [4] [-ly'sə] *te ell. † -de* (*FGuldb.(Rahb.LB.II.131)*). vbs. (kun i bet. 2) **-ning**. (ænyd. fremlyvse, vise vej ved at lyse) 1) Ψ (l. br.) komme skinnende til syne; lyse frem. 1.) i egl. bet. Maaneskinnet, som pludselig fremlyste (i kirken). *Ing.VS.I.36.* Stierner have fremlyst i altid klarere Glands og ere igjen forsvundne. *Mynst. Betr.I.82.* || især billedt. Denne Frelsedag (da Struense blev styrtet) kom og fremlyste uden en Blodsdraabes Tab for Landet. *Tauber. Dagb.129.* en skønnere Tiid .. fremlyste over Riget. *Mynst.Bispepr.(1850).* 12. (m. overgang til bet. 1.2) om indre følelser, stemninger, der afspejler sig i ens ansigt, præger ens optræden: Munterhed og Skalkagtighed fremlyste af hendes hele Gestalt. *Bagges.L.II.235.* (han) betragtede mig med Øine, hvori Lumskhed og Øndskab fremlyste. *Winth.Nov.117.* 1.2) vise sig tydeligt ved iagttagelse ell. undersøgelse; lægge sig for dagen. *NKBred.TT.38.* den viise Iver for Brødres Vel, der fremlyste i al Din Daad. *FGuldb.(Rahb.LB.II.131)*. || (sj.) part. fremlysende som adj.: indlysende; tydelig. Det er fremlysende, at han har villet bedrage mig. *VSO.* || nu især i forb. m. af: kunne sluttes af; fremgaa af. *Blich.(1920).* I.1. det fremlyser tydeligt af Begivenhederne selv. *Winth.NDign.275.* *Brücker.G.32.* 2) (<VSO.1502; vistnok dannet efter efterlyse; især emb.) trans.: bekendtgøre fund ell. opdagelse (af noget stjaalent ell. bortkommet). Det er dette værdifulde Fund, jeg føler mig forpligtet til at fremlyse. *Kierk.VI.179.* *(de) Skrev Lister og .. | Fremlyste mine Tyvekoster (: hvad jeg havde stjaalet). *Winth.NDign.127.* fremlysning af fundne sager | **-læg**, et. vbs. til -lægge. 1) (dial.) saa mange neg, som paa en gang lægges frem til tærskning. *Moth.L98.* *Aarb.Frborg.1920.* 88. 2) (l. br.) fremlæggelse af dokumenter osv. (for retten); især (jf. *Indlæs*) konkr.: dokument ell. skriftlig redegørelse, der fremlægges for retten. *VSO.* Tingsvidners Fremlæg for den offentlige Landmilicesession. *MB.1809.69.* *MO.* *D&H.* **-lægge**, v. [4] vbs. **-else** ell. **† -ning** (vAph.(1764)), jf. **-læg**. (glda. framlæggæ, udtale, fremføre, jf. glda. framlæggælsæ, forslag) 1) lægge ell. sætte noget frem for nogen (jf. forelægge 1). (skuebrødens) Fremlæggelse paa Bordet. *LTid.1737.829.* *VSO.* || nu næsten kun (jur.) m. h. t. dokumenter olgn.: lægge frem ell. forevise (især for retten). de Danske Commissarier fremlagde allene en vidimeret Copie af den Contract. *Hob.DH.I.697.* *Qvitterings* Fremlæggelse. *MB.1833.229.* *Sal.º.VIII.916.* 2) (især Ψ) overf., m. h. t. skrift, forslag olgn.: d. s. s. forelægge 2. vi (ser ikke) de Forestillinger, som frem-

legges i Kongernes Raadkammer. *Jacobi. Luud.16.* *Rahb.LB.II.91.* Efter at jeg gjen-tagne Gange har foredraget den christelige Dogmatik ved Landets Høiskole, fremlægger jeg her Grundtrækkene af min dogmatiske Anskuelse. *Mart.Dogm.I.* Paa hver ordentlig Rigsdag .. fremlægges Forslag til Finantsloven for det følgende Finantsaar. *Grundl.(1849).* §52. mange Enkeltheder maatte forbigaaes, kun mindre Dele af selve Stoffet kunde fremlægges (i bogen). *Soph.Müll.VO.3.* **-læggelses-paategning**, en. (jur.) til -lægge 1: paategning (stempel) paa dokument olgn., et. *Reviser, at det har været fremlagt i en ret. OBung. P.201.* **-læs**, et. (dial.) 1) [1.1] d. s. s. Forlæs (jf. *Baglæs* 1). *Moth.L125.* *Feib.IV.158.* 2) [3] læs, som man fører med sig paa udvejen (jf. *Baglæs* 2). *Estrup.Saml.Skrifter.II.(1851).* 322. **-løb**, et. (glda. framlop (*Postil.143*); vbs. til -løbe) til -løbe 2: bevægelse fremad (i løb). (de) bør grave (saaledes) at Aaen igjen, til Vandets behørigre Fremløb, faaer sin rette Dybde. *Forordn.º.1790.51.* (kuglen) ruller frem med stedse tiltagende Hurtighed, jo længere Vei den har for sig i sit Fremløb. *LSmith.(Rahb.LB.I.415).* (nu især \times) om fremrykning i løb: det sidste Fremløb foretoges op ad Højderne uden (tornystrene). *MilTidsskr.1905.38.* Ofte skal et Fremløb .. foretages straks efter en kraftig Skydning. *Lærebog f.Hærens menige.II.(1911).* 50. || \times kanonens tilbagevenden paa sin opr. plads paa afføtningen efter rekyleringen ved affyringen. *Scheller.MarO.234.* || billedt. Indledningen til Dagbogen, en kort Overskuelse over mine Forældre som Grundlag til Fremløbet paa Livets Bane. *Tauber. Dagb.3.* **-løbe**, v. [-lø'ba] vbs. jf. **-løb**. (ænyd. d. s., fsv. framlöpa) 1) [2.2] † løbe forbi; løbe bort. jf.: Alle de ting ere farne bort, som en skygge, og som et fremløbende budskab (1871: et Rygte, der iler forbi). *Visd.5.9* (*Chr.VI.*) 2) [3] (nu sj.) løbe fremad. *Bagges.ComF.135.* *Da fremløb den Gamle med blin-kende Spyd. *sa.Ungd.II.91.* jf. *D&H.* || (sj.) uegl. dette (er) ikke en eneste jævnt udstrakt og fremløbende Fieldrad; men en Samling af flere .. Biergrader. *Molb.F.118.* Ψ **-mane**, v. [4] [-ma'ne] vbs. **-ing**. kalde (aander olgn.) frem ved besværgelser; mane frem. *Heib.FM.6.* Den fremmanede Aand maatte gjøre Besværgeren Regnskab for sine Evner. *Goldschm.VII.361.* || især overf.: kalde frem (for tanken, erindringer). *Oehl.Er.I.32.* *sanddru Billeder, ved Kunstens Bliv | Fremmanede paa Lærredet til Liv. *Hzz.D.III.89.* *Alt, hvad Du har sagt, | For Øiet har fremmanet, | Hvad til Glem-sel længst var lagt. *Winth.HF.122.* *Drachm.XII.629.* **-march**, en. [3] († **-mars**. vAph.(1764)). (især \times) fremrykning i marchtempo; march fremad. Fremmarschen vedblev, hele den uoverskuelige Masse (af soldater) skred frem. *JVJens.FD.123.* Skal Regi-

mentet foretaget en Revumarch, (giver revigimentschefen) de fornødne Avertissementer til Fremmarch. *Exerc.Regl.*(1916).135.

I. Fremme, [fr̥m̥ə] (vel afl. af II. fremme; jf. sv. † fr̥m̥iē, f., oldn. frami, m., nytte, gavn, fremð, f.; især \mathbb{W}) som vbs. til II. fremme, især i bet. 1; oftest efter gen. ell. i forb. m. af. At en Part til sin Sags Fremme og Drift ikke maae betiene sig af Procurator. *Stampe.I.*275. hvad mig er vederfaret, har . . . tient til Evangelii Fremme (Chr.VI: forfremmelse). *Phil.I.*12. (en) speech til Ære for den ædle Hesteavls Fremme. *Schand.F.*224. Udgifter, der tjente til Næringslivets Fremme. *Ottosen.VH.III.*385. Fremme af (o: hjælp til) Selvmord. *Goos.I.*184. || (emb. ell. polit.) til II. fremme 1.2: behandling; ekspedition. forlange hurtig Fremme af en Sag . . . vedtage hurtig Fremme. S&B. Hvornaar Interpellationen nyder Fremme (o: bliver behandlet), tør vi ikke indlade os paa at spaa om ViborgStiftstidende.²⁰/_{1920.I.sp.1.} især i udtr. tillægge fremme, behandle; ekspedere (1.1). *Hylling.HJ.*33. *DSt.1922.137.* || (sj.) til II. fremme 2: De kommende Aars Arbejdsløshed imødegaas ved Fremme af Jordarbejder. *Pol.*¹⁰/_{1917.5.sp.5.}

II. fremme, v. [fr̥m̥ə] -ede. vbs. (l. br.) -else (VSO. Brandes.VII.526), jf. I. Fremme. (glda. fr̥m̥m̥æ, fr̥m̥iæ, æda. (perf. part.) fr̥m̥d̥ær (ErLov.2.71), oldn. fremja; afl. af frem 3; jf. forfremme)

1) skaffe fremgang. 1.1) (især \mathbb{W}) sørge for, at noget (oftest: noget godt, jf. PEMüll.² 560) har fremgang; befordre (3); fremhjelpe. *Du ei dit Beste veed. Jeg veed det, jeg det fremmer. *Wess.*56. vi mindes det Gode, han forsømt, det Onde, han fremmede. *FGuldb.*(Rahb.LB.II.121). Den da herskende Nød og Elendighed havde fremmet Lovløshed i Landet. *Molb.DH.II.*147. (vi skal) søge at fremme (vor næstes) Vel til Legem og Sjæl. *Katek.§31.* (Chr. VI's) Ønske om at fremme Folkets Oplysning. *Ottosen.VH.III.58.* || (sj.) m. konkr. obj. Selskaberne kunne offentliggjøre gamle Haandskrifter og lære Værker, hvis Natur medfører, at Boghandelen ikke ene kunde fremme dem. *Ørst.VIII.67.* || (nu l. br.) i ⁵⁰ pass.: faa ell. have fremgang; gaa frem. *Af Ordets Brød og søde Saft | Vor Salighed lad fremmes! *SalmHj.*284.2. *Drachm.* XII.559. m. præp. i: Nogle, som kunde have gode Hoveder, lod han paa sin egen Pung reyse Udenlands, for at fremmes desto mere i Boglige Konster. *CPRothe.MQ.II.* 739. || part. fremmende brugt som adj. Næst Musikøvelserne . . . vare Samtalerne . . . mest fremmende for Antons Udvikling. *Ing.LB.II.83.* paa en fremmende Maade griber (han) ind i Slægtens Udvikling. *P Moll.II.239.* *JakKnu.Va.185.* 1.2) faa noget til at gaa hurtigere ell. lettere; fremskynde. Mr. M., som er ved Museet . . . vil gjøre alt hvad han kan for at fremme og lette

mit Arbeide. *Grundtv.E.26.* *vi vor Vandring fremmed. *CKMolb.Dante.II.34.* Første Akt er en milelang Monolog med Afbrydelser: Afbrydelser, som ikke fremmer Handlingen. *Brandes.II.460.* aftalte penge fremmer konduktørens tjeneste | (l. br.) uden obj.: (jeg skød genvej) gennem Skoven, det fremmer al Tid en halv Times Gang. *PRMøll.BL.136.* || (m. overgang til bet. 2; emb. ell. polit.) m. h. t. andragende, forslag olgn.: behandle (færdig); ekspedere (1.1); gennemføre. (han) begjærede derefter Tingsvidnet fremmet. *Hylling.HJ.* 32. Hans Majestæt sagde, at han ønskede Sagen fremmet i al mulig Hurtighed. *Schand.IF.154.* alle tjenstlige Andragender i private Anliggender fremmes gjennem Brigaden. *Tjenestereg.*210. (man burde have) ventet med at fremme Grundlovsforslaget, til Krigen havde været endt. *Aarb.Rigsdag.* 1915/16.25.

2) \mathbb{W} bringe til udførelse; fuldføre. *Den stærke Løve selv er rask . . . at fremme mine (o: Adams) Bud. *Helt.Poet.17.* *Engle . . . vældeligt fremme | Albeherkerens Bud. *FGuldb.SS.II.60.* *Grundtv.SS.II.303.* (det foreslaas) at de store Jordarbejder, som Nyanlagene nødvendiggør, hurtigt fremmes. *Pol.*¹⁰/_{1917.5.sp.5.} || fremme ens vilje, (arkais., poet.) udføre ens ønske; handle overensstemmende med en andens ønske. *DFU.nr.10.1.* *Hauch.SD.II.91.* *hvis du stiller med Hjertes Attraa, | for evigt jeg fremmer din Vilje. *Lemb.D.39.*

III. fremme, adv. [fr̥m̥ə] (nu kun dial. framme. *MDL.* Feilb. *Esp.*87) (ænyd. glde. framme, æda.framme (SkLov.(Schlyter).230), oldn. frami; afl. af frem || ordet tilhører særlig talespr. og er først i nyere tid alm. i ⁴⁰ litteraturen)

1) til frem 1. 1.1) til frem 1.1: i den første del (af noget); foran (1.1). Gaarden (skjultes) en Tid af en lille Birkelund, der laa helt fremme paa Engen. *Pont.DR.V.* 116. Det er muligt at danne et lukke med tungefladen lige så langt fremme (i munden) som med spidsen. *Jesp.MFon.33.* 1.2) efter komp.: d. s. s. frem 1.2. han stod længere fremme end jeg og saa derfor bedre, hvad der foregik | uegl.: det staar nok længere fremme i bogen |

2) (jy.) til frem 2.1: ude (i stalden osv. ell. (især) i køkkenet). *De ledte i Kammers og framme (Blich.VII.(1846).30: Framme). *Blich.NN.78.* Hvor er Maren? — Hun er framme. Hun koger Klister. I det samme stak Maren Hovedet ind ad Køkkendøren. *Skovroy.LM.106.* *MDL.134.* Feilb.

3) til frem 3.1: paa et sted, der (i forhold til noget andet) ligger nærmere ved maalet ell. længere borte i bevægelsens retning. 3.1) som steds-adv. Saa lod et Par Stemmer fremme fra Vejen. *Rist.FT.149.* || (l. br.) m. angivelse af afstandens størrelse. B., der slet ikke var standset og allerede var en halv Snes Træer fremme. *Bang.L.280.* 3.2)

overf., om tid, udvikling olgn.; især angivende et standpunkt i udvikling, der er højere end et tidligere (det oprindelige); efter adv.: I Tydsk og Fransk var hun allerede saa vidt fremme, at hun kunde hjælpe den lille Antonie med hendes Lectier. *Hzs.ST.99.* Majmaaned var langt fremme. *Drachm.IX.107.* I de Minutter, hun har staaet dér, har hun været langt fremme i Tiden. *P.Levin.SG.86.* || (sj.) efterfulgt af præp. for: forud for. i legemlig Henseende var hun fremme for sin Alder, man kunde næsten antage hende for sexten Aar, og hun var kun fjorten. *HCAnd.IV.175.*

4) (l. br.) til frem 3.s; angivende det sted, hvorimod en bevægelse er (ell. har været) rettet: ved maalet. Jeg var allerede fremme, førend han kom frem. *VSO.* Kong Haastein var ikke i Tvivl. Byen her var aabenbart Rom. De var endelig fremme. *JVJens.Ski-bet.(1912).142.* de gik ind og tog et af Togene ad Nordringen. Ti Minutter efter var de fremme. *PDrachm.K.106.*

5) til frem 4. 5.1) til frem 4.1, angivende, at nogen har indfundet sig, at noget er blevet bragt for dagen, er kommet frem: ude (af sit skjul); til syne. *hvor er (akselbaandet) nu? | Nu har nok Malfred havt det fremme. *Hzs.VI.229.* *her (o: i Rom) er koldt, men tidt er Solen fremme. *Schand.SD.113.* store Ark (der altid laa fremme paa hans Skrivebord). *Pont.M.55.* De broderede Tæpper var fremme paa alle Gulve. *Bang.L.72.* || (nu sjældnere) om person: *Lovpriis den høie Skiald . . | See atter er hans Skygge blandt os fremme. *CKMolb.Dante.I.24.* især om skuespillere olgn.: Han var fremme (paa Skuepladsen) i første Act. *MO. D&H. (l. br.) belegnende (virksom, fremtrædende) deltagelse i kamp, farefulde handlinger olgn.:* *(jeg) har i sidste en Dyst været staaet fremmel *CKMolb.Dante.I.129.* *Her (o: paa havet) var Peter Vessel hjemme, | Naar det blæste bra', | Han som første Mand var fremme. *Brandt. (Boisens Viser. 177).* 5.2) jf. frem 4.2: angivende, at noget er genstand for omtale, drøftelse olgn. Planer angaaende Oprettelsen af et Pengeinstitut for Haandværkere var stærkt fremme omkring 1840. *CA Clemmensen.Haandværkerbanken.(1917).4.* Klampenborg har i de sidste Dage haft sit Navn stærkt fremme i Christianiablade. *DagNyh.¹⁹.1921.5.sp.3.*

fremmed, adj. [fremød] *Høysg.AG.3.* († skrevet fremmet. *DL.3—19—8.* *Holv.NF.II.66.92.* *Bagges.IV.221.* † fremmede. *Ps.144.7(Chr.VI).*) intk. og adv. d. s., (sj.) † (Ørst.VIII.140. *Kierk.IV.146.* *SMich.ÆB.165.*) (glda. d. s. (*Glda.Krøn.97.* *Skraaer.II.5*); fra mnt. vremede, jf. ty. fremd, got. framaps; afl. af frem; grundbet.: borte; fjernet fra (jf. bet. 7); sml. Fremdling)

1) ikke hørende til ens eget land; udenlandsk. 1.1) om lande, egne osv. jeg er bleven en Udlanding i et fremmed Land. *2Mos.2.22.* *Ing.RSE.VI.69.* *min Tanke . .

drages med Længsel mod fremmed Kyst | Og mod fremmed By. *Holst.D.II.146.* *Ham Skjebnen havde fra Hjemmet kaldt | Langt bort til fremmede Lande. *Wimth.IV.20.* || det fremmede (jf. ty. die fremde; især Ψ) oftest efter præp.: udlandet. En lille Nation som vor trænger mere end en stor til at se sig om i det Fremmede. *Schand.O.II.221.* (hendes) Mand var bleven landsforvist og døde ude i det Fremmede. *VVed.BB.89.* Dérhenne ligger Skibet og har noget til mig fra det fremmedt synger det hele Tiden inde i mig. *AndNr.PE.III.51.* jf. *Feilb. 1.2* om personer (ell. dyr. *VSO.* *MO.* jf. fremmedt fugl u. Fugl). Ingen Borger . . maa tage fremmede Kiøbmands Penge, eller Gods, eller have Nederlag med dem. *DL.3—8—2.* en Borgers Liv fodres for at stille en fremmet Potentats Vrede. *Holv.NF.II.92.* *Her er jeg fremmed blandt et fremmedt Folk. *Hzs.Svh.56.* det tyske Flag, Tegnet paa, at Sønderjylland for Tiden staar under fremmede Magthavere. *JJessen.A.9.* || som subst.: udlænding. *Ledet sagde Dronning Tyre, | Har vi hengt, Gud vangen hyrde, | At dend ingen fremmed bryder, | Eller hofbud byder. *LKok.(PSyv.Viser.(1695).586).* redde mig . . af en fremmedes børns (1871: de Fremmedes) haand. *Ps.144.7(Chr.VI).* det heele Land . . vil blive Fiender og Fremmede til Rov og Bytte. *Holv.Ul.IV.14.* Skal man indkalde Fremmede eller betiene sig af Landets egne Folk? *Schyttt.IR.II.86.* en Fremmed, ikke af hans Folk, ikke af hans Tro. *Mynst.Betr.II.149.* Fremmede ell. Udlandinge i Forhold til et Land er alle Personer, der ikke har Statsborgerret (Indfædsret) i Landet, hvad enten de bor ell. opholder sig i Landet ell. ikke. *Sal.²VIII.916.* || dyrke (søge, tage) fremmede guder ell. (sjældnere) gudinder (egl. bibl., jf. *2Mos.20.3.* *Jos.24.23*; især spøg.) være utro i ægteskabelig henseende. Jeg har en Hustru, der søger fremmede Guder. *Holv.Bars.V.6.* Han havde en Svaghed, der, som man paastaaer, vidner om et godt Hjerte. Han dyrkede fremmede Guder. *PAHeib.E.182.* Hvem der vil ta'e fremmede Guder eller løbe fra hinanden. *Blich.II.443.* da hendes Hannibal omsider . . blev møt af hende (o: hans hustru) og begyndte at søge fremmede Gudinder, da lo hun blot. *Wied.S.6.* (sj.) om utroskab af anden art: Nei! de Danske have altid været Narre efter det Udenlandske og dyrket fremmede Guder: snart franske, snart engelske og snart tydske. *PalM.II.11.471.* jf. *Gadeordb.²184. 1.3*) om ting, begreber, forhold osv. et Folk, som havde et fremmed Maal (o: sprog). *Ps.114.1.* at forskrive fremmede Vahrer for at selge dem igien. *Holv.11J.IV.6.* *Modersmaal er vort Hjertesprog, | Kun løs er al fremmed Tale. *Grundtv.PS.VI.187.* Den, som . . uden Kongens Tilladelse foretager Hverving til

fremmed Krigstjeneste, straffes. *Lov* 10/2, 1866. §76. sejl under fremmed flag, se I. Flag. fremmed ord, (oftest i flt.; nu l. br.) d. s. s. Fremmedord. man kand exprimere sig udi de fleste Materier uden at forskrive fremmede Gloser fra andre Stæder; Men endeel fremmede Ord ere ligesom naturaliserede her udi Landet, saa at man . . ikke kand undvære dem. *Holb. Anh. 6r.* Når vi udtale et fremmed Ord som sådant, vilde det . . være højest besynderligt at skrive det som et af vore egne. *NMPet. Afh. I. 50. Sandfeldt Jens. S. 121.*

2) som ikke hører til paa et sted, en egn, i et samfund; hjemmehørende andensteds. 2.1) om personer. Naar nogen fremmet (tjenestekar) til Sogneene ankommer, skal Bønderne strax give Præsten det tilkiende. *DL. 3—19—8.* En anden her i Byen turde ikke begjære Pant af ham (o: en rigmand), men Monfrere kand foregive, at hand er fremmed. *Holb. 11J. III. 6.* *Nys kom en fremmet Skiærslipper til Byes. *Bagges. IV. 221. Hrz. D. L. 185.* Hotellisten . . den ser vi jo hver Aften i Avisen — ja naar man ikke læste de Døde og saa de Fremmede (o: listen over tilrejsende), kunde man rigtignok ikke følge med. *EBrand. UB. 52. jf.:* *Jeg er i Verden en fremmed Gjæst. *Salm. Hus. 784. 5.* *han er en Fremmed her: | Til Himlen staaer hans Hu. *Ing. RSE. VI. 93.* || være fremmed hos olgn., (bibl.) opholde sig (hos). hvilkensomhelst af Israels huus, eller af fremmede, som er fremmede (1871: opholder sig) midt iblandt dem. *3Mos. 17. 10 (Chr. VI).* en Levitisk mand, som var fremmed hos (1871: opholdt sig som fremmed i) Ephraims biergs sider. *Dom. 19. 1 (Chr. VI). 2.2) (m. overgang til bet. 4) om ting, begreber, forhold osv.* lad dem optage Træet . . og henplante det i fremmed Jord — det vil da som oftest vantrives. *Molb. Dagb. 304.* den Tredie sagde, at han aldrig gik noget fremmed Sted, uden hans Forældre vare med. *HCAnd. V. 380.* Retterne ere beføjede til i en fremmed Retskreds . . at lade foretage Forkyndelser. *Lov Nr. 53⁹⁰/1909. §700.*

3) ikke hørende til husstanden, familien ell. en lign. snævert afgrænset kreds. Naar Brødre boe tilhobe, og en dør af dem . . da skal den Dødes Hustru ikke vorde en fremmed Mands udenfor Slægten; hendes Mands Broder skal komme ind til hende. *5Mos. 25. 5.* det er og ret Skam og Spot, at et puur fremmed Menneske skal komme og gjøre sig til Herre i Huused. *Kom Grønneq. II. 202.* hverken hører jeg Huset til, eller Huset mig til; jeg er fremmed. *PAHeib. Sk. II. 112.* Ingen maa føre fremmede Personer ind i Selskabet. *VSO.* her har været en fremmed herre, der vilde tale med dig | som subst. *ud i Verden vidt jeg vandred, | Og mellem Fremmede (*PalM. IV. 230:* een-som) jeg gik. *PalM. Adam H. I. 241.* det er

haardt at blive venligere behandlet af fremmede end af sine egne | ♣ „var det vores stik?“ — „nej, det gik til de fremmede (o: modspillerne).“ spec.: besøgende; gæst. den syvende Dag . . skal du ingen Gjærning gjøre, hverken du eller . . din Fremmede, som er inden dine Porte. *2Mos. 20. 10.* Nej, jeg svar derpaa, Svoger, at jeg taer ikke ind i hans Huus, uden . . at jeg maa betale, ligesom en anden fremmed. *Holb. 11J. II. 2.* *Altsaa skal jeg, som Fremmed og Gjæst, kun skue den Elskte? *Heib. D. 130.* især i flt.: De stikker Henrich en Daler i Haanden, saa kommer Herren strax hiem . . er der Fremmede hos ham, saa gaar de strax bort. *Holb. Kandst. IV. 1.* Der var kommet fremmede fra Nabogaarden. *Stuck. FO. 19.* *Har du fremmede til The? *Holstein. D. 388.* (jf. bet. 4; spøg.) om ubehagelige, selvbudne gæster: der havde atter været „Fremmede“ i Butikken, formodentlig for at tømme Pengeskuffen. *BT. 34/1921. 6. sp. 2. om utøj: Feilb. || (allr. i ænyd. (Røvebog. I. 454); nu kun dial.) m. substantivisk bøjning: Feilb. Hvad er det, Du bestiller, du skjødesløs Knægt? Hvad tror Du, Fremmederne vil sige, naar de skal déring og ser det. *JakKuu. Jy. I. 284.**

|| komme fremmede, navn paa en børnelæg. *jeg „Kom fremmed“ legte med min Søster | I samme Værelse fra Stol til Stol. *Bagges. III. 37.* saa legede Børnene: komme Fremmede. *HCAnd. V. 166. D&H. overf.:* Etatsraaden . . anmodede lidt efter Otto om et Visitkort. „Han er morsom, vi lege Komme Fremmede“, tænkte Otto, idet han leverede Kortet. *Goldschm. IV. 220. jf.:* Aa, leg nu ikke Fremmed og lad som De ikke veed af Noget! *Hrz. IV. 285. Kierk. XII. 158.*

4) som ikke vedkommer ell. tilhører en selv; hørende til ell. vedkommende andre (mods. egen i ell. (sjældnere) selv: Lad en Fremmed rose dig, og ikke din egen Mund. *Ords. 27. 2.* dersom I ikke have været troe i det fremmede (1907: i det, som andre eje), hvo vil give Eder Noget selv af eie? *Luc. 16. 12.* den, der trænger sig ind i en fremmed Bestilling (1907: blander sig i anden Mands Sager). *1Pet. 4. 15.* Det hændte sig, at han engang var i Fare paa Veien, og maatte reise ukjendt under et fremmed Navn. *Mall. SgH. 470.* *haardt er fremmedt Leie. *Ing. RSE. VI. 101.* Han har aldrig før strakt sin Haand ud efter fremmedt Gods. sa. *EF. XIII. 108.* fremmed sorg olgn., (nu næppe br.) uøveddig bekymring for andres sager. *Mau. I. 258. Moth. F357. jf.:* *du har Taarer | Til fremmed Sorg, men ingen til din egen! *Bredahl. V. 191.* nu især i ordspr. som: fremmed mad smager bedst. *Mau. 2388. Holb. Bars. II. 1. HCAnd. VI. 30.* smykke sig med fremmede fjer olgn., se I. Fjeder 1.1. jf. endvidere *Mau. I. 256ff. jf.:* som er af anden oprindelse ell. beskaffenhed; som hører andensteds hen; uvedkommende. et

Indtryk . . hvori intet Fremmedt, Skjøn-
heden uvedkommende, indblandede sig.
Ørst.VIII.140. Kontakt mellem to Tele-
grafledninger forårsager Strømovergang
(og mærkes) ved, at man modtager „frem-
med“ Skrift. *Telegr.Telef.281.* Overkørsels-
signalerne er anbragte af Hensyn til den
fremmede Færdsel. *Reglement for lokaleSig-
naler.I.(1916).9.* fremmede legemer,
(med.) legemer i (ell. paa) det menneskelige
legeme, der ikke organisk hører med til dette
(jf. Fremmedlegeme). *HCLund.Samler.II.
(1804).143. Sal.^oVIII.917.*

5) som man ikke kender; ukendt. 5.1) om
personer. Jeg er bleven fremmed for mine
Brødre og en Udlænding for min Moders
Børn. *Ps.69.9.* Jeg skulde aldrig bilde mig
ind . . at jeg (o: en dame) skulde . . an-
moede en fremmed Person om Kjærlig-
hed. *Holb.11J.IV.2.* Fremmed er jeg kun
for Dem, De forekommer derimod mig,
jeg veed ikke hvor bekjendt og nærpaa-
rørende. *Sibb.I.118.* jf. bet. 6.2: *Da uden
fremmede „Hr.“ du førstegang nævned
mit Navn. *Ing.BSE.VI.83.* || *overf.* den
hvide, broderede Silkevest, som Hr. Stær
hele Dagen havde følt sig fremmed for
sig selv i. *Ing.LB.II.7. Schand.TF.II.389.*
Du maa undskylde mig. Jeg har de sidste
Aar været saa lidt sammen med Men-
nesker — saa jeg er vist bleven lidt under-
lig . . Vi er maaske bleven lidt fremmede
for hinanden. *Rode.Dg.38.* jf. (sj.): Vend-
syssel er, hvad Jordens Form . . angaaer,
halvfremmed for (o: ret forskellig fra)
de sydligere Egne at Halvøen. *Blich.IV.
17. 5.2)* om ting, begreber, forhold osv. Da
Guderne af en mig fremmed Aarsag stedse
skiulte Udfaldet. *Eiv.III.240.* Herrerne
vilde kun selv have Skam af at sige om
noget Menneskeligt, at det var Damerne
fremmed. *Grundtv.Br.S.4* (jf. *Arlaud.72*).
Alt var ham nyt og fremmed. *Gylb.Novel.
II.37.* konsonantfordobling er fremmed
for slavisk. *VilhThoms.Afh.IA03.* || *overf.*
om følelser olgn.: som ikke findes, ikke
er til stede hos en. *Mistroe* er fremmed
for store Siel. *Kampm.Chr.III.194.* *Al
Lumpenhed er fremmed for hans Sjæl.
Hzr.AG.35. jf.: Intet Godt er ham frem-
med. *Gylb.(1849).XI.236.* || *underlig; usæd-
vanlig; paa faldende.* ligesom eder hend-
tes noget fremmed (1819: Underligt). *1Pet.
4.12* (Chr.VI). Er det Dem saa fremmed,
at see mig to Gange paa en Dag? *Rahb.
Pros.F.I.150.* Kun hendes Alt beherskende
Lidenskab havde tvunget hende til et
Skridt, der var hendes frygtssomme og ly-
dige Natur saa fremmed. *Schand.F.48.*

6) som savner kendskab, forstaaelse, for-
trolighed (over for noget). 6.1) som ikke ken-
der (noget); ubekendt (med); ukyndig (i).
Joseph saae sine Brødre og kjendte dem,
og holdt sig fremmed mod dem. *1Mos.42.
7.* Jeg mercker nok, at du har faaet et
Nys om Sagerne, skjønt du stiller dig saa

fremmet an. *Holb.Kandst.IV.2. HCAnd.III.
289.* Endvidere indsaå han, at Cecilie var
paa Veje til at blive forelsket i Pastor A.,
samt at de to mødtes paa Omraader, som
han følte sig fremmed i. *Schand.F.200.* ||
især m. præp. for: *Jeg . . bekiender, | At
jeg er fravant, og snart fremmed for La-
tin. *Falst.Ovid.136.* de gamle Scandinaver
(har ikke) været fremmede for denne Skiver
Molb.DH.I.56. Stubmøller, om hvis Duk-
nakkethed . . ingen, der er fremmed for
et Steppelandskab . . kan gøre sig Begreb.
ThorLa.(Riget.¹⁹111912.3.sp.5). || (nu næppe
br.) m. præp. fra: *Et Barn i Dyd opdraget
blev, | . . Det fremmet blev fra Hyklerie, |
Fra Tidernes Galanterie | Og tvungne Com-
plimenter. *Anti-Spectator.19.* Nogle opvox-
ede i Vankundighed, fremmede fra al høi-
ere Dannelselse. *Mynst.Betr.II.35. 6.2)* uden
forstaaelse ell. fortrolighed; tilbageholden-
de; kold; uvenlig. Undertiden, naar jeg
kommer til hende, saa er hun saa fremmed
for (o: over for) mig, som hun aldrig havde
seet mig før. *Holb.Vgs.I.3.* *han altid | Seer
paa Dig ret saa koldt, saa stolt, saa frem-
med. *Blich.JohGray.24.* *(han) Til Læben
fyrgit hendes Haand nu trykker. | I sin
Forundring hun tilbage viger | Og sender
ham et fremmedt Øiekast. *PalM.IV.405.* Jeg
kunde ikke lide hende . . jeg blev helt
fremmed ved hende. Kan De forstaa det,
at man kan blive saa fremmed ved et Men-
neske, man kender, ganske fjendtlig frem-
med. *Stuck.I.417.*

7) (vist ordets opr. bet., jf. sp. 1261^a; bibl.)
† i forb. være fremmed (fra), være fjern-
net, borte fra det sted, hvor man hører hjem-
me. medens vi ere hjemme i legemet, ere
vi fremmede (1819: borte) fra Herren. *2
Cor.5.6* (Chr.VI). *smst.8* (Chr.VI). hvad hel-
ler vi ere hjemme, eller ere fremmede
(1819: ikke hjemme, 1907: borte). *smst.9
(Chr.VI).*

Fremmed-, *isgr.* (jf. ty.fremd-, uden-
landsk, fremden-, hvad der vedkommer gæ-
ster, tilrejsende; de fleste *sgr.* er næppe ældre
end sidste halvdel af 19. aarh., jf. dog -gøre;
tilhører især skriftspr.) især af fremmed 1 og
2; foruden de ndf. medtagne fx. Fremmed-
besøg, -fjendtlig, -had(er), -her-
berg, -indflydelse, -koloni, -aag,
et. [1] trykkende fremmedherrerdomme (jf.
-vælde). *Brandes.V.529.* -agtig, adj. [5]
forskellig fra det, man kender og er vant til
(jf. -artet, -laden). Mest sælsom, mest
„barok“ — for at bruge et fremmed Ord
til et fremmedagtigt Landskab — er dog
Egner mellem Sæby og Fladstrand. *Blich.
IV.18.* disse breve (gør) et eget, halvt
fremmedagtigt indtryk. *VilhThoms.Afh.II.
24.* -artet, adj. [5] (jf. arte 5) d. s. at
udskille . . det naturlige Beslægtede fra
det Fremmedartede. *HNClaus.Univ.17.* *for
mit Blik laa fjernet og nær | Alt i et frem-
medartet Skjær . . | Jeg vandred i et
ukjendt Land. *Recke.GND.98.* -befrugt-

ning, en. [4] (*bot.*) bestøvning, befrugtning med støv fra en anden blomst af samme art; krydsbestøvning. *LandbO.III.233.* **-bestøvning**, en. [4] (*bot.*) d. s. *LandmB.I.47.* **-bog**, en. [2.1] bog ell. protokol, hvori tilrejsende skriver deres navn; især om den bog, hvori hotelgæster olgn. til underretning for politiet angiver deres navn og hjemsted. *Ing. EF.XIII.161.* De skrev sig i Fremmedbogen som Grosserer den og den fra København med Frue. *JV.Jens.M.III.136.* **-fanger**, en. [1 ell. 2] (vel efter Bondefanger; sj.) person, der (som fremmedfører) søger at trække rejsende op (jf. -fænger). *AndNæ.SD.80.* **-folk**, pl. [(1 ell.) 2] (jf. -karl; især *dial.*) jeg (*har*) havt saadant . . . Værk over Lænderne, at jeg næppe har kunnet orke at faa Leddet op, naar Fremmedfolk kom her forbi. *Bergs.PP.425. Skjoldb.KH.77.* **-fænger**, en. [1 ell. 2] (sj.) d. s. s. -fanger. *Bøgh.DD.1867.157.* **-fører**, en. [1 og 2] person, der (mod betaling) foreviser et steds seværdigheder for tilrejsende; *cicerone*. *Brandes.MB.343. DagNyh. 80/s1912.A.sp.4.* **-gøre**, v. [-gø'ra] (næsten kun i *perf. part.* fremmedgjort, † (*ft.*) fremmedgjorte: *Ephes.4.18(Chr.VI).* *Mynst. Jubelf.9.* især (*l. br.*) til fremmed 5 og 6. eder, som forudm vare fremmed-gjorte (1819: fremmede; 1907: fremmedgjorte) og fiender formedelst eders tanke i onde gerninger. *Col.1.21(Chr.VI).* *Kierk.XII.394.* han var af de Karakterer . . . paa hvilke Fraværelse og Savnet af daglig Berøring let faa en fremmedgjørende Virkning. *Tops.II.99.* || (*bibl.*) til fremmed 7: fjerne ell. udelukke (*fra*). I . . . vare uden Christo, fremmedgjorte (1819: udelukte) fra Israels borger-ret, og fremmede fra forjættelsens testamenter. *Ephes.2.12(Chr.VI).* *Ephes.4.18.* **-hed**, en. især i *fig. anv.*; (*l. br.*) til fremmed 1.2: *Moth.F359.* || til fremmed 2 og 3: Følelsen af Ensomhed og Fremmedhed, Bevidstheden om ikke at have noget her at gøre, overvældede mig. *Brandes.XI.272. JakKnu.A.50.* || til fremmed 5.1; *overf.*: Sindssygdum begynder ofte med en saadan Følelse af Fremmedhed over for sig selv. *Høff.d.Psyk.157.* || til fremmed 6.1: Det er ikke Sagens egen Natur, men kun visse Læseres Fremmedhed for det, hvorom der handles, som her gjør Vanskeligheden. *Ørst.IV.92. Brandes.I.423.* || til fremmed 6.2: Overalt føler han da om sig en Luft af Ligegyldighed og Fremmedhed. *V Ved.BB.292.* **-herredømme**, et. [1] om det forhold, at en nation er undertrykket af en anden (jf. -aag, -vælde). *KrErsl.DMA. Trap. III.533.* **-karl**, en. [1 og 2] (*dial.*) udlænding; tilrejsende (jf. -folk). En af Fremmedkarlene, der kunde snakke lidt Dansk, vilde købe Køer. *JV Jens.NH.7. Thøglars.J.59.* **-laden**, adj. [5] (især hos sprogtrensere) d. s. s. -agtig. *Hejmdal. 9/11869.1.sp.2.* et fremmedladent Ansigt hos en Omløber. *Krist.(DanmGalsch.*

I.412). **-legeme**, et. [4] (*med.*) d. s. s. fremmed legeme. Afgørende for Erkendelsen af en provoceret Abort er selvfølgelig Fundet af efterladte Fremmedlegemer. *KPont.Retsmed.I.163.* **-legion**, en. [1] (efter fr. légion étrangère) en af udlændinge bestaaende fransk hærafdeling. *Sal.².VIII.918.* **-loge**, en. [1 ell. 2] (*teat.*) loge (med faa og dyre pladser), som sælges under eet til et sluttet selskab. *SoLa.HjG. 205. TelefB.1923.2272.* **-lov**, en. [1] (*jur.*) lov, der giver regler for udlændinges adgang til og ophold i et land. *Sal.².VIII.919.* **-ord**, et. [1] (*sprog.*) ord, der er optaget fra et andet sprog; især om ord, der føles som fremmede (jf. fremmed ord u. fremmed 1.3 samt Laaneord). forkert udtalte eller brugte Fremmedord. *Schand.VV.233. SandfeldJens.S.157.* **-ordbog**, en. ordbog m. forklaringer af fremmedord. *Cit.1836.(Studenterkom.16).* Fremmedord-Bog, eller Kortfattet Lexikon over fremmede, i det danske Skrift- og Omgangs-Sprog forekommende Ord, Konst-udtryk og Talemaader. *Meyer.(bogtitel.1844).* Fremmed- og Retskrivningsordbog. *Bysskov.(bogtitel.1918).* **-politi**, et. [1] (*emb.*) 1) de retsregler, der ordner statens kontrol m. udlændinges adgang til og ophold i landet. *Sal.².VIII.919. 2) de institutioner og personer, der udøver denne kontrol. Pol. 81/s1923.10.sp.1.* **-ret**, en. [1] (*jur.*) d. s. s. -politi 1; ogs. (jf. fremmed 4) om den i andre stater gældende ret. *Sal.VII.111.* **-sproget**, adj. [1] [-sbrå'qø] (jf. *ty.* fremdsprachlich; *l. br.*) som taler et fremmed sprog; som vedkommer, tilhører fremmede sprog. fremmedsprogede Arbejdere. *Flensb.A. 26/s1905.1.sp.5.* **-tjeneste**, en. [1] (sj.) krigstjeneste hos en fremmed stat. *JPJac.I.134.* **-vælde**, en ell. et. [1] d. s. s. -herredømme. *Barfod.RD.12.* Fremmedvælden i Danmark (1832—1840). *DannRigHist.II.266.*

fremmelig, adv. og adj. [fræ'møli] († fremmerlig. *Moth.F356.* — sj. skrevet fremlig. *Drachm.DJ.I.17. Søiberg.FLP.182.*) 1) som adv. († fremmeligen. *Moth.F355. VSO.*) (*ænyd.* fremme(r)lig, frammerlig, gl'da. fremmeligh (Brandt.RD.II.274), *æda.* framærlig (*JyLov.1.26*), *oldn.* framarl(ig)a; *afsl. af adv.* fremmere) langt fremme. 1.) (nu næppe br.) som steds-adv. det, som er Vocalen væsentligt, gjøres . . . fra Svelget af; men det Hvislende . . . skeer fremmeligere imellem Tungen og Ganen. *Høysg. Anh.8. 1.2) overf.; om tiden: Moth.F356.* især (nu kun *dial.*, jf.: „Talesprog.“ *Levin.*) i *udtr.* lave fremmelig til barsel, være nær ved at føde, en Pige, som havde ladet sig lokke, og lavede fremmeligen til Barsel. *Holb.Ep.I.325. sa.MpS.287. VSO. Feilb. jf.: Hand var selfklog, og bange; lafvede fremmelig til Barsel med en Krig.Slange.Chr IV.1197. 2) som adj. (endnu ikke hos Moth.; udviklet af adv. i tilfælde som være fremmelig i, med, hvor fremmelig opfattedes som præd., jf. HMogens. Kalk.I.758) 2.)*

(sj.) til bet. 1.1, om stilling, beliggenhed olgn.: som er (langt) fremme, (langt) foran. (han) fandt, at hun nok kunde ha taget sig en mere fremlig Plads. Herregaardsfolkene plejede ikke at sidde paa de bedste Bænke (i kirken). *Søiberg.FLP.182.2.2* (jf. no. fremmeleg, frugtsommelig) † til bet. 1.2: (højt) frugtsommelig. *vAph. (1759,1764). 2.3* som har gjort fremgang, befinder sig paa et fremskredent standpunkt || om mennesker: som gør ell. har gjort fremskridt, især i aandelig henseende; som er et godt stykke ell. (nu især) langt fremme i udvikling. nu lagde (grækernes) fremmeligste Tænkere al Vægten over paa Udviklingen af den rent personlige Evne til alt Godt. *JLange.BM.II.22. (hun var) af en fremmelig sønderjydsK Bondelægt og . . en meget udviklet Kvinde. Rosendal.D.II.233.* Selvfølgelig har jeg kunnet se Forskel paa . . mere eller mindre fremmelige Kristne. *MPont.DK.102. jf.:* Florentinerkunsten var den fremmeligste og rigeste mellem de italienske Stæders. *VVed.RF.183.* især om børn: tidlig udviklet; opvakt. (han) var efter sin Alder meget fremmelig baade i Henseende til Sjæl og Legeme. *Grundtv.Snorre.II.3.* man maa læse (*Ingemanns romaner*) til tolv Aar; thi til tolv og et halvt er det allerede for sent, hvis man er en Smule fremmelig. *Brandes.II.106.* En fremmelig Dreng paa otte Maaneder . . opnaaede . . at efterligne et Ord, Moderen foresagde ham. *VortHj.I2.11.* (nu l. br. uden for dial.; især som præd.) i forb. m. i ell. med: kommen langt frem med (arbejde olgn.); ogs.: dygtig til. Hvor fremmelig er det unge Menneske i sine Studeringer. *VSO.* Han er ikke saa fremmelig med sit Arbeid, som den anden. *smst.* *mindst var i Modersmaalet Spansk hun fremlig. *Drachm. DJ.I.17.* fremmelig med arbejdet. *Feilb.* || (nu l. br.) om planter olgn.: vidt ell. godt fremskredet i vækst. *MO.* *Ormen gnaver | den fremmeligste Knop, før den kan blomstre. *Lemb.Shak.XI.87.* Alt var fremmeligt i Forsommeren, inden Regnen og Kulden kom. *Bogan.II.104.*

fremmen, adv. (ænyd. fremmen (for, paa), oldn. framan, frem, foran; afl. af frem; egl.: bort fra den forreste del, fra forsiden; nu kun dial.) 1) fra den forreste del; fra forsiden; forfra; i udtr. som gaa fremmen ind, gaa ind gennem køkkenet (jf. frem 2.1). *Feilb. 2*) i ell. ved forsiden ell. den forreste del af noget; foran; kun m. flg. til (ell. paa. *Holb.Ep.I.273*): foran paa; fortil. bagen til og paa siden havde de (o: svenskerne i slaget ved Nyborg) byen og skov; fremmen til et langt dige. *sa.DNB. 398.* Man brugte tilforn et Slags Klædes Huer, som vare foerede fremmen til, og som havde en Svantz ved Nakken. *sa.Ep. II.411. Feilb.*

I. ♀ **Fremmer**, en. (ænyd. fremmere;

l. br.) til II. fremme, især i bet. 1: befordrer; beskytter. *Moth.F356.* Suhm, den Lærde . . Videnskabernes høimodige Fremmer og Understøtter. *Rahb.LB.II.91.* er Sejrerherren ikke Befrier, Fremmer, Lysbringer. *JPJac.II.54.* vore Nationalitetens Undertrykkere har været, successive, ja samtidig, vor Kulturs Fremmere. *VilAnd.N.57.*

II. **fremmer**, adj. og adv. se fremmere. **fremmer-**, i ssg. [fʁəm^(o)ər-] (glda. frammer-; uden for dial. (se *Feilb. u. fram-ende*) kun arkais.) af fremmere 1.2 m. bet.: forrest; for-. † **-ben**, et. d. s. s. Fremben. *Sort. Poet.75.* **fremmere**, adj. og adv. komp. [fʁəmərə] (nu kun dial. fremmer. *LTid. 1724.566. Feilb.*). (glda. fremre, frammer som adj., framvær som adv., cda. frambræ som adj. (*ValdLov.2.13*), framvær som adv., oldn. framarri, fremri som adj., framarr, fremr som adv., jf. got. framis, adv.; komp. af frem; jf. fremmost) 1) som adj. 1.1) (sj.) m. bet. af komp.: længere fremme (end noget andet). en raa Bortmejsling (paa en figur), som maa forudsættes at være bleven dækket af en Figur i et fremmere Plan. *EHannover.(Pol.²⁷,1905.2.sp.4).* || † m. tidsbet.: mere fremrykket. Hvormange læse Homeer og Virgil i fremmere Alder? *Johns Boye.H.VIII. 12*) (nu kun dial.) m. bet. af superl.: længst fremme; forrest. *Moth. F356.* en forgyldt Løve . . som holder med sin højre opløftet fremmer Foed en forgyldt Piil. *LTid.1724.566. Feilb. 2* (nu sj.) som adv.: længere fremme. Han staaer fremmere i Raden (o: rækken) end den anden Person. *VSO. MO.* || som grads-adv.: i højere grad. *D&H. Fremmer-hal*, en. (arkais., sj.) forhal. *Ing.VSt.55.*

fremmerlig, adv. se fremmelig.

† **Fremmer-red(e)**, et. d. s. s. Fremred(e); om forparten af et dyr: *(hesten skal være) Ret skabt, og ikke skeu i bag og fremmer-rede. *Sort.Poet.70.*

Fremmers, et. [fʁəm'ørs] (især jy. **Framme(r)s**). flt. (sj.) -er (*Sal. III. 1037*). (smst. af frem 1.1 og Hus (jf. Bryggers, Stegers osv.), sml. jy. framhus, køkken, bryggers, glda. fram-, framhus, oldn. framhus, forstue; dial.) den forreste del af stuehuset i glgds. bondegaarde, der brugtes til køkken og bryggers (undertiden ogs. til stald, redskabsrum olgn.) og desuden tjente som indgang til stuen; nu oftest kun om det rum, der benyttes til køkken (og bryggers) ell. om forstuen foran dette (jf. Fremgulv). **Fremmers** . . kalder bønderne det sted, uden for deres stue, hvør de brygger, bager, kåger, og gør anden grof gerning. *Moth. F356.* hun (havde) forladt **Fremmerset** for at dække Aftensbordet. *Blich.(1920).VI.143. MDL.* (hun) trykkede paa Klinken, og de traadte ind i **Fremmerset**. *Gjel.GL.343.* Han sidder vagtsom, vøgtende paa Lyd og Bevægelser fra **Frammers** og **Bryggers**, fra Udhus og Gaardsrum. *Skjoldb.A.45. Sal.² VIII.630. Feilb. Aarb.LofLF.1920.38.* || (sj.)

mindre rum foran et andet værelse; forstue. Derpaa stiledede han da efter Stuen, og gik ind i Fremmerst. *Grundtv.Snorre.II.174. smst.II.238. jf. Hjælpe.O. om forsal: * (han) Steeg op ad Trappens Steen; | Det var saa længe siden, han satte sine Been . . | I dette Frammers bredt . . | Da aabned Svenden Døren, | I Salen kom han ind. Winth.HF.263.*

fremmerst, adj. se fremmest.

Fremmerstavn, en. (sj. -stavn). 10
(arkais.) forstavn (jf. Fremstavn). *DFU. nr.214. Hauch.SD.II.169.* han skuer ud fra fremmerstavn for at opdage de lave kyster. *ADJørg.I.380. JObr.SD.IV.24. jf.: *Du (: Stevns) som saa højt Dig bryster | som Sjællands Fremmerstavn. Rich.II.144.*

fremmest, adj. og adv. superl. ['frøm-
æsd, sjældnere 'frømsød] (nu næsten kun arkais. fremmest ['frøm'ærsd] *Grundtv.Snorre. II.344. CKMolb.Dante.I.9. Sal.²III.639. —* ogs. (l. br.) fremst ['frøm'sd] *FyensV.²²/1921. 3.sp.3. især som adv.: Oehl.(1841).III.119. ADJørg.I.375. Rode.SF.146.* (glida. frammerst, fremmest som adj., framerste, fremmerst som adv. (Mand.176. Brandt.RD.I.211), oldn. fremstr som adj., framast, fremst som adv.; superl. af frem 1.1; jf. fremmere)

1) (uden for dial. næsten kun bibl. ell. hos sprognere) som adj.: forrest. (hesten) satte de to fremmeste (1871: fremmeste) fødder paa Heliodorus. *2Makk.3.25 (Chr. VI).* præsterne (gik) altid ind i det fremmeste (1819: forreste) tabernakel. *Hebr.9. 6 (Chr.VI).* i Macassar og Celebes lade (kvinderne), for at formere deres Deilighed, udrive de fire fremmeste Tænder, og sætte andre af Guld i deres Stød. *Kyhn. PE.15. (de) lovede dem, at de ved Enteringen . . skulde vorde blandt de Fremmeste. Blich.II.38.* Paa hans . . Plads ved Pulten i det fremmeste Værelse. *Pont.LP. VI.133. Feilb.* det fremmeste Forben, højre Forben. *AarbFrørborg.1920.88. || uden (udpræget) steds-bet., om hvad der indtager en fremskudt plads, især p. gr. af dygtighed, kvalitet olgn. en af Københavns fremmeste Sagførere. Kilde.H.422.* Undersøgelsen af barnets interessestid er en af barnepsykologiens fremmeste opgaver i øjeblikket. 50
EdvLehm.BY.42. 2) som adv. 2.1) (nu næsten kun bibl. og arkais.) som steds-adv.: forrest; foran. skytterne gik fremmest (1871: fremmest) i hæren, og de, som vare for i spidsen, vare alle vældige folk. *1Makk. 9.11 (Chr.VI).* *Oehl dig fremst i Flokken! | Saa storme vi. *Oehl.AV.105.* Fremmest i Taagen lyste tydeligt en Qvindeskikkelse. *HCAnd.IV.377. || (l. br.) uden (udpræget) steds-bet., om hvad der foretrakkes, indtager den ypperste plads olgn. Blandt denne Slags Digtere staaer . . Wessel fremmest i Spidsen. Oehl.Svar.7. Ploug.I.275. 2.2) om rækkefølge og grad: fremfor alt; i særlig høj grad; især. At vi fremmest og for alle Ting fik søge Menneskenes Formerelse*

hos os. *OeconT.III.43. Ing.VSt.249.* nu næsten kun i forb. først og fremmest: *Slangge.ChrIV.1182.* han vidste at gjøre sig yndet af . . Herremænd, og først og fremmest da af Kongen selv. *Grundtv.Snorre. III.280.* Lad os nu først og fremmest see til at komme hjem. *Hz.III.151.* Hr. Skræddermester G —. De skal først og fremmest betales. *Bagger.IA3.* Tager eder først og fremmest (1819: fornemmeligen) i Vare for Farisæernes Surdej, som er Hykleri. *Luc.12.1(1907).* || (sj.) som tids-adv.: først. (fyrbaderne) som altid stod fremmest for Tur og Død, om Skibet led Fortræd. *A Kohl.MP.II.204. jf.: først og fremmest laante de mine Penge, og saa raabte de mig Ørerne fulde om deres Ærlighed. Luxd. FS.41.*

Ø **frem-mumle**, v. [4.2] [-mom'lø] vbs. -ing. m. h. t. ord, ytringer olgn.: frem-sige paa en mumlende maade. *Frank.A.54.* den søvndyssende Monotoni i de frem-mumlede Bønner forfeilede ikke deres Virkning. Jeg faldt i et Blund. *Holst.IV. 281. Skjoldb.KH.34. I.-møde*, et. (af S&B. betegnet som no.; især emb.) brugt som vbs. til II.-møde. Befolkningens Fremmøde paa Tinge. *PJJørg.R.18.* Forventningen om (morderens) Fremmøde i Skranken (o: i højesteret). *Pol.¹/1916.2. II.-møde*, v. [4] [-,mø'dø] vbs. jf. I.-møde. (< MO.; især emb.) give møde, især for retten og efter tilsigelse; møde frem. *S&B. Pol.¹/1914.3. || (l. br.) i forb. m. med; overf.: Det er ikke meget nyt Stof, Hr. O. har kunnet frem-møde med (i sin bog). Aftenbladet.²²/1896. 2.sp.1.*

frem-over, adv. ['frøm,'øu'ør] (vist efter sv. framöver, no. framyver) 1) (af S&B. betegnet som no.; l. br. i talespr.) til frem 3: forover; fremefter. Han sad i sin Armstol bøjet fremover, rygende paa sin korte Pibe. *Drachm.F.I.178.* Man ser ham svinge rundt og styrte forover udover Brinken bag Rosenbuskene. Han er borte. Klara presser Hænderne mod Ørene og kryber fremover med et Skrig. *Rode.Dg.228.* Den lille Fremdrift, som Insektet lider under Stillestaaen, modvirkes . . ved, at Vingerne afbøjes stærkere under Føringen nedad og fremover. *NaturesV.1914.135. || (sj.) til frem 3.4, m. tids-bet.* Tyskland vil . . for længere Tid fremover have sine Hænder fulde med sine indre Affærer. *DagNyh.²⁰/4 1919.6.sp.2. 2) † til frem 4, betegnende, at noget springer længere frem end, rager ud over noget andet; udover. vAph.(1764).* † **fremover-bygget**, part. adj. [2] om bygningsdele: som rager ud over noget andet; fremspringende. frem over bygt Arbejde. *vAph.(1759).* -bøjet, part. adj. [1] (sj.) foroverbøjet. hun sad . . lidt fremoverbøjet, med det ene Knæ over det andet. *Pont. LP.VII.30. † -hængende*, part. adj. [2] d. s. s. -bygget; ogs., om fæstningsværk olgn.: fremskudt. *vAph.(1759).*

Frem-pant, et. [3.2] (*jur.*) overdragelse af panteret til andre; pantsættelse af pant ell. panteret. *MO. EMøller.Dækningsadgang. (1892).294.* Panthaveren er . . berettiget til at overdrage Panteretten eller „pant-sætte“ denne : give Pantet i Frem pant. *Torp.652.* || (*sj.*) *konkr.* Pantsætter Pant-haveren det til en anden, maa denne ikke pantsætte Frem pantet for høiere Sum, end han selv har det for. *Schytte.IR.V.227.* † **-pege**, v. [4] betegne ell. fremhæve noget ved at pege derpaa; udpege; ogs. i al alm.: fremhæve; gøre opmærksom paa. *Vil du see | (naturens) Mesterstykker, Flora dem frempeger | I overdaadig Pomp. *Zellitz.NH. 41. (de)* vilde frempege den uberegnelige Masse af Kundskaber, disse Værker (: *Suhms*) have udkrævet for at blive til. *Rahb.Suhm.A. W -pible, v. [4] (*l. br.*) pible frem. *Ev.IV.44.* *Dybets Vand i Fauren | Frem piblede. *Bagges.NblD. 297. (hendes)* frem piblede Taarer. *Ohand.VV.126. bil- ledl.:* *Forfærdelse | Og Dod frem pibler, hvor jeg triner. *Ev.I.69.* || (*sj.*) m. tilknytning til -pippe. Spinkle grønne Kornspidser frem pipler af Markens sorte Muld. *Nans.M.46. W -pine, v. [4] [-pi'ne] (*l. br.*) bringe for dagen ved pinsler, tvang olgn.; fremtvinge; især uegl.: Angeren og Skylden frem pinner ethisk Forsoningen. *Kierk.IV. 284.* Det var, som om han skulde frem-pine hvert Ord, han sagde. *MO. W -pip-pe, v. [4] (*l. br.*) især om noget i forhold til omgivelserne smaat ell. spædt, fx. planter: komme til syne; tilte frem. Naar jeg ikke seer Solen staae op, saa er jeg ikke rigtig den hele Dag. — See, hvor herlig den frem pippet! *Skuesp.II.5. 3.* en lille grøn Plante, der frem pippede mellem Moset. *Bagges.DV.IX.372.* de hist og her i Floden frem pippede Smaaøer. *sa.L.I.187. Schand. O.I.139. jf. (spøg.):* I Skyggen af det an-selige Etatsraadinde volumen frem pippede Datteren . . tæt indhyllet i et hvidt Over-stykke. *sa.TF.II.242.* || † om kilde olgn.: pible frem. *vAph.(1764).* † **-plov**, en. [1.1] forplov. *Adr.1761.166. -pote, en. [1.1] (*sj.*) forpote. *JVJens.NG.125. sa.TL.125. -raa-dig*, adj. [-ra'di] (vel dannet efter fremherskende og eneraadig; *sj.*) dominerende; fremherskende. *Sibb.Aa.I.131. D&H. I. -ra-ge*, v. [4.1] [-ra'qø] (*sj.*) skrabe ell. rage frem (med en ildrager olgn.). Af fremrage Gløderne paa Skorstenen. *VSO. MO. II. -rage*, v. [4.1 slutn.] [-ra'qø] vbs. -ning (*s. d.*) (*jf. ty.* (her) vorragen; i talespr. rage frem; nu næsten kun i præf. part., se II. -ragende) 1) i egl. bet.: hæve sig op over ell. staa frem fra noget. *vAph.(1759).* Højt fremragende hans Kæmpeskikkelse over alle hans Krigere. *Blich.II.510.* den van-vittige Hertug Magnus, hvis Steenbilled vi nys saae fremrage i Kirken. *HCAnd.IX. 182.* Petri Kirkespir fremragede i bløde, violette, æventyrlig forskjønnende Farver. *Goldschm.IV.24. 2)* overf.: udmærke sig frem-****

for andre ved særlige egenskaber olgn. (*jf. II. -ragende* 2). Dette var allerede en Frem-ragen af Personligheden, som ikke kunde taales. *Heib.Pros.VII.313.* den Overlegen-hed, hvormed Schiøtt fremragede. *Goldschm. III.313. I. † -ragende*, et. (af II. -ragen-de) 1) hvad der springer ell. træder frem, hæver sig op over noget andet; fremspring. *vAph.(1759,1764).* II. **-ragende**, part. adj. [-ra'qøne] (*jf. ty.* hervorragend; egl. præf. part. af II. -rage) 1) (*nu l. br.*) til II. -rage 1. (*dyret har*) et lidet langagtig Hoved med 2 fremragende Horn. *LTid.1734.336.* bag et fremragende Klippeestykke. *Oehl.ØS. 200.* trende Stokværk, det ene bygget ud over det andet med fremragende udhugne Bjelkehoveder. *Blich.(1920).VII.75.* paa alle fremragende (*Chr.VI:* ophøiede) Høie, paa alle Bjergenes Toppe. *Ez.6.13.* Sjællandsmod Nordvest fremragende Odder og Pyn-ter. *Frem.DN.64. 2)* (< *VSO.1802*) til II. -rage 2: som udmærker sig fremfor andre ved særlige egenskaber olgn.; fremstaaende; fremtrædende; især om usædvanlig godhed, dygtighed olgn.: udmærket. Fremragende Egenskaber, Fortienester. *MO.* den Begi-venhed i hans Barndom, som han selv fandt fremragende fremfor alle, var en Stranding. *Goldschm.VIII.285.* Bankdirek-ter W. var en fremragende offentlig Mand. *Tops.III.230.* jeg vilde sætte Pris paa at se en saa højt staaende, en saa fremra-gende Embedsmand i mit Hus. *Schand. VV.179.* (*en bog*) der i fremragende grad er blottet for enhver skarpsindig problem-stilling og besvarelse. *Arup.H.7.* skønt jeg ikke fandt (*hans*) Svar noget videre frem-ragende, folte jeg mig ild, tilmode. *Buchh. UH.15. W -ragen-hede*, en. (*sj.*) til -ra-gende 2. religiøst seet (*er der*) ingen Fremragenhed . . uden en Apostels paradox-dialektiske Myndighed. *Kierk.VII.337. smst. VIII.79. W -ragnig*, en. [-ra'qøne] flt. (*i bet. 2*) -er. 1) (*sj.*) som vbs. til II. -rage 1. *MO. 2)* *konkr.:* hvad der rager frem (*jf. I. -ragende*). en Indsnøring eller Fremrag-ning paa Pælerodens eller Stængelens Sam-menstødningspunkt. *Drejer.BotTerm.10.* de smalle Fremragninger, der løbe tværs over Klipperne. *Hauch.V.350.* Læderhuden . . er tæt besat med ganske smaa, keglefor-mede Fremragninger, Hudpapillerne. *Sal. IX.70.* || (*nu næppe br.*) om fremspring olgn. paa bygninger. *vAph.(1764).* Taarnets Rand var omgivet af Tinder og Fremragninger. *Hauch.IV.94. -red(e)*, et. [1.1] (*jf. Frem-merred(e)* samt II. Forred(e); *dial.*) den for-reste del af en vogn. HjælpeO. spec. om den forreste aksel m. tilhører: *MDL. Thorsen.137- se*, en. [3] (*sj.*) rejse fremad, mod maalet (*mods. Tilbagerejse*). Min Plan til en videre Fremreise var allerede lagt. *Bagges. L.I.400. MO. D&H. -ryk*, et. (*sj.*) vbs. til fremrykke 2.1. For hvert kort Fremryk (: af de dansende) gjordes der et længere

Holdt med Dans paa Stedet. *AndNx.SD.* 126.

fremrykke, v. [*fremrøge*] -ede. vbs. -ning (s. d.), jf. *Fremryk.* (vist efter ty. (her-)vorrücken, fr. avancer; til frem 3)

1) † trans.: bevæge ell. flytte fremad (i ryk); rykke frem. Grændseskiellet, som var flyttet tilbage, maatte noget fremrykkes igen. *VSO.*

2) (oftest i præf. part. ell. som vbs.) \mathbb{W} intr.: bevæge sig fremad (i ryk). 2.1) i egl. bet. Pastor Kallesen! sagde hun atter fremrykkende paa Skammelen, mens Præsten rykkede tilbage. *Schand.AE.337.* han (blev) et sort fremrykkende Punkt var . . Hurtig blev Punktet (o: en vogn) større og antog faste Omrids. *sa.TF.II.336.* || især om en hær: avancere (1.1). *naar Fienden fremrykker . . da dræber hand i sær | Den, hand bevæbnet seer. *Holb.Paars.138.* Stedse langsommere . . blev (hærens) Fremrykken. *Blich.II.515.* de fremrykkendesoldater | 2.2) (nu sj.) overf. en Lov, der vil standse Menneskets Fremrykken til Forældelse, og qvæle hans Stræben efter Fuldkommenhed. *Birckner.Tr.84.* Dagbogen i sin videre Fremrykken bliver sparsommere og sparsommere (i sine meddelelser). *Kierk.I.282.* Deres Samtale er en stadig Sagen og Undflyen, Fremrykken (*Brandes.E.40.* 30 *Avanceren*) og Tilbagevigen. *Brandes.IV.30.*

3) part. fremrykket brugt som adj. (< *VSO.* 1802; jf. ty. vorgerückt, fr. avancé) \mathbb{W} som er naaet et vist (ret langt) stykke frem (i tid ell. udvikling), er kommet til et vist (temmelig fremskredent) standpunkt, har gennemgaaet en vis (ret betydelig) udvikling. 3.1) i forb. m. en nærmere bestemmelse (især et adv.), der angiver udviklingens ell. fremskridtets grad || (nu sj.) om levende væsen, især person; kun i forb. m. præf. i. Rigtigere var det at udtage (falkene) som Unger — mere eller mindre fremrykkede i Alder — af Rederne. *PVJac.F.315.* de adskilligt yngre, hvilke han som modnere eller dog mere fremrykket i Aar og Erfaring . . paavirker. *Brandes.III.348.* || om handling, virksomhed, udvikling osv. En i samme Forhold fremrykket Udvikling af Tænkeevnen. *Molb.(MO.).* Da han kom ind, var Maaltidet langt fremrykket. *Goldschm.VII.636.* Mærket (var) allerede saavidt fremrykket, at han ikke kunde skjæle Nogen. *Etlar.DV.189.* || om tidsrum. Aftenen var nu . . saa fremrykket (o: det var blevet saa sent), at det var Tid at tænke paa Oprud. *Pont.FL.119.* (nu sj.) om leve-tid: (læsebogen skulde være) tienlig til Brug ved Veiledning i Modersmaalet for den yngre, men dog alt noget fremrykkede Alder. *Molb.LB.III.* Sommer og Vinter staaer jeg selv nu i en stærkt fremrykket Alder tidlig op og gaer mig en Tur. *Davids.KK.129.* 3.2) m. prægnant bet. || om person; kun i udr. som fremrykket i aar, af (ret) høj alder; (temmelig) gammel. den

høiærværdige Forfatter, der skjøndt fremrykket i Aar dog endnu . . staaer udmærket iblandt os. *Kierk.V.36.* jeg er gammel, og min Hustru fremrykket i Alder (1819: bedaget). *Luc.1.18(1907).* || (l. br.) om virksomhed, udvikling osv.: som er foraget (temmelig) stærkt, har naaet et (ret) højt standpunkt. Den fremrykkede Oplysning. *MO.* || om tidsrum: (temmelig) nær ved sin afslutning. Natten er fremrykket (*Chr.VI.* fremgangen), og Dagen er kommen nær. *Rom.13.12.* Aftenen var nu fremrykket (o: det var langt ud paa aftenen, det var sent om aftenen). *Drachm.V.121.* om tidspunkt ell. tidsafsnit: som ligger (ret) nær ved et tidsrums afslutning; sen. *MO.* paa dette fremrykkede tidspunkt var selskabets stemning ret høj | trods den fremrykkede aarstid er vejret mildt | om alder: (ret) høj. *MO.* den Hvide, min fremrykkede Alder udkræver. *RSchmidt.BH.36.* Han havde allerede i en fremrykket Alder giftet sig med en ung Enke. *Drachm.V.48.*

Fremrykning, en. (især \times) vbs. til fremrykke, især i bet. 2.1; oftest efter præf. i ell. u. d. er. *vAph.(1764).* de Svenske drog bort, Willisens Hær var i Fremrykning. *Goldschm.NSU.VII.41.* Alle, som hørte Lyden af deres Mængde og Mængdens Fremrykning (*Chr.VI.* fremfart) og Vaabenbraget, skjælvede. *IMakk.6.41.* (*skydevælsen*) foretages først paa Stedet, derefter under Fremrykning og Tilbagegang. *Skyde-regl.13.* jf.: den tilbageglidende Bølge møder en anden Bølge, der er i Fremrykning. *IngvBond.Jorden rundt.(1891).20.* -række, v. [4] vbs. -ning (*vAph.(1764).* *VSO.*). (gl. d. framrække (*GldBibl.84.* *Postil.64*)) 1) (nu l. br. og oftest i perf. part.) \mathbb{W} trans.: række (noget) hen til ell. hen imod (en). de fremrakte (1871: rakte) alle hænderne til himmelen, og gjorde bøn. *2Makk.3.20(Chr.VI).* (*munkene*) fremrække ikkun deres Pose, og gaa ikke ud af deres Kløstere, uden for at tigge. *LTid.1731.601.* F. fremrakte den blanke Daler, som Kapitajnen havde givet ham, og sagde: „Jeg har Lidt til Bedstemoder.“ *Goldschm.VII.278.* (*han*) kysede smilende den fremrakte Haand. *JPJac.I.151.* overf.: han har jo povet sig ud paa farlige Veje — men jeg, jeg rækker Haanden imod ham — gid han ikke vil undlade at gribe den fremrakte Haand. *Schand.AE.166.* 2) † intr.: rage frem. *vAph.(1764).* -sagn, et. (især arkais., sj.) 1) [3.4] spaadom om fremtiden; forudsigelse. *MO.* *aldrig blev hans (o: spaamandens) fremsagn om vort land til løgn. *NMøll.Antig.67.* 2) (egl. vbs. til frem-sige 1 ell. sige frem, jf. oldn. framsogn) udsagn; ytring. *MO.* -sagt, part. adj. (vel egl. perf. part. af fremsige 2 ell. sige frem; optaget fra dial. af Grundtv.; jf. jy. framsagn (*Feilb.*) samt -sigende, -talende; i udr. for dial. kun hos sprognere) som er djærv og dristig i sin tale; som siger sin mening

lige ud; ogs. (nedsæt.): aabenmundet. Han var meget fremsagt af sig, men vidste ogsaa godt at føie sine Ord. *Grundtv.Snorre. II.3. smst.91. sa.E.81.120. Barfod.F.I.59. jf. MDL.(Lolland, Taasinge). -salg, et. [3] (sj.) videre salg af noget, man har købt. Forbudet mod Fremsalg af Theaterbilletten . . er forældet . . og stridende imod Theatrets (tarv). *Dagbl.^{21/10}1869.2.sp.3. D&H. || spec.: detailsalg. D&H. -seende, part. adj. [3.4] (sj.) som kan forudse det tilkommende; frem-synet; ogs.: forsynlig; forudseende. Trajan, vaabændierv og fremseende, (lagde) det hele Daciens . . under romersk Herredømme. *Engelst.Forsv.207. MO. D&H. -sende, v. [-sæn'ə] vbs. -else (Moth.S118. Tjenestereg. 39). (ænyd. d. s.) 1) [3.s] (nu især emb., se ndf.) sende (noget). jf. PEMüll.³369) til bestemmelsesstedet (jf. -skikke). siger, at Herren haver dem (o: æslet og føllet) behov, saa skal han strax fremsende (1907: sende) dem. *Matth.21.3. fremsende en Hilsen, en Foræring. VSO. Forgjæves fremsendtes Løsepenge . . Ditmarskerne afslog at udlevere de Faldnes Legemer. Blich.II.521. || nu især (emb.) m. h. t. skrivelse oln. Kong Carl . . fremsendte (ikke) sin Confirmation derpaa (o: paa Halmstad-forliget 1450) til Helsingborg, som lovet var. *Holb.DNB.201. Hylting.HJ.351. Forefremmelseslisterne . . fremsendes for Officerernes og Ligestillede Vedkommende til Krigsministeriet. Tjenestereg.39. jf. DSt.1922.137.140. 2) [4.1] (nu sj.) bevirke, at noget kommer til syne; frembringe; udsende. *Lynet fremsendes | Af Skyen. *Pram.Stærk.262. *hver Straale, den (o: solen) fremsender. Rein.(Rahb.LB. I.213). jf. bet. 1: *hvad din Tanke drømmer, | det skal jeg for dit Øje snart fremsende. *CKMolb.Dante.I.100. -sige, v. [4.2] [-sɪl'(q)ə] vbs. -else, jf. -sagn. (glda. framsighe, -seyæ, jf. oldn. framsaga, framsigelse, framsegjari, person, som fremsiger noget; sml. -sagt, -sigende) 1) \cup fremføre ell. frembringe (ord, sætninger oln.) mundtligt; udtale (især: højtideligt og med vægt). det højtidelige Løfte, Eders Læber skulle fremsige. *Engelst.Nat.228. enhver, der ikkun kan fremsige enkelte Ord af et Sprog . . taler ikke dette Sprog. *Molb.NTidsskr.IV.603. (hun) fremsagde dæmpet et Skriftstod om den kanaanæiske Kvinde. *JVJens.EE.8. || nu især: foredrage (2); deklamere (1). det tilkom ham at fremsige eller oplæse Vedtægterne . . paa Tinget. *Molb.DH.I.131. Michael Wiehes Fremsigelse af „Det er ganske vist.“ *HCAnd.VIII.343. Schand.O.II.262. 2) (nu næppe br.) give andre mundtlig oplysning om noget ukendt ell. uvist; komme frem med; aabenbare (2.1); røbe. han (turde) ei fremsige sine Hiertens Tanker. *Suhm.II.204. Han lovede at ville fremsige alt, hvad han vidste derom. *VSO. Mynst.PK.454. -sigende, part. adj. (part. af -sige 2; dial.) d. s. s. -sagt. *Leth.(1800). Feilb. \ -sigt, en. [3.4] blik, syn ud i***************

fremtiden (jf. -blik, -syn). lad mig altid beholde i det mindste syv uopfyldte Ønsker! Lad deres Regnbue stedse forskjønne min Fremsigt. *Bagges.LI.275. -skaffe, v. vbs -else (MMackeprang.Nordslesvig.(1910).78). (< VSO.1802) 1) [3.3] (især emb.) sørge for, at noget kommer i hænderne paa nogen ell. bringes et sted hen; skaffe til veje; tilvejebringe. At fremskaffe Bevis for noget. *ASØrsted.(MO.). MMackeprang.Nordslesvig.(1910).78. 2) [4.2] (l. br.) sørge for, at noget (noget skjult, upaaagtet) kommer frem; bringe for dagen. ved Kobberstiksamlingen . . var Opgaven den at fremskaffe en Mængde for Haanden værende Stof, som i tidligere Tider havde ligget upaaagtet hen. *JLange. I.267. -skikke, v. [3.3] (glda. framskikke; nu næppe br.) sende (nogen ell. noget) hen til en person ell. et sted (jf. -sende). med mindre lovligens Bevisis, at hand i saadan Forfald haver været, at hand hverken selv haver kundet mødt, eller fremskikket sin Fuldmægtig. *DL1—4—31. *Af samme Skyldighed jeg her [Fremskikker mine Gaver. *Reemb. I.137. || m. h. t. dokumenter oln.: fremsende. Ingen skal fremskikke sit Hiemmelbrev til Tinge, uden han sender det Bud derhos, som fuldmyndig (er). *DL1—11—3. Slange. Chr.IV.1021. \cup -skinne, v. [4] [-sgen'ə] (ænyd. framskinne; især poet., nu sj.) 1) i egl. bet.: komme lysende ell. straalende til syne; lyse ell. skinne frem (jf. -lyse, -straale). *JSneed. II.285. *Morgenrøden vil fremskinne brat. *Grundtv.Kvædl.268. en temmelig bred Mund med tykke Læber, mellem hvilke fremskinnede de . . snehvide Tænder. *Blich.(1846).I.35. || billedl. 1907: fremskinner (1819: fremstraaler; 1907: bryder frem) og morgenstiernen oprinder i eders hierter. *2Pet.I.19(Chr.VI). Borrebye.TF.719. om et nyt tidsrum, en ny æras begyndelse: *Snart skal den lyktsalige Morgen fremskinne, | Som Skioldungens Land . . skal frie. *Pram.Stærk.292. *Naar næste Vaar fremskinner da igjen, | Og vækker Rosen af sin Vinterdvale. *Blich.(1920).V.177. 2) overf. 2.1) især om (udmærkede) egenskaber, evner, følelser: lægge sig for dagen; vise sig; aabenbare sig. ndi alle (Jeanne d'Arc's) Gierningere fremskinner . . Candeur og Simplicitet. *Holb.Heltind.II.363 (jf. u. brillere 2). saa fremskinner der dog unegtelig en vis Ædelmodighed af hans Opførsel ved denne Leilighed. *Ev.VI.181. Den schweitzerske Giestfrihed og Redelighed . . fremskinnede af alle Ansigter. *Bagges.DV.IX. 327. i forb. m. l. ad e: lægge for dagen; aabenbare. (Generalstaterne) lode fremskinne nogen Viderværdighed imod Sverrige. *Slange. Chr.IV.1206. Gylb.VII.96. || (jf. ty. erscheinen, lat. elucere) † om bog oln.: udkomme. det Exemplar hvorefter denne nye Edition fremskinner, kommer Forleggeren til at staa 180. Livres. *LTid.1724.770. 2.2) iræde særligt frem, vise sig paa en fordelagtig maade, især p. gr. af udmærkede egen-*****************

skaber olgn., der overstraalet andre. ligesaa meget som Jødernes Navn formørkedes, saa fremskinnede meere og meere de Christnes. *Holb. Kh. 115. Baggés. I. 55.* Blandt disse (*skønne piger*) fremskinnede Margaritha som en virkelig Perle blandt Kvinder. *Blich. (1920). X. 126.* || *part. fremskinnende som adj., om egenskaber, evner olgn.* disse Rigers Regentere .. have vidst at skionne paa saadane iblandt deres Under- 10 saatter fremskinnende Meriter, hvorved de sig frem for andre have distingveret. *LTid. 1724. 1.* denne elskværdige (*pige*), hvis fremskinnende Fortrin hun .. beundrede. *Rahb. Fort. I. 105.* ☐ **skride**, v. [-sgrî'ðø] vbs. **-ning** (s. d.), *jf. -skridt.* (*ænyd. d. s.; næsten kun som vbs. ell. i part. som adj.*) 1) [3] *bevæge sig fremad.* 1.1) (*nu sj.*) i egl. bet. *Kiølen .. | Fremskridet til Maalet. *Pram. Sterk. 267.* Kun langsomt fremskred 20 den fjendtlige Hær. *Blich. (1846). IV. 58. OK Molb. Dante. II. 22.* 1.2) *overf., om fortsat virksomhed ell. udvikling.* et Par Bemærkninger om Eventyrenes Tilbliven og Fremskriden. *HCand. VIII. 315.* (*digtet er*) en med Rejsen fra København til Aarhus og videre til Viborg .. jævnt fremskridende Beskrivelse. *Vilh. And. Litt. III. 289.* || *om tiden: forløbe.* *Som Tiden stille stod, saa langsom den fremskridet. *Falst. Ovid. 130.* 30 || *især om udvikling til et bedre, højere standpunkt.* Bondestændens Agerbrug er virkelig i Fremskriden til det Bedre. *Olufs. Ny Occ. I^o. 156.* Hvad om Tydslands langsommere Fremskriden netop af denne Aarsag længst holder Gangen ud (o: *tillader det bedre at følge med i verdensdramaet*)? *Bagges. L. I. 375. Mynst. Tale. (1843). 8.* || *part. fremskridende som adj.: fremadskridende; tiltagende; stigende.* Arvefæstet for- 40 ener sikkert Grundæierens med Fæstetens Interesse og med Eiendommens fremskridende Cultur. *Estrup. Saml. Skrifter. II. (1851). 320.* Man havde .. udstedt en Række vilkaarlige Skattelove (fjorten Klasser af Skattepligtige efter fremskridende Skala). *Brandes. MB. 36.* || *part. fremskreden som adj. 1. om virksomhed, tid, udvikling: fremrykket.* Drikkelaget er fremskredet. *Drachm. F. II. 84.* Skumringen var .. saa fremskreden, 50 at Ansigtets Træk ikke kunde skælnes. *Pont. FL. 118.* Danmark indtager, hvad folkeoplysning angaar, et fremskredent (o: *ret højt*) standpunkt | 2. om person: (*højt*) udviklet i aandelig ell. kulturel henseende. *Mynst. (MO.).* De Fremskredne af National-liberalismens Førere holdt jo paa den almindelige Stemmeret. *Schand. O. II. 76.* (*han*) var en saare forstandig og derfor ogsaa fremskreden Mand. *Pont. F. I. 241.* *jf.: vor fremskredne, naturalistiske Tid. sa. LP. VII. 43. 2) [4] (sj.) vise sig; komme til syne.* *Naar Sol gaar ned, de Stjerner smaa fremskride. *Ing. RSE. II. 67.* || *om optræden, adfærd: af den Anstand, hvormed vi fremskride ved vor første Indtrædelse .. afhænger ofte*

det Held og den Fremgang, der siden venter os. *Hauch. I. 42.* **-skridning**, en. [-sgrî'ðnen], [-sgrîð'nen] vbs. til -skride, *især i bet. 1.2* || (*l. br.*) ♪ *trinvis opad (ell. nedad) følgende gentagelse af samme figur ell. formel; progression.* *Musik. L. (1801). 93. Musik. L. II. 212.* || (*sj.*) d. s. s. -skridt 2. en Rasen uden Fremskridningens og Udviklingens Endemaal. *Heib. Pros. II. 404.* **-skridt**, et. 1) (*l. br.*) til -skride 1.1: *skridt ell. bevægelse fremad.* *MO. Gymn. I. 207.* || (*jf. bet. 2*) *billedl.* faa ere de, der, som den tibulliske Guldberg, ved hvert Skridt paa Banen, gjøre et Fremskridt. *Rahb. Tilsk. 1797. 557. sa. E. I. 59. 2) (<vAph. (1764); efterty. fortschritt, fr. progrès) til -skride 1.2: fremgang (3); ofte i forb. gøre fremskridt.* Han saae Ildens .. uformodede Angreb paa Nicolai Taarn .. Ildens Fremskridt, dens hæftige .. Anfald paa nærliggende Bygninger. *Rahb. LB. I. 516.* Sygdommen gjorde hurtige Fremskridt. Henad Elleve kom der et første Krampetilfælde, og efter den Tid blev de ved at gentage sig. *JPJac. II. 259.* || *især om udvikling til det bedre i kulturel ell. politisk henseende.* naar (*præster*) optraadte politisk som Korporation, var de i Regelen mod borgerlig Frihed og social Fremskridt. *Schand. O. I. 184. Drachm. D. 50.* Det sociale og økonomiske, — Madspørgsmaalet, — var foreløbig ogsaa det eneste, man interesserede sig for og talte om. Nogle saae paa dette Faktum som et Fremskridt, andre betragtede det som en Tilbagegang. *JakKnu. F. 312.* Fremskridt i sproget. *Jesp. (bogtitel. 1891).* || *hertil bl. a. Fremskridtsby, -fjendsk, -fjendtlig, -kvinde, -mand (foregangsmand; person, som ønsker reformer. Tops. III. 57. Stilstandsfolk og Fremskridtsmænd. Hørup. II. 3. CSPet. Litt. I. 626), -meneske, -parti (især polit.: reformivrigt parti. det conservative Parti og Fremskridtspartiet. Hauch. MfB. 278. Hørup. II. 15. Sal.³ VIII. 920), -venlig ofl. -skud, et. (ænyd. d. s. i bet. „opsættelse“, „appel til en anden ret“; vbs. til -skyde 1) til -skyde 1. || † *jf. -skyde 1.1: det at kaste en keglekugle efter keglerne. Moth. S400.* || (*gy.*) *jf. -skyde 1.1; i udtr. som faa et godt fremskud, om korn ell. kreaturer: vokse godt til. Feilb. || (sj.) til -skyde 1.3; konkr.: fremspring.* det fremspringende Parti (*i tegningen paa servietten*), der ved Mønstræts Gentagelse giver Byen mod Vandet en regelmæssig Række Fremskud, (*er muligvis*) tænkt som Befæstning. *HistMKbh. VIII. 350. 2) (nu næppe br.) til -skyde 2. om planter fremvækst.* befordre Sommer-Vexternes Fremskud. *LTid. 1745. 603.* det (*er*) umuligt, ved saadan Drivning at forhindre Fremskud af Vandgrene. *Blich. MT. 47.* || *konkr.: spire; skud.* *vAph. (1759, 1764). HHægh. Anviisning til Jordbrug. (1795).* 33. „Kaldes og kaldes som Skud.“ *VS. O. ☐ -skuende, part. adj. [3.4] [-sgru'ønø] d. s. s. -synet 2.2. D&H.**

fremskyde, v. [f'ræm'sgy'ðø] præet.

-skød; part. -skudt. vbs. -ning (vAph.(1764). Schand.AE.19. LandmB.II.178) ell. (nunæppe br.) -else (Heitm.Physik.99. Saxtorph.F.25), jf. Fremskud. (ænyd. framskiude, jf. fsv. framskiuta, erlægge, udbetale)

1) skubbe ell. skyde frem. 1.) (uden for faste forb. nu oftest i part. ell. som vbs.) ☐ bevæge fremad ved anvendelse af en vis (især: legemlig) kraft. vAph.(1759). I Maskinen er anbragt noget, som har en fremskydende Kraft. VSO. en Person traadte hastig ind til dem . . som ved en ufrivillig Bevægelse eller Fremskydning udenfra. Ing.LB.III.44. en betydelig fremskydende Evne i Bagparten (hos hestlen) kommer (ikke) til sin Ret, naar Forlemmet savner en tilsvarende Evne til at gribe frem og omvendt.LandmB.II.178. om bevægelse, hvorved en del af legemet føres fremefter: hun lod som hun snoede en Knevelsbart og knejste med fremskudt Bryst. Schand.AE.285. I forbindelse med læberunding står som oftest en mer eller mindre stærk fremskydning af læberne.Jesp.Fon.191. uegl. (jf. bet. 1.3): Husene er næsten alle af Bindingsværk med karnapagtigt fremskudt Kvist med Valmtag. Trap. IV.619. || (især ☒) i videre anv. (oftest i perf. part.): give ell. anvisning ell. plads længere fremme end noget andet. En større Patrouille vil i Regelen ikke gaa samlet helt ud til sit Endemaal, men nøjes med at fremskyde Snigpatrouiller dertil. Læreb.fHærensMenige.II.(1911).39. jf.: Er jeg end kun en ringe Vedet, fremskudt af den frie Forsknings store Armé, saa er mine Vaaben dog af samme Art som dens.Brandes.XIII.413. især i faste forb.: fremskudt fort(linie), ☒ fort(linie), som ligger foran den egl. forsvarslinie (jf. detachere fort u. detachere 2.s). OpfB.I.498. Sal. IX.252. fremskudt post, ☒ post, der bevogter et punkt foran vedtlinien. Læreb.fHærensMenige.II.(1911).36. Bonnelycke.Sp.160. fremskudt signal, (jærnb.)distancesignal.DSB.Sign.I.30.fremskudt stilling, spec. ☒: befæstet stilling foran hovedlinien. Sal. VIII.921. overf., om hvad der har en fremtrædende plads i forhold til noget andet. en Mand langt fremskudt i den offentlige Mening, misundt og hadet. Hørup.II.41. En fremskudt Stilling i (hans) Tankeverden indtog Saxo. CSPet.Litt.I.614. || (sj.) opsætte; udskyde. D&H. 1.2) (nu sj.) refl. *Med lange Sprang (ulven) dog tilsidt fremskyder sig.Rein.(Rahb.LB.I.214). *den faldne Morgen-Stjærne | Som en Slange sig fremskød, | Vilde Jordens lyse Stjærne | Mørkne til en Helved-Glød.Grundtv.SS.V.599. jf.: *han, som fremskiød sig mellem min Forhaabning | og mine Fædres Krone.Foersom.Hamlet.210. † som vbs.: den Observation om Lysets Fremskydelses Tiid (o: bevægelseshastighed).Heitm.Physik.99. 1.3) (nu sj.) intr.; uegl.: rage frem. et bag over Byen fremskydende Bierg.Bagges.LI.307. det stærke,

undersætsige Vagthus (o: ved et palads) med hvælvet Port midtpaa og med to fremskydende, taarnagtige Fløje, hver med en Kuppel.Goldschm.VII.213.

2) (nu sj.) om planters fremvækst. 2.1) intr.: vokse ell. gro frem. LTid.I.726.653. *Narcisser og Forgiemigei fremskiøde. Zettlitz.Poes.67. MO. || billedl. ell. overf. *opmuntret af hans Øiekast, | Fremskiød hver ædel Kunst.Abrah.(SkVid.VII.33). ganske improvisatorisk fremskød en Digtning, der voxte og voxte.HCAnd.XI.218. Der var ligesom en tæt Taage . . i mig, som . . kvalte hver fremskydende Følelse i Spiren.Schand.F.402. 2.2) trans. afhugne Træer, der fremskyde nye Grene.Eilsch.P.14. Den lille Plante . . havde denne Morgen fremskudt en usædvanlig høj Stængelspire. Ing.EF.VI.142. jf.: de Vange, som, rørte af Holbergs Tryllestav, atter fremskiøde saa herlige Væxter.Grundtv.Udv.I.179. || refl. *Usaaede Ax fremskyde sig af Jorden.Oehl.NG.312.

frem-skynde, v. [-sgøn'ə] -ede ell. (nu sj.) -te (Sir.43.6(Chr.VI). Hauch.III.423. jf. MO.). vbs. -else. (fsv. framskynda)

1) [3] bringe til at bevæge sig hurtigere; skynde paa. 1.1) i egl. bet., især m. h. t. person: drive hurtig frem. (sporerne) skulde tjene (rytterne) til Hestens Fremskyndelse. Ing.VS.II.18. jf. bet. 1.2: *Fremskyndt af Stormen flyder Tidens Strøm. Oehl.LII.51. || (sj.) overf.: anspure (2); tilskynde. vAph.(1759). Bagges.II.171. IHjemmet fandt jeg . . en stærk Fremskyndelse til intellektuel Udvikling.JLange.I.403. 1.2) m. abstr. obj.; m. h. t. (en bevægelses, en virksomheds) fart, tempo olyn.: gøre hurtigere; forcere. Det er en stor Herré, som gjorde (solen), og fremskyndte dens løb ved sit ord (1871: og paa hans Ord fremskynder den sit Løb).Sir.43.6(Chr.VI). Enhver drivhusagtig Fremskyndelse af (træets) Vext og Udvikling var høist fordravelig. Ing.EF.VI.151. Enkeltmandsskydning paa Skydebanerne. Øvelserne heri skulle . . udstrækkes over et længere Tidsrum. Navnlig bør Skarpskydningen ikke fremskyndes med Rekrutterne. Skyderegl.21. især i udtr. som fremskynde sin gang osv., gaa hurtigere. Sir.43.6 (se ovf.). Han har fremskyndet sin Rejse for at være hjemme til (hendes) Fødselsdag. EBrand.Brud.13. (hun) fremskyndede sin Gang næsten til Løb.AndNv.MS.80. 2) [4] bevirke, at noget indtræder hurtigere ell. tidligere end ventet ell. for hurtigt osv.; (sj.) m. konkr. obj.: Ved sin Befaling fremskynder (gud) Sneé og lader sine straffende Lyn komme hastelig.Sir.43.15. || m. abstr. obj.; m. h. t. tidspunktet for en begivenheds indtræffen: hidføre. Han besluttede at fremskynde det beleilige Øieblik, der kunde lede ham til hans Maal.Rahb.(MO.). 2Pet.3.12(1907). især: bevirke, at noget sker ell. indtræffer for tidligt. De, der tænke paa den forestaaende Fattigdom, som derved

fremskyndes. *Rahb.(MO.)*. hendes bestandige Frygt og lønlige Sorg havde fremskyndet hendes Nedkomst. *Blich.(1846).I.5.* dette Saar fremskyndte kun en Katastrophe, der sandsynligviis dog ikke længe vilde være udebleven. *Hauch.III.423.-slæbe*, v. [-slæ'be] -te ell. † -ede. (ænyd. d. s.; i talespr. slæbe frem; nu sj.) 1) [3] bevæge fremad med besvær. *VSO. MO. † m. h. t. tid: henleve, tilbringe (paa en kummerlig maade).* *Den tredje Vinter vi (o: skuespillerne) fremslæbet paa Credit. *Hob.Ligbeg.5sc. || refl.: bevæge sig med besvær. Zellitz.BS.66.* Hist fremslæber sig en tung Podagrist; her hopper en vindlet Kammerjunker. *Bagges.L.I.358. jf.: *Hvor blytung, nagende, lange fremslæbe | Sig misbrugte Timer. Pram.Stærk.50. 2) [4] trække ell. slæbe hen til et sted ell. frem af et skjul. vAph.(1759).* Misdæderen blev fremslæbt for Retten. *VSO. de Ulyksalige, som fremslæbtes af deres Smuthuller. Blich.(1846).IV.44. ♀ -smile*, v. [4] [-smi'lə] -ede ell. -te. (poet.; nu næppe br.) komme smilende til syne; vise sig smilende. *Thi, naar Dit (o: kongens) Aasiun for Din Danske Søn fremsmiler; | Da frydes hand, som naar den blanke Maane iiler | Af Nattens Taage frem. *LTid. 1733.533. *Naar Solen da fremsmiler, | Har Natten sagt Farvel. Oehl.(1844).XVII.97. || trans.: frembringe ell. fremkalde ved at smile (til nogen).* *Hun, som smelted dette Bryst, | Som fremsmilte disse Taarer. *Oehl.XX.286.* Hin Glædens Siæl, som bær med Glæde Glands hver Dyd fremsmile. *Foersom.(MO.). ♀ -spire*, v. [4] [-sbi'rə] (l. br.) om plante: vokse frem, op. Jeg finder Behag udi at see Jordens Grøde fremspire. *Hob.Ep.I. 162. *Blomst og Blad fremspire | Med Vaarens Liv og Saft. Winth.Lyr.77.* gavnlige Følger af Fredningen fra Kreaturer (viste sig) i den frodigt fremspirende Plantevæxt. *Bornh.Samlinger.XI.(1917).91. || billedl. ell. overf. (jeg vil ønske, at) dend lille dejlige første Plante, som er sat i hendes Urtegaard (o: et barn), maa opvoxe og fremspire de kiære Forældre til glæde, Contentement og Fornøjelse. Hob.Bars.II. 8. (Gyldendal) begyndte allerede i Skolen at fremspire som Boghandler. Tauber.Dagb. 94. *hvor hun blot sig viser, | Fremspirer Sorg og Gru. Winth.HF.94. ♀ -spore*, v. [-sbo'rə] (l. br.) drive frem. v. hj. af sporer olgn. *D&H. uegl.: *(foden) som Gyngens Fart i hastig Takt fremspored. Drachm. GG.48. || i forb. m. til: ans pore; tilskynde.* *hans Ild | Fremspored ham til Heltedaad. *Oehl.T.182. -spring*, et. (<MO.; egl. vbs. til -springe 1.1 (og 2.1) ell. springe frem; især fagl.) 1) det at rage ell. springe frem; ogs.: det stykke, den afstand, hvormed noget rager frem foran noget andet. givde Figuren lidt Masse og Fremspring fra Grundfladen. *JLange.BM.L.70. sa.MF.39. || (smedk. ell. tam.) forskellen ml. trinbredde og grund paa en trappe. Gnudtzm.Husb.154. || † det styk-*

ke, som støvnens yderste punkt rager uden for den forreste lodrette Linie, der kan lægges gennem skroget (den forreste perpendicular). *Tekn.MarO. 2) konkr.: hvad der springer ell. rager frem (foran noget andet). (vandet) knuses i sit Fald paa de skarpe Fremspring. Ethar.US.13.* Hun lagde sig plat ned i Skyggen bag det store Fremspring af hugget Brænde foran Favnebrændet. *Schand.BS. 254. *Den stejle Væg gav bedre Støtte | for Kvindefod, til Klatring vant. | Behændig vidste hver en Kant | og hvert et Fremspring hun at nytte. Blaum.StS.151.* om hylde olgn.: *VortHj.IV2.123. || især (bygn.) om (dele af) en større bygning. Husene (er) i nyere Stil, Karnapper, Fremspring og Bislag mangle. TroelsL.II.43.* lade det (o: et sadeltag) springe et Stykke udenfor Gavlene; der lægges da som oftest yderst under Fremspringet et Spærfag. *Gnudtzm.Husb.154. -springe*, v. [4] [-sbrɛn'ə] vbs. jf. -spring. (ænyd. d. s.) 1) (nu sj.) som verbum. 1.) bevæge sig, komme frem (fra et skjul) i spring; springe frem. *vAph.(1759).* Ved Klapjagten saae man Rævene og Harerne at fremspringe af Buskene. *VSO. MO. || billedl. af Hielen (o: i vaabenet), som er kronet, fremspringer ligeledes en hvid Løve. LTid.1725.178.* I en egen Rubrik (o: i Hof- og Statskalenderen) og med sin egen Overskrift fremspringer . . . "Theatermedicus". *Heib.Pros. VI.233. 1.2) om kilde olgn.: vælde frem. *Vældet piblene fremspring. Bagges.Nbl.D. 169. *(kildens bølger) fremspringe kiøle, | milde og mange. Oehl.Digte.(1803).299. || overf., især i forb. m. af: udgaa (af); opstaa (af). *Mit Digt af Tanken fremspring paa Dit Bud. Heib.Syvs.Dedic. de uadellige Værker, som uopfordret fremspring af den poetiske Begejstring. Høyen.(Da.Kunstblad.I.(1837).3). Riget.²12.3.sp.5.2)part. fremspringende som adj. 2.) som staar ell. rager frem over noget andet (jf. II. ragede, -staaende). (hans) store, klare, lidt fremspringende Øjne. *Jørg.LT.101. || især (bygn.) om bygninger, bygningsdele: som rager et stykke ud over ell. frem fra noget andet; som danner et fremspring. Det fremspringende Hiørne af Bygningen. MO. fremspringende Tage. Gnudtzm.Husb.153. Trap. IV.630. 2.2) ♀ (l. br.) som falder i øjnene; som udmærker sig ved særlige egenskaber; fremragende (II.2); fremstaaende (2). Saaledes har man seet Hedenskab og Christendom . . . dramatisk fremstille ved fremspringende Personligheder, i hvilke de modsatte Ideer vare incarnerede. *Heib.Pros.VII.319.* I sin Karakteristik af Beyle har Mérimée . . . fremhævet som et af de mest fremspringende Træk Beyle's Frygt for at blive dupperet. *Brandes.VI.224. KLars.Ci.42. -sprude*, v. [4] [-sbru'ðə] (nu næppe br.) om kilde olgn.: d. s. s. -sprudde. *vAph.(1764).* trans.: vi (kom) over en Slusebro, hvorunder Aaen . . . fremspruder sine (bølger).**

Bagges.L.I.122. || om ild, især frembragt ved vulkansk virksomhed. den af Jorden frem-
sprudende ild. *VSO. MO. -sprudle, v. [4]* [-sbrud'le] (l. br.) om kilde olgn.: vælde,
sprudle frem (jf. -sprude). En fremsprud-
lende Kilde. *MO. D&H.* || billedl. ell. overf.
*see, jeg skuer dig (: trøden) | og Blod
fremsprudler, hvor du doden. *Hæste.BD.93.*
Verenas af varm Hjertelighed, uden Over-
veelse fremsprudlende Ord. *VThist.TV.I.*
385.

fremst, adj. og adv. superl. se fremmest.

fremstaa, v. [4] (poet., sj. -stande. *CKMolb.Dante.II.36.*) vbs. jf. -stand. 1) som
verbum. 1.) (især højtid., nu l. br.) egl.: ind-
finde sig og stille sig saaledes, at man kan
ses ell. høres; staa frem; træde frem. *Fien-
den tog Flugten, saasart jeg fremstod.
Pram.Stærk.142. *Isr de Andre jeg (vil)
fremstande, | Med denne Bøn. *CKMolb. 20*
Dante.II.36. || især: indfinde sig hos en højere
myndighed, for retten olgn. *Tør I | Frem-
staae som Klager? *Sander.Knud.145.* for
Fredsdommeren (blev) fremførte 6 Smaa-
drenge .. anklagede naar Frugttyverie ..
ingen medlidende Landsmand fremstod til
(deres) Forsvar. *Blich.(1920).X.A.* || om of-
fentlig optræden, dels som taler olgn., dels
som skribent. *da jeg første gang paa dette
Sted (: scenen) fremstod, | Jeg fandt en
30 Hierte-Angst og Gysen i mit Blod. *Holb.*
NP.B1r. det er en Compliment de boefn
imod en Nation, at fremstaae offentlig og
tale dens Sprog, efter at have anvendt
nogle faa Uger paa at lære det. *Heib.Pros.*
VII.49. En polemisk Skribent bør maaskee
i de fleste Tilfælde fremstaae med et aab-
ent Visir. *Gylb.I.32. 1.2* (sj.) i videre anv.:
blive til; opstaa; dukke op; vise sig. det ved
den aarlige ordinaire Afgang af en i Li-
nien udtjent Mand fremstaaende vacante
No. *MR.1843.173.* (jomfru Maria's) Billed
.. fremstod (nu) overalt paa Kirkemure
og Kirkeruder. *VVed.BK.286. 1.3* (sj.) jf.
frem 4.1 slutn.: rage frem; stikke frem.
vAph.(1759). 2 part. fremstaaende som
adj. 2.1) (jf. bet. 1.3) d. s. s. II. fremragende
1. Billedhuggeren har anbragt i sit Styk-
ke adskillige fremstaaende Figurer. *VSO.*
D&H. || nu især om dele af legemet, som
træder (skarpt) frem, ligger længere fremme
end sædvanligt osv. (hendes) store, frem-
staaende og stirrende Medusæ Øine. *Biehl.*
(*Skuesp.III.3.9.*) hans noget fremstaaende
Kindben. *Ing.EF.VII.97.* *NaturensV.1912.*
275. 2.2 (<MO.; efter sv. framstående; \varnothing ,
l. br.) d. s. s. II. fremragende 2. *S&B.* en
Mand i en fremstaaende social Stilling.
Dagbl.²/1899.1.sp.6. Saa kom (han) til et
Kadetakademi .. sammen med tre og tyve
andre unge Søner af fremstaaende Mænd.
AKohl.M.P.I.7. fremstaaende Dygtighed.
Sundhedstid.1907.104. -staaen-hed, en.
(fagl., især med.) konkr.: fremstaaende del
ell. parti; fremspring (2). Udvæxter, Mis-
væxter og Fremstaaenheder af eller paa

hvilken som helst Legemsdeel. *Instr.(Kvart-
udg.)Nr.21⁹¹/1856.A.14.* De flade Mejsler
anvendes til at behandle Overflader med,
borthugge Grater og andre Fremstaaen-
heder. *Wagn.Tekn.196.* (albuuebenets) neder-
ste, mindre Ende, der føles som en rund-
agtig Fremstaaenhed paa Underarmens
Rygflade. *Sal.²I.429.* \varnothing -stamme, v. [4]
[-sdam'ø] (l. br.) m. h. t. ord, ytring olgn.:
10 udtale ell. fremkomme med paa en stammende
maade; stamme frem. han behøvede vel et
halvt Aars Tid til at fremstamme dig no-
get om sin Forlibelse. *Pram.IV.345.* (han
saa) forlegen paa Præsten og fremstam-
mede nogle intetsigende Udflugter. *Winth.*
NDigtN.263. *Drachm.T.125.* -stand, en.
vbs. til fremstaa ell. staa frem. 1) (sj.) jf.
-staa 1.1: maade at fremtræde paa; optræ-
den. Hvor hensank selv Lynildens Søn
(: Carl V) for hans kraftfulde Fremstand
(: om Luther for kejseren i Worms). *Bag-
ges.L.II.219. 2* jf. -staa 1.3. || † om frem-
spring (2) paa bygninger olgn. *vAph.(1764).*
|| (dial.) om afstanden ml. fiskegarnets dragt
og den forreste halv. *Feilb. -stande, v.*
se -staa. -stavn; en. [1.1] (enyd. d. s., oldn.
framstafn; nu næppe br.) forstæn (jf. Frem-
mderstavn). *Moth.S748. VSO.* („Bruges un-
dertiden.“) \varnothing -stige, v. [4] [-sdi'qø]
(jf. fsv. framstigha; især poet., nu sj.) træde
frem ell. vise sig paa en ophøjet plads; stige
op; ogs.: komme frem, til syne paa en lang-
som og værdig maade. *vAph.(1764).* Da man
saa ham at fremstige paa Talerstolen,
bleve alle meget opmærksomme. *VSO.*
naar Solen skinnede, eller naar Maanen
fremsteg. *Hauch.III.201.* Han kom frem-
stigende med lange Skridt. *MO. CKMolb.*
Dante.II.206. || billedl. ell. overf. *Held dig,
nyeskabte Aar, som nu saa blid fremstiger |
Af Evighedens Nat! *Exc.(1914). III. 139.*
Goldschm.III.81. \varnothing -stikke, v. [4] 1) (jf.
ty. vorstecken; nu l. br.) trans.; især m. h. t.
spidse ting: stikke frem ell. ud. Han befale-
de dem at fremstikke Blodfanen. *VSO.*
(han) fremstak det lange spidse Ansigt af
Hjelmhuen. *Ing.PO.I.141.* fremstikke sin
Braad. *S&B.* (sj.) uden obj.: Han kom frem-
stikkende med sin Gaffel, for at tage et
Stykke af Fadet. *VSO.* || billedl. iblandt
Professorerne, især dem, som enten ved
et stift og pedantisk Væsen eller ved
hvert Øjeblik at fremstikke Embedsminen
søgte at sætte sig i Anseelse. *Tauber.Dagb.*
105. Saasart han troede sig i Fare, gjorde
han som Pindsvinet, rullede sig sammen
og fremstak barokke Udtryk. *Goldschm.IV.*
292. 2 (jf. ty. hervorstecken) intr. 2.1) (nu
næppe br.) m. tings-subj.: komme ell. træde
delvis frem fra et skjul; ogs.: rage frem ell.
op (over noget andet); stikke frem. (Moskva)
har et skönt anseende langt fra, over de
mange forgylte Taarne derudaf fremstik-
ker. *LTid.1725.687.* *Solen .. kobberrød
fremstikker | Imellem tykke Skyer i taa-
get Rusk. *Bagges.I.166.* Fra Vestelommen

fremstak en lille Bouquet af Buskneliker og Ambra. *HCAnd.SS.III.70.* || *overf.:* træde stærkt frem p. gr. af særlige egenskaber; falde i øjnene; vise sig; aabenbare sig. Af hans Physionomie fremstikker intet Paa-faldende. *Horreb.II.399.* Hos hine fremstikker det Characteristiske næsten caricaturagtigt. *Heib.Pros.V.292.2.2) part. fremstikkende som adj. 1. (nu sj.) om ting: fremragende (II. 1); fremspringende (1).* det uhyre Biergamphitheater, bag hvilket . . hæve sig de herfra i al deres Herlighed fremstikkende Iisbjerge. *Bagges.DV.X.80.* langt fremstikkende Halvør og Næs. *Johs Steenstr.IS.108.* om legemsdele: fremstaaende. Stejl og fremstikkende bliver Koden, naar Hesten . . skyder Mellemfodsbønet frem i Kodeledet og saaledes overfører hele Legemets Vægt paa Taaens Knokler alene. *MøllH.III.512. 2. (nu næppe br.) overf., især om egenskaber, evner olgn.: iøjnefaldende; fremragende (II.2); fremtrædende.* Endeel Digterarbejder har dette Hefte (af „Minerva“), som sædvanlig alle smukke; men fremstikkende er Fortællingen af Digteren Olufsen . . den lette Stil og de flydende Vers . . gjøre dette Digt til en saare fornøjende Læsning. *LEft.1792.285.* Blidhed, Uskyldighed, livelig practisk Philosophie og overhovedet landlig Naturlighed . . er fremstikkende i alle hans Digte. *Bagges.L.I.65. PVJac.Breve.233. om person:* hos de meest Fremstikkende af vore Samtidige (vil man) mangengang finde en . . stor Familielighed med Forfædrene. *Gylb.VII.3.* || (*nedsæt.*) afstikkende. (*herremanden*) var en af disse Særheder, som kun Jyderne og deres Efterkommere i England have saa fremstikkende. *Blich.IV.497. (digtet burde være) uden fremstikkende Feil og Pletter.sa.(1920).V.116. Green.UR.115.*

fremstille, v. [fʁɛmˌsɛlˈə] -ede ell. (nu sj.) -te (*Heib.Poet.X.101. Brandes.VI.431. vbs. -else (s. d.), -(n)ing (s. d.). (ænyd. d. s. i bet. 1 og 2; af frem 4 og stille; jf. forestille samt ty. darstellen, vorstellen)*)

1) ☞ bringe ell. føre (en person) et sted hen. 1.) (nu l. br.) i egl. bet.: bringe til at indfinde sig; føre frem (især: for retten). de fremstillede falske Vidner (for raadet). *ApG.6.13.* Vi skulle jo alle fremstilles for Christi Domstoel. *Rom.14.10.* I et Sæslag under Bornholm blev Otto Rud . . fangen og ført til Stokholm. Da han havde været der i nogen Tid, blev han fremstillet for Kong Erik paa Vadstena. *Mall.SgH.211.* Han blev (o: som mistænkt for brandstiftelse) fremstillet i Retten. *Pol. 1923.3.sp.5. billedl.:* Lad os fremstille vore . . Forfattere for disse Dommere. *JSneed.IX.163. jf. bet. 2:* et ulykkeligt . . Individ, som I uretfærdigen have . . bespottende fremstilt for hele Verdens skadefroe Øine. *Gylb.II.69.* || *† m. h. l. hær olgn.: skaffe til veje; føre i marken.* kongen af sønden skal . . fremstille (1871: opstil-

ler) en stor hob. *Dan.11.11(Chr.VI).* Grækerne (*har*) Tid til at samle sig . . og møde Perserne Aret efter med den Magt, de da ved Plataea fremstillede. *OGuldb. (Rahb.LB.I.89).* || (*bibl.*) m. h. t. offer olgn.: bringe; give. jeg (*formaner*) Eder . . at I fremstille Eders Legemer som et levende, helligt, Gud velbehageligt Offer. *Rom.12.1. jf. smst.3.25 (se u. fremsatte 4). 1.2) (nu sj.) forestille (1.2); præsentere.* hun kjender mig sikkerlig ikke, og I fremstiller mig for hende under Character af en Kjøbmand. *Blich.(1920).X.134.* Greven bad ham komme nærmere, og fremstille ham for Herrerne som sin Læge. *Gylb.V.206.* Underbefalingsmænd fremstilles for vedkommende Kompagni af dets Chef. *Tjenesteregl.41. jf. bet. 2: (hun blev)* med triumpherende Mine fremstilt for hans Familie som en uventet Skat. *Gylb.XI.227. 1.3) refl.: indfinde sig paa et sted; oftest m. flg. for: indfinde sig hos, træde frem for (nogen, især: en højere myndighed).* Jordens konger fremstille sig (1871: reise sig) og fyrsterne raadslaae tilsammen; imod Herren. *Ps.2.2(Chr.VI).* en Dag, der Guds Børn kom at fremstille sig for Herren. *Job.1.6.* Af denne herlige Byes lovlige Borgerskabs anseelige Laug, fremstiller sig som en Første-grøde jeg underskrefne N. N. uverdigg Oldermad for det anseelige Hattemagers Laug. *Holb.Kandst.V.3.* gaa hen, fremstil (1819: betee) dig selv for Præsten. *Matth.8.4(1907).* Om de værnepligtiges Pligt og Ret til at fremstille sig for Sessionen. *LovNr.123⁹/s1912.V. jf. bet. 1.2:* jeg maatte ikke reise gjennem Deres By, uden at fremstille mig for Dem. *HCAnd.XI.270. (l. br.) om offentlig fremtræden: (barnet) var udi Ørkerne, indtil den Dag, han fremstillede sig (1907: traadte frem) for Israel. Luc.1.80. || (l. br.) i videre anv.: tilbyde, melde sig til en vis tjeneste. vAph.(1759). i udr. som fremstille sig til valg, stille sig. S&B. || (jf. forestille 1.3; l. br.) pege paa sig selv, opstille sig selv som forbillede. fremstille sig selv som Monster. S&B. || m. tings-subj.; m. overgang til bet. 2: vise sig for tanken. Den foregaaende Dags . . dunkle og brogede Billeder fremstillede sig altfor levende for min Sjæl. *Gylb.XI.36.* Spørgsmaal, som fremstiller sig til Løsning. *Drechsel.(Naturens V.1912.209).**

2) ☞ stille en noget for gje; give et billede af. 2.1) i alm.: stille til skue; vise. *Lad een og anden Folkestamme | Fremstille større Magt. *Bagges.V.3. VSO. jf.:* de besynderlige Syner, som disse mærkværdige Steder fremstillede i den tykke af Maanens hvide Skin belyste Taage. *Gylb.X.235. (sml. forestille 2.5:) være.* B. fremstiller i denne Sag paa den anden Side et ikke mindre sieldent Exempel paa inderlig Siæls-Godhed. *Bagges.DV.X.139.* || nu især overf.: give en anskuelig forestilling om noget; anskueliggøre. Hvad som ikke

kan fremstilles, er ingen Gjenstand for Kunsten. *Ørst.VI.27.* Vi fremstille noget, naar vi gøre det til Genstand for indre eller ydre, sanselig Anskuelse, skabe Billeder. *Sal.VII.112. 2.2)* om afbildning, skildring v. hj. af bildende kunst olgn.: udføre et billede af; afbilde (jf. forestille 2.2). Det er en Handling, der lettere fortælles, end fremstilles af Maleren. *MO.* man fremstiller Døden i Skikkelse af en grinende Beenrad. *Goldschm.NSM.II.51.* (ei) gotisk Krucifiks .! paa hvis Korstræ er fremstillet bl. a. Adam og Eva. *Trap.IV.627.* || (nu l. br.) være et billede af; forestille. Det første Portrait . . fremstiller en Dreng, der puster Sæbebobler. *Ing.EF.VII.31. Bang.GH.152. 2.3)* om scenisk fremførelse olgn. (jf. forestille 2.3) || (nu l. br.) i alm.: fremføre (noget) paa scenen; ogs.: spille, opføre (et stykke). *Et Skuespil (o: Correggio) fremstilles eder her. *Oehl.V.3. Gøthes Faust . .* Fremstilt paa det kongelige Theater den 19/6 1832. *Heib. Poet.XI.3.* || om en skuespillers udførelse af en rolle. vore Romaner og Skuespil, hvori en Jøde næsten aldrig fremstilles uden til Latter for Pøbelen. *Bagges.L.I.297.* (skuespillerinden) meddelte Publikum det fulde Indtryk af de store Lidenskaber, hun fremstille. *Brandes.Volt.I.249.* fremstille (o: spille, „give“) Jeppe i Holbergs komedie i (l. br.) i videre anv.: gengive det ydre billede af ell. fremkalde visse forestillinger om en person ved forklædning, mimik olgn. Damprovstens . . myndige Mine kunde Hofnarren . . paa en høist træffende Maade fremstille. *Ing.EM.II.185. 2.4)* om fremkaldelse af visse forestillinger, stemninger, følelser v. hj. af tale, skrift, sang ell. musik || (jf. bet. 3) om mundtlig ell. skriftlig (især: kunstnerisk) beskrivelse af begivenheder, handlinger, emner ell. personer, der giver tilhøveren ell. læseren et anskueligt billede: skildre; vise. *Horreb.II.227.* (hun) fremstille et saa indtagende Billede af hende. *Gyld.X. 229.* Det jydskes Folkesprog, grammatisk fremstillet. *L.Warming.* (bogtitel. 1862). Det Værk, han under disse Forhold lagde sidste Haand paa, fremstille Menneskeandens Udviklingsgang. *Brandes.VI.431.* Auerbach fremstille med Forkærlighed Bønderne. *smst.III.369.* Hvormed skulle vi ligne Guds Rige, eller under hvilken Lignelse skulle vi fremstille (1819: forestille) det? *Marc.A. 30(1907).* fremstille en Sag til ens Ugunst. *D&H.* i forb. m. som: fremstille Noget som en Fejl. *S&B.* nu fremstille de Mænd som Martyrer, der var dømt for Bedrageri. *Brandes.* (Tilsk.1903.15). || (l. br.) give udtryk for stemninger, følelser i musik ell. sang. *Sal.VIII.921.*

3) (nu l. br.) ☐ give (skriftlig ell. mundtlig) meddelelse ell. oplysning om noget; fremkomme med; fremsætte (5.1). Begjer hvad Beviis (o: paa min kærlighed) De behager, og jeg svær . . at jeg skal fremstille

det. *PAHeib.Sk.II.55.* to Meninger ere især fremstille. *GForchh.DG.41.* Vi skulle fremstille nogle Exempler, der belyse forskellige, særligt fremherskende Følelser hos Døende. *OBloch.D.I.20.*

4) (<S&B.; fagl.) egl. (kem.): udskille (et grundstof) ved en vis proces; ogs.: danne (en ny forbindelse); nu oftest i al alm.: frembringe (noget) som resultat af arbejde, især ved en forholdsvis sammensat (kompliceret ell. fabrikmæssig) virksomhed (konstruktion, tildannelse, kemiske processer osv.); tilvirke; fabrikere. Brint fremstilles . . ved Indvirkning af . . Svovlsyre paa ren Zink eller Magnium. *Sal.III.636.* en tysk Fysiker (har) fundet en anden Maade at fremstille Diamanter paa. *NaturensV.1912.150.* isenkræmmer N. N. har ladet fremstille et nyt, besparende gasapparat |

Frem-stillelse, en. [-sdel'ølsə] vbs. til fremstille. 1) (nu især emb.) til fremstille 1. *Moth.S762.* Vidners Fremstillelse for Retten. *VSO.* Hjemmedøbte Børns Fremstillelse i Kirken. *Alterbog.442. 2)* (nu næppe br.) til fremstille 2: d. s. s. Fremstilling 2. *Birckner.II.137.* det er . . ikke umiddelbar dramatisk Fremstillelse, men kun Beretning. *Oehl.EvoS.I.70.* til (denne forfatter) vil jeg ogsaa henvise enhver Læser, som ikke kjenner hans Fremstillelse. *Heib.Pros.IV. 21.* jf.: Denne Afhandling (bærer) Præg af Grundighed og Fremstillelsesgave. *Engelst.Phil.36.* || om scenisk fremstilling. (et klassisk skuespils) værdige Fremstillelse. *Heib.Pros.VII.85.* ☐ -stiller, en. [-sdel'ør] til fremstille 2: person (især: kunstner), som fremstiller et emne v. hj. af de bildende kunster, tale, skrift osv. Digteren, eller hvilkensomhelst Fremstiller af Livet, ved Hiælp af Sproget. *Bagges.DV.IX.344.* er Skuespillerens Kunst den eneste, der døer med Fremstilleren og intet Spor efterlader. *Hz.VII.44.* Der kræves . . at den reproducerende Fremstiller (o: skuespiller, udførende musiker) er kongenial med Digteren og Musikeren og arbejder sig . . ind i deres Tanke, Følelse og Stemning. *Sal.VIII.922.* -stilling, en. [-sdel'ør] (+ -stiling v. Aph.(1764)). ft. (i bet. 2) -er. (ænyd. d. s. i bet. 1 og 2; vbs. til fremstille; jf. ty. darstellung, vorstellung) 1) (sj.) ☐ til fremstille 1 (jf. Fremstillinge 1). v. Aph. (1764). || til fremstille 1.2. *Ing.LB.II.103.* || til fremstille 1.3. Med disse Ord traadte Manden hen foran Bordet, og hilste med et dybt Buk for Kongen. Frederik den Tredie smilede godmodigt over denne usædvanlige Fremstilling. *Ellar.GH.I.48.* 2) ☐ til fremstille 2: det at give en anskuelig beskrivelse ell. skildring (især: i kunstnerisk form) v. hj. af billedkunsten, i tale ell. skrift osv.; ogs.: maade, hvorpaa et emne fremstilles (jf. Fremstillinge 2). glimrende Handlinger, giorte beskuelige ved Konstens livfulde Fremstilling. *Engelst.Nat.263.* Maleren har til sine Fremstillinger den hele

skønne Natur. *Oehl. Tale. (1819). 33.* Den dramatiske Poesie skal, ligesom den episke, være Fremstilling, altsaa have et objectivt Indhold. *Heib. Pros. III. 224.* den Fordeel har Gjærning altid fremfor Fremstilling, at hvad der behøver lang Tid for at fremstilles kan gøres saa hurtigt. *Kierk. VII. 433.* Kirkehistorien . . blev foredraget med let og behagelig Fremstilling af Professor H. Schand. *O. I. 137.* || om opførelse af skuespil, skuespillers udførelse af rolle. Albert von Thurneisen . . som jeg . . bragte paa Hoftheatret, hvor det imidlertid, enkelte Rollers — især Sophies — brave Fremstilling uagtet, ikke opfyldte min Forventning. *Rahb. E. II. 42.* Ogsaa i Frankfurt besøgte jeg Skuespilhuset og blev da overrasket ved . . en Fremstilling af Molières „Gjerrige“. *Hauch. MfU. 9.* da vil man den næste Gang, man seer Stykket, lære at blive taknemlig mod den sceniske Fremstilling. *Kierk. I. 249.* || *konkr., om det (kunst)værk, hvori noget er fremstillet.* han lignede de antike Fremstillinger, man har af Sokrates. *Hauch. MfU. 245.* plastiske Fremstillinger. *S&B. om litterært arbejde: smst. 3) (især fagl.) til fremstille 4.* Saltsyre anvendes til Fremstilling af Klor. *Sal. XV. 550.* Under de nuværende Forhold, hvor . . Fremstilling . . af saa godt som alle . . Livsfornödenheder i saa høj Grad er vanskeliggjort. *Pol. 36/11 1917. 12. sp. 2.* **W -stillings-**, i *ssgr. oftest til -stilling 2, især om hvad der angaar scenisk ell. æstetisk fremstilling; fx. Fremstillings-eyne (Oversk. L. 366. Troels L. BS. III. 6), -form, -gave (Ing. EF. VIII. 19. Brandes. III. 203), -kunst, -maade, -middel ofl.*

W frem-storme, v. [3, 4] [-sdør'mø] vbs. -ning. (næsten kun i præes. part. ell. som vbs.; l. br.) storme frem. (især overf.). Vee Den, som formasteligt, illsindet og fremstormende bringer denne Forvirringens Rædsel ind i fredeligere Forhold. *Kierk. VIII. 406.* Tsecherne gaar paa med et ungt Folks hensynsløse Fremstormen. *Brandes. XI. 290.* Oberstløjtnant K. stormede og tog et Værk i Slaget ved Fredericia, men . . under Fremstormningen (blev han) dødelig saaret. *OBloch. D. 1. 304.* **W -straale**, v. [4] [-sdrå'le] (især poet., nu sj.) d. s. s. -skinne. *FGuldb. (Rahb. Tilsk. 1796. 268).* nye Stjerner . . der her fremstraalede med ukjendt Glands. *PalM. UK. 1. jf.:* Dagen fremstraaler (Chr. VI: fremskinner; 1907: bryder frem), og Morgenstiernen oprinder. *2Pet. 1. 19.* || *overf.* Hvilken Mildhed fremstraalede ikke af disse Øinel Basth. *Tale. (1782). 30.* blandt de . . Foretagender, der forskjønte de sidste sexten Aar af vor Historie fra det forrige Aarhundrede, fremstraale i den høieste Glands Bøndernes Befrielse fra Stavnsbaandet og Negerhandelens Ophævelse. *Ørst. VI. 56. Molb. Da F. 5. -stræb*, et. (ogs. -stræv). (l. br.) vbs. til -stræbe; især overf.: stræben mod noget

højere ell. bedre, efter fremskridt osv. (jf. Bagstræv). -stræb: *D&H. (en)* filosofisk Lære og Praxis, som vækker og retter Følelivet og viser Mål og Vejle for det åndelige *Fremstræv. EMøller. Inderstyre. (1914). 83.* **W -stræbe**, v. [3, 4] [-sdræ'be] (sj. -stræve. *D&H.*) vbs. *jf. -stræb. (næsten kun i præes. part. ell. som vbs.; l. br.) søge at bane sig vej frem; præve at trænge frem; jf.:* Hvorfor er jeg den, jeg er, og ikke saadan en som den og den . . ? Forvirring og Forrvøvlung kvalte hvert fremstræbende Svar. *Schand. SB. 29.* || *især overf.:* søge at naa et maal; stræbe fremad efter noget højere, bedre osv. Den fremstræbende Dreng var . . henviist til egen Arbejden med . . faa Hjælpe midler. *HN Claus. Eft. 19.* Forhold, der have næret min Svaghed, standset min Fremstræben. *Winth. IX. 123.* *D&H.* || (sj.) om (dele af) en bygning: rage højt i vejret; knejse mod skyen. nu skal en gold Brandtomte findes, hvor den fremstræbende Bygning forlusted Oiet! *Mynst. CV. 9. W -strække*, v. [4] vbs. -ning (*Gjel. B. 103*). (oftest i perf. part.) især m. h. t. haand ell. arm: strække ell. række frem ell. ud. (*de skibbrudne, som) af Dødens Gab fremstrække | De . . kolde Hænder. *Ew. V. 105.* *hun staaer med Luten i sin Arm, | Med fremstraktod. *PalM. TreD. 109.* han tog (hans) fremstrakte Haand. *Jørg. YD. 83.* **-stræv, -stræve**, se -stræb, -stræbe. **-strømme**, v. [4] [-sdrøm'ø] (poet. ell. højtid., nu sj.) strømme ell. vædte frem. (især billedl. ell. overf.). *O Taarer, hvor Banghed og Længsel | Fremstrømmer. *Ew. I. 53.* Synden er det Væld, hvoraf den hele Jammer fremstrømmer. *Mynst. Betr. I. 381.* *fra Dit Øies Blaa | Fremstrømmer Ømheds rene Ild. *Oversk. I. 37.* **-styrte**, v. [3, 4] vbs. -ning (*MO.*). (især poet.; l. br.) bevæge sig hurtigt og voldsomt fremad; styrte frem. *Oluf paa sin Ganger fremstyrtet med sit Spyd. *Oehl. HE. 140.* Ved min pludselige Fremstyrtten vilde Morderne flygte. *Ing. LB. IV. 88.* *Søen imod hele Skudens Længde | Fremstyrtter sydende med Skum og Skvæt. *Drachm. DM. 31. I. -stød*, et. [-sdø'ð, -sdø'ð'] (ænyd. fram-, fremstød, jf. no. framstydning, hjælp, støtte; af frem 3 og ænyd. glda. stød (stød, stud), støtte, hjælp, understøttelse, væd. a. stød, oldn. stōð; jf. Brandstød, Tingstud samt Støtte, støtte) 1) (nu kun dial.) hjælp; understøttelse; ogs.: hvad der kan hjælpe en i fremtiden. *Leth. (1800).* Han har 20 Tønder Korn liggende; det er godt til Fremstød. *MDL. (Langeland). jf. Esp. 88 (u. Framstäv). 2) (egl. videre anv. af bet. 1, men med tilknytning til II. -stød 1 (og 2.2); jf. ty. vorschub samt -støde 3; nu l. br.) hjælp, støtte, som bevirker, at noget fremmes, udvikles; fremhjælp; fremme; „skub fremad“; kun i forb. som faa, give (et) fremstød, faa, give fremgang. med eet fik (tingene) et nyt Fremstød, som syntes at slaae . . Hovedet paa Sømmet. *Rahb. Fort.**

I. 431. det Fremstød, Kants mægtige Aand gav Tænkningen. Ørst.IX.62. D&H. II. -stød, et. [-sdø'ð, -sdøð'] vbs. til fremstøde ell. støde frem. 1) (sj.) i egl. bet.: puf, skub ell. stød, der bevæger noget fremad; ogs.: stødvis bevægelse fremad. vAph.(1764). denne Snaften (o: af lokomotivet), og det Fremstød, som derpaa følger, er egentligen ikke Det, der skal sees paa, men den jævne Fart, med hvilken Locomotivet gaar. Kierk. XI.216. MO. S&B. 2) (< S&B.; jf. ty. vorstoss) det at rette et stød, slag osv. mod noget. 2.1) ✕ angreb, som føres lige mod fjenden; frontalangreb; især: pludseligt angreb (med mindre styrker). faa og usammenhængende Fremstød af mindre Styrker. MilTidsskr. 1902.292. ved et Fremstød (blev der) indbragt nordamerikanske Soldater som Fanger. Pol.⁴/11.1917.1.sp.5. 2.2) (især ⊕) overf., om foretagende, hvorved man søger at bane sig vej gennem ell. fjerne visse hindringer, slaar ind paa nye baner olgn. (der er) alle rede fra Kameraternes Side foretaget Fremstød (o: for at imedegaa et angreb paa en ung billedhugger) . . mod Kommissioner og Personer. Drachm.(Pol.⁴/1904.1.sp.2). (modernismen og nationalismen) foretager det Fremstød, der gør Aaret 1720 . . til Erasmus-Humanismens store Vendepunkt her i Landet. VilhAnd.Erasm.I.235. De (o: en journalist) maa da kunne forstaa, at et arkæologisk Spørgsmaal, et videnskabeligt Fremstød kan man ikke behandle humoristisk (i en avis). JesperEwald.SolgteDrømme.(1922).16. ⊕ -støde, v. [3, 4] [-sdø'ðə] vbs.-else (Grundtv.VK.v), jf. II.-stød. (ænyd. d. s.; i talespr. støde frem) 1) (nu sj.) bevæge fremad ell. bort ved puf, stød olgn.; støde frem ell. ud. de fremdrome Alexander af skaren, der Jøderne fremstødte ham (1819: hvem Jøderne stødte frem). ApG. 19.33 (Chr.VI). Vandreren fremstødtes i „natligt Mulm“ uden Haab om Husly. Blich. II.436. MO. 2) m. h. t. lyd, ord olgn.: udtale stødvis ell. med besvær; fremstamme; udstøde. Oversk.L.457. naar han talte, fremstødte (han) sine Ord i en buldrende, raa Tone. Winth.Morsk.62. Boeck.UH.44. 3) (m. tilknytning til I.-stød 2; nu næppe br.) overf. anv. af bet. 1: give et „skub“ fremad, der fremmer ens udvikling; fremhjælpe. tidlig eller sildig vaagner et eller andet ualmindeligt Genie, fremstødt ved Tilfælde uden fra.Birckner.Tr.97. Grundtv.VK.v. ⊕-syn, et. [3.4] (< vAph.(1764); vel dannet til fremsynet; jf. oldn. framsyn, f., forudseen, framsyn, f., forudseenhed) 1) det at se fremad. 1.1) (sj.) om blik, syn, rettet fremad i rummet. Mangfoldigheden af Udsigter, Fremsyn og Tilbageblik (o: under indfarten til Venedig). 60 Baggesskudd.31. MO. 1.2) overf.: det at se fremad i tiden; blik rettet mod fremtiden (jf. -blik, -sigt). han (endte) sin Bane med glad Fremsyn til det Tilkommende, med stadig Opmærksomhed paa det Nærværende, med roeligt Tilbagesyn til det Forbigangne.

Mall.HG.98. i sin Historieskrivning hævdede (Geijer) et uforknyt Fremsyn i Tilid til den „dybe Sammenhæng“ i Gud. Rørd.SL.27. || (jf. fremsynet 2.1) det at se, hvad der vil ske i fremtiden; ogs.: hvad man ser paa overnaturlig maade; aandesyn; vision. de anende Elskovsdrømme eller Fremsyn, som hartad syntes at ville gøre deres hele Liv og Elskovslykke til en vidunderlig Drøm. Ing.EF.I.179. „Persebommen knuser dem.“ Den Gang havde han deri kun hørt et Tilbageblik til hin BarndomsErindring; nu blev det ham pludselig klart, at det tvertimod havde været et Fremsyn. Gjel.M.492. JVJens.FD.45. 2) erne til at se, hvad der vil foregaa i fremtiden; forudseenhed (1); ogs.: ene til at kunne beregne, hvad der vil ske; forsynlighed; vidsyn. *hvis mit Fremsyn ikke her er slukket, | Skal Sorg dem times.CKMøb.Dante.II.166. Som om Forfatteren med et profetisk Fremsyn havde anet den lange Række af Skuffelser og Nederlag, der forestod ham selv. Brandes.IX.315. Lige strax røber den unge Favre sikrere politisk Fremsyn end Carrel. sa.NG.56. Saa lagde Sverigs store Konge Gustav Adolf med klart Fremsyn Göteborg her.Bogan.II.182. ORung.VS.112. -synet, adj. (l. br., vist oftest ved direkte efterligning af no. (jf. dog Feilb.): -synt. vAph.(1759). HFEw.KG.³(1896).394 (orig.II.202: fremsynet). (til frem 3.4; jf. fsv. framsyn, oldn. framsynn; i bet. 2 vist først alm. (efter no. framsynt) i beg. af 19. aarh., hos Holb. (se Ep.III.50) endnu som norskhed, jf. Rubov.SP.101; sml. fjernsynet) 1) (sj.) som kan se langt; langsynet. Menneskets Syn er forskielligt; nogle ere kortsynede, andre fremsynede. VSÖ. 2) ⊕ som kan se ind i fremtiden (jf. fremseende). 2.1) som paa overnaturlig maade kan se, hvad der vil ske i fremtiden, ell. hvad der er skjult for andre; synsk; visionær. „Veedst du icke, hvad det er at være fremsyned?“ — „Ney, hvorledes blir man fremsyned?“ — „I ser naar man kiiger mellem et Nøgel-Hull paa en Kircke Dør.“ Holb.UHH.I.4. Hun kunde see (aander) hvilket vore Fædre kaldte at være fremsynet eller synsk. Suhm.Hist. I.143. *Fremsynet var hun, og hun tryktes se, | At ondt beredes ved det Bryllupsgilde. Grundtv.PS.II.217. Thiele.III.160. Hauch.II.344. nogle uddrev Dæmoner, andre vare fremsynte og Profeter. FrNiels.KH.I.380. Feilb. 2.2) som kan beregne, hvad der vil ske i fremtiden og indretter sig derefter; forudseende (2); forsynlig (jf. fremskuende samt bagsynet). *Der kræves af Rigets Hersker . . et fremsynet Øie, | En vis Beregning af Meget, der gjemmes | Ufødt endnu i Tidernes Skjød. Hrz.XI.125. Han var . . ikke saa fremsynet, at han kunde forestille sig, hvad der vilde komme om Vinteren. AntNiels.FL.II.51. den fræmsynede kejser (imødesaa) med bekymring (korsfarernes) komme. OA.Hovgård.

Overs. af Alexiaden. II. (1881-82). 78. (l. br.) som adv.: der er handlet forstandigt og fremsynet ved at erhverve de omhandlede Ejendomme. Pol.¹⁴/s1921.3.sp.4. 3) (jf. frem 2.2; jy.) som kan se tilbage i fortiden. Feilb. **W** **-synet-hed**, en. d. s. s. -syn 2. 1) (sj.) til -synet 2.1. Kkälund. (Biogr.Lex.VI.153). 2) til -synet 2.2: forudseenhed; forsynlighed. Kongen .. gik frem med lige saa megen Fremsynethed, som Rigsdagen .. var gaaet frem med Fremfusenhed. Hjort.NBl.22. politisk Fremsynethed. Allen.I.220. Denne Mangel paa Fremsynethed .. har naturligvis gjort ubodelig Skade paa mange Byers og Bydeles nuværende Udseende. Danm.Havebr.357. **W** **-synlig**, adj. [-sy'n-lij] (af -syn 2 ell. -synet 2.2, jf. oldn. fram-synlig; sj.) som vidner om, beror paa fremsynethed (2); forudseende. vi (bede) allerunderdanigst: at Udførelsen af Pragfredens Artikel 5 (maa ske) i fuld Overensstemmelse med den vise og fremsynlige Tanke, der har kaldt hin Artikel tillive. Dannevirke.¹⁹/s1868.1.sp.2. **-sætning**, en. ft. -er (Eilsch.PhilBrev.46). (nu næppe br.) vbs. til fremsætte; især i fg. anv.: 1) til fremsætte 5.1; især konkr., om forslag til overvejelse. vAph.(1759). || (filos.) ubevist sætning, hvorfra man drager sine slutninger; læresætning; hypotese. den 47 Fremsætning i Euklidis første Bog, den berømte Lære-Regel. Eilsch.PhilBrev.176. den omtalte Socratis Fremsætning (o: at der altid boede en smuk sjæl i et smukt legeme). sa.Philhist. 97. 2) til fremsætte 5.2: (skriftlig ell. mundtlig) forklaring ell. fremstilling af et emne. Ved denne simple Fremsætning synes det, at Sandheden af sig selv falder i Øinene. Gylb.XII.280.

fremsætte, v. [frəm'sædø] præet. -sætte; 40 part. -sat. vbs. -else (vAph.(1759). Heib.Prov. II.348. Kierk.VII.8) ell. -ning (s. d.). (glda. framsetthæ; jf. foresætte)

1) (jf. frem 3.2 og fortsætte 1) † bringe til udførelse; give sig til; iværksætte. jeg hafde leyet .. een Bygmæster og betinget med ham om een vis Penge, hvor paa jeg fremsatte min Reyse og lod min Hustru raade for det øfrige. Phenixb.TC. II.Nr.12.5.

2) (l. br.) **W** anbringe noget foran noget andet; sætte foran. Springe Buk. En stiller sig op med det ene Ben fremsat og godt bøjet i Knæledet. Gymn.II.25. jf.: Det stærkeste og fornemste Slags Inversioner er .. naar det Begreb, der meest skal høves, fremsættes i Stæden for det egenlige Subject. Rahb.Stiil.37.

3) † opstille som mønster ell. forbillede (jf. foresætte 3). havde Rosenkrandses Fortienester af Religionen aleene bestaaet i at skrive smukt om de hellige Pligter, vilde dette ei have været nok til at fremsætte ham til Mønster for Christne. Mall. SgH.23. hun blev fremsat som et Mønster for alle unge Piger. Biehl.(Rahb.LB.II.369).

4) (nu sj.) komme med noget og stille det frem (paa et nærmere angivet sted); sætte frem. *Oplys du dem, som Lyset dit | I Stage skal fremsætte. SalmHj.429.4. Punchen blev skjænket op i nogle dejlige, gamle Glas, ved hvis Fremsættelse Fru D. gav sin særlige Tilfredshed tilkjende. Jakknu.A.53. jf.: Saaledes fremsætte vi ypperlige Konstværker til Skue. Mølb.Indl. 32. || især m. h. t. spise- og drikkevarer: sætte frem for (en). Han fremsatte for dem den bedste Mad og Viin.VSO. idet Moderen sætter Maden paa Bordet, og Barnet faaer det Fremsatte at see, er Barnet ikke langt fra at græde af Utaalmodighed. Kierk.XI. 23. || † (bibl.) m. h. t. gave, offer oln. den forløsning, som er i Christo Jesu; Hvilken Gud haver fremsat til en naadestuel (1819: fremstillet til en Forsoning) formedelst troen i hans blod. Rom.3.25(Chr. VI). (jf. Brors.100).

5) **W** fremføre mundtlig ell. (især) skriftlig. 5.1) især m. h. t. (ubevist) anskuelse, forslag oln.: fremkomme med. jeg vil fremsætte for Eder en mørk Tale; dersom I forklare mig den .. vil jeg give Eder tredive Skjorter. Dom.14.12. adskillige Skribentere .. have fremsat og forplantet Meeninger, som heller have forarget end opbygget. Holb.MTkr.22. (det) maa være et slet Beviis, der ikke først og fremmest overbeviser den, der fremsætter det. Kierk.II.153. Kongen kan for Rigsdagen lade fremsætte Forslag til Love og andre Beslutninger. Grundl.(1849).§28. (han) fremsatte sit Ærinde. Jørg.YD.83. jf. bet. 5.2: tre Mennesker staar og hører paa en Tale; han fremsætter en Fortælling. CKoch.JL.333. || † gengive ordret; citere. fremsætte af en Bog. vAph.(1759). (gismingen strider) med Jesu egen ovenfor fremsatte Forklaring af dette Udtryk. Horreb. II.293. || den fremsættende maade, (gram.) fortællende maade; fortællemaade (2.2); indikativ. Rask.FS.Fort.31. Mikkels. SproglS.59. fremsættende sætning, (gram.) sætning, i hvilken verbet staar i fremsættende maade; indikativisk sætning (jf. fortællende sætning u. fortælle 2.2, forestillende sætning u. forestille 5). smst.112. 5.2) (videre anv. af bet. 5.1 og ikke altid skarpt adskilt fra denne; l. br.) give nærmere oplysning (om en sag, et emne) i skrift ell. tale; give en udførligere, oplysende fremstilling (af noget); forklare; udlægge. Hvad er da min Løn? at jeg, i det jeg prædiker, kan fremsætte Christi Evangelium uden Bekostning. I Cor.9.18. Materiens Fremsættelse er lykket vor Danske Oversætter meget vel. Sporon.Breve.II.57. han skal kunne fremsætte sine Tanker klart. Mynst.Tale. (1842).12. spec. (nu næppe br.): foredrage en sag for en myndighed, især for retten; fremlægge. vAph.(1759).

W **frem-søge**, v. [4] [-sø'qø] (l. br.) søge efter, opsøge noget for at tage det frem

og anvende det; søge frem. vAph.(1764). Han tog Lampen og lyste for den Gamle, medens denne fremsøgte en Nogle af sit Knippe. *Etlar.GH.II.152.* || især overf., oftest m. h. t. argumenter olgn., som man ønsker at fremføre mod en modstander. *Bagges.DV.XI.167.* *Jeg af Elskovslue | Fremsgøtte mine Ord. *Winth.IV.14. Brandes.IV.214. W -tage, v. [4] [-ta²(qø)] vbs. (l. br.) -else (Bang. R.5). (ænyd. d. s., fsv. framtaka) bringe ell. hente noget fra et sted (hvor det har været skjult ell. gemt); tage frem. *Moth.F354.* *Mørke Tanker ompsændte min Siæl, og det fremtagne Væрге | Lagde jeg angstligt bort. *FGuldb.(Rahb.LB.II.557).* af Jagttasken fremtog (han) Tabakspung og Pibe. *Blich.(1920).X.59.* Jeg fremtog strax en Lænestol og bad ham under . . sig selv nogen Hvile. *Gylb.VII.190. Bang.R.5. jf.:* Et godt Menneske fremtager (Chr. VI: frembærer; 1819: fremfører) gode Ting af sit gode Forraad. *Matth.12.35(1907).* -**talende**, part. adj. [-ta²lønə] (glda. framtalendæ, no. framtalende, jf. sv. dial. framtaltug; egl. pres. part. af ænyd. glda. framtale, ud-tale; især dial.) d. s. s. -sagt. *Blich.EBindstouw.(1842).2. JVJens.CT.281.* Trods sit blide Væsen var hun meget kritisk i sin Dom over Mennesker og langt mere skarptseende end sin fremtalende Mand. *HBegtr. JK.16.* han var en dygtig Svend . . . men saadan noget fremtalende. *Gravl.E.34. jf. MDL.(Taasinge). Feilb. -talendehed*, en. (arkais., sj.) til -talende; dristighed i tale. (han) vedblev at spase med Studenterne, blandt hvilke han havde frit Sprog. I Almindelighed blev ogsaa hans Fremtalendehed godt optaget. *PMøll.I.229.* -**tand**, en. [1.] (æda. framtan, oldn. framtønn; dial.) fortand. *MDL.134. Thorsen.137. Feilb.* || † om de to forreste tænder i over- og undermund hos føllet, som først kommer til frembrud. *Abildg.Heste-ogQvægslæge.(3.Opl.1791).* 5. -**tarv**, subst. [3] (æda. framtharf; poet. ell. højtid., nu l. br.) om hvad der kan blive til nytte for nogen; gavn; tarv; ogs. i videre anv.: velfærd; trivsel; fremgang. (oftest efter præp. til). (formuen) skal komme den Umyndige til Fremtarv. *DL.3—17—26 (efter JyLov.1.30).* hans selvopoffrende Hengivelse for Fædrelandets Fremtarv. *Rahb.E.III.42.* dette Værk (tjene) til Sprogets Fremtarv og til Nytte for den opvoxende Slægt! *MO.I.xx. (man bør ikke)* fastholde en stor Del af Landets ypperste Grundejendom . . til særlig Fremtarv for nogle faa Ætter, men til Utarv for Samfundet i Almindelighed. *Hejmdal. 7/1869.1.sp.3.* tjene til Landets Bedste og Fremtarv. *EHolm.DH.1660-1720.I.179.**

Fremtid, en. [fʁɛmˌtiːð] (glda. fræm-tidh)

1) om tidsrum. 1.1) (dial.) til frem 1 og 2, om tidsrum, der ligger forud, kommer før (i forhold til andre tidsrum); dels (bornh.) om foraaet (Esp.88), dels (jy.) om fortiden (MDL.134. Feilb.). 1.2) til frem 3,4,

om tidsrum, som følger efter den nærværende tid; kommende tid; eftertid (1.2); ofte mere ubestemt om større ell. mindre del heraf. Hvo veed, hvor mange . . Forhindringer den mørke Fremtid skiuier i sit Skjød. *Birckner.I.129.* *I mange Dage Meget skeer, | Og Fremtid er en Gaadel Grundtv. *Krøn. 125.* En ny Fremtid aabner sig for Eder, lige saa skjøn som Fortiden. *Goldschm.NSM. IV.197.* *Et Kys engang er blevet Grændsen, | som skilte For- og Fremtid ad. *Ploug. I.309. (nu l. br.) om de kommende slægter:* *Derpaa spiste de alt hvad de kunde (o troe mig Fremtid!). *Oehl.Digte.(1803).290.* ligesaa lidt som Fremtiden . . vil kunne kjende den yndige Uro, hvormed man under et ærbart . . Udvortes gennemgik Visitationen, naar man vidste, at der . . et eller andet Sted kunde skjule sig en accisepligtig Gjenstand. *Schack.87.* fremtidens dom | || W gen. fremtidens ell. (nu l. br.; alm. foretrakkes sammenskrivning, se Fremtids-) fremtids brugt adjektivisk. 1. som vedrører ell. hører til den kommende tid. *Aldrig løser jeg, men binder | Fremtids Haab til Fortids Minder. *Heib.Poet.IX.157.* *Hans Hjerte følte Længsel . . | Men Fremtids Haab og Lyst | Og Længselen bar Blomster | I Sangen fra hans Bryst. *Winth. HF.30.* *Det (o: Dannebrog) gik med Jens Munk til den evige Is, | med Købmænd til Fremtidens Lande. *AxJuel.D.21.* Fremtidens Mand (o: en mand, som fremtiden faar brug for). *D&H.2.* som vil indtræffe ell. opstaa i fremtiden; fremtidig. *(mit digt) skulle tale | til Fremtids Slægter i utalte Aar. *Blich. (1920).III.93.* I Fremtids Dage. *MO.* || efter præp. i en ikke fjern Fremtid (o: snart). *S&B.* i al fremtid, jf. u. II. al 1.s. i fremtiden, at en den kommende tid; især angivende, at en begivenhed vil indtræffe, en tilstand indtræde en vis tid efter (ikke umiddelbart efter) nærværende tidspunkt; senere; ogs.: d. s. s. for fremtiden. (gud) vidste forud, hvad de vilde gjøre i Fremtiden. *Visd.19.2.* (komedien) vil i Fremtiden efter al Anseelse passere for et af Autoris beste Stykker. *Holb.JJ.Bet.a8r.* denne Sort fine Klæde (vil) i Fremtiden indtil videre ikke være af farve kræprødt, førend efter at samme er valket. *MR.1836.2. St.t.Esth.13.7(Chr.VI: eftertiids).* jeg har tilgivet Dig alt fortidigt, men — de Synder Du begaar i Fremtiden, dem hverken kan eller vil jeg love Dig Tilgivelse for. *Buchh.KK.14.* for fremtiden, (især i nægtende udtr.) betegnende, at et forhold, en tilstand vil være gældende i den kommende tid (fra nærværende tidspunkt af); herefter; fra nu af; ofte ogs.: i fremtiden. vAph.(1759). Jeg vil for Fremtiden ikke befatte mig dermed. *VSO.* Artillerie-Cadetter . . skulle for Fremtiden beskikkes af Hans Majst. *MR.1802.215. MO.* S&B || om et menneskes fremtidige skæbne, især i udtr., der angiver, at denne efter al sandsynlighed (især: fordi visse særlige

betingelser er til stede) vil forme sig paa en lykkelig maade. (ofte i best. anv. ell. efter poss. pron.) *af hans Fremtid hvad tør ei man love sig? *PalM.Luftsk.73.* jeg kunde arbejde sexten Timer i Døgnet — og saa synge Bellman ved de store Pokaler — uden at blive træt. Fremtiden tilhørte mig virkelig. *Drachm.D.²XI.* en ægteskabelig Forbindelse imellem dem havde adskillige Hindringer at overvinde . . han havde jo endnu ingen Fremtid at hyde den unge Pige. *Blauw.Sk.164.* han rejste til Amerika for at skabe sig en fremtid | en ung mand med en fremtid (o: med lovende evner) | (billedl.) om en nations, et folks fremtidige skæbne: *for Danmark Sukket lød, | For dets Fremtid, for dets Lykke. *Holst.I.6.* *Det (o: det danske sprog) hvisker over Vuggen med Barnets lille Navn | og gyyger Folkets Fortid og dets Fremtid i sin Fav. *Rord.G.K.218.*

2) (gram.) den tid af verbet, der betegner noget som efterfølgende ell. tilkommende i forhold til nutid (præsens); futurum. (fx. „jeg vil (ell. skal) rejse i næste uge“; ofte udtrykt ved nutid, fx. „jeg rejser i næste uge“). *Rask.FS.Fort.32.* *Mikkels.SprogI.60.* || fortids (ell. datids) fremtid, den tid af verbet, der betegner noget som fremtidigt i forhold til fortid (præteritum); eftertid (2) (futurum in præterito ell. 1. konditionalis). smst.

fremtidig, adj. [frem'ti:ði] adv. -t ell. d. s. ell. (+) -en. (<VSO.1802, jf. „Nyt Ord.“ *Levin.*; især Ψ) adj. til Fremtid 1.2: indtræffende ell. gældende i fremtiden; (til)kommande. (hun valgte) vort Hus til fremtidigt Opholdssted. *Blich.(1905-07).I.488.* Er der ingen Thronefølger, vælger den forenede Rigsdag en Konge og fastsætter den fremtidige Arvefølge. *Grundl.(1849).§15.* *Tops.II.153.* || som adv.: for ell. i fremtiden. Dersom jeg ved dette Raad meente at skulle belære Slægten om, hvad den fremtidigen har at gjøre, maatte jeg rigtignok siges . . at komme bagefter. *Kierk.XIV.330.* Det var . . en ganske fornuftig Mellemvej, som Øvrigheden i Helsingør Aar 1576 befalede fremtidigt fulgt der i Byen. *Troelts.L.XI.139.* En Månedstid efter Bryllupet lod K. sin Seng flytte ind i den lille Stue bag Kontoret, og dær sov han fremtidig. *Rord.KK.13.* (sj.) foreløbig; indtil videre. *Tops.II.495.* **Fremtids-**, i ssgr. [frem'ti:ðs-; nu sjældnere 'frem'tis- (jf. *Jesp.MFon.²171*)] (især Ψ) af Fremtid 1.2 (jf. fremtids u. Fremtid 1.2); som eksempler paa de mange ssgr. (især alm. fra midten af 19. aarh.) kan anføres: Nu fik han først Øinene op for sit Kald, og dermed laa ogsaa hans Fremtidsbane afstukket for ham. *Holst.IV.169.* *Hvert Fremtidshaab i Vuggen strax aflives (af kritikken). *PalM.IV.118.* Giftermaal og Forlovelser og Fremtidsplaner. *Bøgh.III.9.* naar han skulde være lykkelig, maatte han . . svælge i Fremtids-

syner. *Schand.TF.II.20.* „Corsaren“ kunde næsten tilintetgøre en Mands Fremtidsudsigter. *Brandes.II.379.* **-dag**, en. (nu næppe br.) i fl.: kommende dage ell. tider. *Reim.(Rahb.LB.II.242).* *hvis i Fremtidsdage | Dig Længsel een Gang lokker her tilbage. *PalM.III.219.* **-maal**, et. (fjern) maal, som man stræber efter. *forkynd, o Danmark, | Mig dit Fremtidsmaal. *PalM.VIII.158.* *(den) Slægt, | der har dit Ry i Varetægt, | den Slægt, hvis Fødder staa paa Fremtidsmaalets Vej. *Gjel.Ro.133.* **-musik**, en. (som overs. af ty. zukunftsmusik; iron.) opr. brugt som betegnelse for Wagners musik. *HCand.IV.410.* *Arlaud.359.* || især overf., om tanker ell. planer, hvis virkeliggørelse er fjern ell. lidet sandsynlig. han lader det staa hen, om dette nu ogsaa er Lovens sande Mening . . eller om det er Fremtidsmusik, som skal spilles af en anden Slags Dommere end de nuværende. *Hørup.III.314.* Hvordan det socialistiske Samfund vil udforme sig, bliver da kun „Fremtidsmusik“; man kan naa til Gissninger, der har større eller mindre Sandsynlighed for sig, men ikke til nogen Vished. *GBang.S.63.* jf. (spøg.): Denne unge Mand (o: en socialist) var som alle Fremtidsmusikere fremfor Alt overtydet om sin fuldkomne Ædruelighed i Opfattelsen af det Tilkommende. *Brandes.XI.249.* **-old**, en. d. s. s. Fremtid 1.2. *den faldne Qvindelægt | alt truer Fremtidsold med værre Kuld. *FGuldb.II.197.* **-stat**, en. (som overs. af ty. zukunftsstaat; iron.) Ideen om den socialistiske Fremtidsstaat, med sin gennemførte Lighed. *JakKnu.LF.16.*

frem-tindre, v. [4] [-ten'drø] (ænyd. d. s. (Bording.I.43); poet., sj.) fremskinne; fremstraale. *Dagen . . | igiennem den Aabning, han hugger, fremtindrer. *Pram.Stærk.170.* *Fra rene Sommerhimmel | Snart her og snart hist | En lille, stille Stjerne | Fremtindred som en Gnist. *Winth.HF.214.* || overf. *Mod og Tillid fremtindred af Øiet. *Trojel.II.115.* den indtagende Yndighed, som fremtindrede saa fortryllende i Jomfruen. *Tauber.Dagb.62.* **-tog**, et. [3] (jf. -toge; sj.) om (en hers) fremrykning (mods. Tilbagetog). *Blich.II.509.* *Allen.I.169.* **-toge**, v. [3] [-tå:qə] vbs. jf. -tog. (efter sv. framtåga, tåga fram, jf. ty. hervorziehen; sj.) om hær: drage ell. rykke frem. De fremtonede germaniske Stammer Raahed. *Molb.(MO.).I. Ψ -tone*, v. [-to:nə] vbs. **-ing** (s. d.). (dannet ca. 1850 efter I. Fremtoning; jf. I. fortone; l. br.) om ting: fremtræde, vise sig paa en vis maade (jf. I. fortone 1.1 og 3.1). en heel Række Vogne saae vi, de fremtonede paa det hvide Sand og mod den blaa Horizont meer end dobbelt saa store. *HCand.XII.84.* i en Aabning mellem to mægtige Linde fremtonede i lang Frastand Byens brunrøde Kirketaarn. *Schand.TF.I.196.* || overf., om noget abstr. hiin mærkværdige Paastand,

der allerede for flere Aar tilbage fremtonede. *Mart. Forsv. 3.* For de Drømmendes og Stræbendes Øjne fremtonede det moderne Ideal. *Brandes. VI. 369.* II. **-tone**, v. [4] [-to'nə] vbs. **-ing** (s. d.). (sj., nu næppe br.) 1) \int intr.; om tone: begynde at lyde; blive ansat ell. intoneret. disse (stemmens) forskjellige Maader at fremtone paa, ere . . tydelige for Enhver. *J. Malling. Elementær Musiklære. (1863). I. 2)* trans.; m. h. t. tone, 10 sang: lade tone frem; syng. En Dag . . fremtonede hun Theklas Sang. *Blich. IV. 275.* I. \mathbb{W} **-toning**, en. [-to'nen] ft. **-er**. (foreslaaet af Goldschmidt 1849 (se Goldschm. NSM. V. 143) som gengivelse af Fænomen og ty. erscheinung ved tilknytning til tone, vise sig, og Fortoning; jf. I. -tone) 1) (nu l. br.; jf. I. -tone) som vbs.: det at vise sig, komme til syne; ogs.: maade, heorpaa noget viser sig ell. fremtræder (ofte m. overgang til bet. 2.) 20 En Revolution er kun en pludselig og stor Fremtoning af den Nemesis, der stille og ubemærket sysler hver Dag og i alle Forhold. *Goldschm. V. 146.* Af og til skimtedes . . Ministerens anselige Skikkelse inde i det Allerhelligste, men Fremtoningen varede kun et Par Sekunder, thi Budet skyndte sig bestandig med at lukke Døren. *Schand. AE. 6.* den, der attraaede at lære Menneskeheden at kjende i dens forskjellige Fremtoninger, fandt nok af Interesse. *Scott. Rob Roy. (overs. 1884). 35.* 2) konk.: hvad der viser sig, kommer til syne. 2.1) (nu næppe saa alm. som Foreteelse, Fænomen) i alm.: hvad der gennem sanserne (især: ved iagttagelse) kommer til ens bevidsthed (og stærkt paakalder ens opmærksomhed); foreteelse (1); fænomen. nu var han for meget kuert til aand- og sjælduft at ville følge Verdens ledende Kræfter . . baade i mo- 40 ralske og fysiske Fremtoninger. *Goldschm. V. 493.* Mange Fremtoninger i Trærnes Liv og indbyrdes Forhold, som hidtil have været upaaagtede, fremtræde saa tydelig, at de ei kunne oversees. *CVaupell. S. 5.* Krætere, som udstøde Dyndmasser og Svoildampe, høre ogsaa til Islands vulkanske Fremtoninger. *Ingv. Bond. Jorden rundt. (1891). 45.* 2.2) (nu oftest lidt spøg.) om person; især i forb. m. adj., der angiver ved hvilke egenskaber den paagældende tiltrækker sig opmærksomhed. (m. overgang til bet. 2.1: Tidens nyeste „Fremtoning“ — det er jo saaledes, at De oversætter Phænomen — Clara Raphael. *Goldschm. NSU. VI. 125.*) et ganske eiendommeligt Naturbarn maa jeg have været, en ganske egen Aabenbarrelse, for ikke at sige „Fremtoning“. *HC And. XI. 42.* Den bevidste Hensigt (var) at udslette Indtrykket af sin (: Søren Kierke- 60 gaards) Betydning ved at forvandle sig til en ganske dagligdags Fremtoning. *Brandes. II. 380.* (han) faldt (sammen). Trækkene var fuldstændig slappe, askegraa . . Der var noget uddødt over den hele Fremtoning. *Bang. HS. 367.* (hans) næsten geniale

Dygtighed . . gjorde ham til en højst fængslende Fremtoning i (hendes) Øjne. *Reumert. SØ. 53.* en uhyggelig Fremtoning med Natkappe paa lukkede op. *Hjemmet. 1912. 1027.* sp. I. jf. II. -tone: jeg var ikke forberedt på at træffe en fremtoning som Dem her. — Elin kom pludselig til at le: En fremtoning! — Nå ja, undskyld, men De tonede frem; De kom som en fin lille tone, en sølvklokke. *Hjort. Æ. 86.* II. **-toning**, en. [-to'nen] (sj.) \int vbs. til II. -tone 1: intonation; ansættelse af en tone. *J. Malling. Elementær Musiklære. (1863). 2.* **-toningspræg**, et. (til I. -toning 1 ell. 2.1; biol.) det udviklede individs, af dets specielle udviklingskaar betingede, ejendommelige præg ell. beskaffenhed (mods. Anlægspræg); fenotype. *Sal. II. 181.* † **-trin**, et. vbs. til -trine. 1) det at træde frem \parallel om en skuespillers første optræden. det (kunde) vel og interessere den unge . . Kunstnerinde, at den Yngling, der i hendes første Fremtrin havde talt saa varmt hendes Sag . . endnu eengang hende angaaende skulde komme til orde. *Rahb. E. II. 266.* \parallel overf.: fremskridt; fremgang. Natur-Læren tæller sine Fremtrin og Skridt, saavel i at rydde . . forudfattede Meninger af Veyen, som i at opdage nye Paafund. *K. Selsk. Skr. IX. 447.* VSO. 2) underafdeling af teaterstykke; optrin; scene. *vAph. (1759, 1764).* jf.: Vi kand ikke oversee den heele Comedie (: alt det, der sker paa verdens skueplads). Vi befinde os i et lidet Fremtrin, eller Scene deraf. *Eilsch. Phil. Anm. 3.* \mathbb{W} **-trine**, v. [3, 4] [-tri'nə] († -trinne. *LTid. 1725. 815.*) vbs. **-else** (*Tauber. Dagb. 63.*), jf. -trin. (ænyd. d. s.; nu sj.) d. s. s. -træde (1). *Den gyldne Phœbe da til Hevn og Straf fremtriner, | Og dette syndigt Sted med Klarhed overskinner. *Holb. Metam. 75.* *Den høie Dør sig aabned, Kong Volmer fremtreen. *Hauch. II. 219.* *Der er hun (: Jomfru Vaar) jo! fra sit Closett | Hun sagtelig fremtriner. *Winth. I. 258.* jf.: *Han grunder paa Cap'tainens Ord . . | Og Billeder i broget Tal | For Tankerne fremtrine. *Holst. IV. 22.* (sj.) m. indholds-obj.: (han) fremten to smaa Skridt. *Blich. (1905-07). II. 268.* \mathbb{W} **-trylle**, v. [4] [-tryl'ə] vbs. (l. br.) **-else** (*Saaby. 1.*) frembringe ell. fremkalde ved trolddom ell. paa overnaturlig maade; næsten kun i overf. anv. Penge selv formaae ikke at fremtrylle saa overordentlige Særsyn. *Bagges. (MO.).* Mademoiselle havde fremtryllet et aldeles moderne Stykke Rokoko i sin Slotsfløj, hvor ellers Alt var i . . italiensk Renaissance. *Schand. IF. 182.* Ved den levende Fortælling fremtryller jeg en Verden for Børnene, og derved bliver jeg forelobig en Slags Skaber for dem. *Jak. Knu. LU. 220.* I. **-træde**, et. [-træ'ðə] (l. br., især hos sprogtrensere) vbs. til II. fremtræde; til II. fremtræde 1.2, om skuespillers optræden: *Rahb. E. IV. 244.* \parallel til II. fremtræde 1.3: optræden; maade at optræde paa. Fromhed og

bramfri Fremtræde. *OVaupell.Griffenfeld.I. (1880).70.*

II. ☐ fremtræde, v. [frem, træ'ðø] præf. -traadte ell. (poet., arkais.) -traade (*Oehl.A. 311*); part. -traadt ell. † -trædet (*OGuldb. (Rahb.LB.I.81)*). vbs. -else (s. d.) ell. -en (se især bet. 1.3), jf. I. Fremtræde. (ænyd. glda. fremtræde, -traade; af frem 4; jf. ty. (her-)vortreten)

1) komme frem; komme til syne. 1.1) (nu l. br.) i egl. bet. *Fra Graven see vi ham fremtræde (*JRamus.Psalmer.III.(1783).104*: frem at træde), | Den Jesus, som korsfæstet var. *SalmHus.232.1.* *Kort efter Sønnens Fødsel huld fremtraade | For Abraham i Drømme Gabriel. *Oehl.A.311.* Taarnerne fremtraadte i hendes Øine. *Ing.LB.IV.152.* *i Maaneskinnet . . | Fremtræder der en Herre saa stolt. *Winth.D.245.* || m. overgang til bet. 1.2: *Jeg (o: Thalia) som med oprakt Hals kom frem i bunted Klæder, | Med nedtrykt Hoved nu i Sørge-Dragt fremtræder. *Holb.Ligbeg.5sc.* I det Øieblik hun fremtræder (paa scenen), er hun pludselig voxen. *Heib.Poet.II.57.* jf.: Ingen af Personalet maa fremtræde paa Publicums Opfordring (o: lade sig fremkalde). sa. *Pros.VI.225.* 1.2) om offentlig optræden. I denne store Mands (Miltiadis) Sted er fremtrædet en anden, der, ligesom han, skal redde Fædrelandet, og det endnu af en større Fare, Themistocles, mener jeg. *OGuldb.(Rahb.LB.I.81).* Brandes' egentlige „Fremtræden“ finder jo først Sted i 1871. *JakKnu.LF.64.* Johannes (havde) forud for (Jesu) Fremtræden (1819: Fremtrædelse; *Chr.VI afvig.*) . . prædiket Omvendelses-Daaf for hele Israels Folk. *ApG.13.24(1907).* || (nu l. br.) især om skuespillere olgn. Anton skulde fremtræde første Gang i den store bebudede Concert. *Ing.LB.III.103.* Hvilken Salighed, om jeg engang kan komme til at fremtræde i den velsignede Rolle. *Gylb.X.28.* || billedl. Et nyt originalt . . Lystspils Fremtræden paa den danske Scene er et . . sjældent . . Syn. *Heib.Pros.IV.125.* 1.3) forholde sig ell. optræde paa en vis maade; især som vbs.: Fremtræden, om maade at være ell. opføre sig paa; (ydre) væsen ell. optræden. min personlige Fremtræden . . var forlegen nok. *Mynst.Levnet.36.* Hun elsker Dig; ikke dit Aasyn, ikke din Persons udvortes Fremtræden, ikke din uødøelige . . Aand. *Winth.VIII.215.* stor Verdenserfaring og Sikkerhed i Fremtræden. *Const.GH.4.* || uegl.; m. nærmere bestemmelse, der angiver, i hvilken egenskab ell. paa hvilken maade en person optræder. *du skulde da fremtræde | Med ædel Ret til Livets bedste Kaar. *Pram.(Rahb.LB.II.231).* (han) fandt sig selv ikke dygtig til at fremtræde som Hærfører paa Toget. *Molb.DH.II.100.* de mindre Begavede, der med Kjækhed fremtræde. *Hauch.II.101.* 1.4) især m. tings-subj.: ytre ell. vise sig paa en vis maade som

følge af sine egenskaber olgn. andre fænomener, hvor det samme forhold fremtræder. *VilhThoms.Afh.II.21.* jf.: Verden (er) kun en Fremtræden, en Udvikling af det guddommelige Væsen. *Mynst.Betr.I.70.* || m. nærmere bestemmelse (især præp.-led, (sj.) præd.), der angiver, i hvilken skikkelse ell. form noget optræder. Andre Steder er BARNET lidt mere voxet til og fremtræder da nøgent. *JLange.MF.24.* alle Individder af en ren Linie (vil ingenlunde) være personlig ens beskafne; de vil ofte fremtræde med indbyrdes store Forskelligheder, alt efter de Kaar, hvorunder de udviklede sig. *Sal.II.181.* Disse Rum (i Nyborg slot) fremtræder nu — efter Restaureringen — for største Delen i deres oprindelige Skikkelse. *Trap.IV.630.* Kirken er . . restaureret saaledes, at den fremtræder som en gotisk Kirke med stærkt moderne Tilsnit. *smst.684.* bogen fremtræder i en elegant udstyrelse |

2) (jf. bet. 3.1) om ting: hæve sig op over ell. rage frem fra noget andet; kun uegl.: vise sig paa ell. mod en vis baggrund olgn. *Fjeldet veeg med Mørkets Slør, | Fjernt en Kyst han saae fremtræde. *PalM.III.267.* S&B.

3) part. fremtrædende som adj. 3.1) især om legemsdele: som træder længere frem, ligger længere fremme; fremspringende; fremstaaende. (orangutangens ansigt) er meget fremtrædende, navnlig staar Kjæberne langt ud. *BMøll.DyL.I.14.* de fremtrædende Aarer i hans høje Pande. *Gyr Lemche.K.87.* Oprindeligt har (kirken) været uden noget i det Ydre fremtrædende Kor. *Trap.IV.651.* 3.2) som falder i øjnene, tiltrækker sig opmærksomheden stærkt; dominerende; fremragende; søjnefaldende. en fremtrædende Begivenhed. *Kierk.VII.192.* fremtrædende Stemmer (o: solostemmer). S&B. Det var Meningen at skaffe (maleriet) en fremtrædende Plads i den nye Rigsdagsbygning. *Pont.DR.V.3.* || om person: fremstaaende; fremragende. de fremtrædende danske Digtere fra Oehlenschläger til Chr. Winther. *Schand.AE.29.* en af vore fremtrædende Politikere (C. Berg). *Rosendal.D.II.236.* (nedsæt.) som søger at trænge sig frem, gøre sig bemærket. den lunefulde og fremtrædende Generaloberst for Dragonerne. *Schand.IF.17.* S&B.

☐ **Frem-trædelse**, en. [-træ'ðølsø] fl. -r. (l. br.) vbs. til II. fremtræde; spec.: 1) til II. fremtræde 1.1. *Blich.III.154.* man føler ved hendes Fremtrædelse paa Scenen, at den hellige Drik rækkes os i et reent Kar. *HCanD.XII.59.* 2) til fremtræde 1.2. I samme Brev, var det og, det mærkelige Sted stod, hvormed jeg . . kom til at gøre min første Fremtrædelse, som politisk Sandsiger, da Pram lod det . . aftrykke i Minervas historiske Artikel. *Rahb.E.III.233.* *ApG.13.24* (seu. II. fremtræde 1.2.) || om skuespillere olgn. (skuespillerinden)

foreslog ham, at tilstaae hende Halvdelen af Indtægterne ved anden og tredje Fremtrædelse, da hun i Alt vilde spille fire Gange. *Rahb.E.III.250.* || *billedl., om publikation af skuespil, bog olgn. (skuespillets)* Fremtrædelse paa Scenen og Publication ved Pressen. *Heib.Pros.IV.169. HCAnd.XII.45. 3)* til fremtræde 1.4: *det at noget ytrer ell. viser sig, ell. maade, paa hvilken noget ytrer ell. viser sig som følge af sine egen-skaber; fremtoning (I.1).* Her have vi Socrates, det vil sige, herved ere vi anviste, hvor vi skal søge Begrebet i dets historiske Fremtrædelse. *Kierk.XIII.318.* || *især mere konkr.: foreteelse; fremtoning (I.2.1); forhold (II.2.1).* den, der . . . ved betydningsfulde Fremtrædelser i Nutidens Liv føler Drift til at see hen til Nutidens Forudsætninger. *Madv.O.5.* Årsagerne til denne beklagelige fremtrædelse (v: *hyppige tilfælde af løsgænger*) er uden tvivl af meget forskellig art. *FDyrlund.TN.212. D&H.* **W -trædelses-form**, en. (l.br.) til -trædelse 3: *ytringsform. Kierk.XIII.54.* Saa naturlig Bevægelsen (v: *den flamske*) er i sin første Grund, saa kan det dog ikke negtes, at den ret ofte i sin Fremtrædelsesform synes noget kunstig. *Brandes.XI.229.* || (sj.) mere konkr.: foreteelse; fænomener. Rørelser som Grundtvigianismen og den indre Mission, hvilke han . . . misbilligede som forkastelige Ensighedheder og smagløse Fremtrædelsesformer. *Schand.AE.55.* **-træden**, en. se u. II. fremtræde (*især bet. 1s*). **-træden-hed**, en. (af fremtrædende (seu. II. fremtræde 3); sj.) *det at trænge sig frem; lyst til at gøre sig gældende; paa-gaenhed.* Berg vil være der; med sin enorme Fremtrædenhed vil han ikke sky det umuligste, han vil byde den franske Gesandts Hustru op til Sekstur. *Hørup.I.54.* **-træk**, et. vbs. til -trække; *især om anordning ved en maskine, hvorved noget (især: et arbejdsstykke) bevæges frem og trækkes bort efter behandlingen.* Man kan (ved hakkelsekniven) anvende vedvarende Fremtræk (af hakkelsen), der besørges af et eller to Par Valser. *Landm.B.II.130.* Mærkemaskine til Stempeling af . . . Pakkasser, med automatisk Fremtræk. *Berl Tid.^{10/1}1922.M.16.sp.2.* **W -trække**, v. [4] vbs. -ning, jf. -trak. (ænyd. d.s.) *drage frem ell. ud med anvendelse af en vis kraft; trække frem.* Efterat man længe havde støvet efter hende, blev hun omsider funden og fremtrukken. *Holb.Heltind.I.313.* imidlertid (var) de to . . . Jægeres Heste fremtrukne. *Ing.KE.I.61. GyrLemche.VK.93. spec. (med.) som vbs., om fødselsoperation, hvorved fosteret trækkes frem med hæn-* 50 *derne ell. tang: Sal.²VIII.922.* || *billedl. ell. overf.* Medrette bør man være Theater-Directionen taknemmelig for at have fremtrukket et gammelt Mesterværk af dets altfor lange Hvile. *Heib.Pros.VII.85.* (*det var*) blevet mig naturligt at holde min

Person tilbage, og jeg følte mig ubehagelig berørt . . . ved saaledes at see den blive fremtrukken. *Schack.381.* (*nu næppe br.*) *drage frem, hælde frem paa bekostning af andre (jf. foretrække 2).* *VSO. MO.* **W -trænge**, v. [3, 4] [-træŋə] -te ell. † -de (*LTid.1733.783. Grundtv.Bjow.85.*) (ænyd. d. s., fsv. framträngia) 1) intr.: *bane sig vej frem paa en voldsom maade; trænge frem.* (oftest som vbs. ell. i præc. part.) . . . Den vilde Støi nu lyder ikke længere. | Den store Sværm fremtrænger ei i Støvet. *Oehl. Digte.(1803).292.* *Sorg (skal) dem times før, end Duun fremtrænger | Paa Kinden af det Barn, som nu bli'er vugget. *CK Molb.Dante.II.166.* den danske Hærs seier- 10 *rige Fremtrængen. Lehm.IS.46. 2)* (*nu næppe br.*) trans.: *bevæge frem ved stød, puf olgn.* Han blev fremtrængt af Mængden. *VSO. MO. 3)* (*nu l.br.*) refl.: d. s. s. bet. 1. Sprekker og Aabninger, af hvilke den stinkende Damp sig fremtrængde. *LTid.1733.783.* *mylrende fremtrængde | Sig Flokken aandeløs. *Grundtv.Bjow.85.* hemmelighedsfulde Ord fremtrængte sig uvilkaarlig paa hans Læber. *Hauch.II.226.* || *overf. han (var) alt for beskeden til at fremtrænge sig, hvor Pligt ei henkaldte ham.* *Rahb.Sandsig.296.* Middelmaadigheden er farligere end det Sletteste. Den er . . . næsviis, sig fremtrængende; den vækker gjerne Opsigt. *Winth.IX.99.* **-ture**, v. [3] [-tu'rə] vbs. † -else (*vAph. (1759)*), jf. I.-turende. (*glda. fræmthure (Dyrrerim.64); jf. ture*) 1) handle ell. optræde paa samme maade, som man er begyndt; fortsætte (med en vis handling ell. optræden) ell. holde fast (ved en engang tagen bestemmelse olgn.); *især om udholdende, haardnakkethed vedbliven med ell. fastholden af noget, oftest noget urigtigt ell. moralsk forkasteligt; næsten kun i forb. m. præp. i (nu oftest styrende et abstr. subst.) ell. med (nu oftest styrende vbs. ell. inf.) ell. † ved (Holb.Ep.V.3).* Da Kong Christian II. var kommen til Norge igjen . . . fremturede Eske Bilde udi sin Troeskab mod Kong Friderik. *Holb.Berg.144.* nidkiere Landsmænd (bør) understøttes for at fremture i deres ædle Foretagende. *JSneed.VIII.501.* Skulde nogle af Almuen . . . fremture i at forstyrre den offentlige Roelighed (*skal de straffes*). *Bek.(Kvartudg.)^{10/1}1795.* Hvad skal jeg gjøre ved Drengen? Hvormed skal jeg forsvare for Gud, hvis han fremturer, som han har begyndt. *Goldschm.I.148.* Vedblev nogen, skønt bandsat, at fremture i sin Synd, skulde Præst og Kirkeværger give den verdslige Øvrighed det tilkende. *TroelsL.VI.69.* (*de optrædende*) udfører „Dyb Knæbøjning med Hælhævning og Armstrækning opad“ . . . De fremturer hermed til Digtets Slutning. *FrNygaard.O.113.* vi frygter for, at det skal gaa ham galt, hvis han fremturer, som han er begyndt. *Nans. FR.137.* (sj.) i pass.: hvis dermed fremtures

(*o*: at alle vil skrive, men ingen læse), ville der omsider blive flere Autores end Mennesker. *Holb.Ep.II.37*. † styrende en *inf. uden tilknytning ved præp.*: (*privatpersoner*) klager af puur Interesse . . fordi de ikke meere maa fremture at berige sig paa det gemeene Bestes Bekostning. *sa.Samt.30*. || † *refl.* Erfarenhed viser, at (*gamle mænd*) beleser . . naar de fremture sig udi Forretninger, og søge at paatage sig Byrder, som deres gamle Skuldre ikke meer kand bære. *sa.Ep.V.213*. || (*nu næppe br.*) *part.* fremturende († fremturedes. *Slinge. Chr.IV.1324*) som *adj.* (og *adv.*: *Moth.T228*). 1. som *præd.* i *forb. m. i.* (*de*) blive fremturende i deris skammelige og forargelige Levnet. *DL.6—13—25*: omendskiønt Kejseren formanede dem at staae fra saadant Foretagende, vare de dog fremturende i deres Forsætt. *Holb.DH.II.700. Slinge. Chr.IV.186*. 2. *attrib.*; om *person*: som *haardnakkethed* vedbliver med *ell.* holder fast ved noget urigtigt *ell.* forkasteligt; *forhærdet*; *forstokket*. andre blive deelagtig i andres Synder ved . . med Venskab at omgaaes med fremturende Syndere. *Hersl.TT.II.507*. om *handling*, *forset* *olgn.*: som *vidner om*, *beror paa udholdenhed*, *vedholdenhed* *ell.* (*især*) *haardnakkethed*, *stædighed*. (*spaniernes*) fremturende *Obstation*. *LTid.1727.244*. (*jeg*) som har saaledes levet i en idelig Synde-*Stand*, og havde, ved en fremturende Ugu-delighed, giordt mig selv velskicket til at befordre Laster. *Pamela.III.143*. *Gud (vil)* see hen til hans fremturende Bestræbelse for at blive bedre. *Birckner.II.233. 2* (*sj.*) *optræde* *ell.* handle paa en *vis* (*nærmere angivet*) *maade*; *fare frem*; *gaa frem*. *Mundkristne vel i Last og Skam | Fremture tit med List og Bram, | Men Herren kender sine. *Salm.Hj.329.6*. dette Familiemenneske maa (*bekende*), at han engang som ung har begæret en andens Viv og fremturet i Synd. *VVed.BB.99. I*. † **-turende**, *subst.* (*afl. af -ture 1*) *d. s. s.* -turenhed. *vAph. (1759)*. **II. -turende**, *part. adj.* *se u.* -ture 1. † **-turen-hed**, *en.* (*afl. af II. -turende*) *det* at vedblive med *ell.* holde fast ved noget, *især paa en halsstarrig og forstokket maade* (*især i forb. m. i.*) *Moth.T228. Holb.DH. III.464d.* der af sees, at saadanne Syndere ikke forbedres af Helvedes Straf, hvorfor og Gud evigen straffer dem for sli^g deres Fremturenhed i det Onde. *LTid.1741.587*. vores Fremturenhed i det vi eengang have foresat os, synes saa naturlig og eenfoldig. *Biehl.(Skuesp.IV.393)*. Den Fremturen-hed havde jeg aldrig ventet af ham. *VSO. Ø-tvinge*, *v.* [-tven'ə] *vsb.* -else (*Lassen. AO.778*). 1) [3] (*sj.*) *faa til at bevæge sig fremad ved tvang*; *drive frem*. *Igiennem høye Sneer han matte Hest fremtvinger. *Rein.I.10. 2*) [4] *især m. abstr. obj.*: *søge at opnaa noget ell. sætte noget igennem ved tvangsforanstaltninger*; *frembringe ell. fremkalde ved tvang*. *Har jeg ikke seiret før . . og

fremtvinget Roligheden? *Oehl.EA.234*. *Her Intet lader sig fremtvinge, | I Stilhed virker her Guds Aand | *Grundtv.SS.I.291*. For-dringshaveren . . kan fremtvinge . . Plig-tens Opfyldelse. *Lassen. AO.778*. || *part.* fremtvingen som *adj.*, om *udtalelse*, *op-træden* *olgn.*: som man frembringer *ell.* frem-kommer med *uden at mene det*; *tvungen*. En fremtvingen Dyd er kun en formummet Last. *Faye.LitArb.II.48*. Det Ja (*o*: ved viel-sen) er Kierlighedens Røst, ikke fremtving-et, men frivilligt. *Mynst.Præd.(1829).9*. et fremtvinget humoristisk Smil. *Schand.AE. 61*. **-tælle**, *v.* [4] [-tæl'ə] (*vist kun hos Grundtv.*; *efter oldn.* telja fram, opregne; *jf. oldn.* framtal, tælling; *arkais.*) *opregne*; *frem-sige*; *fortælle*. *En anden, som er snild i Maal, | De mange fagre Sagn fremtæller. *Grundtv.PS.II.78*. *Lovene jeg eder vil frem-tælle. *sa.Optr.II.48*. **-tøj**, *et.* [1.1] *den forreste del af noget* (*jf. Fortøj*); (*sj.*) om *bringe og forben paa en hest*. *Feilb.* || (*nu næppe br.*) *forstilling til en plov*. *HJ Dahl. Cirkulerer om Landbrugsredskaber.* 29/1/1769. **-vandre**, *v.* [3] [-van'drə] *vsb.* -ing (*Moth.F355. Bag-ges.L.I.315*). (*ænyd. d. s.*; *især poet.*, *nu sj.*) *bevæge sig fremad i gang*; *vandre frem*. *du forlader ej | Den, som fremvandre tør paa Lysets Vej. *Rein.ND.179*. *Med ham frem-vandrer stille tillidsfuld | hiint Par, i Dø-den troe som troe i Livet. *Foersom.D.I.40*. || (*sj.*) *m. indholds-obj.* lad os . . forenede fremvandre vor Bane. *Rahb.Tilsk.1793.702*. † **-varen-hed**, *en.* [3.4] (*jf. ænyd.* frem-*uarende*, *vedvarende*, *varende længe*, *samt gl'da.* framvarelse, *udholdenhed*; *sml.* fort-varende) *vedbliven*; *vedvaren*. Et Væsens Evighed fatter i sig saavel Begrebet om en Tilvarelse uden Begyndelse, som og om en Fremvarenhed uden Ende. *JSneed. III.100*. **-vej**, *en.* [3.3] (*sj.*) *vej, der fører hen til et maal*; *udvej* (*mods.* Tilbagevej). *ZakNiels.Minder.II.174*. *overf.*: man kan ikke gå på ad fremvejen, samtidig med at man travrer om i en ørkesløs rundgang. *FSa-dolin.Sjælsrøgt.(1910).33*. **-viis**, *adj.* [3] (*efter oldn.* framviss; *arkais.*, *sj.*) *fremsynet*; *forud-seende*. *MO*. *Vær ogsaa fremvis; ofte vendes Lykken om. *ChristensenSchmidt.Euripides.II. (overs.1875).15*. (*normernes*) fremviser ånd kommer over hende. *FrHamm.Nordens veld-ste digt.(1876).20*. **-vinke**, *v.* [4] [-ven'-gə] (*højtid.*; *nu næppe br.*) *kalde frem ved et vink*; *især overf.*: *fremkalde*; *frembringe*. *Horreb.(Rahb.LB.I.584)*. (*fædrelandskerlig-hed*) *gjør den Svage stærk* . . den frem-vinker Helteskarer som af Jorden, og skaber Hielpemidler, hvor ingen vare. *Engelst. (smst.454)*. *Fliid . . | Fremvinkes af den Sikkerhed, | Som Freden ene giver. *Storm. D.(1832).164*. **-virke**, *v.* [4] *vsb.* -ning (*MO. Brandes.VIII.82*). (< *vAph.(1764)*) 1) *frembringe ved en vis virksomhed*. 1.1) (*nu sj.*) *m. konkr. obj.*: *fremstille* (4); *skabe*. I Hollænderiet fremvirkes Oste, i Sukker-raffinaderiet Candis og Topsukker. *PE*

Müll.⁵⁵⁹. *MO. jf. (spøg.):* Gysse sidder stille under Bordet og agerer fraværende, efterat have fremvirket det, der giver Selskabet Mistanke til hverandre indbyrdes. *FritzJürg. (NBøgh.FJ.28).* || (sj.) uegl. Nu galdt det om at . . fremvirke det nye Rige (o: *Norge efter 1814*) økonomisk og materielt. *PARosenb.BB.14. 1.2) m. abstr. obj.: fremkalde; tilvejebringe.* Den Danske Fæstebondes Kaar . . trængte til Forbedringer . . Det vidste Rothe; det havde han længe følt; længe bestræbt sig for at fremvirke. *JKierulf. (Rahb.LB.II.73).* Overbevisning kan ikke fremvirkes ved Tvangslove. *Birckner.I.177.* en fuldkommen bevidstløs Tilstand, som sandsynligvis var fremvirket ved Brugen af et bedøvende Mittel. *Hauch.IV.359.* intet Mittel er forsømt til at fremvirke Stemning (o: i „*Stor-men*“). *Brandes.IX.242. Hoffd.DF.182. 2)* (l. br.) m. tings-subj.: være ell. blive årsag til; bevirke (2); volde. Hvorvidt den fremskridende Cultur og Lyst til at afpasse Regieringsformen efter andre Landes Skik og Brug heri vil fremvirke en Forandring, vil Tiden vise. *StBille.Gal.III.31.* De Love, der styrer Menneskelivet, er saa faste som de, der styrer Naturen, og fremvirker samme Ensformighed. *Brandes.XI.426.* **W** **-vise**, v. [4] [-vi'sø] -te ell. † -ede (*Holb. DNB.200. sa.Hh.I.103.*) vbs. -ning (*Slange. Chr.IV.1115. VSO. MO.)* ell. † -else (*Moth. V223.*) (ænyd. d. s.) 1) bringe ell. komme med noget, for at nogen kan se det; stille, sætte frem til beskuelse; vise frem; forevise. strax hannem Dommen med Kongens Segl under fremvisis. *DL1—24—41.* (han) fremviste de Gienstande, han havde indsamlet paa (sine) Vandringer. *Mynst.Brøndst.8.* der opkom i Christenheden en Classe af Christene, som er saa mærkværdig, at den kunde fremvises for Penge. *Kierk.XII.231.* nu blev der en Fremvisen af alle Værelsets Herligheder. *Drachm.PV.65.* Lov om Afgift af offentlige Forestillinger og Fremvisninger. *LovNr.112¹³/s1911.* || (l. br.) uegl., m. h. t. egenskaber olgn.: være i besiddelse af, vi kunde ingen Dyds Tegn fremvise. *Visd. 5.14.* *en forunderlig Bestandighed, | Hvis Lige Helten selv fra Uz (o: *Job*) fremviiser ikke. *Bagges.I.55.* || (l. br.) m. tings-subj. See ikke til vinen, naar den er rød; naar den fremviser sin farve i beggeret, og naar den retteligen bevæges. *Ords.23.31 (Chr.VI).* især: være forsynet ell. prydet med (billeder olgn.); ogs. (uegl.): være præget af, vidne om (visse egenskaber olgn.). Det er alletider det gamle, og dog fremviser hver Dag nye Forandringer. *Skuesp.II.5.3.* Prækestolen fremviste nogle . . Træfigurer og Munkebogstaver, som Præsten udtødede. *Blich.(1846).VII.87. Winth.HF.195.* (byen) kan fremvise en . . fyldig Repræsentation (af) anselige Gaarde. *Trap.^{IV.656. 2)}* refl.: fremstille sig; vise sig. *da Forræderen fremviste sig, | Da raste den Gamle. *Bagges.*

Ungd.II.104. Fortæppet til Skuepladsen hæves, og der fremviser sig et yndigt Landskab. *Blich.(1846).VI.33.* Jesus siger til (den pedalske): gaa hen, fremvis dig for Præsten, og offer en Gave. *Matth.8.4 (SkatRord.). jf.: *Alting fremviser sig, alting vil være seet. Ew.III.38.* || (sj.) uegl.; i forb. m. som: vise sig at være; optræde som. *de, som skulde smile . . fremvise sig | Som Bøddeler . . | Med Øxer og med Svøber. *Bagges.NbI.D.229. I. -viser*, en. [-vi'sør] (nu næppe br.) til -vise 1: foreviser. *vAph.(1764).* naar en tredje Mand forbindes til at betale Fremviseren af Vexelen, (kaldes den) en traseret Vexel. *Schytte. IR.II.254. II. -viser*, en. [3] [-vi'sør] i forb. frem- og bakviser, se Bakviser. **-vogn**, en. [1.1] (dial.) forvogn. *Moth.V229. VSO.* („Bruges undertiden.“) **MO. W -vokse**, v. [4] -ede; part. -et ell. (sj.) -en (*Mynst. Tale.(1839).208.*) vbs. jf. I. **vækst**. (ænyd. d. s.; jf. fremvoksen; nu l. br.) om mennesker: vokse til; blive større. Den Gamle var flyttet til sin . . gifte Datter . . for blandt sine fremvoxende Børnebørn at tilbringe sine sidste Dage. *Blich.II.623.* Han var endnu i fuldt Liv . . da hans ældste Datter fremvoxede. *Mynst.Saml.vi.* || om planter: vokse ell. gro frem; ogs.: tage til i vækst. (han skal frede træerne) at de for Qvæg Uskat kand fremvoxe. *DL.3—13—22.* Hvis Hvede saaes fremspirer Hvede, og hvis Klinte saaes fremvoxer Klinte. *Holb.Ep.V²91.* (billedl.) see til . . at ikke nogen bitterheds rod, som maatte fremvoxe (1871: skyder op), gjør spliid, og mange skulle ved den bemittes. *Hebr.12.15(Chr.VI).* || overf.: have fremgang; udvikles i en vis henseende. Det er et deiligt Barn; Gud lade det fremvoxe i Dyd og Gudsfrugt. *VSO.* || part. fremvoksende som adj.; spec. (efter ty. wachsend, hervorgehend; herald.) om skjoldfigur, der med halvdelen rager frem fra skjoldets rand, en anden figur osv. (jf. frembrydende u. frembryde 2.1). *PBGrandjean. Heraldik. (1919).112. -voksen*, part. adj. (ogs. -vækst m. fl.). (ænyd. fram-, fremvoxen, udviklet af vækst, fuldvoksen, no. framvaksen; jf. no. frumvaksen, oldn. frumvaxta, som netop er blevet voksen; nu kun dial.) som knap er fuldvoksen; halvvoxen. -voksen: *vAph. (1759).* en voksen eller dog fremvækst Person. *Rask.HT.91.* || i substantivisk anv.: ung mand; knøs. en Fremvæxe. *MDL. OrdbS. I. W -vækst*, en. (ænyd. fremvækst, -vokst, glda. framvæxt (*GldaBib. 440*)) 1) som vbs. til -vokse; om planter: *Suhm.II.71.* Begreber behøve, som Planter, visse Klimater for at komme til Fremvækst. *PMoll.II.369.* (sj.) om mennesker: opvækst. hans Herkomst og Fremvæxt. *Holb. Intr.(1728).I.265.* || især overf.: det at noget trives, udvikles, har fremgang. (i fortalen til „*Herodian*“) har (jeg) stræbet at udfinde en særdeels Aarsag til Roms u-maadelige Fremvæxt. *Holb.Ep.V.14.* Videnskabernes

Fremvæxt. *JSneed.III.7.* Danmarks Fremvæxt i aandelig Magt. *Ørst.VI.60.* Pont.*FL.307. 2)* (sj.) konkr.: hvad der vokser frem; plantevækst; afgrøde. *Borrebjye.TF.778.* hvor Naturen alene uden Menneskehjælp havde sørget for den fridigste Fremvæxt. *Hauch.I.131. II. -vækst, part. adj. se -voksen.* **W -væld, et. (l. br.) vbs. til -vælde.** Fremvæld af Jordfedmer. *MO. jf.:* de sværere Stoffer; Klæde, Fløj, Damask, tyk Silke . . . passede ikke ret til at falde i lette Folder og tage sig ud som halvt tilfældige Fremvæld af en indre Beklædning. *TroelsL.IV.33. || overf.* Det er et reent Fremvæld af Digterens Siæl. *Molb.(MO.)* der er fremvæld af nye kilder i hans sind. *Rønning.G.IV.163. W -vælde, v. [4] [-vælð] vbs. jf. -væld. (især poet. ell. højt.) om kilde, vandløb oln.:* strømme, vælde ud ell. frem. *VSO.* Naar Livets Strømme rinde alle vegne, er der da ingen Kilde, af hvilken de fremvælde? *Mynst.Betr.I.37. MO. om taarer oln.:* *(taarerne,) som brændende | Nu fremvælde. *Ew.I.83.* en pludselig fremvældende Hulken. *Bang.HS.17. || billedl., især om ting, der pludselig kommer til syne. *man saae | Paa eensomt Sted fremvælde | En natlig Flamme blaa. Winth.III.191. (sj.) om øjne, der synes at ville træde helt ud af deres huler: Svartalf . . kroget, bredbrystet, med fremvældende Øjne. Drachm.VS.19. || overf., især om tanker, følelser oln. vore Dages fremvældende Forlystelsessyge. N Blich.SL.57. *Talen bold fremvældet | Af hans mægtige Bryst. Winth.HF.126. Jak Knu.A.150. -vælte, v. [3, 4] [-vælð] vbs. -ning (MO.). (især poet., nu sj.) 1) trans.: bringe (noget stort, uhaandterligt) et sted hen ell. føre det fremad ved at trille ell. vælte det. *Moth.F355.* De fremvæltede en stor Steen for Døren. *VSO. MO. m. h. t. vandmasser oln.:* *Oprørte Hav fremvelter Bølgedynger. *Pram.O.148. *den hellige Flodgud | Med ustandselig Kraft fremvæltet sin Strøm. Hauch.Lyr.275. 2) intr.;* om vandmasser oln.: strømme rask ell. voldsomt frem. En fremvæltende Strøm. *Basth.GT.265. jf.:* *denne fremvæltende Stimmel (af markeds-gæster). *Blich.(1920).IV.187. W -æske, v. [4] vbs. -ning. (ænyd. d. s.; nu sj.) 1) m. person-obj.:* opfordre til at komme frem ell. give møde (især ved haanende tilraab oln.). præsterne . . skyndte sig hen at see til med, hvad der skede paa figt-skolen . . efterat de med skudsteen vare fremskede. *2Makk.4.14(Chr.VI).* Fremæskning til Tvekamp. *VSO. MO. || i videre anv.:* opfordre til at*

gøre noget ell. søge at faa til noget ved haanlig tillale, drillerier oln.; udæske. Midler-tid gjorde alt dette tilsammen, men især Heibergs vedvarende Fremæskninger, at jeg for Alvor besluttede . . aldeles at forsage Skuepladsen. *Rahb.E.IV.443. 2) m. tings-obj.;* især m. h. t. dokument oln.: forlange; fordrø; kræve. De Privilegier de (: hamborgerne) beraabte sig paa, viide de vel, at da de blefve udi hans (: Kristian IV's) Salige Hr. Faders Tiid fremæskede, kunde de dennem ikke fremlegge. *Slange.Chr.IV.442. VSO. jf.:* *Norgesland . . | Fremæskede Sandhed af Rettens Mand. *CErim.Poet.30.*

Freske, en. [fʁsgø] I. Fresko, en ell. † et (JBaden.FrO.). [fʁsgø] best. f. fresken ell. (sjældnere) freskoen (Stuck.FO.54); flt. fresker ell. (sjældnere) freskoer. (af II. fresko ell. forkortet af Freskomaleri; formen Freske, der kun bruges i bet. 2, er laant i nyere tid fra ty. freske ell. fr. fresque; mal.) 1) (l. br.) det at male med vandfarve paa vaad ell. frisk kalkgrund; det at male al fresco; freskomaleri (1). en kæk, simpel og afgjort Stil er Freskoen egen. *VVed.RF.169. 2) billedl., maleri, udført paa den u. bet. 1 angivne maade; ofte ogs. om andre kalkmalerier. gamle Fresker paa Væggenes Kalkpuds. ThorLa.MF.59. Fresker, der har været overkalkede i lange Tider. JVJens.IM.64. (hans) Hovedværk som Maler er Udsmykningen af Kæjsersalen i Aachens Raadhus med en Række Fresker. EHanover.NA.101. Fresko: JBaden.FrO. Stuck.FO.214. II. fresko, adv. [fʁsgø] (af ital. fresco, frisk; egl. sa. ord som frisk; sj.) i forb. male fresko, udføre et freskomaleri. *hvad gjør Drengen der? Han maler Fresco | Paa Naboens Plankeværk. *Oehl.C.129. jf.:* *Kunstens frescomalte Billedsprog. sa.L.I.272. **Freskomaleri, et. [II] (mal.) 1) om handlingen ell. kunstarten. TBaden.Suppl.110. VVed.RF.153. 2) d. s. s. Freske 2. OpfB.VIII.48. (rejsende) studerer de store kedelige historiske Frescomalerier paa Hallens Inder-vægge. Cavling.L.128. † -maling, en. d. s. s. -maleri. Funke.(1801).III.441.***

Fresser, en. [fʁsər] flt. -e. (fra ty. fresser; af fressen, æde; jf. fraadse; især spøg., l. br.) person, som æder med graadighed; (grov)æder. jf. Ejsenfresser. || overf.: person, som ivrigt ell. voldsomt forfølger ell. angriber andre; kun i sgr. som: professionelle socialdemokratiske Agrarfressere. *BerlTid.¹⁶/101921.Aft.5.sp.3.*

Frette, en. se Fritte.

PD
3625
D28
Bd.5

Danske sprog- og litteratur-
selskab, Copenhagen
Ordbog over det danske
sprog

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
